

University of Toronto.
King Alfred Library of History
Founded by
Goldwin Smith and Harriet Smith
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS SEPTIMUSDECIMUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM
VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS SEPTIMUSDECIMUS

1046-1093

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUERIN, EQUES ORDINIS *S. SILVESTRI*, ET SOCII,
TYPOGRAPHI EDITORES

MDCCCLXIX

SUMMARIUM

TOMI XVII.

MXLVI. 1-5. Henricus rex in conventu apud Sutrium, deposito inique Gregorio, qui sponte cedit, collocat in summo Pontificatu Ebehardum, nomine Clementem II, a quo coronatur imperator. 6. Obitus S. Guidonis abbatis.

MXLVII. 1, 2. Romanum Concilium contra simoniacos. 3-5. Henricus rediens in Germaniam defert secum Clementem et Gregorium. 6-10. Simoniacæ labi delendæ studet quam maxime Henricus imperator, cujus integritatis plura exempla. 11, 12. Diploma Clementis II ad episcopum Salernitanum. 13-15. Petri Damiani litteræ ad Clementem II, qui eum ad se vocaverat. 16. Clemente mortuo, tertio invadit Pontificatum Benedictus IX. 17, 18. Hungarica Ecclesia persecutionem passa, in qua Gerardus episcopus subit martyrium. 19. Godefridi ducis Lotharingiæ pœnitentia.

MXLVIII. 1. Damasus II creatur papa et moritur. 2-4. S. Odilonis abbatis Cluniacensis obitus. 5. Memoria Laurentii archiepiscopi Amalphitani a Benni mendaciis vindicata. 6. Dies anniversaria omnium defunctorum per S. Odilonem inducta. 7. S. Popponis abbatis obitus. 8. Turcarum progressus.

MXLIX. 1-4. Bruno episcopus Tullensis Romam proficiscitur, comite Hildebrando, et summus consecratur Pontifex nomine Leonis IX. 5, 6. Leo papa montem Garganum, ædificat monasterium, 7-9. Synodus et decreta Leonis papæ contra simoniacos. 10, 11. Libellus dictus *Gomorrhæus* Petri Damiani, de quo illi gratulatur papa. 12-14. Petri Damiani calumniam passi Epistola ad Leonem papam. 15. Liber *Gomorrhæus* cur sublatus ab Alexandro papa. 16, 17. Leo papa in Germania, et Synodi Rhemensis integra Acta ab eo celebratæ. 18-23. Synodus Moguntina ab eodem celebrata, et monasterium S. Aurelii episcopi restitutum. 24-27. Leo papa sanctitate et miraculis clarus divinitus Ecclesiæ datus. 28. De Humberto S. R. E. cardinali. 29-31. Leo papa assiduus in visitanda Ecclesia S. Petri, multa eidem donat. 32. Baptismus Cegenis in Oriente.

ML. 1-4. Duæ Synodi Romæ et Vercellis, præsertim contra hæresim Berengarii. 5-12. Acta Synodi in Hispania celebratæ sub Ferdinando Magno. 13, 14. Sueno rex Danorum et Jacobus rex Sueonum in quo deliquerint. 15. Erectio monasterii et obitus SS. virorum.

MLI. 1. S. Joannes Gualbertus excipit Leonem papam. 2. Papa Romam reversus, in Synodo habita clericorum continentiæ consulit. 3-5. Leonis papæ Epistola ad Auximanos contra domorum episcopalium spoliatores. 6. Leo papa Sublacum petit. 7-9. Confirmat jura metropolitani Salernitani. 10. Obitus S. Bareonis archiepiscopi Moguntini. 11. Henricus III nascitur.

MLII. 1, 2. Leo pacem conciliaturus inter regem Hungariæ et imperatorem Germaniam petit. 3-9. Ad Henricum archiepiscopum Ravennatem Petrus Damiani librum mittit de ordinatis a simoniacis, de quo multa. 10-15. Diploma Leonis papæ de corpore S. Dionysii. 16-18. Leone papa celebrante natalem diem Domini Wormatiæ, quæstio cum archiepiscopo Moguntino. 19. Manichæi ab imperatore damnati supplicio.

MLIII. 1. Permutatio facta inter Pontificem et imperatorem. 2, 3. Expeditionem adversus Northmannos ope imperatoris parat Leo. 4, 5. Consulit monasteriis Casinati, et S. Vincentii prope Vulturnum Leo papa. 6-9. Leo papa captus a Northmannis in bello victoribus bene habetur et colitur. 10-17. Factum Leonis papæ prœliantis in Northmannos, perperam a Petro Damiani exprobratum, ex jure et historia defenditur. 18-21. Leo papa Beneventi, acceptis litteris patriarchæ Antiocheni, respondet confirmans ejus electionem. 22-31. Epistola Michaelis Cerularii patriarchæ contra Ecclesiam Latinam, improbantis maxime usum azymorum. 32-39. Leonis papæ Epistola docte refellentis commenta Michaelis. 40. Laboratur pro unitate Ecclesiarum. 41-44. Leonis litteræ ad episcopum Carthaginensem et alios episcopos Africanos : ubi de statu illius Ecclesiæ. 45, 46. De erigendo patriarchatu Hamburgensi inane studium. 47. S. Isidori corpus translatum Legionem. 48. Ordericus novator ejicitur ab Hispania.

MLIV. 1-16. Legati missi Constantinopolim a Leone papa cum litteris ad imperatorem Constantinum et Michaelem patriarcham, acturi tum de conciliatione, tum de Northmannis. 17. De scriptis Humberti episcopi cardinalis. 18-26. Acta Constantinopoli a legatis, qui excommunicant Cerularium. 27-37. Cerularii Epistola ad Petrum Antiochenum episcopum mendax et calumniosa in Romanam Ecclesiam. 38-44. Responsio Petri ad Cerularium valde assentatoria. 45. Reditus legatorum Romam, ex quibus Fridericus fit monachus. 46-51. Obitus S. Leonis IX et miracula ab eo patrata. 52, 53. Legatio ad imperatorem pro petendo Romano Pontifice. 54-56. De Benedicti pseudo-papæ interitu et damnatione. 57. Constantini Monomachi imperatoris obitus : Theodora imperat.

MLV. 1. Victor II papa. 2-11. Ex Concilio Florentino Epistola Petri Damiani de beneficiis Ecclesiasticis : ubi de canonum restitutione pœnitentialium et pœnarum redemptione. 12, 13. In usurpantes bona ecclesiastica ultio divina. 14. Henricus imperator studiosus S. Joannis Gualberti. 15-25. Hildebrandus subdiaconus legatus Pontificius in Gallia Concilia celebrat, simoniacos exturbat, miracula operatur, Berengarium damnat. 26. Frasimundus comes pœnitens veniam a Pontifice petit. 27. Petrus abbas Cassinensis. 28. Subdiaconus propinans venenum papæ arripitur a diabolo. 29. S. Anno Coloniensis archiepiscopus cum Henrico imperatore agit.

MLVI. 1-3. Obitus Henrici imperatoris : et in quo ipse deliquerit. 4-6. Monachi a latronibus vexati ope B. Mariæ Virg. liberantur. 7-9. De usu cruciandi se verberibus seu disciplinæ, et de aliis monachorum ritibus. 10, 11. Henricus filius successor commendatus Romanæ Ecclesiæ. 12-15. Synodus Tolosana. 16. Concilium Compostellanum. 17. Theodora imperatrix moritur.

MLVII. 1. Victor papa redit in urbem, animadvertit in Frasimundum. 2, 3. Petri Damiani ad pontificem Epistola pro Henrico episcopo spoliato. 4-8. Petro abbate Cassinensi abdicante, eligitur Fridericus, qui et cardinalis creatur. 9-11. Idem, mortuo Victore, ad summum evehitur Pontificatum, nomine Stephanus. 12. Abbas Cassinensis eligitur Desiderius. 13-17. Concilia in Urbe, Petri Damiani scriptis et eloquentia illustrata. 18-32. Petrus Damiani episcopus cardinalis creatus insignem ad collegas admonitionem scribit. 33. Stephani papæ Epistola ad Guillelmum archiepiscopum Rhemensem. 34-38. Pulso Michaele, Isacius Comnenus occupat imperium Orientis, pluresque leges condit.

MLVIII. 1. Legatio decernitur Constantinopolim. 2-6. Post multa de monasterio Cassinensi, Stephani papæ obitus Florentiæ. 7-9. Desiderius cum legatis, audita morte Pontificis, redit, abbas Cassinensis eligitur. 10-14. Tumultus in Urbe et schisma a Mincio conflatum, de quo Petri Damiani Epistola. 15. Gerardus episcopus Florentinus electus papa. 16. Benedictus pseudopapa agitur simoniace. 17. Michaelis Cerularii expulsio, exilium et obitus.

MLIX. 1-3. Nicolaus II papa Concilium celebrat, schisma tollit, Romam venit. 4-8. Libellus de abdicando episcopatu Petri Damiani et alii ad id labores ejusdem. 9, 10. Nicolaus papa creat Desiderium cardinalem. 11-22. Concilium Romanum contra Berengarium, quem prius resipiscentem, deinde in hæresim relapsum suo insectatur commentario Lanfrancus, et alii. 23-32. Constitutio Nicolai papæ de Romani Pontificis electione, et quomodo intelligenda. 33-37. Decretum contra

simoniacos, et depositio et excommunicatio aliquorum ex ipsis. 38-43. Nicolaus papa, Petro Damiani per litteras consulente, clericorum libidinem constitutione coercet. 44-60. Legatio Nicolai papæ ad Mediolanensem Ecclesiam, duce Petro Damiani, qui extirpandæ ab ea simoniæ et hæresi Nicolaitarum valde laborat. 61-67. Ab accipiendis muneribus quantum Petrus Damiani abhorruerit. 68-72. Concilium in Apulia, præsente Nicolao papa, in quo Northmanni ad fidem recepti, Guiscardus dux jurat fidelitatem et canonem solvendum. 73, 74. Nicolaus ope Northmannorum a tyrannis vindicat Romanam Ecclesiam. 75-77. Concilium Parisiense pro coronando Philippo rege Francorum filio Henrici. 78, 79. Nicolai Epistola ad Rhemensem archiepiscopum. 80-82. Burchardus episcopus Halberstadensis correptus a Nicolao papa ob invasionem jurium monasterii. 83, 84. Isacius Comnenus deposito imperio fit monachus.

MLX. 1-4. Privilegia concessa monasterio S. Felicitatis Florentiæ. 5. Nicolai papæ res gestæ cum monachis Cassinensibus. 6-8. Petrus Damiani pro Anconitanis intercedit apud Nicolaum papam. 9-12. Legatio et litteræ S. Eduardi regis ad Nicolaum, et hujus ad eumdem litteræ Apostolicæ. 13. Concilium Accitanum in Hispania.

MLXI. 1-6. Mortuo Nicolao, Alexander II papa creatur, orto inter imschismate Cadaloi pseudopontificis. 7-25. Petri Damiani Epistola ad Cadaloum objurgatoria et parænetica. 26, 27. Cadalous turpissimus. 28-30. Petrus Damiani deponit episcopatum. 31-35. Hildebrandus cancellarius creatus, meritis et virtutibus insignis. 36-44. Petri Damiani ex eremo Epistola apologetica ad Alexandrum papam, et Hildebrandum. 45-49. Aliæ Petri litteræ ad Alexandrum, ubi multa de Ecclesiæ regimine et de seipso. 50-56. Petrus ex eremo graves dat litteras admonitorias coepiscopis cardinalibus: ad labores incumbit. 57-59. Alexandri papæ Epistola ad suos Mediolanenses. 60-62. S. Arialdi et Herlembaldi mirum studium in fidei propagatione. 63. S. Dominici Loricati obitus.

MLXII. 1-4. Parmam redit victus Cadalous antipapa, ad quem Petrus Damiani scribit Epistolam. 15-20. Henricus rex abstractus a matre per Annonem archiepiscopum Coloniensem, qui propter hoc laudatur per litteras a Petro Damiani. 21, 22. Concilium in Osborio. 23-69. Disceptatio synodalis inter regis advocatum et Romanæ Ecclesiæ defensorem. 70, 71. Exitus Cadaloi a Petro Damnaticinatus. 72. Legati Apostolici in Anglia favent electioni S. Vulstani. 73-85. Petri Damiani legatio in Gallias pro monasterio Cluniacensi, quam ipse illustravit doctrinis et factis. 86, 87. Agnes Augusta Romam pœnitentiæ causa contendit. 88-104. Petri Damiani ad Agnetem Epistola spiritualibus referta documentis. 105-108. Alexandri papæ Epistola ad Haraldum regem Norvegiæ adhortatoria. 109-112. De statu Ecclesiarum Danorum et Slavorum. 113-119. Alexander papa pallium cum litteris mittit ad archiepiscopum Dalmatiæ et Slavoniæ et archiepiscopum Salisburgensem. 120. S. Petrus episcopus Anagninus.

MLXIII. 1-4. Petrus Damiani invisit monasterium Cassinense magno ejusdem bono. 5-23. Petrus Florentiam adit sedaturus schisma inter populum et episcopum : unde coactus scribere apologiam de seipso. 24-29. In Theuronem monachum in schismate pervicacem objurgatoriæ Petri litteræ. 30-37. Monachi episcopo infensi papam adeunt : unde Concilium Romanum et ejus canones. 38-57. Schisma Florentinum agitatum in Concilio Romano, et Florentinorum Epistola ad Romanum Pontificem narrantium rei seriem, et Dei judicium per ignem. 58. Petrus episcopus Florentinus reconciliatus monachis. 59. Joannes Gualbertus magni nominis abbas. 60. Petrus cognomento Igneus. 61. Quid in monachos papa. 62-70. Agnetem Augustam in suis mœroribus consolatur per litteras Petrus Damiani. 71. Pars quarta murorum Hierosolymæ ædificata a Christianis.

MLXIV. 1-3. Quæ præcesserint Concilium generale Mantuæ indictum. 4-8. Petri Damiani Epistola objurgatoria ad Godefredum. 9-26. Ejusdem Petri Epistola ad Henricum regem Cadaloo faventem. 27-31. Petrus agit per litteras cum papa et Hildebrando de se ac de profectione Mantuam. 32, 33. Concilium Mantuanum. 34, 35. Cadalous rursum furit in Romanam Ecclesiam. 36-38. Alexandri papæ Epistola ad Rhemensem archiepiscopum. 39-41. Exitus Cadaloi et ejus fautorum. 42. Hugo cardinalis legatus in Hispaniam. 43-56. Celebris peregrinatio Hierosolymam. 57. Terræ motus Constantinopoli.

MLXV. 1-9. Nicolaitas seu clericos fornicarios Petrus Damiani exagitat, datis ad plures litteris. 10-15. Incestuosorum hæresim idem insectatur. 16-22. Concilia Romana duo adversus incestuosos et decreta de computandis gradibus consanguinitatis. 23-35. De duobus abusibus tollendis Epistola Petri Damiani ad Alexandrum papam. 36-49. Contra novum simoniæ genus Petrus insurgit. 50-53. Hamburgensis Ecclesiæ martyres apud Slavos. 54-56. Furor Henrici regis in S. Annonem

archiepiscopum Coloniensem. 57, 58. Petrus Damiani per litteras hortatur Agnetem Augustam, ut Romam redeat. 59-62. Ferdinandi Magni obitus in Hispania. 63, 64. Uricæ gentis eruptio et debellatio.

MLXVI. 1, 2. Alexander papa in Nortmannos Godofredum immittit. 3, 4. Idem papa promovet Cassinenses et ornat privilegiis. 5-10. Mortuo S. Eduardo, regnum Angliæ obtinet Guillelmus Nortmannus, qui accepto vexillo a summo Pontifice superat Heroldum tyrannum. 11, 12. Cunonis electi archiepiscopi Trevirensis cædes. 13. Obitus miserandus episcopi vari. 14. Henricus rex cogitur dimittere Adalbertum. 15. Ecclesia Hungarica tumultuatur. 16-22. Ecclesia Mediolanensis a pseudoepiscopo Guidone vexata, Arialdi martyrio illustratur. 23. Joannes Xyphilinus patriarcha Constantinopolitanus.

MLXVII. 1-11. Legatio Pontificia ad Ecclesiam Mediolanensem tollendis abusibus laborat. 12-19. Adalberti archiepiscopi Hamburgensis curæ de propaganda fide et de cogenda Synodo. 20. Eudoxia vidua Constantini imperat Constantinopoli.

MLXVIII. 1. Exactio denarii S. Petri in Anglia. 2. Papa consultus ab episcopis. 3, 4. Principes defensionem Romanæ Ecclesiæ jurant in Synodo. 5. Diogenes imperator Constantinopolitanus.

MLXIX. 1-4. Petrus Damiani in Germaniam legatus prohibiturus divortium Henrici regis a Bertha. 5-7. Petri litteræ duriusculæ ad Alexandrum papam. 8. Papæ decretum de ordinatis per saltum.

MLXX. 1, 2. Germani archiepiscopi Romam veniunt dicturi causam coram Romano Pontifice. 3-10. S. Anno archiepiscopus Coloniensis ab urbe defert reliquias S. Cæsarii miraculis insignes. 11-15. Legati Apostolici in Anglia, qui in Concilio Vintonensi Stigandum pseudoepiscopum Cantuariensem deponunt. 16-21. Lanfrancus episcopus Cantuariensis creatus ad Alexandrum papam scribit querens. 22-26. Aliæ litteræ utriusque datæ de statu diœcesis. 27-30. Basilica Lucæ ædificata et ornata per Alexandrum papam. 31-34. De januis æreis in Basilica S. Pauli extra mœnia. 35-42. Godefredus dux moritur : unde de Beatricis conjugis et Mathildis genealogia disquisitio.

MLXXI. 1-3. Synodus Moguntina in causa episcopi Constantiensis et ejus depositio. 4. Alexander papa Basilicam dedicat Cassinensem. 5-8. Lanfrancus episcopus Cantuariensis Romam veniens cum episcopo Eboracensi, quæ a Pontifice acceperit observantiæ signa, et de quibus egerit. 9-11. Alexandri papæ Epistola ad regem Angliæ per Lanfrancum. 12-14. Diogenis imperatoris miserandus finis. 15-22. Theophylactus episcopus in Bulgaria et ejus litteræ. 23. Petrus episcopus Anagninus apocrisiarium apud Michaelem imperatorem.

MLXXII. 1-6. Causæ ad summum Pontificem delatæ contra Henricum regem et simoniacos. 7. Agnes Augusta ducem Sueviæ liberat. 8-15. Concilium generale in Anglia de primatu Ecclesiæ Cantuariensis super Eboracensem. 16-22. Lanfranci Epistola ad Alexandrum papam et Hildebrandum de controversia definita. 23, 24. Epistola decretalis Alexandri papæ. 25-29. De tempore obitus Petri Damiani. 30-34. Ultima Petri legatio Ravennam et ejus obitus Faventiæ.

MLXXIII. 1-8. Henrici regis temere acta contra Ecclesiarum jura et quoad decimas. 9, 10. Cur episcopus Pragensis depositus, et deinde restitutus fuerit ab Alexandro papa. 11. Anselmus episcopus Lucensis. 12. Miracula et obitus Alexandri papæ. 13-15. De scriptis in Gregorium VII editis. 16-19. Gregorii natales, pueritia et educatio. 20-28. Gregorii VII electio legitima contra impugnatores adstruitur. 29. Agnes Augusta Cassini degit. 30-38. Hugonis cardinalis legatio in Hispaniam ad vindicanda jura Romanæ Ecclesiæ et consulendum negotiis Christianorum. 39-44. Benevolas Gregorius dat litteras ad Henricum regem, qui demisse et pœnitens respondet. 45-48. Consulit Ecclesiæ Mediolanensi Gregorius, et dat litteras ad episcopum Cantuariensem. 49, 50. Studet Gregorius componendo schismati Orientali. 51, 52. Gregorii litteræ ad ducem Venetiarum. 53-55. Litteræ ad Vratislaum ducem Bohemiæ de episcopo Pragensi et de solvendo censu. 56-58. Gregorius Beneventi agit cum Landulpho principe. 59-62. Anselmum episcopum Lucensem a recipienda investitura deterret. 63. Juramentum fidelitatis a principe Capuano exhibitum papæ. 64-66. Cyriacum episcopum Carthaginensem male habitum a suis consolatur Gregorius et populum arguit. 67, 68. Cum episcopis Sardiniæ de rebus disciplinaribus agit Gregorius. 69-75. Gregorius Capua adit Cassinum, Terracinam, Privernum, plures pluribus scribens litteras et consulens Ecclesiis. 76-78. Gregorius sequester pacis inter regem et Saxones. 79, 80. Mortuo S. Joanne Gualberto, Gregorius ad ejus monachos scribit. 81. Instauratur dia-

conia S. Mariæ in porticu. 82-89. Ecclesiæ Bulgaricæ infestatio : unde Theophylacti episcopi studia et labores. 90-92. Victoria Michaelis imperatoris adversus Persas et Francos. 93. Scripta Theophylacti.

MLXXIV. 1-3. Legatio a Gregorio papa ad Henricum regem. 4, 5. Gregorius vocat Romam Liemarum Bremensem archiepiscopum, qui obedire renuit. 6-9. De rebus conciliandis litteræ Gregorii ad Henricum regem et Agnetem Augustam. 10-13. Per feminas Ecclesia defensa, ex quibus Mathildis S. Petri studiosissima papæ pias monitiones recipit. 14-17. S. Anselmo Mathildis instruenda traditur. 18,19. De legatione missa ab Agnete ad Gregorium. 20-33. Veritas demonstrata et mendacia confutata circa Mathildis conjugium et statum. 34,35. Calumniæ in Gregorium papam prorsus futiles. 36-44. Synodus Generalis Romæ in clericos concubinarios : unde in Gregorium fremitus. 45-48. Acta in Romano Concilio in causa cleri Lucensis adversus proprium episcopum. 49-55. Expeditioni Orientali parandæ qua litteris qua laboribus vacat Gregorius. 56-61. Epistolæ Gregorii ad Sancium Aragoniæ regem de ritibus Romanæ Ecclesiæ inducendis et aliis. 62,63. S. Hugonis consiliis utitur Gregorius. 64,65. Guillelmi regis Angliæ et reginæ officia erga Gregorium. 66-70. Philippi Francorum regis scelera Gregorius insectatur litteris ad episcopos datis. 71-74. De sua nimia indulgentia apologetica Gregorii Epistola. 75. Anno Coloniensis archiepiscopus Romanæ Ecclesiæ studiosus. 76-78. Indicitur Synodus in annum sequentem, ad quam varii episcopi ad causam dicendam vocantur. 79-80. Gregorius papa ægrotans dat litteras. 81-85. Salomon rex Hungariæ regno pulsus : unde Gregorii litteræ ad Henricum et reginam Judith.

MLXXV. 1,2. Magna Synodus Romæ cogitur. 3-9. Quæ præcesserint Synodum, Gregorio universalem corruptionem deplorante per litteras ad diversos datas. 10-25. Acta Synodi, per quam deponuntur episcopi, clerici simoniaci et fornicarii damnantur : inter Gregorium et Henricum regem plura tractantur. 26-30. Gregorius totus in reformatione Ecclesiæ legatos mittit ad Polonos, ad Russos, ad Danos. 31, 32. S. Annonis archiepiscopi Coloniensis obitus. 33-35. Cincius præfectus urbis infanda audet in Gregorium, instigante Guiberto schismatico. 36-38. Synodus Anglicana.

MLXXVI. 1-6. Henrici regis contemptus in Sedem Apostolicam : unde Gregorii querelæ et monita eum Romam vocantis. 7-11. Refutantur mendacia a scriptore prolata circa indictionem Concilii Wormatiensis. 12-15. Conventiculum Wormatiense, in quo Gregorii papæ depositio decernitur. 16-22. Legatis regiis Romam venientibus, Synodus Romana celebratur, in qua Henricus excommunicatur cum episcopis schismaticis. 23-30. Gregorii Epistola Synodalis et singula decreta excommunicationis in Henricum et episcopos. 31-33. Privilegia Apostolicæ Sedis. 34-37. Divina vindicta in schismaticos. 38. Occiditur Godefredus dux Lotharingiæ. 39-43. Ab Henrico rege deficiunt episcopi et principes, ad quos scribit Gregorius. 44-48. Sollicitus de Henrici pœnitentia Gregorius dat litteras encyclicas. 49-62. Conventus Friburiensis in causa regis, qui acceptis conditionibus in Italiam iter aggreditur. 63, 64. Quo animo regis hostes rem agerent. 65-68. Croatiæ rex creatus a Gregorio in Synodo per legatos Apostolicos. 69-72. Gregorius ad petitionem regis Arabum ordinat episcopum Servandum. 73-75. Rogerius comes Siciliæ reconciliatus Ecclesiæ. 76. Contra clericos fornicarios in Flandria decernitur. 77. Herlembardi martyrium. 78. Beatricis comitissæ obitus.

MLXXVII. 1-16. Henrici regis iter in Italiam : Canusii acta cum Gregorio papa a quo certis conditionibus absolvitur. 17-19. Epistola Gregorii de pœnitentia et absolutione regis. 20-22. Henrici regis juramentum, et de ejus conversione quæstio. 23, 24. Donatio Mathildis facta Romanæ Ecclesiæ. 25-31. Fremitus schismaticorum evellere conantium a papa Henricum, qui eis assentitur. 32-37. Tergiversationes Henrici illudentis principes Germaniæ et Gregorium papam. 38-41. Gregorii judicium de restituendis bonis Ecclesiæ in diœcesi Coloniensi. 42, 43. Gregorius Romam redit. 44-48. Rudolphus rex creatur Germaniæ, inscio Gregorio papa. 49-52. Gregorius de sua profectione in Germaniam ad compescendas turbas dat litteras ad legatos. 53-56. Legati Apostolici vim passi a schismaticis, unde Gregorii litteræ et querelæ. 57, 58. Schismatici divinitus afflicti. 59-65. Variæ legationes missæ a Gregorio, qui de investituris tollendis maxime angitur. 66-74. Suenonis regis Daniæ obitus, et ejus publica pœnitentia ob violatam immunitatem Ecclesiasticam. 75-77. Suenoni succedit filius, ad quem Gregorius scribit. 78. Ladislaus rex Hungarorum. 79, 80. Cincii malus et Agnetis Augustæ sanctus obitus.

MLXXVIII. 1-10. Synodus Romæ contra Guibertum et episcopos et laicos schismaticos : et Acta Synodalia. 11-13. Calumniæ a Bennone in Gregorium prolatæ. 14, 15. Ad S. Hugonem Gregorii litteræ de suis cruciatibus. 16-19. Gregorius pacis studiosus legatos utriusque postulat partis, qui Romam veniunt. 20-23. In Synodo Romana excommunicantur Nicephorus invasor imperii Constantino-

politani et invasores monasterii Cassinensis. 24, 25. Jordanus princeps Capuæ redargutus resipiscitur. 26-29. Investiturarum interdictio, et depositio archiepiscopi Ravennatis. 30. De privilegiis adimendis per Pontificem Romanum. 31, 32. Gebehardi archiepiscopi exilium, et Gregorii cura de Norvegiis.

MLXXIX. 1-3. Synodus Romæ contra Berengarium, qui jurando damnat suum errorem. 4-6. Circa Berengarii heresim quas sit calumnias passus Gregorius. 7. S. Bruno Signiæ episcopus. 8-10. Acta in Synodo ab utriusque regis legatis. 11, 12. Juramentum patriarchæ Aquileiensis, et reliqua in Synodo tractata. 13-15. De Bernardo abbate Massiliensi. 16, 17. Legatio in Hispaniam paci conciliandæ. 18. Ducem optimum factum monachum dolet Gregorius. 19, 20. Ad novum regem Hungariæ et ad alios litteræ. 21-25. Rex Angliæ quid ausus fuerit contra Romanum Pontificem, et quomodo resipuerit. 26-28. Gregorius calumniatus se purgat per litteras ad Germanos datas. 29. Dalmatiæ regni invasorescoercet Gregorius. 30, 31. Ad Canutum regem novum Daniæ Gregorii Epistola. 32-35. Legatio, litteræ et catenæ S. Petri ad Alphonsum regem Hispaniarum mittuntur. 36-38. Concilium in Britannia, et decretum a Gregorio missum de falsa pœnitentia proscribenda. 39-41. Martyrium S. Stanislai episcopi Cracoviensis, in cujus auctores Gregorius decernit. 42. Legatio ad regem Hungariæ pro veneratione sanctorum.

MLXXX. 1. Divinum Officium lingua Slavonica celebri negat Gregorius. 2-13. Concilium Romanum de investituris, de excommunicatione schismaticorum et invasorum bonorum Ecclesiæ, de electione episcoporum, et decretum excommunicationis contra Henricum regem. 14, 15. Divina vindicta in Henricum sera æque ac gravis. 16. Diversarum Ecclesiarum juribus per Synodum definitis. 17-21. Conciliabulum Brixiense, in quo, deposito Gregorio, pseudopontifex Guibertus elevatur. 22-27. Virulenta Henrici Epistola ad Gregorium papam, et legatio ad principes. 28-34. Guibertus antipapa, in quem insurgunt viri sanctitate insignes. 35-39. Robertus Guiscardus pœnitens jurat Gregorio fidelitatem, censum solvendum spondet. 40-43. Ad fideles Campaniæ episcopos Gregorii litteræ de schismate Brixiensi. 44-47. Michaelem imperatorem ad se confugientem excipit Gregorius, et pro expeditione Orientali laborat. 48-51. Indicta expeditio in Guibertum, et electus novus a Gregorio episcopus Ravennas. 52-54. Gregorius ad Germanos Catholicos. 55. Rudolphus rex in prœlio occisus. 56-58. Corpus S. Matthæi Apostoli inventum Salerni. 59-61. Gregorius dat et recipit litteras a regibus sibi fidelibus. 62-65. Ab incestuosis nuptiis Gregorius deterret Alphonsum regem Hispaniarum. 66-72. Idem rex in omnibus parens Gregorio disciplinam Ecclesiasticam ad ejus nutum componit. 73, 74. Legatio Armenorum ad papam et eorum errores damnati. 75-78. Concilium Lugdunense, in quo damnatur Rhemensis episcopus : unde Gregorii litteræ ad Philippum regem Galliarum. 79. Meldensis Synodus in qua episcopus creatus S. Arnulphus. 80. Patriarcha Constantinopolitanus.

MLXXXI. 1, 2. Synodus Romæ, in qua iterantur excommunicationes. 3-5. Nova hæresis regem non posse excommunicari confutatur. 6-12. De statu rerum Italicarum Germanicarumque Gregorii litteræ ad episcopos, multa pro bono Ecclesiæ suadentis. 13, 14. Robertus Guiscardus Alexium imperatorem superat in Oriente. 15-24. Henricus machinamenta molitur, descendit in Italiam, illaturus Ecclesiæ Romanæ durissimam persecutionem, ad quam Gregorius fideles per litteras circulares parat. 25, 26. Mathildis pietas laudanda et fortitudo. 27. Denarium S. Petri Gregorius recipit. 28. Lanfrancus archiepiscopus vocatur ad Limina Apostolorum. 29-32. Gregorius nonnullos monet et excommunicat : Visigothos ad fidem conversos recipit. 33-35. Acta a Gregorio cum Bertranno comite, cum comitibus Andegavensi et Pictaviensi. 36-39. S. Canuti martyrium, et laudes.

MLXXXII. 1, 2. Henricus cum Guiberto obsidet Urbem et infestat. 3-5. Gregorius impeditus ne cogeret Synodum dat encyclicam apologeticam. 6-8. Ecclesiæ Tervanensis causa tragica, et ipsius pseudoepiscopi miserandus exitus. 9. Hermannus subrogatur Rudolpho. 10-14. Alexii imperatoris bulla aurea de non auferendis Ecclesiarum ornamentis.

MLXXXIII 1. Guibertus antipapa in Petri Sedem intruditur. 2-5. Synodus Romæ inter pressuras Henrici a Gregorio habita. 6, 7. De corona danda Henrico altercatio, invalescente persecutione. 8-16. Desiderius abbas Cassinensis et cardinalis congreditur cum Henrico.

MLXXXIV 1, 2. Urbe potitur Henricus et coronatur ab antipapa. 3-5. Quæ passus et quæ crudelia Romæ egerit Henricus. 6-9. Accersitus a Gregorio papa Robertus, qui Henricum fugat. 10-12. Gregorius, celebrato Concilio, recedit ab Urbe. 13. Henricus revertitur in Germaniam. 14. Robertus navali prœlio victor. 15-17. Profligati schismatici a Catholicis, et recepti pœnitentes a legato Anselmo. 18-22. Gregorius papa regi Angliæ pro Odone episcopo in vinculis detento scribit.

23-25. De eodem episcopo arte divinatoria et aliis criminibus implicito. 26, 27. Robertus comes Flandriæ precibus Gregorii in suos fit moderatior.

MLXXXV 1-3. Conventus habitus inter catholicos et schismaticos, disputantes de vi excommunicationis Henrici. 4-8. Concilium generale Quintilineburgense contra Henricum pro papa. 9. Conciliabulum Moguntinum schismaticorum. 10. Furena schismaticorum episcoporum et principum. 11-15. Gregorii papæ obitus et miracula. 16-18. Præclare statuta a Gregorio. 19-21. De electione successoris judicium Gregorii et designatio Desiderii. 22-26. Obitus Roberti Guiscardi et munera ab eo oblata monasterio Cassinensi. 27, 28. De Rogerio Roberti vasallo.

MLXXXVI 1-5. Pro Desiderii electione ad summum Pontificatum conatus, ipso resistente. 6-8. In Germania schismaticorum exercitus cum Henrico ingenti clade proteritur. 9-13. Obitus S. Anselmi Lucensis episcopi et miracula, inde schismaticorum conversiones. 14, 15. Scripta et res gestæ S. Anselmi. 16. Carthusiæ solitudo habitari cœpta.

MLXXXVII 1-7. Victor II papa consecratur: ubi multa de turbis Romæ excitatis per antipapam Guibertum nefandis sceleribus maculatum. 8. Victoria adversus Saracenos Africanos. 9-16. Concilium Beneventanum, in quo Victor papa, post multa de statu Ecclesiæ, successorem designat. 17. Victoris obitus. 18-20. Conventus Nemetensis, et infelix obitus schismatici episcopi. 21. Translatio S. Nicolai. 22. Opus quadripartitum Deusdedit presbyteri cardinalis. 23-25. S. Arnulphi obitus et miracula. 26-33. Wilhelmi I regis Angliæ pœnitentia et obitus.

MLXXXVIII 1-4. Terracinæ Urbanus II papa creatur. 5-7. Urbanus papa Cassini sanatus a S. Benedicto. 8-11. Consecratur et privilegiis ornatur Ecclesia monasterii Bantini in Apulia. 12, 13. Primatus datus Ecclesiæ Toletanæ. 14. Schismaticorum episcoporum pœnitentia. 15-25. Berengarii obitus et Epitaphium : utrum de ejus resipiscentia Hildeberto, an Lanfranco sit fides habenda. 26. S. Gebehardus archiepiscopus Salisburgensis ab exilio revocatus moritur.

MLXXXIX 1-4. Urbanus papa legationem Constantiensi decernit episcopo, et Synodum Romæ celebrat. 5-7. Urbanus papa ad Eliam episcopum Barensem. 8. Concilium Trojanum de consanguinitate. 9. Matrimonium Mathildis cum Welphone. 10. Bonizo episcopus martyr. 11. Henricus victus. 12-17. Lanfranci episcopi Cantuariensis obitus ejusque Epistolæ ad reges Hiberniæ. 18. Lues dicta ignis sacer. 19. Nicolaus Grammaticus patriarcha Constantinopolitanus.

MXC 1. Concilium Tolosanum. 2-7. Concilium Melphitanum et ejus acta : ubi Rogerius S. R. E. dux vassallus investitur. 8-19. Ludovicus comes et Waltramo per litteras tentatus, ut adhæreat Henrico, item per litteras docte resistit. 20. Bernardus Constantiensis scriptor contra schismaticos, a quibus multa patiuntur Catholici. 21-29. Urbanus papa pro monachis laborat : et privilegia eisdem collata.

MXCI 1. Urbano papa extra Urbem morante, Guibertus Romæ recipitur. 2. Concilium Beneventanum. 3. Mantua capta. 4-7. Vitæ communis institutio apud laicos ab Urbano approbatur. 8-15. Taraconensis civitas donata S. Petro. 16-22. Inventio corporis S. Sabini in Ecclesia Barensi. 23-25. Confessorum et defensorum catholicæ veritatis obitus.

MXCII 1. Welpho dux propugnator Catholicorum. 2-5. Consecratio Ivonis episcopi Carnotensis. 6-11. Ivo ad Richerium archiepiscopum Senonensem. 12. S. Bruno Romam ab Urbano papa vocatur. 13, 14. Ericus rex Danorum cum summo Pontifice de diœcesum negotiis agit. 15-28. Urbanus papa Ecclesiam monasterii Sanctæ-Trinitatis apud Salernum consecrat, et eidem confert privilegia.

MXCIII 1. Concilium Trojanum posterius. 2-5. Conradus filius Henrici a patre desciscit, justa impellente causa, et rex coronatur. 6. Catholici resurgunt adversus schismaticos. 7-10. Ivonis Epistolæ ad Romanum Pontificem gratulatoriæ et deprecatoriæ. 11-13. S. Anselmus ordinatur Cantuariensis episcopus, ad quem Ivo litteras dat. 14. Confessorum decessus.

Appendix de azymo et fermentato.

ANNALES ECCLESIASTICI.

GREGORII VI ANNUS 3. — CHRISTI 1046.

1. *Henricus rex in conventu apud Sutrium, deposito inique Gregorio qui sponte cedit, collocat in summo Pontificatu Eberhardum nomine Clementem, a quo coronatur imperator.* — Annus sequitur Redemptoris millesimus quadragesimus sextus Indictione decima quarta, quo Henricus rex periculose nimis Ecclesiastica judicia sibi sumens, primum omnium Ravennatem archiepiscopum dignitate privat; inde vero Gregorium Sextum Romanum Pontificem exuit Pontificatu. Hæc omnia Hermannus temporis hujus auctor sic narrat, per anticipationem eum nominans imperatorem :

« Sanctam autem Pentecosten imperator Aquisgrani faciens, Gotefrido duce e custodia relaxato, sibique procedenti terratenus prostrato ducatum suum misertus reddidit. Quibus etiam diebus Widgerum, qui Ravennæ præsulatum jam biennio inepte et crudeliter nondum consecratus tenebat, ad se vocatum episcopatu privavit ». Et inferius : « Coadunato exercitu Papiæ Synodum celebravit; inde Placentiam veniens Gratianum CL. (nempe Gregorium Sextum), quem expulsis prioribus Romani papam statuerant, ad se venientem honorifice suscepit ; sicque cunctis prospere cedentibus, juxta Natalem Domini non longe ab Urbe Roma apud Sutriam Synodo item acta, causaque erroneorum Pontificum diligentius ventilata, Gratianum papam convictum baculo pastorali privavit. Dein omnium tam Romanorum quam aliorum consensu, Suidgerum (Sindigerum) episcopum, qui post Eberhardum primum secundus Babenbergensem sexto jam anno regebat Ecclesiam, nimium reluctantem summum Romanæ Ecclesiæ elegit Pontificem, sicque circa vigilias Natalis Domini ipsam ingrediuntur Urbem ». Et paulo post : « In ipsa Natalis Domini die præfatus Suidgerus, natione Saxo, Apostolicæ Sedi papa CLI, ex more consecratus, et nomine auctus, Clemens Secundus vocatus est.

2. « Qui mox ipsa die Henricum regem et conjugem ejus Agnetem imperiali benedictione sublimavit, peractisque missarum solemniis, ipse dominus papa et imperator cum imperatrice, ita ut erat coronatus, ad Lateranense palatium cum ingenti gloria proficiscuntur, cunctis civibus Romanis mirantibus, honoremque singulis quibusque pro facultate obiter impendentibus ». Hucusque Hermannus de rebus Pontificis, et creatione novi imperatoris ; reliqua autem anno sequenti, quem auspicari consuevimus ab ipsis kalendis Januariis.

3. At magna sunt hæc, sed nimium angustata brevitate orationis et narrationis inopia. Atque primum omnium ex iis quæ tum hic tum superius ante biennium dicta sunt, errare liquet eos, qui dixerunt Henricum regem venisse Romam ad deponendum tres Pontifices, qui monstruose nimis in Romana Ecclesia ipsa Sede Petri sederent. Hæc enim jam facta et absoluta esse ante biennium, cum Gregorius est electus superius vidimus, neque postea alium, quam Gregorium sedisse liquet. Quod ergo judicium in Sutrino Concilio adversus tres illos jam in ordinem redactos ac cessare jussos Pontifices fuisse ventilatum, Hermannus ostendit : nullum aliud esse potuit, nisi ut redditibus privarentur, quos cum illis transigens Gratianus, qui et Gregorius Sextus, ut cessarent, percipiendos eisdem, ut vidimus, reliquisset. Quorum gratia idem est postulatus in eodem Sutrino Concilio, judicio simoniæ ; sed quanta ratione, quæ suo loco dicta sunt superius, docent. Hos quos potuit prætextus venatus est imperator, ut deponeret eum, quem nullo petito regis suffragio, nosset a Romanis Pontificem esse creatum, ne ejusmodi licentiam sibi Romanus populus usurparet. Quod autem sanctissimus papa cerneret ea occasione dirum schisma fore conflandum, imitatus ipse Gregorius Gregorium Nazianzenum, qui ob pacem conciliandam Ecclesiæ, sponte

se abdicavit, et ipse eodem animo eademque virtute Pontificia Sede sponte cessit.

4. Etenim non sic ventilatum est judicium in Sutrino Concilio, ut ab eo lata in Pontificem Gregorium sententia fuerit, sive reus judicandus in Synodum ductus, coram omnibus judicium subiturus steterit; sed ipse eidem Concilio congregato præfuit, idemque sua sponte Sede cessit. Sic tunc visum opportunum, id postulante temporum iniquitate. Vivebat adhuc Benedictus ille, inhians Sedi relictæ ac denuo repetitæ, invadere iterum, ut declaraverunt eventa, paratus : adeo tunc expedire visum est, ut ad comprimendam audaciam Tusculanorum comitum pro arbitrio Sedem Apostolicam invadentium, eamdemque prostituentium et facinoribus deturpantium, ipse Henricus rex quem optimum eligendum censeret, acciperet. Inventum est plane istiusmodi remedium opportunum, cum metu et reverentia imperatoris cessarint violentæ illæ intrusiones , crebro , ut vidimus, per eosdem sacrilege iteratæ. Porro ex eventu, qui feliciter cessit, cum Tusculanorum comitum fuit audacia factiosa compressa, laudata reperitur a pluribus Henrici regis detestanda præsumptio, qua negotium facessere Gregorio legitimo Christi vicario, canonico Petri Apostoli successori non est veritus, sic malo filio pessimoque nepoti relinquens exemplum, ut non quem elegisset Romanus clerus et populus postulasset, Pontifex esset accipiendus et in Ecclesia Orthodoxa colendus, sed quem imperator sive Germaniæ rex (si ille non esset) in sacrosanctum Petri thronum intruderet. Qui quidem pervicax error transiit in hæresim dictam Henricianam, communem cum politicis nostri temporis, qui volunt imperatoribus sive regibus non temporalia tantum, sed spiritualia esse subjecta, potissimum vero sanctam Romanam Ecclesiam ; quibuscum successoribus Pontificibus per annos octoginta indefesso labore certandum fuit : illis potentia, minis, et quibuscumque aliis adhibitis malis artibus rem agentibus; istis vero, obice sacrarum legum Ecclesiæ constantissime repugnantibus.

5. Ubi igitur Gregorius sponte cessit, successoris subrogationem Clementis Romæ factam, consentientibus Romanis omnibus, nempe populo atque clero, cum Hermannus, tum Otto testantur, quod et Leo narrat his verbis [1] : « Hoc facto imperator exultans Romam cum omnibus ipsius Concilii episcopis venit, et in Ecclesia beati Petri Apostoli congregato clero populoque Romano , quid Sutri gestum esset exponit. Dehinc de ordinando Pontifice Romanæ Ecclesiæ tractare communiter cœpit. Facta itaque discussione diligenti, cum nullus (proh dolor !) inveniretur dignus qui tantæ Ecclesiæ praeesset, electione tamen omnium Bambergensis episcopus de gente Saxonum papa Romanus eligitur, eique Clemens nomen imponitur ». Hæc Leo. Velamentum fuit fraudis et adinventus prætextus, quod eligeretur peregrinus, eo quod Romæ non reperiretur idoneus. Nam quis magis idoneus ipso Gregorio, quem viri sanctissimi atque doctissimi ejus temporis summis laudibus prædicarunt ? Quod rursum spectat ad electionem Clementis, dicere non prætermittimus, quod Adam [2], temporis hujus scriptor, ait, quod in Pontificem Romanum eligi debuisset Adalbertus Hamburgensis archiepiscopus, nisi ipse pro se (ut ait) posuisset Clementem : Adalbertus enim apud Henricum regem primum locum obtinebat, et absque ejus consilio nihil Henricum facere solitum idem auctor affirmat.

6. *Obitus S. Guidonis.* — Hoc eodem anno millesimo quadragesimo sexto, quarto nonas Aprilis S. Guido abbas Pomposianus in agro Ferrariensi ex hac vita migravit ad Dominum, cum annos quadraginta octo eidem cœnobio præfuisset, cujus sicut vita, ita et obitus pluribus miraculis est illustratus. Res ab eo præclare gestas summatim habes narratas a Rubeo in Historia Ravennate; additque ejus corpus ab Henrico imp. Roma in Germaniam redeunte, Spiram Germaniæ urbem esse delatum.

[1] Leo Ost. l. II. c. 80. — [2] Adam. l. III. c. 8.

Anno periodi Græco-Romanæ 6539. — Anno Æræ Hispan. 1084. — Anno Hegiræ 438, inchoato die 8 Julii, Fer. 3. — Jesu Christi 1046. — Clementis II papæ 1. — Henrici III reg. 8. imp. 1. Constantini Monomachi imp. 5.

1. *Tres antipapæ in Synodo Sutriensi depositi.* — A num. 1 ad 6. Victor papa III, lib. 3 Dialog. ait : « Interea Joannes, cui Gregorius nomen inditum est, cum duobus annis et octo mensibus sacerdotium administrasset, Henricus rex, qui tunc Germaniæ, Pannoniæ et Italiæ imperabat, ad suscipiendam de manu Romani Pontificis imperialem coronam, quatenus deinceps Augustus appellari posset, Italiam ingressus Romanam adiit Urbem. Sed antequam Urbem ingrederetur, plurimorum episcoporum, necnon abbatum, clericorum quoque ac religiosorum monachorum in Sutrina urbe Concilio congregato, Joannem, qui Gregorius dictus est, missis ad eum episcopis, ut de Ecclesiasticis negotiis, maximeque de Romana tunc Ecclesia, quæ tres simul habere Pontifices videbatur, ipso præsidente, tractaretur, venire rogavit. Sed hæc de industria agebantur, jam enim dudum regio animo insederat, ut TRES ILLOS, qui INJUSTE Apostolicam Sedem INVASERANT, cum consilio et auctoritate totius Concilii JUSTE depelleret ; et unus qui secundum statuta SS. Patrum Dominico gregi sollicite præesset, clero et populo eligente, ordinaretur. Prædictus itaque Pontifex exoratus a rege cæterisque pontificibus, Sutrium, ubi Synodus congregata erat, allectus spe quod ALIIS DUOBUS DEPOSITIS, sibi soli Pontificatus confirmaretur, gratanter perrexit. Sed postquam eo ventum est, et res agitata ac discuti a Synodo cœpta est, agnoscens se non posse JUSTE honorem tanti sacerdotii administrare, ex Pontificali sella exiliens, ac semetipsum Pontificalia indumenta exuens, postulata venia, summi sacerdotii dignitatem deposuit. Post hæc rex Urbem ingressus, congregato in Ecclesia B. Petri Apostoli Romano clero et populo, una cum episcopis qui in prædictam convenerant Synodum, communi consilio Clementem Bambergensem episcopum elegerunt : quia in Romana Ecclesia non erat tunc talis reperta persona, quæ digne posset ad tanti honorem sufficere sacerdotii : cumque in Apostolica Sede ad regendum Dominicum gregem inthronizantes constituunt ».

2. *Clemens II papa creatus Henricum imp. coronat.* — Idem narrat Hermannus Contractus, cujus verba Baronius num. 1 recitat. Addit Hermannus, *Henricum* regem Suidigerum episcopum Bambergensem nimium reluctantem elegisse Pontificem, eosque *circa vigilias Natalis Domini* ingressos Urbem : *in ipsa Natalis die Domini* Suidigerum, seu Suidgerum ex more consecratum, *Clementem II* vocatum esse, hunceque peractis missarum solemniis, imperatorem cum imperatrice coronasse. Ex Victore itaque papa, et Hermanno Contracto patet primo, Joannem Gratianum *Gregorium VI* in Pontificatu dictum, vere antipapam extitisse, et unum ex tribus qui per hæc tempora Sedem Romanam invasere. Secundo, *Ottonem Frisingensem* nonnisi ex incertis levibusque rumoribus scripsisse, *Henricum* Gregorio VI persuasisse ut Pontificatu cederet, et ei depositionem minatum esse, ideoque Gregorium cessione illa laudem non meruisse. Tertio, *Henricum* in toto hoc negotio sese inculpate gessisse. Quarto, verum esse quod scribit Leo Ostiensis, cujus verba Baronius num. 5 refert, scilicet, Romæ nullum tunc inventum tanta Sede dignum. Quinto, *Henricum* regem Romam venisse, et ad deponendos tres Pontifices simoniacos, et ad coronam a legitimo Pontifice accipiendam; ac denique hoc ipso tempore tres illos Pontifices schismaticos, quemadmodum et antea, Ecclesiam Romanam afflixisse. Quæ omnia ex dictis anno MXLIV magis confirmantur. Baronio aliisque his contraria scribentibus, Otto Frisingensis, qui de his excepta auditione, nihil comperti habuit, et post medium sæculum duodecimum diem obiit, errorem creavit.

3. *Moritur S. Guido Pomposiæ abbas.* — Ad num. 6. Hermannus Contractus ad annum MXLVII, de Henrici imp. ex Italia in Germaniam reditu loquens ait : « Imperator cœpto redeundi itinere, Mantuæ Paschale festum in gravissima decumbens ægritudine commoratur. Postea convalescens corpus B. Widonis Pomposæ monasterii abbatis in magna sanctitate ante non integrum annum defuncti, plurimis glorificatum miraculis, de Parmensi ubi sepultum fuit civitate, ad urbem Spiram transferendum magno secum cum honore de Italia rediens devexit ». Quare ejus mors a Baronio cum præsenti anno accurate copulata. *Sanctus Guido* in monasterio Pomposiano in ducatu Ferrariensi sito, sæculo superiori vitam monasticam auspicatus est, et deinde abbas creatus per an. XLVIII

monasterio præfuit. Ad illud B. Petrus Damiani evocatus, centum monachos, qui ibi aderant, docuit, ut sanctus Joannes Laudensis in ejus Vita asserit. Bollandus ad diem XXXI Martii Vitam S. Guidonis a monacho Pomposiano coævo, aliamque auctore anonymo scriptam refert.

4. *Floret B. Petrus Damiani.* — Florebat hoc tempore *beatus Petrus Damiani* ordinis monachorum *Congregationis sanctæ Crucis Avellanæ*, a beato Ludolpho fundatæ. Docuit in ea fratres suæ eremi, ac dein monachos Pomposianos, ut mox diximus. Præfuit magna cum laude eremo Fontis-Avellani, aliisque *per diversa loca aggregatis discipulis*, ac quinque ab eo exstructa monasteria, sive *eremitarum habitacula*, ut testatur sanctus Joannes Laudensis ejus discipulus, in ea quam de eo scripsit Vita, quam Bollandus ad diem XXIII Februarii recitat. Celebritatem præcipuam huic ordini attulit, Fontis-Avellani monasterium ingressus anno MXXX. Multi etiam alii insigni sanctimonia viri in eo floruere, quos ad septuaginta quatuor enumerat Jacobillus, tom. III *de sanctis ac beatis Umbriæ*, post Vitam B. Ludolphi fundatoris. Tandem Fontis-Avellani eremus ante centum circiter annos ordini Camaldulensi adjuncta, cujus conjunctionis meminere Augustinus Florentinus lib. 3 Historiarum Camalduensium, aliique.

5. *Henrico regi sacramentum præstare renuit Halinardus archiep. Lugdun.* — « Abbas Halinardus », inquit Albericus in Chronico S. Benigni Divionensis, « factus est archiepiscopus Lugdunensis : et quia civitas tunc erat sub imperatore, D. Halinardus curiam imperatoris adiit pro regalibus suis accipiendis. Imperator jam erat in procinctu Romani itineris, et voluit ut archiepiscopus secundum morem juraret illi fidelitatem : ille dixit se esse monachum, nec debere facere juramentum. Dictum est, ut ad minus se offerret ad juramentum ; respondit non se debere simulationem facere; tandem mediantibus episcopis Theoderico, antequam moreretur, Metensi (mortuus est autem ultimo mensis Aprilis die, ut ex Necrologio Ecclesiæ Metensis ostendit Meurissius,) Brunone Tullensi, Richardo Virdunensi imperator pro sua religione juramentum ei quittavit : deinde Romam abiit ». Idem de Halinardo fusius narrat chronographus Sancti-Benigni pag. 446 et seq. tom. I Spicilegii, qui de Henrico rege addit : « In sua præsentia fecit illum ordinari, dans ei quæcumque fuerunt sacerdotali benedictioni necessaria. Et non solum ipsi, vel cæteris episcopis, sed etiam levitis ac ministris Altaris ita præparabat omnia, sc. vestimenta, libros, linteamina, ac quæque necessaria, ac si non esset princeps, sed famulus. Erat enim idem religiosus rex, valde Ecclesiasticus et circa divinum cultum devotissimus ».

6. *Moritur Richardus abbas Virdunensis.* — Hugo Flaviniacensis abbas in Chronico Virdunensi Richardi abbatis celeberrimi Sancti-Vitoni Virdunensis mortem hoc anno consignat : « Illucescente, inquit, die mensis Junii XIV, hora jam imminente tertia, præsentibus filiis suis, quos loci angustia capere poterat, cæteris in majori Ecclesia consistentibus et canentibus, sancta illa anima corporis nexibus absoluta ad illud pervenit æternum quod est unum et inseparabile trinum ». Addit, eum obiisse *regiminis suo anno* XLII, ejus mortem luxisse Henricum, reges, pontifices, pauperes, virgines et viduas. Is relicto canonicatu Rhemensi totum se Deo manciparat, ejusque vita sanctitatis speculum fuerat, cognominatus Richardus *Gratia Dei*, ut supra ostendimus.

7. *Andreas fit rex Hungariæ.* — Subsecuto Autumno Ungarii pristinæ perfidiæ suæ memores Andream quemdam reg. sibi statuunt. Petrum regem, multis advenarum qui pro eo pugnaverant occisis, variis cum conjuge sua injuriis affectum, postremo oculis privant, et in quemdam locum cum eadem conjuge sua alendum deputant, multis etiam per idem tempus peregrinis inibi expoliatis, exulatis, atque necatis; quo comperto rex Heinricus, qui jam valido exercitu congregato in Italiam iter cœperat, nimis indoluit, sed incœptam expeditionem non deseruit », inquit Hermannus Contractus in Chronico. A præsenti itaque anno Andreæ Hungariæ regis initium repetendum. Hac de re Lambertus Schafnaburgensis hoc anno scribit : « Petrus rex Hungarorum ab Andrea propinquo suo dolo circumventus cæcatur ». Tum Hermannus ad annum MXLVIII : « Andreas qui regnum Petri obtinuit, jam crebro legatos supplices miserat, regnum se ab Ungariis coactum suscepisse confirmans, de Petri sese injuriis excusans, quique adversus eum conjuraverunt, partim a se trucidatos, partim ipsi imperatori tradendo denuntians suamque imperatori subjectionem, annuum censum et devotam servitutem, si regnum sibi haberi permitteret mandans ». Porro sanctus Gerardus Canadiensis episcopus in seditione hoc anno excitata occisus, ut sequenti ostendemus.

8. *Adelbero patruelis Leonis IX fit episc. Metensis.* — « Theoderico Metensium episcopo defuncto succedit Adelbero fratruelis ejus, vir magnæ prudentiæ et sanctitatis », inquit Sigebertus in Chronico. Idem habet Hermannus Contractus in Auctiori Chronico. Condiscipulus hic fuit Brunonis ejus consanguinei, postea Leonis IX in summo Pontificatu dicti, hujusque, ut ita dicam, pedagogus : « Ejus quidem collegæ », inquit Wibertus in Vita Leonis IX, « quamvis eo majusculi, extiterunt duo Adelberones contribules sui, ex quibus prior immaturo est hinc raptus exitu, ducis videlicet Theodorici filius, alter autem Hezilonis (id est Henrici) ducis germanus, ac Friderici eximii principis natus scholarum magistro magister nepotuli sui Brunonis constitutus, quia tunc tempore habebatur sciolus : qui postea ad antistitium Mediomatricæ urbis, voto cleri et plebis magis quam suo assumptus, vir huic nostro tempori refulsit apprime prædicandus ». Postea Wibertus pluri-

bus Adelberonem laudat, tandemque concludit : « Nempe ut primum competit rudibus decurso artium trivio (nempe Grammatica, Rhetorica, et Dialectica, ut videre est apud Ducangium in Glossario) non solum claruerunt (nempe Bruno et Adelbero) prosa et metro ; verum et forenses controversias , acuto et vivaci oculo mentis deprehensas , expediebant seu removebant sedulo : denique quadrivium (sc. quatuor Mathematicæ partes, Astrologia, Geometria, Arithmetica et Musica, ut Ducangius in eodem Gloss.) naturali ingenio vestigantes degustarunt, atque non minimum in ipso quoque valuerunt ».

CLEMENTIS II ANNUS I. — CHRISTI 1047.

1. *Romanum Concilium contra Simoniacos.* — Annus millesimus quadragesimus septimus decima quinta incipit Indictione, quo Clemens papa recens creatus, ad reformandum Ecclesiæ statum, Romæ Concilium habuit, in quo illud potissimum conatus est cum episcopis, annitente imperatore, ut simoniacos vepres, qui adeo excrevissent, ut Patrisfamilias suffocarent sementem non modo succideret, sed penitus eradicaret. De ejusmodi statu Ecclesiæ habet ista Petrus Damiani in Epistola ad Henricum archiepiscopum Ravennatem [1] : « Quis enim, inquit, nesciat, usque ad hujus Henrici clementissimi regis imperium, præsulatumque reverendæ memoriæ Clementis papæ, istiusque beati Leonis, quo nunc videlicet præsule sancta se gubernari gratulatur Ecclesia, per Occidentalia regna virus simoniacæ hæreseos ebulluisse, ita ut quod fiebat, passim licenter admissum ultimæ animadversioni nequaquam duceretur obnoxium ; et quod erat fere omnibus consentaneum, pro regula teneretur, tanquam legali sanctione decretum, etc. » Subjicit autem de iis qui a schismaticis ordinati fuissent, orationem, qua excusat eorum peccatum, ut facilius veniam mererentur. In quorum favorem sancitum in eodem Concilio ab eodem Clemente papa decretum inferius sic narrat [2] : « Reverendæ memoriæ nuper ejusdem Sedis episcopum Clementem decrevisse, ut quicumque a simoniaco consecratus esset, in ipso ordinationis suæ tempore non ignorans simoniacum esse, cui se obtulerit promovendum, quadraginta nunc dierum pœnitentiam ageret, et sic in accepti ordinis officio ministraret ». Hæc de Clementis hujus decreto, postea sub Leone Nono in Concilio recitato atque approbato. Porro arte schismaticorum et intrusorum Pontificum ejusmodi sorde Romanam Ecclesiam inquinatam idem ostendit, nosque superius diximus, inferiusque dicturi sumus.

2. In eodem vero Romano Concilio altercationem esse obortam inter Mediolanensem, Aquileiensem et Ravennatem antistites de loco sedendi, quinam ipsorum proximus apud Romanum Pontificem sedere deberet : adjudicatam autem causam Ravennati, narrat Hieronymus Rubeus in Historia Ravennate, deque his confectum esse Diploma, quod se vidisse testatur. Tu ipsum consule. Verum ubi Guibertus Ravennas archiepiscopus Ecclesiam Dei longo valde diroque schismate perturbasset : Ravennati Ecclesiæ multa fuisse detracta, suo loco dicetur.

3. *Henricus rediens in Germaniam defert secum Clementem et Gregorium.* — His Romæ confectis, imperator reditum cogitans, voluit primum invisere Campaniæ atque Samnitum oras, et ea componere quæ turbata atque male disposita reperisset. De cujus itinere Leo Ostiensis hæc habet [1] : « Sumpto post hæc imperator exercitu, ad hoc monasterium (Cassinense) venit, et omni cum honore susceptus a fratribus, planetam purpuream optimam auro ac gemmis ornatam super altare cum alio pallio optimo posuit. In Capitulo vero auri libras aliquot fratribus obtulit, seque illis devotissime commendans Capuam adiit. Ibi Guaimario principatui renuntiante, quem novem jam annis tenuerat, Pandulpho illum priori principi et ejus filio, multo ab illis auro suscepto, restituit Drogoni Apuliæ, et Rainulfo Aversæ comitibus ad se convenientibus, et equos illi plurimos magnamque pecuniæ sum-

[1] Petr. Dam. ad Henric. Ep. c. 27. — [2] Ead. Ep. c. 50.

[1] Leo Ost. l. II c. 81.

mam offerentibus, omnem quam tunc tenebant ditionem imperiali auctoritate firmavit. Ibi etiam Præceptum aurea bulla signatum abbati Richerio juxta imperialem consuetudinem fecit. Inde Beneventum contendens, cum cives eum noluissent recipere, tam ob suam quam ob patris injuriam, totam civitatem a Romano Pontifice, qui tunc illis aderat, excommunicari fecit, omnemque Beneventanam regionem Northmannis sua auctoritate confirmans, in patrium rediit solum, secum Clementem adducens». Hæc Leo. Quod enim, deposito Gregorio, et subrogato Germano homine in Romanum Pontificem, Romanos non mediocriter offendisset; timens ei quem elegisset Clementi, ipsum secum in Germaniam duxit.

4. Hermannus vero, hujus temporis scriptor, alia plura addit de rebus ab imperatore in Italia gestis, quas referre haud existimamus incongruum. Sic enim se habent : « Imperator vero Roma egressus, nonnulla castella sibi rebellantia cepit, provincias illas, prout videbatur, disposuit, duces Northmannis, qui in illis partibus commorantur, et aliis eo loco urbibus constituit. Sed socru imperatoris de monte Gargano Beneventum reversa, orto tumultu, Beneventani cives quibusdam eam injuriis afficiunt. Unde sævam ab imperatore vindictam metuentes, eique se subdere non præsumentes, rebellionem ineunt. Sed imperator, qui magna (ut dictum est) ex parte exercitum jam remiserat, et ad aliam occupato animo patriam tendebat, tantam tunc temporis civitatem expugnatum aggredi distulit, interimque eo infecto negotio, sed alias universa Italia parente pacataque, redire disposuit. Interea imperatrix Agnes, quæ Romæ ab imperatore digressa fuerat, in Ravennati territorio filiam peperit. Imperator vero cœpto redeundi itinere, Mantuæ Paschale festum in gravissima decumbens ægritudine commoratur. Postea convalescens, corpus beati Guidonis Pomposæ monasterii abbatis in magna sanctitate ante non integrum annum defuncti, plurimis glorificatum miraculis, de Parmensi ubi sepultum fuit civitate, ad urbem Spiram transferendum, magno secum cum honore de Italia rediens devexit, etc. » His addit de subrogatione nonnullorum episcoporum in vacantes Ecclesias obitu prædecessorum.

5. Certum est etiam, eumdem imperatorem ab Italia recedentem duxisse secum in Germaniam Gregorium papam Sextum, ne præsente ipso Romæ aliquid innovaretur. Comitatus est tunc eum Hildebrandus ejus discipulus, Sedis Apostolicæ subdiaconus, postea vero Gregorius Septimus. Testatur id enim ipse Gregorius in Concilio Romano celebrato anno millesimo octuagesimo, in quo hæc ipse locutus : « Vos enim scitis, quia non libenter ad sacrum ordinem accessi, et invitus ultra montes cum domino papa Gregorio abii, sed magis invitus cum domino meo papa Leone ad vestram specialem Ecclesiam redii, etc.

6. *Simoniacæ labi delendæ studet quam maxime Henricus imperator, cujus integritatis plura exempla.* — Liquet insuper Glabri testificatione, eumdem Henricum, postquam imperator creatus est, ab Urbe reversum, collegisse Concilium episcoporum, ad extirpandum quod reliquum erat simoniacæ pravitatis, in eoque ad episcopos perorasse, gravique invectiva eosdem exagitasse ejusdem criminis reos. Sed audiamus ipsum ista ita narrantem[1] : « Dignoscens igitur idem Henricus, per universam Galliam atque Germaniam simoniacæ philargyriæ grassari cupiditatem, coadunari fecit ex omni imperio suo tam archipræsules quam cæteros pontifices, et tale eis intulit colloquium : Lugens vobis incipio loqui, qui vice Christi in Ecclesia constituti estis, quam ipse sibi desponsavit ac pretio sui sanguinis redemit. Sicut enim ipse gratuita bonitate de sinu Dei Patris per Virginem ad nos natus est redimendos; ita suis præcepit, mittens eos in orbem universum, Apostolis[2] : Gratis accepistis, gratis date. Vos autem avaritia et cupiditate corrupti, qui dum conferre deberetis in hujusmodi transgressionis, dando et accipiendo canonem, maledicti estis. Nam et pater meus, de cujus animæ periculo valde pertimesco, damnabilem avaritiam in vita nimis exercuit.

7. « Idcirco quicumque vestrorum hujusce se norunt contaminatos, oportet ut a sacro ministerio secundum dispositionem canonicam arceantur. Patet ergo manifestissime, quoniam propter hanc offensam venerunt super filios hominum diversæ clades, fames videlicet atque mortalitas, necnon et gladius. Omnes quippe gradus Ecclesiastici a maximo Pontifice usque ad ostiarium opprimuntur per suæ damnationis pretium, ac juxta vocem Dominicam, in cunctis grassatur spiritale latrocinium.

8 « His denique ab imperatore acerrime prolatis stupefacti pontifices, quid illi responderent, non habebant. Pertimescebant enim carere ob hanc culpam propriis episcopatuum sedibus. Et quoniam non solum in Gallicanis episcopis hæc pessima pullulaverat nequitia, verum etiam multo amplius totam occupaverat Italiam (omnia quippe ministeria Ecclesiastica ita eo tempore habebantur venalia, quasi in foro sæcularia mercimonia) cernentes quoque (quique) episcopi gravi se invectione irretitos, misericordiæ opem implorabant. At ipse princeps misericordia motus, tale consolationis protulit verbum : Ite, inquiens, et quod illicite accepistis, bene disponere satagite, ac pro anima patris mei, qui hac noxa reus vobiscum tenetur, attentius intercedere mementote, quatenus ei indulgentiam hujus facinoris a Deo possitis acquirere. Tunc proposuit edictum omni imperio suo, ut nullus gradus clericorum, vel ministerium Ecclesiasticum pretio aliquo conquireretur : ac si quis dare aut accipere præsumeret, omni honore destitutus anathemate mulctaretur. Spo-

[1] Glab. l. v. c. 5. — [2] Matth. x.

pondit insuper promissum hujusmodi, dicens : Sicut enim mihi Dominus coronam imperii sola miserationis suæ gratia dedit, ita et ego, quod ad religionem ejus pertinet, gratis impendam.

« Volo, si placet, ut et vos similiter faciatis ». Hæc imperator, præsente (ut puto) Clemente Pontifice, quem secum ex Italia in Germaniam duxerat. Non erat imp. opus, cum simoniacis episcopis dispensare, ut retinerent episcopatum, nec inferre anathema in delinquentes.

9. Præmittit itidem Glaber de eodem Henrico, postquam creatus est imperator, ejusmodi exemplum de abstinentia in munere accipiendo, et pœnitentia cum accepisset, his verbis : « Contigit tunc temporis, ut abbas cujusdam monasterii honestæ possessionis equum valde optimum præsentaret, quatenus in loco sibi commisso ipsius amicitiam conciliaret. Fuerat denique idem equus, ignorante abbate, cuidam militi clam sublatus, sibique pretio venumdatus. At imperator gratanter illum suscipiens, suimet evectioni mancipavit. Quodam igitur die eidem equo insidens iter agebat : obviam fit ei miles, cui præfatus equus furtim sublatus fuerat, qui imprudenter aggrediens imperatorem, in hujusmodi prorupit verba : Tu, inquiens, o rex, qui censuram debes tenere totius justitiæ, equum modo fraudulenter abstractum cerneris possidere. Cui illico rex tale protulit responsum : Si tuus, inquit, est equus, ut ais, accipe illum cum sessore, et educ tecum quo melius optas, et habeas utrumque, quousque persolutionem furti suscipias. Miles quoque existimans sibi illudi, hærebat stupens. Enimvero rex compulit eum, ut manu injecta duceret utrumque in suum dominium. Adspicientes vero qui circumstabant, ingenti admiratione stupuerunt ». Ita nempe voluit suo exemplo admonere sibi subditos imperator magno sui periculo possidere audere aliquem alienum; itemque simoniæ crimen in ipsum quoque principem vindicandum, ob idque sic questus est : « Quæ grates », inquiens rex, « referendæ sunt illi viro, qui me tam subdole in hanc impulit captionem ? Qui dum ab universis horribiliter detestaretur : ait rex : Adducite illum, ut secundum illusionem, quam in me gessit, in eo vindicetur ». Ita quidem fremens imperator, qui tamen in seipsum, qui munus accepisset in abbatiæ investitura, maluit convertere pœnam illam, privans seipsum ejusdem abbatiæ collatione. Pergit enim auctor : « Dumque præfatus abbas accersitus fuisset, ait : Depone baculum regiminis pastoralis, quem credis largitione mortalis hominis debere gestari. Quem cum a se projecisset, suscipiens illum rex, imposuit dexteræ imaginis Salvatoris : Vade », inquiens abbati, « et suscipe illum de manu omnipotentis Regis, nec ultra pro eo debitor sis alicujus mortalis, sed libere utere eo, ut decet culmen tanti nominis. At ipse gaudenter illum suscipiens, plurimis de tali facto alacritatem contulit, ac dehinc omni cum libertate viguit ». Hucusque Glaber, qui et superius tanti principis commendans fortitudinem bellicam, vitium quod intime illi inhærebat ita deplorat, dicens : « Tamen, proh pudor, unum in eo erat nimium reprehensibile, quod incontinentia et carnis luxuria infamabatur ».

10. Quod insuper hoc eodem anno, quo imperator creatus est, eidem contigisse Willelmus Malmesburiensis et alii post eum narrant, hic describamus : ait is enim [1] : « Tempore Conradi patris a quodam clerico fistulam tulerat argenteam, qua pueri ludo aquam jaculantur, pactus episcopatum cum foret imperator : adultus repetenti pollicitum impigre dederat. Nec multo post aspera valetudine correptus decubuit, morbo crescente triduo exsensus et mutus jacuit, cum in solo pectore vitalis halitus palpitaret. Nec aliud vitæ indicium erat, quam quod manu ad nares apposita quantuluscumque sentiebatur anhelitus. Episcopi præsentes triduano indicto jejunio, lacrymis et votis pro vita regis superos pulsabant. Quibus, ut credi fas est, remediis convalescens, accitum episcopum quem injuste fecerat sententia Concilii deposuit, professus se toto triduo dæmones infestos vidisse, flammam in se per fistulam jaculantes adeo pertinacem, ut noster ignis in comparatione illius jocus putetur, et nihil calere. Juvenem inter hæc semiustulatum lætum adventasse, ferentem immensæ magnitudinis calicem aureum aqua plenum, cujus visione, et laticis aspergine delinitum, exstinctis ardoribus, in sanitatem evasisse. Ephebum illum beatum fuisse Laurentium, cujus Ecclesiæ tectum longa carie dissolutum compaginavit, præter alia xenia calice aureo honorificavit ». Hæc Willelmus : Matthæus Westmonasteriensis ista locupletius. Sed ad Clementem Pontificem redeamus.

11. *Diploma Clementis II ad episcopum Salernitanum.* — Quod unicum reperimus litterarum Apostolicarum monimentum, brevis temporis Pontificatus ejus, Diploma scilicet ab eo datum hoc anno mense Februarii, hic describendum curavimus. Sic se habet :

« Clemens episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri Joanni amodo Salernitano archiepiscopo, perpetuam in Domino salutem.

« Quotiens ita contigit, ut exigente necessitate et maxima utilitate, transmutandus est quisquam episcopus de propria sede ad aliam, diligentissime perquirenda est persona, utrum necessario sit transmutanda, ut sic major utilitas oriatur, sicut major sedes assumitur. Te vero, frater charissime, quem unanimitas cleri et populi Salernitanæ Ecclesiæ una cum gloriosissimo principe Guaimario de sede Pestana accepit, et in suum pontificem elegit, diligenter discussimus, ne tuæ ambitionis causa, et non majoris utilitatis necessitate electus fuisses, aut forte per simoniacam hæresim. Quod

[1] Willel. Malmesb. de gest. reg. Angl. l. II. c. 12.

ita ab omnibus est abnegatum, ut nullius audiretur ore prolatum. Siquidem Salerni manentes, et hoc ab omnibus perquirentes, cum te audiremus ab omnibus laudari et ab omnibus videremus amari; Dominum benediximus, qui tantam concordiam in tanta hominum diversitate super te potuit efficere, ut nullus videretur discrepare. Etenim circa te idem amor in omnibus, eadem intentio, commune omnibus desiderium. Quapropter annuentes petitioni votoque eorum omnium, et maxime prædicti gloriosi principis Guaimarii, te, frater, sicut et de sede propria ad suam transtulerunt, poscentibus tuorum meritis morum, non rapina tuæ avaritiæ id assectante, Apostolica assensione per hoc nostræ auctoritatis privilegium incardinamus et inthronizamus eidem Salernitanæ sedi, in qua fungaris archiepiscopi decore et honore. Nam in te nobis complacuit, quidquid de te fama dispergit, videlicet sanctitas, castitas, benignitas, et omnia quæ Deo placabilia sunt.

12. « Unde in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, archiepiscopali pallio nostra Apostolica manu dilectionem vestram insignivimus, quo utaris toties in anno, quoties prædecessores tuos eo usos fuisse constat. In quo, quia de vellere ovis est, intellige te ovium pastorem. Et quia eo circumcingeris et etiam circa humeros portas; cognoscas et undique circumspicias, ne aliqua erret, et in morsus incidat luporum. Quod si aliquando (quod absit) contigerit; eam habeas in humeros ad caulam reportare, et pristinæ societati coadunare. Quod vero ante et retro crux Domini habetur, illud Apostolicum semper docet ante oculos tuæ mentis habere [1] : Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Confirmamus etiam tibi ipsum ex integro archiepiscopatum Salernitanum cum omnibus adjacentibus parochiis suis. Et insuper licentiam damus et potestatem ordinandi et consecrandi episcopos in his subjectis vobis locis, hoc est, Pestanensem episcopatum, cum parochiis et adjacentiis suis, et episcopatum Consanum, et episcopatum Nolanum, et episcopatum Malvitanum, necnon et episcopatum Acerentinum, simulque et episcopatum Bisinianensem, atque episcopatum Cusentiæ, cum omnibus parochiis et adjacentiis eorum. Pro pallio vero, quod supradiximus, post discessum quidem tuum successores tui perveniant ad Apostolicam Sedem, et usum pallii consecrationemque decretaliter recipiant, et non habeant potestatem successores nostri in cunctis prædictis episcopatibus, quos vobis Apostolica auctoritate concessimus, deinceps episcopos consecrare, quemadmodum vobis concessum est. Si quis autem nefario ausu (quod non optamus) huic nostræ concessioni aliquo modo contraire voluerit, et omnia suprascripta a nobis firmata violare præsumpserit, perpetuo anathematis vinculo religetur. Et ut hæc nostra concessio firma in perpetuum maneat, bulla nostra et sigillo eam signari præcepimus. At qui pie intuitu custos et observator hujus nostri privilegii extiterit : benedictionis gratiam et cælestem retributionem a justo judice Domino Deo nostro consequi mereatur in sæcula sæculorum. Amen.

« Scriptum est per manus Joannis scriniarii et notarii sacri Lateranensis palatii etc. Datum XII kalend. Martii per manus Petri diaconi et bibliothecarii, et cancellarii sanctæ Apostolicæ Sedis, anno domini Clementis Secundi papæ primo, Indictione decima quinta ». Hactenus Diploma Clementis.

Ad ipsum vero Clementem Petrus Damiani, eremi incola celebris nominis tum sanctitate tum etiam doctrina, scripsisse reperitur Epistolam, insuper et Henrici imperatoris impulsu ad ipsum iter arripuisse. Quod autem magnopere satageret imperator, quem creasset papam communire Clementem, ut Petrus Romam ad Pontificem se conferret existimamus ea occasione voluisse, quo tantum virum latentem in eremo, ad Ecclesiastica subeunda negotia sensim perduceret. Porro ipsam ex Cassinensi Bibliotheca acceptam Epistolam hic tibi describendam curavimus. Sic se habet :

13. *Petri Damiani litteræ ad Clementem II, qui eum ad se vocaverat.* — Domno Clementi summæ Sedis antistiti, Petrus peccator monachus, humillimæ devotionis obsequium.

« Noverit beatitudo vestra, excellentissime domine, quia domnus invictissimus imperator non semel, sed sæpe mihi præcepit, et (si dicere audeo) rogare dignatus est, ut ad vos venirem, et quæ in Ecclesiis nostrarum partium agerentur quæque mihi necessaria a vobis fieri viderentur, vestris auribus intimarem. Cumque ego et difficultatem itineris perhorrescerem, et ad vos venire penitus recusarem, ille a sua intentione non destitit, sed ut iter arriperem, absoluta definitione præcepit. Postquam autem itinere dierum trium ad eremum regressus sum; ecce istæ ejus litteræ, vestris sacris manibus offerendæ nobis allatæ sunt, quas nos usque ad aspectum vestrum non præsumimus temerare. Quas, si placet, vos prius inspicite, et cum his simul per vestras quoque litteras, utrum ad vos venire debeam, necne, mihi jubere dignamini. Ego enim inter utrumque positus, et dies meos, huc et illuc discurrendo perdere timeo, et tamen Ecclesiis Dei, quæ in nostris partibus per malos episcopos et abbates omnino confusæ sunt, compatiendo, mœrore nimio et tristitia contabesco.

14. « Et quid prodest, domine mi, quod Apostolicam Sedem de tenebris ad lucem remeasse dicimus, si nos adhuc in iisdem tenebris remanemus? Quid juvat si sub sera quis vitalis alimenti copiam claudat, ipse tamen fame depereat? Quid juvat, cum quis limati mucronis ferro succingitur, si circumfusis hostium cuneis non vibratur? Te enim omnipotens Deus vice sui in populo quodammodo cibum posuit; ex te contra omnes adver-

[1] Gal. VI.

sariorum impetus Ecclesiæ suæ latus armavit, quatenus et Deo resistentium pectus studeas cælesti virtute confodere, et famelicum nostræ humilitatis stomachum sacri verbi dapibus satiare. Sed cum videamus Fanensem latronem ab his etiam qui non erant, sed dicebantur Apostolici, maledictum et excommunicatum, Auximanum quoque tot et tantis inauditis criminibus involutum, aliosque simili sententia condemnandos a vobis cum tanta arrogantia et exultatione reverti; cogitur in luctum spei nostræ gaudium commutari[1]: Nos autem sperabamus, quod tu esses redempturus Israel. Quapropter, beatissime domine, sic conculcatam et abjectam stude revelare justitiam, sic Ecclesiastici vigoris exhibe disciplinam, ut et pars iniqua a statu superbiæ corruat, et mens humilium ad speranda bona fiducialibus convalescat». Hucusque ad Clementem Pontificem Petrus.

15. Sic igitur urgente imperatore, vel Pontificibus eum sæpe vocantibus, ad Ecclesiastica onera subeunda avocatur a solitudine. Quod fecisse doluit semper; et suos, ne quovis prætextu sinerent se abduci ab eremo, suo periculo monitos voluit, hæc inter alia scribens ad eos[2]:

« Imperialis edicti pagina, veredario discurrente, defertur: bullatæ nobis apochæ ab auctore Sedis Apostolicæ diriguntur, Synodus congregatur, religiosis viris Concilii summa committitur: solotenus illico se monachus flectat, honorem sacris litteris reverenter exhibeat. Hujus tamen expeditionis munus a se alienum irretractabiliter ducat, et reputans intra se, dicat: Quid mihi cum regibus terræ? quid mihi cum synodali conventu? Sufficiat mihi peccatis meis flendis insistere: satis mihi sit me huic mundo mortuum exhibere. Nolite, quæso, monachi, nolite sub Ecclesiasticæ compassionis specie regum aulas irrumpere: nolite aures principum velut salutaria suggerendo, fastidiosa importunitate pulsare. Credite experto, credite in hujus gratiæ studiis non leviter fatigato. Imperatoriæ namque majestati sæpe quæ suggerenda videbantur expressimus: a summis Pontificibus invitati synodalibus Conciliis interfuimus; sed qui hoc tempore ista prosequitur, tanquam si semina crederet arenosis littoribus videtur. Sæpe namque in Conciliis synodalibus positi, quosdam clam sibi feraliter conscios præsidere in numero sacerdotum vidimus, non modo de suis securos, sed ultro etiam ad aliorum crimina defendenda impudenter accinctos. Qui nimirum, ut ferebatur, et cum Simone prius emerant, et cum Giezi postmodum charismatum dona vendiderant: quorum tanta vis erat ad excusandas excusationes in peccatis, ut inter cætera mala etiam simoniacæ hæreseos non modo defensores, sed viderentur potius assertores. Quis ad istorum invidiam monachus mutire præsumeret? quis ad arguenda crimina, vel justitiam declarandam vindicare sibi jus libertatis auderet? illico in nos duræ sugillationis arma corriperent, et præmisso jurgio, silentium imperarent; inter se scilicet hoc modo judices conquerentes: Ad Concilium hoc judicantes convenimus. Sed, o nova præsumptio! mortuorum sententiis subjacemus, et episcoporum sunt judices facti, qui legaliter sub eorum fuerant legibus constituti. Quibus aliquando respondetur: Venerabiles patres et domini, sicut vobis specialiter prærogatum est judicare, ita etiam minoribus Ecclesiæ membris competit quod sentiunt in commune conferre: nec ulla canonum auctoritas prohibet juniores quæ Ecclesiæ ducunt profutura depromere, dum tamen ventilata negotia pontificalis judicii debeat clausuli terminare. Si quando hoc aut aliquid hujusmodi cum humilitate suggeritur, nequaquam patienter admittitur; sed si quid a nobis in Synodo actum est, totum ad invidiam nostram superbo vocabulo judicium nuncupatur. Hæc breviter idcirco perstrinxerim, ut in me quilibet inexpertus discat sibimet etiam a talibus declinare quantum expediat ». Hæc ad suos Petrus, quem tamen multiplici nomine his temporibus perditissimis Ecclesiæ Catholicæ profuisse, cum ad Ecclesiastica negotia subeunda vocatus sæpe ex eremo fuit, quæ singulis ferme annis erunt dicenda, monstrabunt. Jam ad Clementis citum nimis et improvisum funus lugubre veniamus.

16. *Clemente mortuo, tertio invadit Pontificatum Benedictus IX.*— Hoc eodem anno, septimo idus Octobris. Clemens papa, nono mense a promotione sua ex hac vita migravit, sepeliturque delatus in suum antea episcopatum Bambergam. Hæc Hermannus, simulque Leo hoc anno, et alii omnes post eum. Subrogationem autem successoris nonnisi anno sequenti factam idem docet Hermannus, temporis hujus scriptor: nam audito Romæ obitu Clementis papæ, Benedictus Nonus jam iterum pulsus, adhuc tertio invasit Romanam Ecclesiam. Ita enim de ipso Leo Ostiensis[1]: « Clemente vero post menses novem ultra montes defuncto, præfatus Benedictus in Pontificatum iterum rediens, octo illum menses tenuit, donec ab imperatore transmissus ex Germania Damasus, Brixinorum episcopus, illi in papatu successit ». Hæc Leo. Agemus autem de successione Damasi anno sequenti.

17. *Hungarica Ecclesia persecutionem passa, in qua Gerardus episcopus subit martyrium.* — Eodem anno, cum Petrus Hungarorum rex per Henricum imperatorem armorum potentia restitutus esset, Hungari concitati a regni proceribus, non solum iterum a rege deficiunt, sed et Andream exulem revocantes regem constituunt: a quo impetrant etiam iidem diabolico furore perciti, amoti sensu rationis, ut a Christiana religione deficiant, dæmonibus sacrificia immolent, atque thura libent diis Gentilium. Cum iidem in Christianos fideles

[1] Luc. XXIV. — [2] Petr. Damian. de contemptu sæculi c. 30. 31.

[1] Leo Ost. l. II. c. 82.

quoque grassantes, et in Ecclesias irrumpentes, iisdem spoliatis et incensis, eorum clericos sive monachos diris suppliciis affecere atque necarunt, parique impetu irruperunt in quosque regios ministros, magistratus, locorumque diversorum præfectos; atque demum in reliquos omnes, sive gentiles suos, sive externos apud eos inventos, qui Christiano nomine censerentur. Persecutio talis fuit, ut si diutius perdurasset, omne prorsus Christianitatis nomen in Hungaria abolevisset. Recensent diras clades istas complures, et inter alios, qui res Polonorum prosecutus est Longinus: qua etiam persecutione sublatum esse martyrio sanctum Gerardum Chanodiensem episcopum narrat, quod et alii plerique testantur.

18. Hoc namque anno ipse Gerardus episcopus Chanodiensis, in Hungaria (ut ipse prædixerat) cæsus ab hostibus, titulo martyrii felix occubuit. Seditio etenim illa excitata adversus Petrum regem, quem et captum excæcaverunt, substituto anno superiori (ut habet Hermannus et alii) Andrea rege, cum alios plurimos peregrinos, tum etiam ipsum sanctum Gerardum involvit, necique tradidit. De eo enim hæc in Vita ipsius, ab ejus temporis scriptore habentur[1] : « Uno inde lustro evoluto et altero inchoato, prædicta seditio extitit. In qua cum ad Albam regalem vir Dei proficisceretur, apud Ecclesiam sanctæ Sabinæ virginis et martyris hospitio usus est; illicque cœnantibus fratribus ait : Fratres et amici, cras ad cœnam Agni Dei vocamur; itaque absque detractatione properemus, pro Christo moriamur. Altera vero illucescente die, pater sanctus missam celebravit, mensæque Christi multitudinem sibi adhærentem fecit participem, lætusque ad martyrium perrexit. Ubi autem ad Danubium intendit iter, ecce turba populi eum circumsistit, lapidesque in eum in curru sedentem jactat; a quibus tamen Deo eum protegente, tactus non est. Ille vero ex adverso benedictionem et signum crucis apposuit. At impii homines tandem equorum retortis collis, subvertunt currum, patremque humi abjiciunt, et magno impetu lapidare conantur. Tum, instar protomartyris Stephani, primus Pannoniæ martyr, positis in terra genibus, clamavit voce magna : Domine Jesu Christe, ne statuas illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt. Et cum hoc dixisset, in pectore lancea percussus obdormivit in Domino. Eodem autem die maxima Christianorum strages facta est. Duo enim episcopi multique viri religiosi interempti sunt, quorum nomina sola Dei scientia collegit. Corpus quidem beati viri cum in loco martyrii sui jaceret, nulla sorde commaculatum est. Porro sequenti die a Catholicis viris in Ecclesia Dei sanctæ Genitricis conditum est ». Hæc ibi de martyrio. De quo agens Longinus Cracoviensis, hæc paulo diverse ait : « Latini omnes, Teutonicique regis Petri præfecti et officiales ubique locorum quæsiti, vario genere mortis consumpti sunt. Deinde B. Gerardus Chanodiensis episcopus bigis impositus, de monte Kerempheludt præcipitatus, et lancea est perfossus in pectore. Alii ex laicis saxis obruti, aut vulneribus sauciati, felici cruore pro nomine Jesu Christi abluti sunt ». Hæc Longinus, sed anno sequenti. Porro defuncto Petro, et Andrea duce in regem recepto coronatoque solemnibus ritibus a tribus regni episcopis, ut res composuit, easdem etiam bene disposuit, agens summo studio, ut abnegata penitus idololatria ejurataque, sacrosancta Christiana religio postliminio restituta viresceret : quod factum post annum sequentem idem auctor affirmat.

19. *Godefridi ducis Lotharingiæ pœnitentia.* — Contigit hoc anno, Hermanno et Sigeberto testibus (licet anno superiori id factum Lambertus affirmet) incendium Virdunense, opera Godefridi Lotharingiæ ducis, desperatione rebellantis ob sublatum sibi ab imperatore ducatum. Cum autem Dei Genitricis templum ibidem exustum fuerit, spontaneæ pœnitentiæ ipse posteris dignum reliquit exemplum, de quo Lambertus hæc paucis : « Post modicum, inquit, facti in tantum eum pœnituit, ut publice se verberari faceret, et capillos suos ut tonderentur multa pecunia redimeret, sumptus ad reædificandam Ecclesiam daret, et in opere cœmentario per seipsum plerumque vilis mancipii ministerio functus deserviret ». Ita plane Annalium nostrorum decursu, Lotharingiæ duces vel invenimus innocentes, vel si noxios, pœnitentes, atque hujusmodi, qui cæteris principibus imitanda reliquerint pietatis exempla. At de eodem Godefrido diversis occasionibus sæpe inferius agendum erit.

[1] Extat apud Sur. die XXIV Septemb. tom. V.

Anno periodi Græco-Romanæ 6540. — Anno Æræ Hispan. 1085. — Anno Hegiræ 439, inchoato die 27 Jun., Fer. 7. — Jesu Christi 1047. — Clementis II papæ 2. — Henrici III reg. 9. imp. 2. — Constantini Monomachi imp. 6.

1. *Concilium Romanum adversus simoniacos.* A num. 1 ad 6. *Clemens II*, annitente potissimum imperatore, Concilium *Romæ* adversus simoniacos celebravit, qua in Synodo orta contentio est inter Ravennatem et Mediolanensem archiepiscopos, quisnam eorum proximus apud Romanum Pontificem sedere deberet, statutumque ut Ravennati episcopo secundus a Pontifice Romano locus in Concilio absente imperatore tribueretur. Litteræ Clementis II hac de re datæ legi possunt tom. IX Concil. pag. 1252, in quibus ait Pontifex : « Sedem Ravenn. archiepiscopi jubemus semper esse a dextris nostris nostrorumque successorum, secundum antiquæ constitutionis auctoritatem, nisi forte imperator affuerit : et tunc etiam ipsum sinistrum locum tenere per hanc nostræ auctoritatis firmitatem huic nostræ narrationi subjectam ». In iisdem litteris dicit Clemens se Concilium istud celebrare *circa nonas Januar.*

2. *Clemens II cum imperatore in Germaniam venit.* — « Imperator », inquit Hermannus Contractus, « Roma egressus nonnulla castella sibi rebellantia cepit ; provincias prout videbatur disposuit : duces Nortmannis, qui in illis partibus commorantur, et aliis eo locorum urbibus constituit. Sed socru imperatoris de monte Gargano Beneventum reversa, orto tumultu, Beneventani cives quibusdam eam injuriis afficiunt. Unde sævam ab imperatore vindictam metuentes, eique se subdere non præsumentes, rebellionem ineunt. Sed imperator qui magnos exercitus jam remiserat, et ad alia occupato animo, jam in patriam tendebat, tantam tunc temporis civitatem aggredi distulit, interimque eo infecto negotio, sed alias universa Italia parente pacataque, redire disposuit. Interea imperatrix Agnes, quæ Roma ab imperatore digressa fuerat in Ravennati territorio, filiam peperit ». Addit Leo Ostiensis lib. 2, c. 81, imperatorem secum in Germaniam *Clementem* adduxisse. Cum vero Lambertus Schafnaburgensis annum a Nativitate Domini inchoans scribat : « MXLVIII, imperator Natalem Domini Polethæ (in Saxonia) celebravit : ibi legati aderant Romanorum, Suidgeri papæ obitum nuntiantes, eique successorem postulantes », apparet Clementem II hoc anno Romam rediisse. Hinc Hermannus Contractus citatus hoc anno scribit : « Clemens, qui Suidegerus, papa, in Romanis partibus nono mense promotionis suæ diem obiens, ad episcopatum suum Babimberg reportatus tumulatur ».

3. *Concilium Germanicum adversus simoniacos.* — A num. 6 ad 9. Recitat Baronius quæ Glaber lib. 5, cap. 5, retulit de numeroso Concilio in certo loco adversus *simoniacos* in Germania ab *Henrico* imperatore celebrato, et jure merito suspicatur Concilium illud præsente *Clemente* Pontifice habitum esse, licet Glaber ejus mentionem non faciat. Illud a Cossartio tom. IX Concil. nescio quo casu omissum. Ultra hunc annum Glaber Rodulphus, ordinis Benedictini, in cœnobio S. Germani Autissiodorensis monachus, Historiam suam sancto *Odiloni* abbati Cluniacensi nuncupatam, non produxit. Eam Duchesnius tom. IV exhibet.

4. *S. Wiborada canonizatur.* — Ad num. 16. *Clemens II*, antequam e Germania in Italiam rediret, *sanctam Wiboradam* virginem et martyrem, quæ reclusa apud Sanctum-Gallum, anno DCDXXV ab Hungaris cæsa est, in sanctorum numerum retulit. Id testatur Burchardus San-Gallensis monachus, qui sæculo sequenti vixit, in lib. de Casibus monasterii sui cap. 6, ubi de Norperto abbate scribit : « Obtinuit amminiculante Henrico imperatore et conjuge ejus Agnete hoc apud dominum Apostolicum Clementem Secundum, recitata Vita beatæ Wiboradæ ejusque miraculis, de tandiu neglecta re ab ipso papa redargutus : quatenus ipsam præsente Theodorico Constantiensi episcopo canonizaret, et pro sancta haberi præciperet, et anniversarium ipsius diei solemnizandum institueret ».

5. *Moritur Clemens II PP.* — Profectus postea in Italiam Clemens II, animam Deo reddidit « in Romanis partibus nono mense promotionis suæ », inquit Hermannus Contractus : Victor Papa lib. 3 Dialog. ait, eum *non amplius novem mensibus Sacerdotio* functum ; Leo vero Ostiensis lib. 2, cap. 82, eum obiisse *post menses novem.* Quare cum anno superiori die Natali Domini consecratus fuerit, et die nona mensis Octobris divo Dionysio sacra vita functus sit, sedit menses novem et dies XV, die emortuali incluso, ideoque ejus Sedis duratio in omnibus Catalogis mendose descripta, cum in plerisque tribuantur ei menses IX et dies VII, in

duobus menses IX et dies XVII. Clementem vero II die nona Octobris obiisse, ostendunt verba Brevis Leonis IX a Gretsero in sanctis Bambergensibus recitati, in quo pallium conceditur Hartwico Bambergensi episcopo Clementis II successori, quo uteretur ter in anno : «In solemnitate, inquit, sancti Dionysii, eo quod tunc anniversarius dies celebratur domini papæ Clementis supra memorati : hancque diem Apostolica auctoritate statuimus celebrem esse per totum episcopatum». In Vita vero S. Henrici imp. legitur, eum permisisse presbyteris et diaconis *mitras gestare* in quibusdam diebus ibi expressis, inter quos «et sancti Dionysii, pro reverentia prælibati prædecessoris domni Clementis papæ, cujus anniversarius dies tunc ab eisdem fratribus agitur».

6. *In Italia et Bamberga sepultus.* — Porro errat Leo Ostiensis a Baronio citatus, quando ait Clementem II *ultra montes* defunctum esse. Leo enim in Italia scripsit, ubi Clemens demortuus, uti jam ex Hermanno Contracto et ex Lamberto Schafnaburgensi ostendimus : quibus adde auctorem Vitæ sancti Henrici, qui de Leone papa IX ait : «Ductus amore et reverentia Clementis, piæ memoriæ prædecessoris sui, quem Deus miro dispensationis ordine a prælatione hujus loci (Bambergensis scilicet civitatis) ad sanctæ Romanæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ apicem dignatus est avertere, et mirabilius e Romanis finibus defunctum ejus corpus reducere ; volens hanc Ecclesiam quasi novam tanto decoratam esse patrono, et Romanam contentam et sufficienter præteritis et futuris patribus manere ornatam». Papebrocius in Conatu Chronico-Historico refert Clementis II Epitaphium, his verbis conceptum : «Reverendissimus in Christo pater et dominus D. Suiderus a Mayendorf, Saxo, 2 episcopus Bamb., postea summus Pont. Clemens II dictus, obiit Romæ 10 Octob., anno 1047». Exhibet postea Papebrocius accuratam tumuli Clementis lapidisque impositi delineationem, aitque se accepisse ex uno ex patribus collegii Bambergensis Societatis suæ, tumulum quidem antiquum esse, sed lapidem in quo sculptum Epitaphium novum, prout ex litterarum Romanarum forma, eo ævo non solum apud Germanos, sed et apud Romanos exoleta, nec multo postquam ab annis centum restitui paulatim cœpta, aliisque indiciis ex ipsa Inscriptione deductis cognosci potest. Novus itaque lapis pro veteri sublato repositus. Hæ viri doctissimi conjecturæ mihi omnino probantur, quibus addo diem X, quo in ea Inscriptione Clemens II obiisse dicitur, ejus novitatem etiam manifeste indicare. Nam quod in ea Clemens II Romæ mortuus dicitur, contra Hermanni Contracti et auctoris Vitæ sancti Henrici testimonia, qui asserunt eum in partibus Romanis demortuum, ambiguam explicationem habet; cum verbis illis Roma intelligi possit.

7. *Factus papa episcopatum Bambergensem non dimisit.* — Idem Papebrocius in Paralipomenis ad Conatum Chronico-Historicum, referens ex Gretzero, in libro de divis Bambergensibus, Epistolam a Clemente II Ecclesiæ Bambergensi datam, qua ei promotionem suam significat, sibique grave esse ab ea divelli testatur, ait videri sibi Clementem II factum Pontificem non dimisisse titulum *episcopi Babenbergensis*, uti neque paulo post secuti *Victor II* et *Nicolaus II*, dimiserunt titulos *Aissettensis* ac *Florentini.* Hæc conjectura certa; Lambertus enim Schafnaburgensis ad ann. MXLVIII id manifeste indicat : «Imperator Natalem Domini Polethæ celebravit (hoc scilicet anno juxta vulgarem nostram epocham). Ibi legati aderant Romanorum, Suidgeri papæ obitum nuntiantes, eique successorem postulantes : quibus imperator Bopponem Prisniensem (legendum Popponem Brixinensem) episcopum assignavit, Babenbergensem vero episcopatum Hezekin cancellario tradidit : episcopatus itaque Bambergensis Clementis II morte vacabat.

8. *Benedictus IX iterum Pontificatum invadit.* Glaber lib. 4, cap. 5, de Benedicto IX inquit : «Intercedente thesaurorum pecunia, electus extitit a Romanis. A quibus exinde frequenter ejectus, ac inhoneste receptus, nulla potestate viguit». Hoc autem anno post Clementis II mortem Pontificatum iterum invasit. Leo enim Ostiensis lib. 2, cap. 82, scribit : «Benedictus in Pontificatum iterum rediens, octo illum menses tenuit». Signantius antiquum Ms. cujus hæc verba Papebrocius recitat : «Benedictus tertio reversus in Pontificatum, tenuit eum menses VIII, dies X, id est, a festivitate Sanctorum quatuor Coronatorum (die scilicet VIII Novemb., quæ hoc anno in Dominicam incidit) usque ad festum sancti Alexii», ad diem XVII mensis Julii sequentis Christi anni divo Alexio sacrum. Illud vero manuscriptum antiquissimum esse refert Papebrocius.

9. *S. Gerardus episc. Canadiensis primus Hungariæ martyr.* — Ad num. 18. Baronius, qui anno MXLII, num. 1 et seq., priorem adversus *Petrum* Hungariæ regem seditionem anno uno serius collocavit, coactus fuit posteriorem, quæ præcedenti anno, ut ibi vidimus, contigit, in præsentem differre, ideoque et mortem *sancti Gerardi* episcopi Canadiensis primi Hungariæ martyris. Auctor enim anonymus Vitæ hujus sancti apud Surium, ad diem XXIV Septemb. ait : «Prædixerat in illa gente immanem seditionem excitatum iri, atque in ea se mortem oppetiturum». Paucis interpositis : «Uno inde lustro evoluto et altero inchoato, prædicta seditio extitit : in qua cum ad Albam-Regalem vir Dei proficisceretur, apud Ecclesiam S. Sabinæ virginis et martyris hospitio usus est, illicque cœnantibus fratribus ait : Fratres et amici, cras ad cœnam agni Dei vocamur». Subdit postea instar protomartyris Stephani primum Pannoniæ martyrem a Deo petiisse, ne Gentilibus statueret hoc peccatum, et cum hoc dixisset, in pectore lancea percussum obdormivisse in Domino : eodem die maximam Chri-

stianorum stragem factam esse, et multis inde lapsis diebus, sancti viri procuratorem ab *Andrea* Hungariæ rege obtinuisse, ut corpus illius sibi restitueretur : denique a sanctæ Romanæ Ecclesiæ Synodo *Ladislai* regis tempore injunctum fuisse, ut corpora eorum, « qui Pannoniam fidei prædicatione irrigassent, summo honore afficerentur » ; ac veniente Sedis Apostolicæ legato, « sacrum hujus beati martyris corpus elevatum esse ». Anno itaque MXLI, non vero insequenti, *sanctus Gerardus* seditionem prædixerat, quæ sexto post anno contigit, anno nempe Christi superiori, in qua Petrus Hungariæ rex solio exturbatus, Andreas in ejus locum subrogatus et plures Christiani ab iis qui ad idololatriam redierant interfecti. Res tamen postea Andreas composuit et Ecclesiæ favit.

10. *Emma regina incontinentiæ dicitur accusata.* — *Alfwinus* vel *Elwinus*, Wintoniensis episcopus hoc anno e vivis excessit juxta antiquos Historiæ Anglicæ scriptores, qui aiunt eum *Emmæ* reginæ fuisse gratissimum. Fabulantur autem recentes quidam ejusdem nationis auctores, eum familiarius quam oportuit cum Emma egisse, ac illo modestiæ et castitatis leges transgresso, rumorem ad Eduardi regis aures Roberti Londinensis episcopi relatione pervenisse ; qui rei indignitate commotus, episcopum et *Emmam* matrem custodiæ mandarit, donec utriusque innocentia miraculo probata fuisset. Crimen, inquiunt, violatæ pudicitiæ *Godwinus* comes, qui summa apud regem valebat gratia, intentavit, et in partes traxit *Robertum* episcopum Londinensem, qui hoc tempore totius archiepiscopatus Cantuariensis, archiepiscopo morbo sontico afflictato, curam gerebat. Susurris hujusmodi *Eduardo* rege commoto effectum ut ea bonis prædiisque spoliaretur, et postea in cœnobium retrusa, parcissime aleretur. Inde reginæ innocentiam suam probari placuit, super candens ferrum (novem videlicet ignitos vomeres) nudis pedibus gradiendo. Præscribitur ergo a rege certus purgationis dies, et *Emma* vomeres omnes calcans et pertransiens illæsa inde evasit, eoque miraculo innocentiam manifestavit.

11. *Calumnia illa refellitur.* — Hoc vere contigisse, Alfordus in Annal. hoc anno et Bollandus ad diem v Januarii, ubi sancti Eduardi confessoris Vitam a sancto Aelredo scriptam recitat, etiam existimant. Sed cum neque Aelredus, neque Malmesburiensis, neque ullus alius antiquus Angliæ historicus facti adeo singularis meminerit, illud inter fabulas accensendum ; eo magis quod ex historicis Anglicanis constet Alfwinum Wintoniensem episcopum hoc anno e vivis abiisse, et *Robertum* episcopum Cantuariensem anno tantum millesimo quinquagesimo primo relegatum esse, et nonnisi post *Emmæ* reginæ mortem in regis gratiam rediisse. Quare quomodo verum esse potest quod fabulatores isti asserunt, *Robertum*, mox divulgato miraculo mare trajecisse, Gemeticum monasterium concessisse, ibique demortuum. Denique Warthonus, tom. I Angliæ sacræ, refert Annales Wintonienses a Thoma Rudborno ab annis circiter ducentis compositos, in quibus hæc fabula legitur, de qua cum ne verbum quidem habeat Warthonus, se eam aspernari ostendit, et tom. II Angliæ sacræ, producit historiam archiepiscoporum Cantuariensium a Rodulpho de Diceto ab annis quinquaginta supra quadringentos editam, in qua tantum habetur : « Hunc (nempe Robertum) Anglici moderni vituperant, dicentes eum fuisse delatorem Godwini et filiorum ejus, et discordiæ seminatorem inter reges et principes, et archiepiscopatus emptorem. Unde et ipse Robertus cum cæteris Normannis expulsus est ex Anglia, Romam vero profectus et de causa sua Sedem appellans Apostolicam, cum per Gemeticum reverteretur, defunctus est, ibique sepultus in Ecclesia B. Virginis, quam ipse sumptuoso opere construxerat. Sedit autem tantum annis duobus ».

DAMASI II ANNUS 1. — CHRISTI 1048.

1. *Damasus II creatur papa et moritur.* — Quadragesimus octavus supra millesimum annus incipit Indictione prima, quo afflictata Romana Ecclesia a Benedicto, tertio ejus Sedis invasore, ab imperatore mittitur Romam Poppo episcopus Brixiensis (licet alii Aquileiensem dicant) Pontifex

consecrandus, qui suffragiis omnium electus et comprobatus, consecratus Pontifex, nominatus est Damasus Secundus. Hæc ex Leone Ostiensi [1], Hermanno in Chronicis hoc anno, et aliis, qui et Sedis ejus tempus perbreve fuisse, nempe viginti trium dierum, defunctumque Præneste (ut Leo habet), delatum in Urbem sepultum fuisse in Ecclesia Sancti-Laurentii extra muros affirmant : veneno sublatum, Benno ait, opera Benedicti Sedis invasoris. Sed cum historici hujus plura sint mendacia quam verba, quid affirmari possit nihil penitus est ; ut qui, ne decipiaris ejus auctoritate, dicendus plane prudentium lectorum sententia non historicus, sed satyricus, idemque calumniosus invector, falsarum rerum contextor, fabularum consarcinator : nam mentiendi, carpendi, detrahendi, monstruosaque de insignibus pietate viris fingendi, de nequissimis vero optima quæque componendi sumpsit sibi licentiam, adeo ut ejus opera suffocata penitus veritas interiisset, nisi cæterorum omnium ejusdem sæculi scriptorum integritate culta et suffulta respirans exurrexisset, magna potentia mendacia quæque dissolvens : quæ tu ipse, lector, erit ut manu tangens procaciam nefarii hominis admireris. Sed ad res gestas. E medio subducto Damaso, vacavit Sedes usque in annum sequentem, discerpta interim in unguibus invasoris Benedicti, ejusdemque fœdata spurcitiis.

2. *S. Odilonis abbatis Cluniacensis obitus.* — Hoc eodem anno, ipso ejus exordio, kalendis Januariis, admirandus ille Odilo Cluniacensis abbas, sæculi hujus lucerna ardens et lucens, ex hac vita migravit in cælum. Res ab eo præclare gestas ex parte collegit Petrus Damiani [2], cum Pontificia functus in Gallia legatione, nobile Cluniacense cœnobium visitavit, Hugonisque ejusdem sancti Odilonis successoris precibus exoratus, non tam scriptoris quam breviatoris multiplicium rerum ab aliis collectarum functus est munere, ut ipse præfando testatur. Qui ad postremum de ejus ad Deum transitu ista habet : « Porro cum vir Domini jam in extremis ageret, per quinquennium fere compulsus est gravissimi languoris molestia cruciari. Mox itaque beatorum Apostolorum Limina festinat invisere, ut quasi sub eorum pedibus (si sibi daretur, quod semper in votis habuerat) posset ex hoc mundo transire. Veruntamen quia non est in homine via ejus, aliter sibi contigit quam speravit. Per quatuor plane menses illic ægritudine detentus elanguit : deinceps contra spem aliquantulum convalescens ad propria remeavit. Cluniacum itaque deveniens, per annum fere totum in oratione permansit, seseque, quantum ægritudo permisit, jejuniis ac vigiliis vehementer afflixit. Decrevit autem, ut antequam debitum conditionis humanæ persolveret, quæque monasteria sua circuiens, sanctæ admonitionis studio visitaret.

3. « Expeditione igitur sanctæ hujus ædificationis incœpta, Silviniacum devenit, ibique se circa festivitatem Dominicæ Circumcisionis ex hoc sæculo migraturum manifeste dixit. Porro autem, cum in agonis esset angustia constitutus, diabolum astare conspexit, eumque per nomen tremendi Judicis, ut abscederet, terribiliter increpavit. Anno itaque Dominicæ Incarnationis millesimo quadragesimo octavo, ætatis autem suæ octuagesimo septimo, ordinationis etiam quinquagesimo sexto, ea nocte quæ Dominicæ Circumcisionis solemnia præcedebat, salutaris Eucharistiæ sacramenta percepit, sicque beatum Deo spiritum reddidit. Paulo autem post, eadem scilicet nocte, cum beati viri corpus in Ecclesiam jam fuisset delatum, frater quidam Gregorius nomine in (ex) Veneta natione, naturæ simplicis et innocentis vitæ, exequiarum funebrium lassitudine prægravatus, in eadem cella in qua sanctus obierat, proprium stratum petiit, in quo se projiciens dormire tentavit. Sed necdum plane resolutus in somnum, beatum Odilonem sibi videt astantem, ad quem mox voce promptissima : Quid, inquit, agis, domine Pater ? Et ille : Bene, frater, et optime. Dominus enim meus Jesus servo suo per semetipsum dignatus est adesse, et sui præsentiam misericorditer exhibere. Sed in ipsa meæ discessionis hora, in illo scilicet angulo (ostendebat enim quasi digito locum) vidi figuram quamdam trucem nimis atque terribilem, quæ mihi teterrimæ suæ visionis horrorem atque formidinem tentavit incutere, sed Christi confortante virtute, nulla me potuit infestatione nocere.

4. *Memoria Laurentii episcopi Amalphitani a Benni mendaciis vindicata.* — « Proxima quoque Quadragesima succedente, sanctæ ac venerandæ memoriæ Laurentius, Amalfitanæ (Amalphitanæ) sedis archiepiscopus, qui potens in litteris, ac biglossus (duarum scilicet linguarum, græco noverat et latine), et quod longe præstantius est, laudabilis vitæ claritate pollebat. Hic itaque tunc Romæ constitutus obdormivit in Domino. Cumque cadaver ejus fuisset in Ecclesiam illatum, honestus quidam clericus, Albero nomine, in ejusdem Ecclesiæ angulo lassabunda dedit membra sopori. Cumque subito adhuc pæne vigilanti vir beatus, Odilo scilicet, apparuit, ei mox clericus intulit : Domine mi, quando huc, et cur advenisti ? Ad charissimi, inquit, olim amici mei domini Laurentii pontificis exequias veni. Quibus expletis, antequam te viderem recedere nolui. Et his dictis species loquentis evanuit ». Hæc Petrus.

5. Quæ non tam in commendationem sanctissimi Odilonis, quam ejus intimi familiaris laudatissimi Laurentii archiepiscopi Amalphitani, tam sancti Odilonis quam Petri Damiani testificatione probati voluimus reddidisse. Quo magis admireris, ampliusque detesteris Bennonis nebulonis, de quo nuper, impudentem ad mentiendum atque calumniandum procaciam. Siquidem in sugillationem Gregorii papæ Septimi, in quem venenatas sagittas intendit, hunc ipsum sanctissimum virum Lauren-

[1] Leo Ost. l. ii. c. 82. — [2] Extat apud Sur. die 1 Jan. tom. 1.

tium, quem ejusdem Gregorii dicit fuisse magistrum, insignem magum extitisse declamat, eundemque Benedicti invasoris omnium malorum complicem, quem etiam doctorem fuisse ait et principem maleficiorum, qui et aruspicinam publice exerceret, magiamque et alia id genus vetita Romæ palam cunctis discere cupientibus profiteretur : a quo Gregorius Septimus Romanus Pontifex, ejus discipulus, easdem improbatas legibus divinis et humanis artes magicas didicisset. Ex his, lector, et aliis quæ dicta sunt superius in Silvestro, disce Bennonem mendacem, improbum, nundinatoremque pudendarum mercium. Tu vero contrarium accipe sensum ex veritate ipsa sponte manantem, nempe magnam fieri accessionem ad Gregorii Septimi laudes, dum Laurentii hujus fuisse discipulus prædicatur : sicut et Gregorius Sextus ex eo laudandus existat, quod Laurentium hunc Romæ agentem, domi (ut ipse ait Benno) semper retinuit in suo archipresbyterio Sancti-Joannis ante Portam Latinam, dignum hospitem tanto hospitio. Defuncto autem (ut audisti) Laurentio archiepiscopo Amalphitano, successorem habuit haud imparem doctrina, ac moribus Petrum, cujus celebris est memoria ex legatione una cum collegis perfuncta sub Leone papa Nono hujus Damasi successore Constantinopoli, ut suo loco dicemus.

6. *Dies anniversaria omnium defunctorum per S. Odilonem inducta.* — Quod rursum ad sanctum Odilonem spectat, non prætermittendum fuisse sancti patris hujus Odilonis institutionem, ut die secunda Novembris omnium in Domino quiescentium in universa Ecclesia memoria ageretur, sicut pridie agi consuevit Omnium Sanctorum. Id cum scribat idem Petrus Damiani in ipso Odilone, confitetur absque invidia ipsa Romana Ecclesia in Martyrologio, ipsis kalend. Januarii, dum natalem diem ejusdem sancti recolens Odilonis, hæc habet : « Apud Silviniacum, sancti Odilonis abbatis Cluniacensis, qui primus commemorationem omnium fidelium defunctorum prima die post festum Omnium Sanctorum in suis monasteriis fieri præcepit. Quem ritum postea universalis Ecclesia recipiens comprobavit ». Hæc ibi. Meminit ejusdem institutionis sancti Odilonis post Petrum Damiani in Vita ipsius etiam Sigebertus, anno Domini nongentesimo nonagesimo octavo. Attigit eadem et Glaber [1], ejusdem temporis scriptor, nimirum ex pluribus diversisque revelationibus Dei viris divinitus ostensis, complures animas, orationibus potissimum Cluniacensium monachorum in id præ cæteris incumbentium, a pœnis Purgatorii jugiter liberari. Quæ cum eidem sanctissimo viro Odiloni eorum abbati innotuissent, propensiori sollicitudine cœptum pietatis opus prosequi curans, præter alia plura quotidiana suffragia, quibus animabus defunctorum jugiter consueverant subvenire, anniversariam statuit diem, qua pro omnibus defunctis Deo sacrificia per omnia sibi subdita monasteria offerrentur. Cur autem statuta ad id fuerit dies sequens a commemoratione Sanctorum Omnium, diximus in Notis ad Romanum Martyrologium, accepta ab his quæ scribit Amalarius ratione.

Coluit magnopere eumdem sanctum Odilonem vir insignis Fulbertus, episcopus Carnotensis, eumque præ egregia virtutum excellentia nominat archangelum. Extant ejusdem Fulberti ad eum Epistolæ quatuor [1], egregium monimentum virorum sanctorum, seipsos charitatis obsequio prosequentium. Colueruntque insuper ipsum reges, imperatores, atque Romani Pontifices, ut ea quæ de ipso superius sunt dicta declarant. Hunc habuit præceptorem Hugo, vir æque sanctissimus, ut ostendit idem qui supra Petrus Damiani, in Præfatione Vitæ ipsius Odilonis.

7. *S. Popponis abbatis obitus.* — Non post multos dies ab obitu sancti Odilonis, nempe vicesima quinta Januarii, contigit ex hac vita migrare sanctum Popponem abbatem Stabulensem, virum a Deo donis plurimis illustratum : de quo superius etiam contigit meminisse. Cujus res sancte pieque gestas scripsit Everhelmus abbas omni fide, quod opus adhuc integrum extat [2].

8. *Turcarum progressus.* — Quod ad res pertinet Orientis, hoc ipso anno, Indictione prima, Turcæ, qui ad Boreales partes Cavensis montis sedes habuere, seque patriis finibus continuere, nec inde nisi ad stipendia invitati recedere consuevere : eadem occasione a Persarum rege Sarraceno vocati, ab eodemque male habiti, in ipsum arma convertentes, felici successu Perside sunt potiti ; ex hisce eventis audaciores redditi, adversus Romanum imperium arma moventes, eo domito tandem potiti sunt. Cœpta ista quidem hoc anno, eadem Indictione, Curopalata testatur, resque tunc sub Constantino Monomacho gestas fusius scribit : ex quo Cedrenus et alii descripserunt. Ita quidem (ut declararunt eventa) ex Dei vindicta prodiisse noscuntur isti, tanquam e vagina gladius, in Orientalium schismaticorum ultionem, cum iisdem traditi postea omnino fuerint. Qui multis remediis frustra tentatis, nec resipiscentes, potati calice iræ Dei, soporem conciliantis ac lethargum inducentis, non sinuntur noscere damna sua et causas ipsorum inquirere ut sanentur. Nec absque consideratione prætereundum est, quod eo tempore sunt Turcæ in damna imperii Orientalis educti, cum Constantinopolitanæ Ecclesiæ male præesset schismaticorum signifer Michael Cerularius, Latinorum omnium infensissimus hostis, prout, quæ suo loco de ipso dicturi sumus aperte docebunt.

[1] Glab. l. v. c. 1.

[1] Fulb. Ep. LI. LII. LIII. LIV. — [2] Apud Sur. die XXV Jan. t. I.

Anno periodi Græco-Romanæ 6541. — Anno Æræ Hisp. 1086. — Anno Hegiræ 440, inchoato die 16 Junii, Fer. 5. — Jesu Christi 1048. — Damasi II papæ 1. — Henrici III reg. 10. imp. 3. Constantini Monomachi imp. 7.

1. *Damasus II PP. creatur et moritur.* — Ad n. 1. Lambertus Schafnaburgensis ad an. MXLVIII, quem a die Natalis Christi superioris anni exorditur, ait : « Imperator Natalem Domini Polethæ (in Saxonia) celebravit. Ibi legati aderant Romanorum, Suidgeri papæ (scilicet Clementis II) obitum nuntiantes, eique successorem postulantes : quibus imperator Bopponem Prisniensem (legendum, Popponem Brixinensem) episcopum assignavit ». Quibus ex verbis liquet, Benedictum IX qui tunc Romanam Cathedram occupabat, tam contra cleri Romani quam contra imperatoris voluntatem in Sedem Romanam a simoniacis inductum fuisse, perperamque Papebrocium in Conatu Chronico-Historico scribere, posse alicui videri *Benedictum* hac quoque vice æque ac priori, verum papam fuisse, et pro tali ab Italis habitum ; seque putare etiam illum magnam morum emendationem promisisse, sub eaque spe receptum a Romanis. Lambertus enim laudatis verbis manifeste indicat, clerum Romanum, a quo legati ad imperatorem missi, Pontificem ab eodem petiisse. Imperator tunc *Damasum* episcopum Brixinensem seu Sabionensem Pontificem designavit, qui juxta Onuphrium in Chronico Ecclesiast. Romæ consecratus fuit XVI kal. Augusti, seu die XVII mensis Julii. Licet autem nec Onuphrius, nec alii qui idem scribunt, id unde acceperint indicent, idem tamen diserte legitur in Chronico Ms. a Papebrocio laudato, ut anno superiori vidimus. Huic Chronico suffragatur Hermannus Contractus qui ad hunc Christi annum scribit: « Sequente Julio Poppo Brixiensis, episcopus ab imperatore electus, Romam mittitur, et honorifice susceptus Apostolicæ Sedi papa CLII ordinatus, mutato nomine Damasus II vocatur. Sed paucis diebus exactis defunctus, et ad Sanctum-Laurentium extra Urbem sepultus est ». Leo vero Ostiensis lib. 2, cap. 81 : « Benedictus iterum in Pontificatum reversus, per octo circiter menses illum retinuit, donec ab imperatore transmissus ex Germania Damasus, Brixenorum episcopus, illi in papatu successit, qui etiam post viginti tres dies apud Præneste vita decessit », nempe VI idus Augusti, seu die octava ejusdem mensis, ut habet idem Onuphrius. Porro Poppo Brixinensis episcopus erat, non vero *Brixiensis*, ut librariorum errore legitur in Hermanno Contracto, quem Baronius exscripsit, qui et ait, a quibusdam eum Aquileiensem episcopum appellatum ; sed hi toto cælo errant, ut ex hujus temporis historicis colligitur. Baronius nullo teste dicit, mortuo Damaso *Benedictum IX* iterum Sedem Romam invasisse. Denique Damasus veneno, ut creditur, exstinctus, ut Anselmus in Itinerario Leonis IX ; ubi ait Damasum in Apostolica Sede *triginta solummodo* vixisse diebus, rotundo numero loquitur.

2. *Leo IX papa cardinalis non fuit.* — Ordericus lib. 1, pag. 372, de Brunone episcopo Tullensi Damasi in Pontificatu Romano sub nomine Leonis IX successore, ait : « Bruno Tullensis episcopus, legatione Lotharingorum fungens, Romam abiit, et in via, dum quadam nocte oraret, angelos cantantes audivit: *Dicit Dominus; ego cogito cogitationes pacis, et non afflictionis etc.* Bruno autem ad papam Damasum perveniens honorifice ab eo sepultus (lege, susceptus) est, et in senatu Romano cardinalis episcopus ordinatus est ». Verum legatio illa, cujus nulla mentio in Vita Leonis IX, a Wiberto ejus archidiacono scripta, valde dubia, et cardinalatus ille prorsus commentitius. Hoc enim sæculo episcopi nunquam cardinales creabantur, hique episcopatu satis se cohonestatos existimabant.

3. *Obitus S. Odilonis abbatis Cluniacensis.* — A num. 2 ad 7. Petrus Damiani, in Vita sancti Odilonis Cluniacensis abbatis, mortem ejus his characteribus consignat : « Anno Dominicæ Incarnationis millesimo quadragesimo octavo, ætatis autem suæ octuagesimo septimo, ordinationis etiam quinquagesimo sexto, ea nocte quæ, Dominicæ Circumcisionis solemnia præcedebat, salutaris Eucharistiæ sacramenta percepit, sicque beatum Deo spiritum reddidit ». Petrum Damiani annum a Paschate exordiri, ut quidam alii hoc tempore scriptores, manifeste ostendunt Lotsaldus monachus in ejusdem sancti Vita a Bollando una cum altera Vita edita a Petro Damiani, ad diem primum Januarii recitata, et Hermannus Contractus in Chronico, quorum neuter annum mortis sancti Odilonis ignorare potuit : « Decessit vir sanctus », inquit

Lotsaldus, « nocte Circumcisionis Domini nostri Jesu Christi, in prima vigilia noctis, quæ etiam Dominica habebatur, ætatis suæ anno octogesimo septimo, ordinationis vero quinquagesimo sexto. Anno etiam Dominicæ Incarnationis millesimo quadragesimo nono ». Hermannus vero in Auctiori Chronico ad annum MXLIX, etiam scribit : « Exacto tempore, Odilo venerabilis Coloniacensis (legendum Cluniacensis) cœnobii et multorum pater monasteriorum, IV non. Januarii migravit ad Dominum ». Ubi Hermannus diem sepulturæ pro die mortis sumit, ut passim alii scriptores Ecclesiastici. Hinc in quibusdam Martyrologiis Odilo ad diem II mensis Januarii inscribitur, eodemque die a Cluniacensibus colitur. Martyrologi enim diem sepulturæ et depositionis sanctorum non raro diem eorumdem natalem appellant. Quod utrumque hoc in opere subinde inculco, quod videam contra utrumque principium viros eruditos non raro peccare.

4. *Vivente S. Maiolo abbas dictus fuerat.* — Cum vero Petrus Damiani et Lotsaldus laudati *Odilonem anno ordinationis quinquagesimo sexto* e vivis excessisse affirment, constetque *sanctum Maiolum* jam ætate provectum *Odilonem* sibi substituisse, manifestum est Odilonis electionem, cujus Instrumentum extat in tom. VI Spicilegii, anno nongentesimo nonagesimo secundo, aut potius nonagesimo tertio peractam esse, ac Mabillonium Sæc. V Benedict. in Elogio Historico S. Maioli § 8, et Papebrocium in Addendis ad diem XI mensis Maii, quo sanctus Maiolus colitur, male eamdem cum anno nongentesimo nonagesimo primo connexuisse. Hanc in rem Mabillonius Chartam memorat Humberti episcopi Gratianopolitani, qui Cluniacensi cœnobio, « ubi », inquit Humbertus, « domnus Odilo abbas præest », medietatem castri de Ursilia cum toto burgo atque Ecclesia Sanctæ-Mariæ, aliaque largitur, « anno Incarnationis DCDXCI, tertio Rodulfi regis ». Verum error in annum Incarnationis irrepsit, cum Rodulphus Burgundiæ rex anno tantum nongentesimo nonagesimo tertio regnare cœperit. Quare loco *an.* DCDXCI, legendum *anno* DCDXCV. Quod vero in Chronico Virdunensi et in Chronico Cluniacensi, dicatur Odilo Cluniacensis ovilis regimen suscepisse an. DCDXCIV, intelligendum de anno quo Odilo Maiolo mortuo solus abbatiam regere cœpit; qui loquendi modus apud auctores frequentissimus. Longum sanctæ dignitatis tempus ejus Congregationi admodum salutare fuit; sic enim plures religiosæ vitæ præceptis imbuendi, eamque magis promovendi tempus habuit. Scripsit Vitam *sancti Maioli*, variosque sermones in Bibliotheca Cluniacensi legendos.

5. *Ei S. Hugo succedit.* — *Sanctus Hugo*, natione Æduensis, quem *Odilo* aliquot ante mortem suam annis fratrum priorem constituerat, ut docet Hildebertus episcopus Cenomanensis, cap. 1 ejus Vitæ in Actis SS. Bollandianis ad diem XXIX Aprilis relatæ, non minori cum fructu post eum abbatiam Cluniacensem annos amplius sexaginta gubernavit. E schola ejus prodiere episcopi, cardinales, Pontifices, virique ob vitæ sanctimoniam sacro cultu insignes. Sub eo ante Pontificatum militarunt Urbanus II et Gregorius VII, monachi Cluniacenses. Multæ Gregorii VII ad sanctum Hugonem supersunt Epistolæ ; nam illa tempestate, quam perpetuo dissidio adversus eumdem et Ecclesiam Henricus III imperator concitavit, Gregorio VII consiliarius fuit, et in negotiis tractandis præfectus; in quibus quantopere Pontifex ejus operam necessariam haberet, ipsemet Epist. LXII, lib. 1, ad Hugonem data his verbis exprimit : « Noscat religio vestra quoniam qui denegatam nobis præsentiam vestram hactenus cum admiratione sustinuimus, deinceps sine multa anxietate et mentis perturbatione ferre non possumus, etc. » Arcta ei cum B. Petro Damiani necessitudo intercessit, cujus aliquot litteræ ad eum missæ extant in Bibliotheca Cluniacensi. Usus est etiam familiariter *Hugo* Desiderio abbate Cassinensi, summo postea Pontifice et Victore III appellato ; communionem enim meritorum inter suos et Cassinenses monachos cum eo instituit, ut legere est apud Leonem Ostiensem lib. 3, cap. 50. Eamdem pariter societatem iniit cum *Isembardo* Aurelianensi episcopo, ejusque canonicis, ut liquet ex Epistola tomo VI Spicilegii Dacheriani recitata. Sed de sancto Hugone infra sæpius sermo erit.

6. *Moritur S. Poppo abbas Stabulensis.* — Ad num. 7. *Sanctus Poppo* abbas monasterii Stabulensis in diœcesi Leodiensi siti obiit « octavo kalendas Februarii anno Incarnati Verbi millesimo quadragesimo octavo, Indictione prima, ætatis suæ anno septuagesimo, imperii vero Henrici Secundi anno decimo », inquit Everhelmus monachus primum Altimontis juxta Malbodium in Hannonia, deinde ibidem abbas currenti anno creatus, in ejus Vita, quæ extat in Actis SS. Bollandianis ad diem XXV Januarii. Imperii nomine Everhelmus regnum Burgundicum intelligit, sicque mense Januario currentis anni annus X imperii seu regni adhuc in cursu erat. *Poppo* relicta in juventute militia, cui sese addixerat, monachum induit, et *beatam Adelvivam* matrem post patris mortem ad vitam cœnobiticam induxit, frustra renitentibus aliis; quæ succedente tempore Virduni reclusa vixit, coliturque die nona Novembris. Cum *Richardus* Gratia Dei cognominatus monasterii Sancti-Vedasti abbas creatus fuisset, secundum sibi eo loci præfecit Popponem, qui et postea aliis præfuit monasteriis, tandemque Stabulensis abbas renuntiatus est. Mortuo sancto *Henrico* imperatore, principes imperii inter sese reconciliavit, et Argentinensis civitatis episcopatum sibi a Conrado Salico imperatore oblatum ingeniose et humiliter subterfugit. Varia reformavit monasteria, variisque locis egregios abbates constituit, et pluribus miraculis post mortem claruit.

7. *Magnitudo Turcarum ab hoc tempore repetenda.* — Ad num. 8. Turcarum rex in Perside *Abrahamum* ducem cum centum millibus homi-

num in Armeniam misit, qui post insignem de Romanis reportatam victoriam, *mense Septembri, Indictione secunda*, ut habet Cedrenus pag. 773, iterum cum Romanis pugnavit, ubi Turcæ quidem vicere, sed non incruenta victoria. « Illud certe quidem », inquit Zonaras, « si quis vere consideret, ei (nempe Constantino Monomacho imp.) acceptum ferri potest, quod Oriens Marte Barbarico est subactus », ob magnas nempe ejus profusiones. « Sunt autem Turci gens Hunnica, populissima et libera, Caucasiorum montium septentrionale latus accolens », ait Zonaras, qui addit seditione inter Sarracenos orta, alios oppugnasse, et Turcas hac occasione bene usos Sarracenis imperium abstulisse et sibi parere coegisse. Occiso Sarracenorum duce, exercitus cum Turcis conspiravit, « qui suam fecerunt Persidem, ac Tangrolipaci nomen sultani imposuerunt, qua voce summus imperator ac rex regum notatur », ut scribit Cedrenus, qui subjungit secundum hæc sultanum regno præclare constituto, bello petere finitimos regulos instituisse. Ab hoc itaque tempore Turcarum potentia repetenda.

8. *Turcarum principes sultani appellati.* — Elmacinus lib. 3 Hist. Sarac. cap. 7, Tangrolipacem *Togulbregum* appellat, et initium imperii sultanorum cum an. Hegiræ CDXLVII, Christi sc. MLV alligat, ideoque existimandum, Cedrenum et Curopalatem pluribus annis gesta uno tenore recitare. Porro, ut ostendit Ducangius in Dissert. XVI ad Joinvillam, *sultanum* vocem esse Persicam, probat vetus numisma Chosrois Cabadæ filii regis Persarum, ibidem descriptum, in quo ASSOLTAN inscribitur, id est, *rex regum*; quem titulum sibi arrogat in Epist. ad Justinianum imper. apud Menandrum Protectorem Ecl. 1, ut et alter Chosroes apud Theophylactum Simocattam lib. 4, cap 8; lib. 5, cap. 13. Plura ibidem Ducangius de Turcarum sultanis.

LEONIS IX ANNUS 1. — CHRISTI 1049.

1. *Bruno episcopus Tullensis Romam proficiscitur, comite Hildebrando, et summus consecratur Pontifex, nomine Leonis IX.* — Annus Redemptoris quadragesimus nonus post millesimum surgit, Indictione secunda, quo post menses quinque vacationis Sedis ab obitu Damasi papæ, Bruno ex comite Dagspurgensi et episcopo Tullensi in Leucis, maximo bono totius Ecclesiæ Catholicæ creatur Pontifex, dictusque est Leo Nonus. Hæc autem omnia quomodo se habuerint, ex ejus sæculi scriptoribus in primis sunt perquirenda. Defuncto (ut dictum est) Damaso, et Benedicto Sedem rursum sibi vindicare nitente, necessitate cogente, ne tale monstrum iterum subire sancta Ecclesia cogeretur, missa est a Romanis legatio ad imperatorem, qua petierunt Pontificem ab eo dari. Convenit ea legatio eumdem Henricum imper. Frisingæ Natalem diem Domini celebrantem. Ita Lambertus hoc anno. Porro legationem a cardinalibus fuisse missam, non ut ipse imperator papam eligeret, sed quem sibi utilem fore putaret Romam mitteret, ut ex more, Romæ consilio cardinalium papa eligeretur, nec Benno quidem adversarius negat. A Romanis quidem ipsum electum testatur Leo Ostiensis[1]. Quod ergo alii dican telectum ab imperatore, ab ipso delectum intelligas, sed electum a cardinalibus. Otto autem Frisingensis rem gestam sic narrat :

2. « Mortuo Damaso, Bruno, qui et Leo, Tullensium episcopus, Romanam Ecclesiam gubernandam suscepit. Hic ex nobili Francorum prosapia oriundus, auctoritate regalis excellentiæ ad Sedem B. Petri destinatus fuerat. Cumque assumpta purpura Pontificali per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, ubi forte tunc præfatus Hildebrandus prioratus (ut dicitur) obedientiam administrabat ». Quod contigisse oportuit, cum sancto Odilone defuncto, ejus abbas successor sanctus Hugo creatus est. Erat Hildebrandus natione Tuscus, patria Saonensis, qui in Gallias profectus cum Gregorio VI apud Cluniacenses, pænes quos sciebat monasticam vigere observantiam, habitavit monachus inter monachos ibi degens, zelo æstuans Romanæ Ecclesiæ, velut ancillæ a principibus sub-

[1] Leo Ost. l. II. c. 82.

jugatæ, atque servire coactæ. « Is vero », pergit auctor, « Leonem adiens, æmulatione Dei plenus, constanter eum de incœpto redarguit, illicitum esse inquiens, per manum laicam summum Pontificem ad gubernationem totius Ecclesiæ violenter introire. Verum si suis se credere velit consiliis, utrumque, et quod majestas imperialis in ipso non exacerbetur, quodque libertas Ecclesiæ in electione canonica renovetur, se pollicetur effecturum. Inclinatus ille ad monitum ejus, purpuram deponit, peregrinique habitum assumens, et ducens secum Hildebrandum, iter carpit. Igitur ad Urbem usque venientes, consilio Hildebrandi a clero et populo Bruno in summum Pontificem eligitur : sicque utcumque Romana Ecclesia ad faciendam electionem informatur ». Hæc Otto. Idibus Februariis fuisse Romæ consecratum, habent veteres indices Vaticani. Quadragesimali quidem tempore contigisse consecrationem Leonis, Hermannus affirmat. Et quidem ipso initio Quadragesimæ id factum oportuit : quod et ex iis quæ Leo Ostiensis scribit de peregrinatione mox ab eo suscepta, temporis habita ratione colligimus. Unde errare omnino convincuntur ii, qui ipsum in Germania ante adventum in Italiam Synodos celebrasse testantur. Quando autem illas Synodos celebrari contigerit, suo loco dicturi sumus.

3. Hic vero nequaquam prætermittenda putamus, quæ accidisse dicuntur ipsi ante sui electionem. Ex scripto enim Codice Sublacensis monasterii lectionario, de primordiis ejusdem Leonis papæ aliqua auditu. digna narrantur, quæ describemus. Tres namque ibi de S. Leone Nono in ejus anniversaria die natali legi solitæ descriptæ habentur lectiones ; est earum primæ exordium : « Toto affectu cordis, charissimi »; inferius vero de eodem ista leguntur : « Dum esset Tullensis urbis episcopus, priusquam Romanam Ecclesiam gubernandam susciperet, nocturna visio (sicut a Firmano episcopo Erimanno nomine didici) apparuit ipsi. Contemplabatur quod quidam senex vultu placidissimo, canitie decorus, per asperrimam et longissimam viam ducebat eum ad quoddam vetustissimum templum, quod ingressus fecit eum sedere juxta se in mirifica sede præfati templi dicens : Hoc nobilissimum solium, transactis quinque annis, concessit tibi Deus, ut fideliter regas et amplifices illud, ut merearis audire ab eo [1] : Euge, serve bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui ». Hæc ibi. Subjiciuntur sequenti lectione alia ipsi ostensa de bellorum turbinibus quibus vexandus esset, atque demum de felici rerum exitu. Quæ quidem omnia scripta fuisse videntur eodem Leone adhuc vivente. Nam in fine ista leguntur : « Quod magna ex parte cernimus adimpletum ». Sic igitur Apostolico more [2] divinitus

[1] Matth. XXV. — [2] I. Tim. I.

præcedentibus prophetiis, Leo Nonus electus, Romam versus dirigit iter.

4. Sed et accipe quæ Sigebertus scribit in itinere contigisse, cum ex Galliis Romam se contulit ; ait enim : « Hic cum ad capessendam Sedem Apostolicam Romanam tenderet, audivit voces angelorum cantantium : Dicit Dominus : Ego cogito cogitationes pacis et non afflictionis ». Vir plane erat meritis insignis, et homo licet, interius angelicam vitam ducens, consortio angelorum dignus est habitus, quorum cultum propensiori studio frequentaret : hincque est ut simul ac consecrationem Pontificiam Romæ accepit, nihil ibi moratus, Sipontum in Apulia, ad visitandam Ecclesiam Sancti Michaelis archangeli sitam in rupe Gargana, celeberrimam ejus temporis peregrinationem, ad promerenda apud Deum suffragia sanctorum angelorum accurrerit.

5. *Petit Leo papa montem Garganum, ædificat monasterium.* — De qua inita peregrinatione Leo Ostiensis hæc habet [1] : « Sanctus autem Pontifex, eodem quo ordinatus est anno, orationis gratia montem Garganum petiit. Inde rediens, in ipsa festivitate Palmarum ad hoc monasterium Cassinense valde devotus accessit, et reverentissime susceptus a fratribus, ipso die missam solemniter celebravit, atque in refectorio cum fratribus comedens, post prandium ad Capitulum venit. Ubi maximas fratribus pro tam honorifica susceptione sua gratias agens, ac pro viribus semper monasterium ipsum exaltaturum spondens, descendit. Postridie vero Ecclesiam Sancti Mauritii apud insulam, quæ Limata dicitur, ab ipso abbate constructam, et Sancti Salvatoris in territorio Atinensi solemniter dedicans, Romam reversus est. Ad quem profectus abbas, Privilegium ab eo juxta suorum prædecessorum morem honorabiliter sumpsit. In quo idem sanctus Pontifex sandaliorum usum, et dalmaticæ, et chirothecarum in præcipuis festivitatibus, tam illi quam omnibus in hoc cœnobio regulariter promovendis, ob honorificentiam sancti hujus loci, Apostolica auctoritate concessit. Quo etiam tempore idem Apostolicus monasterium, quod Saxonarum appellatur, intra Urbem Romam situm, jam dicto abbati Richerio cum suis omnibus juribus tradidit, et illi exinde privilegium faciens, solam sibi abbatis consecrationem, quem tamen Cassinensis abbas eligeret, reservavit ». Hucusque Leo. Porro Pascha eumdem Pontificem Romæ celebrasse, ex Hermanno constat.

6. Sed antequam ulterius res a Leone gestas prosequamur, non omittendum, ipsum adeo suæ Tullensis Ecclesiæ amatorem fuisse, ut licet Romanus Pontifex creatus esset, tamen titulum priorem non reliquerit, volueritque dum vixit dici etiam Tullensis episcopus. Insuper liquet patrimonium suum impendi voluisse in erectionem monasterii

[1] Leo Ost. l. II, c. 82.

Sanctæ Crucis, quod et amplissimis redditibus locupletavit, reliquitque sub protectione Romanorum Pontificum. Testatur Gregorius papa Septimus in Epistola ad Guarnerium Argentinensem episcopum[1].

7. *Synodus et decreta Leonis papæ contra simoniacos.* — Quæ autem fuerint reliquæ anni hujus ejusdem Leonis papæ res gestæ, ab Hermanno sic accipe : « Proximo Pascha Udalricum Augiensis cœnobii provisorem Romam venientem abbatis benedictione consecravit, et monasterii ejusdem privilegia antiquitus a Sede Apostolica tradita sua auctoritate confirmavit et innovavit, Indictione secunda, VII kal. Aprilis. Idem papa in hebdomada post Albas, Synodum cum episcopis Italiæ Romæ celebravit. Idem in hebdomada Pentecostes aliam Synodum Papiæ congregavit, indeque per montem Jovis cum pluribus Romanorum in Cisalpinas partes devenit ». Hæc Hermannus de rebus gestis hoc anno in Italia, quæ ne perfunctorie transeamus, de his quæ alibi reperiuntur in medium adducamus.

8. Quod enim primum ad Romanam Synodum pertinet, plane Leoni accidit quod homini agricolæ accidere solet, qui cum incultum agrum spinis repletum undique suscipit excolendum, ipso intuitu terreatur immensitate laboris. Querelæ ibi sunt propositæ de clericis simoniacis, adeoque frequentes, ut eos tæderet audire, et desperarent omnes omnibus posse mederi languentibus. Nam audi quæ de ejusmodi puniendo crimine, eodemque penitus abolendo sint tunc acta in Romana Synodo sub Leone; quæ Petrus Damiani recitat in Epistola ad Henricum Ravennatem archiepiscopum[2] : « Verumtamen, inquit, et hoc otiosum esse non credimus, si quod super hoc negotio idem venerabilis Leo papa statuerat exponamus. Nam cum omnes simoniacorum ordinationes synodalis vigoris auctoritas cassasset, protinus a Romanorum sacerdotum multitudine magnæ seditionis tumultus exortus est, ita ut non solum ab ipsis, sed a plerisque diceretur episcopis, omnes pæne Basilicas sacerdotalibus officiis destitutas, et præcipue missarum solemnia, ad subversionem Christianæ religionis et desperationem omnium circumquaque fidelium, funditus omittenda. Quid plura? post longa sane disceptationum hinc inde volumina, tandem suggestum est, reverendæ memoriæ nuper ejusdem Sedis episcopum Clementem decrevisse, ut quicumque a simoniaco consecratus esset, in ipso ordinationis suæ tempore non ignorans simoniacum esse cui se obtulerit promovendum, quadraginta nunc dierum pœnitentiam ageret, et sic in accepti ordinis officio ministraret. Quam nimirum sententiam protinus venerabilis Leo ratam percensuit, et sub hujusmodi pœna hos in acceptis officiis de cætero perseverare mandavit. Nam et nonnullos hodieque conspicitis, qui dum a latibus diversi gradus fuerint ordinati, ab eodem summo Pontifice ad episcopatus apicem sunt provecti, nec id perperam, etc. » Hæc de papæ Leonis decreto, in hac Synodo constituto, seu potius confirmato. At non hic finis controversiarum, sed occasione ordinationum quæ per simoniacos factæ sunt, aliæ emerserunt contentiones diversis Synodorum judiciis ventilatæ, usque ad annum quintum ejusdem Leonis papæ Pontificatus, ut idem ipse Petrus exordio ejus Epistolæ ad Henricum affirmat. De quibus nos suo loco dicturi sumus.

9. Aliud idem Petrus ejusdem Pontificis synodale decretum recitat superius eadem Epistola, istis verbis[1] : « Nam et iis qui supra magnificus Leo omnes clericos ab hæreticis venientes, in his quidem quos adepti sunt ordinibus præcepit recipi : ad altiores autem gradus prohibet promoveri. Cujus decreti nos titulum contenti sumus hic breviter adhibere : ad textum autem mittemus, quibus vacat diffusius illic exarata perlegere. Quin omnis, inquit, cujuslibet ordinis clericus, qui Catholicam deserens hæreticæ communioni se miscuerit, si ad Ecclesiam fuerit reversus, in eog radu in quo erat, sine promotione permaneat[2], etc. Ponamus itaque, ut simoniaci in nullo a cæteris hæreticis differant, atque per schismaticam sectam similiter cum eis ab Ecclesiastica communione procul recedant; in sacerdotio tamen vel cæteris gradibus, quicumque jam ab eis promoti sunt, Leoniano decernuntur permanere judicio ». Hæc Petrus ex decreto Leonis sancito in hac prima Synodo, in qua prominentiores vepres succisi esse noscuntur.

10. *Libellus dictus* Gomorrhæus *Petri Damiani, de quo illi gratulatur papa.* — Cæterum præter ipsos etiam, et frutices illi infelicissimi, vepres infausti, spinæ et urticæ agrum patrisfamilias in immensum oppleverant, qui ex pudore carnis corruptionis fimo turpiter excreverunt[3] : « Omnis quippe caro corruperat viam suam » , ut non tantum ad eas abluendas sordes videretur satis esse diluvium, sed nefanda scelera ignem e cælo Gomorrhæum, quo est exusta Pentapolis, postularent. Quorum gratia idem Petrus Damiani, tunc eremita montis Avellani in Umbria constituti, de his omnibus novum Pontificem Leonem monendum putavit, scribens ad eum librum, quem Gomorrhæus inscripsit, eoque quadripartita vitia carnis, quibus obrueretur Ecclesia, ut decuit quam potuit honeste insinuavit, rogans ut Petri gladio, acutiore quam Phinees, conficiens turpissimos homines illos, Ecclesiam Dei non habentem maculam neque rugam servaret incontaminatam. Quibus auditis sanctissimus Pontifex, cum viri sancti laudavit zelum, cum etiam pro criminum qualitate et quantitate ultor offensi numinis, pœnas dignas opposuit, quas habet ejusdem Pontificis Epistola ad eumdem Petrum reddita, quæ præfixa legitur Gomorrhæo,

[1] L. II. Ep. XXIV. — [2] Petr. Ep. XVI, c. 30, tom. III. bib. sanct.

[1] Ead. Ep. ad Henric. ., 27. — [2] I, q. I. c. si quis hæret. — [3] Gen. VI.

quæ una cum pluribus aliis ejusdem auctoris lucubrationibus extat in antiquitus scripto Codice Bibliothecæ sancti Petri in Vaticano, quo sumus usi in his conscribendis. Ipsa autem Leonis papæ Epistola ad Petrum sic se habet :

11. « Leo episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio Petro eremitæ, æternæ beatitudinis gaudium.

« Ad splendidum nitentis pudicitiæ thorum, fili charissime, pio certamine, intentionem tuæ mentis pervenisse, libellus, quem contra quadrimodam carnalis contaginis pollutionem honesto quidem stylo, sed honestiori ratione edidisti, manifestis documentis commendat. Subegisti quidem carnis barbariem, qui sic erexisti brachium spiritus adversus libidinum obscenitatem. Execrabile quidem vitium, longeque segregans ab auctore virtutum, qui cum sit mundus, nihil admittit immundum. Nec de sorte ejus esse poterit, qui sordidis illecebris subjacebit. Clerici vero, de quorum vita spurcissima flebiliter pariterque rationabiliter tua prudentia disputavit; vere et omnino vere ad funiculum hæreditatis ejus non pertinent, de quo ipsi voluptuosis se oblectationibus submovent. Quod si pudice conversarentur, non solum templum Dei sanctum, sed ipsum etiam Sanctuarium dicerentur, in quo niveo candore conspicuus ille Dei Agnus immolatur, per quem fœda totius orbis lues lavatur. Tales nimirum clerici etsi non verborum, operum tamen testimonio profitentur, quia non existunt quod censentur. Quomodo enim clericus esse possit vel nominari, qui proprio arbitrio non metuit inclinari? » Et post multa ad extremum ubi ejusmodi canonica censura coercuit, hæc ad Petrum : « Sed fili charissime, inenarrabiliter gaudeo, quia exemplo conversationis instruis quidquid oratoria facultate docuisti. Plus est enim opere docere quam voce. Quapropter, auctore Deo, palmam obtinebis victoriæ, et cum Dei et Virginis Filio lætaberis in cœlesti mansione, et tot mercedibus eris cumulatus, quot ereptis per te a diaboli laqueis fueris constipatus, et quodammodo coronatus ». Hæc ad Petrum Leo.

12. *Petri Damiani calumniam passi Epistola ad Leonem papam.* — Sed o instabilis interdum etiam in Ecclesiæ antistitibus iisdemque sanctissimis stabilitas mentis, dum contrariis ventis impellentibus, animum erga viros virtute præditos bene propensum in partem distorquent adversam, ut quem antea plurimi faciebant, jam contemnant, et fastidio respuant quem colebant. Ecce enim Petrus ille hujus temporis magnum sidus Ecclesiæ, Leoni Pontifici adeo charus, meritoque dilectus ac cultus, quorumdam calumniis apud ipsum exagitatus, cœpit ab æstimatione parta cadere atque vilescere : quorum gratia idem Petrus has ad eum litteras scribere sit coactus, quas nos e Cassinensi bibliotheca acceptas per Constantinum Cajetanum monachum, hic tibi describendas curavimus. Sic se habent :

13. « Domno Leoni beatissimo papæ, Petrus peccator monachus, devotissimæ servitutis obsequium.

« Hoc saltem dicam accusatoribus meis, quod plebs Israelitica dixit prædicatoribus suis [1] : Videat Dominus, et judicet; quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone et servis ejus. Antiquus namque hostis timens ne ego possem vobis suggerendo destruere, quod ille in istis partibus non desinit quotidie novis adinventionibus fabricare, malignantium adversum me linguas exacuit, complices suos ad componenda mendacia quoddam sibi velut organum fecit, per vascula sua crepuit, et malitiæ suæ virus sacris auribus instillavit. Et quid mirum, si domino meo tantis oppresso negotiis versuta calliditas hominum subrepere potuit, cum et David [2], qui prophetico plenus erat spiritu, dum Sibæ inconsultius credidit, innocentem protinus Miphiboseth sententiæ proscriptionis addixit? Tantumque apud eum falsæ accusationis sermo prævaluit, ut plectibilem servum in hæritis consortium hæreditatis adscisceret, et infidelitatis reum, libertatis dignum præmio judicaret. Verumtamen si Creatoris nostri facta diligenter attendimus, ad credenda cujuslibet mala fidem adhibere facile non debemus. Ipse enim, cujus oculis nuda et aperta sunt omnia, non dedignatus est dicere [3] : Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum multiplicatus est: peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam, et videbo utrum clamorem qui venit ad me opere compleverint, annon est ita, ut sciam. Quod profecto ad nihil aliud dictum videtur, nisi ut humana doceatur ignorantia, sine experimentis audita non credere, incognita non leviter adjudicare, nec ante sententiam promere, quam rem dubiam testimoniis approbarit. Quam profecto cautelam dum vos prudenter habere in aliis liquido novimus, quia nobis observata non est, non vobis adscribimus, sed nostris proculdubio meritis imputamus.

14. « Verumtamen in his ad conscientiam redeo, ad mentis meæ secreta recurro, certus quia nisi pro amore Christi, cujus ego malus servus sum, nullius mortalis hominis gratiam quæro, nullius iracundiam pertimesco. Quapropter ipsum conscientiæ meæ testem invoco, et humiliter peto, quem in sacrario vestri pectoris habitare pium est credere, ut si saluti meæ congruere judicat, vos mihi mitescere sua protinus auctoritate præcipiat, et serenitatis vestræ vultum mihi placabilem reddat, quatenus ipse me in vestra reconciliatione confœderet, qui me ad quærendam clementiæ vestræ gratiam, ne stem rigidus, terret.

« Alioquin si adhuc durissimo aversionis vestræ flagello me verberandum esse decernit, liventes scapulas humiliter subdo, ori meo digitum superpono, nil conqueror; sed ad ipsum spei meæ oculos levo, cujus hæc erga me fieri justa occulti

[1] Exod. v. — [2] 2. Reg. xix. — [3] Gen. xviii.

examinis dispositione perpendo. Non ergo vos, sed ipsum rogo, sine cujus nutu nec folium arboris credo diffluere, ut cor vestrum, quod in manu tenet, si mihi salus est, in meam dignetur benevolentiam inclinare ». Hucusque ad Leonem Pontificem Petrus. Quæ autem hæc secuta sint ignoramus. Sint ista ad consolationem (quod sæpe contingere solet) talia patientium, ad cautelam vero ejusmodi perpetrantium, ne faciles calumniantibus aures adhibeant, adversus eos præsertim, quos longior vita ante bene acta commendat. At de his satis.

15. *Liber Gomorrhæus cur sublatus ab Alexandro papa.* — Verum ut ad Petri librum illum Gomorrhæum inscriptum redeamus, etsi visus sit a Leone papa laudari, tamen quod absque verborum obscenitate obscenitates illæ tantæ pertractari haud adeo potuerunt, quin legentium aures castas offenderent, ut revera offendunt; Alexander papa Secundus callida arte illum ab eo surripuit, suoque inclusit scrinio. Sed questus est de his tunc Petrus litteris scriptis ad duos cardinales, nempe Hildebrandum et Stephanum, quæ habentur in Codice Basilicæ Sancti Petri, incipiuntque : « Querelam omnipotenti Deo, et vobis qui estis membra ejus, depono de domino nostro papa, qui cor meum tam acerbo mœrore conturbat, et grandævi jam senis animam ad amaritudinem provocat. Tulit enim librum nostrum, quem videlicet de paupertatula inopis ingenioli cum magno labore decerpseram, et velut unicum filium ulnis uterinæ dulcedinis amplectebar. Et hunc qualiter tulerit, operæpretium est agnoscatis. Sciebat enim hoc se a me aliter impetrare non posse : domno abbati Sancti-Salvatoris me præsente tradidit, præcipiens ut transcriberet. Nocte vero me nesciente tulit, suisque scriniis insarcivit. Et revera est munditiæ sacerdotalis ingenium (indicium), imo papalis hoc puritatis est argumentum ». Ex quibus sane verbis, licet quisnam liber ille fuerit minime exprimat, Gomorrhæum librum illum significare voluisse non dubitamus, cujus turpitudine offensus papa, voluerit eum ita surripiendo nec reddendo delere. Pergit autem de eodem Pontifice dicere : « Ex his tamen expostulatur, arridet, caputque meum tanquam oleo, jocosæ urbanitatis suavitate demulcet etc. » At de his hactenus. Assectemur ipsius papæ vestigia.

16. *Leo papa in Germania, et Synodi Rhemensis integra Acta ab eo celebratæ.* — Jam vero rebus per eumdem sanctissimum Pontificem in Italia gestis usque ad Pentecosten enarratis, quænam ubi in Germaniam se contulit, usque ad sequentem diem Natalem Domini (qua periodo temporis Hermannus annos singulos in Chronico stringit) per eumdem gestæ sint, videamus. Quæ ab eodem Hermanno ita narrantur : « Secuta, inquit, æstate, cum imperator expeditionem contra Godefridum et Balduinum a domino papa excommunicatos pararet : Godefridus tam contra vim imperatoris quam contra papæ excommunicationem Aquisgranum venit, et opitulante papa, gratiam imperatoris promeruit. Balduinus vero utrumque contemnens, vastata ab exercitu magna ex parte provincia sua, tandem obsides dedit, et pactum cum imperatore fecit.

17. « Autumnali tempore dominus papa Synodum magnam Rhemis cum Galliarum episcopis habuit ».

Hic siste gradum, lector. Contigit enim post hæc cusa, ad nos perferri ex Rhemensi Ecclesia ipsius Rhemensis Concilii integra Acta, ab auctore ejus temporis qui vidit, quam fidelissime scripta, quæ præcedunt gesta Pontificia ante Synodum in dedicatione solemni Rhemensis illius Ecclesiæ, in quam venerandum S. Remigii Francorum apostoli corpus est delatum atque reconditum, per eumdem Leonem papam, ea de causa potissimum ex Italia in Gallias redeuntem, feliciter habita. Omissis igitur quæ præfatur auctor et pluribus narrat de eadem Basilica sæpius restituta, a creatione Leonis papæ quam obiter tangit, reliqua hic reddimus. « Defuncto, inquit, papa Damaso, qui in civitate Brixenorum, quæ est in provincia Hystriæ, fuerat episcopus, et in Apostolica Sede inthronizatus triginta solummodo ibi vixerat diebus, Romani legatione de ejus obitu ad imperatorem Henricum directa petierunt, ut Ecclesiæ pastore viduatæ ab eo subrogaretur alius.

« Qui super hoc negotio episcoporum et optimatum imperii sui quærens consilium, invenit inter cæteros domnum Brunonem, Tullensem præsulem, ad idem officium subeundum esse idoneum, utpote qui ætatis maturitate, morumque et scientiæ claritudine videbatur conspicuus, sibique sanguinis affinitate proximus. Unde Apostolicæ dignitatis ei adjudicata sunt insignia, jussumque ab Augusto ut ad hæc secundum Ecclesiasticas sanctiones suscipienda Romana inviseret mœnia. Sed quia solemnia imminebant Nativitatis Dominicæ, hæc cum clero, cujus fuerat pastor, disposuit celebrare, eisque celebratis, quo erat præceptum abire. Hujus itaque Pontificis notitiam in colloquio, a præfato imperatore et Francorum rege de pacis et amicitiæ confirmandæ gratia ante non multum tempus habito, memoratus abbas Herimarus fuerat consecutus, a quo etiam promissum acceperat, quod in proximo Quadragesimali jejunio beati Remigii sepulchrum absque equi solatio foret expetiturus, quia cum eorumdem regum aliquando familiaria ad invicem perferens mandata per contiguam regionem transierit, ipsius sancti locum orationis gratia invisere neglexerit. Quod idem abbas sagaciter recolens animo, sua dirigens scripta illi suggerit, ut quoniam pro delegato sibi Apostolici primatus officio Romam ire disponit, si quando ad cognatos fines certo Ecclesiæ revocetur emolumento, non fiat irrita Francorum apostolo ab eo facta promissio. Mittit vero ei in munere vas ad bibendum idoneum intus et exterius auro de-

centissime decoratum [1], insinuans illi de ipsius sancti Ecclesia dedicanda suum cum petitione desiderium. Ad hæc idem episcopus benigne refert, quia etsi alia nulla se revocet Ecclesiæ utilitas, vel pro solo amore sancti Remigii reversurum ad Gallias, et ejus Basilicam dedicaturum, si divina annuerit benignitas.

« Celebratis ergo in sede civitatis Leucorum duobus Dominicæ Nativitatis diebus, in tertio clero suo valefaciens iter carpere Romam ducens aggreditur. Quo perveniens, cum favore totius populi honorabiliter excipitur, Apostolicæque dignitatis infulis insignitus in Hypapanti Domini in Cathedra beati Petri inthronizatur, et Leo papa Romano more nuncupatur. Hic digne administrans quæ sui sunt officii, instanterque disponens quæque videntur accommoda divinæ religioni, Quadragesimalis temporis explet jejunia, succedentiaque Dominicæ Resurrectionis ibi celebrat solemnia. Quibus elapsis, Synodum convocat episcoporum Italiæ, et ibi quælibet perversa in eorum episcopiis pullulantia aut corrigit, aut hortatur corrigere.

« Aliquanti autem temporis interlabente curriculo, Gallicum revisere solum tam B. Remigio facta promissio, quam orthodoxæ fidei in illis partibus adeo tepefactæ persuadet intentio. Unde a Romanis expetita licentia, per quasdam Latii urbes iter agens, in eis multa disponit Ecclesiasticæ honestati congrua, tandemque adit imperatorem Henricum in regione commorantem Saxonica.

« Interea memoratus abbas desiderii sui compotem se futurum ex ipsius papæ certus pollicitatione, regi Francorum Laudunum venienti occurrit in Pentecostes solemnitate, ejusque consilium et favorem expetit de præfato templo Apostolica consecrando benedictione : monens et postulans, ut his agendis suam præsentiam exhibeat, et episcopos regnique sui principes secum interesse faciat. Cui idem rex ad præsens mente benigna annuit, seque, nisi alicujus impedimenti intercesserit casus, tantæ festivitatis affuturum asserit. Ex quo promisso abbas lætificatus revertitur, indeque papæ Coloniam Agrippinam cum imperatore advenienti in Apostolorum Petri et Pauli natalitio fit obvius, a quo adventus sui ad Rhemense solum gerendarumque ibi rerum tempus et ordinem investigat diligentius. Ille vero sibi notificans pandit, quomodo prius deliberasset, ut octava die ab ipsius sancti festivitate, quæ in kalendis Octobris habetur celeberrima, illo veniret, et ipsius monasterium dedicans, postea ibidem ex episcopis Galliæ congregatam Synodum celebraret. Qua sententia mutata, ad eumdem locum in solemnitate sancti Michaelis Archangeli se venturum, et in Ecclesia beatæ Mariæ Rhemis missarum sacra in eadem die memorat celebraturum, festum vero gloriosi patris Remigii pretiosi corporis ejus elevationi, et subsequentem Basilicæ consecrationi, cæteros deinde tres Synodi deputat celebrationi. Quibus auditis ad suum cœnobium rediit abbas, suaque scripta per Franciam eique contiguas direxit provincias, invitans sanctæ Ecclesiæ fideles, ut ad tanti gaudii participationem concurrant mente promptissima, tam pro amore et veneratione ejusdem patroni sui, quam ut benedictione muniri mererentur Apostolica.

« Cæterum papa Colonia digressus, Tullum in Exaltatione Dominicæ Crucis venit, indeque circumjacentium regionum episcopis et abbatibus litteris suæ auctoritatis mandari præcepit, ut in præfixa die sibi occurrerent ad Synodum celebrandam in Basilica præfati Francorum apostoli ; ut per quem orthodoxæ fidei initiati sunt rudimentis, in ejus præsentia consequerentur reparationem tepefactæ in se divinæ religionis. Hujusmodi mandatis gratulatur pia fidelium devotio, præparans se studiose ad implendum quod ex Apostolicæ dignitatis sibi promulgatur edicto. Venenatus autem serpens, qui ab exordio mundi ad humani generis inhiat præcipitium, tam salutari proposito commenti sui nititur opponere obstaculum. Ad complendam enim perfidiæ suæ voluntatem quosdam potentes laicos excitat, qui incestis conjugiis operam dando, et aliorum criminum nefariis usibus se implicando, violatores erant honestatis Ecclesiasticæ, ideoque verebantur reatuum suorum latebras in lucem prodere. Sed et nonnullos episcopos et abbates illis adjungit, qui in ovile Dominicum aliunde, non per ostium irruperant, et in Ecclesiis suis catholicorum Patrum sanctionibus contraria quædam pullulare permiserant, quæ condictæ Synodi examinatione resecanda manifestari metuebant. Ut enim scriptum est : Omnis qui male agit odit lucem, et idcirco peccatis suis magis magisque occultationis adhibet obnubilationem. Tantæ itaque perversitatis viri incentoris sui callida suggestione instructi, regi Francorum suggerunt, regni sui decus annihilari, si in eo Romani Pontificis auctoritatem dominari permitteret, vel si eidem, ut decreverat, occurrens, præsentiæ suæ favorem ad cogendum Concilium exhiberet. Addunt etiam, quod nullus antecessorum ejus id reperiatur aliquando concessisse, ut ob similem causam in Franciæ urbes ingressus pateret alicui papæ. His vero agendis pacis et tranquillitatis congrua sunt tempora, regni autem ejus status sit in perturbatione non modica, quibusdam viris potentibus dominationis ejus jugum detrectantibus, terrasque et castella quælibet ab ipsius ditione abalienantibus. Quapropter regiæ dignitati ferunt congruere, utilitati Reipublicæ suæ sapienter consulere potius, quam Synodis intendere, principes suos et totius exercitus sui potentiam in rebelles commovere. Ipsos etiam episcopos et abbates, penes quos maxima pars facultatum regni est, censent immunes hujus expeditionis esse non debere, ante alios abbatem Sancti-Remigii, quem quasi de rerum

[1] Sed ligneum fuisse asseritur a Desiderio abbate Cassinensi, eodemque Victore papa III.

suarum abundantia præsumentem, pro vanæ gloriæ amore ad monasterium suum consecrandum calumniabantur Romanæ Urbis Pontificem evocasse.

« Hac igitur versipelli persuasione rex emollitus, et ab honesto proposito ad seductionis devia flexus, papæ per Silvanectensem mandat episcopum, se suosque pontifices cum abbatibus cogi ad comprimendam pervicaciam sibi resistentium, ideoque non posse occurrere illi in præfixo termino ad peragendum Concilium ; unde adventum suum in Franciam in aliud tempus differat, quo absolutis hujusmodi negotiis cum debito cum honore suscipiat. Ad hæc papa remandat, promissionem beato factam Remigio nequire se irritam facere, sed ad Basilicam ejus dedicandam proculdubio venturum, ubi si qui divinæ religionis amatores convenerint, cum eis Synodi rationem se fatetur habiturum. Cujus mandati ad regem relatione perlata, ipse tamen in rebelles iter aggreditur, coacta in unum ingenti exercitus sui militia ; sed et episcopis, et plerisque abbatibus contra voluntatem suam illo euntibus, illis etiam perversis Ecclesiarum rectoribus ad id negotium ultro se ingerentibus, qui ut summi Pastoris vicarium actus eorum examinare venientem possent effugere, eamdem expeditionem exitiali techna elaboraverant struere. Abducitur cum eis et memoratus abbas Sancti-Remigii mœstus admodum et gemens, quasi non esset visurus effectum desiderii sui. Sed divinæ consolationis ejus mœrori non defuit potentia. Vix enim unius diei et dimidii itinere confecto, indulta est illi redeundi licentia. Qui reversus celerrime, Romanum antistitem adhuc Tulli remorantem expetit, eumque pro regis mandatis jam diu conceptum propositum non permutasse cognoscens, gratulabundus ad monasterium rediit, instanter præparare satagens, quæ tanti patris confluentiumque filiorum sanctæ Ecclesiæ forent necessaria conventui. Jam quippe dierum prope erat terminus, qui supradictæ dispositionis completioni fuerat attributus.

« Denique domnus papa a Leucorum urbe digressus, iter ad Rhemensem ducens urbem arripuit, et in opportunis locis singulis quibusque noctibus mansione accepta, in vigilia festivitatis sancti Michaelis ad Curmolensem Villam venit, cui præfatus abbas ibidem obvius factus, quæcumque necessarius expetit usus, illi omnique comitatui ejus affluenter suppeditavit. Die vero sequenti ad S. pervenit Remigium, archiepiscopis tribus comitatus, Trevirensi videlicet, Lugdunensi, Vesontionensi, aliisque viris honorabilibus, inter quos erat Joannes episc. Portuensis, et Petrus Ecclesiæ Romanæ diaconus, et ipsius Urbis præfectus. Hic protinus conglobatur in unum tota fratrum congregatio, et e cunctis abbatum, monachorum, clericorum, qui jam ex multis confluxerant partibus, numerosa concio. Ex quibus omnibus in atrio Basilicæ disponitur decentissima processio, episcopis tribus, Silvanectensi videlicet, Andegavensi, Nivernensi, longe digestos ordines antecedentibus, textumque Evangelii cum aqua benedicta et aromatum odore ferentibus. Sic ergo dispositi papam advenientem suscipiunt, cui Ecclesiam introeunti responsorium : *Lætentur cœli*, cum digna modulatione concinunt, et dum ante altare sanctæ Crucis orat, aliud responsorium summæ Trinitati videlicet concinentes finiunt. Progresso autem eo usque ad altare sancti Christophori, et ante venerandi Francorum apostoli sepulchrum orationem explente, iterum hymnum, *Te Deum laudamus*, consona vocum jubilant vociferatione. Qui tandem in sede sibi decenter apparata paululum residens, adstantes lætificavit benedictione Apostolica, et exinde egressus, ab eisdem psallentium choris cum divinis laudibus deducitur usque ad civitatis mœnia.

« Qui Rhemensis clerus cum archiepiscopo suo aliisque quibusdam obviam procedens episcopis, perspicuæ processionis numerosos disponit ordines in atrio Sancti Dionysii martyris. Ubi ad tanti Pontificis susceptionem competentia concinens cantica, usque ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ illum comitatur cum maximæ jubilationis gloria. Illic vero ante sanctæ Crucis et ejusdem Dei Genitricis altaria completa oratione in archiepiscopali aliquantulum resedit sede, archipræsule Rhemensi ad ejus dexteram, Trevirensi autem residente ad sinistram. Deinde ministris altaris præparatis quibusque pro officiorum congruentia, et ipse sacerdotalibus redimitus insignibus processit ad missarum celebranda solemnia. Quibus expletis, et adstante populo Apostolica benedictione munito, prædicto Rhemorum archiepiscopo sibi suisque necessario sumptus suppeditante, refectionem percepit in majori palatio juxta Ecclesiam sito.

« Die autem subsequenti metuens ne præpediretur frequentia circumfluentium populorum, duobus tantum comitatus capellanis, dum nocturnæ a fratribus explerentur vigiliæ, ad Sanctum remeavit Remigium, factoque sibi balneo lotus et tonsus est, utpote, qui imminentem tanti Patris solemnitatem in crastino celebraturus, transferre disponebat tam pretiosæ gemmæ venerabile pignus, et præparata sibi quadam domo contigua Ecclesiæ, illic secretum remorandi expetiit, quia metuebat ad publicum procedere. Ad sepulchrum enim sancti quasi ex toto orbe excita tanta hominum confluebat numerositas, ut introeuntibus spatiosis templi vix sufficeret capacitas. Advolabant enim tam ex vicinis, quam ex longinquis regionibus promiscui sexus innumerabiles, effundebat aspera Francia ad honorem gloriosi apostoli sui villanos, oppidanos et cives, sed et Gallia pæne ex omnibus suis partibus huc transmittebat populorum millia, inter quos accelerabant episcoporum, abbatum, monachorum, clericorum generosa agmina. Ignobilis nobili, aut inops cedere nesciebat diviti, sed omnes una conglobati concurrebant intentione devota, bustoque cælestem margaritam continenti dulcia imprimentes oscula, oblationum

suarum quisque pro posse offerebant donaria. Qui vero constipatorum violentia repulsi propius accedere non valebant, heu! quantum gementes se desiderii sui privari effectu, de longe projectis muneribus quæ attulerant, quasi lapidibus sancti sepulchrum pia tamen devotione obruebant.

« Est autem ante fores ipsius Basilicæ quoddam spatiosum atrium, in quo quotiens densitatem sui perpeti non poterat frequentia tantorum explicabat cœtuum, eo ducta aviditate cernendi ipsum beati Petri vicarium. Post beati enim Remigii captatum suffragium, ad hujus summopere inhiabat conspectum. Qui ut magnanimo desiderantium satisfaceret effectui, eminentius solarium domus, in qua remorabatur, petens, unde et astantes contueri et ab eisdem conspici, et loquens posset audiri, Apostolica eos benedictione lætificavit. Hisque recedentibus et aliis subinde atque aliis illud atrium catervatim replentibus, ter in eadem die suæ exhortationis monita impertiens salubria, liquido patefacit quæ vitanda, quæque ad salutem animarum suarum sibi forent expetibilia. In eadem denique domo sacra mysteria sibi fecit celebrari, quia non dabatur uspiam locus opportunus Ecclesiam introeundi, nec ipsi fratres præ importunitate plebium solitum illic pensum divini valebant persolvere officii.

« Adveniente interea nocte, nec tamen confluentium rarescente, sed magis magisque crebrescente copia, domnus papa metuens ne in sacris vigiliis Deo famulantes importunitate plebis præpedirentur exequi divinæ servitutis solemnia, tum etiam ne sibi pretiosi corporis sancti ipsius transferendi Ecclesiæque dedicandæ inhiberetur copia, delegatis clericis suis ejusdem loci memorato abbati, spatiositatem templi præcepit penitus evacuari, obseratisque diligenter foribus omnibus, intercludi facultatem introeundi. Præcepit etiam ex sua parte hoc populis enuntiari, ut ad horam secederent, et absque ulla sui impetus inquietudine solemnes illius noctis excubias cum digna devotione a Deo militantibus celebrari sinerent, se proculdubio die subsequenti eorum desideriis promittit satisfacturum, et thesaurum desiderabilem, quem quærebant, illorum conspectibus expositurum. Si vero mandatis detrectarent annuere, infecto negotio propter quod advenisset recessurum fore. Quod cum tandem maxima difficultate fuisset obtentum pleraque tamen numerositas populorum, cum copiosis luminaribus deforis excubans, ejusdem pollicitationis præstolaretur effectum, cereorum ubertate quasi multiplici siderum splendore interius irradiata Ecclesia, Deo servientium chori in canticis spiritualibus decentissime illius noctis exegerunt spatia.

« Mane autem facto, susceptus est a domno papa intra Ecclesiam sanctus martyr Cornelius, quem cum aliis sanctorum pignoribus compedientes clerici illo detulerant, pro multis violentiis quas Ecclesia sua patiebatur a quibusdam malefactoribus. Circa horam deinde tertiam redimitus idem Apostolicus infulis sacerdotalibus, ad gloriosi patris Remigii sepulchrum procedit cum thymiamateriis et crucibus, sociatis sibi archiepiscopis quatuor, Rhemensi videlicet, Treverensi, Lugdunensi, Vesontionensi, cum quibusdam aliis, sed et ipsius loci abbate, domnoque Hugone venerabili patre cœnobii Cluniacensis, et illius ordinis plurimis, cum quibus Litania facta et super sanctum corpus non modica thymiamatum accensa fragrantia, cecinit responsiorum : *Dirigatur oratio mea.* Quo cum versu expleto, feretrum sancti, ut præparatis instrumentis aptatum ad portandum redderetur habile, a suo loco paululum removit, et antiphonam : *Confessor Domini Remigius*, decantavit. At ubi competenter, prout res exigebat, dispositum fuit, ipse ante alios cum præfatis archiepiscopis et abbatibus suppositis humeris, illud devote lacrymans extulit, et responsorium : *Iste est de sublimibus*, inchoavit. Cujus vocem subsequentes chori psallentium ovantes erumpunt in jubilationis tripudium, præque alacritate cordis. O quantorum ora manantium rigavit redundantia fletuum, quantorumve mentes ad tanti patris captanda suffragia sunt compunctæ in suspiria beatorum gemituum! Tradens autem domnus papa eumdem pretiosum thesaurum se ultro ingerentium vobis (votis), ab inquietudine turbarum secessit in oratorium Sanctæ Trinitatis, quod ad meridianam plagam infra ambitum ipsius Ecclesiæ decenter constructum erat, Harduini cujusdam illius loci cœnobitæ studio continens Dominicum sepulchrum eleganter imaginatum instar illius Hierosolymitani, in quo nostra requievit salvatio. Hoc igitur Treverensem archiepiscopum in sui præsentia eadem die consecrare fecit ex consensu præfati Rhemorum archipræsulis, multorum ibi sanctorum collocatis reliquiis.

« Denique monasterii foribus patefactis, ubi illa cælestis gemma desiderantium populorum est exposita obtutibus, tum vero cerneres promiscuum vulgus præ nimia exultatione manibus plaudere, innumeros in divinas laudes gratulabunda vociferatione erumpere, potentes, impotentes, nobiles, ignobiles, quemque pro suis viribus summopere niti, ut tam optata gaudia proprius mereretur contingere. Magna fides magno proculdubio remuneranda præmio, quæ ne tanti reddatur expers emolumenti, nec imminentis mortis revocatur periculo. Quidam enim præ nimia desiderii sui festinatione præcipites, dum inter constipatos cuneos corruunt, non valentes resurgere, suffocati et conculcati intereunt. Rapitur et jactatur potius quam portatur pretiosi corporis theca, tot millium undique propellente frequentia, velut navis æquoreorum fluctuum hac et illac agitata violentia, nunc illi extorquendo sibi felicia vindicant dona. Et ut paucis multa concludantur, nec longis ambagibus legentium deficiat intentio, toto interstitio quod civitatem et castellum ipsius S. interjacet, tam jucunda agitatur contentio. Adest Rhemensis clerus

cum civium multitudine, apostolum suum ad propriæ urbis mœnia elaborat devehere. Quem vix ab hujusmodi impetus densitate avulsum sanctæ Dei Genitricis infert Ecclesiæ, ut cui vivens in corpore dignis laboribus vitæ præsentis multa comparaverat commoda, Catholicæque religionis competentia addiderat insignia, huic vel unius noctis morula exultationem simul et sanctificationem suorum ossium exhiberet præsentia. Collocato ergo eo super sanctæ Crucis altare, archiepiscopus Vesontionensis ad altare B. Mariæ procedens, missarum solemnia cum eodem clero de ipsius gloriosi patris celebravit festivitate.

« His autem expletis, dum concurrentium devotio magis et magis agglomeratur, diei interea elapso curriculo nox subsequitur, cujus tamen caligine Basilicæ illius adyta nullo modo fiunt obscura, tot gratulabundi conventus suum quodammodo diem præferentia undique micant luminaria. Monachi autem ibidem circa patronum suum lætis invigilant excubiis, et matutinalem explent cursum cum duodecim lectionibus et responsoriis suis. Post quos easdem vigilias solemniter peragendas canonici suscipiunt, et cum novem lectionibus Matutinorum officia consummantes usque ad lucem protrahunt. Qui facto mane, Primam, Tertiam, missamque cum sexta hora ante solita decantantes tempora, venerabile corpus cum divinis laudibus efferunt a beata Dei Genitricis Ecclesia, quod in circuitu civitatis cum jucunditate deportantes, congruas stationes per præfixa faciunt spatia. Cumque ad eum locum ventum esset, ubi quondam fuerat porta antiqua, Patens nuncupata vocabulo, per quam idem S. hostem humani generis in eadem urbe visibilibus ignium debacchantem exterminiis adhuc in carne vivens orationibus expulit, illic eosdem pretiosos artus deponunt, et ipsius miraculi memoriam digna devotione et canticis spiritualibus agunt. Ad cujus facti memoriale ibidem Basilica moderno est constructa tempore, quam quidam servus Dei, Constantius nomine, suis impensis eleganter composuit, et Dei famulos ad ejus obsequium quot potuit, dum viveret aggregavit, et in honore sanctæ Mariæ Magdalenæ sanctique Remigii consecrari fecit.

« Dum itaque agitur illa circuitio extra civitatis mœnia, domnus papa convocatis episcopis intra dedicandi monasterii abdita singulis singula ad consecrandum delegavit altaria : Rhemensem vero archiepiscopum cum Lisojensi episcopo ternam circuitionem cum crucibus et sanctorum reliquiis, secundum Ecclesiasticum ordinem exterius constituit agere, ibique consecrationis officium adimplere : ipse vero cum sibi necessariis remanens interius divini tabernaculi sanctificationem strenue diligenterque exequitur. Postquam igitur eo ventum est, ubi secundum orthodoxorum Patrum decreta pignora sanctorum, et sacra quæque debent intra dedicatam Ecclesiam recipi, prælati canonici (ut dictum est) deportato corpore beati Remigii per gyrum urbis et castelli, eique adjacentis municipii, pervenerunt cum eo usque ad portas monasterii, ubi tot millium excreverat frequentia, ut præ eorum densitate eidem glorioso patri domum sibi præparatam introeundi intercluderetur licentia. Ipse namque papa easdem januas vetuerat reserari, ne impetus cum eodem sancto irruentium et sibi discrimini, et impedimento cœptæ dedicationis foret consummationi. Quocirca aliquod diverticulum quo valeat intromitti perquiritur, tandemque vix a turbarum inquietudine abstractus per fenestram, quæ est super sanctæ Trinitatis oratorium, demittitur, quem domnus Apostolicus cum maxima devotione et canticis spiritualibus receptum non ad præsens in proprio loco reposuit, sed super principale altare, quod in honore Apostolorum Petri et Pauli, Clementisque et Christophori martyrum, et B. Remigii consecrarat, collocavit. Et cujus rei gratia hoc facere decreverit, dignam memoria rationis sententiam subintulit, videlicet, ut evidens et conspicuus omnium appareret oculis in celebranda Synodo, in qua si quis erroneus aliquid frivolum vel Ecclesiasticæ religioni adversum asserere præsumeret, erga hunc vir Dei illius virtutis potentiam per sui corporis præsentiam exhiberet, quam adhuc in mundo vivens erga Arianum hæreticum exhibuit, cui in conventu episcoporum Catholicæ fidei lucem nebulosi dogmatis umbra obnubilare molienti, ad adventum suum divina virtute officium vocis extorsit : sed paulo post cum humili satisfactione reatum suum agnoscentem animæ corporisque eumdem sanitate donatum ad filios adoptionis transtulit. Quæ perorantis papæ intentio ex superno instinctu procedens effectu nullo modo caruit, velut hoc opusculum suo loco declarabit.

« Hac ergo de causa sic locato beati Remigii corpore, universis agminibus episcoporum, abbatum, monachorum, clericorum per choros decentissime dispositis, missarum solemnia idem Pontifex ex dedicationis celebravit festivitate, lecto Evangelio, pulpitum conscendens exhortationis sermonem fecit ad circumstantem populum, qui plurimus monasterii (ut dictum est) foribus obseratis per fenestras irrumpendo sibi fecerat aditum. Ad quem multa ex ipsius templi sanctificatione concionatus utilia, diem illam celebrem esse præcepit per Rhemensis episcopii confinia, anathematis pœna damnans omnes illos, qui ad eumdem locum hujus solemnitatis gratia per singulos annos confluentibus, vel inde redeuntibus, alicujus impedimenti irrogarent incommoda. Constituit etiam, ut ad altare, quod (ut præfatum est) in honore Apostolorum Petri et Pauli, et Clementis, et Christophori martyrum, gloriosique confessoris Remigii consecraverat, non indiscrete a quibusque, sicut hactenus sacrosancta mysteria agerentur, sed secundum morem Romanæ Ecclesiæ septem tantummodo sacerdotes, qui in illa congregatione digniores haberentur, ad hoc officium deputarentur, soli

Rhemensi archiepiscopo, ipsiusque cœnobii abbati ibidem missas agendi potestate collata, et cui idem abbas daret licentiam, certæ interdum rationis exigente gratia, necnon clero Rhemensi bis in anno, feria videlicet secunda Paschalis festi et vigilia Ascensionis Dominicæ, quando solemnes illic stationes ex antiqua faciunt traditione. Hæc decreta ne aliquando irrita fierent antiquitate temporis, litteris mandari, easque signari sigillo suæ præcepit auctoritatis. Deinde memoratum populum secundum institutionis ejus verba publicam de peccatis suis confessionem agentem absolvit, explicitisque divinis officiis Apostolica benedictione sanctificans illum dimisit. Pontifices autem, cœnobiorumque rectores et cæteros sacri ordinis ministros, qui ibi aderant, ad eumdem locum in crastino jussit reverti, ut cum illis haberet rationem quam condixerat Synodi.

« Die vero altera, quæ est quinto nonas Octobris, congregati sunt in memorata Basilica episcopi videlicet numero viginti, cum quinquaginta fere abbatibus et aliis Ecclesiastici ordinis quamplurimis, ubi statim vetus querela inter Rhemensis ac Treverensis archiepiscopi clericos est renovata, his adstruentibus, quia Rhemensis primas esset in Gallia, ideoque illi dispositio competeret synodica : e contra vero illi archiepiscopo Treverensi eamdem dignitatem conabantur adscribere, primamque sedem post Romanæ Ecclesiæ præsulem in celebrando Concilio acquirere. Domnus autem papa non arbitrans opportunum tempus, quo his rationibus imponi valeret congruus finis, scilicet potius metuens hujusmodi controversiam prorumpere ad scandalum contentionis, in modum coronæ sedilia episcoporum disponi, et in medio eorum suæ sedis suggestum præcepit locari, cujus ordinationis modum ex arbitrio Rhemensis archipræsulis sanxit administrari. Qui convocatis archidiaconis et quibusque cleri sui præcipuis, cum eorum consilio in modum (ut dictum est) coronæ pontificum sedilia, et in medio ejus Apostolicæ Sedis apparari fecit insignia. His ita dispositis, domnus papa sacerdotalibus quasi ad celebrandam missam infulis redimitus, processit ex oratorio Sanctæ Trinitatis cum cruce et Evangelii libro, antecedentibus eum sacri ordinis ministris, sexque alii coram eo procedentes ante sanctum altare, ex integro cantaverunt antiphonam : *Exaudi nos, Domine.* Qua expleta cum psalmo et gloria, archiepiscopus Treverensis Litaniam fecit, eaque finita, conventum diaconus, ut ad Deum preces effunderet, admonuit, et sic tempori congruentem domno Apostolico orationem dicente, lectum est Evangelium : *Dixit Simoni Petro Jesu : Si peccaverit in te frater tuus.* Post hæc consederunt omnes ordine quo Rhemensis archipræsul disposuit. Domnus quidem papa in medio (ut dictum est) chori, verso vultu ad sepulchrum beati Remigii, ante oculos autem ejus ad orientalem plagam Rhemensis in dextera, Treverensis vero in parte resedit sinistra. Post Rhemensem deinde secundum subnotatum ordinem resederunt Beroldus Suessionensis, Trogo Morinensis, Frollandus Silvanectensis, Adalbero Metensis : ad meridianam autem plagam Aylenardus archiepiscopus Lugdunensis, Hugo Lingonensis, Josfridus Constantiensis, Ivo Sagiensis, Herbertus Lisojensis, Hugo Bajogarensis, Hugo Auringensis, Theodericus Virdunensis : ad septentrionalem vero plagam Hugo archiepiscopus Vesontionensis, Hugo Nivernensis, Eusebius Andegavensis, Pudicus Nannetensis, episcopus Anglorum, et Joannes Portuensis. Post quorum terga in modum similiter coronæ resederunt abbates hoc ordine : domnus scilicet abbas Sancti Remigii Herimarus, domnus Hugo Cluniacensis, Sigefridus Gorziensis, Folco Corbeiensis, Rotbertus Pemniensis, Rainoldus S. Medardi, Giruinus Sancti Richarii, Gotfridus Verzelliacensis, Arnoldus Pultariensis, Rudolphus Mosomensis, Oylardus Catalaunensis, Milo Dervensis, Nozgaudus Altivillarensis, Albertus S. Theoderici, Stephanus Sancti Urbani, Vulurieus Sancti Augustini Cantuariensis, Aluvinus Sancti Benedicti de terra Anglorum. Deinde cæteri, qui (ut superius relatum est) simul fuerunt numero fere quinquaginta.

« Quibus ita residentibus, imperato silentio ex præcepto domni papæ, surrexit Petrus sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus, expedito sermone proponens de quibus in eadem Synodo sermo esset habendus, de multis videlicet illicitis, quæ contra canonum instituta in Gallicis finibus exercebantur, id est, de simoniaca hæresi, de ministeriis Ecclesiasticis et altaribus quæ a laicis tenebantur; de pravis consuetudinibus, quæ ab eis in atriis Ecclesiarum accipiebantur; de incestis conjugiis et eis qui legitimas relinquentes uxores, adulterinis iterum nuptiis implicabantur; de monachis et clericis a sancto proposito et habitu recedentibus; item de clericis mundali militiæ studentibus; de rapinis, pauperumque injustis captionibus ; de Sodomitico vitio, et quibusdam hæresibus quæ in eisdem pullulaverant partibus. Quibus propositis, admonuit omnes qui aderant, ut inde secum prudenti deliberatione tractarent, consiliumque cum opportuno adjutorio domno papæ præberent, quomodo hæc zizania divinæ segetis semen suffocantia extirpari valerent. Post hæc ad episcopos sermone converso, commonuit illos sub anathemate Apostolicæ auctoritatis, ut si quis eorum ad sacros ordines per simoniacam hæresim pervenisset, vel præmio quemlibet ad eamdem dignitatem promovisset, publica confessione patefaceret.

« Primus ergo Treverensis archiepiscopus ad hæc verba surrexit, seque nec aliquid dedisse vel promisisse pro adepto episcopatu, neque alicui sacros ordines vendidisse respondit. Deinde Lugdunensis et Vesontionensis surgentes, ab hujusmodi culpa professi sunt esse immunes. Tunc præfatus diaconus ad Rhemensem archiepiscopum se convertit, et quid de his, ex quibus a cæteris facta

fuerat purgatio, ediceret, requisivit. At ille surgens inducias petiit usque in crastinum, dicens se velle privatim loqui ad domnum Apostolicum. Cumque datæ fuissent, cæteri omnes surrexerunt in ordine secundum verba priorum, purgantes se ab hujusmodi suspicione, quatuor tantummodo exceptis, Lingonensi videlicet, Nivernensi, Constantiensi, Namnetensi, quorum causa eo die ad discutiendum relicta, diaconus sermonis cursum ad abbates qui aderant vertit, eosque, ne forte et ipsi in ovile Dominicum aliunde non per ostium introissent, confiteri admonuit. Primus Sancti Remigii abbas Herimarus surrexit, seque ab hujusmodi culpa congrua responsione purgavit. Deinde domnus Hugo Cluniacensis subsecutus hanc purgationis suæ rationem subintulit, dicens : Pro adipiscendo abbatiæ honore, Deo teste, nihil dedi vel promisi quod quidem caro voluit, sed mens et ratio repugnavit. Post hunc se quidam congrue excusare studuerunt, alii vero nihil respondentes reatum suum occulere quam patefacere maluerunt. Tunc Lingonensis episcopus surgens, super abbate Pultariensi diœcesaneo suo plurimum est conquestus, quod videlicet in fœtore luxuriæ vivens pluribus flagitiis inserviebat, beato quoque Petro ejusque Vicario, Romanæ scilicet Ecclesiæ Pontifici, cujus abbatia illa erat, debitum censum quotannis persolvere detrectaverat, et inde excommunicatus, missarum sacramenta celebrare præsumpserat, excommunicationique adhuc subjacens eidem Synodo intererat. Qui discussus, nec ab objectis se valens purgare criminibus, ab honoris sui est dignitate depositus. His ita definitis, edictum est sub anathemate auctoritatis Apostolicæ, ut si quis assidentium quempiam universalis Ecclesiæ primatem, præter Romanæ Sedis antistitem esse assereret, ibidem publica satisfactione patefaceret. Cumque ad hæc universi reticerent, lectis sententiis super hac re olim promulgatis ab orthodoxis Patribus, declaratum est, quod solus Romanæ Sedis Pontifex universalis Ecclesiæ primas esset et Apostolicus. Post hæc domnus papa sub excommunicatione prohibuit, ne quis absque sui licentia recederet, antequam tertia lux consummaretur in celebratione Concilii; sicque jam nocte propinquante conventum dimisit.

« Sequenti autem die, ad memoratam Basilicam cum abbatibus et clero convenientibus episcopis, domnus papa cum quibusdam eorum secessit in oratorium sanctæ Trinitatis, ubi dum cum eo confessionis suæ privatum colloquium Rhemensis habuisset archiepiscopus, et de Ecclesiasticæ religionis profectu tractatum esset, diutius eo ordine quo et transacta die, Apostolicus inde processit, dictaque antiphona, et Litania facta a Treverensi archipræsule, Evangelium : *Omnis arbor bona*, diaconus legit universis. Deinde suo loco residentibus, Rhemensem archiepiscopum, ut de simoniaca hæresi, de qua hesternas obtinuerat inducias, rationem redderet, præfatus annuit cancellarius, impetens eum etiam de multis quæ se fama vulgante comperisse asserebat criminibus. Ad hæc archiepiscopus surgens, ut sibi consiliandi facultas concederetur expetiit. Qua impetrata, Vesontionensem, Suessionensem, Andegavensem, Nivernensem, Silvanectensem, Morinensem episcopos convocans, cum eis mysterium habuit consilii sui, indeque reversus, causam suam ut Silvanectensis peroraret a domno papa obtinuit. Surgens autem episcopus Silvanectensis, eumdem archiepiscopum respondit non esse reum simoniacæ hæresis. His auditis, Apostolicus præcepit ut hæc ita esse sacramento comprobaret archiepiscopus : mandans etiam recitari sententiam, qua Maximum Salonitanum episcopum ex simili culpa notatum pari modo se inde purgare beatus papa sanxit Gregorius. At ille canonicas inducias inde postulavit, seque post earum expletionem, quod ratio purgationis posceret peracturum spopondit. Quibus ei concessis, statutum est, ut medio Aprili mense, Concilio quod Romæ celebrandum erat interesset. Cætera vero quæ ei objecta sunt, quia legitimi accusatoris videbantur delatione carere, decretum est ad præsens indiscussa remanere.

« Sic igitur hujusmodi definito negotio, super abbatia Dernensi domnus papa conquestus est, quæ a Tullensi subtracta fuerat episcopio, et hanc ad ipsius pertinere Ecclesiæ possessionem, per Privilegiorum, quæ inde habebat, demonstravit recitationem. E contra Rhemensis archiepiscopus abbatiam illam respondit sui juris potius esse, et hoc antiquioribus Privilegiis Ecclesiæ suæ se testificari valere. Papa vero, quia in præsenti non erant eadem scripta, ex quorum lectione valeret hæc controversia finiri, jussit ea interim in archivis Rhemensis Ecclesiæ perquisita in crastino in medium afferri. Tunc Turonenses clerici per Lugdunensem archiep. querelam intulerunt super Dolensi episcopo Britanniæ, qui se cum septem suffraganeis a Turonensi archiepiscopo subtraxerat, sibique archipræsulis nomen contra fas vindicaverat. Qui statim ex auctoritate Apostolica vocatus est ad Concilium, quod (ut præfatum est) medio mense Aprili Romæ erat celebrandum, ut ibi rationis hujus agitaretur judicium.

« Post hæc memoratus diaconus in episcopum Lingonensem invehitur, eumque episcopalem dignitatem per simoniacam hæresim obtinuisse, sacros ordines vendidisse, bellica arma contra fas ferendo homicidia perpetrasse, alieni matrimonii jura violasse, in clericos suos tyrannidem exercuisse, Sodomitico flagitio pollutum esse criminatur. Quibus verbis fidem præbebant plurimi delatores qui aderant, inter quos quidam clericus asseruit, quod sibi adhuc laico conjugem suam violenter abstulerat, et post perpetratum cum ea adulterium monacham fecerat. Affuit et presbyter quidam, se ab eodem episcopo conquerens captum, et satellitum ejus fuisse potestati traditum, qui

cum multis suppliciis excruciantes, quod scelestius est, clavis acutissimis genitalia ejus confixerant, talique violentia ab eo decem libras denariorum extorserant. His auditis, episcopus consiliandi licentiam petiit : qua impetrata, archiepiscopos Vesontionensem et Lugdunensem accersit, eisque credens arcanum consilii sui petit, ut sibi sint causidici. Sed qui cum tantis flagitiis foret implicitus, in oculis alterius magis quam in suis trabem videns, fratrem quamvis culpabilem in hesterna Synodo criminatus fuerat, ejusque ad damnationem et ipse merito damnandus aspiraverat, non solum se ab objectis nequit excusare criminibus, sed etiam ejus causidico, ne ad sui defensionem quidquam proferre valeat, linguæ motus adimitur divinitus. Vesontionensis quippe episcopus, dum susceptum ejus negotium perorare, et ad excusationem criminosi incongrua quædam decerneret proponere, insperato sibi suffragium vocis divino sensit denegari numine. ProcuIdubio magnus pater Remigius ob hoc ipsum (ut prædictum est) ante conspectum Synodi expositus a beatæ fidei papa, etiam hic ejusdem virtutis enituit potentia, qua olim, dum adhuc peregrinaretur in terris, Ariani illius exinanivit molimina. Tunc enim hæreticum adversus Catholicam fidem blasphemias deliberantem garrire, ne conata peragerct, sed potius respiciendo fidelis fieret, silentio condemnavit : nunc autem virum licet fidelem, ne sceleratum defendendo delinqueret, usu loquendi privavit. Et revera divinæ sublimitatis incomprehensibilis virtus in utroque facto mirabiliter enituit, quæ et ibi gloriosæ animæ licet adhuc involucris septæ tantum potestatis contulit, et quanta eam jam beatificaverit gloria, nunc circa ejus exanime corpus patienter ostendit. Postquam ergo præfatus Vesontionensis episcopus a suo conatu tali miraculo se prohiberi cognovit, Lugdunensi, ut sui vice fratris causam peroraret, innuit. Qui surgens ait eumdem Lingonensem episcopum confiteri, quod sacros ordines vendiderit, et memoratam pecuniam ab illo presbytero extorserit, sed suppliciis, quibus asserebat eum excruciari, non fecerit : cætera vero, quæ sibi fuerant objecta hunc penitus denegare asseruit. His dictis, domnus papa videns eadem die non posse ad plenum hujusmodi negotium ventilari, jam enim nox instabat, quid in canonibus de sacrorum ordinum venditoribus sit decretum, jussit tantummodo recitari, lectaque sententia ad præceptum ejus ex Concilio Chalcedonensi, capitulo videlicet secundo, soluta est Synodus, dilato usque in crastinum hujus rationis judicio.

« Mane autem facto iterum ad eumdem locum episcopi convenere cum abbatibus et cæteris Ecclesiæ ordinibus : ad quos domno papa procedente non est cantata antiphona, *Exaudi nos Domine*, *sicut heri* et nudiustertius , sed ad ejus adventum clerus decentissime cecinit hymnum : *Veni Creator Spiritus*. Quo completo cum antiphona de sancto Remigio, Litania facta est a Vesontionensi archiepiscopo, postquam de Spiritu sancto collectam dixit domnus Apostolicus. Sicque lectum est Evangelium : *Ego sum pastor bonus*. Cumque universi consuedo resedissent ordine, supradictus Ecclesiæ Romanæ diaconus ait consequens esse, ut ubi hesterna Synodus fuerat terminata, ibi rationis suæ iteraret initia, a Lingonensis videlicet causa. Qui requisitus, et a synodica examinatione se subduxisse repertus, ex parte Dei et beati Petri Apostolorum principis, ejusque Vicarii, qui præsens aderat, ab eodem diacono tertio est vocatus. Directi sunt etiam episcopi Silvanectensis et Andegavensis ad illius hospitium, ut si forte eum ibi reperirent, revocarent ad Concilium. Qui dum impetrata accelerant peragere, ipsius referendarii allocutio fit ad illos, qui nondum se a simoniaca hæresi debita purgaverant responsione.

« At Nivernensis episcopus surgens, pro suo episcopio plurimum pecuniæ confessus est a parentibus datum fuisse, se tamen ignorante, eoque adepto nonnulla Ecclesiasticæ religioni contraria commisisse, unde se asserebat divinæ ultionis vindictam pertimescere. Ideoque si domno papæ et præsenti conventui dignum videretur, idem officium velle dimittere potius, quam in ejus retentione animam suam pessumdare. Quæ ubi dixit, pastorale pedum ante pedes ipsius Apostolici posuit. Ille vero tanti viri flexus devotione, favente Synodo, eumdem, quod absque suo consensu eadem pecunia data fuerit, sacramento comprobare fecit, sicque illi per aliud pedum ministerium episcopale reddidit.

« Interea allatum est coram Privilegium Rhemensis Ecclesiæ de abbatia Ruensi, ex cujus lectione comprobatum est, eam pertinere ad jus Rhemensis archiepiscopi. Redeuntes denique qui missi fuerant ad revocandum Lingonensem episcopum, nuntiaverunt eum facinorum suorum metuentem discussionem, fugæ arripuisse præsidium. Tunc ex præcepto ipsius papæ lectæ sunt sententiæ super hujuscemodi re promulgatæ ab orthodoxis Patribus, sicque universi Concilii judicio excommunicationis est pœna damnatus. Quod audiens archiepiscopus Vesontionensis, surrexit, et quomodo eumdem reum excusare nitens, ex divina virtute per B. Remigii merita silentio condemnatus sit patefecit, coram eodem conventu satis devote veniam petens, quod ejusdem miraculi novitatem eo usque negligenter celarit. Hic ex pia devotione et alacritate cordis domnus papa in lacrymas compunctus sic ait : adhuc vivit B. Remigius. Tunc ex præcepto ejus omnes surrexerunt, et cum eo ante ejusdem sancti sepulcrhum prostrati antiphonam sancti Remigii ex integro devotissime cecinerunt.

« Post hæc surgens Constantiniensis episcopus, confessus est se ignorante a quodam fratre suo emptum sibi episcopium fuisse : quod cum rescisset,

ne contra fas ordinationem illam susciperet, voluisse aufugere, sed ab eodem violenter captum, episcopali contra voluntatem suam esse dignitate donatum. Quod sacramento comprobare jussus, nec renuens, sic judicatus est simoniacæ hæresis non incurrisse facinus. Accedens denique Namnetensis confessus est, genitorem suum episcopum fuisse suæ civitatis; et in ejus vita donum episcopiis se percepisse, mortuoqu eilli subrogatum per largitionem pecuniæ. Quapropter judicio Synodi sublato annulo et pastorali pedo, privatus est pontificali ministerio, condonato ei intervenientibus episcopis tantummodo presbyteratus officio.

« Horum igitur causa tali modo terminata, commonuit domnus papa archiepiscopos qui erant in præsentia, ut si quem suffraganeorum suorum simoniacæ pestis esse reum scirent, coram omnibus notificare non renuerent. Quibus id omnino se scire denegantibus, habitus est sermo de episcopis, qui invitati ad eamdem Synodum venire noluerant, nec aliquod inde suæ excusationis scriptum transmiserant illo. Unde competentibus ad hæc Patrum recitatis sententiis, pœna damnati sunt excommunicationis cum omnibus illis, qui ipsius papæ formidantes adventum, hac de re profecti erant in expeditionem regis. Nominatim vero Senonensis archiepiscopus, Bellovacensis, et Ambianensis episcopus, sed et abbas Sancti Medardi, quia absque licentia recesserat a conventu Concilii. Excommunicatus est etiam Sancti Jacobi archiepiscopus Galliciensis, quia contra fas sibi vindicarat culmen Apostolici nominis. Post hæc petentibus eis, qui sanctæ religionis amatores ibi aderant, plurima sanctorum Patrum decreta, quæ jam per incuriam pro nihilo habebantur, præcepto suæ auctoritatis renovavit, et multa quæ in Gallicana Ecclesia exercebantur illicita, ne fierent ulterius, sub anathemate prohibuit, videlicet :

« Ne quis sine electione cleri et populi ad regimen Ecclesiasticum proveheretur.

« Ne quis sacros ordines aut ministeria Ecclesiastica, vel altaria emeret aut venderet : et si quis clericorum quidlibet eorum emisset, ut cum digna satisfactione suo episcopo redderet.

« Ne quis laicorum Ecclesiasticum ministerium vel altaria teneret, nec episcoporum quis iis consentiret.

« Ne quis in atriis Ecclesiarum præter episcopum et ejus ministrum quaslibet consuetudines exigere præsumeret.

« Ne quis pro sepultura, vel baptismo, sive pro Eucharistia, aut infirmorum visitatione quidquam exigeret.

« Ne quis clericorum arma militaria gestaret, aut mundanæ militiæ deserviret.

« Ne quis clericus vel laicus usuras exerceret.

« Ne quis monachus vel clericus a suo gradu apostataret.

« Ne quis cum aliquibus sacri ordinis iter agentibus violentiam ullam inferre auderet.

« Ne quis pauperes homines rapinis vel captionibus vexaret.

« Ne quis incestuosæ conjunctioni se copularet.

« Ne quis legitima uxore derelicta aliam duceret.

« Et quia novi hæretici in Gallicanis partibus emerserant, eos excommunicavit, illis additis qui ab eis aliquod munus vel servitium acciperent, aut quodlibet defensionis patrocinium illis impenderent.

« Pari modo damnavit et Sodomitas.

« Excommunicavit etiam comites Engelrai et Eustacium propter incestum, et Hugonem de Braina, quia legitimam uxorem dimiserat et aliam sibi in matrimonio sociaverat. Interdixit et Balduino comiti Flandrensi, ne filiam suam Willelmo Northmanno nuptui daret, et illi, ne eam arriperet. Vocavit etiam comitem Tetbaldum, quoniam suam dimiserat uxorem.

« Vocavit et Gozfridum Andegavensem usque ad Synodum futuram Moguntiæ, ibi excommunicandum, nisi relaxaret quem captum tenebat domnum Gervasium, qui tunc erat præsul sedis Cenomanicæ : postea vero ab ejusdem tyranni potestate exemptus, Widone archiepiscopo defuncto, a rege Francorum Henrico subrogatus est ad regimen Rhemensis Ecclesiæ.

« Excommunicavit denique illos, de quibus proclamationem fecerant Compendienses clerici, propter quorum injustitiam illuc detulerant corpus sancti martyris Cornelii. Eos quoque, qui ab eadem Synodo redeuntibus aliquid inferrent impedimenti.

« Privilegium autem quod fecerat Sancto Remigio, ibidem in conspectu omnium recitatum confirmavit, et constituit omni tempore sicut scriptum continebatur, inviolabiliter conservari ; sicque benedictione data Concilium solvit.

« Hujusmodi ergo ordine beati patris Remigii devotus Romanæ Sedis Pontifex quartam celebravit translationem, et feliciter sexto nonas Octobris consummavit divinæ domus sanctificationem ; quam etiam (ut declaratum est) trium dierum continuatione, insignivit, celebratione Synodi, millesimo et quadragesimo nono anno felicissimæ Incarn. Domini nostri Jesu Christi. Quapropter, ut deliberaverat, ex divina dispositione compos effectus desiderii sui, die subsequenti post expletionem Synodicam, venit in capitulum fratrum, seque eis innotuit suum velle accelerare reditum. Unde spiritualibus illos demulcens colloquiis, societatem eorum et devote petiit et accepit, suamque eis humiliter petentibus ipse largitus, est et prostratos ad publicam confessionem absolvit, et ex ordine omnes deosculatos Apostolica benedictione sanctificavit.

« Post hæc egressus, episcopos, et abbates, cæterosque Ecclesiastici ordinis, qui nondum recesserant, convocavit, et cum eis Ecclesiam ingressus

missarum solemnia celebrari fecit. Quibus expletis, ad sancti sepulchrum, quod (ut dictum est) super altare B. Christophori post Basilicæ dedicationem collocaverat, cum humili devotione accessit : ibique oratione completa, illud devote suppositis humeris inde extulit, et in statione sibi decenter apparata, cum divinis laudibus reposuit. Ubi iterum atque iterum cum lacrymis se prosternens, tandem in viam suam exiit, et usque ad castelli aditum comitatus cum canticis spiritualibus a fratribus et numeroso conventu populi, omnibus valedicens recessit.

« Accedens autem, inde ad sui laboris recompensationem retulit fructum magnæ mercedis, in arcano scilicet devoti pectoris ignem præcipuæ dilectionis, quo ab illo tempore erga eumdem gloriosum patrem Remigium magnopere dignoscitur flagrasse, ut idem ipse fatetur in quadam Epistola directa postmodum episcopis Franciæ, quam suo loco in subsequentibus curabimus ponere.

« Ex qua gratia etiam alterius gratiæ adeptus est emolumentum, cum ei divina virtus de quibusdam, qui ei impedimentum advenienti in Gallias conati erant inferre, ultionem præstitit per ipsius sancti, cui fuerat famulatus, meritum. Nam ut multos prætermittamus qui illi fuere contrarii, Gebuinus Laudunensis episcopus, et Hugo de Braina castello, qui inter ejus derogatores quasi signiferi extiterunt, eodem anno ignominiosa morte vitam finierunt. Ille enim, quia exitialem technam, ut Apostolicam devitaret præsentiam, regi suggessit, et hanc maxima parte cleri sui devote expetente, ipse a sua sede longe aufugit, nec Dominici corporis viatico a malitia sua sanctificatus, nec ab eodem clero suo consolatione visitationis in extremis refocillatus, divino judicio extra fines episcopii sui solus obiit quasi peregrinus. Alter vero, quia caput ministri Christi se abscissurum fuerat minitatus, ore sacrilego, quo impia verba protulerat, hostilis gladii abscissione est mutilatus.

« Dignum est ad posterum (posterorum) memoriam aliud miraculum supradictis addere, quod divina potentia in manibus hujus Pontificis operata est, ex ea qua erga patronum nostrum flagrabat devotione[1]. Anno enim secundo post expletionem eorum quæ præmissa sunt, cum Romæ moraretur, casu accidente per pincernæ incuriam vas illud fractum est, quod sibi datum esse a præfato abbate Herimaro in primordiis hujus opusculi memoratum est. Quod ubi pro certo agnovit, aliquantum graviter tulit. Licet enim multa haberet pluris pretii, præ cæteris tamen illud diligebat, quia in initio Apostolatus sui ex parte sancti Remigii sibi missum asserebat, ideoque adhibendum supra cætera quæ erant in obsequio ejus, illi delectabilius esse solebat. Dum ergo cum spiritualibus quibusdam viris, qui ei præsentes erant, placido (ut semper erat) vultu de eodem damno conquereretur, et aurifex peritus reficiendi hujusmodi fracturam ab eo perquiri præciperetur : quidam eorum alludentes seria et alacri responsione dixerunt, quod sanctus hic, in cujus illud tantopere amplectebatur devotione, tanti esset apud Dominum meriti, ut ei idem vas integrum sua reformaret intercessione. At ille nihil inde se diffidere cum spirituali jucunditate respondens, ejusque virtutes multiplici sermone exaggerans, vas fractum sibi deferri præcepit. Quo delato, avulsam inde particulam suo loco reposuit, et quasi aurifici ad reficiendum reservaretur, signum tamen crucis (ut fertur) ei caute imprimens, recondi jussit. Quod in crastino velut causa reficiendi coram delatum, ita operatione divina integrum est inventum, ut nullum in eo fracturæ posset reperiri vestigium. Hoc itaque videns venerabilis papa, Dei omnipotentiam collaudavit, et hujus miraculi novitatem meritis beati Remigii adscripsit, per cujus interventum, fidei ejus efficacia id obtinere meruit. Ne autem ex hac relatione arguamur mendacii, ideoque frivolum habeatur hujus scripti memoriale, proferimus tres idoneos testes, quorum indicio id nobis postmodum contigit agnoscere, Hugonem videlicet Nivernensem episcopum, et Hugonem Rhemensis Ecclesiæ diaconum, et quemdam clericum Aylenardi quondam Lugdunensis archiepiscopi capellanum, nomine Benedictum. Quorum duo primi Concilio ab eodem papa, ut moris illi erat, quintodecimo die post Dominicam Resurrectionem Romæ habito interfuerunt, et quod retulimus, ab his qui præsentes viderunt id vere factum esse didicerunt. Tertius vero cum domino suo præsens interfuit, et quod videndo comperit, nobis post aliquot annos sciscitantibus indicavit.

« Vir denique venerabilis sæpedictum apostolum nostrum eo magis ferventi excolens dilectione, eumque summopere desiderans honorare et illius monasterium sua auctoritate nobilitare : Epistolam ejus laude refertam direxit sanctæ Ecclesiæ filiis in Francia constitutis, qua decrevit apud eos haberi celebrem ipsius sancti festivitatem, quæ recolitur kalendis Octobris. Plurima etiam ad Ecclesiasticam utilitatem pertinentia, quæ in præfata Synodo in ejus Basilica habita tractaverat, jussit apud eos capitulatim digeri, et inter orthodoxos canones numerari. Cujus Epistolæ textum, quia ordo narrationis videtur exigere, huic operi dignum judicavimus inserere. Ejus vero exemplar hujusmodi est :

« Leo episcopus, servus servorum Dei, fratribus et filiis Catholicis per universum regnum Francorum constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Compertum charitati vestræ credimus, quod post consecrationem nostram, illam videlicet, qua benignitas Dei humilitatem nostram sanctæ Ro-

[1] Narratur idipsum brevius inferius ex Desiderio abb. Cassin. qui f. Victor papa III.

manæ Ecclesiæ præesse voluit, Germaniam Galliamque visitavimus, ac Rhemorum urbem adeuntes, maximo voto et summa devotione Ecclesiam beati Remigii (ut longe ante desideravimus) Deo annuente, et ejusdem sanctissimi viri patrocinantibus meritis, cum magna gloria dedicavimus, atque post consecrationem Ecclesiæ in eadem Synodum celebrantes, plurima ad utilitatem Christianæ religionis necessaria consilio coepiscoporum suorum (nostrorum), assensu etiam et laude cleri et populi, quorum innumera multitudo ad tantæ devotionis celebritatem confluxerat, statuendo confirmavimus. Quæ omnia capitulis digesta inter canones haberi præcipimus, et postea in omnibus Synodis quas habuimus, idipsum confirmare curavimus. Et quoniam beatissimum Remigium gentis Francorum prædicatorem et apostolum scimus, venerari et honorare illum, quem Dominus in terris et in cælo mirificavit, prout possumus, debemus, præsertim cum semper in nostro pectore inde ipsius amor ferventius ardeat, quod pretiosissimum corpus ipsius sanctissimi viri propriis manibus transferentes in locum sibi præparatum miraque pulchritudine exquisiti operis decoratum reposuimus. Unde vestram admonere volumus dilectionem, ut sicut nos in ejus obsequiis perpenditis gratulari, ita et vos causa nostri amoris, maximeque ex debito paterni honoris solemnitatem ejus, quæ est kalendis Octobris, celebrem habeatis. Quia etsi aliis non est apostolus, tamen vobis est: nam primitiæ apostolatus ejus vos estis in Domino. Hunc itaque honorem patri et apostolo vestro exhibete, ut juxta promissum Domini longævi super terram vivere, et ejusdem patris precibus æternæ beatitudinis felicitatem mereamini possidere. Valete». Hucusque Epistola, finisque libelli. Sequitur fides describentis ex autographo Rhemensis Ecclesiæ:

«Hoc describi curavit D. Joannes Gaultier, ecclesiastes metropolis Ecclesiæ Rhemensis, juxta exemplar originalis, quod habetur in Bibliotheca ejusdem Ecclesiæ». Pergit vero Hermannus commemorare quæ sunt reliqua peregrinationis et rerum gestarum anni hujus ipsius sanctissimi papæ Leonis post absolutum ab eo Rhemense Concilium. «Indeque Moguntiacum veniens, aliam Synodum quadraginta prope episcoporum coram imperatore et regni nostri principibus celebravit: et postea Alemanniam adiens, Augiæ festum sancti Clementis, et Dominicam ante Adventum Domini VI kal. Decemb. egit. Et per Augustam Bajoariamque transiens, Natalem Domini Veronæ coluit. Imp. vero ad idem festum in Saxonia mansit». Hucusque Hermannus Leonis primum annum perducit, a Natali usque ad Natalem ex more annos singulos claudens. Utinam sicut licet tanti Pontificis assectari vestigia, Apostolica vigilantia, avis instar, Italiam, Gallias, Germaniasque lustrantis, ita daretur res ab eo præclare gestas, præsertim vero Actiones Conciliorum quibus præfuit, posse legere. Scimus aliquos peregrinationem istam trans Alpes, atque Synodos celebratas in annum sequentem rejicere; sed magis placet Hermannum sequi, hæc tunc ante oculos habentem atque scribentem: quem etiam tutius sequitur Sigebertus, atque post eum alii. Quod expresse qui tunc temporis et scripsit Adam profitetur, hoc scilicet anno eamdem Synodum Moguntinam celebratam esse. Ait enim [1]: «Præsertim eo fultus adminiculo (archiepiscopus scilicet Hamburgensis), quod potentissimus papa Leo pro corrigendis Ecclesiæ necessitatibus venit in Germaniam, quem sciret pro veteri sibi amicitia nihil abnegaturum, quod juri cuipiam deberet præstari. Tunc habita est Synodus generalis apud Moguntiam, præsidente domno Apostolico, et imperatore Henrico cum episcopis, Bardone Moguntinensi, Eberhardo Trevirensi, Hermano Coloniensi, Adalberto Hamburgensi, Engilhardo Magdeburgensi, cæterisque provinciarum sacerdotibus. In eo Concilio quidam Spirensis episcopus Sibico, cui crimen adulterii intendebatur, examinatione sacrificii purgatus est. Præterea multa ibidem sancita sunt ad utilitatem Ecclesiæ, præ quibus simoniaca hæresis et nefanda sacerdotum conjugia, holographa Synodi manu perpetuo damnata est (sunt). Quod veniens domum noster archiepiscopus non tacuisse probatur. De mulieribus statuit eamdem sententiam, quam decessor ejus memorabilis Alebrandus et antea Libentius inchoaverant, ut scilicet fierent extra synagogam et civitatem, ne malesuada pellicum vicinia castos violaret obtutus. Hæc Synodus facta est anno Domini millesimo quadragesimo nono. Ipse est archiepiscopii septimus. Et tunc majus altare Tribunalis dedicatum est in honorem Genitricis Dei. De qua Synodo mentionem ideo fecerim, quod dominus Adalbertus eo tempore, quo tam clari homines in Ecclesia fuerunt, sapientiæ ac virtutum merito fere omnes præcelluit. Tantus apud papam, talis apud Cæsarem habebatur, ut de publicis rebus absque ejus consilio nil ageretur». Hæc Adam.

18. *Synodus Moguntina ab eodem celebrata, et monasterium S. Aurelii episcopi restitutum.* — Ex quibus omnibus ejusdem temporis auctoribus est arguendus erroris Trithemius, cum in Chronico Hirsaugiensis monasterii, non hoc anno, sed sequenti potius ponit ejusdem Pontificis adventum in Germaniam, et celebratum ab eo Concilium Moguntinum. Qui etiam, quæ tunc de ejusdem monasterii restitutione intercesserunt inter ipsum Leonem Pontificem et ejus sororis filium Adelbertum comitem, sic describit historiam:

«Anno Dominicæ Nativitatis ML (MXLIX) Indictione tertia (secunda), sanctus Leo papa Nonus ad componendas res et statum Ecclesiarum, pacemque Galliis reddendam, Roma egressus cum cardinalibus multis venit in Germaniam. Erat eo tempore comes Adalbertus de Caluve monasterii Hirsau-

[1] Adam l. III. c. 31.

giensis advocatus, sed desolationis patronus, qui non solum restituere contempsit per proavos S. Aurelio impie ablata, verum se justo omnia possidere titulo arbitratus, nihil minus quam de reparatione monasterii cogitabat. Contigit igitur anno prænotato, qui fuit desolationis monasterii octavus et quadragesimus, supra millesimum vero Domini (sicut diximus) quinquagesimus, quod idem Leo sanctissimus papa, comiti præfato sanguine junctus, Roma egressus, Italiaque transmissa, per fines Suevorum iter suum versus Maguntiam dirigeret. Quod cum Adalbertus comes præfatus rescisset, avunculum videlicet suum sanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ Pontificem suas transiturum per terras, obviam illi properans humillimis cum precibus devicit, quatenus in hospitium nepotis humilis intrare non despiceret. Papa tum devotione invitantis, tum sanguinis ratione permotus petenti assensit, castellum comitis intravit: qui perhumaniter exceptus, doctrinæ salutaris verbum, ut sui moris erat, seminans, mentes hospitum suorum ad amorem cælestis patriæ erigere summopere studebat. Quadam die Pontifex recreationis animi causa comitem dextra complexus, de castello non procul ad vicini montis verticem exivit, ad quem inter loquendum : Quam aptus, inquit (o fili) locus mihi hic videretur montibus circumseptus undique, quem et aquarum copia utilem, et solitudo reddit quietum, in quo servorum Dei monasterium construi debeat, qui Creatori nostro laudes continuas persolventes pro salute multorum devotius exorarent. Cui comes : Est, inquit, beatissime pater, in vicino Ecclesia ab antecessoribus meis in honorem cujusdam sancti Aurelii, cujus et corpus in ea fertur sepultum, olim ad monachorum habitaculum cum reliquis mansionibus necessariis constructa, in qua cum dudum monachi per annos non paucos omnipotenti Deo religiose servivissent, postremoque a regulari disciplina misere torpentes, cum nullis admonitionibus majorum acquiescerent, a progenitoribus meis tanquam scandalum plebis inde projecti sunt.

19. « His sacratissimus Pontifex auditis, ad locum personaliter accessit, libros qui remanserant, revolvit, cupiens historiæ cognoscere veritatem. Erat ibi clericus inter cæteros senex, nomine Bertholdus, qui olim in loco viderat monachos Deo famulantes. Is Pontifici rem omnem sicut gesta fuerat aperuit, et quomodo avus comitis Adelberti cœnobium bonis spoliasset omnibus, expulsisque monachis paucos in locum clericos posuisset.

« Quibus cognitis, sanctus præsul ingemuit, sed cordis sui dolorem prudenter dissimulans, ubinam corpus divi haberetur Aurelii, ab eodem clerico quæsivit. Qui cum diceret se a majoribus suis audivisse, sacras S. Aurelii reliquias, tempore quo Northmanni vastaverunt Galliam, per quemdam abbatem hujus loci sub terram fuisse absconditas, et usque in eam diem incognitas omnibus permansisse, sanctus papa accitis operariis terram in diversis Ecclesiæ locis fodere cœpit, et thesaurum absconditum diligenter inquirere, sed posteaquam casso labore diu laborassent artifices, et nihil penitus reperissent, cœperunt omnes, qui aderant, de inveniendo corpore sancti desperare.

20. « Tunc sancto in orationibus Pontifice prostrato, ipsoque cohortante artifices ne desperent, unus ex his cæteris in arte sua magis peritus, qui nuper ex dominio Venetorum cum filiis adveniens, multa huic loco suis laboribus impendit bona, industriose perquirens singula loca, tandem ex repercussione malleorum deprehendit terram subtus esse cavatam : ad cujus consilium, in eodem loco fodere artifices cœperunt : qui tandem non sine magna difficultate humo remota, cameram subterraneam invenerunt pulchre satis formatam, in qua sarcophagus apparuit extrinsecus admodum ornate dispositus. Quem cum sanctissimus papa vidisset, magno repletus gaudio præcipit, ut omnes ad orationem genua flecterent, et Deum pro confessoris sui desiderata inventione collaudarent. Oratione completa sanctus Leo propius accedens, jussit aperiri sepulchrum, quo recluso, suavissimus odor exhalavit, qui omnes qui aderant mira suavitate sui reficeret. Invenerunt itaque sanctissimi confessoris Christi Aurelii sacratissima ossa sericiis involuta pannis, pulchre in formam corporis debito collocata ordine, et ad caput ejus tabulam ex plumbo ista continentem :

CORPUS S. AURELII EPISCOPI TEMPORE ARNVLPHI REGIS REPOSITVM, HERDERADO ABBATE, OCTAVO KALENDAS SEPTEMBRIS. Cum sanctus papa hunc titulum coram omnibus legisset, ingemuit dicens : Væ illis, qui locum hunc tanti præsulis sanctificatum meritis et præsentia desolarunt, et clauso sarcophago, ne reliquiæ sancti quovis modo subtraherentur, cum suis ad castellum comitis est reversus.

21. « Postera die, cum sanctus papa Leo tempus vidisset intentioni suæ complendæ opportunum, vocatis comiti sæpedicto Adelberto, et Viltrude uxore ejus devotissima femina, in præsentia suorum cardinalium, cæteris exclusis, dixit ad nepotem : Hesterno vidimus die, chare nepos, sacras confessoris Christi reliquias honore debito spoliatas, ipsumque locum pro amore cælestis patriæ omnipotenti Deo et sacræ monasticæ religioni olim a progenitoribus tuis rite dicatum, multis quoque annis a Petro Dei famulo inhabitatum, quem tui majores, avus genitorque, pessima et crudeli avaritia ducti, abbatis possessionibus et bonis desolatum fecerunt ; et quod omni scelere sceleratius est, monachis expulsis, officinam sanctarum virtutum, introductis dissolutissimæ vitæ sæcularibus clericis, in omnium speluncam vitiorum commutarunt. Tu quoque pravis majorum inhærens vestigiis, sicuti probato sumus edocti testimonio, non solum ea, quæ illi sacrilegio polluti a servorum Dei cœnobio injustissime abstulerunt, sine Dei timore possides, sed tuæ salutis penitus immemor,

totum quod illi parcendo reliquissent intactum rapuisti, Deumque et S. Aurelium, imo cives supernæ patriæ universos irritando tibi adversarios fecisti. Neque enim parvum peccatum æstimandum est, quod in Deum et sanctos ejus committitur, cum apud ipsos etiam homines injusta rerum alieni juris usurpatio scelus gravissimum judicetur. Ecce tu una cum progenitoribus tuis pactum violasti, primumque tuorum corrupisti imo annihilasti sanctum testamentum, et quæ illi omnipotenti Deo simplici ac sancta devotione pro animarum remedio suarum obtulerunt, tu Deum et sanctos ejus, impia crudelitate et crudeli avaritia succensus spoliare non timuisti, factus inimicus et adversarius non modo Dei et sanctorum ejus, sed et tibimetipsi generique tuo hostis declaratus, et crudelis antistes ipsam propaginem ex tuo semine generandam gravissimo scelere innodasti ; quæ quamdiu sacrilega hæreditate etiam nesciens polluitur, aut in hac generationibus deficiens exterminabitur, aut paucis vita miserabilis evadet æternis post mortem suppliciis pro demeritis crucianda. Tibi autem quæ spes æternæ felicitatis consequendæ poterit esse (o fili mi !) cum per tam manifestum scelus et sacrilegium, Deum omnipotentem cum omnibus sanctis inimicum tibi feceris hostemque et adversarium ? periculosum est tibi penitusque damnabile, crede nobis, Deum habere contrarium, qui etsi patienter injurias videatur ferre suas in hoc tempore, vindex cum sit justusque judex, æternis hanc patientiam post mortem suppliciis, non dubites, vindicabit.

22. « Nos vero, quibus cura salutis tuæ tuorumque est, non modo ratione pastoralis culminis, qua licet immeriti saluti omnium sumus debitores ex officio, verum etiam ex sanguinis cognatione, qua nobis sorore natus intime conjunctus, te tuosque perire non patiemur in æternum, quantum in nobis est. Unde auctoritate omnipotentis Dei et beatorum Apostolorum ejus Petri et Pauli, quorum gerimus vices in terris, te monemus et requirimus, atque sub æternæ damnationis interminatione, perque districtum Dei judicium te contestamur, ac sub anathemate districte præcipientes tibi mandamus, quatenus prædictum locum, clericis expulsis quos auctoritate Apostolica omni beneficio et residentia in eadem hac hora decernimus privatos, in pristinum statum reducere cures, monachosque et abbatem secundum regulam divi patris Benedicti, quemadmodum a principio ibi fuisse memorantur, instituas, eisque omnia et singula, per tuos progenitores teque vel alios quoscumque ablata, sine mora restituas. Et si quid amplius ad hæc perficienda requiritur necessarium, de tua substantia fideliter et sine ulla contradictione pro æternæ vitæ amore legaliter impendas. Hæc tibi quantocitius perficienda una cum conjuge tua nobis dilecta consummandaque auctoritate omnipotentis Dei, in remissionem tuorum peccatorum serio injungimus. Quæ si (quod absit !) neglexeris, nostrorumque mandatorum contemptor inventus fueris, indignationem omnipotentis Dei sanctorumque Petri et Pauli Apostolorum, et omnium electorum Christi noveris incursurum, teque sub anathematis vinculo auctoritate Apostolica constrictum, divini examinis judicio fore obnoxium, gravissimis gehennæ tormentis cum impiis sine fine puniendum. Hac Pontificis oratione compunctus, ad genua ejus comes procidit, seque peccasse graviter cum lacrymis publice confessus, omnia quæ juberetur facturum pro viribus promittit, veniam commissorum absolutionemque postulans a Pontifice audivit : Si perfeceris ea quæ præcipientibus nobis te facturum promittis, veniam tibi non solum commissorum cum absolutione inpendemus, sed etiam prœmia felicitatis æternæ multimoda in cælo tibi reposita repromittimus.

23. « His rite peractis, beatissimus papa Leo cœptum continuans iter, ad Moguntiam cum suis tandem pervenit, ubi Synodum præsente imperatore cum quadraginta duobus episcopis, et multis abbatibus et clericis celebravit, et multa pro utilitate Ecclesiastica constituit. In hac Synodo, Sibico Spirensis episcopus de criminibus quibus accusabatur sacra se communione purgavit. Hinc sanctissimus papa peracta Synodo Aquisgranum descendit, ibi imperatorem expeditionem agentem contra Balduinum comitem Flandriæ quousque verteretur exspectavit. Iste sacratissimus papa Leo Nonus multa in Germania bona fecit, Ecclesias, capellas et altaria in diversis locis absque numero propria in persona consecravit, et quod pontifices plures hodie facere erubescunt, ad quod tamen obligati sunt ratione officii, summus Pontifex non obligatus facere non despexit ». Hucusque Trithemius.

24. *Leo papa sanctitate et miraculis clarus, divinitus Ecclesiæ datus.* — At utinam extaret Anselmi monachi opus de rebus gestis ejusdem Leonis Pontificis, diu enim multumque perquisitum invenire non licuit. Nam Sigebertus in libro de illustribus scriptoribus Ecclesiasticis ista de ipso habet [1] : « Anselmus Rhemensis monachus scripsit itinerarium Noni Leonis papæ a Roma in Gallias : ob hoc maxime, ut notificaret, quanta auctoritate Rhemis vel in aliis urbibus Synodum celebrarit : qua subtilitate et justitia examinaverit causas Ecclesiasticas; qua discretione peccantes correxerit; quomodo ei virtus Dei cooperata sit. Quod satis patuit in una causa Rhemensis Synodi, ubi dum episcopus Frisingensis contumaciter ageret contra Apostolicam auctoritatem, repente in oculis omnium obmutuit ». Hæc Sigebertus.

25. Sane quidem magno Dei beneficio post tot tenebras factum est, ut tanti viri fulgore sancta Romana Ecclesia illustraretur, ut secundum Job [2] : « In manibus abscondit lucem, et præcepit ei ut rursum adveniat », nunquam in Ecclesia sua exstinxerit lumen suum, ut sinat ei dominari penitus

[1] Sigeb. de illust. Script. Eccles. c. 153. — [2] Job. XXXVI.

tenebras, quam illuminat splendore vultus sui; sed ad tempus absconderit, iterum proditurus. Quanto autem illuxerit fulgore virtutum Leo, narrando quæ sunt secuta post Rhemense Concilium, hic describamus ex Desiderio abbate Cassinensi et cardinali Sanctæ-Cæciliæ, qui creatus postea Romanus Pontifex, Victor Tertius dictus est. Scripsit enim exemplo sancti Gregorii papæ quatuor libros dialogorum, quos habet Vaticana Bibliotheca [1]. In quorum tertio libro hæc habentur : « Huic (nempe Damaso), successit Leo, de quo est nobis sermo præ manibus, vir per omnia Apostolicus, regali genere ortus, sapientia præditus, religione conspicuus, omnique Ecclesiastica doctrina apprime eruditus, ac qui (quemadmodum scriptum est [2]) cœpit invocare nomen Domini. Quem ipse etiam vidi, ejusque familiaritatem habere merui : sæpe etiam eo in Ecclesia missas celebrante, cum illo ad divinum altare sacris indutus vestibus steti, eique Evangelium legi. A quo omnia Ecclesiastica studia renovata ac restaurata, novaque lux mundo visa est exoriri. Hic sæpe sacerdotale Concilium advocans, sacerdotes, diaconos, et reliquos clericos non regulariter ordinatos removit, et in eorum locis ad veri et summi Dei cultum, qui digne ministrare possent constituit. Quotidie quoque per se suosque discipulos ubique missos, populis viam Domini litteris et verbis prædicans ostendebat. Qui per Apostolicam viam semper gradiens, Apostolicos etiam viros in miraculis est imitatus. De quo quidem plura audire me contigit, sed multis occupatus negotiis, singula quæque discurrere non valens, pauca referre de pluribus satagam, ut per hæc, quanti vir iste meriti fuerit, quicumque in posterum legerit agnoscat.

26. « Gregorii itaque Pontificis, qui ab eo educatus ac subdiaconus ordinatus, nunc autem in Romana Urbe culmen Apostolicum tenens, Christi Ecclesiam verbis simul et exemplis illustrat, didici relatione quæ narro : cujus utique verbis ita me credere oportet, ac si ego in præsentiarum affuissem, oculisque vidissem.

« Dum quodam tempore prædictus Leo venerabilis Pontifex Ecclesiasticis intentus negotiis in Gallia moraretur, a quodam abbate monasterii sancti confessoris Christi Remigii ligneum poculum, benedictionis causa oblatum, suscepit. Quod videlicet pro amore tanti Pontificis valde diligebat, ac in eo refectionis hora, in mensa sedens, aureis et argenteis posthabitis, bibere consueverat. Igitur dum quadam die ad mensam sedenti pincerna ex more poculum vellet porrigere, qua nescio negligentia, tenentis de manu cecidit, moxque confractum in partes est. Cum denique beatissimus papa bis terque vinum requireret, et pincerna hac de causa venire differret, nuntiatum est ei quod poculum, in quo bibere consueverat, de manu ferentis decidisset, fractumque fuisset. Quod ille audiens, valde tristatus est, non tantum damno scyphi, quantum quod vase de monasterio S. Remigii benedictionis causa accepto se frustratum cernebat; sibique adstantibus : Fractum, inquit, mihi scyphum afferte. Cumque sibi allatus fuisset, cernens utramque fracturam, omnipotentem Dominum deprecatus est, ut meritis beati Remigii fractum sibi scyphum, quem pro amore ejus tantopere diligebat, restitueret : moxque alteram partem alteri adjunxit. Sicque eodem momento solidatus est, ut nullum in eo quod fractus fuisset indicium remaneret, cunctis qui aderant admirantibus, ac in ejus veneratione acclamantibus. Ille non suis hoc, sed beati Remigii meritis imputare cœpit, cujus de monasterio charitatis gratia id munus acceperat ». Et inferius de eodem :

27. « Alio tempore (sicut mihi præfatus papa Gregorius retulit) quidam Galliarum episcopus ab eodem papa Leone fuerat episcopi honore suspensus, cujus quidam presbyter Gibertus nomine, facundus sermone, et litteris haud mediocriter eruditus, eidem promiserat episcopo se Romam venire, atque callidis suis assertionibus eumdem beatum Pontificem decipere, eique sublatum officium restitui impetrare; sicque ab eo accepta pecunia Romam venit. Cumque se beato Pontifici præsentasset, cœpit se huc illucque ut callidus serpens vertere, episcopum suum verbis rethoricis excusare, blandis et humillimis precibus, ut interdictum officium injuste, ut asserebat, ablatum, deberet restitui, flagitare. Sed cum id quod petebatur sibi denegatum fuisset, nec eum, ut speraverat, decipere potuisset, ne ad episcopum suum, a quo non parvam acceperat pecuniam, sine effectu reverti videretur, aliud exquisivit ingenium. Adiitque Apostolicæ Sedis cancellarium, eique oblato pretio persuasit, ut sibi furtivas litteras et Apostolico sigillo signatas ad suum episcopum deferendas tribueret, quæ et episcopale officium et gratiam Apostolicæ Sedis sibi redditam significarent. Quæ res beatum Leonem minime latuit : moxque prædictum presbyterum advocans, accepta quam obtulerat pecunia, eique in sinum mittens dixit [1] : Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei furtim tentasti pecuniis possidere. Cujus sermonem divina ultio mox secuta est, ita ut amissa mente ab illa die usque nunc ubique vagabundus incedat, nec ulla domus vel claustra ultra duos vel tres dies eum valeant retinere. Qua de re aperte datur intelligi, quod quisquis temerario ausu vel decipere, vel ad iracundiam provocare tentaverit eum qui in justis habitat, proculdubio Dominum offendit, cujus et vindicem iram in se sentiat, quam non expertam temere devitare neglexerat ». Hucusque de rebus gestis sanctissimi papæ Leonis Desiderius : reliqua vero quæ subjicit, dicentur inferius suo loco.

28. *De Humberto S. R. E. cardinali.* — Cum

[1] Plut. III. n. 187. sub nom. Dial. Greg. pap. — [2] Gen. IV.

[1] Act. VIII.

autem idem pontifex (quod non prætermittendum) ex Galliis in Italiam se conferret, secum duxit Humbertum, virum sicut virtutibus insignem, ita doctrina conspicuum : quem postea sancta Romana Ecclesia habuit cardinalem. De his enim hæc Lanfrancus in Commentario quem scripsit adversus Berengarium : « Humbertum virum fuisse religiosum, fide Christiana et sanctissimis operibus perseverantissime decoratum, scientia divinarum ac sæcularium litterarum apprime eruditum, testantur omnes qui vel propria experientia eum noverunt, vel ab aliis qui ipsum experti sunt, ejus cognitionem acceperunt. Hunc non de Burgundia, sed de Lotharingia sanctus Leo Romam traduxit, et ad prædicandum Siculis verbum Dei archiepiscopum ordinavit, postea vero sancta Romana Ecclesia præsulem sibi cardinalem constituit. Quo in loco positus taliter vixit, taliter docuit, ut de fide vel doctrina ejus nec saltem sinistræ suspicionis fama aliquando exorta sit. Hujus rei testis est tota fere Latinitas, quæ pro excellentia Apostolicæ Sedis, cujus conciliis et consiliis semper aderat et præerat, eum ignorare non potuit ». Hæc Lanfrancus. Debuit plurimum Ecclesia Romana Leoni, qui tantum virum otiosum fortasse in Lotharingia commorantem, his opportune temporibus in orbis theatrum pro universa Ecclesia Catholica constituit laborantem. De quo sæpe dicendum inferius : Hæc modo tantum de ipsius Romam adventu opera Leonis papæ satis ex Lanfranco narrasse. Sed non omittemus dicere quod Sigebertus [1], dum ejus recenset lucubrationes, appellat eum monachum Tullensem.

29. *Leo papa assiduus in visitanda Ecclesia S. Petri, multa eidem donat.* — Porro sanctus Leo Romam reversus ita ad omnes Christianæ perfectionis et Pontificii culminis numeros vitam instituit, ut admirationi omnibus esset. Nam inter alia Romæ dum esset, ista sibi servanda præscripsisse opereque implesse, Leo Ostiensis affirmat cum ait [2] : « Hic sanctus Pontifex inter innumera suæ bonitatis insignia, quamdiu Romæ remoratus est, omni tempore tribus per hebdomadam diebus a Lateranensi Ecclesia usque ad Sanctum Petrum privato habitu nudisque pedibus, cum duobus aut tribus clericis noctu psallendo et orando pergebat ». Hæc Leo. Qui et in ejusdem Ecclesiæ emolumentum concessit, ut decima pars oblationum cederet ejusdem principis Apostolorum Basilicæ utilitati, cum illas in suum usum prædecessores a multo tempore convertere consuevissent. Deprædari præterea eas atque capi consuetas violenter ab aliis, superius in Gregorio Sexto est demonstratum. Leo igitur bene mereri de Basilica S. Petri satagens, decimam eidem ex dictis oblationibus perpetuo retinendam concessit, quod ejusmodi Constituto (uti appellabant) sive Decreto omnibus voluit fieri manifestum. Accepimus id ex archivo ejusdem Basilicæ Vaticanæ his verbis conscriptum :

30. « Beate Petre Apostole, ego Leo episcopus servus tuus et omnium servorum Dei, de tuis donis aliquam tibi offero particulam, quam mihi fuit visum dignum et justum curis quibus circumdor auferre, et tibi offerre quasi meam, cum sit tua. Quidquid enim est quod in nostris juribus sit, licet sit parum ad conferentiam præteritorum quæ nostri antecessores habuerunt : id tamen, quantumcumque sit, dignum tecum judicavi sortiendum. Ecce enim de oblationibus fidelium, quæ tibi offeruntur in altari tuo, sub quo sacrum et venerabile corpus tuum requiescit, et etiam in Confessione ipsius altaris, decimam partem tibi, quamvis tuum totum sit, humili devotione et tota cordis prosternatione offerimus, donamus, concedimus, et etiam corroboramus atque confirmamus, ad constructionem et resarcitionem ipsius tui sacri templi, in ædificandis parietibus, picturis, tignis, tectis, imbricibus, et præterea luminariorum concinnationibus assiduis olei et ceræ, necnon lampadibus vitreis et acinduli, atque thymiamate cæterisque omnibus utensilibus, quæ ad usum et necessitatem atque decorem totius ipsius Ecclesiæ pertinent. Decimam vero ipsam semper volumus esse decimam diem, ut oblatio, quæ tibi debetur, separata sit a cæteris oblationibus, et nullum aliqua confusione patiatur errorem.

« Super hoc etiam, si qua vasa, si qua ornamenta vel indumenta Ecclesiastica super ipsum sacrum et venerabile altare tuum oblata fuerint ad cultum Dei, divinis officiis et mysteriis necessaria : conferimus ea omnia ipsi tuæ Ecclesiæ ibi perpetim permansura in usum et salarium Deo, et tibi illic servientium et servituorum.

31. « Addendum quoque credimus illud oblationis munus, ut quidquid scilicet per fideles ad ipsum tuum altare, et ad ipsam confessionem offertur in vigiliis Natalis tui, et in ipsa tui Natalis die, B. Petre Apostole, totum sit speciale tuum pro luminaribus et cæteris diversis necessitatibus ad ipsa tua solemnia agenda pertinentibus. Nec illud prætermittendum censuimus, ut quotiescumque de quibuscumque regnis vel oris tributa sive ad altare tuum offeruntur, sive ad Apostolici pedes ponuntur, sive quovis modo Apostolicæ Sedi, cui Deo auctore præsidemus, persolvuntur, decima pars eorum semper tibi, B. Petre Apostole, debeatur ad reformationem Ecclesiæ tuæ, et cætera quæ superius diximus. Ut vero hæc omnia observentur illibata tam a successoribus nostris in Sede tua, o beate Petre Apostole, usque in finem sæculi sessuris, quam etiam cunctis hominibus, tam magnis quam parvis, tam divitibus quam pauperibus, mediocribus, diversi sexus et ætatis, statuimus Apostolica censura, qua licet indigni fungimur, sub divini judicii obtestatione et terribilis anathematis interpositione, ut scilicet quicumque contra hoc nostræ humilitatis donum tibi de tuo, beate

[1] Sigeb. de illust. Script. Eccles. c. 151. — [2] Leo Ost. c. 51.

Petre Apostole, fideliter ac pure collatum venire tentaverit, et intemeratum non justificaverit, non solum segregatus sit a communione fidelium in hac temporali vita, sed in illa quoque æterna damnatus sit perpetuis pœnis et gehennalibus tormentis. A contrario etiam, quicumque devotus custos et cautus observator nostræ oblationis extiterit, divinis benedictionibus augeatur, et hic per te, beate Petre Apostole, a peccatorum vinculis absolvatur, et illic quoque per te intra januam regni cælestis admittatur. Hoc itaque nostræ devotionis privilegium ut verius credatur et certius habeatur, subscriptione nostra roboravimus, et roboratum nostro sigillari sigillo jussimus, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, apud quem, beate Petre Apostole, semper esto memor nostri et omnium ovium, quas suas ipse pascendas tibi commisit, et per nos miseratus pascit et pascet adhuc per alios in sæcula sæculorum. † Ego Leo episcopus, servus tuus, beate Petre Apostole, donum, quod tibi de tuo feci, manu propria roboravi ».

32. *Baptismus Cegenis in Oriente.* — Quod ad res pertinet Orientis, hoc anno, Indictione secunda, Constantini imperatoris octavo imperii inchoato, Cegenes dux Pazzinacarum (eo namque nomine tredecim gentes a Græcis nominantur, quæ loca trans Istrum incolunt a Boristhene fluvio usque ad Pannoniæ campos, in tentoriis jugiter habitantes, ut Curopalata testatur) qui tribus ex illis gentibus præerat, persecutionem passus a primario illarum gentium principe, confugit ad Constantinum imperatorem, pollicitus sacrum suscepturum se baptisma, quod et præstitit una cum omnibus qui cum ipso erant, misso ad eos Euthymio monacho. Cujus postea exemplum secutus Tyrach eorum primarius princeps una cum centum quadraginta viris, qui ad imperatorem cum ipso perducti sunt, effectique Christiani omnes. Hæc pluribus Curopalata: qui et quomodo hi defecerint ab imperatore novis ex causis, longiorem texit historiam.

Anno periodi Græco-Romanæ 6542.—Anno Æræ Hispan. 1087.—Anno Hegiræ 441, inchoato die 5 Jun., Fer. 7.— Iesu Christi 1049.
— Leonis IX papæ 1. — Henrici III reg. 2. imp. 4. Constantini Monomachi imp. 8.

1. *Romani petunt ab imperatore ut Halynardus archiep. Lugdunensis papa fiat.* — A num. 1 ad 4. Chronographus Sancti-Benigni, narrata Halynardi archiepiscopi Lugdunensis ordinatione, ait: « Fuerat ei consuetudo Romam orationis gratia frequenter pergere, ut sanctorum Apostolorum ac martyrum, qui Urbem illam protegunt, patrocinia imploraret. Erat namque ejus voluntas, ut si fieri posset, ibidem animam Deo redderet. Quapropter non est fraudatus a desiderio suo, sed, ut voluit, ita Dominus ei concessit. Defuncto memorato papa Clemente (hujus nominis II), Romani petierunt eum ab imperatore. Hoc namque a Romanis imperator data pecunia non parva exegerat, ut sine ejus permissu papa non eligeretur. Ille cognita voluntate principis ac populi, dissimulavit ire ad curiam, donec tardante eo alter eligeretur: diligebant enim eum valde Romani propter facundiam oris sui, et affabilitatem sermonis. Ita enim proferebat vernaculum suum loquelæ uniuscujusque gentis, quousque latina penetrat lingua, ac si eadem patria esset progenitus. Domno igitur Leucorum episcopo Brunone, qui appellatus est Leo, papa ordinato, evocatus est ab ipso Romæ ad Concilium domnus archiepiscopus Halynardus, simulque omnes episcopi Galliæ, ad pertractandum inibi de statu et correctione sanctæ Ecclesiæ ». Ita auctor iste anonymus, qui hoc ipso tempore vivebat.

2. *Bruno episc. Tullensis in conventu Wormatiæ papa designatur.* — Wibertus, Sancti Leonis apud Tullenses archidiaconus, oculatus testis, ejus Vitam primum a Sirmondo, et postea ab Henschenio ad diem XIX mensis Aprilis publicatam scripsit, alteramque etiam ejus Vitam *sanctus Bruno* Astensis, episcopus Signiensis, qui sub hujus sæculi finem floruit, in lucem emisit, quæ cum Baronii tempore non extarent, earum opera Pontificatum Leonis IX non parum illustrabimus. Wibertus itaque lib. 2, cap. 1, hæc de sancti Leonis electione habet: « Apud Wangionum Urbem (Wormatiam vulgo dictam) ante præsentiam gloriosi Henrici Secundi Romanorum Augusti, fit pontificum reliquorumque procerum non modicus conventus. Inter quos hic Christo dignus præsul convocatur: quippe sine ejus consilio intra imperialem curiam nihil magni disponebatur. Et repente, illo nihil tale suspicante, ad onus Apostolici

honoris suscipiendum eligitur a cunctis. Quod officium humilitate commonente diutissime refugiens, dum magis ac magis cogitur, triduanum consulendi depoposcit spatium : in quo jejuniis vacans et orationibus, omnino sine cibo potuque permansit. Cumque denuo repungeretur ad obedientiæ impletionem, spontanee coram omnibus suam dixit confessionem ; conatus quasi quadam suorum enormitate scelerum, communem permutare electionem, etc. Videns ergo nullo modo se posse effugere imperiale præceptum et commune omnium desiderium, coactus suscepit injunctum officium, præsentibus legatis Romanorum, ea conditione, si audiret totius cleri ac Romani populi communem esse sine dissidio consensum. Sicque ad proprium, Leucorum scilicet sedem, repedans, cum summa devotione ibidem Domini celebravit Natalem ». Sanctus Bruno Signiensis episcopus consensum cleri et populi Romani a sancto Leone petitum his verbis exprimit : « Se sub hac conditione facturum esse promisit : Romam vado, ibique si clerus et populus sua sponte me sibi in Pontificem elegerit, faciam quod rogatis. Aliter autem electionem nullam suscipit. At illi gavisi confirmant sententiam, et laudant conditionem ».

3. *Bruno Romæ papa creatur, et Leo IX dicitur.* — Paulo post Wibertus subdit : « Inde humilitate magistra, contra omnium Apostolicorum morem sumpto peregrino habitu, Romanum arripuit iter (die scilicet XXVII mensis Decembris anni Christi superioris, ut mox videbimus), indefesse sacris orationibus ac divinæ vacans contemplationi, non tam pro rerum commissarum sibi, quam pro cura animarum nimiæ intentus sollicitudini ». Tunc cap. 2 : « Omnipotentis igitur roboratus flamine Romam appropinquat (currenti scilicet anno), cui tota urbs cum hymnidico concentu obviam ire parat : sed ipse pedes longinquo itinere nudis plantis incedit, et magis ad mentis devotionem et fletuum inundationem quam ad laudum delectationem animum inflectit, etc. Postquam igitur diutissime se taliter Christo mactavit in cordis altari, hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, etiam adstanti clero et populo, divinam, qua plurimum affluebat, aggreditur proferre exhortationem. Imperialem de se electionem in tam laborioso officio brevi sermunculo promulgat ; eorum voluntatem (qualiscumque erga se sit) pandere expostulat : dicit electionem cleri et populi canonicali auctoritate aliorum dispositionem præire : affirmat se gratanti animo in patriam rediturum, nisi fiat electio ejus communi omnium laude : ostendit se coactum ad tam grande onus suscipiendum venisse. Cumque videret unanimem omnium acclamationem, ad correctionem vitæ cœptam repetit exhortationem, supplex cunctorum expetit orationem atque absolutionem. Itaque divina favente gratia, cunctis applaudentibus consecratur, ac Dominica Quadragesimalis initii, pridie idus Februarii (ideoque hoc Christi anno, quo Pascha die XXVI Martii celebratum) Apostolicæ cathedræ inthronizatur ». Sanctus Bruno Signiensis episcopus his verbis utitur : « Secundum consuetudinem Romanam cum magnis laudibus a clero et populo in Pontificem electus est, dein vero in B. Petri Apostoli cathedram elevatus ».

4. *Electio Leonis IX magis explicatur.* — Anselmus vero in Itinerario : « Defuncto papa Damaso, inquit, Romani legatione de ejus obitu ad imperatorem Henricum directa, petierunt, ut Ecclesiæ pastore viduatæ ab eo subrogaretur alius ; qui super hoc negotio episcoporum et optimatum imperii sui quærens consilium, invenit inter cæteros dominum Brunonem Tullensem ad idem officium subeundum esse idoneum : utpote qui ætatis maturitate, morumque et scientiæ claritudine videbatur conspicuus, sibique sanguinis affinitate proximus. Unde Apostolicæ dignitatis ei adjudicata sunt insignia : jussumque ab Augusto, ut ad hæc secundum Ecclesiasticas sanctiones suscipienda, Romana inviseret mœnia. Sed quia solemnia imminebant Nativitatis Dominicæ, hæc cum clero, cujus fuerat pastor, disposuit celebrare, eisque celebratis, quo erat præceptum abire ». Aliquibus interpositis subjungit : « Celebratis ergo in sede civitatis Leucorum duobus Dominicæ Nativitatis diebus, in tertio (nempe die XXVII mensis Decembris), clero suo valefaciens, iter capere Romam ducens aggreditur. Quo perveniens, cum favore totius populi honorabiliter excipitur : Apostolicæque dignitatis infulis insignitus, in Hypapante Domini (id est, in die Purificationis B. Virginis, die sc. II mensis Februarii) consecratus, in cathedra beati Petri inthronizatur (die scilicet XII ejusdem mensis, in quam Dominica prima Quadragesimæ incidebat, ut ex Wiberto etiam diximus), et Leo papa Romano more nuncupatur ».

5. *S. Leo cum Hildebrando monacho Romam habitu peregrino perrexit.* — Ex verbis Wiberti laudatis intelligimus, Ottonem Frisingensem, quem Baronius sequitur, quemque de tribus Romanæ Sedis uno eodemque tempore invasoribus male instructum fuisse supra ostendimus, non minus in sancti Leonis profectione Romana narranda peccasse, quia scilicet sæculo integro postquam ea peracta fuit, eam in litteras misit. Ait Otto : « S. Leo ad Sedem B. Petri destinatus fuerat. Cumque assumpta purpura Pontificali per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, ubi forte tunc præfatus Hildebrandus prioratus (ut dicitur) obedientiam administrabat ». Addit, Hildebrandum constanter eum de incœpto redarguisse, et Leonem admonitum purpuram deposuisse, ac secum Hildebrandum Romam duxisse, cujus consilio *Bruno in summum Pontificem eligitur.* Verum ut ex Wiberto teste oculato Henschenius in Commentario prævio ad Vitam sancti Leonis observat, Wibertus asserit Leonem « Tulli, sumpto peregrino habitu, Romanum iter arripuisse », et apud urbem Augustam angelica modulatione recreatum : neque

tempus fuit intermedium, quod itineri Cluniacensi attribueretur. Secundo, sanctus Bruno in sancti Leonis Vita scribit, *Hildebrandum* Wormatiæ adfuisse in ipsa designatione Leonis ad Summum Pontificatum, hincque ex aula imperatoris adduxisse Hildebrandum ; neque dicit Hildebrandi admonitione Leonem deposita Cluniaci purpura assumpsisse peregrini habitum, quem, ut habet Wibertus, ab initio itineris acceperat. Fuit Hildebrandus primum tergiversatus invitanti, objecitque, inquit Bruno, « quia non secundum canonicam institutionem, sed per sæcularem et regiam potestatem Romanam Ecclesiam arriperet. Leo vero, ut erat natura simplex atque mitissimus, patienter ei satisfecit, reddita de omnibus, sicut ille voluerat, ratione ». Tertio, S. Bruno ibidem insinuat verum non esse quod tradit Otto Frisingensis citatus, Hildebrandum nempe priorem fuisse monasterii Cluniacensis anno superiori, quando conventus Wormatiensis habitus est. Ait enim Bruno : « Erat ibi monachus quidam Romanus (sc. Wormatiæ) Hildebrandus nomine, nobilis indolis adolescens, clari ingenii, sanctæque religionis. Hunc igitur beatus episcopus vocavit ad se, et rogavit eum ut simul Romam rediret, etc. » Quare si verum sit quod ait Otto, Hildebrandum ipso fine anni MXLVI cum Gregorio VI transiisse Alpes, paucos post menses adolescens et peregrinus a Cluniacensibus prior constitutus non fuit ; eo magis, quod Paulus Bernriedensis in Vita ipsius Hildebrandi dicat: « Inde (sc. e Gallia) post aliquot annos Romam rediturus, moram fecit aliquantum temporis in aula Henrici III ». Papebrocius quidem ad diem XXV Maii, quo Gregorius VII colitur, duplicem profectionem Gallicam Hildebrandi distinguit, sed gratis et sine teste. Otto itaque Frisingensis adversus auctores antiquiores in his non audiendus.

6. *Papalis consecratio explicatur.* — Leo papa post Concilium Rhemense, de quo mox, Epistolam Catholicis per universum regnum Francorum constitutis dedit, quæ tom. II Spicilegii pag. 456 extat, in qua ait : « Post consecrationem nostram, illam videlicet qua benignitas Dei humilitatem nostram sanctæ Romanæ Ecclesiæ præesse voluit, Germaniam Galliamque visitavimus ». Ubi *consecrationis* nomen pro ea sumit ceremonia, quam hodie *coronationem* appellamus. Ea vel æquivalens ceremonia in Basilica Sancti-Petri semper peracta fuit, eaque diversa ab inthronizatione, quæ in Basilica Sancti-Joannis Lateranensis ab omni tempore facta. Wibertus laudatus de utraque loquitur : « Cunctis applaudentibus consecratur (nempe in Ecclesia Sancti-Petri) ac Dominica Quadragesimalis jejunii, pridie idus Februarii, Apostolicæ Cathedræ inthronizatur », nempe in Basilica Sancti-Joannis Lateranensis. In quo sita esset hæc consecratio, indicat idem Wibertus lib. 1, cap. 4, ubi ait, Brunonem (ita Leo ante Pontificatum appellabatur) a suo consobrino Theodorico Mediomatricum præsule esse *Pontificaliter inthronizatum* ; in Ecclesiæ nempe Tullensi, quando anno MXXVI episcopus electus fuit. Nondum autem tunc episcopus ordinatus fuerat, quod *Conradus Salicus* imper. cuperet ejus ordinationem simul cum sua Romæ a Joanne XIX fieri, sed imperatorem ab eo consilio Bruno revocavit, ne Trevirensi archiepiscopo metropolitæ suo displiceret. Rem Wibertus his verbis exprimit : « Quoniam causis instantibus usque insequenti Pascha distulerat (nempe Conradus Salicus) sibi a domno Apostolico Romæ dandam imperialem benedictionem ; itidem etiam isti (scilicet Brunoni) vinculis perfectæ dilectionis adstrictus, differri jusserat ejus episcopalem ordinationem, uti simul unaque in Basilica (nempe Sancti-Petri) sumerent utrique ab eodem cœli clavigero vicario prædestinati officii consecrationem ».

7. *Benedictio tam de imperatore quam de episcopo dicitur.* — Ibi Wibertus *consecrationis* nomen tanquam genus usurpat, cujus species sunt regis inauguratio, ordinatio episcopalis, et ceremonia, qua quis papa aut archiepiscopus inauguratur. Qui Wiberti locus, cum veram hujus vocis, scilicet *consecratio*, significationem egregie explicet, hic prætermittendus non fuit. Sic *benedictionis* vox, tam pro consecratione *episcopali* quam pro *imperiali* usurpatur, indeque Wibertus ibidem, postquam de imperiali benedictione Conradi Salici locutus est, de Brunone ait : « Pontificalem humiliter poposcit benedictionem a domno episcopo Trevirorum Poppone ». In Sacramentario divi Gregorii M. pag. 239, legitur : « Episcopus ordinatur, uno super eum fundente benedictionem », extantque innumeræ auctoritates scriptorum, qui post annum DL vixere, quæ ostendunt, *benedictionem* et *benedicere*, fuisse voces, quibus consecratio et ordinatio episcopalis exprimi solitæ erant.

8. *S. Leo anno sequenti ad Garganum montem profectus.* — A num. 4 ad 8. Profectio sancti Leonis papæ ad Garganum montem, ad visitandam Sancti-Michaelis archangeli Ecclesiam in eo sitam, quam Baronius ex Leone Ostiensi lib. 2, cap. 82, hoc anno recitat, anno tantum sequenti ab eodem sancto Pontifice suscepta. Leo enim Ostiensis, qui ait : « Eodem quo ordinatus est anno orationis gratia montem Garganum petiit », anno uno peccat, nec, ut arbitratur Henschenius citatus, annum a Paschate inchoat, ut Chronicon ejus examinanti patebit. Recte itaque chronographus Sancti-Benigni, relatis quæ præsenti anno sanctus Leo gessit, subdit : « Rursus sequenti anno Romam pergens (sc. Halynardus archiep. Lugdunensis) cum ipso domno Apostolico properavit Beneventum et Capuam, montem Cassinum, atque montem Garganum ad S. Michaelem archangelum. Ideo namque prædictus papa perrexit illas in partes, ut habitatores terræ illius, si posset, aliquo modo relevaret ab oppressione, qua

nimium erant gravati a Normannis. At quia domnus præsul Halynardus præpotens erat in verbis, et ad suadendum quodlibet lingua sufficiebat; propter hoc ut mediator et legatus pacis inter prædictos Normannos et ipsum esset, domnus Apostolicus secum duxit eum. Inde regressus, quoniam ad colloquium imperatoris, qui tunc forte erat in finibus Ungariæ, properabat: jussit eum prædictus papa Romæ residere, donec ipse rediret ».

9. *S. Leo Romæ Pascha celebrat.* — Hermannus Contractus ad annum MXLIX de Leone papa scribit : « Qui in proximo Pascha Udalricum Augiensis cœnobii provisorem, Romam venientem, abbatis benedictione consecravit, et monasterii ejusdem privilegia antiquitus a Sede Apostolica tradita, sua auctoritate confirmavit et innovavit, Indict. secunda, VII kal. April. », id est, die XXVI Martii, in quem Pascha hoc anno incidit. Henschenius citatus memoriæ lapsu pridie Dominicæ Palmarum interpretatur, indeque infert sanctum Leonem hanc festivitatem in monte Cassino hoc anno non celebrasse, quod tamen ex Leone Ostiensi asseritur, sed tantum anno sequenti. At id quidem verum, sed cum hoc anno VII kalend. April. cum die Paschatis, non vero cum pridie Dominicæ Palmarum concurrat, ex illo Hermanni Contracti loco habemus tantum, sanctum Leonem hoc anno Romæ Pascha celebrasse, quod et Baronius habet.

10. *Primum Concilium Romanum sub sancto Leone.* — A num. 8 ad 16. Hermannus Contractus ad annum MXLIX ait : « Idem papa in hebdomada post Albas, Synodum cum episcopis Italiæ Romæ celebravit », cui Conc. episcopos Galliarum interfuisse prodit chronographus Sancti-Benigni, cujus verba num. 1 recitavimus. De hoc Concilio hæc Wibertus lib. 2 Vitæ sancti Leonis, cap 3 : Ibi sanctus Leo « statuta quatuor Synodorum principalium viva voce corroboravit, decretaque omnium decessorum suorum Pontificum tenenda confirmavit : simoniacam etiam hæresim damnavit quæ jam nonnullas mundi partes invaserat, et in eodem Concilio quosdam deposuit episcopos, quos prædicta hæresis nævo suæ nequitiæ maculaverat ». Paulo post : « Decimas quoque a cunctis dandas Christianis, quarum nec mentio erat apud Apuliam et per quosdam orbis fines, Ecclesiis restituit. Venditiones altarium sub anathemate prohibuit; sed constituit, ut partes decimarum ad episcopum pertinentes, aut quisque præsul sibi teneret, aut cuicumque vellet tribueret : partem autem ad altare pertinentem proprio pastori Ecclesiæ gratis concederet. Incestas consanguineorum nuptias, in multis orbis partibus indiscrete habitas discidit; pluresque nobilium hoc turpi devinctos nexu separavit. Atia quoque perplura canonum capitula studuit renovare, quæ, ne fastidium gignant, hic supersedimus recitare ». Quid ibi *altaris* nomine significetur, et de *altarium* venditione ac redemptionibus, legendus Marca in Nota ad canonem VII Concilii Claramontani. Porro hebdomada post Albas hoc anno die secunda mensis Aprilis inchoatur, duratque usque ad diem nonum ejusdem mensis, quo Dominica secunda post Pascha die XXVI Martii celebratum exorditur, indeque Leo IX in litteris, quibus Trevirensis Ecclesiæ Privilegia confirmat, a Brouvero lib. 11 Annal. Trevir. recitatis, de hac Synodo Romana ait : « In Synodo nostra, quam circa XVII post ipsum Paschalem diem, Deo præsidente celebravimus », et Hermannum Contractum hujus Synodi epocham recte constituisse nos edocet.

11. *S. Leo in Franciam venit et varias Synodos celebrat.*— A num. 16 ad 29. « Idem in hebdomada Pentecostes aliam Synodum Papiæ congregavit », inquit Hermannus Contractus de sancto Leone. Addit Anselmus Rhemensis monachus in Itinerario : « Gallicum revisere solum tam B. Remigio facta promissio, quam orthodoxæ fidei in illis partibus adeo tepefactæ persuadet intentio. Unde a Romanis expetita licentia, per quasdam Latii urbes iter agens, etc. tandem adit imperatorem Henricum, in regione commorantem Saxonica ». Subdit Anselmus, ambos Coloniam advenisse « in Apostolorum Petri et Pauli natalitio etc. Papa Colonia digressus, Tullum in Exaltatione sanctæ Crucis venit : indeque circumjacentium regionum episcopis et abbatibus litteris suæ auctoritatis mandari præcepit, ut in præfixa die (nempe in kalendis Octob. uti jam dixerat,) sibi occurrerent ad Synodum celebrandam in Basilica præfati Francorum Apostoli », nempe Sancti-Remigii. De eo Concilio et de rebus in Gallia a sancto Leone gestis legendum Itinerarium Anselmi sub nomine Actorum Concilii Rhemensis, a Baronio in fine tomi XII, in Appendice ad annum MXLIX publicatum, cui nullum auctoris nomen præfixum est, quia deerat in Ms. Codice quo usus est Baronius, qui hoc anno n. 24, ait, sese frustra illud Itinerarium, quod ab illis Actis diversum putabat, perquisiisse. Marlotus t. II Metropolis Rhemensis lib. 2, cap. 28, illud ex Codice Ms. correctius publicavit, et Joannes Papiensis in Speculo meminit Concilii Rhemensis a Leone papa celebrati, aitque ei interfuisse *Hugonem Cluniacensem*, qui Synodalem exhortationem habuit jussu ejusdem Pontificis, et veritatis adversarios confutavit. Meminit et Concilii Rhemensis chronographus Saxo nuper Oxonii editus, sed loco non suo, anno nempe MXLVI. « Hoc anno, inquit, fuit magna Synodus apud S. Remei ; cui aderant Leo papa et archiepiscopus de Burgundia (nempe Lugdunensis, ut diserte in eodem Itinerario legitur) et archiepiscopus de Bysineun (nempe Vesontionensis, ut ibidem habetur) et archiepiscopus de Rhemis, multique adhuc alii viri prudentes, clerici ac laici. Eo Eadwardus rex (Angliæ nempe, Confessor appellatus) mittebat Dudocum episcopum, (Bathoniensem, de quo plura Wartonus in Anglia Sacra part. 1, pag. 558) et Wulfricum abbatem Sancti-Augustini, et Ælfwinum abbatem, ut regem certiorem facerent, quid ibi de religione Christiana

decerneretur ». Idem ac chronographus Saxo fere habet Radulphus de Diceto, pag. 475.

12. *Concilium Moguntinum.* — Præter Concilium Rhemense celebravit etiam *Moguntinum*, cujus mentionem facit Hermannus Contractus in Chron., et perperam differt in annum sequentem, cum in Synodo Rhemensi Gozfridus Andegavensis vocetur ad Synodum futuram Moguntiæ. Wibertus in Vita sancti Leonis lib. 2, cap. 3, de Moguntino Concilio habet : « Hinc (post consecratum nempe Martis altare Sancti Arnulphi) generale apud Maguntiam Concilium habuit, in quo Spirensis præsul Sibicho criminali reatu accusatus, voluit se expurgare terrifico sacramento Dominici Corporis : sed, ut fertur, maxilla ejus mansit contorta paralysi, quandiu præsentis vitæ spatium duxit ». Præterea actum in Concilio Moguntino de sancto Servatio episcopo Tungrensi seu Leodiensi, et quid definitum fuerit, narravimus anno CD.

13. *Colonienses archiepiscopi a S. Leone archicancellarii S. R. E. dicti.* — Porro Wibertus lib. 2, cap. 3 ait, sanctum Leonem apud Coloniam ab Herimanno archiepiscopo susceptum esse, additque : « Dedit ei officium cancellarii sanctæ Romanæ Sedis ejusque successoribus, tribuens illi Ecclesiam Sancti-Joannis ante portam Latinam ». Rasponus cardinalis in Basilica Lateranensi, ad annum MLI notat, Leone IX et Victore II sedentibus, primum omnium qui sanctæ Apostolicæ Sedis *archicancellarium* se subscripserit, fuisse *Hermannum* Coloniensem archiepiscopum ; quod antea animadvertisse Bernardum a Mallinckrot in Tract. de archicancellariis Sacr. imperii cap. 5, observat Ciampinus in Catalogo *S. Romanæ Ecclesiæ bibliothecariorum*, pag. 40 et seq., ubi exhibet subscriptiones variorum Diplomatum Leonis IX, anno MLI et duobus sequentibus datorum, in quibus *Herimannus* semper dicitur *S. A. S. archicancellarius et Coloniensis archiep.*, quod quidem certum; sed hoc Leonis IX privilegium archiepiscopis Coloniensibus primum hoc anno concessum, ut ex mox dictis liquet. Rediit hoc anno S. Leo in Italiam ; nam, ut Hermannus Contractus habet : « Natalem Domini Veronæ coluit » ; quæ verba de Natali Domini præsentis anni intelligenda, cum hic chronographus anno ML indicet se narrare quæ magna ex parte ad hunc annum pertinent, uti Baronius num. 16 et seq. optime explicat.

14. *Humbertum postea cardinalem S. Leo nondum papa Tullo Romam ducit.*— Quoad *Humbertum* virum hac ætate celeberrimum, a sancto Leone postea cardinalem creatum, quem idem Leo ex Galliis in Italiam secum duxit, et « ad prædicandum Siculis verbum Dei archiepiscopum ordinavit », ut inquit Lanfrancus in Comment. adversus Berengarium, Humbertus, inquam, hoc anno a S. Leone Romam ductus. Mabillonius enim Sæc. v Benedict., pag. 894 et seq. refert litteras canonizationis *sancti Gerardi* episcopi Tullensis anno sequenti Romæ peractæ, mense Maio illius anni datas, in quibus inter episcopos et abbates qui illi canonizationi interfuere, subscriptus reperitur *Humbertus Siciliensis archiepiscopus*. Quare hoc anno sanctus Leo eumdem Humbertum e Galliis Romam secum duxerat, falliturque Henschenius ad diem XIX April. in Commentario ad Vitam sancti Leonis IX, num. 16, ubi scribit, *sanctum Leonem*, qui post mensem Septembrem anni ML Tullum rediit, in secundo illo Romam reditu secum *Humbertum* in Italiam duxisse; cum mense Maio ejusdem anni hunc jam Romæ fuisse laudatæ litteræ demonstrent. Præterea perperam ait, sanctum Leonem secum illum duxisse ex monasterio Sancti-Mansueti extra urbis Tullensis mœnia sito : *Humbertus* enim abbas tunc erat monasterii Mediani in diœcesi Tullensi, ac intra montium Vosegi claustra positi, et a sancto Hildulpho archiep. Trevirensi ædificati, ut docet auctor Chronici Senoniensis libro 2, capite 18, qui ait, *Humbertum* abbatem Mediani monasterii anno MXLIV, *varias laudes, quæ Responsoria dicuntur*, rithmice a se compositas Brunoni episcopo Tullensi in ejus Ecclesia decantandas tradidisse, indeque *quinque annis elapsis*, Brunonem communi consilio papam electum, ac Romam proficiscentem *per partes illas* transeundo, *oratorium Sancti-Joannis Baptistæ ad portam Mediani monasterii* consecrasse X non. Aprilis, subditque : « Humbertum quoque Mediani-Monasterii abbatem secum ducens, archiepiscopum Siciliæ ordinavit, deinde Romæ cardinalem ad vices suas supplendas secum morari præcepit », ubi quidem chronographus iste in die et mense consecrationis oratorii Sancti-Joannis Baptistæ manifeste hallucinatur; cum Leo IX antea Bruno appellatus, mense Decembri superioris anni Romam profectus sit, illucque circa initium mensis Februarii pervenerit, ut mox diximus; sed quoad *Humbertum*, non dubium quin abbas Mediani-Monasterii fuerit. Baronius itaque, qui recte hoc anno num. 28 asserit, sanctum Leonem secum Romam duxisse *Humbertum*, in eo labitur, quod asserat id accidisse postquam *sanctus Leo* Pontifex Romæ creatus in Gallias venisset, et Romam sub hujus anni finem reverteretur : nam nondum Pontifex Romanus erat, quando tantum virum Romam secum ire voluit. Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast., aliique passim, *Humbertum* monasterii Sancti-Mansueti monachum etiam faciunt, sed nullo teste.

15. *Leo IX Metis Ecclesiam S. Arnulphi consecrat.* — Prætermiseram notare sanctum *Leonem* Rhemis Metas esse profectum, consecrasse Basilicam Sancti-Arnulphi, et Responsoria composuisse *de sancto Gorgonio martyre*, antequam Moguntiæ Concilium celebraret. Id enim docet Wibertus laudatus, qui inquit : « Inde per urbem Mediomatricorum remeans, petitu venerandi abbatis Warini consecravit ibidem sancti pontificis Arnulfi Basilicam; exoratusque a domno Sigifrido Gorziensi abbate (a San-Marthanis omisso) composuit in vene-

ratione gloriosi martyris Gorgonii (cujus corpus sanctus Chrodegangus episc. Metensis et monasterii Gorziensis fundator Roma Metas attulit) nocturnalium Responsoriorum dulcissimam melodiam». Meurissius lib. 3 de Episc. Metensibus, pag. 354, sancti Leonis litteras tunc ab eo datas recitat, in quibus Leo ait, se *quinto idus Octobris* Sancti-Arnulphi Ecclesiam consecrasse, qui dies hoc anno in feriam quartam incidit; sed hoc sæculo Ecclesiarum dedicationes indiscriminatim omnibus diebus sæpe factæ comperiuntur. Hujus Epistolæ subscriptio est : «Data quinto idus Octobris, per manus Udonis sanctæ Apostolicæ Sedis cancellarii et bibliothecarii, et Tullensis primicerii, anno domini Leonis Noni papæ primo, Indictione secunda, anno vero Dominicæ Incarnat. millesimo quadragesimo nono». Mabillonius lib. de Re Diplom. cap. 25, n. 7 ait, se illius Chartæ autographum inspexisse, et cum Indictio III mense Septemb. præsentis anni exordiatur, et idem sanctus Leo in alia Charta anno sequenti data eamdem a Septembri auspicetur, inde deducit, Romanos Pontifices in hac Indictionis methodo non fuisse constantes. Verum a *Pelagio II*, quem primum in suis litteris Indictiones usurpasse suo loco observavi, nullum mihi Pontificium Diploma occurrit in quo Indictio a Septembri non deducatur, saltem usque ad sæculum XIII.

16. *Indictionem a Septembri sicut cæteri Pontifices exorsus est.* — Charta autem cui vir doctissimus innititur, falsitatis certa indicia præfert. Primo enim Humbertus hoc modo in ea subscriptus : *Humbertus cardinalis et episcopus Sylvæ Candidæ*, cum tamen in litteris canonizationis sancti Gerardi Tullensis episcopi mense Maio anni sequentis scriptis, inter episcopos subscriptos legantur *Humbertus Siciliensis archiepiscopus*, et paulo post, *Crescentius Sylvæ Candidæ episcopus*, ac aliunde certum, Humbertum anno sequenti nondum episcopatum illum gessisse, aut ad cardinalatum promotum esse. Ut enim Baronius anno MLVII, n. 19 ex Ms. Codice Vaticano ostendit, Ecclesia Lateranensis hoc tempore septem cardinales episcopos habebat, ex quibus unus erat *episcopus Sanctæ Rufinæ sive Sylvæ Candidæ*. Nec est quod quis dicat, *Humbertum* tunc Metis absentem post aliquot annos eisdem litteris subscripsisse, ut mos ferebat, quia nullibi legitur eum Roma in Gallias rediisse. Secundo, Epistolæ epigraphe his verbis concepta, suppositionem prodit : Ego Leo, servus servorum Dei, omnibus inspicientibus hanc Chartam. (Quis unquam Pontifex in rescriptis suis ita locutus?) Vobis notum facere volumus, quod ego pro honore meo et parentum meorum (quæ absurda sunt), scilicet viri venerabilis (insulsum epitheton) Pippini ducis Aquitanensis (est hic Pippinus Majordomus palatii et Caroli Martelli pater, qui nunquam Aquitaniæ dux fuit) et Drogonis filii ejus, necnon et trium filiorum suorum etc. et cæterorum, qui processerunt ex ejus stegmate (legendum, stemmate), dedi Ecclesiæ Sancti-Arnulfi quidquid ipsi dederunt, omnia dubitabilia confirmavi (hæc causa cur Charta supposita fuerit.) Hoc Rescripti initium : « Leo episc. servus servorum Dei, Ecclesiæ in honorem B. Joannis Evangelistæ sanctique Arnulfi confessoris Christi, a nobis specialiter dedicatæ, et per eam venerabili Warino abbati, etc. salutem et Apostolicam benedictionem ». In formulis Rescriptorum Pontificiorum nihil simile legitur.

17. *Charta ex qua contrarium deducitur supposititia.* — In ea Charta insignis suppositio animadvertenda, quia ea multas alias complectitur. Falsarius enim, ut jurisdictionem abbatiæ Sancti-Clementis sibi attribuat, scribit : « Præterea vero Ecclesiam abbatiolam Sancti-Felicis ipsi loco adjacentem, ubi primus ejusdem Metensis Ecclesiæ pastor Clemens corpore quiescit, quam præfatus venerabilis episcopus Adelbero (junior scilicet) a prædecessore suo quodam, æque Adelberone vocato, pro prædicta curia Rumeliacum nuncupata, S. Arnulfo in concambium datam esse narravit, et chartis testando monstravit». Verum tantum abest ut Adalbero hujus nominis I, episcopus Metensis, hanc abbatiam Sancti-Arnulphi monachis pro Rumeliaco in concambium dederit, ut contra certis documentis adhuc Metis conservatis constet, Sancti-Clementis abbatiam alios ad canonicos pertinuisse, indeque anno DCDXXXVIII ab Adalberone hujus nominis primo expulsos, qui *sanctum Cadroam* ex Scotia, seu verius Hibernia, cum monachis e monasterio Luxoviensi in Burgundia sito evocavit, quorum successores continua serie abbatiam illam usque ad nostra tempora absque ulla ab abbatibus Sancti-Arnulphi depedentia rexere. Præterea Sancti-Arnulphi monachi abbatiam illam loco Rumiliaci a se dati accipere non potuere, cum semper *Rumiliaco* potiti sint, nunquam vero episcopi. Imo ipsemet falsarius id fatetur; cum inter alia bona quæ præsenti anno ab Ecclesia Sancti-Arnulphi possessa supponit, Rumiliacum numeret. Hæc ejus verba : «Triginta etiam mansi cum Ecclesia et decimatione in villa, sive curia quæ vocatur Rumeliacum». Meurissius, qui hujus Rescripti suppositionem non animadvertit, pag. 269, testatur Ecclesiam *Sancti-Arnulphi* etiamnum *Rumiliacum* possidere, virtute donationis Caroli Calvi, cujus Chartam ibidem recitat. Ex documento itaque adeo vitioso deduci non potest Pontifices Romanos hoc sæculo Indictionem a kalendis Januariis aliquando exorsos esse; certumque esse debet nullam hac in re Leone IX sedente immutationem factam.

LEONIS IX ANNUS 2. — CHRISTI 1050.

1. *Duæ Synodi Romæ et Vercellis, præsertim contra hæresim Berengarii.* — Quinquagesimus post millesimum sequitur annus, Indictione tertia inchoatus, quo a sanctissimo Leone papa duæ celebratæ sunt Synodi, altera Romæ post Pascha, altera autumni tempore Vercellis. De ambabus Hermannus ita hoc anno : « Dominus papa post Pascha Synodum item Romæ collegit, et subsecuto tempore ultra Romam progrediens, nonnullos eo locorum principes et civitates, tam sibi quam imperatori jurejurando subjecit, Beneventanosque adhuc rebellantes excommunicavit. Nonnulli etiam exterarum principes gentium, missis ad eum, utpote Apostolicum virum, legatis, subjectionem ipsi promittunt ». Hæc ipse. Sed de excommunicatis Beneventanis his omnino contraria habet Leo Ostiensis, cum ait[1] : « Sequenti anno prædictus Pontifex rursus ad monasterium venit, et in crastinum ac die altero, Apostolorum Petri et Pauli missas solemniter celebravit : et cum die illo sabbatum esset, ingressus ad mandatum fratrum, pedes duodecim monachis lavit, et ipse vicissim ab illis lotus, in refectorium quoque cum eis una bibiturus ingressus est : inde perrexit Beneventum, urbemque ab excommunicatione prædecessoris sui benignus absolvit ». Hæc Leo.

2. De altera autem Synodo hoc anno ab eodem Pontifice celebrata hæc habet idem qui supra Hermannus : « Ipse autumno dominus papa Synodum Vercellis collegit, et Hunfridum archiepiscopum pro quadam inter Ravennatem et Romanam Ecclesiam contentione ab officio suspendit; indeque Gallias et episcopatum suum Leucorum civitatem revisit ». Hæc Hermannus de rebus Leonis Pontificis hoc anno, verum de rebus gestis in duobus hisce Conciliis admodum jejune. Nos autem, quæ ex Lanfranco in Commentario contra Berengarium de hac eadem Synodo Romana, cui ipse interfuit, didicimus, in medium sic asserimus. Ait enim : « Tempore sancti Leonis papæ delata est hæresis tua (alloquitur Berengarium ipsum) ad Apostolicam Sedem. Qui cum Synodo præsideret, ac resideret secum non parva multitudo episcoporum, abbatum, diversique ordinis e diversis regionibus religiosarum personarum, jussum est in omni audientia recitari, quas mihi de Corpore et Sanguine Domini litteras transmisisti. Portitor quippe earum legatus tuus, me in Nortmannia non reperto, tradidit eas quibusdam clericis. Quas cum legissent, et contra usitatissimam Ecclesiæ fidem scriptas animadvertissent, zelo Dei accensi, quibusdam ad legendas eas porrexerunt. Itaque factum est, ut non deterior de te quam de me fuerit exorta suspicio, ad quem videlicet tales litteras destinaveris, putantibus multis me fovere ac favere quæ a te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua revera ita esse indubitanter tenerem. Igitur cum a quodam Rhemensi clerico Romam perlatas recitator legerat, intellecto quod Joannem Scotum extolleres, Paschasium damnares, communi de Eucharistia fidei adversa sentires : promulgata est in te damnationis sententia, privans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu privare sancta ejus communione satagebas. Post hæc præcepit papa ut surgerem, pravi rumoris a me maculam abstergerem, fidem meam exponerem, expositam plus sacris auctoritatibus quam argumentis probarem. Itaque surrexi, quod sensi dixi, quod dixi probavi, quod probavi omnibus placuit, nulli displicuit ». Hactenus de Synodo Romana Lanfrancus, in qua damnato, ut vidisti, Berengario, ipse Lanfrancus absolutionis sententiam retulit.

3. In hoc eodem Concilio contra Berengarium a Leone Pontifice celebrato, idem Pontifex decrevit pallium Dominico patriarchæ Veneto, eidemque privilegium concessit ut crucem ante se deferret, patriarchalemque sedem approbavit, et episcopis Venetiæ provinciæ et Istriæ scripsit, ut huic tanquam primati suo obedirent, eumque revererentur. Hæc ex scripto Chronico Andreæ Danduli. Quæ omnia renovata et confirmata ab Alexandro Secundo in Concilio Mantuano, idem auctor affirmat.

[1] Leo Ost. l. II. c. 85.

Sicque plene translatus fuit patriarchatus Gradensis in Venetum, qui hactenus titulo Gradensis sedis potitus erat.

4. Quæ autem contra eumdem Berengarium post hæc actitata sint eodem anno Concilio Vercellensi, a Lanfranco sic accipe : « Dehinc declarata est Synodus Vercellensis, quæ tunc proximo Septembri, eodem præsidente Pontifice, est celebrata Vercellis, ad quam vocatus non venisti. Ego vero præcepto et precibus præfati Pontificis usque ad ipsam Synodum secum remansi. In qua in audientia omnium, qui de diversis hujus mundi partibus illuc convenerant, Joannis Scoti liber de Eucharistia lectus est ac damnatus : sententia tua exposita ac damnata ; fides sanctæ Ecclesiæ, quam ego teneo et tenendam astruo, audita, et concordi omnium sensu confirmata. Duo clerici qui legatos tuos se esse dixerunt, volentes te defendere, in primo statim auditu defecerunt et capti sunt. Ab hac sententia nunquam discessit sanctus Leo in omnibus suis Conciliis, seu quibus ipse præsentiam suam exhibuit, seu quæ per legatos suos in diversis provinciis congregari instituit. Quæ sententia non effugit successorem quoque suum felicis memoriæ papam Victorem ». Hucusque Lanfrancus de Synodo Vercellensi. Cujus meminit etiam Guitmundus, in Commentario quem scripsit de Corpore et Sanguine Christi, eidemque præfuisse Leonem Pontificem tradit [1]. Ipse vero Pontifex (ut ex Hermanno patet) ubi Synodus Vercellensis absoluta fuit, trans Alpes iter dirigens, convenit imperatorem, in Saxonia tunc agentem. Reliqua itineris ejus dicentur anno sequenti.

5. *Acta Synodi in Hispania celebratæ sub Ferdinando Magno.* — Hoc eodem anno Ferdinandus Magnus, cum ob tumultus bellicos Ecclesias in suo regno Hispaniæ collocatas, excrescentibus vepribus, silvescentes cerneret, convocatis episcopis, Dominici agri cultoribus, eum ad optimam frugem revocare laborans, Concilium colligendum curavit, cujus decreta reperta in Ecclesia Cordubensi Antonius Augustinus exscripsit, nosque ejus Codicem nacti, ea hic tibi (quod cusa adhuc nesciamus) reddenda curavimus, ejusmodi præfixa inscriptione :

« Concilium Coyacense in diœcesi Ovetensi, Æra millesima octogesima octava, id est, anno Christi millesimo quinquagesimo, sub Ferdinando rege Primo Castellæ, qui cognominatus est Magnus ». Ex eodem Codice vetusto Ecclesiæ Cordubensis :

6. « Decreta Ferdinandi regis, et Sanciæ reginæ, et omnium episcoporum, in diebus eorum in Hispania degentium, et omnium ejusdem regni optimatum, Æra millesima octogesima octava.

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Ego Ferdinandus rex et Sancia regina, ad restaurationem nostræ Christianitatis fecimus Concilium in castro Coyaca, in diœcesi scilicet Ovetensi, cum episcopis et abbatibus et totius regni nostri optimatibus. In quo Concilio præsentes extitere Froilanus episcopus Ovetensis, Cyprianus Legionensis, Didacus Asturicensis, Syrus Palentiæ sedis, comes Visocensis, Gomezius Calaguritanensis, Joannes Pampilonensis, Petrus Lucensis, Cresconius Ziensis.

« In primo igitur titulo statuimus, ut unusquisque episcopus Ecclesiarum ministerium cum suis clericis ordinate teneat in suis sedibus.

« In secundo titulo, ut omnes abbates se et fratres suos et monasteria, et abbatissæ se et moniales suas et monasteria secundum B. Benedicti regant statuta, et ipsi abbates et abbatissæ cum suis congregationibus et cœnobiis, sint obedientes et per omnia subditi suis episcopis. Nullus eorum recipiat monachum alienum, aut sanctimonialem, nisi per abbatis sui et abbatissæ jussionem. Si quis hoc decretum violare præsumpserit, anathema sit.

7. « Tertio autem titulo statuimus, ut omnes Ecclesiæ et clerici sint sub jure sui episcopi ; nec potestatem aliquam habeant super Ecclesias aut clericos laici. Ecclesiæ autem sint integræ, et non divisæ, cum presbyteris et diaconis, et cum totius anni circuli libris, cum ornamentis Ecclesiasticis, ita ut non sacrificent cum calice ligneo vel fictili. Vestes autem presbyteri sint in sacrificio, amictus, alba, cingulum, stola, casula, manipulus. Vestes diaconi, amictus, alba, cingulum, stola, dalmatica, manipulus. Altaris vero ara tota sit lapidea, et ab episcopis consecrata. Hostia sit ex frumento sana et integra. Vinum sit mundum, et aqua munda, ita ut inter vinum, hostiam, et aquam Trinitas sit significata. Altare sit honeste indutum, et desuper lineum indumentum mundum. Subtus calicem et desuper corporale lineum mundum et integrum. Presbyteri vero et diacones, qui ministerio funguntur Ecclesiæ, arma belli non deferant, semper coronas apertas habeant, barbas radant, mulieres secum in domo non habeant, nisi matrem et sororem, aut amitam, aut novercam. Vestimentum unius coloris et competens habeant. Intra etiam dextros Ecclesiæ laici uxorati non habitent, nec jura possideant. Doceant autem clerici filios Ecclesiæ et infantes, ut Symbolum et Orationem Dominicam memoriter teneant. Si quis autem laicus hujus nostræ institutionis violator extiterit, anathema sit. Presbyter vero et diaconus, si hujus jussionis destructor extiterit, sexaginta solidos episcopo persolvat et gradu Ecclesiastico careat.

8. « Quarto vero titulo statuimus, ut omnes archidiaconi et presbyteri, sicut sacri canones præcipiunt, vocent ad pœnitentiam adulteros, incestuosos, sanguine mixtos, fures, homicidas, maleficos, et qui cum animalibus se inquinant ; et si pœnitere noluerint, separentur ab Ecclesia et a communione.

« Quinto autem titulo decrevimus, ut archidiaconi tales clericos, constitutis Quatuor Tempo-

[1] Guit. l. 1.

ribus, ad ordines ducant, qui perfecte totum psalterium, hymnos et cantica, Epistolas, Evangelia, et orationes sciant. Presbyteri ad nuptias causa edendi non eant, nisi ad benedicendum. Clerici et laici qui ad convivia defunctorum venerint, sic panem defuncti comedant, ut aliquid boni pro ejus anima faciant : ad quæ tamen convivia vocentur pauperes et debiles pro anima defuncti.

9. « Sexto vero titulo admonemus, ut omnes Christiani die sabbati advesperascente, ad Ecclesiam concurrant, et Dominica matutina, missas, omnes Horas audiant, opus servile non exerceant, nec sectentur itinera, nisi orationis causa, aut sepeliendi mortuos, aut visitandi infirmos, aut pro regis secreto, aut pro Sarracenorum impetu.

« Nullus etiam Christianus cum Judæis in una domo maneat, nec cum eis cibum sumat. Si quis autem hanc nostram Constitutionem fregerit, per septem dies pœnitentiam agat. Quod si pœnitere noluerit, si major persona fuerit, per annum integrum communione careat : si inferior persona fuerit, centum flagella accipiat.

« Septimo quoque titulo admonemus, ut omnes comites, seu majorini regales, populum sibi subditum per justitiam regant, pauperes injuste non opprimant, in judicio testimonium, nisi illorum præsentium qui viderunt aut audierunt, non accipiant. Quod si testes falsi convicti fuerint, illud supplicium accipiant quod in libro Judicum de falsis testibus est constitutum.

10. « Octavo autem titulo mandamus, ut in Legione et in suis terminis, et in Gallæcia, et in Asturiis, et in Portugale tale sit judicium semper, quale est constitutum in decretis Adefonsi regis pro homicidio, pro rauso, pro sajone, aut pro omnibus calumniis suis. Tale vero judicium sit in Castella, quale fuit in diebus avi nostri Sancii ducis.

« Nono quoque titulo præcipimus, ut triennium non includat Ecclesiasticas veritates, sed unaquæque Ecclesia (sicut canones præcipiunt, et sicut lex Gothica mandat) omni tempore suas veritates recuperet et possideat.

« Decimo vero titulo decrevimus, ut ille qui laboravit vineas aut terras in contentione positas, colligat fruges, et postea habeat judicium super radicem, et si victus fuerit laborator, reddat fruges domino hæreditatis.

11. « Undecimo autem titulo mandamus, ut Christiani per omnes sextas ferias jejunent, et hora congrua cibo reficiantur, et faciant labores suos.

« Duodecimo quoque titulo præcipimus, ut si quilibet homo pro qualicumque culpa ad Ecclesiam confugerit : non sit ausus aliquis eum inde violenter abstrahere, nec persequi infra dextros Ecclesiæ, qui sunt triginta passus, sed sublato mortis periculo et corporis deturpatione, faciat, quod lex Gothica jubet. Qui aliter fecerit, anathema sit, et solvat episcopo mille solidos purissimi argenti.

12. « Tertiodecimo titulo mandamus, ut omnes majores et minores veritatem et justitiam regis non contemnant, sed sicut in diebus domini Adefonsi regis fideles et recti persistant, et talem veritatem faciant regi, qualem illi fecerunt in diebus suis. Castellani autem in Castella talem veritatem faciant regi, qualem fecerunt Sancio duci. Rex vero talem veritatem faciat eis, qualem fecit præfatus comes Sancius. Et confirmo totos illos foros cunctis habitantibus Legione, quos dedit illis rex dominus Adefonsus, pater Sanciæ reginæ uxoris meæ. Qui igitur hanc nostram Constitutionem fregerit, rex, comes, vicecomes, majorinus, sago, tam Ecclesiasticus quam sæcularis ordo, sit excommunicatus, et a consortio sanctorum segregatus, et perpetua damnatione cum diabolo et angelis ejus damnatus, et dignitate sua temporali sit privatus. Finis ». Hæc ex Codice Cordubensi.

13. *Sueno rex Danorum et Jacobus rex Sueonum in quo deliquerint.* — Ad hæc tempora Leonis Pontificis spectat, quod Sueno rex Danorum cognomento Magnus, trium regnorum dominus, consobrinam ducens uxorem, cogitur a Romano Pontifice eam dimittere, cum diu frustra in hoc laborasset Adalbertus archiepiscopus Hamburgensis. Rem gestam ab Adamo ejus temporis auctore descriptam petamus : « Suen duo regna possedit, classemque parasse dicitur ut Angliam suo juri subjiceret : verum sanctissimus Eduardus, cum justitia regnum gubernaret, tunc quoque pacem eligens, victori obtulit tributum, statuens eum, ut supra dictum est, post se regni hæredem ». Quod factum ante biennium anno Domini millesimo quadragesimo octavo Rogerius habet. Pergit Adam : « Cum rex juvenis Suen tria pro libitu suo regna tenuerit, mox succedentibus prosperis, oblitus est cælestis regis, et consanguineam a Suedia duxit uxorem. Quod domino archiepiscopo Adalberto valde displicuit, furentemque regem, missis ad eum legatis, de scelere terribiliter increpavit : postremo nisi resipuerit, excommunicationis gladio feriendum esse. Tunc ille conversus in furorem, minabatur omnem parochiam Hamburgensem vastare et excindere. Ad quas minas imperterritus noster archiepiscopus, arguens et obsecrans, perstitit immobilis : donec tandem flexus tyrannus Danorum per litteras papæ, libellum repudii dedit consobrinæ. Nec tamen rex sacerdotum admonitionibus aurem præbuit, sed mox ut consobrinam a se dimisit, alias itemque alias uxores et concubinas assumpsit. Et suscitavit ei Dominus inimicos in circuitu multos, sicut Salomoni fecit proprios servos ». Hæc Adam. Qui de eodem rege inferius agens[1], plane fuisse doctum satis prædicat, atque de Christiana religione optime quidem meritum ; hoc tamen malo non caruisse, quod morbo luxuriæ laboraret. Idemque his subjicit statum Ecclesiæ Sveonum, sive Sveorum his temporibus

[1] Adam l. IV. c. 16.

nonnihil perturbatum a pseudoepiscopo pessimo, regi conjuncto, ac tandem Dei beneficio liberatum. Ait enim [1] :

14. « Cum hæc ibi gesta essent, Christianissimus rex Sueonum Jacobus migravit a sæculo, et successit ei frater ejus Emund pessimus. Nam iste a concubina Olaph natus erat, et cum baptizatus esset, non multum de nostra religione curavit, habuitque secum quemdam episcopum nomine Osmund Acephalum, quem dudum Sigefridus Northmannorum episcopus Bremæ scholis docendum commendavit. Verum is postea beneficiorum oblitus, pro ordinatione Romam accessit : indeque repulsus, per multa loca circumivit erroneus, et sic demum meruit ordinari a quodam Poloniæ archiepiscopo. Tunc veniens in Suediam, jactavit se a papa consecratum ad illas partes archiepiscopum. Sed cum noster archiepiscopus legatos suos ad Gamalam regem dirigeret, invenerunt ibi eumdem gyrovagum Osmund, archiepiscopali more crucem præ se ferentem. Audierunt etiam, quod Barbaros adhuc neophytos non sana fidei nostræ doctrina corruperat. Quorum ille præsentia territus, solitis populum regemque dolis impulit, ut legati repellerentur, quasi non habentes sigillum Apostolici. Illi quidem ibant gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Erant autem legati fratres Bremensis Ecclesiæ, quorum potissimus fuit Adalvardus senior, olim nostri claustri decanus, verum tunc Sueonum genti ordinatus episcopus. De cujus viri virtutibus multa possent dici, nisi properaremus ad alia ». Subjicit vero his idem auctor de cladibus quibus affectus est rex cum populo : qui legatum miserunt, ut episcopum legitimum accipere mererentur. Qui datus a Deo, munus Apostolicum quod acceperat digne exercuit, ut, quod idem subdit auctor, gentem Virnilanorum integram Christo lucratus, etiam miracula virtutum in populo fecisse dicatur.

Qui autem in locum Emund veneno defuncti successit, fuisse pium, idem auctor affirmat. Sed de his satis.

15. *Erectio monasterii et obitus SS. virorum.* — Hoc item anno Marianus Scotus de rege Scotiæ narrat, ipsum Romam venisse ad Limina Apostolorum, quem et effusa liberalitate argentum disseminasse in pauperes tradit, eumque Machetad nominatum.

Convenit hoc tempore sanctus Robertus Arvernensis, erecto monasterio, cui Casa-Dei nomen inditum, Leonem papam, ut illud Apostolicis muniret privilegiis : qui hoc fecit, sed et eidem præfecit ipsum, coluitque virum sanctum quibus opus fuit beneficiis. Hæc habent Acta Vitæ ipsius [1].

Hoc eodem anno, pridie idus Aprilis, S. Alferius Salernitanus monachus Cluniacensis, primus abbas monasterii Cavensis, quievit in pace, cujus sanctitate idem monasterium magnopere illustratum est. Successit in locum ipsius Leo ejus discipulus et sanctitate proximus, post quem ad multos annos non defecit propago sanctorum eidem monasterio præfectorum. Est autem Cavense monasterium ita dictum a loco, nempe a Cava Metelliana, quæ quinto lapide a Salernitana distat civitate versus Amalphitanos.

Hoc eodem anno sanctus Dadinus confessor Lucæ in Hetruria moritur insignis meritis, clarus miraculis, quem Lucenses propensiori studio colunt plura ab eo beneficia consecuti.

[1] Adam l. III, c. 15.

[1] Apud Sur. die XXIV April. tom. II.

Anno periodi Græco-Romanæ 6543. — Anno Æræ Hispan. 1088 — Anno Hegiræ 442, inchoato die 26 Maii, Fer. 7. — Jesu Christi 1050. — Leonis IX papæ 2. — Henrici III reg. 12, imp. 5. Constantini Monomachi imp. 9.

1. *S. Leo in Apuliam proficiscitur.* — A n. 1 ad 13. Wibertus in Vita sancti Leonis lib. 2, c. 4, loquens de rebus ab eo post suum e Gallia Romam reditum gestis, ait : « Semper memor officii sibi a Deo commissi, etc. Iter sumpsit peragraturus fines Apuliæ, ut Christianam repararet religionem, quæ ibidem videbatur pæne deperiisse : maximeque inter accolas regionis et Nortmannos concordiam componere satagens, quos dudum adjutores contra exteras gentes susceperant principes regni, sed tunc sævissimos tyrannos patriæ vastatores non sponte sustinebant. In hoc ergo sancto opere sollicite intentus venit Beneventum, ubi aliquandiu commoratus cuidam clinicæ, divina præeunte gratia, vitale præbuit auxilium, etc. Itaque zelo sanctæ religionis fervens præsul venerandus, apud Sipon-

tum (oppidum alias ad montis Gargani radices positum, nunc eversum) habito Concilio, duos deposuit ab officio archiepiscopatus, qui cum mercede sanctum assumpserant ministerium, vitio elationis unus ambiens præcellere alterum ». Huc referendum quod Baronius anno superiori num. 4 et seq. ex Leone Ostiensi lib. 2, cap. 82, narrat, Leonem scilicet IX Sipontum ad visitandam Ecclesiam Sancti-Michaelis archangeli profectum, et *in ipsa festivitate Palmarum* ad monasterium Casinense accessisse, die nempe octavo mensis Aprilis.

2. *Synodus Romana II sub S. Leone.* — « Inde repetito gressu », inquit Wibertus, « Romam rediit, ubi superna admonitus revelatione, B. Gerardum suæ sedis, Leucorum videlicet, olim præsulem, in numero sanctorum computandum statuit ». De Synodo ibi coacta hæc Hermannus Contractus ad annum ML : « Domnus papa Leo post Pascha Synodum item Romæ collegit ». In ea sanctum Gerardum Tullensem episcopum, de quo suo loco egimus, in sanctorum numerum retulit, ut ex litteris hujus canonizationis a Mabillonio Sæc. v Benedict. pag. 894 e tenebris erutis intelligimus, ex quibus etiam hujus Concilii epocha nobis innotescit : « Residentibus nobis Romæ », inquit in iis litteris sanctus Leo, « in Synodo in Ecclesia Salvatoris, cum multis coepiscopis nostris circa sexto nonas Maias, relatum est auribus nostris ab Udone Tullensi præposito eadem nocte ipsum domnum Gerardum in visione apparuisse cuidam venerabili monacho, etc. Decrevimus igitur, sic sancta annuente ac laudante Synodo, ut ex hoc sanctus habeatur, et colatur nono kalendas Maias, etc. Cujus sancti venerabile corpus per nos ipsos cupimus transferre », quod et reapse sub hujus anni finem sanctissimus pontifex præstitit. Mabillonius laudatus hanc Romanam Synodum ad annum superiorem, quo in hebdomada post Albas Romæ Synodus habita, revocat, quia ea in qua sanctus Gerardus canonizatus, ejus corporis elevationem præcedit. Verum vir doctissimus non animadverterat, non solum præcedenti anno, sed etiam currenti sanctum Leonem Romæ Synodum celebrasse, et Wibertum in ejus Vita diserte testari Gerardum in posteriori Synodo honoribus sanctorum donatum.

3. *Secunda profectio S. Leonis in Apuliam.* — Baronius num. 1 refert ex Leone Ostiensi lib. 2, cap. 85, sanctum Leonem ad monasterium Casinense venisse, indeque Beneventum urbemque *ab excommunicatione prædecessoris sui* absolvisse. Verum hæc profectio ad annum Christi insequentem pertinet. Ait enim Leo Ostiensis : « Sequenti anno prædictus Pontifex rursus ad monasterium venit, et in crastinum ac die altero Apostolorum Petri et Pauli missas solemniter celebravit. Et cum die illo sabbatum esset, etc. » Anno autem sequenti festum SS. Petri et Pauli, dies nempe XXIX mensis Junii in diem sabbati incidit, indeque Henschenius ad diem XIX April., in Commentario prævio ad Vitam sancti Leonis IX, num. 19, recte deducit hanc divi Leonis profectionem, non hoc anno, cum quo eam copulavit Baronius, sed anno MLI susceptam esse. Subdit Leo Ostiensis : Inde perrexit Beneventum, urbemque ab excommunicatione prædecessoris sui benignus absolvit. Sed hac in re Leo Ostiensis fallitur. Hermannus enim Contractus paulo post hunc annum demortuus ad annum ML, scribit de Leone : « Nonnullos locorum principes et civitates tam sibi quam imperatori jurejurando subjecit, Beneventanosque adhuc rebellantes excommunicavit ». Quæ post Pascha gesta, Hermannus affirmat. Numero autem 1 ostendimus, sanctum *Leonem* hoc anno in monasterio Casinensi et Beneventi ante Pascha fuisse, et in ea urbe aliquandiu moratum esse. Quare tunc Beneventani a Leonis prædecessore excommunicati non fuerant, ut perperam ait Leo Ostiensis. Hoc enim auctor Vitæ sancti Leonis a nobis ita citatus non tacuisset, imo sanctus Leo ad illos tunc non accessisset. Eo itaque in capite errat Leo Ostiensis, et sanctus Leo, qui hoc anno post Pascha Beneventanos rebelles excommunicavit, eos insequenti, quo iterum in Apuliam venit, ab excommunicatione absolvit. Neque dubitandum, quin *sanctus Leo* tunc Beneventanos Ecclesiæ restituerit, cum, teste Hermanno, anno currenti eos anathematizarit.

4. *Lis inter Gradensem et Forojuliensem episcopos in Concilio Rom. IV decisa.* — Baronius num. 3 secutus Andream Dandulum in Chronico ait, in hoc Concilio Romano sanctum Leonem *Dominico patriarchæ Veneto* pallium concessisse, et episcopis Venetiæ provinciæ et Istriæ scripsisse, ut huic tanquam primati suo obedirent. Verum facta hæc in alia Synodo Romana anno MLIII congregata, ut manifeste liquet ex Epistola ad episcopos Venetiæ et Istriæ, inter Leoninas ordine II, ab hoc sancto Pontifice data : « Noverit, inquit, vestra charissima nobis in Christo fraternitas, hac in præsenti Indictione sexta (quæ eo Christi anno usque ad Septembrem in cursu fuit) charissimum confratrem nostrum Dominicum Gradensem, imo novæ Aquileiæ patriarcham ad Synodum nostram Romæ habitam venisse ». Addit, judicio Synodi definitum fuisse : « Ut nova Aquileia totius Venetiæ et Istriæ caput et metropolis perpetuo haberetur, etc. Forojuliensis vero antistes, tantummodo finibus Longobardorum esset contentus, etc. Unde monendo mandamus et præcipimus vobis ex parte Dei et sancti Petri, et nostra, ut præfato Gradensi patriarchæ successoribusque ejus, in omnibus secundum jura Canonica obedientes sitis, sicut primati vestro et patriarchæ esse debetis, et sicut antecessoribus ejus nostri perpetuo confirmarunt ».

5. *Patriarchatus Gradensis sæculo* XV *Venetias translatus.* — « Sic plene », inquit Baronius citatus, « translatus fuit patriarchatus Gradensis in Venetum, qui hactenus titulo Gradensis sedis politus erat ». Verum nonnisi *Nicolaus V*, defuncto Dominico Michaele Gradensi patriarcha, translata

Gradensis Ecclesiæ dignitate in Venetiarum urbem, *sanctum Laurentium Justinianum* episcopum Castellanum seu Olivolensem patriarchali titulo auxit: suppressoque utroque titulo et Gradensi et Castellano, primum Venetiarum patriarcham creavit, *anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo, VIII id. Octob.* Pelagio II Ecclesiam Romanam administrante, metropolitana sedes ex urbe Aquileiensi Gradum translata fuit, et hæc urbs totius Venetiæ Istriæque metropolis ab eodem Pelagio II dicta, ut suo loco ostendimus. Deinde sancti Gregorii Magni tempore, defuncto *Severo* patriarcha Aquileiensi schismatico, Aquileiensis diœcesis in duos patriarchas distracta fuit, in Aquileiensem nempe et Gradensem, et metropolita Aquileiensis antiqua jurisdictione mulctatus. Dicta dein *Gradus, nova Aquileia,* ut Leander in episcopis Forojuliensibus variis testimoniis ostendit. Cum autem inter utrumque patriarcham, Leone IX sedente, quædam exorta fuissent dissidia, divisionem illam S. Pontifex confirmavit, «et Gradum, Novam Aquileiam, et Gradensem antistitem Novæ Aquileiæ patriarcham appellavit». Cæterum hoc tempore Venetis proprius nondum erat episcopus, sed circa annum DCCLXXVII, ut docet Justinianus lib. 12 Historiæ Venetæ, constituta fuerat «episcopalis sedes in insula Castellana, quæ Olivolus appellabatur, unde et episcopo Castellani semper nomen mansit: «tandemque sanctus Laurentius, ut mox diximus, sæculo XV ex episcopo Castellano seu Olivolensi primus patriarcha Venetus renuntiatus fuit. Quæ omnia ex historicis Venetis aliisque eruta.

6. *Berengarius in Synodo Romana II damnatus.* — Sed redeo ad Concilium Romanum, in quo ex verbis Lanfranci in Commentario contra Berengarium a Baronio recitatis constat, hunc damnatum, illum vero absolutionis sententiam retulisse. Indicta est postea frequentior Synodus ad proximum Septembrem *Vercellis*, ad quam vocatus est *Berengarius,* qui Romæ non erat, cum *Lanfrancus* a pravi rumoris macula expurgatus est. Aliquot ante annos *Lanfrancus* e Lombardia in Galliam venerat, et *Berengarium* inter magistros docentem invenerat, ac cum eo ejusque discipulis multas disputationes tanto successu habuerat, ut illum Turonas redire coegerit. Hinc nata inter utrumque contentio, quæ, postquam Lanfrancus in Normannia apud Beccense monasterium scholas publicas aperuit, plurimum aucta: «Is cum juveniles adhuc», inquit de Berengario Guitmundus, lib. 1 de Veritate Eucharistiæ, «in scholis ageret annos, ut aiunt qui eum tunc noverant, elatus ingenii levitate, ipsius magistri sensum non adeo curabat, libros insuper artium contemnebat, sed cum per se attingere Philosophiæ altioris secreta non posset: neque enim homo ita acutus erat, sed ut tunc temporis Liberales Artes intra Gallias pæne absolverant, novis saltem verborum interpretationibus, quibus etiam nunc nimium gaudet, singularis scientiæ sibi laudem arrogare, et cujusdam excellentiæ gloriam venari, qualitercumque poterat, affectabat. Factumque est, ut pompatico incessu, sublimi præ cæteris suggestu dignitatem magistri potius simulans, quam rebus ostendens, profunda quoque inclusione intra cucullum ac simulatione longæ meditationis, et vix tandem satis desideratæ diu vocis lentissimo quodam quasi plangore incautos decipiens, Doctorem se Artium pæne inscius profiteretur. Sed postquam a D. Lanfranco in Dialectica de re satis parva turpiter est confusus, cumque per ipsum D. Lanfrancum virum æque doctissimum Liberales Artes Deus recalescere atque optime reviviscere fecisset, desertum se a discipulis iste dolens, ad eructanda impudenter divinarum Scripturarum sacramenta, ubi ille adhuc adolescens, et aliis catenus detentus studiis nondum adeo intenderat, sese convertit. Sed et ibi insipiens; quippe in malevolam animam non introibit sapientia, ut ea quorum novitate omnium corda permoveret, atque ad se omnium oculos traheret, studiose perquirens maluit esse sub aliqua admiratione hominum hæreticus, quam sub oculis Dei private vivere Catholicus..... Aucupatis ergo nonnullis ratiunculis (neque enim ulla unquam hæresis sine aliqua verisimilitudine rationis invalescere potuit) adhibitis quoque paucis male a se capitulis Scripturæ sacræ, quæ multis errantibus laqueus est mortis, per egenos scholasticos jam per alimoniam, qua sustentabat eos, et per suos dulces sermones corruptos, quaquaversum potuit, clanculo hujus tanti mali nefandissimum virus effudit».

7. *In eo Concilio Lanfrancus absolutus.* — Ita loquitur Guitmundus, quia *Berengarius* novitatis amator, novas subtilitates et voces in rebus dialecticis et Theologicis excogitavit, quarum ope omnes difficultates eludebat; et hoc est quod ait Guitmundus eum «novis verborum interpretationibus singularis scientiæ sibi laudem arrogasse», ut hæc verba interpretatur Bulæus in Hist. Universit. Parisiensis pag. 406, Berengarium enim virum fuisse facundum ac eloquentem, multiplicisque doctrinæ, hujus temporis scriptores fatentur. Postquam per aliquot annos intra Philosophicarum quæstionum cancellos stetere disputationes, exorta tandem inter utrumque de quæstionibus Theologicis, præsertimque de augustissimo Eucharistiæ Sacramento controversia. *Lanfrancus* enim intelligens, *Berengarium* in schola sua opinionem *Joannis Scoti Erigenæ*, qui Caroli Calvi tempore vixit, suscepisse propugnandam, *Paschasiumque Rathbertum* inscitiæ et erroris arguere, contra ipse *Paschasium* veritatis Eucharistiæ acerrimum defensorem tueri aggressus, palam publiceque asseruit, *Joannem Scotum* fuisse hæreticum, ejusque opinionem de Sacramento Altaris doctrinæ orthodoxæ repugnare. Hinc, ut fit, inter utriusque fautores varii rumores sparsi, et Lanfrancus a *Berengario*, quasi ille male sentiret, accusatus, et in Concilio Romano hoc anno habito absolutus, ac *Berengarius* damnatus.

8. *Epocha Concilii Romani II.* — Hujus

Concilii Romani epocha ex Hermanno Contracto hujus temporis scriptore nobis innotescit, cum enim diserte prodat, *Vercellense* hoc anno habitum, certumque sit paulo ante Romanum celebratum fuisse, ea in dubium revocari non posset, nisi Durandus abbas Troarnensis, cujus libellus *de Corpore et Sanguine Christi*, post Baronii mortem editus, et in Biblioth. Patrum edit. Lugdunensis tom. XVIII recitatus, illud anno MLIII coactum insinuaret. Durandus autem hoc tempore floruit, et de eo Ordericus lib. 7 Hist. Ecclesiasticæ ad annum MLXXXVII ait : « Durandus Troarnensis abbas grandævus, ab infantia monachus, religione et sapientia præcipuus, Ecclesiastici cantus et divini dogmatis doctor peritissimus, sibi durus carnifex, aliisque mitis opifex » fuit. Is conventum *Brionensem* ante Vercellensem coactum refert ad annum MLIII, quod viris eruditis crucem fixit. Cossartius tom. IX Concil., in Notis ad conventum Brionensem, suspicatur Durandum scripsisse *anno* ML *in Normanniæ finibus*, et amanuensem pro *in* legisse III, detrita primæ litteræ media lineola. At Mabillonius tom. II Analect., in Observationibus *de multiplici Berengarii damnatione*, hanc conjecturam rejicit, quod in Codice Bigotiano Ms. ex quo libellus Durandi erutus, quique vetustissimus est, vox *tertio* non cifris expressa sit, sed integris ferme litteris. Cumque *Durandi* calculo adversetur Vita Leonis IX, qui anno MLIII Beneventi a Junio ad exeuntem annum, imo et ad subsequentem Martium commoratus est, recte concludit Mabillonius *Leonem* mense Septembri anni MLIII interesse nequivisse Vercellensi Concilio, proindeque illud ad præsentem annum, uti et Romanum, referendum esse ,ut aliqui viri docti ante eum præstiterant. Ad hæc cum *Durandus* juxta Ordericum citatum anno MLXXXVIII e vivis abierit, in opere suo memoria labi facile potuit. Multis exemplis liquet, auctores etiam coævos in narrandis quæ suis contigere temporibus, non raro hallucinari, præsertimque in temporibus exprimendis. Quare neque hoc Concilium Romanum, neque tria de quibus mox, ab hoc anno removenda. Denique novus chronographus Saxo, qui Concilium Rhemense anno MXLVI collocavit, anno MXLVII Vercellensis mentionem fecit, quia eum non latebat Rhemense anno tantum uno præcessisse Vercellense.

9. *Epistola Berengarii ad Lanfrancum in Concilio Romano lecta.* — Franciscus Roius antecessor Andegavensis, qui primus hanc difficultatem vidit dissolvitque, in Dissertatione *de Berengario,* Epistolam ad Lanfrancum a Berengario datam, et a Dacherio primum publicatam, eam esse existimat, quæ in hoc Concilio Romano prolata fuit. Hanc integram exhibeo, quia valde brevem : « Fratri Lanfranco Beringarius. Pervenit ad me, frater Lanfrance, quiddam auditum ab Ingelramno Carnotensi, in quo dissimulare non debui ammonere dilectionem tuam. Id autem est, displicere tibi, imo hæreticas habuisse sententias Joannis Scoti de Sacramento altaris, in quibus dissentit a suscepto tuo Paschasio. Hac ergo in re, si ita est, frater, indignum fecisti ingenio, quod tibi Deus non aspernabile contulit, præproperam ferendo sententiam. Nondum enim adeo sategisti in Scriptura divina cum tuis diligentioribus. Et nunc ergo, frater, quantumlibet rudis in illa Scriptura vellem tantum audire de eo, si opportunum mihi fieret, adhibitis quibus velles, vel judicibus congruis, vel auditoribus. Quod quandiu non fit, non aspernanter adspicias quod dico. Si hæreticum habes Joannem, cujus sententias de Eucharistia probamus : habendus tibi est hæreticus Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, ut de cæteris taceam ». Hanc autem Epistolam eam esse quæ in hoc Concilio lecta fuit, ex eo probat Roius, quod intellexit Concilium Romanum ex his litteris, « quod Berengarius Joannem Scotum extolleret, Paschasium damnaret, communi de Eucharistia fidei adversa sentiret ». Quæ tria Berengarius in hac Epistola præstat. Aliud argumentum profert Cossartius tom. IX Concil., pag. 1054, apud illum legendum.

10. *Berengarius hæresim suam in Normannia spargit.* — Quo in Normannia successu *Berengarius,* postquam Romæ damnatus fuit, hæresim suam sparserit, docet his verbis Durandus Troarnensis abbas, part. libelli sui de Corpore et Sanguine Christi : « Is autem (nempe Berengarius) Dominicæ Incarnat. anno millesimo quinquagesimo tertio (de quo ultimo numero mox egi) Normannorum finibus irrepsit, et ad cœnobium quod Pratellis nuncupatur appulit, Catholicoque viro, qui idem strenue regebat cœnobium, a quo et honeste satis exceptus fuerat, multa blasphemus impie delatravit : quod ipse quoque, eodem abbate Ansfredo nomine referente, dum apud me super tanta impietate valde quereretur, non multo post agnovi. In multis itaque subtiliter ab eodem abbate pertentatus, in multis perinde reprehensibilis et perfidus est repertus. Qui inde digressus, Normannorum principem (nempe Guillelmum) festinus adiit, quem sua quoque irretire perfidia subtiliter attentavit. Verum ille licet ætate adolescentiæ nondum excederet annos, tamen illum, quia Catholicæ fidei merito præditus erat et gratia, callide suspendit, secumque quoad regni sui mediterraneam deveniret sedem Briotnam (vel Brionam, recentioris Neustriæ mediterraneum oppidum) vocabulo detinuit, ubi undique coactis Catholicis ac sapientibus viris, super eadem re disponebat conflictum haberi.

11. *Conventus Brionensis adversus Berengarium coactus.* — « Eo ergo ventum est, et res sequenti die ventilanda proposita. Cumque multi ex tota Normannia sapientes, qui plurimi et clari habebantur, convenissent, præfatum hæresiarcham Berengarium, cum alio quodam quem secum adduxerat clerico, in cujus eloquentia victoriæ

sibi spem posuerat, ita coram omnibus confutaverunt, atque evidenti ratione superaverunt : quatenus eis silentium imponerent, verborumque, quibus fidem Catholicam tuebantur, assensum ab eis extorquerent. Berengarius autem tandem non sine pudore evadens Carnotum petiit, ubi positus de eadem quæstione se consulentibus (audita quippe jam longe lateque acta res fuerat) clericis ejusdem urbis nulla respondit, cum vero sibi opportunitas daretur, se responsurum promisit. Unde non multo post litteras, quas et ipse legi, dictavit, in quibus multa absurda fideique Catholicæ aliena anhelus declamavit : inter quæ Romanam Ecclesiam, caput videlicet totius Christianitatis, multa temeritate hæretico vocabulo denotavit, cum qua rectorem ejus, dominum scilicet papam Leonem, cujus fides catholica, spectabilis sapientia, laudabilis habebatur industria, quem non excepit, pariter infamavit, seque ad utrumque convincendum, dum respondere differret, interrogantibus intendisse retulit : tunc quippe instabat constituta dies Concilii postmodum Vercellis habiti. Has itaque litteras puritatis, ut sibi videbatur, plenas, sed revera multa vanitate refertas, Carnotensibus qui sibi quæstionem intentaverant, destinavit.

12. *Synodus Vercellensis adversus Berengarium habita.* — « Ipso autumno domnus papa Synodum Vercellis collegit », inquit Hermannus Contractus. Ipse sanctus Leo in Epistola ordine XII ad principes Britanniæ data, qua Armoricæ episcopos excommunicat, tum quod Turonensi archiep. subjici recusarent, tum quod simoniacas ordinationes facerent, in ejusdem fine ait : « Quod si vester archiepiscopus cum suis suffraganeis de hoc quod Turonicus pontifex clamat, deque simoniaca hæresi excusare se rationabiliter valuerint, Vercellensi Concilio KALENDIS SEPTEMBRIS futuro præsentes sint, nosque ibi, si Deus permiserit, erimus causas eorum audituri ». Ad eam Synodum, ut Lanfrancus in Commentario contra Berengarium refert, et ex eo Baronius num. 4, Berengarius vocatus non venit : « Joannis Scoti liber de Eucharistia lectus est ac damnatus » : Berengarii sententia etiam damnata : « duo clerici », qui se legatos Berengarii dixerunt, volentes eum defendere, « in primo statim auditu defecerunt, et capti sunt ». Post Vercellense Concilium *Berengarius* litteras ad Ascelinum, a Dacherio primum publicatas dedit, et ex responsione *Ascelini* ad Berengarium liquet, eas post Vercellense Concilium et ante Parisiense scriptas esse. Convictus enim *Berengarius* in Brionensi conventu ac in Vercellensi, ægre ferebat, asseri ab illis, qui colloquiis istis interfuerant, damnatum a se *Joannem Scotum*. Quare in sua ad *Ascelinum* Epistola, conatus est maculam illam eluere. In illis itaque litteris agitur de colloquio seu publica disputatione, Berengarium inter et *Ascelinum* atque *Willelmum* inita, ac de Berengarii damnatione in Synodo Vercellensi. Ex utraque Epistola præcipua seligo.

13. *Epistola Berengarii ad Ascelinum.* — « Audivi nunc jactitare Willelmum », inquit Berengarius in Epist. ad Ascelinum, « quod negare nequiverim hæreticum esse Joannem Scotum ; quod falsum esse testis mihi es, si satis meministi verborum meorum : quamvis hæreticum habeas tu quoque Joannem Scotum : quam inconsiderate, quam impie, quam indigne sacerdotio tuo non diutius te nescire permittat, ille, de quo Apostolus fidelibus promittit », sed et si quid aliter sapitis, et hoc Deus vobis revelabit. « Sapis enim contra omnes naturæ rationes, contra Evangelicam et Apostolicam sententiam : si cum Paschasio sapis, in eo quod solus sibi confingit, sacramento Domini Corporis decedere panis omnino substantiam. Verba autem mea de Joanne hæc tuerunt : non pervidisse omnia illius, sicut etiam nunc verum est ; quæ autem vidissem ad eam rem pertinentia, recitare me posse ex scriptis illorum, quos præfixeram habendos esse hæreticos in Epistola ad Lanfrancum, si Joannes ille hæreticus haberetur : cæterum si quid in illo viderem non satis delimatum, facile me improbaturum esse. Hæc et vere dicebam, et in nullam excussionem in transitu venire contendebam, propter causam superius dictam. Duo tantum protulit ille, sicut nosti, vir optimus, quæ a me audita ad eum pervenerant. Convincere ipsa verba in consecrationem panis instituta, non decedere sacramento panis materiam : et non esse virgam episcopalem, animarum curam. Horum prius ego, sicut meminisse potes, confirmavi : et ita planum est, ut sufficiat hæc sentire et convincere etiam puerulus in schola constitutus, qui vim juncturæ verborum non instrenue callet. De secundo, imo dixi, et confirmavi et confirmo, virgam illam esse animarum curam : ut facile advertere posset, qui vellet, quid sentirem. Et nunc quod apud episcopos agere susceperam, vellem, si mihi tutum fieret, saltem apud vos agere in audientia quorumcumque, etc. Quanquam totus in eo sim, ne quis transgrediatur terminos Patrum, Evangelistæ, Apostoli, Ambrosii, Augustini, Hieronymi ».

14. *Responsio Ascelini ad Berengarium.* — Respondet Ascelinus ad Berengarium : « Litteras tuas nuper lætus suscepi, sperans (festinum nobis tuæ correctionis) significari gaudium : quibus perlectis lætitia mea versa est in mœrorem, cum pristinum adhuc affirmare non destiteris errorem. O Deus ! ubi est illa vivacitas, illa subtilitas, illa prudentia, quibus affatim pollere solebas, etc. Tunc enim dictum fuit, quod et nunc testificamur, omnem Christianum debere in Pascha de mensa Dominica communicare, nisi pro aliquo crimine a se perpetrato, a tam salubri sequestretur convivio : hoc autem nullo modo fiat, nisi solo præcepto confessoris sui : alioquin claves Ecclesiæ annullantur. Sed, ut ad me redeam, omni re considerata, non indigne me ad prædictum colloquium convenisse credo. Attuli enim mecum, quod quandiu vixero,

adjuvante divina virtute, per sacerdotis ministerium, verum Corpus, verumque Sanguinem Christi effici. Quod, Scriptura attestante, satis evidenter probatur, si non sinistra interpretatione temeretur. Joannem vero Scotum, nec inconsiderate, nec impie, nec indigne sacerdotio meo habeo: quem toto nisu, totaque intentione ad hoc solum tendere video, ut mihi persuadeat, hoc videlicet quod in altari consecratur, neque vere Corpus, neque vere Christi Sanguinem esse. Hoc autem astruere nititur ex sanctorum Patrum opusculis, quæ prave exponit ». Post errorem illum pluribus confutatum concludit Ascelinus: « Pudeat te patrocinari librum, quem Vercellis in plenaria Synodo damnatum, te quoque propter eum hæresis macula notatum audivimus. Redi ergo, precor, ad Catholicam et Apostolicam traditionem, ut et in te compleatur illud Apostolicum quod mihi direxisti: *Sed et si quid aliter sapitis, et hoc Deus vobis revelabit* ». (Philipp. III.) Vides Vercellensem Synodum ab Ascelino *plenariam* vocari.

15. *Concilium Parisiense adversus Berengarium.* — Post Vercellense Concilium, *Parisiense* habitum, in quo coram Henrico I Francorum rege, XVII kal. Novembris damnatus est Berengarius. Hujus Concilii unus meminit Durandus Troarnensis abbas, qui parte 9, post ea quæ ex eo de conventu Brionensi diximus, de Concilio Parisiensi statim subjungit: « Cum autem tanti mali fama crebresceret, et omnium corda fidelium vehementius percelleret, perque multos hujusmodi virus latenter et aperte jam serperet, contigit ut ad aures etiam regis Francorum perveniret, qui consultu sui regni pontificum procerumque, Concilium PARISIIS cogi decimo septimo kalendas Novembris præcepit: ac præfatum Berengarium, aut ut sua dicta Patrum auctoritate firmaret multis sibi obnitentibus, aut si ea defendere nequiret, in Catholicam, cui obviare non posset, fidem prudenter transiret, interesse tantorum cœtui Patrum imperavit. Interea condicta venerat dies, frequensque conventus præsulum ac reliquorum sancti ordinis clericorum, necnon nobilium laicorum Parisiis factus est, sed jam dictus Berengarius malæ conscientiæ perculsus terrore, ut jussus erat, eo venire distulit, seque cum Brunone, suo videlicet episcopo Andegavensi, sub quo archidiaconi fungebatur honore, pro eo maxime continuit, quia eodem errore, utpote tanti viri credulus et ipse noscebatur involvi.

16. *Lecta in eo Berengarii Epistola.* — « Interea præsul Aurelianensis (qui ut videre est apud San-Marthanos, Isambardus erat) quosdam apices scheda haud parva digestos in conspectu omnium et regis (intererat enim) protulit: Et præcipiat, inquit, vestra sanctitas has litteras a Berengario editas, si libet recitari, quas ego quidem ab ipso nequaquam accepi, sed cum eas cuidam suo familiari, nomine Paulo, per veredarium dirigeret, violenter rapui. « Quibus susceptis, et ad recitandum traditis, omnium aures eriguntur, ora in silentium componuntur, corda ad intelligendum quæ continebantur in eis præparantur, sed inter legendum multum repente fit murmur, et per singula absurdi sensus verba gravis instrepit fremitus. Itaque omnibus talis lectio, quoniam nequissima sordebat hæresi, vehementer displicuit, damnato proinde communi sententia talium auctore, damnatis ejus complicibus cum Codice Joannis Scoti, ex quo quæ damnabantur sumpta videbantur; Concilio soluto discessum est ea conditione, ut nisi resipisceret ejusmodi perversitatis auctor, cum sequacibus suis ab omni exercitu Francorum præeuntibus clericis cum Ecclesiastico apparatu instanter quæsiti ubicumque convenissent, eo usque obsiderentur donec aut consentirent, Catholicæ fidei, aut mortis pœnas luituri caperentur. Quam ob rem territi, non multo post in Concilio super fidei suæ statu conventi (nempe in Concilio Turonensi, de quo suo loco), ita se sicut Ecclesia tenet Catholica credere fideliter, et sapere publice professi sunt, delatisque sanctorum pignoribus, ut omnibus satisfacerent, atque de veritate fidei quam professi fuerant, eos qui aderant certos facerent, sacramentum dederunt. Sed omissa de talibus relatione, quos post hæc ad apostasiam et priorem vomitum audivimus rediisse, libelli hujus tenorem, in quo fidei nostræ sinceritatem juxta antiquorum Patrum auctoritatem multis eorum exemplis adhibitis, ut potuimus, fideliter ostendimus». Et hic finis egregii Durandi libelli *de Corpore et Sanguine Domini*. Porro Paulus ille Berengarii familiaris, est *Paulinus* Metensis primicerius, ut diserte legitur in Epistola Adelmanni ad Berengarium. Sigebertus, c. 153 de Script. Ecclesiast., docet Adelmannum Epistolam scripsisse *ad Paulum Metensem primicerium*, qua monebat, uti et ipse Berengarium communem amicum suum ab errore revocaret, sed ea ad nos non pervenit.

17. *Synodus Parisiensis post Vercellensem celebrata.* — Baronius anno MXXXV, ut ibidem vidimus, hoc *Parisiense Concilium* convocatum ex *Theoduini Leodiensis* episcopi ad Henricum Francorum regem Epistola intellexerat; sed habitum non esse eadem ipsi Epistola persuaserat, quia ejus tempore laudatus Durandi libellus non extabat. Franciscus Roius, in Dissert. de *Berengario*, Synod. Parisiensem ante Vercellensem collocat, quod Durandus dicat: « Cum instaret constituta dies Concilii postmodum Vercellis habiti ». At, ut Cossartius tom. IX Concil. pag. 1060 jam animadvertit, *Durandus* id non ad Parisiense Concilium refert, sed ad Berengarium respondere interrogantibus tunc temporis cunctantem. Imo *Parisiense* Concilium non commemorat, nisi post factam de Vercellensi mentionem exiguam illam quidem, sed quæ ad consilium suum satis esset, nempe ut causam indicaret Berengariani silentii. Hoc enim loco *Durandus* ea duntaxat enarrat, quæ adversus *Berengarium* in Gallia gesta sunt, in Brionensi con-

ventu, in Parisiensi Concilio, ac denique Turonensi; Romanas Synodos quatuor ne appellat quidem, Vercellensis mentionem facit nomine uno tenus, ob causam jam dictam. Coacta autem *Parisiensis* Synodus, licet in Vercellensi confecta res esset, quia forte causabatur *Berengarius* Vercellis neque se auditum esse, cum abesset, neque legatos suos, cum primo statim aditu teste Lanfranco defecerint. Contumax itaque *Berengarius* hæresiarcha erat, qui Vercellensi judicio cum non pareret, ad id per Gallicanam Synodum cogendus videbatur. Quod autem opponitur, causari *Theoduinum* Leodiensem antistitem in sua ad Henricum regem Epistola, *Berengarium* a Romano Pontifice nondum esse damnatum, respondet idem Cossartius, id neque scripsisse Theoduinum, ut legenti ejus Epistolam constabit, neque scribere potuisse, cum Romanæ Synodi judicium ignorare non posset. Denique non est disceptata in Synodo Parisiensi *Brunonis* causa, quantum ex Durando intelligi potest, et Theoduini consilia *Henricus rex* eatenus secutus est. Hoc unum autem præcipuum (nam appendicis loco cætera) *Theoduinus* suadebat, ut supersederet judicio, donec *acciperetur Romanæ Sedis audientia*, hoc est audiendi et cognoscendi potestas, cum episcopum non oporteat damnationis subire sententiam, *præter Apostolicam auctoritatem*, ut inquit Theoduinus.

18. *Berengarii Epistola ad Richardum.* — Dacherius, tom. II Spicilegii, refert Berengarii Epistolam *ad Richardum* datam, qua eum obtestatur, quatenus apud *Henricum Galliæ regem* pro se intercedat, ut damnum post Synodum Parisiensem sibi illatum a se removeret, exponeretque *injustissime* damnatum Joannem Scotum, *injustissime* item assertum fuisse Paschasium in Concilio Vercellensi, ac clericos Carnotenses indignissima in regias aures effutiisse: se præsto esse ut illius majestati et quibus vellet ex Scripturis illud probaret: ac clericos Carnotenses perverse regi exposuisse sententiam Fulberti *gloriosæ memoriæ* episcopi de Eucharistia, quæ revera S. Augustini sit. Denique regem nosse oportere, « quæ scripsit Joannes Scotus monitu illum scripsisse, precarioque Caroli Magni antecessoris sui (ita Carolus Calvus vocatus, ut suo loco demonstravimus) : qui quantum circa res gerendas perstrenuus, tantum circa religionem devotus, ne in eruditorum carnaliumque illius temporis prævaleret ineptia. Erudito vero Joanni illi imposuit colligere de Scripturis quæ ineptiam illam converterent. Unde ferat oportet defuncto patrocinium contra calumnias nunc viventium: ni se malit exhibere indignum successione, et sede illius magnifici antecessoris sui, qui etiam circa negotium intelligendarum Scripturarum sollicitus, ab erudito vivo viro, non ad tenebrandum veritatis lumen tale exigit obsequium », et cætera tom. IX Concil. legenda.

19. *Epistola Theoduini episc. Leodiensis ad Henricum regem adversus Berengarium.* — *Theoduinus* Leodiensis episcopus, cum Parisiensem Synodum indictam esse fama accepisset, ad Henricum Galliarum regem Epistolam illam scripsit, quam Baronius anno MXXXV recitat, et Durando Leodiensi episcopo perperam tribuit. In ea ait Theoduinus : « Fama supremos Galliæ fines prætergressa, totam Germaniam pervasit, jamque omnium nostrum replevit aures, qualiter Bruno Andegavensis episcopus, antiquas hæreses modernis temporibus introducendo, astruant Corpus Domini, non tam corpus esse, quam umbram et figuram corporis Domini, etc. Quos ad revincendum et publice confutandum, eo zelo eoque fervore, quo erga sanctam Ecclesiam divina inspiratione plurimum semper ardetis, aiunt vos Concilium advocasse, ubi tandem illud totius nobilissimi regni vestri, heu! nimis turpe opprobrium, de medio auferatis, etc. Sed desperamus id fieri posse cum Bruno existat episcopus : episcopum autem non oportet damnationis subire sententiam, præter Apostolicam auctoritatem, etc. Ergo majestatem tuam omnes exoratam vellemus, ut interim illorum impiam, sacrilegam et nefariam assertionem audire contemneretis, donec accepta Romanæ Sedis audientia, damnandi potestatem haberetis. Quanquam hujusmodi homines nequaquam oporteat audiri, neque tam est pro illis Concilium advocandum quam de illorum supplicio exquirendum ». Epistolam suam his verbis claudit Theoduinus: « Quam ob rem Brunonem et Berengarium jam anathematizatos arbitramur. Quod si ita est, vere illis audientia Concilii deneganda est; et cum vestris cumque nostris episcopis, et (si vobis ita videtur) cum amico vestro imperatore, cum ipso papa, quæ vindicta in illos statuatur deliberandum. Est enim justum, ut quorum manus sunt contra omnes, omnium manus contra ipsos excitentur ». Mutila est hæc Epistola tam apud Baronium anno MXXXV quam tom. IX Concil.; quam cum integram Mabillonius tom. IV Analect. ex veteri Ms. exhibeat, ea in alia Conciliorum editione prætermittenda non erit.

20. *S. Leo PP. venit in Franciam.* — Hermannus Contractus ad annum ML narrata Vercellensi Synodo kalendis Septemb. congregata, subdit : « Inde Gallias et episcopatum suum Leucerum (legendum, Leucorum) civitatem revisit. Quoque tempore Agnes imperatrix tandem imperatori filium peperit ». De hac profectione Gallica mentionem facit Wibertus lib. 2 Vitæ sancti Leonis papæ, cap. 4, ubi de gestis ab eo hoc anno scribit : « Repetito gressu Romam rediit, ubi superna admonitus revelatione, B. Gerardum suæ sedis, Leucorum videlicet, olim præsulem, in numero sanctorum computandum statuit (initio nempe mensis Maii præsentis anni, ut supra diximus). Eodemque anno in patriam regressus ipsius sanctos artus cum summa gloria transtulit. Quæ omnia dilucide sunt exarata in ejusdem Vita et miraculis ». Quare cum in Vita sancti Gerardi episcopi Tullensis, a Vin-

drico abbate Sancti-Apri, ab Henschenio ad diem XXIII Aprilis primum publicata, nulla sit mentio, nec canonizationis, neque translationis sancti hujus antistitis a sancto Leone peractarum, perspicuum est, Vitam, de qua Wibertus loquitur, adhuc desiderari, aut scriptam a Vindrico ibidem mutilam esse; præsertim cum miracula a sancto Gerardo post mortem patrata in ea non legantur.

21. *Transfert corpus S. Gerardi episc. Tullensis.* — Mabillonius Sæc. V Benedict. p. 895, ait Leonem, quando corpus sancti Gerardi hoc anno elevavit, Privilegium concessisse *Dodoni* Sancti-Mansueti abbati « anno Inc. Domini ML, Indict. IV, datum Tulli in majori Ecclesia, II kal. Novemb., per manus Udonis Tullensis Ecclesiæ primicerii, cancellarii et bibliothecarii sanctæ Apostolicæ Sedis, anno apostolatus domni Leonis Noni papæ II, episcopatus Tullensis XXVI ». Eamdem subscriptionem Mabillonius refert lib. II de Re Diplom. c. 25, num. 7, aitque maxime observandam esse epocham duplicem, nempe ejus *Apostolatus* seu Pontificatus, et *episcopatus Tullensis*, idque propter honorem loci, in quo hoc Instrumentum concessit, memorare Pontifici his in litteris visum esse. Verum vir doctissimus animum non advertit ad errorem qui cubat in anno episcopatus; cum enim ex Wiberto in Vita S. Leonis lib. 1, cap. 5, constet eum anno millesimo vicesimo sexto episcopum Tullensem electum esse, hoc anno XXV Pontificatus annmu exorsus est, ideoque vel amanuensis vel typographus loco anni 25, posuit 26. Cæterum sanctus *Leo* creatus Pontifex Romanus Tullensem episcopatum non deposuit, ut notat Baronius an. MXLIX, num 6, ideoque in laudato Diplomate præsulatus sui annum notavit, quod in aliis ejus Diplomatis non memini me legisse.

22. *Magnus Norvegiæ rex ab Anglia invadenda impeditur.* — Ad num. 13. Decretum quo *Dani* a corona Angliæ arcebantur, inquit Alfordus ad annum MXLV, num. 1, externis principibus, qui a *Canuto* Angliæ rege et majoribus ejus descenderant, præjudicium censebatur. *Magnus* Norvegiæ rex id tulit cæteris impatientius. Is sancti *Olavi* filius, qui in *Canutum* sæpe pugnaverat, *Canuti* jura, sui juris esse, ac proinde Angliam, prætendebat : sed cernens se omni spe dejectum ea alia via quam armis potiundi, expeditionem eo paravit; ratus tam facilem sibi, quam *Swano* Canutoque alias fuerat, victoriam. Sensit hoc *sanctus Edoardus* Angliæ rex, et contra paravit occurrere; certus se tempore, loco, natalibus, et omni juris apice potiorem. Dum hæc utrimque expediuntur, et miles in procinctu est, *Swanus* Danorum rex, Norwegiam incurrere, eam depopulari sibique subjicere, avito inter utrosque odio', contendit. Quod *Magni* Norvegiæ regis consilium evertit, avertitque ab Anglia hostilem impetum. Wigorniensis paucis hæc complexus ait : « Quo anno (scilicet MXLV), rex Anglorum Eadwardus ad Sandicum portum congregavit classem validam contra Magnum Norreganorum regem, Angliam adire disponentem, sed bellum a Swano rege Danorum illi illatum, iter impedivit ». Idem habent Florilegus, Rogerius Hovedenus, Simeon Dunelmensis de Gest. reg. Angl., et alii ad annum MXLV.

23. *S. Eduardus Angliam Daniæ regi vectigalem non reddidit.* — Quare corrigendus est Adamus Bremensis, quem Baronius sequitur. Ille enim aliter rem gestam narrat, scilicet non *Magnum* Norvegiæ regem, sed *Swanum* Danorum regem movisse : *Edoardum* regem, non vim vi, sed preces et supplicia, subjectionem denique opposuisse : quæ omnia cum fide historiarum Anglicarum e diametro pugnant. Hæc Adami lib. 3, cap. 12, verba : « Sven duo regna possedit, classemque parasse dicitur, (ideoque id auditione tantum acceperat Adamus) ut Angliam suo juri subjiceret. Verum sanctissimus Eduardus, cum justitia regnum gubernaret, tunc quoque pacem eligens, victori obtulit tributum, statue ns eum, ut supradictum est, post se regni hæredem ». Quæ verba postquam Baronius currenti anno recitavit, mox de suo addit : « Quod factum ante biennium, anno Domini MXLVIII Rogerius habet ». Verum Rogerius Hovedenus, ad eum annum, non contradicit iis quæ ad annum MXLV scripserat, quæque modo recensuimus. Non dicit, *Swanum* bellum in Angliam, sed pacem meditatum esse : non dicit, *Edoardum* regnum illi promisisse, sed tantum pacem a Swano oblatam admisisse. Hæc ejus verba : « Anno MXLVIII, Swanus Danemerciam recepit, et Haroldus Herfager, Siwardi regis Norreganorum filius, et ex parte matris frater sancti Olavi, patruus scilicet Magni regis, Norregam repetiit : brevique post tempore suos nuntios ad regem Anglorum Eadwardum misit, et pacem amicitiamque ei obtulit, cum, Swano mortuo, in Norwegiæ regnum successisset ». Quibus Wigorniensis ad annum MXLVIII addit : « Ad quem etiam (Eduardum sc. regem) rex Danorum Swanus legatos mittens, rogavit ut ei navale mitteret adjutorium ». Non ergo *Swanus* aut *Haroldus* Edoardum coegit ad indigna; nec *Edoardus* adhuc externo principi obligavit Angliam ; nec obligationis umbra in Annalibus Anglicis apparet, ut recte Alfordus explicat, ideoque Adamus hac in re levibus rumoribus deceptus est.

24. *Pia peregrinatio Machetadi Scotiæ regis, ejusque leges.* — Ad num. 15. « Rex Scotorum Machetad Romæ argentum spargendo distribuit», ait Vigorniensis ad hunc Christi annum. Ad hunc regem referendæ leges Ecclesiasticæ, quas Spelmannus, pag. 571, inscribit ad annum ML. « Leges Ecclesiasticæ Maccabæi (qui et Mabbetha, a Malmesburiensi lib. 2 de Reg., cap. 13, appellatus, a Florilego Macbotus, ab aliis communiter Macbetka vocatur) regis Scotorum e sæcularibus suis depromptæ : Christo initiatum ad profanum judicem non vocato : vocatum comparentemve non judicato, sed ad sacros antistites remittito. Decimam partem

terræ nascentium, pastoribus Ecclesiarum libere conferto, Deumque semper votis et oblationibus consuetis adorato; qui pontificis auctoritatem annum totum execratus contempserit, neque se interim reconciliaverit, hostis Reip. habetor : qui vero duos anno in ea contumacia perseverarit, fortunis omnibus mulctator ».

25. *Floret S. Robertus abbas Casæ-Dei.* — Henschenius ad diem xxiv Aprilis, quo *sanctus Robertus* abbas Casæ-Dei, celeberrimi apud Arvernos in diœcesi Claromontano monasterii Benedictini, colitur, ejus Vitam ante annum mxcvi a Marbodo archidiacono Andegavensi postea episcopo Redonensi in Britannia Armorica editam, et librum tripartitum *de Miraculis sancti Roberti*, a Bertrando monacho Casæ-Dei compositum exhibet, ex quibus discimus, eum Arvernis natum, a patre qui originem ducebat a Giraldo seu Geraldo comite Aureliacensi in superiori Arvenia, cujus Vitam scripsit sanctus Odo abbas Cluniacensis. Cum canonicus esset, virtutum incrementis proficiens, ad montem, qui nunc *Casa-Dei* dicitur, se transtulit, ubi monasterium construxit, idque, ut legitur in Chronico Malleacensi, anno mxliii. Robertus non solum socios instruebat, sed et incolarum mitigabat pristinam feritatem, paulatimque eos brutis moribus exuens, tanquam de feris homines faciebat. Leo Nonus, cum ejus sanctitatis famam audivit, non solum ejus consilium Decretis Apostolicis roboravit, sed etiam illum invitum ac renitentem Casæ-Dei abbatem constituit. « Præter sæcularium non modicam multitudinem, quorum animas verbo prædicationis suæ vitæque exemplo, orationum etiam suffragiis est lucratus, ex quibus ad trecentos ferme monachos acquisivit (præter Ecclesias circiter quinquaginta post diuturnam desolationem ad Dei servitium reparatas) illud constat esse præcipuum, quod unicæ simplicitatis ac charitatis suæ formam transfudit in discipulos », inquit Marbodus citatus, qui annum ejus mortis non memorat, sed quem nos edocet Bertrandus laudatus, a quo Distinctione i, cap. 18, Robertus mortuus dicitur « in Resurrectione post Octavas tertio die sublimia ascendens, die xv kalendas Maii, ac sepulturæ traditus die viii », scilicet kalendarum Maii, qui characteres annum mlxvii designant, quo Roberti mortem collocat chronographus Virdunensis p. 197, qui addit, eum monasterio *annis novem* præfuisse antequam fieret abbas. Quare perperam reprehendit Henschenius auctorem Chronici Malleacensis, qui ait Robertum monasterium Casæ-Dei *quindecim annis* rexisse. Nam hic chronographus annos illos ab eo tempore repetit, quo *Robertus* a sancto Leone jussus est monasterio tanquam abbas præesse, ideoque ab anno mlii, et chronographus Virdunensis utrumque tempus notavit, sed anni quibus abbas fuit injuria temporis in exemplari deleti sunt, tantumque in eo legitur, et *factus abbas..... præfuit annis.....*

26. *Moritur S. Alferius primus abbas Cavensis.* — Ughellus tom. vii Italiæ Sacræ de episcopis et archiepiscopis Ecclesiæ Salernitanæ verba faciens, ex autographis Monumentis monasterii *Cavensis*, ab urbe Salernitana non longe dissiti, Catalogum abbatum profert, aitque sanctum *Alferium* seu *Adelferium* celeberrimi illius monasterii fundatorem illud anno nongentesimo octogesimo construxisse, et « usque ad millesimum quinquagesimum salutis annum, quo pridie idus Aprilis, quo Dominica Cœna recolebatur, spiritum emisit », rexisse. Ejus Vitam, ab anonymo Venusini cœnobii abbate sæculo sequenti compositam, recitat Henschenius ad diem xii mensis Aprilis. Monachum induit in monasterio Cluniacensi, sed *Gisulpho* hujus nominis primo Salerni principe petente, Salernum remissus est, ubi « ejusdem civitatis fere omnia monasteria eidem committenda remittuntur ». At vir sanctus internæ quietis splendoribus assuetus *Cavam* secessit, soli Deo placere desiderans. Ejus sanctitatis fama longe lateque sese diffundente : « cœperunt nonnulli sæculum relinquere, et ejusdem se magisterio subjugare. Inter quos et vir venerabilis Leo Lucensis, et Desiderius Beneventi nobilis, ad æmulandum piæ virtutis ejusdem studium, se ejus magisterio subdiderunt. Quorum nimirum alter post eum Cavensi monasterio præfuit, alter Sancti-Benedicti Montis-Casini abbas constitutus, dehinc in totius orbis culmine, videlicet Romanæ Ecclesiæ Pontificatum sublimatus est », dictus in Pontificatu Victor III, qui lib. 3 Dialog. testatur, se religiosam ac Deo amabilem *Alferii* vitam admiratum esse. Idem Venusinus abbas scripsit Acta quatuor primorum sanctorum abbatum monasterii *Cavensis,* nempe Alferii, B. Leonis Lucensis, Petri Salernitani, et Simeonis.

LEONIS IX ANNUS 3. — CHRISTI 1051.

1. *S. Joannes Gualbertus excipit Leonem papam.* — Annus millesimus quinquagesimus primus Indictione quarta incipit, quo Leo papa ex Germania rediit in Italiam. Accidit autem, sive hoc itinere, vel alio (sæpe enim contigit ex Italia in Germaniam proficisci et ex Germania redire Romam) ipsum Pontificem transeuntem per Hetruriam hospitari in monasterio Passiniano apud sanctum Joannem Gualbertum. Quid tunc mirandum acciderit, accipe ex Actis ejus [1] : « Manente viro Dei in monasterio Passiniano, Leo papa illuc transiens cum curia sua, volebat illic cibum capere. Quæsivit ergo vir sanctus ex œconomo suo, num pisces haberet beatissimo Pontifici offerendos ; cumque didicisset nullos eum habere, conversos quosdam jussit ire piscatum in fluvio, sive lacu vicino. Cunctis affirmantibus illic pisces non inveniri, perstitit in sententia, dicens ut irent, et Domini auxilium sibi affuturum minime dubitarent, Itum est ergo, et duo magni lucii capti sunt. Eos cum omni admiratione apportatos ipse beatus vir Pontifici obtulit, gratissimo animo illos accipienti ». Ante decennium (ut ejus habent Acta) innotescere orbi cœpit egregia sanctitate ipse Joannes, dum parcens inimico, veniam in nomine Christi crucifixi petenti, sibi oranti crucifixi imaginem inclinare caput in signum gratæ sibi admodum actionis aspexit. Cum tanta victus divina clementia, monasticæ vitæ arripuit institutum. Sed postea abbatem deserens simoniacum, novi ordinis monachorum, dictorum Vallis-Umbrosæ, factus est institutor et auctor, virtutibus atque miraculis clarus.

2. *Papa Romam reversus, in Synodo habita clericorum continentiæ consulit.* — Sed redeamus ad Leonem papam redeuntem in Urbem. Ubi autem pervenit Romam, Synodum celebravit, de qua Hermannus paulo fusius verbis istis : « Nec multo post (a celebratione Natalis Domini), ipse (imperator) et dominus papa cum multis episcopis et principibus apud Augustam Vindelicam convenientes, Purificationem Dei Genitricis celebraverunt, Ravennateque archiepiscopo apud papam inibi reconciliato, charitative a se invicem discedentes, papa Romam revertitur ». Et paulo post : « Post Pascha item dominus papa Leo Synodum Romæ collegit, ubi inter alia Gregorium Vercellensem episcopum, propter adulterium cum vidua quadam avunculi sui sponsa admissum, et perjuria perpetrata, absentem et nescientem excommunicavit. Quem tamen non multo post Romam venientem, satisfactionem promittentem officio priori restituit ». In hac eadem Synodo ventilatam fuisse quæstionem de ordinatis ab episcopis simoniacis, ex Petri Damiani Epistola ad Henricum Ravennatem episcopum intelligimus, de qua agemus anno sequenti, quo scripta fuit. Insuper Leonem papam sanxisse decretum, quod constitutum vocabant, de continentia clericorum, testatur Petrus Damiani in Epistola ad Cunibertum episcopum Taurinensem, ubi et de feminis et clericis a malo usu inservientibus hæc statuisse eumdem Leonem Pontificem tradit : « In plenaria plane Synodo, sanctæ memoriæ Leo papa constituit, ut quæcumque damnabiles feminæ intra Romana mœnia reperirentur presbyteris prostitutæ, ex tunc et deinceps Lateranensi palatio adjudicarentur ancillæ. Quod videlicet salutare statutum æquitatis justitiæque plenissimum, nos etiam per omnes Ecclesias propagandum esse decernimus, quatenus percepto prius Apostolicæ Sedis edicto, unusquisque episcopus Ecclesiæ vindicet famulas, quas in sua parochia deprehenderit sacrilega presbyteris admixtione prostratas, æquitatis scilicet jure, ut quæ sacris altaribus rapuisse servorum Dei convincuntur obsequium, ipsæ hoc saltem episcopo per diminuti capitis sui suppleant famulatum ». Hæc Petrus. Cæterum ex succisis vepribus infausta vitulamina rursus exorta, falce Apostolica post sanctum Leonem papam amputanda fuerunt per successores Pontifices, rursumque radicitus excidenda, ut suo loco dicturi sumus.

Insuper sanctus Leo papa adversus quoque expilatores domorum episcopalium post obitum episcopi scripsisse ad Auximanos Epistolam repe-

[1] Vita Joan. Gualb. c. 11. extat apud Sur. die XII Jul. tom. I.

ritur, quæ in Codice Cassinate inter Epistolas Petri Damiani reperta, ab ipso Petro scripta legitur. Sic enim se habet :

3. *Leonis papæ Epistola ad Auximanos contra domorum episcopalium spoliatores.* — « Leo episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis omnibus Auximanis clero et populo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quia auctore Deo sic nobis unius Ecclesiæ cura specialiter est commissa, ut per dignitatem Apostolicæ Sedis etiam cæterarum Ecclesiarum generalis sit provisio delegata, nostro competere videretur officio, non solum quæ hactenus adversus easdem Ecclesias temerariis ausibus sunt usurpata corrigere, sed etiam, ne rursus eadem præsumantur, in posterum providere. Perversam autem et prorsus execrabilem quarumdam plebium consuetudinem, fama vulgante, cognovimus : ut videlicet suo defuncto episcopo, domum episcopi hostiliter irrumpentes invadant, facultates ejus prædonum more diripiant, prædiorum domos incendant, vites insuper et arbusta bestiali immaniores feritate succidant.

4. « Quod nimirum nisi Ecclesiastici vigoris fuerit censura correctum, haud dubium quin regionibus illis repentini furoris immineat gladius. Si enim honorare parentes primum dicitur in repromissione mandatum, si maledicens patri vel matri mulctari morte præcipitur : cujus animadversionis sententia digni sunt qui non carnales genitores persequi gestiunt, sed ipsam matrem suam Ecclesiam, in qua ex aqua et Spiritu sancto regenerati sunt, ut viperinum genus dissipare contendunt ? Etsi enim sacerdos quilibet ex debito humanæ conditionis obiit, sed Christus, qui animarum nostrarum episcopus est, ex virtute divinitatis in æternum vivit. Sicut enim Paulus dicit : Plures facti sunt sacerdotes secundum legem, eo quod morte prohiberentur permanere ; Jesus autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Deum ergo inhonorare convincitur, qui mortali episcopo vivente, terrena pressus formidine, ab Ecclesiæ se læsione cohibuit : defuncto autem eo, ad injuriam Christi qui immortalis Ecclesiæ sponsus est, fel odii et virus malitiæ, quod eatenus occultabat, effundit. Et fortasse episcopus in vita sua aliquem læsit ; sed Christus, qui Ecclesiæ custos relictus est, quid peccavit ? Si ergo illi qui nocuit, malum pro malo non redditur, cur æterno Pontifici qui nobis bona pro malis reddidit reverentia non habetur ? Verumtamen si Ecclesiæ prædo Dei Filium, immortalem proculdubio Pontificem videret, si eum ubique præsentem omnia nosse ac posse consideraret : coram ejus oculis admittere tam impium, tam sacrilegum facinus non auderet. Sed vere in illo completur quod per Psalmistam dicitur [1] : Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Porro si illi, qui bona sua Ecclesiæ conferunt, proprii reatus absolutionem felici commercio promerentur ; subsequenter autem illi, qui Ecclesiasticas facultates barbarica feritate diripiunt, in æternæ suæ damnationis voraginem cadunt ; qui nimirum novo et incomparabili criminis genere sic Judaicam perfidiam superant, ut non modo Gentilium errorem, sed et hæreticorum pravitatem detestabiliores excedant, a quibus videlicet Christus iterum crucifigitur, et corpus ejus, quod est Ecclesia, crudeliter laceratur.

5. « Deprimatur ergo ausus illicitus et nefarius diabolicæ instigationis, cohibeatur excessus, abstineat manus audax ab Ecclesiastico patrimonio, ne victus pauperum pereat, ne quod ex oblatione fidelium jam Deo factum est sacrificium præda raptorum fiat. Quisquis autem hujus nostri decreti improbus temerator extiterit ; ex parte Dei omnipotentis, et auctoritate beatorum Apostolorum Petri et Pauli, anathematizandum esse decernimus, et ut revera putridum membrum excommunicationis ferro a sanctæ Ecclesiæ corpore detruncamus. Sit igitur, nisi resipiscat, Anathema, Maranatha, omnesque maledictiones [1] Hebal super caput suum descendisse cognoscat. Observatoribus autem gloriam, et honorem, et incorruptionem quærentibus vitam æternam. Amen ». Cur autem ad Auximanos ejusmodi decretum Leo Pontifex scripserit, eosque præ cæteris redarguerit, ex Epistola Petri Damiani ad Clementem papam possumus existimare. Quod enim facinorosus ille esset episcopus, Ecclesiæque ut tyrannus non ut pastor præesset, civium animi exasperati ejus tyrannide, in bona ab eo relicta furorem in illum conceptum male converterunt.

6. *Leo papa Sublacum petit.* — Eodem tempore idem Pontifex Leo ex Urbe digressus ad Sublacense cœnobium profectus est. Quæ tunc ibi egerit, ejus monasterii vetera monumenta declarant : extat siquidem ibidem ejusdem monasterii antiquum Chronicon, in quo ista leguntur :

« Otto abbas trigesimus tempore sancti Leonis papæ Noni. Hic sanctissimus Pontifex Leo curam omnium gerens Ecclesiarum, cunctaque perlustrans, venit ad monasterium sancti Benedicti abbatis. Itaque Otto cognito Apostolici adventu, fugam petiit, et latuit Trevæ. Venerabilis autem Pontifex, cum venisset et monasterium sine rectore invenisset, contristatus est valde, destinatisque legatis fecit inquiri abbatem : qui venire renuit, quippe dimissus a Treverensibus, ivit in Campaniam, videlicet ad Sanctæ-Cæciliæ Ecclesiam, quæ est juxta Plumbinariam, et ibi usque ad obitum vitæ suæ mansit, mortuusque ibi jacet sepultus. Quapropter magnificentissimus Pontifex, habito Concilio, ordinavit in eodem cœnobio Humbertum ductum ex Francia. Sublacianos ad se vocavit in monasterio, quorum requirens monimenta chartarum, notavit falsissima, et ex magna parte ante se

[1] Psal. XIII.

[1] Deut. XXVII.

igni cremari fecit. Pontificali itaque præcepto confirmavit monasterio Sublacum et totam abbatiam, etc.» Plura de rebus præclare gestis ab eodem Humberto abbate habentur ibi, qui dira passus a tyrannis pervenit usque ad Alexandrum Secundum Romanum Pontificem, cum missionem petiit ab Hildebrando ejus archidiacono, ab eodem Pontifice illuc delegato.

7. *Confirmat jura metropolitani Salernitani.* —Hoc eodem anno, idem Leo Pontifex Salernitanæ Ecclesiæ metropolitanatus jura confirmavit, cum Joanni ejusdem Ecclesiæ archiepiscopo has Apostolicas litteras dedit, quas inter alias reperimus in Vaticana Bibliotheca :

« Leo episcopus, servus servorum Dei, sanctæ ac venerabili Salernitanæ Ecclesiæ, quæ est beatæ et semper Virginis Dei Genitricis Mariæ, ubi etiam gloriosum Matthæi Apostoli et Evangelistæ corpus cum beato martyre Fortunato requiescit, et per eum confratri nostro Joanni, ejusdem Ecclesiæ archiepiscopo, in perpetuum.

« Officium sacerdotale assumere, si interiori vigilantia perpendamus, oneris est magis quam honoris; quippe cui propria curare non sufficiat, nisi et salubriter gesserit aliena. Nam ad hanc pastoralis regiminis curam aggreditur, ut aliorum in se sollicitudinem pia provisione suscipiat, ut in eorum se custodia vigilanter disponat, ne nostra forte desidia invidus hostis rabida (quod absit) quemquam fauce deglutiat, et eorum ad nostram non immerito applicetur pœnam perditio, qui commissos sollicita custodire cautela negligimus. Exhibeamus ergo quod dicimus, et quibus divini dispensatione consilii præesse nos contigit, prodesse quantum possumus festinemus, ut dum creditor rationem nobiscum positurus advenerit, lucrum nos fecisse reperiat, et sua (sicut promisit) remuneratione lætificet. Et quoniam ad præsens Ecclesiam istam nullis bonis nostris honorare, ditare, vel ut oportet adaugere possumus, sua sibi confirmare, et indiscissa vel imminuta pia devotione censemus conservare. Unde fratris Joannis archiepiscopi petitioni libentissime annuentes, hoc Apostolatus nostri privilegium fieri decrevimus, statuentes Apostolica censura, ut quæ cumque imperatores, reges, principes, aut qui nunc clare principatur Guaimarius, ad hanc domum Domini contulit bona, vel omnia a quibuscumque Christi fidelibus concessa, vel in perpetuum sunt concedenda, rata semper et inviolata permaneant.

8. « Confirmamus etiam tibi ipsum ex integro archiepiscopatum Salernitanum cum sibi adjacentibus parochiis suis. Et insuper licentiam et potestatem damus ordinandi et consecrandi in his subjectis nobis locis, hoc est, Pestanensem episcopatum cum parochiis et adjacentiis suis, et Nolanum, et Consanum cum parochiis et adjacentiis suis, necnon Malvitanum, et Cusentinum, simulque episcopatum Bisunianensem, atque episcopatum Acerentinum cum omnibus parochiis et adjacentiis eorum. Necnon liceat tibi ordinare episcopos super congruentia loca, secundum regulam sanctorum Patrum, in ipsa integritate Salernitani archiepiscopatus. Et non habeant potestatem successores nostri in cunctis prædictis episcopatibus, quos vobis Apostolica auctoritate concessimus, deinceps in perpetuum episcopos consecrare, quemadmodum vobis concessum est.

9. « Si quis autem contra hujus nostræ præceptionis privilegium agere præsumpserit, aut præsumentibus consenserit, aut fautor extiterit, et non potius observare eum in integrum studuerit, sed nostram Apostolicam hanc præceptionis interdictionem transgredi præsumpserit : sciat se auctoritate beati Petri Apostolorum principis cælorum regni clavigeri nostroque anathematis vinculo et innodatum, et a regno Dei alienatum, atque cum diabolo et ejus atrocissimis pompis, transgressorem sanctorum Patrum canonica traditione deputatum ; quoniam scriptum est [1] : Terminos Patrum nostrorum nulla auctoritate illicitæ temeritatis transgredi præsumi. Et quia opportunitatis exigit ratio, protervos ac transgressores ex canonicæ correctionis fræno debere constringi; illius insuper speciali (spirituali) jaculo perdat animam, cujus temporali gladio Malchus amisit auriculam. Qui vero hujus nostri privilegii constitutionem et confirmationem observaverit, a Domino Deo benedicatur, et æterni regni, beato interveniente Mattheo Evangelista, particeps effici mereatur. Dat. XI kal. Aug. per manus Friderici diaconi, sanctæ Apostolicæ Sedis bibliothecarii et cancellarii, et domini Herimanni Coloniensis archiepiscopi et archicancellarii. Anno domini Leonis IX papæ III, Indict. quarta ».

10. *Obitus sancti Bardonis archiepiscopi Moguntini.* — Hoc eodem anno, quarto idus Junii ex hac vita migrasse sanctum Bardonem Moguntinum archiepiscopum, virtutibus clarum, cum sedisset annos undeviginti, scriptores rerum Germanarum hujus temporis testantur, Marianus Scotus, Hermannus atque Lambertus, qui ait ipsum, habito ex more in missa sermone, prædixisse suum instare obitum, seque ipsorum precibus commendasse : sic eodem mense ex hac vita migrasse.

11. *Henricus III nascitur.* — Quo pariter anno (ut auctor est Lambertus) quarto idus Novembr. Henricus imperator auctus est filio, eidemque Henrici nomen imponi voluit. Sed plane magno Ecclesiæ damno hunc genitum prævidit per visum, quæ ipsum gestabat in utero Agnes Augusta, nimirum se draconem parere virulentum : quod ipsum eadem sæpe testata scribitur ab auctore Vitæ Mathildis, ejusdem temporis scriptore, his versibus [2] :

[1] Prov. XX. — [2] Vita Mathild. l. I. c. 18.

Cujus erat mater regina videlicet Agnes,
Hunc in ventre gerens vidit, quod sit draco vere
In somnis infans. Hoc multis retulit ipsa.

At quam vera ista fuerint, ipsa declarunt eventa. Cum autem baptizatus est Henricus, sanctus Hugo abbas Cluniacensis suscepit eum de fonte, factus ei pater secundum spiritum, ut idem auctor affirmat his versibus[1] :

Inter quos abbas Hugo Cluniacensis hic astat,
Qui pater in lavacro regis fuerat sacrosancto.

[1] Lib. II. c. 1.

Anno periodi Græco-Romanæ 6544.— Anno Æræ Hispan. 1089.— Anno Hegiræ 443, inchoato die 15 Maii, Fer. 4. — Jesu Christi 1051. — Leonis IX papæ 3. — Henrici III reg. 13. imp. 6. Constantini Monomachi imp. 10.

1. *Floret S. Joannes Gualbertus fundator congregationis Vallis-Umbrosæ.* — Ad num. 1. *Sanctus Joannes Gualbertus* fundator congregationis Vallis-Umbrosanæ, in qua regula sancti Benedicti servatur, patria Florentinus fuit, et monachum induit in monasterio S. Miniatis in monte prope Florentiam, et temporis progressu ad *Vallem-Umbrosam* veniens, illic sedem fixit. Fama sanctitatis ejus per vicina loca sese diffundente, multi clerici et laici conversionis studio ad eum venere, inter quos fuere *Petrus*, *Igneus* postea cognominatus, tandemque Albanensis episcopus cardinalis. Novem monasteria vel ædificavit, vel congregationi suæ uniit, quibus postea alii abbates, qui ei successere, alia adjunxerunt. Præter Vitam sancti Joannis Gualberti, quæ extat apud Surium ad diem XII mensis Julii, *beatus Andreas* abbas ejusdem congregationis, sub hujus sæculi finem demortuus, aliam scripserat, sicuti et postea beatus *Atto* episcopus Pistoriensis ex eadem congregatione assumptus ; sed utraque periit, ut inquit Bollandus ad diem X Martii, quo beatus *Andreas* colitur. Didacus de Franchis, Ripolensis abbas, nostra ætate publicavit Historiam hujus sancti fundatoris, libris duodecim italice vulgatam.

2. *Gesta hoc anno a Leone PP.* — Ad num. 2. Leo papa, qui in Germania fuit usque ad mensem Februarium præsentis anni, et imperator cum multis episcopis et principibus apud Augustiam Vindelicam convenientes, Purificationem Domini Genitricis celebraverunt, et postea « papa Romam revertitur », inquit Hermannus Contractus in Auctiori Chronico, qui paulo post subdit : « Post Pascha item domnus Leo papa Synodum Romæ collegit, ubi inter alia Gregorium Vercellensem episcopum propter adulterium cum vidua quadam avunculi sui sponsa admissum, et perjuria perpetrata, absentem et nescientem excommunicavit », ut ex eodem Hermanno Baronius narrat. Ad hunc annum spectant, quæ Baronius ex Leone Ostiensi lib. 2, cap. 85, refert anno ML, num. 1, ut ibidem diximus. Ipsemet Baronius hoc anno num. 6 ostendit, S. Leonem ad monasterium Sancti-Benedicti Sublacense appellatum venisse ; quæ profectio diversa non est ab ea quam Leo Ostiensis citatus enarrat, et quam Baronius anno præcedenti male consignat. Porro S. Leonem hoc anno Romæ Pascha celebrasse, docet Wibertus in ejus Vita lib. 2, cap. 4.

3. *Henrici imp. filius baptizatur.* — Ad num. 11. Lambertus Schafnaburgensis nativitatem filii Henrici imp. cum hoc anno illigat, sed major fides hac in re habenda Hermanno Contracto, qui in Chronico Auctiore eamdem in præcedentem confert, ut ibidem vidimus. Retinendus tamen dies natalis, nempe *IV idus Novemb.* a Lamberto notatus, et ab Hermanno prætermissus. Hildebertus episcopus Cenomanensis, in Vita S. Hugonis cap. 2, de baptismate filii imperatoris hoc anno peracto hæc habet : « Paucis ibi diebus peractis, ex petitione regis filium ejus sacro de fonte levavit (nempe sanctus Hugo) puero nomen patris imponens. Celebravit autem Pascha cum imperatore in Agrippina Coloniæ, Teutonibus mirantibus in juvenili adhuc ætate canitiem morum, conversationis mansuetudinem, vultus gratiam, verborum lenitatem ».

4. *Hugo episc. Lingonensis scribit contra Berengarium.* — Ubi *Berengarii* hæresis ad aures omnium pervenit, primus contra eum scribere aggressus *Hugo* Lingonensis episcopus, qui sub Fulberto episcopo Carnotensi alias cum eodem Berengario et Adelmanno theologicis rebus operam dederat, et postea a Roberto Francorum rege ad sedem Lingonensem evectus fuerat. Brevem quidem tractatum *de Corpore et Sanguine Christi*, qui tom. XVIII Biblioth. Patrum edit. Lugdun. extat, scripsit, sed luculentum ; in quo Berengarium

hortatur, ut contra divinam omnipotentiam argumentari desinat : « Desiste ergo, inquit, fore erroris miles, desiste impugnare cæleste mysterium, perpende quod Dei voluntas et verbum omni naturæ supereminet ; et qui in facturis potens est, potentem transformare credas, sicut scriptum est : *Mutabis ea et mutabuntur*. Dei enim velle pro facto est, etc. » Annus tamen quo Tractatus iste elucubratus, in obscuro est.

5. *S. Leo Eduardum Angliæ regem voto eundi Romam dispensat.* — *Sanctus Eduardus* Angliæ rex, in donatione a se Ecclesiæ Sancti-Petri Westmonasteriensi facta, et tom. IX Concil. pag. 1186 relata, ait sese deliberasse ad limina Apostolorum Petri et Pauli proficisci, ad gratias Deo reddendas pro tot sibi collatis beneficiis ; sed optimates suos timentes, nec regnum noviter sedatum aliqua turbaretur hostilitate, communi habito consilio rogasse se ut ab ea intentione desisteret ; tandemque omnibus placuisse, ut Romam legati mitterentur, qui Apostolico suam voluntatem et votum, et illorum petitionem indicarent. « Factum est ergo », subdit Eduardus, « quod voluimus. Et venientes Romam legati nostri ex voluntate Dei invenerunt collectam Synodum in eadem Urbe ; cumque exposuissent meam voluntatem, et suam petitionem coram ducentis et quinquaginta episcopis, et alia multitudine sanctorum Patrum, tunc Apostolicus ex consilio sanctæ Synodi hanc Epistolam scripsit ». Data ea ad Eduardum regem ; et in laudatam donationem inserta, in qua ait Pontifex : « Præcipimus tibi sub nomine sanctæ obedientiæ et pœnitentiæ, ut expensas quas ad istud iter paraveras pauperibus eroges, et cœnobium monachicum in honorem S. Petri Apostolorum principis aut novum construas, aut vetustum emendes et augeas ». Hac accepta Epistola, Eduardus monasterium Westmonasteriense, propter vetustatem et bella fere destructum, in integrum restituit, et decimam partem omnium quæ habebat eam in rem contulit. Dedicata Basilica V *kalend. Januarii*, ut ipsemet asserit.

LEONIS IX ANNUS 4. — CHRISTI 1052.

1. *Leo pacem conciliaturus inter regem Hungariæ et imperatorem Germaniam petit.* — Millesimus quinquagesimus secundus Indictione quinta surgit annus, quo Leo papa ad componendas dissensiones inter imperatorem et Andream Hungariæ regem ab eodem rege in Germaniam venire rogatur. Non renuit sanctissimus Pontifex, laborum patientissimus et charitatis cultor studiosissimus, atque vigilantissimus custos, ut inter Christianos principes pax perpetua servaretur. At quomodo a rege fœdifrago elusa fuerit tunc demum Pontificia majestas, ab Hermanno qui ista videbat, sic accipe :

2. « Interim dominus Leo papa ab Andrea accitus, cum pro pace componenda intervenisset, imperatorem ab obsidione avocavit, cumque sibi per omnia consentaneum inveniens, sed e contra Andream consiliis suis minus parentem experiens, eique excommunicationem, utpote delusa Sede Apostolica, minitans, cum imperatore discessit, et aliquantum cum eo temporis mansit ». Et paulo post : « Imperator cum domino papa, multisque episcopis et principibus, Natalem Domini Wormatiæ egit ». Reliqua ad sequentem cum spectent annum, suo loco dicturi sumus [1]. Leo autem Ostiensis aliam asserit causam profectionis Pontificis, nempe ut ab imperatore adversus Northmannos auxilium peteret. Ait enim : « Sequenti itidem anno Capuam veniens, rursus Beneventum perrexit, inde Salernum, inde, ut Northmannos expelleret, imperatorem adiit, militum petiturus auxilia ». Hæc Leo.

3. *Ad Henricum archiepiscopum Ravennatem Petrus Damiani librum mittit de ordinatis a simoniacis : de quo multa.* — Habet idem Hermannus, hoc anno ab eodem imperatore promotum Henricum esse ad Ravennatem Ecclesiam archiepiscopum tempore Quadragesimæ ; ad quem eodem anno Epistolam, seu librum potius, inscriptum *Gratissimus*, Petrus Damiani misit, quo agitatam quadriennio controversiam de ordinatis ab episco-

[1] Leo Ost. l. II. c. 85.

pis simoniacis, contendentibus aliquibus eosdem iterum ordinandos, diffusius disputavit, atque argumentis pluribus demonstravit ejusmodi nequaquam iterum ordinari debere. Quæ quidem sententia optatissima cum esset ordinatis ab illis, et eos obscuris ambagibus et molestissimis scrupulis liberaret, effecit ut idem Petrus eidem suo commentario titulum illum inscripserit, *Gratissimus* : sive (ut notavit scholiastes) ea de causa quod de illis ageret, qui gratis fuissent a simoniacis ordinati, quibus gratissimus liber existeret. Cujus exordium, quod contineat ipsam rerum gestarum seriem, hic describendum putavimus. Sic se habet :

4. « Domino Henrico, venerabili Ravennaticæ sedis antistiti, Petrus, vivificæ crucis Christi humillimus servus, salutem in idipsum. Ut sacerdotium, auctore Deo, noviter suscepisti, nonnullum tibi in primis offerendum munus credidi. De his itaque qui gratis sunt a simoniacis consecrati, quanta jam per quadriennium in tribus Romanis Conciliis fuit disputatio, quamque perplexa atque confusa dubietas et iis in partibus quotidie ventilatur, sanctitatem vestram latuisse non arbitror, præsertim cum crescente fluctuationis ambiguo, eatenus sit processum, ut constet nonnullos episcopos ab illis ordinatos, Catholicos denuo consecrasse. Unde a me plerique fratres quadam præsumptivæ charitatis instantia familiariter exigunt, et violenta (ut ita fatear) supplicatione compellunt, ut in tantæ necessitatis articulo subvenire (vel compendiosum quid scribendo) non pigeat, atque quod mihi super hac sententia videatur exponam. Quod quidem diutius detrectavi, sperans me videlicet ab amabilissimo prius Apostolicæ Sedis antistite licentiam accepturum (hac quidem transiturus in proximo ferebatur) sic namque integrum decernebam, Ecclesiasticam quamlibet tractare materiam, si ab ipso Ecclesiæ principe tractandi mihi auctoritas aspiraret. Sed cum tamen recurreret ad memoriam, quod jam venerabilis papa in postrema Synodo omnes episcopos ex divina obtestatione rogaverit, quatenus dicendi materiam in communi deponerent, ut quid scilicet in hoc scrupulo et negotio decernendum esset nutantibus revelarent : ejus me arbitratus sum obsecundare prorsus imperio, si vel rogatus tam difficile nodum de Ecclesia solvere, superna illucescente gratia, potuissem. Quapropter in illum fideliter sperans, qui aperit librum et solvit signacula ejus, solvendæ hujus quæstionis iter aggrediar ; et quia copia dicendi non suppetit, et quia loqui nescio, delegatæ obedientiæ studio nutibus saltem gestire tentabo ».

5. Ista ad opus suum Petrus præfatus est, cujus plurimum commendanda modestia, quæ Catholicum tractatorem in primis decet, dum sibi non licere putavit absque Romani Pontificis jussione expressa, vel saltem tacita per alios sibi insinuata, de quæstione in Ecclesia controversa aliquid scribere, pulsatus licet precibus plurimorum, et necessitate ipsa præsentanea exigente ac propemodum extorquente. Quibus plane redarguitur temeritas nonnullorum, id sibi interdum præsumptione nimia arrogantium. Quomodo enim prædicabunt (Apostolus inquit [1]) nisi mittantur? At si non licet illud, quomodo usurpatur istud? Siquidem majoris momenti sicut et firmitatis videntur esse commentarii conscripti quam prædicatio ; fluit enim ipsa, et emissa semel, cito in memoriæ alveo torrentis instar præterlabentis arescit : scripta autem ipsa permanent, atque ex autographo propagantur fœcunda prole multiplicia exemplaria, nunquam in posterum desitura.

6. Sed quid est quod quadriennio laboratum ait disputatione, in quæstione haud adeo difficili, et jam antea decretis Pontificum et Conciliorum canonibus definita, ut idem ipse Petrus eadem tractatione perdocuit? Non id quidem factum inscitia tanti Pontificis, qui ipso sui Pontificatus exordio (ut idem Petrus ibidem testatur, et nos suo loco superius diximus) firmiter decreto Apostolico in Synodo statuit, ut ordinati a schismaticis absque alia iterata ordinatione in acceptis ordinibus ministrarent, post expletam pœnitentiam quadraginta dierum. At quoniam complures inventi sunt ex Ecclesiæ filiis, qui zelum habentes, sed revera non secundum scientiam, odio simoniacorum episcoporum, ordinatos ab iis non recipiendos sed iterum ordinandos esse dixerunt, (sicut olim a gravissimis Ecclesiæ doctoribus odio hæreticorum, non recipiendum esse ipsorum baptismum assertum fuerat :) sanctissimus Pontifex consultius esse duxit pacifice rem agere tractu temporis, lento gradu morbo mederi, quam non absque periculo ferro præcidere quod erat infirmum : sicque disputationibus decoquere illam animorum acerbitatem exuberantem. De his enim hæc Petrus [2] ; dicunt enim : « Quæ tunc videbatur Ecclesia, ab his scilicet consecrata, domus simplex erat : quod videbatur altare, purus lapis erat : sacerdotes et qui reliquis cernebantur ordinibus constituti, prorsus laici erant cunctisque spiritualis sacramenti viribus alieni : quod Corpus et Sanguis Domini credebatur, simpliciter panis erat et vinum, terrena substantia, nulla sancti Spiritus benedictione perfusa. Cuncta ergo falsa ferebantur et frivola, et a Christianæ redemptione veritatis penitus remota ». Hæc et alia de his Petrus. Qui adversus hos cum triginta capitibus disputasset, ut jam matura zizania ad messem parata et a tritico separata tradant ad comburendum, sic in fine compellat episcopos [3] :

7. « Unde, inquit, quæso vos, pii pontifices, adversus impium dogma divino sancti zeli fervore concurrite, et emergenti nunc primum novæ hæresi unanimiter obviate, obstruatur os iniqua loquentium, et peccatorum manus Apostolicæ fidei non quatiat fundamentum. Servetur Ecclesiastica in sua puritate doctrina, nec eam vexare permittatur terrena sapientum turbulenta versutia. Surgit

[1] Rom. x. — [2] Ead. Ep. c. 29 — [3] Ead. Ep. c. 30.

inimicus noctu per agrum Christi zizania aspergere: vos in die quo ambulatis, sanæ doctrinæ sarculo malesata radicitus extirpate. Noctu Allophyli puteos ruderibus implent[1]? in die Isaac evacuare festinet. Sacrarium Christi nocturnus fur tentat irrumpere? excitetur lingua canum ejus salubriter allatrare. Quid si e vestro fortassis ordine quisquam prodeat, qui dogmatizare tam nefanda præsumat? tanto illum durius debetis arguere, quanto is, qui Ecclesiæ adjutor esse debuerat, eam nititur oppugnare.

8. « Suggerite igitur domino nostro papæ beatissimo, quatenus sic in reos vigorem Ecclesiasticæ severitatis extendat, ut juxta disertorum hominum vota, innocentes quosque eadem sententia non involvat. Videtur enim luxuriare judicium, quod in filiorum necem pro paterno fuerat crimine promulgatum : et simoniacos quidem, ut jam cœperat, divinis animatus viribus destruat, sed non eotenus, ut eorum ordinationem immoderato quorumdam judicio subjacere permittat. Imo qui vice Petri claves tenet Ecclesiæ, ipse potissimum adversus novum dogma consurgat, et introductores pravitatis divinæ sententiæ jaculatione confodiat, et qui clavum regit, et sagena, quæ piscatoribus est commissa, malos pisces a bonis studeat sub hac dispensatione secernere, ut cum eis simul etiam bonos non adjici, sed reprobare etc. » Hæc et alia in reprobationem ac detestationem novæ hæresis Petrus; cujus scriptionis tanta fuit auctoritas, ut nullus amplius sit repertus, qui eidem fuerit patrocinatus errori: « Sicque », ut est in Psalmo, « fiat sicut fœnum tectorum, quod priusquam evellatur exaruit[2] ». Sata semel ab inimico homine hæresis in ipsa sui segete absque maturitate exsiccata defecit. Non prætereat, quod idem Petrus eadem Epistola sive commentario ad Henricum, ad confutandum errorem, in exemplum adducit plerosque sanctos viros hujus sæculi, qui licet ordinati fuissent a simoniacis, tamen egregia claruerunt sanctitate, ab Ecclesia inter sanctos relati cultuque publico frequentati. Ait enim[3] :

9. « Illud quoque, quod crebrius iterari, multis ferentibus, audio, tacite prætereundum non duco. Quid enim, quod nonnullos venerabiles viros, quos constat procuidubio a simoniacis ad sacerdotium provectos, et usque ad obitum novimus offerendis indesinenter sacrificiis institisse, et nunc perspicue videmus insignibus miraculorum virtutibus coruscare? Nostra quippe ætate beati viri, videlicet Romaldus Camerinensis, Amicus Ramibonensis, Guido Pomposianus, Firmanus Firmensis, et complures alii sanctæ conversationis studio floruerunt : super quorum videlicet veneranda cadavera ex sacerdotalis Concilii auctoritate sacra altaria sunt erecta, ubi nimirum divina mysteria miraculis exigentibus offeruntur. Evidens ergo clarescit indicium, ex eorum manibus sacrificium divino conspectui quam suaviter sit acceptum. Atque per eos divina dispensatio luce clarius innotescit, quia neminem caligo alienæ perversitatis obnubilat, quem fulgor propriæ religionis et honestatis illustrat; nec reatus obruit promoventium, ubi stat puritas et innocentia promotorum. Sed dum hæc aliquando cum religiosis quibusdam episcopis agerem, ecce nunc in memoriam redit, quod Hubertus Ariminensis, reverendissimus videlicet et honestissimus præsul, attulit : Æquivocus, inquit, prædecessor meus Hubertus episcopus, in sacræ sedis acquirendæ commercio, teste provincia, nongentas Papiensis monetæ libras appendit. Qui tamen postmodum beatum Arduinum, per quem omnipotens Deus tot exhibet stupenda miracula, in presbyterum consecravit. Quem cum perquisissem e vestigio, utrum beatæ memoriæ vir ab offerendo in sua incolumitate perstiterit usque ad ultimæ decubationis articulum : Offerendo salutaribus hostiis sedulo insudasse, respondit etc. » Quod autem ad ipsum Leonem Pontificem pertinet, non cessavit, sed totus fuit, ut simoniæ scelus ab Ecclesia penitus eradicaret, ut de ipso testatur Gregorius Septimus[1].

10. *Diploma Leonis papæ de corpore S. Dionysii.*— Hoc eodem anno, cum idem Leo in Germaniam (ut vidimus) profectus esset, atque Ratisponæ in Bavaria constitisset, ejusmodi constitutionem, sive declarationem corporis sancti Dionysii ibidem consistentis scripsisse asseritur, quam in veteribus Pontificum Romanorum scriptis Antonii Augustini repertam licet mendosam aliquantum, hic reddimus. Sic enim se habet :

« In Salvatoris nostri JESU Christi nomine. Amen. Leo episcopus, servus servorum Dei, charissimo filio inclyto regi Francorum, ac venerabilibus fratribus archiepiscopis et dilectis in Christo filiis, abbatibus, prioribus, præpositis et decanis, universisque tam subditis quam prælatis ejusdem regni, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Deus omnipotens, qui non immerito per Prophetam in sanctis suis esse mirabilis prædicatur, mira quædam inscrutabilis consilii sui profunditate disponit, quæ dum considerare non sufficit mens humana, ipsa suimet infirmitate deficiens, in quemdam sui excessum rapi cogitur et stuporem. Quod ipsi nos nuper experti, et vobis in Christo charissimis et universitati fidelium promulgare compellimur, ut et Dei opera pariter admiremur. Nam cum per instantiam serenissimi imperatoris Henrici ad partes Germaniæ visitandas, ac præcipue ad urbem, quæ dicitur Ratispona, vel Regenspurg, evocati essemus, ad venerabile corpus beati Wolfgangi ejusdem urbis episcopi transferendum, hoc ea qua decuit reverentia et devotione peracto, tui, Francorum rex in Christo fili charissime, nos legati tuorumque omnium vice solliciti rogarunt, quatenus litem, quæ inter vos et urbem prædictam super sacrosanctis ossibus beatissimi

[1] Gen. XXVI. — [2] Psal. CXXVIII. — [3] Ead. Ep. c. 29.

[1] Greg. VII. Ep. XLV.

Dionysii Areopagitæ diutissime ventilata, veritate discussa, dirimere curaremus, vobis quidem eadem apud vos esse dicentibus, civibus autem atque incolis urbis præfatæ adstruentibus e converso, ea per invictissimum Arnulphum quondam imperatorem ad Ecclesiam beati martyris Emmeranni esse translata, ibidemque deinceps contineri. Quæ quidem Ecclesia inibi sita est, atque ab omni aliorum subjectione ac jurisdictione libera et excepta, ad jus et proprietatem beati Petri Apostolicæ Sedis immediate pertinere dignoscitur, oblatione videlicet excellentissimi Romanorum imperatoris Caroli Magni, ac posterorum ipsius, qui eidem hactenus successerunt seu in imperio, seu in regno. Idipsum nihilominus venerabilis abbas Reginvardus ac fratres ejusdem Ecclesiæ cum universitate Ratisponæ, instantissime petiverunt fieri.

11. « Nos ergo utriusque partis precibus inclinati, nec volentes ulterius corda fidelium hujus dubii ambiguo caligare, in fratrum nostrorum ac plurium episcoporum ac prælatorum præsentia et conspectu, scripta Arnulphi Augusti, ordinemque rei diligentissime perlegentes, nec eo contenti, capsas, thecas et scrinia, in quibus sacræ reliquiæ conditæ dicebantur, ac titulos ac epigrammata eorumdem oculotenus solerti examine discutiendo, nihilque omittendo quod ad indagationem certitudinis pertinet, tam imperialibus quam papalibus antecessorum nostrorum litteris sufficienter instructi, picturis quoque parietum multiplicibus et sculpturis vetustissimis, exprimentibus indicia veritatis et notas : indubitata fide comperimus, dicti doctoris et martyris ossa venerabilia, excepta particula unica simul et minima manus dexteræ, apud memoratum beati Emmeranni cœnobium integraliter contineri. Etenim ne testimonia hominum, quæ jam diximus, non sufficerent, divina quoque non defuere prodigia et portenta, quæ dubium omne penitus abegerunt: quæ nos quoque conscribi jussimus diligenter, vobisque transmitti per vestros nuntios ac legatos, necnon apud Ecclesiam prædictam perpetuo conservari : ut et ad posteros gestæ rei notitia deducatur, et ulterius litigandi materia penitus conquiescat. Insuper et districte præcipimus, statuentes, ut translationis ipsius veneranda solemnitas, tam a fratribus ejusdem Ecclesiæ, quam ab universis urbis jam dictæ annis singulis cum omni jucunditate et gaudio celebretur, totaque tripudiet regio Germanorum tanti patris atque patroni adventui non ingrata.

12. « Vos autem in Christo dilectissimi filii, rex Francorum tuique fideles, quamvis invidendi Teutonicæ genti videamini justam quidem habere materiam, ita ut putatis, merito de Alemannorum vobis lætitia sit dolendum; considerantes tamen et Dei omnipotentis et invicti martyris sui voluntatem, quem ablatum plangitis, consolationis tandem admittite placamentum, pensantes attentius quod nec vobis ablatus est, quippe qui charissimos prædicationis suæ et passionis consortes, Rusticum et Eleutherium in dilectionis adhuc et tutelæ pignus et certitudinem dereliquit : nec dolete, si Germanos jam visitare dignatus est vel defunctus, qui vobis adhuc vivens prædicavit, et apud vos bonum certamen certando, cursum consummando, fidem servando, triumphum peregit victoriosissimæ passionis, Apostolatus sui super vos signa tam in vita perficiens, quam in morte. Qui igitur Alemanniam ipsius ossa fovere non permittatis in solatium et tutelam, quem vobis Athenæ, ut Christo lucrifaceret vos, vivum recipere, audire, et cælo transmittere permiserunt ? accedet nihilominus consolationis et alia ratio, et auctoritas scilicet et excellentia subtractoris. Pretiosum quidem thesaurum vos perdidisse fatemur, sed ablatoris attendite dignitatem, simulque patris et Apostoli vestri gloriæ congaudete, qui cum vos meritorum atque doctrinæ suæ gaza ditaverit, et reliquiarum saltem suarum ac apothecas tam devotum furem sui corporis habuit quam insignem, auro utique et topazio meliorem, qui sui valore ad ossa sua sanctissima subtrahenda, Cæsareum etiam verticem inclinavit; nec majestas imperialis, nec regia celsitudo pii furis hic notam aut nomen erubuit in Arnulpho, dummodo beati corporis opibus, vel doli, vel furti, vel sacrilegii, modo sacrari atque ditescere mereretur, qui fures atque sacrilegos erat solitus condemnare, dummodo macarii Dionysii pretioso corpore frueretur, fur ipse tunc fieri et sacrilegus non contempsit. Cum insuper fides atque devotio dubium etiam omne per hoc penitus amputavit, quod non in ipsa Roma, non in quacumque metropoli, non in urbe qualibet regni, vel arce sibi studebat eligere sepulturam , sed ubi suum se Dionysium condidisse et sciunt et lætantur, suo sperans patrocinio defendendum et conresuscitandum in die novissimo cum beatis. Præsentibus igitur dilectionem vestram monemus attentius et hortamur in Domino, districte præcipientes, quatenus Rustico et Eleutherio pie contenti, non fallentes vosmetipsos et alios, beatissimi Dionysii ossa in urbe Ratisponensium apud Ecclesiam beati Emmerani martyris et noscatis et fateamini coruscare. Datum et actum Ratisponæ per manus Friderici diaconi, bibliothecarii et cancellarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ Catholicæ et Apostolicæ, anno Domini MLII, anno Pontificatus domini Leonis Noni papæ IV, Indict. V (VI), non. Octob. »

13. At ista esse commentitia exclamant Franci : Rigordus enim, qui sub Ludovico Philippi filio claruit, habet ista de his temporibus : « Iste Henricus rex (Roberti scilicet filius), auditis rumoribus, quod in Alemannia in civitate Ratispona, in abbatia sancti Emmeranni martyris inventum fuit quoddam corpus, quod dicebant esse Dionysii Areopagitæ : misit nuntios suos ad Henricum imperatorem cum litteris suis, ut diem elevationis illius corporis protelarent, quousque per certos nuntios, utrum corpus hieromartyris Dionysii Areopagitæ Athenarum archiepiscopi, discipuli Apostoli Pauli,

in Francia, in Ecclesia quam Dagobertus fundaverat, esset vel non, plenissime certificarentur. Quo audito, imperator misit magnos viros et sapientes in Franciam, ut plene rei veritatem agnoscerent. Visis nuntiis imperatoris, Henricus rex convocavit archiepiscopos, episcopos et barones totius regni, et cum Odone charissimo fratre suo ad Ecclesiam beatissimi martyris Dyonisii misit. Facta autem oratione, allata sunt tria vasa argentea, Dionysii, Rustici et Eleutherii coram omni populo, diligentissime sigillata. Et aperto vase beati martyris Dionysii, totum corpus ipsius cum capite inventum est, exceptis duobus ossibus de collo, quæ sunt in Ecclesia Vergiacensi, et os quoddam de brachio, quod Stephanus papa Tertius secum ad Romanam portavit Ecclesiam, et posuit in Ecclesia, quæ hodie Schola Græcorum vocatur. Hoc videntes universi populi, cum lacrymis et suspiriis puras manus levantes ad Dominum, Deo et beatæ Mariæ virgini et sanctis martyribus se commendantes, cum gaudio recesserunt.

14. « Tunc nuntii qui missi fuerant, ad imperatorem citissime revertentes, super his quæ viderant et audierant, imperatorem plenissime certificaverunt. Hoc fuit factum tempore Leonis papæ Noni, anno Domini millesimo quinquagesimo ». Hæc ipse. Qui et inferius anno millesimo centesimo nonagesimo primo hæc habet : « Eodem anno, octavo kalend. Septemb. consilio domini G. Rhemensis archiepiscopi, et Adelæ reginæ, et omnium episcoporum, corpora beatissimorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii cum purissimis vasis argenteis, in quibus diligentissime sigillata continebantur, sunt extracta et super altare posita, adjunctis ibi aliis corporibus sanctorum, in eadem Ecclesia quiescentium, ut ibi omnes fideles ad tam sanctum spectaculum convenientes, cum gemitu et suspiriis pro Sancta-Terra liberanda, et pro rege Francorum et universo comitatu suo puras manus cum Moyse levantes, ad Dominum preces funderent : quia non in armorum potentia, sed in Christi virtute et miseratione Christiani confidunt, nec in se, sed in Deo virtutem faciunt, superantes populos infideles, et ad nihilum redigentes inimicos crucis Christi.

15. « Sequenti vero festo beati Dionysii, aperto vase argenteo, in quo corpus sacratissimi martyris Dionysii continebatur, assistentibus venerabilibus episc. Silvanectensi et Meldensi, et Adela Francorum regina, et multis abbatibus et viris religiosis, et totum corpus ipsius cum capite (ut prædiximus) est inventum, et universis Dei fidelibus, qui de longinquis partibus orandi causa convenerant, devotissime demonstratum. Et ad removendum errorem Parisiensium, retento capite hieromartyris Dionysii, et in vase argenteo decenter collocato, corpora sanctorum in vasis suis sub altare in crypta marmorea, unde extracta fuerant, sunt devotissime reposita. Caput vero pro excitanda devotione fidelium, per totum annum omnibus peregrinis est ostensum, et in sequenti festo beati Dionysii cum corpore in vase suo repositum ». Hucusque Rigordus. Ut plane appareat, eamdem controversiam viguisse inter Parisienses et Ratisponenses, Francos et Bavaros, quæ inter Cassinenses et Floriacenses de sancti Benedicti corpore per plurima sæcula est agitata. Commendanda alioqui eorumdem populorum in cultu sanctorum sicut religiosissima, ita et tenacissima pietas et Catholica fides, Deo ista permittente omnia, ad majorem gloriam sanctorum suorum.

16. *Leone papa celebrante Natalem diem Domini Wormatiæ quæstio cum archiepiscopo Moguntino.* — Jam ad finem hoc declinante anno, ipsam diem Natalem Redemptoris Leo papa una cum imperatore Wormatiæ (ut habent Hermannus et Urspergensis) celebravit. Qui autem incipiunt annum ab ipso Natali die, id quidem in anni sequentis ponunt exordio. Nos vero, qui ex instituto ab ipsis Januarii kalendis consuevimus numerare, ponimus in fine præsentis anni. Quid autem sequenti die turbarum acciderit, missam celebrante archiepiscopo Moguntino, ab Urspergensi abbate sic accipe : « Apostolico et imperatore Natalem Dominicum divino et regio cultu Wormatiæ agentibus, missarum celebratione in sancta die peracta (ut oportuit) ab Apostolico, in sequenti die Luitpoldum Moguntinæ sedis archiepiscopum, utpote in sua diœcesi præcipuum, huic subrogavit officio. Qui peracta processione, et ubi ad hoc ventum est, dicta oratione, postquam se in sua sede locavit, quidam ex diaconis suis, Hunibertus nomine (sicut multi ob illius festi venerationem solent) lectionem decantavit.

17. « Quod quidam ex Romanis papæ assistentibus vituperantes, et contra papam, quia Romano more non ageretur, objurgantes, persuaserunt ei, ut ad eumdem diaconum mitteret, et decantationem interdiceret. Quod cum ille juvenum more contemneret, iterum mittendo papa interdixit. Qui mox eadem vocis sonoritate qua prius cantavit, legendo decenter, lectionem usque ad finem perduxit. Qua finita, papa illum ad se vocavit, et quasi pro inobedientiæ contumacia degradavit. Archiepiscopus vero misit ad illum, ut suum sibi redderet ministrum. Quod ubi papa abnuit, pontifex, ut erat antiquæ disciplinæ, licet ægre, patienter tamen interim tacendo sustinuit. Perlecto autem Evangelio, et decantato Offertorio, ubi sancti sacrificii tempus advenit, pontifex (Moguntinus scilicet archiepiscopus), in sede sua resedit, vere contestans nec se nec alium quempiam completurum illud officium, nisi reciperet processionis suæ ministrum. Quod ubi Apostolicus intellexit, pontifici cessit, reindutumque ministrum continuo remisit. Quo recepto, debito se præsul injunxit officio. Qua in re et pontificis auctoritas, et Apostolici consideranda est humilitas : dum et ille officii sui dignitatem defendere contendebat et

iste licet majoris dignitatis, metropolitano tandem in sua diœcesi cedendum perpendebat ». Hucusque Urspergensis, sed male sentiens.

18. Non enim, quod cedendum sit a Romano Pontifice cuiquam archiepiscopo in sua diœcesi, Leo id præstitit, sed ne ejusmodi intercedentibus turbis, paratum sacrificium impediretur, magno scandalo totius populi qui convenisset. Quicumque enim et ubicumque coram Romano Pontifice missas canat, nonnisi eo inchoante missas, facere id præsumit, cui ipse celebraturus respondens ipsi papæ se intelligat imparem, et vice ministri eidem deservire, ne intumescat, vel quidquam amplius sibi sumat, licet ipse sit qui Deo tunc offerat sacrificium. Cui Romanus Pontifex sic assistat, ut non desistat esse semper quod est, Christi vicarius, successor Petri, omnibus quibuscumque episcopis major et eminentior. Præstitisset autem, ut assistens ille nullas tunc de canente diacono Leoni Pontifici querelas ingereret, ne tumultus (quod contigit) oboriretur ; sed alio loco et tempore illi eidem corrigenda proponeret. Erat tunc archiepiscopus Moguntinus Luitpoldus, qui anno superiori, Bardone defuncto, in locum ejus subrogatus fuerat ex præposito Ecclesiæ Bambergensis, tenuitque annos octo, ut ex Hermanno apparet. Hic tu primum Urspergensis schismatici status graveolentes ex bile in stomacho putrescente spirantes odium in Romanos Pontifices experire : cujus inferius erunt confutanda mendacia, et arguenda jactantia.

19. *Manichæi ab imperatore damnati supplicio.* — Eodem anno imperator cum Goslariæ Natalem diem Domini celebraret, audivit ibi esse hæreticos Manichæos, non sine admiratione, ut adeo execrandæ hæresis adhuc reperiri reliquiæ possent. Quamobrem zelo quo æstuabat fidei orthodoxæ, eos omnes repertos patibuli suspendio necari jussit, ne videlicet, si parceret eis, Christianos Catholicos hæresis ejusdem venenum inficeret.

Hermannus hoc anno quo et ista contigisse memorat : « Reliquiæ, inquit, beati Zenonis confessoris a Waltario Veronensi episcopo in Alemanniam ad villam Ulmam allatæ, plurimis per hæc tempora claruere miraculis ».

Anno periodi Græco-Romanæ 6545. — Anno Æræ Hispan. 1090. — Anno Hegiræ 444, inchoato die 3 Maii, Fer. 1. — Jesu Christi 1052. — Leonis IX papæ 4. — Henrici III reg. 14. imp. 7. Constantini Monomachi imp. 11.

1. *Pax imperatorem inter et Andream Hungariæ regem sancita.* — Ad num. 1. Imperator, inquit Hermannus Contractus, « cum Turegi Pentecosten peregisset, in Pannonicam itidem expeditionem proficiscitur, Andreaque rege Hungarorum minus minusque pro pacto pacis postulando allegante et promittente, Berzisburg castrum obsedit, et variis belli machinis diu oppugnatum, Deo obsessis se anxie invocantibus opitulante, frustratis semper nixibus nullo modo capere potuit. Interim dominus Leo papa ab Andrea accitus, cum pro pace componenda intervenisset, imperatorem ab obsidione evocavit, cumque sibi per omnia consentaneum inveniens, sed et contra Andream consiliis suis minus parentem experiens; offensus, eique excommunicationem, utpote delusa Sede Apostolica minitans, cum imperatore discessit, et aliquantum cum eo temporis mansit ». Ad hanc pacem sanciendam usus est sanctus Leo sancto Hugone abbate Cluniacensi, de quo Hildebertus episc. Cenomanensis in ejus Vita, cap. 2, narrato pueri Henrici imp. baptismate, scribit : « Idem postmodum Romani jussu Pontificis in Hungariam profectus, de reformatione pacis curam gerit, suscepta prudenter insistit et explet negotia, ad laudem Dei et gloriam quæ sibi commissa fuerant, executus ».

2. *S. Leo tertio in Germaniam venit.* — Hæc ex Wiberto in Vita sancti Leonis lib. 2, cap. 4, magis explicanda, et gesta ab hoc sancto Pontifice in tertia sua profectione Germanica signantius declaranda. « Non modicus », inquit Wibertus de sancto Leone, « ei inerat fervor in augenda Republica. Idcirco Hungariæ principes a Romano nuper imperio dissidentes, multiplicibus legatis adierat, ne detrectarent solita subjectione imperatori prisca persolvere tributa : et quod consenserant, si præteritorum commissorum eis concederetur indulgentia. Quapropter, sancta commonente pietate, coactus est TERTIO antiquam patriam repetere, et pro reorum miseratione, qui contra imperium moverant bellum, persuasoriis precibus imperiales aures expetere. Sed quia factione quorumdam curialium, qui felicibus sancti viri invidebant actibus, sunt Augusti aures obturatæ precibus domni Apostolici, ideo Romana Respublica subjectionem regni

Hungarici perdidit, et adhuc dolet finitima patriæ prædiis et incendiis devastari ».

3. *Canonizatio SS. Wolfangi et Erhardi.* — Leo IX dum in Germania erat, Ratisponam profectus « sanctum Wolfangum ejusdem urbis episcopum de tumulo levavit », ut in Annalibus Saxonicis Ms. legit Mabillonius Sæc. v Benedict., in Observat. præviis ad Vitam sancti Wolfangi, quod canonizationis loco tunc temporis erat. Hinc Hundius lib. 1 Metrop. Salisburg. in Gebhardo III episcopo Ratisponensi : « Sub eo, inquit, Leo IX, Pontifex Max. ab Andrea rege Ungariæ pro pace cum imp. Henrico III construenda accitus, Ratisponam venit, et S. Wolfangum in numerum divorum retulit, similiter et sanctum Erhardum ». Conradus de Monte-Puellarum in Vita sancti Erhardi, a Bollando ad diem VIII mensis Januarii recitata, cap. 2 confirmat « Leonem IX transtulisse corpus B. Erhardi, temporibus imperatoris Henrici III, sub annum Domini MLII ».

4. *Beneventum per concambium a Sede Apostolica acquisitum.* — « Tunc inter ipsum Apostolicum et imperatorem facta est commutatio de Benevento et Bambergense episcopio, sicut jam supra retulimus », inquit Leo Osliensis lib. 2, cap. 85, de rebus hoc anno gestis verba faciens. Idem narrat Hermannus Contractus, qui de Natali Christi currentis anni, a quo sequentem inchoat, scribit : « Imperator cum domino papa, multisque episcopis et principibus, Natalem Domini Wormatiæ egit, ubi cum papa, sicut dudum cœperat, Fuldensem abbatiam aliaque nonnulla loca et cœnobia, quæ sancto Petro antiquitus donata feruntur, ab imperatore reposcens exegisset, demum imperator pleraque in Ultraromanis partibus ad suum jus pertinentia, pro Cisalpinis illi quasi per concambium tradidit ». Tunc itaque Leo IX pro *Bamberga*, *Fulda*, et aliis in Germania locis, *Beneventum* in Apulia accepit, quod etiamnum Romani Pontifices in regno Neapolitano obtinent. Ex quo liquet, quam imperite *Eutropius* presbyter, alibi a nobis confutatus, scripserit, Carolum Calvum *Beneventum* a Romano imperio distraxisse, et Romanis Pontificibus concessisse. Liquet secundo, hunc nugivendulum, quem aliqui antiquum faciunt, ante sequens sæculum non scripsisse, alioquin similem fabulam in medium non attulisset.

5. *Episcopi duo S. Leonis inimici divinitus puniti.* — A n. 3 ad 10. Wibertus in Vita Leonis IX, lib. 2, cap. 4, narrans gesta ab eo in Germania anno superiori ante Pascha, quod Romæ celebravit, ait : « Erat huic viro Dei non modica concertatio contra pervasores rerum sanctæ Romanæ Sedis, maximeque contra Ravennatem episcopum spiritu repletum contumaciæ et rebellionis (erat is Hunfridus, ut tradit Rubeus lib. 5 Hist. Raven. qui ait, eum subito interiisse nono kal. Septemb. anni millesimi quinquagesimi primi), cui nonnulli favebant palatini, gloriæ invidentes domini Apostolici. Quorum caput in fomento discordiæ erat Nizo episcopus Frisingiæ, super quem divina virtus hujusmodi horrendam ultionem dignata est ostendere. Nam pro responsis imperialibus in Italiam directus Ravennam devenit, et in favorem Ravennatis detrectatoria verba contra hunc beatum proferre cœpit. Inter quæ ducto sub gutture digito ad hæc blasphema prorupit : Hoc guttur gladio abscindatur, nisi eum deponi fecero ab honore Apostolatus. Quo dicto, eodem momento intolerabilis dolor gutturis invasit, et impœnitens die tertio vitam obiit. Archiepiscopus autem Ravennatium ob incorrigibilem præsumptionem est a sancto papa anathematizatus. Ideoque imperiali jussu Ausburgiam vocatus, cum justitia redditis quæ perverse invaserat, absolutionem est petere coactus. Qui cum licet corde contumaci ante pedes sancti stratus jaceret, cunctusque cœtus præsentium pontificum ei absolutionem peterent, ait vir beatus : Secundum ejus devotionem tribuat illi Omnipotens cunctorum scelerum absolutionem. Ille vero surgens cum subsannatorie subridens adhuc superbia tumidus, venerandus pastor in lacrymas resolutus, inquit secreto circumstantibus : Heu ! mortuus est miser iste. Nec mora : ille languore corripitur, et vix in patriam revectus, vita et honore, quo tumebat, celeriter privatur », anno sc. superiori, ut mox dixi, ad quem ideo hæc retrahenda.

6. *Litteræ Petri Damiani ad Henricum archiep. Ravennæ.* — Hæc Hermannus Contractus ad annum MLII his verbis confirmat : « Tempore Quadragesimali, imperator Ravennatem archiepiscopum Henricum promovit (in locum scilicet Hunfridi demortui.) Et Nizo Frisingensis episcopus prius ex superbissimo vitæ habitu ad humilitatis et religionis speciem conversus, ac denuo ad pristinæ conversationis insolentiam reversus, cum eum jussu imperatoris Ravennam perduxisset, subita inibi morte periit ». Ad hunc Henricum archiep. Ravennatensem Petrus Damiani scripsit Epistolam, ordine XXXII, cujus partem recitat Baronius, in qua Petrus ait : « Usque ad hujus Henrici clementissimi regis imperium, præsulatumque reverendæ memoriæ Clementis papæ, istiusque beati Leonis, quo nunc videlicet præsule sancta se gubernari gratulatur Ecclesia, per Occidentalia regna virus simoniacæ hæreseos ebullivit, ita ut quod fiebat, passim licenter admissum, ultimæ animadversioni nequaquam duceretur obnoxium, et quod erat fere omnibus consentaneum, pro regula teneretur, tanquam legali sanctione decretum ».

7. *Manus S. Dionysii Henrico Aucupi concessa.* — A num. 10 ad 16. Hoc anno, Germanos Ginter et allos exorta controversia de corpore sancti Dionysii martyris, primi Parisiensis episcopi, errore vulgari cum Dionysio Areopagita confusi. Regnante in Galliis Carolo Simplice, de fœdere inter eum et Henricum Aucupem Germaniæ regem actum.

« Quando vero rex (nempe Henricus) Rhenum transierat, ad dilatandum super Lotharios imperium suum, occurrit ei legatus Caroli, et salutato eo verbis humillimis : Dominus meus, inquit, Carolus, regia quondam potestate præditus, modo privatus, misit me ad te, demandans, quia nihil ei ab inimicis circumvento jucundius, nihil dulcius esse potest quam de tui magnifici profectus gloria aliquid audire, fama virtutum tuarum consolari. Et hoc tibi signum fidei et veritatis transmisit, protulitque de sinu manum pretiosi martyris Dionysii, auro gemmisque inclusam ; hoc, inquit, habeto signum fœderis perpetui, et amoris vicarii, etc. Rex autem munus divinum cum omni gratiarum actione suscipiens, prosternitur reliquiis sanctis, et deosculans eas, summa veneratione veneratus est », inquit Witichindus lib. 1 circa finem. Idem habent Ditmarus, abbas Urspergensis et Sigebertus ad annum DCDXXII. Ditmarus autem anno hujus sæculi XVIII mortuus est ; et Witichindus sub finem præcedentis.

8. *Monachi Ratisponenses se totum corpus ejus invenisse fingunt.* — Sumpta inde occasio a monachis Ratisponensibus, fingendi corpus *sancti Dionysii* integrum apud se repertum fuisse, dum hoc anno sanctus Leo in Germania ageret. Rem narrat scriptor anonymus in relatione *de Detectione corporum sanctorum Dionysii, Rustici, et Eleutherii* a Duchesnio tom. IV, pag. 157 et seqq. recitata. Ex ea Relatione ea tantum excerpam, quæ ad rem nostram faciunt : « Præfato loco (nempe monasterio Sancti-Emmerammi) succedentibus prosperis, rebusque ejus Deo fideliter adhærentium devota munificentia ampliatis, probabile visum est abbati, ut dirula structura operis vetusti, quoniam vilis erat pretii, in melius studeret honestando construere monasterium prædicti Sancti-Ermentramni (legendum, Emmerammi) cui operi dum studiosius insudaret, priscorumque fundamentorum loca diligentius inquireret, juxta vanam assertionem eorum, unius mortui hominis corpus inventum est integrum, quem sub testimonio fallacium et adinventitiarum litterarum non veriti sunt appellare Areopagitam Dionysium. Extimplo (id est, extemplo) incolas diversarum nationum velox fama cœpit peragrare, adeoque increbrescere, ut multos juvaret hujusmodi næniis fidem accommodare. Quinetiam memorata urbis episcopus (sc. Gebhardus hujus nominis III, ut habet Hundius lib. I Metropol.) vicinis accitis pontificibus, ab eis studuit efflagitare, quid inde eis consilii placeret dare : indicans sibi esse animum ponendi inter sanctos hoc corpus elevatum. Quorum conventu favente id taliter actu dignum esse, designata elevationis die, rogatisque iisdem tunc illic iterum adesse, in sua quique eorum rediere. Interea episcopo plures diversorum ordinum circumquaque directis litteris invitare sollicito, gratum visum est supplicare Henrico imp. quatenus tanti copiam gaudii cumulare, atque venustare dignaretur serena præsentia sui. Quilibet non satis auditis verbis credulus, tamen multimoda prece devictus, se in hoc assensum præbiturum esse non distulit ejus voluntati spondere. Quo ita juxta voti effectum peracto, constituto præsignatæ diei imminente termino, convenit non modica utriusque ordinis atque sexus multitudo. Quinetiam juxta promissum, imperatorem non piguit venire, cum primatum nobiliumque curia, domni etiam papæ Leonis IX non absente præsentia, quorum testimonio certius roboraretur inchoatæ rei summa.

9. *Francorum legati fictæ huic inventioni ex occasione adsunt.* — « Sub ejusdem igitur temporis articulo, tanto ad id supplendum conglobato populo, duo repente Dei nutu supervenere nuntii Francorum regis eximii, nomine Henrici, ab eo ad imperatorem secundum regum morem pro aliquibus responsis forte directi, quoniam ipsi duo tunc erant amicissimi. Qui conspecta tanta numerositate populi, nec mora, cœperunt cujus rei gratia convenissent sollicite perscrutari. Cognita ergo totius rei serie, alacritateque vultuum simulata, spe præsenti imperialis obtutibus præsentiæ, pro quo venerant rationabiliter studuerunt indicare, etc. Cumque eos putaret velle discedere, libera eis abeundi concessa facultate, illi nihilominus dudum tecti rancoris memores hujusmodi impræsentiarum ducuntur protulisse rationes etc. At præsens te nobis injunctis verbis germanam amicitiam erga nostrum regem in omnibus te servaturum esse polliceris : sed operum affectui abrenuntiando, obsistere aliquantulum, ut putamus, videris. Nam hunc populum, qui congregatur hic sub edicto per diversa loca invitatus, hujus rei gratia convenisse accepimus, ut pro beato Dionysio Areopagita, nescimus cujus defuncti hominis defossa eleventur ossa, cum aliorum pignoribus sanctorum sub veneratione amodo colenda. Quod quam absurdum sit credere aut agere, facile valet perpendi, cui probabilis ingenii perspicacisque sensus alto acumine, si competenter rei seriem voluerit indagando conjectare, etc.

10. *Petunt ab imperatore ne hoc negotium præcipitet.* — « Quapropter omnino videtur nobis indignum, tibique regno Francorum inhonestam molestiam inferendi prorsus esse animum, si ad effectum hoc perducere tentaveris ; nisi prius amico tuo, videlicet principi nostro suaseris, quatenus non omittat perscrutari diligentissime, utrum præfatus sanctus habeatur proculdubio erga se. Tumque demum si illic esse non audieris, probabilius erit effectum adhibere tuis initiis : quoniam magnum hoc pacto dissidium futurum esse speramus, si aliter egeris. His igitur decentissime prolatis, respondit imperator, se inde habiturum consilium cum domino papa, et caterva ducum et optimatum suorum. Quorum responso sententia legatorum probata justa alacriter ab imperatore remissi sunt ad sua.

11. *S. Dionysii reliquiæ in monasterio San-Dio-*

nysiani repertæ. — « Ingressis denique Galliarum finibus, regiis præsentati obtutibus, omnem rem seriatim notificaverunt : redditis prius quas detulerant legationibus, quo in ejus præsentia taliter intimato, clericalis laicalisque ordinis personas non piguit invitando convocare sub termino diei assignatæ. Eis ergo ex regalis jussionis decreto pariter congregatis, rex juxta quod eis enarratum fuerat a suis legatis, non modici mœroris anxietate obtusus replicavit, et quid eis actu dignum inde videbatur inquisivit. Inter quos etiam abbas, qui tunc ipsius sancti loco præerat, Hugo nomine, adfuit. Quorum solertis industriæ consilio est repertum, nullatenus posse tanti erroris avelli morbum, nisi ostensione corporis sacri manifesti fides daretur indicii, etc. Ergo ubi peracta sunt a fratribus jejunia, cæteraque exercitiorum genera, etc. undique convenit multitudo non modica : in qua contigit fuisse episcopos, abbates, monachos, clericos, nobiles atque ignobiles, et utriusque sexus quamplures. Quorum consortio non defuit victoriosissimi regis Henrici frater nomine Odo, ab eo directus cum curialium pluribus, ad diligenter percipiendum, etc. Reverenter in medio delatum est argenteum scrinium, prisca adhuc subtilitate artificiosissime munitum. Quo cum magna difficultate reserato in adstantium præsentia, repente pretiosissimi martyris Dionysii reperiuntur ossa, pallio tantæ vetustatis nimietate consumpto obvoluta, ut inter manus tenentium evanesceret in similitudinem telæ aranearum ». Referuntur postea nomina personarum quæ præsentes fuere, septem nempe episcoporum, abbatum septem, Odonis regis fratris, et quatuor comitum, diciturque tam episcopos et abbates quam proceres multos secum adduxisse.

12. *Litteræ Leonis IX a monachis Ratisponensibus confictæ.* — Is quidem anonymus in fronte sui operis de hac detectione scribit : *Quæ jussu Henrici I regis facta est anno* ML ; verum is eam Relationem ad confutandam Germanorum vanam de sancti Dionysii corpore assertionem non scripsit, nisi postquam Ratisponenses litteras Leonis IX a Baronio recitatas, quibus corpus sancti Dionysii eis attribuit, confinxerant. Hinc eæ litteræ datæ dicuntur Ratisponæ *anno Domini* MLII, *anno Pontificatus domini Leonis papæ* IV, *Indict.* V, *non. Octob.*, quia quo tempore eæ confictæ, Pontifices Romani Indictiones a kalendis Januariis exordiebantur. Eas vero commentitias esse, plura sunt quæ demonstrant, ut eas examinantibus liquebit. Quis enim sibi persuaserit, *Leonem IX*, causam tanti momenti Gallis inauditis judicasse, et ex solis Ratisponensium monachorum responsionibus judicium tulisse. Secundo ait Leo sese ad preces legatorum *Henrici* Francorum regis controversiam dirimere ; cum tamen id postularint, ne Ratisponæ conficeretur, quod in Dionysiano monasterio peractum esse oporteret. Dicit tertio, causam illam diutissime ventilatam, licet mirum sit apud omnes illorum temporum scriptores de illa fabula silentium. Scribit quarto, per *Arnulphum* imperatorem ossa sancti *Dionysii* in Sancti-Emmerammi monasterium esse translata ; cum antiqui Germaniæ scriptores dicant tantum manum sancti Dionysii Henrico Aucupi datam, ideoque post Arnulphi tempora. Quinto ait Leo, se tam imperialibus quam papalibus litteris instructum, licet illæ nunquam visæ fuerint. Sexto asserit, dextram desideratam esse, quod manifeste affectatum ; nec ait totum brachium deesse, quod tamen a *Clodoveo* juniore olim ablatum est, tacetque de reliquiis sancti Dionysii, quæ *Pippini* regis tempore *Stephano* summo Pontifici concessæ fuere. Plura suppositionis indicia exhibent Carolus Du Bois lib. 10 Hist. Eccles. Parisiensis, cap. 5, Natalis Alexander Sæc. XI, in Vita Leonis IX, præsertimque Dubletius in Historia monasterii San-Dionysiani.

13. *Manichæi quidam anno superiori in Germania detecti.* — Ad num. 19. Imperator hoc anno non *Goslaræ*, ut Baronius habet, sed *Wormatiæ* Natalem Domini celebravit, ut supra ostendimus. Hermannus quidem a Baronio laudatus annum MLII his verbis auspicatur : « Imperator Natalem Domini Goslaræ egit » ; sed cum annum a Christi Natali exordiatur, ut sæpius monuimus, illud Natale secundum nostrum calculum ad superiorem annum pertinet, ideoque et eodem quidam *Manichæi*, de quibus Hermannus verba facit, a sancto Leone puniti.

14. *Incontinentia presbyterorum hoc tempore maxima.* — Hoc anno, *XV kal. Junii*, *anno* XXI *regnante Henrico rege*, Guillelmus episcopus Ausonensis, cum consensu omnis ordinis clericalis Ecclesiæ suæ, dedit *Ermengaudo* Ermemiri canonico ejusdem Ecclesiæ, uxorique ejus ac filiis eorum, castrum quod dicitur *Medalia*, ea conditione, ut ipse et uxor ac filii sub patrocinio ejusdem episcopi et successorum, id est, in feudum illud tenerent ; ac præterea, ut idem castrum reverteretur ad Ecclesiam Ausonensem post mortem Ermengaudi, uxorisque et filiorum ejus. Baluzius, qui lib. 4 Marcæ Hisp. ad hunc Christi annum hanc donationem memorat, ait tum canonicos Ausonenses vitæ canonicæ addictos fuisse, nec id ea tempestate in regionibus illis hoc insuetum extitisse ut canonici uxores ducerent. Narrat enim Franciscus Didacus lib. 2 Hist. Comit. Barcinon. cap. 36, *Guislabertum* canonicum Barcinonensem, qui postea episcopus fuit, uxorem habuisse et liberos, eamque vixisse eo tempore quo maritus tenebat sedem Barcinonensem ; additque Didacus, tum vulgo licuisse canonicis habere uxores. Imo Victor III in initio lib. 3 Dialogorum suorum testatur, eum morbum generalem fuisse : « Cœperunt, inquit, ipsi presbyteri ac diacones laicorum more uxores ducere, susceptosque filios hæredes testamento relinquere ». Ad hæc multa extant Epistolæ Ivonis Carnotensis, qui sub finem hujus sæculi floruit, in quibus idem legitur. In Epist. CXLIX congratulatur Willelmo

Rothomagensi archiepiscopo, quod matrimonia hujusmodi prohiberet : « Quorum consilio et auxilio, inquit, eliminata est de prædicta Ecclesia (sc. Luxoviensi) spurcitia puerorum, nova et inaudita neophytarum hæresi cathedram episcopalem in eadem Ecclesia usurpantium. Quod quamvis ad tempus aliqua rationabili consideratione vel aliqua pusillanimitate sit a vobis toleratum, nunc tamen est, in quantum nobis videtur, in melius commutatum. Cum et ipsos flammigeros pueros de prædicta Ecclesia ejici feceritis, et virum strenuum et honestum, D. videlicet Willelmum, Ebroicensem archidiaconum, in pastorem prædictæ Ecclesiæ elegeritis ». Idem auctor queritur apud Daimbertum archiep. Senonensem in Epist. cc, quod cantor illius metropoleos sedem sibi indebitam temeraria ambitione occupasset, maxime vero quod quidam de prælatis Ecclesiæ « publice sibi duo scorta copulasset, et tertiam pellicem, cui matrimoniales tabulas faciat, jam sibi præparasset ».

15. *Eorum conjugia in diversis regionibus diu tolerata.* — Centum et amplius ante præsentem annis, cœlibatus neque in pluribus Franciæ et Italiæ partibus, neque in Anglia ac Germania a sacerdotibus et episcopis passim observabatur, et in Normannia conjugia sacerdotum ruri viventium tolerabantur. Imo Robertus, Richardi hujus nominis II Normanniæ comitis frater, archiepiscopus Rothomagensis, « a carnalibus illecebris non (ut pontificem decuisset) abstinuit. Nam conjugem, nomine Herlevam, ut comes habuit, ex qua tres filios Richardum, Radulphum, et Guillelmum genuit : quibus Ebroicensem comitatum et alios honores amplissimos secundum jus sæculi distribuit. In senectute tandem errorum memor suorum pœnituit, et pro reatibus multis magnisque multum timuit », inquit Ordericus lib. 5, pag. 566 : qua de re videndus etiam Gemmeticensis lib. 8, cap. 17. Neque legitur Pontificem Romanum, nec ullum alium, eum ob conjugium illud, quod diu duravit, in jus vocasse, vel *Fulbertum Carnotensem*, præsulem integerrimum, Roberto magna necessitudine conjunctum, in litteris ad eum datis hac de re questum esse. Imo postquam Gregorius VII adversus sacerdotes et episcopos conjugatos varia decreta emisit : aliqui prælati sanctitate inclyti sacerdotum conjugia tolerarunt, ut constat de Lanfranco Cantuariæ archiepiscopo, qui canonicos omnes Ecclesiarum cathedralium Angliæ ab uxoribus separavit, sed qui eas presbyteris in vicis habitantibus reliquit : « Nullus canonicus uxorem habeat. Sacerdotum vero in castellis et in vicis habitantium habentes uxores, non cogantur ut dimittant, nec habentes interdicantur ut habeant », inquit Lanfrancus in suo Decreto. Denique in Germania sacerdotes usque ad Lotharium II cum uxoribus cohabitasse, suo loco videbimus.

16. *Eorum origo a Normannis.* — Porro anno DCDXII, quo Neustria a Francis concessa Normannis, hanc sacerdotum et præsulum depravationem cœpisse indicat Ordericus lib. 5, ubi ejus originem in Neustria, quæ peculiari principi parebat, his verbis describit : « In Neustria post adventum Normannorum in tantum dissoluta erat castitas clericorum, ut non solum presbyteri, sed etiam præsules libere uterentur thoris concubinarum, et palam superbirent multiplici propagine filiorum ac filiarum. Hujusmodi mos inolevit tempore neophytorum, qui cum Rollone baptizati sunt (anno nempe DCDXII), et desolatam regionem non litteris, sed armis instructi violenter invaserunt. Deinde presbyteri de stirpe Dacorum (id est, Danorum) litteris tenuiter edocti parochias tenebant, et arma ferentes laicalem feudum militari facultate defendebant ». Contra sacerdotes et presbyteros conjugatos ante Gregorium VII, Leo IX, Victor II, Stephanus IX, Nicolaus II et Alexander II plurimum laborarunt, usi præsertim opera Petri Damiani viri hac ætate celeberrimi, sed plus omnibus laboravit *Gregorius VII*, ut ex dicendis liquebit.

17. *Mors Emmæ reginæ.* — « Anno MLII, Alfgiva, id est, Emma regina quondam et conjux regum Egelredi et Canuti, secundo nonas Martii Wintoniæ obiit », inquit Hovedenus, quod et in Wigorniensi et in Ingulpho hujus temporis scriptore legitur.

18. *Nativitas Conradi filii imp.* — « Imperatrix iterum filium, quem Conradum postea vocaverunt, imperatori peperit », ait Hermannus ad hunc Christi annum.

LEONIS IX ANNUS 5. — CHRISTI 1053.

1. *Permutatio facta inter Pontificem et imperatorem.* — Sequitur annus Redemptoris millesimus quinquagesimus tertius, Indictione sexta, quo Leo Romanus Pontifex, dum in Germania moraretur, de locis aliisque juribus sancti Petri in Germania existentibus male possessis, modo recuperandis, cum Henrico imperatore egit. Tunc enim æquissimo cum imperatore transactum est, ut ea Pontifex cederet imperatori, acciperet vero ab eo in Italia ejusdem æstimationis loca. Ita de his Hermannus hoc anno : « Imperator cum domino papa, multisque episcopis et principibus, Natalem Domini Wormatiæ egit. Ubi cum papa (sicut dudum cœperat) Fuldensem abbatiam, aliaque nonnulla loca et cœnobia, quæ sancto Petro antiquitus donata feruntur, ab imperatore reposcens exegisset, demum imperator pleraque in Ultramontanis partibus ad suum jus pertinentia pro Cisalpinis illi quasi per concambium tradidit ». Hæc Hermannus. Leo Ostiensis hac ratione asserit pervenisse ad Sedem Apostolicam Beneventum. Nam ait[1] : « Tunc inter ipsum Apostolicum et imperatorem facta est commutatio de Benevento et Bambergensi episcopio, sicut jam supra retulimus ». Addidit etiam, ut exercitum idem imperator in Italiam mitteret ad profligandos Northmannos, qui res ad Ecclesiam Romanam spectantes invaserant, impieque ac si non Christiani, sed Gentiles persecutores, crudeliter abusi erant. Quænam autem istæ fuerint, idem Pontifex in Epistola, quam scripsit anno sequenti ad Constantinum Monomachum imperatorem, fusius narrat, nosque suo loco ponemus.

2. *Expeditionem adversus Nortmannos ope imperatoris parat Leo.* — Quænam autem in primis de expeditione ista Hermannus habeat, videamus. Sunt hæc verba ipsius, scriptis suis vestigia Pontificis assectantis : « Cumque idem papa de Nortmannorum violentiis et injuriis, qui res sancti Petri se invito vi tenebant, multa conquestus esset, ad hos etiam inde propulsandos imperator ei auxilia delegavit. Ea siquidem gens a temporibus prioris Henrici imperatoris, in Calabriæ, Samniæ, Campaniæque partes paulatim ex Gallici oris Oceani adventitia confluebat; et quia bellicosior Italicis gentibus videbatur, primo gratanter accepta, crebro indigenis contra Græcorum et Sarracenorum incursiones audacter prœliando auxiliabatur; postea vero pluribus eorum ad uberem terram accurrentibus, viribus adaucti, ipsos indigentes bello premere, injustum dominatum invadere, hæredibus legitimis castella, prædia, villas, domos, uxores etiam, quibus libuit vi auferre, res Ecclesiarum diripere : postremo divina et humana omnia, prout viribus plus poterant, jura confundere, nec jam Apostolico Pontifici, nec ipsi imperatori, nisi tantum verbotenus cedere. Ad horum igitur nefaria et inextricabilia sceleraillis e partibus eliminanda, indigenasque ab eis liberandos dominus papa animum intendens summa cum charitate, ab imperatore Romam reversurus digreditur.

3. « Secuti sunt autem eum plurimi Teutonicorum, partim jussu dominorum, partim quæstu adducti, multi etiam scelerati et protervi, diversasque ob noxas patria pulsi. Quos ille omnes tum consuetæ misericordiæ nimia compassione, tum etiam, quia opera eorum ad imminens videbatur bellum indigere, clementer et gratanter suscipiebat. Transiens ergo per Alemanniam, Purificationem sanctæ Mariæ Augustæ egit, Mantuæque Quinquagesima acta, et nonnullis suorum orto inibi tumultu occisis, infra dies Quadragesimæ Romam pervenit». Addit his hæc Lambertus : « Romam reversus est, adducens secum Godefridum ducem, et fratrem ejus Fridericum, qui Gebehardo postmodum in Sede Apostolica successit, (Victori scilicet). Item alios quamplures tam clericos quam laicos in re militari probatissimos, quorum virtute Northmannis, qui Apuliam occupaverant, obviam ire parabat ». Hæc ipse. Sed et Leo Ostiensis de his agens, Gebehardi episcopi sugillat proditionem, cum desertor improbe factus est eo tempore. Nam de ipso hæc ait[1] : Gebehardus tunc episcopus Aistretensis, gente Noricus, vir singulari prudentia, gerendarumque rerum peritissimus, regis consi-

[1] Leo Ost. l. II. c. 85.

[1] Leo Ost. l. II. c. 85.

liarius erat. Is, cum ex jussione imperatoris magnus valde Apostolico traditus esset exercitus, jamque itineris multum confecisset, imperatorem adiit, eumque hac de re valde corripiens, ut ejus exercitus totus rediret dolosus effecit, quingentis tantum ex amicis et propinquis Apostolici illum comitantibus». Quod quidem ut grave peccatum idem Gebehardus diutius deploravit, cum factus Pontifex est, divinam ultionem expertus. Nam de ipso idem Leo inferius hac habet[1] : «Qui quoniam prædecessori suo (ut supra retulimus) impedimento maximo fuerat, quoties postmodum a circumpositis molestiæ aliquid patiebatur, dicere solebat : Merito hæc patior, quia peccavi in dominum meum. Et item : Dignum est ut quod fecit Saulus, patiatur Paulus : quod egit lupus, sustineat agnus».

4. *Consulit monasteriis Cassinati et S. Vincentii prope Vulturnum Leo papa.* — Antequam autem adversus Nortmannos Leo Pontifex proficisceretur (ut Hermannus ait) post Pascha Romæ Synodum habuit : in qua ultima Synodo Gerardum Leucorum supra se quintum episcopum in sanctorum numerum retulisse Sigebertus affirmat. In hac item Synodo definita est vetus controversia inter Forojuliensem et Aquileiensem antistites, de limitibus diœceseos, statutumque, ut Aquileia totius Venetiæ et Istriæ metropolis esset, Forojuliensis Ecclesia finibus Longobardorum contenta esset. Extat de his Epistola Leonis Pontificis, hac Indictione sexta conscripta[2]. His peractis in Synodo, Leo papa Cassinum petiit, expetiturus a sanctis monachis preces ; de cujus adventu hæc Leo Ostiensis[3] : «Rediens itaque Romanus Pontifex ex Alemannia, rursus ascendit in monasterium nostrum, fratribusque se commendavit devotissime. Cumque apud Sanctum-Germanum honorifice fuisset acceptus, rogatus a fratribus, ut monasterium Sancti-Stephani, quod supra Taracinam est, illis restitueret : interrogat, an ad illos unquam pertinuisset. Asserentibus, ostendi sibi id postulat. Mox dialogo sancti Gregorii exhibito, utque sanctus Benedictus illud monasterium construxerat, ex ejusdem patris vita ostenso (aut enim ignorabant, aut promptum non habebant Agapiti papæ Privilegium, Balduino abbati inde confectum) : Vere, ait sanctus Pontifex, æquissimum est quod quæritis ; moxque Friderico cancellario mandat Privilegium inde conscribere, ipsumque monasterium assignari nostro cœnobio cum suis omnibus jussit. Fecit et eodem tempore huic monasterio Privilegium aliud, per quod navem hujus monasterii in Romano portu omni tempore cum nauclero et omnibus nauticis suis liberam ab omni conditione pensionisque debito esse constituit. Post hæc adjunctis sibi cunctis fere militibus, Apuliam cum Northmannis dimicaturus ingreditur » Hæc Leo.

5. At vero, antequam veniret in Apuliam, litigium compulsus est definire inter abbatem monasterii Sancti-Vincentii, positi ad fontes Vulturni (de quo tomo superiori sæpe contigit meminisse), et Albertum intrusum ; de quo in libro Privilegiorum ejusdem monasterii hæc leguntur[1] : «Anno domini Leonis Noni summi Pontificis et universalis papæ quinto, Indictione sexta, mense Junio, die decima, cum idem Leo contra Apuliæ fines pergens, etc. occurrit ei Luitfridus abbas monasterii Sancti-Vincentii ad fontes Vulturni, conquestus contra Albertum presbyterum et monachum, usurpantem sibi nomen abbatis in monasterio Sanctæ-Mariæ in Castanleto. Tunc assistentibus pluribus præsulibus, ab eodem Leone causa est judicata abbati Sancti-Vincentii. Qui interfuerunt, hi sunt :

« Humbertus episcopus Silvæ-Candidæ.

« Petrus Amalphitanus archiepiscopus.

« Amalguisius Cevetensis episcopus.

« Udalricus Beneventanus electus archiepiscopus.

« Fridericus sanctæ Romanæ Ecclesiæ cancellarius et bibliothecarius.

« Adenolphus dux Cajetanus.

« Landus comes Aquinas.

« Landulphus comes de Tiano, et alii ».

6. *Leo papa captus a Nortmannis in bello victoribus bene habetur et colitur.* — Hæc ibi. Indicia plane summi Pontificis summæ benignitatis, quod cum in tanti momenti expeditione esset, monachorum sineret se detineri litigiis, et fatigari querelis, cum jam proxime tempus instaret, quo Romanus exercitus collatis signis cum Northmannis conflicturus esset, quod factum est paucos post dies eodem mense. Sed audiamus ipsum Hermannum tum viventem hæcque scribentem. Ait enim : «Dominus papa habita post Pascha Synodo, contra Northmannos, ut proposuerat, exercitum movit. Cumque illi pacem petentes, subjectionem servitiumque ipsi promitterent, et quæ prius injuste sibi usurpantes invaserant, ejus beneficio gratiaque retinere velle se dicerent : idque papa abnegans, vi et injuria raptas res sancti Petri reposceret, eosque perperam pervaso cedere loco juberet ; illi quia numero longe præstabant, quasi rem impossibilem sibi propositam refutantes, se potius bello obviam ituros, armisque acquisitam patriam armis defensuros, vel morte occubituros denuntiant.

7. « Sicque decimo quarto kal. Jul. valida pugna confligentes, prima acie Northmanni a Teutonicis pæne victi sunt ; sed succenturiatis copiis ex insidiis nostros circumvenientes, Italis citius terga vertentibus, Teutonicis maxima ex parte sed non inulte occumbentibus, occulto Dei judicio, sive quia tantum sacerdotem spiritalis potius quam pro caducis rebus carnalis pugna decebat, sive quod nefarios homines quam multos ad se ob impunitatem scelerum vel quæstum avarum confluentes, contra itidem scelestos expugnandos se-

[1] Leo Ost. l. II. c. 90. — [2] Leo Ep. II tom. III. Ep. Rom. Pont. — [3] Leo Ost. l. II. c. 88.

[1] Pag. 332.

cum ducebat ; sive divina justitia, alias quas ipse novit ob causas, nostros plectente, quamvis nimis cruentam hostes adepti sunt victoriam. Ipseque dominus papa in quodam ab eis castello obsessus, cum expugnata jamjamque munitione necessitate coactus, communionem eis prius interdictam reddidisset, acceptus ab eis, Beneventum cum honore tamen reductus est, ibique tempore aliquanto detentus, nec redire permissus », intentus ibi (ut subdit) divino servitio. Hæc Hermannus.

8. Sed quæ Leo Ostiensis de his habeat, accipe[1] : « Apuliam cum Northmannis Leo papa dimicaturus ingreditur anno Domini millesimo quinquagesimo quarto (tertio). Atque ex parte ipsius quidem Apostolici Rudolphus in Beneventanum principem jam electus, et Guarnerius Suevus signa sustollunt. Northmanni vero tres de suis statuunt turmas, quarum unam comes Hunfridus, aliam Richardus item comes, tertiam Robertus agebat Guiscardus. Inito autem certamine in planitie maxima, quæ civitati adjacet, paulatim se subducentibus fugientibusque nostratibus, et solis qui cum papa venerant amicis propinquisque remanentibus, cum diu ab his acriter pugnatum esset, omnibus tandem in ipsa pugna trucidatis, Northmanni Dei judicio evasere victores. Dehinc Hunfridus Pontificem adiit, et in sua illum fide suscipiens, cum suis omnibus Beneventum perduxit, spondens, quandocumque Romam ire disponeret, ipse illum Capuam usque deduceret. Intravit autem idem papa Beneventum mense Junio, vigilia S. Joannis Baptistæ, mansitque ibi usque ad mensis Martii duodecimam diem ». Hæc Leo.

9. Vidisti in Northmannis, quamvis hostibus implacabilibus, tam in Galliis quam in Anglia, atque demum in Italia ubique victoribus, a se victo Pontifice victos ipsos esse reverentia culminis Apostolici : adeo ut (sicut ipse Pontifex suis litteris testatus est, scribens ad Constantinum Monomachum imperatorem) vicisse Pontificem ipsos pœnituisset? Addit his Sigebertus, Pontificem captum a Northmannis relaxari noluisse, nisi suis omnibus pariter relaxatis. Quod eidem obsequentes præstitere Northmanni, Pontifici in omnibus perinde ac victori morem gerentes.

At de his non audiendus Benno schismaticus, qui rabie canina in Hildebrandum oblatrans, ipsum cum Benedicto Nono; Sedis Apostolicæ invasore, insidiatum esse Leoni Pontifici in hoc bello Northmannico tradit. Quanta autem in homine fuerit mentiendi usurpata licentia, et struendi calumnias fraus, superius jam satis est demonstratum.

10. *Factum Leonis papæ prœliantis in Normannos, perperam a Petro Damiani exprobratum, ex jure et historia defenditur.* — Verum sicut iste non audiendus, ita quæ Petrus Damiani adversus eumdem Leonem militaribus copiis se miscentem scripsit, in his quæ asserit examinanda sunt, an in omnibus veritate subsistant. Cum enim ipse esset mœrens animo ac lugens eremi incola, quod frequenter audiret episcopos aliquos in Galliis atque Germaniis galeatos ac loricatos ad bella procedere; facinus execratus, scripsit Epistolam ad Firminum episcopum, qua deplorans mundi hujus mala, præcipue vero discordias oboriri solitas inter imperatores atque pontifices, sic vult munera eorum esse distincta, ut nec imperatores attingant quæ sunt sacerdotum, nec sacerdotes quæ sunt imperatorum, ut bella tractare et alia id genus, quæ ipsis omnino reservat. Ait enim : « Sicut ergo ipse Dei Filius cuncta mundi furentis obstacula, non per districti examinis ultionem, sed per invictam superavit inconcussæ patientiæ majestatem ; ita docet mundi rabiem potius æquanimiter ferre, quam vel arma corripere, vel lædenti læsionibus respondere : præsertim cum inter regnum et sacerdotium propria cujusque distinguantur officia, ut rex armis utatur sæculi, et sacerdos accingatur gladio spiritali, qui est verbum Dei. De sæculi nempe principe Paulus dicit[1] : Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ozias rex, qui sacerdotale usurpat officium, lepra perfunditur[2]. Et si sacerdos arma corripit (quod utique laicorum est) quid meretur? Nam et David idcirco ante Evangelium evangelice vixisse creditur, quia non modo Semei et Saul, sed et plurimis indulsisse hostibus suis invenitur. De quo et cæteris sanctis Patribus nonnulla hic exempla perstringerem, nisi vobis incomparabiliter notiora quam mihi hæc et his similia certum tenerem. Plane quis non videat, quam sit inhonesta confusio, ut quod Ecclesia agendum denegat, imprudenter ipsa committat ? et cum aliis prædicat patientiam, infœderabilem contra nocentes accendatur in iram ? Contigit hoc facienti quod Apostolus dicit[3] : Ne cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. Vel illud potius, quod ad Romanos ait[4] : Qui ergo alium doces, teipsum non doces : qui dicis, non mœchandum, et mœcharis : qui abominaris idola, sacrilegium facis. Et præcipue id quod præsto subjunctum est, sacerdoti congruere videtur[5] : Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras ». Et post alia id genus adducta et cumulata subjicit ista :

11. « Et revera qua fronte, qua libertatis audacia sacerdos quilibet in dissidentium confœderatione desudet, cum ipse suis osoribus non remissionis indulgeat veniam, sed effrænetur implacabiliter ad vindictam ? Inter omnes sane virtutum gemmas, quas Salvator de cælo veniens attulit, duas insignius atque præclarius rutilare monstravit, quas et in se prius expressit, et ut nobis imprimerentur

[1] Leo Ost. l. II. c. 88.

[1] Rom. XIII. — [2] 2. Para. XXVI. — [3] 1. Cor. IX. — [4] Rom. II. — [5] Præsto, pro cito vel mox.

edocuit, charitatem scilicet et patientiam ». Et paulo post : « His nimirum virtutibus et fundatores Apostoli Ecclesiam sanctam condiderunt, et propugnatores ejus sancti martyres diversa mortium supplicia triumphaliter pertulerunt. Si ergo pro fide, qua universalis vivit Ecclesia, arma ferrea capere privato non licet, nusquam terrea corripere arma conceditur : quomodo pro terrenis et transitoriis Ecclesiæ facultatibus loricatæ acies in gladiis debacchantur? Porro sancti viri cum prævalent, hæreticos idolorumque cultores nequaquam perimunt, sed potius ab eis pro fide Catholica perimi non refugiunt. Quomodo ergo pro rerum vilium detrimento fidelis fidelem gladio petat, quem secum utique redemptum Christi sanguine non ignorat?

« In Galliarum finibus audivi gestum esse quod narro. Inter abbatem et quemdam sæculi potentem orta est non levis de possessione contentio : cumque a partis utriusque fautoribus minis diu certaretur et jurgiis, tandem ut armis ageretur utrimque condictum est. Et sæcularis quidem, paratis militum copiis, campum prœliaturus ingreditur, acies struit, cuneos ordinat, atque ad fortiter agendum mentes acerrimus cohortator inflammat. Silvescunt omnia gladiis, rubent clypei, vociferantium clamor attollitur, minaces armatorum fremitus inhorrescunt, tela stringuntur, et solus adversæ partis impetus ad congrediendum accensis (extensis) manibus exspectatur. Abbas enim non in armis terrenis spem suam, sed in humanæ salutis auctore constituens, cunctis, qui pro se dimicare convenerant, suum prohibuit comitatum : solos autem monachos suis equis imposuit, capita cucullis cooperire præcepit, sicque cum illis, velut galeatis et loricatis fidei munimento crucisque vexillo, ad locum certaminis venit. Cumque vir ille non ferrea, ut sperabat, arma conspiceret, sed tanquam cælestem atque angelicam aciem cominus advertisset; tantus eum cum suis omnibus divini timoris horror invasit, ut desilientes de equis, protinus arma projicerent, terræ se humiliter sternerent, indulgentiam flagitarent. Sic, sic nimirum titulos victoriæ triumphalis obtinuit, qui non in frementibus equis, non in micantibus gladiis spem posuit, sed ex divinæ tantum potentiæ virtute præsumpsit.

13. « Ad hæc si quis objiciat, Leonem bellicis usibus se frequenter implicuisse Pontificem, nihilominus verum esse dico, quod sentio : Quoniam nec Petrus ob hoc Apostolicum obtinet principatum, quia negavit : nec David idcirco prophetiæ meretur oraculum, quia thorum alieni viri invasit; cum mala vel bona non pro meritis considerantur habentium, sed ex propriis debeant qualitatibus judicari. Numquid hoc legitur vel egisse vel litteris docuisse Gregorius, qui tot rapinas ac violentias a Longobardorum feritate est perpessus? Num Ambrosius bellum Arianis, se suamque Ecclesiam crudeliter infestantibus, intulit? Numquid in arma sanctorum quispiam traditur insurrexisse Pontificum? Causas igitur Ecclesiastici cujuscumque negotii leges diriment fori, vel sacerdotalis edicta Concilii, ne quod gerendum est in tribunalibus judicum, vel ex sententia debet prodire Pontificum, in nostrum vertatur opprobrium congressione bellorum ».

14. Hucusque de his Petrus Damiani, cui Catholica dogmata penitus adversantur, quibus hæresis errore notantur omnes, qui ab Ecclesia Romana, cathedra Petri, e duobus alterum gladium auferunt, nec nisi spiritualem concedunt, ipso sancto Bernardo dicente : « Materialem gladium qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini, dicentis : Converte gladium tuum in vaginam ». De cujus usu habet ista Gregorius IX in Epistola ad Germanum patriarcham Constantinopolitanum, suo loco inferius recitanda[1] : « Illud tantum adjicimus, quod utrumque gladium ad Romanum Pontificem pertinere ex Evangelica lectione tenemus. Etenim loquente JESU discipulis de acquisitione gladii spiritualis, illi duos ibi positos ostenderunt, quos Dominus dixit sufficere, ad cohibitionem videlicet spiritalis et temporalis offensæ. Si materialem gladium pertinere concedis ad potentiam temporalem, attende quod in Matthæi Evangelio Dominus dicat Petro[2] : Converte gladium tuum in locum suum, dicendo tuum; materialem significavit gladium, quo percussit ille servum principis sacerdotum. De spiritali vero nemo vertit in dubium, cum ei, id est Petro, per cujusdam specialitatis apicem ligandi atque solvendi commiserit potestatem[3]. Uterque igitur gladius Ecclesiæ traditur, sed ab Ecclesia exercendus est unus, alius pro Ecclesia manu sæcularis principis eximendus : unus a sacerdote, alius ad nutum sacerdotis administrandus a milite ». Hæc Gregorius. His consentientia Bonifacius papa VIII habet his verbis[4] : « Uterque gladius est in potestate Ecclesiæ, spiritualis scilicet et materialis; sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus : ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis » ; cum videlicet jubet, vel sponte facienti consentit. Et pergit : « Oportet autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati ». Hæc Bonifacius. Cui assentiuntur omnes, ut nullus discrepet, nisi qui dissidio ab Ecclesia excidit.

15. Sed præter doctores et theologos omnes ipse vigens usus in Ecclesia dogma probavit. Siquidem ad propulsandos ab Italia Longobardos vel Sarracenos, frequentibus legationibus Romani Pontifices, iidemque sanctissimi (ut superiores tomi satis abunde demonstrant) studio propensissimo apud Christianos principes institere, alienaque manu pugnantes atque vincentes, erexere de bar-

[1] Cusa cum aliis Epist. Rom. anno 1587, curante Gerardo Vossio. — [2] Matth. XXVI. — [3] Matth. XVI. — [4] Extrav. de major. et obed. cap. 1.

baris victis sæpe triumphos, nusquam vero reperti qui armati in acie dimicarint. Sed Leo ipse de quo agimus, licet sit comitatus exercitum, seorsum tamen, exitum exspectans certaminis, in loco munito, in quo postea obsessus est, mansit. Unus Joannes Duodecimus adolescens Sedis invasor est repertus, qui armatus aliquando equitasse delatus in Synodum fuit : quod habitum pro monstro, ut suo loco superius dictum est. Sed et probro sæpe datum episcopis, sive Francis sive Germanis id factitantibus, cum aliena non sua manu (ut audisti a Gregorio et Bonifacio) sit in defensionem Ecclesiæ ejusmodi gladius exerendus.

16. Idque etiam factum a S. Gregorio Magno papa, quem adeo male in sententiam suam adducit Petrus, ex suiipsius scriptis Epistolis satis superque evidenter apparet. Et quo magis eum errantem ex ipso quem contra Leonem citat coarguas, accipe ex ipsius Gregorii Epistolis certa loca, quibus ipse adversus Longobardos militum gladios aliena manu magna instantia monuerit exerendos. Nam ad Velocem magistrum militum scribens, hortansque adversus Arnulphum ducem Longobardorum prodire cum copiis, hæc habet [1] : « Si huc vel ad Ravennates partes nec dicendum Arnulphum cognoveritis excurrere, vos a dorso ejus (sicut decet viros fortes) laborate, qualiter opinio vestra ex laboris vestri qualitate amplius in Republica Deo auxiliante proficiat, etc. » Et ad Mauritium et Vitalianum itidem magistro militum sequentem Epistolam scribens, hæc itidem post alia habet : « Sed et gloria vestra, si huc perrexerit ipse hostis Arnulphus, quomodo consuevistis cum auxilio Dei, a dorso ejus quod potestis perficite. Speramus enim in omnipotentis Dei virtute, et in ipsius beati Petri Apostolorum principis, in cujus Natali sanguinem effundere desiderat, quia ipsum sibi contrarium sine mora inveniet ». Hæc Gregorius. Erat tunc Roma sub imperatore Constantinopolitano, qui per præfectos regebat eam, et quæ ad bellum spectâbant, magistris militum missis ad hoc delegabat. Et quamvis hoc non suum, sed alienum videretur esse negotium, tamen ac si suum peculiare esset, de resistendo, et expugnando eosdem perfidos Longobardos, plures extant ejus Epistolæ ad Mauritium imperatorem [2], et ad ejus successorem Phocam [3]. Quinetiam in his quæ spectant ad defensionem mœnium civitatum, vigilare jubet [4] episcopos, et necessaria cuncta parare, ad quorum custodiam nec viros Ecclesiasticos esse jubet exemptos sed obligatos. Cum igitur tam in offendendo quam defendendo Gregorius bellum adornat, quid est, rogo, quod Petrus ait, hoc non egisse, nec litteris docuisse Gregorium ?

17. Qui tamen ita mansuetudine bene compositus erat, ut patienter cuncta prius ferret : si vero hac via nihil proficeret, inde concitatus adversus obviantia quæque prodiret. Nam audi ipsum de se ista loquentem [1] : « Mores meos bene cognitos habes, quia diu porto : sed si semel deliberavero non portare, contra omnia pericula lætus vado ». Ita ad Sabinianum diaconum : ut plane se gessit in causa Longobardorum, quos primum diu tolerare disposuit, agensque apud eos sequestrem pacis, se a sanguine eorum compescuit. Nam eadem Epistola hæc inferius : « Si ergo, inquit, servus eorum in morte Longobardorum me immiscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione esset divisa : sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me immiscere formido ». Ita ipse primum, antequam eorumdem Longobardorum expertus esset perfidiam et pertinaciam. Quibus tandem maximo damno Reipublicæ cognitis, qualiter se gesserit cum eis, audisti ex Epistolis ab eo postea datis. Errore igitur lapsus convincitur Petrus (excusare eum nec debemus, nec possumus) quem communi Cathol. totius Ecclesiæ consensu constat esse damnatum. Post Tertullianum, Julianus Apostata fuisse cognoscitur originarius sator erroris, ex quo et iste noscitur propagatus. Porro sicut ille antiquitus in Ecclesia reperitur a sanctis patribus cum suo auctore error esse damnatus, quo Julianus Apostata hujusmodi a Christianis quibuslibet exigebat patientiam, ut non solum quempiam non offenderent, sed nec se defenderent ex præscripto (ut aiebat) Evangelicæ legis, ita et longe ante ejusdem quoque generis damnatus pariter Tertulliani et aliorum hæreticorum ille error, quo non licere alicui Christiano militare dicebant. Sed de his suis locis superius, nunc ad Leonem redeamus.

18. *Leo papa Beneventi acceptis litteris patriarchæ Antiocheni respondet confirmans ejus electionem.* — Dum ipse Pontifex Beneventi moraretur (permansit enim ibi in civitate, recens Romanæ Ecclesiæ conquisita, usque ad anni sequentis mensem Martium) legationem accepit a Petro patriarcha Antiocheno, qui more majorum sapiens quæ sunt Catholicæ fidei, simul ac creatus est patriarcha, expetens Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ communionem, misit Epistolam ad Leonem Romanum Pontificem, una cum fidei Catholicæ professione, qua recepta atque probata ab ipso Leone Pontifice, reddidit ad eumdem ipse litteras, quæ cusæ habentur inter cæteras Epistolas Romanorum Pontificum. Est earum exordium [2] : « Congratulamur vehementer in Domino, etc. » Ubi inter alia de ejus creatione hæc habet :

19. « Quod ipse ex specula sanctæ illius Ecclesiæ, cui videris designatus divinitus speculator, prudenti oculo considerans promotionem tuam ad episcopale fastigium, electione cleri et populi (sicut

[1] Greg. Regist. l. XII. Ep. XXI et XXII. — [2] Ibid. l. IV. Ep. XXXI. — [3] Ibid. l. XI. Ep. XLIII. — [4] Ibid. l. VII. Ep. XX. Ind. I et Ind II. Ep. II et III. Eod. l. VII.

[1] Greg. Regist. l. VII. Ep. I. Ind. I. — [2] Leo Ep. V. tom. III. Ep. Rom. Pont.

asseris) factam, atque fidem tuam secundum antiquæ consuetudinis religiosum et valde necessarium studium Apostolicæ et primæ Sedi, cui Deo auctore quamvis indigni præsidemus, annuntiare, et exponere curasti : in quo facto noverit tua dilectio nos plurimum recreatos et gavisos in Domino. Quia quod maxime oportebat, tibi et Ecclesiæ, cui temporaliter præsides, non distulisti efficere. Siquidem ab Apostolica tua sede, nostram Apostolicam Sedem consulendo, perpendimus tuam dilectionem nolle deviare a Dominico et omnium sanctorum Patrum concordi decreto, quo inviolabiliter cunctis in toto orbe terrarum Ecclesiis sancta Romana et Apostolica Sedes caput præponitur, ad quam majores et difficiliores causæ omnium Ecclesiarum definiendæ referantur. Sic omnia veneranda Concilia, sic leges humanæ promulgant, sic ipse Sanctus sanctorum, Rex regum et Dominus dominantium confirmat, quatenus ibi principalis dignitatis, et totius Ecclesiasticæ disciplinæ venerabilis apex præfulgeat et præcellat, ubi ipse vertex et cardo Apostolorum Petrus carnis suæ beatam resurrectionem in novissimo die exspectat. Nimirum solus est ille, pro quo, ne deficeret ejus fides, Dominus et Salvator asserit se rogasse, dicens [1] : Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum : ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua : et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Quæ venerabilis et efficax oratio obtinuit, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius usque in sæculum sæculi, sed confirmabit corda fratrum variis concutienda fidei periclitationibus, sicut usque nunc confirmare non cessavit.

20. « Pro cujus excellentia tertiam a Romana Ecclesia dignitatem retinet Antiochena, quam te defendere summopere monemus, non tuæ gloriæ causa, sed pro sedis, cui ad tempus præsides, antiqua honorificentia. Nec revoceris ab hac intentione cujuslibet pompa, vel arrogantia, quin constanter defendas honorem, quem Antiochenæ Ecclesiæ reliquerunt omnia sanctorum Patrum Concilia. Ad quod utique, si oportuerit, maxima mater, Romana scilicet atque prima Sedes tam dilectæ sibi filiæ, imo consociæ, nusquam et nunquam deerit. Quod totum ideo dicimus, quia quosdam conari minuere antiquam dignitatem Antiochenæ Ecclesiæ audivimus.

21. « Porro quod a nobis causas divisionis universalis Ecclesiæ compatiendo requirit, fatemur tuæ religiosæ sollicitudini, nos adhuc a Domino miserante firmissime retinere vinculum sanctæ unitatis : nec videmus nos alicubi incurrisse damnum schismatis, quos integritas concordiæ, et plenitudo Ecclesiasticæ disciplinæ indesinenter regit. Unicuique nostrum debitus honor et sua jura conservantur; terminos, quos Patres nostri fixerunt, nulli arroganter transgredi conceditur. Magis vestra fraternitas circumspiciat, ne qua radix amaritudinis atque dissensionis (quod absit) in vestris partibus succrescat, per quam inquinentur multi, et quam necesse sit districta falce sanctorum canonum a Catholicæ Ecclesiæ agro extirpari. Mea vero humilitas in culmine Apostolici throni ideo exaltata, ut approbanda approbet, improbanda quoque improbet, tuæ sanctissimæ fraternitatis promotionem libens approbat, collaudat et confirmat, et communem Dominum instanter exorat, ut quod humano ore jam diceris, ante ejus oculos existat. Noveris tamen nos ipsam tuam promotionem taliter approbare, si non hanc neophytus, aut curialis, aut digamus, vel pretio, aut alio quolibet modo sacris canonibus contrario (quod absit) obtinuisti. Sane fidem tuam, quam proprio scripto summæ et Apostolicæ Sedi exposuisti, sanam et Catholicam atque orthodoxam per omnia protestamur, et sicut vere unicam et salutarem amplectimur, et tuæ dilectioni vehementer congratulantes in Domino, eamdem nostram esse devoto corde et prompto ore profitemur. Firmiter enim credo, etc.» Quod autem septem tantum Concilia Œcumenica se retinere profiteatur, nec de Octavo sit aliqua mentio, cur id acciderit, consule quæ dicta sunt tomo superiori, dum de ipsa Octava Synodo actum est. Porro non solum Ecclesia Antiochena, sed et Alexandrina atque Hierosolymitana retinebant hoc tempore communionem Romanæ Ecclesiæ, nomenque Romani Pontificis ex Dyptichis ex more in Ecclesia recitabant; quod infenso tulit animo Constantinopolitanus patriarcha Michael, ut quæ de eo anno sequenti dicturi sumus ostendent. Sed quantam hoc anno hic ipse Michael excitaverit in Ecclesia tempestatem, videamus :

22. *Epistola Michaelis Cerularii patriarchæ contra Ecclesiam Latinam, improbantis maxime usum azymorum.* — « Ipse Michael cognomento Cerularius, necnon et Leo Acridanus archiepiscopus Bulgarorum, in sugillationem omnium Latinorum, adversus sanctam Romanam et Apostolicam Sedem, imo contra omnem Occidentalem Ecclesiam scripserunt Epistolam, quam miserunt ad Joannem Tranensem in Apulia episcopum, pervulgandam apud Latinos omnes, cui in Codice titulus hujusmodi affixus legitur : Calumnia episcoporum Michaelis Constantinopolitani et Leonis Acridani, pervicaciter exhalantium pestiferas mephites diversarum hæreseon adversus sanctam Romanam et Apostolicam Sedem, imo contra omnem Latinam et Occidentalem Ecclesiam. Hæc quidem calumnia Græco sermone edita, et Joanni Tranensi episcopo in sugillationem omnium Latinorum directa, cum fuisset Trani exhibita fratri Humberto, sanctæ Ecclesiæ Silvæ-Candidæ episcopo, in Latinum est translata ejus studio, atque delata domino Leoni Nono. Quæ etiam hic ad cautelam multorum et notitiam, non autem ad aliquam utilitatem inserta, cunctis scire volentibus fideliter

[1] Luc. XXII.

est conservata ». Ita ibi. Ipsa autem ipsorum Epistola sic se habet :

23. « Michael universalis patriarcha novæ Romæ, et Leo archiepiscopus Acridiæ, metropolis Bulgarorum, dilecto fratri Joanni Tranensi episcopo.

« Dei magna dilectio et jucunda compositionis viscera flexerunt nos scribere ad tuam sanctitatem, et per te ad universos principes sacerdotum, et sacerdotes Francorum, et monachos et populos, et ad ipsum reverendissimum papam, et memorari de azymis et sabbatis, quæ mystice indecenter custoditis et communicatis Judæis. Etenim azyma et sabbata ipsi custodire a Moyse jussi sunt : nostrum vero pascha Christus est. Qui ut non juxta legem inveniretur adversarius, et circumcisus est, et legale pascha celebravit primitus ; sic illo discedente nostrum novum operatus est. Et hoc manifestum est in Evangelio secundum Matthæum. De mystica cœna loquens Evangelista sic quoque inquit[1] : Prima autem die azymorum accessere discipuli ad Jesum, dicentes ei : Ubi vis paremus tibi comedere pascha? Qui ait : Ite in civitatem ad quemdam, et dicite ei : Tempus meum prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et post pusillum : Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim, et edentibus illis dixit : Amen, amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. Et post pusillum dicente Juda : Numquid ego sum Rabbi ? dicit ei : Tu dixisti.

24. « Hucusque o Dei homines, universa legalis Paschæ sunt : deinde quæ mystici et nostri sunt addidit Evangelista, et dixit : Edentibus autem illis, accepit Jesus panem, fregit, et dedit discipulis suis, et dixit : Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et accipiens calicem, gratias egit, et dedit illis, dicens : Bibite ex eo omnes, hic est sanguis meus novi Testamenti. Dicendo enim, novi, ostendit quomodo ea quæ veteris fuerunt Testamenti cessaverunt. Adspicite quomodo panem corpus suum sub novo Testamento vocavit, sicut vivificum et plenum spiritu, et sicut caloris demonstrativum. Vos quidem panem, nos *arton* dicimus, *artos* autem interpretatur elevatus, et sursum portatus, a fermento et sale calorem et elevationem habens : azymæ autem nil distant a lapide sine anima, et luto lateris deorsum consumptæ terræ, et sicco luto comparatæ, quas cum amaritudinibus Moyses comedere miseris Judæis semel in anno legem constituit, dicens :

25. « Quoniam malæ passionis et tribulationis symbola sunt, significativæ sunt : et nostrum Pascha gaudium et lætitia totum est, et extollit nos ab humo propter gaudium ad cælum, sicut et fermentum propter proprium calorem panem, qui panis omni suavitate repletus est. Azymæ vero neque sal, neque fermentum habentes, lutum est aridum. Aut non audistis Jesum dicentem discipulis suis[1] : Quia vos estis sal terræ : et quoniam simile est regnum cælorum fermento, quod accipiens mulier abscondit in farinæ satis tribus, usque dum fermentaretur totum[2] ? Mulierem sanctam Ecclesiam vocat : satis vero tribus modiis repletis, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, quorum nequaquam lutulentæ azymæ sunt participes. Dicit enim et David de Christo[3] : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui ante Moysem et Abraham, cæli et terræ et cæterorum creaturarum agnoscens Dominum, exsurgens obtulit illi panem et vinum.

26. « Ideo dicit divinus Apostolus[4] : Quoniam si consummatio per Leviticum sacerdotium erat, non secundum ordinem Melchisedech sacerdos Christus diceretur. Et quia translato sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat, quæ lex lutulenta constituit azyma Judæis custodire. Idem ipse magnus Paulus ad Corinthios prima Epistola de his loquens ait[5] : Fratres, ego accepi a Domino, quod et tradidi vobis : quoniam Dominus in nocte qua tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit, et dixit : Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. Similiter et de calice : Hic est calix novum Testamentum in meo sanguine ; hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. Quotiescumque manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis. Azymæ vero neque commemorationem habent Domini, neque mortem illius annuntiant, sicut Mosaicæ, et ante mille quadringentos annos ex lege constitutæ, et per novum Testamentum, hoc est, et per sanctum Evangelium, et per Christum maledictæ, et derelictæ.

27. « At sabbata vero quomodo in Quadragesima judaice observatis ? Aut non audistis Evangelium loquens[6], quia transeuntes Discipuli in sabbatis cœperunt iter agere evellentes spicas et comedentes? Dicebant autem Judæi ad Christum : Vides quid isti faciunt in sabbatis ? qui dixit : etiam. An nescitis quid egit David, cum esuriret ipse, et qui cum eo erant, quomodo intravit in templum, et panes propositionis comedit ? etc. Et quia sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum. Qui et dicebant[7] : Quoniam homo iste non est ex Deo, qui sabbatum non custodit. Et iterum loquente Christo in sabbato, et ei qui manum aridam habebat[8], similiter et ei qui dæmonis spiritum habebat[9], in sabbato mundato, et murmurantibus Judæis et multa dicentibus dicit Christus : Hypocritæ, unusquisque vestrum non solvit asinum a præsepe, aut bovem suum, et ducit adaquare ? Et paralytico similiter, quem sanum fecit. Et ideo hi qui sabbata cum azymis custodiunt, neque Judæi neque Christiani sunt, sed similes sunt

[1] Matth. XXVI.

[1] Matth. V. — [2] Luc. XIII. — [3] Psal. CIX. — [4] Heb. VII. — [5] I. Cor. XI. — [6] Marc. II. — [7] Joan. IX. — [8] Matth. XI. — [9] Luc. XIII.

leopardo, sicut dicit magnus Basilius, cujus capilli nec nigri sunt, nec omnino albi.

28. « Quomodo autem et suffocata hi tales comedunt, in quibus sanguis tenetur? aut nescitis, quod omnis animalis sanguis sit anima ipsius[1], et qui comederit sanguinem, animam comedit? Et idcirco secundum hoc nec Gentiles ex toto sunt: illi autem occidunt, aut plagantes comedunt.

29. « Et iterum: Alleluia in Quadragesima non psallitis, sed semel in Pascha tantummodo, quod interpretatur, Dominus venit, laudate, hymnum dicite, et benedicite eum. Ergo secundo hoc neque Domini Dominum, neque Benedictus qui venit, psallitis. Et istud vero Alleluia Hebraice dictum est. Cur tantam deceptionem horum talium non adspicitis, nec intelligitis, neque corrigitis populos et vosmetipsos, sicut qui debent judicari ex his a Deo? Non derelinquitis quod dicitur, quod hoc Petrus et Benedictus et Paulus et cæteri docuerunt? decepistis vos ipsos et populum in istis.

30. « Quæ vero scripsi, ea sunt, quæ Petrus et Paulus et cæteri Apostoli et Christus docuit, et sancta atque Catholica Ecclesia suscepit et custodit religiose, quæ et vos correcti custodite. Azyma vero et custodias sabbatorum projicite miseris Judæis, similiter et suffocata Barbaris gentibus, ut fiamus puri in recta et immaculata fide, et unus grex unius pastoris Christi. Cujus in cruce divino sanguine inebriati laudamus puri pure Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, universa Mosaicæ legis et ab eo custodita derelinquentes sine Deo Judæis, qui velut cæci perquirentes Christum, lumen amiserunt, permanentes in umbra, sicut insipientes perpetuo.

31. « Hæc autem, homo Dei, et multoties ipse cum populo agnoscens docuisti esse, et correctus scripsisti multis similem consuetudinem habentibus, et ut habeas salutem animæ tuæ, mitte principibus sacerdotum et sacerdotibus, et adjura, ut per hæc seipsos corrigant, ut Dei populum, ut Dei mercedem in istis habeas: et si hoc feceris, propono et per secundam scriptionem majora et perfectiora his tibi scribere, fidei vera ostensione et firmamento animarum, pro quibus Christus posuit animam suam ». Hactenus Epistola Michaelis Cerularii et Leonis Acridani episcopi, ut vidisti ex ipsius titulo.

32. *Leonis papæ Epistola docte refellentis commenta Michaelis.* — Porro hanc Michaelis et Acridani Epistolam in Apuliam missam, Humbertus S. R. E. cardinalis episcopus Silvæ-Candidæ acceptam Trani cum esset, in latinum transtulit, detulitque eam ad ipsum Leonem Pontificem. Ita quidem habet scriptus Codex, in quo ista omnia descripta leguntur: Leo autem papa ea perlecta, prolixam illam ad eumdem Michaelem et Leonem Acridanum Epistolam scripsit, quæ inter cusas ipsius Leonis Epistolas prima ordine ponitur. Ubi et ex nota temporis in ea apposita, hoc esse anno conscripta cognoscitur, dum ait intervenisse mille et fere viginti annos a Christi passione usque ad illud tempus, quo scribebatur Epistola. Quod enim dicit, fere viginti, plane nondum fuisse viginti declarat. Etenim exordio sequentis anni jam fuisse viginti, ait in Epistola data ad eumdem Michaelem mense Januario. A trigesimo quarto Christi anno incipere consuevisse Romanam Ecclesiam numerare ab ejus passione annos, suo loco superius dictum est. Ex qua quidem Leonis papæ Epistola primum hic describemus quæ spectant ad quæstionem de azymis, quo nomine illi damnassent Romanam Ecclesiam, simulque Occidentales omnes: inde vero reliqua attingemus.

33. Quod enim ipsorum Epistola (ut apparet) ad Tranensem episcopum scripta de azymis, in primis in sugillationem Romanæ Ecclesiæ vertebatur, ipse Leo Pontifex sibi respondendi onus incumbere existimavit, et quod ad ea spectent, ista rescripsit, dicens[1]: « Inde est totum illud, quod tandem cum indicibili contritione et gemitu cordis ac corporis effundimus, in quo omnia viscera Catholicæ matris concutiuntur, in quo omnes sensus Christianorum obtunduntur, in quo disciplina Ecclesiastica, et sanctorum vigor canonum confunditur ac calcatur, quia tu, charissime nobis et adhuc dicende in Christo frater et antistes Constantinopolitane, tuque Leo Acridane, dicimini Apostolicam et Latinam Ecclesiam nova præsumptione atque incredibili audacia, nec auditam nec convictam palam damnasse, pro eo maxime quod de azymis audeat commemorationem Dominicæ passionis celebrare. Ecce incauta reprehensio vestra, ecce non bona gloriatio vestra, quando[2] ponitis in cælum os vestrum, cum lingua vestra transiens in terra, humanis argumentationibus et conjecturis antiquam fidem confodere ac subvertere moliatur. Ecce jam post mille ac ferme viginti a passione Salvatoris nostri annos, incipit per vos discere Romana Ecclesia, qualiter memoria passionis ejusdem sit recolenda, quasi nil ei contulerit præsentia, conversatio et diuturna institutio, seu qua clarificavit Deum mors pretiosa illius venerabilis senis, cui specialiter Christus Filius Dei vivi dicit[3]: Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis. Non ergo perpenditis, quanta impudentia dicatur Pater, qui est in cælis, abscondisse a principe Apostolorum Petro cultum sive ritum visibilis sacrificii per dispensationem Unigeniti sui, cui per semetipsum plenissime revelare dignatus est illud ineffabile arcanum invisibilis divinitatis ejusdem Filii sui? etc. »

34. Quid insuper furore percitus egerit adversus Latinos Michael, idem Leo Pontifex inferius ita significat[4]: « Vos enim alloquimur, qui (sicut Dominus ait Pharisæis) tulistis clavem scientiæ,

[1] Gen. IX.

[1] Leo Ep. I. tom. III. Ep. Rom. Pont. c. 5. — [2] Psal. LXXII. — [3] Matth. XVI. — [4] Ead. c. 29.

qui clauditis regnum cœlorum ante homines, nec ipsi intrastis, nec alios intrare permittitis, sed potius prohibetis, dum matris venerandam faciem conspuere quæritis, dum eam insequimini conviciis et maledictis, dum agnos ejus ab ea segregare etiam anathemate et flagellis, ne vocem maternam agnoscant et sequantur, contenditis. Ut enim fertur, omnes Latinorum Basilicas penes vos clausistis, monachis monasteria et abbatibus tulistis, donec vestris viverent institutis. Ecce in hac parte Romana Ecclesia quanto discretior et clementior vobis est? siquidem cum intra et extra Romam plurima Græcorum reperiuntur monasteria, sive Ecclesiæ, nullum eorum adhuc perturbatur, vel prohibetur a paterna traditione sive consuetudine; quin potius suadetur et admonetur eam observare. Nec enim animositatem impiæ hæreseos habet, quæ semper divisione gaudet, dicens per parricidam meretricem [1]: Nec mihi nec tibi sit, sed dividatur; sed pietate veræ matris sic Salomonem deprecatur: Obsecro, domine, date huic infantem vivum, et nolite interficere eum. Scit namque, quia nihil obsunt saluti credentium diversæ pro loco et tempore consuetudines, quando una fides per dilectionem operans bona quæ potest, uni Deo commendat omnes etc. »

35. Quod autem pertinet ad objectorum solutionem, alia se id facturum ipse Leo papa Epistola pollicetur, quod et præstitit, scribens ad eumdem Michaelem anni sequentis exordio, ipso Januarii mense, ut suo loco dicemus. Cur autem id modo non faciat, sic se in fine excusat: « Sed quia jam nunc videmur digressi modum Epistolæ, alio exordio congruum censuimus respondere vestræ calumniæ, quam confratribus et coepiscopis nostris Appulis scriptam ad sugillationem nostri azymi et prædicationem vestri fermenti, non dubitastis dirigere. Inter hæc dirigimus vestris cavillationibus refragantia venerabilium Patrum nostrorum aliqua super his scripta; deinde, ut Deus inspirabit, nostra rescripta, quatenus multipliciter vestra retundantur, et retro ferantur jacula, et quem non vultis feriant. Nam si vos non erubescitis nec timetis de loquacitate, nos non tantum erubescere, quantum timere debemus de taciturnitate, quia de nostra multorum pendent animæ, quæ falsis fratribus calumniantibus et nobis tacentibus, habent perire. Ista autem vobis paterna pietate et germana dilectione interim rescribimus, in quibus satis declinasse nos credimus, ne in illud Salomonis incideremus [2]: Noli respondere stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris illi similis. Verum si non resipueritis, experiemini quod idem mox secutus ait: Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur, etc. » Hæc de his quæ spectant ad criminationem in Latinos omnes ingestam de azymis.

36. Cum ea occasione (ut dictum est) idem sanctissimus Leo papa scribens Epistolam, luculenter de primatu Romanæ Ecclesiæ disputans, plane ipsum cum reliquis insanire demonstrat, qui in ejus contemptum atque despectum cornua erigat. Esset sane ipsa Epistola hic integre describenda, sed quod cusa jam extet oculis omnium patens, id facere prætermittimus. Satis autem paucis complexam hic totius Epistolæ reddere seriem: Primum omnium ut pacis filius, pacem si accipere velint, insinuans benignus offert [1]: eam per schismaticos et hæreticos labefactari dolet, Ecclesiæ unitatem commendat [2]: deplorat ipsorum procaciam in condemnando receptum usum azymi in sacrificio missæ [3]: Romanæ Ecclesiæ firmitatem et auctoritatem in cunctis hæresibus damnandis ostendit [4], hæresesque numerat, quæ a Græcis inventæ ac propagatæ fuere [5]: ipsos episcopos Constantinopolitanos in transversum actos, Romanam Ecclesiam a nemine judicari debere demonstrat [6]: ex Privilegio, quod dicitur Constantini, multa depromit [7]: quodque sua privilegia Ecclesia Apostolica per Petrum accepit a Christo [8]: contra vero exprobrat Ecclesiæ Constantinopolitanæ levitatem in ordinandis eunuchis ejus episcopis, locoque unius ex iis ordinatam fuisse feminam ferri; eidemque arroganti sibi primatum, et deroganti Ecclesiæ Romanæ omnium matri, pœnas ingerit quas Deus filiis de matre male merentibus est comminatus.

37. Insuper de beneficiis ipsis Constantinopolitanæ Ecclesiæ ab Ecclesia Romana collatis agens, ita illi impartita tradit, ut salva voluerint Romani Pontifices jura antiqua patriarchalium Ecclesiarum: quæ quidem hic totidem sunt reddenda verbis, quod agatur de re gravissima. Ait enim [9]: «Sed ecce jam non debet ingrata filia apparere, quia præ cæteris eam honorare dignata est mater sua. Nam cum nullo divino vel humano privilegio honorabilior seu clarior aliis Ecclesiis Constantinopolitana existat Ecclesia, et Antiochena atque Alexandrina ob reverentiam principis Apostolorum inter alias retentent dignitatis jura: tamen pia mater, Romana scilicet Ecclesia, nolens dilectam filiam dote honorificentiæ ex toto carere, per beatos prædecessores nostros in aliquot Synodis curavit decernere, ut salva principalium et Apostolicarum sedium antiqua dignitate, Constantinopolitanus antistes honoraretur sicut regiæ civitatis episcopus; quamvis Justinianus religiosus Augustus legibus humanis voluisset adstruere, ut post papam Romanum sedeat Constantinopolitanæ præsul Ecclesiæ. Et certe hoc nulla alia excellentia meritorum est assecuta, nisi quod Romana Ecclesia pro amore venerabilis Constantini seipsam, quantum in eo fuit, honorantis et exaltantis, civitatem ipsius hoc privilegio honoris sola humana benevolentia

[1] 3. Reg. III. — [2] Prov. XXVI.

[1] Leo Ep. 1. c. 1. — [2] Ead. Ep. c. 2. 3. — [3] Ibid. c. 5. 6. — [4] Ibid. c. 7. 8. 9. 10. — [5] Ibid. c. 10. 11. — [6] Ibid. c. 12. 13. 14. — [7] Ibid. c. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. — [8] Ibid. c. 22. 23. 24. 25. 26. 27. — [9] Ibid. c. 28.

insignivit, juxta prophetæ (Dei per prophetam) dictum ad Heli [1] : Glorificantem me glorificabo : qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Aut si quod aliud retinet aut putat se habere dignitatis privilegium; vos rebelles lumini ac veritati, et signiferi umbræ et vanitatis, proferte in medium ».

Hæc de privilegiis ejus Ecclesiæ, quibus ejus episcopi vane gloriarentur, cum Justiniani non esset ista decernere. At quam sint minus tutæ veritatis, quæ de his decreto donationis Constantini leguntur apposita, suo loco superius est demonstratum. Appareat ex his etiam minime fuisse concessa, quæ a Joanne Vigesimo Romano Pontifice obtinere conatos esse Græcos, superius hoc eodem tomo est declaratum.

38. His inculcatis, ipsorum Pontifex exprobrat ingratitudinem [2] : improbrat vero multo magis, quod ipse Michael ex laico pervaserit ejus Ecclesiæ thronum, quem multa arrogantia possideret. Ad Romanam rursum Cathedram stylo recurrens, hæc de ipsius solius perpetua ingerit firmitate [3] : Romanæ Ecclesiæ fides per Petrum super petram ædificata, nec hactenus deficit, nec deficiet in sæcula, Christo ejus Domino rogante pro ea, ceu testatur sub ipsa passione sua [4] : Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos. Quo dicto demonstravit, fidem fratrum vario defectu periclitandam, sed inconcussa et indeficiente fide Petri, velut firmæ anchoræ subsidio figendam, et in fundamento universalis Ecclesiæ confirmandam. Quod nemo negat, nisi qui evidenter hæc ipsa verba veritatis impugnat. Quia sicut cardine totum regitur ostium, ita Petro et successoribus ejus totius Ecclesiæ disponitur emolumentum. Et sicut cardo immobilis permanens ducit et reducit ostium, sic Petrus et sui successores liberum de omni Ecclesia habent judicium, cum nemo debeat eorum dimovere statum, quia summa Sedes a nemine judicatur. Unde clerici ejus cardinales dicuntur, cardini utique illi, quo cætera moventur, vicinius adhærentes, etc. » Ex quibus et inferius auream plane sententiam istam infert [5] :

39. « Quisquis Romanæ Ecclesiæ auctoritatem vel privilegia evacuare seu imminuere nititur, non hic unius Ecclesiæ, sed totius Christianitatis subversionem et interitum machinatur. Cujus enim compassione vel sustentatione respirabunt filiæ a quovis oppressæ, unica illa suffocata matre? cujus refugium appellabunt? ad quam confugium habebunt? etc. » Præmonens [6], quod etsi successores Petri non sint meritis sicut Petrus, tamen indignum sit sentire, ut quod Deus tribuit cathedræ Moysi, negaverit cathedræ Petri, cum ipse Jesus sedentibus super cathedram Moysi, licet longe virtutibus degeneres essent, parendum tamen esse præceperit. Demum vero monens eos cavere superbiam et arrogantiam, debitum locum tenere suadet; quod si non faciant, diu toleratos amplius ferendos non esse, sed pœna plectendos, quam differat spe correctionis ipsorum. Hisque claudit Epistolam. Ex qua apud Gratianum fragmenta aliqua invenies recitata [1].

40. *Laboratur pro unitate Ecclesiarum.* — Michael vero his acceptis litteris, videri volens ejusdem esse cupidus unitatis et pacis, atque renovandæ cum Ecclesia Romana concordiæ, ad ipsum Leonem Pontificem hoc eodem anno conciliatrices pacis litteras scripsit, sive sponte permotus, sive persuasione imperatoris, qui videns Northmannos jam magna parte potitos Apuliæ, inhiareque ad reliquam partem, necnon ad proximam illi provinciam Calabriam : quibuscumque potuit demereri gratiam Romani Pontificis laboravit, probe sciens ejus arbitratu arma pendere principum Occidentalium, potissimum vero Henrici imperatoris. Quapropter cum litteris, tum legatione egit apud eumdem de sancienda inter Græcos Latinosque post tot dissidia unitate : utque idipsum litteris ageret patriarcha Constantinopolitanus apud eumdem Leonem papam, effecit. Qui cum rem tractaret non ex animo, sed coacte, sub pacis involucro acriora dissidia occultavit, dum fastu magno arrogantiaque summa rem ageret. Sed quales fuerint litteræ hoc anno tum ab imperatore tum a patriarcha Michaele datæ ad Leonem Pontificem, ex litteris ad ipsos anni sequentis exordio redditis melius poterimus intelligere, cum eas suo loco positas perlegerimus. Pontifex enim his ab eis acceptis litteris, ad imperatorem Constantinopolim honorificam mittendam anni sequentis principio legationem ornavit : quæ autem tractaturus, ex litteris recitandis accipies.

41. *Leonis litteræ ad episcopum Carthaginensem et alios episcopos Africanos : ubi de statu illius Ecclesiæ.* — Hoc eodem anno mense Decembri, inchoata jam Indictione septima, mense Septembri, idem Pontifex Leo rescripsit ad episcopum Carthaginensem, appellantem Romanæ Sedis auctoritatem. Quæ quidem Epistola cum statum infelicem Ecclesiæ Africanæ contineat, hic eam totidem verbis reddendam dignum existimamus. Sic enim se habet [2] :

« Leo episcopus, servus servorum Dei, Thomæ confratri charissimo et coepiscopo Carthaginensi salutem.

« Cum ex venerabilium canonum auctoritate recolimus, ducentos quinque episcopos Concilio interfuisse Carthaginensi, et nunc a tua fraternitate audimus, quinque vix episcopos superesse in tota Africa, utique tertia hujus corruptibilis mundi parte : compatimur tantæ vestræ imminutioni totis visceribus animi. Cum autem ipsas Christianitatis reliquias ediscimus interna et mutua dissensione discindi et dispergi, et adversus se invicem

[1] I. Reg. II. — [2] Leo. Ep. I. c. 30. 31. 32. — [3] Ibid. c. 32. — [4] Luc. XXII. — [5] Leo. Ep. I. c. 36 — [6] Ibid. c. 34. 35

[1] C. Scit sancta. XII. dist et c. Triduo. de consec. dist. I. — [2] Leo Ep. III. tom. III. Epist. Rom. Pont.

zelo et contentione principatus inflari, nil aliud nobis primo dicendum occurrit, quam illud sancti Amos vatis [1] : Parce, Domine, parce, obsecro. Quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? Sed quamvis in tali tantoque defectu religionis plurimum doleamus; multum tamen gaudemus, quia sanctæ Romanæ Ecclesiæ matris vestræ sententiam requiritis, et exspectatis super quæstionibus vestris, et quasi rivulis ab uno fonte erumpentibus et in suo se cursu per diversa spargentibus, ad ipsius fontis primam scaturiginem reverti debere optimum putatis, ut inde resumatis directionis vestigium, unde sumpsistis totius Christianæ religionis exordium.

42. « Noveris ergo proculdubio, quia post Romanum Pontificem primus archiepiscopus et totius Africæ maximus metropolitanus est Carthaginensis episcopus : nec quicumque sit ille Gumminatus episcopus, aliquam licentiam consecrandi episcopos, vel deponendi, seu provinciale Concilium convocandi habet, sine consensu Carthaginensis archiepiscopi, cujuslibet dignitatis aut potestatis sit, exceptis his quæ ad propriam parochiam pertinent : cætera autem, sicut et alii Africani episcopi, consilio Carthaginensis archiepiscopi aget. Unde charissimi confratres nostri et coepiscopi Petrus et Joannes recte sentiunt de Carthaginensis Ecclesiæ dignitate, nec consentiunt errori Gummitanæ Ecclesiæ. Hoc autem nolo vos lateat, non debere præter sententiam Romani Pontificis universale Concilium celebrari, aut episcopos damnari vel deponi : quia etsi licet vobis aliquos episcopos examinare, definitivam tamen sententiam absque consultu Romani Pontificis (ut dictum est) non licet dare. Quod in sanctis canonibus statutum si quæritis, potestis invenire. Quamvis enim omnibus generaliter Apostolis dictum sit a Domino [2] : Quæcumque ligaveritis in terra, ligata erunt et in cælo : et quæcumque solveritis in terra, soluta erunt et in cælo : tamen non sine causa specialiter et nominatim dictum est beato Petro Apostolorum principi [3] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cælorum. Et in alio loco [4] : Confirma fratres tuos; scilicet quia omnium Ecclesiarum majores et difficiliores causæ per sanctam et principalem beati Petri Sedem a successoribus ejus sunt definiendæ.

43. « Jam vero quia ad interrogata etiam confratrum nostrorum Petri et Joannis episcoporum decrevimus respondere, optamus ut sanctam tuam fraternitatem jugiter invigilantem utilitatibus sanctæ Catholicæ Ecclesiæ, atque devote pro nobis orantem, sancta et individua Trinitas semper conservet, charissime frater. Datum XVI kalend. Januarii, anno Domini papæ Leonis Noni quinto, Indictione septima ».

44. Dedit enim et alias litteras [5] ejusdem argumenti ad eosdem Petrum et Joannem episcopos Africanos, quibus pariter infelicem statum Ecclesiæ Africanæ deplorat, eisque declarat, velle esse integra privilegia Ecclesiæ Carthaginensis, sive (ut ait) Carthago deserta jaceat, sive resurgat gloriosa aliquando, utpote quæ sola ex Ecclesiis Africanis habere consueverit pallium ab Apostolica Sede. Sane quidem, quod Gummitanus episcopus insurgeret adversus Carthaginensem, inde sibi vindicabat qualemcumque rationem, quod scilicet Carthago desolata jaceret, ut videretur cum mœnibus pariter corruisse ejusdem Ecclesiæ auctoritas et possessa antiquitus privilegia : quod penitus negans, eidem est refragatus Leo Romanus Pontifex (ut audisti) volens antiquam Ecclesiam cum mœnibus non perire. En quo devenit infelix Ecclesia Africana ex Donatistarum schismate sæpe curato, nunquam sanato, a Deo tot sæculis tolerato, cum tandem hostibus e longe vocatis, impiis et crudelibus Mahometanis desolanda penitus tradita, ipsa æmula Romæ Carthago vel ubi fuerit vix possit ostendi ex paucis vestigiis, frutetis obductis. Sic enim nec ipsæ stare potuerunt Ecclesiæ, ubi a cardine defecerunt, et super petram esse schismate destiterunt. Quod utinam non esset aliis plerisque exemplis in aliis Ecclesiis facile demonstrare, cum ecce totus fere Oriens ex avulsione a Romana Ecclesia facta, magna ira Dei Turcarum gladio vindici traditus, frustra luget, nolens intelligere tanti mali unde manat originem. Sed ad Boreales Ecclesias jam convertamus orationem.

45. *De erigendo patriarchatu Hamburgensi inane studium.* — Inter hæc autem rex Danorum, ne subjiceretur archiepiscopo Hamburgensi, agere cœpit cum Leone Romano Pontifice, ut in regno suo archiepiscopalem sedem erigeret. Quod ubi accepit Adalbertus archiepiscopus Hamburgensis, potentissimus apud imperatorem et papam, agere cœpit de erigenda Hamburg in patriarchatum. Sed dum ista æmulis studiis agerentur, et in multum temporis spatium differrentur, contigit ipsum Leonem Romanum Pontificem mori. De his agens Adam suorum temporum scriptor hæc habet [1] : « Metropolitanus igitur hic rerum successibus elevatus, et quod papam vel Cæsarem suæ voluntati pronos videret, multo studio laboravit in Hamburg patriarchatum constituere. Ad quam intentionem primo ductus est ea necessitate, qua rex Danorum, Christianitate jam in fines terræ dilatata, desideravit in regno suo fieri archiepiscopatum. Quod tamen ut perficeretur, ex auctoritate Sedis Apostolicæ, convenientibus canonum decretis prope sancitum esset : sola exspectabatur sententia nostri pontificis, (ipsius scilicet archiepiscopi Hamburgensis.)

46. « Quam rem ille, si patriarchatus honor sibi et Ecclesiæ suæ concederetur Romanis privilegiis, fore ut consentiret, promisit quantumlibet invitus. Disposuit vero patriarchatui subjicere duo-

[1] Amos. VII. — [2] Matth. XVIII. — [3] Matth. XVI. — [4] Luc. XXII. — [5] Leo Ep. IV. tom. III. Ep. Rom. Pont.

[1] ...m l. III. c. 34.

decim episcopatus, quos ex sua divideret parochia, præter eos suffraganeos, quos in Dania cæterisque gentibus nostra tenet Ecclesia ». Numerat illos Adam, atque ad postremum, cur id minime fuerit effectum, hæc adjicit[1] : « Interea conditionibus utrimque protractis, sanctissimus papa Leo migravit ». Quod contigit anno sequenti. Cum vero videret rex Danorum quod non ob id, quod in suo regno sedes archiepiscopalis constitueretur, liberaretur Ecclesia illa a dominio antistitis Hamburgensis in patriarcham erigendi ; a cœpto destitisse visus est. Neque enim defuncto Leone esse prosecutum negotium apud ejus successores Romanos Pontifices, litteræ Gregorii papæ Septimi ad eum scriptæ significant. Porro post hæc ipsum Adalbertum inanis gloriæ cupidissimum in transversum actum, atque cuncta ipsius in deteriora dilapsa demonstrat, et inter alia cum addit[2] : « Accesserunt quotidie alii gnathones, parasiti, somniatores, et rumigeruli, qui ea, quæ ipsi confinxerunt, nobisque placitura rebantur, jactabant sibi per Angelos revelata, jam publice divinantes, Hamburgensem parochum (sic enim voluit vocari) cito papam futurum, æmulos suos a curia pellendos, ipsum vero solum diuque Rempublicam gubernaturum, atque ita fieri longævum, ut quinquaginta annos excederet in episcopatu. Postremo per illum virum quædam aurea sæcula orbi ventura. Et quidem licet ficte et ab adulatoribus pro quæstu promitterentur, episcopus tamen, quasi de cælo sonuissent, vera omnia putabat etc. » Ita potens et fallax rete diaboli, quo plurimos vidimus illaqueatos. Sed de his satis : ad res Hispaniæ.

47. *S. Isidori corpus translatum Legionem.* — Eodem anno corpus sancti Isidori Hispalensis episcopi translatum Legionem a legatis Ferdinandi regis, sanctæ Justæ martyris corpus exposcentibus, qui res Hispaniarum sunt prosecuti significant, multaque in via miracula edita fidem faciunt. Collocata vero sunt sacra pignora in Basilica, in honorem sancti Joannis Baptistæ ab eodem rege erecta, postea sancti Isidori nomine celebrata. Ista Tudensis et alii. Cum interea idem rex Ferdinandus his operibus conciliato sibi numine, majoribus in dies accessionibus regnum feliciter propagaret, jure Magni cognomentum est consecutus.

48. *Ardericus novator ejicitur.* — Inter hæc autem in Hibernia Ardericus, qui magnam de se sanctitatis opinionem concitaverat, ubi repertus est a receptis in Ecclesia ritibus dissentire : ab insula tenacissima Catholicæ fidei ejectus est. Cum enim viderent fideles, hunc ipsum pueros et puellas clericorum more tondere in modum coronæ, et contra Apostolum[1], feminas non velare debere caput asserere ; judicarunt stultitiæ et levitatis, vel (quod deterius est) magnæ esse superbiæ indicium, antiquis Ecclesiæ usibus ac traditionibus non acquiescere.

[1] Adam c. 35. — [2] Ibid. c. 41.

[1] 1. Cor. XI.

Anno periodi Græco-Romanæ 6546. — Anno Æræ Hisp. 1091. — Anno Hegiræ 445, inchoato die 23 April., Fer. 6. — Jesu Christi 1053. — Leonis IX papæ 5. — Henrici III reg. 15. imp. 8. Constantini Monomachi imp. 12.

1. *Gesta anno superiori a S. Leone.* — Ad num. 1. Hermannus quidem Contractus asserit, *Henricum* imp. cum sancto Leone Natalem Domini Wormatiæ egisse, ac per concambium imperatorem Bambergam et alia nonnulla loca, Pontificem vero Beneventum accepisse ; sed cum Hermannus annum a Natali Domini exordiatur, gesta hæc anno superiori, ut ibidem num. 4 exposuimus.

2. *Reditus S. Leonis in Italiam.* — A num. 2 ad 4. Hoc anno sanctus Leo Germaniam reliquit, postquam obtinuit ab imperatore auxilia adversus Normannos jura omnia confundentes, nec sibi, nec ipsi imperatori nisi tantum verbotenus cedentes, ut narrat Baronius ex Hermanno Contracto ad hunc Christi annum. Subjungit Hermannus : « Transiens per Alemanniam Purificationem beatæ Mariæ Augustæ egit, Mantuæque Quinquagesima acta, et nonnullis suorum orto inibi tumultu occisis, infra dies Quadragesimæ Romam pervenit ». Tumultum illum magis explicat Wibertus in Vita sancti Leonis lib. 2, cap. 4 : « Repedans in Italiam, inquit, Concilium apud Mantuam habendum constituit, quod factio quorumdam pontificum, severitatem ejus justi judicii timentium, perturbavit. Nam familiæ eorum fautrices scelerum, subitaneum contra domni Apostolici familiam

moverunt tumultum, secure adstantem ante Basilicam, in qua publicum habebatur Concilium ; ita ut vir sanctus cogeretur a medio consessu surgere, et ante portam ad sedandum strepitum procedere. Cujus præsentiam non reveriti Deo odibiles, eo magis magisque in nequitia pertinaces, nitebantur ad eum exarmatos confugientes ante oculos ipsius confodere, et a valvis Ecclesiæ, ut ibi tutarentur, repellere : ita ut impetus sagittarum et saxorum circa ejusdem sancti aures et ora volitaret, atque quosdam ejus veste defendi cupientes vulneraret. Qui tumultus admodum difficulter sedatus, cœptum rigorem Concilii imperfectum coegit relinqui. Sed in crastinum cuncti hujus seditionis incentores severa examinatione damnandi, a piissimo patre sunt misericordi indulgentia absoluti, ne videretur causa ultionis asperitatem in eos exercere judicii ». Cossartius tom. IX Concil. hanc Mantuanam Synodum ex Wiberto citato cum superiori Christi anno perperam copulat. Certum enim Wibertum ibi de accessu Leonis IX ad urbem Mantuanam ab Hermanno memorato verba facere. Quare in alia Conciliorum editione Concilium istud suo anno reddendum erit.

3. *Dum Mantuæ esset, tumultuatum.* — Henschenius in Comment. prævio ad Vitam sancti Leonis num. 23, ubi hoc Concilium cum præsenti anno recte connectit, notat ex Hippolyto Donesmundi, qui hujus sæculi initio Historiam Mantuanam scripsit, lib. 3, pag. 203, sanctum Leonem anno MLIII sacrum Christi cruorem, qui ibidem asservari dicitur, coram adoraturum advenisse, frustraque conatum impetrare Romam auferendum, populi pro eo retinendo in seditionem versi collaudasse zelum, et novam Sancti-Andreæ Ecclesiam, in qua dicit Hippolytus Donesmundi anno MXLIX sacrum illum sanguinem inventum esse, licet non plene absolutam dedicasse, ac modica pretiosi thesauri particula reverenter excepta (quæ nunc in Sancti-Joannis Lateranensis Ecclesia servatur) reliquum cum *sancti Longini* corpore in præparatum ad id locum reposuisse : quod deinde ne aliqua Barbarorum incursione auferri contingeret, episcopus *Conon* anno MLV rursum sub terra abdi jusserit, intra fornices marmoreumque altare hunc in finem præparatum. Ait autem Hippolytus Donesmundi se hæc hausisse ex Historia Ms. oculati testis, et rebus omnibus cum gererentur præsentis. Duplex itaque Mantuæ, dum ibi sanctus Leo esset, seditio excitata.

4. *Synodus Romana IV sub Leone IX.* — Ad num. 4. Hermannus Contractus, narrato sancti Leonis Romam accessu, ait : « Dominus papa, habita post Pascha Synodo, contra Nortmannos, ut proposuerat, exercitum movit ». Baronius cum Sigeberto in Chronico ad hanc Synodum canonizationem sancti Gerardi episc. Tullensis refert. Verum Sigebertum hac in re falli, eamque canonizationem anno ML in alia Synodo Romana peractam, eo anno ostendimus. Secundo, Baronius ait in hac Synodo Romana definitam esse controversiam inter Forojuliensem et Aquileiensem antistites, sed ea de re ipsemet jam egerat anno ML, ut ibidem vidimus. Quare quæ ibi de ea diximus, ad hunc annum revocanda. Ad hanc etiam Synodum referenda quæ mox dicemus de hæresi *Fermentaceorum* hoc tempore exorta, propter quam Concilium illud collectum Henschenius citatus verosimiliter arbitratur.

5. *Bellum Normannicum S. Leoni infaustum.* — A num. 5 ad 10. Marianus Scotus ad an. MLIII scribit : « Leo papa exercitum ducens per Apuliam contra Normannos, infinita utrobique cæde peracta, sine victoria redit », anno scilicet sequenti. Id autem hoc anno contigisse testantur etiam Hermannus Contractus, Lambertus Schafnaburgensis et chronographus Hildensheimensis. Quare errat Leo Ostiensis a Baronio num. 8 citatus et emendatus, qui lib. 2, cap. 88, prœlium hoc anno XIV *kalend. Julii*, seu die XVIII mensis Junii Pontificios inter et Normannos habitum, in annum sequentem differt, qui error librariis non attribuendus, ut constabit ex dicendis anno sequenti, num. 1. Wibertus laudatus cap. 6, hæc tantum de illa expeditione habet : « Piissimus pastor sollicitus pro ovibus sibi a Deo creditis, ac clementi condolens affectu inauditæ afflictioni Apuliæ gentis, collecto aliquanto comitatu, rursum movit iter versus Beneventum, nisus omnimodis Nortmannorum sævissimum mitigare impetum. Non est nostrum lacrymosis expendere verbis quid sibi in hoc itinere contigerit : dum ipse brevi scripto imperatori Constantinopolitano cuncta intimaverit. Ait enim inter alia :

6. *Crimina Normannorum Apuliæ.* — « Illa sollicitudine, qua omnibus Ecclesiis debeo invigilare, videns indisciplinatam et alienam gentem Normannorum, crudeli et inaudita rabie, et plusquam pagana impietate adversus Ecclesias Dei insurgere, passim Christianos trucidare, et nonnullos novis atque horribilibus tormentis usque ad defectionem animæ affligere, nec infanti nec femineæ fragilitati aliquo humanitatis respectu parcere, nec inter sanctum et profanum aliquam distantiam habere, sanctorum Basilicas spoliare, incendere, et ad solum usque diruere : sæpissime perversitatem ejus redargui, commonui, obsecravi, prædicavi, opportune importuneque institi, terrorem divinæ et humanæ vindictæ denuntiavi. Sed quia sicut quidam Sapiens ait : *Nemo potest corrigere quem Deus despexerit*, et : *Stultus verbis non corrigitur ;* adeo obstinata et obdurata ejus malitia permansit, ut de die in diem adderet pejora pessimis. Unde non tantum exteriora bona pro liberatione ovium Christi cupiens impendere, sed superimpendi ipseque optans, visum est mihi ad testimonium nequitiæ ipsorum nihil sic expedire ad repressionem contumaciæ, quam humanam defensionem undecumque attrahendam fore : audiens ab Apostolo, principes non sine causa gladium portare, sed ministros Dei esse, vindices

in ira omni operanti malum ; et quia principes non sunt timore boni operis, sed mali, et reges atque principes missos a Deo ad vindictam malefactorum.

7. *Ab illis comitatus S. Leonis male habitus.* — « Suffultus ergo comitatu, qualem temporis brevitas et imminens necessitas permisit, gloriosi ducis et magistri Argyrei, fidelissimi tui, colloquium et consilium expetendum censui ; non ut cujusque Normannorum seu aliquorum hominum interitum optarem aut mortem tractarem, sed ut saltem humano terrore resipiscerent, qui divina judicia minime formidant. Interea nobis eorum pertinaciam salutari admonitione frangere tentantibus, et illis ex adverso omnem subjectionem ficte pollicentibus, repentino impetu comitatum nostrum aggrediuntur, sed et adhuc de victoria sua potius tristantur quam lætantur. Sicut enim tua pietas scribere curavit ad nostram consolationem : pro ista sua præsumptione majorem in proximo exspectant sibi superventuram indignationem, et post illam, quam experti sunt, suæ catervæ diminutionem. Nos quoque divinum nobis adjutorium affore, et humanum non defore confidentes, ab hac nostra intentione liberandæ Christianitatis non deficiemus, nec dabimus requiem temporibus nostris, nisis cum requie sanctæ Ecclesiæ periclitantis. Et hæc quidem domnus Apostolicus ». Integram Epistolam Baronius anno sequenti num. 2 et seqq. refert. Pergit Wibertus :

8. *S. Leo Beneventum a Normannis deductus.* — « Itaque pessima gens Normannorum, peracta cæde familiæ mitissimi papæ, non sine magno detrimento suorum aggreditur oppidum, Civitatulam cognominatum, ubi idem beatus ignarus eorum quæ acta erant, tardantem suum exspectabat comitatum. Qui cum imminentes hostes cerneret, et quid suis contigisset intelligeret, cum ea quæ sibi remanserat clericorum frequentia, cœptum iter versus Beneventum arripuit, cunctis hostibus attonitis, quasi leo confidens absque terrore per medium illorum transiit. Ergo tam admirandam perpendentes confidentiam, mutatis animis in ejus sunt conversi obsequelam : cujus osculantes vestigia, sibi immeritam deposcebant indulgentiam. Quibus vir sanctus pauca locutus pro tempore, ipsis deservientibus studuit funera cæsorum honorifice procurare, tumulans ea in vicina Ecclesia, ab antiquo diruta tempore. Et quoniam pro amore Christi afflictæque gentis liberatione devotam mortem voluerunt subire, multiplicibus revelationibus monstravit eos divina gratia in cælesti regno perenniter gaudere ; nam et ipsi diversis modis sese ostenderunt Christi fidelibus, dicentes se non esse lugendos exequiis funebribus, imo in superna gloria sanctis conjunctos martyribus. Ab eisdem quoque illorum interfectoribus super ipsos restructa venusto opere Basilica, ac concione Deo servientium ibidem congregata, omnipotentissima Dei virtus multa per eos exercet miraculorum insignia. Ferocissima vero gens Normannorum his exterrita gestis, crudelitate deposita, populos quibus cohabitabat ex tunc ut compatriotas amicabilius tractavit, ac venerabili papæ, quoad vixit, in omni subjectione fideliter deservivit. Eximius autem pastor Beneventum veniens, ipsis Normannis etiam injussis per totum iter obsequialiter illum comitantibus, non modico illic anni spatio est commoratus », ad diem scilicet xii mensis Martii sequentis Christi anni.

9. *Græcorum fraus ut Normannos ex Apulia pellant.* — Guillelmus tamen Apuliensis lib. 2 asserit, *Constantinum Monomachum* imp. mandasse *Argiroo* Apuliæ profecto, ut Normannos ad suas partes pertrahere conaretur, et *Argiroum*, cum res e sententia non succederet, Pontificem adversus illos sollicitasse. Sed audiendus Apuliensis :

Imperii rector scrutatur præmemoratus
Argiroum, Gallos depellere qualiter oris
Italiæ valeat : neque ut jam posse fugari
Comperit, ergo alios molitus adire paratus
Consilii ; quia quos fortes ad arma, nec armis
Vincendos novit, promissis fallere sperat.
Audit enim, qua gens semper Normannica prona
Est ad avaritiam, plus qui plus præbet amatur.
Tradit Argiroo portanda pecunia multa,
Argenti multum, pretiosaque vestis, et aurum ;
Ut sic Nortmanni fallantur, et egredientes
Finibus Hesperiæ, propere mare transgrediantur,
Magna sub imperii famulamine promerituri.
Imperat hic etiam, quod si transire negarent,
Hæc aliis, illis quæ danda fuere, darentur,
Opprimeret quorum gravis infestatio Gallos.
Paruit Argirous, loca transit ad Appula jussus,
Francorum comites vocat, et se magna daturum
Munera promittit, si transgrediantur ad Argos,
Dimisso Latio, grave qui certamen habebant
Cum Persis, et eos jurans promittit ab illo,
Qui regit imperium, gratanter suscipiendos,
Et magnis opibus ditandos affore spondit.
Callida Græcorum promissio, calliditatem
Non latuit gentis Latium superare volentis,
Et dimissuros loca se non Appulia dicunt,
Dum conquirantur, nisi forte potentior illis
Turba superveniens depellat, et opprimat illos.
Vir Leo mirificus hac tempestate regebat
Romanam Sedem, tanti gens Appula papæ
Audit ut adventum varias deferre querelas
Cœpit, et accusat diverso crimine Gallos.
Veris commiscens fallacia nuntia mittit
Argirous papæ, precibusque frequentibus illum
Obsecrat, Italiam quod libertate carentem
Liberet, ac populum discedere cogat iniquum,
Cujus pressa jugo pessumdatur Appula tellus.

10. *Quo anno Italia Normannis devicta.* — Narrat postea Apuliensis prœlium inter Italos, a quibus Teutonici stabant, et Normannos commissum, additque de Italis et Teutonicis nec unum superfuisse, omnes deinde Apuliæ urbes *Humfredo* comiti, aut se dedidisse, aut vectigalia solvisse, huncque *Robertum Guascardum* fratrem in Calabriam misisse, qui eam paulatim sequentibus annis totam suæ ditioni subdidit. De hoc prœlio Lupus Protospata in Chron. habet : « An. mliii, in feria sexta, mense Junii (die nempe xviii ejusdem mensis, in quem feria vi incidit), Nortmanni fecerunt bellum cum Alemannis quos papa Leo adduxerat, et vicerunt,

et fuit hoc anno magna fames in Italia ». Denique anonymus Barensis sermone barbaro de eodem scribit : « Et Argiro ibit (loco, ivit) in Siponto per mare. Deinde Umfreda (comes Normannorum) et Petrone cum exercitu Normannorum super eum, et fecerunt bellum et ceciderunt de Longobardi ibidem. Ipse Argiro semivivus exiliit plagatus, et ibit in civitate Vesti. Et venit ipse Leo papa cum Alemanni, et fecit prœlium in Civitate (nomen proprium est). Comprehenserunt illum, et portaverunt Benebento (id est, Beneventum), tamen cum honoribus ». Verum hæc male in eo Chronico cum anno MLII *et Ind. V* junguntur, et copulari debent cum illis quæ idem chronographus ad annum MLIII, Indict. VI refert : « Argiro direxit ipso episcopus Tranense Constantinopolim Messatico ». Argirus enim, statim a clade accepta, Constantinopolim nuntium mittere debuit, ut promptum obtineret auxilium. Peregrinus in Notis, anonymum Barensem et Malaterram in eodem errore versantem frustra ad bonum sensum reducere conatur ; certum enim utrumque in chronologiam peccasse.

11. *Ecclesia Græca a Latina nondum divisa.* — A num. 18 ad 22. *Petrus* patriarcha *Antiochenus*, ipso suæ creationis initio, misit Epistolam ad sanctum Leonem una cum fidei suæ professione, quam cum probasset Pontifex, reddidit ad eumdem litteras a Baronio hic relatas, quibus ejus electionem ea conditione admisit, si eam sedem aut neophytus, aut curialis, aut digamus, vel pretio, vel aliquo alio modo sacris canonibus contrario non obtinuisset. Porro non solum Ecclesiam Antiochenam, sed et Alexandrinam atque Hierosolymitanam, retinuisse hoc tempore Romanæ Ecclesiæ communionem, nomenque Romani Pontificis in Diptychis in Ecclesia recitasse, satis constat ex Epistola *Michaelis Cerularii* patriarchæ Constantinopolitani ad eumdem Petrum data, dum ea de causa de eisdem patriarchis conquestus est. Imo *Constantinus Monomachus* imp., reliquique Byzantini proceres et multitudo, summum tum temporis Romano Pontifici honorem deferebant, unum si Cerularium et alios non adeo multos excipias, ut habetur in ejusdem Cerularii excommunicatione ab Humberto et aliis apocrisiariis publicata, quam in suo edicto inseruit idem Cerularius, dicens : « Nam quod pertinet ad columnas imperii, virosque ab iisdem cohonestatos, et cives sapientes, maxime omnium Christiana et orthodoxa urbs est ». Tempore itaque Constantini Monomachi, non tantum in reliquis patriarchatibus Orientis, sed et in Constantinopolitana ipsa civitate, pietas Catholica in tuto erat, quam novis machinis et dolis *Cerularius* homo impiissimus movere ausus est.

12. *Gesta inter Latinos et Græcos.* — A num. 22 ad 41. Wibertus in Vita sancti Leonis lib. 2, cap. 5, gesta hoc et sequenti anno Latinos inter et Græcos his verbis recitat, quibus quæ Baronius hoc et sequenti anno de eadem controversia narrat, lucem et robur accipiunt : « Ea tempestate orta est hæresis Fermentaceorum, quæ calumniatur sanctam Romanam Sedem, imo omnem Latinam et Occidentalem Ecclesiam de azymis vivificum Deo offerre sacrificium. Quam calumniam etiam scripto ediderunt episcopi Michael Constantinopolitanus, et Leo Achridanus (erat Achris seu Achrida metropolis tunc Serviæ et Bulgariæ), pervicaciter exhalantes pestiferas mephites adversus sanctam et Apostolicam fidem. Hæc quidem calumnia græco sermone edita, et Joanni Tranensi episcopo (in Apulia sc. Peucetia, qui cum Græcis colludens, a Nicolao II anno MLIX depositus est) in sugillationem omnium Latinorum directa, cum fuisset Trani exhibita fratri Humberto, sanctæ Ecclesiæ Silvæ-Candidæ episcopo, in latinum est translata ejus studio, atque delata domno papæ Leoni IX. Itaque gloriosus Apostolicus libellum composuit luculentissimum adversus jam dictas præsumptiones et nimias vanitates eorum, conatus eos ad viam veritatis adducere : sed postmodum incorrectos Ecclesiastico damnavit anathemate. Prædictus etiam frater Humbertus edidit contra eorum putida scripta responsionem instar dialogi, ab ipso latine scriptam apocrisiariatus sui tempore Constantinopoli : et jussu imperatoris religiosi et orthodoxi Constantini Monomachi græce editam, sub nominibus Constantinopolitani et Romani, anno Domini MLIV. (Hic dialogus refertur a Baronio in Appendice ad tomum XI.)

13. *Anno sequenti continuata.* — « Domnus quoque Fredericus tunc cancellarius, post a Deo electus Romanæ Sedis Apostolicus (dictus in Pontificatu Stephanus IX), invective respondit quibusdam objectionibus, quas ediderat Niceta monachus Constantinopolitanus, qui et Pectoratus, contra Latinam Ecclesiam ; quem libellum titulaverat : de Azymo, de Sabbato, et de nuptiis sacerdotum. Quæ invectio de Latina translata et publice coram ipso imperatore est recitata, idemque Niceta coactus est damnare et comburere sua scripta habita disputatione apud monasterium Studii in urbe Constantinopolitana. Siquidem gloriosus Apostolicus direxerat Constantinopolim sanctæ Romanæ Sedis apocrisiarios, præfatum scilicet Humbertum et Petrum Amalfitanorum archiepiscopum (sc. in Picentinis, nunc principatu citeriore), Fredericum quoque tunc diaconum et cancellarium. A quibus Niceta, accipiens perfectam propositionum suarum solutionem, iterum sponte anathematizavit omnia dicta et facta vel tentata adversus primam et Apostolicam Sedem, sicque ab eis in communionem receptus, effectus est eorum familiaris amicus. Michaele autem Constantinopolitano episco popræsentiam illorum et colloquium devitante, atque in stultitia sua perseverante, præfati nuntii domni Apostolici adierunt Ecclesiam Sanctæ-Sophiæ ; et super ejus obstinatione conquesti, clero ex more ad missas præparato, jam hora tertia die sabbati Chartam excommunicationis sub principali altare deposuerunt sub oculis præsentis cleri et populi.

Inde mox egressi, etiam pulverem pedum suorum excussere in testimonium illis, juxta dictum Evangelii, proclamantes, videat Deus et judicet. Hinc ordinatis Ecclesiis Latinorum intra ipsam Constantinopolim, et anathematizatis cunctis, qui deinceps communicarent ex manu Græci Romanum sacrificium vituperantis, accepta orthodoxi imperatoris licentia, in osculo pacis cum donis imperialibus sancto Petro sibique collatis, alacres sunt reversi. Itaque imperator adversus Michaelem commotus, quod ad Concilium in sui præsentia et nuntiorum domni Apostolici venire detractaverit, imo seditionem vulgi contra eum incitaverit, amicos et affines ipsius honoribus privatos a palatio eliminavit, contraque ipsum usque in finem graves iras retinuit».

14. *Ecclesia Africana ad finem vergit.* — A num. 41 ad 45. Ecclesia Africana paulatim ad finem vergebat. Nam sanctus Leo, in Epist. IV ad Petrum et Joannem illarum partium episcopos data, scribit : « Deus Ecclesiarum Africanarum ita conculcatum a gentibus nimium dolemus, ut modo vix quinque inveniantur episcopi, ubi olim ducenti quinque solebant per Concilia plenaria computari : et ibi pauculas oves, quotidianæ occisioni deputatas, remansisse, ubi quondam innumerabilis grex Domini sub numerosis arietibus exultabat alta pace ». Licet autem ad exiguum illum numerum Ecclesia Africana redacta esset, *Gummitanus* tamen episcopus sine consensu metropolitani Carthaginensis episcopos ordinare et Concilia provincialia indicere præsumebat. Huic obsistebant *Petrus* et *Joannes* episcopi mox memorati, qui cum hac de re ad sanctum Leonem scripsissent, ab eo laudati sunt : « Quia, inquit, sine dubio post Romanum Pontificem primus archiepiscopus et totius Africæ maximus metropolitanus est Carthaginensis episcopus, nec pro aliquo episcopo in tota Africa potest perdere Privilegium semel susceptum a sancta Romana et Apostolica Sede : sed obtinebit illud usque in finem sæculi, et donec in ea invocabitur nomen Domini nostri Jesu Christi, sive deserta jaceat Carthago, sive resurgat gloriosa aliquando ». Quibus verbis sanctus Pontifex indicat, nobilem illam civitatem tunc sub ruderibus jacuisse. Quare non mirum, si in Notitia patriarchatuum per *Nillum Doxopatrium* edita, non compareant episcopatus provinciarum Byzacenæ et Mauritaniæ ; cum illi fere omnes jam extirpati essent, ut patet ex memorata sancti Leonis Epistola. De Ecclesia Africana rursus annis MLXVIII et MLXXVI agemus. Hanc Epistolam hoc anno datam, patet ex Epistola III ad Thomam episcopum Africanum scripta, in qua sanctus Leo mentionem facit litterarum ad se a Petro et Joanne episcopis pariter Africanis datarum, in cujus fine legitur : « Datum XVI kalendas Januarii, anno Domini Leonis papæ IX quinto, Indictione VII », kalendis Septembris hujus Christi anni inchoata.

15. *Translatio S. Isidori episc. Hispalensis.* — Ad num. 47. In Actis sanctorum Bollandianis, ad diem IV Aprilis, recitatur Historia Translationis *sancti Isidori episcopi* Hispalensis ex ea urbe ad Legionensem, ex auctore anonymo, sed, ut videtur, antiquo, in qua cap. 3 legitur : « Facta est translatio Æra millesima centesima prima, anno ab Incarnat. D. N. Jesu Christi millesimo sexagesimo tertio, Indictione prima, concurrente tertio ». Ferdinandus Legionensis rex, cognomento Magnus, congregato exercitu, in Bæticam et Lusitaniam provincias hostiliter profectus est. Depopulatis autem Barbarorum agris, ac plerisque villis incensis, eidem Benabet rex Hispalensis Mahumetanus occurrit « cum magnis muneribus, eum per amicitiam et regni decus obsecrans ne ipsum regnumque suum persequi velit, sed ipsum, sicut cæteros Hispaniæ reges, subjectum tributarium habere dignetur ». Suggestum est Ferdinando a viris prudentibus, ut barbarum reciperet cum muneribus, et corpus B. Justæ martyris, quæ olim Hispali cum corona virginitatis et martyrii ad Christum perrexit, expeteret, ad Legionensem urbem transferendum. Rex paganus, consilio cum suis habito, legatis a Ferdinando missis respondit, se huic hac in re satisfacere non posse, sed ipsimet quærerent corpus illud, et inventum tollerent. *Albitus* episcopus Hispalensis, unus ex legatis, jussus est a sancto Isidoro sibi apparenti, ut corpus sanctæ virginis *Justæ* relinqueret ad solatium civitatis, suumque deferret. Non multo post *Albito* demortuo, alii legati accepere corpus *sancti Isidori*, illudque *Legionem* detulere, ubi a *Ferdinando*, et tota domo regia, episcopis et clero, magna veneratione exceptum fuit, plurimaque tunc ab eodem sancto patrata miracula.

16. *Hujus translationis epocha magis confirmata.* — Sandovalius e latino in linguam Hispanam vertit relationem hujus translationis, ab auctore anonymo pæne coævo sed barbaro scriptam. Pelagius vero Ovetensis hanc in rem habet : « Iste transtulit corpus sancti Isidori episcopi ab Hispali metropoli in Legionem, per manus Pontificum Aloyti Legionensis, et Ordonii Astoniensis ». Sandovalius addit, translationem juxta antiquam illam Historiam peractam esse anno Christi millesimo sexagesimo tertio, *Indictione* I, *concurrente* III. Refert etiam Diploma *Ferdinandi Magni* de eadem translatione datum, et a se in linguam Hispanam conversum, subjungitque eam die Dominica ac festo sancti Thomæ die XXI mensis Decembris celebrari solito factam ; qui characteres annum MLXIII certo designant. Asserit præterea postridie, nempe die XXII Decemb. solemne festum hanc in rem celebratum, quod imposterum eadem die singulis annis renovaretur, quod dies XXI ejusdem mensis divo Thomæ sacer sit. Cæremoniæ interfuere, et subscripsere Instrumento publico *Ferdinandus M.* rex, *Sanctia* ejus uxor, *Urraca* filia, *Sanctius* filius, *Elvira* filia, *Alphonsus* filius, aliique viri illustres memorati in illo, Instrumento.

17. *Henricus Henrici imp. filius fit rex.* — « Imperator Henricus, magno apud Tribuariam conventu habito, filium æquivocum regem a cunctis eligi, eique post obitum suum, si rector justus futurus esset, subjectionem promitti fecit », inquit Hermannus Contractus, qui paulo post subdit, eumdem imperatorem in Bajoariam venientem, ducatum ejusdem provinciæ Henrico filio tradidisse. Guichenonus in Bibliotheca Sebus. Cent. 2, cap. 76, refert Donationem Henrici regis, in cujus fine habetur : « Data kalend. April. anno Dom. Incarnat. MLXV, Indict. III, anno autem ordinationis Henrici IV regis XII, regni vero IX. Actum Wormatiæ ». Quare post kalendas Aprilis *Henricus* rex nuncupatus, duplici epocha ante imperium adeptum annos suos notavit (1).

(1) Henricus iste priorem regni sui epocham ducebat a die XVI kal. Augusti. Hac enim die ordinatum fuisse se in regem ipse perhibet in Diplomate pro monasterio Prumiensi, dato anno MI apud Martene Vet. Monum. t. I, col. 586. Porro die hac, quæ anno MLIV in Dominicam incidebat, coronatum illum fuisse in regem Aquisgrani censeo, quod et prodit Schafnaburgensis ad eumdem annum, licet diem certam silet. Ex quo Pagius corrigendus, qui hanc coronationem ad annum MLIII cum continuatore Hermanni refert. Profecto errare illum abunde demonstrant Diplomata Henriciana, quæ epocham ordinationis Henrici hujus in regem (ab hac coronatione plane repetendam) ab anno MLIV deducunt, ut recte auctor Chronici Godwicensis tom. I, l. 2, pag. 303 ; idemque evincit Præceptum ejusdem Henrici pro monasterio Prumiensi apud Martene Vet. Monum. tom. I, col. 443 ; signatur enim « nonis Decembris, anno MLVI, Indictione IX, (quæ anno illo currebat, nec in Septembri mutata est) anno autem Henrici IV regis ordinat. III, regni I ». Porro quadriennem vel quinquennem fuisse Henricum cum rex salutatus fuit, discimus ex singulari subscriptione anni MLXII, ab eodem Godwicensis Chronici auctore ex Heineccio relata in hanc formam : « Anno ordinationis domini Henrici regis Quarti octavo, regni vero sexto, vitæ duodecimo ». Denique ex Wigberto in libro de *conserv. un. Eccles.* lib. 2, cap. 33, adnotandum censeo, hanc pueri Henrici consecrationem ab Herimanno Coloniensi præstitam fuisse. MANSI.

LEONIS IX ANNUS 6. — CHRISTI 1054.

1. *Legati missi Constantinopolim a Leone papa cum litteris ad imperatorem Constantinum et Michaelem patriarcham, acturi tum de conciliatione tum de Nortmannis.* — Millesimo quinquagesimo quarto Christi anno, Indictione septima, Leo papa legatos Constantinopolim misit, tum pro bello conficiendo adversus Northmannos, tum etiam pro Ecclesiastica pace inter Latinos atque Græcos concilianda. Qui autem ad id muneris obeundum delecti sunt, duo fuere cardinales, nempe Humbertus episcopus Silvæ-Candidæ, Fridericus archidiaconus et cancellarius, et Petrus archiepiscopus Amalphitanus. Meminit legationis hujus Leo Ostiensis, res sui temporis prosecutus, sicque summatim ingens negotium absolvit [1] : « Eodem, inquit, anno (nempe millesimo quinquagesimo quarto), gratia concordandi Romanam Constantinopolitanamque Ecclesiam, Leo papa prudentissimos viros ad imperat. Constantinum cognomento Monomachum, apocrisiarios miserat, Fridericum scilicet cancellarium suum, et Humbertum episcopum Silvæ-Candidæ, et Petrum archiepiscopum Amalphitanum. Qui ad Cassinense monasterium primitus advenientes, ac se fratribus devote commendantes, ita demum viam suam profecti sunt. Eos imperator honorifice susceptos aliquandiu secum in palatio tenuit. Quo tempore plerasque Græcorum hæreses corrigere studentes, patriarcham tandem Michaelem, et Leonem Acridanum episcopum, omnesque illorum complices auctoritate Apostolica damnarunt. Sed cum intra hos dies defuncto jam papa, redire disponerent, regiis illos donis secutus imperator, beato quoque Petro munera per eos haud parva transmisit. Illorum insuper precibus, binas auri libras huic monasterio ex redditibus regiis dari singulis annis instituit ». Hæc Leo, breviter summam rerum gestarum complexus.

2. At tanti negotii res singulas sigillatim referre, operæpretium existimamus, atque in primis Leonis litteras, iisdem legatis datas tum ad imperatorem, tum ad patriarcham hic describere, quibus legationis hujus mittendæ occasio aperitur. Quæ enim ad imperatorem datæ sunt a Leone papa litteræ sic se habent [1] :

« Leo episcopus, servus servorum Dei, glorioso et religioso imperatori novæ Romæ Constantino Monomacho dilecto filio salutem.

« Quantas gratias referre jugiter debeamus

[1] Leo Ost. l. II. c. 89.

[1] Leo Ep. VII. tom. III. Ep. Rom. Pont.

creatrici et gubernatrici omnium sanctæ et individuæ Trinitati super inenarrabili dono ejus, quo operatur omnia in omnibus : etiam ex tua devotione et religiosa industria, gloriosissime fili atque serenissime imperator, perpendere possumus, qui te talem nostris exhibuit, et gratuita pietate providit diebus, cujus fida ope statum sanctæ et Catholicæ Ecclesiæ relevari, et terreni imperii Rempublicam meliorari confidamus. Tu enim post nimium longas et perniciosas discordias primus pacis et concordiæ monitor, portitor (petitor), exoptatus exactor efficeris, et cum ipso vase electionis humillimo Paulo dicere videris [1] : Pro Christo legatione fungentes, tanquam Deo exhortante per nos exhortamur, reconciliamini propter eum qui est pax nostra, qui facit utraque unum [2]. Etenim velut religiosa et egregiæ indolis proles gemitus matris tuæ non oblivisceris, nec contemnendam quia senuit, sed potius reverendam arbitraris, atque plenis charitate visceribus ad eam redire meditaris, ut uni Deo et Patri omnium tanto fias charior et propinquior, quanto eidem principali matri benignior atque humilior. Neque enim tuam prudentiam latet quod in Ecclesiastico habetur [3] : Benedictio patris firmat domos filiorum : maledictio autem matris eradicat fundamenta. Et illud [4] : Ne dimittas legem matris tuæ, liga eam in corde tuo jugiter. Quæ utique proverbia magis curant nobis commendare matrem, quæ ad æternam vitam nos generat et erudit, quam illam quæ ad mortem parit, et carnaliter diligit et instruit. Cui nisi illa successerit ut regeneret et refoveat, ista proculdubio secundæ morti filios suos destinat.

3. « Porro hæc Catholica mater et incorrupta virgo, quamvis omnem terram et fines orbis occupaverit membris suis et repleverit, tamen unum caput omnibus reverendum et suscipiendum exerit et prætendit. Quod quicumque exhonorat, frustra se in ipsius membris computat. Illud autem quid sit, tua imperialis claritas omnino novit : illud nimirum quod Christi vox prætulit, et præeminere voluit universis, et subsequens Ecclesiæ pietas, et generalis sanctorum Patrum consensus jugiter hactenus celebravit. Cujus venerabilem faciem tu quoque honorificare disponis, non ingratus illi qui tuum verticem diademate terreni principatus decenter insignivit, et tremendum et amandum populis effecit, et ut in sempiternum regnes charismate adoptionis injunxit, nempe ipsa antiqua et jam emerita Roma illum primum nobilissimum et religiosissimum Constantinum, cujus genealogia gloriaris et potentia magnificaris, cujusque de nomine dictam urbem famosam regis temporaliter edidit, nutrivit, provexit, et super omnes mortales constituit, nec a beneficiis cessavit, donec eumdem æterni regni gloria cumulavit.

4. « Unde multimoda gratiarum actione tuam excellentiam, gloriosissime fili, magnificando, tanto majori super tua devotione et recognitione replemur gaudio, quanto copiosior animarum numerus ex tuo regimine pendet, tuoque innititur exemplo. Et ideo non cessamus orare communem Dominum, per quem reges regnant et principes justa decernunt [1], ut in suo beneplacito et conservet longævum, et compleat in bonis desiderium tuum. Porro ego ipse qualiscumque Apostolicæ vicarius Sedis, pro modulo humilitatis meæ et possibilitatis supplere laborans vicem mihi commissæ dispensationis, secundum Deiloquum Paulum [2] : Væ mihi est, si non evangelizavero : necessitas enim mihi incumbit maxima, positurо rationem æterno et districto Judici propter unius regimen Ecclesiæ, de omnium Ecclesiarum merito.

5. « Illa ergo sollicitudine, qua omnibus Ecclesiis debeo invigilare, videns indisciplinatam et alienam gentem incredibili et inaudita rabie, et plus quam pagana impietate adversus Ecclesias Dei insurgere, passim Christianos trucidare, et nonnullos novis horribilibusque tormentis usque ad defectionem animæ affligere, nec infanti aut seni seu femineæ fragilitati aliquo humanitatis respectu parcere, nec inter sanctum et profanum aliquam distantiam habere, sanctorum Basilicas spoliare, incendere, et ad solum usque diruere : sæpissime perversitatem ejus redargui, commonui, obsecravi, prædicavi, opportune, importuneque institi, terrorem divinæ et humanæ vindictæ denuntiavi. Sed quia Sapiens ait [3] : Nemo potest corrigere quem Deus despexerit, et : Stultus non corrigitur : adeo obdurata et obstinata ejus malitia permansit, ut de die in diem adderet pejora pessimis. Unde non tantum exteriora bona pro liberatione ovium Christi cupiens impendere, sed superimpendi ipse peroptans; visum est mihi ad testimonium nequitiæ eorum, vel si sic expediret, ad repressionem contumaciæ humanam defensionem undecumque attrahendam fore, audiens ab Apostolo [4], principes non sine causa gladium portare, sed ministros Dei esse, vindices in iram omni operanti malum : et quia principes non sunt timori boni operis, sed mali, et reges, atque duces missos a Deo ad vindictam malefactorum.

6. « Suffultus ergo comitatu, qualem temporis brevitas et imminens necessitas permisit, gloriosi ducis et magistri Argyroi fidelissimi tui colloquium et consilium expetendum censui, non ut cujusquam Northmannorum, seu aliquorum hominum interitum optarem aut mortem tractarem, sed ut saltem humano terrore resipiscerent, qui divina judicia minime formidant. Interea nobis eorum pertinaciam salutari admonitione frangere tentantibus, et illis ex adverso omnem subjectionem ficte pollicentibus, repentino impetu comitatum nostrum aggrediuntur, sed adhuc de victoria sua potius tristantur quam lætentur. Sicut enim tua

[1] 2. Cor. v. — [2] Eph. II. — [3] Eccl. III. — [4] Prov. I.

[1] Prov. I. — [2] 1. Cor. IX. — [3] Eccl. VII. — [4] Rom. XIII.

pietas scribere curavit ad nostram consolationem, pro ista sua præsumptione majorem in proximo exspectant sibi superventuram indignationem post illam, quam experti sunt, suæ catervæ diminutionem. Nos quoque divinum adjutorium nobis affore et humanum non defore credentes, ab hac nostra intentione liberandæ Christianitatis non deficiemus, nec dabimus requiem temporibus nostris, nisi cum requie sanctæ Ecclesiæ periclitantis. Ad quam acquirendam et obtinendam habemus maximum ex divina pietate solatium et præsidium, charissimum atque clarissimum filium nostrum imperatorem Henricum, cujus de die in diem exspectamus promissum et proximum adventum, utpote cum procinctu et expeditione imperiali properantis ad nostrum subsidium. Ad quod etiam superna gratia tuam serenitatem animavit, ut hinc inde vobis duobus, veluti totidem brachiis, inimicam gentem ab Ecclesia Christi propellentibus, et procul effugantibus, afflictæ nunc Christianitatis relevetur decus, et Reipublicæ reformetur status.

7. « Et quia abundante iniquitate et refrigescente charitate, sancta Romana Ecclesia et Apostolica Sedes nimium diu obsessa fuit mercenariis, et non pastoribus, a quibus sua, et non quæ sunt Jesu Christi quærentibus, devastata jacebat miserabiliter hactenus, divinum consilium voluit meam humilitatem suscipere tantæ cathedræ pondus. Quo licet plurimum mei imbecilles prægraventur et deprimantur humeri non parum mihi subest sanctæ spei, quandoquidem ex utroque latere tales adstant filii, religione et potentia præclarissimi. Quapropter, devotissime fili et serenissime imperator, collaborare nobis dignare ad revelationem tuæ matris sanctæ Ecclesiæ, et privilegia dignitatis atque reverentiæ ejus, necnon patrimonia recuperanda in tuæ ditionis partibus, sicut manifeste cognoscere poteris ex venerabilium prædecessorum nostrorum seu tuorum scriptis et gestis. Tu ergo magnus successor Magni Constantini sanguine, nomine, et imperio factus, ut fias etiam imitator devotionis ejus erga Apostolicam Sedem exhortamur: et quæ ille mirabilis vir post Christum eidem Sedi contulit, confirmavit atque defendit, tu juxta tui nominis etymologiam constanter adjuva recuperare, retinere et defendere. Ita enim apud Deum singulariter pugnans cognominaberis Monomachus, quod jamdudum inter homines cognominaris. Hoc sane gloriosissimus filius noster Henricus perficere molitur in suis partibus. Quæ omnia nobis et vobis proveuient felicius et multiplicius, ubi quantocius, Dei gratia præveniente, et beatissimis Apostolorum principibus intervenientibus, et me qualicumque vicario eorum mediante et obtinente, firmissimum pacis et amicitiæ inter vos ambos componetur fœdus.

8. « Præterea confrater noster, archiepiscopus Michael, exhortatorias ad concordiam et unitatem direxit nobis litteras; quem ad tam optabile et necessarium bonum præmonentem tanto necesse est nos devotius et alacrius suscipere, quanto perspicacius consideramus, non posse computari inter discipulos Christi aliquem, qui fraternæ paci dedignatur acquiescere, Domino suis dicente[1] : In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. Et magno Paulo sic protestante[2] : Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Sed noverit tua claritas super præsumptionibus ejus multa et intolerabilia jamdudum pervenisse ad aures nostras, qualiter etiam aperta persecutione in Latinam Ecclesiam exardescens, anathematizare non timuit omnes, qui sacramenta attrectant ex azymis: et quod Alexandrinum et Antiochenum patriarchas antiqua dignitate sua privare contendens, contra fas et jus sibi subdere nova ambitione appetit, et pleraque quæ usurpare dicitur, sicut a nostris nuntiis diligenter cognoscere poteris. In quibus, si (quod absit) pertinax fuerit, pacem nostram nullatenus retinere poterit, quia proculdubio ad nos revertetur (sicut Dominus dicit[3]) si ille noluerit esse filius pacis. Unde et Apostolus[4] : Si fieri, inquit, potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Siquidem in vano patremfamilias honorat, qui uxorem ejus exhonorat; et frustra matrisfamilias caput et faciem magnificat, qui vel minimos filiorum ejus impugnans, velut digitos pedum ejus conculcat. Contra quem Sapientia Dei in Ecclesiastico sic intonat[5] : Quam malæ famæ est qui fugit patrem, et est maledictus a Deo qui exasperat matrem! confidimus tamen, quod præveniente gratia Dei, invenietur innoxius ab his, aut correctus, aut cito resipiscet admonitus, et efficietur, non qualis dicitur sed qualis a nobis pie desideratur et speratur.

9. « Hinc jam tuæ gloriæ præsentes filios nostros, sanctæque Romanæ et Apostolicæ Sedis nuntios per omnia commendamus, quatenus, ut decet, liberaliter suscipiantur, reverenter habeantur, benigne et honeste tractentur, rationabiliter, patienterque audiantur, atque quantocius nobis laudabiliter remittantur : ne tantum laborem illos frustra arripuisse pigeat, et nos mandasse pudeat. Porro ex Amalphitano episcopo nulla tibi suboriatur suspicio, quia Romanus est omnino, et ab Amalphitanis discedens, familiariter nobiscum vivit jam pæne anno integro ».

Salutatio[6]. « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis dignetur tuam excellentiam benedicere omni benedictione spirituali, repleatque omni gaudio et pace, ut in præsenti sæculo per longa tempora feliciter domineris, et in futuro sine fine cum Rege regum et Domino dominantium, regno cælorum beate perfruaris, honorabilis et desiderabilis nobis in Christo fili, et gloriose Auguste. Amen ». Licet autem, quando data sit,

[1] Joan. XIII. — [2] Heb. XII. — [3] Luc. X. — [4] Rom. XII. — [5] Eccl. III. — [6] 2. Cor. I.

non appareat signata dies, tamen ex Epistola per eosdem legatos data ad Michaelem patriarcham, hoc anno, mense Januario esse scriptam apparet. Quæ sic se habet :

10. « Leo episcopus, servus servorum Dei, dilecto confratri Michaeli Constantinopolitano archiepiscopo.

« Scripta tuæ honorandæ fraternitatis tandem ad nos pervenerunt, in quibus ad maxime necessarium omnibusque Christi fidelibus amplectendum bonum concordiæ et unitatis exhortari studes, quatenus post nimium longas et perniciosas discordias, filia ex propriæ matris reconciliatione exultet. Ad quod utique te provocantem et præmonentem tanto promptius auscultare cupimus, quanto vigilantius animadvertimus, hanc solam esse propriam et specialem virtutem piorum atque sanctorum, cum cæteræ virtutes bonis et malis esse possint communes, Domino sic præmonstrante[1] : In hoc cognoscent omnes quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. Et Deiloquo Paulo protestante[2] : Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Unde plurimum tuæ fraternitati congratulamur in Domino, quoniam summum desiderium nostrum tua industria anticipasti : quod utique si aliquo frigore charitatis pigritareris exequi, nostra debueras solertia præveniri. Nos enim juxta præfatum[3] Apostolum, si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habere peroptamus, quanto magis ergo tecum, quem videmus Ecclesiæ Dei valde utilem et necessarium posse fore ministrum, si non transgredi laboraveris terminos, quos patres nostri posuerunt? Et quia Christianæ perfectionis est, pacificum esse etiam cum inimicis pacis, spe correctionis, non consensu malignitatis : tanto sollicitius debemus omnes occasiones scandalorum de medio tollere, quanto tenacius optamus pacis amicos retinere.

11. « Plurima autem ex tua fraternitate intolerabilia rumor jam diu pertulit ad aures nostras, quæ nos, partim quia incredibilia videbantur, partim quia nulla facultas inquirendi talia concedebatur, indiscussa hucusque reliquimus. Denique diceris neophytus et non gradatim prosiliisse ad episcopale fastigium : quod nullatenus esse faciendum, et Apostolus edocet et venerabiles canones interdicunt. Hinc nova ambitione Alexandrinum et Antiochenos patriarchas antiquis suæ dignitatis privilegiis privare contendens, contra omne fas et jus tuo dominio subjugare conaris. Quod quanto tuo periculo tentes, omnibus sanæ mentis patet. Quandoquidem vana gloria et pompa sæculari elatus, consilium divinitatis antiquum super stabilimento columnarum suæ Ecclesiæ mutare contendis, quasi ex fallacibus divitiis præjudicium facturus illi, qui cum vere et singulariter dives esset, pauper pro nobis factus, delegit suæ temporali nativitati oppidulum, et speluncæ diversorium, non quodlibet regum palatium. Cujus exempla quisquis horret, ad sortem illius pertinet, qui tunc per se, nunc autem per suos satellites dicere audet[1] : Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Sed non cogitationes meæ cogitationes vestræ, neque viæ meæ viæ vestræ, dicit Dominus[2], qui dispergit superbos in furore suo, et respiciens omnem arrogantem humiliat[3], et exsurgit ut non prævaleat homo, in cujus conspectu non est Deus[4]. Ne enim superbia propter altitudinem suam se conjunctam putaret Deo, dicit Psalmista[5] : Alta a longe cognoscit excelsus Dominus. Unde per semetipsum testatur[6] : Quod altum est hominibus, abominabile est apud Deum.

12. « Qualis vero et quam detestabilis atque lamentabilis est illa sacrilega usurpatio, qua te universalem patriarcham jactas ubique et scripto et verbo, cum omnis Dei amicus hujusmodi hactenus horruerit honorari vocabulo? Et quis post Christum convenientius posset insigniri hoc vocabulo, quam cui dicitur divina voce[7] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam? etc. Verumtamen quia ille non invenitur universalis Apostolus dictus, quamvis princeps Apostolorum sit constitutus : nullus successorum ejus tam prodigioso prænomine consensit appellari penitus, licet Magno Leoni prædecessori nostro, et successoribus ipsius hoc sancta decreverit Chalcedonensis Synodus. Nempe animadvertebant, non esse amicum sponsi, qui pro sponso vellet amari : quin potius paranymphum et lenonem Antichristi, qui adversatur, et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur[8]. Ecce ille Joannes vester, cujus vesanæ adinventionis adhuc hæredes permanetis, qui secundum Psalmistam, per vos adhuc vocat[9] nomina sua in terris suis, cum interiit, non sumpsit omnia, neque descendit cum eo gloria ejus ad infernum ; quia cum in honore esset, non intellexit. Ipse a beatissimis Pontificibus Pelagio et Gregorio successoribusque eorum pro hac insolentia anathematizatus in sua pertinacia irrevocabilis periit, jamque per quadraginta et quadringentos annos suæ contumaciæ sequaces præcipitare non cessavit. Quibus quid profuit superbia, et divitiarum jactantia quid contulit? transierunt omnia velut umbra. Quid denique prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Et quomodo animas pro fratribus habetis ponere, qui inane nomen, et universam Ecclesiam scandalizans dedignamini deponere? Resipisce ergo, rogamus, ab hac insania, ne illius consors tu quoque (quod absit) fias, de quo dicitur : Omne sublime videt, et ipse est rex super universos filios superbiæ.

13. « Illud autem quis non stupescat, quod

[1] Joan. XIII. — [2] Heb. XII. — [3] Rom. XII.

[1] Isai. XIV. — [2] Isai. LV. — [3] Job. XLVIII. — [4] Psal. IX. — [5] Psal. CXXXVII. — [6] Luc. XVI. — [7] Matth. XVI. — [8] 2. Thess. II. — [9] Psal. XLIII.

post tot sanctos et orthodoxos Patres per mille et viginti a Passione Salvatoris annos, novus calumniator Ecclesiæ Latinorum emersisti, anathematizans omnes, et publicam persecutionem excitans, quicumque participarentur sacramentorum ex azymis? Quam præsumptionem tuam et fama nobis obtulit, et litterarum sub nomine tuo ad Appulos datarum textus manifestavit : quæ violenter astruere conantur, fermentatum panem fuisse, quo Dominus Apostolis suis corporis sui mysterium in Cœna commendavit. Quod omnino falsum esse, ex utroque Testamento facillime deprehenditur. Quia qui non venerat solvere legem, sed adimplere[1], juxta ipsius legis præceptum, ex azymis et vino vetus pascha adimplevit, et protinus ex azymis et vino novum (sicut aperte Lucas narrat) discipulis tradidit. Neque enim totis octo diebus illis fermentatum apparebat in omnibus finibus Israel : et apud quemcumque inveniebatur, peribat anima ejus de populo suo[2]. Quod si in Cœna Domini Jesu apparuisset, aut ipse aut discipuli ejus quoquo modo gustassent, juste sicut prævaricatores legis perirent ; nec ipse Dominus diceret suis insidiatoribus[3] : Quis ex vobis arguet me de peccato? Nec esset opus falsos testes ad perdendum eum quærere, cum hoc solo perderetur juste. Sed qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus[4], quod passurus discipulis mandavit, evidenter per Apostolum, in quo loquebatur, commemorans, inquit[5] : Epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis. Denique modicum fermentum totam massam corrumpit. Ubicumque autem corruptio, ibi proculdubio naturæ deterioratio et alicujus vitii susceptio.

14. « Porro nostrum Pascha ideo novum dicitur, quia illud vetus præceptum est Israelitis in memoriam suæ egressionis ex Ægypto ; istud vero Christianis in memoriam Dominicæ Passionis, qua ad Patrem transivit ex hoc mundo. Sed quia tam de his quam de aliis quibus nos calumniaris, latius a nostris nuntiis per alia scripta nostra, quæ deferunt, instrueris : hic breviter attigisse sit satis.

« Discat autem fraternitas tua saltem admonita caute et humiliter loqui, ne aliquando Dominus dicat et tibi[6] : Ex abundantia cordis os loquitur. Scripsisti quidem nobis, quoniam si una Ecclesia Romana per nos haberet nomen tuum, omnes Ecclesiæ in toto orbe terrarum haberent per te nomen nostrum. Quid hoc monstri est, frater charissime? Romana Ecclesia caput et mater Ecclesiarum, membra et filias non habet? Et quomodo potest dici caput aut mater? Credimus enim, propter quod et loquimur, atque constanter profitemur : Romana Ecclesia adeo non est sola, vel sicut tu putas, una, ut in toto orbe terrarum quæcumque natio dissentit superbe ab ea, non sit jam dicenda vel habenda Ecclesia aliqua, sed omnino nulla, quin potius conciliabulum hæreticorum, aut conventiculum schismaticorum et synagoga satanæ. Videris dicere illud S. Eliæ, tunc præsumentis de se[1] : Relictus sum ego solus. Sed audi quid ille audivit a Domino : Reliqui mihi septem millia virorum. Quiesce, quiesce jam, venerabilis frater, ab his superstitionibus, ne illud Salomonis in te dicatur[2] : Sunt qui se divites affectant, nihil habentes. Simillimum nempe hoc est diabolicæ arrogantiæ, qui regna mundi a Conditore omnium facta putans sua esse, dixit illi[3] : Hæc omnia tibi dabo. Igitur hinc jam ad cor redeatur, et tam perniciosa scandala de medio tollantur, et tunc (secundum Psalmistam[4]) loquetur Dominus pacem in plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor. Nam nos cum pertinacibus et in errore suo permanentibus pacem aliquam habere non possumus, ne operibus malignis communicemus : quia nec Dominum Christum alicubi talia fecisse invenimus. Cum etiam in Nativitate ipsius angeli pacem annuntiaverunt solummodo bonæ voluntatis hominibus[5]. Qui etiam oculum scandalizantem eruendum, manum vel pedem scandalizantes abscindendos insinuat[6]. Cessent ergo hæreses et schismata, et diligentibus legem Dei jam non erit scandalum, sed pax multa[7].

« 15. Quicumque gloriatur Christiano nomine, cesset Romanam sanctam et Apostolicam Ecclesiam maledicere et lacessere, quia frustra patremfamilias honorat, quisquis ejus uxorem exhonorat : et frustra matrisfamilias caput et faciem magnificat, qui minimos filiorum ejus impugnans, tamquam digitos pedum illius conculcat. Unde et in Ecclesiastico dicitur[8] : Quam malæ est famæ qui fugit patrem, et est maledictus a Deo, qui exasperat matrem. Et in Proverbiis[9] : Oculum, qui subsannat patrem et despicit matrem, effodiant eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilæ. Confidimus tamen ex divina pietate, quod ab his innoxius aut correctus invenieris, aut certe admonitus, cito corrigeris. Quod dum fuerit effectum, pax nostra jam ad nos non revertetur, sed super te requiescet, seu super pacis filium : et regnabit inter nos germana charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta : nec necesse habebis nobis supplicare, sed jubere. Super hæc, sicut cœpisti, collabora, ut duo maxima regna connectantur pace optata. Orantem pro nobis tuam honorabilem fraternitatem sancta Trinitas in perpetuum conservet. Data mense Januario, Indictione septima ».

16. His acceptis litteris tam ad imper. quam ad Michaelem patriarcham, iidem, qui supra nominati legati, Humbertus episcopus Silvæ-Candidæ, Fridericus archidiaconus cancellarius, cardinales, et Petrus episcopus Amalphitanus (ut diximus) visitato

[1] Matth. v. — [2] Exod. xii. — [3] Joan. viii. — [4] 2. Pet. ii. — [5] 1. Cor. v. — [6] Matth. xii.

[1] 3. Reg. xix. — [2] Prov. xiii. — [3] Matth. iv. — [4] Psal. lxxxiv. — [5] Luc. ii. — [6] Matth. xviii. — [7] Psal. cxviii. — [8] Eccl. iii. — [9] Prov. xxx.

primum cœnobio Cassinensi, et ibi precibus a religiosis monachis expetitis, sunt profecti Constantinopolim. Quo cum pervenissent, honorificentissime ab imperatore excepti sunt.

17. *Descriptio Humberti episcopi cardinalis.* — « Humbertus autem omnia quæ sive secreto, sive publice cum imperatore iidem transegerunt, scriptis mandavit, cum iis quæ ipse contra Epistolam Michaelis patriarchæ in Apuliam missam, adversus Latinos fusius disputans, per dialogismum hoc anno conscripsit : quibus acceptis, imperator, ut ex latino transferrentur in græcum jussit, Græcisque vulganda mandavit. Quod quidem magni momenti monimentum, cum hactenus in angulo pulvere obsitum delituerit, nec aliquo cusum alicubi sciamus : ne semel inventum rursus (ut accidere solet) dispendium patiatur, vindicatum in lucem consecrare perennitati, hic describendo, dignum existimavimus ; simulque cætera, quæ ad hanc eamdem legationem spectantia simul posita invenimus in Codice Romam misso ab Antonio Augustino, ad dignæ memoriæ prædecessorem meum Antonium Carrafam, S. R. E. bibliothecarium. Contulimus ea cum iisdem scriptis, quæ in Bibliotheca Vaticana asservantur, ne quid erroris vitio librariorum irrepserit. Verum quod prolixior sit ea disputatio, quæ detinere plus satis lectorem possit : ponemus eam in hujus tomi Appendice, sicut fecimus superius de disputatione sancti Maximi cum Pyrrho Monothelita, quam collocavimus in Appendice octavi Annalium tomi, ut sic absque obice longioris disputationis rerum gestarum series currat.

18. *Acta Constantinopoli a legatis, qui excommunicant Cerularium.* — De hac autem Humberti et collegarum legatione agens Rupertus abbas Tuitiensis, his temporibus proximus, in commentario de Divinis officiis, et adversus eos de azymis disputans, hæc inter alia habet[1] : « Tantis autem hæresibus fermentata est Græcia, ut mirum videri non debeat hoc quod de fermento immolat. Tantæ e contra sinceritatis semper fuit sancta Romana Ecclesia, ut cui deest Scripturarum notitia, vel argumentandi facultas, sola illi de azymo contra Græcos sufficere debeat ejus auctoritas. Nam Constantinopolitana non solum hæreticos, sed et hæresiarchas protulit multos : Romana vero Ecclesia super Apostolicæ fidei petra altius fundata, firmiter stetit, et tam Græciæ quam totius orbis hæreticos semper confutavit, et de excelso fidei tribunali data sententia judicavit ». Et in fine : « Quæ beata Ecclesia, quæ in fundamento suo petram illam excepit, quam in suo veritatis ore laudavit et beatificavit : tali structura super illam ædificata est, ut contra omnes hæreses perstaret murus inexpugnabilis. Et quacumque mundi ex parte periclitata fides ad illam confugit : mille clypeos ex ea[2], omnemque armaturam fortium, qua se defenderet, pendentem et præparatam invenit ». Hucusque Rupertus. Sed prosequamur legatos Roma a sancto Leone Constantinopolim ad imperatorem Constantinum Monomachum missos. Quorum res gestæ Constantinopoli summatim descriptæ inveniuntur ab eodem (ut existimatur) Humberto, legatorum primario, post duos tractatus a se scriptos, alterum contra Michaelem Cerularium, alterum contra Nicetam, cognomento Pectoratum, quas nos ex eodem volumine hic describendas curavimus. Quæ sic se habent :

19. « Incipit brevis et succincta commemoratio eorum quæ gesserunt apocrisiarii sanctæ Romanæ et Apostolicæ Sedis in regia urbe, et qualiter anathematizarunt Michaelem cum sequacibus suis.

« Anno XII imperii Constantini Monomachi, Indict. VII, ipso die nativitatis B. Joannis Baptistæ, advenientibus a domno papa Leone Nono apocrisiariis sanctæ Romanæ et Apostolicæ Sedis, Humberto scilicet cardinali episcopo Silvæ-Candidæ, et Petro Amalphitanorum archiepiscopo, Friderico quoque diacono et cancellario, ad monasterium Studii intra urbem Constantinopolitanam : Niceta monachus, qui et Pectoratus, ante præsentiam præfati imperatoris et procerum ejus, insistentibus ipsis nuntiis Romanis, anathematizavit quoddam scriptum[1] sub suo nomine contra Sedem Apostolicam et omnem Latinam Ecclesiam editum, et prætitulatum de Azymo, de sabbato, et de nuptiis sacerdotum. Insuper anathematizavit cunctos, qui ipsam sanctam Romanam Ecclesiam negarent primam omnium Ecclesiarum esse, et qui illius fidem semper orthodoxam præsumerent in aliquo reprehendere. Post hæc statim in conspectu omnium, ad suggestionem eorumdem nuntiorum Romanorum, jussit idem orthodoxus imperator præfatum incendi librum ; sicque fuit discessum.

20. « Sequenti autem die, prædictus Niceta urbe egressus ultro adiit ipsos legatos intra palatium Pigi, a quibus accipiens perfectam suarum propositionum solutionem, iterum sponte anathematizavit omnia dicta, et facta, vel tentata adversus primam et Apostolicam Sedem. Sic ab eis in communionem receptus, effectus est eorum familiaris amicus. Porro dicta vel scripta eorumdem nuntiorum adversus diversas calumnias Græcorum, et maxime contra scripta Michaelis Constantinopolitani episcopi, et Leonis Acridani metropolitani episcopi, atque sæpe dicti Nicetæ monachi, jussu imperatoris in græcum fuere translata, et in eadem urbe hactenus conservata. Tandem Michaele præsentiam eorum et colloquium devitante, atque in stultitia sua perseverante, præfati nuntii XVII kalend. Augusti adierunt Ecclesiam Sanctæ-Sophiæ, et super obstinatione illius conquesti, clero ex more ad missas præparato, jam hora tertia, die

[1] Rup. de div. off. l. II. c. 21. — [2] Cant. VI.

[1] Describitur in appendice Tomi hujus Nicetæ Pectorati libellus iste contra Latinos, una cum Humberti scriptis, quibus eum valide confutavit.

sabbati chartam excommunicationis super principale altare posuerunt, sub oculis præsentis cleri et populi. Inde mox egressi, etiam pulverem pedum suorum excussere in testimonium illis juxta dictum Evangelii [1], proclamantes : Videat Deus et judicet. Hinc ordinatis Ecclesiis Latinorum intra ipsam Constantinopolim, anathemate dato cunctis, qui deinceps communicarent ex manu Græci Romanum sacrificium vituperantis, in osculo pacis, accepta orthodoxi imperatoris licentia, donisque imperialibus S. Petro et sibi, alacres cœpere reverti XV kal. Augusti.

21. « Sed nimia instantia precum Michaelis, spondentis tunc demum se conflicturum cum eis, imperator compulsus a Solembria, litteris suis eos revocavit XIII kalend. Augusti. Quo etiam die festinantes regressi, diverterunt ad palatium Pigi. Quos præfatus Michael hæresiarcha comperiens redisse, quasi ad Concilium conabatur adducere in Ecclesiam Sanctæ-Sophiæ sequenti die, ut ostensa charta illorum quam omnino corruperat transferendo, obruerentur ibidem a populo. Quod prudens imperator præcavens, noluit haberi aliquod Concilium, nisi et ipse adesset præsens. Cumque in hoc ei omnimodis Michael contradiceret, jussit Augustus ipsos nuntios confestim arripere iter. Quod et factum est.

22. « Porro vesanus Michael dolens suas non procedere insidias, concitavit imperatori seditionem vulgi maximam, velut nuntiis cooperata fuerit ejus voluntas. Unde imperator coactus, interpretes Latinorum, Paulum videlicet ac filium ejus Smaragdum, cæsos et detentos Michaeli tradidit; sicque tumultus ille conquievit. Verum imperator post nuntios Romanos directis suis, exemplar excommunicationis veracissimum a civitate Russorum sibi remissum accepit, civibusque exhibuit, ac tandem Michaelem falsasse chartam legatorum comperit, atque convicit. Itaque commotus, amicos et affines ipsius honoribus privatos a palatio eliminavit, contraque ipsum usque nunc graves iras retinuit. Denique exemplar Chartæ excommunicatoriæ est tale :

23. « Humbertus Dei gratia cardinalis episcopus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Petrus Amalphitanorum archiepiscopus, Fridericus diaconus et cancellarius, omnibus Catholicæ Ecclesiæ filiis.

« Sancta Romana prima et Apostolica Sedes, ad quam tanquam ad caput sollicitudo omnium Ecclesiarum specialius pertinet, Ecclesiasticæ pacis et utilitatis gratia ad hanc regiam urbem nos apocrisiarios suos facere dignata est, ut juxta quod scriptum est, descenderemus et videremus utrum opere completus sit clamor, qui sine intermissione ex tanta urbe conscendit ad ejus aures; aut si non est ita, ut sciret. Quamobrem cognoscant ante omnia gloriosi imperatores, clerus, senatus et populus hujus Constantinopolitanæ urbis, et omnis Ecclesiæ Catholicæ, nos hic persensisse magnum, unde vehementer in Domino gaudeamus, bonum, et maximum, unde miserabiliter contristemur, malum. Nam quantum ad columnas imperii, et ejus honoratos atque cives sapientes, Christianissima et orthodoxa est civitas : quantum autem ad Michaelem abusive dicatum (dictum) patriarcham, et ejus stultitiæ fautores, nimia zizania hæreseon quotidie seminantur in medio ejus.

24. « Quia sicut simoniaci, donum Dei vendunt. Sicut Valesii, hospites suos castrant, et non solum ad clericatum, sed insuper ad episcopatum promovent. Sicut Ariani, rebaptizant in nomine sanctæ Trinitatis baptizatos, et maxime latinos. Sicut Donatistæ, affirmant, excepta Græcorum Ecclesia, Ecclesiam Christi et verum sacrificium atque baptismum ex toto mundo periisse. Sicut Nicolaitæ, carnales nuptias concedunt, et defendunt, sacri altaris ministris. Sicut Severiani, maledictum dicunt legem Moysi. Sicut Pneumatomachi, vel Theomachi, absciderunt a Symbolo Spiritus sancti processionem a Filio. Sicut Manichæi, inter alia quodlibet fermentatum fatentur animatum esse. Sicut Nazareni, carnalem Judæorum munditiam adeo servant, ut parvulos morientes ante octavum a nativitate diem baptizari contradicant, et mulieres in menstruo vel partu periclitantes communicare, vel si paganæ fuerint, baptizari prohibeant, et capillos capitis ac barbas nutrientes, eos qui comas tondent, et secundum institutionem Romanæ Ecclesiæ barbas radunt, in communione non recipiant.

25. « Pro quibus erroribus et aliis pluribus factis suis, ipse Michael litteris domini nostri Leonis papæ admonitus, resipiscere contempsit. Insuper nobis nuntiis illius causas tantorum malorum rationabiliter reprimere volentibus, præsentiam suam et colloquium denegavit, et Ecclesias ad missas agendum interdixit. Sicut et prius Latinorum Ecclesias clauserat, et eos Azymitas vocans, verbis et factis ubique persecutus fuerat, in tantum ut in filiis suis anathematizasset Sedem Apostolicam, contra quam se adhuc scribit OEcumenicum patriarcham. Unde nos quidem sanctæ primæ et Apostolicæ Sedis inauditam contumeliam et injuriam non ferentes, Catholicamque fidem subrui multis modis attendentes, auctoritatem sanctæ et individuæ Trinitatis, atque Apostolicæ Sedis, cujus legatione fungimur, et cunctorum orthodoxorum Patrum ex Conciliis septem, atque totius Ecclesiæ Catholicæ anathemati, quod dominus noster reverendissimus papa eidem Michaeli et suis sequacibus, nisi resipiscerent, denuntiavit, ita subscribimus : Michael abusivus patriarcha, neophytus, et solo humano timore habitum monachorum adeptus, nunc etiam criminibus pessimis a multis diffamatus, atque cum eo Leo Acridanus episcopus dictus, et sacellarius ipse Michaelis Constantinus, qui Latinorum sacrificium profanis conculcavit pedibus, et omnes sequaces eorum in præfatis erroribus et præsum-

[1] Matth. x.

ptionibus, sint anathema maranatha cum simoniacis, Valesiis, Arianis, Donatistis, Nicolaitis, Severianis, Pneumatomachis, Manichæis et Nazarenis, et cum omnibus hæreticis, imo cum diabolo et angelis ejus, nisi forte resipuerint. Amen, amen, amen ». Post hæc mox ista :

26. « Item alia excommunicatio ibidem facta in præsentia imperatoris et optimatum ejus viva voce :

« Quicumque fidei sanctæ Romanæ et Apostolicæ Sedis ejusque sacrificio pertinaciter contradixerit : sit anathema maranatha, nec habeatur Christianus Catholicus, sed Prozymita hæreticus. Fiat, fiat, fiat ». Hactenus narratio de rebus gestis Constantinopoli per legatos Apostolicæ Sedis.

At quid post hæc infelicissimus ac perditissimus Cerularius ? nihil præterea, quam secundum illud Apocalypsis[1] : « Qui nocet, noceat adhuc ; et qui in sordibus est, sordescat adhuc ». Quidnam molitur ?

27. *Cerularii Epistola ad Petrum Antiochenum episcopum mendax et calumniosa in Romanam Ecclesiam.* — Misit hoc eodem anno quas scripserat in Occidentem litteras, atque aliam insuper virulentam Epistolam adversus Latinos, confertam mendaciis atque calumniis, ad Petrum patriarcham Antiochenum. Æstuans, infelix, odio implacabili in Latinos, tantum abest, ut ex medicorum fuerit curatus antidotis, et redditus sanitati, ut potius projiciens medicamenta, medicos ipsos, phrenesi percitus, omni qua potuit affecerit contumelia et blasphemiis fuerit insectatus, quæque obvia stylo in eos, et a qua missi fuerant, Ecclesiam Romanam objecerit, plura fingens atque componens in eam, quo avertat eum a communicatione ejusdem Ecclesiæ ; cum jam percepisset eumdem Petrum ejus amplecti communionem, restituto in sacro Diptycho nomine Rom. Pont. At hæc quæ ad Petrum scripsit, eadem vult esse communia aliis patriarchis, Alexandrino nimirum, atque Hierosolymorum. Deprompta est Epistola ista ex locuplete Vallicellana Bibliotheca, una cum aliis monimentis ad hæc ipsa spectantibus : vertit autem in latinum noster fidelis et doctus interpres Federicus Metius, Thermularum episcopus. Sic enim se habet :

28. « Michael sanctissimus et Œcumenicus patriarcha, cognomento Cerularius, Petro sanctissimo patriarchæ Theopoleos magnæ Antiochiæ.

« Beatitudinis vestræ apices legit humilitas nostra, et cum ab eo qui litteras attulit didicerimus, quod bene, divina favente gratia, secundum eamdem te habes, Dei benignitati, ut par est, gratias egimus, et longævam vitam et tranquillam tibi insuper precati sumus ». Et post alia : « Ante aliquod tempus, cum novissemus ab iis qui e vetere Roma ad nos venirent, de nobilitate et scientia papæ, videlicet Urbis Romæ, nuper defuncti, Leonis scilicet ; necnon quod simul nobiscum sentiret, et conveniret propter ea scandala quæ de ipsis feruntur circa Orthodoxam fidem, non pauca illi scripsimus nostris litteris, multa videlicet humilitate, ut tu recte vales cognoscere ex iisdem litteris. Idque ea de causa fecimus, quoniam ipsum lucrari volebamus, necnon ut benevolum nobis et familiarem redderemus, quo per eum Francorum auxilium nobis procuraremus. Quas quidem litteras cum illi tradidissemus, qui ad papam una cum imperatoris litteris esset illas allaturus, et responsiones accepturus, et nobis redditurus : ille vero cum has accepisset litteras, et pervenisset ad magistrum et ducem Italiæ, Argyrum nuncupatum, qui artificiose ipsum decepit, eo videlicet nomine quo citius litteræ ad papam pervenirent, ipse illas accepit. Qui cum omnia diligenter didicisset, nec unquam suæ superstitionis et vafriciei oblitus esset, sed semper ea moliretur quæ regiæ urbi et Romaniæ damno essent, neque hac in re sui absimilis, sed nomina ipsa quæ ab imperatore vestiarius accepta referebat : ipse etiam accepit, ut lucro suo omnino illis uteretur, id scilicet curans, ut viderentur prædictæ litteræ hac de causa scriptæ, pro ædificatione castrorum et cura de illis habenda : et ita rem quam dicemus artificiose paravit.

29. « Cum enim quosdam, quibus ille maxime confidebat, ut par est, accersisset, quorum unus est, qui (ut audivimus) Amalphitanorum Ecclesiæ aliquando præfuit ; deinde vero ab eadem ejectus Ecclesia rationabilibus de causis, quinquennio peregrinus vagatur ; alter vero nomine tantum archiepiscopus, re autem omnino alienus, cum nulli metropoli præfuisse unquam reperiatur ; tertio personam quæ illi placuerit tribuens, cancellarii videlicet, idque coram Romana dignitate pro insigni quadam versutia, ut talem se diceret abduxit, ut posset per eum quæ machinabatur obtinere, quasi quodam forti clypeo illo usus. Mearum itaque litterarum dempto sigillo, et quæ in ipsis habebantur cum legisset, et alia quædam ad nos quasi papæ nomine missa componens : et pro hujusmodi litteris offerendis prædictos destinavit, miseris illis suadens (o seductionem magnam, et illorum stultitiam !) ut ad regiam urbem venirent, et has litteras darent mihi. Qui urbem regiam ingressi, potenti primo et sancto imperatori se eos conspiciendos exhibuerunt, gravi quidem et superbo habitu, et gressu, et supercilio.

30. « Deinde vero cum ad nostram humilitatem venissent, quis dicere posset quanta superbia et arrogantia usi sint ? cum nec triviali salutatione nos salutassent, neque sua capita vel modicum quid inclinassent, et consuetam nobis venerationem exhibere dignati fuissent, neque a tergo metropolitarum nobiscum in secreto congregatorum sedere ullo pacto voluissent, sed quasi pro ipsorum contumelia id factum putassent ». Vidisti ignomi-

[1] Apoc. XXII.

niam, cum post terga episcoporum sedere sunt invitati legati? Pergit vero : « Sed cur non dicam quæ his sunt absurdiora? Nec ipsi imperatoris conspectui et majestati omnino se inclinarunt, sed potius seipsos magnopere extollentes, et quæ eos non decebant cogitantes, cum cruce et sceptris regium ingrediuntur palatium. Nihil igitur horum, ut par erat, cum fecissent, Epistolam nobis sigillatam dederunt, et quamprimum recesserunt. Quam cum humilitas nostra accepisset, et sigillum aperire aggressus essem, et diligenter ipsum sigillum inspexissem, inveni illud depravatum, et litteras doli et malæ mentis plenas.

31. « Illæ enim per se manifestabant, quæ Argyrus Megalopolium cum venisset, frequenter nostræ insusurrabat humilitati, præcipue de fermentato. Quapropter non solum semel, sed bis et tertio, et sæpius a nobis ejectus fuit a sacra communione. Exemplum nostrarum litterarum ad papam, necnon earum ad nos, quas papæ nomine improbi isti attulerunt, in græcam linguam cum vertissemus, ad tuam beatitudinem misimus, ut cognosceres, quid nos illis scripserimus, et quæ nobis illata Epistola significaret : ut aperte cognoscas quod non levem suspicati sumus suspicionem, sed veritatem ipsam sumus asseculi. Hæc vero techna apertius fuit deprehensa et manifestata ab archiepiscopo Tranensi, et syncello qui inde ad nos venit, et veram eorum mentem aperuit (ut diximus) potenti et sancto nostro imperatori ». Audisti, lector, versuti hominis vafriciem, negare esse Romani Pontificis litteras ad se missas per legatos, sed fuisse commentum Argyri : idque eo consilio, ne crederetur se tot jaculis confodi a summo Pontifice. Pergit ipse :

32. « Jam vero quoddam ad nostras aures pervenit, quod tua beatitudo prædictum papam in sacris referat Dypticbis, necnon et idem faciat Alexandriæ et Hierosolymorum patriarcha : nec adduci possum ut credam vos tanta ignorantia detineri, præcipue tuam incomparabilem virtutem. Nosti enim, quod a sexta Œcumenica Synodo hucusque, a sacris Dypticbis dempta est papæ commemoratio a nostra sanctissima Ecclesia, cum Vigilius papa, qui tunc Romanæ præerat Ecclesiæ, ad Synodum non venisset, neque anathemate damnasset ea quæ a Theodoreto adversus rectam fidem et duodecim capitula sancti Cyrilli scripta sunt, Epistolam præterea Ibæ; et ex eo tempore usque ad nostra tempora papam a sanctissima nostra Ecclesia segregatum esse. Qua de causa incredibile nobis omnino visum fuit non adeo pro illis, quam pro tua magna sapientia et singulari providentia. Nec hoc solum, verum etiam quod prædicti duo patriarchæ non solum alios azymis vescentes recipiunt, sed etiam ipsi aliquando in azymis sacrum conficiunt sacrificium. Et nos quidem cum non haberemus in promptu hominem, per quem de hac re illos sciscitaremur : quinetiam nec aliis confidere volentes, rem totam tuæ sanctitati requirendam relinquimus, ut de hac re cum omnia diligenter fuerint scrutata, humilitati nostræ singula faciat manifesta. Et de his quidem hactenus.

33. « Pervenit præterea ad manus nostras per illustrissimum præfectum et ducem Antiochiæ, cognomento Durum, exemplar Epistolæ tuæ, ad Gradensem seu Aquileiensem patriarcham : quod cum legissem, concitato cursu de azymis tantum multa te dicere inveni, omissis aliis Romanorum erroribus, cum multi sint et gravissimi. Fortasse ita etiam scripsit sanctitati tuæ, quod de his quidem humilitas nostra illi scripserat : sed de nulla istarum rerum vel ipsi unquam, vel papæ, vel alii cuipiam episcoporum ejus humilitas nostra significavit et scripsit, præter eam Epistolam, cujus nunc exemplum ad te misimus. Sed ut videre licet, e rebus ipsis et eorum gestis sunt illi omnino mendaciorum et fraudis studiosi. Sed certo scito, quod non unica tantum sagitta, azymorum videlicet errore confossi sunt Romani (quod omnibus aperte patet) sed multis et aliis diversis. Quapropter illos omnino aversari necesse est; et quæ quidem Judæorum more peragunt, talia sunt, ut error qui illis tribuitur de azymo, et quod suffocatum comedunt, et barbam radunt, et sabbata custodiunt, et comedunt immunda, monachi carnibus vescuntur, nidore videlicet suis, et larido omni quod usque ad carnem pertinet. Et quod etiam attinet ad primam hebdomadam Quadragesimæ, et aliam etiam hebdomadam Quinquagesimæ, qua nos ovis tantum et lacte vescimur, et propterea Casei hebdomadam illam appellamus.

34. « Sed præter hæc talia et hujusmodi se habentia, in sacro Symbolo hanc etiam adhibent additionem, male et perniciose sentientes. Ita enim se habet : Et in Spiritum sanctum, Dominum et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit. In sacra etiam missa illud, Unus Sanctus, unus Dominus JESUS Christus in gloria Dei Patris per Spiritum sanctum, alta dicunt voce. Præter hæc, nuptias sacerdotum prohibent, illos videlicet qui uxores habent, ut nullo pacto sacerdotii dignitatem consequantur permittunt, sed innuptos manere volunt eos qui sacerdotes esse cupiunt. Duo etiam fratres duas ducunt sorores. Et in sacra missa tempore communionis, alter ministrorum comedens azyma, alios amplexatur et pacem illis largitur. Episcopi etiam annulos gestant in manibus, quasi uxores Ecclesias accipientes, et arrhabonem ferre dicunt. Ad bellum etiam exeuntes, manus suas sanguine coinquinant, et in conspectu suo animas occidunt et occiduntur, quemadmodum etiam a nonnullis qui hoc affirmant accepimus. Sacrum baptisma ita peragunt, ut eos qui baptizantur unica mersione baptizent : in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, dicentes. Sale etiam præterea eorum qui baptizantur ora implent. Male etiam Apostolicum illud accipientes, quod ait [1] : Modicum

[1] I Cor. v.

fermentum totam massam fermentare; ipsi ita scriptum habent: Modicum fermentum totam massam corrumpit : contendentes hac modica hujus verbi occasione tollere fermentatum, quod panem sublevat et attollit. Quinimo sanctorum reliquias illorum nonnulli non venerantur, nec sanctas etiam imagines. Sanctos etiam illos et magnos patres nostros Basilium et Chrysostomum cum reliquis sanctis non connumerant, nec illorum doctrinam omnino recipiunt. Alia etiam faciunt multa, quæ singula enumerare esset molestum ».

35. Audisti, lector, quænam Cerularius objiciat in Latinos? quæ cuncta vel omnino falsa, vel levia, nec observatione digna quisque prudens facile judicabit, et plane talia esse pleraque, quibus non debeant accusari Latini, sed ejusdem Cerularii imperitia egregie sugillanda et redarguenda temeritas. Illa vero per calumniam illata portentosa mendacia, quibus Latinos non esse cultores sanctorum reliquiarum, atque eorum imaginum, nec connumerare Basilium et Chrysostomum cum aliis sanctis, quæ portentosus ipse mentitur, quis non intelligat? Et quod objicit de sacerdotibus prœliantibus, æque sentias calumniose prolatum : non id ex institutione prodiit Occidentalis Ecclesiæ, quæ ejusmodi sæpe improbavit atque damnavit; sed quorumdam vitio, ut alia quæque peccata, quorum vel cogitatio sola ad tribunal perferri debeat pœnitentiæ. Sed audi quæ sint reliqua ejusdem Epistolæ, quibus excusat se Latinorum accidere vitio, ut cum illis non possit inire concordiam, sancireque pacis fœdera, cum talia agant, quibus sint ab omnibus execrandi. Ait enim :

36. « Cum itaque hoc pacto vivant, et istiusmodi moribus sint educati, et quæ aperte sint legibus vetita, et interdicta, et execrata, facere audeant; quomodo inter eos qui Orthodoxi sunt collocandi, ab iis qui recte sentiunt judicabuntur? Numquid equidem id ego crederem? Qui vero ista ita sentientes recte facere fuerint arbitrati, eamdem cum illis sortiantur portionem. Nunquam enim nos ipsos æmulabimur in hac ipsorum concordia et confessione. Nec ita, inquam, mente capti erimus, vel nostro sensu privati, ut hanc sequamur viam. Hæc vero hac de causa voluimus nos percurrere, ut scire valens tua beatitudo, quæ ab istis peragantur, non putet eos circa azyma tantum errare, quemadmodum nos etiam hucusque putavimus : sed cum noverit alios præter hæc ipsorum errores, cum illis eos numeret, cum quibus digni sunt ut connumerentur. Quod vero omnium est gravissimum et intolerabile, et eorum amentiam satis superque declarat, illud est. Dicunt enim quod non acceperunt hæc, tanquam ut ab aliis edocerentur, sed potius ut alios ipsi docerent : fore etiam ut persuadeant nobis sequi eorum dogmata. Et hoc inquiunt cum imperii potestate, et inverecundia majore. Dominus Deus beatitudinem tuam custodiat incolumen multis annorum curriculis pro nobis Deum orantem ». Hactenus Cerularius ad Petrum Antiochenum.

37. Hic rogo te, lector, mecum considerarem bene actam, divinitusque dispositam inveniri, si post innumeras tempestates, adversariorum ventorum impetu agitatas, post frequentes in scopulos illisiones, in Syrtes ejectiones, et piratarum aggressiones, diligenti studio, accurata sollicitudine perlustrata navis, quæ millies periisse debuerat, nulla sit inventa læsione quassata, nullo aperta foramine, nullo denique alicujus momenti affecta detrimento. Ecce post tot tantosque enumeratos superius turbines, quibus (ut antiquiora mala prætermittamus) per centum annorum curricula fuit miserandis casibus Ecclesia Romana exagitata, concussa, elisa, jactata, ut vix tabula juncta tabulæ humana existimatione superesse videri potuisset: ista ipsa obtutu lynceo intus forisque ab adversariis, eam perire cupientibus perspecta, livoris lucerna pervestigata, quæ recta quæque etiam apparere facit obliqua, et bona cuncta mala videri : nullo revera sit inventa errore ejus compago resoluta, ut eadem penitus esse cognita sit, qualis fuerat ab exordio ante procellas, quibus obrui videbatur, in omnibus integra. Nam quæ Cerularius sicut curiosus, ita et malignus, dolosus ac mendax perscrutator objecit inania, vana, falsa, ridenda esse potius quam confutanda, satis, si sapis, puto intellexisti, ut ex iis potius ejusdem Ecclesiæ sinceritas demonstretur, et prædicetur integritas, quam erroris labe aliqua ostendi possit aspersa. Unde magis magisque erubescant ter miseri novatores, dum Romanam Ecclesiam probrosis adeo laborant inquinare calumniis, quas Cerularius vel cogitare saltem exhorruisset, quamvis ejusdem infensissimus hostis. Sed jam, quas ad ipsum Petrus patriarcha Antiochenus redarguens in multis, litteras rescripserit, videamus. Acceptæ sunt ex eodem Codice, et ab eodem interprete redditæ latinitati, quæ sic se habent absque titulo :

38. *Responsio Petri ad Cerularium valde assentatoria.* — « Quæcumque humani generis hostis adversus sanctitatem tuam machinatus est, et quam perversam mentem adversarii tui in te exercuerunt, attollentes capita sua in medio Ecclesiæ tuæ, satis superque tuæ sacræ litteræ nos edocuerunt, sacratissime et sanctissime domine. Et magnopere sumus mirati, dum eas legeremus, cum non possemus conjicere, quo spiritu motus, vel quid sibi volens Italus ille Argyrus ad tantum declinavit errorem, et profanus cum sit, sacra contrectare non dubitavit. Quid enim commune cani et balneo? ut ille in sæcularium ordine constitutus, eadem quæ ad sacerdotes pertinent, nimis curiose satagat, et hujusmodi litteras, ut tu docuisti, falsas excogitet atque conficiat, ex quibus nihil magis quam dedecus lucrari debeat, re ipsa patefacta, præsertim cum papa vita fuerit functus. Sed gratias Deo, qui corripit sapientes in eorum malitia, et non diu eorum figmenta latere permisit.

39. « Habent præterea sacræ litteræ sanctitatis tuæ, quod rumor quidam ad aures pervenit tuas, quod nos papam in sacris Diptychis referimus, et hoc ipsum faciunt alii sanctissimi patriarchæ : et quod non oporteret tali inscitia nos detineri, me præcipue ante alios, cum sciam, quod a sexta sancta Œcumenica Synodo ad hæc usque tempora (ut tuis verbis utar), in sacris Diptychis papæ commemoratio e medio sublata est, ea videlicet de causa, quod Vigilius tunc temporis papa ad Synodum non venit, neque ea damnavit, quæ a Theodoreto adversus rectam fidem et duodecim capitula sancti Cyrilli scripta fuerant : et ex eo tempore hucusque a nostra sancta Ecclesia papam segregatum fuisse. Hæc quidem cum tuæ venerandæ litteræ haberent, pudore nescio quo pacto confusus sum (crede mihi) præcipue vero tua causa, præsertim si eo pacto, quo ad nos scripsisti, eadem ad alios scripseris beatissimos patriarchas, cum absque diligenti inquisitione, et exacta rerum cognitione, quæ non gesta sunt, ac si gesta essent, vano rumore impulsus protuleris. Quomodo enim debebam ego hucusque in sacris Diptychis papam referre, cum sanctissima Ecclesia tua ipsum non referat? cum ego sim ipsius Ecclesiæ alumnus et æmulus, ut quivis alius, et verbis ejus privilegia semper magni faciens et venerans? » Memorare, lector, quæ scripserit anno superiori idem Petrus ad Leonem Romanum Pontificem, et plane senties ipsum esse bilinguem in iis quæ de Constantinopolitana Ecclesia prædicat : de qua valde conquestus erat, quod ipsius patriarcha subjicere sibi studeret reliquos patriarchas. Pergit ipse :

40. « Quod vero de Vigilio papa perperam dicitur, cum res non ita se habeat, id quantum ignaviæ tribuat venerabilissimo carthophylaci tuo, tute ipse videris. Etsi enim doctus est ille vir circa Rhetoricam facultatem (ut accepimus) nondum tamen eam, ut par est, Ecclesiasticarum rerum notitiam adeptus est. Fidem enim non habet (ut inquit Joannes ille Climachus) vinum, quod recens e torculari expressum est. Ex hac de causa oportet eum, cum ad tantum gradum evectus fuerit, diligenter et exacte et non per transennam Scripturas percurrere. Substantia enim nostri sacerdotii sunt eloquia a Deo tradita, videlicet sacrarum Scripturarum vera scientia, quemadmodum magnus nos docuit Dionysius. Vigilius enim quintæ Synodi temporibus fuit, in quo de Origene, Evagrio, et Didymo, et aliis, Petro et Severo et Zoara, et de operibus Theodoreti actum est, non in sexta Synodo, cum inter utramque Synodum centum sexaginta novem intercesserint anni. Illum vero contigit paulo ante a Diptychis amoveri, quoniam ipsam cum sanctissimo patriarcha Mena altercari accidit, et eum depositionis subjicere vinculo, quousque iterum pontifices illi invicem conciliati inter se convenerunt. Tempore vero sanctæ sextæ Synodi sacer papa fuit Agathon, vir quidem venerandus, et sacrarum rerum peritus. Et lege tu Acta ipsa sextæ Synodi, quæ legi consueverunt Dominica post Exaltationem venerandæ Crucis. Invenies enim ibi prædictum Agathonem papam multis encomiis honoratum. Et hac in re ego quidem testis fidus, et alii multi Ecclesiæ proceres, quod tempore beatæ memoriæ patriarchæ domini Joannis, Romanus papa, Joannes etiam ipse nuncupatus, in sacris Diptychis habebatur. Et tum Constantinopolim quadraginta quinque abhinc annis venissem, inveni tempore beatæ memoriæ patriarchæ domini Sergii, prædictum papam in sacra missa una cum aliis sanctissimis patriarchis relatum. Quomodo vero deinde ejus relatio et commemoratio e medio sublata sit, et quanam de causa, ignoro. Sed de his quidem res ita se habet, et aliud præterea nihil : de papæ commemoratione cupio te diligentius indagare.

41. « Quicumque vero a te sunt enumerati Romanorum errores, percurrimus : et alios quidem illorum execrandos duxi atque vitandos, alios vero incertos, et alios prætermittendos. Quid enim nostra interest quod illorum sacerdotes barbam radant? quid etiam, quod illi annulos gestent in symbolum contracti cum sancta Dei Ecclesia connubii? Nos etenim etiam coronam in capite gestamus, pro veneratione proculdubio principis Apostolorum Petri, super quem Dei Ecclesia est superædificata. Quod enim impii illi ad contumeliam illius sancti excogitarunt, hoc nos pie ad gloriam et honorem ipsius facimus : Romani quidem barbam radentes, nos vero in capite coronam gestantes. Auro etiam exornamur et nos, chirothecas, et manipulos, et stolas auro contextas habemus. Quod vero immundis rebus vescantur, et monachi carnes comedant, et nidorem suillum; invenies etiam hujusmodi res, si diligenter inquiras, a nonnullis nostrorum fieri. Bithyni enim, et Thraces, et Lydi comedunt picas, corniculas, et turtures (vultures), et terrestres echinos, quorum usum indifferentem patres nobis reliquerunt. Nulla enim creatura Dei est reprobanda, si cum gratiarum actione sumatur : idque nos docet vas illud sindonis e cælo demissæ[1]. Inquit enim beatus Basilius : Sicut in oleribus quod noxium est ab invicem segregamus, ita a carnibus, quod noxium est, ab utili distinguimus. Herba enim est aconitum sicut caro vulturis; nihilominus neque tosciamum comederet aliquis sanus mente, neque carnem canis attingeret absque aliqua magna necessitate urgente, ita ut qui comederet, non male fecisset. In leguminibus vero et oleribus nidorem suillum immiscere, hoc etiam a sanctis Patribus permissum est et decretum, præsertim illis apud quos bonum oleum non reperitur. Inquit præterea in sua Regula beatus Basilius, quod ciborum differentia nihil prodest. Socii præterea sancti Pachomii sues alebant.

42. « Sed malum est illud et malorum pessi-

[1] Act. X.

mum, additio in Symbolo : Si enim nostra Evangelia eadem sunt cum illorum Evangeliis, unde illa plura, quæ nos edocti, hujusmodi alienam additionem fecerunt ? Sed ut videtur, amiserunt Romani exempla Nicenæ sanctæ Synodi, cum Vandalica gens Romæ imperio diu potita sit, a quibus fortasse Arianorum errores sectantibus didicerunt, unica immersione, In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (si vera sunt quæ scripsisti), baptismum conficere. Nobis enim satis est ad perfectam veritatis cognitionem et confirmationem sapiens illud et salutare divinæ gratiæ Symbolum. Docet enim nos perfectam fidem de Patre, et Filio, et Spiritu sancto : Incarnationem præterea Domini fidelibus manifestat, qui illam recipiunt. Illos itaque qui Symbolo aliquid addunt vel auferunt, anathemate damnamus. Si quis enim, inquit Apostolus[1], evangelizaverit vobis præter id quod evangelizatum fuit vobis, anathema sit. Bonum est enim ad bonum respicere, præsertim cum neque Deus neque fides aliquod patitur detrimentum, ad pacem semper inclinare et fratrum dilectionem. Fratres enim nostri isti sunt, licet rusticitate vel ignoratione contingat illos sæpe a recto recedere, propriæ servientes voluntati. Nec oportet nos adeo exactam rerum diligentiam quærere inter Barbaras gentes, quam nos quærimus, qui circa litteras versamur. Magnum enim erit, si apud illos absque aliquo errore sanctissima Trinitas, vitæ origo et causa prædicetur, et si Incarnationis etiam mysterium juxta nostram sententiam illi confiteantur.

43. « Quod vero suffocata ipsi comedunt, et duæ sorores duobus fratribus commisceantur, puto hæc fieri absque papæ permissione, vel ab aliis pontificibus hæc parvipendi. Id vero contigit fieri propter eorum audaciam qui hæc facere non dubitant : qualia etiam in nostro Romano imperio multa præter leges, etiam execranda fieri contigit quæ nos ignoramus. Invenies siquidem etiam in ipsa Constantinopoli, et extra eam multos qui sanguinem suilium comedunt. Vide itaque, venerabilissime domine, quomodo nos multa eorum, quæ a nostris perperam fiunt, negligentes et prætermittentes, diligentius quam par est, res alienas curiose indagamus, et de illis verba facimus ». Hucusque Epistola Petri patriarchæ Antiocheni ad Cerularium.

44. In qua vidisti ipsum alia a Cerulario scripta mendacii redarguere, alia ut levia, et nullius ponderis contemnenda esse jactare, alia dissimulando præterire, ea scilicet de recepto in Diptychis nomine Romani Pontificis, et de duobus patriarchis in azymis sacrificium offerentibus. Latinos vero additamenti ad Symbolum redarguere, et imperitiæ nomine sugillare : de quibus ipsis, quam ipse sit imperitus, quamque cum græcis omnibus erret, cum tomo superiori pluribus actum sit, et scripta Humberti cum Epistolis Leonis papæ demonstrent, superfluum est rursus ea in judicium revocare. Cæterum si Petrus Romanæ Ecclesiæ fidem non probat, cur mox, ut est creatus episcopus, suæ fidei professionem Romam anno superiori (ut vidimus) ad Romanum Pontificem misit? Et si imperitus, cur eisdem suis litteris eumdem consulendum putavit? Ista enim omnia patent ex reddita ad ipsum Epistola Leonis Pontificis. At quantum ex iisdem litteris Petri liquet, idem ipse haud liberioris affectus fuisse perpenditur, sed temporibus inservisse, fidemque pro persona mutasse. Quod enim sub Constantinopolitano imperio Antiochia erat, et mutarentur ejus arbitrio patriarchæ, offensam veritus est incurrere Michaelis. Sic infelix Orientalis Ecclesia vel (ut vidisti in Michaele) crassa admodum ignorantia laborabat ; vel qui præ cæteris scire aliquid viderentur, circumferebantur in gratiam hominum omni vento doctrinæ. Sed jam ad res Occidentales convertamus orationem, ipsosque assectemur legatos in Italiam redeuntes, de quibus ista Leo Ostiensis[1] :

45. *Reditus legatorum Romam, ex quibus Fridericus fit monachus.* — « Cum intra hos dies, defuncto jam papa, legati redire disponerent, regiis illos donis secutus imperator, beato quoque Petro munera per eos haud parva transmisit. Illorum insuper precibus binas auri libras huic monasterio ex redditibus regiis singulis annis instituit. Eorum prospero reditu Trasimundus Theatinus comes (admonitus scilicet), eos, dum per terram suam transirent, cepit, et cuncta quæ ferebant tollens, tandem dimisit ; sic itaque Fridericus Romam adiit ». Qui nec sic ipse invidiam vitare potuit atque calumniam de ingenti pecunia accepta ab imperatore in Italiamque delata; cujus rei causa eidem Henricus imperator negotium facessivit : quem ipse pia arte sapienter elusit. Subjicit idem Leo[2] : « Comperto, inquit, imperator, Fridericum Constantinopoli reversum magnam detulisse pecuniam, cœpit eum vehementer habere suspectum. Eo enim tempore fratri ejus duci Godefrido inimicissimus erat ». Ait enim Hermannus hoc anno : « Godefridus iterum contra imperatorem tyrannidem invasit, Italiamque latenter adiens, Beatricem, Bonifacii quondam marchionis viduam, uxorem accepit ». Quo inito conjugio, ex rebus Italicis magnam ad suam potentiam faceret accessionem, ut ipsi imperatori timendus pariter esset. Sed quid Fridericus tanta pulsatus calumnia? subdit Leo : « Hoc per necessarios Fridericus agnito, abbatem nostrum, qui per eos dies fuerat ab imperatore reversus (Richerius erat iste Cassinensis abbas) Romæ clam convenit, et se ut secum ducat et monachum faciat, studiose precatur. Annuit abbas gratissime, præmissoque cum suis ad monasterium, ipse post paucos dies cum imperatoris nuntiis, qui ad principes mittebantur, advenit. Mox igitur Fridericus, coram positis nuntiis abjecta, qua tunc utebatur, pretiosis-

[1] Galat. I.

[1] Leo Ost. l. II, c. 89. — [2] Ibid. c. 90.

sima veste, religionis habitum sumpsit, ipsisque nuntiis id de se imperatori nuntiare jubens, fratribus de cætero adjunctus est ». At de spreto sæculo centuplum iste retulit in hac vita. Nam postmodum ejusdem monasterii creatus est abbas : inde vero Pontifex Romanus est effectus, Stephanus nominatus. Sed de his suo loco : modo de Ecclesiæ Romanæ statu loquendum.

46. *Obitus S. Leonis IX et miracula ab eo patrata.* — « Leo papa », inquit Leo[1] Ostiensis, « mansit Beneventi usque ad mensis Martii duodecimum diem, ibique infirmatus, vocato prædicto comite Hunfrido (Northmanno, haud pridem hoste victore, modo obsequentissimo Dei virtute famulo), ab eo Capuam usque deductus est. Ibi duodecim dies remoratus, accersito tandem abbate nostro, sui itineris socio, Romam rediit : ibique post paucos dies sancto fine quievit. Ad cujus tumulum plurima tunc temporis signa Christus effecit ». Hæc Leo Ostiensis. Eadem de miraculis etiam Hermannus, ejusdem temporis scriptor ; qui et ista de obitus die : « Paschali instante tempore Romam ægrotus reversus, invalescente in dies languore, glorioso exitu cunctis prius benedicens, et admonitis valedicens, sanctoque Petro peccata sua confessus, et devote se illi commendans, XIII kal. Maii obiit, et in Basilica S. P. juxta sepulchrum sancti papæ Greg. sepultus, miraculis claruisse memoratur » : hæc Hermannus. Quem igitur Deus miraculis illustravit, sancta Ecclesia inter sanctos retulit, annis singulis diem natalem ejus sacris ritibus colens decima nona mensis Aprilis. Sedit Leo annos quinque, menses duos, et dies octo. Porro in ejus sepultura duo versus isti legebantur inscripti :

Victrix Roma dolet Nono viduata Leone,
Ex multis talem vix habitura patrem.

47. Quod rursum ad miracula ab eo edita spectat præter illa quæ superius sunt recensita, illud plurium scriptorum auctoritate fulcitur, leprosum quemdam ad fores jacentem ab ipso jussum in suum lectum ferri, atque curari : sed non amplius cuiquam visus, creditus est a cunctis Christus in leprosi specie apparuisse, ut sæpe alias visum esse contigit. Sed hæc in Vita ipsius. Quæ autem ab eodem post obitum sunt miracula edita, omnes, qui res ab eo gestas describunt, absque ulla ambiguitate confirmant, plurimos ab eo in ipsius sepulchro esse sanatos diversis quibus detinebantur languoribus. Sed egregium plane illud quod describitur a Desiderio abbate Cassinensi, qui fuit postea Romanus Pontifex, Victor ejus nominis Tertius, in tertio libro Dialogorum, quique ubi narrasset quæ vivens miracula insignia edidisset, de obitu ejus agens et miraculis post obitum editis, ista habet :

48. « Dum beatissimus Pontifex Leo quinque per annos divinitus sibi concessum sacerdotium pie ac religiosissime administrasset, ab hac instabili luce ad Christum, qui vera et æterna lux est, cælorum lætantibus civibus angelicis subvectus manibus commigravit. Et illi quidem paradisus patuit, sanctorum recepto consortio : sed infelix mundus, qui talem pastorem diu habere non meruit ! Cujus post obitum multa et magna ad ejus tumulum aliisque in locis per eum, Domino tribuente, claruere miracula. E quibus omissis cæteris, duo tantum (quia ad aliorum gesta narranda festino) ædificationis gratia huic libello subnectam. Victor papa, qui in regimine sacerdotali ei successerat (sicut a veridicis viris nobis relata sunt,) audita fama miraculorum ejus quod per eum Dominus talia operaretur, fidem non accommodabat. Sed quia (ut ait Apost.[1]) linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus : omnipotens Dominus experimento eum docere voluit, quæ audita a pluribus minime credere volebat.

49. « Curiensis quidam episcopus, cujus nomen e memoria excidit, cum supramemorato Pontifice Victore e Germania veniens, ejus in obsequio Romæ morabatur. Hic puerum ab utero matris mutum habebat, quem pro mercede animæ suæ pascens ac vestiens, quocumque ibat, secum ducere consueverat, in cujus vacuo ore nec indicium quidem linguæ inesse videbatur. Qui etiam episcopus ex mirabilibus ad beati Leonis tumulum patratis, similiter ut papa, incredulum animum gerebat. Cum igitur quadam die ad sedem sui episcopatus, jam accepta licentia, reverti decrevisset : Ecclesiam beati Petri Apostoli orationis gratia ingressus, postquam beato Petro se attentius commendavit, suis cum clientibus equis ascensis, puero in eadem Ecclesia oblito, festinus viam quæ eum ad suam ducebat patriam egressus Urbe gradiebatur. Cum itaque longiuscule adhuc esset ab Urbe profectus, repente ei in memoriam rediit, quod mutum puerum in Ecclesia beati Petri Apostoli reliquisset. Qui mox substitit, ac famulos suos a quibus puer reduci deberet quosdam remisit. Igitur cum illi Apostolorum principis Basilicam essent ingressi, conspiciunt puerum ante tumulum beati Leonis stantem, atque cum iis qui circumstabant loquentem. Illis itaque mirantibus, et qualiter hoc sibi evenisset quærentibus, puer inquit : Postquam dominus meus hac in Ecclesia me relinquens discessit, huc ad sepulchrum beati Leonis me contuli, si forte omnipotens Dominus officium quo carebam vocis, meritis ejus mihi restituere dignaretur. Nec sum meo quod corde poscebam voto fraudatus ; sed mox, ut ante ejus venerandam memoriam lacrymans aliquantulum prostratus jacui, illico recepta voce loquens (ut ipsi videtis) surrexi. Ab illa itaque die (quod mirabilius est) cœpit in ore ejus lingua, quæ defuerat, paulatim

[1] Leo Ost. l. II. c. 88.

[1] I. Cor. XIV.

crescere, ita ut intra paucos dies pleno ore linguam perfecte reciperet, et verba sine impedimento sonaret. Denique qui missi fuerant, curaverunt puerum ad episcopum ducere, et quem tacentem reliquerat, beati Leonis suffragantibus meritis, ei loquentem adducunt. Regressus igitur episcopus, Romanum Pontificem adiit ; et quod omnipotens Dominus per beatum Leonem operari dignatus fuisset ostendit. Ex tunc cœperunt ipsi ejus veneranda merita cunctis prædicare, quæ aliis antea referentibus non patiebantur audire ». Hæc de muto sanato.

50. Inferius vero rursus de eodem beatissimo papa Leone, in sepulchro suo miracula operante, quod postea contigit sub Alexandro papa, tempore schismatis, ista subnectit : « Illustris vir Maximus, Romanæ Urbis civis, nuper retulit mihi de eodem venerabili Præsule quæ narro. Bernardus quidam pessimæ mentis miles extitit, qui Apostolicæ Sedi contrarium se in omnibus, quibus potuit, modis exhibuit. Sed in bello, quod a vicinis circa Urbem manentibus, conjurantibus cum Cadulo (Cadaloo) Parmensi episcopo, qui tunc Apostolicam Sedem invadere tentabat, cum militibus qui Romanam Ecclesiam defendebant, commissum est, justo Dei judicio confossus interiit. Hic igitur audita fama miraculorum, quæ omnipotens Deus meritis beati Leonis fidelibus populis exhibebat : non solum non credebat, verum etiam ore sacrilego deridebat et blasphemabat. Cum denique quadam die in conventu appareret populi, et sermo inter eos de signis et virtutibus beati Leonis exortus esset, cœpit irridere, dicens : Si sanctus est (ut dicis), contrahat mihi digitum meum. Cumque compesceretur ab iis qui astabant, ne de sancto viro talia loqueretur, dimisso conventu discessit. Cum ecce forte canis, qui eum sequebatur, suem in platea inventum invasit. Ille vero ne porcus discerperetur festine cucurrit, ac injecta manu, canem tenere voluit ; sed mox porcus hianti ore digitum ejus momordit. Sicque ab illa die omni tempore quo vixit, digitum contractum habens, nullatenus eum extendere potuit. Unde factum est, ut qui Dei famulum irridere præsumpserat, ipse contracto digito omnibus derisui haberetur. Hæc de tanto patre Leone dicta sufficiant, ut quia ad aliorum narranda gesta properamus etc. » Hucusque Desiderius. Jam vero quæ sunt secuta de successoris electione videamus.

51. *Legatio ad imperatorem pro petendo Romano Pont.* — Post mortem ejus pæne interlapsus est annus quo caruit Ecclesia Romana pastore : vacavit enim Sedes menses undecim, et dies viginti quatuor. Tam diuturni interregni nonnisi discordia in Urbe Romana potuit esse causa, nempe quod absente imperatore vigeret factio comitum Tusculanorum, vivente adhuc Benedicto illo intruso, sæpe rejecto pseudo Romano Pontifice, iterum statum sanctæ Romanæ Ecclesiæ perturbante. Ad quod tam grande malum vitandum, opus fuerit legationem mitti ad imperatorem ab ipso Romano clero, ut ejusdem cleri nomine imperator ipse eligeret, quem clerus vellet creari Pontificem. De his enim habet ista Leo Ostiensis, agens de missa legatione[1] :

52. « Defuncto sanctæ memoriæ Leone papa, Hildebrandus, tunc Ecclesiæ Romanæ subdiaconus, a Romanis ad imperatorem mittitur ; ut quoniam in Ecclesia Romana persona ad tantum officium idonea reperiri non poterat, de partibus illis, quem ipse tamen vice cleri populique Romani Pontificem elegisset, adduceret. Quod cum imperator annuisset, Gebehardum Aistetensem episcopum, cujus supra meminimus, de Romanorum consilio postulavit. Tristis ad hæc imperator (nimis enim illi charus erat) cum illum omnibus modis sibi necessarium diceret, et alios plerosque huic officio magis idoneos reponeret, Hildebrandus in sententia perstitit. Erat enim idem episcopus non modo prudentissimus, verum in toto regno ditior atque potentior omnibus. Hunc itaque invitum licet, ac nolente rege (propter quod postmodum monachos non amasse dictus est) Romam secum adduxit etc. » Reliqua vero de ejus creatione dicemus anno sequenti, quo contigit. Addit his vero Hermannus, voluisse imperatorem electionem tantæ Sedis Pontificis fieri in Concilio episcoporum : cujus rei agendæ causa celebratum est Concilium Moguntinum, ait enim : « Conventus ab imperatore Moguntiæ factus est, in quo Gebehardus Aistetensis episcopus ab episcopis electus Romam missus est, etc. »

53. *De Benedicti pseudopapæ interitu et damnatione.* — Quod autem Bennonis sententia (qualiscumque æstimanda sit) asseratur Benedictus, qui et antea Theophylactus est dictus, perturbasse post Leonis obitum Romanam Ecclesiam, nec de eo amplius usquam sit mentio : existimari potest hominem nefarium hoc eodem tempore finem vivendi fecisse, quem Deus condemnatum ad inferos voluit omnibus innotescere, quo non dubitarent homines secundum illud Sapientiæ accidere post obitum, quod « potentes potenter tormenta patientur, et fortioribus fortior instabit cruciatio[2] », longeque decipi mortales miseros qui ex amplitudine dignitatum, non meritorum, aliquem judicant felicem atque beatum. Nam accipe terribile horrendumque Dei judicium super hominem, qui non posuit Deum adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum et prævaluit in vanitate sua[3]. Scribit ista Petrus Damiani, quæ se accepisse testatur a viro præstantissimo, scientia et integritate notissimo, Humberto, episcopo Silvæ-Candidæ, perfuncto hoc eodem anno (ut audisti) legatione Constantinopolim. In Epistola igitur, quam scribit ad fratres eremi, hæc habet : « De æquivoco quoque ejusdem Benedicti Senioris papæ nepote, qui post eum tertius, Joanni vero secundus

[1] Leo Ost. l. II. c. 90. — [2] Sap. VI. — [3] Psal. LI.

in Romanæ Ecclesiæ invasione successit, idem mihi narravit Humbertus. Quia Vactus quidam dum iter ageret, accidit ut juxta molendinum equo insidens pertransiret, ecce repente monstrum immane conspexit. Quo viso, subito cum terror invasit, et stupefactus intremuit. Videbatur autem monstrum illud in aures aselli caudamque desinere, cætera ursus erat.

54. « Cumque viator ad hoc portentum territus obrigesceret, fugamque præcipitem formidolosus iniret, informe prodigium humanæ vocis verba formavit : Noli, inquit, o vir, expavescere, hominem me olim fuisse, sicut et ipse nunc es, proculdubio crede; sed quia bestialiter vixi, post finem vitæ bestiæ præferre speciem merui. Porro cum ille perquireret quis fuisset : Ego, ait, solo nomine Benedictus fui, qui nuper Apostolicæ Sedis apicem indignus obtinui. Inquisitus autem quidnam retributionis haberet : Nunc, inquit, usque ad diem judicii per dumosa atque squalentia, per sulphurea loca, atque fœtorem exhalantia, atque incendiis conflagrata rapior atque pertrahor. Post extremum vero judicium, corpus meum simul et animam irremediabilis cruciatus et gehennalis barathri me irrevocabilis olla deglutiet, ita ut nulla mihi recuperationis spes in posterum restet. Post hæc vero et hujusmodi verba disparuit ».

55. Petrus autem super ostensa visione philosophatus, cur videlicet eo modo visus sit apparere effigieque formari, ista mox subjicit, dicens : « Sed cum ego cur ille in hac specie conspectus sit indagare quæro, non deesse mysterium ab eo quod visum est deprehendo. Nam quia miserabilis ille ab ipso Pontificatus primordio usque ad finem vitæ in luxuriæ cœno conversatus est non incongrue visus est ab auribus incipere, et in caudam asini terminare. Asinus quippe luxuriosum est animal, sicut Propheta designat, cum de carnis immunditiæ deditis ait : Et carnes asini carnes eorum. Quod autem per cætera membra ursi tenebat speciem, vitam in omnibus docetur duxisse carnalem. Nam sicut a physicis traditur ursa cum parit, non catulum, juxta consuetudinem bestiarum, sed frustum carnis effundit, moxque quod effusum est, crebrius lingendo et lambendo componit, sicque ad sui similitudinem lingua formante perduxit : jure igitur, quia luxuriose et carnaliter vixit, in asini similitudine, et ursi figura comparuit ». Hæc Petrus. Nec vacat mysterio, cur juxta molendinum ejusmodi visio apparuerit, (nam et sanctus Gregorius ipsa loca, in quibus ostensæ sunt visiones, aliquid semper significare demonstrat [1]) per molam namque asinariam [2] et molarem lapidem [3] pœnarum æternitatem, per orbem jugiter revolvendam interpretati sunt Patres, eadem sacræ Scripturæ loca elucidantes. Hactenus de Benedicto pseudopapa : ita enim eum nominare libet. Quoniam etsi aliquando ut legitimus papa sit cognitus, tamen quod postquam se abdicavit, iterum atque iterum Sedem invasit : habito respectu posteriorum actionum, quæ præcipue sunt in homine considerandæ, tali jure dignus est nomine.

56. *Constantini Monomachi imp. obitus : Theodora imperat.* — Eodem anno Indictione septima ex hac vita migrasse Constantinum Monomachum, Curopalata, testatur, habenas vero imperii moderandas suscepisse Theodoram Porphyrogenitam, filiam Constantini Decimi imperatoris, sororem Zoes Augustæ ; eamque animadvertisse in aliquos, imperii culmen arripere satagentes, testatur idem Curopalata; qui eumdem imperatorem defunctum esse in monasterio quod ædificavit affirmat. De quo, cum quæ damnanda essent in hominem, lasciviam et tributorum novorum exactionem recensuit, hæc laude digna commemorat verbis istis : « Quædam ejus opera memoria digna referuntur. Nam monasterium quod diximus, et in ipso constructa hospitia ad alendos senes, hospites et mendicos, laude digna sunt : et quod præstitit erga magnum Dei templum, non est debita laude fraudandum. Siquidem usque ad illius tempestatem, insignibus tantum diebus festis, in ipso, itemque sabbatis et Dominicis diebus incruentum Deo sacrificium peragebatur : reliquis vero diebus nequaquam. Id autem nulla alia de causa fiebat, nisi ob redituum inopiam, quos ille opipare constituens et abunde, ut quotidie sacra celebrarentur, auctor fuit : idque etiam nunc observatur; et sacro huic cultui vasa dedicata in hoc templo proposuit, ex auro, et pretiosis margaritis lapillisque contecta, reliqua magnitudine, pulchritudine et pretio longe superantia ; reliquisque aliis muneribus ipsum haud paucis illustravit ». Hæc ipse.

[1] Greg. in Ezech. homil. I. et II. — [2] Matth. XVIII. — [3] Apoc. XVIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6547. — Anno Æræ Hispan. 1092.— Anno Hegiræ 445, inchoato die 12 April., Fer. 3. — Jesu Christi 1054. — Leonis IX papæ 6. — Henrici III reg. 16. imp. 9. Theodoræ Porph. imp. 1.

1. *Controversia inter Ecclesiam Latinam et Græcam.* — A num. 1 ad 46. Leo papa legatos Constantinopolim misit pro Ecclesiastica pace Latinos inter et Græcos concilianda. Leo Ostiensis lib. 2, cap. 89, narrato bello adversus *Normannos* gesto, quod perperam conjungit cum anno currenti, subdit *eodem anno* Pontificem legatos illos ad Constantinum Monomachum misisse. Sed cum bellum illud anno superiori confectum sit, et legatio illa pertineat ad præsentis initium; (litteræ enim ad Michaelem Cerularium missæ dicuntur *datæ mense Januario, Indictione septima,*) apparet, non librariorum, sed ipsiusmet Leonis Ostiensis errore *bellum* Normannicum anno MLIV gestum dici; cum eo Christi anno legationem Constantinopolitanam recte conjungat, quam male collocat eo quo bellum Normannicum contigit anno. Hæc legatio, cæteraque hac in causa gesta anno superiori, verbis Wiberti in Vita sancti Leonis a nobis exposita. Litteræ apud Baronium legendæ. Legati ab imperatore honorificentissime suscepti; *Michael* vero Cerularius patriarcha et sequaces excommunicati. Post legatorum discessum *Cerularius* papæ nomen e Diptychis delevit, et datis mendaciorum et calumniarum plenis litteris ad alios patriarchas, eos a communione Romanæ Ecclesiæ divellere conatus est. Petrus Antiochenus rescripsit, et multas illius objectiones tanquam leves futilesque redarguit, ita tamen, ut in aliquibus etiam Latinos carpat. Quid alii duo egerint, incompertum. Præcipua discordiæ causa, fuit azymorum ritus in divinis mysteriis, quasi illis contra divinam institutionem Ecclesia Romana uteretur, et in eo judaizaret.

2. *Michael Psellus inter schismaticos numerandus.* — Allatius lib. 2 de *Consensione Ecclesiæ Occident. et Orient.* cap. 9, ait, hoc tempore floruisse *Michaelem Psellum*, huncque in Romanam Ecclesiam invectum, Spiritum sanctum a solo Patre affirmasse, tradere Josephum Methonensem episcopum in Epistola Marci Ephesii. Tum subdit Allatius, verum esse id *Psellum* affirmasse, quasi aliud agentem, in capitibus Theologicis ad Michaelem imp. at peculiari Tractatu id egisse, incompertum sibi esse, licet plura ejusdem evolverit, et anxius id idem perquisiverit. Verum Combefisius varia opuscula a Psello composita ante mortem prælo parata habuit, quæ ipsemet legi, ex quibus certo constat eum schismati promovendo omnem operam posuisse. Psellus in una ad Synodum oratione, in causa depositionis Michaelis Cerularii, hunc hæreseos insimulat; in alia vero eum plurimum laudat. Prioris meminit Zonaras in Isaaco Comneno, qui Cerularium relegavit. « Deinde de abrogando illi patriarchatu cogitans », inquit Zonaras, « opera quorumdam primariorum sacerdotum utitur, et Pselli variarum et absurdarum criminationum coacervatoris, quas in Oratione contra illum scripta congessit ». Legenda apud Baronium num. 19 et seqq. « Brevis et succincta commemoratio eorum, quæ gesserunt apocrisiarii S. Rom. et Apost. S. in regia urbe, et qualiter anathematizaverunt Michaelem cum sequacibus suis ».

3. *Moritur Leo IX PP.* — A num. 46 ad 57. Wibertus lib. 2 Vitæ sancti Leonis cap. 7, hujus sancti Pontificis mortem his verbis refert: « Interea evoluto anni orbe instabat ejus ordinationis dies anniversarius (sc. dies XII Februarii) in quo solito devotius quotannis Christo piis insistebat precibus. Quamvis itaque languoris invalescens molestia, fatigati divinis operibus corporis jam debilitaret præcordia, Spiritu sancto tamen roboratus, a quo totus ejus vitæ dirigebatur cursus, cum Apostolicæ dignitatis honore eo die missarum solemnia persolvens, Beneventanos, cum quibus tunc morabatur, gratificæ affabilitatis exhilaravit lætitia; etc. Certificatus autem de suæ vocationis termino, Romam se ferri fecit lecticæ vehiculo (die nempe Martii XII, ut habet Leo Ostiensis lib. 2, cap. 88.) In quo itinere sic cum conciliavit divinitas, non solum suis, verum etiam his qui nuper fuerant inimici, ut copiosa manus Normannorum, quos supra retulimus diu cum hoc viro habuisse dissidium, totius animi sincerissima devotione se invicem prævenirent ad ejus obsequium ». Tum narrata ejus morte in Lateranensi palatio, subdit: « Exemptus est autem hic vir magnificus ab hujus vitæ languoribus, ætate quinquagenarius, anno Incarnat. Dominicæ millesimo quinquagesimo quarto, Leucorum episcopatus vicesimo octavo, Apostolatus autem sexto: si-

quidem Romæ sedit annis quinque, adjectis duobus mensibus et novem diebus». Verum loco *novem diebus*, legendum *septem diebus*, ut mox ostendam.

4. *Pro conversione Theophylacti Deo preces fundit.*— Auctor anonymus Historiæ *mortis et miraculorum* ejus, testis oculatus, ab Henschenio ad diem XIX April. cum Vita sancti Leonis publicatus, annum et diem ejus mortis his verbis narrat : «Anno millesimo quinquagesimo quarto D. N. Jesu Christi, Indictione VII, decima tertia kalendas Maias, depositione exultemus B. Patris nostri Leonis papæ IX»; aitque pridie quam spiritum Deo redderet, in Ecclesia eo jubente portatum, varias preces fudisse, maxime pro statu Ecclesiæ, pro pace regionum, in quibus fuit et pro conversione simoniacorum : «Oravit secreto quasi unius horæ spatio, et post elevans vocem, leniter dixit : Magne Deus, humani generis Redemptor, qui per Apostolos tuos Petrum et Paulum Simonis perfidiam de alto (cadere) præcepisti, invocato tuo nomine : sicut eos exaudire dignatus est, ita exaudire digname me servum tuum, et ad te converte Theophylactum et Gregorium et Petrum (quorum duorum opera Theophylactum usum fuisse oportet,) qui in toto pæne mundo Simoniacam hæresim solidaverunt : et ita fac eos agnoscere viam veritatis, ut derelinquant errorem suum, et ad te, mitissime Domine, revertantur. Tu enim promisisti dicens : Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat ; revoca illos ab errore, qui convertisti Paulum persecutorem; converte illos, ut te verum Deum cognoscant Patrem, Filium et Spiritum sanctum. Et omnes circumadstantes responderunt : Amen».

5. *Annos Sedis ab inthronizatione sua numeravit.*— Leo consecratus est Pontifex Romanus die secunda mensis Februarii anni MXLIX, dieque duodecima ejusdem mensis inthronizatus, ut suo loco ostendimus. Quare anni V, menses II, et dies VII, quibus sedisse dicitur, non a die consecrationis, ut hactenus factum fuerat, sed a die inthronizationis ejus deducti, et Wibertus diem ejus emortualem excludit. Hunc autem scripsisse *dies septem*, non vero *dies novem*, ut in vulgatis ejus editionibus legitur, quatuor ex nostris Catalogis demonstrant, et hac de re inthronizationis sancti Leonis dies nos dubitare non patitur. Ante Leonem IX nullum exemplum occurrit, ex quo inferri possit Pontifices Romanos Sedis suæ annos a die inthronizationis deduxisse. Ex proximioribus ejus successoribus aliqui hunc morem imitati sunt, alii vero ab ipsa electionis suæ die tempora sua dinumerarunt ; quæ numerandi ratio sequentis sæculi initio prævaluit, ut infra videbimus.

6. *Æra Incarnationis usus est.* — Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. cap. 25, observat, *Leonem IX* annos Incarnationis statim ab ipso Pontificatus sui exordio non tamen semper usurpasse; quem ritum, qui post Leonem sedere, Victor II, Stephanus IX, Nicolaus II, Gregorius VII, Alexander II, et Victor III etiam servarunt, licet non semper, ut ex eorum Rescriptis liquet. Ex quibus recte infert Mabillonius annos Incarnationis litteris Romanorum Pontificum appositos fuisse longe ante *Eugenium IV*, qui sæculo XV floruit. Eugenius tamen primus fuit, qui usum illum antea intermissum non solum integrum restituit, sed etiam ad successores transmisit, qui non aliquando, ut antea aliqui Pontifices Romani, verum fere semper in suis Rescriptis eam notam temporariam adhibuere. Quare ex omni parte verum non est quod scribit Paulus episcopus Forosemproniensis, initio sæculi XVI, lib. 13 suæ Paulinæ, cap. 6, ubi ait : «A paucis anteactis annis, præsidente Eugenio IV, adhortante Blondo Forojuliensi, Pontificii collegii a secretis notario, in Bullis atque rescriptis Pontificalibus, annorum a Christi Incarnatione supputatio scribi primum cœpit, etsi longioris temporis tractu in cereis Paschalibus annotata ». Vacavit Sedes usque ad annum sequentem, quo Victor II electus est.

7. *Virtutes Constantini Monomachi imp.* — Ad num. 57. Psellus Constantini Monomachi mortem narraturus, ait : «Zoe imperatrix alta senectute humanis rebus exempla, quo illam amore prosequebatur, in medio ejus hæsit pectore, non hactenus solum ut lugeret, neque ut ejus tumulo lacrymas libaret, aut ut ipsi Deum placaret, sed divino honore honestare volebat». Describit postea magnificum templum quod in honorem sancti Georgii martyris construxit, subditque : «In hoc alacris erat, ac satagebat ut imperium suum quam celeberrimum præstaret. Ac sane non omnino a scopo aberravit. Etenim ad Orientem imperii fines ulterius protulit, non exigua Armeniorum ditionis parte vindicata, nonnullisque expulsis ducibus, subditorum circulo adjuncta. Rursus vero ad alios missa legatione, cum supra quam sublimiore sensu animaque loqui ad ipsos deceret : ille contra humilioribus quam pro majestate datis ad eos litteris, inde sibi illorum amicitiam conciliabat. Denique Ægyptiorum dominatori quasi de industria primas honoris partes cedebat. Is autem quod se illi sic demittebat irridens, viri simplicitate tripudiabat, ac velut pugil extra orbem cadens, non majori superbia adversarium prehensionibus premebat ac allidebat».

8. *Ejus mors.* — Cum autem filios non haberet, ei de imperio disponendum restabat; qua de re Psellus scribit : «Sæpius interdiu aquæ calidæ innatans, exiensque imprudens ex aere, plagam in latere accipit : ac primum quidem haud valde grave ei vulnus fuit, postea vero intestinis effusum virus subolentem depascitur, vitaque desperata (quippe qui velut jugulata jam victima jaceret ægreque animum ageret) non in Theodoram Augustam ponendi imperii consilium vertit, sed illud celans, in arcanis quærebat qui esset imperaturus. Quia vero molitio hæc latere non poterat, nuntiatur Theodoræ consilium. Hæc autem cum nobiliore sua cohorte ac familia conscensa imperatoria nave, velut fluctibus ad palatium aulamque

enatat. Quo cum venisset, omne ad se satellitium trahit ac obsequium. Tum enim purpura, qua pannis infantiæ involuta fuerat, tum animi lenitas, vitæque superioris ærumna, omnia apud omnes valebant. Imperator ubi audisset, dire rem habet majorique dolore afficitur. Quod tamen a morbo convalescere non poterat, nec prudentissimum inire consilium licebat, actutum animo absorbetur, clausisque oculis, mente pariter linguaque delirat. Tumque paululum sanioris mentis factus, ac quo in malo versaretur intelligens, gravius mœrens animam efflavit; cum ab arrepto imperio annos duodecim in humanis egisset, in eum modum vivendi finem facit, cum gerenda Republica civilibusque actionibus plurimum claruisset, nec minora in moribus, his qui vitam præclare instituere velint, exempla reliquisset. Si quis enim iræ celerem motum illi ademerit, in reliquis cunctis mortalibus majore clementia fulsit ». Theodora itaque Porphyrogenita, Constantini Porphyrogeniti filia, post Constantini Monomachi mortem imperium administravit.

9. *Conc. Narbonense.* — Hoc anno celebratum Concilium Narbonense, cui episcopi decem interfuere, et duo episcoporum absentium vicarii. Ejus Præfatio his verbis inchoata : « Anno Dominicæ Incarnat. MLIV, Indict. VII, Epacta nona, concurrente V, octavo kal. Septembris ». Constituta in eo Capitula XXIX, omnia fere ad Treugam Dei spectantia, quam cap. secundo confirmant his verbis et sequentibus magis explicant : « Iterum mandamus atque confirmamus ipsam Treugam Dei, quæ a nobis dudum (sc. circa annum MXLI quo ea primum decreta) constituta fuerat, et nunc a pravis hominibus disrupta esse videtur : at firmiter deinceps ab omnibus teneatur. Igitur obsecramus per Deum et monemus, ut nemo Christianorum quemlibet Christianum requirat ad malefaciendum ab occasu solis quartæ feriæ, usque secundæ feriæ illucescente sole». Tum cap. ult. : «Si autem quislibet hominum vel feminarum, ab hac die et deinceps ausu temerario hujus nostræ institutionis violator extiterit : anathematis vinculo feriatur, et a sancta Dei Ecclesia procul pellatur, et ab omnium cœtu Christianorum tamdiu separetur, donec ad satisfactionem indubitanter veniat ». In quo sita esset Treuga Dei, anno MXLI fuse explicavimus.

10. *Moritur Hermannus Contractus.* — « Hermannus Wolferadi comitis filius, ab infantia omnibus membris contractus (unde et Contractus cognominatus), sed omnes tunc temporis viros sapientia et virtutibus præcellens, in Aleshusan prædio suo defunctus ac sepultus est », inquit continuator ejus Chronici ad hunc Christi annum, quo etiam Urspergensis abbas mortem ejus collocat. Lambecius in lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 6, refert in ea Bibliotheca extare Historiam Ms. Austriacam, ab Henrico Gundelfingen de Constantia, Ecclesiæ Friburgensis capellano compositam, et Sigismundo archiduci Austriæ ejus nominis primo dicatam, qui in Epistola dedicatoria ait, sese legisse « Hermanni Contracti comitis de Veringen et Sulgow et Augustensis canonici Chronographiam. » Ea Historia anno MCDLXXVI elucubrata, ut in Notis ostendit Lambecius; et ex laudata Epist. discimus, *Hermannum* patrem habuisse Wolferadum, qui non solum comes Veringensis in Suevia fuit, verum etiam comes *de Sulgow*, pro quo apud Volaterranum lib. 23 Anthropologiæ legitur *de Sulgon. Sulgow* enim, vel *Sulgon*, oppidulum est Sueviæ, quod, uti ex hoc Gundelfingi loco apparet, ad comites Veringenses pertinuit. Cum autem ipsemet Hermannus in Chronico suo ab anno MXLIX et MLIII testetur se fuisse *Augiæ majoris monachum*, suspicatur Lambecius loco *Augustensis canonici*, legendum esse, *Augiensis monachi*. Sed vana illa conjectura; cum certum sit exscriptores et possessores Mss. librorum titulos sæpe corrupisse. Sic Thrithemius Hermannum monachum Sancti-Galli facit, quod sine dubio ita legisset in exemplari, quo usus est; sed turpius erravit, qui occasionem præbuit *Gundelfingio* existimandi Hermannum canonicum Augustæ Vindelicorum fuisse. Hermanni Chronicon ab Urstisio tom. I Rer. Germanicarum editum est gemino contextu, et tertiam editionem aliis locupletiorem dedit Canisius, tom. I Antiq. Lect., indeque aliqui viri docti existimarunt, alium scriptorem nonnulla adjecisse, alium vero resecuisse, uti Miræus in Notis ad cap. 12 lib. Honorii Augustodinensis de Script. Ecclesiast. Verum cum in illis editionibus Hermannus seipsum in prima personna nominans, modo diem et annum suæ nativitatis, modo diem et annum quo ad studia missus fuit, modo parentum suorum nomina et quæ eis contigere memoret, non video dubitandi locum, quin ipsemet primum suum partum, uti imperfectiorem , postea auxerit vel correxerit , cum illud olim hodieque aliis scriptoribus in more positum fuerit. Editionem Canisianam omnium optimam Baronius anno tantum MXXXV, num. 2, citare incipit.

11. *Macbetha rex Scotiæ occiditur.* — *Macbetha* seu *Macbothus*, quem principem Christianum fuisse supra diximus, hoc tempore in Scotia quam invaserat, regnabat, adversus quem sanctus Eduardus, Angliæ rex, Sivardum Northumbrensium comitem misit, qui cum eo congressus, « vita regnoque spoliavit, ibidemque Malcolmum filium regis Cumbrorum regem constituit », inquit Malmesburiensis lib. 2 de Reg. cap. 13, quod hoc anno contigisse testatur annalista Mailrensis, qui subdit : « Rex Edwardus misit Aldredum Wigornensem episcop. ad imperatorem (nempe Henricum III), ut per eum reciperet fratruelem suum Edwardum, qui in Ungaria exulaverat ». Edmundus Angliæ rex anno MXVI insidiis occisus, duos filios reliquit, quos Canutus, qui post eum regnavit, trucidandos jusserat : « Filii ejus (sc. Edmundi) Edwius et Edwardus, missi ad regem Suevorum ut perimerentur : sed miseratione ejus conservati, Hunnorum re-

gem (nempe sanctum Stephanum in Hungaria regnantem) petierunt. Ubi dum benigne aliquo tempore habiti sunt, major diem obiit; minor reginæ sororem Agatham in matrimonium accepit », inquit Malmesburiensis citatus, pag. 73. Porro Edoardum istum seu Edwardum Agatham duxisse, et ex ea suscepisse *Edgarum* filium, et filias duas, *Margaritam* atque *Christinam*, inter omnes convenit; sed Simeon Dunelmensis, in Historia de Gestis Regum Angl., Edmundo filios tribuit Eadwardum et Eadmundum, quem postremum Malmesburiensis *Edwinum* nominat, et primogenitum facit. *Margarita* sanctitate inclyta fuit, nupsitque *Malcolmo* hujus nominis III, qui anno MLVI in Scotia regnare cœpit, inquit annalista Mailrosensis. Cogitabat sanctus Eduardus Eduardum fratris filium sibi successorem designare, ut anno MLVII videbimus, ubi hæc omnia majorem lucem accipient.

12. *Occiditur etiam Garsias Sanctionis Navarræ rex.* — Sandovallius, in Vita Alphonsi VI Castellæ regis, mortem *Garsiæ Sanctionis* Navarræ regis hujus nominis IV his verbis refert, ex libro quem *Tumbum nigrum sancti Jacobi* dicunt: « Æra MXCIII, occisus est rex Garsias depugnans cum fratre suo rege (nempe Castellæ) Ferdinando, in Ataparta (seu loco Ataporca dicto,) a quodam milite suo Sancio Fortuniones, quia fœdaverat uxorem ejus ». Ita passim alii ex eodem auctore. Verum Moretus lib. 4 Hist. Reg. Navarræ, cap. 5, recte animadvertit, exscriptorem præfati libri unitatem imprudenter addidisse, quod et non raro attentioribus accidit, docetque legendum, *Æra* MXCII, quæ præsenti anno in cursu fuit. Id duæ Chartæ ab illo productæ invicte probant. Ex priori a *Stephania* Garsiæ regis vidua data liquet, eum *nonis Septembris* jam demortuum fuisse; in altera vero, die VI idus Octobris in Æra MXCII a Ramiro Aragoniæ rege etGarsiæ fratre data, diserte legitur: « In hoc anno occisus fuit rex Garsea in Ataporca die kal. Septembris. Ibidem ordinatus fuit Sancius filius ejus rex in Pampilona ». Concordiam in qua diu *Ferdinandus* et *Garsias* reges vixerant, diremit *Garsias*, qui, ut fratrem ad varia sibi cedenda oppida, quæ sibi commoda fore putabat, cogeret, de eo detinendo cogitaverat. Florebant tunc in Hispania *Enneco* Ognæ aut Oriæ abbas, et *Dominicus* abbas Calciati, vulgo *de la Calcada*, sanctitate illustres, qui ut eos mutuo reconciliarent, ad locum certaminis venere. « Sed cum animositas regis Garsiæ, sicut fertur, nullatenus superari potuit, nec ad pacis fœdera inclinari, bello infestissimo inchoato, Garsias peccatorum suorum mole prægravatus victus interficitur, ad quem venerabilis Ennea abbas accedens, caput ejus, dum adhuc spiraret, sicut traditur, in manibus suis accepit, et precibus animam ejus commendans, usque ad locum sepulturæ regalibus ejus exequiis indefessus adhæsit », ut ex antiquo documento monasterii Oniensis Sandovallius citatus refert. Pelagius Ovetensis ait: *Accepit regnum ejus*, Ferdinandus scilicet, qui fratri in Castellæ partem successit, non vero in regnum Navarræ, cui post patris mortem præfuit *Sanctio* Garsianis, hujus nominis quartus.

VICTORIS II ANNUS 1. — CHRISTI 1054.

1. *Victor Secundus papa.* — Annus Redemptoris sequitur quinquagesimus quintus supra millesimum, Indictione octava, quo idibus Aprilis, Gebehardus ex episcopo Eistetensi electus papa (ut dictum est) anno superiori, consecratur Romæ Pontifex, vocatus Victor Secundus. Facta est hæc solemnitas (ait Hermannus) in die Cœnæ Domini. Venisse autem Romam Henricum imperatorem, secumque duxisse Pontificem consecrandum, tradit Leo Ostiensis [1]. Hermannus autem illum missum ab eo tradit; imperatoris autem adventum in Italiam postea contigisse hoc anno. De quo ista: « Imperator Natalem Domini Goslariæ celebravit, ac deinde expeditionem in Italiam paravit, ac diem sanctæ Paschæ Mantuæ egit: diem autem Pentecostes Florentiæ, ibique coram eo a domino papa

[1] Leo Ost. l. II. c. 90.

generali Synodo habita multa correcta sunt ». At quænam ista fuerint statuta in Concilio Florentino, perquirenda. Constat quidem testificatione Lanfranci, Victorem ipsum in omnibus Conciliis quæ celebravit vel celebranda curavit, confirmasse cuncta a prædecessore statuta, præcipue damnationem hæresis Berengarii per prædecessorem ipsum Leonem in Romano Concilio constitutam. Ait enim: « Quæ sententia Leonis papæ non effugit successorem quoque suum felicis memoriæ papam Victorem. Sed quidquid de hac re, seu de cæteris ipse statuit statuive præcepit, hoc etiam ista sua atque omnium Conciliorum suorum auctoritate firmavit ». Hæc ipse.

2. *Ex Concilio Florentino Epistola Petri Damiani de beneficiis Ecclesiasticis: ubi de restitutione canonum pœnitentialium et pœnarum redemptione.* — Insuper etiam in hoc eodem Concilio Florentino liquet constitutum fuisse decretum de beneficiis Ecclesiasticis, ne illa scilicet distraherentur ab episcopis. Meminit hujus decreti Petrus Damiani in Epistola ad V. episcopum scripta. Extat inter alias nondum cusas, quas continet Codex Bibliothecæ Sancti-Petri in Vaticano, quam tibi hic describendam curavi. Sic enim se habet:

« Domno V. reverentissimo episc. Petrus peccator monachus salutem.

« Nolo te lateat, venerabilis frater, quia de prædiis Ecclesiæ tuæ quæ distrahere diceris, non parvus rumor increvit. Nam et cor nostrum non levi mœroris aculeo nuper eadem fama transfodit. Numquid oblitus es, quod ante fere quinquennium, Victor Apostolicæ Sedis episcopus in plenario Concilio Florentiæ celebrato, cui simul et Henricus imperator interfuit, hoc sub excommunicationis censura prohibuit? An ignoras quia ad hoc Ecclesiis prædia conferuntur, ut ex eis pauperes sustententur, indigentes alantur, et ex eis viduis atque pupillis subsidium procuretur? Ecclesiæ quippe nascentis initio hic mos inolevit, ut quilibet venientes ad fidem possessionum suarum jura distraherent, atque ad pedes Apostolorum pretium, quod ex eis sumebatur, offerrent. Unde et in eorum Actibus legitur [1] : Quotquot, inquit, possessores agrorum et domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, et ponebant ante pedes Apostolorum. Procedente vero tempore, sanctis Ecclesiarum rectoribus visum est, ut ipsa potius prædia traderentur, unde scilicet non modo clericos sacris excubantes officiis Ecclesia pasceret, sed et refrigerii stipem diversis indigentibus et inopia laborantibus ministraret.

3. « Perpende ergo, venerabilis frater, quantorum homicidiorum in die judicii reus erit, qui modo tot viduis, tot orphanis, diversisque pauperibus, unde vivere debeant subtrahat? Ad tribunal illius qui pauperes singulariter diligit, qui se in paupere refici, in paupere se perhibet esurire : ad tribunal, inquam, illius qua conscientia veniet, qui alimenta se subtraxisse pauperibus recognoscit? Si damnatur ille, qui vel unum peremit hominem ferro, qua sententia dignus est, qui bona Ecclesiæ profligando, complures interficit famis et inopiæ gladio? De quibus divina voce malo cuilibet venditori jam dicitur [1] : Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et ille quidem fratrem peremit invidia, quia sacrificium non est, Deo reprobante, susceptum : isti plerumque tale quid faciunt amore pecuniæ, quæ est servitus idolorum.

4. Sed quia conveni te, ac super his qua licebat auctoritate corripui, respondisti parvum quid esse quod datum est, nec rei modo excessisse, quod mihi fama vulgante perlatum est. Ad quod ego : Aliquando guttatim liquor emanat, qui tamen vas prorsus evacuat. Uber etiam promptuarium unde modicum quid quotidie tollitur, tamen aliquando vacuum reperitur. Idipsum tamen quod parvum et exiguum dicis, judicantis omnia scientiam non evadit. Audi quid Jeremias dicat [2] : Factum est verbum Domini ad me dicens : Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tui veniet ad te dicens : Eme tibi agrum meum qui est in Anathoth, tibi enim competit ex propinquitate, ut eum emas. Et paulo post subdit : Intellexi autem quod verbum Domini esset; et emi agrum ab Hanameel filio patruelis mei, qui est in Anathoth, et appendi ei argumentum stateres septem et decem argenteos. Ecce quam exilis, quam parvus ager ille fuisse perpenditur, ut decem duntaxat argenteis, et septem stateribus emeretur ; et tamen verbum Domini ad se factum super eum propheta testatur. Nam et eidem Jeremiæ tanti fuit agellus, ut de eo dicat : Et scripsi in libro, et signavi, et adhibui testes, et appendi argentum in statera, et accepi librum possessionis signatum , stipulationes et rata, et signa forinsecus, et alia plura quæ hic annotare postponimus, ne fastidium legentibus ingeramus. Dum ergo tam parva possessio a Propheta tam solemniter sumitur (ut etiam divinæ vocis oraculo prædicatur) quælibet Ecclesiastici juris hæreditas quanto ad vendendum debet esse terrori, ex qua videlicet Christus in suis debet indigentibus sustentari?

5. « Sed quid venditionem loquimur, cum non modo ea, quæ per emphyteuseos sunt locata contractum, vel quæ hypothecario jure proveniunt, sive etiam quæ libellario nomine pensitantur, sed illa quoque quæ sub nudo beneficii vocabulo sæculares accipiunt, revocari de cætero, et restitui Ecclesiis nullo modo possunt? Ita quippe manus diripientium diabolicæ tenaciæ glutinis inviscantur, ut quolibet modo semel acceperint, Ecclesiis reddere sua bona nullatenus acquiescant; et non modo ipsi dum vivunt, proprietario quasi jure possideant, sed et in posteros sui germinis eminus possidenda transmittant. Petunt a te sæculares

[1] Act. IV.

[1] Gen. IV. — [2] Jer. XXXII.

Ecclesiastica prædia, importune se ingerunt, supplicantes insistunt, et sub adstipulationibus monimenti, sed tantum forte nomine beneficii, quod ubique tantumdem est, ac si adamantino stylo tabulis æreis scriberetur. Veniunt itaque ad te dicentes cum Achab rege Samariæ[1] : Da mihi vineam tuam ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina est et prope domum meam. Tu cum Naboth Jezraelite præsto responde : Propitius mihi sit Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi.

6. « Præterea non ignoras, quia cum a pœnitentibus terram accipimus, juxta mensuram muneris eis de quantitate pœnitentiæ relaxamus, sicut scriptum est : Divitiæ hominis redemptio ejus. Perpende igitur, et congrua ratione considera, quia sicut illi, qui prædia præbent Ecclesiis, pœnitentiæ suæ pondere merito levigantur : sic ille qui subtrahit, subeundæ pœnitentiæ digna mole deprimitur. Nam si dator absolvitur, consequens est ut præreptor vinculis innodetur, tantoque huic debito teneatur obnoxius, quanto ille non ambigitur absolutus. Quisquis igitur Ecclesiastici territorii prodigus est, tot in unum caput mala concurrunt. In tremendo namque judicio, sancti, quorum honor clericorum egestate minuitur, irascuntur : pauperes, viduæ, pupilli, quilibet hospites, famis se gladio clamitant interemptos. Sic multiplicis homicidii reus erit, qui sanguinem forte nunquam fudit.

7. « Sunt et qui plebes sæcularibus tradunt : hi nimirum tanto gravius delinquunt, quanto et sacrilegium committere convincuntur, quia et sancta profanant, et his quibus quasi beneficium prærogant, venenum lethale propinant. Quid est et decimas in usum sæcularium vertere, nisi mortiferum eis virus quo pereant exhibere? Huc accedit, quia et plebanis justa datur occasio, ut matricibus suis Ecclesiis obedientiam subtrahant, ut non eis legitima decimarum tributa persolvant. Et hæc revera sunt egregia dona pontificis, quibus nimirum honor Ecclesiis tollitur; accipienti quod datur in perniciem vertitur, populus a Christiani ritus obedientia revocatur. Ab his itaque sacrilegis donis, dilectissime frater, manum retrahe : ab his nefariis profanisque contractibus cauta semper ac diligentissima te provisione compesce. Prius animas tibi commissas, deinde etiam facultates Ecclesiæ pervigili semper attentione guberna, ut stadio tui villicatus emenso, non (quod absit) Ecclesiæ dissipator, sed celebris famæ testimonio custos dicaris et pastor. Obsecro, frater, ne gravis tibi videatur ista correctio. Nam quia nostro studio provectum te ad episcopatus apicem non ignoras, dignum est, ut sicut provehentem, ita nihilominus et redarguentem aliquando æquanimiter feras. Nam et ipse Dominus Petrum universali prius Ecclesiæ prætulit; deinde gravis reprehensionis invectione pulsavit. Nam cum diceret : Tibi dabo claves regni cælorum, et quodcumque ligaveris sive solveris super terram, ligabitur et solvetur in cælis ; paulo post eum tam austere corripuit, ut diceret : Vade post me satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum. In quo nimirum nobis dedit exemplum, ut quos ad honoris culmen attollimus, sub disciplinæ semper magisterio refrænemus. Et ne ipsi se lenocinante fastigio in superbiæ tyrannidem erigant, magistri eos sub custodiæ suæ calcibus premant». Hactenus Petrus.

8. Hic vero opportune se ingerit, et quasi necessitas exigit, ut ejusdem Petri verba illa explicantes, quibus ait : « Non ignoras, quia cum a pœnitentibus terras accipimus, juxta mensuram muneris eis de quantitate pœnitentiæ relaxamus, etc. » De ejusmodi redemptione pœnitentiæ (ut Ecclesiæ ritus plenius innotescat) agamus. Quos enim Patres sive ex Conciliis, sive ex decretis Romanorum Pontificum statuerunt canones, quibus delinquentibus pœna, seu (ut dici solitum) pœnitentia irrogari consuevit, ob idque pœnitentiales nominatos, ad coercendos homines, ne absque disciplina atque timore supplicii prolaberentur ad mala; eosdem universa Ecclesia, Romana præsertim, retinere consuevit in sui vigore et observantia venerandos. Sed et cum temporum injuria eorum severa censura prætermissa videri posset, eos iterum in usum pristinum revocare studuit; ut hoc sæculo factum videmus, quo tandem post tot naufragia Ecclesiarum, exul censura postliminio revocata vigere cœpit, atque adeo, ut neque per religionis ingressum quis eo debito solveretur. Nam audi quæ idem Petrus Damiani scribat in libro *De perfectione monachorum*, sexto capite, cum queritur quod illi, qui reus teneretur implendæ pœnitentiæ septuaginta annorum, abbas eam remisisset in ejus religionis ingressu ob commodum monasterii. Ad quem hæc ipse : « Quid dicam? fateor, mihi res valde displicuit; despexi, horrui, et hominem deceptum esse clamavi ». Quod diceret abbas scilicet, sufficere post peractam confessionem ad pœnitentiam ipsam a sæculo conversionem. Quæ in exemplum voluimus adduxisse, ad significandum, quam tenax his temporibus esset Ecclesiastica censura in observantia pœnitentialium canonum.

9. Quoniam vero contingeret ob iterata frequenter peccata mortalia, quorum causa plurium annorum pœnitentia inferretur, desperare homines tot annorum curriculis, et aliquando sua ætate integra sub eodem pœnitentiæ fasce gemere, imo interdum nec hominis ætatem sufficere ad expianda per pœnitentiam præscriptam canonibus commissa peccata : aperta est in Ecclesia janua pœnitentiæ redemptionis, ne quis ex hac vita Ecclesiæ debitor præventus morte decederet, factumque est, ut breviori compendio temporis satisfaceret, quæ plurimorum annorum termino persolvere tenere-

[1] 3. Reg. XXI.

tur. Quæ quidem redemptio multiplici via, quo unicuique hominum statui prospectum esset, ut fieri posset, consultum optime fuit : nimirum ut qui divitiis affluerent, erogando eas in usum pauperum, pro quantitate persoluti pretii tot redimerent eis annos, quot lex Ecclesiastica concessit. Hoc est igitur quod Petrus ait : « Non ignoras, quia cum a pœnitentibus terras, possessiones agrorum videlicet accipimus, juxta mensuram muneris eis de quantitate pœnitentiæ relaxamus ». Quibus plane ostendit, bona Ecclesiastica ejusmodi fieri solita redemptione aucta crevisse.

10. Rursus autem ne divitibus tantum aperta redemptionis hujus janua videretur, aliæ ab Ecclesia excogitatæ sunt corporeæ afflictiones, quibus pauperes, et alii qui vellent, redimere brevi tempore multiplices annos possent. De istiusmodi remediis apud Burchardum, de quo suo loco hoc tomo superius egimus, tractatio prolixior est. Scripsit enim librum Decretorum pœnitentiæ, qui in sua Collectione ordine numeri ponitur decimus nonus : a cujus capite duodecimo de pœnitentiæ redemptione agere sic incipit :

11. « Pro uno die quem in pane et aqua jejunare debet, quinquaginta Psalmos in Ecclesia, si fieri potest, decantet ; sin autem, in loco convenienti eadem faciat, et unum pauperem pascat, et eo die, excepto vino et carne et sanguine, quidquid velit comedat ». Et de aliis similibus usque ad caput vicesimum quintum inclusive. Inter alia autem redemptionis remedia palmatæ annumerantur, nimirum ut ferula palma manus pœnitentis verberaretur (ut sub austero Orbilio in scholis pueri accipere consuevere) ut dies unus pœnitentiæ palmatis viginti redimi posset. Hæcque omnia et alia ipse, qui ex Romano Pœnitentiali ea recitare profitetur. Aliud erat genus verberum, quod per scopas inferebatur. Ita instrumentum illud nominabant, quo pœnitens sibi ipsi verbera infligebant : de redemptionis genere est frequens mentio apud eumdem Petrum Damiani hujus temporis scriptorem. Qui scribens ad Alexandrum papam, hæc habet de scopis : « Ut tria scoparum millia unum pœnitentiæ annum explerent cum modulatione Psalmorum : decem Psalmorum modulatio mille scopas admittit. Cumque Psalterium constet ex centum et quinquaginta Psalmis, in quoque Psalterio quinque annorum pœnitentia expletur : sicque viginti Psalteria cum disciplina cantata centum annorum pœnitentiam explent ». Hæc ad Alexandrum Petrus, intelligens per disciplinæ vocem, verberationem ipsam cum videlicet quis psallendo scopis verbera infligeret sibi ipsi : quod nomen cum actione ipsa ad posteros transiit, ut disciplinam agere sit seipsum flagellis cædere. Sed illud accidit, ut quæ in redemptionem pœnitentiæ scoparum verberatio est introducta, eadem frequentiori usu sit recepta inter omnes etiam Christianos, nihil debentes ejusmodi canonum exactori pœnitentiario presbytero, imitatores Apostoli dicentis : « Lividam facio carnem meam, et in servitutem redigo, ne cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar », sponte se ejusmodi verberibus cruciantes. Quod et his Petri Damiani temporibus cœpit, ut sequenti anno dicturi sumus.

12. *In usurpantes bona Ecclesiastica ultio divina.* — Sed jam unde digressi sumus, ad canonem Concilii Florentini, hoc anno editum a Victore Pontifice adversus alienantes bona Ecclesiastica, redeamus. Quod autem in Synodo damnatum hoc malum diu multumque viguisset in maximum animarum detrimentum, quod Ecclesiasticis legibus sub anathematis gravissima pœna jam vetitum fuerat ; voluit etiam Deus iisdem temporibus ad avertendos a tanto periculo homines, in quod præcipites ruerent, successoresque suos secum traherent in gehennam, per visum ostendere certam horum ad inferos damnationem, quam episcopi populo prædicarent. Rem gestam narrat Petrus Damiani in Epistola ad Dominicum et alios fratres eremi scripta ; necnon in Epistola ad Nicolaum papam, quam continet Codex Basilicæ S. Petri. Sic enim se habet :

13. « Porro autem, quia prudentissimi illius viri, Humberti archiepiscopi scilicet, titulo tantum nominatus, sed Silvæ-Candidæ revera episcopus cardinalis, de quo superius, semel incidit mentio : aliud etiam insigne quod retulit, etiamsi magnopere ad propositum thema non pertineat, non silebo. Nam dum prædiis Ecclesiarum injuste possessis, sub conspectu præsentiæ venerandi papæ in maritima Ecclesia convivaretur, intulit congruenter exemplum. In Teutonicis partibus, inquit, comes quidam dives ac præpotens, sed quod in illo hominum genere prodigium est reperiri, bonæ opinionis et innocentis vitæ, prout humanum erat de ejus æstimatione judicium, ante decennium fere defunctus est. Post cujus obitum quidam religiosus vir, per spiritum ad inferiora descendens, præfatum comitem in supremo gradu cujusdam scalæ positum vidit. Aiebat namque, quia scala illa inter stridentes et crepitantes ultrices incendii flammas videbatur erecta, atque ad suscipiendos omnes, qui ex eadem comitum genealogia descenderent, constituta. Erat autem tetrum chaos, immane barathrum, infinite patens atque in profunda demersum, unde scala producta surgebat. Hoc igitur ordine succedentium sibi series texebatur, ut cum quis eorum novus accederet, primum interim scalæ gradum teneret : is autem qui illic repertus erat, aliique omnes, ad proximum sibi gradum in ima descenderent. Cumque alii atque alii ex eodem genere homines post carnis obitum ad præfatam scalam per temporum intervalla confluerent, alii protinus cedentes ineffabilis judicii necessitate ad inferiora migrabant. Plane dum vir qui hæc contemplabatur, causam hujus horrendæ damnationis inquireret, et præsertim cur ille comes sui temporis puniretur, qui tam juste tam decenter, tam honeste vixisset : audivit quia propter quamdam

prædii Metensis Ecclesiæ possessionem, quam B. Stephano proavus ejus abstulerat, cui videlicet iste jam decimus in hæreditate successisset, omnes isti non diverso supplicio deputati sunt. Et sicut eos ad peccandum non dispar avaritiæ culpa conjunxit, ita nihilominus ad præferendas atrocis incendii pœnas commune supplicium copulavit ». Hæc Petrus, et quidem talia, quæ non solum ex gravissimis testibus conciliant sibi fidem, sed ex divinæ Scripturæ præscripto, ita prorsus rem se habere necesse sit affirmare. Cum certum sit, Apostolo prædicante, quod neque fures, neque rapaces, multo minus sacrilegi regnum Dei possidebunt [1]; et ab eodem præscriptum sit, eadem pœna teneri facientes, et facientibus consentientes [2], dum quod sciant hæredes ab Ecclesia esse sublata a majoribus bona, mala fide possideant.

14. *Henricus imp. studiosus S. Joannis Gualberti.* — Quod autem (ut audisti) huic Concilio Florentino Henricus imperator interfuit, in rebus gestis sancti Joannis Gualberti de eo ista leguntur: « Per idem tempus Henricus imperator Florentiam veniens, cum multas beati Joannis virtutes auditione accepisset, quadam erga illum concepta benevolentia, hortante Theuzone supradicto, misit episcopum Catholicum ad Vallis-Umbrosæ monasterium, qui summum altare consecraret. Post aliquot vero annos Humbertus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, totum templum consecravit cum duobus aliis altaribus ». Hæc ibi.

15. *Hildebrandus subdiaconus legatus Pontificius in Gallia Concilia celebrat, simoniacos exturbat, miracula operatur, Berengarium damnat.* — Quia autem rebus componendis et restituendis Ecclesiæ sanctæ probatis moribus Victor Pontifex incumbebat; ad corrigendos pravos usus Ecclesiæ Gallicanæ, causasque quorumdam episcoporum cognoscendas ac judicandas legatum a latere misit Hildebrandum ipsum tunc subdiaconum, qui postea creatus Pontifex fuit Gregorius Septimus. Hic ubi illuc pervenit, Lugduni celebravit Concilium. De quo Concilio quæ reperimus in antiquioribus Gestis Romanorum Pontificum, quæ collegit Nicolaus Aragonius cardinalis, hic in primis describamus. Sic se habent:

16. « Eodem tempore, cum simoniaca hæresis totam Italiam et Burgundiam occupasset, idem Pontifex misit a latere suo eumdem archidiaconum (subdiaconum) Hildebrandum ad ultramontanas partes cum quibusdam episcopis. Cum autem ad Lugdunensem provinciam pervenisset, in ea Synodum celebravit: in qua per ipsum archidiaconum Deus maximum dignatus est operari miraculum. Residentibus enim in ea Synodo archiepiscopis et aliarum Ecclesiarum prælatis, archiepiscopus vir quidam litteratus et eloquens accusatus est de crimine simoniæ. Qui sequenti nocte omnes suos accusatores pecunia corrupit, et sibi amicos fecit. Mane autem facto rediens ad Synodum, audacter dixit: Ubi sunt qui me accusant? exeat in publicum quicumque me voluerit damnare.

17. « Tunc obmutescentibus cunctis, prædictus archidiaconus, tanquam vir discretus et sapiens, convertens se ad illum, dixit: Credisne, o archiepiscope, Spiritum sanctum cum Patre et Filio unam esse substantiam Deitatis? quo respondente. Credo, addidit archidiaconus. Dic Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto. Tunc ille Gloria Patri, et Filio expedite dicebat, sed Spiritum sanctum nullatenus proferre poterat. Quem cum frequenter inchoaret et nihil proficeret, videns se per divinum judicium omnino confusum, procidit ad pedes archidiaconi, et confessus est proprio ore se simoniacum esse. Postquam vero a sacerdotali et episcopali officio est depositus, Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto libera et clara voce decantavit. Quod factum simoniacos in tantum perterruit, quod præter alios prælatos Ecclesiarum viginti septem episcopi, quadraginta quinque simoniacos se esse confessi sunt, et suis honoribus absque ulla alia accusatione renuntiaverunt. Celebrata Synodo, et aliis rebus rite ordinatis et compositis, legati ad Urbem redierunt ». Hæc ibi, sed male sub papa Stephano. Deceptus est collector, quod legationem istam contigisse putaverit cum Hildebrandus jam archidiaconus esset, quem et existimaret ab eodem Stephano papa creatum fuisse archidiaconum. Verum cum ea perfunctus est legatione Hildebrandus, nondum erat archidiaconus, sed subdiaconus tantum. Quod expresse affirmat Petrus Damiani, qui et aperte testatur sub Victore papa ejusmodi Hildebrandi in Gallias contigisse legationem. Sed ne veritas in alicujus præjudicium sepulta remaneat, non in aliquo archiepiscopo sed episcopo tantum ista esse gesta reperimus apud Desiderium abbatem Sancti-Benedicti, presbyterum cardinalem Sanctæ-Cæciliæ, hoc tempore viventem atque scribentem auctorem: qui in libris Dialogorum, quos scripsit, ita ipsum Hildebrandum ista narrantem adducit. Ait enim:

18. « Venerabilis Gregorius papa, cujus superius mentionem feci, quid circa eamdem simoniacam hæresim se præsente Dominus ostendere voluit, sæpe mihi solitus est referre. Cum essem, inquit, subdiaconus, et beatæ memoriæ Victore hujus Apostolicæ Sedis Pontifice in Galliam pro Ecclesiasticis negotiis discutiendis essem transmissus, curæ mihi fuit episcoporum convocare Concilium, ut illis coram positis, de Ecclesiasticis negotiis tractaremus. In eadem vero civitate, in qua Synodus agebatur, episcopus erat, qui pretio honorem comparasse episcopatus a multis infamabatur. Igitur vocatus episcopus venit in medium». Ubi autem habita Synodus, verbum nullum. Pergit vero: « Cum ergo eum exhortari salutaribus monitis cœpissemus, ut quæ sibi opponebantur, conscientia jam fatente humiliter confiteretur, ille, tum quia ejusdem civitatis erat episcopus, tum

[1] I. Cor. VI. — [2] Rom. I.

quia fretus auxilio comitis terræ ipsius, plenus superbia, omnino verba nostra vilipendebat. Sed cum a nobis, et a cæteris qui aderant episcopis, sub justitiæ regula se (quod non speraverat) constringi conspiceret, nec effugiendi haberet licentiam, negare pertinaciter cœpit quod ante vix audire dignabatur. Cumque verba producerentur in longum, et maximum diei spatium esset consumptum, et ille nihilominus in sua pertinacia negando persisteret: hoc modo cum cum cæteris qui aderant religiosis episcopis nobis adjurare visum fuit, et totum judicium in ostensione Spiritus sancti committere. In nomine, inquam, Patris et Filii, et Spiritus sancti, cujus donum gratiæ te comparasse audivimus, ut hujus rei nobis veritatem edisseras, adjuramus. Quod si amplius, ut cœpisti, negare tentaveris, Spiritum sanctum, donec quæ vera sunt confitearis, nominare non valeas. Qui episcopus cum abunde eloquens esset, et a nobis exoraretur ut Spiritum sanctum nominaret: Patrem quidem, et Filium satis diserte nominabat; Spiritum vero sanctum, mirum in modum nominare nullo modo poterat. Tunc omnibus qui aderant luce clarius patuit, quod honorem episcopatus dato pretio emerat, qui nonnisi Spiritus sancti gratia largiente tribuitur. Tunc virtute Spiritus sancti tremefactus episcopus, humiliter coram omnibus confiteri coactus est, quod ante inflatus superbia Dei timore postposito, procaciter negare præsumpserat». Hæc apud Desiderium, quem citavimus.

19. Petrus Damiani eamdem historiam breviter recitans addit, tam hunc quam quinque alios episcopos ab eodem Hildebrando tunc fuisse Apostolica auctoritate depositos. Ait enim, tum in Epistola ad Dominicum et fratres eremi, tum in Epistola ad Nicolaum papam: « Interea illud etiam, quod Hildebrando, Romanæ Ecclesiæ archidiacono referente dicimus, hic inserere operæ pretium judicamus. Nam cum adhuc subdiaconatus duntaxat fungeretur officio, a Victore papa apocrisiarius in Gallias destinatus Synodum congregavit: in qua videlicet sex episcopos diversis criminibus involutos ex Apostolicæ Sedis auctoritate deposuit. Inter quos quidam erat episcopus, qui, quoniam per simoniacam hæresim ad episcopatus culmen irrepserat, Spiritum sanctum verbis exprimere, quibuscumque tentaret nisibus, non valebat. Et quidem Patrem et Filium expedite satis ac facile proferebat: ad Spiritum vero sanctum cum pervenisset, mox lingua balbutiens, tandem rigida manebat. Merito siquidem Spiritum sanctum dum emit, amisit, utque exclusus erat ab anima, procul etiam consequenter esset a lingua. Hac igitur difficultate convictus, episcopale decarceravit (renuntiavit) officium». Hæc Petrus.

20. Hæc eadem de Hildebrando recitat Willelmus Malmesburiensis bibliothecarius,[1] ex relatione sancti Hugonis abbatis Cluniacensis, atque in fine ait: « Hujus miraculi testis fuit abbas sæpe nominatus (Hugo scilicet), qui dejectum episcopum per loca secum ducens, illius rei experimentum sæpe risit: de quorum verborum certitudine dubitantem omnis Europa confutat, qui Cluniacensis religionis numerum per eum augmentatum non nescit». Hæc de Hildebrando Willelmus ex Hugone, cujus etiam testificatione alia de eodem admiranda narrat, quæ dicturi sumus inferius suo loco.

21. Porro ad tantam sibi impositam provinciam obeundam, Hildebrandus Cluniacum petens, eumdem Hugonem abbatem adsciverat sibi coadjutorem, cui inhærere Christum patenti fuit dignus visione cognoscere. In Vita enim ipsius ista ab alio Hugone scribuntur: « Hildebrandus Romanæ Ecclesiæ diaconus (subdiaconus), Apostolicæ Sedis Pontifex Gregorius Septimus mox futurus, Galliarum legatione suscepta, Cluniacum venerat. Hic quadam die sedens in Capitulo cum beato Hugone, fratrum negligentias pietatis gladio corrigente, adspexit Dominum Jesum præsentem, prædictoque patri assidentem, eique de singulis quid agere deberet suggerentem. Itaque Hildebrandus sancti viri merita prædicans, in famulo Dominum collaudabat.

22. Mentio habetur ibidem de Concilio Heduensi, in quo quænam ejusdem Hugonis fuerint partes, ex eodem auctore sic accipe: «Mirandis plus miranda subjungo, quæ referentibus viris authenticis probata cognosco. Hæc sane referunt Gaufredus de monte S. Vincentii, et Rainaldus Heduensis, qui adhuc præsentes sunt. Dux Burgundiæ Robertus Haganonem Heduarum episcopum nimia infestatione gravabat, variisque prædonum incursibus passim Burgundia laborabat. Ea propter Gaufredus Lugdunensis, Hugo Bisuntinensis, Aicardus Cabilonensis, et Drogo Masticensis Heduam convenerunt, magnique patrem consilii prædictum Hugonem Cluniacensem abbatem venire rogaverunt. Aderat illustrium multitudo virorum, populus confluebat infinitus, pro pace supplicans indefessis clamoribus. Adveniens ipse dux, immo tyrannus, Heduam intravit, sed fastu maligno interesse conventui recusavit. At pater Hugo fervore charitatis permotus adiit tyrannum, eumque vehementer increpans, cunctis mirantibus, tanquam ovem mitissimam secum adduxit, episcopis autem supplicantibus, ut pater Hugo pro pace componenda loqueretur turbis undique reticentibus, et ab ejus ore pendentibus, sic ait: Qui pacem quærunt, qui Deum diligunt, nos audiant, nobiscum agant: qui vero filius pacis non est, qui non ex Deo, sed adversarius est, huic ex parte omnipotentis Dei præcipio, ut a nobis exeat, et operi divino non noceat. Vix dicta compleverat, cum ecce quidam statura procerus, facie truculentus, multis cum sequentibus, egressus disparuit. Non fuit in tanta multitudine hominum, qui aliquem nosset ex iis qui egrediebantur. Mirabantur singuli, stupebant universi. His ita depulsis, tantam

[1] Wil. Malm. de gestis reg. Angl. l. v.

mox efficaciam prædicatio sancti habuit, ut eo jubente dux ipse sui necem filii interfectoribus condonarit, et Ecclesia pacem receperit. Res equidem mira, sed altiori miraculo cumulata. Quamdiu enim in conventu illo vir sanctus perdocuit, sicut columba candida super caput ejus apparuit. Quibus id videre datum est Deum glorificaverunt : non enim omnes hanc videre gloriam meruerunt». Hucusque de his Hugo in S. Hugonis Actis.

23. Sed quæ sunt reliqua Hildebrandi legationis in Galliis, prosequamur. Præcipue autem ejus invigilavit sedulitas, ut Berengarium, rursum hæresim quam fuerat detestatus defendentem ac propalantem, in Concilio episcoporum conventum, vel hæresim rursus damnare cogeret, vel synodali eum sententia anathematis condemnaret. Quamobrem ne subterfugiendi amplius locus esset, domi suæ eum conveniendum putavit, nempe Turonis, sicque Concilium Turonense Apostolica indixit auctoritate ; in quo ipse Berengarius redargutus et correctus (ut videbatur) detestatus errorem, fidem Catholicam est professus. Testatur id quidem ejus temporis scriptor Guitmundus Aversanus archiepiscopus, his verbis[1] : « Inde enim, inquit, ipsa Romana Ecclesia per beatum Leonem papam hæc Berengariana figmenta mox suo exortu damnavit : deinde per hunc ipsum, qui nunc præest, dominum Gregorium papam, tunc archidiaconum (subdiaconum) ejusdem Romanæ Sedis, in Concilio Turonensi convicit : ipsumque Berengarium (ut videbatur) correctum, ac propriæ manus sacramento satisfacientem clementer suscepit, etc. » Reversum ipsum ad vomitum docet.

24. Porro subdiaconum pro archidiacono esse restituendum, dubium esse non potest, cum id factum sub eodem Victore Pontifice constet, sub quo idem Hildebrandus semper subdiaconus perseveravit: nam de eodem Concilio Turonensi, jussu Victoris papæ per legationem missam habito, Lanfrancus agens contra eumdem Berengarium, meminit istis verbis[2] : Denique in Concilio Turonensi, cui ipsius Victoris interfuere legati, data est tibi optio defendendi partem tuam. Quam cum defendendam suscipere non auderes, confessus coram omnibus communem Ecclesiæ fidem, jurasti te ab illa hora ita crediturum, sicut in Romano Concilio te jurasse est superius deprehensum ». Hæc de rebus gestis in Concilio Turonensi in Berengarium. Qui quidem sic comparatus fuit, ut subterfugeret, cum posset, sacros episcoporum conventus : sed conventus ipse et respondere coactus, ne damnaretur, eam damnaret hæresim quam rursus inter suos tueretur ex animo ; sicque iterum opus fuerit eamdem causam ad Ecclesiasticum judicium revocare post Turonense Concilium, de quo agimus. Nam simulans impius pœnitentiam, ubi legati Apostolicæ Sedis discesserunt, dimissis episcopis, rursum cœpit infaustam hæresim propugnare, adeo ut opus fuerit eum iterum sub Victoris successore Nicolao Pontifice convenire. Quæ autem tunc facta sunt, suo loco dicturi sumus.

25. Ad hoc ipsum Concilium Turonense missi ab Henrico imperatore legati, ejus nomine questi sunt adversus Ferdinandum Magnum, Castellæ ac Legionis regem, detrectantem parere Romano imperatori, arrogantemque sibi contra jura moremque majorum nomen imperatoris, petentes, nisi desistat a cœptis, excommunicatione percelli, universamque Hispaniam ipsi subjectam interdicto subjici debere. Justa visa est Henrici imperatoris petitio tum Concilio, tum etiam ad quem est delata, Victori Pontifici. Quorum nomine legatio decreta est ad eumdem Ferdinandum in Hispaniam, qua moneretur a cœptis desistere. Cujus legationis occasione indictum est Concilium in Hispania, ut ex consulto principum et episcoporum decerneretur, quid legatis responsi daretur. Variis in re tanta pro cujuscumque arbitratu sententiis dictis, obtinuit pars illa, ut obediretur Romano Pontifici, sicque cessatum ab imperatorio nomine, et rebellione ab imperatore Germaniæ. Hæc ex antiquioribus rerum Hispanicarum scriptoribus pluribus prosecutus est Joannes Mariana, qui postremam manum summo studio pro rei dignitate historiæ Hispaniarum imposuit.

26. *Trasimundus comes pœnitens veniam a Pontifice petit.* — Sed redeamus ad Victorem Pontificem, quem post Concilium Florentinum visitasse loca Italiæ, ex Leone Ostiensi perdiscimus, dum agit de Richerio abbate Cassinensi, legatione fungente apud eumdem Pontificem. Qui cum convenit, rogaturus pro sacrilego illo Trasimundo Theatino comite, qui (ut vidimus) legatos Sedis Apostolicæ Constantinopoli redeuntes, et per suum comitatum transeuntes, contra jus Gentium atque divinum turpiter spoliaverat : percussus enim gravi infirmitate, patrati sceleris pœnitens, plurima donans Cassinensi monasterio, per ejus abbatem optavit reconciliari summo Pontifici. De his enim agens Leo Ostiensis hæc ait[1] : « Per idem tempus præfatus comes Trasimundus graviter ægrotans, et monachus fieri cupiens, Richerium abbatem Cassinensem ad se pergere oravit. Cui sese suppliciter tradens, multamque illi pecuniam offerens, tria juris sui castra sancto Benedicto in territorio Theatino concessit, Montis-Alberici, Frisæ et Muclæ, cum portu ac piscatione sua, et Ecclesiis Sanctæ-Mariæ , Sanctæ-Luciæ , et Sancti-Blasii, omnibusque omnino castrorum ipsorum, seu Ecclesiarum rebus, terram modiorum quinque millium quingentorum: Ecclesiam item Sanctæ-Justæ cum omni jure suo, modiis scilicet quingentis. In territorio item Pinnensi, castro Lasteniano, Ecclesiam Sancti-Nicolai, terram modiorum trium millium. Sed cum prædictus papa transisset Anconam, abbas ad illum ejusdem Trasimundi causa

[1] Guitm. de sacram. l. III. — [2] Lanfr. contra Berengar.

[1] Leo Ost. l. II. c. 92.

profectus est ». Quid autem obtinuerit a Pontifice pro comite sacrilego non dicit : sed nihil penitus obtinuisse, argumento est, quod post sequentem annum unus ex legatis illis Fridericus, mortuo imperatore, a quo fovebatur comes, ab eodem Pontifice (ut suo loco dicetur) ipsum excommunicandum curavit.

27. *Petrus abbas Cassinensis.* — Addit Leo, tum eumdem Richerium abbatem eadem legatione fungentem, mortuum esse apud Aternum tertio idus Decembris, ipsum vero Fridericum reversum in Cassinense cœnobium, electumque a monachis successorem Petrum, senem laudatissimum, de quo plura Leo Ostiensis. Sed ejus electionem Victor Pontifex indigne tulit, quod eam absque nutu Apostolicæ Sedis et imperatoris celebrassent. Erat plane magni ponderis opus, abbatem constituere Cassinensem, utpote non tam monasterii abbatem, quam principem, qui complura castra et oppida possideret. Sed dum ista litteris Pontifex ageret, necessitate (ut dicetur) incumbente proficiscendi in Germaniam ad imperatorem, a cœptis desistere coactus est usque ad tempus cum reversus est in Italiam, interim Petro anno uno cum dimidio præfectura illa potito.

28. *Subdiaconus propinans venenum papæ arripitur a diabolo.* — Passus interea asseritur Victor papa, hoc ipso anno primo sui Pontificatus, horrendam plane proditionem, cum ad ejus interitum immissum est venenum (dictu pavendum) in sacrum calicem : sed Deus duplici miraculo ne Pontifex biberet obstitit, et tanti sacrilegii auctorem detexit. Lambertus rem gestam sic describit : « Huic (nempe Victori papæ) subdiaconus toxicum in calicem misit. Quem cum ipse post consecrationem levare vellet nec posset, a Domino causam facti inquisiturus, cum populo ad orationem prosternitur, statimque toxicator a dæmone arripitur. Ita igitur causa manifestata, Dominus papa calicem cum sanguine Dominico cuidam altari jussit includi, et pro reliquiis in perpetuum conservari. Deinde iterum cum populo tamdiu ad orationem prosternitur, quousque subdiaconus a dæmonio liberaretur ». Hæc Lambertus, necnon Urspergensis abbas, et alii post eos. Scimus Bennonem schismaticum asserere, Gerardum quemdam, Braxutum cognomine, sex Romanos Pontifices exstinxisse veneno, primumque numerat Clementem Secundum, et post eum quinque ejus successores. Sed quoniam tanta ista et toties iterata nullum penitus assertorem habeant temporis hujus scriptorem, nec quisquam de his questus inveniatur, nullam penitus in homine mendacissimo concilient sibi fidem, cum præsertim in sugillationem ista jactet Gregorii Septimi, quem tot scelerum complicem fuisse delirat ; sed vanum hominem non tam historiam scribere, quam somnia fingere et calumnias componere solitum, sæpe superius contigit demonstrari. At cum id semel præsumptum fuit, atque pernix ira Dei in subdiaconum tanta ausum effusa est, ipse Gregorius honorificentissima fungebatur in Galliis legatione. Sed quem Deus plurimis donis prosecutus est in terris, eumdem gloriosum fecit in cælis, frustra contra eum rabido cane latrante.

29. *S. Anno Coloniensis archiepiscopus cum Henrico imperatore agit.* — Hoc eodem anno, quinto non. Martii, magno beneficio totius Germanorum Ecclesiæ, collocatur in cathedra Coloniensis archiepiscopatus sanctus Anno. Sed cum libere regem argueret, ejus indignationem incurrit, cujus et obitum sequenti anno fore significavit. Hæc enim temporis ejus scriptor ita testata reliquit [1] : « Quibusdam simultatibus inter ipsum et regem fraude malignantium obortis, cum rex mentem quam conceperat in archiepiscopum, mandatis solito durioribus detexisset, præsul ad audientiam veniens, oratione et justitia pro sua causa agere laboravit. Cui facultate erepta hac progrediendi via, tandem in hæc verba prorupit : Rex excellentissime, cælestis Regis intuitu, cujuscumque discordiæ aut odii malum vel hoc anno non prævaleat inter nos, quandoquidem anno proximo quid nos maneat, mentium nostrarum nunc penetralia latet. Quod dicens, regem, quem sciebat hoc ipso anno moriturum, emendatioris vitæ visus est ad semitam perducere ». Hæc ipsa ab ipso prædicta, nondum elapso anno constat fuisse impleta, anno sequenti scilicet. Agemus de ejus obitu suo loco.

[1] Apud Sur. tom. VI, die IV Dec.

Anno periodi Græco-Romanæ 6548. — Anno Æræ Hisp. 1093. — Anno Hegiræ 447, inchoato die 1 April., Fer. 1. — Jesu Christi 1055. — Victoris II papæ 1. — Henrici III reg. 17. imp. 10. Theodoræ Porph. 12.

1. *Victor II fit PP.* — A num. 1 ad 14. Leo Ostiensis lib. 2, cap. 90, refert, sancto Leone papa demortuo, Hildebrandum tunc Romanæ Ecclesiæ subdiaconum a Romanis ad imperatorem transmissum esse, ut « de partibus illis, quem tamen ipse vice cleri populique Romani ut Pontificem elegisset, duceret. Quod cum imperator fuisset assensus, et Gebehardum Aistetensem episcopum Hildebrandus ex industria et consilio Romanorum expetivisset, tristis super hoc imperator effectus est, (1) etc. Hunc ergo Hildebrandus, invito licet imperatore, invito etiam eodem ipso episcopo (propter quod utique postea dictus est monachos non amasse) Romam secum adduxit : eique Victoris nomen imponens, Romanum papam cunctorum assensu constituit, cum jam ferme a transitu papæ Leonis annus elaberetur ». His addit continuator Herman. Contracti, Gebehardum *Quadragesima in Cœna Domini* papam *ordinatum esse*, ideoque die decima tertia mensis Aprilis.

2. *Concil. Æduense.* — Ad num. 22. Meminit Baronius Concilii Æduensis seu Augustodunensis, cui teste Hugone monacho Cluniacensi coævo in Vita sancti Hugonis abbatis Cluniacensis, interfuere « Gaufredus Lugdunensis, Hugo Bisuntinensis, Accardus (non Aihhardus, ut legitur apud Baronium) Cabilonensis, et Drogo Matiscensis (seu Matisconensis) episcopi qui sanctum Hugonem Cluniacensem abbatem ad illud venire rogaverunt». In eo Concilio sanctus Hugo Haganonem Æduensem episcopum cum Roberto Burgundiæ duce, a quo graviter infestatus fuerat, reconciliavit, huncque mira libertate compescuit, atque ad meliorem frugem revocavit, uti narrat Baronius ex eodem Hugone monacho. Stephanus Tornacensis in Epist. LXXI, ad Robertum Pontiniacensem monachum data, canonem in eo Concilio conditum his verbis refert : « Sic in Concilio Æduensi legitur : nullus abbas vel monachus canonicos regulares a proposito professionis canonicæ revocare, atque ad monasticum habitum suscipere audeat, ut monachi fiant, quandiu ordinis sui Ecclesiam invenire queant, in qua canonice vivendo Deo servire, et animam suam salvare possint. Quod si temerario ausu id agere tentaverint, anathematis vinculo obligentur », quod non dissimili Decreto ab eodem Stephano ibidem relato confirmavit Urbanus II. Cæteri canones desiderantur.

3. *Post annum* MLX *celebratum.*— Verum Concilium istud, cujus mentio tom. IX Concil. p. 1183, non hoc anno celebratum, ut Baronius, Quercetanus, seu, ut postea se ipsum nominavit, Duchesnius in Notis ad Vitam sancti Hugonis abbatis Cluniacensis, pag. 97 et seq. Carolus du Molinet, in Notis ad laudatam Stephani Tornacensis Epistolam, aliique multi putarunt, neque etiam ann. MLXXII, ut Severtius in Chronologia et Jacobus Joannes Chiffletius in parte 2 Vesontionis, dum de Hugone II archiepiscopo Bisontinensi sermonem habet, sed inter annum millesimum sexagesimum, et millesimum septuagesimum secundum. *Drogo* enim Cabilonensis episcopus, e Patribus hujus Concilii unus, ante annum MLX Walterio non successit, cum San-Marthani in episcopis Cabilonensibus affirment, Walterii in Actis publicis usque ad illum Christi annum mentionem haberi. Cum vero *Hugo Primus* Vesontionis archipræsul , anno MLXVI aut inse quenti , teste Chiffletio laudato , obierit , eique *Hugo II* successerit, et parte alia *Humbertus* archiepiscopus Lugdunensis decessor *Gaufredi*, unus ex hujus Concilii Patribus, anno MLXXII jam sederit, ut iidem San-Marthani demonstrant in archiepisco-

(1) Quid actum sit ante electionem Victoris papæ nemo melius docere nos potest, præter eum qui tunc florebat, Benzonem Albensem episcopum, in libro quem scripsit de rebus Henrici III, de quo scriptore nos in Nota ad a. MLIX, 9, scribit ille lib. 7, c. 2, pag. 395 : « Dormiente domino Leone (IX) venerunt ad imperatoris curiam tres monachi, quasi de Roma, cum non essent de Roma : nam primus erat de Tuscana, alter de Burgundia, tertius de Apulia, et dicebatur unus Aldeprandus (Hildeprandus) secundus Umbertus (dein cardinalis et episcopus Sylvæ-Candidæ,) ultimus Bonifacius ; et simulabant se legatione fungi pro futuri Pastoris electione (id ab auctore schismatico dictum accipe.) Quibus dixit pater Herimannus, Coloniensis archiepiscopus : Cum sitis monachi, nihil ad vos pertinet istud negotium..... Si placet domino meo imperatori, præstolandi sunt Romani..... Manserunt itaque cum eodem archipræsule in curia ; et ecce repente veniens legatio Romanorum stupebat de fraudulentiis monachorum. Quid plura ? Dominus Victor eligitur etc. » Sunt in his quædam mendacia schismaticorum conficta, sed et vera quædam ad emendandam historiam Ecclesiasticam translucent, ut legatio ad curiam non ab uno Hildebrando sed a tribus gesta ; dein et altera Romanorum legatio superveniens. MANSI.

pis Lugdunensibus, manifestum est, *Concilium Æduense* inter annum MLX et MLXXII congregatum fuisse.

4. *Gaufredus fuit archiepiscopus Lugdunensis.* — Neque audiendi San-Marthani, cum negant *Gaufredum* inter archiepiscopos Lugdunenses numerandum, quod Humberto anno MLXXVII successerit *Gebuinus* : *Gaufredus* enim ante Humbertum sedit, cum *Philippus*, qui anno MLV Ecclesiam Lugdunensem regebat, secundum eosdem San-Marthanos anno incerto e vivis abierit, et Gaufredus post eum, ac post Gaufredum Humbertus, ante annum MLXXII sedem replere potuerint. Denique Duchesnius loco laudato jam notavit, *Gaufredum* Lugdunensem memorari a Nicolao Aragonio in antiquis Pontificum Romanorum gestis, et ab Hildeberto episcopo Cenomanensi in Vita sancti Hugonis abbatis Cluniacensis, de cujus morte cum loquitur scribit : « Qui ut et moriens ostenderet quam vigil et sollicitus fuerit circa commissarum sibi vigilias ovium, quibus potuit sermonibus anniversarium archiepiscopi Gaufredi et Guidonis abbatis adesse nuntiavit, significans oportere defunctis fratribus debita solvi beneficia ». Quibus ex verbis etiam eruo, Gaufredum ordinis fuisse Cluniacensis, cum eum sanctus Hugo inter defunctos sui Ordinis fratres numeret. De *Roberto* Burgundiæ duce primo egimus anno MXXXIII.

5. *Conc. Turonense.* — A num. 33 ad 35. Quia tam in Chronico Vindocinensi quam in Malleacensi, a Labbæo in Biblioth. publicatis, Concilium Turonense cum præsenti anno conjungitur, a communi sententia, quæ ab eo calculo non recedit, Bertoldus presbyter, qui Hermanni Chronicon continuavit, quique illud in annum sequentem differt, nos abducere non debet, quia in rebus in Gallia gestis ejusdem nationis scriptoribus magis credendum quam aliis. De eo Malmesburiensis lib. 3 de Willelmo, Primo pag. 113 : « Sodalitati Catholicæ timens sanctissimæ memoriæ Leo papa, Vercellis contra eum instituto Concilio, tenebras nebulosi erroris Evangelicorum testimoniorum fulgore depulit : sed cum post obitum ejus virus hæreseos in finibus quorumdam nebulonum diu confotum iterum erumperet, Hildebrandus cum archidiaconus esset (nondum archidiaconus, sed tantum subdiaconus erat Hildebrandus, ut certis argumentis liquet) Turonis, mox papa (nempe Hildebrandus, dictus postea Gregorius VII,) Romæ adunatis Conciliis convictum ad dogmatis sui anathema compulit. Berengarius plane, quamvis ipse sententiam correxerit, omnes quos ex totis terris depravaverat, convertere nequivit. Quod episcopum Carnotensem (sc. Fulbertum) prædixisse aiunt. De eadem Synodo Turonensi hæc habet anonymus Chiffletianus, in Opusculo de Multiplici Berengarii damnatione, anno MLXXXVIII composito : « Victor quoque papa, et in Sede et in auctoritate successor sancti Leonis papæ, misso legato in Gallias, venerabili, inquam, Hildebrando, tunc archidiacono (imo nondum archidiacono) sed nostri temporis Apostolico, generalem Synodum Turonis congregavit, in qua ipse Beringerus accepta optione defendendi se, cum se penitus defendere non posset, sub jurejurando propriam hæresim anathematizavit, et communem sanctæ Ecclesiæ fidem de veritate Corporis et Sanguinis Domini se deinceps servaturum sub eodem juramento promisit, licet postea ad eamdem hæresim redierit ».

6. *Duo alia Concilia adversus Berengarium celebrata.* — Hujus etiam Concilii meminit *Eusebius*, cognomento appellatus *Bruno*, Andegavensis episcopus, in Epistola ad Berengarium, illudque inter alia duo collocat, quorum unum apud Turonas, alterum in Andegavensi civitate, jussu Fulconis Andegavorum comitis habitum, in quibus pariter hæresis Berengariana confixa fuit. Neutrius apud alios auctores mentio : « Nos, inquit, totius Ecclesiæ scandalum, jure meritoque exhorrescimus, cum salubriter et cum quiete pacis Christianæ vivere possimus verborum Christi simplici compendio, et sufficienti sanctæ fidei firmitate, quantum nos sentimus, et multos nobis satis superiores viros sentire cognoscimus. Hoc Concilio querimonia, quæ in præsentia domini Geraldi tunc legati apud Turonum emersit, sedata est (hujus, uti dixi, Concilii Turonensis alii non meminere.) Hoc Concilio eodem, tumultus qui in audientia domini Eldebranni in eadem civitate efferbuit, sopitus est (nempe sub Victore II papa). Hac veridica confessione exactioni principis hujus nostri (id est, comitis Andegavorum Fulconis, ut viri docti interpretantur), in capellula, cujus in vestra Epistola mentionem fecistis, satisfactum est ; et rediviva pestis, quæ nescio quorum improbitate exagitata, caput extulerat, domini Bisontinensis archiepiscopi et eruditorum qui adfuerunt auctoritate calcata est ». Hæc itaque Synodus *Andegavensis* post Turonensem, de qua hoc anno agimus, anno et mense incertis congregata. De Turonensi sub Victore agit Durandus Troarnensis abbas, cujus verba anno ML num. 16 retulimus, quæ huc revocanda.

7. *Lanfrancus interfuit Conc. Turonensi.* — *Lanfrancus* monachus Benedictinus in Concilio Turonensi sub Victore coacto contra Berengarium disputavit, eumque ad saniorem mentem adduxit, ut Ordericus Vitalis lib. 4 his verbis narrat : « Coactu obedientiæ de claustrali quiete (nempe de cœnobiolo Beccensi in Normannia, quod ob paupertatem loci Lanfrancus elegerat) protractus, magister processit, quo docente philosophicarum ac divinarum litterarum Bibliotheca effulsit. In utraque nodos quæstionum solvere potentissimus erat. Hoc magistro primitus Northmanni litteratoriam artem perscrutati sunt, et de schola Beccensi eloquentes in divinis et sæcularibus sophistæ processerunt. Nam antea sub tempore sex ducum Neustriæ vix ullus Normannorum liberalibus studiis adhæsit : nec doctor inveniebatur, donec provisor omnium Deus Normannicis oris Lanfrancum appulit. Fama peritiæ illius in tota ubertim innotuit Eu-

ropa: unde ad magisterium ejus multi convenerunt de Francia, de Wasconia, de Britannia, necnon Flandria». Paulo post: «Studiosus fuit idem cœnobita gladio verbi perimere sectas, si quæ fidem lacesserent Catholicam. Profecto Beringerium Turonensem (quem nonnulli hæresiarcham putabant, et ejus dogma damnabant, quo de salutis hostia mortem animabus propinabat) spiritualis eloquii mucrone confodit in Synodo Romana, et Vercellensi (anno ML habitis). Ibi sanctissime exposuit, veracissime comprobavit, panem et vinum, quæ Dominicæ mensæ superponuntur, post consecrationem esse veram Carnem et verum Sanguinem Domini Salvatoris. Profundissimis disputationibus Beringerium Romæ Turonisque palam evicit, omnemque hæresim anathematizare, scriptoque veram fidem profiteri coegit», ubi tamen Concilium Romanum sub Nicolao II habitum Turonensi sub Victore celebrato perperam præponit.

8. *S. Anno fit archiep. Coloniensis.* — Ad n. 29. *Sanctus Anno* creatus est hoc anno archiep. Coloniensis, ut refert Baronius ex monacho anonymo coætaneo, qui ejus Vitam, apud Surium ad diem IV Decemb. recitatam, scripsit: *Anno* nobilissimis et piissimis parentibus natus, suasu avunculi Bambergensis Ecclesiæ canonici clericus effectus est, licet pater eum rei militari destinaret: «Anno puer», inquit anonymus, «non pueriliter aufugiens, ut præmonitus fuerat (nempe ab avunculo) inter fruteta salicum delituit, donec a prætereunte furtim sublatus avunculo, in schola Babimbergensium, qui tunc temporis disciplinæ, religionis ac studii fervore cunctis in Germania præpollebant, succiduis temporibus magnum Ecclesiæ documentum futurus, ad litteras positus est». Ubi robur virilis ætatis ingressus est, magister scholarum inibi effectus, Henrico imp. facile innotuit, «a quo in palatium assumptus, brevi apud eum præ omnibus clericis, qui in foribus palatii excubabant, primum gratiæ et familiaritatis locum obtinuit». Denique exactis in palatio haud multis annis, ab eodem Henrico imp. Coloniensis episcopus dictus est.

9. *Henricus imp. annum in Italia transegit.* — «Henricus imperator Natalem Domini Goslariæ celebravit», inquit Lambertus Schafnaburgensis de Natali superioris Christi anni, a quo præsentem exorditur, verba faciens, «statimque exactis feriis solemnibus in Italiam perrexit, vocatus eo legatione Romanorum, qui nuntiaverant nimium in Italia contra Rempublicam crescere opes et potentiam Godefridi ducis; et nisi turbatis rebus mature consuleretur, ipsum quoque regnum propediem ab eo dissimulato pudore occupandum fore». Narrata imperatoris profectione Italica, subjungit Lambertus: «Deinde anno integro intra Italiam commoratus, cuncta quæ rei utilitas exposcere videbatur, magnifice pro loco et tempore ordinavit.

VICTORIS II ANNUS 2. — CHRISTI 1056.

1. *Obitus Henrici imperatoris et in quo ipse deliquerit.* — Sequitur annus millesimus quinquagesimus sextus, Indictione nona, quo Henricus imp. invitans Victorem Romanum Pontificem in Germaniam, magno Dei beneficio in manibus ejus tradidit Deo spiritum tertio non. Octob. Ita scriptores temporis hujus Hermannus et Marianus. Hermannus enim sic habet: «Henricus imp., domino Apostolico ad se tempore autumnali invitato, cum in Saxonia in Bothfeldino commoraretur, morbo ingravescente infirmatus, obiit anno ætatis suæ XXXIX, regni vero XVIII, imperii XV (X), Indictione decima» proxime inchoata. Marianus paulo altius res anni hujus lugubres memorans, ista ait: «Iisdem temporibus multi diversarum provinciarum principes perierunt; fames multas provincias afflixit: egestas et penuria undique prævaluit: multa mala tunc temporis facta sunt. Henricus imperator his doloribus cordetenus compunctus, infirmari cœpit, et productus usque ad mortem, sapienti tamen usus consilio, ab omnibus quibus potuit veniam petens, quibusdam prædia quæ abstulit, restituit: cunctis qui contra eum culpas damnabiles fecerunt relaxans. Filium suum Henricum, Romani Pontificis tunc præsentis cæterorumque Pontificum et principum electione, regem constituit. His et aliis, prout vitæ possibilitas admisit, bene dispositis, tertio non. Octob. vitam

præsentem finivit, sepultusque est Spiræ, papa præsente ». Hæc ipse.

2. Ostensam fuisse divinitus imminentem super orbem Dei vindictam, Lambertus sic narrat : Hoc anno « Guntherus, tunc temporis cancellarius imperatoris, visionem vidit memoria dignam, Dominum in solio majestatis suæ residere, et elevato in altum brachio, districtum gladium magno nisu vibrare, et circumstantibus dicere : Reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me retribuam. Quam visionem protinus mortalitas subsecuta est principum regni. Eaque expleta, vidit eodem rursus schemate Dominum residere, et remisso jam in vaginam gladio et super genua sua reclinato, dicere circumstantibus : Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima ». Hactenus Lambertus. Porro visionem fuisse veram declararunt eventa. Quidnam autem Henricus imperator peccaverit, ut in eum Dei vindicta sævierit? intercessit in primis causa illa quod electionem sibi Romanorum Pontificum (ut vidimus) arrogasset, et episcoporum judicia sibi sumpsisset. Nam et paulo ante, Gebehardum Ratisponensem episcopum reum majestatis detrusit in carcerem. Displicere quidem ista Deo, narrata sæpe superius exempla testantur. Displicuit Deo pariter, quod idem peccasset in feminam maxime piam Beatricem, conjugem Godefridi fratris Balduini comitis Flandriæ, quod ipsa vidua relicta Bonifacii eidem nupsisset inconsulto imperatore ; cujus rei causa eam captivam in Germaniam perduxisset.

3. Sed nec levis illa culpa Cæsaris videri potuit, cum jure regnandi faverit Trasimundo comiti Theatino, qui sacrilegio jus Gentium violans, legatos Apostolicæ Sedis Constantinopoli redeuntes spoliavit. Ista imperatorem apud Deum reum constituere potuere, supplicioque obnoxium reddere. Ipse enim Deus ultionum Dominus, qui aufert spiritum principum, terribilis apud reges terræ, regis prophetæ oraculo nuntiatur [1]. Nec fuit levis culpæ quod adversus sanctum Annonem simultatem exercuit, cum tamen sanctus episcopus, sicut viventem semper coluit, ita post obitum preces pro salute ejus animæ frequentavit, ut ejusdem sancti episcopi Vitæ Acta testantur. In Chronico Cassinensis monasterii antiquitus scripto, recensetur prolixa narratio de malorum dæmonum accursu ad obitum ejusdem imperatoris, eumdemque ut suum sibi accusationibus vindicantium ; sed ab eorum manibus traditur liberatus S. Laurentii martyris intercessione, cujus cultor propensior extitisset. Porro visionis certa et explorata fides ibidem ponitur. Hæc de Henrici obitu satis.

4. *Monachi a latronibus vexati ope B. Mariæ Virginis liberantur.* — Antequam autem ad ejusdem principis successorem filium veniamus, hic recensenda quæ digna memoria iisdem Henrici temporibus accidisse noscuntur. Narrat ea qui est expertus Petrus Damiani. Hic enim cum monachos eremi cultores ex munere præfecturæ sibi creditæ institueret, passus est grassatores frequentes, qui inter alia fruges cunctas ex ipsorum agris diriperent, et quas secum efferre non possent, incendio concremarent. Ad ipsos propulsandos cum vires non suppeterent, nec monachorum esset armis rem agere, legationes in Germaniam iidem miserunt ad imperat., a quo auditæ, cum quod petierant impetrassent, nihilominus excrescente adeo perversorum audacia, nec imperatoriæ jussionis habita aliqua ratione, ad causam tandem malorum omnium quæ paterentur oculos convertentes, admonitione ejusdem Petri propulsando culpam, conciliato per pœnitentiam numine, sunt redditi liberi a supplicio. Res plane contigit memoria digna, quæ ab eodem Petro ita describitur in Epistola ad fratres præcepti transgressores, his verbis :

5. « Dicam et aliud, quod in præfato contigit monasterio Gamugnensi. Statutum erat, atque jam per triennium fere servatum, ut cum horis canonicis quotidie beatæ Mariæ semper Virginis officia dicerentur. Erat autem quidam inter eos Gozo, habitu monachus, reprobæ quidem vitæ, sed dicacis et aculeatæ facundiæ. Hic cœpit conqueri, satis superque sufficere quod sanctus præcepit Benedictus, nec novæ adinventionis pondus debere superponi, nec nos esse antiquis Patribus sanctiores, qui videlicet hæc superstitiosa et supervacua judicantes, psallendi nobis metam omnemque vivendi regulam præfixerunt. Quid plura? contra reginam prœliari visus est, et confecit. Ad hoc nimirum fratres versuta machinatione pellexit, ut solitas beatæ Mariæ laudes ulterius non offerrent. Sed, o divinum judicium a nostræ pravitatis intuitu non dormitans! Mox enim adversus præfatum monasterium tot adversitatum grandines, tot undique bellorum atque conflictuum exortæ sunt tempestates, ut ipsis quoque monachis minaces gladii necis exitum intentarent. Fiunt undique deprædationes, undique rapinæ, conflagrantur cum segetibus areæ familiares, ac servi sancti loci crudeliter trucidantur, et non jam imago mortis, sed ipsa mors grassatur, adeo ut tæderet jam monachos vivere, dum nequaquam possent in procinctu certaminis amicum quieti suæ professionis officium custodire.

6. « Non parvis expensis ad Teutonum partes imperator expetitur : pragmaticæ sanctiones cum titulis advehuntur. Sed tandem est in omnibus quippe studiis non fructus, sed labor supervacuus. Unde cum ego petitione fratrum sæpe pulsarer, quatenus sequester accederem, et si possibile esset, pacis inter eos fœdera continuarem, hac rogantibus voce respondi : Christus, inquam, est pax nostra, de quo etiam de Virgine recens nato angelitus dictum est [1] : Gloria in excelsis Deo, et in terra

[1] Psal. LXXV.

[1] Luc. II.

pax. Quia ergo Matrem veræ pietatis de suo monasterio projecerunt, dignum est ut inquietis calamitatum tribulationumque procellis atque turbinibus agitentur. Verum (ne lectorem diutius protraham) fratres illi, hæc quæ dixeram non dubiis erumpentibus signis vera probantes, in arcto siti, tandem ad cor redeunt, pavimento se humiliter sternunt, ac percepta pœnitentia, nunquam se de cætero neglecturos solita Dei Genitricis præconia unanimiter pollicentur. Mox itaque (ut fatear) ita post coruscationes atque tonitrua tandem cæli serenitas rediit, ut tunc usque hodie fratres jucundæ pacis otio perfruantur, et de Scyllea voragine se delatos ad portum, gubernante filio Virginis, gratulentur. Impletum est ergo quod per Prophetam dicitur : Revertimini ad me et ego revertar ad vos, dicit Dominus ». Hæc Petrus. Qui sicut auctor fuit ut in monasterio suo officium Dei Genitricis dicendum assumeretur, ita ex eodem fonte manasse cognoscitur, ut illud ipsum toto Christiano orbe Occidentalis Ecclesiæ non a monachis tantum et clericis, sed etiam a laicis, viris atque mulieribus, quotidianis pensis persolvatur, monente Urbano papa, ut suo loco dicemus.

7. *De usu cruciandi se verberibus seu disciplinæ, et de aliis monachorum ritibus.* — Eodem quoque tempore, etsi non eodem auctore Petro, tamen certo propagatore atque adversus impugnantes propugnatore, introductus est in Ecclesiam ille laudabilis usus, ut pœnitentiæ causa fideles verberibus seipsos afficerent, flagellis ad hoc paratis idoneis, exemplo beati Dominici Loricati sibi subditi, sanctissimi eremitæ. Testatur id quidem ipse Petrus in Epistola ad Blancam comitissam, ubi hæc inter alia [1] : « Hujus itaque sancti senis exemplo, faciendæ disciplinæ mos in nostris partibus inolevit, ut non modo viri, sed et nobiles mulieres hoc purgatorii genus inhianter arriperent. Nam et relicta Thetbaldi, sublimis utique generis et non infimæ dignitatis, mihi aliquando retulit, per prætensam hujus disciplinæ regulam centum annorum pœnitentiam se peregisse ». Cum, ut idem ait, tria scoparum millena conficerent unum annum, ut dictum est superius ex ejusdem Petri Epistola ad Alexandrum papam. Sed quod dicit in nobiles viros ac mulieres usum illum verberum propagatum : constat ipsum etiam ab Henrico imperatore, de cujus obitu egimus, frequentatum. Nam accipe tantum in tanto imperatore imitandum exemplum ; de eo enim ista Reginardus habet in rebus gestis Annonis archiepiscopi Coloniensis [2] : Considerans Henricus imperator nominis majestatem longe suis præcellere meritis, nunquam insignia regalia sibi præsumpsit imponere, nisi clam per confessionis ac pœnitentiæ, verberum insuper satisfactionem, licentiam a quolibet sacerdotum suppliciter mereretur ». Subdit de eodem sancto archiepiscopo, istam verberum pœnitentiam ab eodem imperatore exigente. Ait enim :

8. « Tempore quodam, magna imminente festivitate, cum pontifices, duces, comites et cujuscumque alius dignitatis et ordinis viri, regiam undique properarent ad curiam, cum et ipsum mos et honor impositus trabeatum exigeret procedere, non inscius sanctitatis et vitæ probatissimi inter præsules Annonis (ut suæ consuetudinis servaret institutum) supplex et pœnitens eum cœpit adire. Mox sacer antistes auctoritate plenus, tali in negotio imperialem parvipendens magnificentiam, sicut parcere solitus erat inopi et pauperi, sic opportunitatem adeptus, misericors sine misericordia sævire cœpit in principem. Nam vehementissimis eum invadens correctionibus, quidquid animo pro justitia concitato se obtulit, libere et constanter effabatur, illumque durissimis verberum plagis afflictum non aliter ea die coronatum incedere consensit, quam prius manibus suis triginta tres argenti libras in pauperes expendisset ». Hæc ipse de Henrico imp. acquiescente pœnam verberum accipere imperio sacerdotum. At vero non defuit qui hoc ipso tempore ejusmodi pium institutum improbaret, Petrus quidam cerebrosus homo, adversus quem extat Petri Damiani Epistola apologetica in defensionem instituti. Est titulus Epistolæ : « Petro cerebroso monacho, Petrus peccator et monachus in Domino salutem :

« Qui dicatiam eloquentiam pulavere, etc. »

9. Quod insuper ad alios ritus spectat, suorum monachorum et eremitarum institutione servari cœptum, ait quod nos jam videmus ubique in Ecclesia Occidentali receptum, nempe ut feria secunda animabus defunctorum liberandis a pœnis, sacrosancto missarum sacrificio, sit adscripta. Feria sexta pro memoria Dominicæ passionis eodem sacrificio, insuper jejunio, et verberum afflictione colenda esset. Sabbato vero in honorem sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ celebrandum idem incruentum sacrificium missæ. De quibus omnibus ipse pluribus agit in Epistola ad Desiderium abbatem Cassinensem, cujus est exordium : « Non ignorare te patior, venerande pater etc.» Extat in Codice sæpius citato sancti Petri.

10. *Henricus filius successor commendatus Romanæ Ecclesiæ.* — His decursis, agamus jam de imperatoris filio, itidem Henrico nominato, quem hoc tempore patris obitus nondum absolvisse quintum ætatis annum, certum est ex eo quod Lambertus affirmet eum natum anno salutis millesimo quinquagesimo primo, quarto idus Novemb. Unde errare probantur, qui hoc tempore eum septennem vel octennem fuisse tradunt. Porro ipsum pater moriens Romanæ Ecclesiæ commendavit, Victori papæ illum offerens tunc præsenti. De eo enim Gregorius Septimus hæc habet in Epistola ad Rudolphum Sueviæ ducem [1] : « Ipse

[1] Petr. Dam. Ep. IV. c. 14. tom. III. Bibl. sanct. — [2] Reg. in Vit. S. An. c. 6. apud Sur. tom. VI. die IV Decembr.

[1] Greg. Sept. l. I. Ep. IX.

Henricus imp. moriens, Romanæ Ecclesiæ per venerandæ memoriæ papam Victorem prædictum filium suum commendavit». Verum Agnes Augusta mater puerum religiose educare cœpit, sed cum excessit ex ephœbis a matre abstractus, in transversum actus, Romanæ in primis redditus est hostis Ecclesiæ, cujus ope, id agente Victore Pontifice, eidem regnum fuerat stabilitum.

11. Plurimum namque contulit ad firmamentum novi regis admodum pueri præsentia Romani Pontificis, cujus opera collecto Coloniensi Concilio, qui hactenus visi essent hostes imperii, Balduinus et Godefridus Flandriæ comites, conciliati sunt novo regi. De hoc enim Concilio hæc Sigebertus : « Coloniæ generali conventu habito, Balduinus et Godefridus, mediante papa Victore, ad gratiam regis et pacem reducuntur, et omnes bellorum motus sedantur ». In hac inita concordia redditam fuisse Beatricem viro suo Godefrido, licet non dicat auctor, par est credere.

12. *Synodus Tolosana.* — Hoc pariter anno Victor papa habendum curavit in Gallia Concilium Tolosanum, quod ex Codice Ms. Moissacensis monasterii descriptum misit Romam nobilis et R. D. Antonius a S. Sulpitio, archidiaconus Ecclesiæ Caturcensis. Ne autem pereat, hic tibi describendum curavimus ; sic se habet :

« Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quinquagesimo sexto, idibus Septembris, habita est sancta Synodus decem et octo episcoporum apud urbem Tolosam, jussu dom. papæ Victoris, qui ob funditus extirpandam simoniacam hæresim, ac reparandum S. Ecclesiæ statum secundum priscorum scita canonum, vicarios vice sua direxit Rambaldum Arelatensem, et Pontium Aquensem archiepiscopos, qui adjuncto sibi Wifredo Dei gratia Narbonensi archiepiscopo, aliisque coepiscopis cæterarum urbium, S. Petri auctoritate et prænominati papæ jussione, sanctorum Patrum.... sequentes, hæc in provinciis Galliæ atque Hispaniæ perpetim observanda æstimaverunt :

« Si quis episcoporum accepta quocumque modo pecunia ordinaverit episcopum, abbatem, presbyterum, diaconum, aut quemcumque alium qui numeratur inter clericos, ipse gradus sui subjaceat periculo : et qui sic ordinatur, nullum habeat fructum ex hujusmodi mercimonio, sed sit alienus ejus dignitatis et ordinis, quem per pecunias acquisivit.

« Item placuit confirmare sicut scriptum est, ut episcopus vel abbas presbyter ante XXX annos, diaconus vero ante XXV non ordinetur, nisi aut studio sanctitatis aut sapientiæ ornati, providentia episcopi simul et cleri promoveantur, et eadem ordinatio ne fiat nisi temporibus secundum canones statutis. Aliter quidem irrita fiat ordinatio.

13. « Dedicationes item Ecclesiarum eadem sancta Synodus per pecunias fieri nullatenus voluit.

« Item placuit, ut nullus clericus vel monachus, vel alius aliquis, pro eis episcopatum, vel abbatiam, vel presbyteratum emere præsumat. Sed neque comes, vel alia ulla potestas, eadem vendere, aut pretium pro eis accipere audeat. Quod si quis hoc transgressus fuerit, nisi resipuerit et digne satisfecerit, communione privetur.

« Statuit item sancta Synodus, ut si quis clericorum adipiscendæ abbatiæ causa monachus effectus fuerit, in abbatia quidem monachus permaneat, sed ad ipsum honorem ad quem spirabat, nullatenus accedat. Quod si præsumpserit, excommunicetur.

« Item decrevit, ut abbates curam monachorum et monasteriorum exerceant, et eis victum et vestitum secundum regulam sancti Benedicti præbeant, et hoc agentes, proprium eos habere nullatenus permittant. Ipsi vero monachi absque voluntate abbatis præposituram aliquam non teneant. Abbas autem vel monachus, has institutiones corrigentes, a propriis corrigantur episcopis.

« Placuit quoque presbyteros, diaconos, et reliquos clericos, qui Ecclesiasticos tenuerint honores, abstinere omnimodis ab uxoribus vel reliquis mulieribus. Quod si non fecerint, honore simul et officio priventur, et a propriis episcopis excommunicentur.

14. Inter hæc quoque placuit noxios diversorum scelerum diversis sententiis refrænari. Et quia audivimus quosdam laicorum nefario ausu res Ecclesiasticas suis usibus applicuisse, et injusto dominio in suum opus retinuisse : idcirco omnimodis prohibemus, ut nemo laicorum abbatiam monachorum, vel clericorum archidiaconatum, neque præposituram vel honorem presbyterii, vel sacristæ, seu magistri scholæ, neque ullos honores ad jus prædictum pertinentes, ausit suis ausibus retinere , et si fecerit, excommunicationi subjaceat.

« Præcipimus quoque, ut nullus laicorum aliquid suscipere audeat de rebus aut substantiis defunctorum, nisi quantum ipsi defuncti adhibitis idoneis testibus in vita sua ordinaverint, aut si intestati obierint, ad libitum propinquorum hæredum dividantur.

« Statuimus etiam, ut Ecclesiæ ad sedem pertinentes, quæ solvunt tertium, aut paratam, vel Synodum, solito more persolvant episcopis vel clericis. De iis vero Ecclesiis, quæ non dant tertium, vel paratam, tertia pars decimarum cum primitiis et oblationibus, quæ de cœmeteriis et defunctis consequantur, episcopo et clericis assignetur. Simili quoque modo statuimus de Ecclesiis ad monasteria pertinentibus.

15. « Item de Ecclesiis in alodiis laicorum constitutis, ut tertia pars decimarum cum primitiis, et presbyterio, et cæteris in potestate presbyteri ad servitium ipsius Ecclesiæ sub episcopi vel clericorum ditione permaneant. Qui autem contrarii sanctæ matri Ecclesiæ et auferunt et retinent ad suum opus alodia, quæ pertinent ad communitates canonicorum vel monachorum , nisi resi-

puerint, et reddiderint ea, prædicto anathemati subdantur.

« Adulteros vero, incestuosos ac perjuros monemus per Domini obedientiam, et Petri Apostolorum principis, et D. Victoris, et nostram, ut resipiscant a vitiis hujusmodi, et ad dignam satisfactionem secundum statuta canonum perveniant, et excommunicamus id in futuro fieri nullatenus.

« Cum hæreticis et cum excommunicatis ullam participationem vel societatem habentem præcipue excommunicamus, nisi correctionis vel admonitionis causa, ut ad fidem redeant Catholicam. Si qui autem adjuvantes eos defendere conati fuerint, vinculo simul excommunicationis cum eis subditi permaneant.

« Quæcumque superius scripta tenentur, confirmavit et anathematizavit subscripta S. Synodus præd. congregata temporibus, jubente papa Victore, regnante Henrico pio imperatore, sub venerabili Pontio Tolosano comite. Quibus quicumque obedire studuerit, Domini benedictione et Apostolica repleatur; qui vero contemptor et inobediens extiterit, Domini judicio perpetualiter subjectus sit. Firmant et consignant Rambaldus Arelatensis, et Pontius Aquensis archiepiscopi, vice papæ Victoris. Consignat Wifredus Narbonensis Dei gratia archiepiscopus. Confirmant domini antedicti episcopi, scilicet Arnaldus Tolosanus episcopus, Bernardus Biterrensis, Gontherius Agathensis, Arnaldus...... Bernardus Agennensis, Raimundus Vasatensis, Arnaldus Magalonensis, Elfandus Aptensis, Petrus Ruthenensis, Proterius Nemausensis, Rostagnus Lutevensis, Eraclius Bigorrensis, Bernardus Convenensis, Bernardus Conseranensis, Arnaldus Elnensis ». Hactenus Synodus Tolosana.

16. *Concilium Compostellanum.* — Insuper hoc eodem anno in Hispania celebratum est Concilium Compostellanum, cui præfuit Cresconius Compostellanus archiepiscopus : in quo cum fuerint complura præclare constituta, quæ ad Ecclesiasticam disciplinam conservandam spectarent, illud inter alia sancitum reperitur, ut sacerdotes omnes, episcopi atque presbyteri missam quotidie celebrarent. Ut clerici tempore jejunii et litaniarum, quoties publica delictorum expiatio indiceretur, cilicio induerentur. Hæc tantum de his ad nos pervenere ex schedis Antonii Augustini.

17. *Theodora imperatrix moritur.* — Quod ad res Orientales pertinet, hoc eodem anno, Indictione nona ad finem declinante, inquit Curopalata, Theodora Augusta, cum jam imperasset annum unum et menses novem, intestinorum morbo laborans, ex hac vita eximitur cum jam paulo ante suasione eunuchorum creasset imperatorem Michaelem, cognomento Stratonicum, ætate senem, militiæ valde peritum hominem, cui a pueritia assueverat, regiminis autem magistratuum curialium inexpertem : qui primam exortam tyrannidem Theodosii filii Monomachi superavit, in secunda per Alexium Comnenum commota defecit, quando et imperio cessit, ut suo loco dicturi sumus anno sequenti quo acciderunt.

Anno periodi Græco-Romanæ 6549. — Anno Æræ Hispan. 1094. — Anno Hegiræ 448, inchoato die 21 Mart., Fer. 5. — Jesu Christi 1056.
— Victoris II papæ 2. — Henrici IV reg. 4. Michaelis VI Strat. imp. 1.

1. *Moritur Henricus imp.* — Ad num. 1 ad 11. Henricus imp. *de Italia per Bajoariam* rediens, Natalem Domini apud *Turregum* celebravit, « et domino Apostolico ad se tempore autumnali invitato, cum in Saxonia in Bothfeldino commoraretur, morbo ingravescente infirmatus, obiit anno ætatis suæ XXXIX, regni vero XVIII, imperii XV (legendum X,) Indictione X, etc. Et filius ejus Henricus Quartus, VII ætatis annum habens, pro eo regni jura suscipiens, a primoribus matri imperatrici educandus est commendatus », inquit continuator Hermanni Contracti. Baronius num. 10 ait eum in eo falli, quod Henricum IV hujus nominis Germaniæ regem septennem fuisse asserat. Sed cum an. ML in lucem prodierit, ut suo loco vidimus, accurate id ab isto continuatore scriptum, falliturque Lambertus Schafnaburgensis, qui eum V annorum infantulum appellat. Notat idem chronographus Henricum imp. « die natalitio Apostolorum Simonis et Judæ, quo scilicet die etiam natus fuerat, sepulturæ traditum ». Marianus vero Scotus habet : « III nonas Octob. hanc vitam præsentem finivit, sepultusque Spiræ, papa præsente », nempe mense fere ab ejus morte transacto. « Cunradus », inquit Lambertus, « filius imperatoris, dux Bajoariæ obiit. Ducatum ejus imperator imperatrici dedit, privato

jure quoad vellet possidendum ». Wippo presbyter, Henrici capellanus, Carmen in laudem ejus scripsit, editum a Canisio tom. II Antiq. Lect.; sed nihil in eo Carmine, quo hujus imperatoris vita illustrari possit. Denique Paulus Berriedensis in Vita Gregorii VII papæ, cap. 6, ait : « Tertio Henrico mortuo, Quartus ille Henricus rex, permittente Romano Pontifice Victore, qui tunc morienti præsens erat, hæreditario jure, nimirum puer, successit » ; ubi Paulus intelligit de jure successionis ad imperium Romanum, in qua summa erat Pontificis Romani auctoritas. Hæc verba, *hæreditario jure*, eo modo interpretanda ac verba Ditmari l. 5, pag. 52, quando loquitur de electione sancti Henrici post Ottonis III mortem, ubi inquit primates in Comitiis dixisse, « Henricum Christi adjutorio et jure hæreditario regnaturum ». Regnum enim Germanicum et hæreditarium et simul electivum erat, eo quo alibi explicavimus modo.

2. *Post ejus mortem Augusta rebus præfuit.* — Monachus anonymus in Vita sancti Annonis archiep. Coloniensis de Henrici imp. morte habet : « Eo viam universæ carnis ingresso, fidei et devotionis affectu, non minus defuncto quam viventi sacer præsul assistens, jejuniis, vigiliis, orationibus et eleemosynis, spiritualibus videlicet remediis animum divinæ bonitati reconciliare non cessavit. Instituit præterea annualem ejus memoriam agi Coloniæ, ipse, quandiu vixit, nunquam illius specialiter immemor ». Paulo antea dixerat, in morte ejus *omnis injustitiæ fræna laxata* esse, quia scilicet omnia postea in pejus ruere. Agnes imperatrix, penes quam summa rerum remansit, scripsit ad sanctum Hugonem abbatem Cluniacensem Epistolam tomo II Spicilegii, pag. 397 recitatam, in qua ait : « Quia velox fama malorum, ut credo, meum vobis dolorem nuntiavit, precor, ut dominum meum, quem diutius in carne servare noluistis, saltem orando cum vestro conventu defunctum Deo commendetis, filiumque vestrum diu sibi hæredem fore ac Deo dignum obtineatis : et turbas, si quæ contra eum in vestris vicinis partibus regni sui oriuntur, etiam consilio sedare studeatis ». Sed nullæ turbæ ante annum MLXII in regno Germanico exortæ. Auctor Vitæ sancti Annonis non Reginhardus Sigebergensis abbas, ut habet Baronius num. 7, sed anonymus, qui in Prologo testatur se eam ejusdem abbatis jussu composuisse, ut etiam notavit Vossius de Hist. Latin., cap. 46.

3. *Varia Concilia provincialia.* — A num. 12 ad 17. Hoc anno *idibus Septemb.*, Victoris II papæ mandato, XVIII episcopi Concilium Tolosæ celebrarunt, cui *Rambaldus* Arelatensis et *Pontius* Aquensis, archiepiscopi, Sedis Apostolicæ legati, præfuere. Tredecim capitulis a Baronio recitatis sancita in eo Ecclesiastica disciplina. Meminit Baronius num. 16 *Concilii Compostellani*, in quo præclara pro eadem disciplina constituta, cujus Acta hactenus inedita Em. card. d'Aguire tom. III Conciliorum Hispaniæ publicavit. Sed uterque doctissimus cardinalis *Cresconium* Concilii præsidem non bene appellat *archiepiscopum Compostellanum;* Cresconius enim alium episcopatum non gessit quam *Iriæ*, indeque in Concilio Coyacensi anno ML congregato, *episcopus Iriensis* nuncupatur, ut videre est tom. 9 Concil., pag. 1064. *Compostella* vero, nonnisi Calisto II sedente in metropolim erecta, translata scilicet sede metropolitana ex urbe Emeritensi (cujus nihil hodie superest præter ruinas), in Compostellanam. Denique tom. IX Concil. extant Excerpta Concilii, apud Sanctum-Ægidium in Provincia Narbonensi hoc circiter anno habiti, pro confirmanda Treuga Dei et pace, quæ jam Baluzius ad lib. 4 de Concordia publicarat.

4. *Moritur Theodora Aug.* — Ad num. 18. Cedrenus de morte Theodoræ Augustæ, pag. 792, hæc scribit : « Cum totam Indictionem nonam, id est, annum mundi (secundum Constantinopolitanos) 6564 vixisset Theodora, sub exitum Augusti mensis, ejusdem anni, tenuis intestini morbo necata est ». Paulo post : « Declaratus est Michaelus Stratioticus imperator ultima Augusti die, Indictione nona ». De imperii Theodoræ duratione non loquitur, sed Zonaras ait, eam imperasse annum unum et menses novem ; quæ ideo Constantino Monomacho, cujus dies emortualis incertus, circa initium Decembris anni MLIV successerat.

5. *Ei succedit Michael Stratioticus.* — « Videbatur sane », inquit Michael Psellus in Theodora, « omnibus haud decorum imperium ex virili sensu ac præstantia in muliebrem sexum degenerasse. At si quis unum hoc exemisset, quod reliquum est, rectum evaserat magnificumque imperium : ac nemo universorum aut struxit insidias, aut sprevit quæ inde decreta manabant ac jussa. Anni quoque tempestates felici cunctis exitu provenerunt. Frugum item fructuumque liberalis copia. Nulla prorsus gentium aut occultis Romanam ditionem grassationibus seu latrociniis infestavit, aut bellum induxit. Nulla civium pars alia ab alia divisa, cum justa æqualitas cunctis servaretur ». Culpat tamen Theodoram Psellus, quod virum parum idoneum rebus ac judiciis præfecerit, et quod ante mortem, in quem imperium transferret non delegerit, ita ut qui circa illam erant, agerent quasi semper victura esset. Addit eam novem ante mortem dies *Michaelem Stratioticum*, virum ad imperium ineptum elegisse. Sed de eo anno sequenti.

6. *Christiani Hierosolymam adire prohibiti.* — Auctor anonymus translationis sancti Wlfranni archiepiscopi Senonensis, apud Bollandum ad diem XX Martii, quo sanctus antistes colitur, hæc refert : « Anno Incarnat. millesimo quinquagesimo sexto, Babylonis rex Hierosolymam misit, Sanctumque Sepulchrum ut occluderetur præcepit, ac ne quisquam Christianorum in illud ulterius introiret prohibuit. Quo comperto Christiani, qui ex omni terrarum orbe illuc confluxerant, tristati sunt, et quia devotionis suæ desiderium circa visi-

tationem sanctorum locorum ex more non poterant explere, graviter ingemuerunt. Habito deinde cum patriarcha, qui sancto loco illi præerat, consilio, de civitate ne caperentur maturius exierunt : cupientes antequam res innotesceret, urbes, per quas redeundi transitus erat, ne impedirentur, excedere. Sed cum hujusmodi præceptum jam longe lateque percrebuisse perpenderent, ac per hoc terra illa se nullatenus absque discrimine exituros timerent, ad portum, quem vicinius adire potuerunt, gratia effugii, quod in solo illis negabatur, velocius diverterunt. Ubi, ut desiderabant, reperto consilio navigii mare intraverunt, dato quod ab eis petebatur sine mora naulo : erant autem numero plusquam trecenti ». Addit monachus iste anonymus, qui hoc tempore vivebat, cum exorta esset tempestas, ad sancti Wlfranni invocationem eam sedatam esse. Porro hoc tempore, non calipha Babyloniensis seu Magni-Cairi, sed calipha Ægypti, seu Novi-Cairi, cui Syria et Palæstina parebant, *Hierosolymæ* præerat, præfuitque usque ad annum Christi MLX, quo, ut dicitur in magno Chronico Arabico Ms. urbis Hierosolymitanæ ad annum Hegiræ CDLXIII, inde ejectus fuit a quodam Corazmieno (seu Scytha, uno ex ducibus caliphæ Magni-Cairi) qui auctoritatem caliphæ Ægypti Hierosolymis abrogavit. Tandem calipha Novi-Cairi *Hierosolymam* anno Hegiræ CDLXXXVIII, Christi MXCV, recuperavit. Hæc ad majorem intelligentiam Historiæ belli Hierosolymitani. *Almostali* enim *Beamrilla*, seu *Mustalli Billa* caliphatum Ægypti, seu Novi-Cairi gerente, civitas Hierosolymitana Saracenis erepta, et *Gothofredus* Lotharingiæ dux, rex Hierosolymitanus dictus.

VICTORIS II ANNUS 3. — CHRISTI 1057.

1. *Victor papa redit in Urbem, animadvertit in Trasimundum.* — Millesimus quinquagesimus septimus annus incipit, decima Indictione currente, quo Victor papa ex Germania rediens Romam pervenit initio Quadragesimæ : cum Fridericus ille germanus Godefridi, ex cancellario et legato Constantinopolim Apostolicæ Sedis monachus monasterii Cassinensis, omni metu imperatoris morte solutus, quem ut effugeret, genus illud vitæ subierat, Pontificem adiit, et querelas ingessit adversus Trasimundum comitem Theatinum, qui legatos redeuntes Constantinopoli spoliaverat. Quid tunc actum, Leo Ostiensis sic breviter narrat [1] : « Fridericus dehinc imperatoris comperto obitu, papam jam fiducialiter adiit, et omnia illi quæ Trasimundus egerat referens, eumdem excommunicari fecit. Trasimundus dehinc Romam profectus absolutionis causa, et omnia ferme quæ Friderico tulerat referens, cum id tandem obtinuisset, suggerente Friderico, ipso et Humberto, conventus a papa atque commonitus, castrum Frisa, quod uxor ejus sancto Benedicto concesserat, quodque ipse post mortem ejus abstulerat, reddidit, ac monasterii juri restituit ». Hæc adversus sacrilegum comitem acta sunt.

2. *Petri Damiani ad Pontificem Epistola pro Henrico episcopo spoliato.* — Quo etiam tempore Petrus Damiani amariori animo, sed zelo læsæ justitiæ exæstuante, ad eumdem Victorem Pontificem has dedisse litteras reperitur pro Henrico episcopo spoliato, cum ad Sedem Apostolicam confugisset :

« Domino Victori summæ Sedis antistiti, Petrus peccator monachus, debitam servitutem in Christo.

« Miratur mundus, piissime domine, cur huic misero clementia vestra tanto tempore non compatitur, et ad ulciscendum tam cruentæ rapinæ facinus zelo justitiæ non movetur. Quamdiu enim terreno sæculo militavit, sua omnia bona naviter (suaviter) et quiete possedit : postquam vero sub alas Christi confugium petiit, postquam Petri secutus exemplum, dimissis omnibus, ad sectanda Salvatoris vestigia properavit, protinus eum crudelis prædo suis possessionibus expulit, et quasi sub invalidi defensoris patrocinium fugientem, bonis omnibus spoliavit. Hoc itaque modo non jam Henricus injuriam videtur sustinere, sed

[1] Leo Ost. l. II. c. 9.

Christus : Christus, inquam, vestri præsulatus tempore præjudicium patitur; et qui facit judicium omnibus injuriam patientibus, ipse sibimet in vestræ districtionis examine justitiam non meretur.

3. « Quid enim si ipse te Salvator his conveniat verbis, et has effundat improperando querelas ? Ego te, inquit (ut non a principio repetam) de communi clericorum grege ad sacerdotale fastigium extuli, et de clientela episcopii ad obtinenda episcopalis officii jura promovi. Ego te quasi patrem imperatoris esse constitui, et cor illius ad gratiam tui præ cunctis pæne mortalibus inclinavi. Ego claves totius universalis Ecclesiæ meæ tuis manibus tradidi, et super eam te mihi vicarium posui, quam proprii sanguinis effusione redemi. Et si pauca sunt ista, etiam monarchias addidi : imo sublato rege de medio, totius Romani imperii vacantis tibi jura permisi. Ego itaque, qui tibi tanta et talia præstiti, legem, sive justitiam in tuo examine non invenio, atque a tuis tribunalibus despectus et inultus abscedo. Si ergo te, piissime domine, is qui judicaturus est vivos et mortuos, his verbis impeteret : quid ad hæc tua sanctitas excusationis opponeret? quid allegationis, quid defensionis ad purgandum se coram eo, qui argumentatione non fallitur, inveniret? Jam itaque zelus faciendæ justitiæ sacratissimum vestræ clementiæ pectus accendat : jam vigor Ecclesiasticæ disciplinæ in ultionem se plectendi criminis exerat, et in expoliato homine Christum suo juri, contempta impiorum hominum tergiversatione, restituat. Exhibeatur misero cum sacerdotali pietate justitia : prodeat in perversum cum regiæ animadversionis severitate censura : quatenus qui tibi tradidit in hominibus potestatem, in semetipso experiatur legalis justitiæ defensorem. Parce ori meo, venerabilis pater, nec homo hominis humiliter suggerentis verba fastidi, cum et ipse omnipotens Deus dicat : Venite, et arguite me». Hæc ad Victorem Pontificem Petrus. Quam Epistolam accepimus ex Cassinensi Bibliotheca, opera Constantini Cajetani, ejusdem ordinis monachi.

4. *Petro abbate Cassinensi abdicante, eligitur Fridericus, qui et cardinalis creatur.* — Alia adhuc causa tunc detinuit occupatum Victorem Pontificem ex obitu Richerii abbatis Cassinensis, et subrogatione præpropere facta Petri in locum ejus, indigne ferentem, nihil ea de re se redditum certiorem. Quousque autem ista progressa sint, audi Leonem : « Et quoniam (ut superius diximus) eam abbatis ordinationem indigne tulerat Victor papa, comperto quod non omnes monachi in eam electionem consensissent, occasionem nactus, quasi minus canonice electus esset, mandat ei, ut Romam cum duodecim monachis ad se protinus pergat, atque de sui ordinatione opportunam sibi rationem reddat. Cumque ut jussus fuerat abbas illum adiisset, vix post biduum ad illum cum duobus tantum fratribus ingredi permissus est. Honorifice tamen susceptus, cum inter loquendum commotionem suam interdum Apostolicus significaret, redire tandem ad monasterium jubetur, ut ibi coram conventu sive per seipsum, idem Pontifex, sive per nuntios suos causa illa plenius discussa, demum quid canonicum esset ipse definiret. Igitur abbate ad monasterium regresso, non multo post ex parte papæ missus est Humbertus episcopus, dato illi præcepto, ut diligentissime discussa electionis causa, si quam forte occasionem reperisset, abbatem sine mora deponeret. Qui si forte contradicere ulla ratione præsumeret, tam ipsum quam et fautores omnes Apostolica excommunicatione feriret. Ita ad subjugandum sibi monasterium papa animum vehementer incenderat, cum nemo ante illum ex Romanis Pontificibus id attentasset, sed electio libera semper monachis fuerit, sola confirmatione ad papam pertinente.

5. « Ipso itaque sanctæ Pentecostes die, prædictus Humbertus capitulum fratrum ingressus, Apostolicam illis benedictionem, si sint obedientiæ filii, nuntiat. Ea die nihil ab eo quæsitum, sed Pascha solemniter celebrato, secunda feria cur venisset aperuit : et quid olim Apostolico de illis illorumque abbate relatum fuerit, retulit : se itaque adesse, ut rei exploret veritatem. Responsum a senioribus est, Cassinensis abbatis electionem et auctoritate regulæ, et Apostolica concessione ad neminem omnino mortalium, præterquam ad monachos solos pertinere : liberam auctore Deo domum istam nulli conditioni obnoxiam esse : electionem, quam concorditer fecerant, ratam omnimodis atque canonicam, et ex regulæ præcepto et auctoritate præcedentium omnium summorum Pontificum se fecisse; nulli ambitionum locum aliquem in ea ordinatione fuisse; neminem de suis aut honestiorem, aut religiosiorem, aut omnino meliorem quam eligerent, inventum esse; invito illi et renitenti officium impositum fuisse, omnes unanimiter in ejus electione fuisse concordes, seditionis consuetudinem, Dei gratia, in hoc monasterio nunquam fuisse; nullius demum imperio alterum ut recipiant, se unquam passuros ». Schismatis semen jacitur, cum etiam Romano Pontifici velint esse negatum, eligere posse, si velit, Cassinensem abbatem : inaudita hactenus in monachis arrogantia. Sed pergit auctor : « Hujusmodi percepta ratione, episcopus tacuit, nihil quod contradiceret habens. Eo etiam die ita a capitulo discessum est [1].

6. « Interea ex fratribus quatuor indigne id ferentes, solumque ad abbatem deponendum Apostolicum nuntium venisse putantes, ignaro abbate, nescientibus cæteris, imprudenter clam directis nuntiis, omnes terræ hujus habitatores ad arma excitos, die altera, quasi in abbatis auxilium evocant. Cum ecce postridie a capitulo cum omni pace

[1] Leo Ost. l. II. c. 96.

surgentibus, variis armata telis advenit multitudo frementium, et qui essent qui vellent abbatem deponere, cum clamore inquirentium, eosque perdere cupientium. Quod etiam forte fecissent, nisi egressus ad illos abbas, vix tandem eorum sævitiam et impetum ratione frænasset, adjiciens : Hactenus nemo mihi officium abbatis auferre potuit, sed vos hodie vestra stultitia plane mihi illud eripuistis. Quod profecto verissimum fuit. Nam prædictus episcopus jamjamque recedere, nulla super ejus ordinatione inventa contradictione, parabat. Hac igitur sola tandem occasione reperta, omnes pariter fratres in abbatis cubiculum evocat, ac de tanta sibi, Romanis scilicet nuntiis, ante ipsas Romanorum januas facta injuria queritur. Huic et monachi juncti, sibi quoque eamdem factam testantur injuriam, nolle se amplius abbatem, qui non sibi, sed sæcularibus armis consideret, asseverantes. Inde simul omnes in capitulum redeunt. Ubi cœpit Humbertus sub districti anathematis præcepto perquirere, quinam fuissent tantæ seditionis auctores. Et cum abbas ac cæteri fratres hujus rei se prorsus ignaros constanter faterentur, et ille id inquirere omnino persisteret ; surgentes tandem illi quatuor fratres, de more monasterii, terræ humiliter prostrati, se solos, ignorantibus cæteris, hujus facinoris auctores fuisse confessi sunt. Commoti fratres monasterii, e claustris illos continuo deturbant, et apud hospitii domum in graviori culpa eos constitui mandant. Abbas interea Humbertum latenter alloquitur : libenter se officio cessurum pollicetur, dari sibi locum ubi decenter possit vivere flagitans.

7. « Tertia vero post hæc die, coram cunctis fratribus in Ecclesiam veniens, ac virgam super altare deponens, officium et hoc monasterium deseruit : postridie vero, id est, feria sexta post Pentecosten, in capitulum fratres conveniunt, ac præsidente Humberto, Apostolicæ Sedis legato, cœperunt de eligendo sui abbate tractare. Uno igitur tandem consensu parique voluntate Fridericum omnes pariter eligunt, qui tum et nobilitate et sapientia magna pollebat, ejusque monasterii monachus erat. Id cum Humbertus quoque approbasset, ab eo mox fratribus traditus, ingenti gaudio et exultatione omnium, de more monasterii, abbas electus est ». Quisnam autem, quantusque fuerit iste Fridericus, idem auctor pluribus declarat : quæ cum nos superius attigerimus, hic repetere prætermittimus. Pergit vero idem auctor post pauca in hunc modum : « Post decem igitur dies, paratis omnibus itineri necessariis, secum octo fratribus sumptis, una cum episcopo Humberto consecrationis gratia Pontificem in Tusciam adiit. Super quo dum papa plurimum exhilaratus esset, omnia illi per ordinem quæ gesta essent retulerunt, religionem conversationemque nostrorum, et loci hujus dignitatem Humberto multum collaudante.

8. « Sabbato itaque jejunii mensis Junii (Fridericus abbas), presbyter card. tituli S. Chrysogoni ordinatus, in nativitate demum S. Joannis abbas consecratus est, atque usque ad sancti Apollinaris festum cum Apostolico ipso remoratus. Quo etiam tempore privilegium ab eo per manus Humberti accepit, quo translatam ad se a Petro abbatiam saniori consilio idem Apostolicus valde collaudans, hanc illi ex majorum usu Apostolica auctoritate affirmavit : usum quoque illi sandaliorum ac cæterorum insignium, juxta quod sanctus papa Leo dudum abbati Richerio concesserat, contulit. In omni præterea episcoporum principumque conventu superiorem abbatibus omnibus sedem, et in consiliis eorum atque judiciis, priorem nihilominus sui ordinis hominibus sententiam illi pariter et ejus successoribus omnibus Apostolica auctoritate firmavit. Quod et ipse postmodum similiter Pontificatus sui tempore, cœnobio huic, et per ipsum omnibus deinceps hujus monasterii abbatibus canonice promovendis, solemni cum privilegio in perpetuum delegando roboravit. In quo etiam præter cætera, seditiones, quas dicunt Levas, seu prædationes, quas hic in abbatis dormitione fieri solere compererat, ne ulterius fierent severissime interdixit.

9. *Idem, mortuo Victore, ad summum evehitur Pontificatum nomine Stephanus.* — « Cumque petita remeandi licentia Romam venisset [1], Dominica sequenti apud sanctum Petrum missam solemniter celebrans, magna Romanorum stipatus multitudine, ad titulum suum, de more cardinalium, cum laude perductus est. Inde ad Pallariam, ubi hospitabatur, eadem frequentia officii deductus est. Ubi cum usque ad quintam feriam comparandorum ornamentorum causa substitisset, paratisque omnibus Urbe egredi pararet : repente Bonifacius Albanensis episc. ex Tuscia veniens, Romani Pontificis obitum nuntiavit ». Defunctum Florentiæ ibique sepultum, idem Leo Ostiensis testatur [2]. Mortuum Victorem Pontificem vicesima octava Julii tradit Lambertus ; vacasse vero Sedem usque ad diem secundam mensis Augusti Leo Ostiensis affirmat. Qui de subrogatione successoris hæc subjicit :

10. « Hoc Fridericus consternatus nuntio, substitit, et ita demum frequentari a Romanis tam clericis quam laicis cœpit. Reliquum itaque diei ejus et nox integra cum sequenti die in hujusmodi peracta consiliis, rogatus quid facto opus esset, quem eligere ad tantum Pontificatum deberent : quinque illis personas in his partibus quæ digniores essent proposuit, ut ex his quem vellent eligerent, nempe Humbertum Sanctæ-Rufinæ episcopum, episcopum Velitrensem, Perusinum, Tusculanum, et Hildebrandum Ecclesiæ Romanæ subdiaconum (archidiaconum). Sed cum Romani neminem ex iis sibi idoneum videri dicerent, eique hunc apicem largiri se velle assererent : De me,

[1] Leo Ost. l. II. c. 98. — [2] Ibid. l. III. c. 8. in fin.

inquit ille, non potestis agere, nisi quod permiserit Deus: et absque illius nutu istud mihi nec dare, nec auferre potestis. Fuere tamen qui Hildebrandum adhuc apud Tusciam, ubi fuerat cum papa, morantem, opportune exspectandum dicerent: cæteri moras nullas nectendas esse judicantes, uno consilio et voluntate concordi mane summo ad abbatem conveniunt, eumque per vim Pallaria eductum eligendum ad Basilicam S. Petri quæ ad Vincula dicitur, pertrahunt: ubi electione celebrata, Stephanum eum (quoniam S. Stephani papæ nempe die secunda Augusti, celebritas ipso die agebatur) appellarunt. Sicque lætante Roma summis cum laudibus ad Lateranense patriarchium illum deducunt. Die vero altera illucescente, cardinalibus omnibus cum clero populoque Romano ad eum concurrentibus, apud B. Petri Basilicam ingenti lætitia omnium summus universalisque Pontifex consecratur. Post hæc missis ad monasterium fratribus, duobusque tantum sibi ad serviendum retentis, mandat præposito nostro, ut cum duodecim monachis, quos ipse litteris notabat, ad se protinus pergat, ut et de se et de illis communiter consulant. Profecti omnes, ut jusserat, post dies ferme decem reversi sunt ». Hæc Leo Ostiensis qui proxime hæc cuncta oculis vidisse potuit. Quæ autem, ubi creatus est Pontifex, Stephanus egerit, ab eodem auctore sic accipito:

11. « Quatuor itaque mensibus Romæ remoratus, et crebris Synodis clerum Urbis populumque conveniens, maximeque conjugiis clericorum et sacerdotum, consanguineorumque copulationibus tollendis insistens; tandem in festivitate sancti Andreæ ad monasterium cum plerisque Romanis reversus, usque ad festivitatem sanctæ Scholasticæ moratus hic est, nempe usque ad decimam Februarii. Et quoniam vitium proprietatis paulatim a prioribus annis irrepserat; cœpit omnibus modis insistere, opportune importune, arguens, obsecrans, increpans, et districtius inhibens, ut prædictum hinc vitium juxta mandatum regulæ radicitus velleret. Quod ex parte maxima fecit. Tunc et Ambrosianum cantum in ista Ecclesia cani omnino interdixit ».

12. *Abbas Cassinensis eligitur Desiderius.* — Quemnam autem, ipso agente, creverint monachi tunc abbatem, idem Leo alibi sic narrat[1]: « Cum vero idem Apostolicus post menses ferme quatuor ad monasterium venisset, gravi paulo post languore detentus, ad extrema fere perductus est. Accersitis itaque senioribus monasterii, ut quem vellent abbatem eligerent mandat. Sed cum varia primo sententia esset, communi tandem voto omnes ad expetendum Desiderium conspirant, ipsumque sibi a summo Pontifice in patrem constitui exorant. Cumque hanc electionem Apostolicus quoque valde probasset (dudum enim illum tempore sancti Leonis papæ cognitum habuerat, ac postmodum illi in monasterio familiarissimus fuerat) eam ita sua auctoritate confirmavit, ut diceret: Licet multi in eo monasterio boni spiritualesque essent viri, magnaque prudentia præditi, neminem tamen ad id onus subeundum aptiorem eligere illos potuisse ». His auditis, Petrus Damiani scripsit tunc ad Desiderium creatum abbatem Cassinensem Epistolam, cujus est exordium: « Sacra testatur historia etc. » Qua monuit eum, quomodo in ea abbatis functione se gerere debeat, monens inter alia frequenter offerre incruentum sacrificium. Sed et aliam ad eumdem dedit Epistolam de fugienda jactantia. Incipit: « Licet ignis circumposita quæque corripiat etc. » At ita electionem successoris abbatis Pontifex voluit celebrari, non quidem ut tunc ipsi viventi Pontifici abbas electus succederet, sed post obitum suum. Voluit enim vivens esse sicut Pontifex, ita Cassinensis abbas, exemplum prædecessoris secutus, qui cum esset episcopus Eistetensis, ipso vivente neminem voluit ordinari ejus Ecclesiæ episcopum successorem. Quæ hæc autem secuta sunt de legatione Constantinopolim adornata, dicturi sumus suo loco anno sequenti, quo decerni contigit.

13. *Concilia in Urbe, Petri Damiani scriptis et eloquentia illustrata.* — Quod autem Leo dicit ab eodem Pontifice celebrata fuisse istis quatuor mensibus suæ in Urbe commorationis plura Concilia, his interfuisse Petrum Damiani, quem liquet hoc anno Romæ fuisse præsentem, possumus existimare: quem etsi constat hoc anno creatum episcopum cardinalem, tamen cum esset tantummodo monachus, nondum cardinalis, pluribus Synodis interfuit. Consuevisse interdum vocari ad Concilia insignes monachos, plurima exempla declarant; ipseque in Apologetico, quem scripsit de contemptu sæculi ad Albifonem et Petrum, hoc testatur, dum monet monachos quantum possint abesse, vocatos licet a conventibus synodalibus.

14. Cæterum etsi adhuc tantum monachus Petrus (ut ipse asserit) in synodalibus conventibus refractarios interdum est passus episcopos, a Romanis Pontificibus probe auditum, susceptumque sermonem ejus, et uti divinum oraculum observandum esse propositum, Leonis papæ recitata superius scripta ad eum Epistola docet: ipseque rursum in Epistola ad Gislerium Auximanum episcopum satis ostendit, dum in conventu synodali questus adversus eos, qui monastico relicto habitu ad sæcularem vitam redibant, hæc de his habet: « Nuper autem, cum te corporali valetudine laborante, Romanæ Synodo me interesse contingeret, hujusmodi rei notitiam Domino papæ suggerere congruum judicavi. Ille autem, utpote vir sanctissimus, sincerissime charitatis viscera, quæ in templo sui pectoris viget, rem valde perdoluit, et mox congruum immanissimo vulneri remedium adhibere curavit. Itaque, quia ad executionem hujus negotii idoneorem in illis partibus virum nequit adsciscere, suas ad te litteras censuit destinare,

[1] Leo Ost. l. III. c. 8.

quatenus prævaricatores illos tu secundum prudentiæ tuæ facundiam convenires, obedire volentes ad suum propositum revocares: qui vero rebelles existerent, perpetua anathematis sententia ferirentur ».

15. Quanta autem animi constantia orisque libertate tunc invectus sit in eadem Synodo in episcopum, qui hujusmodi favere desertoribus dicebatur, idem Petrus pergens ita testatur : « Dominum autem Guidonem Numanum episcopum in prædicto Concilio reperi. Quia ille, ut nosti incitamenta præbere huic vitio dicebatur (fateor peccatum meum) dure illum censurare præsumpsi. Ille nimirum vir dignæ humilitatis et patientiæ, non solum sacris eloquiis, sed etiam liberalium artium studiis eruditus, insultantem quidem me patienter tulit; objecti vero criminis culpam negando, detestando, Dei testimonium implorando, disertissime propulsavit. Ultro enim pro me cœpit verborum tela dirigere, qui adversum me falso dicebatur eatenus dimicare ». Porro synodalem invectivam illam, in episcopum a se scriptam, ad dictum Auximanum episcopum misit, ut licet frustra adversus innocentem illum episcopum emissa fuisset, tamen ut sic vulgata perculeret ubique noxios prævaricatorum hujuscemodi defensores. Incipit : « Cur adversum te, venerabilis episcope Maure etc. » In fine autem se tantum monachum, nondum fuisse episcopum, sic perorans ostendit : « Non te pudeat errorem tuum minoris fratris redargutione corrigere, cum non ignores Apostolorum minimum ipsi Apostolorum principi in faciem restitisse [1]. Et si forte respondeas, quia Paulus licet minimus, tamen fuerit coapostolus, ego autem non coepiscopus, audi saltem quid Dominus hominibus dicat [2] : Venite, inquit, et arguite me. Si ergo Dominus ut ab hominibus redarguatur invitat : satis dignum est ut homo correptus ab homine, zelum charitatis æquanimiter ferat ». Hæc Petrus. Quibus intelligas, qualis fuerit in episcopos ipse monachus adhuc, in conventibus synodalibus. Quo magis credendum est, ad absterrendos suos ab hujusmodi cupidine monachos, ea recitata superius quæ semel ipsi accidissent, in exemplum adduxisse.

16. Quod rursum ad Concilia ub Stephano tam brevi spatio temporis celebrata pertinet, in uno ipsorum adversus clericos concubinarios sancitum ab eo fuisse decretum, satis ipse Petrus significat, dum adversus eosdem ad Taurinensem episcopum scribens, ejusmodi lugubrem de uno ex ipsis historiam recitat, dicens : « Alio quoque tempore, cum papa Stephanus, qui zeli Phinees æmulabatur ardorem, omnes clericos Romæ, qui post interdictum papæ Leonis incontinentes extiterant, de conventu clericorum et choro Ecclesiæ præcepisset exire ; ut quanquam, relictis feminis, per pœnitentiæ se lamenta corrigerent, tamen quia sancto viro inobedientes fuerant, et de sacrario ad tempus exirent, et celebrandæ missæ licentiam de cætero non sperarent.

17. « Juxta canonicam B. Cæciliæ trans Tiberim constitutam presbyter habitabat, qui nec feminam ullo modo acquiescebat abjicere, nec unquam poterat hæc statuta nisi vana prorsus et frivola judicare. Quadam itaque die, dum incolumis, vegetus ac robustus existeret, vespertinis horis ad quiescendum se in lecto composuit : sed repentina divinæ ultionis animadversione percussus, mane repertus est cadaver exanime. Illico præfatæ canonicæ religiosus certe conventus duos ad me clericos direxerunt, quid tali deberent mortuo consulentes. Nos si rem recte tenemus, consilium dedimus, ut eum quidem, quia presbyter fuerat, penes Ecclesiam sepelirent, sed nullum ei vel hymnorum vel psalmodiæ officium redderent, quatenus et incestis terror accresceret, et castitatis gloria germinantius pullularet, et certe dignum videretur, ut mortuus (juxta Prophetam [1]) sepulturam possideat asini, qui dum viveret, humana contempsit lege constringi, etc. » Hæc Petrus Damiani Romæ tunc scribens.

18. *Petrus Damiani episcopus cardinalis creatus insignem ad collegas admonitionem scribit.* — Quem abstractum ab eremo idem Stephanus creavit episcopum cardinalem Ostiensem. Testatur id quidem Leo in Chronico Cassinate [2] : testatur id ipse Petrus in Epistola ad Nicolaum papam de dimittendo episcopatu, cum vim se passum queritur, et vim inferentem ipsum Stephanum Romanum Pontificem suum appellat persecutorem, post cujus obitum nunquam cessavit ipse Petrus, ut se abdicaret episcopatu. Hæc ut melius percipias, accipe verba ipsius, ad eumdem Nicolaum papam scribentis : « Post sanctæ memoriæ domni Stephani vestri quidem decessoris, mei autem persecutoris obitum, ego a me protinus episcopatum non canonice traditum, sed violenter injectum, funditus abscidissem. Meministis etiam, domine mi, quot querelas coram vobis sæpe deposui, quot gemitus : quot denique profunda suspiria ex imis visceribus traxi, quotiens etiam uberibus lacrymis tristia ora rigavi. Veruntamen apud vos tunc non obtinui missionem, quia Romanæ Ecclesiæ, quæ ruinam minari videbatur, id utilitas non poscebat. Nunc autem, etc. » Hæc ipse easdem sæpe querelas iterans, in Epistola præsertim ad Alexandrum papam electum, et Hildebrandum archidiaconum, qua se invitam et renitentem creatum cardinalem episcopum contestatur.

19. Cum autem ipse Petrus episcopus cardinalis creatus esset, in eminentioris loci specula constitutus, cuncta longe lateque lustrans oculis, plurima quæ sibi displicerent corrigenda conspexit. Quamobrem de his omnibus voluit fratres

[1] Gal. II. — [2] Isai. I.

[1] Jer. XXI. — [2] Leo Ost. l. II. c. 10.

commonuisse collegas, quibus pariter quales esse deceret formam insinuat. Scribit autem ad coepiscopos cardinales, quod iidem in Romana Ecclesia præcipue eminerent. Epistola sic se habet :

« Venerabilibus in Christo sanctis episcopis, Lateranensis Ecclesiæ cardinalibus Petrus indignus intimæ devotionis affectum ».

Quod autem in limine ipsius Epistolæ titulo hactenus inaudito hæsitantem lectorem videre videor : hic antequam ipsam reddamus Epistolam, necessitas incumbit, ut quæ esset horum temporum Romanæ Ecclesiæ forma, ex scripto antiquo Vaticano Codice sacrorum rituum describamus. Sic enim se habet : « Sunt in Ecclesia Romana (Romæ scilicet) quinque Ecclesiæ patriarchales. Prima est Ecclesia Lateranensis, quæ et Constantiniana et Basilica Salvatoris diverso nomine nuncupatur.

« Hæc habet septem cardinales episcopos, hosque dictos episcopos collaterales, itemque et hebdomadarios, eo quod singulis hebdomadibus per vices expleant munus Pontificis. Episcopi cardinales erant hi : episcopus Ostiensis, episcopus Portuensis, episcopus Sanctæ-Rufinæ sive Silvæ-Candidæ, episcopus Albanensis, episcopus Sabinensis, episc. Tusculanus, episcopus Prænestinus.

20. « Alia patriarchalis est sanctæ-Mariæ, Major dicta, in qua habet septem cardinales presbyteros, scilicet cardinalem SS. Apostolorum Philippi et Jacobi, S. Cyriaci in Thermis, sancti Eusebii, sanctæ Pudentianæ, sancti Vitalis, sanctorum Petri et Marcellini, et S. Clementis.

« Alia patriarchalis Ecclesia S. Petri, in qua item septem sunt presbyteri cardinales, scilicet sanctæ Mariæ trans Tiberim, S. Chrysogoni, sanctæ Cæciliæ, sanctæ Anastasiæ, S. Laurentii in Damaso, sancti Marci, sanctorum Martini et Silvestri.

« Alia Ecclesia patriarchalis est Basilica sancti Pauli, in qua sunt cardinales sanctæ Sabinæ, sanctæ Priscæ, sanctæ Balbinæ, sanctorum Nerei et Achillei, sancti Sixti, sancti Marcelli, sanctæ Suzannæ.

« Quinta patriarchalis erat S. Laurentius extra muros, in qua sunt hi cardinales, sanctæ Praxedis, sancti Petri ad Vincula, S. Laurentii in Lucina, sanctorum Joannis et Pauli, sanctorum quatuor Coronatorum, S. Stephani in monte Cœlio, S. Quirici.

« His autem patriarchalibus Ecclesiis præfecti erant hi, Lateranensi primus episcopus collateralis, sanctæ Mariæ Majori archipresbyter cardinalis, sancto Petro archipresbyter cardinalis, Ecclesiæ sancti Pauli abbas cardinalis, Ecclesiæ sancti Laurentii abbas cardinalis.

21. « Sunt præter titulos diaconiæ, iisque præfecti diaconi cardinales, dicti regionarii, iidemque numero duodecim. Diaconiis regionariis præfecti item diaconi palatini sex : hi præsunt diaconiis, quæ sunt sancta Maria in Dominica, cui præest archidiaconus, sancta Lucia ad septem Solia, sancta Maria Nova, sancti Cosmas et Damianus, sanctus Hadrianus, sancti Sergius et Bacchus, sanctus Theodorus, sanctus Georgius, sancta Maria in schola Græca, sancta Maria in Porticu, sanctus Nicolaus in Carcere, sanctus Angelus in Foro piscario, sanctus Eustachius, sancta Maria in Aquiro, sancta Maria in Via lata, sancta Agatha in Equo marmoreo, sancta Lucia in capite Suburræ, sancti Viti in Macello. Est munus diaconorum regionariorum cantare Evangelium in Stationibus, palatini cantant Evangelium in Ecclesia Lateranensi.

22. « Subdiaconi sunt omnes numero viginti et unus, septem regionarii, qui Epistolas et Lectiones cantant in Stationibus, septem palatini, qui idem munus præstant in Ecclesia Lateranensi, septem alii, qui dicuntur schola Cantorum, qui cantant tantummodo quando summus Pontifex celebrare consuevit.

« Sunt in Urbe abbatiæ viginti duæ, videlicet sancti Cæsarii in Palatio, sancti Gregorii in clivo Scauri, sanctæ Mariæ in Aventino, sancti Sabini episcopi, sanctorum Alexii et Bonifacii, sanctorum Priscæ et Aquilæ, sancti Sabbæ, sancti Tiburtii, sanctorum Cosmæ et Damiani in Vico aureo, sancti Silvestri inter duos hortos, sanctæ Mariæ in Capitolio, sancti Basilii juxta palatium, sanctæ Agathæ, sancti Laurentii in Paneperna, sancti Thomæ juxta forum Claudii, sancti Blasii inter Tiberim et portam S. Petri, sanctæ Trinitatis Scotorum, S. Valentini juxta Pontem, sanctæ Mariæ in Capite aureo, sanctæ Mariæ in Pallaria, sanctæ Mariæ juxta sanctum Petrum ad Vincula.

23. « Insuper præter septem collaterales episcopos, erant alii episcopi, qui dicuntur suffraganei Romani Pontificis, nulli alii primati vel archiepiscopo subjecti, qui frequenter ad Synodos vocarentur. In Campania : Tiburtinus, Anagninus, Signinus, Ferentinus, Alatrinus, Verulanus, Soranus, Fundanus, Cajetanus, Tarracinus. In Marsis sunt hi : Furconensis, Marsicanus, Valvensis, Theatinus, Pennensis, Aprutinus. In Tuscia sunt hi : Nepesinus, Sutrinus, Civitensis, Hortanus, Balneoregiensis, Urbevetanus, Viterbiensis, Castrensis, Suanensis, Clusinus, Perusinus, Castellanus, Aricinus, Grostetanus, Volaterranus, Senensis, Lucanus, Pistoriensis, Florentinus, Fesulanus, Lunensis. In Umbria et Marchia : Spoletum, Assisium, Fulginas, Nucerinus, Eugubinus, Reatinus, Tudertinus, Amerinus, Narniensis, Interamnensis, Esculanus, Firmanus, Camerinensis, Auximanus, Humanus, Anconitanus, Esinus, Senogalliensis, Fanensis, Pisauriensis, Forosemproniensis, Calliensis, Urbinas, Ariminensis, Ferentanus ». Hæc de Ecclesiæ Romanæ hujus temporis statu. Ut non mireris, si audis ipsum Petrum Damiani Ostiensem episcopum, primumque episcoporum collateralium præfectum cæteris, ad coepiscopos sibi ordine inferiores ejusmodi admonitionem conscribere eo, ut audisti, titulo :

24. « Venerabilibus in Christo sanctis episcopis

Lateranensis Ecclesiæ cardinalibus, Petrus indignus intimæ devotionis affectum.

« Castrensium specularum, turriumve custodes, ut se promptius exhibeant, intempesta nocte pervigiles, clamosas sibimet invicem sæpe dirigunt voces; sic itaque dum alios excitant, semetipsos utique ad peragendas excubias vigilantiores servant. Ego quoque, qui pro castris Ecclesiasticæ militiæ stantium utcumque particeps esse coactus sum, ad vos, venerabiles fratres, ita conscribo, et impolito stylo quasi raucis vocibus perstrepo, non ut vos sopor deserat, utpote strenue vigilantes, sed ut me potius excitem sub torpore desidiæ ignobiliter oscitantem. Sæpe namque melius ipsi discimus dum dicimus, et quasi proprio ore compellimur exequi quod aliis inculcamus, Salomone attestante, qui ait [1] : « Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum.

25. « Videtis itaque, dilectissimi, quia totus mundus pronus in malum, per lubrica vitiorum in præceps ruit, et quanto fini suo jamjam vicinius appropinquat, tanto graviorum super se quotidie criminum moles exaggerat. Ecclesiastici siquidem genii ubique pæne disciplina negligitur, debita sacerdotibus reverentia non præbetur, canonicæ sanctionis statuta calcantur, et soli terrenæ inhianter explendæ digna Deo cura servitur. In fœderandis porro conjugiis legitimis ordo confunditur, et (o nefas!) ab eis in veritate Judaice vivitur, qui superficietenus Christiano vocabulo palliantur. Enimvero ubi rapinæ desunt? ubi furta caventur? qui perjuria? qui lenocinia? qui sacrilegia metuunt? qui denique perpetrare quælibet atrocissima crimina perhorrescunt? Jamdudum plane virtutum studiis repudium dedimus, omniumque perversitatum pestes, velut impetu facto, feraliter emerserunt. Sed ne tanquam cothurnati tragœdiam videamur attollere, sufficiat nobis Apostolica duntaxat super his verba referre. Nam velut prophetiæ depromit oraculum dicens [2] : Hoc autem scitote, quod in novissimis diebus erunt tempora periculosa, et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes quidem speciem sanctitatis, virtutem autem ejus abnegantes.

26. « Inter hæc ergo tam profunda periclitantis mundi naufragosa discrimina, inter tot immane patentes humanæ perditionis voragines, unicus et singularis portus Romana patet Ecclesia, et (ut ita fatear) pauperculi piscatoris est parata sagena [3], quæ omnes ad se sincere confugientes de procellarum intumescentium fluctibus eripit, et in littore salutaris quietis exponit. Hinc est quod ipsa Ecclesia excellentioribus præ cæteris totius orbis Ecclesiis nititur privilegiis, sed et mysticis etiam instituta atque disposita non ambigitur sacramentis. Nam ut de pluribus pauca perstringam, Lateranensis Ecclesia sicut Salvatoris est insignita vocabulo, qui nimirum omnium caput est electorum : ita mater, et quidam apex ac vertex est omnium per orbem Ecclesiarum. Hæc septem cardinales habet episcopos, quibus solis post Apostolicum sacrosanctum illud altare licet accedere ac divini cultus mysteria celebrare. In quo nimirum illud Zachariæ continetur evidenter oraculum [1] : Ecce, inquit, lapis quem dedi coram Jesu. Super lapidem unum septem oculi sunt. Lapis autem iste illa proculdubio petra est, de qua verus Jesus Petro pollicetur dicens [2] : Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Septem igitur oculos habet hæc petra, quia totidem sancti Spiritus donis sancta perfulget Ecclesia, quibus nimirum velut candelabrum aureum inextinguibiliter rutilans, ignorantiæ tenebras effugat, et ad contemplandum justitiæ solem hominum mentes illustrat. De quo idem Propheta [3] : Vidi, ait, et ecce candelabrum aureum totum, et lampas ejus super caput ipsius, et septem lucernæ ejus super illud. Quod utique sacramentum et beatus Joannes in Apocalypsi se didicisse non tacuit, cui dictum est [4] : Mysterium septem stellarum quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea : septem stellæ, angeli sunt septem Ecclesiarum, et candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

27. « Hæc igitur ad honorem condita sancti Salvatoris Ecclesia, culmen ac sublimitas totius Christianæ religionis effecta (ut ita dixerim) Ecclesia est Ecclesiarum, et sancta sanctorum. Habet autem altrinsecus beatorum Apostolorum Petri et Pauli diversis quidem locis constitutas Ecclesias, sed sui compage sacramenti (quia videlicet in quodam meditullio posita, quasi caput membris supereminet) indifferenter unitas. His itaque tanquam expansis divinæ misericordiæ brachiis, summa illa et universalis Ecclesia omnem ambitum totius orbis amplectitur : omnes qui salvari appetunt, in maternæ pietatis gremio confovet et tuetur. Hac Jesus sacerdos, summus videlicet Pontifex, arce subnixus, totam in orbe terrarum Ecclesiam suam in sacramenti unitate confœderat, ut unus sacerdos, una merito credatur Ecclesia; unde per Prophetam dicitur [5] : Ecce vir, Oriens nomen ejus, et subter eum orietur, et ædificabit templum Domino. Et ipse construet templum Domino et portabit gloriam, et sedebit, et dominabitur super solio suo, et erit sacerdos super solio suo. Sed quia nobis non est propositum cuncta figurarum mysteria illius Ecclesiæ comprehendere, hæc aliis consideranda relinquimus : ad exhortationis vero seriem, sicut instituimus, articulum reflectamus.

28. « Nos itaque, fratres mei, (ut de me vobis

[1] Prov. XVI. — [2] 2. Tim. III. — [3] Sagena sæpe pro navi usurpatur ab auctore.

[1] Zach. III. — [2] Matth. XVI. — [3] Zach. IV. — [4] Apoc. I. — [5] Zach. VI.

audenter interseram) nos, inquam, qui tanquam septem sumus oculi super lapidem unum, qui stellarum portamus imaginem, qui angelorum tenemus per annuntiationis officium, dignitatem : videamus, splendeamus, et verba vitæ populis non solum vocibus, sed et moribus nuntiemus. Sermonem siquidem prædicantium lingua quidem nuntiat, sed vita commendat. Porro, quia ad Lateranense palatium a diversis populis de toto terrarum orbe confluitur, necesse est ut ibi præ ceteris uspiam locis recta semper vivendi sit forma, districta teneatur assidue sub honestis moribus disciplina. Et tanquam si jugiter jaceat in fornace moneta, quæ læsis nummis reformet imaginem : sic in sacerdotali domo omnem depravatæ vitæ suæ debent homines corrigere falsitatem. Quod si ipsius monetæ obliterata vel detrita sit regula, postquam metallis imprimitur, non nummus, sed paracharaximus invenitur. Non ergo quorumlibet hominum tam noxia est quam pravitas sacerdotum, dum proponitur ad exemplum. Nam qui dux itineris constituitur, si ipse in præcipitium labitur, necesse est ut quisquis ejus vestigia sequitur, in ejusdem ruinæ profunda mergatur.

29. « Consideremus interea quid scilicet hac sententia prædicator egregius dicat[1] : Qui episcopatum, inquit, desiderat, bonum opus desiderat. Hic evidenter ostenditur, nil aliud esse pontificem, quam boni operis sectatorem. Non enim dixit, bonam dignitatem vel bonum honorem desiderat; sed, qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Ac si dicat : Qui ad episcopatum anhelat possidendum sine bono opere, inane vult nomen induere, sine rei ipsius veritate. Non ergo constat episcopatus in turritis gebelinorum transmarinarumve ferarum pileis, non in flammantibus martorum submentalibus rosis, non in bractearum circumfluentium phaleris, non denique in glomeratis constipantium militum cuneis, nec in frementibus ac spumantia frænæ mandentibus equis; sed in honestate morum et sanctarum exercitatione virtutum. Moxque subjungit : Oportet episcopum irreprehensibilem esse. Hic tantæ vult esse perfectionis episcopum, ut pæne extra naturam loquatur Apostolus. Quis enim in carne constitutus tam caute vivat, tam se sollicite undique circumspiciat, ut reprehendi aliquando nequeat? Væ his, qui et reprehensibiliter vivunt, et locum irreprehensibilem vivendi adhuc reprehensibilius concupiscunt! Ex his nimirum sunt, qui obliviscentes affectum cognationis et patriæ, sequuntur castra regum per ignota et barbara regna terrarum. Et ad hoc eos impellit pereuntium ambitio dignitatum, quod extorquere non potuit cælestium promissio præmiorum. Ut enim non sint domestica facultate contenti, fiunt apud extraneos peregrini : utque super alios vel feram arripiant ferulam, duram ipsi præpositis exhibent clientelam. Enimvero facilioris exitus fuerat, si pro honoribus venaliter acquirendis pecuniam semel appenderent, quam tot laborum, tot pressurarum molestias sustinerent. Nam cum Propheta de viro justo dicat[1] : Quia excutit manus suas ab omni munere, quis eum a munerum præstatione defendat, qui et seipsum alienæ servitutis imperio subjugat, et insuper in diuturnæ expeditionis impensas facultatum suarum lucra profligat ?

30. « Plane prophetica illa sententia sic exponitur, ut tria dicantur esse munerum genera, scilicet munus a manu, munus ab obsequio, munus a lingua. Siquidem munus a manu pecunia, munus ab obsequio obedientia subjectionis, munus a lingua favor adulationis. Et cum ab unoquoque horum manus excutiendas Propheta denuntiet ; omnibus his manus implicasse convincitur, qui nanciscendæ dignitatis ambitu potestatum sublimium castra sectatur. Nam dum in vehiculis acquirendis diversorumque sumptuum apparatibus non modica summa profunditur, hic proculdubio datæ pecuniæ obnoxius invenitur : qui etiam nulli dubium, quin ei et obsequium præbeat, cui factus assecla, sub tanto laboris et itineris fasce desudat. Postremo dum domino suo blandiri, ejusque voluntati congruere per omnia nititur, sæpe ipsi quibusdam adulationis favoribus assentatur. Porro autem quisquis in dandis accipiendisve dignitatibus ecclesiasticis una duntaxat earum, quæ prædictæ sunt, peste corripitur, simoniacæ hæreseos teneri crimine judicatur. Quam ergo sui afferent excusationem, qui licet verbis non contraxerint venalis pacta commercii, operatione tamen non uno, sed omnibus his probantur laqueis irretiti ? Verumtamen jactant se, et eo gloriantur innoxios, quia nullam talenti summam pro suscipiendis honoribus se pepigere daturos. Sed dic mihi o clerice, quisquis es, si redempto quolibet aureo vase vel prædio, distractor exigeret ut retenti apud te vice pretii hujusmodi sibi sedulitatis impendium exhiberes : numquid non postmodum constanter assereres te, quod acceptum est, justo pretio comparasse ? non videlicet quia pecuniam persolvisti, sed quia servitium præbuisti. Diceres enim, et non hoc fortassis impudenter astrueres, charius emi, dum tanto me labore vexarem, dum toties facultatum mearum sumptus expenderem, quam si semel præfixæ quantitatis pecuniam numerarem. Nequaquam ergo sibi innocentiam spondeant, et a simoniacæ hæreseos maculis se mundos esse confidant, qui licet metalla vibrantia non appendunt, pretium tamen pro suscipiendis honoribus per subjectionis ei obsequium quædam quasi talenta persolvunt. Hæc adversus eos dicta sufficiant, qui negant se venalis reos esse commercii, dum tamen fuerint pro dominationis ambitu dura diu servitute gravati.

31. « Vos autem, dilectissimi, quibus hæc et

[1] 1. Tim. III.

[1] Isai. XXXIII.

alia prava datum est ex Apostolicæ Sedis auctoritate corrigere, vosmetipsos cæteris non modo fidelibus, sed et sacerdotibus quamdam vivendi regulam exhibete. In vita nostra legatur, quid agi, quid vitari conveniat. Ex labiis nostris verba otiosa non effluant, sacerdotalem linguam discreti silentii censura compescat, non joci solvant, non pectus nostrum lætitia immoderata concutiat, puerilis ludus abscedat, mordax eloquentia, urbana dicacitas evanescat : caveantur scurrilia verba, nec aliquando misceantur fabulosa colloquia. Quomodo enim ex ore sacerdotis oratio ad Deum munda dirigitur, quod videlicet proprii sermonis sordibus inquinatur? Aut quomodo inter Deum et homines lingua mediatrix efficitur, quæ iram judicis ex proprio reatu et ipsa meretur? Incassum quippe reus supplicationibus utitur, cum intercessor ipse culpabilis invenitur. Memento te quod sacerdotibus dicitur[1] : Vos estis sal terræ. Sed sicut Veritas dicit : Si sal evanuerit, in quo condietur; exiguo quippe sale multa dulcescunt, (conduntur ad esum scilicet), et parvo sacerdotum numero totius Christianæ plebis eruditur et instruitur multitudo. Sicut enim episcopi duodecim Apostolorum noscuntur obtinere primatum, ita et sacerdotes Ecclesiæ septuaginta discipulorum ordinem repræsentant. Quod profecto mansio illa Israelitici populi in Elim[2] figurate designat. Ibi nimirum duodecim profluebant Apostolici fontes, qui divini verbi imbribus arentia hominum corda perfunderent : ibi septuaginta virebant palmæ, totidem videlicet discipuli, qui mundo diabolicæ tyrannidis servitute depresso, victoriæ Christi palmas inferrent. Illi siquidem fontes palmarum arbores irrigant, qui et sacri Pontificis verbis effluunt, unde cæteri sacerdotes Ecclesiæ in spe cælestium præmiorum sine cessatione virescunt : qui nimirum decuplato septenario numero hoc significare videntur, ut per septiformis gratiæ Spiritum legis Decalogus impleatur.

32. « Quod igitur, dilectissimi, non modo sacerdotes, sed sacerdotum nos decet esse magistros, necesse est, ut vita nostra quasi quædam sit linea, et velut adamantis signaculum, quod vivendi cæteris adhibeat formam. Adamantinum quippe sigillum suam cæteris imprimit, a nullis vero metallis imaginem sumit. Cum igitur ex diversis mundi partibus adventantium nobis ingruit multitudo, cum multimodæ conspersionis homines obstrepunt, cum morigerari sibi quisque nos importune compellunt, vultus noster semper idem : sic festiva quadam serenitate resplendeat, ne, quod absit, in aliquo levitas puerilis erumpat : sic sacerdotalem vultum gravitas natura componat, ne rigorem nimium intuentium infirmitas perhorrescat : sic alios hilaritatis nostræ dulcedo demulceat, ut severitas nostra sese in petulantiam vel lasciviam non resolvat. Ridere quis, vel leviter loqui incipiens, si nos repente conspexerit, verbum supprimat, ori digitum superponat, territus obmutescat. Sic, sic videlicet cum Petro claves Ecclesiæ merito facti participes obtinebimus, dum nosmetipsos certam vivendi formam atque signaculum cæteris fidelibus exhibemus ». Hucusque Petri Damiani ad collegas Epistola, atque familiaris admonitio. Qui enim invitus nolensque penitus ad eam (ut audisti) dignitatem fuit ex eremiticæ vitæ rigore perductus : ad eam, cui assueverat, disciplinæ monasticæ severitatem optavit transformare collegas, ne vel otiosum verbum risumque levem ipsi ore proferrent. Cum vero ista non ita ex sententia sibi succedere intelligeret, cœpit ejuscemodi vitæ generis tædere, et de reditu ad eremum volvere secum sæpe consilia. Sed quod dum viveret, qui eum creaverat cardinalem id sibi non licere cognovit, ad aliud tempus conceptum mente propositum distulit. Quando autem id contigerit, suis locis dicturi sumus.

33. *Stephani papæ Epistola ad Willelmum archiepiscopum Rhemensem.* — Porro hoc eodem anno, ad recens creatum Romanum, Pontificem Stephanum cum Willelmus archiepiscopus Rhemensis Epistolam scripsisset officii plenam, qua ipsi omne studium pollicitus, fidelem in omnibus se fore Ecclesiæ Romanæ spopondit; ad eum ista rescripsit idem Stephanus papa :

« Stephanus episcopus, servus servorum Dei, Willelmo archiepiscopo salutem et Apostolicam benedictionem.

« Promotioni nostræ, sicut nobis scripsisti, non ambigimus te gratulari ; amicitiam quoque sinceram et volumus et optamus inter nos fore perpetuam. Porro obedientiam fidelitatemque quam nobis polliceris te integerrime servaturum, si ut debes et ut te decet servaveris, facis quod faciendum optime scis, quod principalem et communem matrem, non modo nos, revereris in nobis. De Concilio autem Rhemis habendo quid aliud dicendum, nisi quod beatæ memoriæ domnus Victor Dei judicio hinc est raptus, et quod tu, sicut inter nos convenit, non remandasti an in hoc esset regis consensus. Sed et de Bituricensi archiepiscopo, quia dilectus filius noster Hildebrandus, cui illius causa maxime nota est, abest, hoc tantum respondemus, quod eo revertente, et te cum illo ad nos veniente, tam ex hoc quam ex aliis Ecclesiasticis negotiis tuum consilium habebimus. Ne deficias aut frangaris, si adversarios pro fidelitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, imo pro sanctorum canonum defensione pateris, sciens secundum Apostolum, quod in hoc positus sis. Auxilium enim nostrum, et consilium tibi pro justitia agonizanti, tempore nostri Pontificatus, ad quem nullo meo merito videor assumptus, non deerit : et secundum quod oras, orabimus Dominum Jesum, ne a bono proposito aliquando decidas. Cæterum Romæ quinto die post sanctum Pascha Synodum celebraturi, tuam fraternitatem cum suffraganeis ejus

[1] Matth. v. — [2] Exod. xv.

volumus, et auctoritate Apostolica jubemus interesse, absque inevitabili necessitate ». Hucusque Stephani papæ Epistola, quam exscripsimus ex Papirio Massono, qui primus eam ex antiquis membranis in lucem dedit.

Hoc eodem anno in Hispania vir sanctitate celebris, Enocho nomine, ex hac vita migravit, cujus præclara est memoria in Ecclesia Burgensi, penes quam res ab eo laudabiliter gestæ sunt notiores.

34. *Pulso Michaele, Isacius Comnenus occupat imperium Orientis, pluresque leges condit.* — Quod ad res pertinet Orientales, hoc eodem anno, mense Septembri, Michael imperator cum se abdicasset, locum præbuit Isacio Comneno tyranno, qui nullo jure sed violenter imperium invaserat, patriarcha eidem favente, secreto primum, deinde publice etiam id perficere laborante. Erat iste Michael Cerularius, de quo multa superius, quem tradit Joannes Curopalata simulasse invitum consentire Isacio tyrannice invadenti imperium; cum vocatus ab eo, ire nullatenus voluisset. Verum ut exitus comprobavit, volens libensque omni conatu laboravit tyranno imperium stabilire, cooperante eadem cum illo, qui tunc aderat, Theodoro Antiochiæ patriarcha, qui nuper Petro defuncto successerat. Qui igitur nolle assentiri tyranno primum videri voluit Michael Cerularius, idem, inquit Curopalata, non solum particeps, sed cognitus est etiam ejus rebellionis auctor et princeps. Qui et misit legatos metropolitas ad imperatorem, qui suaderent ei imperio cedere, ad propriasque ædes secedere. Quodnam tunc idem Michael imperator egregiæ pietatis specimen dederit, ex eodem Joanne Curopalata rem accipe. Sic enim ait : « Cum vero senex ipse imperator Michael missos ad se metropolitas interrogasset : Et quid pro imperio tradit patriarcha ? et illi respondissent : Cæleste regnum : statim deposita purpura, et cocco tinctis calceamentis, veste privata indutus descendit ». Sed derogat nonnihil tanto operi pietatis Curopalata, cum ista mox subdit : « Hoc autem, inquit, prorsus vere accidisset, ut et ipse cupiebat, et metropolitæ pollicebantur, si simul atque rebellari cœptum est, relicta regia abiisset. Verum cum usque ad bellum permanserit, et tantam suæ gentis cladem videre sustinuerit, deinde fractus et compulsus a civibus, atque invitus imperio cedens : non satis mihi certum, an pro terreno imperio sit mercedem cælestem accepturus. Verum hæc ut Deo placuerit fient ». Ista Curopalata, sed quæ nulla subnixa ratione subsistant.

35. Si enim cuique invadenti imperium tyranno cedere æquum sit, et præmio æterno dignum : quæ ulterius cujuslibet imperii firmitas esse poterit, ad cujus defensionem gladium ei Deus dederit in vindictam malefactorum, ut Apostolus ait [1] ? Non ista docent sacræ leges, neque monent exempla : cum nullus fuerit hactenus Christianissimorum imperatorum, qui præ cæteris in Ecclesia laudem meruerint, qui non adversus insurgentes tyrannos totis viribus se objecerint. Meruit laudem et a Deo primum Michael resistendo, ut decebat legitime a Deo constitutum imperatorem : meruit et laudem cedendo, a sacerdotibus promissione oblata regni cælestis, qui in domum suam se contulit die ultima mensis Augusti, hac decima Indictione. Cum inchoante mense Septembri Isacius Comnenus ab ipso patriarcha solemni ritu coronatus est imperator, virga Assur [1], quæ in primis promotorem suum patriarcham, malorum omnium architectum ambigeret. Sed de his anno sequenti. Sic tyrannice ubi imperium adeptus est, vitio illi a Curopalata adscribitur, quod in nummis signum exprimi illud voluit, quo significaret sua se fortitudine, non divina gratia, esse consecutum imperium : Statim, inquit, « regio numismate Spataphorus imprimitur, non omnia accepta Deo referens, sed propriæ virtuti, et rei militaris peritiæ ». Illud autem laude dignum tunc præstitisse subjicit, quod Ecclesiam in pristinam vindicaverit libertatem, sic inquiens :

36. « Magnæ Ecclesiæ permisit sacras suas res administrare, interdicta prorsus ejus administratione imperio, ita ut neque ad obeunda sacra munera, neque ad habendam sacri thesauri rationem aliquis ab imperatore delectus præesset ; verum a patriarchæ potestate omnia dependerent, et personarum delectus, et rerum administratio ». Hæc Curopalata : ex quibus ejusdem Ecclesiæ pristinam servitutem atque dejectionem considera, qua cæteras Ecclesias minime relaxavit, sed strinxit magis.

37. Ad cohibendam autem avaritiam episcoporum, ejusmodi promulgavit sanctionem [2] : « Majestas mea sanxit, ut tam in ordinatione sacerdotum, quam in canonico antiqua sanctio vigorem obtineat. Neve quid amplius in ordinatione capiat episcopus, qui sacerdotem ordinat, præter septem nummos aureos præstantioris monetæ majestatis meæ : videlicet unum, quando eum simplicem papam sive lectorem facit : tres quando diaconum ordinat, et alios tres, quando sacerdotem. Similiter nomine canonici a vico habente triginta fumaria, similis nummus aureus unus exigatur, argentei duo, aries unus, hordei modii sex, vini mensuræ sex, farinæ modii sex, triginta gallinæ. Ab eo qui fumaria viginti habet, tres aurei ; pro duobus argenteis argenteus unus, agnus (aries) dimidiatus, hordei modii quatuor, vini mensuræ quatuor, farinæ modii quatuor, gallinæ viginti. A vico denique decem habente fumaria, quinque argentei, agnus unus, hordei modii duo, vini mensuræ duæ, farinæ modii duo, gallinæ decem : quemadmodum in veterum exactorum sigillis hæc præscripta sunt,

[1] I. Pet. II.

[1] Isai. X. — — [2] Novel. Imp. l. II.

et majestati meæ consentiens, omnium depositio provincialium probavit ». Ista Isacius.

38. Qui aliam Constitutionem edidit, quæ exulat ab Orientalis juris corpore, qua omnia monasteriorum bona addixit Gisco, relicta tantummodo stirpe Deo servientium monachorum. De qua quidem meminit verbis istis Curopalata : « Quibusdam etiam monasteriis multas possessiones ademit, et relictis monachis idoneis sumptibus ad victum, quos computari jusserat, id quod supererat publico vindicavit. Rem iis qui inconsiderate judicabant, dicentibus ex prompta impietate, et iniquitate ad sacrilegium profectam ; sed nihil absurdi perficiendo committere aliis visus qui illam graviter considerarent, atque spiritualiter, ut aiunt, ut quæ ad paupertatem eos, qui ipsam professi essent, adduceret, et Sybariticas epulas ac delicias auferret, neque tamen iis quæ ad usum necessaria essent privaret, et finitimos, id est, qui propinquos agros haberent, a monachorum molestia et avaritia liberaret. Quod utinam ad exitum ipse feliciter perduxisset, non solum in monasteriis, sed in omnibus rebus ad Ecclesiam omnino spectantibus ». Hæc Curopalata. Cujus judicium ipsa eventa plane fatuum arguerunt, cum adversus ista patrantem imperatorem cælitus ictibus fulminum ab irato numine dimicatum est, ut idem ipse inferius testatur auctor ; adeo ut urgens metus adegerit eum exuere purpuram et induere monasticum habitum, et inter monachos obire servitia monachorum qui monachos ita persequi aggressus est.

Anno periodi Græco-Romanæ 6550. — Anno Æræ Hispan. 1095. — Anno Hegiræ 449, inchoato die 10 Martii, Fer. 2. — Jesu Christi 1057. — Stephani IX papæ 1. — Henrici IV reg. 2. Isaci Comneni imp. 1.

1. *Moritur Victor II PP.* — A num. 1 ad 10. « Rex (sc. Henricus IV) Natalem Domini Ratisponæ celebravit (sc. anno Christi superiori) præsente adhuc Victore papa, qui exinde compositis mediocriter, prout tunc copia erat, regni negotiis, in Italiam regressus, quinto kalendas Augusti migravit ad Dominum », inquit Lambertus Schafnaburgensis in Chronico. Victorem autem II in Tuscia supremum diem obiisse, indicat Leo Ostiensis l. 2, cap. 98, ubi loquens de Friderico in Nativitate sancti Joannis Cassinensi abbate Romæ consecrato, ait, quod cum Roma egredi pararet, « repente Bonifacius Albanensis episcopus ex Tuscia veniens, Romani Pontificis obitum nuntiavit ». Baronius num. 9 asserit, eum defunctum *Florentiæ*, ibique sepultum testari Leonem Ostiensem lib. 3, cap. 8, in fine. Verum eo in loco, non de Victore II, sed de Stephano IX ejus successore id tradit Leo Ostiensis. Ex laudatis porro Leonis Ostiensis verbis liquet, continuatorem Hermanni Contracti male scripsisse, Victorem *Romæ* decessisse. Consecratus fuerat *Victor II* die XIII mensis Aprilis anni MLV ; quare cum omnium consensu hoc anno mortuus sit, idque die vicesima octava mensis Julii, si ejus Sedis duratio a die consecrationis repetatur, sedit annos duos, menses tres, et dies sedecim, die ejus emortuali incluso. Cum itaque nullibi Victori II supra annos et menses tribuantur dies XV, vel dies XVI, sed in tribus ex nostris Catalogis habeantur dies tredecim, conjicere licet eum, decessoris sui exemplo, a die suæ inthronizationis quæ facta fuerit die XVI mensis Aprilis, in quam anno MLV Pascha incidit, annos Sedis suæ dinumerasse. Hic non prætereundum quod observat Onuphrius in Nota ad Platinam, ubi de Clemente II verba facit. « Quatuor sequentes Pontifices (nempe Clemens II, Damasus II, Leo IX, et Victor II), viros quidem sanctissimos, optimos, et de Dei Ecclesia bene meritos, ex imperatoris Henrici III auctoritate creatos, ex horum temporum scriptoribus, Hermanno Contracto in Chronico, Lamberto Schafnaburgense in Hist. Germanica, Ottone Frising. lib. 6, cap. 33, et aliis probatis auctoribus constat. Unde miror, Platinam optimi Pontificis Damasi II famam ita fœdasse. Sed venia dignus est : nam alios auctores minus quam par esset diligentes hac in re forte est secutus, *Martinum* dico et *Galfridum* ». Hæc Onuphrius, vir de Historia Pontificia optime meritus.

2. *Stephanus IX ei succedit.* — A num. 10 ad 14. Leo Ostiensis lib. 2, cap. 97, narrat, *Fridericum*, paulo antequam abbas Casinensis consecraretur, a Victore II creatum fuisse cardinalem presbyterum tituli Sancti-Chrysogoni, nempe *sabbato jejunii, mensis Junii.* Tum cap. sequenti de ejusdem Friderici in summum Pontificem electione agit,

ut legere est apud Baronium num. 10, « ubi electione celebrata (nempe in Basilica Sancti-Petri) Stephanum eum, quoniam S. Stephani papæ celebritas ipso die agebatur (nempe secunda die mensis Augusti) appellarunt, etc. Die vero altera illucescente (sc. die III ejusdem mensis) cardinalibus omnibus cum clero populoque Romano ad eum concurrentibus, apud beati Petri Basilicam ingenti lætitia omnium, summus universalisque Pontifex consecratur », inquit Leo Ostiensis. *Stephanus* iste non Decimus hujus nominis, sed *Nonus* appellandus; cum ipsemet in suis rescriptis ita sese appellarit, et revera tantum ordine nonus inter Stephanos fuerit. Primus omnium Onuphrius, uti jam insinuavimus, hanc perturbationem in Historiam Pontificiam induxit, innumerosque hac in re sectatores habuit, licet fundamentum, quo innititur, omnes ab ea opinione avertere debuisset. Is enim in Notis ad Platinam in Stephano V ait, hunc VI dicendum fore, quia *Stephanus* alius, qui triduo tantum vixit, dici deberet hujus nominis II : « Non enim plus », inquit Onuphrius, « vel minus vivendi ratio aliquem verum facit esse Pontificem, sed vera et legitima comitia, quibus Stephanum illum secundum renuntiatum fuisse constat ». Verum mores sui temporis virum doctissimum in errorem impulere. Cum enim videret sua ætate, uti et aliquot antea sæculis, Pontifices Romanos Sedis suæ tempora a die quo Pontifices electi fuerant dinumerasse, illud semper in usu positum fuisse inde deduxit, cum tamen eo principio in Pontificia chronologia nihil falsius sit. Is itaque vulgaris error imposterum cavendus.

3. *Petrus Damiani fit episc. Ostiensis ac cardinalis.* — *Stephanus IX*, antea *Junianus Fridericus* appellatus, natione Lotharingus fuit, ac Gozelonis Lotharingiæ ducis filius. Cum ad aures ejus sanctitatis ac prudentiæ Petri Damiani fama delata fuisset, Petrus « ad suscipiendam episcopalem cathedram, tam ab episcopis cæteris, Ecclesiasticis viris, quam ab ipso quoque summo Pontifice compellitur. Qui porro cernentes nil suis prorsus cohortationibus, nil precibus proficere, jam ei cœperunt excommunicationis sententiam, si obstinate resistere ultra decerneret, intentare, etc. » inquit sanctus Joannes Laudensis ejus discipulus, cap. 6 Vitæ B. Petri, qui addit, eum ex obedientia factum esse episcopum Ostiensem, qui primus erat cardinalium episcoporum. Verum id anno sequenti accidit, ut observat Henschenius ad diem XXIII Februarii, in Commentario prævio ad ejus Vitam, num. 24. Augustinus enim Fortunius, monachus Camaldulensis, in Vita Petri Damiani sæculo XVI scripta, ait, « Stephanum Pont. Max. Ostiensem illi copulavisse Ecclesiam, sacrique collegii decanum fecisse anno MLVIII, initio Quadragesimæ, mense Martio, sabbato quatuor temporum », et Ciaconius asserit, eo die primam cardinalium creationem contigisse sub Stephano, et cum B. Petro Damiano sex alios factos cardinales.

4. *Marsorum episc. a Stephano IX in priorem statum restitutus.* — *Marsorum* episcopatum in duas partes divisum Stephanus IX hoc anno in pristinum statum restituit, ut liquet ex ejus litteris tom. IX Concil. recitatis, et ad Pandulphum Marsicanum episcopum datis : « Unam Marsicanam Ecclesiam, inquit, intestino et diuturno malo, et plusquam civili discordia sæcularium hominum miserabiliter discissam, et in duos episcopatus contra sanctorum Patrum canones a Theophylacto dicto papa divisam, et postea permissu magisquam consensu, necessitate quam utilitate, a sanctissimo prædecessore nostro Leone, sicut inventa fuit, et omissam; eamdemque sub beatæ memoriæ decessore nostro Victore, judicio generalis Concilii, per divinam gratiam in gremio Basilicæ Constantinianæ aggregatam, quartodecimo kalendas Maii, Indictione decima, et divisionem illam unius diœceseos in duas partes evacuatam et abdicatam, atque in antiquam sui status unionem reformatam, et in perpetuum ipsam, sicut justum fuit, diœcesim uni episcopo decretam ». Inde Stephanus IX, *interventu totius sanctæ Synodi* Pandulpho Marsicanum episcopatum cum omni sua integritate largitur. In fine Epistolæ legitur : « Scriptum per manum.... notarii et scriniarii sanctæ Romanæ Apostolicæ Sedis in mense Decemb. Indict. XI, datum in castro Casino V idus Decemb., per manus Humberti sanctæ Ecclesiæ Sylvæ-Candidæ episcopi et bibliothecarii sanctæ Romanæ et Apostolicæ Sedis, anno primo domini papæ Stephani IX, Indict. XI ». Memorati Concilii Romani sub Victore II nulla alibi mentio. Marsorum vero urbs, quæ erat sub Samnitibus, ubi nunc pars Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum, jamdiu eversa fuit.

5. *Cedrenus Historiam suam absolvit.* — Ad num. 34 et seqq. *Michael Stratioticus* hoc anno imperio depositus, et *Isaacus Comnenus* in locum ejus subrogatus. Hæc de conjuratis Cedrenus : « Omnium consensu Isaacium Comnenum imperatorem salutant, die octavo Junii mensis, Indictione X, anno mundi 6565 », Æra nempe mundanæ Constantinopolitanæ. Pluribus interjectis Cedrenus his verbis Compendium Historiarum suarum claudit : « Sub vesperam venit etiam Comnenus et palatium ingreditur. Postridie, quod fuit kalendis Septembris Indictionis undecimæ, anni ab origine mundi 6566, publica processione in Magnum Templum ivit, atque ibi supra suggestum patriarchæ (sc. Cerularii) manu redimitus imperatorio diademate, Romanorum imperator pronuntiatur ». Quousque Cedreni Compendium nunc pertingit, eo usque perducta fuit prima editio Compendii Historici *Joannis Scylitzæ*, quam *Cedrenus* plagiarius insignis in suum Historiarum Compendium verbotenus transcripsit. Postquam vero idem Scylitzes ex Protovestiario et magno Drungario factus est *Curopalata*, secundam Compendii sui historici editionem publicavit, quam historia suorum tem-

porum auxil, ab imperio *Isaaci Comneni*, hoc est, ab anno MLVII usque ad annum MLXXXI, quo *Alexius Comnenus*, abdicato Nicephoro, Botoniatæ in imperio successit. *Scylitzes* vero ab ea quam gessit Curopalatæ dignitate, vulgo *Curopalates* aut *Curopalata* cognominatus.

6. *Michael Stratioticus imp. dejicitur.* — Sed redeo ad Michaelem Stratioticum. *Michaelius*, inquit Michael Psellus in Historia adhuc inedita, vir ambitiosus, inæquali munerum militarium distributione statim milites a se alienavit: his enim auditis, illi ejusque ordinis quotquot tribuni ducesque erant ac præcipui, Byzantium veniunt, ut et illi paria aut etiam majora consequantur. Cum autem par esset singulos seorsim accipere, imperatoriosque ac munificos auspicari sermones: contra ille cunctis primum imbellem animum exprobrat ». Horum omnium legationem abibat Isaacius Comnenus. (Erat vero is Comnenus Coloniæ natus) omni injuriarum atrocitate compulit, utpote qui vix non Antiochiam perdidisset, et copias dissolvisset, ac quidem nihil strenui ac imperatorii facinoris edidisset, multorum vero pecunias conflasset, et magistratum quem gerebat, non inclytæ gloriæ, sed insatiabilis avaritiæ argumentum fecisset. In his obriguit ille repentino stupore, ac cum meliora exspectans contrariis per summam injuriam acceptus esset, cumque milites satisfactionem pro illo offerrent, imperator his quoque linguam inhibuit, aliosque sprevit, cum par esset ut Isaacium omni præconio honoreque exciperet: ille contra lenioris etiam animi nutum omnem negavit. Hæc prima plaga militibus fuit, et insidiarum in illum occasio ».

7. *Isaacius Comnenus fit imper.* — Tandem Comnenus caput rebellionis eligitur, qui acie diligenter instructa jam prope Urbem venit. Imperator Psellum legatum ad eum misit, « ut qua præditus esset facundia arteque Sophistica, illius emolliret animum, ut se ad eum transferret ». Comnenus legatos quidem humanissime excepit, sed quæcumque ii egerunt ad fucum Comneno faciendum nihil præstiterunt. Interim venere qui Psello nuntium attulerint, « jectum solio regali imperatorem nonnullorum senatorii ordinis insidiis et factione, qui et habitum mutare, et ad divinæ sapientiæ sacram ædem confugere eum coegissent ». Paulo post subjungit Psellus de seipso, ut antea, loquens: « In his omnino concussi sumus, atque in unum convenientes, alii alios sciscitabamur num hæc vera essent? Ac vero, cujus erat primum tentorium, verum esse rumorem aiebat. Jam enim præsto illi esse ex civitate servorum unum, virum solertissimum honestissimumque, qui cuncta clare nuntiaverit, nempe seditiosos quosdam ac turbulentos (cujusmodi nos ipsi scimus senatorio Ordini insertos). Hos itaque aiebat, turbata civitate, cunctis rebus confusis, atque his qui sedatioris animi essent, comminatos esse incendia aliaque pericula, intra divinum divinæ sapientiæ septum atque adyta temere invadentes, exindeque patriarcham nullo negotio deducentes, chori caput ac ducem suum fecisse; altoque sublato atque producto ululatu, imperatori quidem dira comprecatos esse, omnemque in eum maledicam vocem misisse: Isaacium autem faustis ominibus atque vocibus prosecutos esse, ut qui solus imperio ex majestate posset præesse ». Venit itaque in Urbem Isaacius, ubi effuso omni populo magnifice acceptus est, *anocheretis ipsis*, *et stylitis* imperatorium ingressum pompamque miraculo complentibus. Porro Isaacius Psellum *præsidem*, id est, principem senatus renuntiavit. « Imperator quidem Michaelius Senior per anni circulum in imperio versatus, inde depositus est; breveque aliquod tempus privati habitu superstes vitam cum morte commutavit ». Hæc Psellus ipse.

8. *S. Eduardus Angl. rex de successore cogitat.* — *Edoardus* Edmundi regis filius, cognomento *Exulex*, qui hactenus extorris in Hungaria vixerat, hoc tandem anno in Angliam venit, a sancto Edoardo rege, ut supra diximus, vocatus: annum notarunt Ingulphus hujus temporis scriptor, et Hovedenus, qui ultimus scribit: « Anno MLVII, Clilo Edvardus (ita regum filii in Anglia vocati, ut videre est in Glossario Ducangii, voce *Clito*) regis Edmundi Ferrei-Lateris filius, ut ei mandarat suus patruus rex Eadwardus de Hungaria, quo multo ante, ut prædiximus, in exilium missus fuerat, Angliam venit. Decreverat enim rex illum post se regni hæredem constituere: sed ex quo venit, parvo post tempore vita decessit Lundoniæ ». Quod et Simeon Dunesmensis habet. De ejus liberis, Eadgaro, Margareta et Christina, seu Christiana, infra sermo erit. Hic sufficiat monere e Margarita et Malcolmo III Scotiæ rege cui nupsit, recto nascentium ordine, Scotiæ reges, qui nostra ætate Scotiæ et Angliæ reges extitere, prognatos, et *Margaritam* in sanctorum numerum relatam fuisse.

9. *Deplorandus Eccl. Mediolanensis status, quando S. Arialdus clericus factus.* — Hoc anno magnum in Urbe Mediolanensi schisma exortum inter archiepiscopum Mediolanensem et ejus successores ac clerum Mediolanensem ex una parte, et inter *sanctos Arialdum* clericum Mediolanensem, *Herlembaldum*, unum ex viris primariis ejusdem civitatis, ac eorum fautores ex alia, prioribus sacerdotes incontinentes et simoniacos defendentibus, ultimis vero eis adversantibus. Arnulphus enim Mediolanensis historicus, qui tunc Mediolani vivebat, lib. 4, cap. 7, postquam narravit *Herlembaldum* pro sacerdotum castitate pugnantem anno MLXXVI occisum fuisse, ejusque sectatores exterminatos, ait: « Hic jam apparet schismatis hujusce terminus, decem novemque annos semper ab ipsa radice (successu nempe Arialdi a sacerdotibus incontinentibus hoc anno facto) pullulando protensi ». Beatus Andreas, abbas Congregationis Vallumbrosæ, sancti Arialdi discipulus, cujus Vitam

scripsit, quam integram refert Puricellus lib. 2 de SS. Arialdo et Herlembaldo, alteramque ejusdem sancti Vitam Landulphus a Sancto-Paulo, seu *Landulphus Junior*, circa annum MCXXXVI publicavit, et Puricellus etiam repræsentat, licet prior majorem fidem mereatur. Narrat B. Andreas, cap. 3, omnem ordinem Ecclesiasticum, quando *Arialdus* clericatu insignitus, corruptum fuisse : « Nam alii cum canibus et accipitribus huc illucque pervagantes, suum venationi lubricæ famulatum tradebant. Alii vero tabernarii et nequam villici, alii impii usurarii existebant. Cuncti fere aut cum publicis uxoribus seu scortis, suam ignominiose ducebant vitam.... Universi sub simoniaca hæresi tenebantur impliciti, quatenus a minimo usque ad maximum, nullus ordo vel gradus haberi posset, nisi sic emeretur, quomodo emitur pecus ». Paulo post : « Nemo tunc qui tantæ perversitati resisteret apparebat, sed cum lupi essent rapaces, veri putabantur esse pastores ».

10. *Ejus reformationi S. Arialdus cum sociis collaborat.* — Tum cap. 4 B. Andreas refert, quomodo *Arialdus* Mediolanenses hortatus fuerit, omnemque operam adhibuerit, ut Mediolani tam conjugia sacerdotum, quam simonia abolerentur. Unus ex præcipuis cleri Mediolanensis, *Landulphus Cotta* cognominatus, et laicus nomine *Nazarius*, sese ei adjunxere, et statim ad conjugium clericorum detestandum plures adduxere : « Exhortantibus denique Arialdo Landulphoque populum fideli et assidua doctrina, supra clericorum nefanda, et execranda eorum connubia, sic ab eodem populo intra aliquanta tempora sunt persecuta et deleta, ut nullus existeret, quin aut cogeretur tantum nefas dimittere, vel ad altare non accedere », ait B. Andreas cap. 7, qui sequentibus capitibus subjungit, clerum adversus *Arialdum* irritatum sæpe adversus eum conspirasse, et *clericos suburbanos*, ut de eo vindictam sumerent, Ecclesiam ab eo ædificatam evertisse. Quæ dum fierent, clerus Mediolanensis de eo questus est, non tantum apud episcopos provinciæ, sed etiam apud Stephanum papam, qui *Guidoni* archiepiscopo Mediolanensi, simoniaco quidem, sed qui parum de sacerdotum conjugiis curabat, mandavit, ut Concilium Provinciale cogeret. Is illud *Novaræ* congregavit, sed Arialdus et Landulphus Cotta ei interesse noluere. « Factus est Synodalis præsulum conventus per Guidonem archiepiscopum Novariæ : ubi cum triduo prædictis vacarent negotiis, placuit pluribus Landulphum et Arialdum absentes excommunicandos ; factumque est », inquit Landulphus Junior cap. 8, apud Puricellum lib. 3, de SS. Arialdo et Herembaldo. Verum hæc excommunicatio a Stephano papa, Romæ, quo accusati profecti fuerant, nulla declarata.

11. *Legati a papa Mediolanum missi.* — Romæ tamen Longobardi non pauci, et cum illis *Dionysius* cardinalis, in *Arialdum* acerbius invehebantur, quod eidem primo aditu nocuit, sed non diu post Pontificis animum sibi reconciliavit, et Mediolanum duo legati missi, *Anselmus* nempe *Badagius*, Lucensis episcopus, et *Hildebrandus*, Romanus postea Pontifex, Gregorius VII appellatus, ut scribit Landulphus Senior. Tunc Arialdus sociique ipsum Guidonem archiepiscopum aggressi sunt, eum simoniacum vocantes, et, ut inquit beatus Andreas cap. 11, « per idem tempus Christi famuli (Arialdus nempe et Landulphus Cotta) cernentes omnem populum ad sequendum quidquid dicerent esse promptissimum, de simoniaca, quam eatenus reticuerant, palam loqui incipiunt ». Refert ibidem exhortationem ab Arialdo populo factam, quæ his verbis clauditur : « Nonne de hac re dicit Propheta : Maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine ? hoc est ab interfectione hujus nequissimæ belluæ », quæ verba archiepiscopo ac clero Mediolanensi magnum timorem fecere. « Guido », inquit B. Andreas, « qui dicebatur archiepiscopus (sed qui simoniacus erat), et pars maxima clericorum et militum, necnon et multi de populo minore nequam viri se cernentes dixerunt ad invicem : Hæc namque doctrina, si ad profectum venerit, nobis nostrisque filiis profecto nullo modo vivere expedit. Quæ enim est nostra vita, nisi Ecclesiarum beneficia, quæ assidue venduntur et emuntur ? » Tuncque populus fidelis, Arialdo impulsore, sese a cleri simoniaci communione segregavit, cœpitque schisma inter utrosque, quod per annos decem et novem, ut supra ex Arnulpho diximus, duravit. Hic auctor in opere suo usque ad caput 7 libri 4, schismaticos defendit, sed in posterioribus palinodiam cantavit, nulla tamen immutatione facta in his, quæ cum calumnia usque ad illud caput 7 inclusive litteris mandarat. Puricellus in Monum. Basilicæ Ambrosianæ, et in Dissert. Nazariana, ac in Vita SS. Arialdi et Herlembaldi multa ex hoc auctore in medium adducit, quorum ope Annales Ecclesiasticos supplebimus.

STEPHANI X ANNUS 1. — CHRISTI 1058.

1. *Legatio decernitur Constantinopolim.* — Annus Redemptoris millesimus quinquagesimus octavus exsurgit undecima Indictione, quo Stephanus papa, quamvis infirmus corpore, assiduo studio pro Ecclesiæ Catholicæ tranquillo statu laborans, multa aggreditur digna tanto Pontifice, si perficere licuisset. Decernit in primis legationem in Orientem ad Ecclesiam Constantinopolitanam, schismate scissam, Catholicæ et Apostolicæ communioni consociandam. De hac legatione meminit Leo Ostiensis [1], ubi agit de viro dignissimo Desiderio, designato abbate Cassinensi, ad hoc munus obeundum electo, aitque eidem legato Desiderio duos adjunctos fuisse collegas, Stephanum cardinalem, et Mainardum, postea Silvæcandidæ episcopum: quibus dans litteras Pontifex, et in mandatis dedit, ut quamprimum possent reditum pararent. Quominus autem ea legatio suum consequeretur effectum, Pontificis obitus intercessit, ut suo loco dicetur.

2. *Post multa de monasterio Cassinensi Stephani papæ obitus Florentiæ.* — « Hic (scilicet Stephanus papa), quidem Cassino recedens, Romam se contulit, ducens secum Alphanum, electum archiepiscopum Salernitanum, tempore jejunii mensis Martii, quem sequenti Dominica consecratum, Salernum cum honore emisit ». Hæc Leo [2]: qui et ea quæ idem Pontifex tunc aggredi cœpit de pellendis Northmannis consilia, sic prosequitur:

« Post paucos dies mandavit præposito nostro, ut omnem Ecclesiæ hujus (Cassinensis) thesaurum in auro duntaxat atque argento festinanter sibi, et quam possel occultius ferret, multo plura his huic monasterio brevi daturum spondens. Cupiebat enim fratri suo Gaufredo (Godefrido) duci apud Tusciam in colloquium jungi, eique, ut ferebatur, imperii coronam largiri: demum ad Northmannos Italia pellendos, qui sibi maxime invisi erant, una cum eo reverti ». Ista secundum hominem cogitans, zelum habens ut sanctus Leo; sed haud erant secundum divinum consilium, qui (ut exitus declaravit) Northmannos illic voluit sedes figere pro Ecclesiæ Romanæ subsidio adversus schismaticos principes. Verum ignaros mortales divini propositi contingit sæpe contra propria commoda laborare, ut magna misericordia antevertat Deus conatus ipsorum (ut hic fecisse dignoscitur) ut non sinat executioni mandari quod cœperant. Pergit autem Leo:

3. « Cumque tristes nimium atque dolentes, quod papa mandaverat fratres matutinali tempore perficere maturarent, novitius quidam bonæ conversationis, frater Leo, cognomine Amalphitanus, post nocturnam synaxim, cæteris Ecclesia exeuntibus, orandi gratia substitit, et post orationem residens parumper obdormivit; cernebatque in somnis reverenda canitie monachum una cum sanctimoniali quadam ab ipsis absidæ prodire adytis, et ad medium Ecclesiæ pervenisse; eamdemque sanctimonialem suffusam lacrymis, quod quasi prædaretur, elata voce non mediocriter conqueri. Quam ita vociferantem monachus ille a latere comitans, taliter consolabatur: Noli, inquiens, soror, noli flere, nam hæc omnia ad nos proxime omnino revertentur. Experrectus frater attonitus, pergens forte ad secretarium, et quæ agerentur inspiciens, cum illius mandati prorsus esset ignarus, accepta mox a priore, licentia quæ viderat per ordinem retulit: cœperuntque omnes qui aderant flere. Verum, quia mandatum præterire non audebant, sumptis omnibus Romam ad Apostolicum profecti sunt; his ille visis, totus intremuit. Demum præfata illi visione recitata, cognitaque nostrorum immensa tristitia, pœnitentia ductus lacrymari cœpit, unamque tantum iconam, quam ipse Constantinop. attulerat, tollens, cætera referri huc perniciter jussit. Cum itaque receptis omnibus prædictus præpositus noster redire maturaret, magna jam itineris parte confecta, nuntius repente a Pontifice missus advenit, mandans ut misso ad monasterium thesauro per socios, ipse quam primum ad eum remearet. Quem ad se reversum, abbatem Sancti Vincentii, ut a Borelli filiis oratus fuerat, constituit, eumque protinus ad monaste-

[1] Leo Ost. l. III. c. 8. — [2] Ibid. l. III. c. 99. 100.

rium suscipiendum misit ». At qui nihil abstulit, multa eidem monasterio Stephanus papa dedit : de quibus hæc inferius Leo [1] :

4. « Hæc sunt, quæ de Friderici (qui et Stephanus papa) muneribus hoc monasterium diversis temporibus cepit : crucem auream gemmis ac margaritis ornatam lib. 11, cum tripode argenteo deaurato, et hastili onychino, auro et argento ornato, librarum quinque : imagines argenteas deauratas quatuor, auream unam cum gemmis pulcherrimo opere, inclusa intus non modica Dominicæ Crucis portione ; cerostrata crystallina duo, argentea alia duo : Codicem Evangelii parvum auro gemmisque decoratum : pluvialia sex, laternam argenteam magnam librarum quinque cum nigello : urceolum argenteum ad altaris ministerium ; situlam argenteam cum smaltis deauratam : pallia historiata aliquot : tapetia septem, et unum majus omni pallio pretiosius : antiphonarium unum ». Hucusque de his Leo : qui et de legatione tunc missa ad Agnetem imperatricem, deque migratione ejusdem papæ Florentiam hæc habet [2] :

« Post hæc congregatis intra Eccles. episcopis, et clero populoque Romano, sub districta nimis inhibitione constituit, ut si, antequam Hildebrandus, Romanæ tunc Ecclesiæ subdiaconus, ab imperatrice, ad quam pro quibusdam Reipublicæ negotiis communi consilio mittebatur, rediret, se mori contingeret; nullus omnino papam eligere auderet, sed usque ad illius reditum Sedes Apostolica intacta vacaret , ejus demum ordinanda consilio ».

5. Post hæc autem Stephanus papa profectus est Florentiam. Tunc acciderunt, quæ in Actis sancti Joannis Gualberti sic scripta leguntur : « Quo in monasterio, (scilicet Vallisumbrosæ) cum resideret, et Stephanus Romanus Pontifex per vicina loca iter haberet, audita celebri fama ipsius sancti Joannis Gualberti, nuntios ad eum misit viros honoratos, orans ut ipsius conspectui se præstare non gravaret : sed cum adversa valetudo non sineretur eum ad sanctitatem illius proficisci , Pontifex denuo nuntios misit, fortassis quod existimaret eum modestiæ et humilitatis causa nolle venire, indignumque se arbitrari qui coram ipso appareret, vel etiam cupere eum latitare, jussitque ut si aliter venire non posset, in lectica se adduci pateretur. Cernens igitur vir Dei mentem Pontificis, in Ecclesiam ingreditur, rogatque Dominum, ut citra scandalum et inobedientiam aliqua ratione id efficiat, ne cogatur ipse summo Pontifici se præsentem exhibere. Deinde surgens e lecto, coram nuntiis Pontificis conversos aliquot ad se accersiri jubet, qui ipsum ad Pontificem perferant. Sed cum paululum e monasterio discessissent , mox ingens extitit aeris tempestas, ventis sævientibus et immenso imbre e cælo ruente. Quod legati cernentes, et non sine divino miraculo fieri credentes, illum ceu verum Dei hominem in monasterium reduci mandant, beatissimo Pontifici rem, ut gesta erat, referentes. Qui deinceps noluit eum ad se acciri, ut in sua quiete permanens, pro felici Ecclesiæ statu Dominum oraret ».

6. Quomodo autem papa Florentiæ ægrotante, illi contigit reddere Deo spiritum, præsente sancto Hugone abbate Cluniacensi, et a pravo dæmone eum defendente, in ejus Actis sic describitur [1] : « Stephano papa apud Florentiam decumbente, dum Hugo eum visitaturus accederet, eumque sanctis consolationibus et oratione relevaret, dæmon, qui morituro manifestus advenerat, territus exiit; sanctoque a papa recente, iterum rediit. Qua de causa sæpius ad se papa revocavit, sæpiusque dæmonem revocatus abegit, sicut ipse Pontifex præsentibus revelavit. Qui postmodum sancti se precibus commendans, in ejus manibus spiritum reddidit, sancta confessione præmunitus». Hæc ibi de Stephano papa, quem obiisse quarto kal. Aprilis, Leo Ostiensis affirmat, ibique digno honore sepultum tradit, additque ista : « Ad cujus sacrum corpus, intervenientibus meritis, plurima signa Christus ostendit. Fratres igitur nostri, qui cum eo perrexerant, capella ejus quam hinc tulerat fidelibus viris commendata, quia Romano itinere regredi timebant, deducentibus se Florentinis, per Marchias ad nostrum monasterium reversi sunt ».

7. *Desiderius cum legatis, audita morte Pontificis, redit, abbas Cassinensis eligitur.* — At legati missi Constantinopolim in via positi, audita morte Pontificis, antequam navem conscenderent, a cœpto itinere desistentes, reversi sunt ad propria. De quorum expeditione hæc Leo [2] : « Desiderius igitur injunctum sibi munus exequi satagens, assumptis quæ erant itineri conficiendo necessaria, una cum sociis iter aggreditur, et ad monasterium Sancti-Joannis, quod appellatur Veneris , ut illic mare ingrederetur, profectus est. Cum vero dies aliquot ibi frustra remoratus, ob inclementiam aeris solvere ex portu non præsumeret, Sipontum inde contendit. Ibi navem, qua Barim navigaret, ingressus, per episcopum quemdam, qui orationis gratia montem Garganum adierat, commendari se fratribus, eisque se ingressum mare significari oravit. Sed cum apud Barim quoque tempestatis causa aliquandiu restitisset, alium item huc nuntium dirigere studuit, per quem significaret ob cæli intemperiem apud Barim se catenus morari.

8. « Contigit autem dispositione divina, quæ illum ad hujus monasterii regimen elegerat, ut eo ipso die, quo nuntius huc venit, fratres nostri, qui cum papa profecti fuerant, illo Florentiæ sepulto remearent. Mox itaque nostri communi consilio fratres duos, qui Desiderium, nuntiata papæ morte, revocarent, festinanter mittunt. Jam tandem Desiderius, sufficienter parato commeatu, cum Argyro

[1] Leo Ost. l. II. c. 3. — [2] Ibid. c. 101.

[1] Apud Sur. die XXIX Apr. tom. II. — [2] Leo Ost. l. III. c. 8.

Barensium magistro navigare maturabat : cum ecce ipso Palmarum die jam advesperascente, per adventantes fratres nuntium de Apostolici morte morte suscepit. Oratur itaque communi omnium studio, ut ad regendum monasterium redire properaret. Obriguit ille primum, tam subita Apostolici morte perculsus; moxque advocans itineris comites, ejusmodi aperit nuntium; unaque cum Argyro tractare cœperunt, quo pacto, antequam mors papæ innotesceret, redire potuissent. Neque enim dubitabant se, cognito ipsius obitu, a Northmannis capiendos. Itaque conductis continuo pro se ac sociis quibus veherentur equis, secunda feria post Palmas iter aggressi, ad Robertum Guiscardum se contulerunt, tum quidem Northmannorum tantum Apuliæ comitem, postmodum vero totius Apuliæ et Calabriæ, atque Siciliæ ducem, rogantes ut secure illis per solum ditionis suæ transire liceret. Qui (ut fuit) vir summe bonus, licet papæ transitum jam haberet exploratum, et tutos ire permisit, et tres equos quibus adhuc egebant Desiderio largitus est. Ita Deo per omnia favente, sine impedimento aliquo reversi, Paschali sabbato tardiuscule jam ad oppidum sancti Germani pervenerunt : ipso autem Dominicæ Resurrectionis summo mane huc ascendentes, de more monasterii Capitulum Fratrum ingressi sunt, præsidentibus Humberto Sanctæ Ruffinæ, et Petro Tusculano episc. et Stephano cardinali, ac Mainardo, Desiderii sociis.

9. « Namque memorati episcopi (ut jam supra retulimus) Roma tunc Mincii ordinationem fugientes, Beneventum Pascha celebraturi pergebant, sed ordinante Deo, gratia tantæ festivitatis a senioribus nostris invitati, atque in monasterio retenti fuerant. Post solemnem itaque pro tanta solemnitate sermonem Humbertus ipsius ordinationis optime conscius, Desiderium advocat, eique, ut pridem fuerat a papa dispositum, monasterii curam suscipere, ex parte fratrum omnium imperat. Nulla in medium mora, nulla responsionis expectatio, omnes protinus surgentes raptum Desiderium magnis cum laudibus ad Ecclesiam deferunt, illumque in abbatis sede honorifice locant, omnibus tum pro Paschali solemnitate, tum pro ipsius ordinatione lætantibus atque exultantibus, anno Dominicæ Incarnationis millesimo quinquagesimo octavo ». Hæc Leo.

10. *Tumultus in Urbe et schisma a Mincio conflatum, de quo Petri Damiani Epistola.* — Sed quæ operante Mincio Romæ turbæ obortæ sunt, quarum causa cardinales inde egredi, et alium quærere locum celebrandi causa Paschalis opus fuerit, est enarrandum. Cum jam mortuo imperatore, cujus reverentia, atque timore obortæ factiones reprimi consueverunt, quæ inhiarent electioni Romanorum Pontificum, et Apostolicæ Sedis invasioni, sive essent ex comitibus Tusculanis, sive Ptolomæorum, Gregoriorum sive Crescentiorum familiis, aliisve armis divitiisque potentibus : ubi audita est mors summi Pontificis, rursus nullo habito respectu eorum, quæ Pontifice vivente ab eo omnibus consentientibus statuta fuere, irrumpunt armis, invadunt Ecclesiam vi publica, quem cupiunt illum in Apostolicum thronum attollunt, rursumque maledictionibus suis Deo odibilem, hominibus execrabilem, conflant alium Benedictum. Quinam isti fuerint auctores patrati sceleris, a Leone sic accipe[1] : « Interea Gregorius Lateranensis, et Tusculanensis comes, comperto Romani Pontificis obitu, sociato sibi Gerardo Galesense (Galerense), et Romanis potentibus aliquot, noctu cum armatorum turbis Ecclesiam una pervadunt, et Joannem Velitrensem episcopum, Mincium postea cognominatum, papam constituunt, Benedicti illi imposito nomine. Quod cum Petrus Damianus, vir valde religiosus, quem eo tempore Stephanus papa ab eremo extractum in Ostiensi Ecclesia episcopum fecerat, comperisset, una cum cardinalibus resistere ac reclamare cœpit, atque anathematizare. Sed tamen hi omnes timore compulsi, per varia loca fugere. Ita a satellitibus satanæ Ostiensis Ecclesiæ archypresbiter, ut prædictum Mincium ad Apostolatus culmen proveheret, raptus ac violenter attractus est. Humbertus interea episcopus Florentia rediens una cum Petro Tusculano episcopo, nequaquam Romæ remorandum ratus, clam iter arripiens, Beneventum ut ibi Pascha celebraret properat. Qui cum feria quarta præcedente Dominicam Cœnam, ad Sanctum-Germanum applicuisset, simul cum socio invitatus a fratribus, festivitatis gratia cum eis remoratus est ». Hæc Leo de schismate recens oborto.

11. Extat de hoc ipso schismate Epistola Petri Damiani ad quemdam archiepiscopum tunc ab eo Scripta, cum Benedictus intrusus sederet, alter vero electus tantum esset. Habetur in scripto Codice Sancti Petri in Vaticano, una cum aliis ejusdem Petri scriptis, quæ sic se habet :

« Domno H. reverentissimo archiepiscopo[2] Petrus peccator monachus, debitæ subjectionis obsequium.

« Litteras sigillo vestræ sanctitatis impressas, venerabilis pater, mox ut adspexi, promptus arripui, lætus explicui, curiose perlegi : in quibus nimium liquido comperi et paternum circa me vestræ pietatis affectum, et certum de ea quam vobis ante suggesseram, mea petitione promissum. Illud autem quod in calce subjecistis Epistolæ, ut vobis scriberem, quid mihi de eo, qui in Apostolica Sede nunc præsidet, vel eo qui ejusdem Sedis electus esse videretur, quanquam per nonnullos Ecclesiæ vestræ filios jam potuissetis audire, quæ sit nostra super duorum hominum diversitate sententia : tamen quia præcipitis, etiam apicibus annotamus. Ille nimirum (in quantum mihi videtur) absque ulla excusatione simoniacus est : quia nobis omnibus ejusdem Urbis cardinalibus episcopis recla-

[1] Leo Ost. l. ii. c. 102. — [2] Ad Henric. archiep. Ravennatem.

mantibus, obsistentibus, et terribiliter anathematizantibus, nocturno tempore cum armatorum turbis undique tumultuantibus, inthronizatus est. Dehinc ad marsupiorum patrocinia funesta concurritur; pecuniam per regiones, andronas, vel angiportus in populos erogatur, beati Petri venerabilis arca pervaditur : sicque per totam Urbem, velut officinam male fabricantis Simonis factam, vix aliud quam (ut ita loquar) malleorum atque incudinum tinnitus auditur. Et, o scelus et ferale prodigium! Petrus cogitur nundinas Simonis ex sua quantitate persolvere, qui Simonem cum omni suo commercio cognoscitur perpetua maledictione damnasse. Quod autem ille crimen hoc palliat, et tractum se vique coactum quibus potest verbis excusat : hoc ego licet ad liquidum nesciam, tamen et ipse non usquequaque diffiteor. Ita quippe est homo stolidus, deses ac nullius ingenii, quod credi potest nescisse pro se talia machinari. Verumtamen in hoc reus est, quia in cœni voragine, in quam semel est violenter injectus, volutatur ultroneus, et in adulterio quod nolens ante commiserat, delectabiliter perseverat.

12. « Ut autem et de ipsa ejus promotione lacrymosa (ut aiunt) verba non protraham, nobis episcopis per diversa latibula fugientibus, presbyter Ostiensis Ecclesiæ, qui utinam syllabatim nosset vel unam paginam rite percurrere, ut eum ad Apostolatus culmen proveheret, raptus a satellitibus satanæ et violenter attractus est. Et ecce, ut vos canonicæ sanctionis decreta non latent, si cuncta etiam, quæ sibi opponi possunt objectionum capitula, supprimantur, hoc solum tale est, ut ex eo se nullatenus valeat expedire. Nam si presbyter proculdubio deponendus est, quia sui sibimet privilegium Pontificis usurpavit; quo pacto poterit is qui ordinatus est, stare, propter quem solum ordinator ejus judicatus est a sua dignitate corruere?

« Huc accedit, quia piæ memoriæ Stephanus papa, congregatis intra Ecclesiam episcopis civibusque Romanis, clero et populo, hoc sub districti anathematis excommunicatione statuerat, ut si eum de hoc sæculo migrare contingeret, antequam Hildebrandus Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, qui cum communi omnium consilio mittebatur, ab imperatrice rediret, papam nullus eligeret, et Sedes Apostolica usque ad illius reditum intacta vacaret. De his porro plura sunt, quæ dicantur; sed ne sanctitas vestra pluribus intenta negotiis, prolixa (quod absit) verba fastidiat, et regulæ suæ limitem Epistolare compendium non excedat, nunc ista sufficiant.

13. « Ut autem percontationi vestræ in hoc etiam nostra responsio satisfaciat, de electo hoc mihi videtur, quia bene litteratus est et vivacis ingenii, sine suspicione castus, in erogandis eleemosynis pius. His ultra non addo, ne non videar universitatis amator, sed singularitatis assertor. Ille autem contra, si unum non dicam Psalmi, sed homiliæ quidem versiculum plene mihi valet exponere : multum adversus eum ultra non facio, manus do, plantas osculor, et non modo jam Apostolicum, sed etiam Apostolum, si jubetis, appello.

14. « Quod autem scripsistis, ut mitterem vobis litteras taciturnitate signatas, quasi paterno mihi consulentes affectu, ne adversa fortassis incurrerem, si sensa cordis cum libertate proferrem; absit a me hoc ut in tali negotio dura prorsus et aspera perpeti subterfugiam; et negligendo tam ingenuæ matris incestum, sub umbra degener filius delitescam. Imo peto, ut Epistola hæc in publicum veniat; sicque per vos, quid super hoc totius mundi periculo sentiendum sit, omnibus innotescat. De benedictione autem vestra, quam petii, venerande pater, nihil aliud dico, nisi quia quidquid ei qui missus est datur, ejus proculdubio manibus qui misit immittitur ». Hucusque Epistola Petri, hoc tempore schismatis scripta, jam electo, sed nondum consecrato Pontifice.

15. *Gerardus episc. Florentinus electus papa.* — Rediens siquidem Hildebrandus ex Germania ab Agnete imperatrice, Florentiam venit, quæ erat civitas una cum provincia Tusciæ sub Godefrido duce, germano (ut audisti) ejusdem Stephani defuncti Pontificis, viro Beatricis, cujus causa idem dux iisdem potiebatur in Italia regionibus. Visum igitur, ad explodendum schismaticum episcopum, eligere Florentinum, Gerardum nomine, quem suo tempore præsidio Godefridi in Urbem inducerent : quod factum est anno sequenti mense Januarii, quo loco nos pluribus dicturi sumus. Porro ne id fieret invita imperatrice, sed consentiret futuræ electioni ejusdem Gerardi episcopi Florentini, præmissa fuit Hildebrandi ad eam legatio. Quod enim jugi ægritudine confectus moribundus, Pontifex sciret haud posse diu se vivere, post mortem suam Ecclesiæ Romanæ optavit esse consultum, mittendo Hildebrandum ad imperatricem. Verum post obitum papæ ejusmodi missam legationem Lambertus tradit. Ait enim : « Romani principes satisfactionem ad regem mittunt, se scilicet fidem quam patri dixissent, filio quoad possent servaturos, eoque animo vacanti Romanæ Ecclesiæ Pontificem usque ad id tempus non subrogasse, ejus magis super hoc spectare sententiam : orantque sedulo, ut quem ipse velit transmittat, nihil ejus ordinationi obstare, si quis non per legitimæ ordinationis ostium, sed aliunde ascendisset in ovile ovium. Rex habita cum primoribus deliberatione, Gerardum Florentinum episcopum, in quem et Romanorum et Teutonicorum studia consenserant, Pontificem designat, Romamque per Godefridum marchionem transmittit. Ita Benedicto, qui sine jussu regis et principum sacerdotium usurpaverat, reprobato, Gerardus, qui et Nicolaus, Pontificatum obtinuit ». Hæc Lambertus. Verum comitia de ejus electione, quod Romæ fieri non potuissent, habita Senis, habent ejusdem Pontificis vetera Acta, collecta a Nicolao Aragonensi, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali, quæ habentur in Vaticana Bibliotheca.

16. *Benedictus pseudopapa agit simoniace.* — Quod ad Benedictum pseudopapam pertinet; hoc tempore quo sedit (mansit namque in Pontificatu totum quod fuit reliquum anni hujus, usque ad Januarii mensem) nihil boni ab eo factum reperitur, sed malum illud, dignum homine qui pecuniæ vi aperuisset sibi viam ad Sedem capessendam: nempe ut qui pretio Sedem emisset, pretio pariter sedes distraheret, et invasor ipse faveret sui similibus invasoribus. Accipe de his exemplum ex rebus Anglicanis acceptum, quod Willelmus ita describit [2], post obitum Roberti archiepiscopi Cantuariensis, qui persecutionem passus Sedem Apostolicam appellarat Romamque profectus erat: « Invasit, inquit, continuo illo vivente, Stigandus, qui erat episcopus Wintoniensis, archiepiscopatum Cantuariæ, infamis ambitus pontifex, et honorum ultra debitum appetitor, qui spe throni excelsioris episcopatum Saxonum Australium deserens, Wintoniam insedit, illam quoque cum archiepiscopatu tenuit. Quapropter ab Apostolica Sede nunquam pallium meruit, nisi quod Benedictus quidem pervasor Apostolatus misit, pecunia scilicet ad persuadendum corruptus, vel quod mali gratificantur similibus. Sed ille mox a Nicolao, qui ex episcopo Florentiæ legitime papatum susceperat, expulsus zelo fidelium, indebitum nomen exuit. Stigandus quoque, tempore regis Willelmi conquæstoris, per cardinales Romanos degradatus, perpetuisque vinculis innodatus, inexplebilis aviditatis nec moriens fecit finem ». Hæc Willelmus in Commentario de rebus gestis Anglorum regum.

Moritur hoc an. die XXVIII Novembr., ille qui ex regni hærede monachus, ex monacho rex effectus est, Casimirus Poloniæ rex, magnum suis desiderium relinquens, ut qui collapsum regnum penitus restituisset, Ecclesiamque Polonicam mirum in modum illustrasset. De quibus plura Longinus. Subrogatus est in locum ejus Boleslaus ejus filius.

17. *Michaelis Cerularii expulsio, exilium et obitus.* — Quod ad res pertinet Orientales, hoc anno Michael Cerularius, ubi sedisset annos quindecim, e sede ejicitur, in exilium relegatur: in cujus locum ab imperatore substituitur Constantinus protovestiarius. Quæ autem intercesserint, ut Cerularius e throno ejiceretur, sic narrat Curopalata: « Patriarcha autem inexplebili benevolentia fretus imperatoris, contra ipsum elatus est, non petitionibus modo et admonitionibus utens, si quando alicujus rei aut pro aliquo indigeret: verum sæpe minime voti compos propter frequentes et odiosas petitiones, minas et absurdas increpationes adhibebat, ac, nisi pareret, imperii amissionem minabatur, vulgare ac tritum hoc dictum proferens: Ego te condidi, furne, et ego te dejiciam. Aggressus est etiam croco tincta induere calceamenta, antiqui sacerdotii morem hunc asserens, et oportere his uti novum quoque archiepiscopum. Nam inter sacerdotium et regnum nihil interesse, vel admodum parum, et in rebus pretiosioribus amplius fortasse et magis colendum sacerdotium. Hæc audiens imperator illum mussitantem, studuit potius aliquid ipse perpetrare, quam pati. Quare cum archangelorum dies festus advenisset, egreditur patriarcha ad suburbana loca, Sostenium nominata, ut ibi studiose ac solemni ritu, quæ ad diem festum pertinerent, perageret. Imperator autem lucro sibi oblata occasione arrepta, veritus ne quis tumultus aut perturbatio fieret, turmam militum misit, qui communi lingua appellantur Barangi, qui ipsum non sine ignominia e throno ereptum ac mulo impositum usque ad littus, quod est in Blachernis, impellentes deduxerunt et ipsum et patrueles ejus, atque inde in lembum impositum, ad Proconesum, ubi exularet, perducendum curant. Ipse cum aliquibus metropolitanis collocutus, et de se abdicando peritiores ipsorum consulens, ostendit velle se archiepiscopatum deponere, priusquam ipsum cum dedecore amittat Synodo et Concilio eorum, qui contra se cogerentur. Sed cum ipsis visus esset hujusmodi, qui expugnari non posset, et summus ingenio, quantum ad ipsum attinebat, desperata fuit ejus depositio sacerdotii. De qua imperatore assidue cogitante, interea vitam cum morte patriarcha tranquille commutat. Cujus corpus imperator (quod ipsum jam pœnituerat) honorifice importandum, et in suo monasterio reponendum curat, perculsus eo miraculo, quod accideret, non ipse modo, sed omnes qui cum ipso erant. Nam dextera patriarchæ manus in crucis figuram conformata (ut mos est benedicendi populo acclamanti pacem), ita firma permansit, neque cum mortuo corpore est immutata ». Talia sunt miracula schismaticorum, humana arte composita. Et quis ignorat, defuncti mox hominis membra adhuc calentia, quam quis velit, recipere formam et situm; eademque ipsa obrigescentia frigore immobiliter permanere? Defuncto Cerulario, in locum ejus subrogatus est Constantinus Licudex protovestiarius.

[1] Will. de reb. gest. Reg. Angl. l. II. c. 13.

Anno periodi Græco-Romanæ 6551. — Anno Æræ Hispan. 1096. — Anno Hegiræ 450, inchoato die 27 Febr., Fer. 6. — Jesu Christi 1058. — Stephani IX papæ 1. — Henrici IV reg. 3. Isaaci Commeni imp. 2.

1. *Moritur Stephanus IX PP.* — A num. 1 ad 10. Lambertus Schafnaburgensis, qui a Natali Christi annum exorditur, de Henrico Germaniæ rege et de Stephani papæ morte hæc scribit : « Rex Natalem Domini Mersenburg celebravit, aderatque ibi inter alios regni principes, etiam Hildebrandus abbas de Sancto-Paulo (Hildebrandum postea Gregorium VII in Pontificatu appellatum, *subdiaconum* a Leone IX ordinatum esse, ac monasterio Sancti-Pauli prælatum, testis est Paulus Bernriedensis, canonicus Regularis, in ejus Vita, in Actis Bollandianis ad diem XXV mensis Maii recitata) mandata deferens ab Sede Apostolica, vir et eloquentia et sacrarum litterarum eruditione valde admirandus ». Paulo post : « Piæ memoriæ Stephanus papa qui et Fridericus, cum in civitate Florentiæ moraretur, IV kalendas Aprilis naturæ mortali debitum solvit, et vere (ut speramus) de hac convalle lachrymarum ad gaudium transiit Angelorum. Indicio sunt signa et prodigia, quibus sepulchrum ejus in eadem civitate usque hodie divinitus illustratur ». Chronicon suum an. MLXXVII Lambertus absolvit, testaturque se hoc anno *idibus Martii* monachum induisse, et *in jejunio autumnali* presbyterum ordinatum, statim peregrinationem Hierosolymitanam suscepisse, qui ideo suspectus esse non potest, in iis, quæ de Hildebrando et de Stephano IX memoriæ prodit. Idem scribit Leo Ostiensis lib. 2, cap. 101 : « Post hæc congregatis intra Ecclesiam episcopis et clero populoque Romano, sub districta nimis inhibitione constituit, ut si antequam Hildebrandus Romanæ Ecclesiæ subdiaconus (qui ideo hoc et præcedentibus annis, a pluribus *archidiaconus* perperam appellatur) ab imperatrice, ad quam pro quibusdam Reip. negotiis communi consilio mittebatur, rediret, se mori contingeret, nullus omnino papam eligere auderet : sed usque ad illius reditum, Sedes Apostolica intacta vacaret, ejus demum ordinanda consilio. Inde ipse in Tusciam properans, non multo post morbo depressus, Florentiæ obiit IV kalend. Aprilis, ibique digno honore sepultus est, etc. » Idem ac Leo Ostiensis Petrus Damiani apud Baronium num. 12, litteris mandavit.

2. *Annos Sedis a die electionis suæ deduxit.* — Ex his a duobus auctoribus hoc tempore viventibus scriptis, hæc certo eruuntur. Primum, Hildebrandum subdiaconum hoc tempore magna sapientiæ et sanctitatis laude fulsisse. Secundum Stephani IX mortem a die vicesima nona mensis Martii præsentis anni removeri non posse. Tertium, eumdem *Stephanum* Sedis suæ annos, non a sua inthronizatione, sed a sua in Romanum Pontificem electione deduxisse ; in omnibus enim Catalogis nostris, uno excepto, in quo numeri corrupti, Stephano IX adscribuntur menses VII, et dies XXIX, numerato etiam die sepulturæ, ut non raro fit. *Placitus* quidem *Puccinelli* in Chronica abbatiæ Florentinæ existimat, ejus exequias singulariter a monachis ejusdem monasterii die XXIX mensis Martii actas fuisse, quod in Monumento, nunc ad palatium magni Hetruriæ ducis translato, legatur : « D. O. M. Stephano papæ IX, olim Juniano Friderico, Gozelonis Lotharingiæ ducis filio, Apostolicæ Sedis cancellario, monacho et abbati Casinensi, cardinali tit. S. Chrysogoni, Pontifici Opt. Max. pio, felici, sanctitati et miraculorum gloria illustri, Gothifredus Hetruscorum dux, ut defuncto fratri domi suæ et inter proprios amplexus, quas potest charitatis suæ vices rependat, non sine lacrymis parentat. Monachi abbatiæ Florentinæ in ædibus ad divi Joannis-Baptistæ offerunt, et justa solvunt. IV kalendas Aprilis, MLVIII ». Verum in eo Epitaphio non dies sepulturæ, sed dies mortis diserte memoratur, nec aliud in eo mysterium, aut aliqua sepulturæ mentio.

3. *Origo Patarinorum.* — Sedente Stephano IX, *Patarinorum* nomen Mediolani audiri cœptum ; ut enim anno MXLIV, num. 9 ostendimus, *Bonizo* episcopus Sutriensis librum de Romanis Pontificibus, qui a Benedicto IX ad annum secundum Urbani II vixere, composuit, in quo ait se egisse « de Stephano (hujus nominis IX,) Godefridi ducis germano, et qualiter ejus temporibus Patarea apud Mediolanum exorta est ». Sigonius lib. 9 Hist. de Reg. Ital. ait, *sanctum Arialdum* adeo secundis populi Mediolanensis auribus conjugatos sacerdotes impugnasse, ut qui ex illis uxores haberent, præ pudore separatim a cæteris rem divinam facere cogerentur, in loco qui *Pataria* dicitur, unde subdit : « Vulgo a pueris Patarini ad contumeliam dicebantur ». Verum, non sacerdotes concubinarii,

sed qui cœlibatum defendebant, ab aliis Patarini appellati, teste Arnulpho lib. 4, cap. 7, ubi postquam chisma inter utrosque per annos XIX Mediolani perdurasse scripsit, subjungit: « Unde Patarinum primo processit vocabulum, non quidem industria, sed casu prolatum ». Confirmantur hæc ex dicendis anno MLXXXIV, num. 8, et ex Landulpho Seniori apud Puricellum lib. 4, cap. 7, ubi fuse narrat Orationem a Dionysio cardinali adversus Arialdum Romæ coram Stephano papa hujus nominis IX, vulgo X, habitam, ubi coram eodem Pontifice Pataliæ seu Patareæ nomen Arialdo attribuit: « Cumhujus inandatæ PATALIÆ placitum cogitasti commovere, qualiscumque intentionis esses, ab Apostolico, aut ab aliquo religioso viro, prius multis cum jejuniis debuisti conciliari, quam hujusmodi negotium tam magnum, et tam periculosum cum viris illitteratis inchoasse: et quod cum humilitate et patientia, bonisque admonitionibus debebas docere, hoc cum lanceis, fustibus, ut asseritis, laicis super sacerdotes currentibus, administrasti». Infra Dionysius ait: « Velint, nolint, fustibus ac plagis diversis castificas eos; imo incestos animo et corpore patenter reddis.... omnium sacerdotum vitam et Ecclesiarum cunctarum mores, longasque eorum consuetudines (vides jam a pluribus annis Mediolani sacerdotum concubinatum fuisse abrogatum) crudelissimis Christianis quasi canibus lymphatice ad rodendum sub obtentu castæ religionis dedisti ».

4. *Nomen illud Arialdistis primum et dein hæreticis tributum.* — Quos *Patarinos* alii vocabant, Lombardi litteram R. in L. de more mutantes *Patalinos* appellabant, ideoque *Patalia*, *Patarea*, vel *Pataria* unum et idem designant, ac liquet, *Bonizonem* laudatum, quando ait, Stephani papæ temporibus *Pataream apud Mediolanum* exortam esse, intelligere bellum civile inter clerum Mediolanensem ejusque fautores, adversus Arialdum et plebem Mediolanensem excitatum. Licet autem Arnulphus et Landulphus Senior diserte asserant, *Patarinorum* nomen sectam Arialdistarum designasse, certum tamen circa sequentis sæculi initium hæreticos, qui tunc Ecclesiam vexabant, eo nomine appellatos fuisse, uti *Manichæos* in Longobardia viventes, ubi numerosi erant, præsertim in diœcesi Comensi, quos cum Catholici persequi cœpissent, populus qui *Patarinorum* nomen retinuerat, licet ejus originis et etymologiæ memoriam non conservasset, absurda nomina excogitavit, ut quantum ab illis abhorreret, manifestius ostenderet. Sic in Gallia infideles et hæretici omnes *Hugonoti* a populo appellati, et ante exortam hæresim Calvinianum *Valdenses* dicti; quo nomine etiamnum in quibusdam Galliæ partibus hæretici omnes vocati. Sed de Patarinis hæreticis infra sermo erit. *Patarinorum* autem nomen, Stephano IX Romæ sedente, occasione Arialdistarum, *non quidem industria*, *sed casu prolatum* esse ad eos denotandos indicant, non tantum Landulphus Senior et Arnulphus, sed etiam Bonizo, cujus mox verba recitavimus; ac præterea Hugo Flaviniacensis in Chronico pag. 228, ad annum MLXXXIV, ubi ait: « Si quis esset, qui Gregorio communicaret, hic publice convitiis appetebatur, hic hæreticus, destructor regni, assertor mali, qui nec vita dignus esset, qui publicæ indignationis offensam contraheret perjurus, et QUODAM ADINVENTITIO NOMINE PATERINUS dicebatur ». Quare noviter tunc nomen illud adinventum erat.

5. *Arialdistæ inter pejores hæreticos a schismaticis numerati.* — Nec alios Patarinos, quam Arialdistas denotat encomiastes anonymus Henrici IV, ipsi contemporaneus, qui extat tom. I Collectionis Freheri, quando ait: « Et Africani, et qui nostris temporibus emerserunt Paterini, de quibus postea dicturi sumus ». Cætera quæ rem magis explicare poterant, in eo Encomio desiderantur. Nec dubium, quin encomiastes *Arialdistas* intelligat, quia Germani Henrici regis sectatores Gregorium VII enormium hæreseon magiæque accusabant, et qui ei adhærebat, omnium criminum reus habebatur: « Hic hæreticus, destructor regni, assertor mali », ut mox ex Hugone Flaviniacensi diximus. Falsi igitur sunt, qui laudatum Encomiastes Henrici regis locum de *Patarinis* hæreticis interpretati sunt, ut ex dicendis anno MCIV magis constabit.

6. *Benedictus X Sedem Romanam invadit.* — A num. 10 ad 17. Lambertus citatus, ubi Stephani IX mortem narravit, statim subdit: «Sedem Apostolicam protinus, inconsulto rege (sc. Henrico) et principibus, invasit Benedictus quidam Lateranensis adjutus factione popularium, quos pecunia corruperat». Continuator vero Hermanni Contracti: « Romæ Stephanus papa obiit. Romani autem accepta pecunia quemdam Joannem contra canones elegerunt, qui sine consecratione per aliquot dies sedens, a Gothefrido duce (sc. Hetruriæ) expellitur». Ubi anonymus iste aliquot dierum nomine menses aliquot intelligit, quo loquendi modo etiam alii auctores utuntur; sed in eo errat, quod Stephanum IX Romæ demortuum tradat. Hunc *Benedictum* pseudo-papam, appellatum *Benedictum X*, sedisse menses novem et dies XX, plerique ex nostris Catalogis habent; ideoque a die XXX Martii ad diem XVIII mensis Januarii sequentis Christi anni, ut mox videbitur. Is licet omnium sententia antipapa fuerit, verus tamen ejusdem nominis Pontifex initio sæculi XIV creatus, Benedicti XI nomen sumpsit, ex quo intelligimus summopere hallucinatos viros eruditos, qui *Leonem XIII* verum Pontificem credidere, quod sanctus Leo, non sese Leonem VIII, sed Leonem IX appellarit.

7. *Nicolaus II eligitur Pontifex Rom.* — Venio nunc ad electionem successoris Stephani IX quam *Senis* habitam fuisse docent vetera Nicolai II Acta, a Baronio num. 15 laudata. Henricus Germaniæ « rex Gerardum Florentinum episcopum, in quem et Romanorum et Teutonicorum studia consenserant, Pontificem designat. Romamque per Gode-

fridum marchionem (seu ducem Hetruriæ) transmittit », inquit Lambertus citatus. Leo vero Ostiensis lib. 3, cap. 12, de Hildebrando e Germania reduce ait : « Florentiæ substitit, suisque litteris Romanorum primates conveniens, ubi eorum percepit assensum, annitente Gothefrido duce, Gerardum Florentinum episcopum mox in Romanum Pontificem eligit : atque una cum ipso et duce Romam mense Januario venit. Ubi præfatus electus a Romano clero, et populo in Sede Apostolica locatus, Nicolai sortitus est nomen », Nicolai nempe hujus nominis II, qui ideo mense Januario sequentis Christi anni inthronizatus est, et currenti anno, mense Decembri, Senis electus. Recte itaque Baronius anno MLX, num. 4 notat, Nicolaum *mense Januario*, post diem tamen octavum ejusdem mensis, annos Sedis suæ numerasse, ideoque non a die electionis, sed a die inthronizationis. Refert enim ibidem clausulam Privilegii monasterio Sanctæ-Felicitatis ab eodem Pontifice concessi, quod dicitur « datum Florentiæ, VI idus Januarii, anno ab Incarnat. D. N. Jesu Christi MLIX, per manus Humberti sanctæ Ecclesiæ Sylvæ-Candidæ episcopi, et Apostolicæ Sedis bibliothecarii, anno primo Pontificatus domini papæ Nicolai II, Indict. XIII », ideoque anno MLX, qui Florentiæ, ubi annus a die XXV Martii exordiebatur, numerabatur adhuc annus MLIX. Si enim anno MLX, die VIII Januarii nondum secundum sedis suæ annum inchoarat, anno MLIX post eumdem diem inthronizatus fuerat.

8. *Dies electionis et inthronizationis ejus.* — *Nicolaum II* hoc anno *Senis* electum fuisse, inter omnes convenit ; hanc vero electionem, non die IX Decembris, ut habet Papebrocius in Paralipomenis ad Conatum Chronico-Hist. sed die vicesima octava ejusdem mensis peractam, ex dicendis in morte ejus constabit. Idem Papebrocius ejus inthronizationem differt usque ad diem trigesimum primum Januariii insequentis anni. Verum jam die decima octava ejusdem mensis *Nicolaum* Pontificatum gessisse ostendit Privilegium priori Sancti-Andreæ Musciani ab eo concessum, quod Ughellus in Append. tom. V, pag. 1628 recitat ; in ejus enim fine legitur : « Datum XV kal. Februarii per manus Humberti episcopi S. E. Sylvæ-Candidæ cardinalis, Apostolicæ Sedis bibliothecarii, anno Domini MLIX, Pontificatus autem domini Nicolai II primo, Indict. XII », quæ eo Christi anno mense Januario in cursu erat. Quare die XVIII mensis Januarii *Benedictus X* antipapa, dum apud *Sutrium* Synodus celebraretur, Sedem quam invaserat, reliquit, et in domum propriam remeavit, eademque die Nicolaus II Romam venit, et juxta « consuetum ordinem a cardinalibus in Sede Apostolica positus est », ut verbis utar Nicolai cardinalis Aragoniæ. Eo pariter die laudatum Privilegium ab eodem Pontifice emissum ; ideoque *Benedictus X*, cui tribuuntur menses IX et dies XX, Sedem Romanam serius non invasit, quam die XXX Martii anni currentis.

9. *Anno tantum sequenti inthronizatus.* — Vidit hanc difficultatem Papebrocius citatus, respondetque in laudata subscriptione a sciolo quopiam numeros esse depravatos, quia, inquit, Pontifex stylo Florentinorum, qui annum a die XXV Martii exordiuntur, usus est, indeque Charta ad annum MLX referenda. Sed hæc gratis asserta. *Nicolaus* enim quando Florentiæ fuit, ut suum Florentinis amorem testaretur, eorum Æram adhibuit, quemadmodum *Leo IX*, qui Tullensis episcopus fuerat, in Charta a se, dum jam Pontifex Romanus esset, Tulli data, episcopatus sui annum XXV, ob eamdem rationem memoravit, sed postea tam ipse quam *Nicolaus II* non reperiuntur in temporibus suis dimetiendis ab usu a cæteris Pontificibus usurpato discessisse. Quod de Nicolao II necessario dicendum ; cum in laudato exemplo Indictionem XII cum mense Januario anni MLIX conjungat. Poterunt tamen hæc de die invasionis Benedicti IX et Nicolai II inthronizatione magis examinari ; hic enim unum tantum contendimus, *Nicolaum* die XVIII mensis Januarii sequentis Christi anni jam inthronizatum fuisse.

10. *Obitus Casimiri Poloniæ regis et B. Richezæ ejus matris.* — *Casimirum* Poloniæ regem hujus nominis Primum hoc anno die XXVIII Novembris extremum vitæ clausisse diem, et *Boleslaum* Secundum, ejus filium adhuc adolescentulum eidem successisse, tradunt Longinus et Chromerus in Historia Polonica. Fuit *Casimirus* litteris mediocriter eruditus, ac primus inter reges Poloniæ litteris excultus, et in Ecclesiasticos homines imprimis propenso animo. Beata *Richeza* Poloniæ regina, Casimiri mater, quæ in Germania vitam traducebat, ut suo loco diximus, post mortem *Ottonis* comitis Palatini fratris, quem plurimum diligebat, accepto a *Brunone* Tullensi episcopo, et postea summo Pontifice, sacro velamine, in monasterio Brunweilerensi, ab *Erenfrido* patre suo et *Mathilde* matre prope Coloniam fundato, vixit adhuc usque ad annum millesimum sexagesimum tertium, diemque vigecesimum primum mensis Martii. De ea in Martyrologio Usuardi, ex Additione Molani ad diem XX Martii legitur : « Coloniæ ad Gradus obitus Rixæ reginæ, neptis sancti Annonis episcopi (nempe Coloniensis), cujus non canonizatæ corpus patet in magnis festis ». Papebrocius ad diem XXI mensis Maii refert Acta Erenfridi et Mathildis, eorumque filiæ Richezæ, a monacho anonymo scripta, apud quem plura.

11. *Cerularius patriarcha Constantinop. relegatur.* — Ad num. 17 et seq. Michael Cerularius patriarcha Constantinop. *die Festo Archangelorum* ab Isaacio Comneno relegatus est, ut narrat Baronius ex Curopalate ; verum non hoc anno, sed sequenti, ut mox ostendam, postquam de ejus successore verba fecero. De Cerulario Psellus in Isaacio Comneno : « Michaelum patriarcham liberius semel illi locutum, audacioreque voce sibi abusum, tunc quidem dimisit (sc. Comnenus) iram cohibens ; sibi enim arcanum animo secum versans consilium

inexspectato erumpit, ac velut nihil novarum rerum agerel, tum urbe ejicit, tum certi loci exilio punit, ubi et vitam finivit. Id enimvero qua demum ratione peractum sit, quod prolixiori sermone indigeat, dicere nunc supersedeo. Si quis enim utrique arbiter sedere velit, alteri quidem initium vertat crimini, alteri autem finem». Zonaras in Isaacio Comneno ait, hunc, ut Cerulario patriarchatum abrogaret, usum esse «opera quorumdam primariorum sacerdotum, et Pselli variarum et absurdarum criminationum coacervatoris, quas in Oratione contra illum scripta congessit». Extat adhuc illa Michaelis Pselli Oratio inter Opera posthuma Combefisii aliquando lucem visura. Fatetur Psellus in his quæ episcopi essent, rerumque divinarum scientia rudissimum Cerularium fuisse. Is tamen schismatis auctor, quod post tot sæcula perdurat. Neque enim *Photius*, vir in rebus theologicis versatus, Græcæ et Latinæ Ecclesiarum scissuræ auctor dici potest; cum Joannis VIII indulgentia Ecclesiæ Romanæ reconciliatus fuerit, et in Romanis Tabulis variorum Græcorum nomina legantur, qui post *Photii* mortem floruere. Quo fundamento innixi supra diximus, *Wolodomirum* Russiæ regem a Russis ante hæc tempora cultum, tuto a Latinis sanctum haberi posse, quod et de *Simeone Metaphraste* aliisque non paucis pariter dicendum.

12. *Constantinus Lichnudes fit patriarcha Constantinop.* — In locum Michaelis Cerularii imperator substituit *Constantinum Lichnudem*, seu Lichudem præsidem et protovestiarium, virum longo tempore in administratione rerum communium cum laude versatum, et magnum Pselli amicum, qui de eo scribit : «Erat vir ille strenuus, cultæ litteraturæ ac facundiæ summam arcem tenens, atque ad omnem sermonum vim linguam expeditam ac paratam habens. Actiones politicas egregie callebat : arti enim Rhetoricæ, quam is plurimum auxerat, majori probabilitate ei conciliata, leges politicas admiscens, egregiis vinculis modisque articulum stringebat. Eratque illi scriptura, quod quidem ad sermones attinet, ad rhetoricos elegans et ad Atticam vocem elimata : quod vero ad politicas actiones simplex, et consueta ac clara. Huic nimirum præclarissimo viro concredita imperator (scilicet Monomachus) rerum administratione, tum ipse sensim pene respirabat, factusque vir ille spectabilis (nempe Lichudes) ad primam imperii speculam subvectus erat. At quid inde? Æmulatur eum imperator, ac velut in eum translato imperio, vulnus ferre non poterat. Semel itaque concepto in eum odio, imperialibus eum causis ac negotiis amovet; Deus autem nobiliori eum sorti præficit, divinæque suæ sapientiæ mystagogum mystamque constituit», id est, episcopum.

13. *Cerularii depositio anno sequenti facta.* — Baronius aliique passim *Cerularii* depositionem et *Lichnudis* creationem ideo hoc anno collocant; quia in serie patriarcharum Constantinop. in lib. 4 Juris Græco-Rom. Cerulario anni quindecim attribuuntur; die enim XXV mensis Martii anni MXLIII ad culmen pontificale evectus fuerat. Verum cum *Constantinus Lichudes* post sedem annorum quatuor et sex mensium, circa initium mensis Januarii anni millesimi sexagesimi quarti vivendi finem fecerit, anno millesimo quinquagesimo nono post diem octavum mensis Junii patriarcha creatus est. Curopalates enim, cujus verba Baronius recitat, asserit *Cerularium* die festo Archangelorum dignitate depositum esse, cui Zonaras suffragatur. Græci autem, ut in eorum Menologio videre est, festum Archangelorum ac S. Michaelis bis in anno celebrant, die nempe octava Junii, et die sexta Septembris. *Cerularius* itaque non annos XV, sed annos XVI, et menses circiter tres Ecclesiam Constantinopolitanam administravit, et anno solum sequenti mortuus est.

14. *Obitus S. Paterni reclusi.* — *Sancti Paterni* reclusi Paderbornæ in Saxonia inferiori mortem his verbis recitat Papebrocius ad diem X April. ex autographo Mariani Scoti chronico, quia vulgatum hoc in loco corruptum : «Anno MLVIII, Poderbruna civitas cum duobus monasteriis, id est, episcopatus et monachorum, feria VI ante Palmas, igne consumitur. In monasterio autem monachorum erat Paternus nomine, monachus Scotus, multisque annis inclusus, qui etiam combustionem prænuntiabat. Hic ambiens martyrium, pro nullo foris exivit, sed in sua clausula combustus per ignem pertransivit in refrigerium; de cujus etiam sepulchro quædam bona narrantur. Ipsis vero statim diebus, feria II post octavas Paschæ, exiens de Colonia, causa claudendi cum abbate Fuldensi ad Fuldam, super mattam in clausola ipsius ubi supra eamdem mattam combustus et passus est, ego oravi». Mattæ nomine, Marianus intelligit stoream seu tegetem monachicam ita appellatam, quod monachi ipsimet eas texerent, in iis cubarent, orationes funderent, collationes haberent, extremum denique spiritum exhalarent, ut variis exemplis ostendit Ducangius in voce *matta*. Petrus Damiani anno sequenti scribens Epistolam seu opusculum apologeticum pro demissione episcopatus, cum variis exemplis ostendisset etiam optimis Dei servis mortem quandoque funestam obvenire, totam hanc Historiam, ut sibi narrata fuerat, expendit, et ad diem XVI Aprilis in Actis SS. Bollandianis sanctus *Drogo*, sic eos, qui propter grassans incendium, ut e cella exiret, hortabantur, alloquitur : «Votum vovi Domino et persolvam : si vero divinæ pietati placuerit quod flammis cremer, fiat voluntas ejus». Sed Drogoni sequenti sæculo recluso in Hannonia combusta cella non nocuerunt flammæ, nocuere Paterno, «quod profecto Dei judicium non tam discutiendum est, quam timendum», inquit Petrus Damiani laudatus. Acta S. Drogonis a Papebrocio etiam illustrata.

15. *Barcinonenses fidei Christianæ valde addicti.* — Factum hoc anno fœdus adversus *Alchagi-*

bum Ismaelitam Cæsaraugustæ ducem inter *Raimundum* comitem Barcinonensem ac *Adalmodim* uxorem ejus, et *Ermengaudum* Urgellensem comitem, cui subscripsere aliquot episcopi et aliquot magnates, ut videre est in Appendice Marcæ Hispanicæ, ubi Balusius ex Archivis Barcinonensibus fœdus illud exhibet, quod dicitur « actum nonis Septembris, anno XXVIII regis Henrici », qui ideo anno MXXXI Roberto patri, die XX mensis Julii demortuo, in Francorum regnum successerat. Quæ epocha variis aliis Actis indubitata redditur. Refert ibidem Baluzius Acta Dedicationis Ecclesiæ Barcinonensis ab episcopis octo peractæ; quo in Conventu lectum est decretum *Hali* Ismaelitæ *ducis Deniæ*, et insularum Balearium, quo ad exemplum patris sui *Mugehid*, easdem insulas et episcopatum Deniæ posuit sub jure et diœcesi episcopi Barcinonensis. *Dianum* celebre olim Bœticæ oppidum erat, quod hodie *Denia* dicitur, marchionatus titulo illustratum, de quo oppido legendus Marca lib. 2 Marcæ Hisp. cap. 5. ubi egregie de eo disserit. Postquam vero *Majorica* insula anno MCCXXX a Jacobo Aragoniæ rege Saracenis erepta fuit, erecta ibidem sedes episcopalis, ut videre est apud Baluzium lib. 4 Marcæ Hisp. ad annum MCCXXVIII, ubi de hac institutione accurate agit.

16. *Initium sectæ Almorabitarum.* — Nova secta in Africa hoc anno exorta juxta Noweirium, qui ait, Saracenum quemdam in magno deserto Africæ habitantem, cum *Meccam* proficisceretur, *Cairoano* transeuntem cum doctore quodam legis Mahometicæ colloquium habuisse, ex eaque peregrinatione reducem, in *Zaaram* Africæ regionem venisse, et Musulmanæ religionis reformationem exorsum esse. Hujus sectæ imp. *Abubeker* renuntiatus fuit, eoque anno Christi MLXIX demortuo, *Josephus* Tachefini filius, ex præcipuis Abubekri ducibus unus, imperator, seu *Amir Almosleminus* electus. Huic sese adjunxere Mauritaniæ populi, proprio principe exterminato. De isto *Josepho* Marochionum regni conditore anno MLXXVII sermo erit, et de *Almorabitis*, quo nomine sectatores ejus vocati sunt, sæpe infra mentio erit.

NICOLAI II ANNUS 1. — CHRISTI 1059.

---

1. *Nicolaus II papa Concilium celebrat, schisma tollit, Romam venit.* — Annus sequitur Christi Redemptoris millesimus quinquagesimus nonus, Indictione duodecima feliciter inchoatus, cum ejus exordio legitimus electus Pontifex introducitur Romam, schismaticoque Sede pulso, in Petri cathedra collocatur. Hæc autem quomodo se habuerint, ex Leone Ostiensi ejus temporis scriptore integerrimo sunt petenda, qui ait[1]: « Cum post obitum piæ memoriæ Stephani papæ memoratus Hildebrandus ab imperatrice rediens, contra ejusdem Apostolici vetitum, incubaria pessimis hominibus Ecclesiam comperisset: Florentiæ substitit, suisque litteris Romanorum primates conveniens, ubi eorum percepit assensum, annitente Godefrido duce, Gerardum Florentinum episcopum mox in Romanum Pontificem eligit: atque una cum ipso et duce Romam mense Januario venit. Ubi præfatus electus a Romano clero et populo, in Sede Apostolica locatus, Nicolai sortitus est nomen. Qui prædictum Romanæ Sedis invasorem cum suis fautoribus omnibus excommunicans, tandem interventu quorumdam admissum ad communionem, apud Ecclesiam Sanctæ Mariæ, quæ Major a Romanis dicitur, sacerdotali officio privatum manere constituit ». Hæc de rebus Romæ gestis ipso ingressu Pontificatus.

2. Quod autem Romanus Pontifex Stephanus mortuus est Florentiæ, episcopus vero Florentinus creatus est papa, Petrus Damiani, ita ejusmodi Tristicho lusit, cujus hic inscriptus est titulus :

[1] Leo Ost. l. III. c. 12.

« De Florentia, in qua papa Stephanus obiit, et Nicolaus papa ex eadem processit.

Parva virum viduæ debet Florentia Romæ :
Quæ tenet extinctum cogatur reddere vivum.
Sic nova Bethlæis lux mundo fluxit ab oris.

Eo quod parva tunc civitas esset Florentia.

Præcessisse autem Sutrinum Concilium, antequam papa se inferret in Urbem, vetera Gesta Romanorum Pontificum, quæ collegit Nicolaus Aragonensis cardinalis, testantur his verbis : « Celebrata itaque in pace electione (ut dictum est) Senis, dictus Nicolaus Pontifex cum archidiacono et cardinalibus consilium habuit, ut pro causa jam dicti Velitrensis intrusi apud Sutrium Synodum celebraret : ad quam non solum episcopos Tusciæ et Lombardiæ, sed et magnum Godefridum, et Guibertum cancellarium convocare deberet. Quod absque dilatione factum est. Prædictus autem Mincius ubi Nicolaum papam cum personis, quæ apud Sutrium convenerant, in Synodo residere cognovit, Sedem quam invaserat, conscientia remordente, reliquit, et in domum propriam remeavit. Quod factum, posteaquam Nicolaus Pontifex rei veritatem cognovit, consilio cum fratribus habito, ad Urbem una cum eis, non cum potentia, sed tanquam bonus et humilis pastor accessit. Unde auctore Domino factum est, quod a populo et clero digno honore susceptus, juxta consuetum ordinem a cardinalibus in Sede Apostolica positus est. Transactis autem paucis diebus, memoratus Mincius ad præsentiam Nicolai papæ veniam petiturus accessit, et ad ejus vestigium procidens, violentiam se fuisse perpessum asseruit, sed invasionis crimen, et perjurii reatum non negavit. Ex propria igitur confessione digna factis recipiens, episcopalis et sacerdotalis officii depositionem incurrere meruit. Illud autem ipsius Pontificis animum vehementer angebat, quod Romanorum Pontificum capitanei urbis dominium, et Ecclesiastica jura quæ illicite occuparant, per violentiam detinebant ». Hæc ibi. Quæ acta esse in Concilio ab eodem Pontifice celebrato, dubium non est.

3. In hoc eodem Concilio depositum fuisse Mincium, dictum papam Benedictum, privatumque omni sacerdotali officio, ipsumque postea Romæ convenisse Pontificem Stephanum, veniamque petiisse pro admissis, habetur etiam in Codice Vaticano, qui inscribitur Liber censuum. Additur ibi, ipsum Nicolaum post Concilium in Apuliam secessisse, Northmannosque ab excommunicatione absolvisse, restitutis ab eis bonis Ecclesiarum ; accepisseque ab eisdem juramentum fidelitatis Romanæ Ecclesiæ : eodemque tempore Hugonem cognomento Candidum, schisma fecisse ab Ecclesia Romana. Erat hic cardinalis, sed adversus sanctam Romanam Ecclesiam auctor multorum malorum. Nam ibi hæc de eo : « Quanta hic mala fecerit difficile est referre ».

4. *Libellus de abdicando episcopatu Petri Damiani et alii ad id labores ejusdem.* — Simulac autem sublato schismate, pax Ecclesiæ postliminio reversa secura quievit, Petrus Damiani, qui nolens invitusque abstractus ab eremo, creatus fuerat a Stephano papa cardinalis episcopus Ostiensis, de abdicando se a munere Nicolao Pontifici libellum dedit, cujus hic est titulus :

« Domino suo Nicolao universali papæ, Petrus monachus servitutem ». Sic et in aliis Epistolis postdatis nunquam amplius episcopum Ostiensem nec se nominat cardinalem. Libelli vero hoc est exordium :

« Sacrarium Spiritus sancti vestrum pectus agnoscit, quia nisi me tunc necessitas Apostolicæ Sedis impelleret, et antiqua quam jamdudum circa vos habueram charitas invitaret, post sanctæ memoriæ domni Stephani, vestri quidem prædecessoris, mei autem persecutoris obitum, ego a me protinus episcopatum non canonice traditum, sed violenter injectum funditus abscidissem. Meministis enim, domine mi, quot querelas coram vobis sæpe deposui, quot gemitus, quot denique profunda suspiria ex imis visceribus traxi : quoties etiam uberrimis lacrymis tristia ora rigavi. Verumtamen apud vos tunc non obtinui missionem, quia Romanæ Ecclesiæ, quæ tunc ruinam minari videbatur, id utilitas non poscebat. Nunc autem te in [1] sagena Petri clavum regente, sub tranquilla pace tota Christi gratulatur Ecclesia : ventorum quippe se turbines reprimunt, procellarum spumantium volumina conquiescunt, mitescunt maria, totaque videtur cæli serenitas innovata. Cum igitur sub sancto Pontificatu vestro jucunda pace universalis Ecclesia potiatur, canis meis grandævæ jam senectutis, quæso, requies non negetur. Quamobrem ob remissionem omnium peccatorum meorum, quæ nequiter perpetravi, cedo jure episcopatus, et per hunc annulum (virgam enim tulistis) desperata deinceps omni repetendi querela, renuntio. Utrumque etiam vobis monasterium reddo, et ut quiescendi municipium veterano et merito militi permittatur imploro. Hic mihi fortassis objicitur, semel acceptum dimitti regimen non licere. Ad quod breviter dico quod sentio. Quia plerique qui Pontificatus jura non deserunt, de sinistris sunt. Quotquot autem legimus recta intentione dimisisse, certa spes est eos æterna cum Christo societate gaudere. Neque tamen hoc dicimus, ut passim deseri episcopatus liceat, nisi videlicet id fieri necessitas, sive rationalis quælibet causa deposcat ». De his post hæc plura adducit exempla.

5. Inter alia autem jam a periculis animæ, argumentis ab exemplo pluribus inductis, a periculo etiam corporis, deducto Silvano in exemplum, sic concludit : « Si igitur sanctus ille vir, Silvanus scilicet, propter solam corporis incommoditatem,

[1] Sagena pro navi usurpata frequenter ab eo.

non cunctatus est dimittere Thraciam; cur ego non deseram pro cavendis tot animæ vulneribus Romam? Quanquam et ipsi corpori meo non sit prorsus innoxia, ut puta, ferax febrium, nec vagarum. Unde Tetrasticon hoc olim protulisse me memini.

Roma vorax hominum, domat ardua colla virorum :
Roma ferax febrium, necis est uberrima frugum.
Romanæ febres stabili sunt jure fideles;
Quem semel invadunt, vix a vivente recedunt.

« Animæ igitur simul et corporis adversitate detentus, revertatur fugitivus ad Dominum suum; spretis porcis et siliquis, ad patris osculum filius redeat, ad vires Sampson pristinas, capillis nascentibus, invalescat, quatenus stolam primam quam amiserat induat, et victores suos reparatis viribus sternat ».

6. Ingerit post hæc complura exempla sanctorum episcoporum atque abbatum, qui se a regimine abdicarunt. Quibus singulis recensitis, sic ad finem perorat :

« Horum ergo aliorumque Patrum auctoritate suffultus, episcopatui simul et monasteriis in sanctis manibus vestris irretractabiliter renuntio, omneque jus a me movendæ in posterum quæstionis ac repetitionis, abscindo. Et quia pro innumeris peccatis meis non sum dignus in Ecclesiastica dignitate persistere, det mihi divina misericordia per sanctas orationes vestras, venerabilis pater, hoc ipso vitæ quod restat, in luctu et pœnitentia permanere. Confiteor enim, quia criminosus simul et vitiosus, ad honorem hunc et non sine reprehensione perveni, et in eo reprehensibiliter vixi. Ideoque mihi tutum visum est, ut ipse me potius sponte deponerem, quam ante tribunal tremendi Judicis in conspectu omnium Angelorum et hominum, depositionis sententiam sub æterna damnatione subirem. Sed jam ista sufficiant ». Moxque ista apponit, pro obtinendo quod peteret, ad Deum preces :

7. « Omnipotens Deus, qui incomprehensibilis dispensationis suæ consilio et me ab obtinendi regiminis ambitione dejecit, et vos ad Ecclesiastici culminis summa provexit, sancto cordi vestro, cujus est inhabitator, inspiret, talia mihi per sacras litteras mandata dirigere, quæ meis votis, meisque valeant desideriis concordare. Amen ». Hæc Petrus, sed frustra. Verum licet repulsam sæpe tulerit, pulsare sæpius adhuc Pontificias aures importune minime prætermisit, quamlibet quacumque ex causa oblatam occasionem arripiens. Etenim cum aliquando, sive joco, sive serio pontificiæ vestes ipsius sublatæ fuissent, et hospitio pontificis episcopatus redditus consumpti fuissent; inde etiam episcopatum dimittendi captans æquissimam rationem, ista ad eumdem Pontificem tunc scripsit, ludo licet, negotium suum agens.

« Ad Nicolaum II Romanum Pontificem, et Hildebrandum S. R. E. archidiaconum.

« Beatissimo papæ Nicolao, et Hildebrando venerabili archidiacono, Petrus peccator monachus debitam servitutem.

« Benedictus omnipotens Deus, quia, dum quidquid mihi pro beneficio datum fuerat tollitur, dum ipse quoque sacerdotalis ornatus aufertur : certa mihi signa clarescunt, quod episcopalis in proximo dignitas mihi funditus adimatur. Nam et filii Jacob[1] cum fratrem suum Joseph perdere decrevissent, prius eum talari atque polymita tunica nudaverunt. Dominus etiam cum Aaron sacerdotem obire præciperet, ait Moysi[2] : Pergat Aaron ad populum suum. Et paulo post : Cum nudaveris, inquit, patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium ejus, et Aaron colligetur et morietur ibi. Nimirum quem a sacerdotali jam officio quiescere voluit sacra prius veste nudavit, eaque filium induens, pro patre ministrare constituit. In ablatione igitur vestis claret amissio dignitatis. In tripartita quoque reperitur historia, quia cum fames Hierosolymorum provinciam occupasset, in Cyrillum, qui tunc Hierosolymis præerat, revera tanquam in episcopum, necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad consulendum deessent, vasa ille sacra ac vela distraxit, sicque populo, qui laborabat inopia subsidia ministravit.

8. « Qua de re Constantius imperator ad iracundiam provocatus est, ob id maxime, quod Acacius Cæsareæ Palestinæ episcopus contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque vestem, quam famosissimus imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum Ecclesiæ dederat Macario, illius pontifici civitatis, auro scilicet sericoque contextam, ut ea circumamictus ministerium sacri baptismatis adimpleret, Cyrillum asseruit vendidisse, eamque tunc emisse quemdam Thimelicum saltatorem. Dumque indutus ea, solito more saltaret, ut ille testabatur, protinus cecidit, et contritus ac divina ultione percussus spiritum exhalavit. Hoc igitur Acacius Cyrillo crimen objecit, sicque illum episcopali dignitate deposuit. Si ergo summi illi Pontifices, Aaron videlicet et Cyrillus post amissionem vestium perdiderunt etiam consequenter sacerdotalium infulas dignitatum, quid mihi parvulo et indigno aliud datur intelligi, nisi quia dum ornamentis sacerdotalibus exuor, sacerdotali proculdubio dignitate deponor? Præterea monasterium hospitando et confiscando muneribus abstulistis; de episcopatu quoque quidquid proventus inveniri poterat consumpsistis. Quid ergo restat, nisi ut miles emeritus abjiciat cum chlamide cingulum, qui militaris stipendii perdidit donativum? Cedant igitur jam in usus vestros episcopatus simul et monasteria, nec mihi quispiam de cætero inane beneficii nomen objiciat, sed vestris luce clarius innotescat : Noverit itaque vestra utriusque benignitas, quia hæc vobis ita irrevocabiliter reddo, quod

[1] Gen. XXXVII. — [2] Num. XX.

donec vita comes fuerit, ulterius non tenebo ». Ista ad Pontificem Petrus.

9. *Nicolaus papa creat Desiderium cardinalem.* — Quid autem Nicolaus papa responderit, non extat rescriptum aliquod ; certum tamen est, missionem Petrum non accepisse, sed vel Romæ apud Pontificem in Gestis synodalibus laborasse, vel legationibus inservisse. Porro tantum abest, ut Pontifex ejusmodi viros a munere cardinalatus absolverit, ut alios his similes diligenter quæreret, quos in sacrum senatum cooptaret. Sic igitur imitatus prædecessorem, qui creavit ipsum Petrum Damiani cardinalem Ostiensem, ipse virum, qui omnium consensu optimus omnium habebatur, sententia quoque prædecessoris plurimum commendatus erat, Desiderium Cassinensem abbatem mox creat presbyterum cardinalem. Sed quomodo id se habuerit, ab eodem Leone, qui res ab ipso gestas ab infantia est prosecutus, sic accipe [1]:

10. « Mandat Nicolaus papa deinde ad monasterium domno abbati Desiderio, sibi in Picenum agrum proficiscenti quamprimum occurrat, ut proximo Martii mensis jejunio et presbyteri gradum et cardinalis pariter officium sumat. Dominica igitur prima Quadragesimæ, paratis omnibus necessariis, Desiderius iter arripiens, apud Farfense monasterium Apostolico se conjunxit. A quo amicissime honorificeque susceptus, Auximum simul cum eo profectus est. Ibi secundo Quadragesimæ sabbato, id est, pridie nonas Martii, cardinalis presbyter ab ipso ordinatus, sequenti Dominica abbas quoque consecratus est, privilegiumque amplum satis et honorificum de suorum consuetudine prædecessorum consecutus est. Præterea de cardinalatus ipsius dignitate, et sanctissimi patris Benedicti honorificentia per totam Campaniam et Principatum, Apuliam quoque atque Calabriam vicem suam illi idem Apostolicus plena auctoritate commisit. Post hæc accepta licentia, Romam rediens, proxima Dominica mediæ Quadragesimæ in Ecclesia Sancti-Petri solemniter missas celebravit, atque Romanorum innumera turba prosequente, ad titulum Sanctæ-Cæciliæ trans Tiberim maxima cum laude deductus est : sicque ad monasterium in beati Benedicti festivitate remeavit. Et quoniam ab eodem Pontifice Paschalis festivitatis gratia invitatus fuerat, Romam reversus est ». Hæc Leo ; cætera vero Desiderii suis locis inferius.

11. *Concilium Romanum contra Berengarium, quem prius resipiscentem, deinde in hæresim relapsum, suo insectatur commentario Lanfrancus et alii.* — Hoc eodem anno, mense Aprilis (ut habet ejusdem Pontificis Constitutio de electione summi Pontificis edita) Romæ in Laterano celebratum liquet ab eodem Nicolao papa generale Concilium, ad quod reus dicturus causam vocatus est Berengarius ille, Turonensis patria, archidiaconus Andegavensis, sæpe damnatus hæresiarcha. De numero episcoporum, qui huic Concilio interfuerunt, Algerus sic habet [1] : « Quod ut certius innotescat fidelibus Berengarii Andegavensis hæretici confessio, quam de hujus rei Catholica fide scripsit Romæ præsente Nicolao papa, et coram centum tredecim episcopis jurejurando firmavit, ad medium deferatur, etc. » Eadem de numero habet Lanfrancus, idemque Concilium a Guitmundo, hujus temporis nobilissimo scriptore, Generale nominatur. Ait enim : « Reversusque aliquanto post ad vomitum suum, agente sanctæ recordationis Nicolao papa, in generali Concilio Romæ iterum confutatur, etc. » In Fragmentis vero Historiæ Francorum ad Glabrum appositis, hæc leguntur de ipso : « Qua de causa a Nicolao papa evocatus Romam petiit, ubi præsentia ejusdem papæ, et multorum episcoporum examinatus, suum confitens anathematizavit errorem, Joannem Scotum igni comburens, cujus lectione ad hanc nefariam devolutus fuerat sectam, etc. »

12. Porro quod ad Joannem Scotum pertinet, male quidem audisse apud Nicolaum, primum Pontificem hujus nominis, suo loco superius dictum est : qui, licet virulenta adeo adversus fidem Catholicam scripserit, quia tamen illa non ita vulgavit, ut omnibus comperta fierent, hinc accidit, ut bonæ æstimationis fuerit apud multos, qui ei etiam martyrii titulum nimia facilitate tribuerunt. Fortasse potuit id esse odoratus Paschasius Rathberthus, abbas Corbeiensis, qui eodem tempore vixit, ac scripsit luculentum Commentarium de corpore et sanguine Domini, parato veneno parans antidotum. De utroque autem ista Lanfrancus [2] : « Igitur cum a quodam Rhemensi clerico Romam perlatas (litteras scilicet Berengarii) recitator legeret, intellecto quod Joannem Scotum extolleres, Paschasium damnares, communi de Eucharistia fidei adversa sentires, promulgata est in te damnationis sententia etc. » De facta autem tunc in eodem Concilio per ipsummet Berengarium combustione librorum, habet ista Lanfrancus : « A beatæ memoriæ Nicolao, totius Christiani nominis summo Pontifice, et a centum tredecim episcopis Romæ audita, examinata atque damnata sunt. Tu quoque inclinato corpore, sed non humiliato corde, ignem accendisti, librosque perversi dogmatis in medio sancti Concilii in eum conjecisti, jurans per id quod rebus omnibus incomparabiliter majus est, fidem a Patribus, qui præsentes erant, traditam inviolabiliter servaturum, veteremque doctrinam tuam de corpore et sanguine Domini ab illa die aliis non prædicaturum ». Quibusdam verbis conceptum fuerit ejusmodi Berengarii jusjurandum, cum in pleno Concilio est detestatus errorem, fidemque Catholicam professus, hic ex Lanfranco qui recitat describendum putamus. Sic se habet [3] :

13. « Ego Berengarius indignus diaconus

[1] Leo Ost. l. III. c. 12.

[1] Alger. de sacram. l. I. c. 19. — [2] Lanfr. de Euchar. contra Bereng. — [3] Apud Ivon. p. 2. c. 10.

Ecclesiæ Sancti-Mauritii Andegavensis, cognoscens veram et Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam de qua hactenus infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem et vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, et non verum corpus et sanguinem Domini nostri JESU Christi esse, nec posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, vel fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Apostolicæ Sedi, et ore et corde profiteor de sacramento Dominicæ mensæ eam fidem me tenere, quam dominus et venerabilis papa Nicolaus, et hæc sancta Synodus, auctoritate Evangelica et Apostolica tenendam tradidit, mihique firmavit (formavit) : scilicet panem et vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus et sanguinem Domini nostri JESU Christi esse : et sensualiter non solum in sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, et fidelium dentibus atteri, jurans per sanctam et homousion Trinitatem, et per hæc sacrosancta Christi Evangelia. Eos vero, qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus et sectatoribus suis, æterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando aliquid contra hæc sentire, ac (aut) prædicare præsumpsero, subjaceam canonum severitati. Lecto et perlecto sponte subscripsi ». Hucusque ex scripto Berengarius recitavit, confirmavit et suo chirographo roboravit, quod, jubente Nicolao papa universoque Concilio, ab Humberto episcopo cardinali scriptum, et ab ipso papa universoque Concilio recognitum atque probatum antea fuerat. Testatur hæc idem Lanfrancus, cum ista mox subjicit, causam ejusmodi conscribendi per Humbertum confessionem retexens, his verbis Berengarium ipsum compellans :

14. « Cum ergo venisses Romam, fretus (spretus) ab iis, qui plus impensis a te beneficiis, quam ratione a te audita, opem tibi promiserant, non ausus defensare quod antea senseras; postulasti Nicolaum Pontificem ejusque Concilium, quatenus fidem quam teneri oporteret, verbis tibi traderet, scriptura firmaret. Injuncta est hujus rei causa Humberto episcopo. Itaque verba fidei superius comprehensa scripsit, recitavit, assensu omnium ad legendum et confitendum tibi tradidit. Tu vero acquiescens accepisti, legisti, confessus es, te ita credere jurejurando confirmasti, tandem manu propria subscripsisti. Nicolaus papa gaudens de conversione tua, jusjurandum tuum scriptum misit per urbes Italiæ, Galliæ, Germaniæ, et ad quæcumque loca fama tuæ pravitatis antea potuit pervenire : ut sicut Ecclesiæ scandalizatæ prius dolebant de te averso atque adverso, ita postea gauderent, gratiasque Deo agerent de te reverso atque converso. Cur ergo scriptum hoc magis adscribis Humberto episcopo quam tibi? quam Nicolao Pontifici? quam ejus Concilio? quam denique omnibus Ecclesiis, quæ id cum debita reverentia susceperunt, et pro conversione tua Deo gratias retulerunt, etc.

15. « Quid igitur? versipellis homo, versutus hæresiarcha, veternosus serpens non sic deposuit ibi vetera spolia, ut etiam venena dimiserit, sed ut innovatus squamis in percussores ardentius insiliret, quod declaravit eventus. Etenim ut abunde Lanfrancus docet, post Romanum Concilium, ubi quæ vellet scribendi liberam facultatem nactus esset infelix, scripsit invectivam adversus eam, quam in hoc ipso Concilio legit, probavit, juramento firmavit, atque subscripsit, fidei Catholicæ confessionem, conversus in Humbertum, qui eam scripsisset, et in Romanam Ecclesiam, cujus auctoritate fecisset. Quod ubi novit Lanfrancus, mox sparso veneno paravit antidota, scribens ad eumdem Berengarium egregium Commentarium, quo arrogantis hæresiarchæ retundit audaciam, refellit errores, dissolvit fallacias, blasphemias redarguit, convertens eas in caput ipsius, nullumque docet hactenus extitisse procaciorem hæreticum, qui eas ausus fuisset in Romanam Ecclesiam jactare blasphemias, quas ipse perjurus et fœdifragus præsumpsisset. Nam ubi ad illa suæ confessionis verba venit quibus dicitur : Consentio, inquit Burgundus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ : hic mox ipse Berengarius ista subjecit : Revera non sanctam Ecclesiam experta est ipsa veritas, sed Ecclesiam malignantium, Concilium vanitatis, non Apostolicam, sed sedem satanæ ». In quem mox ista Lanfrancus.

16. Non deberes dicere : Consentio, inquit Burgundus, sed consentio ego Berengarius. Tua enim hæc verba fuerunt, hæc te credere sanctum Concilium fefellisti : hæc te servaturum jurejurando firmasti. Venerabilis Humbertus, quem quasi exprobrando Burgundum nominas (quasi non possit Deus in Burgundia habere servos suos) nihil aliud fecit, nisi quod scripturam ipsam, præcipiente Synodo, manu in manum tibi porrexit. Verum, o infelix anima, de hæresi ad perjurium prius transiisti; nunc iterum de perjurio ad hæresim remeasti. Propterea traditus in reprobum sensum, sanctam Romanam Ecclesiam vocas Ecclesiam malignantium, Concilium vanitatis, sedem satanæ : et hoc impio ore garristi, quod garrisse nemo legitur, non hæreticus, non schismaticus, non falsus aliquis Christianus. Quotquot enim a primordio Christianæ Ecclesiæ, Christiani nominis dignitate gloriati sunt, etsi aliqui relicto veritatis tramite, per devia erroris incedere maluerunt; Sedem tamen S. Petri Apostoli magnifice honorarunt, nullamque adversus eam hujusmodi blasphemiam vel dicere, vel scribere præsumpserunt.

17. « Quod indubitatum habet qui eorum scripta legit, quæ diversis temporibus, ac diversis de causis Sedes Apostolica ab eis vel transmissa, vel porrecta recepit. Denique ipse Dominus hono-

rifice alloquitur eam in Evangelio suo, dicens [1] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum : et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cælo : et quodcumque solveris super terram erit solutum et in cælis. Quæ tametsi de pastoribus sanctæ Ecclesiæ dicta esse credantur, præcipue tamen de Romana Ecclesia intelligenda esse sacri canones et Pontificum decreta testantur ». Hæc Lanfrancus. Quibus intelligas novatores Berengarii erroris hæredes ejusdem mores pariter assecutos. Porro vir doctissimus atque sanctissimus, eodem Commentario eumdem redarguens de blasphemiis in Romanam Ecclesiam, ista habet : « Dum ipsum Humbertum contra Catholicam veritatem scripsisse asseris, non ipsum solum, sed Romanos Pontifices, Romanam Ecclesiam, multosque sanctos Patres redarguis ; incurrisque in illud quod beati doctores, si non iisdem verbis, iisdem tamen sententiis multis in locis concorditer adstruxerunt : Hæreticum esse hominem, qui a Romana et universali Ecclesia in fidei doctrina discordat, etc. »

18. Adversus autem ejusmodi virulentam Berengarii scriptionem non solum Lanfrancus scripsit, sed alii qui tunc in Ecclesia Catholica florebant viri sanctissimi atque doctissimi, ut Guitmundus de quo dicturi sumus, Algerus monachus Cluniacensis, quorum summa cum laude meminit Petrus Cluniacensis, scribens adversus hæreticos Petrobrusianos. Scripsisseque adversus Berengarium Albericum diaconum Cassinensem, testatur Leo Ostiensis; qui tamen adversus veritatem historicam superius ex Lanfranci et aliorum scriptis firmissime stabilitam, eidem plus quam par est tribuit, dum de ipso Romanoque Concilio hæc scribit [2] : « Ejus temporibus facta est Synodus in Urbe Roma contra Berengarium diaconem Ecclesiæ Andegavensis, qui inter multa quæ nitebatur adstruere, sacrificium corporis et sanguinis Domini figuram esse dicebat. Eique cum nullus valeret obsistere, Albericus idem evocatur ad Synodum. Quo cum venisset, post multos verborum conflictus cum neuter cederet, Albericus unius hebdomadæ acceptis induciis, librum adversus eumdem diaconem edidit de corpore Domini , sanctorum Patrum testimoniis roboratum, in quo omnes assertiones ejus destruxit, æternaque oblivione delevit ». Hæc Leo, sedglorianter nimis ac valde mendaciter. Nam ut audisti, Berengarius absque ulla prævia habita in Synodo de hæresi altercatione, statim sponte damnavit errorem.

19. Sed redeamus ad Lanfrancum, amantissimum veritatis, qui eodem Commentario dum provocat Berengarium ad miracula, in confirmationem Catholicæ veritatis diversis temporibus in Ecclesia frequenter edita; hanc de Ecclesiasticæ historiæ efficacia dignam tanto viro sententiam habet : « Quæ miracula facta esse ignorat nullus, quisquis in Ecclesiasticis historiis, seu sanctorum Patrum gestis est aliquantulum studiosus. Quæ scripturæ tametsi illam excellentissimam auctoritatis arcem non obtinent, qua donatæ sunt quas propheticas seu Apostolicas nuncupamus , hoc tamen probare sufficiunt, quod hanc fidem quam nunc habemus, omnes fideles qui nos præcesserunt a priscis temporibus habuerunt ». Hæc Lanfrancus. Extat eodem argumento contra Berengarium scripta Epistola a sancto Wolphelmo abbate, hujus temporis auctore [1] , quam Conradus monachus, qui et ipse eodem tempore claruit, ejusque auditor fuit , atque Vitam ipsius exacte conscripsit, in eadem dignum contexuit tanto viro opus. Ubi etiam narrat, atque redarguit ejusdem Berengarii aliam hæresim, qua negabat Christum ingressum ad discipulos januis clausis , contemnens ob id Evangelicam veritatem. Quibus videas cerebrosum hæresiarcham laxasse penitus habenas impudentiæ, et cujus generis sint homines, qui adversus ista adeo probata delirant.

20. At quoniam ipsa miracula divinitus edita, testante etiam perfido Pharaone [2], digitus Dei esse operando noscuntur, sicut et nominantur : quæ digito isto suo his diebus scripserit ipse Deus, et subscripserit veritati videamus. Prætermittimus antiquiora, recensemus ea tantummodo, quibus, dum ista urgente nefando Berengario in controversiam præter morem sunt adducta, Deus intelligatur sicut adstipulatus veritati , ita refragatus errori. Petrus Damiani, in Epistola quam dedit ad Desiderium Cassinensem abbatem, Synodo absoluta , rescribens ad litteras quas ab eodem acceperat, dum Synodus haberetur, de eo quod tunc accidisset ista habet ipso exordio : « Recordatus sum litterarum, quas tu quidem sub interrogatione misisti ; sed his ego synodali præpeditus instantia, adhuc non respondi. Et hæc in illis (si reminisci valeo) continebantur Epistolis : quia zelotypa quædam mulier habens virum ex adulterii fraude suspectum , qualiter eum sibi vindicare posset proprio thoro contentum , a vicina petiit muliere consilium. Quæ nimirum perversa, et ultricibus flammis evidenter obnoxia , hoc eam sacrilegium venenata serpentis antiqui suadela perdocuit, ut corpus Dominicum quasi communicatura perciperet, quod caute reservans, viro suo postmodum non sine quibusdam maleficiis propinaret. Quod videlicet a sacerdote perceptum, usque dum occasio præberetur, palliolo reservatum non sine magno dedit stupore miraculum. Hæc enim particula Dominici corporis inventa est usque ad medietatem in carnem conversa, altera vero medietas panis speciem non mutavit. Itaque (si rite reminiscor) hoc proposuisti : deinde quid portenderet inquisisti. Super qua quæstione quia non

[1] Matth. XVI. — [2] Leo Ost. l. III. c. 33.

[1] Apud Sur. t. II. die XXII. April. — [2] Exod. VIII.

necesse est diutius immorari, brevi compendio quid mihi videatur expediam. Idcirco Deus omnipotens sacrosanctum illud mysterium in carnis speciem vertit, ut perfidiam reprobæ mulieris augeret, dum visibilem Domini corporis ostenderet veritatem, quatenus quæ purum panem, ut videbatur ante, credebat, veræ carnis speciem cerneret, sicque sacrilegam cœpti sceleris audaciam sub ipso judicio condemnaret. Quod autem medietas sic remansit, ad evidentioris judicii testimonium profecit, ut dum in una eademque substantia, hinc panis illinc carnis adesse consideras speciem, in utroque veræ carnis verique panis indifferenter intelligas veritatem : quia et ipse est panis qui de cælo descendit, et ipsa nihilominus caro quæ de virginalis uteri materia prodiit.

22. Nam et vester ille finitimus piæ recordationis Amalphitanus episcopus (nomen nescio) Stephano Romano Pontifici, me præsente, sub jurejurando testatus est, quia cum aliquando ad mensam Domini sacrificaturus accederet, sed super sacramento Dominici corporis incredulus hæsitaret, in ipsa confractione salutaris hostiæ rubra prorsus ac perfecta caro inter ejus manus apparuit, ita ut digitos illius cruentaret; sicque sacerdoti scrupulum dubietatis auferret. Unde notandum est, quam sit immane periculum indignis manibus attrectare tam terribile sacramentum etc. » Porro Amalphitanus episcopus ille Petrus nomine dictus est, quem legatione functum Constantin. una cum Humberto episcopo cardinali, suo loco superius dictum est. Sed ad ipsum Romanum Concilium redeamus.

23. *Constitutio Nicolai papæ de Romani Pontificis electione, et quomodo intelligenda.* — Constat etiam in eodem Romano Concilio editam esse Constitutionem de electione Romani Pontificis, de qua Petrus Damiani in disputatione advocati regii cum defensore Romanæ Ecclesiæ, hæc habet ex persona ejusdem regii advocati : « Verumtamen tu hoc negare non potes, quod pater domini mei regis piæ memoriæ, Henricus imper., factus est patricius Romanorum, a quibus etiam accepit in electione super ordinatione Pontificis principatum. Huc accedit (quod præstantius est) quia Nicolaus papa hoc domino meo regi privilegium, quod ex paterno jam jure susceperat, præbuit, et per synodalis insuper decreti paginam confirmavit ». Et inferius : « Synodalis etiam decreti pagina, quam cum Concilii totius assensu beatus papa constituit, cui propriæ manus articulum indidit, quam tot episcoporum venerandus celebrisque conventus subscriptione firmavit, anathematis vinculo juxta morem carere non potuit ». De hoc concesso Henrico regi de Pontificis Romani electione Privilegio, nec Ecclesiæ Romanæ defensor Petrus ipse negavit; sed quomodo principes regni abusi essent illo respondit, dum libera jura Romanæ Ecclesiæ defendit. Quod enim ejusdem regis ope proxime præcedenti schismati finis impositus esset, legitimusque Pontifex, Ecclesiæ Romanæ pace reddita, constitutus, gratitudinis ergo quod datum fuerat eadem ex causa patri Privilegium, hoc Nicolaus una cum sancta Synodo propagandum putavit in filium. Quod quidem cum ad ædificationem Ecclesiæ collatum esset, et eo ad destructionem ministri regii uti vellent, jure privari ipso meruerunt, ut quæ dicentur suo loco significabunt.

24. Ut autem ipsius privilegii concessionem, factam in hoc Concilio a Nicolao summo Pontifice Henrico regi, exactissime disquiramus, hæc accipe : Non ita quidem apparet concessisse illi Pontificem atque Concilium jus eligendi Romanum Pontificem, ut eo privari voluerit Romanum clerum; imo ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales episcopos voluit id potissimum pertinere, inde ad cæteros, quos sive jura, sive consuetudo hactenus admisissent, ne cuiquam præjudicium inferretur. Nec quidem quis dixerit (quod nec adversarius ipse jura regia defendens dicere ausus est) plura modo esse Henrico regi concessa, quam ejus patri Henrico imp. data fuerant a prædecessoribus Romanis Pontificibus, nimirum, quod hactenus factum vidimus, ut illum eligeret imperator, in quem primo (si per pacem licuisset) suffragia Romanorum concurrerent : sicque primum clerus eligeret, et cleri electioni imperator ipse faveret; sin minus id clero facere licuisset, ipsemet clerus refunderet tunc liberam in imperatorem electionem, ut quem vellet eligeret, nomine tamen Romani cleri, ut quæ sunt superius dicta in electionibus Romanorum Pontificum docent. In hoc autem Concilio de Romanorum Pontificum electione Constitutio edita est, pernecessaria temporibus istis, quibus vis tyrannica vigeret. Quæ sic se habet [1] :

25. « In nomine Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi. Anno ab Incarnatione ejusdem millesimo quinquagesimo nono, mense Aprili, Indictione duodecima, propositis sacrosanctis Evangeliis, præsidente quoque reverendissimo ac beatissimo Nicolao Apostolico papa in Basilica Lateranensis patriarchii, quæ cognominatur Constantiniana; considentibus etiam reverendissimis episcopis, abbatibus, presbyteris, diaconis, idem venerabilis Pontifex auctoritate Apostolica decernens de electione summi Pontificis, inquit :

26. « Novit beatitudo vestra, dilectissimi fratres coepiscopi, (inferiora quoque membra Christi non latuit), defuncto piæ memoriæ domino Stephano prædecessore nostro, hæc Apostolica Sedes, cui auctore Deo deservio, quot adversa pertulerit, quot denique per simoniacæ hæreseos trapezitas repetitis malleis, crebrisque tunsionibus subjacuerit, adeo ut columna Dei viventis jamjam pæne videretur concussa nutare, et sagena summi piscatoris, procellis intumescentibus, cogeretur in naufragii profunda demergi. Unde, si placet fraternitati vestræ, debemus, auxiliante Deo, futuris casibus

[1] In nomine dist. XXIII.

prudenter occurrere, et Ecclesiastico statui, ne recidiva (quod absit) mala prævaleant, præcavere. Quapropter instructi prædecessorum nostrorum aliorumque sanctorum Patrum auctoritate, decernimus atque statuimus, ut obeunte hujus Romanæ universalis Ecclesiæ Pontifice, in primis cardinales episcopi diligentissime simul de electione tractantes, mox ipsi (Christi) clericos cardinales adhibeant, sicque reliquus clerus et populus ad consensum novæ electionis accedat, nimirum præcaventes, ne venalitatis morbus aliqua occasione subrepat. Et ideo religiosissimi viri præduces sint in promovenda Pontificis electione, reliqui autem sequaces. Certus vero atque legitimus electionis ordo perpenditur, si perspectis diversorum Patrum regulis sive gestis, etiam illa beati Leonis prædecessoris nostri sententia recolatur : Nulla, inquit, ratio sinit, ut inter episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus episcopis cum metropolitani judicio consecrati [1]. Quia vero Sedes Apostolica cunctis in orbe terrarum præfertur Ecclesiis, atque ideo supra se metropolitanum habere non potest: cardinales episcopi procul dubio metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum episcopum ad Apostolici culminis apicem provehant.

27. « Eligatur autem de ipsius Ecclesiæ gremio, si reperitur idoneus; vel si de ipsa non invenitur, ex alia assumatur, salvo debito honore et reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui in præsentiarum rex habetur, et futurus imperator, Deo concedente, speratur, sicut jam sibi concessimus et successoribus illius, qui ab Apostolica Sede personaliter hoc jus impetraverint. Quod si pravorum atque iniquorum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura, sincera, atque gratuita fieri in Urbe non possit electio; cardinales episcopi cum religiosis clericis, Catholicisque laicis, licet paucis, jus potestatis obtineant, eligere Apostolicæ Sedis Pontificem, ubi congruere viderint. Plane postquam electio fuerit facta, si bellica tempestas, vel qualiscumque hominum conatus malignitatis studio restiterit, ut is qui electus est in Apostolica Sede juxta consuetudinem auctorisari non valeat, electus tamen sicut verus papa obtineat auctoritatem regendi Romanam Ecclesiam, et disponendi omnes facultates illius. Quod beatum Gregorium ante suam consecrationem fecisse cognovimus.

28. « Quod si quis contra hoc nostrum decretum, synodali sententia promulgatum, per seditionem vel præsumptionem quolibet ingenio electus, aut etiam ordinatus seu inthronizatus fuerit; auctoritate divina, et sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, perpetuo anathemate cum suis auctoribus, fautoribus, et sequacibus a limine sanctæ Dei Ecclesiæ separatus, abjiciatur sicut antichristus, invasor, et destructor totius Christianitatis. Nec aliqua super hoc audientia reservetur, sed ab omni Ecclesiastico gradu, in quocumque fuerat prius, sine retractatione deponatur. Cui quisquis adhæserit, vel qualemcumque tanquam Pontifici reverentiam exhibuerit, aut in aliquo eum defendere præsumpserit, pari sententia sit mancipatus.

29. « Quisquis autem hujus nostræ decretalis sententiæ temerator extiterit, et Romanam Ecclesiam sua præsumptione confundere et conturbare contra hoc statutum tentaverit; perpetuo anathemate, atque excommunicatione damnetur, et cum impiis qui non resurgent in judicio reputetur, Omnipotentis iram contra se sentiat, et sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, quorum Ecclesiam præsumit confundere, in hac vita et in futura furorem sentiat [1]. Fiat habitatio ejus deserta, et in tabernaculis ejus non sit qui inhabitet. Fiant filii ejus orphani et uxor ejus vidua : commotus commoveatur ipse et filii ejus, et mendicent, et ejiciantur de habitationibus suis. Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus, et diripiant alieni labores ejus. Orbis terrarum pugnet contra eum, et cuncta elementa sint ei contraria; et omnium sanctorum quiescentium merita illum confundant, et in hac vita super eum apertam vindictam ostendant. Observatores autem hujus nostri decreti omnipotentis Dei gratia protegat, et auctoritas beatorum Apostolorum Petri, et Pauli, ab omnium peccatorum vinculis absolvat ». Hactenus Nicolai Constitutio, labefactata tamen, ut dicetur, dolo malo schismaticorum.

30. De qua quod in primis dicendum occurrit, est illud, quod tam salubre ad schismata vitanda remedium conversum est nequitia principum ad deteriora, quam unquam fuerint, schismata excitanda : nam eam corrumpentes schismatici, inde reges et imperatores ansam arripuere confirmandi Pontifices : et si creatos a Romano clero Pontifices non susciperent, tunc quem vellent in Romanam Sedem intruderent. Ita quidem post hæc pestilentissimus Cadalous, ita funestissimus Guibertus et alii hoc ipso sæculo creati sunt pseudopontifices. Quod enim revera ejusmodi germanum Nicolai papæ decretum nullo pacto imperatori faveret, ut intrudendi Pontifices eidem tribuerit facultatem : idem qui supra nefandissimus Guibertus antipapa decretum ipsum corrupit, aliqua addendo et minuendo. Quod testatur Deusdedit, presbyter cardinalis tituli sanctorum Apostolorum in Eudoxia, in libello quem contra invasores simoniacos atque schismaticos paulo post edidit, cum ejusdem Guiberti schisma vigeret, ubi hæc habentur de eodem Nicolai papæ decreto :

31. « Sunt autem qui objiciunt, Nicolaum Juniorem decreto synodico statuisse, ut obeunte Apostolico Pontifice, successor eligeretur, et electio ejus regi notificaretur; facta vero electione, et (ut prius dictum est) regi notificata, ita demum Pontifex consecraretur. Quod si admittendum est, ut

[1] Ivon. part. v. c. 80.

[1] Ps. CXCVIII.

ratione factum dicatur, objicimus ad hoc confutandum, præfatum regem et optimates ejus se ea constitutione indignos fecisse : primum, quod postea, cum præfatus Nicolaus Coloniensem archiepiscopum pro suis excessibus corripuisset, graviter tulere, cumque hujus rei gratia (quantum in se erat) a papatu deposuere, nomenque ejusdem in canone consecrationis nominari vetuere; ideoque decretum ejusdem jure irritum esse debebit, qui cum toto orbe papa haberetur, juxta eorumdem sententiam eisdem papa non fuit, quasi non ex Dei, sed ex eorum tantum penderet voluntate, quempiam quodlibet esse vel non esse. Romanus enim Pontifex (ut sapientes norunt) non modo deponi non potest, sed etiam Christiano jure a quolibet non potest judicari. Deinde quia cum in eodem decreto cautum esset, ut Romæ Pontificis electio a Romano clero et populo ageretur et postea notificaretur ipsi, præfatum violantes decretum, elegere (quod eis non licebat) prius Cadaloum Parmensem, postea Guibertum Ravennatem, induentes eos Apostolicis insignibus, vocantes Apostolicos, apostatas et antichristi præcursores. Præterea autem præfatus Guibertus, aut sui, ut suæ parti favorem adscriberent, quædam in eodem decreto addendo, quædam mutando, ita illud reddiderunt a se dissidens, ut aut pauca, aut nulla exemplaria sibi concordantia valeant inveniri.

32. « Quale autem decretum est, quod a se ita discrepare videtur, ut quid in eo potissimum credi debeat ignoretur? » Et inferius : « Excommunicatio autem, quæ in prælato decreto terribiliter profertur, a Guiberto aut a suis fautoribus indita solummodo creditur : quoniam in antiquioribus hujus decreti exemplaribus longe aliter habetur. Et hæc quidem super eos veniet, qui eam in sui favorem ibidem indidere, et super eos qui eam timendam dicere præsumunt. Super illos quidem, ut incidant in foveam quam fodere, et ut apprehendat eos captio quam occultavere etc. » Ex quibus intelligis, lector, ejusmodi a Gratiano editum Nicolai decretum, haud esse integrum purumque, prout ab eodem Pontifice in Synodo est constitutum, sed a schismaticis labefactatum, atque additione corruptum. Hic omittimus dicere, quod idem Deusdedit cardinalis etiam pluribus probare nititur, non potuisse eumdem Nicolaum ejusmodi sancivisse decretum per quod relaberetur in manus principum jus super electionem sive confirmationem Romanorum Pontificum, cum tam in Orientali quam Occidentali Ecclesia sacris Conciliorum decretis, id non esse concessum laicis principibus, nec in minoribus episcopatibus, jura quæ citat admoneant : quod tantum occasione schismatis ingruentis visum sit aliquando usurpatum exemplum, toleratum vero, dum iidem potestate regia hanc subire servitutem sint coacti Pontifices, ut de his est querela sancti Gregorii de suis temporibus suo loco superius recitata. At de his alias pluribus, redeamus ad alia in eadem Romana Synodo statuta decreta.

33. *Decretum contra simoniacos et depositio et excommunicatio aliquorum ex ipsis.* — Præterea contra simoniacos ab eodem Pontifice constat constitutum fuisse decretum, ex quo tria quæ subsequuntur capita Gratianus in suo Decretorum libro descripsit his ipsis verbis [1] : « Statuimus decretum de simoniacis tripartita hæresi; id est, de simoniacis simoniace ordinatoribus vel ordinatis, et de simoniacis simoniace a non simoniacis; et de simoniacis non simoniace a simoniacis. Simoniaci, simoniace ordinati vel ordinatores, secundum Ecclesiasticos canones a proprio gradu decidant. Simoniaci quoque simoniace a non simoniacis ordinati similiter ab officio male accepto removeantur. Simoniacos autem non simoniace a simoniacis ordinatos a misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio concedimus permanere ». Et inferius [2] :

34. « De cætero statuimus, ut si quis in posterum ab eo quem simoniacum esse non dubitat se consecrari permiserit : et consecrator et consecratus non disparem damnationis sententiam subeant, sed uterque depositus pœnitentiam agat, et privatus propria dignitate persistat ». Et sequenti capite ita :

« Erga simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus, sed juxta canonum sanctiones et decreta sanctorum Patrum eos omnino damnamus, ac deponendos esse, Apost. auctoritate sancimus ». Hactenus apud Gratianum. De his etiam Petrus Damiani in Epistola ad Florentinos, cum ab eodem Nicolao Pontifice ait in hoc Concilio decretum editum contra simoniacos, testatur his verbis : « Constitutum est in Romano, sanctæ memoriæ Nicolao Pontifice præsidente, Concilio, ut quicumque per eos, nempe simoniacos, eatenus fuissent in cujuslibet Ecclesiastici gradus dignitate promoti, in percepti honoris ministerio permanerent; ex tunc vero et deinceps, quicumque se paterentur a simoniaco provehi, nihil penitus deberent ex ea promotione lucrari, et sic ministrandi jura deponerent, tanquam si hæc nullatenus percepissent ». Ita ibi.

35. Qui igitur decretum edidit contra ordinatos a simoniacis Nicolaus, ipsos episcopos simoniacos convictos gradu deposuit. Ita quidem fecisse reperitur in Aldredum archiepiscopum Eboracensem, qui Romam accipiendi causa pallium venerat. Rem gestam ita describit Willelmus Malmesburiensis in episcopis Eboracensibus [3] : « Dispositoque apud regem consilio, Aldredus Romam pertendit, comitatus duobus electis episcopis, Gisone Wellensi, et Waltero Herefordensi, necnon et Tostino comite Northumbrorum. Comitem Nicolaus papa gratiose suscepit, et eum in Synodo, quam contra simoniacos coegerat, sibi a latere assidere fecit : Gisonem et Walterum voti compotes reddi-

[1] C. Statuimus I. q. I. Ivo part. V. c. 79. — [2] I. q. I. c. de cætero et seq. — [3] Will. de gest. pont. Angl. l. III.

dit, qui essent non usquequaque contemnendæ scientiæ, et nullius notati ignominia simoniæ. Aldredum suapte responsione culpabilem utrobique repertum, omni honore severus expoliavit. Ita differenti effectu cum regrederentur, una pariter ærumna omnes involvit. Nam prædonibus irruentibus, præter simplices vestes expoliatis omnibus, ad nummum (minimum) valens, corporibus tamen illæsis Romam refugere. Hæc calamitas peperit Aldredo recuperandorum occasionem honorum.

36. « Tostinus quoque gravibus verborum contumeliis Apostolicum aggressus in sententiam sibi placitam reduxit, parum metuendam a longinquis gentibus ejus excommunicationem, quam propinqui latrunculi deriderent: in supplices enim furere, in rebelles parum valere; aut sua sibi per ejus auctoritatem reddenda, quæ per ejus fraudulentiam constaret amissa, aut futurum, ut hæc rex Anglorum audiens, tributum sancti Petri merito Nicolao subtraheret; se non defuturum rerum veritati exaggerandæ. Hoc minarum fulmine Romani territi papam flexerunt, ut Aldredo archiepiscopatum redderet et pallium; esse impium, si et inglorius et vastatus repatriaret. Fecit ille quod monebat ratio, hac moderationis libra adjecta, ut Wigorniensi sedi proprius antistes accederet. Abierunt ergo domum incolumes, magna et diffusa omnes Apostolici liberalitate de damno priori consolati. Consecuti sunt abeuntes Romanorum legati, qui sanctissimum Vulstanum per consensum Aldredi Wigorniæ ordinarunt episcopum ». Hæc ibi.

37. Porro grassatorum præcipuum, qui Angles istos deprædati sunt, fuisse Gerardum comitem Galeriæ, Petrus Damiani testatur in defensione Romanæ Ecclesiæ adversus regium advocatum, cumque in hac eadem Synodo excommunicatum affirmat his verbis: « De Gerardo liceat tantummodo dicere, Ecclesiæ hominem non fuisse, et Christi nequaquam pertinuisse fidelibus. Illud enim unum caput anathemati maledictionique subjacuit omnium fere Pontificum, quicumque Romanæ Ecclesiæ suis temporibus præfuerunt. Deinde paulo antequam moreretur, propter ducem Anglorum et archiepiscopum, quos a beati Petri Liminibus redeuntes invasit, spoliavit, et usque ad mille Papiensis monetæ libras appendentia rapuit. Propter hoc itaque in plenaria Synodo papa Nicolao præsidente, excommunicatus est, et exstinctis luminibus perpetuo anathemate condemnatus ». Hæc Petrus Damiani in controversia synodali regii advocati cum Ecclesiæ defensore.

38. *Nicolaus papa, Petro Damiani per litteras consulente, clericorum libidinem Constitutione coercet.* — Porro meminisse debet lector, hunc illum esse Gerardum comitem Galeriæ, quem diximus favisse Benedicto pseudopontifici, ejus factione ad culmen Pontificatus evecto; idque testificatione Leonis Ostiensis[1]. Quomodo autem Eduardus rex Anglorum anno sequenti legationem misit ad Nicolaum Pontificem, suo loco dicturi sumus. Jam quæ sunt reliqua Synodi prosequamur.

Cum autem (quod unum desiderari a bonis omnibus videbatur) Nicolaus Pontifex remissius agere visus esset in episcopos insectandos, qui introductam haberent feminam, ne ex hoc publico judicio infamaretur dignitas episcopalis, decantareturque ubique locorum, quod synodali sententia sciretur publice definitum; Petro Damiani mandavit, ut Pontificia auctoritate cum illis secretius ageret, eosque ad meliorem frugem converteret. Qui rem aggressus, cum non ex sententia succedere tentata sensisset, ad Nicolaum conversus, libellum obtulit, quo ipsum hortatus est, ut postposito omni humano respectu, adversus hujusmodi Apostolico zelo succensus insurgeret, non reveritus potentes, qui Dei Ecclesiam turpitudine coinquinarent. Libellus autem forma expressus epistolari sic se habet:

39. « Domino Nicolao summo Pontifici Petrus peccator monachus, debitæ subjectionis obsequium.

« Nuper habens cum nonnullis episcopis ex vestræ majestatis auctoritate colloquium, sanctis eorum femoribus volui seras opponere, tentavi genitalibus sacerdotum (ut ita loquar) continentiæ fibulas adhibere. Sed quoniam hæc secta est, cui ab omnibus contradicitur, aliud quidem quodcumque vestræ Constitutionis imperium sub spe perficiendi fidenter indicimus. Hujus tamen capituli nudam saltem promissionem tremulis prolatam labiis difficilius extorquemus. Primum, quia fastigium castitatis attingere se posse desperant: deinde quia synodali se plectendos esse sententia, propter luxuriæ vitium non formidant. Nostris quippe temporibus genuina quodammodo Romanæ Ecclesiæ consuetudo servatur, ut de cæteris quidem Ecclesiasticæ disciplinæ studiis examen, prout dignum est, moveat; de clericorum vero libidine, propter insultationem sæcularium, dispensatorie conticescat. Quod certe satis correctione dignum est; ne unde vulgus omne conqueritur, inde potissimum a magistris Ecclesiæ in judiciis taceatur. Si enim malum hoc esset occultum, fuerat fortasse utcumque ferendum; sed, heu scelus! omni pudore postposito, pestis hæc in tantam prorupit audaciam, ut per ora populi volitent loca scortantium, nomina concubinarum, socerorum quoque vocabula simul et socruum, fratrum denique et quorumlibet propinquorum. Et ne quid his assertionibus deesse videatur; testimonio sunt discursio nuntiorum, effusio munerum, cachinnantium joci, secreta colloquia; postremo, ubi omnis dubietas tollitur, uteri tumentes, et pueri vagientes.

40. « Ergo præ pudore, nescio quomodo supprimatur in Synodo, quod publice vociferatur in mundo: ut non modo peccantes, ut dignum est, non notentur infamia; sed hi quoque, qui ultores esse debuerant, videantur in culpa. Non hic pudor

[1] Leo Ost. l. II. c. 102.

faciem Phinees sacerdotis operuit[1], qui nimirum coeuntem cum Madianitide Israelitem coram omni multitudine in locis genitalibus, arrepto pugione, transfodit. Porro autem nos contra divina mandata personarum acceptatores, in minoribus quidem sacerdotibus luxuriæ inquinamenta persequimur; in episcopis autem (quod nimis absurdum est) per silentii tolerantiam veneramur. Sed ecce hic Phinees etc. » Ostendens divinæ Scripturæ exemplis, adversus potentiores acrius insurgendum : docensque exemplo Heli, quam damnandum quamque plectendum sit in sacerdote silentium. Ubi tandem aculeata invectiva proscidit ejusmodi delinquentes episcopos, rursus ad Nicolaum papam conversus hæc ait :

41. « Tu autem, domine mi, venerabilis papa, qui Christi vice fungeris, qui summo Pastori in Apostolica dignitate succedis, noli pestem hanc per ignaviam ad incrementa perducere, noli connivendo et dissimulando grassanti luxuriæ fræna laxare : serpit enim hic morbus ut cancer, et virosa propago ad infinita porrigitur, nisi Evangelica falce quod male pullulat amputetur. Absit igitur, ut sanctum cor vestrum segnis Heli torpor emolliat, sed potius ad sceleris ultionem ingenue Phinees zelus accendat. Deponantur hi qui Ecclesiasticæ castitatis non verentur fœdare munditiam; et dejecti deterreant quos male stantes ad turpis luxuriæ contumeliam provocabant. Ad ultionem igitur se canonicus vigor exerat, et petulantium clericorum mala compescat : quatenus et beatitudini vestræ (quod absit) nævus non obrepat infamiæ, et solitus nitor Ecclesiasticæ resplendeat disciplinæ.

42. « Vestra quippe clementia non ignorat, quoniam Achab rex Israel, dum regi Syrorum Benadad inordinata pietate pepercit, divini adversum se furoris sententiam provocavit. Cui nimirum vir Dei ait[2] : Hæc dicit Dominus : quia dimisisti virum morte dignum de manu tua, erit anima tua pro anima ejus et populus tuus pro populo ejus. Hic ipse quoque vir Dei cum diceret socio suo in sermone Domini : Percute me, noluissetque ille percutere, ait : Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes a me, et percutiet te leo. Cumque paululum recessisset ab eo (ut Scriptura testatur) venit in eum leo atque percussit. Quibus utique sacri eloquii verbis quid aliud innuitur, quam quia incomposita pietas proculdubio meretur iram Dei, dum non promulgat in reos sub districti juris æquitate censuram ? Meritoque debet superni judicis subire vindictam, qui neglexit in subditos exercere disciplinam ; illique leoni, qui circuit quærens quem devoret, merito traditur, qui ab infligendo pœnitentiæ vulnere per torporis desidiam cohibetur. Sic igitur ingenuus vester spiritus, et ad tollendum castitatis opprobrium se ferventer accingat, sic se in ultionem Nicolaitæ hæresis strenue ac viriliter erigat, ut juxta sponsionem Phinees pacem sui fœderis vobiscum Deus omnipotens statuat : imo sicut Eliam, cæsis typice quadringentis quinquaginta sacerdotibus, cælo vos non equis igneis, sed angelis comitantibus introducat ». Hactenus ad Nicolaum libellus Petri.

43. Qui cum esset probatæ castitatis Pontifex, (ut idem Petrus Damiani Epistola de ejus electione superius recitata testatur) haud socors destitit consulere hac ex parte Ecclesiæ honestati. Quamobrem in hoc etiam Romano Concilio, Constitutum de honestate clericorum edidisse certum est. Citatur illud ab Alexandro ejus successore[1], recitaturque ad omnes episcopos inscripti decreti breve fragmentum his verbis[2] : « Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. Unde etiam ipsa sancta Synodus hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens : Quicumque sacerdotum, etc. » ut apud Gratianum recitatum habetur decretum.

44. *Legatio Nicolai papæ ad Mediolanensem Ecclesiam, duce Petro Damiani qui extirpandæ ab ea simoniæ et hæresi Nicolaitarum valde laborat.* — Verum sanctissimi pastoris zelus contineri non potuit termino illo ambitus synodalis : sed cum percepisset Mediolanensem Ecclesiam, sicut simoniaca labe, ita et clericorum impuritate labefactatam, penitusque collapsam, ad eam restituendam legatos decernit viros sanctissimos atque doctissimos, nimirum ipsum Petrum Damiani cardinalem Ostiensem, et Anselmum Lucensem episcopum, qui postea ipsi Nicolao in Pontificatu successit, dictusque est Alexander. Præcessisse autem legationem Mediolanensium ad ipsum Pontificem, antiqua Gesta Romanorum Pontificum quæ collegit Nicolaus Aragonius cardinalis edocent, in quibus ista : « Legati Mediolanenses venerunt ad eumdem Pontificem Nicolaum, suppliciter exorantes, ut Mediolanensis Ecclesiæ contritionibus dignaretur misereri et compati. Hujus rei, gratia venerabilem virum Petrum Damiani, Ostiensem episcopum Nicolaus papa illuc destinavit, et vices suas in corrigendis ac statuendis his quæ ad Ecclesiam illam pertinebant, ei concessit.»

45. Hujus quidem legationis extat plena relatio in Epistola, quam tunc idem Petrus scripsit ad Hildebrandum, qui ex subdiacono ab eodem Nicolao nuper in archidiaconum sanctæ Romanæ Ecclesiæ fuerat exaltatus. Mutuati sumus eam ex Codice Basilicæ Vaticanæ, sicut et alias, cui ejusmodi præposita est inscriptio : *Actus Mediolani*, et : *De Privilegio Romanæ Ecclesiæ Liber* :

« Domno Hildebrando venerabili archidiacono, Petrus peccator monachus, sincerissimæ devotionis affectum.

« Privilegium Romanæ Ecclesiæ quantas habebat vires ad servandam canonicæ æquitatis et justitiæ regulam, quantum vigorem ad disponendam

[1] Num. xx. — [2] 3. Reg. xx.

[1] Dist. xx. xii. c. præter hoc. — [2] Ead. dist. c. nullius.

Ecclesiastici status contineat disciplinam, solus ille dilucide comprehendit, qui Ecclesiasticis consuevit insudare negotiis. Quod utique privilegium qui inexpertus est parvipendit, exercitatus amplectitur. Quia sicut arma non curat qui certamen ignorat; sic e diverso telis inhianter accingitur, qui ad reportandos ex more victoriarum titulos animatur. Armis autem privilegium Romanæ Ecclesiæ non incongrue comparavimus, quia dum hæc una per Cathedram B. Petri totius Christianæ religionis caput effecta, cunctis in orbe terrarum principetur Ecclesiis, velut dux ante aciem fidelium cuneis fulta, ac specialis prærogativæ auctoritate munita, et Evangelico mucrone veritati resistentium cervicem obtruncat, et ad invictissime dimicandum totam Christi militiam in unius charitatis ac fidei unanimitate confirmat. Hoc tu subtiliter, ut et alia multa perpendens, frequenter a me charitate quæ superat omnia postulasti, ut Romanorum Pontificum decreta, vel gesta percurrens, quidquid Apostolicæ Sedis auctoritati specialiter competere videretur, hinc inde curiosus excerperem, atque in parvi voluminis unionem novæ compilationis arte conflarem. Hanc itaque tuæ petitionis instantiam cum ego negligens flocci penderem, magisque superfluitati quam necessitati obnoxiam judicarem, divinitus, ut reor, actum est, ut Mediolanensem urbem beatissimi Nicolai papæ legatione functus adirem.

46. « Erat enim inter clerum et populum propter duas hæreses, simoniacam videlicet et Nicolaitarum, satis turbulenta seditio. Nicolaitæ autem dicuntur clerici, qui contra castitatis Ecclesiasticæ regulam feminis admiscentur. Qui plane tunc fornicatores fiunt, cum fœdi commercii copulas ineunt; tunc Nicolaitæ jure vocantur, cum hanc lethiferam pestem velut ex auctoritate defendunt. Vitium quippe in hæresim vertitur, cum perversi dogmatis assertione firmatur. Quid plura? Nobis digna Sedis Apostolicæ veneratione receptis, ac negotiis, quæ nos attraxerant, intimatis, post diem alterum factione clericorum repente in populo murmur exoritur, non debere Ambrosianam Ecclesiam Romanis legibus subjacere; nullamque judicandi, vel disponendi vim Romano Pontifici in illa sede competere. Nimis indignum, inquiunt, ut quæ sub progenitoribus nostris semper exstitit libera, ad nostræ confusionis opprobrium nunc alteri (quod absit) Ecclesiæ sit subjecta. Postremo tumultuantium clamor attollitur, ex diversis partibus ad episcopale palatium convenitur : dein tintinnabula perstrepunt, prægrandis æreæ tubæ quæ illic est tota civitas clangoribus intonatur. Intentabant mihi (ut ita loquar) omnia mortem, et ut ab amicis meis mihi sæpe suggestum est, nonnulli meum sanguinem sitiebant. Augebatur autem hujus ignis incendium hoc permaxime, quia congregatis quasi ad Synodum totius Ambrosianæ parochiæ clericis, ego in medio residens, sive potius præsidens, reverentissimum Mediolanensem archiepiscopum ad sinistram, prudentia quoque ac sanctitate conspicuum Anselmum Lucensem episcopum posuisse mihi accusabar ad dexteram. Hinc porro quanta a frementi populo dici potuerunt, non est necesse apicibus tradi, quod nimirum per se valet intelligi. Ut autem ad compendium veniam, ascendi pulpitum, ac sedato vix populo, hujusmodi sum verbis exorsus » : (quæ male sub titulo Epistolæ Nicolai papæ ad Mediolanenses recitata reperimus [1].)

47. « Noverit charitas vestra, dilectissimi, non me pro Romanæ Ecclesiæ huc honore venisse, sed vestram gloriam quærere, vel salutem, et gratiam quæ in Christo est, cum ejus auxilio, si permittitis, providere. Quo enim pacto honore indiget parvuli hominis, quæ laudes atque præconia ex ipsius ore sortita est Salvatoris? Quæ autem provincia per omnia regna terrarum ab ejus ditione extranea reperitur, cujus arbitrio ipsum quoque cœlum ligatur et solvitur? Omnis autem sive patriarchatus cujuslibet apicem, sive metropoleon primatus, sive episcopatuum cathedras, vel Ecclesiarum cujuscumque ordinis dignitates, sive rex, sive imperator, sive cujuslibet conditionis homo purus instituit, et prout voluntas aut facultas erat, spiritualium sibi prærogativarum jura præfixit : Romanam autem Ecclesiam solus ille fundavit, et super [2] petram fidei mox nascentes erexit, qui beato vitæ æternæ clavigero, terreni simul et cœlestis imperii jura commisit. Non ergo quælibet terrena sententia, sed illud Verbum, per quod constructum est cœlum et terra, per quod denique omnia condita sunt elementa, Romanam fundavit Ecclesiam. Illius certe privilegio fungitur, illius auctoritate fulcitur. Unde non dubium, quia quisquis cuilibet Ecclesiæ jus suum detrahit, injustitiam facit : qui autem Romanæ Ecclesiæ privilegium ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur : et cum ille notatur injustus, hic est dicendus hæreticus. Fidem quippe violat, qui adversus illam agit, quæ mater est fidei; et illi contumax invenitur, qui eam cunctis Ecclesiis prætulisse cognoscitur.

48. « Ut autem, omissis aliis, ad id quod nunc agitur veniamus; non debet ignorare sancta vestra devotio, quia B. Apostolorum principes Petrus et Paulus, sicut per suum sanguinem Romanam Ecclesiam consecrarunt, ita mox inter ipsa nascentis fidei rudimenta hanc Mediolanensem Ecclesiam per suos discipulos lucrati sunt Christo. Nazarius quippe martyr insignis (sicut scripturæ testantur) Petri auctoritate baptisma a Lino ejus successore suscepit : qui postmodum cum beato Celso in hac sancta urbe martyrio coronatus est. Sancti vero martyres Protasius atque Gervasius beatum Paulum Apostolum magistrum ac præceptorem habuisse noscuntur; sic beato Ambrosio et ipso te-

[1] C. comes fine dist. XXII. — [2] Matth. XVI.

stante : Isti sunt, inquit, qui monita pia secuti, respuentes prædia et divitias, secuti sunt Domini nostri vestigia. Sicut ergo Salvator noster binos ante faciem suam discipulos misit, ita quodam modo uterque sanctus Apostolus ex magisterio suo in hanc urbem prædicatores sanctæ fidei geminos destinavit.

49. « Cum ergo vestræ salutis auctores ex Romanæ Ecclesiæ prodierint disciplina, consequens est juxta æquitatis ordinem, ut Ecclesia Romana mater, Ambrosiana sit filia. Ut autem hic ordo inter utramque, Ambrosianam videlicet et Apostolicam Sedem, non noviter oriri, sed antiquitus obtinuisse non dubitetur B. Ambrosius, cum hanc Nicolaitarum sordem ad multorum fœtere perniciem in hac urbe doleret, eamque per se solus coercere non posset, Sedis Apostolicæ mox quæsivit auxilium ; cum videlicet is qui tunc præerat, papa Siricius, tres personas, presbyterum, diaconum et subdiaconum ad correctionem ulciscendi hujus sceleris destinavit. Cum his itaque beatissimus Pontifex quos corrigere non potuit, velut scatentem vermibus sentinam ex urbis hujus sagena projecit. Unde et ipse sanctus Ambrosius in omnibus sequi se magistram Romanam profitetur Ecclesiam. Scrutamini itaque scripturas vestras, et per quod vultis diligenter inquirite ; et si non potestis apud vosmetipsos invenire quod loquimur, mendacii redarguite : si autem potestis, nolite veritati resistere, nolite matrem vestram crudeliter impugnare, sed ex cujus uberibus lac suxistis Apostolicæ fidei, ejus semper gaudete solidæ doctrinæ dapibus recreari.

50. « His itaque rationibus de prærogativa et principatu Sedis Apostolicæ redditis, populus omnis benevolus redditur, et executurum se quidquid ingererem unanimiter pollicetur. Tunc nimirum liquido persensi, in Ecclesiasticis causis quantum Romanæ Ecclesiæ nosse privilegium, valeat, quamque hoc sanctitas tua non otiose deposcat. Quod utique, Deo annuente, implere studebimus. Sed tamen hujus rei gestæ prius ordinem digeramus. Quid multis moror ? Adest clericorum perplurimus ille conventus, communiter et sigillatim quisque perquiritur : vix e tanto numero quispiam promotus ad ordinem sine pretio reperitur. Erat enim genuinus, imo inordinatus ordo, et inevasibilis regula illius Ecclesiæ, ut quicumque ad quemlibet ordinem, vel etiam ad episc. consecrandus accederet, præfixum prius absque ulla controversia canonem daret. Hic plane quot curis afflictus, quot sim cogitationum stimulis tædiatus, quot denique suspiria ex imis visceribus traxerim, facunda etiam lingua non explicat. Tam latæ siquidem diœcesis, tam nobilis urbis omnes Ecclesias sacris mysteriis profanare, quodammodo Christianæ religionis videbatur eversio. Sed et litigiosum erat indulgere paucis, cum fere omnium esset culpa communis, nec legitimum videbatur, diversam in eos prodere sententiam, cum esset una omnibus causa. Hoc etiam nostras augmentabat molestias, quia nisi qualemcumque divisionis calculum causa ista susciperet, nisi cum magna hominum strage furentis populi jurgia non cessarent.

51. « Tunc inter multas disceptationes processit in medium illa Innocentii papæ sententia, ab antiquioribus inventa : Quod a multis peccatur, inultum est. Illa quoque discretio ad memoriam rediit, qua sancti usi sunt Pontifices, et authentici canonum conditores de Donatistis, Novatianis, ac reliquis qui apud diversas hæreses ordinati sunt. Item etiam nos non præteriit, quod vestra memoria Nonus Leo papa plerosque simoniacos, et male promotos tanquam noviter ordinavit ». Quomodo hoc, suo loco superius dictum est. Recitat hic Petrus sancita Patrum ad hæc spectantia, atque demum subjicit ista : « In arcto itaque positi, quia non poteramus mala illius Ecclesiæ mera canonum auctoritate corrigere, studuimus saltem perversis ejus usibus finem imponere, ac gratuitum promotionis ordinem futuris temporibus providere. Exegimus igitur ex tunc et deinceps gratuitæ promotionis inviolabilem sponsionem, prius per monimenta litterarum, deinde per manum, postremo per Evangelicum sacramentum. Et quidem sponsio stylo digesta, ut apud nos habetur, sic simpliciter transcribatur :

52. « Guido divina gratia Mediolanensis Ecclesiæ archiepiscopus, omnibus Christi fidelibus ejusdem Ecclesiæ filiis, et clero et populo æternam salutem in Domino.

« Non ignorat sancta devotio vestra, dilectissimi fratres et filii, quam reproba, quam detestabilis, Deo odibilis, ignominiosa atque perversa, omniumque sanctorum canonum auctoritate damnata consuetudo in hac sancta Ecclesia, cui, Deo auctore, deservio, antiquitus inolevit, quamque lethalis atque pestiferæ lepræ animas innocentium contaminatione perfuderit simoniacæ videlicet hæresis damnata, semperque damnanda venalitas, et perniciosa negotiatio hujusmodi quæ in hac sancta Ecclesia consuetudinaliter obtinebat, ut quisquis ad clericales ordines provehendus accederet, de subdiaconatu quidem duodecim nummos, de diaconatu vero decem et octo, postremo de presbyteratu suscipiendo viginti quatuor, quasi per præfixam condictionis regulam daret. Hoc itaque modo Simon magus, heu proh dolor ! hanc sanctam Ambrosianam Ecclesiam perversitatis suæ velut officinam fecerat. Follem, malleos, et incudem trapezita ac monetarius iniquitatis habebat ; nihilque aliud nisi animarum omnium omne periculum fabricabat. Nostris vero temporibus, quia Salvator noster pius ac misericors plebem suam, quam pio cruore redemerat, sub hac mortiferi languoris atrocia perire condoluit, velut ad obviandum ac viriliter obsistendum voraci ac virulento draconi, vestros animos, visitante Spiritus sancti gratia, concorditer incitavit ; ita ut quibusdam ex nostris Sedem Apostolicam adeuntibus, tantum

hujus terræ periculum sanctus ac Deo dignus Nicolaus papa cognosceret, atque ad compescendum et funditus extirpandum hoc facinus, dominum Ostiensem Petrum episcopum destinaret.

53. « Quapropter, dilectissimi fratres, in conspectu Dei omnipotentis, et Filii ejus Jesu Christi, qui judicaturus est vivos et mortuos, et Spiritus sancti, qui hanc pestem specialiter damnat ac destruit, sub testimonio omnium angelorum cunctorumque sanctorum Dei, præsente jam dicto domno Petro episcopo, et etiam venerando domno Anselmo Lucensi episcopo, et omnibus vobis, damno, detestor, ac reprobam judico hanc perversam quæ hactenus viguit in hac Ecclesia negotiandi consuetudinem, omnemque simoniacam hæresim. Insuper obligo non solum me, sed et omnes clericos meos qui nunc sunt, omnesque successores nostros, et inviolabili nodo firmissimæ promissionis astringo, ut nec ego, nec quisquam successor meus, nec inquisitor, nec Todolanus Rodolarius, nec aliquis hujusmodi de promovendis ad Ecclesiasticos ordines aliquid tollat. Quod si, suadente diabolo, sive aliquis nostrum qui nunc sumus, sive successorum nostrorum qui post nos futuri sunt, hujus saluberrimæ promissionis violator extiterit, et aliquid in conferendis ordinibus tollere pestifera negotiatione præsumpserit; dator simul et acceptor cum ipso hæresis hujus auctore Simone, perpetuo anathematis vinculo constringantur, et a Dei omnipotentis omniumque sanctorum consortio separentur, cum Juda et Caipha, cum Dathan et Abiron sub æternæ damnationis atrocitate damnentur.

54. « Nicolaitarum quoque hæresim nihilominus condemnamus, et non modo presbyteros, sed et diaconos et subdiaconos ab uxorum vel concubinarum fœdo consortio, nostris studiis in quantum possibilitas nobis fuerit, sub eodem quo supra, testimonio arcendos esse promittimus. Quod ut verius credatur, nos cum nostris clericis propria manu subscribendo firmamus, sigilli quoque nostri formam imprimi jubemus. Insuper hoc addentes, ac sub ejusdem sponsionis vinculo inviolabiliter promittentes, ut nec de abbatiis ordinandis, nec de capellis, vel quibuslibet Ecclesiis investiendis, vel ordinandis, sive tradendis, nec de episcopis promovendis, nec de sacrosancto chrismate, nec de consecratione Ecclesiarum vel nos vel nostri familiares aliquid omnino tollamus. Spiritus sanctus, qui sanctorum charismatum auctor est, nos nostrosque successores ab omni vinculo præfatæ maledictionis eripiat; ita tamen, ut hanc saluberrimam Constitutionem perseveranter implere concedat, qui cum Patre et Filio vivit in sæcula sæculorum. Amen.

55. « Ego Dei gratia Guido Mediolanensis Ecclesiæ archiepiscopus hanc sponsionem a me factam firmavi, roboravi, atque subscripsi.

« Odalricus vicedominus et presbyter subscripsi.

« Fribertus presbyter subscripsi.

« Arderatus presbyter subscripsi.

« Ariprandus indignus diaconus subscripsi.

« Ardericus diaconus subscripsi.

« Ambrosius diaconus subscripsi.

« Ago diaconus subscripsi.

« Adam subdiaconus subscripsi.

« Arnulphus subdiaconus subscripsi.

« Eiprandus subdiaconus subscripsi.

« Landulphus subdiaconus subscripsi.

« Acto subdiaconus subscripsi. Et alii subscripsere.

56. « Postmodum accedens idem archiepiscopus ad sacrum altare, præsente domno Lucensi, juravit in manu mea, dicens : Si hæc de simoniaca et Nicolaitarum hæresi delenda et funditus destruenda fideliter non observavero, ab omnipotenti Deo et omnibus sanctis sim excommunicatus et anathematizatus, et ab omni Christianorum consortio efficiar alienus. Similiter et vicedominus et cancellarius ejus, et omnes alii qui aderant clerici, manus suas in manus meas dederunt, et eadem excommunicationis et anathematis verba dixerunt. Deinde accessit Arnulphus nepos archiepiscopi, honestus videlicet et prudens clericus, cujus unam manum archiepiscopus tenuit, alteram ipse super sanctum Evangelium posuit, et juravit dicens : Dominus meus archiepiscopus, qui hic est, ab hodie et antea, et quod promisit de castitate clericorum, fideliter observabit. Insuper et nunquam consecrabit alicujus ordinis clericum suæ diœcesis præter monachos, quem ante promotionem non faciat jurare, quod in hoc breviculo scriptum est. Sic me Deus adjuvet, et sancta ista Evangelia.

BREVICULUS SACRAMENTI EORUM QUI PROMOVENTUR.

« Pro suscipiendis Ecclesiasticis gradibus, sive per me, sive per submissam personam, sive per quodlibet ingenium, nec dedi, nec promisi, nec per promissionem daturus sum aliquid. Sic me Deus adjuvet, et ista sancta Evangelia.

57. « Hoc facto domnus archiepiscopus illico in pavimentum cum omni humilitate prosternitur, et injungi sibi pœnitentiam pro venalitatis hujus nefandæ commercio deprecatur : cujus videlicet sceleris, licet in illa Ecclesia non ipse primus extiterit auctor, non tamen ut debuit fuerat extirpator. Centum itaque annorum ipsi pœnitentiam indidi, redemptionemque ejus taxatam per unumquemque annum pecuniæ quantitate præfixi. Mox majorem Ecclesiam simul ingressi, pulpitum ascendimus. Tunc coram copioso populo et clero, clericum suum, tactis sacrosanctis Evangeliis, jurare feci, quod ipse archiepiscopus, donec adviveret, in quantum posset (recepta bonorum suorum damnatione, si nollet) istas duas, Nicolaitarum videlicet et simoniacam hæreses, omni studio totisque viribus sincere ac fideliter extirpare contenderet, ita ut nec presbytero, nec diacono, nec subdiacono feminam cum gradu simul habere permitteret : a

conferendis etiam Ecclesiasticis sacramentis venalitatis omne commercium funditus prohiberet. Idipsum jusjurandum contra simoniacos et Nicolaitas permaxima pars populi non modo civilis, sed et suburbani jam dederat, quorum videlicet multitudo millenarium, ut fertur, numerum excedebat.

« His ita gestis, consideratisque sanctorum Patrum sententiis, quos superius memoravimus, aliorumque quos studio brevitatis omisimus, visum est nobis, ut omnes illi clerici accepta pœnitentia inter missarum solemnia reconciliarentur, ornamenta de manu episcopi recipientes, sicut Fulbertum episcopum supra notavimus dedisse consilium; hoc tamen prius, quod infra scriptum est, ante sanctum altare legentes :

58. « Ego Arialdus, dictus diaconus de capella Mediolanensis archiepiscopi, hac scriptura, quam manu mea scripsi, profiteor me eam fidem tenere, quam sacrosancta septem Concilia Evangelica et Apostolica auctoritate firmarunt, et quam B. Pontifices Romani promulgata prædicatione lucidissimæ veritatis exposuerunt. Anathematizo quoque generaliter omnes hæreses, extollentes se adversus sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam; specialiter vero ac nominatim simoniacam hæresim, quæ in ipsam Ecclesiam conatur introducere sacrorum ordinum sive officiorum maledictam venatitatem; deinde Nicolaitarum æque abominabilem hæresim, quæ impudenter latrat sacri altaris ministros debere vel posse licenter uti conjugibus, quomodo et laicos. Unde quia his diebus hæ duæ hæreses, scilicet simoniacorum et Nicolaitarum, gravius Ecclesiam Dei vexant et impugnant; simoniacos omnes, et Nicolaitas cum dogmatum auctoribus sectatoribusque suis æterno anathemate dignos esse pronuntio, jurans per sanctam homousion Trinitatem.

59. « Pœnitentia clericorum talis est. Ii nimirum, qui solum constitutæ a diabolo regulæ canonem dederunt, ita ut nonnulli eorum vix peccatum hoc esse cognoscerent, quinque annorum pœnitentiam acceperunt, hoc modo, ut omni tempore, æstate simul et hieme, duos dies jejunent in pane et aqua : duabus autem anni Quadragesimis, Natalem videlicet et sanctum Pascha præcedentibus, tres dies per hebdomadam jejunent in pane et aqua. Eorum autem, qui plus dederunt septem annorum est pœnitentia, sub eadem videlicet jejunii quantitate distincta. Post quod septennium, quamdiu vixerint sextam feriam jejunabunt. Qui autem jejunare facile non potest, unum ex his diem per omnem hebdomadam redimere licentiam habet, ita ut unum Psalterium meditetur, aut medium cum quinquaginta metanœis (pœnitentiis) aut unum pauperem pascat, et lotis pedibus nummum porrigat. Hoc insuper domno archiepiscopo permittente, quod omnes orationis causa procul ipse diriget, sive videlicet Romam, sive Turonum : ipse autem archiepiscopus profecturum se ad beati Jacobi venerabilem tumulum, qui est in Hispania, disponebat. His itaque tali modo reconciliatis, decretum est, ut non mox passim omnibus redderetur officium, sed his duntaxat, qui et litteris eruditi et casti, et morum gravitate viderentur honesti : cæteris autem sufficeret, quod sanctæ Ecclesiæ per divinam gratiam essent rursum inserti, a qua eatenus fuerant diræ sententiæ falce præcisi. Illi etiam ipsi, quibus ministranda licentia redditur, non ex male mercata veteri ordinatione ad missum reparantur officium; sed ex illa potius beati Apostolorum principis efficacissima auctoritate, qua in beatum Apollinarem repente usus est, dicens : Surge, accipe Spiritum sanctum, simulque pontificatum.

60. « Ecce omnem discretionis illius ordinem apud Mediolanensem Ecclesiam habitum breviter exposuimus : adhuc tamen utrum Sedis Apostolicæ judicio placeat, ignoramus. Nos enim, si quid erravimus, ad Petri magisterium corrigendi libenter accedimus et retractationis opprobrium non vereremur. Hæc est enim illa (ut ita loquamur) officina fabrilis, cui nimirum is qui fabri dicebatur filius præsidet, ad cujus regulam omnis merito moneta reducitur : ad cujus rectitudinis lineam, quidquid uspiam depravatum fuerit, reformatur. Utrum autem ego in reconciliatione illorum erraverim, nescio. Unum autem per omnipotentis Dei clementiam spero, quia post tot jurationis genera, quibus archiepiscopus hæc pia jussa firmavit, post sacramenta tam multiplicis populi per Evangelium data, post juramenta certa omnium clericorum ante sanctum altare, litteris et proprio ore prolata, utræque istæ hæreses sic in illa Ecclesia sunt per argumenta providæ correctionis attritæ, ut auctore Deo nostris temporibus non sint ad rediviva certamina reparandæ. Apostolica tamen Sedes hæc apud se tractanda discutiat, et utrum puncto an lima digna sint, ex auctoritatis suæ censura discernat ». Hæc ag Hildebrandum archidiaconum Petrus Damiani cardinalis Ostiensis. Post hæc in eodem Codice posita sequitur ejusdem Petri Epistola ad clericos illos Mediolanenses, qui adversus pullulantes iterum succisos surculos, ut penitus eos exstinguerent, laborabant. Incipit Epistola : « Omnipotenti Deo gratias agimus, dilectissimi etc. »

61. *Ab accipiendis muneribus quantum Petrus Damiani abhorruerit.* — Sed his plane attexenda ducimus, ut memoria digna, quæ idem Petrus de seipso, et contra seipsum scribit ad Dominicum et alios eremi accolas, nimirum de accepto munere Mediolani ab abbate S. Simpliciani, cum in seipso fuerit ejusmodi factum detestatus, et ultor implacabilis non quieverit, donec tandem illud ipsum largitori invito et renitenti reddiderit. Exemplum dignum tanto Sedis Apostolicæ cardinali sic se habet : « Dico vobis, quid mihi nuper acciderit. Mediolanensem urbem, Domini Nicolai papæ legatione functus, adivi; ibi dum essem, abbas S. Sim-

pliciani vasculum mihi argenteum loco muneris misit.

62. « Quod dum oblatum repente vidissem, primo quidem aspernatus abhorrui, et cur ille mihi munus offerret subtiliter inquisivi. Suspicatus quippe sum, quod negotium fortassis haberet, atque ideo anticipando præveniens, muneribus occuparet. Mos quippe est apud nos, ministros videlicet Apostolicæ Sedis, ab his quorum adhuc negotium pendet, nihil prorsus accipere; ab his autem qui omnino quieti sunt, si dare voluerint, non abjicere. Et hæc regula non omnium nostrum, sed illorum duntaxat est, qui meliuscule se ab aviditate custodiunt. Quid plura? Convenitur ad commune colloquium : cur donum sit largitus inquiritur : utrum causam habeat sciscitatur. Undique quietus, ex omni parte reperitur securus; ita ut reipsa respondere videretur [1] : In medio populi mei habito. Adhuc tamen quæsivi, utrum dum ad Ecclesiasticos ordines ascenderet, sive cum monasterii regimen accepisset, venalitatis forte commercium irrepsisse cognosceret : cumque hæc omnia funditus abnegasset ille, et non pro talibus se dedisse munus adstrueret, sed ob hoc solum, ut in nostram amicitiam aditum reperiret, respondi, ut quod suum est tollens, amicitiam nostram non more sæcularium mercede redimeret, sed quod inter fratres est legitimum, gratuito possideret.

63. « Inter hæc tamen (ut vobis in aure loquar) mens mea talis erat, ut postquam etiam districte requirens, nihil in eo noxium reperi; si ille mihi ad ingerendum munus importunus existeret, ejus violentia mihi nullatenus displiceret. Volebam siquidem vim mihi fieri, et velut invitus ad vota compelli. Cumque ille ad recipiendum quod semel dederat se prorsus averteret, et ne autem quidem petitionibus inclinaret: ego jam securus et audacior factus, ut sua reciperet ingerebam. Interea dies elabitur. Cumque peculiaribus Psalmis nocturnus meditator insisterem, cœpit me conscientia acrius remordere, et quasi sub quodam ratiocinio convenire : Si ille, ut videtur, bonus est vir, tu innocenti homini suam voluisti pecuniam tollere, cum illi Capitulum non obsistat, in quo tuum sit necesse auxilium exspectare. Porro si negotium habet, indignum est et sancto fratri linguam tuam venalem facere, quæ tanquam utriusque communis, sibi quoque debet, ut tibi, gratuito ministrare. Cumque hæc adversum me pugna perseveranter ingrueret, jamque ego clamorem cogitationum remordentium non perferrem, recedente crepusculo, mox ad hominem properans, indicavi, eique tabescentis conscientiæ vulnus aperui. Cumque utriusque nostrum hinc jam verba confligerent, et ille se quod semel dederat non recipere, ego me assererem non tenere, tandem amicæ contentioni hunc terminum posui : Duo, inquam, mihi sunt nova monasteria, unum ad calcem jam, Deo auxiliante, perduxi; alterum vero nec (jam) dudum episcopali benedictione firmatum. Sanctorum itaque locorum si placet participium suscipe, atque ut tibi libet (utrilibet), quod animæ tuæ proficere debeat, munus transmitte pro benedictione. Hoc igitur argumento cupiditatis meæ turpitudinem palliavi, et tanquam non accipiens astutus accepi.

64. « Postmodum vero ad eremum rediens, cellam quidem festinus intravi, sed meipsum intrare vix potui; et qui extra me inordinate sum fusus, justo judicio in me sum (ut ita loquar) satis difficulter ingressus. Inter cætera vero tanta animum meum illius muneris caligo confudit, et tanquam vermis scatens mea corrodere viscera non cessavit, ut, teste conscientia, mallem me lepra percussum, quam illo munere sauciatum. Attendebam illius tantum fratris liberalitatem, qui nihil mihi debebat et obtulit; hinc meam avaritiam, quæ quod per officium non merebatur accepit. Tædebat me tunc oblitum quod per virum sapientem dicitur [1] : Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, et ad dandum collecta. Et cum juxta Apostolum [2], beatius sit magis dare quam accipere, illum beatum, me miserum reputabam. Heu me, inquam, cum a suscipiendis muneribus excutiendam manum Scriptura præcipiat : quomodo tu manum excutis ut abjicias, quam potius incutis ut accipias ; stringis ut rapias ; retrahis ut possidenda recondas? Etenim avaritia in manu accipientis viscus est, quæ, quidquid apponitur, excuti non permittit, sed more picis hærere compellit. Quid ergo? rixam mentis meæ ultra non perferens, sancto fratri munus suum remittere studui. Deinde, auxiliante Deo, contra sordes munerum jam cautius vigilabo etc. » Ita unum hoc sauciatæ conscientiæ suæ medicamentum, ut redderet acceptum, invenit.

65. At nec illud vitare potuit Petrus, quin ab archiepiscopo Guidone allatas acceperit binas stolas : licet allata ab aliis diversis diversa munera rejecisset; sed mox ubi reversus, percussus aculeo conscientiæ, hanc ad eum brevem scripsit Epistolam :

« Domno Guidoni reverentissimo archiepiscopo, Petrus peccator monachus, devotissimæ servitutis obsequium.

« Noverit sanctitas vestra, venerabilis pater, quia me nimis pœnituit, atque (ut ita loquar) cor meum valde percussit in eo, quod liberalitati vestræ tam largæ tamque munificæ non peperci. Ad instar enim futuræ resurrectionis, binis me stolis induere decrevistis. Ego autem vestra oppressus auctoritate nihil restiti, non manum retraxi, sed servorum Dei genuini rigoris oblitus, facile cuncta suscepi. Quod plane cum recolo, conscientia mordente redarguor, rubore perfundor; sicque sub propriis, tanquam sub alienis reprehensionibus erubesco. Neque hoc frustra.

[1] I. Reg. IV.

[1] Eccl. IV. — [2] Act. XX.

Si enim David cor suum (Scriptura teste) percussit [1], quia duntaxat oram chlamydis Saul silenter abscidit; quid ego, qui non vestis particulam cultro, sed etiam pretiosas a domino vestes extorsi, et sub non impendendæ, sed percipiendæ charitatis obtentu, dum me indui, alium spoliavi? Qui profecto, si vere sacerdos essem, justitia magis indui, quam textilibus ornamentis ambirem.

66. « Inter hæc tamen, dum tribunalibus meæ mentis examinandus assisto, meque ipse districta prorsus animadversione discutio; hoc mihi defensionis est et pro me stat, quia nonnulla mihi tum temporis munera sunt oblata, quæ tamen apud nos surreptionis aditu non reperio, ad eos qui miserant sub omni sunt celeritate remissa. Unde possum forte colligere, quia charitas quæ dominum meum ut benedictionem conferret admonuit, eadem in servo suo ut collatam susciperet acquievit. Sed dum beneficii vestri recolimus modum, ad illud Zachariæ mens redit oraculum [2]: Erat, inquit, Jesus indutus vestibus sordidis, et stabat ante faciem angeli. Qui respondit, et ait ad eos qui stabant coram se, dicentes: Auferte vestimenta sordida ab eo. Deinde (ut Scriptura prosequitur) indutus est mutatoriis. Felix ille dies in quo vestium ista permutatio celebrabitur, et corpus Jesu, quod est Ecclesia, omni luctus atque tristitiæ squalore deposito, beatæ immortalitatis gloria vestietur, sicut in illo dedicationis Psalmo jam gratulabunda præcinit, dicens [3]: « Commutasti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitia, ut cantem tibi gloriam. Sed cui ego de talibus loquor? Sufficit mihi tamen modo dicere, quia tu, venerabilis pater, angelus Domini mihi factus es, qui pro amore Jesu mihi sordida detrahens, eumdem ipsum me infulis sacerdotalibus adornasti.

67. « Quibus tamen ego muneribus non prorsus ingratus, hanc vicissitudinem compensavi, ut inpluribus non tantum nostris, sed et extraneis atque longinquis, et eremis et monasteriis vestrum nomen adscriberem, fratrumque vos orationibus humilis devotionis studio commendarem ». Hæc Petrus, in eremum jam reversus: qui ex quo se abdicarat ab episcopatu Ostiensi, et cardinalatu sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ad præstitutum regressus est habitum, atque titulum, ut non se amplius episcopum, sed tantum monachum nominaret; nec ea functione legationis passus est foris splendoribus illustrari, cui erat omnis gloria ejus ab intus; ut posteris esset exemplo, ex virtutibus magis quam ex fulgore vestium, et comitantium pompa legationis ad præstandum quod quæritur, vires acquirere. Scimus prædecessori Nicolai Stephano papæ tribui unionem Ecclesiæ Mediolanensis cum Romana: verum quantum ex recitata relatione Petri assequi licet, ex tumultuantibus Mediolanensibus, eos nondum conciliatos fuisse Ecclesiæ Romanæ, possumus existimare.

68. *Concilium in Apulia, præsente Nicolao papa, in quo Nortmanni ad fidem recepti, Guiscardus dux jurat fidelitatem et canonem solvendum.* — Jam vero ad ipsum Nicolaum Pontificem redeamus, ejusque vestigia assectemur, quem post celebratum Romæ Concilium in Apuliam esse profectum, et Northmannos fideles Ecclesiæ Romanæ redditos conciliasse, Leo Ostiensis testatur [1]. Porro profectio ista Pontificis in Apuliam qua occasione contigerit, vetus Historia Romanorum Pontificum, quam Nicolaus Aragonius cardinalis in lucem prodidit, ita insinuat: « Northmanni ad præsentiam ejusdem præsulis nuntios transmiserunt, rogantes, ut in Apuliam descenderet, et satisfactione suscepta, eos Ecclesiæ reconciliare paterna charitate deberet. Quibus verbis auditis, post deliberationem Concilii Pontifex ab Urbe Roma exivit, et in partes Apuliæ venit. Accedentes igitur Northmannos ad præsentiam, et restitutis omnibus terris beati Petri, quas abstulerant, in libera potestate summi Pontificis a vinculo excommunicationis absolvit, et in gratiam Sedis Apostolicæ paterne recepit. Quia vero potentia et vires eorum tunc temporis in Urbe Romana magnates cæteros superabant, et in causis Ecclesiæ, contra illos qui Apostolicæ Sedis jura violenter occupaverant, Romano Pontifici magnum solatium, et opportunum auxilium manu valida poterant exhibere: omnino fidelitate ab eis suscepta, præter Beneventum, totam Apuliam et Calabriam eis concessit ». Hæc ibi.

69. Porro tunc his de rebus Concilium fuisse Malphiæ ab eodem celebratum, Leo Ostiensis sic narrat: « Post festum, Urbe egrediens, Malphiam unam Apuliæ adiit urbem, ubi tunc idem Apostolicus Concilium celebrare decreverat. In qua etiam Synodo dum Richardus Capuanus princeps cum aliis pluribus interfuisset, a supradicto Pontifice admonitus, monasterium Sanctæ-Mariæ in Calena cum pertinentiis suis beato Benedicto per scriptum solemniter obtulit ». Hæc Leo, intentus potius rebus Cassinensibus, quas enarrandas ex instituto susceperat; adeo ut res pontificias nonnisi per occasionem attigerit. Qui et inferius, quomodo idem Pontifex transegerit cum Northmannis, hæc ait [2]: « Per hos etiam dies (Nicolaus papa) et Richardo Capuanum principatum, Roberto (Guiscardo scilicet), Apuliæ, Calabriæ, atque Siciliæ ducatum confirmavit, accepta prius ab eis cum sacramento Romanæ Ecclesiæ fidelitate, censuque quotannis per juga boum singula denarios duodecim ». Hæc Leo.

70. Extat adhuc ejusdem Roberti juramentum iteratum, descriptum in Vaticano Codice qui inscribitur *Liber censuum* etc. Quod hic tibi ut

[1] 2. Reg. XXIV. — [2] Zach. III. — [3] Psal. XXIX.

[1] Leo Ost. l. III. c. 12. — [2] Ibid. c. 15.

monimentum egregium describendum putavimus. Sic enim se habet:

« Ego Robertus, Dei gratia et sancti Petri dux Apuliæ et Calabriæ, et utroque subveniente, futurus Siciliæ, ad confirmationem traditionis, et ad recognitionem fidelitatis, de omni terra quam ego proprie sub dominio meo teneo, et quam adhuc ulli Ultramontanorum unquam concessi ut teneat, promitto me annualiter pro unoquoque jugo boum pensionem scilicet duodecim denarios Papiensis monetæ persoluturum beato Petro, et tibi domino meo Nicolao papæ, et omnibus successoribus tuis, aut tuis aut tuorum successorum nuntiis. Hujus autem pensionariæ redditionis erit semper terminus, finito vere anno, sanctæ Resurrectionis die Dominico. Sub hac conditione hujus persolvendæ pensionis obligo me et omnes meos, sive hæredes sive successores, tibi domino meo Nicolao papæ, et successoribus tuis. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Evangelia ». Huic juramento aliud additum est, quod fidelitatis nominari consuevit, illudque eidem Nicolao Pontifici idem Robertus Guiscardus sic exhibuit:

71. « Ego Robertus, Dei gratia et sancti Petri dux Apuliæ et Calabriæ, et utroque subveniente, futurus Siciliæ, ab hac hora et deinceps ero fidelis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et tibi domino meo Nicolao papæ. In consilio vel in facto, unde vitam aut membrum perdas, aut captus sis mala captione, non ero. Consilium quod mihi credideris, et contradices ne illud manifestem, non manifestabo ad tuum damnum, me sciente. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ubique adjutor ero ad tenendum, et ad acquirendum regalia sancti Petri, ejusque possessiones pro meo posse contra omnes homines; et adjuvabo te, ut secure et honorifice teneas papatum Romanum, terramque sancti Petri et principatum: nec invadere, nec acquirere quæram, nec etiam deprædari præsumam absque tua tuorumque successorum, qui ad honorem S. Petri intraverint, certa licentia, præter illam quam tu mihi concedes, vel tui concessuri sunt successores. Pensionem de terra S. Petri, quam ego teneo, aut tenebo, sicut statutum est, recta fide studebo, ut illam annualiter Romana habeat Ecclesia. Omnes quoque Ecclesias, quæ in mea persistunt dominatione, cum earum possessionibus dimittam in tua potestate. Et defensor ero illarum ad fidelitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et si tu vel tui successores ante me ex hac vita migraveritis, secundum quod monitus fuero a melioribus cardinalibus, clericis Romanis et laicis adjuvabo ut papa eligatur, et ordinetur ad honorem sancti Petri. Hæc omnia suprascripta observabo sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et tibi, cum recta fide; et hanc fidelitatem observabo tuis successoribus, ad honorem S. Petri ordinatis, qui mihi firmaverint investituram a te mihi concessam. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Evangelia ». Hactenus fidelitatis juramentum. Sed illud in utroque mirum, quod secundum apposita verba illa, « et utroque interveniente, Deo atque sancto Petro videlicet, futuræ Siciliæ dux » res accidit, ut prævia pietate, ipse magna ex parte sit potitus Sicilia, ut idem qui supra, ejus temporis scriptor Leo Ostiensis testatur.

72. In hoc eodem Concilio in Apulia celebrato, depositum throno fuisse Tranensem episcopum, quem puto illum, quem conniventem cum Græcis superius vidimus, ex Petro Damiani constat: qui de ipso in Epistola ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales hæc obiter habet: Nunquam certe vidisse me memini pontificales baculos tam continuo radiantis metalli nitore contectos, sicut erant qui ab Esculano atque Tranensi gestabantur episcopis: uterque tamen, alter in Apulis finibus, Nicolao præsidente, alter in Lateranensi Ecclesia coram Alexandro papa, Romanis scilicet Pontificibus, sunt dejecti; nec eis profuit, quod pontifices lignei auratis usi sint baculis, dum sacerdotii meritum, non nitor efficiat vestium, sed spiritualium norma virtutum ». Hæc Petrus.

73. *Nicolaus ope Nortmannorum a tyrannis vindicat Romanam Ecclesiam.* — At quid post hæc Nicolaus? Cum adeo indigna passi essent prædecessores Romani Pontifices a comitibus Tusculanis, et aliis comitibus diversorum vicinorum oppidorum Romæ degentibus, a quibus tot sæpe sunt intrusi Pontifices, imo elevata monstra ad Sedem Apostolicam occupandam; et adhuc recentia essent vulnera sacrosanctæ Apostolicæ Sedis per eosdem Romanam Ecclesiam invadentes: et quod nuper accidisset Anglo comiti et archiepiscopo Eboracensi, per Gerardum comitem Galeriæ, in itinere tanta ignominia atque scandalo spoliatis: Nicolaus Pontifex non absque nutu Dei consilium iniit, ejusmodi nefarios homines, eorumque loca munita manu evertere potentiori. Quod egregie per Northmannos, quos secum ex Apulia duxit, perficiendum curavit, Deo in omnibus feliciter patrocinante. Rem tanti ponderis sic breviter ex antiquis Actis Romanorum Pontificum idem qui supra Nicolaus Aragonius cardinalis enarrat:

74. « Post hæc autem ordinatis et dispositis omnibus, quæ ad Beneventanum patrimonium pertinebant, Nicolaus papa reversus est Romam. Northmanni, ad ipsius commonitionem collecto exercitu, subsecuti sunt ejus vestigia. Et transeuntes Campaniam, Prænestinorum, Tusculanorum et Nomentanorum terras hostiliter invadentes, eis tanquam contumacibus, et a domino suo, nempe Pontifice, rebellantibus, damna gravissima intulerunt. Deinde fluvium Tiberis cum immensa militia et fortitudine armatorum peditum et sagittariorum copiosa multitudine transeuntes, Galeriam, et universa comitis Gerardi castella usque ad Sutrium devastarunt. Post multa denique damna et expoliationes, Capitaneorum cervicositate valde destructa, redire ad mandatum et subjectionem domini Pontificis coacti sunt, liberata Urbe ab eorum tyrannide, et in suum statum Ec-

clesia restituta ». Hæc ibi. Divinum plane consilium. Nam posthac aliquandiu non sunt auditæ adeo frequentes illæ tyrannicæ invasiones, quas a comitibus Tusculanis Romana Ecclesia tanto cum dedecore pati consueverat.

75. *Concilium Parisiense pro coronando Philippo rege Francorum, filio Henrici.* — Eodem anno celebratum est Concilium Parisiense, ubi convenientibus Galliarum episcopis viginti duobus, simulque principibus, Henricus Francorum rex filium suum Philippum impuberem regem constituit, atque solemni ritu coronandum curavit: cujus Acta ex antiquis monimentis eruta Papirius Massonus ita in suos Annales intulit, ex Rhemensi Ecclesia accepta, quæ sic se habent:

« Anno millesimo sexagesimo (MLIX), Indictione XII, Henrico regnante trigesimo secundo, et quarto kal. Junii, in die Pentecostes, Philippus rex hoc ordine in majori Ecclesia ante altare sanctæ Mariæ a venerabili archiepiscopo Rhemensi consecratus est. Inchoata missa, antequam Epistola legeretur, dominus archiepiscopus vertit se ad eum, et exposuit ei fidem Catholicam, sciscitans ab eo, utrum hanc crederet et defendere vellet. Quo annuente, delata est ejus professio, quam accipiens ipse legit, dum adhuc septennis esset, eique subscripsit. Erat autem professio ejus hæc:

76. « Ego Philippus, Deo propitiante, mox futurus rex Francorum, in die ordinationis meæ promitto coram Deo et sanctis ejus, quod unicuique de vobis mihi commissis canonicum privilegium, et debitam legem, atque justitiam conservabo, defensionem, adjuvante Domino, quantum potero, exhibebo, sicut rex in suo regno unicuique episcopo et Ecclesiæ sibi commissæ per rectum exhibere debet: populo quoque vobis credito me dispensationem legum in suo jure consistentem nostra auctoritate concessurum. Qua perlecta, posuit eam in manus archiepiscopi. Deinde accipiens archiepiscopus baculum sancti Remigii, disseruit quiete et pacifice quomodo ad eum pertineret electio regis et consecratio, ex quo sanctus Remigius Ludovicum baptizavit et consecravit. Disseruit etiam, quomodo per illum baculum hanc consecrandi potestatem et totum Galliæ principatum Hormisdas papa sancto dederit Remigio, et quomodo Victor papa sibi et Ecclesiæ suæ concesserit. Tunc annuente patre ipsius Henrico, elegit eum in regem post eum ». Hæc ibi de initiatione Philippi regis.

77. Quod autem hic de Victore papa una cum Hormisda mentionem haberi vides, sic accipias, quod ipse Rhemensis archiepiscopus tempore Victoris electus, ab eo accipiens pallium, eamdem ex more consecrandi regem acceperit potestatem. Fuit hic Willelmus nomine, de quo superius. Cæterum quod ad tempus spectat, hoc potius anno quam sequenti hæc facta esse, cum numerus Indictionis significat, tum etiam Hermannus hujus temporis scriptor firmiter asseverat; sequenti vero defunctum esse Henricum et filium solum regnare cœpisse. Quod et Sigebertus affirmat, asserente auctore, qui ad Aimoinum affixit Appendicem, hoc anno Redemptoris millesimo quinquagesimo nono unctum esse regem Philippum, filium Henrici regis; sequenti vero, nempe sexagesimo post millesimum mortuum ipsum Henricum parentem ejus. Quinctiam in Fragmento Historiæ Francorum ad Glabrum apposito, hoc pariter anno esse defunctum Henricum traditur. Porro defuncto ipso parente Henrico, Philippus tutorem accepit a patre relictum Balduinum comitem Flandriæ, qui amitam ejus habebat uxorem, qui pie sancteque opus exegit, omni fide pupillo regi regnum conservavit atque defendit.

78. *Nicolai Epistola ad Rhemensem archiepiscopum.* — Porro ad hunc eumdem Rhemensem archiepiscopum Nicolaus papa Epistolam scripsit, qua eum de nonnullis admonuit, valde instans, ut Henricum ipsum Francorum regem adhuc superstitem ob quædam perperam facta corripiat. Extat ipsa Epistola edita a Papirio Massono, quo nomine ipsi bene precamur. Sic enim se habet:

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, Willelmo venerabili archiepiscopo, salutem cum benedictione Apostolica.

« Licet de vestra fraternitate quædam sinistra, nec sine discussione dimittenda pervenerint ad Apostolicam Sedem, scilicet quod ejus invasoribus faverit, quod pontificales actus postposuerit; tamen quia testimonio personæ non levis defendaris, sed potius de fidelitate S. Petri laudaris, præmissa (prætermissa) transimus, et ut verum sit de vobis testimonium, optamus. Vos autem omni conamine studete ita vivere, ut vestri non habeant inimici, unde nos possint in vos contristare. Scitis enim quam benigna vobis fuerit communis mater sancta Romana Ecclesia, quamque de te magna ei fiducia, ut tua solertia Francorum posset succurrere pæne lapsæ Ecclesiæ. Proinde agere stude, quod de te speravit Apostolica Sedes.

79. « Et vestrum regem gloriosum castiga, precare, admone, ne pravo nitatur pessimorum consilio, qui nostra discordia putant se Apostolicam censuram evadere, caveatque sacris canonibus, imo beato Petro resistere, nosque, qui eum sicut pupillam volumus amare oculi, contra se movere. Satis enim mirari potest, si pro aliquo stulto, sicut est, quem voluit ordinari, Matisconensis episcopus, vult Dominum et sanctum Petrum offendere, nostram charitatem atque sinceram dilectionem circa se parvipendere. An putat aliquis membrorum antichristi, quod plus non possit ei prodesse gratia beati Petri, quam omnium impiorum perfida fidelitas? Agat itaque gloriosus rex, ut libet, contra nos: quamvis pro illo ejusque exercitu Deum semper precari parati simus. De duce vero Godefrido nemo vos terreat, cum fuerit opus vos venire Romam: quia non tantum vobis impedimentum non faciet, sed etiam fideliter ser-

vitium impendet. Salutant vos charissimi fratres nostri cardinales episcopi, necnon humilitas charissimi nostri filii Hildebrandi ». Hactenus Nicolaus ad Rhemensem archiepiscopum. Ex quibus intelligas, Henricum regem adversantem Apostolicæ Sedi meruisse quam citius e medio tolli, et tribunali incorrupti judicis præsentari.

80. *Burchardus episcopus Halberstadensis correptus a Nicolao papa ob invasionem jurium monasterii.* — Eodem anno Nicolaus papa Burchardum Halberstadensem episcopum invadentem jura aliena cohibuit. Rem gestam Lambertus sic narrat : « Nicolaus papa eodem anno ab abbate Meginhero interpellatus propter decimationes Saxoniæ, litteras et mandata direxit Burchardo Halberstadensi episcopo, ne statutos Patrum terminos transgrederetur, neve monasterium Herveldense superfluis concertationibus inquietaret. Si pergeret molestus esse, necessario se Apostolicæ auctoritatis virga usurum adversus ejus inobedientiam : præsertim cum monasterium illud sub jurisdictione esse Romani Pontificis, tot prædecessorum ejus privilegia testarentur. Abbati quoque Epistolam scripsit verbis consolatoriis, quæ usque in præsentiarum in Chartulario servatur Herveldensis monasterii ». Sed quomodo demum, qui contempsit obedire, præcipiente Romano Pontifice, ipsum Deum est expertus severum ultorem, cum ejus judicium appellavit abbas, idem auctor narrat. Qui et addit hoc eodem anno, sexto kal. Octobris defunctum esse ipsum abbatem Meginherum vitæ sanctitate clarum, hoc tanto ejus elogio dignum : « Vir, inquit, magnarum in Christo virtutum, et vere (quod omnium modernorum abbatum pace dixerim) unicum sua ætate in Teutonicis regionibus recte ac monastice vivendi exemplar ». Subdit vero de eadem causa cum Halberstadensi episcopo hæc memoratu digna :

81. « Is (ut prædictum est) cum Burchardo Halberstadensi episcopo diuturnam traxerat litem propter decimationes Saxoniæ, quas ille Herveldensi monasterio ereptas, per occasionem episcopalis regiminis sibi vindicabat. Contra cujus improbitatem cum nec forenses, nec Ecclesiasticæ leges quidquam valerent, et abbas sæpe querimonia in jus delata surdis tribunalibus fabulam narrasset; tandem brevi, antequam vita excederet, mandavit ei per Fridericum Palatinum comitem, se quidem tanquam viribus imparem causa cadere, Deo tamen vires ad tuendam æquitatem non defuturas esse. Proinde parati ambo essent, ut intra paucos dies ad tribunal æquissimi Judicis Dei causam dicerent; victurum ibi esse, non qui plus posset, sed cujus causa justior esset. Nec fefellit eventus.

82. « Nam post dormitionem abbatis pauci dies intercesserant, et ecce episcopus, cum prædictæ rei gratia Synodum indixisset, et admoto jam equo, illuc properare vellet, repente divina animadversione ictus corruit, reportatusque ad cubiculum, adscitis ocius presbyteris suis per Deum obtestabatur, ut decimationes suas Herveldensi monasterio restituerent, atque omnem in perpetuum super hac re litem præciderent, scirentque cunctis qui eadem tentassent, sic infeliciter rem cessuram, ut sibi cessisset, qui injustæ exactionis tam acerbum vindicem ipsum experiretur Dominum. Cumque Magdeburgensis et Hildenesheimensis episcopi visitatum eum advenissent, cum magno ejulatu fatebatur, se juxta prædictum eximii abbatis ad tribunal Dei jamjam abripi, et pro invasis rebus alienis rationem exigi; rogabatque obnixe, ut missis Herveldiam nuntiis, veniam sibi pro admisso supplices precarentur. Nec multo post diruptis miserabili genere morbi visceribus, expiravit. Uto quoque archipresbyter ejus, quo ille potissimum incentore in hanc sævitiam inarserat, quique exactor atque administer hujus calumniæ vehementissimus extiterat, eodem anno subitanea morte, sine confessione, sine sacra communione interiit, a diabolo (ut fama vulgatior loquebatur) suffocatus ». Hæc Lambertus, qui his omnibus præsens aderat. Quod si Deus unius monasterii jura invadentes quantumlibet pœnitentes adeo acerbe punit; quid erit de principibus bona omnia omnium monasteriorum, et Ecclesiarum sibi auctoritate hæresis vindicantium? Annon requiret ista Deus, qui de verbis ipsis etiam levibus in die judicii non levem quæstionem habendam esse prædixit?[1] « Væ mundo a scandalis[2] ».

83. *Isacius Comnenus deposito imperio fit monachus.* — Quod ad res Orientis pertinet, hoc eodem anno Isacius imp. Dei vindicta vehementer exagitatus, sponte deposita purpura, successore delecto Constantino Duca, monasticum sumens habitum, in monasterio Studii monachis serviens, illic reliquum vitæ tempus absolvit. Hæc pluribus Curopalata, dum ait : « Fulmine siquidem percussus imperator dejectus est equo, et humi spumas ex ore edens uti epilepticus devolvebatur. In parvum autem navigium impositus ad regiam defertur incolumis : attonitus tamen, et ob afflatum seipsum minime sentiens, morboque dies aliquot detentus mortem exspectabat. Et idcirco ad placandum sibi Deum pœnitentiam amplectitur, et imperatoriam potestatem quam sibi injuria vindicarat libens deponit. Hoc certe recte faciens, et monasticæ se vitæ dedicat, priorem fastum ac delicias voluntario contemptu ac modestia corrigens. Et quod magis ostendit, illum vere totoque ex animo pœnituisse eorum quæ patrarat, imperatorem delegit, non Joannem sibi sanguine conjunctum, non nepotem ex sorore Theodorum Docianum, non filiæ maritum, neque alium aliquem sibi consanguinitate proximum, sed præsidem Constantinum, cui jam inde a suis majoribus Ducas cognomen erat, tanquam peritum et conscium et adjutorem, quippe qui optime nosset rationes

[1] Matth. XII. — [2] Ibid. XVIII.

parandæ copiosæ pecuniæ ad imperii conservationem.

84. « Comnenus autem monasticas vestes indutus, cum parum exspectasset, si quo modo a morbo liberaretur; ubi novit se insanabili morbo captum, adhuc ipso vexatus, Studii monasterium ingreditur, multum Æcatherina Augusta ejus consilium adjuvante, et pro terrarum imperii amissione cælestis gaudii fructum ipsi promittente, cum annos duos ac menses tres imperasset; et in habitu monastico pauciores his supervixit, omnem præstans præfecto monasterii obedientiam, ita ut janitor esset, et alia ministeria obiret propter multam animi æquitatem et modestiam. Castissimus autem fuisse dicitur, et supra quam credi possit, continens etc. » Defuncti autem viri conjugem Æcatherinam Augustam post persoluta postrema, adhuc memoriam anniversariis sacris solemniter fuisse prosecutam, idem testatur auctor. Sed hæc de his ad institutum satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6552. — Anno Æræ Hisp. 1097. — Anno Hegiræ 451, inchoato die 17 Febr., Fer. 4. — Iesu Christi 1059.
— Nicolai II papæ 1. — Henrici IV reg. 4. Constantini Ducæ imp. 1.

1. *Benedictus X in Concilio Sutriensi depositus.* — A num. 1 ad 11. Sutriense Concilium hoc anno, antequam Nicolaus II in Urbem veniret, ideoque mense Januario, quo, ut testatur Leo Ostiensis lib. 2, cap. 12, Romam adventavit, celebratum, ut ostendit Baronius ex Gestis Rom. Pontificum a Nicolao Aragonensi cardinali collectis. Nicolaus autem religiosus ord. Prædicatorum, anno MCCCLII cardinalis creatus est, legeratque Acta quæ Centius camerarius retulit in Codicem Censuum Romanæ Ecclesiæ, in Archivo Vaticano servatum. In Concilio Sutriensi Benedictus X in ordinem redactus, et pax Ecclesiæ reddita. Petrus Damiani cardinalis episcopus Ostiensis libellum porrexit Nicolao papæ de eo munere a se abdicando; qua de re scripsit etiam ad Hildebrandum tunc archidiaconum, ut eum in inscriptione appellat, sed tantum abest, ut Nicolaus II ejus demissionem admiserit, ut pridie nonas Martii Desiderium abbatem Casinensem cardinalem crearit, ut videre est apud Baronium; adeo hic Pontifex de magnis viris in collegium cardinalium cooptandis sollicitus erat. Cæterum Hildebrandus factus est archidiaconus post mensem Augustum, ut constat ex num. 13, ideoque Epistola Petri Damiani ad eum data est post hunc mensem, sicuti et libellus ejus Nicolao PP. oblatus longe post Concilium Sutrinum.

2. *Berengarius in Concilio Rom. hæresim abjurat.* — A num. 11 ad 35. Concilium Romanum, in quo CXIII episcopi interfuere hoc anno mense Aprili, ut in Chron. Virdunensi habetur, coactum fuisse, indubitatum reddit Decretum de Electione Romani Pontificis in eodem emissum, cujus initio legitur. « Anno ab Incarnat. millesimo quinquagesimo nono, mense Aprili, Indictione XII, propositis sacrosanctis Evangeliis, præsidente quoque reverendissimo ac beatissimo Nicolao Apostolico papa in Basilica Lateranensis patriarchii, etc. » Hoc in Concilio Berengarius hæresim suam denuo abjuravit, et de eo anonymus Chiffletianus hæc habet: « Nicolaus papa eidem Beringerio Romæ in generali Synodo audientiam concessit, causamque ejus cum centum tredecim episcopis Synodali judicio ventilavit. Sed ille iterum cum sectam suam defendere non valeret, tandem quasi correptus, libros propriæ hæreseos in conspectu domni Apostolici et totius Synodi manu propria concremavit: et errore abnegato, Catholicam professionem, quam in Turonensi Concilio (anno MLV habito) fecerat, sub jurejurando iterum renovavit, ita pronuntians: Ego Berengarius, indignus, etc. » ut legere est apud Baronium num. 13: « Formam hujus juramenti et anathematis ita sancta Ephesina Synodus quibuslibet abdicandis hæresibus cap. 15 præscripsit, et de hæresi infamatos, nonnisi per hujusmodi abdicationem hæresis, expurgari debere decrevit: unde et a Beringerio talem receperunt satisfactionem. Hanc juratoriam professionem Berengerii domnus papa Nicolaus statim per diversa transmisit regna, ut omnes gratias agerent pro ejus conversione, quoniam pridem multum scandalizati sunt de ejus aversione. Sed Beringerius more suo ad proprium vomitum redire non timuit », quod suo loco narrabimus.

3. *Joannis Scoti librum comburit.* — Ea fidei professio ab *Humberto* episcopo Sylvæ-Candidæ composita, ut testatur Lanfrancus apud Baronium

numero 14 et seqq., ubi licet *Lanfrancus* Humbertum appellet, cum tamen cardinalem tunc semper *episcopum*, nunquam cardinalem fuisse mox constabit. Librum *Joannis Scoti*, cognomento Erigenæ, Berengarius combussit, ut refert Baronius num. 11, quo ex libro hæresim suam hauserat. *Joannis Scoti* librum de Eucharistia diversum non esse ab eo, qui modo sub *Bertrami*, modo sub *Ratramni* nomine apparuit, primus omnium detexit Marca, ut suo loco ostendimus. Verum, ut observat Cossartius tom. IX Concil. pag. 1053, verosimile non videtur quod ait Marca, opus istud jam inde ab ortu suo sub ementito *Bertrami* nomine delituisse; id agente scilicet Joanne ipso Scoto, ut hac tanquam larva tectus, hæreseos invidiam declinaret. Primis enim temporibus, nulla *Bertrami* mentio, perpetua Joannis Scoti. Hincmarus, Berengarius, Lanfrancus, Guitmundus, Durandus, Ascelinus, Synodi Romanæ, Vercellensis, Parisiensis, omnes Joannem Scotum Operis illius agnoverunt auctorem: ac ne semel quidem exprobrata est aut commemorata nominis illa fictio, quam ignorare non poterant, si librum quem sciebant dicebantque esse Joannis Scoti, alterius inscriptum nomini videbant. Primus Sigebertus opus hoc *Bertramo* adscripsit, et postea *Ratramno* anonymus Cellotianus, quem *Herigerum* esse probavit Mabillonius, attribuit. His adde librarios aut professores librorum Mss. unius scriptoris opera alteri sæpe assignasse, ut innumeris exemplis liquet. Baronius num. 18 ait, *Berengarium* absque ulla prævia habita in Synodo de hæresi altercatione, statim sponte damnasse errorem, et deceptum Leonem Ostiensem lib. 3, cap. 33, qui scribit, *Albericum* diaconum Casinensem adversus eum disputasse. Verum Leoni Ostiensi fidem adstruit anonymus Chiffletianus, mox laudatus, qui si Baronii tempore lucem vidisset, eum ab ea sententia avertisset.

4. *Electio summi Pontificis cardinalibus attribuitur.* — In hac Synodo Romana, ad frequentia schismata præcavenda, Nicolaus II de Romani Pontificis electione Decretum edidit, quo statuit, ut vacante Sede « cardinales episcopi diligentissime simul consideratione tractantes, mox sibi clericos cardinales adhibeant, sicque reliquus clerus et populus ad consensum novæ electionis accedant ». Paulo post: « Eligant autem de ipsius Ecclesiæ gremio, si repertus fuerit idoneus, et si de ipsa non invenitur, ex alia assumatur, salvo debito honore et reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui impræsentiarum rex habetur, et futurus imperator Deo concedente speratur, sicut jam sibi concessimus, et successorum illius, qui ab hac Apostolica Sede personaliter hoc jus impetraverint ». Hæc Nicolai II Constitutio a chronographo Virdunensi integra recitatur, et ex hoc tempore cardinalium S. R. E. dignitas longe majori in pretio esse cœpit, ut ab historicis notatum. Electionem autem hoc tempore ad cardinales, nudam vero electi approbationem ad populum pertinuisse, eruitur ex Decreto electionis Gregorii VII his verbis expressum: « Nos S. Romanæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ cardinales, clerici, acolythi subdiaconi, diaconi, presbyteri, præsentibus venerabilibus episcopis, abbatibus, clericis et monachis consentientibus, eligimus nobis in pastorem et summum Pontificem, etc. » Denique Petrus Damiani, Alexandro II Pontifice in lib. 1, Epist XX, ait, electionem Pontificiam « per episcoporum cardinalium fieri debere principale judicium », ita ut « secundo loco jure præbeat clerus assensum, tertio popularis favor attollat applausum; sicque suspendendam esse causam, usque dum regiæ celsitudinis consulatur auctoritas, nisi periculum fortassis immineat, quod rem quantocius accelerare compellat ». Ab hoc tamen jure clerum cardinalibus inferiorem, populumque deinde exclusum fuisse, sæculo sequenti videbimus.

5. *Decretum in favorem Henrici IV datum.* — Quid contineret Decretum a Nicolao II in favorem Henrici regis emissum docet sanctus Anselmus Lucensis episc. lib. 2 contra Wichbertum et sequaces ejus. Nam pag. 221 inquit: « Sunt item qui objiciunt, Nicolaum Juniorem decreto Synodi constituisse, ut obeunte Apostolico Pontifice successor eligeretur, et electio ejus regi notificaretur: facta vero electione, et ut prædictum est, regi notificata, ita demum Pontifex consecraretur. Quod si admittendum est ut ratione factum dicatur, objicimus ad hoc confutandum, præfatum regem et optimates ejus se ea Constitutione indignos fecisse. Primum, quia postea præfatum Nicolaum, Coloniensem archiepiscopum, pro suis excessibus corripuisse, graviter tulerunt, eumque hujus gratia, quantum in se erat, a papatu deposuerunt, et nomen ejusdem in canone consecrationis nominari vetuerunt, ideoque decretum ejus de jure irritum esse debebit ». Et post multa adversus decretum illud in medium adducta, subdit: « Patet præfatum decretum nullius momenti esse, nec unquam aliquid virium habuisse. Et hæc dicens non præjudico beatæ memoriæ papæ Nicolao, nec quidquam ejus honori derogo, Patrum sententias Dei spiritu conditas sequendo; homo quippe fuit, eique, ut contra fas ageret, surripi potuit ». Baronius num. 31 et seq. idem de verbo ad verbum refert ex Deusdedit cardinali, cujus Collectio canonum, seu libri 4 de Rebus Ecclesiasticis extant Mss. in Biblioth. Vaticana. Quare idem opus duobus auctoribus attribuitur, *Deusdedit* nempe et *Anselmo Lucensi*. Cujus autem verus fœtus sit, alibi inquiram. Hoc tempore archiepiscopus Coloniensis sanctus *Anno*, quem Henricus III moriens Henrici filii educationi præposuit, « ea quæ in regno præter æquum et bonum perperam gerebantur », vehementer detestabatur, et ab Henrico IV *gravissimis* sæpenumero dissidebat *inimicitiis*, inquit auctor anonymus Vitæ sancti Annonis apud Surium ad diem IV Decemb. Quare quando Nicolaus II hunc

sanctum corripuit, eum de re de qua agebatur male edoctum fuisse oportet. Post Nicolai II mortem, qui schisma conflarunt, hac ejus Constitutione præsertim innitebantur. Sed eos graviter deliquisse sanctus Anselmus Lucensis ostendit in opere laudato, et tom. VI Antiq. Lect. Canisii recitato. Porro Decretum cujus meminit Nicolaus II, Henrico IV in hoc Concilio Romano concessum est, antequam quidquam de electione summi Pontificis decerneret. Neque enim aliud Concilium Romanum ante illud, in quo Constitutio de electione Romani Pontificis condita, haberi potuit. Ad hoc pariter Concilium revocanda Epistola VIII Nicolai II ad episcopos Galliæ et Aquitaniæ, in qua referuntur Decreta aliqua in ea Synodo promulgata, ut videre est tom. IX Concil. pag. 1105.

6. *Duæ Synodi sedente Nicolao II Romæ habitæ.* — A num. 35 ad 39. Baronius, Cossartius tom. X Concil., aliique passim duas Synodos Romanas Nicolao II sedente habitas in unam confundunt, in eam scilicet, quæ currenti anno congregata, cum tamen posterior anno millesimo sexagesimo primo habita fuerit. Is error processit ex initio præsulatus *Aldredi*, qui secundæ Romanæ Synodo interfuit, male collocato. Supponit enim Baronius, aliique cum eo, *Aldredum* tempore prioris Synodi Romanæ jam Eboracensem episcopum fuisse; cum tamen indubitatum esse debeat, eum tantum exeunte Decembri anni millesimi sexagesimi ad eam dignitatem evectum, et Concilium Romanum, cui adfuit, pertinere ad annum MLXI.

7. *Aldredus archiep. Eboracensis priori non potuit interesse.* — *Aldredus* enim episcopus Wigorniensis *Kinsio* demortuo in archiepiscopatum Eboracensem successit; Kinsium autem *undecimo kal. Januarii* anni MLX e vivis excessisse, fidem faciunt Florentius Wigorniensis, Simeon Dunelmensis, Hovedenus, et Radulphus de Diceto pag. 478, qui addunt, *Aldredum* in Nativitate Domini archiepiscopum Eboracensem electum esse. Ad hæc annalista Mailrosensis, Godwinus in Præsulibus Angliæ, et Wartonus in parte II Angliæ Sacræ pag. 250, *Kinsii* mortem et *Aldredi* electionem cum eodem Christi anno connectunt, nec ullus ex antiquis Angliæ scriptoribus aliter loquitur. Tradunt vero omnes, *Aldredum* ab Eduardo Angliæ rege Romam ad Nicolaum II missum esse, sed ex iis aliqui fabulas secuti aiunt, eum Romæ simoniæ accusatum fuisse. Id inter alios scripsit Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. pag. 271, quod tamen postea ipsemet damnavit in Vita sancti Wulstani episcopi Wigorniensis, Aldredi successoris, lib. 1, cap. 10, ut videre est apud Wartonum laudatum: « Ille », inquit Malmesburiensis in ejus Vita, « Romam pro more profectus, Nicolaum tunc temporis papam votis suis primo abhorrentem invenit. Nam nec ille Wigorniensi præsulatui renuntiare, nec papa, nisi recederet, Eboracensi eum pallio insignire volebat. Adeo illum amor Wigorniæ devinxerat, ut majoris honoris nomen ejus pretio supponeret. Diu igitur multumque conflictu habito, Aldredus reflexo pede Sutrium venit, Tostino comite, qui cum eo venerat, magnas efflante minas, quod nummi, quos Anglia quotannis Romano papæ pensitat, hac occasione ulterius non inferrentur. Verumtamen prædonibus irruentibus, usque ad dolorem et miserationem videntium nudati, Romam redire contendunt; quæ res rigorem Apostolicæ Sedis hactenus inflexit, ut Aldredus pallium Eboracense mereretur, Wigorniensis Ecclesiæ discessionem pactus ». Certe aliqui ex auctoribus laudatis egregias *Aldredi* virtutes deprædicant, asseruntque eum primum fuisse ex præsulibus Angliæ, qui orationis causa paulo (sc. ante suam ad archiepiscopatum Eboracensem provectionem) ad civitatem Hierosolymorum profectus fuerit. Non mirum autem Baronium, numero 35, Malmesburiensem in lib. de Gest. Pontif. secutum esse; quia ejus tempore nec Vita sancti *Vulstani* ab eodem Malmesburiensi elucubrata, nec varii alii auctores Anglici, qui modo extant, lucem viderant.

8. *In secunda simoniæ accusatus non fuit.* — Sed venio ad Concilium Romanum anno MLXI coactum, cui *Aldredus* interfuit. Ælredus abbas Rievallensis, in Vita sancti Eduardi regis, qui hoc tempore in Anglia regnabat, apud Seldenum in decem scriptoribus Hist. Anglic. pag. 386, ait: « Rex sanctus de omnibus curam gerens, omnia secundum Catholicæ veritatis regulam fieri volens, omnibus etiam prodesse desiderans, ut ipse de suis securior efficeretur, et aliis ad salutem doctrinæ Apostolicæ præberetur, cum Ældredo Eboracensi archiepisc. duo mittuntur (Romam nempe) in Pontificatum electi, Guiso scilicet ad Ecclesiam Wellensem, Walterus vero ad Herefordensem. Qui præsente eo cum quo venerant archiepiscopo, a domino papa munere consecrationis suscepto IN CONCILIO QUOD IN LATERANENSI PALATIO, Dei, ut credimus, tunc nutu forte convenerat, cum cæteris Patribus honorifice consederunt. Dein tempore opportuno cum litteras regis in medium protulissent, cætera quæ eis fuerant imperata, adjiciunt. Favet vocis regiæ sanctitatis, summi Pontificis totiusque sacri conventus unanimis rationabilisque sententia. Acceptaque sancti patris Epistola, nihil omnino adversi toto illo itinere passi, cum summo tripudio regi patriæque redduntur ». Non dicit Ælredus Aldredum simoniæ apud Pontificem accusatum fuisse, quia hoc mere commentitium, et Concilium Romanum, cujus meminit, non potest idem esse cum Concilio Romano hoc anno habito, ut hactenus passim creditum fuit. Refert postea Ælredus litteras sancti Eduardi regis ad Nicolaum papam directas, quas *Aldredus* Romam anno MLXI detulit, et Privilegium Nicolai papæ sancto Eduardo concessum, quo Privilegia regibus Anglorum, ut petierat Eduardus, confirmat. Illud *Aldredus* Roma in Angliam tulit, perperamque Baronius tam litteras illas, quam Privilegium anno sequenti num. 9 et seqq. refert

si *Aldredus* Concilio Romano hoc anno indicto interfuit; cum illud mense Aprili currentis anni habitum fuerit. Quare tam Epistola illa quam Privilegium, cum anno MLXI et Concilio Romano secundo copulari debent.

9. *Quæ Aldredo in Synodo Rom. II fuerint objecta.* — Quod Baronius ex Malmesburiensi de Gest. Pontif. refert de *Aldredo* et *Torstino* comite, a sancto Eduardo rege Romam missis, quod scilicet Roma redeuntes a latronibus spoliati fuerint, et cum Romam reversi essent, Nicolaum papam pallium, quod antea Aldredo dare recusarat, concessisse, verum est, nec negari potest; cum etiam legatur in *Defensione Romanæ Ecclesiæ adversus regium advocatum*, cujus verba recitat Baronius num. 37. Sed quomodo id se habuerit, narrat Thomas Stubbs in Actis Pontificum Eboracensium: « Sequenti anno (nempe anno MLXI,) cum Torsti comite Romam perrexit, et cum a Nicolao papa pallium peteret, objectis sibi duabus causis, videlicet quod de minori ad majorem sedem absque consensu papæ transferebatur, et quod adhuc episcopatum non dimisisset, a quo transferebatur, pallium impetrare non potuit. Priorem tamen episcopatum Apostolicus ei ex gratia concessit, et sic infecto negotio rediit. Et cum jam unius diei iter fecisset, incidit in latrones, a quibus nimis crudeliter tractatus, cæsisque suis et vulneratis, ipse usque ad extrema spoliatus est. Cumque consuluissent eum qui cum eo erant, quid facto opus esset, ipse constanti corde resistens, respondit : Non nunc, inquit, nunc securiores ex infortunio, quod nobis accidit, redeamus ad Petrum, qui non derelinquet vicarium suum. Et conversus in Urbem rediit, et totum infortunium suum coram Apostolico retulit. Itaque papa Nicolaus super eum pietate commotus, et totius curiæ intercessione pro eo exoratus, et archiepiscopatum ei dato pallio confirmavit, et ordinandi pro se alterum ad episcopum Wigorniensem potestatem dedit ».

10. *Duplex Aldredi ab Urbe Romana discessus distinguendus.* — Nec est quod quis dicat, Aelredum num. 8 laudatum rem hanc aliter narrare, ac scribere, « acceptaque sancti patris Epistola, nihil omnino adversi toto illo itinere passi cum summo tripudio regi, patriæque redduntur », Aelredus enim tacet priorem discessum Aldredi ab Urbe Romana, infortuniumque quod illi in itinere contigit, et loquitur tantum de secundo, postquam pallium obtinuit, et litteras Nicolai papæ ad regem Angliæ accepit. Nam tunc et ipse, et Wellensis et Herefordensis episcopi ejus comites « nihil omnino adversi toto illo itinere passi sunt »; cum contra *Aldredus* et *Torstinus* comes in priori discessu, cujus non meminit Aelredus, a *Gerardo* comite Glareano aliisque prædonibus deprædati Romam defugere coacti fuerint, unde postea abierunt domum incolumes, postquam scilicet *Aldredus* pallium a Nicolao II obtinuit; Synodo Romanæ ab eo indictæ præses fuit, et *Gerardus* comes in ea condemnatus : « Propter hoc itaque », inquit auctor Defensionis Romanæ Ecclesiæ adversus Regium Advocatum, apud Baronium num. 38, « In PLENARIA SYNODO, papa Nicolao præsidente, excommunicatus est ». Hanc quidem excommunicationem Baronius aliique passim ad Synodum Romanam currentis anni referunt, sed uti jam demonstravi, *Aldredus* nonnisi sub exitum sequentis Christi anni archiepiscopus Eboracensis electus, et postea Romam a *Sancto Eduardo* missus. Certum itaque et indubitatum, Nicolao II Ecclesiam Romanam administrante, duo Romana Concilia congregata esse ac utrique magnum numerum episcoporum interfuisse; cum prius hoc anno coactum centum et tredecim episcoporum fuerit; posterius vero a laudato Defensore *Plenarium* appelletur, quod citius quam anno MLXI indici non potuit.

11. *Ecclesia Mediolanensis cum Romana conciliatur.* — A num 44 ad 61. Nicolaus II *Petrum Damiani* cardinalem Ostiensem et *Anselmum* Lucensem episcopum, suum postea in Pontificatu successorem, Mediolanum misit, ut eam Ecclesiam simoniaca labe, et Nicolaitarum spurcitia infectam cum Romana conciliaret. Vix autem unus repertus est, qui non aut Ordines emisset, aut fœda feminarum consuetudine usus esset. Primus omnium *Guido archiepiscopus* solemnibus verbis professus est, se ab hujusmodi flagitiis temperaturum, indeque clerici omnes. Verum post Petri discessum *Guido* clericorum assiduis stimulatus querimoniis ac pæne convitiis, in pristinum rediit, ut fuse Baronius narrat, refertque Petri Epistolam *Hildebrando venerabili archidiacono* datam, qua plena hujus legationis relatio continetur. Recte porro Baronius num. 44, ex hujus Epistolæ inscriptione deducit, *Hildebrandum* ex subdiacono a Nicolao II nuper in archidiaconum S. R. E. exaltatum fuisse. Leo enim Ostiensis lib. 2, cap. 101, dum loquitur de Hildebrando ad Agnetem imperatricem a Stephano IX anno superiori misso, diserte asserit, tunc *Ecclesiæ subdiaconum* fuisse, quod et refert Petrus Damiani de eadem re verba faciens, uti apud Baronium anno MLVIII, num. 4 et 12 legere est. Quare non dubium quin Paulus Bernriedensis in Vita Gregorii VII, ut in Pontificatu vocatus est Hildebrandus, cap. 2, hallucinatus fuerit, cum ait, Leonem IX *Hildebrandum* Romanæ Ecclesiæ *archidiaconum* instituisse, quando enim in Galliam legatum misit. Petrus enim Damiani et Leo Ostiensis Paulo Bernriedensis antiquiores, et non semel insinuamus, auctores coætaneos et fere coætaneos in rebus suo tempore gestis narrandis hallucinari. Hildebrandus itaque a Leone IX *subdiaconus* quidem creatus, ut asserit idem Paulus, sed nonnisi a Nicolao II ad *archidiaconatus* dignitatem evectus. Quantum pro simoniacis et concubinariis clericis ad saniorem mentem reducendis sanctus *Arialdus* et sanctus *Erlembaldus* collaborarint, in eorum Vitis legendum, satisque ostendit Petrus Damiani in Epistola ad eos anno sequenti data, in qua ait:

« Nicolaitarum hæresis, quæ vobis nobiscum laborantibus videbatur avulsa, repullulat ».

12. *Fœdus Nicolai II cum Norman.* — A num. 68 ad 75. Leo Ostiensis lib. 3, cap. 12, de Deuderio presbytero cardinali verba faciens, ait : « Quoniam ab eodem Pontifice (sc. Nicolao II) Paschalis festivitatis gratia invitatus fuerat, Romam reversus, post festum Urbe una egrediens, Melfiam una Apuliæ adiit urbem, ubi tunc idem Apostolicus Concilium celebrare decreverat ». Narrat autem Baronius ex Nicolao Aragonio cardinali, Nicolaum II ad Nortmannorum preces sese in Apuliam contulisse, eos a vinculo excommunicationis absolvisse, eisque præter Beneventum, totam Calabriam et Apuliam concessisse. Addit Leo Ostiensis lib. 3, cap. 15 : « Accepta prius ab eis cum sacramento Romanæ Ecclesiæ fidelitate, censuque quotannis per juga boum singula denariis duodecim ». Antea dixerat : « Richardo Capuanum principatum et Roberto (sc. Guiscardo) Apuliæ atque Calabriæ atque Siciliæ ducatum confirmavit », quia scilicet Guiscardus de Sicilia sibi subjicienda consilium inierat, quam postea occupasse suo loco videbimus.

13. *Nicolaus II duo Concilia in Apulia celebrat.* — Nicolaus II, dum in Apulia versaretur, Concilium celebravit non tantum *Melphi*, uti decreverat, sed etiam *Beneventi*, quæ urbs ad Sedem Apostolicam ab aliquot annis pertinebat. Cossartius tom. IX Concil. duo illa Concilia exhibet; Concilium Beneventanum his verbis inchoatur : « Anno Dominicæ Incarnat. MLIX, mense Augusto initiante, Indictione XII currente, etc. » Legitur ibi postea Joannem abbatem monasterii, scilicet Sancti-Vincentii super Vulturni fluminis fontes siti, conquestum esse de Alberto monacho, quod cellam Sanctæ-Mariæ monasterio suo subripuisset, et Pontificem Joannem abbatem Sancti-Vincentii ex eadem S. Mariæ cella in perpetuum investivisse. Præsentes fuerunt « imprimis dominus Humbertus, Bonifacius, Joannes cardinales episcopi, Desiderius abbas et presbyter, Hildebrandus subdiaconus, cardinales; Voaldaricus Beneventanus, Petrus Amalphitanus, etc. archiepiscopi ». Hildebrandum enim usque ad præsentem annum *subdiaconum* tantum extitisse, et a Nicolao II *archidiaconum* creatum fuisse, mox diximus. Ex hac vero Synodo intelligimus, eum hanc dignitatem post mensem Augustum consecutum esse, ideoque et litteras Petri Damiani, quibus *archidiaconus* dicitur, post initium mensis Augusti scriptas. Notabile etiam est, quod Humbertus, qui in Actis hujus Concilii inter Cardinales episcopos memoratur, ipsemet eadem his verbis subscribat : « Ego Humbertus dictus episcopus sanctæ Ecclesiæ Sylvæ-Candidæ, interfui et subscripsi ». Post subscriptiones Salernitani, Neapolitani et Surrentini archiepiscoporum, legitur : « Ego Bonifacius dictus episcopus sanctæ Ecclesiæ Albanensis interfui ». Quare hallucinati sunt viri doctissimi, qui arbitrati sunt Humbertum anno tantum sequenti cardinalem renuntiatum fuisse, quod ante tempus illud *episcopus Silvæ-Candidæ* passim appellatus reperiatur, cum id unum et idem sit. Porro *Tranensis* episcopus, de quo Petrus Damiani apud Baronium num. 72, in Concilio Melphitano depositus est.

14. *Concilium Melphitanum.* — Quoad Concilium *Melphitanum*, gesta in eo unus nos edocet Guillelmus Apuliensis in Poemate de Rebus in Italia a Normannis gestis, qui cum Urbano II Ecclesiam Romanam regente floruerit, testis oculatus fuit. Postquam lib. 2 narravit Robertum *Cariatum* Calabriæ citerioris urbem, in ora littorali maris Ionii positam, obsidione cinxisse, ut aliis urbibus terrorem injiceret, de Concilio Melphæ celebrato canit.

Interea papæ Nicolai forte secundi
Comperit adventum, dimittitur obsidione
Plurima pars equitum, comitatur pars minor illum,
Melphia suscipit hunc, et ibi susceptus honore
Magno papa fuit : hic Ecclesiastica propter
Ad partes illas tractanda negotia venit :
Namque sacerdotes, levitæ, clericus omnis,
Hac regione palam se conjugio sociabant :
Concilium celebrans ibi papa faventibus illi
Præsulibus centum jus ad Synodale vocatis
Ferre sacerdotes monet, altarisque ministros
Arma pudicitiæ : vocat hos et præcipit esse
Ecclesiæ sponsos, quia non est jure sacerdos
Luxuriæ cultor. Sic extirpavit ab illis
Partibus uvores omnino presbyterorum,
Spretores minitans anathemate percutiendos.
Finita Synodo, multorum papa rogatu
Robertum donat Nicolaus honore ducali.
Hic comitum solus concesso jure ducatus
Est papæ factus jurando jure fideli.
Unde sibi Calaber concessus et Appulus omnis
Est locus, et Latio patriæ dominatio gentis.
Romam papa redit ; cum magno dux equitatu
Obsessum repetit Cariatum, etc.

Episcopi in Apulia, quæ Græcorum jugum excusserat, uxores non accipiebant, quia apud hos hujusmodi incontinentia nunquam tolerata. Non loquitur de *Ricardo* Guillelmus, quia totus est in rebus Apulis narrandis; is vero Capuæ in Campania principatum sortitus est. Non itaque in Synodo, ut passim viri docti scripsere, sed post eamdem, *Robertus* a Pontifice ducatus Calabriæ honore donatus est. *Cariatum* certis conditionibus Roberto duci se dedidit, primaque Calabriæ urbs fuit, quæ se ejus dominationi subjecit, ut habet ibidem Apuliensis. *Rogerius* Roberti frater, capto *Squilacio* (ultima hæc urbs in Calabria, quæ Græcorum partes defenderit), in Siciliam descendit, et quidem anno sequenti, uti elicio e Malaterra lib. 1, cap. 37, et lib. 2, cap. 1.

15. *Melphia urbs diversa ab Amalphia.* — Sed redeo ad *Concilium Melphitanum*, ut refellam errorem qui in tom. IX Concil. pag. 1105, irrepsit. Ibi enim dicitur, Concilium istud *Amalphiæ* celebratum, idque testari Leonem Ostiensem lib. 3, cap. 12, licet hic diserte asserat Nicolaum II Concilium *Melfiæ*, non vero *Amalphiæ* congregare decrevisse. Nam hæ duæ urbes valde inter se di-

versæ: *Amalphia* urbs maritima et archiepiscopalis in principatu citeriori regni Neapolitani posita; *Melphis* vero, seu *Melphia* Lucaniæ urbs, in qua Nicolaus II episcopatum erexit, et Romano Pontifici immediate subjecit, ut docet Ughellus tom. I, pag. 992 et seq. qui addit, *Balduinum* primum ejus episcopum hoc anno, die XVIII Augusti, una cum aliis præsulibus interfuisse consecrationi Ecclesiæ *Sancti Angeli* a Nicolao II peractæ. Hæc prima Normannorum in Apulia, in cujus extremo limite, Calabriam versus jacet, sedes, ut se adversus Græcos tuerentur, ædificata, seu potius instaurata, ut auctor est Malaterra lib. 1, cap. 9. De *Melphia* legendus Apuliensis lib. 1, pag. 5, et lib. 3, pag. 28.

16. *Henricus Philippum in consortium Francorum regni adsciscit.* — A num. 75 ad 78. Recitatur tomo IX Concil. Conventus Rhemensis, quando Philippus rex Galliæ præsente Henrico patre, Rhemis coronatus est: « Anno Incarnat. Dominicæ MLIX, Indictione XII, Henrici regis anno XXXII, Pontificatus domini Gervasii (archiepiscopi Rhemensis) quarto, et quarto kalendas, die Pentecostes, XXIII Maii, (Philippus rex) consecratus est ». Sed loco *quarto kalendas*, legendum, *X kalendas Junii*, in quem diem hoc anno Pentecostes festum incidit, in diem nempe XXIII mensis Maii. Is Henrici regis annus XXXII ab anno MXXVII proficiscitur, indeque intelligimus, *Henricum* Francorum regem eo Christi anno post diem XXIII mensis Maii in consortium regni a Roberto patre adscitum fuisse; cum hoc anno eadem die annum regni XXXIII nondum inchoasset, quando Philippum filium, *dum adhuc septennis esset*, ut in eo conventu legitur, coronavit. Adfuere honoris et amoris gratia Sedis Apostolicæ legati, episcopi viginti duo, ac proceres quamplurimi in Actis coronationis memorati.

17. *Moritur.* — Anno sequenti *Henricus* Galliæ rex fundavit monasterium *Sancti Martini de Campis* in urbe Parisiensi, et in illud multas possessiones contulit, facta canonicis potestate, abbate obeunte, alium eligendi. Charta dicitur scripta, « anno supradicti regis XXVII, (sed legendum, XXIX, a posteriori ejus epocha, ab anno nempe MXXXI deducta). Actum anno ab Incarnatione Domini MLX, Indict. XV, (legendum, Indict. XIII,) Parisius publice. Signum Henrici regis. S. Philippi regis. S. Annæ reginæ ». Obiit postea Henricus rex eodem anno MLX Vitriaci, die IV mensis Augusti. Cum vero Philippus filius ob ætatem regno Francorum administrando haud par esset, *Henricus* testamento cavit, ut *Balduinus V*, Flandriæ comes, filii regnique tutelam susciperet. Is per annos septem Francorum regnum sapienter et strenue rexit, moriensque Philippo regi jam adolescenti quietum regnum reliquit. Ordericus Vitalis lib. 3, ait: « Hujusmodi tutela tanto duci bene competebat, quippe qui Adhalam (id est Adhelam) Rotberti regis Francorum filiam in conjugium habebat: ex qua Rotbertum Fresionem, reginam Anglorum, et Udonem Treverensium metropolitam, aliosque magnæ nobilitatis viros genuerat ». Sed ibidem librariorum errore mors Henrici consignatur, « anno ab Incarnatione Domini MLIX, Indictione XIII ». Legendum enim, *anno* MLX, ut Indictio XIII demonstrat.

18. *Constantinus Ducas fit imperator.* — Ad num. 83 et seq. Isaacius Comnenus, Constantino Duca imperatore designato, in Studiense monasterium sese recepit, postquam regnasset « biennium et tres menses; homo strenuus, ingenio arroganti, in rebus gerendis celerrimus, rei bellicæ peritissimus. In litteris non quidem versatus, sed litterarum studiosus et doctorum amans », inquit Zonaras in Isaaco Comneno. Psellus vero in Isaaco Comneno ait, Isaacium morbo affectum monachum induere statuisse, mutationis vitæ propositum patriarcham laudasse, sed Æcaterinam Augustam ejus uxorem, ut eum ab eo consilio averteret, nihil omisisse. Isaacius tamen in sententia perstitit, accersitque Constantinum Ducam, virum sane illustrem, et qui generis nobilitate primas facile ferret. « Cum itaque accersitus fuisset, Comneno, ut videbatur, jam spiritum agente, stetit ille rubore suffusus, innatoque pudore oculos oppletus, manus ex more tegens ». Tum Comnenus ei commendavit Æcaterinam uxorem, filiamque Mariam, fratremque et sobrinum. « Necdum tamen imperii insignia in illum contulerat, sed in promissis tota rei molitio erat. Convalescit tantisper imperator, ac cum videretur halitum recepisse, anceps animi erat ejus rei causa quam egerat, quemque in imperium provexerat, ipsi quoque male cedebat, animique anxius erat. Timebat enim non ne imperii compos efficeretur, sed ne inde male secum postea ageretur, ac suspectus foret ». Reliquis itaque valere jussis *Pselli* consiliis nititur, qui ipsum roborat, solaturque, eique antistitem advocat, cunctaque præstat, quæ vel tempus vel amicitiæ ratio exigebat. Tandem imperator comam ponit, atque monachi habitum induit, « vidensque imperatorem, ac ex animo rerum summa illi confirmata, statim e regia discedit, conscensaque nave, ad Studii monasterium secedit ». Post abdicatum a patre imperium, Maria Comnena cum matre in monasterium concessit.

NICOLAI II ANNUS 2. — CHRISTI 1060.

1. *Privilegia concessa monasterio S. Felicitatis Florentiæ.* — Sexagesimus supra millesimum sequitur annus Redemptoris, Indictione decimatertia, quo Nicolaus papa sexto idus Januarii Florentiæ cum esset, monasterio Sanctæ-Felicitatis ista concessit :

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, Teibergæ abbatissæ monasterii Sanctæ-Felicitatis juxta Florentiam siti, sibique successuris, et in sancto proposito permansuris in perpetuum.

« Quoniam Omnipotentis dignatio suo gratuito munere, nullo digno præcedente opere, ad hoc nostram humilitatem dignata est provehere, quatenus per nos ubique terrarum proprio sanguine redemptæ Ecclesiæ lumen administraret indeficiens; profecto rationabile ducimus, cooperante ipso, de quo loqui præsumimus, secundum proprias vires unicuique acceptum talentum distribuere, ne apparente ipsius Majestate (quod absit) sine acquisito lucro velut inutilis servus videamur remeare. Quod utique per divinam misericordiam consequi posse speramus, si membris ejus adhuc per fidem in terra cælestia anhelantibus, præsidia quæ possumus, sereno affectu suppeditare curamus. Sic enim, sic profecto et supernum nostræ fragilitati conciliamus auxilium, et pura intra cordis hospitium manente intentione, hominum consequimur favorem honestum. Cum licet universis debitores simus gentibus, fidei lumine clarentibus, domesticis quoque nostris benevolentiæ studio singularem curam impendimus, Magistrum Gentium sequentes qui bonum opus adimpleri præcepit in omnes, ad domesticos fidei maxime.

2. « Monasterium itaque Sanctæ-Felicitatis cum omnibus sibi pertinentibus rebus, quod nostra episcopalis simplex adhuc dispensatio quorumdam prædecessorum nostrorum negligentia destructum, coaptato nobilium sanctimonialium plurimarum collegio reædificare curavit ex integro; nunc etiam secundum Apostolicæ Sedis, cui deservimus, valentiam, per nostras manus dedicatum, stabilitate perseveranti roboramus, et confirmamus, atque ut perpetua vigeat religione, sequestrata pravorum infestatione, omnipotentis Dei committimus tutelæ. Cui etiam, sicut dignum nobis videtur, quia incuria Florentinorum episcoporum sua prædia nequiter sunt distracta, et sacrilegorum quorumdam temeritate invasa; concedimus, et Apostolica auctoritate stabilimus, mansos et fundos, venerabili loco pia devotione oblatos et offerendos, ubicumque veraci relatione ejus nomini fuerint titulati, suoque juri religiosa sollicitudine investiti atque investiendi. Liberum præterea idem reddimus monasterium, atque absolutum ab omni sæculari et mundana conditione sive districtione, ne liceat alicui magnæ parvæque personæ a nobis restituta prædia, firmiterque stabilita, decimales (proventus scilicet) quoque quosdam a nobis concessos aliquo ingenio invadere, aut aliqua fraude surripere, sive diminuere, fiscum denique, seu debitam subjectionem exigere : sed maneat venerabilis locus nostra tutela firmatus in sancto proposito, nullique alii sit obnoxius, nisi Florentino episcopo, qui memor nostræ devotionis suæque fragilitatis, justitiæ norma servata, secundum doctoris Gentium præceptum, eisdem sanctimonialibus honorem congruum exhibendo, nil præter blandum dominium requirat ex debito.

3. « Si autem (quod non credimus) aliquis temerarius hanc Apostolicam sanctionem crudeli mente tentaverit infringere, nostramque institutionem secundum locum lædendo cassare, nisi admonitus resipuerit, ac digne emendaverit, anathematis gladio percutiatur ab omnipotenti divinitate, jaculata sibi de cælo ultione in hac præsenti carne, interficiatque eum Deus spiritu oris sui, dum venerit judicare sæculum. Qui vero nostræ roborationis pius conservator extiterit, in secundo adventu mereatur illam mellifluam vocem audire : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum. Præterea ut hæc pagina fidem legentibus adstruat, et propriæ manus subscriptione et Apostolici sigilli munire studuimus impressione.

† « Sigillum Nicolai papæ.

« Ego Bonifacius Albanensis episcopus subscripsi.

« Ego Joannes Portuensis episcopus subscripsi.

« Ego Petrus Lavicanensis episcopus subscripsi.

« Ego Brunus Prænestinus ep. subscripsi.

« Ego Petrus peccator monachus subscripsi.

Hic est Petrus Damiani, quem vides seorsum a cardinalibus subscribere Diplomati voluisse, et absque titulo Ostiensis episcopatus, quo se exuisse contenderat, ex quo libellum renuntiationis dedisset Nicolao Pontifici, ut suo loco superius dictum est. Post subscriptiones ista ibi leguntur :

4. « Datum Florentiæ VI idus Januarii, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi MLIX, per manus Humberti sanctæ Ecclesiæ Silvæcandidæ episcopi, et Apostolicæ Sedis bibliothecarii, anno primo Pontificatus domini papæ Nicolai Secundi, Indictione XIII ». Ita quidem adamussim omnia respondent quæ ad tempus spectant : nam annus Christi millesimus quinquagesimus nonus adhuc erat annus ; sexagesimus enim annus Incarnationis a die Annuntiationis Dei genitricis Mariæ numerandus erat ; eratque adhuc et annus primus Nicolai : nam secundus hoc anno eodem mense Januario (nescitur verus dies) numerari incipiebat. Indictio vero decima tertia utrique convenit tempori notato, tam Pontificis quam Domini Incarnationis.

5. *Nicolai papæ res gestæ cum monachis Cassinensibus.* — Florentia autem recedens, Romam rediens, inde Cassinum Nicolaus papa se contulit. Quid tunc egerit, Leo Ostiensis sic narrat[1] : « Sequenti tempore jam dictus Pontifex ad has iterum partes adveniens, domnum Oderisium Oderisii Marsorum comitis filium, et hujus monasterii a puero monachum, diaconum in Lateranensi Ecclesia apud Acerras positus ordinavit. Postmodum autem in Aquinensi oppido, deposito episcopo Angelo, eo quod neophytus (nempe ex laico ordinatus), et Ecclesiasticarum rerum male prodigus, et agentibus nequitiis suis, a sanctæ memoriæ Leone papa fuisset excommunicatus, domnum Martinum, Florentinum genere, religiosum plane ac prudentem, inter primores hujus monasterii monachum episcopum consecravit. Petrus etiam Venefranæ et Iserniensis sedis episcopus, natione Ravennas, noster monachus tempore ipso sacratus est ». Hæc de rebus gestis Nicolai papæ cum monachis Cassinensibus : de reliquis altum silentium.

6. *Petrus Damiani pro Anconitanis intercedit apud Nicolaum papam.* — Inter monimenta autem Petri Damiani reperitur ipse, cum jam se abdicasset ab Ecclesiasticis curis, absens ab Urbe, solitarius degens in monasterio, interpellatus scripsisse ad eumdem Nicolaum papam pro Anconitanis jam excommunicatione mulctatis. Quidam enim inter eos exortus tyrannus ad defectionem cives adegerat ; premente vero eodem tyranno populum, iidem exsurgendi haud liberam nacti fuerant hactenus potestatem, gementes interea, quod Apostolica censura perculsi æternæ damnationi obnoxii permanebant. Quorum miseratus conditionem acerbissimam Petrus, ista pro illis ad Nicolaum Pontificem scripsit :

« Domno Nicolao, beatissimo summæ Sedis antistiti, Petrus peccator monachus, devotissimæ servitutis obsequium.

7. « Quod in partibus nostris prosperitatis vestræ fama percrebuit, magna cor nostrum lætitiæ jucunditate perfunditur ; totisque in Domino, qui istorum auctor est munerum, visceribus gratulamur ; ita ut, dum mens intrinsecus jubilat, lingua etiam in hanc vocem divinæ laudis erumpat : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

« De Anconitanis autem, venerabilis domine, quotidie pereuntibus nimis doleo, et de confuso atque commixto peccatorum innocentiumque periculo medullitus contremisco. Ecce enim per conditionem carnis eorum quodidie corpora moriuntur, et per sententiam vestram Petri gladius in animarum eorum mortem grassatur. Et nos quidem dormimus, sed evaginatus Sedis Apostolicæ mucro non dormit, qui tot hominum millia una cruentæ mortis strage prosternit ; non quidem in corporibus aliquando morituris, sed heu ! (proh dolor) quod intolerabile est, in animabus sine fine victuris. Enimvero audacter dicam, quia postquam dominus meus ad Apostolatus culmen ascendit, nunquam aliquid fecit, quod a nobis, qui in ejus debemus invigilare custodia, tantopere debeat formidari. Vobis enim subjici, vobis urbem tradere, vobis se et sua voluerunt humiliter subjugare ; sed eorum culpis obstantibus, non modo janua illis misericordiæ vestræ non patuit ; quinetiam prolata sententia a regno Dei, et a liminibus Ecclesiæ, tanquam e diverso rebelles et contumaces exclusit.

8. « Absit autem a domino meo, ut cum vibrata tyranni cujuspiam dextera post cædem duorum vel trium hominum non compescatur, illius qui totius Christianæ magister est pietatis gladius passim in tot animarum internecione grassetur. Nam et Abner, cum in ipso belli certamine diceret ad Joab[1] : Num usque ad internecionem tuus mucro desæviet? protinus ille respondit : Vivit Dominus, si locutus fuisses, mane recessisset populus persequi fratrem suum. Absit, inquam, ut dum unius hominis placere vult oculo, tanta eorum, pro quibus Christi effusus est sanguis, pereat multitudo. Vicem quippe illius tenes, qui adhuc pauper et tenuis, summis principibus et magistratibus libera voce non timuit dicere[2] : Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Et rursus[3] : Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate. Quapropter si placet domino meo, adscitis domno Hildebrando sanissimi et purissimi consilii viro, reverentissimis etiam Hum-

[1] Leo Ost. l. III. c. 14.

[1] 2. Reg. II. — [2] Act. V. — [3] Act. IV.

berto et Bonifacio episcopis, qui vestri videlicet acutissimi et perspicaces sunt oculi; cum his utique consilii vestri communicate mysterium, simulque tractate quo medicamine mors atque perditio tot pereuntium desinat animarum. Moderetur itaque solito more Sedis Apostolicæ prolata sententia, seseque Ecclesiastici vigoris temperet disciplina, ut quos hostilis dispergere crudelitas nititur, in sacerdotalis misericordiæ gremio colligantur. Parce ori meo, clementissime pater, et non procacis linguæ strepitum, sed devoti considera cordis arcanum. Nec a servo tuo te pigeat humiliter argui, cum ipse omnipotens Deus hominibus dicat[1] : Venite et arguite me ».

9. *Legatio et litteræ S. Eduardi regis ad Nicolaum, et hujus ad eumdem litteræ Apostolicæ.*— Cum ista agerentur, sanctus Eduardus Anglorum rex legationem misit ad Nicolaum papam una cum litteris : de qua legatione agit Ealredus, in Vita ejusdem regis hæc inquiens : « Nuntios Romam transmisit, talem Epistolam papæ deferentes.

« Summo universalis Ecclesiæ patri Nicolao, Eduardus Dei gratia Anglorum rex, debitam et subjectionem et obedientiam.

« Glorificamus Deum, quia curam habet suæ electæ Ecclesiæ, quoniam in loco boni prædecessoris vos optimum successorem constituit. Quapropter justum judicamus apud vos, velut ad solidam petram acuere (accedere), et probare omnes bonas actiones nostras, et vestram notitiam atque societatem in bono habere, quatenus eas donationes et privilegia, quæ obtinuimus apud prædecessorem vestrum, renovetis et augeatis nobis. Videlicet, ut quod ille injunxerat nobis sub nomine obedientiæ et pœnitentiæ, propter votum quod voveram ire Romam, et in remissionem omnium peccatorum meorum construere cœnobium monachorum in honorem Apostoli Petri, ratum faciatis, et privilegia possessionum et dignitatum ejusdem loci confirmetis, renovetis et decernatis. Ego quoque pro modulo meo augeo et confirmo donationes et consuetudines pecuniarum, quas habet sanctus Petrus in Anglia. Et ipsas pecunias collectas cum regalibus donis mitto vobis, ut oretis pro me, et pro pace regni mei; et continuam ac solemnem memoriam instituatis totius gentis Angliæ coram corporibus sanctorum Apostolorum ». Hucusque regis Epistola ad Nicolaum Pontificem. Pergit autem auctor. Rescripsit autem illi papa in hunc modum :

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, gloriosissimo ac piissimo omnique honore dignissimo, spirituali quoque filio nostro Eduardo Anglorum regi, visitationem omnimodam, salutem mellitluam, et benedictionem Apostolicam.

10. « Omnipotenti Deo referimus grates, qui vestram prudentissimam excellentiam in omnibus ornavit et decoravit erga beatum Petrum Apostolorum principem, et nobiscum habere dilectionem, et in omnibus Apostolicis consentire censuris. Litteras igitur vestræ nobilitati transmittimus, et per eas sanctorum Apostolorum societatem et nostram vobis damus, orantes misericordiam illius qui est Dominus omnium, et rex super omnia solus, ut ipse vos participes faciat ex omnibus, si qua sunt coram Deo, bonis operibus nostris; et fratres nos et socios in sua dilectione constituat in omni tempore amplius, ac non minorem partem obsequii nostri vobis in suo regno consignet, quam nobismetipsis provenire optamus. Erimus etiam deinceps pro vobis sine dubio orantes assidue, ut ipse Deus subjiciat hostes et inimicos, qui contra vos voluerint insurgere; et confirmet vos in paterno solio et propria hæreditate. At beatus Petrus sit vobis custos et adjutorium in omni tribulatione.

11. « Renovamus ergo et confirmamus ac augemus vobis privilegia vestra, scilicet, ut absoluti sitis ab illo voto, quod timebatis; et ab omnibus aliis peccatis et iniquitatibus vestris, auctoritate illius qui me, licet indignum, suæ sanctæ præesse voluit Ecclesiæ. Præterea in loco quem sub nomine sanctæ pœnitentiæ constituendum, et meliorandum suscepistis : quoniam (ut fertur) primo antiquitus consecrationem a B. Petro accepit, cujus licet indigni vicarii sumus, et quia regia antiquitus sedes est, ex auctoritate Dei et sanctorum Apostolorum, atque hujus Romanæ Sedis et nostræ concedimus, permittimus, et solidissime confirmamus, ut amplius in perpetuum regiæ constitutionis locus sit, atque repositorium regalium insignium et habitatio perpetua monachorum, qui nulli omnino personæ nisi regi subdantur, habeantque potestatem secundum regulam S. Benedicti per successiones eligere ex se idoneos abbates; neque introducatur per violentiam extranea persona, nisi quam concors congregatio esse prælegerit. Absolvimus etiam eum locum ab omni servitio et dominatione episcopali, ut nullus episcopus illuc introeat ordinaturus, aut præcepturus aliquid, nisi ex petitione et consensu abbatis et monachorum.

12. « Et habeat idem locus liberum procinctum, id est ambitum et cœmeterium mortuorum circa se, absque episcopali vel cujuslibet respectu vel exactione, et omnia quæ ad libertatem et exaltationem illius loci ad honorem Dei pertinentia, per nostram auctoritatem accedere possunt, hilari et promptissima voluntate concedimus. Possessiones autem, quas antiqui reges, seu quicumque alii homines, vos quoque et vestri barones ad eumdem locum contulistis, et chartas quæ ex eis factæ sunt, divina et nostra auctoritate roboramus, et ratas ac stabiles esse decernimus, et infractores earum, vel invasores, aut diminutores, aut dispersores, venditores etiam, æterna maledictione cum Juda proditore damnamus, ut in beata partem non habeant resurrectione; sed a B. Petro Apostolo se judicandos sciant. quando sedebit cum suis coapostolis,

[1] Psal. I.

judicans duodecim tribus Israel [1]. Vobis vero et posteris vestris regibus committimus ad vocationem et tuitionem ejusdem loci, et omnium totius Angliæ Ecclesiarum, ut vice nostra cum consilio episcoporum et abbatum, constituatis ubique quæ justa sunt, scientes pro hoc vos recepturos dignam mercedem ab eo, cujus regnum et imperium non desinet, nec minuetur in sæculum ». Hucusque litteræ Apostolicæ ad S. Æduardum Anglorum regem.

13. *Concilium Accitanum in Hispania.* — Hoc eodem anno in Hispania Jaccæ in quam Oscæ translata sedes, Concilium est celebratum, cui interfuerunt episcopi, Austindus archiepiscopus Auxitanus, Sancius episc. Aragonius, Paternus Cæsaraugustanus, Arnulphus Rotensis, Cometius Calaguritanus, Willelmus Urgelitanus, Heraclius Bigerrinensis, Stephanus Olorensis, et Joannes Leontinensis. In quo in primis sacri ritus, temporum injuria depravati vel aboliti, sunt restituti, disciplina Ecclesiastica resarcita, moresque ad normam sacrorum canonum revocati. Insuper ne alio, quam Romano more sacræ preces in Ecclesia persolverentur : et ut qui Oscæ erat episcopatus transferretur in Jaccam. Hæc summatim de Concilio scripta reperimus.

[1] Matth. XIX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6553. — Anno Æræ Hispan. 1098. — Anno Hegiræ 452, inchoato die 5 Febr., Fer. 1. — Jesu Christi 1060. — Nicolai II papæ 2. — Henrici IV reg. 4. Constantini Ducæ imp. 1.

1. *Aldredus archiepisc. Eboracensis ad Nicolaum II delegatus.* — A num. 3 ad 13. *Aldredus* episcopus Wigorniensis die Nativitatis Christi currentis anni electus est archiepiscopus Eboracensis, et Romam delegatus a *sancto Eduardo* Anglorum rege ad Nicolaum II papam, ut ab eo peteret confirmationem Privilegiorum regni Angliæ, quam anno sequenti obtinuit, palliumque ab eodem Nicolao II suscepit. Eodem anno MLXI, in Angliam rediit, detulitque litteras Nicolai II ad *sanctum Eduardum* datas, et confirmationem privilegiorum ab eo postulatam. Baronius tam litteras Nicolai II quam præfatam confirmationem hic recitat. Verum ex dictis anno superiori num. 7 et seqq., constat ipso fine præsentis anni Romam *Aldredum* legatum missum, et nonnisi cum præfatis litteris et Diplomate in Angliam anno sequenti reversum esse.

2. *Concilium Jaccetanum.* — Ad num. 13. Concilium Jaccetanum, quod hoc anno Baronius cum Surita in Indice refert anno MLXIII celebratum. Moretus enim lib. 2 Investigat. cap. 11, p. 494, laudat Chartam Dedicationis Ecclesiæ Jaccensis, datam a novem episcopis, qui Concilio interfuere, in qua legitur : « Facta Charta dedicationis an. MLXIII, Æra MCI », quo scilicet tempore *Ramirus* in Aragonia regnabat. Huic Concilio præfuit *Austindus*, archiepiscopus Auxitanus in Aquitania, quia Osca, quæ sedes erat episcopalis, tunc a Mauris occupabatur, et archiepiscopus Auxitanus hoc munere in Navarra et in Aragonia fungebatur, ut alibi monstravi. Est autem *Jacca* Aragoniæ urbs ad Aragonium fl. posita. Surita lib. 1, cap. 18, scribit, in hoc Concilio abrogatum esse Gothicum officium, et Romanum admissum, agente Ramiro Aragoniæ rege. *Alphonsus VI*, Castellæ rex idem postea tentavit, sed Castellanos vix adducere potuit, ut sacros ritus mutarent, uti infra videbimus. In regno Aragoniæ invenio huic mutationi diu refragatos esse monachos nominatissimi monasterii Sancti-Joannis Pennatensis. Martinezius enim in illius Historia asserit, se in ejus Archivis instrumenta reperisse hoc modo consignata : « Cum intravit lex Romana (id est, Officium Romanum) in Sanctum-Joannem XI kal. Aprilis, secunda septimana Quadragesimæ, feria tertia : vel Æra MCXX, sed legendum Æra MCIX, et prior numerus X in I mutandus ; qui error a librariis non raro admissus. Laudati enim characteres annum Christi MLXXI certo designant, non vero annum Christi MLXVIII, ut memoriæ lapsu corrigit Cossartius tom. IX Concil. pag. 1197. Sed non minus Aragonenses pertinaces fuere in antiquis ritibus defendendis, ut habet idem Cossartius, saltem id constat de præfatis monachis, uti anno MLXIII, num. 10 magis videbitur. Porro sedes episcopalis in eo Concilio ex urbe Osca, vulgo *Huesca*, Jaccam translata.

3. *Berengarius ad vomitum redit.* — Anno superiori *Liuppoldo*, seu *Liudboldo*, archiepiscopo Moguntino demortuo, ut habet chronographus Hil-

densheimensis, idque mense Decembri, ut tam Lambertus, quam Marianus Scotus in Chronicis tradunt, *Gozechinus* scholasticus egregiam prolixamque Epistolam ad *Valcherum* itidem scholasticum, suum olim discipulum, circa præsentis anni initium dedit, quam Mabillonius tom. IV Analect. publici juris fecit. In ea Gozechinus ait, se apud Leodium litteras docuisse, et Moguntiam tandem secessisse, tædio victum rerum humanarum variarumque turbarum, quas rerum novitas, ac præsertim perversa Berengarii doctrina, non sat cito coercita facessebat. Pluribus auctor sui temporis mala deplorat, et Henricum imperatorem hujus nominis II, Henrici regis hoc tempore regnantis patrem, et Liudboldum mox memoratum summopere laudat. Hæc ejus de Berengario verba: « Vide si placet quam sanæ doctrinæ, quam salubris disciplinæ, theologi de Turonensi emergant academia, cui præsidet ille Apostolus satanæ Berengarius. Vide, inquam, quam pestilentes, imo letiferi scorpiones et reguli de cavernis erumpant totius nostri temporis Babyloniæ, qui hæresiarchæ sui musto ebrii, et veneno delibuti, de sacris sacrilegas introducunt novitates quæstionum, ad nihil utiles, nisi ad subversionem audientium: quorum sermo ut cancer serpit: quia scientia quæ inflat, non ædificat, sed subvertit ».

4. *Laudantur Liudboldus archiep. Moguntiæ et Henricus II imp.* — De Henrico vero imperatore et Liudboldo archiep. ait: « Postquam clarissima duo Eccl. luminaria, quæ nimis sero Deus accendit, et nimis mature in abscondito faciei suæ, a conturbatione hominum abscondit, Henricum dico Secundum imperatorem, et Liudboldum Moguntinæ sedis protopræsulem, in quos aurei sæculi fines cum maxima sui decoris specie devenerunt: hæc, inquam, clarissima duo luminaria, postquam ab his tenebris ad veram lucem, a qua etiam huc illuxerunt orbi terræ, ut oramus et optamus, assumpta sunt; quidquid divinæ religionis, quidquid æquitatis et justitiæ, quidquid liberalium studiorum, quidquid moralis disciplinæ ubique vigebat, sicut tunc temporis Ecclesia et vario virtutum decore et multiplici liberalium litterarum propagine florebat, cum eis pariter sepulta, imo in cælum recepta sunt: ita ut nihil eorum pæne remanserit in terra præter admodum pauca, et hac ut umbræ inanis vestigia ».

5. *Nicolaus PP. Romæ episcop. ordinat pro Ecclesia Sistaricensi.* — Nicolaus papa litteris clero plebique in civitate Sistaricensi consistentibus datis, et a Boucheo lib. 9 Hist. Provinciæ sect. I relatis, significat se Gerardum ab Hugone Cluniacensi suas vices in partibus illi fungente, ab Arelatensi archiepiscopo, et quibusdam aliis episcopis electum eis ordinasse episcopum, « cui, inquit, dedimus in mandatis, ne unquam ordinationes præsumat in eum qui virginem non est sortitus uxorem, neque illitteratum, vel qualibet corporis parte vitiatum, aut ex pœnitente, vel curæ aut cuilibet conditioni obnoxium notatumque ad sacros Ordines permittat accedere. Sed si quos hujusmodi forte compererit, non audeat promovere. Afros passim ad Ecclesiasticos ordines prætendentes, nulla ratione suscipiat; quia aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati sæpius sunt probati ». Gerardus, cognominatus *Caprerius*, ut scribit Bertrandus episcopus Sistaricensis in Instrumento anno MCLXX scripto, et in Archivis Ecclesiæ Forcalqueriensis asservato, « electus in ipso (nempe episcopatu Sistaricensi, id est, ad episcopatum) apud urbem Avenionem in Concilio magno, quod ibi celebravit cum omnibus episcopis totius Provinciæ Hugo Cluniacensis abbas fungens legatione domini PP. Nicolai, ad quem a prædicto legato missus jam dictus Gerardus, in episcopum fuit consecratus. Hunc Roma redeuntem, ut ipse narrat, Sistaricenses non permiserunt transire per civitatem suam, veniens Forcalquerium honorifice, et cum magno gaudio receptus fuit ab eis ibi ». Addit Bertrandus, Gerardum canonicos Sistarisences et Forcalquerienses separasse, et dignitates inter eos divisisse, « cum utraque sit CATHEDRALIS, et pro sede EPISCOPALI habita ab antecessoribus nostris: nam et hoc insimul commune habebant, quando una erant Ecclesia ». Ideo autem Sistaricenses noluerunt eum recipere, quia destruxerant tam laici quam episcopi præcedentes totum episcopatum, quibus ipse (nempe Gerardus) dicit: Erant una « de vice uxorati publice ». Ita Bertrandus.

6. *Episcopus ille in Concilio Avenionensi antea electus.* — Hoc autem Concilium *Avenionense*, cujus, sicuti nec Epistolæ Nicolai papæ citatæ, ulla mentio tom. IX Concil. celebratum fuit currenti anno; nam ipsemet Boucheus asserit, se illud legisse in exemplari sibi ostenso a Polycarpo Riviera Carthusiano, viro erudito. Illud tamen, sicut et autographum, alias in Archivis Capituli Forcalqueriensis asservatum, nunc deperdita sunt, sed litteræ Nicolai papæ et Instrumentum Bertrandi Sistaricensis episcopi Concilium illud Avenione congregatum fuisse, nos dubitare non patiuntur. Fallitur tamen Boucheus, qui illud cum altero Concilio Avenione anno MLXXX coacto confundit, et istud ad præsentem annum retrahit. Sunt enim duo Concilia in eadem urbe diversis annis habita, ut ex iis quæ de utroque supersunt, manifestum redditur. Porro præter Sistaricensem episcopatum sunt alii, in quibus duæ Ecclesiæ Concathedrales reperiuntur. Matthæus Paris ad annum MCXXXII de Roberto episcopo Cestrensi verba faciens, ait: « Habet episcopatus ille usque hodie tres sedes, Cestrensem, Lichifeldensem, et Conventrensem. Ughellus in Italia Sacra affirmat, an. MLXXVI, episcopatum Capuanum in duas sedes divisum fuisse, ex quibus antiquior Capuæ remansit, et recens *apud Pontem-Casulinum* constituta. Denique San-Marthani in episcopis Adurensibus pag. 15 testantur, eos duas sedes cathedrales habere. Mirum autem videri non debet hoc anno

duos Sedis Apostolicæ legatos in Galliis visos esse, quorum alter apud Turonas, alter Avenione Concilium celebravit; ut enim observat Sirmondus in Notis ad Epistolas Gothofridi Vindocinensis, litteras convocationis Synodi totius legationis referens, legatio Aquitanica metropoles Bituricensem, Burdigalensem, Auxitanam et Turonensem complectebatur; Gallica omnes alias.

7. *Concil. Turonense.* — Hoc anno Stephanus presbyter cardinalis et Apostolicæ Sedis vicarius celebravit *Concilium Turonense*, cui decem episcopi interfuere, in eoque decem Capitula ad disciplinam Ecclesiasticam pertinentia constituta, ut legitur in Actis ejusdem Concilii tom. IX Concil. pag. 1109 recitatis, in cujus Præfatione dicitur celebratum « anno MLX, Indictione XIII, kalend. Martii, Luna XIII, IV feria ». Refertur ibidem Epistola ejusdem legati ad archiepiscopum Dolensem missa, qua ei præcipit, ut intersit Synodo, « quæ antiquo more Romæ post Pascha celebrabitur ». Romæ enim singulis fere annis Synodus habebatur, cujus nulla apud auctores mentio, nisi forte in iis de rebus, de quibus agunt, actum fuerit.

8. *Rogerius Calabriæ comes Saracenos in Sicilia persequitur.* — Hoc tempore Saracenorum in Sicilia res ad summas angustias redactæ erant, ut narrat Noweirius Arabs in Historia Siciliæ. Proceres enim Panormitani, amira seu præfecto Saracenico expulso, Urbis dominium invaserant, quidam Alcaidus a Saracenis deficiens *Trapanum* sibi subjecerat, aliusque Alcaidus arcem a Siculis *Ennam* appellatam, et a Noweirio *Casan Tani*, a Latinis Castellum Joannis occuparat, quemadmodum et Agrigentum. Denique alius dux Saracenus Syracusas et vicina loca Catanam usque suæ ditioni subjecit. Sed audiendus Malaterra, lib. 2, cap. 1: Rogerius comes duce relicto in Apulia (nempe Roberto Guischardo) Rhegium in prima septimana ante Quadragesimam remeavit; ad quem Bucumen (legendum cum scriptoribus Arabicis, Benhumena) admiraldus Siciliæ a Belcamendo (legendum, *Bennameto*, Malaterra enim Arabum nomina non raro deformat) quodam principe prœlio fugatus, eo quod maritum sororis suæ, honestum suæ gentis juvenem, vocabulum Benneclerum, occiderat, apud Rhegium profugus venit comitem versus, impugnationem Siciliæ multis exhortationibus incitans ». Tum cap, 4: « De cujus adventu comes non minimum gavisus, eum honorifice suscepit, ejusque consilio, necdum hyeme transacta, hebdomada videlicet proxima ante Quadragesimam, cum centum sexaginta militibus ipsum Becumen (id est, Benhumenam) secum ducens, pharumque transiens Siciliam invadit ». Omnia deprædatus Melazzum usque, oppidum maritimum, ad Messanam accedit, et Messanenses in se irruentes internecione delet. « Messanensibus », subdit Malaterra cap. 6, « suorum vulnera flentibus, comes pænes civitatem transiens, in insula Sancti-Hyacinthi, haud longe ab urbe hospitatum vadit, summoque diluculo Messanam quasi viribus exhaustam oppugnare vadit. Sed Messanensibus quamvis paucis qui adhuc supererant, cum ipsis mulieribus armatis, turres et propugnacula sese certatim, ut pro vita defendentibus, comes ne Sicilia tali facto excitata super eum irruat, ad tentoria sua rediens, de transitu versus Rhegium tractare cœpit. Mare vero turbatum cum periculosum transitum ostentaret, comes sapienti usus consilio, totam prædam quam cœperat sancto Andronio ad Ecclesiam suam reædificandam juxta Rhegium dandam proposuerat. Destructa quippe erat noviter, sicque meritis ejusdem sancti, ut credimus, aura prospera flante, mare sedatum sese transmeabile præbens, impune transire permisit ».

9. *Messanam capit.* — Dein cap. 8: « Comes igitur Rogerius toto mense Martio et Aprili per Calabriam, etc. disponens, etc. expeditionem iterum versus Siciliam certatim parat. Maio itaque intrante, dux (Robertus sc.) ab Apulia cum maximo equitatu Rhegium veniens, etiam navalem exercitum per mare venire fecit ». Sarracenorum admiralius classem, ut transitum ejus impediret misit; sed, ut subdit Malaterra cap. 10: « Comes mare incautis hostibus, impune transiens, ad locum qui communiter monasterium dicitur, applicuit, navesque remittens, ne forte aliquis suorum ad eas refugeret, Messanam oppugnatum vadit; quam inermem inveniens; nam jamdudum defensores ejus peremerat, urbe capta turres et propugnacula ejus diruit, quos invenerunt interfectis, quibusdam vero ad Panormitanas naves transfugientibus anno ab Incarnatione domini millesimo et sexagesimo ». Maurolycus ait, Rogerium comitem *ad palatium præsulis* deductum esse, indeque Rochus Pyrrhus in Sicilia sacra infert superfuisse adhuc domum palatium episcopale nominatam. Verum fallitur vir de Historia Sicula bene meritus; *præsulis* enim nomine ibi Mahumetanorum caput, a Latinis *præsulem* aut *prælatum* dictum, ab Arabibus vero *emam*, intelligit, recteque Vatierus in Versione Gallica Elmacini, et in Vita Tamerlani *emam* Mahumetanum *prælati*, vel *domini prælati* nomine designat. Denique fallitur chronographus Barensis, qui hanc expeditionem in annum sequentem differt, ut Peregrinus in Notis observavit.

ALEXANDRI II ANNUS 1. — CHRISTI 1061.

1. *Mortuo Nicolao, Alexander II papa creatur, orto interim schismate Cadaloi pseudopontificis.* — Annus incipit Redemptoris millesimus sexagesimus primus, Indictione decima quarta, novi oborti schismatis perturbationibus turbulentus. Moritur siquidem hoc anno mense Junii in fine ipsius Nicolaus papa, cum sedisset annos duos, et menses sex. Petrus Damiani in Epistola ad Mainardum Urbinatem episcopum de eodem Nicolao Secundo papa hæc præclara admodum narrat : « Porro Mainardus Silvæcandidæ episcopus mihi retulit, quia Nicolaus papa piæ memoriæ, qui ante triennium ex hac in Domino luce quievit, nunquam in toto anno prætermittebat diem, quin pedes duodecim pauperibus semper ablueret. Quod si facere per totum non occurreret diem, lucidum pietatis opus explebat in nocte ». Hæc Petrus.

Porro post tres ferme menses vacationis Sedis, eligitur Romæ a sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus legitimo ritu Anselmus Lucensis episcopus, patria Mediolanensis, dictusque est Alexander Secundus. Quod indigno ferentes animo ministri pueri regis, quod scilicet non ex regis electione creatus Pontifex esset, mox eligendum curant Cadalum, quem alii nominant Cadaloum, Parmensem jam episcopum, pseudopontificem. De his enim hæc breviter Leo Ostiensis ejus temporis auctor [1] : « Defuncto autem (ut ad superiora redeam) Apostolico Florentiæ, duobus ac semis annis in Pontificatu peractis, cum ingens inter Romanos seditio de ordinando Pontifice cœpisset oriri, Hildebrandus archidiaconus, habito consilio cum cardinalibus nobilibusque Romanis, ne dissensio incresceret, Anselmum Lucensem episcopum post menses ferme tres in Romanum Pontificem eligunt, Alexandrumque vocari decernunt, nostro Desiderio (abbate Cassinensi presbytero cardinali tituli Sanctæ-Cæciliæ) Romam cum principe proficiscente (Roberto Guiscardo videlicet, qui jam hoc ipsum suo juramento promiserat Nicolao præsto fore cardinalibus, legitime eligere volentibus Romanum Pont.) Quod cum imperatrix (pergit Leo) audisset, una cum filio tulere graviter hæc sine sua auctoritate gesta fuisse ; Cadalumque Parmensem episcopum a Placentino duntaxat et Vercellensi episcopis, ipsa die festivitatis Apostolorum Simeonis et Judæ, in papam eligi faciunt, etc. » Sed antequam reliqua persequamur, ista quomodo se habuerint, dilucidius sunt explicanda.

2. Exulceratis animis procerum Romanorum, qui comites dicebantur, ut Tusculani, Galeriani, et aliorum ab eo quæ, agente Nicolao Pontifice, a Northmannis (ut vidimus) gravissima passi erant, in sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales redditi infensissimi legationem ad Henricum regem adornant ; adduntque ad pueri regis animum alliciendum illecebras, coronam auream, et cum ea insignem titulum patriciatus.

Qui autem hac est perfunctus legatione, fuit ille scelestissimus grassator, comes Galeriæ, in Romana Synodo a Nicolao Pontifice excommunicatus. De hac Romanorum legatione mentio habetur apud Hermannum, deque Synodo eam secuta, his verbis : « Romæ papa Nicolao defuncto, Romani coronam et alia munera Henrico regi transmiserunt, eumque pro eligendo summo Pontifice interpellarunt. Qui ad se convocatis omnibus Italiæ episcopis, generalique conventu Basileæ habito, eadem imposita corona, patricius Romanorum appellatus est etc. » Tacet auctor pudenda, quæ in eadem Synodo sunt constituta, utpote perpetua oblivione delenda, atque abolenda silentio. Sed quæ de ipsa a Petro Damiani sunt scripta in schismaticorum opprobrium, in medium adducamus ; ita tamen ut primum, quæ in antiquis Gestis Romanorum Pontificum, a Nicolao Aragonensi collectis, de alia legatione missa scripta leguntur, hic recitemus. Sunt ista :

3. « Cum autem in Urbe Romana hæc agerentur, Longobardorum episcopi, tam simoniaci et incontinentes quam alii facinorosi, auctore Guiberto Parmensi (constitutus erat hic cancellarius regis, homo nequissimus, ut idem auctor habet in Nicolao) convenerunt in unum, et consimilium clericorum multitudine congregata, communiter statuerunt, ut aliunde non deberent papam reci-

[1] Leo Ost. l. III. c. 10.

pere, quam de paradiso Italiæ (ita Longobardiam nominabant) et talem personam, quæ infirmitatibus eorum compateretur et condescenderet. Quo facto, aliquos ex ipsis ad imperatricem ultra montes miserunt, qui ejus animum quibusdam verisimilibus figmentis allicerent, et sibi propitiam facerent. Venientes autem ad eam, suggesserunt quod filius ejus ita in honorem patriciatus deberet succedere, sicut in regia dignitate. Præterea impudenter asserebant, quod Nicolaus papa statuerat decretis suis, quod nullus deinceps haberetur Romanus episcopus, nisi prius a cardinalibus eligeretur, cui postea accederet consensus regis ». Hæc de legatione ad Henricum : ordinatio autem schismatici Pontificis, quam subjicit, postea contigit. Non enim in Synodo facta est, sed seorsum, et ut dicemus inferius. Porro isti fuisse noscuntur episcopi, qui Basileam ex Italia convenisse dicuntur.

4. Quæ autem probosa in eadem pseudosynodo facta sint, in disputatione illa, habita inter regium advocatum et Romanæ Ecclesiæ defensorem, auctore Petro Damiani, a nobis suo loco inferius recitanda, hæc descripta leguntur : « Defensor Romanæ Ecclesiæ dixit : Ecce compellis me vulgato sermone deponere, quod ob imperialis palatii reverentiam, decreveram silentio præterire. Sed juxta vestræ scilicet exactionis instantiam, jam proferatur in medium opus egregium vestrum, sæculis omnibus inauditum. Rectores enim aulæ regiæ, cum nonnullis Teutonici regni sanctis (ut ita loquar) episcopis conspirantes contra Romanam Ecclesiam Concilium collegistis, quo papam (Nicolaum videlicet), quasi per synodalem sententiam condemnastis, et omnia quæ ab eo fuerant statuta cassare incredibili prorsus audacia præsumpsistis. In quo nimirum, non dicam judicio, sed præjudicio, idipsum quoque privilegium, quod regi prædictus papa contulerat (si dicere liceat) vacuastis. Nam dum quidquid ille constituit, vestra sententia decernente, destruitur ; consequenter etiam id, quod ab eodem papa regi præstitum fuerat, aboletur. Sed absit a nobis, ut propter cujuslibet hominis insolentiam, rex qui innocens erat, quantum ad nos, rem sui juris amittat : et quem, auctore Deo, votis omnibus præstolamur, ad imperiale fastigium, non permittemus ob alienam culpam regiæ dignitatis, incurrere detrimentum ». Hæc de pseudosynodi decreto perinfami defensor Romanæ Ecclesiæ. At cum ista de Catholico rege, nomine ipsius regis edita vulgarentur, plane erubuerunt, qui sanioris mentis essent, Germaniæ episcopi ; quorum etiam nisu factum est (quod suo loco dicemus) ut cancellarius ille Parmensis auctor malorum omnium eo munere privaretur : insuper, ut rex ipse, qui femineo regi viderentur imperio, ab ipso matris gremio abstractus abduceretur. Sed hæc anno sequenti : modo reliqua anni hujus, ipso servato ordine rerum gestarum, prosequamur.

5. Ubi tanta ista cardinalibus innotuissent, ad tantum facinus perpurgandum, et Ecclesiæ Romanæ viduatæ pastore consulendum, ad eumdem regem legationem decernunt. Delectus ad munus Stephanus presbyter cardinalis, vir laudatissimus, qui ex Cluniacensi cœnobio ad eum dignitatis apicem virtutum merito fuerat sublimatus. Sed regiis ministris obstantibus, contra jus Gentium, ad audientiam non admissus, ad suos vacuus redire compulsus est, prout exprobasse legitur defensor Romanæ Ecclesiæ in eadem disceptatione cum regio advocato habita, in qua ista leguntur ingesta : « Sed ut totam inauditæ calamitatis nostræ proferamus historiam, Stephanus cardinalis presbyter Apostolicæ Sedis, vir videlicet tanto gravitatis et honestatis nitore conspicuus, tantis denique (sicut obscurum non est) virtutum floribus insignitus, cum Apostolicis litteris (ita dicebantur litteræ missæ nomine Apostolicæ Sedis, quamvis Sede vacante) ad aulam regiam missus, ab aulicis administrantibus non est admissus, sed per quinque fere dies, ad beati Petri et Apostolicæ Sedis injuriam, pro foribus mansit exclusus. Quod ille, utpote vir egregius et patiens, æquanimiter tulit : legati tamen officium, quo fungebatur, implere non potuit. Clausum itaque signatumque mysterium consilii, ut jussus erat, gerulus retulit, quia regiis eum præsentari conspectibus curialium plectenda temeritas non admisit. In qua nimirum inopinatæ præsumptionis audacia, tanta disputandi videtur inesse materia, ut et Demosthenis eloquentiam vincat, et Tullianæ copiam facultatis excedat etc. »

6. Porro de Stephano hoc laudatissimo cardinali, quod reperimus vetus monimentum, hic reddendum antequam e manibus effluat, ejusdem videlicet sepulchrale Epitaphium scriptum a sancto Alphano archiepiscopo Salernitano, hujus temporis auctore, ex Bibliotheca Cassinate depromptum :

Stephane, qualis in æde Petri quantusque sacerdos
  Extiteris, novit Gallia cum Latio.
Edidit hæc, et nutrivit, timuit : Hoc amavit,
  Hoc te dilexit, compsit, et auxit idem.
Judicio canonum noras terrere nocentes,
  Et sine lege reos legibus erigere.
Nobilitas, gravitas, probitas, et mentis acumen,
  Et virtus animi magna fuere tibi.
Quinque manere cum sol deberet ; in urna
  Clausus es hac. Requiem det tibi Christus. Amen.

At quæ ejusdem Stephani legationem secuta sint, videamus. Hæc cum relatione Stephani didicissent sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, nec sic quidem justa indignatione perciti ob acceptam injuriam permoti sunt, ut in contemptum regis, quem vellent, crearent Romanum Pontificem, sed potius, quem putarent omnino ipsi posse placere ; adeo ut prætermissis reliquis omnibus, qui e gremio essent, eligerent regiæ aulæ ipsius alumnum, familiarem regis Anselmum, patria Mediolanensem, tum vero Lucensem episcopum, putantes rem gratam regi facturos, cum audiret electum virum probum, suum ipsius domesticum atque

familiarem. Ita plane hoc consilio rem gestam aperit defensor Romanæ Ecclesiæ adversus regium advocatum his verbis : « Porro autem, quod in constituendo Pontifice Romana Ecclesia a charitate regia non recessit, hoc etiam indicio est, quia cum in clero suo religiosissimis et sapientibus viris abundaret, non de propriis, sed eum qui regi tanquam domesticus et familiaris erat elegit ». Sed et cur non amplius exspectaverint, idem ibi hanc superius causam adducit : « Glorioso regi, nobis eligendo Pontificem, absit ut nos intulerimus injuriam, cum ad hoc nos (sicut superius dictum est) necessitas impulerit, non rapina. Ad hoc, inquam, nos invitos attraxerit periculum civilis belli, non lædendi vel minuendi livor imperii ».

Ita plane, qui præcesserant motus et turbines, minitari hoc videbantur. Quonam autem die hoc anno Alexander creatus fuerit, in eadem concertatione inferius hæc dicuntur : « Constat enim tres plus minus menses intercurrisse, ex quo sanctæ memoriæ papa Nicolaus occubuit, usque ad kal. Octob., cum iste successit ».

7. *Petri Damiani Epistola ad Cadaloum objurgatoria et parænetica.* — His auditis in aula regia, conclamata ab omnibus regis injuria, quod ipso nesciente Pontifex Romanus electus esset, cancellarius Cunipertus (Guibertus) Parmensis ejusmodi optata arrepta occasione, nihil morandum ratus, mox eligendum ab ipso rege papam affirmans, suæ civitatis intimum familiarem proponit Cadalum, alias Cadaloum vel Cadalaum, Parmensem episcopum, qui a nulla Synodo, nec a pluribus quam a duobus episcopis fuit electus Pontifex, nempe Vercellensi et Placentino, publico concubinatu turpissime infamatis; et ne deesset ejus electioni omne quod nefandissimum esset, Gerardus ille comes Galeriensis excommunicatus Romæ in Synodo ob deprædatos ab ipso Anglos, interfuit, ut objicit defensor Romanæ Ecclesiæ advocato regio, addens, sicut promotores, ita et promotum fuisse jam antea excommunicatum. Facta sunt hæc de promotione Cadaloi eodem mense Octobris, die vicesima octava ejusdem, in festa die sanctorum Apostolorum Simonis et Judæ. Sed ut ista certius pernoscamus, reddenda est hic Epistola Petri Damiani, quam ad ipsum Cadaloum, postquam est electus ab eis Pontifex, scripsit : ex ea enim rerum gestarum seriem plenius intelligemus. Accepimus eam ex scripto Codice Sancti-Petri Basilicæ Vaticanæ. Sic enim se habet, simplici stylo, sed nervoso conscripta :

« Cadaloo dicto episcopo, Petrus peccator monachus, quod dignum et justum est.

« Qui non corripit puerum ova furantem, magnum postea latronem patitur equorum stabula perfringentem. Si a corinetis suis matrona potens negligit arcere petulcum, quid mirum, si in eam quoque ille postmodum vesaniæ suæ porrigat appetitum ? Utque de Scripturis aliquid inferam : David rex [1] qui in Absalom fratricidium non ulciscitur, ab ipso deinceps ejectus, regalis solii dignitate privatur. Adonias [2] filius Haggith, dum in superbiæ fastum protervus erigitur, dum connivente patre, paratis equis et curribus, regnum sibimet pollicetur; ad hoc quandoque progreditur, ut Abisai Sunamitidem in conjugium quærat, ac paternos incestare thalamos concupiscat. In multis tibi, frater, Romana pepercit Ecclesia, frequenter a te legitimi rigoris cohibuit disciplinam ; adeo ut asserant, qui se interfuisse fatentur, quod in tribus jam Conciliis synodalibus, Papiensi scilicet, Mantuano et Florentino, perspicua damnationis in te sententia claruit ; ubique tamen Sedes Apostolica maternæ pietatis affectu tibi clementer indulsit.

8. « Sed dum illa studuerit canonum circa te coercere vigorem ; tu non vereris adversus eam hostilem redhibere tyrannidem. Porro autem si Scripturæ series diligenter attenditur, ter unctus in regem [3] David fuisse reperitur, prius scilicet a Samuele in Bethleem, secundo [4] a viris Juda in Hebron [5], tertio coram universis tribubus Israel rursus in Hebron. Et ut de piscatore nostro, cui tantopere vis succedere, simile quid perhibeam, tres Petrus sedes obtinuit, quas diversis sui præsulatus privilegiis insignivit : Antiochenam scilicet, ubi postquam ipse suæ fidei posuit fundamentum, Ignatium vice sua mox ordinavit episcopum : Alexandrinam quoque , ubi sanctus evangelista Marcus, postquam novæ fidei semen sparsit, eam beati magistri sui Petri glorioso nomine fideliter dedicavit ; postremo Romanæ Urbi per quinque annorum lustra præsedit : quam etiam cum coapostolo suo Paulo pretioso triumphalis victoriæ sanguine purpuravit. Sed cur nos vel illum ter unctum, vel istum ter præsidentem in allegationem hujus disputationis adducimus, nisi ut tu interim ad conscientiam redeas, teque totidem vicibus etsi non judicio sacerdotum, sed canonum auctoritate depositum, quam procul a sanctis viris sis, et ipse perpendas ? Licet enim illorum utriusque terna promotio, tanquam una duntaxat, nullum vel regni, vel sacerdotii fuerit incrementum, quodammodo tamen plenioris fuit sanctitatis indicium. Sicut enim ille pietate vel justitia reges, sic et iste transcendit omnes privilegio sacerdotes. Hinc est quod cum reliquis sanctis hoc non impedimus, solius B. Petri festive Cathedram celebramus. Cum itaque sacerdotium tuum tanta laboret infamia, quo pacto præsumpsisti, vel (ut mitius loquar) acquiescere potuisti, ignorante Romana Ecclesia, Romanum te episcopum eligi ? taceamus interim de senatu, de inferioris ordinis clero, de populo.

9. « Quid tibi de cardinalibus videtur episcopis ? qui videlicet et Romanum Pontificem principaliter eligunt, et quibusdam aliis prærogativis,

[1] 2. Reg. XIII. — [2] 3. Reg. I. II. — [3] 1. Reg. XVI. — [4] 2. Reg. II. — [5] 2. Reg. V.

non modo quorumlibet episcoporum, sed et patriarcharum, atque primatuum jura transcendunt? Salvo quippe universalis Ecclesiæ sacramento, isti sunt oculi unius lapidis, id est, Romanæ Ecclesiæ, de quibus per Zachariam dicitur [1] : Ecce, inquit, lapis quem dedi coram Jesu. Super lapidem unum septem oculi sunt, ipsi lucernæ unius candelabri. De quibus ipse postmodum loquitur dicens [2] : Vidi et ecce candelabrum aureum totum, et lampas ejus super caput ipsius, et septem lucernæ super illud. Ipsi sunt et candelabra, in quorum medio Jesus, juxta beati Joannis verba, discurrit, et hunc sermonem, qui illic præsto subjungitur, in te quodammodo specialiter dirigit : Memor esto, inquit, unde excideris, et age pœnitentiam [3]. Plane si pœnitentia jure plectendus est, quisquis cuilibet injuriam irrogat sacerdoti; qua tu sententia dignus es qui illud præjudicium sacerdotibus intulisti, quorum consilio et judicio status ac disciplina debet totius Ecclesiæ gubernari? Et cum canonica decernat auctoritas, ut vel humilis cujuscumque Ecclesiæ clero liceat liberum de illo, qui sibi præferendus est, habere judicium; qua tumoris audacia tu præsumpsisti te violenter illis ingerere, qui præter communem Ecclesiæ regulam, super ipsos quoque pontifices authenticam prævalent promulgare censuram?

10. « Cur per ambitionem adipiscendi culminis, inaccessibilisque fastigii, totum fere mundum in condemnationis tuæ jurgium concitasti? ut illud Jeremiæ prophetæ quodammodo vociferantes exclament [4] : Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Hæc dicit Dominus : Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur : et tu e contra ejusdem Prophetæ verbis apte valeas respondere [5] : Væ mihi, mater mea, quare me genuisti virum rixæ, virum discordiæ in universa terra? non fœneravi, nec fœneravit mihi quisquam : omnes maledicunt mihi. Reassume illud quoque propheticum [6] : Maledicta dies, in qua natus sum; dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. Ubi præsto subjungit : Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo, dicens : Natus est tibi puer masculus, et quasi gaudio lætificavit eum. Sit homo ille, ut sunt civitates, quas subvertit Dominus, et non pœnituit eum. Audiat clamorem mane, et ululatum in tempore meridiano, qui non me interfecit a vulva, ut fieret mihi mater mea sepulchrum, et vulva ejus conceptus æternus. Non hic, dies illa, in qua natus est homo, maledicitur, sed prosperitas potius, qua lenocinante in peccatum lapsus, est condemnatus. In qua videlicet die tu quodammodo morereris in vulva, si ab ea, quam cœperas, imo in qua male nascebaris, desisteres culpa. Cum te videlicet alieni, et non filii Apostolicæ Sedis eligerent, et ab ea potius quam tenebas sede deponerent, quam ad aliam, non per judicium, sed per strepitum promoverent. Sicut scriptum est : Dejecisti eos, dum allevarentur.

11. « Sæculares a liminibus Ecclesiæ coercemus, qui dimissis uxoribus propriis, extraneis fœderantur : sed quanto deterius adulterium ille committit, qui absque synodali sententia, relicta sua, alieni juris Ecclesiam more prædonis invadit? Hoc adulterium deplorat Propheta, cum dicit [1] : Contritum est cor meum in medio mei, et contremuerunt omnia ossa mea : factus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus vino a facie Domini, et a facie verborum sanctorum ejus. Cur autem tanto doloris tædio contabescat, protinus aperit, cum subjungit : Quia adulteriis plena est terra, quia a facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arva deserti. Quod autem genus hominum hoc perpetret adulterium, unde et terra lugeat, et corda hominum velut arva deserti ab inundatione prædicationis arescant, aperit illico, cum consequenter adjungit : Propheta namque et sacerdos polluti sunt, et in domo mea inveni malum eorum, dicit Dominus. Sed quid ejusmodi adulteris sacerdotibus et prophetis immineat, mox subsequendo declarat : Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris; impellentur enim et corruent in ea. Afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum. Prophetabant in Baal, et decipiebant populum meum Israel : et in Prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, et iter mendacii. Audis similitudinem adulterantium, audis iter mendacii? alterum scilicet pendet ex altero. A tramite quippe veritatis aberrant, qui per luxuriantis concupiscentiæ ambitum castitatis Ecclesiasticæ munditiem fœdant. Nunc Ecclesiam, proh dolor! usque ad verticem constupratam dolemus, quod Jerusalem dudum Jeremias, contigisse conqueritur [2] : Filii, inquit, Mempheos et Taphnes constupraverunt te usque ad verticem. Jerusalem namque usque ad verticem constupratur, quando a minimis quibusque Ecclesiis usque ad Apostolicam Sedem, quæ omnium caput est Ecclesiarum, luxuria venalitatis extenditur. Sed hujus adulterii dulcedo in quantam vertatur amaritudinem, illico vox divina subjungit [3] : Ecce, inquit, ego potabo eos absinthio, et potabo eos felle.

12. « Fac itaque, frater, juxta vocem Prophetæ dicentis [4] : Redite, prævaricatores, ad cor. Discute, obsecro, conscientiam tuam, et prudenter examina, qua quiete, quo refrigerio potitus es, postquam te huic periculoso negotio, tanquam Scylleæ voraginis fluctibus immersisti. Dilapidantur æra cupidinis, exhauriuntur folles diversi generis metallo turgentes; profligantur in cuneos militum erogandæ pauperibus Ecclesiæ facultates. Cunctis subjectus obtemperas, ut cunctis in dignitate præcellas, et ambitio dominationis juri te mancipat servitutis. Unum te non lateat, quia quisquis Eccle-

[1] Zach. III. — [2] Ibid. IV. — [3] Apoc. II. — [4] Jerem. XXII. — [5] Ibid. XV. — [6] Ibid. XX.

[1] Jerem. XXIII. — [2] Ibid. II. — [3] Ibid. IX. — [4] Isai. XLVI.

siæ per venalitatem semel irrepserit, donec illi præfuerit, redimere non cessabit. Justo quippe Dei judicio agitur, ut quisquis regimen Ecclesiæ nundinatus aggreditur, quietis vel opulentiæ commodum quod speraverat de suo commercio non lucretur; sed sedens in cathedra pestilentiæ fabriles semper malleos versat, ut immundæ prælationis rivus per sordida convexa decurrens, unde funestus oboritur, suo semper fonti respondeat. Enimvero, cum religiosus quisque vir subire tam laboriosæ Sedis onus abhorreat, illicque constitui vix ullis hominum precibus acquiescat, cur tu onus onerum (ut sanctus Leo papa dicebat) non modo non paras aufugere, sed ultro etiam preces, et pretium offerendo, anxie te conaris intrudere? ut liquido videatur tibi sententia illa congruere, quam per Ezechielem adversus Jerusalem divinus sermo pronuntiat [1] : Omnibus, ait, meretricibus dantur mercedes : tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus suis. In eo enim quod dedisti mercedes, et mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.

13. « Præterea, si eos sacri canones hæreticos notant, qui cum Romana Ecclesia non concordant, qua tu judicaberis dignus esse sententia, qui sibi resistenti, et obstinatissime reluctanti non pastor, sed tyrannus ingereris, eamque, quam supra petram fidei Petrus prædicator erexit, tu cum satellitibus satanæ novus prœliator evertis? et ut immeritum pastoris nomen obtineas, ipsam confundere ac dilacerare pascuam cum suis gregibus non formidas? Sed vide quid tibi tuisque similibus Dominus per Prophetam dicat [2] : Væ pastoribus, qui dispergunt et dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores, qui pascunt populum meum : Vos dispersistis gregem meum, et ejecistis eos, et non visitastis eos, ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum. Hoc autem quod tu moliris, non est gregem Domini visitare, sed potius instar prædonis ac furis perdere et mactare. Sicut in Evangelio Dominus dicit [3] : Fur non venit, nisi ut furetur, et mactet, et perdat. Numquid ad hoc natus es, ut mundum in bella concutias, Apostolorum labores et opera destruas, totamque Christi Ecclesiam, tua, unius videlicet hominis ambitione, confundas? et hæc fortasse turbatio tui nominis est intentata præsagio. Cadalous (Cadalaos) quippe vocaris. Et prima quidem pars hujus nominis manifeste denuntiat casum, secunda populum : λαος siquidem græce, latine populum sonat. Et quid aliud in hoc exprimitur nomine, nisi quod Scriptura dicit : Quia videlicet ruina populi sunt sacerdotes mali? Hoc itaque modo, qui sanctæ Ecclesiæ fueras filius, adversus eam factus es gladius; et forte tu ille gladius, de quo Ezechiel propheta dicit [4] : Gladius, gladius exacutus est et limatus. Cur autem duo hæc iste gladius habeat, hoc est, ut limatus sit et acutus, secutus exponit : Ut cædat, inquit, victimas, exacutus est, ut splendeat, limatus est. Nonne in te videntur ista congruere, qui videlicet, ut solus valeas dignitate splendere, totum regnum laboras in prœlium, velut occisionis victimas congregare? sed adhuc audi quod præsto subjungit : Qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum, et dedisti ad lævigandum, ut teneatur manu. Deinde sequitur : Iste exacutus est gladius, et iste limatus est, ut sit in manu interficientis. Tu profecto, tu ille es gladius, qui Filii Dei moves sceptrum, hoc est, qui eum, in quo ille regnat et imperat, commoves populum. Sceptrum Filii Dei est Ecclesia Catholica, hæc regnum, hæc est et nostri Redemptoris imperium : quam tu movere merito diceris, dum eam vexare et conturbare contendis. Non est mihi propositum Prophetæ verba more commentantis exponere, ut debeam de lignis quoque, unde post arcam Noe nunc fabricatur Ecclesia, disputare : sufficiat mihi duntaxat illa perstringere, quæ tuæ videantur vesaniæ convenire. Porro autem, quia conatus tuus iste nunquam perveniet ad effectum, sed infaustum postremo concludetur in exitum, et qui Romanis arcibus superbus inveheris, ad solum proprium cum ignominia reverteris : audi quod sequitur. Nam postquam divina vox ait : Mucro, mucro, evagina te ad occidendum, lima te, ut interficias et fulgeas : paulo post sequitur : Revertere ad vaginam tuam, in locum, in quo creatus es, in terra nativitatis tuæ judicabo te, et effundam super te indignationem meam, et ignem furoris mei sufflabo in te.

14. « Habes nunc forsitan mitram, habes juxta morem Romani Pontificis rubeam cappam : cave, ne hanc adversum te sententiam divinus per eumdem Prophetam sermo decernat [1] : Tu autem, profane, impie dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita, hæc dicit Dominus : Aufer cidarim, tolle coronam, nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, et sublimem humiliavit? Ac si patenter enuntiet, quia quisquis ad hanc cidarim, vel sacerdotalem coronam arroganter anhelat, jure deprimitur : qui autem indignum se vociferans renuit, merito sublimatur.

15. « Multum sane lætificat, quod hujusmodi te pontifices elegerunt, Placentinus videlicet et Vercellinus, qui nimirum multum petulci et prolectarii, sicut norunt disputare de specie feminarum, sic utinam potuissent in eligendo Pontifice perspicax habere judicium. Ecce iterum duo senes illi, de quibus locutus est Dominus [2] : Quia egressa est iniquitas de Babylone a senibus judicibus, qui videbantur regere populum. Ecce iterum Susanna in judicium accusata producitur : ecce falsum innocenti crimen intenditur. et sanguis innoxius condemnatur. Sed numquid deerit etiam Daniel, cujus repente spiritus suscitetur, falsorumque testium nequitias ulciscatur? Aderit utique, aderit

[1] Ezech. XVI. — [2] Ibid. XXXIV. — [3] Joan. X. — [4] Ezech. XXI.

[1] Ezech. XXI. — [2] Dan. XIII.

verus ille vir desideriorum, de quo dicitur in Propheta [1] : Ecce veniet desideratus cunctis gentibus : aderit, inquam, potentior ille Daniel, qui et impios senes perperam judicasse convincat, et Susannam nostram ab injusta sententia damnationis absolvat. De cujus repentino judicio alius Propheta dicit [2] : Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum veniet : non revertetur furor Domini usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis sui. Salva plane digna reverentia regibus nostris, quibus utique sive pro sexus, sive pro ætatis infirmitate surripi potuit, præter illos, quicunque te ad hoc flagitium impulere, filii Caiphæ, primogeniti dicendi sunt satanæ, adjutores Antichristi, adversarii veritatis. Itaque libet exclamare, o cœlum, o terra! cum quibus scilicet et omnia turbanda sunt elementa. O tragædia omnibus ante nos sæculis inaudita! ut alienus episcopus, propria sede contempta, ignorante Deo, nesciente Petro, nesciente Romana Ecclesia, super Romanam constituatur Ecclesiam? et quod non fert Ecclesia cujuslibet infimæ dignitatis, perferat illa, quæ mater est et magistra totius Christianæ religionis?

16. « Sed quispiam fortassis objiciat, inordinatæ huic ordinationi aliquem interfuisse Romanum. Erubescat ad hæc lingua phrenetica, et quæ nescit esse facunda, discat esse vel muta : nescit quid utiliter dicere, sciat saltem sine damno tacere. Nimirum cum electio illa per episcoporum cardinalium fieri debeat principale judicium : secundo loco jure præbeat clerus assensum : tertio popularis favor attollat applausum : sicque suspendenda est causa, usque dum regiæ celsitudinis consulatur auctoritas, nisi (sicut nuper contigit) periculum fortassis immineat, quod rem quantocius accelerare compellat. Porro autem, sicut diabolus divino nomini pluralem numerum indidit, ut diceret mulieri [3] : Eritis sicut dii, scientes bonum et malum; ita tu grammaticorum regulis novum aliquid addidisti, ut in declinatione jam pueri dicant, papæ, paparum. Per te itaque senex jam mundus addiscit, quod hactenus ignoravit : et sicut juxta Pauli vocem [4], summus Pontifex in sancta per annos singulos ingrediebatur in sanguine alieno, sic et tu nunc miserorum hominum, velut porcorum succidium facis, et sanguinem fundis, ut ad beati Petri sanctuarium cruentus ingrediaris. Cave frater, cave, ne velut hostis insurgas tam præcipitanter in Petrum, qui certe et Ananiam cum conjuge verbi sui telo confodit, et Simonem arroganter astra petentem in gehennæ profunda demersit.

17. « Quod mihi a senioribus intimatum est, refero. In Babyloniæ partibus possessionem Apostolica Sedes habebat, unde tantum balsami reditum per annos singulos capiebat, quod indeficienti fomite sufficeret lampadi, quæ videlicet ante altare beati Apostolorum principis rutilabat appensa. Quam possessionem accepta pecunia papa distraxit, canonemque aromatis, quem accipere solebat, amisit. Aliquanto post, cum idem papa prædicto sacrosancto altari quasi devotus assisteret et oraret, ecce quidam terribilis et grandævus senex, in cujus etiam facie barbirasium videbatur, elato brachio, colaphum ipsi vehementer incussit, et ait : Tu exstinxisti lucernam meam ante me, et ego exstinguam lucernam tuam ante Dominum; moxque disparuit. Ille vero protinus corruit, et paulo post diem clausit extremum. Sic, sic nimirum meretur corripi, qui illi se præbet adversum, qui cœli terræque primus pastor obtinet principatum. Quis oro, duorum paparum duriori tibi videtur austeritate plectendus? utrum ille, qui sacri altaris præsumpsit lucernam exstinguere; an tu, qui totam universalem Ecclesiam per furtivæ promotionis exordium niteris obscurare? Qui enim juxta Veritatis vocem [1], intrat per ostium, pastor est ovium : qui autem intrat aliunde, fur est et latro : sed sicut per pastoris ostium, qui jam utique præsidet, domui lumen infunditur, ita per tuum aliunde, non aliud nisi fumus et caligo, chaos et horror ingeritur tenebrarum.

18. « Huc accedit, quod dum in imis est quispiam, ejus quodammodo vitia delitescunt, cum vero ad dignitatis culmen ascendit, in superficiem mox erumpunt, et quæ fuerant eatenus inaudita, jam per ora rumigeruli populi trita vulgantur. Quot hominum millia nunc tua facta dinumerant, qui usque ad hoc tempus ea funditus ignorabant? Nam præbendarum Ecclesiæ tuæ vel Ecclesiarum damnanda commercia, aliaque longe turpiora, quæ nos erubescimus dicere, hactenus in tuo tantum narrabantur oppidulo; nunc alter ad alterum ubique regni hujus, et mercatores loquuntur in foro, et fossores in agro : pueri, qui rhetoricantur in scholis, cives, qui glomerantur in triviis, omnes pæne te lacerant, teque dijudicant. Hoc siquidem tibi contigisse comprobatur, quod transgressori cuilibet per Jeremiam dicitur [2] : Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ. Cui paulo post etiam dicitur : Hæc sors tua, parsque mensuræ tuæ apud me, dicit Dominus, quia oblita es mei et confisa es in mendacio. Unde et ego nudavi femora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua, et adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ.

19. « Verumtamen si ego te conveniendum esse decernerem, his quidem in os sermonibus objurgarem : Nonne tu quæ gratis offerenda sunt in Ecclesia distraxisti? Nonne hæc et illa cælo terraque testibus commisisti? Quæ videlicet si ego tibi dicerem, non me latet, quoniam dum negare hæc, mundo teste, non possis, protinus ad futuræ correctionis patrocinium convolares. Quilibet enim

[1] Agg. II. — [2] Jerem. XXIII. — [3] Gen. III. — [4] Hebr. II.

[1] Joan. X. — [2] Jerem. XIII.

culminis appetitor, dum de vita transacta, conscientia remordente, confunditur, emendationem sibimet in posterum pollicetur; sed dum culmen celsitudinis occasio sit peccandi, quomodo per scopulosi montis prærupta non offendat, qui per plana gradiens impingebat?

20. « Possem præterea respondere, quod per Prophetam Dominus dicit tibi tuisque similibus[1]: Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietatem suam, et vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. De qua varietate et alibi dicit[2]: Numquid avis discolor hæreditas mea? numquid avis tincta per totum? Sed culpæ varietas, præsto subinfert sententiam ultionis[3]: Venite, inquit, congregamini, omnes bestiæ terræ, properate ad devorandum. Quibus autem hujusmodi animadversio devorationis immineat, illico subdens manifestat: Pastores multi demoliti sunt vineam meam; conculcaverunt partem meam, dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis, posuerunt eam in dissipationem. Quæ videlicet omnia nihil aliud utique designant, nisi Ecclesiam a malis pastoribus dissipatam. Quoniam et hoc te nosse credo, dum verbis pluribus indigeant, non expono. Hoc tantum te latere non patiar, quia et tu, et quicumque tibi similiter per ambitionem Ecclesiæ culmen appetitis, Dominum proculdubio nescientes, Ecclesiam laceratis. Unde per eumdem Prophetam dicitur:[4] Quia stulte egerunt pastores, et Dominum non quæsierunt: propterea non intellexerunt, et omnis grex eorum dispersus est.

21. « Spondes quidem nunc emendationem, ut concupitam obtineas dignitatem: humiliter loqueris, ut ad celsitudinem proveharis. Humilitas hæc quia de radice superbiæ nascitur, ad satisfaciendum idonea non videtur. Illud interim ad memoriam redit quod in libri Geneseos reperitur historia:[5] Quia Dinam, Liæ filiam, cum vidisset Sichem filius Hemor Hevæi, princeps terræ illius, adamavit et rapuit, et dormivit cum ea vi opprimens virginem. Et conglutinata est anima ejus cum ea tristemque blanditiis delinivit, eamque tam impatienter amavit, ut non modo se, sed et omnes suæ civitatis masculos circumcideret, ut ejus duntaxat potuisset conjugium obtinere: sed satisfactio non Deo placuit, non fratrum illius corda placavit: quia non ob religionem, sed ad potiendam carnis facta est voluptatem. Fratres enim illius sævientes ob stuprum, omnes qui circumcisi fuerant, gladiis peremerunt. Tu ergo tu novus es Sichem, corruptor Dinæ, violator Ecclesiæ: circumcidis carnem, ut carnis valeas explere libidinem: pravos te polliceris mores abscindere, ut in pravitate postmodum impune te liceat permanere. Sed ecce Simeon et Levi Sichem gladiis impetunt, quia Vetus et Novum Testamentum dum te suis sententiis damnant, quasi totidem te gladiis armati fratres obtruncant. Sive ut vindices propius requirantur, Petrus et Paulus, qui mundi sunt judices, ipsi quoque fient tuæ transgressionis ultores. Fœdam enim rem operatus es in Israel.

22. « Sed ne quis mihi fortasse objiciat, quod interfectores illi Sichem, Simeon videlicet et Levi, obeunte patriarcha Jacob, reprobationis meruere sententiam, sciat illic prophetico spiritu futuram potius mortem Salvatoris attendi, quam peractam digne stragem luxuriosi hominis condemnari. De Simeon enim scribæ sunt Judæorum; de Levi vero tribu principes sacerdotum, de quibus utique scriptum[1]: Quia convenerunt principes sacerdotum et scribæ, ut JESUM dolo tenerent et occiderent. De quo concilio dicitur: In concilio eorum non veniat anima mea, et in cœtu illorum non sit gloria mea: quia, inquit, in furore suo occiderunt virum, et in voluntate sua suffoderunt murum, virum scilicet illum de quo Sapientia ait[2]: Opprimamus virum justum, quia contrarius est operibus nostris. Murum autem suffoderunt, hoc est, illud fortissimum et spirituale propugnaculum, quod custodit Israel. Ut igitur expositoribus cætera relinquamus, sufficiat hic intelligi, non vindictam stupri, sed peremptorum Christi sacrilegia condemnari. Quam plane vindictam Judith quoque Deo placitam docuit, dicens[3]: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, et denudaverunt femur virginis in confusionem, et dedisti mulieres illorum in prædam, et filias eorum in captivitatem, et omnem prædam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum.

23. « Porro autem non es contentus mensura hominis, sed in humano genere mons videri appetis; et quasi in promontorium superbiæ, in fastigii (fastus) te cacumen attollis, non vis esse de vallibus de quibus dicitur[4]: Valles abundabunt frumento. Sed audi quid tibi Dominus per Prophetam dicat[5]: Ecce ego ad te, mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis universam terram, ut extendam manum meam super te, et evellam te de petris, et dabo te in montem combustionis, et non tollent de te lapidem in angulum, et lapidem in fundamenta, sed perditus in æternum eris. Et iterum: Ecce ego ad te, superbe, dicit Dominus, quia veniet dies tuus, tempus visitationis tuæ, et cadet superbus et corruet, et non erit qui suscitet eum. Tantumne in te damnationis ardor inferbuit? huccine te superbiæ fastus, et celsitudinis ambitio provocavit, ut reginam Ecclesiarum, sive (ut ita fatear) regnorum omnium temerares imperium? Sed[6] despexit te, subsannavit te virgo filia Sion, post te caput movit filia Hierusalem, cui exprobrasti et quam blasphemasti, super quam exaltasti vocem et elevasti altitudinem oculorum tuorum. Ad sanctum Israel in multitudine[7], inquiens, quadrigarum mearum, ego ascendam multitudinem mon-

[1] Jerem. XIII. — [2] Ibid. XII. — [3] Ibid. — [4] Ibid. — [5] Gen. XXXIV.

[1] Matth. XXVI. — [2] Sap. II. — [3] Judith. IX. — [4] Psal. LXIV. — [5] Jerem. LI. — [6] Isai. XXXVII. — [7] Ibid.

tium, juga Libani, Romanam videlicet Ecclesiam, in mundi totius dominam constitutam, et nitore virginalis pudicitiæ candidatam. Sed audi quid tibi per eumdem prophetam divina vox dicat: Habitationem tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi, et insaniam tuam contra me. Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas: moxque sententiam in conclusione subnectit: Ponam ergo circulum in naribus tuis, et frænum in labiis tuis, et reducam te in viam per quam venisti. Sed ecce nos, multo adhuc plura dictante materia, necdum explevimus votum, et jam excedimus Epistolare compendium.

24. « Rogandus est ergo duntaxat omnipotens Deus, ut et te ad humilitatis revocet spiritum, et sopitis erroribus simultatum, in Ecclesia sua pacis atque concordiæ, quæ per te scissa est, stabiliat fundamentum. In fine libet hæc plangere:

Heu Sedes Apostolica,
Orbis olim gloria,
Nunc, proh dolor! efficeris
Officina Simonis.
Terunt incudem mallei,
Nummi sunt tartarei,
Justo Dei judicio
Fit ista conditio,
Ut quisquis Apostolicam
Sedem semel comparat,
Redimere non desinat,
Donec male pereat.
Cathedram pestilentiæ,
Pressus anathemate
Tenet cum sacerdotibus
Christi peremptoribus.
Fit tibi terra ferrea,
Cœli sedes ænea.

Diligenter igitur intende quod dico:

Desinit esse reus, qui punit flendo reatum.
Sacrilegat cœptam geminata superbia culpam.
Cæde necans Urbem, nunc auro destruis orbem:
Heu! gladio ferri gladius truculentior auri:
Is animam penetrat, carnem foris ille cruentat,
Vimque tenet jaculi radiantis vena metalli.
Nil differt ferro perimatur quisque vel auro,
Quid juvat an fulvis, furvisve quis occidat armis?
Hos homicida vibras, miseros et utroque trucidas.
E cælo rueras, sed adhuc draco lubrice sufflas,
Ore vomens rabiem tetrum diffundis odorem.
Fractus adhuc reptas, et flammas naribus effluas.
Squamea colla tumes, strages et prœlia frendes.
Offa picis dirum perimat conjecta chelydrum.
Desinat horrenda squamis attollere colla:
Ut populus vivat, vitam mala bestia perdat.
Torva draconteas reprimat jam vipera chelas.
Te super aggestus lapidum cumuletur acervus.
Ruder erit lapidum concors sententia Patrum.
Hæc scrobis autra lues tumido ne gutture suffles.
Mille vorax hominum crepet insatiabile monstrum:
Te super infernæ sua claudant ora cavernæ,
Ne reditus pateat, sed mundi bella quiescant.
Fumea vita volat, mors improvisa propinquat.
Imminet expleti præpes tibi terminus ævi.
Non ego te fallo, cœpto morieris in anno.

Hactenus ad Cadaloum Petrus, qui cum deploret statum Sedis Apostolicæ, Simone cudente nummos, eosque spargente in accipientes, spectare hæc ad ipsum schismaticum papam, non autem ad legitimum Pontificem, idem ipse aliis suis scriptis inferius recitandis sæpe demonstrat.

25. Quod autem pertinet ad pronuntiatum de exitu ejusdem schismatici vaticinium, alibi ipse declarat, non de vitæ præsentis exitu intellexisse, sed ejus depositione, cum esse desineret, quod affectabat, Romanus Pontifex in Concilio condemnandus. Et revera illud mirandum accidit, ut ea die qua male exaltatus est Pontifex, festo sanctorum Simonis et Judæ, solemni ritu deponeretur: ut esse penitus desierit papa Romanus. Sed de his inferius.

26. *Cadalous turpissimus.* — Pestilens homo Cadalous tantum abest, ut ex Petri litteris cessaret exterritus, ut etiam ipse turpissimus turpissime viveret, et ita viventibus conniveret; sicque, ut hac velut arte quadam, illorum omnium incontinentium clericorum conciliaret sibi animos (erat horum ingens numerus) libidini fræna laxaret, ut qui antea Nicolaitæ (ut vidimus) dicebantur, dicendi essent a propagatore Cadaloitæ. Ita Petrus in Epistola ad Cunipertum, Taurinensem episcopum, cum ait: « Sed nunc accidit, ut hoc insigne vocabulum novum, si prævalent, accipiat incrementum: et qui hactenus dicti sunt Nicolaitæ, amodo vocentur et Cadaloitæ. Speratur enim, quia si Cadalous, qui ad hoc gehennaliter æstuat, universali Ecclesiæ Antichristi vice præsidebit, ad eorum votum luxuriæ fræna laxabit ».

27. Rursum vero ad schisma roborandum, ut Romanorum conciliaret sibi animos, a quibus reciperetur in Urbem, et sederet in solio Petri, ingentem pecuniarum vim in ipsos effundit. Nam in Epistola ad Alexandrum papam et Hildebrandum archidiaconum Petrus Damiani hæc habet: «Nunc etiam cum Simon ille, veternosus scilicet trapezita, malleum et incudem reparat, cum Romanam Urbem veluti officinam sibi per monetarios pestiferæ negotiationis usurpat; quo vos Petrus vobiscum fugiens attrahit, illic esse Romanam Ecclesiam omnibus indubitanter ostendit». Hæc Petrus, significans Alexandrum papam post creationem suam, timentem Romanos illos potentiores qui Cadaloo faverent, ab Urbe fugam arripuisse.

28. *Petrus Dam. deponit episcopatum.* — Convenit eum extra Urbem positum tunc ipse Petrus Damiani, qui ab eo impetrare studuit, quod ab ejus prædecessore negatum fuerat, nempe ut se abdicaret ab onere episcopatus Ostiensis, insuper et deponeret procurationem, quæ a Nicolao papa ipsi injuncta fuerat Ecclesiæ Eugubinæ. Diu multumque in his altercatum, importunitate nimia Petro suam causam agente, resistente ipso Pontifice, et contradicente magnopere Hildebrando. Sed sancto seni indulgendum videbatur Alexandro, qui jam ex Mediolanensi legatione, cum datus ipsi fuerat collega, eum colere, eique primas deferre didicerat; sed Hildebrandus adversabatur. Cum ille, persoluto reverentiæ digno officio Alexandro Pontifici, projecta ad pedes ejus sarcina episco-

patus, cum ulterius eum Pontifex, quamvis rogans, manere secum suadere nullatenus potuisset, festinus est reversus in solitudinem, mœrentem relinquens papam, qui eum retinere secum potius voluisset; indignantem vero Hildebrandum frustra agentem, ut teneretur invitus, cogeretur reluctans, atque vinciretur compedibus obedientiæ, probe scientem, quam esset Ecclesiæ Romanæ proficuum, perditissimis hisce temporibus eum assistere ipsi summo Pontifici.

29. Quibus omnibus superior factus Petrus, vincens firmo animi proposito quæque adversantia sui animi instituto, reversus in solitudinem, Epistolam apologeticam scripsit unam ad ipsos duos, Alexandrum videlicet papam et Hildebrandum. Extat ipsa jam cusa apud Margarinum in Bibliotheca sanctorum Patrum [1]. Est ejus exordium : « Ferunt qui in rimandis rerum naturis desudavere etc. »

30. Sed deceptum in titulo, dum ad Hildebrandum papam, nempe Gregorium Septimum eam putavit datam Epistolam, quam non ad unum, sed ad plures ex ejus contextu constat esse scriptam : errare eum fecit mendosa inscriptio ejusdem Epistolæ, quæ ab eo sic ponitur : « Dilectissimo Sedis Apostolicæ electo, et virgæ Assur Hildebrando Petrus etc. » In Vaticano autem Codice Basilicæ S. Petri ita emendatius: « Dilectissimis, Apostolicæ Sedis electo et virgæ Assur Hildebrando etc. » Sunt et aliæ ejusdem Petri litteræ ad ambos simul datæ, ut illæ, quibus agit de Epistola a se scripta ad Coloniensem archiepiscopum, cujus est titulus iste : « Ad patrem et filium, papam et archidiaconum Petrus etc. » Quod vero violentum oppugnatorem sui propositi Petrus eumdem Hildebrandum pateretur, Assur virgam appellat : imo et in ipsa Epistola satanam sanctum nominat; satanam, utpote adversarium ; sanctum, quod non inimico animo, sed bona ageret intentione quod ageret; sancta quippe simultas inter eos intercedebat, dum ille vellet anhelantem ad solitudinem retinere, iste nollet penitus retineri.

31. *Hildebrandus cancellarius creatus meritis et virtutibus insignis.* — Sed antequam ipsam hic describamus Epistolam, primum omnium quod ad ipsum spectat Hildebrandum, scire debes, quia Alexander ubi creatus est Pontifex nihil antiquius habuit, quam ut Hildebrandum jam archidiaconum crearet cancellarium : penes quod officium universa Romanæ Ecclesiæ administratio verteretur. Pollebat Hildebrandus ad ea cuncta explenda ingenii viribus, et quod magis æstimari debet, gratia Spiritus sancti, quæ abunde inhabitabat in eo; adeo ut supra homines divinum quidpiam præ se ferret ejusdem sancti Spiritus donis. Nam audi quæ tunc contigisse certa assertione S. Hugonis abbatis Cluniacensis recitat Willelmus Malmesburiensis, sæculi hujus historicus, qui ait [2] :

« Verum quia Hildebrandi mentio se ingessit, de eo dicam, quæ non frivolo auditu hausi, sed seria relatione ejus audivi, qui se illa ex ore Hugonis abbatis Cluniacensis audisse juraret : quæ ideo admiror et prædico, quia cogitationes aliorum prophetico mentis intuitu pronuntiabat. Alexander papa efficax ipsius studium conspicatus, cancellis Apostolorum præfecerat. Circuibat ergo pro sui contuitu officii provincias, ut perperam acta corrigeret. Accurrebatur ab omnibus ordinum hominibus, decisiones diversorum negotiorum postulantibus. Cuncta ei submittebatur sæcularis potentia, tum pro sanctitatis, tum pro ministerii ejus reverentia. Unde die quadam, cum solito major ad equitandum esset turma, abbas prædictus in extremo agmine cum monachis suis sensim progrediebatur. Visoque eminus tanti viri honore, quod tot mundanæ potestates nutum illius præstolarentur, hujusmodi sententias ventilabat animo homuncionem exilis staturæ, despicabilis parentelæ, Dei judicio tot divitum sepiri famulitio, tumere illum proculdubio, et metiri altiora merito pro tot obambulatorum obsequio. Vix hoc (ut dixi) mente versarat, cum archidiaconus reflexo equo, et calcaribus incitato, a longe clamans et abbatem obuncans : Tu, tu, inquit, male cogitasti falso infamans hujusce duntaxat rei innocentem. Non enim mihi gloriam hanc (si gloria dici potest, quæ cito transit) vel ego imputo, vel ab aliis imputari volo, sed beatis Apostolis quorum exhibetur privilegio. Suffusus ille pudore, nec quidquam inficiari ausus, hoc solum retulit : Quæso, domine, quomodo nosti cogitatum meum, quem nulli communicavi? Ab ore tuo, ait, quasi per fistulas ad aures meas omnis illa cogitatio deducta est.

32. « Item in eadem provincia Ecclesiam urbanam ingressi, ante aram continuatis et junctis lateribus se prostraverant. In multam horam protracta oratione, respexit archidiaconus abbatem, turbulento rictu infrendens. Ille cum diutius oratum esset, fores egressus, causamque commotionis percunctatus, responsum accepit : Si me amare vis, cave ne me ulterius hac injuria expugnes. Dominus meus JESUS Christus, speciosus ille præ filiis hominum postulationibus meis visibiliter adstabat, intendens dictis et serenis favens oculis, sed tuæ orationis addictus violentia me deseruit, ad te conversus. Ita plane etiam in carne hic vivens Dominus facere consuevit, ut de se ardentius concitaret desiderium. Sic namque repulisse visus est Chananæam [1], sic repulisse Mariam ne tangeretur ab ea [2] : sic denique finxisse se longius ire, duobus illis discipulis Emauntem se conferentibus. Sed pergit : Puto quod tu ipse non diffiteberis, esse genus injuriæ, si amico eripias auctorem salutis suæ. Præterea prænoveris mortalitatem hominum, et huic loco imminere excidium. Cujus conjecturæ signum habeo, quod angelum Domini super altare

[1] Tom. III, col. 864. — [2] Will. de gest. Reg. Angl. l. III.

[1] Matth. XV. — [2] Joan. XX.

stantem vidi evaginatum gladium stringere, et huc atque illuc rotare. Futuræ cladis notabilius habeo indicium, quod jam spissus et nebulosus aer provinciam istam circumvolat, ut vides. Maturemus igitur profugium, nisi cum aliis velimus subire exitium. His dictis, introeuntes diversorium ad curam corporis assedere. Continuoque dapibus appositis, exortus in domo luctus aviditatem esurientium repressit. Siquidem unus et alter, et mox plures e familia, dubium qua pernicie interempti, animas subito amiserunt. Tum eadem peste per vicinas ædes grassante, ascensis mulis diffugiunt, festinationem viæ stimulis timoris accelerantes ». Hæc ex S. Hugonis relatione Willelmus; quibus tu discas ejusdem Hildebrandi sanctitatem, qua universum Catholicum orbem in sui admirationem convertit : unde tu magis magisque redarguas portentosas illas schismatici Bennonis calumnias in eum excogitatas. Coluit eum inter alios sanctus Alphanus, archiepiscopus Salernitanus, cujus extat scriptus hymnus ad ipsum, cum Apostolico pectore fulmine anathematis per Alexandrum papam administrato perterrebat schismaticos. Accepimus eum una cum aliis ejusdem viri sanctissimi metricis monimentis ex Cassinensi bibliotheca, qui sic se habet :

AD HILDEBRANDUM ARCHIDIACONUM.

Quanta gloria publicam
Rem tuentibus indita
Sæpe jam fuerit, tuam,
Hildebrande, scientiam,
Nec latere putavimus,
Et putamus. Idem Sacra
Et Latina refert Via,
Illud et Capitolii
Culmen eximium thronus
Pollens imperii docet.
Sed quid istius ardui
Te laboris et invidæ
Fraudis aut piget, aut pudet ?
Id bonis etenim viris
Plus peste subita nocet.
Virus invidiæ latens
Rebus in miseris suam
Ponit invaletudinem,
Hisque non aliis necem
Et pericula confert.
Sed ut invidearis, et
Non ut invideas, decet
Te peritia quem probi
Et boni facit unice
Compotem meriti sui.
Omne judicio tuo
Jus favet, sine quo mihi
Nemo propositi mei,
Vel favoris inediam
Præmiumve potest dare.
Cordis eximius vigor
Vitæ nobilis optimas
Res secuta probant quidem
Juris ingenium modo
Cujus artibus uteris.
Ex quibus caput urbium
Roma justior et prope
Totus orbis, eas timet
Sæva barbaries adhuc
Clara stemmate regio.
His et Archiapostoli
Fervido gladio Petri
Frange robur et impetus
Illius, vetus ut jugum
Usque sentiat ultimum.
Quanta vis anathematis !
Quidquid et Marius prius,
Quodque Julius egerant
Maxima nece militum,
Voce tu modica facis.
Roma quid Scipionibus,
Cæterisque Quiritibus
Debuit mage quam tibi,
Cujus est studiis suæ
Nactæ via potentiæ.
Qui probe quoniam satis
Multa contulerant bona
Patriæ, perhibentur et
Pace perpetua frui,
Lucis et regionibus.
Te quidem potioribus
Præditum meritis manet
Gloriosa perenniter
Vita, civibus ut tuis
Compareris Apostolis.

34. Hactenus Alphani Iambi ad Hildebrandum archidiaconum, cujus ore papa anathema promulgaret; et quem ob virtutes eximias etiam ipse Alexander summopere coleret et observaret, prout Petrus Damiani ejusmodi distycho lusit, cujus titulus :

DE PAPA ET HILDEBRANDO.

Papam rite colo, sed te prostratus adoro :
Tu facis hunc dominum : te facit ipse deum.

Ac rursus lepide satis, sed argute valde, vincere se Hildebrandum, quamvis valde potentem, ab ipso vero vinci non posse, his salibus mordens, scripto ad eum pentasticho docet : cujus titulus est :

DE HILDEBRANDO PARVÆ STATURÆ, SED MAGNÆ PRUDENTIÆ VIRO.

Parva tigris missas æquat properando sagittas.
Vile quidem ferrum, sed quod domat omne metallum;
Sed trahit hoc validus sua post vestigia magnes.
Hunc, qui cuncta domat, Sisiphi mensura coarctat.
Quemque tremunt multi, nolens mihi subditur uni.

35. Ita quidem Hildebrandum statura pusillum, sed ingenii acumine vehementem ostendit, adeo ut ferro comparet, quod licet vile, domat metalla omnia. Verum quod ipse Petrus eum superet, se ex Petri nomine (quod petra est) magneti comparat, qui ferrum vincat ad se trahens. Rursum vero, quod frustra laboret Hildebrandus statuere Petrum ipsum ubi velit, eleganter comparat Sisipho, inanes labores circa petram impendenti : sicque vinci omnimode Hildebrandum a Petro, urbane satis concludit ultimo versu. Contra vero in eumdem, cum invitus ejus arctaretur imperio, ut remaneret in Urbe, licet missionem ab Alexandro obtinuisset, et negaret ipse, quod papa concessisset, cum sic etiam ipsi videretur imperare Pontifici, hoc lusit disticho :

Vivere vis Romæ, clara depromito voce.
Plus domino papæ, quam domno pareo papæ.

Ac rursus, cum violentum ipsum pateretur, Deum implorans, ad eum misit quod sequitur distichon :

Qui rabiem tigridum domat, ora cruenta leonum,
Te nunc usque lupum, mihi mitem vertat in agnum.

36. *Petri Damiani ex eremo Epistola apologetica ad Alexandrum papam et Hildebrandum.* — Quid tandem ? Obtinuit importunitate, immo extorsit ab invitis quod voluit. Reversus autem in eremum, quem perstrinxit versibus, haud pepercit epistola, in cujus inscriptione, ut vidimus, virgam Assur cognomine nuncupavit : sed quæ in Epistola non sine stomacho ab ipso scripta habet, jam audiamus, cujus ferme exordio ista :

« Benedicta omnipotentis dispensatio Conditoris, quia ad vos nuper ascendens, duorum episcopatuum, unius regendi (nempe Ostiensis), alterius visitandi, (nempe Eugubini) mole depressus, prærupta Alpium juga transivi : moxque sarcina tribulationis abjecta, exoneratus, et liber ad dilectam solitudinem tanquam fugitivus postliminio repedavi. Libet itaque sub quadam mentis energia, quasi diu stipitibus attritos agitare pedes, durisque catenis edomitas sublevare cervices, illudque propheticum alacriter decantare[1] : Dirupisti, Domine, vincula mea : tibi sacrificabo hostiam laudis. Nostis plane, certumque tenetis hæc in me fuisse : projecta onera, non suscepta, et (ut ita loquar) retiaculum non ingressus sum, sed violenter opertus. Quapropter occasione nacta, pondus libenter abjeci, quod ultro me recusante, non subii. Et quia vos Apostolica Sedes, vos Romana estis Ecclesia, ad deponendum, reddendumque quod bajulare nequiveram, integrum mihi visum est, non adire fabricam lapidum, sed eos potius in quibus viget ipsius Ecclesiæ sacramentum. Sub persecutione quippe Judaica, ubi erant Apostoli, illic etiam primitiva dicebatur Ecclesia. Nunc etiam cum Simon ille, veternosus scilicet trapezita, malleum et incudem reparat, cum Romanam Urbem velut officinam sibi per monetarios pestifera negotiationis usurpat : quo vos Petrus vobiscum fugiens attrahit, illic esse Romanam Ecclesiam, omnibus indubitanter ostendit. Unde ego cum Ecclesiasticum vobis regimen renuntiare disposui, non erravi ; quia Romanæ (quæ vos estis) Ecclesiæ quod suum erat digne restitui, et (ut vobis me confessum esse profitear) pro hac refutatione centum annorum pœnitentia est mihi consequenter injuncta, per illa nimirum remedia, quæ monasticis sunt regulis instituta. Quod si parum videtur, vos etiam superaddite, ultra etiam carcerali, si placet, custodiæ mancipate. Post tot enim vagationis, et noxiæ libertatis excessus quid restat, nisi ut me relegationis, atque silentii censura coerceat ?

37. Post hæc autem ad Hildebrandum ipsum archidiaconum, quem expertus esset suis votis obniti, conversus, ita illum exagitat : Sed adhuc fortasse blandus ille tyrannus, qui mihi Neroniana semper pietate condoluit, qui me colaphizando demulsit, qui me certe aquilino (ut ita loquar) ungue palpavit, hanc querulus erumpet in vocem : Ecce latibulum petit, et sub colore pœnitentiæ, Romæ subterfugere quærit accessum ; lucrari machinatur de inobedientia otium, et cæteris in bella ruentibus, hic sibi degeneris umbræ quærit opacum. Sed ego sancto satanæ meo respondeo, quod filii[1] Ruben et Gad Moysi ductori suo respondisse dicuntur : Nos, inquiunt, armati et accincti pergemus ad prœlium ante filios Israel, donec introducamus eos in loca sua, etc. Hoc itaque modo comitaturus quidem vos, arma corripio, sed vobis duce Christo post bella victoribus, mox recedo ».

38. Ita quidem Petrus abdicavit se ab episcopatu, ut tamen recedens in solitudinem certare non prætermiserit adversus schismaticum pseudopontificem pro Apostolica Sede, pro qua semper, cum jussus est ab Alexandro, legationes subiit, missus trans montes. Sic namque in proposito sibi fuisse alibi narrat, ut manens in solitudine, semper, cum obedientia juberet, inde recederet, vel occasione Synodi celebrandæ, vel suscipiendæ legationis. Jam enim antea ea conditione incolendi cremum firmo mentis proposito stabilivit, permotus oraculo viri sanctissimi, de quo in Epistola ad Theuzonem hæc inter alia : « Sæpe rogatus, ut pro necessitatibus Ecclesiasticis vel fœderanda pace procederem, cum mihi detrimentum esse pernoscerem, licet alii proveniret ; hunc fratrem ea fide consului, ut illi divina gratia dignaretur infundere, quod mihi decerneret expedire. Protinus sancta simplicitas ad id quod propositum erat, compendiosæ responsionis clausulam fixit : Quid, inquit, prodest candelæ si aliis luceat, cum se interim eadem flamma consumat? Hoc responsum, fateor, lætus arripui, et tanquam divinitus datum, salva tantummodo charitate et obedientia, servare decrevi ». Hæc ipse. Sed et sententia sancti Hieronymi se ad hoc permotum in dicta Epistola ad Alexandrum et Hildebrandum, affirmans hæc subjicit : « Deponenda est ergo sarcina, quam bajulare non possumus, meliusque est pondus abjicere, quam cum detrimento Domini, cujus sum servus, fractis cervicibus interire. Sufficit nunc ad hoc testimonium solum beati Hieronymi, quod necdum hora transacta, sub oculis habuisse me memini. Dum enim de otioso pastore Ecclesiæ scriberet, adjecit illico : Igitur indignantis Domini ferietur responsione[2] : Serve nequam, quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, et ego veniens cum usuris exegissem illam? quod idem doctor protinus exponens ait : Id est, deposuisses ad altare, quod ferre non poteras. Dum enim tu ignavus negotiator denariorum tenes pecuniam, alterius

[1] Psal. CXV.

[1] Num. XXXII. — [2] Luc. XIX.

locum, qui pecuniam duplicare poterat, occupasti. Hoc ego sancti viri consilium, fateor libenter arripui, et onus cui succumbere compellebar abjeci. Primo pecuniam quam duplicare non poteram, negotiator ignavus ad altare deposui ». Hæc Petrus post recensita plurimorum sanctorum virorum, qui se ab episcopatu abdicarunt, quæ ipse esset imitatus exempla.

39. Excusavit se etiam eadem Epistola apologetica, quod vivere nesciret cum eis quibuscum adeo moribus dissentiret: deplorans namque ejus temporis Ecclesiæ statum, hæc addit: « Fuit enim olim, sed jam elapsum est tempus, ut modestiæ pudor, mortificationis insigne, digna severitas, et sacerdotalis ingenii valeret servari censura. Nam ut me solum digne coarguam, videtis ipsi, quia protinus ut ad vos veni, ecce sales, ecce facetiæ, lepores, urbanitates, dicacitates, volumina quæstionum, omnesque verborum inanium pestes insolenter erumpunt, quæ nos non jam sacerdotes, sed potius oratores ac rhetores, sive (quod inhonestum est) scurras ostendunt. Mox enim ut verba conferimus, paulatim quædam lenocinia confabulationis adulterinæ subrepunt, et omnem animi vigorem indecenter emolliunt, et severitatis robur in excussum risum et turpes jocos dissolvunt. Hinc est, quod mens extra se sparsa confunditur, acies cordis obtunditur, lux divini amoris exstinguitur, terror in alios et reverentia sacerdotalis amittitur; et quod periculosum est, recte vivendi linea, quæ aliis ad exemplum proponenda fuerat, non tenetur. Quod si nos pudore, vel metu hæc declinare contendimus: mox inhumani, rigidi, et quos Hircanæ genuerint tigres, saxei judicamur: reprimo calamum. Nam ut turpiores attexantur ineptiæ, rubore suffundor, videlicet, venatio, aucupium, alearum insuper furiæ, vel scacchorum, quæ nimirum de toto quidem sacerdote exhibent mimum, sed præcipue in oculis, manu et lingua quasi mimum verum simul efficiunt: sicque conditos, et qui suavius sapiant, cibos dæmonum mensis apponunt.

40. « Hic plane, si quod mihi de venerabili Florentiæ civitatis episcopo contigerit, recolo, alienum esse ab ædificatione non credo. Dum aliquando illi essem comes itineris, vespertinum tandem subeuntes hospitium, ego me in presbyteri cellam semovi; is vero in spatiosa domo cum commeantium turba resedit. Mane autem facto a meo agasone significatum est, quod prædictus episcopus ludo præfuerat scacchorum. Quod profecto verbum velut sagitta cor meum acutissime pupugit, et indignationis vulnus inflixit. Hora autem quæ mihi videbatur electa, convenio hominem et acriter invehor. Hoc mihi sermonis initium arripiens, aio: Librata manu virgas exero, et plagas infligere quæro, si sit qui terga subjiciat. Et ille: Si auferatur, inquit, culpa, non recusabitur pœnitentia. Rectene, inquam, tuique erat officii vespere in scacchorum vanitate colludere, et manum Dominici corporis oblatricem, linguam inter Deum et populum mediatricem sacrilegi ludibrii contaminatione fœdare? præsertim cum canonica decernat auctoritas, ut aleatores episcopi deponantur? et quid prodest ei, quem efficaciter auctoritas damnat, etiamsi extrinsecus judicium non accedat? Ille autem ex diversitate nominum defensionis sibi faciens scutum, ait, aliud esse scacchum, aliud aleam. Aleas ergo auctoritas illa prohibuit, scacchos vero tacendo esse concessos. Ad quod ego: Scacchum, inquam, Scriptura non potuit, sed utriusque ludi genus aleæ nomine comprehendit.

41. « Quapropter dum alea prohibetur, et nominatim de scaccho nihil dicitur, constat proculdubio, utrumque genus comprehendi uno vocabulo, unius sententiæ auctoritate damnatum. Tunc ille (ut mitis animi et perspicacis ingenii) redditis rationibus humiliter acquievit: culpam nullatenus iterandam certa pollicitatione constituit: injungi sibi pœnitentiam postulavit. Cui mox præcepi, ut ter Psalterium meditando percurreret, ac duodecim pauperum pedes sub totidem numismatum erogatione, eorumque recreatione lavaret. Hac scilicet ratione perspecta, ut quoniam hæc culpa manibus et sermonibus commissa erat, lavando pauperum pedes, suas potius a culpæ contagio manus ablueret, et imprimens alienis vestigiis ora, pacem sibi cum Domino, quem per flendos jocos offenderat, reformaret. Hoc autem diximus, ut quam inhonestum, quam absurdum, quam denique fœdum sit hoc ludibrium in sacerdote, ex alterius emendatione noscatur». Hæc Petrus. Quem sciolus quispiam redarguat hallucinatum, dum sub aleis redigit scacchos, quos non ut aleas, dubia fortuna volvit, sed humani ingenii acumen exercet. Sit utcumque velit, ad Pauli sententiam redigendi proculdubio sunt sacerdotes, qua ait[1], non licere quæ non expediunt, non licere quæ non ædificant. Juxta quam S. Bernardus jocos in ore sæcularium esse jocos; in sacerdotum vero ore blasphemias esse pronuntiat. Quod autem in mimum transformari contendat, qui scacchis ludit, ad illud plane videtur alludere, quod tota illa ludendi series belli speciem repræsentet, et ille denique victor exsurgat, qui regem ligneum sic obsederit, ut nullum quo pergat effugium habeat. Sed ad proposita redeamus.

42. Eadem illa sua quam diximus ad Alexandrum et Hildebrandum Apologia, inter alias illam excusationem attexuit, quod minime ferre posset mensarum luxum, quem apud cardinales atque episcopos viderat frequentari: « Quotidie, inquit, regales epulæ, quotidie apparatus, quotidie nuptiale convivium; et unde refrigerari debuerant indigentes, rubentium tabularum (trabeatum) reficiant gestatores: et cum episcopus dispensator promptus debeat esse pauperum, ad eorum mensam affluentibus deliciis alieni ructant, cum et illi

[1] 1. Cor. x.

quorum est tota substantia, procul exclusi, famis inopia contabescant. Inter hæc omnia porro mala et illud excedit, et diabolicam propemodum videtur æquare nequitiam, quia prædiis in militiam profligatis, omniumque possessiones terrarum, insuper et decimæ ac plebes adduntur in beneficiis sæcularibus. Quæ profecto liberalitas inhonesta et indigentibus adimit unde vivant, et diœcesanos deterret ut decimas non persolvant. Una res scilicet et illis subtrahit corporale subsidium, et istis periculum providet animarum ». Ad finem perorans hæc habet, deprecans quietem et pacem.

43. « Nolite mihi de cætero esse molesti, ut quietis portum, in quem, Christo per vos gubernante, relapsus sum, deseram, et spumantes procellarum cumulos, confragosa volumina, Scylleam voraginem denuo sulcare contendam. Quamvis enim ego miser, ille sit sanctus, quia tamen patet mihi quodammodo cum Samuele causa non dispar; promatur super utrumque sententia. Ille siquidem principatus deseruit dignitatem [1], David tamen unxit in principem : nos etiam ad ejus exemplum, Apostolicæ Sedis, auctore Deo, cupimus ordinare Pontificem, et protinus a pontificatus arce recedere ».

44. Hæc Petrus, quod esset episcopus Ostiensis, cujus esset consecrare Pontificem, significans se huic muneri non defuturum, sed eo impleto, mox in eremum reversurum. Nullus enim poterat alius creari Ostiensis episcopus, nisi cum ipse Pontifex consecratus esset. Hæc enim apposite voluit expressisse, ne se abdicando videretur subterfugisse, quominus Alexandrum consecraret Romanum Pontificem. Qui electus Pontifex differre consecrationem voluit, quousque synodali decreto sua ipsius electio canonice facta cognosceretur, atque rata pariter haberetur; quod fieri contigit anno sequenti.

45. *Aliæ Petri litteræ ad Alexandrum, ubi multa de Ecclesiæ regimine et de seipso.* — Alexander autem, his acceptis a Petro litteris, ad eum prolixiorem officii plenam rescripsit Epistolam, illud ab eo exigens, ut quia jam non liceret ipsius frui verbis, litteras saltem legere concederetur. At licet illæ Alexandri papæ ad Petrum non extent litteræ, ex iis tamen quas ad ipsum reddidit Petrus possumus earum saltem assequi argumentum. Extant ipsæ in Codice sancti Petri Basilicæ Vaticanæ, estque ipsarum exordium : « Redditas mihi sanctitatis vestræ litteras etc. » Et paulo inferius : Dixistis enim, etsi non his verbis, quia propter contemplationis studium, cui vigilanter inhæreo, non deberem prorsus omittere, quin vos aliquando dictaminibus visitarem. Ego siquidem, quantum ad te, venerabilis pater, qui de ponderis episcopalis abjectu mecum unanimiter concordasti, contemplandi quidem atque dictandi perfruor otio, sed a molestiis adventantium causarumque negotiis ingruentibus non respiro.

[1] 1. Reg. XVI.

46. « Porro autem, dum intra cellulæ me septa concludo, velut in portus sinu, vel in littorea statione consisto. Sed quid prodest? Nam dum illic jam quasi securus quiescentis otii potiri tranquillitate desidero, ecce sævientis mundi me flabra concutiunt, causarum inundantium fluctus ferventius intumescunt, flatibus injuriarum procellosis illidor, violenta prædiorum vel quorumcumque proventuum diminutione perturbor, dicens cum Propheta [1] : Exspectavimus pacem, et non est bonum : tempus curationis, et ecce turbatio. Interea non desunt qui de animarum quoque suarum exigant salute consilium; et insuper (quod durius est) a non pontifice pontificale nituntur extorquere judicium : et hoc modo, qui episcopatum fugio, episcopatum non evado, et sub sacerdotali fatigor onere, qui sacerdotalis solii dethronizatus sum dignitate. His itaque vallatus angustiis, nitor ad contemplationem, moxque collabor; et tento, sed præsto deficio : contemplationis summa non penetro, in compunctionis lacrymas non erumpo. Mens enim terrenis obtenebrata negotiis, frustra se in contemplationis culmen attollere nititur, dum actionum sæcularium merito, quasi congestis lapidum ruderibus aggravatur ». Hæc et alia respondens ad ea, quæ de ipsius contemplatione scripserat Alexander.

47. Sed et inferius de inopia ministrorum sic queritur : Et hæc eadem terrena turbatio, quæ videlicet a contemplationis intuitu mentis obruit aciem, scribendi quoque mihi nihilominus adimit facultatem. Huc accedit, quoniam licet ego dictare forte quid valeam, deest antiquarius qui transcribat. Sed cur ego negatæ transcriptionis queror incuriam, cum non modo quispiam quæ scribo, transferre, sed nec celeri quidem vacet lectione percurrere? Ecclesiarum plane quoque rectores, quibus potissimum hujus rei cura debuisset incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidie rotantur impulsu, ut eos a sæcularibus barbirasium quidem dividat, sed actio non discernat : nec sacra meditentur eloquia Scripturarum, sed scita legum, et forense litigium. Multitudini sacerdotum non sufficiunt tribunalia judicum, et aulæ regiæ dum clericorum et monachorum evomunt turbas, brevitatis suæ conqueruntur angustias. Claustra vacant, Evangelium clauditur, et per ora Ecclesiastici ordinis forensia jura decurrunt, etc. Istæ justæ querelæ Petri ad Alexandrum, quibus status præsentis Ecclesiæ designatur, atque magnopere deploratur.

48. Quod autem Alexander papa comitatum Ostiensem, qui ejus Ecclesiæ videbatur annexus, in alium transtulisset, eo nuntio se magnopere lætatum esse significat, rogans eum ut hoc ipsum faciat de Ecclesia Ostiensi. Ait enim prope finem Epistolæ : « O quam jucundum, quam suave nuntium, quam denique dulcis ad aures meas nuper fama devenit, quæ vos Ostiensem comitatum mihi

[1] Jer. VIII.

subtraxisse, et alii tradidisse perhibuit. Romanus enim quidam velut accusans te apud me, et tanquam mihi condolens atque compatiens, quod factum erat innotuit : sed quem accusare se credidit, nesciens commendavit. Ego quidem primo quasi graviter tuli; sed erumpentibus quibusdam lætitiæ signis, vel superficie tenus quidem mœrorem simulare non potui. Ultro etiam divinam imploro clementiam ut episcopatum quoque quantocius ordinare non differas, et sterile arenosi littoris aratrum mihi de manibus tollas. Non est enim hujus temporis, ut qui puritatis et innocentiæ tramitem tenere desiderat, Ecclesiæ bajulare regimen acquiescat». At id minime assecutus est Petrus. Alexander enim quantumlibet ipsi de abdicatione episcopatus acquievisset; tamen tanti viri reverentiæ causa alium, ipso vivente, subrogare episcopum penitus recusavit. In fine autem : « Ne, quæso, miremini, si tenor hujus Epistolæ stylo currat inculto : quia dum manus ad jaciendos apices properat, hinc Cadalous draco videlicet teterrimus sufflat; illinc virulenta serpentium turma de cavernis suis egressa consibilat. Quos quia non possumus incantationibus frangere, paramus squamea colla gladiis obtruncare». Alludens puto ad scripta illa, quæ diximus adversus eumdem pseudopapam schismaticum elaborata.

49. Quod autem accepisset Petrus, ab Alexandro ipso proxime Synodum celebrandam, versiculis octo in fine ejusdem Epistolæ additis, voluit ipsum Pontificem monuisse de servanda incorrupta justitiæ statera, sic scribens : Sed quia Synodus imminet, pedestres etiam versiculos subdo :

Sedis Apostolicæ qui vult retinere vigorem
 Æqua libret rigidæ pondera justitiæ.
Juris enim pariles nescit suspendere lances,
 Quem favor inflectit, spes vel avara trahit.
Muneribus plenæ qui laxat ora crumenæ,
 Justitiæ vacuam perdit inops animam.
Cœli Roma seras tenet, et regit orbis habenas :
 Ilis si plura velit, tartara sola petit.

Ista Petrus versibus serio ludens. Qui postquam se abdicans episcopatu in eremum est reversus, ad cardinales episcopos sanctæ Romanæ Ecclesiæ litteras scripsit, proficuas ipsis quidem, utpote qui consideraret, quod si quæ proxime inhærent capiti membra, sana essent, de reliquis inferioribus Ecclesiæ membris bene sperandum esset. Quamobrem, quos vidisset apud eos pravos mores excrescentes, litteris corrigendos putavit; quibus et cautos alios redderet, ne in eos incurrerent, memores celsitudinis amplissimæ dignitatis gradus, in quo essent divinitus collocati, quem haud dispari vitæ cultu deberent inficere, atque se exponere, ut in scena, ludibrio detrahentium; sed ut bonum Christi odorem bene cunctis olere. Epistola est prolixa satis, sed ex ipsa tantum, quæ pertinent ad institutum hic attexemus. Sic se habet exordio :

50. *Petrus ex eremo graves dat litteras admonitorias coepiscopis cardinalibus : ad labores incumbit.* — « Cardinalibus episcopis Apostolicæ Sedis Petrus peccator monachus salutem in Domino.

Sicut verba præsentibus indicia sensuum, sic inter absentes litteræ sunt instrumenta verborum. Bellatoriæ artis industria sicut in bello discitur, ut in pace postmodum doceatur : sic aliquando dum docetur in otio, cautius exercetur in bello. In conflictu Sedis Apostolicæ, in quo vos adhuc unanimiter desudatis, concertator et ipse pugnavi. Sed ecce cum militari cingulo sim solutus, et in municipii pace compositus, libet docere quod didici. Inter omnes itaque vitiorum circumfrementium acies, inter densissimas jaculorum ingruentium more grandinum tempestates, adversus avaritiam vobis est attentius vigilandum, ejusque sagittis semper opponendus est clypeus; quæ nimirum ad hoc præcipitanter anhelat, ut lethale miseris vulnus infligat». Pluribus autem admonet ne munera accipiant, ad hocque suadendum, ex divinis Scripturis argumenta complura affert, quæ nimiæ prolixitatis causa vitandæ describere prætermittimus. Additque de simoniaca labe, aitque : « Non ille solummodo dicendus est simoniacus, qui dat, vel accipit de sacris ordinibus pretium, sed qui vendit Synodum, qui distrahit sacerdotale judicium». Sed cur hæc scribat, in exemplum delinquentem adducit, dum hæc inferius subjicit, dicens : «Vidi plane, dum episcopalis apicis officio fungerer, quemdam de fratribus nostris (nomen quidem supprimo, vitium noto) qui sic subsaltabat atque gliscebat, dum præfixum synodalis Concilii tempus insisteret, ac si trituræ in fine vindemialis proventus articulus immineret. Accingebat enim se muneribus colligendis; ad quæ utique præscindenda non aciem ferri, sed falcem exacuebat eloqui». Pluribusque scelus exaggerans, junctum his vitæ luxum detestans hæc addit :

51. « Porro autem, qui ejusmodi sunt, non ea ad hoc conquirunt, ut inopiam et indigentiam naturæ necessitatem sustentaculis fulciant, sed ut turritæ dapibus lances Indica pigmenta redoleant, ut in crystallinis vasculis adulterata melle vina flavescant. Ad hoc certe ditari cupiunt, ut quocumque deveniunt, præsto cubiculum operosis et mirabiliter textis cortinarum phaleris induant, sicque parietes domus ab oculis intuentium, tanquam sepeliendum cadaver obvolvant. Mox etiam tapetis prodigiosas imagines præferentibus sedilia sternunt[1], περιπετάσματα laquearibus, ne quid occiduum dilabatur, opponunt. Deinde clientium turba dividitur; alii siquidem domino suo reverenter assistunt, nutumque ejus, si quid forte jubeatur, curiosa nimis, velut rimatores siderum, observatione custodiunt : alii Marthæ ministerio dediti, velut hirundines inquieti per diversa discurrunt. Inter has autem deliræ ambitionis insanias quid sibi dorsalia quærunt, quæ a suis conspici dominis non merentur? grave quidem dispendium sui patiuntur

[1] Id est aulæa seu vela pretiosa.

ornatus, dum in occipitio, vel cervicibus oculi non erumpunt. Et quam utile divitiarum genus, quod dum nullum usum præter solam habeat pulchritudinem, specie tamen sua nequeat pascere possidentem; alienorum nempe duntaxat oculorum famulatur illecebris, dum non ad adspectum, sed post tergum sui appenditur possessoris.

52. « Cui non dissimilis et illa creditur esse dementia, dum lectulus tam operosis decussatur impendiis, ut ornamentum sacrosancti cujuslibet, vel etiam ipsius Apostolici præcellat altaris. Et quam videtur absurdum, ut stratus ille diligentius excolatur, ubi corruptibilis caro soporis quiete resolvitur, quam ara Crucis, in qua videlicet hostia Domini corporis immolatur? Hoc ergo modo cum sobrietas soleat commendare pontifices cardinales, effusis nunc opibus facti sunt helluones. Regalis itaque purpura quia unicolor est vilipenditur; pallia vero diversis, fucata nitoribus ad sublimis lectuli deputantur ornatum. Et cum domestici murices nostris aspectibus sordeant, transmarinorum pelles, quia magno pretio coemuntur, oblectant. Ovium itaque simul et agnorum despiciuntur exuviæ, ermelini, gibelini, martores exquiruntur, et vulpes. Cum illa scilicet in sacris honorentur eloquiis, et vel Ecclesiæ, vel personam exprimant Salvatoris[1]: Oves, inquit, meæ vocem meam audiunt. Et[2]: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: De istis vero vel taceatur omnino, et indigna sint, quæ Scriptura comemorat: vel si eorum reperitur ulla memoria sinistram probantur habere figuram, sicut est illud[3]: Vulpes foveas habent, etc. »

53. Et inferius perstringit illos episcopos, qui sacerdotali pompa velint se æquiparare summo Pontifici, vel sæcularibus principibus, ipsisque imperatoribus, dicens: « Tædet cætera vanitatis attexere non ridenda, sed gemenda ridicula. Fastidium est tot ambitionis ac prodigiosæ vesaniæ dinumerare portenta, papales scilicet infulas, gemmis micantibus, aurisque bracteolis per diversa loca corruptas, imperiales equos; qui dum pernices gressus arcuatis crinibus glomerant, sessoris sui manus loris innexas indomita ferocitate fatigant. Omitto annulos enormibus adhibitos margaritis: prætereo virgas, non jam auro gemmisque conspicuas, sed sepultas. Nunquam certe vidisse me memini pontificales baculos, tam continuo radiantis metalli nitore contectos, sicut erant, qui ab Esculano, atque Tranensi gestabantur episcopis: uterque tamen, alter in Apulis finibus, Nicolao præsidente, alter in Lateranensi Ecclesia coram Alexandro, Romanis scilicet Pontificibus, sunt dejecti; nec eis profuit, quod pontifices lignei auratis usi sunt baculis, dum sacerdotii meritum non nitor efficiat vestium, sed spiritualium norma virtutum, et non micantia margarita, vel gemmæ, sed mores aurei deceant sacerdotem. Sicut enim vera sacerdotis humilitas Deum sibi conciliat, et cætera ejus bona commendat; sic arrogantiæ tumor, et vanitatis ambitio divinæ adversum se indignationis iracundiam provocat; et contra bonum, quod aliquando forsitan operatus est, pugnat ». Hæcque ubi ex nonnullis Scripturæ divinæ locis Deo displicere demonstret, ad postremum hortatur collegas episcopos, ut propagationi Catholicæ fidei totis nervis incumbant, atque lucro tantummodo studeant animarum, sic dicens:

54. « Nunc præterea Romana Ecclesia, quæ Sedes est Apostolorum, antiquam debet imitari curiam Romanorum. Sicut enim tunc terrenus ille senatus ad hoc communicabat omne consilium, in hoc dirigebat, et subtiliter exercebat communis industriæ studium, ut cunctarum gentium multitudo Romano subderetur imperio: ita nunc Apostolicæ Sedis æditui, qui spiritales sunt universalis Ecclesiæ senatores, huic soli studio debent soterter insistere, ut humanum genus veri imperatoris Christi valeant legibus subjugare. Et sicut tunc Romanorum consules ex diversis mundi partibus reportabant, peracta hostium cæde, victorias: sic isti nunc animas hominum de manu diaboli debent liberare captivas. Ad hoc quippe victoriarum titulos, ad hos debent semper inhiare triumphos, videlicet ut antiquo prædoni animarum pereuntium manubias rapere, et regi suo Christo signa gaudeant victricia reportare ». His autem divinæ Scripturæ testimoniis comprobatis, ita demum collegas ipse compellat episcopos: « Vos, inquam, o sancti pontifices, vos potissimum hujusmodi debetis esse prædones, qui quotidie desudetis animas hominum de manibus reprobi possessoris eripere, et triumphales regni vestro David manubias reportare. Nec tantum sufficit, cum diabolo raptus ad Deum quisque pia etiam devotione convertitur, nisi mox a status sui duritia, quasi crebro sanctæ prædicationis malleo conteratur, etc. »

55. Ad finem vero longiorem epilogo stringens Epistolam, sic concludit: « Sed ut jam, quæ supra latius comprehensa sunt, brevis epilogi fine concludam, et cotis functus officio, dum ipse non incidam, incidentis aciem ferri magis ac magis exacuam: evellatur a corde nostro radicitus avaritia, concurrentibus scilicet omnium Scripturarum testimoniis evidentissime condemnata, et cum Achan filio Charmi quasi tot patrum sententiis, quot lapidibus obruta[1]. Non accipiendis muneribus delectemur, ne in occulti censoris examine a sacerdotali (quod absit) dejiciamur ordine, sicut filii Samuelis ob hoc judicialis amisere culminis dignitatem[2]. Non vendamus Synodum, nec synodale decretum redigamus ad pretii quantitatem, ne sacri Concilii Spiritum sanctum distrahere videamur auctorem. Sæcularis pompæ facessat ambitio, moderetur nitor et insolentia vestium, epularum ac potuum ingurgitatio temperetur. In manus pau-

[1] Joan. x. — [2] Ibid. i. — [3] Luc. ix.

[1] Jos. vii. — [2] I. Reg. ii.

perum nostra pecunia transeat; quæ per avaritiam turserat, per misericordiam exhausta jam crumena follescat. Nostræ divitiæ, nosterque thesaurus lucra sint animarum; et in arca nostri pectoris pretiosa recondantur talenta virtutum. In hac etiam ara principaliter sacrificium offeramus, et profligatis quæ circa nos sunt, demum nosmetipsos Deo viventes hostias immolemus, quatenus qui sacerdotes in oculis hominum cernimur; in obtutibus etiam occulti judicis, veri sacerdotii jure fungamur ». Hucusque ad collegas coepiscopos cardinales Petrus. Qui etsi ista non ferens atque redarguens, abdicans se, recessit ab Urbe: non tamen se ab Ecclesia segregavit, pro eo laborans adversus schismaticos et hæreticos, et eam deturpantes homines sceleratos; probe sciens, non periclitari fidem pravis moribus sacerdotum. Quem imitari oportuisset nostri temporis novatores, qui imprudentes nimis dum inter utrumque æquilibrio rationis distinguere nescierunt, cum pravos insectati sunt mores tunc existentium sacerdotum, fidem quoque Catholicam mille lanciuare blasphemiis sunt aggressi, eadem lance fidem cum moribus appendentes; nihil enim stultius potest excogitari, quam divina cum humanis pari definitione censere, atque eadem sententia condemnare.

56. Ipse autem Petrus reversus in eremum, in contemplatione rerum divinarum assiduus, et vigilans in sacrarum studio litterarum ita fuit, ut tamen opus manuale, more veterum sanctorum Patrum minime prætermitteret: cochlearia enim ex ligno elaborabat ad usum mensæ quibus interdum donare consuevit summum Pontificem. Cujus argumenti extant duo ejus epigrammata: atque primum his versibus, ejusmodi indito titulo:

DE COCHLEARIBUS AD PONTIFICEM MISSIS.

Dent alii fulvum trutina librante metallum :
Sed mundus vivit, quia ligno vita pependit.
Sic modicum magno lignum pretiosius auro.

Et alia vice cum quinque itidem cochlearia misit:

Magna perexiguum manus aurea suscipe lignum :
Nolo datum trutines. sed dantis viscera libres.
Audeo quod parti, non est præsumere toti.
Carmina quot scripsi, totidem tibi ligna polivi :
Chartula venalis, donantur cætera gratis.

Hisce igitur, lusibus, et officiis demulcebat absens Petrus Pontificis animum, ne videri posset illi, se aliquam in stomacho habere amaritudinem atræ bilis, quam jugi silentio decoqueret in solitudine.

Sed ad ipsum jam Alexandrum Pontificem redeamus, qui ipso sui Pontificatus exordio memor natalis soli suorumque Mediolanensium, inter quos natus, et in clero educatus erat, quos non posset præsens, absens litteris saltem alloqui, ut debitum charitatis officium solveret, minime prætermisit. Quas quidem litteras in Cassinate Codice inter scripta Petri Damiani opportune repertas diligentia Constantini Cajetani monachi Cassinensis hic describere dignum duximus. Sic enim se habent:

57. *Alexandri papæ Epistola ad suos Mediolanenses.* — « Alexander episcopus servus servorum Dei, omnibus Mediolanensibus, clero et populo salutem et Apostolicam benedictionem.

« Divini judicii dispositione provisum est, ut Mediolanensis Ecclesiæ filius, et Ambrosianis uberibus sublactatus, ad famulatum Apostolicæ Sedis indignus ascenderem, ac matri omnium Ecclesiarum pastoralis curæ sollicitudine deservirem. Unde cum totius universalis Ecclesiæ cura nobis non levis incumbat, propensius circa vos ipsa natura nos provocat esse pervigiles: ut unde nos constat originis duxisse primordium, ibi etiam majoris ad æternam salutem habeamus sollicitudinis incrementum. Nam et ignis ea primum ligna conflagrat ex quibus oritur: et fons ante omnia illas terræ venas infundit, ex quibus profluens derivatur. Unde vos, dilectissimi, internæ dilectionis studio cohortans rogo, ut ad cælum se vester spiritus erigat, deceptoria terrenarum rerum et caduca lucra contemnat, ab amore cœnosi hujus mundi se prudenter expediat, ad Creatoris sui desiderium medullitus inardescat. Estis enim (sicut beatus dicit[1] Apostolus) gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. Quibus ergo hæreditas incontaminata immarcescibilis conservatur in cælis, absit ut eorum mens per amorem rebus sit involuta terrenis.

58. « Plane, quia etiam vulgaribus loquimur, vulgatum Scripturæ testimonium libentius exhibemus: Mementote itaque fratres mei, quod in Oratione Dominica dicitis[2]: Pater noster, qui es in cælis. Quem itaque Patrem vocamus, ad ejus hæreditatem tota mentis concupiscentia festinare debemus. De terrena porro hæreditate scriptum est: Hæreditas, ad quam in principio festinatur, in novissimo benedictione carebit. Cur ergo, cum dicimus: Pater noster, præsto subjungimus: Qui es in cælis, et non potius, qui es in terris, videlicet, quæ nobis notiores sunt? sive, qui es in aquis aut in abyssis, cum ubique Deus sit, nihilque ab ejus præsentia vacuum sit? sed cum dicimus: Pater noster, idcirco addimus: qui es in cælis; ut ad illam cœlestem hæreditatem sese noster animus erigat, atque in tam sublime germen adscitus, ut sit hæres Dei, terrena quælibet ignobiliter non requirat. Etenim vero pater fidei Abraham plures habuit filios, sed solus ille nobilis qui fuit uxoris[3]; qui vero ex concubinarum sunt ignobilitate suscepti, paternæ hæreditatis successione leguntur exclusi. Porro autem, dum eos aluit Abraham, omnes dicebantur filii Abraham: at vero cum testamen-

[1] I. Pet. II. — [2] Matth. VI. — [3] Gal. IV.

tum venit, qui esset legitimus hæres, qui fieri deberet exhæres, patenter ostendit. Nam Scriptura testante [1], dedit Abraham omnem hæreditatem filio suo Isaac, filiis autem concubinarum dedit munera, et segregavit eos a filio suo Isaac.

59. « Ecce itaque omnes dicebantur filii, sed non omnes hæreditatis paternæ sunt jura sortiti. Sic profecto, fratres, quamplures sunt hodie Christianæ professionis titulo decorati, qui videlicet in Christi hæreditate nequaquam mererentur adscribi : et nunc quidem paterno vocabulo gloriantur, sed nequaquam ad hæreditanda paterna bona perveniunt; quia velut spurii, non cælestia, sed terrena ignobiliter concupiscunt. Vos autem, dilectissimi, membra mea, viscera animæ meæ, sic satagite per viam mandati cælestis incedere, ut mens nostra merito semper debeat de sancta consanguineorum suorum conversione gaudere. Speramus autem in eo, qui de Virgine dignatus est nasci, quia nostri ministerii tempore sancta clericorum castitas exaltabitur, et incontinentium luxuria cum cæteris hæresibus confundetur. Omnipotens Deus dilectissimi fratres mei, ab omni vos pravitate custodiat, et per justitiæ semitam ad cælestia vos regna perducat ». Hæc Alexander papa ad clericos Mediolanenses relapsos in pristina ; sed ad correctionem eorum, qui magis diligerent officium dimittere quam concubinam, hos a beneficio alienos esse præcepit, tam ad clerum quam ad populum rescribens [2].

60. *S. Arialdi et Herlembaldi mirum studium in fidei propagatione.* — Porro eodem tempore, ipsis primordiis ejusdem Alexandri Romani Pontificis, Mediolano Romam se contulit sanctus Arialdus vir Apostolicus, qui solus cum Nazario adversus Nicolaitas, et simoniacos in Ecclesia illa Mediolanensi invalescentes strenue laborabat, veniens ad eumdem Alexandrum papam una cum Herlembaldo duce strenuo germano Landulphi, ejusdem Arialdi in opere sancto collegæ. Cujus adventus quænam causa præcesserit, audi a Syro presbytero in Vita ipsius Arialdi sanctissimi martyris, quam rebus præsens conscripsit, sic enim ait : « Per idem tempus Landulphus sodalis ipsius Arialdi obiens, superstitem germanum nomine Herlembaldum prudentem et fidelem virum, licet laicum, reliquit. Hic nuper ex Hierosolyma reversus, volebat tunc sæculum relinquere, et se tradere vitæ monasticæ. Cujus fidem et constantiam beatus Arialdus agnoscens, cœpit ei promittere, quod sibi potiorem apud Dominum gradum acquireret, si monasterium ingredi differret, et fidem Catholicam secum defenderet, atque cum ipso hæreticis et Christi hostibus resisteret.

61. « Qui volens probare, utrum in his quæ a beato Arialdo sibi promittebantur, veraciter se auderet confidere : sumptis aliquantis fidelibus, perrexit Romam, non per viam regiam gradiens, sed per Dei cultores in eremo et monasteriis circumquaque degentes, de re jam dicta omnes interrogans. Cumque cuncti in vera et pura fide accensi, sententiam ei concordem una cum beato Arialdo promerent ; tandem pervenit Romam. Ubi sub inevitabili imperio ab Alexandro papa et a cardinalibus ei præceptum est redire, et Christi adversariis in defensionem justitiæ usque ad proprii sanguinis effusionem viriliter cum beato Arialdo resistere. Cui etiam Pontifex scilicet et cardinales ex beati Petri parte mirificum vexillum dedere, ut quoties hæreticorum vesania ultra modum insaniret, illud in manu tenens, eos reprimeret : quod constanter per decem et octo ferme annos implevit etc. » Hæc de Herlembaldi militia Pontificis Romani sacro illustrata vexillo, qui vere Christi miles, Christianæ perfecte militiæ numeros in omnibus adimplebat : quod disces ex his quæ inferius sic subjicit auctor :

62. « Erat enim nobilis Herlembaldus coram sæculo quasi dux in vestibus pretiosis, et in equitibus et armis, sed in abscondito Deo sicut eremita, agrestibus indutus erat laneis. Hunc in pedum ablutione pauperum agere vidi, quod in alio nemine me reminiscor vidisse. Nam cum alicubi per urbem vallatus magna multitudine fidelium sibi gratis obsequentium incederet, et horrentes pauperes et debiles inspiceret, clam alicui ex suis famulis innuebat persistere, atque pauperem post ipsum in domum secum ducere. Dimissis igitur extraneis, allata aqua, cinctus linteo, egeni pedes nimia cum veneratione abluebat et extergebat. Post hæc autem corpore in solo prostrato, sub ipsius pedibus caput ponebat : et tali modo mendicum et pauperem faciebat se modicum conculcare divitem. Denique honorifice et abundanter ipsum reficiebat secum; sed et hoc opus sanctum interdum in numerum duodenum explere vidi pauperum. Verumtamen Dei zelo sic erat accensus, ut de eo in ejus absentia plerumque vir Dei Arialdus suspirans diceret : Proh dolor ! præter Herlembaldum et Nazarium clericum vix quemquam reperio, qui quoquo modo mihi sub falsa discretione tacere non suadeant, quatenus simoniaci et adulteri libere possint peragere opera diaboli. Multa namque bona de hoc viro familiariter cognovi ; sed quia nuper in defensione justitiæ martyrio est coronatus, in altero volumine scripta relinquo ». At de his inferius suo loco sub Gregorio papa Septimo dicendum.

63. *Dominici Loricati obitus.* — Hoc anno, pridie idus Octobris, migravit ex hac vita mirificus ille magnæ abstinentiæ et austeritatis vitæ vir, Dominicus, Loricatus cognomento dictus, cujus res præclare gestas scripsit Petrus Damiani ad Alexandrum papam : ubi cum testetur, post annum ab obitu Rudolphi episcopi Eugubini hunc esse defunctum, plane ad præsentem annum rejiciendus est ejus ad Deum transitus : quem magno animi sui dolore idem Petrus Damiani post tres

[1] Gen. XXVI. — [2] C. Si quis sacerdotum et seq. dist. LXXXI.

dies, ex quo Romam se contulit, se accepisse testatur jam prænuntiatum ab Hildebrando archidiacono in hunc modum : « Somniaverat autem (inquit Petrus ad Alexandrum papam), quidam frater de me, quod lumen oculorum amiseram. Quod dum ego Hildebrando Romanæ Ecclesiæ archidiacono in Lateranensi palatio retulissem : Nequaquam, inquit, ut times, propinquæ est mortis indicium, sed familiaris tibi aliquis extinguetur, qui tibi charus sit sicut oculus, et lumen tuum ac splendor in bonis operibus videatur. Et o verum, sed amarius omni felle præsagium ! Tertia die, postquam Romanis mœnibus sum egressus, ecce mihi relatio crudelis occurrit, quæ mihi nil minus opinanti, cæcatum me remansisse perhibuit, dominum scilicet et illuminatorem meum Dominicum ex hoc sæculo nuper egressum etc. » Vita ejus inter Lipomani lucubrationes intexta legitur, ad quam amando lectorem.

Anno periodi Græco-Romanæ 6554.— Anno Æræ Hispan. 1099.— Anno Hegiræ 453, inchoato die 26 Januar., Fer. 6. — Jesu Christi 1061. — Alexandri II papæ 1. — Henrici IV reg. 6. Constantini Ducæ imp. 3.

1. *Nicolao II succedit Alexander II.* — Ad num. 1. Nicolaus II *Florentiæ* finem vivendi fecit, inquit Leo Ostiensis lib. 3, cap. 20, qui addit, « duobus ac semis annis in Pontificatu peractis », cui omnes fere Catalogi consentiunt, annos duos, menses sex et dies viginti quinque a Leone Ostiensi neglectos, ei tribuentes, sicuti et Benno pseudocardinalis. Quare cum *Anselmus,* natione Mediolanensis, et Lucensis episcopus, die prima mensis Octobris Pontifex Romanus renuntiatus fuerit, postquam Sedes vacasset menses duos et dies VIII, uti habet quartus Catalogus, vel verius, ut habet sextus, menses duos et dies novem, perspicuum fit, *Nicolaum* hoc anno die vicesima secunda mensis Julii naturæ debitum solvisse, annoque MLVIII die vicesima octava mensis Decembris electum fuisse. Licet enim ipsemet *Nicolaus* annos suos a die inthronizationis in rescriptis suis deduxerit, auctores tamen Catalogorum eosdem, sicuti et decessoris ab ejus electione repetiere ; alioquin annos duos, menses sex et dies viginti quinque non sedisset; cum anno MLIX, die octava mensis Januarii nondum inthronizatus esset. Sedem autem post Nicolai mortem cessasse *menses ferme tres*, docet Leo Ostiensis citatus ; quod confirmat auctor Disceptationis inter regis advocatum et Romanæ Ecclesiæ defensorem apud Baronium anno MLXII, num. 49, qui ait : « Constat tres plus minus menses interim decurrisse, ex quo sanctæ memoriæ papa Nicolaus occubuit, usque ad kalendas Octobris, cum iste (nempe Alexander II,) successit ». Papebrocius quidem in Conatu Chronico-Hist. Nicolai II mortem cum die XXIV mensis Junii, et Alexandri II initium cum die trigesima mensis Septembris copulat, et Nicolao II annos tantum duos, menses IV, et dies XXV assignat ; sed hæc documentis mox in medium allatis manifeste adversantur. Interpontificium ad menses duos et dies novem contrahimus, qui tam Leo Ostiensis, quam auctor Disceptationis citatæ non asserunt illud fuisse trium mensium, sed trium ferme mensium, id est, circiter trium mensium ; cum particula *ferme* tam defectum quam excessum significet, ut innumeris exemplis patet.

2. *Incertum, an Alexander II annos Sedis suæ a die electionis numerarit.* — Dies inthronizationis *Alexandri II* incertus, et incompertum an Sedis suæ annos a die electionis, vel a die inthronizationis deduxerit. In Bullario quidem Cassinensi, Constitutio CVIII indicare videtur, eum ab inthronizatione annos suos dinumerasse ; his enim verbis clauditur : « Datum in Castro-Casino die kalendarum Octobrium, per manus Petri sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconi, atque vice domni Annonis Coloniensis archiepiscopi bibliothecarii, anno decimo Pontificatus domini Alexandri papæ Secundi, ab Incarnatione vero Domini millesimo septuagesimo primo, Indictione nona ». Si enim annos Sedis suæ a die prima Octobris deduceret, is Christi annus non decimus, sed undecimus eo die inchoatus numerandus fuisset. Verum cum Indictio IX post kalendas Septemb. cum anno MLXXI conjungi non possit, incertum, an in anno Incarnationis, an Indictione mendum cubet, ideoque an Alexander II a die prima Octobris, quo summus Pontifex electus fuit, annos suos repetierit. Papebrocius laudatus ait, Alexandrum II, die XXX mensis Septemb. coronatum, sed illud ex dictis corruit. Denique Ptolomeus Lucensis in Chronico, quod ab Alexandro II inchoat, notat hunc Pontificem Lucensem episco-

palum usque ad mortem retinuisse, et civitatem illam multis Privilegiis decorasse. Florentinius in Comment. Rerum ad Mathildam comitissam spectantium pag. 135 et seqq. Rescripta hujus Pontificis refert his verbis subscripta : Ego Alexander, sanctæ Rom. et Apostolicæ Ecclesiæ præsul, et Lucensis episcopus ».

3. *Cadalus Sedem Romanam invadit.* — A num. 2 ad 28. « Defuncto Apostolico Florentiæ », inquit Leo Ostiensis lib. 3, cap. 20, « cum ingens inter Romanos seditio de ordinando Pontifice cœpisset exoriri, Hildebrandus archidiaconus habito consilio cum cardinalibus nobilibusque Romanis, ne dissensio incresceret, Anselmum Lucensem episcopum post menses ferme tres in Romanum Pontificem eligunt, Alexandrumque vocari decernunt; nostro Desiderio (abbate Casinensi et presbytero cardinali) Romam cum principe (nempe Normannorum) proficiscente. Quod cum imperatrix audisset, una cum filio tulere graviter hæc sine sua auctoritate gesta fuisse , Cadalumque Parmensem episcopum a Placentino duntaxat, et Vercellensi episcopis ipsa die festivitatis Apostolorum Simonis et Judæ (die sc. XXVIII Octob. currentis anni) in papam eligi faciunt ». Cadalus pseudo-pontifex in pseudo-synodo Basileensi electus, *Honorii II* nomen sumpsit. Onuphrius in annotatione ad Platinam pag. 171, ait se legisse antiquum *Cadoli* Diploma, in quo ita sese appellat, sed illud nunquam prælo datum fuit, quamvis alio monumento non constet, *Cadalum* Honorium II nuncupatum fuisse. *Agnes* imperatrix, ejusque germani existimarunt, fœdus Normannicum a Nicolao II in præjudicium juris imperatorii concinnatum fuisse, quod Richardus Normannorum princeps Romæ *Patriciatum omnibus modis ambiret*, inquit idem Ostiensis cap. 23, cum tamen fœdus illud ad defensionem Ecclesiæ Romanæ a variis Italiæ proceribus vexatæ compositum fuisset. Quam inique Concilium illud congregatum fuerit, et pseudo-pontifex intrusus, apud Baronium legendum.

4. *Petrus Damiani in eremum secedit.* — A num. 28 ad 58. *Petrus Damiani*, qui a Nicolao II impetrare non potuerat, ut episcopatum Ostiensem deponeret, et ad eremum Fontis-Avellani secederet, illud tandem ab Alexandro II obtinuit, licet ab episcopali onere prorsus liberatus non fuerit, ut legere est in Annal. ubi et dicitur *Alexandrum*, ubi creatus est Pontifex, *Hildebrandum* archidiaconum cancellarium renuntiasse, penes quod officium universa Romanæ Ecclesiæ administratio vertebatur. Ciampinius vir clariss. in Catalogo *Bibliothecariorum S. Rom. Ecclesiæ*, ipso initio recte ostendit *cancellarii* officium a bibliothecarii munere prorsus distinctum fuisse, licet aliqui viri doctissimi utrumque in unum confuderint. Illud certe vel solus *Hildebrandus* ostendit, quem constat sanctæ Rom. Ecclesiæ *bibliothecarium* nunquam extitisse.

5. *SS. Arialdi et Herlembaldi labores adversus hæreticos.* — A num. 60 ad 63. *Sanctus Arialdus* qui cum *Nazario* clerico Mediolani Herlembaldo duce collega, adversus sacerdotes concubinarios, et simoniacos strenue laborabat. audita *Alexandri II* creatione, Romam venit, ubi Pontifex *sanctum Herlembaldum* defensorem Ecclesiæ renuntiavit, dato ei vexillo, quod in manu tenens hæreticorum vesaniam reprimeret, ut ex Vita utriusque sancti, quam Ms. Baronius habuit, quæque nostra ætate Mediolani lucem vidit, idem Baronius ostendit. Mos enim ferebat, ut Pontifices iis vexillum darent vel mitterent, qui in paganos vel hæreticos pugnare debebant. Sic *Victor III* vexillum sancti Petri *Roberto Guiscardo,* in Græcos schismaticos bellum moventi, deferendum tradidit, ut docet Guillelmus Apuliensis lib. 4 de Gest. Normann. Alexander II idem vexillum misit *Willelmo Normanniæ duci* contra Haraldum pugnaturo, ut infra videbimus. Varia hujus rei exempla congerit Ducangius in Glossario voce *vexillum sancti Petri.*

6. *Vita S. Arialdi tam a Syro, quam a B. Andrea scripta.* — Baronius num. 60, et anno MLXVI num. 17 existimat *beatum Andream,* abbatem Vallumbrosæ, nullam de sancto Arialdo Vitam scripsisse, sed quam habemus esse opus *Syri* presbyteri, ab eodem Andrea in lucem emissum. Contra vero Bollandus ad diem X mensis Martii, in Comment. prævio ad Vitam B. Andreæ §. 2, putavit, *Syrum* nullam de Arialdo Vitam litteris mandasse, sed tantum in Epistola ad eumdem Andream data ejus martyrium retulisse. Verum certum est, Vitam beati Arialdi quæ extat , a B. Andrea editam esse, et *Syrum* aliam Arialdi Vitam elucubrasse, quæ ad nos non pervenit. Vitam autem Arialdi a Puricello in Monum. Basil. Ambrosianæ publicatam, beati Andreæ fœtum esse, certum et indubitatum; sed Vitam ejusdem sancti compositam pariter fuisse a Syro presbytero, male Bollandus negavit; quod enim ad id probandum in medium adducit, contrarium ostendit. Refert ipse partem Epistolæ a Syro presbytero *cum Herimberto socio de venerabili Arialdo* ad Andream datæ, et Andreæ responsum. Ait Andreas : « Legente me olim (post mortem nempe sancti Arialdi) ea quæ cum socio Herimberto de venerabili Arialdo scripsisti, reperi vos multa prætermisse quæ dici oporteret. Unde factum est, ut jubente beatæ memoriæ Rodulpho patre (abbate Vallumbrosæ decessore beati Andreæ), cujus anima jam cum Christo gaudet (anno nempe MLXVI Rodulphi emortuali) multa tam de his quæ omisistis, quam de his quæ dixistis, exprimere conatus sum. Quod ad te mittens, etc. » Ad hanc B. Andreæ Epistolam Syrus respondet : « Miror, charissime, quod de his rebus requiras unum testem, quas testari possunt non solum multa millia fidelium, sed etiam infidelium ». Postea Syrus varia Arialdi gesta a B. Andrea omissa adjicit, isque secundis litteris respondet, se multa *scienter* prætermisisse.

7. *Nulla S. Herlembaldi Vita a B. Andrea scripta.* — Quibus ex verbis manifeste elicitur, tam *Syrum*, quam *B. Andream*, Arialdi Vitam seorsim composuisse, utriusque scriptionem æque prolixam fuisse, sed alterum alterius opus poliisse et amplificasse. Quare unus alterius Vitam supplevit complevitque, ideoque duplex Vita sancti Arialdi olim conscripta; licet nunc quæ a B. Andrea promulgata tantum extet, alteraque perierit. Verum quidem est B. Andream testari se nullam Vitam sancti Herlembaldi condidisse, et cap. 16, num. 6 apud Puricellum scribere : « Multa bona de hoc viro (nempe Herlembaldo a paucis diebus occiso) familiariter cognovit : sed quia nuper in defensione justitiæ martyrio est coronatus, ea alteri tam volumini, quam scriptori relinquo, quia B. Arialdi Vitam perficere velociter cupio ». Sed cum nullam de sancto Arialdo Vitam in litteras misisse dici non potest. Baronius depravatum exemplar Vitæ Arialdi ab Andrea abbate scriptæ nactus erat; nam n. 62 laudatum ejus locum his verbis refert : « Sed quia nuper in defensione justitiæ martyrio est coronatus, in altero volumine scripta relinquo ». Quo ex loco sic depravato anno MLXXVI, num. 77, Baronius colligit, *B. Andream* Vitam sancti Herlembaldi, quam a se non visam fatetur, scripsisse. Verum B. Andreas nullam de *Herlembaldo* Vitam edidit, et opinio illa nonnisi in loco illo B. Andreæ corrupto fundata.

8. *Roberti Guiscardi Normannorum ducis victoriæ.* — *Robertus*, Apuliæ et Calabriæ atque Siciliæ ducatu sibi a Nicolao II confirmato, « reversus in Apuliam, Trojam etiam cepit : sicque sensim per intervalla temporum, regionem totam, Normannosque omnes illarum partium præter Richardum (cui Nicolaus II Capuæ principatum confirmarat) suo imperio subdidit », inquit Leo Ostiensis, lib. 3, cap. 15, qui paulo post subdit : « Post hæc ad Saracenos expugnandos, Siciliamque capiendam ingens Roberti animus vertitur. Ad quam forti cum exercitu transiens, Messanam primo, quæ in portu sita est, occupat. Tarentum deinde obsidens in deditionem accepit. Rursus ad Siciliæ Panormique expugnationem cum navali profectus exercitu, intra quinque mensium spatium Catinam primo (id est, Catanum) inde Panormum, deinde Nazarim cepit. Sicque Rogerium fratrem omni præficiens insulæ, Panormi, ac Demenæ, et Messanæ sibi medietate servata, acceptis Saracenorum obsidibus, thesauro ingenti ditatus, Calabriam redit ». Hæc Leo Ostiensis de Roberti Guiscardi victoriis variis annis reportatis uno tenore narrat.

9. *Saracenos Siciliæ ipse et Rogerius frater persequuntur.* — Sed ut de iis tantum quæ hoc anno in Sicilia gesta verba faciam, refert Malaterra lib. 2, Robertum et Rogerium fratres in Siciliam, et ante castrum Sancti-Joannis cum exercitu venisse. Tunc Bechamel, seu Bennamet Saracenorum præfectus « numerosa Africanorum multitudine (ab Africa missa ; Siculi enim aliquo modo ab Africæ califa pendebant) et Siciliensium coadunata, bellum quod diu disposuerat (ab anno nempe superiori) hostibus offert, anno ab Incarnatione Domini millesimo sexagesimo primo. Porro dux (nempe Robertus) exercitum semipartiens (erant enim tantummodo septingenti), et ex ipsis duas acies ordinans, unam fratri ut priori, sicuti sibi moris erat, ut hostem feriat, delegat ipse cum altera suos alacriter verbis exhortando subsequi non tardat. Similiter Bechamel, cum quindecim millia armatorum haberet, tres acies instituit : cum quibus primo quidem audacissime hostibus occurrens certamen iniit. Porro nostri in primo ex more congressu fortiter agendo plurimos sternentes, reliquos in fugam vertunt, quos cædendo, versus castrum Joannis persequentes, usque ad decem millia occiderunt, sicque victoriam adepti, spoliis quidam sunt ditati ». Subdit Malaterra Rogerium comitem totam provinciam incendio devastasse, spoliis et præda exercitum recreasse, diversas incursiones fecisse, sed castrum Joannis capere non potuisse. At cum hyems immineret, tam ipse quam Robertus frater « Messanam militibus qui eam custodiant, et his quæ militibus necessaria forent, munientes, pharo transmeato, dux quidem in Apuliam hyemandi gratia secessit, comes vero in Calabria remanet : media vero hyeme intra Natale Domini cum ducentis quinquaginta militibus iterum mare transiens, usque ad Grigentinam urbem totam patriam sollicitans prædatum vadit. Christiani vero provinciarum sibi cum maxima lætitia occurrentes, in multis obsecuti sunt. Inde Traynam adveniens, a Christianis civibus, qui eam incolebant, cum gaudio susceptus urbem intrat : pro velleque suo ordinans, ibidem Natale Domini celebrant », inquit Malaterra cap. 18, de rebus hoc anno gestis sermonem habens.

10. *Bela Hungariæ regnum invadit.* — « Andreas rex Ungariorum », inquit Lambertus in Chronico ad hunc Christi annum, « videns Belem (Belam communius dictum) quemdam propinquum suum regnum assectare, et Ungarios a se paulatim ad eum deficere, uxorem suam et filium Salomonem, cui imperator filiam suam parvulam desponderat, cum multis opibus ad regem Henricum transmisit ». Refert postea Lambertus Belam in bello adversus Germanos in auxilium Andreæ missos gesto victorem fuisse, et Hungariam sibi subdidisse. Alii scriptores tradunt, *Belam* fratrem fuisse Andreæ regis, et Andream hoc anno fato functum esse, quod et testatur Lambertus.

ALEXANDRI II ANNUS 2. — CHRISTI 1062.

1. *Parmam redit victus Cadalous antipapa, ad quem Petrus Damiani scribit Epistolam.* — Annus sequitur Redemptoris millesimus sexagesimus secundus Indictione decima quinta, quo nefandus Cadalus, sive Cadalous, cum primum auro complures Romanorum animos expugnasset, ferro adhuc aperiens sibi viam, ingredi tentavit in Urbem ; sed repulsus, ad propria confusus reverti compellitur. De his enim hæc apud veterem Romanorum Pontificum collectorem ex Codice Vaticano : « Cadalus mensis Aprilis decima quarta Romam cum suo apparatu appropinquans, magnam cædem de prædictis Romanis, tam de amicis quam de inimicis fecit. Hoc vero factum fuit anno millesimo sexagesimo secundo, Indictione quintadecima ». Hæc quoad tempus ibi. Res gesta autem ita in collectione Nicolai Aragoni cardinalis : « Cadalus cum multa pecunia, et conducticiis militibus ex improviso Romæ apparuit, ubi non defuerunt homines seipsos amantes, quos sibi pecunia favorabiles fecit : inter quos Romanorum capitanei, volentes Urbem deprimere, vires ei et auxilium præbuerunt. Cadalus autem eorum auxilio sperans aliquid facere posse, in Prato Neronis castra metari præsumpsit, et in prima congressione victor apparuit : sed post paululum, inclyto duce Godefrido adveniente, adeo coarctatus est atque contractus, ut absque læsione proprii corporis abire retrorsum nullatenus potuerit, nisi humilibus precibus, et effusis magnis muneribus. Rediens igitur Parmam sicut spoliatus et profugus, ab iniquo perversitatis suæ non destitit incœpto etc. » Hæc ibi, reliqua suo loco inferius. Ut plane accidisse illi apparuerit juxta vaticinium Petri Damiani in ejus Epistola superius recitatum, quo prædixerat, ista dicens : « Qui Romanis arcibus superbus inveheris, ad solum proprium cum ignominia reverteris ».

2. Sed nec quidem sic quievit homo sacrilegus. Malitia nullo coerceri potest adverso casu, quin non ebulliat in corde impii, et cum facultas datur, erumpat. Quamvis cum dedecore repulsus abscesserit, et vix elapsus cum ignominia sit reversus ad propria, rursus tamen pecunias colligere parat, quarum ope inferatur in Urbem. Cum Petrus Damiani ista audiens, posteriorem ad eum scripsit Epistolam, quam nos ex eodem Codice Basilicæ Vaticanæ Sancti-Petri hic tibi describendam curavimus, quo improbi hominis conatus in omnibus habeas exploratos. Sic enim se habet :

« Petrus peccator monachus, Cadaloo pseudoepiscopo quod meretur.

« Si Ninive post prædicationem Jonæ ita constanter a sua se pravitate corrigeret, ut spretis semel vitiis, denuo se nullatenus implicasset, propheta Nahum adversus eam nequaquam onus hoc levaret, ut in ipso libri sui principio protinus in hæc verba prorumperet[1] : Deus æmulator et ulciscens, ulciscens Dominus, et habens furorem, ulciscens Dominus in hostes suos, et irascens ipse inimicis suis. Scripsi tibi nuper, antequam Romam cum satellitibus satanæ fuisses aggressus, denuntians et obtestans, ut te a tam cruenti moliminis intentione compesceres, ut intra mensuræ tuæ te sepem reprimeres, et nec motum divini furoris adversum te, nec mundum adversus Ecclesiam in bella nefaria concitares. Verum tu, tanquam Vesuvus gehennæ flammas eructans, non quiescis, pecuniæ favillas (ut ita loquar) per populum spargis, et per æstum cupidinis miserorum hominum corda corrumpis. Tuam profligas Ecclesiam, ut obtineas alienam. Illinc aurum argentumque stateris appenditur ; hinc stipulationes ratæ et firmæ procedunt. Sub hypothecario jure monimenta fiunt, sicque prolabentis Ecclesiæ prædia distrahuntur.

3. « Ducis post te castra, auro potius armata quam ferro ; et sic nummi proferuntur e loculis, tanquam gladii vibrentur e thecis. Phalangas plane quæ te sequuntur ad tuæ signa militiæ, non tam litui, buccinæ vel tubæ clangor excitat, quam vena metalli vibrantis invitat : Habens enim (ut aiunt rustici) pugillum auri, frangis murum ferreum. Sed sunt divitiæ (ait Salomon[2]) conservatæ in malum domini sui. Quid enim profuit aurum Ptolemæo, regi scilicet Ægypti, qui post navale bellum, quod Julio Cæsari perfidus ac superbus intulerat,

[1] Nahum. I. — [2] Eccl. V.

enecatus fluctibus, neglectus atque despectus in littore sine custode jacebat, nec aliter est inter cæteros agnitus, nisi quia aurea erat lorica præcinctus? melius ei fuerat sub pannoso tegmine vivere, quam in purpura vel auro perire. Imperator Nero aureis retibus piscabatur, eaque (ut historiæ tradunt) blatteis e gurgite funibus extrahebat. Sed eum nullatenus potuerunt ab imminente discrimine neque divitiæ, neque deliciæ liberare. Nam cum a Romanis pro incomparabilis enormitate flagitii ad supplicium quæreretur, pavefactus e palatio fugiens, ipse sibimet in suburbio conscivit interitum. Justinus imperator tantam thesauri copiam possidebat, ut ad opum custodiam uxor ejus arcas ferreas fabricaret : sed postmodum impos mentis effectus, dum se perdidit, etiam possessa quælibet cum ipsis quoque regalibus sceptris amisit.

4. « Unde bene per Prophetam dicitur [1] : Argentum eorum foras projicietur, et aurum eorum in sterquilinium erit : Argentum eorum et aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, et ventres eorum non implebuntur : quia scandalum iniquitatis eorum factum est; et ornamenta monilium suorum in superbiam posuerunt. Gothorum dux Alaricus (ut authentica testatur historia) dum inopinatas se possidere divitias gloriatur, apud Cosentiæ regionem subita morte defungitur. Gothi vero protinus Basentium amnem a suo alveo per alium tramitem captivorum labore deflectunt; sicque Alaricum cum multis opibus in eodem alveo, aqua deficiente, sepeliunt; rursumque fluvium proprio meatui juxta consuetudinem reddunt : ac ne quis addiscere locum posset, captivos omnes qui interfuerunt exstinxerunt. Et, o utinam ! sic tuam tibi pecuniam tuus etiam miles infoderet, ne per eam, sicut jam cœpit, status Ecclesiæ deperiret; ut quod magistro tuo dictum legitur, tibi quoque merito diceretur : Pecunia tua tecum sit in perditione. Habuit porro mater Micheæ (sicut in libro Judicum legitur [2]) argentum, unde conflatum est idolum. Sed absit, ut tantum ex illa, quantum de tua pecunia prodierit sacrilegium. Ex illa quippe summa in una tantum tribu Israel factum est scandalum : tua vero pecunia Christianæ fidei, et totius sanctæ Ecclesiæ nititur evertere fundamentum.

5. « Et, o scelus inauditum ! Pilati milites [3] inconsutilem Domini non præsumunt scindere tunicam : et tu in duos papas Catholicam partiris Ecclesiam. Illi pendentis in Cruce Salvatoris ossa non frangunt : et tu sectis Ecclesiæ membris, quæ proculdubio corpus ejus est, sacramentum violas unitatis [4]. Captam bello arcam Dei Israel Philistinorum principes temerare non audent, sed clausam undique illibatamque conservant : tu Christianæ pietatis arcanum, et non lapidearum tabularum, sed Verbi Dei vivi et permanentis cæleste mysterium vexare ac solvere niteris frementium cuneis bellatorum. Si [1] Oza moritur, quia humerum supponit ne arca Domini corruat, quid illi merito fiet, qui se super Ecclesiam Christi, ut in ejus ruina ipse sublimis videatur, exaltat? Audi quid tibi per Abdiam divina vox dicat [2] : Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum, qui dicis in corde tuo : Quis detrahet me in terram ? ubi mox sequitur : Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Luce clarius constat, quia David in regem per Samuelis ministerium ungitur ; Saul vero divini judicii sententia reprobatur.

6. « Sed donec Saul advixit, nec perexiguam quidem regni particulam David sibimet usurpare præsumpsit. Sed quid dicimus, quod David, vivente Saul, regii culminis apicem non ascendit ? cum et eo etiam jam defuncto, nequaquam mox ad obtinenda regalia sceptra se contulit, sed utrum jus saltem habitandi in qualibet regni urbe mereretur, humiliter inquisivit, dicens : Num ascendam in unam de civitatibus Juda ? cui cum divinitus diceretur . Ascende : non mox, in quam sibi melius videretur, credidit ascendendum ; sed geminat inquisitionem, ut capiat certitudinem. Inquirit adhuc, quo potissimum ascendere debeat, ne judicium se disponentis in aliquo vel minimo (quod absit) offendat. Quo, inquit, ascendam? ait Dominus [3] : In Hebron. David ergo rex in regno sibi divinitus tradito non modo regnare, sed nec quidem habitare præsumit, nisi divinæ jussionis adhuc renovetur imperium : et nos qui sacerdotes dicimur, alienas Ecclesias prædonum atque raptorum more pervadimus, easque, mundo stupente, Deo prohibente, contra decreta legum, contra sententias canonum, venali commercio redimere festinamus. De quibus sub adulterorum specie per Jeremiam dicitur [4] : Saturavi eos et mœchati sunt, et in domo meretricis luxuriabantur : equi amatores in feminas emissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Unde et sequitur : Numquid super his non visitabo, dicit Dominus ? et in gentem talem non ulciscetur anima mea ?

7. « Enimvero sicut per auxesim dicitur Sancta sanctorum et Cantica canticorum, sic Romanam Ecclesiam venaliter distrahi, peccatum est utique peccatorum. Quamlibet quippe Ecclesiam redimens, simoniacus est : qui autem Romanam Ecclesiam ad taxationem pecuniæ redigit, quid aliud quam omnes per orbem terrarum Ecclesias, quibus illa prælata est, venaliter usurpare contendit? Sane sicut triginta denariis Judas Iscarioth Dominum vendidit, ita triginta numero maledictiones ejus reperiuntur in Psalmo [5], quem adversus eum Propheta descripsit. Quæ scilicet maledictiones ab

[1] Ezech. VII. — [2] Jud. XVII. — [3] Joan. XIX. — [4] 1. Reg. V.

[1] 2. Reg. VI. — [2] Abd. I. — [3] 2. Reg. II. — [4] Jerem. V. — [5] Psal. CVIII.

eo versiculo incipiunt, ubi dicitur: Constitue super eum peccatorem. Illic vero desinunt, ubi subjunctum est: Operiantur sicut diploide, confusione sua. Si ergo juxta peccati modum, maledictionis sive damnationis ponderatur elogium, quantæ perditioni Romanæ Ecclesiæ mercator erit obnoxius, qui dum unam negotiatur, omnes simul Ecclesias comparare convincitur? Quamobrem non dubites hanc in te redundare sententiam, quam per Ezechielem Deus intentat, dicens[1]: Venit tempus, prope est dies occisionis, et non gloriæ montium. Nunc de propinquo effundam iram meam super te, et complebo furorem meum in te: et judicabo te juxta vias tuas, et imponam tibi omnia scelera tua, et non parcet oculus meus, nec miserebor, sed vias tuas imponam tibi, et abominationes tuæ in medio tui erunt: et scies quia ego sum Dominus percutiens te.

8. « Defuncto Cæsare Augusto (cujus videlicet tempore Salvator noster nasci dignatus est) mœrens Romanus populus lugubre clamitabat, videlicet: Aut non nasceretur, aut non moreretur. De te autem, Cadaloe, merito dicimus videlicet: Aut non nascereris, aut illico morereris. Fuisset utique secundum Scripturam[2] conceptus tuus conceptus æternus; abortisset mater tua, non peperisset, et abortum potius fudisset, quam sobolem genuisset. Narrat Eutropius, quia paulo antequam Saguntini ab Hannibale famis inopia caperentur, ne ultimis cogerentur interire suppliciis, cum mulier quædam jam pæne fuisset enixa, infans repente regressus in uterum, illius civitatis portendit exitium. Optaremus etiam, ut tu quoque in viscera materna regressus, super urbem unam potius triste prodigium intentares, quam ad ætatis incrementa perveniens, totam Ecclesiam Catholicam non jam significatione, sed ipsa potius operatione destrueres. Ad hoc enim te furiosa dominandi libido, et non appetendæ sublimitatis præcipitavit insania, ut unius episcopatus non sis mensura contentus, sed super universalem Ecclesiam generalem ambias principatum, et ut solus emineas, totum orbem in præcipitium mergere non formidas.

9. « Plane Diocletianus imperator (sicut historiarum tradit antiquitas) regalis fastigii insigne deposuit, et non procul a Salonis per novem fere annos usque ad obitum privatus in amœna virentis hortuli cultura permansit. Qui cum ab Herculeo atque Galerio ad recipiendum obnixe rogaretur imperium, tanquam pestem aliquam perhorrescens, hoc fertur dedisse responsum: Utinam Salonæ possetis olera visere, nostris manibus instituta, profecto nunquam judicaretis hanc sarcinam nostris iterum cervicibus imponendam. Cum pater Magni Constantini Constantius atque Galerius crearentur Augusti, Romanus inter eos divisus est orbis; ut Galliam, Italiam, Africamque Constantius; Illyricum, Asiam, simul et Orientem Galerius obtineret. At Constantius Augusti duntaxat cum Galliis dignitate contentus, Italiæ simul et Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit. Vir autem ille egregius et præstantissimæ civitatis, dum privatorum et provincialium divitiis studuit, fisci commoda non admodum affectavit, melius judicans publicas opes a privatis haberi, quam intra ærarii unius angustias reservari.

10. « Reges ergo gentium propter curarum ingruentium tædium amplioris regiminis jura contemnunt, imperialium dignitatum apicem fugiunt; et sacerdotes Dei, qui hæc specialiter prædicare debuerunt, in superbiæ se cornibus elevant, et non sacerdotalem, sed regalem, imo tyrannicam ferulam arripere super humanum genus anhelant. Illi concessa ordini suo arma deponunt, ut quietis otio perfruantur: isti constipati legionibus armatorum, velut hostium castra Christi Ecclesiam impetunt, et in gladio corruentium sanguine, tanquam brutorum animalium pinguedine saginantur. Strix malefica etiamsi alienum sanguinem fugit, suis tamen pignoribus parcit. Saturnus dum devorare proprium filium nititur, in suis se dentibus lapidem invenire miratur. Romanos certe tuos esse filios asserebas, quos tamen in ore gladii devorare non ut pater, sed tanquam crudelis vitricus decrevisti. In fortibus quidem velut lapideam reperisti duritiam; sed ex miseris atque debilibus gavisus es triumphalem te reportare victoriam. In quo plane certamine et tu regis Totilæ judicaris superare tyrannidem, et tuus miles Gothorum excedit immanitatem. Ille namque (sicut nota narrat historia), cum Romam circumfusis militibus obsideret, et inclusus populus tanta laboraret inedia, ut jam pignorum suorum matres decrevissent artus absumere; tandem per Ostiensem ingressus est portam, qui parcere Romanis civibus cupiens, per totam noctem clangere tubam jussit, ut dum irrupisse hostem buccina diutius intonante pernosceretur, a Gothorum se gladiis, quibuslibet interim latibulis occultarent.

11. « Tu autem, milesque tuus tantam plebis invalidæ atque imperitæ bellorum stragem dedisti, ut cæsorum numerus ignoretur. Certe dum Pompeius adversus Cæsarem civili prœlio dimicaret, inter hortandum cuique tantum aiebat: Parce civibus; cum Cæsar e contrario insisteret, inquiens: Miles, faciem feri. Tu itaque Cæsareæ crudelitatis instinctu dum accendis animosa corda satellitum, retulisti manubias, et spolia de cadaveribus peremptorum, ut de te per similitudinem dici possit[1]: Et de prœliis Judæ narrabant Gentes. Et in his omnibus nihil anniteris, nisi ut præsulem Apostolicæ Sedis ejicias, et cathedram non vacantem alieni juris invasor obtineas.

12. « Sed ut noveris, quia molimen hoc nequaquam tibi faustum concedat in exitum, de pro-

[1] Ezech. VII. — [2] Jerem. XX.

[1] I. Mach. III.

xima tibi atque contigua regione præbeamus exemplum. Convicina autem tibi regio Placentia est, cujus episcopus non diu ante nostram ætatem, subdolæ calliditatis artifex extitit, et ad instar tui, sublimitatis et gloriæ satis superque ambitione flagravit, adeo ut prius ante se gestandam (sicut et tu nunc agere diceris) crucem argenteam impetraret. Qui etiam cum imperatrice, quæ tunc erat, obsceni negotii dicebatur habere mysterium; deinde sensim ad majora prosiliens, tandem Apostolicam Sedem familiaris tibi pecuniæ patrocinio violenter invaserit. Ejecto itaque Gregorio, imperatoris Ottonis utique consanguineo, Romanæ Ecclesiæ Cathedram non ut sacerdos magnus, sed ut fur atque tyrannus obtinuit. Sed paulo post, resipiscente Quiritum populo, atque in zelum dignæ ultionis unanimiter exardescente, irruentes in eum manus injiciunt, oculos eruunt, aures naresque præcidunt.

13. « Expertus est itaque, quod et tunc sibi, et nunc tibi per[1] Ezechielem prophetam Dominus comminatur, dicens : Venient super te instructi curru et tota populorum multitudo: lorica, et clypeo, et galea armabuntur contra te undique : et dabo coram eis judicium, et judicabunt te judiciis suis. Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore : nasum tuum et aures tuas præcident, et quæ remanserint, gladio concident. Et ut attentione tua condignam prosequamur usque ad finem historiam, postquam Romani ita ut dictum est, rependissent pontifici; mox ante retro conversum in asello gloriosum equitem posuerunt, tenentemque sui vectoris in manibus caudam, per publicam totius Urbis viam hæc ut caneret, impulerunt: Tale, inquiens, supplicium patiatur, qui Romanum papam de Sede pellere nititur.

14. « Audiat igitur tale quilibet Ecclesiæ fornicator exemplum, expavescat idipsum hodie super divinæ severitatis invigilare judicium. Audiat quid per eumdem prophetam tibi divina vox dicat[2]: Novissimum, inquit, tuum devorabitur igni, et denudabunt te vestimentis, et tollent vasa gloriæ tuæ et requiescere faciam scelus tuum a te, quia hæc dicit Dominus : Ecce ego tradam te in manus eorum quos audisti, in manus de quibus satiata est anima tua, et agent tecum in odio, et tollent omnes labores tuos, et dimittent te nudum et ignominia plenum, et revelabitur ignominia fornicationum tuarum : scelus tuum et fornicationes tuæ fecerunt hæc tibi. Propriam quidem dimittere, et alienam Ecclesiam simoniacis contaminationibus profanare, per extremæ fornicationis genus agnoscitur. Porro autem si tu culmen Apostolicæ Sedis fueris, Deo mundum negligente, sortitus, gliscunt et exultant omnes reprobi, omnes Christianæ religionis tripudiant inimici. Et contra quicumque Dei justitiam esurientes sitiunt, qui pietatis opera cernere concupiscunt, te culmen adeptum totius Ecclesiæ præcipitium credunt ». Hucusque Petri Epistola ad Christianorum cæde madentem Cadaloum, postquam victus reversus est Parmam, Roma tunc exultante post acceptam de pseudopapa victoriam. In cujus memoriam hunc scriptum fuisse versum in palatio Lateranensi, testatur qui vidit[1], Otto Frisingensis.

REGNAT ALEXANDER, CADALUS CADIT, ET SUPERATUR :

15. *Henricus rex a matre abstractus per Annonem archiepiscopum Coloniensem, qui propter hoc laudatur per litteras a Petro Damiani.* — Post hæc autem in aula regia nova et inaudita prorsus contigisse leguntur, nimirum ut Anno Coloniensis archiepiscopus Henricum regem puerum jam annorum decem a matre Agnete imperatrice subductum, in S. Suitberti insulam post Paschales dies navi alio sub prætextu perductum, invitum et reclamantem Coloniam usque perduxerit, eumque blanditiis delinitum, cæterorumque Germaniæ principum obsequio frequentatum et cultum, retinuerit educandum. Hæc cum ejus temporis scriptores referant, de causa, cur ad hæc facienda Coloniensis permotus fuerit, est diversa sententia. Lambertus affert eam, quod id fecerit, ob inductam in suspicionem pudicitiam imperatricis propter frequentiorem consuetudinem cum Henrico episcopo Augustensi, regni negotia jussu ejusdem Agnetis administrante. Sed ista non creditur; tum quod Agnes ipsa omnium pudicissima haberetur; tum etiam quod per ejusmodi factum non adhiberetur remedium violatæ (ut ait) famæ reginæ, quin potius ut magis augeretur, efficeret, relicta absque filio, filiique aulicis ipsa libera absque arbitris, vel testibus (si ita fuisset) lubrica vidua. Adeo ut hac ex parte potius fuisset abducenda custodiaque munienda mater ipsa regis, quam ejus filius. Quamobrem certior illa veriorque causa probatur, ut eo modo regni regimen auferretur a matre et ab illis, qui ab ea ejus administrationi præfecti erant, quorum arbitrio cuncta male miscerentur, atque plane auditu nefanda perpetrarentur.

16. Quæ enim sunt subsecuta, perspicue ista declarant : siquidem correcta sunt mala illa, quæ ejusmodi ministrorum nequitia fuerant, orbe terrarum detestante atque reclamante, commissa. Erat horum princeps Guibertus Parmensis, de quo ista in Gestis Romanorum Pontificum in Nicolao Secundo a Nicolao Aragonensi sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali collecta leguntur : « Eodem vero tempore imperatoris Henrici relicta uxor cum parvulo filio gubernacula Italiæ regni tenebat, quæ inter cætera femineæ levitatis acta cuidam Parmensi clerico Guiberto, nobili progenie orto, curam ipsius regni et cancellariam commisit ». Cujus favore ejusdem civitatis episcopo Cadaloo ad Sedem Apostolicam invadendam administratæ sunt vires. Cu-

[1] Ezech. XXIII. — [2] Ibid.

[1] Otto Fris. l. VI. c. 34.

jus etiam ope pariter atque consilio, infame illud atque pudendum conciliabulum Basileæ (ut vidimus) fuerat contra Romanum Pontificem celebratum.

17. Quod autem ista mox correcta fuerint, ubi rex a matris cura fuit ablatus, plane ea peragendi fuisse causam ostendunt. Siquidem ut eadem Pontificia habent Acta, Guibertus in ordinem statim redactus est in comitiis paulo post habitis omnium principum Germanorum, in quibus (inquiunt eadem Acta) Annoni Coloniensi archiepiscopo administratio regni, et regis custodia fuit demandata, qui prædictum Guibertum Parmensem, quem imperatrix cancellarium fecerat, sine mora deposuit, et in locum ipsius Gregorium Vercellensem episcopum ordinavit. Sed et vigilans studium ejusdem Coloniensis archiepiscopi, quo ut componerentur res Romanæ Ecclesiæ, atque schisma penitus tolleretur, se contulit in Italiam, Romamque pervenit; plane dilucide satis causam insinuant, cur e matris gremio filium ipse eo modo subtraxerit. Quod licet audax Annonis facinus, hactenus intentatum, tamen a laudatis viris laudatum invenimus, et inter alios a Petro Damiani, dum hoc anno in Galliis legatione Pontificia fungeretur. Cujus extant litteræ ad eumdem Coloniensem archiepiscopum, dum esset in procinctu, conscriptæ: quæ sic se habent ex eodem Codice Basilicæ Principis Apostolorum acceptæ :

18. « Domno Annoni reverentissimo Coloniensi archiepiscopo, Petrus peccator monachus dignæ devotionis obsequium.

« In expeditionis exercitio constituti, digne non possumus iisdem manibus, et styli currentis articulum texere, et frœnis equorum fluctantibus, ut dignum est, deservire. Sed licet melius sit luculenter eloqui quam mutire, verumtamen cum necessitas imminet, melius est utcumque mutire, quam penitus obmutescere. Cum nobis ad memoriam, venerabilis pater, labor tuus et studium venit, nobilis illa fides, atque prudentia Joiadæ sacerdotis menti nostræ subsequenter occurrit. Sicut enim sacra (ut optime nostis) testatur Historia [1], Athalia uxor Joram, cum Ochoziam filium suum, regem videlicet Israel, videret exstinctum, cœpit in omne semen regium immaniter fremere, posteritatemque David crudelis Bellona tentavit funditus abolere. Sed insignis ille sacerdos Joas filium Ochoziæ pia et multis laudibus efferenda fraude surripuit, et occulte usque ad septennium intra templi septa servavit. Cui postmodum regalis sceptri jura contradidit, eumque ad præsidendum Israelitico populo juxta proavorum suorum consuetudinem roboravit. Mox vero, tanquam hoc egregio non sufficeret sacerdoti, confirmato regis imperio, ad utilitatem sacerdotii sive templi suam provexit industriam, et cum præfato rege ad ordinandam et disponendam consacerdotum suorum se contulit disciplinam. Nam et sarta tecta templi ut instaurarentur instituit, et nonnulla quæ sacerdotibus competebant edicta deprompsit.

19. « Sciebat enim quod utraque dignitas alternæ invicem utilitatis est indigens: dum et sacerdotium regni tuitione protegitur, et regnum sacerdotalis officii sanctitate fulcitur. Sed quid mihi per sacræ lectionis seriem currere, nisi quia in te video ejusdem operis similitudinem nostro tempore convenire? Servasti, venerabilis pater, relictum tuis manibus puerum, firmasti regnum, restituisti pupillo paterni juris imperium. Ad sacerdotium quoque manum tuæ prudentiæ protinus extendisti, dum et Parmensis bestiæ squamea colla Evangelici mucronis vigore præcidere, et Apostolicæ Sedis antistitem in suæ dignitatis elaborasti solium reformare. Sed cœpto operi nisi postrema manus accedat, nisi adhibeantur adhuc illa quæ restant, sanctum vestri operis ædificium minatur ut corruat.

20. « Cadalous enim ille sanctæ perturbator Ecclesiæ, eversor Apostolicæ disciplinæ, inimicus salutis humanæ, ille, inquam, radix peccati, præco diaboli, apostolus Antichristi, sagitta nimirum producta de pharetra satanæ, virga Assur, filius Belial, filius perditionis, qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, velut draco teterrimus adhuc sufflat, adhuc fœtore venenatæ pecuniæ nares hominum fœdat, fidemque multorum vento perfidiæ vacillantem novus hæresiarcha perturbat. Sicut enim Jovem in Danaes gremium per aureum imbrem descendisse fabularum commenta confingunt, sic iste per aurum de suæ Ecclesiæ sacrilega dejectione quæsitum, adulterium Sedis Apostolicæ concubitum quærit, et tanquam petulcus adulter suam explere libidinem in Romanæ Ecclesiæ violatione medullitus inardescit. Quamobrem, venerabilis pater, ut sancti studii tui labor ad effectum omnino perveniat, et per caudam tuitionis hujus, imo per unum putridum diaboli membrum apud opinionem hominum Romana Ecclesia non vilescat, et hac occasione (quod absit) Christianus populus in errore permaneat; necesse est, ut vestra prudentia totis nisibus elaboret, quatenus generale Concilium quantocius fiat, et perniciosi hujus erroris spinas, in quo miser mundus versatur, evellat. Præterea libenter ad vestræ sanctitatis colloquium, si occasio daretur, attingerem, ut communicandum consilium, quod absentia prohibet, viva conserti sermonis verba conferrent. Sed quoniam id fortasse non mereor, peto, quæso, et humiliter suggero, ut sancta vestra prudentia Cadaloicam rabiem, qui latrare non desinit, omnino conetur exstinguere, quatenus Christiana religio pacifica per vos valeat tranquillitate gaudere, ut regnum ac sacerdotium optata per vos pace fruatur; is qui utriusque dignitatis auctor est, pacis æternæ digna vobis præmia largiatur. Sed dum equus offertur, dum socii omnes iter arripiunt :

[1] 4. Reg. XI.

Ecce brevem sperno, strevæ vestigia sterno.

Hæc Petrus ad Coloniensem archiepiscopum, et quidem non otiose, sed operose admodum: siquidem in opus strenue Coloniensem archiepiscopum laborasse, quæ erunt dicenda, significant.

21. *Concil. in Osborio.* — Etenim nihil moratus, uti rex et quæ spectarent ad regnum, collocata essent in tuto, ex episcopis Germaniæ et Italiæ illis, quos tunc apud regem reperiri contigit, ut Concilium cogeretur operam dedit, cui et rex ipse etiam interessel. Sic igitur Autumnali tempore Concilium collectum in Germaniæ loco, qui dicitur Osborium: ita namque apud Petrum Damiani dictum reperimus in duobus Codicibus, quos vidimus. An autem mendose ita legatur, nescimus; locus tamen nobis hactenus incompertus. At non incomperta quæ in Synodo gesta sunt, nempe damnatum fuisse ibidem Cadaloum, recitata ibidem ejusdem Petri Damiani scriptione, qua texta haberetur longa disputatio inter advocatum regium et Romanæ Ecclesiæ defensorem, sicque omnium consensu conclamatam esse damnationem pseudopontificis Cadaloi, Alexandri vero electionem comprobatam. Contigit autem ipsum Cadaloum damnari ipsis Vigiliis SS. Apostolorum Simonis et Judæ, anno jam vertente ab ipsius promotione facta (ut vidimus) eorumdem sanctorum Apostolorum natali die, nempe vicesima octava mensis Octobris. Porro concertationem illam inter regium advocatum, et Romanæ Ecclesiæ defensorem, quam reperimus inter Petri Damiani scripta, ejusdem auctoris esse non dubitamus: nam ab ejus stylo non abhorret, imo magnopere congruit. Verum ipse non interfuit, neque interesse potuit, eodem tempore alterius legationis munere implicatus, ut quæ inferius hoc eodem anno dicenda erunt ostendent. Quamobrem ab illo ad Synodum missam esse, et inter Acta synodalia, ubi probata fuit, relatam esse, par est credere. Sed accipe ipsam, quam ex duobus exemplaribus hic tibi describendam curavimus. Sic enim se habet ejus titulus:

22. DISCEPTATIO SYNODALIS INTER REGIS ADVOCATUM, ET ROMANÆ ECCLESIÆ DEFENSOREM.

« Ipso exordio, Petrus Damiani ejusdem operis auctor, compellans impium Cadaloum antipapam, post alia quæ in eum dixerat, hæc habet:

« Sed ad hæc gloriaris, et jactas: Rex me et imperatrix mater elegit, ad hunc apicem me regia celsitudo provexit: sed cum hinc aula regia suum tueatur electum; illinc Romana Ecclesia proprium defendat antistitem, jam in solio constitutum; dignum est ut sanctorum atque prudentium sacerdotum multitudo conveniat, et hanc quæstionem ventilans, sub canonici juris auctoritate discernat. Et quoniam in proximo, ut speramus, fiet hinc Osboriense Concilium, hic jam ejusdem Concilii constituamus velut in quadam tabella picturæ præludium. Juxta jussionem ergo [1] Danielis, Patrum throni sint positi, judicium sedeat, libri aperiantur, et solutionis indiga quæstio in medium deducatur. Hinc itaque Romanæ defensor Ecclesiæ suas allegationes inferat: illinc advocatus regius propriæ partis argumenta depromat. Taceat Parma cum suo hæresiarcha, advocatio tantum regia et Romana invicem colloquatur Ecclesia: sanctorum vero sacerdotum erecti sint animi, ut ea quæ utrimque dicenda sunt, conferant, et peroratæ causæ judicialiter sententiæ calculum ponant. Age igitur, defensor Apostolicæ Sedis incipiat; deinde regius advocatus quæ sibi videbuntur ostendat.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

23. « Cum beatitudo vestra, venerabiles Patres, super Apostolicæ Sedis negotio disputat, ad cunctas Ecclesias pertinere, quod versatur in manibus, non ignorat. Hac enim stante, reliquiæ stant: sin autem hæc quæ omnium fundamentum est et basis obruitur, cæterarum quoque status necesse est collabatur. Omnis autem sive patriarchatus cujuslibet apicem, sive metropoleon primatus, aut episcopatuum cathedras, vel Ecclesiarum cujuscumque ordinis dignitates, sive rex, sive imperator, sive cujuslibet conditionis homo purus instituit, et (prout voluntas aut facultas tulit) spiritualium prærogativarum jura præfixit: Romanam autem Ecclesiam solus ille fundavit, et supra petram fidei mox nascentis erexit, qui beato vitæ æternæ clavigero terreni simililer et cælestis imperii jura commisit. Non ergo quælibet terrena sententia, sed illud Verbum, per quod constructum est cælum et terra, per quod denique omnia condita sunt elementa, Romanam fundavit Ecclesiam. Illius certe privilegio fungitur, illius auctoritate fulcitur. Unde non dubium, quia quisquis cuilibet Ecclesiæ jus suum detrahit, injustitiam facit: qui autem Romanæ Ecclesiæ privilegium, ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum, auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur: et cum ille notatur injustus, hic est dicendus hæreticus. Fidem quippe violat, qui adversus illam agit quæ mater est fidei, et illi contumax invenitur, qui eam cunctis Ecclesiis prætulisse cognoscitur. Cum hoc igitur vestra sanctitas indubitanter agnoscat, vos, qui non quilibet, sed nobiliores et egregii estis filii Romanæ Ecclesiæ, pietatis viscera circa matrem vestram compatientes ostendite, et utrum destrui debeat, sibimet eligendo Pontificem, judicate. Mirum quippe est, si, quod minoribus Ecclesiis canonicus vigor attribuit, illi soli, quæ caput est omnium, non permisit.

[1] Dan. VII.

REGIUS ADVOCATUS.

24 « Prolixa declamatio dedit attentionem, benevolentiam atque docilitatem, et hoc potius juxta consuetudinem fori judicialis, quam secundum regulam Concilii synodalis : ubi scilicet non magnopere curare debemus elucubratæ locutionis urbanitatem, sed vivæ sententiæ potius puritatem. Ad querelam ergo coram sanctis sacerdotibus deponendam sufficiat nobis dicere, quoniam inthronizastis papam sine consensu domini nostri regis, ad injuriam scilicet atque contemptum regiæ majestatis.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

25. « Ordinationem papæ factam diffiteri nec possumus, nec debemus; regis autem injuriam modis omnibus propulsamus. Sed videamus primo si placet, utrum papa sine rege potuerit fieri, et sic postmodum de regis disputemus injuria.

REGIUS ADVOCATUS.

« Per te liquido novimus, quia illi debent Pontificem cum ordinatur eligere, quos sibi, postquam ordinatus fuerit, canonica decrevit auctoritas obedire : papæ vero, quia universalis est Pontifex, non modo Romanus populus, sed Romanus imperator, qui caput est populi, obedientiam debet. Censendumne ergo est, ut papam sine capite suo populus eligat, et ei quem non elegit imperator obediat? Constat ergo, quod nisi Romani regis assensus accesserit, Romani Pontificis electio non erit perfecta.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Perhibendum est itaque juxta vestræ disputationis articulum, quod neque Stephanus, nec Xystus, neque Cornelius, non denique Clemens, non Sylvester, non ipse beatus Petrus papali nomine digni sunt, qui ab imperatoribus eorumdem tempore electi non sunt.

REGIUS ADVOCATUS.

« Gentiles reges non sunt adhibendi ad hujus, de qua loquimur, electionis exemplum : qui, quoniam ignorabant fidem Christianam, Christianorum non poterant ordinare Pontificem. Cæterum Christiani principes semper Romanos elegere Pontifices.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

26. « Qui mentitur in communi colloquio, mendax dicitur; qui autem in præsentia venerabilium sacerdotum falsa protulerit, sacrilegii proculdubio crimen incurrit. Dixisti Christianos principes Romanos semper elegisse Pontifices; percurre mecum Ecclesiasticæ antiquitatis Historias, Romanorum præsulum catalogum studiose disquire, et cum perpaucis inveneris in electione sua regium accessisse consensum, confitere te perspicuum protulisse mendacium. Quis enim rex Antonii filium Damasum Hispaniensem? quis Innocentium Innocentii filium Albanensem? quis denique Zosimum Græcum Ebramii filium elegit? Quis præterea Leonem Quintiani filium de Tuscia? quis Hilarium Crispini filium de Sardinia? quis Cælestinum Prisci Romani civis filium? quis Bonifacium, quis Anastasium æque Romanos? Denique multos attexerem, nisi fastidium generarem. Sed ne me putes non habentem copiam, ab eorum enumeratione deficere. Quis imperatorum elegit Simplicium Tiburtinum? Felicem natione Romanum? quis Gelasium Afrum, Valerii filium? quis Symmachum Sardiniæ provinciæ, filium Fortunati? quis Hormisdam, filium Justi, natione Campanum? Joannem origine Tuscum, Felicem natione Samnitem, Bonifacium Gibaldi filium, Mercurium Projecti, Agapitum Gordiani, natura Romanos?

27. « Quis enim regum electioni cujuslibet istorum suum legitur adhibuisse consensum? cum eorum temporibus Romanæ Reipublicæ Christiani principes præfuisse legantur, id est, Valentinianus Senior; Valens frater ejus, qui occisus est in pugna Gothica prope Hadrianopolim; Gratianus, qui a Maximo tyranno peremptus est; Valentinianus Junior, qui necatus est a comite suo Viennæ; deinde Arcadius, Honorius, Theodosius; Joannes ille, qui apud Ravennam occisus est; Valentinianus Tertius, qui in campo Martio est peremptus; Martianus, Leo Majorianus, Severus, Anthemius, Olybrius, Glycerius, Zeno; Nepos ille, qui in villa sua occisus est juxta Salonas, Augustulus, Anastasius, Justinus, et cæteri Romani imperatores; quos evitandi laciniosi styli causa prætereo. Da mihi ergo eorum, quos enumeravimus, aliquem vel præsulem requirentem, vel principem assensum in electione præbentem, et ego do manum, ac te perhibeo laureandum : alioquin si dare non poteris, in hoc te convictum per omnia pernecesse est fatearis. Quod autem beato Gregorio legitur adhibuisse Mauritius imperator assensum, et perpauci alii principes aliis promovendis, hoc dictavit perturbatio temporum et tempestas horrenda bellorum.

REGIUS ADVOCATUS.

28. « Si mentiri est contra mentem loqui, temerarium est me mendacii tam procaciter argui, qui non utique falsum, sed verum me dixisse putavi : tamen assentior, et in hoc superatum me esse non abnuo.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Ut autem idipsum adhuc manifestius pateat, et te super hac dimicandi materia perdidisse, tibi-

met ipsi clarius innotescat, lege Constantini imperatoris edictum, ubi Sedis Apostolicæ constituit super omnes in orbe terrarum Ecclesias principatum. Nam postquam supra corpus beati Petri Basilicam fundator erexit, postquam patriarchium Lateranense in beati Salvatoris honore construxit, mox per imperialis rescripti seriem Romanæ Ecclesiæ constituit dignitatem. Ubi nimirum beato Silvestro, suisque (ejusque) successoribus obtulit, ut regali more, et aurea corona plectatur in capite, et cæteras regii cultus infulas usurparent.

29. « Verum beatus Silvester ornamenta, quæ sacerdotali congruere judicabat officio, in proprios usus assumpsit; coronam vero, vel cætera, quæ magis ambitiosa quam mystica videbantur, omisit. Cui etiam Constantinus Lateranense palatium, quod catenus aula regalis extiterat, perpetuo jure concessit; regnum Italiæ judicandum tradidit. Nam et ipsius regis hæc verba sunt : Unde, inquit, congruum inspeximus, nostrum imperium et regni potestatem Orientalibus transferri et transmutari regionibus, et in Byzantia provincia in optimo loco nomini nostro civitatem ædificari, et nostrum illic constitui imperium. Quoniam ubi principatus sacerdotum et Christianæ religionis caput ab imperatore cœlesti constitutum est, justum non est, ut illic imperator terrenus habeat potestatem. Audisti quia terrenus imperator non habet in Romana Ecclesia potestatem : quonmodo ergo sine illius arbitrio, qui potestatem ibi non habet, non licet eligi sacerdotem? Ipse vero Constantinopolim, velut in secunda Roma perpetuo regnaturus abscessit. Longe vero post Theodosius imperator beati Pauli Basilicam cœpit; quo defuncto, filius ejus Honorius eamdem Basilicam ad calcem usque perduxit. Hi quoque Romanæ Ecclesiæ privilegium nihilominus firmarunt. Quomodo ergo prærogativam sibi in Romani Pontificis electione relinquerent, qui Romanam Ecclesiam nequaquam sibi studuerunt subdere, sed præferre? non præcipere, sed parere? non præcellere, sed subesse?

REGIUS ADVOCATUS.

30. « Assentior plane, et ratum duco quod loqueris : sed esto quod nunc regia celsitudo ex antiquorum consuetudine principum hoc sibimet allegare non possit; verumtamen tu hoc negare non potes, quod pater domini mei regis, piæ memoriæ Henricus imperator, factus est patricius Romanorum, a quibus accepit in electione super ordinando Pontifice principatum. Huc accedit quod præstantius est, quod Nicolaus papa hoc domino meo regi privilegium, quod ex paterno jam jure susceperat, præbuit, et per synodalis insuper decreti paginam confirmavit. Cum ergo privatus quisque a suo decidere jure non debeat, donec ventilato negotio judicialis in eum sententia promulgetur; quo pacto majestas regia prærogativam hanc suæ dignitatis amisit, quam et ex Apostolicæ Sedis liberalitate percepit, et ex paterno imperialis fastigii jure suscepit? quo, inquam, modo in Romana Ecclesia dignitatis adeptæ locum sine judicio perdidit, qui Romanam Ecclesiam non offendit?

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

31. « Privilegium invictissimo regi nostro ipsi quoque defendimus, et ut semper plenum illibatumque possideat, optamus. Porro autem Romana Ecclesia multo nobilius atque sublimius quam mater carnis, mater est regis. Illa siquidem peperit, ut per ejus traducem revertatur in pulverem; ista genuit, ut Christi sine fine regnantis efficiat cohæredem. Et cuncti liquido novimus, quia rex licet egregiæ indolis, tamen adhuc puer est. Quid ergo mali fecit Romana Ecclesia, si filio suo cum adhuc impubis esset, cum adhuc tutela egeret, ipsa tutoris officium subiit, et jus quod illi competebat, implevit? Quis nescit, quia sacerdotem eligere puer ignorat? Sæpe mater judicis tribunal irrumpit, testes adsciscit, notarios convocat; sicque per adstipulationes et rata, et insuper apicum monimenta, omnia bonorum suorum filio jura delegat : interim tamen, usque dum ille ad juvenilis ætatis incrementum perveniat et rationis capax fiat, illa cuncta dispensat, omnia ordinat, sicque quod jam alieni juris est patrimonium, ad propriæ disponit provisionis arbitrium. Numquid ob hoc dicenda est mulier illa filio suo concessa subtrahere? imo verius perhibetur, ut puto, pietatis studio deservire. Quia quæ rudis adhuc filius dilapidare ac prodigere poterat, hæc illa sibimet apte disposita, caute retenta, et rationabiliter ordinata conservat. Carnalis ergo mater adjuvat filium in rebus terrenis, et mater Ecclesia filio suo regi præbere non debet auxilium in spiritualibus donis? Oblumescat (obmutescat) ergo plectenda versutia, quæ scilicet hoc damnat quod prædicare debuerat; illi crimen imponere nititur, quæ pro beneficiis gloriam promeretur. Huc accedit, quia nonnunquam ob varietatem temporum sæpe mutandus est (videtur abundare) ordo causarum. Tunc enim, quoniam (quando) Pontificem sibi Romana percepit Ecclesia, tantæ simultatis fomes in seditionis (seditiones) cives accenderat, tantus livor et odium tumultuantis populi corda turbaverat, ut de tam longinquis terrarum spatiis nequaquam regiæ clementiæ præstolari possemus oraculum. Nisi enim quantocius ordinaretur antistes, perniciosus in populo gladius mutuis vulneribus desæviret, et non parva Romanorum civium strages fieret.

REGIUS ADVOCATUS.

32. « Obtende quod vis, argumentare quod placet, dummodo constet, quia nullatenus debuit immutari quod papa concessit, quod decreto constituit, quod scriptione firmavit.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Quid mirum si hominis carnis adhuc fragilitate circumdati statuta mutentur, quoniam omnipotens Deus, qui videlicet omnia quæ futura sunt novit, ea quoque quæ a semetipso constituuntur immutat? Nam ex eo quod promittit, aliquando aliquid minuit, vel etiam totum subtrahit; aliquando mala minatur, et non infligit.

REGIUS ADVOCATUS.

« Ea quæ proposuisti scripta, declarentur exemplis. Quid est ergo quod Deus unquam promisit et minuit ?

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

33. « Si non excidit, reminisci potes quod dixit Dominus ad Noe [1] : Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est, eruntque dies illius centum viginti annorum. Sed cum Scriptura commemorat quingentorum tunc annorum extitisse Noe, quando hæc sibi Dominus loquebatur, sexcentorum tunc jam esse cum cataclysmus erupit : liquido patet, viginti annos de præscripti numeri spatio fuisse subtractos, vitæque spatium, quod humano generi Deus promisit, imminuit, quia perversitatis eorum reatus excrevit. Inde quoque per os patriarchæ Jacob promisit Spiritus sanctus, dicens [2] : Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est. Et tamen nec temporibus judicum legimus viros de tribu Juda semper super Israel tenuisse ducatum, nec reges ex eadem tribu principatum tenuisse usque ad Christi reperiuntur adventum. Constat ergo quia Deus omnipotens sæpe quod homini promisit, imminuit, quoniam homo quod Deo debuerat non implevit.

REGIUS ADVOCATUS.

« Doce et ubi Deus promittit bonum aliquod, et efficaciter non implevit.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

34. « Recordare quid dixit Dominus ad Josiam regem Juda [3] : Pro eo, inquit, quod vidisti verba voluminis, et perterritum est cor tuum, et humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum et habitatores ejus, et scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me ; idcirco colligam te ad patres tuos, et colligeris ad sepulchrum tuum in pace. Et tamen paulo post Scriptura dicit : In diebus ejus ascendit Pharao Necho (Nechao) rex Ægypti contra regem Assyriorum ad flumen Euphratem, et abiit Josias in occursum ejus, et occisus est Magedo (Mageddo) cum vidisset eum. Ad Sedeciam quoque regem Juda per Jeremiam dicitur [1] : Audi verbum Domini, Sedecia rex Juda : hæc dicit Dominus ad te : Non morieris in gladio, sed in pace morieris, et secundum combustionem patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante, sic comburent te, et væ Domine, plangent te, quia verbum hoc ego locutus sum, dicit Dominus. Quod nimirum quomodo potuit fieri, qui seriem scrutatur historiæ nunquam poterit invenire. Nam postquam a rege Babylonis semel est captus Babyloniamque translatus, nunquam legitur ulterius ab ejus vinculis absolutus. Justo ergo Dei judicio subtrahit Deus nonnunquam homini bona quæ promisit, cum rebellis homo illius servare mandata contemnit.

REGIUS ADVOCATUS.

« Prosequere etiam, quomodo bonus quod minatus est, non infligit.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

35. « Nemo qui limen Ecclesiæ terit ignorat, quia Jonas ad Ninivem a Domino missus exclamavit, dicens [2] : Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur. Sed quia civitas illa ad Deum toto est corde conversa, nequaquam juxta minacem Domini sententiam excidii est eversione deleta. Cum ergo Deus omnipotens non modo verax, sed et ipsa sit veritas, inviolato consilii sui manente proposito, exterioris judicii sui sæpe variat ordinem, juxta humani sive probi, sive improbi meriti qualitatem, quatenus et a pravitate correctus, quod Deus juste minatur evadat, et prolapsus in culpam nullatenus quæ pollicetur bona percipiat ; hinc est quod per Jeremiam dicit [3] : Bonas facite vias vestras et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri, et pœnitebit Dominum mali quod locutus est adversus vos. Hinc est quod ad Heli quoque per virum Dei Dominus ait [4] : Loquens locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem, dicit Dominus, absit hoc a me, sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum ; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

REGIUS ADVOCATUS.

36. « Recte plane cuncta quæ proposueras, perspicuis roborasti testimoniis Scripturarum ; attamen ad superiora paulisper revertere, et juxta tuæ sponsionis elogium, de domini mei regis injuria rationem redde.

[1] Genes. VI. — [2] Ibid. XLIX. — [3] 4. Reg. XXII.

[1] Jerem. XXXIV. — [2] Joan. III. — [3] Jerem. XVI — [4] 1. Reg. II.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Glorioso regi in eligendo Pontificem, absit ut nos intulerimus injuriam, cum ad hoc nos, sicut superius dictum est, necessitas impulerit, non rapina; ad hoc, inquam, nos invitos traxit imminens periculum civilis belli, non lædendi vel minuendi hujusmodi imperii.

REGIUS ADVOCATUS.

« Civile bellum objicis, imminens periculum in tuæ allegationis defensione prætendis; dicatur etiam, si placet, quod cælum rueret, terra subcicinium (excidium) pateretur : perge adhuc addens, quod pontus aresceret, terram diluvium inundaret. Quid mihi omnia hæc, dum constet, quia quidquid accideret, nullo modo sancti papæ sententiam debuisti infringere, nulla ratione synodalis decreti mysterium licuit violare? Sicut enim Scriptura perhibet, melius est ut oriatur scandalum, quam ut veritas relinquatur. Nam si hoc bellum timuissent beati martyres, fierint (facti fuissent) proculdubio sanctæ militiæ desertores.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

37. « Non ignoras quod inter omnes sanctos martyres, Petrus et Paulus in Apostolici senatus culmine possident principatum.

REGIUS ADVOCATUS.

« Hoc sicut negare sacrilegum est, ita etiam affirmare superfluum.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Eorum sunt nobis tenenda vestigia, eorum forma juris est actibus imprimenda, sub eorum magistra debemus vivere disciplina.

REGIUS ADVOCATUS.

« Hoc utique clarum est, perspicuum est; sed quid a te portenti, quid præstigii sub hoc funiculo inductionis alatur ignoro.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

38. « Tolle præstigium, intellige veritatem, times me tanquam tibi tendiculas substruentem : audi Paulum de capite suo Petro veraciter perhibentem [1] : Petrus, antequam veniret (venirent) quidam a Jacobo, cum Gentilibus edebat; cum autem venissent, subtrahebat se et segregabat, timens eos qui ex circumcisione erant. Cernimus ergo Petrum non rigidum, sed discretum. Timebat enim Judæos, ne per occasionem Gentium a fide recederent Christianorum ; et ne perderet gregem creditum, boni pastoris est imitatus exemplum : factus est enim Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrifaceret. Sicut Christus apparuit in forma carnis peccati, ut a peccatis hominem liberaret : et cum legem Moysi non ambigeret abolendam ; consulens tamen adhuc rudibus et infirmis fratribus, tenuit ad tempus umbram legis, ut eos quoque proveheret ad perfecte noscendam plenitudinem veritatis. In hoc ergo beatus Petrus discretionis nobis regulam dedit, quatenus aliquando, ubi tamen non plurimum noceat, declinemus aliquantulum a tramite rectitudinis, ut consulere valeamus infirmis.

REGIUS ADVOCATUS.

39. « Qui dicis quod Petrus aliquando legem Judaicam tenuit, cur non dicis quod in eadem Epistola legitur, nimirum quia Paulus in facie eum reprehendit [1] : In faciem, inquit, ei restiti, quia reprehensibilis erat. Eique dixit : Si tu, cum sis Judæus, gentiliter, et non Judaice vivis, quomodo cogis Gentes judaizare? Cum ergo illud præmisisti, istud quare silentio suppressisti?

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Quod Petrus egit compassione misericordiæ, hoc Paulus arguit pro magisterio disciplinæ : ille quod fecit dispensative ut infirmis tolleret scandalum, hoc iste corripuit, ne indiscretus quilibet passim adduceret in exemplum : in Petro discamus, ut periculo... imminente discreti Pauli sermonibus instruamur, ut sanis rebus vita nostra mere deserviat rectitudini.

REGIUS ADVOCATUS.

« Laudo quidem redditam rationem ; sed cum duorum Apostolorum proposueris magisterium, mirum cum (cur) prætermisso Paulo, solum Petrum adduxeris in exemplum.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

40. « Noli, frater, pueriliter currere, imo noli volare, sed perge ; pro gravitate quippe negotii prolatio est quoque moderanda sermonis. Audi etiam consequenter et Paulum, discretionis aureæ lineam nostris oculis opponentem, ejusdemque dispensativæ compassionis auctorem. Sicut etiam Apostolicorum Actuum testatur historia [2], perambulabat Paulus Syriam et Siliciam, confirmans Ecclesias, pervenitque in Derben et Lystram : et ecce discipulus quidam erat nomine Timotheus, filius mulieris viduæ fidelis, pater autem gentilis.

[1] Gal. II.

[1] Gal. II. — [2] Act. XVI.

Hunc ergo, ut ad compendium veniamus, Apostolus circumcidit, quoniam Judæos, imo Judæis, qui in illis erant regionibus, timuit. Cur itaque circumcidit fidelem hominem, non Judæum, qui videlicet incircumcisus erat et natione gentilis, nisi ut discretionis studio deserviret, ne Judæi fideles in scandalum corruentes a fide recederent? Hoc etiam nunc ad memoriam redit, quoniam aliquando juxta morem [1] Nazaræorum comam ex voto nutrivit, et postquam navigasset in Syriam, in Cenchris positus, caput juxta legis mandata totondit.

41. « Refert adhuc Lucas sacræ scriptor historiæ : Cum venissemus, inquit, Jerosolymam, libenter susceperunt nos fratres, et sequenti die Jacobus, et omnes seniores, qui cum eo erant, Evangelio illius comprobato dixerunt ei [2] : Vides, frater, quot millia sunt in Judæis qui crediderunt in Christo, et omnes æmulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quod discessionem doceas a Moyse, eorum, qui per Gentes sunt Judæorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, nec secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem, audient enim te supervenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus : Sunt nobis quatuor viri votum habentes super se, his assumptis sanctifica te cum ipsis, et impende in illis, ut radant capita; et scient omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. Tunc Paulus assumptis viris, posteriori die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

42. « Cur itaque Paulus juxta cærimonias Judæorum caput rasit, nudipedalia exercuit, sacrificia obtulit, et legem destruens, legis præcepta servavit? cur, inquam, hæc omnia, nisi ut his qui ex Judæis fideles extiterant, scandalum tolleretur? formam suscepit ægritudinis, ut morbos auferret ægrotis; servavit cærimonias legis, de quibus tamen in Epistola dicit [3] : Quæ mihi fuerunt lucra, facta sunt detrimenta, et propter Christum arbitror velut stercora. Circumcidit hominem, et tamen hoc terribiliter clamat : Dico, inquit, vobis, quia si circumcidamur, Christus nihil nobis proderit [4]. Quod, quæso, majus peccatum esse poterit, quam Christum perdere, Christianæ religionis regulam violare, Judaicæ legis ritus inducere, novam Evangelii gratiam impugnare? et tamen hæc Apostolus Paulus in superficie fecisse conspicitur, ne in ipsis novæ fidei rudimentis mentes adhuc teneræ scandala paterentur. Quantum namque in exterioribus cernitur, Cerinthus et Ebion nil pæne pejus inveniuntur egisse quam Paulus, qui nimirum in Christum credentes, propter hoc solum a Patribus anathematizati sunt, quia legis cærimonias Christi Evangelio miscuerunt, et sic nova confessi sunt, ut vetera non mutarent. Sed ecce cum dicitur, quoniam Jacobus et omnes seniores hoc Paulo consilium dederunt; omnes ergo discipuli, quod Paulus fecit, pariter fecerunt; unumque scilicet habent in hoc meritum, et qui fecit, et qui faciendi dedere consilium.

43. « Si ergo ipsi principes mundi, quorum legibus parent non modo regna terrarum, sed ipsa etiam celsitudo cælorum, non dubitavere pro paucis, qui tunc erant, hominibus, in tam periculoso negotio condescendere : cur nobis utique parvulis, et infra eorum vestigia longe jacentibus, non licuit innumerabili Romanæ Urbis multitudini subvenire? Sed quid Apostolos loquimur scandalum cavisse debilium et noviter conversorum, cum et ipse illorum magister et dominus, cujus nimirum omnia sæcula substernuntur imperio, ad nostræ imitationis exemplum, scandalum præcaverit Judæorum [1]? Simon, inquit, reges terræ a quibus accipiunt tributum, a filiis suis, an ab alienis? Quo respondente : Ab alienis, Jesus subjungit; Ergo liberi sunt filii. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, mitte hamum, et eum piscem, qui prius ascendet, tolle, et aperto ore ejus invenies staterem, illum sumens, da eis pro me et te. Ad molliendum ergo rigorem rectitudinis, ad tuendam virtutem discretionis, si tibi Petrus non sufficit ad exemplum, junge et Paulum. Quod si procaci contumaciæ nequeunt uterque sufficere, pudeat te ultra Jesum per dicacitatis ineptiam prosilire [2] : Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti.

REGIUS ADVOCATUS.

44. « Discretionis virtutem tot Scripturarum testimoniis approbatam improbare non possumus; sed absit, ut ulla virtus sit tam sublimis tamve præcipua, cujus tuendæ studio in anathematis barathrum corruere debeamus. Nam cum omne quod nobis ex divina lege præcipitur, ad hoc proculdubio tendat, ut nos Creatori nostro societate æterna conjungat; si nos ab eo, quod absit, per maledictionis sententiam contingat abscedere, quæ virtus, quæ discretio, quæ, sicut dicitur, pia compassio tam incomparabile damnum nobis poterit compensare? Sane si propter hoc solum virtus appetitur, ut omnipotentis Dei societas acquiratur, qualis jam illa virtus esset, quæ nos a divini contubernii societate repellat?

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Hæc cur prosequaris, quia nobis occulta sunt, evidenter expone.

[1] Act. XVIII. — [2] Ibid. XXVI. — [3] Phil. III. — Gal. V.

[1] Matth. XXVII. — [2] Rom. X

REGIUS ADVOCATUS.

45. « Synodalis enim decreti pagina, quam cum Concilii totius assensu beatus Nicolaus papa constituit, cui quippe manus articulum incidit, quam tot episcoporum venerandus celebrisque conventus subscriptione firmavit, anathematis vinculo juxta morem carere non potuit. Unde vos pro compassione vel condescensione, nescio quam dicitis furentis populi, nequaquam vosmetipsos deberetis tam inenodabiliter sententiæ nexibus irretire. Ridiculum quippe est, sic obrutum de voragine marini fluctus eruere, ut ipse compellatur ereptor undosis procellarum spumantium cumulis subdere.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

46. « Cum hæc inconsultius loqueris, Andabatarum adversum me more confligis, qui nimirum dum clausis semper oculis pugnant, alios quidem vulnerant, sed quomodo seipsos a vulneribus tueantur ignorant. Dicis quia nequaquam debemus in anathema corruere, etiamsi per hoc valeamus infirmis fratribus subvenire. Huc vibrasti gladium, tentasti vulnus infligere, sed tibimet ubi clypeum opponeres, non vidisti. Numquid tibi jam de memoria excidit quod superius protuli, quoniam beatus Paulus in Epistola sua dicit [1], quia si circumcidamur, Christus nihil nobis proderit ? Et tamen quod tam districte prohibuit, ipse pro charitate fratrum infirmantium, ne scandalum paterentur, implevit. Quod enim majus, sive deterius poterit quis anathema subire, quam cui negatum est, Christum pro sui reatus damnatione prodesse ? Nam cui Christus non prodest, proculdubio anathema est : nihilque est aliud anathema aliquem fieri, nisi a Christi, in quo benedicuntur omnes gentes, societate repelli. Si ergo Paulus hoc anathema pro charitate fratrum subire non timuit, imo prorsus evasit, cum non qualemcumque hominem, sed Christianum utique discipulum circumcidit; tu quæso, ubi cordis oculos amisisti, qui, quod Apostolus fecit, non faciendum esse testaris ? ipse enim dicit [2] : Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.

REGIUS ADVOCATUS.

« Verisimile est, quod sicut Paulus coapostolum suum Petrum de judaizandi rediviva usurpatione corripuit; ita nihilominus et in semetipsum, postquam discipulum circumciderat, reprehendat : nec mihi hoc aliter unquam poterit persuaderi, nisi fortassis in ejus verbis aliquatenus valeat inveniri.

Gal. v. — [2] Rom. xv.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

47. « Ut nullus ambiguitatis nævus in tua mente remaneat, ut nulla cor tuum super hoc negotio deinceps caligo confundat, audi quid idem Paulus ad Romanos dicat [1] : Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo; optabam enim ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ. Ecce Paulus cum non sit sicut nos necessitate coactus, sponte ac voluntarie desiderat anathema esse pro fratribus; et tu mihi proponis anathema timendum, ubi me perspicis et inevitabili prorsus necessitate fuisse constrictum, et charitatis studio, ne tanta fratrum multitudo corrueret, inclinatum. Audi etiam quid Moyses pro populo Israelitico postulans dicat [2] : Obsecro, Domine, peccavit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi deos aureos : aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facias, dele me de libro tuo quem scripsisti. Quod nimirum pleniter fiet, cum reprobis in judicio dicet : Ite, maledicti, in ignem æternum. Ecce hic Paulus optat anathema pro fratribus fieri : ecce illic Moyses postulat ex Dei libro pro populi, quem ducebat, charitate deleri; et sola Romana Ecclesia quæ pietatem et charitatem toto terrarum orbe spiritualiter et principaliter docet, ex imminentibus vibratis undique gladiis filios suos, quos quotidie per sacri baptismatis mysterium generat, liberare non auderet ? Maledictus vir, ait Saul [3], qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar me de inimicis meis.

48. « In hoc, sicut legitur, anathema Jonathas cecidit, sed eum ab imminenti mortis sententia, charitas, qua pro populo strenue dimicaverat, liberavit. Vis audire quid etiam de ipso Jesu totius benedictionis auctore idem Apostolus dicat ? Christus, inquit [4], ut nos liberaret a maledicto legis, factus est maledictum. Si ergo ipse auctor benedictionis æternæ, ut nos a vinculo maledictionis absolveret, maledictioni non dedignatus est subjacere : si sancti quique vel novi vel veteris Testamenti, dum sui capitis imitantur exemplum, et infirmis subvenire fratribus in periculis concupiscunt, anathematis subire sententiam nullatenus perhorrescunt : cur uni mihi niteris imputare peccatum, et charitatem ad hoc me induxisse non perspicis, quæ operit multitudinem peccatorum ? Quomodo autem me cujuslibet hominis sententia ligat, quem charitas ipsa, quæ Deus est, liberat ? Erubescat igitur humani anathematis imputator, cum per charitatis gratiam mecum sit æternæ benedictionis indultor.

[1] Rom. v. — [2] Exod. xxxii. — [3] 1. Reg. xiv. — [4] Gal. iii.

REGIUS ADVOCATUS.

49. « Cuicumque in disputatione certanti veritas ipsa defecerit, ineptum est adhuc per ambages atque versutias pertinaciter niti ; ridiculum est diutius verbis prolixioribus immorari : de vinculo siquidem anathematis, quo te hactenus arbitrabar astringi, ita te naviter expedisti, ut nihil de cætero tibi valeat objici, nihil super hoc capitulo rationabiliter possit opponi. Verumtamen adhuc video mihi materiam superesse, quam tibi valeam non sine causa reluctatori objicere. Dicitis quia necessitate constricti, et velut augusti temporis brevi spatio coarctati, nequaquam potuistis in electione Pontificis exspectare consensum regiæ majestatis. Quod profecto frivolum esse perspicuum est. Constat enim tres plus minus menses interim decurrisse, ex quo sanctæ memoriæ papa Nicolaus occubuit, usque ad kalend. Octobr., cum iste successit. Videamus ergo si per tam morosam longitudinem, trimestris videlicet spatii, non potuerit ab aula regia pragmaticæ sanctionis vobis apocha reportari.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

50. « Ecce compellis me vulgato sermone depromere, quod ob imperialis palatii reverentiam decreveram silentio præterire : sed juxta vestræ scilicet exactionis instantiam, jam proferatur in medium opus egregium vestrum, sæculis omnibus inauditum. Rectores enim aulæ regiæ cum nonnullis Teutonici regni sanctis (ut ita loquar) episcopis, conspirantes contra Romanam Ecclesiam, Concilium collegistis, quo papam quasi per synodalem sententiam condemnastis, et omnia quæ ab eo fuerunt statuta, cassare incredibili prorsus audacia præsumpsistis. In quo nimirum non dicam judicio, sed præjudicio idipsum quoque privilegium, quod regi prædictus papa contulerat, si dicere liceat, vacuastis. Nam dum quidquid ille constituit, vestra sententia decernente, destruitur ; consequenter etiam id quod ab eo regi præstitum fuerat, aboletur. Sed absit a nobis, ut propter cujuslibet hominis insolentiam rex, qui innocens erat, quantum ad nos, rem sui juris amittat, et quem auctore Deo votis omnibus præstolamur ad imperiale fastigium, non permittemus ob alienam culpam regiæ dignitatis incurrere detrimentum. Sed ut totam inauditæ calamitatis nostræ percurramus historiam, Stephanus cardinalis presbyter Apostolicæ Sedis, vir videlicet tantæ gravitatis et honestatis nitore conspicuus, tantis denique, sicut non obscurum est, virtutum floribus insignitus, cum Apostolicis libris (litteris) ad aulam regiam missus, ab aulicis administratoribus non est admissus, sed per quinque fere dies ad B. Petri et Apostolicæ Sedis injuriam, pro foribus mansit exclusus.

51. « Quod ille, utpote vir gravis et patiens, æquanimiter tulit. Legati tamen officium quo fungebatur, implere non potuit. Clausum itaque signatumque mysterium Concilii, cujus erat gerulus, retulit, quia regiis eum præsentari conspectibus curialium plectenda temeritas non permisit. In qua nimirum inopinatæ præsumptionis audacia tanta disputandi videtur inesse materia, ut et Demosthenis eloquentiam vincat, et copiam Tullianæ facultatis excedat. Unde si vellemus injuriam nostram districtius persequi, jure possemus obtendere, quia vos Romanæ Ecclesiæ vosmetipsos dono privastis, qui scilicet ei præjudicii vestri gratis contumeliam intulistis. Ille quippe fœdus amicitiæ violat, qui gratis amicum per offensionis molestiam pulsat. Nam et Dominus Judæis per Jeremiam ait[1] : Ecce feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, pactum quod irritum fecerunt. Ille ergo irritum reddit beneficii pactum, qui prior violat amicitiæ sacramentum. Verumtamen Romana Ecclesia non vult exaggerare quod pertulit, sed perseverare cupit in munere, quod regio culmini liberaliter prorogavit.

REGIUS ADVOCATUS.

« Quod domino nostro regi reverenter adscribis innocentiam, digne facis : quod autem administratoribus aulæ publicæ devolvis e diverso calumniam, videtur injustum. Quidquid enim circa vos in ejusmodi casibus actum est, ad hoc nos regiæ matris impulit imperiale præceptum, non propriæ libertatis arbitrium.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Et ego tibi secundum cordis tuis duritiam respondebo : dico enim quod Dei omnipotentis obtemperare sermonibus aliquando peccatum est.

REGIUS ADVOCATUS.

« Ad hoc quod asseris, mens humana concutitur, et Christianæ pietatis ferre non valet auditus.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

52. « Quia hoc tantopere miraris, illud etiam consequenter adjicio, quia propter hoc quod Deo quidam promptus obedivit, funditus periit : alius ob id quod obtemperare contempsit, ad cumulum gratiæ plenioris ascendit.

REGIUS ADVOCATUS.

« Incredibile est valde quod dicis : verumtamen si vales exemplis approbare quod loqueris, dic quis unquam Deo obedivit, ac propterea periit?

[1] Jerem. XXXI.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

53. « Non te latet quod Judæ Iscarioti, qui jam accepto consilio eum traditurus erat, ait Dominus[1] : Quod facis, fac citius. Postmodum quoque, cum ad ejus osculum accedere præsumpsisset, adjicit : Amice, ad quid venisti? subauditur, perfice. Sed quia miser hic sermonibus efficaciter obedivit, irrevocabiliter periit.

REGIUS ADVOCATUS.

« Hujus propositionis ratione reddita, redde consequenter alterius, quis scilicet Dei omnipotentis obedientiam sprevit, et propter hoc copiosiorem gratia meruit.

DEFENSOR ROMANÆ ELCLESIÆ.

54. « Si placet, hoc in memoriam revoca quod Dominus ad Jeremiam dixit[2] : Vade ad domum Rechabitarum, et loquere eis, et introduces in domum Domini in unam exhedram thesaurorum, et dabis eis bibere vinum. Et paulo post propheta subjungit : Et posui coram filiis Rechabitarum scyphos plenos vino et calices, et dixi ad eos : Bibite vinum. Qui responderunt : Non bibemus vinum, quia Jonadab pater noster præcepit nobis dicens : Non bibetis vinum vos et filii vestri usque in sempiternum. Unde postmodum Jeremias ait eis : Hæc dicit Dominus Deus exercituum : non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus. At ecce ille male obediens, perfunctus obedientiæ munere cucurrit ad laqueum : isti feliciter inobedientes, perpetuum sui Conditoris meruere conspectum. Hoc etiam ad hoc valet quod superius dictum est, quia cum papam sine consensu regis eligimus, non debetis quod extrinsecus actum est dijudicare, sed potius quo animo et qua intentione sit factum, diligenter attendere.

REGIUS ADVOCATUS.

55. « Hæc argumenta nobis domestica sunt et nunquam deficiunt, quia de promptuariis proferuntur; semper enim possumus in pravi operis exhibitione delinquere, sed quia occulta est, ad puræ mentis debemus patrocinium convolare.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Censesne semper debere juxta rerum atque verborum superficiem judicari? quid enim juxta verborum strepitum magis est absonum, quam cum Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus mediatorem Dei et hominum dicitur tradidisse? Ecce Christum tradidit Judas, tradidit et Deus Pater; numquid non quasi similis casus videtur? ergone traditor est Judas, et traditor Deus Pater?

REGIUS ADVOCATUS.

« Unde probas quia Pater, et Filius, et Spiritus sanctus tradiderint Salvatorem?

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

56. « Audi Apostolum dicentem[1] : Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Cui et Salomon ait[2] : Cum sis justus, et omnia juste disponas, ipsum qui non debet puniri, condemnas. Quod autem se Filius tradidit, idem dicit Apostolus : Qui me dilexit, et tradidit semetipsum pro me. Quod autem et Spiritus sanctus tradidit Filium, sapientia perhibet dicens : Unigenitus est enim Spiritus sapientiæ, et non liberavit maledictum a labiis suis. Maledictum apud veteres dicebantur omnes qui suspendebantur in ligno. Christus autem, ut Apostolus dicit[3], ut nos liberaret a maledicto, factus est maledictum. Spiritus ergo sanctus non liberavit maledictum a labiis suis, quia quæ per ora Prophetarum de Christi passione locutus est, non cohibuit, sed super eum sine dimissione compleri cuncta permisit. Ergo secundum te, qui non de cordis intentione, sed semper ex operum vis superficie judicare : si Pater tradidit Filium, et ipse se tradidit Filius, et Spiritus sanctus, Judas quid male fecit? Facta est traditio a Patre, facta est a Filio, necnon a Spiritu sancto, facta est a Juda : una res a pluribus facta est, sed eadem res in operatoribus discernenda est. Quod enim Deus omnipotens ex charitate, hoc Judas fecit ex cupidine acquirendæ pecuniæ. Quod Deus fecit ad salutis nostræ remedium ; hoc ille fecit ad explendum insatiabilis avaritiæ votum. Vides ergo, quia non quid homo faciat debemus attendere, sed quo animo et voluntate faciat, diligenter examinare. Nam si sola duntaxat exteriora perpendimus, invenimus ipsum Dominum Salvatorem et dixisse quod prohibet, et fecisse aliter quod jubet.

57. « Quisquis, ait, dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis : et tamen ipso Resurrectionis suæ die, duobus de se dubitative loquentibus ait[3] : O stulti et tardi corde ad credendum! dixerat etiam in monte discipulis[4] : Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram. In passione vero positus, percutienti se in maxillam puero sacerdotis non modo non alteram præbuit, sed insuper dixit[5] : Si male locutus sum, exprobra de malo, sin autem bene, cur me cædis? Et quomodo jam verum est quod de illo Lucas ait[6] : Quod cœpit facere et docere, si quod docuit, non implevit? Sed proculdubio intelligendum est hoc eum præcepisse ad præparationem cordis, non

[1] Joan. XIII. — [2] Jerem. XXXV.

[1] Rom. VIII. — [2] Galat. III. — [3] Matth. XXIV. — [4] Ibid. V. — [5] Joan. XVIII. — [6] Act. I.

autem ad ostensionem operis. Quomodo enim paratus corde non fuit in maxillam alteram cædi, qui pro hominum salute decreverat toto corpore crucifigi ? Paulus etiam palma percussus jussione pontificis, ait[1] : Percutiet te Deus, paries dealbate. Quod minus intelligentibus videtur in verbo convicium, sed in sensu prophetici tenet oraculi sacramentum.

58. « Paries enim dealbatus hypocrisis est, sacerdotalem sub hoc nomine præferens dignitatem, sed occultans intrinsecus luteam malitiæ turpitudinem : nam quod humilitatis fuit, mirabiliter custodivit. Cum enim illi diceretur[2] : Principi sacerdotum maledicis ? respondit : Nescivi frater, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim : Principem populi tui non maledices. Ubi patenter ostenditur quanta idem tranquillitate dixisset, quod iratus intulisse videbatur. Quibus Scripturarum testimoniis quid aliud edocemur, nisi quia non juxta verba nuda semper debemus sententias judicare, sed quo animo, qua mentis intentione proferantur inspicere ?

REGIUS ADVOCATUS.

« Dubia quæ proponis, luculenter elucidas per exempla quæ subjicis : sed quæso te ut ad superiora paulisper redeas, et cur nos calumniaris vobis præjudicium intulisse, quæ regiæ ditioni paruimus, patenter exponas.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

59. « Recte plane ordinabiliter et congruenter, postquam omnis vestræ partis objectio non rethoricis argumentis, non coloribus oratoriis, non denique dialecticis syllogismis, sed vivæ potius atque perspicuæ veritatis est ratione purgata : versa vice jam dignum est, ut de vestris excessibus vel breviter disseratur. Enimvero damnatio papæ tam gravis et inexpiabilis, ut non humano, sed divino duntaxat sit tractanda judicio. Reges autem nostros tum ætatis infirmitas, tum fragilitas sexus excusat : quibus utique non reatus adscribitur, sed eorum consiliariis, ut dignum est, imputatur. Omissis itaque perversitatibus cæteris, ut quid, ignorante Roma, reprobum dominum in Romanum Pontificem eligere præsumpsistis ?

REGIUS ADVOCATUS.

« Electionem quidem, ut palam est, fecimus, sed longe prius Gerardo comite, aliisque Romanis, ut videbatur, civibus infatigabiliter insistentibus, ad hoc inducti sumus. Nam et abbas monasterii, quod dicitur Clivus Scauri, non defuit. Non ergo, ut asseris, ignorante Roma, sed præsente atque petente, Romani Pontificis electio facta est.

[1] Act. XXIII. — [2] Ibid.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

60. « In hoc pro me facis, dum Gerardo sub anathemate constituto te communicasse testaris : nam ut de abbate et aliis interim sileamus, de Gerardo liceat tantummodo dicere, Ecclesiæ hominem non fuisse, et Christi nequaquam pertinuisse fidelibus. Illud enim unum caput anathemati maledictionique subjacuit omnium fere Pontificum, quicumque Romanæ Ecclesiæ ejus temporibus præfuerunt : demum paulo ante quam moreretur, propter comitem Anglum et archiepiscopum, quos a beati Petri Liminibus redeuntes invasit, spoliavit, et usque ad mille Papiensis monetæ libras appendentia rapuit. Propter hoc itaque in plenaria Synodo papa Nicolao præsidente, excommunicatus est, et exstinctis luminaribus, sub perpetuo fuit anathemate condemnatus. Perpendat igitur sancta Synodus, si illius ejusque complicum rata jure videatur electio, qui tam terribiliter atque horribiliter est ab Ecclesiæ visceribus evangelica atque canonica falce præcisus, ut ne in morte quidem de Christianitatis fuerit titulo reformatus ; etsi per eum ordinari Romanam Ecclesiam dignum fuit, qui ejus semper cruentus extitit inimicus, qui eam semper est feraliter persecutus.

61. « Et quomodo summam debet Ecclesiam ordinare, cui cujuscumque limen Ecclesiæ non licet attingere ? Clamat Dominus ad Israel[1] : Anathema in medio tui Israel, nec poteris stare contra hostes tuos, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere. Et hoc quare ? Quoniam Achan filius Charmi de anathemate Hiericho ducentos duntaxat argenti siclos, regulamque auream quinquaginta siclorum, et coccineum abstulerat pallium. Et ob hanc vilem videlicet summam auctor sceleris non modo lapidatur, sed et lapidum acervis obruitur. Si propter illum hominem qui duntaxat unum sacrilegium fraude commiserat, Israel ante suorum hostium faciem ruiturus erat ; quomodo stabit Ecclesia, si per virum tot criminibus involutum fuerit ordinata ? præsertim cum et talem elegerit, in quem, teste mundo, omnium viliorum sentina confluxit, apostolum Antichristi, adversarium Christi, amicum puellarum, mangonem Ecclesiarum. Quis igitur istorum justo videbitur examine præferendus ? utrum is, quem elegit unus vir, perpetuæ maledictionis anathemate condemnatus ; an ille potius, quem cardinales episcopi unanimiter vocaverunt, quem clerus elegit, quem populus expetivit, non ab extremitate terrarum, sed intra mænia Romanorum, et in ipsius Sedis Apostolicæ gremio ?

REGIUS ADVOCATUS.

« Tot a te rationibus redditis, possemus fortassis adhibere consensum, si semel emissam de-

[1] Jos. VII.

ceret regiam majestatem mutare sententiam: principali quippe gloriæ velut inconstantiæ nævus imprimitur, si quodcumque suæ Constitutionis edictum leviter annulletur.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

62. « Quis nesciat rege Deum esse majorem? et tamen dicere non erubescit[1]: Pœnitet me, quod constituerim Saul regem. Et per Samuelem ei denuntiat, dicens: Projecit te Dominus, ne sis rex super Israel. Si pœnitere se Deus asseruit, qui futura cuncta cognoverat; cur homo suam mutare in melius sententiam erubescat, qui qualis et ipse quoque sit futurus ignorat? Ille de bono factus est malus; iste videlicet Cadalous dolosus, de malo utique quod jam erat, fit quotidie diaboli more deterior.

REGIUS ADVOCATUS.

63. « Quam inconsulte nunc loqueris, qui diabolum deteriorari posse testaris, qui certe tam malus est, ut deterior esse non possit.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

« Mentior, si quod proposui, Scripturæ testimoniis comprobare non valeo. Nam Isaia teste, dicebat superbus in mundi principio[2]: Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Paulus autem dicit[3], quod in fine mundi veniens, adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Qui ergo tunc affectavit Deo se similem esse, in fine mundi jam deterior factus, vult prior eminere. Per quod manifeste colligitur, diabolum adhuc in deteriora posse corruere: et quia diabolus interpretatur deorsum fluens, Cadalous a cadendo dictus, ruinam populi sonat, ipsisque nominibus aptissime invicem concordant. Dic ergo quomodo iste Pontifex esset, quem non Romanus populus, sed unus homo cum suis complicibus, idemque non Romanus, sed suburbanus, (nempe Gerardus Galeriæ dominus. Est Galeriæ oppidulum prope Urbem situm, ideoque suburbanum appellatum) et non Ecclesiæ filius, sed maledictus et anathematizatus elegit? Illene esset tuo judicio Pontifex, qui suam vendidit, ut Romanam Ecclesiam obtineret? qui Romanos occidit in ore gladii, ut Romanus Pontifex fieret? Dicis me non debuisse Pontificem sine consensu regis eligere, et magni pendendum mihi fuisse, ut populus non periret.

64. « Ecce hinc beatus Augustinus Hipponensi Ecclesiæ, Valerio vivente, præficitur: ecce illinc Ambrosius octavo die postquam baptizatus est, perceptis cunctis Ecclesiasticis gradibus, episcopus ordinatur. In quibus utique ob nihil aliud canonicæ auctoritatis ordo deseritur, nisi duntaxat ut saluti populi consulatur. Et tu mihi dicis in servando populo ipsi regi me debuisse consulere, ut sibimet in dando consensu unius Epistolæ gloria proveniret. Nam unde postmodum Romanus imperator fieret, si tunc se Romanus populus mutuis vulneribus peremisset? Porro autem, quia in constituendo Pontifice Romana Ecclesia a charitate regia non recessit, hoc etiam indicio est, quia cum in clero suo religiosis viris et sapientibus abundaret, non de propriis, sed eum, qui regi tanquam domesticus et familiaris erat, elegit.

REGIUS ADVOCATUS.

65. « Quisquis veritati, postquam patefacta claruit, obstinate renititur, Dei omnipotentis adversarius non immerito judicatur, cujus adversum se iram inextinguibiliter provocat, si veritatem, quæ ipse est, pertinaciter et arroganter impugnat. Nam ut ipse disputationis tuæ velut epilogum faciam, cum inter nos quæstio moveretur, utrum sine regis assensu Romani Pontificis fieri possit electio, recensitis historiarum catalogis, tantam Romanorum imperatorum atque Pontificum copiam coacervasti, et velut nubem mihi testium opposuisti, ut his conspectis, ne nutum quidem me adversum te super hoc ulterius facere libuisset. De anathemate vero, quod Nicolaus papa constituit, in quo etiam, ut verum fatear, totam victoriæ vim intentio nostra posuerat, tam invictis Scripturarum testimoniis, tam lucidis certe modo beatorum Apostolorum, modo ipsius Domini Salvatoris tuæ disputationis assertio se purgavit exemplis, ut et nos eatenus ignota doceret, et vos ab illius sententiæ vinculo patenter absolveret.

66. « Deinde a domini nostri regis quam dicebamus injuria, quæ scilicet nos adversum vos acrius accendebat, tam strenue se purgavit oratio, ut evidenti clarescat indicio, quia in eo, quod sibi Pontificem populus Romanus elegit, majestati regiæ potissimum ministravit, nec ei, sicut dicebatur, privilegium tulit, sed potius roboravit, dum non de Romana Ecclesia, sed ex aula regia sacerdotem ad Apostolicæ Sedis culmen evexit. Postremo de electione Parmensis episcopi quid dicimus? loquar, an sileam? Sed juxta Scripturam [1] conceptum sermonem tenere quis possit? Et certe ubi nuda veritas cernitur, temporis ignominia est, si commentæ fallaciæ deservitur. Ipsi plane liquido novimus anathematizatum esse Gerardum, nec ignoramus ejus instinctu potissimum hunc episcopum in hoc negotium fuisse pellectum; et, ut ita loquar, arbor quæ de venenata radice anathematis oritur, antequam perniciosum prorumpat in fructum, modis omnibus ne noceat, evellatur, testante Veritate, quæ dicit [2]: Omnis arbor quæ non facit fructum excidetur, et in ignem mittetur.

[1] 1. Reg. xv. — [2] Isai. xiv. — [3] 2. Thess. ii.

[1] Job. iv. — [2] Matth. iii.

DEFENSOR ROMANÆ ECCLESIÆ.

67. « Ecce audivit beatitudo vestra, venerabiles Patres, quoniam qui inspector est mentium, confœderat nos in concertatione verborum : videt enim non malitiæ causa confligere, sed inveniendæ veritatis studio deservire : ideoque dignatus est motam inter nos sopire querelam, et suam nobis inspirare concordiam. Pax enim nostra, quæ fecit utraque unum, conflavit et in eodem sensu corda duorum. Agamus ei gratias, qui prius sagenam [1] Petri periclitari permisit, et turbine ventorum et procellis undarum : sed ecce ut regrediens manum tetendit, Petrum erexit, ventis imperavit, et discrimina marina compescuit, confestim mare, quod in cumulos erigebatur, obruitur, tempestatis procella sedatur, ventorum turbo reprimitur, et aura cœli facies serenatur.

CLAUSULA DICTIONIS.

68. « Amodo igitur, dilectissimi, illinc regalis aulæ consiliarii, hinc Sedis Apostolicæ comministri, utraque pars in hoc uno studio conspiremus laborantes, ut summum sacerdotium et Romanum simul confœderetur imperium, quatenus humanum genus, quod per hos duos apices in utraque substantia regitur, nullis, quod absit, partibus, quod per Cadaloum nuper factum est, rescindatur; sicque mundi vertices in perpetuæ charitatis unione occurrant, ut inferiora membra per eorum discordiam non resileant : et quatenus ab uno mediatore Dei et hominum, hæc duo, regnum scilicet et sacerdotium, divino sunt conflata mysterio, ita sublimes istæ duæ personæ tanta sibimet unanimitate jungantur, ut quodam mutuæ charitatis glutino, et rex in Romano Pontifice, et Romanus Pontifex inveniatur in rege, salvo scilicet suo privilegio papæ, quod nemo præter eum usurpare permittitur. Cæterum et ipse delinquentes, cum causa dictaverit, forensi lege coerceat, et rex cum suis episcopis super animarum statu prolata sacrorum canonum auctoritate decernat. Ille tanquam parens paterno semper jure præemineat; iste velut unicus ac singularis filius in amoris illius amplexibus requiescat. Attalus plane rex Asiæ et Nicomedes rex Bithyniæ in tantum Romanam Rempublicam dilexere, ut uterque moriens Romanum populum testamenti reliquerit hæredem.

69. « Sanctæ ergo Ecclesiæ principes quam propensiori invicem debent charitate congruere, quibus injunctum est charitatem præcipue Christiano populo prædicare ; ut ex eorum, quæ procedat ex pietate concordia, sancta universalis gratuletur Ecclesia, ac gemino utriusque studio Christianæ religionis refloreat disciplina. Verum nos piscatoris nostri naviculum ex hiatu Scyllæ voraginis extrahentes, dum successorem Petri, fidei labente vestigio, mersum ad littora quieta deducimus, pium ereptori nostro celeusma cantemus : Te Deum laudamus : te Dominum confitemur ». Hactenus synodalis disceptatio, cui in Codice mox subscripti leguntur hi versus.

Ultio divina, populi, Cadaloe, ruina,
Te manet, ut diro medium transverberet ictu :
Altipetax Simonem sequeris Simon astra petentem :
Te quoque tartareus simul absorbebit hiatus.

70. *Exitus Cadaloi a Petro Damiani vaticinatus.* — Quemnam autem post concertationem istam recitatam exitum Cadaloi causa fuerit consecuta, ex ejusdem Petri Damiani Epistola ad Cunipertum Taurinensem episcopum evidenter satis apparet, cum de sua prædictione de ipso facta reddidit rationem. Quod enim ipsum eodem interiturum anno fore prædixerat, intelligere voluisse ea, quam tyrannice occupaverat, dignitate privandum fore eodem anno, significat istis verbis :

71. « Etiam mihi iidem ejus fautores insultant, eumque non esse mortuum juxta cujusdam a me facti versiculi prophetiam exprobrant : dixeram enim inter cætera :

Non ego te fallo, cœpto morieris in anno.

« Sed ut me comprobent non esse mentitum, audiant admirabilem divinæ dispositionis eventum. Cadalous siquidem ipso festivitatis die sanctorum Apostolorum Simonis et Judæ, quasi in papam, Deo reprobante ac repellente, fuit electus ; eodemque vertente anno, in prædictorum Apostolorum vigiliis, ab omnibus Teutonicis et Italicis episcopis et metropolitanis, qui cum rege tunc aderant, damnatus est et depositus. Quamobrem, juxta Ezechielem prophetam [1], fimum boum pro stercoribus humanis Deus ipsi quodammodo contulit, dum carnis interitum honoris ruina mutavit. Tunc quippe mortuus est in honore, cum honoris synodali judicio perdidit dignitatem. Nunc autem, non dicam biathanatus, sed potius millies mortuus toto terrarum orbe deridetur, exploditur, maledicitur, anathematizatur. Audiant hoc insultantes mei, et dum divinæ dispensationis prospexerint ordinem, me mendacii non accusent ». Hæc Petrus, expressis verbis agens de damnatione Cadaloi in Synodo facta hoc anno, ante diem ejus promotionis. Quod etiam asserit Leo Ostiensis his ipsis pariter verbis : « Quippe qui eodem ipso die vigiliarum Apostolorum Simonis et Judæ ab omnibus Teutonicis et Italiæ episcopis, qui tum cum rege aderant, justo Dei judicio damnatus est atque depositus ». Hæc ipse. Quibus evidenter apparet, hoc ipso anno in dicto Concilio Cadaloum fuisse damnatum, atque e Pontificio throno synodali sententia ad ima depositum. Sed non quievit ejusmodi confossa vulneribus

[1] Sagena pro navicula superius usurpata a Petro Damiani, quibus intelligas ejus esse hoc opus.

[1] Ezech. IV.

fera bestia, verum eo magis accensa furore in Romanam Ecclesiam, ipsumque Alexandrum insaniit et insiliit, ut quæ inferius suis locis erunt dicenda, monstrabunt. Jam vero quæ sunt reliqua anni hujus, Annalibus intexamus.

72. *Legati Apostolici in Anglia favent electioni S. Vulstani.* — Eodem anno Alexander papa misit legationem in Angliam ad Eduardum regem; de qua Rogerius agens sic ait : « Hoc eodem anno legati Sedis Apostolicæ in Angliam ad Eduardum regem missi agunt, ut sanctus Vulstanus Wigorniensis Ecclesiæ episcopus eligeretur. Res vero gesta ita ab eo describitur : Contigit namque eo tempore (hoc scilicet anno millesimo sexagesimo secundo) et legatos Apostolicæ Sedis ejus electioni interesse, Armenfredum scilicet Sedunensem episcopum, et alium, qui a domino papa Alexandro pro responsis Ecclesiasticis ad regem Anglorum Eduardum missi, regio præcepto Wigorniæ per totam fere Quadragesimam degebant, exspectantes responsum suæ legationis usque ad curiam regalem proximi Paschæ. Hi videntes, dum ibi morarentur, ejus laudabilem vitam, in ejus electionem non tantum consentiebant, imo tam clerum quam plebem maxime ad hanc instigabant, suaque auctoritate electionem firmabant. Illo vero obstinatissime renuente, seque indignum acclamante, et cum sacramento etiam affirmante, se multo libentius decollationi, quam tam altæ ordinationi succumbere velle; cum sæpe a viris religiosis super hoc conventus, ad consentiendum minime persuaderi posset : tandem a viro Dei Vulsio incluso, qui tunc plus quadraginta annis solitariam vitam egisse noscebatur, acriter pro inobedientia et obstinatione correptus, divino etiam oraculo territus, consentire cum maximo cordis dolore compulsus est, et episcopatu suscepto, Dominico die, quo sanctæ Mariæ Nativitas celebratur, consecratus, vita et virtutibus clarus, Vigorniensis Ecclesiæ præsul effulsit. Consecratus est ab Aldredo Eboracensi archiepiscopo, eo quod Stigando Dorobemiæ archiepiscopo officio episcopali tunc a domino papa interdictum erat, quia Roberto archiepiscopo vivente archiepiscopatum suscipere præsumpsit ». Hæc ibi.

73. *Petri Damiani legatio in Gallias pro monasterio Cluniacensi, quam ipse illustravit doctrinis et factis.* — Sed prosequamur aliam ab eodem papa hoc eodem anno missam legationem in Galliam, eam expetente sancto Hugone abbate Cluniacensi, ad propulsanda mala illa, quæ tyrannide principum Cluniacenses monachi paterentur.

74. Hoc eodem itaque anno, Petrus Damiani episcopus Ostiensis, sed eremi incola inde ab Alexandro papa ad publicas negotiorum functiones abducitur; legatio enim in Gallias ipsi ab eodem Pontifice creditur. Hoc id quidem contigisse anno, quæ recitata sunt superius in ejus Epistola ad Coloniensem archiepiscopum data, significant. Existimassem omnino ipsum ad dictam Synodum adversus Cadaloum habendam fuisse hoc anno legatum missum, et eam adversus regium advocatum quam recitavimus disceptationem habuisse, nisi certo certius appareret ex ipsius Petri litteris ad Cluniacenses datis, ipsum ad propria rediisse, tunc temporis quo in dicta Synodo Cadalous est condemnatus : adeo ut impossibile omnino fiat, ut Petrus eidem Synodo legatus Sedis Apostolicæ interfuerit. Non igitur ad Synodum in Germania congregatam, sed ad alia conficienda negotia in Gallias missum, ex iisdem ipsius litteris satis possumus intelligere.

75. Scribens enim ad Cluniacenses in Gallia monachos, cum in eremum rediisset, se invitum ac renitentem evulsum ab eremi monasterio ea promissione firmatum, quod mensis Augusti principio reversurus esset, cunctis negotiis absolutis, in monasterium; sed promissionem non servatam conquestus est his verbis : « Promissum mihi fuerat, inquit, quod in kal. Augusti forem regressus ad propria; sed profligato postmodum trimestri curriculo et quanta potui celeritate curavi, et tamen vix ante quintum kalend. Novembris diem Fontis Avellani, unde processeram, cacumen ascendi ». Hæc ipse ad Cluniacenses, cum jam in Italiam rediisset, et dicto die amatam eremi solitudinem repetiisset, nempe quinto kalend. Novembris, cum tunc temporis, nempe sexto kalend. ejusdem, Cadalous in Germania (ut vidimus) damnaretur. Hæc quæ ad tempus ejusdem legationis pertinent, dixisse satis.

76. Amaro quidem animo se suscepisse pro commodis Cluniacensium hanc provinciam, abductum ex eremo diutius exoptata, testatur hexasticho illo, quo urbane lusit. Cujus hic titulus :

Contra Cluniacensem abbatem, qui eum in Gallias duxit.

Mors mea, grandævam perimis, Cluniace, senectam.
Efficis ut non sim, dum petis ut bene sim.
Ut tibi mella fluant, epulæ pigmenta rubescant;
Amplaque conditos præbeat olla cibos.
Scabra fit ut nostris desit vel cantabra mensis,
Dum tibi servo dapes, me manet atra fames.

77. Jure quidem eam appellat legationem mortem suam, ob vitæ discrimina quæ subiit. Perdifficilem siquidem atque periculosam eam fuisse liquet ob insidias Cadaloi pseudopontificis. Nam cum præ cæteris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus eumdem Petrum pateretur infestum, a quo litteris perstrictus admodum esset; ut eum ea legatione fungentem capere posset, nihil penitus prætermisit. De his enim ipse Petrus eadem ad Cluniacenses Epistola habet ista : « Noster animus, dum post tot intumescentium vada torrentium, post tot nivalium Alpium scopulosa præcipitia, post tot etiam (quod pejus erat) Cadaloici furoris conglobatas insidias suspectus incederem, densam (ut ita loquar) intestini certaminis grandinem pertulit etc. »

78. Causam autem ejusmodi decernendæ lega-

tionis aliam non reperimus, quam Cluniacensium monachorum toto Christiano orbe fama notorum angustias : quarum causa sanctus Hugo, eorumdem Cluniacensium abbas, hoc ipsum expetierat ab Alexandro Romano Pontifice : quo nomine ipse Petrus se in eumdem Hugonem animo infensiore fuisse, aliquando fatetur ; sed ea ex parte ipsi plurimum debere, quod aperuit invito viam, ut sanctorum inviseret contubernia, ipsum videlicet famosissimum Cluniacense cœnobium. Fuisse autem religiosissimum monasterium illud, sub speciali protectione sancti Petri, idem Petrus Damiani docet in Epistola ad Desiderium Cassinensem abbatem, cujus est exordium : « Cum in meo pectore ». In qua plura de congressu cum sancto Hugone Cluniacensium abbate obiter commiscet. Extat ipsa Epistola prolixa satis, cura et opera Margarini una cum aliis, plerisque auctoris ejusdem Epistolis tomo tertio Bibliothecæ, quam tu consulas.

79. Sed quænam fuerint ejusdem Cluniacensium monachorum angustiæ, ut tanti viri legationem exegerint, nobis hactenus incompertum : illæ tantum notæ sunt, quæ in rebus gestis ejusdem Hugonis per Hugonem monachum, auctorem ejus operis innotescunt : nimirum quod infensissimum et omnino implacabilem passi sunt adversarium Gaufredum comitem Andegavensem : de quo ista ibi scripta leguntur : « Turonos, inquit, venerat Hugo pater, ut pro abbatia Majoris Monasterii, quam violentia comitis Andegavensis Gaufredi, cognomento Barbati, nimis oppresserat, intercessor adesset. Cum omni itaque humilitate comitem exorans, quia duriorem invenit, ejus se advolvere pedibus vir sanctus non erubuit. Sed cum nulla ratione ab oppressione monasterii eum posset compescere, atque cum multa indignatione recedentem retinere vellet, fibula qua ejus chlamys stringebatur dirupta est. Abeunti itaque prophetica voce illud Samuelis illico inclamavit[1] : Scissum est a te regnum hodie. Qui mox juxta viri Dei vaticinium, perdidit dominium, a fratre suo Fulcone captus, et in carcerem conjectus : unde etiam sensu jam debilitatus, non nisi morte solutus exivit ». Hæc ibi.

80. Porro sive in his, sive majoris momenti negotiis ipsi Petro legato Apostolico laborandum immenso labore fuit ; qui Dei ope omnia confecit ex sententia, ut apparet ex ejus verbis ejusdem Epistolæ ad Cluniacenses scriptæ, quibus hæc inter alia[2] : « Ego etiam Berzelai non suppar exemplo, in hostili vobis persecutione succurri : sed Deo largiente, triumphum ad propria reportavi ». Et inferius de iisdem : « Vos, inquit, draconteis per me nexibus impediti, pellem instar leonis beneficii redditoris pro beneficio reddite etc. » Hæc et alia in dicta Epistola, quam reversus ad Cluniacenses reddidit, cujus est titulus : « Vere sanctis et angelica veneratione colendis Cluniacensis monasterii fratribus, Petrus peccator monachus, jugem in Domino servitutem. Nolo vos lateat, dilectissimi etc. » In qua inter alia ista de Cluniacensibus laude dignissima :

81. « Porro autem, dum tam districtum tamque frequentem sanctæ vestræ conversationis ordinem recolo, non adinventionis humanæ studium, sed sancti Spiritus magisterium inesse perpendo. Nam tanta erat in servandi ordinis continua jugitate prolixitas, tanta præsertim in Ecclesiasticis officiis protelabatur instantia, ut in ipso Cancri sive Leonis æstu, cum longiores sunt dies, vix per totum diem unius saltem vacaret horæ dimidium, quo fratribus in claustro liceret miscere colloquium. Hoc autem tam continui laboris exercitium ad hoc est, ut reor, solerti satis ac provida magisterii arte provisum, ut levium atque infirmorum fratrum fragilitatem reprimat, et delinquendi propemodum occasionem tollat, quatenus etiam, si velint, præterquam cogitatione peccare vix possint. Fragilium igitur imbecillitati consulitur, dum in persolvendo continui ordinis penso totum non modo diurni, sed et nocturni temporis spatium profligatur etc. » Hæc et alia multa de Cluniacensibus laude dignissima Petrus.

82. Sed non prætereamus quæ in eadem legatione eidem Petro acciderunt in itinere Gallicano, hic describere, quæ pietati conducunt, et Ecclesiasticæ disciplinæ in divinis precibus recitandis inserviunt. Scribit enim ea ipse in Epistola ad Desiderium Cassinensem abbatem, atque in Epistola ad archiepiscopum Bisuntinum. Atque primum hæc ad Desiderium habet his verbis : « Jam sane quomodo prædiximus, Adlardus, dum in Burgundiæ regno mihi conviator incederet : In hoc, inquit, loco per quem nunc transitum habemus, aliquid contigit, quod si dixerimus, non videtur otiosum. Frater quidam nostri cœnobii piæ mentis et rectæ conversationis hic aliquando transibat, et ecce crinitus quidam, quasi ex Hierosolymitana peregrinatione veniens, palmam ferebat in manu. Cumque peregrinus et monachus invicem obvii sese altrinsecus pertransissent, ait ille : Completorium in lecto, nec salus est, nec profectus. Quod frater audiens, admiratus expavit : ac repente post terga respiciens, eum videre non potuit ; mox enim ut verbum protulit, omnino disparuit. Ille vero ad conscientiam mox reversus, invenit quod pridiano vespero lassus de via redierat, et fessa membra in lectulum projiciens, jacendo horas canonicas compleverat. Utrum ille Angelus fuerit, an revera (ut videbatur) homo, Dei duximus relinquendum esse judicio ». Et rursum de eodem in itinere comite hæc habet ejusdem argumenti :

83. « Adlardi nempe prudentis ac religiosi viri, qui Bremensi præeminet monasterio, didici relatione quod scribo, quod etiam inditum litteris esse dicebat. Clericus, inquit, Coloniensis Ecclesiæ, undam fluminis transibat. Et ecce beatus Severinus, ejusdem Ecclesiæ nuper episcopus, equi ejus ha-

[1] Reg. XV. — [2] 2. Reg. IX.

benas apprehendit, eumque retinens sistit. Cumque ille ad stuporem versus et graviter admiratus, cur ille tam clarus et tam celebris famæ ibi moraretur perquireret : Da mihi, ait, manum tuam, et quæ circa me sunt, non auditu disce, sed tactu. Cumque datam manum fluctibus imposuisset episcopus, tantus eam ardor absorbuit, ut undique carnes ejus resolutæ diffluerent, et ossa nuda vix hærentibus articulis remanerent. Ad quem clericus : Cum nomen, inquit, tuum in tanta benedictione sit apud nos, et fama tua consonis totius Ecclesiæ præconiis celebretur, cur te pestilens hæc vorago constringit, tantoque, proh dolor! incendio cruciaris? Ad quem sanctus episcopus : Nihil, ait, in me remansit ultione plectendum præter hoc tantum : quia dum in aula regia constitutus, imperialibus me consiliis vehementer applicui, canonicæ Synaxis officia per distincta horarum spatia non persolvi. Mane quippe omnia coacervans simul, tota die negotiis ingruentibus, secura libertate vacabam. Ob hanc itaque negligentiam horarum, ardoris hujus fero supplicium. Tu vero omnipotentis Dei clementiam humiliter implora, ut manum tuam in salutis pristinum restituat statum. Quod cum factum fuisset : Vade, inquit, fili, obsecra fratres nostros clericos Ecclesiæ, et alios spirituales viros, ut pro me preces fundant, indigentibus subsidia conferant, sacrificiorum votis insistant. His peractis, ego mox de vinculo pœnæ hujus indubitanter expediar, et expectantibus me beatorum civium choris lætus adjungar ». Hæc ad Petrum Adlardus.

84. Verum quod ad Severini nomen pertinet, mendum irrepsisse necesse est affirmare : siquidem nullus nuper Coloniensis Ecclesiæ episcopus ejus nominis fuisse reperitur, sed hoc titulo post Evicgerum sanctus Heribertus, qui sedit annos viginti tres, inde Peregrinus, sive Pilegrinus dictus, qui sedit annos sexdecim, post hunc Herimannus annos præfuit decem et novem, post quem Anno, qui hoc vivebat tempore. Severinus autem Coloniensis Ecclesiæ episcopus, sanctus jam annis septingentis inter sanctos cultus, creatus reperitur anno Redemptoris trecentesimo quadragesimo sexto Coloniensis episcopus (ut in Notis diximus [1]) ut nihil sit, quod de eo illa esse dicta ullatenus possit existimari. Quamobrem pro Severino puto legendum esse Peregrinum sive Pilegrinum, nuper revera Coloniensem episcopum, utpote qui creatus est anno Domini millesimo vicesimo primo, pervenitque usque ad millesimum trigesimum sextum, quem et consiliarium liquet fuisse imperatoris.

85. Dum idem legationis munus obiret ipse Petrus, tradit se in Gallia fuisse exceptum hospitio ab Waltero archiepiscopo Bisuntino, celebris famæ antistite, quem summis laudibus celebrat. Corripuit tamen eum, quem correctione ex eo dignum putavit, quod pateretur Ecclesiæ ministros sedentes psallere. Ait enim, ad ipsum postea scribens :

[1] Rom. Mart. die XXIII Octob.

« Unum præterea torporis ac desidiæ signum in Ecclesia tua vidi, quod et tunc, prout expeditionis dictabat hora, corripui, et nunc apicibus tradere non superfluum duco. Plerique siquidem ibi clericorum resident, dum vel canonica horarum celebrantur officia, vel etiam ipsa missarum offeruntur terribilia sacramenta. Cujus corporis ignaviam per Galliarum partes nonnullis inesse etiam monachis deprehendi : quod profecto pravæ consuetudinis vitium et correctione dignum, et de stadio militantis Ecclesiæ in his qui incolumes sunt, constat penitus eradendum, etc. » Hæc ipse, qui haud visus sibi satis tunc corripuisse de his episcopum, reversus ad eumdem, eodem argumento prolixam satis eam Epistolam scripsit, cujus est exordium : « Non ignoras venerabilis pater etc. » Qua ex pluribus divinæ Scripturæ locis laboravit ostendere, nullo modo neque clericis, neque laicis in Ecclesia sedendum (nisi laboret quis infirmitate) dum divina officia persolvuntur : quod ut primum ipse in sua Ecclesia corrigat, inde in aliis quoque corrigendum procuret, admonuit. Ipse autem Petrus Damiani post hæc ex eremo Romam coactus est proficisci ad consecrationem Alexandri papæ, eo quod ipse esset episcopus Ostiensis, cujus tantum muneris, consecrare Pontificem. Quando autem id acciderit, nobis incertum; quod factum, certum.

86. *Agnes Augusta Romam pœnitentiæ causa contendit.*— Hoc eodem anno ad finem dilabente, pervenit Agnes Augusta Romam ad Limina Apostolorum, illic perpetuo permansura. Ita quidem casuum varietate mirum in modum agitata, sapienter vitam instituit, ut sese totam divino obsequio manciparet, quod didicisset illud esse vere regnare, cum Dei servituti se, ipsi inhærendo, spontanee subjugaret, illud propheticum mente retinens ac ore concinens [1] : « Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum ». Verum ejus peregrinationis et mansionis in Urbe illa asseritur certa causa, quod cum eadem Augusta favisset nefariæ Cadaloi promotioni, pœnitens facti, peccatum ingens ingenti satisfactione voluit redimere. De ipsa enim hæc habet B. presbyter pœnitentiarius in S. Anselmi Lucensis episcopi rebus gestis : « Huic nefariæ præsumptioni Cadaloi mater ipsius Agnes imperatrix interfuit. Quæ sancti Spiritus illustratione compuncta, apud ipsum papam Alexandrum confessionem postmodum fecit, pœnitentiam accepit. Huic præ ceteris injunctum est, quatenus Romæ moraretur, ibique S. Petro vigiliis, orationibus et jejuniis satisfaceret, ac prodesset Ecclesiæ consiliis et auxiliis, prout valeret ». Hæc ipse. Quæ quidem ab ipsa abundantissime præstita esse, quæ dicentur inferius docent. De ejusdem vero abrenuntiatione sæculi extant S. Alphani archiepiscopi Salernitani hujus temporis auctoris hi duo versus in prece metrica :

[1] Thren. III.

Deprecor, Agnetis reginæ fac memor ut sis,
Quæ regum Regi seque suumque dedit.

87. « Sic igitur mentis firmato consilio, stabilitoque de sæculi hujus abdicatione proposito, festine in Urbem advolat, ubi offerret piscatori quod acceperat imperium a piscatore, receptura cum fœnore a Christo cælestia regna permansura perpetuo. Sed quæ de ipsa Lambertus ejusdem temporis scriptor habeat, rem a principio repetens, accipe : « Imperatrix nec filium sequi, nec injurias suas jure Gentium expostulare voluit, sed in propria recedens, private deinceps ætatem agere disposuit. Nec multo post tædium passa ærumnarum sæculi, domesticis quoque erudita calamitatibus, quam cito et velociter exsufflante spiritu Dei exsiccetur fœnum temporalis gloriæ, cogitavit sæculo renuntiare, statimque ad explendum quod cogitaverat, præceps abisset, nisi in ea impetum spiritus amici maturioribus consiliis inhibuissent ». Hæc ipse. At de profectione Romam ad Limina Apostolorum Sigebertus hæc habet anno præsenti : « Imperatrix necessitatem vertens in voluntatem, ut obstrueret os loquentium de se iniqua, non solum honore, sed etiam honore sæculi rejecto, Romam ad Limina Apostolorum se contulit, ibique usque ad finem vitæ omnibus bonis exemplo et miraculo fuit ». Hæc Sigebertus. Redarguitur vero ab his omnibus Urspergensis abbas, dum ejusdem Augustæ adventum Romam ponit anno Domini millesimo sexagesimo nono. Ex ratione autem computus Lamberti dicendum esset, eam non ante annos sexaginta sex post millesimum esse profectam in Urbem. Cum enim anno Domini millesimo septuagesimo secundo agens de ejus reditu in Germaniam, dicat illum contigisse post annos sex ab ejus in Urbem adventu, utique illuc profectam esse dicere opus erit, dicto anno millesimo sexagesimo sexto.

88. *Petri Damiani ad Agnetem Epistola spiritualibus referta documentis.* — De eadem, quod Romam veniens, ibi Petrum Damiani Ostiensem episcopum, magni nominis et sanctitatis virum, nacta, fecerit in Confessione Petri Apostoli confessionem suorum omnium peccatorum, testatur idem ipse Petrus in Epistola ad ipsam postea scriptam, quam acceptam nuper a Cassinensi Bibliotheca industria domini Constantini Cajetani monachi Cassinensis, hic tibi describendam putavimus, egregium antiquitatis monimentum, quo potissimum tanquam scopa omnis pulvis aspersus de tantæ feminæ fama evertatur. Sic enim se habet :

89. « Scuto bonæ voluntatis Dei coronatæ Agneti Augustæ imperatrici, Petrus peccator monachus servitutem.

« Regina Saba venit in Hierusalem audire sapientiam Salomonis [1] : imperatrix Agnes Romam adiit addiscere stultitiam piscatoris. Nam sicut Paulus ait [2] : Quia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Illa, sicut sacra testatur Historia, ingressa est cum multo comitatu et divitiis, camelis quoque portantibus aromata, et aurum infinitum nimis et gemmas pretiosas ; ista vero cum Hermisinde cognata sua, non dispari sancti Spiritus fervore succensa, tanquam Maria [1] Magdalena cum altera Maria veniunt ad sepulchrum, non ut corpus Jesu perungant fomentis aromatum, sed ut pedes ejus fluentis irrigent lacrymarum. Non enim jam quærunt viventem cum mortuis, sed adorantes tenent vestigia resurgentis. Carnalis plane Salomon reginæ Sabæ quæstionem nodos et mysteria reseravit ænigmatum : nostra vero regina nihil sibi solvi proposuit, nisi suorum vincula peccatorum. Salomon, inquam, fuit figura Christi, et quædam velut imago sive prophetia personam nostri Salvatoris expressit. De illo quippe dicitur [2] : Quia locutus est tria millia parabolas, et fuerunt carmina ejus quinque millia. Ubi præsto subjungitur : Quia disputavit etiam super lignis, a cedro quæ est in Libano usque ad hyssopum quod egreditur de pariete, et disseruit de jumentis et volucribus, et reptilibus et piscibus : quæ scilicet Redemptori nostro non ambiguum erit cuncta congruere, cui vacat hæc diligenti consideratione tractare. Ipse nimirum tria millia parabolas est locutus, qui et per mystica patrum præcedentium facta, per allegorica Prophetarum oracula, vel etiam per consonantis Evangelii documenta, dum sub figurarum velamine pæne cuncta disseruit ; quasi tria millia in verbis suis parabolas numeravit. Unde et in Evangelio Matthæus ait [3] : Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis, et sine parabolis non loquebatur eis. Cujus etiam carmina quinque millia sunt, quia chorus Virginum sub quinario numero describitur ante thronum ejus (sicut Joannes in Apocalypsi dicit [4]) canticum novum jugiter modulari ». Et post plura alia de collatione Christi cum Salomone ista subjungit :

90. « Ad hunc ergo nuper Salomonem, o regina, venisti, non ut illa Sabæorum, in curribus, et equitibus, et elephantis ; sed in lacrymis potius, gemitibus et lamentis. Tu ergo veraciter, es regina Saba ; Saba siquidem interpretatur humilis vel campestris. In campum quippe certaminis descendisti, ut manus manibus conseras, et pro castris Christi stans, non enerviter cum hoste confligas. Venisti, inquam, non ut ænigmatum tibi mysteria scrupulosa dissolveret, sed ut per simplicis clavicularii sui ministerium regni cælestis aditum reseraret. Venisti humilis ad humilem, pauper ad pauperem, et quasi cum non ornatis et incultis gregum pastoribus, adorare venisti puerum in præsepio vagientem. Vidisse nempe tunc te et quique circa te, mirandum valde spectaculum, et imitandum Salvatoris erat ædificationis exemplum ». Videtur significare, venisse Romam Agnetem imperatricem Natalis diei Domini tempore.

[1] 3. Reg. x. — [2] 1. Cor. 1.

[1] Matth. xxviii. — [2] 3. Reg. iv. — [3] Matth. xiv. — [4] Apoc. v.

Pergit de habitu quo est Urbem ingressa : « Vestis enim pulla et lanea. Is cui insidebas, non dicam, equus, sed potius burdo, vel burricus, vix mensuram desidis excedebat aselli. Mutaveras enim coronam velo, purpuram sacco, et manus, quæ in modum columbæ (columnæ) gestare consueverat, sceptrum, attrita jam erat portare psalterium. Revera, quia omnis gloria filiæ regis ab intus, vernantium decor ille gemmarum, et coruscantium auro vestium cultus jam ad interiora migraverat, et in occulti speculatoris obtutibus interior sponsæ species relucebat. Cui Sponsus [1] : Tota, inquit, pulchra es amica mea, et macula non est in te. Et iterum [2] : Pulchra es amica mea, suavis et decora.

91. « Delicatam porro cervicem illam, ex qua cum bracteolis aureis et rutilantibus margaritis dudum murena pendebat, nunc margo laneæ vestis exasperat. Unde ministri cælestis illius Sponsi tibi blandiuntur et dicunt [3] : Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. Et Sponsus adhuc [4] : Coronaberis, inquit, de vertice Sanir, de capite Amana et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Amana quippe mons esse Ciliciæ dicitur, qui et Taurus a compluribus appellatur. Sanir et Hermon terræ Judaicæ montes sunt, in quibus leones et pardi habitare creduntur. Per hos ergo montes reges et principes diversæque mundi hujus intelligendæ sunt potestates, quæ velut montes sese in superbiæ culmen attollunt, et malignis spiritibus tanquam pardis atque leonibus habitaculum faciunt. De his ergo montibus coronaberis, quia quotquot mundi principes ac potestates ad Deum per tuum convertentur exemplum, pro his omnibus æternæ gloriæ tibi cumulabitur præmium. Eris quoque non modo coronata, sed et ipsa corona, Propheta testante, qui ait [5] : Et eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui.

92. « Amisisti, regina, virum, post quem dedignata es thalamos iterare vel proci cujuslibet fœdus admittere, nisi qui priorem virum excellentioris gloriæ dignitate transcenderet. Quid ergo faceres ? Vir ille tuus imperator extitit, regiæ dignitatis apicem tenuit, et quod in hominibus singulare est, Romani imperii monarchiam dispensavit. Quia igitur in tantæ celsitudinis arce præeminuit, eo superior, quispiam in humano genere reperiri non potuit. Quæ ergo in terris idoneum, et qui tuis placeret oculis invenire non poteras virum, in cælestis sponsi provolasti violenter amplexus. Violenter, inquam [6] : Regnum quippe cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud. O beata ista superbia, o beata mentis elatio et omnibus digna præconiis ! quæ dum carnalis thalami vitam contempsit, in dotalitium regis æterni glorioso transivit. Carnalis plane virginitatis arcanum corrupit sponsus terrenus ; sponsus autem ille cælestis eas etiam quas sibi violatas associat ; in virginale decus illico sine difficultate reformat, ut nimirum contracti squaloris inquinamenta deponant, et velut aridæ prius arbusculæ denuo comantes in pristinam decoris gratiam revirescant. Porro autem cum carnali viro nuptura exornatur, mox apud affines et notos undique pecunia quæsita congeritur, et quidquid valet acquiri, sacculis illico vel obsignandis capsidilibus infercitur : ut quo magis ad virum mulier ornata deproperat, eo et gloriosior appareat, et ille propensius in ejus amore sedulus infervescat.

93. « Tu contra, ut nuptialia cum cælesti sponso fœdera contrahas, regalis ærarii congeriem prodigis ; radiantia quoque cum auro vel argento margarita dispergis, aulæa tua blattina, vel potius deaurata templorum laquearibus appenduntur, ornamenta regalia sacris famulantur altaribus. Nullis ut ita fatear) parcitur rebus, et hoc solum indigentibus et Ecclesiis confertur, quod extra tui juris peculium reperitur. Cuncta projicis, cuncta dilapidas, ut ad sponsi cælestis amplexus exornata prorsus, imo nuda pervenias. Hæc autem non propter te, venerabilis imperatrix, edissero, quam et his verbis potius offendere pertimesco : sed ob id potius, ut dum tuæ virtutis insigne utcumque depromitur, non parva legentibus ædificatio procuretur. Ubi enim tanta sublimitas pro sui Creatoris amore ad pavimentum usque dejicitur ; quæ cervix superbiæ protinus a sui rigoris tentigine non flectatur ? Quæ tumidæ cujuslibet mentis inflatio præsto non folleat, cum tantæ gloriæ principem nunc velut despicabile mancipium cernat ? Quis præterea rerum transeuntium pertimescat inopiam, cum spontaneam videat in ea muliere pauperem, quam tot utique regnis paulo ante adspexerat imperantem ? Aut quis inculti habitus injuriam perhorrescat, cum aureo subtegmini et regalibus pompis a regia majestate vile stamen prælatum esse considerat ?

94. « Veniam ad mensam et ad famelicam (ut ita loquar) epularum affluentium ubertatem. Quale, rogo, est, congestam ante se struem lancium et renidentium carnium epulas per mensas circumquaque transmittere, et carnium nec ipsam quidem pinguedinem degustare ? contrectare manibus dapes, et eas in ore non ponere ? imo ipsum panem, vel quælibet incultioris apparatus edulia cum timore summotenus ligurire ? Unde mihi sæpe conquesta es, eatenus non posse cohibere te ab edendi prurigine, ut ex his quæ apposita cerneres, non aliquid tibi quandolibet immoderatius indulgeres : hinc sæpius lacrymæ, hinc gemitus, hinc profunda suspiria. Lugebas enim, quia quantavis disciplinæ cautela cujuslibet districtionis instantia naturam funditus superare non posses : sed sicut et tunc forte non tacui, jejunium, regina, tuum multiplex est. Nos enim aliquando jejunamus a cibis, sed tu jejunas a purpura, jejunas a corona, atque a

[1] Cant. IV. — [2] Ibid. V. — [3] Ibid. I. — [4] Ibid. IV. — [5] Isa. LXII. — [6] Matth. XI.

quotquot magnificis imperialis gloriæ pompis. His enim abstinere, non immerito jejunium nuncupatur, quibus utique mens quæque carnalis delectabiliter pascitur. Nam si simplex aqua a David projecta, Scriptura teste[1], in sacrificium vertitur, tot rerum honorumque contemptus quantam apud Deum gloriam promeretur? O quam gravis est, quamque laudabilis abstinentia, assuetam juvenculam a virili jejunare complexu! Numquid et hoc grave jejunium non est, ut quæ consueveras istos in honorum culmen attollere, illos insolentes a dignitate privare; nunc regulis contenta domesticis, adspectus hominum fugias, et in orationibus, et psalmodiæ sedula modulatione persistas? Et quia fueras olim Susanna cum viro, merito nunc facta es Anna post virum. Et quia tunc conjugalem pudicitiam immaculate servaveras, nunc cum filia Phanuel (quod templum Domini dicitur) in Ecclesia perseveras.

95. « Hinc est quod a me per venerabilem Rainaldum Comanum episcopum requisisti: Utrum liceret homini inter ipsum debiti naturalis egregium (ipsam egeriem) aliquid ruminare psalmorum? Ad quod ego, quod ad tempus occurrebat, exposui: Quoniam Job Deus omnipotens visitavit in sterquilinio constitutum, et beata martyr Agnes, cujus et tu æquivoca es, in obsoletis ac sordidis lupanarium locis et Angelum simul et angelicum reperit indumentum. Nam et Apostolus ubique nos præcipit orare, cum dicit[2]: Volo ergo vos viros orare in omni loco, levantes puras manus sine disceptatione: quanquam hæc magis eo loci versanda tunc in corde, quam explicanda sermone. Hoc ego quanquam silentio dignum fuerit, et nequaquam per multorum ora vulgandum, idcirco dixerim, ut liquido legentibus innotescat, quantus sancto pectori divini amoris candor incalescat, ut ne ad brevem quidem punctum a divinis obticescere laudibus acquiescat. Quid ad hæc dicent, qui de Ecclesia non oratorium, sed locutorium, et non oraculum, sed conciliabulum faciunt? ac per hoc in ea domo sæcularia verba permiscent, quæ duntaxat ob hoc constructa dignoscitur, ut in ea prorsus a negotii sæcularis actione vacetur?

96. « Sed ut hi qui ad Apostolorum Limina confluunt, sanctæ devotionis tuæ salubriter imitentur exemplum, sub arcana quoque beati Petri Confessione ante sacrum altare me sedere fecisti, ac per lugubres gemitus et amara suspiria, ab ipsa quinquenni infantia tenera adhuc et nuper ablactata cœpisti: et tanquam ille ipse beatus Apostolus corporaliter præsideret, quidquid subtile vel minutum in humanitatis tuæ potuit titillare visceribus, quidquid in cogitationibus vanum, quidquid præterea subrepere potuit in sermone superfluum, fidelibus est relationibus evolutum. Ad quod mihi visum est, ut nullum aliud pœnitentiæ pondus injungerem, nisi ut illud divinæ legationis elogium iterarem: Age quod agis: operare quod operaris; vel illud quod iis, qui Thyatiræ erant, per Angelum mittitur[1]: Non mittam super vos aliud pondus: tantum id quod habetis tenete. Nam Deo teste, ne unum quidem diem jejunii vel cujuslibet afflictionis indidi, sed ut in cœptis solummodo sanctis perseverares operibus, imperavi. Et utinam a quibusdam homicidis vel diversorum criminum reis illi gemitus, illi fletus in confessione prorumperent, sic tabescentis ac acerrimo dolore transfixæ mentis spiritus fremeret, sic male sibi conscia pectora singultirent, sicut illic plangebantur vel inanium phantasmata cogitationum, vel quarumlibet puerilium ineptiæ levitatum. Hoc provocentur exemplo, qui ad veneranda sanctorum corpora pia devotione festinant. Illic itaque proprii reatus morbos, quasi noxios humores evomant, quibus per conatus puræ confessionis egestis pœnitentiæ salutaris antidotum sumant. Illic baptismum pœnitentiæ statuant, in quem per judicium officii sacerdotalis immersi vetusti hominis indumenta reponant, jamque de veteribus novi vivant.

97. « Tu autem, domina mea, (nam quia te Redemptoris mei sponsam esse non ambigo, meam te vocare dominam nullatenus erubesco) domina, inquam, mea, fige pedem in radice perseverantiæ, et in amore illius, ad quem per manus sacerdotum et pauperum quotidie cuncta transmittis, medullitus inflammare, ut illud tibi jure contingat, quod in lege præcipitur, videlicet[2]: Ut qui captam in bello mulierem forte diligeret, eamque suscipere voluisset uxorem, prius ejus cæsariem radat, unguesque præcidat, ac vestem in qua capta est auferat; sicque ad ingenuitatem Israelitidis ex more prosilientem, jure sibi matrimoniii copularet. Jam igitur ungues tui cum cæsarie cœpere præcidi; jam vestis, qua tegebaris, auferri; quia quidquid in tui cultus ornatibus pulchrum, quidquid in facultatibus pretiosum, te velut ambire vel comere in exterioribus cernitur, in pietatis opera quotidie profligatur. Restat ergo ut ad intimi sponsi tui jam pervenire dulcedinem, et suavissimam illam confœderati spiritus cupias unitatem[3]. Qui enim adhæret Domino, unus cum eo spiritus est, videlicet ut ille divini amoris sapor tuis visceribus influat, illa suavitatis flamma tui pectoris arcana succendat, quam et miser mundus, et mens quæque carnalis ignorat, ut illud Canticorum ardenter exclames[4]: Guttur dilecti mei suavissimum, et totus desiderabilis: et ille tibi vicissitudine grata respondeat[5]: Favus distillans labia tua, sponsa, mel et lac sub lingua tua, et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.

98. « Nec turberis si quæ te adversitas feriat: ob id enim fit, ut internus ille dispositor ad hanc te dulcedinem trahat. Nam et mater cum ablactare vult filium, aliquando fel uberibus adhibet, ut dum

[1] 2. Reg. XXIII. — [2] 1. Tim. II.

[1] Apoc. II. — [2] Deut. XXI. — [3] 1. Cor. VI. — [4] Cant. V. — [5] Ibid. IV.

aspernatur illud quod horret, compellatur ad alimentum se transferre quod roboret. Israeliticum populum idcirco rex Ægypti percellere ac lacerare permittitur, ut ad repromissionis arva contendere festinantius provocetur. Porro ut de te sileam, talione vicaria et odisti mundum, et perosa jam exploderis a mundo; numquid et ipsis regibus, a quibus mundus iste diligitur, et quibus captiosa fraude blanditur, non quantocius in amaritudinem vertitur? ut nimirum hodie qui ex hostibus victoriæ signa reportet, triumphalis cum gloriæ pompa præcedat : et cras illum ignobiliter terga vertentem hostilis mucro transfodiat[1]? Balthasar nempe ipso die, quo vasa templi Domini jam temulentus concubinarum labiis fœdare præsumpsit, Medorum gladiis Dario victoriam obtinente subjacuit. Galba Rom. imp. quatuor tantummodo mensibus imperavit, et in Romano foro, gladio percussus occubuit. Taceo Neronem, prætereo Ottonem, quos a semetipsis interfectos, Romanæ Reipublicæ testantur Historiæ. Nonne Vitellius interemptus est a ducibus Vespasiani? Nonne et Pertinax occisus est a militibus prætorianis? Macrinus, Antoninus, Alexander, Philippus, Gallienus : nonne omnes hi imperatores militaris impetus gladii pertulerunt? Domitianus præterea suorum conjuratione confossus est. Probus, dum castra super Tigridem haberet, cælesti fulmine repente peremptus est. Sed qui vult plenius nosse, seriatim Romanæ antiquitatis percurrat Historias, ibique liquido videbit, quam pauci Reipublicæ principes communi morte defecerunt. Nam et Gordianus, et Philippus, Decius, Gallus, Volusianus, Gallienus, Quintillus, Aurelianus, Numerianus, Licinius, Constans, Constantinus Junior, Julianus, Valens, Gratianus, Valentinianus Junior, Joannes, Valentinianus Tertius, Majorianus, Anthemius, Nepos, omnes isti Romani imperii rectores, nonne initio seditiosa suorum sunt fraude necati, vel in procinctu hostilibus perierunt gladiis interempti?

99. « Sed et quibusdam quid profuit, quod eorum in hoc sæculo prolixius duraverit annosa vita? Nam ut infinita prætercam, Valerianus imperator in Mesopotamiam cum Sapore rege prœlium commisit et perdidit; quem ille protinus captum irrevocabilis custodiæ vinculis mancipavit : qui mirum ignobili (sicut tradit historia) apud Parthos servitute consenuit, et quoad vixit, huic probrosæ addictus est pœnæ, ut ejusdem provinciæ rex, incurvato eo, pedem cervicibus ejus imprimeret, et sic in equum arrogantia tumidus assiliret. Quis est enim cui se fortuna non transferat, et modo de adversis ad prospera, modo de prosperis in adversa scenica se varietate convertat? Quanta plane gloria, quantus suorum favor arrisit Hannibali, cum apud Cannas Paulum Æmilium cum tot Romanorum militum agminibus stravit, cum denique tres annulorum aureorum modios, quos equitum Romanorum, senatorum et militum manibus detraxeral, Carthaginem destinavit? plurimas etiam Italiæ sibi civitates subdidit, adeo ut jam Romani cives Italiam relinquere decrevissent, et statum labentis imperii funditus desperarent. Sed quam in contrarium suçcessus iste conversus est, cum Mago frater ejus a Scipione apud Carthaginem Hispaniæ capitur, Asdrubalis alterius fratris caput mucrone resectum ante ipsius Hannibalis castra projicitur? ipseque deinceps post inevasibile fugæ periculum, ut veneno se perimat, imminente necessitate compellitur? Quam et in contrarium versa est illius eximii fortuna Pompeii, qui post tot triumphos, clarasque victorias quas diverso terrarum orbe confecit, postquam viginti duos reges in solo Orientali climate superavit, vilis Achillæ gladio detruncatus occubuit? Cæsar etiam, quem victoriæ cupidum totus Occiduus orbis satiare non potuit, cui velut quidam contradictionis obex (ut ita loquar) importunus et arrogans Oceanus obsistebat, cujus ora flammantia innumerabilium strages gentium non complebat, senatorios intra curiam pertulit gladios, a quibus utique viginti duabus plagis confossus interiit.

100. « Numquid et mulieres ab hujus mundanæ deceptionis rotali vertigine reperiuntur immunes? Cleopatra nempe magnifice toti dominabatur Ægypto : quod videlicet regnum centum millia villarum includere perhibetur. Huc accessit quod Antonius, qui Orienti simul imperabat et Asiæ, Octaviani Augusti sororem repudio sprevit, et hanc sibi infaustis auspiciis in matrimonium copulavit. Verum ad quem finem tam gloriosi, tamque magnifici conjuges pervenerunt? Antonius siquidem ab Augusto apud Actium navali prœlio superatus in Ægyptum fugit, ibique desperatis rebus, ipse sibi propria deliberatione mortem conscivit. Sed et Cleopatra postmodum non dissimili necessitate coacta in pretiosi viri sui sepulchrum se sponte projecit, aspidemque propriis uberibus adhibens, dum et ille sanguinem sugeret, et hæc in se venena contraheret, expiravit. Semiramis etiam post obitum viri sui quot strages dederit, quot sibi regna subdiderit, quo demum fine decesserit, liquido veterum testantur Annales.

101. « Cum ergo fallax hujus mundi felicitas tot calamitatibus sit obnoxia, cum potentia temporalis tot casibus varianda subjaceat, et rerum ordo sese ut scenicæ vertiginis alternitate confundat : quis sanæ mentis a rebus tam frivolis, tamque fugacibus animum non avertat? Nam ut et ipsa quæ tibi sunt notissima non prætercam, cum quanta gloria papa Victor, et vir tuus imperator Henricus, uterque vir sanctæ memoriæ, tum erant et ætate virentes, et dignitate florentes, cum luna serenissimo terram fulgore perfundens, eclipsim passa, repente contabuit, et rutili splendoris speculum non dicam pallore, sed obscuritate mutavit? quod profecto sicut in proximo patuit, nil aliud quam vicinum utriusque principis interitum præ-

[1] Dan. v.

signavit : nam eodem anno uterque defunctus est. Quod autem postea ante hoc ferme biennium luna in sanguinem versa est (quia sanguis peccata significat : Libera me, inquit David, de sanguinibus, Deus) in quantum mihi videtur, nil aliud, nisi sanctam significavit Ecclesiam, Cadaloici sceleris sanguine cruentandam. Cadalous enim millies anathematizatus, dum pro venaliter acquirenda Romana Ecclesia infinitas per populos pecunias spargit, corda hominum per avaritiam in æris speciem, velut in sanguinem vertit. Sicque dum pestilentes homines metalli hujus non desinunt habere rubedinem, splendor Ecclesiæ quodammodo vertitur in cruorem. Cor enim quod cupit, ejus ante Dei oculos speciem induit. Sed hæc alias.

102. « Ut igitur ad id unde digressus sum, redeam : omnes homines, sive potentes, sive sint inopes, eamdem sortiuntur originem, nec dissimilem habituri sunt finem. Inter hos autem est quædam vitæ diversitas ; ut alii se glorientur esse spectabiles, alii se doleant indigentes : sed hæc humanæ vitæ varietas momentanea brevitate concluditur ; ut et elati quique diutius de sua prosperitate non gaudeant, et inglorii suæ dejectionis incommodum festinanter evadant. Quod est ergo principium nostrum et qui finis, quæ (sicuti dictum est) variare non possumus ; sed omnes in commune mortales hæc indifferenter possidemus ? Sed audi sapientem virum in libro Sapientiæ perhibentem[1] : Sum, inquit, et ego mortalis homo, similis omnibus, et ex genere terreno illius qui prior factus est, et in ventre matris figuratus sum caro, decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine ex semine hominis, et delectamento somni convenientis : et ego natus accepi communem aerem, et in similiter factam decidi terram, et primam vocem similem omnibus emisi plorans : in involumentis nutritus sum et curis magnis ; nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium. Ubi et protinus additur : Unus ergo introitus est omnibus ad vitam, et similis exitus. Si ergo unus, quod dicitur, introitus ad vitam, exitus similis diligenter attenditur, varietas illa, quæ versatur in medio, tanquam volax fugacis somnii vanitas contemnatur. Hoc etiam quod præmissum est : Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis et delectamento somnii convenientis, si non pigeat, vigilanter adverte. Quæ mens hæc audiens typho superbiæ valeat superbire ? Et quis continuo non compellatur sese nosse putredinem, dum tamen obscenam ortus sui considerat fœditatem ? dicens intra se : Quid superbis terra et cinis ? quod etiam post exitum futurum est, primo vermis, deinde pulvis. Erubescat ergo cordis elata superbia, et qui se considerat inter ortum et exitum communi cum cæteris naturæ lege constringi : desinat de sublimiori gloriæ singularitate jactari.

103. « Tu autem, venerabilis domina, quæ de cœno terrenæ superbiæ ad sublime veræ humilitatis fastigium conscendisti : ita constanter in ejus arce persiste, sic in ea, quam per spem semel ingressa es, terra viventium, perseverantiæ pedem immobiliter fige, ut in sæcularis viæ lubricum non libeat ulterius declinare. Nam quæ dudum terreni fuerat uxor imperatoris, nunc per sanctæ professionis dotem sponsa facta es Redemptoris. Sic igitur ei te in vera cordis humilitate suppone, sic illi glutino fervidæ charitatis unire, ut cum mystica illa sponsa congruenti valeas voce cantare[1] : Inveni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam. Et illud[2] : Dilectus meus intra ubera mea commorabitur ; ut quoniam cor hominis inter ubera situm latitat, continuus sponsi tui amor a visceribus cordis tui non recedat. Et cui nunc sancta anima tua in amore conjungitur, nequaquam de cætero a dulcedinis ejus amplexibus avellatur, quatenus illud in te Isaiæ vaticinium solemniter impleatur[3] : Gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus ». Hucusque ad Agnetem Augustam Petrus, tanto catechista tantam feminam dignam, tantaque filia germine dignus pater, qui in terram bonam et optimam verbi Dei semen sparsit. Siquidem de virtute in virtutem calle Christianæ vitæ perfectionis incedens, a claritate in claritatem spiritu Domini transformata, in dies sanctior Deo, sponso cælesti pulchrior reddita, Romæ quo venerat et ubi cœperat, sancto fine non dispari tanto principio, quievit in Domino anno Redemptoris millesimo septuagesimo septimo, ut Epitaphii ad ejus sepulchrum positi in Basilica Sancti Petri docet Inscriptio, quam Vegius in monumentis Vaticanæ Basilicæ, quæ collegit, libro tertio ponit, a nobis suo loco inferius recitandam.

104. Non prætermittendum putamus, quod Agnes, antequam Romam se conferret, apud Frutuarium monasterium, ita nominatum, aliquandiu mansit, ut Otto Frisingensis atque Urspergensis affirmant. Quod monasterium esse sub diœcesi episcopatus Hiporediensis accepimus. Petrus Damiani in Epistola ad Adelaidem ducissam, quæ incipit : « Quidquid de castitatis injuria etc. » de ejusdem monasterii sancta religione pluribus disserit, atque laudibus immensis celebrat. Ubi se permansisse dies ferme decem affirmat. Fuit celebre quidem Frutuarense monasterium sub nomine sancti Benigni sancta observantia monachorum, de cujus primordiis Glaber agit[4], affirmans nimirum illud erectum a Willermo abbate, cum Ecclesia sancti Benigni martyris a sancto Maiolo ipsi credita esset : monasteriumque erexit in paternæ hæreditatis fundo, Vulpia nominato, quod Fruttuarense placuit appellari, cui præfecit Joannem abbatem miræ sanctitatis virum, sub quo illud monastica floruit observantia, adeo ut omnibus esset venerationi, sicut etiam admirationi. Nam ex eodem Frutuarensi cœnobio, quod Agnes Augusta

[1] Sap. VII.

[1] Cant. III. — [2] Ibid. I. — [3] Isa. LXII. — [4] Glab. III. c. 5.

(ut vidisti) plurimum coluit, sanctus Anno archiepiscopus Coloniensis, ut cæteris sanctiori monachos accepisse legitur [1] duodecim, pro instituendo monasterio Sigebergensi a se nuper erecto.

105. *Alexandri papæ Epistola ad Haraldum regem Norvegiæ adhortatoria.* — Hoc ipso etiam accidisse tempore noscitur ipsius Alexandri Romani Pontificis, ut cum Haraldus Norvegiæ rex obedire negaret suo archiepisco Hamburgensi sive Bremensi Adalberto, et idem archiepisc. de his conquestus esset apud Alexandrum Romanum Pontificem, ad eum Alexander papa litteras direxerit, quas ex parte recitat Albertus Stadensis abbas in suo Chronico. Sunt hujusmodi :

106. « Alexander episcopus, servus servorum Dei, Haraldo Northmannorum regi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quia adhuc rudes in fide existitis, et in Ecclesiastica disciplina quodammodo claudicatis, oportet nos, quibus totius Ecclesiæ est commissum regimen, divinis admonitionibus vos frequentius visitare. Sed quia ob longarum difficultatem viarum per nos hoc agere minime valeamus, sciatis nos Alberto (Adalberto) Bremensi archiepiscopo vicario nostro hæc firmiter commisisse. Prædictus itaque archiepiscopus legatus noster suis nobis est conquestus Epistolis, quod episcopi vestræ provinciæ aut non sunt consecrati, aut data pecunia contra Romana privilegia quæ suæ Ecclesiæ sibique data sunt, in Anglia, vel in Gallia, pessime sunt ordinati. Unde ex auctoritate Apostolorum Petri et Pauli vos admonemus, ut sicut Apostolicæ Sedi reverentiam subjectionis debetis exhibere, ita præfatam venerabili archiepiscopo vicario nostro, et vice nostra fungenti, vos vestrique episcopi impendatis etc. » Hucusque ibi ex Apostolicis litteris.

107. Quænam ista præcesserint, ut Hamburgensis archiepiscopus implorare ab Alexandro Pontifice auxilium cogeretur, ab Adam ejus temporis scriptore sic accipe [2] : « In Norvegia quoque res magnæ gestæ sunt illo tempore, quo rex Haraldus crudelitate sua omnes tyrannorum excessit furores. Multæ Ecclesiæ per illum unum dirutæ, multi Christiani per eum necati sunt per supplicia. Erat autem vir potens et clarus victoriis, qui prius in Græcia et in Scythiæ regionibus multa contra Barbaros prœlia confecit », cum, occiso germano S. Olao rege, fugit ipse in Orientem. Pergit vero :

108. « Postquam vero in patriam venit, nunquam quietus fuit a bellis, fulmen Septentrionis, fatale malum omnibus Danorum insulis. Ille Orchadas insulas suæ ditioni subjecit : ille cruentum imperium usque ad Island extendit : propter avaritiam et crudelitatem suam omnibus erat invisus. Serviebat etiam maleficis artibus, non attendens miser, quod sanctissimus germanus ejus talia monstra eradicavit e regno pro amplectenda norma Christianitatis, certans usque ad sanguinem. Cujus egregia merita testantur hæc miracula, quæ quotidie fiunt ad sepulchrum regis in civitate Trondemis. Videbat hæc illa derelictus a Deo, nihilque compunctus, oblationes quoque atque thesauros, qui summa fidelium devotione oblati sunt ad tumulum fratris, ipse Haraldus unca manu corradens militibus dispersit. Pro quibus causis archiepiscopus zelo Dei tactus, legatos suos ad eumdem regem direxit, tyrannicas præsumptiones ejus increpans litteris, spiritaliter vero admonens de oblationibus, quas non liceret in usus cedere laicorum, et de episcopis suis, quos in Gallia vel in Anglia contra fas ordinari fecit, se contempto, per quem auctoritate Sedis Apostolicæ deberent juste ordinari. Ad hæc mandata ad iram commotus tyrannus legatos pontificis spretos abire præcepit, clamitans se nescire quis esset archiepiscopus, aut potens in Norvegia, nisi solus Haraldus. Et alia plurima deinde fecit et dixit, quæ superbiæ ejus proximam incendebant ruinam. Nam et papa Alexander confestim missis ad eum regem litteris, præcepit, ut tam ipse quam sui episcopi, vicario Sedis Apostolicæ dignam exhiberent subjectionis reverentiam ». Hucusque Adam, ad significandum qua occasione recitatæ superius litteræ scriptæ fuerint ab Alexandro Romano Pontifice ad eumdem Haraldum regem.

109. *De statu Ecclesiarum Danorum et Slavorum.* — Regnabat tum in Dania Sveno rex, ad quem ejusdem Alexandri papæ extat Epistola, seu potius fragmentum ex ea, in Vaticano Codice, qui inscribitur liber Censuum, qua exigit censum, quem majores ejus persolvere ex eodem regno consueverunt. Ita se habet :

« Alexander episcopus, servus servorum Dei, Svenoni regi Danorum ». Inter cætera :

« Quapropter prudentiam tuam admonemus, ut censum regni tui, quem prædecessores tui sanctæ Apostolicæ Ecclesiæ persolvere soliti sunt, nobis et successoribus nostris transmittere studeat : ita tamen, ut non sicut oblatio in altari ponatur, sed ut supra diximus, tam nobis quam successoribus nostris, ut certius approbetur, præsentialiter offeratur ». Hæc ibi.

110. Porro ad eumdem regem extant duæ Epistolæ Gregorii Septimi successoris Alexandri, quibus inter alia significat, quædam negotia ab eo tractari cœpta cum eodem Alexandro Pontifice, et inter alia de metropolitana sede in Dania erigenda. Adam insuper de eodem agens rege, eumdem ait [1] adversarium archiepiscopo Hamburgensi Adalberto, reconciliatum tandem ipsi, magno fuisse adjumento ejus regionis Ecclesiis ; subditque ista : « Denique, sicut mos est inter Barbaros, ad confirmandum pactum fœderis, opulentum convivium habetur vicissim per octo dies. De multis rebus Ecclesiasticis ibi disponitur, de pace Christiano-

[1] Annonis Vit. l. II. c. 21. apud Sur. tom. VI. die XXIV Dec. — [2] Adam l. III. c. 10.

[1] Adam l. III. c. 20.

rum, de conversione paganorum ibi consulitur. Ita pontifex Adalbertus cum gaudio domum reversus persuasit Cæsari, ut evocatus rex Danorum in Saxoniam, uterque alteri perpetuam juraret amicitiam. Cujus fœderis beneficio multum lucri suscipit nostra Ecclesia. Ea legatio Borealium nationum, cooperante Svenone rege, prosperis semper aucta est incrementis ». Post hæc autem, de Ecclesiæ Slavorum felici progressu habet ista [1] :

111. « Trans Albiam autem in Slavonia res nostræ magna adhuc gerebantur prosperitate. Godescalcus enim, de quo supra dictum est, vir prudentia et fortitudine prædicandus, accepta in uxorem filia regis Danorum, Slavos ita perdomuit, ut eum quasi regem timerent, tributa offerentes, et pacem cum subjectione petentes. Qua temporis occasione nostra Hamburg pacem habuit, et Slavonia sacerdotibus et Ecclesiis plena fuit. Godescalcus igitur vir religiosus ac timens Deum, archiepiscopo etiam familiaris, Hamburg ut matrem colebat, ad quam solvendorum causa votorum solitus erat frequenter venire. In Slavonia ulteriori nemo unquam surrexit potentior, et tam fervidus Christianæ religionis propagator. Etenim si vita ei longior concederetur, omnes paganos ad Christi unitatem cogere disposuit, cum fere tertiam partem converteret eorum, qui prius sub avo ejus Mistortoi relapsi sunt ad paganitatem. Igitur omnes populi Slavorum, qui ad Hamburgensem respiciunt diœcesim, sub illo principe Christianam fidem coluerunt devote, hoc est, Vaigri et Obotriti, vel Keregi et Polabingi, item Linoges, Vernabi, Ghizini et Circipani usque ad Peanum fluvium, quem nostræ privilegia Ecclesiæ vocant Penem : provinciæ jam plenæ erant Ecclesiis, Ecclesiæ autem sacerdotibus, sacerdotes vero libere agebant in his quæ ad Deum pertinent.

112. « Quorum Mediastinus princeps Godescalcus dicitur tanto religionis arsisse studio, ut oblitus ordinis sui, fequenter in Ecclesia sermonem exhortationis ad populum fecerit; ea quæ mystice ab episcopis dicebantur vel sacerdotibus, ipse cupiens Slavonicis verbis reddere planiora. Infinitus erat numerus eorum qui quotidie convertebantur, adeo ut pro sacerdotibus in totas mitteretur provincias. Tunc enim per singulas urbes cœnobia fiebant sanctorum virorum canonice viventium, item monachorum et sanctimonialium, sicut testantur hi, qui in Lybichi, Aldinburg, Leontio, Razispurg et aliis civitatibus, singula viderunt. In Magnopoli vero, quæ est civitas Obotritorum, tres fuisse congregationes Deo servientium referunt ». Hæc et alia plura de progressu felici Slavorum Ecclesiæ Adam, de quibus, si libet, ipsum consulas.

113. *Alexander papa pallium cum litteris mittit ad archiepiscopum Dalmatiæ et Slavoniæ et archiepiscopum Salisburgensem.* — Hoc eodem anno (ut ad Alexandrum Romanum Pontificem revertamur) idem misit pallium Petro archiepiscopo Dalmatiæ et Slavoniæ, his ad eum datis litteris, quas reperimus inter fragmenta Antonii Augustini episcopi Tarraconensis :

114. « Alexander, servus servorum Dei, Petro venerabili archiepiscopo Diocliensis atque Antibarensis Ecclesiæ, salutem perpetuam in Christo.

« Si pastores ovium sole geluque pro gregis sui custodia die ac nocte intenti sunt, et ut, ne qua ex eis aut errando pereat, aut ferinis laniata morsibus deficiat, oculis semper vigilantibus circumspectant; quanto sudore, quantaque cura debemus esse pervigiles nos, qui pastores animarum esse dicimur ? Attendamus igitur, ut susceptum officium exhibere erga custodiam Dominicarum ovium non cessemus, ne in die divini examinis pro desidia nostra ante summum pastorem negligentiæ nos reatus excruciet, unde modo honoris reverentia inter cæteros sublimiores judicamur. Igitur, dilectissime frater, petitionibus tuis justis annuentes, Apostolica auctoritate decernimus, ut per hujus privilegii nostri paginam, sic sanctissimam Dioclienseni Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Antibarensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Ejaterensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Palechiensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Suvatinensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Scodriensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Dinnatinensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis, Polatinensem Ecclesiam cum suis pertinentiis, Serbiensem Ecclesiam cum suis pertinentiis, Boloniensem Ecclesiam cum suis pertinentiis, Tibuniensem Ecclesiam cum suis pertinentiis, monasteria quoque tam Latinorum quam Græcorum sive Slavorum cures, ut scias et hæc omnia unam Ecclesiam esse, teque omnibus prædictis locis episcopali regimine præesse.

115. « Pallium autem fraternitati tuæ ex more ad missarum solemnia celebranda, sicut antecessoribus tuis concessum est, concedimus, videlicet in Natali Domini, Epiphania, Cœna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, sic Natali sancti Joannis Baptistæ, Natali Apostolorum Petri et Pauli, et quatuor festivitatibus sanctæ Mariæ, scilicet, Nativitate, Annuntiatione, Purificatione, Assumptione, et duobus festis sancti Angeli, sic pro Natalitiis quoque duodecim Apostolorum, Natali sancti Gregorii, et sanctorum Sergii et Bacchi, et festivitate Omnium Sanctorum, atque Natali tuo, et quoties ordinationem vel consecrationem Ecclesiarum celebramus. Hortamur itaque charitatem tuam, ut mores vitæ tuæ tanto honori conveniant, quatenus, auctore Deo, exemplis verbisque possis esse conspicuus. Vita igitur tua filiis tuis sit regula, ut si quæ fortitudo in illis deprehenditur, in ea dirigatur. Cor ergo tuum neque prospera, quæ corporaliter hic blandiuntur, extollant, neque adversa

[1] Adam l. III. c. 21.

dejiciant : sed quidquid illud fuerit, virtutis puritate devincat.

116. « Nullum apud te locum ira, odium, nullum furor indiscretus inveniat. Sacræ benedictionis tuæ, justique judicii opus nulla venalitatis interventio commaculet. Sit in te et boni pastoris dulcedo, sit et judicis severa districtio, unum scilicet, quod innocenter viventes foveat, aliud, quod inquietos a pravitate compescat. Misericordem te, prout..... patiatur, pauperibus exhibe, oppressis defensio tua subveniat, opprimentibus modesta ratio contradicat. Nullius faciem contra justitiam accipias. Nullum quærentem justa despicias, custodia in te æquitatis extollat, ut nec dives potentia sua aliquid apud vos extra viam suadeat rationis ardore, nec pauperum de se sua faciat humilitas desperare, quatenus, Deo miserante, talis possis existere, qualem sacra lectio præcipit, dicens [1] : Oportet episcopum irreprehensibilem esse. Sed his omnibus uti salubriter poteris, si charitatem magistram habueris; quam qui secutus fuerit, a recto aliquando tramite non recedit. Ecce, frater charissime, inter multa alia ista sunt sacerdotii, ista sunt pallii ornamenta, quæ si studiose observaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habebis. Crux etiam ante te, sicut ante prædecessores tuos per Dalmatiam et Slavoniam ubique geratur. Archiepiscopatum quoque Ecclesiæ tuæ juxta formam sanctorum prædecessorum nostrorum, a quorum auctoritate non debes aberrare, concedimus et confirmamus. Sancta Trinitas gratia suæ protectionis fraternitatem tuam circumdet, atque in timoris sui vos viam dirigat, ut post hujus vitæ amaritudinem ad æternam possis simul dulcedinem pervenire. Bene valete. »

117. Subjacet his sigillum, nempe circulus quadrifidus in formam crucis, cum nomine ejusdem Pontificis Alexandri papæ II, circumcirca ejusmodi habens inscriptionem :

† EXALTAVIT ME DEUS IN VIRTUTE BRACHII SUI.

Post sigillum ista subjicitur subscriptio post notam temporis :

Pontificatus domini Alexandri pap. II, Indict. XII. Datum Romæ XV kal. April.

Manus Petri cancellarii vicedomini Annonis Coloniensis archiepiscopi, anno sexto ».

118. Porro corrigendus est error in notam Indictionis illapsus, ut non duodecima, sed decima quinta sit ponenda. Sed et annus item primus Alexandri papæ ponendus esset, dum data ponitur XV kal. Aprilis, siquidem annus secundus incipit ab ipsis kal. Octobris; nisi ex his magis affirmare libuerit, datum anno sequenti.

[1] I. Tim. III.

119. Hoc eodem anno idem Alexander papa pallium misit Gebehardo archiepiscopo Salesburgensi, cum ante annum cum dimidio, nempe anno Redemptoris millesimo sexagesimo, ejus Ecclesiæ fuisset electus præsul : qui ob zelum quo flagravit erga Apostolicam Sedem, cujus jurium defensor acerrimus fuit adversus Henricum regem et schismaticum papam, meruit fieri legatus ejusdem Apostolicæ Sedis in Germania.

Ita plane magnam hoc nomine eadem sedes Salesburgensis sibi laudem et præconia comparavit, tum ex hoc tanto præclaro antistite, sub Alexandro secundo adversus Henricum regem agente, tum ex sancto Eberhardo, tempore Alexandri papæ tertii adversus Fridericum imperatorem decertante; cum Apostolicæ Sedis acerrime jura tuentes, ejusdem Sedis Pontificum inventi sunt constantissimi defensores. Testantur hæc qui eorumdem sanctorum archiepiscoporum res gestas sunt prosecuti [1]. Porro de eodem Gebehardo testatur Gregorius Septimus [2], venisse Romam, et Synodo interfuisse, eumque ab eodem Alexandro papa obtinuisse novi episcopatus erectionem. Hæc Gregorius in litteris ad eum datis, cum eum duriuscule reprehendit, quod clericos non cohiberet haud honeste viventes, et sui suffraganei decimas retineret.

120. *S. Petrus episcopus Anagninus.* — Creavit eodem anno idem Alexander papa sanctum Petrum Anagniæ episcopum, hac prævia occasione. Hildebrandus archidiaconus, cum rerum Ecclesiæ Romanæ occasione contigisset proficisci Salernum, illic audita fama Petri monachi ibi degentis in monasterio Sancti-Benedicti, eumdem inde abstractum duxit Romam, quem hoc anno Alexander papa creavit episcopum Anagniæ civitatis, cui summa cum laude præfuit annis quadraginta tribus, clarus miraculis : de quo dicendum sæpe inferius pro rerum ab eo gestarum et temporis ratione. Hæc ex Vita ejus, quam sanctus Brunus Signinus episcopus scripsit.

Hoc eodem anno in Hispania, septimo kalend. Julii, apud S. Joannem Rupensem Concilium est celebratum sub Ramiro rege, multis convocatis episcopis. Quid autem in eo statutum sit, nihil reperimus, nisi ut Aragonii episcopi sumerentur ex monasterio S. Joannis, quod antea per regem Sancium fuerat institutum. De hujus institutione Concilii habentur Acta in Commentariis rerum Aragonensium apud Hieronymum Blaccam, quæ incipiunt : « Residente glorioso principe Ramiro etc. »

[1] Extat tom. II. ant. lect. — [2] Greg. Sept. l. I. Ep. XXX. l. II. Ep. LXX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6555. — Anno Æræ Hispan. 1100.— Anno Hegiræ 454, inchoato die 15 Januar., Fer. 3.— Jesu Christi 1062. — Alexandri II papæ 2.— Henrici IV reg. 7. Constantini Ducæ imp. 2.

1. *Cadalus antipapa frustra Romam obsidet.* — A num. 1 ad 15. « Cadulus mensis Aprilis die XIV Romæ cum suo apparatu appropinquans, magnam cædem de prædictis Romanis, tam de amicis quam de inimicis fecit. Hoc vero factum fuit anno Dominicæ Incarn. MLXII, Indict. XV, qua dicti imperatoris et Romanorum malitia non diu persistente, Alexander in suo permansit episcopatu cum gloria, laude et honore. Infelix vero Cadulus cum magno dedecore repedavit ad propria », ut legitur in veteri Codice Vaticano Ms. a Baronio et Papebrocio in Conatu Chronico-Hist. citato. Fusius hæc refert Leo Ostiensis lib. 3, cap. 20, ubi de Agnete imperatrice ejusque germanis ait : « Eum (nempe Cadalum) Romam ad impugnandam Ecclesiam cum exercitu multisque pecuniis e vestigio mittunt. Sed, favente Deo, licet Romanorum plurimi illi gratia regis adhæserint, castrumque illi Sancti-Angeli ad Urbis expugnationem tradiderint : cum semel ac secundo magnis instructus copiis advenisset, pecuniamque immensam profligasset : magna strage suorum non minus quam cæterorum facta, postremo clam egressus e castro ipso, turpiter cum paucis aufugit, neque ultra huc rediit. Quippe qui eodem anno, ipso die vigiliarum Apostolorum Simonis et Judæ, ab omnibus Teutonicis et Italicis episcopis qui tunc cum rege aderant, justo Dei judicio damnatus est atque depositus ». Recitat Baronius Epistolam tunc a Petro Damiani ad Cadalum scriptam.

2. *Damnatur in Concilio Osboriensi.* — A num. 15 ad 72. *Sanctus Anno* Coloniensis archiepiscopus, ut schisma in suo ortu exstingueret, *Henricum* Germaniæ regem duodecim annorum puerum a matre *Agnete* imperatrice subduxit, Conciliumque in Germaniæ loco, qui *Osborium* dicitur, collectum. Ei Henricus rex interfuit, *Cadalaus* damnatus, et Alexandri II electio confirmata, ut narrat Baronius ex Petro Damiani in Epistola ad Cunipertum Taurinensem episcopum, qui et refert prolixam disputationem Synodalem « inter regis advocatum et Romanæ Ecclesiæ defensorem ». Quare, confirmata electione Alexandri II, ab Henrico rege omnia in integrum videbantur restituta. Illud hic non prætermittendum, in nullo ex nostris Catalogis Cadali seu Honorii II nomen legi; cum tamen alii antipapæ in iisdem sæpe memorentur. Denique idem *Cadalus* in Osboriensi Concilio die XXVII mensis Octob., in quam Vigilia SS. Simeonis et Judæ incidit, damnatus, ut patet ex verbis Leonis Ostiensis, numero præcedenti recitatis.

3. *Legatio Gallica Petri Damiani.*— A num. 74 ad 85. *Petrus Damiani*, postquam in eremum Pontis-Avellani secessit, varias legationes obire coactus fuit. Prior videtur ea qua ad Cluniacense monasterium directus est, de qua Baronius hoc anno agit, quamvis ad sequentem, ut statim videbimus, pertineat. De ea mentionem facit auctor coætaneus anonymus in Relatione miraculorum sancti Hugonis abbatis Cluniacensis, qui extat in Bibliotheca Cluniacensi, ubi pag. 460 ait : « Tempore quodam necesse fuit sancto viro pro tuendis filiis ad Ecclesiam matrem recurrere, et Romanæ Sedis patrocinium advocare. Quapropter Urbis illius refugium petens, magno labore et difficultate a latere avulsum domnum Petrum, Ostiensem videlicet episcopum, cognomento Damianum, obtinuit ut sibi daretur pro magno Petro prœliaturus, et adversarios prostraturus mirabili sua prudentia atque facundia. Erat namque vir ille abstinentiæ singularis, usu et ferreorum vinculorum nexu undique sic attritus, ut vix posset inveniri modus, quo ejus corporis imbecillitas foveretur, ad equitandi onus grave utcumque tolerandum ». Laborem tum a se impensum ipsemet Petrus Epist. II, lib. 6, ad sanctum Hugonem abbatem memorat : « Cum jam me senectus incurva deprimeret, et effœto viribus corpore nutabunda gradientis vestigia sub incertis gressibus vacillarent, ego ad tuæ jussionis imperium animam meam, ut ita loquar, in manibus meis posui, æstivis adoperta nivibus Alpium prærupta conscendi, et pro utilitate venerabilis monasterii tui, propinqua satis Oceano Galliarum intima penetravi ». Diu se ibidem moratum conqueritur in Epist. V ejusdem libri ad Monachos Cluniacenses : « Promissum mihi fuerat, quod in kalendas Augusti forem regressus ad propria : sed profligato postmodum trimestri curriculo, et quanta potui

celeritate curavi, et tamen vix ante quintum kalend. Novemb. diem, Fontis-Avellani, unde processeram, cacumen ascendi ».

4. *Synodum Cabilone celebrat causa monasterii Cluniæ.* — Baronius causam hujus legationis *Gaufredum* comitem Andegavensem fuisse putat, quod in Vita sancti Hugonis ab Hildeberto episcopo Cenomanensi scripta, num. 33 legatur, *sanctum Hugonem* Turonas venisse, cum monasterium Sancti-Martini ab eodem comite tyrannica præsumptione affligeretur, ut ex eadem Vita Baronius num. 79 narrat. Verum inter comitem illum Andegavensem et sanctum Hugonem nulla controversia fuit. Hujus itaque legationis causa annusque legitur in Synodali definitione inter Hugonem abbatem Cluniacensem, et Drogonem episcopum Matisconensem, recitata in eadem Biblioth. Cluniac. pag. 509, et Tom. IX Concil. pag. 1177. Anno MLXIII, Drogo episcopus Matisconensis, in cujus diœcesi Cluniacum positum, jus sibi in illud tentavit arripere, contra Sedis Apostolicæ privilegia. Ad beati Maioli Basilicam pervenit, « sed resistentium sibimet infractus obstaculo intrare non potuit ». Tunc Hugo « Romanam Synodum impiger adiit, querelam suam coram sancto Concilio fidelis relator exposuit, novo periculo sancti loci ruinam proculdubio minitanti, ut obviaret, oravit. Petrus Damianus Ostiensis episcopus se protinus obtulit, seseque ad subveniendum monasterio, per tam longi, tam asperi, tam duri itineris pericula destinavit. Enimvero apud Cabilonensem civitatem, ex auctoritate Apostolicæ Sedis Synodum congregavit, causamque Cluniacensis monasterii, pro qua præsertim componenda devenerat, divina auxiliante clementia, optimo judicialis calculi fine conclusit. Inquisiti sunt omnes episcopi, si Privilegia quæ audierant rata decernerent: omnes uno ore concorditer laudaverunt, atque ut perpetuo servanda atque illibata permaneant communi judicio decreverunt. Tandem sancto decernente Concilio, ad hunc decisionis finem causa perducta est, ut præfatus episcopus propria manu super sanctis Evangeliis superposita juraret, sicque Sedis Apostolicæ legato, sanctoque Concilio satisfaceret. Sic itaque per Synodale Concilium perpetua monasterii libertate firmata, sanctumque locum soli subjacere Romanæ Ecclesiæ communi sanctorum episcoporum decernente sententia, mox inter episcopum et abbatem omnis controversiæ querela sopitur ».

5. *In eo Concilio alia negotia tractata.* — Hæc de verbo ad verbum, summarie tamen, ex Synodali definitione citata *Cabilone* habita excerpsi, ex qua et liquet, hæc anno sequenti contigisse, quo *Concilium Romanum* centum et amplius episcoporum celebratum fuit. Porro in hac Synodo Cabilonensi alia quoque ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentia tractata sunt, uti causa *Haderici* Aurelianensis episcopi, quod patet ex Epist. XXIII Alexandri II ad *Gervasium Rhemensem archiep.* data, qua ei gratias agit, quod illum, qui Carnotensem Ecclesiam simoniace invaserat, inde ejiciendum curarit, et *Hadericum* Aurelianensem eadem de causa amoveri petit, quem ait fraudulentia sua *in Cabilonensi Synodo* Petrum Ostiensem episcopum, *a quo eadem Synodus celebrata est*, decepisse. Ad hanc etiam Petri Damiani legationem et Concilium Cabilonense Cossartius revocat Epistolam XXI Alexandri II *ad archiepiscopos Galliæ* datam, in qua mandat, ut Petro Damiano Ostiensi episcopo, legato Sedis Apostolicæ, in omnibus fidem habeant et debite obediant: « Quisquis enim, inquit, fastu superbiæ, quod absit, inflatus, illius judicio contradictor vel adversator extiterit: usque ad dignam satisfactionem, nostram vel Romanæ Ecclesiæ gratiam non habebit ».

6. *Dalmatia duobus metropolibus decorata.* — A num. 113 ad 118. Duæ erant in regno *Dalmatiæ* et *Croatiæ* hoc tempore metropoles, ut ostendit Lucius in lib. 2 de Regno Dalmatiæ et Croatiæ, cap. 2 et seqq. ante annum millesimum institutæ, nempe *Salonitana*, quæ *Spalatum* jamdiu translata fuerat, cujus suffraganei erant in Dalmatia episcopi Absalensis, Beglensis, Arbensis, Jadrensis, Traburiensis et Ragusinus: in Croatia vero Nonensis, Belgradensis, et Tiniensis. Altera metropolis *Diocletana* primum appellata, sed Dioclea destructa, sedes *Antibarim* translata, ubi cum metropolita resideret, Antibarensis sæpius vocabatur. Porphyrogenneta lib. de Administrando imperio cap. 30 testatur, sua ætate, sæculo scilicet decimo, Diocletanam civitatem desertam jacuisse, « nunc, inquit, habitatoribus vacua, in hodiernum usque diem Dioclea appellatur ». Recitat Baronius Epistolam Alexandri II *Ven. archiepiscopo Diocliensis atque Antibarensis Ecclesiæ* hoc anno datam, in qua ejus suffraganei diserte memorantur, nempe Diocliensis, Ecatarensis, Palechiensis, Suatinensis, Scodriensis, *Dinnastriensis*, Palatinensis, Sorbiensis, Bosoniensis, et Tribuniensis; ex quibus nominibus aliqua corrupta sunt. Erant ergo hoc tempore decem tantum suffraganei archiepiscopo Antibarensi subditi, quibus duo alii postea adjuncti fuere, *Drivastensis* nempe et *Zaculmiensis*, quorum meminit Diocles presbyter in regno Slavorum.

7. *Proprio regi paret.* — In *Croatia* vero et *Dalmatia*, quæ in unum regnum coaluerant, regnabat *Cresimirus Petrus*, qui, ut notat idem Lucius pag. 83, primus reperitur Privilegia concessisse titulo regis Croatorum et Dalmatinorum, vel Dalmatiæ et Croatiæ, anno millesimo quinquagesimo secundo, quamvis ignoretur quando regnare cœperit, et a quo regis titulum, Dalmatiæque accessionem consecutus sit; sed imperio Orientali ad deteriora prolabente, non potuere imperatores Græci non dissimulare quod in regionibus a se remotioribus fiebat. Quia vero Normannorum potentia in Italia in dies crescebat, *Dalmatæ* Græcis, rege ipso consentiente, sese conjungere coacti sunt, ut indicat Curopalates, qui scribit, Constantino Duca imperante, Illyricas tunc civitates, scilicet

Dalmatarum, sese Græcis adjunxisse, et solita navium auxilia pro communi defensione præbuisse receptis voluntariis Normannorum metu præsidiariis, et si *quæ recusarunt, stipendiariæ factæ sunt.* Dalmatia tamen ad imperium reversa, magistratus quoque imperiales sortita est, consentiente scilicet rege Cresimiro. Lucius enim ex Archivo monasterii Sancti-Chrysogoni, pag. 84, documentum profert, in quo legitur : « MLXVII, regnante D. Constantino Duca, magno imperatore, prioratum vero Jadræ retinente D. Leone imperiali protospatario, et totius Dalmatiæ Catipano ».

8. *Gebehardus archiep. Salbsurgensis Sedi Apostolicæ addictus.* — Ad num. 118. Alexander II pallium dedit *Gebehardo* archiepiscopo Salsburgensi, quem postea suum in Germania legatum declaravit. *Gebehardus* enim Saxonibus Henrico IV, postquam imperator dictus est, rebellantibus adhæsit, et Sedis Apostolicæ partes secutus est ; quam ob rem cum sibi ab imperatore et metropolitanæ suæ urbi Salzburgensi hostilem vim metueret, *castrum Juvavense,* quod ab Hunnis ab aliquot sæculis una cum urbe funditus eversum fuerat, ex ruinis suis restituit. Quod enim *Gebehardus* tunc factioni Saxonum adeo fuerit deditus, ut etiam ipse in castris eorum versatus sit, testatur coætaneus auctor anonymus in Apologia pro imp. Henrico IV, qui extat tom. I scriptorum Rer. Germ. a Marquardo Frehero Francofurti editorum, qui ait : « Vidimus etiam in castris, quæ posuerunt Saxones atque Thuringi ad locum Herosfeldiæ, Gebehardum dictum, quondam Salzburgensis Ecclesiæ archiepiscopum, qui post multa Ecclesiæ stipendia, cœpit jam quasi puer centum annorum militare in castris Saxonum, ac paulo post recepturus dignam factorum suorum remunerationem obiit, postquam a viris sanguinum, suis scilicet participibus, effusus est sanguis multorum in circuitu Virtziburgensis Ecclesiæ, velut in circuitu Hierusalem ». Hæc, inquit Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 8, causa fuit reædificandi desolati castri Juvaviensis, quod postea sequentes archiepiscopi valde ampliarunt, murisque et turribus, et propugnaculis, et omni apparatu bellico adeo munierunt, ut nunc non solum ab omni hostili incursione tutissimum sit, sed et inexpugnabile videatur.

9. *Concil. Aragonense.* — Ad num. 129. Hieronymus Blanca in Aragonensibus Commentariis, refert periocham Concilii Aragonensis apud Sanctum-Joannem Rupensem seu Pennatensem celebranti, regnante in Aragonia Ranimiro. In eo decretum, « ut episcopi Aragonenses ex monachis præfati cænobii habeantur et eligantur. Ranimirus rex stans in medio Concilii, dixit : Ego laudo et corroboro decreta genitoris mei Sanctii », qui cognominatus est *Major.* Baronius Hieronymum Blancam secutus, hoc Concilium præsenti anno collocat, quia in ejus fine legitur : « Data est sententia VII kal. Julii, Æra MLXII », quam uterque Æram Incarnationis interpretatur. Verum nunquam in Actis publicis, litteris, aut similibus scripturis in Hispania repertis Æra simpliciter prolata sumpta fuit pro Æra Incarnationis. Quare Æra Hispanica hoc in loco corrupta, ut evidens est, quia Æra illa in annum Christi MXXIV convenit, quo *Sanctius Major* Ranimiri pater regnabat. Is autem patri anno MXXXV demortuo successit in regnum Aragonense. Cossartius tom. IX Concil. pag. 1173, diligenter hoc Concilium exponit, existimatque loco, *Æra* MLXII, legendum, Æra MLXXII, quæ in annum Christi MLXXXIV competit. At eo anno Sanctius Major *VII kal. Julii* adhuc vivebat, annoque tantum MXXXIV e vivis excessit, ut eo anno ostendimus. Quare Concilium istud, non multo post Sanctii Majoris obitum congregatum, cum Ranimirus filius ejus Decreta confirmet, sed non citius quam anno Æræ MLXXIII, quæ ideo in locum Æræ MLXII substituenda. De *Ranimiri* seu *Ramiri* regis morte anno sequenti agemus.

10. *Victoria Richardi Normannorum ducis de Græcis.* — Richardus Normannorum princeps, Ranulfi filius, postquam Nicolaus II principatum Capuanum ei confirmavit, « ad excidendam Capuanam urbem animum cœpit intendere, principatusque dignitatem toto ambire conatu », inquit Leo Ostiensis lib. 3, cap. 15, qui paucis interjectis subdit : « Campaniam postmodum petiit : totamque intra tres menses obtinuit virtute mirabili ». Inde Capuam rediens, sibi portas turresque tradi postulat : « Capuani jam omni spe destituti, neque jam resistere ultra valentes, turres tandem, ac portas, et seipsos, suaque omnia principi tradunt, anno Dominicæ Incarnat. millesimo sexagesimo secundo, cum jam decem ferme per annos viriliter Normannis restitissent ». Paulo post : « Ita Deo sibi per omnia pro incolarum sceleribus favente, omnes Capuani principatus fines cum castris et oppidis intra breve sibi intervallum temporis subdidit ».

11. *Prima expeditio Francorum in Mauros Hispaniæ.* — Chronographus Malleacensis de Gosfredo Pictavorum duce verba faciens, ait : « Abiens in Hispaniam cum multis Normannis, Barbastam civitatem (sitam in Aragonio regno juxta Catalauniæ fines) nomini Christiano, cunctis qui in ea erant prius perditis, adquisivit. Eodem anno luna obscurata est kalendis Augusti ». Auctor Fragmenti Historiæ Francicæ a Roberto ad mortem Philippi I regis apud Duchesnium tom. IV, pag. 88, mentionem facit trium expeditionum a Francis in Mauros Hispaniæ susceptarum, et de priori scribit : « His temporibus dux Aquitaniæ Guillelmus, et quidam alii optimates Galliarum, quisque de suo exciti loco, copiosum in Hispaniam conduxerunt exercitum. Cujus ditissimam urbem Barbastam et quamplura capientes castella, maximamque ejusdem provinciæ partem ferro et igni depopulantes, demum ad sua reversi sunt, multamque et variam supellectilem secum afferunt, multaque mancipia adducunt ». Sed cum hoc anno kalendis Augusti nulla eclipsis lunaris visa fuerit, imo nec ulla esse potuerit, cum

plenilunium die vicesima sexta mensis Julii contigerit, uti in omnibus Tabulis Astronomicis notatur, chronographus Malleacensis de vera lunæ eclipsi intelligi non potest, vel in anno rei gestæ fallitur. Hinc Sigebertus in Chron. hanc Gallorum expeditionem in annum sequentem differt, et scriptores Hispanici eam anno circiter MLXXVII accidisse volunt. De secunda Francorum in *Mauros* expeditione anno MLXXXV sermo erit.

12. *Saraceni in Sicilia ad magnas angustias redacti.* — Interim in Sicilia *Saracenorum* res pessimo loco erant. Nowerius Arabs, de rebus ibi anno superiori gestis verba faciens in Historia Siciliæ, ait quod cum *Rogerius* et Franci, quo nomine *Normanni* appellabantur, maximam provinciæ partem occupassent, præcipuos doctores ac proceres Musulmannos eam deseruisse, et aliquos in Africam trajecisse, ubi *Almoezz* filium Badis Ziridis Africæ califam de statu Siciliæ edocuere, ac significarunt in ea Musulmannos divisos, et Francos fere rerum dominos. Quare califa magnam classem statim adornavit, sed cum ea passis velis in *Casiram* insulam, hodie *Pantalariam* dictam, ferretur, tanta tempestate jactata fuit, ut maxima militum pars perierit, et nonnisi aliqui, qui superfuere, in Siciliam appulerint, ut narrat Malaterra. *Almoezz* califa hoc infortunio fractus, et aliunde in iis quæ magis premebant occupatus, *Siciliæ* curam penitus abjecit, Francique seu Normanni in ea de Musulmannis triumpharunt, et magnos progressus fecerunt.

ALEXANDRI II ANNUS 3. — CHRISTI 1063.

1. *Petrus Damiani invisit monasterium Cassinense, magno ejusdem bono.* — Christi Redemptoris annus millesimus sexagesimus tertius cum prima numeratur Indictione, quo magno in Ecclesia Florentina conflato schismate, ad illud sedandum Petrus Damiani missus, magnopere laboravit. Sed antequam de eo agamus, assectantes tanti viri vestigia, cum ipso pariter invisamus Cassinense cœnobium. Ab Urbe enim Florentiam iturus, primo Cassinum petiit, quo tantopere a Desiderio abbate atque presbytero cardinali expeteretur, et usque adeo, ut vel minis idem Desiderius virum sanctum urgeret, nimirum quod (ut ejusdem Desiderii verbis utar, et Petri referentis ea) « Nisi monasterium Cassinense inviserem, orationem sancti loci, si te vivente defungerer, non haberem.

2. « Quæ videlicet minæ, cum eas ad mentem revoco, non ut acus pungunt, sed conti potius more vel spiculi viscera mea transfodiunt. Geminæ siquidem necessitatis undique coarctor obstaculis, et propinqui obitus me reddit ætas matura suspectum, et tot sanctorum fratrum oratione fraudari non leve periculum. Veniens itaque medullitus pertimesco, ne, dum monasterium quæro, extra monasterium moriar etc. » Hæc ex Epistola ejusdem Petri ad Desiderium ab eremo jam antea missa, quæ incipit : « Non ignorare te patior, venerande pater etc. » Porro et cum in Urbe esset Petrus, idipsum importunius a Desiderio exactum, eumque voti compotem factum, Leo Ostiensis affirmat[1], qui dum sub anno quinto ejusdem abbatis Petrum venisse Cassinum narrat, hoc plane anno oportuit contigisse. Etenim ordinari illum abbatem contigit anno Redemptoris millesimo quinquagesimo octavo[2]. At quam non otiosus, sed operosus fuerit valde Petri accessus ad cœnobium Cassinense, idem Leo sic narrat : « Porro domnus Petrus Damiani, cujus jam supra meminimus, ad monasterium veniens, cum verbo pariter et exemplo quoscumque posset ferventer accenderet : tandem permissione domni abbatis ab omni congregatione obtinuit voluntaria oblatione, in remissionem peccatorum omnium, ut sexta feria per totum annum pane et aqua contenti, disciplinam singuli facta confessione perciperent. Insuper et triduanum jejunium in capite Quadragesimæ per annos singulos agerent ». Hæc Leo.

3. At vero quod ad triduanum jejunium exordio Quadragesimæ pertinet, eos ad observantiam sui monasterii redegisse cognoscitur, de qua ipse in Epistola ad fratres in Gamugni eremo constitu-

[1] Leo Ost. l. III. c. 21. — [2] Ibid. l. III. c. 9.

tos hæc habet : « Hoc tanquam regulare constitueremus edictum, ut sub districti censura rigoris Quadragesimale celebraretur initium : nimirum ut per triduum nonnisi modicum panis cum aqua omnes fratres comederent, nulla nisi lectionum sive orationum verba proferrent, nudis pedibus lugubres atque mœrentes incederent, expleto communi modulatione psalterio, mutua se scoparum castigatione purgarent ». Hæc ipse Petrus. Cujus tanta æstimatio in Ecclesia Dei erat, ut quæ ipse facienda moneret, tanquam oracula divina pii quique perciperent. Ex sermonibus autem quæ familiariter contulit cum Desiderio abbate, occasio eidem Petro data est, ut postquam inde discessisset, scriberet ad eum illam Epistolam, cujus est exordium : « Qui solus de nimii fluctus procellis eripitur ». Ubi circa finem ejusmodi elogio exornat una cum Cassinensi cœnobio eosdem monachos Cassinenses, dicens :

4. « Igitur, ut jam omnes communiter alloquar, nolo vos lateat, venerabiles fratres mei, quia ex quo gloriosi cœnobii vestri limen excessi, vos jugiter præ oculis habui, vos intimæ dilectionis visceribus adstrinxi : atque ut fatear, redeunti mihi a Cassino sacratissimo idem mihi contigit, quod mulieri, quæ revertebatur a tabernaculo Silo [1], ut nimirum vultus mei non sint amplius in diversa commutati. Vobiscum sane præsentaliter habito, vobis semper assisto. Alioquin, si propterea non sum vobiscum, quia corporalibus oculis vos non intueor, ergo nec ipsi oculi sunt in capite, quia caput cernere nequeunt, vel ipsi sibimet oculi absentes sunt, quia nec quisquam se, nec uterque se invicem mutua contemplatione possunt conspicere. Beati siquidem, qui inter vos et in sanctis operibus vestris moriuntur. Pia nimirum fide credendum est, quia scala illa, quæ de Cassino monte olim in cælum videbatur erecta, adhuc palliis strata, lampadibus coruscat; et sicut tunc excepit ducem, ita nunc exercitum transmittat ad cælestia subsequentem. Nec ab ejus glorioso tramite exorbitant declinantes jam defuncti, cujus in hoc exilio dum viverent, vestigia sunt secuti, (sancti patris scilicet Benedicti). Hoc est intimi fervoris incendium illud, quod mihi inextinguibiliter flagrat in corde : hæc perpes fabula, quæ meo versatur in ore. Inter cunctos autem virtutum flores, quos in illo agro pleno, cui benedixit Dominus, reperi; hoc fateor mihi non mediocriter placuit, quod ibi scholas puerorum, qui sæpe rigorem sanctitatis enervant, non inveni; sed omnes aut senes, cum quibus vir nobilis sedebat in portis Ecclesiæ [2], aut juvenili decore lætantes, qui nimirum, ut filii prophetarum idonei sunt ad Eliam per deserta quærendum [3], aut certe adolescentiæ adhuc flore vernantes, qui juxta Apost. Joannem [4], vicere malignum etc. » Qui igitur exoptatus diu et exspectatus invisit sanctos monachos Cassinenses, ejusmodi persoluto charitatis officio, Romam rediit ad Alexandrum Pontificem, inde post negotium Florentinum reversurus in cupitam toto animo solitudinem.

5. *Petrus Florentiam adit, sedaturus schisma inter populum et episcopum : unde coactus scribere apologiam de seipso.* — At vero ipse Alexander papa, dimissurus Petrum Damiani ad eremum anhelantem (ibat enim juxta illud mysticum Ezechielis visum, et revertebatur in similitudinem fulguris coruscantis) ut aliquid, quod esset Ecclesiæ profuturum, ex solitudine ipsius eliceret, præcepit ipsi ut litteras scriberet, quæ essent ejusmodi, ut quæ asservari perpetuo dignæ essent. Cum ita admonitus Petrus opportuna oborta occasione, ubi Florentiam pervenit, audita morte Rudolphi episcopi Eugubini, ejus Vitam scribere, atque ad eumdem Pont. mittere dignum existimavit. Qua enim gloria majori Pontificia corona nitescit, quam si ex Catholicæ Ecclesiæ agro, quos tempus præsens profert, vernantibus undique floribus exornetur ? sunt sancti viri vere flores, de quibus jam erumpentibus gaudens sponsa Christi Ecclesia dicat [1] : « Flores apparuerunt in terra nostra ». Ex iisdem namque Apostolica corona contexitur, qua gaudens Paulus Apostolus dicat de suis [2] : Gaudium meum et corona mea. Cui qui invident, vide, ne partes habeant cum eo, qui partes Ecclesiæ odit, diabolo, dracone pessimo, qui apertis faucibus partui [3] Ecclesiæ inhiat, ut deglutiat; sed qui habitat in cælis, irridebit eos. Petrus igitur ad Alexandrum papam in primis Rudolphi Eugubini episcopi tunc defuncti Vitam scripsit; insuper attexuit et aliam ejus, qui ante annum ex hac vita in cælum migravit, Dominici Loricati. Incipit autem Petri ad Alexandrum Epistola : « Præcepit mihi beatitudo vestra, venerabilis pater etc. »

6. Scripta quidem ea videtur esse Florentiæ, ubi aliquot diebus ipsum oportuit commorari, ad dirimendam discordiam inter ejus civitatis episcopum et populum, cujus partem aliquam in suum episcopum monachi concitabant : inter quos primum locum tenuisse sanctum Joannem Gualbertum, in Vita ipsius asseritur verbis istis : « Vir beatus episcopum Florentinum, Petrum nomine, patria Ticinensem, non solum simoniæ, sed etiam hæresis propter illud vitium cum suis fratribus reum asserebat, nec ab illo sacramenta percipienda dictabat. Inde vero vehemens orta est contentio in clero et populo Florentino, aliis episcopum defendentibus, aliis monachos laudantibus, quod tanta libertate illud vitium detestarentur ». Hæc de controversiæ causa. Cum autem illic esset Petrus Damianus, eos conciliare pace studuit; sed id efficere minime potuit, eo quod adversus monachos steterit, ex eo præsertim redarguens eos, quod indemnatum episcopum adhuc esse vitandum ut simoniacum populo suaderent, asserentes cunctas illius

[1] I. Reg. I. — [2] Prov. XIII. — [3] 4. Reg. II. — [4] Joan. II.

[1] Ezech. I. — [2] Cant. II. — [3] Phil. IV.

benedictiones et sacramenta esse maledictiones et sacrilegia; ob idque prohiberent populum accipere sacramenta ab episcopo vel ordinatis ab eo, tanquam nullius essent illa momenti, ex quo fieret ut baptizati minime chrismate ungerentur, et plurimi absque sacramento Eucharistiæ interirent, ne acciperent illud a quovis ab episcopo ordinato. Quæ cum arguerentur a Petro, passus et ipse calumniam est, quasi vinctus eodem crimine teneretur, qui ejus criminis reum in defensionem acciperet. Discessit re infecta, imo visus est majoris contentionis fomitem ministrasse. Cujus rei gratia in sui defensionem et monachorum justam reprehensionem scripsit Epistolam apologeticam tam ad populum universum, quam ad monachos ipsos. Hanc tibi prodimus acceptam ex Codice Basilicæ S. Petri in Vaticano, ex qua rerum gestarum cognitio sincera depromitur historia epistolari, cæteris digniore :

7. « Dilectis in Christo civibus Florentinis, Petrus peccator monachus, fraternæ charitatis obsequium.

« Nuper, ut recolitis, dilectissimi, ad vos venientes, laboriose studuimus inter episcopum vestrum vosque componere pacem, et amicitiæ quæ rescissa fuerat, fœdera reformantes, in unum vos spiritum sequestra pace conflare. Sed quoniam adjuvandi prædicti apud vos sacerdotis intuitu plura protulimus, quæ sinistra saltem interpretatione perverti, et a turbis valent vulgaribus vitiari ; ne nos indigna notemur infamia, et illi (quod absit) mendacii crimen incurrant : quod ore coram vobis frequenter expressimus, etiam styli currentis articulo commendemus, ut quod audistis ore prolatum, videatis apicibus exaratum; et verba nostra commentari, vel ab his discrepare mendax quisque non audeat, dum in nobis et manu scribens et lingua loquens indissona sibimet unitate concordant.

8. « Anathematizamus itaque et irrecuperabiliter condemnamus simoniacam hæresim, primam omnium hæreseon, ex imis diaboli visceribus erumpentem, seque adversus nascentis Ecclesiæ regulam exitialiter extollentem, quæ nimirum ex ipso diaboli felle progreditur, et in perditionis filios pestilentissime derivatur. Cujus scilicet auctori per Petrum dicitur [1] : In felle amaritudinis et obligatione peccati video te esse. Quia vero fel columba non habet, Spiritus autem sanctus in columbæ specie super Dominum venit : is vero qui amaritudine fellis intumuit, columbini Spiritus capax esse non potuit. Quapropter omnes nefandæ hujus hæreseos peste corruptos hæreticos esse indubitanter asserimus, eosque damnabiles atque cum suis arcendos honoribus, juxta sacrorum canonum sententiam judicamus. Verumtamen tantam gratiæ plenitudinem sanctæ Ecclesiæ esse confidimus, ut in ea proculdubio et per malos bona, et per inquinatos munda, et per execrabiles sacramenta conferri posse credamus. Hæc est enim vere corpus Christi, et juxta Apostolum [1], columna et firmamentum veritatis. Et hæc non noviter ex nostra temeritate decernimus, sed ex sanctorum Catholicorum Patrum auctoritate jam decreta firmamus. Quod in libello quoque, cui Gratissimus nomen indidimus, multis novi ac veteris Testamenti testimoniis approbatur.

9. « Sed condemnatis omnino simoniacis, ac indubitanter inter hæreticos deputatis, sicut in præfato libro digessimus ; licet eorum sacramenta canonum possent sanctione defendi, ut eos tamen magis ac magis synodalis censura confunderet, constitutum est a Romano, sanctæ memoriæ Nicolao præsidente, Concilio : Ut quicumque per eos fuissent eatenus in cujuslibet Ecclesiastici gradus dignitate promoti, in percepti honoris ministerio permanerent. Ex tunc vero et deinceps quicumque paterentur se a simoniaco provehi, nihil penitus deberent ex ea promotione lucrari, et sic ministrandi jura deponerent, tanquam si hæc nullatenus percepissent. Hac itaque ratione jam non modo simoniacos reprobamus, sed et per eos exhibita sacramenta contemnimus. Hæc itaque si obliti non estis, omnia me vivis vocibus proferentem frequenter audistis : non enim alia scribimus quam quæ locuti sumus. Si ergo ego et vos de simoniacis eorumque reprobandis in posterum consecrationibus una sententia utrique congruimus : cur adhuc invicem litigamus ?

10. « Est plane super episcopo vestro quæstio, quem nonnulli vestrum opinantur venaliter irrepsisse, nonnulli vero gratis et per ostium introisse constantis animi libertate confirmant. Illi turbulentis jurgando conviciis quod opinantur allegant : isti quod se scire fatentur, crimen invectum refellendo propulsant. Et quis ego sum, qui inter hos pugnantium globos signum manus mittam, et tam ferale scelus homini, antequam probetur, adscribam ? Nam licet error semper sit et ubique vitandus, tolerabilius tamen est, si quis justificat peccatorem, quam si præjudicet innocentem. Synodus annualiter imminet, Sedes Apostolica cunctis adeuntibus patet. Romanam ergo pulset Ecclesiam, quisquis se justam adversus episcopum habere querelam sperat. Nec enim nos homunciones exigui in andronarium angulis reddere possumus irritum, quod in ipso summo totius mundi cardine non ambigimus constitutum. Cernitis itaque me simpliciter hæc sola conscribere, quæ me præsentem audistis proferre. Erubescat ergo fabricator quisque mendacii, qui dum me vidit in causa nutantis controversiæ non leviter judicantem, impudenter clamat simoniacæ hæreseos existere defensorem. His ergo paucis rationem me vobis reddidisse sufficiat, ne longior stylus fatigari vos nimia prolixitate compellat.

[1] Act. VIII.

[1] I. Tim. III.

11. « Hinc ad commonachos meos articulum transfero, a quibus profecto procedere totam hanc jurgandi materiam non ignoro. Dicunt enim, quia per hujusmodi sacerdotes nec chrisma confici, nec Ecclesiæ dedicari, nec clericalia jura conferri, nec missarum ullo unquam tempore poterunt solemnia celebrari. Et tam hæc impudenter allegant, ut etiam compulerint in tribus plebibus sine conspersione chrismatis catechumenos baptizari. Sed cum Christus proculdubio denominetur a chrismate, nihil aliud tollunt baptismo nisi Christum, qui chrismatis subtrahunt sacramentum. Et certe si me forte non fugit, ulla unquam hæresis in tantam prorupit audaciam, ut a baptismi lavacro chrisma, hoc est, ut a Christiano Christum dividere præsumpsisset. Quod si contempta propria, ab alia Ecclesia furtive delatum chrisma credatur, sicut a quodam sacerdote eorum fautore confingitur : ecce quantum ad illos pertinet, in spiritualibus rebus committitur adulterium, et in sacrilegium vertitur sacramentum : nimirum dum propriæ Ecclesiæ chrisma projicitur, et ab aliena clandestinæ fraudis ingenio subrogatur.

12. « Beatus denique papa Gregorius in supremo homiliæ suæ ultimæ articulo sic ait : Sed hæc omnipotens Deus, qui per me in vestris auribus loquitur, per se in vestris mentibus loquatur. Cum igitur hoc librum suum fine concludit, omnipotentem Deum cuncta quæ in eo scripta sunt, per se locutum evidenter ostendit. Hic itaque per quem talis inhabitator eloquitur, in homilia de sacerdotibus facta, per impositionem manus simoniaci Spiritum sanctum cælitus dari manifestissime confitetur. Qui namque, inquit, in templo Dei hodie columbas vendunt, nisi qui in Ecclesia pretium de impositione manus accipiunt, per quam videlicet impositionem Spiritus cælitus datur ? Ubi adhuc eamdem sententiam replicat, et tanquam tardioribus vel adhuc dubitantibus rursus inculcat, dicens : Columba igitur venditur, quia manus impositio, per quam Spiritus sanctus accipitur, ad pretium præbetur. Sed quia de his in libro nostro multa conscripsimus, hic in talibus non diutius immoramur : solummodo qui legit intelligat.

13. « Præterea major est Ecclesia quam Ramatha, major est Christus quam Samuel : si ergo in Saul, quem malus exagitare spiritus consueverat, cum venisset in Ramatha[1], ubi Samuel cum David prophetabat, Spiritus sanctus insiliit, ita ut se vestimentis exueret, et nudus tota die ac nocte cum cæteris concinens prophetaret : quid mirum, si Spiritus sanctus in Ecclesia super quemlibet reprobum veniat, et non per ejus meritum, sed per ejus ministerium charismatis sui dona transfundat ? Si, inquam, divinus Spiritus illum repente corripuit, atque ab eo per tam diuturni spatium temporis non recessit, qui vas erat omnino diaboli, quemque nequitiæ spiritus non clam, sed aperte per corpus simul et animam possidebat : quid novi, si cloacam reprobi cujuslibet hominis splendor ille cælestis irradiat, quem tamen nullum squaloris obscuri contagium fœdat ? Sed nunc cur ista prosequimur, cum consecrationem simoniacis nuper fuisse prohibitam, superius præfati simus ?

14. « Plane, quia iidem ipsi, qui baptismum fieri sine chrismate docuerunt, adhuc adversus eos qui ante Synodum gratis a simoniacis ordinati sunt sufflant, eosque suis ordinationibus esse cohæreticos dogmatizant ; eorum quoque missas, et omnia per eos facta ministeria blasphemant, anathematizant, conspuunt, abjiciunt et explodunt, eorumque benedictionibus terribiliter maledicunt, cum dicat Apostolus[1] : Quia maledici regnum Dei non possidebunt. Et his suis maledictionibus, illud Malachiæ prophetæ testimonium adhibent, quo dicitur[2] : Maledicam benedictionibus vestris : non attendentes quod Dominus in libro Numeri de sacerdotibus ait[3] : Invocabunt nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis. Sacerdos quippe Dominum super homines verbis invocat, sed ipse super eum Dominus benedictionem efficaciter format. Effectus itaque benedictionis non in merito sacerdotis constat, sed hanc invocatio divini nominis administrat, ut quod ex ore sonat hominis, intus impleat Creator, et per indigni sæpe hominis ministerium, divina virtus suum veraciter efficiat sacramentum. Sed fatui et imperiti quilibet homines in hoc prophetiæ verbo caligantes errant, nescientes scilicet quæ loquantur, vel de quibus affirment.

15. « In sacris quippe Scripturis ita maledictio aliquando pro sterilitate, sicut et benedictio pro rerum temporalium ubertate accipitur. De qua nimirum benedictione in libro Regum dicitur[4] : Benedixit Dominus Obededom, et omnem domum ejus, nuntiatumque est David regi, quia benedixit Dominus Obededom et omnia ejus per arcam Domini : dixitque : Ibo et reducam arcam in domum meam. Item cum Psalmista præmitteret[5] : Viduam ejus benedicens benedicam ; ut ostenderet de qua benedictione diceret, protinus addit : Pauperes ejus saturabo panibus. Et alibi[6] : Benedixit eis, et multiplicati sunt nimis : ubi patenter ostenditur quia benedixit, hoc est, multiplicavit. Cui simile est quod filii Josue dixerunt ad Josue[7] : Quare dedisti mihi possessionem sortis et funiculi unius, cum sim tantæ multitudinis, et benedixerit mihi Deus ? Benedictio igitur aliquando multitudinem, aliquando significat ubertatem. At contra contemnenti mandata cuilibet reprobo per Moysen dicitur[8] : Maledictum horreum tuum, et maledictæ reliquiæ tuæ, maledictus fructus ventris tui, et fructus terræ tuæ. Unde paulo post : Mittet Dominus super te famem et esuriem. Quamobrem et

[1] 1. Reg. XIX.

[1] 1. Cor. VI. — [2] Mal. II. — [3] Num. VI. — [4] 2. Reg. VI. — [5] Psal. CXXXI. — [6] Psal. CVI. — [7] Jos. XVII. — [8] Deut. XXVIII.

in hoc Malachiæ testimonio [1], ut non intelligamus maledictionis vel anathematis jacula intorqueri, sed famis et inopiæ supplicium insectari, præmittit dicens : Si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, mittam in vos egestatem. Moxque subjungit : Maledicam benedictionibus vestris.

16. « Cum ergo egestatem præmittit, quid maledicere benedictionibus velit, luce clarius innotescit ; ac si dicat : Si contempseritis præcepta mea in cordibus vestris ponere, quod præcipue pertimescitis, sub egestate vos et inopia faciam penuriæ suspicare, ut ipsa vos terræ vestræ sterilitas feriat, dum in profundis bonorum operum frugibus vitium vos sterilitatis accusat ; et inopia vos cruciet corporum, qui videlicet alimenta negligitis animarum. Et ut hoc ejusdem Prophetæ vobis verba clarius approbemus, longe postmodum dicit [2] : Gens tota, inferte omnem decimam in horreum meum, et sit cibus in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus, si non aperuero vobis cataractas cœli, et effudero benedictionem usque ad abundantiam. Porro si maledictionem anathematis illic Dominus voluisset intelligi, non diceret : Maledicam benedictionibus vestris, sed potius, maledicam vobis, qui scilicet benedicere non merentes audetis.

17. « Et ut quod dicimus, ex Evangelio manifestissime comprobemus, nihil aliud ficulneæ dixisse Dominus legitur, nisi hoc solum [3] : Jam non amplius in æternum quisquam fructum ex te manducet. Quæ nimirum verba Petrus maledictionem appellavit, cum et postmodum dixit [4] : Rabbi, ecce ficulnea cui maledixisti aruit. Talis et maledictio primo homini data est, cum dictum est [5] : Maledicta terra in opere tuo, quæ spinas ac tribulos germinabit tibi. Sed et ista sterilitatis maledictio benedictionem ubertatis excludit, sicut in Pharaonis somnio vaccæ vaccas [6], et spicæ devorant spicas. Sicut ergo hic præcepta servantibus non aliam quam benedictionem promittit abundantiæ : ita illic non servantibus e contrario maledictionem promittit inopiæ. Alioquin, quo pacto Deus omnipotens sacerdotis malediceret benedictioni, quam virtus sui consecrat nominis? Cum enim, sicut supradictum est, super quem nomen Domini invocatur, indubitanter ab ipso Domino benedicitur : quomodo consequens est, ut eam benedictionem Dominus maledicat, per quam ipse hominem per invocationem sui nominis benedicit.

18. « Hinc est quod auctoritas canonum etiam a pestilentioribus hæreticis baptizatos prohibet iterum baptizari, ne videlicet nomen Dei quod invocatum est super illos videatur annullari, vel irritum duci. Quisquis præterea, dum sacerdotes quibuslibet obtrectationibus lacerat, eorum nihilominus et sacramenta blasphemat : quid etiam beatus Judas Apostolus de blasphemantibus in Epistola sua loquatur, attendat. Nam cum præmisisset de quibusdam, qui dominationem spernunt, majestatem autem blasphemant, præsto subintulit : Cum Michael, inquit, archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus inferre judicium blasphemiæ, sed dixit : Imperet tibi Dominus. Si ergo summus angelus in diabolum judicium blasphemiæ non præsumpsit inferre : quomodo non pavescat homo sacramenta, quæ virtute sancti Spiritus plena sunt, irridere ! Nam cum Veritas dicat [1] : Qui peccat in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque hic, neque in futurum ; timendum valde est, ne illum ab eis constet offendi, sine quo peccatorum offensio nequeat relaxari.

19. « Sed cur de sola sacerdotum sive sacramentorum obtrectatione conquerimur, cum ab eis monachis scilicet omnia pæne dilacerari, omnia conspui, omnia dicuntur irrisione publica subsannari? Non est, inquiunt, papa, non rex, non denique episcopus, non sacerdos. Unde factum est (ut dicitur) ut mille circiter homines his nugis næniisque decepti, sine sacramento Dominici corporis et sanguinis decesserint. Opinantur enim per hujusmodi temporis sacerdotes nullam in sacramentis fieri posse veritatem. Sed et quamplures reperiuntur Ecclesiæ, quas non modo suis ingressibus indignas ducunt, sed ne salutationis quidem obsequio idoneas arbitrantur. Nam et salutare despiciunt, quas utique dedicatas ab indignis nescio quibus episcopis suspicantur.

20. « Enimvero, ut Lucas narrat, ait Paulus [2] : Cæsarem appello. Cui inquit Festus : Cæsarem appellasti, ad Cæsarem ibis. Estne sceleratior papa quam Nero? Credimus monachos istos sanctiores esse quam Paulum? Cum ergo Paulus, qui tertii cœli tribunal ante conscenderat, Neroniano adspectui non sit dedignatus assistere : quis est monachus, qui pro suæ sanctitatis arrogantia Sedis Apostolicæ debeat judicium reprobare? Ubi scilicet non hominis meritum, sed Ecclesiasticæ dignitatis attenditur institutum. Ipsi quidem in angiportuum angulis judicant, et synodalia jura detrectant. Dijudicant monachos, clericalia cuncta corrodunt, et solis laicis, qui videlicet acrius et mordacius insequendi sunt, parcunt. Vident monachum incedentem : Adspice, inquiunt, unum scapulare : presbyterum vel episcopum abire prospiciunt, barbitonsos se videre fatentur.

21. « A quibus etiam si benedictio quæritur, nullatenus respondetur, protinus avertunt oculos, asserentes scilicet eos, quibus respondeatur, indignos. Nos etiam, si compeccatoribus nostris communicamus, et simul vescimur, obtrectationum mox sale conspergimur, laceramur, parique cum illis sententia damnationis involvimur. Imo nos, nos, inquam, ipsissimi sumus, qui eorum indigni

[1] Mal. II. — [2] Ibid. III. — [3] Mar. XI. — [4] Matth. XXI. — [5] Gen. III. — [6] Ibid. XLI.

[1] Marc. III. — [2] Act. XXV.

judicamur alloquio, qui eorum sociale contubernium non meremur. Sed hæc non monachorum est regula, sed superstitio Pharisæorum. Murmurabant (inquit Evangelista [1]) Scribæ et Pharisæi, dicentes, quia hic peccatores recipit, et manducat cum illis. Et hæc est radix et tota materia, unde feralis in Dominum furor Judaici livoris incanduit, hinc in mortem ejus viperini fellis malitia conspiravit : nimirum quia se putabant legalium cæremoniarum esse custodes, Dominum autem arguebant amicum Publicanorum, et sabbata violantem. Delectat me cum Domino meo perferre calumniam, et malo cum illo in domo Levi carnaliter vivere, quam in tabernaculis peccatorum, hoc est, cum sanctis Deo repugnantibus habitare : qui nimirum spreta regula Christianorum, Stoicorum dogma sequuntur, dum esse prorsus æqualia peccata omnia definiunt. Nos autem inter David sanctum reprobumque Saulem, Jonatham medium constituamus, qui licet Saulem veritatis et fidei sinceritate transcendat, David tamen merita, pietatemque non æquet.

22. « Admonendi sunt itaque fratres nostri, ne nimis justi, nimis sint sapientes, de quorum primo Salomon [2] : Noli, inquit, esse nimium justus; de secundo dicit Apostolus [3] : Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Mala sapientia, quam caligo erroris obnubilat : bona simplicitas, quæ a Catholicæ fidei tramite non declinat : odiosa sanctitas, quæ in hæresim labitur ; et dum per triti itineris ductum dedignatur incedere, per anfractus et ruinosa declivia compellitur aberrare. Nimia vitæ munditia in hæreticæ contagionis illuviem Novatianos, qui et Cathari dicuntur, immersit. Nimia sanctitas Luciferianos tanquam perniciosos palmites ab Ecclesiastici corporis unitate præscidit : qui dum perhibent non licere quod licet, ac per hoc jactant defensores se esse justitiæ, hostes adjudicantur Ecclesiæ.

23. « Unde sibimet extrinsecus velut ranæ in paludibus garriunt, quæ dum incœperint importune vociferantes, omnia confundunt. Ejusmodi quippe genus hominum ranis seu locustis merito comparatur : quia sicut Ægyptum tunc illa animalia percusserunt, ita per hos nunc vastatur Ecclesia. Nam de locustis Scriptura dicit [4], quia operuerunt universam faciem terræ, vastantes omnia ; moxque subjungitur : Devorata est ergo herba terræ, et quidquid pomorum in arboribus fuit. Locustæ siquidem universam terræ superficiem vastant, et herbas cum pomis arborum devorant, cum detractores quilibet, vel infirma nostra quasi herbas humilium corradunt, vel sicut fructus arborum, opera perfectorum dilacerando corrodunt, et livido mordacis invidiæ dente consumunt. Contra quos dicit Apostolus [5] : Capite nos : neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circonvenimus. Et alibi exprobrans ait [1] : Invicem mordetis, invicem læditis, videte ne ab invicem consumamini. Sed cum nos in sacro videlicet ordine constituti deberemus esse venatores Dei, sicut per Jeremiam dicitur [2] : Mittam venatores meos, et venabuntur eos : nos relicta præda sæcularium, nudatis dentibus in invicem ringimus, et quasi rabidæ caniculæ mutuis nos morsibus laceramus. Reprimatur jam præsumptio tumida, exæquet se fratribus sanctitas onerosa. Qui vult esse sanctus, sit sibi coram Domino, nec per arrogantiam fratri præferatur infirmo. Catulus itaque, cujus est officium extraneos pellere, nequaquam contemptis illis, aggrediatur domesticos lacerare, ne qui quietus poterat dormire sub tecto, exclusus foribus compellatur habitare sub dio ». Ita his symbolicis figuris excommunicationem a Pontifice comminatus.

24. *In Theuzonem monachum in schismate pervicacem objurgatoriæ Petri litteræ.* — Sed majori exarsit indignatione Petrus in eum, quem putavit malorum omnium auctorem, Theuzonem monachum inclusum, de quo ista superius in ejusdem sancti Joannis Gualberti Actis scripta leguntur : « Theuzo is senex dicebatur, et apud beatæ Mariæ Ecclesiam Florentiæ in quadam cellula se incluserat ; permultique ad eum confluebant, salutaria ab illo consilia expetentes. Valde autem simoniæ labem detestabantur, qua tunc multi in Ecclesia Dei contaminati erant. Ab illo igitur Joannes sciscitabatur, num sub abbate simoniaco intra suum monasterium Christo militare deberet, vel quid faciendum esset. Consulit ille, ut cum socio palam in foro civitatis coram omnibus proclamet, episcopum et abbatem simoniæ vitio obnoxios teneri, ac deinde loco cederent. Quod consilium tametsi a communi legum abhorreret, simpliciter ille secutus est, etc. » Magis, inquam, ex his in Theuzonem ipse Petrus excanduit, quem cum Florentiæ adiisset, ab eo exceptus est clamoribus contentiosis. Cumque reipsa didicisset ipsum arrogantia plenum hominem, fastuque tumentem ; quo ipsum curaret, atque ad monasticam legitimam disciplinam componeret, humilitatem atque mansuetudinem in primis colendam insinuans, prolixam satis Epistolam scripsit, qua cum multis eum perstringat enthymematibus, magis autem exemplis plurimorum in eremo degentium sanctorum legitime vitam anachoreticam assectantium urget. Est plane tanto auctore digna Epistola, cujus est titulus hujusmodi :

25. « Domno Theuzoni eremitæ Petrus peccator monachus, resumendæ charitatis aculeum ». Epistola autem sic incipit : « Minus se proximum amare convincitur, qui perlatæ læsionis injuriam sic in auctorem expostulare dissimulat, ut omnino se sub silentii censura constringat, etc. » Inferius

[1] Luc. VII. — [2] Eccl. VII. — [3] Rom. XII. — [4] Exod. X. — [5] 2. Cor. VII.

[1] Gal. V. — [2] Jer. XVI.

vero post acerrimas reprehensiones illud exprobrans, quod cum monachus sit, judicare sibi sumpserit presbyteros, episcopos, et ipsum etiam Romanum Pontificem, ait:

« Sed quorsum ista? quia diceris omnes fratres tuos tam austera, tam superciliosa judicare sententia, ut per totius anni curriculum, non nisi semel, et tunc non a tui monasterii sacerdotibus, sed aliunde quæsitis percipias sacramenta. Dico quod dicis, quis hunc ordinavit presbyterum? respondetur: Ille episcopus. Et ipsum, ais, ad episcopatus officium qualiter, aut quis promovit? Papa scilicet: qualiter autem, ipsi viderint. Moxque subjungis: Esto tandem, quod papa gratis episcopum consecravit; numquid et papa ipse gratis ad Apostolicæ Sedis apicem ascendit? Hac igitur interminabilium quæstionum perniciosa caligine, quantum in te est, sæculum omne confundis, et velut mare de temetipso tempestatem generans, nec ipse quiescis, nec alios vivere in tranquillitate permittis. His enim et hujusmodi ineptis hæsitationibus sæpe et schismata pestilenter emergunt, quæ incautas hominum animas a Catholica veritate præcidunt.

26. « Ut enim verbis te Apostolicis alloquar[1]: Tu quis es, qui judicas alienum servum? suo enim domino stat aut cadit. Stabit autem: potens est Deus statuere illum. Non enim omnes qui in prætorio sunt, judiciales calculos sortiuntur; neque omnes qui sunt intra Ecclesiam, claves Ecclesiæ susceperunt. Cum ad aliena judicanda quis arroganter extenditur, ad ea profecto consideranda quæ sua sunt, obtusior invenitur. Tunc enim socialis vitæ est ordo dispositus, si unusquisque proprii juris limite sit contentus. Ubi autem alter alterius terminum supergreditur, omnis profecto recte vivendi linea necesse est confundatur. Sufficiat ergo nobis considerare quæ nostra sunt, nedum aliena immoderate prosequimur, a nostri laboris fructu et digna mercede evacuemur. etc. » Hæc ipse Petrus et alia multa in Theuzonem eremitam, zelum quidem habentem, sed ut proclamat Petrus, non secundum scientiam, quem arguit turgidum mente virum, imperita cum arrogantia omnia perturbantem: quem et propriæ existimationis inflatum vento, humilem spiritu tota illa prolixa Epistola reddere conatus est. Sed an sit assecutus, dicemus: causæ enim illius adversus episcopum rationabilior prosecutio per monachos illos facta, illum malorum omnium incentorem tandem quievisse, suadet existimare.

27. Cæterum quam tunc perversi spiritus fuerit iste Theuzo, utpote spiritu contradictionis arreptus et agitatus, vel ex eo poteris intelligere, dum (ut olim Sextus et Pyrrho omnia in dubitationem revocantes philosophi) ipse in controversiam revocare non erubesceret: An sancti revera essent, quos universa Ecclesia hactenus coluisset ut sanctos. Nam audi quæ idem Petrus inter alia in eadem Epistola ad ipsum data recenset: « Tandem cum in arcto positi multiplicium objectionum vallaremur angustiis, ubi ratiocinandi copia suppetere desiit: ad sanctorum mox exempla confugimus, ut illis saltem fides adhibeatur, quorum auctoritas ad probationem cujusque negotii incunctanter admittitur.

28. « Cumque super quodam disceptationis articulo S. Romualdus in testimonium adduceretur, præsto quæsitum est: Utrum ipse Romualdus aut tunc extiterit sanctus, vel nunc sit in paradiso receptus. Et licet contra fidem totius Ecclesiæ nostrarum provinciarum hæc de sancto viro quæstio moveretur, ad adstruendam tamen partis nostræ sententiam, illos in testimonium sanctos adscivimus, quorum celeberrima vetus opinio etiam apud plebeios quoslibet et ignaros nutare non posset, Leonem videlicet atque Gregorium clarissimos olim Romanæ Sedis antistites, quorum quidem alter authentica canonum decreta promulgat, alter Ecclesiam perspicuis ac profundis cælestis eloquentiæ fontibus irrigat. Sed et his nominatis, tantumdem est: nam et super his nihilominus quæstio geminatur; quo pacto quis certum teneat, utrum et isti tales fuerint, quibus sine retractatione debeat fides accommodari, sive qui digni sint inter sanctorum catalogum percenseri. Cumque hæc et alia in sermocinationis decursu impudenti effluerint etc. » Pluribus enim hominis arrogantiam insectatur, et unde ipsi morbi hujus origo manarit, sapienter, ut curaret. Sic Petrus, partes agens sapientis medici, cujus optanda sint vulnera ad salutem, de quo Psalmographus[1]: « Corripiet me justus in misericordia ». Cujus viri sanctissimi Epistola, veluti cælitus strepente tonitru perterrefactus Theuzo, quem nimius et inconsideratus zelus jam per abrupta ferebat, in se reversus amplius mutire non ausus, quæ sancti essent anachoretæ munera explens, ut sibi ipsi vacans, peccata lugendo Deum placaret, in primis studuit; quod adeo diligenter est prosecutus et feliciter assecutus, ut reliquis sit factus exemplum perfectissimi anachoretæ, posterisque fuerit semper memoria venerandus.

29. Profecerunt pariter ex Petri ad eos missa Apologia venerandi monachi illi, qui etsi justam causam fovere sibi viderentur, minus tamen juste eam hactenus prosecuti fuissent; justa enim juste tractanda, admonet Sapientia[2]. Contra vero ipse Petrus juste adversus eos tunc agebat, quod non esset monachorum vitare episcopum, quem Ecclesia non damnasset; nec deberent assumere sibi judicium, quod non monachorum, sed tantummodo esset Apostolicæ Sedis; neque præjudicare, antequam Romanus Pontifex judicasset. Correpti vero Petri justa reprehensione iidem monachi, ejus admonitione Romanum Pontificem adire in-

[1] Rom. XIV.

[1] Ps. CXL. — [2] Sap. XII.

stituerunt, atque causam, quam justam putabant, juste prosequi aggressi sunt; sero tamen intelligentes, nimio zelo percitos, a legitima canonum deviasse sententia, cum per ignorantiæ abrupta nescientes præcipites se dedissent.

30. *Monachi episcopo infensi papam adeunt: unde Concilium Romanum et ejus canones.* — Quid autem post hæc egerint iidem monachi adversantes episcopo, apud Alexandrum Romanum Pontificem, Acta sancti Joannis Gualberti ita significant[1]: « Postea vero monachi cum amicis suis Romam profecti, Petrum Florentinum episcopum publice et quidem constanter hæreticum et simoniaca labe fœdatum proclamant, et ejus rei confirmandæ causa, offerunt se paratos ad subeundos ignes. Verum Alexander Pontifex, qui tum in patriarchio residebat, nec accusatum deponere voluit, nec ut monachi ignem ingrederentur admittere. Maxima enim episcoporum pars, qui ad Synodum generalem convenerant, episcopo favebat, et monachis adversabatur. Sed Hildebrandus archidiaconus, qui postea fuit Gregorius ejus nominis Septimus, Romanus Pontifex, partibus beati Joannis studebat, easque tuebatur. Porro dux quidem Godefredus usque adeo episcopo favebat, ut mortis minas monachis intentaret ». Hæc ibi; reliqua autem petenda ex amplioribus Actis ejusdem sancti Joannis Gualberti, quæ habentur in monasterio Vallis-Umbrosæ, ab Attone Pistoriensi episcopo scripta. Sed primum quæ in hoc tam celebri Romano Concilio, generali dicto, sint constituta, videamus.

31. Nobilis plane Synodus ista, cui amplius quam centum Patres interfuerunt, in qua inter alia de simoniacis occasione permotæ de Florentino episcopo controversiæ, decretum Pontificium stabilitum est, quod extat in Vaticana Bibliotheca hactenus integrum asservatum, ab eodem Pontifice in Eccl. publice promulgatum, una cum aliis canonibus in eodem Concilio constitutis, quos hic tibi reddendos curavimus hactenus incompertos. Sic igitur de his se habet ejusdem Pontificis Constitutio:

« Alexander episcopus, servus servorum Dei, omnibus episcopis Catholicis, cunctoque clero et populo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Vigilantia universalis Ecclesiæ regiminis assiduam sollicitudinem debentes omnibus, quæ in Constantiniana Synodo nuper celebrata coram centum amplius episcopis, licet nobis immeritis præsentibus, sunt canonice instituta, vobis notificare curamus; quia ad salutem vestram executores eorum vos esse optamus, et Apostolica auctoritate jubendo mandamus.

32. « Primo namque inspectore Deo, sicut a S. papa Leone, et a sanctæ memoriæ papa Nicolao primum statutum est, erga[2] simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus; sed juxta canonum sanctiones et decreta sanctorum Patrum, eos omnino damnamus, ac in Ecclesia non præesse, Apostolica auctoritate sancimus.

« De his autem qui non per pecuniam, sed gratis sunt a simoniacis ordinati, quia quæsita jam a longo tempore diutius ventilata est quæstio: omnem nodum dubietatis absolvimus, ita ut super hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus. Quia igitur usque adeo hæc venenata pernicies hactenus inolevit, ut vix quælibet Ecclesia valeat reperiri, quæ hoc morbo non sit aliqua ex parte corrupta; eos qui usque modo gratis sunt a simoniacis ordinati, non tam obtentu justitiæ quam intuitu misericordiæ, in acceptis ordinibus manere permittimus, nisi forte alia culpa ex vita eorum secundum canones eis obsistat.

33. « Tanta quippe talium multitudo est, ut dum rigorem canonici vigoris super eos servare non possumus, necesse sit, ut dispensatione ad piæ condescensionis studium nostros animos ad præsens inclinemus. Ita tamen, ut auctoritate sanctorum Apostolorum Petri et Pauli omnimodis interdicamus, ne aliquis successorum nostrorum ex hac nostra permissione regulam sibi vel alicui sumat, vel præfigat. Quia non hanc aliquis antiquorum Patrum jubendo aut concedendo promulgavit, sed temporis nimia necessitas permittendo a nobis extorsit. De cætero autem statuimus[1], ut si quis in posterum ab eo, quem simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit, et consecrator et consecratus, non disparem damnationis sententiam subeant, ut uterque depositus agat pœnitentiam, et privatus ab ea propria dignitate persistat.

34. « Præter hæc autem præcipiendo mandamus[2], ut nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, vel subintroductam mulierem. Unde sancta Synodus hæc a capite sub excommunicatione statuit, dicens: Quicumque sacerdos vel diaconus post Constitutum beatæ memoriæ prædecessoris nostri sanctissimi papæ Leonis aut Nicolai, de castitate clericorum concubinam duxerit palam, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei et auctoritate Apostolorum Petri et Pauli præcipimus, et omnino interdicimus (contradicimus), ut non cantet missam, neque Evangelium neque Epistolam ad missam legat, neque in presbyterio ad divina officia cum his, qui præfatæ Constitutioni obedientes fuerint, maneat, neque partem ab Ecclesia suscipiat.

35. « Et præcipientes statuimus[3], ut hi prædictorum ordinum, qui iisdem prædecessoribus nostris obedientes, castitatem servaverint, juxta Ecclesias, quibus ordinati sunt, sicut oportet religiosos clericos, simul manducent et dormiant, et

[1] Vita S. Joan. Gualb. c. 17. apud Sur. t. IV. die XVIII Julii. — [2] C. erga simoniacos II. q. I.

[1] C. locatur I. q. I. — [2] C. propter hoc mandamus disp. XXXII. — [3] C. eodem, §. præcipientes.

quidquid eis ab Ecclesia competit, communiter habeant. Et rogantes monemus, ut ad Apostolicam communem vitam summopere pervenire studeant, quatenus perfectionem cum his consecuti, qui centesimo fructu ditantur, in cælesti patria mereantur adscribi.

« Ut decimæ [1], primitiæ, seu oblationes vivorum et mortuorum reddantur a laicis, et in dispositione episcoporum sint : quas qui tenuerit, a sanctæ Ecclesiæ separetur communione.

« Ut per laicos [2] nullo modo quilibet clericus aut presbyter obtineat Ecclesiam, nec gratis, nec pretio.

« Nec aliquis [3] presbyter duas Ecclesias obtineat.

36. « Ut per simoniacam hæresim nemo ordinetur, vel promoveatur ad quodlibet officium Ecclesiasticum, neque Ecclesiis præficiatur.

« Et ut de consanguinite sua [4] nullus uxorem ducat, usque ad septimam generationem, vel quousque parentela cognosci poterit. Quod prius a Nicolao Secundo statutum fuit.

« Et ut [5] laicus uxorem simul habens et concubinam, non communicet Ecclesiæ.

« [6] Ut nullus habitum monachalem suscipiat, spem aut promissionem habens ut abbas fiat.

« Ut nullus laicus ad quemlibet gradum Ecclesiasticum repente promoveatur, nisi prius mutato habitu sæculari, divina consecratione inter clericos fuerit comprobatus. Vos ergo hæc et alia sanctorum Patrum statuta fideliter et Christiana reverentia observate, si vultis sanctæ Ecclesiæ Romanæ et Apostolicæ Sedis pace et communione, atque benedictione et absolutione gaudere. Valete ». Hæc de his, quæ in Concilio sunt statuta, summatim Alexander, universæ Ecclesiæ.

37. Quod autem spectat ad quartum canonem, quo decernitur ut clerici simul manducent et dormiant, bonaque in communi possideant; scias id factum suggestione Petri Damiani, scriptis suis Alexandrum Pontificem ad hæc sancienda rogantis. Extant adhuc ipsæ litteræ, quibus iste præponitur titulus : « Ut canonicis, a quibus in congregatione vivitur, proprietatis habendæ licentia denegetur ». Deinde : « Domino Alexandro beatissimo papæ, Petrus peccator monachus, servitutem. Quantum ad nostræ intelligentiæ modulum, nullum in humano genere malum perniciosioris est criminis, quam defensio proprietatis, etc. » Prolixior est disputatio in sæpius citato Codice Bibliothecæ Sancti Petri in Vaticano. Non de monachis, sed de clericis hujusmodi est sancitus canon, at nec de omnibus clericis, sed his, qui collegiatis servirent Ecclesiis, quos frequentiore usu canonicos appellare consuevimus, ob id scilicet, quod hisce tenerentur canonibus obligati, ad quorum præscriptum vitam ducerent clericalem in omnibus regularem, nihil sibi proprium vindicantem. Ad finem vero prolixioris disputationis, adversus proprietarios clericos institutæ, Petrus ita perorat, dicens : « Veruntamen ut hæc apud inobedientium clericorum, imo nummicolarum rebellionem efficaciter valeant, sancti Apostolatus vestri vigor impellat ». Quod dicti superius canonis sanctione factum audisti. In hoc eodem Concilio canon ille de celebratione missarum ab eodem Alexandro sancitus esse putatur, qui recitatur a Gratiano verbis istis [1] : « Sufficit sacerdoti unam missam in die uno celebrare, quia Christus semel passus est, et totum mundum redemit. Non modica res est unam missam facere, et valde felix est, qui unam digne celebrare potest. Quidam tamen unam faciunt pro defunctis, et alteram de die, si necesse fuerit. Qui vero pro pecuniis sive adulationibus (oblationibus) sæcularium una die præsumit facere plures missas, non æstimo evadere damnationem ». Hæc ibi.

38. *Schisma Florentinum agitatum in Concilio Romano, et Florentinorum Epistola ad Romanum Pontificem narrantium rei seriem et Dei judicium per ignem.* — Quod autem ad ea, quæ sunt reliqua causæ monachorum adversus Petrum Florentinum episcopum, spectat : petamus cuncta ex amplioribus Actis prolixioris Vitæ sancti Joannis Gualberti, quæ ex ejus monasterio antiquitus scripta accepimus, incipientes ab his, quæ narrantur de missis monachis a sancto Joanne ad dictum Romanum Concilium. Quæ sic se habent :

39. « Interea autem beatus Joannes cum suis monachis constantior effectus, et in expurgationem simoniacæ hæresis magis magisque propter Deum succensus, quosdam monachos suos, tempore Synodi tunc in Urbe celebrandæ, Romam misit, cum certis devotis clericis Florentinis, ad proclamandum super dictum Petrum episcopum Florentinum : cum quibus monachis et clericis properat ipso itinere et negotio vice beati Joannis venerabilis vir domnus Rodulphus nomine, sapiens et religiosus abbas monasterii Musitani. Et coram sanctissimo papa Alexandro eumdem Petrum tunc episcopum Florentinum, simoniacum et hæreticum publice dixerunt; et ad hoc examinandum et probandum, fide formati, spe certi, et charitate fervidi, in ignem se intraturos promiserunt.

40. « Sed præfatus sanctus Alexander papa Secundus nec accusatum Petrum episcopum eo tempore voluit deponere, nec igneam examinationem suscipere ; quoniam maxima pars episcoporum illius Petri parti favebat, et monachis vehementer obsistebat. Et interim cum accusatione rite facta res agitari cœpisset, cœperunt multi sibi timentes valde sævire contra monachos. Inter quos quidam cardinalis Petrus Damiani nomine, episcopus Ostiensis, compulsus (ut visum fuit) et rogatus ab æmulis adversæ partis, obstitit nostræ parti, ut relatum extitit, et surgens locutus est cum domno

[1] C. eodem in fine — [2] C. per laicos XVI. q. VII. — [3] C. eod. XVI. q. ead. — [4] 35. q. II. 17. — [5] C. eod. — [6] C. per laicos XVI. q. VII.

[1] C. sufficit de consecr. dist. I.

sanctissimo papa Alexandro Secundo, dicens : Domine et pater sancte, isti sunt locustæ, quæ depascuntur viriditatem sanctæ Ecclesiæ [1]. Veniat Auster, et perferat eas in mare rubrum. Sanctus vero papa Alexander præfatus contemperando se utrisque, benigne respondit, dicens : Isti homines non omnino sunt repellendi, quia boni homines sunt, et ea quæ dicunt, simpliciter et bona intentione loquuntur.

41. « Inter omnes autem vir quidam Rainaldus nomine, episcopus Comanus, vehementius restitit nostris, et per indirectum post multam verborum contentionem domno Rudolpho abbati proposuit quamdam quæstionem, quam omitto, quia non facit ad propositum de quo loqui intendo. Cum itaque pœne omnes furerent contra monachos, et dignos judicarent morte eos, qui temerarie contra prælatos Ecclesiæ armari auderent; cœperunt monachi ut agni inter lupos vexari, minisque turbari, et clamare cum Psalmista ad Dominum, dicentes [2] : Exurge, Domine, adjuva nos [3] : Exurge, quare obdormis, Domine : Exurge, Deus, judica causam tuam.

42. « Interea surrexit in Concilio quidam vir egregius et excellentissimus, quasi alter Gamaliel, nomine scilicet Hildebrandus monachus, et archidiaconus Ecclesiæ Romanæ et cardinalis, qui prius fuit prior monasterii Cluniacensis ordinis sancti Benedicti, qui post decessum præfati sanctissimi papæ Alexandri Secundi, Apostolica est dignitate præditus. Et quia placuit sibi ut fieret defensor causæ Christi, factus est postea vicarius ejusdem Christi, hoc est papa, et vocatus est Gregorius Septimus. Qui dum esset cardinalis, hanc controversiam prudenter audiens, et auctoritatem canonum sapienter perpendens, monachorum in universis auditoriis defensor nobiliter extitit, quos non pedetentim ratiocinando, sed aperte et fortissime defendit contra omnium opinionem ». Hucusque de rebus tunc gestis in Romano Concilio in causa episcopi Florentini.

43. At quoniam contigit potiri litteris illis tunc ea de re a Florentinis datis ad Alexandrum Romanum Pontificem, quas ad verbum recitat S. Atto Pistoriensis episcopus in Vita uberius scripta ejusdem sancti Joannis, hic eas describere operæpretium duximus; quæ sic se habent :

« Alexandro, primæ Sedis reverentissimo et universali episcopo, clerus et populus Florentinus, sinceræ devotionis obsequium.

« Jamdiu tædium et laborem nostrum, necnon certamen monachorum contra simoniacam hæresim paternitas vestra bene novit. Et tunc quoque dignum est, ut qualiter Deus excelsus pie ac misericorditer scrupulum hujus rei de cordibus nostris abraserit, pernoscatis. Signa enim et mirabilia Dominus noster de nobis fecit, et per ea cæcitatem ignorantiæ, et dubietatis caliginem, ac tenebras erroris de pectore hominum pepulit, et fidem nobis augendo et dilatando, et in se solidando, lucem mentibus suæ veritatis clementer infudit. Pastor quidem bonus de cælo venit, et ovibus assistentibus, atque ad se totis medullis clamantibus, sententiam sereno clariorem, soleque lucidiorem omnique dicto apertiorem, omnique visu certiorem de medio ignis populo suo dedit.

« Quid vero plebi Florentinæ de Petro Papiensi, qui se nostrum episcopum haberi volebat, tenendum sit, in suo tremendo judicio declaravit. Sed licet miraculorum narratio videatur aliquantulum protelari, tamen unde ad hæc ventum est, nequaquam inutiliter putamus debere succincte perscribi.

44. « Quadam etenim die, omnes Florentinæ civitatis clerici una congregati, cœpimus tam de clericis locis suis expulsis, quam etiam de nobis ipsis ante Papiensem Petrum conqueri. De abjectis enim, quia consilium et solatium eorum amiseramus, et quia etiam prior et archipresbyter noster metu hæresis e civitate successerunt : de nobis autem, quia bona pars civium nostrorum nos hæreticos acclamabat. Nam videns nos ire ad eum, dicebat : Ite, ite hæretici ad hæreticum ; ite, quia per vos hæc civitas voragini dabitur, qui Petrum Apostolum expugnantes, Simonem magum pro eo inducendo colitis. Quid plura? Rogamus eum, ut tam nos quam se ab hac infamia liberet, dicentes : Ecce nos (si te mundum senseris) si tu nobis jusseris, Dei pro te judicium subire non dubitamus; aut si probationem, quam monachi hic et Romæ facere voluerunt, recipere vis, ad eos imus, eosque obnixe rogamus. Ad hæc ille inquit, neutrum se jubere, neutrum se velle, neutrum recipere. Quinetiam edictum a præside per legatos suos impetravit ; ut quicumque laicorum, quicumque clericorum, sive episcopo non cederet, sive suo imperio non obediret, ad præsidem vinctus duceretur, sed et traheretur. Si autem quis nostrum his minis territus, de civitate fugeret, ad dominium potestatis assumeretur quidquid possedisset. Clerici vero, qui sub tutela regiminis beati Petri Apostoli, agendo contra simoniacam hæresim, in oratorium ejus confugerant, aut sibi conciliarentur, aut sine spe audientiæ extra civitatem pellerentur.

45. « Hincque factum est, ut vesperascente sabbato initii jejunii, cum apud prædictam Ecclesiam beati Petri Apostoli ipsi clerici lectionum ac responsoriorum sequentis Dominicæ recordarentur, municipalis præses, eo quod se cum salva reverentia Petri Apostoli simoniaco hæretico non posse obedire responderit : illos extra immunitatem oratorii, beatum Petrum Apostolum parvipendens, ejiceret. Fit denique pro hoc scelere concursus Catholicorum virorum, et maxime feminarum, velamina capitum projicientium, et sparsis crinibus flebiliter incedentium, pectora pugnis, miserabiles ad Deum voces mittendo, dure tundentium, ut

[1] Exod. x. — [2] Psal. vii. — [3] Ibid. xliii et lxxiii.

super virorum ac filiorum morte triste lamentantium : nam in plateas luto plenas se prosternentes, aiebant : Heu ! heu ! o Christe, tu hinc ejiceris; et quomodo nos desolatas relinquis? Tu nobiscum habitare non sineris ; et nos quomodo hic habitamus? Videmus quia hic nobiscum habitare voluisti; sed vadis, quia Simon magus te non permittit. O sancte Petre, numquid a Simone mago tu vinceris, quia ad te confugientes non defendis? Nos putavimus ipsum in infernalibus pœnis vinctum et catenatum; sed ecce cernimus illum ad tuum dedecus hostiliter susceptum.

46. « Virorum quippe alii ad alios dicebant : Videtis, et aperte videtis : Christus hinc discessit, abiit, quia legem suam adimplens, se pellenti non resistit. Et nos, viri fratres, civitatem hanc, quo hæretica pars ea non gaudeat, incendamus, atque cum parvulis atque uxoribus nostris, quocumque Christus ierit, secum eamus : si Christiani sumus, Christum sequamur. His ergo ejulatibus, hisque doloribus nos quoque clerici commoti, qui ipsi Papiensi videbamur esse fautores et assectæ, et qui ab aliis hæretici acclamabamur, eo quod ipsum sequebamur; obsecramus Ecclesias, et mœrore projectorum non tangimus campanas, populis non psalmos, non denique canimus missas.

47. « Nec mora, nobis congregatis, fit, Domino inspirante, Concilium, ad quod Dei monachos, qui in Septimo, in monasterio Sancti Salvatoris degunt, communi voto quosdam nostrum mittimus, petentes et orantes, dubietatem hujus rei velle prodere et veritatem cognoscere, agnitamque firmiter promittentes tenere. Responsum autem est nobis, quia si Catholicam fidem pro viribus vellemus tenere atque defendere, et simoniacam hæresim impugnando destruere, virtus Salvatoris tam hujus negotii dubietatem, quam etiam cæcitatem de cordibus nostris eliminaret. Fatemur, promittimus de hac re hoc sequi, quod et ipsi, si suum factum compensarent dictis. Quid plura? statuitur dies omni voto quæsita, in quo et dubietatem prodidimus, atque veritatem, quam monachi dicebant, pro posse defendendo tenemus.

48. « Quarta namque feria in prima hebdomade Quadragesimæ dies constituitur, secunda et tertia feria specialiter Deum per hoc oramus; et ut Deus, qui unica est veritas, veritatis hujus reseraret ostium, obsecramus. Illucescente vero quarta feria, a quodam nostrum itur ad virum Papiensem, qui rogans eum, inquit : Fac, domine, pro Dei tremore, proque remedio animæ tuæ : si est de te quod monachi dicunt, noli clericos, noli populum in eundo laboribus afficere, noli Deum experiendo tentare, sed hujus negotii veritatem, ad Dominum te convertendo, pande; aut si hoc te noscis immunem reatu, nobiscum venire dignare. Ad quem ille respondit : Nec ego illuc, neque te, si me diligis, ire volo. Ad hæc dictum est sibi : Profecto Dei judicium, quia omnes vadunt, videre ibo; et quid ibi agatur, solerter scire curabo; et quodcumque Deus judex justus in judicio suo recto monstraverit, secundum meum valere defensabo. Nec tibi molestum meum sit iter, quia te hodie, qualis sis, sententia Dei recte ostendet. Aut enim te hodie magis quam unquam fueris, habebimus charum, aut viliorem et contemptum.

49. « Nos interim, quasi cælesti præmoniti oraculo, non exspectabamus nuntium : curritur a nobis clericis ac laicis et feminis ad Septimum, in quo est Sancti Salvatoris monasterium. O mira Domini potentia miraque clementia, qui voluntates non solum expeditis mulieribus, sed etiam prægnantibus vires ad eumdem donavit ! Numquid enim longitudo matronas? numquid via cœnulenta multitudine aquarum delicatos terruit? numquid pueros jejunium exasperavit? Congregatis denique omnibus clericis et laicis promiscui sexus et ætatis fere tribus millibus apud prædictum monasterium; interrogamur a servis Dei : Cur, fratres, venistis? Respondetur a nobis : « Ut illuminemur, et errorem relinquentes veritatem sequamur. Quomodo, inquiunt, illuminari vultis? Nos, inquam, respondentes, ut copioso probetur igne, quod de Papiense Petro dicitis. Quem, inquiunt, fructum hoc facto habebitis? aut quem honorem inde Deo reddetis? Respondemus omnes : Erimus vobiscum rectam fidem defendentes, et simoniacam hæresim abominando, Deo gratias semper agentes.

50. « Quid longius immoramur? fiunt statim a populo duæ strues lignorum altrinsecus juxta se in longitudine positæ; sigillatim vero longitudo utriusque pedum decem, latitudo autem ambarum sigillatim quinque pedum, et dimidium dimidii pedis; altitudo denique utriusque separatim fuit quatuor pedum et dimidii; inter utrasque vero pyras in longitudine semita unius brachii extitit, et ipsa strata siccis lignis, et ad ardendum bene paratis. Interea fiunt pro hac re psalmodiæ, latinæ supplicationes, monachus intraturus ignem eligitur jussu abbatis, celebraturus missam ad altare procedit. Missa vero cantatur cum magna devotione et supplicatione omnium. Chorus monachorum et clericorum necnon et laicorum ex corde lacrymatur. Ut autem ventum est ad Agnus Dei, quatuor monachi, unus imaginem Crucifixi, alter aquam sanctificatam, tertius duodecim cereos benedictos, quartus thuribulum thure plenum bajulantes, procedunt ad succendendum præscriptas lignorum pyras.

51. « His igitur visis, clamor omnium in cælum attollitur, Kyrie eleison flebilissime pleno ore cantatur : Jesus Christus creberrime, ut exsurgat causamque suam defendat, oratur : Maria ejus mater, ut hoc sibi suadeat, multum a viris, plurimumque a feminis supplicatur : Petri Apostoli nomen, quo Simonem perdendo damnet, millies ingeminatur : Gregorius Urbis præsul, ut ad suas verificandum properet sanctiones, suppliciter obsecratur. Interea dum pro ingenii capacitate ab omnibus oratur, presbyter perceptis salutaribus

mysteriis, et expleta missa, exutaque casula, cæterisque sacerdotis indumentis sibi retentis, crucemque Christi portans, cum abbatibus et monachis litanias faciendo, ad strues lignorum, jam rogos fieri incipientes appropinquat; ibique Deus quam multipliciter ac uniformiter ab omnibus adoratur, nulla lingua id fari, nullus sensus colligendo valet meditari. Tandem silentium cunctis imponitur; et ut conditionem rei pro qua hæc fiebant, intente audiamus et bene intelligamus, monemur. Eligitur denique abbatum unus clamosus voce, apertus lingua, qui aperte ad intelligendam orationem, in qua conditio petitionis ad Deum continebatur, populo legit. Collaudantibus autem cunctis conditionem, iterum alius abbatum silentium petit, elevansque vocem, alloquitur omnes, dicens: Viri fratres et sorores, pro salute animarum vestrarum, teste Deo, hoc facimus, ut deinceps a simoniaca lepra, quæ fere jam totum sordidat mundum, caveatis. Hujus autem lepræ contagium tam magnum esse sciatis, quod istius immanitati cætera crimina comparata sunt quasi nihil.

52. « His ergo expletis, cum utrique rogi jam se ex majori parte in flammivomos convertissent carbones, et cum media semita ignivomarum copia prunarum valde æstuaret, ut usque ad talos pedes euntis (sicut post ei probatione patuit) in prunas infigi possent; sacerdos et monachus jussu abbatis hanc orationem cum magna voce, audientibus et flentibus fere tribus millibus, fudit ad Dominum:

« Domine Jesu Christe, verax lux hominum in te credentium, tuam misericordiam peto, tuam clementiam exoro, ut si Petrus Papiensis, qui Florentinus episcopus dicitur, interventu pecuniæ, id est, munere a manu (quod est simoniaca hæresis) Florentinam arripuit sedem: nunc tu, Fili æterni Patris, salus mea, in hoc tremendo judicio ad adjuvandum me festina, et me illæsum sine aliqua macula mirabiliter conserva, sicut quondam illæsos servasti tres pueros in camino ignis ardentis, qui cum eodem æterno Patre et Spiritu sancto omnia cooperaris, et vivis et regnas in sæcula sæculorum.

53. « Cumque omnes qui aderant, respondissent: Amen: pacis osculum fratribus dedit et accepit. Atque interrogamur omnes: Quandiu vultis ipsum in igne manere? Responsum est ab omnibus: At, at, quid dicitis? sufficit, domini, satis cum solemni gravitate pedetentim ignem flammasque transire. Jubetur quidem sacerdoti et monacho voluntati nostræ satisfacere. Tunc ipse sacerdos contra ignis ardorem salutare signum faciens, † crucemque Christi bajulans, ipsam flammarum multitudinem non attendens, intrepidus mente, hilaris vultu, cum quadam celebritate gravitatis, illæsus in corpore, illæsus et in omnibus quæ secum portabat, in virtute Jesu Christi mirabiliter ignem pertransiit. Nam flammæ undique concurrentes et circumquaque exsurgentes, albam quasi byssinam intrabant, et implendo inflabant, sed naturæ suæ immemores nihil ipsi ultionis inferre poterant: manipulum denique et stolam, eorumque fimbrias more ventorum sustollendo, huc illucque varie ferebant, sed calore perdito, ipsas in nullo comburere volebant. Pili quoque pedum ejus inter flammosos carbones immittebantur; sed, o mira Dei potentia! o Christi laudanda clementia! eorum nulli ardore ignis lædebantur; inter capillos nempe flammæ circumsurgentes intrabant, eosque flando levabant et relevabant; sed nec summitatem alicujus eorum vires suas oblitæ adurendo retorquere valebant. Erant quippe flammæ ex omni parte ipsum concludentes ad Salvatoris miraculum, non ad ardoris incendium: ardorem Catholicæ fidei sentiebant, ideoque non ardebant. Deus profecto noster ignis consumens aderat: ideoque ipso nolente, corporeus ignis nihil nocere poterat. Proculdubio verum erat quod a servis Dei dicebatur, quia illorum testis, veritate juvante, ab igne miraculose liberatur. Veritas enim semper liberat quos falsitatis macula non coinquinat.

54. « Postquam autem egressus est de igne, dum iterum vellet focum repedare, capitur a populo, deosculantur præ desiderio pedes ejus; præ gaudio quidem beatum se quisque putabat, qui vestimentorum quamcumque particulam deosculari valebat. Gravi namque premebatur angustia populorum, sed magna cum difficultate liberatur viribus clericorum. Laus Deo ab omnibus una, præ gaudio, etiam flendo, cantatur, certi jam quia verbum Dei nunquam mutatur. Simon Petrus magnis laudibus sublimatur, Simon denique magus ut stercus pedibus conculcatur. Nomen Petri Apostoli in ore omnium super mel et favum cum laudibus magis magisque dulcessit; nomen impii Simonis super fel et sulphur cum vituperationibus magis magisque putrescit. Magnitudinem quippe horum Christi signorum, copiamque gaudii nostri, et quotidianam gratiarum actionem, nec sensus cordis cogitare, nec linguæ plectrum exprimere, nec manus, sicut est, unquam sufficit scribere.

55. « Sed quia sapienti de multis pauca sufficiunt: demum ad paternitatem vestram supplicando convertimur. Per Christum vero beatitudinem vestram oramus, cujus vicarium tam in cælis quam etiam in terris vos esse cognoscimus; dignamini plebi tam longa peste demolitæ consilium pariter et defensionis auxilium impendere: dignamini nos miseros ab importunis luporum faucibus abstrahendo eripere. Dignamini, deprecamur, arma contra hostes Petri Apostoli movere, acies instruere, vires sumere, sancta bella committere, et nos oves Christi beato Petro, tibique vice ejus commissas, contra simoniacos prœliando de captivitate liberare. Plerisque enim nostrum beatus ipse Apostolus, ut olim a Nerone in cruce contixus, ita visu noctis apparet, et passionem suam ostendendo, ut a simoniacorum societate declinemus, pie suadet: Sicut, inquiens, me Simoni mago nunquam con-

junxi; sic quoque vos, si Christi esse vultis, si oves pascuæ ejus estis, si me clavigerum regni cœlestis creditis, si me vobis portas regni cœlorum aperire cupitis: simoniacis nolite sociari, nolite conjungi, nolite communicare.

56. « Nunc itaque, domine pater sancte, quia fiducia recuperationis nostræ secundum Deum in sancta Sede Romana est posita; vos, qui ipsi præsidetis, oramus, ut rapacibus lupis ex adverso ascendatis, atque auctoritate sacerdotalis culminis pro ovibus vice Petri creditis, opponatis. Iterum atque iterum cernui sollicitudinem vestram oramus, pater, ut quod pastoris est, nobis dilaniatis ovibus ne pigritemini clementer impendere ». Hucusque Florentinorum litteræ ad Alexandrum Pontificem. Subjiciuntur vero mox ista :

57. « His autem cognitis, dominus Alexander papa præfatum Petrum simoniacum de omni episcopali officio deponere curavit. Eo tempore comes Bulgarus religionem et sanctitatem atque constantiam adversus hæreticos beati Joannis suorumque monachorum agnoscens, in monasterio Ficedensi venerabilem Petrum, qui per ignem mirifice transierat, rogavit sanctum Joannem in abbatis officium constituere: cujus petitionibus annuens, eidem loco prædictum virum in abbatis officium præfecit. Qui postmodum inde abstractus, et Romam Deo volente deductus, post custodiam vaccarum et asinorum, quam in Vallumbrosa jussu beati Joannis humiliter tenuit, post gradum præpositi penes Passinianum, et abbatis officium in prædicto Ficedo, decenter extitit cardinalis et episcopus Albanensis ». Hæc ibi, atque de Petro hactenus, qui unus ex tanta multitudine monachorum ob insignem virtutem obedientiæ et humilitatis, ad tantum est delectus experimentum. Etenim nobili ortus genere ex stemmate dominorum Aldobrandinorum (ut in Vita ejus edita nuper asseritur) insignitus insuper sacerdotio, tamen vaccarum et asinorum ministerio inservire gaudebat. Sic quidem servus fidelis in novissimo loco recumbens, meruit a patrefamilias illud audire [1]: « Amice, ascende superius ». Porro locus ille, in quo tam admirandum contigit exerceri certamen, ejusmodi fuit epigrammate perpetuæ memoriæ consignatus:

Hunc lapidem si quis conspexerit esse locatum
 Hoc a sacrata relligione loco;
Indicat hic paries depictus imagine tanta,
 Quid fuit, aut cur sit candidus iste lapis.
Lis erat et magno surgebant prælia bello,
 Hinc atque hinc pariter maxima turba cadit.
At monachi nostri, Umbrosaque e valle Joannis
 Exploratores constituere focos :
Tunc monachus jussu medium se mittit abbatis,
 Et potuit nulla parte nocere focus.
Ast ille ejectus Petrus fuit illico ab omni
 Sede sua sacra, pontificisque loco.
Causaque nam fuit hæc scelerata, quod ille magnus
 Tunc erat hæreticus, Simoniacus erat.
Ergo nunc notum est, lapis hic quod fixus habetur
 In terra, cunctis sic venerandus erit.

[1] Luc. XIV.

58. *Petrus episcopus Florentinus reconciliatus monachis.* — Porro ipsum Petrum Florentinum episcopum denique reconciliatum fuisse, et in communionem receptum ab iisdem monachis, Diploma Petri ejus nominis Secundi abbatis quod confecit de restitutione hospitalis, his verbis videtur ostendere, quibus ait: « Pro anima Hugonis marchionis, suæque genitricis Willæ hujus monasterii ædificatricis, necnon pro salute Godefredi excellentissimi ducis, quinetiam pro anima suæ dilectissimæ conjugis Beatricis, atque pro salute Petri Florentini venerabilis episcopi, a quo quamdam decimationem, quam eidem hospitali contulimus, gratia hujus hospitalitatis acquisivimus etc. » Et inferius prope finem eorumdem pariter meminit. Accepimus ex eorum monasterio dictum Diploma per Constantinum Cajetanum monachum congregationis Cassinensis; cui post ejusdem Petri abbatis subscriptionem, Theuzo monachus et sacerdos subscriptus legitur, quem Vallisumbrosani monachi beatum colunt; primum quidem eremitam, inde cœnobitam. Ita quidem esse oportuit, si unus idemque tantum (quod putavimus) Theuzo fuerit. At vero ferunt eodem tempore duos fuisse celebres ejusdem nominis monachos, quorum alter anachoreticam vitam duxerit Florentiæ in monasterio Sanctæ-Mariæ, ordinis monachorum sancti Benedicti Congregationis Cassinensis, ad huncque scripsisse Petrum Damiani: cujus litteris meliori frugi redditus, tandem confectus senio sancto fine quieverit circa annum salutis millesimum septuagesimum, cujus et corpus asservari asserunt sub altari primario, ubi et hujusmodi legitur Epitaphium exaratum :

Theuzonis monachi venerabilis ossa quiescunt.
Præsenti in tumulo, sancta qui vixit in æde
Quinquaginta annis, eremi velut incola fervens, etc.

59. *Joannes Gualbertus magni nominis abbas.* — Alter vero traditur ab iisdem fuisse monachus Vallumbrosanus, discipulus S. Joannis Gualberti, idemque abbas Razolensis in monasterio S. Pauli, non longe a Florentina civitate, obiisseque circa annum Domini millesimum nonagesimum quintum : quem et Vallumbrosani monachi venerari dicuntur. Hæc de his, ad evitandum in æquivocis confusionem, atque seligendos ipsos ab invicem, dando unicuique ipsorum quod suum est.

Ut autem ad Joannem Gualbertum redeamus, tantæ fuit æstimationis ob egregiam vitæ sanctitatem, ut eum etiam episcopi consulerent, ejus cupientes monitis roborari. Legimus ejusdem sancti Epistolam datam ad Volaterranum episcopum, parænecticam illam quidem, qua etiam ipsum adversus simoniacos fortiter agere multis hortatur. Incipit : « Petitionibus vestris consulere, etc. »

60. *Petrus cognomento Igneus.* — Ipse autem Petrus, qui per ignem transiit illæsus, episcopatus et cardinalatus dignitate (ut diximus) auctus, pluribus legationibus functus, pervenit ætate usque

ad annum Redemptoris millesimum octogesimum octavum; quo anno abbas Urspergensis sic de ipso : « Petrus Albanensis episcopus obiit. Iste per judicium ignis, immensam pertransiens illæsus pyram, vestimentis etiam per flammam volitantibus, sed in nullo læsis, Petrum Florentinum episcopum declaravit simoniacum, unde et ipse postea Igneus est appellatus ». Hæc ipse. At historia hæc majorem adhuc sibi vindicat auctoritatem ex testificatione Desiderii abbatis Cassinensis cardinalis tit. S. Cæciliæ, qui et Victor Tertius ejus nominis est appellatus papa. Ipse enim in libro tertio Dialogorum totam hanc texit historiam, nempe de Petro Florentino episcopo ad Concilium convocato, ibique ab officio suspenso, donec rei veritas elucesceret : Cum exposcente necessitate, dum populus in partes divisus inter se hac de causa sæpe confligeret, miraculum grande editum, quo Petrus per ignem illæsus transiit; additque illud amplius, quod cum jam ex igne egressurus esset, atque mappulam e manu lapsam et in ignis medio remansisse intellexisset, per easdem reversus est flammas mappulam recepturus. Hæc vero ipse pluribus.

61. *Quid in monachos papa.* — Porro displicuit Alexandro papæ, per monachos populum concitari, atque vetita tentari, eosdemque occasionibus hujusmodi claustra egredi, miscereque se contentionibus popularibus; quamobrem de ipsis, ne claustra facile egrederentur, ista decrevit[1] :

« Juxta Chalcedonensis tenorem optimi Concilii, monachis quamvis religiosis, ad normam sancti Benedicti intra claustra morari præcipimus; vicos, castella, civitates peragrare prohibemus, et a populorum prædicatione omnino cessare censuimus; nisi forte quis de anima sua sollicitus, ut eorum habitum assumat, eos intra claustrum consulere voluerit ».

62. *Agnetam Augustam in suis mœroribus consolatur per litteras Petrus Damiani.* — Hoc eodem anno, Synodo absoluta, recedentibus ab Urbe Rainaldo Comano episcopo, necnon Petro Damiani, quem patrem spiritualem elegerat sibi Agnes Augusta, simulque charissima Hermisinda comitissa cognata ejus ad propria remeante; cum ejusmodi destituta solatiis ipsa aliquid humani pateretur, Petrus Damiani eam litteris est consolatus, quas acceptas ex Cassinensi Bibliotheca hic tibi reddimus, atque in lucem edimus. Sic se habent :

63. « Dominæ suæ imperatrici Agneti, Petrus peccator monachus servitutem.

« Arbitror, venerabilis domina, quod ex quo domnus Rainaldus Comanæ sedis episcopus, et sancta mulier Hermisinda relicta quondam germani tui, ego quoque servus tuus ad propria quique recessimus, mens tua nunc fluctuat, et velut omnium destituta solatio, sola se remansisse deplorat. Gravat forte longioris censura silentii, et tædium est, suorum deesse præsentiam, quos sæpe refugiens dum adessent, remotioris anguli latibulum expetebas. Toleramus enim sæpe quod gratis offertur : perfruimur quod difficilius obtinemus : parvipendimus quod abundat; et quod deesse conspicimus, inhianter optamus. Verum pia mens tua, quæ divini amoris igne succendi votis omnibus æstuat, nequaquam humanæ societatis absentia contabescat, imo quanto sibi terrena solatia deesse considerat, tanto magis de propinquo sancti Spiritus paracliti præsentia confidat.

64. « Unde Salvator, cum iturum se ad Patrem post resurrectionis gloriam declararet, et ex hoc discipulorum animos non mediocriter perturbandos esse conspiceret, præsto subjunxit[1] : Quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis : expedit vobis ut ego vadam. Nisi enim abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos. Si ergo illuminator mentium Spiritus Apostolicis illabi pectoribus plena diffusione non poterat, nisi Veritas ipsa, quæ eis illum missurus erat, corporalem sui præsentiam ab eorum subtraxisset obtutibus; quanto magis necesse, ut purus homo ab hominum se frequentia subtrahat, quatenus superni muneris capax fiat? sicque mens humana, dum vacat ab adspectibus hominum, sancti Spiritus mereatur ingressum. Eorum ergo qui tecum conversabantur absentiam, noli deputare jacturam, imo salutis occasio, perfectionis lucrum, et perfectum nostri meriti deputetur argumentum : quia dum strepitus humani cessat alloquii, construitur in te per silentium templum Spiritus sancti.

65. « Hinc est quod de Israelitici templi constructione sacra testatur Historia[2], quia malleus et securis, et omne ferramentum non sunt audita in domo Domini cum ædificaretur; templum quippe Dei per silentium crescit, quia cum mens humana per exteriora se verba non fundit, in sublime fastigium spiritualis ædificii structura consurgit; tantoque succrescens in altiora sustollitur, quanto per silentii custodiam circumclusa sese extrinsecus fundere prohibetur. Custos enim justitiæ silentium, et per Jeremiam dicitur[3] : Bonum est præstolari cum silentio salutare Domini : bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua : sedebit solitarius et tacebit, quia levabit se supra se. Solitarius plane dum tacet, se elevat supra se, quia mens humana, dum intra silentii claustra undique circumcluditur, in superiora sublimis erigitur, ad Deum per cæleste desiderium rapitur, et in amorem ejus per ardorem spiritus inflammatur, et tanquam fons vivus dum per verborum rivulos effluere non sinitur hinc inde, undis excrescentibus ad altiora cumulatur. Templum ergo tui pectoris nunc per silentium crescat, virtutum spiritualia tanquam cælestium lapidum in te structura con-

[1] C. Jux xvi. q. i.

[1] Joan. xvi. — [2] 3. Reg. vi. — [3] Thren. iii.

surgat, ubi supernus ille sponsus, quem totis visceribus diligis, velut in thalamo tuo delectabiliter requiescat. Memento itaque quod Apostolus ait [1] : Quia fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, Christus Jesus. Si quis posuerit super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulas; qualecumque fuerit, ignis probabit.

66. « Quid enim per aurum, argentum, lapides pretiosos, nisi robur et ornamenta virtutum? quid per ligna, fœnum et stipulas, nisi fragilitas innuitur? Attende ergo ut ædificium quod in te fit, non ex fragili sit materia, quæ flammis esse possit obnoxia, quæ ventis sit impellentibus ruitura. Lignum plane, fœnum et stipulas facile potest vorax flamma consumere; aurum vero vel argentum, sive lapides pretiosi nesciunt incendio subjacere. Et vere per eumdem Apostolum dicitur [2] : Sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere. Ignis ergo, quem clandestinus hostis immittit, inveniat in te pretiosa metalla virtutum, non stipulas fomites vitiorum, ut furentibus flammis, quas callidus insidiator exsufflat, non materia putris et fragilis enerviter cedat, sed impenetrabilis ac robustæ soliditatis vigore obsistat, ut illa virtus Altissimi, quæ virginalis uteri visceribus obumbravit, mentem quoque tuam in perpetuo vernantis pudicitiæ virore custodiat, eamque (quod absit) aduri spiritalis nequitiæ vaporibus non permittat.

67. « Consolare igitur, venerabilis domina, et a corde tuo omne tædium noxii mœroris expelle : Christus sit confabulator tuus, Christus tibi contubernalis sit et conviva : imo Christus ipse tuæ sint deliciæ, ipse quotidianæ refectionis epulum, ipse tibi sit intimæ dulcedinis alimentum. Cum illo simul lege, cum illo jugiter psalle, cum illo denique te in pavimento oratura prosterne, cum illo te erigere, cum illo te dormituram lectulus capiat, cum eodem sopor inveniat, ejus te pudicus atque virgineus amplexus adstringat, ut in te quoque veraciter impleatur quod per Isaiam dicitur [3] : Gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus; et tu specialis dicere valeas, quod generalis sponsa dicit in Canticis [4] : Dilectus meus inter ubera mea commorabitur. Constat enim quod inter ubera pectoris cor hominis situm est. Dilectus ergo inter sponsæ ubera commoratur, cum a fideli qualibet anima Christus toto corde diligitur. Huic ergo sponso dicit anima sancta tua [5] : Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus, et lectulus noster floridus. Ipse enim speciosus forma præ filiis hominum.

68. « Et quia propter ejus amorem regales infulas contempsisti, imperiale fastigium despexisti, ipse corona, ipse tibi sit insuper purpura, ipse totius gloriæ præparet beata ornamenta, ut merito debeas cum Propheta cantare [1] : Induit me Dominus vestimento salutis, et indumento lætitiæ circumdedit me, quasi sponsus decoratus corona, et quasi sponsa ornata monilibus suis. Hic in te societatis humanæ consoletur absentiam, hic tibi, vel pro omnium visitatione et allocutione sufficiat. Hic velut alter sed longe præstantior Helcana veraciter dicat non jam Annæ, sed Agnæ [2] : Cur fles, et quare non comedis, et quamobrem affligitur cor tuum? numquid non ego melior sum quam decem filii? Et quoniam Helcana Dei zelus dicitur : Zelus Dei, dilectio Redemptoris animum tuum in omni mœrore et angustia in Deo consoletur, ut in eum te in omni quam pateris adversitate projicias, sub ejus umbraculum ac humanæ persecutionis ardore confugias, ut in ejus amplexibus secura suaviter quiescas : quatenus ipse vel seipsum quietis intimæ præbeat portum, qui pro te dignatus est in mundanis fluctibus inundantium procellarum perferre naufragium ». Hæc Petrus.

Qui cum audisset ex eo etiam ipsius Agnetis Augustæ augeri mœrorem, quod censu subtracto reddita pauperior esset, et quod vilis habita, jam nullius æstimationis penes suos se esse cognosceret : his occurrens sapientissimus catechista Petrus, verbo Dei eam studuit sublevare, istam subjungens Epistolam :

69. « Dominæ suæ imperatrici Agneti, Petrus peccator monachus quidquid servus.

« Quoniam a sancta præsentia vestra remotus sum, et hoc tempore vobiscum esse non possum, satis doleo, et quotidiana lamentatione suspiro. Interim tamen antequam ad vos redeam, hortor sanctam patientiam vestram, ut ei grave non sit aspera quæque ac dura perferre, et pro amore cælestis sponsi solitudinem, vel etiam necessarii sumptus inopiam sustinere. Cum enim Christus pro te pertulerit crucem, quid mirum, si tu sustineas pro illius amore pauperiem? si ille, cui Virtutes et Dominationes famulantur in cælo, sputa, flagella, opprobria, colaphos et alapas patiebatur in mundo : quid magnum si tu, quæ terra es, imperialis gloriæ vanam projicias pompam, et non mundi reginam, sed quod longe gloriosius est, te præbeas æterni regis ancillam? Recordare quod dicit Apostolus [3] : Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes : non enim habemus hic civitatem permanentem, sed futuram inquirimus. Felix nimirum tale commercium, ubi datur lutum, tollitur aurum : pro tenebris lucem, pro terrenis honoribus cælestis gloriæ comparamus dignitatem. Sicut enim per Prophetam dicitur [4] : Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus tanquam flos fœni. Aruit fœnum, et flos ejus cecidit; qui autem servat verbum Domini, manet in æternum.

70. « Porro autem qui hodie induitur purpura, cras includitur sepultura : hodie qui hominibus dominatur, cras autem vermis factus, et putredo

[1] I. Cor. XI. — [2] Ephes. VI. — [3] Isa. LXII. — [4] Cant. I. — [5] Ibid.

[1] Isa. LXI. — [2] I. Reg. I. — [3] Heb. XIII. — [4] Isa. XL.

corrumpitur : hodie regalibus infulis redimitur, cras vilibus panniculis exanime cadaver obvolvitur : hodie splendet coronatus in regalis excellentiæ solio, cras fœtet marcidus in sepulchro. Hæc igitur et hujusmodi, domina mi, subtiliter pensa, et hujus vitæ labores cum Jesu æquanimiter tolera. Cum ipse, qui judicatus est, judicaturus advenerit, tu velut una de sapientibus virginibus ornatis lampadibus ei decenter occurras; et pro temporali purpura stolam immortalitatis accipias, ac pro corona, quæ terreno fuerat fabricata metallo, illud diadema suscipias, quod in cælo factum est de lapide pretioso ». Hucusque ad Agnetem Augustam Petrus.

71. *Pars quarta murorum Hierosolymæ ædificata a Christianis.* — Hoc anno (quod ad res pertinet Orientales) Christiani, qui erant Hierosolymis, absolvunt a califa Ægypti imperatum opus ædificandi quartam partem murorum Hierusalem, pecunia collectitia Christianorum, potissimum vero imperatoris Constantinopolitani Monomachi; atque impetrarunt a califa, ut eam partem ipsi possiderent Christiani, necnon etiam, ut nullum alium quam suum ipsorum patriarcham haberent judicem. Ex quo factum ut illa quarta pars civitatis cesserit dominio patriarchæ : cujus rei causa graves lites postea obortæ sunt inter reges Christianos Hierosolymorum et patriarcham, de quibus suo loco inferius agendum. Porro ista omnia uberius Willelmus Tyri archiepiscopus tractat.

Anno periodi Græco-Romanæ 6556. — Anno Æræ Hisp. 1101. — Anno Hegiræ 455, inchoato die 4 Jan., Fer. 7. Anno Hegiræ 456 inchoato die 25 Decemb., Fer. 5. — Jesu Christi 1063. — Alexandri II papæ 3. — Henrici IV reg. 8. Constantini Ducæ imp. 5.

1. *Legatio Florentina Petri Damiani.* — A num. 5 ad 62. Hoc circiter anno magnum in Ecclesia Florentina conflatum schisma, dissidentibus ab episcopo monachis, inter quos primum locum tenuisse sanctum Joannem Gualbertum, ordinis Vallis-Umbrosæ in Hetruria fundatorem, in Vita ejus his verbis asseritur : « Vir beatus episcopum Florentinum, nomine Petrum, patria Ticinensem, non solum simoniæ, sed etiam hæresis, propter illud vitium cum suis fratribus reum asserebat, nec ab eo sacramenta percipienda dictabat. Inde vero vehemens orta est contentio in clero et populo Florentino, aliis episcopum defendentibus, aliis monachos laudantibus, quod tanta libertate illud vitium detestarentur ». Et episcopi parens, utpote *homo simplicissimus* fassus dicitur, se *regi ter mille libras dedisse.* Alexander II, misso B. Petro Damiani, conatus est partes dissidentes conciliare, sed, re infecta, coactus est redire, ut fuse narrat Baronius. Monachi episcopum suum necdum ab Ecclesia Catholica condemnatum, clamabant esse vitandum, benedictiones illius et sacramenta esse maledictiones et sacrilegia : ac propterea prohibebant populum accipere sacramenta ab episcopo aut ordinatis ab eo. Hinc plurimi absque sacramento Eucharistiæ moriebantur; neque baptizati chrismate ungebantur. Hæc Petrus Damiani opusculo 50 de Sacramentis per improbos administratis late deducit, quod Florentinis misit. Correpti monachi justa Petri Damiani reprehensione, quod zelo non recte ordinato prosecuti causam episcopi essent, Romam profecti, coram Pontifice episcopum accusarunt; et *Petrus monachus* Vallis-Umbrosæ post sacrificium missæ, indutus adhuc vestibus sacris, solum casula deposita, per ignem illæsus transiit, ut pluribus describit Desiderius abbas Cassinensis, qui eumdem Petrum episcopum Albanensem, dum scriberet, adhuc superfuisse affirmat. Petrus enim episcopatus et cardinalatus dignitate postea auctus, et *Igneus* vulgo cognominatus, ut narrat Baronius num. 60. Deceptus vero cardinalis doctissimus a quodam moderno scriptore, qui Petri Ignei Vitam Clementis VIII temporibus in lucem emisit, quando ait, *Petrum Igneum* e gente Aldobrandina originem traxisse. Quæ tamen fabula, inquit Ughellus in episcopis Prænestinis de hoc sancto loquens, ita placuit, ut Petrus ipse cardinalis Aldobrandinus, alioqui princeps sapientissimus, illum in nova Clementina aula cum Aldobrandinæ gentis insignibus, eleganterque epigrammate depingendum curarit.

2. *Concil. Rom.* — Baronius num. 58 affirmat *Petrum Florentinum episcopum*, quem Acta sancti Joannis Gualberti tradunt « ab Alexandro Pontifice de omni episcopali officio depositum fuisse », postmodum « reconciliatum fuisse, et in communionem

ab iisdem monachis receptum». Verum Ughellus in archiepiscopis Florentinis tom. III Ital. Sacræ id negat, contenditque alium mox substitutum episcopum, etiam *Petrum* nomine. Porro hujus episcopi Florentini occasione celebratum est *Romæ* Concilium centum et amplius episcoporum adversus simoniacos, quod Baronius a num. 31 ad 37 integrum recitat, aitque canonem IV, quo decernitur ut clerici «simul manducent et dormiant, et quidquid eis ab Ecclesia competit, communiter habeant», conditum esse suggestione Petri Damiani, «scriptis suis Alexandrum Pontificem ad hæc sancienda rogantis», quibus verbis Baronius intelligit opusculum ejusdem Petri XXIV contra clericos proprietarios, qui scilicet pecuniam aliaque bona seorsum possidebant, idque sibi licitum asserebant ex libro suæ regulæ. Capite primo, hujuscemodi canonicos oppugnat verbis Augustini ; cap. 2, verbis Hieronymi et Prosperi, seu potius Juliani Pomerii, cujus sunt libri de Vita contemplativa; et cap. 3, regulam ipsam canonicorum, quam interpolationibus auctam existimat, acrius carpit.

3. *Petrus Damiani scribit adversus canonicos.* — Initio capitis queritur Petrus Damiani, quod canonici, cum illis objiciuntur Augustinus, Hieronymus et Prosper seu Julianus Pomerius, quos superioribus capitibus 1 et 2 descripsit, statim librum offerunt suæ regulæ; quam partim approbandam, partim rejiciendam censet. «Cum hæc, inquit, illis objicimus, ipsi regulæ suæ librum nobis protinus offerunt, ad regulæ suæ auctoritatem redeunt, eaque sibi proprietatis peculium concedente, pati se præjudicium conqueruntur. Quam nimirum regulam nos nec funditus improbamus, nec auctoritatem illi omnino tribuimus. Probamus enim in quantum sanctis Ecclesiæ doctoribus consonat, abjicimus autem atque conspuimus, in quantum authenticis eorum institutionibus non concordat». Ut opinionem suam confirmet, complures ex ipsa regula textus allegat, hac ad illos transitione præmissa : sed jam ipsa illorum regula deducatur ad medium, et utrum indifferenter tota, an caute atque suspecte ex parte duntaxat suscipi debeat, in una saltem paginula discernamus».

4. *Regula canonicorum defenditur.* — Nicolaus Desnosius, canonicus regularis, opus edidit *de Canonicis* in libros quinque divisum, et lib. 2, cap. 14, ait ignorasse Petrum Damiani regulam qua se canonici tuebantur, ipsummet Aquisgranensis Concilii Ludovico Pio imperante habiti textum esse, atque ex eodem Concilio de verbo ad verbum decerptas fuisse periochas, quæ canonicis proprietatem permittunt, ut ex cap. CXX intelligitur. Illud certe si novisset, subdit Desnosius, canonicos, quibus tot Patres indulgentiam proprietatis concesserant, haud adeo severe carpsisset, abstinuissetque a conviciis in ipsam regulam, ratus in ea nec *absurdum* quidquam, aut *ineptum ac frivolum* inveniri, nec esse *reptantium portenta verborum, et ignominiosæ atque confusæ locutionis opprobrium;* ipsas quoque sententias, quæ passim in prædicto sparsæ Concilio reperiuntur, *ineptias* nusquam appellasset. Interpolatam putavit illam regulam, quæ canonicis plus indulgebat, quam textus Prosperi seu Juliani Pomerii ferret. At hæc indulgentia instar interpolationis haberi non debet in regula canonicorum, quam Synodus Aquisgranensis promulgavit; prius enim concessa legitur in regula canonicis Metensibus a *sancto Chrodegango* eorum episcopo, qui sæculo VIII floruit, præscripta, imo in regula Romana, quam idem Chrodegangus Romæ consuluit.

5. *Berengarius ab Alexandro II admonetur.* — Anonymus Chiffletianus, postquam narravit Berengarium sedente Nicolao II hæresim suam abjurasse, hæc scribit : «Sed Beringerius more suo ad proprium vomitum redire non timuit: ultra omnes hæreticos, Romanos Pontifices et sanctam Romanam Ecclesiam verbis et scriptis blasphemare præsumpsit. Nempe sanctum Leonem papam, non Pontificem, sed pompificem et pulpificem appellavit; sanctam Romanam Ecclesiam, vanitatis Concilium et Ecclesiam malignantium ; Romanam Sedem, non Apostolicam, sed sedem Satanæ dictis et scriptis non timuit appellare. Sed hæresim suam, post tot Synodicas damnationes et abjurationes clanculo per discipulos suos usquequaque non cessavit disseminare, et quoslibet incautos veneno suæ hæreseos inficere. Unde venerabilis papa Alexander, successor Nicolai papæ, litteris eum satis amice præmonuit, ut a secta sua cessaret, nec amplius sanctam Ecclesiam scandalizaret. Ille autem ab incepto desistere noluit, hocque ipsum idem Apostolico litteris suis remandare non timuit».

6. *Concil. Rothomagense adversus eum.* — Hoc anno *Maurilius* Rothomagensis archiepiscopus grassanti hæresi Berengarianæ frænum injecturus, Synodum habuit comprovincialium episcoporum, in qua Catholica fides asserta est : et contra sentientes diris addixit, in hæc verba : «Corde credimus et ore profitemur, panem in mensa Dominica propositum, panem tantummodo esse ante consecrationem : sed in ipsa consecratione ineffabili potentia divinitatis converti naturam et substantiam panis in naturam et substantiam carnis; carnis vero non ullius alterius, sed illius, quæ concepta est de Spiritu sancto, nata ex Maria Virgine, quæ etiam propter nos et propter nostram salutem flagellis cæsa jacuit in sepulchro, tertia die resurrexit a mortuis, et sedet ad dexteram Dei Patris. Similiter vinum, quod aquæ mixtum in calice sanctificandum proponitur, vere et essentialiter converti in eum sanguinem, qui per lanceam militis dé vulnere Dominici lateris in resurréctionem mundi feliciter emanavit. Anathematizamus contra hanc sanctam et Apostolicam fidem superbe atque hæretice sentientes, et impia temeritate garrientes». Tum statuto edito decretum est, ut imposterum ordinandi episcopi hanc fidei formulam palam profiterentur. Hujus Synodi Rothomagensis nulla fit

mentio in postrema Conciliorum editione, sed eam ex Codice Ms. eruit Mabillonius tom. II Analect., Prevotius in suis ad librum de Officiis Ecclesiast. Notis, observat extare in antiquis Codicibus eburneis Ecclesiæ metropolitanæ Rothomagensis, formulam Professionis fidei de veritate Corporis et Sanguinis Christi in Eucharistia contra Berengarium latam in Concilio provinciali, « præsidente huic sanctæ sedi venerabilis memoriæ Maurilio », quam eam esse existimo, quæ a Mabillonio publicata fuit.

7. *Salomon in regnum Hungariæ restituitur.* — *Bela*, qui regnum Hungariæ invaserat, hoc anno obiit, ut testatur Lambertus Schafnaburgensis in Chron., qui addit *Hungaros* legationem ad *Henricum* Germaniæ regem misisse, qua testati sunt, se *Salomoni* Andreæ regis filio subditos, fidelesque futuros. « Ita rex Henricus Ungariam cum exercitu ingressus, Salomonem in solium patris restituit, juncta ei in conjugium sorore sua », inquit Lambertus. Ea autem *Juditha* appellata, ad quam extat Epistola Gregorii VII.

8. *Pisani jam hoc tempore celebres.* — *Pisanos* jam hoc tempore bellis maritimis adversus piratas Hetruscum mare infestantes, et adversus Saracenos Siciliam incolentes celebres fuisse, demonstrat Inscriptio, quæ in vestibulo cathedralis Ecclesiæ Pisanæ legitur, quam hic refero :

Annus, quo Christus de Virgine natus ab illo
Transierat mille decies sex, tresque subinde
Pisani cives celebri virtute potentes
Istius Ecclesiæ primordia dantur in ipso
Anno, quo Siculus est stolus factus ad oras,
Quod simul armati multa cum classe profecti
Omnes majores, medii, pariterque minores
Intendere viam, primum sub sorte Panormam
Intrantes rupta portum pugnando cathena,
Sex capiunt magnas naves, opibusque repletas,
Unam vendentes, reliquas prius igne cremantes,
Quo pretio muros constant hos esse levatos.
Post hunc digressi portum, terraque potiti
Qua fluvii cursum mare sentit solis ad ortum,
Mox equitum turba peditum comitante caterva
Armis accingunt sese, classemque relinquunt.
Invadunt hostes contra sine more fluentes :
Sed prior incursus mutans discrimine casus
Istos victores, illos dedit esse fugaces,
Quos cives isti ferientes vulnere tristi
Plurima præ portis straverunt millia mortis,
Conversique cito tentoria littore figunt
Ignibus et ferro vastantes omnia circum.
Victores victis sic facta cæde relictis
Incolumes multo Pisas rediere triumpho.

Fusius hæc narrat Fiorentinius in Commentariis de Rebus ad Mathildem comitissam pertinentibus, lib. 1, pag. 80 et seqq.

9. *Saraceni a Rogerio comite in Sicilia victi.* — Interea, cum *Almoezz* Africæ califa hoc anno e vivis excessisset, postquam in ea per annos LIX regnasset, ut eruitur ex Historia Africana Noweirii cum ejus Historia Sicula collata, *Tamim* filius in califatum paternum successit, et validam classem, cui duo ejus filii, *Job* et *Ali* præerant, in Siciliam misit. Jobus ad *urbem*, id est, Panormum appulit, et *Ali* Agrigentum ; sed neutri res ex voto successit, ut habet idem Noweirius, consentiens Malaterræ lib. 2, cap. 33, qui scribit : « Africani ergo et Arabici cum Siciliensibus plurimo exercitu congregati, ut bellum comiti inferant, advenire nuntiantur anno Verbi incarnati MLXIII » ; quod cum accepisset Rogerius, *Ciramim* seu *Ceramium* venit, quod munitum oppidum tunc Saraceni oppugnabant, et exercitu in duas acies diviso Saracenos adoritur, suaque præsentia universum exercitum roborat, ac illustrem victoriam reportat. « Comes », inquit Malaterra, « de collato sibi beneficio non ingratus existens, in testimonium victoriæ suæ, per quemdam suorum nomine Meledium, camelos quatuor, quos inter reliqua spolia hoste triumphato, acceperat, Alexandro papæ, qui tunc temporis vices beati Petri prudenter et catholice exequebatur, apud Romam repræsentat. Apostolicus vero plus de victoria a Deo de paganis concessa, quam de sibi transmissis donariis gavisus, benedictione Apostolica, et potestate, qua utebatur, absolutionem de offensis, si resipiscentes in futurum caveant, comiti et omnibus, qui in lucranda de paganis Sicilia, et lucratam in perpetuum ad fidem Christi retinendo auxiliarentur, mandat : vexillumque a Romana Sede, Apostolica auctoritate consignatum ; quo præmio de beati Petri freti præsidio tutius in Saracenos debellaturi insurgerent ». Notabilis antiqua hæc indulgentia illis ab Alexandro II concessa qui contra infideles pugnarent, aut adversus eosdem opem suam conferrent. Tum Malaterra cap. 34 refert, Pisanos Panormum aggressos, in ejus portum irrupisse, et postea recessisse. Et denique cap. 35 ait, Saracenos cum Ceramium rediissent, cladem nuper acceptam ulturi, a Roberto et Rogerio fratre cæsos fusosque fuisse : « Nostri victores effecti », inquit Malaterra, « triumphalibus spoliis ditantur, Trabinam cum gaudio remeantes ».

10. *Obitus Ramiri Aragoniæ regis primi.* — Mortuus est hoc anno *Ranimirus* seu *Ramirus* Sanctii Majoris filius, qui « fuit in Aragonia regum primus », inquit Toletanus, lib. 6, cap. 1. Is quidem annum mortis non memoravit, sed tumulus ejus, ut testatur Moretus, etiamnum extat in Ecclesia Sancti-Joannis Pennatensis cum antiquissima Inscriptione, ex parte quidem deleta, sed in qua adhuc legitur : « Hic requiescit Ranimirus rex, qui obiit VIII idus Maii die V feria ».... Reliqua corrasa, sed cum feria quinta cum octavo idus Maii per hæc tempora concurrere non possit nisi præsenti anno, manifestum est errasse eos qui mortem ejus usque ad annum MLXVII aut circiter cum Mariana lib. 9, cap. 7 distulere. Epitaphium enim confirmat Epistola autographa *Sanctii* episcopi Aragoniæ (sic enim quandoque episcopus Jaccæ appellabatur) in monasterio Sancti-Joannis Pennatensis asservata, et a Moreto, ut ipsemet l. 2, cap. 11 testatur, visa, in qua legitur : « Hoc factum est kal. Augusti Æra M. C. IX, anno nono regni ejusdem gloriosi principis Sanctii Ranimires ,

primo vero ingressionis Rom. Officii in Sancto Joanne », anno scilicet Christi MLXXI. Quare *Sanctius* Ranimiri filius præsenti anno regnum exorsus est, patrique successit. Porro cum Officium Romanum in Concilio Jaccetano currenti anno celebrato, a Ranimiro rege admissum fuerit, ut anno MLX, n. 2 diximus, isque die octavo Maii vivere desierit, patet illud Concilium ante diem illum *Jaccæ* congregatum fuisse, et Officium Romanum in celeberrimo Sancti-Joannis Pennatensis monasterio anno tantum MLXXI locum habere cœpisse. Surita lib. 1, cap. 18, qui pluribus de eo Concilio agit, valde *Ranimirum* regem laudat, quod primus ex Hispaniarum regibus Officium Romanum suis jussionibus asseruerit. Huc revocandum quod Baronii ordinem sequentes anno MLX de Concilio Jaccetano diximus.

ALEXANDRI II ANNUS 4. — CHRISTI 1064.

1. *Quæ præcesserint Concilium generale Mantuæ indictum.* — Millesimus sexagesimus quartus annus surgit cum Indictione secunda, quo increbrescentibus turbis in Alexandrum Pontificem per Cadaloum schismaticum excitatis, ad eas sedandas opus fuit eidem Alexandro generale Concilium, cui ipse pariter interesset, Mantuæ celebrandum indicere. Quod enim qui erant ex parte adversa, vidissent damnatum Cadaloum in Synodo, Alexandrum vero receptum; novas in ipsum Alexandrum struunt calumnias, nempe ipsum collata pecunia thronum Apostolicum conscendisse : quibus vulgatis, agebant illud, ut aliquos abriperent ab Alexandro, alios mutuo inter se digladiantes, dum alii defenderent, impugnarent alii, constituerent. Hac arte agentes, ut magis magisque suas partes schismatici roborarent, nondum priori conflata in Alexandrum invidia ob electionem suam absque regis participatione restincta. Ad quæ tanta evertenda mala remedium illud unum inventum, ut collecto Mantuæ generali Concilio, illic Alexander tanta se calumnia perpurgaret. Delectus ad Synodum locus ille opportunus existimatus, non solum iis qui in Longobardia erant episcopis, sed etiam trans Alpes positis convocatis.

2. Quod in primis ad tempus spectat, hoc ipso anno idem Mantuæ congregatum fuisse Concilium, apud Hermannum satis expressum habes, dum sub hujus anni laterculo Mantuæ ponitur congregatum esse Concilium : sed et apud Lambertum id ea ratione consequi poteris, dum hoc anno legationem Annonis Coloniensis archiepiscopi ponit, quem inde constat ad Mantuanum Concilium perrexisse; ut merito dicendum sit tunc Mantuanum Concilium esse collectum, cum legatio Coloniensis Romam missa cognoscitur.

De his autem antequam agamus, quæ Synodum præcesserint, quidve ad eam decernendam legationem regem impulerit, insinuandum. Romani siquidem cum faverent Henrico, in ipsius gratiam electionem potius Cadaloi amplexabantur; de quibus non sine stomacho scripsit Petrus Damiani in Epistola ad Hildebrandum et Stephanum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, quæ incipit : « Querelam omnipotenti Deo et vobis etc. » In qua hæc habet in fine : « Romani quippe nolunt Alexandrum sed Ærarium, hunc scilicet, quem Apostolus reprobat [1], non eum qui per Apostolorum Apostolicorumque Pontificum tramitem currat.

3. « Nolunt, inquam, Alexandrum Evangelicum, Ecclesiasticæ mensæ proponentem, sed sordentis avaritiæ potius æra librantem. Petri respuunt successorem, et alumnum Simonis amplectuntur, pro venalitate spiritus pecunias offerentem ». Quid insuper ? Godefredum Tusciæ marchionem Beatricis virum, de quo multa superius, quem vidimus adstitisse pro Alexandro, liberasseque eum ab illo priori incursu Cadaloi in Urbem facto, jam communicasse cum nefando Cadaloo, constans erat assertio omnium, adeo ut eo deficiente ab Alexandro, omnes reliquos Italiæ principes ipsum fore secuturos, magnopere timeretur. Cum Petrus Damiani ad eum has reprehensorias valde litteras dedit :

4. *Petri Damiani Epistola objurgatoria ad Godefridum.* — « Domino Godefredo, excellentis-

[1] I. Tim. IV.

simo duci et marchioni, Petrus peccator monachus, zeli ferventis obloquium.

« Nova sane et inaudita de vobis apud nos fama percrebuit, quæ nobis non parvi mœroris molestiam intulit, viscera tremefacta concussit, os nostrum a solita gloriæ vestræ laude compescuit, et tabefactum cor velut acutissimo doloris intimi pugione transfodit. Vos scilicet communicasse cum Cadaloo, quem, ut liquido nostis, jamdudum universalis Ecclesia tanquam lethale virus evomuit, et ut revera putridum membrum de propriis visceribus amputavit, in gehennalis barathri profunda demersit, et quasi stercus hominum intra latrinæ cuniculos obrutum, ne naribus hominum de cætero fœteat spiramen, obstruxit. Huic itaque tali viro vestram communicasse prudentiam, fossores in agro, mercatores in foro, milites vociferantur in publico. Heu, proh dolor! vir eminentissime, ubi tunc erant uberes illi lacrymarum rivi, quos velut torrentem de ferventissima tui pectoris charitate consueveras profundere, et sancti Spiritus amore succensus non cessabas madefacta fletibus ora rigare? Huccine redacti sunt tot eleemosynarum fructus, quibus utique per continuum Quadragesimalis jejunii cursum liberalis piissimæ clementiæ tuæ charitas non modo indigentium recreavit inopiam, sed etiam ad nostri Redemptoris exemplum, et pedes lavit, et oscula defigere non erubuit? Unde timendum vobis est, quod per Aggæum [1] de illo viro dicitur, qui habuit pecuniam, et misit eam in sacculum pertusum. In pertusum quippe sacculum quidquid per oris aditum mittitur, per eruptionis exitum necesse est elabatur. Et quid prodest, si primo per constipationem pecuniæ crumena turgescat, et per jacturam incuriæ vacua facta mox folleat?

5. « Et quidem adversus Antichristum hunc viriliter dimicasti, ejusque conatibus sacrilegis atque perversis cum serenissima atque clarissima uxore tua frequentius obstitisti: nunc autem nescio quis sanctæ religionis vestræ constantiam ab hac intentione compescuit, tantumque sanctitatis honestæ vigorem pestifera suggerendo molivit, et quasi cœptum opus obruere persuasit. Unde et Salomon ait [2]: Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis: quia videlicet qui cœpta bona districte non exsequitur, dissolutione negligentiæ manum destruentis imitatur. Dic mihi, vir magnifice, si quis honestis ac pudicissimis thalamis tuis inferre moliretur injuriam; quis necessarius tuus, quis domesticus auderet illi familiaritate conjungi? quis illorum præsumeret in amicitiæ fœdere copulari? Si ergo homo cum adversario domini sui concordiæ fœdus inire non audet, quo pacto sublimitas tua illi communicare non timuit, qui sponsam Christi, sanctam scilicet Ecclesiam, quasi per obscœni lenocinii stuprum violare præsumpsit? Dei quippe hostis esse convincitur, qui ejus inimico in amicitia sociatur.

6. « Hinc itaque Joram rex Israel [1], vir utique funestus et impius, cum Elisæum consuleret, dicens: Quare congregavit dominus tres reges hos, ut traderet eos in manu Moab? Respondit Elisæus: Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, nec attendissem quidem ad te, nec respexissem [2]. Hincque eidem Josaphat, quia auxiliabatur Achab, Jehu filius Hanani propheta, dixisse legitur: Impio præbes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris. Ideo iram Domini merebaris, sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Judæ, et præparaveris cor tuum, ut requiras Dominum Deum patrum tuorum [3]. Hinc est quod Achab, qui Benadad regem Syriæ, quem bello contriverat, abire permisit illæsum, ex ore prophetæ quod dignum erat audivit: Quia dimisisti, inquit, virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, et populus tuus pro populo ejus. Hinc est, quod [4] Saul regnum perdidit impie pius in Agag regem Amalec, in quem sicut dignum fuerat, non vindicavit.

7. « Quod si suam nunc in te Deus omnipotens expostularet injuriam, hanc tibi apponeret dignam redargutione querelam. Ego te, inquiens, præ cunctis regni tui principibus extuli: ego per cunctos Romani fines imperii insignem atque conspicuum feci: ego tibi in peregrinæ terræ partibus multo plures quam de paterno jure successivas divitias contuli, nullumque te præter regalis imperii principatum non dicam præcedere, sed nec æquiparare permisi. Quod si hæc pauca sunt, adde quod acuti cordis ingenium, et facundiam ad loquendum, et vires ad bellandum tradidi, ac rigida multorum hostium pedibus tuis colla substravi. Ego tibi hæc omnia cum multis aliarum virtutum dotibus contuli. Et tu adversarium meum, a me projectum, a membris meis prorsus abscissum, communi sacerdotum meorum sententia condemnatum, in communionem suscipere decrevisti?

8. « Si hæc, inquam, tibi Deus per semetipsum, vir insignis, opponeret, quid excusationis obtenderet, quod tergiversationis aufugium prudentiæ tuæ subtilitas inveniret? Hæc et his similia quæ tibi possent objici, vir insignis atque sublimis, attende, reatus admissi piaculum dignæ pœnitentiæ fletibus ablue, lethalis amicitiæ fœdus abrumpe. Te deliquisse palam omnibus confitere, et in gratiam Sedis Apostolicæ, cujus nobilis et præclarus es filius, sub celeritate revertere; quatenus cum quod a membris diaboli laudabatur, exploseris, et ipse per lamenta pœnitentiæ sponte corrigeris, simul cum rege David non modo veniam a Deo, sed et gratiam consequaris. Parcat

[1] Agg. I. — [2] Prov. XVIII.

[1] 4. Reg. III. — [2] 2. Parl. XIX. — [3] 3. Reg. XX. — [4] 1. Reg. XV.

ori meo sublimitas tua, vir magnifice, ac non adversum se, sed pro se locutum esse conjiciat, et quod a me dictum est, non livoris vel odii fomitem, sed medicinalis curæ potius existima ustionem ». Hactenus Petrus ad Godefredum, nec quidem frustra : nam totis iste nisibus procuravit, ut fieret Synodus generalis, cui et suam civitatem Mantuam præparavit.

9. *Ejusdem Petri Epistola ad Henricum regem Cadaloo faventem.* — Cujus quidem celebrandæ causa laboravit idem Petrus Ostiensis episcopus, qui zelo exæstuabat præ cæteris ob Ecclesiam Dei : quam videns jam faucibus schismaticorum absumi, mutuaque Catholicorum lancinari discordia, nullumque posse sufficiens ab aliquo remedium adhiberi, sed posse ista omnia regia potentia cohiberi : sacerdotali constantia, dicendi libertate pollente, ad ipsum regem litteras dedit, et quidem ipsas comminatorias, urgens eum collabenti Ecclesiæ subvenire, et vires schismaticorum infringere. Quas ipsas ex Cassinensi Bibliotheca acceptas diligentia Constantini Cajetani monachi, cui hoc nomine plurimum debemus, hic tibi describimus ; sic se habent :

10. « Domino Henrico præcellentissimo regi, Petrus peccator monachus servitutem.

« Subditi quique timent regem; rex necesse est metuat Conditorem. Sed cum Scriptura dicat [1] : Cui plus committitur, plus exigetur ab eo; etiam in hoc expedit regem propensius formidare, quod illi, quem cordis occulta non fallunt, cogitur rationem reddere de pluribus. Cum igitur rex in judicio discutiat hominem, Deus regem : dignumne est ut pulvis timeat pulverem, et idem pulvis in rege divinam despiciat majestatem ? In diebus tuis, o rex, obortum est tale periculum, quod omnium pœne transcendit nequitias sæculorum. Apostolica nimirum Sedes per hæresiarcham Parmensis Ecclesiæ scinditur, religio Christiana confunditur, Apostolorum labor evertitur, et universalis splendor Ecclesiæ per tenebrosi unius hominis schismatici concupiscentiam obscuratur. Quid ad hæc dices, qui Ecclesiasticæ defensionis officio fungeris ? qui in paterni vel aviti sceptri jura succedis ?

11. « An plane forte robur ætatis adhuc tibi deesse querereris ? sed ecce Joas [2] rex Juda tener adhuc de sarto tecto templi cum sacerdotibus disputat, eosque collatam a populo vetat retinere pecuniam, sed totam artificibus in operam judicat exhibendam. David [3] vixdum adolescentiæ limen egrediens, adversus Goliath non cum gladio, sed cum lapillis quasi pueriliter dimicat; sed et caput tanquam vir fortis ictu pugionis obtruncat. Adolescentulus adhuc Josias [4] omnia vasa Baal de templo Domini cum sacerdotibus projicit, et in convalle Cedron, flamma vorante, succendit. Illi igitur honorabant templum, quo sanguis brutorum animalium fundebatur : tu non succurris Ecclesiæ, in qua pro salute mundi Christi corpus offertur ? Nam ut ad Gentilium quoque recurremus historiam : Annibal ille, qui Carthaginensium dux factus est, cum adhuc novem esset annorum, Amilcari patri juravit ad aras, quia cum primitus posset, adversus Romanos acriter dimicaret. Imbelles pueri bella jam spirant pro terrenæ unius civitatis honore : et tu te non excitas ad procinctum, pro tuenda universalis Ecclesiæ libertate ?

[1] Luc. XII. — [2] Reg. XII. — [3] I. Reg. XIV. — [4] 4. Reg. XXII.

12. « Quidam præterea consiliarii, tui videlicet aulici ministerii dispensatores (ut fœda per populum vulgatur infamia), de persecutione Romanæ gratulantur Ecclesiæ, utrique scilicet parti faventes, blandeque canentes, ut modo venerabilis papæ fautores se per assentationis lenocinium asserant, modo primogenito satanæ falsi successus læta promittant. Quod tamen de quibusdam sanctis viris, qui tuis consuevere interesse consiliis, nefas est credi.

13. « Plane quisquis sanctam molitur dividere Ecclesiam, timendum sibi est, ne secundum Evangelicam sententiam et ipse dividatur : Veniet, inquit [1], dominus servi illius in die qua non sperat et hora qua nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet. Porro de Phaleg [2] filio Heber scriptum est, quia in diebus ejus divisa est terra : de te quoque cavendum est ne dicatur, quia in diebus tuis divisa est Ecclesia. Scribantur annales, texatur historia quæ dicat quia Nerva clementissimus imperator pacificavit Ecclesiam, Constantinus confirmavit, Theodosius exaltavit ; et cum perventum fuerit ad te, gloriosumne tibi erit, si dicatur : Henricus divisit ? Absit hoc a te, ut hanc legat historiam posteritas ventura de te. Noli ergo esse Phaleg, qui conjuncta dividas, sed esto Christi discipulus, qui divisa conjungas. Ii vero, qui ad divisionem Apostolicæ Sedis diabolico succedentur instinctu, Dathan [3] et Abiron atque Core ad memoriam revocent, et ex eorum perditionibus colligant, qui finis etiam similis, qui non dissimilia sectantur, expectet. Illi sane schisma fecerunt synagogæ, isti divisionem machinantur Ecclesiæ. Quamobrem sicut illos viventes terra deglutiit, sic isti per schismaticæ nequitiæ meritum prudentes et scientes merguntur in tartarum. Nec glorientur qui manifeste Romanæ Ecclesiæ schisma non faciunt, sed tamen annuendo vel negligendo scindentibus non resistunt : quia non solum ille qui dixit [4] : In cælum ascendam, super astra cæli exaltabo solium meum, sed et omnes fautores ejus repente sunt e cælo projecti ; ita non modo Core, sed et complices ejus, ducenti videlicet quinquaginta viri, cælestis ignis sunt incendio devorati. Unde cavendum est ne malitia subditorum redundet in regem, etsi non delinquentem, non tamen pro viribus prohibentem. Nam Gregoriana sententia est : Facti culpam habet, qui quod potest negligit emendare.

[1] Luc. XII. — [2] Gen. X. — [3] Num. XVI. — [4] Isa. XIV.

14. « Cavendum est, inquam, o rex, ne dum tu pateris dividi sacerdotium, tuum quoque (quod absit) dividatur imperium. Nam sicut sacra testatur Historia, mox ut Saul apprehendit summitatem pallii Samuelis et scidit, protinus illi Samuel[1]: Sic, inquit, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te. Porro autem sicut pallium illud vestis erat Samuelis, sic et sancta Ecclesia vestis est utique Redemptoris, cui per Prophetam dicitur[2]: Confessionem et decorem induisti. Confessionem quippe Dominus induit, cum sibi peccatores associat pænitendo sanatos: decorem vero, cum sibimet clementer agglutinat innocentes nitore justitiæ speciosos. Pallium igitur Samuelis Saul abrupit, et regnum perdidit: Christi scinditur vestimentum, et licet non scindentis, tamen scindere permittentis stabit imperium? Inconsutilem vestem Jesu miles gentilis metuit scindere, et Christiani non verentur Ecclesiam per errorem schismaticorum separare? Cum ergo vestis Christi sancta dicatur Ecclesia, scissio vestis minatur divisionem regiæ potestatis. Hinc est forte, quod urbes, oppida, sive provinciæ hujus regni ab externis quotidie cernimus nationibus usurpari. Balthazar nempe[3], quia vasa Domini fœdanda labiis Gentilium protulit, mox ex ore Danielis audivit: Divisum est regnum tuum, et datum est Medis et Persis. Heli sacerdotii dignitate detruditur, dum non intentat filiis verbera, sed blanditias: utcumque tamen corripuit illos, sed lenitate patris, non austeritate pontificis; atque idcirco cervicibus effractis occubuit, quia peccantibus vehementer indulsit. Achias[4] propheta pallium suum in duodecim partes scidit, et dixit ad Jeroboam: Tolle tibi decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus. Divisio ergo vestis scissuram regalis significat ditionis. Quod quia nequaquam Dominus in die Salomonis implevit, sed in populos ejus hæc sententia viguit; de te quoque pium est credere, quod tibi, quia innocens es, regnum integrum permanebit, post te vero subjectorum tuorum meritis, nisi forte se corrigant, transferetur, et concedet in exteros.

16. « Sicut enim per Danielem dicitur[5]: Dominatur Excelsus super regnum hominum, et cuicumque voluerit, dat illud. Nam et Assyriorum regnum, et Lacedæmonum, aliarumque gentium per definita temporum spatia se tenuerunt, nec diutius præfixæ diuturnitatis terminum, sicut eorum testantur Annales, excedere potuerunt. Hinc etiam Italico regno aliquando dominati sunt Græci, aliquando Galli, plerumque Latini. Tu, quæso, gloriose rex, a pravis consiliariis, tanquam a venenatis serpentium sibilis aures obtura: in virile te robur per ardorem spiritus excita, collapsæ

[1] 1. Reg. XV. — [2] Psal. CIII. — [3] Dan. V. — [4] 3. Reg. XI. — [5] Dan. IV.

matri tuæ Romanæ Ecclesiæ manum porrige, et tanquam archangelus[1] Raphael a Sara filia Raguel dæmonium, a quo viduatur, expelle: ut sicut Octavianus Augustus in hoc gloriatur elogio: Urbem, inquiens, lateritiam inveni, relinquo marmoream; sic et tu multo gloriosius multoque nobilius dicere valeas: Romanam Ecclesiam jacentem quidem puer inveni, sed antequam plene pubescerem, auctore Deo, in statum pristinum revocavi.

17. « Ut de te quoque, sicut de illo, celebri quandoque per populum devotione dicatur: Utinam aut non nasceretur, aut non moreretur! Imo, ut de sacris paginis adhibeatur exemplum, illud impleatur in te, quod David sibi Deum Israel dixisse commemorat[2]: Sicut lux auroræ, oriente sole, mane absque nubibus rutilat, et sicut pluviis germinat herba de terra, etc. sic cum eodem David non immerito valeas et ipse cantare quod sequitur: Cuncta enim salus mea et omnis voluntas, nec est quidquam ex eo quod non germinet.

18. « Utraque præterea dignitas, et regalis scilicet et sacerdotalis, sicut principaliter in Christo sibimet invicem singularis sacramenti veritate connectitur, sic in Christiano populo mutuo quodam sibi fœdere copulatur. Utraque videlicet alternæ invicem utilitatis est indigna, dum et sacerdotium regni tuitione protegitur, ac regnum sacerdotalis officii sanctitate fulcitur. Rex enim præcingitur gladio, ut hostibus Ecclesiæ munitus occurrat; sacerdos orationum vacat excubiis, ut regi cum populo Deum placabilem reddat. Ille sub lance justitiæ negotia debet terrena dirimere: iste fluenta cælestis eloquii debet sitientibus propinare. Ille constitutus est, ut nocentes atque scelestos legalium sanctionum censura coerceat; iste ad hoc ordinatus est, ut per claves Ecclesiæ quas accepit, alios zelo canonici vigoris adstringat, alios per mansuetudinem Ecclesiasticæ pietatis absolvat. Sed audi Paulum de regibus disputantem, et rectam regalis officii lineam jacientem: nam post multa sic ait[3]: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Si ergo tu es minister Dei, quare non defendis Ecclesiam Dei? Cur armaris, si non prœliaris? cur accingeris, si congredientibus non resistis? Quis æstivo meridiatus umbraculo, securus poterit disputare de bello. Porro veraciter sine causa gladium portas, nisi resistentium Deo colla transfodias, nec vindex es in iram ei qui malum agit, dum in adulterantes Ecclesiam non consurgis, et cum Simeone et Levi[4] violatum sororis opprobrium a domo Israel non repellis. Vertatur ergo docta manus ad capulum, et cum David[5] in Amalecitas impetu fulguris irrue; et sicut ille latrunculos subegit, sic tu hostes Ecclesiæ vibrato justitiæ mucrone transfige.

[1] Tob. II. — [2] 2. Reg. XXIII. — [3] Rom. XIII. — [4] Gen. XXXIV. — [5] 1. Reg. XXX.

19. « Sentiat, sentiat teterrimus ille draco, Cadalous scilicet perturbator Ecclesiæ, eversor Apostolicæ disciplinæ, inimicus humanæ salutis; sentiat, inquam, radix peccati, præco diaboli, Apostolus Antichristi. Et quid plura dicam? Sagitta producta de pharetra satanæ, virga Assur, filius Belial, filius perditionis, qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, vorago libidinis, naufragium castitatis, et Christianitatis opprobrium, ignominia sacerdotum, genimen viperarum, fœtor orbis, spurcitia sæculi, dedecus universitatis (attexantur adhuc epitheta Cadaloi, catalogus videlicet nominis tenebrosi) serpens lubricus, coluber tortuosus, stercus hominum, latrina criminum, sentina vitiorum, abominatio cæli, projectio paradisi, pabulum tartari, stipula ignis æterni. Sentiat iste motum regiæ majestatis, et terrenum metuat principem, qui audacter provocat in bella cælestem. Et quia dixit insipiens in corde suo[1]: Non est Deus; experiatur inesse regio pectori Christiani fidei pietatem, pro divinæ militiæ castris non enerviter confligentem.

20. « Regnum ergo tuum arma corripiat, ut cum Melchisedech stet sacerdotium; sacerdotium oret, ut avitum David exaltetur imperium. Nam ad hoc pro te universalis orat Ecclesia, et ut labor tuus et quietem pariat, et orationibus illius gloria tibi triumphalis accrescat, sicut et Moyses orabat[2], eoque simul orante, vincebat: si vero remitteret manus Moyses, superabat protinus Amalec. Hinc et Apostolus ait[3]: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt constituti. Quare hoc? audi quod sequitur: Ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. Porro quia splendidæ memoriæ pater tuus magnificus imperator sublimiter exaltavit Ecclesiam, tu quoque sicut ejus hæres imperii, sic etiam in Ecclesiasticæ cautionis jura succede. Igitur in Ecclesiastici status incolumitate servanda, clarissima soboles paternis respondeat institutis, ut ab arbore sua non degeneret ramus in fructu, quam per traducem virtutis et gratiæ decus exornat. Sed sicut olim per illum, nunc amodo per te et collapsa resurgat Ecclesia, et Ecclesiastica quæ confusa est refloreat disciplina.

21. « Durius forte locutus sum regi, præsertim cum Salomon dicat[4]: In cogitatione tua regi ne detrahas, et in secreto cubilis tui ne maledixeris diviti, quia avis cæli portabit vocem tuam, et qui habet pennas, annuntiabit sententiam. Et revera qui peculatus crimen incurrit, in diacopsin cogitur reficere quod tulit[5]. Sed tunc honor regi deferendus est, cum rex obtemperat Conditori; alioquin cum rex divinis resultat imperiis, ipse quoque jure contemnitur a subjectis. Si quis enim propriis studet, non Dei rex esse convincitur, qui in die pugnæ non stat pro castris Ecclesiæ; et sic propriis utilitatibus specialiter metuit, ut ruinæ periclitantis Ecclesiæ non succurrat.

22. « Sed et cum per Isaiam Dominus dicat[1]: Venite et arguite me: cur homo ab homine despiciat argui, quem constat eadem mortalitatis lege constringi? Et cum lege forensi cautum sit, ut qui peremptores parentum non ulciscitur, in jus hæreditariæ successionis nullatenus admittatur, ego qui in homicidam matris meæ, Romanæ scilicet Ecclesiæ, ulcisci nequeo, ultores saltem impellere non tentabo? Deputa ergo me, o rex, fideliter consulentem, non procaciter obloquentem; vel si placet, æstimato me præ dolore matris peremptæ insanum, non adversus excellentiam regiæ majestatis insolenter elatum. Sed, o utinam ego ante tribunal tuum adjudicer reus perduellionis, dum tu tamen in adversarios Apostolicæ Sedis vindices arbiter æquitatis! in cervicis meæ jugulum securis vibrata desæviat, tantummodo ut Romana Ecclesia propriæ dignitatis apicem per te reparata conscendat.

23. « Porro si Cadaloum cito, velut alter Constantinus Arrium, destruis, et Ecclesiæ pro qua Christus mortuus est, pacem reformare contendis: faciat te Deus in proximo de regno imperiale fastigium scandere, et a cunctis hostibus tuis insignes gloriæ titulos reportare: alioquin si adhuc dissimulas, si mundi periclitantis errorem cum possis abolere, detrectas, et reliqua, cohibeo spiritum, et consequentiæ relinquo lectoribus intellectum. Amen ». Hæc Petrus sacerdotalis vigore constantiæ; nec quidem frustra. Emeriti enim senis toto orbe nota sanctitas, laudata ab omnibus dicendi libertas, non ad indignationem movit animum regis, sed conciliavit sibi potius reverentiam, atque elicuit obedientiam; adeo ut regem ipsum cum consiliariis suis excitaverit ad consulendum quam citissime Ecclesiæ Romanæ, jam factione schismaticorum periclitanti.

24. Quid igitur? Decernitur legatio Romam ad Alexandrum Pontificem, deligitur ad tantum opus, qui sapientia cæteris atque auctoritate præstaret, Anno archiepiscopus Coloniensis, cujus illud in primis opera ageretur, ut jura regis in eligendo Romano Pontifice integra servarentur: sic demum congregato ex Germaniæ atque Italiæ episcopis generali Concilio causa schismatis cognosci deberet, et condemnato eo, qui esset tantorum malorum auctor atque defensor, optata diu pax Ecclesiæ redderetur, dum qui esset ab omnibus colendus Romanæ Ecclesiæ Pontifex, perspicue ab omnibus nosceretur. De his in hæc verba Lambertus hoc anno: « Causabantur Romani principes, quod rex inconsultis Romanæ Ecclesiæ Pontificem constituisset (nempe schismaticum Cadaloum), et ob eam injuriam defectionem meditari videbantur.

[1] Isai. LII. — [2] Exod. XVI. — [3] I. Tim. II. — [4] Eccl. X. — [5] F. τετραπλόον, id est, quadruplum.

[1] Is. I.

Propter quod placuit Coloniensem archiepiscopum Romam mitti. Qui veniens eo, cum aliud turbatis rebus invenire non posset remedium, judicavit ordinationem (Cadaloi videlicet), quæ inscio senatu Romano facta fuisset, irritam fore; et sic amoto Parmensi episcopo, per electionem eorum Anselmum Lucensem episcopum pro eo ordinari constituit, imo jam diu ante ordinatum ab omnibus recipi ». Hæc summa rerum hoc anno gestarum.

25. In Gestis Romanorum Pontificum, quæ Nicolaus Aragonius S. R. E. cardinalis collegit, hæc de legatione Coloniensis archiepiscopi Romam habentur: « Præterea quia Coloniensi archiepiscopo bonum sibi agere videbatur, si pro concordia Romanæ Ecclesiæ et imperii studium atque laborem assumeret: depositis Teutonici regni negotiis, Longobardiam intravit, et per Tusciam transiens, ad Urbem Romanam festinanter accessit. Ubi benigne exceptus, Alexandrum papam mansuete ac modeste ita est allocutus: Qua ratione, frater Alexander, absque mandato et assensu domini mei regis recepisti papatum? a longis namque temporibus a regibus hoc absque dubio est obtentum. Et incipiens a patriciis Romanorum et imperatoribus, nominavit eos, per quorum mandatum et assensum plurimi Romanorum Pontificum in Sedem Apostolicam habuerunt ingressum. Archidiaconus Hildebrandus cum episcopis cardinalibus eidem Coloniensi sic responderunt :

26. « Firmissime tene, et nullatenus dubites, quod in electione Romanorum Pontificum juxta sanctorum Patrum canonicas sanctiones, regibus penitus est concessum sive permissum: et deductis in medium pluribus sanctorum Patrum decretis, et præcipue illo Nicolai capitulo, in quo centum et tredecim episcopi subscripserunt: post multas et varias altercationes, ita irrevocabiliter et sufficienter eidem Coloniensi satisfecerunt, quod ex tunc rationabiliter resistendi non habuit occasionem. Quibus verbis expletis, dominum papam Coloniensis rogavit, ut pro hac parte dignaretur in partibus Lombardiæ Synodum celebrare, et electionis suæ factum ostendere, et rationabiliter demonstrare: quod licet inconsuetum, et a Romani Pontificis dignitate videretur alienum: considerata tamen instantis temporis malitia, petitioni ejus assensum præbuit, et apud Mantuam Synodum convocavit ». Reliqua inferius suo loco. Indicta igitur Synodo Mantuæ, Alexander papa voluit omnino eidem esse præsentem Petrum Damiani in eremo tunc temporis quiescentem, quem suis accersivit litteris ut Romam se conferret, inde postea simul profecturi ad Synodum essent.

27. *Petrus agit per litteras cum papa et Hildebrando de se ac de profectione Mantuam.* — Rursus autem alias tunc temporis Hildebrandus archidiaconus dedit ad Petrum litteras, quibus expostularet, quod ab eodem Petro olim ad Coloniensem archiepiscopum scriptæ fuissent litteræ, quibus nonnihil ipse Pontifex Romanus perstringeretur: occasionem enim adventus ejusdem archiepiscopi Romam ejusmodi de Petri ad eum litteris sparsa erant. His acceptis, Petrus suæ bene conscius innocentiæ, rem gravissime tulit, adeo ut non sine stomacho ad ipsos Pontificem scilicet atque archidiaconum scripserit, purgans se etiam juramento: sed hoc haud satis sibi visum, nisi missarum litterarum ad eos exemplar fidelissime sumptum mitteret. Ipsæ autem ad Alexandrum papam et Hildebrandum archidiaconum a Petro hoc tempore, antequam Mantuam ad Concilium irent, datæ litteræ sic se habent, sumptæ ex citato a nobis superius Codice Basilicæ S. Petri:

28. « Patri et filio, papæ et archidiacono, Petrus peccator monachus servitutem.

« Epistolam, de qua me insugillastis, ad vos mitto, ut videatis, et quid in ea adversus vos egerim, liquido comprobetis. Quod si aliam in illas partes Epistolam misi, vel in hac ipsa aliquid usque ad unam litteram, me sciente, actum est vel imminutum, aut alio modo transmutatum, et non ad vos simpliciter est missa, sicut tunc domino Coloniensi pontifici est directa [1] : Naaman Syri me lepra perfundat, vel Barjesu [2] cæcitas oculos meæ frontis obducat. Jesum testor et sanctos Angelos ejus, quia in hac ego satisfactione non mentior. Si pro hac itaque Epistola mori debeo : tendo cervicem, imprimite pugionem ». His pro sua defensione locutus, ad eum, quem horum omnium auctorem esse queritur Hildebrandum archidiaconum, stylum aculeatum valde convertens hæc ait: « De cætero sanctum satanam (nempe adversarium) meum humiliter obsecro, ut non adversum me tantopere sæviat nec ejus veneranda superbia tam longius me verberibus atterat : sed jamjam circa servum suum vel satiata mitescat. Liventes quippe scapulæ jam deficiunt, et sulcata tot plagis, totque terga vibicibus tumescentia non subsistunt. Unde vir sapiens [3] : Flagelli, inquit, plaga livorem facit, plaga autem linguæ comminuit ossa. Age igitur, tempus est enim, ut et ego jam... Sed adhuc spiritum reprimo, labiis digitum superpono; et licet seram tamen adhuc misericordiam quæro ». Hæc de Hildebrando, quem (ut superius dictum est) ob eam causam Petrus passum se esse adversarium queritur sæpe, quod ipsi semper obstiterit, ne vacationem ab episcopatu a pontificibus sæpe petitam, ullo pacto plene potuerit obtinere. Pergit vero :

29. « Quod autem me ad vos Romam venire, et vobiscum ire Mantuam præcepistis; utriusque mihi labor itineris valde difficilis visus est, et meæ senectuti nimium gravis. Unde Romam venire, quod vobis minus prodesset, omisi : expeditionem vero Mantuani itineris magis vobis necessariam judicavi. Sed in destinando mihi sanctæ vestræ legationis oraculo, satis uterque inter vos inæqualiter divisistis : nimirum ut unus mihi videatur paterni

[1] I. Reg. v. — [2] Act. XIII. — [3] Eccl. VIII.

favoris affabilitate blanditus, alter hostilibus virgis terribiliter comminatus. Unus vestrum me tanquam sol coruscatione fervidi splendoris irradiat; alter vero furens Eurus violentis impetus sui flabris exsufflat. Unde illud ad mentem redit, quod refertur in fabulis.

30. « Dicitur enim, quia dum quidam indutus chlamyde viator incederet, Sol et Eurus cum quasi materiam sibi proposuere certaminis, qui videlicet e duobus ei chlamydem facilius potuisset auferre. Hoc itaque inter eos fœdere constituto, ut eum, qui victor existeret, virens laurea coronaret; cœpit Eurus violenter infremere, nubium volumina commovere : e contra viator chlamydem stringere, seseque ne vestem perderet undique constipare. Cumque discipulus Æoli casso labore deficeret, seseque cœptum posse perficere funditus desperaret : illico sol aurea cœpit ora detegere, micantibus terram fervoribus illustrare. Mox viator, cum jam æstibus nimii fervoris aresceret, uberque sudor humefactis visceribus ebulliret, projecit chlamydem, ut nimii caumatis temperaret ardorem. Ille ergo condicti certaminis meruit palmam, qui leniter egit, non qui vincere furendo et violentiam irrogando tentavit. Sed ut e Scripturis sacris honestius proferatur exemplum : si Roboam [1] senum consiliis acquiescens, mitia respondisset, totum Israel sui juris imperio subdidisset : sed quia coævorum suorum superbiæ credidit, divisis a se decem tribubus, sublimem regni potentiam humilem fecit. Rhinoceros [2] etiam qui rabida persequentium canum ora celerrima pernicitate contemnit, capi se gremio blandæ virginis non pavescit ». Ita Petrus salibus apologorum sugillat Hildebrandi severitatem, cui resistat ; commendat autem clementiam Alexandri, cui pareat, ad iter se Mantuanum accingendo.

31. Sed cum jam se, ut sibi videbatur, abdicasset ab episcopatu, atque in eremum contulisset: cur quæ essent episcopi exigerentur ab eo, eleganti similitudine expostulat, subdens : « Sed qui cuncta quæ vestra sunt reddidi, cur adhuc persecutionem patior? Naturarum docti perhibent rimatores (nescio utrum adstipulentur etiam venatores) quia castor dum in nativo perpendat ingenio, se non ob aliud insectari nisi pro testiculis, ut medicinali serventur industriæ, præcidendis, ad stipitis truncum repente procurrit, seseque violenter impingens, testiculos projicit : mox igitur longius provolans versus ad venatorem in duobus se pedibus erigit, nec se habere jam, pro quo quæratur, ostendit. Numquid ergo durior satisfactio quæritur hominis quam exigatur ab animalibus brutis? Sed ne modum excedat epistolare compendium, ad hæc expostulanda vestrum in nostras partes præstolamur adventum ». Hucusque Petrus, jam profecturus Mantuam ad Concilium. Nunc quæ sunt reliqua ad idem spectantia, hinc inde collecta suo ordine prosequamur.

32. *Concilium Mantuanum.* — Venerunt quoque Mantuam ad indictum Concilium episcopi ab Hispania tres, pro reliquis legatione fungentes. Fuerunt hi, Manio Calaguritanus, Eximius Aucensis, et Fortunius Alanensis, deferentes libros Gothicos Ritualis ipsi Alexandro Pontifici ac universo Concilio, a quibus cogniti inventi sunt Orthodoxi. Hæc ex antiquioribus rerum Hispanarum historicis Joannes Mariana.

Si ipsa tanti Concilii extarent Acta, nobis plane non adeo laborandum esset, ut summo cum labore hinc inde fragmenta venaremur. Deperditis autem illis, quæ illic gesta esse a diversis summa brevitate enarrantur, hic discribamus. In eadem in primis Collectione Nicolai Aragonii ista leguntur : « Statuto itaque termino, exiens Alexander papa ab Urbe cum episcopis et cardinalibus, ad præfixum locum prospere, Domino auxiliante, pervenit. Ibi autem omnes episcopi Lombardiæ cum suis Ecclesiarum præsulibus præter Cadaloum Parmensem, quem idem Coloniensis adesse præceperat, qui remordente conscientia, se absentaverat, pariter convenerunt.

33. « Cum in Synodo eadem cum episcopis Alexander resideret, causam electionis suæ ita discrete (diserte) rationibus manifestis comprobavit, atque se de omnibus quæ sibi ab æmulis malitiose objecta fuerant excusavit sufficienter, adeo quod episcopos Lombardiæ, qui sibi fuerant adversati, benevolos reddiderit et subjectos. Sedato itaque per Dei gratiam imperii et Ecclesiæ scandalo, post solutionem Synodi Alexander papa Romam, ac cæteri ad propria hilares redierunt ». Hæc ibi nimia brevitatis angustia circumscripta. Addit autem Sigebertus, Alexandrum Pontificem a crimine simoniæ, quo imputatus fuerat, se purgasse, adhibito juramento. Cæterum Otto Frisingensis, cum agit de ejusmodi legatione Romam missa ab Henrico rege, nihil habet de accusatione criminis simoniæ, quo postulatum referunt Alexandrum, sed ipsum regem ejus delicti reum constitutum affirmat, atque ea de causa ejusdem Pontificis litteris Romam vocatum. His enim verbis perpaucis ejus legationis res gestas perstringit : « Missis, inquit, a rege Annone Coloniensi et Hermanno Bambergensi pro justitia, juribus scilicet regni, Romam episcopis, peracta legatione revertentes, litteras summi Pontificis reportantes, regem ad satisfactionem pro simonia, aliisque multis quæ ei objecta fuerant, invitantes ». Hæc Otto. Quæ autem ista secuta fuerint, ignorantur. Porro in dicto Concilio omnium sententia Cadaloum damnatum, omnes affirmant. At de ipso Concilio hactenus.

34. *Cadalous rursum furit in Romanam Ecclesiam.* — Cæterum eumdem impium Cadaloum, jam duobus in Conciliis condemnatum nec sic quievisse, scriptores ejus temporis tradunt, sed armasse militem, aggressum Urbem, inde a Sede

[1] 3. Reg. XXII. — [2] Monoceros, sive unicornis.

Petri Alexandrum exturbare conatum, Lambertus asserit, sed eum contumeliose pulsum atque victum affirmat. Hæc est posterior aggressio illa, quæ in veteribus Gestis Romanorum Pontificum a Nicolao Aragonensi collectis ita describitur : « Sed collecta iterato pecunia, vix elapso spatio unius anni, Cadalous ad Urbem remeare occulte nihilominus attentavit, ibique capitaneorum favore, et aliorum malignantium auxilio, audaciam sumpsit, et pecuniam perfidis Romanis militibus erogans, de nocte Leoninam civitatem intravit, et beati Petri Ecclesiam in opprobrium et confusionem suam occupare præsumpsit. Mane autem facto, cum in Urbe Roma rumores hujusmodi personarent, et populus Romanus ad Ecclesiam beati Petri confluerel, milites, qui cum Cadaloo venerant, tantus repente tremor et timor invasit, quod eo penitus derelicto universi fugerent, et in cryptis et abditis locis se occultarent. Tunc Censius præfecti filius, vir nequam et pessimus, eidem Cadaloo adstitit, eum in castellum Sancti Angeli recipiens, juramentum ipsi et defensionem præstitit. In quo loco per duos annos a fidelibus papæ Alexandri obsessus, et calamitatibus multis afflictus, exinde egredi non potuit, donec ab eodem Censio trecentis libris argenti se redemit.

35. « Sic itaque uno consocio et uno cliente contentus, inops et egens inter oratores discedens occulte, in montem Bardonis, ac tandem ad Burgum Barreti non sine multa confusione pervenit». Hæc ibi. Agit de iisdem Leo Ostiensis, sed jungens primam invasionem Cadaloi cum posteriori, easdem non, ut par erat, distinguit ab invicem ; ait enim : « Sed, Deo favente, licet Romanorum plurimi illi gratia regis adhæserint, castrumque illi Sancti-Angeli ad Urbis expugnationem tradiderint, cum semel ac secundo magnis instructus copiis advenisset, pecuniamque immensam profligasset, magna strage suorum non minus quam cæterorum facta : postremo clam egressus castrum ipsum, turpiter cum paucis aufugit, neque ultra huc rediit ». Hæc Leo.

36. *Alexandri papæ Epistola ad Rhemensem archiepiscopum.* — Hoc illud tempus fuit, quo Alexander papa scripsit Epistolam illam, quam ex antiquis membranis primus in lucem edidit Papirius Massonus in Alexandro, sicque se habet :

« Alexander episcopus, servus servorum Dei, charissimo confratri Willelmo Rhemensi archiepiscopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Visis fraternitatis tuæ litteris, evidenter intelleximus, eam matri suæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ sinceram compassionem exhibere, ipsamque, si facultas daretur, præsentia corporis velle visitare. Et quia sollicitudinem tuam ejusdem prosperitate lætari, quemadmodum de infortunio contristari non dubitamus; annuntiamus tibi, divina suffragante clementia, Cadaloi præsumptionem extollentem se adversus Apostolicam Sedem, tanto amplius ad majorem sui ignominiam devenisse, quanto ipse speraverat altioris superbiæ culmen ascendisse. Siquidem proprii nominis etymologiam evidenter intelligens, ad reparandam pecuniam in periculum capitis sui a fautoribus suis distributam, cujusdam turris præsidio gemebundus servatur.

37. « Unde per misericordiam Dei speramus nullo modo posse evadere, donec quidquid contra sanctum Petrum nequitia sua præsumpsit, satisfecerit digna emendatione. Quod igitur simoniacæ hæreseos pestem, quæ in partibus illis vires adhuc obtinet ejus dolo, velle insequi significasti, non parum devotionis tuæ studio congaudemus, in quo nimirum adeo specialem dilectionem a nobis et a filiis sanctæ Romanæ Ecclesiæ promeruisti, ut a nonnullis te odio habentibus, odium quoque nobis evidentibus indiciis exhiberi declaretur. Super Aurelianensem denique, qui simoniace episcopatum obtinuisse, et inde perjurium tribus aliis sibi adhibitis, incurrisse probatur, sententiam dare archiepiscopum Senonensem, litteris nostris admonuimus, quem nimirum ut cum ipso convenias, et negotium illud pariter agas, Apostolica auctoritate hortamur. Abbatem quoque Sancti-Medardi, jampridem excommunicationis vinculo innodatum, omnibus modis operam dare studeas, ut de abbatia, quam injuste retinet, ejiciatur, et alter digne et canonice substituatur.

38. « Cætera vero quæ in litteris tuis continentur, ad præsens distulimus, præsertim cum in præsentia tui, quam desideramus videre, id melius fieri existimamus : non enim panis securi, neque arbor cultro succidi solet. De causa autem Amelrici iterum et iterum te admonemus, ut quod in apertis litteris nostris continetur, omni studio omnique sollicitudine peragas ». Hucusque Alexander ad Rhemensem archiepiscopum.

39. *Exitus Cadaloi et ejus fautorum.* — Receptum his diebus ab Alexandro Hugonem cognomento Candidum, cardinalem veniam petentem, eo quod stetisset a partibus Cadaloi, eadem citata nuper Acta significant ; sed de illo primum ista : « Eodem tempore Hugo Candidus, quem Leo papa cardinalem creaverat, vir quidem seditiosus et duplex, a Romanæ Ecclesiæ unitate recessit. De cujus reprehensibili vita et morum perversitate tacendum potius duximus quam loquendum ». Hæc tempore Stephani. Et sub Alexandro hæc de ipso : « Præterea jam dictus Hugo Candidus post multas calamitates, quas sub Cadaloo antipapa sustinuit, a domno Alexandro papa veniam suppliciter postulavit, et condigna satisfactione præstita impetravit ». His vero subjicit mox ista : « Idem quoque Cadalous post paucos dies ex divino judicio pessimam mortem incurrit ». Hæc de his tantum ibi.

40. At in Codice Vaticano, qui inscribitur liber Censuum, de eodem Cadaloo dum agitur, in fine de ipso habetur ; quod tandem recedens a schismate, ab Alexandro per nuntios petierit, ut absolveretur , quod promissa satisfactione impe-

travit; sed post dies paucos malam mortem incurrerit: quomodo autem, non dicitur. Veruntamen scriptor temporis hujus Lambertus affirmat, quod Cadalous dum vixit, se gerere pro Pontifice, et quæ sunt Pontificis exercere non prætermisit. Nam de ipso ista habentur hoc anno: « Alter vero, nempe Cadalous, etsi per contumeliam repulsus, tamen quoad vixit, ab jure suo non cedebat, huic semper derogans, hunc adulterum Ecclesiæ Dei, hunc pseudoapostolum appellans. Missas quoque seorsum celebrans, ordinationes facere, et sua per Ecclesias decreta et Epistolas more Sedis Apostolicæ destinare non desistebat ». Seque ipsum Honorium II ejus nominis nuncupabat. Hæc autem, quæ spectant ad obitum Cadaloi, ad sequentem potius annum vel postea referenda noscuntur, a nobis autem hic recitata, quod certus quo id contigerit annus nobis sit incompertus.

41. Favisse tamen eidem Cadaloo animo obstinato Henricum Ravennatem archiepiscopum, ejusdem Alexandri papæ scripta significant, eumdemque ab eodem Pontifice ea ex causa una cum ipso Cadaloo excommunicatum fuisse. Qui tantum abest ut resipuerit, et absolutionem quæsierit, ut potius animo perverso et obstinato excommunicationem contemnens, excommunicaret ipse alios. In quem idem Pontifex ad Valerianum episcopum ita rescripsit[1]: « Audivimus quod Henricus, Ravennas dictus archiepiscopus, visus sit te excommunicare: verum quia excommunicatus excommunicare non potuit, Apostolica auctoritate te tuosque absolvendo, mandamus nunquam curare ». Hæc apud Gratianum et alios collectores.

42. *Hugo cardinalis legatus in Hispaniam.* — Post hæc autem episcopi Hispani legati, qui Mantuano Concilio interfuerunt, reversuri in Hispanias, duxerunt secum ab Alexandro papa decretum legatum a latere Hugonem cardinalem: cujus auctoritate Barcinonæ Concilium congregatum est, in quo leges Gothicas, quibus Catalauni utebantur, penitus idem legatus Apostolicus abrogavit, novasque sanxit quibus hactenus populus utitur. Ut autem et Gothici ritus adhiberi in sacris soliti abrogarentur, ab illis obtinere non potuit, nec cogere voluit, cum iidem in Concilio Mantuano cogniti fuissent esse Catholici. Porro una cum legatione Hugonis is qui miserat eam, Alexander papa, receptus est in Hispania germanus Romanæ Ecclesiæ Pontifex, Cadalous autem communibus omnium votis anathemate condemnatus; ac ita ubique terrarum.

43. *Celebris peregrinatio Hierosolymam.* — Hoc eodem anno celebris instituta est peregrinatio Hierosolymam septem millium virorum et amplius, ut tradit Marianus Scotus; primoresque horum duces fuisse Germanicos antistites Sigefridum archiepiscopum Moguntinum, Willelmum Trajectensem, Guntherum Bambergensem, atque Ottonem Ratisponensem episcopos, eosdemque profectos autumnali tempore, sed hoc eorum imprudentiæ vitio datum, quod circumspecte nimis ornati Barbaros ad prædam allicerent, adeo ut confligendum sæpe cum illis in Palæstina fuerit: quæ certamina Lambertus exacte desbribit, narratque eos in maxima adductos fuisse discrimina, et præter spem liberatos divino auxilio. At vero ex numero septem millium et amplius virorum vix bis mille superstites remansisse qui ad propria sunt reversi, Marianus Scotus testatur. Unus ex iis Ingulfus nomine, Anglus natione, patria Londoniensis, scriba Willelmi comitis Normannorum, postea regis Anglorum, in Commentario historiæ, quam scripsit monasterii sui Croylandensis, cui postea præfuit, hæc habet, summatim de his obiter agens:

44. « Nuntiatur et per universam Northmanniam, plurimos archiepiscopos imperii cum nonnullis aliis terræ principibus velle pro merito animarum suarum, more peregrinorum, cum debita devotione Hierosolymam proficisci. De familia ergo domini nostri plurimi tam milites quam clerici, quorum primus et præcipuus ego eram, cum licentia domini comitis nostri et benevolentia, in dictum iter nos omnes accinximus, et Alemanniam petentes equites triginta numero et amplius domino Moguntino conjuncti sumus. Parati namque omnes ad viam, et cum dominis episcopis connumerati septem millia pertranseuntes prospere multa terrarum spatia, tandem Constantinopolim pervenimus. Ubi[1] Alexim (Ducam[1]) imperatorem ejus adorantes, hagiosophiam vidimus, et infinita sanctuaria osculati sumus. Divertentes inde per Lyciam, in manus Arabicorum latronum incidimus, evisceratique de infinitis pecuniis cum mortibus multorum, et maximo vitæ nostræ periculo vix evadentes; tandem desideratissimam civitatem Hierosolymorum læto intuitu tenebamus. Ab ipso tunc patriarcha, Sophronio nomine, viro veneranda canitie honestissimo ac sanctissimo, grandi cymbalorum sonitu et luminarium immenso fulgore suscepti sumus. Ibi quot preces inoravimus, quot lacrymas efflevimus, quot suspiria suspiravimus, solus ejus inhabitator novit Dominus noster Jesus Christus.

45. « Ab ipso itaque gloriosissimo Sepulchro Christi ad alia Sanctuaria civitatis invisenda circumducti, infinitam summam sanctarum Ecclesiarum et oratoriorum, quæ Achim Soldanus dudum destruxerat, oculis lacrymosis vidimus; et omnibus ruinis sanctissimæ civitatis tam extra quam intra numerosis lacrymis compassi, ad quorumdam restaurationem datis non paucis pecuniis, exire (redire) in patriam, et sacratissimo Jordane tingi, universaque Christi vestigia osculari desideratissima devotione suspirabamus. Sed Arabum latrunculi, qui omnem viam observabant, longius a civitate

[1] C. audivimus XXIV. q. I.

[1] Ducam: pro Duca imperitus librarius Alexim posuit, putans non convenire simul Ducam et imperat. nesciens Ducam esse coguomentum imp. illius. At Alexius longe post hæc tempora vixit.

evagari sua rabiosa multitudine innumera non sinebant. Vere igitur accedente, stolus navium Januensium in portu Joppensi applicuit. In quibus cum sua mercimonia Christiani mercatores per civitates maritimas commutassent, et sancta loca similiter adorassent, ascendentes omnes mari nos commisimus, et jactati fluctibus procellisque innumeris, tandem Brundusium appulimus, et prospero itinere per Apuliam Romam petentes, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli limina, et copiosa sanctorum martyrum monumenta per omnes nationes osculati sumus. Inde archiepiscopi cæterique principes per dexteram Alemanniæ repetentes, nos versus Franciam ad sinistram declinantes, cum inenarrabilibus gratiis et osculis ab invicem discessimus ; et tandem de triginta equitibus, qui de Northmannia pingues exivimus, vix viginti pauperes peregrini et omnes pedites macie multa attenuati reversi sumus ». Hactenus Ingulfus. Quæ recitasse non pœnituit, ad insinuandum quo statu tunc Hierosolymorum civitas esset cum Ecclesiis circumquaque disjectis. Præstat modo audire, in quam magnum discrimen adducti fuerint omnes, antequam pervenerint Hierosolymam ; et quomodo præter spem fuerint divinitus liberati. Lambertus ejus temporis scriptor rem gestam narrans antiquioribus admirandis Dei operibus haud imparem, sic recenset :

46. « Interea prædicti episcopi Hierosolymam pergentes, dum magnitudinem opum suarum gentibus per duas iter habebant, inconsultius ostentarent, ultimum sibi periculum consciverunt, nisi rem humana temeritate prolapsam divina misericordia restituisset. Nam Barbaros, qui ex urbibus et agris ad spectandos tam illustres viros catervatim profluebant, primo peregrini cultus ac magnifici apparatu ingens miraculum, deinde ut fit, non minor prædæ spes ac desiderium cepit. Itaque cum, transita Lycia, in fines Sarracenorum introiissent, et jam in civitate, cui Ramulo nomen est, una vel paulo plus mansione abessent, proxima Parasceve ante Pascha, circa tertiam diei horam incursionem passi sunt ab Arabicis. Qui comperto tam insignium virorum adventu, undique ad spolia diripienda frequentes armatique confluxerant.

48. « Plerique Christianorum religiosum putantes manu sibi auxilium ferre, et salutem suam, quam peregre proficiscentes Deo devoverant, armis corporalibus tueri, prima statim congressione prostrati, vulneribus multis confecti, omnibus quæ habebant, a filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ expoliati sunt. Inter quos Willelmus quoque Trajectensis episcopus, brachio pene plagis debilitato, nudus ac semivivus relictus est, cæteri Christiani jactu lapidum (quod genus teli forte locus ipse affatim ministrabat) non tam periculum propulsabant, quam mortem, quæ præsens urgebat, differre conabantur. Pedem etiam paulatim subtrahendo ad villam declinabant, quæ ab ipso itinere spatio mediocri distabat. Capharnaum hanc fuisse, ex similitudine vocabuli conjiciebant.

49. « Quam ut ingressi sunt, episcopi omnes atrium quoddam occupant, humili septum maceria et tam fragili, ut etiam si nulla vis adhiberetur, sola vetustate facile corrueret. In cujus medio domus erat, cœnaculum habens satis editum, et ad repugnandum quasi ex industria præparatum. Hujus superiora episcopus Moguntinus cum clericis suis et Bambergensis, inferiora cæteri episcopi sibi vindicant. Laici omnes ad arcendam vim hostium et maceriam defendendam inpigre discurrunt, et primam quidem certaminis procellam lapidum jactu, ut prædictum est, sustinuere. Deinde cum Barbari magnam telorum nubem in castra conjecissent, et ipsi plerumque impressione in eos facta, clypeos et gladios e manibus eorum vi extorsissent : non solum jam maceriam tueri sufficiunt, sed portis etiam interdum erumpere, et pugnam cominus lacessere audent. Quorum impetum dum Arabes nullo jam loco, nulla acie sustinere possent, consilium tandem a tumultuaria congressione ad obsidionem vertunt, et inedia atque lassitudine conficere aggrediuntur, quos ferro expugnare non poterant. Itaque multitudinem, qua superabundabant, conglobatis scilicet circiter duodecim millibus partiuntur, ut alii aliis vicissim ad oppugnationis studium succedentes, nullam illis vel paululum respirandi copiam facerent, suspicantes quod propter inopiam rerum omnium, quibus vita humana sustentari solet, dimicandi laborem non diu toleraturi forent.

50. « Ita Christiani toto Parasceve, toto Sabbato sancto, usque ad tertiam fere horam Paschalis diei sine intermissione oppugnabantur, nec eis hostilis improbitas vel modicum temporis punctum, quo saltem somni perceptione corpora recrearent, indulgebat. Nam et cibum et potum, mortem præ oculis habentes, non desiderabant, nec si magnopere desideraretur, quid sumerent omnium inopes habebant. Cum autem die tertio labore et inedia exhausti ad extremum pervenissent, et fortia plerumque conatos virtus jejunio infracta frustraretur, quidam ex numero presbyterorum exclamavit : Non recte eos agere, qui in armis suis plusquam in Deo spei ac roboris ponerent, et calamitatem, quam eo permittente, incidissent, propriis viribus propulsare conarentur. Propterea placere sibi ut se dederent, præsertim cum triduana jam abstinentia militaribus rebus eos inutiles prorsus reddidisset. Non esse Deo difficile, ut deditis eis, et ab hoste sub jugum missis misericordiam præstaret, qui suos toties etiam in ultima necessitate conclusos mirabiliter liberasset. Ut hoc quoque inferret, Barbaros nequaquam propter ipsos occidendos tanto molimine grassari, sed ut pecunias eorum auferrent, quibus si potiti fuissent, liberos eos deinceps intactosque sine vi, sine molestia abire passuros.

51. « Placuit consilium omnibus, statimque ab armis ad preces versi, per interpretem, ut in dedi-

tionem acciperentur, orabant. Quo comperto, dux Arabum citato equo in primos advolat, et cæteros quidem longius submovet, cavens, ne temere admissa multitudine, præda confuse distraheretur. Ipse decem et septem honoratissimos gentis suæ secum assumens, castra ingressus est patentia, relicto ad portas, præsidii causa, filio suo, ne quis forte prædæ avidus post se non vocatus irrumperet. Cumque admotis scalis cœnaculum, ubi Moguntinus et Bambergensis episcopi latitabant, cum paucis ascendisset, Bambergensis episcopus, cui, licet junior ætate esset, tamen propter virtutum prærogativam et totius corporis admirandam dignitatem præcipuus a cunctis honor deferebatur, rogare eum cœpit, ut omnibus quæ haberent usque ad novissimum quadrantem sublatis, nudos se abire sineret. Ille et victoria elatus, et propter ingenitam morum barbariem, accepta quoque tot congressionibus clade nimium efferatus ait, se adversus eos jam triduo non sine grandi damno exercitus sui ea mente bellum gessisse, ut suis conditionibus erga victos uteretur, non quas ipsi constituissent.

52. « Ne ergo falsa spe eluderentur, se, omnibus quæ haberent sublatis, carnes eorum comesturum et sanguinem bibiturum. Nec moratus, linteum, quo caput more gentis obvolverat, expediens, facto vinculo in collum episcopi conjecit. Episcopus, ut erat vir liberalis verecundiæ, et maturæ admodum gravitatis, ignominiam non ferens, tanto nisu pugnum ei dedit in faciem, ut uno ictu consternatum ad pavimentum usque præcipitem daret, vociferans insuper, prius eum pœnas pro impietate daturum, quod impuras manus in sacerdotem Christi profanus et idololatra mittere præsumpsisset ». Cur vero ad hæc permotus fuerit Bambergensis, Marianus Scotus ista amplius addit de Barbarorum duce : « Qui cum vidissent episcopos gloriosos cum multis militibus et dorsalia pendentia, extendit corrigiam circa collum Bambergensis episcopi Guntheri, considerans magnitudinem et pulchritudinem ejus ait : Tu et omnia ista mea erunt. Episcopus vero per interpretem ait : Quid mihi facies? et illi dixit : Istum pulchrum sanguinem gutturis tui sugam, et suspendam te sicut canem ante castellum. Tunc episcopus comprehenso capite ejus stravit ducem in terram, atque omnes alii ligati sunt ». Hæc ipse. Pergit vero Lambertus :

53. « Irruunt protinus alii clerici et laici, et tam huic quam cæteris, qui cœnaculum ascenderant, adeo arctis nexibus manus a tergo constringunt, ut sanguis plerisque rupta cute per ungues proflueret. Perlato audacis facti indicio ad eos, qui in inferiori parte domus consistebant ; ipsi quoque his, qui apud se erant Arabum principibus, idem faciunt. Deinde laici omnes sublato in altum clamore, vocatoque in auxilium sibi omnium rerum opifice Deo, rursum arma capessunt, maceriam occupant, præsidium quod circa portas erat, conserta manu fundunt fugantque, et sic alacres, sic innovatis inopino successu viribus ubique rem peragunt, ut nihil lassitudinis, nihil incommodi ex triduana eis inedia et labore accessisse putares. Alacritatem tantam repente ex trepidis rebus et ultima desperatione coortam nimium admirati Arabes, nec aliam novitatis hujus causam suspicati, quam quod de principibus suis sumptum fuisset supplicium ; infestissimis animis in pugnam ruunt, et facto grege per arma, per viros in castra perrumpere parant. Et acta res foret, nisi mature orto consilio, Christiani vinctos eo loco principes statuerent, ubi atrocissima vis hostium et creberrimus telorum imber incumbebat, apposito super capita eorum spiculatore, qui districtum in manibus gladium tenens clamitabat, per interpretem : Nisi ab oppugnatione quiescerent, non armis se adversum eos, sed principum capitibus dimicaturos.

54. « Tum ipsi principes, quos præter vinculorum acerbitatem imminens quoque gladius cervicibus vehementer angebat, cum magno ejulatu suos obtestabantur, ut moderatius agerent, ne obstinate hostibus certamen inferentes, eos ad supplicium necemque suam, cum incisa spes esset veniæ, inflammarent. Patris periculo attonitus filius ducis Arabum, quem ad portam atrii a patre causa præsidii relictum supra memoravi, citato gradu in confertissimos suorum cuneos se dedit, et furentis exercitus impetum voce et manu increpitans, retinuit, et tela in hostes jacere prohibuit, quæ non hostes, ut ipsi putabant, sed principes sui propriis pectoribus excepturi forent. Per hanc occasionem paululum ab armis et incursionibus vacatione data, nuntius venit in castra ad Christianos, missus ab his qui in Parasceve omnibus amissis, nudi et saucii usque Ramulo, pertenderant. Is amaritudine et metu confectis mentibus magnum attulit refrigerium, indicans ducem prædictæ civitatis, licet paganum, divino tamen, ut putabatur, instinctu animatum, cum ingentibus copiis ad ipsos liberandos invenire.

56. « Nec latere potuit Arabitas advenientium hostium fama, statimque omnes, aversis ab aliorum oppugnatione ad seipsos salvandos cogitationibus, præcipiti fuga, quo quemque spes evadendi vocabat, dilabuntur. In ea trepidatione, dum alii ad alia curanda discurrerent, unus vinctorum evasit, opera usus Sarraceni cujusdam, quem ducem itineris Christiani habebant, tanto omnium dolore, tanto gemitu, ut ab eo cujus indulgentia dimissus fuerat, vix manus inhiberent. Non multo post dux ipse (ut nuntiatum fuerat) cum exercitu advenit, pacificeque in atrium a Christianis susceptus est : suspensis tamen omnibus inter spem et metum, ne forte non sublata calamitas, sed hostis tantum mutatus esset, et propter novitatem rei difficile credentibus, quod satanas satanam ejicere, hoc est, paganus paganum ab infestatione Christianorum cohibere vellet. Primo omnium vinctos sibi præsentari jussit ; quos cum adspexisset, et quæ facta

fuerant ordine audisset : maximas Christianis gratias egit pro magnifice gestis rebus, et expugnatis reipublicæ acerrimis hostibus, qui regnum Babylonicum jam per multos annos assiduis populationibus infestassent, et magnas plerumque adversum se instructas acies, commisso certamine obtrivissent. Traditos eos custodibus regi Babyloniorum vivos servari jussit. Ipse accepta a Christianis quanta convenerat pecunia, secum eos Ramulo perduxit, inde adhibito eis expeditorum juvenum præsidio, ne qua denuo latronum incursione periclitarentur, usque Hierosolymam eos perduci jussit etc. » De reditu jam texit historiam reliquam. Contigerunt ista de liberatione obsessorum Christianorum feria tertia post Pascha. Porro quingentos tantum Byzantios aureos persolutos duci liberatori, Marianus affirmat.

57. *Terræ motus Constantinopoli.*—Quod item ad res pertinet Orientis, hoc eodem anno, Indictione secunda, maximo omnium terræ motu qui unquam fuissent, vexatas Thraciam et Bythiniam, Constantinopolique prostrata templa, Nicææque templum item Sophiæ ingens corruisse, veterumque regum monumenta collapsa, tradit Curopalates tantam cladem pluribus prosecutus, qui hoc anno cœptum vicesima tertia mensis Augusti, perseverasse usque ad annos duos affirmat.

Anno periodi Græco-Romanæ 6557. — Anno Æræ Hispan. 1102. — Anno Hegiræ 457, inchoato die 3 Dec., Fer. 2. — Jesu Christi 1064. — Alexandri II papæ 4. — Henrici IV reg. 9. Constantini Ducæ imp. 6.

1. *Concil. Mantuanum.* — A num. 2 ad 36. Narrat Baronius *Cadaloum* pseudopapam iterum in Concilio Mantuano hoc anno habito condemnatum fuisse, et *Alexandrum II* in universa Ecclesia Pontificem deinceps agnitum. Verum *Synodum Mantuanam*, ideoque et *Cadoli* antipapæ damnationem pertinere ad annum millesimum sexagesimum septimum, nos certo docet Landulphus Junior, seu a Sancto-Paulo, qui res Mediolani gestas litteris mandavit. Is apud Puricellum in Vita sancti Arialdi martyris cap. 38, narrata morte ejus, quæ anno MLXVI contigit, ait : « De cujus morte doluit Alexander papa; unde anno sequenti, scilicet MLXVII, cum idem papa iret ad Synodum, quam MANTUÆ celebravit, Mediolanum venit, multaque fecit statuta de statu Mediolanensis populi et cleri ». Quare Sigebertus in Chron. qui hoc tempore vivebat, et post eum Nauclerus et Mattheus Paris in Chron. recte Concilium hoc anno suo reddidere. Hæc Sigeberti verba ad annum MLXVII : « Romæ duobus de papatu contendentibus, Mantuæ Synodus colligitur, et mediante Annone Coloniensi archiepiscopo, Alexander se jurejurando de simonia expurgans in Sede Apostolica subrogatur, Cadolus ut simoniacus repudiatur ». Baronium aliosque decipit continuator Hermanni Contracti, nec in Historia, nec in notatione temporum accuratus; ad quod cum animum Puricellus laudatus non advertisset, videretque Ptolomeum Lucensem in Chron. Concilium Mantuanum memorare ad annum MLXIX, existimavit hæc totidem Concilia esse in ea urbe celebrata; cum tamen vel ex ipsa Ptolomei lectione pateat, eum de eo Concilio Mantuano verba facere, in quo *Cadolus* damnatus, et *Henricus* rex Germaniæ Ecclesiæ reconciliatus.

2. *Suo anno restitutum.* — Vidit hunc errorem vulgarem Franciscus Maria Fiorentinius in Comment. Rerum ad Mathildem comitissam spectantium lib. 1, eumque non vulgaribus argumentis confutavit. Ipsemet enim Alexander papa in Epistola ad Gervasium Rhemensem archiep. ordine XII : « Antiqui hostis invidia, inquit, Antichristum per iniquitatis conceptionem suorum viscerum egerens de sentina, tantis eo ingruentem Romanam Ecclesiam per quinquennium, nunc callida tergiversatione, nunc hostili invasione oppressit periculis, ut intestina nostræ specialis Ecclesiæ negotia, vix possemus ventilare, nedum longinqua ad plenum extricare. Verum post longam tempestatem et crebras procellas, sereno, nube expulsa, Deo jubente, reddito, forensibus jam occurrere valemus ». Quare cum Cadolus anno MLXII Ecclesiæ Romanæ vexandæ initium fecerit, quinquennium illud nonnisi anno MLXVII absolutum, et tunc Concilium Mantuanum a Pontifice indictum. Præterea Baronius num. 34, ex Actis a Nicolao Aragonensi collectis refert, *vix elapso spatio unius anni*, Cadolum ad Urbem remeasse, et a Censio præfecti filio in castellum Sancti-Angeli receptum fuisse : « In quo loco per duos annos a fidelibus papæ Alexandri obsessus, et ca-

famitatibus multis afflictus, exinde egredi non potuit, donec ab eodem Censio trecentis libris argenti se redemit », subdit idem Nicolaus, qui addit eum postea inde occulte discessisse. Leo vero Ostiensis apud Baronium num. 35 : « Turpiter, inquit, cum paucis aufugit, neque ultra huc rediit ». Cadolus ergo nonnisi sub finem anni MLXIII Romam rursus aggressus est; quod si ibidem per biennium a Catholicis obsessus fuit, hoc anno ad Concilium *Mantuanum*, quo eum Henricus rex vocavit, venire non potuit, frustraque laudatus Nicolaus eum contumacem appellat, si obsessus in castello Sancti-Angeli inde exire non potuit. Insuper si paucos post Concilium *Mantuanum* dies Cadolus interiit, id accidit, quando hoc anno in eodem castello obsidione cingebatur, ideoque in illis Actis perperam diceretur *Cadaloum* post duos annos inde aufugisse.

3. *Ejus epocha magis confirmata.* — Baronius num. 2, ut probet Concilium *Mantuanum* ad præsentem annum pertinere, laudat Hermannum Contractum, quo nomine ejus continuatorem intelligit; sed is de rebus hoc et sequentibus annis Romæ gestis parum edoctus fuit, ut eum legenti patebit. Imo idem continuator varia alia in litteras misit, quæ falsa esse certis documentis constat. Citat etiam Baronius Lambertum ad hunc Christi annum, qui tradit, *sanctum Annonem* Coloniensem archiepiscopum in Italiam directum, quem liquet inde ad *Mantuanum* Concilium perrexisse. At *Anno* bis in Italiam missus, anno nempe currenti, annoque postea MLXVII, quo in Lombardiam cum Alexandro papa et Gothefrido Tusciæ duce profectus est, et Concilio *Mantuano* interfuit. Lambertus ad hunc Christi annum de primo Annonis in Italiam adventu verba facit, ut videre est apud Baronium num 24. Addit Lambertus : « Verum ubi ipse (sc. Anno) peracta legatione regressus est in Galliam, Parmensis episcopus (nempe Cadolus) armata multitudine non modica, Lucensem episcopum (sc. Alexandrum II papam) Sede Apostolica per vim deturbare aggressus est. E contra fautoribus illius ad arma impigre concurrentibus, congressio facta est, multique hinc et inde vulneribus acceptis corruerunt ». Paucis interpositis : « Anselmus tamen, qui et Alexander, et virtute militum et favore principum Sedem obtinuit. Alter vero etsi per contumeliam repulsus, tamen quoad vixit, ab jure suo non cedebat, etc. » Ibi Lambertus uno tenore narrat, quæ hoc et sequentibus annis contigere; quod decepit Baronium, qui ex Lamberti verbis laudatis deducit, Concilium Mantuanum, in quo Alexander II verus Pontifex agnitus et Cadolus damnatus, hoc anno congregatum fuisse; cum tamen, ut mox diximus, quæ refert Nicolaus cardinalis Aragonius, cui magnam fidem habendam ipsemet Baronius censet, huic opinioni adversentur. Missus itaque hoc anno Romam ab Henrico rege *sanctus Anno*, ut testatur etiam Otto Frisingensis apud Baronium, num. 33, et peracta legatione in Germaniam reversus est. Porro Mantuam ad Mathildem comitissam pertinuisse, alio loco ostendimus.

4. *Cadolus hoc et sequenti anno in castello circumclusus.* — Interim *Cadolus* in castello Sancti-Angeli tanquam in carcere circumclusus erat, nec locum evadendi inveniebat. Duravit carcer ille *per duos annos*, ut ex Nicolao cardinali diximus, ideoque inde ante annum sequentem in finem vergentem aufugere non potuit. Tum anno MLXVII, in Concilio Mantuano licet vocatus non comparuit, incertum quo postea anno e vivis abierit. Lambertus laudatus ait, eum etiam post Alexandrum in Sede Apostolica confirmatum non destitisse ordinationes facere, et sua per Ecclesias decreta destinare; sed cum Nicolaus cardinalis, Leo Ostiensis, et auctor Ms. libri censuum a Baronio num. 40 citatus, contrarium scribant, et idem Nicolaus testetur, paucos post dies pessimam mortem incurrisse, postquam veniam ab Alexandro papa *condigna satisfactione præstita* impetrasset, ea in re non videtur Lambertus audiendus.

5. *Hujus quasi carceris meminit Alexander II.* — Eo tempore quo *Cadolus* a Catholicis circumclusus tenebatur, Alexander II scripsit ad Gervasium archiepiscopum Rhemensem Epistolam inter Alexandrinas ordine VI, in qua inquit : « Annuntiamus tibi, divina suffragante clementia, Cadaloi præsumptionem extollentem se adversus Apostolicam Sedem, tanto amplius ad majorem sui ignominiam devenisse, quanto ipse speraverat altioris superbiæ culmen ascendisse. Siquidem proprii nominis etymologiam evidenter intelligens, ad reparandam pecuniam in periculum capitis sui a fautoribus suis distributam, cujusdam turris præsidio gemebundus servatur. Unde per misericordiam Dei speramus nullo modo posse evadere, donec quidquid contra sanctum Petrum nequitia sua præsumpsit, satisfecerit digna emendatione ». Recitat Epistolam illam Baronius num. 36 et seqq., sed corruptum exemplar nactus, Gervasium appellat *Willelmum*, cum tamen certum sit Gervasium hoc tempore Ecclesiæ Rhemensi præfuisse.

6. *Legatio Hispanica Hugonis cardinalis.* — Ad num. 42. *Hugonem* Candidum presbyterum cardinalem in Hispaniam legavit Alexander II, tum ad tollendum schisma, tum ut divinorum Officiorum ritus Romana ex formula constitueret; quod discimus, tum ex Diago, lib. 2 Hist. Comit. Barcin. cap. 57, tum ex Surita lib. 1, cap. 21. Agnitus fuit ab omnibus ut verus Pontifex Alexander II, et Officium Rom., uti jam decretum fuerat in Concilio Jaccetano anno MLXIII coacto, receptum in Concilio ab Hugone legato. Sed contigere hæc omnia anno MLXVIII, testibus citatis auctoribus, omnibusque qui tradunt hæc peracta post Concilium Mantuanum anno MLXVII congregatum. Ad hæc *Sanctius Ranimirus* Aragonum rex, in Privilegio abbatiæ Leirensis, quod extat apud Sandovallium in Notitia episcoporum Pampilonensium, ait, *Hugonem* cardinalem interfuisse Concilio *Leirensi*,

anno regni sui sexto, qui est annus Christi MLXVIII, cui Surita et qui Historias suas veterum Monumentorum fide composuere, divinorum officiorum mutationem assignant. Ad eum itaque annum Concilia varia durante ea legatione in Hispania habita, revocanda, nec una Hugonis legatio in duas dividenda, ut perperam Cossartius tom. IX Concil. pag. 1181, qui cum non advertisset *Concilium Mantuanum* ad annum MLXVII pertinere, et legisset *Hugonem* post illud Concilium in Hispaniam ab Alexandro II legatum missum, unicam Hugonis legationem in duas distinguit, alteram quæ hoc anno cum quo illud Concilium alligat, alteramque quæ anno MLXVIII acciderit. Recte tamen vidit Cossartius *Concilium Barcinonense*, cujus hic meminit Baronius, spectare ad annum MLXVIII, sicuti et *Tolosanum* ac quædam alia, de quibus eo Christi anno agemus. *Barcinonense* eo Christi anno habitum demonstrat Diagus laudatus, aitque Ecclesiasticorum officiorum reformatione a Sanctio Ramiro ejusque proceribus admissa, *Hugonem* legatum cum Aquilino Sancti-Joannis Pennatensis abbate, a Sanctio Ramiro rege legato ad Pontificem misso Romam perrexisse, et dum per urbem Barcinonensem transiret, ibi per aliquot dies substitisse.

7. *Concilium Barcinonense.* — Præerat tunc comitatui Barcinonensi Raymundus Berengarii hujus nominis Primus, « qui Vetulus dicebatur. Hic Raymundus Berengarii nimia claruit probitate, et inter alios Hispaniæ principes super Agarenos tantum habuit principatum, ut XII reges Hispaniæ (id est præfecti Saracenorum) suo tempore annuatim ei tributum tanquam domino persolverent. Hic denique comes famosissimus suum optans dominium decorare, coram Ugone cardinali et legato Romano, ac suis plurimis magnatibus intra Barchinonæ palatium, supradictorum consilio et assensu, propria quædam instituit jura, quæ Barchinonæ Usaticos nuncupamus, mandavitque ut iis constitutionibus omnes comitatus sub Barcinonensis comitatus imperio regerentur », inquit auctor anonymus *de gestis Comitum Barcin.* Videns legatus hunc principem ad ea quæ Alexander II optabat valde propensum, de officio Gothico in eo principatu abrogando cogitavit. Ejus conatum promovit *Adalmodis* Raymundi uxor in Francia nata, ubi Officium Romanum, *Gallicanum* dictum, in usu erat, femina ingentis animi, et cujus res præclare gestæ in monumentis Hispanicis sæpe occurrunt. Legatus itaque Concilium *Barcinone* indixit, cui interfuere episcopi et abbates principatus Barcinonensis, et in quo, ut refert Diagus laudatus, communi consensu officium Gothicum repudiarunt, et juxta sacros canones decrevere, ut imposterum clerici in perpetua continentia viverent, neque, ut ante factum fuerat, uxores ducerent. Sed Concilium illud, uti jam insinuavimus, anno MLXVIII celebratum.

8. *A conventu in quo leges Gothicæ abrogatæ distinguendum.* — Antequam ei finis imponeretur, subdit Diagus cap. 58, *Raymundus* comes conventum procerum, quem Hispani *Cortes* vocant, convocavit, ut in eo de legibus Gothicis, quod jam factum fuerat de legibus Ecclesiasticis in Concilio fieret. Huic adfuere *Hugo legatus* et magnates numero XXI, quorum consilio et assensu Codex legum, vulgo vocatus, *Usatici Barcinonenses*, quo etiamnum utuntur Catalani, a principe conditus est, ut liquet etiam ex ejus Præfatione, in qua legitur :

« Hæc sunt Usaria de curialibus usibus, quos constituerunt tenere in eorum patria omni tempore domnus Raymundus Barchinonensis vetus comes, et Adalmodis ejus conjux, assensione et exclamatione illorum terræ magnatum, videlicet Pontii vicecomitis Gerundæ », aliorumque ibidem nominatorem ; inter quos cum nullus episcopus compareat, Baluzius lib. 4 Marcæ Hisp. ad an. MLXVIII recte concludit, Gothicarum legum abrogationem, seu potius Additionem ad veterem legis Codicem, factam non esse in Concilio Ecclesiastico, deceptumque Baronium aliosque qui eam attribuunt *Hugoni* legato, cum id factum fuerit principis auctoritate. Fallitur tamen vir doctissimus in eo quod ait, *Concilium Barcinonense* ex Conciliorum Collectione delendum esse, cum, teste Diago laudato, omnes scriptores Catalani ejus mentionem fecerint.

9. *Fœdus adversus Saracenos in Catalania ictum.* — Idem Baluzius loco laudato, et in Appendice Marcæ Hispanicæ pag. 1126, recitat fœdus ictum inter Ermengaudum comitem Urgellensem, et Raimundum comitem Barcinouensem, actum « VIII kal. Augusti, anno tertio regni Philippi regis », hoc scilicet Christi anno. Eo se comites ad mutuum auxilium obligaverunt adversus inimicos et hostes suos, sive Saraceni illi essent, sive Christiani. Nominatim vero cautum, ut *Raimundus* auxilio esset adversus *Alchagibum* Ismaelitam ducem Cæsaraugustanum, ea conditione, ut earum rerum, quæ adversus hunc caperentur ab *Ermengaudo*, tertia pars rediret ad Raimundum. Post quæ Ermengaudus profectus adversus Saracenos anno sequenti, *in obsidione Barbostrensis castri*, quod est ad Cincam fluvium in Aragonia, « quod a Saracenis adhuc detinebatur, plurimum laboravit, et eo anno quo captum est castrum, scilicet Incarnationis Christi MLXV, mortuus est », ut legitur in Gestis Comitum Barcinonensium, cap. 12. De ea expeditione hæc habet Chronicon Malleacense : « Per hæc tempora Ermengaudus comes Hildergensis, (legendum, Urgellensis) post triumphos copiosos de Mauris et Sarracenis, prœlio mito ultimo, innumerabilem stragem Sarracenorum perficiens, dum victor regreditur, alium exercitum Maurorum offendit viventem (legendum, venientem) : quem cum paucis suorum lassus persequens, multos eorum occidit, et ipse cecidit. Caput vero ejus Sarraceni pro magno thesauro secum apportaverunt ; quod aromatizatum rex eorum auro co-

operuit, et semper secum in prœliis ferebat causa victoriæ ».

10. *Expeditio Roberti ducis Apuliæ in Siciliam.* — Robertus Apuliæ, et Rogerius Calabriæ duces, nihil sibi in tota Siciliæ insula tutum esse posse judicantes si Panormo non potirentur, « anno Dominicæ Incarnat. MLXIV, cum quingentis tantum militibus Pharum mare transmeantes, tota Sicilia.... impune peragrata, Panormum usque perveniunt.. Per tres menses commorati, Panormitanis fortiter repugnantibus, versus urbem quidem minime profecerunt, sed viciniora circumquaque loca plurima depopulatione vexaverunt. At cum viderent se versus urbem minime tunc temporis prævalere posse, etc. haud procul ab Agrigentina urbe tentoria figunt. Porro cives ejusdem urbis viribus suis plus necessario confidentes, per portos prorumpendo forti strepitu super illos proruunt, etc. usque in portas suæ civitatis persequuntur ». Subdit Malaterra Robertum ducem expeditionis caput venisse in Calabriam, et expeditionem solvisse. Hæc auctor barbarus, sed coævus. Cæterum *portorum* et *portuum* vocibus, horum temporum scriptores fauces et clausuras montium ac claustra exprimunt, ut videre est apud Ducangium in Glossario.

Lichudis patriarchæ Constantinop. obitus, de quo anno MLXVI, num. 10 ad hunc annum retrahendus.

ALEXANDRI II ANNUS 5. — CHRISTI 1065.

1. *Nicolaitas seu clericos fornicarios Petrus Damiani exagitat datis ad plures litteris.* — Sequitur annus Redemptoris millesimus sexagesimus quintus Indictione tertia, quo damnato omnium consensu in Synodo Mantuana schismatico papa, reversis ad propria, ut vidisti, cunctis episcopis, Petrus Damiani episcopus Ostiensis S. R. E. cardinalis, ad eremum unde venerat rediens, adversus eos qui remanserant Ecclesiæ corruptores, stylum exerit, quem semper adversus ejusmodi pestiferos homines exacuerat, Nicolaitas scilicet, turpes Ecclesiæ clericos, qui tantum abest ut errorem corrigerent, ut potius obstinate defenderent. De his namque in Epistola ad Cunipertum Taurinensem episcopum inter alia in Laudensis Ecclesiæ clericos ista : « Sed cur ego ad coacervandos canones ultra progredior, quandoquidem hos ignorare ipsi etiam nequeunt, qui tumida adversus eos cervice confligunt.

2. « Aliquando cum me Laudensis Ecclesiæ tauri pingues armata conspiratione vallarent, ac furioso strepitu vituli multi tumultuantes infrenderent, tanquam ructum fellis in os meum evomerent, dicentes : Habemus auctoritatem Triburiensis (si tamen ego nomen teneo) Concilii, quod promotis ad Ecclesiasticum ordinem ineundi conjugii tribuat facultatem. Quibus ego respondi : Concilium, inquam, vestrum, quodcumque vultis nomen obtineat, sed a me non recipitur, si decretis Romanorum Pontificum non concordat. Aucupantur enim quædam quasi canonum adulterina sarmenta, eisque præbent auctoritatem, ut authenticam canonum valeant evacuare virtutem ». Cæterum adscititium et omnino spurium Concilii Triburiensis nomine citatum canonem esse, non dubitamus. Siquidem quod extat Triburiense Concilium, tempore Arnulphi imp. celebratum, tantum abest ut concedat connubium sacris ministris altaris clericis, ut[1] gravissimis pœnis afficiat sanctimoniales conjugium expetentes. Nec putandum in aliqua alia Synodo Triburiensi aliquid contra priorem temere esse decretum, nisi forte ab iisdem ipsis ejusdem hæresis sectatoribus aliquid, ut moris est hæreticorum, fuerit innovatum. Sed et quis dubitat ejusmodi hæreticos in suam defensionem ea cuncta penitus adduxisse, quæ Græci ex oppositis canonibus Apostolorum, et spuriis additamentis ad sextam Synodum excogitarunt? Nam accipe quæ in suam defensionem Nicolaitæ, ut isti modo, tunc inducebant; sic enim Petrus Damiani in Epistola ad Petrum archipresbyterum :

3. « Sed dicunt : Nonne dicit Apostolus[2] :

[1] Conc. Tribur. c. 23. — [2] 1. Cor. VII.

Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque virum suum habeat? Vir uxori debitum reddat, et uxor viro. Ecce, inquiunt, hæc Apostolica verba generalia sunt, et dum unicuique nubendi licentiam tribuunt, nos excipere non videntur. Ad quod ego : Si per hæc verba conjugalis incontinentiæ passim fræna laxantur, episcopis etiam sive monachis insuper et abbatibus libertas eadem non negetur; et quoniam uterque sexus non diversa lege constringitur, etiam sacræ virgines ad ineunda conjugalis copulæ fœdera provocentur. Et quæ aures attentæ Ecclesiasticis doctrinis hoc æquanimiter ferant, et non protinus expavescentes, immane sacrilegium perhorrescant?» Ita Petrus ab absurdo, auditu horrendo, dictu nefando, cogitatu pavendo concussus horrore succidens potius quam solvens, id satis ad confutationem esse putavit. Cum tamen Apostoli verba, sicut ab Apostolicis viris, sanctis Patribus orthodoxis germano sunt sensu interpretata, ab ipsisque defensoribus Ecclesiastici cœlibatus adversus hæreticos, ut sancto Hieronymo in Jovinianum pertractata, alium sensum recipiant, non autem qui ab hæreticis est allatus; cum alioqui traditio ipsa, ab omnibus ubique et semper in Ecclesia Catholica consummata, ipsa sit optima Apostolicarum legum interpres. Sed de his satis suo loco superius.

4. Petrus igitur strenuus Ecclesiæ Catholicæ agonista, cum vidisset crimen ob defensionem ipsius jam apud nonnullos in hæresim pertransisse; festinus occurit, multiplici scriptione ejusmodi errorem simulque errantes exagitans, atque primum, ut vidimus, ad Nicolaum Romanum Pontificem adversus hos scripsit; inde vero ad dictum Cunipertum Taurinensem episcopum eodem argumento prolixiores litteras dedit, quarum est exordium : «Hæc est vera charitatis et amicitiæ regula, etc.» Redarguit enim ipsum, quod cum castissimus esset, tamen non corriperet clericos sibi subditos fornicarios; quam scriptam constat post Cadaloum in Synodo condemnatum, ut in fine ipsius idem ipse ejus auctor affirmat. Post hæc vero scripsit ad Adelaidem duorum regnorum reginam, ut quod minus per episcopos impleretur, per ipsam sancta Ecclesia consequi posset. Incipit Epistola :

5. «Quidquid de castitatis injuria, quam eadem regina virtutum a clericis patitur, venerabili Taurinensi episcopo scripsi, etc.» Paulo post vero : «Ille tamen, Cunipertus scilicet, unius Ecclesiæ cathedram tenet; in ditione vero tua, quæ in duorum regnorum, Italiæ videlicet et Burgundiæ, porrigitur, non brevi confinio plures episcopantur antistites. Ideoque non indignum videbatur, ut tibi potissimum de clericorum incontinentia scriberem, cui videlicet ad corrigendum idoneam sentio non deesse virtutem : præsertim (quod ad laudem Dei dixerim) cum virile robur in pectore regnet fœmineo, et ditior sis bona voluntate quam terrena potestate. Unde quia juxta poetæ Gentilis eloquium,

Opus est huic tutore, quem defensorem paro;

hortor et peto, ut tu domino jungaris episcopo Taurinensi, quatenus mutuæ virtutis fulti munimine, furentis in Christum luxuriæ valeatis aciem debellare, etc.» Ad postremum vero, hocque existimo anno, adversus eosdem clericos uxoratos ad Petrum Lateranensem archipresbyterum, quem sciret adversus ejusmodi facinorosos clericos zelo legum paternarum æstuantem acerrimum adstare vindicem, et fortissimum assistere bellatorem, scripsit in hunc modum :

6. «Domno Petro Lateranensis canonicæ archipresbytero, Petrus peccator monachus, fraternæ glutinum charitatis.

«Tantum valet jaculum, quanta virtus est bellatoris. Nam quantalibet limetur et exacuatur industria, si brachium vibrantis elangueat, insignis victoriæ manubias non reportat. At ubi bellator est strenuus, per obtusum quoque gladium, cæsis hostibus, aliquando fit triumphus. Nam et Goliath insigni munitus gladio, non modo perdidit, sed percussus occubuit. Et Samson [1] cum viti mandibula asini mille de Philisthiim viros occidit. Hinc est, quod cum Jether [2] primogenitus Gedeonis gladium timuisset educere, Zebee et Salmana reges Madian dixerunt Gedeoni : Tu surge, et irrue in nos, quia juxta ætatem robur est hominis. Itaque qui contra clericorum luxuriam tanquam tudites jaculum fabrico, in nullius eum melius quam in tuis manibus pono. Tanto quippe zelo vidi te semper adversus eorum perditos mores medulliter inardescere, ut Phinees vel Eliæ judiceris incendio non egere. Adeo ut plus insugillationis tuæ vereantur alloquium, quam ipsum quoque timeant papale decretum. Nam velut egregius canis aulæ regiæ custos, nocturnos fures baubatibus (latratibus) impetis, eosque ne libidinis suæ facibus palatium regale comburant, mordicus apprehendis. Non enim te latet, quia presbyteris, diaconis et subdiaconis tam districte, tam rigide regula castitatis indicitur, ut omni Catholicorum Patrum concurrente judicio, a contrahendis nuptiis funditus abscindantur. Et certe satis est ratione plenissimum, ut post episcopos in his quoque tribus gradibus pudicitiæ candor effloreat, quo nimirum sacris mysteriis familiarius appropinquant.

7. «Nam quia Dominicum corpus in virginalis uteri templo coaluit, nunc etiam a ministris suis continentis pudicitiæ munditiam quærit. Plane sicut concipienti Deiparæ Virgini non virile semen influxit, sed virtus sancti Spiritus obumbravit; ita nunc in altari positum sacramentum, eadem sancti Spiritus virtus est quæ vivificat, et necesse est, ut hoc pudica manus et impolluta contingat. Sed quoniam super hoc themate prolixius jam alibi disputavimus, et primo quidem piæ memoriæ Nicolao papæ, deinde Taurinensi episcopo, postremo comi-

[1] Jud. xv. — [2] Ibid. viii.

tissæ Adelaidi viritim scribentes diversa Scripturarum exempla congessimus : ad illa te, frater venerande, transmitto, illis te velut armis militaribus induo, atque ut alter Josue, urbem Jericho subvertere hilaris, imploro, impello.

8. « Superest ergo, ut eosdem clericos ipse paulisper aggrediar, quatenus quod in camino pectoris fervet, id labii quoque rimis patentibus evaporet. Convenio vos, o proletarii, uxorii, ac mulierum dominantium ditionibus inserviti (inscripti): Ut quid canonicæ sanctionis jura confunditis, et a sanctis Patribus institutam pudicitiæ Ecclesiasticæ regulam violatis? Proh pudor! libidinis vestræ legibus colla submittitis, et promulgata per ora doctorum sancti Spiritus edicta calcatis. Ecce per vos Apostolorum labor evertitur, et ædificium, quod doctores Ecclesiæ fundaverunt, liquet quod vobis impugnantibus obruetur. Et ita fit, ut lex Ecclesiæ, quam clericalis ordo constituisse dignoscitur, per eumdem rursum ordinem e contrario destruatur, etc. » Clericalem ordinem appellat ipsam successionem Ecclesiæ ministrorum ab Apostolis dimanantium. Ubi vero ejusmodi clericos legitima disputatione perurget, eumdem Petrum archipresbyterum ita compellat :

9. « Porro autem quia sancti conventus rector constitutus es, noli dissimulare culpam, sed mox ut emerserit, adhibe disciplinam, ut cum Phinees te zelus ad æterni sacerdotii jura promoveat, non cum Heli sub torpore desidiæ ignobiliter oscitantem ultio repentina percellat, etc. » Monet autem, ut sic eum zelus impellat, ut tamen iracundia non præcipitet, atque ut ad hæc agenda jejunio se muniat, et frequenti sacrosancti sacrificii oblatione corroboret. Ita Petrus Damiani, ut alter Joannes Baptista vox clamantis in deserto, ab eremo calami, ut tubæ Dei, ubique clangore personans, ubique perstrepens, intonans atque resonans, pios excitavit ad pugnam, reprobos timore concutiens, pavore disjiciens, vel manus dare et colla subjicere Ecclesiasticæ disciplinæ coegit, vel in fugam adegit, atque in abditissima quæque loca impudicitiæ thoros fecit abscondere, ut jam non esset qui auderet conscia luce peccare, neque ultra ut antea peccata defendere, et sicut Sodoma prædicare. Sic igitur in suas domos ejusmodi stercora suo pudore Ecclesiam corrumpentia, et turpitudine conspurcantia immissa sunt verbi Dei verriculo, ubi amplius non visenda maneant, in perpetuum igni inexstinguibili consumenda.

10. *Incestuosorum hæresim idem insectatur.* — Compescuit idem ipse eodem tempore hæresim Incestuosorum dictam, quæ a quibusdam jureconsultis est excitata atque defensa, qui auctoritate Justiniani imperatoris eadem ratione, qua in successionibus numerandos esse dicebant gradus consanguinitatis. A quonam autem error originem duxerit, haud satis exploratum. Porro a jureconsulto Florentino magnopere defensam esse, testificatione ejusdem Petri reperimus. Fuit autem præ cæteris in hoc certamine eidem Petro Damiani plurimum insudandum, quod testantur ejus scripta eodem argumento elaborata. Siquidem cum adeo increbresceret ejusmodi error, ut ob acerrimos ejus defensores transiret in hæresim, compulsus est ipse Petrus adversus eos Commentarium scribere, cujus iste est titulus :

11. « Petri Damiani humilis monachi de parentelæ gradibus ». Incipit autem : « Reverentissimis in Christo viris, ill. Cæsenati episcopo et D. D. archidiacono Ravennati, Petrus peccator monachus digni famulatus obsequium ». Sed quænam ea scribendi necessitas incubuerit, ita ipse præfando significat :

« Ravennam (ut nostis) nuper adii, quam mox periculosi erroris scrupulo turbatam vacillare cognovi. Erat autem de consanguinitatis gradibus disceptatio plurima, atque eo jam res usque processerat, ut sapientes civitatis in unum convenientes, sciscitantibus Florentinorum veredariis, in commune rescripserint, septimam generationem canonica auctoritate præfixam ita debere intelligi, ut numeratis ex uno generis latere quatuor gradibus, atque ex alio tribus, jure jam matrimonium posse contrahi videretur.

12. « Ad astruendam quoque præposteræ hujus allegationis ineptiam, illud etiam in testimonium deducebant, quod Justinianus suis interserit Institutis : Sed nec neptem, inquit, fratris vel sororis ducere quis potest, quamvis quarto gradu sit. Ex quibus nimirum verbis inductoria quædam argumenta colligebant, dicentes : Si neptis fratris mei quarto a me jam gradu dividitur, consequenter etiam filius quinto, nepos item sexto, pronepos autem meus septem ab ea procul elongatus gradibus invenitur. Et quidem ego nudis verbis ista dogmatizantibus restiti ; ac prout in expeditione licuerat, emergentem (ut ita fatear) hæresim canonicæ testimoniis auctoritatis attrivi. Quo tamen vos minime contenti, dignum esse decrevistis, ut quod ore protuleram, apicibus traderem ; et ita non paucis, sed omnibus hoc errore nutantibus facili compendio responderem ». Ita Petrus, qui duodecim capitibus lucubrationem illam absolvit.

13. Porro adversus causidicum Florentinum disputasse Ravennæ ejusmodi controversiam, ipse Petrus septimo capite ostendit his verbis : « Post illam autem vix enatabilem Justiniani sententiam, qua videlicet neptis fratris quarto dicitur esse gradu, quidam promptulus, cerebrosus ac dicax, scilicet acer ingenio, mordax eloquio, vehemens argumento, Florentinus puto, verbis me beati Gregorii insolenter urgebat, quibus nimirum præcepit Anglos quarta vel quinta generatione debere conjungi ». Ad postremum autem perorans, prolixitatem excusans ob necessitatem confutandi serpentem errorem, hæc ait : « Dixerit me quispiam, verbis liberius evagatum ; sed mihi tanti est proximorum meorum salus, ut non otiosum credam multorum lignorum pyram accendere, qua basiliscum licet

exiguum, incolumi populo, necesse sit interire.

14. « Nec multa aqua inaniter funditur, si scintilla ignis, qua urbs cremanda fuerat, exstinguatur. Vilis plane sagitta pectori bellantis infigitur, sed antequam exeat, multo labore sudatur. Verumtamen qui me laciniosi operis arguit, perpendat cum quibus mihi sit in hac disceptatione negotium, et mox necessitati deputet, quod verbositati hactenus adscribebat. Necessarium quippe duximus ista conscribere, ne cancer, qui in dies per augmenta serpebat, pestilentius adhuc se per Ecclesiæ viscera dilataret. Vos autem, serenissimi in Christo et venerabiles viri, videlicet qui me hoc opus aggredi præcepistis, tantæ perversitatis errori cum omni auctoritate resistite; et ne se per corpus Ecclesiæ lethalis lepra diffundat, viriliter obviate. Castitas nempe quædam specialis virtus est, quæ ab ipso mundi primordio in Dei cultoribus viguit, et processu temporis paulatim semper excrevit : nunc autem, divino imminente judicio, cum suadendi essent homines hujusmodi carnis voluptates abscindere, ultro etiam provocantur incestuosis matrimoniis fœdari.

15. « Adversus ergo hujusmodi pestes sacerdotalis se auctoritas erigat, et improbæ temeritati disciplinæ vigor obsistat. Non detur cornu peccatori, nulla relinquatur audacia vanitati. Vivat adhuc in Ecclesia ille Mosaicus serpens [1], qui incantatorum colubros sorbeat. Vivat, inquam, spiritualis prudentia, quæ carnalis versutiæ venena consumat : ut quos proprii arbitrii libertas effrenata laxaverat, canonicæ severitatis censura compescat : et quos tanquam celebris famæ tumor inflaverat, redditæ rationis gravitas premat : quosque fidei unitas congregat, doctrinæ scissura non spargat. Sic nimirum nostro studio ad sobrii intellectus concordiam redeant, ut jam humiles facti uno spiritu se cum Ecclesiastica pace componant. Quatenus et veternosus coluber desinat pravi dogmatis virus effundere, et Ecclesia Christi de cætero integra possit in sui pudoris munditia permanere ». Hucusque Petrus. Qui et quod eodem opere, capite decimo docuisset, in enumerandis gradibus, unam semper debere abundare personam; cum eidem sententiæ contradicerent plures, de his rationem reddens, postmodum Epistolam prolixam scripsit ad quemdam religiosum presbyterum. Est ejus exordium : « Admonet vir sapiens etc. » Ista vero Petri Damiani vetera monimenta reperimus in Codice pervetusto operum Petri Damiani ex monasterio Sanctæ-Mariæ de Angelis, postea ordinis Cisterciensis, scripto anno Redemptoris millesimo centesimo tertio, jussione vero papæ Clementis VIII Romam ad nos misso, cum Constantinus Cajetanus monachus Cassinensis apud nos laboraret in colligendis ejusdem Petri Damiani, quæ reperiri possent, scriptorum monimentis, ut eadem simul in lucem daret.

[1] Exod. VII.

16. *Concilia Romana duo adversus incestuosos et decreta de computandis gradibus consanguinitatis.* — At vero in immensum erumpens et excrescens flamma, etsi comprimi, haud tamen valuit Petri Damiani scriptis penitus tolli, sed Apostolica opus fuit auctoritate. Adeo enim quorumdam jureconsultorum invaluit defensione, ut magno fuerit ipsi Alexandro Pontifici labore certandum, atque duo Concilia eodem anno ad eum tollendum errorem Romæ pariter congreganda. In quorum priore idem Alexander ejusmodi decretum edidit, quod a Gratiano describitur verbis istis [1] :

17. « Ad Sedem Apostolicam perlata est quæstio noviter exorta de gradibus consanguinitatis, quam quidam legum et canonum imperiti excitantes, eosdem propinquitatis gradus contra sacros canones et Ecclesiasticum morem numerare nituntur; novo et inaudito errore affirmantes, quod germani fratres vel sorores inter se sint in secunda generatione, filii eorum vel filiæ in quarta, nepotes vel neptes in sexta : talique modo progeniem computantes, et in hujusmodi sexto eam gradu terminantes, dicunt deinceps viros ac mulieres inter se posse nuptialia jura contrahere; et ad hujusmodi profanum errorem confirmandum, in argumentum assumunt sæculares leges, quas Justinianus imperator promulgavit de successionibus consanguineorum, quibus confisi ostendere moliuntur fratres in secundo gradu esse numeratos, filios eorum in quarto, nepotes in sexto; sic seriem genealogiæ terminantes, numerationem sanctorum Patrum, et antiquam Ecclesiæ computationem ad nos usque perductam perversa quadam calliditate disturbare nitebantur. Nos vero, Deo annuente, in Synodo habita in Lateranensi consistorio, convocatis ad hoc opus episcopis et clericis atque judicibus diversarum provinciarum, denique diu ventilatis legibus et sacris canonibus, distincte invenimus, ob aliam atque aliam causam, alteram legum fieri, alteram canonum computationem.

18. « In legibus siquidem ob nihil aliud ipsorum graduum mentio facta est, nisi ut hæreditas vel successio ab una ad alteram personam inter consanguineos deferatur : in canonibus vero ob hoc progenies computatur, ut aperte monstretur usque ad quotam generationem a consanguineorum sit nuptiis abstinendum etc. » Et in fine sic : « Taliter igitur determinatis gradibus consanguinitatis, Apostolica vos auctoritate monemus, fratres et filii, ut omnibus sic seriem genealogiæ computandam esse intimetis, quemadmodum sancti Patres numerandam esse sanxerunt, et antiquus mos Ecclesiæ per longa tempora olim computasse monstratur. Nam si quis perversa et obstinata mente a recto tramite Apostolicæ Sedis deviare voluerit, et aliter quam nos in nuptiis celebrandis gradus parentelæ numerare contenderit, primum

[1] XXXV. q. IV. c. ad Sedem Apostolicam et c. quod autem frater ead. quæst.

pro sua temeritate cælesti pœna plectetur, postmodum vero gladio perpetui anathematis se noverit jugulandum. Datum Romæ etc. » Hæc in priori ejusdem anni Concilio, quo excommunicationis comminatio facta est, ut habetur apud Gratianum.

19. « Sed et apud [1] Ivonem Carnotensem episcopum, qui in fine sæculi hujus claruit, recitata reperiuntur alia ejusdem argumenti decreta, ab eodem Alexandro Pontifice data ad diversos, nempe ad Neapolitanos unum, ad Venetorum episcopum aliud, aliud insuper ad episcopum Basileensem, aliud etiam ad episcopum Aretinum, quibus intelligas fuisse eidem Pontifici in his plurimum laborandum. Cum vero ejusdem Alexandri ejusmodi commonitio non sufficeret, opus illi fuit eodem anno celebrare aliud Concilium, in quo ejusmodi incestuosos excommunicatione percelleret : sed (quod doluit Petrus Damiani) id etiam sine fructu : nam arte diaboli conglutinatis animis incestuosorum conjugum, nullo timore æternæ damnationis ab invicem divelli potuerunt. Testatur id quidem ipse Petrus Damiani, dum de his agit, hæc dicens [2] :

20. « Ecce insuper hoc anno (sicut nostis) per Romanæ Sedis antistitem bis congregatum est synodale Concilium, ubi denuo omnes incestuosi, juxta canonum decreta Ecclesiastica sunt communicatione privati. Sed quis ex tot millibus hominum saltem unum vidit ab infausti fœderis abominatione divulsum ? Imo ne profundiori ipsius calamitatis absorberetur hiatu, quis eorum post hæc Ecclesiæ limen terere destitit ? aut quis insuper ista considerans ab eorum se familiaritate removit ? In omnes itaque lethalis lepræ contagium serpit; quia nimirum omnes eorum complices Apostolicæ excommunicationis nexus adstringit. Enimvero quisquis conjugalis prosapiæ titulis insignitur, quisquis male blandientis formæ suavi venustate mulcetur, præsertim si largioris substantiæ dotibus affluit, vel subcrescentis sobolis indoles spem sibi futuræ posteritatis infundit; consultius judicat a Deo manifeste recedere, quam adeo lucrosi matrimonii glutinum disgregare.

21. « Si vero his contraria evenerint, atque luxuriæ calamitatis incommoditate percellatur, ipse vir falsæ consanguinitatis lineam texit, et inaudita proavorum nomina per multa argumenta confingit, atque simul quosdam in hujus allegationis testimonium advocat, quos tamen per vitæ terminum sublatos e medio non ignorat. Is itaque sibimet accusator et reus crimen impingit, scelus exaggerat, atque adminiculum, quo ex tam periculoso naufragio enatare possit, inquirit. Hæc Petrus, significans aliud adhuc malum ex his oriri; cum videlicet nonnulli legitime copulati, prætextu fictæ consanguinitatis, solutionem a nexu matrimonii procurarent, quos initi conjugii pœniteret, cum in mala plurima, quæ non putaverant, impegissent.

22. Cum vero, ut audisti, incestuosorum numerus increbresceret, iidemque contumaces et contemptores excommunicationem Ecclesiæ vilipenderent, nec recedere ab improbato conjugio vellent, Deus in unum ipsorum, in exemplum cæterorum, diram vindictam exercuit, atque irrationalium bestiarum facto, quid rationali homini sit faciendum, ostendit. Rem gestam ab episcopo Apsarensi, Pio nomine, acceptam omni fide testatam sic ipse recitat Petrus Damiani in Epistola ad Alexandrum papam electum et ad Hildebrandum : « Quidam, inquit, degener quidem moribus, sed majorum titulis insignitus, suam consanguineam nuptiali fœdere copulavit. Quid plura ? Prohibitus perstitit, excommunicatus adhæsit, totumque Ecclesiasticæ censuræ vigorem nugarum puerilium fabulas deputavit. Cui hoc certe ad divinæ indignationis indicium contigit, ut panes de nuptialibus mensis in plateas ante canum ora projecti minime tangerentur. Insuper (o divinæ animadversionis pavenda severitas !) dum rigidus stat, dum præceptis sacerdotalibus se non humiliat, qui vigilare sibi ad salutem noluit, in cubiculo dormientem repente de cælestibus irruens fulmen exstinxit. Sic divini furoris expertus est moriendo sententiam, qui vulneri suo, dum viveret, adhibere contempserat medicinam ». Hæc Petrus; ac de his hactenus.

23. *De duobus abusibus tollendis Epistola Petri Damiani ad Alexandrum papam.* — Reversus autem Petrus ex Romano Concilio in solitudinem, accepit Epistolam ab eodem Alexandro Pontifice, qua significaret ejus expetere saltem litteras, cujus non licuisset diutius frui præsentia. Ad quem ipse ista rescripsit, quibus quæ essent in Ecclesia emendanda significavit :

24. « Domino suo Alexandro papæ, Petrus peccator monachus servitutem.

« Scripsistis ut scriberem : præcepistis ut sæpe vobis, licet incultas, ineptiæ meæ schedulas destinarem. Verum me magis libet flere, quam scribere : imo hinc gravius fleo, quia flere non valeo. Ita nimirum a Synodo, cui vestræ sanctitatis auctoritas præfuit, contritus nuper et arefactus abscessi; ut mens mea tot oppressa negotiis, more silicis obdurata, nec per imbrem se compunctionis emolliat, nec se quantulumcumque super se gratia intimæ contemplationis attollat. Hoc itaque mihi datur ad pœnam, quod promissum est sanctis dandum esse per gratiam [1] : Absterget, inquit, Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum. Et in Psalmo dicitur [2] : Qui eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis. Quod ergo sanctis viris prærogatur ad præmium, hoc meis meritis infligitur ad tormentum. Quapropter hæc apud me definita sententia est, quia de cætero, nisi me ne-

[1] Ivo part. IX. c. 9. q. X. XXXVII. — [2] Pet. Dam. de contempt. sæculi c. 29.

[1] Apoc. XXI. — [2] Psal. CXIV.

cessitas inevitanda compellat, donec advixero, Romanis me Conciliis funditus absentabo.

25. « Præterea duo quædam apud Apostolicam Sedem frequens usus obtinuit, quæ si sancta prudentia vestra judicat, ut nobis videtur, omnino digna sunt corrigi. Unum, quia cunctis fere decretalibus paginis anathema subjungitur : alterum, quia cujuslibet Eccl. filius, sive clericus sit sive laicus, exponere proprii excessus antistitis prohibetur. Quorum primum quam sit humanæ salutis immane periculum, et infinite patens vorago labentium ac pernicies animarum, clementiæ vestræ pietas non ignorat. Dicitur enim, quisquis hæc vel illa non fecerit; sive certe quisquis hoc, quod superius statutum est, irritum duxerit, vel in aliquo violaverit, anathema sit. Ubi notandum quam lubrica, quam præceps subito ruendi illic procuretur occasio; ut ante quis in æternæ mortis barathrum corruat, quam se vel leviter impegisse cognoscat, et substratæ quodammodo tendiculæ jam pes ejus innectitur, dum se liberis adhuc incedere gressibus arbitratur. Delinquit itaque quisquis ille est in illud Apostolicæ constitutionis edictum, et aliquando levi quadam ac perexigua offensione transgreditur : et continuo velut hæreticus, et tanquam cunctis criminibus teneatur obnoxius, anathematis sententia condemnatur.

26. « Et cum dictante justitia, alia sit ultione plectendus qui plus delinquit, alia qui minus excedit; hic graviter leviterque peccantibus æqua cunctis et indifferens pœna, ipsius scilicet anathematis, irrogatur. Non tribunalium more vel forensis examinis, aut libertas læditur, aut possessio confiscatur, nec pecuniariæ mulctæ reus addicitur, sed Deo potius, omnium scilicet bonorum auctore, privatur. Hanc itaque homo de homine pœnam sumit, quam de sui transgressione mandati ipse quoque Deus omnipotens non præsumit [1] : Qui amat, inquit, patrem aut matrem plusquam me, non continuo addidit, sit anathematizatus vel maledictus, sed tantum ait : Non est me dignus. Et in lege [2] oculus pro oculo, dens pro dente, percussura pro percussura, adustio pro adustione duntaxat exigitur : nec continuo qui reus est, de synagoga projicitur, vel maledictione damnatur.

27. « Non enim secundum Stoicos, omnia peccata sunt paria, atque idcirco indifferenti sunt ultione plectenda, sed juxta modum culpæ temperanda; semper est mensura vindictæ. Porro nec beatus papa Gregorius, vel cæteri Patres, qui diversis temporibus in Apostolicæ Sedis regimine floruerunt, hunc morem in suis reperiuntur observasse decretis. Et vix eorum aliquando statutis anathema subnectitur, nisi cum Catholicæ fidei clausula terminatur (temeratur). Quamobrem, si sanctæ prudentiæ vestræ placet, hunc morem de cætero a decretalibus paginis amoveri præcipiat, et vel damni pecuniæ, vel alterius cujuslibet ultionis calculum in earum transgressione præfigat : ne quod aliis est ad tuitionis munimenta provisum, aliis ad perniciem proveniat animarum.

28. « Illud etiam quod dicitur, non licere cujuslibet Ecclesiæ filium ad majorem Ecclesiam proprii reatus episcopi, et quæcumque sunt corrigenda deferre : nimis absonum et prorsus Ecclesiasticæ disciplinæ probatur adversum. Nam cui melius dicitur quod delinquit episcopus, quam illi qui magistri officio fungitur? Et ideo inter fratres reliquos præeminet, quod aliis non licet, ipse solus per propriæ sedis privilegium errata corrigat sacerdotum. Quis est enim hic arrogantiæ tumor? quis elationis fastus? quæ denique tanta superbia, ut liceat episcopis per fas et nefas ad propriæ voluntatis arbitrium vivere; et quod insolenter excessum est, a subjectis suis dedignetur audire? Præsertim cum illi non adierint tribunalia præsidum, non forensium pulsaverint examina cognitorum, sed Ecclesiarum potius adeant, et sacerdotibus judicabilia sui sacerdotis exponant; ut quod sæcularibus venire poterat in derisum, graviter et honeste per sacerdotale corrigatur officium.

29. « Ubi profecto dignum est, ut is qui impetitur, vel ex ratione se exhibeat innocentem, vel confiteatur humiliter peccatorem. Nec his allegationibus utendum est, ut dicat se non debere ab his qui sibi subjecti sunt accusari; ne videatur excessibus suis velamen obtendere et judicium subterfugere, dum conatur in alium motæ quæstionis injuriam retorquere. Quis enim nesciat quod princeps Apostolorum Petrus potestatem regni cælestis accepit [1] ? Virtutem ligandi, sive solvendi quod vellet in cælis ac terris obtinuit [2] ? Supra mare pedibus ambulavit [3] ? Sola sui corporis umbra ægrotantes erexit? Mentientes jaculo nudi sermonis accidit [4] ? Oratione mortuos suscitavit? Hic itaque tam sublimis meriti vir cum ex admonitione sancti Spiritus ad Cornelium, gentilem videlicet hominem, fuisset ingressus, adversus eum quæstio facta est ab his qui erant ex circumcisione fidelibus, quod ad alienigenas introisset, atque cum eis comedere præsumpsisset, insuper et in baptismate recepisset.

30. « Hic, inquam, tot donorum cælestium incomparabili virtute suffultus, tot miraculorum ostensione conspicuus, querelæ subjectorum non ex potestate restitit, sed rationem reddendo humiliter satisfecit, causamque per ordinem veridicus relator exposuit, quomodo videlicet vas quoddam velut linteum, in quo quadrupedia terræ, reptilia atque volatilia inerant, de cælo submitti viderit, vocem audierit : Surge, Petre, macta et manduca. Qualiter etiam tres viri venientes eum ad Cornelium vocaverunt : qualiter postremo Spiritus sanctus eum cum illis ire præceperit, et quemadmodum idem Spiritus sanctus, qui supervenire jam baptizatis in Judæa consueverat, in Gentiles et ante

[1] Matth. x. — [2] Exod. xxi.

[1] Matth. xvi. — [2] Ibid. xiv. — [3] Ibid. ix. — [4] Ibid. x. xi.

baptismum venit. Si igitur iste, cum a discipulis suis culparetur, auctoritatem, quam in sancta fuerat sortitus Ecclesia, voluisset obtendere, respondere potuerat, ut pastorem suum oves quæ sibi commissæ fuerant reprehendere non auderent : sed si in querela fidelium potestatis suæ titulum objecisset, doctor profecto mansuetudinis non fuisset. Non ergo eos privilegii sui auctoritate repressit, sed humili potius satisfactione placavit; et tanquam solus ipse ad faciendam fidem non sufficeret, etiam testes adhibuit. Venerunt, inquit, mecum, et sex fratres isti.

31. « Discat ergo, cum de suis actibus convenitur episcopus, rationem humiliter reddere, non de sui primatus eminentia superbire; nec fieri sibi credat injuriam, cum a minore corripitur, sed consulentem potius vel medicum sui vulneris arbitretur. Numquid enim Nathan propheta, cum David[1] tam austeræ severitatis invectione corripuit, indignationem regii motus incurrit? Numquid ille regalis excellentiæ culmen opposuit, ac velut illatam a subjecto suo contumeliam propulsavit? Sed mox ut se cognovit ægrotum, suscepit libenter antidotum, detexit vulnus, et sectionis suæ non exhorruit ferramentum. Vide humilem languidum : Peccavi, inquit, Domino. Audi etiam velox medicinæ remedium : Transtulit Dominus peccatum tuum, non morieris. E contra rex Achab, qui corripientem se Prophetam audire despexit, ultionis gladium, quem ille minatus est, non evasit[2] : Quia dimisisti, inquit, virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, et populus tuus pro populo ejus. David ergo culpam suam æquanimiter audiens, sententiam mortis, quam merebatur, evasit; Achab autem correptionis impatiens, impiæ pietatis, quam indigno regi contulerat, veniam non invenit.

32. « Numquid et mulieres illæ, hospitæ videlicet Salvatoris, invicem inter se litigaverunt, dum altera quereretur adversus alteram, quia solam se ministrare compelleret[3]? Poterat enim Maria dicere, nostrorum more pontificum : Accusasti me, et torporis ac negligentiæ condemnasti. Non sane omnis querela protinus accusatio dicenda est. Nam aliud est querela compassionis, aliud accusatio simultatis et odii. Ista nimirum fit ut offensio corrigatur; illa vero, ut is qui offenderat condemnetur[4]. Petrum plane in faciem resistens Paulus objurgat, et coram omnibus reprehensibilem judicat. Quod ille non ut accusationis tulit injuriam, sed benigne et patienter accepit, quod non ex livore, sed ex charitate procedere perspicue recognovit. Sed ecce dicitur : Ego sum episcopus, ego sum pastor Ecclesiæ, non debeo a commissis ovibus accusationum patere molestiis : etenim in causa fidei dignus sum etiam in pravis moribus æquanimiter ferri. Sed, dic mihi, quisquis es, numquid non legisti quod in Evangelio scriptum est[5] : Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum; si te audierit, lucratus es fratrem tuum, si te non audierit, adhibe tecum duos vel tres testes; ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum; sin autem eos non audierit, dic Ecclesiæ? ergo si referenda est causa quorumlibet fratrum, quomodo non etiam sacerdotum ?

33. « Porro si sacerdos, qui in Ecclesia peccat, dedignatur in Ecclesia discuti, quis jam ferat Ecclesiæ se legibus coerceri? Porro si Ecclesiæ tuæ filiis, ut asseris, adversum te mutire non liceat; numquid aliunde producendi sunt testes, qui te, et facta tua per absentiam domesticæ cohabitationis ignorant? Beatus Job dicit[1] : Si contempsi subire judicium cum servo meo : et tu dicis : Absit ut digner ad examen venire cum clerico meo. Deus omnipotens per Isaiam clamat[2] : Judicate pupillo, defendite viduam : et venite, et arguite me. Si is qui judicat omnia, non dedignatur a servis argui; tu servus utique, cum conservo in judicium venire fastidis? Et cum sis terra et cinis, vermis ac pulvis, humiliare te despicis ad imaginem Conditoris? Præsertim cum Scriptura dicat[3] : Ducem te constituerunt ? noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis.

34. « Quis plane nesciat[4] quia Samueli Israelitica plebs præjudicium intulit, eumque de principatu injuste dejecit? Et cum eos arguere merito potuisset, ultro se arguendum nullis accusantibus obtulit : et utrum eos in aliquo violenter oppresserit, inquisivit : Ecce præsto sum, inquit, loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim aut asinum. Si quemquam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujuspiam munus accepi : et contemnam illud hodie, restituamque vobis. Cum ergo tam incomparabiles, tam eminentes atque sublimes viri subditis suis rationem reddere de propriis actibus non despiciant; quis arrogantiæ typhus, quis est iste tantæ superbiæ fastus, quo sacerdos hujus temporis intumescens, titulum sui præsulatus opponat, et Ecclesiæ suæ filiis, qui se gravatos asserunt, ex æquo in judicio non respondeat?

35. « Excludatur ergo ab Ecclesiastica disciplina perniciosæ consuetudinis regula, tollatur hæc subterfugii versuta calliditas, ut is, qui tam perversis audacis superbiæ allegationibus utitur, immunitatem commissi piaculi non lucretur. Justis ergo querelis liber pateat aditus, liceat apud primatem Ecclesiam conqueri, quæ se a suo Pontifice viderit prægravari, ne de sublimis prærogativæ singularitate superbiat, qui se per arrogantiæ fastum fratribus non coæquat. Et qui censoriam super alios concutit virgam, ipse quoque super se vigoris Ecclesiastici sentiat disciplinam. Quique non humanum sonat, sed super alios quasi fulgur terribiliter intonat, aliquando se hominem recognoscens, humana verba formare per humilitatem

[1] 2. Reg. XII. — [2] 3. Reg. XX. — [3] Luc. X. — [4] Gal. II. — [5] Matt. XVIII.

[1] Job XXXI. — [2] Isa. I. — [3] Eccl. XXXI. — [4] 1. Reg. XII.

discat ; quatenus dum prælatus quilibet arrogans a tumore elationis deprimitur, subjectis autem per auctoritatem superioris Ecclesiæ subvenitur, sopitis undique jurgiis, et synodalis examinis concepta formidine, omnia simul Ecclesiæ membra confœderentur in pace ». Hactenus ad Alexandrum Pontificem Petrus, ad reprimendum fastum quorumdam episcoporum.

36. *Contra novum simoniæ genus Petrus insurgit.* — Sed et fuit propugnandum eidem Petro Damiani eodem tempore adversus novam emergentem hæresim quorumdam, asserentium licite emi posse episcopatus a principibus laicis absque crimine simoniæ. Quam primus omnium ipse redarguens, ita mox scripsit ad Alexandrum Pontificem :

« Domno Alexandro summæ Sedis antistiti, Petrus peccator monachus servitutem.

« Sicut ad patremfamilias quælibet domesticæ facultatis jactura refertur, sic etiam dignum est ut summo Pontifici patientis Ecclesiæ læsio nuntietur : ut sicut ab illo, prout vires suppetunt, ingruentibus domus suæ malis occurritur ; ita nihilominus et ab isto nutantis fidei fundamentum, vel etiam ordo religionis, qui confundi cœperat, instauretur. Nova, proh dolor ! nostro tempore hæresis orta est ; cui nisi quantocius auctoritatis vestræ se vigor objiciat, timendum est, ne ad religionis Christianæ perniciem, animarumque periculum velut cancer feraliter serpat. Nonnulli plane clericorum vitam per exterioris habitus speciem mentientes, prorsus adeo frigidi, ambitionis Ecclesiasticæ facibus inflammati, hoc pertinaciter dogmatizant : Non ad simoniacam hæresim pertinere, si quis episcopatus a rege, vel quolibet mundi principe per interventum coemptionis acquirat, si tantummodo consecrationem gratis accipiat.

37. « Unde cum nuper in excellentissimi ducis Godefridi versaremur alloquio, duo quidam ex capellanis ejus, unus, ut erat Barbarus, Barbarico nomine Tudetchinus, alter vero natione Venetus, Joannes vocabatur. Hi nimirum tanquam [1] Hymeneus et Philetus in prædicatione Pauli, vel certe tanquam Jamnes et Mambres [2] tempore Moysis resistentes veritati, hanc non cessabant disseminare doctrinam hominibus, Catholicamque atque canonicam fatebantur esse sententiam : videlicet, ut jure simoniacus non dicatur quisquis absque manus impositione episcopatum comparasse convincitur. Dicebant enim, quia cum hoc fit, non distrahitur Ecclesia, sed facultas, nec emitur sacerdotium, sed possessio prædiorum. Sub hac enim præstatione pecuniæ, opes tantum, non honoris vel Ecclesiæ redimitur sacramentum. Venalia siquidem sunt, sicut aiunt, unde sint divites : gratis accipiunt, unde fieri debeant sacerdotes.

38. « O novum schismaticorum genus, et os sacrilegum æterni silentii censura damnandum ! In una siquidem hominis persona duos esse constituunt, ut unus sit sacerdos sub peccato venumdatus ; alter autem dives sub taxatione pecuniæ comparatus. Ipse velut alter Sardanapalus inter delicias eructet convivantium ; ille tanquam Apostolus in regimine præsideat animarum. Hoc ergo modo, qui comparat agrum, pulverem terræ tantum, non segetum dicendus est comparasse proventum. Plagarius etiam qui distrahit hominem, non animam judicandus est vendidisse, sed carnem. Imo cum legamus, quia corpus hominis quadragesimo sexto die post maternæ conceptionis initium plene formetur distinctione membrorum, atque mox divinitus animetur, quoniam non anima, sed caro duntaxat ex paterno semine prodiit : ergo pater carnem tantummodo dicendus est genuisse, non prolem, quæ ex anima constat et corpore.

39. Quod cum penitus absurdum sit, et merito pater ille dicatur, ex cujus femore sola caro sit egressa, non anima : sic ille proculdubio dicendus est mercator Ecclesiæ, qui per terrena quæ redemit, ad honoris culmen ascendit, et per corporalis commercium lucri, emptor efficitur nihilominus sacramenti. Dic itaque quisquis es, qui te jactas terrenæ tantummodo facultatis emptorem, per quam tamen aspiras ac episcopalis excellentiæ conscendere dignitatem : et dum te dicis a principe terrena duntaxat Ecclesiæ commoda percepisse, asseris te quodammodo villicum, non ut sacerdotali fungaris officio constitutum : dic, inquam, cujus erat figuræ, quam sane habebat speciem investitura hæc, quam in manibus tuis princeps ille deposuit? Porro si surculus, si simplex baculus, merito tibi lætus applaude, quia sicut asseris, non ad sacerdotis officium, sed ad procuratoris initiatus es villicatum ; atque ideo necesse jam non est, ut episcopo, qui tibi præferendus est, sis subjectus.

40. « At si sæcularis ille princeps, accepta vel promissa pecunia, pastoralem tibi tradidit baculum, qua fronte poteris episcopalis ordinis excusare commercium ? Enimvero, nisi per hanc investituram ille secuturi sacerdotii tibi prius imprimeret titulum, futurus ordinator nequaquam per manus impositionem sacerdotii tibi traderet sacramentum. Per hoc enim, quod venaliter accepisti, consequenter ad sacerdotium promoveris : atque ideo licet illa manus impositio non venalis sit, sed gratuita, nequaquam tamen, quantum ad te spectat, a venalitatis est sordibus aliena. Venalitas enim si sibi nota est, contaminat consecrantem ; gratuita consecratio mundare non valet emptorem. Obscenitas immundi fœda commercii sordidat mundum : gratuita manus impositio non potest emaculare pollutum. Mendacii forsitan arguor, si quod loquor sacro eloquii testimonio non affirmo.

41. « Per Aggæum namque prophetam dicitur [1] : Hæc dicit Dominus Deus exercituum : Interroga sacerdotes legem, dicens : Si tulerit homo

[1] 2. Tim. I. — [2] Ibid. III.

[1] Ag. II.

carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum; numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes, dixerunt: Non. Et dixit Aggæus: Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et respondentes sacerdotes dixerunt: Contaminabitur. Et respondit Aggæus, et dixit: Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam dicit Dominus: et sic omne opus manuum eorum, et omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. In his ergo propheticis, imo divinis verbis evidenter ostenditur, quoniam emptor iste videlicet, qui est pollutus in anima, suscepti polluit ordinis dignitatem. Dignitas vero, licet per manus impositionem gratuito sit accepta, nequaquam tamen mundat emptorem.

42. « Adhuc autem ad investituramr edeo, et a te, qui non Ecclesiam sed Ecclesiæ prædia te comparasse gloriaris, inquiro: Sane cum baculum ille tuis manibus tradidit, dixitne: Accipe terras atque divitias illius Ecclesiæ: an potius, quod certum est, accipe Ecclesiam? Quod si bona Ecclesiæ sine Ecclesia suscepisti, schismaticus es atque sacrilegus, qui bona Ecclesiæ ab Ecclesia dividis: et quod alienum est, violenter in tui usus jura convertis. Quod si Ecclesiam suscepisti, quod omnino negare non potes, proculdubio factus es simoniacus, et prius te venalitas fecit hæreticum, quam manus impositio redderet consecratum. Tunc enim consecrationem evidentissime coemisti, cum id, propter quod ad consecrationem promovendus eras, venaliter accepisti. Sic enim unum pendet ex altero, ut qui terrena Ecclesiæ bona suscipit, ad gratiam consecrationis aspiret; et qui consecratione perficitur, bona Ecclesiæ in usus egentium et cætera pietatis opera dispensanda conservet. Hoc itaque modo, licet Ecclesiasticæ facultatis mentio in ipsa manus impositione non fiat, is tamen qui consecratur bonorum Ecclesiæ dispensator efficitur; et cum Ecclesiam suscipit, quamvis nihil tunc de consecratione dicatur, ad hoc tamen ut consecretur eligitur.

43. « Ab ipso plane principio nascentis Ecclesiæ, salubris hæc cœpit consuetudo fidelium, ut sua quique vendentes[1], ad pedes Apostolorum Apostolicorumque virorum pecunias ponerent, quibus illi necessitatibus pauperum subsidia ministrarent. Post autem visum est sanctis Patribus, qui scilicet illis in sacri regiminis ordine successerunt, ut ii, qui converterentur ad Dominum, nequaquam distraherent prædia, sed ea sanctis Ecclesiis traderent, non jam transitorie, sed jure perpetuo necessitatibus indigentium profutura. Et certe per Moysen in lege præcipitur[2]: Omne, inquit, quod Domino consecratur, sive homo, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.

44. « Ecce hic manifestissime prohibetur, ea quæ Domino consecrantur, vel vendi debere, vel redimi; sed jussum est ea sancta sanctorum jugiter permanere. Cur ergo gloriaris sancta sanctorum te pretio redemisse, et rem Dei contra legem Dei[1] quæ gratis accipienda, gratis danda est, venaliter percepisse, tanquam non sit peccatum, quia sine consecratione fit tale commercium. Sed idcirco fortasse non times, quia lex illa vetus prohibet quidem culpam, sed non irrigat pœnam. Accipe igitur quid super hoc Romanæ præsul Ecclesiæ Bonifacius in decretali scribat Epistola: Nulli, inquit, liceat ignorare, quia omne quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et ad jus pertinet sacerdotum. Propter quod dico, quia inexcusabilis erit omnis qui a Domino et Ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit; et usque ad emendationem, Ecclesiæque satisfactionem, ut sacrilegus dijudicetur, et si emendare noluerit, excommunicetur.

45. « Anacletus autem papa longe ante inter alia multa subinfert: Qui enim res Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit, et sacrilegus deputandus est.

« Papa quoque Lucius in decreto suo sic ait: Rerum Ecclesiasticarum et facultatum raptores a liminibus sanctæ Ecclesiæ anathematizantes, Apostolica auctoritate pellimus, et damnamus, atque sacrilegos esse judicamus. Possemus et alia quamplurima Catholicorum Patrum exempla congerere, nisi perspicue cognosceremus nequaquam hoc epistolari compendio convenire.

« His itaque sanctorum Pontificum aliisque sententiis manifeste convinceris, quoniam aut Ecclesiæ bona sine Ecclesia suscepisti, et idcirco tanquam raptor atque sacrilegus anathematizari, et ab Ecclesiæ liminibus debes expelli; aut certe, quod perspicuum est et negare non potes, Ecclesiam simul cum bonis Ecclesiæ pretio redemisti, ideoque dignum est te, ut revera simoniacum et hæreticum, canonici vigoris examine condemnari. Canonica nimirum sententia est illa, qua dicitur: Si quis episcopus, aut presbyter, aut abbas per pecuniam hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur ipse et ordinator ejus, et a communione sancta modis omnibus abscindatur, et sit anathema, sicut Simon magus a Petro.

46. « Ubi notandum, quod non ait: Si quis hanc obtinuerit consecrationem, sive manus impositionem; sed potius: Si quis, inquit, per pecuniam hanc obtinuerit dignitatem. Canonicum et illud asseritur, quod promulgatum a sanctis Patribus in Concilio reperitur: Cavendum et summopere præ-

[1] Act. IV. — [2] Levit. XXVII.

[1] Matth. XIX.

cavendum, ac per virtutem Christi sanguinis interdicendum episcopis et regibus et omnibus sublimioribus potestatibus, atque cunctis fautoribus et electoribus quorumcumque, atque consensoribus seu ordinatoribus in gradu Ecclesiastico, ut nemo per simoniacam hæresim regiminis locum obtineat, quacumque factione, calliditate, promissione, seu commoditate aut donatione, per se aut per emissam personam.

47. « Hic quoque notandum, quod cum præmisisset *episcopis*, illico subdidit, *regibus et omnibus sublimioribus potestatibus*; ut non modo cavenda sit hæresis illa solis duntaxat episcopis, qui consecrandis manus imponunt, sed et sæcularibus quoque principibus, qui licet injuste, aliquo modo tamen, Ecclesias futuris rectoribus tradunt. Nam cum aliquid sub venalitate suscipitur, et illud proculdubio comparatur, quod ex necessitate subsequitur. Ad hoc enim pastoralis Ecclesia cuique committitur, ut ad ejus regimen obtinendum consecratione firmetur: et ad hoc sine dubio collatæ pecuniæ commercium spectat, ad quod is, qui est promovendus, aspirat. Hinc est plane quod non solum qui majoribus præferuntur Ecclesiis, sed et illis quoque qui vel plebes agrorum, vel canonicales præbendas per interventum pecuniæ pestilenter accipiunt, simoniacæ hæreseos tendiculas non evadunt. Per id enim quod venaliter assequuntur, ad sacrorum graduum ordines tendunt; et tunc jam destinantur ad ordines, cum illa suscipiunt, per quæ scilicet ad obtinenda sacrorum graduum incrementa pertingunt. Initiatur enim ad dignitatis ordinem, qui ad obtinendam ordinis constituitur dignitatem.

48. « Hæc me breviter adversus eos dictasse sufficiat, qui sine manus impositione venaliter Ecclesiam acquisisse, non esse simoniacum, dogmatizant. Qui nimirum, si hoc simpliciter, prout sibi videretur, exprimerent, stulti vel hebetes merito dicerentur; sed quoniam nonnulli talium id procaciter adstruunt, et quibusdam cavillationum argumentorumque versutiis pervicaciter allegare contendunt, non immerito (quod inviti dicimus) hæreticorum nomen incurrunt. Non enim error hæreticum, sed pervicax obstinatio facit: nec omnes hæretici dicendi sunt qui opinantur errorem, sed qui pertinaciter et audacter prædicant falsitatem.

49. « His itaque prædicatoribus satanæ et Apostolis Antichristi tu, venerabilis pater, cælestis eloquii gladio præcinctus occurrere, et tanquam alter Josue Amalecitas oppugnantes Israel, evaginato canonici vigoris mucrone prosterne. Tollatur e medio quantocius tartareæ amaritudinis aconitum, ne, quod absit, ferale venenum faucibus influat parvulorum. Tuis præterea manibus talis aromatici pigmenti quibusque languentibus propinetur antidotum, quod et venenati erroris tollat illuviem et sanet, atque sinceræ fidei restituat puritatem. Unum in calce hujus Epistolæ sacris clementiæ vestræ auribus suggero, ut in quantum facultas suppetit, nunquam vel fieri, vel esse permittat episcopum, quem ad honoris culmen constiterit ascendisse per præmium; vel etiam, quod damnabilius est, per curialis obsequii famulatum. Absit enim, ut qui prælationis ambitu sæcularem coluit principem, spiritalem Ecclesiastici culminis obtineat dignitatem ». Hucusque Petri ad Alexandrum Epistola, accepta ex antiquiori Codice Bibliothecæ serenissimi ducis Urbini, cujus munificentia tres scriptos membranaceos Codices Romam missos accepimus ejusdem Petri Damiani: sub cujus ducatu celeberrimum monasterium S. Petri de Avellana situm est, ubi idem Petrus diutius vixit.

Cæterum ipse Alexander papa abunde satis scelus prohibuit, in decretali Epistola ad suos Lucenses data, qua vetuit ne quis omnino, non dico episcopatus sive abbatias, sed beneficium quodlibet Ecclesiasticum emeret. Incipit: « Ex multis etc. » quam [1] Gratianus in suum intulit Decretorum volumen. At quis crederet damnatam hæresim ante aliquot annos, rursum quorumdam pravorum susurro in aures fidelium irrepere ausam, procaciter asserentium cardinalatus Romanæ Ecclesiæ dignitatem licite vendi emique posse, dum scilicet non ipse ordo sacer venderetur, vel emeretur annexus, sed inhærens ipsi munus et commodum temporale. Sed occlusa semel et iterum, obstruantur in perpetuum offa a [2] Daniele parata ista asserentium ora, qui faventes Simoni mago, Simonem Petrum tanta afficere ignominia putaverunt. Sed quæ sunt anni hujus reliqua prosequamur.

50. *Hamburgensis Ecclesiæ martyres apud Slavos.*— « Hoc eodem anno, qui et vicesimus secundus numeratur Adalberti archiepiscopi Hamburgensis, Slavorum Ecclesia sub ejus parœcia constituta pessumdatur, multis in ea clade martyrio coronatis, in primis vero Godescalco principe, Christianæ religionis studiosissimo propugnatore. Hæc autem tanta gloria ejus Ecclesiæ ut quam firmiter testata relinquatur: in primis quod ad tempus spectat, Adam qui aderat ista habet [3]:

51. « Expulsio archiepiscopi et mors Godescalci uno fere anno contigit, qui est pontificis (Amburgensis Adalberti) vicesimus secundus ». Hoc plane anno, cum creatus ipse fuerit Hamburgensis archiepiscopus anno Christi millesimo quadragesimo tertio. Res tunc gestæ ab eodem auctore breviter ita narrantur, seu potius perstringuntur [4]: « Trans Albiam quoque vindictæ magnitudo pervenit, quoniam princeps Godescalcus eo tempore interfectus est a paganis, quos ad Christianitatem nitebatur ipse convertere; et quidem vir omni ævo memorabilis magnam partem Slavoniæ conversam habuit in divinam religionem. Sed quia nondum impletæ sunt iniquitates Amorrhæo-

[1] 1. q. v. c. ex multis. — [2] Dan. XIV. — [3] Adam l. IV. c. 13. — [4] Ibid. c. 11. 12.

rum, neque adhuc venit tempus miserendi eorum: necesse erat ut venirent scandala, ut probati fierent manifesti. Passus est autem noster Machabæus in civitate Leontia VII idus Junii, cum presbytero Ippone qui super altare immolatus est, et aliis multis tam laicis quam clericis, qui diversa pro Christo ubique pertulerunt supplicia. Ansuerus monachus, et cum eo alii apud Rinsburg lapidati sunt. Idus Julii passio illorum occurrit. Joannes episcopus senex cum cæteris Christianis in Magnopoli civitate captus, servabatur in triumphum.

52. « Ille igitur pro confessione Christi fustibus cæsus, deinde per singulas Slavorum civitates ductus ad ludibrium, cum a Christi nomine flecti non posset, truncatis manibus ac pedibus, in plateam corpus ejus projectum est; caput vero dissectum pagani conto præfigentes in titulum victoriæ deo suo Redigast immolaverunt. Hæc in metropoli Slavorum Rethre gesta sunt quarto idus Novembris. Filia regis Danorum apud Michlemburg civitatem Obotritorum inventa cum mulieribus, nuda diu cæsa est : hanc enim habuit, ut prædiximus, Godescalcus princeps uxorem, a qua et filium suscepit Henricum ». Quam Saxo Grammaticus filiam fuisse Suenonis regis, sororemque Canuti regis affirmat. Pergit vero Adam : « Et illi quidem victoria potiti totam Hamburgensem provinciam ferro et igni demoliti sunt. Stormarii fere omnes aut occisi, aut in captivitatem ducti, castrum Hamburg funditus excisum, et in derisionem Salvatoris nostri etiam cruces a paganis truncatæ sunt. Impleta est nobiscum prophetia quæ ait [1] : *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, etc.* Quæ prophetiæ deplorantur in Hierosolymitanæ urbis excidio. Hujus auctor cladis Blusso fuisse dicitur, qui sororem Godescalci habuit; domumque reversus et ipse obtruncatus est. Itaque omnes Slavi facta conspiratione generali ad paganismum denuo relapsi sunt, his occisis qui perstiterunt in fide ». Hæc Adam.

53. Ut autem Hamburgensis diœcesis ista pati mereretur, peccata populi atque eorum archiepiscopi Adalberti fecerunt. Nam quod ad peccata populi pertinet, hæc inferius idem auctor [2] : « Querebatur etiam usque ad sua tempora, multos paganorum erroribus implicitos, ita ut diem sextæ feriæ carnis esu macularent, ut Vigilias solemnitatesque sanctorum ac venerabilem Quadragesimam gula fornicationibusque pollucrent, ut perjuria pro nihilo computarent, ut effusionem sanguinis in laudem haberent. Similiter adulteria, incestuositates, aliæque naturam excedentes immunditiæ vix culpantur ab aliquo illorum. Plerique duas vel tres aut innumerabiles simul uxores tenent, item morticinis et sanguine et suffocatis, carneque jumentorum facile utuntur ». Quod pro gravi delicto habitum apud gentes illas Boreales, quæ sunt diversis in locis dicta superius docent. At archiepiscopi erant peccata non levia, quæ idem auctor recenset; sed quod pejus, cum ob tanta flagella resipiscere ad pœnitentiam debuisset, post has clades acceptas in deterius semper lapsum ad obitum usque perseverasse tradit.

54. *Furor Henrici regis in S. Annonem archiepiscopum Coloniensem.* — Hoc anno Henricus rex juvenili furore succensus, æmulorum stimulis agitatus, paratus ulcisci in sanctum Annonem archiepiscopum Coloniensem, ab Agnete Augusta tunc in Germaniam opportune reversa cohibetur. Rem gestam Lambertus sic discribit hoc anno : « Pascha rex Wormatiæ celebravit, ubi archiepiscopus Bremensis (Adalbertus hic erat), inter sacra missarum solemnia, dum debitum tantæ festivitati sermonem faceret, hominem ab infestatione dæmonis purgavit, fusis pro eo tam suis quam totius populi qui præsens erat precibus. Ea res grandi miraculo cunctis erat, stupentibus scilicet, quod vir tam pessimæ æstimationis, qui viam virtutum non haberet, signa virtutum faceret : sed æmuli ejus invidiose hoc interpretabantur, non meritis suis, sed præsentium populorum supplicationi adscribendum esse tantæ rei effectum. Ibi per concessionem archiepiscopi primum se rex ad arma bellica succinxit, statimque primam susceptæ armaturæ experientiam in archiepiscopum Coloniensem dedisset, et ad persequendum eum ferro et igni præceps abiisset, nisi res turbatas imperatrix tempestivo valde consilio composuisset. Inter cætera id potissimum invidiæ ei erat adversus scilicet Coloniensem, quod ante aliquot annos, dum imperatrici jus regni rerumque gubernacula eripere vellet, ipsum pæne regem in ultimum discrimen præcipitasset ». Hæc Lambertus. At non semel id accidit, ut Henricus in sanctum Annonem commoveretur, cum adhuc ipsa Agnes Augusta, quæ soleret occurrere, longe absens esset. Quorumnam autem auxilio ipse archiepiscopus ab ira regis, quæ comparatur in divinis Scripturis iræ leonis [1], eriperetur, auctor ejus temporis qui aderat, monachus Sigebergensis narrat his verbis :

55. « Porro a rege gravissimis sæpenumero dissentiens inimicitiis, nunc quidem in summam familiaritem, et pæne in regni consortium ab illo assumebatur ; nunc vero, quoniam ea quæ in regno præter æquum et bonum perperam gerebantur, vehementer detestaretur et acerrime impugnaret, cum contumelia de palatio ejiciebatur, et ad exstinguendum nomen ejus totum regni robur concitabatur : his vicissitudinibus per plures annos cum rege concertationem habens, semper velut ad turrim fortitudinis recurrens, Sigebergensium fratrum preces in auxilium adscivit. Unde quodam tempore, rege piissimis adversante consiliis inflammato, pergens ad curiam, fratribus in horti cultura generaliter repertis, ait : Commotionis et indignationis regiæ non nescius, iturus ad palatium,

[1] Psal. LXXVIII. — [2] Adam l. IV. c. 20.

[1] Prov. XIX.

Deo me vobisque commendo. Vos clypeus meus estis, vos præsidium meum estis; vos, inquam, filii dilectissimi, omnia mea estis.

56. « Nulla mihi spes in militibus meis, nil præsumptionis est in armis eorum ; in fide loquor : major mihi est fiducia in vobis quam in omnibus illis. Itaque sit in benignitate Salvatoris et in potestate vestræ dilectionis, quemadmodum a rege excipiar, vel a suis. His dictis, profectus est, et plerumque per imperium ejus, qui terminum ponit mari. Rex a fervore cordis sui desistens, cum paulo ante necem, ultimumque (si copia foret) exterminium Annoni, et omnibus qui ejus essent minaretur : eo veniente, quasi divinitus impulsus, surgens osculum pacis ei cum magna dilectione porrexit. Quapropter in stuporem versi quique circumstantes inter se susurrabant : Ubi nunc iræ ? ubi minæ ? ubi tot insultationes paulo ante habitæ ? etc. » Hæc de his jam satis.

57. *Petrus Damiani per litteras hortatur Agnetem Augustam, ut Romam redeat.* — Quod ad Agnetem Augustam pertinet, permansisse in Germania adhuc anno sequenti, ex his quæ de ipsa idem auctor inferius narrat, possumus affirmare; ubi ait, anno Redemptoris millesimo septuagesimo secundo in Germaniam rediisse, cum post sex annos et amplius ex Germania discessisset. Tam longam moram Petrus Damiani ejus in vita monastica catechista ægerrime ferens, timens sexus lubricitati, has ad eam litteras dedit, quas ex Codice Cassinensi hic tibi describimus:

58. « Dominæ suæ Agneti imperatrici, Petrus peccator monachus servitutem.

« Vix referre sufficio, quanto cor meum mœrore confunditur, dum reditus vestri lætitiam, suspensis quotidie visceribus, præstolatur. Heu me! cur itineri vestro vecors et stolidus assensum præbui ? Imo cur ingredienti meipsum non violenter opposui ? Cur non equorum fræna corripui, et cursum vestrum velocibus manibus, in quantum licuerat, non tardavi ? In vestri plane recessus absentia mœret Roma, beati Petri luget Ecclesia, et tota per sanctos viros et mulieres lamentatur Italia. Tu siquidem velut aureum sidus terrena quærentium videbaris illustrare caliginem, atque ad Deum provocans, micantis exempli refundebas te sequentibus claritatem. Et (ut multa prætercam) ego quoque, donec te procul abesse suspiro, Romana conspicere mœnia perhorresco. Revertere ergo, domina mi, revertere, teque lugentibus festivam redde lætitiam, qui rutilantem cæli gemmam de capite mundi Roma quodammodo ploramus avulsam. Ingerat tibi nauseam aula regalis imperii, sola tuis naribus sagena redoleat piscatoris. Illic cum Petronilla simul habere te libeat sepulturam, ut insignis ille pater geminas juxta se, carnis videlicet ac spiritus, gaudeat requiescere filias ». Hucusque Petrus. At plane et in his tanto patri obedisse Agnetem Augustam constat, ut redire Romam, et tandem sepeliri voluerit apud sanctam Petronillam ; quod suo loco pluribus dicturi sumus.

59. *Ferdinandi Magni obitus in Hispania.* — Hoc item anno ex hac vita migravit Ferdinandus Magnus, rex Castellæ et Legionis, fine plane digno Catholico rege diem extremum claudens. Rem gestam uti a Luca Tudensi diacono memoriæ commendatam invenimus hic describimus, sic enim se habet historia fideliter scripta, Annalibus plane digna nostris : « Omnibus Celliberiæ provinciæ civitatibus et castellis in deditionem acceptis, almus doctor Isidorus ei apparuit, et diem sui exitus ipsi etiam innotuit. Et in ipsa corporis valetudine Legionem delatus, apud sancti Isidori confessoris Christi memoriam oravit. Ingressus est enim civitatem nono kal. Januarii, die sabbati, et ex more corpora sanctorum fixis genibus adorans, petebat, ut quia jam terribilis hora mortis sibi imminere videbatur, cum angelicis choris cantantibus anima ejus a potestate tenebrarum liberata, ante Christi tribunal suæ redemptionis spe illæsa præsentaretur.

60. « Cæterum in ipsa celebris Nativitatis Dominicæ nocte, cum clerici festivo more natalitium canerent Matutinum, affuit inter eos dominus rex, et virtute qua potuit, lætus continuare cœpit usque ad ultimum psalmum Matutinorum. Advenit nobis versus, quem tunc temporis more Toletano canebant succentoribus respondentibus : Erudimini, omnes, qui judicatis terram. Quod Ferdinando serenissimo regi non incongrue veniebat, quia dum sibi vivere licuit, regnum Catholice gubernavit, et seipsum pressum pudicitiæ fræno funditus eruditum reddidit. Porro illucescente Nativitatis Filii Dei claro in universo orbe die..... dominus rex se artubus deficere prospicit, missam cantari petiit, ac percepta corporis et sanguinis Christi participatione, ad lectum manibus deducitur sustentantium.

61. « In crastinum vero luce adveniente, sciens quod futurum erat, vocavit ad se episcopos et abbates quoscumque religiosos viros, ut exitum suum confirmarent. Una cum eis ad Ecclesiam defertur ornatus cultu regio, et corona aurea imposita capiti. Deinde fixis genibus ad altare sancti Joannis, et coram sanctorum corporibus, scilicet Isidori confessoris et Vincentii martyris, clara voce ad Dominum dixit : Tua est potestas, tuum est regnum, tu es super omnes reges : tuo imperio omnia regna cælestia et terrestria subduntur. Regnum quod te dominante accepi, et quandiu liberæ tuæ voluntati placuit, rexi, ecce reddo tibi : tantum animam meam de voragine ipsius mundi ereptam ut ipsam ad te suscipias, deprecor. Et hæc dicens, exuit regalem chlamydem, qua induebatur corpus, deposuit et gemmatam coronam qua caput ambiebatur, atque cum lacrymis solo prostratus, pro delictorum venia Dominum attentius exorabat.

62. « Tunc ab episcopis accepta pœnitentia, extremæ unctionis sacramento perunctus, induitur

cilicio pro ornamento regali, et adspergitur cinere pro aureo diademate, cui vitali pœnitentia permanenti coram prædicto altari, duobus diebus a Deo vivere datur. Sequenti autem die, quæ est feria tertia, hora diei sexta, in qua sancti Joannis Evangelistæ festum celebratur, inter manus pontificum, cælo (ut credimus) tradidit spiritum. Sicque in senectute bona plenus dierum perrexit in pace, Æra millesima centesima tertia, (est annus Redemptoris millesimus sexagesimus quintus); cujus corpus humatum est cum magna gloria in beati Isidori summi pontificis Ecclesia Legione, juxta patrem suum Sancium regem. Regnavit in Legione et Castella simul annis viginti octo, mensibus sex, diebus viginti uno. In Castella vero, priusquam obtineret regnum Legionense, regnavit fere annis duodecim adhuc vivente patre ejus Sancio, et completi sunt anni regni ejus feliciter quadraginta, mense uno, diebus undecim. Regina autem Sancia uxor ejus duobus annis supervixit, et obiit sexto idus Novembris, et juxta eum in Legione quiescit. Relicti sunt filii Sancius, Ildefonsus, Garsias, Uraca et Geloyra. Inter filios diviso regno, septem annis armis certatum est, de quibus dicendum inferius». Hæc Lucas. (Eadem habet Rudericus Toletanus [1], qui ejus pietatem plurimum commendat, et erga divinum cultum Ecclesiarum munificentiam; sed et vitam ejus cum religiosis ducere consuetam enarrat.

63. *Uzicæ gentis eruptio et debellatio.* — Quod ad res pertinet Orientales, certo est significatum exemplo, quam adversus hostes pietas armis præstet. Curopalata enim scribit : Circa tertiam Indictionem, cum præessent oppidis ad Istrum flumen magister Basilius Apocape, et Niceph. Botoniates, Uxorum nationem (hi etiam sunt genere Scythæ) Pezzinacis nobiliores et multitudine superiores, cum tota gente et propriis impedimentis transmisso Istro cum longis lignis et lembis, parvisque navigiis et byrsiis, milites transitum prohibentes, Bulgaros, inquam, et Romanos, et qui cum ipsis erant, statim debellasse, ac duces ipsorum Basilium et Nicephorum captivos abduxisse, omnemque ad Istrum planitiem complevisse : excreverat enim natio, ut hi, qui viderant, confirmabant, ad sexcenta millia bellicosorum virorum. Et quidem haud minimam partem ipsorum divisam usque ad Thessalonicam, et ipsam Græciam irrupisse, et omnia quæ ante pedes erant vexasse diripuisseque, infinita abacta præda. At hæc novæ gentis in Romanum imperium eruptio Christiano orbi haud minorem cladem minabatur, quam Gothi, Hunni, Wandali, et Longobardi olim intulerant. Accedebat ad malum, quod cum imperator esset imbellis quamvis pius, et in Oriente jam Turcæ fatigarent Romanum imperium, haud spes aliqua superesse videri poterat, ut exundantibus Barbaris resisti posset. Tentasse autem eos imperator, legatione missa, muneribus idem auctor testatur, sed frustra. Qui cum esset coactus ab Urbe exire, urgentibus civibus, adversus hostes; non amplius quam centum quinquaginta milites, qui eum sequerentur, inventos esse, idem asserit auctor, qui addit :

64. « Fertur imperator, desperatis rebus, indixisse jejunium, et sibi et populo frequentes supplicationes adhibuisse, ipse pedes cum lacrymis incedens et contrito corde. Qua die conspecta est ab Uzis in tabernaculis commorantibus militum multitudo in acie dimicare, et cum summa festinatione crebra contra ipsos tela jacere, ita ut ex ipsis nemo illæsus remanserit, quin vulnus acceperit»; ita pugnante Deo. Post hæc autem ad eumdem imperatorem pervenisse nuntium refert, qui affirmaret gentem illam peste et fame consumptam, reliquas cum ducibus transmisso Istro ad propria remeasse. « His acceptis (inquit Curopalates), imperator Deo et Dei Genitrici sacrificio cum gratiarum actione peracto recta ad urbem se contulit, quam reperit admirationis et stuporis plenam, votaque Deo pro accepta salute persolventem. Verum omnes quod factum erat, divinum miraculum censentes, imperatoris erga Deum pietati adscribebant, quod non virtute et viribus, aut potentia imperatoris, sed religione Deus ipse flexus esset. Post hujusmodi interitum, quidam ex ipsis ad imperatorem se contulere, a quo acceptis agris publicis Macedoniæ, Romanos secuti sunt, et socii ipsorum, atque eis obedientes hactenus fuere, honoribus senatoriis atque illustribus dignati. Agebatur tunc sextus annus imperatoris Constantini Ducæ, Indictione tertia, anno sexmillesino quingentesimo septuagesimo tertio ab orbe condito». Hactenus Curopalata; eadem et Zonaras atque Glicas græci historici.

[1] Ruder. Tol. l. VI c. 14.

Anno periodi Græco-Romanæ 6558.— Anno Æræ Hispan. 1103.— Anno Hegiræ 458, inchoato die 2 Decemb., Fer. 6. — Jesu Christi 1065. — Alexandri II papæ 5. — Henrici IV reg. 10. Constantini Ducæ imp. 7.

1. *Persecutio adversus Christianos in Saxonia excitata.* — A num 50 ad 53. Persecutio adversus Christianos in Saxonia excitata, quam Baronius hoc anno narrat, pertinet ad annum millesimum sexagesimum quartum, ut liquet ex Adamo Bremensi lib. 4. Helmodus in Chron. Sclavorum lib. 1, cap. 24, et Krantzius in Wandalia lib. 3, cap. 5, qui Adamum exscribere solet, eam perperam cum anno sequenti copulant, cum Adamus asserat eam contigisse anno XXII Adelberti archiep. Bremensis, sed eam accurate narrant. *Bernardus* Saxoniæ dux, qui res Slavorum et Saxonum XL et amplius annis strenue administravit, mortuus est anno circiter millesimo sexagesimo, relictis successoribus *Ordulpho* et *Hermanno* filiis, quorum hic *Nordalbingiæ* comes, ille vero reliquæ omnis *Saxoniæ* dux fuit, qui continuas et apertas cum *Adalberto* archiepiscopo Bremensi et Hamburgensi simultates et inimicitias exercuere. Hic vero cum metropolim Hamburg et circumjacentem regionem adversus hostium incursiones non satis munitam videret, in monte ad Albim sito, qui duo circiter ab urbe milliaria Germanica distat, castellum exstruxit, quod simul et præpositures locus esset et metropolitanæ sedis, totiusque Transalbinorum Ecclesiæ propugnaculum. *Ordulfus* post mortem patris, cum vix quinque transierint anni, a Slavis rebellantibus impetitus est. Principia malorum a capite ordiuntur, a religioso nempe principe sui generis *Godescalco*, dum conversioni et saluti gentis vigilantissime instaret. Passus est autem VII *idus Junii*, cum presbytero Eppone qui super altare immolatus est, et aliis multis tam laicis, quam clericis, qui diversa pro Christo pertulerunt supplicia. *Ansuerus* monachus, et cum eo alii apud Rascesburg lapidati sunt; idibus Julii passio eorum occurrit.

2. *Viri magni nominis in ea occisi.* — « Joannes episcopus senex cum cæteris Christianis in Magnopoli, id est, Meckelenburg captus, servabatur ad triumphum. Ille pro confessione Christi fustibus cæsus. Deinde per singulas civitates Slavorum ductus ad ludibrium, cum a Christi nomine flecti non posset, truncatis manibus ac pedibus corpus ejus in platea projectum est; caput vero desectum, quod Barbari conto præfigentes in titulum victoriæ Deo suo Radigasto immolaverunt. Hæc in metropoli Slavorum Rethre gesta sunt IV idus Novemb. », inquit Helmoldus, qui addit, Slavos victoria potitos totam Hamburgensem provinciam ferro et igne demolitos esse, Stulmarios et Holfatos fere omnes aut occisos, aut in captivitatem ductos, castrum Amemburg funditus eversum, et in derisionem Salvatoris nostri cruces ab eis truncatas. Ad hæc ipso tempore *Slewich*, civitas Transalbianorum, quæ sita est in confinio regni Danici, ex improviso Barbarorum incursu funditus excisa est. Itaque omnes Slavi, facta conspiratione generali, ad paganismum denuo relapsi sunt, eis occisis qui perstiterunt in fide. « Accidit autem perturbatio hæc in Slavorum provincia, anno post Incarnationem Domini millesimo sexagesimo sexto, anno regni Henrici Quarti VIII », inquit Helmoldus laudatus, quod et Krantzius habet; sed uterque errat, anno enim sequenti Henricus IV undecimum regni annum inchoavit. Quare persecutio hæc accidit anno MLXIV, quo desiit annus octavus Henrici, et incœpit annus XXII Alberti archiepiscopi etiam in Helmoldi et Krantzii sententia, qui Alberti initium cum anno Christi MXLIII recte conjungunt.

3. *Moritur Ferdinandus Magnus I Castellæ rex.* — A num. 59 ad 63. *Ferdinandus* hujus nominis I, Castellæ rex, *Magnus* cognominatus, « feria tertia, in qua sancti Joannis Evangelistæ festum celebratur, inter manus pontificum, cælo (ut credimus) tradidit spiritum », inquit Lucas Tudensis, ideoque hoc Christi anno, quo festum sancti Joannis Evangelistæ in feriam tertiam incidit, quod ipsemet Lucas Tudensis confirmat, cum addit hanc mortem accidisse *Æra millesima centesima tertia.* In Actis SS. Bollandianis ad diem IV mensis Aprilis, refertur Translatio *S. Isidori Hispalensis* episcopi ex veteri auctore anonymo, in qua cap. 4 plura de virtutibus et pio obitu *Ferdinandi Magni*, annusque ac dies ejus emortualis certis characteribus designantur. Ferdinandus in mediam usque Lusitaniam victricia signa promovit, et Conimbricam atque Visetum Mauris eripiens, *Mondegonem* fluvium regni sui terminos statuit, adjuncta sibi tota fere *Extremadura.* Toletanum et Hispalensem reges Saracenorum potentissimos, ac regulos Barbaræ

gentis plures, tributarios fecit. Numerosam prolem reliquit, *Sanctium, Alfonsum*, et *Garsiam* filios, *Urracam* et *Elviram* filias. Regnum trifariam divisum filiis legavit, *Sanctio* natu maximo, Castellæ regnum; Legionis, *Alfonso*, cum nonnullis Gallæciæ civitatibus: reliquam Gallæciæ partem et Lusitaniæ ditiones Mauris ereptas *Garsiæ*, *Urracæ* vero filiæ Zamoram, Elviræ Taurum assignavit. Hæ urbes *Infantaticum* appellatæ sunt, voce usurpata ad eam hæreditatis portionem significandam, quæ minoribus regum filiis, vitæ sustentandæ causa obveniebat. Ab *Infantatico* existimo provenire, quod filii filiæque regum Hispanorum *Infantes* postea appellati fuerint; nullum enim hujus rei exemplum mihi occurrisse memini ante Ferdinandi I mortem. Ferdinandus *imperatorem* se in suis Diplomatis appellavit, et *Sancia* ejus uxor *imperatrix* in iisdem dicta.

4. *Concil. Helenense.* — Celebratum est hoc anno *Helenense* in prato Tulugiensi *Concilium*, a Baluzio ad librum 4 de Concordia primum editum, qui notat, oppidulum *Tulaias* appellatum, situm esse in Helenensi episcopatu, haud procul Perpiniano. In eo *Treuga* Domini, et pax confirmata. Hoc ejus initium: « Hæc est Treuga et pax confirmata ab archiepiscopo Narbonensi domno Guifredo, et a Berengario Gerundensi episcopo, et a domno Raymundo Helenensi episcopo, et a comitibus Russilionensium », aliisque ibidem memoratis. Hoc autem Concilium ad hunc annum pertinere, ostendit Cossartius tom. IX Concil., de quo etiam legendus em. cardinalis Daguirre tom. III Concil. Hisp.

5. *Willelmus Normanniæ dux regno Angliæ destinatus.* — Ingulphus in Historia monasterii Croylandensis, ad hunc Christi annum scribit: « Rex Edwardus senio jam gravatus, cernens Clitonis (quod nomen filiis regum in Anglia tribuebatur) Edwardi nuper defuncti filium Edgarum, regio solio minus idoneum tam corde quam corpore, Godwinique comitis multam malamque sobolem quotidie super terram crescere, ad cognatum suum Willelmum comitem Normanniæ animum apposuit, et eum sibi succedere in regnum Angliæ voce stabili sancivit. Willelmus enim comes tunc in omni prœlio superior, triumphator contra regem Franciæ, ac omnes comites Normanniæ contiguos publice personabat, invictus in armorum exercitio, judex justissimus in causarum judicio, religiosissimus ac devotissimus in diverso servitio. Hinc rex Edwardus Robertum archiepiscopum Cantuariæ legatum ad eum e latere suo direxit, illumque designatum regni sui successorem, tam debito cognationis quam merito virtutis, sui archipræsulis relatu insinuavit. Ad hoc Haraldus major Domus-Regiæ veniens in Normanniam, se Willelmo comiti post regis obitum regnum Angliæ conservaturum non tantum juravit, sed etiam se ducturum filiam Willelmi comitis in uxorem data fide spopondit; et super hæc magnifice muneratus ad propria revenit ». Willelmus dux erat Normanniæ, sed comes ab Ingulpho, a quibusdam aliis *marchio* appellatur, quia hæ tres voces jamdiu indiscriminatim sumebantur. *Willelmum* autem seu Guillelmum post sancti Eduardi mortem in Anglia regnasse, suo loco videbimus.

6. *Conventus Londinensis.* — *Sanctus Eduardus*, qui more decessorum annum a Natali Christi inchoavit, et cum multa procerum frequentia Londini illud celebravit, iisdem valedixit litteris, quas a Nicolao papa alias acceperat, recitare jussis. Referuntur ex tom. IX Concil. pag. 1191 et seqq. Pontifex laudat Anglorum regum pietatem in sanctum Petrum Apostolorum principem, *Eduardum* regem in societatem Apostolicam suscipit, renovatis ac confirmatis Privilegiis eidem alias concessis. Præterea monasterium *Westmonasteriense*, a rege meliorari et reædificari cœptum, absolvit ab omni dominatione episcopali, quam immunitatem rex confirmavit, constituitque ut quisquis fugitivorum ipsum sanctum locum intraverit, « immunis omnino ac plenam libertatem consequatur ». Post regis, *Edgidæ* reginæ, *Stigandi* Cantuariensis et *Eldredi* Eboracensis archiepiscoporum subscriptiones, leguntur in eo Diplomate aliæ variorum episcoporum ac procerum cum his verbis: « Omnes consentientes subscripsimus stabilita apud Westmonasterium (prope mœnia urbis Londinensis situm) quinto kal. Januarii, die sanctorum Innocentium, anno Dominicæ Incarnat. millesimo sexagesimo sexto, Indictione tertia, anno regni Edwardi nobilissimi et clementissimi regis vicesimo quinto». Ita habent alia harum litterarum exemplaria apud Spelmannum aliosque scriptores Anglicos. Verum loco, *anno regni Edwardi vicesimo quinto*, legendum, *anno regni Edwardi vicesimo quarto*, ut ex dictis initio regni ejus certo constat. Porro die XXVIII Januarii festo sanctorum Innocentium sacro, annus MLXVI a die Nativitatis Christi in cursu erat, sed Indictio quarta in Italia a Septembri cœpta, nonnisi a kalendis Januariis in Anglia inchoanda erat. Quod mirum videri non debet; cum in Italia annus passim a Januario, Indictio vero a Septembri initium sumeret. Illud vero abnorme quod anno DCDLIX vidimus, in Anglia scilicet, Indictionem a Septemb. et annum Christi a Januario in quibusdam Diplomatis inchoari.

ALEXANDRI II ANNUS 6. — CHRISTI 1066.

1. *Alex. papa in Nortmannos Godefredum immittit.* — Millesimus sexagesimus sextus sequitur Christi annus, Indictione quarta, idemque comete insigni a chronographis consignatus latinis pariter atque græcis historicis. Sed corrigendum in Curopalata [1], dum pro quarta Indict. errore legitur, decima quarta. Quo anno, ut Leo Ostiensis testatur, Godefredus Tusciæ marchio a Northmannis liberavit Romanam Ecclesiam, cum jam Richardus Northmannorum princeps Aquinum usque victor pervenisset, Urbem proxime invasurus, ut a Pontifice imperatoris insignia consequi posset. Rem gestam Leo in Cassinate Chronico sic describit [2]: «Interea cum memoratus princeps Richardus, rebus prospere gestis subjugata Campania ex parte, ad Romanæ Urbis se vicina porrigeret, ipsiusque patriciatum omnibus modis ambiret, imperator ea fama percitus, simul ut et bona Ecclesiæ de Northmannorum manibus, et imperii coronam de summi Pontificis manu susciperet, magna cum expeditione pervenit Augustam, ibi præstolans Godefredum Tusciæ marchionem, qui regem, quotiens ingredi pararet Italiam, præire cum suo solebat exercitu.

2. «Sed quoniam Godefredus inde longe præcesserat, rex illud indignissime ferens, eamdem mox expeditionem residere præcepit. Dux autem copioso vallatus exercitu Romam concessit». Et paulo post: « Godefredus itaque a Pontifice cardinalibusque comitatus, mediante jam Maio, Aquinum cum omni exercitu venit: ibique decem et octo diebus cum obsistentibus Northmannis pari semper eventu confligens, tandem satagente strenuissimo internuntio Guillelmo, cui Fronsaudax cognomen fuit, ad id deducta res est, ut ad Pontem Sancti-Angeli, qui Todisci dicitur, una dux et princeps (nam interreptus erat) se ad colloquium jungerent, sicque non parva (ut fertur) a Northmannis accepta pecunia, dux ad propria rediit. Per hos dies stella, quam cometem vocant, ingentem post se facem gerens, plusquam viginti diebus visa est; quæ ducis obitus (nam paulo post mortuus est) prænuntia fuit».

3. *Idem papa promovet Cassinenses et ornat privilegiis.* — Porro Alexander papa, qui cum eodem ab Urbe profectus est in Campaniam, Cassinense monasterium ascendit, ubi ex monachis delegit aliquos, eosque diversis Ecclesiasticis officiis et dignitatibus mancipavit; de quibus ista mox idem subjicit Leo: « Cum prædictus Pontifex Alexander huic monasterio maxime affectus esset, suggerente atque instigante Hildebrando archidiacono, si quos hinc fratres a domno abbate consequi poterat, vel suo lateri ad ministerium Ecclesiasticum sociabat, vel certe in episcopos et abbates honorifice promovebat. Todinum igitur, Berardi Marsorum comitis filium, Romam ad se accersitum in Lateranensi patriarchio levitam constituit. Aldemarium quoque felicis memoriæ Capuanæ urbis prudentissimum ac nobilem clericum, et Richardi principis olim notarium, qui meus in conversione magister extiterat, quique fratribus in Sardiniam missis dudum abbas ordinatus fuerat, postquam ad monasterium rediit, in Ecclesia Sancti-Laurentii, quæ foris muros dicitur, cardinalem pariter abbatemque sacravit. Ambrosium itidem Mediolanensem, prudentem et eruditum hominem, Tarracinensem episcopum consecravit. Gerardum quoque, doctissimum per omnia clericum, archiepiscopum Sipontinæ Ecclesiæ sacravit. Eodem item tempore Milo, Capuani monasterii præpositus, Messanæ Ecclesiæ episcopus factus est, et abbas monasterii Sancti-Benedicti de Salerno, cujus supra meminimus, rogatu Salernitani principis est constitutus.

4. « Tunc etiam solemne privilegium idem Apostolicus Desiderio Cassinensi abbati de omnimoda monasterii libertate concessit: Ne quis omnino episcopus, excepto Romano Pontifice, non modo in nostra vel principali Ecclesia, verum in omnibus ubicumque locorum ad nos pertinentibus cellis, ullam jurisdictionem quolibet modo sibi usurpare præsumeret, Apostolica auctoritate interdicens. Quo etiam tempore, cum Hildebrandus Capuanus archiepiscopus elatione turgidus contra

[1] Curop. in Const. Duca. — [2] Leo Ost. l. III. c. 23.

submurmurare præsumeret; publice in Synodo Romana, conquerentibus nobis, privilegiis Apostolicæ Sedis convictus, se peccasse confessus est. Unde tam sibi quam successoribus suis sub districto anathemate tunc interdictum est, ne ullam inde auderet movere quæstionem, ullamque prorsus contra hunc locum venerabilem proponere litem ». Hæc Leo.

5. *Mortuo S. Eduardo, regnum Angliæ obtinet Guillelmus Nortmannus, qui accepto vexillo a summo Pontifice superat Haroldum tyrannum.* — Hoc ipso anno Alexander papa misit vexillum ad Guillelmum comitem Northmanniæ, ut Haroldum tyrannum occupantem Angliæ regnum post obitum sancti Eduardi regis expelleret, atque eo ut legitimus successor ejus legitime potiretur. Hæc scriptor ejus temporis Ingulphus, et post eum Matthæus Westmonasteriensis et alii. De his acturi, primum quæ hæc præcesserunt in medium afferenda, in primisque de ejusdem sancti Eduardi regis obitus tempore dicendum. Constans est assertio scriptorum omnium veterum, ipsum hoc anno Redemptoris millesimo sexagesimo sexto, pridie nonas Januarii, ex hac vita migrasse, cum regnasset annos viginti duos et menses novem. Quod autem omnes ferme numerant annos viginti quatuor regni ejus, a tempore forte electionis eos numerasse oportuit. Hic autem a tempore coronationis, anni regni ejus enumerantur: quem postea Alexander papa III in numerum sanctorum retulit egregie miraculis illustratum.

6. Hic autem, quod careret sobole (virginem enim virginem reliquisse uxorem Editham, affirmant omnes res ab eo præclare gestas prosecuti) præscius proxime venturi obitus sui, anno superiori successorem Anglorum regni substituit Guillelmum comitem Northmanniæ cognatum suum, strenuum bellatorem, justitiæ amantissimum, atque religione maxime pium. Quod ut probe factum se conservaturum juravit Haroldus comes filius Goduini comitis, tunc magister regiæ domus, penes quem summa rerum erat. Cum vero (ut audisti) hoc anno dicta die eumdem mori contigit Eduardum, sequenti die idem Haroldus, contemptor jurisjurandi, spretorque tabularum testamenti regis, regnum invasit, nomenque regium sibi sumpsit. Quod ubi Guillelmus legitimus hæres accepit, rem per legatos agit, quos nec auditos ubi cognovit, omnia experiri potius quam armis decernere deliberavit. Hæc omnia Ingulphus, sincerus ejus temporis scriptor, quique his omnibus in Anglia præsens erat; quibus omnibus enarratis mox subjicit ista:

7. « Cumque hæc intermedia quotidie agerentur, et solum nuntiorum cursus et recursus tota æstate sine fructu consummarentur; Guillelmus præpropera querela papam consuluit, et ab eo animatus, etiam vexillum legitimæ victoriæ pro munere accepit. Haroldus vero judicium papæ parvipendens, potius circuit, militiam colligit ». Quod enim judicium papæ spretum ab Haroldo auctor affirmat: plane insinuat Pontificem ipsum judicem interpellatum, ex tabulis testamenti adjudicasse regnum Guillelmo, atque ex juramento exhibito repulisse regni invasorem Haroldum. Pergit auctor dicere, quomodo pugnandum primo fuit Haroldo adversus regem Norvegiæ, Haroldum pariter nominatum, ingenti classe Angliam invadentem, quem et obtinuit in prœlio perdifficili.

8. Post hæc vero Guillelmus comes, classe comparata, in Angliam venit, recenti victoria tumidum aggressurus Haroldum. Præcedentem vero noctem certaminis insumpsisse Guillelmi milites in confessione peccatorum suorum, et ad prœlium sese munivisse sacratissima Eucharistiæ sumptione, qui res tunc gestas prolixius prosecuti sunt, narrant; adduntque in ambiguo satis prœlio Deum favisse justitiæ, Guillelmoque tribuisse victoriam, pridie idus Octobris, die ipsa, qua sancti Callisti papæ et martyris anniversaria dies agitur in Ecclesia: ut innotesceret cunctis, quod sicut Romani Pontificis sententia et auspicio tantum susceptum est bellum, ita et Romani Pontificis regnantis in cœlo favore tanta esset obtenta victoria. Quod non ignorans ipse Guillelmus, in signum grati animi cuncta ista felicia accepta ferentis Apostolicæ Sedi, a qua vexillum acceperat, vexillum auro ac gemmis ornatum Haroldi, gratitudinis ergo, Romam misit ad Alexandrum Pontificem. Hæc enim testatur Willelmus Malmesburiensis, his verbis: « Vexillum illud papæ misit Guillelmus, quod erat in hominis pugnantis figura, auro et lapidibus sumptuose contextum ».

9. Sequenti autem Natalis Domini solemnitate coronatum fuisse regem Willelmum, non a Stigando, sedem Cantuariensem tum illegitime occupante, sed ab archiepiscopo Eboracensi Aldredo, omnes affirmant, non quod id Stigandus facere recusasset, ut Nebrigensis inconsulte nimis affirmat, (quam enim magno pretio id vir gloriæ cupidissimus redemisset, ut ita ea occasione regem sibi devincire posset) sed quod idem Stigandus ejus sedis invasor in Anglia pessime audiret ab omnibus, et jam fuisset ab Alexandro papa sacris suspensus, testatur id Willelmus [1], Ingulphus, et alii antiquiores omnes rerum Angliæ scriptores: « Ab Aldredo igitur Eboracensium archiepiscopo (Rogerius inquit) dicta Natalis Domini die in Westmonasterio consecratus est honorifice: sed prius, ut idem archipræsul ab eo exigebat, ante altare S. Petri Apostoli, coram clero et populo jurejurando promittens, se velle sanctas Dei Ecclesias ac rectores earum defendere, necnon et cunctum populum sibi subjectum juste ac regali providentia regere, rectamque legem statuere et retinere, rapinas injustaque judicia penitus interdicere ».

10. Audisti, lector, quo promotore, quibus præviis pietatis exercitiis Northmanni Anglicanum

[1] Wil. reg. Angl. l. III. in Wil. Primo.

consecuti sint regnum, et quibus denique promissionibus ipsum se administraturum primus eorum rex juramento pollicitus fuerit. De eo autem qui ipsum coronavit, non prætermittendum quod Nebrigensis ait, Willelmum ipsum Anglorum regem mirifice coluisse eumdem Aldredum initiatorem suum regiæ dignitatis, hoc in exemplum adducens : « Contigit aliquando eumdem pontificem in quadam petitione a rege repulsam passum, iratum avertere scapulam, recedentem maledictionem pro benedictione comminari. Cujus motus ille non sustinens ad pedes ejus procidit, veniam petiit, satisfactionem spopondit. Cumque optimates qui aderant, suaderent ut regem prostratum erigeret : Sinite illum, inquit, jacere ad pedes Petri ». His significans, Petro post Christum sacerdotii auctori deferri omnem honorem, qui defertur sanctæ Ecclesiæ sacerdotibus. At hæc satis : reliqua suis locis.

11. *Cunonis electi archiepiscopi Trevirensis cædes.* — Eodem anno trucidatur crudeliter Cuno Coloniensis decanus, electus Trevirensis, inter martyres computatus ; de quo ista Lambertus ejus temporis scriptor : « Eberhardus Trevirorum archiepiscopus, dum in sabbato sancto tantæ diei mysterium solemniter populo exhibuisset, regressus in sacrarium, caput in sinum archidiaconi reclinavit, circumstantibusque fratribus spiritum exhalavit. Episcopatum ejus per interventum Coloniensis archiepiscopi suscepit Cuno præpositus Coloniensis. Graviter et indigne nimis tulit tam clerus quam populus Trevirorum, quod ipsi in electionem ejus admissi consultique non essent, seque vicissim hortabantur, ut insignem hanc contumeliam insigni aliquo exemplo eluerent. Erat tum temporis majordomus Ecclesiæ Trevirorum Diedericus comes, adolescens tam natura ferox quam ætate. Is die quo episcopus urbem ingressurus sperabatur, cum ingentibus copiis ei obviam processit, atque in ipso lucis crepusculo, priusquam hospitio progrederetur, super eum irruens, paucos resistere tentantes occidit, cæterosque inopino terrore perculsos facile fudit fugavitque ; opes, quas amplissimas advexeret, diripuit, ipsumque episcopum captum traditumque in manus carnificum, de rupe altissima præcipitari et sic interfici jussit. Corpus ejus a religiosis viris collectum, atque in monasterio Doleiensi sepultum est, ubi usque in præsens tempus magnis (ut fertur) miraculis divinitus sæpe illustratur ». Hæc Lambertus.

12. Apud Hermannum adduntur ista : « Dum eum ter per quoddam præcipitium dejecissent, et nihil sibi nisi brachium collidere possent, unus ex illis carnificibus pœnitentia ductus ab eo veniam impetravit : alius autem volens eum decollare, maxillam ejus tantum abscidit. Et sic ipse Deo dignus martyr ad Dominum migravit kal. Julii, sepultus ad abbatiam quamdam, nomine Doleiam. Tres autem milites mortis illius auctores digna ultio postmodum subsecuta est : nam unus eorum acceptum cibum deglutire non valens, alii duo manus suas lacerantes misere obierunt». De comite vero auctore cædis hæc Sigebertus habet : « Diedericus comes Trevirorum, de martyrizato Cunone apud Deum et homines reus, exiliatur ab imperatore. Et suscepta peregrinatione Hierosolymam eundi, quid de eo et de omnibus qui in comitatu ejus pergebant actum sit, adhuc nescitur ». Hæc Sigebertus post annos quadraginta. Agit de iisdem Marianus Scotus, de cæde vero Cunonis ante annos duos, alii anno superiori, sequente Sigebertus ; de eodem quoque Adam canonicus Bremensis, ejusdemque et ipse temporis scriptor : qui omnes uno consensu eumdem martyrem nominant. Sed nomenclaturam istam diversis acceptam modis ab antiquioribus, dictum est tomo secundo Annalium.

13. *Obitus miserandus episcopi avari.*—At quod Deus justus judex pro cujusque vitæ meritis stipendia digna persolvit : quam terribilis sit in consiliis super filios hominum, hoc eodem anno, diro sane valde demonstravit exemplo, cum in ultionem episcopi avarissimi dæmones carnifices præparavit. Rem gestam idem Lambertus sic narrat : « Reginherus Misnensis episcopus obiit. Is dum suscepto episcopatu Goslariam venisset, post refectionem in cubiculum, ubi thesauros suos, quorum nimis amator erat, nullo conscio infoderat, quasi paululum requiescere volens, sese inclusit. Cumque jam die vergente in vesperam præter modum consuetudinemque suam somno indulgere videretur, rem insolitam mirantes cubicularii pulsare ostium cœperunt, sed nec pulsantibus nec vociferantibus ullum dabatur responsum. Tandem effractis foribus irrumpentes, invenerunt eum fractis cervicibus, colore tetro, exanimem ipsis thesauris suis miserabilem in modum incubantem ». Hæc Lambertus hoc eodem anno.

14. *Henricus rex cogitur dimittere Adalbertum.* — Quod ad politicum statum pertinet, hoc eodem anno, cum Henricus rex totius regni regimen transfudisset in Adalbertum archiepiscopum Bremensem, sive Hamburgensem (ambæ simul unitæ erant Ecclesiæ) spretis Coloniensi et Moguntino archiepiscopis et aliis principibus regni, rebellantes subditi primum a tributorum solutione cessarunt ; inde vero aucta conspiratione, eo progressi sunt, ut regi eam conditionem proponerent, aut regno cedendum, aut Adalbertum ab administratione regni pellendum. Quem rex tandem dimisit vix ereptum de manibus adversariorum, sicque tumultus concitatus quievit. Hæc Lambertus pluribus, qui et hoc eodem anno tradit eumdem regem matrimonio junctum cum Berta Ottonis in Italia marchionis filia nuptias celebrasse.

15. *Ecclesia Hungarica tumultuatur.* — Hoc eodem anno Hungarica Ecclesia, gentilitio furore grassante, periclitatur, cum videlicet anno superiore, ejecto Andrea rege et excæcato, Bela duce succedente et in regem coronato, Hungaricus infi-

mus populus apostasiam a Christiana religione molitus, seditionem excitans, ad hoc ipsum perficiendum novum regem sollicitavit. Cum ille post triduum, responsione dilata, et bona spe esse suadens, discordiæ auctores interim captos et dirissime cruciatos in omnium ipsorum conspectu necari jussit. Quo facto, tumultus ille compressus est, et Christiana religio pristinam consecuta est libertatem. At hæc pluribus hoc anno Longinus; idemque narrat, quomodo post hæc ipse Bela rex cum Salomone Andreæ filio Hungaricum partitus est regnum.

16. *Ecclesia Mediolanensis a pseudoepiscopo Guidone vexata, Arialdi martyrio illustratur.* — Sed convertamus orationem ad miserandum statum Medionalensis Ecclesiæ, sub Guidone relapso in deterius archiepiscopo laborantis : hic enim ad vomitum redeuntis canis instar, reversus est turpius ad peccata illa omnia, quæ sub Petro Damiani Ostiensi episcopo Apostolicæ Sedis legato, publicis editis scriptis fuerat detestatus, et pro illis diluendis injunctam ab eo susceperat pœnitentiam : nam adversus clericos illos, qui in fide constantes fortesque perstarent, persecutionem dirissimam excitavit, adeo ut nec se a sanguine temperaret viri sanctissimi Arialdi ejusdem Ecclesiæ clerici, qui (ut superius dictum est) diu multumque pro custodia sacrarum legum adversus simoniacos et Nicolaitas indefesso studio laboravit. Sic loco portenti habitum, ut qui in cathedra sederet Ambrosii, nece afficeret eos, quos sciret servare quæ servasset et servanda prædicasset Ambrosius.

17. Hoc igitur anno millesimo sexagesimo sexto, quinto kal. Julii, martyrio idem coronatus est sanctus Arialdus opera ipsius Guidonis pseudoepiscopi Mediolanensis Ecclesiæ. Erat Arialdus vir nobilitate insignis, utpote germanus cujusdam marchionis, ut ejus vitæ Acta docent, natus in villa inter Mediolanum atque Comum posita, cui nomen Cutiacum. Cujus res præclare gestas scripsit Syrus presbyter, qui licet nomen suum tacuerit, Andreas tamen monachus Vallisumbrosæ ad ipsum de his scribens, aperuit. Scripsit autem Vitam ipsam ad Rudolphum abbatem Vallisumbrosæ, quam antiquitus scriptam accepimus a domno Constantino Cajetano monacho Cassinensi, qui in hujusmodi antiquitatibus in lucem vindicandis fructuose laborat.

18. Arialdus igitur insignis pietate vir, commiseratus statum Mediolanensis Ecclesiæ, quam dira persecutio schismaticorum Henricianorum et simoniacorum atque Nicolaitarum vexabat (ut audisti superius in legatione Petri Damiani, ad eam Ecclesiam ab his malis purgandam missi) Mediolanum se contulit anno Redemptoris millesimo quinquagesimo sexto sub Victore papa Secundo, ibique per decennium, usque scilicet ad præsentem annum, in eadem functione jugiter perseverans, in primis adversus Guidonem schismaticum archiepiscopum prævaricatorem constantissime stetit. At vero qui lupus in grege, non pastor erat, eumdem ipsum Arialdum, quem jugiter patiebatur monitorem et reprehensorem infestum, dira jugiter usque ad necem persecutione vexavit ; quem tandem proditione captum, et per suos ad inaccessas solitudines trans lacum Majorem positas ductum (ne populus commoveretur) necandum curavit.

19. Hic ipse Arialdus, quem in Actis Mediolanensibus de legatione Petri Damiani superius recitatis diaconum ejusdem Ecclesiæ Catholicam professionem edentem, audistis. Hic ipse, qui Sedis Apostolicæ auctoritate cum Landulpho nobili Mediolanensi primum, inde cum ejus germano Herlembaldo milite in hunc usque diem adversus eosdem Nicolaitas atque simoniacos plurimum laboravit. Sed quomodo ubi proditione captus est jussu Guidonis, et trans lacum ductus ad necem, ibi crudelissime a duobus clericis missis ab archiepiscopi nepte, altera Jezabele, ne ab illis qui captum duxerant illuc, Arialdus occultaretur, et sic a nece subtractus vivere sineretur, fuerit interfectus, sic accipe : « Ubi duo illi clerici illuc navigio pervenissent, egressi de nave, dicunt ad eos qui duxerunt : Ubi est Arialdus? Qui respondere dicentes : Mortuus est. At illi : Nobis, inquiunt, a nepte archiepiscopi jussum est videre illum sive vivum, sive mortuum. Et adspicientes, videre illum eminus vinctum, sedentem super saxum. In quem sic anxii irruunt, quomodo leonum catuli super prædam famelici. Evaginatis igitur gladiis, ipsius unus unam, alter vero auriculam arripit alteram, dicentes : Dic, furcifer, si dominus noster vere est archiepiscopus? Qui respondit : Nec est, nec fuit unquam, quia opus archiep. in ipso non est, nec fuit unquam ». Etenim per simoniam ingressus, simonia sacra distrahere non cessabat, sæpeque relapsus, elusisset jam sæpe Romanam Ecclesiam. Pergit :

20. « Tunc immites utramque amputant aurem. At ille oculis in cœlum elevatis, ait : Gratias tibi ago, Christe, quia hodie inter tuos martyres me dignatus es connumerare. Interrogatus denique iterum, si Guido vere esset archiepiscopus? qui solitam animi constantiam tenens, ait : Non est. Quapropter nasus ipsius protinus cum labio superiore est abscissus : deinde ambo oculi sunt effosi. Postea vero dexteram detruncant manum, dicentes : Hæc est quæ faciebat Epistolas Romam directas. Dehinc radicitus membrum amputant genitale, dicentes : Prædicator castitatis hactenus fuisti : et hinc tu castus eris. Postea vero sub gutture linguam extrahunt, dicentes : Modo sileat, quæ clericorum familiam conturbavit et dispersit. Et sic illa sancta anima carne est soluta, etc. » Porro Syrus presbyter auctor ejus Vitæ, qui prope erat, cuncta de Christi martyre quam exactissime pervestigans, cuncta quæ scripsit satis superque habuit explorata.

21. Qui post hæc narrare pergit de luminaribus cælitus missis, quæ corpus ejus occulatum

iterum patefacerent; sed quomodo ita sæpe detectum in profundiorem lacus voraginem demissum, atque tandem post decem menses ad ripam ejectum, adhuc integrum inventum fuerit, ac denique armis vindicatum per Herlembaldum ducem, Mediolanum deductum, deque aliis signis ejus, qua potiretur in cælo gloria indicibus, prolixiorem narrationem texit; quam nos brevitatis causa dimittimus. Sic igitur post sacras leges toties repetitas adversus nefandos Nicolaitas et simoniacos, sanctorum virorum præconio pervulgatas, post tot tantosque labores ab Apostolicis viris adversus ejusmodi hæreses exantlatos, voluit Deus etiam sanguine tanti martyris consignari traditam antiquam Ecclesiæ disciplinam, et asserta communi consensu Ecclesiæ sacra dogmata; profligari vero errores, qui diu multumque densa segete in agro Ecclesiæ excrevissent.

22. At non hoc datum Landulpho nobili Mediolanensi et in prædicatione collegæ, ut martyrium consummaret, licet multa passus sæpeque percussus, cum immissus ad eum occidendum sicarius gladio venenato orantis ante altare collum vulnere appetisset: nam illæsus permansit, et cœpto operi ad obitum usque institit constantissime; in cujus locum suffectus successit ejus germanus Herlembaldus dux, qui suo quidem germano felicior, sanguine meruit eidem veritati testis accedere. Sed de eo suo loco dicendum erit.

23. *Joannes Xyphilinus patriarcha Constantinopolitanus.* — Quod vero ad res spectat Orientalis Ecclesiæ: hoc eodem anno post Constantinum patriarcham Constantinopolitanum defunctum, subrogatur Joannes Xyphilinus. Hic ille, qui Dionem Cassium Romanarum rerum antiquum scriptorem nobilissimum in compendium decurtavit, cujus magno damno excidit ipse integer commentarius, epitome duntaxat usui relicta. Sedit iste annos tredecim et menses sex, ut habet Index eorumdem patriarcharum in codice Juris Orientalis antiquitus collocatus. Porro de eodem ipso Curopalata plura habet, haud laude digna.

Anno periodi Græco-Romanæ 6559.— Anno Æræ Hispan. 1104.— Anno Hegiræ 459, inchoato die 22 Nov., Fer. 4. — Jesu Christi 1066.
— Alexandri II papæ 6. — Henrici IV reg. 11. Constantini Ducæ imp. 8.

1. *Gotefridus dux ab Alexandro II in Normannos immissus.* — A num. 1 ad 5. *Richardus* Capuæ princeps, ut narrat Baronius ex Leone lib. 3, cap. 23, qui Urbis patriciatum ambibat, vicina Romæ loca armis appetiit; sed dum accepit Henricum Germaniæ regem cum copiis venire, eam non facile capiendam intellexit. Gotifredus Hetruriæ et Lotharingiæ dux, Pontifice cardinalibusque comitatus, *mediante jam Maio,* Aquinum venit, ibique decem et octo diebus cum Normannis conflixit. Tandem Gotifredus accepta a Normannis pecunia « ad propria rediit. Per eos dies stella, quam cometem vocant, ingentem post se faciem gerens, plusquam viginti diebus visa est: quæ ducis obitus (nam paulo post mortuus est) prænuntiata fuit ». Quibus ex verbis eruitur, bellum hoc ad præsentem, non vero ad præcedentum annum, ut perperam Sigonius lib. 9 Hist. de Reg. Ital., pertinere. Hujus enim cometæ varii scriptores meminere, eumque hoc anno apparuisse scripsere. « Mense Maio », inquit Zonaras, « quarta Indictione, stella crinita apparuit, solem occiduum sequens: quæ principio magnitudine lunæ plenæ par, deinde veluti coma enata minuebatur, ac tantum decrescebat, quantum illa augebatur. Conspectus est per dies XL, radiis versus Orientem conversis ». Idem habet Curopalata, sed loco, IV *Indictione*, librariorum errore, XIV *Indictione*, in eo legitur De hoc cometa rursus infra. *Gotifredus* vero, non hoc anno, ut habet idem Sigonius, sed anno MLXX e vivis excessit, ut ibidem videbimus. Verba enim hæc, *paulo post,* quibus Leo Ostiensis utitur, similiaque temporis adverbia, magnam latitudinem habent, et in errorem facile inducere possunt.

2. *Moritur S. Eduardus Angliæ rex.* — A num. 5 ad 11. « Anno millesimo sexagesimo sexto, Anglorum decus, pacificus rex Edwardus, Egelredi filius, postquam viginti tribus annis, mensibus sex, et viginti septem diebus, potestate regia Anglis Saxonibus præfuit, Indictione quarta, vigilia Epiphaniæ Domini, feria quinta, mortem obiit Lundoniæ: et in crastino sepultus regio more, ab omnibus, qui tunc affuere, non sine lacrymis plangebatur amarissime », inquit Hovedenus, cui cæteri scriptores Angli consentiunt, sicut et Ethelredus abbas Rievallensis in Vita hujus sancti regis. Quare certo inde colligitur, sanctum Eduardum mense Junio anni millesimi quadragesimi secundi regem

Anglorum electum esse. Alexander III anno MCLXI, ut eo anno apud Baronium videre est, eum in sanctorum numerum retulit. *Guillelmus,* ubi Angliæ regno potitus est, nihil sibi regnoque conducibilius censuit, quam *Eduardi* leges et patrias sub eo consuetudines, a sapientibus collectas firmare. Unde in capite legum collectarum Guillelmus præcipit, teste Hovedeno pag. 601 : « Hoc quoque præcipio, inquit, omnes conservare legem Edwardi regis, in omnibus rebus, his adjectis, quæ constitui ad utilitatem Anglorum ».

3. *Ab eo Anglorum reges habent, quod scrophulas curent.* — Anglorum reges curandi strumas vel scrophulas Privilegium a sancto Eduardo repetunt, eique acceptum ferunt. Hujus rei meminit Petrus Blesensis in Epistola CL, ubi ait : « Fateor quod sanctum est domino regi assistere : sanctus enim et Christus Domini est : nec in vacuum accepit unctionis regiæ sacramentum. Cujus efficacia si nescitur, aut in dubium venit, fidem ejus plenissimam faciet defectus inguinariæ pestis, et curatio scrophularum ». Malmesburiensis vero lib. 2 de Reg., cap. 13, de Eduardo scribit : « Multoties eum in Normannia hanc pestem sedasse ferunt, qui interius ejus vitam noverunt. Unde nostro tempore quidam falsam insinuant (legendum forte, insumunt) operam, istius morbi curationem, non ex sanctitate, sed ex regalis prosapiæ hæreditate fluxisse ». Denique Polydorus lib. 8, ritum illum strumas curandi, regum Angliæ jus quasi hæreditarium vocat : « Quod quidem, inquit, immortale munus jure quasi hæreditario ad posteriores reges manavit. Nam reges Angliæ etiam nunc tactu ac quibusdam hymnis, non sine cerimoniis prius recitatis, strumosos sanant ». Sed illæ ceremoniæ nonnisi ad majorem decentiam adhibitæ ; solo enim tactu tam a regibus Anglorum, quam a regibus Francorum, ut infra videbimus, ac a septimis masculis nullo interjecto partu femineo natis curantur, quod de his ultimis centies et amplius propriis oculis vidi. Quare non est quod quidam medici hæc commentitia, et quidam theologi superstitiosa esse dicant. Sunt hæ gratiæ gratis datæ, quæ a Deo tam bonis quam malis conferuntur, non ad propriam eorum, sed ad communem aliorum utilitatem.

4. *Candidati tres coronæ Angliæ.* — *Sanctus Eduardus* virginitatem in matrimonio servavit, ideoque eo sine liberis demortuo tres fuere coronæ Anglicæ candidati, *Edgarus*, cognomento *Ethelin*, Eduardi illius filius, qui post longum exilium regni hæres et successor ab Eduardo confessore designatus fuerat, adhuc vivebat ; *Haroldus* Godwini comitis filius, qui tamen Willelmo Normannorum duci promiserat, se regis insignia non affectaturum. Tertius rivalis fuit ipse *Willelmus* Normanniæ dux, conscius meritorum, quæ ipse et parentes in sanctum *Eduardum* olim exulem profuderant, et quæ etiam Eduardus primum, indeque Haroldus, sancte firmaverant de regni successione. *Haroldus* postridie mortis sancti regis in ipso Epiphaniorum die paucorum procerum fide impetrata, coronam induit et regni insignia. Interim venit a Normannia nuntius a *Willelmo* duce missus, qui ab *Haroldo* principis sui nomine, petiit regnum Angliæ, regnique insignia olim a sancto Eduardo promissa, et ab ipsomet *Haroldo* nuper cum jurejurando sancita confirmataque. Respondit *Haroldus* privatum se aliquando et in Normannia captivum, nescio quid de regni successione Willelmo promisisse : ad quod nunc sui juris, et privato majorem, non teneri. Hæc ideo fidenti animo *Haroldus* respondit, quod sciret ducem in Gallia occupatum, belloque distractum vix tuendis provinciis suis parem esse, multoque minus ad imperium insulæ aspirare. Hæc Ingulphus, aliique Angliæ scriptores tradunt, ex quibus tamen alii Willelmi, alii Haroldi causam justiorem fuisse contendunt.

5. *Legatio Guillelmi Normanni ducis ad Alexandrum II.* — Personæ laici ordinis, quæ præeminebant in Normannia, præsulesque claritudine religionis, multimodæque probitatis, « ad commune decretum », inquit Ordericus lib. 3 Hist. Ecclesiast., « jussu ducis acciti sunt, et audita re tam grandi, utpote diversi diversa senserunt. Animosiores cupido duci favere volentes, ad certamen ire socios incitabant : tantumque negotium sine mora incipere laudabant. Alii vero laboriosum opus inire dissuadebant, nimiumque ausis et in necem præcipitibus multa importuna et discrimine plena prætendebant : pericula maris et difficultatem classis opponebant, Normannorumque paucitatem non posse vincere Anglorum multitudinem asserebant. Tandem Gislebertum Lexoviensem archidiaconum Romam misit, et de his quæ acciderant, ab Alexandro papa consilium requisivit. Papa vero, auditis rebus quæ contigerant, legitimo duci favit, audacter arma sumere contra perjurum præcepit : et vexillum sancti Petri Apostoli, cujus meritis ab omni periculo defenderetur, transmisit ».

6. *Idem Guillelmus Angliæ rex coronatur.* — Narrat postea Ordericus exercitum Normannicum « III kal. Octobris mare transfretasse, nocte qua memoriam S. Michaelis Archangeli Catholica Ecclesia festive peragit, Hastingas occupasse et secundo idus Octob. » prœlium hora tertia commissum, totaque die ad multorum millium perniciem ex utraque parte acerrime pugnatum esse, ac in primo militum congressu Haraldum regem peremptum. « Omnia, disponente Deo, in spatio trium mensium per Angliam pacata sunt », cunctique præsules, regnique proceres cum Guillelmo concordiam fecerunt. Denique « anno ab Incarnatione Domini MLXVII, Indictione V, in die Natalis Domini, Angli Lundoniæ ad ordinandum regem convenerunt, et Normannorum turmæ circa monasterium in armis et equis (ne quid doli et seditionis oriretur) præsidio dispositæ fuerunt. Adelredus itaque

archiepiscopus, in Basilica Sancti-Petri Apostolorum principis, quæ Westmonasterium nuncupatur, ubi Eduardus rex venerabiliter humatus quiescit, in præsentia præsulum et abbatum procerumque totius regni Albionis, Guillelmum ducem Normannorum in regem Anglorum consecravit, et diadema regium capiti ejus imposuit », inquit idem Ordericus, qui Christi annos a die Natali et forsan Indictionem exorditur; Anglus enim erat, licet in Normannia vixerit. Est hic Guillelmus dux Normanniæ, hujus nominis II, *Bastardus* vulgo et *Conquestor* cognominatus. Scripsit autem Ordericus in Normannia, et Adelredus archiepiscopus Eboracensis erat.

7. *Res Hungaricæ alieno loco narratæ.* — Ad num. 15. « Quæ hic Baronius de *Andrea* Hungariæ rege, de *Bela* duce, et *Salomone* Andreæ filio ex Longino in Historia Polonorum narrat, ex iis quæ suis in locis in medium adduximus, constat longe ante hunc annum accidisse; et Longinum, qui sæculo xv vixit, testem non esse idoneum eorum, quæ extra Poloniam quatuor sæculis, antequam ipse scriberet, contigerunt.

8. *S. Arialdus martyrio coronatur.* — A num. 16 ad 23. *Beatus Andreas*, abbas Congregationis Vallumbrosanæ in Hetruria, non tantum discipulus, sed etiam socius fuit laboriosæ prædicationis ac gloriosi certaminis *sancti Arialdi*, qui ab anno millesimo quinquagesimo septimo, non vero quinquagesimo sexto, ut perperam habet Baronius num. 18, adversus simoniacos et presbyteros conjugatos civitatis Mediolanensis, et locorum circum vicinorum decertavit, per decennium nempe, quod ab anno MLVII inchoatum fuit, ut supra ostendimus. Andreas autem sancti Arialdi Vitæ scriptor, cap. 33 mortem ejus his verbis narrat : « Decem igitur annos beatus levita et martyr Arialdus duxit pro Christi lege viriliter certando, decem membra eidem post hæc per manus obtulit iniquorum. Octo cum occideretur, (nempe aures duas, nasum, duos oculos, dextram manum, genitale membrum, et linguam ex cap. 29), duo ne agnosceretur (hostes veritatis dixerunt : Cutem cum capillis de ejus radamus capite; pellem vero corporis albescentem ferreis dilaceremus ungulis, pedes abscindamus utrosque, ex cap. 31). Decem vero menses in profundo laci incolumis jacuit. Decem autem milliaria, illum nobis proximiorem lacus projecit quam acceperit. Per dies etiam decem æstivos ipsum in Ecclesia Sancti Ambrosii videntibus cunctis, Christus conservavit. Eique post hæc decimo anno (nempe MLXXVI) Herlembaldum fidelem socium associavit, ut veraciter credo, in regno cælorum (peremptum scilicet per eorumdem manus). In quo decimo anno hæc scripta sunt, ad laudem Christi ejusque famuli Arialdi. Passus est ergo beatus levita et martyr Christi Arialdus quinto (legendum, *quarto*, licet idem mendum apud Baronium num. 17, et Landulphum a Sancto-Paulo legatur) kalendas Julii, anno ab Incarnatione Domini millesimo sexagesimo sexto, præsidente Sedi Apostolicæ Secundo papa Alexandro ». Dixi legendum esse, *quarto kalendas Julii*, quia beatus Andreas diserte testatur, Arialdum in Vigilia sancti Petri occisum, et in fine cap. 28 scribit, eum proditorie captum secreto ad lacum Majorem deductum esse. Et cap. 29 : « Hoc ante horam diei tertiam, in quo Vigilia sancti Petri celebratur, per totum Mediolanum est divulgatum. Quod ego audiens protinus reliqui urbem, cumque prosecutus sum. Die igitur eodem nocteque sequenti festine properans, die altero ad præfatum, jam sole oriente, perveni locum. Obviam habui Marinum presbyterum (et ideo Arialdi hostem)..... et ait : Hesterna namque die (Vigilia nempe sancti Petri) vox lætifera nostro insonuit loco dicens : Clericorum adversarius vinctus habetur in nave et in ripa laci; ad quem illico cum multis decurri, et arrepto palo optime acuto, manuque erecta, in pectore ejus illum infigere volui; sed non sum permissus. Missi sunt quidem quinque protinus viri a domina nepte archiepiscopi (Mediolanensis nempe, Guidonis appellati) de quorum ferocitate ipsa non dubitabat, etc. »

9. *Arnulphus adversus Arialdum et fautores scripsit.* — Arnulphus scriptor Mediolanensis per multos annos a cleri Mediolanensis partibus stetit, et adversus Arialdum et cœlibatus sacerdotum defensores scripsit : sed tandem Gregorii Septimi tempore errorem suum agnovit, licet illum nunquam scriptis retractarit. Ille hanc in rem habet lib. 3, cap. 15, apud Puricellum lib. 4, cap. 22 : « His diebus declinante jam vere (currenti nempe anno) mensis unius spatio, dirum sparsere jubar ardentes in cælo cometæ; frequentes quoque terræ motus mundo fuere; adeo ut die ipso Resurrectionis Dominicæ bis fieret, mane scilicet et vespere. Præerat tunc temporis Romæ Alexander Apostolicus ex Mediolanensi clero Ecclesiæ Lucensis primo factus episcopus. Cumque satis foret idoneus, Apostolicam deinde promeruit dignitatem Alexander de Anselmo vocatus. Huic statim surrexit adversarius Candelus Parmensis episcopus, institutione regis ac matris Augustæ papa nuncupatus, qui hostiliter Romam adiit (nempe anno MLXII) post multam interfectorum stragem, ad muros Urbis Alexandri prosecutus exercitum. Tempore post alio (scilicet anno MLXIV), quorumdam ex Urbe et ope et consilio Romam, quam Novam perhibent, ingressus, conscendit arcem Crescentii. Factis igitur in Urbe partibus, quotidie bellis bella succedunt. Ad ultimum, post diuturnos variosque conflictus recessit, mœrens, confusus et victus, concessa Alexandro victoria. Ad quem de præsenti negotio consulendum Romam profectus est Herlembaldus, Arialdo interim furente in præsulem (Guidonem nempe Mediolanensem) concitando turbam civilem et agrestem. Definito tandem Concilio rediens (scilicet hoc anno) excommunicationis litteras detulit archiepiscopo (hæ litteræ male a Sigonio lib. 9 de reg. Ital. cum aliis ab Alexandro II anno MLXIV

datis confusæ fuere, et male a Gratiano insertæ in Distinct. 81, cap. *Si quis sacerdotum*, et : *Eos etiam*) quod et pluribus grande visum est civitati opprobrium. Unde factum est, ut in die sancto Pentecostes procedens antistes (nempe Mediolanensis) ad publicum procederet Ecclesiæ pulpitum, questurus, quod acciderat, incommodum. Cumque staret ex adverso Herlembaldus cum Arialdo, responsurus auditis, fit vehemens in plebe tumultus, diversis diversa clamantibus. Ad ultimum facto in medio Ecclesiæ partibus clamoso impetu, vicissim in sese insurgunt. Cumque per diversa confligerent, remansit pæne solus antistes : quem pars aggrediens inimica fustibus crudeliter cæsum, et quasi semivivum reliquit. Deinde ipsam invadens episcopi aulam pretiosa quæque decerpit ». Arialdi vero mors ab Arnulpho cap. 16 ejusdem libri narratur, ubi legenda. De sancti Arialdi canonizatione anno sequenti sermo fiet. De Vitæ illius scriptoribus anno MLXI egimus.

10. *Constantino Lichudi patriarchæ Constantinop. succedit Joannes Xiphilinus.* — Ad num. 23. « Cum patriarcha Lichudes », inquit Zonaras in Constantino Duca, « Ecclesia per annos quatuor et sex menses gubernata, in aliam migrasset vitam, Joannes Xiphilinus in pontificiam Constantinopoleos sedem evehitur, Trapezunte quidem oriundus, sed omni doctrinæ genere eruditus, et in principum senatorum numerum relatus ». An. etiam IV et menses VI Lichudi tribuuntur in Serie episc. Constantinop. in Codice Juris Græco-Rom. edita. Quare cum *Xiphilinus* circa diem secundum mensis Januarii anni millesimi sexagesimi quarti Pontificatum susceperit, ut in morte ejus demonstrabo, *Lichudis* mors ad eum annum retrahenda. *Michael Psellus* composuit Orationem laudatoriam in eumdem Lichudem, quæ nondum lucem vidit, in qua refert, Constantino Monomacho imperante, in eum totius imperii curam recubuisse, ab eo tamen postea a rebus amotum, iterumque sub Isaacio Comneno summæ rerum præfectum fuisse. Constat ea Oratio capitibus XXIII, cum aliis versionibus Combefisii lucem visura.

11. *Xiphilinus patriarcha diversus a Xiphilino Dionis epitomatore.* — Baronius ait, *Xiphilinum* patriarchum Constantinop. Dionem in Epitomem redegisse, et, ut multos sectatores habere solet, Andreas Scotus in Præfatione ad Biblioth. Photii, Joannes Gerardus, Vossius de Script. Latinis, aliique multi idem postea tradidere. Verum ipsemet Joannes Xiphilinus Dionis epitomator a Guillelmo Blanco anno MDL in linguam latinam primum versus, et Georgio Armeniaco cardinali dicatus, ubi de monarchia Cæsaris Augusti loquitur, ait : « Quod ego non dico Dionis nomine, qui fuit imperatorum Severi et Alexandri temporibus; sed ut Joannes Xiphilinus, Joannis patriarchæ fratris filius, qui tempore Michaelis imperatoris filii Ducæ, ex multis libris Dionis hanc Epitomen composui ». Abbreviator itaque Dionis non Xiphilinus patriarcha, sed Xiphilinus fratris ejus filius.

12. *Normannorum in Sicilia progressus.* — « Comes Rogerius », inquit Malaterra lib. 2, c. 39, « anno Dominicæ Incarnat. MLXVI, turribus et propugnaculis extra portam accuratissime firmavit (nempe apud Petrelegium seu Petraliam) per quod maximam partem Siciliæ ad suæ dominationis jugum ferendum perdomuit ». Sed nihil magis Musulmannis nocuit, quam discordia inter eosdem exorta, quæ eo usque processit, ut decretorio prœlio inter se decertarent, uti narrat Noweirius in Histor. Siciliæ. Quare *Jobus* et *Ali* Tamimi Africæ califæ filii, quorum supra mentionem fecimus, harum dissensionum pertæsi, cum classe et præcipuis Musulmannis in Africam rediere an. CDLXI Hegiræ, mense Octobri anni Christi MLXVIII inchoato. Quare cum nihil in tota insula Christianis amplius obsistere posset, munitiora oppida sequentibus annis paulatim sibi subdidere, totamque tandem insulam magnis animis recuperarunt, ut sequentibus annis videbimus.

ALEXANDRI II ANNUS 7. — CHRISTI 1067.

1. *Legatio Pontificia ad Ecclesiam Mediolanensem, tollendis abusibus laborat.* — Annus sequitur Redemptoris millesimus sexagesimus septimus, Indict. quinta, quo Alexander papa cum audisset Mediolanensis Ecclesiæ mutuas dissensiones et perturbationes ob simoniacos atque clericos fornicarios perseverantes, miseratus errores et damna ex iis jugiter provenientia, decernit ad Mediolanenses legationem. Delecti sunt autem ad hoc munus Mainardus cardinalis episcopus Silvæcandidæ successor Humberti, et Joannes presbyter cardinalis. Qui illuc cum pervenissent, hæc, quæ sequuntur, decreta servanda præscripserunt universis illius Ecclesiæ ministris.

2. « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo sexagesimo sexto, Pontificatus vero domini Alexandri Secundi papæ septimo, Indictione quinta, die primo mensis Augusti, actum feliciter Mediolani.

« Cum constet, fratres charissimi, omne genus hominum sub primi parentis prævaricatione ortum, ex radice carnis peccati trahere contagia culpæ, eamque propter hoc pœnam sustinere vindictæ, ut miseriis multis repletum, sibique ipsi grave et ingratum, nunquam in eodem valeat permanere statu : ut quia factori suo noluit obedire, ex pœna peccati cogatur mutabilitatis suæ miserias tolerare, ita ut nec animo virtutis stabilitatem, nec corpore status tenens qualitatem, in diversa vitiorum monstra erumpat, et præceps ad æternæ mortis interitum currat : immensa Dei bonitas humanam naturam sic vitiatam, et a se per mandatorum ejus transgressionem multifariam elongatam non deseruit, sed labentem quotidie erigit, fugientem revocat, nexibus amoris multiplicum beneficiorum sibi ligat, sed nec sic in voluntate ipsius permanenti, vel mandatis ejus adhærenti leges edixit, canonesque Spiritu sancto dictavit, modos constituit, quibus debeat anima compesci et in bonis enutriri. Quorum omnium caput, summumque apicem, Romanam, cui per beatum Petrum non solum terram, sed ipsos cælos ligandos ac solvendos dedit, constituit Ecclesiam : ut quidquid ubique Ecclesiarum pravitatis reperitur, dum ibi non poterit, ab ea quasi ab origine et magistra omnium corrigatur.

3. « Quapropter dilectionem vestram hortor, et per Christum rogans obtestor, ne erubescat quisquam malum emendare, quod non erubuit ante Dei oculos perpetrare. Quia igitur in hac sancta Mediolanensi Ecclesia, quorumdam pravorum clericorum ac laicorum statu vel neglectu, in multis divinæ legis desuevit regula ; unde in hac præclara urbe, perniciosa inter justitiæ, ut videbatur, fautores et malitiæ defensores orta seditio, ac mortifera in omnem intus et extra populum disseminata discordia, ad animarum interitum, qualiter per boni Jesu amatoris hominum misericordiam, et per nos qualescumque Apostolicæ Sedis legatos, nostramque pervigilem operam seditio in quietem, discordia in pacem, perversitas reducta sit in rectitudinem, scripturæ titulis annotamus, ut, juvante Domino, pacem firmam, et canonicæ rectitudinis normam, in hac sancta Ecclesia in perpetuum stabiliamus. Quia itaque per confratrem nostrum dominum Petrum Ostiensem episcopum, reverendæ sanctitatis virum, quædam sunt olim in hac urbe correcta, non opus est ea, vel præteritas lites omnibus notas replicare ; sed quæ nunc sunt canonica disciplina a nobis statuta, ad futurorum memoriam litteris exarare.

4. « Apostolica igitur auctoritate fulti, ex parte omnipotentis Dei et Apostolorum principis Petri, gloriosique confessoris Christi Ambrosii statuentes præcipimus, ac per virtutem Spiritus sancti, qui est peccatorum remissio, interdicimus, non nova præcipientes, sed antiqua reformantes; ut nullus in universa hujus Ecclesiæ parochia monachus abbas per pretium quocumque modo conventum accipiat, canonicus etiam nec nisi gratis, nec ullo alio modo ordinetur. Ex nulla quoque Ecclesiastici ordinis benedictione, vel ex Ecclesiarum consecrationibus, vel chrismatis datione, quidquam muneris, a quoquam per aliquam conventionem detur, aut accipiatur.

5. « Presbyter etiam, diaconus, subdiaconus feminam ad fornicandum palam retinens, donec in culpa manserit, nec officium faciat, nec Ecclesiæ beneficium habeat. Qui vero non retinet, et eventu ex humana conditione ceciderit; postquam manifestum veraciter fuerit, suspendatur ab officio tantum, donec per pœnitentiam satisfecerit.

« Statuimus insuper neminem prædictorum graduum clericum ex suspicione damnari, ita ut nec officio careat, nec beneficio, nisi ipse forte confessus, vel per idoneos testes veraciter sit convictus. Ne autem lædendi eos aliqua occasio pro relictis feminis eorum fiat,

6. « Statuimus, ut cum illis in una domo non maneant, nec manducent, nec bibant, nec sine tribus vel duobus idoneis testibus simul loquantur: et hæc servantes, nullam pro eis calumniam patiantur : ipsi vero juxta Ecclesias, si fieri potest, habitare cogantur. Qualiter vero quisque eorum pro ordinum inæqualitate, vel culpæ varietate officium ac beneficium perdat, ideo scribimus, quia cuncta Ecclesiastica officia in status sui dignitate consistere volumus, et nullum clericorum pro cujusquam peccati culpa, vel officii sui aliqua in Deum offensa, in judicio laicorum amodo esse permittimus, sed modis omnibus in perpetuum prohibemus.

7. « Si quis autem laicus cujusque ordinis, præscriptorum graduum clericos in potestate sua habet, cum primum sciverit in veritate, aliquem ex eis vel feminam, sicut dictum est, retinere, vel in fornicationis crimen casu cecidisse; statim per se vel per suum nuntium hoc studeat indicare archiepiscopo, et hujus Ecclesiæ ordinariis, quibus cura ista commissa fuerit. Si ipse, aut ipsi, illi admodum scilicet in culpa obdurato vel accidentaliter lapso interdixerint, ut dignum est, officium, ipse laicus postmodum interdicat obdurato tantum officium. Si vero archiepiscopus, vel sui ordinarii, postquam audierint, hoc neglexerint, ipse laicus quicumque sit, ex tunc in sua potestate, nec officium facere, nec beneficium alicui ex illis permittat tenere, donec culpam deserat, et digne Domino per pœnitentiam satisfaciat. Præcipimus, ut illud beneficium, quod cuiquam clericorum aufertur, nullus laicus in suum usum vel lucrum accipiat, nec alicui suorum tribuat, sed ad ipsius Ecclesiæ vel ministrantium illi opus et utilitatem servetur, aut expendatur, donec vel ipse, si dignus fuerit, reconcilietur, vel alter loco ejus constituatur ». Ista pro tempore laicis papa concessit in odium nefandorum fornicantium clericorum, quibus hæc prohibet.

8. « Hoc etiam constituimus et firmiter contradicimus, ut nullus laicus alicui ex illis, qui forte lapsi fuerint, ullam in prædiolis, si habet, aut in aliquibus bonis suis, vel sæculari, si forsan fuerit, beneficio, violentiam inferat, nihilque de suis nisi Ecclesiasticum beneficium prædicto modo tollat.

« Similiter quoque, ut nullus laicus a cujusquam ordinis clerico in gradu aliquo Ecclesiastico benedicendo, quidquam muneris exigat vel accipiat, ne cum Simone mago particeps fiat.

« Illud autem, quod speciali devotione est dignum, inviolabili constitutione judicamus fore in perpetuum firmum, ut hujus gloriosæ sedis antistes qui nunc est, vel quicumque deinceps fuerit, semel aut bis, si posse fuerit, sibi per omnes plebes, quicumque eas teneat, ad consignandum, et Christianitatem secundum canones perquirendum vadat ; nullusque laicus aut clericus in hoc ei resistat, sed devote ei in his quæ Domini sunt obediat et ministret : integram quoque habeat in omnem suum clerum canonice judicandi ac distringendi potestatem, tam in civitate quam extra per omnes plebes et capellas, ut dum clerici fuerint, a sæcularis judicii infestatione securi, in divina servitute et canonum auctoritate consistant quieti, et archiepiscopo suo obediant devoti.

9. « Illos autem omnes clericos et laicos, qui contra simoniacos et incontinentes clericos, ut per rectam fidem, ne hæc mala fierent operam darent, juraverunt et per hoc incendia, deprædationes, sanguinum effusiones, multasque injustas violentias fecerunt : omnimodo prohibemus, ne hæc ulterius faciant, sed semetipsos custodiendo et pro his qui ea non servant, archiepiscopo suo et ordinariis hujus Ecclesiæ, suffraganeisque episcopis, quod canonicum est suggerendo, et cum bono animo supplicando in his operam tribuant, hoc est, studium habeant. Et nulla alicujus damni vel dedecoris, quod pro hujus placiti causa alicui illatum est, ex aliqua parte amodo repetitio fiat, aut odium maneat; sed pax Christi, quæ superat omnem sensum, corda vestra possideat.

10. « Ad hæc igitur omnia conservanda et perenniter stabilienda, quia aliquando nonnullos magis mundana quam æterna pœna a malo retrahit, et ad bonum compellit : Si quis ex his omnibus, qui pro officio, et potestate Ecclesiastica vel mundana hæc agere debet, et potest ea studiose et fideliter perficere, sicut præmissum est, neglexerit aut noluerit : archiepiscopus quidem de suo centum libras denariorum persolvat : et si contempserit, donec emendet, proprio officio abstineat : clericus autem vel laicus pro ordinis, ac dignitatis suæ qualitate, hac potestate tali mulctetur damno, ut siquidem de ordine capitaneorum fuerit, viginti denariorum libras, vassorum autem decem, negotiatorum quinque, reliquorum vero pro qualitate et possibilitate componat ad utilitatem hujus sanctæ matricis Ecclesiæ : et sicut pro treuga Dei fracta per decem tot civitates riscattum faciat.

11. « Si quis itaque (quod non optamus, et Dominus avertat) hæc non observaverit, et transgressor factus, sicut statutum est, emendare contempserit, incurrat æternæ maledictionis et anathematis vinculum, et cum Dathan et Abiron præsens, atque cum Juda traditore, Pilato et Caipha æternum subeat interitum, nisi resipiscat et digne satisfaciat.

« Omnipotens Deus, dulcissimi fratres et filii, precibus beatissimi Apostolorum principis Petri, et gloriosissimi consortis sui Ambrosii, ab his omnibus malis vos custodiat, et in bonorum observantia corda vestra et corpora ita dirigat, ut ad promissam vobis æternæ beatitudinis hæreditatem pervenire concedat. Amen.

« Ego Mainardus, Dei gratia Silvæcandidæ dictus episcopus, Apostolicæ Sedis legatus, huic Constitutionis paginæ a me factæ subscripsi.

« Ego Joannes S. R. E. cardinalis presbyter, atque ejusdem legatus, huic Constitutioni subscripsi ».

Cæterum nec his remediis adhibitis desinit Mediolanensis Ecclesia fluctuare. Nam adhuc Guidone archiepiscopo superstite, Godefredus quidam et ipse malis artibus, vitio simoniæ in eamdem se intrusit Ecclesiam. Testatur id Gregorius Septimus in Epistola ad Longobardos [1].

12. *Adalberti archiepiscopi Hamburgensis curæ de propaganda fide et de cogendo Synodo.* — Hoc eodem anno (quantum conjectura assequi licet ex his, quæ præcesserunt et subsecuta sunt res Alexandri Pontificis) pro celebranda Synodo in Dania idem papa litteras dedit ad Hamburgensem archiepiscopum Adalbertum, ab ipso constitutum Sedis Apostolicæ legatum. Hæc autem quomodo se habeant, Adam suorum temporum res gestas prosecutus, quam fidelissime sic narrat in Appendice ab eo post mortem ejusdem archiepiscopi superaddita : « Archiepiscopus itaque in legatione sua talis erat, qualem et tempora et mores hominum mallent habere, ita affabilis, ita munificus, ita hospitalis erga omnes homines, ut parvula Brema ex illius magnitudine instar Romæ divulgata, ab omnibus terrarum partibus catervatim peteretur, maxime a septentrionalibus populis.

13. « Inter quos extremi venerunt Islandi, Gronlandi, Gothorumque et Orcadum legati, petentes ut prædicatores dirigeret illuc ; quod et fecit. Nam et in Daniam, Suediam et Norvegiam, et in insulas maris ordinavit episcopos multos ; de quibus et ipse gaudens dicere solebat : Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in vineam (messem) suam. Quarum speciosa multitudine tandem exhilaratus pontifex, primus omnium statuit in Dania Synodum celebrare cum suffraganeis suis : quoniam et temporis opportunitatem habuit, et quoniam illud regnum sufficientibus abundaret episcopis, et quoniam multa corrigere necesse fuerat in nova plantatione, sicut et hoc quod episcopi benedictionem vendunt, et quod populi decimas dare nolunt, et quod in gula vel mulieribus enormiter omnes excedunt. Ad quæ omnia Romani papæ fultus auctoritate, regisque Danorum promptissimum sperans auxilium, magnificum prorsus (ut semper solebat) Concilium fieri voluit omnium Aquilonarium episcoporum. Soli diutius exspectabantur Transmarini : ea res hactenus Synodum remorata est. Ad cujus rei fidem præsto sunt Epistolæ, quas papa in Daniam legavit episcopis ad Synodum rebellibus, et ipsius archiepiscopi litteræ aliis directæ. Ex quibus duarum exemplar hic ponere duxi necessarium.

« Alexander episcopus, servus servorum Dei, omnibus episcopis in regno Danorum constitutis, Apostolicæ Sedi et nostro vicario obedientibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

14. « Hamburgensis episcopus, venerabilis vicarius noster, litteris et legatis suis conquestus est, quod quidam Edbertus Feriensis episcopus, multis criminibus involutus, ad Synodum suam per triennium vocatus, venire contempsit. Quod quia consilio quorumdam vestrorum dicitur esse factum, mandamus et Apostolica auctoritate præcipimus, ut ab hujusmodi recedatis omnino consilio, eumque ad audientiam prædicti fratris nostri ire admoneatis, quatenus post factam examinationem canonice judicetur ; et alia quibus ibi præcipitur ut ei obediant, et satisfactionem exhibeant ». Hæc Adam, qui et litteras pro celebranda Synodo ab archiepiscopo datas ad unum episcoporum subjungit, his verbis :

« Adalbertus sanctæ Romanæ et Apostolicæ Sedis legatus, necnon et universarum Septentrionalium nationum archiepiscopus, Hamburgensis quoque provisor indignus, Willelmo Roschildensi episcopo salutem.

15. « Ad Synodum, quam apud Slavich celebrandam esse constitui, vos venisse aut nuntium vestrum misisse grato perciperem animo ; sed de hoc alias. Nunc autem fraternitatem vestram latere nolo, quid molestiæ mihi Adalvardus episcopus intulit ; quem, vobis testibus qui ordinationis ejus interfuistis, Sictoniensis Ecclesiæ consecravi pontificem, quem dum Barbara gens sibi præesse noluit, Scarensem Ecclesiam invadere cœpit. Peto igitur, ut nuntium meum, qui illuc iturus est, ad Dalbiensem velitis episcopum dirigere. Hæc habui de Synodo quæ dicerem, cum et alia multa sint, quæ fastidii causa omitto ». Hucusque recitat Adam ; subjicit vero his hæc de propagatione ejusdem Ecclesiæ.

16. « Ipsi vero, quos metropolitanus ad gentes ordinavit, plures sunt quorum sedes et nomina didicimus ipso narrante. In Daniam itaque novem constituit, Rudolphum ad Slasvich, Oddonem ad Ripam, Christianum ad Arhus, Heribertum ad Viburg, Magnum et Albrittum in Vendilam insulam, Edbertum in Fionem insulam et Falstriam, Willelmum in Sland, Eginonem in Scaniam provinciam. In Suediam vero consecravit sex, Adalvardum et Accilinum, item Adalvardum, et Tadicum, necnon Simeonem atque Joannem. In Norvegiam duos tantum ipse consecravit, Thotff, et Sivardum. Cæterum aliunde ordinatos, cum sibi satisfacerent, et secum tenuit mise-

[1] Greg. l. 1. Ep. xv.

ricorditer et abeuntes dimisit hilariter, sicut Meinardum, Osmundum, Bernardum et Asgotum, aliosque multos prœterea. Turolfum quemdam posuit ad Orcadas, Isleph ad Island insulam. Sunt episcopi quos ordinavit, omnes viginti : quorum tres abortivi extra vineam otiosi remanserunt, sua quærentes, non quæ Jesu Christi. Quos universos gloriosus archiepiscopus decenti honore habens, ad prædicandum Barbaris verbum Dei prece et præmio commendabat. Ita sæpissime vidimus eum quatuor aut quinque stipatum episcopis (prout ipsum audivimus dicentem) absque multitudine esse non posse ». Et inferius de cultu, quo prosequi soleret Romanos Pontifices, ista habet [1]:

17. « Eodemque studio benignitatis utebatur erga Romanæ Sedis legatos, quorum clientelam et contubernium in summo coluit amicitiarum loco. Pariter gloriatus se duos tantum habere dominos, hoc est, papam et regem, quorum dominio jure subjaceant omnes sæculi et Ecclesiæ potestates; illos nimirum sibi esse timori et honori. Apparuit hoc in fide viri, quam ita integram servavit utrisque, ut auctoritati Apostolicæ nihil præponens, antiqui honoris privilegia Sedi Apostolicæ contenderet integra servari debere, ejusque legatos summo recipiendos honore censeret. Majestatem vero imperatoriam quanti faceret, episcopatus ejus testis est, ideo vel maxime destructus, quod a fidelitate regis sui nec minis, nec blandimentis principum rescindi potuit ». Et inferius : « A papa vero meruit hoc dignitatis privilegium, ut totum jus suum domnus Apostolicus in illum transfunderet, successoresque ejus : adeo ut ipse per totum Aquilonem, in quibus locis opportunum videbatur, sæpe, invitis regibus, episcopatus constitueret, ordinaretque episcopos, ex capella sua quos vellet electos ». Hæc ipse de statu illarum Ecclesiarum.

18. Porro qui ista scribebat, Adam Bremensis Ecclesiæ canonicus, hoc anno se Bremam venisse testatur [2] matticularium inter ejus Ecclesiæ clericos, qui fuit annus ejusdem Adalberti archiepiscopatus vicesimus quartus. Cum ipse nihil antiquius habens quam ejus Ecclesiæ ortum atque progressum scribere, ad hoc peragendum, conveniendum sibi putavit Svenonem Danorum regem, quem cæteris doctiorem atque prudentiorem acceperat; de quo ipse his verbis [3] : « Novissimis archiepiscopi temporibus, cum ego Bremam veni, audita ejusdem regis sapientia : mox ad eum venire disposui, a quo et clementissime susceptus ut omnes, magnam hujus libelli materiam ex ejus ore collegi. Erat enim scientia litterarum eruditus, et liberalissimus in extraneos. Et ipse direxit prædicatores clericos in omnem Svediam, Northmanniam, et in insulas quæ sunt in illis partibus. Cujus veraci et dulcissima narratione didici, suo tempore multos ex Barbaris nationibus ad Christianam fidem conversos ; aliquos etiam tam in Svedia quam Norvegia martyrio coronatos, ex quibus ait, Henricus quidam peregrinus, dum apud Sveones ulteriores prædicaret, martyrii palmam capitis abscissione meruit. Alter quidam Alfuardus nomine, inter Northmannos sancta conversatione diu ac latenter vivens abscondi non potuit. Ille igitur dum protexit inimicum, occisus est ab amicis.

19. « Ad quorum requietionis locum magna hodieque sanitatum miracula populis declarantur. Igitur ea quæ diximus, vel adhuc sumus dicturi de Barbaris, omnia relatu viri illius cognovimus ». Hæc cum dicat ipse, idem in Præfatione suæ historiæ conscripta ad Liemarum Adalberti successorem, quam rationem in reliquis conscribendis adhibuerit, sic docet : « Itaque de his quæ scribo, aliqua per schedulas dispersa collegi, multa vero mutuatus de historiis et privilegiis Romanorum, pleraque omnia seniorum quibus res nota est traditione didici, testem habens veritatem, nihil de meo corde prophetari, nihil temere definiri ; sed omnia, quæ positurus sum, certis roborata testimoniis». Ita quidem præstitit egregie quod est pollicitus, ut neminem legerim, cujus magis candor veritatis eluceat : ut magnum duxerit sacrilegium in cujuscumque rei tractatione mentiri. Stet in Ecclesia liber iste speculum velut in quo Boreales novatores, qui ediderunt eum, suas deformitates horrendas agnoscant, dum ex ea historia, quæ vera sit Ecclesia Christi Catholica aperte videant; qualesve extiterint fundatores atque propugnatores ejusdem Ecclesiæ Aquilonaris intelligant ; quam insuper ab ipsis dispares, dissimiles, imo et omnino contrarii, perspicua luce cognoscant. Det illis Deus lumen ad pœnitentiam , et gratiam ad salutem.

20. *Eudoxia vidua Constantini imperat Constantinopoli.* — Quod ad res spectat Orientis, hoc anno Constantinus Ducas imperator, cum imperasset annos septem et menses sex (ut tradit Curopalates) ex hac vita migravit, tribus relictis filiis, iisdemque imperatoribus cum Eudocia conjuge imperii curatrice, quæ sic imperavit cum filiis ad sequentem Indictionem usque : inde vero juncta viro in eum est imperium translatum.

Sic sub muliere imperio constituto, « Turcæ », inquit ipse Curopalates, « pererrarunt usque ad Cæsaream Cappadociæ, omnia diripientes atque evertentes, ignique succenso cremantes, impetu quoque facto in magnum et celeberrimum sancti Basilii templum, omnia incendunt, et sacra diripiunt, et irrumpentes in ipsius sancti sepulchrum, sanctis ejus reliquiis nihil detrimenti inferre potuerunt. Erat enim diligenter præmunitum, et circumstructa quædam ædificia ita corroborata, ut ad demoliendum diuturno tempore indigerent. Ostia vero, quæ foraminibus opposita fuerant, auro et margaritis elaborata pretiosisque lapidibus, adimunt, omnibusque sublatis ornamentis, inde proficiscuntur, multis interfectis Cæsariensibus, temploque polluto ». Hæc Curopalates.

[1] Adam l. IV. c. 46. — [2] Ib. l. III. c. 5. in fin. — Ib l. IV. c. 6.

Anno periodi Græco-Romanæ 6560. — Anno Æræ Hispan. 1105. — Anno Hegiræ 460, inchoato die 11 Nov., Fer. 1. — Jesu Christi 1067. — Alexandri II papæ 7. — Henrici IV reg. 12. — Constantini Ducæ imp. 9.

1. *Concil. Mantuanum et canonizatio S. Arialdi.* — A num. 1 ad 12. Concilium *Mantuanum*, in quo *Cadolus* antipapa damnatus, hoc anno celebratum, ideoque quæ Baronius anno MLXIV de illo habet, et quæ eodem anno de eo in Hedium attulimus, huc revocanda. Hanc epocham extra omne dubium ponit Landulfus Junior Mediolanensis historicus, qui ait : « Passus est beatus Arialdus quinto kal. Julii, anno Domini MLXVI ; de cujus morte doluit Alexander papa : verum anno sequenti, scilicet MLXVII, cum idem papa iret ad Synodum quam MANTUÆ celebravit, Mediolanum venit, multaque fecit statuta de statu Mediolanensis populi et cleri, beatumque ARIALDUM sanctorum martyrum catalogo annotavit ». Quibus ex verbis intelligimus primo, *sanctum Arialdum* hoc anno ab Alexandro II inter sanctos relatum fuisse. Secundo, eumdem Pontificem *Mantuæ* Concilium, quod errore vulgari cum anno MLXIV alligatur, præsenti congregasse. Tertio, eum Mediolanum venisse, sive antequam illuc *Mainardum* Sylvæ-Candidæ episcopum et *Joannem presbyterum cardinalem* legatos mitteret, sive post eam legationem. Decreta enim ab utroque legato adversus simoniacos et clericos incontinentes condita, et a Baronio relata, alios temporis characteres non præferunt, quam istos : « Anno ab Incarnat. D. N. Jesu Christi MLXVII, Pontificatus vero domini Alexandri II papæ sexto, Indictione V, die primo mensis Augusti ». Cum vero Humbertus cardinalis, doctrina et pietate celebris, Sylvæ-Candidæ episcopus fuerit, et Mainardus eam Ecclesiam hoc anno rexerit, apparet illum jam vita functum fuisse. Ptolemeus Lucensis in Chronico, ubi Alexandri papæ initium biennio serius collocat, in errore perstans, Concilium Mantuanum cum anno MLXIX connectit et de Alexandro papa scribit : « Episcopos schismaticos cum Cadulo ad gremium Ecclesiæ refert, ipsosque sibi reconciliat, totumque populum sibi faventem. Contraxitque moram in toto spatio illius anni in dicta regione, pro majori firmitate pacis et unitatis ». Denique ex iisdem verbis *Landulfi* patet, Acta a Nicolao cardinali collecta integerrimæ fidei esse, et a Concilio Mantuano suo anno reddito firmitatem et lucem accipere.

2. *Arialdi sepulchrum gloriosum.* — Sed redeo ad *sanctum Arialdum*, qui anno superiori quarto kalend. Julii occisus fuit, non vero, ut perperam habetur apud Landulphum Juniorem num. præcedenti laudatum, *V. kalend. Julii.* Landulphus Senior, Arialdo coævus et inimicus, lib. 3, cap. ult. apud Puricellum de sancto Arialdo lib. 1, cap. 2, post relatam ejus mortem scribit : « Transactis vero aliquantis diebus ejus cadaveris fœtor castellum omne, ita ut omnes nausearent fugientes, occupavit ». At hanc calumniam refellit Arialdi canonizatio hoc anno facta, ut mox vidimus. Secundo B. Andreas abbas Vallisumbrosæ in ejus Vita, cap. 31 et seq. qui de rebus a se omnique populo diu post Arialdi martyrium visis loquitur : « In sancto, inquit, die Ascensionis Domini, posuimus illum in Ecclesiæ medio Sancti-Ambrosii : testor veritatem, quæ Deus est, etc. fragrantiam ex ipsis digitis (quibus corpus tetigeram) emanare sensi qualem quantamve nunquam me alibi sensisse reminiscor, etc. Congregata igitur est iterum in die sancto Pentecostes (hoc anno) multitudo, etc. Et sic cum magna gloria laudeque ineffabili ad monasterium deductus est Sancti-Celsi. Ibi namque in locum mirabiliter aptum traditus est sepulturæ, etc. Et hinc quippe ibi a multis fidelibus adoratur et colitur ». Sancti Arialdi corpus anno MXCIX ab Anselmo IV archiepiscopo Mediolanensi in monasterium Sancti-Dionysii, paucos ante annos Mediolani constructum, translatum fuit, teste Puricello in ejus Vita lib. 4, cap. 83.

3. *Agitur Mediolani de electione episc. post Guidonem.* — Ad num. 12. *Guido* archiep. Mediolanensis, neque hoc anno, ut Baronius num. 12, et Sigonius lib. 9, neque sequenti, ut Ughellus in archiep. Mediolan. et Papebrocius in Exegesi de Episcopis Mediol. part. 3, arbitrantur ; sed anno millesimo sexagesimo nono, ut scite notavit Puricellus in Vita sancti Herlembaldi cap. 28, archiepiscopatum Mediolanensem abdicavit. Nam currenti tantum anno, exeunte æstate, pax inter Mediolanenses Alexandri II opera constituta, eaque juxta Arnulphum a Puricello laudatum, per aliquod tempus duravit. Sed audiendus Arnulphus, cujus verba Puricellus recitat : « Nec tamen his

contentus Herlembaldus pergens Romam iterum novum iniit cum Romanis consilium. Vetus quippe fuit Italici regni conditio, perseverans usque in hodiernum, ut defunctis Ecclesiæ præsulibus, imperator rex provideat successores Italicis, a clero et populo decibiliter invitatus. Hoc Romani canonicum esse negant ; sed instantius archidiaconus ille Ildeprandus (postea papa sub Gregorii VII nomine), qui cum abolito veteri novum tentaret inducere constitutum, palam fatebatur haud secus sedari posse Mediolanense dissidium, quam canonicum habendo pastorem, ad quem eligendum necessarium fore dicebat Romanum consensum. His instructus assertionibus, Herlembaldus Mediolanum veniens, quæ audierat (nempe Romæ) festinanter exsequitur. Prius ergo secreto paucos convenit ex amicis, a quibus cum exigeret sponsionem celandi credita, caute subintulit juramento causam futuri eligendi pastoris post decessum præsentis. Deinde die noctuque laborans, laicos et clericos eidem juramento reddit obnoxios ». Ita Arnulphus lib. 3, cap. 18.

4. *Guido Gothofredo remittit archiepisc.* — Postea idem Arnulphus cap. 20, apud Puricellum lib. 4, cap. 29 : « Interim tamen (Herlembaldus) a persequendo præsulem non destitit Guidonem omnesque suæ consanguinitatis affines. Archiepiscopus autem, cum tot nequiret imminentes tolerare pressuras, ævo jam maturus, et diuturno languore membris omnibus dissolutus, arbitratus est fore conveniens, ut quod ille faciendum prævideret, ipse quoque destruendo præveniret, ut dignitatem propriam alteri se vivente concederet. Per id tempus fuerat quidam ex ordinariis Ecclesiæ subdiaconus, nomine Gothofredus, illius (Guidonis scilicet) a secretis præ omnibus unicus : qui, ex quo domini sui penetraverat mentem, in se transferendum omnimodis satagebat honorem. Secreta igitur facta conventione cum eo, præsul, datis communis pacti ex alterutro sacramentis, dignitatem deponit absens, virga cum annulo Cæsari per legatos directa. Gothofredus autem cum jampridem labore multo sibi regis conciliasset affectum, recenti tamen pacto ab eodem Augusto gaudens est adeptus præsulatum. Verumtamen..... reprobatus a civibus, nullis in locis episcopatus vel ad hospitandum recipitur, ipsis etiam factus invisus agricolis. Hunc Romani domini cum Apostolico jure statim condemnant canonico, judicii sui litteras Mediolanensibus super illo mittentes. Quare elatus Herlembaldus fiducia acrius insurgit, non solum in illum, verum etiam in fautores omnes, universa flammis et ferro demoliens : contra quem etiam per vicos et castella multorum exegerat sacramenta ». Ex prædictis liquet Herlembaldum, postquam pax aliquo tempore durasset, Romam, non hoc anno, sed sequenti profectum esse, eodemque prædicta adversus *Guidonem* peregisse, huncque ante annum MLXIX non abdicasse.

5. *Eumdem frustra resumere tentat.* — Moto inter utramque factionem bello, *Guidonem* pœnituit archiepiscopatum abdicasse, rursus ejusdem episcopatus possessionem inire, et cum Herlembaldo pacem facere voluit, idque anno millesimo septuagesimo. Arnulphus citatus rem his verbis narrat : « Interea Guido fatebatur se Gothefridi delusum insidiis, communis pacti transgressorem illum appellans, qui cum amissum resumere vellet honorem, cum Herlembaldo pacis fœdera sociavit. O mens cæca mortalium ! Veniens cum illo duce (nempe Herlembaldo) Mediolanum, non ad urbem, ut voluit, sed ad sancti Celsi monasterium ducitur ; de privato factus privatior. Ibi commendatus custodibus, multis diebus resedit inglorius, hac vice delusus ». Tristanus Chalcus antiquus Mediolanensis historicus, cujus opus typis editum, sed a Vossio in historicis Latinis prætermissum, hoc modo rem se habuisse dicit : « Data acceptaque fide, Guido Mediolanum venit. Appropinquanti Cotta (ita Herlembaldus cognominabatur) sub specie honoris cum multitudine amicorum obviam proficiscitur, occurrentem salutat, et satellitibus circumdat : et declinata urbis via in Celsianum cœnobium perducit, atque custodiæ commendat ». Puricellus cap. 30 sic factum excusat : « Monasterium per ea tempora locus erat pœnitentiæ. Hinc igitur ego quidem factum crediderim, ut Herlembaldus, donec Apostolicam consuleret Sedem, nisi potius ipsam jam ante consuluerat, ejusque præscriptum jam sequebatur, *Guidonem* archiepiscopum in Celsianum illud monasterium detruserit, ad eum finem, ut illic interim justas pariter ac salutares erratorum suorum, tota passim urbe vulgatorum pœnas lueret ». Ita Puricellus. Quæ inde consecuta fuerint, anno MLXXI narrabimus.

6. *Moritur Constantinus Ducas imp.* — Ad num. 20. Curopalates ait Constantinum Ducam imp. *mense Maio* gravi morbo profligatum fuisse, et vixisse *in imperio annos septem, menses sex*. Psellus in Constantino Duca numero rotundo loquens, annos septem ei adscribit, aitque : « Vixit annos sexaginta, pauloque amplius, nec scio utrum alius imperator cum majori claritate vitam traduxerit, aut felicius mortuus sit. Semel enim insidiis petitus, aut procella ereptus, reliquum imperii tempus tumultu liber æquoque animo egit, relictis sæculo liberis imperatoribus, ex paterna sedulo regula institutis ». Paulo post : « Cum litteris eximie addictus esset : Utinam, aiebat, hinc magis quam ex imperii infulis clarescerent ». Antea Psellus dixerat : « Joannem fratrem ad Cæsaris dignitatem evectum, postea etiam supra modum eximieque diligebat, eumque in regenda Republica consiliorum socium adhibebat. Quippe qui etiam vir prudentia ornatus, magnique sensus, ac rebus gerendis dexter solersque erat. Quamobrem etiam diu ante obitum gravi morbo detentus, suos ei liberos ut patri subdiderat, adjuncto ei, et quem ad patriarchalem sedem extulerat, viro nimirum tum perfectissimæ virtutis, tum sacerdotio comprimis

idoneo (nempe Joanne Xiphilino) ». Verum convaluit ille quidem ab ægritudine, nec multo post corpore absumi incipiens, ad mortem prope accessit. « Quo statu in uxoris omnia arbitrio posuit, quæ omnium suæ ætatis feminarum castissima viro haberetur, ac æducandæ proli solertissima ».

7. *Eudocia Augusta cum filiis imperat.* — Imperatrix *Eudocia* cum Michaele et Constantino filiis arrepto principatu publicæ rei curis omnibus animum intendebat, subjungit Pseltus, qui Constantini Ducæ administer fuit. De hujus filiis legendus Zonaras, in his enim nobis immorari non licet. Nicephorus Bryennius lib. 1 Comment. n. 6, postquam narravit, *Constantinum Ducam* justissime imperium administrasse, et *Isacium Comnenum* monachum, a quo imperium acceperat, summo semper honore observasse, dominum illum et imperatorem appellasse, et quoties ad ipsum accederet, quod frequentissime contingebat, non sedere nisi post ipsum, sustinuisse, subdit : « Ducas annis septem totis ex juris ac legum præscripto Romana re administrata, e vita et ipse migravit, succedente ipsi ejus conjuge Eudocia, cum Michaele, Andronico et Constantino filiis ». Sed quoad successionem imperii, magis Psello credendum. Porro Historiam Nicephori Cæsaris Bryennii, a Romani Diogenis principatu ad Botoniatis imperantis tempora perductam, post mortem Baronii, Petrus Possevinus e Soc. Jesu e veteri Ms. eruit, et Parisiis ante annos triginta publicavit (1).

8. *Edgarus S. Eduardi nepos ex Angl. fugit.* — In Anglia *Willelmus* rex multa prudenter clementerque disposuit, et hoc anno Normanniam illius provinciæ bono consulturus petiit, indeque rediit. « Interea », inquit Ordericus lib. 4, « Normannico fastu Angli opprimuntur, et præsidibus superbis, qui regis monitus spernebant, admodum injuriabantur. Præfecti minores qui munitiones custodiebant, nobiles et mediocres indigenas, injustis exactionibus multisque contumeliis aggravabant », ut fusius idem historicus prosequitur, Anglosque pro amissa libertate pristina recuperanda rebellionem machinatos esse ostendit. Eamdem in rem Aelredus abbas Rievallensis, in Epistola ad Henricum Normannorum ducem et postmodum Anglorum regem, quam recitat Seldenus inter Historiæ Anglicanæ scriptores x, hæc habet : « Cernens Edgarus Edeling res Anglorum undique perturbari, ascensa navi cum matre (Agatha nempe) et sororibus reverti in patriam (sc. in Hungariam), qua natus fuerat, conabatur, sed orta in mari tempestate, in Scotia applicare compellitur. Hac occasione actum est, ut Margareta regis Macolmi (hujus nominis III) nuptiis traderetur, cujus laudabilem vitam et mortem pretiosam liber inde editus satis insinuat : soror ejus Christiana in Christi sponsam benedicitur ».

9. *S. Margareta regi Scotiæ nubit.* — Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. reg. Angl. hanc *Eadgari* fugam in Scotiam ad annum sequentem differt; sed ex annalista Mailrosensi constat, eam in præsentem annum conferendam. Is enim ad annum MLVI de Malcomo hujus nominis III, Scotorum rege ac Dunecani patris successore prodit : « Malcomus filius Dunecan suscepit regnum Scotiæ jure hæreditario, regnavitque XXXVII annis. Anno autem MLXVII, desponsata est ei Margareta gloriosa regina, ex qua genuit VI filios », de quibus suo loco. In fine Annalium Mailrosensium pag. 595, refertur series regum Scotorum iisdem Annalibus insertorum, diciturque etiam *Malcolmum* anno MLVI regnum Scotiæ suscepisse, illudque annis XXXVI et mensibus octo rexisse, usque ad annum nempe MXCIII, quo certum est eum mortem oppetiisse. De *sancta Margareta* Malcolmi regis uxore, infra sermo erit.

10. *Normanni Anglorum consuetudines immutant.* — Huc referendum quod Ingulphus hujus temporis scriptor pag. 70, secundum edit. Oxoniensem observavit : « Et non tantum hunc morem (sc. militis consecrandi), sed alias etiam consuetudines immutabant (sc. Normanni). Nam chirographorum confectionem Anglicanam, quæ antea usque ad (Edwardi) regis tempora fidelium præsentium subscriptionibus cum crucibus aureis, aliisque sacris signaculis firma fuerunt (Normanni), condemnantes, chirographa (chartas) vocabant; et chartarum firmitatem cum cerea impressione per uniuscujusque speciale sigillum sub instillatione (legendum, intitulatione) trium vel quatuor testium adstantium conficere constituebant. Constituebant etiam primo multa prædia nudo verbo, absque scripto vel charta, tantum cum domini gladio, vel galea, vel cornu, vel cratera, et plurima tenementa cum calcari, cum strigili, cum arcu, et nonnulla cum sagitta. Sed hæc initio regni sui; posterioribus annis immutatus est iste modus. Tantum tunc Anglicos abominati sunt, ut quantocumque merito pollerent, de dignitatibus repellerentur; et multo minus habiles alienigenæ de quacumque alia natione, quæ sub cælo est, extitissent, gratanter assumerentur, ipsum etiam idioma tantum abhorrebant, quod leges terræ statutaque Anglicorum regum lingua Gallica tractarentur ; et

(1) Non ita pridem ad calcem Inscriptionum a Donio collectarum, quæ opera Cl. Gorii Florentiæ excusæ sunt, prodierunt vetera quædam Diplomata ab eodem Donio ex optimis fontibus hausta, quorum unum ad filios hosce Constantini Ducæ pertinens, historiam horum imperatorum mire quantum illustrat. Est autem instrumentum donationis cujusdam Neapoli exaratum, quod sic exorditur : « Imperante domino nostro Michaele et Constantino Porphyrogenito et Andronio magnis imperatoribus anno septimo, die octava mensis Decembris, Indictione tertiadecima, Neapoli ». Indictio hæc XIII in Septembri mutata exhibet annum MLXVIV, qui cum septimus esset horum imperatorum, hinc discimus cœpisse illos vel post diem illam Decembris anni MLXVII, vel eorum exordium ad sequentem annum transferri oportere. Secundo, imperium Diogenis in ea supputatione neglectum fuisse, ut anni quibus Diogenes per vim (imperavit, sibi imperatores illi adscripserint, ideoque non duo fuisse imperii Michaelis et fratrum exordia, sed unicum interruptum. Denique tres illos fratres simul et uno consensu imperasse. Don. Cl. XIX, fol. 513. MANSI.

pueris etiam in scholis principia litterarum grammatica » gallice ac non anglice traderentur, modus etiam scribendi anglicus omitteretur, et modus Gallicus in Chartis et in libris omnibus admitteretur.

11. *Fundatio abbatiæ S. Quintini Belvacensis.* — In Chron. Sigeberti, ad annum MLXVII, fundatio abbatiæ Sancti-Quintini, cujus Ivo, postea Carnotensis episcopus, primus abbas extitit, hoc modo narratur: « His temporibus, Belvacensi civitate suo destituta antistite, Guido decanus custosque Ecclesiæ sancti Quintini Virdunensis (legendum, Vermandensis), et archidiaconus Laudunensis, constituitur Belvacensis episcopus, et a Gervasio Rhemensi metropolitano consecratur, qui graviter ferens carere se præsentia Quintini martyris, in ejus honore et memoria ædificavit Ecclesiam haud longe a mœnibus Bellovacæ urbis ». Hæc quidem verba desunt in correcta editione Sigeberti a Miræo curata, ideoque et addititia; sed descripta sunt ex fundatione et dedicatione Eccl. Sancti-Quintini ad Bellovaci muros, recitata a Dacherio tom. II Spicilegii in Vita S. Romanæ virginis et martyris; ibi enim cap. 4 et seq. legitur, inceptum Ecclesiæ *S. Quintini* Belvacensis ædificium currenti anno, et duobus annis consummatum esse: Basilicam dedicatam, et corpus *sanctæ Romanæ* translatum coram pluribus episcopis ibidem expressis. Refert anonymus, qui Vitam illam S. Romanæ ante annos D scripsit, post dedicatam Sancti-Remigii Ecclesiam a *sancto Leone papa IX*, auditam non fuisse tam gloriosam dedicationem: allatum corpus *sancti Quintini* ex pago Vermanduensi, dedicationem factam Dominica, die sc. quarta Octobris, ut habet interpolator Sigeberti, et varia sanctorum corpora allata fuisse. Denique reliquias *sanctæ Romanæ* per diversas Galliæ provincias circumlatas *in redimendis Ecclesiæ ornamentis*. *Philippus* Franciæ rex litteris anno MLXXIX datis, et a San-Marthanis in Catalogo abbatum Sancti-Quintini Bellovacensis recitatis, hanc fundationem confirmavit. Ivo, qui in canonicis regularibus Sancti-Augustini propagandis magnam operam posuit, primus hujus monasterii abbas fuit. Porro hæc abbatia celebris evasit. Philippus Trecensis episc. paulo ante annum MXC canonicos regulares in diœcesim suam introducere volens, eos ex monasterio Sancti-Quintini Belvacensis evocavit: « Quoniam », inquit in instrumento tom. XI Spicilegii pag. 301 recitato, apud nos Ecclesia B. Georgii apta erat divino servitio, placuit fratribus Sancti-Petri (id est, canonicis Ecclesiæ cathedralis Trecensis) ponere in ea regulares canonicos, etc. Illis ergo attendentibus diversas congregationes istius ordinis (in Gallia institutas) refulsit Ecclesia beati Quintini Belvacensis, ex cujus veneranda religione locus S. Georgii posset illustrari, etc. »

ALEXANDRI II ANNUS 8. — CHRISTI 1068.

1. *Exactio denarii S. Petri in Anglia.* — Annus sequitur Redemptoris millesimus sexagesimus octavus, sexta Indictione notatus, quo Alexander papa ad Guillelmum regem in Anglia pro exactione denarii sancti Petri litteras ex more Apostolicas dedit; quarum fragmentum tantum ex ipsis relatum habemus in libro Censuum Romanæ Ecclesiæ, qui extat in Vaticana Bibliotheca, his verbis:

« Idem Alexander Guillelmo regi Anglorum.

« Novit prudentia tua Anglorum regnum, ex quo nomen Christi ibi clarificatum est, sub Apostolorum principis manu et tutela extitisse, donec quidem membra mali capitis effecti, zelantes superbiam patris sui satanæ, pactum Dei abjecerunt, et Anglorum populum a via veritatis averterunt ». Et paulo post: « Nam ut bene nosti, donec Angli fideles erant, piæ devotionis respectu ad cognitionem religionis annuam pensionem Apostolicæ Sedi exhibebant, ex qua pars Romano Pontifici, pars Ecclesiæ sanctæ Mariæ quæ vocatur schola Anglorum, in usum fratrum deferebatur ». Hæc tantum ibi. Quæ esset summa exactionis, ibidem recensetur.

2. *Papa consultus ab episcopis.* — Idem Alexander papa invigilans super gregem suum, Dalmatiæ Ecclesias ab impudicitia clericorum expur-

gare laborans, hæc ad regem Dalmatiarum adversus impudicos clericos rescripsit[1]: « Si quis amodo episcopus, presbyter, aut diaconus feminam acceperit, vel acceptam retinuerit; proprio gradu decidat, usque dum ad satisfactionem veniat, nec in choro psallentium maneat, nec aliquam portionem de rebus Ecclesiasticis habeat ». Quibus apparet, Dalmatas nequaquam usu Græcorum, sed Latinorum more vixisse.

Consultus insuper idem Pontifex ab Hispanis episcopis, num liceret, sicut et Sarracenis, ita et bellum inferre Judæis; ita respondisse cognoscitur[2]: « Dispar est nimirum (nimium) Judæorum et Sarracenorum causa. In illos enim qui Christianos persequuntur, et ex urbibus et propriis sedibus pellunt, juste pugnatur: hi vero ubique servire parati sunt[3] ». Extant et alia ejusdem Pontificis ad diversos tunc consulentes responsa, quæ quo sint anno data, non constat.

3. *Principes defensionem Romanæ Ecclesiæ jurant in Synodo.* — Contigit præterea inter hæc, Guilletmum Burgundiæ comitem, et complures alios Francorum nobiles diversorum locorum dominos, coram Alexandro papa ac plenissima Synodo juramento se obligare, semper cum opus esset assurgere defensores sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Testatur hoc qui interfuit Hildebrandus archidiaconus, postea Gregorius papa Septimus, in Epistola ad eumdem principem data, dum ab eo promissionem exegit. Ait enim[4]: « Neque enim se condecet oblivisci promissionis, qua Deo se ante corpus beati principis Apostolorum Petri, præsente venerabili antecessore nostro Alexandro papa, episcopis et abbatibus plurimis, atque diversarum gentium multitudine, quarum non est numerus, obligavit, ut quacumque hora necesse fuisset, vestra manus ad dimiaondum pro defensionne rerum sancti Petri non deesset, siquidem requisita fuisset. Unde memores nobilitatis vestræ fidei, rogamus et admonemus strenuitatis vestræ prudentiam, quatenus præparetis militiæ vestræ fortitudinem ad succurrendum Romanæ Ecclesiæ libertati, scilicet si necesse fuerit, veniatis huc cum exercitu vestro in servitio sancti Petri.

4. « Et hoc idem rogamus vos monere comitem sancti Ægidii, et socerum Richardi Capuani principis, et Amideum filium Adelletæ (Adeledæ), cæterosque, quos cognoscitis sancti Petri esse fideles, qui similiter manibus ad cælum extensis promisere ». Hæc Gregorius, plane insinuans pietatem Christianorum principum, cultumque propensiorem erga Romanam Ecclesiam, cujus defensionis causa quæque ardua subire juramento se obligare non recusarint.

[1] C. siquis amodo dist. LXXXI. — [2] C. disp. XXIII. q. VIII. — [3] C. in tuis VII. q. II. c. notificasti XXXIII. q. V. — [4] Greg. Sept. l. I. Ep. XLVI.

Insuper eodem tempore spopondit omne studium Apostolicæ Sedi Uratislaus dux Boemiæ, qui et petiit et obtinuit ob eodem Alexandro Pontifice usum mitræ laicis hactenus inconcessum. Id testatur idem Gregorius Septimus successor Alexandri, in Epistola ad ipsum ducem data; in qua hæc de his habentur[1]: « Longa jam temporis intervalla transacta sunt, ex quo et nobilitas tua beato Petro Apostolorum principi non modicæ devotionis animum spopondit et studium, et tibi in Apostolica Sede inter cæteros principes larga benignitas, pro multis etiam singularis et egregia fuit adstricta charitas. Cujus rei fidem et indicium ex benevolentia domini et antecessoris nostri Alexandri papæ satis percepisse potes, qui petitionibus tuis nonnunquam sine sua et filiorum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ sollicitudine et labore condescendit, et ad signum intimæ dilectionis, quod laicæ personæ tribui non consuevit, mitram quam postulasti, direxit ». Hæc Gregorius: qui et confirmat quod ei præstiterat Alexander.

5. *Diogenes imperator Constantinopolitanus.* — Quod ad res pertinet Orientis, hoc anno, ipsis kalend. Januarii, Indictione sexta, Romanus Diogenes imperator declaratur, cum eum Eudocia relicta prædecessoris imperatoris, in maritum accepisset. Qui antea perduellionis crimine reus capitis effectus, in exilium misericordiam consecutus missus, revocatus in Urbem ad Barbaros propulsandos, in thorum imperialem, filiis consentientibus, advocatur. Quod vero imperatrix teneretur proprio juramento a viro imperatore defuncto exacto alteri non nubere, sed vidua permanere, filiis imperium conservare: confectam ante hæc de his syngrapham depositam illam apud Xyphilinum patriarcham, ut recipere posset, usa est eunuchi vaferrimi opera, qui adiens patriarcham, mentitus est ei, imperatrici cordi esse, ut ejusdem patriarchæ germanum Bardam nomine, in conjugem acciperet, sed prohiberi ob syngrapham juramento firmatam, in ejus manibus viro vivente, depositam. Quod ubi patriarcha accepisset, apud senatores egit de infirmando quod Eudocia præstiterat juramento, a viro male, ut dicebatur, extorto, quorum aliis verbis, muneribus aliis et pollicitationibus in sententiam suam adductis, ubi recepta syngrapha ineundi secundas nuptias imperatrix licentiam obtinuit, a patriarcha atque senatu; sic deluso eodem patriarcha, Romanum Diogenem (ut audisti) virum accepit. Hæc omnia pluribus Curopalates, sugillans Xyphilini patriarchæ ignaviam, quod privato commodo posthabuisset religionem.

[1] Greg. Sept. l. I. Ep. XXXVIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6561.— Anno Æræ Hispan. 1106.— Anno Hegiræ 461, inchoato die 30 Oct., Fer. 1. — Jesu Christi 1036. — Alexandri II papæ 8. — Henrici IV reg. 13. Romani Diogenis imp. 1.

1. *Mathildis Angliæ regina coronatur.* — Ad numer. 1. « Anno ab Incarnat. Domini MLXVIII, Guillemus rex (sc. Angliæ) legatos honorabiles in Neustriam direxit, et Mathildem conjugem suam ad se venire præcepit. Protinus illa mariti jussis libenter obedivit; et cum ingenti frequentia virorum ac nobilium feminarum transfretavit. In clero, qui ad divina ei ministrabat, celebris Guido Ambianorum præsul eminebat, qui jam certamen Heraldi et Guillelmi versifice descripserat. Adelredus Eboracorum metropolitanus, qui maritum inunxerat, Mathildem ad consortium regii honoris die Pentecostes, anno II regni præfati regis inunxit. Decorata regio diademate matrona, priusquam annus perficeretur, filium nomine Henricum peperit, quem totius terræ suæ in Anglia hæredem constituit. Hic dum dociles annos attigisset, litterarum scientiam didicit, et post utriusque parentis obitum militiæ agones fortiter exercuit. Tandem multimodæ probitatis clarus titulis, principatum paternum tenuit pluribus annis », inquit Ordericus lib. 4, qui ante, lib. 3, de eodem Willelmo Normanniæ tunc duce scripserat : « Hic generosam Mathildem Balduini ducis Flandrensium filiam, neptem scilicet ex sorore Henrici regis Francorum (Adhela appellata, Balduini hujus nominis V, cognomento Pii, uxore), conjugem accepit, ex qua Deo dante filios et filias habuit ».

2. *Pax Anglos inter et Scotos sancita.* — Normannis Anglos nimiis oppressionibus prementibus, pro vindicanda libertate pristina hi contra eos conjurationem fecere, ut prodit Ordericus lib. 4, qui inter alia scribit : « Tunc Archillus potentissimus Nordanhymbrorum cum rege concordiam fecit, eique filium suum obsidem tradidit. Præsul quoque Dunelmi regis in gratiam accessit; et pro Malcolmo rege Scotorum pacis mediator intervenit, et acceptas conditiones in Scotiam detulit. Malcolmus autem, licet ab Anglis requisitus fuerit, et validam expeditionem in eorum auxilium facere paraverit, audita tamen legatione pacis quievit, et cum præsule Dunelmi nuntios suos ovantes remisit : per quos Willelmo regi fidele obsequium juravit. Sic utiliter sibi consuluit, populoque suo multum placuit, quod pacem bello præposuit. Nam Scotia gens, licet in prœlio aspera sit, otium tamen et quietem diligit : nollet a vicinis inquietari regnis, Christianæ religionis plusquam armorum intenta studiis ». Iste Malcolmus est hujus nominis III.

3. *Dalmatia et Croatia peculiari regi subditæ.* — Ad num. 2. *Dalmatia* et *Croatia* peculiari regi hoc tempore parebant, scilicet *Cresimiro.* Reges autem Croatiæ et Dalmatiæ titulis, vel Croatorum et Dalmatinorum usos, ex eorumdem Privilegiis constat, inquit Lucius in Hist. de Regno Dalmatiæ et Croatiæ lib. 2, cap. 11. Sed sicut Croati et Servii *Slavi* erant, ita ab exteris, et ab ipsis quoque conterminis Dalmatis, ut plurimum *Slavorum* nomine vocabantur. Ita B. Petrus Damiani lib. 1, Epist. IX, ad Nicolaum II papam tradit, *Abserenses* Dalmatas regi Slavo subditos fuisse. De *Gaudentio* enim Abserensi episcopo ait : « De Sclavonico regno Italiam navigans, etc. » et tamen Alexander II sub quo floruit Petrus Damiani, Cresimiro regi scribens, non Sclavoniæ vel Croatiæ et Dalmatiæ titulis tunc usu receptis, sed more Curiæ Romanæ solito et antiquo, regem Dalmatiarum appellavit, *cap. Si quis amodo* 116. *dist.* 81. *Item Alexander venerabilibus episcopis et regi Dalmatiarum.* Nomine enim Dalmatiarum *Croatia* quoque comprehendebatur, et præter hanc etiam *Servia.* Ideo sicut legati Gregorii VII, anno MLXXXI Zuonimiro investituram partis Occidentalis Dalmatiarum dantes, Dalmatiæ et Croatiæ titulos jam usu receptos usurparunt; ita idem Pontifex, cum anno MLXXVIII *Michaelem* principem *Serviæ* ab imperio Orientali avulsum regio titulo insignire vellet, quamvis Orientalem partem Dalmatiarum possideret, tamen *Sclavorum* regis titulo decoravit, ut ex inscriptione Epistolæ XII, libri 5, his verbis apparet : « Michaeli Sclavorum regi salutem et Apostolicam benedictionem ». Postea tamen loco *Sclavorum*, reges illi dicti sunt reges *Serviæ*, ut infra videbimus. Quæ nominum diversitas ad majorem intelligentiam scriptorum hujus temporis observanda.

4. *Mitra Uratislao Bohemiæ duci a papa concessa.* — Ad n. 4. Alexander papa *Uratislao* Bohemiæ duci de Sede Apostolica bene merito usum *mitræ*, laicis hactenus inconcessum, largitus est,

ut liquet ex Epistola Gregorii VII, ordine XXXVIII, libri primi, cujus verba Baronius recitat. Hoc exemplum secutus est Lucius II papa, de quo Otto Frising. lib. 1 de Gest. Frider., cap. 27 et seq: « Concordiam inter Siculum et papam hujusmodi esse accepimus. Papa concessit Siculo virgam et annulum, dalmaticam et mitram atque sandalia ». Mitram etiam regi Aragoniæ concessit Innocentius III, ut in Gestis ejusdem papæ pag. 135 videre est: « Regalia insignia universa, mantum videlicet et colobium, sceptrum et pannum, coronam et mitram ad opus tuum, non minus pretiosa quam speciosa fecimus præparari, et ea liberaliter tibi donavimus, in signum gratiæ specialis ». Legatur Rainaldus anno MCCIV, num. 72.

5. *Romanus Diogenes fit imp.* — Ad num. 5 et seq. Zonaras ait *Eudociam* Augustam *Romano* Diogeni nupsisse; cum ea ejusque filii *menses septem, et dies aliquot regnassent.* Curopalates vero tradit eas nuptias peractas, Diogenemque imperatorem declaratum « Januarii mensis prima die, Indictione sexta, anno 6576 (Æræ nempe mundanæ Constantinopolitanæ), et Augustam cum filiis suis imperasse menses septem et paulo amplius ». Nupsit Eudocia, « non quod victa libidine fuerit, sed quod multi ei terrores liberorum causa animum concusserant, ne imperium illis auferretur, nullo eis defensore, ac qui res illorum curaret », inquit Psellus, qui subdit genus *Romano Diogeni* antiquum fuisse, et *Eudocia* rerum potiente cum in crimen majestatis incurrisset, Augustæ clementia justo reatu exemptum fuisse. Sed judicio decepta est: « Putavit enim », subjungit Psellus, « si imperatorem crearet, quem servasset cum perdere deberet, quidquid imperii juris erat, ipsi acceptum habiturum; nec aliud quidquam suorum rationum ducturum, quam quod ipsi placeret. Ac ejus quidem justa æstimatio erat, etsi a scopo aberrabat ».

6. *In Turcas bellum gerit.* — Duobus exactis mensibus, Orientis cura ipsum cepit, quia res Antiochiæ et Ciliciæ excursionibus Turcarum defatigatæ, et in extrema adductæ discrimina erant, inquit Curopalates, qui fuse de bello a Diogene adversus Turcas hoc anno gesto disserit: « Militibus in hyberna reductis, ubi nulla commeatus inopia premerentur, ipse in urbem regiam revertitur, factus arrogantior, quasi plura confecisset, non erga alios duntaxat, sed erga ipsam etiam imperatricem. Illa vero spem suam in contrarium vertisse cernens, mœsta cor edebat, nec objurgationes ferre poterat », inquit Zonaras.

7. *Legatio Hispanica Hugonis Candidi card.* — Anno MLXIV diximus, *Hugonem Candidum*, presbyterum cardinalem, in Hispaniam ab Alexandro II delegatum fuisse, tum ob alia, tum ut divinorum Officiorum ritus ex Romana formula constitueret. Id hoc anno factum fuisse, perperamque ad annum MLXIV retrahi, ostendit Concilium Auscense in Novempopulania celebratum, præside eodem Hugone Candido cardinali legato; hujus hoc initium est: « Anno MLXVIII Incarnat. Domini nostri Jesu Christi, factum est Concilium apud Ausciam civitatem metropolitanam ». In eo Concilio decretum, ut omnes Ecclesiæ Vasconiæ quartam decimarum partem cathedralibus Ecclesiis persolverent, exceptis Ecclesiis *Sancti-Orientii*. Alia quoque in ea Synodo constituta, quæ ad Ecclesiasticam disciplinam pertinent.

8. *Varia Concilia celebrata.* — Hoc etiam anno Constitutiones *pacis et treugæ* editæ in vico Ausonensi, a Baluzio in Appendice Marcæ Hispanicæ pag. 1139 recitatæ, in quorum fine habetur: « Item Hugo Candidus, cardinalis Romanus, in Concilio Gerundensi cum episcopis et abbatibus sive principibus ac totius terræ magnatibus, et auctoritate Romani papæ, cujus legatione fungebatur, confirmavit et laudavit pacem et treugam, sicut erant apprehensæ in episcopatu Gerundensi. Et addidit in eadem treuga consensu omnium, atque jussit auctoritate domini papæ, ut pari modo teneretur a Dominica octavarum Paschæ usque ad octo dies post Pentecosten, sicut Quadragesimali tempore. Et transgressores pacis et treugæ Domini excommunicationis anathemati subjecit, quoadusque resipiscant, et ad satisfactiones in canonica veniant». Denique Hugo cardinalis Concilium *Tolosanum* celebravit, in quo episcopatum *Lectorensem* in integrum restituit. Hujus Concilii initium est: « Anno Incarnat. Domini MLXVIII, Indictione sexta, octavo anno domini papæ Alexandri, videlicet Secundi, etc. » Quare non dubium, quin legatio Hispanica Hugonis cardinalis ad præsentem annum pertineat, eodemque *Tolosanum* et *Auscense* Concilia congregata fuerint, ac præterea *Leirense* et *Barcinonense*, de quibus anno MLXIV a nobis actum.

9. *Barium Græcis a Normannis ereptum.* — Hoc anno anonymus Barensis scribit: « Barium obsedit per mare et per terra » Robertus, nempe Apuliæ dux. Idem Lupus Protospata in Chron. habet. Græci per annos tres munitissimum illud oppidum propugnarunt, teste Willelmo Apuliensi lib. 3:

Tertius obsessa jam venerat annus ab orbe;
Multiplici tandem superatur fessa labore.

Captam autem anno millesimo septuagesimo primo, docet his verbis idem anonymus: « Dux fecit fieri pontem in mari quantum concluderet portum urbis Bari. Hoc etiam anno, dolo cujusdam Argerichi filii Joannazzi, occisus est Byzantinus cognomento Cuinderlichus in Baro, et XV die Aprilis cepit Robertus dux civitatem Bari ». Errat itaque Malaterra, qui hanc Roberti ducis victoriam cum an. MLXX et Bari obsidionem cum an. MLXVII conjungit, sed hic historicus non raro in Chronologiam peccat. Præterea Lupus Protospata ad annum MLXXI, ait: « Decima quinta die Aprilis, cepit Robertus dux civitatem Bari, et mense Julii dux prædictus transmeavit Adriati maris pelagum, perrexitque Siciliam cum LVIII navibus ». Quid in Sicilia egerit, eo Christi anno videbimus.

ALEXANDRI II ANNUS 9. — CHRISTI 1069.

1. *Petrus Damiani in Germaniam legatus prohibiturus divortium Henrici regis a Bertha.* — Annus millesimus sexagesimus nonus sequitur, exortus Indictione septima, quo ab Alexandro papa Petrus Damiani legatus mittitur ad Henricum regem, juvenili furore repudiare paratum Bertam conjugem, quam ante biennium duxerat in uxorem. Hoc de legatione Petri et causa ejus mittendæ legationis, a Lamberto pluribus ita in Chronico describitur, hoc anno : « Post Pentecosten Wormatiæ cum principibus regni (idem rex), colloquium habuit. Ibi primum cum episcopo Moguntino rem secreto agit, ejusque opem ad perficiendum quod mente machinetur, obnixe implorat. Si impetret, se deinceps ei subditum, et dicto obtemperantem fore. Ad hoc Thuringos armata manu, si aliter nequeat, coacturum, ut decimas sine ulla in perpetuum contradictione persolvant. Annuente episcopo, et pactione utrimque firmata, rex ad publicum refert, sibi cum uxore non convenire : diu oculos hominum fefellisse, ultra fallere nolle : nullum ei crimen, quo juste repudium mereatur, afferre ; sed se (incertum quo fato, quo Dei judicio) nullam cum ea maritalis operis copiam habere.

2. « Proinde per Deum orare, ut se male ominata compede absolvant; patianturque æquo animo dissidium fieri, ut illa sibi, et ipse ei, si ita Deus velit, felicioris matrimonii viam patefaciat. Et ne quis violatum semel pudorem causetur obstare iterum nupturæ, se sub jurejurando confirmare, quod eam, ut acceperit, sic incontaminatam, illibatoque virginitatis pudore conservaverit. Fœda res et ab regia majestate nimium abhorrens visa est omnibus qui aderant. Negotio tamen, cui rex tam fervide animum adjecisset, detractare singuli religiosum arbitrabantur. Episcopus quoque tam pretiosa pollicitatione redemptus, quantum poterat salva verecundia, haud ægre causam regis tuebatur. Itaque cunctis id fieri decernentibus, Synodum conficiendo negotio indixit Moguntiæ proxima post festum S. Michaelis hebdomada ». Et post alia ab his diversa, sic pergit ejusdem causæ tractationem describere :

3. « Imminente jam die, qui scindendo regis conjugio dictus fuerat, rex Moguntiam concitus properabat. Et ecce inter eumdem comperit legatum Sedis Apostolicæ suum Moguntiæ adventum præstolari, qui dissidium fieri prohibeat, et episcopo Moguntino Apostolicæ animadversionis sententiam minitetur, quod tam nefariæ separationis se auctorem promiserit. Consternatus illico, quod rem diu exoptatam perdidisset e manibus, per iter quo venerat, in Saxoniam redire volebat. Vix et ægre tamen amicorum consiliis superatus, ne principes regni frustraretur, quos summa frequentia sibi Moguntiæ occurrere jussisset, Franconofurt abiit; ibique eos qui Moguntiæ convenerant, statuto die adesse jussit. Quo dum frequentes venissent, Petrus Damianus (is legatus erat Sedis Apostolicæ, vir ætate et vitæ innocentia admodum reverendus) mandata exposuit Romani Pontificis : pessimam rem et a nomine Christiano, nedum ab regio multum abhorrentem esse, quam moliatur. Si minus humanis legibus vel canonum sanctionibus terreretur, parceret saltem famæ et existimationi propriæ, ne scilicet tam fœdi exempli venenum, ab rege sumpto initio, totum commacularet populum Christianum; et qui ultor esse debuisset criminum, ipse auctor et signifer fieret ad flagitium. Postremo si non flecteretur consiliis, se necessario vim Ecclesiasticam adhibiturum, et canonum lege scelus prohibiturum. Ad hæc suis manibus nunquam imperatorem consecrandum fore, qui tam pestilenti exemplo, quantum in se esset, fidem Christianam prodidisset.

4. « Tum vero in eum coorti omnes qui aderant, principes aiebant æqua censere Romanum Pont.; et per Deum rogabant, ne crimen inferret gloriæ suæ, et regii nominis majestatem tam turpis facti colluvione macularet. Præterea, ne parentibus reginæ causam defectionis et justam turbandæ Reipublicæ occasionem daret : qui si viri essent, cum armis et opibus plurimum possent, tantam filiæ suæ contumeliam proculdubio insigni aliquo facinore expiaturi essent. Hac ratione fractus magis quam inflexus : Si id, inquit, fixum obstinatumque est vobis, imperabo egomet mihi, feramque (ut

potero) onus quod deponere non valeo. Ita efferato magis per studium concordiæ odio, annuit quidem ut in regni consortium regina revocaretur : ipse tamen, ut congressum ejus conspectumque vitaret, adhibitis sibi vix quadraginta militibus, in Saxoniam concitus rediit. Regina cum cætera multitudine et regni insignibus paulatim subsecuta est. Cumque ad eum Gostariam venisset, vix compulsus ille a familiaribus suis, ut ei obviam procederet, satis superque pro consuetudine eam benigne suscepit; sed protinus refrigescente amore, ad ingenium suum, atque ad pristinum rigorem animi rediit. Et quia consilia scindendi conjugii sæpe jam tentata non processerant, statuit deinceps, communicato cum ea solum regni nomine, sic eam habere quasi non haberet ». Hæc Lambertus. Constat post hæc tandem reginam conciliatam regi, ex eodem suscepisse filium Henricum, qui ipsi successit in regno.

5. *Petri litteræ duriusculæ ad Alexandrum papam.* — Quod autem ad Petrum Apostolica legatione perfunctum pertinet, reversus in Italiam, cum occasione Ecclesiæ Eugubinæ quid duriusculum adversus eum Alexander Romanus Pontifex rescripsisset, amaro animo accipiens ad eumdem hanc reddidit indignatus Epistolam :

« Domno Alexandro summæ Sedis antistiti, Petrus peccator monachus servitutem.

« Quod Eugubina Ecclesia, quæ mihi dudum a vestris decessoribus est commissa, nunc proh dolor ! est omnino confusa, et velut area, quæ pedibus conculcatur, abjecta; peccatis meis id exigentibus deputo, non vitio, quod absit, vestræ parvitatis (paternitatis) adscribo. Multitudo quippe meorum scelerum exigit, ut is etiam propriis manibus meo pectori vulnus infligat, pro quo non enerviter stans adversus totum mundum certamen assumpsi, meque gladiis ac sagittis totius fere humani generis durus et insuperabilis colluctator objeci.

6. « Hoccine mihi, venerabilis pater, meritum reddidisti, quod causæ tuæ perorator in sanctorum pontificum Conciliis toties extiti : quod in legationis tuæ curis atque negotiis frequenter in sæcularium laicorumque conventu quasi quidam causidicus declamavi? Hæccine, inquam, mihi munera redhibentur, quod in hostes tuos violenter invectus, eos mordacissime loquendo et scribendo destruxi, teque per multimodæ scriptionis articulos extuli, tuamque memoriam et egregiæ laudis quantum in me fuit, etiam apud posteros propagavi? Quid itaque fecerim, quidve pertulerim, examinis vestri censura discutiat : ne coactus digna querela compellar effluere, quod adhuc silentio supprimens, vix possum ulterius occultare. Hoc enim necdum Roma me referentem vel scribentem cognovit, necdum aliis per me res ista, quæ sanctitatis vestræ famam laceraret, innotuit. Agat ergo qui læsit, sicut dignum est, pœnitentiam, ut is qui læsus est, non compellatur dignam exaggerare querelam. Mitiget olei suavitas aceti mordentis acorem, et tumefactis asperrima verberatione vibicibus, mitis ac blandus beneficiorum liquor influat lenitatem. Alioquin necesse jam erit tot ictuum verbera perferenti, ut ipse quoque... Sed jam frænum libertati, procacitate linguæ repressa, adhibeo; labiis digitum superpono, et qui miseriam passus sum, misericordiam versa vice deposco.

7. « Præterea de infelicissimo Ravennate episcopo clementiam vestræ sanctitatis imploro, atque ut eum, sicut olim decrevistis, solvere dignemini, suppliciter obsecro. Indignum quippe est, ut propter unius homuncionis offensam tam innumerabilis multitudo hominum depereat, et tantum Christi laborem, pro quo pretiosum sanguinem fudit, ac tot innocentum animas miserandæ unius personæ culpa subvertat.

« Nolumus autem sanctos oculos vestros onerare pluribus litteris, sed omnia, quæ dicenda sunt, committimus experientiæ portitoris. Hunc igitur sancta clementia vestra, quasi me loquentem diligenter attendat, sicque duabus petitionibus nostris quas hic transcursim celeriterque perstrinximus, annuat : ut et vos nuntios ac vehicula misisse per tot terrarum spatia non pœniteat, et mens nostra quæ circa vos, non dicam tepescere, sed potius frigescere cœperat, in antiquæ dilectionis vestræ desiderium recalescat ». Hæc Petrus, ut vidisti, perturbato admodum animo, justene, scit Deus. Ex scriptis ejus aliud præter hæc expiscari posse non datur. Illud tamen exploratissimum, Alexandrum ipsi conciliatum, ejusque usum opera ad componendas res Ecclesiæ Ravennatis, defuncto jam archiepiscopo, pro quo apud ipsum Pontificem intercesserat, de qua ultima ejusdem Petri legatione suo tempore dicendum erit.

Eodem tempore Alexander papa Argentinensem episcopum Guarnerium privavit episcopatu ob simoniæ crimen : quem postea Gregorius Septimus restituit in Synodo, de cujus restitutione inferius suo loco dicturi sumus [1].

8. *Papæ decretum de ordinatis per saltum.* — « Moritur hoc anno Rumoldus Constantiensis episcopus, maturæ admodum gravitatis vir ». Ita Lambertus hoc anno. Hic ille est, ad quem extat datum Alexandri hujus Romani Pontificis decretum (licet perperam apud Gratianum Grimaldus legatur pro Rumoldo) de eo qui per saltum ex negligentia ordinatus est. Cujus quidem decreti idem meminit Alexander in litteris datis ad Gervasium Rhemensem archiepiscopum, quas repertas in Codice Antonii Augustini episcopi Tarraconensis, hic ne pereant, describendas curavimus, sic se habent :

« Consuluit parvitatem nostram dilectio vestra super latore præsentium, qui in clericalibus officiis educatus, subdiaconii gradum suscipere, diabolo obcæcante, neglexit, et ad diaconatus et presbyterii honorem cursu præpropero non ambitiose, sed negligenter conscendit. In quo præceptum canoni-

[1] Greg. l. 1. Ep. LXXVII.

cum nos invenisse non meminimus, consilium autem ex prærogativa auctoritatis Apostolicæ damus, sicut olim super eodem negotio Rumoldo Constantiensi episcopo consuluimus. Ab utriusque itaque, id est, sacerdotis et levitæ, quod inordinate suscepit, officio suspendatur, donec congruo tempore intersit iis, qui ad diaconii benedicuntur honorem, et cum eis subdiaconatus accipiat benedictionem. Prius tamen discutiendum, si ejus vita digna officio habeatur, et sic si vitæ canones non obviaverint, in priore ordinatione diaconus et presbyter teneatur. Legimus enim in Actibus Apostolorum, ad beati Petri prædicationem, Cornelium pro vitæ merito ante baptismum recepisse Spiritus sancti donum. Divinæ igitur benignitatis clementia, quæ Cornelio ante baptismum dignata est concedere, quod purificatis fonte baptismatis specialiter solet infundere, neglectæ ordinationis minime gratiam prohibebit, ita ut cæteros quos ante subiit, reservet, si vita et scientia concordet ». Hæc Alexander.

Anno periodi Græco-Romanæ 6562.— Anno Æræ Hispan. 1107.— Anno Hegiræ 462, inchoato die 20 Oct., Fer. 3.— Jesu Christi 1069. — Alexandri II papæ 9. — Henrici IV reg. 14. Romani Diogenis imp. 2.

1. *Henricus Germaniæ rex frustra tentat uxorem repudiare.* — A num. 1 ad 5. Lambertus Schafnaburgensis anno MLXVI refert, *Henricum* Germaniæ regem nuptias in villa, *Triburia* appellata, regio apparatu celebrasse, «in conjunctione Berthæ reginæ filiæ Ottonis marchionis Italorum». Tum hoc anno idem rex, quem uxoris tædium ceperat, ad divortium jam meditatum explendum, inescare cœpit *Sigefridum* Moguntinum archiep. pollicitatione opis, ad exprimendas Thuringorum decimas: «Episcopus», ait idem Lambertus, «tam pretiosa pollicitatione redemptus, quantum poterat salva verecundia, haud ægre causam regis tuebatur». Die qui scindendo regis conjugio dictus erat, dum rex Moguntiam properaret, «comperit legatum Sedis Apostolicæ, suum Moguntiæ adventum præstolari, qui dissidium fieri prohibeat, et episcopo Moguntino Apostolicæ animadversionis sententiam minitetur, quod tam nefariæ separationis se auctorem promiserit». Omnes qui aderant principes, «aiebant æqua censere Romanum Pontificem, et per Deum rogabant ne crimen inferret gloriæ suæ». Tandem Henricus «annuit quidem ut in regni consortium regina revocaretur»; ipse tamen ejus congressum consortiumque vitavit, uti narrat Baronius ex eodem Lamberto. *Sigefridus* tamen archiep. Moguntinus, in Epistola ad Alexandrum II data, et tom. IX Concil. pag. 1200 recitata, rem prorsus aliter ac Lambertus narrat, aitque se Henrico regi in faciem restitisse, et minitatum esse excommunicationem : indictum tamen a coepiscopis suis ad rem disceptandam ac definiendam Moguntinum Concilium. Ad extremum Alexandrum II rogat, ut aliquos de latere suo mittat, qui huic Concilio præsint: «et quia hoc valde rarum», inquit Sigefridus, «quæstionibus occurrit Ecclesiasticis, et de regiis pæne inauditum est personis, vestræ sanctitatis erit, quid super tanta re facto opus sit decernere, et ad consulta nostra de sanctuario sacri pectoris vestri responsoria remittere : ut et instans negotium, ad salutem modernæ ætatis, Ecclesiastica pace finiatur, et de tam insolita et dubia re, vestra auctoritate posteritas instruatur». Quare vel Lambertus erravit, vel Sigefridus, postquam comperit Alexandrum Petrum Damiani Moguntiam mittere, litteras illas scripsit, ut fucum Pontifici faceret.

2. *Expeditio regis Daniæ in Angliam.* — Ordericus lib. 4 miserum Angliæ statum, ex quo Willelmus rex eam subdidit, his verbis narrat : «Multimodis desolationibus Anglia nimis attrita est, et tam ab indigenis quam alienigenis valde aggravata est. Incendia, rapinæ, et quotidianæ cædes, miseram gentem invaserunt, percusserunt, dejecerunt, et conquassaverunt. Adversa fortuna miseros, tam victos quam victores, muscipula sua irretivit : nunc ense, nunc fame, nunc peste irreverenter præcipitavit, prout Omnipotens arbiter unicuique dispensavit». Paulo post : «In illa tempestate, Svenus rex Danorum magnam classem Danis et Anglis accuratissime instruxit, duosque filios suos et Osbernum fratrem suum, pontificesque duos comitesque tres dilectissimos præfecit et in Angliam misit. Multotiens enim pecuniis Anglorum et obnixis precibus fuerat sollicitatus, et ruinas suorum, qui nuper in Heraldi conflictu occisi fuerant, motus : quinetiam proxima cognatione ad regni cupiditatem incitatus, utpote nepos

Eduardi regis, Hardecanuti filius (qui Hardecanutus frater erat Eduardi uterinus ex Emma regina). Hic ingenti potentia pollebat, universas regni sui vires contrahebat, quibus a vicinis regionibus et amicis auxilia magna coacervabat. Adjuvabant eum Polenia (id est, Polonia) Frisia, nec non Saxonia. Leutecia quoque pro Anglicis opibus auxiliares turmas mittebat. In ea populosissima natio consistebat, quæ gentilitatis adhuc errore detenta verum Deum nesciebat; sed ignorantiæ muscipulis illaqueata, Guodeven, et Thurum, Freamque, aliosque falsos deos, imo dæmones colebat. Hæc gens terra marique prœliari perita erat, quam Svenus cum rege suo sæpe vicerat, suæque ditioni subegerat. Multis itaque triumphis sublimatus, ut sibi adhuc augeret potentiam et decus, contra Guillelmum regem, ut prædiximus, magnam classem in Angliam misit Svenus ».

3. *Infelix fuit.* — Multis interpositis, hanc expeditionem infelicem fuisse asserit : « Plerosque, inquit, gladio vindice ferit, aliorum latebras evertit, terras devastat, et domos cum rebus omnibus concremat. Nusquam tanta crudelitate usus est Guillelmus, hic turpiter vitio succubuit, dum iram suam regere contempsit ; et reos innocuosque pari animadversione peremit (cum nempe Eboraco appropinquatum est) jussit enim ira stimulante segetibus et pecoribus cum vasis et omni genere alimentorum repleri, et igne injecto penitus omnia simul comburi ; et sic omnem alimoniam per totam regionem Trans-Humbranam pariter devastari. Unde sequenti tempore tam gravis in Anglia late sævit penuria, et inermem ac simplicem populum tanta famis involvit miseria, ut Christianæ gentis utriusque sexus et omnis ætatis homines perirent plusquam centum millia. In multis Guillelmum nostra lubenter extulit oratio ; sed in hic quod una justum et injustum tabidæ famis lancea æque transfixit, laudare non audeo. Nam dum innocuos infantes, juvenesque vernantes, et floridos canitie senes fame periclitari video, misericordia motus miserabilis populi mœroribus et anxietatibus magis condoleo, quam frivolis adulationibus inutiliter studeo. Præterea indubitanter assero, quod impune non remittetur tam feralis occisio ». Paulo post : Tandem magnæ classis exiguæ reliquiæ Daciam (id est, Daniam) repetierunt : et Sveno regi suo magna discrimina quæ perpessi sunt, nimiamque ferocitatem hostium, suorumque ruinam sodalium flebiliter retulerunt ».

4. *Moritur Aldredus archiep. Eboraci.* — Hæc accidisse hoc anno testatur etiam Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl. additque *Aldredum* Eboracensem archiepiscopum, quem ostendimus Willelmum regem coronasse, de Danorum adventu valde tristem effectum, « decimo anno sui archiepiscopatus, III idus Septemb., feria VI, ut Deum rogaverat », vitam finivisse. Notat etiam Dunelmensis, cum Willelmus rex vicinas Eboraci terras devastaret, episcopum Dunelmensem et optimates, unanimi consilio tollentes *sancti Cuthberti* incorruptum corpus, fugam iniisse III *idus Decemb.*, *feria* VI, sed *tribus mensibus et aliquot diebus* elapsis, sacras reliquias rursus in episcopatus anno decimo vita functus est, illud ante an. MLX non susceperat. Simeon enim ibi annos Julianos, non vero annos sedis numerat, ut manifestum facit Thomas Stubs in Actis Pontif. Eboracensium, ubi eosdem temporis characteres exhibet, postquam jam scripsit *Aldredum in Nativitate Domini* dictum archiepiscopum, et *Guillelmum* Angliæ regem coronatum consecrasse *anno Dominicæ Incarnat.* MLXVI, juxta nostrum computum. Idem scriptor plura de *Aldredi* virtutibus in medium affert, præsertimque de ejus erga Ecclesiam liberalitate : quibus commentitium esse apparet, quod de ejus simonia Malmesburiensis, et ex eo quidam historici Anglici in litteras misere.

ALEXANDRI II ANNUS 10. — CHRISTI 1070.

1. *Germani archiepiscopi Romam veniunt dicturi causam coram Romano Pontifice.* — Millesimus septuagesimus octava Indictione incipit annus : quo rei constituti simoniacæ labis, præcipui Germaniæ archiepiscopi, Moguntinus et Bambergensis, Romam vocati causam dicere advenerunt. Coloniensis autem alia de causa (ut dicturi sumus) cum eis profectus est. Assistunt Alexandro

Pontifici, qui, accepto ab eis juramento id nunquam ulterius perpetrandi, ad suas redire Ecclesias libere dimissi sunt. Fusius ista Lambertus, qui ob liberam dimissionem factam, in suspicionem adducit, corruptum Alexandrum Pontificem fuisse muneribus. Verum haud facile quis persuadeat sibi, tantum Pontificem eodem crimine, quo reos tunc judicabat, eodemque tempore deliquisse. Verum cum his agi debere mitius, plura suaserunt, ac primum, quod præcipuarum Ecclesiarum essent antistites, moderarenturque regnum cum rege : insuper, quod obedientes Apostolicæ Sedi, ad judicium subeundum sese contulissent in Urbem : quodque prompto animo exhibuerint se omnino paratos, omnem quam decerneret Pontifex suscipere pœnitentiam. Sicque mitiori excipiendi sententia videbantur, ne si quid durius in eos ex severitate censuræ canonicæ decerneretur, timendum fuisset, ne perderet potius quam emendaret quos corrigendos Romam vocasset. Sed jam ipsum audi Lambertum ista sub hoc anno scribentem : inde subjiciemus, in quibus auctor ipse sit corrigendus.

2. « Episcopus Moguntinus et Coloniensis et Banbenbergensis a domino Apostolico evocati Romam venerunt. Ibi episcopus Banbenbergensis accusatus, quod per simoniacam hæresim, data pecunia episcopatum invasisset, multa et pretiosa munera papæ dedit, et per hæc efferatam adversum se mentem ejus ad tantam mansuetudinem reduxit, ut qui non sine periculo honoris et gradus sui evasurus putabatur, non solum impunitatem criminis quod objectum fuerat consequeretur ; sed etiam pallium et alia quædam archiepiscopatus insignia a Sede Apostolica pro benedictione perciperet. Moguntinus archiepiscopus ultro se episcopatu abdicare, atque in otium privatæ conversationis secedere magnopere cupiebat ; sed tam Romani Pontificis auctoritate quam eorum qui præsentes erant maturioribus consiliis, vix et ægre abductus est a sententia. Omnes in commune acerbe objurgati, quod sacros ordines per simoniacam hæresim venderent, et ementibus indifferenter communicarent manusque imponerent, tandem accepto ab eis jurejurando, quod hæc ulterius facturi non essent, in sua cum pace dimissi sunt ». Hæc Lambertus. Sed apud eumdem sequenti anno, idem archiepiscopus Moguntinus testatus est Henrico regi, se aspere admodum ab Alexandro Romano Pontifice redargutum, vixque sine privatione archiepiscopatus elapsum ; quæ sequenti anno ex ipsius verbis accipies :

3. *S. Anno archiepiscopus Coloniensis ab Urbe defert reliquias S. Cæsarii miraculis insignes.* — « Sed de Coloniensi archiepiscopo sancto Annone jam agamus, qui licet cum iisdem episcopis se Romam contulerit ; non tamen ipse ut reus, sicut illi, causam dicturus advenit : nam tanto ab horum vitiis longe aberat, quanto vitæ sanctæ et irreprehensibilis præclaris meritis hos et alios Germaniæ episcopos præcellebat, quem Alexander papa charissimum habuit, et redeuntem insigni donatum munere ab Urbe dimisit, nempe brachio sancti Cæsarii martyris, ingenti plane thesauro cæteris sanctorum reliquiis ipsi tunc chariore, ob insigne quod tunc Romæ meritis ejusdem sancti Cæsarii miraculum contigisse percepit. Describuntur ista in Vita ejusdem [1] S. Annonis ab auctore ejusdem temporis jussu Reginhardi abbatis Sigebergensis ejusdem sancti Annonis æqualis. Quem quidem hoc anno Romam venisse testatur ob multas suæ Ecclesiæ causas, et inter eas illam fuisse præcipuam, ut sanctorum reliquias inde acciperet, ut collocaret eas in monasteriis a se tunc exstructis. Cujus rei desiderio, inquit, nempe accipiendi reliquias sanctorum martyrum, tempore quodam Romam ingressus est Romanorum archicancellarius, Anno archiepiscopus Coloniensis, suæ devotioni pariter et Ecclesiæ consulturus utilitatibus etc. »

Quonam anno Redemptoris id acciderit, idem auctor in fine capitis declarat his verbis : Ab Incarnatione Domini post millesimum sexagesimum nonum, anno septuagesimo vertente. Quo et ab Urbe rediens, acceptis in itinere ab Adelaide Alpium Cottiarum marchionissa reliquiis venerandis sanctorum martyrum Thebæorum, collocavit eas reversus in patriam in monasterio Sigebergensi, tertio idus Maii : brachium vero sancti Cæsarii, quod Roma secum tulerat, posuit Coloniæ in Ecclesia Sancti-Georgii, ubi in sermone quem ad populum tunc habuit sanctus episcopus, de ejusdem martyris sancti Cæsarii grandi miraculo, quod accidisset in Urbe narrationem attexuit verbis istis :

5. « In Urbe Roma vir quidam, Andreas nomine, non opere, divitiis et vitæ deliciis affluens, laxæ conversationis amplam tenebat viam, animam oneri, corpus habens voluptati, cui præter nomen Christianitatis et emortuam fidem, Christianæ religionis nihil videbatur inesse, excepto quod beato Cæsario martyri devotus Ecclesiam ejus cum cereis frequentare solebat. Hic generali mortis conditione præventus, sero sui pœnitens ultimum efflavit spiritum. Nec mora, corpus in feretro compositum flentium et plangentium amicorum tristi ambiebatur obsequio, sepulturam ejus ob quædam impedimenta in diem alterum differentium. Itaque protractis ad medium noctis excubiis, alto silentio cunctis altoque stupore perfusis, repente feretrum moveri cœpit ; elevansque caput qui jacebat exanimis, cum undique circumspiciens ampliorem videntibus terrorem incussisset, fugæ præsidium nonnullis arripientibus, omnibus vero pariter mente consternatis, in feretro resedit. Interim prudentiores fiducia nonnihil sumpta, procul quibusdam subsistentibus, proprius accesserunt, et inspecto diligenter homine, quid rei contigisset sciscitati sunt, utrum phantasiis diaboli illuderentur, an in-

[1] Vit. S. Annonis l. i. c. 33. 34. 35. Sur. tom. vi. die iv Dec.

sueta mortalibus lege ab inferis redivivus emersisset, vel (quod magis erat in suspicione) languoris immanitate pro mortuo habitus, oculos tantum intuentium fefellisset, cæterum vitam non plane amisisset.

6. « Ad hæc ille graviter suspirans : Non, inquit, simulate, sed vere mortis incidi sortem. At vero perpetuæ mortis sententiam et in anima et corpore (proh dolor!) luerem, si Cæsarii martyris digna Deo non intercessisset supplicatio. Subjungensque secundum tenorem interrogantium, ubi fuisset, quid vidisset, et ut rediisset, ita ait : E corpore violenter ejectus, ad terribile nimisque pavendum Christi solium ducebar. Ibi circumstantibus cum tremore millibus Angelorum, ego miserrimus conscientiæ reus, nec oculos in quemquam illorum supplex attollere præsumebam, solummodo districti judicis tristem sententiam accipiens, a teterrimis et horrore plenis dæmonibus ad æternæ damnationis loca trahebar absque misericordia; pectusque feriens, ac nimis flebiliter ingemiscens, illius, inquit, horæ miseria nullis digne exponenda verbis, mei cordis memoria nunquam elabitur.

7. « Cumque me flentem procacissimi dæmones cachinnantes, meisque casibus insultantes ad perditionem atrociter impellerent : pretiosus martyr Cæsarius meis calamitatibus pie commotus, cum favore sanctæ Dei Genitricis sanctorumque Apostolorum et martyrum, procidit ante Dominum, vulnerum suorum stigmata demonstrans et dicens : O clementissime Domine, tremendi nominis tui causa hæc quondam libenter excepi, nec erat in his perferendis, licet caro gemeret, ulla reluctatio mentis, dummodo temporalium tormentorum asperitate corpus semel enecatum, nullius deinceps tristitiæ stimulis vel animam, vel carnem, te præside afficeret. Quid itaque te, qui pius es, inspiciente, novis in corde doloribus denuo premor? Ecce qui meo credulus patrocinio vitam suam mihi commisit ex integro, præceps impellitur ad inferos ; jamque merito stultitiæ arguitur, qui vana spe seductus me coluerit ut vitæ suæ gubernatorem, quem in allevandis saltem suppliciis habere non possit intercessorem. In his omnibus, eo coram Christo jacente, piissima Dei Genitrix Virgo Maria cum reliquis sanctis se adjungens, Filium et Dominum suum ad voluntatem martyris sui flexit. Per cujus imperium pessimis dæmonibus ereptus, jam veniæ securus et vitæ, corpus ad hoc reinduere jussus sum, ut his cognitis unusquisque salutis suæ sollicitior reddatur. Hæc homine perorante, cum adstantes stupor invaderet, collegit se super feretrum et obiit.

8. « Tali conclusione rem doctor egregius finiens : Omnes suspiriis et compunctione, quod audierant commendantes, mox allocutus est : Et vos, fratres, vosque sorores, hujus considerationem facti in cordium vestrorum secreta admittentes, ad quemcumque devotionis et servitii cultum vos ipsos sanctis Dei offerte, ut extremæ tribulationis angustiis arctati; quemlibet sanctorum tanto lætior quisque vestrum illic patronum experiatur, quanto devotior hic in ejus vixit obsequio ». Hucusque sanctus Anno Coloniensis hoc anno, ea qua diximus occasione. Quod autem ad enarratam historiam spectat, sicut in hoc, ita et in aliis ejusmodi exemplis eorum, qui ab inferis esse liberati narrantur, ea nobis sententia verior comprobatur, ut nequaquam istiusmodi ex corpore revera decesserint, quamvis omnino decessisse sibi visi sunt, sed per extasim et excessum mentis, scilicet Deo volente, ea per visum fuerint asseculi, per rerum imaginem quamdam ob oculos mentis divino ministerio repræsentatam. Etenim judicium Dei de qualibet anima in momento et in ictu oculi fieri, quis ignorat? et neque a sententia extremo judicio judicantis esse aliquam redemptionem, divinæ Scripturæ oraculis copiosissime absque ulla ambiguitate docemur : « Et solvi Scriptura non potest, quam sanctificavit, et misit Pater in mundum [1] ».

9. Sed ad Annonem redeamus, qui ad sua monasteria recedens ab Urbe, reliquias sanctorum accepit : idem etiam privilegium immunitatis ab Alexandro papa est consecutus pro dicto monasterio Sigebergensi, et quidem speciali forma in gratiam specialis amici, quod ab eodem vitæ ejus auctore ita describitur [2] :

10. « Alexander episc. servus servorum Dei, Annoni archiepiscopo sanctæ Coloniensis Ecclesiæ, in Christo Jesu fratri charissimo.

« Quod a nobis, Deo dilecte frater, expetis, ex officio suscepto et Apostolica auctoritate universis debemus Ecclesiis. At mihi tecum, in Deo dilecte frater, aliter agendum est, quippe apud virum religiosum, et revera tam operibus quam nomine episcopum. Itaque ex parte Domini nostri Jesu Christi et sanctæ Dei Genitricis Mariæ, sanctorumque Apostolorum Petri et Pauli, omniumque sanctorum et electorum Dei, confirmamus et corroboramus abbatiam illam in perpetuum, ne qua persona magna vel parva, non aliquis successorum tuorum, non rex, aut comes, nullus, inquam, hominum ex ea quidquam ad destructionem loci demoliri audeat : verum omnibus inibi collatis et conferendis pax sit permanens et inconvulsa, et prima ista, qua modo instituuntur, apud monachos permaneat consuetudo, sitque illis de abbate libera electio. Si quis hujus nostri privilegii temere violator extiterit, perpetui anathematis vinculis se innodandum noverit, nisi forte resipiscens digne satisfecerit. Qui vero pia devotione observator esse studuerit; peccatorum suorum omnium consequatur veniam, et æternæ beatitudinis gloriam mereatur ». Hactenus descriptum ibi Diploma.

11. *Legati Apostolici in Anglia, qui in Concilio Vintoniensi Stigandum pseudoepiscopum Cantuariensem deponunt.* — Hoc eodem anno idem

[1] Joan. x. — [2] Vit. Ann. l. i. c. 26.

Alexander papa legatos a latere misit in Angliam, qui congregata illic Synodo Wintoniensi, gradu deponerent Stigandum invasorem Ecclesiæ Cantuariensis, qui eo titulo, quod pallium accepisset a Benedicto pseudopontifice, diu retinuisset illam Ecclesiam. Quomodo autem ista se habuerint, ab antiquioribus rerum Anglicarum scriptoribus est petenda narratio, de quibus cum plures scribant, Rogerus in suis Annalibus hæc accuratius prosecutus videtur; ait enim : « Eodem anno, millesimo scilicet atque septuagesimo, Concilium magnum in Octavis Paschæ Wintoniæ celebratum est, jubente et præsente rege Willelmo, Alexandro papa consentiente, et per suos legatos Hermenfredum Sedunensem episcopum, et presbyteros Joannem et Petrum cardinales Sedis Apostolicæ suam auctoritatem exhibente.

12. « In quo Concilio Stigandus Doroberniæ archiepiscopus degradatur tribus de causis, scilicet quod episcopatum Wintoniensem cum archiepiscopatu injuste possidebat : et quod vivente Roberto archiepiscopo, non solum archiepiscopatum sumpsit, sed etiam ejus pallio, quod Cantuariæ remansit, dum vi et injuste ab Anglia pulsus est, in missarum celebratione aliquandiu usus est : et a Benedicto, quem sancta Romana Ecclesia excommunicavit, eo quod pecunia Sedem Apostolicam invasit, pallium accepit. Frater quoque ejus Agelmarus Estanglorum episcopus est degradatus. Abbates etiam nonnulli ibi degradati sunt, operam dante rege, ut quamplures ex Anglis suis honoribus privarentur, in quorum loco suæ gentis personas subrogaret, ob confirmationem scilicet sui, quod noviter acquisierat, regni. Hinc et nonnullos tam episcopos quam abbates, quos nulla evidenti causa, nec Concilia, nec leges sæculi damnabant, suis honoribus privavit, et usque ad finem vitæ custodiæ mancipatos detinuit, suspicione, ut diximus, tantum inductus novi regni.

13. « In hoc itaque Concilio dum cæteri trepidi, utpote regis agnoscentes animum, ne suis dignitatibus privarentur, timerent ; venerandus Vulstanus Wigorniensis episcopus possessiones quamplures sui episcopatus ab Aldredo archiepiscopo (dum a Wigorniensi Ecclesia ad Eboracensem transferretur) sua potentia retentas, quæ tunc eo defuncto in potestatem regiam devenerant, constanter proclamabat, exspectabatque justitiam fieri tam ab ipsis qui Concilio præerant, quam a rege, flagitabat. At Eboracensis Ecclesia, non habens pastorem qui pro ea loqueretur, muta erat. Judicatum est igitur, ut ipsa querela sic remaneret, quousque archiepiscopo ibi constituto, qui Ecclesiam defenderet, dum esset qui ejus querelæ responderet, ex objectis et responsi psosset evidentius ac justius judicium fieri. Sicque tunc ea querela ad tempus remansit ». Hic finis Wintoniensis Synodi. Postquam cardinales legati ab Anglia discesserunt Romam reversuri, relinquentes (reliquerunt) illic Hermenfredum episcopum Sedunensem : qui paulo post aliis urgentibus causis, aliam Synodum habuit, de qua dicere sic pergit auctor :

14. « Die autem Pentecostes, rex apud Windeshoram venerando Bajocensi canonico Thomæ Eboracensis Ecclesiæ archiepiscopatum, et Valcelino capellano suo Wintoniensis Ecclesiæ præsulatum dedit. Cujus jussu mox in crastino, prædictus Sedunensis episcopus Hermenfredus Synodum tenuit, Joanne et Petro cardinalibus præfatis Romam reversis. In qua Synodo, Agelricus Suthsaxonum pontifex non canonice degradabatur, quem rex sine culpa mox apud Mearlesberge in custodiam posuit : abbates etiam quamplures sunt depositi, quibus depositis, rex suis capellanis Alfracto Orientalium Anglorum præsulatum, et Stigando Suthsaxonum dedit episcopatum ; nonnullis etiam Northmannicis monachis abbatias dedit ». Verum Stigandus iste, qui dicitur capellanus regis, longe diversus ab illo Stigando nuper ex archiepiscopatu deposito, de cujus fine habet ista Willelmus Malmesburiensis : « Quamvis rex se blande excusans præceptum papæ objectaret, non tamen opinionem affectatæ depositionis exclusit, quod eum toto ævo vinculis Wintoniæ habuerit. Ibi ergo Stigandus tenui victu vitam toleravit, quod ei parum de fisco ferebatur, et ipse ingenita mentis duritia nihil de suo inferri pateretur.

15. « Quin et hortantibus amicis, et præcipue regina Edgitha, Eduardi regis relicta, ut se delicatius vestiret et pasceret, per omne sanctum pejerabat, non se habere nummum nec valens. Sed huic sacramento soliditatem veri abfuisse probavit ingens vis opum, post mortem ejus in subterraneis specubus inventarum. Ad quarum indicium ut veniretur, auxilio fuit clavicula collo exanimati dependens, quæ familiaris scrinii esset custos. Ea seræ immissa manifestavit per chartas inventas et qualitatem metallorum et quantitatem ponderum ». Hic finis nequissimi hominis ac sordidissimi, qui diu ab ipso tempore invasor alienæ sedis, nullam cum Romana Ecclesia communicationem habere meruit. At cum hæc tolerasset pius rex Eduardus, Deus ultorem regem externum immisit vindicem acerbissimum ejus scelerum : qui quidem etsi legitime per legatos Apostolicæ Sedis visus esset omnia peregisse, tamen quod depositis Anglis episcopis, externos in locum ipsorum subrogari curaverit quamvis viros præstantissimos, minime effugit invidiam, quin in deteriorem partem ista accepta fuerint, quod non zelo religionis, sed causa regnandi fecerit ista. Quamobrem penes scriptores Anglos affectatæ tyrannidis ignominiam non evasit. Sed de subrogatione Lanfranci in Stigandi locum in sedem Cantuariensem, ex Willelmo rem plenius pertractante dicamus :

16. *Lanfrancus episcopus Cantuariensis creatus ad Alexandrum papam scribit querens.* — « Anno, inquit, Dominicæ Incarnationis millesimo septuagesimo, intravit Anglicam terram Lanfrancus, Cadomensis cœnobii abbas, monentibus et

præcipientibus Willelmo glorioso rege Anglorum, et felicis memoriæ Alexandro, totius sanctæ Ecclesiæ summo Pontifice. Is post paucos sui introitus dies, Dorobernensem Ecclesiam (eamdem Cantuariensem), suscepit regendam. Consecratus est autem quarto kalend. Septemb. in sede metropoli a suffraganeis ipsius sedis Willelmo Londoniensi episcopo, Sivuardo Roffensi, Walchelmo Wentano, Remigio Dorensi, sive Lincolniensi, Herfasto Helmanensi sive Theofordiensi, Stigando Selesiensi, Hermanno Schireburnensi, Gisone Wellensi. Cæteri qui absentes fuerunt, causas suæ absentiæ tam legatis quam litteris ostenderunt ». Hæc de ordinatione Lanfranci celebris hujus sæculi in Ecclesia Catholica luminis supra tantum candelabrum erecti, ut qui scientia egregie polleret et sanctitate vitæ. Qui hoc ipso anno consecravit Thomam nuper electum Eboracensem archiepiscopum, dilata contentione nuper oborta de obedientia et subjectione ab eo præstanda Ecclesiæ Cantuariensi, in sequentem Synodum. De qua suo loco dicturi sumus.

17. At quid Lanfranco contigit, ubi licet invitus, tantæ Ecclesiæ regimen est consecutus ? non utique aliter, quam quod evenire solet ei, qui navigationis insuetus, ubi in navim immissus, motu maris nauseam provocante, totus corpore animoque turbatus se deponi rogat in terram : ita plane ipse ubi motu rerum agitari cœpit, ut dimittere posset archiepiscopatum, his datis ad eum litteris rogavit Alexandrum Romanum Pontificem :

18. « Summo sanctæ Ecclesiæ pastori Alexandro papæ, Lanfrancus indignus antistes, canonicam obedientiam.

« Nescio cui aptius calamitates meas explicem, quam tibi (pater) qui ipsarum mihi calamitatum causa existis. Nam cum de Beccensi congregatione, in qua habitum religionis assumpsi, a principe Northmannorum Willelmo abstractus, Cadomensi præessem cœnobio, imparque existerem paucorum regimini monachorum, incertum habeo quo judicio omnipotentis Dei factus sim te cogente, speculator multorum numeroque carentium populorum. Quod cum præfatus princeps, jam rex Anglorum factus, multis variisque modis laboraret efficere, cassis tamen laboribus suis, a me nullo modo potuit impetrare, quoadusque legati tui, Hermenfredus videlicet Sedunensis episcopus, atque Hubertus sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, in Northmanniam venerunt, qui episcopos, abbates, ejusdemque patriæ nobiles convenire fecerunt, atque in eorum præsentia, ut Cantuariensem Ecclesiam regendam susciperem, ex Apostolicæ Sedis auctoritate præceperunt. Adversus hoc imbecillitas mearum virium morumque indignitas prolata in medium nihil profuit : excusatio incognitæ linguæ gentiumque Barbararum, nullum apud eos locum invenire prævaluit.

19. « Quid plura ? Assensum præbui, veni suscepi. In quo tot molestias, tot tædia, tantumque ab omni fere bono defectum mentis quotidie sustineo, tot aliorum in diversis personis perturbationes, tribulationes, damna, obdurationes, cupiditates, spurcitias, tantumque sanctæ Ecclesiæ casum incessanter audio, video, sentio, ut tædeat me vitæ meæ, doleamque plurimum, me usque ad hæc tempora pervenisse. Mala siquidem sunt, quæ in præsenti cernuntur : multo vero deteriora ex istorum consideratione in futuro conjiciuntur. Et ne diu celsitudinem vestram multis magnisque negotiis occupatam, prolixæ orationis ambitu protraham, rogo quatenus propter Deum et animam vestram, sicut vestra, cui contradici fas non fuit, me auctoritate alligastis, sic quoque alligatum abrupto per eamdem auctoritatem hujus necessitatis vinculo absolvatis, vitamque cœnobialem, quam præ omnibus rebus diligo, repetendi licentiam concedatis. Nec in hujus rei sperni petitione debeo, quam tam pie, tam necessarie, tam justis ex causis concedi mihi a vobis deposco.

20. « Meminisse siquidem debetis, nec tradi oblivioni oportet, quam benigne vestros consanguineos aliosque a Roma scripta deferentes, in præfatis adhuc cœnobiis constitutus sæpe recepi : quam studiose eos pro captu meo ingeniique ipsorum, tam in sacris quam in sæcularibus litteris erudivi : ut taceam multa alia, in quibus vobis vestrisque antecessoribus pro rerum ac temporum qualitate nonnunquam servivi. Nec hoc jactando aut improperando, teste conscientia, dico, nec favorem gratiæ vestræ, quasi prolatis obedientiæ meæ obsequiis, solito majorem captare requiro. Hoc tantum studeo, harumque litterarum is solum meus finis est, ut congruam rationem, justamque causam possim ostendere, qua id quod peto, a vestra munificentia, Christo aspirante, valeam obtinere. Quod si fortasse considerata aliorum utilitate secus agendum, mihique id denegandum esse decernitis : valde vobis cavendum atque timendum est ne unde vos mercedem habere apud Deum existimatis, inde quod a vestris actibus semper procul sit, peccati periculum incurratis. Nullus est enim a me aut per me in hac terra animarum profectus, aut si ullus existit, tam parvus est, ut detrimentis meis comparari non possit. De his hactenus.

21. « Cæterum quando Romæ fui, vestramque faciem videre vestroque colloquio frui, divina gratia concedente, promerui ; rogastis me, quatenus in sequenti anno circa Nativitatem Christi ad vos venirem, vobiscum in palatio vestris stipendiis, tribus aut eo amplius mensibus moraturus. Verum hoc sine magna rerum corporisque incommoditate me facere non potuisse, testis mihi est Deus, testes angeli ejus. Cur autem non potuerim, plures variæque causæ effecerunt, quæ Epistolari brevitate pro sui prolixitate comprehendi non possunt. Sed si superna majestas vitam mihi atque incolumitatem cum rerum commoditate concesserit, sanctosque Apostolos et vos, sanctamqueRomanam Ecclesiam

visitare desidero. Quod ut fiat, rogate, obsecro, divinam clementiam, quatenus domino meo regi Anglorum longam vitam concedat, pacemque ei de omnibus sibi adversantibus faciat, cor ejus ad amorem suum et sanctæ Ecclesiæ, spirituali semper devotione compungat. Eo enim vivente, pacem qualemcumque habemus ; post mortem vero ejus, nec pacem nec aliquod bonum nos habituros speramus ». Hucusque Lanfranci Epistola ad Alexandrum Romanum Pontificem, quam accepi una cum aliis ab amico conjunctissimo mihi Christiana charitate Nicolao Fabro Parisiensi, cui rerum antiquarum studiosi hoc etiam nomine bene precentur :

22. *Aliæ litteræ utriusque datæ de statu diœcesis.* — Cum autem de archiepiscopatu dimittendo spes omnis frustraretur, ad subeundum onus impositum submittens, licet invitus, humeros, pro accipiendo pallio ab Apostolica Sede Romam legatos misit. Verum quod antiquæ consuetudinis esset, ut archiepiscopi Anglicani ipsi ad Apostolorum Limina se conferrent pro pallio accipiendo : cui cum derogatum fuisset a Joanne papa Vicesimo, anno Redemptoris MXXVII, tamen contrariis decretis revocatam fuisse pristinam consuetudinem, docent litteræ Hildebrandi. Nam cum non obtinuisset quod per legatos petiisset , in ejus rei excusatione misit Hildebrandus archidiaconus has ad eum litteras :

23. « Lanfranco venerabili Cantuariorum archiepiscopo, Hildebrandus S. R. E. archidiaconus, salutem in Domino.

« Verba legatorum vestrorum gnaviter accepimus , sed quod voluntati vestræ , immittendo absenti personæ vestræ privilegio, ut illi petebant , rite non potuimus satisfacere , valde doluimus; neque id ægre ferat vestra prudentia, quoniam si alicui archiepiscoporum vestris temporibus absenti hoc concessum fuisse vidissemus, profecto religioni vestræ promptissima charitate honorem hunc absque vestra fatigatione impenderemus. Unde necessarium nobis videtur vos Apostolorum Limina visitare, quatenus de hoc et cæteris, una vobiscum efficacius quod oportuerit, consulere valeamus atque statuere. De cætero, si legatos nostros ad vos venire contigerit, solita charitate recipite, quod vobis in aure dixerint, prout charissimum sanctæ Romanæ Ecclesiæ filium et religiosum decet sacerdotem, procurare studete ».

24. Inter hæc autem contigit Lanfrancum papam litteris istis consulere.

« Universæ Christi Ecclesiæ summo rectori Alexandro , indignus Anglorum archiepiscopus Lanfrancus, finem inferre bonum bono principio.

« Necessitate urgente, exspectare non potui, quoadusque redirent (quos ad vos transmisi), priores legati nostri. Hermannus siquidem nostræ regionis episcopus, qui tempore venerandæ memoriæ Leonis papæ antecessoris vestri, relicto episcopatu monachicam vitam petiit, nunc iterum hoc idem facere omnibus modis petit. Et nisi ego censura canonica obstitissem, jampridem aut regi episcopatum reddidisset, aut clam ad monasterium confugisset. Et quidem dum virili robore atque juventa viguit, scientia divinarum atque mundanarum rerum præditus, ad pastorale officium satis utilis persona extitit; sed jam senili ætate prolixaque ægritudine confectus, debitam officio curam impendere ulterius non valet.

25. « Nec existimet sancta colendaque beatitudo vestra, quod aut quibuslibet injuriis lacessitus, aut regalibus angariis ultra vires prægravatus hoc facere velit : Deum omnipotentem, dulcissimamque gratiam vestram testor, quod nec in verbis ejus, dum familiari colloquio consilium animæ suæ a me quæreret, suasque mihi negligentias confidendo aperiret, deprehendere id valui, nec a quoquam hominum tale aliquid unquam de eo audivi ; sed sicut puto et revera est, exactis in hac vita compluribus annis, jam tandem proximus morti, priusquam moriatur, a vinculis ac mole tanti oneris desiderat absolvi ac liberari, et in extremo saltem vitæ suæ, psalmis, hymnis, orationibus, lectionibus occupari. Propterea Apostolicæ Sedis celsitudinem consulendam putavi, quatenus ab ea instructi certissime teneamus, quid in tam excellenti tamque necessaria re concedere vel facere debeamus. Nec differri oportet, quia valde timendum est, nisi solertia vestra provideat, ne ejus corporalis incommoditas multis animabus causa perditionis existat. De hac re ista sufficiant.

26. « Litifeldensis vero episcopus, qui apud legatos vestros de incontinentia carnis, cui uxor publice habita, filiique procreati testimonium perhibebant, aliisque criminibus accusatus, ad Synodum tamen eorum venire noluit, unde et prædicti legati vestri eum excommunicaverunt, regique substituendi successorem, ut dicitur, licentiam concesserunt. In Paschali solemnitate ad curiam venit, de illatis culpis causam inire voluit, regi in conventu episcoporum atque laicorum episcopatum reddidit, se amplius non habiturum nec successori calumniam aut damnum illaturum, jurejurando spontanea voluntate firmavit. Dehinc ad monasterium, in quo ab infantia nutritus monachus fuerat, repedavit. Ego tum novus Anglus, rerumque Anglicarum, nisi quantum ab aliis accipio, adhuc pæne inscius, in locum ejus non præsumpsi vel episcopum consecrare, vel consecrandi licentiam aliis episcopis dare, quoadusque præceptio vestra veniat, quæ in tanto negotio, quid oporteat fieri, informare nos debeat. Ne id quoque differat paternitas vestra, quia diu est, ex quo illa miserrima Ecclesia pastore est destituta. Omnipotens Dominus det nobis semper audire de vobis, quod audire cœpimus, et audire desideramus, diligende, colende, et reverende pater ».

27. *Basilica Lucæ ædificata et ornata per Alexandrum papam.* — Eodem anno Alexander papa (qui imitatus sanctum Leonem Nonum, licet

Romanus Pontifex creatus, nunquam titulum prioris Lucensis Ecclesiæ dimittere voluit [1]) emenso decennio, ex quo cœperat illic egregiam Basilicam ædificare, ea jam absoluta, Lucam petiit, eamque in honorem S. Martini episcopi et confessoris Deo dicavit, pridie nonas Octobris. Cui consecrationi interfuerunt viginti duo Ecclesiarum antistites ex cardinalibus, archiepiscopis et episcopis, præter hos innumeri abbates et alii; concessitque ut octo dierum spatio dedicationis memoria perageretur annis singulis, concessa Indulgentia pœnitentiæ. Porro in ejus Basilicæ anteriori porticu adhuc versus hi in marmore sculpti leguntur :

HVIVS QVÆ CELSI RADIANT FASTIGIA TEMPLI
SVNT SVB ALEXANDRO PAPA CONSTRVCTA SECVNDO.
IPSE DOMOS, SEDES PRÆSENTES STRVXIT ET ÆDES.
IN QVIBVS HOSPITIVM FACIENS TERRENA POTESTAS
VT SIT IN ÆTERNO STATVENS ANATHEMATE SANXIT.
MILLEQ. SEX DENIS TEMPLVM FVNDAMINE FACTO
LVSTRO SVB BINO SACRVM STAT FINE PERACTO.

28. Voluisse præterea eamdem Ecclesiam Lucensem sacris reliquiis illustrare, in primis vero corpore sancti Alexandri, papæ et martyris, inscriptio posita in Ecclesia Sancti-Alexii, quam et ipsum exstruendam curasse tradunt, docet Inscriptio, quæ in posteriori translatione facta hoc nostro sæculo posita est his verbis :

CORPVS BEATISSIMI ALEX. PRIMI PONTIF. MAXIMI SVB HADRIANO IMP. MARTYRIO CORONATI VNA CVM CATENA QVA VINCTVS CVSTODIERATVR, AB ALEXANDRO II. IN ARA HVIVS TEMPLI SVBTERRANEA CONDITVM DEBITA CVM REVERENTIA FVIT IN HOC ALTARE TRANSLATVM. ANN. DOM. M. D. XXXIII. MENS. DECEMB. CVRANTE NOBILI VIRO ARNOLPHINO AED.

29. Ejusdem rursus Ecclesiæ vetera monumenta testantur, eumdem Pontificem detulisse Roma in eamdem a se erectam Ecclesiam corpora sanctorum martyrum Jasonis, Mauri et Hilariæ, eademque in dextero latere honorificentissime condidisse, in sinistro autem corpus S. Lucinæ. Quod vero retinuerit (ut dictum est) nomen episcopi Lucensis Ecclesiæ etiam factus Pontifex, demonstrat ejusdem Pontificis diploma, quod hactenus in eadem Ecclesia asservatur, in cujus fine hæc legitur subscriptio ipsius: « † Ego Alexander solius Dei misericordia, licet indignus, sanctæ Romanæ et Apostolicæ Ecclesiæ præsul et Lucensis episcopus, in hoc decreto a me facto ad confirmandum subscripsi ».

30. Erat tunc temporis in eadem Lucensi civitate Joannes præpositus monasterii, sanctitate conspicuus, cujus beneficio Alexander papa febre curatus est. Rem gestam sic describit Desiderius abbas Cassinensis, qui postea Victor papa fuit, his verbis : « Felicis memoriæ Alexander papa disertissimus et eruditissimus fuit, qui primum Lucensem, postmodum Romanam rexit Ecclesiam, ex cujus ore, quæ nunc refero de eodem Joanne audisse me contigit. Cum quodam tempore idem præfatus Pontifex febre correptus graviter ægrotaret, et quotidie languore crescente, vehementius fatigaretur; repente ei ad memoriam rediit, quod fama vulgante de prædicto servo Dei sæpius audierat. Quod videlicet quicumque febre detentus hausisset ex aqua, quæ de manibus illius deflueret, dum post missarum solemnia ablueret, mox recepta sanitate liberaretur. Latenter igitur misit, qui sibi ex illa aqua aliquantulum afferre debuisset. Cumque hi qui missi fuerant aquam quam postulaverat attulissent, mox ebibit et ita repente sanitati pristinæ restitutus est, ut nulla in eo languoris indicia remanerent ». Hæc Desderius.

31. *De januis æreis in Basilica S. Pauli extra mœnia.* — Porro quod ad reliquas anni hujus memorias pertinet, non præterimus, quod hujus quoque anni nota inscriptæ reperiuntur januæ æreæ portæ, ejusdemque primariæ Basilicæ Sancti-Pauli extra Urbis mœnia, egregium pietatis monimentum. Geminæ enim in ea sunt januæ, eædemque quinquaginta quatuor partitæ æqualibus spatiis, iisdemque sacris imaginibus, Christi, Dei Genitricis, aliquorum Prophetarum et Apostolorum una cum eorum martyriis, iisdemque Græcis characteribus indicatis. Quod autem fusorio opere fabricatæ esse noscuntur Constantinopoli, artifex latinæ linguæ minus disertus, ubi latina elementa exprimere voluit, in ipsam peccasse latinam linguam agnoscitur. Sic enim se habet ipse titulus, index temporis, quo et ejus qui ipsas elaborandas curavit, donavitque dictæ Basilicæ, nomen expressum habetur, in hunc modum :

32. ANNO MILLESIMO SEPTVAGESIMO AB INCARNATIONE DOMINI TEMPORIBVS ALEXANDRI SANCTISSIMI PAPÆ II. ET DOMINI HILDEBRANDI VENERABILIS MONACHI ET ARCHIDIACONI INSTRVCTÆ SVNT PORTÆ ISTÆ IN REGIA VRBE CONSTANTINOPOLITANA ADIVVANTE DOMINO PANTALEONE CONSVLE QVI ILLAS FIERI IVSSIT.

Habet et hos versus superius ad Apostolum Paulum, cujus seipsum precibus commendat:

PAVLE BEATE PRECES DOMINO NE FVNDERE CESSES
CONSVLE MALFIGENO PRO PANTALEONE ROGANDO
DVCTVS AMORE TVI QVI PORTAS HAS TIBI STRVXIT.
ERGO SIBI PER TE RESERETVR IANVA VITÆ.
SVPPLEX ERGO PETIT DOMINO QVI SEMPER ADESTIS
HVIC PRECIBVS VESTRIS DEVS ANNVAT ESSE QVOD ESTIS.

33. Insuper sinistrorsum totidem hos habet versus, quibus ingredientium commendat se precibus :

[1] Ex Cod. antiquo Archivi cathedral. Luc. Eccl. qui asservatur in bibl. Vat.

TV QVOQ. QVI SACRI SVCCEDIS LIMINA TEMPLI
HAS PER QVAS INTRAS STVDIOSIVS INSPICE PORTAS,
ET SIC INGRESSVS DOMINO FER CVM PRECE FLETVM,
VT DEVS HVIC REQVIEM CONCEDAT HABERE PERENNEM.
IMPETRET HOC ILLI SIMVL INTERCESSIO PAVLI,
QVEM QVIA DILEXIT DECORAVIT MVNERE TALI.

Et inferius supplex inest imago ipsius, hoc versu ad pedes posito :

PANTALEON STRATVS VENIAM MIHI POSCO REATVS.

34. Cætera autem diversorum mysteriorum signa cum eorum titulis. Primo enim loco habet Christi Domini nostri Annuntiationem, inde Nativitatem, Simeonis occursum, Baptismum, Transfigurationem, Palmarum solemnitatem, Crucifixionem, Depositionem de Cruce, Resurrectionem, Ascensionem et Pentecosten, cum græce scriptis eorum titulis.

Habet insuper imaginem sancti Petri, et seorsum ejusdem sub Nerone martyrium, itemque sancti Pauli martyrium, sancti Andreæ, et seorsum ejus martyrium. Eodem quoque modo cæterorum Apostolorum atque Evangelistarum.

Habet etiam eodem opere fusili sculptos prophetas, videlicet Moysen, David, Ezechiam reges, Eliam, Elisæum, Isaiam, Hieremiam, Ezechielem, Danielem, Jonam, Habacuc et Sophoniam prophetas, cum eorum titulis et oraculis græce scriptis, insuper Christi nomen, et cruces in diversis locis expressas. At de his satis.

35. *Godefredus dux moritur unde de Beatricis conjugis et Mathildis genealogia disquisitio.* — Moritur hoc anno Godefredus dux Tusciæ, conjux Beatricis; de quo sæpe superius: id Hermannus idque Sigebertus hoc anno. Successit ei filius ejus patris, nomine dictus Godefredus Gibbus, sed in ducatu Lotharingiæ tantum : Tusciæ ante domina et Liguriæ sola Beatrix fuit, ejus noverca, mater vero Mathildis.

Quod autem mortuo hoc anno (ut dictum est) Godefredo duce Beatricis viro, nullus alius in consortium principatus accesserit matri vel filiæ, ipsa publica monimenta declarant, in quibus absque viro aliquo, nomen tantum ipsius Beatricis habetur expressum, ut inter alia quod Florentia nuper missum accepimus, post biennium datum, cujus hoc est exordium : « In Dei nomine, in civitate Florentiæ, infra palatium de domo Sancti-Joannis, ibidem residebat domina Beatrix, ductrix et marchionissa Tusciæ, ad justitiam faciendam, et quæstiones audiendas et deliberandas, assistentibus cum ea judicibus etc. » Agitur in eo de bonis quibusdam acquirendis monasterio Sanctæ-Felicitatis sub Berta abbatissa. Ubi in fine hæc nota temporis : « Ego Joannes notarius ex jussione prædictæ Beatricis.... et judicum commonitione scripsi, anno ab Incarnatione Domini nostri JESU Christi septuagesimo secundo post millesimo, quinto kal. Martii, Indictione XI (X) ». Sequitur post hæc subscriptio quatuor judicum.

36. Cæterum quod spectat ad Beatricis stemma, quonam fuerit orta parente, haud levis est controversia, auctoribus ejus temporis ab invicem dissentientibus. Etenim qui cum ea eodem vixit tempore, Domnizo presbyter, in Vita Mathildis quam versibus scripsit, eam genitam ex Friderico Lotharingiæ duce videtur asserere, dum sic ait :

Cum natam rutuli ducis expetiit Friderici
Conjuge cum propria Mathildis denique dicta,
Iste Beatricem Fridericus donat habere
Huic Bonifacio, etc.

Iste est ille Fridericus, filius Godefredi Barbati Primi, cujus Epitaphium scripsit Gerbertus, qui postea Silvester Secundus :

Francorum placito nomen tulit hic Friderici,
Quem proavi fudere duces a sanguine regum,
Officio, meritisque parem sopor ultimus hausit,
Mercurii cum celsa domus tibi, Phœbe, pateret.

37. Cum vero eadem Beatrix dicta reperiatur Henrici Quarti regis amita, ejusque filia ex Bonifacio Mathildis, consobrina ejusdem Henrici nominata reperiatur; a Domnizone est utique recedendum. Fuisse Beatricem Henrici amitam tradit Gregorius, imo ipse idem Henricus rex in Gregorio [1] : quamobrem oportuit filiam fuisse Conradi imperatoris, sororem vero Henrici Tertii Augusti, ex quo ipse Henricus Quartus est natus. Mathildemque filiam Beatricis fuisse ejusdem regis consobrinam. Quod et idem Domnizo presbyter in Vita Mathildis expresse iterum testatur, dum ait de Henrico rege [2]:

Ad consobrinam Mathildem misit ipsa, etc.

Et infra libro secundo, ita :

Consobrina valens fac me benedicere. Vade.

38. Ut igitur Mathildis Beatricis filia dicatur consobrina Henrici Quarti regis , oportuit ejus matrem Beatricem filiam fuisse Conradi imperatoris, sororem vero germanam Henrici imperatoris patris Henrici regis, qui fuit, ut dictum est, consobrinus Mathildis filiæ Beatricis, ut bis idem ipse Domnizo testatur : cujus sententia, non filiam Friderici matrem ejus Beatricem, ut ante dixerat, sed potius filiam fuisse Conradi dicendum, ut et ipsa Beatrix esse potuerit amita ejusdem Henrici Quarti, prout vocat eam ipse Henricus, et testatur qui refert ejus verba, Gregorius papa Septimus [3].

De Mathilde vero, Beatricis hujus ex primo conjuge Bonifacio filia, illud etiam exploratum habetur nuptui traditam Godefredo, cognomento

[1] Greg. l. III. Ep. V. — [2] Domnizo l. III. Vit. Mathild. — [3] Greg. l. VII. Ep. V.

ex deformitate corporis sumpto, Gibbero atque Strumoso, eidemque filio ejusdem Godefredi Barbati, ejus nominis Tertii, qui fuit secundus maritus, defuncto Bonifacio, Beatricis; sicque eadem ejus filia Mathildis extiterit ejusdem Godefredi privigna, eademque nupta ejus filio Godefredo Gibbero, qui in ducatum Lotharingiæ patri successit, de quo sæpe dicendum inferius.

39. Quod autem plures inveniantur ejusdem nominis clarissimæ feminæ Mathildes et Beatrices, nuptæ ejusdem nominis ducibus Lotharingiæ Godefredis (quod plerisque scriptoribus errandi fuit occasio in æquivocis laborantibus) hic operæpretium ducimus eas ab invicem propriis distinguere differentiis. Fuit prima Mathildis Saxoniæ comitissa, nupta Primo Godefredo Barbato, ad quam hæc extat Epistola Gerberti, qui postea fuit Silvester papa :

40. « Mathildi comitissæ.

« Deponat domina mea Mathildis omnem querimoniam. Clarissimus vester conjux Godefredus inter pares præcipuus, ac ipsis victoribus formidabilis, hoc præcipit, exhilarare mentem, quia spiritus tristis exsiccat ossa, consilia turbat. Dominæ Theophanæ imperatrici semper Augustæ, ac filio ejus semper Augusto, cum filiis vestris fidem purissimam servate. Pactum cum Francis hostibus nullum facite. Francorum reges aversamini. Castra omnia sic tenete, sic defendite, ut nullam in his habeant partem adversarii vestri; neque pro spe liberationis mariti, neque pro terrore peremptionis ejus, aut filii Friderici. Hæc XI kal. Aprilis, ad flumen Matronam meæ fidei commisit, quæ vobis plena fide retuli ». Hæc Gerbertus ad Mathildem. Ex quibus duo perspecta redduntur : alterum quod Mathildis conjux fuerit Godefredi; alterum quod Fridericus fuerit ex eis genitus. Quibus vetera documenta Diplomatum et Inscriptionum sepulchralium consentiunt, quæ in Commentario [1] Stemmatum Lotharingiæ notata habentur, ex quibus patet ex hoc Godefredo, cognomento Barbato, et dicta Mathilde hos genitos esse filios, Adelberonem episcopum Virdunensem, Fridericum et Hermannum comites, Godefredum et Gozelonem, claruisseque sub Ottone Secundo.

41. Rursum vero Beatrix alia reperitur ab illa de qua agimus longe diversa, sed quæ sicut nomine eadem, ista ejusdem nominis, nempe Godefredo viro, conjuncta fuit. Extant de his vetera monimenta ex monasterio Belli-Prati in Lotharingia accepta [2], quibus significatur, eumdem Godefredum Barbatum Secundum Primi filium, ducem Lotharingiæ post defunctam priorem conjugem Gertrudem, comitissam de Northon, accepisse posteriorem conjugem Beatricem, comitissam Brabantinensem. Sic igitur ad distinguendas ab invicem dicenda sit ista Beatrix Senior; alia vero secunda nupta Tertio Godefredo hujus respectu Junior sit appellanda; cujus viri Godefredi Tertii, quem hoc anno esse defunctum diximus, est recitandum fragmentum Diplomatis ex Commentario Stemmatum Lotharingiæ ducum, quod tanquam egregium pietatis insigne, ejus sepulchrum exornet. Sic enim se habet ex æde sumptum Sanctæ-Mariæ Virdunensis [1] :

42. « In nomine Domini, Amen. Quia canit divina Scriptura : Reddite quæ sunt Dei Deo, et quæ sunt Cæsaris Cæsari. Igitur noverit omnis generatio sæculorum, quod ego Godefredus, dictus Barbatus, filius invictissimi ducis Gozelonis, dux Lotharingiæ superioris Moselanicæ, et marchio Brabantiæ, Hasbaniæ, Arduanæ, Buillon, comes Virdunensis, reatum meum, mala, infestationes, quas Ecclesiæ beatæ Mariæ Virdunensis matri meæ intuli, agnoscens tenore præsentium in conspectu Crucifixi ac beatæ Mariæ, totiusque cleri ac populi, misericordiam de peccato commisso contra Deum, beatam Virginem, et proximum habere sperans; hodie pro satisfactione malorum commissorum, do Ecclesiæ beatæ Mariæ ac ejusdem presbyteris in perpetuum, quartam partem comitatus mei Virdunensis, et promitto me restauraturum ædem hanc juxta pristinam formam etc. Actum publice Virduni, anno Domini millesimo vicesimo ». Sigillum habebat ornatum scuto decorato cruce ac carbunculo, seu escarbocle desuper. Ita ibi. At qui tantum Christiano principe dignum veræ pœnitentiæ specimen edidit, longe majorem etiam in terrenis spatiis retributionem est consecutus; nam ex conjugio Beatricis, majoris partis Italiæ factus est dominus. Sicut enim ex peccato nonnisi ignominiam peccator haurit, ita ex confessione peccatorum et pœnitentia idem uberes gloriæ fructus colligit, sicut David et aliis legimus obvenisse principibus.

Hoc eodem anno, Alexander papa facultatem concessit Gebehardo archiepiscopo Salzburgensi novæ erigendæ sedis episcopalis in sua diœcesi, cujus occasione has dedit ad eum litteras Apostolicas [2] :

« Alexander episcopus, servus servorum Dei, Gebehardo Salzburgensi archiepiscopo, suisque successoribus in perpetuum.

« Quotiens a nobis petuntur, quæ religioni conveniunt, prompta debemus concessione annuere, et favoris nostri gratanter præbere assensum, quoniam ex consideratione nostri officii cogimur Ecclesiarum utilitatibus, etiamsi minime exigantur, sollicite invigilare, et animarum saluti solerti studio providere. Quapropter, dilectissime frater, quia postulasti a nobis, quatenus Apostolica auctoritate concederemus tibi unum episcopatum in tua parochia constituere, quia Ecclesia tua ample diffusa est, quod per te solum non possis eam in chrismate, aliisque pluribus quibus episcopali

[1] Stemma Lothar. in exempl. diplom. n. 61. 65. — [2] Ibid. n. 66.

[1] Stem. Lothar. duc. in exempl. diplom. n. 48. — [2] Antiq. lect. tom. VI. pag. 1232.

officio indiget, decenter ac rationabiliter regere: piis precibus tuis inclinati libenter annuimus, et ut etiam impleatur, satagimus. Apostolica igitur auctoritate, venerande frater, religioni tuæ concedimus, volumus et firmamus, atque auctoritate beati Petri Apostolorum principis, in quocumque loco tibi melius visum fuerit, episcopatum in tua parochia construere, et ad procurandum salutem animarum, adjutorem tibi tua consideratione tibi præpone. Ita tamen, ut episcopatus ille Ecclesiæ tuæ, tibique vel tuis successoribus nunquam subtrahatur, et nullus episcopus quandoque sive per investituram, ut dici assolet, vel quocumque pacto inibi constituatur, nisi quem tu vel tui successores prompta voluntate elegerint, ordinaverint, et consecraverint. Indignum enim atque detestabile est, ut hoc, quod studio pietatis a nobis quæsitum, Apostolica auctoritate firmatur, ad detrimentum Ecclesiæ tuæ quolibet modo vertatur. Si quis autem temerario ausu hujus nostræ sanctionis privilegium infregerit, noverit se Apostolicæ excommunicationis, atque anathematis vinculo innodatum. At vero, qui pio intuitu custos et observator extiterit, perpetuæ benedictionis abundantia repleatur. Data Laterani XII kalend. Aprilis per manus Petri clerici, fungentis vice Petri sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis ac bibliothecarii, anno ab Incarnat. Domini MLXX, Pontificatus vero domini Alexandri papæ II nono, Indictione VIII ». Verum cum id non posset perficere Gebehardus, impediente Henrico rege, ejus tandem consensum post biennium extorsit, ut ex ipsius litteris ibidem recitatis apparet, datis anno septuagesimo secundo post millesimum. Statuta est igitur tunc sedes episcopalis in Carinthia, cui primus episcopus datus est Guntherus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6563. — Anno Æræ Hispan. 1108. — Anno Hegiræ 463, inchoato die 9 Oct., Fer. 7. — Jesu Christi 1070. — Alexandri II papæ 10. — Henrici IV reg. 15, Romani Diogenis imp. 3.

1. *Synodus Vindleshorensis.* — A num. 15 ad 27. Ordericus lib. 4, gesta hoc anno in Anglia hoc modo refert: « Guillelmus rex Dominicam Resurrectionem in urbe Guenta celebravit, ubi cardinales Romanæ Ecclesiæ coronam ei solemniter imposuerunt. Nam ex petitione ipsius, Alexander papa tres idoneos ei ut clarissimo filio legaverat vicarios, Ermenfredum pontificem Sedunorum, et duos canonicos cardinales. Quos apud se annuo ferme spatio retinuit, audiens et honorans eos tanquam angelos Dei. In diversis locis, in plurimis negotiis sic egere sicut indigas canonicæ examinationis et ordinationis regiones illas dinovere. Maxima vero ac utillima Synodus Windresoris (vulgo Windsor) celebrata est anno MLXX ab Incarnatione Domini. Rex et cardinales eidem Concilio præsederunt; et illic Stigaudum (archiepiscopum Cantuariensem pridem reprobatum anathemate deposuerunt. Perjuriis enim et homicidiis inquinatus erat, nec per ostium in archipræsulatum introierat. Nam a duobus episcopis Norfulcano et Guentano nefanda gradatione ambitionis et supplantationis ascenderat. Suffraganei quoque aliquot dejecti sunt, indigni pontificatu propter criminosam vitam, et curæ pastoralis inscitiam. Constituti sunt autem nominandi præsules Normanni duo regii capellani, Guaschelinus Guentanorum, et Thomas Eboracorum, unus in loco depositi, alter defuncti: uterque prudens, plenus mansuetudine et humanitate, venerabilis hominibus, verens et amans Deum medullitus. Idem alii subrogati sunt, traducti ex Gallia: litterati, decorati moribus, ac studiorum divinorum amatores.

2. *Guillelmus Angliæ rex bono Ecclesiæ Anglicanæ consulit.* — « Multimodæ honestatis studio in multis rex Guillelmus laudabilis claruit: maximeque in ministris Dei veram religionem (cui pax interdum et prosperitas mundi famulatur) semper amavit. Hoc fama multiplex attestatur, hoc operum exhibitione certissime comprobatur. Nam dum pastor quilibet, completo vitæ suæ termino, de mundo migraret, et Ecclesiæ Dei proprio rectore viduata lugeret, sollicitus princeps prudentes legatos ad orbatam domum mittebat, omnesque res Ecclesiæ ne a profanis dissiparentur, describi faciebat. Deinde præsules et abbates aliosque sapientes consiliarios convocabat: et eorum consilio quis melior et utilior, tam in divinis rebus quam in sæcularibus, ad regendam Dei domum videretur, summopere indagabat. Denique illum, quem pro vitæ merito et sapientiæ doctrina provisio sapientum eligebat, benevolus rex dispensatorem et recto-

rem episcopatus vel abbatiæ constituebat. Hanc nimirum observationem quinquaginta sex annis custodivit, quibus regimen in ducatu Normanniæ seu regno Angliæ tenuit: et inde religiosum morem et exemplum posteris dereliquit. Simoniacam hæresim omnimodis abhorrebat: et ideo in eligendis episcopis vel abbatibus, non tam opes seu potentiam quam sanctitatem et sapientiam personarum considerabat. Probatas virtute personas cœnobiis Angliæ præfecit: quorum studio et rigore monachatus (qui jam aliquantulum tepuerat) revixit, et qui defecisse videbatur, ad pristinum robur surrexit.

3. *Lanfrancus eligitur archiepisc. Cantuariensis.* — Paulo post de ordine monastico scribit: « Hic itaque ordo Guillelmi regis instinctu ad instituta regularia corrigebatur, ac ad consuetudines beatificas perductus valde honorabatur. Aliquanti abbates a rege noviter ordinati sunt, et complures cœnobitæ in monasteriis Gallicis competenter edocti sunt. Qui regio jussu Anglis prælati disciplinam restituebant, et religiositatis exempla proponebant, etc. Cantuariensis cathedra, in qua sedens Augustinus decreto Gregorii papæ præfuit omnibus episcopis Britanniæ, deposito Stigaudo, decreta est Lanfranco Cadomensium abbati, regis et omnium optimatum ejus benevola electione. Hic ex nobili parentela ortus, Papiæ urbis Italiæ civibus ab annis infantiæ in scholis liberalium artium studuit, et sæcularium legum peritiam ad patriæ suæ morem intentione laica fervidus edidicit. Adolescentulus orator, veteranos adversantes in actionibus causarum frequenter præcipitavit, torrenter facundia apposite dicendo senes superavit. In ipsa ætate sententias promere statuit, quas gratantes jurisperiti, aut judices, aut prætores civitatis acceptabant. At cum in exilio velut Plato quondam Academicus philosopharetur, ignis æternus mentem ejus incendit, et amor veræ sapientiæ cordi ejus illuxit. Animadvertebat cum Ecclesiaste (quod nondum Ecclesiasticæ lectionis usu didicit) quia mundi bona vanitas. Repentino itaque animi contemptu jactans mundum ac se, arripiensque religionis professionem, jugo regulari subdidit se. Cœnobiolum Beccense in Normannia loci situ et et paupertate elegit, quod prudentia ipsius vigilantissimaque cura locupletavit, et in statum pulcherrimi ordinis provexit: dum severa mitique disciplina regeret fraternum collegium, humilique et utili consilio sanctum abbatem, nomine Herluinum, neophitum exulem, dum sese vitiis et mundo mortificaret, et pro intimis ac supernis maxime laboraret; publicavit Deus inspector cogitationum ut lucerna poneretur super candelabrum, Dominique convenienter illuminaret amplissimam domum. Coactu obedientiæ de claustrali quiete protractus, magister processit, quo docente Philosophicarum ac divinarum litterarum Bibliotheca effulsit ».

4. *Nonnisi coactus dignitatem admittit.* — Aliquibus interpositis, pergit Ordericus: « Multæ Ecclesiæ abbatem vel pontificem incredibili desiderio sibi Lanfrancum petierunt, quem etiam Roma Christiani orbis caput, sollicitavit Epistolis, et precatu retinere conata est et vi. Sic omnibus emicuit honorabilis, quem virtus et sapientia decorarat specialis. Sedunensis igitur episcopus, postquam Stigaudum, ut jam dictum est, deposuit, Lanfrancum ad regimen pontificale invitavit: et in Concilio episcoporum ac abbatum Normanniæ petitionem Ecclesiæ Dei denuntiavit. Ille autem perturbatus tam grave sibi onus extimuit, et inducias ad deliberandum petiit: indubitatum tenens quod simul ire non posset monachi otium et archipræsulis negotium. Abbas Herluinus imperat, cui obsecundare velut Christo solebat. Regina cum filio principe precatur. Majores quoque ideo collecti studiose hortantur. Non annuit ille præcipiti sententia, quia omne factum et dictum ejus discretionis dirigebat norma. Obedientiam offendere cavet, simul tantos qui rogant, favent, hortantur. Mœstus ergo trans mare vadit excusatum se, sperans jucunditatem in reversione. Rex cum gaudio adjutorem culturæ Christianæ reverenter suscepit, et excusatione reluctantem humilitate et majestate pulchre pugnans devicit. Anno itaque Dominicæ Incarnat. MLXX, Lanfrancus Cadomensium primus abbas divinitus Anglis institutor datus est: et honestissima electione ac fideli consecratione, Cantuariensis Ecclesiæ archipræsul IV kal. Septembris (qui hoc anno in Dominicam cadebat) inthronizatus est. Cujus ordinationi multi præsules et abbates interfuere cum maxima cleri populique multitudine. Præsentes et absentes totius Albionis incolæ tripudiarent, atque multum læti Deo gratias agerent, si quantum boni cælitus sibi tunc impartiretur agnoscerent ». Eumdem ordinationis ejus diem notavit novus chronographus Saxo.

5. *Sub Guillelmo rege Ecclesia in Anglia afflicta.*— *Guillelmus* rex, vel amotis, vel debellatis, vel conciliatis sibi adversariis, felicitate sua abusus est, paulatimque cœpit potentiorum bonis inhiare, et servitutis jugum, quod Anglorum cervicibus injecerat, fortius premere. « Nonnulli etiam Ecclesiastici viri », inquit Ordericus loco citato, « qui sapientes et religiosi videbantur, regali curia pro dignitatibus cupitis obnixe famulabantur, et diversis assentationum modis non sine dedecore religiosæ opinionis adulabantur. Sicut tyronibus suæ a principibus erogabantur stipendia militiæ: sic quibusdam coronatis pro famulatu suo dabantur a laicis episcopatus et abbatiæ, Ecclesiarum præposituræ, archidiaconatus et decaniæ, aliæque potestates et dignitates Ecclesiæ, quas meritum sanctitatis et sapientiæ doctrina solummodo debent obtinere. Clerici et monachi nunc terreno principi pro talibus stipendiis inhærebant, et pro temporali commodo multiplex servitium, quod divino cultui non competit, indecenter impendebant. Prisci abbates sæcularis comminatione potestatis terreban-

tur, et sine Synodali discussione de sedibus suis injuste fugabantur : pro quibus stipendiariis non monachi, sed tyranni contra sanctorum scita canonum intrudebantur. Conventio et profectus fiebat inter commissos greges et archimandritas hujusmodi, qualis inter lupos et bidentes sine defensore solet fieri. Quod facile probari potest ab his qui interfuerunt in Turstino Cadomensi, et conventu Glestoniensi, etc. » Quare Ordericus in rebus Guillelmi regis narrandis varius est.

6. *Moritur Godefredus Lotharingiæ dux.* — A num. 35 ad 39. Bertoldus in Chronico Godefridi Lotharingiæ ducis et Beatricis conjugis mortem cum anno superiori his verbis connectit : « Godefridus dux inter sæculares excellentissimus, et in recordatione peccatorum suorum ad compunctionem lacrymarum facillimus, in erogatione eleemosynarum largissimus, in Vigilia Nativitatis Domini satis laudabili fine quievit ». Lambertus in Chronico, qui annum a Nativitate Christi sicuti Bertoldus inchoat, ostendit Godefridi ducis obitum in Vigilia Natalis Domini hujus anni accidisse. Ad annum enim MLXX ait : « Dux Lotharingorum Gotefridus omnibus pæne terris magnitudine suarum rerum gestarum compertus et cognitus obiit, et Verdunis sepultus est : cui filius ejus Godefridus successit, præstantis quidem animi adolescens, sed gibbosus ». Lamberto suffragatur Sigebertus in Chron., ubi etiam annum a Natali Christi incipit, licet neuter diei emortualis Godefridi mentionem faciat, quem tamen Bertoldus ex probo aliquo monumento accepisse videtur. Ad hæc Fiorentinus in Commentario rerum ad Mathildam comitissam spectantium l. 1 testatur, penes se antiquum esse Ms. cujus, ut ipse asserit, autographum reperire non potuit, in quo legitur : « MLXX, Indict. IX, Beatrix dux et comitissa cum dilecta unica filia Mathilda, etc. Obsecratione et interventu charissimi domini nostri ducis Gotifredi pro anima sua, et domni Bonifacii marchionis, et filii prædicti Gotifredi, et nostra, concedimus episcopatui Lucensi, etc. Hoc tempore fuit sanctus Martinus sacratus ». Godefridus iste cognomento *Barbatus* seu senior, duas uxores habuit, primam *Dodam* appellatam, ex qua suscepit Godefridum Gibbosum, et *B. Idam*, viduam, comitissam Boloniæ, Picardiæ urbis, cujus Vita extat in Actis SS. Bollandianis ad diem XIII Aprilis : secundam *Beatricem*, viduam Bonifacii Tusciæ marchionis, quæ eidem Bonifacio ante genuerat *Mathildem* comitissam, de qua nobis sæpius loquendum erit.

7. *Cum Beatrice conjuge castus vixit.* — Iterum itaque *Beatrix* vidua remansit, quæ cum Godefrido secundo conjuge in castitate vixerat : « De mysterio autem mutuæ continentiæ », inquit Petrus Damiani in Epistola ad eam data, quæ XIV est libri 7, « quam, inter vos Deo teste, servatis, diu me, fateor, duplex opinio tenuit, ut virum quidem tuum arbitrarer hilariter hoc pudicitiæ munus offerre; te vero gignendæ prolis desiderio non hoc libenter admittere. Sed cum gloriosus idem vir nuper mihi ante sacrosanctum corpus beati Apostolorum principis intimasset sanctum desiderium tuum, et pudicitiæ perpetuo conservandæ propositum, fateor, lætatus sum, etc. » Fiorentinius citatus pag. 101 ait, *Godefridum Gibbosum*, filium fuisse Godefridi Barbati ex Agnete filia Hugonis comitis Haspurgensis prima ejus uxore, quam in rem laudat Franciscum Rosierum in lib. Stemm. Lothar. tom. IV. Eumdem Rosierum citat etiam Baronius num. 39 et seqq. dum de Mathildis Ecclesiæ propugnatricis genealogia sermonem habet. Verum non semel jam monuimus, pleraque Diplomata ab auctore illo prolata, vel fictitia vel interpolata esse, ideoque nullam fidem eis habendam. Manifeste autem fallitur Rosierus in eo quod habet de priori conjuge Godefridi Barbati; Monachus enim Wastensis in Vita sanctæ Idæ cap. 1 asserit, *Godefridum* ex Doda suscepisse Godefridum, et *Idam* quæ nupsit Eustachio hujus nominis II, comiti Boloniensi, patri Godefridi Bullonii, « qui », inquit, « Deo propitiante, Turcis triumphatis, sub nova gratia rex primus fuit in Jerusalem prædestinatus », anno scilicet MXCIX. De Doda legendus Duchesnius in Præfatione ad Historiam genealogicam familiæ Drocensis.

8. *Mathilda comitissa nubit Godefredo Gibboso.* — Fatetur Baronius *Godefridum Gibbosum* successisse in principatum Lotharingicum, sed vult *Beatricem* et *Mathildem* bona Tusciæ obtinuisse, quod in quibusdam Actis publicis post Godefridi Barbati mortem scriptis Beatricis, et Mathildæ nomina tantum legantur. Sed, ut inquit idem Fiorentinius, nec ipsemet Godefridus Barbatus dominus fuit bonorum Beatricis uxoris, sed ea tantum ut maritus ejus et tutor Mathildæ possedit; patre autem hoc anno demortuo, *Godefridus* filius Mathildem uxorem duxit, eaque ratione jus in principatum Hetruriæ habuit. Lambertus enim ad annum MLXXVII scribit, Mathildam maritum in Lotharingiam sequi noluisse, huncque « vix post tertium aut quartum annum semel Marcham Italicam » invisisse. Quare cum *Godefridus Gibbosus* anno tantum MLXXIII in Tusciam venerit, ut infra videbimus, apparet eum, hoc vel superiori anno Mathildam uxorem accepisse, hancque cum Beatrice matre in ejusdem Godefridi absentia bona omnia Tusciæ administrasse.

9. *Beatrix ejus mater filia Friderici II superioris Lotharingiæ ducis.* — Porro hic nobis materna *Mathildæ* genealogia explicanda. Domnizo presbyter, qui hoc ipso tempore vivebat, Vitam Mathildæ comitissæ, quam ad eam mitteret, ut ipsemet lib. 1, cap. 10 testatur, litteris mandavit, in eaque diserte asserit, *Beatricem* Mathildis matrem filiam fuisse *ducis Frederici.* Mellinius, qui partem Domnizonis Operis primus publicavit, et post eum Baronius, Domnizonem hac in re hallucinatum contendunt; at incredibile videtur scriptorem, qui viventis adhuc principis vitam in litteras

mittit, avi ejus nomen et originem ignorare. Certum itaque et indubitatum esse debet *Beatricem*, Mathildæ comitissæ matrem, Bonifacio Tusciæ duci primum nuptam, filiam fuisse *Federici* Mosellanorum seu Lotharingorum ducis, hujus nominis Secundi. Fiorentinius citatus lib. 3, id ex instrumento publico in Archivis episcopalibus civitatis Lucensis asservato demonstrat. In eo dicitur : « In nomine D. N. Jesu Christi Dei æterni, anno ab Incarnat. ejus millesimo quinquagesimo quinto, pridie kal. Junii, Indictione octava, constat, me Beatrice lege vivente Saliga, filia bonæ memoriæ Federighi, qui fuit dux, qui fuit similiter lege vita Saliga, quæ secundum legem meam Saligam, etc. » ubi Beatrix non tantum se Federici ducis filiam, sed etiam hunc Francum fuisse affirmat ; lex enim Salica propria Francorum erat. Luculentius argumentum in medium adduco.

10. *Ejusdem Beatricis pater, proavi et mariti.* — Tom. II Bullarii Casinensis recitatur Constitutio, qua Beatrix comitissa, quamplurima bona donat monasterio Sanctæ-Mariæ et Omnium Sanctorum in loco dicto Frassinorum, « anno MLXXI, quarto kalend. Septemb. Indict. IX » scripta, in qua dicitur : « Manifesta sum ego Beatrix comitissa ac ducatrix, filia bonæ memoriæ FREDERICI DUCIS, quæ professa sum ex natione mea lege vivere Saliga, qui per hanc chartulam meæ dispositionis sive offensionis pro remedio animæ meæ, et pro remedio animæ BONEFACII marchionis atque ducis quondam viri mei, et incolumitate et anima MATHILDÆ dilectæ filiæ meæ, et pro mercede animæ GOTEFRIDI DUCIS quondam viri mei, et pro mercede animæ Beatricis quondam neptis meæ, offero tibi Deo, et S. Mariæ Virgini, et omnibus sanctis, etc. » Nihil hanc in rem expressius dici potuit. Ut tamen pateat, Domnizonem lib. 1, cap. 10, jure merito scripsisse *Beatricem* a majoribus mundi principibus originem ducere, referam hic quod dicitur de eis in Genealogia sancti Arnulfi Metensis episcopi a Duchesnio t. II recitata, qua Baron. an. DCDLXXXVII, num. 2, ad probandam Hugonis Capeti nobilitatem, usus est ; Hadwidis, inquit auctor anonymus illius Genealogiæ, soror fuit Ottonis Magni, genuitque « Hugonem regem Francorum, et Beatricem uxorem Friderici ducis », nempe Lotharingiæ superioris. Beatrix « genuit Theodericum ducem. Fridericus dux genuit Beatricem et Sophiam. Beatrix genuit Mathildam ex Bonifacio », qui fuit primus maritus Beatricis *Mathildæ nostræ matris.*

11. *Hæc Genealogia confirmatur.* — Ex his varii scriptores antiqui lucem accipiunt. Flodoardus verbi gratia in Chronico ad annum DCDLI, ait *Fridericum* Adelberonis episcopi fratrem filiam Hugonis principis sibi despondisse, et ad an. DCDLIV eamdem uxorem duxisse. Est is *Hugo Magnus* Hugonis Capeti Francorum regis pater. *Adalbero* primus hujus nominis Metensis episcopus, non vero Adalbero Secundus, ut perperam scripsit Meurissius in episcopis Metensibus ; *Fridericus* Primus hujus nominis superioris Lotharingiæ dux, atavus fuit *Beatricis*. In Vita Adalberonis II Metensis episcopi a monacho anonymo coætaneo scripta, habetur matrem ejus extitisse *Beatricem* Magni Hugonis filiam, patrem Fridericum *Galliæ Medianæ* (sic vocabatur Lotharingia superior) ducem ; fratrem vero *Theodericum* ducem eorum *qui cis citraque Mosam Mosellamque resident.* Est hic pater Friderici II, Mathildæ Senioris conjugis. Domnizo enim lib. 1, cap. 9, de Bonifacio loquens, inquit :

> Cum natam rutili ducis expetit Federici
> Conjuge cum propria Mathildis denique dicta.
> Iste Beatricem Federicus donat habere.....

Demum *Theodoricum* patrem fuisse Friderici II certum redditur ex Chartis a Balusio lib. 4 Miscell. pag. 451 memoratis, ex quibus apparet *Theodoricum* ducem avum fuisse *Sophiæ* comitissæ in illis appellatæ ; ideoque et *Beatricis* quæ Sophiæ soror erat. Quare quæ in divi Arnulphi genealogia de Mathildis nostræ proavis dicuntur, certis documentis confirmantur.

12. *Quædam de ea dubia soluta.* — Baronius num. 36. hos Domnizonis versus refert, aitque *Federicum* illum filium esse Godefredi Barbati primi. At jam ostendimus, *Godefridum Barbatum* hoc anno demortuum unicum filium habuisse, *Godefridum Gibbosum* appellatum. Loquitur itaque Domnizo de *Federico* duce, hujus nominis II, vita functo anno MXXVII, de quo Sigebertus in Chronico, anno MXXXIII : « Frederico Mosellanorum duce sublato, quia mares filios non habebat, quibus ducatus competeret, (reliquit enim tantum Beatricem et Sophiam) Gothelo dux impetrato, ab imperatore etiam Mosellanorum ducatu, in Lotharingia potentius principatur », sed, ut dixi, obiit an. MXXVII. Subdit Baronius Federicum a Domnizone memoratum eum esse, cujus Epitaphium Gerbertus scripsit, in quo dicitur regio sanguine ortus :

> Francorum placito nomen tulit hic Friderici,
> Quem proavi fudere duces a sanguine regum,

indeque cardinalis doctissimus concludit, quod cum Beatrix Henrici IV regis *amita,* ejusque filia *consobrina* ejusdem Henrici nominata reperiatur, a Domnizone recedendum esse. Sed Gerbertus seu Silvester II papa, cum anno MIII vita decesserit, hoc Epitaphium condere non potuit, licet editorum errore inter ejus opera extet ; nam positum fuerat *Friderico* Lotharingiæ duci hujus nominis II, anno MXXVII, ut mox diximus, demortuo, anno scilicet fere trigesimo a morte Gerberti : juxta Wipponem enim mors Friderici II consignanda anno MXXVII.

13. *Non Fredericus I, sed Fredericus II Lotharingiæ dux regio sanguine ortus.* — Hoc autem Epitaphium de *Federico* Secundo necessario interpretandum. Constat enim *Federicum* Primum Lo-

tharingiæ ducem, neque a regibus, neque a ducibus aut principibus originem duxisse; cum Flodoardus auctor coævus in Chron. anno DCDLV, narrata morte Conradi I Lotharingiæ ducis, anno postea DCDLIX, referat *Brunonem* Ottonis Magni fratrem Lotharingiæ archiducem, postquam Lotharingi ab eo defecere, *Fredericum quemdam comitem eis vice sua* præfecisse; Ludovicus vero Chanterellus Faber, in lib. de *Considerationibus Historicis Genealogiæ Lotharingicæ* demonstret, *Fredericum* hunc nullam cognationem habuisse cum præcedentibus ducibus aut superioris aut inferioris Lotharingiæ. Quare laudatum Epitaphium nonnisi *Frederico* hujus nominis II Theodorici ducis filio convenire potest. Ad hæc *Fredericus* Theodorici filius, Frederici Primi nepos, revera natus est e sanguine regum, cum *Fredericus Primus* avus ejus uxorem duxerit *Beatricem* Hugonis Capeti sororem, ac filiam Hugonis Magni ducis Franciæ et Burgundiæ, ac ducissæ Hadwidæ Saxonicæ, Henrici Aucupis Germaniæ regis filiæ; indeque Epitaphii Fridericiani conditor recte dicere potuerit, « quem proavi fudere duces a sanguine regum ».

14. *Consanguinitas Beatricis et Mathildæ cum utroque Henrico impp.* — Difficilius est detegere quomodo *Beatrix*, quæ filia fuit Federici II Lotharingiæ ducis, et mater *Mathildis* comitissæ nostræ, ab Ottone Frisingensi dicatur *consanguinea* Henrici imp. hujus nominis II, et Henrici III ejus filii, et ab ipsomet Henrico III *amita* appelletur. Antiquorum de Beatrice et Mathilde ejus filia loca repræsentat Fiorentinius, in Comment. de Rebus ad Mathildem comitissam pertinentibus pag. 61 et seqq. et post varias conjecturas concludit, constare tantum eam *Conradi Salici* filiam non fuisse, sed *Federici* Mosellanorum ducis, autumatque Beatricem filiam extitisse *Mathildis* sororis aut filiæ Conradi Salici imp. Verum anno MV ostendimus, *Hermannum* Sueviæ ducem ex Gerberga filia Conradi Burgundiæ regis tres filias suscepisse, quarum una fuit *Mathildis* Conradi Carinthiæ et Austrasiorum ducis uxor, alteraque *Gisela*, quæ nupsit Conrado Salico, Henrici II patri, et Henrici III imperatorum avo. *Conrado* autem Austrasiorum duce anno MXII demortuo, uti anno MV jam diximus, *Mathildis* ejus relicta alteras nuptias iniit cum *Federico II* Lotharingiæ duce, ex quibus prognata fuit *Beatrix* Mathildis nostræ mater. Porro Beatricis matrem *Mathildem* etiam appellatam, liquet ex Domnizone in versibus num. 11 a nobis relatis; hanc vero primis nuptiis duxisse *Conradum Carinthiæ ducem*, discimus ex Wippone in Vita Conradi Salici ad annum MXXVII, ubi de *Federico* Mathildis comitissæ avo materno verba faciens, ait : « Fridericus dux Lotharingorum, vitricus prædicti Chunonis (id est, Conradi, filii alterius Conradi Carinthiæ ducis et Mathildis) imperatori inimicando morte propria præventus est ». Quod si *Fridericus II* Lotharingiæ dux Conradi Carinthiæ ducis vitricus fuerit, manifestum est, cum *Mathildem* ejus matrem, post prioris mariti obitum, conjugio sibi copulasse. Cumque Mathildis hæc ex dictis anno MV, filia fuerit Hermanni Suevorum ducis et Gerbergæ filiæ Conradi Burgundiæ regis, soror extitit *Giselæ* ejusdem Hermanni filiæ et Conradi Salici uxoris. Ex quo sequitur, *Henricum II* imp. fuisse *consobrinum* Beatricis, quæ ideo Henrici III *amita* erat. Hinc recte Blondellus in pleniori Assert. Geneal. Franc. tom. II, et Tractatu de Barro Campano-Francico pag. 109, in fine ejusdem tomi subjuncto tradit, *Federicum II* fuisse posteriorem maritum Mathildis Suevicæ, quod nonnisi ex probo aliquo auctore, licet nullum citet, accepisse videtur. Denique Richardus Wasseburgensis, de quo mox, lib. 3 et 4, sæpe laudat *Historiam Sancti Michaelis* ad Sequanam, adhuc ineditam, cujus abbatiæ Fridericus et Theodoricus Lotharingiæ duces advocati fuere, asseritque *Sophiam* comitissam Barii ad Mosellam Fl. et Montionis ad Sequanam Fl. (quod ultimum oppidum hodie *Mussipontum* ad Sequanam Fl. appellatur) et Beatricem marchionissam Sophiæ sororem *neptes proprias* fuisse Giselæ Conradi Salici imperatoris uxoris; in ejus aula tanquam regis filias educatas, patremque habuisse *Fridericum* Juniorem Lotharingiæ ducem. Auctor ille anonymus floruit ante anno DC, ejusque Historiam se vidisse insinuat Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum in voce *Barrum ad Sequanam*. Hic itaque nodus, qui Baronii et Fiorentinii citati animum valde torsit, negotium imposterum facessere non potest.

15. *Godefridus comes Virdunensis non fuit dux Lotharingiæ.* — Ad num. 39 et seq. Refert Baronius Epistolam *Mathildæ comitissæ*, quæ inter Epistolas Gerberti editionis Duchesnii tom. II Script. Franc. ordine est quinquagesima. Sigebertus in Chron. ad annum DCDLXXXIV, narrat *Lotharium* regem Francorum Lotharingiam invasisse, urbemque Virdunum et Godefridum ipsius urbis comitem cepisse, sed anno insequenti tam urbem quam comitem reddidisse. Ea itaque Epistola alterutro anno, dum *Godefridus* comes detineretur, ad Mathildem ejus conjugem data, ut ex ipsa lectione apparet. Richardus Wasseburgensis archidiaconus Virdunensis, qui sæculo superiori librum egregium *de Antiquitatibus Galliæ Belgicæ* inscriptum composuit, et qui post annum nongentesimum vicesimum res magni momenti in lucem profert, (in eo tantum peccans, quod sui sæculi more Chartas non exhibeat, aut ubi illæ tunc asservarentur indicet), docet, *Mathildem Saxonicam* secundis nuptiis Godefridum comitem Virdunensem maritum accepisse, post defunctum *Balduinum* juvenem, filium Arnulphi Magni comitis Flandriæ. Verum hic *Godefridus Barbatus* cognominatus, prorsus diversus a *Godefrido Barbato* Lotharingiæ duce, et male in libro, cui titulus *Stemma Lotharingicum*, inter Lotharingiæ duces

connumeratur. Ex hoc matrimonio nati quinque filii, a Baronio et antiquis scriptoribus memorati. Sed ab auctore *Stemmatis Lotharingici* cardinalis doctissimus in errorem inductus. Existimavit enim cum eo *Godefridum* hujus Mathildæ maritum ducem Lotharingiæ fuisse, quod a veritate omnino alienum. Chanterellus laudatus ait, *Godefridum* istum comitem Virdunensem, vulgo *Captivum* appellari, quod a Lothario Francorum rege in carcere detentus fuerit, sed nec ipse, nec alius auctor fide dignus eum Lotharingiæ ducem fecit.

16. *De libro cui titulus Stemma Lotharingicum.* — Ad num. 41 et seq. Jam hujus anni initio, monui auctorem præfati libri *de Stemmate Lotharingico* multa falsa in medium adducere, et falsitatis convictum fuisse. Quare quæ hic Baronius ex eo refert, non explicanda, sed ex Annalibus expungenda. Si enim hominem novisset, ejus commenta aspernatus esset.

17. *Concilium Romanum IV.* — Celebratum hoc anno Concilium IV Romanum ab Alexandro II papa, cujus nulla mentio, nec in Annal. Ecclesiast. nec in Collectione Conciliorum. Cosmas enim decanus Pragensis, qui hoc tempore vivebat, in Chron. Bohemorum ait : « Anno Dominic. Incarnat. MLXX, dux (nempe Bohemiæ) Wratislaus in moribus Deo charus et hominibus, necnon in rebus bellicis miles præclarus, inspiratione divina commonitus, monasterium in metropoli Bohemiæ urbe Wissegrad vocata, quæ omnium terræ illius civitatum quasi mater et domina est, Deo juvante, construendum pia mente proposuit. Ad cujus propositi efficentiam non mediocri animo consilia pertractans, dignum duxit quatenus monasterium, quod gratia Dei cooperante, conficiendum devote proposuerat, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Pontifici regendum, omnique ab adversitate diligenter protegendum, simul cum canonicis ejusdem Ecclesiæ commendaret. Igitur Petrus Ecclesiæ Sancti Georgii præpositus Romam missus, devota nuntia sui ducis domino Apostolico fideliter insinuavit. Quo audito, venerabilis papa Alexander II Deo gratias pro tam felici præfati principis desiderio retulit; moxque Synodum convocavit, in qua LXXII episcopi fuerunt. Quibus postquam omnia prædicti ducis verba recitavit, cuncti unanimi corde et voce glorificantes Deum, qui sanctam suam Ecclesiam in toto orbe dilatare non cessat, responderunt : Amen ». Refertur postea rescriptum Alexandri II datum *VII idus Maii.* Verum illud vel additium, vel saltem interpolatum; cum stylus ab omnium aliorum stylo prorsus diversus sit, illudque non paucas difficultates patiatur. Illius autem Ecclesiæ collegiatæ, prope Pragam ad arcem Wissegradensem fundatæ, in plerisque Historiis et Chronicis Bohemiæ mentio, quamvis in quibusdam, uti in Historia Æneæ Sylvii et Dubravii, Alexandro III sedente fundata perperam dicatur. Ad illud enim tempus *Cosmas* laudatus non pervenit, et *Joannes* episcopus Tusculanus, qui ejus fundamenta jecit, sub Alexandro II vixit, et sub Alexandro III, *Imarus, Hugo* ac *Petrus* Tusculani episcopi fuere. *Uratislaus* dux illius Ecclesiæ Privilegia auxit, et præpositum ejus *principem et cancellarium regni Bohemiæ* in perpetuum esse jussit, quod traditio sit ædem sacram ibi antea stetisse a *Worsivoio* primo exstructam, et a sancto *Cyrillo* sancti Methodii fratre consecratam.

ALEXANDRI II ANNUS 11. — CHRISTI 1071.

1. *Synodus Moguntina in causa episcopi Constantiensis et ejus depositio.* — Sequitur annus Redemptoris millesimus septuagesimus primus, Indictione nona, quo delata Romam causa Caroli Constantiensis episcopi ad Alexandrum Romanum Pontificem, accusantibus eum ejusdem Ecclesiæ clericis, ipso autem Sedem Apostolicam appellante, idem papa delegavit eam archiepiscopo Moguntino, penes quem cum plus valeret jussio Pontificia quam auctoritas regis nitentis eum liberare, eumdem Carolum testibus convictum in Synodo idem archiepiscopus condemnavit. Scribit ista pluribus Lambertus anno superiori his verbis, sexagesimo nono post millesimum : « Rumoldus Constantiensis episcopus maturæ admodum gravitatis vir obiit. (Hic est ille, ad quem extat [1] decre-

[1] Cap. 1. dist. LII.

tum ejusdem Pontificis datum, licet apud Gratianum mendose Grimoldus pro Romuldo ponatur.) Huic Carolus successit Magdeburgensis canonicus. Is a clericis Constantiensibus primo benigne susceptus est; sed processu temporis dum pro libito suo magis quam ex ratione rem gereret, indignantes clerici a communione ejus se abstinere cœperunt propter simoniacam hæresim, per quam episcopatum usurpasse dicebatur, id quoque ei crimini dantes, quod plerosque Ecclesiæ thesauros furtive abstulisset. Qua accusatione Romam perlata, Romanus Pontifex mandata direxit Moguntino archiepiscopo, ne ullo modo ab eo consecraretur, donec in sui præsentia causa diligentius ventilaretur ». Et sub hoc anno idem auctor inferius de prosecutione causæ.

2. « Carolus, cui rex Constantiensem episcopatum dederat, assiduis proclamationibus pro ordinatione sua Sedem Apostolicam appellabat; e contra fratres Constantienses obstinata contentione obluctabantur, ne contra canonum instituta is qui præter simoniacam hæresim furti quoque insimulatus fuerat, sibi episcopus ordinaretur. Papa, cum ei molesti essent, cognitionem causæ a se ad archiepiscopum Moguntinum rejecit; jussitque ut utrisque vocatis ad Synodum, rem diligentissime ventilaret; et si crimina quæ objiciebantur, refellere non posset, nulla eum ratione consecraret. Hac de causa Synodum archiepiscopus Moguntiæ indixit in mensem Augustum. Rex concertationem hanc iniquo valde animo ferebat, propter amicitiam Caroli et plurima servitia, quibus etiam in re familiari plerumque sibi commodissime affuerat : et idcirco munera sua rata ei manere cupidissime volebat. Unde Moguntino archiepiscopo graviter succensebat, quod non statim eum, contemptis obstrepentium fratrum simultatibus, ordinasset. Sed ille immobilis persistebat in sententia, illud præ se ferens, quam terribiliter anno superiore a papa pro simili causa objurgatus fuisset, et quam vix et ægre sine damno gradus sui evasisset, et quod postea recentibus litteris Sedis Apostolicæ, ne sine diligentissima discussione manus illi imponeret, commonitus fuisset. Itaque instantibus jam kalendis Augusti, rex Moguntiam properabat, cupiens ipse in discussione tanti negotii cum archiepiscopo cognitor assidere ». Et inferius, enarrato obitu Lupoldi regis charissimi, quem eo itinere mori contigit, pergit cœptam ipsam historiam verbis istis :

3. « Rex magnifice ac regaliter curato funere, Moguntiam, sicut instituerat, properavit : cumque statuta die in Synodo cum episcopis assedisset, aderat Carolus, aderant et fratres Constantienses, magnam ei molem criminum objectantes : contra quos rex (quantum salva verecundia poterat) dedita opera nitebatur, et modo objecta purgare, modo pondus objectorum quæ non poterat purgare, callidis sermonibus nitebatur attenuare, plerumque etiam instantium et perurgentium procacitatem verbis durioribus corripiebat, ac frontis impudentiam, opposita auctoritatis suæ majestate refringere tentabat. Primum et secundum diem in hoc negotio insumpsit. Cumque accusatorum constantiam nec veritate responsionis, nec arte dictionis eludere posset, ad ultimum probatis quæ objecta fuerant criminibus, baculum episcopalem ab eo recepit : verbis tamen exquisitissimis mœstitiam ejus consolabatur promittens, quod dum primum sibi opportunum fieret, benigna vice hanc calamitatem ei compensaret ». Et inferius eodem anno in fine : « Carolus, quem ab episcopatu Constantiensi dejectum supra diximus, regressus ad Magdeburgensem diœcesim, sexto kal. Jan. obiit ». Hunc finem accepit homo cupidissimus gloriæ, qui cum malis artibus eam assequi conatus esset, messuit loco gloriæ ignominiam, simulque mortem ex mœrore cor exedente percepit.

4. *Alexander papa Basilicam dedicat Cassinensem.* — Hoc anno Alexander papa una cum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus invitatus a Desiderio abbate Cassinensi, presbytero cardinali tituli S. Cæciliæ, Cassinum proficiscitur ad dedicationem novæ Basilicæ, quam idem abbas erexit. Celeberrima quidem omnium dedicatio fuisse reperitur, cui ipse Pontifex Romanus interfuit cum omnibus cardinalibus, qui Romæ aderant, et archiepiscopis decem, et episcopis quadraginta tribus. Sed et præsentes fuerunt principes plures atque magnates, necnon populi innumera multitudo, invitati omnes litteris Alexandri Pontificis. Quibus omnibus ad camdem solemnitatem confluentibus, quam diebus octo voluit perdurare, indulgentia Pontificia remissionem peccatorum concessit. Hæc Leo [1] Ostiensis pluribus narrat [2]. Qui et de occasione ejus renovandæ Basilicæ, atque structura ipsius et ornamentis pluribus agit, dedicationemque ipsam ita certa temporis nota consignatam relinquit his verbis : « Dedicata est eadem beati Benedicti Basilica cum quinque altaribus suis ipsa die kalendarum Octobrium anno Incarnationis Dominicæ millesimo septuagesimo primo, Indictione nona, die sabbati ». Quod autem ad numerum Indictionis spectat, cum secundum priscum usum a Septembri mense nona Indictio incipiat numerari, ac ea ratione scribenda fuisset Indictio decima : dicendum vel in Codicem irrepsisse errorem, vel factam recentiori more, quo una cum anno Indictio exordiatur. Præter Leonem Ostiensem scripsit etiam Leo Marsicanus libellum de eadem consecratione : idipsum præstitit Alphanus archiepiscopus Salernitanus carmine, sed et Petrus Diaconus in sermone de Octava, idipsum etiam ; sed quam parum fideliter, vide Apologeticum in Constantinum Bellottum.

5. *Lanfrancus episcopus Cantuariensis Romam veniens cum episcopo Eboracensi, quæ a Pontifice acceperit observantiæ signa, et de quibus egerit.* — Hoc anno Lanfrancus, quem anno supe-

[1] Leo Ost. l. III. c. 28. 29. — [2] Ibid. c. 26. 27.

riore consecratum vidimus archiepiscopum Cantuariensem, et Thomas Eboracensis Romam venerunt ad Alexandrum papam, suscepturi ex more ab eo pallium. Ubi cum ambo benigne ab eodem habiti essent, Lanfranco præ excellentia meritorum idem Pontifex post exhibitum pallium dari consuetum, aliud superaddidit in signum amoris, illud ipsum scilicet, quo idem Pontifex uti consuevisset in celebratione missarum. Scribit hæc Willelmus Malmesburiensis in rebus gestis Anglorum pontificum, qui de controversia ejusdem Thomæ Eboracensis archiepiscopi contra Lanfrancum ibi coram Pontifice habita, subjicit ista : « In cujus præsentia, Alexandri papæ scilicet, Thomas calumniam movit de primatu Dorobernensis Ecclesiæ, et de subjectione trium episcoporum, Dorcensis, sive Lincolniensis, Wigorniensis, Lecefeldensis, qui nunc est Cestrensis, dicens Cantuariensem Ecclesiam atque Eboracensem parem ad invicem honorem habere, nec alteram alteri secundum beati Gregorii Constitutionem, debere ullatenus subjacere, excepto quod alterutrius archiepiscopum priorem et digniorem oporteat esse eo, quem constiterit fuisse posterius ordinatum : prædictos vero tres episcopos suæ sedi suisque antecessoribus ab antiquis temporibus extitisse subjectos. Lanfrancus hoc audiens, etsi moleste tulit, modesta tamen discretione verba illius veritate penitus carere respondit, asseverans Gregorianam illam Constitutionem non de Cantuariensi et Eboracensi Ecclesia, sed de Londoniensi et Eboracensi esse prolatam.

6. « De qua re et de tribus episcopis multis hinc inde verbis prolatis, decrevit Alexander papa oportere causam hanc in Anglicana terra audiri, et illic totius regni episcoporum et abbatum testimonio et judicio definiri ». Hæc ibi auctor, qui dum synodalia super his sequenti anno Acta recenset, de his quæ hoc anno Romæ præsentibus iisdem archiepiscopis coram eodem Alexandro Pontifice gesta sunt, paulo latiorem tractatum habens, hæc adjicit : « Erat, inquit, tunc temporis Lanfrancus in doctrina et mundi sapientia famosissimus, et quem venerabiliter suspiceret Alexander Apostolicus. Honoris maximum fuit indicium, cum Romam venienti, sequestrato illo Romani supercilii fastu, dignanter assurgeret, professus hanc venerationem non se illius archiepiscopatui, sed magisterio litterarum deferre. Quapropter se fecisse quod esset honoris, illum debere facere quod esset justitiæ, ut pro more omnium archiepiscoporum, sancti Petri vicarii vestigiis advolveretur. Reddidit ille debitum, tanti amoris expertus insignia, ut quæcumque petenda putasset, haud dubio impetraret ». Hæc ipse de officiis Alexandri Pontificis, quibus ita amicum voluit excepisse, ut tamen non recusaret ab illo, imo exegerit quæ deberetur Apostolico culmini reverentia in pedum osculo, ex more ab omnibus etiam archiepiscopis exhiberi solito. Quod autem aliquorum delatione apud eumdem Pontificem facta contra Thomam archiepiscopum Eboracensem et episcopum Lincolniensem, qui una cum Lanfranco Romam venerat, uterque de sua ipsorum sede periclitati essent : quomodo eodem intercedente Lanfranco apud Alexandrum papam fuerint restituti, ita idem Willelmus hic subdit :

7. « Denique ambos itineris sui comites, Thomam archiepiscopum Eboracensem, et Remigium episcopum Lincolniensem baculis et annulis expoliatos, quod primus esset filius presbyteri, secundus pro auxiliis Guillelmo venienti in Angliam præbitis, factus esset episcopus, divinum munus bellicosis laboribus nundinatus, precibus suis restituit officio. Papa enim pondus facti a se rejiciens, in eum considerationem transfudit, bene an secus fieret, redderet ipse investituras si vellet ; sin minus, faceret quod commodum sciret. Ita illi de manu Lanfranci baculos et annulos recipientes, lætum ad patriam cum eodem moliti sunt reditum ». Hactenus de benevolentia, qua Alexander papa prosecutus est Lanfrancum Cantuariensem archiepiscopum.

8. Porro Decretum reperitur ejusdem Alexandri papæ, ut electus filius presbyteri, si virtutibus polleat, non rejiciatur. Rursum vero apud eumdem Pontificem Lanfrancus illud effecit, contra ea quæ tentarant plures Anglorum episcopi simulque rex ipse, nempe, ut pulsis ab Ecclesiis cathedralibus monachis, ubi erant clerici subrogarentur : ne id fieret, et ut ipse Alexander suis Apostolicis litteris prohiberet. Rem gestam inferius Willelmus sic narrat :

« Providens præterea per totam Angliam monachis, ut nec deplorarent necessaria, nec claudicarent a regula : jamque enim episcoporum livor increverat, volentium ab episcopalibus sedibus monachos, clericis immissis, extrudere. Auctor hujus factionis fuit Walchelmus episcopus Wentanus ad cætera bonus, sed in hoc ad pravum consiliis susurronum flexus, plusquam quadraginta canonicos cappis et superpelliciis ornaverat. Regem in sententiam traxerat, et tantum moræ in medio, ut archiepiscopi consensum eliceret. Is quominus haberetur, nihil dubitandum. At ille auditum facinus exhorruit, et tot potentum excogitatas machinas ut casses aranearum, solo intuitu dissolvit. Quinetiam ne id auderent posteri, egit ut Alexander papa scriptis inhiberet. Magnum id et laudandum, ut quod sedula sanctorum benignitas tempore regis Edgari inchoaverat, iste labefactari non permiserit, quamvis nunquam comparatione factum hujus cum illorum facto pensitetur. Nam illi totius Angliæ magistri, arridente etiam rege, facile quod vellent efficerent; iste autem solus contra tot obsistentes rem profligaverit et vicerit ». Hucusque Willelmus.

9. *Alexandri papæ Epistolæ ad regem Angliæ*

[1] Cap. Apostolica. dist. LXVI.

per Lanfrancum. — Recedenti autem ab Urbe Lanfranco Alexander papa has litteras dedit ad regem :

« Alexander episcopus, servus servorum Dei, charissimo filio Willelmo, glorioso regi Anglorum, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Omnipotenti Deo laudes gratiasque referimus, quod in hoc tempore licet mundus in maligno positus, plus solito pravis incumbat studiis, tamen inter mundi principes et rectores egregiam vestræ religionis famam intelligimus, et quantum honoris sanctæ Ecclesiæ, tum simoniacæ hæresis vires opprimendo, tum Catholicæ libertatis usus et officia confirmando, vestra virtus impendat, non dubia relatione cognoscimus. Sed quia non iis qui bona demonstrant, justitia, sed in fine probatis præmium et corona promittitur, excellentiam vestram plena dilectione monemus, ut in studio Christianissimæ devotionis vestræ persistatis : et primo quidem Ecclesias Christi, quæ in regno vestro fiunt, religioso cultu et justis dispositionibus exornetis, commissa vobis regni gubernacula ita justitiam tenendo tractetis, ut ex operum rectitudine, quod scriptum est : Cor regis in manu Dei, vobis manifeste congruat.

10. « Rogamus etiam dilectionem vestram, ut Ecclesiasticas personas ab injuria defendatis : viduas et orphanos et oppressos misericorditer relevando protegatis. Quoniam licet ille Rex regum et supernus arbiter totius regni, quod vobis tradidit, rationem a vobis exigat : pro his tamen districtius appellabit, quibus non fuerunt vires et arma, nisi vestra potentia. Ad hæc igitur perficienda, et aliarum virtutum incrementa percipienda, fratris nostri Lanfranci Cantuariensis archiepiscopi monitis et consiliis gloriam vestram hortamur acquiescere, quem charissimum membrum, et unum ex primis Romanæ Ecclesiæ filiis lateri nostro assidue non adjunctum esse dolemus : sed ex fructu, quem Ecclesiæ in regno vestro tribuit, consolationem ejus absentiæ sumimus.

11. « Præterea eminentiæ vestræ notum esse volumus, quod causa Alricii, qui olim Cicestrensis Ecclesiæ præsul dictus, a suppositis legatorum nostrorum depositus est, non ad plenum nobis tractata videtur; ideoque, sicut in canonibus cautum est, in pristinum locum debere restitui judicavimus. Deinde causam ejus juxta censuram canonicæ traditionis diligenter retractandam et definiendam prædicto fratri nostro archiepiscopo Lanfranco commisimus. Item sibi negotium de discernenda lite, quæ inter archiepiscopum Eboracensem et episcopum Dorcacestrensem de pertinentia diœcesis eorum est, firmiter injungendo commendavimus, ut hanc causam diligentissima perquisitione pertractet, et justo fine determinet. In causis autem pertractandis et definiendis ita sibi nostræ et Apostolicæ auctoritatis vicem dedimus, ut quidquid in eis, justitia dictante, determinaverit, quasi in nostra præsentia definitum deinceps firmum et indissolubile teneatur. Multa vobis præter hæc significata dedissemus, nisi quod ea in hujus dilectissimi fratris nostri Lanfranci, et ejusdem fidelissimi vobis ore posuimus, ut ejus viva voce, et nostræ dilectionis affectum plenius cognoscatis, et reliqua nostræ legationis verba attentius audiatis. Deus autem omnipotens det vobis quæcumque sibi sunt placita, velle et posse, ut et hic auctor sit vestri gubernaculi, et retributor in gloria sempiterni gaudii ». Hactenus Alexander.

12. *Diogenis imp. miserandus finis.* — Convertamus orationem ad res Orientis. Hoc anno Romanus Diogenes imperator, cum imperasset annos tres et menses octo (ut testatur Curopalata) miserando exitu ex hac vita decedit. Habitus plane (si Christiano dicere licet) fortunæ ludus, utpote qui statim ex imo ad summum, rursumque ex summo ad imum majori impetu ruit. Plane secundum illud Proverbiorum [1] : « Ante contritionem præcedit superbia, et ante ruinam exaltatur spiritus », homini contigit. Cum enim pugnans adversus Turcas oblatam pacem ab Asam sultano per legatos magno arrogantiæ supercilio rejecisset, ipsumque cum suis proficiscentem esset aggressus, diremptus noctis crepusculo cum rediret ad suos; postremæ acies existimantes illum fugere, in fugam seipsos irrevocabilem dederunt, adeo ut fuga milites sparsos adoriendi hostibus occasio fuerit patefacta, qua bene usi, victoriam insperatam adepti, captivum duxerunt etiam imperatorem, quem ille benigne habuit, sua quoque mensa dignatum. « Sed cum aliquando », inquit Curopalates, « sultanus eum interrogasset : Quid mihi fecisses, si me in tua potestate habuisses? simpliciter et sine adulatione respondit imperator : Multis plagis bene notis tuum corpus confecissem.

13. « At ego, inquit sultanus, tuam severitatem aut crudelitatem non imitabor. Verumtamen audio vestrum vobis præcipere Christum pacem et oblivionem malorum, superbisque resistentem humilibus gratiam dare ». Præstititque ex animo dux Barbarus quod promisit : nam inito cum ipso fœdere, facta pace perpetua, habita filiorum ratione et successorum omnium, nunquam amplius Romanum imperium a Turcis invadendum labefactandumque fore pollicitus, captivos etiam relaxari præcepit, ipsumque per suos legatos deduci jussum amplexatum dimisit. Cum interea perlato de clade nuntio Constantinopolim, mox alium subrogarunt imperatorem Michaelem Constantini Ducæ filium, coguntque exulare Eudociam imperatricem et in monasterium detrudunt. Missusque Andronicus in occursum Diogenis imp., eumdem captum, nigraque veste indutum super mulum, humanæ miseriæ spectaculum factum toto illo perlongo itinere perduxit : quem et jussit novus imperator effodi oculis ; sed vulneribus ex suffossione oculorum non curatis, cum ejus caput intumuisset vermi-

[1] Prov. xvi.

busque scateret, graveolens, horribilis visu, ut humanum ostentum expositus omnium oculis, finem vivendi fecit, luens hic pœnas, ne æternas incurreret.

14. Nam de ipso illud idem Curopolata memoria dignum prodit : « In talibus, inquit, et tot malis nullum maledictum protulit, neque aliquid nefarii locutus est, sed Deo gratias agere perseverabat, casus æquo animo ferens ». De eodemque ad postremum hæc addit : « Hic imperator episcopatum Nazianzi ad jura metropolitana perduxit ». Equidem puto ipsum studiosum S. Gregorii Nazianzeni, ejus beneficio ita salvatum. Quem et imperasse annos tres et menses octo testatur.

Qui autem subrogatus est imperator Michael Ducas, fuit iste Constantini Ducæ Augusti filius, idemque jam ante decennium una cum Joanne Duca patruo et fratribus Cæsar appellatus, dictus cognomento Parapinaceus, ejusque nominis, Michael Septimus, coronatus a Joanne Xyphilino patriarcha, eodemque honore insignita ejus conjux Maria Alana Augusta. Hæc ex Curopalata, Zonara, et aliis Græcis atque Latinis auctoribus.

15. *Theophylactus episcopus in Bulgaria et ejus litteræ.* — Hujus imperatoris tempore claruisse Theophylactum archiepiscopum Bulgarorum, cujus extant inter alia nobiles Commentarii in quatuor Evangelia, certum est. Quod autem ipsum sub Basilio Seniore imper. anno Redemptoris octingentesimo octogesimo tertio, claruisse posuerit Panvinus in Fastis, vel Sixtus Senensis in sua Bibliotheca eum sub Micheale Porphyrogenito, qui cœpit imperare cum Theodora Augusta matre, anno octingentesimo quadragesimo secundo vixisse tradiderit, vel alii qui eodem ipsum sæculo floruisse dixerint; a veritatis scopo longe longius ii omnes aberrasse noscuntur. Evidentissima enim ad convincendum errorem testimonia eliciuntur ex ejusdem Theophylacti scriptorum nominentis, Epistolis, inquam, ipsius, quæ numero quinquaginta novem græce scriptæ extant in Vaticana Bibliotheca, industria viri disertissimi Jacobi Sirmondi Societatis Jesu professoris in lucem ex abditis vindicatæ, atque latinitate donatæ, sed nondum cusæ : ex his, inquam, ejus Epistolis multiplici argumento monstratur, non ante annos ducentos, sed hoc ipso tempore ipsum Theophylactum claruisse, quod scilicet ejus Epistolæ vel datæ habeantur ad eos, qui hoc ipso tempore vixisse noscuntur, vel in eis eorumdem vitæ mentio habeatur, adeo ut de his dubitandi locus amplius non supersit.

16. Atque in primis, quæ primo loco posita est ipsius Epistola ad Mariam imperatricem conscripta, omnem de his dirimit controversiam. Siquidem a tempore Michaelis Augusti, qui regnavit cum Theodora matre, non est auditum usque ad Isacium Comnenum, ut Augustarum aliqua fuerit nominata Maria : sive igitur ad illam, sive ad hanc Mariam Alanam dictam uxorem Michaelis, de quo est sermo, datam velis Epistolam; cum eædem hoc eodem tempore vixisse noscantur : manifesto sunt argumento, Theophylactum, qui ad alteram earum scripsit, eodem pariter cum eis vixisse tempore. Sed adde his adhuc manifestiora.

17. Est ejusdem Theophylacti Epistola, numero decima tertia, ad sororium imperatoris Joannem Ducam, cujus est exordium : « Nunc demum agnovi etc. » Ubi post multa compellans primarium ipsum principis hominem et consanguineum, hæc habet : « Cæterum, o fortunatum Ducarum genus, recta omnia et honesta in teipso complectens, in hac mihi bonitate persiste etc. » Cum igitur ex his constet, tunc ipsum ea scripsisse, cum Constantinopoli Ducarum familia imperaret; quis fingere poterit, Basilii tempore vixisse Theophylactum, et non potius his temporibus, cum Ducæ imperitarent? His autem ex eadem Epistola et aliis addere possumus, quod cum constet ex eis, Bulgariam his temporibus, quibus easdem ipse scripsit, non sub regibus Bulgaris, sed sub magistratibus ab imperatore Constantinopolitano missis administrati; nihil certe est, ut ad illa Basilii tempora ea referri possint, quibus constat, proprios Bulgaros suos habuisse reges.

18. Quod insuper hoc ipso tempore constat, non semper imperasse Constantinopoli successive Ducas, sed interpositum imperium Comnenorum: (nam post Isacium Comnenum imperatorem capessivit imperium Constantinus Ducas, ac rursum post Constantinum, ejusque filium Michaelem Ducam, atque ab hoc genitum Constantinum Ducam, atque ejus successorem Nicephorum Botoniatem, ad Comnenos imperium rediisse, cum post eum Alexius Comnenus est moderatus et ad multum temporis spatium imperium Orientis; cum æque sicut Ducarum imperii, ita et Comnenorum sit mentio in ejusdem Theophylacti litteris : nam ejus Epistola octava hæc habet : « Vides quomodo tam facile colendissimi domini Comneni sigillum subversum est ab ipsomet Comneno etc. ») affirmare utique necesse est, Theophylactum ipsum Bulgariæ archiepiscopum eam functionem administrasse hoc tempore, quo sive Ducæ, sive Comneni Constantinopoli imperabant.

19. His etiam adde majora, quæ de his adhuc certiorem faciant fidem. Quod enim tempore, quo isti ponunt, Theophylactus non potuerit esse archiepiscopus Bulgarorum, ex una Epistolarum ejus, notata numero decimo septimo, sume irrefragabile argumentum : cum enim in ea mentio fiat Borisi Bulgarorum regis, qui vixit (ut Zonaras et alii ostendunt) post centum annos, nempe sub Nicephoro Phoca et Joanne Zemisce imperatoribus, plane apparet, non tunc ipsum vixisse sub Basilio, sed longe post illa tempora ipsum Theophylactum Bulgarorum præfuisse Ecclesiæ archiepiscopum. Sed et cum ibi meminit de Ecclesiis ab eodem rege antea ædificatis, et post multum spatium temporis unam ex illis dirutam proponit restituendam;

plane demonstrat, longe postea ab eo tempore eumdem Theophylactum claruisse. Sunt hæc ejus verba ad filium Sebastocratoris : « Oro igitur, et his litteris tanquam corpore supplex procumbo, ut miserearis felicissimæ quondam Ecclesiæ, quam Christianissimus ille Borises Bulgarorum rex unam et ipsam e septem Catholicis ædificavit, tu renova etc. » Hæc sunt quæ ex Epistolis ejus manifesta de tempore, quo ipse Theophylactus vixit, eliciuntur argumenta, quibus discrepans nimis a veritate redarguitur, falsaque omnino monstratur illorum sententia, qui ante annos ducentos eumdem Theophylactum claruisse scripsere.

20. Fuit autem ipse Theophylactus patria Constantinopolitanus, præfectus archiepiscopus primariæ Acridanæ Ecclesiæ Bulgarorum, hocque ipso tempore Epistolam scripsit ad Mariam imperatricem, jam ætate senex, cum rediret in Bulgariam ad suam Ecclesiam, unde venerat Constantinopolim, in qua hæc ad finem : « Descendo igitur ad Bulgaros, re Constantinopolitanus, hospitio Bulgarus, cariem situmque redolens, ut illi pellium pedorem. Et quod gravissimum est, existimabunt homines isti, me tibi quoque horrori et nauseæ fuisse. Nonne hic fœtor suaviter mihi olnit, et laute oppido hac urbane? Scis ergo quid facies, ne mihi eveniant, quæ dixi, graveolentiam evaporabis ». Ac demum quo animo ista conscripserit, ita significat : « Hæc itaque senili ore sancto imperio tuo jocati sumus. Deus autem, cujus tu, quique tuus, ipse te omni liberans malo et malitia, perfectis te gratiis suis impertiat, odoremque suavitatis Christi factam ad supernum altare subvehat, et spiritualem suffitum efficiat, ut simul offeras quæcumque manus tua et actio affatim congesserunt, adoleasque ex virtutibus conflatum, acceptabile gratumque suffimentum ». Hæc tum ad Augustam ipsam.

21. Tulit ipse quidem diu, sed ægro animo, veluti durum exilium, Bulgaricum incolatum, quo se tandem liberari vehementer optavit, atque patrio solo reddi. Significavit id quidem ipse potissimum ea Epistola, quam ad Joannem Magnum Domesticum scribit, qua ex fabula Omphales suam describens miseriam, Bulgarorum Ecclesia liberari se rogans, ista de illis : « Non servio diviti reginæ, mundæque et pulchræ, atque adeo Veneri aureæ, sed servis barbaris, impuris, fœtidas pelles olentibus, et vita omni egentioribus quam qui nequitia divites sint ; imo et vitæ egestate, et nequitia omnium pariter regnum tenent. Solvite me hac turpi servitute, qui potestis etc. » In detestationem Bulgaricæ gentis, et ipsorum Acridanorum præcipue, quibus præfectus erat episcopus, quos homines esse asserit sine capite, utpote qui nec Deum nec homines revereri norint. Hæc pluribus ipse, qui eumdem et aliis litteris, iisdemque pulsavit precibus ; sed minus exauditus perseveravit in pastorali cura, in qua functione se vigilem operarium exhibuisse, docent ejus Epistolæ ibi scriptæ ad diversos, tum in primis ad imperatorem ipsum Michaelem, et aliæ ad eumdem Magnum Domesticum, ejusque filium. Exempli vero causa illud induxisse sat est, quod cum a Scopiorum duce quidam commendaretur, qui promoveri ab eo deberet in aliquem Bulgariæ episcopatum, hæc ad eum redditis litteris scripsisse reperitur [1] :

22. « Quoniam ergo de accepta domini mei scheda, quæ de episcopatu agebat, respondi ; en de ipso etiam episcopatu scripturus sum. Nec tibi, domine mi, in ista fas est teipsum ingerere, quæ magna sunt et formidanda ; neque nobis ita temere divinæ gratiæ condonare. Qui enim per nos hactenus ad episcopatum provecti sunt, alii cum in hac Ecclesia ministrarent, et pietatis gravitatisque testimonium haberent, episcopatum indepti sunt, ut Morobi et Prisdianorum ; alii Constantinopoli dicendo et docendo clari, ut Castoriæ et Belegardorum ; aut in cœnobio monastica vita illustres cum essent, ut Triaditzæ, pontificiam dignitatem obtinuerunt. Quod si talis est quem dominus meus commendat, non tu gratiam nobis habiturus es, sed nos tibi. Sin autem nec Ecclesiæ nostræ notus, nec Constantinopoli a vita et sermone satis probatus, noli utique Deum frustra offendere, nec nobis hæc imperare, qui Deo magis quam hominibus obedire jussi sumus. Ad hæc, hoc etiam dicimus, ne vacare quidem nobis ullum nunc episcopatum, nisi Bydinem quis proferat, qua dignum vel maxime optantes reperire non possumus. Viro siquidem illi opus est, et in spiritualibus et in sæcularibus spectatissimo ». Hæc Theophylactus, atque hactenus de ipso hoc anno ; inferius autem suo loco opportunius.

23. *Petrus episcopus Anagninus apocrisiarius apud Michaelem imperatorem.* — Cum autem innotuisset in Occidentalibus oris, creatum Michaelem VII imperatorem Orientis, placuit Alexandro papæ ex more mittere ad eum apocrisiarium : quo quidem officio significari videtur, eumdem imperatorem cum Romana Ecclesia fuisse communione conjunctum. Delectus est autem ad hoc opus ex omnibus sanctus Petrus, episcopus Anagniæ civitatis, vir quidem tum scientia tum sanctitate celebris, quinetiam virtute miraculorum insignis, qui honestissime eo perfunctus est munere, qui et ipsum imperatorem morbo gravissimo laborantem reddidit sanitati : cujus beneficii accepti memor idem Augustus, eumdem ad construendam Ecclesiam, quam inchoarat, multa donatum pecunia dimisit. Mansit ibi annum unum, usque dum vixit Alexander papa qui eum miserat, et Gregorius ejus successor Pontifex crearetur. Hæc pluribus in vita ipsius, quam scripsit sanctus Brunus Signiæ episcopus.

[1] Theophyla. Ep. XIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6564. — Anno Æræ Hispan. 1109. — Anno Hegiræ 464, inchoato die 29 Sept., Fer. 5. — Jesu Christi 1071. — Alexandri II papæ 11. — Henrici IV reg. 16. Michaelis Ducæ imp. 1.

1. *Carolus episc. Constantiæ simoniæ accusatur.* — A num. 1 ad 4. « Quidam clericus, Carolus nomine, more Simonis Magi, qui donum spirituale pro pretio rogavit ab Apostolis, a rege Henrico comparavit episcopatum civitatis Constantiæ. Qui in conventiculo episcoporum et abbatum in monasterio Sancti Martini Moguntiæ, in Assumptione sancti Martini facto, a Sigefrido archiep. coram rege culpatus, quod non intraret per ostium in ovile ovium, depositus est. Deinde post annum non vixit », inquit Marianus Scotus in Chron. qui hoc tempore inclusus vivebat Moguntiæ. Sed loco, *in Assumptione sancti Martini*, legendum *in Assumptione sanctæ Mariæ*, ut diserte legitur in Actis Concilii Moguntini post Baronii mortem publicatis, quæque nunc extant tom. IX Concil. Sigefredus archiep. Moguntinus ad Alexandrum II Epistolam scripsit, quæ ibidem habetur, in qua ait : « Mihi Romæ posito, viva voce et postea Apostolica legatione interdixistis, ne eum, qui designatus est in Constantiensem episcopum, ullo modo consecrarem : quia audistis elogio simoniacæ hæreseos eum notabilem. In quo, quia vobis obedivi, multa, ut præmissum est, a domino meo (sc. Henrico rege) sustinui, timeoque me adhuc graviora passurum, et Ecclesiæ meæ magnum fore detrimentum, nisi benignus ille Petrus clave sua me defendat, et vestræ auctoritatis potestas adversus regiam potestatem zelo justitiæ me protegendo se accingat ». Responsum Alexandri II ad Sigefridum ad nos non pervenit ; sed cum hoc anno Moguntiæ habita sit Synodus, quæ de *Carolo* episcopo Constantiensi designato judicium ferret, manifestum est eam jubente papa congregatam. In illa *Sigefridus* se ejus legatum appellat.

2. *Concil. Moguntinum adversus eum coactum.* — Initio enim Actorum dicitur coacta, « venerabili Sigefrido, Moguntinæ Ecclesiæ primate, et Apostolicæ Sedis legato, aurigante currum Dei anno jam XII, qui tunc volvebatur annus incarnati Verbi MLXXI, octava Indictione Romani census, sed loco, *octava*, seu VIII *Indictione*, legendum, IX *Indict.* Huic Concilio interfuere *Gebehardus* Juvavensis, *Udo* Trevirensis archiepiscopi, novem episcopi ibidem nominati, legati suffraganeorum Sigefridi, abbates plures, necnon inferiorum ordinum magnæ auctoritatis et sapientiæ viri. In eadem Præfatione legitur, Synodum indictam propter Carolum quemdam, Constantiensis Ecclesiæ designatum episcopum, sed non satis canonice electum et provectum, qui, « ut solemne est, accepta a rege Pontificalis annuli et pastoralis ferulæ investitura, et in sede episcopi receptus, regiæ potestatis jubente censura : postulabat a primate Moguntiensi, ejusdem Constantiensis Ecclesiæ se episcopum consecrari ». Sed Sigefridus dicebat se hoc non debere ; quod Carolus non per ostium in ovile ovium vellet intrare, sed per furtivam simoniacæ impietatis scalam niteretur ascendere. « Mittuntur interea », ut ibidem subditur, « ad venerabilem metropolitanum crebræ de palatio legationes mistis precibus minas et imperiosa de hac consecratione mandata ferentes. Mittuntur et litteræ a præsule Apostolicæ Sedis, mandantes ne ullo modo consecretur sine scrutinio canonicæ purgationis : et quod rex potestate jubebat, Romanus Pontifex auctoritate prohibebat ».

3. *Henricus rex Carolo favet.* — Paucis interpositis : « At metropolitanus antistes inter harum legationum varietates, velut inter duros tempestatum turbines, laudabili constantia in seipso fixus, hæret immobilis : et nusquam favore vel gratia, tenore (legendum, *timore*) vel munere inflectitur a statu canonicæ rectitudinis. Multis itaque nuntiis hinc inde missis et remissis, multis quoque diebus huic audientiæ delegatis, cognitores (legendum, *cognitionibus*) causæ principis occupante præcepto, non impletis : cum Ecclesia Constantiensis suo viduata pastore, jam fere biennio sacerdotali careret benedictione, tandem miseratione divina potestati præponderavit auctoritas, et Christi sacerdotibus divina aspiravit voluntas... Primo igitur Concilii die, quem sanctæ Mariæ dormitio tunc celeberrimum exhibebat (ideoque die XV mensis Augusti), Patres damnant *Simonem et omnes hæresiarchas cum dogmatibus suis* ac pauca pro tempore tractant *de qualitate instantis negotii*. Postero die de causa Constantiensi studiose ventilatur. « Sed interveniente principis mandato, in sequentem diem procrastinatur, agentibus internuntiis, ut sacerdotes Domini a constantiæ suæ rigore ad regiam se inflecterent voluntatem : aliis instantibus, ut

designatus ille, male usurpatum sponte dimitteret honorem. Tertia vero die, Christi sacerdotes, (hujus negotii longa expectatione suspensi), sacerdotali constantia principem suum adeunt, eumque de salute animæ suæ, de pace Ecclesiarum, deque statu regi (legendum, *regni*) spirituali disciplina conveniunt, proponentes ei de Scripturis et gestis veteris ac novi Testamenti congrua doctrinæ salutaris exempla... Summus autem ille dominorum Dominus, qui omni potentatui dominatur, ita temperavit animum principis, ita mitigavit eum ad verba sanctæ exhortationis, ut nulla juvenili moveretur acerbitate, etc. multum tamen se excusans, in hoc suo potestatis dono nullam se exercuisse venalitatem, nullam super hac re cum eodem Carolo se pepigisse conventionem. Si quid autem cum domesticis et familiaribus suis, propter opem intercessionis, ipso ignorante pepigerit, suum non esse accusare vel excusare ».

4. *Carolus abdicat episcopatum.* — Paulo post : « Hac autem salubri sermocinatione cum sacerdotibus habita, cum eis venit (nempe rex) in Concilium : et ille Constantiensis designatus intromittitur ad audiendum. Adsunt etiam pro foribus Constantienses clerici, postulantes per legatos, ut et ipsi mererentur admitti ». Longa altercatione tota die hinc inde disceptatum est. « In crastinum » , inquiunt Patres, « quando sperabamus, qui juxta promissum suum objecta purgaret, et consecratione dignum, innocentiam suam monstrando, se probaret : ille jam mente confusus, etc. ultroneus ipse in se sententiam tulit, et annulum et ferulam pastoralem, ei a quo injuste acceperat resignans, sacerdotum spem, et metum quem pro eo habebant, labore longioris quæstionis absolvit : culpam suam uno tegens pallio excusationis, quod juxta decretalia Cælestini papæ, episcopus dari nollet invitis ». Ex quibus liquet primo, Lambertum, cujus verba recitat Baronius, res hujus temporis accurate narrare. Secundo, Alexandrum Secundum jure merito electioni Caroli intercessisse, et ad simoniam eradicandam omnem operam contulisse.

5. *Controversia de primatu inter Cantuariensem et Eboracensem Ecclesiam.* — A num. 5 ad 12. Joannes papa XII in Epistola ad sanctum Dunstanum Cantuariensem archiepiscopum data, cujus partem recitat Malmesburiensis, lib. 1 de Gestis reg. Angl. pag. 212, ait Cantuarienses archiepiscopos jam olim primatum super omnes Angliæ antistites habuisse : « Primatum tuum, inquit, in quo tibi ex more antecessorum tuorum, vices Apostolicæ Sedis exercere convenit, ita tibi ad plenum confirmamus, sicut beatum Augustinum ejusque successores præfatæ Ecclesiæ pontifices habuisse dignoscitur ». Controversia tamen de primatu inter Cantuariensem et Eboracensem Ecclesiam sub *Lanfranco* moveri cœpta, et in favorem Lanfranci ab Alexandro II hoc anno dirempta, ut narrat Baronius ex Malmesburiensi.

6. *Alexander II prohibet ne monachi in Ecclesiis cathedralibus Angliæ turbentur.* — Baronius num. 8 narrat ex Malmesburiensi, Lanfrancum Cantuariensem archiep. egisse apud Alexandrum II, ut scriptis inhiberet ne monachi ab episcopalibus sedibus Angliæ expellerentur. « Augustinus et Laurentius », inquit Ordericus lib. 4, pag. 516, « aliique primi prædicatores Anglorum monachi fuerunt, et in episcopiis suis vice canonicorum (quod vix in aliis terris invenitur) monachos pie constituerunt. Cœnobia multa et præclara construxerunt, et conversis instituta regularia verbis et exemplis tradiderunt. Magnifice igitur monachilis ordo plusquam ducentis annis in Anglia floruit : et Christiana religio reges Anglorum Edelbertum, Edwinum, Oswaldum, et Offam, aliosque plures feliciter coercuit, et salubriter in montem virtutum sustulit ; donec Edmundus Estanglorum rex cum aliis duobus Angliæ regibus paganorum gladio martyr occubuit ». Hoc vero tempore, « omnes circiter », inquit Edmerus lib. 1 *Novorum*, « qui ex clericali ordine, per regem Willelmum in Anglia constituti pontifices erant, monachos, qui in nonnullis episcopatibus Angliæ, ab antiquo vitam agebant, inde eliminare moliti sunt : et regem ipsum in hoc sibi consentaneum effecerunt ». Verum Alexander II, postquam hæc narrante Lanfranco accepit, Epistolam nunc ordine XLIX ad eum scripsit, qua prædecessorum suorum decreta confirmat, ut monachis Ecclesias cathedrales obtinere liceat. Ait Pontifex *Gregorium Magnum* præcepisse Augustino gentis Anglicæ Apostolo, ut ejusdem ordinis viros, cujus ipse erat, poneret in sede metropolitana Cantuariæ ; et *Bonifacium*, qui quartus ab eodem Gregorio Ecclesiæ Romanæ præfuit, hæc Athelberto regi Anglorum et Laurentio archiep. Cantuariæ scripsisse : « Gloriose, inquit, fili, quod ab Apostolica Sede per coepiscopum nostrum Mellitum postulastis, libenti animo concedimus ; id est, ut vestra benignitas in monasterio Dorobernensi civitate constituto, quod sanctus doctor noster Augustinus, B. memoriæ Gregorii discipulus, Sancti Salvatoris nomini consecravit, cui ad præsens præesse dignoscitur dilectissimus frater noster Laurentius, licenter per omnia monachorum regulariter viventium habitationem statuat : Apostolica auctoritate decernentes, ut ipsi vestræ salutis prædicatores monachi, monachorum greges sibi associent, et eorum vitam sanctitatum moribus exornent ». Quare Alexander II sub anathemate eos constringit, qui huic Decreto obviare contenderint.

7. *Diogenes a Turcis captus et in libertatem restitutus.* — A num. 12 ad 15. *Romanus Diogenes* primo imperii sui anno expeditionem adversus Persas suscepit, sed nullo facinore præstito *triumphantis specie redit*, inquit Michael Psellus. Hæc illi prima arrogantiæ fastusque animi elatio. « Inde tum Augustam parum curabat, tum senatorii ordinis viros contemnebat ». Secunda ejus expeditio nihil admodum priore felicior, sed æquali trutina, ac prorsus iisdem momentis librata. « Quod

si nobis per myriadas cadentibus duo tresve hostium caperentur, nonne vicimus, multusque nobis adversus Barbaros plausus ? » ait idem Psellus. Tertia jam ac postrema vice ad Barbaros ingruentes compescendos proficiscitur. Etenim *veris statim ortu* Romanam vastatum ditionem redierant, quam et late copiis omnibus incursabant : profectus itaque cum exercitu *Cæsaream* iter contendit, et cum par esset ut cum hostibus pacisceretur, et a grassatione arceret, pugnare voluit, acceptoque vulnere equo delapsus est; quo factum ut caperetur, et acies dissolveretur. Res itaque in deliberationem vocantur in civitate, ac Augusta quid operæpretium factoque opus videretur rogabat. « Visum igitur omnibus est, ut is interim sineretur, sive captus, sive mortuus erat; sibi autem illa ac liberis imperium firmaret ». Hostilis exercitus dux consolatur Diogenem, qui captus erat, communi mensa accipit, et postremum ipsum quoque a captivitate liberat, quod sane malorum origo causa fuit : nam imperator nullo negotio Romanum se imperium accepturum existimavit. « Statim ergo turbatio, cursusque et excursus circa regiam, cum alii mirarentur quod contigerat, alii fidem rei detraherent. Augusta quoque anceps animi tenebatur, et dubitabat quidnam etiam faceret. Inter hæc dubia ipse quoque veniens, ac cum omnes loqui juberent, quid operæpretium putarem », inquit Psellus, « ac vel maxime optimus imperator in rem urgeret atque cogeret, ita sententiam dixi : Non esse illum amplius in imperio admittendum, sed e medio tollendum; quoquoversus denique mittenda mandata, quibus rerum summa illi abrogaretur. Meumque adeo consilium aliis quidem utile visum est (his nimirum qui saniore essent mentis judicio), alii vero secus existimarunt ». Hæc omnia Psellus de semetipso loquens.

8. *Eudocia Aug. in monasterium detrusa.* — In eo rerum discrimine, imperator *Michaelus* sibi ipse timens, ac *Diogenis* suspectam habens crudelitatem, consilium iniit sibi tutissimum. Nempe a matre resilit, ac suas ipse partes agit, consobrinisque adjutoribus (id est, *Joannis Cæsaris* ac patrui liberis) aulæ custodes ac prætorianas cohortes sibi addicit. Repente igitur ad imperatorem quasi in periculo agentem pari natu conveniunt. « Qui autem erant cum Augusta, quorum et ipse unus eram, quorum molitio ignota esset, vix non obtiguimus, qui in nostra capita malum versum iri putaremus. Ac quidem Augusta, nec sui compos erat, sed amoto capitis velamine in penetralium specum quamdam cursum contendit. Firmatur adversus eam Concilium, urbe ejiciendam esse, et ut in delubro, quod Deiparæ e littore maris ipsa struxerat, hospitium deligat. Moxque ita factum est, cum imperator ac filius, (quod ipse novi, ac Deo teste vulgo adstruam) matris ejectionem ægre ferret, sed temporis ratio cogeret, ejusque voluntati obsisteret. Quod vero, ut in talibus et contingere et dici solet, alius aliud quid de Augusta animo sentiebat, jugesque in eam rumores jactabantur, alio lato decreto ad monasterium transire vitam jubetur, quod et ipsum confestim expletum est ».

9. *Diogenes excæcatur, et Michael imperium suscipit.* — Narrat etiam Psellus eos, qui animi benevolentis impensiori affectu imperatori studebant, *Diogenis* ingenium veritos, per litteras mandasse cuipiam magistratuum, ut ei erueret oculos : « Nesciebatque imperator », subdit Psellus, « cum factum est. Nec rem quasi adulando scribo, novit Deus, sed verissimam prorsus refero. Unde etiam majori copia lacrymas effudit, ubi postea rescivit ». Cæterum Diogenes, etsi effossis oculis ad monasterium quod ipse condiderat in insula quam *Proten* vocant, relegatur. « Quo loco breve tempus superstes, cum necdum annos quatuor imperium tenuisset, Michaelus vero pleno jure illo potitur ». Bryennius in fine lib. 1, et Zonaras in Romano Diogene Psellum exscripsere. Signantius tamen Zonaras imperii Diogeniani durationem exprimit, aitque cum *triennium et menses octo* imperasse, quod et Curopalates habet. Quare cum Diogenes die prima Januarii anni MLXVIII imperium susceperit, Michaelus Constantini Ducæ filius circa initium mensis Septembris imperare cœpit. Elmacinus enim lib. 3 Hist. Sarac. docet, *Diogenem* die XXVI mensis Augusti a Turcorum principe captum fuisse : « Cui princeps occurrit in loco dicto Zabra, idque die XXVI Dulkiadæ, et oppugnavit Romanos die Veneris, eosque in fugam vertit, et occiderunt Mulismi eo die atque nocte Romanos innumeros : quin et ipse Romanorum imperator captus fuit; sed dimisit eum princeps, ea lege ut afferret MD aureorum millia, et in singulos annos tributum solveret CCCLX millium aureorum, ac dimitteret omnes Mulismos, qui capti in imperio Romano essent ». Utraque itaque acies in conspectu fuit anno Hegiræ CDLXIII, die XXVI Dulkiadæ, seu undecimi mensis, currenti sc. Christi anno, die XXV mensis Augusti, et postridie, feria nempe sexta, ejusdem mensis XXVI *Diogenes* imp. a Saracenis captus, et Romani cæsi. *Michael* paucos post dies in Diogenis locum Constantinopoli subrogatus. Hinc intelligis errasse chronographum Barensem, qui ad annum MLXXII ait : « In mense Julii captus est Diogenes imp. et mortuus est ». Dicitur cognomento *Parapinaces*, inquit Glycas, quod cum prohibuisset ne mercatores annonam venderent, ipseque solus monopolium constitueret, « eo tempore modius pinace dempto et detracto, aureo nummo venderetur », hoc est quadrante medimni.

10. *Michael imperio parum aptus.* — *Michaelem* pluribus laudat Psellus a litterarum ac philosophiæ studio, disciplinarum universitate, ac egregiis moribus, et finem operi imponit. Alii tamen historici Byzantini eum imperio minime idoneum fuisse testantur. Nicephorum spadonem virum solerti ingenio et eruditum, sed animo de-

jecto et calliditatis pleno rebus præfecit, qui omnia imperatoris munia obiens, nihil erat quod ab eodem Nicephoro ab eo Logotheta designato non gereretur. « Itaque cum multi bona sua, alii per alias causas amitterent, hominesque attererentur et ærumnis premerentur : nemo erat, cui illa curæ essent. Nam imperator puerilibus rebus occupatus, a principe philosophorum et honoratissimo Michaele Psello ad litterarum studia deduci videbatur, ac modo in arte grammatica, versibus et linguarum differentiis erudiebatur; modo declamationibus rhetoricis, modo historiis assuefiebat, modo ad audienda philosophica præcepta parabatur, quamvis ad hæc omnia ineptus », inquit Zonaras. Quamobrem non mirum si Psellus de discipulo suo cum laude loquatur, in eo ipse laude dignus, quod ejus Vitam in litteras non miserit.

11. *Floret Michael Psellus.* — Quo anno postea Michael *Psellus* vitam cum morte commutavit, prorsus incompertum. Illud certum, cum non tantum theologum, sed et philosophum, mathematicum et physicum extitisse, nec hoc sæculo in imperio Orientali virum doctiorem floruisse, ut fidem faciunt varia ejus Opuscula tom. XVIII Biblioth. Patrum edit. Lugdun. publicata, aliaque variis in locis ac variis annis edita, præter ea quæ adhuc in Bibliothecis Vaticana, regia et Cæsarea extant. Historiam ejus a Basilio et Constantino Porphyrogennitis inchoatam, et ad Michaelem Constantini Ducæ filium perductam Combefisius, qui auctoribus Græcis in linguam latinam vertendis, præsertimque iis qui de Historia Byzantina scripsere, immortuus est, prælo paratam habebat, sicuti et quædam alia opera ejus historica, quæ amicorum interpositu, mihi per plures menses videre licuit.

12. *Restitutor litterarum in Oriente.* — Natus erat *Michael Psellus* anno circiter millesimo vicesimo, cum ipsemet in sua Historia prodat, moriente Romano Argyro imp., anno scilicet Christi MXXXIV, se necdum ætatis annum sextumdecimum explesse. Scribit etiam Psellus se Constantino Monomacho, simul ac imperium iniit, ministrasse in omnibus, « ut nihil, inquit, ignoraverim eorum, quæ vel palam fecit, vel in occulto ac secretius designavit ». Præterea asserit se annum vicesimum quintum ætatis egisse, cum idem Constantinus imperare cœpit, et gravioribus disciplinis animum intendisse, postquam Rhetoricam et Philosophiam didicit ; ac dein se physicam aggressum esse. « Erunt mihi testes qui librum hodie lecturi sunt, nempe mortuam jam sapientiam cum offendissem, quod attinet ad eos, qui profitebantur, meipsum exsuscitasse, cum nec magistros spectabiles nactus essem ». Paulo post : « Nunc nec Athenæ, nec Nicomedia, nec Alexandria Ægypti, neque Phœnice, neque utraque Roma, tum prima et minor, tum et illa posterior ac major, sive ulla urbium, aliqua nunc eruditionis laude gloriatur. Sed et auri venæ, et quæ sequuntur argenteæ, ac si quæ aliæ ignobiliores his materiæ, omnes omnibus visæ sunt obstructæ ». Ait denique se Theologiæ, Astronomiæ, Musicæ, Geometriæ, arti militari aliisque operam dedisse. Baronius anno DCCCLIX, num. 53, existimat *Psellum* Simeonis Metaphrastes encomiastem fuisse magistrum Leonis Philosophi, et ex eo colligit quo tempore Metaphrastes vixerit. Verum nunc certo constat, non *Michaelem Psellum seniorem*, sed Michaelem Psellum juniorem Metaphraste encomium quod extat composuisse, huncque sæculo undecimo vixisse.

13. *Floret Theophylactus Bulgariæ metropolita.* — A num. 15 ad 23. *Theophylactus* patria Constantinopolitanus, Acridæ archiepiscopus, totiusque Bulgariæ metropolitanus, vir doctissimus, et in lectione Græcorum Patrum, ac præsertim sancti Joannis-Chrysostomi versatissimus, vixit sub imperatoribus Michaele Duca, Nicephoro Botoniate, et Alexio Comneno, ut certis argumentis ex ejus Epistolis deductis demonstrat Baronius. Floruit præsertim sub Alexio imp., cum ex ejus Epistolis quædam ad Adrianum ejus fratrem, Nicephorum Melissenum Cæsarem, Gregorium Taronitam, Nicephorum Bryennium Alexii consocerum, Bryennium Alexii generum, et alios ex Alexiana et Comnena familia principes datæ sint, unaque ad Nicolaum patriarcham Constantinop. qui anno MLXXXIV pontificatum iniit. Ex quibus tamen Epistolis Ducangius in Notis ad lib. 8 Alexiadis perperam deducit, *Theophylactum*, non sub Michaele Duca, sed sub Alexio Comneno floruisse ; cum ex libro *de Institutione regia* mox laudando, quem Baronius non viderat, constet *Theophylactum* etiam sub Michaele Duca vixisse. Ejus Epistolæ et alia quædam Opuscula nunc Tomo XVIII Biblioth. PP. edit. Lugdun. leguntur, sicuti *Institutio regia ad Constantinum Porphyrogenitum Michaelis Ducæ et Mariæ Augustæ filium*, a Petro Possino S. J. post Baronii mortem edita. Extat ejusdem in Bibliotheca Bavarica Tractatus Ms. *de Latinorum erroribus*, in quo discordiam Græcos inter et Latinos in uno de processione Spiritus Sancti articulo constituit, ut habet Joannes Veccus patriarcha Constantinop. in Orat. 2. *de injusta sui depositione*, tom. II Græciæ Orthodoxæ : « Invenio porro, inquit, Theophylactum Bulgariæ archiepiscopum, dicendi arte percelebrem, additionem in Symbolo tantum reprehendentem ». Denique variæ ejus Epistolæ a Sirmondo collectæ hoc anno lucem videbunt.

14. *Legatio Alexandri II ad Michaelem imp.* — Ad num. 23. Sub hujus anni finem, vel potius in sequentis initio *Alexander II* schismatis, quod Ecclesiam Orientalem et Occidentalem dividebat, exstinguendi cupidus, ad *Michaelem*, novum Orientis imperatorem, apocrisiarium de more misit, uti narrat Baronius ex sancto Brunone Signiæ episcopo in Vita sancti Petri episcopi Anagnini, cui ea legatio commissa fuit. Verum cum *Michael* totus esset in potestate Michaelis Pselli, schismati addictissimi, ut nunc certo liquet ex hujus oratione laudatoria

in Michaelem Cerularium, Lichude Ecclesiam Constantinopolitanam administrante habita, in qua in Latinos pluribus invehitur (ea enim capitibus LXX constant) schisma in eo in quo erat statu remansit.

15. *Gothofredus archiep. Mediolanensis apud Castilionum obsidetur.* — *Gothofredus*, qui anno MLXIX archiepiscopus Mediolanensis dictus fuerat, et propter rationes anno MLXVII deductas *sanctum Herlembaldum* adversarium habebat, hoc anno in oppido aliquot milliaribus Mediolano dissito obsessus fuit. Vocatur illud *Castilionum*, diciturque genti Castiliones nomen dedisse. Hoc enim hyeme currentis anni contigisse recte notavit Tristanus Chalcus historicus Mediolanensis, et post eum Sigonius lib. 9 de Reg. Ital. qui de more Chalcum exscribit. Arnulphus lib. 3, cap. 21, hoc modo rem refert apud Puricellum lib. 4 de Vita sancti Herlembaldi cap. 31 : « Gothofredus pluribus coarctatus obstaculis, cum parte suorum aliqua suo se colligit in oppido, quod vulgo Castillio dicebatur, inexpugnabile revera præsidium, mænibus ac loci natura munitum. Ex eo sæpius erumpentes, cum supra modum prædis inhiaret ac cædibus, indignati Mediolanenses proponunt arcem illam protinus expugnare. Nec mora, instructo exercitu, et iis quæ ad usum militiæ fuerant necessaria paratis, procedunt omnes castrametati ad radicem montis. Aberat enim ab urbe vicesimo paulo plus milliario, mox undique circulantes incessanter impugnant. Ad hoc cunctos regionis illius instant aggregare ruricolas, diuturnam jurantes obsidionem. Constituunt ergo petrarias et omnis generis bellici machinas, fundas quoque balistas, milleque mortis parant insidias. Obsessis vero ad posse repugnantibus, multa quotidie fiebat cruoris effusio, adeo ut in ipsa Quadragesimæ venerabilis observantia nulla fuerit humanæ cædis abstinentia.

16. *Primum urbis Mediolanensis incendium.* — « Hac itaque tempestate cum rarus in urbe populus sua frueretur securitate, repentina calamitas improvidam invasit urbem ». Puricellus reliquum hujus capitis Arnulphi recitat in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis, num. 276. « Horresco referens. Primo namque Quadragesimæ sabbato (Hinc, inquit Puricellus, corrigamus tempus a Chalco ac Sigonio notatum; Chalcus ait, *ad extremos magni jejunii dies ;* Sigonius vero, *extrema Quadragesima*) magno civitas conflagravit incendio. Cumque vehemens flaret tunc turbo ventorum, arreptis ignium globis, longe lateque multas combussit ædes, eo usque, ut ligna et lapides vorax flamma consumeret; aurum quoque, argentum ac metalla cætera nimio calore liquefacta sint universa. O quæ et qualia domorum ædificia, quamque decora combusta sunt mænia? De quibus omnibus vix superfuit præter parietinas quaslibet vel titio minimus. Sed quod est omni damno deterius, plures sanctorum concrematæ sunt Basilicæ in urbe et extra. Sanctus quoque Laurentius vivæ carnis olim cruciatus incendio, iterum se flammis permisit exuri. Cujus speciosissima omnium adeo fuit Ecclesia, ut relatu difficile videatur, quæ fuerint lignorum lapidumque sculpturæ, eorumque intrinsecus impaginatæ juncturæ suis columnis cum basibus, tribunalia quoque per gyrum ac desuper tegens musivum universa. O templum, qui nullum in mundo simile ! o civitas, cujus comparatione villæ fuerunt reliquæ ! » Incendium inde *Castelionense* apud posteros celebre mansit, inquit Sigonius laudatus, hujusque occasione Mediolanensium civium pars a Castelionis obsidione discessit, uti narrat Arnulphus eodem capite apud Puricellum, lib. 4 de Vita sancti Herlembaldi, cap. 31 : « Ubi autem rumor tam dirus castris insonuit, quamplures illico relicta obsidione eunt tenues ab igne reliquias et miseram visitare familiam. Herlembaldus vero cum aliis, retenta parte castrorum, perseverat obnoxius quotidie perseverare non desinens ; Gothofredus autem tribus jam obsessus mensibus, ut vidit tenuem castrorum exercitum clam vocare suos, et caute satis procurat amicos. Convenientes in unum instructa acie protinus in castra consurgunt, impetu et clamore non modico ; nec minus obsessi, ruptis claustris, ex omni parte prosiliunt. Herlembaldus autem tanto positus in discrimine, arreptis armis audet cum suis paucis juxta vires obsistere, signifer ipse factus : et nisi sua suorumque pugnasset audacia, dies illa sibi fuisset extrema. Videntes autem multi paucorum constantiam, ultro recedunt, educentes secum ab oppido Gothofredum. Hos longe persecuti sunt Mediolanenses, conglobatis repente similiter, et qui in castris fuerant, et qui in urbe remanserant ; nec persequendo diebus aliquot cessarunt ac noctibus, donec in summa constitutos necessitate, coegerunt illos iterum in Castillionem intrare ».

17. *Moritur Guido archiep. Mediolanensis.* — Est hoc *primum* urbis Mediolanensis *incendium ;* iterum enim ea anno MLXXV conflagravit. Quod cum certum sit currenti anno contigisse, apparet, Sigonium male *Guidonis* archiepiscopi Mediolanensis mortem in annum sequentem distulisse, et pejus alios in annum MLXXIII. Arnulphus quippe testis oculatus testatur, *Guidonem* jam mortuum fuisse, quando Mediolanenses rediere ex expeditione adversus Gothofredum suscepta, id est, paulo post Pascha currentis anni. Ipsemet Arnulphus cap. 21 apud Puricellum in Vita sancti Herlembaldi cap. 32 ait : « Post hæc redeuntes ad urbem (scilicet Mediolanenses) jurejurando definiunt, Gothofredum nunquam recipiendum, imo alterum de Catalogo Majoris-Ecclesiæ communiter eligendum. Jam enim migraverat a sæculo archiepiscopus ille Guido, sepultus in loco, qui vocatur Burguli vulgo, ubi post urbis incendium in amaritudine animæ diem clausit extremum ». Tristanus vero Chalcus ad hunc Christi annum scribit : « Inter hæc Guido Velates (ita cognominabatur) cœnobio Celsiano dimissus, evaserat ad Transpadanos populos (ita Me-

diolani ratione dictos), et non procul Derthona defunctus, Bergogtii ad Tanarum amnem sito oppido sepelitur, anno sexto et vicesimo ex quo Mediolanensi præfuit Ecclesiæ ». In antiquo Catalogo episcoporum Mediolanensium sæpe a nobis laudato dicitur, Guidonem sedisse *annos* XXVI, et obiisse *X kalendas Septembris*, ideoque quando Arnulphus ait, Mediolanenses paulo post Pascha ad urbem rediisse, et jam *Guidonem* mortuum fuisse, benigne interpretandus, advertendumque voces tempus significantes magnam latitudinem habere.

18. *Bella civilia inter Hispaniæ reges.* — Post Ferdinandi Magni Castellæ regis mortem, quam anno MLXV accidisse vidimus, magna inter tres filios ejus, nempe *Sanctium* Castellæ, *Alphonsum* Legionis, et *Garsiam* Gallæciæ et Lusitaniæ reges bella exorta ; neque enim quietæ res esse poterant, ubi dominatio in tot imperia distracta erat. *Sanctius* injuriam sibi factam regni divisione querebatur, quod ob ætatis prærogativam integrum sibi deberi putabat. Narrant hæc pluribus Mariana lib. 9, Sandovalius in Alphonso VI, aliique rerum Hispanicarum scriptores, sed veris tot falsa miscent, ut prolixiores essemus, si hanc historiæ partem illustrandam susciperemus. Quare hic certa tantum proponam. Sanctius et Alphonsus Garsiam Gallæciæ et Lusitaniæ regem ditionibus suis spoliarunt, easque inter se partiti sunt; sed *Sanctius* præda illa non contentus bellum adversus Alphonsum fratrem movit Æra MCIX, anno scilicet Christi currenti, ut demonstrat Sandovalius citatus. Bis inter fratres pugnatum, bisque *Alphonsus* a Sanctio victus. Pelagius Ovetensis nimis quidem jejune de his bellis civilibus egit, diserte tamen duorum prœliorum Alphonsum inter et Sanctium habitorum meminit his verbis : « Post hæc Sanctius rex cœpit dimicare adversus fratrem suum Adefonsum regem (sc. Legionis) ut caperet regnum ejus, et constituerunt diem et locum designatum in Plantata, ut dimicaretur ad invicem ; et ibi victus fuit Adefonsus, et reversus est Legioni. Iterum stabilierunt litem in Gospiliera (vel, ut Toletanus habet lib. 6, cap. 16, in loco, qui Vulpecularia dicitur, juxta ripam fluminis Carrionis), et ibi captus est pugna Adefonsus, missus in vinculis, et ductus Burgis. Deinde in exilium Toleto cum rege Almenione (legendum, Almenone, vel Almeimone) : et ibi fuit cum eo exiliatus usque ad mortem fratris sui Sanctii regis (adde ex Codice Bibliothecæ Mazarinæ : Tunc rex Sanctius cepit regnum fratris sui) et imposuit sibi in Legione coronam. Et fuit homo formosus nimis, et miles strenuus. Perlustravit vero Asturias, Gallæciam, seu et Portugalem » ; quæ ditiones ad Garsiæ regnum spectabant juxta eumdem Pelagium, qui de Fernando ait : « Dedit domno Garseano totam Gallæciam una cum toto Portugale ». Asturiæ vero Alphonsi erant.

19. *Alphonsus Legionis rex a fratre captus.* — *Sanctius*, cum Alphonsum in vinculis detineret, de morte ei inferenda cogitavit, sed is per *sanctum Hugonem* Cluniacensem abbatem divinitus liberatus fuit, ut legitur in Relatione Miraculorum hujus sancti in Biblioth. Cluniacensi, pag. 452. Ea tamen conditione *Sanctius* eum e carcere eduxit, ut in monasterio Sancti-Facundi monachali habitu vestiretur. Verum fugit noctu e monasterio, et Toletum veniens, ab *Almenone* rege inibi dominante solemniter est receptus, ibique cum Christianis usque ad Sanctii mortem juxta regale viridarium commoratus est, inquit Toletanus laudatus. Porro cum *Sanctius* sese ad bellum Garsiæ Gallæciæ regi inferendum pararet, *Rodericum Diaz*, vulgo *Ciddum* cognominatum, alferum suum renuntiavit, qua voce utuntur Hispani, ut vexilliferum designent, ut videre est apud Ducangium in voce *alferus*. Ciddus heros tot victoriis de Saracenis reportatis inclytus, regem suum pæne jam devictum ita animavit, ut victor ex prœlio, in quo *Alphonsus* captus, exierit, uti narrat Toletanus loco laudato. Quando *Ciddum* vexilliferum suum *Sanctius* declaravit, uxorem ei dedit *Ximenam* Didaci Asturiarum comitis filiam, ut ostendit Sandovallius laudatus, pag. 21, ex Historia Ms. Petri episcopi Legionensis, auctoris coævi, adhuc inedita, quod etiam habetur in antiquo Documento lingua Castellana scripto, et in Tumbo-Nigro Sancti-Jacobi a Sandovallio in Alphonso VI recitato, ubi *Ximena* neptis dicitur Alphonsi regis, Alphonsi nempe Legionensis regis hujus nominis V. Quare commentitium est quod a plerisque scriptoribus Hispanis traditur, *Ciddum*, regnante Ferdinando Magno, Ximenam uxorem accepisse, frustraque nititur Sandovallius, qui *Ciddi* historiam multis fabulis purgavit, ostendere celeberrimum hunc ducem bis cum duabus ejusdem nominis uxoribus copulatum fuisse, primum sub Ferdinando, iterumque sub Sanctio Castellæ rege. Præterquam enim quod antiqui Hispaniæ scriptores unam tantum *Ximenam* agnoscunt, unumque Ciddi cum ea Ximena conjugium, quæ ad id probandum vir doctissimus in medium affert, vana et frivola sunt. De Sanctii regis morte anno sequenti sermo erit.

20. *Panormum obsessum annoque sequenti captum.* — Postquam *Robertus* Apuliæ dux *Barium* primarium Apuliæ oppidum, etiamnum probe munitum, Saracenis, die XV mensis Aprilis currentis anni, uti anno MLXVIII, num. 9 diximus, eripuit, « mense Julii, dux prædictus transmeavit Adriatici maris pelagum, perrexitque Siciliam cum quinquaginta octo navibus », inquit Lupus Protospata in Chron. ad annum MLXXI, quod et habet chronographus Barensis ad eumdem annum, « et in mense Magi, inquit, exivit, et perrexit Palermo cum nabali exercitu, et obsedit eam per mare et per terram ». Malaterra vero, lib. 2, cap. 43 : « Dux, urbe pro velle suo ordinata, fratrem (nempe Rogerium Calabriæ comitem) in Siciliam præmittens.... toto Junio et Julio mense apud Hydruntum moratus », antequam scilicet Panormum præcipuum Siciliæ oppidum obsidione cingeret. Illud Robertus sibi

subdidit mense Januario sequentis Christi anni. Subdit enim laudatus chronographus Barensis : « MLXXII, Ind. X, capta est Palermo ab ipso Duca X die intrante mens. Jan. » Lupus citatus habet : « Anno MLXXII, mense Jun. (corrigendum, *Jan.*) intravit Robertus Panhormum in Sicilia ». Quæ emendatio certa, cum Malaterra scribat : « Sicque quinque mensium circulo : hostes urbis defensionis attentissime pervigiles », a mense nempe Augusto usque ad Januarium anni MLXXII ; quod dedicatio Ecclesiæ Casinensis, magna hoc anno solemnitate peracta, cujus meminit Baronius num. 4, ubi tamen Leonem Ostiensem a Leone Marsicano memoriæ lapsu distinguit, extra omnem controversiam ponit. Testatur quippe Leo Marsicanus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, Ostiensis episcopus sub Paschali papa II creatus, lib. 3, cap. 28, Sancti-Benedicti Basilicam dedicatam, « ipsa die kalend. Octobrium, anno Incarnationis divinæ MLXXI, Indictione nona, die sabbati », ideoque hoc Christi anno, quo dies primus Octob. cum die sabbati concurrit. Jam ante scripserat Leo : « Robertus eo tempore Panormum oppugnabat ; ideoque tantæ solemnitati interesse non potuit ». Quare *Panormum* mense Augusto hujus Christi anni obsideri cœptum, et mense Januario insequenti Roberto deditum.

21. *Cultus divinus in eo restitutus.* — Errarunt itaque Malaterra citatus, et Fasellus lib. 7 Decadis posterioris pag. 399, qui hanc *Roberti* victoriam cum hoc Christi anno alligant, præsertimque Fasellus, qui asserit Robertum *mense Julio* Panormum ingressum esse. Peregrinius in Notis ad Lupum Protospatam male hæc in dubium revocavit ; cum Ignotus Casinensis a Caracciolo ex optimis Mss. emendatus, tradat etiam Basilicam Sancti-Benedicti hoc anno *die sabbati*, *kalendis Octobris* consecratam esse. Malaterra autem per hæc tempora sæpe res anno uno citius collocat. Recepta urbe, ait Fasellus laudatus, *Robertus et Rogerius*, non modo diripiendas militibus civium divitias non permisere ; sed et libera ac inviolata Saracenorum corpora, sub imperio suo tantummodo, intra urbem esse jusserunt. Templum maximum Deiparæ Virgini, solemni purgatione præmissa, restituerunt, et archiepiscopum Panormitanum Græcum genere, cui *Nicodemo* erat nomen, (*qui solo titulo egenus in ædiculam Sanctæ-Cyriacæ* secesserat) in sua sede reposuerunt. Rochus Pyrrhus in Chron. *Panormum* anno sequenti captum tanquam rem certam supponit, solideque refellit Piccolum, negantem *Nicodemum* tunc institutum episcopum, et contendentem loca Malaterræ interpolata esse. Denique Guillelmus Apuliensis lib. 3, Panormi obsidionem egregie descripsit.

ALEXANDRI II ANNUS 12. — CHRISTI 1072.

1. *Causæ ad summum Pontificem delatæ contra Henricum regem et simoniacos.* — Surgit annus millesimus septuagesimus secundus, decima Indictione, quo Saxones adversus Henricum regem ad Alexandrum Romanum Pontificem accusationes deferunt, in eum commoti, quod Ottonem Bajoariæ ducem sub specie læsæ majestatis ducatu privasset Bajoariæ. De his agens Urspergensis abbas hæc ait : « Ipso denique mediante, non cessat gens Saxonum, ut est animis acerrima, conjurationem adversus regem unanimi conspiratione confirmare, accusationes blasphemas et inauditas ad Sedem Apostolicam in illum referre, sociosque sibi ex omni regno Theutonico litteris et nuntiis adsciscere. Nam primo Sigefridum Moguntinæ sedis metropolitanum, Adelbertum Wormatiensem, Adalberonem Wirceburgensem, Gebehardum Saltzburgensem, aliosque quamplures præsules ; indeque per ipsos etiam papam Alexandrum fautores efficiunt. Quidam quoque summæ sanctitatis virum Annonem archiepiscopum Coloniensem conjurationis ejusdem conscium asserunt ». Hæc ipse, improprie valde nominans conjurationem, unanimem illorum consensionem in prosequendo legitime causam adversus regem apud Romanum Pontificem. Qui (quod jus exigebat) ipsorum accusationi detulit, atque anno sequenti dicturum causam vocavit ad Apostolicam Sedem, ut suo loco dicturi sumus.

2. Quo pariter anno, idem Alexander papa Ro-

bertum Augiensem abbatem simoniacum abbatia privavit, executore Apostolicarum litterarum sancto Hugone Cluniacensi abbate, de quibus ista Lambertus hoc anno : « Ibi etiam Hugo Cluniacensis abbas, qui cum imperatrice eo advenerat, Roberto Augiensi abbati Romani Pontificis mandata et litteras detulit, quod scilicet Apostolicæ Sedis anathemate de corpore Ecclesiæ præcisus esset, quod omne ei divinum officium præter psalmodiam interdictum esset, quod omnis ei in perpetuum ad abbatiam Augiensem, vel ad aliquam dignitatem Ecclesiasticam accessus occlusus est, propterea quod de simoniaca hæresi insimulatus, et ut objectum crimen purgaret, ad Synodum secundo ac tertio vocatus venire distulisset. Ita ille compulsus a rege, baculum pastoralem, quem non ut pastor, sed ut mercenarius usurpaverat, multa cum amaritudine reddidit ». Hæc his Lambertus, qui de causa ejus condemnationis hæc anno superiori : In locum ejus (Meginuvardi videlicet Augiensis abbatis, qui se abdicaverat), non per electionis ostium, sed per simoniacæ hæreseos cuniculum protinus irrupit Robertus abbas Babenbergensis, cognomento Nummularius, annumeratis in ærarium regis mille pondo argenti purissimi. Hic sordidissimis quæstibus et usuris, quas etiam privatus adhuc in monasterio exercuerat, infinitam sibi pecuniam conflaverat, et propterea mortes episcoporum et abbatum anxia exspectatione jamdudum suspiraverat. Cumque eos diutius vivendo, vota sua, et effrænatæ ambitionis impetum, quo præceps rapiebatur, morari graviter et impatientissime ferret, eo vesaniæ evasit, ut præter occulta munera, quibus auriculariorum favor redimendus erat, regi centum pondo auri promitteret, ut ejecto eximiæ sanctitatis viro abbate Widerado, sibi abbatia Fuldensis traderetur.

3. « Et profecto, quod nefarie concupiverat flagitiosissime obtinuisset, nisi pauci, quibus leges Ecclesiasticæ pecunia chariores erant, in faciem regi, ne id faceret, obstitissent. Is pseudomonachus (dicam expressius, vi doloris impulsus) is angelus satanæ transfiguratus in angelum lucis, ita sanctam et angelicam monachorum professionem infamavit, corrupit, vitiavit, ut monachi nostris temporibus, atque in his regionibus non innocentia æstimentur, atque integritate vitæ, sed quantitate pecuniæ; nec quæratur in abbatibus eligendis, quis dignus præesse, sed quis carius abbatiam possit emere. Ita proprio hujus invento novo atque infausto hujus aucupio, hæc in Ecclesiam introducta est consuetudo, ut abbatiæ publice venales prostituantur in palatio : nec quisquam tanti venales proponere queat, quin protinus emptorem inveniat, monachis inter se non de observantia regulæ zelo bono, sed de quæstibus et usuris zelo avaro contendentibus. Sed hæc ut digne defleri possint pro magnitudine sua, et proprio volumine, et prolixiore opus habent tragœdia. Ad cœptum potius revertamur.

4. « Advocatus Augiensis monasterii postquam pecuniarium hunc abbatem advenire comperit, et quanta largitione aditum sibi ad ovile Christi lupus rapax patefecisset, audivit, missa obviam legatione, denuntiavit ei sub interminatione salutis propriæ, ne intra possessiones Augiensis monasterii præsumeret accedere, alioquin occursurum se, et armata manu vindicaturum in libertatem, quos ipse tam caro mercimonio emisset in servitutem. His ille auditis, nimium animo consternatus est, tum propter gravem jacturam pecuniarum suarum, tum propter ereptum sibi tanquam de faucibus, cui diu anxie inhiasset, honorem. Et primo quidem animum induxerat rem armis experiri, et ut dici solet, ignem gladio scrutari, hoc est, simoniacam hæresim homicidiis cumulare. Sed asserentibus his qui cum eo erant, supra vires suas esse negotium, confuso (ut dignum erat) et confecto animo abiit in possessiones fratris sui, præstolaturus ibi quos exitus tam tristibus initiis sors esset allatura. Nam abbatiam Babenbergensem interea susceperat Eccbertus Gorziensis disciplinæ monachus. Ad cujus ingressum omnes protinus fratres, quos prior ille abbas suis (hoc est mercatoriæ atque usurariæ artis) disciplinis instituerat, et quasi filios pater, in vitam moresque suos pedibus (ut dicitur) ire docuerat, tanquam folia quæ vento raptantur diffugerunt. » Huc usque Lambertus suorum temporum rerum scriptor. Ista sunt nefanda Roberti abbatis scelera, quæ perlata ad Apostolicam Sedem, nequaquam dissimulanda fuerunt ab Ecclesiæ Romanæ antistite Alexandro, quem (ut vidisti) vocatum sæpe hominem ad dicendum causam, sed judicium subterfugientem, legatione Hugonis viri sanctissimi Cluniacensis abbatis oportuit condemnasse.

5. Porro nec parcendum idem Pontifex regi existimavit, quem his de causis vocavit Romam anno sequenti ad judicium subeundum. Sed de his suo loco dicturi sumus.

6. En vide infelicem adolescentem, annum ætatis nunc agentem vicesimum primum, utpote natum anno Domini millesimo quinquagesimo primo, in quæ cœpit præcipitia ferri, cum ad corradendas pecunias, quibus indigeret ad immensas animi cupiditates explendas, factus est infami studio abbatiarum atque episcopatuum pessimus nundinator. Ex quibus et illud accidit, quod cum de his perpetratis sceleribus reprehensores haberet Romanos Pontifices, imo et pateretur judices, atque vindices; ab eis resilire suo maximo damno cœpit, ut quæ dicenda erunt perspicue demonstrabunt. Meminit autem judicii hujus Apostolicæ Sedis per Alexandrum papam administrati [1] Gregorius papa Septimus, cum excommunicat omnes detinentes bona Augiensis monasterii ab eodem Roberto abbate alienata.

7. *Agnes Augusta ducem Sueviæ liberat.* —

[1] Greg. Sep. Ep. LXXXII. l. I.

Hoc eodem anno tradit Lambertus Agnetem imperatricem post sex annos et amplius, ex quo inde discesserat, officio Christianæ charitatis impulsam, Wormatiam venisse ad Henricum filium, quem eidem venienti occurrisse tradit. Venit enim ut liberaret Rodulphum ducem Sueviæ innocentem, accusationibus impetitum apud eumdem regem : « Venit itaque, inquit, Wormatiam amplissimo stipata numero abbatum et monachorum ; et prædictum ducem, cum interposita fide Coloniensis et Moguntini archiepiscoporum coram venisset, omni criminis suspicione absolvit : statimque compositis propter quæ venerat, a filio abscessit, ut non tam carnali affectione quam communis commodi ratione ad hanc sæcularis negotii administrationem se adductam, liquido cunctis patefaceret ». Hæc ipse, qui eamdem Agnetem vitæ austeritate, in jejuniis et vigiliis humanarum virium naturam excessisse tradit.

8. *Concilium generale in Anglia de primatu Ecclesiæ Cantuariensis super Eboracensem.* — Hoc item anno in Anglia, jussione Alexandri papæ, celebratur generale Concilium totius insulæ episcoporum sexto id. Aprilis, in quo ventilata est quæstio de primatu Ecclesiæ Cantuariensis super Eboracensem. Cujus Concilii Acta magna ex parte recitata habes a Willelmo Malmesburiensi de Gestis pontificum Anglorum, ex quibus aliqua hic reddenda esse putamus, ut illud quo potissimum terminata est controversia. Cum enim negaret Eboracensis privilegium a sancto Gregorio concessum Ecclesiæ Cantuariensi, extendendum esse ad successores ejus sedis primi archiepiscopi Augustini, eo quod de successoribus ejus nulla ab eodem S. Gregorio mentio facta esse reperiatur : Lanfrancus inanem tergiversationem adversarii exemplo simili mutuato sic elusit et confutavit : « Porro quod dicis, potuisse B. Gregorium, si voluisset, successoribus Augustini confirmare dicto quod concesserat Augustino, verum omnino est, nec potest ambigi ; sed quod, quæso, præjudicium hoc Cantuariensi sedi affert ? A simili causam proponam.

9. « Nam quando Dominus et Salvator noster Jesus Christus dixit B. Petro : Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni cælorum ; potuisset adjicere si voluisset : eamdem potestatem successoribus tuis concedo. Verum dicti prætermissio nihil reverentiæ imminuit successoribus Petri. Ibisne his verbis obviam ? referesne adversa ? Enimvero omnium Christianorum conscientiis est inditum, ut nihilominus quam B. Petro, successoribus ejus (obediant), et minantibus attremant, et serenam dignitatem indulgentibus gaudenter applaudant. Estque tunc demum omnium Ecclesiasticarum rerum rata dispensatio, si successorum beati Petri fuerit comprobata judicio. Quid illud agit, nisi vis divinæ liberalitatis per Dominum Jesum a beato Petro in Vicario ejus diffusa ? » Et inferius de generalitate Romanæ Ecclesiæ locutus pluribus, subjicit ista :

10. « Ipsa est major omnium Ecclesiarum, et quod in ea valet, debet et valere in minoribus, ut potestas primi cujuscumque Ecclesiæ principis in succedentes dimanet, nisi si quid personaliter et nominatim excipiatur. Quare sicut Christus dixit omnibus præsulibus Romanis, quod dixit beato Petro ; ita dixit Gregorius omnibus successoribus Augustini, quod dixit in Augustino. Hinc conficitur, ut sicut Cantia subjicitur Romæ, quod ex ea fidem accepit, ita Eboracum subjiciatur Cantiæ, quæ eo prædicatores misit etc. » Ita Lanfrancus a simili argumentum adducit, sed cum non in omnibus simile simili respondeat ut idem sit, bene excepit dicens : nisi quid personaliter et nominatim excipiatur. Aliqua sunt a Christo Petro, ac Petri successoribus peculiariter elargita, quæ nequaquam in alios derivantur episcopos, de quibus primo tomo dictum est. Extat synodale decretum de causæ totius per sententiam facta definitione, quod recitatur a Willelmo verbis istis :

11. « Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo septuagesimo secundo, regni vero Willelmi gloriosi regis Anglorum et ducis Northmannorum sexto, Pontificatus autem domini Alexandri papæ undecimo (XII), in præsentia regis, episcoporum et abbatum, ventilata est causa de primatu, quem Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus super Eboracensem Ecclesiam jure suæ Ecclesiæ proclamabat, et de ordinationibus quorumdam episcoporum, de quibus ad quem specialiter pertinerent, certum minime constabat. Et tandem aliquando diversis diversarum causarum auctoritatibus probatum atque ostensum est, quod Eboracensis Ecclesia Cantuariensi Ecclesiæ debeat subjacere, ejusque archiepiscopi ut primatis totius Britanniæ dispositionibus, in iis quæ ad Christianam religionem pertinent, in omnibus obedire.

12. « Subjectionem vero Dunelmensis, hoc est Lindisfarnensis episcopi, et omnium regionum a terminis Licefeldensis episcopi, et Humbræ magni fluvii usque ad extremos fines Scotiæ, et quidquid ex hac parte prædicti fluminis ad parochiam Eboracensis Ecclesiæ jure competit, Cantuariensis metropolitanus Eboracensi archiepiscopo ejusque successoribus in perpetuum obtinere concessit. Ita ut si Cantuariensis Concilium cogere voluerit, ubicumque ei visum fuerit, Eboracensis archiepiscopus sui præsentiam cum omnibus sibi subjectis episcopis ad nutum ejus exhibeat, ut ejus canonicis dispositionibus obediens existat.

13. « Quod autem Eboracensis archiepiscopus professionem archiepiscopo Cantuariensi facere etiam cum sacramento debeat, Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus ex antiqua antecessorum consuetudine ostendit ; sed ob amorem regis, Thomæ archiepiscopo Eboracensi sacramentum relaxavit, scriptamque tantum professionem recepit, non præjudicans successoribus suis, qui sacramentum cum professione a successoribus Thomæ

exigere voluerint. Si archiepiscopus Cantuariensis vitam finierit, Eboracensis archiepiscopus Doroberniam veniet, et eum qui electus fuerit, cum cæteris præfatæ Ecclesiæ episcopis, ut primatem proprium jure consecravit. Quod si archiepiscopus Eboracensis obierit, is qui ei successurus eligitur, accepto a rege archiepiscopatus dono, Cantuariam, vel ubi Cantuariensi archiepiscopo visum fuerit, accedet, et ab ipso ordinationem canonico more suscipiet ». Hæc apud Willelmum [1] de rebus in eodem Concilio gestis sub Alexandro Romano Pontifice, cujus aliæ apud eumdem auctorem litteræ extant ad Willelmum Anglorum regem, de aliis causis Anglorum episcoporum Lanfranco commissis. Porro idem decretum habetur descriptum inter ejusdem Lanfranci Epistolas, ubi in fine ipsius hæc addita leguntur : « Huic Constitutioni consenserunt præfatus rex et archiepiscopus Lanfrancus Cantuariensis, Thomas Eboracensis, Hubertus S. R. E. subdiaconus et cæteri qui interfuerunt episcopi et abbates. Causa definita, Thomas Eboracensis archiepiscopus professionem hanc, quæ sequitur, emisit :

14. « Decet Christianum quemque Christianis legibus subjacere, nec his, quæ a Patribus salubriter instituta sunt, quibuslibet rationibus contraire. Hinc namque iræ, dissensiones, invidiæ, contentiones, cæteraque procedunt, quæ amatores suos in pœnas æternas demergunt; et quanto quis altioris est ordinis, tanto impensius divinis debet obtemperare præceptis. Propterea ego Thomas ordinatus jam Eboracensis Ecclesiæ metropolitanus antistes, auditis cognitisque rationibus, absolutam tibi, Lanfrance Dorobernensis archiepiscope, tuisque successoribus de canonica obedientia professionem facio; et quidquid a te vel ab eis juste ac canonice injunctum mihi fuerit, servaturum me esse promitto.

« De hac autem re dum adhuc ordinandus essem dubius fui, ideoque tibi sine conditione successoribusque tuis conditionaliter obtemperandum me esse promisi ». Hucusque professio Thomæ Eboracensis.

15. Quid præterea in hoc Concilio contigerit de S. Wulstano Wigorniensi episcopo, sanctitate vitæ celebri, sed qui morum simplicitate et litterarum imperitia visus sit suo metropolitano ad regimen episcopatus haud satis idoneus, causam dicere jusso, idem auctor sic narrat : « Hic sancta simplicitas beati Wulstani Wigorniensis episcopi, imo magnanima, in Deo confidentia laudanda, et plausu excipienda est. Cum enim et de hac re et de parva scientia litterarum pulsatus, foras exisset, ut strictiori consilio responsum cómeret suum, a tumultibus remoto animo : crede mihi, inquit, nondum cantavimus Horam sextam. Cantemus ergo. Tunc quoque sociis referentibus, ut prius propter quod venerant expedirent, quod satis superque sufficeret cantibus tempus; regem et proceres, si hæc audirent, risui se haberi opinaturos : Prius (crede mihi) inquit, faciamus Dei servitium, et post agitabimus hominum litigium. Hora igitur cantata, nulla excogitata falsi tergiversatione, nullo commentato veri splendore, confestim aulam Concilii ingredi pergebat; suis eum retinere tentantibus persuaderi non potuit. Quin potius timentibus causæ : Pro certo noveritis, ait, me hic visibiliter videre beatos archiepiscopos Dunstanum Cantuariensem, et Osuvaldum Eboracensem, qui hodie suis precibus me tuentes, falsiloquorum acumen hebetabunt. Ita data benedictione monacho minimæ facundiæ viro, sed Northmannicæ linguæ sciolo, rem perorans obtinuit, ut qui suæ diœcesis ante indignus putabatur regimine, ab archiepiscopo Eboracensi suppliciter rogaretur, ut suas dignaretur lustrare partes, quo ipse pro timore hostium, vel sermonis ignorantia cavebat accedere ». Hæc ibi.

16. *Lanfranci Epistola ad Alexandrum papam et Hildebrandum de controversia definita.* — Peracta Synodo, Lanfrancus archiepiscopus Cantuariensis, de his in Synodo gestis in causa Thomæ Eboracensis archiepiscopi certiorem fecit Alexandrum Romanum Pontificem, his datis ad eum litteris :

« Domino totius Christianæ religionis summo speculatori Alexandro papæ Lanfrancus, sanctæ Doroborensis Ecclesiæ antistes, debitam cum omni servitute obedientiam.

« Meminisse debet humiliter excellens excellenterque humilis beatitudo vestra, quia quo tempore apud vos fuimus, Eboracensis Ecclesiæ antistes adversum me palam murmuravit, clam detraxit, in præsentia celsitudinis vestræ calumniam suscitavit, dicens, me injuste velle agere, eo quod super se suamque Ecclesiam jure vestræ Ecclesiæ primatum niterer obtinere. De quorumdam quoque subjectione episcoporum, quos Ecclesiæ suæ conatus est aggregare, antiquam sua querela non est veritus consuetudinem temerare. Quibus de rebus vos, sicut sanctum prudentemque pastorem decuit et oportuit, per scriptum sententiam promulgastis, quatenus conventus Anglicæ terræ episcoporum, abbatum, cæterarumque religiosi ordinis personarum, utriusque partis rationes audiret, discuteret, definiret. Factumque est ita. Convenerunt enim ad regalem curiam apud Wentanam civitatem in Paschali solemnitate, episcopi, abbates, cæterique ex sacro ac laicali ordine, quos fide, actione, morumque probitate par fuerat convenisse; in primis adunati sunt a nobis ex vestra auctoritate per sanctam obedientiam.

17. « Deinde regia potestas per semetipsam contestata est eos per fidem et sacramentum, quibus sibi colligati erant, quatenus hanc causam intentissime audirent, auditam ad certum rectumque finem sine partium favore perducerent. Utrumque omnes concorditer susceperunt; seseque ita facturos, sub præfata obligatione spoponderunt.

[1] Willel. Malmesb. de gest. Pontif. Angl. l. 1.

Allata est igitur Ecclesiastica gentis Anglorum historia, quam Eboracensis Ecclesiæ presbyter et Anglorum doctor Beda composuit. Lectæ sententiæ quibus pace omnium demonstratum est, a tempore beati Augustini, primi Dorobernensis episcopi, usque ad ipsius Bedæ ultimam senectutem, quod fere centum et quadraginta annorum spatio terminatur, antecessores meos super Eboracensem Ecclesiam, totamque insulam quam Britanniam vocant, necnon et Hiberniam primatum gessisse, curam pastoralem omnibus impendisse, in ipsa Eboracensi urbe persæpe, locisque finitimis, ubi eis visum fuit, episcopales ordinationes atque Concilia celebrasse, Eboracenses antistites ad ipsa Concilia vocasse, et cum res poposcisset, de suis eos actibus rationem reddere compulisse. Episcopos quoque, quorum subjectionem in quæstionem adduxerat, infra illud centum et quadraginta annorum spatium, per Dorobernenses archiepiscopos fuisse sacratos, ad Concilia vocatos. Quosdam quoque, exigentibus culpis, ab eis cum Romanæ Sedis auctoritate depositos : multaque in hunc modum, quæ Epistolaris modestia per singula explicare non potest. Diversa ad legendum porrecta Concilia, quæ diversis temporibus diversis de causis a meis sunt antecessoribus celebrata. Quæ tametsi non eamdem suæ institutionis habuere materiam, eamdem tamen de primatu, et subjectionibus episcoporum tenuere sententiam. Recitatæ eorumdem de quibus quæstio versabatur episcoporum ante prædecessores meos factæ electiones, et per eos ordinationes, quæ Dorobernensis Ecclesiæ de sua obedientia scriptas reliquerunt professiones. Urbs namque, quæ nunc Cantuerbia nominatur, antiquis temporibus ab ipsius terræ incolis Dorobernia vocabatur.

18. « Accesserunt omnium testimonia, qui omnia, quæ scripta sonuerunt, se suis quisque temporibus vidisse et audisse constantissime affirmaverunt. Nec defuerunt Gesta, quibus reseratum est, cum Anglia per plures regulos esset divisa, Nordanhumbrorum regem, ubi sua est civitas Eboraca, accepto pretio cuidam simoniaco episcopatum vendidisse, pro qua culpa a Dorobernensi archiepiscopo ad Concilium vocatum fuisse, nolentemque venire, pro sua inobedientia excommunicationis sententiam pertulisse. Cujus communionis atque consortii omnis illarum partium Ecclesia tamdiu abstinuit, quoadusque Concilio seipsum exhibuit, culpam dixit, quod male gestum est correxit, de reliquo emendaturum se fore spopondit. Quæ res non mediocre tulit indicium, antecessores meos super ipsam terram illamque Ecclesiam habuisse primatum.

19. « Ultimum, quasi robur totiusque causæ firmamentum, prolata sunt antecessorum vestrorum Gregorii, Bonifacii, Honorii, Vitaliani, Sergii, item Gregorii, item ultimi Leonis privilegia atque scripta, quæ Dorobernensis Ecclesiæ præsulibus Anglorumque regibus, aliis atque aliis temporibus, variis de causis sunt data aut transmissa. Reliqua enim reliquorum, tam authentica quam eorum exemplaria in ea combustione atque abolitione, quam Ecclesia nostra ante quadriennium perpessa est, penitus sunt absumpta. His atque aliis, quæ particulatim breviterque explicari non possunt, ex parte nostræ Ecclesiæ (recitatis) : in causa primatis, contra tantam tantarum auctoritatum evidentiam paucissimas contradictiones opposuit, Epistolam illam præcipue ferens in medium qua beatus Gregorius Londoniensem atque Eboracensem Ecclesiam pares esse, nec alteram alteri subjacere instituit. Quam scripturam cum in rem nihil facere concordi sententia cuncti protinus definissent, pro eo quod nec ego Londoniensis episcopus essem, nec de Londoniensi Ecclesia esset quæstio instituta, vertit se ad alia egena et infirma argumenta, quæ post paucam moram, Christo revelante, paucis sunt objectionibus abolita. Quem cum rex dulci paternaque reprehensione argueret, quod contra tantam argumentorum copiam tam inops rationum venire præsumpsisset : respondit se antea ignorasse Dorobernensem Ecclesiam tot, tantisque auctoritatibus, tamque perspicuis rationibus esse munitam. Versus itaque ad preces est. Rogavit enim regem, ut me rogaret, quatenus omnem mentis rancorem adversus eum pro hac causa conceptum omitterem, pacem diligerem, concordiam facerem, aliqua quæ mei essent juris, studio ei charitatis concederem : cui petitioni ego libenter et cum gratiarum actione assensum præbui, quia miserante Deo, non ego, sed ille priscæ consuetudinis violator causa erat istius scandali.

20. « Facta est igitur communi omnium adstipulatione de hac re quædam scriptura, cujus exemplaria per principales Anglorum Ecclesias distributa, futuris semper temporibus testimonium ferant, ad quem finem causa ista fuerit perducta. Cujus exemplar vobis quoque, quibus sanctam totius mundi Ecclesiam constat esse commissam, transmittendum curavi ; ut ex hoc atque aliis, quæ transmissa sunt, perspicue cognoscatis, ex more antecessorum, quid mihi Christique Ecclesiæ, quam regendam suscepi, concedere debeatis. Quod peto honeste et sine dilatione per indultum Sedis Apostolicæ privilegium fieri, quatenus ex hoc quoque quantum me diligatis, evidenter possit ostendi.

21. « De me autem revera æstimate, quod de fideli ac servo beati Petri ac vestro sanctæque Ecclesiæ Romanæ. Nunquam enim res quælibet de arca mei pectoris ejicere quavis occasione poterit inauditam illam humanitatem, quam mihi extremo hominum tantis indigno honoribus Romæ exhibuistis : quodque duo pallia, unum de altari ex more, alterum quo sanctitas vestra missas celebrare consueverat, ad ostendendam circa me benevolentiam vestram mihi impendistis. Illud quoque, quod omnibus, quorum mediator extiti, quidquid juste ac salubriter petierunt, me interveniente protinus concessistis. Ut taceam alia plura, quæ in hac parte ab his minime discrepant, quæque mihi memo-

riam vestri nominis, si quid boni facio, dulciter repræsentant. Epistolam, quam Beringerio (Berengario) schismatico, dum adhuc Cadomensi cœnobio præessem, transmisi, paternitati vestræ, sicut præcepistis, transmittere curavi. Omnipotens Dominus vitam vestram ad honorem sanctæ Ecclesiæ vestris dispositionibus divinitus commissæ in tempore prolixam faciat; quatenus post tempus, quæ sine tempore sunt, prolixa æternitatis spatia vobis concedat ». His adjecit litteras breviores ad Hildebrandum archidiaconum cardinalem eodem argumento conscriptas et quidem officii plenas, quæ sic se habent :

22. « Domino sanctæ Romanæ Ecclesiæ archidiacono Hildebrando, Lanfrancus suus, sanctis principiis sanctum conjungere finem.

« Explicare litteris mens mea non potest, quanta dilectione vestræ sinceritati connectitur, quantaque dulcedine gratiarum vestrarum, quas mihi tam præsenti quam absenti benignitas vestra semper exhibuit, indesinenter reminiscitur. Propterea si, donánte Deo, in quibuslibet rerum generibus aliquid boni facio, salutem vestram tam temporalem quam tempore carentem tradere oblivioni non valeo. Et hoc oro omnipotentem Deum, quatenus vitam vestram ad honorem et firmamentum sanctæ Ecclesiæ suæ prolixam in hoc sæculo faciat; incontaminatum ab omni peccati contagione custodiat, et in futuro centuplicatis operibus vestris vitam vobis permanentem copiosus remunerator retribuat. Porro calumnia, quam Eboracensis Ecclesiæ antistes adversum me movit de primatu et subjectione quorumdam episcoporum, secundum præceptum Apostolicæ Sedis audita et determinata est. Cujus negotii gestionem breviter ex ordine scriptam domino nostro papæ transmisi, quam volo et rogo a vobis competenti diligentia legi, quatenus charitas vestra certissimum teneat, quid mihi Ecclesiæque meæ Sedes Apostolica confirmando concedere, et concedendo confirmare per privilegium debeat ». Hactenus Lanfrancus ad Hildebrandum.

23. *Epistola decretalis Alexandri papæ.* — Hoc eodem anno idem Alexander papa misit pallium ad Liemarum Bremensem, sive Hamburgensem archiepiscopum, subrogatum in locum Adalberti, qui hoc eodem anno ex hac vita migravit XVII kal. Aprilis, ut Adam testatur ejusdem Ecclesiæ canonicus, qui ad hoc usque tempus suam perduxit historiam, quam eidem Liemaro dicavit. At de eodem Liemaro dicendum sæpe inferius, quippe quod cum penitus inhærentem Henrico regi adversus Romanum Pontificem passa sit Romana Ecclesia perduellem, et experta pugnacissimum adversarium, longe ab antecessoribus suis degenerem.

Hic ad finem vitæ ipsius Alexandri papæ subjicienda est ejusdem Pontificis Epistola decretalis, quam, quoniam quoto anno sui Pontificatus data sit, non appareat, hic in fine ejus vitæ ex more describimus :

24. « Alexander Secundus Landulpho in Corsica.

« Notificasti te mortetenus infirmatum esse, te peccatorum tuorum recordatione et terrore valde pavefactum, anxie quæsisse monachum fieri, et a tua uxore minis et terroribus eam occidendi, ad hæc licentiam extorsisse, et sic te monachicam vestem sine abbate sumpsisse et monasterium petisse. Postea vero cum sanus factus esses, tuæ uxoris reclamationibus et ejulationibus et planctibus, tuæque familiæ dispersionibus, utpote penitus devictus, domum remeasse, et post multos dies quorumdam sapientum consilio, ad jam dictæ mulieris cubile rediisse diceris. Nunc autem, si tua uxore uti liceat, nostrum requiris consilium : si ita denique est, ut tuus nuntius narrat, non videtur nobis rationabiliter neque sana mente id factum. Quoniam cum omni homini ad monachicam vitam tendenti legaliter et juste sit peragendum ; tu contra leges minaciter et violenter a tua uxore, partim terrore mortis, partim tuæ infirmitatis doloribus exanimatus, devia secutus, nulla, ut dicitur, licentia accepta recessisti, et monasteria petisti. Non enim violentia, sed ex pari voluntate, sicut sancti Patres dicunt, hæc fieri debet. Neque vir in monasterio recipiendus est, nisi uxor illius femineum monasterium elegerit, aut professa continentiam, habitum cum festinatione mutaverit. Sanctus enim Basilius episcopus de hac re taliter dicit : Si quis conjugatus vult converti ad monasterium, non est recipiendus, nisi prius a conjuge castimoniam profitente fuerit absolutus. Nam si illa illo vivente alteri per incontinentiam nupserit, proculdubio adultera erit, nec recipitur apud Dominum ejusmodi viri conversio, quam sequitur conjugalis fœderis prostitutio. Tales igitur tunc sine culpa relicto sæculo sequuntur Christum, si habeant ex pari voluntate castitatis consensum. Itaque, fili charissime, perpende et vide, si sic canonice a tua es solutus uxore, et tua uxor ita pollicita est, et tu et illa adimplete bonum incœptum, et votum vestrum ; aliter enim non debemus vobis necessitatem separationis imponere ». Hactenus Alexander. Hoc eodem anno defuncto Henrico archiepiscopo Ravennate, idem Alexander papa legationem decernit Petro Damiani ad ejusdem Ecclesiæ Ravennatis componenda dissidia, quo perfunctus egregie munere, idem Petrus reversurus ad suos Faventiæ diem clausit extremum.

25. *De tempore obitus Petri Damiani.* — Hoc namque anno Redemptoris millesimo septuagesimo secundo esse defunctum ex Actis ejus Vitæ colligitur, et alii etiam attestantur. At hæc de tempore obitus ejus pro monstro videri possunt iis, qui eum defunctum ponunt anno millesimo octogesimo. Sed veritatis hujus gravissimos habeo assertores, omnesque temporis ejusdem Petri scriptores, atque in primis, qui totidem id testatur verbis Bertoldus Constantiensis. Hic enim in Auctario ad Hermannum Contractum hæc habet : « Anno millesimo septuagesimo secundo, Petrus Damiani piæ memoriæ cardinalis episcopus, jam-

dudum mundo crucifixus, migravit ad Dominum, octavo kalendas Martii, cui dominus Geroldus (Giraldus) revera monachus scientia Scripturarum insignis, et moribus suo prædecessori non impar, in episcopatu successit ». Hæc ipse, sui temporis (ut diximus) res gestas conscribens. Ista confirmat Gregorius papa Septimus suis litteris, datis anno sequenti ad successorem ipsum Petri Damiani Geroldum, sive Giraldum Ostiensem episcopum, pridie kalendas Maii, post dies octo ab ipsius Gregorii creatione : ut jam appareat ipsum Petrum esse defunctum, atque post obitum eumdem successorem habuisse, quem vivens, licet diu multumque petiisset, consequi nunquam potuit. Accedit ad ista, quod Joannes monachus ejusdem Petri discipulus in fine ejusdem Petri Damiani Vitæ, quam scripsit, manifeste testatur, ipsum tunc obiisse, cum defuncto archiepiscopo Ravennate schismatico (hic erat Henricus) a Romano Pontifice missus est idem Petrus Damiani Ravennam ad conciliandam illam Ecclesiam Apostolicæ Sedi, et absolvendos omnes, qui cum eodem patriarcha schismatico communicassent : quo facto, cum reversurus ad suos Faventiam pervenisset, illicque octo diebus morbo laborasset, die Cathedræ sancti Petri reddidit Deo spiritum.

26. Porro ante sequentem annum obiisse eumdem archiepiscopum, ex eo liquido constat quod Gregorius Septimus, qui sequenti anno sedere cœpit, reperitur scripsisse litteras ad ejus successorem Guibertum, sexto kalendas Maii, die quarto post suam ipsius Gregorii creationem; adeo ut affirmare necesse sit, ante tempus illud jam prædecessorem Guiberti Ravennatem archiepiscopum Henricum ex hac vita sublatum fuisse. Quod et confirmant ipsa Acta Alexandri papæ, quibus significatur, ante ipsius Alexandri obitum, ipsum successorem Henrici ad eam Ecclesiam fuisse promotum. Sunt enim ista in illis conscripta : « Defuncto Ravennate archiepiscopo, Guibertus cancellarius per interventum imperatoris electus est in ipsa Ecclesia : et postmodum ab Alexandro papa, licet immerito, instantibus precibus, consecrationem obtinuit. Cui priusquam consecrationis manus imponeret, prophetico spiritu repletus idem Pontifex sic quidem fertur dixisse : Ego quidem delibor, et tempus resolutionis meæ instat; tu vero hujus sacrosanctæ Ecclesiæ acerbam senties ultionem ». Hæc ibi. Ubi etiam asseritur, paulo post eumdem Alexandrum Pont. esse defunctum. Sicut ante Alexandrum papam prædecessorem Guiberti Henricum appareat obiisse diem, et vivente adhuc Alexandro eidem fuisse subrogatum Guibertum : ex quibus fateri necesse sit, Petrum Damiani eodem tempore, ante electionem Guiberti, sicque hoc ipso anno ex hac luce ad paradisi gloriam transiisse.

27. Qui vero asseruerunt, eumdem Petrum Damiani ad annum Redemptoris millesimum octogesimum pervenisse, ex eo decepti sunt, quod Joannes idem scriptor Vitæ ipsius Petri post finem ipsius, subjicit ejusmodi Appendicem : « Anno millesimo octogesimo Incarnationis Domini, mense Augusto, Indictione quarta, post decessum supradicti domni Petri Damiani, erat quidam monachus, qui abbas olim extitit venerabilis monasterii Sancti Gregorii in Ariminensi territorio, etc. » Narrat quod contigit tunc temporis miraculum in sepulchro ejusdem Petri Damiani, ut plane significetur tempus superius annotatum non pertinere ad obitus Petri tempus, quod jam certum ex obitu archiepiscopi Ravennatis reliquerat consignatum, sed ad ejus miraculi certum annum insinuandum, quo gravi errore lapsi existimarunt aliqui positum eum annorum numerum ad demonstrandum tempus obitus Petri.

28. Præterea si omnia ista deessent, alia etiam forti ratione confutari possent, qui ad illum usque annum Petrum Damiani pervenisse scripserunt. Nam quo pacto fieri potuit, si tempore acerbissimæ Ecclesiæ persecutionis, quæ sub Pontificatu Gregorii VII viguit, idem Petrus vixit ; tot illo prolixo satis tempore ut siluerit vox illa clamantis in deserto, ut nullum penitus scriptorum monimentum ejusdem inveniatur elucubratum, nullæ datæ litteræ, vel ad ipsum scriptæ, sicut ad alios plurimos sub ipso Gregorio papa, nec usquam de illo mentio, cum præsertim tanti viri ea tempestate vel nomen ipsum magni potuisset adversus hostes Ecclesiæ esse adjumenti ? cum tamen nulla penitus reliqua sit memoria, quod aliquid gesserit, vel scripserit toto illo tempore Gregorii papæ Septimi. Quamobrem ex his quæ dicta sunt, satis appareat, ipsum, jam Alexandro papa superstite, esse defunctum.

29. Quod vero in Bibliotheca Margarini, in editis Epistolis quibusdam ejusdem Petri Damiani ita legatur Epistola data ad Gregorium Septimum sub nomine Hildebrandi hac inscriptione : « Dilectissimo Sedis Apostolicæ electo, et virgæ Assur Hildebrando ». Quibus satis apparere possit, eumdem Petrum Damiani non obiisse diem sub Alexandro, sed pervenisse ad Gregorium Septimum ejus successorem, scito ibi esse mendum insigne, restituendamque esse veterem et germanam lectionem ex Codice Bibliothecæ Basilicæ sancti Petri in Vaticano, et Codicibus aliis in hunc modum : « Dilectissimis Sedis Apostolicæ electo A. et virgæ Assur Hildebrando ». Ut Epistola non ad unum, sed ad duos data sit, nempe ad electum Pontificem Alexandrum, et ad ejus archidiaconum Hildebrandum, sicut aliæ eodem titulo ejusdem Petri inscriptæ habentur datæ ad ambos simul Epistolæ, ut superius suo loco dictum est, et cum de his pluribus egimus : quæ consulas, ne eadem repetere hic cogamur. Sic igitur, tum ex Bertoldo hujus temporis scriptore, tum ex Joanne ejusdem Petri discipulo, tum etiam ex aliis assertis rationibus, omni ex parte hic demonstratum relinquimus, hoc anno eumdem Petrum Damiani esse defunctum. Hæc de tempore obitus.

30. *Ultima Petri legatio Ravennam et ejus obitus Faventiæ.* — Jam vero de his quæ illum præcesserunt, ut de novissima legatione, qua hoc anno bene perfunctus est, agamus. De qua habet ista Joannes ejus discipulus in Vita ipsius :

« Dum pius igitur Christi sacerdos hujuscemodi lucrandarum animarum studiis instanter inhæreret, vitæque præsentis labor extremæ jam pæne lineæ oram teneret, jussu Alexandri Secundi Romani Pontificis, Ravennam patriam suam proficisci præcipitur, rem valde necessariam saluti totius urbis, cleri et populi peracturus. Erat quippe tunc temporis defunctus ejusdem urbis archiepiscopus, qui pro sua protervia sententia Romanæ Synodi olim fuerat communione privatus. Qui tamen nimia temeritate, neque ob illatam sibi sententiam tremefactus, ab archiepiscopali se temperavit officio, consentaneum sibi populum sua contagione misere fœdavit, totamque Ecclesiam illicitis ausibus profanavit. Tandem vero de medio profanatore sublato, præfatus Apostolicus tam numerosi populi exitiale contagium paternis visceribus miseratus, tantum patrem, qui auctoritate Apostolica eumdem reconciliando absolveret, illo delegare decrevit : neminem scilicet ad hoc opus gerendum digniorem vel aptiorem existimans, eo quod is non modica existeret auctoritate subnixus, ac per regenerationis gratiam ejusdem esset Ecclesiæ filius, ipsiusque etiam hortatu idem sæpenumero ad hanc clementiam provocatus. Quam utique legationem ille licet jam ætate confectus, ut strenuus filius maternis beneficiis non ingratus optato suscepit. Nam gratulabatur, se tandem reperisse aliquid ad sui debitum obsequii, quod piæ posset persolvere matri.

31. « Quo cum, Domino suffragante, prospero pervenisset itinere, manu civium susceptus ingenti cum lætitia, sui causam patefecit accessus, super quo cives illi non modice jucundati, immensas Deo, qui eos respexerat, Christique vicario, qui hunc talem tantumque virum ad se direxerat, gratias referentes, prævaricationis suæ pœnitentiam humiliter egerunt; unde et reatus veniam, quam suppliciter postulabant, atque absolutionem lex Apostolicæ auctoritatis munere gratulabundi percipere meruere. Absoluti itaque ab excommunicationis illius vinculo, cunctæque Ecclesiæ dono gratiæ, maternæ Ecclesiæ concesso, tota urbe immanis effecta est exultatio.

32. « Istis vero, aliisque nonnullis negotiis, quæ tantum virum gerere decebat, pertractatis, iter suæ legationis, egressus urbem, pergere cœpit. Cumque prima mansione Faventiam tenuisset, apud venerabile monasterium quoddam beatæ Mariæ Dei Genitricis, quod *Foris portam* nuncupatur, decenter susceptus, mox febre correptus decubuit. Qua nimirum in dies invalescente, circa medium octavæ noctis silentium, quæ Cathedræ sancti Apostoli anniversarii diei celebritatem ducebat, exitus sui horam appropinquare cognoscens; extemplo, nobis lectulo circumstantibus, nocturnum seu matutinale officium totum peragere jussit, volens utique prius solemnitati Apostolicæ vota persolvere ac sic demum abire. Tota ergo peracta synaxi, sanctum post modicum Domino spiritum corporis reddidit nexibus absolutum. Ut ea videlicet die, qua præsens meruit in pastorali Petrus Sede locari, eadem Petri discipulum cælestis curia in beatam susciperet sedem etc. » Agit post hæc de sepultura ipsius, et miraculis post obitum editis.

33. Hic insuper describendum putamus Epitaphium, in ejus sepulchro excidendum, inter ejusdem Petri versus in Codice Basilicæ sancti Petri, ab ipsomet elaboratum, et quidem hujusmodi, ut lectorem provocet ad hujus mundi contemptum ; sic enim se habet :

Quod nunc es, fuimus : es quod sumus ipse futurus.
His sit nulla fides, quæ peritura vides.
Frivola sinceris præcurrunt somnia veris,
Succedunt brevibus sæcula temporibus.
Vive, memor mortis, quo semper vivere possis.
Quidquid adest, transit : quod manet, ecce venit.
Quam bene providit, qui te, male munde, reliquit.
Mente prius carni, quam tibi carne mori.
Cœlica terrenis præfer, mansura caducis,
Mens repetat proprium libera principium :
Spiritus alta petat, quo prodit fonte recurrat.
Sub se despiciat quidquid in ima gravat.
Sis memor, oro, mei, cineres pius aspice Petri :
Cum prece, cum gemitu dic : Sibi parce, Deus.

34. Hæc de Petro, qui mortuus est anno suæ ætatis sexagesimo sexto, utpote quod ipse se natum testetur in Epistola ad senatum, post annos quinque ab Ottonis Tertii imperatoris obitu, nempe anno Domini millesimo sexto : nam eumdem imperatorem exordio anni secundi post millesimum obiisse, superius suo loco est demonstratum. Sic Deus in hoc deploratissimo sæculo, cum excrevisset ad Ecclesiam obruendam diluvium carnis, dedit mundo tantum virum, qui austerissimæ vitæ exemplo, verbique prædicatione et scriptis exsiccaret tantam putredinem, pariterque pugnaret adversus simoniacam hæresim, quæ ubique locorum grassabatur impune. Quod autem ad ejus pertinet scripta, hic ea cuncta recensere non immoramur, cum modo apud nos mandato beatissimi D. N. Clementis papæ Octavi laboret Constantinus Cajetanus Siculus, monachus Cassinensis Congregationis, ut viri sanctissimi scriptorum monimenta undique collecta prælo subjiciat. Quod propediem spero fore. In his enim pervestigandis, et exemplaribus pluribus hinc inde perlatis, magno studio corrigendis, studio indefesso laborat, a quo et ejusdem Petri Vitam accipies uberius scriptam.

Anno periodi Græco-Romanæ 6565. — Anno Æræ Hispan. 1110. — Anno Hegiræ 465, inchoato die 17 Sept., Fer. 2. — Jesu Christi 1072. — Alexandri II papæ 12. — Henrici IV reg. 17. Michaelis Ducæ imp. 2.

1. *Miser status Germaniæ.* — Ad num. 1. In Chronico Hildensheimensi superiori anno legitur : « Ottho dux Bajoariæ regi Heinrico rebellat ». Tum anno MLXXII : « Conjurant principes regni contra Heinricum regem ». Ad hæc Lambertus in Chron. hoc anno ait : « Rex Pascha Trajecti celebravit. Ubi dum ei populus vehementer obstreperet pro injuriis et calamitatibus quibus passim per totum regnum innocentes opprimebantur, pupilli et viduæ diripiebantur, monasteria et Ecclesiæ vastabantur, et ruptis iniquitas habenis in omne quod voluisset facinus impune bacchabatur : permotus tandem vel ipsa rei acerbitate, vel proclamantium importunitate, annitentibus in hoc ipsum cunctis regni principibus, exoravit Coloniensem archiepiscopum, ut post se rerum publicarum administrationem susciperet. Diu ille restitit petenti, partim memoria veterum injuriarum, partim quia homo totus in Deum suspensus, divinis quam sæcularibus negotiis implicari maluisset. Superatus tamen unanimitate postulantium, privatum commodum publico postposuit ». Subdit Lambertus sanctum Annonem archiep. Coloniensem, post mortem Adelberti archiep. Hamburgi cœpisse Rempublicam in pristinam dignitatem reformare, fræna injecta esse vaganti usque ad id tempus licentiæ, et Otthonem Bajoariæ ducem gratiam regis recepisse, « data vel regi, vel his qui regi pro eo suggesserant, non modica portione prædiorum suorum ». His addit Urspergensis abbas, Saxones « accusationes blasphemas et inauditas ad Sedem Apostolicam » in Henricum retulisse. Quid inde secutum sit, anno sequenti dicemus.

2. *Primatus Angliæ archiep. Cantuariæ adjudicatus.* — A num. 8 ad 23. Concilium Anglicanum hoc anno habitum, ut narrat Baronius ex Malmesburiensi, lib. 1 de Gest. Pont. primatum Cantuariensi archiepiscopo super Eboracensem adjudicavit, cui constitutioni consensere Willelmus rex et uterque archiepiscopus. « Ventilata est hæc causa », inquit Malmesburiensis, « prius apud Wentanam civitatem in Paschali solemnitate, in capella regia, quæsita est in castello, postea in villa regia, quæ vocatur Windlesor, ubi et finem accepit in festivitate Pentecostes ».

3. *S. Wulstanus in Concilio anni* MLXX *episcopatu dejectus.* — Quod vero de sancto *Wulstano* refert Baronius num. 15, ex eodem Malmesburiensis lib. 4 de Gest. Pontif. pag. 281, non ad Concilium Anglicanum hoc anno habitum, sed ad illud quod anno MLXX coram Sedis Apostolicæ legatis coactum fuit referendum, ut indicant Simeon Dunelmensis ac Hovedenus part. 1, pag. 453, et diserte narrat Ailredus abbas lib. 2 de Vita sancti Eduardi Confessoris pag. 405 juxta editionem Seldeni. Cum Willelmus rex, inquit, Synodum fecit congregari præsentibus Apostolicæ Sedis legatis, Lanfrancus in Stigandi archiep. Cantuariensis locum substitutus est : « Apud hunc vir Domini Wulstanus simplicitatis et imperitiæ accusatur, et quasi homo idiota et sine litteris deponendus, rege consentiente vel etiam hoc ipsum perscribente, decernitur. Igitur in Synodo, quam apud Westmonasterium (ideoque anno MLXX), rege præsente celebravit Lanfrancus, inter cætera quæ tractavit negotia, jubet venerabilem virum baculum resignare cum annulo ». At Wulstanus ait se vere scivisse, quia huic honori et oneri nec idoneus, nec sufficiens esset, sed se morem gessisse episcopis, et Eduardo regi cogentibus. Tum Lanfranco dixit : « Et tuæ sanctæque Synodi sententiæ cedens, resignabo baculum, sed non tibi, sed ei potius, cujus eum auctoritate suscepi. Hæc cum dixisset, cum suis accessit ad lapidem, quo gloriosissimi regis exuviæ claudebantur, et stans ante sepulchrum : Tu scis, inquit, domine mi Edwarde, quam invitus hoc onus susceperim, quotiens subterfugerim, quotiens me, cum quærerer, absentaverim. Fateor, insipiens factus sum, sed tu me coegisti, etc. et ecce novus rex, nova lex, novus pontifex, nova jura condunt, novas promulgant sententias. Te erroris arguunt, qui jussisti ; me præsumptionis, qui consensi ».

4. *In dignitatem restituitur.* — Subjunxit se non illis, qui exigunt quod non dederunt, baculum resignare, sed ei, qui dedisset, « qui jam inductus in ipsam veritatem erroris vel ignorantiæ tenebras » evasisset. Tandem miraculose restituitur, cum baculum pastoralem sepulchro B. Eduardi infixisset ; nullus enim præter

cum a lapide evellere poterat. Westmonasteriensis hanc sancti *Wulstani* restitutionem in annum MLXXIV differt, et Baronius ibidem, num. 66, de eadem verba facit. Bollandus ad diem XIX Januarii sancto Wulstano sacram, refert Vitam hujus sancti ab auctore anonymo scriptam, et in Notis duo Concilia distinguit. Verum nulla ratio est, quæ Ailredum in hac narratione hallucinatum ostendat, ideo ab eo non recedendum. « Wulstanus », inquit Malmesburiensis, « qui non ita hebes in litteris, ut putabatur, cætera sciebat, præter fabulas poetarum et tortiles syllogismos dialecticorum, quæ nec nosset nec nosse dignaretur. Cæterum probe doctus posse sermonem quamlibet elegantem extemporaliter facere, auditorum lacrymas, gaudia cœli et pœnas inferni proponendo, artifex movere ; persuadere dicendo quod vellet, dum quadraret vita doctrinæ, nec aliter viveret quam vivendo doceret ».

5. *Hamburgum devastatur.* — Ad num. 23. *Adalbertus* Bremensis archiepiscopus, qui ante aliquot annos de Henrici regis palatio ejectus fuerat, « solus nunc rege fruebatur, receptus non modo in gratiam et familiaritatem, sed pæne in regni consortium », inquit Lambertus hoc anno in Chronico, qui addit, eum *XVI kalend. Aprilis* naturæ debitum solvisse. Adamus quidem lib. 4, cap. 31, qui usque ad mortem Adalberti Historiam suam perduxit, ait eum vita migrasse *XVII kal. Apr.*, sed is ad diem ejus mortis, Lambertus ad diem ejus sepulturæ respexit, quod in auctoribus legendis millies occurret. « Omnia », inquit Adamus, « mortem portendebant episcopi. Nam et Hammaburg eodem anno, quo metropolitanus decessit, incensa et bis vastata est. Pagani victores totam Nordalbingiam deinceps habuerunt in sua ditione, bellatoribusque occisis aut in captivitatem ductis, provincia in solitudinem redacta est, ut diceres in fine boni pastoris etiam pacem terris ablatam ». Hæc Hamburgi vastatio honoris et tituli archiepiscopalis transferendi causam præbuit. Etenim a *sancti Anscharii* temporibus usque ad *Liemarum*, post Adalberti mortem ab Henrico rege archiepiscopum creatum, ut habet idem Adamus cap. penultimo libri de Situ et Natura regionum septentrionalium, annos circiter ducentos et quadraginta urbs Hamburgensis sola omnium septentrionalium regionum metropolis habita fuit. *Albertum* quippe Pontifices Romani semper *Hamburgensem*, nunquam vero *Bremensem* archiepiscopum vocant. Verum post duplicem illam et omnium gravissimam vastationem, quæ hoc anno contigit, urbs plane ad nihilum redacta, exindeque primum, quasi jam illi toties et tam vehementer desolatæ colligendi se ex tanta miseria spes nulla superesset, *Brema* archiepiscopalis tituli usum arripuit, ut videre est apud Kranzium in metropoli cap. 18, et fusius apud Lambecium in Orig. Hamburg. pag. 68 et seqq.

6. *Moritur B. Petrus Damiani.* — A num. 25 et seqq. *Petrus Damiani* ultimis vitæ suæ annis multa præclara egit, ex quibus aliqua cap. 8 et seq. Vitæ a sancto Joanne Laudensi illius discipulo scripta narrantur. Magnum circa annum MLXIII conflatum est in Ecclesia Florentina schisma, dissidentibus ab episcopo monachis, inter quos primum locum tenuit *Sanctus Joannes Gualbertus* ordinis Vallisumbrosæ in Etruria fundator, ut suo loco diximus. Tunc Florentiam beatus Petrus ab Alexandro II missus ; hoc vero anno idem servus Dei, licet *jam ætate confectus*, jussu ejusdem Pontificis *Ravennam proficisci præcipitur* ad ejusdem Ecclesiæ Ravennatensis componenda dissidia. « Istis vero aliisque nonnullis negotiis patratis, cum prima mansione Faventiam tenuisset, febre correptus decubuit, ac die anniversaria Cathedræ sancti Petri spiritum Deo reddidit », et quidem hoc anno, ut ex Bertoldo Constantiensi in Chronico narrat Baronius, qui num. 34 asserit « B. Petrum mortuum esse anno ætatis LXVI, utpote quod ipse se natum testetur in Epistola ad senatum, post annos quinque ab Ottonis III imp. obitu, nempe anno Domini MVI, nam eumdem imperatorem exordio annis secundi post millesimum obiisse, superius est demonstratum ». Verum, inquit Henschenius in Comment. prævio ad Vitam B. Petri Damiani Sæc. VI, hæc Epistola ad senatum nusquam in accurata operum et Epistolarum editione Petri Damiani reperitur, ideoque licet certum sit, eum ad senectutem pervenisse, cum in Epistola ad Alexandrum II electum data, ideoque sub finem anni MLXI, describat suam senectutem, dicatque « caput, quod canis hactenus spargebatur, cycneo jam albore nivescere », quo ætatis anno obierit incertum. Ughellus ad Ciaconium ait, Faventinos anno MDXII voto solemni B. Petrum in patronum assumpsisse. Unde B. Petro cognomen *Damiani* accesserit, variant auctores, aliis eum Damiani filium appellantibus, aliis eum a nomine fratris Damiani illud sibi vocabulum assumpsisse scribentibus. Petrus tamen Damianus appellatur a Leone Ostiensi, et auctore antiquo miraculorum sancti Hugonis abbatis Cluniacensis, aliisque ab Henschenio § 3 laudatis (1).

(1) S. Petro Damiani fatis functo substitutus fuit in episcopatu Ostiensi Gerardus, qui statim in Galliam legatus missus, Concilia plura hoc vel forte etiam sequenti anno celebravit. Primo igitur in Collectione Veneta Labbeana tom. XII, ex Anecdotis Martenii relatum est Concilium Cabilonense ab eodem Geraldo habitum, cui adfuerunt archiepiscopi tres, episcopi quinque, cum abbatibus et aliis quibusdam. In eo ventilata fuit causa quædam jurium inter Ecclesiam Romanensem et episcopum Valentiniensem. Charta unde hæc eruuntur, inscribitur : *VI nonas Martii, Luna XIX, anno Dominicæ Incarnationis* MLXXII, *Indict.* X. Ibi pariter attexitur alia Charta, ubi de controversia alia pro eadem Ecclesia Romanensi, et meminitur Synodi apud Clarummontem, præside eodem Geraldo celebrata. Denique apud Baluzium Miscellan. lib. 2, p. 67, extat Charta de concordia Ecclesiæ S. Clementis Cerdonensis facta in Synodo Carnotensi anno MLXXII, cui tamen Synodo ex episcopis unus Geraldus cum Araldo episcopo Carnotensi interfuisse legitur. Verum in eadem Charta sermo est de alia Synodo Parisiis habita eodem, ut arbitror, anno, quam Synodum ex compluribus episcopis constitisse ex Epistola congregationis S. Albini Andegavensis ad

7. *Synodus Rothomagensis.* — « Anno ab Incarnat. Domini MLXXII, congregatum est Concilium in metropolitana Rothomagensis urbis sede, in Basilica beatæ et gloriosæ Dei Genitricis semper Virginis Mariæ, cui Joannes ejusdem urbis archiepiscopus præerat. Synodo suffraganei ejus interfuere, inquit Ordericus lib. 4, pag. 527, qui postea recitat canones viginti quatuor in eo Concilio conditos, tom. IX Concil. legendos.

8. *Atho Herlembaldi ducis opera eligitur archiepisc. Mediolan.* — Arnulphus lib. 3, cap. 21, apud Puricellum in Vita sancti Herlembaldi cap. 32, relato Guidonis archiepiscopi Mediolanensis obitu, quæ hoc anno Mediolani contigere, hoc modo narrat : « Ab illo die (mortis scilicet Guidonis) Herlembaldus omni instat conanime, modo cum clero, modo cum populo, de eligendo agens episcopo, nova a Romanis accepta licentia, spreta vero regum veteri providentia. Verumtamen major civitatis portio ex clero ac sapienti populo, priscæ consuetudini et regio intendebat honori. Ipse autem neglectis omnibus et juramento communi, solum Romani illius Ildeprandi auscultabat consultum. Itaque dies illa appropinquabat, quam ad hoc agendum ipse providerat, sanctæ scilicet Theophaniæ solemnitas : studet ergo sollicite præsentes vocare absentes, clericos ac laicos, abbates et monachos, amicam sibi omittens agrestium turbam. Cumque dies instaret festus, factus multorum in Ecclesia hyemalis conventus (hoc nempe anno) illis tamen absentibus cum quibus istam se facturum electionem juraverat. Celebratis itaque missarum solemniis, primo concionatus ad libitum, ac multa de isto pastore commemorans, adstante quodam Bernardo legato Romano, elegit Athonem adhuc tantummodo clericum ac tenera ætate juvenculum, invito clero et multis ex populo, adeo ut stomachati redirent ab Ecclesia præ dolore. Altare sacrosanctum visum est concuti tunc ac summoveri de loco, dum nimia plebis undique comprimeretur instantia ». Bernardus ille legatus Gallus erat natione, monachus et abbas Sancti-Victoris in urbe Massiliensi, ab Alexandro II cardinalis creatus, cujus tam Onuphrius quam Ciaconius mentionem faciunt, ut advertit Puricellus.

9. *Atho dicitur juvenis licet ætate maturus.* — Quod vero Arnulphus narrat de *Athonis* juventute, intelligendum respectu *Gothefridi* adversarii ejus, eo longe ætate provectioris, ut recte vidit Puricellus, qui reprehendit Tristanum Chalcum loquendi modum ab antiquis usurpatum non callentem, sicut hodie reperiuntur, qui capere non possunt sanctum Hieronymum, hominem triginta aut triginta tribus annis natum, puerum et infantem vocare. Chalcus, inquam, cum hæc Arnulphi verba, *adhuc tantummodo clericum tenera ætate juvenculum*, legisset, interpretatus est *adolescentulum, tunc primo attonsum, et qui nondum per ætatem muneris capax erat.* Eum sequitur Ripamontius in Hist. Ecclesiæ Mediolanensis, qui pag. 652, *Athonem* vocat ex Ambrosiano clero *nondum pubertatis annos egressum*, indeque uterque concludit, ea tantum de causa Mediolanenses suos Athonem non admisisse, quod adhuc infans esset, neque attigisset ætatem ad sacerdotium et episcopatum requisitam ; sed eorum interpretationi Arnulphus non favet, qui clare asserit, Mediolanenses hanc electionem rejecisse, quod imperatoris juribus adversaretur : « Verumtamen major civitatis portio ex clero ac sapienti populo priscæ consuetudini et regio intendebat honori ». Quare Sigonius lib. 9 de Reg. Ital. qui vix a Chalco discedere solet, eum hac in parte deserit, licet Arnulphi exemplar non vidisset : « Civitate, inquit, haud satis probante (nempe electionem), quæ insignem regi injuriam fieri arbitrabatur, qui episcopum dare consuevisset ». Hinc Sedis Apostolicæ legati, Concilia Romana, præsente Athone in iis examinato, Alexander II et Gregorius VII, Athonem virum episcopatui idoneum agnovere, et Hildebrandus, in Pontificatu Gregorius VII appellatus, præcipuus hujus electionis promotor, quoad vixit, eorum electioni adversatus est, qui ætatem necessariam non attigissent, ut liquet ex Epistola IV lib. 4, *data V kal. Octob., Ind. incipiente* XV, et populo Dolensi in Britannia scripta : « Misistis ad nos », inquit Gregorius VII, « quemdam juvenem, petentes vobis a nobis illum ordinari Pontificem. Cui quidem petitioni, quoniam sacri canones contradicunt, assensum præbere nequaquam potuimus » ; quod diserte in Epistola sequenti *omnibus episcopis Britanniæ* magis explicat : « Dolensis clerus et populus ad nos direxit juvenem quemdam, satis præclarum genere, postulantes ut eum illis in episcopum ordinaremus. Cujus causam (sicut oportuit) examinantes, honestos quidem mores pro modulo ætatis suæ, sed nondum satis maturos aut instructos ad portandum episcopale pondus, in eo probavimus ». Denique ipsemet Gregorius in Epist. VIII, lib. 3, ad Tedaldum episcopum Mediolanensem electum asserit, Athonem nullo impedimento canonico ab episcopatu arceri : « De eo nobis est sermo, inquit, qui nobiscum est, quem electum in eadem Ecclesia certe cognovimus, sed cur reprobari debeat, nulla adhuc deprehendere potuimus ratione ». Quod pluribus confirmare visum, quia subinde viri etiam doctissimi ad voces ætatem explicantes offenderunt.

10. *Athonis electio Romæ confirmata.* — Sed redeo ad Arnulphum hoc modo narrationem suam prosequentem : « Cumque cum suis Atho, ad convivandum pontificatum conscenderet aulam, fuerant enim jam in mensis parata convivia, inflammati cives invadunt repente domum, interiora et

P. papæ nepotem relatam in Anecdotis Martenii tom. I, col. 201, discimus. Harum Synodorum Parisiensis et Carnotensis mentio in Collectionibus desideratur. MANSI.

exteriora scrutantes. Ipse autem electus noviter, cum cameræ unius lateret in angulo, inventus capitur, discerpitur ac misere dilaniatur, demum per suras et brachia a summis ad ima pertrahitur. Qui cum staret in Ecclesia, metu mortis altari prostratus, clamante populo, in pulpitum ascendit, ibique facto in auribus omnium sacramento, abrenuntiavit sedi Ambrosianæ in præsens et in perpetuum. Interea quinque fautores sui diversas fugere per latebras. Ipse etiam Romanus legatus vix, discerptis vestibus laceratus, evasit. Ceterum Gothofredus et Atho remanserunt privati pariter ambo, propriis tantum contenti laribus atque substantiis ». Arnulphus postea lib. 4, cap. 1, ait : « Igitur auditis his quæ Athoni contigerant, archidiaconus Ilteprandus sua, cum cardinalis esset, auctoritate (archidiaconus enim cardinalis erat, quod aliqui perperam negavere) illico juramentum illud violentiæ omnimodis judicavit habendum invalidum. Hunc Romanus adeo verebatur antistes, ut eo inconsulto nihil omnino præsumeret; cum patenter sanctum prædicet Evangelium, super magistrum non esse discipulum ; unde factum est, ut collecto Romæ cœtu pontificum, instante ipso (sc. Hildebrando) Athonem juste prædicaret electum, prostrato anathemate Gothofredo. Quæ omnia Ilteprandus suis litteris sæpe jam dicto retulit Herlembaldo. Cui etiam ex suo, quod opulentissimum habebat ærario, copiosam auri atque argenti fertur misisse pecuniam : ut distributo quibuscumque indifferenter pretio, fautores aggregaret quamplurimos ».

11. *Adversus Athonem Gothofredus ordinatur archiep. Mediol.* — Quibus non obstantibus, ut ibidem Arnulphus apud Puricellum cap. 25, hæc secuta sunt : « Interea, inquit, suffraganei sedis Ambrosianæ pontifices, accepto a rege mandato, apud urbem convenientes Novariam, Gothofredo manum consecrationis imponunt, prout quiverunt, roborantes ; licet præceptio regia multis dicatur impetrata muneribus. Constat tamen regem postea pœnituisse, atque interventorem penitus odisse legatum. Exinde Gothofredus aliqua Ecclesiæ studet occupare castella, uni eorum præsidens, quod nominatur Brebia. Qui cum paulo ante Leucum (vel Leccum ad Adduam fluvium) invaderet; irruentibus ab urbe militibus, violenter ejicitur, amisso marchione illo strenuissimo milite, quem loci incolæ rupe præcipitantes ab alta crudeliter trucidarunt ». Quæ omnia partim hoc anno, partim sequentis initio, ante mortem Alexandri II accidere.

12. *Obitus Sanctii Castellæ et Garsiæ Gallæciæ regum.* — *Sanctii* Castellæ regis, qui fratres Alphonsum Legionis et Garsiam Gallæciæ reges adeo male habuerat, cædes hoc anno patrata. Pelagius Ovetensis hac de re scribit : « Regnavit annos VI (a morte scilicet Ferdinandi M. patris, quæ anno MLXV contigit), et interfectus est extra muros Zamoræ, quam obsederat, ab uno milite nomine Velliti Aiulphi, proditione ». In Tumbo-Nigro Sancti Jacobi a Sandovallio citato, de eodem rege habetur : « Æra MCX, interfectus est rex Sanctius in Zamora ». Sed audiendus Pelagius Ovetensis, qui pergit : « Quo audito Adefonsus rex venit velociter, et accepit regnum fratris sui Sanctii regis (id est, Castellæ) ac regnum suum (Legionis) quod perdiderat ». Garsia e carcere, in quo a Sanctio detentus fuerat, exiit, et in regnum Gallæciæ restitutus est : « Post non multos vero dies (subjungit Pelagius) voluit capere regnum fratris sui Garseani (nempe Alphonsus) et per ingenium (id est, per dolum) sine pugna captus est Garseanus rex, et missus in vinculis per XX annos et amplius, et ibi in illa captione voluit minuere se sanguine, et postquam sanguinem minuit, decidit in lecto, et mortuus et sepultus est Legione », nempe apud Sanctum-Isidorum, ubi etiamnum ejus sepulchrum et vetus figura visuntur cum antiquo Epitaphio a Sandovallio in Historia Sanctii regis relato : « H. R. (id est, hic requiescit) domnus Garsias rex Portugalliæ et Gallæciæ, filius regis Magn. Ferdinandi. Hic ingenio captus a fratre suo (Alphonso nempe juxta Pelagium) in vinculis obiit Æra MCXCVIII, XI kal. Aprilis », ideoque anno Christi millesimo nonagesimo. A morte quidem Sanctii ac Alphonsi coronatione usque ad Garsiæ mortem, anni duntaxat XVII, et aliquot menses intercurrunt, sed Pelagius Ovetensis numerum illum XX annorum deducit a tempore, quo Garsia a Sanctio fratre in carcere inclusus est, quod ideo accidit Æra MCVIII, anno scilicet Christi MLXX, indeque liquet anno Christi MLXIX, jam bellum inter regesfratres inchoatum, et *Ciddum* cum Ximena matrimonio conjunctum.

GREGORII VII ANNUS 1. — CHRISTI 1073

1. *Henrici regis temere acta contra Ecclesiarum jura et quoad decimas.* — Sequitur annus Redemptoris millesimus septuagesimus tertius, Indictione undecima, quo Alexander papa litteras misit ad Henricum regem Germaniæ, ut causam dicturus Romam se transferret, responsurus accusationibus adversus eum a Saxonibus ad Apostolicam Sedem perlatis. Qui has detulerunt litteras, fuere Anno Coloniensis archiepiscopus et Hermannus Bambergensis antistes. De his enim Urspergensis ista hoc anno habet : « Anno Coloniensis episcopus et Hermannus Bambergensis Romam missi sunt, pecuniam quæ regi debebatur congregandi gratia. Qui legatione peracta reversi, litteras Alexandri Apostolici detulerunt, regem vocantes Romam ad satisfaciendum pro simoniaca hæresi, aliisque nonnullis emendatione dignis, quæ de ipso Romæ fuerant audita ». Eadem totidemque ferme verbis habet Otto Frisingensis [1]. Verum quæ intercessit hoc anno mors ipsius Alexandri Pontificis, fuisse videtur impedimento, ut aliquandiu causa jam cœpta quieverit : quem quidem hoc anno Dominico die undecimo kal. Maii decessisse Marianus Scotus affirmat.

2. Cum autem frequens esset in palatio regis nundinatio ista abbatiarum et episcopatuum, nec monitionibus rex proficeret, deploratis jam rebus, sanctus Anno Coloniensis archiepiscopus, qui hactenus (ut potuit) magno labore moderatus est habenas regni, animi desperatione perculsus, abjecit eas, liberasque illas regi relinquens, discessit e curia. De cujus profectione audi Lambertum, quid hoc referat anno : « Coloniensis archiepiscopus, offensus his quæ plurima præter æquum et bonum fiebant in palatio, petiit a rege vacationem deinceps dari sibi a rerum publicarum administratione, causatus in senium jam vergentem ætatem, et laboriosis regni negotiis minus minusque in dies sufficientem. Quod rex haud difficulter annuit, quia pravis libidinibus suis, et juvenilibus ineptiis jamdudum animadverterat eum graviter offendi, et plerumque, quantum salva regia dignitate poterat, pro virili portione obniti.

3. « Is ergo ubi se in sua recepit, rex, tanquam severissimo pædagogo liberatus, statim in omnia genera flagitiorum, ruptis omnibus modestiæ et temperantiæ frænis, præcipitem se dedit. Montes omnes, colliculosque Saxoniæ et Thuringiæ castellis munitissimis exstruxit, præsidiumque imposuit. Quibus cum victui necessaria minus sufficerent, permisit, ut ex proximis villis et agris hostili more prædas agerent, et ad ipsa castella munienda circumquaque manentes cogerent, et impensas affatim convectare, et per seipsos servili manu desudare. Verum ne manifeste tyrannidis notaretur, si contra innocentes atque in regnum proprium tam barbara crudelitate grassaretur, ut impietatem suam quadam religionis specie palliaret, archiepiscopum Moguntinum modis omnibus instigavit, ut decimationes Thuringiæ, sicut ante plures annos instituerat, exigeret : pollicens se ei exigendo summa ope affuturum, et dicto obtemperare nolentes, regia majestate (potestate) coacturum; ea tamen pactione, ut ipsarum decimationum partem sibi, quæ et regia magnificentia et tanto labore suo digna foret, tribueret. Ita episcopus vanissima spe animatus Synodum indixit in Erphisfurd, sexto idus Martii.

4. « Statuto die aderat rex, aderat archiepiscopus stipatus uterque magno grege philosophorum, imo sophistarum, quos ex diversis locis summo studio consciverant, ut canones sibi non pro rei veritate, sed pro episcopi voluntate interpretarentur, et causam ejus quomodo (quando) veris non poterant, sophisticis allegationibus roborarent. Assidebant ergo cum rege et archiepiscopo Moguntino Herimannus Babenberbensi episcopus, Hecel Hildenesheimensis episcopus, Eppo Citicensis episcopus, Benno Osenbruggensis episcopus, qui non ad discutiendam juxta leges Ecclesiasticas causam fuerant evocati, sed ut id quod rex volebat, arte dictionis et sententiarum pondere, postremo quaque possent ratione et consilio obtinerent, quanquam plerique eorum id quod rex moliebatur,

[1] Otto l. vi. c. 34.

vehementissime improbarent; sed ne libere, quod sentiebant, eloquerentur, et regis terrore, et privata archiepiscopi amicitia inhibebantur. Habebat præterea rex circa se armatorum copias non modicas, quibus eos, si qui forte negotium inturbare conarentur, militari manu coerceret ». Talis apparatus fuit palliati latrocinii pulchro nomine Synodi, in qua non in loquendo libertas aliqua consultoribus judicibusve relicta, sed strepitus armatorum, minæ regis, ad cujus nutum contra ejus voluntati resistentes exerantur gladii, carceres pateant, intententurque cruentæ cædes. Sed quæ hæc secuta sint videamus; pergit Lambertus:

5. « Thuringorum spes et fiducia potissimum in abbate Fuldensi et abbate Herveldensi nitebatur, quod hi Ecclesias decimales plurimas, et prædia infinita haberent in Thuringia, et hi si causa cecidissent, sibi una cadendum esset. Qui publica discussione interpellati pro decimarum redditione, primo per Deum rogabant archiepiscopum, ut antiquitus tradita monasteriis suis, legitima, rata, inconvulsaque manere sineret, quæ et Sedes Apostolica et veteribus et recentibus scriptis crebro sibi firmasset, et prædecessores ejus Moguntini pontifices summi ac sanctissimi viri usque ad Luipoldum episcopum nunquam infringere tentassent. Id atroci responso archiepiscopus repulit, scilicet prædecessores suos, sua ætate, pro suo arbitratu Ecclesiæ Dei moderatos fuisse, eosque rudibus in fide auditoribus et pæne adhuc neophytis lac potum dedisse, non escam, et sapienti dispensatione multa indulsisse, quæ processu temporis dum in fide convaluissent, successorem suorum industria resecari vellent. Se autem jam adulta et potius senescente Ecclesia spiritualia comparare spiritualibus, nec jam parvulis lac, sed perfectis solidum cibum ministrare, atque a filiis Ecclesiæ leges Ecclesiasticas exigere.

6. « Proinde esse eis aut ab unitate Ecclesiæ recedendum, aut legibus Ecclesiæ æquanimiter acquiescendum. Tum illi rursum per Deum orare, ut si in Romani Pontificis auctoritate, si in Caroli aliorumque imperatorum privilegiis, si in prædecessorum ejus Moguntinorum pontificum indulgentia nihil sibi præsidii aut spei reliquum esset, ipsarum saltem decimarum eam ipse partitionem fieri sineret, quam et canonum scita æquam judicassent, et cæteræ per orbem terrarum Ecclesiæ usitatam haberent, scilicet ut quarta parte ipse pro suo suorumque missorum servitio contentus, tres reliquas portiones Ecclesiis, quibus antiquitus attitulatæ fuissent, permitteret. E contra episcopus, non ea mente se ait tantum laborem trivisse, et jam per decem ferme annos laboriosum hoc saxum volvere, ut tandem aliquando voti compos effectus, ultro jure suo cederet, et tanto molimine extortas eis decimas, ipsis pro libitu suo partiendas addiceret.

7. « Primus ac secundus dies in hac concertatione jam fluxerat, ancipiti adhuc fortuna, utra pars utri cessura foret. Jamque in eo res vertebatur, ut Thuringi, improbata Synodo, Sedem Apostolicam appellarent. Sed rex sub attestatione nominis divini affirmabat, se in eum, si quis id præsumpsisset, capitali sententia animadversurum, et omnia quæ ejus essent usque ad internecionem dissipaturum, clademque ejus dici multis postea sæculis non abolendam ». En quales reges, qui Apostolicæ Sedis juribus derogant? quorsum vero ipsum ista perduxerint omnibus manifestum, in exemplum factus rex apostata schismaticis et hæreticis regibus, qui appellationem ad Sedem Apostolicam Henricianæ hæresis labe conspersi, vetuerunt. Sed prosequamur reliqua, militaris potius quam sacerdotalis conventus. Pergit ipse Lambertus :

8. « Ita abbas Herveldensis suorum periculo conterritus, quoniam aliud in arctum conclusis rebus non patebat effugium : rem consilio regis permisit, quatenus, prout ipse bonum et æquum judicaret, causam inter se et archiepiscopum terminaret. Diu igitur habita deliberatione, in hanc tandem pactionem, mediante rege, abbas et archiepiscopus consenserunt : ut abbas in decem suis decimalibus Ecclesiis duas partes decimarum, tertiam archiepiscopus acciperet : in reliquis vero ejus Ecclesiis dimidia abbati, dimidia archiepiscopo contingeret. Ubi vero Ecclesia decimalis propria archiepiscopi esset, tota illic ei decima cederet. Præterea ut omnes dominicales archiepiscopi curtes, in quacumque essent parochia, ab omni penitus decimarum exactione immunes manerent. Sub jugum misso abbate Herveldensi, statim Thuringi, omni spe adempta, eo quod in illius prudentia et eloquentia plurimum fiduciæ sibi posuissent, non ultra restiterunt, sed decimas in reliquum absque retractatione dare professi sunt. Fuldensis abbas aliquantis postea diebus obstinatus in proposito perstitit. Sed cum nec regis gratiam recipere, nec ad sua redeundi licentiam impetrare posset, nisi in communem sententiam concederet, tandem rerum difficultate superatus, ad hanc conditionem non tam consilio quam imperio et metu regis coactus est, ut in cunctis decimalibus Ecclesiis suis partem dimidiam decimarum ipse, dimidiam archiepiscopus acciperet. Dominicales autem curtes suas, sicut archiepiscopus, omnes ab omni decimarum redditione liberas haberet ». Ita absoluta est tyrannice causa. Sed quam dignam tyranno ipse rex his appendicem tunc apposuerit, ita idem Lambertus auctor significat, dicens : « Tum rex sciens haud bene placitura Romano Pontifici, quæ gesta fuerant, sub interminatione gratiæ suæ utrique abbati præcepit, ut neque per seipsos, neque per nuntium, neque alio quovis modo pro insimulanda Synodo Apostolicam Sedem interpellarent ». Hucusque Acta latrocinii Henriciani ex Lamberto narrata, quæ gesta esse ante Paschale tempus affirmat.

9. *Cur episcopus Pragensis depositus et deinde restitutus fuerit ab Alexandro papa.* — Quo pa-

riter anno Alexander papa Joramirum Pragensem episcopum gradu deponit, sed rogatu Mathildis iterum restituit. Ista autem quomodo se habuerint, Longinus, qui et Dlugoschus dictus, in Annalibus sui Polonicis ita scribit: « Joramirus alias Gebehardus, Pragensis episcopus, moleste ferens episcopatum suum in Olmucensem dismembratum esse, pro reintegrando illo plures conatus impendit. Quos cum, obstante duce Bohemiæ Vuratislao, qui ejusdem mutilationis et præfati Olmucensis episcopatus fundationis primarius fuerat institutor et auctor, irritum iri videret, Joannem Olmucensem episcopum clandestine accedens, plurimis contumeliis et verberibus per seipsum et familiares vulneravit. De qua novitate dux Vuratislaus plurimum consternatus, querelam ad auditorium summi Pontificis contra Joramirum episcopum Pragensem, dum primi nuntii ad Urbem missi, Joramiri mandato mutilati et cæsi itinere fuissent, deduxit. Sceleris magnitudine papa Alexander Secundus motus, Rudolphum cardinalem ad coercendam enormitatem sceleris et transgressionis transmisit. Cui cum Joramirus obedire, coram eo citatus, contumaciter recusaret, privavit pontificio, ac etiam diœcesim Pragensem Ecclesiastico subjecit interdicto. Placidius tamen postea, ne majora scandala exorirentur agenti, et Joramiro officium pontificale restituit, et interdictum a diœcesi Pragensi tollit; terminum tamen ad comparendum coram Alexandro papa utrique episcopo assignat.

10. « Quo cum ambo pervenissent, papa depositionem Joramiri ratam esse decernit; precibus tamen multifariis comitissæ Mathildis virginis, filiæ Bonifacii ducis Lucensis in Tuscia, quæ universum patrimonium suum beato Petro contulit perpetuo, et Ecclesiam Romanam ab hostibus strenue defendit, expugnatus, omne facinus in se et in Joannem episcopum Olmucensem admissum condonavit, et Joramirum pristinæ dignitati restituit; ita tamen, quod Olmucensis Ecclesiæ fundatio de cætero firma et perpetua perseveraret ». Hactenus de his Longinus hoc anno: at hæc iterum sub successore Alexandri papæ Gregorio Septimo sunt ventilata. Quæ autem sub eo Pontifice acta sint, suo loco dicetur inferius.

11. *Anselmus episcopus Lucensis.* — Rursus autem idem Alexander papa hoc anno, antequam ex hac vita migraret, suæ Lucensi Ecclesiæ consulens, ei pastorem idoneum præficiendum curavit. Ad quod munus obeundum, delegit ejusdem nominis virum cujus ante ipse fuerat, Anselmum, vitam, moribus atque doctrina præstantem: de quo in Vita ipsius, quam antiquitus scriptam ab ipsius contubernali presbytero pœnitentiario accepimus, ista leguntur: « Dum autem videretur Anselmus jam idoneus, nempe meritis, moribus et scientia dignus, ut in honorem sublimaretur episcopatus: mittitur a reverendissimo papa Alexandro ad regem, ad quem pertinere videbatur ejus collatio episcopatus, dato sibi comite episcopo Sanctæ Ruffinæ, nomine Meginardo. Sed quia perfecte jam cœperat odisse, ut sacri ordines Ecclesiastici, ipsi nempe episcopatus, a sæcularibus darentur potestatibus, quacumque occasione vel ratione absque dignitatis investitura discessit, quanquam ea intentione dominus papa illum direxerit. Qui enim operatus est postea multa per eum Dominus, Catholicæ illum electioni servavit. Rex autem despectum se et confusum doluit, et regalis imperii tanquam magnum detrimentum deploravit ». Hæc ibi. Intercessit inter hæc obitus ipsius Alexandri Pontificis, per cujus successorem Gregorium idem rursus ad Lucensem promovetur Ecclesiam. De quo suo loco dicendum.

12. *Miracula et obitus Alexandri papæ.* — De eodem Alexandro papa antequam ex hac vita migraret, quæ ab eo miracula sunt edita, præscribenda se offerunt. Voluit Deus vicarium suum ante obitum illustrare miraculis, quibus sigillo velut divinitus impresso, sicut ab Ecclesia in terra receptum, ita in cælo probatum legitimum successorem Petri significaret. Hæc autem ab auctore hujus sæculi Leone Ostiensi in Cassinate Chronico ita scribuntur[1]: « Sequenti tempore memoratus papa Alexander Urbe egrediens, venit ad monasterium. Qui a Desiderio honorifice susceptus, dum abbatis habitationem, quæ juxta Sancti-Nicolai Ecclesiam constructa est, ingressus fuisset: dæmoniacus quidam, qui illo tunc venerat, ei factus est obvius. Quem sanctus Pontifex ut vidit, orationem fundens ad Dominum, dixit ad dæmonem: Præcipio tibi, immunde spiritus, ut exeas ab hoc homine, et vadas in illum locum, ubi nec avis volat, nec vox hominum resonat, sisque ibi usque ad diem Judicii. Mirabilis Deus in sanctis suis, qui et innocentes, et de sua misericordia præsumentes, velociter exaudire dignatur; dæmon ad Pontificis imperium exiit, cunctique qui aderant cœperunt benedicere Deum. Neque hoc tacendum videtur, quod omnipotens Deus per eumdem famulum suum operari dignatus est. Nam cum pertransisset Aquinum, claudam quamdam in itinere jacentem invenit, cujus infirmitati compatiens Pontifex, aquam eamdem, qua post missarum solemnia manus suas abluerat, ei ad bibendum dedit. Quam illa ubi sorbuit, sanitati reddita, Deo gratias maximas reddere cœpit. Fecit præterea idem sanctissimus Pontifex patri Desiderio privilegium de monasterio S. Mariæ in Palladio cum pertinentiis suis, accipiens ab eo Ecclesiam S. Hierusalem, quam Leo reverendissimus papa (sicut supra diximus) Richerio abbati nostro tradiderat ». Hucusque de Alexandro Leo, qui mox subjicit de morte ejus, et subrogatione successoris. Mortuus est igitur Alexander papa Romæ decimo kalend. Maii, cum sedisset annos undecim, menses sex, et dies viginti duos.

Quid autem in his quæ spectant ad ritum Ec-

[1] Leo Ost. l. III. c. 35.

clesiasticum, statuerit Alexander, Micrologi auctor ejusdem temporis hæc habet [1]:

« Alexander papa Secundus constituit, ut responsoria de eadem historia in eadem Dominica Septuagesimæ incipiantur, quæ et in sequenti Dominica repetantur : Alleluia etiam in sabbato ad vesperam jussit dimitti ante Septuagesimam ». Hæc ibi.

13. *De scriptis in Gregorium VII editis.*— Antequam autem ad electionem successoris Alexandri veniamus, ad ipsius Gregorii Septimi in Pontificatum ingressum, aliqua præfanda sunt nobis, necessitate cogente. Accidit siquidem temporibus nostris, vigente hæresi politicorum, principibus omnia tribuentium, et sacra quæque eisdem nefarie subjicientium, aliisque novatoribus et perversoribus implacabili odio in Romanos Pontifices exsurgentibus, eosdemque obstinato animo perurgentibus : ut (quod nefas dictu) in odium ejusdem Gregorii legitime electi atque confirmati Pontificis, etiam consensu adhibito imperatoris, schismatico pseudopapæ faventes, quæ ab ejus sectatoribus schismaticis perversoribus tunc facta, dicta, vel scripta potuerint reperiri, eadem cudendo in sui ipsorum opprobrium et turpitudinem ex abditis, ubi sepulta, in lucem ediderint. Quo enim quæque deformiora esse noscuntur, eo magis acute intuentium fugiunt obtutus, amantque tenebras abditosque recessus. Duo namque cusa nuper Francofurti horum scriptorum genera reperiuntur, quorum alter auctor (quisquis ipse fuerit nomen non prodidit, quod qui male agit, odit lucem) prosecutus est res gestas Henrici Quarti regis, Tertii vero imperatoris, hostis infensissimi ipsius Gregorii; alter autem Benno cardinalis schismaticus, perfricta fronte jam nesciens erubescere, sicut Sodoma suum peccatum prædicans, proscidit calumniis et contumeliis Vitam ipsius Gregorii papæ Septimi potius quam scripsit. Si inimico credendum, sic scripserit Caiphas Vitam Christi.

14. Quod autem ad dictam Henrici Vitam spectat : dicendus est auctor non Henrici Vitam candore historico prosecutus, sed pro Henrico Apologiam texuisse, atque encomium concinnasse. Posterior vero (ut cuique intuenti videre est) non Historiam scripsit, sed satyram pro animi sui libertate composuit, assectuque privato ac depravato libellum famosum finxit ipse schismaticorum antesignanus, quem cum superius sæpe mendacii apertissimi arguerimus, in reliquis quis adeo vecors fidem ei adhibendam esse putarit? At perditissimus homo æque funestissimum nactus est hominem (ita parem pari usus cum natura conjungit) a quo, cloaca sordium, jam oblivione sepultus, post tot sæcula efferatur in lucem, imo exponatur ostentui.

Nos vero (quod nostrarum partium est, veritatem elucidare, e tenebris vindicare, sartam tectam, munitamque reddere, firmatamque relinquere) nihil penitus de Gregorio dicturi sumus, quod non horum temporum scriptoribus potissimum comprobetur, atque iisdem, quorum haud dubia sit fides nutetve sinceritas, quorum auctoritate omnes confutentur errores, mendacia convincantur, cum nihil a nobis indiscussum relinquatur, quod legendum lectori proponitur; quem appello pium, cupio candidum, affectu quolibet privato exopto vacuum (atque ut paucis dicam) veritatis tantum amantem : quem cupio Spiritus veritatis talem efficiat, etiamsi talis ad lectionem non accedat, ut veluti Saul a Deo in prophetam mutetur, qui veritatis cultor sit professor atque defensor. Sed rem prosequamur.

15. Habet Vaticana bibliotheca res gestas Gregorii papæ Septimi scorsum scriptas ab auctore ejus temporis, quas Nicolaus Aragonius in Commentario, quem de Romanis Pontificibus scripsit, incipiens a Leone Nono, ut se habent, intexuit. Alia adhuc extant æque prolixa, quæ sine titulo auctoris Petri Bibliothecarii sive Guillelmi esse putantur. Alia rursus ex iisdem concinnata ab aliis, qui scripserunt Vitas Romanorum Pontificum : sed præter hæc nobis ipsa ex diversis iisdemque probatis hujus temporis scriptoribus fide dignissimis sunt hinc inde petenda.

16. *Gregorii natales, pueritia et educatio.* — De ipso dicturi, incipiamus ab ejus natalibus atque genere, quem alii Soanensem, Senensem alii fuisse tradunt. Constantior est sententia, fuisse patria Soanensem, e Tusciæ civitate natum humili loco, parente fabro, quod ignominiæ causa adversarios ipsi objecisse reperimus, cum hac ex parte magis laudandus esset, quod evidentiora in eo ex his elucescerent signa veri Apostolatus : siquidem Apostolus dicat [1] : « Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi potentes, non multi sapientes secundum carnem, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus ut confundat fortia, et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus ». Hæc Apostolus, cum alioquin superbe nimis respuat humanus fastus natalis titulum illum, quo Deus Filium suum hominem factum voluit insigniri, ut fabri filius diceretur. Addunt vero ista de fabri filio, quod cum puer luderet ad pedes patris ligna dolantis; ex rejectaneis segmentis, cum nesciret litteras, casu elementa illa formarit, ex quibus simul conjunctis, illud Davidicum exprimeretur oraculum [2] : DOMINABITUR A MARI USQUE AD MARE ; quo significaretur, manum pueri ductante numine, ejus fore amplissimam in mundo auctoritatem. Hæc cunabula ejus, et quod in puero præostensum est divinitus signum.

[1] Microl. c. 47.

[1] 1. Cor. I. — [2] Psal. LXXII.

17. Educatum vero fuisse ab infantia sub protectione sancti Petri, idem ipse scribit ad Saxoniæ principes, ubi agens de Apostolorum principe Petro, cui omnia debeat, addit hæc de seipso: « Quem ab infantia mea sub alis suis singulari quadam pietate nutrivit, et in gremio suæ clementiæ fovit ». Alumnum quidem S. Petri fuisse idem ipse testatur, ubi rursum de sua creatione agens, hæc scribit ad Guillelmum regem Anglorum[1]: « Necessitate compulsus, amore quoque ac timore convictus, dissimulare non potui. Amore quidem, quia S. Petrus in domo sua dulciter enutrierat, etc. »

18. Quod autem in fine primi anni sui Pontificatus, qui fuit Redemptoris millesimus septuagesimus quartus inchoatus, annos viginti numerat suæ commorationis in Urbe, scribens ad Hugonem abbatem Cluniacensem[2]: manifestum est eum numerare ab eo tempore, quo Romam cum Leone papa Nono rediit, anno Domini millesimo quinquagesimo tertio; cui numero si addas viginti annos absolutos, fient mille septuaginta quatuor, quo Christi anno ea fuit data Epistola ad Hugonem, in qua ait: « Nullo modo Romæ, in qua coactus, Deo teste, jam viginti annis inhabitavi, remanerem ». Coactum se illic dixit inhabitasse, quod scilicet a monasterio Cluniacensi abductus nolens, Romæ in Apostolicæ Sedis officiis habitaret invitus, ubi tamen, antequam abiisset cum Gregorio papa Sexto in Gallias, apud Sanctum-Petrum fuerat educatus, et quidem decursu temporis decem Romanorum Pontificum: quod testatur, qui tunc vivebat auctor Micrologi de Ecclesiasticis observationibus, ubi decimo quarto capite de eodem Gregorio ista leguntur: « Illi, Sedi Apostolicæ Romanæ scilicet, nostro tempore talem Deus gubernatorem, reverendæ, inquam, memoriæ Gregorium papam imposuit, qui sub decem suis antecessoribus a puero Romæ nutritus et eruditus, omnes Apostolicas traditiones diligentissime investigavit, etc. » Hæc de ejusdem Gregorii pueritia.

19. Quod autem adolescentiam ejus carpit schismaticus Benno, qui eum quamvis monasticam vitam agere cœpisse non neget, magicam tamen artem affirmat didicisse adolescentem a Laurentio archiepiscopo Amalphitano, quem dicit principem maleficiorum fuisse, ut qui publice magiam profiteretur, et augurum divinationem calleret: summæ quidem cedit laudi ipsi Gregorio, quod magistrum adolescens nactus sit ipsum Laurentium archiepiscopum Amalphitanum, quem non principem maleficiorum, sed sanctorum ejus temporis fuisse, Petri Damiani, testis irrefragabilis, undique integerrimi, in Vita sancti Odilonis, assertione superius suo loco luce clarius demonstravimus: adeo ut ex tam enormi mendacio, non amplius in reliquis audiendus, sed exsufflandus, proculque abjiciendus sit insanus Benno, qui stulte nimis, quæ scripta sunt a Philostrato de Tyaneo, eadem totidem ferme verbis adscribat ipsi Laurentio. Ex quibus omnibus ea cuncta, quæ de magicis excantationibus stylo mendaci fingendo conscripsit, penitus evanescunt, ut non sit opus singulis respondere, cum sanctum fuisse, quem magum appellat, tanti viri testimonio probaverimus. Sed præter Laurentium habuisse quoque magistrum Joannem Gratianum archipresbyterum, postea papam Gregorium Sextum nuncupatum, eumque esse secutum in Germaniam abeuntem, eaque occasione apud Cluniacenses permansisse, nos superius diximus suo loco, cum de his actum est. Quæ autem ab eo sint gesta, cum revocatus est Romam ordinatus subdiaconus, et postea archidiaconus, itidem superius suis locis abunde declarata, eademque integra, sincera, dignaque in omnibus Apostolico viro sunt cognita, ut ex diversorum scriptis, in primis vero ex Epistolis Petri Damiani, infelix Benno in omnibus mendacissimus arguatur. His percognitis, et auctoritate tum viventium, et coram adspicientium testium confirmatis, jam quæ ad ejus spectant electionem in Romanum Pontificem, pernoscamus.

20. *Gregorii Septimi electio legitima contra impugnatores adstruitur.* — Citata nuper Acta Vaticana de rebus gestis Gregorii Septimi, hæc de ejus habent electione: « Defuncto Alexandro papa, et in Lateranensi Ecclesia honorifice tumulato, dum Hildebrandus archidiaconus esset in ejus obsequiis (exsequiis) occupatus, repente factus est in ipsa Ecclesia maximus cleri et populi Romani concursus, clamantium et dicentium: Hildebrandum archidiaconum beatus Petrus elegit. Quo audito, idem archidiaconus nimis expavit et quasi extra se raptus cucurrit ad pulpitum, cupiens populum ipsum frequentem sedare, et a sua intentione recedere et retrahere: sed prædictus Hugo Candidus cardinalis, ubi omnium vota in archidiaconum convenisse indubitanter cognovit, citius præcucurrit, et populum ipsum in hunc modum allocutus est, dicens: Ecce, charissimi fratres, scitis, et indubitanter cognoscitis, quod a diebus B. Leonis papæ hic archidiaconus, tanquam vir prudens atque probatus, hanc sacrosanctam Romanam Ecclesiam plurimum exaltavit, et civitatem ipsam ab imminentibus periculis liberavit. Unde quia idoneiorem ad Ecclesiæ regimen invenire nequivimus, nos, episcopi cardinales, unanimiter ipsum nobis et vobis in pastorem et episcopum animarum nostrarum eligimus. Et continuo universitate populi et cleri acclamante: Dominum Gregorium papam sanctus Petrus elegit: indutus rubea chlamyde (sicut est mos) et papalis mitra insignitus, invitus et mœrens in beati Petri cathedram fuit inthronizatus ». Hæc ibi de ipsius electione. Sed audiamus quæ idem ipse Gregorius de sua electione scribat, tum ad Desiderium abbatem Cassinensem, tum etiam ad Gilulphum principem Salernitanum, tum denique ad Guibertum archiepiscopum Ravennatem, totidem ferme verbis in hunc modum:

[1] Greg. l. VII, Ep. XXIII — [2] Ibid. l. III, Ep. XLIX.

21. « Non dubitamus [1] famam litteras nostras antevolasse, et tam vobis quam multis aliis domini nostri Alexandri papæ obitum nuntiasse. Quod autem mihi valde gemendum est, mors ejus super me cecidit, et omnia viscera mea concutiens penitus conturbavit. Nam in morte ejus, primo quidem Romanus populus contra morem ita quievit, et in manu nostra consilii fræna dimisit, ut evidenter appareret, ex Dei misericordia hoc provenisse. Unde accepto consilio hoc statuimus, ut post triduanum jejunium, post litanias, et multorum orationem eleemosynis conditam, divino fulti auxilio statueremus, quod de electione Romani Pontificis videretur melius. Sed subito, cum prædictus dominus noster papa in Ecclesia Salvatoris sepulturæ traderetur, ortus est magnus tumultus populi et fremitus, et in me quasi vesani insurrexerunt, nil consulendi facultatis aut spatii relinquentes, violentis manibus me in locum Apostolici regiminis, cui longe impar sum, rapuerunt. Ita recte ego cum Propheta possum dicere [2] : Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me, Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. Denique timor et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebræ [3]. Sed quia multis et magnis curis fatigatus satis dictare nequeo, miserias meas enumerare supersedeo ».

22. Sed inter hæc audiendus est Momus, quid ad hæc objiciat Benno ex more mentitus. Ait enim : « Alexandro papa juxta vespertinam horam defuncto, eadem die contra canones a laicis electus est. Sed cardinales non subscripserunt in electione ejus; sub anathemate enim canones præcipiunt, neminem elegit in Sedem Romani Pontificis ante diem tertium post sepulturam ipsius prædecessoris». Hæc Benno multipliciter mentiens, atque errans. Mentiens, inquam, dum cardinales non subscripsisse ejus electioni tradit, cum ex ipso electionis decreto per eosdem cardinales tunc conscripto, paulo inferius recitando, evidenter appareat, cardinales omnes ejusdem electioni Gregorii consensisse. Quorum expressum consensum, etiamsi decretum eorum deesset, inde evidenter probari potest, quod nullus repertus, qui tunc discesserit vel schisma fecerit : siquidem longe post hæc et ex alia causa, ut dicetur, schisma conflatum est. Si ergo in electione ejus nullum factum est schisma, ergo cardinales oportuit consensisse; et si consenserunt, etiam oportuit subscripsisse. Nam simul ac subscribere denegassent, non consensisse omnino dicendi fuissent.

23. Quod autem (ut ait) ante triduum ex antiquorum canonum præscripto Pontifex minime eligendus fuisset, et par erat jejuniis, precibus et eleemosynis (quod ipse Gregorius faciendum indixerat) Dei clementiam prævenire et exorare, ut quem dignum sciret, pastorem Christiano gregi præficeret, tamen quod nuper promulgatum decretum a Nicolao papa [1], Alexandri prædecessore, de Romani Pontificis electione superius recitatum, quo eligendi Pontificis certa norma præscribitur, nihil penitus de triduo exspectando cavisset, nihil est quod non expectato triduo objici potuisset. Sed et cum in eadem sententia et post triduum, et post annum et annos perseverasse noscantur qui fuerunt legitimi electores, nec ulla ab eo facta discessio, nisi paucorum post annos septem, cum ab Henrico rege contra Gregorium electus est Guibertus archiepiscopus Ravennas : quid de triduo non expectato objici jure potuit? sed præstat audire ipsum electionis decretum, tunc ab electoribus scriptis mandatum ipsa die, qua est electus in Romanum Pontificem Hildebrandus archidiaconus miro consensu omnium, cleri scilicet atque populi, nominatusque Gregorius. Extant ipsa Acta publica, et in eis ipsum decretum electionis, quod in ejusdem Gregorii Regesto Epistolarum exordio positum, sic se habet:

24. « Regnante Domino nostro Jesu Christo, anno clementissimæ Incarnationis ejus millesimo septuagesimo tertio, Indictione et luna undecima, decimo kalend. Maii, feria secunda, die sepulturæ domini Alexandri bonæ memoriæ Secundi papæ; ne Sedes Apostolica diu lugeat proprio destituta pastore, congregati in Basilica beati Petri ad Vincula, nos sanctæ Romanæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ cardinales, clerici, acolyti, subdiaconi, diaconi, presbyteri, præsentibus venerabilibus episcopis et abbatibus, clericis et monachis, consentientibus plurimis turbis utriusque sexus diversique ordinis acclamantibus, eligimus nobis in pastorem et summum Pontificem virum religiosum, geminæ scientiæ prudentia pollentem, æquitatis et justitiæ præstantissimum amatorem, in adversis fortem, in prosperis temperatum, et juxta Apostoli dictum [2], bonis moribus ornatum, pudicum, modestum, sobrium, castum, hospitalem, domum suam bene regentem, in gremio hujus matris Ecclesiæ a puerilia satis nobiliter educatum et doctum, atque pro vitæ merito ad archidiaconatus honorem usque hodie sublimatum, Hildebrandum videlicet archidiaconum, quem amodo usque in sempiternum et esse dici Gregorium papam et Apostolicum, volumus et approbamus. Placet vobis? Placet. Vultis eum? Volumus. Laudatis eum? Laudamus. Acta Romæ decimo kal. Maii, Indictione undecima ».

25. Ob amorem enim et cultum erga Gregorium Sextum educatorem suum, gratitudinis ergo certum est, voluisse Hildebrandum creatum Pontificem nominari Gregorium, et in confirmationem illius legitimæ Sedis dici Septimum numero, ad redarguendam nonnullorum sententiam de spurio Pontificatu ejus, quod a nobis superius dictum est in ipsius Gregorii Sexti electione. His sic se habentibus, errare penitus convincuntur, qui post triduum ab obitu Alexandri Gregorium electum as-

[1] Greg. l. I. Ep. III. — [2] Psal. LXXXVI. — [3] Psal. LIV.

[1] In nomine. dist. XXIII. — [2] 1. Tim. III.

serunt, cum certum sit, electum fuisse dicta die vicesima secunda mensis Aprilis, natalitio die sanctorum Pontificum Soteris et Caii.

26. Sed et præstat audire, quid rerum Germanarum scriptores hujus temporis fidelissimi de ejusdem electione Gregorii suis scriptis prodiderint. Audi, obsecro, quid Lambertus Schafnaburgensis sub hoc eodem anno in Commentario de rebus gestis Germanorum scribat. Ait enim : « Alexander papa, qui et Anselmus, decessit ; cui Romani protinus, inconsulto rege, successorem elegerunt Hildebrandum, virum sacris litteris eruditissimum, et in tota Ecclesia, tempore quoque priorum Pontificum, omnium virtutum genere celeberrimum, etc. » Quæ autem sequuntur, erunt inferius recitanda. Marianus Scotus pariter in Germania scribens his diebus, eumdem Gregorium venerabilem prædicat, atque ab eo statuta decreta recitat, atque laudat. Sigebertus, etsi certum sit Henricianas partes contra Romanos Pont. fovisse, Gregoriique nimiam severitatem incuset, nunquam tamen ausus dicere, illum non legitimum fuisse creatum Pontificem. Otto Frisingensis episcopus eruditissimus scriptor hæc de Gregorio Septimo : « Forma gregis factus, quod verbo docuit, exemplo demonstravit, ac fortis per omnia athleta se pro muro domui Israel ponere non timuit ». Unus Urspergensis abbas, idemque schismaticorum patronus, Bennoni, quem Brunonem appellat (nisi vitium sit male describentis librarii) inhærens, ejus recitat scriptorum capita quædam, non tamen ut ille, spuriam omnino fuisse electionem Gregorii, ausus est affirmare, sed ista tantum : « Cum absque regis consensu, solis tantum Romanis faventibus, hunc apicem conscendisset, sunt qui illum non canonice constitutum, sed tyrannice papatum sibimet asseverent usurpasse, pro qua reta nonnullis episcopis abdicatus est ». Hæc ipse. Sed quam etiam ista ne non adhibito consensu Henrici regis sint falsa, videndum.

27. Quod enim tam Henrico imperatori ejus patri, quam huic Henrico ejus filio, ex privilegio Romanæ Ecclesiæ, datum sit a Romano Pontifice (ut testatur Nicolaus in sua recitata superius Constitutione de electione Romani Pontificis) ac cæteris successoribus, qui acceperint idem privilegium ab Apostolica Sede, ut adhibito eorum consensu electio facta fulciri debeat ; nequaquam electio Gregorii hac ex parte nutavit, nec Gregorius in requirendo regis assensu contumax atque refractarius fuit. Imo requisivit ipse non consensum, sed dissensum, nempe suis litteris rogans eum, ne suæ electioni consensum aliquatenus adhiberet, ut sic effugeret super humeros injectum importabile pondus. In Actis ejus Vitæ superius citatis ista narrantur : « Altera die (nempe sequenti ab ejus electione) apud seipsum sollicita mente pertractans, ad quam grave periculum sit adductus : æstuare cœpit ex nimio dolore. Sed cum excusationem de relinquendo papatu non invenisset, nuntios ad regem Henricum celeriter destinavit, per quos et electionem desuper (super se) factam ei aperuit, et ne assensum præberet attentius exoravit. Quod si non faceret, certum sibi esset, quod graviores et manifestos ipsius excessus nullatenus impunitos toleraret. Rex vero, ut electionis veritatem cognovit, electioni ejusdem assensum præbuit, et Gregorium Vercellensem episcopum, Italiæ regni cancellarium, ad Urbem transmisit, quatenus auctoritate regia electionem ipsam confirmaret, et consecrationi ejus interesse studeret, quod sine dilatione factum est. Nam infra Octavam Pentecostes in presbyterum Hildebrandus ordinatus est, et in natali Apostolorum in Romanum Pontificem consecratus ». Hæc de regio assensu Acta ipsius, quem et omnino intercessisse Lambertus affirmat. Sed quomodo sit adhibitus, paulo diverse tamen, rem gestam sic narrat sub hac ipsa hujus anni periodo, post narratam ejus electionem :

28. « Is, inquit, quomodo zelo Dei ferventissimus erat, episcopi Galliarum protinus grandi scrupulo permoveri cœperunt, ne vir vehementis ingenii et acris erga Deum fidei, districtius eos pro negligentiis suis quandoque discuteret ; atque ideo communibus omnes consiliis regem adorti orabant, ut electionem quæ ejus injussu facta fuerat, irritam esse decerneret, asserentes quod nisi impetum hominis prævenire maturaret, malum hoc non in alium gravius quam in ipsum regem redundaturum esset. Statim rex a latere suo Eberhardum comitem misit, qui Romanos proceres conveniens, causam ab eis sciscitaretur, quare præter consuetudinem majorum, rege inconsulto, Romanæ Ecclesiæ Pontificem ordinassent, ipsumque, si non idonee satisfaceret, illicite accepta dignitate abdicare se præciperet. Is veniens Romam benigne a prædicto viro susceptus est. Cumque illi mandata regis exposuisset, respondit, se Deo teste, honoris hujus apicem nunquam per ambitionem affectasse, sed electum se a Romanis, et violenter sibi impositam fuisse Ecclesiastici regiminis necessitatem ; cogi tamen nullo modo potuisse, ut ordinari se permitteret, donec in electionem suam tam regem quam principes Teutonici regni consensisse certa legatione cognosceret. Hac ratione distulisse adhuc ordinationem suam, et sine dubio dilaturum, donec sibi voluntatem regis certus inde veniens nuntius intimaret. Hoc ubi regi est renuntiatum, libenter suscepit satisfactionem, et lætissimo suffragio ut ordinaretur mandavit. Quod et factum est anno sequenti in Purificatione sanctæ Mariæ ». Hucusque Lambertus, de præstito consensu regis haud dubius testis. Cognitum autem et firmatum ab omnibus Gregorium papam, Alphanus archiepiscopus Salernitanus in oratione metrica his versibus Deo bonorum omnium auctori commendavit, dicens :

Archiapostolici qui culmine fulges honoris,
Protege Gregorium, scis quem amare Petrum.

Septimus in numero vigilantum munera septem
Possideat semper flaminis ille tui.

Jam vero, quæ fuerint reliqua anni hujus rerum gestarum ejusdem Gregorii, percurramus.

29. *Agnes Augusta Cassini degit.* — Præter recensitam legationem ad regem missam una cum litteris de sua electione conscriptis, hoc pariter anno, die sequenti a sua electione, nempe nono kal. Maii, Indictione undecima, ad Desiderium abbatem Cassinensem litteras dedit, in quibus post enarratam electionem, et suas, in quibus esset constitutus, angustias, de Agnete Augusta salutanda tunc Cassini commorante hæc habet : « Dominam Agnetem imperatricem, et Rainaldum venerabilem Comanum episcopum ex nostra parte saluta, et quantum erga nos dilectionis habuerint, nunc ut ostendant, nostra vice fideliter obsecra ». Tempus hoc illud esse cognoscitur, quo eadem Agnes imperatrix per sex menses (ut Leo Ostiensis testatur) Cassini est commorata. De ipsa enim ipsa habet his verbis : « Nec imperatricis Agnetis religiosam devotionem silere convenit, quæ velut altera regina Saba, Salomonis alterius et alterius templi magno visendi desiderio ducta, ex ultimis huc Germaniæ finibus advenit, et sex ferme hic menses remorata, multo majora se, quam fama perceperat, vidisse gaudebat; asserens merito et locum et patrem ac fratres, omnibus qui per totum orbem essent, religiosis viris præferendos. Obtulit autem beato Benedicto dona magnifica et regia, id est, planetam diasphoram, diasprinam, undique auro contextam; albam quoque a scapulis et capite et manibus phrygio decenter ornatam, amictumque similis operis, purpurea pluvialia duo pretiosis aureis listis ornata; pannum cliadorinum cum phrygio et auro ante faciem majoris altaris, pallium etiam magnum cum elepharis, quod dorsale cognominant, Evangelium, cum tabula fusili argentea opere anaglypho et pulcherrime deaurato. Duo item candelabra argentea librarum duodecim ». Hæc Leo.

30. *Hugonis cardinalis legatio in Hispaniam ad vindicanda jura Romanæ Ecclesiæ et consulendum negotiis Christianorum.* — Sed ad Gregorium redeamus, cujus res gestas non aliunde certiores ac veriores, quam ex ejus Epistolis ad diversos datis iisdemque temporis nota consignatis quis reperiet : Epistolari enim historia nulla fidelior atque tutior. Extat in Vaticana bibliotheca Regestrum ejusdem Gregorii Epistolarum antiquitus scriptum, descriptum a nobis, cum juniores essemus, postea vero cusum tertio tomo Epistolarum Romanorum Pontificum, cujus et alia nacti sumus exemplaria. Nos ex illis ea in Annales inferemus, quæ potissimum ad publica negotia spectant, vel si quid aliud his affine.

31. In primis vero, quod spectat ad legationes hoc anno ab ipso Gregorio ad diversos missas, eas ordine temporum recenseri curabimus. Post primam autem de qua dictum est legationem, de sua ordinatione ad Henricum regem Germaniæ missam, hoc etiam anno, mense eodem quo creatus est, post dies octo Hugonem Candidum S. R. E. cardinalem legatum decernit in Hispanias; cui iter facienti per Gallias litteras dedit ad Geraldum Ostiensem episcopum, et Raimbaldum subdiaconum legatos in Galliis, pridie kal. Maii, Indictione undecima [1]. In quibus in primis, quod ad ipsum delectum legatum pertinet, quod ante sub Alexandro male audisset, sic excusat : « Quia vero hunc confratrem nostrum, videlicet Hugonem Candidum in partes illas dirigi tempus et rerum competentia postulasse videbatur, prudentiam vestram omnino exoratam esse volumus, quatenus Hugonem Cluniacensem abbatem et totam Congregationem fratrum, ita ad pacem et integram hujus dilectionem flectere et conjungere studeatis; ut auxiliante Deo, nihil in eorum mentibus, quod invisum, aut dissensionis nube sit obtectum relinquatis. Nam et hic abjecto omni arbitrio suo, ad cor nostrum nostraque consilia rediens, in eodem sensu eademque voluntate ac studio nobis est connexus; et ea quæ ante hac sibi imposita sunt, vivente adhuc domino nostro papa, ex aliorum magis quam ex ejus culpa prodiisse cognovimus ». Cur autem ista de Hugone legato ad Cluniacenses excusatio? quod scilicet idem Pontifex peteret ab eodem Hugone abbate Cluniacense, ut ipsi comites ex suis monachis jungeret proficiscenti in Hispanias, qui essent adjumento ad corrigenda ea quæ correctione digna viderentur. Nam in eadem Epistola hæc inferius :

32. « Vos autem ex nostra parte rogate abbatem, ut tales sibi adjungat qui eum comitentur, quorum consilio et adjutorio iter et laborem illum fiducialiter aggredi possit, legatione tamen in eo principaliter posita. Extra Hispaniam vero nullius unquam publici rerum Ecclesiasticarum negotii sine vestro consensu, quamdiu vos in Gallia fueritis licentiam sibi dedimus faciendi ». Hæc quo ad ipsum legatum Hugonem.

33. Quænam autem hujus in Hispanias decernendæ legationis necessitas urgens incumberet, modo dicendum. Cum enim Maurorum, qui Hispanias occupaverant, essent res in declivio positæ, jamque magna ex parte vindicatæ essent civitates atque provinciæ per Christianos principes, Gregorius papa, ut quod in eis jus prætenderet Sedes Apostolica, sive census ratione, sive tributi antiquitus, antequam iidem Arabes easdem provincias occupassent, persolvi eidem consuetum, æque reciperet, Hugonem misit. His accedebat, quod unus ex comitibus, Evulus de Roceio nomine, probe sciens jura Sedis Apostolicæ super Hispanias, Romam accesserat jam tempore prædecessoris Alexandri, ut peteret licere sibi armorum potentia ab iniquis possessoribus vindicare, quas Arabes occu-

[1] Greg. l. I. Ep. VII.

parant, et adhuc possiderent provincias in Hispania pactis conventis super his quæ Sedi Apostolicæ reddenda forent, deque his tam Alexander quam et ipse Gregorius tunc archidiaconus litteras conscripsissent ; modo idem negotium Gregorius promoturus, mittendi Hugonem legatum consilium iniit. Cui etiam in mandatis dedit, ut quæ in Hispaniarum Ecclesiis essent corrigenda, corrigeret et emendaret. Scripsit autem de his idem Gregorius ad dictos Sedis Apostolicæ legatos Giraldum Ostiensem episcopum et Raimboldum, his verbis :

34. « Præterea hæc meminisse debetis, quod in litteris domini nostri beatæ memoriæ Alexandri, et nostra quoque legatione orati et commoniti fuistis, quatenus causæ Evuli comitis de Roceio, per vos et per antedictum abbatem favorem addere insisteretis, et cognita pactione, quam nobiscum de terra Hispaniæ pepigit inscripto, quod sibi dedimus, una cum consilio abbatis, tales illuc personas dirigi procuraretis, qui et errorem Christianorum, qui ibi reperiuntur, in spiritualibus corrigere saperent, et in exquirendis causis sancti Petri juxta tenorem pactionis, si res bene procederent, sat idonei forent. Quod si ita factum est, nobis multum placet : sin vero adhuc aliqua occasione prætermissum est, aut etiam si eadem conventio ab aliis quibusdam principibus, quos in eamdem partem seorsum ab Evulo suis copiis ituros intelleximus, nondum exquisita est, volumus ut cum vestro consilio et abbatis, Hugo cardinalis illuc tendat, et æquam ab omnibus ex parte sancti Petri pactionem et debitum exigat ». Hæc ad legatos in Gallia existentes Gregorius.

35. Idemque omnibus principibus, cupientibus vindicare ab infidelibus loca per Sarracenos hucusque detenta, has litteras dedit per eumdem Hugonem Candidum perferendas. Est harum titulus [1] :

« Gregorius in Romanum Pontificem electus, omnibus principibus in terram Hispaniæ proficisci volentibus, perpetuam salutem in Domino Jesu Christo.

« Non latere vos credimus regnum Hispaniæ ab antiquo proprii juris S. Petri fuisse, et adhuc (licet diu a paganis sit occupatum) lege tamen justitiæ non evacuata, nulli mortalium, sed soli Apostolicæ Sedi ex æquo pertinere. Quod enim auctore Deo semel in proprietates Ecclesiarum juste pervenerit, manente eo, ab usu quidem, sed ab earum jure, occasione transeuntis temporis, sine legitima concessione divelli non poterit. Itaque comes Evulus de Roceio, cujus famam apud vos haud obscuram esse putamus, terram illam ad honorem sancti Petri ingredi, et a paganorum manibus eripere cupiens, hanc concessionem ab Apostolica Sede obtinuit, ut partem illam, unde paganos suo studio et adjuncto sibi aliorum auxilio expellere posset, sub conditione inter nos factæ pactionis, ex parte sancti Petri possideret. Qua in re et labore quicumque vestrum sibi adhærere voluerit, omni charitatis affectu commonitus erga honorem sancti Petri talem animum gerat, ut ab eo et munitionis auxilia in periculis, et merita fidelitatis præmia securus accipiat.

36. « Si autem aliqui ex vobis seorsum ab illo propriis copiis eamdem terram aliqua in parte intrare paraverint : decet ut militiæ causam ex animi devotione quam justissimam sibi proponant, jam nunc omni voto concipientes et ex corde statuentes ne, capta terra, easdem, quas illi qui nunc Deum ignorantes eam occupant, injurias sancto Petro faciant. Hoc enim neminem vestrum ignorare volumus, quoniam, nisi æqua pactione persolvendi juris sancti Petri in regnum illud animadvertere statueritis, potius vobis Apostolica auctoritate, ne illuc tendatis, interdicendo, contra feremur, quam sancta et universalis mater Ecclesia idem a filiis suis, quod ab hostibus patiendo, non jam proprietatis suæ, sed filiorum detrimento saucietur. Quamobrem hunc dilectum filium Hugonem et cardinalem sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyterum in partes illas misimus, in cujus ore nostra ad vos consilia et decreta plenius apertiusque disserenda, ac vice nostra disponenda posuimus. Dat. Romæ secundo kal. Maii, Indictione undecima ». Hæc Gregorius ad principes de Hugonis legatione, quæ secunda numeratur : nam prima ejusdem Hugonis legatio in Hispanias contigit sub Alexandro papa, post celebratum Concilium Placentinum, de quo nos suo loco superius egimus. Est mentio de ea apud recentiores scriptores rerum Hispaniarum. De ista autem nec verbum quidem, eo quod ejusdem Gregorii papæ Epistolas nequaquam exploratas habuerint. Quando autem, antequam Mauri potirentur Hispaniis, his sit potita juribus Apostolica Sedes, et sub Witiza impio rege jacturam passa fuerit, dictum est suo loco superius anno Redemptoris septingentesimo primo, quo nos hujus legationis Hugonis et alterius eadem ex causa ab eodem Gregorio missæ oportuit meminisse.

37. Quod autem ad Evulum comitem spectat, alio loco Ebolum comitem nominatum in ejusdem Gregorii Epistolarum Regesto invenimus [1], quem et unum ex Gallorum principibus fuisse demonstrat. Porro Gallos, sive sponte, sive vocatos ab Hispaniarum regibus, expeditionem parasse contra Sarracenos, Francorum antiqua monimenta declarant ; et quod ad hæc tempora spectat, fragmentum nuper editum ex Codice Floriacensi una cum Glabro, habet plura de iteratis Francorum expeditionibus in Hispanias contra Sarracenos, cum etiam ab Hispaniarum regibus vocarentur adversus eos ; quæ quidem prætermissa esse noscuntur ab his qui res Hispaniarum sunt prosecuti, quæ ad hæc quæ Gregorius scribit intelligenda, magnopere conferunt.

[1] Greg. l. 1. Ep. VII.

[1] Greg. l. VIII Ep. XVIII.

Paruisse autem Hispaniæ principes Gregorio papæ, ut quæ recuperassent a Sarracenis, eadem ut obligata Romanæ Ecclesiæ ab eadem acciperent, atque pro illis canonem solverent, docemur exemplo Berengarii comitis Barchinonensis, qui hoc eodem sæculo, anno nimirum millesimo nonagesimo primo, Urbani papæ anno quarto, cum recuperasset Tarraconensem civitatem occupatam a Mauris, eamdem obtulit Romanæ Ecclesiæ, a qua eamdem accepit, constituta pro ea annua pensitatione quinque libris argenti, ut suo loco inferius dicturi sumus ex Diplomate tunc confecto, quod adhuc extat integrum. Sed jam reliqua prosequamur.

38. Cum autem ista Romæ de Hugonis legatione decernuntur, iidem ad quos scribit legatos in Gallia, Giraldus cardinalis episcopus Ostiensis, et Raimbaldus subdiaconus, qui jam transierant in Hispaniam, Synodum habuerunt, in qua aliquos deposuere episcopos, excommunicavere alios, nonnullos etiam suspendere præter jus fasque, ut injustæ damnatorum querelæ perlatæ ad Gregorium docuere. Cum nonnihil commotus in eumdem episcopum Ostiensem, hoc eodem anno, Indictione undecima, kalend. Julii, ad eum Epistolam dedit increpatoriam, cujus est exordium [1] : « Miramur, et multum anxii sumus etc. » Eumdem vero multa passum Romam revocat litteris ad eum datis kalendas Septembris [2]. Quæ autem acta sint per Hugonem legatum, nusquam mentio.

39. *Benevolas Gregorius dat litteras ad Henricum regem, qui demisse et pœnitens respondet.* — Eadem die qua Hugoni eam Gregorius legationem decernit, confirmat legationem nuper missam ab Alexandro prædecessore per Hubertum et Albertum, ad quos litteras dicta die dedit; quarum est initium : « Obitum domini Alexandri papæ etc. » Quoniam isti missi fuerint, non constat : sed ad loca sancta legatos fuisse, quæ in fine Epistolæ habet, his verbis significant : « De cætero vos monemus, ut in locis venerabilibus, ad quos veneritis, orationes pro me fieri obsecretis, quatenus omnipotens Deus, qui desiderium meum nunquam ad honorem istum anhelasse cognoscit, ad ferendum tam grave onus, quod impositum ejus timore recusare non audebam, omnes facultates infirmitati meæ pius impendat ».

40. Inter alia multa inchoata sub Alexandro, illud quidem haud leve negotium Gregorio successori prosequendum, reliquum fuit sane perarduum, periculi plenum, exitu dubium, undique timendum. Etenim vidimus in Alexandro Pontifice prædecessore, eo statu res Henrici positas esse, ut dissimulari aut tolerari diutius minime possent, ea in primis quæ publica prostabat nundinatio abbatiarum et episcopatuum, quæ auctione venirent. His accedebat ejusdem regis in Apostolicam Sedem contumacia atque despectus, cum jurium humanorum ac divinorum in dies magis magisque conculcatio increbresceret; quæ omnia optasset magnopere Gregorius absque tumultu a rege corrigi, atque absque scissura aliqua emendari; alioqui ea sibi non ferenda omnino induxit in animum. Voluntatem quidem istam suam pluribus antea datis ad complures litteris significavit; ut cum hoc eodem anno ipso initio sui Pontificatus, pridie nonas Maii, ista ad Godefredum ducem inter alia ad finem Epistolæ scribit [1] :

41. « De rege vero mentem nostram et desiderium plene cognoscere potes, quod quantum in Domino sapimus, neminem de ejus præsenti ac futura gloria aut sollicitiorem, aut copiosiori desiderio nobis præferri credimus. Est enim hæc voluntas nostra, ut primum oblata nobis opportunitate, per nuntios nostros super his quæ ad profectum Ecclesiæ et honorem regiæ dignitatis suæ pertinere arbitramur, paterna eum dilectione et admonitione conveniamus. Quod si nos audierit, non aliter de ejus quam de nostra salute gaudebimus; quam tunc certissime sibi lucrari poterit, si in tenenda justitia nostris monitis et consiliis acquieverit : sin vero (quod non optamus) nobis odium pro dilectione, omnipotenti autem Deo pro tanto honore sibi collato, dissimulando justitiam ejus, contemptum non ex æquo reddiderit, interminatio qua dicitur [2] : Maledictus homo qui prohibet gladium suum a sanguine, super nos Deo providente, non veniet : neque enim liberum nobis est, alicujus personali gratia, legem Dei postponere, aut a tramite rectitudinis pro humano favore recedere, dicente Apostolo [3] : Si hominibus placerem, servus Dei non essem ». Hæc ad Godefredum ducem Gregorius, et ad Beatricem ducissam et filiam ejus Mathildem eadem de animi sui sententia inculcat vehementius, istis verbis [4] :

42. « De rege autem (ut antea in litteris nostris accepistis) hæc est voluntas nostra, ut ad eum religiosos viros mittamus, quorum admonitionibus, inspirante Deo, ad amorem sanctæ Romanæ et suæ matris Ecclesiæ eum revocare, et ad condignam formam suscipiendi imperii instruere et expolire valeamus. Quod si nos (quod non optamus) audire contempserit, nos tamen a matre nostra Romana Ecclesia, quæ nos nutrivit, et sæpe filiorum suorum sanguine alios generavit filios, custodiente Deo, exorbitare nec possumus nec debemus. Et certe tutius nobis est, defendendo veritatem pro sui ipsius salute usque ad sanguinem nostrum sibi resistere, quam ad explendam ejus voluntatem, iniquitati consentiendo, secum (quod absit) ad interitum ruere ». Hæc de animi sui firma constantia sæpe testata : nam et ad Rainaldum Comensem sive Comanum episcopum, ad eum legatum decernendum de iisdem agit [5], necnon in Epistola ad Rudolphum ducem Sueviæ, data kalend. Septem-

[1] Greg. l. I. Ep. XVI. — [2] Ibid. Ep. XX.

[1] Greg. l. I. Ep. IX. — [2] Jer. XLVIII. — [3] Gal. I. — [4] Greg. l. I. Ep. XI. — [5] Ibid. Ep. XX.

bris. At legatio ista nonnisi anni sequentis initio mitti contigit, ut suo loco dicemus. Porro autem ipse Henricus rex benevolo erga ipsum Gregorium papam esse animo, pluribus significavit, potissimum vero quod (ut dictum est) ejus electionem ratam habuit et confirmavit. Sed et de suo erga Pontificem studio datis his ad eum hoc anno litteris, pariter declaravit [1] :

43. « Vigilantissimo et desiderantissimo domno papæ Gregorio Apostolica dignitate cælitus insignito, Henricus Romanorum Dei gratia rex, debiti famulatus fidelissimam exhibitionem. Quo plane titulo, probatam intelligis ipsius Gregorii cælitus (ut ait) factam electionem. Sequitur Epistola :

« Cum enim regnum et sacerdotium, ut in Christo rite administrata subsistant, vicaria sui ope semper indigeant, oportet nimirum, domine mi et pater amantissime, quatenus ab invicem minime dissentiant, verum potius Christi glutino conjunctissima indissolubiliter sibi cohæreant. Namque sic et non aliter conservatur in vinculo perfectæ charitatis et pacis, et Christianæ concordia unitatis, et Ecclesiasticæ simul status religionis. Sed nos, qui Deo annuente, regni aliquandiu jam sortimur ministerium, sacerdotio (ut oportuit) per omnia jus et honorem non exhibuimus legitimum. Quippe nobis a Deo datæ potestatis vindicem non sine causa gladium portavimus; nec tamen in reos, ut justum fuit, judiciaria illum semper censura evaginavimus. Nunc autem divina miseratione, aliquantulum compuncti, et in nos reversi, peccata nostra priores vestræ indulgentissimæ paternitati nos accusando, confitemur, sperantes de vobis in Domino, ut Apostolica vestra auctoritate absoluti, justificari mereamur.

44. « Heu criminosi nos et infelices ! partim pueritiæ blandientis instinctione, partim potestativæ nostræ et imperiosæ potentiæ libertate, partim etiam eorum, quorum seductiles nimium secuti sumus consilia, seductoria deceptione peccavimus in cælum et coram vobis; et jam digni non sumus vocatione vestræ filiationis. Non solum enim nos res Ecclesiasticas invasimus, verum quoque indignis quibuslibet, et simoniaco felle amaricatis, et non per ostium, sed aliunde ingredientibus Ecclesias ipsas vendidimus, et non eas (ut oportuit) defendimus. At nunc quia soli absque vestra auctoritate Ecclesias corrigere non possumus, super his (ut etiam de nostris omnibus) vestrum una et consilium et auxilium obnixe quærimus; vestrum studiosissime præceptum servatur in omnibus. Et nunc in primis pro Ecclesia Mediolanensi, quæ nostra culpa est in errore, rogamus, ut vestra Apostolica districtione canonice corrigatur; et exinde ad cæteras corrigendas auctoritatis vestræ sententia progrediatur. Nos ergo vobis in omnibus, Deo volente, non defuerimus, rogantes idipsum suppliciter paternitatem vestram, ut nobis alacris adsit clementer in omnibus. Litteras nostras non post longum tempus cum fidelissimis nostris habebitis, ex quibus nostra, quæ adhuc dicenda restant, Deo dante plenius audietis ». Hucusque Henrici regis litteræ ad Gregorium papam, quæ etsi nota temporis, quo datæ sint, careant; tamen cum inter Gregorii Epistolas hoc anno datas positæ inveniantur, tum etiam (quod majoris est argumenti) quod in eis de corrigendo errore cujus fuerat accusatus, agitur, et de cura Mediolanensis Ecclesiæ, de qua hoc anno litteras dedit idem Gregorius, hoc pariter anno scriptas esse, opus est affirmare. His adde quod meminit harum litterarum Henrici idem papa in litteris suis, hoc anno quinto kal. Octobris datis ad Herlembaldum militem, in quibus ista leguntur [1] : « Henricum regem præterea scias dulcedinis et obedientiæ plena ad nos verba misisse, et talia qualia neque ipsum, neque antecessores suos recordamur Romanis Pontificibus misisse ». At de litteris Henrici hactenus.

45. *Consulit Ecclesiæ Mediolanensi Gregorius et dat litteras ad episcopum Cantuariensem.* — Sed jam quæ spectant ad turbines Mediolanensis Ecclesiæ, ad quos sedandos Henricus rex (ut audisti) suis litteris auctoritatem Sedis Apostolicæ imploravit, enarremus. Ipse Gregorius papa in Epistola quam dedit ad Longobardos sancti Petri fideles, quæ incipit [2] : « Scire vos volo, fratres charissimi, quod et multi ex vestris sciunt, quia in eo loco positi sumus, ut velimus, nolimus, omnibus gentibus, maxime Christianis, veritatem et justitiam annuntiare compellamur etc. » Inferius totius rei gestæ seriem perpaucis ita perstringit : « Sicut scitis, Godefredus, vivente Guidone dicto archiepiscopo Mediolanensi, eamdem Ecclesiam, quæ quondam meritis gloriosissimæ Virginis et genitricis Dei Mariæ, necnon auctoritate clarissimi doctoris B. Ambrosii inter cæteras Longobardorum Ecclesias, religione, libertate ac speciali gloria enituit : nunc quasi vilem ancillam præsumpsit emere, sponsam videlicet Christi diabolo prostituere, et a Catholica fide tentans eam separare, nisus est simoniacæ hæresis scelere maculare. Quod audiens sancta Romana Ecclesia mater vestra, et totius Christianitatis, sicut scitis, magistra, congregato e diversis partibus Concilio multorum sacerdotum, et diversorum ordinum consensu, fulta beati Petri Apostolorum principis auctoritate, Godefredum fidei Catholicæ et legis Christianæ inimicum excommunicavit, et anathematis jaculo una cum omnibus sibi consentientibus transfixit.

46. « Quam excommunicationem (quod etiam inimici sanctæ Ecclesiæ negare non possunt) sancti Patres antiquitus censuere, et per omnes sanctas Ecclesias totius orbis Catholici viri confirmant et confirmaverunt etc. » Monet eos omnes, ut

[1] Greg. l. I. post Ep. XXIX.

[1] Greg. l. I. Ep. XXV. — [2] Ibid. Ep. XV.

eidem resistant. Hæc Gregorius kalendis Julii. Fuisse autem adversum eum diu multumque laborandum, testantur ejus Epistolæ [1] ad diversos eodem argumento conscriptæ, præsertim vero, quam dedit ad Beatricem atque Mathildem ejus filiam. Perdurarunt ista usque ad triennium, quo sceleratus eam oppressit potiusquam rexit Ecclesiam. Sed eo sublato, nedum quievit, sed ab eodem Henrico rege progressus est electus quidam Thedaldus nomine, qui eamdem sibi vindicare sategit Ecclesiam, quamvis jam alius ante eum fuisset electus. Gregorius vero eumdem Thedaldum ad Concilium Romam vocavit ad dicendam causam [2]. Sed hæc inferius.

Idem vero Gregorius, ubi creatus est Pontifex, ad amicum Lanfrancum, videlicet Cantuariensem archiepiscopum, litteras in Angliam misit, quibus, quas invenerit difficultates in regimine Apostolatus aperuit. Quæ extant inter ipsius Lanfranci Epistolas scriptas, Parisiis ad nos missas a Nicolao Fabro nostro amicissimo.

47. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, charissimo fratri in Christo Lanfranco, venerabili Cantuariorum archiepiscopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Qualiter nobis Apostolicis regiminis honor et onus impositum sit, et quantis undique stringamur angustiis, præsentium tibi portitor indicabit, cui respectu tuæ dilectionis etiam nonnulla nostris adhuc familiaribus occulta aperuimus. De cætero, in primis fraternitatem tuam rogamus, ut Deum pro nobis jugiter exorare non pigeat, et subditos sibi vel conjunctos fraternis nos orationibus apud Deum juvare commoneat. Quanto enim in majore periculo positi sumus, tanto amplius tui et bonorum omnium suffragiis indigemus. Nos etenim, si divinæ vindictæ judicium effugere volumus, contra multos insurgere, et eos in animam nostram provocare compellimur. Nam dum omnes fere, sicut ait Apostolus [3], quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, quærunt, regnorum principes et hujus mundi potentes, ut cupiditates suas expleant, legem Dei, et justitiam non jam negligenter deserunt, sed summis conatibus impugnant: ut illud Prophetæ nunc sub oculis videamus impletum [4]: Adstiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus.

48. « Episcopi vero, et qui pastores animarum esse deberent, mundi gloriam et delicias carnis insatiabili desiderio prosequentes, non solum in semetipsis quæ sancta quæque sunt religiosa confundunt, (sed) et subditos suos ad omne nefas operum suorum exemplo pertrahunt. Quibus non contraire, quam nobis periculosum; resistere autem et eorum nequitiam refrænare, quam difficile sit, tua prudentia novit. Sed quoniam quos dolores inter has patiamur angustias, ut supra diximus, huic communi filio nostro tibi referendum exeruimus (exaravimus), plura de his dicere supersedemus. Tuam vero fraternitatem, etsi monitore non egeat, impellente tamen nos sollicitudine admonemus, quatenus graviora usquequaque resecare vitia studeat, et inter omnia, et præ omnibus nefas, quod de Scotis audivimus, quod plerique videlicet proprias uxores non solum deserunt, sed etiam vendunt, omnibus modis prohibere contendat. Ad hæc enim Apostolica te auctoritate fultum esse volumus, ut non solum in Scotis hoc scelus, sed etiam in aliis, si quos in Anglorum insula tales esse cognoveris, dura animadversione punias, et radicem tanti mali prudenti sarculo correctionis penitus extirpare non differas ». Hucusque ad Lanfrancum Epistola.

49. *Studet Gregorius componendo schismati Orientali.* — Eodem anno Michael Constantinopolitanus imp. cum accepisset, defuncto Alexandro papa, Gregorium in ejus locum esse suffectum, mox ad eum gratulatorias litteras dedit. Qua occasione captata ipse Gregorius componendi schismatis, quod tunc vigeret inter Latinos et Græcos, dominicum patriarcham Venetum ad eum legatum misit, cui et ad eumdem imperatorem has litteras dedit [1]:

50. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Michaeli Constantinopolitano imperatori, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quidam a vestris partibus monachi venientes, quorum unus Thomas, alter Nicolaus vocabatur, excellentiæ vestræ ad nos litteras detulere plenas vestræ dilectionis dulcedine, et ea quam sanctæ Romanæ Ecclesiæ exhibetis non parva devotione. Quæ nimirum inter cætera nobilitatis vestræ verba, eisdem monachis, de his quæ ipsi viva voce in aure nobis ex parte vestra relaturi essent, posse nos credere asserebant. Verum quia personæ non videbantur tales quibus secure fidem possemus accommodare, vel per eos de tantis rebus magnitudini vestræ respondere, confratrem nostrum Dominicum, patriarcham Venetiæ, Romanæ Ecclesiæ et imperio vestro fidelissimum, ad vos studuimus mittere, quatenus ipse diligenter a vobis intelligat, si in ea, quam litteris vestris et viva eorumdem monachorum secretius voce significastis, adhuc voluntate perseveratis, et legationis vestræ verba ad effectum perducere velitis. Nos autem non solum inter Romanam, cui licet indigni deservimus, Ecclesiam, et filiam ejus Constantinopolitanam, antiquam, Deo ordinante, concordiam cupimus innovare; sed, si fieri potest (quod ex nobis est) cum omnibus hominibus pacem habere. Scitis enim, quia quantum antecessorum nostrorum et vestrorum sanctæ et Apostolicæ Sedi et imperio patrocinium concordia profuit, tantum deinceps nocuit quod utrimque eorumdem charitas

[1] Greg. l. I. Ep. XI. XII. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII. — [2] Ibid. l. III. Ep. VIII et IX. — [3] Phil. II. — [4] Psal. II.

[1] Greg. l. I. Ep. XVIII.

friguit. Cætera igitur, quæ præsentium latori secretius referenda commisimus, indubitanter potestis credere, et per eum quidquid majestati vestræ placuerit, secure nobis significare. Datum Albani, septimo idus Julii, Indictione undecima.» Quid vero hac legatione actum sit, nobis incompertum. Illud autem exploratum, eumdem Gregorium papam anno sequenti pro Constantinopolitano imperio laborasse, monuisseque suis litteris[1] omnes Christi fideles opem illi ferre adversus Sarracenos, illud mirum in modum affligentes. Sed de his suo loco dicturi sumus.

51. *Gregorii litteræ ad ducem Venetiarum.* — Quod autem ad Venetiæ patriarcham pertinet, eumdem modo Venetiæ, modo Gradensem patriarcham ab eodem Pontifice invenies appellatum in Epistolis ad eum datis. De quo et audi ipsum ad ducem ita scribentem, dum redarguit quod sineret eorum patriarcham nimia inopia laborare, atque ea de causa tantam apud eos sordescere dignitatem[2]:

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Dominico duci et populo Venetiæ salutem et Apostolicam benedictionem.

« Notum esse credimus, non solum his qui nobiscum morati sunt, sed etiam plerisque vestrum, quod jam ab ineunte ætate terram vestram, et libertatem hujus gentis valde dileximus, atque ob id nonnullorum principum et nobilium personarum inimicitias sustinuimus. Postquam vero Apostolici regiminis onus et officium, licet indigni, suscepimus, tanto ferventius in dilectione vestra noster exarsit affectus, quanto per generalis curæ debitum in administrationem vestræ salutis sollicitius adstricti sumus. Quapropter litteras ad vos direximus, ut nobilitatem vestram ad respiciendum decus et sublimitatem antiquæ dignitatis suæ excitare possimus, ne ex longa (quod absit) negligentia dilapsum honorem gemat, quem adhuc stantem, dum potest, colere et servare non laborat. Scitis enim, quoniam præ multis terrarum partibus divina dispensatio terram vestram patriarchatus honore sublimavit, cujus dignitatis eminentia ex sui ipsius nominis et officii prærogativa adeo augusta et rara est, ut non amplius quam quatuor in toto mundo reperiantur. Quod cum ita sit, apud vos tamen hoc tantum decus, et tam excelsi gloria sacerdotii ex inopia rerum temporalium, et diminutione potestatis suæ adeo vilescit, et a competenti statu honoris sui penitus corruit, ut tanta tenuitas rerum nec simplicem episcopatus sedem condecere, aut ejus necessitatibus sufficere posse videatur.

52. « Unde vos tanti beneficii divinæ munificentiæ ingratos et immemores esse deprehendimus, timentes, ne quasi degeneres filii divitias et hæreditatem nobilissimæ matris vestræ, videlicet Gradensis Ecclesiæ, dissipantes, inde obscuriores efficiamini, unde post Apostolicam Sedem omnibus quæ sunt in Occidente gentibus clariores extitistis. Nos equidem meminimus Dominicum patriarcham beatæ memoriæ antecessorem hujus propter nimiam egestatem locum deserere voluisse; et hic quidem pari necessitate dicit se circumventum esse. Quapropter sicut charissimos filios vos admonemus, ut memores pristinæ nobilitatis et gloriæ, collatum vobis honorem et Apostolicæ Sedis erga vos benevolentiam ulterius non negligatis, sed convenientes in unum qualiter antesignati patriarchatus dignitatem debita cum veneratione et rerum temporalium amplificatione sustentetis, et cum Dei adjutorio ad culmen suæ celsitudinis relevetis, communi consilio pertractetis. Indicavit quidem nobis hic confrater noster patriarcha, te ducem et plerosque vestrum quam optimam super hac re habere voluntatem. Propter quod et fiducialius ad explendum opus boni propositi, vestram exhortari incipimus dilectionem. Quidquid igitur inde inter vos consultum et constitutum fuerit, nobis per litteras aut certo nuntio quantocius renuntiate; quoniam si pro gloria et nobilitate tam vestri quam præfati loci et sacerdotii aliquid statueritis (ut æquum est) pro meritis vestris gratulabimur: sin vero aliqua minus honesta vos occasio retraxerit, proculdubio tanti ministerii nomen inter vos vilescere, et debito honore privari non patiemur. Datum Romæ pridie kal. Januarii Indict. XIII », nempe in fine sequentis anni.

53. *Litteræ ad Uratislaum ducem Bohemiæ de episcopo Pragensi et de solvendo censu.* — Rursum vero, quod pertinet ad legationes hoc anno in diversas provincias ab eodem Gregorio papa missas, inter alias illa fuit ad Uratislaum ducem Bohemiæ: Fuerunt ad hoc opus delecti Bernardus atque Gregorius, cujus autem ordinis vel dignitatis fuerint, ignoratur. Hi autem ab ipso duce digne accepti, et honorifice habiti sunt, sed ab episcopo Pragensi Joramiro, de quo superius sub Alexandro dictum, prorsus indigne atque illiberaliter tractati, adeo ut opus fuerit legatis in eum suspensionis sententiam ferre. De ipso enim ita Gregorius papa ad ipsum Bohemiæ ducem[1]: Larmir frater vester « (Joramir), Pragensis episcopus, olim noster amicus, his nostris legatis, Bernardo scilicet et Gregorio (ut auditu percepimus) in tantum rebellis extitit, ut si ita est, sicut dicitur, Simonis magi vestigia contra Apostolorum principem imitatus fuisse videatur. Quapropter rogamus nobilitatis vestræ prudentiam, ut et nostros legatos et fratrem nostrum prædictum episcopum conveniatis, et per vos, et ex parte nostra fratrem vestrum attentius hortemini, quatenus legatorum nostrorum monitis debitæ obedientiæ aurem inclinet, et quidquid justitiæ sibi suggesserint, vel ex eis præjudicio pergravari, nulla sibi ab hac Ecclesia audientia denegabitur. Si vero

[1] Greg. l. III. Ep. XIV. et l. IV. Ep. XXVI. — [2] Ibid. l. IV. Ep. XXXIX.

[1] Greg. l. I. Ep. XVII.

neutrum horum facere acquieverit, et sententiam legatorum nostrorum de suspensione sui officii in eum promulgatam firmabimus, et durius contra eum, scilicet usque ad interneciem, gladium Apostolicæ indignationis evaginabimus; sicque fiet ut ipse et per eum plures alii experiantur, quantum hujus Sedis auctoritas valeat etc.» At homo in omnibus refractarius, Apostolicæ Sedis compulsus est auctoritate, licet invitus nolensque, ad dicendam causam Romam venire, judicio postulatus, instante et urgente Joanne episcopo Moraviæ. Fuit tamen in his eidem Gregorio plurimum laborandum, ut plures ab eo scriptæ eo argumento litteræ docent [1], quibus etiam redargutus est Sigefridus archiepiscopus Moguntinus, qui eam causam ad suum judicium studuit advocare [2].

54. Quomodo autem tandem Romam veniens fuerit absolutus, et ad episcopatus munus reintegratus, litteræ ejusdem Pontificis ad Uratislaum Bohemiæ ducem ita significant [3]: «Frater tuus Larmirus (Joramir) Pragensis episc. ad Apostolorum Limina veniens, conspectui nostro ea, qua oportuit se humilitate, præsentavit, et de objectis sibi quædam confitens congruam inde satisfactionem obtulit; quædam vero denegavit, et in hunc modum se purgando removit, videlicet, quod ipse Joannem Moravensem episcopum non percusserit, neque servientes ejusdem episcopi decapillari, aut barbas eorum abradi præceperit, aut occasione subterfugiendi Synodum inducias per legatum suum petierit. Nostræ igitur dilectioni plene reconciliatum, et restituto sibi omni episcopali officio, ad propriam sedem cum litteris nostris et Apostolico cum sigillo remisimus, commendantes eum tuæ nobilitati, ut omni inter vos odio et inimica æmulatione sublata, fraterno corde eum diligas, et episcopalem in eo dignitatem (sicut dignum est) veneranter inspicias». At vero quod scriptum est [4]: «Perversi difficile corriguntur», rursum adversum eum integrandum fuit judicium, cum reversus in patriam, denuo cœpit lacessere eumdem Joannem episcopum Moraviæ, ut ipsius Gregorii ad eum litteræ docent [5], quibus eum rursus Romam vocavit, et aliæ ad Joannem ipsum scriptæ, quibus eum est consolatus.

55. Cum eodem quoque Boemiæ duce Uratislao idem Gregorius papa hoc anno egit [6], ut censum Apostolicæ Sedi persolveret pro ducatu Boemiæ, ut se facturum, voto nuncupato, Deo pollicitus fuerat, in memoriam revocans beneficium, quod ab Alexandro papa prædecessore receperat [7], nempe usum mitræ: hæcque in fine anni hujus, sequenti vero anno eumdem censum ab eodem duce esse persolutum, ejusdem Gregorii ad eum redditæ litteræ docent, quibus ait [8]: «Pervenit ad nos nuntius vester, qui magnæ devotionis et fidelitatis vestræ exhibitionem nobis retulit, et quæ beato Petro sub nomine census misistis, videlicet centum marchas argenti ad mensuram vestri ponderis, fideliter præsentavit. Quod quidem gratanter accepimus, sed charitatem vestram multo ardentius amabiliusque quasi quibusdam animi brachiis ad vos usque porrectis amplectimur, qui mentem vestram et desiderium magis ac magis erga reverentiam Apostolicæ Sedis accendi perpendimus. Beatus autem Petrus, quem vos diligitis, et cui celsitudinem potentiæ vestræ humilitatis, copiosa vobis proculdubio retributionis munera præparabit, et suo vos munimine tam in præsenti quam futuro sæculo lætificabit etc.»

56. *Gregorius Beneventi agit cum Landulpho principe.* — Quod autem idem Pontifex haud Romæ constitit, sed egressus ab Urbe, diversa loca lustravit, libet ejusdem Gregorii ab Urbe hoc anno proficiscentis assectando vestigia, quæ ab eo sunt gesta, pro ratione locorum et temporum recensere, quantum ex certis diebus datarum ab eo litterarum id consequi poterimus. Ex quibus in primis eum usque ad kal. Julii Romæ mansisse, reddimur certiores [1]; inde vero profectum esse Laurentum [2], ubi datæ reperiuntur primæ ejus litteræ ad ducem Boemiæ; post hæc vero Albanum abiisse, ubi datæ reperiuntur recitatæ nuper litteræ ad Michaelem imperatorem [3]. Postea autem Cassinum venit, ubi Desiderium abbatem et cardinalem nactus, eum inde recedens (ut testatur Leo Ostiensis) secum duxit Beneventum. Illic vero dum esset, Augusti mense constitutionem pacti cum Landulpho principe Beneventano scribendam curavit [4], quæ in Regesto Epistolarum ejus hoc inscripto titulo legitur [5]:

57. «Constitutio, quæ facta est inter dominum Gregorium papam Septimum et Landulphum Beneventanum principem.

«Hæc est Constitutio, quam dominus papa Gregorius constituit cum Landulpho Beneventano principe, et quam princeps Beneventanus ipse sibi firmiter promisit in sacro Beneventano palatio, anno primo Pontificatus ejus duodecima die, intrante mense Augusto, Indictione undecima. Si ab hora ipsa in antea princeps ipse fuisset infidelis sanctæ Romanæ Ecclesiæ et papæ, suisque successoribus, vel si in aliquo quæsisset minuere publicam rem Beneventanam, aut aliquam inde absque nutu papæ, vel absque ordinatis ejus alicui fecisset investitionem; vel si aliquo invenerit studio cum aliquo homine intus aut foris civitatem Beneventanam faciendi, aut recipiendi sacramentum, aut inveniendi divisiones; vel si per se aut per suppositam personam intus aut foris civitatem Beneventanam studuerit qualicumque modo aut ingenio reddendi malum meritum, aut faciendi damnitatem cuilibet de fidelibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ

[1] Greg. l. I. Ep. XLIV. XLV. — [2] Ibid. Ep. LX. LXI. — [3] Ibid. Ep. LXXVIII. — [4] Eccl. I. — [5] Greg. l. II. Ep. VI. VII. — [6] Ibid. Ep. VIII. — [7] Ibid. Ep. XXXVIII et LXI. — [8] Ibid. Ep. VII.

[1] Greg. l. II. Ep. XVI. — [2] Ibid. Ep. XVII. — [3] Ibid. Ep. XVIII. — [4] Leo Ost. l. III. c. 35. in fine. — [5] Greg. post Ep. XVIII.

de ea quæ ad fidelitatem ejusdem S. R. E. egere usque modo, si se juxta domni Apostolici judicium non potuerit inde defendere cum fuerit appellatus: a præsenti amittat suum honorem ». Cui Constitutioni subscripti leguntur quinque qui aderant sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, his verbis :

58. « Ego Joannes Portuensis episcopus recognoscens subscripsi ».

« Ego Joannes Tusculanensis episcopus interfui et subscripsi ».

« Ego Hubertus Prænestinus episcopus subscripsi ».

« Ego Desiderius presbyter S. Rom. Ecclesiæ interfui et subscripsi ».

« Ego Petrus cardinalis presbyter et bibliothecarius S. R. E. interfui et subscripsi ».

Hic Petrus, Guillermus dictus, post Anastasium usque ad Paschalem Secundum scripsit Vitas Romanorum Pontificum. In vetusto Codice Vaticano sub Vita Stephani Secundi, pagina nonagesima et sequenti, hæc habentur : « Petrus Guillermus bibliothecarius etc. » Adeo ut nulla sit dubitatio, eumdem esse Petrum bibliothecarium, quem contigit reperiri nominatum Guillermum, sive Guillelmum.

Post hæc vero idem Pontifex profectus est Capuam, ubi kalend. Septembris litteras dedit ad Rudolphum Sueviæ ducem [1], quibus egit de conservanda concordia inter Romanam Ecclesiam et Henricum regem Germaniæ, quam se magnopere optare significat ; eodemque argumento scripsit eadem die Epistolam ad Rainaldum Comanum episcopum [2].

59. *Anselmum episcopum Lucensem a recipienda investitura deterret.* — Eadem quoque die scripsit ad Anselmum Lucensem episcopum electum [3], ne a rege Henrico acciperet investituram, antequam ipse rex satisfaciat Romanæ Ecclesiæ de communione cum excommunicatis, quo nomine accusaretur. De hoc idem Gregorius antea, hoc eodem anno, mense Maii scripserat ad Beatricem marchionissam, et Mathildem ejus filiam, his verbis [4] : « De electo vero Lucensi non aliud vobis respondendum esse pervidimus, nisi quod in eo tantam divinarum litterarum scientiam et rationem discretionis esse percepimus, ut quæ sinistra et quæ sit dextera ipse non ignoret. Quod si ad dexteram inclinaverit, valde gaudemus : sin vero (quod absit) ad sinistram, utique dolemus, sed nullius personæ gratia vel favore impietati assensum dabimus ». At vero Anselmus, vir doctissimus pariterque sanctissimus, licet ad breve temporis spatium declinaverit ad sinistram, tamen pœnitendo, quam citissime est conversus ad dexteram, et ut filius dexteræ adversus schismaticos omnes inhæsit dum vixit sanctæ Romanæ Ecclesiæ, fuitque in omnibus certaminibus ipsi Gregorio manus dextera, eademque potens adversus hostes Ecclesiæ semper inventa. Ita quidem postea verum nutare in principio visus est, dum quod antea facere renuisset sub Alexandro fecit, cum jam a Gregorio papa esset ordinatus Lucensis episcopus, accipiens a rege per annulum et baculum pastoralem investituram. Quod ut grave peccatum in se puniens, relicto episcopatu, ad Cluniacense se contulit monasterium. Sed inde ab ipso Gregorio papa divulsus, ad certamina subeunda, quæ adversus Romanam Ecclesiam excitata sunt a schismaticis, revocatur. At quomodo ista se habeant, præstat audire ab ejus familiari presbytero pœnitentiario, qui rebus præsens ab eo gestis, easdem fideliter scripsit, ut superius dictum est. Qui de his quæ hoc anno sunt gesta hæc habet :

60. « Defuncto prædicto papa Alexandro, dum sanctissimus Gregorius in Romanum Pontificem, Spiritus sancti instigatione, ac voto communi clericorum et laicorum diu renitens esset electus, ut sequeretur eum ipse in omnibus, in Lucanam Ecclesiam est et ipse electus episcopus, atque ab illo postmodum consecratus. Igitur dum aliquanto tempore non semel aut bis, sed sæpius quod eodem religiosissimo ordinatore suo moraretur, vitam ejus consideravit ineffabiliter mirabilem, et mirabiliter ineffabilem ; quia cum de omnibus et singulis finibus sæculi fieret ad eum concursus, omnibus satisfaceret ; veritas vere ac justitia nunquam ori ejus defuit. Primo (quod magis est mirandum) in ipsis sæcularibus negotiis sæpius excessit mente, exhilarato spiritu suo cælesti contemplatione : at si privatus interdum extiterit, revelationibus etiam divinis jucundatus et confortatus. Hujus, inquam, vestigia dum exsequi ferventer desiderat, incipit oblivisci mundum, et totis viribus mentis et corporis die ac nocte suspirare in Deum, committens se non solum assiduæ lectioni, verum etiam continuæ afflictioni. Nam sæculi blandimenta et corporis delicias quibus gaudebant homines, ipse sibi jam tunc convertit in tormentum, abominando quæque, tanquam venena mortis amarissima. Cibos quoque delicatissimos quoniam habebat exosos, dum a circumsedentibus sumere cogeretur, infirmitatem, aut votum, aut aliam quamlibet occasionem honeste finxit, ut desideratam observaret castimoniam, et convivantibus non inferret tristitiam.

61. « Et perscrutatis diversarum auctoritatum libris, incipit vitam suam perditissimæ damnationis æstimare, atque accepti ministerii dignitatem grave oneris periculum, non honoris gaudium cogitare. Illud vero ante omnia metuens, quod post Catholicam electionem de manu regis annulum suscepit et pastoralem baculum. Nam irritum prorsus existimavit, quidquid operatus est postea, quasi auctoritate illius abominabilis investituræ ; sed et dominus papa id solum aliquando vituperavit in illo. Disponit ergo orationis causa sanctorum aliqua visitare limina bonum esse, et nescientibus

[1] Greg. post Ep. XIX. — [2] Greg. l. I. Ep. XIX. — [3] Ibid. Ep. XXI. — [4] Ibid. Ep. XI.

qui cum ipso erant parentibus et fidelibus, fit subito monachus regulæ sancti Benedicti, et Cluniacensium consuetudini subjectus. Hinc non post multa a beatissimo papa Gregorio invitus revocatur, in cujus etiam manus, quidquid a rege acceperat, reddit ac refutat, omnisque datio regalis in illo evacuatur. Ipse vero in plenitudinem dignitatis mutato tantum habitu restauratur ». Hucusque de ordinatione Anselmi et revocatione ad episcopatum, de quo inferius sæpe dicendum. Porro ordinationem ejus hoc anno fieri contigisse, idem auctor ex eo etiam docet. Cum enim ipso Anselmi Vitæ exordio dicat, pervenisse vita sua usque ad annum Domini millesimum octogesimum sextum, annumque sui pontificatus decimum tertium ; plane hoc anno eum oportuit ordinatum, quo et monitus est a Gregorio papa litteris, ne rebus sic stantibus, a rege acciperet investituram. Has enim perbreves tunc ad ipsum litteras dedit [1] :

62. « Quoniam fraternitatem tuam, sinceræ charitatis affectu et diliximus et diligimus; quæ tibi seu verbis, seu litteris super utilitate vitæ tuæ scribere curamus, ut indubitanter accipias oportet. Ut enim viam qua ambules postulasti tibi notificaremus, nullam novam, nullam expeditiorem scimus ea quam nuper dilectioni tuæ significavimus, videlicet, te ab investitura episcopatus de manu regis abstinere, donec de communione cum excommunicatis Deo satisfaciens, rebus bene compositis, nobiscum pacem possit habere. Personæ namque tales hoc opus conantur perficere, charissima utique filia nostra Agnes imperatrix, necnon et gloriosa Beatrix cum filia Mathilde, Rudolphus quoque dux Sueviæ, quorum religiosa consilia spernere nec possumus nec debemus. Quod si præfati operis perfectio dilationem quacumque occasione contigerit habere, interea nostræ familiaritati poteris adhærere Romæ, et nobiscum seu adversitatem, seu prosperitatem communicare. Datum Capuæ, kalendis Septembris, Indictione incipiente duodecima ». At Anselmus haud acquiescens Gregorio, sic ad tempus lapsus est pedibus, ut tamen animosior sit redditus ad cursum, et verticem Christianæ perfectionis violentius attigerit, et palmam arripuerit sanctitatis.

63. *Juramentum fidelitatis a principe Capuano exhibitum papæ.* — Dum adhuc Capuæ Gregorius Pontifex moraretur, exegit a principe Capuano juramentum fidelitatis, quod præstitum relatum inter publica monimenta : sic se habet hoc inscriptum titulo :

« Jusjurandum fidelitatis, quod fecit Richardus princeps domino suo Gregorio papæ [2] :

« Ego Richardus, Dei gratia et sancti Petri Capuæ princeps, ab hac hora et deinceps ero fidelis sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Apostolicæ Sedi, et tibi domino meo Gregorio universali papæ. In consilio, vel in facto, unde vitam aut membrum perdas, vel captus sis mala captione, non ero. Consilium, quod mihi credideris, et contradixeris ne illud manifestem, non manifestabo ad tuum damnum, me sciente. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, tibique adjutor ero, ad tenendum et acquirendum et defendendum regalia S. Petri, ejusque possessiones recta fide contra omnes homines, et adjuvabo te, ut secure et honorifice teneas papatum Romanum, terram S. Petri ; et principatus nec invadere, nec acquirere quæram, nec etiam deprædari præsumam, absque tua tuorumque successorum, qui ad honorem S. Petri intraverint, certa licentia, præter illam, quam tu mihi concedes, vel tui concessuri sunt successores. Pensionem de terra sancti Petri, quam ego teneo et tenebo, sicut statutum est, recta fide studebo ut illam sancta Romana annualiter habeat Ecclesia. Omnes quoque Ecclesias, quæ in mea persistunt dominatione, cum earum possessionibus, dimittam in tuam potestatem, et defensor illarum ero ad fidelitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Regi vero Henrico, cum a te admonitus fuero, vel a tuis successoribus, jurabo fidelitatem ; salva tamen fidelitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et si tu vel tui successores ante me ex hac vita migraverint, secundum quod monitus fuero a melioribus cardinalibus, et clericis Romanis et laicis, adjuvabo ut papa eligatur et ordinetur ad honorem sancti Petri. Hæc omnia suprascripta observabo sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et tibi recta fide. Et hanc fidelitatem observabo tuis successoribus ad honorem sancti Petri ordinatis, si mihi firmare voluerint investituram a te mihi concessam. Actum Capuæ octavo kal. Octobris, Indictione duodecima ».

64. *Cyriacum episcopum Carthaginensem male habitum a suis consolatur Gregorius et populum arguit.* — Ubi dum adhuc maneret idem Pontifex Gregorius, litteras accepit a Cyriaco episcopo Carthaginensi, quibus significavit, quæ passus fuerit a suis concivibus Christianis et ejusdem Ecclesiæ clericis, qui eum apud regem Arabum accusarunt, a quo publice verberibus fuisset affectus. Quibus acceptis Gregorius, litteras binas Carthaginem misit, quarum alteris redarguit cives et clericos, alteris vero ipsum est consolatus Cyriacum. Extant utræque datæ ante duodecimum kalendas Octobris [1]. Ad plebem autem et clerum, post multa quibus eos est hortatus ad pacem, hæc habet de his quæ contra suum episcopum perpetrassent, luctu quidem digna : « Pervenit quippe ad aures nostras quosdam vestrum irreligiose in legem Christi contra Christum Cyriacum venerabilem fratrem nostrum, vestrum vero archiepiscopum et magistrum, imo vero vestri Christum, apud Sarracenos sic accusasse, jurgiis detractionis sic lacerasse, ut inter latrones numeraretur, verberibus nudus cæderetur. O exemplum iniquum, vestri et universæ sanctæ Ecclesiæ dedecoris exemplum ! Christus iterum capitur, falsis accusatoribus et testibus

[1] Greg. l. I. Ep. XXI. — [2] Ibid. post. Ep. XXI.

[1] Greg. l. I. Ep. XXII.

condemnatur, inter latrones numeratus verberibus cæditur. A quibus? Qui ejus dicuntur credere incarnationem, ejus etiam venerari passionem, cæteraque ejus sancta mysteria fide amplecti. Estne super his tacendum? an clamandum, et fletu corrigendum? etc. » Hortatur eos ad pœnitentiam: quod nisi fecerint, maledictionem dirissimam comminatur.

65. Ad episcopum vero Carthaginensem hæc inter alia: « Deo gratias, quia in medio nationis pravæ et perversæ, fidei tuæ constantia velut luminare quoddam omnibus adeo innotuit, ut præsentatus regiæ audientiæ, potius definires diversis cruciatibus affici, quam præcipiente rege contra sanctos canones ordinationes celebrari. Sed quanto pretiosior esset religionis tuæ confessio, si post verbera quæ tunc sustinuisti, errorem eorum ostendendo, et Christianam religionem prædicando, usque ad effusionem ipsius animæ pervenisses? Quod licet hujusmodi studiis fraternitatem tuam non ambigimus incumbere, et pro testimonio veritatis (quantum ad te) usque ad detruncationem membrorum devenisse; tamen devotionem tuam semper ad meliora provocantes exhortamur, ut paratum te semper exhibeas, sicut de Domini consolatione lætificari, ita et de tribulatione non frangi. Multæ enim sunt tribulationes justorum, sed de his omnibus liberavit eos Dominus. His artibus quibus crevit, sancta reparatur Ecclesia. Hanc nobis hæreditatem sancti Patres reliquere, scilicet ut per multas tribulationes intremus in regnum Dei ». Et paulo inferius de suo erga ipsos pietatis studio, cui insistere debeant, hæc habet:

66. « Nos igitur, licet corpore absentes, spiritu tamen præsentes, mutuis litterarum consolationibus, quotiens permittit opportunitas, insistamus, et omnipotentem Deum assidue deprecemur, ut ipse Ecclesiam Africanam ex longo jam tempore laborantem, et diversarum perturbationum fluctibus conquassatam, tandem dignetur respicere ». Sed vere non respexit; quin secundum illud terribile Joannis Apocalypsis oraculum, quo Deus commonens Ecclesiam Ephesi, comminatus est, dicens[1]: « Venio tibi, et movebo candelabrum tuum, nisi pœnitentiam egeris ». Pœnitentia non secuta, post tot schismata, post tot hæreses per plura sæcula propagatas, movit candelabrum ejus, projecit in terram sanctuarium ejus, ut infelix Ecclesia Africana in ostentum sit posita universis, eam Jeremiæ lacrymis lamentantibus, atque dicentibus[2]: « Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: projecit de cælo in terram inclytam Israel ». Adeo ut secundum illud Michææ[3] desperata sit plaga ejus, frustra sæpe nitentibus principibus Christianis eamdem provinciam a Barbarorum tyrannide vindicare. Sed miserationes Domini super omnia opera ejus, nec abbreviata est manus ejus[4], ut non possit, cum voluerit, liberare, nec aggravata est auris ejus ut non audiat. Pulsare precibus non desinamus, ut aperiat et solvat vinctos suos ad ipsum clamantes.

67. *Cum episcopis Sardiniæ de rebus disciplinaribus agit Gregorius.* — Cum autem adhuc Gregorius Capuæ moraretur, ordinavit Constantinum Turrensem archiepiscopum, et ante eum Jacobum archiepiscopum Calaritanum, quibus et pallium dedit[1]; ipsi vero Constantino litteras credidit ad judices, qui tunc Sardiniæ insulæ dominabantur[2], monens eos, ut sanctam Rom. Ecclesiam matrem recognoscerent, ad quos postea legatum misit episcopum Populoniensem, cui litteras dedit ad Orzochum judicum principem[3], quibus significat, coegisse ipsum Jacobum archiepiscopum Calaritanum radere barbam ex usu antiquo totius Occidentalis Ecclesiæ; ait enim: « Nolumus autem prudentiam tuam moleste accipere, quod archiepiscopum vestrum Jacobum consuetudini sanctæ Romanæ Ecclesiæ matris omnium Ecclesiarum vestræque specialiter obedire coegimus, scilicet ut quemadmodum totius Occidentalis Ecclesiæ clerus ab ipsis Christianæ fidei primordiis barbam radendi morem tenuit, ita et ipse frater noster, vester archiepiscopus raderet. Unde eminentiæ quoque tuæ præcipimus, ut ipsum ceu pastorem et spiritualem patrem suscipiens et auscultans, cum consilio ejus omnem tuæ potestatis clerum barbas radere facias atque compellas: res quoque omnino renuentium, nisi demum consenserint, publices, id est, juri Calaritanæ Ecclesiæ tradas, et ne ulterius se intromittant constringas, necnon ipsum ad honorem Ecclesiarum defendendum promptissime adjuves». Hæc de radendis barbis Gregorius, ex antiquissimo usu totius Occidentalis Ecclesiæ.

68. Eadem quoque Epistola ipsum monet, ut persisteret esse fidelis subditus S. Petri, eo quod Sardiniæ insulæ dominium esset Romanæ Ecclesiæ, quam plures appeterent, ista subjiciens: « Præterea nolumus scientiam tuam latere, nobis terram vestram a multis gentibus esse petitam; maxima servitia, si eam permitteremus invadi, fuisse promissa, ita ut medietatem totius terræ nostro usui vellent relinquere, partemque alteram ad fidelitatem nostram sibi habere. Cumque hoc non solum a Northmannis et a Tuscis ac Longobardis, sed etiam a quibusdam ultramontanis crebro ex nobis esset postulatum, nemini in ea re unquam assensum dare decrevimus, donec ad vos legatum nostrum mittentes, animum vestrum deprehenderemus. Igitur quia devotionem B. Petro te habere in legato suo monstrasti, si eam, sicut oportet, servare volueris, non solum per nos nulli terram vestram vi ingrediendi licentia dabitur, sed etiam si quis attentaverit, sæculariter et spiritualiter prohibebitur a nobis ac repulsabitur. Auxilium denique beati Petri, si in ipsius fidelitate perseveraveritis, proculdubio quod non deerit vo-

[1] Apoc. II. — [2] Thren. II. — [3] Mich. I. — [4] Isai. LIX.

[1] Greg. l. I. Ep. XXIX. — [2] Ibid. Ep. XLI. — [3] Ibid. Ep. X.

bis et hic et in futurum, promittimus. » Hæc Gregorius Capuæ dum esset adhuc. Alia innumera vetera extant monimenta, quibus significetur, eamdem Sardiniam insulam sub dominio esse ejusdem Ecclesiæ, quæ inferius pro temporum ratione, suo loco ponentur.

69. *Gregorius Capua adit Cassinum, Terracinam, Privernum, plures pluribus scribens litteras, et consulens Ecclesiis.* — Porro hujus commorationis Capuæ causam ipse in Epistola ad Herlembaldum data ita demonstrat [1] : « Sciat prudentia tua, nos Deo miserante, sanos et lætos non sine magna sanctæ Ecclesiæ utilitate apud Capuam demorari. Nam Northmanni, qui ad confusionem et periculum Reipublicæ, et sanctæ Ecclesiæ unum fieri meditabantur, in perturbatione in qua eos invenimus nimis obstinate perseverant, nullo modo, nisi nobis volentibus, pacem habituri. Si enim discretio nostra sanctæ Ecclesiæ utile approbaret, ipsi se jam nobis humiliter subdidissent, et quam solent reverentiam exhibuissent. »

70. Permansisse autem Capuæ usque ad decimum septimum kal. Decembris, litteræ ab eo ibi datæ significant [2]. Inde autem recessisse, atque reversum esse Cassinum [3] litteræ ab eodem datæ apud Sanctum-Germanum, abbatis Cassinensis oppidum ad radices montis situm, pariter docent. Illic enim scriptæ reperiuntur litteræ ad Lanfrancum archiepiscopum Cantuariensem adversus Arfastum episcopum, abbatiam sancti Eadmundi sub protectione speciali Sedis Apostolicæ positam sibi vindicare satagentem; quem jure compescat admonens, ait : « Prudentiam quippe vestram ad plenum cognoscere nos non latet sanctam Romanam Ecclesiam, jure a Deo dato sibi, defendere Ecclesiarum, sacerdotum, episcoporum consecrationes, et a nullo sumpta licentia, debere et posse celebrare, et suis præbuisse, et Deo annuente præbituram firmissimam in hoc etiam defensionem, qui Romam venerint, et Sedis Apostolicæ consilium et auxilium petierint. Quibus Arfastus dictus episcopus, qua nova audacia resistat, nisi forte ista : Ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo, ignoramus, etc. » Monet ut eum compescat, et acquiescere nolentem Romam venire præcipiat.

71. Cassino recedens reversurus Romam Gregorius, Villam-Argenteam adiit, sitam inter Cassinum et Tarracinam, ubi dum esset [4], rescripsit pro Isimbardo abbate, qui Hierosolymis rediens suam occupatam abbatiam invenit ab intruso. Alias itidem ibi dedit ad monachos monasterii S. Mariæ sub diœcesi Derdonensi, de privilegio nomine Alexandri papæ : quod arguit falsitatis, cum ex corrupta latinitate, tum ex diversitate canonicæ auctoritatis. Repudiatque electum ab eis abbatem, quamvis honestis moribus, tamen ob ingravescentem ætatem et corporis infirmitatem, ad explendum munus impositum debilem. Inde vero recedens Gregorius, Tarracinam se contulit. Ubi quarto nonas Decembris ad Lincolniensem in Anglia episcopum scripsit, qui miserat homicidam presbyterum ad Apostolicam Sedem pro dispensatione dicendi Missam, quam omnino idem Pontifex denegavit [1] : indulsit tamen, si vere pœnitens fuerit, ut stipendium suscipiat ab Ecclesia. Cum autem idem episcopus suis litteris ab eodem summo Pontifice petiisset suorum peccatorum absolutionem, quam usitatiori voce indulgentiam appellamus : eam his verbis impendit : « Absolutionem præterea peccatorum tuorum (sicut rogasti) auctoritate principum Apostolorum Petri et Pauli fulti, quorum vice, quamvis indigni, fungimur, tibi mittere dignum duximus, si tamen bonis operibus inhærendo, commissos excessus plangendo, quantum valueris, corporis tui habitaculum Deo mundum templum exhibueris. « Ut appareat Sedis Apostolicæ indulgentias illis communicari, qui quantum suppetunt vires, bene operari non prætermittunt; non autem ignavis, otiosis, ac negligentia torpescentibus.

72. Tarracina recedens Gregorius Pipernum (Privernum antiquitus dictum) pervenit, ubi dum esset, post alias querelas increbrescentes in Philippum Francorum regem de simonia in venundatione Ecclesiarum audiri solitas, recentes Matisconensium clericorum querelæ ejusdem Pontificis aures pulsant, quod electus ab eis episcopus ob eam causam a rege non admitteretur. Cum Gregorius hæc diutius minime ferenda esse deliberans, delegit Rodericum Cabilonensem episcopum, regis familiarem, qui de his regem commoneat, ea comminatione adjunctas, nisi resipiscat, et pareat Apostolicæ Sedi, ut Francorum privandus sit regno. Quod enim gravis Epistola est, et magni momenti contineat argumentum, hic eam integre reddendam dignum existimavimus; sic enim se habet [2] :

73. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Roderico Cabilonensi episcopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Inter cæteros nostri hujus temporis principes, qui Ecclesiam Dei perversæ cupiditate venundando dissipaverunt, et matrem suam, cui ex Dominico præcepto honorem et reverentiam debuerunt, ancillari subjectione penitus conculcarunt, Philippum regem Francorum Gallicanas Ecclesias in tantum oppressisse, certa relatione didicimus, ut ad summum tam detestandi hujus facinoris cumulum pervenisse videatur. Quam rem de regno illo tanto profecto tulimus molestius, quanto et prudentia et religione et viribus noscitur fuisse potentius, et erga Romanam Ecclesiam multo devotius. Et nos quidem tam generalis nostræ cura sollicitudinis, quam ipsarum destructio

[1] Greg. l. I. Ep. XXV. — [2] Ibid. Ep. XXX. — [3] Ibid. Ep. XXXI.— [4] Ibid. Ep. XXXII. XXXIII.

[1] Greg. l. I. Ep. XXXIV. — [2] Ibid. Ep. XXXV.

Ecclesiarum vehementer accederat, ut in tam audaces sanctæ religionis excessus severius animadvertere deberemus. Sed quoniam anteactis diebus per familiarem suum, cubicularium videlicet Albericum, ad nostri censuram judicii, et vitam corrigere, et Ecclesias ordinare, firmiter nobis respondit : rigorem canonicum interim exercere distulimus. Hujus ergo promissionis fidem in Matisconensi Ecclesiæ pastoris regimine diu desolata, et ad nihilum pæne redacta in primis volumus experiri, ut scilicet Augustodunensem archidiaconum unanimi cleri populique consensu, ipsius etiam (ut audivimus) regis assensu electum, episcopatu dono gratis, ut decet, concesso, Ecclesiæ præfici patiatur. Quod si facere noluerit, indubitanter noverit, nos hanc Ecclesiæ ruinam nequaquam diutius toleraturos, et ex auctoritate beatorum Apostolorum Petri et Pauli duarum inobedientiæ contumaciam coercituros. Nam aut rex ipse repudiato turpi simoniacæ hæresis mercimonio, idoneas ad sacrum regimen personas promoveri permittet; aut Franci pro certo (nisi fidem Christianam abjicere maluerint) generalis anathematis mucrone percussi illi ulterius obtemperare recusabunt.

74. « Hæc ideo, frater charissime, vigilantiæ tuæ intimare curavimus, quatenus ea prædicto regi insinuare, et exhortando et rogando, modisque omnibus inculcare studeat, ut et præfatam Matisconensem, et alias Ecclesias canonice concedat ordinari. Tibi ergo maxime hæc idcirco injungimus, quia prudentiam tuam magnam esse, et regia familiaritate uti cognovimus. Si qua autem, quæ dicenda erant, a nobis prætermissa sunt, hæc ingenii tui acumen injungat. Itaque in hac persecutione labora, ut et Dei gratiam, et nostram benevolentiam promerearis. Datum Pipernii II nonas Decembris, Indictione XII ».

75. Constat quidem Philippum regem his acceptis, paruisse Gregorii papæ monitis, misisseque ob eam potissimum causam legationem ad ipsum Pontificem, qua significaret se in omnibus ipsi semper pariturum fore : id enim litteræ ejusdem Gregorii ad eumdem Philippum postea datæ significant, ipso earum exordio istis verbis [1] : « Significasti nobis per litteras et legatos tuos, te beato Petro Apostolorum principi devote ac decenter velle obedire, et nostra in his, quæ ad Ecclesiasticam religionem pertinent monita, desideranter audire atque perficere, etc. » Scripsit de his etiam eodem die idem Gregorius ad Humbertum Lugdunensem archiepiscopum [2], ut absque mora consecret electum Matisconensem. Post hæc autem idem Piperno recedens, Setiam venit Gregorius papa, ubi septimo idus Octobris scripsit litteras ad [3] Adilasiam [4] comitissam, commendans ei Fructuariense cœnobium, de quo plura superius dixisse ex Petro Damiano meminimus.

[1] Greg. l. I. Ep. LXXV.— [2] Ibid. Ep. XXXVI.— [3] Ibid. Ep. XXXVII. — [4] Adelaidem.

76. *Gregorius sequester pacis inter regem et Saxones.* — Post hæc autem idem Gregorius papa Romam rediit, ut ejus Romæ datæ hoc eodem anno mense Decembri litteræ docent [1]. Ubi cum esset, et de bello conflato a Saxonibus adversus Henricum regem didicisset, sequester pacis accedens, litteras ad Saxoniæ episcopos et principes dedit [2], quibus hortatur eos, ut ab armis quiescant, donec legatos ad regem mittat, qui res componant. Quinam autem qualesve fuerint motus isti Saxonici adversus regem, describit Lambertus hoc anno, res ejus temporis prosecutus quam exactissime, quem consulat qui ista cupit : nobis satis ad institutum, res bellicas summatim perstringere. Nimirum, adeo principes fideles regis permoti sunt nefandis in medium allatis criminationibus adversus regem, in publicis comitiis habitis decimo tertio kal. Novembris in Gerstengo, ut in unam eamdemque sententiam hanc omnes abierint, ut reprobato Henrico, regem alium crearent. Quo statu rebus positis, ipse Gregorius tantum abest, ut (quod eum sunt calumniati schismatici) privandi regis regno cupidus fuerit machinator, ut ne privaretur, litteris intercederet, monens ejus adversarios, ut cessarent ab armis, donec (ut dictum est) legatos mitteret, qui motus inter Saxones ipsos regemque sedarent.

77. Sed ipsum præstat audire Gregorium, qui ea Epistola ad Saxoniæ præsules et principes data, ubi nonnulla de pastorali cura antea prælocutus, hæc de cessatione ab armis magno studio ingerit : « Inter cæteras curarum anxietates ea nos maxime sollicitudo coarctat, quod inter vos et Henricum regem, vestrum videlicet dominum, tantam discordiam et tam inimica studia exorta esse cognovimus, ut exinde multa homicidia, incendia, deprædationes Ecclesiarum et pauperum, ac miserabilem patriæ vastitatem fieri audiamus. Qua de re regi misimus, exhortantes, et ex parte Apostolorum Petri et Pauli eum admonentes, ut interim sese ab armis et omni bellorum infestatione contineat, donec tales ad eum ab Apostolica Sede nuntios dirigamus, qui tantæ dissensionis causas et diligenter inquirere, et annuente Deo, ad pacem et concordiam æqua valeant determinatione perducere. Atque itidem vos exoratos et Apostolica auctoritate commonitos esse volumus, ut ex vestra parte omni motione sopita, easdem pacis inducias observetis, nec aliqua occasione nobis cum Dei adjutorio adstruendæ pacis impedimentum apponatis.

78. « Cum enim (ut scitis) nobis mentiri, sacrilegium; deserere justitiam, animæ sit naufragium; neminem vestrum dubitare volumus, quin super hac re veritate discussa, quidquid æquum videbitur, providente Deo, decernere, et stabili pactione studeamus efficere. Et quamcumque partem injurias et conculcatæ justitiæ violentiam pati cognoverimus, illi proculdubio omni timore et

[1] Greg. l. I. Ep. XXXVIII. XXXIX. — [2] Ibid. Ep. XXXIX.

respectu personalis gratiæ posthabito, favorem et Apostolicæ auctoritatis præsidia conferemus. Dat. XIII kal. Januarii, Indictione XII». Hæc ad Saxones Epistola, novissimaque omnium, quæ hoc anno scriptæ reperiuntur, cum tamen non omnes ab eo datas Epistolas liber ille contineat, cum in ipsis, quæ extant, Epistolis, de aliis plerisque mentio habeatur, quæ desiderantur. Sed et in his quæ extant, nonnulla observanda se offerunt relata a collectoribus in Decretorum libros; ut quod decernit Pontifex scribens ad episcopum Florentinum [1], ut nubens consanguineo mulier amittat in pœnam instrumenta dotalia. Et quod alia Epistola scripta ad Veronensem episcopum [2], denegat pallium concedendum esse nisi præsenti. Sunt et alia plura notatu dignissima in iisdem Gregorii Epistolis, sed non patitur ratio instituti in singulis immorari.

79. *Mortuo S. Joanne Gualberto, S. Gregorius ad ejus monachos scribit.* — Hoc eodem anno, quarto idus Julias ex hac vita ad Deum migrat sanctus Joannes Guatbertus, magni nominis abbas Vallumbrosianus, qui vivens et post mortem miraculis claruit. Cujus præclaræ res gestæ a pluribus scriptæ cum fuerint, quæ ab Attone Pistoriensi episcopo elucubratæ fuerunt, usu frequentiori retinentur, in quibus ubi narrantur miracula quæ post ejus obitum contigerunt, hæc inter alia : « Dominus quoque Gregorius Septimus papa, qui ad sacrosancta missarum solemnia veniens, in multa compunctione solebat accedere ; dum continuis tribus diebus compunctio sibi consueta deesset, in memoriam ei venit nomen et sanctitas S. Joannis, cum quo dum viveret, amicitiam et notitiam multam habuerat. Quem dum in suum auxilium humiliter invitasset, mox gratiam ejusdem compunctionis sanctæ multo largius, quam solebat habere, resumpsit. Quod dominus Petrus Albanensis episcopus, cognomento Igneus, ex ipsius ore domini papæ se testabatur audisse : ipse quoque verum fuisse coram multis crebro dicebat ». Qui idem Pontifex, audita morte ipsius, discipulos ejusdem Joannis hortans ad imitationem magistri, litteras dedit ad illos, quæ habentur in Vita ipsius Joannis locupletius scriptæ, his præmissis : Gregorius papa ubi amici charissimi accepit obitum, ad ipsius monachos has de more ipsius consolatorias litteras dedit :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, clericis, monachis, ac religiosis laicis disciplinam sanctæ recordationis Joannis Gualberti abbatis imitantibus , salutem et Apostolicam benedictionem.

80. « Licet venerandæ memoriæ eumdem Joannem patrem vestrum corporeis oculis non viderimus, quia tamen fidei ejus puritas in Tusciæ partibus mirabiliter resplenduit, multum eum amore dileximus , cujus sanctæ conversationis studium quamvis vos imitatores esse non ambigimus, ut vigor rectitudinis vestræ ad extirpandam de agro Dominico zizaniam sollicitius invigilet attentiusque ferveat, paternæ vobis exhortationis verba impendimus. Vos itaque, dilectissimi, in quantum humana possibilitas permittit, vitam illius sequentes, et vere filios ejus et hæredes simili vos conversatione probantes, viriliter agite et confortamini in Domino et in patientia virtutis ejus ; documenta sanctarum Scripturarum , quibus hæreticorum argumenta destruuntur, et fides sanctæ Ecclesiæ defenditur contra membra diaboli, quæ diversis machinationibus Christianam religionem conantur evertere, mens vestra quotidie meditetur, et ea qua solet libertate in malorum confusione erigatur; eos vero qui in vobis confidunt, et consilium religionis vestræ sequi disponunt, more prædicti patris vestri suscipite, et de his quæ ad salutem eorum pertinere videntur, sanctis exhortationibus instruite, ut non solum vestra, sed et vos sequentium circumpositi populi considerantes sancta opera , glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Nos autem ipsum amorem, quem patri vestro et vobis olim impendimus, donec nostros spiritus rexerit artus, exhibere desideramus, et tanto quidem deinceps majori vos charitate fovebimus, quanto vos in divinis negotiis ferventiores esse probabimus, quibus non solum spirituale, sed et sæculare, si necesse fuerit, auxilium, Deo adjuvante, ministrabimus. Vos igitur omnipotentem Dominum exorate, ut ipse vires et facultates nobis tribuat, quatenus suscepti regiminis importabile pondus possimus tolerare, et sanctam Ecclesiam in statum antiquæ religionis reducere. Valete ». Jam reliqua prosequamur.

81. *Instauratur diaconia S. Mariæ in Porticu.* — Eodem anno idem Gregorius papa Romæ instauravit et consecravit Diaconiam Sanctæ Mariæ in Porticu dictam, in antiquo Foro Romano positam, non longe a clivo Capitolino, ut ejusdem Ecclesiæ docent vetera monimenta, in quibus etiam ejusmodi distichon sculptum legitur :

Septimus hoc præsul Romano culmine fretus
Gregorius, templum Christo sacravit in ævum.

At hic finis esto rerum Gregorii anni hujus; reliqua annis singulis, quibus gesta esse noscuntur, temporum ordine disponentur.

82. *Ecclesiæ Bulgaricæ infestatio: unde Theophylacti episcopi studia et labores.* — Quod vero ad res spectat Orientales, hac eadem undecima Indictione, « Gens », inquit Curopalata, « Servorum, quos etiam Corvatas vocant, exiit, ut Bulgariam redigeret in servitutem ». Cujus belli causa Bulgarica Ecclesia gravibus est affecta molestiis, quas ejus archiepiscopus Theophylactus suis deplorat datis ad diversos Epistolis, et inter alias in Epistola quam dedit ad filium Sebastocratoris de una ex Ecclesiis destituta ministris, hæc habet [1] : « Ab om-

[1] Greg. l. I. Ep. V. — [2] Ibid. Ep. XXIV.

[1] Theophyla. Ep. XVII.

nibus viam prætergredientibus spoliatur, nec episcopum residentem habet, ut qui dorsum verberibus, malas alapis præbere non ferat: episcopo autem propter vexatorum atrocitatem fugiente, alium ullum manere mirum esset. Caput enim suum cætera corporis membra comitantur. Quin et sigillati illi, quos ei potens sanctusque imperator noster concesserat, cum Ecclesiam circumsedissent, prius eamdem ob causam a patribus recesserunt, et silvæ latebris salutem suam credentes ibi delitescunt. Propterea nec diaconus, nec presbyter (o miserias meas!) in pulcherrima quondam Bulgaricarum Ecclesia remansit. Abii ergo eam inspecturus, et visa planxi, et post lacrymas causam interrogavi, et interrogans didici, et edoctus nunc doceo humili hac Epistola ad optimum patronum meum etc. »

83. Cum autem furore bellico grassante, unam ex Ecclesiis comburi contigerit, episcopum ejus loci his consolatus est litteris [1] :

« Camatero domino Gregorio.

« Tempus est ut propheticum illud dicam, frater reverendissime : Hei mihi, quia ignis devoravit speciosa terræ. Quid enim speciosius domo Dei ? quid delectabilius ? quid vero dilectis Dei tabernaculis et loco gloriæ ejus decentius ? heu ! peccata mea, quæ igni forsitan exusserunt sanctuarium Dei. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et plangam filiæ populi mei contritionem, oppiduli hujus, inquam, miserandi, Jonæ cucurbitæ, quæ simul enata est, simul exaruit, et matris item populi mei, quod miserabilius duco, Dei Ecclesiæ. Quænam mens ita adamantina ? quis adeo duro corde, ut non ardeat et ipse, non dicam ad adspectum, sed ad tenuem auditum ? Quid hoc est, Domine ? judicio enim tecum agam. Quomodo repulisti nos et destruxisti nos, ostendisti non solum populo, sed etiam sacerdotibus dura ? potasti nos vino compunctionis : Reliquisti, Domine, domum tuam desertam, et cessare fecisti sonitum cantionum in ea, et erit, qui transibit exsibilabit eam. Et diadema decoris deturpasti, et coronam gloriæ et laudis discerpsisti. Quomodo ista, Domine ? Quomodo castigasti nos non in judicio, sed in furore ? et aspere ira tua et supra modum domesticos afflixit ; vindicans vindicasti et confecisti. Et olim quidem Eliæ aram cælesti igne et pulverem ipsum lambente consumpsisti, ut glorificares justitiam ; nunc vero sanctum altare tuum igni tradidisti, non ad gloriam nostram, sed ad contumeliam. Peccavimus, sed tu patiens es ; injuste egimus, sed tu præstabilis super malitia hominum, sed transgrediens iniquitates, sed transiliens peccata. Quomodo igitur totam nobis fæcem puri tellis evacuasti ?

84. « Sed, o quid ago, vi doloris abreptus, excessi ipse a meipso, et inflictam pœnam calamitatem duco inconsolabilem ? Cæterum hæc ita prorsus non habent ; sed et castigans pater, et castigati filii sunt. Exsurge igitur, frater sanctissime, ostende aliquando mentis tuæ constantiam, et quæ tui propria est animi celsitudinem. Si dolemus nos ad hunc modum, et his casibus enervamur : quomodo dolores aliorum leniemus ? quomodo ad fortitudinem erudiemus ? cum ipsi sine spe jaceamus, quomodo alios a lapsu erigemus ? Ne mihi talis esto, potentis Dei sacerdos, qui posse omnia debes in eo qui te confortat Christus, et potens esse, ut infirmos confortes juxta Paulum magistrum tuum.

85. « Bonum quidem foret non evenisse quod factum est. Quis negabit ? Quando autem ita Deo placuit, voluntati ejus quis resistat ? cum fortassis etiam quod factum est, melius. Non igitur illud spectandum est, quomodo victum dolori præbeamus, per se enim dolor pinguescit, nec commeatu eget adventitio ; sed qua ratione præsentem subtrahentes, maciem illi procuremus. Sic in corporis morbis, mulierum est pectora tundere et plangere et dilaniare ; medicorum vero hæc inhibere, et curationem morbi invenire. At difficilis est mali curatio, ac præsertim adeo alienis ab omni honesto temporibus, diebusque omnium rerum egentibus. Et ubi est potestas ejus, qui verbo omnia condidit ? ipse dicet et fient, mandabit et creabuntur.

86. « Revocabo in mentem tibi veterem ac divinam historiam. Templum illud celebre inclyti nominis, proximum ab orbe miraculum, quod Salomon Deo in Hierosolymis dicavit, a Nabuzarda incensum fuerat et eversum. Postea vero soluta populi captivitate, excitabat quidem Deus omnes ad domus Dei reædificationem ; at humana infirmitas suas vires reputans, opus aggredi non audebat, ut difficile ad perficiendum. Tum Aggæus propheta a Deo excitatus increpat pusillanimes, et diffidentiæ perfringit imbecillitatem, et majora pollicetur ac pulchriora : Erit, inquit, novissima gloria domus hujus major quam prioris, ait Dominus omnipotens. Hæc eadem et tu nunc cogita tibi ab eodem spiritu denuntiari : hic tibi ros a Deo exuberantis tristitiæ medicamentum. Quoties optabas pulchrius templum videre et venustius ; deinde hic et ille casus incidens retardavit tuam ad opus alacritatem. Quid ergo scis, an sapiens rerum nostrarum dispensator sic tua disposuit, ut necessitas fieret institutum, et opus non additio, sed effectio ? Qui itaque hoc ita designavit, ipse difficilia facilia reddet, et possibilia, quæ impossibilia videntur. An sapiens quidem est et non potens ? aut potens quidem et non bonus ? aut omnia hæc quidem, sed de gloria sua minus est sollicitus ? Non ita res habet, non ita. Quin et velut sapiens, quod melius erat, providit, et sicut bonus quod utile est, faciet, et ut glorificari volens, celerius. Præter hæc autem experimentum tibi affectionem istam proposuit, quo et promptum animum ostendas ad ejus obsequium, et alia perferas, quoad potes. Scit nos bona plerumque non aggredi sponte nostra, ideo et invitos ad bonum operan-

[1] Theophyla. Ep. XLIX.

dum impellit, atque hoc est, quod in Evangeliis animadverti, compelli quosdam ad cœnam intrare.

87. « O dulcem tyrannidem ! o vim libertatis donatricem ! o pater mordendo amans ! o viscera urendo flagrantia, et ideo rorem e vestigio copiosum influentia ! Ne igitur ad iracundiam illum amplius quam par est, provocemus, adversus flagellum quiritantes, nec velut murmurantes ad levissimum, secundum, idque gravius forsitan accersamus; sed ostendamus tanquam filiis inflictum fuisse, accedendo velut ad patrem. Accedemus autem hoc modo, si tristitiam profligemus, ut patris alterius tenebrarum et confusionis fœtum, et spei nostræ manus ad Deum tendamus, ejusque auxilii et tutelæ manum invocemus. Hæc tibi a nobis, o Verbi sacerdos, et frater noster. Plura autem tute tibi suggeres, quibus dolorem mulceas, et tibi et aliis amicum te præbeas, Paracleti adversus tristitiam gratia confirmatus ». Hactenus tempore Bulgaricæ infestationis Theophylacti nobilissimi ingenii monimentum, quod nunc primum Latinitas vidit. Extat et alia ad episcopum Bydinæ ejusdem argumenti Epistola [1] de his, quæ paterentur ab hostibus, omnia rapina, cæde, igneque miscentibus.

88. Quænam autem tunc pateretur Ecclesia a suis, accipe ex alia ejusdem Theophylacti Epistola ad patriarcham Constantinopolitanum tunc data, cujus est exordium : « Et qui ausus est, dicat quispiam etc. » Ubi hæc inferius : « Heu ! quomodo dicam episcoporum nunc cruces ac spinas, quibus in calamitatem redacti sumus ? Quoniam cælo jam caput figit peccatorum jactantia, viduam atque orphanum enecantium, omnemque indigenam et proselytum perimentium. Et non est qui adjuvet, non est qui eripiat, sed aguntur, et pessum eunt omnia, cum nemo sit qui liberet, neque qui salvum faciat. Et illusores quidem dominantur nostri, exactores autem reliquias falcis demetunt exactius. Omnes, qui nobis præsunt, ætate simul et prudentia juniores sunt, sed et iniquitate semper juniores, non senes et adultæ ætatis ; avaritiæ species semper excogitantes, et obliquum spiritum in visceribus innovantes. Nec monitis, nec hominum metu revocantur, sed validius quiddam spectantes, in malitia invalescunt, in injustitia aluntur et corroborantur. Quod si quis imperatoris mentionem faciat, et gladii quem ad malefactorum terrorem a Deo gestat, inanem rident sermonem, et dicentis simplicitatem condemnant ». Hæc et alia id genus plurima. De magistratibus autem et exactoribus quæ in episcopos agerent, ita inferius subjicit : « Terrens semper eos, qui semel dederunt, quasi dare semper possint, ac nisi accipiant, efferantur. Putant nullo modo pauperem fieri episcopum, sed nasci quidem illi ex terra sine semente, et sine cultura omnia; fluvios autem aurum illi affatim incoctum trahere, et canes ipsas equos et mulos parere, omnia demum Dei ministro nova esse; ac nisi essent, ne ministrum quidem Dei fore, sed impium et profanum. Sic Deum ex satietate contumeliosum faciunt, et suorum amoribus capi, et gratis largiri, et quonam vel dæmonum ipsorum non deteriorem? Non enim perhorrescunt, quæ ipsi contra Christianos agunt avaritiæ rabie incitati, sed episcoporum accusationibus, tanquam sui ipsorum defensionibus innituntur, quasi præmium quoddam ipsis propositum sit, si post eversa Ecclesiarum bona, ipsos etiam inquinent antistites ». Hæc et alia miserrima lugens, quæ ne prolixitate lectorem obruam, prætermitto.

89. Porro autem patriarcha his a Theophylacto acceptis litteris ad eum rescribens, missus est, quibus valuit argumentis consolari, adjunxit et Epistolæ eulogia. His Theophylactus acceptis, aliquantulum recreatus animo, immensas rependens gratias, Epistolam ad eumdem reddidit, quæ sic incipit [1] : « Et quis nunc beatior nobis est, qui Domini litterarum benedictionem accepimus, quibus et animo sanctificati sumus, et oculis, lingua atque auribus purgati, intelligendo, legendo, audiendo, quæ scripta sunt, etc. » In fine vero accepta recensens eulogia, mysticas inde quæ illis continentur figuras elucidat.

90. *Victoria Michaelis imperatoris adversus Persas et Francos.* — Ad postremum ejusdem Theophylacti hic Epistola de victoria adversus Persas et Francos simul obtenta ab imperatore, reddenda est, eo quod nulla de hac memoria reperiatur apud Græcos, sive Latinos historicos, quorum de rebus Orientalibus brevis tantum et inops narratio scripta legatur. Si quid aliunde afferri posse contingat, magnum ad ipsarum notitiam in tanta obscuritate res ipsæ accipient incrementum. Sic se habet [2] :

« Sebasto Paguriano domino Nicolao.

« Et unde, aut quales tibi persolvam gratias, magnificentissime mi in Domino fili ac domine, quod me omnium hominum veracissimum semper ostendas ; et laudes, quibus ornare te videor, magis ornes ipse, illas demonstrans non rhetoris sophisticas adulationes esse, sed spiritus vere bonis collætantis exultationes, et oris virtutem celebrare scientis cantica. En igitur, quod mihi paulo ante nuntiatum est quanti facient aures bonorum amantes et invidia carentes? Uno enim trophæo duarum gentium supercilia detraxisti, et una cum Persicæ amentiæ turri, Francicæ etiam amentiæ culmen dejecisti. Et novus Phinees apparuisti, qui potenti hasta tua duas gentes apud Dominum immundas perfodisti. Nam qui tributa exigere consueverat, et ab aliis circa Pontum Græcanicis urbibus intra Tanaidem fluvium et Mæotidem paludem, atque adeo a Colchorum regione ante sita, et Phaside ipso terminata ; quinetiam a Minoris Armeniæ in alto posita colonia, et Arme-

[1] Theophyla. Ep. LV.

[1] Theophyla. Ep. L. — [2] Ibid. Ep. LXI.

nia ipsa universa (Mariandenos enim prætereo et Galatas et finitimos his Cappadocas) pinguis jam gravisque tributorum exactionibus factus, gladii tui acie defectus est, exactrices manus, et tributa potius pendere didicit. Excursionibusque dejectus, quas prædonum more audebat, et insidiis diffidens, tanquam Taronitæ manifestis, magis quam civitas in monte sita, ad bellorum vero conflictus magis aridas manus suas intelligens, quam paleas, urbesque jam populosas, quas ipse vix ceperat, dicto citius exuens.

91. « Ita illi fortunæ fuit alea. Ad calamitosissimum statum decidit; vel potius Dei lances virtutum tuarum lancem in eum inclinarunt, non aliter quam leviores eorum, quos ante imperium tuum devicit. Hinc credidit fabulam non esse, quæ de priscis Romanis trophæis celebrantur, quinimo inferiora vero esse quæ dicuntur. In te autem verum cernit, dicam potius, tanto illis præstare te censet, quanto inferiore apparatu incitatus, æquiparas teipsum illis, ita potentem exhibes vim tuam rerum defectu. Et vellet quidem te nunquam natum esse; miratur autem, ut egregium natum, et maledicit quidem nativitati, beatos autem prædicat, qui genuerunt. Ac tibi quidem liberorum orbitatem imprecatur, ut in te genus tuum circumscribatur; sibi autem tales filios nasci optat. Et nunc primum sentit, se infeliciter ad tantum culmen pristinis ante te felicitatibus evectum, ut pluribus spoliatus, plus doleat. Unicum solum habet solatium, quo se sustentet, quod a generosissimis Romanis tanta patiatur, quandoquidem gloriari victi solent victorum præstantia : quod si adesset Homerus, de vobis utique diceret :

Ante fugit fortis, sequitur sed fortior illo.

92. « Bona spe esto et tu, civitatum pulcherrima, Neocæsarea; brevi habitura es liberatorem Gregorium. Non insuetum est tibi a Gregoriis beneficiis affici, et præsentis ærumnæ senium exuens, Neocæsarea vere videberis, arrham habes, vicinos. Expecta porro egregium sponsum, qui in victoria tua conjungetur, coronabiturque corona e lapide pretioso. Christus enim Taronitæ trophæa erigit. Verum impiissimus Turcus per te deorsum vergit, et quæ ad pedes solum spectat, qui heri superbas oculorum pupillas in omnem partem volvebat, et terram simul omnem ac mare delere cogitabat. Nunc ergo ad fœderum sermones, tanquam adjutores solos et salutares se convertit, manusque non jam ad gladium distringendum, sed ad pacta tendit, et arcum assumit caducei, et amicum habere firmum cupit, quem hostem habens, expertus est inexpugnabilem. At Francus cervice ferreus, cera fluxa mollior usus, ex abundanti te adorat, et per te potentissimum imperatorem nostrum. Quid vero »... Reliqua desunt.

Porro hunc, ad quem scribit, pium valde fuisse ducem ex præcedentibus ad eum litteris sane significat, cum sic exorditur [1] : « Et Dominus transtulit peccatum tuum, quod præsertim nec tantum erat, quantum in oculis ejus semper. Ego vero et hoc in te admiror, colendissime fili, quod etiam culices peccatorum, quasi camelos videas (contra quam Pharisæi a Domino arguebantur) et festucam, quæ in oculo est, ut gravem trabem reputaris, quod magnum virtutis fundamentum sermo noster statuit. Initium siquidem salutis, suiipsius in re aliqua condemnationem credimus. Et perge ita etc. » At de rebus Orientalibus hactenus.

93. *Scripta Theophylacti.* — Quod autem ad ejusdem auctoris scripta pertinet, ista numerantur a nostris : In Oseam liber unus, in Jonam liber unus, in Nahum liber unus, in Habacuc liber unus, in quatuor Evangelia. In Paulum libri quatuordecim. Habet hos Bibliotheca Vaticana in Epistolas Pauli commentarios Theophylacti, sub nomine tamen Athanasii, mendaci titulo, et has a nobis citatas ejusdem auctoris epistolas. Cæterum ubivis eum legeris, senties sancti Joannis Chrysostomi semper eructare sententias. At de eo satis.

[1] Theophyla. Ep. LXI.

Anno periodi Græco-Romanæ 6566.— Anno Æræ Hispan. 1111. — Anno Hegiræ 466, inchoato die 6 Sept., Fer. 6.— Jesu Christi 1073.
— Gregorii VII papæ 1. — Henrici IV reg. 18. — Michaelis Ducæ imp. 3.

1. *Status Germaniæ tempore mortis Alexandri II.* — A num. 1 ad 13. Quo in statu Ecclesia Romana et Germania versarentur, quando *Alexander II*, die XXI mensis Martii hujus anni e vivis excessit, narrat Marianus Scotus auctor coætaneus, vir totus Deo addictus, in Chronico ad annum MLXXV, ubi quæ annis proxime præcedentibus contigere, summatim refert : « His temporibus, inquit, non autem eodem anno, orta est gravis atque feralis discordia in regno Teutonico inter regem Henricum et principes Saxoniæ, cujus causa (ut fertur) hæc erat : rex Henricus omnes Saxones servituti subjicere cogitabat ; sed quia hoc tam facile ut speraverat, perficere non poterat, accepto consilio, prius principes proposuit honoribus ac dignitatibus suis despoliare, et sic reliquos provinciæ populos suo dominio subjugare. Ut ergo voluntatis suæ propositum facilius adimplere valeret in ipsa Saxonum provincia, in monte qui vocatur Hattisberg castrum munitum construxit, cui ex ipsius montis vocabulo nomen dedit, ut vocatur Hattisburg. Consummato vero castro, et secundum voluntatem suam omnibus ibidem negotiis regni dispositis, ad effectum desiderii jamdudum conceptum toto conamine suam extendit intentionem. Ottoni itaque ducatum Boariæ abstulit, metuens eum, quia genere Saxo erat ; quem protinus Velfoni ad injuriam Saxonum contulit.

2. *Status Ecclesiæ tempore ejusdem mortis.* — « Post hæc, quadam die in eminenti loco ejusdem castri consistens, et elegantiam patriæ undique bene possessam respiciens, fertur dixisse : Saxonia regio pulcherrima, sed servi nequissimi, habitatores scilicet illo prænotans opprobrio. Quod audiens prædictus Otto dux, gravius quam credi potest dictum regis suscepit ; collocutusque principibus Saxoniæ, rebellare omnem simul fecit provinciam, et merito. Unicam enim et dilectam Domini sponsam, quam redemit de inimico pretiosi sanguinis sui pretio, quantum in ipso fuit, per concubinarios, id est, hæreticos, polluere et offuscare veritus non est, dum spiritualia Ecclesiæ officia, gratifica videlicet sancti Spiritus munera, per iniqua contrariaque fidei Catholicæ commercia, more Simonis, efficeret venalia. Hæc et his similia nefanda et inaudita Henrici regis flagitia videntes et audientes fieri Catholici viri, per id temporis in Ecclesia constituti, cum propheta Elia Domini zelo zelantes pro domo Israel, directis Romam nuntiis ad Alexandrum Apostolicæ Sedis antistitem, hæc ei et alia quamplurima, quæ in regno Teutonico, insanientibus simoniacis hæreticis, rege Henrico auctore et patrono, dicta et gesta sunt, tam litteris quam viva voce gemendo ac dolendo conquesti sunt : deinde eodem zelo Dei fervore succensi, convenientes in unum castrum Hattisburg obsessum capiunt, omnia ibidem inventa diripiunt. Fertur etiam quod plusquam XXX feminæ una die ejectæ sint de munitione, quæ omnes fuerunt violatæ, vestibus usque ad nares præcisis ad injuriam Saxonum. Unde ipsi nimium efferatis animis, castrum et omnia quæ in eo constructa erant, cum monasterio, clericis undique per fugam dispersis, funditus exciderunt, ossaque filii ejus de sepulchro ejecta per compita disperserunt. Interea, domino Alexandro Apostolico de medio sublato, suscepit Sedem Apostolicam Gregorius VII, qui et Hildebrandus, professione monachus ». Quæ et alii gravissimi auctores etiam narrant.

3. *Moritur Alexander II.* — Diem emortualem *Alexandri II* idem Marianus notavit ad annum MLXIII, ubi, inquit : « Alexander papa obiit Dominico die, undecimo kalend. Maii », seu die XXI mensis Aprilis. Idem ac Marianus, Domnizo in Vita Mathildis habet, et in fine Chronici anonymi monasterii Casinensis ex Necrologio Ms. ejusdem monasterii, obitus Alexandri II legitur : *XI kal. Maii.* Quare auctores, qui mortem ejus cum X kalend. Maii conjungunt, diem sepulturæ cum die obitus, ut passim fit, confundunt, perperamque Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ait, diem quo Hildebrandus, Gregorius VII appellatus, electus est, fuisse diem tertium a morte Alexandri ; postridie enim ab hujus morte, is electus, ut statim videbimus. Pontificatum inierat *Alexander II* die prima Octobris anni MLXI ideoque sedit annos undecim, menses sex, et dies XXI. De annis et mensibus inter omnes convenit, sed dies in Catalogis mendose descripti, nisi in unico ordine inter nostros ultimo, in quo dies illi XXI exhibentur. Mors sancti

hujus Pontificis gravissima omnibus bonis accidit. Victor III lib. 3 Dialog. testatur, eum eloquentissimum et eruditissimum fuisse, et Petrus Damiani ejus Pontificatus initio, ad archiepiscopum Ravennensem Epist. XLVI libri quarti de eo scribit : « De electo hoc mihi videtur, quia bene litteratus est, et vivacis ingenii, sine suspicione castus, et in erogandis eleemosynis pius. His ultra non addo, ne non videar universitatis amator, sed singularitatis assertor ». (Hucusque credideram hæc verba de Alexandro dici, verum hæc Epistola loquitur de Nicolao II, ut scribit Nat. Alexander in eodem Nicolao, eamque dicit Epistolam XIV, quod certum existimo, ut ex ejus Epistolæ lectione apparet.) Alexandrum sic laudat.... *Bertoldus* Constant. in Chron. ad annum MLXI : « Qui satis strenue simoniacam hæresim destruxit, et ministris altaris cum conjugibus coire juxta canonum statuta cum excommunicatione interdixit, ipsosque laicos clericorum incontinentium officia audire per bannum prohibuit, sicque clericorum incontinentiam satis prudenter refrænavit ». Denique Alexander « renovavit communem canonicorum regularium vitam in ipsa », nempe Basilica Lateranensi, inquit Joannes Diaconus Junior, in libello de ea Ecclesia.

4. *Ei succedit Gregorius VII.* — A num. 13 ad 30. Dies quo Hildebrandus, Gregorius VII in Pontificatu appellatus, electus fuit, notatur in Decreto electionis ejus a Baronio num. 24 recitato; « Decimo kal. Maii, feria secunda, die sepulturæ domini Alexandri bonæ memoriæ Secundi papæ, (die nempe XXII mensis Aprilis) infra octavam Pentecostes in presbyterum Hildebrandus ordinatus est, et in Natali Apostolorum in Romanum Pontificem consecratus », inquit Nicolaus cardinalis Aragonensis, a Baronio num. 27 laudatus. Idem Baronius num. 24 colligit, Gregorium Sextum non fuisse spurium Pontificem, ex eo quod *Hildebrandus* Gregorium VII sese appellarit. Verum jam ostendimus, Pontifices Romanos semper rationem non habuisse legitimæ vel pravæ ordinationis Pontificum ejusdem nominis, qui eos præcessere, Gregoriumque VI simoniace electum fuisse ; sed ab Ecclesia agnitum universa. Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. cap. 25, ait, Gregorium VII præcipuum ac fere primum fuisse, qui Pontificatus sui et Indictionis annos notare contentus, prætermiserit annos imperatorum, quorum nomen ob investituras odiosum esse cœperat. Verum toto hoc sæculo, Pontifices Romani utrumque temporis characterem sæpe omisere, ut eorum Diplomata evolventibus manifestum fiet. Præterquam quod *Henricus IV*, rex tantum Italiæ erat, nondumque imperator, et Pontifices Romani regum Italiæ annos notare soliti non erant.

5. *Inthronizatio Gregorii VII.* — Notabilia hæc Centii Camerarii in lib. Censuali verba de Gregorio VII Pontifice electo : « Indutus rubea chlamyde (sicut moris est) et papali mitra insignitus; invitus et mœrens in B. Petri cathedra fuit inthronizatus ». Hic enim Centius camerarius, seu, ut creditur, Honorius III Pontifex Romanus loquitur de *mitra turbinata* cum corona, de qua in Leonis IX coronatione verba fecimus, ostendimusque hunc Pontifices Romanos coronandi morem antiquum esse, quod et indicat Donatio Constantini ante Pippini Francorum regis tempora conficta. Impostor enim ad suam ætatem respiciens, ait : « Decrevimus, ut ipse (scilicet Silvester) et successores ejus diademate, videlicet corona, quam ex capite nostro illi concessimus ex auro purissimo et gemmis pretiosis uti debeant et in capite ad laudem Dei pro honore B. Petri gestare (1) ». Quare hallucinati sunt, qui hunc morem novum credidere.

6. *Ejus ordinatio coram legato regio.* — Paulo post Centius camerarius ait, Gregorium VII nuncios ad regem *Henricum* celeriter destinasse, per quos electionem de se factam ei aperuit : « Rex vero, ubi electionis veritatem cognovit, electioni ejus assensum præbuit : et statim Gregorium Vercellensem episcopum, Italici regni cancellarium, ad urbem transmisit, quatenus auctoritate regia electionem ipsam confirmaret, et consecrationi ejus interesse studeret : quod sine dilatione factum est ». Mabillonius tom. I Musei Italici part. 2 in Observat. ad Vitam Hadriani papæ I, loquens de Decreto ad imperatores mitti solito, ut Pontifex Romanus post suam electionem coram eorum legatis consecrari posset, ait : « At quo tempore abrogari cœperit ille transmittendi Decreti ritus, nono an decimo sæculo, aliis examinandum relinquimus ». Illud nos accurate examinavimus, invenimusque Gregorium VII ultimum fuisse, cujus electio ante consecrationem imperatori significata fuerit, et ejus ordinationem coram legatis ejus peractam esse. Licet enim *Henricus IV* hoc tempore rex Germaniæ Italiæque tantum esset, nondumque a Pontificibus Romanis coronatus imperator, iisdem tamen prærogativis Romæ ac imperatores potiebatur ; cum post Ottonem Magnum cæteri Germaniæ reges rite electi imperatores designati haberentur. Hinc Nicolaus II in Constitutione de Electione Romani Pontificis apud Baronium MLIX, num. 27, ait : « Eligatur de ipsius Ecclesiæ gremio, si reperitur idoneus, vel si de ipsa non invenitur, ex alia assumatur, salvo debito honore et reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui in præsentiarum rex habetur, et futurus imperator, Deo concedente, speratur, sicut jam sibi concessimus et successoribus illius, qui ab Apostolica Sede personaliter hoc jus impetraverint ». Plus

(1) Coronæ seu mitræ Pontificiæ hujus ævi formam juvat hic describere ex Benzone de rebus Henr. III, l. 7, c. 2, pag. 397. Ita enim ille de corona Nicolai II, quem ait Romæ coronatum ab Hildebrando in frequenti episcoporum Synodo : « Regali corona, in cujus inferiori circulo legebatur : *Corona regni de manu Dei.* In altero vero sic : *Diadema imperii de manu Petri* ». Hinc discimus duplicis circuli in corona Pontificia ornamentum multo vetustius esse quam hucusque ab eruditis creditus sit. MANSI.

itaque Teutonici, quam Carlovingici sibi tribuerunt in consecratione Pontificum Romanorum, hoc fundamento innixi, *quia regnum est quasi arrha imperii.* Inde enim reges ante coronationem eodem ac imperatores jure gaudere ambierunt. Huic legi, quam Eugenius II sub imperatoribus Carlovingicis emisit, quamque Otto Magnus et sanctus Henricus imperatores sub Teutonicis servari jussere, primus se subjecit *Gregorius IV*, postremus vero *Gregorius VII*, post quem ea nullum locum habuit, usuque contrario penitus abrogata fuit. Verum quidem est, mortuo *Paschali* Secundo *Henricum* imp. hujus nominis IV, *Burdinum* Bracarensem archiepiscopum in Sede Apostolica collocasse, quod ordinationi Gelasii II non consensisset, et non paucos Romanos in Burdini, Gregorii VIII appellati, electione et ordinatione fautores habuisse, sed Ecclesia, quæ jam hoc onus excusserat, et pristinam libertatem recuperarat, *Burdinum* rejecit, cumque Callixtus Gelasii II successor in monasterium detrusit, ut suo loco dicemus.

7. *Patria, parentes et probitas Gregorii VII.*— Hildebrandus *Soanæ* in ditione Senensi positæ natus est, non vero *Senis*, ut aliqui perperam scribunt. Baronius num. 16 ait, eum patre fabro ortum, sed, ut scribit Papebrocius ad diem XXV mensis Maii, quo idem Gregorius VII colitur, in Comment. prævio num. 38, nullum nominatim auctorem hanc in rem laudat: eadem vero in lectionibus Officii proprii sic narrantur, ut generis ejus ignobilitati non suffragentur; dicuntur enim evenisse, « cum parvulus ad pedes fabri ligna edolantis, jam litterarum inscius luderet », non vero ad pedes patris fabri. Recitat ibidem Papebrocius Vitam Gregorii VII, a Paulo Benriedensi canonico et præposito canonicorum regularium divi Augustini, circa annum MCXXX editam, et a Jacobo Gretzero primum publicatam, sed in ea, nec ejus patria, nec parentes nominantur, sed tantum dicitur abbatem monasterii sanctæ Dei Genitricis Mariæ in Aventino monte ejus avunculum extitisse. Edidit et Gretzerus Gregorii VII defensionem scriptam a *Ferhoho* abbate Reicherspergensi, sancti *Gebhardi* Salisburgensis archiep. Epistolam ad Herimannum Metensem episcopum, alteramque Epistolam *contra schismaticos* a *Stephano* episcopo Halsberstatensi exaratam, quæ opuscula licet Baronius non vidisset, feliciter tamen sancti Pontificis innocentiam probavit, adeo ut quoad hoc caput nihil fere nobis dicendum restet. De eo legendus etiam Gretzerus.

8. *Gregorius VII curat ordinem Romanum in Aragonia recipi.*— A num. 30 ad 38. *Gregorius VII* ipso sui Pontificatus initio de antiquo Officio sancti Isidori seu Gothico abrogando et Romano in Hispaniam inducendo cogitavit. Hanc in rem *Hugonem Candidum* S. R. E. cardinalem *legatum* misit, hicque monachos Cluniacenses a sancto Hugone abbate Cluniacensi datos sese comitari voluit. Legatus statim in Aragoniam, ubi *Sanctius Ramirus* regnabat, se contulit, et episcopos apud Sanctum-Joannem Pennatensem congregavit. Hi, eo urgente, Officium Romanum recepere opera monachorum Cluniacensium, qui jam ritum Romanum in quædam loca introduxerant a tempore Sanctii Majoris. *Sanctium* enim Aragoniæ regem hoc anno Officium Romanum admisisse, liquet ex Epistola LXIII libri primi Registri Gregoriani, a Baronio anno sequenti num. 56 recitata, in qua illum de Officii Romani admissione congratulatur: «In hoc autem, inquit, quod sub ditione tua Romani ordinis officium fieri studio et jussionibus tuis asseris, etc. Dat. XIII kal. Ind. XII, an. scilicet MLXXIV, ubi rursus hac de re sermo erit. Hæc vero a Sandovallio in regibus Castellæ et Leonis narrata, quibus addendum ideo, ut videtur, legatum episcopos apud Sanctum-Joannem Pennatensem congregasse, quia eo in monasterio Officium Romanum jam ab anno MLXXI in usu erat, ut non semel supra ostendimus.

9. *Giraldus Ostiensis card. Cabilone Concilium celebrat.* — Ad num. 38 et seq. *Giraldus* cardinalis episcopus Ostiensis ab Alexandro II. Sedis Apostolicæ legatus directus, Concilium hoc anno *Cabilone* celebravit, in quo *Lancelinum* episcopum simoniacum urbis Diensis deposuit, et in ejus locum *Hugonem* Lugdunensem camerarium communi omnium consensu die XIX mensis Octob. substituit, ut narrat Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdunensi, qui subdit: « Obierat ipso anno papa Alexander, et substitutus erat unanimi electione cleri et populi Gregorius VII, quia in ipsa Romana Ecclesia sub præfato Pontifice officio fungebatur archidiaconatus. Et licet ordinationis et consecrationis ejus privilegium solis cardinalibus episcopis Albanensi, Ostiensi et Portuensi sit commissum, Giraldus iste quia aberat, expectatus non est, sed qui vices ejus exequeretur subrogatus est. Qui decanus (nempe idem Giraldus Ostiensis episcopus, ideoque primus inter cardinales episcopos) inter cætera electionem Diensis Ecclesiæ innotuit, et electum ipsum quam maxime paternitati ipsius commendavit ».

10. *Godefridus dux cum suis Gregorio VII addictus.* — Ad num. 41 et seq. *Gothefredus Gibbosus*, Lotharingiæ Inferioris, quæ eadem erat cum hodierna, dux, hoc circiter tempore in Italiam venit, ubi erat *Mathilda* ejus uxor, et *Beatrix* socrus, ad quas Hetruriæ ducatus pertinebat. Lambertus enim in Chron. ad annum MLXXVII scribit: « Hæc (nempe Mathilda) vivente adhuc viro suo (sc. Gothefredo), quamdam viduitatis speciem longissimis ab eo spatiis exclusa prætendebat; cum nec ipsa maritum in Lotharingiam extra natale solum sequi vellet, et ille ducatus, quem in Lotharingia administrabat, negotiis implicitus, vix post tertium vel quartum annum semel marcham Italicam inviseret ». Quibus ex verbis Fiorentinius lib. 1 de Rebus ad Mathildam comitissam spectantibus, recte collegit, eam anno MLXIX aut insequenti matrimonio cum præfato Gothefredo conjunctam

fuisse, et hoc circiter anno *Gothefredum* in Italiam venisse, unde Henricus rex Saxonum rebellionis occasione eum in Germaniam vocavit, ut hoc anno idem Lambertus narrat. Gregorius, ubi in Pontificem Romanum electus fuit, hoc Beatrici Hetruriæ ducissæ significavit, litteris *Romæ*, *IV kalend. Maii, Indictione undecima* datis, et lib. 1 ejus Decreti num. 4 recitatis. Tum ibidem num. 9, referuntur litteræ ejusdem Pontificis ad *Gotefrœdum* Lotharingiæ ducem scriptæ *Romæ, II nonas Maii, Indict.* XI. Denique num. 11 recitantur litteræ Gregorii VII ad Beatricem et Mathildem ejus filiam. Utriusque Epistolæ partem Baronius exhibet; in iis autem *Gregorius VII* significat, se religiosos viros ad *Henricum regem* missurum, quorum admonitionibus eum ad amorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ revocare valeat. Hæ ultimæ litteræ datæ *Romæ, VIII kalend. Junii, Indict.* XI.

11. *Gothofredus Ecclesiæ Mediolan. invasor ab Alexandro II excommunicatur.* — Ad num. 43. *Alexander II* Synodum Romanam ordine quintam ante mortem celebravit, in qua *Gothofredum* Ecclesiæ Mediolanensis invasorem damnavit. Hanc Synodum eruo primo ex Arnulpho apud Puricellum lib. 4 de Vita sancti Herlembaldi cap. 34, ubi de seditione adversus *Athonem* anno superiori archiepiscopum Mediolanensem electum excitata, ut ibidem narravimus, verba faciens, inquit: « Unde factum est, ut collecto Romæ cœtu pontificum, instante ipso (Hildebrando nempe, tunc tantum Ecclesiæ Romanæ archidiacono) Athonem juste prædicaret electum, prostrato anathemate Gothofredo », et cætera anno superiori recitata. Secundo, Gregorius VII in Epistola XV, lib. 1, *kalendis Julii*, *Indict.* XI, hoc scilicet anno, ad omnes Christi fideles, in Lombardia data, Gothofredi invasione narrata, ait: « Quod audiens S. Romana Ecclesia mater vestra, et totius Christianitatis, sicut scitis, magistra, congregato e diversis partibus Concilio multorum sacerdotum, et diversorum ordinum consensu, fulta B. Petri Apostolorum principis auctoritate, Gothofredum fidei Catholicæ et legis Christianæ inimicum excommunicavit ». Ubi Gregorius VII loquitur de Synodo Romana V ab Alexandro II habita, neque dicit, ut in hujus Epistolæ inscriptione Registri Gregoriani collector perperam interpretatur, se *Gothofredum* excommunicasse, sed id ab Ecclesia, ab Alexandro nempe II factum esse. Quomodo enim Gregorius, qui hoc anno die XXIX mensis Junii Pontifex Romanus ordinatus est, ante diem primum mensis Julii, quo ea Epistola data, *e diversis partibus* Concilium *multorum sacerdotum* congregare potuisset? Denique primum Concilium Romanum a Gregorio VII anno tantum sequenti coactum, ut inter omnes convenit. *Quintum* hoc Concilium *Romanum* sub Alexandro II hactenus incognitum fuerat.

12. *Iterum anno sequenti a Gregorio excommunicatur.* — Quoad *Athonem*, anno superiori archiepiscopum Mediolanensem electum, versabatur is Mediolani, quando *Gregorius VII* Pontificatum iniit; qui cum ejus causæ patrocinium suscepisset, eam felicem exitum habituram *Atho* speravit: « In quo (Gregorio nempe, inquit Arnulphus apud Puricellum lib. 4 de Vita S. Herlembaldi cap. 37,) revixit Athonis illico spiritus; adeo ut Romam pergens illius sese subderet contubernio. Ipse autem (Gregorius) cum in priori radicitus inhæreret proposito, indicta Romæ generaliter Synodo cum suis sectatoribus Gothofredum excommunicavit », in prima nempe Synodo Romana anno sequenti habita. *Gregorius* ante suam consecrationem jam litteras dederat ad *Beatricem* et *Mathildem* ejus filiam adversus *Gothofredum*, ejusque fautores, ut videre est l. 1 Reg. Epist. XI, et ad Guillelmum episcopum Pataviensem, ibidem Epist. XII; neque cessavit, quos in Longobardia amicos habebat, adversus *Gothofredum* sollicitare, ut liquet ex Epistola XV, lib. 1, et ex Epistola Henrici regis ad Gregorium data, et a Baronio hoc anno num. 44 recitata. Licet enim ea nullo temporis charactere insignita sit, citatur tamen in Epistola XXV, lib. 1, ad Herlembaldum militem *V kal. Octob.* data, ideoque et anno suo a Baronio reddita. Legantur etiam Epistolæ ad Herlembaldum, ordine XXVI, ad Albertum Aquensem episcopum, ordine XXVII, et ad Guillelmum Papiensem episc. ordine XXVIII. Arnulphus postquam asseruit *Gothofredum* in eo Concilio Romano a Gregorio anathematizatum esse, subdit: « Cumque ad libitum consuevisset (scilicet Gregorius), multa disponere, coram omni cœtu præsentem laudavit Athonem, absque nutu regio, absente quoque Ambrosiano clero ac populo; unde inter ipsum et Cæsarem videtur ortum hac lite manente dissidium, non illius quidem damnatione, sed nova hujus et absque dato regis consensu electione ». Quæ uno tenore dicta sunto; cum Concilium Romanum I sub Gregorio ad annum sequentem pertineat. *De Tedaldo* adversus Athonem Henrici regis opera anno MLXXV electo, cujus meminit Baronius num. 46, commodius suo loco agetur.

13. *Ecclesia Africana dissidiis lacerata.* — A num. 64 ad 67. Licet *Carthago* sæculo septimo a Saracenis mœnibus nudata fuisset, suos tamen semper incolas habuerat, ex quibus non pauci Christiani erant, quibus hoc tempore præerat archiepiscopus *Cyriacus* appellatus, qui cum a suis apud Saracenos accusatus fuisset, *verberibus nudus* cæsus est, et tanquam latro habitus. Quod cum accepisset *Gregorius VII*, scripsit ad eos Epistolam XXII libri primi, hortatusque est ad pœnitentiam, eisque excommunicationem minatus est. Data ea Epistola Capuæ, *XVII kalend. Octob.*, *Indict.* XII. Eodem die Epistolam XXIII ejusdem libri ad *Cyriacum* Carthaginensem episc. dedit, ejusque constantiam laudavit, quod Saracenorum et malorum Christianorum injurias patienter tulisset. Parebat tunc *Carthago* regi Africæ Minoris e secta Sarace-

norum, qui a *Tabarca* Tripolim usque dominationem suam extendebat, et qui hoc tempore regnabat, *Taminus* nuncupabatur, et principatum inierat anno Hegiræ CDLV, Christi scilicet MLXIII, ut discimus ex Noweirio Arabe. Ejus successores ad medium sæculum duodecimum ditiones suas conservarunt.

14. *Imperium Orientale ad summas angustias redactum.* — Ad num. 82 et seqq. Imperium Orientale per hæc tempora intestina mala opprimebant, illudque *Turcis* iis malis vexabant, quæ quotidie aucta nulla ex parte remittebantur. Normanni duce *Roberto* varia Italiæ loca in suam potestatem redigebant, et, ut inquit Curopalates, « cum sub Michaele imperium negligenter ac pueriliter administraretur, ut stabiles domini a mari usque ad mare et Longobardiam et Calabriam sibi subegere, eaque distributa et opibus divisis, se comites, Robertum vero ducem appellarunt (sed hæc ante Michaelis imperium gesta). Michael autem non solum non retinuit regionem quæ ad se pertinebat, sed ut ipsos Turcos ex Oriente expelleret, existimavit sibi faciendum esse, ut cum ipsis fœdus perculeret, et ipsorum ope ac societate, Turcorum temerarium in regionem Romanorum incursum coerceret. Quare etiam affinitatem cum Roberto contraxit, ejusque filiam Helenam despondet filio suo Constantino : volebat hac ratione imperator finem aliquem rebus imponi, sed a Deo prohibitus est, qui jampridem decreverat Orientis perniciem et eversionem ». Quam affinitatem, Normannos inter et imperatorem anno MLXXVI contractam refert Lupus Protospatarius.

15. *Ab hostibus devastatur.* — Præterea, ut habet Bryennius initio lib. 3 : « Postquam Cæsar (nempe Joannes Michaelis imp. patruus) inclytam vitam in monasticam professionem mutavit, imperator Michael curis innumerabilibus conflictabatur, Scythis quidem Thraciam et Macedoniam incursantibus, Slavorum vero gente jugum Romanæ dominationis excutiente, et Bulgariam rapinis atque incendiis agente ferenteque. Scupi quoque et Naisus vastabantur : quin ipsum etiam Sirmium, et quæ circa Sagiam amnem sita sunt oppida, quæque ad Istrum jacent civitates graviter laborabant. Inde rursus Thorobati (hodie Croatæ appellati) et Dioclenses rebellantes universum Illyricum infestabant ». Eamdem in rem scribit Zonaras : « Tertio anno imperii illius, gens Crabatorum, quos nonnulli Servios vocant, Bulgariam occupare aggressa est, ac quædam loca cepit, sed multis prœliis factis, multis utrinque cæsis, tum iis excidit, quæ tenuerat, tum devicta, et Romana ditione expulsa, in suas redire sedes coacta est ».

16. *Zuonimirus fit Dalmatiæ et Croatiæ rex.* — Cresimirus Dalmatiæ et Croatiæ rex adhuc hoc anno regnabat, ut ostendit Lucius lib. 2 Historiæ Dalmatiæ et Croatiæ cap. 10, ex quodam Instrumento publico, sed eo anno incerto demortuo, dissensiones in eo regno extitere, tandemque *Zuonimirus* illud obtinuit, ejusque investituram anno MLXXVI, a Gregorio VII, ut eo anno ostendemus, accepit.

GREGORII VII ANNUS 2. — CHRISTI 1074.

1. *Legatio a Gregorio papa ad Henricum regem.* — Annus sequitur Redemptoris septuagesimus quartus supra millesimum Indict. duodecima, quo Gregorius papa legationem in Germaniam mittit ad regem Henricum. Quinam autem ad hoc munus obeundæ legationis delecti sint, quid insuper per legatos sit actum, videamus. Lambertus accuratissimus hujus temporis scriptor de eadem agit legatione, quam Paschali tempore in Germaniam ad regem pervenisse testatur, aitque : « Rex, celebrata in Babenberga Paschali solemnitate, Nurenberg perrexit obviam legatis Apostolicæ Sedis. Erant autem hi, mater ejus imperatrix, episcopus Ostiensis, episcopus Prænestinus, episcopus Curiensis, episcopus Comensis, missi a Romano Pontifice, componere, si possent, multo jam tempore vacillantem statum Galliarum. Nec tamen cum rege sermonem communicare sæpius rogati consenserunt, donec secundum Ecclesiasticas leges pœnitentiam professus, per judicium eorum anathemate absolveretur, pro eo quod propter venditas Ecclesiasticas dignitates simoniacæ hæreseos insi-

mulatus fuisset apud Sedem Apostolicam ». Quod ad hanc partem pertinet, cum pœnitentem absolutum fuisse, ejusdem Gregorii litteræ postea ad eum datæ, et aliæ ad matrem ejus scriptæ significant, inferius recitandæ. Quæ præterea per eosdem legatos tunc sint gesta, ab eodem auctore sic accipe :

2. « Itaque, inquit, petierunt verbis Romani Pontificis ipsi legati, ut Synodum tenere intra Gallias pace episcoporum sinerentur. Vehementer hoc abnuerunt omnes episcopi tanquam inusitatum, longeque a suis rationibus alienum, nec se hujus auctoritatis privilegium ulli alii, præterquam ipsi Romano Pontifici unquam delaturos affirmabant. Siquidem intenderat Romanus Pontifex, ut omnes episcopos et abbates, qui sacros gradus pretio redemissent, discussione habita deponeret; jamque hac de causa Babenbergensem episcopum et alios nonnullos ab omni divino officio suspenderat, donec coram venientes injustum sibi crimen hæreseos digna satisfactione purgarent. Et rex quidem cupide hoc volebat odio Wormatiensis episcopi, et quorumdam aliorum, qui eum bello Saxonico offenderant, quos hac calumnia involvendos, et dignitatis suæ detrimenta passuros spe certissima præsumpserat. Sed quia per legatos res tanta posse confici desperabatur, consulto in audientiam ipsius Romani Pontificis delata est ». Hucusque de hac legatione Lambertus. Quia autem res gestas papæ Gregorii prosecutus est Petrus Bibliothecarius, de eadem hac agens legatione, hæc addit : « Receptis igitur affectuose legatis, episcopis, et digno cum honore tractatis, cum dies plurimos rex de sua emendatione sanctæ commonitionis verba mansuete et pacifice audivit, quinque nobiles viros suos familiares ab Alexandro papæ excommunicatos, vix a consortio et societate sua removit. Synodum vero in regione ipsa celebrare legatis nequaquam permisit, allegans Liemarus Bremensis archiepiscopus, vices Romani Pontificis sibi, sicut et Moguntino archiepiscopo in Germania, antiquis privilegiis esse concessas.

3. « Cui legati Sedis Apostolicæ de legationis officio responderunt : Venerabilis frater, certum tibi esse debet, quod neque auctoritas canonica, neque mos Ecclesiasticus est, ut ultra obitum ejus qui dederat, Romani Pontificis auctoritas protendatur ». Hæc idcirco, quod tam Bremensis quam Moguntinus se etiam esse legatos jactarent Sedis Apostolicæ, accepto privilegio ab ejusdem Gregorii papæ prædecessoribus. Pergit vero :

« Præterea sicut in Primi Leonis papæ quodam capitulo legitur : Pontifex Romanus vices suas ita committit, ut qui accipiunt, in partem sollicitudinis sint vocati, non in plenitudinem potestatis. Sed ut ad finem hujus contentionis breviter veniamus ; Synodus hac sagacitate est deturbata, Bremensis vero pro inobedientia et rebellione ab officio sacerdotali est suspensus, et legati a rege amplius muneribus honorati, cum ejus gratia, et benigno responso incolumes ad Urbem Romanam redierunt ». Hæc in Vita Gregorii ex multis pauca. Non enim mihi dubium, ad eum turpem nimis tergiversationem, qua dicerent non moris esse per legatos Romanæ Ecclesiæ in provinciis externis congregari Concilia, sed novum et inauditum haberi : ab eis esse responsum, contrariumque penitus plurimis fuisse demonstratum exemplis, nempe per legatos a latere missos innumeras esse Synodos congregatas. At vero apparuit simoniacorum episcoporum fuisse ejusmodi excogitatum falsum vanumque prætextum, ne scilicet in Synodo illa per legatos agenda, suarum dignitatum dispendium paterentur.

4. *Gregorius vocat Romam Liemarum Bremensem archiepiscopum, qui obedire renuit.*— Reversi legati, cum hæc omnia Gregorio significassent, et quas accepissent a Liemaro Bremensi archiepiscopo injurias potissimum inculcassent; idem Pontifex datis ad eum litteris, vocavit eum Romam ad dicendam causam, diemque certam statuit, nempe Natali die Apostoli S. Andreæ, qua sistere se deberet judicio Apostolicæ Sedis. Sed cum nec paruisset, rursus eum suis litteris vocavit, quæ sic se habent [1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Liemaro Bremensi archiepiscopo.

« Quia suscepti beneficii, quo te sancta Romana Ecclesia voluit honestare, te immemorem, potius ingratum cognovimus, oblitum etiam promissionem canonicamque obligationem, qua sanctæ Romanæ Ecclesiæ te fidelem, te diligere, eique ex corde obedire canonice obligasti; non immerito super te dolendo movemur, non sine causa tibi, quem fidelem filium credebamus, irascimur. Heu inversi mores, et tempora immutata ! Quem murum inexpugnabilem pro sancta Romana Ecclesia, cui licet indigni præsidemus, putabamus, quem scutum fidei, quem gladium Christi sumere debere, si oporteret, tum officio tuo, tum prædicto debito pro sancta Romana Ecclesia, pro nobis etiam nostrisque successoribus credebamus ; jam eum nostrum inimicum, nostrumque oppugnatorem invenimus, tuasque injurias a te (atque) turpissimam et inauditam repulsam licet injuste patimur. Legatis quippe nostris, Alberto (Huberto) Prænestinensi et Giraldo Ostiensi episcopis, quos ad partes illas ad id destinavimus, ut in unum archiepiscopis, episcopis, abbatibus religiosisque clericis convocatis, vice et auctoritate nostra fulti, quæ corrigenda essent, corrigerent, quæ religioni addenda essent, adderent, pro viribus impedisti. Ad hæc ut et Concilium fieret prohibuisti. Ab iisdem etiam Romam vocatus, ad institutum terminum, festivitatem scilicet sancti Andreæ, non venisti. Ad hæc igitur, et quamplura etiam alia corrigenda, ad proximam Synodum, quæ proximæ Quadragesimæ prima hebdomada celebrabitur, Deo annuente,

[1] Greg. l. II. Ep. XXVIII.

Apostolica auctoritate, tibi venire præcipimus et invitamus. Prædictis enim delictis nobis persuadentibus, ab omni episcopali officio prædicta auctoritate, donec ad nos venias, te suspendimus. Dat. Rom. pridie idus Decemb., Ind. XIII».

5. Hic omnium malorum origo. Etenim cum archiepiscopus iste Bremensis hoc modo præter omne jus fasque cœpit ab obedientia deficere Apostolicæ Sedis, resistens ejus legatorum jussioni, inobediens Gregorio papæ, adversus eum regem commovit, sicque quidquid boni mente concepisset infelix princeps, hujus instigatione et persuasione mox aruit, atque schismatis jacta per eum semina fovit, et orta aluit usque in finem. Ut plane de nobilissima Ecclesia Bremensi illud lugubre canticum fuerit occinendum[1]: « Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum? Filii Sion inclyti, et amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manus figuli? » Quotquot enim præcesserunt usque ad præsentem archiepisc. Liemarum Bremenses antistites, omnes sanctæ Apostolicæ Sedis studiosissimi, a tempore Willehadi fundatoris per annos ferme trecentos, sanctæ Romanæ Ecclesiæ observatores semper extiterunt, iidemque viri sanctissimi, coluerunt que toto cordis affectu Ecclesiæ Romanæ Pontifices, utpote bonorum omnium ipsius auctores, a quibus Evangelium accepissent, et quidquid decoris in ea esset Ecclesia et majestatis, ab iisdem fuissent consecuti. Quæ cuncta nec ignorasse potuit perditissimus Liemarus, cum Adam ejusdem Ecclesiæ canonicus de his omnibus luculenter summa fide historiam scripserit, atque eidem legendam obtulerit ac dedicaverit, cum ante biennium, nempe Redemptoris millesimo septuagesimo secundo, Adalberto defuncto, in Bremensem archiepiscopatum successisset infausto prorsus exordio : nam perditus Liemarus mox (ut audisti) cœpit adversus Sedem Apostolicam mira audacia et arrogantia erigere cornua, et reluctari.

6. *De rebus conciliandis litteræ Gregorii ad Henricum regem et Agnetem Augustam.* — Quæ autem hæc secuta sint, suo loco dicturi sumus. Gregorius autem, ubi ab iisdem a se missis legatis accepisset regis Henrici animum erga Apostolicam Sedem propensum, paratumque in omnibus parere jussis Pontificis, has ad eum litteras dedit[2] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Henrico regi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quanquam, fili charissime, causam Mediolanensis Ecclesiæ non ita composueris, quemadmodum litterarum ad nos missarum series pollicitatioque continebat, tamen quia legatis nostris te benevolum tractabilemque præbuisti, eorumque interventu quasdam res Ecclesiasticas laudabiliter correxisti, nobis quoque per eos congruæ salutationis et devotæ servitutis exhibitionem transmisisti, gratanter accepimus. Sed et illud, quod piæ memoriæ Agnes mater tua imperatrix Augusta apud nos constanter testificata est, iidemque legati episcopi testati sunt, simoniacam scilicet hæresim funditus de regno tuo extirpare, et inveteratum morbum fornicationis clericorum toto annisu corrigere velle, vehementer nos hilaravit. Filiæ quoque nostræ, fidelissimæ vestræ, Beatrix comitissa et filia ejus Mathildis, non modice nos lætificavere, scribentes nobis de amicitia et sincera dilectione vestra. Quod libentissime accepimus : quarum consilio, sed et persuasu dilectissimæ matris vestræ Augustæ ad hoc inducti sumus, ut has vobis litteras scriberemus. Quamobrem, licet peccator, memoriam tui inter missarum solemnia super corpora Apostolorum et habui et habebo, suppliciter obsecrans, ut Deus omnipotens et hæc tibi bona stabiliat et ad profectum Ecclesiæ suæ ampliora concedat. Moneo autem te, fili excellentissime, et sincera charitate exhortor, ut in his rebus tales tibi consiliarios adhibeas, qui non tua, sed te diligant, et saluti tuæ, non lucro suo consulant. Quibus si obtemperaveris, Dominum Deum, cujus causam tibi suggerunt, protectorem propitiumque habebis etc. » Subjicit de causa Mediolanensi, deque vocatis Romam quibusdam episcopis Germaniæ ad futuram Synodum.

7. Sed et idem Gregorius officio non defuit, scribendi videlicet ad Agnetem Augustam : quæ ubi suscepta legatione pro Apostolica Sede ad filium regem perfuncta rediit, has ad eam dedit litteras grati animi indices[1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Agneti Christianissimæ imperatrici, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Gaudemus et exultamus in Domino, quod lumen vestræ operationis ad nos usque resplenduit, et fructus vestræ fatigationis, etsi non ad vota vestra plene cumulatus, Deo tamen ad laudem et gloriam, nobis ad lætitiam, vobis ad coronam perfectæ remunerationis excrevit. Neque enim nostra spes ideo coarctari aut submitti debet, si desiderium vestræ sanctitatis facultatem intentionis explendæ non habuit : quoniam apud Deum perfecit omnia, qui voluntatem gerens integram, quantum potuit, operari non desiit. Scimus equidem, quod pro pace et concordia universalis Ecclesiæ multum laboratis, et omnia quæ Pontificatum et imperium glutino charitatis adstringere valeant, amplius quam dici possit concupiscitis et indefessa sollicitudine quæritis. Quorum quidem quod maximum est, et unitati dilectionis conjunctissimum jam peregistis, videlicet filium vestrum Henricum regem communioni Ecclesiæ restitui, simulque regnum ejus a communi periculo liberari. Quoniam illo extra communionem posito, nos quidem timor divinæ ultionis secum convenire prohibuit, subditos vero sibi quo-

[1] Thren. IV. — [2] Greg. l. II. Ep. XXX.

[1] Greg. l. I. Ep. LXXXV.

tidie ejus præsentia quasi necessitas quædam in culpa ligavit.

8. « Ad cætera vero quæ leviora sunt, licet paupertatem vestram promptam esse non dubitemus; per fiduciam tamen, quam in Christo habemus, gloriam vestram, ut jugiter tam sanctis studiis instet, propter revelationem gaudii vestri, quodammodo exhortari impellimur, scribentes vobis, et sub omni certitudine notificantes, præfato filio vestro vestra consilia vestraque multum merita profuisse : et quam misericorditer cum divina respiciat clementia, vestram adhuc beatitudinem cum gratulatione visuram esse. Hoc autem unde et qualiter nobis compertum sit, cum vestram miserante Deo præsentiam viderimus, patenter indicabimus.

9. « De cætero sciat eminentia vestra, nos his temporibus pro causa beati Petri Apostolorum principis in labore non parvo positos, et vestram in omnibus Beatricem, necnon et communem filiam nostram Mathildem diu noctuque in nostro multum adjutorio desudare, utpote vos sequentes, vos sicut dominam et magistram discipulæ fideliter imitantes. Per vos itaque novum exemplum antiquæ lætitiæ, per vos, inquam, illæ mulieres olim quærentes Dominum in monumento, sæpe nobis ad memoriam redeunt. Nam sicut istæ præ cunctis discipulis ad sepulchrum Domini miro charitatis ardore venerunt : ita vos Ecclesiam Christi, quasi in sepulchro afflictionis positam, præ multis, imo pæne præ omnibus terrarum principibus, pio amore visitatis, et ut ad statum libertatis suæ resurgat, totis viribus annitentes, quasi angelicis instructæ responsis, cæteros ad suffragium laborantis Ecclesiæ provocatis. Unde et revelationem supernæ gloriæ et æternæ vitæ, quæ est in Christo Jesu, non dubie exspectabitis, et consortes mulierum illarum præsentiam Salvatoris nostri inter angelorum agmina pace perpetua fruentes, ipso præstante invenietis. Quod autem de filia vestra Mathilde nos rogastis, gratanter accepimus, collaudantes sanctitatem vestram, quod tanta vobis de salute illius cura est; quæ quidem in vos omni desiderio et fidelitatis affectu cor et animam suam effundit, gloriam vestram quasi gaudia propriæ salutis exposcit. Ac nos quidem pro ea libenter oramus, et licet orationes nostras nostra Deo parum commendent merita; suffragante tamen pietate Petri, cujus servi sumus, eas in conspectu Domini non omnino vacuas esse confidimus. Vestram igitur commendationem digna veneratione suscipientes, itidem vos, ut illius et nostri memoriam in vestris rogamus orationibus faciatis, et mutuis nos apud Deum juvemus intercessionibus : quatenus hic in Christo connexa charitas unam et communem nobis in regno Patris nostri, ipso præstante, sedem pariat et lætitiam. Datum in expeditione ad Sanctum Flavianum XVII kal. Julii, Indictione XII ».

10. *Per feminas Ecclesia defensa, ex quibus Mathildis S. Petri studiosissima papæ pias monitiones recipit.* — Vidisti miracula de tribus clarissimis feminis a Deo præordinatis, cum maxima esset persecutio excitanda, ut Romanam Ecclesiam tuerentur, cum, inquam, adversus eam sæculi principes et potentiores episcopi conspirarent, et qui essent de gremio ipsius in ipsam, ut Judas, moverent calcaneum suum. Ut plane illud mirandum a Deo fuerit innovatum, quod « infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia [1] ». Fecerit insuper matrem ignorare filium, affines affinem spernere regem, et pro Romana Ecclesia tantum esse sollicitas Agnetem, Beatricem atque Mathildem, ætate hanc juniorem, sed animo ardentiorem pro defensione Apostolicæ Sedis. Nam ad Gregorium papam scribens, ad constantiam fidei suæ erga ipsum significandam illud [2] Apostoli usurpavit : « Quod non tribulatio, inquit, non angustia, non fames, non nuditas, non periculum, non persecutio, non gladius, neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque creatura alia poterit eam separare a charitate Petri in Christo JESU Domino nostro ». Ad quam tunc ista breviter anni hujus initio rescripsit Pontifex ipse [3] :

11. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Mathildi egregiæ indolis puellæ, salutem et Apostolicam benedictionem ». Titulum puellæ loco virginis esse positum inferius dicendum erit. At Epistola ipsa sic se habet :

« Quia serenitatis vestræ litteræ Apostolicæ Sedi directæ, eamdem testatæ sunt dilectionem principi Apostolorum beatissimo Petro bonitatem tuam promptam esse exhibere, quam JESU Christo Domino nostro vas electionis sanctus Paulus coapostolus ejus usque ad mortem ferventissimo amore studuit conservare; gaudii repleti immensitate, omnipotenti Deo quas possumus reddimus gratias. Sed noverit prudentia vestra honestis inceptis religiosisque inchoationibus opus esse honestiori perseverantia, atque Deo opitulante, religiosissima consummatione etc. » Hortatur venire cum matre ad Limina Apostolorum. Hæc Gregorius ad eam tertio nonas Januarii, Indictione XII, anni hujus exordio. Præstitisse autem fideliter ac cumulate quidem usque ad obitum, quæ est pollicita, declarant eventa, quæ nos suis locis inferius descripturi sumus.

12. Extant et aliæ prolixiores hoc anno ab eodem Gregorio ad ipsam Mathildem datæ litteræ mense Februarii, nempe decimo quarto kalend. Martii [4], quibus eam ad sanctissimæ vitæ cultum, quem susceperat, studiosissime prosequendum hortatur. Meminit iisdem se alias commonuisse, ut ad perfectam Christianæ religionis vitam excolendam, in his duobus potissimum insistat, nempe ut sacratissimam Eucharistiam fre-

[1] Joan. XIII. — [2] Rom. VIII. — [3] Greg. l. I. Ep. XL. — [4] Ibid. Ep. XLVII. L.

quenter accipiat, et erga Dei Genitricem propensiori amore sit affecta. Sunt hæc aurea plane Gregorii verba: « Inter cætera, quæ tibi contra principem mundi arma Deo favente contuli (quod potissimum est) ut corpus Dominicum frequenter acciperes, indicavi; et ut certæ fiduciæ Matris Domini te omnino committeres, præcepi ». Deque his pluribus agens ad finem, ista de studio frequenter sumendi Eucharistiam, et cultu erga Dei Genitricem exhibendo hæc addit :

13. « Debemus, o filia, hoc ad singulare confugere Sacramentum, singulare appetere medicamentum. Hæc ideo, charissima beati Petri filia, scribere procuravi, ut fides ac fiducia in accipiendo corpus Domini major tibi accrescat. Talem quidem thesaurum, taliaque dona, non aurum, non lapides pretiosos, amore patris tui, cælorum videlicet principis, a me tua requirit anima, licet ab aliis sacerdotibus longe meliora pro meritis accipere possis. De Matre vero Domini, cui te principaliter commisi et committo, et nunquam committere quousque illam videamus (ut capimus) amittam, quid tibi dicam ? Quam cælum et terra laudare, licet ut meretur nequeant, non cessant? hoc tamen proculdubio teneas, quia quanto altior et melior ac sanctior est omni matre, tanto clementior et dulcior circa conversos peccatores et peccatrices etc. » His plane Mathildis suffulta subsidiis, mirum dictu quantum in Christiana vita profecerit, quantum se super cæteras feminas exaltaverit, quantum etiam super omnes reges et principes eminentior apparuerit, et fortior sit inventa etiam robore militari.

14. *S. Anselmo Mathildis instruenda traditur.* — Sed et muliebri infirmitati aliud apposuit fulcimentum ipse Gregorius papa, dans ei morum magistrum, patrem spiritualem, sedulumque pastorem animæ ejus, Anselmum Lucensem episcopum, quem (ut diximus) e Cluniacensi cœnobio revocavit ad episcopatum. De ipso enim hæc in Vita ejus statim post migrationem ipsius ad Dominum scripta : « Cum enim penitus, ut Maria, desideraret Anselmus sedere securus : ecce facta est in omni Romano imperio inaudita persecutio, episcopi et principes pæne omnes non solum dico inobedientes, verum etiam rebelles facti sunt sanctæ Sedi Romanæ, et inventa est sola atque unica dux et marchionissa Mathildis in fide permanens, zelum Dei habens, et domino papæ Gregorio obediens. Hæc ut sanctissimam tanti magistri, videlicet ejusdem domini papæ, vitam et religionis cognovit ardorem ; totam se suæ tradidit dispensationi, sperans ab oneribus mundi hujus tali obedientia explicari. Cui e contrario in remissionem datur, ut quasi altera Debbora populorum videlicet militiam peragat, hæreticis et schismaticis resistat.

15. « Atque ne tanquam sola deficiat, custodienda commendatur præscripto Lucensi episcopo domino Anselmo; commendatur, inquam, omni diligentia et affectu charitatis; commendatur a beatissimo magistro fidelissimo discipulo, sicut in cruce Christus Mariam Virginem virgini discipulo commendavit [1]. Ita ergo dum uterque Anselmus atque Mathildis mundi voragines evadere, et contemplationi vacare conantur, majoribus mundi negotiis implicantur. Sanctissimus itaque dominus noster et pater Anselmus custodiæ illius et studet et satagit in omni studio sanctitatis magis ac magis de die in diem exardescere. Possumus certissime affirmare, quod replevit eum Dominus spiritu sapientiæ et intellectus, ut esset ei magni consilii Angelus. Nam cum multa haberet sæcularia judicia suprascripta domina Mathildis, unica beati Petri filia, ipse suis eam consiliis ita peragere fecit omnia, ut et Evangelica præcepta, et canonum instituta, et legum jura servaret etc. » Inferius de iisdem : « Per singulas Ecclesias in omni supradictæ dominæ terra, regularem clericorum et monachorum composuit vicem, qui et malle se, inquit, ut nullus in Ecclesia esset clericus vel monachus, quam irregularis (ut ita dicam) et irreligiosus inveniretur. At parum fuit eum docuisse verbis, nisi firmasset exemplis; cum nihil penitus ex deliciis palatinis illi inhærere potuerit, apud principes vitam monasticam perarduam excolens, ut vel aqua sitim explere, piaculum grande putaret, et somno leviter indulgere ex naturæ necessitate, socordiam existimaret ». At de ipso plura inferius. Tanti vero magistri et institutoris haud degener discipula Mathildis extitit, quæ nihil unquam antiquius habuit, quam ad ejus doctrinam atque vitæ exempla componere mores, atque omnes actus accommodare.

16. At hæc omnia carmine cecinit etiam, qui eodem tempore Vitam Mathildis ipsius conscripsit fideliter quidem, licet musa parum compta, Domnizo rerum inspector, qui hanc ob causam prudentum omnium judicio majorem sibi fidem vindicat recentioribus omnibus. Ut plane levioris mentis indicium sit deferri magis recentioribus dicendi peritis, qui ista monimenta vetera minime comperta habentes, in obscuro positi, quidquid vel conjectura suggessit, vel ab aliquo alio proprio ingenio excogitatum invenerint, scripserunt ; his magis credentes, quam auctori qui præsens aderat, oculis videbat, et (ut ita dicam) manibus contrectabat, quantumlibet sermone imperitus extiterit. Cujus volumen autographum de Vita Mathildis custodit Romæ Bibliotheca Columnensis, quæ fuit collegæ nostri doctissimi cardinalis Sirleti. Exemplar vero inde scriptum, quo utimur, Bibliotheca Vaticana conservat.

17. Ipse igitur inter alia de Anselmo Lucensi episcopo, Mathildi a Gregorio papa tanquam patre atque magistro concesso, hæc habet :

Inter quos fulsit reverendus episcopus urbis
Lucensis, lucens Anselmus maxime prudens,

[1] Joan. XIX.

Lege Dei doctus, monachus bene relligiosus.
Gregorius præsul Romanus, ut egit Iesus
In cruce qui moriens dat discipulo genitricem,
Commisit dominam sic Anselmo comitissam :
Quam docuit dictis, regit exemplisque benignis;
Perversæ sectæ monuit resistere semper,
Consilii magni cui hic Angelus his fuit annis,
Consilium cujus sequitur comitissa venustum.
Nam quos ipsa valet pravos convertere mater
Quantiscumque modis quit, agit in omnibus horis
Multos cum feudo, multos munus tribuendo,
Pugnando plures, etc.

18. *De legatione missa ab Agnete ad Gregorium.* — Sed et de legatione eadem missa a Gregorio papa per Agnetem Augustam ad alium regem, Domnizo etiam agens, eaque cuncta quæ dicta sunt sic carmine concinens, ait :

Regis erat mater tunc Romæ subdita papæ,
Quam vir amans pacem, pro nati mittere pace
Ordinat, et secum Prænestinæ quoque verum
Pontificem Christi, cui jungit et Ostia tristis
Pontificem magnum, quem nomine clamo Giraldum.
Hos ultra montes direxit papa duosque.
Quos rex dignanter cum matre recolligit Agne.
In manibus quorum promisit jura piorum
Se pro posse sequi, papæ, sancti quoque Petri,
Ecclesias summi Domini nec vendere nummis.
Lætificat valde nati responsio matrem,
Romam regressa papæ retulit nova gesta.
Papa Deo laudem tulit immensam super hanc rem.
Ad scelera rursum rediit rex post modicum, tunc
Ad quem mendacem direxit denuo matrem.
De prope post ipsam sibi transmisit sua scripta,
Qui doluit tandem, matrique spopondit ut ante.
Credidit hoc statim genitrix quod rex simulavit :
Quæ rediit Romam, papam reverenter honorans, etc.

19. Ubi Deo precibus vacans ipsa Agnes Augusta supervixit usque ad annum Redemptoris millesimum septuagesimum septimum, ut suo loco dicetur. Nec illud quod idem Gregorius ad Henricum regem scribens hoc anno, septimo idus Decembris, Indictione XIII [1], ait : « Piæ memoriæ Agnes mater tua, etc. » Eam consueto dicendi more defunctam voluit significasse : nam idem ipse Gregorius in Epistola [2] ad Christi fideles postea data Indictione XV, adhuc eam fuisse superstitem docet.

20. *Veritas demonstrata et mendacia confutata circa Mathildis conjugium et statum.* — Sed antequam ulterius progrediamur, quæ vidimus de virginitate Mathildis in Gregorii papæ Epistolæ titulo, quo nominat eam puellam egregiæ indolis, assectemur impressa vestigia. Siste, quæso, lector, gradum, et patere aliquantis per hic immorari, ut hactenus per mendaciorum devia ductus, quæ de Mathilde sint vera certaque pernoscas. Quantum autem in his plures a scopo veritatis erraverint toto (ut dicitur) cælo, tu ipse judex esto, atque sententiam ferto. Nam asserere non dubitamus, nullam aliam pæne historiam ita scriptorum varietate sicut et multiplicitate reperiri tractatam, sed non elucidatam, imo potius obscuratam, quæ magis lectoris mentem obvolvat densa caligine, et offundat tenebris confusionis. Hocque nulla alia de causa, nisi quod ejus temporis scriptores haud satis a posterioribus fuere consulti ; sed illis omissis, quod eis visum est verisimile, non quod verum, sunt secuti, recentiori recentior hærens, et his posteriores se conjungentes omnes simul per mendaciorum abrupta nescientes præcipites se dedere. Quam autem fuerit horum ingens numerus, recensere piget, volentesque prætcrimus, ne ex aliorum ignorantia gloria nobis quærere videamur.

21. De his acturi, in primis recitata verba Gregorii sunt expendenda. Dum enim in ejus Epistolæ titulo ipsam puellam egregiæ indolis nominat, modo quærendum, cujus tunc Mathildis ætatis esset, ut vox illa, puella, quo accipienda sit sensu intelligatur, et de ea quæ sunt reliqua pernoscantur. Qui tunc vivebat Domnizo presbyter, cecinitque carmine res gestas majorum ejus, atque ipsius quoque Mathildis, cui et viventi astitit, et morienti parentavit, totius ejus vitæ ætatem fuisse tradit annorum sexaginta novem, obiisse vero diem anno Redemptoris millesimo centesimo decimo quinto, die vicesima quarta Julii. Sic enim ait :

Sex deciesque novem vivens annos in honore
Julius ante dies octo quam det prope finem,
Scilicet ante diem celebrem Jacobi Zebedæi, etc.

22. Cui quis non sentiat esse assentiendum, cui cuncta quæ sunt Mathildis propinquus testis inspexit et scripsit ? qua quidem ratione eam dicendum natam esse anno salutis millesimo quadragesimo sexto. Cum vero Epistola illa Gregorii, qua nominat eam puellam egregiæ indolis, scripta habeatur mense Januario, Indictione duodecima, anno videlicet Christi millesimo septuagesimo quarto ; affirmare necesse est eam tum fuisse annos natam viginti octo, ut plane intelligatur puellæ nomen in Mathilde non potuisse ætatis esse, sed potius integritatis. Puellæ quidem nomen sive ætati sive virginitati tribui consuevisse, omne scriptorum genus comprobavit, et cujusque sæculi usus loquendi semper reddidit manifestum. His accedit, quod cum Domnizo ejus Vitæ scriptor, ipsius merita recolens, tribuat ei centesimum fructum post trigesimum et sexagesimum, secundum triplicem vitæ statum, conjugatorum scilicet, viduorum, ac virginum (quo sensu Patres parabolam Salvatoris a [1] Matthæo descriptam sunt communiter interpretati, et Ecclesia Dei in sacris ritibus est secuta) plane Mathildem adhuc virginem permansisse, significasse haud obscure voluit versibus istis, in ejus operis Præfatione :

Idcirco fructus centeni colliget usus
Alter terdenam, sexagenamque coronam.
Dum tenet alter, habet centenam grandior alter.
Ista legit totas probitatis jure coronas.

[1] Greg. l. II. Ep. XXX. — [2] Ibid. l. IV. Ep. III. prope fin.

[1] Matth. XIII.

23. Ita tres vitæ status exprimens in Mathilde, quod fuerit nupta, vidua, atque virgo quoque permanserit. Dicendum de singulis, et cum duntaxat adhibebimus testem, qui eodem Mathildis tempore vixit, eidemque familiaritatis usu intimus extitit, nempe Gregorium papam Septimum, cui qui refragatur, errore omnino lapsus manifeste intelligatur. Atque in primis, quod Mathildis nupta fuerit, ipse Ep. ad Guillelmum Burgundiæ [1] comitem his verbis significat : » Idem vester nuntius veniat per comitissam Beatricem, quæ cum filia et genero in hoc negotio laborare procurat, etc. » Per generum, maritum filiæ unicæ Mathildis expressisse dubitari non potest. Data illa habetur Epistola quarto nonas Februarii, Indictione duodecima, præsenti anno, scilicet Redemptoris millesimo septuagesimo quarto. Sed quam cito factum esse divortium idem Gregorius papa significat Epistola [2], quam dedit ad Herimannum Metensem episcopum mense Augusti, Indictione XIV, anno videlicet Redemptoris millesimo septuagesimo sexto, in qua ista leguntur : « De Mathilda vero communi nostra filia et beati Petri fideli ancilla, quod vis, volo. Sed in quo statu sit mansura, Deo gubernante, adhuc certum non teneo. Godefredi autem quondam illius viri indubitanter scias, quod frequenter apud Dominum, licet peccator, habeam memoriam ; quia non me illius inimicitia vel aliqua impedit vanitas, sed motus fraterna dilectione tua, et Mathildæ deprecatione, illius exopto salutem ». Hæc ibi Gregorius papa.

24. In quibus observanda sunt multa, atque in primis quod dum Gregorius scribens ad episcopum Metensem (est civitas Lotharingiæ) nomine Herimannum, eumque communem patrem Mathildis appellat, conjicere possumus, eumdem ex materna linea fuisse ipsius Mathildis affinem et, puto, patruum, qui scribens (ut apparet) ad Gregorium papam, ipsum de ipsius Mathildis statu consulit, quod facto divortio cum Godefrido viro suo, innupta remansisset. Ad quem rescribens ipse Gregorius : « De Mathilda, inquit, communi nostra filia, et beati Petri fideli ancilla, quod vis, volo ». Quod autem mox subjicit : « Sed in quo statu sit mansura, Deo gubernante, adhuc certum non teneo » : perspicue intelligitur, eamdem innuptam hactenus perseverasse post divortium Godefredi, quem et cum quondam Mathildis virum appellet, cum aliquando fuisse ipsius maritum, sed jam non esse amplius, manifeste significans, divortium inter eos intercessisse demonstrat. Sed et cum eumdem Godefredum se inimicum pati idem Gregorius post ista subdat, se vero pro ipso Deum orare non prætermittere, id potissimum rogante Mathilde ; illud ut opinemur inducit. Godefredum adversus Gregorium, quod ejus auctoritate divortium factum esset, iniquo fuisse animo.

25. Quænam autem causæ divortii intercesserint, scriptorum ejus temporis reperi neminem qui significet. Nullum gradum scio consanguinitatis vel affinitatis intercessisse, quo putaretur impediri illud matrimonium potuisse ; siquidem ipse Godefredus Gibber dictus, cui nupsit, ex priore conjuge Godefredi patris, antequam Beatricem viduam duceret, natus erat, et illa defuncta, istum privignum posterioris uxoris, Beatricis videlicet, esse oportuit, Mathildi vero genitæ ex Bonifacio nulla penitus propinquitate conjunctum, qua eam in uxorem ducere vetaretur. Sed neque si verum est, quod tradunt, qui res Lotharingiæ sunt prosecuti, hunc eumdem Godefredum Gibberum ex alia postea uxore suscepisse filios, impotentia coeundi perpetua (quam causam ponunt divortii faciendi) causa esse potuit. Sed neque ex fornicatione potuit accidisse, cum neutri post factum divortium nubere licuisset. Et tamen de illo, quod aliam conjugem acceperit, verum asseritur ; et de ista, an esset acceptura, in sua potestate fuisse repositum, ex dicta Gregorii Epistola affirmatur. Sed a divinationibus abstineamus, satis nobis scisse, factum esse divortium, et nonnisi causa legitima intercedente, cum id tanti Pontificis sanctissimi atque doctissimi auctoritas concesserit faciendum. At non consummatum matrimonium illud fuisse, sed tantum sponsalibus contractum, existimandum, quod potuerit ita dirimi, et solutis ita nubendi alii facultatem integram remansisse. Sicque ut dictum est, facto divortio, virginem permansisse, cui centeni fructus præmium deberetur post sexagenum, firma auctoritate ejus temporis scriptoris constanter vidimus affirmatum. Ut vero ista firmius percipias, lector, hic sunt recitanda illa, quæ ad secundum Mathildis conjugium comprobandum, ut firmissima propugnacula statuuntur ab ejus sententiæ assertoribus ; sed miraberis, cum nullo negotio ea videris dissipata : ridebis autem, cum super nihilum, nempe super mendacium, innixam æream molem videris penitus evanescere ; obstupesces vero tunc magis, cum tot sapientes historicos eo potuisse traduci figmento, et decipi vanitate perspexeris.

26. Dixerunt isti post Godefredum esse Mathildem Azoni marchioni nuptam ; sed Gregorio papa adversante, jussum esse ob affinitatem inter eos intercedentem, divortium fieri. Ad quod probandum, duas adducunt ejusdem Pontificis Epistolas ; quarum prior scripta legitur ad Beatricem et filiam Mathildem, data mense Octobris, inchoata nuper Indictione decima tertia, hoc ipso anno millesimo septuagesimo quarto ; ad cujus finem ista habentur [1] : « Præterea notum vobis est, marchionem Azonem in Synodo nobis promisisse, et fidem in manum nostram dedisse, se in nostram præsentiam, quandocumque eum commoneremus, pro reddenda ratione sui conjugii venturum, et nos quidem hac de causa ipsum vocavimus. Guillelmum Papiensem episcopum, et Heribertum Mu-

[1] Greg. l. I. Ep. XLVI. — [2] Ibid. l. IV. Ep. II. in fin.

[1] Greg. l. II. Ep. IX.

tinensem, qui propinquitatem mulieris sciunt, ad nos venire per Epistolas nostras invitavimus, quatenus rei veritate percognita, quod justum fuerit, Deo adjuvante, statuamus. Quapropter dignum nobis videtur, ut præfato marchioni per certum vestrum nuntium mandetis, quatenus per terram vestram, in eundo et redeundo securus transire possit; ne occasione vestri timoris, in hac parte justitia Christianæ legis detrimentum sentiat ». Hæc Gregorius; quæ quidem Azonem inimicum potius quam generum Beatricis maritumve Mathildis ostendunt, cui ab eis securitas quæreretur. His jungunt sequentem Epistolam ab eodem Gregorio ad Mathildem scriptam mense Decembris, eadem Indictione, et eodem anno Redemptoris septuagesimo quarto supra millesimum, istis verbis [1] :

27. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Mathildi salutem et Apostolicam benedictionem.

« Qualiter testibus et sacramentis in præsentia nostra probatum sit, te habuisse virum consanguineum Azonis, te etiam et Azonem marchionem in quarta propinquitatis linea consanguineos esse, ipsi qui eidem causæ interfuerunt, poterunt tibi referre. Unde quia Azonem marchionem sacramento constrinximus, nullam deinceps sine licentia nostra maritalem tecum conversationem habere; tibi etiam ex parte beati Petri præcipimus, ut a consortio et cohabitatione sua omnino te auferas, et de perpetrata iniquitate ita digne pœniteas, quatenus gratiam Dei valeas recuperare, et tanti tamque turpissimi incestus infamiam declinare.

28. « Quod si fortasse præjudicium te pati existimas, et testimonia atque sacramenta de consanguinitate vestra improbare posse confidis; damus tibi audientiam in proxima Romana Synodo, ubi Deo auxiliante, neque ad dexteram neque ad sinistram in executione justitiæ declinabimus, sed quod justum est statuemus. Dat. Romæ XVII kal. Januarii, Indictione XIII ». Hæc asserunt tanquam irrefragabile tanti Pontificis testimonium de matrimonio Mathildis cum Azone marchione contracto, sed per eumdem Pontificem dissoluto. At cum ostenderimus Mathildem hanc longe aliam diversamque fuisse a Mathilde, de qua est sermo, filia Beatricis; tota ista argumentatio ex scriptis Gregorii dissolvetur, eoque magis, cum ejusdem Epistolis id totum firmissime comprobabitur, meridianaque luce clarius demonstrabitur.

29. Atque in primis illud accipe, in monstruosos oportere errores lectorem ferri præcipitem, si omnes Gregorii litteras ad Mathildem vel de Mathilde conscriptas, de Mathilde filia Beatricis putet intelligendas. De quatuor siquidem iisdemque diversis ejus nominis feminis est mentio in ejus Epistolis, nempe de hac de qua agitur Mathilde filia Beatricis; longe frequentior ac gloriosior, de Mathilde Anglorum regina [1] ; de Mathilde Azoni [2] nupta [3], aliaque vidua relicta Arnulphi advocati, quas ab invicem complura distinguunt, ut non sinatur lector, ea attente considerans, æquivoca voce falli. Nam Mathildis ista Azoni marchioni nupta, procul omnino abest ut dici possit esse Mathildis filia Beatricis : siquidem quæ Azoni matrimonio juncta est, primo fuerat copulata Guidoni Azonis consanguineo, ut ostendunt ejusdem Gregorii papæ litteræ [4], quod quidem nullatenus Mathildi filiæ Beatricis potest aptari, cujus maritum non Guidonem, sed Godefredum fuisse, ejusdem Gregorii papæ litteris patet superius recitatis. Rursus illa Azoni nupta ad eodem Gregorio asseritur fuisse soror Guillelmi episcopi Papiensis, quod procul abhorret ut fingi possit de Mathilde filia Beatricis. Ista quidem ita se habuisse testatur, et affirmat idem Gregorius papa in Epistola eodem argumento, nempe de Azonis atque ejus conjugis Mathildis tunc divortio faciendo conscripta ad ipsum [5] Guillelmum episcopum, cum eum citat ad futuram Synodum, quam totidem hic reddimus verbis, sic enim se habet :

30. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Guillelmo Papiensi episcopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Licet contra nos id egisse videaris, ut nec etiam Apostolicam benedictionem tibi mittere deberemus, scilicet quia ad constitutum tibi terminum nec venisti, nec legalem excusationem misisti, malumus tamen de pietatis modestia reprehendi, quam canonum rigorem sequendo, inobedientiam tuam acriter ulcisci. Quapropter Apostolica tibi auctoritate præcipimus ut ad Synodum, quam, annuente Deo, celebraturi sumus prima hebdomada Quadragesimæ, venias, et de causa sororis tuæ respondeas. Licet enim clarissimum sit, eam Guidonem marchionem consanguineum Azonis marchionis maritum habuisse, illud etiam sacramentis et testibus in præsentia nostra probatum fit, eamdem sororem tuam atque Azonem quartam propinquitatis lineam nondum excedere; dabimus tamen vobis audientiam in præfata Synodo, quatenus si legalem defensionem vos habere confiditis, et testimonia et sacramenta ante nos facta improbare poteritis, conjugium illorum permaneat.

31. « Alioquin si hoc tunc facere non poteritis, vel a prædicta Synodo vos subtraxeritis, nullam deinceps inde fieri quæstionem, Apostolica auctoritate inhibemus. Unde in sacramento, quo prædictum Azonem constrinximus, ita cauti fuimus, ut cum licentia nostra, si rationes vestræ idoneæ fuerint, ipse possit eam reducere atque in uxorem habere. Dat. Romæ, XVII kal. Januar. Indict. XIII ». Ecce tibi commentum de Mathildis filiæ Beatricis

[1] Greg. l. II. Ep. XXXVI.

[1] Greg. l. I. Ep. LXXI. et l. VII. Ep. XVI. — [2] Ibid. Ep. LVII. et l. II. Ep. IX. XXXV. et XXXVI. — [3] Ibid. l. V. Ep. IX. — [4] Ibid. l. II. Ep. XXXV. — [5] Ibid. Ep. XXXIII.

cum Azone conjugio penitus dissipatum, atque in aera dissolutum, cum longe esse ista ab illa diversa monstratur ejusdem Pontificis auctoritate. His autem adde quod diximus, tantum abesse ut fuerit maritus nostræ Mathildis Azo, ut tanquam ipsius inimico fuerit impetranda ab ea securitas in via[1], dum Romam venturus, per loca illi subjecta transiturus esset. Quisnam autem fuerit Guido iste, cui nupsisset Mathildis illa, nos præterit : invenimus tantum his diebus vixisse Guidonem comitem Imolensem, ad quem extat ejusdem Gregorii papæ Epistola[2] : sed an hic ille fuerit, haud adeo exploratum habemus, ut affirmare possimus.

32. Verum illud absque dubio de Mathilde dicendum, ipsam jam prope senescentem (quod mirandum videri possit, nisi causa sciatur) matrimonio conjunctam viro bellicosissimo et Catholica fide præstantissimo Welphoni Juniori, filio Welphonis majoris Bavariæ ducis, de quo sæpe inferius, nepoti vero Azonis, de quo modo dictum est, marchionis. Ut autem jam ætate grandæva ejusmodi iniret nuptias, non effecit levitas muliebris, vel suasit et impulit effrænata libido, sed coegit jussio Urbani papæ, ut Catholici diu fatigati Henrici tyrannide in Italia sub ducatu feminco fatiscente, tanti militis robore respirare et sperare majora deberent. At hæc quomodo se habuerint, dicemus suo loco inferius auctore Bertoldo Constantiense, ea tunc scribente quæ haberet ob oculos posita : cujus quoque testificatione patebit, Mathildem ita se ea occasione nuptiarum fœdere jungi passam, ut tamen viri complexu adhuc libera atque soluta omnino permanserit. Sed de his suo loco dicendum.

33. Ad postremum autem ex ejusdem Gregorii recitatis litteris convincitur Lambertus nescisse divortium, quod intercessit inter Mathildem et Godefredum, quem Gozelonem appellat, dum nonnisi morte ipsius liberam relictam fuisse Mathildem affirmat[3]. Quod autem ad Gozelonis nomen pertinet, nemini dubium esse debet, per Gozelonem significare voluisse Godefredum cognomento Gibberum, vel Strumosum, ex mala habitudine corporis, id ipsomet testante superius[4], cum eumdem, quem hic Gozelonem, ibi Godefredum appellat : utroque enim nomine ipsum dictum, privilegia vel alia publica monimenta ejus nomine tunc scripta significant.

34. *Calumniæ in Gregorium papam prorsus futiles.* — Jam habes, lector, de Mathilde germanam historiam, a mendaciorum involucris vindicatam, ut quæ hactenus suffocata delituit, micet candore suo. Cessent nunc fabulæ, et ex male præsumpta auctoritate Gregorii papæ Septimi sileant confutata mendacia, et evanescant denudata figmenta.

Sed jam de Gregorio papa, occasione familiaritatis cum Mathilde, ab adversariis calumniam passo, Lambertus quid scribat, attende, ait enim[1] : « Hæc vivente adhuc viro suo, quamdam viduitatis speciem, longissimis ab eo spatiis exclusa prætendebat; cum nec ipsa maritum in Lotharingiam extra natale solum sequi vellet, et ille ducatus quem in Lotharingia administrabat, negotiis implicitus, vix post tertium vel quartum annum semel marcham Italiam inviseret. Post cujus mortem Romani Pontificis lateri pæne comes individua adhærebat, eumque miro colebat affectu. Cumque magna pars Italiæ ejus pareret imperio, et omnibus, quæ prima mortales ducunt, supra cæteros terræ illius principes abundaret, ubicumque opera ejus papa indiguisset, ocius aderat, et tanquam patri vel domino sedulum exhibebat officium. Unde nec evadere potuit incesti amoris suspicionem, passim jactantibus regis fautoribus, et præcipue clericis quibus illicita et contra scita canonum contracta conjugia prohibebat, quod die ac nocte impudenter papa ejus volutaretur amplexibus; et illa furtivis papæ amoribus præoccupata, post amissum conjugem ultra secundas contrahere nuptias detrectaret ». Ista adversus honestissimam feminam atque sanctissimum patrem evomebant, qui conjugii turpitudine, rete diaboli tenebantur adstricti clerici conjugati, cum uxores dimittere cogerentur, ita ex proprio affectu aliena pensantes. Quod adeo portentosum et extra omnem penitus veritatis imaginem visum est etiam perditissimo illi Bennoni schismatico cardinali, hosti infensissimo papæ Gregorii, ut cum multa falsissima in Gregorium ipsum scripserit, istud in eum objicere non sit ausus; quæ nullatenus apud prudentes fidem invenerint. De quibus idem Lambertus pergens hæc subdit :

35. « Sed apud omnes sanum aliquid sapientes, luce clarius constabat falsa esse quæ dicebantur. Nam et papa tam eximie tamque Apostolice vitam instituebat, ut nec minimam sinistri rumoris maculam conversationis ejus sublimitas admitteret, et illa in Urbe celeberrima, atque in tanta obsequentium frequentia obscenum aliquid perpetrans latere nequaquam potuisset. Signa etiam et prodigia, quæ per orationes papæ frequentius fiebant, et zelus ejus ferventissimus pro Deo, et pro Ecclesiasticis legibus satis eum contra venenatas detractorum linguas communiebant ». Hæc Lambertus, hujus temporis rerum gestarum inspector et scriptor. At jam de Mathilde satis, reliqua vero opportunius de ipsa suis locis inferius dicenda erunt, modo autem quæ sunt reliqua eorum gestorum Gregorii papæ anni hujus, ordine temporum prosequamur.

36. *Synodus generalis Romæ in clericos concubinarios : unde in Gregorium fremitus.* — Indicitur ab eo Synodus Romæ celebranda prima hebdomada Quadragesimæ. Extant adhuc ejus Indi-

[1] Greg. l. II. Ep. IX. — [2] Ibid. l. I. Ep. X. — [3] Lamb. Schafn. an. 1077. — [4] Ibid. an. 1070.

[1] Lamb. Schafn. an. 1077.

ctionis litteræ ejusdem Gregorii [1] ad episcopos Longobardiæ, in quibus inter alia, ista de usu pristino et consuetudine, legumque præscripto, de Synodo annis singulis celebranda : « Non incognitum vobis esse credimus, in Romana Ecclesia jamdudum constitutum esse, ut per singulos annos, ad decorem et utilitatem sanctæ Ecclesiæ, generale Concilium apud Sedem Apostolicam sit tenendum ». Generale appellat, quod ex omnibus Italiæ episcopis colligeretur, cum alioqui contingeret ex suffraganeis tantum circa Urbem positis episcopis frequentius Romæ Concilia celebrari. Scripta sunt hæc ab ipso ad episcopos sub anni hujus exordio, nempe octavo kalend. Februarii.

37. Convenerunt in Urbem statuta die qui convocati fuerunt episcopi : habentur sacra comitia frequenti episcoporum cœtu (numerum tamen certum non invenimus expressum). In quibus Gregorius papa inhærens prædecessorum vestigiis, ad ea crimina resecanda quæ magis tunc Dei Ecclesiam labefactare videbantur, Apostolicam falcem convertit, quæ etsi recisa fuerant (ut vidimus) ab omnibus prædecessoribus, Leone Nono videlicet, et aliis singulis, qui successerunt, Romanis Pontificibus, tamen remanente adhuc altis radicibus fixis pravæ consuetudinis virente cespite, rursus ampliori germine infeliciter pullularunt. Ex dissidiis enim, quibus diu vexata laboravit Romana Ecclesia, infaustum illud accidit, ut peccata censura Apostolica non coercita, in malam consuetudinem propagata adeo increbuerint, ut cum ad ea corrigenda Gregorius post alios insurrexerit, delinquentes omnes senserit adversarios, atque passus sit inimicos, clericos, inquam, concubinarios, sive dixerimus conjugatos, tanquam si quid novum et impossibile ab eo servandum propositum esset, cum tamen nihil præterea, quam quod ab exordio nascentis Ecclesiæ usu, traditione, legibusque sacris receptum esset, jusserit observari. Quæ ob autem eam causam turbæ fuerint concitæ, Lambertus hoc anno sic narrat : « Hildebrandus papa cum episcopis Italiæ conveniens jam frequentibus Synodis decreverat, ut secundum instituta antiquorum canonum, presbyteri uxores non habeant, habentes aut dimittant, aut deponantur. Nec quisquam omnino ad sacerdotium admittatur, qui non in perpetuum continentiam vitamque cœlibem profiteatur. Hoc decreto per totam Italiam promulgato, crebras litteras ad episcopos Galliarum transmittebat, præcipiens, ut ipsi quoque in suis Ecclesiis similiter facerent, atque a contubernio sacerdotum omnes omnino feminas perpetuo anathemate resecarent.

38. « Adversus hoc decretum protinus vehementer infremuit tota factio clericorum, hominem plane hæreticum et vesani dogmatis esse clamitans, qui oblitus sermonis Domini, quo ait [2] : Non omnes capiunt hoc verbum ; qui potest capere, capiat. Et Apostolus [1] : Qui se non continet, nubat ; melius est enim nubere quam uri : violenta exactione homines vivere cogeret ritu angelorum, et dum consuetum cursum naturæ negaret, fornicationi et immunditiei fræna laxaret. Quod si pergeret sententiam confirmare, malle se sacerdotium quam conjugium deserere, et tunc visurum eum, cui homines sorderent, unde gubernandis per Ecclesiam Dei plebibus, angelos comparaturus esset ». Vide, et deplora mecum miserandum statum Germaniæ Ecclesiarum, si vera sunt quæ auctor narrat, omnes clericos his vocibus reclamasse, et non magis, quod aliquot ex eis incontinentes fecerint, omnes fecisse dicat per ignominiosam hyperbolem ; non enim puto illorum Ecclesiam in profundum ita demersam, ut Joviniana hæresis ante tot sæcula condemnata, pro sacro dogmate sic recepta, atque eo modo improba defensione munita, ac roborata mendacio. Nullatenus autem coegit Gregorius vel Ecclesiastica lex aliquem unquam invitum continentiam profiteri, sed tantum cum quis eam sponte professus est, clericatus susceptione, ad quem invitus nemo compellitur, observare præcepit ; quo nihil justius, sanctius nihil dici potest et æstimari debet. Pergit auctor de diligenti cura Gregorii in sacris legibus promulgandis, et in usum pristinum revocandis, dicens :

39. « Nihilominus ille instabat, et assiduis legationibus episcopos omnes socordiæ ac desidiæ arguebat, et nisi ocius injunctum sibi negotium exsequerentur, Apostolica se censura in eos animadversurum comminabatur. Archiepiscopus Moguntinus sciens non parvo constare operam hanc, ut tanto tempore inolitam consuetudinem revelleret, atque ad rudimenta nascentis Ecclesiæ senescentem jam mundum reformaret, moderatius agebat cum eis. Et primo eis in dimidium annum inducias et deliberandi copiam dedit, hortans eos, ut quod necessario faciendum sit, sponte faciant, et tam sibi quam Romano Pontifici necessitatem adimant aliquid in eos, quod secus sit, decernendi. Ad ultimum congregata Synodo in Erfordia, mense Octobri pressius jam imminebat, ut relegata omni tergiversatione, in præsentiarum, aut conjugium abjurarent, aut sacri altaris ministerio se abdicarent. Multas e contra illi rationes afferebant, quibus instantis perurgentisque improbitatem (importunitatem) eludere, sententiamque cassare niterentur. Cumque adversus Apostolicæ Sedis auctoritatem, qua se ille ad hanc exactionem præter voluntatem propriam compulsum obtendebat, nihil argumenta, nihil supplicationes precesque proficerent ; egresssi tanquam ad consultandum, consilium ineunt, ut in Synodum non redeant, sed injussi omnes in domos suas discedant. Nonnulli etiam confusis vocibus clamitabant, melius sibi videri, ut in Synodum regressi, ipsum episcopum priusquam execrabilem adversus eos sententiam

[1] Greg. l. I. Ep. XLII. XLIII. — [2] Matth. XIX.

[1] 1. Cor. VII.

promulgaret, cathedra episcopali deturbarent, et merita morte mulctato, insigne monumentum ad posteros transmitterent, ne quis deinceps successorum ejus talem sacerdotali nomini calumniam struere tentaret. Cum ad episcopum relatum esset, hoc eos machinari, commonitus a suis, ut tumultum, qui oriebatur, matura moderatione præverteret; misit ad eos foras, rogavitque ut sedato pectore in Synodum regrederentur, se cum primum opportunitas arrisisset, Romam missurum, et dominum Apostolicum, si qua posset ratione, ab hac sententiæ austeritate deducturum.

40. « Postero die admissis in auditorium communiter laicis et clericis, veterem illam de reddendis decimis querelam replicat etc. » De eadem Synodo et Gregorii papæ litteris his de rebus in Germaniam missis, quæ desiderantur, meminit Marianus Scotus ea tunc scribens. Agit de iisdem et Sigebertus hoc anno, et invehitur refractarius ipse in ejusdem Gregorii renovatum decretum prædecessorum, quo juberetur ne conjugatorum sacerdotum quis Missas audire præsumeret, quasi negaret ipse Gregorius, vel alii qui hoc statuissent, per improbos sacerdotes non confici sacramenta. Nunquam istud dixit aliquis Romanorum Pontificum, sed tantum quod ea ratione statuissent, ut si fornicarius sacerdos sic se contemni videret, abstineret ab infami consortio feminarum. Sed nec sic parentibus istis, laicis in opprobrium redditis, ut sal infatuatum non solum ab hominibus ipsi conculcati sunt, sed eo progressum asserit (quod dici nefas) ut etiam confecta per eos sacramenta eorumdem pedibus tererentur.

41. In hac eadem Synodo ab eodem Gregorio Romano Pontifice constat excommunicatum fuisse Robertum Guiscardum, Northmannorum principem, de quo ista in fine Epistolarum libri primi ejusdem Gregorii de rebus ab eo gestis hoc anno: « Celebravit Romæ Synodum, in qua inter cætera quæ ibi gesta sunt, excommunicavit atque anathematizavit Robertum Guiscardum ducem Apuliæ et Calabriæ atque Siciliæ, cum omnibus fautoribus suis, quousque resipisceret ». Ita Gregorius adversus Northmannorum principem, quem patiebatur infestum, Ecclesiæ jura perturbantem, de quo scribit in Epistola ad Herlembaldum [1] et Guillelmum comitem [2]. Campaniam enim post captum Salernum Robertus invaserat, et inde a Gregorio ejectus, recedens Beneventum obsedit. De his enim hæc Leo Ostiensis [3]: « Robertus Campaniam expugnaturus ingreditur. Ista ubi Gregorio papæ nuntiata sunt, ducem Robertum ac Gilulphum principem Salernitanum a liminibus Ecclesiæ separans, collecto exercitu, adversus eos ire disposuit. Quod postquam duci nuntiatum est, concite una cum principe Capuam remeat, et dux quidem Beneventum, princeps vero Neapolim obsidere cœpit.

42. « Neapolitani autem principis timore perculsi, omnipotenti se Deo intentius commendabant, ut eos a potestate principis clementissima miseratione dignaretur eripere: cumque civitas eadem acerrime oppugnaretur, sanctus martyr Christi Januarius et alii abbates a principe sæpe conspiciebantur armati per castra discurrere: putans autem episcopum esse, interrogabat cur contra ordinem suum ad pugnam cum lancea scutatus exiret. Cui archiepiscopus respondens: Ego, inquit, ut tu, vir illustrissime, conspicis, multis jam diebus æger in lectulo decubo; ille autem armatus quisnam sit, ipse videris. Scias tamen sanctum Januarium hanc protegere civitatem. Princeps vero dictis ejus derogans fidem, urbem oppugnare persistebat. In ea vero obsidione, cum prius ab excommunicatione absolutus esset, defunctus est. Successitque ei Jordanis filius etc. » Quando autem ipse Robertus dux fuerit absolutus, suo loco dicturi sumus, non enim ante annum Gregorii papæ septimum, Domini vero octogesimum post millesimum, ipse Robertus dux obediens Ecclesiæ absolvi meruit, ut ex ejus juramento fidelitatis tunc præstito satis apparet [1].

43. Ut autem ad Synodum revertamur, diversorum episcoporum atque abbatum causæ ibi tractatæ sunt, atque synodali sententia, decretoque Apostolico definitæ, ut apparet ex pluribus Epistolis ejusdem Pontificis ex Synodo datis [2]. Inter quas non prætermittendum dicere de causa Pictaviensium canonicorum, ut episcopus vel ejus loco decanus, vel alius in dignitate constitutus, jus retineant certis diebus cantandi missam in aliena Ecclesia, exempta scilicet, hocque servari consuevisse Romæ in stationibus, atque in aliis orbis partibus. In eadem Synodo pariter ab eodem Gregorio papa sancitum esse decretum, ut Hispaniarum Ecclesiæ Romanum ordinem atque officium reciperent, ipsius Gregorii papæ litteræ testantur [3], quod et episcopi Hispaniarum qui Synodo interfuerunt, facere promiserunt, ut idem affirmat. Insuper lectæ fuerunt in Synodo litteræ Geisæ Ungariæ regis ad Gregorium papam scriptæ, quibus idem rex significabat suum erga Apostolicam Sedem incomparabile studium et observantiam, petens ne adversantes sibi hostes aliquid contra ipsum ad eamdem ferentes audiantur, eisque fides adhibeatur. Ad quem ex eadem Synodo Gregorius respondet, laudans ejus officium erga Romanam Ecclesiam, spondens ab eadem quidquid amoris et beneficii erga filium mater consueverit adhibere [4]. In eadem item Synodo Guillelmus episcopus Bellovacensis dignum exhibuit specimen Christianæ charitatis et episcopalis modestiæ, ut qui gravissima passus a suis, tam clericis quam laicis, quorum causa iidem excommunicati fuissent, tantum abest ut adversus eos conquestus sit, ut etiam pro

[1] Greg. l. I. Ep. XXV. — [2] Ibid. Ep. XLVI. — [3] Leo Ost. l. III. c. 44.

[1] Greg. l. VIII. in princ. et l. IX. Ep. IV. — [2] Ibid. l. I. Ep. LI. LII. LIII. LIV. LVI. LVII. — [3] Ibid. l. III. Ep. XVIII. et sup. l. I. Ep. LXIV. — Ibid. l. I. Ep. LVIII.

eis Pontificem rogaret, et absolutionem ab eodem Pontifice ab excommunicatione impetraret.

45. *Acta in Romano Concilio in causa cleri Lucensis adversus proprium episcopum.* — Ad hoc idem quod celebratum est Romæ a Gregorio papa Concilium, inter alios vocati Lucenses canonici ad dicendam causam, quod adversus sanctum Anselmum suum ipsorum episcopum conspirassent. Ista autem quomodo se habuerint, petenda sunt ab ipso presbytero, qui res ab eo gestas conscripsit, et agens de ipso, cum ex monasterio invitus est ad suam Ecclesiam revocatus, dicere pergit, quomodo mox suos canonicos ad regularem observantiam reducere laboravit : siquidem sub decreto anathematis statuerat Leo papa Nonus, ut ejusdem Ecclesiæ canonici vitam agerent communem et viverent regulariter. De quo scriptor Vitæ ipsius, idem presbyter pœnitentiarius B. nomine, hoc tantummodo elemento in Vita ipsius prolixiori quam accepimus a Constantino Cajetano monacho Cassinensi, nomen auctoris exprimitur) hæc habet : « Cujus sancti Leonis decreti quoties vidit aut recordatus est præceptum, expavit, nec tacere ausus fuit ». Porro quam hujus rei causa diram ab iisdem subjectis sibi canonicis passus sit persecutionem, cum nec Mathildis ipsa id eisdem licet multum conata fuisset, persuadere potuisset, nec Gregorius papa, idem auctor mox subjicit ista :

46. « Accidit autem, ut ad eamdem civitatem sanctissimus papa Gregorius Septimus veniret, perlatumque est ad ipsum illud negotium. Qui mox incipit paterno illos primum affectu admonere ac dicere, quoniam Romani Pontificis decreta præterire non licet : rogat eos et suadet benigne, quatenus saluberrimis obediant decretis, et reverentissimi patris exsequantur voluntatem. Nec semel aut bis, sed sæpe ac multum, aliquando cum eodem S. episcopo, interdum sine ipso, alloquitur illos tum dure, tum blande, proferens eis Scripturas sanctas et auctoritates authenticas.

47 « Illi vero etsi humiliter se beata quandoque monita finxerunt audire, omnia tamen absentes depravarunt. Vocantur denique ad Sedem Apostolicam ; ibique conspiratores in proprium episcopum et insidiatores detecti sunt. Prolatis ergo canonibus, et lecto capitulo sancti martyris et episcopi Fabiani, qui conspiratores et insidiatores suorum episcoporum curiæ tradendos instituit, judicio totius sanctæ Synodi etiam ipsi curiæ traduntur. Tunc fidelis illa et prudens marchionissa Mathilda servos illos appellans, in servitutem curiæ vocavit eos. Quamobrem triste, præterquam credi potest, etiam adversus ipsam quotquot potuerunt, conspirare fecerunt ». Hæc ibi de rebus gestis in Romano Concilio in causa Lucensi. De quibus admonendum putamus lectorem, desiderari omnia ista de persecutione Lucensium canonicorum in suum episcopum sanctum Anselmum, in Vita ejusdem, quam Luca missam accepimus, decurtata olim haud dubium ab aliquo ipsorum, ne ejusmodi ignominia sugillati reperirentur majores eorum. Sed haud omnia in diversis locis sparsa exemplaria, quisquis ille fuerit, potuit mutilasse. Sed quænam ista secuta sint, idem presbyter pœnitentiarius sic subdit :

48. « Convenerunt ergo quamplures iterum episcopi apud Sanctum-Genesium, quod castrum a civitate Lucana non multum distat, inter quos reverentissimus Albanensis episcopus, nomine Petrus (Igneus cognomento dictus) vicem domini papæ agebat, qui cum eodem Lucensi episcopo sancto Anselmo et cum reliquis omnibus conspiratores illos excommunicavit. Unde inconsolabiliter illi dolentes et indignantes, totam civitatem malitiose commoverunt, atque freti auxilio perditissimi hominis, quondam dicti Henrici regis, religiosissimum episcopum a civitate repulerunt, sed et prædictæ dominæ Mathildæ rebelles penitus facti sunt. Hujus itaque conspirationis nefariæ caput et princeps fuit quidam nomine Petrus, falsa professione canonicus, ordine damnationis suæ subdiaconus, mente superbus, incontinens moribus, verbis procax, corpore incompositus, vir sanguinum, et fomes omnium spurcitiarum, qui propter immensitatem malitiæ suæ, factus est subito contumax præco Henricianæ tyrannidis ». Cujus principis factione et gratia, vivente adhuc ipso sancto Anselmo ejusdem Lucanæ civitatis, idem Petrus est intrusus pseudoepiscopus, factus postmodum Guiberti pseudopapæ audacissimus defensor obstinatissimusque sectator, occupans omnia quæ erant episcopatus, ita ut unum tantum castrum remansisse sancto Anselmo, idem auctor affirmet. Porro virum sanctissimum a sua Ecclesia sic extorrem apud Mathildem vitam agere Gregorius papa præcepit, ut superius hoc eodem anno dictum est.

49. *Expeditioni Orientali parandæ qua litteris, qua laboribus vacat Gregorius.* — Inter hæc autem Gregorius, cui universalis gregis cura commissa, erga omnes studio immenso et cura propensiori vigilans, et pro omnibus paterna exæstuans charitate, ut omnibus in angustia positis sit adjumento, animo indefesso laborat, ut secundum illud Apostoli acciderit ipsi [1] : « Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum : quis infirmatur et ego non infirmor ? quis scandalizatur et ego non uror ? » Dum videlicet eodem tempore, quo in gestis synodalibus totus esset, et mole negotiorum obrueretur, de habendo delectu militum cogitat adversus Northmannos, Campaniam invadentes, et contra Sarracenos Constantinopolim perurgentes. De his enim hoc ipso anno, dum instaret Synodus, nempe quarto nonas Februarii, ad Guillelmum Burgundiæ comitem et Ecclesiæ Romanæ fidelem scribens, ab eo secundum promissionem suam factam Alexandro papæ prædecessori suo milites exigit [2] : sed quo sit animo in expeditione paranda, ad finem

[1] 2. Cor. XI. — [2] Greg. l. I. Ep. XLVI.

Epistolæ ita declarat : « Hanc autem militum multitudinem non ideo coacervare curamus, ut ad effusionem sanguinis Christianorum intendamus ; sed ut ipsi videntes expeditionem, dum contligere timuerint, facilius subdantur justitiæ. Speramus etiam, quod forsitan alia inde utilitas oriatur, scilicet, ut pacatis Northmannis, transeamus Constantinopolim in adjutorium Christianorum, qui nimium afflicti creberrimis morsibus Sarracenorum, inhianter flagitant, ut sibi manum nostri auxilii porrigamus. Nam contra eos Northmannos, qui nobis rebelles sunt, satis sufficiunt milites isti, qui nobiscum sunt ». At quo stipendio conduxerit auxiliares copias Pontifex, audi : « Certus esto, quoniam te et omnes qui tecum in expeditione fuerint fatigati, duplici, imo multiplici remuneratione (ut credimus) Petrus et Paulus principes Apostolorum donabunt ».

50. Cedere tandem militari potentiæ, qui spirituali non cesserunt (ut vidisti) coactis Northmannis, idem Gregorius, uti instituerat, in Orientalium Christianorum auxilium expeditionem parat. At quanam tuba milites colligit? litteris utique Apostolicis, iisdemque duplicibus, quarum istæ primæ datæ habentur hoc anno kalendas Martii his verbis [1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus Christianam fidem defendere volentibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Notum vobis esse volumus, hunc virum præsentium portitorem, dum de ultrimarinis nuper reverteretur partibus, Apostolorum Limina et nostram præsentiam visitasse. A quo, sicut a plerisque aliis, cognovimus, gentem paganorum contra Christianum fortiter invaluisse imperium, et miseranda crudelitate, jam fere usque ad muros Constantinopolitanæ civitatis omnia devastasse, et tyrannica violentia occupasse, et multa millia Christianorum quasi pecudes occidisse. Qua de re, si Deum diligimus et Christianos nos esse cognoscimus, pro miseranda fortuna tanti imperii, et tanta Christianorum clade nobis valde dolendum est. Et non solum dolere super hac re, debitæ sollicitudini nostræ sufficit, sed animas pro liberatione fratrum ponere, exemplum Redemptoris nostri, et debitum fraternæ charitatis a nobis exigit. Quia sicut ipso pro nobis animam suam posuit, et nos debemus pro fratribus nostris animas ponere [2]. Scitote igitur nos in misericordia Dei et in potentia virtutis ejus confisos, omnibus modis id agere, atque parare , ut adjutorium Christiano imperio quam citius, Deo juvante, faciamus. Unde vos per fidem, in qua per Christum in adoptionem filiorum Dei uniti estis, obsecramus, et auctoritate beati Petri Apostolorum principis admonemus, ut et vos vulnera et sanguis fratrum, et periculum præfati imperii digna compassione moveat, et vestra virtus pro Christiano nomine non invitam fatigationem ad ferenda fratribus auxilia subeat. Quidquid autem super hac re divina pietas vestris animis indiderit, sine mora certis legationibus nobis renuntiare studete. Dat. Romæ kal. Martii, Indictione XII ». Rursum ad eos, et nominatim ad Ultramontanos sic [1] :

51. « Gregorius episcopus servus servorum Dei, omnibus fidelibus sancti Petri, maxime Ultramontanis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ad vos jam pervenisse credimus, quæ sit nostra voluntas, et quid ex parte sancti Petri dixerimus de adjutorio faciendo fratribus nostris, qui ultra mare in Constantinopolitano imperio habitant, quos diabolus per seipsum a fide Catholica conatur avertere, et per membra sua non cessat quotidie quasi pecudes enecare crudeliter. Sed quia nostris invidet bonis desideriis, tentat, si potest, nos impedire, ne illi, gratia divina largiente, liberentur ; et nos dando animas nostras pro fratribus nostris, coronemur. Proinde ex parte beati Petri rogamus , monemus et invitamus, ut eo modo, quo portitor horum dixerit, ad nos quidam vestrum veniant, qui Christianam fidem vultis defendere, et cælesti regi militare, et cum eis viam, favente Deo, præparemus omnibus, qui cælestem nobilitatem defendendo per nos ultra mare volunt transire, et quod Dei sunt filii, non timent ostendere. Itaque, fratres charissimi, estote ad pugnandum fortissimi pro laude illa et gloria, quæ omne desiderium superant, qui hactenus fortes fuistis, pugnate pro rebus quas non potestis detinere, nec sine dolore possidere. Nam per momentaneum laborem æternam potestis acquirere mercedem. Omnipotens Deus, qui omnem legem suam in præcepto abbreviavit charitatis, det vobis se toto corde, tota anima, tota virtute diligere ; ut proximos vestros sicut vos ipsos diligentes, mereamini, si oportuerit , pro eis animas vestras ponere. Dat. Rom. decimo septimo kal. Januarii, Indictione decima tertia », in fine videlicet anni præsentis; tamdiu enim variæ obortæ occasiones cœptum opus, præter Gregorii papæ voluntatem et, studium, sunt remoratæ.

52. Jam plusquam quinquaginta millia militum religiosæ militiæ nomen dederant, et ipse Gregorius erat in procinctu profectionis in Orientem, ut magno Christianæ religionis bono, non solum Sarracenos exercitu expugnaret, sed Orientalem Ecclesiam schismate ab Occidentali divisam uniret, Armenos a fide Catholica penitus aberrantes ad rectæ fidei tramitem restitueret ; insuper si Deus annuisset, Hierosolymam perveniret : cum timens (quod accidit) ne Henrici regis inconstantia, fides dubia, animus duplex et in Sedem Apostolicam parum æquus, ab instituto divinitus cœpti operis eum averteret, antevertens ipse, litteras ad eum dedit, quibus quam esset erga eum benigno animo declaravit, et quanti ponderis pro Christiana

[1] Greg. l. I. Ep. XLIX. — [2] Joan. X.

[1] Greg. l. II. Ep. XXXVII.

religione molirctur opus significavit ; et ut cum participatione ipsius cuncta perficiat, ab eo consilium petiit : sed et qua esset erga ipsum fiducia patenter aperiens, ipsum sui loco relinquere Romanæ Ecclesiæ defensorem, iisdem litteris reddere voluit certiorem. Sed præstat hæc omnia ejus verbis audire. In Epistola enim tunc ad ipsum regem data[1], ista leguntur post nonnulla de paterna erga ipsum benevolentia verba præmissa :

53. « Præterea indico tuæ magnitudini, quia Christiani, ex partibus ultramarinis, quorum maxima pars a paganis inaudita clade destruitur, et more pecudum quotidie occiditur, gensque Christiana ad nihilum redigitur, ad me humiliter miserunt, nimia compulsi miseria, implorantes ut modis quibus possem eisdem fratribus nostris succurrerem, ne Christiana religio nostris temporibus (quod absit) omnino deperiret. Ego autem nimio dolore tactus, et usque ad mortis desiderium ductus (magis enim vellem pro his animam meam ponere, quam eos negligens universo orbi ad libitum carnis imperare) procuravi Christianos quosque ad hoc provocare, ad hoc impellere ; ut appetant defendendo legem Christi animam suam pro fratribus ponere ; et nobilitatem filiorum Dei luce clarius ostentare. Quam admonitionem Italici et Ultramontani Deo inspirante (ut reor, imo etiam omnino affirmo) libenter acceperunt, et jam ultra quinquaginta millia ad hoc se præparant, ut si me possunt in expeditione pro duce ac Pontifice habere, armata manu contra inimicos Dei volunt insurgere, et usque ad Sepulchrum Domini, ipso ducente, pervenire.

54. « Illud etiam me ad hoc opus permaxime instigat, quod Constantinopolitana Ecclesia de sancto Spiritu a nobis dissidens, concordiam Apostolicæ Sedis exspectat. Armeni etiam fere omnes a Catholica fide aberrant ; et pæne universi Orientales præstolantur quid fides Apostoli Petri inter diversas opiniones eorum decernat. Instat enim nostro tempore, ut impleatur quod pius Redemptor speciali gratia dignatus est Apostolorum principi indicare ac præcipere, dicens[2] : Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua : et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Et quia patres nostri, quorum vestigia, licet indigne, sequi optamus, partes illas pro fide Catholica confirmanda sæpe adierunt, nos etiam adjuti precibus omnium Christianorum (si Christo duce via patuerit, quia non est via hominis in manu ejus, et a Domino gressus hominis diriguntur) illuc transire pro eadem fide et Christianorum defensione compellimur. Sed quia magna res magno indiget consilio, et magnorum auxilio, si hoc Deus me permiserit incipere, a te quæro consilium, et, ut tibi placet, auxilium.

55. « Quia si illuc, favente Deo, ivero, post Deum tibi Romanam Ecclesiam relinquo, ut eam et sicut sanctam matrem custodias, et ejus honorem defendas. Quid tibi super his placeat, et quid prudentia tua divinitus aspirata decernat, mihi quantocius potes, remittas. Nam si de te plusquam plurimi putent non sperarem, verba hæc frustra proferrem ; sed quia forsan non es homo, cui de sinceritate dilectionis meæ adhuc indubitanter credas, Spiritui sancto, qui omnia potest, committo, ut menti tuæ suo more indicet, quid tibi cupiam, quamtumve te diligam : et eodem modo circa me tuam mentem componat, ut impiorum desiderium depereat, et bonorum accrescat. Hæc enim duo desideria circa nos duos, licet diverso modo, incessanter invigilant, et secundum voluntatem eorum, a quo prodeunt, decertant, etc ». Hæc Gregorius ad regem Henricum, qui tantum bonum intervertit, dum Saxonicæ expeditioni totus intentus, quæque magna illi postponenda putavit. Cum interea Orientalium rerum eventus felicior renuntiatus, fervorem expeditionis illius minuit, ut ex litteris ejusdem Greg. ad comitem Pictaviensem datis apparet[1].

56. *Epistolæ Gregorii ad Sancium Aragoniæ regem de ritibus Romanæ Ecclesiæ inducendis et aliis.* — Inter hæc autem contigit, ipsum Gregorium papam accipere litteras a Sancio Aragoniæ rege (est ejus nominis Quartus, religione præstans, et bellica fortitudine haud impar) quibus idem rex maxime pius significarat, se juxta ejusdem Pontificis jussionem per legatum illuc missum expressam, recepisse in sacris ritibus officium Romani ordinis observandum : ad quem idem Gregorius mense Martii ista rescripsit[2] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Sancio regi Aragoniensi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Litteras nobilitatis tuæ suavitate plenas læti suscepimus ; in quibus, quanta fidelitate erga principes Apostolorum Petrum et Paulum ac Romanam Ecclesiam ferveas, satis perspeximus : quam, tametsi litteras tuas nullas videremus, per legatos Apostolicæ Sedis evidenter compertam habebamus. In hoc autem, quod sub ditione tua Romani ordinis officium fieri studio et jussionibus tuis asseris ; Romanæ Ecclesiæ te filium, ac eam concordiam et eamdem amicitiam te nobiscum habere, quam olim reges Hispaniæ cum Romanis Pontificibus habebant, cognosceris. Esto itaque constans et fiduciam firmam habeas, et quod cœpisti perficias ; qui in Domino Jesu Christo confidimus, quia beatus Petrus Apostolus, quem Dominus Jesus Christus rex gloriæ principem super regna mundi constituit, cui te fidelem exhibes, te ad honorem desiderii tui adducet, ipse te victorem de adversariis tuis efficiet. Cum enim Dominus filium amat[3], flagellat et castigat. Melius et utilius ex adversis pervenitur ad prospera. Qui enim dicit ridentibus : Væ

[1] Greg. l. II. Ep. XXXI. — [2] Luc. XXII.

[1] Greg. l. II. Ep. III. in fin. — [2] Ibid. l. I. Ep. LXIII. — [3] Hebr. XII.

vobis, quia flebitis [1]; ipse lugentes beatos asserit, quoniam ipsi consolabuntur. De Salomone autem ad præsens nihil respondimus, quoniam accusationem per litteras, eo absente qui accusat, sacri canones non recipiunt. Est quoque aliud, quod legatus noster, qui ad partes illas his temporibus fuit, aberat, et sine eo judicium inde dare noluimus. Eo vero revertente, habebimus, Deo favente, consilium, et ad vos nuntium nostrum mittemus, qui hanc et alias necessarias causas diligenti examine perquirens, singulis quibusque justæ determinationis finem imponet. Datum Romæ decimo tertio kal. Aprilis, Indictione duodecima ». Aliæ adhuc extant ejusdem Pontificis ad eumdem regem litteræ [2], de quibus suo loco dicemus.

57. Qui res Aragonensium novissime magna cum laude prosecutus est Hieronymus Blanca, et in scribendo antiquos historicos Ecclesiasticos imitatus, quæcumque potuit, vetera monimenta summa industria perquisita, quo fidem suam legentibus optime testatam relinqueret, verbatim reddere consuevit, cui eo nomine Ecclesiastica antiquitas plurimum debeat reddita luce : recitat ejusdem regis Sancii Privilegium, concessum monasterio Sancti-Joannis, in quo ista, quæ ad ejusdem Pontificis Gregorii papæ tempora spectant, ita leguntur : « Ad confirmanda priora bene acta, abbatem Sancium ejusdem monasterii iterum Romæ (Romam) ad beatissimum papam Gregorium Septimum misi, rogans eum, ut ipse benigne prædictum locum Apostolica auctoritate sua munire (sicut antecessor ejus fecerat) et facere non dedignaretur, quod, secundum quod poposceram, ipsi libentissime fecerunt ». Hæc ibi.

58. Porro eidem Sancio regi Aragonensi summæ cedit laudi, quod quantum ex ejusdem Pontificis litteris apparet, ipse primus absque mora in recipiendo Romano ordine in sacris ritibus, eidem Gregorio hæc per legatum jubenti obtemperavit, reliquis adhuc nutantibus regibus, et aliis rursus ejusdem Gregorii papæ admonitionibus indigentibus. Nam qua die et Indictione datæ leguntur Gregorii papæ litteræ ad Sancium Aragoniæ regem, iisdem scriptæ habentur ab eodem Pontifice litteræ ad Alphonsum et Sancium Castellæ in Hispania reges, et episcopos, eodem argumento; quæ sic se habent [3] :

59. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Alphonso et Sancio regibus Hispaniæ a paribus, et episcopis in ditione sua constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum beatus Apostolus Paulus [4] Hispaniam se adiisse significet (adire decrevisse), ac postea septem episcopos ab Urbe Roma ad instruendos Hispaniæ populos a Petro et Paulo Apostolis directos fuisse, qui, destructa idololatria, Christianitatem fundaverunt, religionem plantaverunt, ordinem et officium in divinis cultibus agendis ostenderunt, et sanguine suo Ecclesias dedicavere, vestra diligentia non ignoret; quantam concordiam cum Romana Urbe Hispania in religione et ordine divini officii habuisset, satis patet. Sed postquam vesania Priscillianistarum diu pollutum, et perfidia Arianorum depravatum, et a Romano ritu separatum, irruentibus prius Gothis, ac demum invadentibus Sarracenis regnum Hispaniæ fuit, non solum religio est diminuta, verum etiam mundanæ sunt opes labefactæ.

60. « Quapropter ut filios charissimos vos adhortor et moneo, ut vos sicut bonæ soboles, etsi post diuturnas scissuras, demum tamen ut matrem revera vestram Romanam Ecclesiam recognoscatis, in qua et nos fratres reperiatis, Romanæ Ecclesiæ ordinem et officium recipiatis, non Toletanæ vel cujuslibet aliæ, sed istius, quæ a Petro et Paulo supra firmam petram per Christum fundata est, et sanguine consecrata, cui portæ inferni, id est, linguæ hæreticorum, nunquam prævalere potuerunt, sicut cætera regna Occidentis et Septentrionis, teneatis. Unde enim non dubitatis vos suscepisse religionis exordium, restat etiam, ut inde recipiatis in Ecclesiastico ordine divinum officium, quod Innocentii papæ ad Eugubinum directa episcopum vos docet Epistola, quod Hormisdæ ad Hispalensem missa decreta insinuant : quod Toletanum et Bracarense demonstrant Concilia : quod etiam episcopi vestri ad nos nuper venientes juxta Constitutionem Concilii per scripta sua facere promiserunt, et in manu nostra firmaverunt ». Fuisse autem in his Gregorio plurimum laborandum, litteræ ejusdem ad Simeonem datæ [1] significant, sed de his inferius suo loco. Meminit in eisdem litteris de Paulo episcopo cognomento Munione, qui apud legatos simoniæ fuerat accusatus, quem venisse Romam, causamque dixisse, et innocentem repertum fuisse absolutum, aliæ ejusdem Pontificis ad Adefonsum regem litteræ datæ declarant [2].

61. Non prætereat, quod in titulo Epistolæ datæ ad reges Adefonsum et Sancium eos simul a paribus ponat, quo plane significat, adhuc ambos Hispaniarum reges regnare, necdum bello civili inter eos oborto separatos, et alterum eorum exstinctum. Unde erroris arguas, qui ponunt Sancium anno superiori jam occisum esse, Alphonsumque hoc anno solum regnare cœpisse. Epistolaris auctoritas, in his præsertim quæ ad consignanda certa tempora spectant, sententia omnium, omnibus est præferenda. Sed quæ ab aliis prætermissa, ab Hugone [3] autem in rebus gestis sancti Hugonis abbatis Cluniacensis fideliter scripta leguntur, de his quæ passus est a Sancio fratre Alphonsus, sive Adefonsus, hic recitanda putamus. Auctor enim vivebat hoc tempore, et quæ scripsit

[1] Matth. V. — [2] Greg. l. II. Ep. L. — [3] Greg. l. I. Ep. LXIV. — [4] Rom. XV.

[1] Greg. l. II I. Ep. XVIII. — [2] Ibid. Ep. LXXXIII. — [3] Apud Sur. tom. II. die XXIX April.

satis perspecta habuit, qui ait : « Sed etiam Adefonsum Hispaniæ regem liberavit. Eum namque frater ejus Sancius regno privaverat, captum et catenatum carceri mancipaverat. Illi vero pius Hugo abbas Cluniacensis compatiens, pro eo apud Dominum precibus instabat; et Apostoli Petri confidens meritis, a Domino eum absolvi poscebat. Nec mora, beatus Petrus Apostolus cuidam fratri in Cluniaco apparuit, preces Hugonis pro Adefonsi ereptione Deum admisisse revelavit. Fecit etiam Adefonso illud in carcere nuntiari. Porro Sancio in somnis sub gravi comminatione præcepit, ut cito Adefonsum restitueret, nec differre ausus esset. Sancius terrore correptus, Adefonsum statim restituit. Restitutus ille, Deo et liberatori suo gratias egit, censumque, quem pater suus Ferdinandus quotannis Cluniacensi monasterio solvendum instituit, ipse duplicavit, ducentas et quadraginta auri uncias annuatim reddens ». Hæc Hugo in Hugone, quem hoc anno Gregorius papa datis ad eum litteris, remorantem nimis summa instantia Romam vocavit. Utebatur enim eo consiliario, quem Dei amicum pollentem sancti Spiritus charismatibus cognoscebat.

62. *S. Hugonis consiliis utitur Gregorius.* — Dedit ergo ad eum Gregorius hoc anno litteras [1], eadem die qua ad reges Hispaniæ scripsisse diximus, nempe decimo tertio kal. Aprilis, XII Indictione, in quibus hæc inter alia habet post querelas, quod sæpe rogatus ab eo Romam venire destitisset, et ob tantam moram ipse Gregorius nonnihil perturbatus esset : « Quapropter, inquit, etsi commoti, dilectionem vestram intimo admonemus affectu, ut nos in multis et magnis angustiis positos quantocius visitare curetis. Portamus enim quanquam infirmi, quanquam extra vires ingenii et corporis, soli tamen portamus in hoc gravissimo tempore non solum spiritualium, sed et sæcularium ingens pondus negotiorum, et casum nostrum quotidie ex imminenti sarcina formidamus, qui sustentationis auxilia in hoc sæculo nequam reperire nequimus. Unde per omnipotentem Dominum rogamus, ut fratres vestros (sicut ab initio ordinationis nostræ postulavimus) pro nobis jugiter orare Deum commoneatis, quoniam nisi illorum et aliorum fidelium interventibus, divina suffragia mereamur, nostrum et (quod magis timemus) Ecclesiæ periculum evitare non poterimus, etc. » Hæc Gregorius, vallatus angustiis, quæ hic voluimus descripsisse, ut quales homines, quos nosceret sanctitate præcipuos, adhibere consueverit in consiliis intelligatur, et quibus niteretur auxiliis, nempe sanctorum precibus in cunctis Ecclesiæ perturbationibus, pariter innotescat : quo sciatur, cum in administratione universalis Ecclesiæ omnes explesse numeros optimi præsulis.

63. Sed quid mirandum eidem sanctissimo viro Hugoni Romam venienti acciderit in itinere, ab eodem Hugone Cluniacensi monacho ejus Vitæ scriptore audiamus : « Romam proficiscens aliquando pater Hugo, arctissimam a prominentis rupis latere viam ingressus est. Erat inferius terribilis profunditas, ita ut metu præcipitii vix unquam viatores audeant intueri. Præcedentibus itaque aliis post alios præ timore sociis, sequebatur pater, mente et oculis, dextraque pariter ad cælum levatis, sinistra mulæ habenas tenebat, et oratione suspensus, Domino totus inhiabat. Propter transeuntes quædam paupercula mulier ibi in brevissimum arduæ rupis foramen sese receperat. Mula vero, cui sanctus insidebat, ubi latitantem illam subito adspexit, misere (mirifice) pavefacta, illico resilit, et resiliens tota in immane profundum cum sancto viro cadit. Ubi sanctus, ut antea, sic etiam cadendo mentem et oculos, dextramque ad cælum erectam tenebat. Cadebat quidem corpore, sed immotus cum Domino stabat mente : prævaluitque stabilitas mentis, suaque sedens mula invisibiliter reportatus ab infimis, viæque est redditus totus incolumis. Videte, charissimi, videte patrem de morte redeuntem, admiramini de funere resurgentem. Sed qui Jonam in mare præcipitatum de profundo abyssi, de ventre ceti clamantem ad se liberare voluit, etiam hunc orantem omnipotenti misericordia sanum a ruina levavit. Vidit Vincentius, qui in laico habitu fideli sedulus obsequio sanctum sequebatur, qui adhuc superest, et se vidisse testatur ». Hæc de S. Hugone, quem superius diximus frequentare consuevisse Limina Apostolorum, de quo et inferius sui locis sæpe dicendum.

64. *Guillelmi regis Angliæ et reginæ officia erga Gregorium.* — Inter hæc autem perferuntur Romam litteræ a Guillelmo Anglorum rege, et ab ejus conjuge Mathilde regina ad Gregorium papam, quibus de ipsius in Pontificem electione gratulatur, qui de obitu prædecessoris Alexandri papæ, cui plurimum debebat, tristatus erat. Accepit litteras, et acceptavit officium ipse Gregorius; ad regemque ipsum scripsit eruditionis plenas Apostolicas litteras [1], et alias ad reginam [2], quam ut maxime piam feminam hortatur, ut viro sit adjumento in iis quæ spectant ad animæ ipsius salutem, dicens : « Insta viro tuo, animæ utilia suggerere ne desinas : certum est enim, si vir infidelis per mulierem fidelem (ut ait Apostolus [3]) salvatur; vir etiam fidelis per mulierem fidelem in melius augmentatur ». Datæ sunt litteræ Gregorii ad eos hoc anno pridie nonas Aprilis, quibus etiam meminit de legatis Apostolicæ Sedis Petro et Joanne in Angliam missis, deque redditibus S. Petri regis opera exigendis.

65. Quod ad Guillelmum regem ipsum pertinet, hic præ cæteris Christianis regibus Borealibus a Gregorio Pontifice commendatur : nam cum Henricum Germaniæ regem sit passus persecuto-

[1] Greg. l. I. Ep. LXII.

[1] Greg. l. I. Ep. LXX. — [2] Ibid. Ep. LXXI. — [3] I. Cor. VII.

rem, Philippum Francorum regem Ecclesiarum expilatorem (ut prætermittamus dicere de Roberto Guiscardo invasore, Godefredo Lotharingio prævaricatore, et aliis de quibus suis sæpe litteris queritur) hic optimus habetur comparatione malorum; de quo hæc ipse [1] : « Rex Anglorum licet in quibusdam non ita religiose (sicut optamus) se habeat; tamen in hoc, quod Ecclesias Dei non destruit neque vendit, et pacem justitiamque in subditis suis moderari procurat; et quia contra Apostolicam Sedem, rogatus a quibusdam inimicis crucis Christi, pactum inire, consentire noluit; presbyteros uxores, laicos decimas quas detinebant, etiam juramento dimittere compulit : cæteris regibus se satis probabiliorem, ac magis honorandum ostendit. Unde non indignum debet existimari potestatem illius mitius esse tractandam, atque respectu probitatis ipsius, subditorum et eorum quos diligit, negligentias ex parte fore portandas, etc. » Magnam quidem tunc temporis comparavit sibi laudem ex eo Guillelmus rex Angliæ, quod, cum promulgata essent, sancita hoc anno synodalia decreta de celibatu clericorum adversus concubinarios, et adversus simoniace ordinatos, atque contra laicos Ecclesiarum decimas occupantes, tumultuantes regia auctoritate compresserit.

66. *Philippi Francorum regis scelera Gregorius insectatur litteris ad episcopos datis.* — Quo pariter anno celebrata in Anglia Synodus reperitur, in qua sanctus Wulstanus deponitur, sed magno Dei miraculo restituitur. Habes de ea in rebus gestis ejusdem sancti Wulstani [2].

Eodem tempore a Philippo Francorum rege legatos Gregorius papa suscepit simul et litteras, quibus idem rex jam antea redargutus ob illata in Ecclesias damna, pariturum se ejus jussus significaret. Ad quem Gregorius rescribens [3], ubi ejus mentis propositum, litteris ac per legatos declaratum magnopere commendavit, admonuit, ut per eum illa detrimenta Ecclesiæ Bellovacensi emendare non prætermitteret. Quænam autem ista fuerint, haud satis apparet; sed enormia satis fuisse, idem Gregorius litteris [4] eadem die, nempe idibus Aprilis, datis ad clerum et populum Bellovacensem aperit, quibus asserit eos omnes ob inaudita, detestanda , et abominanda scelera perpetrata , fuisse anathemate condemnatos, intercessione vero ipsorum episcopi Guillelmi absolutos in Synodo Romæ proxime celebrata. Inter alia autem ista notatu digna, litteris ad regem redditis, eidem consideranda proponit, dicens [5] : « Attendere enim te nobiscum et diligenter considerare volumus, in quanta dilectione Sedis Apostolicæ, quantaque gloria et laudibus fere per orbem terrarum antecessores tui reges clarissimi et famosissimi habiti sunt, dum illorum regia majestas in amplificandis et defendendis Ecclesiis pia ac devota constitit, in tenendo justitiam libera ac distracta permansit.

67. « Postquam vero divina et humana jura subvertendo tanta virtus in posterioribus cœpit hebescere, totius regni gloria, decus, honor et potentia, cum perversis moribus immutata sunt, et nobilissima fama et status regni a culmine suæ claritatis inclinata sunt. Hæc quidem et alia talia frequenter, et si oportet, aspero etiam sermone inculcare suscepti nos officii cura compellit. Quoniam licet verbo prædicationis abscondere et uspiam tacere, non sit nobis tutum aut liberum, tamen quanto dignitas est amplior et persona sublimior, tanto propensiorem curam et clamorem pro ejus rectitudine nos habere convenit, etc. » At vero nihil profecisse ex iisdem Gregorii papæ admonitionibus regem, quæ ab eo hoc eodem anno sunt scelera perpetrata demonstrant. De quibus coactus est ipse Gregorius ad ipsos episcopos Francorum et principes proclamare, datis inter alios ad Guillelmum comitem Pictaviensem litteris istis hoc anno mense Novembris [1] :

68. « Licet Philippi regis Francorum iniquitates ad notitiam tuam pervenisse dubitandum non sit, utile tamen duximus, quantum de eisdem iniquitatibus doleamus, tibi innotescere. Nam inter cætera scelera, quibus non solum Christianos sed et paganos videtur superesse principes, post Ecclesiarum quas sibi licuit confundere varias destructiones, adeo regiæ dignitatis posthabuit verecundiam, ut avaritia potius inflammante, quam ratione aliqua poscente, Italiæ negotiatores qui ad partes vestras venerant deprædatus fuerit. Qua de re, quia episcopos Franciæ litteris nostris eum convenire monuimus, te quoque sanctum Petrum et nos pure diligentem, et ut credimus, de ejus nobiscum periculis contristatum, præcipue monemus, quatenus ex illis atque nobilioribus Franciæ melioribus quibusdam adhibitis, iniquitates suas sibi notificetis.

69. « Et ut ipse stultorum suggestionibus renuntiando, atque bonorum, atque sapientum consiliis adhærendo, incipiat jam a confusione Ecclesiarum manum retrahere, et ad exemplar bonorum Franciæ regum, pravos mores suos commutare, deprædationes quas supra commemoravimus, unde oratores sancti Petri impediuntur, capiuntur, atque multis modis (incommodis) afficiuntur, sine dilatione emendare. Qui si consiliis vestris acquieverit, nos eum qua debemus charitate tractabimus. Alioquin si in perversitate studiorum suorum perduraverit, et secundum duritiam et impœnitens cor suum iram Dei et S. Petri sibi thesaurizaverit; nos, Deo auxiliante, et nequitia sua promerente, in Romana Synodo, a corpore et communione sanctæ Ecclesiæ ipsum, et quicumque sibi regalem honorem vel obedientiam exhibuerit, sine dubio sequestrabimus, et ejus quotidie super altare sancti Petri excommunicatio confirmabitur.

[1] Greg. l. IX. Ep. V. — [2] Apud Sur. tom. I. die XIX Jan. — [3] Greg. l. I. Ep. LXXV. — [4] Ibid. Ep. LXXIV. — [5] Ibid. Ep. LXXV.

[1] Greg. l. II. Ep. XVIII.

Diu est enim, quod iniquitates suas portavimus : diu est, quod sanctæ Ecclesiæ injuriam parcendo adolescentiæ suæ dissimulavimus. Nunc autem adeo perversitas morum suorum se notabilem reddidit, ut si tantæ valetudinis tantæque fortitudinis esset, quantæ pagani imperatores fuere, qui tot mala sanctis martyribus intulerunt; nos timore aliquo tot et tantas iniquitates suas nullo modo impunitas dimitteremus. « Datum Romæ idibus Novembris, Indictione XIII ».

70. Extant aliæ ejusdem argumenti litteræ [1], datæ ad Manassem Rhemensem archiepiscopum, et alios primarios Francorum episcopos in ejusdem Philippi regno constitutos, quos monet, ut de tot flagitiis quæ enumerat regem ipsum corripiant. Datæ habentur hoc anno idibus Septembris, et aliæ seorsum ad eumdem Rhemensem archiepiscopum mense Decembris. Porro anno sequenti de ipso rege in synodo actum est, in qua ista leguntur de ipsius Philippi regis excommunicatione in hæc verba concepta [2] : « Philippus rex Francorum, si nuntiis papæ ad Gallias ituris de satisfactione sua et emendatione securitatem non fecerit, habeatur excommunicatus ». Ista Gregorius, qui his temporibus perditissimis, ad correctionem regum et purgationem Ecclesiæ post innumeras sordes ex incuria prædecessorum contractas, positus est a Domino instar Jeremiæ, cui dixit [3] : « Constitui te hodie super gentes et super regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices et plantes ».

71. *De sua nimia indulgentia apologetica Gregorii Epistola.* — Inter hæc autem eidem Gregorio papæ scribendum fuit Beatrici atque Mathildi clarissimis feminis, quæ scandalum passæ sunt, quod restitutum audissent a Gregorio Guarnerium episcopum Argentinensem, ab Alexandro prædecessore damnatum, et suspensos Longobardiæ episcopos vinculo censuræ Ecclesiasticæ relaxatos, unde Gregorium ipsum nimis esse indulgentem obmurmurassent, insuper et ipsum Guarnerium haud digne tractassent. Vigebat in sanctis feminis zelus exæstuans Ecclesiasticæ integritatis, quam vel in minimo labefactari abundantiori venia erga delinquentes exhibita, ægro animo ferrent. Laude quidem hac ex parte dignissimæ, si tamen illatis alicui misero plagis non vinum tantum, sed oleum esse adhibendum considerassent ex Evangelico instituto [4]. Gregorius igitur has scandalum passas minime contemnendas esse putavit, probe sciens, qua pœna sit dignus qui scandalum inferret etiam alicui pusillorum fidelium : quamobrem apologeticam ad eas scribendam putavit Epistolam, tanto Pontifice dignam ; quæ sic se habet [5] :

72. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, duci Beatrici et ejus filiæ Mathildi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum Propheta testetur [1], quod omnipotens Deus, quem imitari jubemur, cor contritum et humiliatum non spernat : nos quidem qui peccatores sumus, etsi contritionem cordium in aliis non satis plene respicimus, cognita tamen dissimulare, et quasi pro nihilo computare non debemus. Guarnerius Argentinensis episcopus, postquam peccatis facientibus, decorem sui ordinis indigne tractavit, vocatus ad correctionem a domino nostro venerandæ memoriæ Alexandro papa, solus inter omnes Teutonicæ terræ episcopos, quorum multi non solum carnali scelere, sed etiam simoniaca labe fœdati, itidem vocati sunt, Apostolorum Limina petiit, locum judicii in humilitatis forma prævenit, et veritus Apostolicam virgam, annuntiando et cogitando pro peccatis suis in faciem procidit. Apostolica igitur tum censura correptus, jam nunc Apostolicam venit experiri clementiam, et cum tanta fatigatione, sicut audivimus, jejunando pariter et plerumque pedes eundo, compunctionem suam et obedientiam demonstravit, ut confratres nostri pro competentia horum temporum, miserandum sibi fore dignum æstimarent et decernerent.

73. « Cui quanquam episcopalis officii redintegrationem ad vota sua non concessimus, exercere tamen in illo rigorem canonicum hoc in tempore quid referret, cum fortasse hoc amoto, locum ejus non alius possideret, nisi qui plurimum pecuniæ dare posset ? Cæterum quod vos fecistis in eum, quam inhonestum vobis, quam mihi verecundum, quamque beato Petro et Apostolicæ Sedi contumeliosum sit, quæso, cum animis vestris reputate, ut in quibus peregrinorum his in partibus tutissima debet esse defensio, inopinata pericula lateant, et nostra, qui hoc aliis principibus prohibemus, in hac re quasi consentanea pro familiaritate vestræ dilectionis voluntas arguatur, præsertim cum eumdem fratrem per litteras nostras non sine magna fiducia vobis commendaverimus.

74. « Quamobrem nobilitatem vestram multum rogamus et admonemus, ut injurias ejus quantum potestis demulcentes, cum omni benevolentia et manifesta charitatis exhibitione eum abire dimittatis, et sicut in supra memoratis rogavimus litteris, tutum sibi usque ad dominum Erlembaldum Mediolanensem ducatum præbeatis ; scientes eum per Epistolam nostram esse commonitum, ut nullatenus super hac re contra vos aut vestros aliquid moliatur adversi. Dionysio vero Placentino et aliis episcopis Longobardiæ qui ad nos venerant, nihil de episcopali officio, nisi confirmandi pueros pro necessitate concessimus, sed totius negotii fræna ita retinemus in manu, ut aut correctis de venia, aut pertinacibus non sit desperandum de pœna. Quia vero ex charitate, et pro reverentia sanctæ Romanæ Ecclesiæ vos de talibus adversum nos murmurasse credimus, memores domini et patris nostri beati Petri [2] Apostolorum

[1] Greg. l. II. Ep. V et XXXII. — [2] Ibid. ante Ep. LIII. — [3] Jer. I. — [4] Luc. X. — [5] Greg. l. I. Ep. LXXVII.

[1] Psal. L. — [2] Act. XI.

principis, qui murmurantibus adversum se discipulis satisfacere non dedignatus est; vobis quoque rationem de factis nostris non inviti reddidimus, in eodemque quanta vis dilectionis, qua vobis adstringimur, non alia vobis adhuc certiora signa dedimus. Neque vero nos fugit quam diversa de nobis hominum opinio sit et judicium, dum in eisdem causis et actibus, alii nos crudeles, alii nimium mites esse dicunt. Quibus profecto nil verius, nil rectius respondendum videmus, quam quod ait Apostolus [1]: Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die. Deus autem omnipotens, qui verus inspector est cordium, doceat nos et vos facere voluntatem suam, et ponat legem suam in medio cordis nostri. Datum Romæ decimo septimo kal. Maii, Indictione duodecima ». Sic monitæ Beatrix atque Mathildis res gestas ab ipso Gregorio, ut ab homine divinitus inspirato, omni sunt reverentia et officio prosecutæ, et sedulo semper studio promovere curarunt.

75. *Anno Coloniensis archiepiscopus Eccl. Rom. studiosus.* — Interea vero ipse Gregorius perpendens ut prudens navis Ecclesiæ nauta, irrupturas maximas tempestates ab Aquilone, Coloniensem archiepiscopum sanctum Annonem, datis ad eum litteris [2], in pristino officio defendendæ Ecclesiæ libertatis, studuit continere, ne eum sibi rex contra Ecclesiam dimicaturus alliceret, quem semper adversantem improbis suis conatibus senserat. Perstitit vir sanctissimus in ea qua semper fuerat Ecclesiæ Apostolicæ fide, nec, ut alii plures, rapi potuit favore principis vel minis attrahi. Quem hoc anno diabolico instinctu contigit a suis Coloniensibus ipsi rebellantibus, et ejus sanguinem sitientibus, ad necem quæri; et nisi auxilio occultæ fugæ sibi consuluisset, plane a populo in Ecclesiam irrumpente fuisset occisus. Rem gestam pluribus describit hoc anno Lambertus, atque ejus Vitæ auctor abbas Sigebergensis [3], quos si cupis ea scire, tu consulas.

76. *Indicitur Synodus in annum sequentem, ad quam varii episcopi ad causam dicendam vocantur.* — Ipse vero Gregorius consulturus rebus Ecclesiasticis, in sequentem annum Synodum indicit celebrandam ipso exordio Quadragesimæ, ad quam vocat in primis longius positos Britannos episcopos et abbates [4]; sed et Tullensis specialiter episcopus est vocatus, ad dicendam causam de simonia et cohabitatione cum muliere quam haberet ut conjugem; de quibus ad Udonem archiepiscopum Trevirensem litteras dedit [5]. Ad eamdem Synodum jussit accurrere Isembertum Pictaviensem episcopum [6], qui citatus adesse Romæ die Natali sancti Andreæ, minime comparuisset. Gravissima iste accusatione conventus, judicium Sedis Apostolicæ evitabat. Scelus erat hujusmodi [7]. Jusserat Gregorius per legatos Apostolicæ Sedis Amatum episcopum Olorensem, et Gozelinum archiepiscopum Burdigalensem, et alios simul collectos, examinari causam comitis Pictaviensis, qui assereretur duxisse in uxorem consanguineam suam: qui cum ad causam examinandam congregati fuissent in unum, passi sunt irruentes milites ab eodem Pictaviensi episcopo immissos, qui alios verberibus, contumeliis alios affecerunt.

77. Cujus rei causa jussus est Romam venire reus sceleris perpetrati. Quod cum facere distulisset, suspensus ab officio, futuræ Synodo præsto esse jubetur. Laudavit vero Gregorius ipsum Guillelmum Pictaviensem [1], qui paruisset Ecclesiæ jubenti divortium, donec causa plenius nosceretur. Cui roganti ut liceret retinere illam sub sororis ipsius custodia, quousque per Synodum causa finem acciperet, idem Pontifex denegavit; quam et longius ablegandam mandavit. Assistere pariter eidem Synodo jubentur [2] litigantes inter se Benno episcopus Osnaburgensis atque abbas Corbeiensis, nisi prius ea causa per Coloniensem terminaretur episcopum.

78. Convocatur quoque ad eamdem Synodum [3] Liemarus Bremensis archiepiscopus ob causam hoc anno superius narratam. Insuper archiepiscopum Moguntinum Sigefridum una cum suis suffraganeis episcopis Ottone Constantiensi, Guarnerio Strazburgensi, Henrico Spirensi, Herimanno Babenbergensi, Imbrico Augustensi, Adalberone Wirceburgensi, jussit Gregorius datis ad eum litteris convenire [4]. Deque his etiam scripsit ad Henricum [5] regem, quem petit, ut legatos ad Synodum mittat, et aliis litteris rogat, ne illos audiat qui discordias inter ipsos seminant. Advenire quoque jussit Cunibertum Taurinensem episcopum, qui accusaretur invasor monasterii Sancti-Angeli [6]. Itidemque adesse voluit Guillelmum [8] Papiensem episcopum ob causam divortii inter Azonem atque Mathildem; de quibus superius dictum est; vocataque est et ipsa Mathildis [8] Hugonem quoque militem [9], ob occupata bona Ecclesiæ Turonensis, ad Synodum rationem redditurum vocavit. Adhuc insuper, sed anni sequentis exordio, vocatus est ad eamdem Synodum Guibertus Ravennas archiepiscopus [10] litteris ad eum datis. Vocatus et Hugo [11] Diensis episcopus una cum clericis suis. Hactenus de Indictione Synodi in annum sequentem.

79. *Gregorius papa ægrotans dat litteras.* — Inter hæc autem contigit ipsum Gregorium mense Octobris graviter ægrotare, atque ubi desperata valetudo esset, Deo volente, præter spem omnium convaluisse; cum ipse redditus sospitati de his litteras dedit ad Beatricem atque Mathildem, quibus redditum se ingemuit sanitati. Nam ubi primum earum erga Romanam Ecclesiam commendavit

[1] 2. Cor. IV. — [2] Greg. l. I. Ep. XCIX. — [3] Apud Sur. tom. VI. die IV Dec. l. II. c. 21. — [4] Greg. l. II. Ep. I. — [5] Ibid. Ep. X. — [6] Ibid. Ep. XXIII. XXIV. — [7] Ibid. Ep. II.

[1] Greg. l. II. Ep. III. — [2] Ibid. Ep. XXV. — [3] Ibid. Ep. XXVIII. — [4] Ibid. Ep. XXIX. — [5] Ibid. Ep. XXX. XXXI. — [6] Ibid. Ep. XXXIII. — [7] Ibid. Ep. XXXV. — [8] Ibid. Ep. XXXVI. — [9] Ibid. Ep. XXII. — [10] Ibid. Ep. XLIV. — [11] Ibid. Ep. XLIII.

affectum, et in ipsum Petrum amorem, cujus causa Petri locum tenentem diligerent, ista mox addit[1] : « De cætero scitote nos præter spem omnium, qui nobiscum erant, infirmitatem corporis evasisse, et jam bonam valetudinem recepisse : unde nobis dolendum potius quam gaudendum esse putamus. Tendebat enim anima nostra et toto desiderio ad illam patriam anhelabat, in qua ille qui laborem et dolorem considerat lassis quietem et refrigerium præstat. Verum reservati adhuc ad consuetos labores et insignitas sollicitudines, in singulas horas quasi parturientis dolores et angustias patimur, dum pæne in oculis nostris naufragantem Ecclesiam nullo valemus eripere gubernaculo. Lex enim et religio Christiana ita fere ubique deperiit, ut Sarraceni et quilibet pagani suos ritus firmius teneant, quam illi, qui Christianum nomen acceperunt, et quibus in regno Patris per Christum hæreditas et æternæ vitæ gloria parata est, divinæ legis mandata custodiant. Quo minus mirandum est, si hujus lucis ærumnas spe supernæ consolationis fugere cupimus, qui in his positi in sola cognitione inundantium periculorum singulorum pœnas luimus ». Hæc de statu suo et Ecclesiæ, instar navis multiplicibus jactatæ procellis.

80. Quo autem statu tunc essent res Northmannorum, subjicit ista : « Præterea scitote Robertum Guiscardum sæpe supplices legatos ad nos mittere, et tantæ fidelitatis securitatem se in manus nostras dari cupere, ut nemo unquam firmiori obligatione se cuilibet domino debeat vel possit astringere. Sed nos non incertas rationes, cur illud adhuc sit differendum considerantes, supernæ dispensationis et Apostolicæ procurationis consilia præstolamur ». Hæc de rebus Northmannicis in Italia, ita disponente Domino, qui inflexibiles Northmannorum cervices in obsequium Sedis Apostolicæ inclinavit, ut cum deficerent ab ea alii principes Christiani et persequerentur Ecclesiam, exhiberent isti tutum hospitium fugienti Pontifici persecutores. At aliis ex causis nec in anni sequentis Synodo receptum fuisse Robertum Guiscardum, solutumque anathemate, sed aggravatum potius ipsa synodalia Acta declarant.

81. *Salomon rex Hungariæ regno pulsus : unde Gregorii litteræ ad Henricum et reginam Judith.* — Contigit hoc anno (ut Lambertus narrat) ut Salomon rex Hungarorum a Joiade Beli filio, aliter Geisa nominato, ejus consanguineo, prœlio victus, amisso exercitu, vix fuga sibi consulens evaserit, adieritque per legatos Henricum regem, cujus sororem conjugem accepisset, petens adversus invasorem tyrannum arma parare, spondens quæque maxima, si id faceret, nempe (ut idem auctor narrat) eum in regni Hungarici consortium accepturum, futurumque eidem tributarium, atque munitissimas Hungariæ civitates, tanquam firmæ semper futuræ pacis pignora tributurum. Quod factum cum Gregorius accepisset, nempe quod ipse Salomon ab eodem Henrico rege quasi domino ipsum regnum Hungaricum in feudum accepisset, cum ex his videret magnopere lædi jura Apostolicæ Sedis cui jam idem regnum esset oblatum, ista rescripsit ad ipsum Salomonem Hungariæ regem[1] :

82. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Salomoni regi Hungarorum salutem et Apostolicam benedictionem.

« Litteræ tuæ ad nos tarde propter moram nuntii tui allatæ sunt : quas quidem multo benignius manus nostra suscepisset, si tua incauta conditio non adeo beatum Petrum offendisset. Nam sicut a majoribus patriæ tuæ cognoscere potes, regnum Hungariæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ proprium est, a rege Stephano olim beato Petro cum omni jure et potestate sua oblatum, et devote traditum. Præterea Henricus piæ memoriæ imperator, ad honorem sancti Petri regnum illud expugnans, victo rege et facta victoria, ad corpus beati Petri lanceam coronamque transmisit, et pro gloria triumphi sui illuc regni direxit insignia, quo principatum dignitatis ejus attinere cognovit. Quæ cum ita sint, tu tamen in cæteris quoque a regia virtute et moribus longe discedens, jus et honorem sancti Petri (quantum ad te) imminuisti et alienasti, dum ejus regnum a rege Teutonicorum in beneficium (sicut audivimus) suscepisti. Quod si verum est, qualiter gratiam beati Petri, aut nostram benevolentiam sperare debeas, tu ipse, si justitiam vis attendere, non ignoras : videlicet te non aliter eam habiturum, nec sine Apostolica animadversione diu regnaturum, nisi sceptrum regni quod tenes, correcto errore tuo, Apostolicæ, non regiæ majestatis beneficium recognoscas. Neque enim nos timore vel amore, aut aliqua personali acceptione (quantum Deo adjuvante poterimus) debitum honorem ejus cujus servi sumus irrequisitum relinquemus. Verum si hæc emendare, et vitam tuam (ut regem decet) instituere, et Deo miserante adornare volueris, proculdubio dilectionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, sicut matris dilectus filius, et nostram in Christo amicitiam plene habere poteris. Dat. Romæ quinto kal. Novembris, Indictione XIII ».

83. At divino plane judicio accidit[2], ut qui ab alio quam a Sede Apostolica regnum Hungaricum accipere voluit, illud penitus perderet, sicque cognosceret vanam salutem hominum, nisi ipse Deus adjumento mortalibus esset. Cum tamen Gregorius ipse ut pater non destiterit, sequestrem inter eos pacis accedere, prout litteræ ad eos postea datæ significant[3]. Scripsit etiam[4] ad ejusdem conjugem Judith reginam, filiam Agnetis imperatricis, quam æqua sors cum marito e regno fecit extorrem. Quam Gregorius, ejus litteris provocatus, est litteris pariter consolatus, quas his attexere dignum duximus :

[1] Greg. l. II. Ep. IX.

[1] Greg. l. II. Ep. XIII. — [2] Ibid. Ep. LXVII. — [3] Ibid. Ep. VII. — [4] Ibid. Ep. XLIV.

84. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Judith Hungarorum reginæ, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Multæ ac diversæ causæ sunt, propter quas intimo et sincero cordis affectu te diligimus. Primo, quoniam ex universalitate suscepti regiminis, omnibus qui in Christo sunt, debitores sumus. Deinde quoniam clarissimus imperator Henricus pater tuus, et Agnes mater tua (jam nunc non humanitus, sed Dei misericordia cælitus imperatrix Augusta) ex quo me cognoverunt, pro sua magnitudine honorifice, et præ cæteris sanctæ Romanæ Ecclesiæ filiis charitative habuerunt, et maxime quia nunc eadem mater et domina tua, postpositis sæcularibus causis et honoribus, et Apostolorum Limina tota devotione et veneratione complectitur; ex cujus quidem præsentia inter hujus sæculi nequam perturbationes sæpe nobis accepta solatia conferuntur. Præterea multum te commendat nobis tua præclara et inclyta fama, quod in tam tenera ætate inter asperam et incognitam gentem generis tui gloriam decorasti, quippe quæ in excelso nata imperio, nihil in actibus et habitudine tua, nisi decus imperiale hactenus demonstrasti. His, inquam, de causis nos, quibus fallere quemquam nefas est, in loco germanæ sororis te diligimus; et si quid orationes nostræ apud Deum valent, non infructuosam erga te nostram fore amicitiam, in Dei pietate confidimus. Scias etiam, quod de tribulationibus et angustiis, quas te sustinere cognovimus, valde dolemus, et divinam clementiam pro quiete et lætitia tua frequenter et suppliciter imploramus. Et si quando locus aut tempus opportunitatem dederit, temporalibus quoque subsidiis te honorare quam maxime cupimus.

85. « Cæterum ea quæ nunc tibi instat adversitas non te terreat, nec mentem tuæ generositatis deprimat; sed si quid mœstum aut grave ingruerit, vultu regalis constantiæ gestuque dissimula, et molestas (quas Deus avertat) causas naturali morum tuorum virtute patienter tolera, fiduciam et spem firmam habens in Deo Salvatore nostro, quoniam ipsi cura est de te, qui nunquam derelinquit sperantes in se : et quanto nunc animum tuum sollicitudinibus verberari sinit acerbius, tanto eum ex vicina et potenti virtute consolationis suæ lætificabit uberius. Ipse enim nihil sine causa præcipit, nihil sine ratione permittit, qui regum et imperatorum omniumque causarum æquus arbiter et moderator existit. Verum inter omnia te id agere et studere monemus, ut præclarum nomen vitæ et nobilitatis tuæ ab ineunte ætate nactum in dies amplificetur et crescat. Quoniam integritas famæ licet præ cunctis terrarum opibus corona sit nobilium et ignobilium; tanto tamen unicuique plus ornamenti et gloriæ tribuit, quanto eum eminentia generis altius extollit. Age ergo, ut omnibus quæ regnum fert et imperium, tanto te excellentiorem ostendas, quanto ea omnia mutari cognoscis. Tuam vero naturam et imperiale germen, quod in te est, nullis successibus, nullisve adversitatibus mutari posse proponas. De cætero quod nos matrem tuam de causa tua compellare rogasti, pro certo scias, nos omnia quæ ad honorem et salutem tuam pertinent, et consulendo libenter ei intimare, et persuadendo ut fiant, Apostolica benigne adjutoria exhibere. Deus autem omnipotens, qui est mœstorum consolatio, infirmantium fortitudo, præsentem vobis lætitiam cito conferat, et veram æternamque gloriam supernæ felicitatis tribuat. Dat. Romæ quarto idus Januarii Indictione decima tertia », nempe anni sequentis exordio, ad quem veniamus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6567.— Anno Æræ Hispan. 1112.— Anno Hegiræ 467, inchoato die 27 Aug., Fer. 4.— Jesu Christi 1074.
— Gregorii VII papæ 2. — Henrici IV reg. 19. Michaelis Ducæ imp. 4.

1. *Divortium Mathildis comitissæ cum Gothefredo Duca.* — A num. 11 ad 36. *Agnes* Henrici regis mater, *Beatrix* Gothefredi Barbati Lotharingiæ ducis vidua, et *Mathildis* ejus *Gothofrido Gibboso* Barbati filio nupta, Romanam Ecclesiam graviter hoc tempore afflictam magna constantia tuitæ sunt, indeque Gregorius VII eas in suis litteris a Baronio hoc anno recitatis summopere laudat. Num. 11, Baronius refert ejusdem Pontificis Epistolam, quæ extat lib. 1, Epist. XL Decreti Gregoriani, ad Mathildem datam, qua eam hortatur, ut cum Beatrice matre ad Limina Apostolorum veniat. Hæc Epistolæ Inscriptio : « Gregorius, etc. Mathildi egregiæ indolis puellæ, salutem et Apostolicam benedictionem » ; titulum *puellæ* loco virginis positum esse arbitratur Baronius. Quod num. 23 et

seq. confirmat ex Epistola ejusdem Pontificis lib. 4, Epist. II, ad Herimannum Metensem episcopum *mense Augusti Indict.* XIV, anno scilicet MLXXVI data, in qua legitur : « De Mathilda vero communi nostra filia, et beatri Petri fideli ancilla, quod vis, volo. Sed in quo statu sit mansura, Deo gubernante, adhuc certum non teneo. Godefridi autem quondam illius viri indubitanter scias, quod frequenter apud Dominum, licet peccator, habeam memoriam, qui non me illius inimicitia, vel aliqua impedit vanitas, etc. » Quibus ex verbis cardinalis doctissimus deducit, Mathildem facto cum Gothefredo viro suo divortio, innuptam remansisse, et Gregorium præfatum præsulem de ipsius Mathildis statu consulere, ac insinuare Gothefredum aliquando ejus maritum fuisse, « sed jam non amplius esse ». Subdit autem num. 25 : « Quænam autem causæ divortii intercesserint, scriptorum ejus temporis reperi neminem, qui significent ».

2. *Fictitium.* — Verum non solum nullus antiquorum hujusmodi divortii meminit; sed etiam Lambertus, qui hoc tempore vivebat, postquam anno MLXXVI asseruit, Gothefredum Gibbosum *IV kalend. Martii* vita decessisse, anno MLXXVII loquens de Gregorii VII profectione Germanica ait : « Roma egressus est, et quantum poterat profectionem accelerans, sat tuto die præsto esse satagebat, ducatum ei præbente Mathilda, derelicta ducis Lotharingorum Gezelonis, filia Bonifacii marchionis et Beatricis comitissæ. Hæc, vivente adhuc viro suo, quamdam viduitatis speciem longissimis ab eo spatiis exclusa prætendebat, cum nec ipsa maritum in Lotharingiam extra natale solum sequi vellet, et ille ducatus, quem in Lotharingia administrabat, negotiis implicitus, vix post tertium aut quartum annum semel marcham Italicam inviseret : post cujus mortem Romani Pontificis lateri pæne comes individua adhærebat, cumque miro colebat affectu ». Illud itaque divortium plane fictitium, et Gregorius VIII Mathildem *egregiæ indolis puellam* appellans, eam conjugatam non fuisse minime innuit; sed eam ætate juniorem significat. Hinc apud Virgilium 2 Æneid. legitur : *Innupta puella*, apud Horatium 3 Carm. Ode 22 : *Laborantes utero puellæ*, id est, prægnantes. At, inquit Baronius num. 22, *Mathildis*, quæ juxta Domnizonem in ejus Vita anno MXLVI in lucem prodiit, nata erat hoc tempore annos XXVIII, ideoque hoc nomen non ætatis, sed integritatis fuit. Verum in variis hujus criticæ locis ostendimus, viros et mulieres etiam trigesimum ætatis annum excedentes a scriptoribus *juvenes* vocari, et Lactantium in lib. de Mortibus Persecutorum, de Constantino Magno annum ætatis trigesimum excedente, cap. 29 loquentem scribere : « Credidit adolescens ut perito ac seni », scilicet Maximiano Herculio imp. Quoad alteram Gregorii VII Epistolam ait Pontifex, se *Godefredi quondam illius viri* habere memoriam, quia *Godefredus* mense Februario anni MLXXVI mortuus est, et Epistola illa post menses sex ab illa morte scripta. Imo ipsemet Baronius anno MLXXVI, num. 38, ea verba de *Godefridi* morte recte interpretatus est. Illud ergo divortium omnibus antiquis incognitum nunquam factum fuit.

3. *Mathildis uxor Azonis marchionis diversa a Mathilde comitissa.* — Nupsit postea *Mathildis* Welphoni juniori filio Welphonis Bajoariæ ducis, cogente Urbano papa, ut Catholici Henrici regis tyrannidi resistere possent, quod suo loco videbimus. Fuere quidem qui post *Gothefridi Gibbosi* obitum Mathildem *Azoni* marchioni Estensi, nuptam fuisse tradidere. Verum Baronius num. 26 et seqq. commentum illud penitus dissipavit, demonstravitque *Mathildem* illam, quæ primum *Guidoni Azonis* consanguineo copulata fuerat, diversam esse a *Mathilde* Beatricis filia, et in litteris Gregorii VII, de quatuor ejusdem nominis feminis mentionem haberi. Addit Fiorentinius in Comment. rerum ad Mathildem comitissam spectantium lib. 1 hanc opinionem, quæ ante Baronium communis erat, plane absurdam esse ; cum alioquin *Mathildis* comitissa, de cujus pietate dubium esse non potest, uno eodemque tempore et cum *Gothefredo* anno tantum MLXXVI demortuo, et cum *Azone* marchione matrimonio conjuncta fuisset, quod plane ridiculum.

4. *Decreta in primo Concilio Romano sub Gregorio VII.* — A num. 36 ad num. 41. In Vita Gregorii VII a Paulo Bernriedensi scripta, cap. 4, refertur ejusdem Pontificis Epistola ab eo ad *Ottonem Constantiensem episcopum* data, cui significat quæ in Synodo Romana hoc anno celebrata constituta fuerint. Ea quidem in registro Gregorii VII non legitur; sed id mirum videri non debet, cum in ea Collectione aliæ desiderentur, ex quo inferre licet, uti et ex quibusdam aliis a me observatis suis locis illam longe post ejusdem Pontificis mortem factam. Gregorius VII Pontificatus sui tempore decem Romæ Concilia celebravit, contigitque aliquando, ut quæ in uno decreta, a scriptoribus alteri attributa fuerint, ut patet de secundo anno sequenti habito, quod Hugo Flaviniacensis, hujus temporis scriptor, cum priori confudit, ut suo loco videbimus. Præcipua capita hujus primæ Synodi Romanæ memorat Gregorius VII in laudata Epistola ad Ottonem, quæ extat etiam in fronte Apologetici « super Decreta, quæ venerabilis papa Gregorius ejusdem nominis septimus in Romana Synodo promulgavit contra simoniacos et incontinentes altaris ministros (1) »,

(1) Constitutionem in hoc Concilio latam de non auscultanda missa sacerdotum concubinariorum turbas excivit non in Germania tantummodo, sed et apud Gallos, qui Parisiis in Concilium coeuntes, ea in re Pontifici parendum non esse, quod difficilia juberet, statuerunt. Meminit Concilii hujus uterque vetustus auctor Vitæ S. Galterii abbatis S. Martini juxta Pontifaram, qui addit S. abbatem restitisse episcopis illis, Pontificiamque Constitutionem strenue defendisse. Porro Concilium istud P. Harduinus in sua Collectione idem ipsum censet Parisiense Concilium habitum anno MXCI vel XCII, cujus mentio superest in Diplomate Philippi regis a P. Labbeo recitato. Sed præterquam quod Diploma

ab auctore anonymo coævo compositi, et a Labbeo tom. x Concil. pag. 315 et seqq. recitati. Constat Apologeticus ille capitulis xxiv, in quibus auctor egregie ostendit, Gregorium VII in iis, quæ in hac prima Synodo Romana statuit, nihil a sanctis Patribus deviasse, ideoque male ac perniciose aliquos obstinato animo eisdem resistere, « ut et ipsi prædictas authenticas sanctiones contemnant, et suam consuetudinem jucundissimam quidem, sed perniciosissimam retinere contendant ». Tum cap. 5, per ordinem digerit statuta in eadem Epistola ad Ottonem Constantiensem episcopum a Gregorio VII indicata : « Horum illud erat primum », inquit Apologista, « ut clerici aliquem sacrorum ordinum gradum et officium per pretium adepti, nullatenus deinceps in Ecclesia ministrent. Secundum, ut Ecclesiam pretio acquisitam nullus retineat, nec alicui deinceps Ecclesiæ jura vendere vel emere liceat. Tertium, ut a clericali officio cessent, quicumque se pro incontinentia reprehensibiles exhibent. Quartum, ut populus clericorum officia nullatenus recipiat, quos Apostolicas institutiones contemnere videat ».

5. *Sacerdotes simoniaci et concubinarii tumultuantur adversus Synodum Rom.* — Refert hæc summatim Marianus Scotus in Chronico hoc anno, additque : « Unde et de prædicta Synodo legati papæ missi ad Henricum reg. Rom., id est, duo episcopi, cum regina ejusdem regis matre et universali Synodo, coram rege, communi omnium episcoporum interdictu, feminas separarunt a clericis, et maxime a presbyteris : et noluerunt esse in Pascha cum rege in civitate Babemberga, nec cibum vel societatem Hermanni ejus civitatis episcopi habere, qui etiam episcopatum comparavit ». Lambertus vero in Chronico a Baronio num. 38 laudatus : « Adversus hoc decretum, inquit, protinus vehementer infremuit tota factio clericorum, hominem plane hæreticum et vesani dogmatis esse clamitans, etc. » En a quibus sanctissimus Pontifex hæreticus appellatus fuit, a sacerdotibus nempe et episcopis conjugatis vel concubinariis, qui clamabant « malle se sacerdotium quam conjugium deserere », subjungit idem Lambertus. Profecto si Gregorius VII tempora nactus fuisset, quibus Italia et Germania ab imperatoribus reformationis abusuum, qui inoleverant, cupidissimis, regebantur, sacerdotum conjugia, aliaque hujusmodi propudia cito finem invenissent.

6. *Calumnia Sigeberti adversus Gregor. VII.* — Calumniatus est etiam Gregorium VII Sigebertus in Chron. ad annum MLXXIV, vir partibus Henricianis addictissimus, qui hoc tempore vivebat. Ait enim : « Gregorius papa celebrata Synodo simoniacos anathematizavit, uxoratos sacerdotes a divino officio removit, et laicis missam eorum audire interdixit, novo exemplo et (ut multis visum est) inconsiderato præjudicio contra sanctorum Patrum sententiam, qui scripserunt quod sacramenta quæ in Ecclesia fiunt, baptismus scilicet, chrisma, corpus et sanguis Christi, Spiritu sancto latenter operante, eorumdem sacramentorum effectum, seu per bonos seu per malos intra Dei Ecclesiam dispensentur, etc. » Verum non statuit Gregorius VII ut sacramenta per sacerdotes conjugatos vel concubinarios confecta nulla sint, sed ne Christiani missas ipsorum audiant, ut publico contemptu ad uxores dimittendas compellantur : « Statuimus etiam », inquit ipsemet Gregorius VII in laudata Epistola ad Ottonem Constantiensem episc., » ut si ipsi contemptores fuerint nostrarum, imo SS. Patrum Constitutionum, populus nullo modo eorum officia recipiat, ut qui pro amore Dei et officii dignitate non corriguntur, verecundia sæculi, et objurgatione populi resipiscant ». Divus Anselmus in Epistola ad Willelmum abbatem Hirsaugiensem data, primum publicata a Tengnagelo in sua Collectione anno MDCXII, rursumque typis edita a Gerberone in editione operum sancti Anselmi, accurate Gregorii VII mentem explicat. Puricellus quidem in lib. 4 de Vita sancti Herlembaldi suspicatur, hanc Epistolam non esse Anselmi Cantuariensis archiepiscopi, sed Anselmi episcopi Lucensis, quod neque in veteribus illius editionibus, neque in Coloniensi anno MDCXII curata reperiatur. Verum vana hæc conjectura ; cum Tengnagelus eam Epistolam anno MDCXII cum jam editio Coloniensis absoluta esset, e tenebris eruerit. Porro scite notat Puricellus Willelmum, cui ea Epistola inscripta, eum esse cujus meminit Trithemius in Chronico ad annum MLXXVI : « Ad hoc Concilium malignantium, inquit, Guillelmus abbas Hirsaugiensis vocatus ire contempsit ; quippe qui vicarium Christi (nempe Gregorium) sanctum et innocentem noverat ». Hic obiter notabo, deceptum Bellarminum lib. 1 de Clericis cap. 9, quando ait : « Tempore Gregorii Septimi in Germania cœperunt sacerdotes uxores ducere » ; non solum enim in Germania, sed et in Italia, Gallia, et Hispania et Anglia, et quidem longe ante Gregorii VII tempora, ut ex dictis liquet, prava hæc consuetudo invaluerat. Sed nostri instituti non est in hujusmodi immorari.

7. *Herlembaldus Mediolani agit adversus Gothofredum invasorem.* — Huc revocanda quæ anno superiori de tumultibus in Ecclesia Mediolanensi hoc anno excitatis diximus, et hæc illis ex Arnulpho lib. 4, c. 3, apud Puricellum lib. 4, c. 48,

illud suspectum est PP. Bollandianis in Propyl. ad tom. I Aprilis, num. 66, vix credo Gallicanos episcopos tamdiu distulisse admittere, vel rejicere sanctionem Pontificiam habitam anno MLXXIV. Rationi igitur potius consonum arbitror, hoc ipso anno, quo Romæ prodiit Gregorii Constitutio, in Concilio Parisiensi, eodem tempore celebrato, de illa deliberatum fuisse. Quod autem Constitutio hæc potissimum displicuerit Gallicanis PP., licet non satis perspicue explicat auctor coævus in Vita ejusdem sancti ; id tamen supplet alius vetustus auctor ejusdem Vitæ, qui asserit dissidii hujus argumentum fuisse « mandatum Hildebrandi de non audienda missa presbyteri habentis concubinam ». Vide utramque Vitam apud Bollandistas ad diem VIII Aprilis. Concilium istud diligentiam Collectorum adhuc desiderat. MANSI.

addenda : « Prætcrea, inquit, dum Gothofredus Brebiæ solius immoraretur præsidio ; Atho (adversus eum archiepiscopus Mediolanensis electus) propria neglecta domo ac patria, Romæ degebat, tantummodo assiduis papæ mancipatus obsequiis. Cui Herlembaldus apud Mediolanum totis favebat viribus, die noctuque laborans, datis etiam ac promissis muneribus. Insuper omne collegium Gothofredi flammis ac ferrò persequebatur. Interim nihil intentatum juxta posse relinquens ; præsertim cum nec regiæ potestati, nec suorum parium, aliorumque multorum cederet ullo modo voluntati, Romana tantum fretus atque contentus fiducia, ad hoc etiam prorumpens, ut Ambrosianæ consecrationis episcopos blasphemaret, asserens Apostolice excommunicatos, quorum omne reprobat officium. Unde fuit quod sancto Pentecostes sabbato fieri prohibuit in urbe baptisma. Postea vero (anno scilicet MLXXV), chrisma sacrum quod unus illorum (videlicet episcoporum a Sede Apostolica excommunicatorum) Dominicæ Cœnæ mysterio metropolitanæ direxit Ecclesiæ, sicut mos est, deficiente pontifice (Gothofredus enim invasor habebatur), profusum humi coram omni populo calcibus proculcavit, suum producens in medium ; a quo confectum, vel unde venerit, incognitum ; ac sic postposita sabbati illius authentici (sabbati nempe magni et sancti) apparatibus tradita prærogativa, sexta in Albis feria suum fecit celebrari baptisma. Unde contigit, ut Paschale gaudium suum nesciret lavacrum, ac multo post tempore plures catechumeni Baptismi carerent gratia. Quo errore involvitur plurima populi multitudo, partim simplici oculo, partim seducta pretio, partim impunitate quæ patraverat scelerum. Ab ipso enim excidio quicumque scelestus illius adhærebat consortio, charus et insons habebatur ab illo. Quamobrem Patarinorum in tantum excrevit numerus atque virtus in pagis et oppidis, ac quibusdam, duce ipso (nempe Herlembaldo,) ut suorum omnium videretur dominari concivium ». Quibus ex verbis magis confirmatur quod anno MLVII diximus, *Patarinorum* nomen datum primum fuisse sanctis Arialdo et Herlembaldo castitatis sacerdotalis defensoribus. Jam monui, Arnulphum in iis quæ habet de Ecclesiæ Mediolanensis turbis, usque ad caput 8 libri quarti, favere schismaticis, sed tunc ab errore reversum, sine ullo partium affectu res narrare.

8. *Robertus Calabriæ dux quo anno ab excommunicatione absolutus.* — A num. 41 ad 44. Baronius refert, *Robertum* Apuliæ et Calabriæ ducem in Synodo Romana hoc anno celebrata a Gregorio VII excommunicatum fuisse, quod, ut habet Leo Ostiensis lib. 3, cap. 44, *Beneventum* Pontificiæ ditionis urbem obsidione cinxisset, cum tunc *Richardus* Capuæ princeps Roberti frater Neapolim obsidere cœpisset : *Richardo* demortuo *Jordanes* ejus filius successit, ut inquit idem Leo, ubi librarii errore legitur, *successit ei Jordanis filius.* His narratis, Baronius scribit, *Robertum* anno tantum MLXXX a Gregorio VII excommunicatione solutum esse : quod et eo Christi anno iterat. Verum anno MLXXVII Gregorius VII et Robertus dux fœdus adversus Henricum regem sanxere, ut eo Christi anno ostendemus, ideoque quæ Leo Ostiensis citatus de absolutione Roberti refert, anno MLXXVII contigere : ut mox ostendam. Leo itaque, morte Richardi et Jordanis filii successione narratis, subdit : « Inde inter ducem (Robertum) ac principem (Jordanem) orta dissensio est. Princeps enim Gregorio favens, acceptis a Beneventanis quatuor millibus quingentis Byzantiis, castra quæ dux ad urbis (nempe Beneventi) expugnationem instruxerat destruens, cum omnibus Apuliæ comitibus adversus eum conspirat, etc. His compertis, Desiderius pater (abbas nempe Casinensis et cardinalis) ducem adiens, eum quæ passi sunt rogare instituit. Cujus monitis Robertus obtemperans, pacem cum principe facit. Inde dux exercitum movens castrum, quod Monticulus dicitur, cepit : et alia itidem castella quinque belli jure quæsivit. Interea Desiderius ægerrime ferens ducem a matris Ecclesiæ gremio diutius exulem agi : profectus Romam Gregorium orare cœpit, ut ducem ab anathematis vinculo solveret. Quod cum impetrasset pacis amator Desiderius, ad ducem cum cardinalibus pergens, eum a sententia excommunicationis absolvit », sed post Synodum secundam Romanam, anno sequenti coactam, in qua iterum Robertus anathematizatus est, ut eo anno num. 11 apud Baronium videre est. Certe Leo Ostiensis, qui lib. 3, cap. 44, de excommunicatione Roberti ducis, ejusdem absolutione uno tenore agit, statim cap. 45 et 46 recitat quæ *Gregorius VII* adversus invasores monasterii Casinensis in Concilio Romano V, anno MLXXVIII congregato statuit, quæ Baronius eo anno num. 22 et seq. cum eo Concilio accurate alligat, ideoque tam excommunicatio Roberti, quam ejus absolutio a Leone cap. antecedenti narratæ, illum Christi annum et Concilium Romanum V præcessere.

9. *Aquini Ecclesiæ reconciliatur.* — Porro *Robertum* anno tantum MLXXVII a Gregorio VII in communionem fidelium restitutum fuisse, non vero anno anteriori, demonstrat Epistola XI Gregorii VII, libri 3, *data Romæ II idus Martii, Indict.* XIV, anno scilicet MLXXVI, in qua Gregorius ait : « Si dux Robertus S. Romanæ Ecclesiæ sicut filius parere exorat, paratus sum paterno amore eum suscipere, et ab excommunicationis vinculo penitus absolvere, et inter divinas oves eum annumerare ». Tum in Epistola XV ad Wifredum Mediolanensem militem eadem Indictione data, scribit : « Scias Nortmannos verba componendæ pacis nobiscum habere, etc. Sed, Deo auxiliante, hoc non cum detrimento, sed cum augmento Romanæ Ecclesiæ in proximo speramus facere, et eos ad fidelitatem B. Petri firmiter et stabiliter revocare ». In Actis Pontificalibus Gregorii VII a Censio camerario

scriptis, et in Actis Bollandianis ad diem xxv Maii recitatis, cap. 2 narrato conventu Forechheimensi idibus Martii anno MLXXVII coacto, Roberti absolutio his verbis refertur: « Interea venerabilis Pontifex, receptis nuntiis Roberti Guiscardi, egregii Normannorum ducis, versus Apuliam post Octavas Pentecostes iter arripuit, et cum ipso apud Aquinum colloquium habuit. Congrua itaque ab eo satisfactione suscepta, prius a vinculo excommunicationis eum absolvit, et consequenter fidelitatem et homagium ejus recepit. Postmodum vero, jam assumptum in specialem B. Petri militem, de totius Apuliæ et Calabriæ ducatu, per vexillum Sedis Apostolicæ investivit ». Tum *Aquino* Pontifex *Beneventum* profectus, fœdus cum eodem Roberto pepigit, de quo anno MLXXVII sermo erit. Mense Octobri anni MLXXVI, *Robertum* nondum in gratiam Pontificis rediisse, demonstrat hujus Epistola VII libri I ad aliquos Mediolanenses *data Romæ, secundo kalendas Novembris, Indict.* XV, in qua ait: « Hinc bona Ecclesiæ Normanni multoties perjuri conantur auferre, etc. sed confidimus in Domino, qui superbiam Normannorum paulo ante sub manu nostra substravit, quod adversus Apostolicam Sedem non diu prævalebunt ».

10. *Officium Romanum in regnis Castellæ, Legionis et Navarræ admitti Gregorius VII petit.* — A num. 56 ad 62. Officium Romanum facile ab Aragonensibus admissum fuit, rem promovente *Sanctio* rege hujus nominis Primo, non vero Quarto, ut perperam habet Baronius, qui Epistolam ordine LXIII libri primi, a Gregorio VII huic regi datam, num. 56 recitat. Data ea Romæ *XIII kal. Aprilis, Indictione* XII. Verum illud Officium majori cum difficultate ab aliis Hispaniarum regibus admissum, ut patet ex Epistola Gregorii LXIV libri primi ad Alphonsum Legionis et Castellæ, et Sanctium Navarræ reges *data Romæ, XIV kalendas Aprilis, Indictione* XII, et a Baronio num 59 relata, qua Pontifex utrumque hortatur, ut demum Romanam Ecclesiam ut matrem recognoscant, et Romanæ Ecclesiæ ordinem et Officium recipiant. Recitat eam Baronius omissa subscriptione, et quia ea inscripta *Alphonso et Sancio regibus Hispaniæ a paribus*, existimat hunc *Sancium* fuisse Aragoniæ regem, non advertens errorem Collectoris registri Gregoriani, qui *Sanctium* Aragoniæ regem pro *Sanctio* Navarræ rege sumpsit. Cur enim Pontifex *Sanctium* Aragoniæ regem hortatus fuisset, ut Officium Romanum reciperet, cum id jam ab eodem *Sanctio* peractum esset, Romæque significatum, ut ex ejusdem Gregorii papæ Epistola, XIII kal. April. Indict. XII data, evidenter patet. Hi itaque reges alii non sunt, quam *Alphonsus VI* Castellæ et Legionis rex, et *Sanctius IV* Navarræ et Naiaræ rex, *Garzeis*, et *de Penalen* cognominatus. Nec minus fallitur Sandovallius, qui in Vita *Sanctii Samoræ*, ob hæc verba, *a paribus*, duos fratres intelligit, *Sanctium* nempe *Samoram*, et *Alphonsum VI*, indeque concludit se quo se vertat nescire. Verum hæc difficultas virum in Historia Hispanica adeo exercitatum irretitum tenere non debuit; si enim ibi sermo esset de duobus fratribus, *Gregorius VII* Sanctium, utpote majorem natu, primo loco nominasset, non vero Alphonsum. Hæc itaque Epistola male ad Sanctium Alphonsi fratrem jam a biennio demortuum a Sandovallio refertur.

11. *Episcopatus Occensis seu Auscensis diversus ab Oscensi.* — Baronius num. 59 prætermittit hæc verba ejusdem Epistolæ LXIV libri primi: « Depositionem et excommunicationem, quam Geraldus Ostiensis episcopus cum Rembaldo in Munionem simoniacum, qui super Simeonem venerabilem fratrem nostrum Oscensem episcopum ordinatus erat, ratam esse decrevimus atque firmavimus ». Ubi tamen loco *Oscensem episcopum*, legendum *Occensem episcopum.* Osca enim, vulgo *Huesca*, hoc tempore in Maurorum potestate erat, nullumque episcopum habebat, sed Aragoniæ episcopus *Jaccæ* sedebat, *Sanctiusque* appellabatur, ut videre est apud Baronium anno MLXXV, num. 9, ubi dicitur, hunc coadjutorem a Gregorio VII postulasse, sed repulsam tulisse. At *Occensis* episcopus hoc tempore erat *Scemeno*, dictus etiam *Simeon*, cujus varia Acta exhibet Sandovallius in regibus Castellæ et Leonis. Cum autem civitas *Oca* appellata, a Sarracenis sæculo VIII eversa fuisset, ejusque episcopus certam sedem non haberet, se episcopum *Castellæ* quandoque appellabat, quo nomine *Scemeno* subscriptus reperitur in Testamento *Pelagii* episcopi Legionensis. *Urraca* et *Elvira*, Ferdinandi M. filiæ, quamdam Ecclesiam civitati Burgensi vicinam Scemenoni episcopo dedere, « ad innovandam sedem episcopalem, quæ prius apud Aucensem urbem noscitur fuisse constructam, et a Sarracenis destructam, Æra MCXII, currenti scilicet Christi anno. *Occam*, *Aucam* etiam dictam, videre est tom. V Concil. edit. Labbeanæ pag. 892, ubi uterque episcopatus in Notis Garsiæ Loyasæ egregie explicatur. *Alphonsus VI*, anno sequenti *Aucensem* episcopatum in urbem Burgensem transtulit, sanxitque, ut in *Castella omnibus* aliis honorabilior esset, et Urbanus II eum exemit a jurisdictione metropolitæ Tarraconensis et immediate Sedi Rom. subjecit.

12. *Tres Hispaniæ reges Sanctii dicti inter se non confundendi.* — Ex dictis apparet, his temporibus tres in Hispania reges fuisse *Sanctii* nomine appellatos, nempe *Sanctium* Ferdinandi M. filium natu majorem, *Samoram* vulgo dictum, qui patri in regnum Castellæ successit, annoque MLXXII in obsidione Zamoræ periit. Præter istum Sanctium vivebat hoc tempore *Sanctius* Aragoniæ rex, qui anno superiori Officium Romanum in regno suo recepit, annoque MLXXVI, ut ibidem videbimus, regnum etiam Navarræ obtinuit. Alius *Sanctius* ab utroque diversus regno Navarræ præfuit usque ad annum MLXXVI, et ad istum ultimum Sanctium Gregorius VII scripsit Epistolam laudatam LXIV libri primi. Sed cum Baronius hanc Epistolam *San-*

ctio Castellæ regi datam putaret, ex isto errore in alium abreptus est, existimavitque eos scriptores deceptos, qui memoriæ prodidere *Sanctium* Castellæ regem ante currentem annum peremptum esse, et *Alphonsum* fratrem solum regnasse; cum tamen hoc extra omne dubium esse debeat. Quæ itaque Baronius num. 61 in medium adducit, ex Vita sancti Hugonis Cluniacensis abbatis, de iis quæ passus est Alphonsus rex Legionis a Sanctio fratre Castellæ rege, non possunt non contigisse ante annum MLXXII cum eo Christi anno *Sanctius* interfectus fuerit. Quæ ad majorem claritatem Annalium hic prætermittenda non fuere.

13. *Sanctius Aragoniæ rex S. Sedi Apostolicæ addictissimus.* — Porro *Sanctius Ranimirus*, qui non tantum Aragoniæ, sed etiam Navarræ, Suprarbiæ et Ribarcorciæ temporis processu rex fuit, paucos post annos, cum jam e Suprarbia et Ribarcorcia universos Mauros expulisset, *foros* suos condidit; quo nomine Hispanici designabant consuetudines municipales, *foros* ab illis appellatas, quod jura contineat in foris seu judiciis usurpari solita, ut videre est apud Ducangium in voce *forus*. In harum legum Præfatione dicitur, consultum fuisse *Apostolicum Hildebrandum et Longobardos*, quorum leges magni hoc tempore in Italia fiebant: *Sanctium* vero *Ramirum* Gregorium VII magna veneratione prosecutum fuisse, innumera monumenta, præsertimque Epistola Petri Aragoniæ regis filii ejus ad Urbanum II papam data, et in libro Gothico apud Sanctum-Joannem Pennatensem conservata, demonstrant: « Præsertim », inquit Petrus rex, « cum pater meus, vester fidelis, etc. Romani Pontificis seipsum dominatui subdiderit, atque etiam singulis annis ex censu quingentorum aureorum sese tributarium, a temporibus papæ Gregorii usque ad obitum suum, fideliter exhibuit ».

14. *Wulstanus in episcopatum restitutus.* — Ad num. 66. Sanctum *Wulstanum* in Wigorniensem episcopatum in Concilio apud Westmonasterium anno MLXX habito restitutum fuisse, et Guillelmum Westmonasteriensem, qui illud in præsentem annum differt, hallucinatum, anno MLXXII ostendimus. Quare videnda quæ ibi diximus.

15. *Otto ep. Constantiensis fautor sacerdotum fornicariorum.* — Otto Constantiensis episcopus, ad quem vidimus Gregorium VII gesta in Concilio Romano contra presbyteros simoniacos et fornicarios misisse, decretis salutaribus insultavit, ut auctor Vitæ Gregorii VII laudatus cap. 4 testatur, probatque ex Epistola ejusdem Pontificis, quæ in Registro ejus non extat, ad eumdem data, qua eum acriter objurgat, turpitudinem pellicatus ostendit, Romamque citat: « Cum autem », inquit Gregorius VII, « hæc omnia tibi observanda, pastorali providentia transmitteremus, tu non sursum cor, sed deorsum in terra ponens, prædictis ordinibus frena libidinis (sicut accepimus) laxasti; ut qui mulierculis se junxerunt, in flagitio persisterent; et qui necdum duxerunt, tua interdicta non timerent, etc. Quapropter tibi Apostolica auctoritate præcipimus, ut ad proximam Synodum nostram (prima) proximæ (Quadragesimæ) hebdomade te præsentem exhibeas, tam de hac inobedientia et Sedis Apostolicæ contemptu, quam de omnibus, quæ tibi objiciuntur canonice responsurus ». Tum ibidem subjicitur alia Gregorii VII Epistola, clero populoque Constantiensi data, quibus mandat, *ne inobedienti episcopo obediant*, subditque: « Secundam ei scripsimus Epistolam, indignationis ei nostræ motus ostendentes, et idem præceptum iterato acrius inculcantes: tum etiam ipsum ad Synodum Romanam, quæ prima proximæ Quadragesimæ hebdomada futura est, advocavimus, ut pro se rationem reddat, et inobedientiæ causas, si rationabiles habuerit, in audientiam totius Conventus exponat ». Quem exitum res habuerit, docet chronographus Constantiensis a Pistorio editus: « Hic », inquit de Ottone, « episcopus contra summi Pontificis Gregorii mandatum dicti Henrici partes fovet, quapropter excommunicatus in exilium missus, et anno Dom. MLXXIV, propter excommunicationem Henrici episcopali honore destitutus, et inde post duos annos in excommunicatione mortuus, Basileæ sepultus est». Verum hallucinatur chronographus in eo quod Henricum excommunicatum appellabat, et in anno excommunicationis Ottonis, quæ inflicta non est, nisi postquam is in Concilio Romano anno sequenti coacto comparere noluit. Hinc lib. 2 Decreti Gregor. Epistola LX, *tertio idus Martii, Indict.* XIII, Pontifex ei mandat, ut litem inter eum et Augiensem abbatem dirimat. Quare anno sequenti, initio mensis Martii, Otto adhuc episcopatu potiebatur. Duæ citatæ Gregorii VII Epistolæ novæ Collectionis Conciliorum editioni addendæ erunt.

16. *Fundatio Ordinis Grandimontensis.* — Geraldus septimus prior generalis ordinis Grandimontensis in Vita sancti Stephani de Mureto ejusdem ordinis fundatoris, quam Bollandus ad diem VIII mensis Februarii, et Labbeus tom. II Biblioth. pag. 674, e Codicibus Mss. descripsere, hujus ordinis exordium his verbis narrat: « Ad nemorosum montem, qui non longe distat ab urbe Lemovicarum, et Muretum dicitur, Christo ducente, pervenit. Ubi facto de virgulis parvo tugurio anno Domini MLXXVI, XXX agens suæ ætatis annum, Deo in fide Catholica se serviturum spopondit, etc. et ibidem jejuniis et orationibus serviens Deo die ac nocte, ultra ad sæculum non rediens, quinquaginta annos complevit ». Verum loco *anno Domini* MLXXVI, legendum esse, *anno Domini* MLXXIV, ex ipsomet Geraldo in ea Vita certo deducitur; cum tradat eum LXXX *ætatis suæ anno*, die octava Februarii anni MCXXIV animam Deo reddidisse. Hinc enim necessario sequitur, sanctum Stephanum anno MXLIV aut insequenti in lucem prodiisse, currenti trigesimum ætatis attigisse, et quinquagesimum solitudinis inchoasse. Is tamen librariorum

error antiquus; cum Vincentius Bellovacensis, qui sæculo post sancti Stephani mortem floruit, lib. 25 Spec. Hist. cap. 46, et Bernardus Guido, qui altero post Vincentium sæculo vixit, in Tractatu *de sanctis qui ornant Lemovicensem diœcesim,* a Labbeo tom. 1 Biblioth. edito, eum transcribant. Ad quem errorem cum Baronius animum non advertisset, sancti Stephani mortem cum anno MCXXVI copulavit, quod is sit quinquagesimus ab anno MLXXVI.

17. *Moritur Caiimus califa Bagdadensis.* — *Caiimus Biamrilla* califa Bagdadensis, cum califatum sustinuisset annos quadraginta quatuor et aliquot menses, obiit *anno Hegiræ* CCCCLXVII, ut prodit Elmacinus lib. 3 Hist. Sarac. cap. 7, qui addit, *Muctadim Billam* ex filio nepotem successisse, eoque califatum gerente Saracenos *Edessam* et *Antiochiam* Christianis eripuisse.

18. *Excensiones Saracenorum in Calabriam et Siciliam.* — Meminit hoc anno Malaterra exscensionum a rege Tunetano hoc anno in *Calabriam* factarum, et anno MLXXVIII, lib. 3, cap. 8 et 17, aliarum ad Nicoteram Siciliamque. Porro Tuneti, Bugiæ, et Telemsani reguli Saraceni ante Almorabitarum imperium a califis Ægypti pendebant. De *Almorabitis* an. MLXXVII sermo erit. Fasellus lib. 7 de Reb. Siculis in posteriori Decade pag. 401, quam egregie sese gesserit *Rogerius* Roberti Guiscardi frater in Saracenis expellendis ab oppidis, quæ in Calabria et Sicilia ceperant, pluribus refert, nosque suis locis præcipuas utriusque fratris expeditiones commemoravimus.

GREGORII VII ANNUS 3. — CHRISTI 1075.

1. *Magna Synodus Romæ cogitur.* — Sequitur annus Redemptoris septuagesimus quintus supra millesimum, decima tertia Indictione, quo ex Occidentalis orbis circumquaque provinciis ad Synodum episcopis confluentibus, magnus Romæ conventus habetur. Illic judiciale forum, in quo gravissimæ causæ, potissimum vero episcoporum audirentur, discuterentur, atque summo justitiæ libramento judicarentur, ad nutum ipsius Romani Pontificis Gregorii aperitur : in quo Apostolico throno idem præsideret antistes legitimus Petri successor, Christi vicarius, qui eadem potestate polleret. Cum ipse sic divina roboratus auctoritate, et Petri excitatus voce clamantis [1] : « Tempus est ut judicium incipiat a domo Dei ». Ad dispergendum de civitate Domini omnes operantes iniquitatem, in vindictam illorum accingitur : qui cum debuissent ex munere aliorum peccata corrigere, cæteris deformius deliquissent, cæci ipsi duces cæcorum, moribus Pharisæi, opere Sadducæi, turpitudine Nicolaitæ et avaritia simoniaci, in quos rursus audiat ipse vocem clamantis [2] :

2. « Surge, occide et manduca » ; dum de illis eadem quæ olim per visum Petro contigit, magni lintei dimissi cælitus, in ejus mente versaretur imago, in quo essent animalia quæque immunda horrendaque visu : in quorum similitudinem ex ferinis moribus homines transformati spectaculum exhiberent intuentibus longe deformius ac terribilius : quippe quod divinis oraculis, quibus vocum proprietates ex cujuscumque pravis affectibus efficacius exprimuntur, iidem nominati sint vulpes, lupi, leones, scorpiones, genimina viperarum atque dracones. Inter quos, tanquam in cavea frementium bestiarum idem Pontifex constitutus, sic eos gladio spirituali conficiat, ut pura redderet ab omni immunditia vindicata. Præstitit hoc egregie divina potentia, qua pollebat idem Gregorius papa in hac ipsa Synodo quam collegit. De qua antequam agamus, opus est, ut quæ eam præcesserunt, gesta nimirum ab eo ante Synodum, ab anni hujus nascentis exordio præmittamus.

3. *Quæ præcesserint Synodum, Gregorio universalem corruptionem deplorante per litteras ad diversos datas.* — Anni hujus initio, nempe quarto nonas Januarii, Gregorius papa misit visitatores Ecclesiarum abbatem Sancti Bonifacii Gepizonem, et Maurum Sancti Sabæ abbatem cum Apostolicis litteris ad quosque Christi fideles [1]. Est earum exordium : « Notum vobis est, quod succrescente ne-

[1] 1. Pet. IV. — [2] Act. X.

[1] Greg. l. II. Ep. XL.

quitia etc. » Voluit autem ab iisdem peculiariter curari Ecclesias in Umbria [1] Eugubinam et Feretranam, pro quibus vidimus Petrum Damiani diutius laborasse [2] : Pisaurensis quoque Ecclesiæ bona per episcopum dissipata recuperare, præter alia ipsis commissa, specialibus litteris ad eos datis.

4. Angebat autem Gregorii animum vehementer, quod ubique terrarum Christiani orbis morum perversitas tanta inolevisset, in iis præsertim qui aliis exemplo esse deberent, nempe episcopis, ex vitio simoniæ atque abominandæ luxuriæ, ut cum clerici, tum reliqui Christi fideles inficerentur ; eoque amplius cruciabatur ; quod cum in his prædecessores Pontifices a Leone Nono omnes successores strenue laborassent, nihil propemodum effecissent. Quamobrem ad sæculares principes, quos Deum timentes sciret, desperatione adductus se convertendum putavit, rogans eos, ut ejusmodi episcopos non recipiant, sed agant ut undique propulsentur. Extant de his datæ litteræ [3] ab eodem Gregorio hoc anno mense Januarii ad Rudulphum Sueviæ ducem, et Bertholdum ducem Carentanum, in quibus hæc inter alia : « Sciunt namque archiepiscopi et episcopi terræ vestræ (quod et omnibus fidelibus notum esse debet) quoniam in sacris canonibus prohibitum est, ut hi qui per simoniacam hæresim, hoc est, interventu pretii, ad aliquem sacrorum ordinum gradum vel officium promoti sunt, nullum in sancta Ecclesia ulterius ministrandi locum habeant ; nec illi qui in crimine fornicationis jacent, missas celebrare, aut secundum inferiores ordines ministrare altari debeant. Quæ cum eos sancta et Apostolica mater Ecclesia, jam a tempore Leonis papæ sæpe in Conciliis, tum per legatos, tum per Epistolas in se, et commissis sibi plebibus, utpote ab antiquioribus neglecta renovare et observare commonuerit, rogaverit et accepta per Petrum auctoritate jusserit ; adhuc tamen inobedientes, exceptis perpaucis tam execrandam consuetudinem nulla studuerunt prohibitione decidere, nulla districtione punire ; non attendentes quod scriptum est [4] : Quia ariolandi peccatum est repugnare, et quasi crimen idololatriæ nolle acquiescere.

5. « Cum igitur illis Apostolica, imo sancti Spiritus mandata spernentibus, et scelera subditorum criminosa foventibus patientia, divina mysteria indigne tractari, populum seduci intelligimus ; alio quolibet modo contra hæc vigilare nos convenit, quibus cura Dominici gregis præ cunctis incumbit. Multo enim melius nobis videtur, justitiam Dei vel novis reædificare consiliis, quam animas hominum una cum legibus deperire neglectis. Quapropter ad te et ad omnes, de quorum fide et devotione confidimus, nunc convertimur, rogantes vos, et Apostolica auctoritate admonentes, ut quidquid episcopi dehinc loquantur aut taceant, vos officium eorum, quos aut simoniace promotos et ordinatos, aut in crimine fornicationis jacentes cognoveritis, nullatenus recipiatis. Et hæc eadem adstricti per obedientiam, tam in curia regis, quam per alia loca et conventus regni notificantes ac persuadentes (quantum potestis) tales sacrosanctis deservire mysteriis, etiam vi, si oportuerit, prohibeatis etc. »

6. Quales autem essent Gregorii papæ animi æstus ob divinum numen in perseverantia malorum et enormium delictorum perpetratione contemptum, communicavit litteris ad fidelem amicum, virum sanctissimum Hugonem Cluniacensem abbatem, de quo sæpe superius dictum fuit, hoc eodem tempore, nempe Januarii mense datis, quibus cum interiora animi ipsius pandantur abdita, hic ut fiant omnibus notiora, describendas esse putavimus ; sic se habent [1] :

« Si posset fieri, optarem te pleniter scire, quanta tribulatio me angustat, quantusque labor quotidie innovatus fatigat, et accrescens valde perturbat, ut secundum tribulationes cordis mei fraterna compassio mihi te flecteret, et in profusione lacrymarum coram Domino cor tuum effunderet, ut pauperi JESUS, per quem omnia facta sunt, et qui omnia regit, manum porrigeret, et solita pietate miserum liberaret. Ego enim sæpe illum prorogavi, prout ipse dedit, ut aut me de præsenti vita tolleret, aut matri communi, nempe Ecclesiæ, per me prodesset, et tamen de magna tribulatione adhuc non eripuit, neque vita mea prædictæ matri, cujus me catenis alligavit (ut sperabam) profuit. Circumvallat enim me dolor immanis et tristitia universalis, quia Orientalis Ecclesia instinctu diaboli a Catholica fide deficit, et per sua membra ipse antiquus hostis Christianos passim occidit, ut quos caput ipse diabolus spiritualiter interficit, ejus membra carnaliter puniant, nequando divina gratia resipiscant.

7. « Iterum cum mentis intuitu partes Occidentis, sive Meridiei, aut Septentrionis video, vix legales episcopos introitu et vita, qui Christianum populum Christi amore, et non sæculari ambitione regant, invenio ; et inter omnes sæculares principes, qui præponant Dei honorem suo, et justitiam lucro, non cognosco. Eos autem inter quos habito, Romanos videlicet, Longobardos et Northmannos (sicut sæpe illis dico) Judæis et paganis quodammodo pejores esse redarguo. Ad meipsum cum redeo, ita me gravatum propriæ actionis pondere invenio, ut nulla remaneat spes salutis, nisi de sola misericordia Christi. Nam si non sperarem ad meliorem vitam et utilitatem sanctæ Ecclesiæ venire, nullo modo Romæ, in qua coactus, Deo teste, jam a viginti annis inhabitavi, remanerem. Unde fit, ut inter dolorem qui quotidie in me renovatur, et spem quæ nimis, heu ! protenditur, mille quassatus tempestatibus, quoquomodo moriens vivo ; et

[1] Greg. l. II. Ep. XLII. — [2] Ibid. Ep. XLV. XLVIII. — [3] Ibid. Ep. XLV. — [4] I. Reg. XXV.

[1] Greg. l. II. Ep. XLIX.

eum qui me suis alligavit vinculis, et Romam invitum reduxit, illicque mille angustiis præcinxit, exspecto. Cui frequenter dico : Festina, ne tardaveris, accelera, ne moreris; meque libera amore beatæ Mariæ ac sancti Petri.

8. « Sed quia non est pretiosa laus, neque sancta oratio cito impetrans in ore peccatoris, cujus est vita laudabilis et actio sæcularis, precor, exoro, rogo, ut eos qui merentur audiri pro vitæ meritis, vigilanti cura rogites, ut pro me Deum exorent ea charitate eaque dilectione qua debent universalem diligere matrem. Et quia utraque manu debemus uti pro dextera ad comprimendam impiorum sævitiam, oportet nos, quandoquidem non est princeps qui talia curet, religiosorum tueri vitam : fraterna te monemus charitate, ut in quantum potes, vigilanti studio manum præbeas, eos monendo, rogando, exhortando, qui beatum Petrum diligunt ; et si vere illius volunt esse filii et milites, non habeant illo chariores sæculares principes, quia illi misera et transitoria vix tribuunt; iste vero beata et æterna, a cunctis peccatis solvendo promittit, et in cœlestem patriam potestate sibi tradita perducit. Volo quidem luce clarius intelligere, qui revera sint illi fideles, et qui eumdem cœlestem principem non minus pro cœlesti gloria diligunt, quam eos, quibus pro spe terrena et misera subjiciuntur. Datum Romæ XI kal. Feb. Indictione XIII ». Ista Gregorius vallatus angustiis, cum immineret jam pondus celebrandæ Synodi, in qua judicia essent magni momenti tractanda.

9. Antequam autem indictæ Synodi tempus adesset, eodem Januarii mense ad Sancium Aragoniæ regem scripsit [1], ea scilicet occasione, quod Sancius Aragonensis episcopus Romam venisset, petere missionem ab episcopatu ob graves corporis infirmitates, proponens alios vita et moribus laudatos homines deligendos et ordinandos : quos ita repertos, sed ex concubina natos, respuit Gregorius, qui coadjutorem dari episcopo consentit magis, quam penitus dimittere episcopatum.

Eadem quoque die ad Suenonem Daniæ regem pariter litteras dedit [2], ea videlicet prævia occasione, quod cum legati ab Apostolica Sede ad eum missi ob tumultus bellicos in Saxonia concitatos, haud valuerint Daniam penetrare, sed necessitate compulsi Romam reversi essent; his litteris ejus explorat fidem, si opportuno tempore adversus Ecclesiæ hostes paratus esset auxilium ferre, eidemque provinciam quondam ab hæreticis in Italia possessam offert occupandam. Porro commendatur regis hujus obedientia erga sanctam Ecclesiam, piumque religionis cultum, in litteris [3] post mortem ejus datis ad ejus filium successorem. Agit iisdem litteris, et aliis hoc anno datis [4] de constituenda sede metropolitana in Dania, quod postea sub ejus successore Erico impletum est, ut suo loco dicetur.

[1] Greg. l. II. Ep. L. — [2] Ibid. Ep. LI. — [3] Ibid. l. V. Ep. X. — [4] Ibid. post. Ep. LXXV.

10. *Acta Synodi per quam deponuntur episcopi, clerici simoniaci et fornicarii damnantur : inter Gregorium et Henricum regem plura tractantur.* — His ab eodem Gregorio ad reges longe positos scriptis, atque aliis pertractatis, advenit indictæ Synodi tempus indictum, primæ hebdomadæ Quadragesimæ. Cujus quidem Acta sigillatim conscripta periere, eorumque summa brevis tantum nobis relicta est in eodem Epistolarum ejus volumine verbis istis expressa [1] :

« Anno ab Incarnatione Domini millesimo septuagesimo quarto, (ita non a Natali Domini, sed a die Annuntiationis Virginis et Incarnationis Verbi, numerans annos, ut dictum est superius) Pontificatus vero domini Gregorii papæ, secundo, (tertius autem incipit hoc anno die XXII Aprilis) Indictione decima tertia, celebravit ipse dominus Gregorius papa Romæ Synodum a sexto kalend. Martii usque ad pridie kal. præteriti (sequentis) mensis. Ubi interfuit archiepiscoporum, episcoporum et abbatum multitudo, atque diversi ordinis clericorum et laicorum copia. In qua inter cætera decreta quæ ibi gesta sunt, quinque de familia regis Theutonicorum, quorum consilio Ecclesiæ venduntur (vendebantur), a liminibus sanctæ Ecclesiæ separavit, ita ut si ab inde usque ad kal. Junii Romam non venirent et satisfacerent, excommunicati haberentur. Philippus rex Francorum, si nuntiis papæ ad Gallias ituris de satisfactione sua et emendatione securitatem non fecerit, habeatur excommunicatus.

11. « Liemarum Bremensem archiepiscopum pro inobedientia superbiæ suæ ab episcopali officio suspendit, et a corpore et sanguine Domini interdixit. Guarnerium Strazburgensem ab episcopali et sacerdotali officio suspendit, Henricum Spirensem suspendit, Herimannum Bambergensem, si ante Pascha non venerit satisfacturus, similiter suspendit. Item in Longobardia Guillelmum Papiensem, et Cunibertum Taurinensem suspendit. Dionysium Placentinum deposuit, Robertum ducem Apuliæ jam anathematizatum, et Robertum de Loritello invasores bonorum sancti Petri excommunicavit ». Hucusque ibi de synodalibus Actis.

12. Extant vero de iisdem Actis aliquot ejusdem Gregorii Epistolæ, nimirum de Dionysii Placentini episcopi depositione, Epistola ad Placentinam Ecclesiam data [2]. De suspensione Herimanni episcopi Bambergensis Epistola ad Ecclesiam Bambergensem [3], ad Sigefridum archiepiscopum Moguntinum [4], necnon ad ipsum Henricum regem, in qua ista de ipso : « Simoniacus enim ille Herimannus dictus episcopus, hoc anno ad Synodum Romanam vocatus venire contempsit. Sed cum propius Romam accessisset, in itinere substitit, et præmittens nuntios suos cum copiosis muneribus, noto sibi artificio innocentiam nostram et

[1] Greg. l. II. post Ep. LII. — [2] Ibid. Ep. LIV. — [3] Ibid. Ep. LXXV. — [4] Ibid. l. III. Ep. III.

confratrum nostrorum integritatem pactione pecuniæ attentare, atque si fieri posset, corrumpere molitus est. Quod ubi præter spem evenit, jam de damnatione sua securior, festinanter retrocessit, et blandis fallacibusque promissis clericorum, qui secum erant, animas lactans, aiebat se si patriam repedare posset, ab episcopatu cessaturum, et monasticæ vitæ professionem subiturum. Quam sponsionem qualiter impleverit, celsitudinem tuam, fili charissime, non latet. Quinetiam temeraria ulterius progressus audacia, clericos Ecclesiæ suæ salutem et honorem quærentes bonis suis despoliavit, et nisi eum tua (ut audivimus) regalis potentia refregisset, penitus confudisset. His excessibus diligenter consideratis, ab episcopali eum atque sacerdotali officio dejecimus, etc. » Extant et aliæ eodem argumento ab eodem Gregorio scriptæ litteræ ad clerum [1] populumque Bambergensem, et ad Henricum [2] regem rursum, ut alium in locum ipsius subrogandum curaret.

13. Porro totam hanc historiam de Herimanni Bambergensis episcopi excommunicatione, et ab episcopatus et sacerdotii depositione fusius est prosecutus Lambertus hoc anno; de quo et ad postremum post enarratas ab eo sæpius iteratas adversus jussa Apostolicæ Sedis inobedientias et contumacias, hæc habet sub eodem anno : « Herimannus Babenbergensis episcopus, comperto quod alius in locum ejus subrogatus esset episcopus, cum omnis jam ei spes adempta esset recuperandæ deinceps dignitatis suæ, nec ad eludendam Romani Pontificis sententiam ullum ultra pateret diverticulum; in monasterium, cui nomen est Suarza, secessit, ibique sub Eggeberto abbate sanctæ conversationis habitum suscepit; statimque assumpto secum eodem abbate suo; Romam profectus est. Cum de inobedientia sua humiliter apud Sedem Apostolicam pœnitentiam egisset, et anathemate liberatus, et sacerdotalis ministerii, præter pontificalem dignitatem, denuo licentiam est consecutus ». Hæc Lambertus.

Idemque de Spirensi episcopo, quem vidisti hoc anno Romæ in Synodo fuisse suspensum, agens, hoc eodem anno finem videndi fecisse, terribili Dei judicio morte præventum, narrat his verbis :

14. « Henricus Spirensis episcopus, cum jam thesauros Ecclesiæ Spirensis pæne omnes puerili levitate dilapidasset, et prædia militibus suis in beneficium erogasset, tempore Henrici Tertii imperatoris, et tantum, ut vix in dimidium annum sumptus ei ex redditibus Ecclesiæ ministrari possent, inopinata morte subtractus est. De cujus obitu dignam memoria visionem vidit clericus quidam, qui ei defuncto protinus in episcopatum successit, nomine Huzmannus. Putabat se in choro Spirensi cum episcopo et cæteris clericis stare. Et ecce ingrediebantur chorum tres viri, unus exacta ætate, canitie veneranda, duo juvenes, tanquam in obsequium senioris destinati. Cumque in medio chori aliquandiu taciti constitissent, ait senior his qui circa se erant juvenibus : Quid tardatis, quod vobis jussum est explere? At illi : Tuum, inquiunt, pater est, primo adversus eum dictare sententiam; et nos sine dilatione quidquid judicaveris, exsequemur. Et ille : Propter multa, inquit, mala quæ in locum hunc, et in sanctam Dei Genitricem operatus est, egressa est a Deo sententia ut interficiatur. Ad hanc vocem corripientes episcopum decollaverunt, et truncum in ligno Crucis, quod in eadem Ecclesia in sublime elatum stabat, suspenderunt. Cumque mane facto, clericus nimio horrore concussus episcopo somnium retulisset, visus est ei quasi deliramenta loqui; et propter sospitatem corporis sui, optimeque constantem omnibus membris vigorem suum, nullum tam e vicino imminentis exitii sensum admisit. Et ecce septimo dehinc die, cum ad vespertinalem synaxim cum fratribus in choro staret; sensit repente parvulam sibi instar puncti pustulam in collo excrescere, qua paulatim in immensum intumescente, ante mediam noctem defunctus est ». Hæc de exitu Spirensis episcopi, qui dum Sedis Apostolicæ judicium subterfugit, putans sic eum sua absentia eludere posse, in terribile Dei judicium incurrit.

15. Ut autem ad Synodum redeamus, compositas illic fuisse discordias inter Pragensem episcopum et Moraviensem, declarant litteræ [1] ejusdem Gregorii papæ, imo decretum ejusdem sententiæ, ibidem auctoritate Apostolica promulgatæ. Incipit : « Quoniam ad memoriam etc. » Scribens idem Gregorius papa ad patriarcham Aquileiensem [2], quæ præcipue in eadem Synodo fuerint constituta, imo repetita, quæ in aliis sæpe superius Conciliis erant promulgata, his verbis significat : « Fraternitatis tuæ prudentiam latere non debet, neque tui ordinis dignitatem ignorare oportet, quæ statuta, quæque decreta in peracto Concilio præteritæ Quadragesimæ consilio confratrum nostrorum ac totius conventus assensu, sequentes sanctorum Patrum auctoritatem, statuimus. Decrevimus enim, quod si quis eorum ordinum qui sacris altaribus ministrant, presbyter scilicet, diaconus et subdiaconus uxorem vel concubinam habet, nisi illis omnino dimissis, dignam pœnitentiam agant, sacris altaribus penitus ministrare desinant, nec aliquo Ecclesiæ beneficio ulterius potiantur, sive potitis fruantur. Qui vero simoniace, videlicet per interventum pecuniæ sunt promoti, ut absque ulla spe recuperationis deponantur, Apostolica censura statuimus ».

16. Quæ sancita in Synodo curavit idem Gregorius per universum Occidentalem orbem promulganda, de his scribens (ut dictum est) ad eumdem [3] Aquileiensem patriarcham, ad [4] Colo-

[1] Greg. l. I. Ep. I. — [2] Ibid. l. IV. Ep. VII.

[1] Greg. l. II. Ep. LIII. — [2] Ibid. Ep. LXII. — [3] Ibid. Ep. LXVII. — [4] Ibid. Ep. LXVI.

niensem archiepiscopum S. Annonem, ad Burchardum Halberstadensem episcopum, insuper ad Wezelinum episcopum Magdeburgensem [1]. Ipsos vero primarios Germaniæ archiepiscopos, nempe Coloniensem [2], ac Moguntinum [3], ad eosdem scribens, mandat ob eamdem causam una cum subjectis sibi episcopis Synodos congregare, et quæ Romæ statuta sunt de continentia clericorum, potissimum agere, ac de corrigenda simoniaca pravitate. Quod autem pertinet ad Coloniensem, longa ægrotatione laborasse, atque demum hoc eodem anno defunctum esse, ex Lamberto atque Vita ipsius fideliter scripta apparet. De Moguntino autem idem auctor, ipsum hoc anno pro causa Bambergensis episcopi primum Romam venisse, eumdemque vix ad communionem a Gregorio papa acceptum esse, eo quod eumdem episcopum simoniacum ordinasset. Demum vero accepto præcepto ejusdem Pontificis de Synodo congreganda, eidem paruisse, sed nihil penitus profecisse; de qua Synodo hæc ipse Lambertus :

17. « Synodum autem hoc eodem anno mense Octobri Moguntiæ congregavit, ubi inter alios episcopos, qui convenerant, aderat Curiensis episcopus, Apostolicæ Sedis litteras et mandata deferens, quibus ei sub interminatione gradus et ordinis sui præcipiebat, sicut antea quoque multis legationibus præceperat, ut presbyteros omnes, qui intra suam diœcesim essent, cogeret aut in præsentiarum conjugibus renuntiare, aut se in perpetuum sacri altaris ministerio abdicare. Quod dum facere vellet, exsurgentes qui undique assidebant clerici, ita eum verbis confutabant, ita manibus et totius corporis gestu in eum debacchabantur, ut se vita comite e Synodo discessurum desperaret. Sic tandem rei difficultate superatus, statuit sibi deinceps tali quæstione omnino supersedendum, et Romano Pontifici relinquendum, ut causam, quam ipse toties inutiliter proposuisset, ille per semetipsum quando et quomodo vellet, peroraret ». Hæc Lambertus : qui et versipellem hominem fuisse eumdem Sigefridum archiepiscopum Moguntinum ostendit, dum docet, eumdem usum vel abusum potius auctoritate Apostolicæ Sedis ad commodum regis, non autem ad utilitatem periclitantis Ecclesiæ, ut cum armavit milites detrectantes adversus miseros Thuringios, et concitavit illos adversus eos auctoritate male præsumpta Apostolicæ Sedis. Sic namque rem accidisse idem auctor narrat hoc anno :

18. « Rex ipse quamplurimum verebatur, ne miles in irritum fusi sanguinis pœnitens, religionis obtentu deinceps militiam detrectaret, quam sine peccato et gravi offensa Dei administrare non posset. Pessimæ rei pessimum Moguntinus archiepiscopus remedium adhibuit. Collato cum paucis familiaribus regis consilio, repente processit in publicum, et principes Thuringiæ nec canonice ad Synodum vocatos, nec synodalia audientia secundum Ecclesiasticas leges discussos præcipiti sententia excommunicavit, ea scilicet causa, quod eum anno priore Erfordiæ, cum ad exigendas decimas assedisset, districtis gladiis intra Ecclesiam impetissent. Et ne quis ei forte hoc crimini daret, quod contra canonum scita miseros homines tam inexplicabilibus negotiis ad præsens implicitos tam iniquo tempore adortus fuisset, quando tantis undique procellis bellorum jactati, non causis dicendis vacare, sed vitam suam fuga vel armis servare necesse haberent; ait a Romano Pontifice sibi hoc permissum esse, ut absque legitimis induciis, absque legitima discussione, die quo sibi occurreret, eos justo anathemate ab Ecclesia recideret. Nullum tamen sapientem latere potuit, quo potissimum spectaret hoc factum, eo scilicet, ut exercitus regis promptior deinceps fidentiorque adversus eos bellum gereret, de quorum occisione, si post excommunicationem occisi fuissent, putaret se nec peccatis obnoxium fore, nec pœnis, quas leges Ecclesiasticæ statuunt homicidis ». Hæc Lambertus.

19. Cæterum longe abest, ut Gregorius æqui observantissimus et amantissimus hoc ipsi dederit in mandatis, cum ex litteris ejus appareat etiam, quod adversus quoscumque contumaces et perditissimos homines voluerit omnia juris remedia et auxilia integra conservari, atque etiam legibus non concessa præsidia indulgeri, reos etiam quam justissime condemnatos ad veniam invitari, prout intelliget, qui ejus Epistolarum volumen perlegerit. Sed quam non recto pede tunc incesserit Moguntinus, quæ suis locis inferius dicturi sumus, aperient.

Sed redeamus rursus ad eamdem, de qua susceptus est sermo, Romanam Synodum hoc anno a Gregorio habitam. Liquet in ea quidem, omnes in regem a Saxonibus illatas accusationes jam a temporibus Alexandri papæ prædecessoris ipsius et iterum repetitas, esse relictas obvolutas silentio, optans Gregorius, ista omnia absque tumultu componi, regemque in meliorem frugem sperans posse reduci ; cujus rei causa et manifesta ejus crimina de venditione episcopatuum et abbatiarum, de quibus frequenter adeo fuerat infamatus, et depositione ordinatorum simoniace episcoporum convictus, æque passus est in ministros ejus, illos quinque consiliatores ejusmodi nundinationum tantum converti, eximi vero regem; sicque eorum condemnatione, intelligi in eos translatam culpam esse, regemque videri purgatum. Quem et suis litteris idem Gregorius lenius attrectabat, laudans potius quam arguens, ita sperans posse ejus animum demereri, ad amorem allicere, et ad bona cuncta pertrahere. Nam accipe de his exemplum, ex ejus litteris ad regem ipsum hoc anno scriptis acceptum , ipso earum exordio sic dicens [1] :

[1] Greg. l. II. Ep. LXVIII.— [2] Ib. Ep. LXVII. — [3] Ib. l. III. Ep. IV.

[1] Greg. l. III. Ep. III.

20. « Inter cætera bonarum virtutum opera, fili charissime, ad te quæ meliorationis studio assurgere, fama referente, audivimus : duobus te modis sanctæ matris tuæ, Romanæ Ecclesiæ scilicet, eminentius commendasti : in altero quidem, quia simoniacis viriliter resistis; in altero, quia clericorum castitatem, utpote servitorum Domini et libenter approbas, et efficaciter desideras adimplere. Quibus de causis signum nobis proposuisti, opitulante Deo, altiora de te et præstantiora quæque sperandi, etc. » Agit enim de causa episcopi Bambergensis, de quo nos nuper egimus. Sunt et aliæ litteræ hoc anno datæ ab eodem Gregorio papa ad eumdem regem [1], indices ejus erga ipsum amoris et observantiæ : ut ex his intelligas illas Epistolas, quæ sub hoc anno in Regesto absque nota anni vel mensis positæ reperiuntur, non hoc anno datas, sed postea.

21. Hoc namque anno usque ad consummatum bellum Saxonicum, Henricus erga Gregorium papam benevolum et obsequentem se verbis saltem exhibuit. Imminens enim dubium valde Saxonicum bellum, periculosum satis, utpote quod in eo totius regni ejus incerta alea volveretur, illum erga ipsum Gregorium papam reddidit mansuetum, cum ejus opera in casibus adversis indigere sciret. Quod quidem cum usque ad mensem Novembris tenuit occupatum, nec sine metu : quamvis enim potitus victoria esset, reparatis tamen iterum viribus se formidabiles Saxones exhibebant. Cujus causa nuntios ad eum misit, quibus et has litteras dedit [2], quæ habentur recitatæ in ipsius Gregorii Epistola data ad Beatricem atque Mathildem, tertio idus Septembris, quæ sunt hujusmodi :

22. « Noverit vestra sanctitas, pater, quoniam dum ego pæne omnes principes mei regni de nostra magis discordia quam de mutua pace gaudere percipio, ad vos istos nuntios latenter dirigo, quos satis nobiles ac religiosos esse cognosco; et pacis bonum inter nos optare conjungi, nequaquam dubito. Hoc autem quod mando, neminem scire volo præter vos, dominam matremque meam atque amitam Beatricem et filiam ejus Mathildam. Me vero (adjuvante Domino) de expeditione Saxonica redeunte, alios legatos dirigam, quam familiariores ac fideliores habebo, per quos omnem vobis meam voluntatem et reverentiam, quam beato Petro et vobis debeo, significabo ». Hucusque ad Gregorium papam Henricus Germaniæ rex. Sed et aliis quoque litteris hoc anno datis idem rex (ut ipse Gregorius testatur [3]) se filium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et ipsi Gregorio subjectum, dilectione unicum, atque devotione præcipuum est professus, commendans se ipsi omni affectu amoris et reverentiæ. His vero dignis pietatis affectibus Gregorius papa digne respondens, paternæ charitatis illi sinum aperuit, ad quem paribus litteris invitavit. Non extant omnes, sed unæ duntaxat hoc anno post victoriam obtentam adversus Saxones redditæ, quæ sic se habent [1] :

23. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Henrico regi salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quando litteras tuæ magnitudinis accepi, longe ab Urbe maximæ causa infirmitatis aberamus, et ab his cum quibus necessarium erat tractare, quid vestræ legationi ad plenum sicut oportet responderem. Vester etiam nuntius, horum videlicet portitor, ob prædictam causam ægritudinis timebat nobiscum manere. Sed quia desideramus non solum vobiscum, quem Deus in summo rerum posuit culmine, sed etiam cum omnibus hominibus pacem, quæ in Christo est, habere, jusque suum unicuique observare, cupimus summopere corde animo adhærere. Novi enim (quod te credo non ignorare) quia qui Deum revera diligunt, et Romanam Ecclesiam Romanumque imperium ad vindictam suorum criminum non pertimescunt, inter nos pacem et concordiam inserere agendo vel orando concupiscunt. Quapropter bonam concepi fiduciam, quia hanc nostram, imo totius Ecclesiæ causam religiosis hominibus cœpisti committere, qui nos, non nostra injuste diligunt, et ut Christiana instauretur religio, suam intentionem requirunt. Ego autem (ut paucis loquar) horum consilio paratus sum (Christo favente) gremium tibi sanctæ Romanæ Ecclesiæ aperire, teque ut dominum fratrem et filium suscipere, auxiliumque prout oportuerit præbere; nihil aliud a te quærens, nisi ut ad monita tuæ salutis non contemnas aurem inclinare, et Creatori tuo (sicut te decet) non contradicas, offerre gloriam et honorem. Valde quippe indignum est, ut honorem, quem a conservis et fratribus nostris exigimus, Creatori et Redemptori nostro reddere contemnamus. Moveat itaque nos divina promissio, qua dicitur [2] : Ego glorificantes me glorificabo, et qui me contemnunt, erunt ignobiles. Et offeramus ei quod placet nobis hac in via (vita) sæculari, ut perfruamur in cælestibus dono spirituali ». His vero mox ista subjicit de victoria obtenta adversus Saxones : « De superbia vero Saxonum vobis injuste resistentium, quæ divino judicio a facie vestra contrita est et gaudendum est pro pace Ecclesiæ, et dolendum quia multus Christianorum sanguis effusus est.

24. « Vos autem in talibus plus honorem Dei et justitiam ejus procurate defendere, quam honori proprio providere. Securius enim quilibet princeps mille impios potest causa justitiæ punire, quam propriæ causa gloriæ quemlibet Christianum gladio sternere. Omnia enim creavit et regit qui dixit [3] : Ego gloriam meam non quæro. Saluti quippe nostræ tunc vere providemus, cum in cunctis nostris actibus gloriam Dei proponimus. De Herimanno etc. » Monet etenim et jubet, ut in locum Herimanni Bambergensis episcopi alius

[1] Greg. l. II. Ep. X. — [2] Ibid. l. III. Ep. III. — [3] Ibid. Ep. X.

[1] Greg. l. III. Ep. VII. — [2] I. Reg. I. — [3] Joan. VIII.

subrogetur antistes. Sed de his dictum est superius.

25. Qui igitur ante victoriam adhuc sub metu erat, mansuetum et obsequentem se Gregorio papæ exhibuit; politus autem victoria resiliit, reversus ad vomitum, et quæ ipsi promiserat irrita reddidit. Hæc quidem litteræ[1] ipsius Gregorii ad suffraganeos Mediolanensis Ecclesiæ datæ mense Octobri significant; quibus queritur regem contra promissa sua in Ecclesiam Mediolanensem intrusisse Thedaldum, ad quem et de his etiam scripsit, vocans eos omnes ad Synodum, anno sequenti celebrandam exordio Quadragesimæ. Istam quoque Henrici regis mutationem Domnizo presbyter in Vita Mathildis ita versibus deploravit, atque primum cum ante bellum Henricum supplicem ita describit :

Quod rex absque mora papæ mandavit, adorans
Atque petens ipsum pro se roget ut Crucifixum.
Pastor confestim Saxonum mittere genti
Curavit, plane pacem cupiens revocare.
Inde suus missus donec redeat, jubet ipsum
Regem nullo modo super ipsos pergere : quod non
Rex exspectavit. Gideatus quin equitavit
Contra Saxones, qui fortes sunt et atroces.
Peccator quamvis, prudens tamen hic erat armis.
Commisso bello, victor rex extitit ergo.
Unde superbus adest, papam despexit ut amens,
Omnia quæ papæ matrique spoponderat ante,
Fregit et invertit, simoniacos revocavit, etc.

Hæc de his qui præsens aderat Domnizo presbyter. Quæ hæc secuta sint, anno sequenti dicemus.

26. *Gregorius totus in reformatione Ecclesiæ legatos mittit ad Polonos, ad Russos, ad Danos.* — Gregorius igitur totus in promulgandis decretis synodalibus de extirpanda simonia et clericorum fornicationibus ab Ecclesia, sicut segnes[2] excitat, refugas urget, et contumaces objurgat, ita obedientes commendat et laudat in his divino zelo incensos strenue se habentes, ut Laudensem summa laude dignum episcopum nomine Opizonem : ad cujus clericos de his extat ejusdem Gregorii data Epistola[3]. Sed perpauci sunt inventi, qui fuerint laude digni, plurimi vero qui redarguenti et comminationibus perurgendi.

Dum autem Gregorius Pontifex in his esset, Geisa qui regnum Hungariæ invaserat et expulerat Salomonem, legatos ad Sedem Apostolicam misit cum litteris ad eumdem Gregorium datis ; quem ipse litteris iteratis admonuit, ut nihil præter justitiam putet sibi licere, jura vero Ecclesiæ Romanæ super Hungariæ regno velit salva esse, atque integra remanere, quorum contemptu ipse Salomon meruisset divina vindicta regno privari. Sed aliis rursum datis ad eum litteris[4], pro pace inter eos concilianda pluribus agit.

27. At qui recepit legatos aliunde missos idem Gregorius, et ipse ad remotiores provincias legationes decernit. Nam in Poloniam ad ducem eorum Boleslaum[1], qui oblationes ad sanctum Petrum miserat, direxit legatos ad componendas provinciæ ipsius Ecclesias, constituendam metropolim, et augendum numerum sedium episcopalium, quæ sufficerent ad immensam populorum multitudinem gubernandam, quem et rogat, ut restituat quæ abstulisset a Russis, quorum pacem servare rogat.

Insuper et legatos misit ad Demetrium Russorum regem, cum idem rex ad Sedem Apostolicam suum filium præmisisset. Quænam causa eum mittendi filium Romam permoverit, ex redditis ad eum Gregorii papæ litteris scies, quæ sic se habent[2] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei Demetrio regi Russorum et reginæ uxori ejus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Filius vester Limina Apostolorum visitans ad nos venit, et quod regnum illud dono sancti Petri per manus nostras vellet obtinere, eidem beato Petro Apostolorum principi debita fidelitate exhibita, devotis precibus postulavit, indubitanter asseverans, illam suam petitionem vestro consensu ratam fore ac stabilem, si Apostolicæ auctoritatis gratia ac munimine donaretur ».

28. « Cujus votis et petitionibus, quia justa videbantur tum ex consensu vestro, tum ex devotione poscentis, tandem assensum præbimus, et regni vestri gubernacula sibi ex parte B. Petri tradidimus, ea videlicet intentione atque desiderio charitatis, ut beatus Petrus vos et regnum vestrum omniaque vestra bona, sua apud Deum intercessione custodiat, et cum omni pace honore quoque et gloria idem regnum usque in finem vitæ vestræ tenere vos faciat, et hujus militiæ finito cursu, impetret bonis apud supernum regem gloriam sempiternam.

29. « Quin etiam nos paratissimos esse, noverit vestræ nobilitatis serenitas, ut ad quæcumque justa negotia hujus Sedis auctoritatem pro sua necessitate petierit, proculdubio continuo petitionum suarum consequetur effectum. Præterea ut hæc et alia multa, quæ litteris non continentur, cordibus vestris arctius infigantur, misimus hos nuntios nostros, quorum unus vester notus est et fidus amicus, qui et ea quæ in litteris sunt, diligenter vobis exponent, et quæ minus sunt viva voce explebunt. Quibus pro reverentia B. Petri, cujus legati sunt, vos mites et affabiles præbeatis ; et quidquid vobis dixerint, ex parte nostra patienter audiatis, atque indubitanter credatis ; et quæ ibi ex auctoritate Apostolicæ Sedis negotia tractare voluerint et statuere, nullorum malo ingenio turbari permittatis, sed potius eos sincera charitate favendo juvetis. Omnipotens Deus mentes vestras illuminet, atque per temporalia bona faciat vos transire ad gloriam sempiternam. Dat. Romæ decimo quinto

[1] Greg. l. v. Ep. vii. viii. ix. — [2] Ibid. l. ii. Ep. lxi. lxiv. lxv. lxvi et lxx. — [3] Ibid. Ep. lxv. — [4] Ibid. Ep. lxx.

[1] Greg. l. ii. Ep. lxxiii. — [2] Ibid. Ep. lxxiv.

kal. Maii, Indictione xiii. Hactenus Epistola Gregorii ad regem Russiæ, a nobis reddita, ut ex eo exemplo intelligatur, quomodo contigerit plura regna oblata reperiri Apostolicæ Sedi. Christiana regum pietas efficiebat, ut persuadentes sibi illi, magis protectione S. Petri principis Apostolorum, quam armis regna defendi, offerrent illa eidem sancto Petro, a quo et per successorem ipsius Romanum Pontificem acciperint illa in feudum, præstito juramento fidelitatis eidem. Jactatum bellorum fluctibus Demetrium ipsum regem Russorum Lambertus in Chronico hoc eodem anno demonstrat, dum eum ad Henricum regem pro auxilio contra fratrem venisse tradit.

30. Iterum hoc anno legationem idem Pontifex misit, rursumque litteras [1] dedit ad Svenonem Daniæ regem; quarum est ejusmodi exordium de Romanæ Ecclesiæ consuetudine : « Apud antecessores nostros juris et consuetudinis erat, charitativis legationibus docere viam Domini universas nationes, corripere in his quæ arguenda erant, omnes reges et principes, et ad æternam beatitudinem cunctos invitare legalibus disciplinis. Plus enim terrarum lex Romanorum Pontificum quam imperatorum obtinuit, etc. Cumque queratur de inobedientia et contumacia schismaticorum principum, ejusdem tamen regis erga Romanam Ecclesiam commendat studium et reverentiam ; quam ut conservet, hortatur, suum omne pollicens officium, si quid pro Danica Ecclesia valeat exhibere, et quæ ab Alexandro Pontifice expetiisset, in promptu habere præstare, deque eo omni studio bene mereri. Legatos ab eo mittendos se exspectare significat, per quos ista tractari possint. At de legationibus hoc anno ab eodem Gregorio Pontifice missis hæc satis.

31. *S. Annonis archiep. Coloniensis obitus.* — Hoc eodem anno S. Anno archiepiscopus Coloniensis (ut dictum est) ex hac vita migravit, de quo ista Lambertus : « Annum hunc multis cladibus insignem, potissimum lugubrem fecit obitus Annonis Coloniensis archiepiscopi, qui post longam ægrotationem, qua Dominus vas electionis suæ in camino tribulationis transitoriæ purius auro, purgatius mundo obrizo decoxerat, pridie nonas Decembris beato fine perfunctus, ad angelos ex hominibus, ad immortalia ex mortalibus transmigravit. Testantur hoc signa et prodigia, quæ quotidie circa sepulchrum ejus Dominus ostendere dignatur, ad confutandam impudentiam eorum, qui paulo ante vitam ejus sanctissimam, atque ab omni hujus mundi labe, quantum ad hominem, integerrimam, livido dente carpebant, et pretiosam margaritam, jam olim cælestis regis diademati destinatam, falsis rumoribus obfuscare conabantur, etc. » Pergit auctor ab exordio ejus institutionem vitæ valde laudabilis ac plane Apostolicæ recensere. Cæterum res ab eo præclare gestas monachus Sigebergensis cœnobii et ipse ejusdem sæculi sincerus scriptor, tribus libris est prosecutus, qui Dei beneficio extant integri [1]. Sedisse autem constat annis viginti atque mensibus decem, ut apparet ex ejusdem sancti in sepulchro scripto Epitaphio his versibus :

Patribus egregiis ornata Colonia multis
Ecclesia speculum misit ad hunc tumulum.
Emicuit mundo nova lux Annone secundo,
Qui per cuncta suo par erat officio.
Mensibus hoc denis, annis octoque vicenis
Quarta Decembris eum lux tulit e medio.

32. Ita quidem sedis ejus annorum ac mensium numerus optime congruit cum creatione, quem liquet creatum esse episcopum anno Incarnationis Domini millesimo quinquagesimo quinto, V nonas Martii, id auctore Vitæ testante [2], necnon Mariano Scoto et Sigeberto. Unde intelligas errorem in ipsum Marianum irrepsisse, dum in ejus Chronico sub anno septuagesimo septimo ejus obitus collocatur, cæteris scriptoribus atque ipsomet reclamantibus, dum quo creatus fuerit, annum certum consignat quinquagesimum quintum supra millesimum. Porro inter insignes tanti pontificis laudum titulos ille præ cæteris eminet, quod inter discordias obortas inter Henricum regem atque Romanum Pontificem Gregorium, semper adversus regem pro Romano Pontifice stetit, ut Marianus affirmat, et quæ dicta sunt superius, docent.

33. *Cincius præfectus Urbis infanda audet in Gregorium, instigante Guiberto schismatico.* — Anni hujus parte postrema, nempe Natali die Redemptoris, a quo aliqui chronographorum novum auspicantur annum, contigit Gregorium Romanum Pontificem aggressione sacrilegi hominis Cincii Romani præfecti invadi, dum sacra ageret, captivumque duci, in carcereque teneri, quousque per populum tumultuantem, et tam immane scelus ulcisci paratum eriperetur, atque pristinæ redderetur libertati. Hæc autem quomodo se habuerint, a Lamberto sic accipe [3] : « Ipso tempore contigit papam per immissionem satanæ gravissima pulsari adversitate. Quidam Urbis præfectus Romanæ Quintius (Cincius) nomine, et generis claritate et opum gloria eminens valde in tota Italia, multa in possessionibus Romanæ Eclesiæ præter leges faciebat. Perlata ad papam querimonia, cum eum sæpius modeste corriperet, nec quidquam proficeret secreta correptio, tandem excommunicavit eum, arbitrans hoc saltem modo improbitatem ejus coercendam fore. Hinc ille majori dementia efferatus, ipsa nocte Natalis Domini cum armatis inopinato irruit in Ecclesiam, in qua papa vestimentis Pontificalibus indutus sacro altari astabat missarum solemnia celebrans, injectaque (quod dictu quoque nefas est) in capillos ejus manu, multis contumeliis affectum de Ecclesia protraxit, et

[1] Greg. l. II. Ep. LXXV.

[1] Apud Sur. tom. VI. die IV Decemb.— [2] Ibid. I. c. 5. — [3] Lamb. Scafn. an. 1076.

priusquam vulgato per civitatem rumore, populus frequens auxilio concurreret, in domum quamdam munitissimam abripuit. Fama tam atrocis facti totam illico replevit Urbem ; undique ad arma conclamatur. Divites et pauperes, nobiles et ignobiles omnes uno animo accurrere, atque in ipso statim orientis diei crepusculo domum Quintii oppugnare summa vi aggrediuntur; et nisi ille mali quod imminebat haud improvidus, papam dimittere maturasset, domum ipsam, peremptis omnibus qui in ea erant, a fundamento evertissent. Papa interveniente, concitatæ multitudinis furor vix et ægre compressus est.

34. « Romani quod factum fuerat graviter nimis et indigne ferentes, omnia quæ Quintii erant, tam intra muros quam extra, ferro et igne demoliti sunt. Nec minus ille multa militaris audaciæ facinora contra faciebat, succendens et evertens omnia quæ poterat de possessionibus Romanæ Ecclesiæ. Ita per multos dies non sine magno et harum et illarum partium dispendio simultas hæc trahebatur ». Hucusque Lambertus. Eadem Guillelmus Bibliothecarius in Vita Gregorii, ubi ait, omnia ista Guiberti antiqui schismatici, postea vero episcopi Ravennatis esse artibus concinnata, quippe qui Romæ cum cæteris episcopis in Concilio sederit, nec Synodo absoluta ab Urbe discesserit, sed papatus cupidus, inde removere Gregorium nisus fuerit, atque ad rem perficiendam eumdem Cincium, sive Quintium, vel Cinthium Stephani præfecti filium sollicitaverit. Sed cum, Romano populo vindice, tantum scelus irritum redditum esset, eumdem Guibertum accepta a papa licentia, Ravennam iisse, ibique conspirationem rebellium pontificum Longobardorum, Thedaldi Mediolanensis archiepiscopi a Gregorio papa suspensi, et aliorum eadem sententia mulctatorum machinatum esse, quos semper idem Gregorius est passus infestos, et Sedi Apostolicæ contumaces. Insuper opera ejusdem Guiberti Hugonem Candidum cardinalem, eumdemque collegam olim in schismate Cadaloico, receptum vero ab Ecclesia misericorditer, rursum ab eodem Gregorio divulsisse, atque regi Henrico adversus Pontificem conjungere studuisse. Ista omnia hoc anno Guibertum Ravennatem antistitem machinatum esse, eadem Acta Pontificia Guillelmi significant.

35. Porro sui exordio Pontificatus Gregorius papa hunc suspectum habens, atque adversum sibi fore timens, officiosis litteris studuit demereri [1]; sed frustra, cum ille semel ambitionis æstu percitus, ejus beneficiis infestior redderetur, et ad nocendum promptior nihil non meditatus assidue, quonam pacto e throno Gregorium dimovere posset: quod eventa postea declararunt, quæ suis locis pandenda erunt inferius. Hæc de Cincio narrata, apud Urspergensem posita anno sequenti reperies : sed in fine anni hujus accidisse, satis est demonstratum. Ad postremum autem de Anglicana Synodo, hoc itidem anno habita, nobis agendum, quam inter Lanfranci Epistolas intextam repertam hic reddendam curavimus :

36. *Synodus Anglicana.* — « Anno Incarnationis Dominicæ millesimo septuagesimo quinto, regnante glorioso Anglorum rege Willelmo, anno regni ejus nono, congregatum est Londoniæ, in Ecclesia B. Pauli Apostoli, Concilium totius Angliciæ regionis, episcoporum videlicet, abbatum, necnon et multarum religiosi ordinis personarum, jubente, atque eidem Concilio præsidente Lanfranco, sanctæ Doroberniensis Ecclesiæ archipræsule, totiusque Britanniæ insulæ primate, considentibus secum viris venerabilibus, Thoma Eboracensi archiepiscopo, Willermo Londoniensi episcopo, Goiffrido Constantiensi, qui cum transmarinus esset episcopus, in Anglia multas possessiones habens, cum cæteris in Concilio residebat, Valchelino Wintoniensi, Herimanno Syraburnensi, Vilstano Wiricestrensi, Gualtero Herefordensi, Gisone Wellensi, Remigio Dorcacensi seu Lincolniensi, Herfasto Helmeanensi, seu Norvicensi, Stigando Slengensi, Osberno Exoniensi, Petro Licifeldensi. Roffensis Ecclesia per idem tempus pastore carebat. Lindifarnensis, qui et Dunelmensis episcopus, canonicam excusationem habens, Concilio interesse non poterat. Et quia multis retro annis in Anglico regno usus Conciliorum obsoleverat, renovata sunt nonnulla, quæ antiquis etiam noscuntur canonibus definita. Ex Concilio igitur Toletano quarto, Milevitano atque Bracarensi statutum est, ut singuli secundum ordinationis suæ tempora sedeant, præter eos, qui ex antiqua consuetudine, sive suarum Ecclesiarum privilegiis, digniores sedes habent. De qua re interrogati sunt senes et ætate provecti quid vel ipsi vidissent, vel a majoribus atque antiquioribus veraciter ac probabiliter accepissent. Super quo responso petitæ sunt induciæ, ac concessæ usque in crastinum. Crastina autem die concorditer perhibuere, quod Eboracensis archiepiscopus ad dexteram Doroberniensis sedere debeat, Londoniensis episcopus ad sinistram, Wentanus juxta Eboracensem ; si vero Eboracensis desit, Londoniensis ad dexteram, Wentanus ad sinistram.

37. « Ex regula B. Benedicti, Dialogo Gregorii, et antiqua regularium locorum consuetudine, ut monachi ordinem debitum teneant, infantes præcipue et juvenes, in omnibus locis, deputatis sibi idoneis magistris, custodiam habeant, nocte luminaria ferant, generaliter omnes nisi a prælatis concessa prioritate careant. Si quis vero aliquid proprii sine præfata licentia habere in morte fuerit deprehensus, nec ante mortem id reddiderit, cum pœnitentia et dolore peccatum suum confessus : nec signa pro eo pulsentur, nec salutaris pro ejus absolutione hostia immoletur, nec in cœmeterio sepeliatur.

« Ex decretis summorum Pontificum, Damasi

[1] Greg. l. I. Ep. III. l. II. Ep. XLII.

videlicet et Leonis, necnon ex Conciliis Sardicensi atque Laodicensi, in quibus prohibetur episcopales sedes in villis existere, concessum est regia munificentia et synodali auctoritate præfatis tribus episcopis, de villis ad civitates transire, Herimanno de Syraburna ad Serisberiam, Stigando de Seleugeo ad Cicestrum, Petro de Lecifeldo ad Cestrum. De quibusdam, qui in villis seu vicis adhuc degebant, dilatum est usque ad regis audientiam, qui in transmarinis partibus tunc temporis bella gerebat.

38. « Ex multis Romanorum præsulum decretis, diversisque sacrorum canonum auctoritatibus, ne quis alienum clericum vel monachum sine commendatitiis litteris retineat vel ordinet. Ad comprimendam quorumdam indiscretorum insolentiam, ex communi decreto sancitum est, ne quis in Concilio loquatur præter licentiam a metropolitano acceptam, exceptis episcopis et abbatibus. Ex decretis Gregorii Majoris, necnon et Junioris, ut nullus de propria cognatione, vel uxoris defunctæ, seu quam cognatus habuit, uxorem accipiat, quoadusque parentela ex alterutra parte ad septimum gradum perveniat. Ut nullus sacros ordines, seu officium Ecclesiasticum, quod ad curam animarum pertineat, emat, vel vendat. Hoc enim scelus a Petro Apostolo in Simone Mago primitus damnatum est, postea a sanctis Patribus vetitum et excommunicatum. Ne ossa mortuorum animalium, quasi pro vitanda animalium peste, alicubi suspendantur. Nec sortes vel aruspicia, seu divinationes, vel aliqua hujusmodi opera diaboli ab aliquo exerceantur. Hæc enim omnia sacri canones prohibuerunt, et eos, qui talia exercent, data sententia excommunicaverunt. Ex Conciliis Eliberitano et Toletano undecimo, ut nullus episcopus, vel abbas, seu quilibet ex clero, hominem occidendum vel membris truncandum judicet, vel judicantibus suæ auctoritatis favorem commodet.

« Ego Lanfrancus Dorobernensis archiepiscopus subscripsi.

« Ego Thomas Eboracensis Ecclesiæ archiepiscopus subscripsi.

« Subscripserunt et alii episcopi, vel abbates, qui interfuerunt ».

Hucusque ibi, quæ ne, ut multa alia, pereant, hic describenda putavimus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6568. — Anno Æræ Hispan. 1113. — Anno Hegiræ 468, inchoato die 16 Aug., Fer. 1. — Jesu Christi 1075. — Gregorii VII papæ 3. — Henrici IV reg. 20. Michaelis Ducæ imp. 5.

1. *Synodus Romana II adversus investituras coacta.* — A num. 10 ad 21. Habita hoc anno secunda Synodus Romana a Gregorio VII, cujus Acta sigillatim conscripta periere, eorumque tantum summa brevis a Baronio num. 10 recitata nobis relicta est. In ea Synopsi nulla *investiturarum* mentio, sed eas in secundo Concilio Romano primum prohibitas, certo eruitur ex Epistola x tertii Decreti Gregoriani, ad Henricum regem, *Romæ, sexto idus Januarii, Indict.* XIV *data*, et a Baronio anno MLXXVI, num. 2 et seqq. recitata. Ibidem enim apud Baronium num. 5, Pontifex ait : « Congregata in hoc anno apud Sedem Apostolicam Synodo, cui nos superna dispensatione præsidere voluit, etc. videntes ordinem Christianæ Religionis multis jam labefactatum temporibus, etc. ad sanctorum Patrum decreta doctrinamque recurrimus, nihil novi, nihil adinventione nostra statuentes; sed primam et unicam Ecclesiasticæ disciplinæ regulam, et tritam sanctorum viam relicto errore repetendam et sectandam esse censuimus. Neque enim alium nostræ salutis et æternæ vitæ introitum Christi ovibus, eorumque pastoribus patere cognoscimus, nisi quem ab ipso monstratum, qui dixit : Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, et pascua inveniet; et ab Apostolis prædicatum, et a sanctis Patribus observatum, in Evangelica et in omni divinarum Scripturarum pagina didicimus. Hujus autem decreti, quod quidam dicunt, humanos divinis honoribus præponentes, importabile pondus et immensam gravitudinem : nos autem magis proprie vocabulo recuperandæ salutis necessariam veritatem vocamus et lucem, non solum a te, vel ab his qui in regno tuo sunt, sed ab omnibus terrarum principibus et populis, qui Christum confitentur et colunt, devote suscipiendam et observandam adjudicamus. Quanquam hoc multum desideremus, et te permaxime deceret, ut sicut cæteris gloria et honore virtuteque potentior, ita esses et in Christi devotione sublimior », et cætera ibidem legenda.

2. *Primum decretum contra investituras.* —

Baronius anno tantum MLXXVII, num. 60 et seqq. de laicorum *investituris* loqui incipit, sed *Gregorium VII* earum usum in Concilio Romano II prohibuisse, non tantum ex laudata Epistola; sed etiam ex Chronico Virdunensi, cujus auctor hoc tempore vivebat, constat. Hic quidem in anno decipitur, et Labbeum tom. x Concil. ac alios quosdam, qui hanc investiturarum prohibitionem ad Synodum Romanam primam referunt, in errorem traxit; sed cum quæ de Concilio Romano narrat Baronius, neque ad primum, neque ad tertium, neque ad subsequentia pertinere possint, ea ad secundum spectare indubitatum esse debet. Hugo itaque Flaviniacensis in Chronico Virdunensi ad annum MLXXIV, de Gregorio VII scribit : « Quia vidit hoc sanctorum Patrum adversari decretis, ut in canonica electione episcopi prævaleret donum regis, imo multoties ipsam electionem immutaret, vel potius irritam faceret : eodem anno (imo anno MLXXV) in Rom. Synodo quinquaginta episcoporum, considente presbyterorum et abbatum multitudine, juxta decreta Pontificalia et institutiones canonicas, ne hoc amplius a quoquam præsumeretur, prohibuit sub interminatione anathematis decretum faciens in hæc verba : Si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo vel abbati audientia concedatur. Insuper etiam gratiam beati Petri, et introitum Ecclesiæ interdicimus, quoadusque locum, quem sub crimine tam ambitionis quam inobedientiæ, quod est scelus idololatriæ, cepit, deseruerit. Similiter etiam de inferioribus Ecclesiasticis dignitatibus constituimus. Item si quis imperatorum, ducum, marchionum, comitum, vel quilibet secularium potestatum aut personarum, investituram episcopatus vel alicujus Ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserint, ejusdem sententiæ vinculo se adstrictum sciat.

3. *Prioribus Conciliis conforme.* — « Secutus autem est in hoc Patrum exempla, licet jam per multa annorum curricula damnabilis hæc consuetudo inolevisset, et in usum conversa esset. Dicitur enim in VII universali Synodo a v patriarchis et CCCL Patribus sub Hadriano papa habita, cap. 3 : Omnis electio episcopi, presbyteri, vel diaconi, a principibus facta, irrita maneat : secundum regulam quæ dicit : Si quis episcopus sæcularibus potestatibus usus Ecclesiam per ipsos obtinuerit, deponatur et segregetur, omnesque qui illi communicant. Item in VIII universali Synodo habita a v patriarchis, sub Nicolao I Pontifice, cap.... : Promotiones vel consecrationes episcoporum, concordans prioribus Conciliis, hæc sancta et universalis Synodus electione et decreto episcoporum fieri constituit, et statuit atque promulgavit, neminem laicorum principum et potentum, semel inserere electioni, vel promotioni patriarchæ vel metropolitæ, aut cujuslibet episcopi, ne inordinata hinc et incongrua fiat confusio vel contentio; præsertim cum nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum laicorum habere conveniat, sed potius silere, et attendere sibi usquequo regulariter a Collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri pontificis. Si quis vero laicorum ad concertandum et cooperandum invitatur ab Ecclesia, licet hujusmodi cum reverentia obtemperare asciscentibus. Quisquis autem sæcularium principum et potentum, vel alterius dignitatis laicus, adversus communem et consonantem, atque canonicam electionem Ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit, donec obediat et consentiat.

4. *Hugo ep. Diensis in Galliam adversus simoniacos legatus.* — « Item ex Concilio Antiocheno cap.... : Si quis presbyter vel diaconus per sæcularem dignitatem, Ecclesiam Dei obtinuerit, dejiciatur, et ipse et ordinator ejus a communione modis omnibus abscindatur, et sint sub anathemate, sicut Simon Magus a Petro. In electione igitur et consecratione domini Diensis (Hugonis nempe, de cujus ordinatione antequam de Concilio Romano loqueretur, egerat) evidenter ostenditur operata divinitas, quia per hanc occasionem sanctæ Dei Ecclesiæ sub papatu domini Gregorii multis retro annis obnubilata electionis Ecclesiasticæ splenduit veritas. Viderint igitur viri cordati, quid juris imperatoribus, regibus, et principibus in electione Pontificis reservetur. Commisit autem ei vices suas in Gallia (nempe Hugoni episcopo Diensi) ubi plurimum simoniæ serpebat pestis iniqua : quia perrari illic erant, qui non essent simoniaci, aut a simoniacis ordinati, aut per manum laicam investiti. Plurimum illi inculcans, potestate data non abuti, quominus depravata corrigeret, damnanda recideret, sancta et honesta doceret, et docenda faceret. Scripsit et ad prælatos Gallicanarum Ecclesiarum, quæ sunt juris sancti Petri, Epistolam pro suo censu debito beato Petro ». Recitat ibidem chronographus eamdem Epistolam, quæ in Decreto Gregoriano et tom. x Concil. non extat, in qua ait : se eumdem *Hugonem* in Gallias vices suas executurum mittere.

5. *Præfatum decretum Concilio Rom. II Anselmus Lucensis tribuit.* — Tertio sanctus Anselmus Lucensis episcopus in lib. 2 contra *Wicbertum* et sequaces ejus, postquam enumeravit mala quæ ex damnabili illa consuetudine proveniebant, ait : « His tantis cladibus, quæ contingunt ex præfatis promotionibus, Gregorius VII obviare cupiens, Romana Synodo quinquaginta episcoporum, considente presbyterorum et abbatum multitudine, per omnia sanctis præfatis Patribus consonantia decreta statuit, dicens : Si quis deinceps episcopatum vel abbatiam », et cætera mox ex Chronico Virdunensi descripta usque ad hæc verba, « ejusdem sententiæ vinculo se adstrictum esse sciat ». Anselmus autem testis oculatus fuit.

6. *Investituras hoc anno prohibitas magis probatur.* — Quarto Arnulphus hujus temporis historicus lib. 4, cap. 3, de iis loquens, quæ paulo

ante secundum urbis Mediolanensis incendium, exeunte Martio hujus anni excitatum, contigere, investituras jam prohibitas fuisse, his verbis docet : « Præterea Cæsar Henricus adolescens jam factus, ut vidit suæ florem potentiæ hoc modo paulatim crescere, cum suis Concilio studet hujus (nempe sancti Herlembaldi) ac Romani præsidis obstare conatibus. Dominabatur tunc temporis Apuliæ princeps magnus Robertus ille Normanniæ. Inter hunc et regem, dum sub hac re discurrerent nuntii, præfatus papa habita Romæ Synodo (scilicet secunda Romana) palam interdicit regi jus deinde habere aliquod in dandis episcopatibus; omnesque laicas ab investituris Ecclesiarum summovet personas; insuper, facto anathemate, cunctos regis clamat consiliarios, idipsum regi comminatus, nisi in proximo huic obediat constituto ». Hoc primum contra *investituras* decretum, in posterioribus Synodis Romanis confirmatum; *Gregorius VII* œconomia erga Henricum regem primum usus est; sed cum ab eo obtinere non posset, ut ab illa subversione canonum Ecclesiasticæque libertatis oppressione desisteret, *investiturarum* usum sub anathemate damnavit, suumque decretum, quantum in se fuit, executioni mandari curavit.

7. *Secundum incendium Mediolanense.* — Porro urbem Mediolanensem, quæ jam anno MLXXI conflagrarat, novo incendio afflictam fuisse, docet Arnulphus lib. 4, cap. 4. Versibus illud descriptum fuerat ad portam antiquæ Basilicæ Stephanianæ, hoc sæculo eversæ, quos Puricellus cap. 51, in Vita Herlembaldi conservavit, notavitque in eorum fine hos characteres Chronologicos extitisse : « Anno Dominicæ Incarnationis millesimo septuagesimo quinto, Indictione decima tertia, tertio kalendas Aprilis, feria secunda », ideoque hoc Christi anno, quo feria II in diem XXX Martii incidit. Quam inscriptionem confirmat Arnulphus, qui ait, incendium contigisse *secunda Hebdomadis authenticæ feria*, seu, ut nunc loquimur, feria secunda majoris Hebdomadæ.

8. *Decretum in Synodo Rom. II adversus sacerdotes fornicarios editum.* — Denique de secunda hac Synodo Romana Marianus Scotus ad an. MLXXV habet : « Plures clerici sub sententia interdicti Apostolici libentius esse voluerunt, quam feminis et uxoribus carere; sed ut vel per alios castigarentur, decrevit papa Synodica legatione etiam hoc anno, ut nullus Christianus audiret missam conjugati presbyteri ». Gregorii decretum hanc in rem latum Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl. ad annum MLXXV, refert : « Gregorius papa qui et Hiltibrandus, servorum Dei servus, per totum Italicum regnum et Teutonicum debitam sancto Petro obedientiam exhibentibus, Apostolicam benedictionem : Si qui sunt presbyteri, diaconi, subdiaconi, qui jacent in crimine fornicationis, interdicimus eis ex parte omnipotentis Dei et auctoritate sancti Petri introitum Ecclesiæ usquedum emendent et pœniteant; si qui autem in peccato suo perseverare maluerint, nullus vestrum officium eorum auscultare præsumat, quia benedictio illorum vertitur in maledictionem, et oratio in peccatum, testante Domino per Prophetam : Maledicam, inquit, benedictionibus vestris ». Idem habet Hovedenus in Willelmo Seniore part. I, sed in utroque hæ voces, *qui et Hiltibrandus,* explicationis gratia videntur additæ.

9. *In Germania a sacerdotibus fornicariis rejectum.* — Legationem, de qua Marianus Scotus loquitur, Curiensis episcopus de sententia Synodi obivit. Concilium Moguntiæ celebratum, et Apostolica mandata Sigefrido archiepiscopo tradita, ut universos diœceseos suæ clericos cogeret », aut in præsentiarum conjugibus renuntiare, aut in perpetuum sacri altaris ministerio abdicare. Quod dum facere vellet, exsurgentes qui undique assidebant clerici, ita eum verbis confutabant, et manibus et totius corporis gestu in eum debacchabantur, ut se, vita comite, inde exiturum desperaret. Sic tandem rei difficultate superatus, statuit sibi deinceps, tali quæstioni supersedendum, et Romano Pontifici relinquendum, ut causam, quam ipse toties inutiliter proposuisset, ille per semetipsum quando et quomodo vellet, peroraret », inquit Lambertus ad annum MLXXV, a Baronio n. 17 laudatus. In secunda Synodo Romana prioris Concilii Romani decreta adversus simoniacos confirmata esse, testatur ipsemet Gregorius in Epistola *ad Annonem* Coloniensem archiep. LXVII libri secundi.

10. *Victoria Saxonica Henrici regis.* — A num. 21 ad 26. Dum *Gregorius VII* totus est in promulgandis prædictis Synodalibus Decretis, *Henricus* rex usque ad victoriam Saxonicam se ei obsequentem verbis saltem exhibuit, sed ea reportata ad vomitum reversus est, et quæ Pontifici promiserat, irrita reddidit. Ea victoria, quæ regi magnos animos fecit, *V idus Junii* relata, ut Marianus Scotus aliique docent. Hæc Mariani Scoti ad hunc Christi annum verba : « Henricus congregato exercitu Saxoniam hostili animo intrare conatur, quod audientes Saxones e contra se præparant ei occurrere. Congregati namque ob patriæ libertatem, ad introitum Thuringiæ, juxta fluvium qui dicitur Unstruch, consederunt : non enim dederant spatium, ut intraret provinciam eorum. Saxonibus ergo super latitudinem terræ diffusis, et jam castra hora IX metantibus, speculatores Henrici considerato exercitu, venerunt ad dominum suum mentiendo, dicentes Saxones se præparare ad pugnam. Quod audiens, protinus suos præcepit armari, et confestim irruit super ignaros et imparatos. Saxonibus vero quamvis sero, ferociter tamen ad arma confugientibus, facta est pugna validissima, ita ut fluvius illo in loco viam præberet itinerantibus super occisorum cadavera. In ista pugna dux Suevorum Rodolphus, qui postea Saxonibus regnavit, exercitum regis ducens, strenuissime dimicavit, etc.

Henricus ergo tantum vice victoriam habuit, licet cum dolo acquisitam. Hoc bellum consummatum est V idus Junii », in quem feria tertia incidebat, quam notavit chronographus Magdeburgensis a Meibomio publicatus, apud quem ideo, loco *idus Junii, feria* III, legendum *V idus Junii;* illud prælium fuse ibidem narratum.

11. *Henricus rex metu Saxonum rebellantium in viam redire simulat.* — Henricus rex post eam victoriam ad ingenium rediit, ut Paulus Bernriedensis in Gregorii VII Vita cap. 6, hoc modo narrat : « Illo tempore Saxones, quoniam videbant ab eo se nimium crudeliter tractari, unanimiter conspiraverunt, ut pro rege illum amplius non haberent. Tunc coactus supplices ad Apostolicum litteras direxit, orans, ut suis orationibus commendatum susciperet; quatenus eum de tam horrendo pavidoque judicio jam imminenti, suis meritis excelsi regis dextræ eriperet; iterum iterumque promittens, nihil unquam amplius de Ecclesiis Dei facere quod sancti canones reprehendere possent. Cujus precibus motus papa, eisdem Saxonibus litteras et nuntios misit : et circa ejusdem regis radices fodiens, prædicationis suæ cophinos misit, exspectans scilicet ut grossos ex ficu colligere posset. Sed unde sumere humoris boni plenitudinem debuit, inde post marcidus aruit : et exspectata vitis ad pingues botros ferendum, labruscas viles et exiles portavit : et seges foliis pulchrioribus ornata, messis tempore nil aliud quam infandæ permistionis lolium protulit. Monuit equidem regem, ut interim se ab armis suspenderet, donec e Saxonum partibus nuntios haberet, rex vero non acquiescens litteris et commonitionibus patris, terras Saxoniæ intravit, ubi ex utraque parte, hominum peccatis exigentibus, multus humanus sanguis effusus est. Regis tamen in manibus, justo Dei judicio, victoria data : pro qua sub manibus Domini humiliari debuit, tanquam ignitus et spiritu elationis inflatus, contra ipsum intumuit. Nam cuncta quæ per matrem, per episcopos, per clericos, per communes nuntios et privatos antea promiserat : postmodum, quia securus, in irritum duxit. Siquidem Ecclesias, quas in manibus domini papæ corrigendas sub juramento posuerat, non solum non dimisit, verumetiam contra decretales Patrum institutiones, quibusdam adulteris et simoniacis sub investitura contradidit. (Quare Gregorius VII in Synodo Romana II investiturarum usum prohibuerat.) Inter quos etiam Gothefridum, propter Ecclesiæ Mediolanensis invasionem excommunicatum, ejusdem invasionis adulterio investivit. Altono (legendum, *Attono*, aut *Attone,* ut ex dictis anno MLXXIII liquet) cum papa morante, quem archiepiscopum (sc. Mediolanensem) melior pars cleri et populi dominum elegerant. Dedit etiam Firmanam, et Spoletanam ». Desiderantur postea aliqua verba in fine illius capitis 6. Huc refert quæ Baronius num. 15 de gestis post victoriam Saxonicam habet.

12. *Gregorius VII pro Hungaria et Polonia sollicitus.* — A num. 26 ad 30. *Geisa,* cum anno superiori Hungariæ regnum invasisset, et *Salomonem* regem expulisset, ut eo Christi anno Lambertus narrat, currenti ad Gregorium papam scripsit, qui pro pace inter eos concilianda plurimum laboravit, ut liquet ex ejus Epistolis a Baronio citatis. Scripsit et Gregorius VII ad *Boleslaum Polonorum ducem* Epistolam LXXII libri 2, misitque legatos pro episcoporum causis : « Illud nobis », inquit Pontifex, « primo attendendum est, quod episcopi terræ vestræ non habentes certum metropolitanæ sedis locum, nec sub aliquo positi magisterio, huc et illuc pro sua quisque ordinatione vagantes, ultra regulas et decreta sanctorum Patrum liberi sunt et absoluti. Deinde vero quod inter tantam hominum multitudinem adeo pauci sunt episcopi, et amplæ singulorum parochiæ, ut in subjectis plebibus curam episcopalis officii nullatenus exequi aut rite administrare valeant ». Epistola *Boleslao duci Polonorum* inscripta, quo etiam nomine eum Lambertus ad annum MLXXIII et MLXXVII appellat. Quare Polonorum principes regium titulum hoc tempore nondum consecuti erant, licet rerum Polonicarum historici, non solum hoc taceant, sed etiam negent.

13. *Russia schismati Cerularii non adhæsit.* — Scripsit et Gregorius VII Epistolam LXXIV ejusdem libri ad *Demetrium* Russorum regem, significavitque se ex consensu ejus *Russiæ* regni gubernacula filio illius tradidisse, seque legatos ad eum mittere, quos petit sincera charitate juvari, neque turbari in iis, quæ ibi ex auctoritate Apostolicæ Sedis tractare voluerint. Quare *Russi,* qui a Romanæ Sedis prædicatoribus ad fidem Christianam sub præcedentis sæculi finem conversi fuerant, *Cerulario* patriarchæ Constantinop. schisma conflanti non adhærere ; ideoque immerito scriptores passim contendunt, Ruthenicæ Ecclesiæ sanctos, etiam qui ante hoc tempus floruere a Latinis colendos non esse ; cum tunc Ruthenica Ecclesia Sedi Apostolicæ conjuncta fuerit, nec nisi post hæc tempora ab ea defecerit.

14. *Concilium Pictaviense adversus Berengarium.* — Cum *Berengarius* suum errorem rursus spargeret, *Giraldus* Ostiensis episcopus in Gallia legatus, ad illam funditus eradicandam, *Pictavis* Concilium celebravit, uti ad an. MLXXV testatur chronographus Malleacensis, qui ait : « Pictavis fuit Concilium, quod tenuit Giraudus legatus, de corpore et sanguine Domini, in quo Berengarius... ferme interemptus est » ; quod postea docet, *idibus Januarii* habitum fuisse. Franciscus Roius in Vita Berengarii, et Mabillonius tom. II Analect. in Observat. *de multiplici Berengarii damnatione,* existimant, *Giraudum* legatum fuisse episcopum Ecolismensem. Verum nullus hoc tempore Giraldus in Gallia Apostolicæ Sedis legatus fuit præter Giraldum Ostiensem episcopum, qui cum anno MLXXIV e sua legatione Romam redierit, ut suo loco diximus, manifestum est, chronographum non

minus in anno rei gestæ peccare, quam cum ad annum MLXXI ait, *Petrum Igneum* fecisse judicium per rogum ardentem, et ad annum MLXXIV obiisse Alexandrum papam. Illud igitur Concilium in editione postrema Conciliorum hoc anno perperam etiam collocatum, ad aliquem ex superioribus retrahendum.

15. *Tedaldus Mediolanensis archiep. dictus.* — Mediolanenses cum tandiu sine præsule esse nollent, hoc anno *Tedaldum* elegere ; cumque anno sequenti consecrari curarunt. In antiquo enim Catalogo episcoporum Mediolanensium a Mabillonio et Papebrocio publicato legitur, eum sedisse *annos* IX *et menses tres, et dies* XXI, et obiisse VIII *kalendas Junii*, seu die XXV mensis Maii, anni nempe millesimi octogesimi quinti, ut ex serie et duratione sedis cujuslibet præsulis constat. Quare *Tedaldus* ordinatus fuit anno MLXXVI, die quarta mensis Februarii, in quam quidem feria quinta incidebat ; sed schismatici, qui expressum Pontificis mandatum spernebant, parum de die curarunt. Arnulphus lib. 4, cap. 9, cum jam resipuisset, de Tedaldi ordinatione hæc apud Puricellum habet : « Mediolanenses pro petendo episcopo ultra montes Henrico regi legationem dirigunt, mandantes Herlembaldicæ interfectionis triumphum. Quo cognito, lætatus est rex ille supra modum, quemcumque vellent se daturum promittens episcopum ». Memoria labitur Arnulphus, et secundam legationem a Mediolanensibus post sancti Herlembaldi martyrium missam, ideoque anno sequenti confundit cum priori, quam ante Herlembaldi mortem contigisse certum. Sequentia itaque Arnulphi verba ad hanc priorem pertinent : « Interea legatis Mediolanensium ex clero et populo de re præfata regem (Henricum nempe) adeuntibus, Tedaldus quidam Mediolanensis Ecclesiæ subdiaconus capella militabat in regia, cui rex... Ambrosianum tradidit præsulatum : posthabita Gothofredi illius adhuc viventis investitura et unctione, Attonis quoque Romæ tunc degentis electione. Quid plura? Susceptus est præsul ille a clero et populo, utpote novarum rerum usu... avido, qui etiam suffraganei eidem ipsi, qui Gothofredum consecraverunt, manum benedictionis imponunt (mense scilicet Februario sequentis Christi anni). Res quidem mira et cunctis retro temporibus inaudita, ut urbis unius uno dato antistite (nempe Gothofredo) sacrato altero (sc. Attone), uno eodemque tempore tertius erumpat, (nempe Tedaldus.) »

16. *Antequam S. Herlembaldus occideretur.* — Lapsum Arnulphi, qui perperam supponit *Tedaldum* post Herlembaldi mortem archiepiscopum dictum, corrigit Gregorius VII in Epistola ad suffraganeos Ecclesiæ Mediolanensis *sexto idus Octob.*, *Indict.* XIV, currenti scilicet anno data, qua prohibet, *Tedaldum* jam ab Henrico rege archiepiscopum Mediolanensem designatum ordinari. Præterea Petrus Azarius in Chronico adhuc inedito, quod in annum MCDII, quo floruit, definit, apud Puricellum lib. 1, cap. 7, num. 3, ait : « Audientes nobiles milites de Mediolano proscripti bona nova (id est, bono nuntio) de dato sibi archiepiscopo (nempe Tedaldo) qui erat ex parte nobilium, confortati sunt valde, et congregantes amicos ex omnibus partibus civitatis Mediolani, ipsam civitatem sunt ingressi. Quod sentiens Herlembaldus Cotta, dominus populi primus exivit obviam inimicis. Cui occurrit in Campo Herlembaldus (aliis Arnaldus) de Raude miles proscriptus, atque ipsum de equo dejecit, et decapitavit, et sic in sancta confessione moriens, sepultus fuit in Ecclesia sanctorum Protasii Aurelii inter martyres (id est, Sancti-Dionysii.) Ipse enim simoniacos sacerdotes et uxoratos semper fuit persecutus ». Tedaldus itaque ante Herlembaldi martyrium archiepiscopus Mediolanensis a schismaticis creatus. De sancti *Herlembaldi* nece anno sequenti, quo ea accidit, sermo erit.

GREGORII VII ANNUS 4. — CHRISTI 1076.

1. *Henrici regis contemptus in Sedem Apostolicam : unde Gregorii querelæ et monita eum Romam vocantis.* — Annus Redemptoris millesimus septuagesimus sextus, Indictione decima quarta inchoatus, turbulentissimus extitit ob Ecclesiasticas perturbationes Henrici regis opera in Gregorium Romanum Pontificem excitatas. De quibus acturi, recto tramite temporis ordine rerum gestarum

serie accurate digesta, quomodo ista cœpta, deducta, atque fuerint consummata, dicemus. Atque primum meminisse opus est, quod anno superiori dictum est testificatione auctorum ejus temporis, Henricum regem post obtentam victoriam adversus Saxones, timore solutum contempsisse implere ea quæ Apostolicæ Sedis legatis ante promiserat, atque excommunicatos a Romano Pontifice recepisse atque fovisse. Quem quidem contemptum haud diutius tolerandum, visum est Gregorio papæ, qui (quod fecerat prædecessor ejus Alexander, cum adversus eumdem regem Saxones, accusationes plurimas ad Sedem Apostolicam intulissent) eumdem regem ad dicendam causam Romam vocavit ad Synodum proxima Quadragesima convocandam. Missi fuerunt ad hoc agendum legati, de quibus ita Lambertus anni hujus initio : « Aderant, inquit, præterea Hildebrandi papæ legati denuntiantes regi, ut secunda feria secundæ hebdomadæ in Quadragesima ad Synodum Romæ occurreret, de criminibus, quæ objicerentur, causam dicturus ; alioquin sciret, se absque omni procrastinatione eodem die de corpore sanctæ Ecclesiæ Apostolico anathemate abscindendum esse ». Hæc Lambertus ejus temporis auctor.

2. Sed audiendæ sunt litteræ [1], quæ anni hujus exordio idem Gregorius papa ad ipsum regem Henricum conscripsit, quibus queritur adversus eum de nonnullis ab eodem rege contra promissa adversus Sedem Apostolicam perpetratis ; quæ sic sa habent :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Henrico regi salutem et Apostolicam benedictionem, SI TAMEN APOSTOLICÆ SEDI, UT CHRISTIANUM DECET REGEM, OBEDIERIT.

« Considerantes ac sollicite pensantes quam districto judici de dispensatione crediti nobis per beatum Petrum Apostolorum principem ministerii rationem reddituri sumus, cum dubitatione Apostolicam tibi benedictionem mandavimus, quoniam judicio Sedis Apostolicæ ac synodali censura excommunicatis communionem tuam scienter exhibere diceris. Quod si verum est, tu ipse cognoscis, quod nec divinæ nec Apostolicæ benedictionis gratiam percipere possis, nisi his qui excommunicati sunt a te separatis et compulsis ad pœnitentiam, de transgressione tua condigna pœnitudine et satisfactione prius absolutionem consequaris et indulgentiam. Unde excellentiæ tuæ consulimus, ut si in hac re te culpabilem sentis, celeri confessione ad consilium religiosi alicujus episcopi venias, qui cum nostra licentia congruam tibi pro hac culpa injungens pœnitentiam te absolvat, ut nobis tuo consensu modum pœnitentiæ tuæ per Epistolam suam veraciter intimare audeat ». Hæc est prima querela Gregorii adversus Henricum regem, post quam secundam sic ingerit :

3. De cætero mirum nobis valde videtur, quod toties nobis tam devotas Epistolas et tantam humilitatem tuæ celsitudinis per legatorum tuorum verba transmittis, filium te sanctæ matris Ecclesiæ, et nostrum vocas in fide subjectum, in dilectione unicum, in devotione præcipuum, postremo cum omni affectu dulcedinis et reverentiæ te commendas, re tamen et factis asperrimum, canonicis atque Apostolicis decretis in his quæ Ecclesiastica religio maxime poscit, te contrarium ostendis. Nam ut de reliquis taceamus, quod de causa Mediolanensi per matrem tuam, per confratres nostros episcopos quos ad te misimus, nobis promiseras, qualiter attenderis, aut quo animo promiseris, ipsa res indicat, et nunc quidem ut vulnus vulneri intligeres, contra statuta Apostolicæ Sedis tradidisti Firmanam et Spoletanam Ecclesiam (si tamen ab homine tradi Ecclesia aut donari potest) quibusdam personis nobis etiam ignotis, quibus non licet nisi probatis et antea bene cognitis regulariter manum imponere ». Hactenus secunda querela de collatione, quam rex sibi usurpaverat etiam in terris sub Romanæ Ecclesiæ dominio positis. Tertia vero et illi subnectitur querela de contemptis a rege decretis synodalibus, quibus (ut vidimus) ipse Gregorius quidquid turpe in Ecclesia Dei, vel ex simoniaca labe, vel luxuriæ clericorum turpitudine esset aspersum, est conatus abstergere. Ait enim :

4. « Decuerat regiam dignitatem tuam, cum te filium Ecclesiæ confiteris, honorabilius magistrum Ecclesiæ, hoc est, B. Petrum Apostolorum principem intueri, cui, si de Dominicis ovibus es, Dominica voce et potestate ad pascendum traditus es, dicente sibi Christo [1] : Petre, pasce oves meas. Et iterum [2] : Tibi traditæ sunt claves regni cœlorum, et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis : et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis. In cujus Sede et Apostolica administratione, dum nos qualescumque peccatores et indigni, divina dispositione vicem suæ potestatis gerimus, profecto quidquid ad nos vel per scripta, aut nudis verbis miseris, ipse recipit ; et dum nos aut elementa percurrimus, aut loquentium voces auscultamus, ipse ex quo corde mandata prodierint, subtili inspectione discernit. Quapropter providendum esset tuæ celsitudini, ne erga Sedem Apostolicam in verbis et legationibus tuis aliqua inveniretur discrepantia voluntatis ; et in his per quæ Christiana fides et status Ecclesiæ ad æternam salutem maxime proficit, non nobis, sed Deo omnipotenti debitam non denegares reverentiam, quanquam Apostolis eorumque successoribus Dominus dicere dignatus sit [3] : Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit. Scimus enim, quoniam qui fidelem Deo obedientiam exhibere non renuit, in his quæ sanctorum Patrum statuta sequentes dixerimus, velut si ab ore ipsius Apostoli accepisset,

[1] Greg. I. III. Ep. X

[1] Joan. XXI. — [2] Matth. XVI. — [3] Luc. XX.

nostra monita servare non spernit. Nam si propter reverentiam cathedræ Moysi Dominus præcepit Apostolis, ut quæcumque Scribæ et Pharisæi super eam sedentes dicerent, observarent; non dubium est quin Apostolica et evangelica doctrina, cujus sedes et fundamentum Christus est, cum omni veneratione, a fidelibus per eos, qui in ministerium prædicationis electi sunt, suscipienda et tenenda sit.

5. « Congregata namque in hoc anno apud Sedem Apostolicam Synodo, cui nos superna dispensatio præsidere voluit, cui etiam nonnulli tuorum, interfuere fidelium, videntes ordinem Christianæ religionis multis jam labefactatum temporibus, et principales ac proprias lucrandarum animarum causas diu prolapsas, et suadente diabolo conculcatas, concussi periculo et manifesta perditione Dominici gregis, ad sanctorum Patrum decreta doctrinamque recurrimus, nihil novi, nihil adinventione nostra statuentes, sed primam et unicam Ecclesiasticæ disciplinæ regulam, et tritam sanctorum viam, relicto, errore repetendam et sectandam esse censuimus. Neque enim alium nostræ salutis et æternæ vitæ introitum Christi ovibus earumque pastoribus patere cognoscimus, nisi quem ab ipso monstratum, qui dixit [1]: Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur et pascua inveniet; et ab Apostolis prædicatum, et a sanctis Patribus observatum, in Evangelica et in omni divinarum Scripturarum pagina didicimus. Hujus autem decreti, quod quidam dicunt, humanos divinis honoribus præponentes, importabile pondus et immensam gravitudinem; nos autem magis proprio vocabulo recuperandæ salutis necessariam veritatem vocamus et lucem, non solum a te, vel ab his qui in regno tuo sunt, sed ad omnibus terrarum principibus et populis, qui Christum confitentur, et colunt, devote suscipiendam et observandam adjudicamus. Quanquam hoc multum desideremus, et te permaxime deceret, ut sicut cæteris gloria et honore virtuteque potentior, ita esses et in Christi devotione sublimior. Attamen ne hæc supra modum tibi gravia aut iniqua viderentur, per tuos fideles tibi mandavimus ne pravæ consuetudinis mutatio te commoveret; mitteres ad nos quos sapientes et religiosos in regno tuo invenire posses, qui si aliqua ratione demonstrare vel adstruere possent, in quo salvo æterni Regis honore, et sine periculo animarum nostrarum promulgatam sanctorum Patrum possemus temperare sententiam, eorum consiliis condescenderemus. Quod quidem, etsi a nobis tam amicabiliter monitus non fuisses, æquum tamen fuerat, ut prius in quo te gravaremus, aut tuis honoribus obstaremus, rationabiliter a nobis exigeres, quam Apostolica decreta violares. Verum quanti aut nostra monita, aut observantiam justitiæ feceris, in his, quæ postmodum a te gesta et disposita sunt, declaratur.

6. « Sed quia dum adhuc longa Dei patientia ad emendationem te invitat, crescente intelligentia tua, ad obedientiam mandatorum Dei cor et animum tuum flecti posse speramus; paterna te charitate monemus, ut Christi super te imperium recognoscens, honorem tuum ejus honori præponere, quam sit periculosum cogites, et libertatem Ecclesiæ, quam sponsam sibi cælesti consortio jungere dignatus est, non jam tua occupatione impedias, sed quo maxime crescat, Deo omnipotenti et beato Petro, a quibus et tua mereatur amplificari gloria, auxilium tuæ virtutis fideli devotione exhibere incipias. Quod nimirum pro collata tibi ex hostibus tuis victoria, nunc te permaxime illis debitum fore, cognoscere debes, ut dum te memorabili prosperitate lætificant, ex concessis beneficiis devotiorem videant. Atque hoc ut timor Dei, in cujus manu et potestate omne regnum est et imperium, præcordiis tuis altius quam nostra admonitio infigat; in mente habeas quid Saul, post adeptam victoriam qua Propheta jubente usus est, de suo triumpho glorianti, et ejusdem Prophetæ monita non exsequenti acciderit, et qualiter a Domino reprobatus sit; quanta vero gratia David regem ex merito humilitatis inter virtutum insignia subsecuta fuit. Denique super his quæ in Epistolis tuis visa ac cognita reticemus, non antea tibi certa responsa dabimus, donec legati tui Rabbodi, Adelprech, et Vodescal (Vodescalcus) Rei, quos his adjunximus, ad nos reversi, super his quæ illis tecum agenda commisimus, tuam nobis plenius aperiant voluntatem. Datum Romæ sexto idus Januarii. Indictione XIV ». Audisti, lector, vere patrem filio salutis monita ex debito impartientem, nihil adhuc minarum litteris immiscentem, nulla de excommunicando rege verba facientem.

7. *Refutantur mendacia a scriptore prolata circa indictionem Concilii Wormatiensis.* — Porro hanc missam legationem, et litteras datas dicta Januarii die postremas fuisse, utpote perlatas paulo ante conciliabulum Wormatiense celebratum Dominica Septuagesimæ, dicere opus est.

8. At quid post hæc rex contemptor numinis atque perfidiæ cultor egerit, videamus. Collegit mox adversus eum Wormatiæ conventiculum, de quo dicturi, antea opus est ut quæ occurrunt ipso ingressu mendaciorum spineta, veritatis falce succidamus.

Qui nuper edidit Vitam Henrici hujus [1] auctor, idemque promulgator Bennonis in Gregorium papam calumniis conferti voluminis, egregii mendaciorum contextoris opus, quod sæpe superius contigit rationibus apertissimis confutari, hic, inquam, confartor imposturarum, commentitias quasdam litteras Henrici regis nomine ad Anno-

[1] Joan. XX.

[1] Rainerus damnatus auctor jure perstringitur, qui historiam de Vita Henrici Quarti, et de Vita Gregor. Septimi ex Bennone edidit eusam Francofurti anno Domini 1581.

nem Coloniensem archiepiscopum de indictione Concilii Wormatiensis post Henrici ejusdem Vitam apposuit. De quo alterum de duobus dicendum est, vel quod eas ipse commentus sit stylo mendaci; vel si non ipse fecit, sed ut eas invenit antiquitus scriptas, edidit bona fide (si in malo animo potuit esse bona fides) tunc summæ oscitantiæ, obtusi ingenii redarguendus idem est homo, qui adeo manifestam falsitatem, sui plane magnitudine portentosam non cognovit. Hæc ut perspicue intelligas, lector, attende. Constat testificatione Lamberti, rem gestam præ oculis habentis, non ante indictum esse conciliabulum Wormatiense, quam legatione accepta a Romano Pontifice Henricus hoc anno id facere est aggressus : quomodo ergo potuit de eo scripsisse ad archiepiscopum Coloniensem, ut se conferret Wormatiam ad Concilium, quem constat longo laborantem morbo, anno superiori esse defunctum ? id eodem auctore testante, qui res ab eo præclare gestas pluribus prosecutus est, idipsum affirmante auctore ipso, qui tunc temporis Vitam ejusdem Annonis conscripsit, id Sigeberto et Alberto Stadensi, quem ipsemet edidit, et scholiis infecit, idipsum aliis pluribus afferentibus.

9. Nec est quod dici possit, alias ante ab eodem rege indictum anno superiori idem Wormatiense Concilium adversus Romanum Pontificem, tempore Pentecostes celebrandum : nam nihil otii vel de eo cogitandi Henrico erat, qui totus in expeditione Saxonica esset, cujus erat et longe ab his remotus animus, quem videmus suis litteris obsequentem se exhibuisse ipsi Romano Pontifici, et Gregorii papæ erga ipsum haud aliena ab amantissimo patre frequentata esse officia, longeque abfuisse, ut quæ de legatis regis Romæ male habitis narrantur in iisdem litteris, accidere potuerint, et sub Annone illa evenerint, quæ in iisdem Henrici litteris ad Annonem Coloniensem archiepiscopum narrantur his verbis, ubi questus est pluribus, quod Gregorius non sacerdotium tantum sibi sumeret, sed usurparet et regnum :

10. « Me quoque, inquit, quem Deus in regnum, non autem illum vocavit ad sacerdotium, quia me de Deo et non de illo regnare velle vidit, quia ipse regem me constituit, regno privare studuit, minitans regnum, animamque mihi tollere, quorum neutrum concessit. Hæc et his similia cum sæpius in nostram (ut ipse nosti) contumeliam struxerit, non tamen adhuc sufficere credit, qui de die in diem nova exquisita confusionis genera nobis ingerit, ut in nostris nuntiis noviter argumentum dedit. Nam charta exponere non sufficit, qualiter eosdem nostros nuntios tractaverit, quam indignis modis affecerit, quam crudeliter eos incarceraverit, et carceratos nuditate, frigore, fame, siti ac plagis contriverit ; sicque demum ad exemplum per medium civitatis circumductos omnibus spectaculum præbere jusserit, ita ut eumdem cum Decio tyranno insanire, et sanctos assare credas et dicas. Unde ne pigeat, charissime, communi nostrum, scilicet meæ et coepiscoporum tuorum petitioni satisfacere, ut in Pentecoste Wormatiam venias, et ibi plura, quorum pauca docet chartula, cum cæteris audias principibus, et quid agendum sit doceas, rogatus per dilectionem coepiscoporum, monitus per Ecclesiæ utilitatem, obligatus per vitæ nostræ et regni totius honorem ». Hactenus ad Coloniensem antistitem Annonem rex scripsisse fingitur.

11. Nec quidem ob aliam causam id a schismaticis factum, nisi ut Gregorius sanctissimus papa hujuscemodi calumniis infamatus vilesceret, maleque pæne omnes audiens, ab omnibus proscinderetur blasphemiis et maledictis; sacrilegus vero rex excusatus atque laudatus existeret. Sed qui legatorum finxit carcerem, verbera, et per Urbem ignominiosam illam circumductionem, oblitus est jam Annonem fuisse defunctum, ad quem est commentus scripsisse regem : ita Deo vindice veritatis agente, ut semper mendax aliquid in commentandis mendaciis omittat vel addat, quibus teneri possit et argui. Cum alioqui etiamsi ad alium quempiam tunc vere existentem episcopum regem scripsisse finxisset impostor, adhuc tamen ex facti evidentia mendacii redargui potuisset, quod non ad Pentecosten, sed ad Septuagesimæ Dominicam indictum fuisset a rege Wormatiense conventiculum illud. Sed et si hoc quoque cavisset astutus artifex, tamen quod tam enorme facinus sui immanitate longe lateque vulgandum, a nemine unquam fuerit scriptum ; quod nec extiterit aliquando, ex litteris Gregorii novissime recitatis, satis quisque poterit intelligere. Facessant igitur ista cum aliis in Gregorium a schismaticis excogitata figmenta. Jam vero ex Lamberto tunc vivente, auctore fide præstanti, prosequamur historiam, qui pergit de indicta pseudosynodo Wormatiensi ista narrare :

12. *Conventiculum Wormatiense in quo Gregorii papæ depositio decernitur.* — « Legatio, papæ scilicet, vehementer regem permovit : statimque abjectis cum gravi contumelia legatis, omnes qui in regno suo essent, episcopos et abbates, Wormatiæ Dominica Septuagesimæ convenire præcepit, tractare cum eis volens ad deponendum Romanum Pontificem, si qua sibi via, si qua ratio pateret, in hoc cardine totam verti ratus salutem suam et regni stabilitatem, si is non esset episcopus ». At quis præparato fomiti addiderit ignem, malorum omnium incentor existens, sic idem auctor paulo inferius narrat : « Rex statuta die venit Wormatiam, venerunt etiam episcopi et abbates amplissimo numero.

13. « Commode quoque conficiendis tantis rebus intervenit quidam ex cardinalibus Romanis Hugo, cognomento Blancus, quem ante paucos dies propter ineptiam ejus et mores inconditos papa de statione sua amoverat, deferens secum de vita et institutione papæ scenicis figmentis consimilem

tragœdiam, scilicet unde oriundus, qualiter ab ineunte ætate conversatus, quam perverso ordine Sedem Apostolicam occupaverit, quæ ante episcopatum, quæ post acceptum episcopatum memoratu quoque incredibilia flagitia commiserit ». Quænam autem ista fuerint, auctor qui ea esse commentitia probe novit, scribere prætermisit. Sed Benno pseudocardinalis una collegit, atque in Ecclesia postea promulgavit, quæ nos sicut superius mendacii convicimus, ita et inferius nullo ferme negotio redarguemus manifesti erroris et falsitatis. Cœptam semel modo prosequamur historiam. Pergit ergo Lambertus :

14. « Hujus auctoritatem tanquam divinitus sibi destinatam gratissime amplexati, et promptissime secuti, sententiam promulgarunt, quod papa esse non possit; nec ullam juxta privilegium Romanæ Sedis, ligandi aut solvendi potestatem habeat, vel aliquando habuerit, qui tantis vitam probris ac criminibus commaculaverit. Cumque cæteri omnes damnationi ejus nihil hæsitantes subscriberent, Adalbero Wirtzeburgensis episcopus et Herimannus Metensis episcopus aliquandiu restiterunt, dicentes, incongruum valde et contra canonum scita esse, ut episcopus aliquis absens absque generali Concilio sine legitimis et idoneis accusatoribus et testibus, needum probatis criminibus quæ objicerentur, condemnaretur, nedum Romanus Pontifex, adversus quem nec episcopi, nec archiepiscopi cujusquam recipienda sit accusatio. Sed Willelmus Trajectensis episcopus, qui causam regis pertinacius tuebatur, vehementer imminebat, ut aut cum cæteris in damnationem papæ subscriberent, aut regi, cui sub jurejurando fidem spopondissent, protinus renuntiarent. Is eo tempore regi admodum charus acceptusque erat, eique rex omnium, quæ privatim vel publice agenda erant, post se ordinationem delegaverat, vir sæcularibus litteris apprime eruditus, sed fastu nimio inflatus, vix se ipse ferebat. Igitur ex nomine omnium qui convenerant episcoporum et abbatum, plenæ contumeliarum litteræ Romam destinantur, quibus denuntietur Romano Pontifici, ut Pontificatu, quem contra Ecclesiasticas leges usurpasset, se abdicet; sciatque post eam diem quidquid agat, jubeat, decernat, irritum haberi ». Hæc sunt, quæ in conciliabulo Wormatiensi esse acta, Lambertus enarrat.

15. His consentiunt quæ carmine scripsit ejusdem temporis auctor Domnizo presbyter in Vita Mathildis libro priori, post enarratum lapsum regis, post victoriam insolescentis, in priora atque deteriora crimina relabentis, quæ emendanda tum legatis Apostolicæ Sedis, tum matri Agneti Augustæ jurejurando promiserat, quorum causa in eum commotus Gregorius fuit, his scilicet versibus, qui etsi pedibus claudicent, veritatis firmitate consistunt :

Acrius ad regem scripsit papa sacer, et se
Ulterius clamat non posse pati mala tanta ;
Rex mox hac illac discurrere cœpit, ad ista
Plures perversos coadunans tempore certo :
Cum quibus adversum patrem loquitur reverendum,
Moguntinus ibi fuit archiepiscopus, ipsi
Judicium totum tribuit rex flagitiosus.
Huc Hugo tunc falsus venit, qui dicitur Albus,
Officit hic multis Romanæ presbyter Urbis.
Ter damnatus erat, pretio qui restituebat
Emptores Christi templorum, junctus et ipsis
Adversus papam fingens mala, lætificabat
Corda malignorum, regis simul et sociorum.
Audax antistes Moguntinus nimis ille
Non Christum timuit, papam quando maledixit,
Cuncti subscribunt. Magis ipsi se maledicunt.
O blasphemia non unquam hic, neque post abolenda!
Hoc anathema quidem mandavit mox procul idem
Ad Allobroges simoniacos nimis altos,
Qui læti facti, in papam denique raptim
Omnes concurrunt, regis faciunt quoque jussum.
Jurant, subscribunt contra dominumque magistrum.
Mittendos apices Romam rex edidit ipse,
Qui de Sede sacra dicebant surgere papam
Injuste stantem, papatum depopulantem :
Quos Synodo coram statuerunt mittere Romam.
Quidam Rolandus Parmensis clericus aptus,
Eligitur, quarum gerulus tunc litterarum.

Hæc auctor, rude, sed vere; Albertus autem tradit, Saxonicos episcopos nequaquam assensum præbuisse ejusmodi inaudito facinori. In quo tamen perpetrando, haud eo progredi ausa est factio impiorum, ut ipsum Gregorium (prout audisti ex Lamberto) a Sede Pontificali deponeret, sed ut seipsum deponeret, ad eum ex Synodo conscripsisse. Sed quæ hæc secuta sint, videamus. Lambertus enim, cujus fides integra comprobatur, sic pergit :

16. *Legatis regiis Romam venientibus, Synodus Romana celebratur, in qua Henricus excommunicatur cum episcopis schismaticis.* — « Legati, ut jussum fuerat, summo conatu iter accelerantes, pridie quam (a papa Romæ) Synodus indicta celebraretur (erat ex more prima hebdomada Quadragesimæ), Romam ingressi litteras tradunt. Tunc cæteram legationem, sicut in mandatis habebant, verbo non minus contumelioso, quam scripto exsequuntur. Papa nihil permotus atrocitate nuntii, postera die, cum clerus et populus ad Synodum frequens confluxisset, in auribus omnium litteras recitari fecit; et sic cunctis, qui convenerant episcopis id fieri decernentibus, regem excommunicat, et cum eo archiepiscopum Moguntinum Sigefridum, episcopum Trajectensem Willelmum, episcopum Babenbergensem Robertum. Cæteris qui conspirationis hujus participes extiterant, diem statuit, qua nisi Romam præsentati causam dicerent novæ hujus et inusitatæ contra Sedem Apostolicam rebellionis, similem cæteris excommunicationis sententiam sortirentur. Porro Ottonem Ratisponensem episcopum, et Ottonem Constantiensem episcopum, et Burchardum Losannensem episcopum, Eberhardum comitem, Udalricum et alios nonnullos, quibus rex potissimum consiliariis utebatur, jam pridem excommunicaverat ». Erant hi, qui pecunia distrahebant episcopatus et abbatias, quos in Synodo anno superiori Gregorius (ut vidimus) excommunicatione damnarat, quos ta-

men rex contra jussa Gregorii secum in palatio retinebat.

17. Non prætermittendum, quod de hac eadem Synodo Romæ habita Domnizo presbyter scribat in Vita Mathildis, nimirum ipsum Gregorium papam ob oculos repræsentasse totius Synodi de his, quæ agerentur, sculptam imaginem, quæ veluti sacris litteris exprimeret totius tragœdiæ argumentum, his scilicet symbolis. Anguis erat, idemque percussus seipsum spiris colligens, rabido morsu appetens coram positum ovum, lapideum ipsum quidem, quod nihil posset lædere, sed læsus ipse refugeret. Quibus significaretur petra (quæ est Ecclesia) furore persequentis regis lædi non posse, lædi vero ipsum, qui eam lacerandam persecutione tentasset. Sed audi ipsum :

Incipiens Synodum pastor Gregorius, ovum
Gallinæ sculptum gestans in cortice scutum,
Et colubrum nigrum, qui tendebat caput, ictu
Quippe repercussus quodam, pertingere sursum
Non poterat, caudamque plicans dabat sinuatam.
Non erat hæc plana, sed erat sculptura levata,
Ad synodum fertur, nunquam par ante repertum.
Quod dum miratur; prædictus ecce Rolandus
In medium venit, papæ mox dicere cœpit :
Rex jussit terræ, jusserunt pontificesque
Ut linquat Sedem, quam non es dignus habere.
Romanis clericis mox idem portitor inquit :
Costes in Pente Romam, testor, veniet rex
Missurus papam, lupus hic, non est quia papa.

18. Hæc eadem de Rolando habent Acta ipsius Gregorii, quibus ejusdem Pontificis Vita texitur, et reliqua consentientia iis quæ subjiciuntur. Nam pergit Domnizo :

Has gestare decet virtutes nos modo vere,
Atque crucem Christi studeamus ferre metipsi,
Non nos a Christo tribulatio separet isto
Tempore, sed colla subdamus membraque nostra
Martyrio. Verbo fidei feriatur hic ergo
Ostensus serpens, qui scutum gestat et ensem
Adversus matrem Romanam Catholicamque
Ecclesiam Christi de sanguine rubra benigni.
Plura loquens papa, dixit Synodus sibi sancta :
Tu pater es patrum, blasphemum contere pravum :
Est nostrum quippe jussis parere, tuisque
Pro Christo mortem patienter gliscimus omnes :
Judicium confer, gladium trahe, percute fortem.
Omnibus excelso dignum clamantibus esse
Privari regno regem, maledicere necnon
Papa dolens, vinclis anathematis illico strinxit
Regem prædictum : cui regnum devitat ipsum.
In Quadragesima Synodus celebrata sit ista,
Qui Petrum sanctum, qui papam diligit almum,
Hoc anathema probat.

19. Subdit de clarissimis feminis Beatrice atque ejus filia Mathilde comitissis, quæ licet propinquæ sanguine regi essent, nequaquam a Gregorio Pontifice recesserunt, sed magis magisque inhæsere ; ita tamen, ut mediatrices agerent apud regem, ut eum Ecclesiæ conciliarent ; quod et perfecere tandem, ut suo loco dicetur. Sed nec mater ipsa regi Agnes Augusta amore filii recessit a Gregorio papa, sed illi inhærens permansit immobilis usque ad extremum vitæ spiritum, quem anno sequenti obtulit Deo apud sanctum Petrum, ut suo loco dicetur inferius. De ista namque hæc Sigebertus hoc anno de Gregorio : « Quoscumque potest, ab Henrico verbis et scriptis avertit, animum etiam Agnetis matris ejus ab eo alienat ».

20. Agitur de his etiam in rebus gestis sancti Anselmi Lucensis episcopi, scriptis mandatis ab ejus presbytero pœnitentiario, in quibus hæc inter alia : « Inaudita deinde audacia et admirabili superbia sui facinoris compotes, nec dicendos colligit episcopos in civitatem Wormatiam, habitoque conciliabulo, proscripserunt primæ Sedis episcopum : quod a sæculis non est auditum. Fecit deinceps legationem in Italiam, eamdem affirmans præsumptionem per schismaticos sibi complices episcopos. Hujus legationis lator fuit quidam Eberardus (Rolandus) nomine, Teutonicus natione, filius sæculi, hamus diaboli, inventor omnis fere mendacii. Hic circuivit et perambulavit terram, ut schismatica omnes inficeret contagione. Multos certe, qui propter interdictum domini papæ divino ab officio cessaverant, ipse interdictus et vinculo perditionis ligatus inaudita temeritate ac superbia reconciliavit ; et ex parte domini sui regis, ut officium more priori celebrarent, interdixit.

21. « Cum igitur dissimulare amplius tanti facinoris malitiam non posset Apostolicus, excommunicavit tam ipsum quam omnes ipsius fautores, atque omnem sibi regiam dignitatem interdixit, et obligatos sibi sacramentis ab omni debito fidelitatis absolvit. Quia (quod verecundum etiam est dicere) præter hæreticam quam prælibavimus culpam, aderant in sancto Concilio nuntii illius sic audentes latrare : Præcipit dominus noster rex, ut Sedem Apostolicam, papatum utpote suum, dimittas, nec locum hunc sanctum ultra impedias. Proh nefas ! et o execrabilem infelicissimi hominis temeritatem ! En suum esse dixit, quod solum Apostolorum principi Petro Christus Dominus commisit ; nec subito quidem commisit, verum tertio antequam committeret, interrogavit : Simon, inquiens, amas me ? pasce oves meas. Non regem, non imperatorem, aut aliquam Christianæ professionis conditionem excepit præter eam, qui suam se ovem esse negaverit. Igitur quem sui solius judicio Dominus reservavit ; hic non solum judicare, verum etiam suum dicere, et quantum in se est, audet damnare. Quam ob causam omnis illa sancta Synodus jure indignata, anathema illi conclamat atque confirmat ». Hactenus de his ibi.

22. In Vita autem ejusdem Pontificis additur, quod sequenti die post Rolandi illius in Synodo habitam invectivam orationem, allatæ sunt litteræ pœnitentium episcoporum. Sunt autem hæc ibi scripta : « Die vero altera ab episcopis Ultramontanis litteræ ad Pontificem sunt allatæ, in quibus confitebantur se errasse et nimium deliquisse, qui postulabant quoque veniam ; et omnem de cætero

sibi obedientiam observaturi firmiter spoponderunt. Vixque sedato tumultu, synodalis tractatus in tranquillitate processit. Sed cum tempus jam instaret absolvendi Synodum, Pontifex habito cum centum et decem episcopis utiliori consilio, in eumdem regem, qui Ecclesiasticam unitatem scindere attentavit, excommunicationis sententiam protulit, et usque ad condignam satisfactionem, sententiam ipsam firmiter observari præcepit ». Quod quidem pie, sancte, juste, riteque factum, prædecessorum exemplis pluribus auctor docet. Gregorius igitur ubi anathematis sententia in Synodo perculit Henricum regem, et omnes qui perpetrati sceleris fuissent auctores, ad omnes Christi fideles has litteras dedit, quibus et sententiam excommunicationis in eosdem latam adjunxit [1] :

23. *Gregorii Epistola synodalis et singula decreta excommunicationis in Henricum et episcopos.* — « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus qui cupiunt se annumerari inter oves quas Christus beato Petro commisit, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Audistis, fratres, novam et inauditam præsumptionem, audistis sceleratam schismaticorum et nomen Domini in beato Petro blasphemantium garrulitatem et audaciam : audistis superbiam ad injuriam et contumeliam sanctæ et Apostolicæ Sedis elatam, qualem vestri patres nec viderunt nec audierunt unquam, nec Scripturarum series aliquando a paganis vel hæreticis docet emersam. Cujus mali etsi aliquod unquam post fundatam et propagatam fidem Christi præcessisset exemplum, omnibus tamen fidelibus pro tanto contemptu et conculcatione Apostolicæ, imo divinæ auctoritatis, dolendum foret et gemendum. Quapropter si beato Petro claves regni cælorum a Domino nostro Jesu Christo traditas esse creditis, et vobis per manus ipsius ad æternæ vitæ gaudia introitum patere cupitis, cogitandum vobis est, quantum nunc de irrogata sibi injuria dolere debeatis.

24. « Nisi enim hic, ubi per discrimina tentationum vestra fides et corda probantur, socii passionum efficiamini, proculdubio non estis digni ut participes futuræ consolationis et filii regni cælestem coronam et gloriam sortiamini. Rogamus igitur charitatem vestram, ut instanter divinam misericordiam implorare studeatis, quatenus aut corda impiorum ad pœnitentiam vertat, aut reprimendo eorum nefanda consilia, quam insipientes et stulti sint, qui petram a Christo fundatam evertere, et divina privilegia violare conantur, ostendat. Qualiter autem aut pro quibus causis beatus Petrus anathematis vinculo regem alligaverit, in chartula, quæ huic inclusa est, plene potestis cognoscere ». Hactenus synodalis Epistola ad orthodoxos Christi fideles. Chartula autem, quam dicit ista continere, sic se habet, præmisso ejusmodi titulo :

25. « Depositio regis Henrici filii imperatoris Henrici ; et absolutio omnium qui sibi præstiterant juramentum.

« Beate Petre Apostolorum princeps, inclina, quæsumus, pias aures tuas nobis, et audi me servum tuum, quem ab infantia nutristi, et usque ad hunc diem de manu iniquorum liberasti, qui me pro tua fidelitate oderunt et odiunt. Tu mihi testis es, et domina mea Mater Dei, et beatus Paulus frater tuus inter omnes sanctos, quod tua sancta Romana Ecclesia me invitum ad sua gubernacula traxit ; et ego non rapinam arbitratus sum ad Sedem tuam ascendere, potiusque volui vitam meam in peregrinatione finire, quam locum tuum pro gloria mundi sæculari ingenio arripere. Et ideo ex tua gratia, non ex meis operibus credo, quod tibi placuit et placeo, ut populus Christianis tibi specialiter commissus mihi obediat, specialiter pro vita tua mihi commissa, et mihi tua gratia est potestas a Deo data ligandi atque solvendi in cælo et in terra.

26. « Hac itaque fiducia fretus, pro Ecclesiæ tuæ honore et defensione ex parte omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus sancti, per tuam potestatem et auctoritatem, Henrico regi filio Henrici imp., qui contra tuam Ecclesiam inaudita superbi insurrexit, totius regni Teutonicorum et Italiæ gubernacula contradico, et omnes Christianos a vinculo juramenti quod sibi fecere et facient absolvo, et ut nullus ei sicut regi serviat interdico. Dignum est enim, ut qui studet honorem Ecclesiæ tuæ imminuere, ipse honorem amittat quem videtur habere. Et quia sicut Christianus contempsit obedire, nec ad Dominum rediit, quem dimisit participando excommunicatis, et multas iniquitates faciendo, meaque monita, quæ pro sua salute sibi misi, te teste, spernendo, seque ab Ecclesia tua, tentans eam scindere, separando, vinculo eum anathematis vice tua alligo, et sic eum ex fiducia tua alligo, ut sciant gentes et comprobent, quia tu es Petrus, et super tuam petram Filius Dei vivi ædificavit Ecclesiam suam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Hactenus ibi.

27. Ex his Benno ille pseudocardinalis schismaticorum patronus, quo minus rationibus uti posset, eo magis ad calumnias se convertens, ipso suæ Epistolæ exordio incipit declamare, contra jus fasque damnatum regem, quem mentitur papæ obedientem fuisse, nec debuisse absentem ullatenus condemnari. At licet absens fuerit, confessus tamen, imo professus per litteras fuit errata sua, quas Romam ad Pontificem misit recitandas in Synodo : cum alioquin in Henricum ipsum ista potuerint retorqueri, qui absentem Pontificem nec vocatum ausus fuerit condemnare. Quanta vero miscuerit ille mendacia, scriptorum omnium ejus temporis et actionum testificatione convincitur. Sed de his inferius.

[1] Greg. l. III. Ep. VI.

28. Insuper idem Gregorius papa alios rebelles in ea Synodo damnavit episcopos, præcipue vero archiepiscopum Moguntinum; cujus excommunicationis decretum ita se habet, præmissis istis :

« Anno ab Incarnatione Domini millesimo septuagesimo quinto, (ita numerare incipiens, ut dictum est, annos Domini a mense Martio die Incarnationis Verbi), Indictione decima quarta, celebravit ipse dominus Gregorius papa Romæ Synodum in Ecclesia Domini Salvatoris, quæ Constantiniana dicitur, ubi interfuit episcoporum et abbatum, atque diversi ordinis clericorum et laicorum copia. In qua inter cætera decreta quæ ibi gesta sunt, excommunicavit Sigefridum Moguntinum archiepiscopum in hunc modum :

29. « Sigefridum Moguntinum archiepiscopum, qui conatus est episcopos atque abbates regni Teutonicorum a sancta Romana Ecclesia, videlicet spirituali matre sua, scindere; judicio sancti Spiritus, et auctoritate beatorum Apostolorum Petri et Pauli, ab omni episcopali officio suspendimus, et a communione corporis et sanguinis Domini separamus, nisi forte mortis periculum superveniat, ita tamen, ut pœnitentia ductus resipiscat. Cæteros vero, qui sua sponte ejus schismati consentiendo subscripserunt, et in ea iniquitate perdurare volunt, similiter ab omni episcopali officio suspendimus. Illos vero qui non sponte consenserunt, usque ad festivitatem S. Petri sufferimus, eo quidem respectu, ut si, infra istum terminum, idoneam aut per se aut per nuntios suos satisfactionem præsentiæ nostræ non obtulerint, episcopali deinceps officio priventur ». Quot autem episcopi in universa Germania steterint pro Gregorio papa adversus regem, habes in Actis Salzburgensibus, ubi agitur de sancto Gebehardo archiepiscopo Salzburgensi, et inter alia de sanctissimo viro hæc ibi narrantur : « Tempora nimirum tunc valde periculosa instabant : nam præter Christi athletam nostrum dominum Gebehardum archiepiscopum Salzburgensem, Altmannum Pataviensem, Adalberonem Wirzburgensem, Hermannum Metensem, Meginwardum Frisingensem, præter hos solos quinque in toto regno Teutonico episcopus Catholicus inveniri non poterat ». Quomodo autem idem B. Gebehardus post annos duos ab Henrico rege excommunicato pulsus est sede, et annis novem exulavit pro fide Catholica, suo loco dicetur. Jam ponamus, quæ sequitur in codice excommunicatio episcoporum Longobardiæ istis ipsis verbis :

« Episcopos Longobardiæ, qui spreta canonica et Apostolica auctoritate, contra beatum Petrum Apostolorum principem sacramento conspiraverunt, auctoritate ejusdem beati Petri ab omni episcopali officio suspendimus; et a communione sanctæ Ecclesiæ separamus ». At licet Longobardi episcopi inhæserint regi, secus autem contigit de episcopis Venetiarum provinciæ, Aquileiensis Ecclesiæ, et aliis ipsi subditis, qui Gregorio adhæserunt, ut Epistolæ ejusdem Gregorii indicant [1], quibus et constat Mediolanenses milites et eorum ducem Wifridum pariter contra regem favisse Gregorio [2].

30. Sed quid in eadem Synodo adversus Gallorum episcopos et abbates, et alios idem papa decreverit, accipe :

« Agathensem episcopum Berengarium, quia Narbonensi episcopo excommunicato communicavit, et vices episcopales pro illo fecit, excommunicamus. Viennensem episcopum Herimannum juste depositum pro simonia, perjuriis, sacrilegiis, et apostasia, quia Viennensem Ecclesiam infestare non desistit, excommunicavimus, et Ecclesiis Romanensi et Sancti-Irenæi Lugdunensi, quousque eas occupaverit, divinum interdicimus officium. Desiderium et Romanensis Ecclesiæ clericos, qui regulares nostros ab ea expulerunt, et excommunicatis communicaverunt, inde donec satisfaciant, excommunicamus. Abbatem Sancti-Ægidii similiter, et comitem Sancti-Ægidii propter consanguineam, et comitem Forensem, et Humbertum de Bellogioco propter infestationes Lugdunensis Ecclesiæ. Podiensem simoniacum, homicidam Stephanum, scilicet a legatis nostris excommunicatum, et Pontium Gratianopolitanum, quousque resipiscat, excommunicamus. Et ea, quæ Diensis episcopus in episcopatu Diensi de decimis et primitiis et Ecclesiis fecit, et cætera quæ in legatione nostra statuit, nos quoque confirmamus ».

Ad hanc quoque Synodum spectare noscuntur, quæ superiori libro positæ leguntur ejusdem Gregorii papæ sententiæ breviores, quæ hoc titulo inscriptæ habentur [3] : DICTATUS PAPÆ. Ita ob emergentes et urgentes casus præsentis schismatis declaratæ et promulgatæ, quæ hactenus in Ecclesia Catholica usu recepta fuissent, ut ita vel ex his reprimeretur audacia schismaticorum episcoporum et principum, hoc tempore in Romanam Ecclesiam insurgentium.

31. *Privilegia Apostolicæ Sedis.* — « Quod Romana Ecclesia a solo Domino sit fundata.

« Quod solus Romanus Pontifex jure dicatur universalis.

« Quod ille solus possit deponere episcopos vel reconciliare.

« Quod legatus ejus omnibus episcopis præsit in Concilio, etiam inferioris gradus, et adversus eos sententiam depositionis possit dare.

« Quod absentes papa possit deponere ». Quod enim in absentem regem et episcopos sententiam latam esse adversarii quererentur, cum tamen ipsi in absentem papam adeo portentosa decrevissent, ita voluit Pont. declarasse. Rursum vero :

32. « Quod cum excommunicatis ab illo, inter cætera, nec in eadem domo debemus permanere.

« Quod illi soli licet pro temporis necessitate

[1] Greg. l. III. Ep. XIV. — [2] Ibid. l. XV et l. IV. Ep. VII. — [3] Ibid. l. II. Ep. LV.

novas leges condere, novas plebes congregare, de canonica abbatiam facere ; et e contra, divitem episcopatum dividere, et inopes unire.

« Quod solus possit uti imperialibus insigniis.

« Quod solius papæ pedes omnes principes deosculentur.

« Quod illius solius nomen in Ecclesiis recitetur.

« Quod unicum est nomen in mundo, papæ videlicet.

« Quod illi liceat imperatores deponere.

« Quod illi liceat de sede ad sedem, necessitate cogente, episcopos transmutare.

« Quod de omni Ecclesia quocumque voluerit clericum valeat ordinare.

33. « Quod ab illo ordinatus alii Ecclesiæ præesse potest, sed non militare, et quod ab aliquo episcopo non debet superiorem gradum accipere.

« Quod nulla synodus absque præcepto ejus debet generalis vocari.

« Quod nullum Capitulum, nullusque liber canonicus habeatur absque illius auctoritate.

« Quod sententia illius a nullo debeat retractari, et ipse omnium solus retractare possit.

« Quod a nemine ipse judicari debeat.

« Quod nullus audeat condemnare Apostolicam Sedem appellantem.

« Quod majores causæ cujuscumque Ecclesiæ ad eum referri debeant.

« Quod Romana Ecclesia nunquam erravit, nec in perpetuum, Scriptura testante, errabit.

« Quod Romanus Pontifex, si canonice fuerit ordinatus, meritis beati Petri indubitanter efficitur sanctus, testante sancto Ennodio Papiensi episcopo, ei multis sanctis Patribus faventibus, sicut in decretis beati Symmachi papæ continetur.

« Quod illius præcepto et licentia subjectis liceat accusare.

« Quod absque synodali conventu possit episcopos deponere et reconciliare.

« Quod Catholicus non habeatur, qui non concordat Romanæ Ecclesiæ.

« Quod a fidelitate iniquorum subjectos potest absolvere ». Hactenus Gregorius de privilegiis Romani Pontificis atque Apostolicæ Sedis.

34. *Divina vindicta in schismaticos.* — Habet Guillelmus Bibliothecarius in Vita Gregorii papæ, post anathema in regem et ei inhærentes in Synodo Romana hoc anno prolatum, convenisse Papiæ schismaticos episcopos, et idem anathema in Romanum Pontificem retorsisse ; principes autem quid facturi essent, ancipites consuluisse peritos, num esset habendus pro excommunicato Pontifex; responsum vero ab illis scite atque prudenter : Romanum Pontificem a nemine judicandum, ob idque neque excommunicari ab aliquo posse : excommunicatos esse qui talia præsumpsissent. Quos revera Gregorius ipse ut excommunicatos, indignos judicavit, ad ipsos postea scribens, Apostolica benedictione, ut suo loco dicetur.

35. Jam vero quæ post excommunicationem Dei vindicta secuta sit impios, videamus, et quidem ex Lamberto Germano homine, ejus temporis scriptore candido, quem neque privatus affectus suæ gentis, suique principis valuit a veritate dimovere. Ipse vero de Willelmo Trajectensi episcopo agens, quem præ cæteris adversus Romanum Pontificem stetisse in Wormatiensi pseudosynodo dixit, de ejusdem post Synodum conatu ista describit : « Willelmus Trajectensis episcopus causam regis (ut supra dictum est) contra bonum et æquum obstinate tuebatur, et studio partium regis, multa in injuriam Romani Pontificis, omnibus pæne diebus solemnibus, inter Missarum solemnia rabido ore declamabat, perjurium eum, adulterum et pseudoapostolum appellans, et tam a se quam a cæteris episcopis sæpenumero excommunicatum pronuntians. Is brevi, posteaquam rex exactis Paschalibus feriis Trajecto discesserat, repente gravissima ægritudine correptus est. Cumque per acerrimos cruciatus animæ ac corporis urgeretur, miserabili ejulatu coram omnibus qui aderant vociferabatur : Justo Dei judicio se et præsentem vitam amisisse et æternam, quod regi ad omnia quæ perperam intendisset operam suam summo annisu tribuisset ; atque in spem gratiæ ejus Romano Pontifici sanctissimo et Apostolicarum virtutum viro graves contumelias sciens et prudens innocenti irrogasset. In hanc vocem (ut asserunt) sine communione, sine ulla satisfactione exspiravit ». Hæc de vindicta divinitus illata in sceleris antesignanum.

36. At hæc de ultione divina in Willelmum Trajectensem Episcopum sunt latius explicanda ex Annalibus Magdeburgensibus, quos in Chronico Citicensis Langius sic recitat isto titulo : *Ex Annalibus Ecclesiæ Magdeburgensis.*

« Willelmus episcopus Trajectensis, fautor Henrici Ecclesiarum tyranni. Hic cum præfatus rex esset Trajecti, et excommunicatio regis a Romano Pontifice facta præsentata fuisset, rex ipse excommunicationem papæ consilio episcopi vilipendebat. Episcopus quoque idem præfatus, timens ne si populus hoc audisset, a rege sicut ab excommunicato discederet, inter Missas sermonem faciens ad populum, derisorie quod rex excommunicatus esset indicavit. Sed hanc excommunicationem nihil valere, quibus poterat verbis utpote facundus homo, confirmabat. Sed quantum valeret, in semetipso coactus est cognoscere, si liceret ei pœnitendo superbia resilire. Nam in ipso loco, in quo Romano Pontifici derogabat, ipse mala valetudine corripitur, in qua usque ad miserandum vitæ terminum detinetur. Itaque morbo magis ac magis ingravescente, dum quidam homo regis eum rogaret, ut se cum suo mandato remitteret ad regem : Hoc, inquit, mitto ei mandatum, QUOD IPSE ET EGO ET OMNES INIQUITATI EJUS FAVENTES, SUMUS DAMNATI IN PERPETUUM. Cumque a suis qui aderant clericis, ne talia loqueretur esset admonitus : Quid aliud, in-

quit, loquor, nisi quod verum esse visibiliter intueor? Ecce enim dæmones lectum meum circumstant, quatenus me mox, ut exspiravero, capiant. Itaque cum fuero e corpore eductus, rogo vos et omnes fideles, ne se fatigent pro me faciendo supplicationes. Hic igitur in desperatione defunctus, diu jacebat insepultus, donec Romam mittitur, et inde quæsito consilio, ne populus fœtore corrumperetur, Apostolico jussu sine commendationibus sepelitur. Hæc ex Chronicis Magdeburgensis Ecclesiæ ». Pergit autem idem auctor hæc narrare quæ sequuntur :

37. « Et ita alii complures Henrici fautores male interiere. Udo Trevirensis archipræsul repentina morte obiit. Burchardus Misnensis præfectus ex equo cadens exspiravit. Sic et Godefredus dux hostis Saxoniæ percussus, sine confessione periit. Ita et Eppo episcopus noster, magnus Henrici fautor et assectator, mala morte conclusit, de qua in prædictis Chronicis Magdeburgensibus ita ad verbum scribitur : Eppo Citzensis episcopus, dum in episcopatu S. Chiliani quemdam rivum forte sedens in equo transiret, quem quilibet pedes sine periculo transire posset, ubi nec timor ullus fuit, equo cadente, moriens sic interiit, sancto Chiliano sic disponente, ut qui ejus rebus violentus incubuerat, vinumque illius sæpe injuste biberat, aquam quoque suam juste bibendo (dum suffocatus scilicet obiit), ultra merum non quærat. Et quia nobis irreconciliabilis permansit, Deo irreconciliatus ab hac vita migravit ». Hæc ad verbum in prænarratis Magdeburgensis Ecclesiæ Annalibus leguntur, et ut apparet ex illis ab auctore ejus temporis conscriptis. Moguntinus autem et alii qui Henrico faverant, pœnitentes atque ab eo discedentes, divinæ vindictæ sententiam evasere. Successit autem Willelmo Trajectensi episcopo Henricus Catholicus Sedi Apostolicæ inhærens, qui scripsit ad Gregorium papam, num orandum esset pro iis qui in schismate mortui essent. Ad quem rescripta extat Epistola Gregorii id faciendum negantis [1].

38. *Occiditur Godefredus dux Lotharingiæ.* — Quod autem pertinet ad obitum Udonis archiepiscopi Trevirensis, contigit ille postea, Godefredi autem hoc anno, de quo ita Lambertus, qui eum (ut dictum est superius) Gozelonem appellat: « Gozelo dux Lotharingorum, dum esset in confinio Lotharingiæ et Flandriæ, in civitate quæ dicitur Antuerpia : occisus est per insidias, ut putabatur, Roberti Flandrensis comitis. Cum enim quadam nocte quiescentibus omnibus, ad necessitatem naturæ secessisset, appositus extra domum spiculator confodit eum per secreta natium, relictoque in vulnere ferro, concitus aufugit. Vix deinceps septem diebus accepto vulneri superstes quarto kal. Martii vita decessit etc. » Quod autem careret filiis, ducatum Lotharingiæ a rege datum filio suo Conrado, idem auctor inferius tradit. Marchiam vero Antuerpiensem tradidisse ejus consobrino, Godefredo pariter dicto, filio Eustachii comitis. Hæc cum scribat auctor ejus temporis, vides quantum errent, qui dicto Gozeloni, sive Godefredo Lotharingiæ duci, plures tribuunt filios et in ducatu Lotharingiæ successores. Gregorius papa, cum ista omnia accepisset per litteras Herimanni Metensis episcopi, ista rescripsit ad eum: «Godefredi autem quondam viri illius, Mathildis scilicet, indubitanter scias, quod frequenter apud Dominum, licet peccator, habeam memoriam, quia non me illius inimicitia vel aliqua impedit vanitas, sed motus fraterna dilectione tua et Mathildis deprecatione, illius exopto salutem ». Hæc Gregorius hoc anno, mense Augusti.

39. *Ab Henrico rege deficiunt episcopi et principes, ad quos scribit Gregorius.* — Sed quænam regem ipsum sint secutæ vindictæ, ubi excommunicationis est damnatus sententia, idem Lambertus auctor, istis præsens, pluribus narrat. Nos vero brevitate perstringimus, nempe mox adversus eum Saxones rebellasse, et formidando apparato prœlio insurrexisse ; majores principes ab eodem pariter defecisse, his vero adversus regem etiam Moguntinum archiepiscopum una cum aliis pluribus adhæsisse. Fuit horum suasor Udo archiepiscopus Trevirensis, qui Romam veniens, Gregorium ut vere summum Ecclesiæ hierarcham veneratus, rediens in Germaniam, concionator extitit veritatis, atque plurimis auctor, ut a rege deficerent atque Gregorio Pontifici inhærerent ; ad quos omnes ipse litteras dedit istas mense Julii [1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus in Christo fratribus, episcopis videlicet, abbatibus atque sacerdotibus, ducibus etiam, principibus atque militibus, omnibusque Christianam fidem et beati Petri honorem revera diligentibus, in Romano imperio habitantibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

40. « Gratias agimus omnipotenti Deo, qui [2] propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum ; quia ultra meritum, ultra spem etiam bonorum hominum (omnium) Ecclesiam suam protegit, gubernat, defendit. Scitis enim, fratres charissimi, quia hoc periculoso tempore, quando antichristus in suis membris jam operatur, ubique vix aliquis solet inveniri, qui revera et Deum et honorem ejus diligat, et ejus præcepta sæculari commodo et gratiæ terrenorum principum præponat. Sed ille qui non repellit plebem suam, et quotidie peccatores a sinistra in dexteram commutat, vos propitio ac sereno vultu respexit, et contra suos inimicos ad salutem multarum gentium erexit, ut magis vobis libeat in periculo transitoriæ vitæ consistere, quam æterni Regis gloriam et honorem humanæ gratiæ postponere. Hæc itaque facientes, non aure surda Aposto-

[1] Greg. l. IV. Ep. XVI.

[1] Greg. l. IV. Ep. I. — [2] Rom. VIII.

lorum principem dicentem transitis (auditis)[1]: Genus electum, regale sacerdotium: Obedire magis oportet Deo, quam hominibus. Nam vestra fraternitas minime ignorat, quanto tempore sancta Ecclesia inauditas pravitates et diversas iniquitates regis, et utinam Christiani et vestri sustinuit, et quantæ ruinæ quantæque calamitati, ipso antiquo hoste auctore præcedente, patuit. Cui nos fraterna dilectione, et amore patris et matris ejus ducti, adhuc in diaconatu positi, admonitionis verba transmisimus. Et postquam ad officium sacerdotii, licet indigni venimus, ut resipisceret, summopere et frequenter per viros religiosos procuravimus. Ipse vero quid contra egerit, et quomodo malum pro bono reddiderit, vel qualiter calcaneum suum contra beatum Petrum erigendo, sanctam Ecclesiam, quam sibi omnipotens Deus commisit, scindere procuraverit, vestra novit charitas, et per omnia jam personuit mundi climata.

41. « Sed quia nostri est officii, homines, non vitia diligere, et pravis ut resipiscant resistere, et impietates, non homines abhorrere, auctoritate beati Petri Apostolorum principis monemus vos, et ut charissimos fratres rogamus, amodo studete illum de manu diaboli eruere, et ad veram pœnitentiam provocare, ut eum possimus, Deo favente, ad sinum communis matris nostræ, quam conatus est scindere, fraterna ducti charitate revocare: ita tamen, ut nulla possit fraude recidiva clade Christianam religionem confundere, et sanctam Ecclesiam pedibus suis conculcare. Quod si vos non audierit, et diabolum potiusquam Christum sequi elegerit, et eorum qui pro simoniaca hæresi jam per longa tempora excommunicati sunt, consilium vobis prætulerit, divina inspirante potentia simul conveniamus, simulque statuamus, ut Dominum homini præponentes, universali Ecclesiæ jam pœne labenti succurramus viriliter. Quicumque ex his resipuerit, qui prædictum regem non erubuerunt omnipotenti Deo præponere, et Christianam legem, si non verbis, operibus tamen negare, sicut dicit Apostolus[2]: Ore quidem fatentur Deum, factis autem negant: vos, fratres mei et consacerdotes, illos auctoritate beati Petri suscipite, et ad gremium matris nostræ sanctæ Ecclesiæ reducite, ut mereamini gaudium in cælo Angelis Dei innovare. In omnibus tamen, sicut decet charissimos filios, honorem pii patris vestri Apostolorum principis præ oculis habete.

42. « Quicumque autem episcoporum vel laicorum timore vel gratia humana seducti a communione regis se non subtraxerunt, sed ei faventes, animam suam et illius diabolo tradere non timuerunt, si non resipuerint, et condignam pœnitentiam egerint, nullam cum eis communionem vel amicitiam habeatis. Isti enim sunt, qui animam suam et regis odio habent et occidunt, et regnum, patriam Christianamque religionem confundere non erubescunt. Sicut enim vobis imminet, quod per Prophetam dicitur[1]: Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem suam, animam ejus de manu tua requiram. Et[2]: Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine, id est, verbum correctionis a prave viventium increpatione: ita illis imminet, si non obedierint, ira divini judicii et ultio, testante Samuele, idololatriæ scelus. Testis nobis est Deus, quia nulla nos commoda sæcularis respectus contra praves principes et impios sacerdotes impellit, sed consideratio nostri officii et potestas, qua quotidie angustamur, Apostolicæ Sedis. Melius est enim nos debitam mortem carnis per tyrannos, si oportuerit, subire, quam nostro silentio, timore vel commodo, Christianæ legis destructioni consentire. Sanctos quidem Patres nostros dixisse scimus: Qui pravis hominibus sui consideratione officii non contradicit, consentit, et qui resecanda non aufert, committit. Omnipotens Deus, a quo cuncta bona procedunt, meritis Dominæ nostræ cælestis reginæ, ac beatorum Apostolorum Petri et Pauli intercessione, corda vestra confirmet et custodiat, et Spiritus sui gratiam superinfundat, ut quæ sunt ei placita facientes, mereamini sponsam ejus, matrem videlicet nostram, de faucibus luporum eripere, atque ad supernam illius gloriam ab omnibus peccatis absoluti pervenire. Datum Laurentii octavo kal. Augusti, Indictione decima quarta ».

43. Post hæc autem cum Herimannus Metensis episcopus, studiosus conservator jurium Apostolicæ Sedis, atque defensor adversus regem æstimationis Gregorii papæ, de his quæ gererentur in Germania certiorem reddidisset eumdem Pontificem, deque nonnullis ipsum consuluisset, præsertim vero, quid illis respondendum esset, qui dicerent non debere regem excommunicari neque deponi; ipse Gregorius ad eum rescripsit Epistolam[3], Tiburi cum esset, octavo kalend. Septembris, qua docet, id jure fieri usuque receptum, ut prædecessores Pontifices reges et imperatores excommunicaverint, et imperio sive regno privaverint. Extat ipsa Epistola, prolixa satis, quam brevitatis causa hic describere prætermittimus, poterit lector inspicere. Est ejus exordium: « Multa interrogando a me valde occupato requiris, etc.

44. *Sollicitus de Henrici pœnitentia Gregorius dat litteras encyclicas.* — Inter hæc autem Gregorius compassione motus, licet regem regno privasset et anathemate perculisset, tamen ut pœnitens utroque nexu liberaretur, de his litteras encyclicas dedit ad omnes Germaniæ episcopos atque principes, quibus omnes commonuit, ut regem hortarentur ad pœnitentiam, quod cuperet eum, si vere facti pœniteret, ab omni nexu pœnitentem absolvere. Quod si perseveraret impœnitens, eligeretur legitimus rex, qui pareret Sedi Apostolicæ. Quod autem hujusmodi litteræ sint

[1] I. Pet. II. — [2] Tit. I.

[1] Ezech. III. — [2] Jer. XLVIII. — [3] Greg. l. IV. Ep. II.

gravissimæ, ut hic reddantur, exigit tanti negotii magnitudo. Sic se habent [1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus dilectis in Christo fratribus et coepiscopis, ducibus, comitibus, universis quoque fidem Christianam defendentibus, in regno videlicet Teutonico habitantibus, salutem et omnium peccatorum absolutionem per Apostolicam benedictionem.

45. « Si litteras quibus Henricus dictus rex, in sancta Synodo judicio sancti Spiritus excommunicatus est, diligenter perpenditis, quid de eo debeat fieri indubitanter cognoscetis. Ex illis enim intelligitur, cur sit anathematis vinculo alligatus et a regia dignitate depositus, et quod omnis populus quondam sibi subjectus a vinculo juramenti eidem promissi sit absolutus. Sed quia nos contra eum non movit, Deo teste, sæcularis superbia, nec vana mundi cupiditas, sed sanctæ Sedis et universalis matris Ecclesiæ sollicitudo et disciplina, monemus vos in Domino Jesu et rogamus sicut charissimos fratres, ut eum benigne (si ex toto corde ad Deum conversus fuerit) suscipiatis, et circa eum non tantum justitiam quæ illum regnare prohibet, sed misericordiam quæ multa delet scelera, ostendatis. Estote, quæso, humanæ memores conditionis et communis fragilitatis, nec vos prætereat pia et nobilis memoria patris ejus et matris, quibus non possunt nostra ætate ab imperii gubernacula inveniri æquales.

46. « Sic tamen adhibite vulneribus ejus oleum pietatis, ne vino disciplinæ neglecto, cicatrices ejus in pejus (quod absit) putrescant, et honor sanctæ Ecclesiæ Romanique imperii nostra negligentia magnæ ruinæ patescat. Procul ab eo pravi removeantur consiliarii, qui pro simoniaca hæresi excommunicati non erubuerunt dominum suum propria lepra contaminare, et per diversa crimina eum seducendo ad scindendum sanctam Ecclesiam provocare, et in iram Dei et sancti Petri impellere. Adhibeantur illi consiliarii qui non sua tantum, sed eum diligant, et sæculari lucro per omnia Deum præponant. Non ultra putet sanctam Ecclesiam sibi subjectam ut ancillam, sed prælatam ut dominam. Non inflatus spiritu elationis consuetudines superbiæ contra libertatem sanctæ Ecclesiæ inventas defendat, sed observet sanctorum Patrum doctrinam, quam pro salute nostra eos docuit potestas divina. Quod si de his et aliis jure ab eo exigendis nos securos modis quibus oportet reddiderit, statim volumus per vestros idoneos legatos de omnibus informari, ut quid debeat fieri, communi consilio, Deo aspirante, valeat inveniri.

47. « Illud autem inter omnia ex parte beati Petri interdicimus, ut nullus vestrum eam præsumat ab excommunicatione absolvere, quousque, eis quæ prædiximus nobis indicatis, Apostolicæ Sedis consensum et iteratum responsum recipiatis. De diversorum quidem diversis consiliis dubitamus, et humanam gratiam vel timorem suspicioni habemus. Quod si exigentibus multorum peccatis (quod non optamus) ex corde non fuerit ad Deum conversus, talis ad regni gubernacula, Deo favente, inveniatur, qui ea quæ prædiximus, et cætera quæ videntur Christianæ religioni, et totius imperii saluti necessaria, se certa et indubitata promissione observaturum promittat. Ut autem vestram electionem, si valde oportet ut fiat, Apostolica auctoritate firmemus, et novam ordinationem nostris temporibus corroboremus, sicut a sanctis nostris Patribus factum esse cognoscimus; negotium, personam et mores ejus quantocius potestis, nobis indicate, ut sancta et utili intentione incedentes mereamini, sicut nobis notæ causæ, Apostolicæ Sedis favorem per divinam gratiam, et beati Petri Apostolorum principis per omnia benedictionem.

48. « De juramento autem, quod factum est charissimæ filiæ nostræ Agneti imperatrici Augustæ, si filius ejus ex hac vita ante ipsam migraret, non est opus adhuc dubitare, quia si nimia pietate circa filium ducta justitiæ restiterit, vel justitiæ favens ut abjiciatur a regno consenserit, quid restet, vos ipsi comprehendite. Hoc tamen videtur laudabile, postquam certum fuerit apud vos (ut omnino firmatum) quod ejus filius a regno removeatur, consilium ab ea et a nobis requiratur de inventa persona ad regni gubernacula. Tunc aut nostro communi consilio assensum præbebit, aut Apostolicæ Sedis auctoritas omnia vincula, quæ videntur justitiæ contradicere, removebit. De excommunicatis autem jam me vobis dedisse licentiam, qui fidem Christianam (ut decet episcopos) defenditis, ut absolvatis recordor, et adhuc hoc idem confirmo, si revera resipuerint et humiliter pœnitentiam egerint. Dat. Laurenti tertio nonas Septembris, Indictione incipiente decima quinta ».

49. *Conventus Triburiensis in causa regis, qui acceptis conditionibus in Italiam iter aggreditur.* — Quomodo autem recipiendus esset episcopus, qui cum rege excommunicato communicasset; de his scripsit Epistolam [1] ad episcopos Tusciæ de Rudolphi Senensis episcopi pœnitentia; eo quod cum eodem rege Henrico post ejus excommunicationem communicasset.

Cum autem Pontificiæ litteræ postremæ istæ innotuissent episcopis atque principibus Germaniæ, Catholicæ fidei et Apostolicæ Sedis sanctæque Romanæ Ecclesiæ defensoribus, de his quæ agenda essent, ut consultatio in re tam gravi quam prudentissima adhiberetur, statuunt una simul ad comitia convenire, quibus etiam præsto esse deberent Apostolicæ Sedis legati. Placuit deliberatio ista Gregorio papæ, moxque ea de causa legationem decernit in Germaniam, quæ eidem conventui in-

[1] Greg. l. IV. Ep. III.

[1] Greg. l. IV. Ep. VIII.

teresset. Locus eligitur Triburia. Quinam episcoporum ac principum auctores fuerint ejusmodi congregandi conventus, quæve in eo tractata fuerint, atque communi consensu deliberata, Lambertus testis fidelis narrat his verbis :

50. « Interea Rudolphus dux Suevorum, Welf dux Bajoariorum, Bertholdus dux Carentinorum, Adalbero episcopus Wirtzeburgensis, Adalbertus episcopus Wormatiensis, et alii, quos rei publicæ calamitas movebat, in loco qui dicitur Ulma conventu habito, statuerunt, ut omnes quicumque rei publicæ consultum vellent, XVII kal. Novembris Triburiam convenirent, et variis cladibus, quibus per multos jam annos pax Ecclesiastica turbabatur, tandem aliquando malorum pertæsi finem facerent. Hoc Sueviæ, hoc Bajoariæ, hoc Saxoniæ, hoc Lotharingiæ, hoc Franciæ Teutonicæ principibus denuntiarunt, universosque in commune per Deum obtestabantur, ut omni excusatione relegata, cuncta privatæ rei sollicitudine posthabita, hanc singuli communibus commodis vel extremam operam dependerent. Qua exspectatione suspensis atque attonitis omnibus, episcopus Moguntinus et alii quamplures, qui eatenus partes regis vehementius tuebantur, ab eo defecerunt, et adjuncti supradictis principibus, ad meliorandum regni statum ardentissimo zelo exarserunt ». Et inferius, post enarratam restitutionem exulum Dei beneficio tunc factam, hæc de conventu indicto sic habet :

51. « Statuta die juxta condictum principes Sueviæ et Saxoniæ Triburiam convenerunt amplissimo numero, obstinatis mentibus ad submovendum a negotiis regni regem Henricum, et alium in quem communis electio consensisset creandum. Aderant una legati Apostolicæ Sedis Sigebardus patriarcha Aquileiensis, et Altmannus Pataviensis episcopus, vir Apostolicæ conversationis et magnarum in Christo virtutum, cui papa vices suas in dispositione Ecclesiasticarum causarum delegaverat, et laici nonnulli, qui magnis opibus relictis, ultro se ad privatam tenuemque vitam propter Deum contulerant, missi a Romano Pontifice, ut palam omnibus per Gallias contestarentur, justis de causis excommunicatum esse regem Henricum, et ad eligendum alium regem Apostolici consensus et auctoritatis suffragium pollicerentur. Hi nec principi, nec privato cuiquam, qui regi Henrico dicto vel facto aliquatenus post excommunicationem communicasset communicare volebant, donec publice professus pœnitentiam per Altmannum vicarium Romani Pontificis anathemate absolveretur. Pari cautela eorum quoque communionem vitabant, qui presbyteris conjugatis, vel eis, qui Ecclesiasticas ordinationes pretio comparaverant, in oratione communicassent.

52. « Per septem itaque continuos dies consilia conferentes, quid facto opus esset, qua ratione periclitanti, et jamjam naufragium minitanti rei publicæ consulendum foret, perquirebant. Replicabant, ab tenero (ut aiunt) ungue, omnem vitæ regis institutionem, quibus probris, quibus flagitiis existimationem suam decusque imperii vix tum adulta ætate maculasset, quas injurias singulis, quas in commune omnibus, ubi primum pubertatis annos attigit, irrogasset; remotis a familiaritate sua principibus, infimos homines et nullis majoribus ortos summis honoribus extulisset, et cum eis noctes perinde ac dies in deliberationibus insumens, ultimum si possit nobilitati exterminium machinaretur; quod Barbaris gentibus vacatione data, in subditos sibi populos dedita operam ferrum distrinxisset, et in eorum nece hostili crudelitate grassaretur; regnum quod a parentibus suis paccalissimum et bonis omnibus florentissimum accepit, quam fœdum, quam despicabile, quam intestinis cladibus infestum cruentumque reddidisset; Ecclesias et monasteria destructa, victualia servorum Dei versa esse in stipendia militum, studium religionis et rerum Ecclesiasticarum transisse ad arma militaria et ad munitiones exstruendas, non quibus vis et impetus Barbarorum arceatur, sed quibus patriæ tranquillitas eripiatur, et liberæ gentis cervicibus durissimæ servitutis jugum imponatur; nullum usquam esse viduis et orphanis solatium, nullum oppressis et calumniam sustinentibus refugium; non legibus reverentiam, non moribus disciplinam, non Ecclesiæ auctoritatem suam, non rei publicæ manere dignitatem suam : ita unius hominis temeritate sacra et profana, divina et humana, fasque nefasque confusa esse et implicita; proinde tantarum calamitatum unicum ac singulare superesse remedium, ut quantocius, privato eo, alius rex crearetur, qui tamdiu terminos suos evaganti licentiæ fræna injiceret, et mundi vacillantis ruinam subjectis humeris sustentaret.

53. « Rex Henricus contractis in unum suæ partis assertoribus, in villa quæ dicitur Oppenheim se continebat, Rheno fluvio utraque castra dirimente, frequentesque ad eos in dies legatos mittebat, pollicens omnium quæ eos offenderant in reliquum emendationem; se veterum injuriarum memoriam sequentibus beneficiis, si vita comes foret, aboliturum; nihilque deinceps circa rerum publicarum administrationem absque communi consulto acturum; postremo ultro se jure suo cedere, eisque gubernandi disponendique pro suo arbitratu totius regni jus potestatemque facere, dummodo æquo animo paterentur, sola regii nominis regiique cultus rata sibi manere insignia, quæ semel legitime accepta, sine summa omnium eorum ignominia amittere non posset, nec sinerent regni Teutonici splendorem omnibus retro sæculis intactum incontaminatumque, sua ætate tam turpis exempli macula sordescere. Quod si verba sua difficilius admitterent, magnificis promissionibus toties elusi, paratum se quibus sacramentis, quibus vellent obsidibus, fidem facere, quod nulla unquam dies, nulla rerum vel casuum mutabilitas hanc suam in eos benevolentiam corruptura foret.

54. « Ad hæc illi : Nulla, inquiunt, jam supersunt argumenta, quibus toties recognita atque spectata fides ejus probari ultra, vel obligari valeat, cum toties morum suorum emendationem coram oculis omnia cernentis Dei, quam sancte pollicitus, omnia quibus se obstrinxerat vincula, ubi primum calamitas quæ ad præsens urgebat præteriit, tanquam aranearum telas ruperit, et semper seipso deterior, cursum mali operis, sicut equus impetu vadens ad prœlium, effrenata libertate repetiverit. Neque nos præcipiti temeritate ad hæc extrema experienda prorupimus ; omnes vias, omnia prius consilia pertentavimus, si qua ratione rigidum obstinatumque in malis desperati hominis ingenium emolliri posset. Sed inveteratus morbus, atque imis penitus jam insidens visceribus, nihil spei, nihil admittit remedii, omnem artem, omnem evincens industriam medicantium ; quinimo, dum levitati ejus impensius morem gerere studemus, et cunctis, quæ perperam molitur, religionis obtentu muliebrem præbemus patientiam, status Reipublicæ eversus est, tranquillitas Ecclesiarum turbata, majestas imperii ablata, auctoritas principum evacuata, mores inversi, leges abolitæ, et secundum Prophetæ elogium [1] : Maledictum et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit ; postremo omnis justitiæ et pietatis, religionis et honestatis disciplina situ et inculta obsolevit.

55. « Hæc quidem dum sola vitæ temporalis detrimenta, dum sola famæ et existimationis labem minitarentur, tametsi viris ferenda non essent, tulimus tamen, ne contra jusjurandum quo tenebamur, præcipitanter imprudenterque venire videremur, et dum gloriæ nostræ consulere conaremur, animæ naufragium pateremur : nunc vero, cum ab Ecclesiæ corpore propter flagitia sua Apostolici anathematis mucrone præcisus sit, cum ei communicare sine communionis Ecclesiasticæ damno et fidei jactura non possimus, cum fidem nostram multis apud eum sacramentis implicitam Romanus Pontifex Apostolica auctoritate explicuerit ; extremæ profecto dementiæ esset, divinitus oblatam salutis occasionem, non obviis (ut dici solet) manibus excipere, et quod jam diu præmeditatum sit ut agatur, tam opportuno tempore non agere, cum leges humanæ et Ecclesiasticæ sinant, cum locus et tempus arrideant, cum denique omnia quæ paci vel bello usui esse solent, conficiendæ tanquam rei favorem suum polliceantur. Quapropter, contemptis inanium argumentorum cuniculis, quibus denuo in cervices jugulosque nostros viam gladio suo affectat immobiliter animo fixum tenemus, ut absque ulla dilatione virum nobis provideamus, qui præcedat nos, et prœlietur bellum Domini ad expugnandam et destruendam omnem cujuscumque hominis altitudinem, elevantem et extollentem se adversus justitiam et veritatem Dei, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritatem.

56. « In hæc verba legatos regis dimiserunt. Iterum alios atque alios misit, nullum supplicationis genus quod impediendæ tantæ rei proficuum putaretur prætermittens; sed illi in eadem sententia fixi obstinatique manebant. Jamque utraque ex parte ad magnum discrimen res spectare videbatur. Denique et hi regem alium sibi protinus constituere, et transmisso Rheno fluvio (navigium enim omne episcopus Moguntinus in eam ripam coegerat) proxima luce regi Henrico arma inferre parabant. Et ille incisa spe dilationis impetrandæ, suos qui per proximas villas dispersi erant, in unum coire, atque arma expedire jubebat, ut in ulteriorem ripam progressos confestim prœlio adoriretur. In hac tantarum exspectatione rerum intentis sollicitisque omnibus, ecce primo diluculo sequentis diei, quæ ultimam cladem rei publicæ allatura timebatur, Suevi et Saxones legatos ad regem miserunt, qui ei dicerent :

57. « Tametsi nec in bello, nec in pace ulla unquam ex justitiæ vel legum cura fuerit, se tamen legibus cum eo agere velle : et cum crimina, quæ ei objiciuntur, omnibus constent luce clariora, se tamen rem integram Romani Pontificis cognitioni reservare, acturos se cum eo, ut in Purificatione sanctæ Mariæ Augustam occurat, ibique celeberrimo conventu habito principum totius regni, discussis utrarumque partium allegationibus, ipse suo judicio vel abdicet, vel absolvat accusatum. Quod si ante diem anniversarium excommunicationis suæ, suo præsertim vitio, excommunicatione non absolvatur, absque retractatione in perpetuum causa ceciderit, nec legibus deinceps regnum repetere possit, quod legibus ultra administrare, annuam passus excommunicationem non possit. Si oblatam conditionem gratanter amplexetur, et Romano Pontifici per omnia subditum se dictoque obtemperantem fore polliceatur ; hinc se experimentum cœpturos, omnes quos ille excommunicavit, extemplo a convictu contubernioque suo amoveat.

58. « Ipse in urbem Spirensium dimisso exercitu secedat, ibique solo Verdunensi episcopo paucisque ministris, quos tamen sententia principum ab hac excommunicatione integros incorruptosque probaverit, contentus, privatam interim vitam agat, Ecclesiam non ingrediens, nihil circa publica negotia suo jure disponens, nullam regii apparatus pompam, nulla regiæ dignitatis insignia sibi juxta solitum adhibens, usque ad synodicam causæ suæ examinationem. Præterea civitatem Wormatiensem, quam expulso episcopo, dissipato cœlestis militiæ sanctuario, arcem belli speluncamque latronum fecerat, abducto præsidio, episcopo Wormatiensi restituat. Datis insuper sacramentis et obsidibus, ne quid deinceps rebellionis vel insidiarum ab civibus timere debeat. Porro si quid horum prævaricatur, tum se omni culpa,

[1] Ose. IV.

omni jusjurandi religione, omni perfidiæ infamia liberatos, non exspectato ulterius Romani Pontificis judicio, quid rei publicæ expediat, communi consilio visuros.

59. « Rex, cujus omnis spes omnesque copiæ in arctum coactæ fuerant, gratulatus admodum, quod aliqua, quantumvis fœda, conditione urgentem ad præsens calamitatem declinasset, promptissime per omnia obedientiam pollicetur. Statimque Coloniensem episcopum, Babembergensem episcopum, Strazburgensem episcopum, Basiliensem episcopum, Spirensem episcopum, Losanensem episcopum, Citinensem episcopum, Osenbruggensem episcopum, Udalricum de Corsheim, Eberhardum, Hartmannum, cæterosque excommunicatos, quorum antehac opera consiliisque gratissime utebatur, omnes castris egredi jubet. Missis quoque Wormatiam nuntiis, milites, quos illic præsidii causa considerat, abscedere, urbemque episcopo patere præcipit. Dehinc cæteris, qui ad auxilia sibi ferenda frequenter convenerant, singulis in sua dimissis, ipse juxta condictum cum paucis Spiram contendit, ibique intra terminos et leges, quas principes præscripserant, aliquanto tempore mediocriter vitam moresque cohibebat.

60. « Suevi et Saxones, postquam deditis Wormatiensibus, statum civitatis episcopo pacatissimum reddiderunt, læti ovantesque patriam repetebant, confestimque legatos Romam destinarunt, qui papam rei gestæ ordinem edocerent, enixeque flagitarent, ut sedandis per Gallias tantis bellorum civilium tempestatibus, ipse statuta die suam non dedignaretur præstare præsentiam. Rex etiam certo sciens, omnem suam in eo verti salutem, si ante anniversarium diem excommunicatione absolveretur, nec satis tutum suis rationibus existimans, ut exspectato intra Gallias Romani Pontificis adventu, sic infesto judici, sic obstinatis accusatoribus causam suam abdiceret ventilandam, optimum factu sibi judicavit, pro eo tum statu rerum suarum, ut in Gallias proficiscenti Romano Pontifici intra Italiam accurreret, et anathematis absolutionem quoquo posset modo impetrare conaretur; hac impetrata, cæterum rebus difficultatem facile adimendam, cum colloqui principibus et conferre consilia et fidem amicorum in adversis implorare nulla deinceps vetaret religio.

61. « Paucis igitur ante Natalem Domini diebus Spirensi urbe discedens, cum uxore et filio parvulo iter aggressus est, nec quisquam ex omnibus Teutonicis vir ingenuus comitatus est regno excedentem, præter unum, et ipsum nec genere nec opibus conspicuum. Cumque impensis tam longi itineris egeret, multisque supplicaret, quibus incolumi republica sæpenumero posuerat, pauci admodum erant, qui vel veterum beneficiorum memoria, vel præsenti humanarum rerum spectaculo permoti, necessitatem ejus aliquatenus relevarent. Eo miseriarum et calamitatis ex summa gloria summisque opibus repente pervenerat. Similiter quoque cæteri excommunicati obtinendæ citius absolutionis studio, ardentissime iter accelerabant in Italiam, nec tamen in societatem itineris regem admittere, principum vel potius Romani Pontificis metu absterriti patiebantur ». Quod autem inclemens esset tunc hiems, qua contigit tam arduum iter arripere per Alpium juga regem, idem auctor mox pergens docet his verbis : « Vis atque inclementia hiemis, hoc anno adeo jugis solitoque asperior inhorruerat, ut a festivitate sancti Martini, Rhenus fluvius glaciali frigore constrictus, pæne usque ad kalendas Aprilis pedestri itinere transmeabilis maneret, et plerisque in locis vineta exsiccatis frigore radicibus, omnino arescerent ». Quam autem confecerit itineris partem hoc anno ante kalendas Januarii, quibus novum auspicari consuevimus annum, idem auctor in primis ita describit :

62. « Rex Henricus in Italiam proficiscens, intra Burgundiam in loco qui dicitur Bisanzum Natalem Domini celebravit, satis magnifice pro sua tum calamitate susceptus et habitus ab avunculo matris suæ Willelmo comite, cujus in illis locis amplissimæ et florentissimæ opes erant. Ea porro causa erat, ut relicto itinere in Burgundiam diverteret, quod certo compererat, duces Rudolphum, Welph et Bertholdum, omnes vias omnesque aditus, qui ad Italiam mittunt, quos vulgato nomine Clusas vocant, appositis custodibus anticipasse, ut nulla illic ei copia transeundi fieret. Exacta solemnitate Natalis Domini, profectus inde, cum in locum qui Civis dicitur venisset, obvium habuit socrum suam, filiumque ejus Amedeum nomine, quorum in illis regionibus et auctoritas clarissima, et possessiones amplissimæ, et nomen celeberrimum erat. Hi venientem honorifice susceperunt. Transitum tamen per terminos suos alias ei concedere nolebant, nisi quinque Italiæ episcopatus possessionibus suis contiguos eis redimendi itineris pretium traderet. Durum hoc nimis atque intolerabile omnibus regis consiliariis visum est. Sed cum ei inevitabilis incumberet necessitas, quoquo posset pacto redimendi itineris, et illi nec jure propinquitatis, nec tantæ calamitatis miseratione quidquam moverentur; multo labore et tempore in hac deliberatione insumpto, vix et ægre tandem impetratum est, ut provinciam quamdam Burgundiæ bonis omnibus locupletissimam, concedendi transitus mercedem dignarentur accipere. Ita indignatio Domini non solum sacramentis et frequentibus beneficiis sibi obnoxios, sed etiam amicos et genere propinquos ab eo averterat ». At quæ hæc secuta sint de itinere et reconciliatione regis, dicemus suo loco anno sequenti.

63. *Quo animo regis hostes rem agerent.* — Cæterum qui hactenus visi sunt religionis ardore excitati, zeloque offensi numinis in Romano Pontifice injuriam passo permoti juste, pieque ab omnibus crediti sunt, quorum et omnia, quæ sunt, operati in conventu Triburiensi, commendatione

summa digna esse sunt prædicata; jam in dubium revocari sunt cœpti, cum iidem contra pacta conventa in comitiis Triburiensibus aditum regis Henrici ad Romanum Pontificem pro absolutione petenda præcludere nisi sunt, præoccupatis Clusis, ut audisti, opera ducum Rudolphi, Welphonis atque Bertholdi, hostium regis. His additum, quod excommunicati episcopi in Italiam post regem festinantes, ut absolutionem peterent, prævia pœnitentia, a Romano Pontifice, ab eisdem sive eorum partium viris in itinere capi sunt jussi, ne ulterius progrederentur; quod accidisse Diederico episcopo Virdunensi, et Roberto episcopo Bambergensi, idem qui supra Lambertus affirmat, docens pariter (quod et dicetur anno sequenti) cæteros omnes excommunicatos episcopos, qui elusis Clusarum custodibus, transire potuerunt, mox ad vestigia Gregorii Pontificis accurrisse, absolutionem petiisse, eamque prævia pœnitentia impetrasse.

64. Quos autem scisset minus deliquisse, idem Gregorius per [1] litteras absolvit absentes. Ista, inquam, haud mediocrem eorum æstimationi inurebant notam, quibus indicaretur eos non zelo divini honoris et læsæ Pontificiæ sanctitatis, animarumque salutis (quæ præ se ferebant omnia) ad rebellionem adversus regem permotos, sed insana regnandi cupidine, religionis velamento quam honestissime obvoluta, percitos esse. Sed Deus inspector cordium ista judex omnium judicarit, nobis tantum ex signis et eventis conjectura opinandi relinquitur. Sed jam prosequamur quæ sunt reliqua anni hujus rerum gestarum Gregorii papæ.

65. *Croatiæ rex creatus a Gregorio in Synodo per legatos Apostolicos.* — Cui a Deo datum est ut evellat et dissipet [2], pariter concessum est ut plantet et ædificet. Quamobrem idem Gregorius papa, qui, ut vidisti, Henricum regem regno privavit, ejus impietate id ab invito scilicet extorquente, pietate exigente, ducem Croatiæ atque Dalmatiæ in regem evexit. Admiratione plane digna res accidit, ut quo anno Henricus rex se schismate ab Ecclesia separavit, rex barbarus eidem se conjunxerit, subditumque constituerit, fidelitatem juraverit, tributumque sponte spoponderit, magnam ex eo accessionem ad suam gloriam comparari existimans, si ex libero principe efficiatur subditus sancto Petro, ejusque diceretur esse fidelis. Cujus tantæ rei conficiendæ gratia, Salonæ in Dalmatia Synodus habita est, cui et Sedis Apostolicæ legatus interfuit, eidemque uti vicario papæ ista est facta promissio, atque ab eo ejusdem Pontificis jussu collata regia dignitas. Est de his omnibus monimentum in Vaticana Bibliotheca, in Codice, qui Cencius camerarius inscribitur, de censibus Apostolicæ Sedis, in quo ista, ut hic leguntur, descripta habentur de synodalibus Actis asservatis olim in Archivo Lateranensi in hæc verba; ac primum sic titulus :

[1] Greg. l. III. Ep. XII. — [2] Jer. I.

66. « Ex Synodo habita in Dalmatia a legatis VII papæ Gregorii, scilicet a Gebizone, tunc monasterii sanctorum Bonifacii et Alexii abbate, nunc vero Cæsenate episcopo, necnon a Folcuino Forisempronii episcopo, quæ Synodus habetur in Archivo sacri Palatii Lateranensis; in qua de regno et de rege Dalmatiæ ita inter cætera legitur :

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, anno Dominicæ Incarnationis millesimo septuagesimo sexto, Indictione decima quarta, mense Octobris. Ego Demetrius, qui et Svinmur nuncupor, Dei gratia, Croatiæ Dalmatiæque dux, a te, domine Gebizo, ex Apostolicæ Sedis legatione domini nostri papæ Gregorii potestatem obtinente, in Salonitana Basilica sancti Petri, synodali et concordi totius cleri et populi electione, de Croatarum Dalmatinorumque regni regimine per vexillum, ensem, sceptrum et coronam investitus atque constitutus rex, tibi devoveo, spondeo et polliceor, me incommutabiliter completurum omnia, quæ mihi tua reverenda injungit sanctitas, videlicet, ut in omnibus et per omnia Apostolicæ Sedi fidem observem, et quidquid hic in regno tam Apostolica Sedes quam sui legati sanxerunt, aut sanxerint, irrevocabiliter custodiam, justitiam excolam, Ecclesias defendam, primitiæ, decimæ, omniumque ad Ecclesiam pertinentium procurator existam, vitæ episcoporum, presbyterorum, diaconorum, subdiaconorumque, ut caste et regulariter vivant, provideam; pauperes, viduas atque pupillos protegam, parentelæ illicitam copulam destruens legitimam dotem annulo, sacerdotisque benedictione constituam, et constitutam corrumpi non permittam, hominum venditionem contradicam, atque in omnibus, quæ ad rectitudinis statum congruunt, Deo auctore, me æquum exhibeam.

67. « Ducentorum quoque Byzantiorum tributum meorum omnium consultu primatum, sancto Petro per singulos annos in Resurrectione Domini de mihi concesso regno persolvendos statuo. Et ut post me regnaturi hoc idem perpetuo servent, censeo, corroboro atque sancio. Dono insuper, concedo, atque confirmo Apostolicæ Sedi sancti Gregorii monasterium, cui Urana est vocabulum, cum omni suo thesauro, scilicet cum capsa argentea, reliquias sacri corporis ejusdem beati Gregorii continente, cum duabus crucibus, cum calice et patena, cum duabus coronis aureis gemmis ornatis, cum Evangeliorum textu de argento, cumque omnibus suis mobilibus et immobilibus bonis, ut sancti Petri legatis semper sit ad hospitium, et omnino in potestate eorum. Hoc tamen interposito tenore, ut nulli alii potestati detur, sed omni tempore sancti Petri sit proprium, et a me meisque successoribus defensum, atque ab omni homine liberum et securum.

68. « Cujuscumque autem audacia temerario ausu præfatum monasterium ex assignato thesauro privaverit, terribilem illam judicis vocem, quam diabolus cum suis angelis auditurus est, audiat.

Præterea cum Deo servire regnare sit, vice beati Petri et domini nostri papæ Gregorii, atque post se sessurorum in Apostolica Sede, me tuis manibus committo et commendo, hanc fidelitatem sacramento stabilio. Ego, inquam, Demetrius, qui et Suinmur, Dei gratia et Apostolicæ Sedis dono rex ab hac hora in antea sancto Petro et domino meo papæ Gregorio, suisque successoribus canonice intrantibus ero fidelis : et ut ipse, sive post eum futuri Pontifices, sive legati eorum vitam aut membra perdant, aut capiantur, neque in consilio, neque in facto ero, et consilium quod mihi crediderint, ad illorum damnum scienter nulli intimabo. Regnum autem, quod mihi per manum tuam, domine Gebizo, traditur, fideliter retinebo, et illud suumque jus Apostolicæ Sedi aliquo ingenio aliquando non subtraham. Dominum meum papam Gregorium et suos successores atque legatos, si in meam potestatem venerint, honorifice suscipiam, et honeste tractabo, et remittam, et undecumque me invitaverint, prout potero, eis simpliciter serviam ». Hæc ibi.

69. *Gregorius ad petitionem regis Arabum ordinat episcopum Servandum.* — Sed majoris plane est admirationis, quod dum resilit filius Christianus, atque probris et contumeliis patrem exagitat, eodem anno, cum ita status Romanæ Ecclesiæ Aquilonaribus ventis urgentibus, fluctuaret, rex Arabs, Sarracenus, qui regnabat in Mauritania Sitifensi, confitens cognoscensque primatum Petri, et Romani Pontificis super omnes Ecclesias principatum, mittit Romam presbyterum, Servandum nomine, ab eodem papa Gregorio episcopum ordinandum, honoratque eum suis litteris atque muneribus. Insuper et quos habebat captivos Christianos, solutos vinculis Romam misit eo tempore, quo rex Christianus divellebat ab eo filios liberos, et ducebat captivos in schisma. Sed audiamus quas ad eum Gregorius [1] litteras reddiderit, quibus et benedictionem Apostolicam impertivit, qua indignum judicavit schismaticum regem :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Anzir regi Mauritaniæ Sitifensis provinciæ in Africa, salutem et Apostolicam benedictionem.

70. « Nobilitas tua hoc in anno litteras suas nobis misit, quatenus Servandum presbyterum episcopum secundum Christianam constitutionem ordinaremus. Quod quia petitio tua justa et optima videbatur, facere studuimus. Missis etiam ad nos muneribus, Christianos, qui apud vos captivi tenebantur, reverentia beati Petri principis Apostolorum et amore nostro dimisisti, alios quoque captivos te dimissurum promisisti. Hanc denique bonitatem creator omnium Deus, sine quo nihil boni facere, imo nec cogitare possumus, cordi tuo inspiravit; ipse qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, in hac intentione mentem tuam illuminavit. Nam omnipotens Deus, qui omnes homines vult salvos facere, et neminem perire : nihil est quod in nobis magis approbet, quam ut homo post dilectionem suam hominem diligat, et quod sibi non vult fieri, alii non faciat. Hanc itaque charitatem nos et vos specialius nobis quam cæteris gentibus debemus, qui unum Deum licet diverso modo credimus et confitemur, qui eum Creatorem sæculorum et gubernatorem hujus mundi quotidie laudamus et veneramur. Nam sicut Apostolus dicit [1] : Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum.

71. « Sed hanc tibi gratiam a Deo concessam plures nobilium Romanorum per nos cognoscentes, bonitatem et virtutes tuas omnino admirantur et prædicant. Inter quos duo familiares nostri Albericus et Cincius, et ab ipsa pæne adolescentia in Romano palatio nobiscum enutriti, multum desiderantes in amicitiam et amorem tuum devenire, et de his quæ in partibus nostris placuerit tibi libenter servire, mittunt ad te homines suos, ut per eos intelligas, quantum te prudentem et nobilem habeant, et quantum tibi servire velint et valeant. Quos magnificentiæ tuæ commendatos rogamus, ut eam charitatem, quam tibi tuisque omnibus semper impendere desideramus, eis pro amore nostro et recompensatione fidelitatis prædictorum virorum impendere studeas. Scit enim Deus, quia pure ad honorem Dei te diligimus, et salutem et honorem tuum in præsenti et in futura vita desideramus. Atque ut ipse Deus in sinum beatitudinis sanctissimi patriarchæ Abrahæ, post longa hujus vitæ spatia te perducat, corde et ore rogamus ». Hæc Gregorius, haud dubium pro illo rogans, ut fieret Christianus, et ita compos promissionum efficeretur, quæ factæ sunt ad Abraham et semini ejus, ut cum filii regni ejiciuntur foras, [2] veniret ab Occidente, et recumberet cum Deo Abraham, Isaac et Jacob, in regno cœlorum. Adhuc autem supererant reliquiæ Ecclesiæ Hipponensis, cui præficiendus Servandus Romam missus fuerat consecrandus, cui redeunti ad Hipponenses tunc idem Gregorius has litteras dedit [3] :

72. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, clero et populo Hipponensi in Mauritania Sitifensi, id est, in Africa constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Servandum archiepiscopum, quem a vobis electum ad nos consecrandum misistis, juxta petitionem vestram, secundum legem nostram, divina favente clementia, consecravimus, atque consecratum, nostrisque legalibus moribus, quantum possibilitas spatiumque temporis indulsit, diligenter instructum, ad vos remisimus. Quem cum omni devotione mutuæ charitatis, omnique reverentia Christianæ religionis rogamus ac patern charitate vos monemus suscipere, et omnem obedientiam divinæ legis vos hortamur sibi humiliter

[1] Greg. l. III. Ep. XXI.

[1] Eph. I. — [2] Matth. VIII. — [3] Greg. l. III. Ep. XXX.

exhibere, qualenus populi Sarracenorum qui circa vos sunt, videntes sinceritatem fidei vestræ, puritatem quoque mutuæ inter vos divinæ charitatis, ac fraternæ dilectionis, potius ad æmulationem quam ad contemptum Christianæ fidei ex vestris operibus provocentur : oportet enim vos considerantes, glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est, etc. ». Præcedit hanc Epistola ad Cyriacum [1] episcopum Carthaginensem, de eligendo quem vidimus in episcopum consecrandum.

73. *Rogerius comes Siciliæ reconciliatus Ecclesiæ.* — Sed nec prætermittendum, quod hoc eodem anno, iisdem ferme diebus, quibus Gregorius istis premeretur angustiis, cum discessio ab Apostolica Sede facta est ab Henrico Germaniæ rege, Rogerius Siciliæ comes festinus accurit, ut ab ipso Pontifice absolutionem mereretur accipere delictorum, atque ejus benedictione fulciri, insuper et filius ejusdem Romanæ Ecclesiæ nominari. Ad quem Gregorius rescribens, nihil remittens legum Ecclesiasticarum observantiæ, sic se recipere eum admonuit, si tamen non communicet cum Roberto fratre ipsius excommunicato, ita significans his litteris datis ad episcopum Acheruntinum [2] :

74. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Arnaldo fratri et coepiscopo Acheruntino, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Noverit fraternitas tua, quoniam Rogerius comes, frater Roberti ducis, Apostolicæ Sedis benedictionem et absolutionem requirit, ejusque filius vocari et esse desiderat. Quapropter pastorali cura hoc laboris onus tibi imponimus, imo ex parte beati Petri imperamus, ut postposita omni temporis desidia, illum adeas, eumque hujus nostri præcepti auctoritate fultus, si nobis parere, sicut pollicitus est, voluerit, et pœnitentiam, ut oportet Christianum, egerit, ab omni peccatorum suorum vinculo tam illum quam etiam suos milites, qui cum eo contra paganos (ita tamen, ut agant pœnitentiam) pugnaturi sunt, peccatis maxime absolvas. Addimus præterea, ut eam pia admonitione admoneas, quatenus se a capitalibus criminibus custodiat, et Christiani nominis culturam inter paganos amplificare studeat, ut de iisdem hostibus victoriam consequi mereatur. Amplius si de Roberto duce fratre suo aliquid tibi retulerit ; respondeas ei, quoniam Romanæ Ecclesiæ janua misericordiæ omnibus patet, quicumque pœnitentiæ amore ducti offensionis scandala deserunt, et ad rectitudinis vitam inoffenso pede regredi concupiscunt.

75. « Si igitur dux Robertus sanctæ Romanæ Ecclesiæ sicut filius parere exoptat, paratus sum paterno amore eum suscipere, et suo consilio ei justitiam conservare , et ab excommunicationis vinculo penitus absolvere, et inter divinas oves eum annumerare. Quod si renuerit idem Robertus dux, ut cum eo ultra communicet, ex parte Apostolicæ Sedis licentiam non poterit impetrare. Hæc de Rogerio atque ejus germano Roberto. Data est Epistola hoc anno pridie idus Martii, Indict. decima quarta. Porro reconciliatum fuisse Rogerium Ecclesiæ, ex eo certum deducimus argumentum, quod cum in posterioribus Synodi excommunicandi fuissent principes Ecclesiæ Romanæ rebelles, et inter alios Robertus frater ipsius, de Rogerio nulla est facta mentio, utpote qui se in obedientia Sedis Apostolicæ contineret.

76. *Contra clericos fornicarios in Flandria decernitur.* — Postremo autem inter tot angustias positus, nihil remittens vigoris Ecclesiasticæ disciplinæ Gregorius, cum audisset in Flandria fornicarios clericos sacræ mensæ ministrare, et simoniacos existere impunitos [1], gravissimas litteras adversus eos scripsit ad Robertum Flandriæ comitem, præcipiens, ut eos omnino amoveat et persequatur, ut Ecclesiæ adversarios. Scripsit de his etiam ad ejus conjugem Adelam [2], sive Adelaidem. Extant et aliæ pleræque ejus Epistolæ de privatis negotiis diversarum Ecclesiarum, quos ad nimiam prolixitatem vitandam consulto prætermittimus.

77. *Herlembaldi martyrium.* — Eodem anno Herlembaldus dux fidelium, qui in Ecclesia Mediolanensi Catholici habebantur, resistens hæreticis atque schismaticis, necatus ab ipsis, gloriosum est martyrium consecutus. Quod ad tempus spectat, hunc plane annum consignat ejus martyrii scriptor, Syrus presbyter, de quo suo loco superius. Porro idem Syrus qui novit eum, et familiariter usus est (ut ipse in eodem Commentario, quo res gestas Arialdi est prosecutus, affirmat) volumen quoque se scripsisse testatus est de rebus ab Herlembaldo præclare gestis, deque martyrio consummato ; quod cum hactenus in nostras manus non venerit, quæ tibi, lector, de his præter hæc scribamus non habemus. Certe quidem perinsignem fuisse Christi confessorem dum vixit, et egregium martyrem cum occisus, ex paucis, quæ de eo idem Syrus habet in commentario rerum gestarum Arialdi martyris, possumus intelligere : sed et ex Gregorii papæ Epistolis ad eum datis, quanti eum idem Pontifex fecerit æque possumus assequi [3]. Porro in his turbis, cum Henricus (prout accepisti anni hujus exordio) vexaret Mediolanensem Ecclesiam, et Longobardi magna ex parte pro rege agerent contra Pontificem, talia passum Herlembaldum existimandum.

78. *Beatricis comitissæ obitus.* — Eodem quoque anno clarissima et virtutibus ornatissima femina Beatrix Mathildis comitissæ mater, moritur Pisis in Tuscia, die decimo octavo mensis Aprilis, prout carmine cecinit Domnizo presbyter in Vita Mathildis, dicens [4] :

Plena bonis factis, dictisque referta Beatrix,
Cunctis chara nimis magnis, parvis quoque, Pisis

[1] Greg. l. III. Ep. XIX. — [2] Ibid. Ep. XI.

[1] Greg. l. IV. Ep. XI. — [2] Ibid. Ep. X. — [3] Ibid. l. I. Ep. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII. — [4] Domnizo l. I. p. 20.

Ægra manens, vita de præsenti bene migrat.
Octo decemque dies Aprilis dum sinit ire,
Christi post ortum vera de Virgine corpus
Anno milleno bis terno septuageno.
Conditur Pisis, etc.

Matildis vero pro anima matris suæ Pisanam Ecclesiam redditibus locupletavit, prout Gregorius papa testatur in privilegiis, quæ eidem Ecclesiæ Pisanæ concessit, ut apparet ex litteris ad Landulphum [1] Pisanum episcopum datis; sed de his etiam Diplomata extare dicuntur.

[1] Greg. l. vi. Ep. xii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6569. — Anno Æræ Hispan. 1114. — Anno Hegiræ 469, inchoato die 4 Aug., Fer. 5. — Jesu Christi 1076. — Gregorii VII papæ 4. — Henrici IV reg. 21. Michaelis Ducæ imp. 6.

1. *Gregorius VII Henricum regem urget ut promissis stet.* — A num. 1 ad 35. Gregorius VII videns *Henricum* regem post Saxonicam victoriam ad ingenium redisse, simoniacas investituras, uti ante eam promiserat, non dimisisse, et ab excommunicatorum consortio non abstinuisse, scripsit ad eum Epistolam x libri tertii, *sexto idus Januarii, Indict.* xii datam, et a Baronio num. 2 et seqq. recitatam, qua jubet, ut si ita est, iis a se rejectis, ab aliquo episcopo pœnitentiam ipse et absolutionem petat, eumdem ad obedientiam Sedis Apostolicæ hortatur, significatque Decretum contra investituras in Synodo Romana II latum, ab omnibus principibus observandum esse. Quid postea contigerit, narrat Paulus Bernriedensis in Gregorii VII Vita cap. 7, quæ cum Baronii tempore non extaret, juvabit hic ejusdem scriptoris verba, brevitatis causa, minus necessariis prætermissis, referre: « His ad Apostolicam Sedem perlatis (nempe quæ Henricus contra promissa sua faciebat) papa Gregorius non modicum conturbatus est. Cœpit interea agitari multis sollicitudinibus, quoniam cuncta, quæ ad pacem provenire speraverat, verti in contraria perspiciebat. Tandem causas aliquas sibi per quosdam legatos secrete missas, quibusdam personis honestisque viris patefecit; ut perpenderent quid super his statuendum foret. Tantis itaque promissionibus, imo simulationibus inspectis, omnes mirari cœperunt. Verum ne Romana Sedes videretur aliquid injuste seu præcipitanter agere, definitum est ut eidem regi acriores litteræ scriberentur, in quibus plene cognosceret, nullo timore amoreve justitiam dimittere posse Romanum pastorem. Scripsit autem ad Beatricem ejusque filiam Mathildem, quæ tunc temporis Italiam totam præ cæteris gubernabant, ad eumdem regem, ad invasorem Mediolanensem, ad suffraganeos omnes.

2. *Conciliabulum Wormatiense Henrici regis.* — « Tunc rex gravi mœrore et timore correptus, hac illaque mente furibunda transcurrens, omnes nequam consiliarios advocavit: deductis in medium nonnullis seductoribus ante perversæ mentis oculos, qui plura quibus humana mens falli solet proposuerunt; regni honorem a patre dimissum, liberum arbitrium, opes infinitas, militum abundantiam et fortitudinem, episcopos, duces, tyrannos, et sub fidelitate principes constrictos, superborum etiam colla suo jugo contrita, quæstum insuper Ecclesiarum suis manibus traditarum, et multa alia quæ, ut diximus, sæcularium mentes illiciunt: inter quos Moguntinus fuit archiepiscopus (nempe Sigefridus) et reliqui qui sub ipso degebant suffraganei. Facta vero tali conventione, statuerunt ut imperialis constitutio cunctos in suo regno manentes episcopos, cursoribus ubique missis, ante suam præsentiam juberet assistere; et coadunatis omnibus, anathemati quod Moguntinus hæreticus contra B. Petri vicarium, imo in Dominum et Apostolum ejus componeret, subscriberent. Quod si forte motus aliqua reverentia quis eorum se subtrahere vellet, rebus omnibus et dignitate privatus, ut regalis majestatis obnoxius, capitalem subiret sententiam.

3. *In eo Gregorius VII deponitur.* — « Interea legatis undique missis, ab Urbe quidam Hugo (cognomento Albus) olim cardinalis, tunc autem inter episcopos hæreticos præcipuum caput (qui jam tertio ab Apostolica Sede damnatus fuerat, quia quosdam simoniacos reconciliare præsumpserat) fictitiis suis litteris, archiepiscoporum et episcoporum personas repræsentans advenit; laudans omnia quæ super dominum papam composuerant, projectis in medium aliis Epistolis, sub omnium cardinalium senatusque ac populi nomine titulatis, quibus significabantur quædam proclamationes ad

præsentiam regiam delatæ; ubi etiam continebantur postulatio novi Pontificis, et abjectio legitimi Pastoris; subintulit etiam multas inimicitias, quas patiebatur a Nortmannis, a circumjacentibus comitibus, ab ipsis etiam traditoribus in Urbe manentibus. Quibus visis, rex non modice lætatus, ad opus componendum fomentum desideratum accepit. Adductis itaque in medium diabolicis pontificibus, anathema super dominum papam, imo super seipsos protulerunt (nempe in conventiculo Wormatiensi). Missis etiam in Longobardiam et Marchiam a latere regis tam nuntiis quam apicibus, visum est ut facto anathemati subscriberent. Congregatis ergo omnibus Papiæ, ex præcepto regis, et magis ex propria malevolentia et odio, ut res patuit, anathemati subscripserunt. Nam ad ostendendum malæ voluntatis cumulum, positis sacrosanctis Evangeliis, juramento firmaverunt, nullo modo se deinceps Gregorium pro papa habituros, vel obedientiam exhibituros, missisque nuntiis, idem ut alii facerent, effecerunt.

4. *Synodus Romana III reg. Henricum deponendum et anathematizandum statuit.* — Scripsit autem idem rex Romam litteras, omni injuria inhonestas, falsitateque repletas, præcipiens domino papæ, ut de Sede surgeret Ecclesiamque dimitteret : vocans eum perjurum, invasorem, et regiæ dignitatis diminutorem, maxime simoniacis Longobardiæ elaborantibus. Statuerunt etiam, ut non ante litteræ darentur et verba quam Synodus quæ congregata in Romana fuerat Ecclesia, plenius hoc audire posset, quod etiam factum est. Nam et papa Synodum faciente, quidam Parmensis clericus, domini Apostolici ad injuriam, cum eisdem litteris præsentare se non abhorruit; et easdem blasphemias in facie totius Ecclesiæ et conventus proferre non formidavit ». Paucis interpositis : « Postquam vero finito hymno, facturus sermones exhortationis omnibus, papa consederat, ille præcursor antichristi, non tribuens honorem Deo depositionem intimat, et tamen papa ne occidatur impedit, et ostendit in ejusmodi casibus columbinam simplicitatem tenendam. His atque aliis nonnullis peroratis, sancta et magna Synodus dixit : Tua, sanctissime Pater, censura, quem ad regendum nostri temporis sæculum divina peperit clementia, contra blasphemum, invasorem, tyrannum, desertorem, talem sententiam proferat, quæ hunc conterat, et futuris sæculis transgressionis cautelam conferat. Dignum quippe est jussis tuis obedire et obsecundare, etc. Tandem omnibus acclamantibus definitum est, ut honore regio privaretur, et anathematis vinculis, tam prænominatus rex, quam omnes assentanei sui, colligarentur ».

5. *Conciliabulum Wormatiense magis explicatur.* — De conventiculo Wormatiensi chronographus Virdunensis, qui hoc tempore vivebat, et cujus opus Baronius non vidit, hæc habet : « Verum novi dogmatistæ judicia Apostolica spernunt, Scripturas sanctas abjiciunt, de corde suo prophetantes, et mercedem scelerum traditi desideriis cordium suorum in suimet a Christo abjectione recipientes. Hi igitur, Concilio Wormatiæ habito, ubi omnis quam patimur calamitas exorta est, abjecerunt a se jugum disciplinæ; cum nullam adhuc in illos dominus papa anathematis destinasset sententiam, et sanctæ obedientiæ libellum repudii conscripserunt, prælationi Sedis Apostolicæ superba et repentina temeritate abrenuntiantes. Primum hoc fermentum totam Ecclesiæ massam corrupit. Conventus hic inter Nativitatem Dominicam et sequentem Quadragesimam habitus est, ita distantibus spatiis, ut quæcumque ibi gererentur Romam tempore Synodi referri possent. Die vero natalitio Andreæ Apostoli, ante ipsam diei festivitatem, apud Bavenberg Heinrico posito, tanta adhuc inter regnum et summum sacerdotium vigebat concordia, ut destitutio pontificis urbis ipsius (nempe Herimanni, de qua Baronius anno MLXXV, num. 12) et substitutio alterius obedientiæ domini papæ deputaretur. Ille igitur, qui ante Nativitatem Dominicam tantæ in Ecclesia magnificentiæ erat, ut ad nutum illius mutationes ordinum fierent, paucis post Nativitatem diebus inconventus et inauditus proscriptus est, et quantum ad illos depositus; depositus ex die enim qua tanti ab hominibus habitus est, nullam eorum legationem accepit, usque dum illa veniret, qua dictum est : Descende, descende, interdicimus tibi jus omne papatus ».

6. *Gregorius VII ad colloquium in Germaniam invitatus.* — A num. 39. ad 63. « Cum prædicti regis », inquit Paulus Bernriedensis cap. 9. « conversionem jamdiu et frustra principes expetarent, et statum regni periculosius in dies disturbandum, imo sine capite jam penitus destituendum viderent, tandem zelo Dei armati, cum legatis Apostolicæ Sedis convenerunt (Oppenheimii inter Moguntiam et Wormaciam secundum aliquos, vel Triburiæ e regione Oppenheimii secundum alios) et eumdem, ut eorum consilio acquiesceret et resipisceret, satis fideliter rogaverunt : alioquin, se non ulterius communicare vel obedire protestati sunt. Hac ille necessitate, simulate quidem, ut postmodum apparuit, se per omnia et consiliis principum, et præceptis Apostolici domini obediturum promisit. Erat autem eorum consilium, ut dominus Apostolicus ad generale colloquium Augustam in Purificatione S. Mariæ tunc proxima veniret : quatenus ibidem causa ejus in audientia totius regni legitime determinari posset. Ipsi quoque principes, missa legatione, dominum papam ad prædictum diem venire suppliciter rogaverunt; ad quod iter agendum, illum promptissimum, ut subscriptæ ejus litteræ testantur, invenerunt. Rex autem contra promissionem suam, contra concilium principum, hoc ab Apostolico per legatos suos voluit extorquere, ne Augustam veniret, sed ut eum ad se Romam venire permitteret, ea utique intentione, ut tanto facilius papam fallere posset, quanto pauciores regni principes, jam sæpius astu-

tias ejus perpessi, discutiendæ ejus causæ interessent. Unde et papa votis ejus non annuit, sed ut principes rogaverant, ad condictum diem venire disposuit, et subsequentes Epistolas principibus regni pro disponendo itinere suo transmisit ». Recitat postea duas litteras præsulibus et magnatibus Germaniæ a Gregorio VII scriptas, quibus etiam cum vitæ periculo se colloquio affuturum pollicetur.

7. *Annasir Mauritaniæ Sitifensis rex favet Christianis.* — A num. 69 ad 73. Non solum *Africa Minor* hoc tempore regi peculiari e secta Saracenorum parebat, uti anno MLXXIII insinuavimus; sed etiam Mauritania Orientalis, *Sitifensis* a Sitipha, seu Sitisi, nunc in regno Algerii et in Bugia provincia, sic nuncupata. Sedes regia erat *Calat Hamad*, urbs non longe ab Almasila, vel Mesila, cujus mentio apud geographum Nubiensem pag. 82, et quæ in chartis geographicis locatur ad pedem Atlantis montis. Regnum vero obtinebat jam ab anno Christi millesimo sexagesimo secundo *Annasir*, seu *Annazir*, quem Noweirius Arabs docet, conditorem fuisse *Bugiæ*, postea regni hujus nominis capitis. Favebat Christianis *Annasirus*, ideoque scripsit ad Gregorium papam VII, ut liquet ex Epistola XXI libri 3 Registri Gregoriani, qua ei Pontifex significat, se juxta petionem ejus *Servandum* episcopum consecrasse, gratiasque agit quod Christianos apud se captivos dimisisset aliosque se dimissurum promisisset. Scripsit etiam Gregorius VII Epistolam ejusdem libri ordine XX ad clerum et populum Hipponensem in Mauritania Sitiphensi, qui *Servandum* archiepiscopum consecrandum miserant, aliamque ordine XIX ad *Cyriacum* Carthaginensem archiepiscopum, ex qua liquet, tunc in Africa duos tantummodo episcopos fuisse. Vixit porro *Annasir* rex usque ad annum Hegiræ CDLXXXV, Christi scilicet MXCII, et tam in Registro Gregoriano, quam apud Baronium num. 70 librariorum errore *Anzir* appellatur.

8. *S. Herlembaldi martyrium.* — Ad num. 77. Baronius Vitam *sancti Arialdi* a B. Andrea abbate Congregationis Vallumbrosianæ in Hetruria scriptam *Syro* presbytero attribuit, huncque Vitam « sancti Herlembaldi hoc anno martyrium passi etiam composuisse arbitratur ». Verum jam an. MLX ostendimus, *Syrum* composuisse quidem Vitam sancti Arialdi, sed eam nullibi nunc reperiri; et nullam *Herlembaldi* Vitam ab eo editam fuisse. Mortem itaque sancti Herlembaldi his verbis narrat Arnulphus historicus Mediolanensis apud Puricellum, in lib. de Vita SS. Arialdi et Herlembaldi, ubi loquens de secundo urbis Mediolanensis incendio, quod anno superiori contigit, scribit : « Solius Herlembaldi intrepidus perseverabat et inflexibilis animus. Siquidem instantibus Paschalibus Albis baptismi satagebat, sicut præterito fecerat anno (nempe MLXXV), ignoto chrismate (quod scilicet a simoniacis et schismaticis episcopis accipi nolebat) inchoare mysterium. Cumque cardinales Ecclesiæ (scilicet Mediolanensis), quorum intererat sacrare fontes, nollent contra solitum agere, adstat illico Luitprandus quidam presbyter, nuncupatus a progenitoribus Vernula, qui jussu ac virtute illius (sc. Herlembaldi) ordinariorum usurpavit officium, venientes inconsulte baptizans ». Arnulphus, qui pro sacerdotum matrimonio stetit, et Arialdo ac Herlembaldo oppositus fuit, hic adversus Herlembaldum declamat, refertque Mediolanenses ob has innovationes valde commotos esse, et fœdus inter se iniisse in gratiam Henrici regis clerique Mediolanensis, quod Herlembaldi mortis causa fuit. Pergit enim Arnulphus : « Unde factum est (hoc nempe anno paulo post festa Paschalia), ut simul diebus aliquot extra urbem (sc. milites civesque Mediolanenses) exeuntes, suam sibi jurarent magna plebis cum parte justitiam, et sancti Ambrosii honorem, ac dono regis accepturos sese pastorem (Tedaldum nempe ab Henrico rege designatum). Cumque ingrederentur communiter urbem, Herlembaldus ut semper consortis impatiens, adstantibus sibi concionabatur more suo. Ut vero cohibere furorem ultra non valuit, facto cum suis impetu et clamore, festinanter arripit arma, vexillum quod sancti Petri dicebat, dextra gerens. E contra cives, dum parte surgunt ab omni, armatus prorupit in medium. Quem in momento ac prima fronte belli tanta adversariorum oppressit incursio, ut nihil memorabile posset ab illo fieri. Ubi vero circumdatus est undique, illico crebris configitur ictibus, dictoque citius moriens corruit, comitatu ejus exiguo circumquaque disperso. Cujus cadaver exanime protensum humo discerptis prorsus exuitur indumentis, nudatumque fustibus undique tuditur atque petris; ut qui jam vivens multis terrori fuerat, multorum subjaceret lusibus moriens : et cum gestaretur humandus, nulla eum est exequiarum prosecuta devotio.

9. *Luitprandus a clericis concubinariis Mediolani mutilatur.* — « Post hæc Luitprandus ille supradictus presbyter, dum fugeret inventus, auribus truncatur et naso ; ut qui alienum præsumpsit officium, quod habere videbatur amitteret. Apparet igitur liquido vera fore dicentis assertio : Difficile est, ut bona peragantur exitu quæ malo sunt inchoata principio ». Ita historicus hic adversus cœlibatum sacerdotum et Pontificis Romani fautores animatus, qui initio cap. 8, lib. 4, scribit : « Hic jam apparet schismatis hujusce terminus decem novemque annos semper ab ipsa radice (ab Arialdi nempe secessu) pullulando protensi ». Is vero a clero Mediolanensi secessionem fecit anno MLVII, et hoc anno Herlembaldi morte dissidium inter clericos Mediolanenses exortum, quod Arnulphus *schisma* appellat, finem accepit. Cum vero Gregorius VII *Luitprandum* presbyterum a Mediolanensibus male habitum accepit, ad eumdem rescriptum misit a Landulpho Juniori cap. 6 Historiæ suæ Ms. (apud Puricellum lib. 4, de S. Arialdo

cap. 59) recitatum : « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Liprando sacerdoti, salutem et Apostolicam benedictionem. Si sanctorum memoriam veneramur, de quorum legimus morte et abscissione membrorum, si patientiam laudamus eorum quos a Christi fide gladius nec ulla pœna divisit, tu quoque abscisso naso et auribus pro Christi nomine laudabilior es, qui ad eam gratiam pervenire meruisti, quæ ab omnibus desideranda est, qui a sanctis, si perseveraveris usque ad finem, non discrepas. Integritas quidem corporis tui diminuta est, sed interior homo, qui renovatur de die in diem, magnum sanctitatis suscepit incrementum. Forma visibilis turpior, sed imago Dei, quæ est forma justitiæ, facta est in diminutione jucundior, in pulchritudine pulchrior. Unde in Canticis Canticorum gloriatur Ecclesia dicens: *Nigra sum, filiæ Hierusalem.* Quod si interior species nihil passa est detrimenti in abscissionibus, non est abscissum a te sacerdotale officium, quod proprium est sanctitatis, et non tam consideratur in integritate membrorum quam in integritate virtutum. Unde imp. Constantinus Hierosolymitani episcopi cujusdam oculum, pro Christi nomine erutum, sæpe osculabatur, et exemplo Patrum atque documento majorum didicimus, non auferre sacrum officium martyribus pro hujusmodi cæsura membrorum. Proinde, martyr Christi, confortare in Domino, magis credas in te nunc esse presbyteratus officium, quod prius olei unctione, nunc tui sanguinis est tinctione commissum. Et quanto minus habes quod possit auferri, tanto minus timeas prædicare quæ vera sunt, seminare quæ centuplicata reddentur. Scimus quidem te ab inimicis sanctæ Ecclesiæ semper inimicari et affligi, sed tu ne eos timeas, neque perterrearis, quia nos tam te quam tua omnia sub nostra et sub Apostolicæ Sedis tutela cum magna charitate tenemus : et si in aliquibus tibi necessarium fuerit Apostolicam Sedem appellare, concedimus, et si ad nos et ad Sedem nostram veneris, cum gaudio et magno honore suscipere parati sumus ».

De canonizatione sancti Herlembaldi, et Luitprandi morte, suis locis agemus.

10. *Tedaldus archiep. a Mediolanensibus suscipitur.* — *Herlembaldus* nihil prætermiserat, ut *Tedaldum* anno superiori Mediolanensem archiepiscopum Henrici regis jussu ordinatum, impediret, ne hujus dignitatis possessionem iniret. Verum postquam hoc anno Herlembaldus morti traditus fuit, « in crastinum simul cum clero laici cum litaniis et laudibus ad sanctum procedentes Ambrosium, reatus præteritos confitentur alterutrum. Absolutione vero a sacerdotibus, qui præsto aderant, celebrata (dum nullus scilicet adhuc Mediolani episcopus esset) reversus est in pace populus ad propria », inquit Arnulphus cap. 6, apud Puricellum de Vita Herlembaldi cap. 59. Idem Arnulphus cap. 19, his addit : « Prædictis rebus (sc. tumultibus post Herlembaldi mortem excitatis) non plane compositis, sed involutis, utrumque sæpe jam dicti Mediolanenses pro petendo episcopo ultra montes Henrico regi legationem dirigunt », qui episcopus, Tedaldus nomine, anno superiori jam consecratus fuerat, sed nondum Mediolanum venerat : « Susceptus est », subjungit Arnulphus, « præsul ille a clero et populo ».

11. *Moriuntur Beatrix et Godefredus Gibbosus ejus gener.* — Ad num. 78. *Beatricem* ducissam Tusciæ et *Mathildis* comitissæ matrem, hoc anno die XVIII mensis Aprilis ad Deum migrasse, notat Baronius ex Domnizone lib. 1, cap. 20. Filia erat Friderici II Lotharingiæ ducis, anno MLXXVII sine liberis masculis demortui. Post ejus mortem *Bonifacio* Tusciæ duci nupsit, ex quibus genita *Mathildis* ex aviæ nomine ita appellata. Bonifacius anno MLII vita functus est Mantuæque sepultus, ut habet Hermannus Contractus, qui addit eum ditissimum Italiæ marchionem fuisse. *Beatrix*, ut bona sua ab invasoribus defendere posset, secundis nuptiis *Gothefredo Barbato*, Lotharingiæ duci matrimonio conjuncta fuit, hujusque filius *Gothefridus Gibbosus* cum Mathilde filia. Porro *Gothefredum Gibbosum* hoc anno sine liberis *quarto kalend. Martii* vita decessisse, ostendit Baronius ex Lamberto, hoc anno num. 38. Fiorentinius in Commentario de rebus ad Mathildam comitissam spectantibus, lib. 1, de Beatricis patre proavisque multa in medium adducit; sed pag. 27, in eo fallitur, quod asserat *Beatricem* filiam fuisse Mathildis, sororis aut filiæ Conradi Salici imp. Nam ut supra jam ostendimus, *Mathildis* Beatricis mater filia fuit Hermanni Sueviæ ducis, et soror *Giselæ* Conradi Salici conjugis, qui post S. Henricum in Germania imperavit.

12. *Navarræ regnum cum Aragonensi unitur.* — *Sanctio* Garsiæ Navarræ rege, hujus nominis IV, suorum conspiratione occiso, Navarrei, qui inter Ebrum et Pyrenæos montes habitant, *Sanctium Ramirum,* secundum Aragoniæ regem sibi præfecerunt, provinciæque Biscaiæ, Alavæ, Rioiæ, et Buribæ *Alphonsum* jam Castellæ regem principem agnovere, ut videre est apud Suritam lib. 1, cap. 23, aliosque Rerum Hispanicarum scriptores. Alphonsus in Chartulario Sancti-Æmiliani apud Moretum in Investigationibus Navarreis lib. 3, cap. 4, Navarræ Privilegia confirmans ait : « Impiissima fraude interfecto rege Sancio, Garsiæ strenuissimi regis filio, ego Adefonsus filius Ferdinandi regis successi in regno : cupiens igitur subjugare mihi illius regnum, salubre inveni consilium, etc. Æra MCXIV ». Dies et annus mortis ejus his verbis in kalendario Legerensi notantur ; « III nonas Junii, Sanctius rex minor Æra MCXIV » *Sanctius Ramirus*, Aragonius rex expulsis e ditionibus suis Mauris, et jam pacifice regnans leges reformavit, et inter alias, quæ pro regno Suprarbiensi datæ fuerant. In earum Præfatione dicitur consultum fuisse Apostolicum Hildebrandum et Longobardos, id est Gregorium VII, Hildebrandum appellatum. San-

ctii IV hoc anno occisi propinqui per plures annos patrimonio sibi debito privati fuere usque ad Garsiam regni restauratorem, ut anno MCXXXIV videbimus.

GREGORII VII ANNUS 5. — CHRISTI 1077.

1. *Henrici regis iter in Italiam : Canusii acta cum Gregorio papa, a quo certis conditionibus absolvitur.* — Millesimus septuagesimus septimus Redemptoris surgit annus, indictione decima quinta, quo Henricus rex excommunicatus olim a Romano Pontifice, vere pœnitentis hominis speciem præ se ferens, a Gregorio papa Canusii in Longobardia oppidi ritu solemni absolvitur. Quomodo autem ista se habuerint, ex auctore hujus temporis Lamberto primum inspiciamus, qui post ista, quæ anno superiori de eodem narrata sunt rege, ista hoc anno accidisse subjungit : « Difficulter (inquit) assecuto transeundi licentiam, protinus alia successit difficultas. Hiems erat asperrima, et montes per quos transiturus erat, in immensum porrecti, et pæne nubibus cacumen ingerentes, ita mole nivium et glaciali frigore obriguerant, ut per lubricum præcipitemque descensum, nec equitis nec peditis gressum sine periculo admitterent. Sed dies anniversarius quo rex in excommunicationem devenerat e vicino imminens, nullas accelerandi itineris moras patiebatur : quia nisi ante eam diem anathemate absolveretur, decretum noverat communi principum sententia, ut et causa in perpetuum cecidisset, et regnum sine ullo deinceps restitutionis remedio amisisset. Igitur quosdam ex indigenis locorum peritos, et præruptis Alpium jugis assuetos mercede conduxit, qui comitatum ejus per abruptum montem et moles nivium præcederent, et subsequentibus quaqua possent arte, itineris asperitatem levigarent. His ductoribus, cum in verticem montis magna cum difficultate evasissent, nulla ulterius progrediendi copia erat, eo quod præceps montis latus, et (ut dictum est) glaciali frigore lubricum, omnem penitus decessum (descensum) negare videretur.

2. « Ibi viri periculum omne viribus evincere conantes, nunc manibus et pedibus reptando, nunc ductorum suorum humeris innitendo, interdum quoque titubante per lubricum gressu cadendo et longius volutando, vix tandem aliquando cum gravi salutis suæ periculo ad campestria pervenerunt. Reginam et alias quæ in obsequio ejus erant mulieres, boum coriis impositas, duces itineris conductu præeuntes deorsum trahebant. Equorum alios per machinas quasdam submittebant, alios colligatis pedibus trahebant, ex quibus multi dum traherentur, mortui, plures debilitati, pauci admodum integri incolumesque periculum evadere potuerunt.

3. « Postquam per Italiam fama percrebuit, venisse regem, et superatis asperrimis rupibus jam intra Italiæ fines consistere, certatim ad eum omnes Italiæ episcopi et comites confluebant, eumque ut regia magnificentia dignum erat summo cum honore suscipiebant, atque intra paucos dies infinitæ multitudinis ad eum congregatus est exercitus. Erant enim jam ab exordio regni ejus semper desiderantes adventum ejus in Italiam, eo quod regnum illud bellis, seditionibus et latrociniis, ac variis privatorum infestationibus assidue infestaretur, et omnia quæ præter leges et jura majorum ab improbis hominibus præsumebantur, regiæ auctoritatis censura corrigi sperarent. Præterea quia fama vulgaverat, ad deponendum papam ferocibus eum animis properare, admodum gratulabantur oblatam sibi occasionem esse, qua in eum, qui se jampridem ab Ecclesiastica communione suspenderat, injuriam suam idonee vindicarent ». Ex his intelligere potes, lector quinam fuerint homines qui ad regem convenerint, nempe qui quod eodem a Gregorio papa fuerant excommunicati ; in primis vero Longobardiæ episcopi, quos anno superiori paucis exceptis Papiensi conventiculo papam rejecisse in Vita Gregorii habet Willelmus Bibliothecarius. Pergit vero Lambertus :

4. « Interea papa rogatus per litteras a principibus Teutonicis qui in Oppenheim convenerant, ut in Purificatione sanctæ Mariæ ad discutiendam causam regis Augustæ occurreret, invitis Romanis

principibus, et propter incertum rei eventum iter illud dissuadentibus, Roma egressus est, et quantum poterat profectionem accelerans, statuto die præsto esse satagebat, ducatum ei præbente Mathilda, derelicta ducis Lotharingorum Gozelonis, filia Bonifacii marchionis et Beatricis comitissæ ». Quæ de ea subjicit, superius dicta sunt, pergit vero inferius : « Igitur papa dum in Gallias properaret ; ex insperato audiens regem jam esse intra Italiam, hortante Mathilda, in castellum quoddam munitissimum, quod Canusium dicitur, divertit, exspectare volens, donec consilium adventus ejus diligentius exploraret, utrum scilicet veniam admissi postulare, an injuriam excommunicationis suæ militari manu persequi plenus animorum, adveniret». Sed ne ambigeret, Germanorum episcoporum et principum pœnitentia, eorum scilicet qui regem seculi essent, quo animo idem rex venisset, Gregorius jam certior factus est ; de quibus ista idem qui supra Lambertus :

5. « Cæteri episcopi et laici quos papa excommunicaverat, quosque rex hujus rei gratia a latere suo extrema necessitate compulsus amoverat, elusis custodibus qui Clusas obsidebant, in Italiam illæsi pervenerunt, repertoque papa in Canusio, veniam præsumptæ rebellionis, atque ut excommunicatione absolverentur, nudis pedibus, et laneis ad carnem induti suppliciter postulabant. Ille his, qui veraciter peccatum suum agnoscerent et deflerent, non esse aiebat misericordiam denegandam, sed longam inobedientiam et diu incretam peccati rubiginem diuturnioris pœnitentiæ igne exuri et excoqui oportere : quapropter, si eos revera facti pœniteret, æquo animo paterentur, quodcumque sanandis vulneribus eorum adhiberet Ecclesiasticæ correptionis cauterium, ne ex facilitate indulgentiæ, culpa quæ adversus Sedem Apostolicam atrox et vehemens præsumpta fuisset, vel parva vel nulla videretur. Illis paratos se profitentibus ad omnia quæ imposuisset sufferenda, episcopos omnes a se invicem separatos præcepit singulis cellis solitarios includi, nec ullum cum aliquo habere colloquium, ad vesperum autem cibi et potus mediocri mensura refici. Laicis quoque, pro ætatis vel virium consideratione congruentem singulis pœnitentiam indixit.

6. « Ita per aliquot dies examinatos tandem ad se vocavit, et leviter pro admissis objurgatos, et ne deinceps simile quid admitterent commonitos, excommunicatione absolvit, abeuntibusque id ante omnia repetens iterum atque iterum præcepit, ne regi Henrico, donec Sedi Apostolicæ post factam injuriam satisfecisset, aliquatenus communicarent, aut ei ad evertendum statum reipublicæ, turbandamque pacem Ecclesiasticam, in aliquo operam suam accommodarent. Ad hoc tamen omnibus indifferenter ejus permisso colloquio, ut ad pœnitentiam provocaretur, et a cursu mali operis, quo præceps rapi videbatur, retraheretur.

7. « Interea rex Henricus Mathildam comitissam ad colloquium evocavit, eamque precibus ac promissionibus oneratam ad papam transmisit, et cum ea socrum suam filiumque ejus, Azonem etiam marchionem, et abbatem Cluniacensem, et alios nonnullos ex primis Italiæ principibus, quorum auctoritatem magni apud eum momenti esse non ambigebat ; obsecrans ut excommunicatione solveretur, nec principibus Teutonicis, qui ad accusandum eum stimulo invidiæ magis quam zelo justitiæ exarsissent, temere fides haberetur. Quorum papa legatione audita, ait incongruum valde esse et ab Ecclesiasticis legibus omnino alienum, ut absentibus accusatoribus causa accusati ventilaretur, quinimo si innocentiæ suæ confideret, omni timoris scrupulo liberatus, statuto die in Augustam, quo cæteri principes convenire statuissent, fiducialiter occurreret, se illic discussis utrarumque partium allegationibus, nec odio nec gratia ab jure ad injuriam devolvendum, sed juxta leges Ecclesiasticas quam rectissimam possit de singulis sententiam laturum esse.

7. « At hæc illi responderunt : Regem illius nusquam terrarum subterfugere judicium, quem sciat æquitatis et innocentiæ incorruptissimum vindicem et advocatum fore, sed e vicino jam urgere diem anniversarium, quo excommunicatus fuisset et, principes regni hac exspectatione suspensos attentosque, anxie rei eventum præstolari, ut si ante hanc diem excommunicatione non absolvatur, deinceps juxta palatinas leges, indignus regio honore habeatur, nec ultra pro asserenda innocentia sua audientiam mereatur ; proinde obnixius petere, et hoc omni quo papa jubeat, satisfactionis genere paratum emereri, ut solo interim anathemate absolvatur, et communionis Ecclesiasticæ gratiam recipiat, responsurus ex integro quacumque die, quocumque loco papa præcipiat, tanquam nihil hac conventione actum sit, omnibus quæ accusatores ejus objecissent criminibus, et juxta sententiam ejus regnum vel retenturus, si objecta purgasset, vel æquo animo, si causa cecidisset, amissurus.

9. « Diu papa restitit, veritus in rege juvenilis animi inconstantiam, et proclive, quocumque assentatores impulissent, ingenium ; sed superatus tandem importunitate perurgentium et gravitate sententiarum : Si veraciter, inquit, eum facti pœnitet, coronam et cætera regni insignia in argumentum veræ et ex animo actæ pœnitudinis, nostræ potestati dedat ; et post tam contumax admissum, regio nomine et honore deinceps indignum profiteatur. Durum nimis hoc visum est legatis. Cumque vehementer insisterent ut sententiam temperaret, nec calamum conquassatum judicii austeritate pœnitus contereret, vix et ægre tandem exoratus annuit, ut cominus veniret, et si veram pro admissis pœnitudinem gereret, culpam quam Sedi Apostolicæ contumeliam irrogando contraxerat, Sedis Apostolicæ decretis nunc obediendo expiaret.

10. « Venit ille, ut jussum fuerat, et cum castellum illud triplici muro septum esset, intra secundum murorum ambitum receptus, foris derelicto omni comitatu suo, deposito cultu regio, nihil præferens regium, nihil ostentans pompaticum, nudis pedibus, jejunus mane usque ad vesperam perstabat, Romani Pontificis sententiam præstolando. Hoc secundo, hoc tertio die fecit. Quarto demum die in conspectu ejus admissus, post multas hinc inde dictas sententias, his postremo conditionibus excommunicatione absolutus est : Ut die et loco, quemcumque papa designasset, evocatis ad generale Concilium Teutonicis principibus, præsto esset, et accusationibus quæ intenderentur responderet, ipso papa (si ita expedire videretur) cognitore causarum assidente, et ad ejus sententiam vel retineret regnum, si objecta purgasset; vel æquo animo amitteret, si probatis criminibus, regio deinceps honore indignus juxta Ecclesiasticas leges decerneretur ; nullam, sive retento, sive amisso regno, hujus injuriæ vindictam a quopiam hominum in perpetuum exacturus.

11. « Usque ad eam autem diem, qua causa ejus legitime discussa terminaretur, nulla regii cultus ornamenta, nulla regiæ dignitatis insignia sibi adhiberet, nihil circa rerum publicarum administrationem juxta consuetudinem suo jure ageret, nihil quod ratum fore oporteat decerneret ; postremo præter regalium servitiorum exactionem, quibus necessario ipse et sui sustentandi essent, nihil regium, nihil publicum usurparet; omnes etiam, qui ei sub jurejurando fidem dixissent, ab hujus sacramenti vinculo, et conservandæ erga eum fidei debito, apud Deum et apud homines interim liberi expeditique manerent. Rutbertum (Robertum) Babenbergensem episcopum, et Udalricum de Cosheim, et cæteros, quorum consiliis se remque publicam prodidisset, a sua in perpetuum familiaritate amoveret. Quod si purgatis quæ objicerentur, potens confortatusque in regno perstitisset, subditus Romano Pontifici semper, dictoque obtemperans foret ; et ad corrigenda quæcumque in regno ejus contra Ecclesiasticas leges prava consuetudine inolevissent, consentiens ei, et pro viriti portione cooperator existeret.

12. « Ad ultimum, si quid horum prævaricaretur, irritam fore hanc quæ nunc tantopere expedita sit anathematis absolutionem ; quinimo jam pro convicto confessoque habendum esse, nec ultra pro asserenda innocentia sua audientiam impetraturum, principesque regni omni deinceps quæstione, cuncta jurisjurandi religione liberatos, regem alium in quem communis electio consensisset creaturos esse.

« Gratanter rex accepit conditiones, et servaturum se omnia, quam sanctissimis poterat assertionibus promittebat. Nec tamen promittenti temere fides habita est, sed abbas Cluniacensis, quoniam jurare monasticæ religionis obtentu detractabat, fidem suam coram oculis omnia cernentis Dei interposuit. Episcopus quoque Citicensis et episcopus Vercellensis, et Azo marchio, et alii conventionis ejus principes, allatis sanctorum reliquiis, sub jurejurando confirmaverunt, facturum eum esse quæ pollicebatur, nec aliqua rerum asperitate vel casuum varie succedentium mutabilitate a sententia deducendum.

13. « Ita absoluto eo excommunicatione, papa missarum solemnia celebravit, confectaque sacra oblatione, regem cum cœtera quæ frequens aderat multitudine ad altare evocavit, præferensque manu corpus Dominicum : Ego, inquit, jampridem a te tuisque fautoribus litteras accepi, quibus me insimulabas, Sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasse, et aliis quibusdam tam ante episcopatum quam post acceptum episcopatum criminibus vitam maculasse ; quæ mihi secundum scita canonum omnem ad sacros ordines accessum obstruxerint. Et licet multorum idoneorum certa testium adstipulatione crimen refellere queam, eorum scilicet qui omnem vitæ meæ ab ineunte ætate institutionem integerrime noverant, et eorum qui meæ ad episcopatum promotionis auctores fuerunt ; ego tamen ne humano potiusquam divino niti videar testimonio, ut satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum de medio auferam ; ecce corpus Dominicum, quod sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, ut omnipotens Deus suo me hodie judicio, vel absolvat objecti criminis suspicione, si innocens sum, vel subitanea interimat morte, si reus.

14. « Hæc et alia (ut solemne est) præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum judicem et innocentiæ assertorem adesse precabatur, partem Dominici corporis accepit et comedit : qua liberrime absumpta, cum populus in laudes Dei, innocentiæ ejus congratulatus, aliquandiu acclamasset, tandem impetrato silentio, conversus ad regem : Fac ergo, inquit, fili, si placet, quod me facere vidisti. Principes Teutonici regni suis in dies accusationibus aures nostras obtundunt, magnam tibi molem capitalium criminum impingentes, pro quibus non modo ab omni rerum publicarum administratione, sed Ecclesiastica etiam communione, et ab omnimoda vitæ sæcularis conversatione usque ad extremum spiritum te suspendi oportere existimant. Petunt etiam magnopere diem et locum statui, audientiamque præstari canonice discutiendis, quas adversum te afferunt, accusationibus ; et nosti optime humana plerumque vacillare judicia, et in publicis disceptationibus nonnunquam falsa pro veris persuaderi, dum pro disertorum hominum ingeniis, et dicendi copia et suavitate, falsitas verborum phaleris adornata libenter auditur, et veritas nullis eloquentiæ nixa adminiculis contemnitur. Cum ergo tibi bene consultum cupiam, pro eo quod in calamitatibus tuis supplex Apostolicæ Sedis patrocinium expetisti, fac quod moneo. Si te innocentem nosti, et existimationem tuam ab æmulis tuis per calumniam

falsis criminationibus impeti, libera compendiose et Ecclesiam Dei scandalo, et teipsum longæ concertationis ambiguo; et sume hanc residuam partem Dominici corporis, ut comprobata, Deo teste, innocentia tua, obstruatur omne os adversum te iniqua garrientium, et me deinceps causæ tuæ advocato, et innocentiæ tuæ vehementissimo assertore, principes tibi reconcilientur, regnum restituatur, omnes, quibus diu respublica vexatur, bellorum civilium tempestates in perpetuum sopiantur.

15. « Ad hæc ille inopinata re attonitus, æstuare, tergiversari, consilia cum suis familiaribus segregatus a multitudine conferre, et quid facto opus esset, qualiter tam horrendi examinis necessitatem evaderet, trepidus consulere. Resumpto demum spiritu, causari apud papam cœpit de absentia principum, qui sibi in adversis fidem adhuc integram servassent, quibus inconsultis, et potissimum absentibus accusatoribus irritam fore, nec quidquam virium apud incredulos habituram esse quamcumque pro experienda innocentia sua satisfactionem, paucis qui aderant, proposuisset. Proinde sedulo papam orare, ut rem integram generali Concilio, communique audientiæ differret, ut ibi congregatis accusatoribus, et secundum leges Ecclesiasticas discussis tam accusationibus, quam accusatorum personis, conditionibus, quascumque principes regni æquas judicassent, objecta refelleret. Haud gravate papa petenti acquievit ». Hæc ipse.

16. Verum eumdem absque aliqua de sua innocentia per eum facta contestatione, sacra Eucharistia communicatum regem, Domnizo in Mathilde testatur, dum ait de Gregorio papa :

Nam benedixit eum, pacem tribuit sibi, demum
Missam cantavit, corpus dedit et Deitatis.

Pergit vero Lambertus : « Expletoque sacro ministerio, regem ad prandium vocavit, benignissimeque refectum, et de omnibus quæ eum observare oporteret diligenter instructum, cum pace ad suos qui longius extra castellum remanserant, dimisit. Epponem quoque Citicensem episcopum præmisit ante eum, ut eos qui ei excommunicato, priusquam anathemate absolveretur, indifferenter communicaverant, vice sua excommunicatione absolveret, benigne præcavens ne quam denuo receptæ communionis maculam contraheret ». Quæ autem ista secuta sint, ordine rerum gestarum pro temporis ratione servato, paulo post dicturi sumus; nunc autem quas mox post regis absolutionem ad episcopos et principes Germaniæ idem Gregorius [1] litteras dedit, hic describamus; sic enim se habent :

17. *Epistola Gregorii de pœnitentia et absolutione regis.* — « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus archiepiscopis, episcopis, ducibus, comitibus, cæterisque principibus regni Teutonicorum, Christianam fidem defendentibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quoniam pro amore justitiæ communem nobiscum in agone Christianæ militiæ causam et periculum suscepistis, qualiter rex humiliatus ad pœnitentiam, absolutionis veniam impetraverit, et quomodo tota causa post introitum ejus in Italiam huc usque deducta sit, vestræ dilectioni sincera charitate indicare curavimus. Sicut constitutum fuit cum legatis, qui ad nos de vestris partibus missi sunt, in Longobardiam venimus circiter viginti dies ante terminum, in quo aliquis ducum ad Clusas nobis occurrere debuit, exspectantes adventum illorum, quatenus ad partes illas transire possemus. Verum cum jam decurso termino, hoc nobis nuntiaretur, his temporibus præ multis (quod nos quidem credimus) difficultatibus, ducatum nobis obviam mitti non posse, nec aliunde copiam ad vos transeundi haberemus, non parva sollicitudine, quid potissimum nobis agendum foret, circumventi sumus.

18. « Interim vero regem adventare certe cognovimus : qui etiam priusquam intrasset Italiam, supplices ad nos legatos præmittens, per omnia se satisfacturum Deo et S. Petro ac nobis obtulit, et ad emendationem vitæ suæ, omnem se servaturum obedientiam, repromisit; dummodo apud nos absolutionis et Apostolicæ benedictionis gratiam impetrare mereretur. Quod cum diu multis consultationibus differentes, acriter eum de suis excessibus per omnes qui intercurrebant nuntios redargueremus, tandem per semetipsum, nihil hostile, aut temerarium ostentans, ad oppidum Canusii, in quo morati sumus, cum paucis advenit; ibique per triduum ante portam castri, deposito omni regali cultu miserabiliter, utpote discalceatus et laneis indutus persistens, non prius cum multo fletu Apostolicæ miserationis auxilium et consolationem implorare destitit, quam omnes qui ibi aderant, et ad quos rumor ille pervenit, ad tantam pietatem et compassionis misericordiam movit, ut pro eo multis precibus et lacrymis intercedentes, omnes quidem insolitam mentes nostræ duritiam mirarentur, nonnulli vero in nobis non Apostolicæ severitatis gravitatem, sed quasi tyrannicæ feritatis crudelitatem esse clamarent.

19. « Denique instantia compunctionis ejus, et tanta omnium qui ibi aderant supplicatione devicti, tandem eum, relaxato anathematis vinculo, in communionis gratiam et sinum sanctæ matris Ecclesiæ recepimus, acceptis ab eo securitatibus quæ inferius scriptæ sunt, quarum etiam confirmationem per manus abbatis Cluniacensis, et filiarum nostrarum Mathildis et comitissæ Adelaidæ, et aliorum principum, episcoporum et laicorum, qui nobis ad hoc utiles visi sunt, recepimus. His itaque sic peractis, ut ad pacem Ecclesiæ et concordiam regni, sicut diu desideravimus, omnia

[1] Greg. l. IV. Ep. XII.

plenius, Deo adjuvante, coaptare possimus, ad partes vestras, data primum opportunitate, transire cupimus. Hoc enim dilectionem vestram indubitanter scire volumus, quoniam sicut in descriptis securitatibus cognoscere potestis, ita adhuc totius negotii causa suspensa est, ut et adventus noster, et consiliorum nostrorum unanimitas permaxime necessaria esse videantur. Quapropter in ea fide, quam cœpistis, et amore justitiæ omnes permanere studete, scientes nos non aliter regi oblatos esse, nisi quod puro sermone (sicut mihi mos est) in his eum de nobis sperare dixerimus, in quibus eum ad salutem et honorem suum, aut cum justitia, aut cum misericordia sine nostræ et illius animæ periculo adjuvare possimus ». Hucusque Gregorii Epistola, cui subjicitur Henrici regis, quam dixerat, securitas, his verbis concepta, præmisso in primis ejusmodi titulo :

20. *Henrici regis juramentum et de ejus conversione quæstio.*

Jusjurandum Henrici regis Teutonicorum.

« Ego Henricus rex ; de murmuratione et dissensione quam nunc habent contra me archiepiscopi et episcopi, duces, comites, cæterique principes regni Teutonicorum, et alii qui eos in eadem dissensionis causa sequuntur, infra terminum quem dominus papa Gregorius constituerit, aut justitiam secundum judicium ejus, aut concordiam secundum consilium ejus faciam, nisi certum impedimentum mihi vel sibi obstiterit. Quo transacto, ad peragendum idem paratus ero.

« Item si idem dominus papa Gregorius ultra montes, seu ad alias partes terrarum ire voluerit, securus erit ex mei parte, et eorum quos constringere potero, ab omni læsione vitæ et membrorum ejus seu captione, tam ipse, quam qui in ejus conductu et comitatu fuerint, seu qui ab illo mittuntur, vel ad eum de quibuscumque terrarum partibus venerint, in eundo et ibi morando, seu inde redeundo, neque aliud aliquid impedimentum habebit ex meo consensu, quod contra honorem suum sit; et si quis ei fecerit, cum bona fide secundum posse meum illum adjuvabo. Actum Canusii, quinto kal. Februarii, Indictione decima quinta ». Porro notam temporis puto ex Epistola per errorem illapsam in jusjurandum ; siquidem Domnizo presbyter in Mathilde, absolutionem regis factam scribit vigesima quinta Januarii versibus istis :

Ante dies septem, quam finem Janus haberet,
Ante suam faciem concessit papa venire
Regem cum plantis nudis a frigore captis
In cruce se jactans papæ, sæpissime clamans :
Parce, beate pater etc.

22. Erat dies ille ex antiquo Ecclesiæ ritu Conversioni S. Pauli Apostoli consecratus. At non est Saul conversus in Paulum, sed Saul visus inter Prophetas, qui ad suos pseudoprophetas rediens una cum illis non destitit malo spiritu agitari, ut suo loco dicetur. Domnizo vero ejusmodi historiam his omnibus consentaneam carmine concinens, Mathildis comitissæ operam in his egregie navatam prædicat istis versibus, de rege loquens ad Mathildem confugiente :

Ad consobrinam Mathildem misit, ut ipsa
Consilium caperet, quo papa veniret ab Urbe
Longobardiam, peteret veniam sibi dignam,
Ipse suum jussum faceret dubio procul ultro.
Papa precesque videns dominæ Mathildis, eidem
Quod quærit donat. Dimisit denique Romam
Opilio dignus, Canossum vexit, et intus
Quem sancti Petri vice digniter illa recepit.

Et inferius :

Cumque dies per tres starent pro pace loquentes,
Et pax non esset, rex atque recedere vellet,
Cappellam sancti petit idem rex Nicolai,
In qua pastorem lacrymans oravit Hugonem,
Ut pro pace sua fide jussor sibi fiat.
Non licet hoc, abbas regi respondit. Et astans
Illic Mathildis rogitavit eum. Sed et ipsi
Hoc faciet nemo, respondit, tu nisi, Credo,
Poplitibus flexis dicit rex atque Mathildi,
Tu nisi me multum juveris modo.

22. Hic tu miraberis, lector, quomodo non erubit Benno ille pseudocardinalis Guibertinæ factionis, asserere pœnitentiam hujusmodi Henrici regis non sponte factam, sed coactione Pontificis extortam ; nam audi tu ipse impudentem concinnatorem mendaciorum : « Extortam », inquit ipse, « confessionem invitus ac coactus apud Canusium in præsentia Hildebrandi rex protulit. Dicite, quæso, qui justitiam diligitis, qui ad dextram vel sinistram favore alicujus personæ declinare non nostis, dicite, quæso, si confessio tanto tempore extorta cuilibet pauperi, nedum Cæsari, præjudicare debuit ? si ex confessione extorta potius non extitit reus canonum hic qui extorsit, quam qui perverse judicatus perversoris judicis injuriam et violentiam patienter et publice, et cum lacrymabili afflictione nudis pedibus in laneis vestibus, hyeme præter solitum aspera, apud Canusium spectaculum Angelorum factus et hominum, et Hildebrandi ludibrium, triduo pertulit ? » Hæc perfricta fronte, schismaticus, qui dum a Gregorio absolutionem regis declarat extortam, et ipsum Pontificem ad eam præstandam extortum, extorquentem affirmat, scriptoribus omnibus reclamantibus protentosi mendacii redarguitur. Sed reliqua prosequamur.

23. *Donatio Mathildis facta Romanæ Ecclesiæ.* — Post pœnitentiam et absolutionem Henrici regis Canusii factam, carminibus decantatam, hæc subjungit Domnizo de commoratione ejusdem Pontificis ibidem, deque donatione ab eadem Mathilde facta Romanæ Ecclesiæ his scilicet versibus agens, studiosissimam sancti Petri feminam prædicat, quæ Ecclesiæ causa, consobrinum regem posthabuit :

Postposuit regem, per tres tenuit pia menses
Gregorium papam, cui servit ut altera Martha,

Auribus intentis capiebat sedula mentis
Cuncta patris dicta, ceu Christi verba Maria,
Propria clavigero sua subdidit omnia Petro;
Janitor est cœli suus hæres, ipsaque Petri,
Accipiens scriptum de cunctis papa benignus.

24. Hæc de donatione Mathildis auctor, qui tunc vivens etiam præsens adesse potuit. Sed ejusdem temporis scriptor sinceræ fidei Leo Ostiensis episcopus de eamdem donatione hæc habet [1] :

« Anno Dominicæ Incarnationis MLXXIX (MLXXVII) Mathilda comitissa Henrici imperatoris exercitum timens, Liguriam et Tusciam provincias Gregorio papæ et sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotissime obtulit. Unde in primis causa seminandi inter Pontificem et imperatorem odii initium fuit etc. » Subdit de pœnitentia Henrici regis Canusii facta, ut plane appareat in numerum errorem irrepsisse, cum liqueat, nonnisi hoc anno eamdem Henrici pœnitentiam contigisse, quo et donationem factam affirmat, quam et certo anno ita Domnizo consignat dicens :

Tempora mille Dei tunc septem septuaginta.

Porro ejusdem donationis autographum cum perierit, alio eam scripto legimus renovatam.

25. *Fremitus schismaticorum avellere conantium a papa Henricum qui eis assentitur.* — At quid post absolutum regem contigit ? obstrepit turba schismaticorum episcoporum et principum Longobardiæ, quos Gregorius jampridem ob eorum concubinatus et emptos episcopatus in Synodo condemnarat. Hi oblatam ab Apostolicæ Sedis legato absolutionem contempserunt, studentes avertere regem a cultu Pontificis. Lambertus enim de misso legato episcopo dum agit, sic ait : « Qui dum venisset, et causam pro qua missus fuerat, Italis exposuisset, (Longobardis scilicet) vehemens in eum ira et indignatio coorta est. Fremere omnes et sævire verbis et manibus cœperunt, Apostolicæ legationis irrisoriis exclamationibus obstrepere, convicia et maledicta quæcumque turpissima furor suggessisset, irrogare : se excommunicationem illius nihil æstimare, quem ipsum omnes Italiæ episcopi justis ex causis jam pridem excommunicassent, qui Sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasset, homicidiis cruentasset, adulteriis aliisque capitalibus criminibus polluisset; regem secus ac deceat egisse, crimenque gloriæ suæ intulisse nunquam abolendum, quod homini hæretico et probris omnibus infamato majestatem regiam submiserit, et quem justitiæ patronum, legumque Ecclesiasticarum vindicem sibi parassent, is fœdissima subjectione sua fidem plane Catholicam, auctoritatem Ecclesiæ, dignitatem reipublicæ prodiderit, se in ultionem ejus omnes quas potuerint papæ injurias irrogassel. Et nunc (quod dictu quoque turpe sit) se in mediis perturbationum fluctibus relictis, ipsum sibi consuluisse, et cum hoste publico privata necessitudine in gratiam rediisse ». Erant isti, qui ex schismate Cadaloico ad breve temporis spatium ad Ecclesiam reversi, rursum ob simoniam vel fœdam cum uxoribus sibi adscitis commixtionem a Gregorio papa excommunicati, adversus eum (ut audisti) schisma conflaverant, nec commoniti sæpe ab errore recesserant : inter quos principem locum tenebat Guibertus Parmensis archiepiscopus Ravennas, patronus olim schismatis Cadaloici. Hic principes in Gregorium concitabat, de quibus idem Lambertus : « Hæc potissimum principes Italiæ jactando, et passim per populum serendo, ingens regi odium brevi conflaverant. Adulta postremo seditione, una omnium voluntas, una sententia erat, ut abdicato patre, qui ultro regni fascibus indignum se effecisset, filium ejus licet impuberem adhuc et regni negotiis immaturum regem sibi facerent, et cum eo Romam profecti papam alium eligerent, per quem et ipse protinus imperator consecraretur, et omnia papæ hujus apostatici gesta cassarentur.

27. « Perlato ad regem tam molestæ conspirationis nuntio, misit propere quidquid apud se principum erat, ut quaqua ratione, quaqua posset industria efferatæ multitudinis animos mitigarent, ne moleste acciperent, aut in contumeliam suam factum reputarent, quod extrema necessitate compulsus, communis commodi ratione fecisset; nec Teutonicis principibus, qui sibi per calumniam regnum eripere, dedita opera machinarentur, nec Romano Pontifici, qui ad evertendum statum sanctæ Ecclesiæ spirituali gladio circumquaque fulguraret, aliter satisfacere potuisse, quam ut ante statutam diem excommunicatione absolveretur. Nunc se omnibus angustiis quibus vias ejus conclusissent inimici liberatum, omnem deinceps curam industriamque ad vindicandas suas et illorum injurias translaturum. Vix tandem compresso potius, quam exstincto concitati tumultus incendio, plerique ex principibus castris se per iram subtrahentes, injussi in sua rediere. Cæteri dissimulata interim iracundia, redeuntem regem pacifice exceperunt, sed neque consuetam ei reverentiam deferebant, neque tam sumptuosa ut prius, utque regiam magnificentiam decuerat, servitia ei exhibebant, sed aversis oculis, infestis mentibus passim per omnes angulos de levitate et ineptia ejus mussitabant, socordiamque accusabant, quod tamdiu exspectatus, tam anxie desideratus, periclitantis Italiæ calamitatibus nihil postremo spei, nihil præsidii attulisset.

28. « Cumque Italiam peragraret, ut his qui oppressi fuerant calumniasve patiebantur, regio more justa faceret; nec in civitates eum recipiebant, nec cum faculis, et faustis acclamationibus (ut prioribus regibus consueverant) obviam ei procedebant, sed foris in suburbanis locis castris positis commorari jubebatur, et illic ei alimenta,

[1] Leo Ost. l. III. c. 48.

quibus exercitus sustentaretur, et ipsa modica et vix necessitatem potius quam regalium epularum solitum splendorem copiamve explentia, ne manifestæ defectionis immature argui possent, ministrabant, apposito singulis in locis præsidio, ut prædas forte de agris vel villis agere volentes, armata manu coercerentur. Territus rex insolita rerum facie, seroque pœnitens, quod incognitæ gentis inexpertæ prius fidei temere se credidisset, et Teutonicis finibus excedendo hostem mutasset, non evasisset, gravi sollicitudine et metu perurgebatur, nec ullum usquam effugium inveniebat, nisi in reconciliandis forte, si qua ratione posset, quos offenderat Italorum animis ».

29. Inter hæc autem cum Gregorius papa legationem honorificentissimam decrevisset ad Mediolanenses, ut eos Romanæ uniret Ecclesiæ, alter legatorum, nempe Geraldus Ostiensis episcopus captus est, dimissus vero Anselmus Lucensis ejus in legatione collega.

De Geraldo autem episcopo Ostiensi a schismaticis capto hæc habentur in rebus gestis Anselmi Lucensis ab ejus presbytero pœnitentiario B. conscriptis : « Infra quindecim (ut opinor) dies, post absolutum scilicet regem, cum beatus episcopus Anselmus legationem domini papæ una cum religiosissimo Ostiense episcopo Geraldo Mediolanum deferret, impediti sunt a militibus illius, et captus est Ostiensis episcopus; sanctum autem Anselmum nequaquam ausi sunt tangere, quoniam indigena fuit et nobilis prosapiæ. Ipse autem ultro se capiendum ingerebat, dicens, quod a socio legationis non discederet. At illum (inquiens) dimittite, aut me captum cum illo tenete. At illis hoc non præsumentibus, tristis abscessit, volens si posset, pro fratre suam animam ponere, etc. » Hæc ibi. Porro dimissus est tandem Ostiensis episcopus. Sed ad Henricum redeamus, de quo pergit ita Lambertus :

30. « Ratus itaque hujus rei unicum hoc esse præsidium, ut initum cum Romano Pontifice fœdus abrumperet, et inde reparandæ concordiæ initium faceret unde fuerat orta discordia, Udalricum de Cosheim, et cæteros quos ille severissimo anathemate a contubernio ejus amoverat, in pristinum gratiæ et familiaritatis suæ gradum revocavit, et cum eis denuo de privatis, de publicis negotiis, eadem qua consueverat singularitate ac privilegio consilia conferebat. Tum assidue in conventu principum criminabatur, et detrahebat Romano Pontifici, quod ipse omnem hunc qui rem publicam concussisset ventum turbinis et commotionis, sævissimæ procellam suis machinationibus concitasset, ipse omnium quæ in Ecclesia omni recenti memoria secus accidissent auctor incentorque extitisset; hortabaturque omnes in commune, ut suo ductu suisque auspiciis tantarum ab eo injuriarum vindictam expeterent. Deinde conditiones omnes, et universa Ecclesiasticarum legum vincula, quibus ille eum Apostolica auctoritate in salutem obstrinxerat, contemptim tanquam aranearum telam dirupit, abjectisque omnibus timoris Dei habenis, in omne quod animus suggessisset effrænata libertate ferebatur.

31. « His paulatim rebus Italorum indignatio mitigari, furor deflagrare, studia denuo in eum incalescere cœperunt, ita ut frequentior in dies ad eum multitudo conflueret, sumptus exercitui copiosiores ministrarent, et ad omne quod jussisset promptissime jam manus operamque suam pollicerentur. Erant tunc temporis apud eum ex Teutonicis principibus Liemarus Bremensis archiepiscopus, Eppo Citicensis episcopus, Benno Osenbruggensis episcopus, Burchardus Losaniensis episcopus Burchardus Basiliensis episcopus, laici Udalricus, Eberhardus, Bertholdus, et alii pæne omnes, quos in Oppenheim legati Apostolicæ Sedis a contubernio ejus propter excommunicationem segregaverant, qui nunc post receptam communionem cum eum quoque Ecclesiæ reconciliatum comperissent, unanimiter ad eum confluxerunt, et in deinceps peregrinationis ejus individui comites adhærebant.

32. *Tergiversationes Henrici illudentis principes Germaniæ et Gregorium papam.* — « Interea Moguntinus, Wirzeburgensis, et Metensis episcopi, Rodulphus, Welph, Bertholphus (Bertholdus) duces, et alii plerique ex principibus Teutonicis convenientes, tractare de utilitatibus reipublicæ statuerunt, ut principes Saxoniæ, et omnes quibuscumque respublica curæ foret, tertio idus Martii in Forcheim occurrerent, et communi consilio, quid facto opus esset decernerent, præsertim cum per absentiam regis tranquillis rebus tempus opportunum deliberationibus ac consultationibus nacti fuissent. Romano quoque Pontifici scripserunt, ut quoniam in Purificatione sanctæ Mariæ Augustam juxta condictum, dolo regis præventus, occurrere non potuerat, saltem in Forcheim, statuto die præsto esse satageret, et sedandis bellorum civilium tempestatibus, quibus jamdiu periclitaretur respublica, Apostolici moderaminis gubernaculum adhiberet. Adhuc ille in Canusio, et aliis circa firmissimis munitionibus se continebat, dispositum habens, non prius Romam regredi, quam confecto itinere quod instituerat (si Deo propitio conatum sequeretur effectus) pacem Ecclesiæ Dei reddidisset.

33. « Igitur acceptis litteris, tametsi jampridem frequens ad eum fama detulisset, regem mutata mente hostiles adversum se spiritus gerere, et contemptis conditionibus quibus excommunicatione absolutus fuerat, animo fixum tenere, ut leges Ecclesiasticas manu militari debellaret ; misit tamen unum ex cardinalibus episcopis Romanæ Ecclesiæ, Gregorium nomine, et alios quos ei negotio idoneos arbitrabatur, qui ei dicerent tempus esse ut promissa compleret ; conventuros in Forcheim tertio idus Martii principes Teutonici regni ad componendum (si Deus votis annuat) statum reipublicæ; veniret ergo ut pollicitus sit, et cri-

mina quibus innocens, ut ipse asserit, a calumniatoribus suis impetitus sit, se cognitore et judice præsidente, responderet; multum rebus suis salutique et apud Deum et apud homines collaturus, si Ecclesiam scandalis, rem publicam bellis civilibus, seipsum fœdissimæ existimationis macula liberaret; præsertim cum ea die, discussis synodice quæ adversus eum afferantur causis, vel recepturus esset regnum, vel sine omni deinceps retractatione amissurus.

34. « Legatis mandata perferentibus, ille, dissimulatis mediocriter his quæ animo agitabat, respondit se post acceptum regnum hac primum vice Italiam intrasse, et ideo multis nunc et magnis reipublicæ negotiis implicitum non posse tam cito, infectis rebus, provincia excedere: quia, si id faciat, Italos, quos longo tempore anxia adventus sui exspectatione suspendisset, gravissime offendat. Præterea diem conventui habendo statutum e vicino imminere, seque tam brevibus induciis tanta terrarum spatia nulla equorum celeritate posse transcurrere, etiamsi nullis extrinsecus retardetur impedimentis. In hæc verba legatos dimisit.

35. « Papa certior jam factus de immutatione animi ejus et cæteris rebus quas ad eum jampridem fama detulerat, misit protinus Bernardum abbatem de Massilia, virum eximiæ conversationis et multarum in Christo virtutum, item alium Bernardum cardinalem diaconum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ut principibus Teutonici regni, qui (ut supradictum est) tertio idus Martii Forcheim conventuri erant, occurrerent, eosque per ordinem quæ gesta erant docerent, se juxta placitum dedita opera enisum fuisse, ut die et loco statuto, communibus sanctæ Ecclesiæ utilitatibus tractandis præsto esset; sed domini Henrici diligentia ita circumventum, ita omnes per quas transitus esse potuisset, itinerum angustias præoccupatas, ut nec tuto in Germaniam progredi, nec tuto Romam regredi valeat. Proinde monere eos, ut interim rebus, et regno Francorum quod diu jam unius hominis puerili levitate vexetur, quaqua possint ratione moderentur, donec (si Deus velit) adempta itineris difficultate ipse venire, et collatis in medium consiliis, quid utilitati, quid honestati omnium, quid paci Ecclesiasticæ expediat, secundum Ecclesiasticas leges decernere possit ».

Hucusque Lambertus; hicque suæ imponit finem scriptioni: quo fidelissimo duce nos carentes, cum qui adeo exacte res gestas digesserit, auctorem habeamus nullum ejus temporis præter Bertholdum, qui postea nobis occurret, qui præsens ea comperta habuerit, atque historice scripserit; in posterum emendicare cogemur hinc inde fragmenta ex iisdem, qui tunc vivebant auctoribus: a posterioribus autem veritatem petere, periculosum esse multoties experti sumus, qui frequenter, quod falsus rumor, vel vana opinatio, interdum vero divinatio, privata etiam sæpe affectio, aliquando autem assentatio suggessit animo, scripsisse inveniuntur ingenti præjudicio veritatis, nulla vel modica ejus indagandæ adhibita diligentia.

36. « Domnizo presbyter, qui aderat, in rebus gestis comitissæ Mathildis, quas licet carmine, tamen historice, non autem poetice est prosecutus, narrat post hæc, dum adhuc Gregorius detineretur in Gallia Cisalpina, regem Henricum, auctore Guiberto archiepiscopo Ravennate, molitum insidias, ut ipsum Pontificem dolo caperet, atque Mathildem, quam studere magnopere ipsi papæ cognosceret. Patefactis autem dolis, ambos evasisse periculum. Sed ipsum audi [1]:

Major erat cunctis Guibertus episcopus urbis
Ravennæ, doctus, sapiens, et nobilis ortus.
Extiterat Parmæ civis seu clericus. Ante
Dum fuit electus Gregorius, iste Guibertus
Ipsi juravit; contra quem nunc mala sancit:
Regis enim mentem contra papam docet esse.
Rexque die sexto remeavit Bibianellum
Corde dolo pleno cum plena mente veneno.
Pastor felle carens ad eum descendit ab arce
Crebro scripta supra, mox est comitissa secuta,
37. Callidus at multa rex papæ dixit; et ultra
Eridanum fluvium commune cupit fieri tunc
Colloquium. Laudat quod papa, Mathildis et optat.
Cur rex hoc malit, ignorant hi duo clari:
Mantua revera placito subdique timebat.
Rex quidem frustra transivit primitus undam
Eridani, tractans cum paucis tradere papam,
Nec non si quiret, comitissam traderet idem.
Hoc scelus infandum complere putat placitando.
Cuncta videns Christus fieri vetuit scelus istud.
Eridanum præsul, Mathildis et optima secum
Transivit, sperans pacem componere veram.
Ad dominam claram multis oculis oculatam
Nuntius advenit, qui secretum patefecit
Regis Henrici, qui papam tradere dicit.
Hoc ubi cognovit prudens hera, mox cito movit
Seque suos, fortes petiit cum præsule montes.
Insidiæ fractæ regis sunt, et patefactæ.
Papam et Mathildim rex ulterius neque vidit.
Pontifices falsi sunt ex hoc lætificati,
Maxime præscriptus Guibertus, qui dedit istud.
Consilium regi, quia vult invadere Petri Sedem etc.

Istud plane magnum illud videtur fuisse periculum, in quo se versatum inter Longobardos scribit ipse Gregorius in litteris ad legatos postea datis [2], et ad episcopos, et principes Germaniæ scriptis.

38. *Gregorii judicium de restituendis bonis Ecclesiæ in diœcesi Coloniensi.* — Dum adhuc moraretur Gregorius papa in Gallia Cisalpina, perlata est querela adversus Hildolphum Coloniensem archiepiscopum de villa, cui Cloteno nomen, ablata ab ejus prædecessore sancto Annone ab Ecclesia Sancti-Nicolai, collata vero Ecclesiæ Sanctæ-Mariæ. Quod perperam factum emendaturus, morte præventus cum non fecisset, monachi, quorum Ecclesia erat Sancti-Nicolai, successorem ejus Hildolphum, ut id faceret, interpellarunt. Quod cum minime præstaret, visum est consilio Wolphelmi abbatis adire summum Pontificem. Quid autem apud eum actum fuerit, Conradus ita de-

[1] Domnizo l. II. Vita Mathil. — [2] Greg. l. III. Ep. XXIII. XXIV.

scribit [1] : « Tunc ejus incidit animo, nihil præstantius, nihil consultius fore quam Pontificem Sedis Apostolicæ super hac re interpellare. Qua inspiratione animæquior factus, destinat velociter legatos ad Apostolicum, tunc forte consistentem in confinibus Alpium. Qui ubi coram senatus primoribus et Romanæ Ecclesiæ judicibus ad liquidum papæ verbis exposuere singula, quæ ab archiepiscopo Annone de Cloteno sæpius memorato gesta fuere; omnium mentes et corda stupor apprehendit cum admiratione non modica.

39. « Tunc domnus papa Hildebrandus, qui et Gregorius, ex auctoritate B. Petri Apostoli per Epistolas suas denuntiat domno Hildolpho ejus successori, ne sub specie pietatis defensor existens impietatis, Cloteno Bruvilerensi Ecclesiæ S. Nicolai violenter ablatum, diutius patiatur irrevocatum [2] : Non eget, inquiens, o fili, Deus, offerri quidquam ex injustitia sibi. Quia, ut legimus, sic ei fiunt victimæ ex rapina, quomodo si mactet quis filium in patris præsentia. Patratorem quidem multorum bonorum agnovimus fratrem nostrum Annonem archiepiscopum, sed tamen in hac parte minime defendendus est non errasse, dum quod beato Nicolao præripuit, sanctæ Genitrici Dei gratum holocaustum æstimavit, dicente Domino per Prophetam : Quia ego Dominus diligens judicium, et odio habens rapinam in holocaustum. Nec fas est a fidelibus credi, matrem discrepare a voluntate filii, dum id prorsus constet utriusque proprium atque commune, eadem velle, et eadem nolle. At tu, ne defendendo injustitiam videaris offendere Deum, tolle de medio, quod aliis licet bonus, hic male consultus, commisit episcopus Anno, ne et illius detrimentum sit coronæ, et tibi occasio culpæ ». Hactenus ex Gregorii Epistola ab auctore recitatum. Pergit vero :

40. « Hujusmodi paternis admonitionibus a Sedis Apostolicæ auctoritate susceptis, prædicti pontificis Hildolphi magis in furorem versus est animus, quam ad justitiam vel misericordiam provocatus. Denique convocat Ecclesiæ Coloniensis primores, se diffamatum, accusatum per virum Dei conquerens apud Apostolicum, etc. » At quonam modo in eum detrectantem judicium facere, et exsequi quod idem, qui supra, sanctus Anno facere instituerat, et jussa Sedis Apostolicæ contemnentem ultus est Deus; sic inferius idem auctor enarrat :

41. « Ea tempestate quidam Hartmannus abbas Tuitiensis, dum nocte quadam somno indulsisset, tale vidit somnium, præsagum utique futurorum. Vidit igitur per visum virum quemdam forma egregium, vultu reverendum, episcopalibus infulis decenter ornatum, a Bruvilerensi Ecclesia (Sancti Nicolai-scilicet) prodeuntem, et iter Coloniam dirigentem. Quem præcedentem beatum Wolphelmum abbatem cum fratrum caterva cernit e vestigio subsequentem, septem Psalmos cum Litaniis sæpius modulatis vocibus iterantes. At ubi ad fores perventum est cubiculi episcopi quiescentis, fores obseratæ virga præcedentis impulsæ, dictu velocius sunt apertæ. Quibus taliter intromissis, dux prævius stratum adiens recubantis, cum gravi requirit animadversione, cur tanta contra se temerarius præsumpsisset exercere. Expleto sermone, virga, quam manu gestabat, ad ultionem injuriæ graviter illum percussit in vertice. Itaque somno excitus abbas præ pavore, virum Domini Wolphelmum certum reddit, de divina protectione, et beati Nicolai consolatione. Nec falsum prorsus somnium extitit, vel inane, dum quod fratres in Psalmis et Litaniis constitit egisse, hoc illi Dominus per visum dignatus sit revelare. Adhibet etiam certam fidem visioni exhibitio operis : nam uno eodemque momento, ut hic illum vidit percuti, sensit episcopus se morbo gravari. Tali ergo modo divinitus relisa, nisu frustrata illius adversatrix intentio est. Morbo quippe invalescente, post dies paucos obiit, et cathedram præsulatus Segninus vir pius obtinuit ». At de his hactenus, ad Gregorium redeamus, adhuc apud Longobardos degentem, sed Romam jam cogitantem.

42. *Gregorius Romam redit.* — Sed relegamus iter ipsius in Urbem redeuntis ex datis hoc anno Gregorii papæ litteris, ex quibus apparet, eum mense Martii fuisse Carpinetæ, [1] quæ est in Longobardia. Inde [2] Carpum profectum, postea [3] Bibianellum, inde Maii [4] Figarolum venisse, inde rediisse [5] Carpinetam, ubi usque ad Julii mensem mansisse legitur : inde Romam per Tusciam revertentem, tertio idus Augusti Florentiæ, Senis vero kal. Septembris fuisse, illis in locis [6] datæ litteræ docent : eodemque mense rediisse Romam, ex iisdem colligi potest [7].

Gregorius igitur Pontifex, ubi tribus mensibus in Longobardia detentus esset, cum interceptum omnino iter, quod paraverat in Germaniam, videret, inde recedens, Romam pervenit (prout apparet ex ipsius litteris) mense Septembris; e quibus jure redarguas erroris Domnizonem, dum ait, ipsum Romam pervenisse mense Maii, Mathilde ante commonita, ut adversus Henricum regem se præpararet, ne homini armis dolisque cuncta miscenti aditus relinquatur ejus nocendi, provinciasque ipsi subditas invadendi. Quod egregie ipsa præstitit, armata semper adversus regem impium præparata.

43. Ubi autem Pontifex pervenit in Urbem, adversus regem fœdifragum excommunicationis jacula intorsisse idem Domnizo presbyter ait postquam ejus in Urbem adventum primo describit verbis istis :

[1] Apud Sur. XXII April. — [2] Ex Ep. Greg. pap. ad archiep. Colon.

[1] Greg. l. IV. Ep. XIII. — [2] Ibid. eod. l. Ep. XVI. — [3] Eod. l. Ep. XVIII. — [4] Eod. l. Ep. XXII. — [5] Eod. l. Ep. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. XXVII. — [6] Ibid. l. V. Ep. I. II. — [7] Eod. l. Ep. IV et seq.

Urbem Romam Madio florente per arva
Visitat, adventum cujus plebs ipsa repertum
Obviat, exultat, pastorem suscipit una
Ipseque commendat quod nobilis egerat erga
Seque suumque patrem Mathildis. Vivat in ævum,
Clamavit cunctus clerus, totum quoque vulgus.

Hæc, ubi Gregorius devotionem a Mathilde factam obtulit sancto Petro, de qua nuper est dictum. Subjicit vero Domnizo de excommunicatione ab eodem Gregorio papa in Henricum regem promulgata : sed ea longe postea accidit. De ipsa autem suo loco dicturi sumus.

44. *Rudolphus rex creatur Germaniæ, inscio Gregorio papa.* — Inter hæc autem principes Germaniæ prævaricationem regis Henrici, et rebellionem adversum Gregorium Romanum Pontificem accipientes, inconsulto ipso Gregorio, Rudolphum Sueviæ ducem in regem eligunt, abdicato penitus Henrico rege; eumque Moguntiam ductum Sigefridus archiepiscopus Moguntinus consecravit. Habet ista Marianus Scotus. Porro se inscio ista esse peracta, Gregorius[1] papa in excommunicationis decreto postea promulgato juratus asserit istis verbis : « Prædicti autem episcopi et principes ultramontani audientes illum non servare mihi quod promiserat, quasi desperati de eo, sine meo consilio, vobis Petro et Paulo testibus, elegerunt sibi Rudolphum ducem in regem. Qui rex Rudolphus, festinanter ad me misso nuntio, indicavit se coactum regni gubernacula suscepisse, tamen sese paratum mihi in omnibus modis obedire. Et ut hoc verius credatur, ex eo tempore eumdem mihi semper misit sermonem, adjiciens etiam, filio suo obside, et fidelis sui ducis Bertholdi filio, quod promittebat, firmare. Interea Henricus cœpit me precari, ut illum contra prædictum Rudolphum adjuvarem. Cui respondi, me libenter facere, audita utriusque partis ratione, ut scirem cui justitia magis faveret. Ille vero putans suis viribus eum posse devincere, meam contempsit responsionem etc. » Hæc Gregorius. Ex quibus redarguas falsitatis, qui dicunt opera Gregorii Rudolphum creatum fuisse regem.

45. Certe quidam auctor anonymus, qui ejusdem Henrici regis familiaris paulo post obitum Vitam ipsius conscripsit, seu potius Apologiam, licet, ut apparet, amore domini privato videatur nonnihil affectui indulgere, tamen paulo modestior se habet, ubi omnem hanc de regis accusatione, privatione, excommunicatione, absolutione, atque novi regis creatione historiam breviter narrat, excusans Pontificem, adversarios vero perstringens, dum de iisdem sic ait : « Videntes autem regem bellis tangi posse, non dejici, vexari, non superari, quippe cujus robur adhuc erat inexpugnabile; ut vires ejus extenuarent, confictis, conscriptisque super eo criminibus, quæ pessima et immundissima potuit odium et livor excogitare, et quæ mihi scribenti, et tibi legenti nauseam pararent, si ea ponerem, vera falsis miscentes, apud Romanum Pontificem Gregorium VII eum deferebant : non decere tam flagitiosum, plus notum crimine quam nomine regnare, maxime cum sibi regiam dignitatem Roma non contulerit : oportere Romæ suum jus in constituendis regibus reddi; providerent Apostolicus et Roma ex consilio principum, cujus vita et sapientia tanto congrueret honori. Qua surreptione delusus Apostolicus, simul et honore creandi regis, quem sibi fallaciter obtulerant, impulsus, regem banno innodavit, et episcopis aliisque regni principibus, ut a communione excommunicati regis se retraherent, denuntiavit : se cito venturum in Teutonicas oras, ubi de negotiis Ecclesiasticis, et potissimum de regno tractaretur. Quinetiam et hoc addidit : absolvit omnes a juramento, qui fidem regi juraverant, ut contra eum impelleret absolutio, quos fidei tenuit obligatio.

46. « Quod factum multum displicuit (si cui displicere licet quod Apostolicus fecit) et asserebant, tam inefficaciter quam illicite factum quod factum est. Sed non ausim assertiones eorum ponere, ne videar cum eis Apostolici factum refellere. Mox et episcopi tam illi quos amor, quam quos timor in partem regis traxerat, metuentes ordini suo, ab ejus auxilio se plerique retrahebant : quod et major pars procerum factitabat. Tum vero videns rem suam in arcto sitam, inito tam occulto quam astuto consilio, subitum et inopinatum iter in occursum Apostolici arripuit, unoque facto duo peregit, scilicet et banni solutionem accepit, et suspectum sibi colloquium Apostolici cum adversariis suis ipse medius intercepit. Pro imposito sibi crimine parum respondit, quia ad accusationem inimicorum suorum, etsi vera fuisset, non sibi respondendum asseruit ».

47. Sint ista de adversariis vera, at quæ ab ipso Gregorio in regem crimina inferrentur de venditione Ecclesiarum et inobedientia in omnibus erga Romanam Ecclesiam, plus certo vidisti probata, quæ auctor ipse præteriit. Qui post invectivam in adversarios sic elusos, Gregorium papam ait ab adversariis regis in excusationem Rudolphi afferri, dicentibus ab Apostolico eum immissum contra regem; sed qua probatione? addit : « Et hoc in argumentum sumebant, quod Apostolicus tacuit, dum post absolutionem regis, Rudolphus regnum invasit, juxta illud Comici : Qui tacet, satis laudat ». Sed an tacuerit, ejus Epistolæ docent, quæ sunt inferius recitandæ. Cum autem tantummodo silentium objiciat ei auctor ejus temporis idemque in omnibus favens Henrico; mirum quomodo recentiores, et inter eos Albertus Stadensis affirmet, Rudolphum esse promotum a papa atque ab eo corona donatum. Sed audi cum quot simul mendacia coacervet, sic incipiens a pœnitentia regis, a Pontifice imperata :

48. « Accepit igitur, inquit, rex in mandatis,

[1] Greg. l. VII. post Ep. XIV.

ut anno integro Roma non discederet, equum non ascenderet, sed veste humili circuiret limina Ecclesiarum, orationibus et jejuniis reddens dignum pœnitentiæ fructum. Quod rex humiliter implere satagebat ». His similia habet Helmoldus in rebus Slavorum [1], quæ ex jam dictis et dicendis aperti mendacii convincuntur. Pergit vero : « Videntes igitur cardinales, et hi qui de curia erant, quod præ timore Sedis Apostolicæ contremiscerent potestates, et curvarentur qui portant orbem, suggerunt Apostolico, ut transferret regnum in alium virum, dicentes indignum esse talem regnare, qui de publicis convictus esset facinoribus. Percontanti autem Apostolico, quisnam in Alemannia dignus esset tanto culmine; designatus est dux Suevorum Rudolphus, quod scilicet fuerit vir bonus, et amator pacis, et circa cultum sacerdotii et Ecclesiarum optime affectus. Cui papa auream transmisit coronam hoc versu intitulatam :

Petra dedit Romam Petro, tibi papa coronam.

Præcepitque Moguntino et Coloniensi, cæterisque episcopis et principibus, ut adjuvarent partes Rudolphi, et statuerent eum regem. Quotquot igitur receperant verbum papæ, elegerunt Rudolphum in regem etc. » At hæc quam falsa sint, manifeste declarant quæ dicta sunt, atque dicentur ex ejusdem papæ recitandis Epistolis.

49. *Gregorius de sua profectione in Germaniam ad compescendas turbas dat litteras ad legatos.* — Etenim ipse Gregorius papa, ubi primum ista in Germania facta cognovit, dolens regnum Germaniæ schismate scissum esse, ne malum jam cœptum ulterius cresceret, ipse rursus Germaniam cogitat, si liceret tuto itinere id efficere, quod hactenus; adversariis sanctæ Ecclesiæ obsistentibus, non licuisset, cujus rei gratia ad legatos Apostolicæ Sedis jampridem (ut dictum est) in Germaniam missos, duos Bernardos, in fine mensis Maii has dedisse litteras reperitur [2] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Bernardo sanctæ Romanæ Ecclesiæ diacono, et Bernardo Massiliensi abbati, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Fraternitati vestræ notum esse non ambigimus, quia ideo ab Urbe, confisi de Dei misericordia et adjutorio beati Petri, egressi sumus, ut ad Teutonicorum partes, compositurì inter eos, ad honorem Dei et utilitatem sanctæ Ecclesiæ, pacem, transiremus. Sed quia defuerunt, qui nos secundum quod dispositum erat, conducerent, impediti adventu regis in Italiam, in Longobardia inter inimicos Christianæ religionis non sine magno periculo remansimus, et adhuc (sicut desideravimus) ultra montes proficisci nequivimus.

50. « Quocirca monemus vos, et ex parte beati Petri præcipimus, ut fulti auctoritate hujus nostri præcepti, nostraque vice ab eodem Apostolorum principe accincti, utrumque regem, Henricum videlicet atque Rudolphum commoneatis, qualenus viam nobis illuc secure transeundi aperiant, et adjutorium atque ducatum per tales personas, de quibus vos bene confiditis, præbeant, ut iter nobis Christo protegente pateat. Desideramus enim cum consilio clericorum atque laicorum ejusdem regni, qui Dominum timent et diligunt, causam inter eos, Deo favente, discutere, et cujus parti magis ad regni gubernacula justitia favet, demonstrare. Scitis enim, quia nostri officii et Apostolicæ Sedis est providentia, majora Ecclesiarum negotia discutere, et dictante justitia definire. Hoc autem quod inter eos agitur negotium, tantæ gravitatis est, tantique periculi, ut si a nobis fuerit aliqua occasione neglectum, non solum illis et nobis, sed etiam universali Ecclesiæ magnum et lamentabile pariat detrimentum.

51. « Quapropter si alterutrum prædictorum regum huic nostræ voluntati ac deliberationi parere, et ad vestra monita locum dare renuerit, suamque superbiam atque cupiditatis faces contra honorem Dei omnipotentis accendens, ad desolationem totius Romani imperii anhelare tentaverit; omnibus modis omnique ingenio usque ad mortem, si oportet, nostra vice, imo beati Petri auctoritate ei resistite, et totius regni gubernacula, contradicendo, tam illum quam omnes sibi consentientes a participatione corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi, et a liminibus sanctæ Ecclesiæ separate, illud semper habentes in memoria, quia scelus idololatriæ incurrit, qui Apostolicæ Sedi obedire contemnit : et quod B. Gregorius et doctor sanctus et humillimus decrevit, reges a sua dignitate cadere, si temerario ausu præsumerent contra Apostolicæ Sedis jussa venire. Alteri autem, qui nostræ jussioni humiliter paruerit, et obedientiam universali matri, sicut decet Christianum regem, exhibuerit, convocato concilio omnium clericorum et laicorum, quos advocare poteritis, consilium et adjutorium in omnibus præbete, et in regia dignitate per auctoritatem beatorum Apostolorum Petri et Pauli, nostra vice confirmate, omnibusque episcopis, abbatibus, clericis ac laicis in omni regno habitantibus, ut sibi fideliter, sicut oportet regi, obediant et deserviant, ex parte omnipotentis Dei præcipite. Dat. Carpinetæ, pridie kal. Junii, Indict. xv.

52. Porro Carpinetam hanc diversam esse ab ea quæ est in Latio, ex aliis ejusdem Gregorii [1] litteris, datis hoc anno kal. Martii satis liquet eam esse in Longobardia. Qua pariter die eodem quoque argumento, idem Gregorius papa scripsit [2] Epistolam ad episcopos principesque Germaniæ, quæ incipit : « Notum volumus fieri vobis, fratres etc. » Quibus plane innotescit, quo animo ipse fuerit in effuganda discordia, pace vero inter prin-

[1] Helm. l. I. c. 28. — [2] Greg. l. IV. Ep. XXIII.

[1] Greg. l. IV. Ep. XIII. — [2] Ibid. Ep. XXIV.

cipes componenda; sed et quam ingenti fuerit ad hæc animo et sacerdotali vigore ad perferenda quæque ardua comparatus, extremis hisce Epistolæ verbis significat, dicens : « Neutri prædictorum regi neque terrore, neque amore flexi, aliquod contra justitiam adjutorium promisimus. Magis enim volumus mortem (si hoc oportet) subire, quam propria voluntate devicti, ut Ecclesia Dei ad confusionem veniat, consentire. Ad hoc enim nos ordinatos et in Apostolica Sede constitutos esse cognoscimus, ut in hac vita, non quæ nostra, sed quæ JESU Christi sunt, quæramus, et per multos labores, Patrum sequentes vestigia, ad futuram et æternam quietem, Deo miserante, tendamus ».

53. *Legati Apostolici vim passi a schismaticis, unde Gregorii litteræ et querelæ.* — At quid post hæc schismatici, Henrico regi fideles? Addentes prævaricationes, non solum contra leges delinquunt Ecclesiasticas, sed contra jus gentium furore perciti peccant; nam legatos Apostolicos pacis sequestres capiunt : quod præstitere tum in Longobardia adversus Geraldum episcopum Ostiensem, ibidem legatione fungentem; tum etiam in Germania vinculis mancipantes Bernardum Massiliensem abbatem. Cum tamen et his offensus Gregorius papa adhuc sustinet ob bonum pacis, ista tunc scribens ad Udonem archiepiscopum Trevirensem [1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Udoni Trevirensi archiepiscopo et ejus coepiscopis suffraganeis, salutem et Apostolicam benedictionem.

54. « De motu et perturbatione regni Teutonicorum quantam sollicitudinem quantamque jam per longum tempus anxietatem sustinuerimus, ille præ omnibus novit, qui omnium secretorum cognitor est et inspector verus. Cui etiam, si tales exaudire dignatur, multas supplicationes fecimus et facimus, commonitis et exoratis multis fratribus et religiosis congregationibus ad studium earumdem supplicationum, ut misereretur gentis illius, nec sineret eam in propria armari viscera, et ad ruinam domesticæ fortitudinis in bello confligere, sed totius discordiæ causas sua potenti virtute compesceret et sua moderatione sine funesto et luctuoso fine componeret. Litteras quoque jam ante tres menses, et eo amplius illuc direximus, videlicet legatis nostris Bernardo diacono nostro, et item Bernardo religioso Massiliensi abbati, quem captum esse audivimus, necnon et universis principibus terræ, tam Ecclesiasticis quam sæcularibus personis, in quibus quod nobis ad evitandum cædem, incendia et alia bellorum pericula optimum, et in tanti negotii definitione justissimum videbatur, eos consulendo et hortando, cum omni studio exequi admonimus, et ut fortius insisterent, Apostolica auctoritate injunximus. Verum quia nobis non satis compertum est, utrum ad vos pervenerint illæ litteræ, aut si perlatæ sint, ne forte de earum veritate aliquid dubitetis, easdem vobis de nostris exemplaribus rescriptas mittere curavimus, admonentes vos et per veram obedientiam præcipientes, modis omnibus operam detis, ut causa secundum sententiam earum litterarum pertractata finem habeat et accipiat.

55. « Misimus etiam vobis sacramentum, quod rex Henricus nobis per fideles suos quosdam fecit, data quidem propria manu sua in manu abbatis Cluniacensis; ut perlecto eo cognoscatis, quam recte quamque honeste pro suo nomine se erga nos habuerit : quippe a cujus fidelibus legati nostri postea capti sunt, videlicet Geraldus Ostiensis episcopus in Longobardia, Bernardus abbas Massiliensis in terra Teutonica : unde cum nihil adhuc dignum fecisse cognovimus. Quanquam nos nunquam eum in aliqua causa, Deo providente, hac occasione contravenire, justitiam circumvenire aut gravare velimus sicut etiam post cœptum negotium nunquam apud nos aut precibus, aut aliqua ostentatione amicitiarum vel inimicitiarum, obtinere potuit, ut quidquam pro eo, præter quod justum videretur, dicere vel censere vellemus. Atque in ea re, quoad vixerimus, incunctanter, Deo adjuvante, persistere, nullo periculo vitæ vel mortis deterrebimur.

56. « Agite ergo, dilectissimi fratres, ut appareat, quantum libertatem Ecclesiæ, et communem salutem omnium diligatis, scientes, quoniam si causa neglecta fuerit, et ad graviorem (quod absit) exacerbationem venerit, non solum genti vestræ, et regno Teutonicorum, sed quoad fines Christianitatis sunt, damna, pericula, confusionem, et inæstimabiles miseriarum causas pariet. Dat. Romæ pridie kal. Octobris, Indictione prima », proxime inchoata. Hic finis rerum gestarum Gregorii anni hujus in causa Henriciana : reliqua autem sequentibus annis, suis locis opportune dicenda.

57. *Schismatici divinitus afflicti.* — Modo autem his attexenda sunt insignia valde prodigia, quæ ad significationem Gregorii papæ justitiæ et innocentiæ, Deus in plerisque est dignatus ostendere. Describit ea Bertholdus Constantiensis hujus temporis auctor, qui ad Hermannum Appendicem elaboravit, aitque in anni hujus periodo : « Interim Henricus Longobardiæ morabatur. Ad quem Cincius civis Romanus, secum ducens captum venerabilem Comannum episcopum, nomine Reginaldum, Papiam venit : quippe remunerari volens ab Henrico, eo quod in servitium hunc modo episcopum, et in præterito anno dominum Apostolicum captivaverat. Sed ibi subitanea morte præventus, debitam remunerationem accepit, quam tot sacrilegiis promereri non timuit ». Et inferius eodem anno : « Vercellensis quoque episcopus, depositi regis cancellarius, cum omnibus suis sequacibus colloquium generale circa kal. Maii in Runcalibus condixit, ut si aliquo modo posset,

[1] Greg. l. v. Ep. VII.

Gregorium papam deponeret : sed ipse ad eumdem terminum absque Ecclesiastica communione vitam simul et episcopatum, heu ! miserabiliter deposuit, quo ille papam nefaria præsumptione statuit deponere.

58. « Non multo post ejus interitum præfectus Romanæ Urbis, indefessus miles sancti Petri, contra schismaticos, a quodam fautore Henrici crudeliter occiditur : ad cujus corpus parvo tempore plus quam viginti miracula contigerunt, ut fidelium virorum relatione didicimus.

« Imbrico (Jamblicus) Augustensis episcopus, qui in præterito Pascha Rudolpho regi fidelitatem juravit, nil de perjurio curans, Henrico advenienti adhæsit, et apud illum quadam die missam faciens, hanc sibi conditionem miser imposuit, ut sacræ oblationis perceptio in judicium ei proveniret, si dominus ejus Henricus regnum sibi injuste usurparet. Post hanc temerariam perceptionem, parvo tempore quod supervixit usque ad mortem, nunquam se sanum de lecto levavit; nam circa kal. Julii absque Ecclesiastica communione defunctus est.

« Item Sigehardus Aquileiensis patriarcha in auxilium Henrici contra bannum Apostolici armata manu veniens, in amentiam vertitur apud Ratisponam, et ex ipso itinere repentina morte intercipitur; sicque domum non sine aliquibus suorum funeribus in corpore et anima mortuus reportatur ».

Et in fine : « Geraldus venerabilis Ostiensis episcopus, de quo supra commemoravimus, jamdudum sæculo vivus, mundo crucifixus, de hujus vitæ ergastulo liberatus est nono idus Decembris». Subjicit his de obitu Agnetis Augustæ, de quo nobis in fine anni dicendum.

59. *Variæ legationes missæ a Gregorio qui de investituris tollendis maxima angitur.* — Quod vero pertinet ad alias ab eodem Gregorio res gestas hoc anno, ex ejusdem diversis diebus datis Epistolis apparet, ob diversa negotia Ecclesiastica ad diversos misisse legationes. Primum quidem [1] Hugonem Diensem episcopum, Hubertum subdiaconum Romanæ Ecclesiæ, et Lenzonem monachum legatos mittit ad cognoscendam causam Dolensis episcopi in Britannia, ipsum vero Hubertum in Angliam ad regem Willelmum perventurum, et ad alia negotia diversarum Ecclesiarum investiganda et absolvenda, mandans celebrari Synodum Lingoniensem in Gallia [2], eidemque Hugonem Diensem episcopum legatum præesse; cui et Hugonem abbatem Cluniacensem voluit interesse, in qua de investituris laicorum prohibendis mandat sanciri decretum, consentaneum iis, quæ ab Hadriano papa in octava Synodo fuisse statuta leguntur. Sic enim de his ad eumdem Diensem episcopum in fine Epistolæ ad eum datæ conscripsit :

60. « Si igitur divina clementia huic nostræ dispositioni effectum dederit, ut scilicet Synodus congregetur, inter cætera quæ tua fraternitas agenda suscepit, hoc attentissime perpendat et exequi studeat, ut congregatis omnibus et in conventu residentibus, manifesta et personanti denuntiatione interdicat, ut pro conservanda deinceps in promovendis episcopis canonica et Apostolica auctoritate nullus metropolitanorum, aut quivis episcoporum alicui, qui a laica persona donum episcopatus susceperit, ad consecrandum illum imponere manum audeat, nisi dignitatis suæ honore officioque carere et ipse velit. Similiter etiam ut nulla potestas, aut aliqua persona de hujusmodi honoris donatione, vel acceptione ulterius se intromittere debeat. Quod si præsumpserit, eadem sententia et animadversionis censura, quam beatus Hadrianus papa in octava Synodo de hujusmodi præsumptoribus, et sacræ auctoritatis corruptoribus statuit atque firmavit, se astrictum ac ligatum fore cognoscat. Quo capitulo scripto, atque in præsentia omnium lecto, ad collaudationem et confirmationem ejus, universum cœtum illius consessus admoneas. Eos autem, qui post recensitam a nobis hujus decreti auctoritatem, investituram episcopatus per manus sæcularium dominorum et potestatum susceperunt, et qui eis in ordinatione manum imponere præsumpserunt, ad nos super hac re rationem reddituros venire, Apostolica auctoritate commoneas, atque præcipias ». Hæc Gregorius hoc anno quarto idus Maias.

61. Quo tempore tot ipse vallabatur ex Henriciana prævaricatione turbinibus, et premebatur angustiis, in prohibendis laicalibus investituris regum, et aliorum principum, aggreditur constanti animo, invictoque ac plane sacerdotali robore controversiam : cujus causa licet sciret, omnes se passurum Christianos principes adversarios, haud tamen cessit tempori, concessitque rerum Ecclesiæ statui perturbato, quæ ista in aliud potius differenda esse tempus poterant suadere; sed celso animo, invicto pectore cedere nescio rem aggreditur perdifficilem, ac plane humanis viribus insuperabilem. Quis enim principum Christianorum ea dimitteret, quæ a parentibus, avis ac proavis, sibi jure quasi hereditario transmissa essent ? Quæ quidem licet injusta, toleranda tamen sunt visa prædecessoribus Pontificibus, quamdiu iidem principes non mercimonio ista tractarent.

62. Ubi vero semel irrepsit ejusmodi sacrilega nundinatio, cum a principibus episcopatus, abbatiæ et alia Ecclesiastica beneficia, et dignitates venales factæ, auctione distrahi cœptæ sunt, nec (ut audisti) tot Conciliis a tempore papæ Leonis Noni et successorum Pontificum in id incumbentium destrui potuit ullo pacto simoniaca ista Ecclesiasticarum rerum collatio; visum est, ut quæ semel, ac iterum atque iterum Apostolica falce succisa, ampliori germine pullularet, ejus jam convellendas esse radices, nempe ut omnis laicalis prohiberetur investitura. Gregorius igitur papa divinitus inspi-

[1] Greg. l. IV. Ep. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. — [2] Ibid. Ep. XXII.

ratus, et confortatus divinæ gratiæ robore, ne novæ rei videri posset inventor, Hadriani papæ decretum [1], octavæ Synodi Œcumenicæ auctoritate communitum, in medium protulit, quod suo loco legisse memineris. At hæc ita hoc anno cœpta, quomodo anno sequenti sunt synodali decreto perfecta, suo loco dicturi sumus.

63. Eodem anno idem Pontifex Gregorius Gregorium sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconum legatum misit ad Venetos, ut qui in excommunicationem incidissent communicando cum excommunicatis, ab eodem legato absolutionem acciperent : cui litteras dedit ad Dominicum patriarcham [2], et alios suffraganeos episcopos, atque alias ad Dominicum Silvium ducem Venetiarum, scriptas quinto idus Junii [3].

Insuper legatos in Hispanias misit Amatum episcopum Olorensem, et abbatem quemdam Sancti-Pontii, quibus [4] litteras dedit quarto kal. Julii ad omnes reges et comites, aliosque principes in Hispania dominantes, pro juribus Romanæ Ecclesiæ in provinciis illis sancto Petro oblatis, antequam Sarraceni Hispaniis potiti essent, quod aliis ejusdem papæ ad eosdem scriptis litteris superius est declaratum.

64. Sed et eodem anno legatum in Corsicam insulam misit Landulphum Pisanum episcopum, cum ejus insulæ habitatores et domini redire vellent sub dominio Apostolicæ Sedis, ut ante erant. Extant de his [5] litteræ hoc anno datæ Senis kal. Octobris, ac rursum Romæ decimo sexto kal. ejusdem istis verbis [6] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus episcopis, et viris nobilibus, cunctisque tam majoribus quam minoribus, in insula Corsica consistentibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Scitis, fratres, et charissimi in Christo filii, non solum vobis, sed multis gentibus manifestum esse, insulam quam inhabitatis, nulli mortalium, nullique potestati, nisi sanctæ Romanæ Ecclesiæ ex debito, vel juris proprietate pertinere; et quod illi, qui eam hactenus violenter, nihil servitii, nihil fidelitatis, nihil penitus subjectionis aut obedientiæ beato Petro exhibentes, tenuerunt, semetipsos crimine sacrilegii, et animarum suarum gravi periculo obligarunt. Cognoscentes autem per quosdam fideles nostros et vestros amicos, vos ad honorem et justitiam Apostolici principatus (sicut oportere cognoscitis) velle reverti, et diu subtractam ab invasoribus justitiam beato Petro, vestris temporibus, vestrisque studiis redhiberi : valde gavisi sumus, scientes vobis hoc non solum ad præsentem, sed etiam ad futuram provenire utilitatem et gloriam. Nec diffidere quidem, aut quidquam in hac causa vos dubitare oportet : quoniam si modo vestra voluntas firma, et erga beatum Petrum fides immota permanserit, habemus per misericordiam Dei in Tuscia multas comitum, et nobilium virorum copias ad vestrum adjutorium, si necesse fuerit, defensionemque paratas. Quapropter quod in hac re opportunissimum nobis visum est, misimus ad vos fratrem nostrum Landulphum, Pisanæ Ecclesiæ episcopum etc. »

65. Misit etiam Gregorius papa legatos ad Aquileiensem Ecclesiam, viduatam pastore, defuncto Sigehardo, ejusdem Ecclesiæ patriarcha, pro eligendo successore, cum illi archidiaconum elegissent, probandum ipsum per legatos ejusdem Apostolicæ Sedis. Extant de his litteræ ad clerum, et populum Aquileiensem, necnon ad episcopos suffraganeos [1]. Hæc mense Septembri.

Sed et aliam legationem misit mense Octobris in Gallias ob causam Rainerii episcopi Aurelianensis [2] : cujus causæ cognoscendæ judices constituit Richerium Senonensem archiepiscopum, et Richardum Bituricensem, deponendum ipsum contumacem, nisi se purget criminibus objectis.

66. *Suenonis regis Daniæ obitus et ejus publica pœnitentia ob violatam immunitatem Ecclesiasticam.* — Moritur hoc anno rex Daniæ Sueno, de quo plura superius. Hic vero egregium, dignumque Ecclesiasticis Annalibus factum, quo in publica agenda pœnitentia visus est non solum priores Christianos reges imitatus esse, sed etiam superasse, describendum, ut ita principi maxime pio postrema solvendo, ejus memoria ubique in Ecclesia summa gloria perseveret, sitque Christianis Orthodoxis principibus in exemplum veræ pœnitentiæ, cum deliquerint. Rem gestam paulo ante quam rex decessit, sic concinne narrat Saxo Grammaticus [3], agens primum de sanctissimo viro Villelmo episcopo Roskildensium, quem inter sanctos receptum tum egregia ejus virtutum opera, tum post mortem edita signa fidem haud dubiam fecere. « Sed et sequens casus, inquit, in antistite Willelmo severitatis pulcherrimum, in rege certissimum moderationis documentum exhibuit. Ipse namque Sueno rex, sacro Circumcisionis pervigilio, solemni magnatum convivio feriatus, cum quorumdam principum clandestina obtrectatione parum honorate de se habitum comperisset sermonem, occultam eorum perfidiam temulentiæ lasciviis detectam existimans, iræ aculeis actus misit, qui ipsos matutino tempore intra Trinitatis ædem oraturos confoderent, tanquam in sacris penetralibus aptissimus humanarum cladium locus existeret; itaque actum erga convivas facinus sacrilegio duplicavit, ipsumque pietatis domicilium crudelitatis officinam effecit, neque loci, aut temporis, quo minus cupiditati indulgeret, respectum habuit.

67. « Qua in re Willelmus antistes, templi (ut par erat) violatione permotus, in primis dissimu-

[1] Octav. Syn. can. XXII. — [2] Greg. l. IV. Ep. XXVI. — [3] Ibid. Ep. XXVII. — [4] Ib. Ep. XXVIII. — [5] Ib. l. V. Ep. II. — [6] Ib. Ep. IV.

[1] Greg. l. V. Ep. V et VI. — [2] Ibid. Ep. VIII et IX. — [3] Saxo Gram. Hist. Dan. l. XI.

lanter accepit, neque indignationem suam ulla ex parte stipatoribus patefecit, opportuno vindictam tempore præbiturus. Nam cum rem divinam pontificali more peragere debuisset, non solum adventantem regem occurrendi veneratione excipere supersedit, sed etiam sacrarium subire commisum. a primis ejus liminibus absque respectu familiaritatis, sacerdotii insignibus ornatus, baculo quo utebatur exclusit, sacrorum penatium aditu indignum judicans, quorum religionem non sine gravi pacis rubore civili sanguine maculasset; suppressoque dignitatis nomine, non regem eum, sed humani cruoris carnificem appellabat. Nec reum objurgasse contentus, aculeum virgæ ejus pectori infixit, armatumque duritia animum imperati parricidii pœnitere perdocuit. Enimvero privatæ societati publicæ religionis verecundiam prætulit, non ignarus alia esse familiaritatis officia, alia sacerdotii jura, quibus servorum æque ac dominorum, neque ingenuorum parcius, quam ignobilium flagitia vindicari par est.

68. « Cumque abunde foret, repulsam egisse, etiam ex eo rationem adjecit, nec dubitavit in præsentem damnationis quoque proferre sententiam. Itaque mirifica audacia in dubium reliquit, fortius illum manune an voce pulsaverit, quem gravibus admodum contumeliis proculcatum, prius linguæ, deinde dexteræ repulsa mulctavit, inque pectore, quo virtutem ante coluerat, vitium contudit. Neque enim in tam evidenti scelere legum ultionis tempus exspectandum fuit, facilius origini et incunabilis culpæ, quam ulterioribus ejus incrementis occurrendum existimans, ne morte alitum crimen diuturnitatis tractu convalesceret. Igitur ut regem impotentiæ et temeritatis incursus transversum in facinus egit, ita antistitem ad exercendam vindictam protecta religionis æmulatione severitas concitavit. Enimvero fortiter vindicata religione, et debitam ordini suo fidem et alienæ temeritati salutarem reddidit disciplinam.

69. « Ne enim solemnium officiorum tutelam omittere videretur,veluti indulgentiæ oblitus severitatem exercuit, neque sanctitatis inimico amicus existere, aut assentatoris potiusquam pontificis partes præsentare sustinuit. Cæterum specie hostem, revera amicum exhibuit, quia fida concordiæ pignora, ac sincera familiaritatis stipendia potius justi rigoris quam iniqui facinoris examine ponderabat. Quapropter mansuetissimum ingenium suum, deposita ad tempus clementia, austeritati subjecit, meritoque ad firmandam religionis disciplinam aliquid a crudelitate sibi paulisper mutuandum putavit. Quamobrem infesto militum concursu petitus, applicatos cervici suæ gladios animi firmitate contempsit, tantumque se in despiciendis periculis gessit, quantum egerat in provocandis. Tanto animi robore præditus, tamque generosi spiritus abundantia instructus, divinæ charitatis munimento superior humani timoris viribus apparuit.

70. « Cujus rex inhibita nece, cum eum non temeraria offensa, sed publicæ severitatis fiducia concitatum animadverteret, conscientiæ rubore perfusus, scelerisque quam repulsæ pudore æquior, continuo regiam repetit, quietamque frontem contumeliose correptus exhibuit, nec ipsa quidem generosæ indignationis verba invitus audivit. Deinde regia veste deposita, obsoletam accepit, mœroremque deformitate cultus quam splendore contumaciam testari maluit. Neque enim tam tristi pontificis sententia perculsus, regalis magnificentiæ cultum gestare sustinuit, sed abjectis regiæ majestatis insignibus, insigne pœnitentiæ sagulum sumpsit; quinetiam simul cum veste potentiam exuit, atque ex sacrilego tyranno fidus sacrorum venerator evasit. Siquidem nudatis pedibus ad atrium regressus, in ejus se aditu prostravit, terramque suppliciter osculatus, dolorem qui ex contumelia acerrimus infligi solet, verecundia ac moderatione compressit. Neque enim continuo repulsæ vindicem egit, sed pudore ac pœnitentia culpam cruenti imperii redemit. Exulasse ejus animum in nequitia, non habitasse credimus, quem ut primo temeritas transversum in facinus egit, ita postmodum æquissima moderationis temperies rexit. Quanta enim mansuetudine pectus ejus instructum fuisse putamus, qui pontificem palam severissimis sacerdotii viribus adversum se usum, non solum impunitate donaret, sed etiam humillima veniæ petitione venerari sustinuit, gratiamque tam pudoris patrocinio quam pœnitentiæ beneficio meruit? Divina siquidem obsequio non viribus propitianda noverat; ideoque atrocitatem sceleris verecunda mœroris acerbitate pensabat. Quinetiam parvulo pudoris irrigamento magnopere confusus, excitatam ignominia virtutem rubori imperare coegit, quantumque violentiæ religioni crudeliter imperando incusserat, tantum venerationis vehementer animo contusus exsolvit. Sed dum taliter se gerit, inusitatam sacerdotalis auxilii clementiam expertus est.

71. « Interea antistes inchoamento psallendi facto, primaque concentus parte edita, cum græcæ precationi Kyrie eleison solemnem rite Gloriam subnectere debuisset; ex stipatoribus supplicem foribus regem adesse cognoscit. Igitur cessato cantu, cleroque conticere jusso, fores repetens, cum regem quid ita se gereret percontatus fuisset, atque ille criminis confessione facta, religioni sese satisfacturum promittens, sacerdotalis subsidii veniam postulasset, continuo execratione remissa, jacentem amplexus, obortis lacrymis, depositisque doloris insignibus, et cultum et animum regium resumere jussit, non licere, inquiens, privatum mœrorem publicis interesse tripudiis.

72. « Neque enim eum humiliorem dignitate sua vultum gerentem, aut supplicem luminibus advolutum intueri sustinuit, sed benignioribus verbis recreatum, pristinam vestem, qua majestatem suam concinniorem efficeret, corpori repo-

nere, cultioremque progredi jubet; satis graves eum pœnas religioni dedisse reatus, qui se tam demisse agere tamque suppliciter prosternere sustinuisset. Deinde imperatis pœnitentiæ rebus, cantores, quorum frequentia solemnitas agebatur, in occursum ejus, quo ornatius reciperetur, procedere jussit; statimque venerabiliter exceptum, cunctis lætitia ovantibus, ad aram usque perduxit. Ita prioris violentiæ speciem honesto comitatis genere temperavit, repulsæque deformitatem specioso pensavit obsequio; nec minus in pœnitentia venerationis, quam austeritatis in admisso reposuit. Quinetiam adhuc mœrenti sollicitudinem detraxit, fiduciam adjecit, privatæque tristitiæ salebram publica gratulatione discussit. Itaque quod in potentis viri scelere pollutum fuerat, religiosa severitate expiatum est. Sed et populus maximo plausu tam spectatam in rege verecundiam comprobabat, plus pœnitentia pium, quam imperio scelestum evasisse confessus.

73. « Peregerat jam pontifex severi ac pii vindicis partes, sicque eodem rigoris et clementiæ experimento se gessit, nec parcius veniam quam vindictam exhibuit. Quippe cujus contumaciam severe repulit, indulgenter modestiam coluit, sicque pietati justitiam contemperavit, ut nec sperneret supplicem, nec reciperet insolentem. Qua in re paterni affectus habitum repræsentavit, quod parentis more correptionem blanditiis subsecutus, neque ante elatum amplecti, aut demissum aspernari sustinuit. Post hæc omissa altaris sacra repetens, summo Patri regiæ expiationis gloriam succinit, eoque serenius gaudium subiit, quo tetrior luctus causa præcessit. Rex ipse biduum quiete peragens, tertio demum die regio cultu ornatus, inter ipsa Missæ sacra excelsam ædis partem conscendit, silentioque per præconem venerabiliter acto, coram omnibus semet gravissima accusatione perstrinxit, acerbum religioni vulnus inflixisse confessus.

74. « Deinde collaudata antistitis indulgentia, quod tanto crimini tam repente ignoverit, seque jussu, etsi non manu reum, celerrime sacrorum usibus restituerit, pro tam cruenti imperii expiatione, muneris loco Stefnicæ provinciæ dimidium aris a se conferri publicat. Nec erubuit multorum auribus singularem flagitii committere notionem. Ea res inextricabilem regni et sacerdotii concordiam operata est. Quippe rex non solum antistitem in eodem amicitiæ gradu habuit, sed etiam majoribus dignitatis incrementis donavit, plus officiis ejus ad gratiam, quam contumeliis ad iracundiam concitatus, quem non privata ira, sed publicæ religionis injuria adversum se provocatum videbat. Hic enim mirificam illius severitatem, ille sanctissimam ejus moderationem benevolentiæ constantia prosequebatur. Sed et uterque quotidianis votis, ne tantæ animorum concordiæ dividuum fati tempus intercederet, exoptabat. Itaque summæ venerationis officia certatim mutuis sibi studiis impendebant, adeoque eximiam societatis fidem honoris vicissitudine nutriebant, ut potius inter eos amicitiæ paritas, quam superioris ad inferiorem familiaritatis cerneretur ». Hucusque Saxo, egregiam pœnitentiæ veræ figuram vero eloquentiæ penicillo colorans.

75. *Suenoni succedit filius ad quem Gregorius scribit.* — Defuncto autem haud diu post hæc ipso rege Suenone (ut idem est auctor Saxo Grammaticus) in locum ejus ex omnibus filiis defuncti regis major natu Haraldus regnum administrandum accepit : ad quem Gregorius papa Epistolam scripsit, qua primum admonuit pro defuncti patris regis anima Deo preces offerre : insuper ut Ecclesiam in Dania constitutam habeat commendatam. Sed ejusdem præstat audire verba Pontificis, sic enim se habent[1] :

76. « Sancta et universalis mater nostra, Romana Ecclesia scilicet, quanta dilectionis et amoris instantia erga patris tui curam, et honoris sui sollicitudinem invigilaverit, te plene nosse nec tui memoria excidisse non dubitamus; videlicet cum ipse reminisci poteris, quam puram semper et in omnibus servitutis et debitæ obedientiæ reverentiam circa beati Petri Apostoli honorem exhibuerit. Suis namque temporibus, ut Apostolica testatur Ecclesia, tam devotum, tam fidum, tamque unicum in amoris sui studio fuisse filium novimus, ut pæne in regibus nullus inveniretur secundus, et in diabolico instinctu incentivas vitiorum illecebras imitans, corporis sui frœna laxasset, inter optime Deo placentes reges illum cælicas sedes inhabitare nequaquam dubitaremus. Sed quoniam credimus, Apostolis quibus fidelis extitit opitulantibus, Domini illum misericordia et gratuita pietate lamenta pœnitentiæ ante vitæ suæ finem contrito corde arripuisse, veniam posse consequi non dubitamus : imo sui memores in orationibus nostris, sibi concedi, charitatis affectu rogamus; et te (ut optimum decet filium) ei succurrere largis eleemosynarum subsidiis, et Ecclesiarum orationibus hortamur.

« Decet enim, ut qui te sui corporalis et sæcularis regni, seu honoris hæredem, ut bonus pater reliquit, spiritualibus auxiliis (prout esse poterit) ne videatur fraudari, quatenus res quæ tibi decus paterni ministrant regni, manibus pauperum delatæ, cælo patri conferant auxilium requiei etc. » Commendat protectionem Ecclesiæ, pro qua etiam, si opus sit, vitam profundere debeat. Aliis postea ad eum datis[2] litteris laudat ejus studium atque obedientiam erga Romanam Ecclesiam, in qua et perseverare hortatur; et aliis rursum[3] litteris commendat eum Olavo Norvegiæ regi, ut fratres suos secum concordet.

77. *Ladislaus rex Hungarorum.* — Hoc eodem anno, diu rebus Hungaricis fluctuantibus, defuncto Geisa rege eligitur Ladislaus, de quo idem Gregorius papa ad Nehemiam Strigoniensem episcopum

[1] Greg. l. v. Ep. x. — [2] Ibid. l. vii. Ep. xxi. — [3] Ibid. l. vi. Ep. xiii.

hoc anno scribens, hæc inter alia habet[1] : « Admonemus fraternitatem tuam, ut regem, qui inter vos electus est, cum aliis tuis confratribus, et principibus terræ alloquaris, notificantes et consulentes sibi, ut apertius nobis suam voluntatem, et erga reverentiam Sedi Apostolicæ debitam per idoneos legatos denuntiet devotionem ; et ita demum, quod ad nos attinet, ad honorem Dei omnipotentis, et beati Petri Apostolorum principis benigne sibi respondebimus etc. » Præstitit hoc abundanter idem rex, cum iteratam ad eumdem Gregorium papam legationem misit, ut ipsius Gregorii redditæ ad eum postea litteræ docent.

78. *Cencii malus et Agnetis Augustæ sanctus obitus.* — Hoc eodem anno in Longobardia pessima morte defunctum esse Cincium illum Romanum civem, Romanæ Ecclesiæ perduellem, habent Acta Gregorii papæ, a Guillelmo Bibliothecario scripta.

Ad postremum vero, hoc eodem anno Agnes Augusta mater Henrici regis, perseverans in vitæ sanctissimæ instituto excubandi ad sacra Limina Apostolorum, Romæ in Laterano, decima quarta die mensis Decembris, feliciter ex hac vita migravit, atque in Lateranensi Basilica ad tempus sepulta, post dies autem viginti duos translata est ad Basilicam sancti Petri, apud S. Petronillam ; nam de ea hæc Bertholdus Constantiensis hujus temporis scriptor habet hoc anno : « Agnes religiosissima imperatrix jam viginti annis (XXII) in viduitate Deo devotissime serviens, nec filio suo Henrico contra Apostolicam Sedem in aliquo consentiens, Romæ requievit in pace, sepulta Romæ in Ecclesia Sanctæ Petronillæ ». Hæc ipse. Ad cujus tumulum est scriptum ejusmodi Epitaphium, quod[1] Vegius antiquitatum Basilicæ Vaticanæ conservator istis verbis exscriptum reliquit :

79. ✠ ANNO. MLXXVII. AB. INCARN. DOM. NOSTRI. JESU. CHRISTI. INDICT. PRIMA ANNO. QUINTO. PONTIFICATUS. DOMINI. GREGORII. PAPÆ. SEPTIMI. AGNES. IMPERATRIX. AUG. POST. MORTEM. VIRI. SUI. HENRICI. IMP. II. ANN. XXII. DIE. XIV. MENSIS. DECEMBRIS. ANIMAM. BONIS. OPERIBUS. FECUNDAM. LATERANIS. SALVATORI. SUO ATQUE. OMNIUM. BONORUM. DEO. AUCTORI. REDDIDIT.

ET HIC UBI ANTEA MILITAVERAT CLAVIGERO CŒLI PRO. CUJUS. AMORE. IBIDEM. PEREGRINATA. FUERAT.

QUINTA. DIE. MENSIS. JANUARII. EXPECTANS. SPEM BEATÆ. RESURRECTIONIS. ET. ADVENTUM. MAGNI. DEI. MEMBRA. CARNIS. COMMENDAVIT. IN. PACE. AMEN.

80. De eadem Urspergensis abbas agens, hoc anno eam defunctam affirmat, sepultamque in Ecclesia S. Petronillæ apud S. Petrum. Quod autem ipsa apud Basilicam S. Petri commorari solita, ubi sedem (ut vidimus) fixerat in Lateranis autem ædibus defuncta esse dicatur ; existimare possumus, Gregorii papæ charitate ad curationem in in easdem pontificias ædes fuisse translatam. Plurimum enim eamdem Augustam a Gregorio papa religiose cultam, quæ sunt narrata superius, fidem faciunt.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXV.

[1] Veg. l. III.

Anno periodi Græco-Romanæ 6570. — Anno Æræ Hispan. 1115. — Anno Hegiræ 470, inchoato die 25 Julii, Fer. 3. — Jesu Christi 1077. — Gregorii VII papæ 5. — Henrici IV reg. 22. — Michaelis Ducæ imp. 7.

1. *Henricus rex a papa absolutionem impetrat.* — A num. 1 ad 31. Paulus Bernriedensis in Vita Gregorii VII, cap. IX, postquam narravit Gregorium VII a principibus Germaniæ ad colloquium in eo regno habendum invitatum esse, eumque ad id se paratum ostendisse, ait : « Interea rex, propriæ causæ diffidens, et idcirco audientiam totius regni subterfugiens, furtive Italiam cum excommunicatis, contra præceptum papæ et consilia principum intravit ; et Apostolico ad prædictam diem Augustam tendendi, ante Purificationem sanctæ Mariæ apud Canusium obviavit ; ibique ante portam castri per triduum deposito omni regio cultu, miserabiliter, utpote discalceatus et laneis vestibus indutus, persistens, non prius cum multo fletu Apostolicæ miserationis auxilium et consolationem implorare destitit, quam omnes qui aderant et ad quos rumor ille pervenit, ad tantam

pietatem et compassionis misericordiam movit, ut pro eo multis precibus et lacrymis intercedentes, omnes quidem insolitam domini papæ duritiam mirarentur ; nonnulli vero in eo, non Apostolicæ serenitatis gravitatem, sed quasi tyrannicæ severitatis crudelitatem esse clamarent. Denique instantia compunctionis ejus, et tanta omnium qui ibi aderant supplicatione papa devictus, tandem eum, relaxato anathematis vinculo, in communionis gratiam, et sinum sanctæ matris Ecclesiæ recepit : acceptis ab eo securitatibus, quarum etiam confirmationem per manus abbatis Cluniacensis (nempe Hugonis), et nobilium comitissarum Mathildis et Adalaiæ (marchionis Segusiæ et comitis Sabaudiæ Maurianæque conjugis) et aliorum principum, episcoporum et laicorum, qui sibi ad hæc utiles visi sunt, in hunc modum suscepit ».

2. *Fraudulenter cum eo agit.* — Refert illud juramentum Baronius num. 20 cum hac subscriptione, quæ apud Paulum deest : « Actum Canusii quinto kal. Februariii, Indict. XV ». Verum ea addititia, quia, ut ibidem Baronius ex Donnizone ostendit, absolutio regis facta die XXV Januarii. Pergit Paulus : « Rex, postquam communione recepta, sed quæstione regni dilata, solutus ab Apostolico discessit, parum attendens quid ei in reconciliatione sua juramento promiserit, ad solitam nequitiam redire, et simoniacorum suorum consiliis contra papam assentire non expavit. Omnes enim simoniaci eorumque socii, quorum tyrannidi ipse sanctam matrem Ecclesiam subjugaverat, quorum etiam factione jampridem Apostolicam Sedem deauctorizare tentaverat ; ipsi, inquam, omnes ad eum reconciliatum recurrentes, non terrorem sed audaciam ab eo, pro perpetrata iniquitate, acceperunt ; quinetiam in damnatione Apostolici apud eum conjurandi locum invenerunt. Ipse vero ejusque complices, communionem utcumque idcirco festinaverant recipere ; quia, juxta legem Teutonicorum, se prædiis et beneficiis privandos esse non dubitabant, si sub excommunicatione integrum annum permanerent : cujus adhuc unus mensis superfuit, dum ad reconciliationem redirent. Communionem itaque, non ut se corrigerent, repetebant ; sed ut plurimos jamdudum ab illis anathemate separatos sibi resociarent, sicque tanto audacius, tanto crudelius, quanto cum pluribus, solita tyrannide sanctam Ecclesiam opprimere possent. Nam statim post reconciliationem, ut prædictum est, ad pristinum volutabrum redire, sed et simoniacis, utpote sui similibus, contra Apostolicam Sedem assentire non dubitarunt ».

3. *Legati ad Mediolan. a papa missi.* — Dum hæc aguntur, Mediolani, ubi anno superiori sanctus Herlembaldus occisus fuerat, contigere quæ narrat Arnulphus lib. 4, cap. 13 (apud Puricellum lib. 4, cap. 63,) : « Henricus (Germaniæ rex) sensit Mediolanensium populum Thedaldi præsulis societatem culpabilem, divina prohibente lege communicari excommunicato, missis domino papæ legatis, solutionem implorasse. Cui legationi IPSE EGO interfui, de præteritis satisfaciens, in futuro castigari promittens. Papa vero sapienti usus consilio, venerabiles viros Lucensem (nempe S. Anselmum), et Ostiensem (scilicet Geraldum) episcopos, direxit Mediolanum, daturos veniam quibuscumque poscentibus. Ubi vero ingressi sunt urbem, lætata est civitas universa. Qui toto illo triduo, confluentibus ad eos civibus, divina prædicantes eloquia, cunctos absolventes benedicunt universos. Quod Thedaldus (archiep. Mediolanensis excommunicatus) indigne satis ac moleste tulit, adeo ut seditionem in populo bellumque conaretur inferre, sed minime valuit ». Quibus lucem accipiunt, quæ Baronius num. 29 de hac legatione refert. Porro Arnulphum, magnum conjugatorum sacerdotum defensorem, postquam pervenit ad caput VIII ejusdem libri IV, ad sanam mentem rediisse jam supra insinuavi. Sed redeamus ad Paulum Bernriedensem, qui post laudata verba statim subjungit :

4. *Coronari petens a papa non exauditur.* — « Non multo post tamen rex ab Apostolico jam regni concessionem callide, ut communionem, elicere volebat. Missa enim legatione, humiliter ei supplicabat, ut vel eum semel apud S. Joannem in Moytia (seu Modoetia, aliquot milliaribus Mediolano distante) per episcopos Papiensem et Mediolanensem, more priorum regum, coronari, permitteret ; vel si hoc nollet fieri per hujusmodi episcopos, utpote excommunicatos, saltem hoc Privilegium Apostolica auctoritate cuilibet episcopo concederet exequendum ; ob hoc maxime appetens coronari, ut cum communione etiam regnum a Romano Pontifice videretur recepisse. Sed papa calliditatem ejus jam satis expertus, nullo modo votis ejus voluit acquiescere : diligenter secum ipse reputans, se quidem eum pro multis criminibus, et maxime pro inobedientia et contumacia Apostolicæ Sedi irrogata, a regno deposuisse, omnesque ei juratos ab ejus dominio liberos reddidisse : et ob hoc nullatenus eum, sicut nec alium in regem principibus, utpote liberis hominibus, superponi debere, absque eorum electione. Nam et a toto regno de tot ac tantis injuriis ac perfidiis erat inculpatus, ut de his eum necesse esset primitus expurgari (si tamen hoc aliquatenus posset fieri), et sic demum cum consensu totius regni legitime coronari. Rex igitur ea vice quoque, simulata obedientia apud Moytiam regalia insignia non usurpavit : quæ tamen non multo post contra bannum domini papæ resumere, et interdicta regni gubernacula usurpare non timuit.

5. *Promissis non stat.* — « Interim transibat terminus, quem rex coram legatis Apostolicæ Sedis cum principibus regni ad Augustam in Purificatione sanctæ Mariæ condixerat, ad quem jam papa venire conceperat : et jam illuc pervenisset, si non idem rex, contra commune decretum omnium ingressus Italiam, conducturos Apostolicum a conductu deterruisset : terminus, inquam, ubi coram

Apostolico in audientia totius regni canonice ne criminibus illatis expurgari, si inculpabilis esset, expurgatus legitime in regnum, cum consensu omnium, restitui posset : ad quem ipse venire contempsit, imo suæ causæ diffisus, non præsumpsit ; et papam, ne vel illuc veniret, fraudulenter in Longobardia præoccupavit.

6. *Conventus principum ad Ulmam.* — « Cum igitur principes regni terminum generali decreto statutum, regem subterfugisse, et se etiam hac vice, solita ejus perfidia, delusos esse animadvertissent, cumque ejus versutiam nec in ipsa reconciliatione, vel postea cessasse, certissima relatione didicissent, mox in Suevia apud Ulmam, conventu facto, deliberaverunt ; nec se deinceps ab illo ludificari, vel potius pristina ejus calliditate periclitari permitterent ; sed suæ saluti in legitimi principis electione providerent. In eodem autem conventu apud Ulmam, generalius colloquium ad Forecheim (munitum episcopi Bambergensis oppidum) IV idus Martii, ad novi regis electionem condixerunt : ad quod etiam domini Apostolici consilium et auxilium sibi venire, missa legatione postulaverunt. Quo audito papa ad id colloquium legatos direxit, qui principes rogarent, ut dispositionem regni usque in adventum ejus differrent, si hoc sine periculo fieri posse sperarent. Noluit sane eis hoc ex definito præcipere, ne sibi jure imputari posset, si quod periculum status regni ex illa dilatione incurrisset. Altera autem die post dimissionem legatorum, Manegoldus comes, magnus amator veritatis, advenit, cujus relatione papa de novo rege constituendo certior factus, alium legatum, Gregorium scilicet Romanæ Ecclesiæ diaconum, ad principes regni destinavit : qui eos Apostolica auctoritate adventum ejus præstolari compelleret : eo tamen primitus explorato, si rex, qui adhuc in Longobardia morabatur, ab eodem legato conventus securitatem facere vellet, ut domino papæ transitum ad Teutonicas partes, pro ipsius causa determinanda, concederet. Quod si rex nollet concedere, præcepit papa ut legatus ad se rediret, nec principes cum aliqua dilatione a providenda regni necessitate suspenderet. Item eidem legato præfatam legationem imponens papa, dixit inter alia, se quasi pro indicio hujusmodi securitatem exegisse cujus, inquam, securitatis exhibitio illum in regnum restitui posse præsagiret : sicuti ejusdem securitatis denegatio, hoc eum non posse, ex divino indicio denotaret.

7. *Gregorius VII legatos ad conventum Forecheimensem mittit.* — « Inter hæc verba papæ tres digiti ejus dextræ, usque ad medium repente sanguinei apparuere ; quos sanguine ex naribus profluentes maculatos existimans, detergere cœpit : sed eos sanguineis notis nullatenus emaculare potuit. Hinc ipse et reliqui sapientes, qui hoc miraculum conspexerunt, aliquid magni per hæc signa portendi non dubitarunt. Erant autem ibi tunc præsentes prænominatus comes Manegoldus, et venerabilis presbyter Erkinbertus cum aliis plurimis in oppido Canusii in capite jejunii, quod eo anno contigit in kal. Martii. Percepta igitur legatione statim legatus ad regem properavit cum prædicto comite, sed rex securitatem, quam papa postulabat, facere contempsit : unde et ille legatus ad Apostolicum redire non tardavit. At comes ad proximum Forecheimense colloquium venire accceleravit ; quo et priores legati jam pervenerant qui una tantum die, priusquam præfatus (discederet) comes, ab Apostolico missi fuerant. Hi autem erant legati, Bernhardus sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis diaconus, item alter Bernhardus, abbas religiosus de Massilia, fere sexcentorum monachorum pater, qui etiam secum duxit egregium doctorem quemdam, nomine Christianum (Guitmundum intelligit, ut sequentia indicant, quemadmodum et anonymus Chiffletianus, qui *Christiani* nomine alium non intelligit. Quare utroque nomine Guitmundus appellatus fuit), postmodum Aversanæ civitatis episcopum, cujus Opus extat eximium contra Turonensem Berengarium ».

8. *Dictatus Gregorio VII suppositus.* — A num. 31 ad 34. Propositiones quasdam seu effata nullatenus inter se cohærentia, nullaque temporis nota consignata, Gregorii VII Regesto inserta sunt inter Epistolam LV libri secundi et Epistolam LVI cum quibus nullam etiam habent connexionem. Illam farraginem Gregorii VII *Dictatum* inscriptam Baronius refert ad VII Synodum Romanam, ab eo hoc anno celebratam, sed nullius auctoris testimonio, imo nec probabili ratione fultus. Quare Bellarminus et Labbeus in lib. de Script. Ecclesiast. Gregorii VII opera recensentes, ejus tantum Epistolarum mentionem faciunt, quod viderint, uti existimo, nullum auctorem coævum aut supparem hujus *Dictatus* meminisse, aut eum ei adscripsisse ; nullum ex ejus adversariis de illo quæstionem adversus ipsum movisse, quod certe præstitissent, et imprimis *Benno* ille maledicentissimus pseudocardinalis, et atrocissimus calumniator : denique nusquam Gregorium ipsum in suis Epistolis *Dictatum* laudasse aut vindicasse, ut alias sua Decreta, ac Propositionum adeo singularium, plerarumque nempe nullum in ejus Regesto vestigium extare. Articuli illi numero sunt XXVII, quos jam aliqui viri docti confutarunt, et nuper Natalis Alexander in part. II Sæc. XI, et XII. Dissert. III. in articulo XXIII, ut cæteros omittam, dicitur : « quod Romanus Pontifex, si canonice fuerit ordinatus, meritis B. Petri indubitanter efficitur sanctus, testante sancto Ennodio Papiensi episcopo, ei multis sanctis Patribus faventibus, sicut in Decretis B. papæ Symmachi continetur ». De Pontificalis Officii sanctitate, non de personali sanctimonia loquitur Ennodius in Apologetico contra Symmachi papæ adversarios, qui donum etiam ac privilegium impune peccandi Pontificibus tribui ironice dicebant : « Non nos, inquit, B. Petrum, sicut dicitis a Domino cum Sedis privilegiis, vel succes-

sores ejus, peccandi judicamus licentiam suscepisse. Ille perennem meritorum dotem cum hæreditate innocentiæ misit ad posteros. Quod illi concessum est pro actuum luce, ad illos pertinet, quos par conversationis splendor illuminat. Quis enim sanctum esse dubitet, quem apex tantæ dignitatis attollit? In quo si desint bona acquisita per meritum, sufficiunt quæ a loci decessore præstantur. Aut enim claros ad hæc fastigia erigit, aut qui eliguntur illustrat». Verum auctor Dictatus de vitæ sanctitate loqui videtur, et decretum illud inventum ab inimicis hujus sancti Pontificis, doctioris ac sapientioris quam ut similem propositionem, aliasque in eo Dictatu contentas litteris mandarit.

9. *Conventus Forecheimensis.* — A num. 38 ad 57. Pergit postea Paulus cap. X : «Facto igitur conventu apud Forecheim, præfati legati litteras Apostolicas in medium protulerunt : quam parum dominus papa de promissione regis lætatus fuerit; cum adversarii Ecclesiæ plus audaciæ quam terroris ex præsentia regis acciperent. Ad hoc, aiebant, eum petere, ut novi regis electionem de qua audierat, in adventum ejus differrent, si hoc sine periculo fieri posse perpenderent. Peracta igitur legatione, archiepiscopi, episcopi, duces, marchiones, comites majores atque minores, debitam reverentiam legatis impendentes, per consessum singuli surrexerunt, et quot contumeliis et quot periculis jam ab Henrico rege affecti essent, vel se afficiendos fore non dubitarent, legatis lamentari cœperunt; seque toties insidias ejus inter ipsa pacis oscula vix evasisse, ut nec juramento ejus deinceps aliquam fidem exhibere possent. Hoc quoque addentes se tamdiu eum post depositionem tolerasse, non utique ut correctionem ejus, utpote desperatam exspectarent, sed ut quibusdam occasionem calumniandi auferrent, qui fortasse ei, si non tamdiu exspectaretur, totaque illa die cum hujusmodi querimoniis transacta, nec medietatem injuriarum sibi illatarum enumerare potuerunt».

10. *In eo Rudolfus rex Germaniæ electus.* — Post aliqua interposita : «Hoc igitur principes regni diligentissime perscrutati, se quidem a regis Henrici potestate, penitus, ut prædictum est, emancipatos, nec se illi plusquam illum illis alicujus fidelitatis vel subjectionis (juramento) obnoxios, ut liberi homines Rudolphum, ducem Suevorum frustra multum renitentem, frustraque vel unius horæ inducias ad consulendum petentem, regia dignitate sublimaverunt : virum sane in humilitate præcipuum, regio honori ætate et moribus idoneum; eique se debito fidelitatis sacramento subdiderunt. Qui utique regnum, non ut proprium, sed pro dispositione sibi creditum reputans, omne hæreditarium jus in eo repudiavit, et vel filio suo se hoc adoptaturum fore penitus abnegavit; justissime in arbitrio principum esse decernens, ut post mortem ejus libere non magis filium ejus quam alium eligerent, nisi quem ad id culminis ætate et morum gravitate dignum invenissent. Hunc igitur Rudolphum, legitime electum, archiepiscopi Moguntinus et Magdeburgensis cum eorum suffraganeis, legatis Sedis Apostolicæ præsentibus et regni principibus, regali inunctione consecrarunt. Electus est autem ab archiepiscopis, episcopis, ducibus, comitibus majoribus atque minoribus, in conventu apud Forcheim, anno Dominicæ Incarnat. MLXXVII, anno IV venerabilis papæ Gregorii hoc nomine Septimi, Indictione XV, idibus Martii. Postea die duodecimo apud Moguntiam consecratus est, id est, VII kal. Aprilis, ubi tunc medium Quadragesimæ occurrit».

11. *Successio in regnum Germaniæ antiquatur.* — In conventu illo apud *Forcheimum* habito, Germaniæ proceres omne hæreditarium in regnum jus repudiasse testatur etiam Bruno in lib. de Bello Saxonico, qui ait, Saxones ac Suevos ad Forcheimum præsente «legato, qui cuncta de regno utiliter disposita firmaret», convenisse; dumque «sua cuique Deus fit dira cupido, ac multi suas singulares causas interponunt, quas ut rex eligendus se correcturum promitteret volunt, consensu omnium comprobatum est, et Romani Pontificis auctoritate corroboratum, ut regia potestas nulli per hæreditatem (sicut ante fuerat consuetudo) cederet, sed filius regis (etiamsi valde dignus esset) per electionem spontaneam, non per successionis lineam rex proveniret; si vero non esset dignus regis filius, vel (si nollet eum populus) quem regem facere vellet, haberet in potestate populus». Facta itaque hoc anno insignis mutatio in electione regis Germaniæ. Hactenus enim regnum quidem electivum erat, sed nonnisi qui erant ex familia regnatrice ad illud eligi poterant. Rodulphus vero ejusque fautores omnes ad illam electionem jus imposterum habituros decerni voluere. Post aliquot tamen annos ad priorem morem reditum; salutati enim Henrici Quarti filii reges, nempe *Conradus* anno MXCIII, *Henricus* anno MCXV; eoque sine prole demortuo, Agnetis sororis filius *Conradus* anno MCXXXVIII et ejusdem ex ordine nepotes, nec postea desiere, nisi forte semel et iterum, propinqui ad propinquorum successionem vocari, ut ex infra dicendis manifestum erit.

12. *Concil. Bisuldinense.* — Ad num. 63. Gregorius VII, litteris *Carpinetæ, IV kalendas Julii, Indictione* XV ad reges et principes Hispaniæ datis, et lib. 4 Epist. XVIII Registri Gregoriani recitatis *Amatum* episcopum Eloronensem seu Oloronensem in Aquitanis se legatum suum mittere significat. Quæ in ea legatione gesta, a nemine memoriæ mandata, nisi quod Diagus lib. 2. Hist. comit. Barcinon. cap. 71. mentionem facit Concilii Bisuldinensis in Catalaunia adversus simoniacos ab hoc legato congregati; cujus cum nulla mentio in Collectionibus Conciliorum hactenus editorum, licet tria ejus exemplaria in Catalaunia adhuc supersint, ut testatur idem Diagus, illud a nobis hic non prætermittendum. Narrat itaque hic historicus,

Gregorium VII misisse *Amatum* episcopum Oloronensem legatum suum in Hispaniam, non solum ad tollendam simoniam, quæ in illo regno invalescebat; sed etiam ad reformanda ordinis sancti Benedicti, quem professus fuerat, monasteria. Legatus *die sexta Decembris* currentis Christi anni Concilium apud *Bisuldunum* celebravit, a *Bernardo* Bisuldinensi comite in suo castro optime exceptus. Huic interfuere episc. tres, et abbates multi, *Guitfredus* archiep. Narbonensis jamdiu propter simoniam excommunicatus, iterum excommunicatione perculsus, sicuti et abbates simoniaci, qui monasteria possidebant in ditione comitis Bisuldinensis sita. Cum vero *Berengarius* episcopus Agathensis eidem Concilio præsens fuerit, apparet, inquit Baluzius lib. 4. Marc. Hisp. ad hunc Christi annum, eum *Guitfredi* partes deseruisse. In Synodo enim Romana anno superiori a Gregorio VII coacta habetur : « Agathensem episcopum Berengarium, quia Narbonensi episcopo excommunicato communicavit, et vices episcopales pro illo fecit, excommunicamus ».

13. *Guitfredus archiep. Narbonensis in eo excommunicatus.* — Guitfredus, ut legitur in *Querela Berengarii vicecomitis Narbonensis* adversus eum, in quodam Concilio Narbonensi incerto anno habito facta, et a Catello lib. 4. Hist. Linguadocii recitata, anno ætatis decimo archiepiscopatu Narbonensi a Guitfredo patre Cerdaniæ comite empto investitus fuerat, et postea insimulatus de ordinationum et consecrationis Ecclesiarum infami quæstu, illicitisque amoribus cum Urgelli comitissa. Non apparet autem ipsum resipuisse. Gregorius enim VII in Epistola XVI libri VI, *Romæ data*, IV *non. Janu. Indict.* II, anno scilicet Christi MLXXIX *ad Berengarium episcopum Gerundensem* Guitfredi fratrem, hunc hortatur, ut fraterna charitate succensus Guitfridum ad salutem reducere conetur : « Commemorans illi, et præteritos longævæ ætatis excessus, et propinquum jam sibi divinæ ultionis imminere judicium », inquit Gregorius VII. Tom. X Concil. in secunda Appendice litterarum Gregorii, pag. 411, refertur Epistola ab eo data ad archiepiscopos, episcopos, abbates et principes *in Narbonensi Gallia, Guasconia et Hispania regione* constitutos, quando illuc *Amatum* legatum suum misit, sed in ea nullus temporis character exprimitur, diciturque tantum *Amatum* mitti ad eradicanda vitia et virtutes plantandas, quam cum non vidisset Diagus, existimavit, legatum propter duo, quæ memoravimus, capita in Hispaniam directum fuisse.

14. *Obitus Svani Daniæ regis.* — A num. 66 ad 77. Simeon Dunelmensis de Svano seu Sveno Daniæ rege scribit : « Anno MLXXVI, rex Danorum Svanus bene litteris imbutus obiit, cui filius suus Haroldus successit ». Quare Svani mors, neque hoc anno, ut putavit Baronius, neque anno MLXXIV, ut nullo teste asserit Pontanus in lib. 5 Historiæ Rerum Danicarum, contigit. Simeoni enim in hujus temporis rebus magna fides habenda. Pontanus refert, vetus Epitaphium *Guillelmi* episcopi Rochildensis non tantum cædis qua se polluerat Sveno, et expiationis qua idem in Ecclesiam receptus est, a Baronio ex Saxone Grammatico recitata, sed et funeris atque obitus mirabilis ipsius episcopi Guillelmi, at sine ulla temporis nota. *Svano* in Dania regnante duo in Scania episcopatus constituti, duoque alii in Jurlaudia, seu in Cimbrica Chersonesi.

15. *S. Ladislaus succedit fratri in regnum Hungariæ.* — Ad num. 77, *Geysa* Hungariæ rege *VII kal. Maii* viam universæ carnis ingresso, sanctus *Ladislaus* frater ejus communi omnium consensu regni gubernacula suscepit, inquit Joannes Thwroczius in Chron. Hungarorum cap. 57. *Ladislao* Croatiam et Dalmatiam etiam paruisse, *Zvonimiro* sine liberis demortuo, tradunt Hungarici scriptores, sed Joannes Lucius in Hist. de regno Dalmatiæ et Croatiæ, lib. 3, cap. 1 et seqq. contendit, *Ladislaum* Croatiam tantum occupasse, et Venetos suis victoriis Dalmatici regni titulum consecutos esse; quæ controversia certis argumentis definiri non potest. Id sane constat, inquit Ducangius in familiis Dalmaticis et Sclavonicis cap. 5, ex Andrea Dandulo in Chron. ad annum MLXXXIV, *Vitalem Falierum*, primum ex Venetorum ducibus Dalmatiæ ducem se inscripsisse, ex Alexii Comneni imp. concessione; proindeque admodum vero esse simile, ea tempestate maritima ejusmodi Dalmatiæ oppida in Venetorum potestatem venisse.

16. *Obitus Agnetis imperat.* — Ad num. 79. *Agnetem* imperatricem Henrici regis matrem, Romæ hoc anno die XIV mensis Decemb. vitam cum morte commutasse, demonstrat ejus Epitaphium a Baronio recitatum. Ea post obitum Henrici II imperatoris, quondam viri sui, primum laudabile viduitatis propositum amplexa est, et postea sanctimonialium velum suscepit : « Totam fere peragravit Italiam, devotissime visitans sanctorum reliquias, et offerens eis pretiosa donaria, plurimasque faciens eleemosynas in urbibus et vicis, et in omnibus locis, ad quæ orationis gratia properavit », inquit Joannes abbas in Præfatione ad libellum *de Scripturis et verbis Patrum* collectum, quem ei dicavit, et Mabillonius tom. I Analect. ex parte publicavit, qui existimat, Joannem illum esse Joannem abbatem Fiscamnensem variis opusculis clarum. Extat et in Bibliotheca Sebusiana, centuria II, cap. 77, ejusdem imperatricis Epistola ad abbatem Fructuariensem data, quæ quanta pietate prædita fuerit, ostendit : Neque mirum quod in ea imperatrix dicat : « Interim vero mente adoro ad pedes vestros, rogans, ut Gregoriana pietate in Trajanum, petatis mihi veniam a Domino : quia namque ille unus homo ab inferni claustris exoravit paganum, multi vos facile salvabitis Christianam unam » ; nam longe ante hæc tempora fabula illa de Trajano sancti Gregorii Magni precibus ex inferno erepto fidem invenerat.

17. *Instituitur regnum Marochi.* — Hoc anno *Marochum* regnum, situm in Africa juxta Oceanum Atlanticum, qui ei inest ad Occasum, institutum, ut testatur antiquus geographus Nubiensis, qui ante annum Christi MCL opus suum scripsit, part. 1, clim. 3, editionis Latinæ Parisiensis pag. 76, ubi ait : « Est urbs Maracos, quam condidit Joseph filius Talelin initio anni CCCCLXX, (nempe Arabici, qui cœpit hoc anno mense Julio) postquam emerat terram ipsius ab incolis Aghmat magna vi argenti, eamque sibi et nepotibus suis adscripserat ». Marmolus in Historia Mahometis et successorum ejus, multa habet de Abu-Teschin seu Tesphin, quæ filio ejus *Josepho Eben-Tesphin* tantum conveniunt, perperamque regni Marochani cum anno Christi MLXXXVI initium conjungit. Per hæc tempora, inquit Rodericus in Historia Arabum cap. 47 et seq., magna erant dissidia et schismata inter Saracenos cismarinos, qui nempe Hispanias incolebant, et « unusquisque in loco cui præerat, rebellabat ». *Extorti* tunc *Almoravidi*, seu *Almorabitæ*, aut *Almorabides*, qui sibi Hispanias subjecere, quorum rex fuit *Josephus Eben-Tesphin* monarcha ultramarinus et cismarinus « ab anno Arabum CDLXXX usque ad DXXXIX annum », quando per *Almohades* extirpati sunt Almoravides, quorum caput fuit Josephus Eben-Tesphin, qui ope variorum regulorum, qui Africam sub dominio califæ Ægypti inter se partiti erant, dominationem suam stabilivit. Cum enim Ægypti califa a Turcis in Syria premeretur de provinciis Africanis parum curavit. *Almorabitis* paruere in Africa regna Tenissæ, Bugiæ et Tuneti, et isti Christianos Mostarabes sibi subditos tolerarunt, quos postea *Almohades* cum Almorabitis exterminarunt.

18. *Colloquium inter Gregorium VII et Robertum ducem.* — Gregorius VII anno MLXXV, ut ibidem apud Baronium num. 11 legere est, *Robertum* Calabriæ et Apuliæ ducem ob Beneventi urbis Pontificiæ obsidionem iterum excommunicarat, sed eo hoc anno absoluto, ut anno MLXXIV, num. 8 et seq. vidimus, inter utrumque fœdus constitutum, ut docent Anna Commena lib. 1, pag. 32, Guillelmus Apuliensis lib. 4, pag. 34 et seq. Anna postquam spiritu schismatico de querela, quæ inter Romanum Pontificem et Henricum regem versabatur, locuta est, atque judicium de excommunicatione adversus eumdem regem tulit, ait : « Hoc tanto regis contemptu, Pontifex cum magnum ejus in se ac formidolosum concitasset bellum, veritus ne si Henricus se Roberto conjunxisset, parum et ipso antea benevole affecto erga papam sustineri non posset impetus amborum simul, hunc sibi matura reconciliatione præoccupandum omnino decrevit. Audito igitur ducem Robertum Salerni esse, Roma ipse discedens, Beneventum est profectus : unde convento duce per legatos obtinuit ab eo, ut ambo in colloquium venirent. Ad hoc cum papa quidem Benevento cum propriis copiis, dux Salerno cum sua et ipse militari manu sibi progressi essent obviam, ubi ambo exercitus in conspectu mutuo fuerunt, ipsi principes jussi stare armatis, soli congressi fœdus pepigerunt, fide etiam quam vicissim dederunt acceperuntque jurejurando utrimque firmata. Factorum hæc fere sententia fuit : Ut Pontifex quidem regis nomen ac dignitatem duci tribueret, eidemque auxiliares copias submitteret, ubi opus esset adversus Romanos Orientales ; dux vero Pontifici adesset in omnibus, quando is et ubi vellet ». Ibi Anna ῥηγὸς, seu *regis* nomine, quo utitur, Pontificem imperium Occidentale *Roberto* promisisse significat. Græci enim, ut alibi diximus, alio nomine quam ῥηγὸς non utuntur, quando de imperatore Occidentis verba faciunt.

19. *Pacta in eo conventa.* — Hæc de hoc colloquio Guillelmus Apuliensis habet.

Illis Gregorius Beneventum papa diebus
Advenit : urbs erat hæc Romano subdita papæ,
Atque sui juris, quia dux obsederat urbem,
Ægre papa tulit, veniam Robertus ut hujus
Impetret offensæ, papæ properavit ad urbem,
Supplicat, et pedibus (sancti) dans oscula patris
Suscipitur, tanti personæ vigoris honore
Digna videbatur, considere papa coegit
Soliloquum, cunctis adstantibus inde remotis,
Consilium tenuere diu, tum papa fideles
Convocat, ex papæ secretum jussibus horum
Pauditur, allatus liber est Evangeliorum :
Dux papæ jurat, fuerit dum vita superstes
Observaturum fidei se jura perennis
Ecclesiæ sanctæ totus cui subjacet orbis :
Romani regni sibi promisisse coronam
Papa ferebatur : quia rex Henricus ab illo
Damnatus fuerat, propter commissa nefandis
Accumulata modis, nec enim venumdare sanctas
Ecclesias veritus, perversum dogma colebat
Simonis, et nullum donabat pontificali
Culmine, præter eos qui maxima dona tulissent.

Denique Ptolomeus Lucensis in Chron. ad annum MLXXXIV de Roberto scribit : « Ipsum Gregorius intendebat imperatorem facere, vel filium suum Boamundum, ut idem Richardus dicit ». Richardus autem Cluniacensis monachus, quem Ptolomeus citat, Historiam suorum temporum condidit, vixitque sedente Hadriano papa IV, ut tradit Vossius lib. de Hist. Latin.

20. *Colloquium illud hoc anno habitum.* — Hoc colloquium præsenti anno habitum fuisse, tam ex Anna quam ex Apuliensi laudatis manifeste eruitur. Uterque enim de eo loquitur statim ac narravit. *Raimundum Berengarii* hujus nominis Primum, comitem Barcinonensem, filium suum matrimonio junxisse cum filia Roberti. Raimundum autem Berengarii superiori anno e vivis excessisse, et Raimundum Berengarii filium ejus minorem antea uxorem duxisse *Mathildem* filiam Roberti Calabriæ ducis, anno MLXXIX, num. 6 videbimus. Denique Centius Camerarius, cujus verba anno MLXXIV in medium adduximus, hoc anno *Robertum* a Pontifice absolutum *Aquini* manifeste insinuat.

21. *Colloquii tempus.* — Cum autem Centius Camerarius affirmet, Pontificem, *versus Apuliam post Octavas Pentecostes iter* arripuisse, et Pentecostes festum hoc anno in diem quartum mensis

Junii inciderit, mense Julio in Apuliam Pontifex proficisci potuit, et Roberti juramentum recipere. Ultima enim Epistola lib. 4 Registri Gregoriani dicitur data *Carpinetæ, IV kalend. Julii, Indict.* xv, et prima libri quinti dicitur data *Florentiæ III idus Augusti, Indict.* xv, ideoque Carpineto Gregorius Aquinum et Beneventum se contulit, et post absolutum Robertum, et fœdus cum eo dictum, Florentiam venit, ubi *III idus Augusti* versabatur. Porro in Germania, quod supra notare non memini, plerique adversus Gregorium VII insurrexerant : « Præter Christi athletam nostrum dominum Gebehardum archiep. Salzburgensem, Altmannum Pataviensem, Adilberonem Wizburgensem, Hermannum Metensem, Meginwardum Frisingensem, præter hos solos quinque, in toto regno Teutonico episcopus Catholicus inveniri non poterat », inquit auctor anonymus Vitæ sancti Gebehardi apud Canisium, tom. vi Antiq. Lect. Quare Gregorius VII a tot schismaticis vexatus, hoc cum Roberto Apuliæ duce fœdus Ecclesiæ sibique utilissimum fore non dubitavit.

22. *In Oriente duo imperatores creati.* — In Oriente annonæ penuria populum premente, nemineque bonum publicum curante, « nam imperator », inquit Zonaras, « studiis vacans, Jambos scribere a Psello docebatur », Orientalium prætorum principes *Nicephorum Botoniatem* imperatorem salutant, et in Occidente Nicephorus Bryennius Dyrrachii dux ab imperio deficit, seque imperatorem dicit. Nicephorum Botoniatem *Octobri mense, Indictione prima*; Bryennium vero *tertia Octobris mensis die* imperii insignia arripuisse prodit Curopalates, qui narrat postea bella inde secuta.

23. *Poloniæ dux se regem dicit.* — « Dux Poloniæ se in regem coronavit », inquit Bertoldus in Chron. ad hunc annum. Erat is Boleslaus II, de quo Lambertus in Chron. hoc anno etiam ait : « Dux Polonorum, qui per multos jam annos regibus Teutonicis tributarius fuerat, cujusque regnum jam olim virtute Teutonicorum subactum, atque in provinciam redactum fuerat, repente in superbiam elatus propterea quod principes Teutonicos cerneret domesticis seditionibus occupatos, etc. regiam dignitatem, regiumque nomen sibi usurpavit, diadema imposuit, atque ipso die Natalis Domini a xv episcopis in regem est consecratus etc. » Sed ut Cromerus in Hist. Poloniæ recte asserit, Polonia nunquam episcopos xv habuit, ideoque non dubium, quin error in numeros irrepserit. Manifeste vero hallucinatur Cromerus, quando scribit, plus septuaginta annis ante hoc tempus Poloniam regem habuisse, et quidem Ottonis III imp. beneficio; Lambertus enim quæ narrat videre potuit, et, uti anno MLXXV diximus, contestem habet omni exceptione majorem, sc. Gregorium VII papam, et quod spectat ad Ottonem III, jam suo loco respondimus. Cromerus tamen, et cum eo reliqui auctores Polonici fatentur post cædem *S. Stanislai* Poloniam reges non habuisse ante sæculum xiii, et *Udalislaum* hujus nominis Primum, Bolestai II fratrem, Hermannum etiam vocatum, ejus successorem, *ducem* tantum dictum fuisse.

GREGORII VII ANNUS 6. — CHRISTI 1078.

1. *Synodus Romæ contra Guibertum et episcopos et laicos schismaticos : et Acta synodalia.* — Annus exsurgit Redemptoris millesimus septuagesimus Octavus, Indictione prima, quo Gregorius contumaces episcopos, eosdemque excommunicatos, sive suspensos haud diutius tolerandos in Ecclesiæ Catholicæ contumeliam ratus, parat Synodum celebrandam ex more, prima hebdomade Quadragesimæ, in qua audiendos eosdem, datis ad eos litteris vocat : in primis vero ad ipsorum antesignanum Guibertum archiepiscopum Ravennatem, atque ejusdem factionis ipsi inhærentes episcopos has litteras dedit[1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Guiberto Ravennati archiepiscopo, omnibusque suffraganeis ejus, et universis episcopis et abbatibus in marchia Firmana et Camerina, et in Pentapoli Æmiliæ et Longobardiæ partibus constitutis ». Vides ex hac Inscriptione, quanta fuerit malignatus (ut dicam cum Psalmista, inimicus in Sancto) cum

[1] Greg. l. v. Ep. xiii.

tot episcopos fecerit ab Ecclesia Romana desciscere. Sequitur autem Epistola :

2. « Salutem vobis cum Apostolica benedictione libenter mitteremus, si vestræ temeritati sanctorum Patrum auctoritas non obstitisset. Quam graviter enim, ultra quam Christianos oporteret, beatum Petrum Apostolum ejusque sanctam Romanam Ecclesiam, vestram utique omniumque fidelium matrem, offensam atque commotam reddidistis, Deus est testis, sanctorumque Patrum regula, vestraque conscientia. Sed quoniam humanum est peccare, Deique peccantibus conversis veniam tribuere ; ipsa, quæ ejusdem Dei et Domini sanguine fundata est Ecclesia, ad gremium suum redire vos adhuc ut mater exspectat ; nequaquam in vestra grassari desiderat nece, imo vestræ cupit saluti occurrere. Quapropter moti tam vestra quam omnis Christi gregis nobis commissi salute, ex omnipotentis Dei parte et Romanæ Ecclesiæ, universalis videlicet matris, Apostolica auctoritate monemus et invitamus vos, ut ad Synodum, quam Deo auctore in proximo venturæ Quadragesimæ prima hebdomada celebraturi sumus, conveniatis ; scientes vos securos fore ab omni læsione vitæ et membrorum rerumque vestrarum, et ab omni sæculari injuria, eorum videlicet quos constringere poterimus. Sciatis etiam, quod apud nos nullius unquam odium, aut preces seu turpis jactantia locum obtinere poterit, quod contra vos in aliquo injustitiam exercere possit; imo rigorem justitiæ, prout possumus, temperantes, indulgere vobis, quantum sine detrimento animarum vestrarum et nostro periculo poterimus, parati sumus.

3. « Desideramus enim potius, Deo teste, vestræ saluti et populi vobis crediti consulere, quam nostro sæculari commodo in aliquo providere. Dat. Romæ quinto kalendas Februarii, Indictione prima». Hæc ad Guibertum et alios collegas schismatis Gregorius. At vero qui semel ab ejus obedientia descivisset aversione contentiosa, ad Ecclesiam amplius non est reversus, Gregorii contempsit mandata, Synodo noluit interesse, ut apparet ex Actis ejusdem Concilii, necnon ejusdem Pontificis litteris ad Ravennates in fine hujus anni conscriptis [1]. Cum tamen Gregorius longanimus non deponendum, sed adhuc exspectandum ipsum in futuram Synodum Novembris mense celebrandam putavit. Verum nec ad eam venientem, sed præteritis malis mala cumulantem deposuit, ut suo loco dicetur.

4. Celebrata est Synodus statuta die, cujus res gestæ ita inter Epistolas Gregorii hoc anno datas descriptæ leguntur summatim collectæ :

« Anno ab Incarnat. Domini millesimo septuagesimo octavo (LXXVII), Pontificatus vero domini Gregorii papæ VII anno quinto, celebravit ipse dominus Gregorius papa Synodum, ubi interfuere archiepiscopi et episcopi diversarum urbium fere numero centum, necnon et abbatum, ac diversorum ordinum clericorum et laicorum innumerabilis multitudo. In qua Apostolica constituta corroborans, multa quæ corrigenda erant correxit, et quæ corroboranda firmavit ». Inter cætera namque in fine synodalis absolutionis hoc annexuit, et perpetuæ memoriæ pro posteris scribendum mandavit, ita dicendo :

« Thedaldum dictum archiepiscopum Mediolanensem, et Ravennatem Guibertum, inaudita hæresi et superbia adversus hanc sanctam Catholicam Ecclesiam se extollentes, ab episcopali omnino suspendimus et sacerdotali officio, et olim jam factum anathema super ipsos innovamus.

5. « Arnulphum Cremonensem publice coram nostra præsentia convictum, et confitentem se simoniacum, ab omni episcopali officio absque spe recuperationis deponimus, et usque ad dignam satisfactionem anathemate percutimus.

« Rolandum vero Tarvisiensem, qui pro adipiscendo episcopatus honore subdolus factus legatus, inter regnum et sacerdotium schisma facere non abhorruit, ut amodo et usque in sæculum episcopali careat dignitate, Apostolica censura censemus : et ut nullus successorum nostrorum suæ consecrationi aliquo modo consentiat, modis omnibus prohibemus, et perpetuo eum anathemate alligamus, nisi resipuerit et digne Deo satisfecerit.

« Hugonem cardinalem tituli Sancti-Clementis, tertio ab Apostolica Sede damnatum, eo quod aspirator et socius factus hæresis Cadaloi Parmensis episcopi, et iterum constitutus legatus Apostolicæ Sedis, hæreticis et simoniacis, et ab Apostolica Sede damnatis se conjunxit ; et tertio factus apostata et hæresiarcha, schismata et divisiones atque scissuras in Ecclesia Dei tentans, eam scindere fecit ; ab omni sacerdotali officio privamus, et tam ab ingressu et honore prædictæ Ecclesiæ, quam omnium Ecclesiarum, sub perpetua et irrevocabili sententia submovemus, et usque ad satisfactionem anathemate percutimus.

6. « Renovamus etiam excommunicationem a prædecessoribus nostris factam super Gaufredum archiepiscopum Narbonensem et absque ulla recuperationis spe ab episcopali officio eum submovemus ». His quæ ad clericos spectarent constitutis, ad laicos se convertit, atque in primis ad causam Henrici regis cum Rudolpho electo nuper in Germania rege, ad quos componendos de legatione decernenda sic agit :

« Et quoniam lis et perturbatio regni in maximum sanctæ Ecclesiæ periculum et detrimentum quotidie redundare cernimus, placet nobis elaborare pro viribus, quatenus idonei tam religione quam etiam scientia pollentes nuntii e latere Apostolicæ Sedis ad partes illas mittantur, qui omnes religiosos et justitiæ amatores in Teutonici regni partibus commorantes, clericalis et laicalis ordinis viros, et ad hoc opus idoneos convocent, cum quibus, Domini gratia præeunte, aut finem et pacem juste componant, aut veritate percognita, cui parti

[1] Greg. l. VI. Ep. X.

magis justitia faveat, ad plenum addiscere valeant; quatenus pars injusta desistat, et Apostolica auctoritate munita, justitia vigoris et auctoritatis robur obtineat.

7. « Verum quoniam nonnullos diabolico instinctu collectos, tyrannidis suæ facibus accensos, turpis lucri avaritiæ mancipatos, discordiam potiusquam pacem fieri et videre desiderantes, fore non ignoramus; statuimus, ut nulla unquam persona alicujus potentiæ, sive rex, aut archiepiscopus, episcopus, dux, comes, marchio, sive miles, aliqua præsumptione temerariove ausu, fraude, dolove, sive aliqua perturbatione legatis nostris obsistere et contraire, ne justitiam et finem componant, pertentent. Quicumque autem temerario ausu (quod non optamus) hujus nostræ Constitutionis violator extiterit, legatisque nostris ad hanc pacem componendam euntibus prænominatis fraudem opponere tentaverit, vinculo eum anathematis alligamus; et non solum in spiritu, verumetiam et in corpore, et omni prosperitate hujus vitæ Apostolica potestate innodamus, et victoriam ejus in armis auferimus. Ut sic saltem confundantur, et duplici confusione et contritione conterantur.

8. « Item. Rainerio vero Ugizzoni filio inducias trium hebdomadarum damus. Quod si in spatio isto coram præsentia nostra aut per se, aut per legatos suos justitiam facere noluerit, eo quod fratrem suum manu sua interemit, et multa perjuria ut scelestus incurrere non abhorruit, et cognatam suam et pupillos, liberos utique fratris sui, castra eorum diripiendo, et prædia contra periculum animæ suæ vexare non desinit, transacto prænominato termino, anathemate eum alligando percutimus. Et filium comitis..... datis induciis usque in Palmas, simili excommunicatione innodamus, eo quod Lucensem Ecclesiam quiete manere, sua diripiendo, minime permittit.

« Excommunicamus omnes Northmannos, qui invadere terram sancti Petri laborant, videlicet marchiam Firmanam, ducatum Spoletanum, et eos qui Beneventum obsident, et qui invadere et deprædari nituntur Campaniam, et maritima atque Sabinos, necnon et qui tentant Urbem Romanam confundere. Episcopos vero, qui acceptis Epistolis nostris aut cognitis, neque per se neque per canonicam excusationem ad præsentem Synodum venerunt, ab episcopali suspendimus officio : et quicumque eorum seu episcopus, sive presbyter prædictis Northmannis, donec excommunicati fuerint, divinum officium fecerit, a sacerdotali officio perpetuo submovemus.

9. « Abbati Farfensi octo similiter dierum inducias concedimus : post quem terminum nisi ad emendationem venerit, excommunicamus, et ei corpus et sanguinem Domini interdicimus, abbatisque ordine in perpetuum carere eum censemus ». Ex his plane horum temporum calamitatem possumus intelligere, quod undique Romana Ecclesia vallaretur angustiis, persecutionem pateretur a schismaticis, insuper a Northmannis ad Urbis januas premeretur; cum, his adversus rebelles Ecclesiæ Romanæ sancitis, hi qui sequuntur ab eodem Gregorio papa in Synodo sunt constituti canones :

« Et quoniam Dei judicio nonnullos naufragio perire cognoscimus, et eos quasi legali jam jure, diabolico imo instinctu, ab his quibus misericorditer sublevari et consolari deberent, deprædari conspicimus; statuimus, et sub anathematis vinculo (ut a prædecessoribus nostris statutum est) jubemus, ut quicumque naufragum quemlibet, et bona illius invenerit, secure tam eum quam omnia sua dimittat.

« Ordinationes vero illorum, qui ab excommunicatis sunt ordinati, sanctorum Patrum sequentes vestigia, irritas fieri censemus.

« Iterum sanctorum prædecessorum nostrorum statuta tenentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, Apostolica auctoritate a sacramento absolvimus, et ne sibi fidelitatem observent, omnibus modis prohibemus.

10. « Item. Et quoniam multos (peccatis nostris exigentibus) pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim etiam nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate ; devicti misericordia, anathematis sententiam ad tempus, prout possumus, opportune temperamus. Apostolica namque auctoritate anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet uxores, liberos, servos, ancillas seu mancipia, necnon rusticos et servientes, et omnes alios qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur. Et illos qui ignoranter excommunicatis communicant, seu illos qui communicant cum eis qui communicant excommunicatis. Quicumque autem aut orator, sive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere, vel non habet unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis pro sustentatione, non superbiæ sed humanitatis causa aliquid dare voluerit, fieri non prohibemus. Actum Romæ in Ecclesia Domini Salvatoris, quinto nonas Martii, Indictione prima ». Hactenus Acta Concilii hujus. Quæ verbatim recitanda fuerant ad redarguendum ea, quæ sive a Mariano Scoto, sive ab alio leguntur ad ejus Chronicon apposita, quæ nec per somnium contigerunt, nempe privasse regno Henricum regem dedisseque illud Rudolpho ; et ipsum Gregorium a rege Sedem Apostolicam accepisse. Quam ista procul sint ab ejusdem Gregorii rebus gestis, tum recitata Acta declarant, tum ejusdem recitandæ Epistolæ fidem facient.

11. *Calumniæ a Bennone in Gregorium prolatæ.* — Sed nec prætereundum putamus esse Bennonem pseudocardinalem, qui adversus ejusmodi Gregorii papæ decretum, quo ab excommunicatione removit communicantes cum iis qui excommunicatis communicant, in sua Epistola adversus

Gregorium scripta sic insurgit : « Hildebrandus autem non solum Ecclesiæ perturbavit pacem, sed etiam Ecclesiasticam scidit unitatem, et unicæ fidei vestem inconsutilem, dum Cæsarem et episcopos communicantes Cæsari absque judiciario ordine excommunicabat, et tertio gradu communicantes eis ab excommunicatione nova pietate excipiebat; quos hujusmodi artibus, et regi subducere et sibi allicere festinabat. Dicant nunc Hildebrandi discipuli quibus commentis, quibus coloribus deaurare possint, quod ipse Hildebrandus in Synodo generali hæretica prædicavit, prædicando excommunicatis communicare consensit, prædicata scripsit, prædicatione et scriptis alteram Catholicam, alteram excommunicatorum Ecclesiam faciens, unitatem scidit, scripta per orbem terrarum disseminavit, prædicando, scribendo, scripta disseminando seipsum hæreticum manifestavit, et ore proprio, et confessione hæreseos non extorta, divino urgente judicio, condemnavit, dum vulgus erroneum sanctum existimaret, et Apostolis exæquaret spiritum tanti erroris : cum etiam prudentiores ejus laqueis caperentur, et inducerentur in tentationem, si fieri posset, etiam electi.

12. « Mentimur, nisi tredecim cardinales sapientiores et religiosiores, ipse archidiaconus, et ipse primicerius, et multi alii Lateranensium clericorum, quorum judicio ex privilegio sanctæ Sedis totus subjacet mundus, apostasiam ejus intolerabilem perpendentes, ab ejus communione recesserunt. Dicant, oramus, Hildebrandi discipuli, qua præsumptione magister eorum unitatem Ecclesiæ in duas vel plures partes divisit ? Si enim Cæsarem injuste et absque judiciario ordine damnavit, seipsum potius ab Ecclesia separavit : si vero juste excommunicationis gladium in Cæsarem, vel episcopos communicantes Cæsari exeruit, quare communicantes ipsis episcopis tertio gradu, per scripturam excipiendo absolvit? numquid etiam unius diei infans ab excommunicatis conceditur aliqua necessitate baptisari, vel ab excommunicatis baptizatus, et continuo mortuus, creditur salvari ? etc. » Hæc et his similia plane delira a Bennone in Gregorium sunt illata : quæ sane quam sint enormia, falsa, omnia canonica scientia destituta, ac plane hæretica, quis non intelligat? in fine autem Epistolæ ponit, quo nititur probare Gregorium fuisse hæreticum, eo quod admittendos esse sancivit excommunicatos in tertio gradu, eos scilicet qui communicassent cum eis qui cum excommunicatis communicassent, damnatumque ob eam causam Liberium ab Eusebio asserens, multa in Liberium declamat, eo quod communicaverit cum excommunicatis.

13. Sed quam dispar causa Gregorii atque Liberii, quamque de Liberio erraverit ut intelligatur, lectorem ad ea quæ suo loco superius de ipso Liberio sunt scripta rejicimus. Ut plane cognoscas, si verum est quod affirmat, a Gregorio papa præceptum, ut Liberii papæ festum celebraretur, non perperam factum. Sed homini mentiri solito, et in scriptione conserta mendaciis absque teste aliquo eadem asserenti, haud facile adhibenda fides. Recitat ex Bennone (qui Bruno corrupte legitur apud ipsum) abbas Urspergensis. Quinam autem fuerint cardinales illi tredecim, quos sapientiores nominat, eosque a Gregorio papa recessisse tradit, idem Benno in Vita Hildebrandi, quam manus scorpii exaravit, sic numerat in ejus exordio : « Leo archipresbyter cardinalis, Benno, Hugobaldus (Hugo Blancus), Joannes, Petrus cancellarius, hique ordinati (ut ait) ante tempora Hildebrandi, Natro, Innocentius, Leo, hique tres ab eodem Gregorio ordinati, Theodinus archidiaconus ab eodem eo officio auctus; alii diaconi, nempe, Joannes, Crescentius, Joannes alius, et Petrus, præter subdiaconos, et acolythos ». Sed quales isti fuerint, ex uno Hugone Candido jam notissimo discere collegas impietatis facile poteris, et ex ipso Bennone, ejus scriptionis auctore, mendaciorum complices intelligere.

14. *Ad S. Hugonem Gregorii litteræ de suis cruciatibus.* — At quos æstus animi, quos angores mentis, quos cruciatus cordis ipse Gregorius Pontifex his temporibus pateretur, qui ita undique scissam contemplaretur Ecclesiam, simoniacos et fornicarios, ne Ecclesiasticum subirent judicium, undique rebellantes, contumacia apostatantes, schismaticis inhærentes, in dies magis numero sicut et impietate infausto germine multiplicantes; ipsemet charo amico suo, secretorum conscio, vitæ sanctæ communicatione intimo S. Hugoni abbati Cluniacensi, ad eum scribens, his aperit verbis [1] : « Vos autem certa fide, imo et oratione, Dei omnipotentis misericordiam implorate, ut mentes nostras secundum suam voluntatem dirigat, et in magna tempestate nos gubernans ad portum suæ pietatis perducat. Tot enim angustiis premimur, tantisque laboribus fatigamur, ut ii qui nobiscum sunt, non solum pati nequeant, sed nec etiam videre possint.

15. « Et licet cælestis tuba clamet [2], unde quisque secundum suum laborem mercedem recipiet, et bonus rex manifestet [3] : Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ, Domine, lætificaverunt animam meam; tamen frequenter hæc vita nobis est tædio, et mors carnis desiderio. Sed cum pauper JESUS ille pius consolator, verus Deus et verus homo manum porrigit, valde tristem et afflictum lætificat; dum vero memet dimittit, nimis me conturbat. In me quippe semper morior, sed in eo interdum vivo ; et cum viribus omnino deficio, ad illum gemens clamo : Si Moysi et Petro tantum pondus imponeres, credo quia illos gravaret : quid ergo de me, qui nihil ad eorum comparationem valeo, fiet ? Restat ergo, ut aut tu ipse cum tuo Petro Pontificatum regas, aut me succumbere, et eumdem Pontificatum confundi cernas.

[1] Greg. l. v. Ep. XXI. — [2] Luc. XVI. — [3] Psal. XCIII.

Tunc ad illud recurro [1] : Miserere mihi, Domine, quia infirmus sum. Et illud [2] : Tanquam prodigium factus sum multis, et tu adjutor fortis. Nec illud obliviscor [3] : Potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ ». Hæc ad S. Hugonem Cluniacensem abbatem, Romæ nonis Maii hoc anno Gregorius de animi sui angustiis et doloribus.

16. *Gregorius pacis studiosus legatos utriusque postulat partis, qui Romam veniunt.* — Sed jam ad res post Concilium gestas revocemus orationem. Synodo absoluta, mox idem Gregorius papa de his quæ in ea sancita fuissent [4], litteras dedit ad episcopos et principes, in regno Teutonico constitutos. Incipit Epistola : « Notum vobis fieri volumus », data ipsa septimo idus Martii; qua pariter significat in fine ipsius, quæ, antequam mittat in Germaniam legatos, ab ipsis pro securitate illorum præstari velit. Sunt ista : « Præsentium vero portitorem ad hoc vobis dirigimus, ut una cum venerabili fratre nostro Trevirensi archiepiscopo, qui Henrico favet, et altero, qui utilis et religiosus ad hoc sit opus episcopus ex parte Rudolphi, locum et tempus prædicti conventus statuant, quatenus legati nostri quos præfati sumus, securius et certius ad vos venire, et quæ omnipotenti Deo placeant, ipso auxiliante, vobiscum valeant perficere ».

17. Eadem quoque die scripsit ad ipsum archiepiscopum Trevirensem, Udonem nomine, regis Henrici cultorem, quem obnixe rogat, ut quam mandat recipiendam provinciam, non recuset, et Romam ob eam causam venire non prætermittat. Sed et quam fuerit ipse Gregorius pacis cupidus, et salutis animarum pereuntium, iisdem litteris aperit, dum his verbis eumdem ita compellat episcopum [5] : « Rogamus igitur, et admonemus prudentiam tuam, in qua multum confidimus, ut secundum tenorem earumdem litterarum sine omni dilatione de causa hac te intromittas, et omnibus tam minoribus quam majoribus, quoad potes, quid a nobis deliberatum, et qualiter tibi injunctum sit notum facias, ut miserante Deo, et adjuvantibus his qui Dominum diligunt, tam feralis discordiæ furorem, aut penitus compescere, et (quod maxime optamus) ad plenam pacem reducere possimus; aut si illud, peccatis impedientibus, minime obvenire poterit, saltem nos in tanto fratrum nostrorum periculo, culpam negligentiæ declinemus ». Et post multa, quibus hortatur, ut tum ipse, tum qui a Rudolpho est eligendus, Romam veniant, ista adjicit :

18. « Nec durum tibi sit, frater, subire quod imponimus : quoniam ex quo in Ecclesia locum sacerdotii et officium suscepisti, nihil Deo dignius, aut animæ tuæ salubrius fecisti, quam si in hac re nequitiam diabolicæ fraudis elidere, et saluti tot millium hominum, opitulante Deo, consulere poteris. Et si hoc fatigationi tuæ pro voto non successerit, tibi tamen apud illum certa manet retributio, apud quem non infectum reputabitur omne bonum, quod justa et perseveranti voluntate concipitur ». Hæc et alia, quibus, quam fuerit animo satagenti in his componendis discordiis innotescit, scribens ad Udonem Henrico studentem : quem tamen contigit eo tempore vita fungi, inque locum ejus subrogari Hermannum, qui adversus regem Henricum inhæsit adversario.

19. Qui autem Henricianæ parti favebant, intervertisse omnia, quæ ipse Gregorius pro rebus componendis ordinasset, et impedimento fuisse, ne consequerentur effectum, questus de his est ipse Pontifex [1], scribens ad Germaniæ populos, Ecclesiæ Romanæ fideles, hoc eodem anno kal. Julii; incipit Epistola : « Quæ et quanta nobis cura fuerit, etc. » Quibus pariter litteris testatum reddidit, animum suum nulli partium aliquo commodo temporali persuasum inhæsurum, nisi cui favere justitiam, episcoporum, et principum judicio decerneretur in comitiis, ea de causa cogendis.

Inter hæc autem Henricus rex reversus cum valido exercitu in Germaniam, adversus Rudolphum properat, Bavariam, Sueviamque invadit, cedente ipsi Rudolpho qui in Saxoniam se recepit. Ubi vero ab eo Wirzeburgensis civitas capitur, eo properans rex Henricus, collatis signis acri bello pugnatum est, in quo fuso Henrici equitatu, victoria apud Rudolphum fuit. Hæc auctor Henrici Vitæ.

20. *In Synodo Romana excommunicantur Nicephorus invasor imperii Constantinopolitani, et invasores monasterii Cassinensis.* — Pontifex vero legatis utriusque partis Romam vocatis, ubi pervenerunt mense Novembri, Synodum celebrat, cujus ista sunt Acta [2] :

« Anno ab Incarnatione Domini millesimo septuagesimo octavo, Pontificatus vero domini Gregorii Septimi papæ sexto, tertiodecimo kal. Decembris, Indictione secunda, celebrata est Synodus Romæ in Ecclesia Sancti-Salvatoris, pro restauratione sanctæ Ecclesiæ. In qua inter alia excommunicatus est Constantinopolitanus imperator, et alii qui subscripti habentur ».

Quod pertinet ad Constantinopolitanum imperatorem, fuit iste Nicephorus cognomento Botoniates, qui tyrannice sibi imperium vindicans, Michaelem cum Maria Augusta conjuge, filioque Constantino Porphyrogenito in Blachernis captos, eosdem in monasterium relegavit. Coronatus est autem ipse Nicephorus a Cosma patriarcha, qui eodem anno, Joanne Xiphylino defuncto, a Michaele imperatore in locum ejus fuerat subrogatus. Venerat iste Jerosolymis, et magnæ existimationis erat apud imperatorem. Hæc omnia pluribus Joannes Curopalates. Quod enim Michael imperator cum Latinis communicaret, coleretque ipsum Ro-

[1] Psal. VI. — [2] Psal. LXX. — [3] Matth. III. — [4] Greg. l. V. Ep. XV. — [5] Ibid. Ep. XVI.

[1] Greg. l. VI. Ep. I. — [2] Ibid. Ep. V.

manum Pontificem Gregorium, dignum visum Gregorio, si tyrannum invasorem imperii excommunicaret. De pietate Michaelis, ex ejus oblationibus Cassinum missis, habet ista Leo Ostiensis [1] :

21. « Circa hos dies Michael Constantinopolitanus imp. patri Desiderio per nuntios dona plurima transmisit, poscens, ut pro se ac liberis, ac pro statu imperii sui, omnipotentis Dei clementiam assiduis precibus exoraret. Insuper ob beati Benedicti patris reverentiam pro salute animæ suæ per præceptum aurea bulla roboratum constituit, ut annis singulis monasterium istud ex regiis redditibus auri viginti quatuor libras acciperet, et pallia quatuor, ad nostræ Congregationis sustentationem ». Hæc Leo. Et licet non ex sententia fuerit exauditus, at animæ ipsius ac suorum acceptæ sunt a Deo preces, cum sibi, suisque in monasterio reliquum vitæ agere datum fuerit. Quæ autem post Constantinopolitanum imperatorem excommunicatum in Synodo gesta fuerint, ita Acta declarant : « Juraverunt quoque legati Henrici et Rudolphi, quisque pro domino suo, quod nullis dolis colloquium legatorum Sedis Apostolicæ in Teutonico regno habendum impedient ». Quinam autem in eadem Synodo fuerint statuti canones, subsequentes tituli indicant verbis istis :

22. « De Teutonicis contradicendis ne prædia Ecclesiastica a regibus data, sive ab invitis episcopis, detineant.

« Ut iterum excommunicentur illi, quorum culpa colloquium remansit ». Post titulos diversorum excommunicatorum, de invasoribus monasterii Cassinensis ista sequuntur :

« Si quis Northmannorum, vel quorumlibet hominum prædia monasterii Sancti-Benedicti montis Cassini invaserit, vel quascumque res ejusdem monasterii injuste abstulerit, et bis vel ter admonitus non emendaverit, excommunicationi subjaceat, donec resipiscat, et Ecclesiæ satisfaciat ». Hujus autem sanciendi canonis occasionem Leo Ostiensis episcopus, qui aderat, sic narrat [2] : Eodem tempore Rosellanæ Ecclesiæ pontifex ad hoc cœnobium veniens, non parvam pecuniæ summam in hoc loco deposuit. Quod ubi Jordani principi Capuæ relatum est, missis militibus, eam de secretario Ecclesiæ abstrahi, et ad se præcepit afferri. Ad hæc fratres : Pecuniam, inquiunt, quæ patri Benedicto credita est, nos nulli omnino viventium damus; verum in secretario conditam, qui præsumpserit, tollat. Milites diabolico furore inebriati pecuniam de secretario abstrahunt, ac abstractam ad principem deferunt.

23. « Tantum vero et tam immane inauditumque facinus Gregorii papæ dum pervenisset ad aures, hujus temeritatis noxam inultam esse non ferens, et verens ne hoc rursus exemplo Ecclesia nostra violaretur, divinum officium in Ecclesia patris Benedicti interdixit, altariaque omnia nudari fecit, asserens in tanto scelere nimiæ negligentiæ damnandæque formidinis Desiderium abbatem ac fratres argui merito posse; seque adversus congregationem nostram severius commovendum, nisi ea qua semper locum istum dilexerat charitate teneretur. Siquidem tolerabilius esse villas et castella juris nostri in prædam et direptionem dari, quam sanctum locum, ubique terrarum famosissimum, tantæ ignominiæ subjacere. Sed non diu divina ultio dilata est. Nam princeps tanti auctor sceleris, postquam pecuniam tulit Ecclesiæ, lumen amisit. Inde vero Gregorius in Concilio præsidens constituit, ut si quis Northmannorum, vel quorumlibet hominum, prædia, monasteria, villas possessionesque nostri monasterii Cassinensis invaserit, et secundo ac tertio admonitus non emendaverit, excommunicationi subjaceat, quousque satisfaciat ».

24. *Jordanus princeps Capuæ redargutus resipiscitur.* — Hæc præsenti anno inchoata, in sequentem propagata sunt, quo reperitur data Epistola ejusdem Pontificis ad ipsum Jordanum principem Capuanum, qua eum redarguit de gravissimis sceleribus, ab eodem perpetratis ; quæ sic se habet [1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Jordano Capuano principi.

« Sicut nonnulli noverunt, olim te nos admodum dileximus, et honorem tuum tam in præsenti sæculo adaugere, quam et in futuro servare studuimus hactenus. Existimavimus enim te (ut nobilem deceret filium) fidem B. Petro servaturum, et decus ipsius in cunctis, pro viribus tuis adaucturum. Verum longe nos fefellit opinio, et qui de te nihil tale pridem quivimus credere, nunc advertimus de hac perfidia tua multos non fuisse mentitos. Ecce enim dudum novercam tuam et dominam contra jus et fas de Ecclesia trahere invitam et reclamantem, eamque nubere nolentem nuptiis tradere violentissime præsumpsisti. Episcopum ad Apostolorum Limina venientem nuper ausus es impedire, et quod ferebat more prædonum auferre. Novissime Ecclesiam beati Benedicti sacrilego ausu intrare, deprædari, et violare non timuisti. Et qui bona Ecclesiarum (quoniam fere cuncta quæ tenes earum sunt) defendere debueras, tu potissime temerator earum et dilaniator existis. Quapropter ex parte beati Petri monemus te, ut si ipsius iram, et beati Benedicti indignationem non vis incurrere, super his omnibus nobis justitiam facias. Quod si contempseris, ad Dominum omnipotentem nos reclamabimus, de cujus misericordia confidimus, quod dabit nobis consilium, quid in tantam arrogantiam et immoderatam superbiam tuam facere debeamus. Datum Romæ undecimo kalend. Maii, Indict. secunda ». Hæc ad Jordanem Gregorius. Porro mutatum eum in melius, cor-

[1] Leo Ost. l. III. c. 38. — [2] Ibid. c. 45. 46.

[1] Greg. l. VI. Ep. XXXVII.

rexisse quæ perperam egerat, ostendit idem Leo Ostiensis, sic pergens [1]:

25. « Eodem anno Jordanis princeps more priorum (al. piorum) principum generale monasterio præceptum fecit de omnibus finibus et pertinentiis ejus : quo etiam præcepto specialius confirmavit, quæ pater ipsius et ipse eatenus huic monasterio concesserat, seu commutaverat, vel reddiderat, idest, Fractam castrum, et Teramen, et Pedemontem, et Mortulam, et Cucurugium, et Turrem ad mare ; sed et omnia quæ antiquitus ad hoc pertinebant monasterium in tota Liburia, cum Ecclesiis ac finibus ac pertinentiis earum, pœna quatuor millium librarum auri apposita, si quis hanc largitionem violare præsumpsisset. Biennio post oblata est huic monasterio ab eodem principe Ecclesia Sancti-Rufii intra Capuanam civitatem, quæ dudum sibi concessa et juramento firmata ab his fuerat, quibus hæreditario jure juxta patriæ morem debebatur cum servis et ancillis, colonis, libris, ornamentis, et omnibus pertinentiis suis, adjecta mille librarum auri pœna, si quis contraire niteretur ». Hæc Leo. Quibus vides, quantum profecerit princeps ex ea, quam passus est ob perpetratum scelus divinam vindictam. Sed prosequamur reliquos in eadem Synodo sancitos canones.

26. *Investiturarum interdictio, et depositio archiepiscopi Ravennatis.* — Huic canon adjectus est in Synodo de investituris, verbis istis : « Quoniam investituras Ecclesiarum contra statuta sanctorum Patrum a laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, et ex eo plurimas perturbationes in Ecclesia oriri, ex quibus Christiana religio conculcatur : decernimus, ut nullus clericorum investituram episcopatus, vel abbatiæ, vel Ecclesiæ de manu imperatoris, vel regis, vel alicujus laicæ personæ, viri, vel feminæ suscipiat. Quod si præsumpserit, recognoscat investituram illam Apostolica auctoritate irritam esse, et se usque ad condignam satisfactionem excommunicationi subjacere». Hæc canon, cujus meminit Leo Ostiensis, qui interfuit. Nam hæc de seipso [2] : « Per idem tempus supradicto papa Gregorio Synodum habente, Leo hujus monasterii bibliothecarius, qui postea Ostiensis episcopus fuit, proposuit litem de monasterio Sanctæ-Sophiæ de Benevento, quod nuper Beneventani a ditione nostri cœnobii violenter abstraxerant. Cumque res ad judicium deducta esset, audientibus omnibus recitata sunt omnia privilegia nostra, quibus principes, Romanique Pontifices, imperatores, reges, duces, prædictam cellam huic monasterio donasse probatum est; decretumque a summo Pontifice, cellam illam nihil ad Beneventanos pertinere, sed juris nostri perpetuo esse debere. In eadem item Synodo institutum est, ut qui a laico investituram Ecclesiæ acciperet, anathemate uterque plecteretur, et qui scilicet daret, et qui acciperet ». Hæc Leo. Sed jam anno superiori idem Gregorius promulgaverat de iisdem investituris decretum in partibus Borealibus, quod ut observari deberet, jugi vigilantia intendebat. Hincque est, quod hoc anno ad Spiræ episcopum scribens hæc ait [1] :

28. « Quia in susceptione Spirensis Ecclesiæ veremur te contra decretum Apostolicæ Sedis virgam de manu regis scienter ac temerarie suscepisse, episcopale officium hactenus te agere non concessimus etc. » Et ad legatos Apostolicæ Sedis duos Hugones, Dolensem et Cluniacensem sic [2] : « Si idem Ambianensis contra Romanæ Synodi et Apostolicæ Sedis decretum de manu laici nefanda ambitione, et temerario ausu investituram suscipere præsumpsit, canonici rigoris severitate taliter in eum vindicare, et punire obnixe satagite, ut ejus exempla cæteri imitari timeant etc. » Sunt in eodem Concilio et alii sanciti canones, omnesque numero triginta tres, quos si cupis perlegere, poteris ; nos brevitatis causa describere hic omittimus. Cum alioqui alia pleraque sint in hæc Synodo constituta, quæ in iisdem Actis minime posita esse leguntur : et inter alia depositio archiepiscopi Ravennatis, nefandissimi scilicet Guiberti, toties vocati ad Synodum, et semper contumacis perseverantis, qui abusus Apostolicæ Sedis patientia atque benignitate, meruit tandem ob immensa scelera perpetrata deponi, cum idem Gregorius post Synodum mox ista scripsit de ejus condemnatione ad Ravennates [3] :

28. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus Ravennatibus majoribus et minoribus, qui beatum Petrum ejusque filium, sanctum videlicet Appollinarem diligunt, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quam fideliter quamque humiliter, beato Petro, nempe Apostolorum principi, Ravennas Ecclesia semper adhæserit, quantamque matri suæ, sanctæ videlicet Romanæ Ecclesiæ, obedientiam in omnibus exhibuerit, vestra fraternitas optime novit. Ille autem, qui nunc Ecclesiæ Ravennatis episcopus esse dicitur, quomodo eam olim tam ditissimam quam etiam religiosissimam tyrannica deprædatione devastaverit, et irreligiosæ vitæ exemplo corruperit, et vos patiendo videndoque sensistis, et nos certo experimento didicimus. Sed quia his malis aliisque quampluribus flagitiis irretitus atque pollutus, ne argui possit atque convinci, superbiæ fastu elatus contra Apostolorum principem calcaneum erexit, et in inobedientia quæ sceleri comparatur idololatriæ perseverat ; eum sine spe recuperationis, Spiritus sancti judicio, Apostolicæ Sedis auctoritate, in sancta Romana Synodo esse depositum, præsentium indiciis indubitanter cognoscite.

29. « Quapropter ut nullam ei deinceps quæ episcopo debetur obedientiam exhibeatis, omnibus

[1] Leo Ost. l. III. c. 46. — [2] Ibid. c. 44.

[1] Greg. l. V. Ep. XVIII. — [2] Ibid. l. VI. Ep. III. — [3] Ibid. Ep. X.

vobis beati Petri Apostolorum principis auctoritate præcipimus. Si qui vero excommunicationis contagione vulnerati, his salutiferis ausi fuerint repugnare præceptis, eos velut putrida membra a toto corpore Christi (quod est Ecclesia Catholica) anathematis gladio resecamus atque projicimus. Vobis autem Deum diligentibus et beato Petro obedientibus, ex auctoritate ejusdem Apostolorum principis omnium peccatorum remissionem largimur. Datum Romæ septimo kal. Decembris, Indictione secunda ». Ecce jam bis succisa infelix arbor; primo cum fautor inhæsit schismatico papæ Cadaloo Parmensi; modo autem, cum simoniacorum et fornicariorum, archiepiscopus ipse vitio utroque turpissimus, schismatis auctor erupit. Sed sic præcisa, altiora cultu diaboli extulit ex ubere impietate virgulta, quibus infernalis flamma abundantius nutrienda succresceret. Quando autem ista sint facta, suis locis inferius pro temporis ratione dicenda.

30. *De privilegiis adimendis per Pontificem Romanum.* — Inter alia autem negotia idem Gregorius plerosque primarios Galliarum episcopos, nempe Rhemensem, Bisuntinum, Senonensem, Bituricensem ac Turonensem, ab Apostolicæ Sedis legato suspensos Sedem Apostolicam appellantes, ad primarium officium revocans, ut iterum audirentur constituit [1]. Ad ipsum autem Rhemensem archiepiscopum privilegio agentem, quod nonnisi a Romano Pontifice judicari ejus causa debeat, aut ab eo missis legatis, præter alia de privilegiis ab eadem Sede concessis, et immutatis, ista digna observatione rescripsit [2] : « Ad id autem quod de privilegio dicitis, breviter interim respondemus, quod possunt quædam in privilegiis, pro re, pro persona, pro tempore, pro loco concedi, quæ iterum pro iisdem si necessitas vel utilitas major exegerit, licenter valent commutari. Privilegia siquidem non debent sanctorum Patrum auctoritatem infringere, sed utilitati sanctæ Ecclesiæ prospicere. Inde est, quod Arelatensis Ecclesia non solum a beato Gregorio doctore dulcifluo, sed etiam a pluribus ejus sanctis antecessoribus cum haberet vicem Sedis Apostolicæ, ut omnes episcopos totius regni Francorum, quod tunc latius extendebatur, ad Concilium convocaret, eosque in judicio constrinxerit (sine cujus licentia nullis ex supradictis episcopis longe a suo episcopatu fas erat abire) post aliqua tempora pro quibusdam causis, prædicta potestas et auctoritas cessavit, et suam vicem aliis quibus placuit, Sedes Apostolica concessit. Rhemensis etiam, cui præsides, Ecclesia quodam tempore primati subjacuit, et ei ut magistro post Romanum Pontificem obedivit. Quod et de pluribus aliis Ecclesiis potestis invenire, si sanctorum Patrum dicta et acta procuratis diligenter investigare ». Hactenus ipse.

31. *Gebehardi archiepiscopi exilium et Gregorii cura de Norvegiis.* — Hoc eodem anno fortis athleta Christi propugnator Ecclesiæ S. Gebehardus archiepiscopus Salzburgensis persecutione Henrici regis cogitur exulare. De his enim ex Actis ejusdem Ecclesiæ, in Vita ipsius recitantur ista : « Ea igitur tempestate, dominus sæpe fatus archiepiscopus fidelis Romanæ Ecclesiæ, et veritatis Catholicæ propugnator eminebat, qui velut alter Machabæus lorica fidei se succinxerat, et gladio verbi sui castra Ecclesiæ in toto regno Teutonico protegebat. Proinde aure cordis audiens illam Domini vocem in Evangelio clamantis : Qui non est mecum, contra me est; et qui non colligit mecum, dispergit; quia Christum pro redemptione Ecclesiæ ad crucis brachia pendentem sincera fide sequi studuit, multa tunc persona et ordine indigna nimis a fautoribus regis excepit. Qui mox et Ecclesiæ suæ bona diripiebant, unusquisque vicina sibi quasi ex permissione regis vindicans, et bannos domini papæ ipsiusque nostri ob hanc direptionem illi factos parvipendens. Tunc etiam magna pars Hungaricæ terræ quondam Ecclesiæ Sancti-Rudberti traditæ ab episcopo defecisse dicitur. Hac etiam necessitate ob munimen Ecclesiæ suæ in posterum castella duo munitissima Christi archimandrita ædificavit, scilicet in monte Salzburg et Werven, sed et unum castellum apud Frisacum.

« Sub publica tandem fide etiam dato a rege ducatu, Ratisponam veniens, expurgare se in quibus a rege culpabatur recusavit, nisi prius omnia quæ ei ablata fuerant juxta statuta emendarentur. Inde prolixa inter eum et inter prolocutores regis coram rege agitata est quæstio. Postremo infecta re utrimque et indefinita exivit ab urbe Ratispona, ad urbem suæ sedis eo comitatu quo venerat rediens; sed a media via divertit, et ad partes secum facientes secessit. Quia denique inimicis Christi et Ecclesiæ resistere non potuit, relicta sindone nudus ab eis profugit, quia relicta sede sua, in exilium secundo idus Octobris recessit, anno Incarnationis Dominicæ millesimo septuagesimo octavo, et novem annos, nunc in Sueviam, nunc in Saxoniam transmigrando, cum sui similibus Catholicæ veritatis confessoribus in exilio transegit.

« Rex Henricus Perchtoldum quemdam sui erroris consentaneum in cubile Salzburgensis Ecclesiæ ingessit, qui et ejusdem Ecclesiæ thesaurum ditissimum dissipavit, et multa nostræ Admuntensis Ecclesiæ ornamenta, cum nonnullis sanctorum pignoribus diripuit; ipsum vero locum nostrum ad solitudinem fere redegit. Inter cætera pretiosa, quæ tunc temporis idem intrusus seu exepiscopus nobis abstulit, Rationale unum ex auro et gemmis pretiosissimis intextum, aureis catenulis dependens, pæne mille marcarum pretio æstimatum, quod imperator Græciæ fundatori nostro Gebehardo archiepiscopo, dum legatione Cæsaris illo functus, filium ejus baptizasset, pro munere donaverat, jussit præfatus Perchtoldus exponi, militibus suis hæc largiturus. Duodecim

[1] Greg. l. v. Ep. XVII et XXII. — [2] Ibid. l. VI. Ep. II.

igitur milites cæteris præstantiores, avaritiæ siti furentes, pro rapiendo illo in litem versi, ante atrium Basilicæ certamen ineunt, et mutuis se concidentes vulneribus, octo ex his ibi ceciderunt. Quidam vero ex fratribus, Nordwinus presbyter, sacristæ seu custodis functus officio, ad tantum facinus perhorrescens, et aliorum quatuor qui adhuc supererant simili cæde jam perituris (periturorum) vitæ consulens, arreptum Rationale, in quatuor frusta confregit, cuique illorum suam partem tribuens. Qui monachus eodem anno diem clausit extremum ». Sed reliqua anni hujus quæ sunt Gregorii videamus.

32. Porro idem pater sanctissimus ad continendos in fide Catholica populos extremos orbis Borealis, nempe Danos atque Norvegos, ad eorum reges litteras dedit, eosque præter salutaria monita, quibus eos imbuit, et cohortatus est ad custodiam divinorum mandatorum, invitavit mittere Romam nobiles juvenes instituendos sacris legibus. In Epistola enim ad Olavum Norvegiæ regem hæc de his[1]:

« Notum autem vobis esse volumus, quoniam desiderium nostrum est, si quomodo possemus, ad vos aliquos de fratribus mittere, qui fideles et docti essent, ad erudiendum vos in omni scientia et doctrina in Christo Jesu, ut secundum Evangelicam et Apostolicam doctrinam decenter instructi, in nullo vacillantes essetis, sed radicati atque fundati super stabile fundamentum, quod est Christus Jesus, abundantius atque perfectius in virtute Dei cresceretis, et secundum operationem fructum fidei, æterna retributione dignum redderetis. Quod quid nobis tum propter longinquitatem terrarum, et maxime propter ignotas linguas valde difficile est, rogamus vos (sicut et regi Danorum denuntiavimus) ut de junioribus et nobilibus terræ vestræ ad Apostolicam aulam mittatis, quatenus sub alis Apostolorum Petri et Pauli sacris ac divinis legibus diligenter edocti, Apostolicæ Sedis ad vos mandata referre non quasi ignoti sed cogniti, et quæ Christianæ religionis ordo postulaverit, apud vos non quasi rudes aut ignari, sed lingua ac scientia moribusque prudentes digne Deo prædicare, et efficaciter ipso adjuvante excolere valeant ». Hæc et alia Gregorius ad regem Norvegiæ in fine anni hujus, nempe decimo octavo kalendas Januarii, Indictione secunda inchoata.

[1] Greg. l. VI. Ep. XIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6571. — Anno Æræ Hispan. 1116. — Anno Hegiræ 471, inchoato die 14 Julii, Fer. 7. — Jesu Christi 1078. — Gregorii VII papæ 6. — Henrici IV reg. 23. Nicephori Botoniatæ imp. 1.

1. *Synodus Romana IV sub Gregorio VII.* — A numer. 1 ad 19. Celebrata hoc anno Romæ a Gregorio VII Quarta Synodus Romana: prima hebdomade Quadragesimæ, cui centum pæne episcopi præter abbates et clericos interfuere. Hæc de ea Paulus Bernriedensis in Vita Gregorii VII, cap. 11: « Anno ab Incarnat. Domini MLXXVIII, Indictione prima, cum uterque rex, Henricus videlicet et Rudolphus, ab Apostolica Sede adjutorium requireret, Gregorius papa VII, generali Synodo præsidens, decrevit: Quoniam lis et perturbatio regni, in maximum sanctæ Ecclesiæ periculum et detrimentum quotidie redundare cernitur, placet nobis elaborare pro viribus, quatenus idonei tam religione quam etiam scientia pollentes nuntii, e latere Sedis Apostolicæ ad partes illas mittantur, qui omnes religiosos et justitiæ amatores in Teutonici regni partibus commorantes, clericalis et laicalis ordinis viros, et ad hoc opus idoneos convocent; cum quibus (Domini gratia præeunte) aut finem et pacem juste componant, aut veritate percognita, cui parti justitia magis faveat ad plenum addiscere valeant; quatenus pars injusta desistat, et Apostolica auctoritate munita justitia, vigoris et auctoritatis robur obtineat etc. Actum Romæ in Ecclesia Domini Salvatoris, V nonas Martii, Indictione prima ». Referuntur postea ibidem duæ ejusdem Pontificis Epistolæ, altera ad præsules et magnates regni Teutonici, *VII idus Martii* data, alteraque *Udoni* Trevirensi archiepiscopo eadem die scripta; priori suum consilium illis significat, et anathema contra illud impedire volentes addit; posteriori vero Trevirensem præsulem admonet, ut sine omni dilatione hac de causa se intromittat. Prior est Epistola XV libri V Registri Gregoriani; posterior Epistola XVI ejusdem libri, et ex utraque Baronius num. 16 et seqq. aliqua exhibet.

2. *Bis inter Henricum et Rodulphum reges in*

Germania pugnatum. — Porro hoc anno duo prælia Henricum inter et Rodulphum, qui de Germaniæ regno contendebant, habita, non vero unum cujus solius meminit Baronius num. 19. Fuse utrumque describit chronographus Magdeburgensis, a Meibomio editus, qui ait, Rodulphi exercitum in fugam conjectum, subditque : « In eadem fuga capti Bernhardus Romanæ Sedis archidiaconus, Sigisfredus archipræsul Moguntinus, Adalbertus Wormatiensis episcopus ». In secundo prælio victi, fugatique Henriciani. « Ex nostris partibus », inquit chronographus, præter episcopum Magdeburgensem, qui cecidit in fuga, nemo qui dignus sit nomine, periit in illa pugna, etc. Factum est hoc prælium secundum an. Dom. MLXXVIII, VII idus Augusti, feria tertia. Corpus vero archiepiscopi ab ipsis Magdeburg translatum in monasterio Sanctæ-Mariæ, quod ipse construxerat, est honorabiliter tumulatum, etc. Ipse in diebus suis divinæ revelationis instinctu principale cum tota majori Ecclesia altare, quod per incendium destructum est, anno Domini MLXXVIII consecravit, priori destructo, ac inclusis multorum sanctorum integris corporibus, etc. Iste piæ memoriæ frater fuit Annonis Coloniensis archiepiscopi », Wernerus appellatus, ut jam idem chronographus dixerat. De tertio et quarto prælio inter utrumque regem commisso, anno MLXXX mentionem faciemus, ut, quo in statu hoc tempore res essent, melius innotescat.

3. *Synodus Romana V sub Gregorio VII.* — Ad num. 19. De Synodo Romana *Quinta* hoc anno habita, hæc tantum in eodem Paulo Bernriedensi leguntur : « Anno ab Incarnat. Domini MLXXXVIII, Pontificatus vero domini Gregorii papæ VII sexto, decimo tertio kalendas Decemb. Indict. II, congregata est Synodus Romæ in Ecclesia S. Salvatoris, in qua juraverunt legati Henrici et Rudolphi, quisque pro domino suo, quod nullis dolis colloquium legatorum Sedis Apostolicæ in Teutonico regno habendum, impedient ». Bertoldus in Chronico de priori Synodo ait : « Idoneos legatos iterum destinavit, qui facto generali colloquio causam regni juste determinarent; et omnes Synodali sententia damnavit, quicumque impedirent ne colloquium fieret. Quod Rudolphus libentissime voluit fieri : Henricus autem utcumque potuit, impedire non cessavit. Nam contra Apostolicum præceptum, maxima multitudine flagitiosorum adunata, procinctum in Saxoniam paravit : cui rex Rudolphus apud Struvam cum exercitu obviavit, et illo fugato ipse campum victoriæ obtinuit, VII idus Augusti. Occubuit tamen ibi ex parte Rudolphi Wecel venerabilis Magdeburgensis episcopus, et Wormatiensis episcopus captus est. Infinita autem multitudo utrimque occubuit, plures tamen et excellentiores ex parte Henrici. Facto autem alio Concilio Romæ X kalend. Decemb. (legendum XIII kalend. Decemb.) utriusque regis legati in Synodo juravere, quod domini eorum non impedirent colloquium, pro causa regni statuendum. Unde et papa ea vice inter nos judicare non potuit, quamvis bene sciret, cui parti magis justitia faveret ».

4. *In ea Berengarius auditus.* — Subdit de V Synodo Romana Bertoldus : « In Synodo ista Berengarius Andegavensis canonicus, ut ab hæresi sua resipisceret, synodaliter convenitur, eique induciæ usque ad proxime futuram Synodum dantur ». Huc referendum quod anonymus Chiffletianus in Opusculo de Berengarii hæresiarchæ damnatione multiplici scribit : « Reverendissimus papa Gregorius VII, successor Alexandri iterum eidem Beringerio audientiam in duabus Synodis generalibus Romæ concessit. Sed cum ipse sectam suam Catholicæ fidei contrariam denegare non posset, iterum sub juramento eamdem abdicare, et fidem Catholicam profiteri delegit, sicut in superioribus Conciliis fecit. Tot igitur Conciliis Beringerianam hæresim damnatam percepimus, tum ex fidelium relatione virorum, qui eisdem Conciliis interfuerunt, tum ex regestis Romanorum Pontificum, tum ex scriptis religiosorum virorum, qui de his fidelissime scripserunt. Nam eadem Concilia nostris temporibus infra XL annos celebrata reperiuntur, quot anni ab exordio Pontificatus sancti Leonis papæ usque in præsentem annum 'computantur, qui est ab Incarnatione Domini MLXXVIII (quo ideo auctor Opusculum suum scripsit). Unde et adhuc multi vivunt, qui eisdem Conciliis interfuerunt; qui et nobis de eisdem Conciliis fidelissime testificati sunt (1) ».

5. *Secunda Berengarii fidei professio.* — *Berengarius*, qui primam fidei professionem anno MLIX coram Nicolao papa fecerat secundam in ista Synodo edidit, quam hactenus ineditam ex veteri Codice Ms. Mabillonius tom. II Analect. in Observat. de multiplici Berengarii damnatione in hunc modum exhibet : « Profiteor panem altaris post consecrationem esse verum Corpus Christi, quod natum

(1) Non multos ante annos diligentia PP. Martene, et Durand. Anecdot. tom IV, col. 103, prodiit scriptum quoddam Berengarii, in quo ille res gestas in causa sua in utroque Romano Concilio sub Gregorio VII narrat, mentemque suam de utraque fidei confessione exponit. Ex hoc vero plura discere ad Ecclesiasticæ Historiæ emendationem licet. Primo ait Berengarius, Romanam hujus anni MLXXVIII Synodum celebratam fuisse die festa omnium Sanctorum, quod verissime dictum censeo, atque ideo emendandus est Paulus Bernriedensis, qui collectam illam prodidit die XIII kal. Decembris. Cum præsertim dies illa nec Dominica esset, nec feria secunda, nec solemne aliquod festum, unde ex antiquo more Concilia exordiri obtinuerant. Ait insuper Berengarius confessionem suam priorem, quam ex Mabillonio Pagius hic num. 5 recitat, a multis Romæ probatam fuisse, ac præsertim ab episcopis Portuensi et Sacirensi (lege Sutrinensi) et cardinalibus non infrequentibus ; sed et Pontifici ea fidei formula satisfactum fuisse affirmat. Vicissim autem multos sibi adversatos prodit, inter quos episcopos Patavinum (nempe Altimannum) et Pisanum (Landulphum) commemorat. Horum opera retentum se dicit Romæ usque ad Concilium in Quadragesima (anni sequentis MLXXIX) celebrati. Tunc autem coactum se addit ad novam fidei formulam subscribendam, cui se non plane invitum assensisse. Hæc fidei formula in eo a priori differebat, quod affirmaret panem et vinum per consecrationem in corpus et sanguinem *substantialiter* converti. Illud enim *substantialiter* in priori formula deerat. Sed errasse se in eo profitetur, quod præterea coactus fuerit juratam affirmare se ad id usque errasse.
MANSI.

est de Virgine, quod passum est in Cruce, quod sedet ad dexteram Patris : et vinum altaris postquam consecratum est, esse verum Sanguinem, qui manavit de latere Christi. Et sicut ore pronuntio, ita me in corde habere confirmo. Sic me adjuvet Deus, et hæc sacra ». Verisimile est, inquit Mabillonius, *Berengario* postea quam priorem confessionem quasi proprium Humberti cardinalis fœtum tam atrociter scripto suo a Lanfranco confutato lacerasset ; ut vel sic omnis causandi ac tergiversandi aditus ei præcluderetur, datam fuisse potestatem suis verbis explicandi propriam de Eucharistia mentem ; quod ipse præstiterit edita hac confessione secunda, in qua subdolis *veri Corporis et veri Sanguinis* verbis Catholicam fidem profiteri videbatur : tametsi sub ejusmodi speciosis larvis hæresim suam occultabat. Inde factum, ut hæc confessio permultis istius Synodi episcopis non fecerit satis, ideoque remissa ac dilata sit amplior hujus rei discussio in Synodum anni subsequentis, cujus gratia frequentior episcoporum numerus Romam convenire debebat : ac interim *Berengarius* ad id tempus Romæ residere jussus. Quæ viri doctissimi conjectura valde mihi probatur.

6. *Michael imp. imperio deponitur.* — Ad num. 20 et seq. *Michael Ducas*, cujus ignavia Orientalis imperii pars in Turcorum potestatem venit, hoc anno imperio depositus et ad monasticam vitam ad Studii monasterium transmissus, « cum annos sex imperasset, eodem sabbato quo a fidelibus miraculum Lazari celebratur », inquit Curopalates pag. 862, sabbato nempe Passionis, Martii mensis die XXXI, ubi detonsis capillis, patriarchæ et metropolitanorum sententia Ephesi archiepiscopus electus, cum semel ad urbem accessisset, in *Manuelis* monasterium reversus, suis manibus laborans ac tandem sub *Alexio Comneno*, a quo perhonorifice semper est habitus, diem clausit extremum, ut subdit postea Curopalates, cui alii suffragantur : sed annis illis sex, totidem menses cum Joele addendi ; imperium enim inierat anno MLXXI, circa initium mensis Septembris.

7. *Nicephorus Botoniates coronatur imperator.* — *Nicephorus* vero *Botoniates*, qui anno superiori imperium invaserat, sub die vigesima quinta mensis Martii imperator renuntiatus fuit, et imperatorio diademate in æde Sophiana, a patriarcha donatus in magna hebdomade feria tertia, die tertia Aprilis, ut in eodem Curopalate legitur. Coronatus est *Botoniates* a *Cosma* patriarcha Constantinop. qui an. MLXXV, non vero currenti, ut perperam Baronius habet, Xiphilino successerat, sicuti anno MLXXX, quo Baronius de morte Xiphilini memoriæ lapsu rursum loquitur, demonstrabimus. *Botoniates Eudociam* Michaelis imperatoris matrem in alteram conjugem ducere statuerat, a quo consilio avocatus, tandem pudore omni posito, calcatisque Ecclesiæ legibus, *Mariam* Michaelis imp. uxorem sibi copulavit, licet eamdem antea cum Michaele et Constantino filio in monasterium Studiense amandasset. Anna Comnena lib. 3, pag. 73, *Mariæ* Iberiæ regis filiæ pulchritudinem miratur, aitque nullum unquam tali humani corporis simulacrum extitisse ; Theophilactus vero Bulgariæ episcopus in Institut. Regia part. 1, cap. 3 et seqq. qui ejus hortatu Commentarios in Quatuor Evangelia composuit, præclaras Mariæ animi dotes, pietatem et generis nobilitatem, pluribus prædicat.

8. *Helenam filio Michaelis imp. desponsatam ad patrem remittit.* — *Roberti* Calabriæ ducis filia, *Helena* nuncupata, Constantinopolim ducta fuerat, Constantino Michaelis imp. filio despondenda ; sed connubialia pacta penitus abrupit Nicephorus Botoniates, ut fuse narrat Anna Comnena lib. 1, ubi pluribus de eximia ejusdem Constantini pulchritudine, et de Roberti fortuna verba facit. Addit Zonaras *Helenam* postmodum a Botoniate ad patrem remissam; quam cum Malaterra lib. 3, cap. 13, et Ordericus lib. 7 tradant Constantinopoli reclusam et diligenti custodia observatam, ea post illam custodiam patri reddita videtur. Porro « Robertus iste ex mediocri stirpe in Normannia ex eorum ordine, quas Vavassores vulgo illi dicere solent, in plaga, quam Constantiam indigenæ vocant, editus», inquit Otto Frisingensis lib. 1 de Gest. Friderici cap. 3, cui varii historici consentiunt.

9. *Nicephorum Bryennium Historici avum capit et excæcat.* — « Bryennio vero », inquit Zonaras, « qui adhuc in Occidente tyrannidem tenebat, per legatos Cæsaris honorem pollicetur (nempe Botoniata) si tyrannide abstineat, et adjutoribus ejus, honorum quos jam illo accepissent confirmationem. Sed cum ille imperii cupiditate æstuans non cederet », Botoniata invitus bellum adversum illum suscepit, eumque captum ac cæcatum in urbem perduxit. Erat tunc *Nicephorus Bryennius* dux Dyrrachii, cui suberant provinciæ aliquot, urbesque complures, quarum præcipua et caput *Dyrrachium* fuit a qua totius Thematis appellatio deducta, ut liquet ex Porphyrogonneta lib. 11 de Themat. cap. 9. Eumdem ducatum obtinuerunt postea alii, indeque ducis honoraria appellatio dominis ex gente Francia attributa fuit, ut tradit Ducangius in Notis ad lib. 1 Alexianis. Filius *Nicephori Bryennii* una cum patre captus, oculisque perinde privatus, ut narrat Anna Comnena lib. 10, pag. 274, a qua cum *Nicephorus Cæsar* ejus maritus vocetur ἀπέγονος perspicuum est, hunc Nicephori tyranni ex filio nepotem extitisse, Zonaramque deceptum, qui scripsit Nicephorum Cæsarem, Annæ maritum, filium fuisse Nicephori Bryennii, qui Botoniata imperante tyrannidem affectavit. *Nicephori Bryennii* Historia ad initium ejusdem Botoniatæ perducitur, et neque a Vossio lib. de Historicis Græcis, neque ab aliis memoratur, quia ea tantum anno MDCLXI Parisiis typis regiis excusa est.

10. *Tauromenium Saracenis ereptum.* — *Tauromenium* et *Rameta* munitissima Siciliæ oppida a Saracenis eversa, et postea restituta fuerant. Hoc

vero anno, teste Malaterra lib. 3, cap. 17, *Tauromenium* a Rogerio Siciliæ comite post longam obsidionem Saracenis ereptum. Narrat hic historicus regem Tunetensem, qui hoc tempore erat *Taminus* e familia Ziridum, toto conatu urbi favisse, sed impedire non potuisse, ne tandem obsessi fame pressi eamdem dediderint, quod Malaterra prosa et versibus refert :

Deficit ut panis, populus superatur inanis.
Sic comes accitur, castro pro velle potitur.
Arbore sub tauri, curvantur mœnia Tauri.

Quibus ultimis vocibus *Tauromenium* designat. Ita Rogerius reliqua quæ in Sicilia Saracenis parebant oppida, sensim subigebat, et miseros Christianos in libertatem afferebat. Porro ex his intelligimus, *Tauromenium* Græcos episcopos hoc et sequenti sæculo sub utroque Rogerio, comite nempe ac rege, habuisse et Pyrrhum Rochum ac Franciscum Scorsum, hunc in editione operum Theophanis Ceramei episcopi Tauromitani, illum in Sicilia Sacra, Catalogum episcoporum ejusdem urbis ante annuum nongentesimum male absolvisse, existimantes se. *Tauromenium* postea episcopos non habuisse.

GREGORII VII ANNUS 7. — CHRISTI 1079.

1. *Synodus Romæ contra Berengarium qui jurando damnat suum errorem.* — Redemptoris nostri annus sequitur septuagesimus nonus post millesimum, Indictione secunda, quo Romæ mense Februarii ex more Synodus a Gregorio papa habita est, in qua inveteratus dierum malorum senex jam octogenarius hæresiarcha Berengarius, sæpe revocatus ad pœnitentiam, sæpe relapsus, iterum abjurans hæresim, jurejurando profitetur Catholicam fidem, damnans errorem, ut ejusdem Concilii Acta docent his verbis [1] :

« Anno ab Incarnatione sempiterni principis millesimo septuagesimo nono, mense Februarii, Indictione secunda, Pontificatus vero domini Gregorii universalis Pontificis anno sexto nondum absoluto, ad honorem Dei et ædificationem sanctæ Ecclesiæ, salutem quoque tam corporum quam animarum, ex præcepto Sedis Apostolicæ convenerunt finitimi, et diversarum regionum, et provinciarum archiepiscopi, episcopi, religiosæque personæ, ut sanctam Synodum celebrarent.

2. « Omnibus igitur in Ecclesia Salvatoris congregatis, habitus est sermo de corpore et sanguine Domini nostri JESU Christi, multis hæc, nonnullis illa prius sentientibus. Maxima siquidem pars panem et vinum per sacræ orationis verba, et sacerdotis consecrationem, Spiritu sancto invisibiliter operante, converti substantialiter in corpus Dominicum de Virgine natum, quod et in cruce pependit, et in sanguinem, qui de ejus latere militis effusus est lancea, asserebat, atque auctoritatibus Orthodoxorum sanctorum Patrum, tam Græcorum quam Latinorum, modis omnibus defendebat. Quidam vero cœcitate nimia et longa perculsi, figuram tantum substantiale illud corpus in dextera patris sedens esse, seque, et alios decipientes, quibusdam cavillationibus conabantur adstruere. Verum ubi cœpit res agi, prius etiam quam tertia die ventum fuerit in Synodum, defecit contra veritatem niti pars altera, nempe sancti Spiritus ignis emolumenta palearum consumens, et fulgore suo falsam lucem diverberando obtenebrans, noctis caliginem vertit in lucem. Denique Berengarius hujus erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem, errasse se coram Concilio frequenti confessus, veniamque postulans et orans, ex Apostolica clementia meruit, juravitque sicut in consequentibus continetur :

JUSJURANDUM BERENGARII TURONENSIS PRESBYTERI, OLIM DIACONI ANDEGAVENSIS.

3. « Ego Berengarius, corde credo, et ore confiteor, panem et vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, et verba nostri Redemptoris, substantialiter converti in veram et propriam, ac vivificam carnem et sanguinem JESU

[1] Apud Gregor. l. VI. post. Ep. XVII.

Christi Domini nostri; et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine, et quod pro salute mundi oblatum in Cruce pependit, et quod sedet ad dexteram Patris; et verum sanguinem Christi, qui de latere ejus effusus est, non tantum per signum et virtutem sacramenti, sed in proprietate naturæ, et veritate substantiæ, sicut in hoc Brevi continetur, et ego legi, et vos intelligitis. Sic credo, nec contra hanc fidem ulterius docebo. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia.

« Tunc dominus papa præcepit Berengario ex auctoritate Dei omnipotentis, et sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, ut de corpore et sanguine Domini nunquam ulterius cum aliquo disputare, vel aliquem docere præsumeret, excepta causa reducendi ad fidem hanc eos qui per ejus doctrinam ab ea recesserant ». Hactenus de Berengario in Synodo.

4. *Circa Berengarii hæresim quas sit calumnias passus Gregorius.* — Extra Synodum vero foris existens schola Pharisæorum, conventus malignantium, schismatici cardinales (juxta illud Evangelicum [1] : *Qui non colligit mecum dispergit*) monstruosas calumnias in Gregorium commenti sunt; adeo ut sui magnitudine et deformitate, nec adversariis ipsis fuerint persuasæ. Audi eorum antesignanum Bennonem ista scriptis proclamantem et delirantem : « Idem præsumptor, Gregorius papa scilicet, jejunium indixit cardinalibus, ut Deus ostenderet, qui rectius sentiret de corpore Domini, Romanane Ecclesia, an Berengarius. Per hoc manifeste probatus infidelis, cum in Nicæno Concilio scriptum sit : Quia dubius in fide, infidelis est. Et de corpore Domini signum quæsivit, quod petente beato Gregorio ad firmandam mulieris fidem contigit, quando panis Christi formam accepit digiti. Et misit duos cardinales, Ottonem et Cunonem ad Sanctam-Anastasiam, ut cum Suppone ejusdem Ecclesiæ archipresbytero tridnanum jejunium peragerent, et illis tribus diebus singuli per dies singulos Psalterium et missas decantarent, ut supradictum signum eis Christus ostenderet, quod minime contigit ». Et paulo inferius :

5. « Joannes Portuensis episcopus, qui intimus fuerat et a secretis Hildebrandi, ascendit in ambonem beati Petri, et inter multa, audiente clero et populo, ait : Tale quid fecit Hildebrandus, et nos, unde deberemus vivi incendi, significans de Sacramento corporis Domini, quod Hildebrandus responsa divina quærens contra imperatorem, fertur injecisse igni, contradicentibus cardinalibus, qui assistebant ei ». Hæc Benno schismaticus, isthæc et alia plura id genus excogitans, scriptisque mandans, quo existimari potuisset juste depositus Gregorius jam Pontifex tot annorum.

6. In Moguntino conciliabulo [2], contra eumdem Gregorium celebrato (de quo dicendum inferius) in quo ipse Gregorius impie depositus ab impiis fuit, damnatus asseritur, quod esse false diceretur antiquus discipulus Berengarii. Quid si ipsa Acta Concilii non extarent superius recitata, quibus Berengarii error damnatur, et Berengarius ipse eumdem damnare compellitur? Quid insuper impius præmissa jejunia ante Concilium damnat, cum id moris antiqui fuerit et ritus Ecclesiastici, ut Concilia præcedente jejunio inchoentur? et quam proficue? cum in eo veternosus serpens Berengarius, spectantibus et audientibus omnibus, virus evomuerit hæreticæ pravitatis confessusque est Catholicam fidem. Quam repugnant ista, ut asseratur Gregorius particeps Berengarii, et per eum ipse Berengarius inductus sit ad Catholicam fidem? sed et quam certus assertor semper fuerit, in nullo hæsitans, veritatis et certitudinis corporis et sanguinis Christi, legat lector ejus Epistolam [1], scriptam primo anno sui Pontificatus ad Mathildem, qua hortatur eam Sacramento sacratissimæ Eucharistiæ uti frequenter. Nos dignas Deo vindici veritatis gratias agimus, qui post naufragia quibus quamplurimæ Gregorii Epistolæ periisse noscuntur, eam integram voluerit conservari in testimonium integerrimæ ejusdem Gregorii de veritate corporis et sanguinis Christi in Eucharistiæ Sacramento confessionis : qua vel una obstruatur os calumniantium schismaticorum. Qui igitur tam magnifice, tanta cum laude de Sacramento Eucharistiæ sensit ac scripsit, quam dispar est ut fingi possit eodem ad vetitam divinationem abusus, nec clandestino scelere, sed palam coram omnibus cardinalibus? sunt hæc simillima reliquis superius enarratis ab eodem auctore confictis portentis. Quousque autem adhuc Berengarius vixerit, quotove Redemptoris anno diem obierit, suo loco dicturi sumus.

7. *S. Bruno Signiæ episcopus.* — In hoc Concilio disputasse adversus Berengarium sanctum Brunonem, qui paulo post Signiæ fuit creatus episcopus, ejus Vitæ Acta testantur. Claruit iste doctrina et sanctitate hoc sæculo, natus in Longobardia in villa Soleria, patre Andrea et matre Willa, educatus in monasterio Sancti-Perpetui Astensis episcopatus, inde Senis inter canonicos cooptatus, atque Romam veniens, a Petro cognomento Igneo, episcopo Albanensi, susceptus hospitio, hoc anno adversus Berengarium disputavit, et Signinæ est præfectus, licet invitus, Ecclesiæ, cogentibus eum ostensis divinitus visionibus, quæ narrantur in Vita ipsius, et Petrus Diaconus ex parte refert in Appendice ad [2] Leonem, qui tamen dum ait, sub Paschali papa creatum episcopum, redarguitur ab auctore Vitæ ipsius, ejusdem sæculi scriptore, qui ait eum a Gregorio Septimo creatum episcopum, sedisseque annos quadraginta quatuor usque ad annum quintum Pontificatus Callisti papæ Secundi. Sed de ipso sæpe dicendum

[1] Luc. XI. — [2] Ursperg. in Chron. n. 1080.

[1] Greg. l. I. Ep. XLVII. — [2] Chron. Cass. l. IV. c. 33.

inferius. Jam redeamus ad Acta Concilii, quæ sic pergunt :

8. *Acta in Synodo ab utriusque regis legatis.* — « His itaque pie et feliciter actis, inter multas proclamationes conquesti sunt legati regis Rudolphi super Henrico, quod nulli loco nullique personæ parcens, religionem (regionem) Transalpinam contereret et conculcaret, neminem debitus honor vel reverentia, vel dignitas tueretur, et ceu vilia mancipia non modo sacerdotes, sed etiam piscopi archiepiscopique caperentur, vinculisque manciparentur, partimque trucidarentur. Decreverunt ergo quamplures Concilii, in illius tyrannidem gladium Apostolicum debere evaginari : sed distulit Apostolica mansuetudo. Juraverunt igitur legati Henrici regis illud, quod in sequentibus scriptum reperitur.

SACRAMENTUM NUNTIORUM HENRICI REGIS.

« Legati domini mei regis ad vos venient infra terminum Ascensionis Domini, exceptis legitimis [3] soniis, id est morte, vel gravi infirmitate, vel captione, absque dolo, qui legatos Romanæ Sedis secure ducent, et reducent. Et dominus rex obediens erit illis in omnibus, secundum justitiam et judicium illorum. Et hæc omnia observabit absque dolo, nisi quantum ex jussione vestra remanserit. Et hæc juro ex præcepto domini mei regis Henrici.

9. ITEM JUSJURANDUM NUNTIORUM RUDOLPHI REGIS, ITIDEMQUE RUDOLPHI QUOD SEQUITUR.

« Si colloquium ex vestro præcepto constitutum fuerit in partibus Teutonicis, loco et tempore a vobis definito ante præsentiam vestram, vel legatorum vestrorum, dominus noster rex Rudolphus vel ipse veniet vel episcopos et fideles suos mittet, paratusque erit judicium, quod sancta Rom. Ecclesia decreverit de causa regni subire, nulloque malo ingenio conventum a vobis sive legatis vestris constitutum impediet. Et postquam certum inde vestrum nuntium videbit de pace in regno constituenda et confirmanda, studebit ut legatio vestra provenire ad pacem regni et concordiam possit. Hæc et omnia observabuntur, nisi quantum ex vestra certa licentia remanserit, vel ex impedimento legitimo, scilicet morte, vel gravi infirmitate, vel captione, sine dolo ». Hucusque Acta Synodi in his, quæ spectant ad legationes regum ad Synodum missas.

10. Sed quomodo ista se habuerint, et quæ hæc secuta sint, ipse Gregorius narrat in decreto excommunicationis, promulgato anno sequenti, suo loco inferius recitando, quo innotescit, duos legatos a rege Henrico hoc anno Romam ad Synodum venisse, et quæ dicta sunt promisisse, hosque fuisse duos episcopos, nempe Virdunensem et Olemburgensem (Osenbruggensem); ipsum vero Henricum regem hoc anno contra jusjurandum impedisse, ne colloquium indictum aliquo modo fieri posset. Tolerasse tamen ista ipsum Gregorium, exspectasseque usque in annum sequentem, si forte rex perperam factum aliquo pacto corrigere vellet; sed frustra. Rebus enim bellicis eidem prospere succedentibus, contemnere prorsus cœpit Henricus Gregorium papam, quem hactenus se colere et frequentare obsequiis simulavit, timens sibi, regnoque suo. Hoc namque anno (ut Albertus ait) iterum collatis signis dimicatum est inter Henricum atque Rudolphum juxta Fladesheim, ubi in primo congressu Saxones terga verterunt.

In hac eadem Synodo Petrum Igneum, de quo superius dictum est, creatum fuisse episcopum Albanensem, injunctam legationem in Germaniam, eique adjunctum Udalricum episcopum Patavinum, tradit Bertholdus in Chronico hoc anno.

11. *Juramentum patriarchæ Aquileiensis, et reliqua in Synodo tractata.* — Post hæc autem quæ in Synodo gesta sint, Acta sic narrant : « Juravit item eodem tempore archiepiscopus Aquileiensis, (nuper electus et confirmatus), Henricus, secundum hæc verba :

« Ab hac hora et in antea fidelis ero beato Petro et papæ Gregorio suisque successoribus, qui per meliores cardinales intraverint. Non ero in consilio, neque in facto, ut vitam, aut membra, aut papatum perdant, aut capti sint mala captione. Ad Synodum, ad quam me vocabunt vel per se, vel per suos nuntios, vel per suas litteras, veniam et canonice obediam; aut si non potero, legatos meos mittam. Papatum Romanum, et regalia sancti Petri adjutor ero ad retinendum et defendendum, salvo meo ordine. Consilium autem quod mihi crediderint per se, aut per nuntios suos, sive per litteras, nulli pandam me sciente, ad eorum damnum. Legatum Romanum eundo et redeundo honorifice tractabo et in necessitatibus suis adjuvabo. His, quos nominatim excommunicaverint, scienter non communicabo. Romanam Ecclesiam per sæcularem militiam fideliter adjuvabo, cum invitatus fuero. Hæc omnia observabo, nisi quantum sua certa licentia remanserit ». Ex his eximiam sibi laudem comparavit archiepiscopus Aquileiensis, quod eo tempore, quo reliqui defecerunt ab Ecclesiæ Apostolicæ obedientia, ipse juramento arctius se conjunxit. Pergunt reliqua Actorum :

12. « Excommunicati sunt in eadem Synodo sine spe recuperationis archiepiscopus Narbonensis, Thedaldus dictus archiepiscopus Mediolanensis, Sigefridus dictus episcopus Bononiensis, Rolandus Tarvisiensis : item episcopi Firmanus, et Camerinus, hique omnes cum sequacibus suis tam clericis, quam etiam laicis ». Ad postremum sic missum juramentum episcopi Regiensis, Acta continent :

« Ego Gandulphus, Regiensem episcopatum contra interdictum vestrum, aut vestri legati, octo

diebus non tenebo, neque aliquo inveniam studio, quo vestræ legationi resistatur. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia ». Hucusque ibi de rebus in Synodo gestis. Porro alia quoque diversorum episcoporum in eadem Synodo agitata esse, docet Epistola ejusdem Gregorii, ibi tum de his data. Absoluta autem Synodo, Gregorius legatos misit in Germaniam ad componendas discordias inter reges. Testatur id ipse Gregorius in Epistola ad Mathildem hoc anno datam quinto nonas Martii, verbis istis [1] : « Legatus regis in præsentia universalis Synodi juravit ex præcepto domini sui, cum nostris mandatis per omnia obtemperaturum. Ea quoque de causa et spe nos jam misisse legatos nostros, credo tuam scientiam non latere ».

Quod rursus ad idem Romanum Concilium spectat, invenimus ibidem confecta Acta de immunitate monasterii Cluniacensis, his verbis :

« Dominus ac beatissimus papa Gregorius VII, anno Pontificatus sui VII, in Basilica Lateranensi, quæ et Constantiniana dicitur, in honore Salvatoris, et beati Joannis Baptistæ sacrata, Concilium generale celebrans, indicto cunctis silentio, surrexit et dixit : Noveritis, fratres, et sacerdotes nostri, imo tota hæc sancta Synodus cognoscat, et sciat, quia cum ultra montes multa sint monasteria ad honorem Dei omnipotentis, et beatorum Apostolorum Petri, et Pauli votabiliter, et religiose fundata; inter omnia quoddam in partibus illis habetur, quod quasi peculiare et proprium beato Petro, et huic Ecclesiæ speciali jure adhæret, Cluniacum videlicet, ad honorem, et tutelam hujus sanctæ et Apostolicæ Sedis ab ipsis primordiis principaliter assignatum, et faciente divina clementia, sub religiosis, et sanctis abbatibus ad id usque dignitatis, et religionis pervenit, ut cæteris monasteriis quamvis multum antiquioribus (quantum ipse cognosco) in Dei servitio, et spirituali fervore præcellat, ut nullum in terra illa (quod ego sciam) huic omnino valeat adæquari. Nullus enim abbas unquam ibi fuit, qui sanctus non fuerit. Quin abbates, et monachi hujus semper Ecclesiæ filii nullo modo degeneres extiterunt, nec curvaverunt genua sua ante Baal et Baalim, nec Jeroboam, sed hujus sanctæ Romanæ Sedis libertatem, dignitatemque imitantes, quam ab origine traxerunt, nobiliter sibi per successionis seriem, auctoritatem servaverunt. Non enim alicui unquam alienæ, vel terrenæ potestati colla subdiderunt, in sola beati Petri, et hujus Ecclesiæ subjectione defensioneque permanentes.

« Et idcirco volumus, atque Apostolica auctoritate firmamus et contradicimus, ut nulla unquam persona parva, vel magna sive potestas aliqua, non archiepiscopus, non episcopus, nullus regum, ducum, marchionum, principum, comitum, nec etiam aliquis legatus meus supra illum locum et monasterium unquam bigam suam aperiat, aliquamve exerceat potestatem. Verum juxta tenorem privilegii nostri, et antecessorum nostrorum auctoritatem et libertatis immunitatem sibi ab hac Sede concessam, integram, perpetuamque omnino possideat, et tantummodo sub alis Apostolicis ab omni æstu, et turbine impugnationis respiret, et in gremio hujus sanctæ matris Ecclesiæ ad honorem omnipotentis Dei, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, in perpetuum dulcissime quiescat.

« Et ita vertens se dominus papa ad dextram partem synodalis conventus, percunctatus est eos, dicens : Placet ita vobis ? laudatis ? Responderunt : Placet, laudamus. Vertens se iterum in sinistram, eodem modo interrogavit; eodem quoque modo responsum est a sancto conventu : Placet, laudamus. Post hæc verba stando in throno Pontificali perorata, dominus papa sedit ». Hactenus Acta, quæ legimus in Chronico scripto monasterii Cluniacensis, collecto, a Joanne a Bosco Cælestino ad nosque hoc anno Romam allato.

13. *De Bernardo abbate Massiliensi.* — Eodem tempore Massilienses monachos virum sanctissimum abbatem suum Bernardum, inde ab eodem Gregorio papa abstractum, et ad legationum functionem adhibitum (quem et fungentem legatione in Germania, ab Henrici regis hominibus captum [1] vidimus) requirentes idem Gregorius his litteris consolatur [2] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, charissimis fratribus in monasterio Massiliensi commorantibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Contristavi vos, imo B. Petrus commovit, turbavit, et ipse sanabit. Filius namque illius abbas vester venit ad nos, et pro ejus amore factus est obediens, usque ad corporis captionem, et quia paratus fuit, si oporteret, mori, et ex hoc habebit retributionem. Sed sicut scitis, fratres mei, rari sunt boni, qui etiam Deo in pace serviant; sed rarissimi, qui pro illius amore persecutiones non timeant; vel qui se contra inimicos Dei indubitanter opponant. Proinde Christiana religio (heu proh dolor !) pæne deperiit, et impiorum superbia nimis accrevit. Prædictus autem pater noster (vester) revera Apostolorum principem diligens, in ejus acie nobis adhæsit, et adjutorium Christo gubernante, nobis impendit, non surda aure intendens quod dicit Apostolus [3] : Si fuerimus socii passionum, erimus et consolationum ».

14. Hæc quæso considerent, qui Gregorii papæ acta reprehensione digna putarunt : quotquot enim habuit præsens tempus viros sanctitate atque doctrina celebres, hos cunctos liquet adhæsisse Gregorio, qui omnes, quæ ab illo gesta sunt, verbis scriptisque atque laboribus subeundis defendere conati sunt : ut sanctus Hugo abbas Cluniacensis, sanctus Anselmus episcopus Lucensis, Bernardus iste laudatissimus abbas Massiliensis, Desiderius

[1] Greg. l. VI. Ep. XXII.

[1] Greg. l. V. Ep. VII. — [2] Ibid. l. VI. Ep. XV. — [3] 2. Cor. I.

abbas Cassinensis, S. Alphanus archiepiscopus Salernitanus, Lanfrancus Cantuariensis, et alii omnes, quos constat aversatos esse Henricum regem, non secus ac Eliam prophetam Achabum regem. Quæ sola, si (ut par est) digne pensentur, plus satis ad Gregorii defensionem esse invenientur. Pergit vero Gregorius :

15. « Sed quia charitas (licet ratio vos consoletur) ad dolorem vos impellit, eo quod tantum patrem, tamque vobis dulcem quasi longo tempore amiseritis, rogamus vos ex parte omnipotentis Dei et amore B. Petri, patienter supportate nos, quia cito, Deo adjuvante, cum vobis lætum remittemus. Et ex hoc, auctoritate beati Petri Apostolorum principis, nobis valde indignis commissa, indulgentiam omnium peccatorum vestrorum promittimus, et absolutionem cum benedictione concedimus etc. » Spiritualem eorum protectionem, sicut et Cluniacensium pollicetur. Data est Epistola hoc anno, quarto nonas Januarii. Porro eumdem abbatem Bernardum vinculis absolutum ex Germania in Hispaniam legatum ab eodem Gregorio papa missum esse, sequens docet Epistola [1], scripta ad episcopum Gerundensem, et ad Centultum comitem. Contigit autem hoc eodem anno eumdem Bernardum ex hac vita decedere ; in cujus locum idem Gregorius subrogavit fratrem ipsius Richardum cardinalem in abbatem Massiliensem, quem etiam et legatum in Hispanias misit, ut ejusdem Gregorii papæ litteræ hoc anno , mense Novembri datæ significant [2].

16. *Legatio in Hispaniam paci conciliandæ.*— Inter alia autem negotia, quæ tunc in Hispania agenda erant, Gregorium maxime angebat discordia, quæ oborta erat inter filios Raymundi Berengarii post obitum patris. Erat iste comes Barchinonensis, præstans viribus atque consiliis, adversus Sarracenos, quos discordia filiorum revalescere, et vires sumere Gregorius pertimescebat. Quamobrem ut eos simul conciliaret, ista scribit ad Gerundensem episcopum, itidem Berengarium nominatum [3] : « In primis negotium tibi, de quo multum curamus, injungimus. Comperimus enim, quod inter filios Raymundi Berengarii per vanitatem et superbiam, et maxime per consilium impiorum, nimirum ex invidia diaboli, discordia oritur ; et ego inde nimis contristor, tum pro amore patris eorum, qui me satis ex quo cognovit dilexit, tum etiam quia super Christianam gentem, quæ in partibus illis magno impiorum Sarracenorum odio laborare dignoscitur, grave sentio periculum imminere. Unde præcipimus tibi, ut adjunctis tecum religiosis vicinis tuis, abbatibus scilicet Tumeriense, Ripollense et S. Cucusati, et quoscumque alios Deum timentes clericos, laicosque poteris invenire, pacem inter illos reformare et componere studeas. Quod si acquiescere monitis vestris forlasse noluerint, ostensis eis præsentibus litteris, ad tenendam eos treugam firmissimam usque ad determinatum tempus, ex auctoritate nostra constringite ; infra quod nos tales illuc ex latere nostro nuntios dirigamus, qui causam litis eorum ita juste definiant, ut non se ad gratiam alicujus nec præmio nec favore deflectant.

17. « Porro hoc illis debes firmiter inculcare, quia si nobis inobedientes extiterint, et in fraterno odio remanere diabolo instigante maluerint, illi quidem, ex cujus culpa vel superbia pax ista remanserit, gratiam sancti Petri auferimus, eumque sicut membrum diaboli, et desolatorem Christianæ religionis cum omnibus fautoribus suis festinabimus a communione Christianæ societatis abscindere ; ita ut nullam deinceps victoriam in bello, nullam prosperitatem habere possit in sæculo. Alteri vero, qui humiliter paci consenserit, debitam obedientiam Apostolicæ Sedi exhibuerit, statuemus ex gratia sancti Petri inexpugnabile Apostolici favoris auxilium , eumque (sicut filium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ condecet) ad obtinendam hæreditatem dignitatemque paternam, modis omnibus procurabimus adjuvare, et omnibus Christianis in partibus illis, ut ei faveant, eumque ad obtinendum principatum adjuvent, Apostolica auctoritate præcipiemus etc. » Hæc et alia Gregorius hoc anno, quarto nonas Januarii, in Hispaniam scripsit. Ex quibus redarguas eos, qui Raymundi Berengarii tempora longe post hæc posuerunt, et eos qui Raymundum Berengarium unum principem diviserunt in duos. Quæ autem post hæc secuta sint, si scire cupis, eos qui prosecuti sunt res Hispaniarum consulas : ista nobis satis ad institutum, cum nec, quæ illi habent, sint adeo comperta.

18. *Ducem optimum factum monachum dolet Gregorius.* — Qua etiam die Gregorius [1] scribens ad Hugonem Cluniacensem abbatem, expostulat, quod calamitoso isto tempore ducem quemdam valde probum, fide integrum, multis proficuum, recepisset inter monachos Cluniacenses, quem ad plurimorum salutem præstabat in sæculo commorari. Cui inter alia : « Tulisti et recepisti ducem in Cluniacensem quietem, et fecisti ut centum millia Christianorum careant custode ». Quisnam iste dux fuerit, non exprimitur. Magni quidem nominis fuisse virum, ex ejusdem Pontificis querela implacabili iisdem insinuata litteris, possumus intelligere. Nam in fine : « Confido, inquit, de misericordia Dei, quod charitas Christi, quæ in te solet habitare, me vindicando, cor tuum transfodiet, et quantus mihi dolor esse debeat de bono principe ablato matri suæ, (Romanæ Ecclesiæ scilicet), ostendet ». Hæc ipse, cum pluribus questus esset, quam difficile illis temporibus fuerit bonum reperire principem, cæterum plurimos non deesse ex omni hominum genere monachos, qui in cœnobiis Deo serviant.

[1] Greg. l. XVI. Ep. VI et XX. — [2] Ibid. l. VII. Ep VI et VIII. — [3] Ibid. l. VI. Ep. XVI.

[1] Greg. l. VI. Ep. XVII.

19. *Ad novum regem Hungariæ et ad alios litteræ.* — Præter alia complura negotia diversarum Ecclesiarum, quæ Gregorius litteris est prosecutus, quæ prætermittimus, ne in his diutius te detineamus fastidientem, litteras, quas ad recens creatum Hungariæ regem Ladislaum principem maxime pium Gregorius dedit, hic describemus; quæ sic se habent [1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Ladislao Hungarorum regi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Sicut fidelium tuorum crebra relatione cognovimus, idemque ipsum nostris attestantibus ratum habemus, excellentia tua ad serviendum beato Petro, quemadmodum religiosa potestas debet, et ad obediendum nobis, ut liberalem filium decet, toto affectu et cordis intentione parata est. Unde nimirum devotionem mentis tuæ super hoc studio non indigne laudamus, eique sincere congratulamur, quod quidem optimorum regum sequendo vestigia, illustrat servando tam in moribus normam justitiæ, quam etiam lineam nobilitatis in sanguine. Igitur, quia de celsitudinis tuæ liberalitate et obedientia satis confidimus, ad quiddam nostræ universali sollicitudini congruens, quod honori quoque tuo non parum concordat, invitare te non dubitamus; quatenus in eo et illa, quæ de te verbis solis credita sunt esse vera, facti indicio pateant, et nobis sit aperta firmior causa, qua te præ cæteris regiæ dignitatis, amplius specialiusque diligere merito debeamus etc. » Commendat comites exules injuste pulsos, ut eos restituere debeat, monitaque saluberrima ad regimen regni totius impertit, et de legatis mittendis agit, Deique atque Dei Genitricis atque sanctorum Apostolorum opem ad regnum bene disponendum precatus, finem imponit Epistolæ, datæ duodecimo kal. Aprilis, Indictione secunda.

20. Post dies quatuor litteras ad Lanfrancum Cantuariensem episcopum, amicum charissimum dat [2], quibus cum commoneat eum regem corrigere in quibus opus sit, ut autem ipse Romam se conferat præcipit. Sequenti vero mense ad Gebuinum Lugdunensem episcopum scribens [3], confirmat eidem privilegium su per quatuor provincias, nempe Lugdunensem, Rothomagensem, Turonensem et Senonensem, quibus præsit archiepiscopus Lugdunensis; deque his scribit ad earumdem provinciarum episcopos.

21. *Rex Angliæ quid ausus fuerit contra Romanum Pontificem, et quomodo resipuerit.* — Accidit his temporibus, quod Gregorii ipsius animum haud mediocriter perturbavit, nimirum quod Willelmus rex Angliæ episcopos omnes prohibuerit, ne se conferrent ad Limina Apostolorum. Gregorius autem per Hubertum subdiaconum legatum Apostolicæ Sedis eum admonendum curavit: cui etiam in mandatis dedit, ut ex unoquoque archiepiscopatu duos episcopos Romam ad Synodum venire jubeat. Sic enim de his ad Hubertum sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconum scribit, mense Septembris hoc anno, tertia jam inchoata Indictione [1] : « Multa sunt, unde sancta Romana Ecclesia adversus eum queri potest: nemo enim omnium regum etiam paganorum contra Apostolicam Sedem hoc præsumpsit tentare, quod is non erubuit facere, scilicet ut episcopos et archiepiscopos ab Apostolorum Liminibus ullus tam irreverentis et impudentis animi prohiberet.

22. « Unde volumus, ut cum nostra vice prudentia tua studeat admonere, quatenus honorem quem sibi a subditis suis graviter ferret non exhiberi, sanctæ Romanæ Ecclesiæ non tantopere laboret imminuere, et debitas gratias agendo, gratiam beati Petri procuret acquirere. Nos enim amicitiæ nostræ pristinæ circa eum memores, et Apostolicam mansuetudinem, quantum Deo auctore possumus, imitantes, hucusque illius culpæ pepercimus. Qui si his et similibus, quæ tibi nota sunt, modum non imposuerit, omnino sciat se iram beati Petri in se graviter provocaturum ». Et inferius: « Præterea monemus te, ut ex parte beati Petri præcipias, et invites tam Anglicos quam Northmannicos, ex unoquoque archiepiscopatu vel duos episcopos ad Romanam Synodum, quam in Quadragesima, Deo auctore, sumus celebraturi, venire. Qui si forte murmuraverint, et ad eum terminum, se dixerint interesse non posse, vel post Pascha studeant Apostolicæ Sedi se præsentare ». Acquievisse regem Pontifici, imo et una cum redeunte Huberto suos legatos Romam misisse ad satisfaciendum ipsi [2], litteræ ejusdem Gregorii ad ipsum redditæ anno sequenti satis docent. Sed præ cæteris principibus Christianæ religionis tempore illo turbulentissimo, cum Henricus ab Ecclesia Romana schismate se divisit, eumdem Angliæ regem perstitisse in obedientia Apostolicæ Sedis, ejusdem Gregorii papæ litteræ ad ipsum datæ significant.

23. Redeunti autem Huberto legato Lanfrancus Cantuariensis archiepiscopus, litteris Gregorii acrioribus interpellatus ut Romam se conferret, has litteras reddidit [3] :

« Reverendo sanctæ universalis Ecclesiæ summo pastori Gregorio, peccator et indignus antistes Lanfrancus, servitium cum debita subjectione.

« Litteras excellentiæ vestræ, per Hubertum sacri vestri palatii subdiaconum porrectas, qua decuit humilitate suscepi. In quarum fere omni contextu paterna me dulcedine reprehendere studuistis, quod in episcopali honore positus sanctam Romanam Ecclesiam, vosque ob ejus reverentiam minus diligam, quam ante honoris ipsius susceptionem diligere quondam solebam; præsertim

[1] Greg. l. vi. Ep. xxix. — [2] Ibid. Ep. xxx. — [3] Ibid. Ep. xxxiv.

[1] Greg. l. vii. Ep. i. — [2] Ibid. Ep. xxv. — [3] Ibid. l. vi. Ep. xxx.

cum Apostolicæ Sedis auctoritate ad ipsius apicem honoris me pervenisse non dubitem, nec quemquam dubitare existimem. Et quidem, venerande pater, verbis tuis calumniam ingerere nec volo, nec debeo. Ego tamen, teste conscientia mea, in memetipso intelligere non possum, quid vel corporalis absentia, vel locorum tanta intercapedo, aut ipsa qualiscumque honorum sublimitas in hac parte vindicare sibi quidquam prævaleat, quin mens mea præceptis vestris in omnibus, et per omnia secundum canonum præcepta subjaceat.

24. « Et si, præstante Deo, præsens præsenti loqui quandoque valerem, me amando crevisse; vos vero, quod pace vestra dictum sit, a pristino amore nonnulla ex parte defecisse, non tam verbis quam rebus ipsis ostenderem. Verba legationis vestræ, cum præfato legato vestro, prout melius potui, domino meo regi suggessi, suasi, sed non persuasi. Cur autem voluntati vestræ omnifariam non assenserit, ipsemet vobis tam verbis quam litteris innotescet ». Hæc tunc Lanfrancus per Hubertum legatum Romam redeuntem; cui et ipse rex Anglorum Willelmus litteras dedit, quas reperimus inter ejusdem Lanfranci litteras; sic enim se habent :

25. « Excellentissimo sanctæ Ecclesiæ pastori Gregorio, gratia Dei Anglorum rex et dux Northmannorum Willelmus, salutem cum amicitia.

« Hubertus legatus tuus, religiose pater, ad me veniens ex tua parte me admonuit, quatenus tibi et successoribus tuis fidelitatem facerem, et de pecunia quam antecessores mei ad Romanam Ecclesiam mittere solebant, melius cogitarem. Unum admisi, alterum non admisi. Fidelitatem facere nolui nec volo : quia nec ego promisi, nec antecessores meos antecessoribus tuis id fecisse comperio. Pecunia tribus fere annis, in Galliis me agente, negligenter collecta est. Nunc vero divina misericordia me in regnum meum reverso, quod collectum est per præfatum mittitur; et quod reliquum est, per legatos Lanfranci archiepiscopi fidelis nostri, cum opportunum fuerit, transmittetur. Orate pro nobis, et pro statu regni nostri, quia antecessores vestros dileximus, et vos præ omnibus sincere diligere et obedienter audire desideramus ». Ita Willelmus rex ad Gregorium papam, exigentem ab eo (ut audisti) juramentum fidelitatis. At quod id rex facere renuisset, ægro animo idem Pontifex tulit, ut patet ex litteris ad eumdem Aubertum subdiaconum legatum datis [1], in quibus ista de his habentur : « Pecunias sine honore tributas quanti pretii habeam, tu ipse potuisti dudum perpendere ».

26. *Gregorius calumniatus se purgat per litteras ad Germanos datas.* — Inter hæc autem cum res Henrici Germanorum regis prosperioribus successibus augerentur, nescio quid per legatos Apostolicæ Sedis actum est in gratiam ejusdem regis, quo sparsa est adversus Gregorium papam calumnia, quod Henrico ipse regi faveret. Perdifficile namque est eum, qui mediatorem inter contrarias partes agit, ut pace eas conciliet, penes alterutram, interdum apud utramque suspicione non laborare privati studii et affectionis. Quod de se dici, non sine molestia percipiens, ut ea se suspicione liberaret, has, ad quotquot in Germania S. Petri fideles essent, litteras dedit, quibus quam semper fuerit animo in rebus componendis libero, nullisque privati affectus compedibus alligato significat, ita scribens hoc anno, exordio mensis Octobris [1] :

27. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus fidelibus S. Petri in Teutonico regno commorantibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Pervenit ad nos, quod quidam ex vobis de me dubitant, tanquam in instanti modo, necessitate usus sim sæculari levitate. Qua certe in causa nullus vestrum, præter instantiam præliorum, majores me et patitur angustias et suffert injurias. Quotquot enim Latini sunt, omnes causam Henrici, præter admodum paucos, laudant ac defendunt, et pernimiæ duritiæ ac impietatis circa eum me redarguunt. Quibus, Dei gratia, omnibus sic restitimus hactenus, ut in neutram adhuc partem, nisi secundum justitiam et æquitatem, secundum nostrum intellectum, declinaremus. Nam si legati nostri aliquid contra quod illis imposuimus egerunt, dolemus ; quod ipsi tamen, sicut comperimus, tum violenter coacti, tum dolo decepti fecerunt. Nos vero injunximus eis, ut locum ac terminum communiter statuerent opportunum, ad quem sapientes nostros et idoneos legatos propter discutiendam causam vestram dirigeremus, atque ut in sedes suas episcopos restituerent, et abstinere ab excommunicatis docerent.

28. « Sed quod contra hæc decepti, vel coacti fecerunt, non laudo. Sciatis indubitanter, quoniam Deo gubernante, nemo hominum, sive amore, sive livore, aut per aliquam cupiditatem potuit me unquam, aut potuerit amodo seducere a recta semita justitiæ. Vos itaque, si revera et in charitate non ficta fideles Dei, atque sancti Petri estis, nolite in tribulationibus deficere, verum ut boni æmulatores, in incœpta fidelitate immobiles perdurate : quoniam qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. In præsentiarum modo nihil vobis de prædicto negotio mandare possumus, quia nuntii nostri nondum sunt reversi. Quibus itaque venientibus, secundum quod ab ipsis intellexerimus, vobis quantocius possumus, veraciter indicabimus. Dat. Romæ kalend. Octobris, Indictione tertia ». Ita Gregorius ad Germanos fideles sancti Petri. Porro Henricus, sive violentia, sive dolo nihil penitus prætermisit, ut celebrandum in Germania Concilium impediret. Cujus rei causa sequenti anno ab eodem Gregorio papa excommu-

[1] Greg. l. IX. Ep. I.

[1] Greg. l. VII. Ep. III.

nicandus fuit, ut quæ suo loco dicentur ostendent.

29. *Dalmatiæ regni invasores coercet Gregorius.* — Accidit autem inter hæc, ut Dalmatiæ princeps, quem Gregorius auctoritate Apostolica regem constituerat, Demetrius ab adversariis impugnaretur, cujus causa idem Pontifex ad Wezelinum eorum ducem ista comminando conscripsit[1]:

« Scias nos de prudentia tua multum mirari, ut qui te esse dudum beato Petro et nobis fidelem promiseris, contra eum quem in Dalmatia regem auctoritas Apostolica constituit, tu modo coneris insurgere. Quapropter nobilitatem tuam monemus, et ex parte beati Petri præcipimus, ut adversus jam dictum regem deinceps arma capere non præsumas; sciens quod quidquid in illum ausus fueris, proculdubio te in Apostolicam Sedem facturum. Si adversus ipsum aliquid te forte dicis habere, a nobis judicium debes exspetere, et expectare justitiam potiusquam contra eum ad injuriam Sedis Apostolicæ manus tuas armare. Quod si te tuæ temeritatis non pœnituerit, sed contra mandatum nostrum contumaciter ire tentaveris, scias indubitanter, quia gladium beati Petri in audaciam tuam evaginabimus, et eodem pertinaciam tuam et omnium qui tibi in ea re faverint, nisi resipiscas, mulctabimus. Si vero obediens (sicut Christianum decet) prudenter extiteris, gratiam beati Petri, et Apostolicæ Sedis benedictionem, sicut obtemperans filius consequeris. Dat. Romæ quarto nonas Octobr., Indictione tertia ».

30. *Ad Canutum regem novum Daniæ Gregorii Epistola.* — Eodem anno (ut habet[2] Saxo Grammaticus) Haraldus rex Daniæ, ubi duobus regnasset annis, ex hac vita decessit: in cujus locum germanus ejus, Kanutus dictus, est subrogatus. Qui statim ad Gregorium Romanum Pontificem, quem cognovit patrem, legationem misit: qua quidem in primis significat, se profiteri filium esse sanctæ Romanæ Ecclesiæ, eidemque obedientem, a qua et cuperet institui et erudiri. Ad quem Gregorius[3] litteras reddidit, paternæ charitatis affectu plenas. Extant ipsæ quidem, sed in ipsarum inscriptione, librarii, puto, vitio, nomen ipsum regis, ad quem data scribuntur, legitur mendose Acono, pro Kanuto; manifestus deprehenditur error, cum nullus ejus nominis rex Daniæ fuisse reperiatur, et certum sit post Haraldum regnasse Kanutum. Epistola autem sic se habet:

31. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Acono (Kanuto) regi Danorum, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Sincero charitatis affectu dilectioni tuæ congratulamur, quia licet in ultimis terrarum finibus positus, ea tamen quæ ad Christianæ religionis cultum pertinere noscuntur, vigilanter studes inquirere, et quod sanctam Romanam Ecclesiam matrem tuam et universorum recognoscens, ipsius documenta tibi exoptas et exposcis. Volumus etiam atque monemus, ut in his studiis et desideriis, devotio tua persistens, et quantum pietas divina præstiterit, crescens, nullatenus a recto proposito deficiat, sed ad meliora quotidie, sicut prudentem virum et regiam decet constantiam, roboretur. Animadvertere siquidem debet excellentia tua, quod quanto pluribus supereminet et dominatur, tanto magis sibi subditos potest exemplo suo aut ad deterius (quod absit) inflectere, aut ad sanum consilium ignavos etiam provocare. Intueri quippe prudentiam tuam necesse est, temporalis vitæ gaudia, quam caduca sint, quam fugitiva; quæ etsi vita diu crederetur mansura, tamen sæpe multis adversis ex improviso surgentibus, secura stare non possunt. Unde summopere curare oportet, ut ad illa quæ transire nesciunt, et habentem deserere nequeunt, gressus tuos constanter dirigas, et affectum mentis intendas. Cuperemus nimium certe de vestris aliquem prudentem clericum ad nos venire, qui et vestræ gentis mores seu continentias sciret nobis pleniter intimare, et Apostolicæ Sedis documenta, sive mandata plenius eruditus ad vos posset perferre. Dat. Romæ, idibus Octobris ». Insuper et anno sequenti ad eumdem regem Gregorius alias litteras dedit, de quibus agemus.

32. *Legatio, litteræ et catenæ S. Petri ad Alphonsum regem Hispaniarum mittuntur.* — Eodem quoque mense Gregorius decernit legationem ad Alphonsum regem Hispaniarum, cui et dono mittit auream claviculam, more majorum, catenæ sancti Petri ramentis refertam. Qui functus est ea legatione, fuit Richardus sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, abbas Massiliensis, de quo superius dictum, cum de alia ab eodem legatione perfuncta mentio facta est. Hic vero reddendæ sunt ejusdem Gregorii litteræ, ad eumdem regem tunc datæ, quibus eum ad contemptum rerum hujus temporis et amorem æternarum hortatur. Sic enim se habent[1]:

33. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Alphonso glorioso regi Hispaniarum, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Omnipotenti Deo laudes et gratias agimus, qui gloriam vestram gratia suæ visitationis illustrans, beato Petro Apostolorum principi fide, ac devotione conjunxit, cui omnes principatus et potestates orbis terrarum subjiciens, jus ligandi atque solvendi in cælo et in terra contradidit. Qua de re et vobis merito gaudendum est, quoniam eo ampliora vobis parata sunt præmia, quo divina dignatio correctionem regni vestri, quod diu in errore persiteterat, usque ad vestra reservavit tempora, ut veritatem Dei et justitiam, qua illi qui vos præcesserunt rectores et principes, et universus populus, tot annis tum cæcitate ignorantiæ,

[1] Greg. l. VII. Ep. IV. — [2] Saxo Gram. hist. Dan. l. XI. — [3] Greg. l. VII. Ep. V.

[1] Greg. l. VII. Ep. VI.

tum obstinata temeritate caruerant, vestra meretur suscipere sublimis humilitas et fidelis obedientia. Verum quia omne opus bonum non tam ab incœptu quam ex fine suo retributionis debitum spectat; excellentiam vestram paterna charitate monemus, ut quod legatis nostris de religione fidei, et Ecclesiastici ordinis accepistis, et adhuc Deo auctore accepturi estis, firmiter teneatis. Quia sicut certa spes salutis est in his, qui in observatione fidei et doctrinæ hujus sanctæ Sedis Apostolicæ permanent; ita illis, qui ab ejus concordia et unitate exorbitaverint, haud dubiæ damnationis terror imminet.

34. « Et quidem de vobis bene speramus, quoniam relatione dilecti filii nostri Richardi cardinalis presbyteri sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quem nunc secundo ad vos mittimus, bonam voluntatem vos habere intelleximus. Sed quoniam devota corda semper admonitione gaudent, et istæ etiam virtutes exercitio indigent, hortamur eminentiam vestram, ut ab hac terrena et caduca dignitate, ad illam quæ cælestis et æterna est mentem levet : hac utatur sicut transitoria et cito peritura, illam appetat quæ æternitatem pariter habet et gloriæ plenitudinem. Attendere enim et sollicite pensare debetis quoniam quotidie ad finem vitæ, volentes nolentesque properatis, et quidquid divitiarum, honoris, potentiæ, nunc arridet, vicina mors, cum minime putatur, rapiet, et omnia tenebris et amaritudine claudet. Quæ ergo in illis spes, quæ gloria, quæ delectatio, aut desiderium esse debet, quæ se amantes decipiunt, sequentes fugiunt, habentes derelinquunt? Quanto autem in his quisque minus delectatur, minusque elatione super se rapitur; tanto securius ad ea quæ vera sunt bona deducitur. Cujus rei exemplum ipse Dominus ac Salvator noster Jesus Christus aperte monstravit, cum oblatum sibi ab hominibus regnum pia humilitate respuit, nec speciem quidem terrenæ sublimitatis in oculis hominum gerere voluit, qui in hunc mundum, ut nos ad regnum cæleste perduceret, venit. Quapropter sicut charissimum filium vos admonemus, ut hæc sedulo vobiscum cogitantes, coram illo vos exhibeatis humilem, qui vos constituit valde sublimem. Et inter omnia et præ omnibus Deo placere studentes, commissa vobis regni gubernacula ita administrare Dei adjutorio procuretis, quatenus vestra eminentia nullum futuræ abjectionis, aut infortunii casum sentiat, sed ad coronam incorruptibilis regni et solium æternæ gloriæ transeat.

35. « Ut autem nostra adhortatio cordi vestro altius imprimatur, ex more, sanctorum misimus vobis claviculam auream, in qua de catenis beati Petri benedictio continetur; quatenus per ejus præsentia patrocinia uberiora erga vos beneficia sentiatis, et in amore ipsius de die in diem ferventes accendamini, promerentes ut omnipotens Deus, qui illum admirabili potentia a nexibus ferreis liberavit, ejus meritis et intercessionibus vos ab omnium peccatorum vestrorum vinculis absolvat, et ad gaudia æterna perducat. Ad hæc commendamus vobis hunc dilectum filium nostrum, quem (sicut supra diximus) nunc secundo ad vos mittimus, ut eum sicut nos audiatis, et in omnibus sibi favorem exhibeatis, quatenus non fiat inanis cursus et labor illius apud vos, sed pro commissa sibi legatione ea quæ de Ecclesiasticis causis tractanda invenerit, efficaciter exequi, et ad statum rectitudinis, Deo opitulante, perducere valeat. Cætera vero quæ hic minus continentur in ejus ore posuimus, cui vos in nullo dubitetis credere, per quem nostram vobis auctoritatem repræsentari cognoscitis. Dat. Romæ decimo octavo kal. Novemb. Indict. tertia ».

36. *Concilium in Britannia, et decretum a Gregorio missum de falsa pœnitentia proscribenda.* — Legationem adhuc aliam idem Gregorius papa decrevit in Britanniam Minorem ad Concilium ibidem celebrandum, ea potissimum occasione, ut falsas pœnitentias proscriberet, quibus hactenus populus seduceretur, dum absque aliqua peccatorum emendatione peccantes in iisdem peccatis perseverentes absolverentur : quod et anno superiori in Romano Concilio fuerat canone sancito correctum. Quod decretum ut propagaretur ad externos, idem Pontifex laboravit, scribens has litteras ad Britannos anni hujus extremo tempore[1] :

37. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, episcopis, sacerdotibus, principibus, aliisque omnibus in Britannia commorantibus, salutem et Apostolicam benedictionem, si obedierint.

« Sacerdotalis culminis dignitas tum imperitia, tum negligentia sacerdotum (sicut dilectio vestra novit) ex longo jam tempore, peccatis exigentibus, fuit collapsa. Ex qua quidem re, quasi ex pestifera radice innumera mala orta sunt; adeo ut usque ad nostra tempora inter cætera quæ male pullulant vitia, falsæ nihilominus pœnitentiæ consuetudo inoleverit. Quapropter quia nobis pro officii nostri consideratione, et sollicitudinis magnitudine imminet, hæc et hujusmodi, quantum possumus, Deo largiente, corrigere ; volumus atque Apostolica auctoritate præcipimus, ut legatum nostrum, Amatum videlicet Olorensem episcopum, cui vicem nostram in partibus vestris commisimus, studeat fraternitas vestra reverenter convocare, et ut illo agente Synodale Concilium congregetur, ubi cum aliis quæ ad salutem pertinent animarum, tum etiam de pœnitentiæ consultatione diligentius pertractetur. Qua in re hoc summopere vos cavere oportet, aliosque monere debetis, quia si quis in homicidium, adulterium, perjurium, vel aliquid hujusmodi lapsus in aliquo talium criminum permanserit, aut negotiationi, quæ vix agi sine peccato potest, operam dederit, aut arma militaria portaverit, excepto pro tuenda justitia sua, vel domini, vel amici, seu etiam pauperum, necnon pro defendendis Ecclesiis, nec tamen sine religiosorum

[1] Greg. l. VII. Ep. X.

virorum consilio sumpserit, qui æternæ salutis consilium dare sapienter noverunt, aut aliena bona injuste possederit, aut in odium proximi sui exarserit, veræ pœnitentiæ fructum facere nullatenus potest. Infructuosam enim pœnitentiam dicimus, quæ ita accipitur, ut in eadem culpa vel simili, deteriori vel parum minori permaneatur. Unde quisquis digne vult pœnitere, necesse est, ut ad fidei recurrat originem, et quod in baptismo promisit, diabolo scilicet, et pompis illius abrenuntiare, et in Deum credere, videlicet recte a Deo sentiendo, mandatis ipsius obedire sollicitus sit et vigilanter custodire. Quicumque ergo taliter pœnituerit (quoniam aliter simulatio dici potest, non pœnitentia) illi peccatorum suorum remissionem Apostolica freti potestate largimur, insuper æternæ beatitudinis gaudia de omnipotentis Dei misericordia confisi, promittimus. Dat. Romæ octavo kalendas Decembris, Indictione tertia ». Hactenus de his hoc anno. Porro de vera pœnitentia idem Gregorius egit rursus Romæ anno sequenti in Concilio ibidem congregato, in quo de ipsa renovavit decretum, his omnibus consentiens.

39. *Martyrium S. Stanislai episcopi Cracoviensis, in cujus auctores Gregorius decernit.* — Ad coronidem autem præsentis anni apponimus coronam et purpuram sanctissimi martyris Stanislai Cracoviensis episcopi, qui in spiritu et virtute Eliæ reduarguentis Achab, et Joannis Baptistæ corripientis Herodem, dum arguit Boleslaum enormiter delinquentem et non auditur, et iterum corripit et contemnitur, atque rursus increpat et despicitur ; sententia excommunicationis eum afficit. Quam ob causam ab ipso rege, dum in altari esset Deo missæ sacrificium offerens, crudelissime cæsus, octava mensis Maii martyrii palmam est consecutus, plurimisque miraculis tam vivens quam mortuus illustratus. Cujus res præclare gestas et martyrium præclarius obitum ex antiquioribus monimentis Joannes Longinus in Polonica Historia scripsit : qui et seorsum ejusdem gloriosissimi martyris vitam copiosissime elaboratam Ecclesiæ legendam tradidit. Ipsum vero ritu solemni Innocentius Quartus Romanus Pontifex publice colendum induxit.

40. Cum autem immane scelus ab iniquissimo rege perpetratum Gregorius Pontifex percepisset, quomodo ultus sit immensum adeo sacrilegium, accipe quæ Longinus ipse in Historia narret : « Tam lugubri et crudeli in sanctum Dei per Boleslaum Poloniæ regem deprompta occisione ad notitiam summi Pontificis Gregorii Septimi variis nuntiis et litteris perlata ; summus ipse Pontifex Gregorius, et universorum suorum tunc cardinalium cœtus, in flebilem lamentationem ruens, qua rigiditate Boleslai regis tam insolens parricidium plectendum esset, matura deliberatione tempus terens, tandem Petro Gnesnensi archiepiscopo, et omnibus Poloniæ Ecclesiarum episcopis per specialia scripta dedit in mandatis, quatenus in patrati per regem Boleslaum et suos milites facinoris execrationem et pœnam, generale interdictum in universa Gnesnensi provincia observarent.

41. « Regem insuper Boleslaum et Poloniæ regnum omni honore, dignitate, et excellentia regali privavit, et omnes principes, barones, vassallos, et subditos ab ejus ditione absolvens, obedientiam et subjectionem solitam ipsi exhibere vetuit. Filiis insuper eorum militum, qui Boleslao regi auxilium, consilium, et ascensum in facinus peractum præstiterunt, ascensum ad quælibet Ecclesiastica officia, beneficia, dignitates, et honores usque ad quartam generationem etc. » Quod autem ejusmodi litteræ Apostolicæ in registro Gregorii ipsius non extent, non adeo mirandum, cum alias complures in eo desiderari, ex iisdem quæ extant Epistolis satis appareat. Secuta mox est Apostolicas litteras vindicta desuper : nam post alia mala ipse rex, ut alter Cain, factus est profugus super terram, demum versus in insaniam, errabundus dum vagatur, morte præventus a canibus est devoratus, ita ulciscente numine sanguinem sui innocentissimi sacerdotis, anno salutis millesimo octogesimo primo. At hæc ad institutum satis ; reliqua qui cupit, habet quem consulat Longinum ipsum. Translatum est autem corpus ejus postea per Lambertum episcopum Cracoviensem in Cathedralem Ecclesiam, honorificentissimoque sepulchro reconditum, ejusmodi Epitaphio eidem scripto :

Tumba Stanislai cineres tegit ista beati,
Regis Boleslai quia non favet impietati,
Martyrio meritas cœli migravit ad ædes.
Felix cui deitas merces, cui sidera sedes.

Hæc de martyre toto orbe Catholico celeberrimo.

42. *Legatio ad regem Hungariæ pro veneratione sanctorum.* — Eodem anno ab eodem Gregorio papa ex Romana Synodo legatio missa est ad sanctum Ladislaum Hungariæ regem, pro sanctorum reliquiis debito honore perquirendis, atque religiose condendis. De qua legatione hæc in rebus gestis sancti Gerardi martyris[1] : « Tum enim a Romanæ Ecclesiæ Synodo injunctum est, ut corpora eorum, qui Pannoniam fidei prædicatione irrigassent, summo honore afficerentur. Veniente etiam Sedis Apostolicæ legato, et nobilium Pannoniæ coacto conventu, sacrum hujus beati martyris corpus elevatum est, atque regis Ladislai et principum humeris translatum honorificeque depositum eo loco, ubi pro meritis tanti patris superna gratia efficiendis et declarandis, miraculis largius coruscat ». Tunc etiam elevatum esse reperitur corpus sancti Stephani regis : tempora enim probe conveniunt. Nam cum ex ejus Vitæ Actis constet id factum anno quadragesimo quinto post ejus obitum, eumque contigisse manifestum sit anno Redemptoris millesimo trigesimo quarto, utique hoc Redemptoris anno septuagesimo nono

[1] Extant apud Sur. tom. v. die XXIV Sept. in fin.

post millesimum id oportuit accidisse. Sed secundum statutam a nobis superius chronologiam, auctoritate scriptorum ejus temporis roboratam, qua diximus accidisse ejus obitum anno Christi millesimo trigesimo octavo, utique quatuor ex his minuas necesse est annos. Quomodo ex mandato pariter Romani Pontificis factum id asseratur; consule quæ ad finem Vitæ ejusdem sancti Stephani [1] regis leguntur.

[1] Extant apud Sur. tom. IV. die XX Aug.

Anno periodi Græco-Romanæ 6572. — Anno Æræ Hispan. 1117. — Anno Hegiræ 471, inchoato die 4 Julii, Fer. 5. — Jesu Christi 1079. — Gregorii VII papæ 7. — Henrici IV reg. 24. Nicephori Botoniatæ imp. 2.

1. *Synodus Romana VI sub Gregorio VII.* — A num. 1 ad 8. « Anno MLXXIX, Gregorius papa Synodum Romæ mense Februario collegit : in qua Berngarius, jam etertio convictus, hæresim suam abjuravit et anathematizavit », inquit Bertholdus in Chron. Anonymus vero Chiffletianus, postquam locutus est de Synodo anno superiori habita, in qua Berengarius ejuravit hæresim, scribit : « Ultimæ quoque generali Synodo sub Gregorio papa VII anno Dom. Incarnat. MLXXIX, ipsi interfuimus, et vidimus quando Berengerius in media Synodo constitit et hæresim de Corpore Domini, coram omnibus propriæ manus sacramento abdicavit, sub præsentia Gregorii papæ, Henrici patriarchæ Aquileiensis, et reverendissimorum episcoporum Petri Albanensis (Ignei cognominati) beati Anselmi Lucensis, Landulfi de Pisa, Reginherii de Florentia, Hugonis Diensis, Altsmanni Pataviensis, et reliquorum centum quinquaginta episcoporum et abbatum, et innumerabilium clericorum ». Tertiam fidei formulam Berengario propositam, quam ipse publice lectam, non catholico animo, sed metu supplicii confirmavit sacramento ac subscripsit, recitat Baronius num. 3. De hoc Concilio Hugo Flaviniacensis, qui hoc tempore vixit, in Chron. Virdun. pag. 214, hæc habet : « Maxima pars panem et vinum per sacræ orationis verba et sacerdotis consecrationem, Spiritu sancto invisibiliter operante, converti substantialiter in Corpus Dominicum quod in cruce pependit, et in Sanguinem qui de ejus latere fluxit, asserebat. Quidam vero cæcitate nimia perculsi, figuram tantum adstruebant. Verum ubi res cœpit agi, priusquam tertia die ventum foret in Synodum, defecit contra veritatem niti pars altera. Denique Berengarius, hujus erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem errasse se coram Concilio confessus, veniam postulatam ex Apostolica clementia meruit, juravitque sic ». Refert postea juramentum, de quo supra.

2. *In ea Berengarius hæresim abjurat.* — Narrato illo juramento subjungit Hugo Flaviniacensis : « Tunc domnus papa præcepit Berengario ex auctoritate Dei omnipotentis, et sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, ut de Corpore et Sanguine Domini nunquam ulterius cum aliquo disputare vel aliquem docere præsumeret, excepta causa reducendi ad fidem hanc eos qui per ejus doctrinam ab ea recesserant ». Tum, vel saltem anno sequenti, dedit ei litteras commendatitias a Dacherio tom. II Spicilegii pag. 508 recitatas : « Gregorius, servus servorum Dei, omnibus beato Petro fidelibus, salutem et Apostolicam benedictionem. Notum vobis omnibus facimus nos anathema fecisse ex auctoritate Dei omnipotentis Patris et Filii, et Spiritus sancti, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, omnibus qui injuriam aliquam facere præsumpserint Berengario Romanæ Ecclesiæ filio, vel in persona, vel in omni possessione sua, vel qui eum vocabit hæreticum, quem post multas quas apud nos quantas voluimus fecit moras, domum suam remittimus, et cum eo fidelem nostrum, Fulconem nomine ». Inde sumpta occasio a *Bennone* schismatico asserendi Gregorium erroris Berengarii participem fuisse; quam calumniam Baronius, qui tamen hanc Epistolam non viderat, num. 6 recte confutat.

3. *A S. Brunone episc. et B. Wolphemo abbate refellitur.* — In hoc Concilio adversus *Berengarium* disputarunt *sanctus Bruno*, qui postea Signiæ episcopus fuit, et beatus *Wolphemus* abbas Brauvillerensis Epistolam ad *Meginhardum* abbatem adversus Berengarii hæresim dedit, quam refert Conradus monachus in ejus Vita, apud Surium die XXII Aprilis, et Bollandum ad eumdem diem. Dissitum illud monasterium aliquot millibus pas-

suum ab urbe Coloniensi, in quo *Conradus*, postquam per aliquot annos canonicus Ecclesiæ cathedralis illius civitatis extitisset, vitam traduxit, et eorum quæ de *Wolphemo* narrat, testis ut plurimum oculatus fuit. De eo cap. 1 scribit : « Fervebat in eo magnifice studium jugi exercitatione Scripturarum : et quoniam scientiæ illius thesaurus non occultabatur absconditus, fiebat ubique fama vulgante celeberrimus. Hinc non minor de longinquo quam ex proximo, studiosorum illorum clericorum expetebat frequentia, præsenti auditu cupientium experiri, quanta in illo veri Salomonis vigeret sapientia ». Tum cap. 2 : « Istis diebus, Francia turbabatur per Berengarium Turonensem, qui asserebat Eucharistiam, quam sumimus in altari, non esse revera Corpus et Sanguinem Christi. Unde contra eum et pro eo multum a multis et verbis et scriptis disputatum est. Adversus quem etiam extat hujus beatissimi viri Epistola, ad quemdam Meginhardum abbatem Gladebacensem edita (est Gladebacum monasterium in agro Juliacensi cum oppido adjuncto positum), firmiter undique veritatis assertione submixa, qui quasi filius patrem consuluit super hujus quæstionis definitione : quam licet attexere sit longum, utilitati tamen prospicientes legentium, non incongruum duximus præsenti inserere opusculo ». Sed ea Epistola ibidem legenda. *Wolphemus* miraculis in vita et post mortem clarus *decimo kalendas Maii* obiit, *anno millesimo nonagesimo primo Dom. Incarnat.*, inquit idem Conradus.

4. *In Concilio Romano VI querelæ latæ adversus Henricum regem.* — A num. 8 ad 16. Paulus Bernriedensis in Vita Gregorii VII, cap. 11, de Concilio Romano VI sub eo Pontifice coacto hæc scribit : « Anno ab Incarnat. Domini MLXXIX, mense Februario, Indict. II, Pontificatus vero domini Gregorii Septimi papæ VII, legati regis Rodolphi super Henricum proclamaverunt, quod nulli loco, nullique personæ parcens, regiones Transalpinas contereret et conculcaret ; neminem debitus honor vel reverentia tueretur, et ceu vilia mancipia, non modo sacerdotes, sed etiam episcopi et archiepiscopi caperentur, vinculisque manciparentur, partimque jam trucidarentur. Decreverunt ergo quamplures Concilii, in illius tyrannidem gladium Apostolicum debere evaginari : sed distulit Apostolica mansuetudo, simul et illud attendens, quod Petro Albanensi (Igneo cognominato) et Altmanno Battavensi (seu Pataviensi) episcopis de eodem negotio scribens, inter cætera dicit : Sic vos utrique parti communes, et ab omni suspicionis nævo, quantum in vobis est, cum divinæ gratiæ adjutorio exhibete immunes, ut justitiæ semper et nullo modo partibus faveatis, sicut habetis formam nostram : qui videlicet, postquam judicium tanti hujus negotii in manu B. Petri commissum est, nihil aliud testibus vobis intendimus, nisi ut per justitiæ semitam incedamus. Ad nullam partem sinceritatem Apostolicæ discretionis infleximus, ut nullis promissionibus aut erroribus cessimus, nec aliud unquam, Deo protegente, acturos nos confidimus ».

5. *Missi a Greg. VII legati in Germaniam.* — Narrat postea legatos Henrici regis, « qui prædictæ querelæ super eumdem prolatæ præsto fuerunt », jurasse iterum compromissum, ac promisisse ex præcepto ejusdem regis, se ad Pontificem venturos *infra terminum Ascensionis Domini*, et legatis Romanæ Sedis in omnibus parituros, *secundum justitiam et judicium illorum.* Quod itidem legati Rudolphi regis jurarunt. Denique recitat Epistolam Gregorii VII præsulibus in Saxonico et Teutonico regno commanentibus, cunctisque aliis, in qua ait se in hac Synodo statuisse, ut nullus legatis suis obsistere præsumat, sed usque ad diem ab illis statutum firmam pacem omnes observent.

6. *Gregorius filios Raimundi Berengarii I comitis Barcin. conciliare conatur.* — Ad num. 16 et seq. Raimundus Berengarii comes Barcinonensis hujus nominis I, de quo supra locuti sumus, anno MLXXVI demortuus, postquam in Comitatatu XLII annis vixisset, duos reliquit filios, *Berengarium* scilicet *Raimundi*, et *Raimundum Berengarii* hujus nomini II, inter quos post obitum patris exortam fuisse discordiam intelligitur ex litteris Gregorii VII, lib. 6, Epist. 16, a Baronio recitatis, scriptisque ad Berengarium episcopum Gerundensem. De ea dissensione agit auctor anonymus de Gestis comitum Barcinonensium, a Baluzio in Marca Hispanica editus qui cap. 15 ait, post Raimundum Berengarii comitem Barcinonensem habenas comitatus suscepisse Raimundum Berengarii ejus filium, armis strenuissimum, additque : « Huic pater dederat uxorem, filiam scilicet Rotberti Guiscardi ducis Apuliæ et Messinæ, ex qua genuit filium, suo pariter nomine Raimundum Berengarii nuncupatum. Berengarius itaque Raimundi frater ejus major, videns se despectum a patre, in hoc quia ipsum non hæreditavit, pro eo quia major, tam nobili suo fratri invidens, ipsum plurimum odio habuit, in tantum ut quadam die illum, instigante diabolo, etc. adhuc valde juvenem, heu proh dolor ! interfecit. Tenuitque comitatum supradictus Raimundus Berengarii VII annis, etc. Actum fuit hoc Christi anno MLXXXII ». Quare omnis Gregorii VII conatus, ut utrumque fratrem ad concordiam reduceret, irritus fuit. Porro *Roberto* Calabriæ duci quinque filiæ fuere, teste Guillelmo Apuliensi lib. 2, quarum *Mathildis* Raimundo Berengarii II comiti Barcinonensi, præfati Raimundi filio, primum nupsit, deinde *Aimerico II*, vicecomiti Narbonensi. Idem Guillelmus lib. 4, nuptias Raimundi attigit, sed nomen uxoris tacet. At de Mathildis nuptiis agunt Joannes archidiaconus Barensis in Hist. Inventionis sancti Sabini cap. 1, et Catellus lib. 4 Rer. Occid. pag. 583. Quare perperam Surita lib. 1, cap. 24, hoc matrimonium in dubium revocavit, recteque Didacus in Hist. comitum Barcinon. lib. 2, cap. 78, ostendit, *Ma-*

thildem post mortem Raimundi nupsisse *Aimerico II*, vicecomiti Narbonensi, eoque matrimonio natum Aimericum alterum, quem fratrem suum vocat Raimundus Berengarii filius Mathildis in suo testamento. Baronius duos Raimundos in unum confundit, non animadvertens plures ejusdem nominis comites Barcinone præfuisse, scilicet *Raimundum I*, *Raimundum II*, duosque alios qui eis successere.

7. *Hugo I Burgundiæ dux fit monachus Cluniacensis.* — Ad num. 18. Gregorius VII Epistola 17 libri sexti data *quarto nonas Januarii, Indict. II*, ad Hugonem Cluniacensem abbatem, queritur quod ducem in Cluniacensem quietem receperit, quia, inquit, « vix aliquis princeps bonus invenitur, monachi vero, Deo miserante, sacerdotes et milites, et non pauci pauperes, per diversa loca, qui Deum timent, reperiuntur ». Baronius ait, ex ea sanctissimi Pontificis querela intelligi eum ducem magni nominis fuisse, sed illud in iis litteris non exprimi. Verum Gregorium loqui de *Hugone* hujus nominis I, duce Burgundiæ, qui anno superiori apud Cluniacum in Burgundiæ ducatu situm, monachum induit, Ordericus lib. 13, pag. 897, et anonymus coævus, qui Vitam sancti Hugonis abbatis Cluniacensis, (cujus aliqua Fragmenta in Actis SS. Bollandianis ad diem XXIX mensis Aprilis in Vita ejusdem sancti Hugonis extant), litteris prodidit, certum et indubitatum reddunt. Hæc Orderici verba : « Completis tribus annis (ab anno MLXXV, quo Hugo dux successit Roberto avo) Odoni fratri suo sponte ducatum dimisit (ideoque anno superiori), et ipse pro cælesti amore sæculum reliquit, monachusque Cluniaci factus, XV annis Deo gloriose militavit (ideoque usque ad annum MXCII aut insequentem). « Odo autem frater ejus ducatum Burgundiæ diu possedit ». Laudatus vero anonymus ait : « Vidimus et Hugonem ducem prius Burgundiæ, et post militiæ spiritualis signiferum, qui solebat calceos ungere fratrum, seque ita despicere et humiliare, ut omnes viles personæ stuperent, cum sub se viderent principem talem se sternere ». Odo hujus nominis I, cui pius princeps ducatum cessit, anno MXCVIII, quo Ordo Cisterciensis in suo principatu fundatus, erga monachos munificus fuit, et monasterium ligneum, quod ipsi in sua paupertate inceperunt, de suis impendiis totum consummavit, eosque ibidem in omnibus necessariis diu procuravit, terrisque et pecoribus abunde sublevavit », ut dicitur in Historia Cisterciensis Ms cujus pars recitatur in Actis SS. Bollandianis ad diem XXIX Aprilis, in Vita sancti Roberti primi abbatis Molismensis ac institutoris Ordinis Cisterciensis pag. 666. Legendus etiam Ordericus lib. 8, pag. 713.

8. *Instituitur primatus Ecclesiæ Lugdunensis,* — Ad num. 20. Primatus Ecclesiæ Lugdunensis primum hoc anno a Gregorio VII, litteris hoc anno *III kal. Maii* scriptis, institutus est, datusque *Gebuino* archiep. Lugdunensi in Lugdunensem, Rothomagensem, Turonensem et Senonensem provincias. *Rodulfus* Turonensis archiepiscopus huic decreto statim acquievit, et de ea re *Gebuinus* tam ipsi quam ejus suffraganeis gratulatus est, ut liquet ex litteris Gebuini a Baluzio in Appendice libri De Primatibus a Marca editi productis. Verum *Richerius* Senonensis archiepiscopus Ecclesiæ suæ jura tueri volens, novo huic instituto intercessit. Sed *Urbanus II* in Synodo Claramontana, anno MXCV celebrata, Gregorii VII decretum confirmavit, et Senonensem ac Rothomagensem archiepiscopos, nisi *Hugonem* Gebuini successorem tanquam primatem suum revererentur, pallii privatione mulctavit, eorumque in suffraganeos auctoritatem suspendit. Aberat uterque, sed interim mandatis Apostolicis eorum suffraganei paruere, ut patet ex decreto Urbani II et Synodi Claramontanæ a Marca in prædicto libro edito. Huic judicio refragatus est *Richerius* Senonensis archiep. quamvis *Ivo* Carnotensis Ecclesiæ Senonensis suffraganeus ipsi auctor esset, ut sententiæ Synodicæ ac Pontificiæ pareret, donec documentis authenticis Ecclesiæ suæ libertatem vindicare posset, ut liquet ex Ivonis Epistola 1. Verum neque judicium Claramontani Concilii, neque exemplum provincialium episcoporum, neque interdictio adversus se pronuntiata *Richerium* vincere potuere, nec ab eo obtinere, ut Lugdunensis Ecclesiæ primatum, posthabita Ecclesiæ suæ auctoritate, revereretur. Imo in sententia sua usque ad mortem, quæ anno MXCVI contigit, perstitit *Richerius*, quod Paschalis papa ad præfatum Hugonem litteris suis significavit. *Hugo Daimbertum* Richerii successorem obedientiam sibi præstare jussit, prohibuitque ne provinciæ Senonensis præsules manus ipsi antequam id officii Ecclesiæ Lugdunensi reddidisset. Ivo Carnotensis Epistola 60, omnium suffraganeorum nomine rescripsit, rem insolitam et nullo jure nullaque consuetudine fultam ipsum postulare : neque id ipsi deberi, nec ratione primatus, nec ratione Apostolicæ legationis.

9. *Huic instituto intercedit archiep. Senonensis.* — Demum Ivo *Hugonem* enixe precatur, ut permittat, *Daimbertum* consecrari, polliceturque se ei auctorem futurum, ut post consecrationem primatum Lugdunensem agnoscat, et secundum traditiones Patrum Lugdunensi archiepiscopo reverentiam exhibeat. Scripsit etiam de hac *Daimberti* electione ad Urbanum II. Sed neque *Hugo* Lugdunensis archiep. hisce vinci passus est, neque episcopi provinciæ quidquam contra ejus prohibitionem aggredi ausi sunt. *Daimbertus*, cum nec ordinationem a provincialibus obtinere posset, neque contra jura suæ sedis primatum Lugdunensis archiepiscopi agnoscere vellet, intelligeret quoque *Hugonem* in hac sententia permanere, prohibitosque provinciales episcopos quominus ordinationem ejus peragerent, Romam profectus absque ulla conditione ab *Urbano II* ordinatus est.

Quid postea contigerit, suo loco narrabimus. Legendi interea de hoc novo primatu Marca citatus, Carolus du Bois in Hist. Eccles. Paris. lib. 11, cap. 5, et Natalis Alexander Sæc. XI et XII, part. 1, cap. 7, art. 3.

10. *S. Stanislaus nefarie occisus.* — A n. 39 ad 42. Papebrocius ad diem VII mensis Maii recitat synopsim Vitæ *sancti Stanislai*, martyris et episcopi Cracoviensis in Polonia, ex antiquo Ms. erutam. In ea dicitur, *Stanislaum* ordinatum episcopum Cracoviensem instituisse verbo Dei, juvasse pauperes, et *Boleslaum* regem de crudelitate et libidine sæpius monitum excommunicasse, indeque ab eo ad altare post sacrificium missæ occisum esse. Ibidem etiam legitur, *Stanislaum* ab Innocentio IV Assisii in sanctorum numerum relatum esse. Refert postea Papebrocius Vitam ejusdem sancti a Joanne Longino compositam, eamque prolixissimam. Verum Longinus, qui sæculo XV vixit, tam in ea Vita, quam in Historia Poloniæ multa refert, quæ sunt dubiæ fidei aut manifeste falsa, uti verbi gratia in hac Vita cap. 2, quando ait, *Lampertum* Stanislai decessorem extitisse *archiepiscopum*; cum tamen certum esse debeat, solam Gnesnensem Ecclesiam in Polonia archiepiscopalem fuisse; et cum ibidem affirmat, *Stanislaum* Parisiis studuisse, et sollicitatum, ut « se juris canonici aut theologiæ doctoratu insigniri pateretur »; declinasse conatus amicorum « fasces sibi magisterii ingerentium »; cum doctoratus theologiæ et juris canonici nondum hoc sæculo institutus fuerit. Longini Historia Polonica usque ad annum MCCXL typis edita fuit, sed ne reliqui libri imprimantur, prohibent Poloni, arbitrati in hisce plurima regni sui secreta prodi, inquit Papebrocius in Commentario prævio ad Vitam sancti Stanislai. In subsequentibus annis ea Historia forte accuratior quam in prioribus, ideoque desideranda. Ait Longinus apud Baronium num. 41, et in Vita sancti Stanislai, Gregorium VII regem *Boleslaum* et Poloniæ regnum excellentia regali privasse ob cædem hujus sancti præsulis, quod quidem verum est, sed *Boleslaus* anno tantum MLXXVII, ut ex Lamberto in Chron. ostendimus, regium nomen propria auctoritate sibi attribuerat; et tamen Longinus, et passim post eum historici Poloniæ asserunt, Poloniæ principes regium nomen ab Ottone III obtinuisse, et usque ad sancti Stanislai mortem tulisse, quod ex dictis subsistere non potest.

GREGORII VII ANNUS 8. — CHRISTI 1080.

1. *Divinum officium lingua Slavonica celebrari negat Gregorius.* — Octogesimus jam agitur annus post millesimum, Indictione tertia inchoatus, cujus exordio, nempe quarto nonas Januarii Gregorius papa Uratislaum Bohemiæ ducem, participantem cum excommunicatis redarguit, eumque salutaribus monitis ad meliorem frugem reducere conatus est. Cui quod rogaverat de licentia dicendi divinum officium lingua Slavonica, denegavit omnino, ista rescribens [1] : « Quia vero nobilitas tua postulavit, quod secundum Slavonicam linguam apud vos divinum celebrari annueremus officium; scias nos huic petitioni tuæ nequaquam posse favere. Ex hoc nempe sæpe volventibus liquet, non immerito sacram Scripturam omnipotenti Deo placuisse quibusdam locis esse occultam, ne si ad liquidum cunctis pateret, forte vilesceret, et subjaceret despectui, aut prave intellecta a mediocribus, in errorem induceret. Neque enim ad excusationem juvat, quod quidam religiosi viri hoc quod simpliciter populus quærit, patienter tulerunt, seu incorrectum dimiserunt, cum primitiva Ecclesia multa dissimulaverit, quæ a sanctis Patribus postmodum firmata Christianitate, et religione crescente, subtili examinatione correcta sunt ».

2. *Concilium Romanum de investituris, de excommunicatione schismaticorum et invasorum bonorum Ecclesiæ, de electione episcoporum, et decretum excommunicationis contra Henricum regem.* — Eodem mense idem Gregorius papa in Arnulphum comitem grassatorem, qui Henricum Leodiensem episcopum, ad Limina Apostolorum venientem, fuerat deprædatus, et eumdem jurare coegerat non repetere quod amiserat, ad Theodo-

[1] Greg. l. VII. Ep. XI.

ricum Virdunensem episcopum litteras dedit [1], quibus eum monuit, in eumdem Synodum congregari, hominem ad pœnitentiam cohortari : quod si non paruisset, in eumdem excommunicationis sententiam promulgari. Interea vero a juramento, quod vi coactus præstiterat, eumdem Henricum absolvit.

Mense vero Martii Romæ Concilium ex more celebratur, cujus Acta, quæ fuerunt collecta, inter ejusdem Gregorii papæ Epistolas ita posita leguntur [2] :

« Anno ab Incarnatione Domini millesimo octuagesimo, Pontificatus vero domini Gregorii Septimi papæ anno septimo, Indict. III, celebravit ipse dominus papa Synodum Romæ, ubi interfuerunt archiepiscopi, et episcopi diversarum urbium, necnon et abbatum, ac diversorum ordinum clericorum et laicorum innumerabilis multitudo. In qua Apostolica Constituta corroborans, multa quæ corrigenda erant correxit, et quæ corroboranda, firmavit. Inter cætera namque in fine Synodalis absolutionis de investituris hæc annexuit, et perpetuæ memoriæ pro posteris scribenda mandavit, ita dicendo :

3. « Sequentes statuta sanctorum Patrum, sicut in prioribus Conciliis, quæ Deo miserante, celebravimus, de ordinatione Ecclesiasticarum dignitatum statuimus ; ita et nunc Apostolica auctoritate decernimus ac confirmamus, ut si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo seu abbati audientia concedatur. Insuper etiam ei gratiam sancti Petri, et introitum Ecclesiæ interdicimus, quousque locum, quem sub crimine tam ambitionis quam inobedientiæ (quod est scelus idololatriæ) cepit, resipiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus Ecclesiasticis dignitatibus constituimus.

4. « Item si quis imperatorum, regum, ducum, marchionum, comitum, vel quilibet sæcularium potestatum, aut personarum, investituram episcopatuum, vel alicujus Ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, ejusdem sententiæ vinculo se obstrictum esse sciat. Insuper etiam, nisi resipiscat, et Ecclesiæ propriam libertatem dimittat, divinæ animadversionis ultionem in hac præsenti vita tam in corpore suo, quam cæteris suis rebus sentiat [3], ut in adventu Domini spiritus salvus fiat ». Hæc de investituris in superioribus Synodis antea constituta Gregorius voluit confirmari, atque perpetuo iteratis sanctionibus stabiliri. Sicut et anathema in schismaticos contumaces istis verbis :

« Item sententiam depositionis et excommunicationis, jam plerumque datam in Thedaldum, Mediolanensem dictum archiepiscopum, et Guibertum Ravennatem, et Rolandum Tarvisiensem, confirmamus et corroboramus. Et Petrum olim Rothonensem (Ruthenensem) episcopum, nunc autem Narbonensis Ecclesiæ invasorem, pari sententia damnamus ». In Northmannos autem ista :

5. « Item si quis Northmannorum terras sancti Petri, videlicet illam partem Firmanæ marchiæ, quæ nondum pervasa est, et ducatum Spoletanum, et Campaniam, necnon Maritimas, atque Sabinum, et comitatum Tiburtinum, necnon monasterium Sancti-Benedicti montis Cassini, et terras sibi pertinentes, insuper etiam Beneventum invadere vel deprædari præsumpserit, gratiam sancti Petri et introitum Ecclesiæ ei usque ad satisfactionem interdicimus. Verum si quis illorum adversus habitatores harum terrarum aliquam justam causam habuerit, prius a nobis, vel a rectoribus seu ministris inibi constitutis justitiam requirat : quæ si ei denegata fuerit, concedimus ut pro recuperatione suarum rerum de terra illa accipiat, non tamen ultra modum, nec more prædonum, sed, ut decet Christianum, et eum qui sua magis quærit recipere quam aliena diripere, et qui timet gratiam Dei amittere et maledictionem beati Petri incurrere ». Sequens canon sancitus est de vera pœnitentia, quem recensere prætermittimus, cum de ipso dictum sit anno superiori, ex litteris ejusdem Pontificis ad Britanniæ episcopos datis.

6. Actum est post hæc de restituenda legitima electione episcoporum ; de qua ejusmodi sancitus est canon : « Quoties, defuncto pastore alicujus Ecclesiæ, alius est ei canonice subrogandus, instantia visitatoris episcopi, qui ei ab Apostolica, vel metropolitana sede directus est, clerus et populus, remota omni sæculari ambitione, timore atque gratia, Apostolicæ Sedis vel metropolitani sui consensu pastorem sibi secundum Deum eligat. Quod si corruptus aliquo vitio aliter agere præsumpserit, electionis perperam factæ omni fructu carebit, et de cætero nullam electionis potestatem habebit. Electionis vero potestas omnis in deliberatione Sedis Apostolicæ sive metropolitani sui consistat : si enim is, ad quem consecratio pertinet, non rite consecrando, teste beato Leone, gratiam benedictionis amittit, consequenter is, qui ad pravam electionem declinaverit, eligendi potestate privatur ».

7. His ita peractis, novissime omnium in eodem Concilio de promulgando in Henricum regem anathemate, in quod ipse multiplici nomine Apostolicæ Sedi contumax atque perjurus, seipsum sæpius implicuisset, actum est. Toleratus ipse quidem jam triennio, cum (ut vidisti) promissionis suæ, postquam ab eodem Pontifice est absolutus, prævaricator extiterit, atque toties juratis per legatos suos in Romanis Synodis pollicitationibus semper adversa præstiterit, et in deteriora quotidie prolapsus fuerit. Tolerasset adhuc, puto, diutius, nisi tanta ejusdem Gregorii patientia ab Ecclesiæ fidelibus in deteriorem partem accepta, ipse in suspicionem vehementem jam (ut audisti anno superiori) esset adductus facilæ conniventiæ cum

[1] Greg. l. VII, Ep. XIII, XIV. — [2] Ibid. post. Ep. XIV. — [3] I. Cor. V.

Henrico, non sine gravi scandalo totius Ecclesiæ. Quamobrem invitus licet et dolens, tractus est tamen, ut in hoc eodem Concilio excommunicationem (ut diximus) in eumdem Henricum regem his ipsis verbis scilicet promulgaret :

8. « Beate Petre, princeps Apostolorum, et tu, beate Paule, Doctor gentium, dignamini, quæso, aures vestras ad me inclinare, meque clementer exaudire. Quia veritatis estis discipuli et amatores, adjuvate, ut veritatem vobis dicam, omni remota falsitate, quam omnino detestamini, ut fratres mei melius mihi acquiescant, et sciant et intelligant, quia ex vestra fiducia post Dominum et matrem ejus semper Virginem Mariam, pravis et iniquis resisto, vestris autem fidelibus auxilium præsto. Vos enim scitis, quia non libenter ad sacrum ordinem accessi, et invitus ultra montes cum domino papa Gregorio abii; sed magis invitus cum domino meo papa Leone ad vestram specialem Ecclesiam redii, in qua utcumque vobis deservivi. Deinde valde invitus, cum multo dolore et gemitu ac planctu, in throno vestro valde indignus sum collocatus. Nec ideo dico, quia non ego vos, sed vos elegistis me, et gravissimum pondus vestræ Ecclesiæ supra me posuistis. Et quia super montem excelsum me jussistis ascendere et clamare [1], atque annuntiare populo Dei scelera eorum, et filiis Ecclesiæ peccata eorum, membra diaboli contra me cœperunt insurgere, et usque ad sanguinem præsumpserunt in me manus suas injicere [2]. Astiterunt enim reges terræ, et principes sæculares et Ecclesiastici : aulici et vulgares convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus vos Christos ejus dicentes : Dirumpamus vincula eorum ; et projiciamus a nobis jugum ipsorum. Et ut me omnino morte, vel exilio confunderent, multis modis conati sunt in me insurgere.

9. « Inter quos specialiter Henricus, quem dicunt regem, Henrici imperatoris filium, contra vestram calcaneum erexit Ecclesiam, facta cum multis episcopis Ultramontanis et Italicis conspiratione, adnitens me dejiciendo eam sibi subjugare : cujus superbiæ vestra restitit auctoritas, eamque nostra destruxit potestas : qui confusus et humiliatus ad me in Longobardiam veniens, absolutionem ab excommunicatione quæsivit. Quem ego videns humiliatum, multis ab eo promissionibus acceptis de suæ vitæ emendatione, solam ei communionem reddidi, non tamen in regno, a quo eum in Romana Synodo deposueram, instauravi, nec fidelitatem omnium qui sibi juraverant vel erant juraturi, a quo omnes absolvi in eadem Synodo, ut sibi servaretur, præcepi. Et hæc ideo detinui, ut inter eum et episcopos vel principes Ultramontanos qui ei causa jussionis vestræ Ecclesiæ restiterant, justitiam facerem, vel pacem componerem, sicut ipse Henricus juramento per duos episcopos mihi promisit. Prædicti autem episcopi et principes Ultramontani audientes illum non servari mihi quod promiserat, quasi desperati de eo, sine meo consilio, vobis testibus, elegerunt sibi Rudolphum ducem in regem. Qui rex Rudolphus festinanter ad me misso nuntio, indicavit se coactum regni gubernacula suscepisse, tamen sese paratum mihi omnibus modis obedire.

10. « Et ut hoc verius credatur, semper ex eo tempore eumdem mihi semper misit sermonem, adjiciens etiam filio suo obside et fidelis sui ducis Bertholdi filio quod promittebat firmare. Interea Henricus cœpit me precari, ut illum contra prædictum Rudolphum adjuvarem ; cui respondi, me libenter facere, audita utriusque partis ratione, ut scirem cui justitia magis faveret. Ille vero putans suis viribus eum posse devincere, meam contempsit responsionem. Postquam autem persensit, se non posse sicut speravit agere ; duo episcopi, Virdunensis videlicet et Osenburgensis, de consentaneis suis Romam venerunt, et in Synodo ex parte Henrici me ut ei justitiam facerem rogaverunt; quod et nuntii Rodulphi fieri laudaverunt. Tandem, aspirante Deo, sicut credo, statui in eadem Synodo, in partibus Ultramontanis fieri colloquium, ut illic aut pax statueretur, aut cui amplius justitia faveret, cognosceretur. Ego enim, sicut vos mihi testes estis, patres et domini, usque hodie nullam partem disposui adjuvare, nisi eam cui plus justitia faveret. Et quia putabam, quod injustior pars colloquium nollet fieri, ubi justitia suum locum servaret, excommunicavi et anathemate alligavi omnes personas, sive regis, sive ducis, aut episcopi, seu alicujus hominis, qui colloquium aliquo ingenio impediret ut non fieret.

11. « Prædictus autem Henricus cum suis fautoribus non timens periculum inobedientiæ, quod est scelus idololatriæ, colloquium impediendo excommunicationem incurrit, et seipsum anathematis vinculo alligavit, magnamque multitudinem Christianorum morti tradi, et Ecclesias fecit dissipari, et totum pæne Teutonicorum regnum desolationi dedit.

12. « Quapropter confidens de judicio et misericordia Dei, ejusque piissimæ matris semper Virginis Mariæ, fultus vestra auctoritate, sæpe nominatum Henricum, quem regem dicunt, omnesque fautores ejus excommunicationi subjicio, et anathematis vinculis alligo, et iterum regnum Teutonicorum et Italiæ ex parte omnipotentis Dei et vestra, interdicens ei omnem potestatem et dignitatem illi regiam tollo, et ut nullus Christianorum ei sicut regi obediat interdico; omnesque qui ei juraverunt vel jurabunt de regni dominatione a juramenti promissione absolvo. Ipse autem Henricus cum suis fautoribus in omni congressione belli nullas vires nullamque in vita sua victoriam obtineat. Ut autem Rudolphus regnum Teutonicorum regat et defendat, quem Teutonici elegerunt sibi in regem, ad vestram fidelitatem ex parte vestra,

[1] Isai. LVIII. — [2] Psa. II.

dono, largior et concedo omnibus sibi fideliter adhærentibus absolutionem omnium peccatorum, vestramque benedictionem in hac vita et in futura, vestra fretus fiducia, largior. Sicut enim Henricus pro sua superbia, inobedientia, et falsitate a regni dignitate juste abjicitur, ita Rudolpho pro sua humilitate, inobedientia et veritate potestas et dignitas regni conceditur.

13. « Agite nunc, quæso, patres et principes sanctissimi, ut omnis mundus intelligat et cognoscat, quia si potestis in cælo ligare et absolvere, potestis in terra imperia, regna, principatus, ducatus, marchias, comitatus, et omnium hominum possessiones pro meritis tollere unicuique et concedere. Vos enim patriarchatus, primatus, archiepiscopatus, episcopatus frequenter tulistis pravis et indignis, et religiosis viris dedistis. Si enim spiritualia judicatis, quid de sæcularibus vos posse credendum est? Et si angelos, dominantes omnibus superbis principibus, judicabitis, quid de illorum servis facere potestis? Addiscant nunc reges et omnes sæculi principes quanti vos estis, quid potestis : et timeant parvipendere jussionem Ecclesiæ vestræ, et in prædicto Henrico tam cito judicium vestrum exercete, ut omnes sciant quia non fortuito, sed vestra potestate cadet. Confundatur utinam ad pœnitentiam [1], ut spiritus sit salvus in die Domini. Acta Romæ nonis Martiis. Indictione tertia ». Hucusque excommunicationis decretum, Actaque Synodi tunc Romæ habita.

14. *Divina vindicta in Henricum sera æque ac gravis.* — At qui ista audit, atque res quæ proxime contigerunt, longe Gregorii papæ votis adversa considerat, nempe Henrici regis victoriam gloriosam adversus Rudolphum regem qui vulneratus interiit : fortasse scandalum patietur, quo non pusilli tantum, sed etiam viri sanctissimi esse pulsati noscuntur, Jeremia ita Dominum compellante [2] : « Justus quidem tu es, Domine, si disputem tecum ; verumtamen justa loquar ad te : Quare via impiorum prosperatur, et bene est omnibus qui prævaricantur et inique agunt ? » Atque Propheta David nutante, atque dicente [3] : « Mei autem pæne moti sunt pedes, pæne effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns etc. » Sed eruditus divinoque spiritu illustratus ut præsentia futura prænoscens, sic eam quam ingerit solvit mox quæstionem, ita subjiciens : « Verumtamen propter dolos posuisti eis : dejecisti eos dum allevarentur. Quomodo facti sunt in desolationem ? subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam ». Finis præterita judicat : adeo ut suspendendum abs te sit de unoquoque judicium, antequam novissima intuearis. Nam si tantum principia vel progressus tantummodo spectes, de impio quam lætum illud et gloriosum [4] : « Vidi impium exaltatum, et elevatum sicut cedros Libani ». Sed quam funestus consecutus est finis, audi : « Transivi, inquit, et ecce non erat; quæsivi eum, et non est inventus locus ejus ».

15. At quem digne justeque percelluit excommunicatio Henricum regem, demum post victorias infeliciter consecutas (nihil enim infelicius felicitate peccantium) ultio divina prostravit. Qui enim patrem contempsit Gregorium papam, a filiis suis ipse despectus atque regno pulsus, in exilio mori est coactus infelix, privatusque regno decessit, quem Apostolicæ Sedis sententia regni abrogatione mulctavit : ut impleri Deus omnino voluerit, quod Petri sublime tribunal immobile permanens in impium statuisset, et perspicue apparuit, quem Petri successor pari potestate ligasset in terris, ex scripto divinæ promissionis, Deum in cælis pariter alligasse. Sed sera esse consuevit executio divinæ sententiæ (dissimulat [1] Deus peccata hominum propter pœnitentiam) sicut in Saul, qui simul ac deliquit, sententiam regni privationis accepit, dicente per Samuelem Domino [2] : « Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te ». Sed executio sera. Non enim regnum David accepit, nisi post obitum Saulis : sed et in Henrico tarditatem gravitate compensasse Deum apparet, dum filios in patrem statuit esse carnifices acerbissimos suæ sententiæ executores. Hoc namque concipitur anno ejus filius Henricus Quintus, qui patrem regno pulsum, exulem mori coegit. Ita in Auctario ad Lambertum : sed de his inferius suo loco dicendum, modo historiam prosequamur.

16. *De diversarum Ecclesiarum juribus per Synodum definitis.* — Ubi in Concilio abrogatum est regnum Henrico, et collatum ipso Rodulpho, tum ad eum ipse Gregorius coronam misit, cui versus iste fuit inscriptus :

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

Errant tamen, qui coronam ipsi missam a Pontifice tradunt, cum ab episcopis atque principibus Germaniæ rex fuerat nominatus. Nam ipso teste Gregorio, nunquam usque in hanc diem ab Apostolica Sede fuerat in regem confirmatus, exspectante convocari Concilium, in quo de utriusque regis juribus ageretur. In hac eadem Synodo ventilatam esse antiquam controversiam inter Turonensem atque Dolensem in Britannia Ecclesiam, ejusdem Gregorii papæ litteræ ad episcopos Britanniæ datæ [3] significant; at nec quid certi est definitum, sed de mittenda legatione in Britanniam ad causam cognoscendam, deliberatum est [4]. Actumque de juribus Lemovicensis Ecclesiæ super duo monasteria, a monachis Dolensibus usurpata, deque aliis occupatis ab archiepiscopo Rhemensi. Hæc et alia id genus ad diversas Ecclesias pertinentia

[1] I. Cor. V. — [2] Jer. XII. — [3] Psal. LXXII. — [4] Psal. XXXVI.

[1] Sap. XI. — [2] Reg. XV. — [3] Greg. l. VII. Ep. XV. — [4] Ibid. Ep. XVII. XX.

actitata ibi noscuntur; atque hactenus de his, quæ ad præsentem Synodum spectant.

17. *Concilium Brixiense, in quo, deposito Gregorio, pseudopontifex Guibertus elevatur.* — At quid anathematis jaculo sauciatus Henricus? Habito cum suis episcopis eadem sententia ab Ecclesia separatis, atque principibus iisdem excommunicationis vinculis colligatis consilio, de dimovendo e Pontificatu Gregorio, jam annum octavum in Cathedra Petri sedente, inita conspiratione, decernit. Crimen excogitatur, locusque hisce perficiendis decernitur Moguntia, quo decem et novem duntaxat inventi sunt qui convenirent, schismatici episcopi; sed paucitatem pertæsi, alius commodior locus, quo turba in unum coiret schismaticorum, tam ex Germania quam ex Italia, Brixia, seu Brixino in Noricis eo infamanda conventu deligitur. Quidnam autem fuerit objectum in tantum Pontificem, hæc accipe ab auctore ejus temporis, eodem intimo familiari ejusdem Henrici regis, qui ipsius Vitam conscripsit, imo pro domino suo potius Apologiam: qui dum ad ista pervenit, quæ vitasse non potuit, hærens in salebris, quomodo excuset herum non inveniens, satisfecisse putavit, si leviter reprehensum prætereat, hæc dicens, ab iterata a Gregorio in regem excommunicatione auspicatus orationem:

18. « Ad quorum criminationem Apostolicus eum iterum banno, ut ipsi jactabant, illigavit. Sed non magni ponderis ille bannus habetur, eo quod non rationis, sed arbitrii, non amoris, sed odii esse videretur. Cernens autem rex Apostolicum ad hoc tendere, ut se regno privaret, nec alia sua obedientia contentum, nisi ut regno renuntiaret, ex obedientia in rebellionem, ex humilitate in tumorem relabi coactus, hoc Apostolico facere parabat, quod Apostolicus sibi facere intenderat. Cessa, obsecro, rex gloriose, cessa ab hoc molimine, ut Ecclesiasticum caput de suo culmine dejicias, et in reddenda injuria te reum facias: injuriam pati felicitatis est, reddere criminis. Quærebat itaque rex causas et occasiones, qualiter eum ejiceret. Inventumque est eum Romanam Sedem olim abjuratam insedisse, quam idcirco abjuraverit, quia ad eam, dum archidiaconus esset, adhuc vivente domino suo, per ambitionem aspirare voluerit. Utrum hæc vera sint an falsa, parum comperi: alii asserebant, alii figmentum esse dicebant. Utrisque Roma fuit in argumentum; his, quod Roma mundi domina nunquam pateretur tale nefas: illis, quod ea cupiditatis ancilla facile permitteret ob pretium omne nefas. Mihi autem in medio res relinquenda est, cum incerta nec possim defendere, nec ausim affirmare ». Hæc auctor ejus temporis, Henrico ipsi a secretis inhærens, pro domino et hero suo nihil prætermittens, quod ad excusationem, atque defensionem spectare posse cognoverit. Quibus plane redarguas atque dejicias totum illum a Bennone male congestum in Gregorium calumniarum acervum: ex quibus auctor schismaticus Conradus Urspergensis abbas noscitur ita confiasse decretum, quod recitat, hæc dicens:

19. « Anno Domini millesimo octogesimo, cum apud Brixiam Noricam triginta episcoporum conventus, necnon et optimatum exercitus non solum Italiæ, sed et Germaniæ, jussu regis Henrici congregaretur; factus est omnium consensus adversus Hildebrandum papam, cognominatum Gregorium Septimum, quem pseudomonachum totiusque vesaniæ pestiferum principem, et præcipue sanctæ Romanæ Sedis invasorem affirmantes, ab Apostolica Sede depellendum, quamvis absentem dijudicabant, et Wigbertum Ravennensem archiepiscopum ipsi subrogandum eligebant ». Hujus decreti conclusio hæc est: « Quia, inquiunt, illum constat non a Deo electum, sed a seipso, in fraude ac pecunia impudentissime objectum: Qui Ecclesiasticum subvertit ordinem: Qui Christiani imperii perturbavit regnum: Qui regi catholico ac pacifico corporis et animæ intentat mortem: Qui perjurum defendit regem: Qui inter concordes seminavit discordiam, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter conjuges divortia; et quidquid quiete inter pie viventes stare videbatur, concussit.

20. « Nos, auctore Deo, congregati in unum, legatis ac litteris freti decem et novem episcoporum, die sancto præteritæ Pentecostes Moguntiæ congregatorum, contra eumdem Hildebrandum procacissimum, sacrilegia ac incendia prædicantem, perjuria et homicidia defendentem, Catholicam et Apostolicam fidem de corpore et sanguine Domini in quæstionem ponentem, hæretici Berengarii antiquum discipulum, divinationum ac somniorum cultorem, manifestum necromanticum, pythonico spiritu laborantem, et idcirco a vera fide exorbitantem judicamus canonice deponendum et expellendum: et nisi ab ipsa Sede, his auditis, descenderit, in perpetuum condemnandum. Facta sunt autem hæc septimo kalend. Julii, feria quinta, Indictione tertia ». Hæc apud Urspergensem concinnata (ut diximus) ex Bennonis calumniis a posterioribus schismaticis. Nam quæ illi priores hoc anno adversus Gregorium intulerint, ex recitatæ regis Vitæ auctore didicimus. Sed ex hoc ipso eorumdem schismaticorum decreto discere potes, in quo post enumeratas singulas causas depositione Gregorii dignas existimatas, usque ad illa verba: «Nos, auctore Deo, congregati in unum etc. » quibus se asserunt esse permotos ad eumdem Pontificem deponendum, ab Urspergensi illa adduntur, quæ postea fuere a Bennone conficta, sui deformitate adeo monstruosa, ut ante omnia alia in decreto illo fuissent ibidem collocanda, si vel excogitata fuissent, atque in Gregorium tunc objecta. Sed neque de his ulla mentio in Epistola illa infamissima, quam Henricus rex ad Gregorium Pontificem rescripsit, quam proxime reddituri sumus. Sed antea videamus, quæ de eodem conventu Brixiensi in Gregorio Guillelmus Bibliothecarius habeat.

21. Hic quidem ipse temporis hujus scriptor de Brixiensi schismaticorum conciliabulo agens, hæc habet post creationem pseudopontificis Guiberti : « Hunc talem Henricus rex adoravit pronus in terram ; cui etiam, suadente Dionysio Placentino episcopo, jurasse asseritur, ut ab eo imperii coronam acciperet. Quid plura ? ita peccatis exigentibus, omnes qui aderant præsentes, mente excæcati sunt, ut non respicerent cælum, sed ad ejus vestigia osculanda (heu ! proh dolor !) sese pariter incurvarent. His ita peractis, rex in apertam hæresim lapsus, ad propria in octavis Apostolorum egressus est : Guibertus vero hæresiarcha insignitus papalibus insigniis, cum complicibus suis pompose intravit Italiam ». Hucusque de his Guillelmus.

22. *Virulenta Henrici Epistola ad Gregorium papam et legatio ad principes.* — Sed jam audi virulentam Epistolam, quam post pseudosynodum Henricus rex scripsit ad Gregorium Romanum Pontificem : quam causam post Henrici Vitam antiquitus scriptam, sed recens editam, his verbis descriptam invenies :

« Henricus non usurpative, sed pia Dei ordinatione rex, Hildebrando non jam Apostolico, sed falso monacho.

« Hanc talem pro confusione tua salutationem promeruisti, qui nullum in Ecclesia ordinem prætermisisti, quem confusionis non honoris, maledictionis non benedictionis, participem non feceris. Ut enim de multis pauca et egregia loquamur, rectores sanctæ Ecclesiæ, videlicet archiepiscopos, episcopos, vel presbyteros non modo tangere, sicut Christos Domini non timuisti, quin sicut servos, nescientes quid faciat dominus eorum, sub pedibus tuis calcasti. In quorum conculcatione tibi favorem ab ore vulgi comparasti, quos omnes nihil scire, te autem solum omnia nosse judicasti. Qua utique scientia non ad ædificationem, sed ad destructionem uti studuisti ; ut jure hoc beatum Gregorium, cujus nomen tibi vindicasti, de te credamus prophetasse, dicentem sic : Ex affluentia subjectorum plerumque animus prælati extollitur ; existimat se plus omnibus nosse, cum se videt plus omnibus posse.

23. « Et nos quidem hæc omnia sustinuimus, dum Apostolicæ Sedis honorem conservare studuimus : sed tu humilitatem nostram timori fore (timorem forte) intellexisti, ideoque in ipsam regiam potestatem nobis a Deo concessam exsurgere non timuisti, quam a nobis auferre ausus es minari, quasi nos a te regnum acceperimus, quasi in tua, et non in Dei manu sit regnum vel imperium. Quia Dominus noster Jesus Christus nos ad regnum, te autem non vocavit ad sacerdotium. Tu enim his gradibus ascendisti, scilicet astutia et fraude, quodque monachica professio abominatur, pecunia favorem, favore ferrum, ferro Sedem pacis adisti, et de Sede pacis pacem turbasti, dum subditos in prælatos armasti, dum episcopos nostros a Deo vocatos tu non vocatus spernendos docuisti ; dum laicis (usus) ministerium eorum super sacerdotes usurpasti, ut ipsi deponant, vel condemnent, qui ipsos de manu Domini per impositionem manuum episcoporum docendos acceperant.

26. « Me quoque (licet indignus inter Christianos sum ad regnum vocatus) te teste, quem sanctorum Patrum traditio soli Deo judicandum docuit; nec pro aliquo crimine, nisi a fide (quod absit) exorbitaverim, deponendum asseruit : cum etiam Julianum apostatam prudentia sanctorum episcoporum non sibi, sed soli Deo deponendum commiserit. Ipse vero quid verus papa beatus Petrus clamat [1] ? Deum timete, regem honorificate. Tu, inquam, quia Deum non times, me constitutum ejus inhonoras. Unde beatus Paulus [2], ubi angelo de cælo, alia si prædicaverit, non pepercit, te quoque in terris alia docentem non excepit. Ait enim : Si quid vel ego, vel angelus e cælo præter id quod evangelizavimus, vobis evangelizaverit, anathema sit. Tu igitur hoc anathemate, et omnium episcoporum nostrorum judicio damnatus, descende, vindicatam tibi Sedem Apostolicam relinque, alius in solium beati Petri ascendat, qui nulla violentia religionem palliet, sed beati Petri sanam doctrinam doceat ». Hucusque Henrici Epistola, cui ejusmodi inhæret subscriptio : « Ego Henricus, rex Dei gratia, cum omnibus episcopis nostris tibi dicimus : Descende, descende ».

25. Scripsit tunc etiam ad populum Romanum Epistolam, ex qua istud fragmentum ibidem recitatur : « Exsurgite in eum, fidelissimi, et primus in fide sit primus in ejus damnatione. Non autem ut sanguinem ejus effundatis dicimus ; quippe cum major sit sibi post damnationem pœna vita quam mors, sed ut eum, si nolit descendere, cogatis, et alium communi omnium episcoporum, et vestro consilio a nobis electum in Apostolicam Sedem recipiatis, qui quod iste in Ecclesia vulneravit, curare velit et possit ». Hæc ibi : insuper et hæc ab eodem rege ad Hildebrandum, ut se habet Inscriptio :

« 26. Cum hactenus a te ea quæ sunt patris exspectarem, tibique in omnibus magna fidelium nostrorum indignatione obedirem ; recipi a te vicissitudinem qualem oportebat ab eo, qui vitæ regnique nostri perniciosissimus hostis esset. Nam cum primum omnem hæreditariam dignitatem, quæ mihi ab illa Sede Apostolica debebatur, superbo ausu rapuisses ; longius inde progrediens, regnum Italiæ pessimis artibus alienare tentasti. Neque hoc contentus, in reverendissimos episcopos, qui nobis velut dulcissima membra uniti sunt, manum mittere non timuisti, eosque superbissimis injuriis acerbissimisque contumeliis, contra divina et humana jura (ut ipsi aiunt) exagitasti. Quæ omnia cum ego quadam patientia dissimularem, tu hoc non patientiam, sed ignaviam

[1] I. Pet. II. — [2] Gal. I.

existimans, in ipsum caput insurgere ausus es, mandans quæ nosti, scilicet (ut tuis verbis utar) quod aut tu morereris, aut mihi animamque regnumque tolleres ». Hactenus ibi. Sed quam disparia ista ab his, quæ per Gregorium sunt sæpe litteris scripta, quæ dicta sunt superius, fidem faciunt.

27. Decernuntur inter hæc ab Henrico ipso pro antipapa legationes ad Christianos principes, et inter alios ad regem Angliæ, a quo non recipitur legatus missus. Docent hæc litteræ ad legatum redditæ a Lanfranco archiepiscopo Cantuariensi, quæ sic se habent :

« Lanfrancus Hugoni.

« Litteras tuas, quas mihi per portitorem mearum misisti, suscepi et legi, et displicuerunt mihi quædam quæ in eis inveni. Non probo, quod papam Gregorium vituperas, quod Hildebrandum eum vocas, quod legatos ejus Spinosulos nominas : quod Clementem tot et tantis præconiis tam propere (præpostere) exaltas. Scriptum est enim [1], non esse laudandum in vita sua hominem, nec detrahendum proximo suo. Adhuc incognitum est humano generi, quales nunc sint, et quales futuri sint in conspectu Dei. Credo tamen, quod gloriosus imperator sine magna ratione tantam rem non est aggressus patrare, nec sine magno auxilio Dei tantam potuit victoriam consummare. Non laudo ut in Anglicam terram venias, nisi a rege Anglorum licentiam veniendi prius accipias. Nondum enim in aula nostra priorem refutavit, nec utrum huic obedire debeat, sententiam promulgavit. Auditis utrimque causis, si ita contigerit, perspicacius quid fieri oporteat, provideri valebit ». Hucusque ibi.

28. *Guibertus antipapa, in quem insurgunt viri sanctitate insignes.* — Audisti quæ tum episcopi schismatici sæpe condemnati simoniaci, tumque Henricus ipse, in eodem satanico conventiculo Brixiensi sint nullo exemplo majorum ausi ? Ut quem per annos octo orbis Catholicus cognoverit legitimum Ecclesiæ Catholicæ caput, et Ecclesiæ Romanæ Pontificem, eumdemque rex suo calculo confirmavit (ut quæ sunt superius dicta ipso ejus ingressu Pontificatus ostendunt) eidem ipsi de ipsius electione quæstio moveatur : quin et inauditus, imo nec vocatus ad Synodum condemnetur. Quod huic simile portentum vidit aliquando populus Christianus? Quod huic simile monstrum peperit aliquando ex connubio satanæ hæresis, vel schisma produxit? Ad quod confodiendum, mox ut apparuit, gladio verbi Dei insurrexere viri doctissimi, vita sanctissimi : inter quos primum tenuit locum sanctus Anselmus Lucensis episcopus, de quo plura superius dicta meminimus. Hic statim, ut talem bestiam erectam vidit, et exaltatam super Cathedram Petri, adversus eumdem Guibertum, vindicantem sibi nomen Pontificis, in defensionem Gregorii, Christi legitimi successoris, scripsit Epistolam ipsam publicam, quam majores nominavere Encyclicam, ad omnes Ecclesias : quæ licet modo non extet, fragmentum tamen ipsius quod Urspergensis abbas, licet a partibus schismaticorum stans, recitat, hic reddamus ut se habet, his verbis :

29. « Scripsit post hæc Anselmus Lucensis episcopus Epistolam ad eumdem Guibertum, in qua illum prævaricatorem ac superbum cognominat, inter alia subinferens : Ut ergo de beato Gregorio patre nostro dicam, quod de Cornelio scripsit beatus Cyprianus : Factus est episcopus de Dei et Christi ejus judicio : de clericorum pæne omnium, et (ut verius dicam) omnino omnium testimonio; de plebis quæ tunc aderat suffragio, de sacerdotum antiquorum et bonorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Alexandri locus, id est cum locus Petri et gradus sacerdotalis cathedræ vacaret. Quo occupato, et de Dei voluntate atque omnium nostrum consensu ordinato, quisquis jam episcopus voluerit fieri, foras fiat necesse est, nec habet Ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet unitatem. Quisquis ille fuerit, licet multum de se jactans, sibi plurimum vindicans, probatus est alienus, foris est. Et cum post primum secundum esse non possit, quisquis post unum, qui solus debet esse, factus est, non jam secundus ille, sed nullus. Hæc priori sententiæ valde contraria scripsit Anselmus episcopus, vir litteris apprime eruditus, ingenio acutissimus, facundia præcipuus et (quod omnibus majus est) in Dei timore et sancta conversatione nominatissimus; adeo ut tam in vita, quam post mortem referatur miraculis clarus ». Hæc Urspergensis, qui pro adversariis militarit, sed potentia veritatis coactus fuerit ista fateri. Dolemus excidisse illud integrum viri doctissimi monimentum, nec nisi recitatum superius nos potuisse reperire fragmentum.

Sed post tomi hujus editionem ex optato accidit, ut inventum opus diu quæsitum, Canisii industria cusum, ab eo acceperimus proditum ex Bibliotheca cathedralis Ecclesiæ Ratisponensis. Invenies id ipsius auctoris tomo sexto antiquæ lectionis duobus libris distinctum, sed fine carentem ultimum librum. Desideratur tamen adhuc Epistola illa, quam se primo loco ad eumdem Guibertum scripsisse testatur operis ipsius principio.

30. Eodem quoque argumento, Deusdedit presbyter cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli Sanctorum-Apostolorum, scripsit ad Victorem papam, successorem Gregorii hujus, commentarium ejusdem diri schismatis occasione, de privilegiis Romanæ Ecclesiæ, eumdemque quadrifariam partitum, ut ipse ejus exordio docet his verbis : « Primus liber continet privilegium auctoritatis ejusdem Romanæ Ecclesiæ; et quoniam Ecclesia sine clero esse non potest, nec clerus absque rebus quibus temporaliter subsistat, huic secundum

[1] Eccl. XI

subjunxi de clero, et tertium de rebus ejusdem Ecclesiæ. Quia vero sæculi potestas Dei Ecclesiam sibi subjugare nititur, libertas ipsius et cleri, et rerum ejus, tertio et maxime quarto libro evidenter ostenditur ». Est apud nos exscriptum volumen, fine tamen carens. Inter alia autem agens de præsenti schismate, auctorem ejus declarat fuisse Guibertum jam depositum, et sæpe excommunicatum archiepiscopum Ravennatem jam ante, schismatis Cadaloici antesignanum tempore Alexandri Secundi. De quo habet ista :

31. « Post præstita domino suo beatæ memoriæ Septimo Gregorio papæ fidelitatis sacramenta, et obedientiam, IX (VIII) annis exhibitam, Apostolicum thronum invasit, cooperante sibi Henrico rege, quem seducendo in simoniacam hæresim, in quam idem Henricus dudum inciderat, profundius impulit, et avertit ab observatione juramenti, quod apud Canusium Tusciæ oppidum præbuerat eidem domino papæ ad integrandam pacem et justitiam in regno, quod multa superbia et malitia perturbaverat : propter quæ omnia post multam deprecationem ejusdem domini papæ, ut resipisceret, et sæpenumero vocationem ut satisfaceret, tandem primum excommunicatione, deinde nisi acquiesceret, comminatione depositionis a regno iterum, iterum ad juramentum satisfaciendi compulsus est. Sed postea (ut dictum est) a præfato Guiberto, novo Simone Mago, veluti alter Nero seductus est, scilicet quod non oporteret eumdem veluti tantum regem Apostolicæ Sedis judicio cuiquam satisfacere, ac si non esset de ovibus beati Petri, et exceptus ab ea obligatione, de qua eidem a Deo dicitur : Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælo, etc. Ejusdem itaque suasione præfata duo juramenta transgrediendo, iterum, quousque resipisceret, synodali Apostolicæ Sedis judicio vinculis anathematis obligatus est ». Hæc de exordio schismatis. « Porro » inquit Bertholdus « Henricus totam Italiam adeo conturbavit, ut nullus securus ad Limina Apostolorum ire posset, qui non prius abjuraret, quod ad papam Gregorium diversurus non esset ».

32. Sancti Anselmi presbyter pœnitentiarius B., qui res ab eo præclare gestas conscripsit, de Guiberto tanquam spectro apparente inopinato Pontifice, qui jam olim creatum Gregorium legitimum Romanum Pontificem visitasset, coluisset, et digno obsequio veneratus esset, hæc habet : « Hic namque, nobis cernentibus, omnem obedientiam et subjectionem domino nostro Gregorio papæ exhibuit. Sed et ipse Gregorius cum honore illum ac dilectione in sacro Lateranensi palatio recepit hospitio, et proximum etiam illum a dextris suis in sancto habuit Concilio, et primum in omnibus, quibus digne oportuit. Ille autem non post multa per superbiam incidit in inobedientiam ». Et inferius, cum quasi per larvam impositam est transformatus in papam, hæc subjicit :

« In ejus promotione scilicet Roma non quæritur, nec Romanus aut clerus aut populus.

33. « Unus quidem affuit Hugo nomine, candidus facie, nigerrimus mente, cardinalis olim, sed dudum pro suis sceleribus juste excommunicatus et abjectus. Hic damnatus damnatum, perjurus perjurum, parricida laudat parricidam. In loco siquidem horrido et asperrimo, in mediis nivalibus Alpibus, ubi fames assidua, frigus pene sempiternum, locus iste vicus est pro civitate, qui Brixinorium vocatur, altissimis circumdatum scopulis, ubi vix etiam nomen obtinetur Christianitatis, promovetur. Hic principalis Ecclesiæ privilegia, hic summi sacerdotii jura, hic sanctorum Patrum instituta, hic omnia evacuantur canonica decreta. Nimirum si qui rogassent, ut alium cælis imponeret Deum, quantum in ipso erat, existimo, faceret et confirmaret ». Hæc de Guiberto et Hugone antipapæ promotore, et inferius de Henrico rege omnium malorum auctore per ipsum Gregorium papam sæpe admonitum addit ista : « Ille autem in sua permanens detestabili pertinacia, admonetur rursus ab Apostolico affectu paterno, missis ad eum episcopis, Albanensi et Paduano. At qui dum non emendatur, rursum periculosissime excommunicatur ». Hæc auctor.

34. Sed accidit plane secundum propheticum illud oraculum [1] : « Divisi sunt ab ira vultus ejus : et appropinquavit cor illius », ut magis inhæreret, strictiusque atque conjunctius jungeretur suæ Ecclesiæ Christus auctor ipsius, quo contentiosius et execrabilius ab unitate corporis descinduntur tabe corrupta membra putentia. Cum simul ac Antichristus insurgit, Christus adjutor exsurgit : cum molitur ille damna ac parat exitium : auxilium iste, qui ferat, invenit, afferatque præsidium, cum videlicet majori miraculo persecutorem suæ constituit Ecclesiæ defensorem, qui superet imperatorem, et cum eo pellat ab Urbe monstrum, Petri Cathedræ pervasorem. Ut plane ista considerans, illud cum Propheta exclamare compellar [2] : « Domine, consideravi opera tua, et expavi ».

35. *Robertus Guiscardus pœnitens jurat Gregorio fidelitatem, censum solvendum spondet.* — Nam observa, quæso, magnam Dei providentiam in sancta Romana Ecclesia gubernanda. Cum enim (ut audisti) septimo kalend. Julii sacrilegum illud decretum de Gregorii papæ abrogatione in conventiculo illo Brixiensi seu Brixinonensi editum esset; post triduum, nempe tertio kalend. Julii Robertus ille Guiscardus, quem hactenus audisti hostem implacabilem Romanæ Ecclesiæ, et invasorem bonorum ejus, ob idque sæpe ab eodem Pontifice in Conciliis Romæ habitis excommunicatum, sponte veniens se eidem Gregorio papæ subjecit, et ipsius et universæ Romanæ Ecclesiæ defensorem fidelissimum exhibens, præstitit eidem juramentum fidelitatis verbis istis, secundum formulas consuetas [3] :

[1] Psal. LIV. — [2] Heb. III. — [3] Greg. l. VIII. post. l. Epist.

36. « Ego Robertus, Dei gratia et sancti Petri Apuliæ et Calabriæ et Siciliæ dux, ab hac hora et deinceps ero fidelis sanctæ Romanæ Ecclesiæ et Apostolicæ Sedi, et tibi domino meo Gregorio universali papæ. In consilio vel facto, unde vitam aut membrum perdas, vel captus sis mala captione, non ero. Consilium quod mihi credideris et contradixeris ne illud manifestem, non manifestabo ad tuum damnum, me sciente. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tibique adjutor ero ad tenendum, acquirendum et defendendum regalia sancti Petri, ejusque possessiones pro meo posse contra omnes homines (excepta parte Firmanæ marchiæ, et Salerno atque Amalphi, unde adhuc facta non est definitio) et adjuvabo te ut secure et honorifice teneas papatum Romanum. Terram sancti Petri, quam nunc tenes vel habiturus es, postquam scivero tuæ esse potestatis, nec invadere nec acquirere quæram nec etiam deprædari præsumam absque tua tuorumque successorum, qui ad honorem sancti Petri ordinati fuerint, certa licentia, præter illam, quam tu mihi concedes vel tui concessuri sunt successores.

37. « Pensionem de terra sancti Petri, quam ego teneo aut tenebo, sicut statutum est, recta fide studebo ut illam annualiter sancta Romana habeat Ecclesia. Omnes quoque Ecclesias, quæ in mea persistunt dominatione, cum illarum possessionibus dimittam in tua potestate, et defensor ero illarum ad fidelitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et si tu, vel successores ante me ex hac vita migraveritis, secundum quod monitus fuero a melioribus cardinalibus, clericis Romanis et laicis, adjuvabo, ut papa eligatur et ordinetur ad honorem sancti Petri. Hæc omnia suprascripta observabo sanctæ Romanæ Ecclesiæ et tibi cum recta fide: et hanc fidelitatem observabo tuis successoribus, ad honorem S. Petri ordinatis, qui mihi (si mea culpa non remanserit) firmaverint investituram a te mihi concessam. Actum Ciprani (est oppidum in Latio, ad ripam Liris fluminis) tertio kalend. Julii ». Quibus mox ista subjiciuntur, de facta per Gregorium papam investitura :

38. « Ego Gregorius papa, investio te, Roberte dux, de terra quam tibi concesserunt antecessores mei sanctæ memoriæ Nicolaus et Alexander. De illa autem terra quam injuste tenes, sicut est Salernus et Amalphia et pars marchiæ Firmanæ, nunc te patienter sustineo, in confidentia Dei omnipotentis et tuæ bonitatis, et tu postea exinde ad honorem Dei et sancti Petri ita te habeas, sicut et te agere et me suscipere decet, sine periculo animæ tuæ et meæ. Actum ut supra ». His subjicitur de persolvendo censu ejusmodi jurata promissio, hoc titulo annotata :

39. « Constitutio reddendi census in die resurrectionis Domini, duodecim videlicet denariorum Papiensis monetæ, de tota Apulia, Calabria, et Sicilia », pro unoquoque jugo boum.

« Ego Robertus, Dei gratia et sancti Petri Apuliæ, Calabriæ et Siciliæ dux, ad confirmationem traditionis et ad recognitionem fidelitatis, de omni terra quam ego teneo proprie sub dominio meo, et quam adhuc nulli Ultramontanorum ita concessi ut teneat, promitto me annualiter pro unoquoque jugo boum pensionem, duodecim scilicet denarios Papiensis monetæ, persoluturum beato Petro, et tibi domino meo Gregorio papæ, et omnibus successoribus aut tuis, aut successorum tuorum nuntiis. Hujus autem pensionariæ redditionis erit semper terminus, finito quoque anno, sanctæ Resurrectionis dies Dominicus. Sub hac vero conditione hujus persolvendæ pensionis obligo me et meos, sive hæredes, sive successores, tibi domino meo Gregorio papæ, et successoribus tuis », Ita Deus cum permittit sævire impium adversus justum, tutum parat justo confugium, et constituit in persecutione Ecclesiæ defensorem.

40. *Ad fideles Campaniæ episcopos Gregorii litteræ de schismate Brixiensi.* — Gregorius autem ubi accepit, quod factum esset per pseudoepiscopos in Brixiensi conciliabulo schisma nefandum, de his omnibus fideliores episcopos sub eodem duce Roberto Guiscardo, et aliis principibus Campaniæ constitutos his litteris mense Julii reddidit certiores, quibus et ab eis preces exigit, legatis hac de causa ad omnes missis [1] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo fratribus et coepiscopis, per principatus et Apuliam et Calabriam constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Fraternitatem vestram credimus non latere quod plures Satanæ discipuli, qui falso nomine per diversas regiones censentur episcopi, diabolica inflammati superbia, sanctam Romanam Ecclesiam conati sunt confundere ; sed per auxilium omnipotentis Dei et auctoritatem B. Petri iniqua eorum præsumptio, sicut eis verecundiam et confusionem, ita Apostolicæ Sedi gloriam contulit et exaltationem. Siquidem a minimo usque ad maximum, videlicet Henricum regem, qui vertex et auctor pestiferi consilii fuisse probatur, per plurima corporum et animarum pericula persensit, quantas beati Petri auctoritas ad ulciscendam eorum iniquitatem vires obtineat.

41. « Scitis enim, quia tempore domini nostri papæ Alexandri quid idem Henricus injuriæ Ecclesiæ B. Petri per Cadaloum inferre excogitaverit, et in quantam quamque turpissimam, mundo teste, confusionis foveam cum eodem Cadaloo cadere meruerit, et quanto honore quantisque triumphis in exercitatione illius certaminis respublica nostra profecerit. Scitis etiam quam detestandis conspirationibus ante annos tres, præcipue Longobardorum episcopi se adversum nos, eodem Henrico principante, armaverunt ; et quod per defensionem beati Petri illæsi et incolumes, non sine magna nostra nostrorumque fidelium honoris exaltatione

[1] Greg. l. VIII. Ep. V.

remansimus. Illis vero priorem arbitrantibus non sufficere sibi confusionem, a planta pedis usque ad verticem Apostolicæ ultionis quantum ferierit gladius, adhuc plaga incurabilis præstat indicium. Sed in his omnibus obduratas meretricum more frontes gerentes, et impudentia sua iram sibi justi judicii thesaurizantes, qui respectu contumeliæ suæ ad sensum redire debuerant, patrem suum secuti, qui dixit[1] : Ponam sedem meam ab Aquilone, et ero similis Altissimo, pristinam conspirationem adversus Dominum et sanctam universalem Ecclesiam conati sunt innovare, et hominem sacrilegum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ perjurum, necnon per universum Romanum orbem nefandissimis sceleribus denotatum (Guibertum dicimus, sanctæ Ravennatis Ecclesiæ devastatorem) antichristum sibi et hæresiarcham constituere.

42. « In quo nimirum Satanæ conventu illi interfuere, quorum est vita detestabilis et ordinatio hæretica, immensitate multimodi criminis. Siquidem ad hanc insaniam illa demum eos desperatio traxit, quod neque precibus, neque servitiorum aut munerum promissionibus, scelerum suorum veniam apud nos maluerint (meruerint) impetrare, nisi forte vellent judicio Ecclesiastico nostræque censuræ se, mediante misericordia, sicut decet officium nostrum, submittere. Hos itaque nullis rationibus fultos, imo omnium criminum conscientia perditissimos, tanto magis vilipendimus, quanto ipsi se altiora conscendisse confidunt. Per misericordiam quippe Dei, et orationem beati Petri, quæ Simonem Magum, eorum utique magistrum, ad altiora tendentem mirabiliter dejecit, speramus ruinam eorum non diu remoraturam, et quietem sanctæ Ecclesiæ, victis et confusis hostibus suis, more solito gloriosissime dilatandam.

43. « Vos itaque, dilectissimi fratres, innocentiam communis matris vestræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ perpendentes, et quantum diabolus membra sua ad inferendam præfatæ Romanæ Ecclesiæ inquietudinem exerceat, considerantes, sicut decet, et officii vestri debitum exigit, orationibus aliisque modis, quibus laboranti matri succurrendum est, operam studiumque impendite, quatenus appareat vos legitimos ejus filios esse, ipsiusque contumeliam, partita nobiscum laboris diligentia, ex corde sentire. Quod si fueritis socii compassionis, eritis, auxiliante Deo, lætitiæ participes et consolationis. Cætera, quæ non inseruimus, legatis nostris, quibus sicut nobis credere potestis, referenda commisimus. Datum Cicani (est oppidum in Campania) XII kalend. Augusti ».

44. *Michaelem imperatorem ad se confugientem excipit Gregorius, et pro expeditione Orientali laborat.* — In his angustiis Gregorius constitutus, charitatis amplioribus spatiis dilatatur ; nec quærens quæ sua sunt, sed quæ aliorum, suarum ærumnarum oblitus, ad ferendam opem miseris se totum convertit. Accidit enim, ut iisdem ferme diebus Michael Constantinopolitanus imperator, ante triennium a Nicephoro (ut vidimus) pulsus ab imperio, atque detrusus in monasterium, inde Ephesinus creatus episcopus, fuga lapsus se contulerit in Italiam, auxilium imploraturus a Romano Pontifice atque Northmannis, ut restitueretur in pristinum statum. Hæc cum ex Gregorii papæ litteris satis pateant, a Græcis tamen historicis prætermissa esse scias. Porro miseratus angustias ejecti imperatoris benignus Pontifex, has litteras pro decernenda in Orientem expeditione conscripsit[1] :

45. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, fratribus et coepiscopis in Apulia et Calabria commorantibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Notum esse prudentiæ vestræ non dubitamus, gloriosissimum imperatorem Constantinopolitanum, Michaelem videlicet ab imperialis excellentiæ culmine indigne potius et malitiose quam juste aut rationabiliter esse dejectum, qui auxilium beati Petri necnon filii nostri gloriosissimi ducis Roberti flagitaturus, Italiam petiit. Quapropter nos, licet indigni, Sedis ipsius curam gerentes, compassionis visceribus moti, precibus illius necnon ejusdem ducis, annuendum esse censuimus, et a fidelibus beati Petri subveniendum sibi fore putavimus.

46. « Igitur quia inter cætera multimoda suffragia istud non minus profuturum memorati principes existimant, scilicet, ut milites auxiliatores recta fide, non dissimilibus animis ire constanter in adjutorium et defensionem præfati imperatoris debeant, Apostolica auctoritate præcipimus, quatenus illi, qui militiam ipsius intrare statuerint, in contrariam partem proditoria tergiversatione transire non audeant, verum (quod Christianæ religionis honor et debitum postulat) ei præsidium fideliter impendant. Dilectioni quoque vestræ nihilominus præcipiendo mandamus, ut eos, qui cum eodem duce et prædicto imperatore transfretaturi sunt, diligentissime (ut vestrum officium exigit) moneatis condignam pœnitentiam agere, et rectam fidem (sicut decet Christianos) circa illos servare, in omnibus actibus suis timorem Dei et amorem præ oculis habere, et in bonis operibus perseverare ; sicque illos, fulti nostra auctoritate, imo beati Petri potestate, a peccatis absolvite. Dat. octavo kalend. Augusti ».

47. Vidisti æstuantem Christiana charitate sanctissimi Pontificis animum, qui dum patitur in Occidente regem potentissimum adversarium, ipse de restituendo in imperium ejecto imperatore ita laboret? Considerasti Romanæ Ecclesiæ amplissimam dignitatem et potestatem, ut cum deprimitur a rege ejusdem Ecclesiæ filio, ab externo imperatore interpelletur ut mater, et cognoscatur talis, quæ potens sit restituere imperatores? Miranda plane re-

[1] Isai. XIV.

[1] Greg. l. VIII. Epi. VI.

rum conversio! dum filius Romanæ Ecclesiæ rex abscinditur schismate, schismaticus imperator ejus quærens conjunctionem, ab ea imploret auxilium. At hæc non inaniter inchoata, sed efficaciter quidem promovit hanc in Orientem expeditionem Gregorius papa per Robertum Guiscardum ducem, qui in Græciam profectus est cum exercitu una cum Boamundo filio suo anno sequenti, atque admiranda plane et digna memoria operatus est, ut suo loco dicetur auctoris hujus temporis testificatione, nempe Leonis episcopi cardinalis Ostiensis [1].

48. *Indicta expeditio in Guibertum et electus novus a Gregorio episcopus Ravennas.* — At non sic curat externa Gregorius, ut domestica prætermittat, quæ præ oculis habet : nam adversus schismaticum papam expeditionem adornat, qua hoc anno autumnali tempore Ravennatem Ecclesiam ipsum tyrannice occupantem expellat, fultus auxilio ducum, nempe Roberti ac Jordani principis Capuani. Cujus rei perficiendæ gratia has litteras dedit ad universos Christianos fideles S. Petri [2] :

49. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, fratribus et coepiscopis Christianam religionem defendentibus, cæterisque clericalis ac laicalis ordinis sancti Petri fidelibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Notum sit dilectioni vestræ nos, tam per nos ipsos quam et per legatos nostros, cum duce Roberto et Jordane, cæterisque potentioribus Northmannorum principibus fuisse locutos, qui profecto unanimiter promittunt, se (sicut jurati sunt) ad defensionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ nostrique honoris contra omnes mortales auxilium impensuros. Idipsum quoque nobis, et qui circa Urbem longe lateque sunt, et in Tuscia cæterisque regionibus principes firmiter pollicentur. Unde post kalendas Septembris, postquam tempus frigescere cœperit, cupientes sanctam Ravennatem Ecclesiam de manibus impiis eripere, et patri suo beato Petro restituere, partes illas armata manu (sicut de Domino speramus) petemus, ac per ipsius auxilium nos eam liberaturos haud dubie credimus. Quapropter nos audaciam impiorum, eorumque qui in nos, imo in beatum Petrum se erexerunt, machinationes pro nihilo ducentes, volumus atque hortamur vos superbiam conatusque illorum æque nobiscum contemnere, tanto de ruina eorum certiores, quanto eos ad altiora niti ascendere cernitis. Talibus namque Propheta imprecans ait [3] : Superbia eorum qui te oderunt ascendat semper. Aperte declarans, quia audax impietas eo magis casui vicinior extat, quo amplius se ascendisse existimat. Vos ergo qui Deum timetis, et beati Petri fidelitatem tenetis, de misericordia Domini nullatenus hæsitantes prorsus sperate, et nefandorum perturbationem merita ruina cito sedandam, et sanctæ Ecclesiæ pacem et securitatem (sicut de divina clementia confidentes promittimus) proxime stabiliendam ». Ista Gregorius secundum hominem non ex prophetico spiritu, ut declararunt eventa : nam non tam cito sunt facta.

[1] Leo Ost. l. III, c. 48, in fin. — [2] Greg. l. VIII. Ep. VII. — [3] Psal. LXXIII.

50. Sed ex his calumniæ occasio oborta est, ut dicerent adversarii, falsum vatem Gregorium esse probatum, quasi prænuntiaverit regem Henricum proxime defungendum, et alia plura id genus : cum tamen (ut dictum est) non ex prophetico spiritu ista se dicere profiteretur, sed ex communiter accidentibus : quod quæ seminaverit homo, hæc et metet, secundum illud Job [1] : « Recordare, obsecro te, quis unquam innocens periit? aut quando recti deleti sunt? Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos, flante Deo periisse, et spiritu iræ ejus esse consumptos ». Quod igitur certus esset Gregorius, quam justissimam tueri se causam, regem vero niti sceleribus, magna fiducia, Deum præsto fore defendentibus Dei causam asserere non dubitavit et victoriam polliceri. Nec quidem dici potuit esse mentitus, si finis totius certaminis attendatur. Vicit plane Ecclesia tandem, vicere Pontifices Orthodoxi, schismatici periere, quorum a monumentis effossa sunt ossa atque dispersa. Rex ipse sæpe victus atque confusus, regni exsors, infelici exitu diem clausit extremum. Sed ad historiam redeamus.

51. Expeditio autem ista hisce litteris promulgata tanto animi ardore, refrixit fortasse, eo quod pœnituerit Gregorium rem armis agere, cum tamen non cessaret litteris cum Ravennate clero, et comprovincialibus episcopis, et aliis pertractare, ut Ravennatis Ecclesiæ legitimus eligeretur antistes, jam ante triennium damnato ejusdem Ecclesiæ archiepiscopo Guiberto : nam de his extant [2] duæ ejusdem Gregorii Epistolæ, eodem argumento conscriptæ. Verum cum sciret ab his se abstinere schismaticos, imo et in contrarium niti, et pro Guiberto propensiori studio laborare, eligit ipse Romæ archiepiscopum Ravennatem, Richardum quemdam, magnæ æstimationis virum ; de quo ad Ravennates, et alios scribens Epistolam hoc anno, tertio id. Decemb. hæc habet [3] : « Igitur Ravennatem archiepiscopum fratrem nostrum Richardum, quem post longas et innumeras pervasorum occupationes nuperrime, sicut olim a beato Petro Apollinarem, ita nunc Ravennas ab Ecclesia Romana meruit accipere, studium vobis sit, tum propter amorem sanctissimi martyris, cujus sede et reliquiis illa decoratur Ecclesia, tum propter Apostolicæ Sedis debitam reverentiam, consiliis et auxiliis vestris confirmare, atque ei contra illius sancti loci sacrilegum damnatumque devastatorem Guibertum modis omnibus subvenire. Præcipimus namque, ut juxta consilium legati nostri, qui defert has litteras, prædicto confratri nostro archiepiscopo consilium et auxilium vestrum ita firmiter promit-

[1] Job. IV. — [2] Greg. l. VIII. Ep. XII. XIII. — [3] Ibid. Ep. XIV.

tatis, ut dum inimici audierint, rebus suis cogantur, et jure possint timere; cum vero amici et fideles nostri cognoverint, una nobiscum de promissis vestris certissime queant sperare ». Hæc de novo electo archiepiscopo Ravennate Gregorius.

52. *Gregorius ad Germanos Catholicos.* — Inter hæc autem docens, quibus nitendum auxiliis, ut consequi victoriam possint adversus Henricum regem, Ecclesiæ Catholicæ perduellem, ista scribit Gregorius mense Septembris ad clericos et laicos in Germania constitutos communionis Apostolicæ Sedis, his verbis [1] :

53. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus archiepiscopis, episcopis, diversique ordinis ac potestatis cleris et laicis in Teutonico regno morantibus, illis duntaxat, qui sanctæ Romanæ Ecclesiæ fideliter obediunt, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quoniam nihil in terra sine causa fit (sicut [2] Sapientis verba testantur) quod dudum sancta Ecclesia fluctuum procellarumque mole concutitur, quodque tyrannicæ percussionis hactenus rabiem patitur, nonnisi peccatis nostris exigentibus evenire credendum est. Nam judicia quidem Dei verissime omnia justa sunt. Sed inter hæc omnia, charissimi, dispositionis divinæ patientiæ virtus habenda est, et spei certitudo ad cælestis misericordiæ respectum firmiter est extendenda : cujus manus nec ad exaltandam fidelium humilitatem imbecillis, nec ad dejiciendam hostilis elationis superbiam invenitur invalida. Quod si culparum morbis pœnitentiæ medicamen adhibuerimus, et excessus, ac negligentias nostras ipsi districte corrigendo, ad justitiæ formam mores nostros instituerimus, profecto superna virtute auxiliante, et inimicorum rabies cito peribit, et diu desideratam pacem, atque securitatem Ecclesia sancta recipiet.

54. « Quare vobis specialiter qui in sacerdotalis regiminis apice præsidetis nunc loquimur, ad quorum sollicitudinem subditorum vita pertinere dignoscitur, et quos de commissi gregis cura in venturo examine rationem reddere convenit, ut subjectorum actus et conversationem, nulla gratia vel timore præpediente, diligenter inspiciatis, et discretæ correctionis acie, quæ amputanda sunt, resecare, secundum quod a matre vestra sancta Romana Ecclesia accepistis, non negligatis, illud propheticum in memoria semper habentes [3] : Sacrificate sacricifium justitiæ, et sperate in Domino. De cætero dilectionem omnium vestrum monemus atque hortamur, fiduciam vestram in Domino et in potentia virtutis ejus constituite, quoniam fini appropinquavit adversariorum malitia, ita ut qui desperantes, in Dominum et sanctam Romanam omnium matrem Ecclesiam se extulerunt, temeritatis pœnas, haud multum tardante merita ruina, persolvant. Nonnulli tamen (quod de cunctis optaremus) per misericordiam Dei de errore suo et iniquitatis via pœnitentes, ad gremium matris convertentur Ecclesiæ. Dat. decimo kal. Octobris ». Hæc ipse.

55. *Rudolphus rex in prælio occisus.* — Idibus vero Octobris apud Elstram fluvium pugnatum esse ibique cæsum Rudolphum regem, Marianus Scotus testatur his verbis, hoc eodem anno millesimo octogesimo : « Bellum juxta Elstra committitur, in quo Rudolphus rex occiditur, et Mersepurg sepelitur, Saxones vero victoriam reportarunt ». Hæc eadem de nece Rudolphi hoc eodem anno Urspergensis et Sigebertus et alii, qui faventes Henrici causæ contra Rudolphum, pœnituisse tradunt Rudolphum in ipso exitu, quod contra Henricum regem insurrexisset, dexteramque, qua ipsi juraverat, justo Dei judicio abscissam pati se dicens. At licet Saxonibus, qui a partibus Rudolphi stabant (ut audisti) victoria cesserit, nece tamen Rudolphi compensata, nullius est æstimata momenti; imo jactura regis visa est in partem adversam advolasse, cum ita ejus fama consternati sunt victores, ut se victos cæso capite faterentur, victi vero e contra in unius occisione gloriarentur, omnes cum eo capite amputato esse necatos.

56. *Corpus S. Matthæi Apostoli inventum Salerni.* — Dum autem ista in Germania gererentur, contigit in Italia, Salerni civitate inveniri venerandum corpus Matthæi Apostoli, quod illuc (ut suo loco dictum est) translatum ante centum [1] viginti quinque annos ob varia bellorum discrimina occultatum ex memoria hominum jam effluxerat. Quod ubi repente apparuisset, veluti Apostolus omnibus profuturus se exhibuisset, erexit omnium animos, magnoque affecit gaudio. Cumque ejus civitatis archiepiscopus Alphanus de his Gregorium papam certiorem reddidisset, hanc ab eodem redditam accepit Epistolam [2] :

57. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, fratri et coepiscopo Salernitano Alphano, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Divinæ pietatis respectui gratias ingentes referimus cujus dignatio thesaurum magnum totique mundo profuturum nostris temporibus misericorditer revelavit. Non immerito tuæ quoque dilectioni gratulamur, quæ tantæ lætitiæ cælitus revera ostensæ participes nos efficere sollicite procuravit. Credimus siquidem, et incunctanter asserimus de tanti corporis inventione, non solum ipsum beatum Matthæum Apostolum, verumetiam cæteros coapostolos cum sanctis omnibus, ipsisque cælestibus spiritibus et gloriosa Dei genitrice Maria, mortalibus congaudere, atque ipsorum omnium studia circa humanum genus hoc tempore quam aliis multo propensiora multumque esse uberantiora. Si enim cæteris temporibus sanctorum nos patrocinia pia non deserunt, certissime tunc potissimum speranda sunt eorum auxilia, cum sanctissima eorum corpora nobis quasi rediviva divino

[1] Greg. l. VIII. Ep. IX. — [2] Job. V. — [3] Psal. IV.

[1] Leo Ost. l. II. c. 5. — [2] Greg. l. VIII. Ep. VIII.

nutu manifestantur; et sicut per corporei aspectus intuitum tanquam fides cernitur, spes jam tenetur; ita eorum beneficia tunc erga devotos renovari uberiusque redundare credendum est. Unde et jam sancta universalis Ecclesia dudum magnis turbinibus variisque procellis impulsa, clamorem suum a Domino exauditum non dubitet, sed ad quieti littoris securitatem alacres oculos e vicino intendens, beati Matthæi Apostoli præsidium juxta contempletur, quoniam jam nunc non dubie agit in portu, cui suam præsentiam ostendit gubernator antiquus. Quapropter de tanti thesauri revelatione tua fraternitas exultet in Domino, et beatissimas reliquias debitæ venerationis obsequiis dignas amplectens, gloriosum ducem Robertum, ipsiusque nobilissimam conjugem hortetur et moneat, quatenus tam insigni patrono, qui se eis demonstrare dignatus est, reverentiam et honorem decenter exhibentes ipsius gratiam et auxilium sibi suisque promereri, nisibus summæ devotionis contendant. Dat. Romæ, XIV kal. Octobris ». Hactenus Gregorius ad Alphanum Salernitanum antistitem, de quo apud Leonem Ostiensem est honorifica mentio[1]. Hic nobilis Salernitanus ex clerico factus monachus S. Benedicti, virtutibus, atque doctrina celebris prodiit abbas, et ex abbate est tractus ad episcopatum invitus.

Cujus consilio, ac hortatione idem Robertus dux Basilicam eidem S. Apostolo Matthæo construxit Salerni, ubi hæc quæ sequuntur antiquitatis monimenta asservantur in fronte ipsius ædis episcopalis S. Matthæi Apostoli, in coronide incisa unico versu:

M. A. ET EVANGELISTÆ PATRONO URBIS ROBERTUS DUX R. IMP. MAXIMUS TRIUMPHATOR DE ÆRARIO PECULIARI.

In abside, opere musivo:

DA MATTHÆE PATER PATRIS HOC DET ET [2] INNUBA MATER UT PATER ALFANUS MANEAT SINE FINE BEATUS.

In septo marmoreo circa aram maximam a tergo incisum:

Ne populus temere sacram perrumpat ad aram,
Sitque salutiferis major reverentia sacris,
Marmora pulchra nitent variis distincta lapillis,
O Matthæe, tuæ pulchra corona domus.
Sumptus et arbitrium VV. præsulis istis,
Marmoreis titulis hanc cinxit, et extulit aram.
Tu scis quanta fuit devotio præsulis in te:
Devoti memorem te decet esse tui.
Nonnisi Pontifici sanctorum sancta patebant,
Cum veteri populo victima taurus erat.
Illius vituli species quem panis obumbrat,
Digne sumpta caro languores quoslibet aufert.
Nec minus hæc sacra sunt, quamvis sint pervia cunctis,
Namque novo populo victima Christus adest.
Exue te veterem quisquis vis sumere digne
Has epulas, hominemque novum novus indue Christum.

[1] Leo Ost. l. III. c. 67. — [2] Accipit innuba pro incorrupta.

In turri campanaria, in tabula marmorea parieti inserta:

TEMP. MAGNIFICI
REG. ROG. VV. EPISCOPUS
A M. ET PLEBI DEI.

58. Cæterum quod pertinet ad sancti Matthæi Apostoli inventionem, haud absque divinæ providentiæ nutu id factum quis dicere poterit, sed magno dispensationis consilio voluit Deus suum Apostolum innotescere, antequam illuc Apostolicus confugeret exul, ibi Christo spiritum redditurus, ut exciperet hospitio et jungeret sepultura, quem tyrannica persecutio fecisset extorrem Christi vicarium, Petri Apostoli successorem, vindicem Ecclesiasticæ libertatis, restitutoremque diu exulis disciplinæ. Ita namque occurrisse meminimus, sed per visum, Basiliscum martyrem sancto Joanni Chrysostomo, quem paria certamina proscripsissent, parque victoria coronasset. Sic et immenso fatigato labore ex persecutione Ariana sancto Ambrosio Mediolani sese martyres prodidere in auxilium, quo fideles non dubitarent, certantibus pro Ecclesia cælites præsto esse ac subsidia ministrare.

59. *Gregorius dat et recipit litteras a regibus sibi fidelibus.* — Sed jam quæ sunt reliqua anni hujus rerum gestarum Gregorii papæ, in medium afferamus. Hic in ærumna ex Henriciana persecutione positus cum esset, ex diversis orbis partibus diversas legationes accepit: nempe ab Anglorum rege Guillelmo, ad quem rescribens, cum amorem suum erga ipsum, quo eum semper fuerit prosecutus, insinuet, de seipso angustiis circumvallato ista commemorat[1]: « Nunc tanquam dilectissimo filio, et fideli sancti Petri et nostro (sicut in familiari colloquio facerem) consilium nostrum, et quid te postmodum facere deceat, paucis aperio. Quando enim complacuit ei qui exaltat humiles, ut sancta mater nostra Ecclesia ad regimen Apostolicæ Sedis invitum satis ac renitentem, Deo teste, me raperet; continuo nefanda mala quæ a pessimis filiis suis patitur, officii mei, quo mihi clamare et nunquam cessare injunctum est, necessitate compulsus, amore quoque ac timore convictus, dissimulare non potui. Amore quidem, quia sanctus Petrus a puero me in domo sua dulciter nutrierat, et quia charitas Domini Dei nostri me quasi aliquid æstimans, tanti pastoris vicarium, ad regendam sanctam matrem nostram elegerat. Timore autem, quia terribiliter divina lex intonat, dicens[2]: Maledictus homo, qui parcit gladio suo a sanguine, id est, qui doctrinam subtrahit ab occisione carnalis vitæ. Nunc igitur, charissime et Christo semper amplectende fili, cum et matrem tuam nimium tribulari conspicias, et inevitabilis nos succurendi necessitas urgeat, talem te volo, et multum pro honore tuo et salute in vera et non ficta charitate moneo, ut omnem obedientiam

[1] Greg. l. VII. Ep. XXIII. — [2] Jer. XLVIII.

præbeas, et sicut, cooperante Deo, gemma principum esse meruisti, ita regula justitiæ et obedientiæ forma cunctis terræ principibus esse merearis; tot proculdubio in futura gloria principum princeps futurus, quot usque ad finem sæculi exemplo tuæ obedientiæ principes salvabuntur : et si quidam illorum salvari noluerint, tibi tamen retributio nullatenus minuetur. Non solum autem, sed et in hoc mundo tibi et hæredibus tuis, victoria, honor, potentia, sublimitas amplius cælitus tribuetur. Exemplum tibi teipsum propone etc. »

60. Addidit alias litteras [1], quas scripsit ad ejus conjugem Mathildem, necnon et ad Robertum eorumdem filium, in regnum futurum successorem, iisdem omnibus monita salutis impartiens, dignas omnes, quæ Annalibus intexerentur, nisi prolixitas prohiberet. Insuper dedit alias [2] Cnuto Daniæ regi, de dicto anno superiori, cujus laudat erga Ecclesiam Romanam studium et observantiam, hortatusque est ad contemptum sæculi, monuitque pravos mores corrigere, quos scisset in Dania coaluisse. De cujus nece, ob quam inter martyres meruit cooptari, dicturi sumus suo loco anno sequenti. Porro idem Gregorius papa hoc eodem anno alias litteras scripsit ad regem Sveonum ea occasione, quod Evangelii prædicatores ex Gallia suscepisset [3]. Sic se habent :

61. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei J . . . . glorioso Sveonum regi salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quoniam regni tui terram quosdam sacri verbi ministros fuisse ingressos audivimus ; noverit excellentia tua, nos in Domino multum lætari, deinceps quoque de salutis vestræ reparatione plurimum spei indubitanter habere. Gallicana siquidem Ecclesia non vos alienis documentis instruxit, sed quod de thesauris matris suæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ accepit, salubri vobis eruditione contradidit. Quapropter ut Christianæ religionis et doctrinæ gratiam obtineatis uberiorem , volumus celsitudinem tuam aliquem episcopum, vel idoneum clericum ad Apostolicam Sedem dirigere, qui et terræ vestræ habitudines, gentisque mores nobis suggerere, et Apostolica mandata, de cunctis pleniter instructus, ad vos certius queat referre. Interim vero monemus, ut prudentia tua commissum sibi regnum in concordiæ justitiæque custodia dirigat atque disponat : ac ita circa subjectos pacis jura et æquitatis districtionem servare inter cætera virtutum studia satagat, quatenus per temporalis regiminis sollicitudinem mereatur æterni percipere secularitatem, et cum justis vocem, totius jucunditatis plenam in extremo examine digne possit audire [4] : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Dat. quarto nonas Octobris ». Sed prosequamur cætera.

[1] Greg. l. VII. Ep. XXV. XXVI. XXVII. — [2] Ibid. Ep. XXI. — [3] Ibid. l. VIII. Ep. XI. — [4] Matth. XXV.

62. *Ab incestuosis nuptiis Gregorius deterret Alphonsum regem Hispaniarum.*— Cum rege quoque Hispaniarum Alphonso eidem Gregorio fuit agendum hoc anno, atque ad regem ipsum scribendæ [1] litteræ. Perardua namque negotia intercesserunt, quorum causa comminatio ab eodem Pontifice haud levis prodiit adversus eumdem regem, ordinem Romanum persuasione cujusdam Roberti Cluniacensis monachi recipere detrectantem, necnon uxoris suæ defunctæ consanguineam in conjugem accipere cupientem. Cujus regis conatibus Richardus abbas Massiliensis , idemque sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis legatus (de quo superius dictum est) constanti animo, ne id faceret, restitisset. Quam ob causam, indigna Apostolicæ Sedis legato pati ab eodem rege coactus esset. Quæ omnia cum idem Gregorius papa litteris ejusdem legati comperta habuisset, magnopere commotus est, atque his malis quam citius mederi studens, ad Richardum rescribens, ipsum indigna passum consolatus est litteris, quæ adhuc extant ; estque earum exordium [2] :

« Quia missis litteris significasti, etc. » Sed et adversus regem acerrimus vindex canonum insurrexit, atque has ad eum litteras commonitorias scripsit [3] :

63. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilectissimo in Christo filio regi Adelphonso, salutem et Apostolicam benedictionem si obedierit.

« Dici non potest, fili charissime, quantum nos, referente filio nostro Apostolicæ Sedis legato Richardo nobis, cognita præclara tua obedientia lætificaverat. Tu enim coram Deo semper in visceribus nostris eras : tu apud homines maximum nobis exemplum egregiæ virtutis eras : de te apud alios reges gloriabamur, te vere Christianum regem, et ideo vere regem nos habere in parte Domini Jesu contra membra diaboli gaudebamus. Unde et bona tua fragrantia multas jam regiones asperserat, et velut sol quidam in Occiduis natus Orientem versus cælestis luminis radios emittebat. At nunc comperto quod diabolus tuæ saluti et omnium qui per te salvandi erant, more suo invidens, per membrum suum, quemdam Robertum pseudomonachum, et per antiquam adjutricem suam, perditam feminam , viriles animos tuos a recto itinere deturbavit ; quantum de te primo fueramus gavisi, tantum nunc confundimur, erubescimus, contristamur. Quapropter ut cognoscas quantum circa te pie solliciti sumus, per bonitatem et gloriam Christi te paterna voce monemus et contestamur, remove a te quantocius consiliarios falsitatis [4] : *Corrumpunt quippe mores bonos colloquia prava.* Acquiesce autem per omnia legato nostro fratri Richardo, quem nisi prudentem et religiosum cognovissem, nostras ei vices nullatenus com-

[1] Ibid. l. VIII. Ep. III. — [2] Ibid. Ep. IV. — [3] Ibid. Ep. III. — [4] I. Cor. XV.

misissem. Non te a salutaribus monitis atque institutis nostris incestæ mulieris amor abripiat, quia *mulieres apostatare faciunt sapientes*. Ipsum quippe regem,[1] sapientissimum Salomonem incestus mulierum turpiter amor dejecit, et florentissimum regnum Israel Dei judicio pæne totum de manu posteritatis ejus abripuit.

64. « Proinde per Dominum nostrum Jesum Christum, per potentiam adventus ejus, necnon et ex auctoritate beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli iterum monemus atque præcipimus, ne teipsum despicias, ne in gloria tua maculam ponas, ne posteritatem carnis tuæ inutilem et reprobam facias; vires resume, illicitum connubium, quod cum uxoris tuæ consanguinea inisti, penitus respue. De tua emendatione nos et totam Ecclesiam Dei cito lætifica; ne si inobediens (quod avertat Deus) esse malueris, iram Dei omnipotentis incurras, et nos (quod valde inviti dolentesque dicimus) beati Petri gladium super te evaginare cogamur. Prædictum sane nefandissimum Robertum monachum seductorem tui, et perturbatorem regni ab introitu Ecclesiæ separatum, intra claustra monasterii Cluniacensis in pœnitentiam retrudi decernimus. Sed abbas Cluniacensis nos imitando id facit; eadem enim via, eodem sensu, eodem spiritu ambulamus. Deus autem omnipotens nos de tua correctione cito exhilarare dignetur, fili charissime ». Hæc ad regem Gregorius papa: qui eodem argumento ad Hugonem abbatem Cluniacensem litteras dedit, quibus, quid in Robertum pseudomonachum agere debeat, ita significavit[2]: « Robertus Simonis Magi imitator factus, quanta potuit malignitatis astutia, adversus beati Petri auctoritatem non timuit insurgere, et centum millia hominum, qui laboris nostri diligentia ad viam veritatis redire cœperant, per suggestionem suam in pristinum errorem reducere ». De rege vero sic: « Regem quoque illius fraude deceptum diligenter litteris tuis intelligere facias, B. Petri iram et indignationem, atque (si non resipuerit) gravissimam adversum se et regnum suum ultionem provocasse, quod legatum Romanæ Ecclesiæ indecenter tractavit, et falsitati potiusquam veritati credidit. De quibus digne Deo et beato Petro satisfacturus, sicut legatum nostrum dehonestavit, ita se sibi per debitam humilitatem et condignam reverentiam commendabilem faciat ac devotum.

« 65. Significare etiam te sibi dignum ducimus, nos eum, si culpam suam non correxerit, esse excommunicaturos, et quotquot in partibus Hispaniæ fideles sancti Petri, ad confusionem suam sollicitaturos. Qui si minus præceptioni nostræ obedierit, non gravem existimaremus laborem, nos ad Hispaniam proficisci, et adversum eum, quemadmodum Christianæ religionis inimicum, dura et aspera moliri etc. » Hæc et alia Gregorius hoc anno, quinto kal. Julii Ciperani, oppidi in Campania dedit. Ut magna sit admiratione dignus, qui adeo celso et invicto animi persliterit inter moles angustiarum, ut cum magis premeretur a principibus, in alios principes quos sibi allicere debuisset et blanditiis reddere obsequentes, nihil remiserit vigoris Ecclesiasticæ severitatis et constantiæ sacerdotalis, quin in eos toto animo cunctisque viribus vindex legum insurgeret, nihili faciens, si eos etiam ob justitam conservandam sibi infensos redderet adversarios; satis ducens a partibus suis veritatis et justitiæ defensorem adstare Deum, in cujus manibus sint corda regum, eaque in quam velit partem inclinet, quem omnes experiantur adjutorem atque defensorem assistere, qui cuncta quæ agant, non privato animi affectu, sed amore tantum justitiæ zeloque rectitudinis prosequantur. At quam magna hæc, exæstuantem in rege libidinem coercere? quamque perardua, ab inolita antiquitus consuetudine regem cum populo revocare, cum præsertim non deessent qui illi faverent viri docti, atque instituto vitæ sanctissimi? quam insuper insolitum, flectere posse regem ab ea, quam totis nisibus defendendam sententiam suscepisset? nam ut plurimum, in quam partem se inclinat animus regis, eidem propensior hæret et immobilis perstat; quod indignum putet regia majestate, istiusmodi nobilitate posse redargui levitatis. Attamen Gregorius papa in Catholico rege, Dei ope fultus, isthæc omnia superavit, quod proprium sit Catholici principis, a capite non desciscere, sed Catholicæ Ecclesiæ antistiti monenti annuere, atque præcipienti obtemperare, sicut ille fecisse cognoscitur.

66. *Idem rex in omnibus parens Gregorio disciplinam Ecclesiasticam ad ejus nutum componit.* — Constat enim a rege Catholico Alphonso in omnibus cumulate satisfactum Gregorio papæ, nempe una cum suis suscepisse servandum in divinis Officiis Romanum Ordinem, uxorem diversam a consanguinea defunctæ conjugis accepisse; insuper ut sancto Pontifici se arctius insinuaret, munera misisse, regia digna munificentia, ad sanctum Petrum. Constat hæc de recepto Romano Ordine atque muneribus, ex aliis ejusdem Gregorii papæ litteris, anno sequenti ad eumdem regem Alphonsum datis; de conjuge vero, ex his quæ scribit Tudensis, qui quatuor numerans regis ejusdem uxores, nullas earum inter se consanguinitate conjunctas ostendit: itemque Pelagius, qui recenset quinque, alii vero sex ejusdem uxores. Sed scimus a rerum Hispanicarum compluribus scriptoribus negari, ab eodem rege susceptum unquam Romanum Ordinem, atque dimissum Officium Gothicum. Quamobrem hic reddendæ sunt citatæ nuper litteræ Gregorii papæ, ad eumdem Alphonsum regem datæ, cum de his omnibus idem princeps ad eumdem Pontificem litteras conscripsisset: in quibus etiam illud idem rex ab eo doceri rogavit, quid esset, quod in ipsum tot mala per regem

[1] 3. Reg. I. — [2] Greg. l. VIII. Ep. II.

Henricum, et alios principes vel episcopos inferri jugiter sparsum esset. Ad quæ omnia idem Pontifex ista rescripsit [1]:

67. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Alphonso glorioso regi Hispaniæ, salutem et Apostolicam benedictionem ». Plane dispar ista salutatio ab illa, superioribus indita litteris, qua dicebatur, « Apostolicam benedictionem, si obedierit ». Sed audi ipsam Epistolam :

« Non ignorat prudentia tua mentiri peccatum esse (si et de otioso verbo in districto examine exigenda est ratio). Sed ne mendacium quidem ipsum quod fit pia intentione pro pace, a culpa penitus immune esse probari potest. Hæc idcirco prælibavimus, ut cum in cæteris illud peccatum esse non dubitaveris, in sacerdotibus quasi sacrilegium conjicias ; et quod tibi dirigimus, ita in re esse teste veritate cognoscas. Non nos latet, multa de nostris factis ac dictis tuis auribus sinistra interpretatione deferri ; unde et pro nobis in notitiam dilectionis tuæ obtrectantibus respondere, non alienum putavimus. Peccatorem me esse (sicut verum est) confiteri minime piget : verum, si causa odii vel detractionis eorum qui in nos fremunt subtiliter investigetur, profecto non tam alicujus iniquitatis meæ intuitu, quam ex veritatis assertione, justitiæque contradictione illos in nos exarsisse patebit ; quorum quidem servitia et largissima munera nos satis abundantius multis antecessoribus nostris habere potuimus, si, ad periculum illorum et nostrum, veritatem sitere malitiamque ipsorum dissimulare maluissemus. At nos certe ex hujus vitæ termino, et temporalium commodorum qualitate perpendentes, nunquam melius quemquam posse episcopum nominari, quam cum persecutionem patitur propter justitiam, decrevimus potius divinis mandatis obtemperando, pravorum inimicitias incurrere, quam illis male placendo, iram Dei provocare.

68. « Nunc ad industriam tuam sermonem vertimus, charissime fili. Noverit excellentia tua, dilectissime, illud unum admodum nobis, imo divinæ clementiæ placere, quod in Ecclesiis regni tui matris omnium sanctæ Romanæ Ecclesiæ Ordinem recipi, et ex antiquo more celebrari feceris. Denique in illo, quem hactenus tenuisse videmini (sicut suggerentibus religiosis viris didicimus) quædam contra Catholicam fidem inserta esse patulo convincuntur. Quæ cum relinquere, et ad priscam consuetudinem, scilicet hujus Ecclesiæ, reverti deliberasti, non dubie te beatum Petrum patronum optare, et subditorum tuorum salutem, cœlesti gratia inspirante (sicut regem decet) curare monstrasti. Quod tamen gaudium de sapientia tua multo cumulatius referimus, cum tuæ humilitatis illustrem famam memoriæ interdum reducimus, et eam virtutem, quæ cum regia potentia vix aut rarissime capi sub uno domicilio consuevit, in corde tuo morari consideramus.

[1] Greg. l. IX. Ep. II.

69. « Cæterum quod de uxore tua et de abbatia Sancti-Facundi postulasti, competentius responderi per filium nostrum Richardum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem et legatum, et fratrem Simeonem episcopum, arbitrati sumus. De illa autem persona quæ in archiepiscopum fuerat eligenda, dicimus : licet satis prudens et liberalis videatur , tamen (quemadmodum nobis notum est, et litteræ tuæ non negant) disciplinæ fundamento, videlicet litteralis scientiæ peritia, indiget. Quæ virtus quam sit non modo episcopis, verum etiam sacerdotibus necessaria, ipse satis intelligis, cum nullus sine ea aut alios docere, aut sese possit defendere. Quapropter serenitatem tuam studere oportet, ut cum consilio præfati legati nostri Richardi Massiliensis abbatis aliorumque religiosorum virorum, eligatur inde, si inveniri potest ; sin autem, aliunde expetatur talis persona, cujus religio et doctrina Ecclesiæ vestræ et regno decorem conferat et salutem. Neque vero te pigeat aut pudeat extraneum forte vel humilis sanguinis virum (dummodo idoneus sit) ad Ecclesiæ tuæ regimen, quod proprie bonos exoptat, adscire ; cum Romana Respublica, ut paganorum tempore, sic et sub Christianitatis titulis inde maxime, Deo favente excreverit, quod non tam generis aut patriæ nobilitatem, quam animi et corporis virtutes perpendendas adjudicavit.

70. « Quoniam autem, sicut de bonis gloriæ tuæ merito congratulari, ita et de his quæ non conveniunt a te fieri dolere, ac ex merito inhibere compellimur, dilectionem tuam monemus, ut in terra tua Judæos Christianis dominari, vel supra eos potestatem exercere ulterius nullatenus sinas. Quid est enim Judæis Christianos supponere, ac hos illorum judicio subjicere, nisi Ecclesiam Dei opprimere, et Satanæ synagogam exaltare ; et dum inimicis Christi velis placere, ipsum Christum contemnere ? Caveas itaque, fili, hoc facere Domino et Creatori tuo, quod non impune fieri tibi sustineres a servo tuo. Memento honoris et gloriæ quam tibi super omnes Hispaniæ reges misericordia Christi concessit , atque illius voluntatem tuis actibus, quasi formam adhibendo, mutuam vicem in cunctis ei rependere stude : imo, ut hic et in futuro exaltari merearis, te in omnibus illi submittere semper memineris. Valde quippe indignum est ei unum hominem, videlicet te ipsum, perfecte non subjicere, qui tibi ultra mille hominum millia subjecit, et judicio tuo commisit.

71. « De cætero regiæ munificentiæ tuæ gratulamur, cujus animi devotionem in eo plane satis agnoscimus, atque agnoscentes amplectimur, quod quanti beatum Petrum fecerit, ex dono patenter ostendere voluit. Et certe cum tui cordis amorem munus illud per se satis sufficienter ostendat, tum etiam tuæ fidei meritum illud ipsum mutua vice longe vero magis commendat, multisque gentibus e cunctis mundi partibus ad gremium matris sanctæ Romanæ Ecclesiæ venientibus ad honorem

tuum clare manifestat. Et quidem licet illud munus tam amplum et magnificum fuerit, ut et te regem dare et beatum Petrum recipere convenienter decuerit, tamen in illo animi tui devotionem multo magis amplectimur, quæ quanti beatum Petrum fecerit, ex dono patenter ostendit. Eo igitur, ut dignum est, decenter suscepto, donum, quod Domino largiente, Sedes habet Apostolica, sinceræ tuæ devotioni remittit.

« Omnipotens omnium rerum creator et rector, omniumque dignitatum ineffabilis dispositor, qui dat salutem regibus, meritis altissimæ dominæ genitricis Dei Mariæ, omniumque sanctorum, auctoritate beatorum Apostolorum Petri et Pauli, nobis licet indignis per eos qualicumque commissa, te tuosque fideles in Christo ab omnibus peccatis absolvat, detque tibi victoriam de inimicis visibilibus et invisibilibus; mentem tuam semper illuminet, ut, ejus bonitatem et humanam fragilitatem diligenter perspiciendo, mundi gloriam despicias, et ad æternam beato Petro duce pervenias ». Hactenus ad Alphonsum regem Gregorius papa anno sequenti, mense Maii.

72. Paruit rex Catholicus, ut ex ejusdem Pontificis consilio archiepiscopus eligeretur Toletanus. Itaque recedit penitus a sententia eligendi eum quem conceperat animo, de quo ad eumdem Gregorium papam scripserat; sed extremum hominem, natione Gallum Aquitaniæ provinciæ, professione monachum Cluniacensem, ab Hugone abbate missum in Hispaniam abbatem monasterii Sancti-Facundi, ad revocandum monachos in pristinum S. Benedicti ordinis cultum, nomine Bernardum, sanctitate celebrem, atque scientia tanto muneri minime imparem, postea eligendum curavit. Porro ex ejusmodi Gregorii Epistola primum corrigas opus est, quæ de nunquam ablegato, sed miraculo comprobato Officio Gothico plures rerum Hispaniarum scriptores affirmant : emendes insuper eosdem, qui Toletum captum ab Alphonso tradunt anno Christi millesimo octogesimo quinto, cum ista hoc jam tempore facta fuisse, litteræ ipsius papæ Gregorii manifesto sint argumento; nisi quis dicere velit, de alio aliquo archiepiscopo potiusquam de Toletano Gregorium locutum esse. Verum sub Gregorio Septimo ista facta de recuperatione Toletanæ civitatis, et de electione Bernardi archiepiscopi, ex antiquis monimentis Ecclesiæ Toletanæ testantur in sua Collectione Conciliorum Hispaniarum Garsias Loaisa archiepiscopus Toletanus, et alii.

73. *Legatio Armenorum ad papam et eorum errores damnati.* — Dum ista geruntur in Occidente, et negant proximi, confitentur et colunt eum Romanum Pontificem remotissimi : dum, inquam, Henricus Herodis instar insequitur Christum Domini, legatio Romam ab Oriente venit ab Armenorum patriarcha ad Gregorium Romanum Pontificem. Functus est ea Joannes presbyter, insecutus hæreticum quemdam Armenia pulsum, ab ipso papa Romæ damnatum jam convictum hæreseos. Extant de his litteræ ipsius Gregorii ad Beneventanum episcopum [1]. Cujus occasione idem Gregorius scribens ad eumdem [2] Armenorum antistitem, errores damnandos enumerat, a quibus eos præcipit abstinere, licet negaret legatus illis esse eos implicitos.

74. Enumerantur a Gregorio isti : Quod non miscerent in sacrificio aquam vino : Quod sacramentum Chrismatis non balsamo, sed butyro conficerent : Quod Dioscorum hæreticum diu antea condemnatum colerent; atque demum, quod sacro Trisagio more hæreticorum Crucem adderent. Laudat autem quod ex antiquo Ecclesiæ ritu Eucharistiam in azymo conficerent, ob idque Græcos ipsos ipsis infestos experirentur. Commendans demum Romanæ Ecclesiæ integritatem, utpote Petri Sedem, in ea nullum unquam hæreticum Pontificem sedisse gloriatur, nec in futurum sessurum ex præscripto divinæ promissionis asserit. Imo idem Gregorius, quod certo sciret hallucinatos omnino, qui Liberium papam Ariana hæresi labefactatum assererent, eumdem uti confessorem sanctissimum fine optimo in Domino quiescentem populo Christiano venerandum proposuit. Quod adversarii ejus cardinales schismatici, præcipue vero bello ille nefandus, eidem vitio vertit, et inter alias mendacissimas accusationes annumeravit.

75. *Concilium Lugdunense in quo damnatur Rhemensis episcopus : unde Gregorii litteræ ad Philippum regem Galliarum.* — Ad finem autem vergente anno, celebratum est in Gallia Concilium Lugdunense, cui præfuit Apostolicæ Sedis legatus Hugo Diensis episcopus, in quo causa Manassis Rhemensis archiepiscopi, per plura annorum spatia agitata, finem accepit, damnato iterum, atque throno deposito eodem antistite, qui vocatus sæpe Romam ad dicendam causam, nullatenus obtemperare voluisset, atque vetitus nihilominus eamdem Rhemensem Ecclesiam invadere præsumpsisset. Scripsit de his litteras Gregorius ad Rhemensem Ecclesiam, monens omnes, ut eidem invasori constanter resisterent. Incipit Epistola [3] : « Non dubitamus etc. » Data autem habetur hoc anno, sexto kalend. Jan. Addidit aliam ad comitem ejus loci, necnon aliam ab episcopos suffraganeos. Sed eodem argumento ad Philippum Francorum regem litteras dedit, quæ dignæ plane sunt, ut perpetuæ memoriæ causa Annalibus intexantur. Sic se habent [4] :

76. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei Philippo glorioso regi Francorum, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Sæpe per nuntios tuæ celsitudinis audivimus te gratiam beati Petri nostramque amicitiam cupere : quod et tunc nos libenter accepisse, et adhuc, si eum animum geris, noveris admodum

[1] Greg. l. VII. Ep. XXVI. — [2] Ibid. l. VIII. Ep. I. — [3] Id. ibid. Ep. XVII. XVIII. XIX. — [4] Id. Ep. XX.

nobis placere. In hoc enim te tuæ salutis amicum sollicitumque esse demonstras, si Apostolicam benevolentiam (sicut Christianum regem decet) assequi et obtinere desideras. Quam quidem hoc pacto adipisci multo facilius ac dignius poteris, si te in Ecclesiasticis negotiis diligentem devotumque reverenter exhibueris. Qua in re procuIdubio minus vigilanter multoque negligentius quam sanum fuerit olim habuisse te cerneris. Sed nos adolescentiæ tuæ præterita delicta spe correctionis tuæ portantes, ut deinceps castigati moribus, ad ea quæ oportet invigiles, ex debito officii nostri monemus. Igitur inter cætera virtutum studia regiæ excellentiæ convenientia, quæ tibi inesse optamus, cum te justitiæ amatorem, misericordiæque custodem existere, Ecclesias defendere, pupillos, viduasque protegere sit necessarium; non minus ad internæ salutis custodiam tibi esse pravorum consilia spernenda, maximeque excommunicatorum familiaritates detestandas, arbitramur atque asserimus.

77. « Unde sublimitati tuæ ex parte beati Petri præcipimus, ac ex nostra rogamus, ut Manasse Rhemensi archiepiscopo dicto, sed propter suas iniquitates, quæ non prætereunt scientiam tuam, irrecuperabiliter deposito, nullum alicujus tui favoris solatium præbeas, sed cum ita ab amicitia tua rescindas, atque a conspectu præsentiæ tuæ contemptum repellas, ut te pateat inimicos sanctæ Ecclesiæ, videlicet excommunicatione induratos, respuendo, Deum diligere, Apostolicisque mandatis morem gerendo gratiam beati Petri veraciter desiderare.

« Præterea volumus, et ex parte Apostolica jubemus, ut electionem, quam præfatæ Rhemensis Ecclesiæ clerus et populus, Deo annuente, facturus est, nullo ingenio aut studio, quominus canonice fiat, impedias; sed et si quis impedire aliquo studio sæculari tentaverit, illi omnimodo contradicas, atque illi quem pars fidelior et religiosior elegerit, adjutorium tuum impendas.

78. « Age igitur, et jam ætate vir factus, in hac re procura ut non frustra tuæ juventutis culpis pepercisse, nec in vanum te ad emendationem exspectasse videamur; ac maxime enitere ut beatum Petrum, in cujus potestate est tuum regnum et anima tua, qui te potest in cælo et in terra ligare et absolvere, tibi facias debitorem; et non pro negligentia aut veritatis dissimulatione judicium, sed pro diligentia justitiæque executione, ipsius gratia, æternum digne merearis auxilium. Dat. sexto kal. Januarii ». Hæc ad Philippum regem Francorum.

Porro eumdem Hugonem Diensem episcopum translatum fuisse in cathedram Lugdunensem, et creatum ejus civitatis archiepiscopum, testantur Acta S. Hugonis episcopi Gratianopolitani. In quibus pariter habetur hoc anno ab eodem Hugone esse celebratum Concilium Avenionense, in quo inter alia reperitur, creatum ibi fuisse sanctum Hugonem episcopum Gratianopolitanum, quem ponit sedisse annos quinquaginta duos, diemque obiisse anno Domini millesimo centesimo trigesimo secundo. Hic autem quomodo sexto anno ab ordinatione sua cum sancto Brunone Carthusiam solitudinem incolere cœpit, ex quo loco nomen accepit Carthusianorum institutio, suo loco dicetur.

79. *Meldensis synodus, in qua episcopus creatur S. Arnulphus.* — Quo etiam anno meminit Sigebertus de electione sancti Arnulphi in episcopum Suessionensem, cum per eumdem Apostolicæ Sedis legatum habita fuit Meldensis Synodus, in qua depositus est Ursio Suessionensis episc. et in ejus locum vir sanctissimus ex monasterio Sancti Medardi vocatus, coactus licet, suffectus est tamen. Cujus divinitus factam electionem, et alias ejusdem sancti præclaras res gestas prosecutus est omni fide ejus successor Lisiardus [1], qui et ea quæ tunc acciderunt de ortu Ludovici, filii Philippi regis, ab eodem Arnulpho prænuntiato, et aliis ab eo in episcopatu rebus gestis, idem pluribus narrat.

Quod spectat ad res Orientalis Ecclesiæ, hoc etiam anno Nicephorus imp. post concertationes adversus diversos insurgentes tyrannos, eosdemque superatos, tandem quæ fecit et ipse passus: nam ab Alexio Comneno pulsus in monasterium detruditur. Hæc pluribus Joannes Curopalata, qui et hic finem suæ imponit historiæ, quam cum Cedrenus, tum Zonaras in suos retulere commentarios. Porro tum Michaelis Rangabe, a quo Joannes Curopalata inchoatur, tum sequentium quinque imperatorum totidem pæne verbis descriptam habemus historiam a Leone Grammatico, Leonis sapientis imperatoris mandato, in Vaticana Bibliotheca custoditam, quam et in medicea reginæ Francorum Parisiis accepimus asservari.

80. *Patriarcha Constantinopolitanus.* — Cum vero ista agerentur in Nicephorum imperatorem, Malphitanus quidam nobilis partem haud exiguam ligni salutiferæ et vivificæ Crucis, auro et lapidibus pretiosis ornatam, et in aurea icona locatam, de palatio Constantinopolitano sustulit, atque in Italiam rediens, in Cassinensi monasterio collocavit [2]. Leo hæc narrat in Chronico Cassinensi.

Quo pariter anno Joannes Xyphilinus patriarcha Constantinopolitanus, cum sedisset annos tredecim et menses sex, moritur, et in locum ejus suffectus est Cosmas Hierosolymitanus, prout apparet ex serie Contantinopolitanorum patriarcharum, quæ extat in Codice Juris Orientalis, tomo primo.

[1] Lisiar. in Vit. Arnulph. c. 26. Apud Sur. tom. IV, die XV Aug. et c. 27. 28. — [2] Leo Ost. Chr. Cass. l. V. c. 54.

Anno periodi Græco-Romanæ 6573. — Anno Æræ Hispan. 1118.— Anno Hegiræ 473, inchoato die 22 Junii, Fer. 2.— Jesu Christi 1080. — Gregorii VII papæ 8.— Henrici IV reg. 25. Nicephori Botoniatæ imp. 3.

1. *Synodus Romana VII in qua Henricus rex excommunicatus.* — A num. 2 ad 17. Celebrata hoc anno Synodus Romana VII, præsidente Gregorio VII, de qua Paulus Bernriedensis in hujus Vita cap. 12, hæc scribit : « Anno ab Incarnat. Domini MLXXX, Pontificatus vero domini Gregorii papæ Septimi anno VII, Indict. III, celebravit ipse papa Synodum Romæ ; ubi interfuerunt archiepiscopi et episcopi diversarum urbium, necnon et abbatum ac diversorum ordinum, clericorum ac laicorum innumerabilis multitudo. Supervenerunt autem et legati Rudolphi regis et principum regni Teutonici, et hujusmodi querimoniam protulerunt super tyrannidem Henrici : Nos ex legatione domini nostri regis Rudolphi et principum ejus conquerimur Deo et S. Petro, vestræque paternitati, et cuncto huic sanctissimo Concilio, quod ille Henricus, quem vos Apostolica auctoritate deposuistis a regno, id ipsum regnum contra vestrum interdictum tyrannice invasit, omnia circumquaque ferro, præda, incendio devastavit : archiepiscopos, episcopos de episcopalibus suis impia crudelitate expulit, et eorum episcopatus suis fautoribus in beneficia distribuit. Per cujus etiam tyrannidem piæ memoriæ Werinharius Magdeburgensis archiepiscopus occisus est (anno scilicet MLXXVIII) : Adelbertus Wormatiensis episcopus adhuc ab eo contra Sedis Apostolicæ præceptum in captione cruciatur : multa hominum millia ejus factione sunt occisa ; quamplures Ecclesiæ ablatis reliquiis, incensæ ac penitus destructæ. Innumerabilia quidem facinora sunt, quæ Henricus in principes nostros perpetravit, eo quod sibi contra Sedis Apostolicæ decretum ut regi obedire noluerunt : et Colloquium, quod vos pro inquirenda justitia et pace componenda fieri decrevistis, ex culpa Henrici et fautorum ejus remansit. Quapropter vestram humiliter imploramus clementiam, ut nobis, imo sanctæ Dei Ecclesiæ, decretam sacrilego pervasori Ecclesiarum justitiam faciatis ».

2. *In ea aliqui episcopi deponuntur.* — Addit Paulus, Gregorium VII his auditis eam excommunicationem in *Henricum* regem promulgasse, quæ legitur apud Baronium a num. 8 ad 14, quæque his verbis clauditur : « Acta Romæ, nonis Martii, Indict. III ». In eodem Concilio Romano trium episcoporum schismaticorum, *Tedaldi* nempe Mediolanensis, *Guiberti* Ravennatensis et *Rolandi* Tarvisensis præsulum depositio confirmata est, ut narrat Baronius num. 3 et seqq. Ad hæc Gregorius VII « Rudolphum Apostolica auctoritate in regia dignitate confirmavit », inquit Bertholdus in Chronico, statuitque, « ut si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo seu abbati audientia concedatur ». Quare quæ in secunda Synodo Romana anno millesimo septuagesimo quinto congregata de Investituris constituerat, confirmavit, et perpetuo observari decrevit.

3. *Guibertus eligitur antipapa.* — A num. 17 ad 35. Centius Camerarius in libro suo Censuali cap. 3, narrata excommunicatione a Pontifice in regem Henricum lata, ait : « Rex ubi se cognovit per sententiam Romani Pontificis a consortio fidelium segregatum, tristis effectus est : sed cum a diversis diversa darentur sibi consilia, in anxietatis dubio positus, quid potius eligeret ignorabat. Tandem perversorum antistitum et impiorum principum sententia prævalente, apud Brixiam generalem curiam disposuit celebrare. Convenerunt itaque in loco ipso plurimi seditiosi et infames episcopi, cum multitudine clericorum et principum, quatenus in jacturam domini Gregorii papæ possent aliquid mali ordinare vel statuere ; ut inter Romanam Ecclesiam et imperium discordia futuris temporibus fulciretur. Communicato itaque execrabili et detestando consilio, de consensu ipsius regis, elegerunt in Romanum Pontificem, imo antipapam, Guibertum Ravennatensem, virum manifeste perjurum, atque omni malitia et dolositate plenum (1).

(1) Guibertum antipapam ordinatum fuisse anno sequenti MLXXXI, post VI non. Martii suspicor, nam Bullæ ejus apud Rubeum annum MLXXXIV tertiumque electionis ejus designant ; cui consonat altera ejusdem Bulla apud Ughellum tom. V, in Veronens. pag. 769, quæ Bulla data inscribitur anno MLXXXIV, » Ind. VII, ordinationis Clementis III, VI non. Martii ». Ex hoc autem altera non levis conjectura consurgit, nimirum ordinatum illum fuisse in conciliabulo Papiensi, cujus meminit Bernriedensis apud Pagium ad A. MLXXVI, 2 ; illud autem diu post

4. *Venit in Italiam.* — « Et quoniam plerumque contigit, ut peccatum sit pœna peccati, de superbiæ radice processit ad perjurium, de perjurio ad inobedientiam, de inobedienta ad excommunicationem cecidit, et de excommunicatione pervenit ad idololatriam. Hunc talem, sicut diximus, rex Henricus adoravit pronus in terram, qui etiam, suadente Dionysio Placentino episcopo, jurasse asseritur, ut ab eo imperii coronam acciperet. Quid plura? Ita peccatis exigentibus, omnes qui præsentes aderant, mente excæcati sunt, non ut respicerent cœlum, sed ad ejus vestigia osculanda, heu! proh dolor! se pariter incurvarunt. Et his ita peractis, rex in apertam hæresim lapsus, ad propria in Octavis Apostolorum regressus est; Guibertus vero hæresiarcha, insignitus papalibus insigniis, cum complicibus suis, pompose intravit Italiam ». De verbo ad verbum legitur in Actis a Nicolao cardinali Aragoniæ collectis. Quando vero Guibertus coronatus fuerit, suo loco dicemus. « Deinde apud Moguntiam conventu facto, eamdem ipsam electionem a quibuscumque potuit confirmari fecit », inquit Bertholdus in Chron. Urspergensis abbas ad annum MLXXX de utroque Concilio verba facit, additque : « Facta sunt hæc VII kal. Julii, feria V, Indict. III », nempe die XXV mensis Junii, in quam hoc anno feria quinta incidit, ubi de die electionis antipapæ loquitur; cum jam asseruisset, Synodum Moguntinam in Pentecoste fuisse coactam.

5. *Robertus investituram Calabriæ et Siciliæ accipit.* — A num. 35 ad 44. Baronius ex eo quod post Epistolam Gregorii VII primam libri octavi, quæ est de Armenorum erroribus, in registro collocatum fuerit *Juramentum* Roberti ducis Calabriæ, cum hoc tantum anno vinculo excommunicationis, quo in prima et secunda Synodis Romanis ligatus fuerat, absolutum, et illud juramentum prolatum deducit. Verum, ut anno MLXXIV jam ostendimus, *Robertus* anno MLXXVII in gratiam Pontificis rediit, neque Juramentum illud suo loco a Collectore positum, cum *Robertus* illud emiserit *Aquini* eo tempore, quo in gratiam Gregorii VII rediit, ut eo Christi anno ostendimus. Collectorum decepit subscriptio, quæ in fine Juramenti hoc anno a Baronio relati legitur : Actum Siprani tertio kalendas Julii ». Videns enim Epistolam II ejusdem libri 8 dicid atam Siprani quinto kalendas Julii, Indictione tertia, hoc nempe anno, existimavit Juramentum sicuti Epistolam ad præsentem annum pertinere. Verum alio anno Epistola illa scripta; alio Juramentum emissum; cum *Robertus* a Pontifice *Aquini* absolutus fuerit, eique homagium præstiterit, ut anno MLXXIV monstravimus. Baronius num. 37 ait, *Cipranum* esse oppidum in Latio ad ripam Liris fluminis. Sed existimo arcem fuisse ad Lirim seu Garilianum fluvium positam, in confiniis Terræ Laboris in regno Neapolitano, in confiniis, inquam, quia Sumontius in Historia Neapolitana lib. 1, pag. 487, indicat eam in Campania sitam fuisse. *Cyperani* vel *Ceperani* mentio in Chron. Casinensi lib. 47, cap. 51, et apud Falconem Beneventanum. Quare cum locus ille *Aquino* vicinus esset, quod *Siprani* gestum, id Centius Camerarius anno MLXXIV, num. 9 a nobis laudatus, *Aquini* contigisse dicit.

6. *Pseudo-Michael imp. mense Julio Romam venit.* — Ad num. 44 et seqq. Refert Baronius Epistolam Gregorii VII ex lib. 7 cap. 6 ejus Registri, episcopis Apuliæ et Calabriæ datam, in qua ait, *Michaelem* imperatorem Constantinop. in Italiam venisse, ejus et Roberti Calabriæ ducis opem imploraturum, quem eis maximopere commendat,

annum MLXXVI celebratum fuisse, penes me certum est. Hujus rei gratia afferre in medium libet integrum locum Norberti abbatis Viburgensis, in Vita Bennonis episcopi Osnabrugensis, vulgata ab Eccardo in Corp. Historic. tomo II, col. 2161. Hic enim qui per hæc tempora vivens, in capite 22 scribit : « Congregata igitur apud Ticinum Italiæ civitatem episcoporum multitudine, qui regiæ parti favebant etc. Cum eorum consilio et instinctu rex alium papam in Sede Apostolica sublimare disponeret, interfuit etiam conventui illi episcopus Benno, quamvis invitus, sed eo tamen prudentiæ oculo, quem secum semper portare solebat. Videns enim in utraque parte plurima magis odio quam ratione tractari etc. diligentissime intendere cœpit, quonam rationis exitu fieri posset, ut salva honestatis pristinæ integritate, neutra in parte posset jure culpari ». Narrat subinde historicus Bennonem occuluisse sese intra cavum altaris sinum, cui aptum quoddam foramen aditum præbebat; foramine illo oppanso panno tecto. Hic igitur tamdiu se continuit, quamdiu tota causa tractata fuit. Igitur congregati episcopi, Bennone absente, ait Norbertus, « cum papam abdicassent, ejusque in locum constituissent Ravennatem episcopum, qui etiam adhuc nomine Clemens præsidet Romanæ Ecclesiæ, plurimaque alia statuissent, quibus episcopus iste, si præsens esset, minime præberet assensum. Tunc egressus suo, nemine itidem rem considerante, latibulo, juxta altare ubi prius sederat subito residere conspicitur etc. Ad regem quoque statim adductus, plenissime se de omni infidelitate purgavit ». Ex hac coævi scriptoris narratione plura intelligimus. Primo, in Papiensi conciliabulo, seu tunc primum facta, seu antea secuta, electio antipapæ confirmata fuit, atque tunc demum Guibertus Pontificiam ordinationem obtinuisse videtur. Id autem hucusque ignoratum fuit. Secundo, conventui hunc episcoporum Henricum præsentem adstitisse. Porro Henricus ante annum MLXXXI semel tantummodo in Italiam venit, anno MLXXVII. Tunc autem, cum veniam et absolutionem a Pontifice postulaturus veniret, eousque illum exacerbasse, ut æmuli electionem, coacta in Italia Synodo, urgeret, credi vix potest. Post obtentam dein absolutionem, licet Pontifici contumacem se præbuit, nihil tamen quoad electionem novi Pontificis ab illo tunc motum fuisse inde colligimus, quod facinus illud nunquam Pontifex ante annum MLXXX Henrico exprobraverit; quin et animum Apostolici nunquam sequentibus annis per legatos pertentasset, (quod ab illo factum constat) si Pontificem alterum elegisset, et agnovisset. Nec sane scriptores passim antipapæ electionem ullam agnoscant ante conciliabulum ad Brixiam Noricorum celebratum anno MLXXX, VII kal. Julii, feria V, Ind. III. Conciliabulum ergo Ticinense, cui Henricus adfuit, ad annum MLXXVII referri non potest Anno demum MLXXXI, Henricus secundam in Italiam profectionem instituit, atque tunc demum Papiense concilium, et in eo Guiberti electio ac ordinatio præsente Henrico absolvi potuit, ut ex epocha annorum ordinationis Guiberti supra a nobis stabilita deduci potest. Quod etiam confirmat Waltramus episcopus Numburgensis, in suo libro de unitate Ecclesiæ conservanda, vulgato a Frehero tom. I; ille enim lib. 2, cap. 17, asserit post occisum in bello Rodulphum hoc anno MLXXX, accidisse Guiberti consecrationem : « Tunc, ait, gesta sunt, quæ superius dicta sunt, de consecratione Wigberti in Pontificem Sedis Apostolicæ ». Scribebat autem Waltramus anno post pugnam illam octavo, ut ipse ibidem testatur. Tertio denique, Paulus Bernriediensis qui Conciliabulo quodam anno ut videtur MLXXVI, absente Henrico (quantum ex ejus verbis colligitur, constituit, vel plane errat, quippe qui cum celebri hac historia a coævo scriptore memorata pugnet, vel forte de alterius conciliabuli Papiæ ante aliquot ab eo, de quo modo tractamus, annos celebrato explicandus est. Id si admiserimus, conciliabula Ticinensia duo, quod hucusque ignoratum fuit, admittenda sunt. Si vero, quod magis credo, oscitantius hac in re scripsit Bernriedensis, Annales Ecclesiastici corrigendi sunt, et Conciliabulo Ticinensi ad annum MLXXXI promoto, ejus decreta in Romano concilio anni ejusdem a nebulone illo, de quo Bernriedensis, promulgata fuisse arbitrandum est. MANSI.

Epistola *dat. octavo kal. Augusti.* Verum Pseudo-Michael ille Gregorio papæ fucum fecit. De eo Anna Comnena lib. 1 pag. 28 et seqq. scribit duplicem ad se famam emanasse, quarum posteriori adhæret : « Verum alia me aliunde, eademque credibilior fama circumsonat : neminem fuisse plagiarium monachum, qui ultro in Michaelis quondam imperatoris nomen invaserit, Robertumque provocarit : nugas eas præstigiaque esse : nihilque aliud nisi artificis scelus Roberti ipsius, fecundissimi ad fraudes ingenii. Nimirum is dudum concepta cupiditate Romani imperii sibi bello parandi, apparatibus rei tantæ jam, ut sibi erat conscius, maturis, parturiebat impotens animi, et rumpere consilio exitum omni conatu moliebatur. At obstabant præcipiti incœpto injusti belli, adversus Christianos suscipiendi, tum plerique principum qui ei aderant, tum ipsa ejus conjux Gaita, qui quoties istam pruriginem lacessendi Romani nominis (Græcos intelligit Anna) Robertum ostenderet, nullum finem dissuadendi faciebant. Eos igitur ad suam sententiam trahendi talem viam iniit. Mittit certos homines Crotonem arcanæ mentis suæ conscios, clam nempe in aurem monitos, ut si quem ibi reperirent monachum, e Græcia limina Apostolorum cogitantem, quem aspectu et congressu non inidoneum ad rem quæ parabatur judicarent, exciperent hominem comprehenderentque officiis, omninoque ad se adducerent. Occurrit istis Crotone commodum, hic quem dixi rector, homo versutus et simulandi quidvis dissimulandique summus artifex. Aptius nihil visum ad Roberti propositum.

7. *Mense Aprili in Apuliam venerat.* — « Litteras ergo ad ipsum Salernum mittunt in eam formam scriptas, quas ipse præscripserat : quibus significabant consocerum ipsius Michaelem imperio pulsum, profugumque in Italiam Crotone esse, mox ad ipsum transmissurum auxilii rogandi causa. Has litteras repente Robertus, ut adhuc primum patentes in manu habebat, conjugi primum legit, tum comitatus sui viros illustres ac principes convocans, quid nuncii perferretur docet. Illi omnes re facile credita, nequaquam negligendum affinis principis casum Roberto assenserunt ». Historiam illam fusius Anna prosequitur, cujus etiam meminere Lupus Protospata hoc anno, et anonymus Barensis, qui ait : « An. MLXXX, Ind. III, ipse dux fecit fine cum Bari, et mense Aprili fecit Tarenta cum illo, et Trane, et fumilare fecit ibi Michael imp. » Fumilare vox deducta a Græco, ut interpretatur Ducangius in Notis ad præfatum Annæ locum ; εὐφημεῖν, quæ significat *Laudes imperatori acclamare*, uti variis exemplis ostendit in Glossario Græco-barbaro. Hujus Michaelis mentionem etiam faciunt Malaterra lib. 3, cap. 13, et Guillelmus Apuliensis magnus encomiastes Roberti ducis, lib. 4, qui Roberti expeditionem, de qua anno sequenti verba faciemus, commemorans, hæc subdit :

Modicum remoratus Hydrunti
Tempore præstolans adventum conjugis, atque
Multorum comitum, quos noverat ipse futuros
Esse viæ socios. Mentitus se Michaelem,
Venerat a Danais quidam seductor ad illum,
Immerito raptum jus imperiale resposcens,
Se profugum lachrymans, lachrymantem dux et honeste
Suscipit et tractat, placidoque favore benignum
Exhibet obsequium. Populus quoque credulus omnis
Assurgebat ei flexa cervice salutans.
Hunc adhibens socium sibi dux, ut justior esset
Causa viæ, secum dum transfretat, ipse reducit.

8. *Rodulphus rex in acie occisus.* — Ad num. 55. *Henricus* rex cum *Rodulpho* rege, die decima quinta mensis Octobris, ut narrat Marianus Scotus, inter Elistrum fluvium et Gronæ paludes congreditur, et occiso Rodulpho*t* totus Saxonum exercitus in fugam vertitur. Hoc tamen prælium non uno modo narratur. Auctor anonymus Vitæ Henrici IV a Rubero editus, et a Baronio num. 21 citatus, qui hoc tempore vixit, ait Rodulphum Wirtziburgensem civitatem obsedisse, et Henricum ad propellendum hostem exercitum convocasse. Instructa ambarum partium acie, et primis inter se prælia miscentibus, quidem equites regiæ partis mercede conducti, qui se regis lateri quasi fidi clientes applicuerant, subito in ipsum arma verterunt : sed ære munito corpori livorem, non vulnus inflixerunt », eoque occiso Saxonum exercitus in fugam vertitur, et brevi post tempore Henricus rex venit. Alii aliter rem referunt. Legendus chronographus Magdeburgensis a Meibomio editus, qui ait, *tertium prælium* inter Rodulphum et Henricum factum esse anno Domini MLXXX, VI kalend. Febr. feria II, quartum vero, in quo Rodulphus occisus, « id. Octob. feria V. Eodem die decessionis ejus (nempe Rodulphi) in Longobardia milites prudentissimæ ducis Mathildæ fugantur ab exercitu pæne totius Longobardiæ apud Witam prope Mantuam », inquit Bertholdus in Chron. quare dies XV mensis Octob. Henricianus faustus fuit ; Catholicis vero tantum timorem injecit, ut cum *Henricum* in Italiam pergere fama fuit, qui in Germania et Italia neutras partes secuti fuerant, victoris partes amplexi sint ; eo magis quod sola in Italia *Mathildis* comitissa a Pontifice staret. « Post ubi vero hæc gesta sunt », inquit Centius Camerinus laudatus, ubi de Brixinensi conciliabulo verba fecit, « evolutis paucis diebus, Henricus filius ejus cum exercitu illustris comitissæ Mathildis pugnavit, et quia, sicut fieri solet, varius est eventus belli, victoriam habuit. His successibus provocatus venit in Italiam », scilicet Henricus rex.

9. *Henricus rex in Italiam pergit.* — Quæ vero idem rex in Italia gesserit, narrat hoc modo Bertholdus citatus ad hunc Christi annum : « His temporibus Henricus rex totam Italiam adeo conturbavit, ut nullus securus ad limina Apostolorum posset ire, qui non prius abjuraret, quod ad papam Gregorium diversurus non esset », id est, qui non polliceretur, sese Gregorium papam non agniturum. De hac profectione Romana hæc habet ci-

tatus auctor anonymus in Vita ejusdem Henrici : « Igitur cum exercitu Romam pergebat, proterens in via quidquid obstabat, oppida fregit, tumida pressit, ardua curvavit, factiones dissipavit ». Pontifex, qui, ut narrat Baronius num. 35 et seqq. pacem cum Roberto Calabriæ duce ac Normannorum capite pepigerat, eumque deditionibus, quas armis occuparat, investierat, cum eo pacis perpetuæ fœdus pepigit, ut narrat Willelmus Apuliensis lib. 4 :

Se quasi victorem, percepta morte Rodulphi,
Gaudens Henricus, quem regni depositorem
Noverat esse sui, papam infestare laborat.
Romam obsessurus magna cum gente venire
Nititur, hoc prudens comperto papa favorem
Curat habere ducis, succurrat ut ipse labori
Promptus ad arma suo, vires et deprimat hostis :
Pacis perpetuæ Beneventi fœdere pacto
Gregorius Romam remeavit, duxque Salernum.
Hac, Matthæe, tibi construxit in urbe decoris
Ecclesiam miri, sibi nobilis aula paratur.

10. *Duo colloquia inter Gregorium VII et Robertum ducem Beneventi habita.* — Jam anno MLXXVII, *Robertus* in gratiam Pontificis redierat, Juramentum fidelitatis ei præstiterat, et Ecclesiam Romanam sese defensurum promiserat, ut ibidem ex eodem Willelmo Apuliensi ostendimus. Quare Juramentum fidelitatis, quod Baronius num. 35 et seqq. refert, ad præsentem annum pertinere non potest, licet a Registri Gregoriani Collectore cum eodem illigetur. Beneventi itaque Pontifex et *Robertus* bis colloquium habuere; primo postquam *Rodulfus* rex Germaniæ creatus, iterumque hoc anno post ejusdem Rodulphi mortem. Tunc *Robertus* ducatus Apuliæ investituram ab eo accepit, hoc vero anno pacis perpetuæ fœdus cum eo pepigit. Denique tunc promisit *Robertus*, ut in ejus Juramento legere est, se adjuturum, ut papa eligatur, secundum quod monitus fuerit, si Gregorius vel ejus successores ante se ex hac vita migrarent; hoc vero anno auxilium se illi adversus hostes præbiturum. Willelmus Apuliensis ait, fœdere illo inter utrumque constituto, *Robertum* Ecclesiam in honore *sancti Matthæi* Salerni construxisse; ut enim apud Baronium num. 56 et seq. videre est, corpus *sancti Matthæi* hoc anno Salerni inventum; qua de re *Alphanus* archiepiscopus Salernitanus Pontificem monuit, qui ei *Romæ, XIV kal. Octob.* hac de re rescripsit, significavitque, ut *Robertum* ducem hortaretur, quo auxilium tanti patroni sibi, suisque promereretur. Porro *Henricus* rex nonnisi anno sequenti Romam accessit.

11. *Epocha Concilii Burgensis.* — A num. 62 ad 72. Baronius duas legationes Hispanicas *Richardi* monachi Sancti-Victoris Massiliensis, presbyteri cardinalis, et abbatis Massiliensis recte distinguit; sed utramque perperam anno MLXXIX collocat. Prior enim obita anno millesimo septuagesimo octavo, ut ipsemet Gregorius lib. 5, Epist. 21 testatur. Secunda ad annum millesimum septuagesimum nonum pertinet, ut ex ejusdem Pontificis Epistola 7, lib. 7 discimus : « Postquam, inquit, Deo auctore, monasteria tua bene composueris, legationem tibi commissam ad Hispanias perficere non moreris. Data Romæ quarto nonas Novemb. Indict. III ». Tum in Epistola 8 ejusdem libri ad monachos Massilienses, postridie scripta, confirmat electionem Richardi cardinalis in abbatem Sancti-Victoris, mortuo scilicet eo anno Bernardo ejusdem monasterii abbate. In posteriori legatione *Burgense* Concilium celebravit, et prisca Gothorum Instituta rebus divinis procurandis antiquavit, et quidem currenti anno, cum, ut mox diximus, mense Novembri superioris Christi anni in Hispaniam legatus fuerit. Loquitur de hoc Concilio Pelagius Ovetensis; sed exemplar, quo Sandovallius, qui ejus Historiam publicavit, usus est, quibusdam in locis, vel corruptum vel interpolatum. Doctissimus anonymus Mazarinæus qui illud cum variis manuscriptis contulerat, Pelagium de Alphonso Castellæ et Legionis rege, hujus nomini 6, loquentem sic legit : « Tunc velociter nuntios misit ad papam Aldebrandrum, cognomento VII Gregorius (in laudatis correctionibus legitur, ad papam VII Gregorium, qui prius Hildebrandus dictus est, ideo hoc fecit, quia Romanum mysterium) habere voluit (emenda ex Codicibus Mss. ab eodem anonymo lectis, *ministerium*) in omni regno suo. Memoratus itaque papa cardinalem suum Richardum abbatem Massiliensem in Hispania transmisit, qui apud Burgensem urbem Concilium celebravit, firmavitque Romanum ministerium in omni regno regis Adefonsi ». In Codice Pampilonæ a Sandovallio in lucem emisso additur, *Æra* MCXXIII; sed hæc nota temporaria non exstabat in manuscriptis a citato anonymo lectis, et rejici debet; cum ex Epistola Gregorii sexta libri VII, data *Romæ, XVIII kalendas Novemb. Indict. tertia*, anno scilicet Christi MLXXIX, constet eo tempore Alphonsum regem ad illam sacrorum mutationem faciendam propensum fuisse, paratumque Richardo legato morem gerere.

12. *Ab hoc anno removeri non potest.* — Non potest itaque Concilium *Burgense* in annum MLXXXV Æra MCXXIII notatum differri, nec cum Mariana lib. 9, in an. MLXXVI retrahi. Verum quidem est superesse Chartam a Paschali episcopo Burgensi in dedicatione Ecclesiæ Sanctæ-Eugeniæ datam, et a pluribus magnatibus subscriptam, ac inter alios a Roderico Diaz *Campiatore* et postea *Cido* cognominato, quæ dicitur data « Æra MCXV, in anno primo, in quo lex illa Romana (Officium nempe juxta usum Romanum) intravit in Hispania », ubi nomine *Hispaniæ*, Paschalis Alphonsi regis hujus nominis VI regnum intelligit. Verum Æra illa evidenter corrupta. Anno enim Christi MLXXVI, in quem convenit, non *Paschalis*, sed *Simeon* decessor ejus Ecclesiæ Burgensi præerat, ut demonstrat Epistola 2 libri IX Registri Gregoriani ad

Alphonsum regem Castellæ data, nullo quidem die aut anno expressis, sed recte in eodem Registro cum Epistolis anno MLXXX scriptis relata. In ea enim mentio *Simeonis* episcopi tanquam adhuc viventis, et *Richardi* Massiliensis abbatis ac Sedis Apostolicæ legati, aitque Pontifex : « Noverit excellentia tua, dilectissime, illud unum admodum nobis, imo clementiæ divinæ placere, quod in Ecclesiis regni tui, matris omnium sanctæ Romanæ Ecclesiæ ordinem recipi, et ex antiquo more celebrari effeceris ». Præterquam quod Richardus, anno tantum MLXXIX in finem vergente, abbas Massiliensis creatus et legatus in Hispaniam missus. Quare Æra illa MCXV manifeste depravata. De Concilio *Legionensi*, propter receptionem Officii Romani congregato, anno MXCI verba faciemus, ut magis pateat ritum Gothicum magnos patronos in Hispania habuisse, et suppleantur Annales, in quibus neutrius Concilii mentio.

13. *Manasses Rhemensi archiepiscopatu deponitur.* — A num. 75 ad 79. *Manasses* Rhemensis archiepiscopus, eo nomine primus, multas in se turbas concitavit ob varia crimina de quibus accusatus fuit, inquit Mabillonius in admonitione præfixa Apologiæ ejusdem Manassæ, a se ex veteri Ms. Tom. 1 Musæi Italici part. 2 publicatæ. Præcipua criminum seu accusationum capita erant, simoniaca in Rhemensis Ecclesiæ pontificatum intrusio, sacræ suppellectilis direptio, spoliatio clericorum, Ecclesiarum, abbatiarum, et injustæ in plerosque excommunicationes. Accusatores ejus in primis *Manasses* alter, *Bruno* et *Pontius*. Is Bruno, uti existimat Mabillonius, videtur vir ille sanctissimus, qui cum ex Ecclesia Coloniensi in Rhemensem translatus fuisset, Manassæ flagitiis offensus, cum nullum eis modum imponi cerneret, cessit tandem; sæculi pertæsus, in solitudinem secessit in pago Gratianopolitano, ubi sacri Carthusiani ordinis fundamenta jecit. Hanc ejus secessus causam affert Guibertus abbas de Novigento, in libro de Vita sua. Manasses enim in illa Apologia de Brunone accusatore suo loquens ait : « Bruno nec noster clericus, nec noster natus aut renatus est, sed Sancti-Cuniberti Coloniensis in regno Teutonicorum positi canonicus est ».

14. *Apologia in ejus defensionem edita.* — *Manasses* primus sedem Rhemensem occupavit ab an. MLXVIII, post mortem Gervasii. In Concilium Augustodunense ob crimina, quæ ipsi objiciebantur, ab Hugone Diensi episcopo, Gregorii VII in Galliis legato, accitus, cum adesse recusasset, anno MLXXVII damnatus est, ut videre est apud Hugonem Flaviniacensem in Chron. Virdun. pag. 199, ubi Concilium illud recitat, et cum eo Christi anno affigit; ejus enim apud Baronium mentio non est. *Manasses* vero cum ad Romanum Pontificem appellasset, ab eoque mitius fuisset tractatus, perseverante iniquorum facinorum dedecore, a legato in Lugdunense Concilium hoc anno habitum denuo vocatus, in ordinem redactus est. Apologiam ille postea in suam defensionem edidit, aut potius aliquis alius ab eo conductus. Manassem quippe litterarum expertem fuisse testatur Willelmus abbas Metensis in Epistola III ad ipsum data his verbis : « Certe olim apud quosdam philosophos de resolutione animarum grandis erat opinio : quæ per te nominanter confirmatur, dum, sicut illi Euphorbum in Pythagoram, sic te Gervasium putent nostri temporis homines esse transfusum. Verum non ideo ego tibi concesserim, ut ille in te totus transierit : cum in illo tyranno quondam bonarum artium vestigia fuerint; quibus omnino tu cares, ille excelluit ». Gravia sunt quæ in Manassem intorquet Guillelmus iste, quem ex abbatia Sancti-Remigii exturbaverat. Nec magis speciosi sunt colores, quibus eumdem Manassem depingunt Gregorius VII, Guibertus abbas Novigenti in libro de sua ipsius Vita, atque Hugo abbas Flaviniacensis citatus. Hæc et plura de eodem Mabillonius ibidem.

15. *S. Hugo fit episcopus Gratianopolitanus.* — Celebratum est hoc anno *Avenione* ab Hugone episcopo Diensi, Sedis Apostolicæ legato, Concilium, ad quod cum venissent Gratianopolitani canonici, episcopum ab eodem legato obtinuerunt sanctum *Hugonem* tunc Valentinum canonicum, qui cum eodem legato ad summum Pontificem profectus est, ut Gratianopolitanus episcopus consecraretur, inquit chronographus Virdunensis. Ei Mathildis comitissa necessaria procuravit. De ea Guigo Carthusianorum prior, auctor coævus, qui sancti Hugonis Vitam in Actis Bollandianis ad diem primam Aprilis recitatam scripsit, hæc refert : « Comitissa Mathildis, habitus quidem feminei, sed animi per cuncta virilis, quæ rerum humanarum tumultus atque pericula, instar prophetissæ Deboræ, prudenter sedare et fortiter noverat tolerare; in suo Deum venerans famulo, diei consecrationis ejus necessaria cuncta subministravit, pastoralem, quo diu usus est, baculum dedit, additis Psalmorum secundum B. Augustinum Explanationibus, cum B. Ambrosii volumine, cujus titulus est, de Officiis : totoque quo deinceps tempore vixit, tanquam verum Dei famulum sincera devotione specialiter honoravit et coluit, sitiens ejus incessanter et consiliis instrui et oratione defendi ». Porro cum sanctus *Hugo* anno MCXXXII, consecrationis in episcopum LII, ad Deum migravit, ut in ejus Vita legitur, is hoc anno episcopus ordinatus. De eo rursus infra. Hugo Sedis Apostolicæ legatus adhuc episcopus Diensis erat, quando præfuit Concilio Avenionensi, et nonnisi anno MLXXXII Gebuino archiepiscopo Lugdunensi successit, ut testatur Hugo Flaviniacensis in Chr. ad annum MLXXVII, pag. 206, ubi loquens de variis Conciliis ab Hugone Diensi episc. S. Sedis legato celebratis, ait : « Celebravit et septimum apud Avenionem, in quo depositus est Achardus Arelatensis invasor, et electi sunt Gibilinus in Arelatensem archiep., Lantelmus in Ebredunensem æque archiep., Hugo in Gra-

tianopolitanum episcopum, Desiderius in Cavalicensem, quos post expletionem Concilii secum Romam duxit, et consecrati sunt a papa ». Concilium itaque Avenionense hoc anno celebratum, primum ordine non fuit, ut perperam Baronius supponit, sed secundum ; cum jam de priori anno MLX egerimus, eique Hugonem Cluniacensem abbatem præfuisse ostenderimus.

16. *Deposito Nicephoro Botoniate, Alexius Comnenus fit imperator.* — Ad num. 79 et seq. Depositio *Nicephori Botoniatæ*, quam Baronius hoc anno refert, anno sequenti contigit, ut non tantum Anna Comnena lib. 3, sed etiam Zonaras testantur. Scribit Zonaras Isaacium et Alexium Comnenos fratres magnis dignitatibus a Nicephoro Botoniate imp. exornatos, aulicorum, præsertimque duorum servorum obtrectationibus obnoxios fuisse, et apud imperatorem criminatos, quasi regnum cogitarent. « Quo illi cognito », inquit Zonaras, « veriti ne quid in se gravius consuleretur, et, ut fama est, regni cupiditate jam olim æstuantes », urbe excedunt, universas pæne legiones ad se attrahunt, et « in magna quinta septimanæ Passionis Salvatoris nostri die » Constantinopolim per vim occupatam diripiunt. Botoniates, Comnenorum congressu cognito, monasterium ingressus, in eo aliquandiu vixit, et mortuus est. Anna Comnena ait Alexium patrem suum et Isaacium patruum monitos fuisse : « evocandos nocte una Comnenos ambos imperatoris nomine quantumvis inscii : sic comprehensis eruendos oculos falso crimine imposito » ; et multis interpositis addit : « Erat ea dies feria quinta majoris hebdomadæ : qua mysticum Pascha sacrificamus simul et comedimus, Indictione IV, anno 6589, mense Aprili », quando Constantinopolis civitas capta est. « Cædibus modo temperatum est ; cætera crudelitati libidinique fræna laxata », eademque die Alexius Comnenus imperator acclamatus, ideoque anno sequenti, in quem characteres illi temporarii competunt, et feria quinta in Cœna Domini in diem primum mensis Aprilis incidit.

17. *Moritur Joannes Xiphilinus patriarcha Constantinop.* — Tum Anna Comnena lib. 3, pag. 75 : « Rebus sic pendentibus, Alexius coronatur manu patriarchæ Cosmæ. Etenim IV anno imperii Michaelis Ducæ et filii ejus Constantini, cum esset mortuus sanctissimus patriarcha Joannes Xiphilinus secundo die mensis Augusti, Indict. XIII, subrogatus in ejus sedem fuerat hic Cosmas, illo loco dignissimus, et sanctitate plenus ». Paulo post : « Septimo post inaugurationem Alexii die, uxor quoque ipsius Irene ministerio Cosmæ patriarchæ solemnem coronæ impositionem accepit ». Quare cum Zonaras in Michaele Duca scribat, « Joannem Xiphilinum » mortuum esse, « cum Ecclesiam annos XI et menses VII pavisset », perspicuum est, non tantum Xiphilinum anno millesimo septuagesimo quinto, Indictione XIII notato supremum diem obiisse; sed etiam cum mense Januario anni millesimi sexagesimi quarti ad eam dignitatem evectum esse, et Chronotaxim patriarcharum Constantinop. per hæc tempora hactenus depravatam fuisse. Gretzerus Tom. II, de Sancta Cruce aliquas Xiphilini Homilias exhibet, sed scripsit etiam alias Homilias in Evangelia Dominicalia totius anni, quæ Mss. extant in Bibliotheca Vaticana.

18. *Variæ dignitates ab Alexio imp. institutæ.* — « Quoniam vero », inquit Anna lib. 3, pag. 78, « Melisseno Nicephoro Cæsaris dignitas ex pacto debebatur, et Isaacium natu majorem fratrem insigniori aliquo decorari honoris titulo par erat, alius autem præterquam Cæsaris non erat, excogitavit nomen novum imperator ; et mixtis Sebasti sive Augusti et autocratoris, hoc est, imperatoris nominibus, titulum conflavit Sebastocratoris, quasi diceret, Secundi imperatoris, cui Cæsaris gradum subjunxit : eo cum Isaacium honestasset, uni eum concedere Augusto voluit, Melissenum Cæsarem tertio demum loco in acclamationibus appellari ». Verum Alexius Comnenus non tantum hanc dignitatem invenit, verum etiam ex *Sebasti* nomine alias confecit, nempe *Protosebasti*, quam in Hadrianum fratrem contulit, *Panypersebasti*, qua decoravit *Taronitam*, qui ejus sororem in matrimonio habebat. Quæ dignitates ibidem ab Anna explicatæ, quæque postea aliis a sequentibus imperatoribus concessæ sunt. Et quia et privata et publica et sacra expilata direptaque fuerant, de iis Alexius imp. coram Cosma patriarcha et synodo culpam fatetur : et in salutarem pœnitentiam jejunium quadraginta dierum cum humi cubatione totidem noctium accipit, et cum suis implet. Denique matrem religiosum secessum meditantem administrationi rerum præficit, ut ibidem narrat Anna, quæ matris imperatoris Annæ sc. Alexii præfecti Italiæ filiæ prudentiam, religionem, et compositissimam vitæ rationem pluribus narrat.

19. *Concilium Juliobonense.* — Ordericus lib. 4, cap. 552 et seq. recitat Concilium habitum in territorio Caletensi, in villa regia, quam Juliam bonam antiqui dixere, quæque modo vulgariter *Lilesbona* vocatur. Celebratum illud « anno Incarn. Domini MLXXX, Anglorum rege Willelmo gubernante Normanniam, in festivitate Pentecostes, sub ejusdem regis præsentia, præsente Rothomagensi archipræsule Willelmo, congregatis etiam præsulibus et abbatibus, consulibus quoque et cæteris Normanni principibus », ut in Præfatione legitur. Plura Decreta in eo condita, quorum primum est : « Ut pax Dei, quæ vulgo dicitur, Trevia (seu Tregua), sicut ipse eam initio constituerat, firmiter teneatur, et per singulas parochias dictis excommunicationibus renovetur. Qui vero eam observare contempserint, vel aliquatenus fregerint, episcopi secundum quod prius statutum est, eos judicando justitiam faciant. Si quis autem episcopo suo inde inobediens fuerit, domino in cujus terra habitat episcopus hoc demonstret, et ille eam subdet

episcopali justitiæ. Quod si et dominus facere contempserit, regis vicecomes inde per episcopum requisitus, omni remota excusatione faciat ». Hæc ad majorem eorum confirmationem, quæ de Treuga Dei in Annalibus Ecclesiasticis prætermissa suis locis diximus.

20. *Berengarius redit ad vomitum.* — Reversus Roma *Berengarius* rursus declinavit ad pristinum errorem, ac tertiam confessionem perfide retractavit. In Chronico enim Malleacensi legitur : « Anno MLXXX, fuit Concilium Burdegalæ, in quo Berengarius reddidit fidei suæ rationem ». Mabillonius Tom. II Analect. in Observat. de multiplici damnatione Berengarii, ait, se legisse in Ms. Codice scriptum Berengarii, in quo tertiam fidei professionem anno superiori a se emissam rescindit, iisdemque fere argumentis convellit, quibus primam sub Nicolao II papa editam labefactarat, in Lanfranci Dialogo relatis. Tum subdit Berengarius, quemadmodum ad subscribendum ultimæ fidei professioni ductus sit, nimirum metu mortis sibi certe imminentis, quove sensu eam asseruerit. Quare licet Bertholdus in Chronico Berengarii obitum cum anno MLXXIII copularit, eumque nunquam hæresim dimisisse tradiderit, recte tamen ibidem affirmat, Berengarium post Synodum Romanam anno superiori habitam iterum relapsum esse. Hæc Bertholdi verba : « Berengarius, novæ hæresis de Corpore Domini auctor, eo tempore deficiens abiit in locum suum ; qui licet eamdem hæresim sæpissime in Synodo abjuravit, ad vomitum tamen suum canino more non expavit redire. Nam et in Romana Synodo canonice convictus, hæresim suam in libro a se descriptam combussit, et apparatam anathematizavit : nec tamen postea dimisit ». Verum Berengarium annos aliquot ante mortem suam ad Catholicæ fidei communionem rediisse, et ut verum Catholicum vixisse, in morte ejus ostendemus.

GREGORII VII ANNUS 9. — CHRISTI 1081.

1. *Synodus Romæ in qua iterantur excommunicationes.* — Millesimus octogesimus primus annus volvitur, Indictione quarta, quo Gregorius papa ex more, initio Quadragesimæ Synodum habuit in Lateranensi Basilica. Quæ autem ibi sunt gesta, in Codice Epistolarum ipsius Gregorii hæc habentur perpauca notata : « Anno ab Incarnatione Domini millesimo octuagesimo primo, Pontificatus vero Gregorii Septimi anno octavo nondum exacto, præsidente eodem Apostolico, celebrata est Synodus Romæ in Basilica ejusdem Salvatoris et Redemptoris nostri JESU Christi, in qua inter cætera, sententiam depositionis archiepiscoporum Arelatensis et Narbonensis atque excommunicationis per legatos Apostolicæ Sedis promulgatam, dominus papa, his qui aderant collaudantibus, firmavit.

« Henricum quoque dictum regem, et omnes fautores ejus, qui in præterita excommunicatione animum induraverant, iterum excommunicavit.

« Anathematizavit item Ildimundum et Landum Campaninos tyrannos, omnesque adjutores eorum.

2. « Præterea suspendit officio quosdam episcopos, qui ad Concilium invitati, neque ipsi, neque nuntii eorum pro ipsis venerunt ». Hæc ibi. Cecinit ista de iterato in regem et Guibertum anathemate, necnon de persecutione per eosdem renovata Domnizo in Vita Mathildis, quam tunc scribebat, his versibus :

> Actibus et verbis exprobrat schisma Guiberti
> Perpetuo damnans anathemate schismata tanta.
> Nascitur hinc cunctis ingens tribulatio justis :
> Mucronem regis pia pars quam maxime sentit.
> Sedibus expulsi sunt pontifices quoque multi,
> Flagris afflicti, vinculis (vinclis) in carcere stricti.
> Rex et Guibertus faciunt juvenescere tempus
> Neronis prisci, etc.

3. *Nova hæresis regem non posse excommunicari confutatur.* — Schismatici vero addunt ad schisma privatam hæresim, dum quod aliud non haberent, quo regis causam defendere possent, vanum illum excogitarunt ad defensionem prætextum, dicentes non posse Pontificem excommunicare regem, cui esse obediendum præcepissent Apostoli. Quorum adeo insanam sententiam idem

Gregorius suis litteris plenius confutavit, cum iisdem prope diebus, quibus Synodus agebatur, nempe idibus Martiis, idem scripserit Epistolam ad consultationem Herimanni Metensis episcopi, qui præ cæteris ultra montes positis episcopis semper adversus schismaticos pro Apostolica Sede stetisset defensor acerrimus, atque adhuc persisteret imperterritus, multa ob id passus ab iis qui regi inhærentes sese schismaticis conjunxissent, qui et ipsi cum in suam defensionem, ut scelus honesto aliquo prætextu velarent, jactare solerent non potuisse Romanum Pontificem regem excommunicare atque regno privare; quid adversus nos debeat respondere, ab eodem Pontifice doceri cuperet. Ad quem Gregorius prolixam de his scripsit Epistolam, cujus est exordium [1] : « Quod ad perferendos labores etc. » Et paulo post :

4. « Quod autem postulasti, te quasi nostris scriptis juvari ac præmuniri contra illorum insaniam qui nefando ore garriunt auctoritatem sanctæ et Apostolicæ Sedis non potuisse regem Henricum, hominem Christianæ legis contemptorem, Ecclesiarum videlicet et imperii destructorem, atque hæreticorum auctorem et consentaneum excommunicare, nec quemquam a sacramento fidelitatis ejus absolvere; non adeo necessarium nobis videtur, cum hujus rei tam multa ac certissima documenta in sacrarum Scripturarum paginis reperiantur. Neque enim credimus eos qui ad cumulum suæ damnationis veritati impudenter detrahunt et contradicunt, hæc ad suæ defensionis audaciam, tam ignorantia quam miseræ desperationis vecordia cooptasse. Nec mirum; mos est enim reproborum, ob suæ nequitiæ protectionem niti consimiles sibi defendere, quia pro nihilo habent mendacii perditionem incurrere. Nam ut de multis pauca dicamus, quis ignorat vocem Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi, dicentis in Evangelio [2] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis : quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis. Numquid sunt hic reges excepti? aut non sunt de ovibus quas Filius Dei beato Petro commisit? Quis, rogo, in hac universali concessione ligandi atque solvendi a potestate Petri se exclusum esse existimat, nisi forte infelix ille, qui jugum Domini portare nolens, diaboli se subjici oneri vult, et in numero ovium Christi esse recusat? cui tamen hoc ad miseram libertatem minime proficit, quod potestatem Petri divinitus sibi concessam, a superba cervice excutit. Quoniam, quanto eam quisque per elationem ferre abnegat, tanto durius ad damnationem suam in judicio portat etc.» Subjicit insuper, hanc doctrinam a Patribus cognitam et confirmatam, quorum sententias ex parte recitat, quas brevitatis causa recensere omittimus; cum præsertim eusa Epistola sit ipsa atque omnibus patens. Jam vero alias res gestas anni hujus prosequamur

6. *De statu rerum Italicarum Germanicarumque Gregorii litteræ ad episcopos multa pro bono Ecclesiæ suadentis.* — Quæ autem hæc secuta sint, quive progressus fuerint tum Henrici persecutionem inferentis, tum Gregorii eam patientis, ut prosequamur, primo discemus ista ex ipsius litteris, eodem quoque tempore, nempe paulo post Synodum datis ad episcopum Pataviensem et abbatem Hirsaugiensem [1], qui in his turbis ab Henrico permotis inhærebant magna cum laude ipsi Romano Pontifici : quorum alter, nempe Pataviensis episcopus, legationis munere fungebatur in partibus illis.

Cum enim iidem qui supra, studiosissimi Apostolicæ Sedis, significassent, quinam esset rerum status in regionibus illis, Gregorius ad eos rescribens, quænam Italicarum rerum esset conditio aperit, quove ipse esset compositus animo ad pacem ineundam, vel bello resistendum, his litteris reddit certiores :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri et coepiscopo Pataviensi A. et venerabili Hirsaugiensi abbati W. salutem et Apostolicam benedictionem.

« Prudentiæ vestræ ex hoc satis gratulamur, quia sicut oportebat, nuntiare nobis vera summopere studuistis; præsertim cum multa et varia ex partibus vestris apud nos referantur.

« Notificamus autem dilectioni vestræ, pæne omnes nostros fideles, audita voce (nece) Rudolphi beatæ memoriæ regis, niti ad hoc eos crebris adhortationibus flectere, ut Henricum, jampridem, sicut scitis, plura facere nobis paratum, cui ferme omnes Italici favent, in gratiam nostram recipiamus : adjicientes, si ille in Italiam pro velle et conatu suo, non valens nobiscum habere pacem, contra sanctam Ecclesiam venerit, ex vobis frustra sperandum fore auxilium. Quod quidem si nobis, qui illius superbiam parvipendimus, deficiat, non adeo grave videtur. Si vero filiæ nostræ Mathildi, cujus militum animos ipsi perpenditis, a vobis suffragatum non fuerit; quid aliud restat, nisi ut cum sui resistere recusaverint, quam utique hac in re pro insana habent, ipsa vel coacta illius pacis acquiescat, aut quidquid possidere videtur, amittat? Quamobrem summopere niti vos oportet eam certam reddere, an ex vobis præsidium exspectare firmiter debeat.

8. « Si Henricus forte Longobardiam intraverit, admonere te etiam, charissime frater, volumus ducem Welphonem, ut fidelitatem beato Petro faciat, sicut coram imperatrice Agnete et episcopo Comano mecum disposuit, concesso sibi post mortem patris ejus beneficio. Illum enim totum in

[1] Greg. l. VIII. Ep. XXI. — [2] Matth. XVI.

[1] Greg. l. IX. Ep. III.

gremium beati Petri desideramus collocare, et ad ejus servitium specialiter provocare. Quam voluntatem si in eo, vel etiam in aliis potentibus viris, amore beati Petri pro suorum peccatorum absolutione ductis cognoveris, ut perficiant elabora, nosque certos reddere diligenter procura. Hac enim fiducia, ut Italici, remoti ab Henrico, nobis, imo beato Petro, fideliter adhæreant, Deo adjuvante, efficere credimus ». Sed antequam ulterius progrediamur, in memoriam revocandum de Welphone isto, quod dictum est superius ex Lamberto, nimirum fuisse filium Azonis marchionis Ferrariensis, inhæsisse autem Henrico regi contra Saxones, inde contra Henricum ipsum Rudolpho novo regi, cum privatus esset ducatu Bavariæ, quo ab eodem rege, pulso Ottone, donatus fuerat, tradito illo Conrado filio suo; cujus causa ab eo deficiens, Rudolphi partibus inhæsisset. Pergit vero Gregorius :

9. « Præterea admonendi sunt omnes in partibus vestris Dominum timentes, ac sponsæ Christi libertatem diligentes, ut non aliqua gratia suadente, aut ullo metu cogente, properent eam temere personam eligere, cujus mores et cætera, quæ regi oportet inesse, a suscipienda Christianæ religionis defensione et cura discordent. Melius quippe fore arbitramur, ut aliqua mora, secundum Dominum, ad honorem sanctæ Ecclesiæ provideatur idoneus, quam nimium festinando in regem aliquis ordinetur indignus. Scimus quidem, quod fratres nostri longo certamine diversisque perturbationibus fatigantur; nobilius tamen esse dignoscitur, multo tempore pro libertate sanctæ Ecclesiæ decertare, quam miseræ ac diabolicæ servituti subjacere. Certant namque miseri, scilicet membra diaboli, ut ejusdem misera servitute opprimantur; certant e contra membra Christi, ut eosdem miseros ad Christianam libertatem reducant. Quapropter fundendæ sunt frequentissimæ orationes, et largissimæ dandæ eleemosynæ, omnibusque modis Redemptor noster exorandus, ut inimici nostri, quos suo præcepto diligimus, resipiscant, et ad gremium sanctæ Ecclesiæ redeant, suæque sponsæ, pro qua mori dignatus est, defensorem et rectorem, sicut eam decet, clementer tribuat.

10. « Nisi enim ita obediens et sanctæ Ecclesiæ humiliter devotus ac utilis, quemadmodum Christianum regem oportet, et sicut de Rudolpho speravimus, fuerit, proculdubio ei non modo sancta Ecclesia non favebit, sed etiam contradicet. De prædicto enim Rudolpho rege quid sancta Ecclesia speraverit, et quid ille promittebat, tu ipse, frater charissime, satis cognoscis. Providendum est ergo, ut non minus ab eo, qui est eligendus in regem, inter tot pericula et labores sperare debeamus. Qua de re quid promissionis juramento sancta Romana Ecclesia ab illo requirat, in sequenti significamus. » Videlicet formam juramenti, quod præstare deberet qui esset eligendus in regem, istis verbis conceptam :

11. « Ab hac hora et deinceps fidelis ero per rectam fidem, beato Petro Apostolo, ejusque vicario papæ Gregorio, qui nunc in carne vivit : et quodcumque ipse mihi præceperit, sub his videlicet verbis : PER VERAM OBEDIENTIAM, fideliter, sicut oportet Christianum, observabo. De ordinatione vero Ecclesiarum, et de terris vel censu quæ Constantinus imperator vel Carolus sancto Petro dederunt; et de omnibus Ecclesiis vel prædiis, quæ Apostolicæ Sedis ab aliquibus viris vel mulieribus aliquo tempore sunt oblata vel concessa, et in mea sunt vel fuerint potestate, ita conveniam cum papa, ut periculum sacrilegii, et perditionem animæ meæ non incurram, et Deo sanctoque Petro, adjuvante Christo, dignum honorem et utilitatem impendam. Et eo die, quando illum primitus videro, fideliter per manus meas miles S. Petri et illius efficiar ». Hucusque juramentum ab eligendo rege præstandum. Pergit vero ipse Gregorius :

« Verum, quoniam religionem tuam Apostolicæ Sedi fidelem et promissis tenemus et experimentis non dubitamus; de his si quid minuendum vel augendum censueris, non tamen prætermisso integro fidelitatis modo, et obedientiæ promissione, potestati tuæ et fidei, quam beato Petro debes, committimus.

12. « Quod vero de sacerdotibus interrogastis, placet nobis, ut in præsentiarum, tum propter populorum turbationes, tum etiam propter bonorum inopiam, scilicet quia paucissimi sunt qui fidelibus Christianis officia religionis persolvant; pro tempore rigorem canonicum temperando, debeatis sufferre. De his namque pacis et tranquillitatis tempore (quod Domino miserante cito futurum credimus) convenientius tractari, pleniusque poterit canonicus ordo servari. Cæterum de Buggone, cujus malitiam significastis, necdum tantam potestatem, videlicet absolvendi, sibi tam temere commisisse, nec etiam recordamur nos aliquando vel sermone vel visu notum habuisse. In sancta quidem Synodo, quam nuper Deo auctore celebravimus, omnes excommunicatos usque ad condignam satisfactionem rursus excommunicavimus, et fratrum multitudinem qui aderant rogavimus, ut misericordiam Dei quotidie exorent, quatenus illos per veram pœnitentiam ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ reducat, eisque in bono perseverantiam tribuat : nullius enim hominis perditionem quærimus, sed omnium salutem in Christo desideramus ». Hucusque Gregorius, qui ad eumdem episcopum legatum scribit Epistolam de recipiendo [1] Osnaburgensi episcopo, qui a schismaticis recedere, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ inhærere se velle significasset.

13. *Robertus Guiscardus Alexium imperatorem superat in Oriente.*—Eodem quoque tempore litteras dedit ad Desiderium abbatem Cassinensem, ut exploraret voluntatem Roberti Guiscardi ducis,

[1] Greg. l. IX. Ep. X.

an perstaret in fide, quam juramento anno superiori pollicitus fuerat sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Incipit Epistola[1]: « Satis nobis dilectio tua etc. » Verum idem dux Robertus hoc anno trajecit copias in Orientem adversus Alexium Comnenum imperatorem, quem et inito certamine collatis signis egregie superavit. De qua victoria habet ista Leo Ostiensis ejus æqualis[2] :

« Hoc anno Robertus dux cum quindecim millibus armatorum transito mare, cum quindecim millibus pugnatorum Thraciam debellaturus ingreditur. Adversus hunc Alexius imperator cum centum septuaginta millibus pugnatorum ad prœlium exiens superatus est ». Sunt de his litteræ ejusdem Gregorii papæ, quibus eidem Roberto duci de adepta victoria gratulatur, cum antea ipse eumdem Pontificem populumque Romanum de his omnibus certiorem fecisset. Sunt hujusmodi[3]:

14. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Roberto glorioso duci, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quod gesti belli proventum, et adeptæ victoriæ palmam nobis et Romanis notificasti, id quod decuit prudenti consilio usus egisti, ut res quam ex voto amicorum gloriose obtinueras, ipsorum congratulationibus gloriosior tibi redderetur atque jucundior. Oportet interea te illum alta memoria figere, cujus favore et auxilio non ambigis res tuas jamdudum procedere. Nam sicut ingratitudo provocat indignationem, ita devotio incunctanter accumulat gratiam. Quapropter beatum Petrum, cujus tibi adesse patrocinium grandia facta testantur, præ oculis habere semper memineris, ejusque beneficiis, cum necesse est, gratam vicem rependens, ipsum de cætero velut debitorem efficere tibi procurato. De quo nimirum eo magis præsumere poteris, quo amplius obsequiis illum tibi quasi obnoxium adstrinxeris. Memento itaque matris tuæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ de te inter cæteros principes specialiter confidit et peculiariter diligit. Memento quod promisisti, et quod pollicitus tu es (cui etiam non promittens ex jure Christianitatis debes) adimplere, cum promiseris, non ulterius ditteras. Non igitur ignoras quanta perturbatio contra eam per Henricum dictum regem sit orta, quantumque tuo, qui suus es filius, auxilio indigeat. Age ergo, ut quantum studet filius iniquitatis adversari, non minus debeat de tuæ devotionis opitulatione mater Ecclesia gratulari ». Hucusque Epistola Gregorii ad Robertum ducem ; cui additamentum istud apposuit : « Dubitavimus hic sigillum plumbeum ponere, ne si illud inimici caperent, de eo falsitatem aliquam facerent ». Robertus autem, ubi nuntiatum est ipsum Gregorium obsideri ab Henrico in munitione Sancti-Angeli ; relicto cum exercitu filio Boamundo in Oriente, ad propulsandum schismaticum regem est reversus in Italiam, atque eumdem fugavit Henricum, ut idem[1] Leo testatur; sed de his suo loco dicendum : ad Henricum ipsum jam redeamus.

15. *Henricus machinamenta molitus descendit in Italiam, illaturus Ecclesiæ Romanæ durissimam persecutionem, ad quam Gregorius fideles per litteras Circulares parat.* — Ubi enim nece Rudolphi regis res Germaniæ in tutiorem statum cerneret collocatas, in Italiam parat adventum, quo Gregorium papam, quem sibi putaret infensissimum hostem, e Sede Petri deponeret, atque adversarium ejus in ea sedere faceret antipapam. Quod autem sciret eumdem Pontificem magnopere niti viribus Northmannorum, Robertum Guiscardum ducem ab eo avertere, et vinculo cognationis sibi jungere cogitavit. Sunt de his omnibus litteræ ejusdem Gregorii ad Desiderium Cassinensem abbatem, eumdemque sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem, his verbis conscriptæ[2] :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Desiderio venerabili cardinali S. Petri et abbati Cassinensi, salutem et Apostolicam benedictionem.

16. « Fraternitatem tuam, dilectissime, cognoscere volumus, quod (sicut pro certo didicimus) Henricus dictus rex in suburbanis Ravennæ moratur, disponens, si poterit, Romam circa Pentecosten venire. Quem certissime scimus ex Ultramontanis et Longobardis parvam manum habere. Audivimus autem quod ex his, qui circa Ravennam, vel in Marchia morantur, putet exercitum cum quo veniat colligere : quod fieri minime credimus, quoniam nec etiam focum ab his, per quos transitum habet, habere potest. Tu vero ipse, amande frater, cognoscis, quia si nos amor justitiæ et honoris sanctæ Ecclesiæ non teneret, tamque pravæ voluntati ac nequitiæ regis et suorum vellemus favere, nulli aliquando prædecessorum nostrorum et antecessoribus regibus seu etiam archiepiscopis tam amplum et devotum servitium, sicut nos ab hoc rege et ab archiepiscopo habere potuerunt. Verum, quoniam illorum minas et sævitiam pro nihilo ducimus, magis si necesse fuerit, mortem suscipere parati erimus quam impietatibus eorum assensum præbere, aut justitiam relinquere. Quapropter rogamus et monemus, ut (quemadmodum te decet) ita nobis adhæreas, quatenus sanctæ matris tuæ Romanæ Ecclesiæ honor, quæ de te multum confidit, nunc et semper robur obtineat.

17. « Hoc etiam te scire volumus, quod comitissa Mathildis litteras ad nos direxit, quibus continetur hoc quod, quemadmodum a familiaribus ipsius pro certo cognovit, præfatus rex placitum cum Roberto duce habeat, videlicet hoc, ut filius regis filiam ipsius ducis accipiat, et rex duci Marchiam tribuat. Quod Romani facile credent, si viderent ducem adjutorium, sicut juramento fidelitatis

[1] Greg. l. IX. Ep. IV.— [2] Leo Ost. l. III. c. 48. in fin.— [3] Greg. l. IX. Ep. XVII.

[1] Leo Ost. l. III. c. 52. — [2] Greg. l. IX. Ep. XI.

nobis promisit, subtrahere. Sed prudentia tua sollicite invigilet, et quid super hac re actum sit, diligenti examinatione cognoscat. Tu ipse etiam quantocius ad nos propera. Scias præterea, quod Romani et qui circa nos sunt, fide et prompto animo Dei, et nostro servitio parati per omnia existunt ». Hucusque Epistola Gregorii ad Desiderium, qui, quomodo se gesserit pro Gregorio, dicetur anno sequenti.

18. « Hoc vero anno », Albertus Stadensis inquit, « Henricus Romam profectus est, habens in comitatu suo Liemarum Bremensem archiepiscopum, penes quem tunc summa consilii erat. Et resistente sibi papa Hildebrando cum Romanis, ante Castellum Sancti-Petri castra posuit, ibi etiam crebris per biennium incursibus Romanorum infestatus, parva manu multa viriliter egit ». Hæc ipse. Porro expugnasse loca vicina Romæ, obsedisseque Leonianam civitatem, quæ ambit Basilicam S. Petri, non tamen cepisse (testatur Sigebertus) nisi post annum sequentem. Quo tempore Gregorius ad omnes Christi fideles, Romanæ Ecclesiæ communicantes, datis circularibus litteris, eos est hortatus ad persecutiones constantissimo animo perferendas; quæ sic se habent [1] :

19. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus episcopis, abbatibus, clericis et laicis, Apostolicæ Sedi fidelibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Scimus, fratres charissimi, quia tribulationibus et angustiis nostris compatimini, et in vestris orationibus ante Dominum memoriam nostri habetis, quod idem nos erga vos agere non dubitetis, et merito ; nam Apostolus dicit [2] : Si patitur unum membrum, compatiuntur et cætera membra. In hoc etiam credimus charitatem Dei diffusam in cordibus nostris, quia omnes unum volumus, unum desideramus et ad unum tendimus. Unum volumus, videlicet, ut omnes impii resipiscant, et ad Creatorem suum revertantur. Unum desideramus, scilicet, ut sancta Ecclesia, per totum orbem conculcata et confusa, et per diversas partes discissa, ad pristinum decorem et soliditatem redeat. Ad unum tendimus, quia, ut Deus glorificetur in nobis, et nos cum fratribus nostris, etiam cum his qui nos persequuntur, ad vitam æternam pervenire mereamur, exoptamus. Nolite mirari, fratres charissimi, si odit vos mundus, quia nos ipsi eum contra nos irritamus, qui illius desiderio valde contradicentes, opera illius condemnamus.

« Quid autem mirum, si principes mundi et potentes sæculi nos pauperes Christi pravitatibus illorum obviantes odiunt, et quadam indignatione contra nos desæviunt, cum alioqui subjecti vel etiam servi jussi suas iniquitates relinquere, conantur præpositorum suorum vitam auferre? et tamen adhuc usque ad sanguinem rari ex nostris impiis restiterunt, et, quod omnino erat optandum, paucissimi nostrum pro Christo mortem subierunt.

20. « Pensate, charissimi, pensate quod quotidie milites sæculares pro dominis suis vili mercede inducti morti se tradunt. Et nos quid pro summo rege et sempiterna gloria patimur, aut agimus? Quale dedecus, et quale improperium, qualisque derisio oculis nostris objicitur, quod illi velut pro vili alga mortem subire non metuunt, et nos pro cælesti thesauro et æterna beatitudine, etiam persecutionem pati devitamus? Erigite ergo animos in vires, spem vivam concipite, illud vexillum præ oculis habentes ducis nostri, scilicet regis æterni. Unde ipse dicit [1] : In patientia vestra possidebitis animas vestras. Et si volumus, divina suffragante gratia, hostem antiquum cito et fortiter confringere omnesque versutias ejus parvipendere, studeamus persecutiones ab eo immissas, mortem pro justitia non solum non devitare, sed etiam pro amore Dei et Christianæ religionis defensione appetere. In hoc enim omnes elationes maris, et superbiam sæculi conculcabimus, et pro nihilo ducemus, et ei qui est caput nostrum, sedens in dextera Dei Patris, ipso largiente, jungemur et conregnabimus. Clamat enim magister noster [2] : Si compatimur, et conregnabimus. Interea vobis, fratres mei, qui mecum minus valentes estis, fortiora bella certaminis annuntiamus, quia pius Redemptor noster cito faciet cum tentationibus nostris etiam proventum, ne nimia fragilitate devicti, non possimus sustinere, sed inter qualescumque suorum fidelium positi addiscamus, vel in prosperitate sibi servire ».

21. Ista Gregorius, quasi classico excitans suos ad spirituale certamen, et quidem opportune : persecutio enim adeo horrenda consecuta est, ut fortasse omnes, quæcumque a schismaticis vel hæreticis illatæ in ipsam Ecclesiam Romanam vel motæ fuerint, superarit. In qua Catholicæ communionis fideles ejusdem Gregorii litteris roborati durissima quæque pati potius delegerunt, quam communicando cum schismaticis desciscere ab Ecclesiæ Catholicæ unitate. Hæc autem ut quam verissima esse percipias, testificationem accipe auctoris ejus temporis, qui sub Urbano Secundo, successore Victoris, qui successit Gregorio Septimo, ista scribebat quæ præsens intuebatur, Deusdedit, sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter cardinalis, de quo superius mentio facta est. Hic, *inquam*, universam persecutionem istam brevi compendio perstringens, ab hoc anno, quo idem Henricus in Italiam descendit, usque ad finem hæc habet :

22. « Tandem præfatus tyrannus, Henricus scilicet, induratus ut Pharao, relictis ad resistendum in Germania copiis, assumpto partim suo, partim conductitio sive gregario exercitu, Romam et suburbana ejus deprædationibus ac incendiis et cædibus quibus valuit, quadriennio devastavit, et tandem suo Simone magis pretio quam vi inthro-

[1] Greg. l. IX. Ep. XXI. — [2] 1. Cor. XII.

[1] Luc. XXI. — [2] 2. Tim. II.

nizato, ab eodem imperialem coronam accepit. Et paulo post, cum eadem militari Northmannorum manu ducis Roberti, qui in auxilium domini papæ Gregorii in Hadrianeo degentis concite affuit, turpissime fugatus abscessit. Et tam non faventibus quam non communicantibus sibi ac suis complicibus, et Romæ et omni regno suo sævissimam et diuturnam intulit persecutionem.

23. « Hujus rei causa et Ecclesiæ pæne totius regni desolatæ, et Christiana religio propemodum dissipata, et nonaginta millia hominum et eo amplius in diversis regionibus, beato papa Guiberto cooperante, cæsa sunt. Qui etiam, pulsis Catholicis episcopis et abbatibus, sceleratos et idiotas singulis civitatibus et xenodochiis vel Ecclesiis singulos, interdum autem binos vel annuos prælatos, damnabili prioris et magistri sui Guiberti Simonis mercimonio substituens, deprædationibus sanctorum locorum, Christianorum sibi non faventium, imo etiam faventium, dum non esset qui armato resisteret, longe lateque voluntate quidem non minus suo Nerone, sed minus possibilitate grassatus est. Sed gratias Deo, qui (ut ait Apostolus) semper triumphat nos in Christo Jesu : quoniam idem imperator ejus Nero, ab uxore quam multis Deo teste prostituit, et filiis propter suam crudelitatem relictus, jam tandem non cujuslibet regis et ducis sive marchionis, sed unius feminæ, scilicet gloriosæ et Deo dilectæ comitissæ Mathildis, congressione adeo debilitatus est, ut vix quinquagenarius magnus Romanorum imperator incedat, justo districtoque Dei judicio, Dei frequentissimus venditor et abjurator fœmineo superaretur triumpho, qui Dei suave jugum a se projiciens, sicut pater ejus Belial, et immemor illius sancti regis Job, qui ait : Si contempsi judicium subire cum servo meo ; ad satisfaciendum his, quorum infestissimus extitit persecutor, beati Apostoli Petri subjici dedignatus est judicio.

24. « Idem vero Guibertus, qui multo rectius papa demens quam clemens dici debuit[1], in oppidulo suo quod Argentum dicitur, quasi ad sui munitionem celsa turri fabricata, præstolatur simoniacos angelos, cum quibus volando, in putidissimas stygias paludes corruat fractis cruribus, scilicet rebus suis Deo nobis propitio jam propemodum confractis et ad nihilum redactis. Cui nemo Apostolicam reverentiam sive obedientiam exhibuit, præter suum Neronem et sceleratos complices ejus, vel qui se illi propter avaritiam, quæ est idolorum servitus, vel perpetuo, vel ad tempus, pacto jurejurando vendidere : quorum plurimi, quibus perfidia claruerat, dum exercenda sacrificia celebrat, ne interessent, aufugiebant, scientes eumdem nulli Romanorum successisse Pontificum, sed præscripto modo perjurum et invasorem ac simoniacum, Henricum videlicet regem, domino Gregorio papæ fuisse superinductum, etc. » Hæc de his Deusdedit usque ad tempus, quo ista scribebat, sub papa Urbano, adhuc superstite eodem pseudopontifice Guiberto, summatim collegit, quæ nos per annos singulos sumus uberius tractaturi, et quando, expugnata Leoniana urbe, in Cathedram Petri se intruserit, ostensuri.

[1] Eadem Leo Ost. l. III. c. 69.

25. *Mathildis pietas laudanda et fortitudo.* — Quod autem ad pia studia erga Gregorium papam, cunctosque Catholicos pertinet Mathildis comitissæ, quæ breviter attigit Deusdedit ; accipe ex auctore ejusdem æquali Domnizone, qui ista tunc cecinit versibus istis, rudibus quantumlibet, veracibus tamen, sic ab adventu Henrici in Italiam anni hujus incipiens :

Italiam rursum spatium post temporis unum
Ingreditur : terram totam maculabat aberrans.
Sola resistit ei Mathildis, filia Petri,
Rex exardescens contra quam concitat enses,
Prœlia, terrores, et castris obsidiones.
Ad nihilum pugnat, non hæc superabitur unquam ;
Insuperabilia loca sunt tibi plurima fixa.
Diligitur valde. Villas defendit et arces.

Et inferius de his, quæ Mathildis egerit adversus Henricum atque Guibertum, hæc habet :

Corde pio flagrans Mathildis lucida lampas
Adversus binos Domini Crucis hos inimicos
Arma, voluntatem, famulos, gazam propriamque
Excitat, expendit, instigat, prœlia gessit.

26. Sed præter illa, quæ bellicis armis adversus schismaticos egit, memoria plane æterna sunt digna, quæ exhibuit adjumenta Catholicis, sive præsulibus, sive aliis, ab iisdem suis pulsis sedibus, et innumera mala pati coactis. De quibus idem Domnizo sic ista :

Catholicis prorsus fuit hæc tutus quasi portus :
Nam quos damnabat rex, pellebat, spoliabat
Pontifices, monachos, clericos, Italos, quoque Gallos,
Ad vivum fontem currebant funditus omnes,
Scilicet ad dictam dominam jam mente benignam,
Quique requirebant apud ipsam repperiebant.
Defuit haud ulli, quin profuit optima cunctis.
Non ab ea mœstus si quis vir venit honestus
Unquam præteriit, sed consolatus abivit.
Vestibus e sacris multos hæc nota ducatrix
Patres Catholicos vestisse quidem reminiscor :
Inter quos fulsit venerandus episcopus urbis
Lucensis. . . . .

Et inferius :

Nam quos ipsa valet pravos convertere mater,
Quantiscumque modis quit, agit in omnibus horis ;
Multos cum feudo, multos munus tribuendo,
Rogando plures, castellaque sæpius urens,
Regis ab obsequio jugiter disjungit iniquo.
Ultramontanis ac principibus sibi charis
Errores regis scribit vitare rebellis.
Sicque Deo multum generabat credula fructum,
Gregorio papæ proceres servire suadens,
Mittere cui gratis crebro solet in Lateranis,
Xenia multa nimis, quam papa pie benedicit.
Bis centum libras domus argenti Canusina
Tunc misit papæ, quam debet papa beare.

Hactenus de Mathilde. Prosequamur reliqua Gregorii.

27. *Denarium S. Petri Gregorius recipit.* — Idem per legatos in Gallias missos exigendam curavit pecuniam, quam sancti Petri denarium nominabant, a Carolo Magno primitus in tribus Galliarum locis indictam. Fuisse autem summam totius exactionis mille et ducentas libras, ipse testatur in Epistola ad eos data[1], præter quantitatem illam, quam sponte unusquisque amore S. Petri offerre soleret. Quo tempore, datis ad eum litteris[2], redarguit Rothomagensem episcopum, quod distulisset invisere sacra Limina Apostolorum ; in quibus hæc inter alia observatione digna leguntur : « Quis vero labor, aut quæ difficultas præ aliis dissuasit vobis per tantum spatii beatum Petrum negligere, cum etiam ab ipsius mundi finibus etiam gentes noviter ad fidem conversæ studeant annue tam mulieres quam viri ad eum venire ? » Redarguit eumdem, quod tres menses distulisset petere pallium, ac prohibet, ne pontificalia usque ad susceptum pallium exercere præsumat.

28. *Lanfrancus archiepiscopus vocatur ad Limina Apostolorum.* — Hoc eodem anno idem Gregorius papa nihil penitus prætermittens officii seduli pastoris excubiarum, vallatus ipse pelago ærumnarum, exigit a longe posito, quod deberet implere, adventum in urbem, Lanfranco Cantuariorum archiepiscopo, acrioribus eum litteris istis corripiens[3], quamvis fama celebrem sciret antistitem, quod non visitaret sacra Limina Apostolorum :

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Lanfranco Cantuariorum archiepiscopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Sæpe fraternitatem tuam Apostolica legatione invitavimus Romam venire, etiam pro fidei et religionis Christianæ comprobatione : quod hucusque (sicut apparet) aut superbe, aut negligenter, nostra abutens patientia, distulisti, cum nec etiam canonicam excusationem prætenderis. Non enim labor aut difficultas itineris te sufficienter excusat, cum satis notum sit multos longe remotos, licet corpore invalidos et infirmos, et a lectulis vix valentes surgere, tamen beati Petri amore flagrantes, ad ejus Limina vehiculis properare. Quare Apostolica tibi auctoritate præcipimus, ut postposita occasione et inani formidine, datis induciis quatuor mensium, postquam hæc nostra mandata ad notitiam tuam pervenerint, in præsentis anni festo Omnium Sanctorum Romæ adesse procures et satagas, et inobedientiæ tuæ reatum per tantum temporis supportatum emendare non ulterius negligas. Quod si nec adhuc te mandata Apostolica moverint, sed ea dissimulans in contemptu durare malueris, et periculum inobedientiæ incurrere non erubueris, (quod est quasi scelus idololatriæ, testante beato[4] Samuele) a beati Petri gratia scias te proculdubio removendum, et ejus auctoritate omnino feriendum, ita videlicet, ut si infra prædictum spatium ad nos non veneris ; ab omni sis officio episcopali suspensus ». Hæc Gregorius, jurium S. Petri tempore etiam bellico studiosus exactor.

29. *Gregorius nonnullos monet et excommunicat : Wisigothos ad fidem conversos recipit.* — Insuper legatum Apostolicæ Sedis in Galliis Hugonem Diensem episcopum nemini parcentem, plurimos excommunicantem, mitius agendum[1] admonuit. Venetorum ducem, ne amicitias cum excommunicatis inire præsumeret, datis ad eum litteris[2] monuit : scripsitque de his ipsis ad Theobaldum comitem, sanctæ Romanæ Ecclesiæ studiosum.

Excommunicavit etiam comitem Andegavensem ob injurias illatas[3] archiepiscopo Turonensi ; necnon [4]Jordanem principem Capuanum perjurum, quod quæ jurasset Apostolicæ Sedi, præstare noluisset, Carnotensem episcopum reum juramento se purgare permisit, cum Romam venisset. Hæc et alia id genus negotia pontificia inter bellicos tumultus, ac si summa pace frueretur, persolvere non neglexit.

Accidit autem inter tot lugubria illud plane lætum atque jucundum, quod dum Henricus rex ab Ecclesia contumeliosus abscedit, reges longe positi ad fidem conversi, eamdem Ecclesiam missa legatione requirunt, et ejus primarium antistitem Gregorium venerantur : dum contendit ille, colunt isti : cum persequitur ille, consequuntur isti. Ut plane in Ecclesia Dei illud sit intueri, quod natura agi videmus in arbore, quæ ut in proceram altitudinem exaltata siccatur, e trunco virenti germine læta virgulta promantur. Sed quinam isti reges, quibusve prædicantibus ad fidem conversi fuerint, scriptorum inopia remansit obscurum : innotuere illa duntaxat, quæ ejusdem Gregorii papæ Epistola docet, quæ sic se habet[5] :

30. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Wisigothorum gloriosis regibus L. et A. et populis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Frater noster episcopus vester ad Apostolorum Limina veniens, suggessit nobis de nova gentis vestræ conversione, scilicet qualiter relicto Gentilitatis errore, ad Christianæ fidei veritatem pervenerit. Unde plurimum in Domino lætati, miseratori omnium intimo corde gratias agimus, qui mentes vestras lumine suo visitare, et de tenebris ad lucem, de morte ad vitam dignatus est vos æterna sua benignitate reducere. Simul etiam ipsius ineffabilem misericordiam deprecati sumus, assidueque postulare optamus, ut vos tam fidei gratia, quam et bonorum operum fructibus et in hac vita vigere, et in futura sanctorum cœtibus faciat annumerari.

31. « Proinde, charissimi filii, auctoritate

[1] Greg. l. VIII. Ep. XXV. — [2] Ibid. l. IX. Ep. I. — [3] Ibid. Ep. XX. — [4] 1. Reg. XV.

[1] Greg. l. IX. Ep. XI. — [2] Ibid. Ep. VIII. IX. — [3] Ibid. Ep. XXII. XXIII. — [4] Ibid. Ep. XXV. XXVI. — [5] Ibid. Ep. XIV.

sanctæ Romanæ Ecclesiæ, vice beatorum Apostolorum Petri et Pauli nobis licet indignis concessa, vos admonemus, ut hujus fugitivæ vitæ incertitudinem, ac temporalium rerum et gaudiorum instabilitatem perpendentes contemnere, et ad illa quæ sine fine mansura sunt, quæque humani sensus ac desiderii angustias amplitudine sua excedunt, memineritis aciem mentis semper extendere, concordiam et dilectionem studeatis ad invicem indeficienter habere, Ecclesiis honorem, pauperibus vel afflictis compassionem, sacerdotibus præcipueque episcopis reverentiam et obedientiam quasi patribus procuretis impendere; necnon et decimas quæ ad usum tam ipsorum quam Ecclesiarum et pauperum proficiant, dare, totique regno indicere. Quod quidem nulli debet grave videri pro meliori parte videlicet semper victura anima quemque decimam Deo offerre, cum pro morituro corpore plurimæ gentes conjugibus suis tertiam rerum legibus compellantur exsolvere.

32. « Præterea ad hoc summis animis viribus enitimini, ut qui velut in fine orbis, ita et sæculorum ad laborandum in vineam Dominicam introistis, inter primos remunerandi eumdem denarium undecimæ operatores percipere debeatis. Agite etiam, ut quemadmodum de prædecessoris vestri laudabili fama valde sumus gavisi; ita quoque studiorum probitatumque vestrarum opinio nos de se, sicut optamus, lætificet. Quia vero noviter ad Christum conversos nondum Christianæ fidei et religionis doctrinam sufficienter vos sumpsisse putamus, volumus ut frequenter ad hanc Sedem clericos vestros mittatis, talesque personas provideatis ad nos destinare, qui et sanctæ Romanæ Ecclesiæ moribus plenius instrui, et instructi valeant ad vos docte salubriterque, quæ agenda sunt, referre ». Hactenus Gregorius, novæ prolis multiplicatione ex insperato fecundus, præ admiratione propheticum illud usurpans, ac dicens in corde suo [1]: « Quis mihi genuit istos? ad quem Dominus : Ecce levabo ad Gentes manum meam, et ad populos exaltabo signum meum, et afferent filios tuos in ulnis suis, et filias tuas super humeros portabunt » ad Ecclesiam venientes.

33. *Acta a Gregorio cum Bertranno comite cum comitibus Andegavensi et Pictaviensi.* — Quo anno et Bertrannus comes Provinciæ fidelitatis juramentum ipsi Gregorio sic primo juravit : « Ego Bertrannus Dei gratia comes Provinciæ, ab hac hora et deinceps tibi domino meo papæ Gregorio, et cunctis successoribus tuis qui per meliores cardinales S. R. E. electi fuerint, fidelis ero, et quidquid mihi credideritis, in damnum vestrum non manifestabo. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia ». Postea addidit subsequens juramentum :

« Ego Bertrannus Dei gratia comes Provinciæ, pro remissione peccatorum meorum et parentum meorum, offero, concedo, dono omnem honorem meum, quantum ad me jure parentum pertinet, omnipotenti Deo, et sanctis Apostolis Petro et Paulo, et domino meo Gregorio papæ Septimo, et omnibus successoribus suis; ita ut quidquid placuerit deinceps domino papæ Gregorio de me, et de toto honore meo, sine ullo contradicto faciat. Ecclesias autem omnes, quæ in mea potestate sunt, præfato domino meo Gregorio papæ omnino dimitto, et omnibus successoribus suis, et ordinandas eas juste et secundum Deum pro posse meo fideliter adjuvabo ».

34. Comitem vero Andegavensem munera mittentem ad Apostolicam Sedem, nequaquam recipiendum putavit, eo quod excommunicatus a suo episcopo, eidem minime satisfecisset. Ad quem scribens, et paterne corripiens, hæc habet in fine [1]: « Licet munera tua propter illud peccatum non recepimus, tamen Dei misericordiam pro te orare non desistemus. De cætero nobilitatem tuam monemus, atque præcipimus, ut præfato episcopo tuo res quas sibi abstulisti restituens, digne satisfaciendo eum placare procures, ac deinceps nullatenus inquietare præsumas ». Voluit idem Gregorius ea de causa per legatum Apostolicum Synodum in Gallia congregari, atque eam causam cognosci, deque his litteras ad episcopos dedit [2].

35. Insuper ad Theobaldum laudatissimum comitem Pictaviensem Aquitaniæ, Sedem Apostolicam consulentem de principibus excommunicatis, an cum illis consuetudinem aliquam habere posset, et ut habere liceret, licentiam ab eodem Gregorio impertiri cum rogasset, ad ipsum respondens hæc habet inter alia notatu digna, ubi primum ejus erga Romanam Ecclesiam amorem et observantiam commendasset [3]: « De causa excommunicatorum, super qua consuluisti, nihil tibi præterquam sacri canones præcipiunt, respondere possumus, scilicet ut abstineatis vos a communione ipsorum, prout Deus concesserit et vestra prudentia poterit. Nec enim parum, te a talibus abstinendo, existimes agere; imo credas certissime, quoniam in futura beatitudine geminam a Domino coronam, obedientiæ scilicet et sanctæ prædicationis accipies. Bona namque est vox prædicationis cum opere; sed non parva est bona actio sine voce. Neque enim nos alicui licentiam peccandi dare possumus aut debemus; cum nos ipsi hanc licentiam non habeamus, sed peccantibus Apostolica auctoritate subvenire non denegamus, etc. »

36. *S. Canuti martyrium et laudes.* — Hoc eodem anno, ejus exordio, martyrium contigit S. Kanuti regis Daniæ : de quo primum, quod ad tempus spectat, assentiri non possumus iis qui id contigisse ponunt anno superiori. Nam cum illud acciderit septima Jan. die, reperiaturque ad eum dedisse litteras Gregorius papa eo anno decima nona mensis Aprilis; plane adhuc eo tempore fuisse superstitem, et ad hunc annum pervenisse,

[1] Isa. XLIX.

[1] Greg. l. IX. Ep. XXII. — [2] Ibid. Ep. XXIII. — [3] Ibid. Ep. IX.

significatur. Quod autem iste rex perduellium conjuratione necatus, in sanctorum martyrum numerum relatus inveniatur; ut de rebus ab eo gestis accuratius agamus, admonemur, atque in primis[1] litteris Gregoriis papæ ejus pietatem, et erga Apostolicam Sedem studium et observantiam collaudatam superius vidimus. Saxo Grammaticus luculento stylo prosecutus res[2] Danicas ibi de eodem Kanuto post Haraldi obitum subrogato agit, plane cum ab ipso in regnum ingressu nihil antiquius habuisse, quam Christianam religionem amplificare significat: his addidisse cultum justitiæ inviolabilem, legum pervigilem custodiam, pravorum morum propulsationem assiduam, bonorum vero introductionem, et conservationem stabilem atque perennem, armis ac legibus roboratam. Sacerdotium vero quomodo illustrandum curaverit, his tu audias verbis ejusdem auctoris:

« Sacerdotia, inquit, gerentes gratiæ nutrimentis prosequebatur; cumque ab inerti et rudi populo parum justam pontificibus venerationem haberi conspiceret, ne tanti nominis potiores inter privatos relinqueret, decretæ circumspectionis industria, principum eis consortionem indulsit, eisque primum inter proceres locum perinde ac ducibus assignavit, auctoritatem honore concilians. Providit enim, ne tanti officii pondus æquo minor veneratio caperet, inque summa religionis arce positi infirma cultus conditione vilescerent.

37. « Nec solum pontificibus dignitatis incrementa donavit, sed etiam privatorum clericorum ordinem benignissimis decretis adornare studebat. Nam quo cumulatiorem eis honorem redderet, litteratorum (litigatorum) controversias, vulgaris fori conditione exemptas, ad ejusdem professionis judicium relegabat. Iisdem religionis reos, objecta repellere nequeuntes, pecuniaria mulcta puniendos permisit. Quibus etiam in omnia quæ adversum divina committerentur, animadversionis arbitrium tradidit, cunctasque hujus generis actiones, sacerdotali judicio destinatas, a publico foro secrevit, ne honore impares conditio æquaret. Quamobrem dignitati pondus adjecit, decusque privato fastigio excelsius eorum respectu inesse voluit; quo effectum est, ut Danorum nemini, nisi regi aut pontificibus, eique qui potissimus regni successor advertitur, domesticis quemquam liceat actionibus postulare ». Hæc quidem rex maxime pius, quem de his Gregorius papa anno superiori id potissimum admonuisset litteris suis, in quibus hæc cum aliis[3]: « Inter cæteras ergo virtutes, quas animo tuo imitandas censueris, Ecclesiarum defensionem in mente tua volumus eminere; sacerdotalis ordinis reverentiam proximum locum tenere, ac deinde justitiam et misericordiam in cunctis te judiciis discrete servare ». Redarguit autem, et Apostolica censura perterruit, quod sacerdotes apud eos adeo iniquæ æstimationis essent, ut omnium quæ cælitus immitterentur cladium, populus ad eosdem culpam transferret, ac proinde non solum contemptui essent, sed ut malorum omnium rei, odio haberentur.

38. Subjicit autem ista Saxo Grammaticus: « Idem populares adhuc sacrorum rudes decimarum religioni assuescere conabatur; sed propositi irrita suasio fuit, quippe maturitatem rerum capere novelli cultus rudimenta nequibant ». Verum non destitit rex in opus insistere, ut populus decimarum pensitationem Ecclesiis pro religione susciperet, occasioneque nacta, indictæ a rege mulctæ populo ob impium desertionis crimen, ea liberandum proposuit, si decimarum solutioni se vellent lege perpetua obligare. Renuente populo decimarum exhibitione se velle teneri, cum rex pœnæ impositæ exactioni per ministros insisteret; instigante proditore Blacco, ficte agente sequestro concordiæ, idem in eum totius populi furorem et arma convertit, quibus et in Ecclesia peremptus est.

39. Sed quanta animi constantia quantaque religione mortem exceperit, Saxo sic narrat post alia ad id spectantia recensita: « Sed ne extrema quidem ejus hora sanctitatis studio vacua fuit. Nam cum parietem undique a popularibus perfringi (quippe ligneus erat) adeoque propinquam sibi necem instare animadverteret, accersito sacerdoti factorum arcana confessus, per summam mœroris acerbitatem præteritæ vitæ culpas absolvit, præmiumque sibi pœnitentiæ salubritate concivit. Tantum in innocentia sua fiduciæ reposuerat, ut mortem non periculo oppressus refugere, sed metu vacuus appetere videretur. Quinetiam propansis utrimque brachiis ante aram fati securus occubuit. Ubi dum victimæ more prostratus percussorem exspectat, immissæ per fenestram lanceæ mortifero jactu confossus, pium mortis sacrificium edidit, fusoque militum sanguine, suum ad ultimum erogavit. Enimvero crebris undique telis impetitus, corpus immobile tenuit, nec ante loco quo excubabat excessit, quam feretro mandaretur extinctus. Ex cujus sanctissimis vulneribus plus gloriæ quam cruoris effluxit ». Pergit auctor narrare uberem miraculorum editionem, quibus Deus ejus manifestam fieri sanctitudinem voluit etiam inter fectoribus refractariis. Factum igitur, ut Ecclesiastico judicio, summo prudentiæ libramento martyrii titulo idem rex, die qua passus est, septima Januarii sacris Tabulis adscriberetur, ubi annua die Ecclesiæ præconio celebratur. Porro publicum sacrilegium publica est ultus Deus vindicta, immissa dein fame in rebellem populum, qua coacti sunt suum fateri crimen, cujus supplicium paterentur. Post eum Olavus germanus ipsius regnum accepit, tenuitque annos decem, ut idem Saxo Grammaticus docet.

[1] Greg. l. VII. Ep. V et XXI. — [2] Sax. Gram. hist. Dan. l. XI. — [3] Greg. l. VII. Ep. XII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6574.— Anno Æræ Hispan. 1119.— Anno Hegiræ 474, inchoato die 11 Junii, Fer. 6.— Jesu Christi 1081. — Gregorii VII papæ 9. — Henrici IV reg. 26. Alexii Comneni imp. 1.

1. *Synodus Romana VIII.* — A num. 1 ad 4. Celebrata hoc anno a Gregorio VII Synodus *Romana VIII*, in qua Henrici regis ejusque fautorum excommunicatio confirmata, uti narrat Baronius; neque enim aliud de hac Synodo superest.

2. *Henricus rex venit in Italiam.* — A num. 4 ad 13. « Henricus post obitum regis Rudolphi Veronam in Pascha venit, et inde ad invadendam Romam, cum suo non Apostolico, sed apostata Guiberto, utpote domini Apostolici non semel perjuro et anathematizato profectus, sed mox regressus est », inquit Bertholdus in Chron. hoc anno. Lupus vero Protospata ad annum MLXXXI : « Alemannorum rex Henricus venit Romam, ut ejiceret exinde papam Gregorium ». Gregorius papa in hoc rerum statu scripsit ad Altmannum episcopum Passaviensem et ad abbatem Hirsaugiensem, Epistolam in lib. 9 Registri a Baronio recitatam, qua utrique significat, defuncto Rudolpho rege omnes sibi suadere, ut Henricum, *cui ferme omnes Italici favent*, in gratiam recipiat, monetque ut Mathildem comitissam certiorem faciant, an ab eis præsidium contra Henricum exspectare debeat, et ducem Welfonem aliosque moneant, ut fidem B. Petro servent, atque omnes hortentur, ne regis electio temere fiat; sed Deum exorent, ut inimici resipiscant, et Ecclesiæ suæ defensorem tribuat. « Si vero, inquit, filiæ nostræ Mathildi, cujus militum animos ipsi perpenditis, a vobis suffragatum non fuerit, quid aliud restat, nisi ut cum sui resistere recusaverint, quam utique hac in re pro insana habent, ipsa vel coacta paci illius acquiescat, aut quidquid possidere videtur amittat ». Episcopus Passaviensis et abbas Hirsaugiensis Sedis Apostolicæ legati erant in Germania; verum ibi Catholici in minori numero quam regii erant, et in Italia milites Pontificii ob infelices anni superioris eventus ita animo depressi, ut sapientioribus videretur pacem faciendam, si æquas Henricus Pontifici conditiones offerret, ut inquit Fiorentinius in Comment. rer. ad Mathildem comitissam pertinentium lib. 2.

3. *Sola Mathildis comitissa se ei armis opponit.* — « Ille ergo », inquit presbyter pœnitentiarius in Vita sancti Anselmi episc. Lucensis cap. 4, de Henrico rege loquens, « quasi novo tyrannidis aucupio, tunc incœpit universarum Ecclesiarum tam prædia quam omnes pæne thesauros earum militibus dispertiri : quos et omnes parti suæ agglutinat præter admodum paucos, quos reservavit sibi Dominus, ut non curvarent genua coram Baal. Collecto igitur exercitu Romam tendit, atque primo mox ingressu omnem furorem suum in supradictam dominam Mathildam convertit, villas incendit, castella diruit; quæ tamen divina se protegente misericordia non nimium detrimenti sustinuit ». Paucis interpositis : « Illa nobiliter et magnifice, insolito mulierum more, plus dico, quam viriliter agebat, nullum fere periculum metuebat. Quisnam potentum unquam suum, ut illa, deduxit exercitum? Recesserunt tamen ab illa plurimi suorum et abierunt retrorsum. Separati sunt, inquam, a nobis, qui non erant ex nobis : nam et angeli quidam de cælo deciderunt, aliis sic corroboratis, ut cadere amplius non valerent. Corroborati sunt et hi qui permanserunt, tum ex dulcedine pastoralis sapientiæ, tum ex benevolentia et hilaritate tam desiderabilis matronæ, etc. Ipsi denique quondam dicto regi commonitorium dictavit (nempe sanctus Anselmus) et hæresiarcham ipsum, sanctæ Sedis Romanæ invasorem Wibertum scriptis salutaribus commonuit ». Meminit Anselmi ad Guibertum Epistolæ Urspergensis abbas ad hunc Christi annum, et nonnulla ex ea refert.

4. *Civitas Lucensis adversus Mathildem stat.* — Ptolomeus Lucensis in Chronico ad annum MLXXX, quid Henricus ut Lucenses sibi conciliaret egerit, his verbis indicat; « Ut habetur in Registro Lucensis communitatis, Henricus imperator concessit Lucensibus privilegium de muris veteribus non destruendis. Item de regali sive imperiali palatio, non ædificando in civitate, nec de castro construendo imperiali intra VI milliaria ». Fiorentinius citatus ait privilegia illa Lucæ adhuc conservari, et his verbis subscribi : « Anno Dominicæ Incarn. MLXXXI, Indict. IV, nono kal. Julii. Data anno domni Henrici XXVII, regni vero XXII, Romæ feliciter actum ». Verum error irrepsit in numeros; ex dictis enim constat, Henricum ab Henrico patre anno MLIII regem appellatum, annoque MLVI mense Octobri ipsi successisse. Quare legendum, « anno

domini Henrici XXVIII, regni vero, XXV ». Quod et ex variis ejus Diplomatis liquet.

5. *Papa et Henricus a Roberto duce Calabriæ auxilium petunt.* — A num. 13 ad 25. Epistola IV lib. 9 Registri Gregorii, ad Desiderium abbatem Casinensem data, quæ præcipit ut exploret, an Robertus Calabriæ dux Apostolicæ Sedis auxilio venturus sit, et an Quadragesimali tempore, quo « Normanni solent pugna vacare, præfatus dux assentiat hoc pacto Deo offerre, ut ad aliquas terras B. Petri, quo invitatus fuerit, competenter instructus accedat », data est sine die et anno, sed ex ejus verbis mox recitatis eruitur, eam ante Quadragesimales dies scriptam esse. Verum *Robertus* dux ob bellum Dalmaticum Pontificis petitioni satisfacere non potuit. Anna Comnena lib. 1, pag. 33, refert Gregorium VII misisse ad Robertum, qui ex fœdere auxilia poscerent, et venisse etiam Henrici regis legatos, qui regis sui nomine a duce auxiliares copias ad Romanæ urbis oppugnationem peterent : sed Nortmannum utrosque irrisisse ; regi quidem *alio modo ac sine litteris* respondisse, papæ vero dedisse Epistolam quam recitat. Paulo post subdit : « Papæ autem catenus duntaxat rationem habuit, quatenus Rogerio filio quem Apuliæ præfecit universæ, et fratri ejus Borytilæ mandavit, si quando ab eis Romana Sedes auxilia flagitaret adversus Henricum regem, promptissime in ipsum pergerent, et pro facultate auxiliarentur ». Sed, ut notat Ducangius ad locum illum, loco *Borytilæ*, legendum, *Lorytilæ*, quem vulgo Robertum comitem Lorytelli scriptores appellant, quique erat Roberti non frater, sed ex fratre nepos, ut liquet ex Orderico lib. 3 et 7.

6. *Responsum ducis ad legatos Henrici.* — De hac Henrici regis legatione mentionem facit Guillelmus Apuliensis hujus temporis scriptor :

> Ante tamen paulo quam transeat, accelerare
> Hunc regis mandata monent, quem papa notarat
> Regno privari censens : ut conferat illi
> Auxilium, contra papam, tumidosque Quirites,
> Qui facti fuerant non cum ratione rebelles :
> Tempore rex Romam veniens obsederat illos.
> Dux quanquam placidi dederit responsa favoris,
> Legati redeunt sine quolibet emolumento.
> Gregorio papæ, cui pura mente favebat,
> Omnia notificat damnati nuntia regis,
> Seque fatetur iter nullatenus illud inisse,
> Adventum hostilem præ noscere si valuisset :
> Sed quia jam tantos compleverat ipse paratus,
> A tantis se posse negat desistere cœptis.

7. *Expeditio Roberti ducis in Dalmatiam.* — Initium expeditionis Dalmaticæ *Roberto* inauspicatum fuit ; postquam enim *Aulonem* primo impetu cepit, copias universas bifariam divisit ; partem ipse unam mari cum classe ad *Dyrrachium* ducturus, alterius, itinere terrestri eidem urbi Dyrrachio admovendæ ductum permisit Raimondo. Sed postquam classis Corcyræ oram prætergressa est, maxima in eam subito procella ingruit : « Frangebantur passim in navigantium manibus remi », inquit Anna Comnena lib. 3, pag. 98, « discerptisque momento vi ventorum velis comminutæ antennæ in foros cadebant : naves ipsæ cum viris haustæ mergebantur. Incidit hic casus alieno tempore, soleque post Cancrum magna jam ex parte obitum, ad Leonem festinante, quod tempus esse aiunt exorientis caniculæ. Prætoria, in qua Robertus ipse dux erat, vix multo denique labore semifracta servata est ». Nihilo tamen segnius in propositum Robertus incumbens, reliquiis naufragii collectis Dyrrachium pervenit, et hoc anno, teste Anna lib. 4, oppugnavit, cepit, et Alexium Augustum acie vicit. Hanc expeditionem narrant etiam Ordericus lib. 7. et Guillelmus Apuliensis lib. 4, qui omnes asserunt, Robertum secum duxisse Pseudo-Michaelem. Hæc legatis a Dyrrachianis missis, cur venerit requirentibus respondit :

> Dux venisse refert se regni sede repulsus
> Immerito Michael, ut restituatur honori.
> Illi promittunt urbis, quod ipse petebat
> Ingressus, nunquam viso Michaele negandos.
> Cornicinum sonitu circumdatus atque turbarum
> Et plectrix, qui se Michaelem finxerat esse,
> More coronatus deducitur imperiali,
> Circumvallatus cantantibus undique turbis.
> Unanimi cives hunc ut videre, cachinno,
> Visum derident dicentes, iste solebat
> Crateras mensis pleno deferre Lyæo
> Et de pincernis erat inferioribus unus.

Venetos in hoc bello Alexii imp. partes secutos esse, seseque præclare in eo gessisse, produnt Anna, Apuliensis, et scriptores Veneti, qui ultimi addunt, tunc regium titulum *Dalmatiæ* Venetiarum ducem consecutum esse ; Lucius vero in Hist. de regno Dalmatiæ et Croatiæ lib. 3, cap. 2, existimat, integram maris Adriatici ditionem ex Dalmatiæ accessione tunc Venetos habuisse. Sed tam hic quam Ordericus laudatus, Lupus Protospata, aliique multi perperam credidere *Michaelem*, qui cum Roberto duce erat, fuisse illum qui Constantinopoli imperio depositus est. Porro hanc expeditionem cum hoc anno Lupus Protospata in Chron. et anonymus Barensis recte copulant.

8. *Origo principatuum in regno Arelatensi institutorum.* — Ad num. 33. Collector Registri Gregoriani lib. 9, refert duo juramenta *Bertranni* comitis Provinciæ, quibus se suumque comitatum Gregorio VII ejusque successoribus submittit ; cum enim *Henricus IV* Germaniæ et Burgundiæ Transjuranæ rex ab eodem Gregorio excommunicatus fuisset, existimavit Bertrannus se solutum esse a fidelitate eidem regi debita, quod Provincia intra Burgundici regni limites contineretur ; exindeque tam ipse quam comites Forcalquerii, Venascini, Arausionis, Sabaudiæ, vicecomites Massilienses, alique multi, quorum præfecturæ intra regnum Arelatense seu Burgundiæ constitutæ erant, jugum Henrici IV excusserunt, et sese supremos dominos reputarunt. Hæc enim verba in Bertranni seu Bertrandi Juramento leguntur : « Ego Ber-

trannus, Dei gratia comes Provinciæ, etc. » quæ supremi dominii certa indicia sunt. Regnante quidem in Burgundia Henrico imperatore hujus nominis II, eorum comitatuum præfecti cœperant sese pautatim subtrahere ab ejusdem regis seu imperatoris dominio, ut videre est apud Boucheum in Hist. Provinciæ lib. 7, pag. 816; sed nullus ex illis se *Dei gratia* comitem expressis verbis appellare ausus fuerat. Verum Henrico IV excommunicationis fulmine perculso, *Bertrandus* et plures alii sese supremos dominos dixere, illeque ut tutius ageret, comitatum suum Ecclesiæ subjecit, ut idem Boucheus lib. 9, cap. 9, magis explicat. Hæc vera origo tot principatuum in vasto regno Arelatensi circa hæc tempora institutorum.

9. *Gilbertus et Raimundus comes S. Ægidii de comitatu Provinciæ decertant.* — Verum nec Baronius, nec Boucheus, nec alii, qui de hoc juramento verba faciunt, animadverterunt, illud a collectore Registri Gregoriani in hunc annum male dilatum, huncque ordinem temporis non semper servare. *Bertrandus* enim anno millesimo octogesimo jam vita functus erat, et *Gilbertus* comes Æmiliani et Ruthenensium in Occitania, qui *Gilbergam* Bertranni comitis sine liberis demortui sororem sibi copularat, de comitatu Provinciæ cum Raimundo Sancti-Ægidii comite contendebat, et magis hic quam ille Provinciæ dominabatur. Quæ successio cum tam historicos Provinciæ, quam Occitaniæ maxima ex parte latuerit, juvabit eam hic in manifestam lucem educere. *Raimundus* itaque, de quo Malmesburiensis lib. 5, ait : « Immane quantum auxit Arelatensi, et Narbonensi, et Provinciali adjectis », nempe comitatui Caturcensi, quem a patre in hæreditatis partem acceperat, ut habet idem Malmesburiensis, Raimundus, inquam, licet anno millesimo octogesimo nondum Tolosano comitatu potiretur, jam tamen erat comes Narbonensis, Biterrensis, Agathensis, Nemausensis, Ruthenensis, Vivariensis, et aliarum ditionum, ut Bessa in Historia Narbonæ, Catellus et alii in Historiis Occitaniæ certis antiquitatis documentis ostendunt. Mortuo autem *Bertranno* comite Provinciæ, potiorem Provinciæ partem præfatis dominiis adjunxit, sive invasione aut jure belli, sive jure successionis, ut videre est apud historicos Provinciæ et Occitaniæ; neque enim hic locus hac de re disserendi.

10. *Dominatus Raimundi in Provincia.* — *Raimundum* anno superiori jam utrique Provinciæ, Orientali nempe et Occidentali dominatum esse, ideoque et *Bertrannum* jam tunc obiise, discimus ex Malaterra lib 3, num. 22 : « Igitur anno Dom. Incar. MLXXX, Raimundus famosissimus comes Provinciarum (qui titulus solis utriusque Provinciæ dominis attributus reperitur) famam Rogerii Siculorum comitis audiens, propter strenuitatem quæ de ipso referebatur, legatos dignos, qui a tanto ad tantum dirigerentur, mittens, Mathildem filiam suam (id est, *ejus*, ut quæ postea fuse de hoc matrimonio narrat, certo ostendunt; Malaterra quippe auctor barbarus) quam de prima uxore admodum honestæ faciei puellam habebat, sibi (nempe Raimundo) in matrimonium copulandam expostulabat ». Addit Malaterra conjugium magno apparatu in Sicilia, quo Raimundus comes venit, celebratum esse; quod ipse ignorare non potuit, sicuti nec nomen filiæ *Rogerii* comitis, quia subditus ejus erat, aut saltem Normannus natione. Parte alia constat, anno millesimo octogesimo septimo, quo *Guillelmus* Raimondi comitis Sancti-Ægidii frater, Tolosanum comitatum adhuc possidebat, Provinciam bellicis tumultibus ita fuisse conturbatam et laceratam, ut quem dominum agnoscerent, populi vix scierent. Id liquet ex Instrumentis eo anno datis, et in Archivis Ecclesiæ Arelatensis asservatis, quæ aliquot prædiorum donationem continent, factam « cum consilio comitum sive comitissarum, qui tunc temporis regere videbantur regnum Provincialium hominum, etc. quia tunc temporis non erat dux, nec marchio, qui rectam justiam faceret ». Quæ verba intelligi non possunt, nisi de dissidiis mutuisque bellis, quæ *Gilbertus*, maritus Gilbergæ, ultimi comitis Provinciæ sororis, et Raimundus comes Sancti-Ægidii, frater et hæres Guillelmi comitis Tolosani et Venascini, sibi mutuo inferebant. Præterea in Instrumento in Ecclesia Aniciensi conservato, et a Catello lib. 2 Comitum Tolosæ cap. 1 relato, legitur : « Quod si aliquis homo hanc donationem tollere, etc. Nec dubitet se esse positum sub anathemate domini Urbani papæ, et omnium episcoporum et abbatum, qui Claromontensi Concilio interfuerunt etc. Hujus honoris redditio facta est secunda die, quando R. comes mancipium et fortalitium Sancti-Maximini invasit, et eadem die hæc Charta facta est ».

11. *Gilbertus in Provincia pacificus non fuit ante bellum sacrum.* — Cum autem Concilium Claromontanum mense Novembri anni MXCV coactum fuerit, annoque MXCVI *Raimundus* in Terram-Sanctam profectus sit, ex laudatis verbis apparet, bellum *Gilbertum* inter et *Raimundum*, usque ad hunc fere ultimum annum perdurasse. Fanum enim Sancti-Maximini sex tantum leucis ab Aquis Sextiis, Provinciæ urbe dissitum. *Gilbertus* itaque comitatum Provinciæ usque ad præfati belli finem non obtinuit; sed ubi a morte *Bertrandi* manserit, quidve egerit, deficientibus Monimentis, non liquet. De *Gilberto* et *Mathilde* Raimundi comitis Sancti-Ægidii conjuge, hactenus non satis cognita, suis locis sermo erit.

12. *In Charta Lirinensi Raimundus non dicitur comes Provinciæ.* — Neque his obstat Charta in Archivis Lirinensibus asservata, scriptaque « anno ab Incarnat. Domini MLXXXIX, secundo anno ordinationis Urbani II », in qua narratur, *Richardum* Massiliensem abbatem Lirinum venisse, et præsente *Adelberto* cœnobii abbate, cæterisque fratri-

bus lacrymabiliter conquestum esse se ab iis injuriis pati, ac admonuisse quo in unum congregarentur, ut utraque Ecclesia sine alterius læsione, quod sui juris esset, probaret : monachos vero blandis ejus acquiescentes suggestionibus suos advocasse judices et Richardum abbatem suos, ut secundum Deum causam dijudicarent. Verum re judicata, abbatem Massiliensem noluisse judicium recipere, sed « in tantam elatus est malitiam », subdunt monachi Lirinenses, « ut omni abjecta charitate, et amore quem nobis primo ostenderat dimisso, Raimundum comitem super nos induceret, ut sua vi nostram subverteret æquitatem ». Addunt Lirinenses, dum cernerent in nullo proficere, se judicium transtulisse in duos viros laicos, « ipso accedente comite, ipsumque judicium laudante ». Sed postea Massilienses promissionibus judices obcæcasse, et Lirinenses injuste oppressos illi concessisse, quæ pertinebant ad honorem S. Honorati, « vidente Raimundo comite Sancti-Ægidii atque laudante ». Numerantur postea obedientiæ (ita cellæ et grangiæ a monasteriis dependentes vocatæ, ut videre est in Glossario Ducangii) Massiliensibus ac Lirinensibus tunc traditæ, subditurque : « Interfuit Raimundus Sancti-Ægidii comes in omnibus, et per omnia conciliator et adjutor ».

13. *Sed hoc non officit nostræ sententiæ.* — Hæc, inquam, Charta, in qua *Raimundus* nunquam dicitur *comes Provinciæ*, nostræ opinioni non officit; non solum quia jus ejus ac possessio in controversia versabantur, et *Gilbertus* Provinciæ partem obtinebat; sed etiam quia *Richardus*, qui ab aliquot annis S. R. E. cardinalis erat, in ea nunquam cardinalis appellatur, sed tantum *abbas Massiliensis*. Præterea monachi Lirinenses utrumque tanquam hostem habebant, ut ex laudatis verbis manifeste liquet. Denique Fanum Sancti-Ægidii nunquam *comitatus* fuit, ut ostendit Catellus in Hist. com. Tolosæ, et *Raimundus* se comitem Sancti-Ægidii vel Raimundum Sancti-Ægidii ob amorem erga hunc sanctum nuncupabat.

14. *S. Kanutus Daniæ rex martyrium facit.* — Ad num. 36 et seqq. Baronius martyrium *sancti Canuti* Daniæ regis, qui *Haraldo* successerat, fuse narrat ex Saxone Grammatico lib. 11, tradente eum, dum populares adhuc sacrorum rudes decimarum pensitatione obligare vellet, ab eis rebellantibus dire necatum fuisse. Verum martyrium illud ad annum millesimum octogesimum sextum pertinet, ut discimus ex *Ælnotho* monacho Cantuariensi, qui paucis post mortem ejus annis Vitam et martyrium litteris mandavit, quam Hafniæ sub hujus sæculi initium publicatam Joannes Meursius anno MDCXXXI in eadem urbe iterum edidit, et Notis illustravit. Hæc Ælnothi de hujus martyrii anno verba : « Anno Incarnat. Domini millesimo octogesimo sexto, in civitate Othensia, gloriosus rex et protomartyr Danorum Canutus, pro zelo Christianæ religionis et justitiæ operibus, ut Christus a proprio conviva traditus, in Basilica sancti Albani martyris, per eum paulo antea de Anglia in Daciam (id est, Daniam, quæ ab auctoribus passim per hæc tempora ita appellatur) transvecti, post communionem, et confessionem delictorum, sacramento munitus Dominici Corporis ante aram, manibus solo tenus expansis, latere lanceatus, sexto idus Julii, et feria sexta (quæ anno MLXXXVI in diem decimum mensis Julii incidebat) mortem pro Christo passus, requievit in ipso ». Erravit itaque Pontanus in Hist. Daniæ lib. 5, Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Reg. Angl. aliique, qui hanc mortem aliis annis consignarunt.

15. *Patruus fuit S. Canuti Junioris non vero pater.* — Porro in Martyrologio Romano ad diem VII mensis Januarii *sanctus Canutus* Daniæ rex et martyr, Sveonis Estrithii sive Magni filius, *Othoniæ* martyrio coronatus, male ad illum diem inscriptus legitur, indeque Baronio errandi causa data. Scribit enim num. 36, *sancti Canuti* Daniæ regis martyrium contigisse die septima mensis Januarii; cum tamen, ut mox vidimus, illud die X mensis Julii acciderit, et dies septimus mensis Januarii sit *sancto Canuto regi Obotritorum* ac duci Slevicensi, anno MCXXX martyrio affecto. In eo etiam Baronius peccavit, quod anno MCLXIV, num. 50, sanctum Canutum Juniorem filium faciat sancti Canuti Senioris, patremque *Valdemari* regis. Filius enim Canuti Senioris fuit *beatus Carolus Bonus, comes Flandriæ*, et ipse martyr, de quo Gualterus archidiaconus Ecclesiæ Morinorum auctor coævus, in beati Caroli Vita apud Bollandum ad diem II Martii part. I, ait : « Carolus comes Flandriæ, filius Canuti martyris (de quo hic agimus) regis quondam Daciæ, et Adelæ reginæ; quam postea duxit uxorem Rogerius dux Apuliæ », qui anno MLXXXV Roberto Guiscardo patri, duci nominatissimo, in ducatum successit. Canutus vero Junior filius extitit *Erici Boni*, sancti Canuti Senioris fratris, qui post *Olaum* etiam fratrem in Dania regnavit, ut videre est apud Saxonem Grammaticum lib. XIV, aliosque rerum Danicarum scriptores. De *sancti Canuti Junioris*, et beati Caroli Boni martyrio sæculo sequenti sermo erit.

16. *Imperium Orientale hinc a Turcis, illinc a Normannis vexatum.* — *Alexius* Comnenus die prima mensis Aprilis currentis anni imperator dictus est, ut anno superiori ostendimus, ideoque, quæ illic in medium adduximus, huc transferenda. De hoc imperatore Annæ Comnenæ patre hæc illa lib. 3 scribit : « Alexius imp. palpitantem extremis singultibus rem Romanam cernens, Turcis in Oriente cuncta vastantibus, Occiduis provinciis imminente Roberto, nullumque non funem movente ut pseudo-Michaelem in imperium eveheret, vel potius prætextu hominis fœnei vafre utente ad olim conceptam et hactenus pressam imperii sibi ipsi parandi cupiditatem explendam; qua ex fumo ac cinere in flammam late minacem exardescente, magnum jam et vehemens Romanos ab occasu

fines comburere incendium cœperat, tot simul copiis terrestribus ex tota continente collectis, et ex universa littorali regione marium illorum tanto apparatu congregato triremium, biremium remulco trahendarum, et per se euntium onerariarum navium : hæc, inquam, videns et secum reputans in imperii primordiis generosus juvenis, æstuabat animo non satis expendens quo se verteret; cum eum illic ad pugnam Turci vocarent, hinc Nortmanni raperent ». Ita illa pag. 91. Tum pag. 95. « Quoniam vero impiissimos Turcos videbat circa Propontidem commorantes; Solyma, qui Orienti toto imperitabat, Nicææ habitante (ubi et Sultanitium erat, quod nos palatium diceremus) et ad quotidiana latrocinia eos immittente, sicque omnem late horam quæ Thyniæ et Bithyniæ objacet, usque ad ipsum Bosphorum, quæ nunc Damalis dicitur, assiduis, qua equestribus, qua pedestribus incursionibus deprædante planeque vastante : tum secura licentia grassantibus Barbaris, ut tantum non mare ipsum inscendere, urbemque ultro invadere ausuri viderentur : quos cernentes Byzantii sine ullo metu moras agere in oppidulis circum littora positis, atque in sacris templis, nemine inde illos absterrente, aut pellere parante, terrore ac consternatione pleni quid consilii caperent, non habebant.

17. *Alexius imp. pacem facit cum Turcis.* — Paulo post pag. 96 : « Atqui ne Hercules quidem, quod vulgo aiunt, cum duobus uno tempore unus hostibus pugnam suscipiat : nedum juvenis imperator in ipsis initiis novæ gubernationis Rempublicam inveniens funditus perditam : non enim ut a longo jam tempore, vergebat in interitum sensim; sed quæ pessum ruere dudum cœperat, jam plane pervenisse ad imum præcipitii, et tota ruina procubuisse videbatur, nec copias habens, nec pecuniam, devorata enim prius cuncta fuerant, et sine ulla utilitate publica prodige absumpta. Ea extrema necessitas rerum Alexium, quamvis invitum, compulit ut Turcis a Damali atque a maritima ora longe prius recedere coactis, præter dona quibus tali tempore supplices Barbaros excipere utile visum est, pacem quoque largiretur, his legibus : Ut Dracontem fluvium deinceps pro ditionis suæ termino haberent : eum ne unquam manu facta trajicerent, neve in fines Bithyniorum irrumperent. Sic bellum Orientale conquievit ». Quare imperium Orientale maximopere inclinabat, et Turcarum potentia in dies augebatur.

18. *Prima Turcorum sedes.* — De *Turcorum* primis sedibus multa hactenus varii scriptores congesserunt. Ducangius ex Bryennio, Curopalate et Zonara eos ad Caucasi montis partes Septentrionales, versus Tanaim et Bosphorum habitasse colligit, et illis auctoribus consentit Porphyrogenneta lib. de Administ. Imp. cap. 3. Turcos *Patzinacis* vicinos fuisse : cap. 12, provinciam ab eis inhabitatam ab Occidente *Franciam,* a Septentrione *Patzinacitas,* a Meridie *Magnam Moraviam* habuisse auctor est. Denique cap. 38 et 40 ait, eos *Chazaris* conterminos fuisse. Atque ut inde facilius deprehendatur, quem incoluerunt tractum, observandum ex eodem scriptore cap. 1, 8 et 37, *Patzinacitas* gentem fuisse vicinam *Russis*, et ad *Danaprim et Danastrim* celeberrimos fluvios, versus Chersonesum Tauricam habitasse. *Franciæ* appellatione intelliguntur regiones ad Septentrionem, quæ Francis aut imperatoribus Germanicis, Porphyrogennetæ ævo, parebant, Poloni videlicet et vicinæ iis nationes. *Magna Moravia,* quæ Sphendopluchi regio dicitur, eidem Porphyrogennetæ cap. 12, 38 et 42, videtur eadem quæ hodie *Moldavia* appellatur. *Chazari* denique, quorum crebra est apud scriptores Byzantinos mentio, finitimi erant Uzis, Alanis, Chersonitis, Bulgaris et ipsis Turcis. *Turcia* igitur vetus, ex prædictis extitisse conjicitur in *Lithuaniæ* provinciis, quæ ad Pontum Euxinum vergunt. Sed et ad *Istrum* ipsum habitasse Turcos, docent Curopalates et Zonaras in Leone Philosopho, et Constantino Monomacho. Ita scite Ducangius in Notis ad Nicephorum Byrennium pag. 199.

19. *Turci Orientales in varias tribus divisi.* — Verum vir doctissimus quarumdam tantum *Turcorum* tribuum eo in loco mentionem facit; horum enim natio, si in universum consideretur, longe magis extensa fuit. Persæ aliique Orientales *Turcos* appellant, quos Græci Latinique *Scythas* vocarunt, et Turcos cum Tartaris confundunt; et sicut intra et extra Imaum, montem Asiæ maximum, variis nunc pro locorum diversitate nominibus designatum, *Scythæ* reperiebantur, ita et Turci distabantur usque ad murum quingentarum fere leucarum, quo Sinenses populi clauduntur; quia vero in immenso illo terrarum spatio complures variæ Turcorum et Tartarorum *tribus* existunt, inde etiam diversis temporibus *Turci* exiere, et in varias provincias excursiones fecere. Quæ de *Turcis* præmittere visum, quia frequentibus temporibus frequens eorum in Historia Ecclesiastica mentio occurrit.

20. *Obitus Brunonis episc. Andegavensis.* — In Appendice ad Chronicon Andegavense, quæ extat tom. I Biblioth. Labbei, ad annum MLXXXI, legitur : « In ipso anno obiit quinto kal. Septemb. Andegavorum episcopus Eusebius, qui alio nomine Bruno dicebatur ». Tum in alia Appendice ad idem Chronicon, ad annum MLXXXI : « Obiit domnus Eusebius, cognomento Bruno, Andegavorum præsul, VI kal. Septemb. »; in priori Appendice dies sepulturæ, in posteriori dies mortis notatur, ideoque alter chronographus ab altero hæc non desumpsit. Baronius anno MXXXV, num. 1, ait, *Brunonem* Berengarianæ hæreseos propugnatorem acerrimum fuisse. Verum *Brunonem* hæreseos infamiam apud nonnullos subiisse, quod *Berengarium* archidiaconum suum errores publicantem non coercuerit, non excommunicarit, ac ejus hæresim atque excommunicationem cæteris episcopis

encyclicas Epistolas notas non fecerit, certum est. Sed, ut notat Natalis Alexander Sæc. XI et XII, part. II, Dissert. I, art. IV, sola fama hac in parte mendaci nitebatur *Deoduini* Leodiensis episcopi, ibidem a Baronio laudati, et Durandi Troarnensis abbatis, cujus verba anno ML, num. 15 retulimus, de Brunone Andegavensi antistite opinio : quem etsi a negligentiæ reatu, cujus causa fuit nimius illius in *Berengarium* amor, purgare difficile sit : ab hæresi tamen Berengariana penitus immunem probare facillimum est.

21. *Hæresi Berengarianæ non favit.* — Primo, quia cæterorum auctorum nullus eum Berengarianæ hæreseos infamia infecit : non *Hugo* Lingonensis non *Lanfrancus*, non *Guitmundus*, non *Algerus*. Secundo, nec ullo in Concilio, nec apud ullum Summum Pontificem de hæresi delatus est; imo cum aliis episcopis adfuit synodo Rhemensi a Leone IX celebratæ, ut ex illius Synodi Actis constat. Tertio, si vel levissima hæreseos suspicione aspersus fuisset, non minus ipsi quam archiadiacono professionem fidei imperassent. Denique *Bruno* fidei suæ integritatem luculenter probatam reliquit in Epistola ad Berengarium data, post ultimum Concilium Romanum in ejus causa habitum, cum *Berengarius* ipsum per litteras obtestatus esset, ut *se Gaufridum Martini* clericum Andegavensem *sub judice audiri faceret in libro B. Ambrosii de Sacramentis* Epistola illa ad *Beringerium magistrum* data, a Claudio Menardio in Notis ad libros sancti Augustini contra secundam Juliani responsionem ex veteri M. primum edita. Etenim *Berengarius* anno MLXXIX, postquam Synodus Romana absoluta est, in Galliam rediit, fidei professionem, quam in ea sub juramento asseruerat, iterum perfide violavit, et prædictam Epistolam ad Brunonem Andegavensem episcopum dedit : respondit *Bruno*, id sibi conveniens non videri; sufficere ad fidem, ut verbi Christi virtute panem et vinum post consecrationem verum Christi Corpus et Sanguinem fieri credatur, ejus rei modum ordinemque non inquirendum ; Patres hac de re caute legendos : « ac nullam aliam de hac re disputationem vel controversiam ». Subdit Bruno : « Nec auditores me quærere, procurare, congregare aliquando sciatis. Omnibus vero pro hac re, me volente, quod si parum est quamvis parvipendatur, contradicente, conventum publicum aggregare volentibus consensum non tribuam, confluentibus humilitatis meæ personam subtraham, confligentibus audientiam, perseverantibus communionem : est enim causa ter provinciæ nostræ judicio terminata, quarto Sedis Apostolicæ Synodi sententia extincta ».

22. *Ejus Epitaphium a Marbodo viro piissimo compositum.* — *Brunonis* Andegavensis Epitaphium condidit *Marbodus*, tunc scholæ Andegavensis magister, et deinde Rhedonensis episcopus, ab Urbano II in Concilio Turonensi anno MXCVI creatus :

Bruno pater, jucunde senex, mitissime præsul,
Cujus cor pietas, lingua mel et lac erat,
Si tibi culpa fuit, quod nullum lædere velles,
Quale tuum meritum, cum bona culpa fuit ?
Quid tibi, chare pater, clerus, populique precemur ?
Ut quod tu nobis, id tibi sit Dominus.

Refertur illud Epitaphium ex veteri Cartulario Sancti-Albani Andegavensis a San-Marthanis in episc. Andegav. Porro *Marbodus*, de quo mentio non est in Annal. Eccles. Ecclesiam Rhedonensem annos pæne XXVII sanctissime rexit, et de eo infra sermo erit.

23. *Inquiritur in sectatores hæresis Berengarianæ.* — Post Synodum Burdegalensem anno superiori habitam, in qua *Berengarius fidei suæ reddidit rationem*, cœpit hæc hæresis vires amittere, cum inquireretur in eos, qui eam tuebantur. Hinc Anastasius quidam monachus SS. Sergii et Bacchii, Andegavensis, cum suspectus esset apud Geraldum Sancti-Albini Andegavensis abbatem, fidei suæ professionem edere coactus fuit. Publicavit illam Dacherius ad Vitam Lanfranci, cujus hoc est initium : « Domino Geraldo abbati, olim filio, nunc Deo propitio venerabili patri, frater Anastasius, domini qui est quod habet. De Corpore et Sanguine Domini jussisti, venerande pater, ut quidquid parvitas mea sentit, imo quod credit, sanctitati vestræ patefaciat, hoc breviter pro modulo meo salva fidei puritate accipiet ».

GREGORII VII ANNUS 10. — CHRISTI 1082.

1. *Henricus cum Guiberto obsidet Urbem et infestat.* — Redemptoris annus sequitur millesimus octogesimus secundus, Indictione quinta, idemque secundus numeratur expeditionis Henricianæ in Gregorium Romanum Pontificem, de quo Bibliothecarius ista: « Anno quoque secundo, per Spoletanum ducatum ad Urbem iterum rediit, et per totum Quadragesimale tempus ipsam Romam cum multa hostilitate obsedit; adveniente vero tempore Paschali, ut æstivum calorem devitaret, per compitas civitates exercitum distribuit, et ipse in Longobardiam cum paucis reverti studuit; Guibertum vero apud Tiburtinos dimisit, et exercitui suo præfecit, qui postposito sacerdotio, per incumbentem æstatem agros et segetes Romanorum devastavit, et alia mala tanquam vir sanguineus eisdem Romanis intulit ». Hæc ipse.

2. Sed Bertholdus rerum præsentium inspector, hæc de his hoc anno: « Henricus autem in Italiam, assumpto apostata suo Guiberto, iterum Romam invisurus proficiscitur, adunata multitudine schismaticorum; ibique ea æstate moratus pæne incassum laboravit, nisi quod milites suos quibusdam castellis, ut facerent guerram Romanis, imposuit, quia eum nec hac vice Romam intrare permiserunt. Ignem quoque in domum sancti Petri per quemdam traditorem immittere voluit, sed Dei misericordia protegente non potuit. Cogitavit enim, ut die improviso portas irrumperet, si Romani derelictis propugnaculis ad incendium restinguendum concurrerent, unde ignem domibus quibusdam S. Petro contiguis immitti fecerunt. Sed dominus Apostolicus huic versutiæ obviavit. Nam primum viso incendio, omnes milites Romanos ad propugnacula defendenda transmisit, ipseque solus fiducia S. Petri fretus, facto signo crucis contra incendium, ignem progredi ulterius non permisit. Igitur Henricus capto venerabili episcopo de Sutria, aliisque nonnullis, suoque apostata Guiberto in Tiburtina urbe ad infestandos Romanos derelicto, ipse Longobardiam revertitur ». Hæc Bertholdus.

3. *Gregorius impeditus ne cogeret Synodum dat Encyclicam Apologeticam.* — Gregorius autem, qui celebrandam ex more hoc anno tempore Quadragesimæ Synodum indixerat, impeditus substitit; quod etiam duobus sequentibus annis accidit, quibus per Henricum ipse Gregorius testatur se fuisse impeditum, tres Quadragesimales Synodos agitare, quantumlibet idem Pontifex hoc anno Synodum datis litteris indixisset. Quod autem idem persecutor Henricus ad conflandam invidiam in ipsum Gregorium Romanum Pontificem, se autem liberandum, in vulgus spargeret, seque coactum talia agere, et invitum provocatum ab ipso; Gregorius ad ista diluenda veritatemque insinuandam litteras apologeticas scripsit, quibus se purgaret ab omnibus objectis, et ob id Synodum generalem indicere exoptaret. Ipsæ autem litteræ sic se habent[1]:

4. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, clericis et laicis qui non tenentur excommunicatione, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Notum facimus vobis, charissimi fratres et filii, nos admodum desiderare et Apostolica auctoritate velle sancire, ut generalis Synodus congregetur in loco tuto et securo, sicque opportuno, ut ad eum possint undique terrarum clericalis ordinis et laicalis amici vel inimici sine timore convenire. Disponimus enim tractare, et diligenti excussione detectum in faciem orbis ex occultis tergiversationum suarum antris extrahere, quicumque ille est, qui tantorum malorum, quæ jampridem in Christianam religionem grassantur et sæviunt, causa et auctor existit. Cujus etiam impietas et inaudita temeritas hactenus obstitit et perturbavit, ne inter Pontificatum et regnum divina pax et recta concordia fieret: quam pacem opitulante Domino (sicut Christiana devotio cupit et postulat) in eodem Concilio instaurare et confirmare optamus. In qua Synodo præterea, Deo auctore, ad honorem beati Petri, secundum sanctorum Patrum decreta parati erimus quod justum est facere, et iniquorum nequitiam revelantes, de his quæ Apostolicæ Sedi objiciuntur, et unde quidam fratrum submurmurant, ipsius innocentiam evidenter ostendere; ita tamen, ut ante omnia res sanctæ Romanæ Ec-

[1] Greg. l. VIII. Ep. XXVIII.

clesiæ, quibus spoliata cognoscitur, si dignum est, restituantur.

5. « Verum illud admodum vestræ dilectioni notificare non dedignamur, Deo teste, Rudolphum, qui rex ab Ultramontanis ordinatus est, non nostro præcepto sive consilio regnum tunc suscepisse. Insuper etiam nos in Synodo decernentes firmavisse, nisi archiepiscopi et episcopi, qui illum ordinaverant, hoc factum suum recte defendere potuissent, tam ipsos a dignitatibus suis, quam præfatum Rudolphum a regno deponere. Enimvero interim quis hanc nostram dispositionem interturbaverit et multi vestrum sciunt, et nostram scientiam nequaquam fugere potest. Si enim Henricus rex dictus et pars ejus obedientiam quam promiserat nobis, imo beato Petro, servasset (confidenter dico, Deo juvante) non tot mala, videlicet homicidia, perjuria, sacrilegia, simoniacæ hæresis pestilentiæ ac perditiones evenissent. Vos itaque quos aut tantæ calamitates movent, aut divini timoris respectus ad Deo dignam pacem et concordiam animant, nitimini et summopere laborate, ut Synodus, qualem supra memoravimus, fieri possit, quatenus sanctæ Ecclesiæ caput, totumque corpus, quod impiorum procellosis fraudibus et machinationibus fluctuat nimirum et titubat, communi omnium bonorum consensu et robore quiescat de cætero, et stabiliter consolidetur ». Hucusque Encyclica Gregorii; cum tamen, ne indicta Synodus optatum consequeretur effectum, Henricus rex impedierit.

6. *Ecclesiæ Tervannensis causa tragica, et ipsius pseudoepiscopi miserandus exitus.* — Hoc eodem anno ad Sedem Apostolicam, ad quam ex more casus atrociores deferri solerent, Tervannensis Ecclesiæ duplex est perlata tragœdia ; tam de his quæ egerit intrusus episcopus, quam quæ idem postea passus fuerit. Lambertus hic fuit, qui primum convictus, atque damnatus [1] hæreticus, inde simoniace ordinatus episcopus, ad Synodum Romam vocatus, venire contempsisset. Insuper qui in [2] Concilio Meldensi auctoritate Apostolica congregato fuerit excommunicatus ab ejusdem Apostolicæ Sedis legatis, tum ob nefaria crimina, tum etiam quod quinque clericos Romam ire paratos detrusit in carcerem ; idem ita excommunicatus se fecerit suspensis ministerio episcopis consecrari. Deinde etiam hostiliter et armata manu, comite *Flandriæ* Roberto cum exercitu secum eunte, ad ipsam civitatem pergens, portas Ecclesiæ, quas ei clerus et populus occluserat, in securi et ascia et aliis violentiis inciderit atque confregerit. Crucem quoque et imaginem Salvatoris, libellum contradictorium ante ipsius portas clausas manu dextera sibi quasi porrigentis, et velut ore proprio ingressum Ecclesiæ ipsi contradicentis, ita diabolice a portis abstraxerit, ut dexteram manum (quod nunquam antea legimus aut audivimus factum) illi evulserit ; sicque cum lanceis et gladiis evaginatis fur et latro irrumpens, alios clericorum vulneraverit, alios semivivos fugaverit, omniumque sibi communicare nolentium domos diripuerit atque destruxerit, ipsumque comitem in tantum seduxerit, ut omnes clericos sibi obedire nolentes omnibus bonis privatos de tota terra sua ejecerit, et duas Epistolas a papa missas adeo despexerit, ut portitoribus earum contumeliosa verba, et tanto principe multum indigna protulerit. Hæc ex Gregorii papæ litteris de pseudoepiscopi intrusi atque sacrilegi nefandis operibus scribentis ad omnes episcopos Flandriæ, tanta mala deplorantis.

7. Quæ vero idem pseudoepiscopus Lambertus a Tervannensibus passus sit, ex ejusdem Pontificis [1] litteris accipe, quæ scriptæ habentur ad milites Tervannenses, his versibus absque Apostolica benedictione datis, cum ipse apud Apostolicam Sedem conquestus esset :

« Intolerabilis audaciæ, horribilisque facinoris super vos ad nos relatio venit, quod quanto nostris sæculis inusitatum, nec a tempore paganorum persecutorum præsumptum esse vel legitur, vel auditur, tanto ad justitiam de se exequendam Apostolicæ mansuetudinis zelum movet et incitat. Denique conquestus est nobis Lambertus, dictus Tervannensis episcopus, quod post tot tantaque sacrilegia, quibus eamdem Ecclesiam depredati fuistis, januas ejus infringentes, serica, argentea, aureaque diversi generis, et innumera ornamenta diripientes, ac sacris crucibus comminutis, tam ipsas quam et duas capellas et reliquias auferentes, abstrahentes eumdem episcopum ab altari, ubi prostratus orabat, linguam ei dexteræque articulos ad acervum tantorum scelerum detruncastis. Qua in re nullam excusationem tentetis obtendere, quasi de ipsius vita reproba, vel ordinatione injusta, seu depositione irrogata. Sicut enim supra notavimus, nemo adhuc tale aliquid præsumpsisse dignoscitur, nisi forte qui Deum non timens, et Christianam reverentiam abjiciens, pro nihilo duxit manum in sacros ordines mittere.

8. « Quapropter monemus, et ex parte beati Petri præcipimus, ut tantam nequitiam vestram recognoscentes, aut ante legatos nostros Lugdunensem archiepiscopum, et abbatem Cluniacensem satisfacturi veniatis etc. » Vidisti, lector, contumacem pseudoepiscopum Apostolicæ Sedis judicium aversantem et contemnentem, atque omnino refugientem, denique terribili Dei judicio (de quo Psalmographus [2], « Humiliasti sicut vulneratum superbum ») coactum, elinguem, truncatum digitis Sedem Apostolicam adire, et de acceptis injuriis eam vindicem implorare ? cogitur, invitus licet malus, impellente justitia, judicem adire legitimum, et quam negaverat veritatem profiteri. Nam cum juxta Urbem sciret residere pseudopa-

[1] Greg. l. VII. Ep. X. — [2] Ibid. l. IX. Ep. XXXIV.

[1] Greg. l. IX. Ep. XXX. — [2] Psal. LXXXVIII.

pam, cum tamen aversatus pseudoepiscopus, legitimum Pontificem adit, quamtumlibet cum sibi adversantem semper antea passus esset.

9. *Hermannus subrogatur Rudolpho.* — Eodem anno in Saxoniam substituitur Rudolpho defuncto regi Hermannus. Lotharingius præstans nobilitate et peritia militari, sed non æque viribus jam Rudolphi obitu labefactatis, quas cum restituere conaretur, dum castrum expugnatum pervadit, molari lapide superinjecto per feminam, periit. Sed hæc postea contigerunt. Interea nova ista terrorem Henrico nonnihil incussere, quamobrem ipse timens, ne ad novum parandum bellum adversus novum regem revocaretur in Germaniam, dolosis artibus res componere velle cum Gregorio papa simulavit, ut quem armis hactenus expugnare non potuit, insidiis superaret, sicque liber ab Italicis periculis imminentibus, adversus novum regem toto robore junctis exercitibus, in Germaniam se transferret. Sed quod ista sequenti anno contigerint, de his suo loco dicendum.

10. *Alexii imperatoris Bulla Aurea de non auferendis Ecclesiarum ornamentis.* — Quod autem ad res pertinet Orientales, hoc anno Alexius imperator strage suorum ab exercitu (ut audisti) Northmannorum accepta prudentior redditus. Peccatis suis eam adscribens, quod ex donariis Ecclesiarum exhaustum ærarium replere studuisset; ne id unquam a quovis tentaretur imperatore, edita Constitutione aureo sigillo munita sancivit, quam dignam Annalibus, ad principum admonitionem hic putavimus describendam, quæ sic se habet :

« Domini Alexii Comneni Græcorum imperatoris de donariis et rebus sacris Rescriptum, sive Oratio, quam Auream Bullam inscripsit [1].

« Qui corpore male affecti sunt, medicaque curatione egent, si modo se morbo laborare senserint, multo facilius a medicis curantur. Qui vero morbi quo laborant gravitatem minime persentiscunt, imo nec se ægrotare sciunt, ii proculdubio non parum negotii et sibi et medicis facessere solent. Hoc ipsum quidem certe in animi quoque morbis perspicuum est. Atque ex nobis, cum peccant alii, quamlibet in profundum malorum gurgitem prolapsi, in utramvis securi dormimus aurem ; scelerumque gravitati succumbentes, vix ac ne vix quidem nos peccare sentimus, quia nimirum malus ille habitus jam in naturam transit. Quibus autem salutiferi sui luminis scintillam aliquam Deus indidit, quorumque intellectus non omnino mundi hujus sublunaris cœno obsorduit, nec lateritio operi mens prorsus inservire cogitur ; ii demum a lapsu resurgere, Deique consortio, præter animi sententiam exturbati sæpius, ad eumdem non sine sedula spontaneaque rerum meliorum disquisitione recurrere possunt.

11. « Quæ res haud dubie nobis imperantibus usu venit. Variæ enim multiplicesque negotiorum circumstantiæ, dum ubique publica exhauriuntur æraria, passimque hostium incursionibus patet aditus, tranquillum imperii nostri statum represserunt. Cum primumque adeo imperatoriæ fastigium majestatis conscendimus, nos a tergo illa malorum myrmecia insecuta est. Ex quo evenit, ut in summam rerum angustiam adducti, iisque omnibus exuti, quæ lapsis alioqui adjumentum aliquod afferre poterant; tandem vel sacra divinaque Dinodia contigere, iisque nostram solari inopiam statuerimus. Quod certe facinus in plerisque sacris divinisque Ecclesiis admissum est, nec sacrorum denariorum pauca in publicos cesserunt usus. Neque eo quidem adacti sumus, ut quidquam moliremur, vel in Dei contumeliam et contemptum, vel in eorum despectum quæ illi pia consecravit antiquitas (quod omen Deus ab omni animo Christiani nominis amantissimo avertat !) sed urgente temporum necessitate, atque etiam consilio nostro, quod medio se operi immiscuit, imperatoriæ enim majestatis nostræ animo visum est, nulla Deum ira inde percitum iri, ubi mens male conscia nullius criminis agentem reum coargueret. Cum autem quidquid in imperatoriis ærariis supererat, exhaustum et insumptum esset, nec in ullos usus necessarios ea cessissent, quæ a sanctis extorseramus Ecclesiis ; tum vero consilium omne nostrum tot undique periculis Romam circumvallantibus, inversum et labefactatum est. Quocirca plerisque in locis hostium nostrorum cornu exaltatum est, nostrique adeo imperii naviculæ naufragium imminet, nisi præpotens Dei virtus iis quibus assolet judiciis illam vindicet, procellamque ipsam in auram convertat.

12. « Itaque imperatoriæ majestati nostra majore cura disquirendum et investigandum esse visum est, quid tandem sit illud, quod tantam Dei iram concitavit, violentumque ejus furorem in nos exacuit. Præterea cum viris divino maxime spiritu afflatis de re ipsa consilium iniit. Et posteaquam certior ab illis facta est, satis esse causæ manibus cur in nos ira divina excanduisset, quod profanis manibus sacra, venerandaque sanctarum Ecclesiarum vasa contrectassemus (etiamsi nulla nos improbitas maleve conscia mens eo promovisset) quia nimirum neque res divinæ profanandæ sunt, nec a Dei manibus repetenda, in aliosve usus convertenda ea, quæ semel illi consecrata fuerint, operæpretium illi fore visum est, et futurum mali impetum reprimere, ne ullo in posterum tempore inter Christiani nominis principes irrepat, et præteritis (quoad ejus fieri possit) præsens afferre remedium. Quamobrem ut sit erranti medicina confessio , coram Deo et hominibus imperatoria se majestas prolapsam fatetur, veniamque delictis quæ temere admisit, ex intimis animi adytis postulat, seque omnia quæ sui sunt imperii divino numini mancipaturum, eaque viribus imperatoriis denuo restituturum pollicetur, quæ in hodiernum usque diem ab Ecclesiis Deo sacris ablata in publi-

[1] Extat tom. III. Biblioth. sanct. et in corpore Juris Orient.

eosque usus male reversa sunt, si modo quæ orbem universum exagitat, procella desævierit, imperioque status melior restitutus fuerit.

13. « Hæc enim persolvenda nihilo secius quam privatum aliquod debitum in se recipit; nec se sanctis obæratum Ecclesiis inficiatur. Quare in posterum tum sibi, tum post se futuris Christiani dogmatis principibus AUREA hæc BULLA legem non minus observandam imponit, quam si a Deo ipso dictaretur; NE QUIS POSTHAC SACRA TEMERE CONTRECTET, etiamsi vel Cadmea necessitas urgeat; ne manus impuras sacris rebus injiciat, ne profana ex divinis Dinodia fiant, dum in publicos usus circumferuntur. Cumque inter Deum et homines sit interstitii loco positum, quod nullus, si modo pius fuerit, transgredietur; homines quidem, rebus nostris utemur et fruemur, Deo autem sarta tecta manebunt, quæcumque illi consecrata fuerint, nec illa manibus vel audacissi mis contingent. Quod si quis, Domine Deus, in posterum manus sacris et divinis Dinodiis utensilibus et vasis, quæ sacris olim et venerandis Ecclesiis tuis dicata, vel in posterum dicanda fuerint, injicere audeat, is nec lumine in die visitationis tuæ fruatur, nec sol illi matutinus illucescat, nec tuo hic auxilio, nec tua isthic divina protectione gaudeat; sed ubique despectus a te desertusque jaceat. Tantum propitius esto nunc, o Rex, hæreditati tuæ. Siste justam illam iram, qua in nos exarsisti, quin parce nobis, qui cum peccaverimus antea, nunc tandem ad te convertimur. Quoniam omnia peccata nostra cum misericordiæ tuæ abysso collata et velut ad perpendiculum examinata, sic se habent tanquam aquæ hemina, cum toto mari conferatur.

14. « Ut ergo coram te, Domine, multitudinem peccatorum meorum confiteor; ita tuum quoque maxime salutiferum auxilium imploro, ex intimisque animi penetralibus, a sacris in posterum pertractandis desistens, etiam si extrema me necessitas eo impellat, et debitorem eorum, quæ antea inde ablata fuerunt, me ingenue profiteor.

« In hujus enim rei confirmationem universis Ecclesiis tuis sanctis hanc Aurea Bulla obsignatam orationem, tanquam tuum aliquod antidotum appendi: ut quicumque posthac sacrorum Dinodiorum quodpiam contrectare ausus fuerit, impii sacrilegii nomine apud te et pios quosque homines censeatur. Dat. mense Augusto quintæ Indictionis quater anno millesimo quingentesimo nonagesimo: quo quidem tempore pium quoque hoc, et Deo subditum imperium nobis designatum est »; anniversaria nempe die. Hactenus Bulla Aurea aureis revera litteris digna.

Anno periodi Græco-Romanæ 6575. — Anno Æræ Hispan. 1120. — Anno Hegiræ 475, inchoato die 1 Junii, Fer. 3. — Jesu Christi 1082. — Gregorii VII papæ 10. — Henrici IV reg. 27. — Alexii Comneni imp. 2.

1. *Secunda expeditio Henrici regis in Urbem Romanam.* — Ad num. 1 et seqq. Est hic secundus annus obsidionis Romanæ ab Henrico rege peractæ, de qua Hugo Flaviniacensis ad hunc Christi annum: « Adhuc Romanæ Urbi domnus Gregorius præerat, quam Wibertistarum (seu sectatorum Wiberti, vel Guiberti antipapæ) jam esset facta conspiratio, non tamen promotio. Ubi vero et promotio ejus exceratione sua illa quasi auctorisata est, et judicatum est ab impiis et perjuris hostili manu Romam aggrediendam, ut papa, qui populi obsequio et amore cum gratia Dei protegebatur, cum injuria et dedecore a Sede propelleretur: eo usque res devenit, ut rex cum papa suo exercitu innumerabili fultus Romam tenderet, et in itinere quotquot poterat ad adorandam statuam, et in ea imaginem bestiæ compellebat. Sed modo mirabili quo plus ad explendam profanæ mentis vesaniam ferebatur, eo gravius dejiciebatur, et deshonestabatur. Aliquando enim magnum erat, si quis osculum regium merebatur, gratum, si quis vestigia papæ oscularetur. Nunc versa vice rerum, quicumque inventus fuisset, tenebatur, nec antea dimittebatur, nisi primo pedem Paparelli illius oscularetur, et sic demum osculo regis potiebatur: ut esset in ambobus æquipartita injuria, verum regis tanto gravior, quanto hic cujus pedibus inclinabatur erat deterior ». Malaterra ait Henricum in Sedem sancti Petri hoc anno Guibertum inthronizasse, sed refellit eum Lupus Protospata in Chron. ad annum MLXXXII scribens: « Henricus obsedit Romam, ut vi introiret et faceret ibidem papam Ravennensem archiepiscopum, sed minime potuit ». Quod anno sequenti magis constabit.

2. *Bonizonem episcopatu deturbat.* — Hanc *Henrici* expeditionem narrat Baronius ex Bertholdo in Chron. ubi dicitur Henricum regem « capto venerabili episcopo de Sutria, suoque apostata Guiberto in Tiburtina urbe ad infestandos Romanos derelicto », in Longobardiam reversum esse. Erat hoc tempore *Bonizo* episcopus Sutrii, ab Urbe Roma paucis milliaribus dissiti, magnus Ecclesiæ Romanæ defensor, qui episcopatu jubente Henrico rege deturbatus, « cum plura ærumnosaque mulasset exilia, pervenissetque Placentiam, ibi a Catholicis ejusdem civitatis est dictus episcopus », inquit Ughellus tom. II Italiæ Sacræ in Catalogo episc. Placentiæ. Sed episcopatum illum ante annum MLXXXVI adeptus non est; cum presbyter pœnitentiarius in Vita sancti Anselmi Lucensis episcopi, anno MLXXXVI, die XVIII Martii demortui, cap. VI narret, *Anselmum* desiderasse in vicino Mantuæ cœnobio sepeliri, sed cum jam deferretur ad monasterium corpus, « affuit subito Sutriensis episcopus nomine Bonizo, quem et Spiritus sanctus suscitavit, ut clamaret, dignum esse, ut in episcopio episcopus sepeliretur. Tanta, inquit, lucerna non decet ut abscondatur. Ipse adhuc vivens tanquam indignum se humiliavit : nos autem ut vere dignum exaltare oportet hominem, quem fuisse scimus sanctissimum ». Quod ita factum est, acclamante *Mathilda* comitissa, cæterisque præsentibus.

3. *Bonizo doctrina et pietate clarus.* — Sed non solum pietate, verum etiam doctrina *Bonizo* claruit. Lambecius enim lib. 2 Biblioth. Cæs. pag. 790 et seqq. refert extare in Bibliotheca Cæsarea Epitomen omnium Operum et Sententiarum sancti Augustini, cujus inscriptio, *Paradisus Augustinianus* in libros octo divisam, et a Bonizone sancto Joanni Gualberto abbati Vallumbrosiano, cujus suasu eam composuit, dictatam, quam Lambecius prælo dignissimam censet. Composuit et Decretale sive Syntagma *Decretorum Ecclesiasticorum* ex *Sacra Scriptura, probatisque Conciliis*, ut et ex Pontificum Romanorum et sanctorum Patrum, aliorumque Orthodoxorum auctorum monumentis collectum, et secundum *Locos communes in septem libros* divisum; cui Proœmii loco præfixa est Epitome *Historiæ Pontificum Romanorum a S. Petro* usque ad Urbanum II, de qua Epitome jam supra locuti sumus, quam valde dolendum hactenus lucem non vidisse.

4. *Mathildis comitissa ad defensionem Gregorii VII in armis erat.* — Lupus Protospata in Chron. ait, Henricum regem rursus in Longobardiam venisse, « ad debellandam Mathildæ provinciam, quæ cum papa tenebat Gregorio ». Stabat enim Mathildis ad defensionem Pontificis armata, et continuo excurrebat, expugnabatque loca quæ partes schismaticorum Longobardiæ sequebantur uti in ejus Vita Domnizo refert. Et quia, post tot expensas ei deficiebat pecunia, obtinuit a sancto Anselmo episcopo Lucensi, ut bona quæ ipsa et decessores ejus Ecclesiæ Canusinæ dederant, ad hoc bellum insumere posset, a se postea restituenda. Tengnagelius in Syntagmate *Veterum monumentorum pro Gregorio VII*, libros duos Domnizonis presbyteri de Vita comitissæ Mathildæ edidit, eisque præposuit Relationem de Thesauro Canusinæ Ecclesiæ Romam transmisso, cujus initium est : « Anno Domini MLXXXII, comitissa Mathildis cum episcopo Anselmo, qui et vicarius erat papæ Gregorii VII in illis diebus in Longobardia, thesaurum Ecclesiæ Canusinæ postulavit abbati Gerardo, qui tunc præerat prætatæ Ecclesiæ, dirigendum PP. pro defensione Romanæ Ecclesiæ, quæ illo tempore persecutionem grandem habebat a Guiberto hæresiarcha. Itaque prænominatus abbas una cum congregatione fratrum, fidelem amorem et dilectionem habens in B. Petro et Romana Ecclesia, vicario ejus ex comitissæ petitione alacriter thesaurum obtulit, etc. »

5. *Curæ S. Anselmi episc. Lucensis a Greg. VII commendata.* — *Guibertus* antipapa, qui archiepiscopatum Ravennensem invaserat, et Henrici regis conatus in quibuscumque poterat promovebat, ad sanctum *Anselmum* Lucensem episcopum scripsit, ut a Mathilde, cujus curæ eam Gregorius VII commendarat, recederet, ad quem servus Dei, ut legitur in libro ejus primo contra Guibertum, respondit : « Quod autem obsecras per Jesum, ne nobilissimam feminarum amplius circumveniam, deludam, et fallam, Deum testem invoco, nihil terrenum, nihilque carnale in ea, vel ab ea ex intentione concupisco, et sine intermissione oro, ut ab hoc sæculo nequam cito eripi merear nimio affectus tædio, quia incolatum meum prolongari video, serviens die ac nocte in custodiendo illam Deo, et sanctæ matri meæ Ecclesiæ, cujus præcepto mihi commissa est, et spero quod multa mihi retributio per gratiam Dei in ejus custodia excrescat, quæ non in vanum sua dispergit, sed indeficientem in cælo thesaurisat thesaurum, quem tinea non demolitur, ubi fures non effodiunt nec furantur, parata pro defensione justitiæ non solum terrena omnia distribuere, sed usque ad sanguinem pro vestra confusione et reverentia ad sanctæ Ecclesiæ gloriam et exaltationem certare, donec tradat Dominus inimicum suum in manu feminæ ».

6. *Concilium Meldense.* — Ad num. 6. Concilii *Meldensis*, cujus meminit Baronius mentio est in Chronico Clarii, seu Sancti-Petri-Vivi Senonensis, his verbis : « Anno MLXXXII, die XIV kal. Novembris, obiit Walterus Meldensis episcopus, et insequenti septimana Hugo Diensis episcopus et Romanæ Ecclesiæ legatus congregavit Concilium in eadem urbe, et ordinavit episcopum in eadem urbe Rotbertum abbatem Ecclesiæ Resbacensis. Quod qui sine præsentia et assensu Richerii archiepiscopi (Senonensis) et coepiscoporum ejus factum est, excommunicaverunt eum ». Ad annum vero MLXXXV : « Eodem quoque anno, Richerius archiepiscopus ordinavit Waltherium Meldensem ep.-

scopum IV nonas Novembris, excommunicato supradicto Rotberto ». In episcopatu Meldensi successive sederunt *Walterius* seu Gualterius I, post cujus mortem præfata Synodus provincialis habita ab Hugone Diensi episcopo Sedis Apostolicæ legato, qui teste chronographo Virdunensi, hoc anno ad archiepiscopatum Lugdunensem translatus est. In ea Synodo Hugo *Robertum* Meldensem episcopum ordinavit, sed sine assensu *Richerii* archiepiscopi Senonensis, qui ideo *Robertum* excommunicavit, annoque MLXXXV, *Gualterium* seu *Walterium* hujus nominis II, Meldensem episcopum ordinavit, rursumque Robertum excommunicavit. *Galterius II* Ecclesiam Meldensem usque ad annum MCII administravit. Apud San-Marthanos in episcopis Senonensibus et Meldensibus dicitur, *Hugonem* Sedis Apostolicæ legatum excommunicatum fuisse in Concilio Meldensi a Richerio, licet Chronicon Senonense, quod citant, seu Chronicon Sancti-Petri-Vivi, et chronographus Autisiodorensis iisdem verbis rem narrent, ut eam modo retulimus.

7. *Hermannus eligitur rex Germaniæ.* — Ad num. 9. Marianus Scotus in Chronico hoc anno habet : « Catholici per Saxoniam constituti, ex constantia domini Apostoli (legendum, Apostolici) roborati, constituerunt super se regem Hermannum. Iste Hermannus fuit Lotharingius, vir sapiens modestia, genere et fortitudine insignis ». Chronographus Hildensheimensis et continuator Lamberti ad hunc annum scribunt, Hermannum regnum Germaniæ invassisse, quia nempe Henriciani erant. Denique chronographus Magdeburgensis a Meibomio editus notat Hermannum hoc anno Natali sancti Stephani a Sigfrido Moguntiæ archiep. regem unctum esse.

8. *Alexius imp. ad prosequendum bellum thesauros Ecclesiæ accipit.* — *Robertus* Calabriæ dux anno superiori *Dyrrachium* in potestatem redegit, et currenti novas auxiliarium cohortes conducere paravit. E contrario Alexius imp. qui tunc prælio victus fugatusque fuit, « prævalente in dies metu Roberti, perditis rebus, quasi ad sacram anchoram Ecclesiasticorum thesaurorum animum convertit », inquit Anna Comnena lib. 5. « Replicati ad obtentum rei parum in vulgus plausibilis veteres canones, quibus in redemptionem captivorum impendi sacras pecunias, conflarique vasa templorum, fas esse cavebatur. Admonebant incidisse tempus illud. Servire enim servitutem miserabilem et in exitium animæ ac periculum salutis præsens sub dominis infidelibus Christianos per Orientem innumerabiles ». Hanc ubi tentare viam placuit, Sebastocrator Isaacius in magnam Ecclesiam se confert, ibique indicto cœtu sacrorum ministrorum, non modica est exceptus admiratione præsulum assessorum patriarchæ. Metaxa quidem ei constanter obstitit ; verum pluribus cedentibus in sententiam Sebastocratoris conclusa res est.

9. *Henricum regem ad fœdus adversus Robertum ducem sollicitat.* — « Miserat denuo legatos ad regem Alamanniæ sub quodam Methynnæ dicto, quem legationis esse principem jusserat. Is et litteras et mandata dederat, quibus magnopere instigare Henricum conabatur ad rumpendas omnes moras invadendæ Longobardiæ, juxta pacta conventa inter ipsos antea transacta. Iret ergo quamprimum, moveretque infesta signa in Roberti ditionem, quo ejus viribus ad necessariam rerum suarum defensionem a Romano imperio tantisper aversis, respirare interim a clade Alexius posset, et conductis iterum auxiliaribus copiis comparare se ad Robertum toto Illyrico pellendum. In eo si rex Alamanniæ operam commodare ipsi facillimam vellet, maximam ab se initurum gratiam, quam omnibus officiis et beneficiis rependere ac remunerare paratissimus esset imperator Alexius, imprimis vero connectenda quamprimum affinitate, quam Henrici legati regem ipsorum cupere significaverant, cujusque ipsis spes facta fuerat.

10. *Robertus Calabriæ dux in Italiam redit.* — « Dum hæc ita imperator adversus Robertum comparat, venit ad eumdem Robertum trepidus nuntius : regem Alamanniæ in procinctu esse ad invadendam Longobardiam. Ea ille re in curam versus, postquam in contrarias sententias alternavit animum aliquandiu, acri attentione disquirens, quid in tali articulo rerum factu esset optimum : tandem reputans se Rogerio filio ditionem Italicam attribuisse, jam tum cum in istam expeditionem versus Illyricum solveret, Raimundo vero alteri filio, nullam adhuc assignasse regionem, cui præesset summo jure, comitibus et lectis ex toto exercitu viris in consilium vocatis », Dyrrachium, et Aulonem, urbesque ac insulas cæteras captas et capiendas reliquit, addixit, et commendavit. Præcipue autem præ cæteris omnibus etiam atque etiam mandavit ei bellum adversus Græcos, significans se decertaturum cum rege Alemanniæ, ipsumque e suis finibus pulsurum, ut *Rogerio* filio possessionem olim a se datam vindicaret et assereret. Tum navem conscendit, et in oppositam oram Longobardicam trajecit ; momentoque *Salernum* delatus, quæ urbs totius principatus quasi metropolis delecta fuerat, ibi per otium delectibus habendis vacabat ; dum interim Henricus rex, « juxta ea quæ Augusto promiserat, se ad invadendam Longobardiam accingebat », inquit Anna Commena.

11. *Ditiones suas Illyrici donat Boemundo filio.* — *Robertum* relicto Illyrico, in Italiam Gregorio VII opem laturum hoc anno trajecisse, docent Lupus Protospata in Chron., anonymus Barensis et Malaterra lib. 3. cap. 32. Guillelmus Apuliensis lib. 4, pag. 43, Roberti ex Illyrico discessum his verbis narrat :

Robertus geminis exacto navibus anno
Adrianis undis loca rursus ad Appula transit :
Is primogenito populum commiserat omnem,
Cui nomen Boamundus erat, pariterque Brieno.

Brienus dignitatem constabularii, quæ tum suprema erat, a *Roberto* obtinuerat, quod indicat Anna lib. 5, eumque sub Rogerio duce, Boemundi fratre, in Apulia et Calabria eodem functum munere, docent veteres Chartæ annorum MXCIII et MXCVII ab Ughello in episcopis Melphensibus recitatæ. Prætermiseram monere Græcos *Longobardiæ* nomine Italiam exprimere, ut innumeris exemplis liquet. Denique Lupus Protospata ad hunc Christi annum de Roberto Guiscardo scribit : « Dux rediens ab Epidauro subjecto sibi Boamundo filio suo perrexit Romam, ferens auxilium papæ Gregorio cum rex (nempe Germaniæ) jam in partibus moraretur Lombardiæ, ad debellandam Mathildæ provinciam, quæ cum papa tenebat Gregorio ». Ubi Lupus profectionem Romanam Roberti ducis quæ postea contigit, ut infra narrabitur, uno tenore recitat.

GREGORII VII ANNUS 11. — CHRISTI 1083.

1. *Guibertus antipapa in Petri Sedem intruditur.* — Octogesimus tertius post millesimum exurgit annus, sexta Indictione, idemque ob Henricianam persecutionem Ecclesiæ Romanæ turbulentissimus, quo (inquit Bertholdus Constantiensis) iterum Henricus cum multitudine schismaticorum sive excommunicatorum ante Pentecosten Romam impugnaturus aggreditur, sicque Guibertum Ravennatem perjurum, depositum, et anathematizatum apud Sanctum Petrum inthronizavit, non per Ostiensem et Albanensem et Portuensem episcopos, qui hoc privilegium habent ut et papam consecrent, sed per Mutinensem et Ariminensem episcopos, utpote jam multis annis depositos et anathematizatos. Hæc ipse; sed alii inferius ponuntur ordinatores. « Capta autem fuit civitas Leoniana ab Henrico. De his habet ista Leo Ostiensis [1] : « Henricus interea sequenti anno exercitum congregat, Romam advenit, et porticum S. Petri per vim cepit, magnaque ex parte destruxit, archiepiscopumque Ravennatem Apostolicæ Sedis invasorem absque consilio et voluntate Romanæ Ecclesiæ instituit ». Vidit plane inauditum hactenus tunc Roma portentum, nempe, vivente ipso legitimo, orthodoxo, Gregorio Septimo papa, jam a toto Christiano orbe per annos undecim recepto atque culto Pontifice, superinduci in Petri Cathedram ac consecrari sæpe ante depositum, et execratum sæpius, Guibertum archiepiscopum Ravennatem, decoro nomine Clementem Tertium nominatum, quod factum tradunt [2] undecimo kalend. Aprilis, feria sexta ante Palmarum Dominicam, licet alii id factum dicant anno sequenti : verum Bertholdo tunc per singulos annos singulas res gestas scribenti magis deferimus.

2. *Synodus Romæ inter pressuras Henrici a Gregorio habita.* — Bibliothecarius autem hos tres recenset initiatores fuisse monstri hujus, nimirum episcopos Bononiensem, Vicentinum et Cerviensem, de cujus execratione potius, quam consecratione Domnizo in Vita Mathildis hos habet versus :

> In cathedraque locant hunc. Clemens falso vocatur.
> Hic est Guibertus fallax, vastator apertus
> Ecclesiæ Christi, merito quem signat abyssi
> Bestia, quam vidit dilectus in Apocalypsi [1].

At post hæc Henricus ad Urbem ipsam capiendam intentus, quid egerit, Bertholdus ita describit : « Statim ergo juxta Sanctum-Petrum quemdam monticulum, nomine Palatiolum, in castellum erexit, eique milites multos, ut impugnarent Romanos, imposuit, qui cum Transtiberinas Urbis regiones intrare nullo pacto permittebant. Multi tamen jam ex Romanis consenserant, partim pretio inducti, partim multis promissionibus seducti ; omnes tamen æqualiter jam triennii impugnatione nimium fatigati.

3. « Quid plura ? Omnes pæne Romani præter principem Salernitanum, hoc laudaverunt, ut papa Gregorius Synodum in medio Novembri colligeret Romæ; cujus Synodi statuta de causa regni nec Henrico, nec Romanis, imo nulli penitus liceret

[1] Leo Ost. l. III, c. 49. — [2] Ursperg. Sig. et Albert.

[1] Apoc. XI.

prævaricari. Henricus quoque ituris ad illam Synodum et redituris securitatem jurejurando fecit. Unde et papa omnes religiosos episcopos et abbates ad Synodum litteris suis vocavit ». Quæ autem usque ad Synodi tempus fieri contigerint, ita pergit scribere : « Reverso ergo Henrico Longobardiam, milites ejus, quos in castello prope Sanctum-Petrum dimisit, repentina mors pæne omnes invasit : inter quos, et Uldaricus Goseczeheim absque Ecclesiastica communione (heu miser !) interiit, auctor hujus schismatis et incensor conspirationis. Ex quadringentis autem militibus, qui in illo castello pro custodia dimissi sunt, vix triginta gladium sancti Petri, ut aiunt, concessa vita evaserunt : ipsum autem castellum a Romanis penitus solo adæquatum est.

4. « Henricus ergo, Ravennate suo interim Ravennam transmisso, ad prædictam Synodum profectus est, quo et legati Teutonicorum principum ire debuerant, sed ab Henrico in via apud Forum Cassii capti, et sedati sunt circa Festum sancti Martini, licet omnibus Synodum illam petentibus securitatem juramento promiserit. Unde et Romani contra Henricum murmurare cœperunt. Erant autem religiosissimi monachi et clerici, quos in captivitate fecit cruciari : cum quibus et Ottonem venerandum Ostiensem episcopum captivatum, videlicet ad ipsum ab Apostolica Sede transmissum. Multi tamen ex Francigenis ad illam Synodum tam episcopi quam abbates pervenerunt. Meliores autem episcopi, et domino Apostolico magis necessarii, id est, Hugo Lugdunensis, Anselmus Lucensis, Reginaldus Comanus specialiter ab Henrico ad Synodum pervenire prohibiti sunt. Dominus tamen papa Synodum tribus diebus solemniter celebravit : et ne Henricum iterum specialiter anathematizaret, vix a Synodo exoratus; omnes tamen excommunicavit, quicumque aliquem ad S. Petrum et papam venientem impedirent quoquo modo ». Porro quæ hujus Synodi extant monimenta ad finem Epistolarum ejusdem Gregorii papæ hic describamus. Sic se habent :

5. « Anno ab Incarnatione Domini millesimo octuagesimo quarto, Pontificatus vero domini Gregorii papæ Septimi anno undecimo, XII kalen. Decem. præsidente eodem Apostolico, celebrata est tribus diebus in Lateranensi Basilica Synodus, in qua fuerunt archiepiscopi, episcopi et abbates Campani et de Principatibus atque Apulia, pauci quoque Gallicani. Nam primos Henrici tyranni perfidia iter retrovertere compulit, qui Ostiensem episcopum de Apostolica legatione redeuntem, contra fas et juramenti fidem capi jussit sive permisit ». Pergit dicere de aliis Synodis, quæ ante hanc superioribus annis, per eumdem Henricum, ne agitarentur, fuerant impeditæ. « Tres autem, inquit, Synodos Quadragesimales ejusdem Henrici persecutio impedivit; qui semel B. Paulum, bis B. Petrum aggressus, demum post multum fusi sanguinis, non tam suorum fortitudine quam negligentia civium porticu muros surripuit. Romanum siquidem vulgus, pars videlicet copiosior civitatis, biennii bello fatigatum acri inedia laborabat, cum nec ipsis ad vicina oppida, vel castra exire liceret, nec illi jurati Henrici in Urbem vellent negotiatum venire. Multi vero fame adacti Urbem reliquerant, proinde cæteri bello remissius attenti rem ex animo minus gerebant, et a custodiis, prout cuique licebat, sine timore negligentius aberant. Hæc super Henrici tyrannide, quia se occasio præbuit, perstrinxisse sufficiat. Cæterum dominus Apostolicus in eadem Synodo de fidei forma et Christianæ religionis conversatione, sed et de robore animique constantia ad præsentem pressuram necessaria, ore non humano, sed angelico patenter disserens, die tertia totum ferme conventum in gemitus et lacrymas compulit. Sicque Concilium Apostolica benedictione lætificatum in pace dimisit ». Hactenus ibi de Synodo, ex pressuris quibus opera Henrici populus Romanus est afflictatus. Reliquas autem res gestas anni hujus Gregorii papæ atque Henrici Bertholdus sic absolvit :

6. *De corona danda Henrico altercatio, invalescente persecutione.* — « Sed jam, inquit, advenit terminus, ad quem Romani, nesciente papa, hoc Henrico se effecturos juraverant, ut aut Gregorius papa eum incoronaret, aut alius quem ipsi illo, Gregorio scilicet expulso, eligerent. Quod juramentum licet in præterita æstate factum fuerit, omnes tamen intimos papæ usque ad terminum pæne latuit. Adveniente ergo termino, Romani papæ de juramento manifestaverunt, dicentes se hoc jurasse, non ut papa solemniter regali unctione incoronaret, sed tantum simpliciter, ut ei coronam daret ». At quid tunc Gregorius? Sic annuit, ut tamen justitiæ consuleretur. Pergit enim : « Annuit ergo papa eorum votis, ut eos a juramento absolveret, videlicet Henrico, si vellet cum justitia, sin autem cum maledictione, coronam daret. Unde Romani mandaverunt, ut veniret ad accipiendam coronam cum justitia, si vellet : sin autem, de castello Sancti-Angeli per virgam sibi demissam a papa reciperet. Sed Henrico utrumque recusante, alium legatum illi direxere, qui eos bello defenderet, si necesse esset. Se bene attendisse quid juraverint, nec se amplius eo juramento detineri obnoxios. Igitur domino papæ multo firmius quam pridem, consilio et auxilio adhæsere. Henricus autem multo instantius pro eis suæ parti applicandis, nunc minando, nunc promittendo laboravit; multumque tempus circa Romam moratus, huic negotio invigilavit ». Et inferius :

7. « Sed jam septennio totum Romanum imperium civili bello, nimio schismatis dissidio laboravit, aliis quidem domino Apostolico, aliis autem Henrico faventibus, et ob hoc utrimque totum regnum præda, ferro, et igne miserabiliter devastantibus ; paucissimi Catholici episcopi ex parte Apostolici remanserunt, qui a propriis sedibus expulsi suis gregibus providere non permittebantur.

Quapropter omnes pæne religiosi, sive clerici, sive laici in aliqua monasteriorum latibula fugientes hujusmodi mala declinaverunt, ne videlicet devastationem sanctæ Ecclesiæ cernerent, cui in nullo adminiculari possent : satius enim illis videbatur, ut saltem seipsos delitescendo salvarent, quam pro aliis incassum laborando, cum eisdem perirent ». Hæc Bertholdus.

8. *Desiderius abbas Cassinensis et cardinalis congreditur cum Henrico.* — Inter hæc autem cum in obsidione Urbis perseveraret Henricus, quem sciebat erga Gregorium papam propensiorem, vocavit ad se Desiderium Cassinensem abbatem eumdemque sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem. Quæ autem cum ipso transegerit, idem Leo Ostiensis enarrat[1]. Sed prius de rebus gestis adversus Northmannos habet ista : « Hoc audito omnes fere istarum partium homines adversus Northmannos uno animo, una voluntate conspirant, ut cum imperator Romam transiret, (venturus Campaniam versus,) omnes in illos unanimiter insurgerent ». Quod enim violentum admodum dominium Northmannorum esse consuevisset, quodque abesset illorum dux Robertus, qui una cum filio in Orientali (ut vidimus) expeditione detineretur occupatus, spem conceperant indigenæ, ut Henrici regis auxilio Northmannos ab occupatis per vim locis expellerent. Sed quid ad hæc ipsi, sic Leo declarat his verbis :

9. « Hoc illi explorato, perterriti consilium invicem ineunt, ut cum imperatore, Henrico rege videlicet, fœdus quoquo pacto componant ; ne si Roma ille potiretur, adjunctis illi Romanis et omnibus per circuitum gentibus, ipsi sedibus suis pellerentur. Quod ubi inter eos firmatum est, legatis jam ad imperatorem ab se profectis atque reversis, Desiderium tandem advocant patrem, eique (quia multum illi confidebant) consilia sua patefacientes orant, ut secum ad imperatorem pergat. Licet autem ob securitatem suam una cum imperatore componerent fœdus , eo tamen etiam animo pergebant, ut pacem inter imperatorem Pontificemque tractarent. Hoc ubi Gregorio papæ nuntiatum est, imperatorem cum suis fautoribus ab Ecclesiæ communione separavit. Northmanni, his cognitis, cum antea Pontificem sincere ac fideliter dilexissent et corpore et animo tunc alienati sunt.

10. « Interea imperator per Marsorum comites Epistolam ad patrem Desiderium scripsit, ut ad se pergeret mandans. Ad eam vero Epistolam ille nihil omnino respondit. Scripsit illi et alteram plenam minarum, commotus cur nec se adierit, nec litteris suis responsa dederit, mandans ei, ut Farfæ sibi maturaret occurrere, alioquin obfuturam sibi graviter tarditatem suam. Ad hæc rescripsit Desiderius, pro salutatione, debitum fidelitatis obsequium in fronte Epistolæ scribens. Et cum in eis litteris multas allegaret rationes, quod Northmannorum causa illum adire non posset, sed si de pace cum Romano Pontifice tractandum esset, locum inveniret illum adeundi, asserens ut illum ad pacem animaret, neque regnum, neque sacerdotium in tanto desidio incolume posse consistere, imperator iratus, multaque adversus Desiderium indignatione commotus, nuntiis suis quos ad principem Capuæ misit omnino interdixit, ne Desiderio colloquerentur, mandavitque principi, ut illum pro viribus læderet, nisi sponte sua adiisset imperatorem.

11. « Hæc ubi Desiderius pater agnovit, Romano Pontifici cuncta litteris suis significavit, et quid sibi esset agendum, ut moneret, oravit. Rursus imperator Desiderio scripsit, ut se omnimodis in Pascha adiret, et cum eo ipsam festivitatem celebraret ; scripsit et monachis seorsum litteras ea ipsa de re. Sed ille adhuc ire differebat.

« Postquam vero princeps Capuanus, ac Northmanni omnes ad imperatorem proficisci instituerunt, et princeps Desiderium secum ire hortatus est, abbas, convocatis fratribus, dixit ad eos : Angustiæ mihi sunt undique : nisi enim ad imperatorem iero, periculum imminet et monasterii eversio. Si autem iero, et ejus voluntati paruero, incurram animæ periculum. Porro si pergens illius voluntati non obtemperavero, imminet periculum corporis mei, simulque timeo ne iratus imperator ita monasterium istud, quod sub tutela sua est, sicut et totum principatum Northmannis permittat. Pergam tamen ad eum, tradens me morti ac periculo : neque enim faciam animam meam pretiosiorem quam sanctissimum patrem Benedictum. Nam pro vestra salute animarum et corporum , locique istius incolumitate (si aliter fieri non potest) opto a Christo anathema esse. Si enim millies occidant, nullus me separabit a dilectione loci hujus.

12. « Non modo enim imperatori, qui Christianus est, verum ne tyranno quidem cuilibet gentili occurrere (si ita opus sit) recusabo, dummodo hoc monasterium valeam ab ejus barbaria ulla ratione liberare. Nam et Leo papa, ut Romanam Urbem a vastitate et incendio eriperet , Genserico Ariano regi occurrit; et Sabinus Canusinus episcopus Totilam Arianum ad convivium æque invitavit, et de manu ejus accepto calice bibit, et Benedictus pater Gallam itidem hominem Arianæ perfidiæ etiam in oratione suscepit, ut eum ab afflictione rustici coerceret. His dictis, patri Benedicto se commendans, iter arripuit. Ita tamen, Deo protegente, caute se egit, ut in toto illo itinere, et omni mora quam ibi habuit, cum multi episcopi et honorati viri, amici etiam sui quamplurimi, et imperatoris cancellarius sibi occurrissent, neminem sit osculatus, cum nullo eorum oraverit, comederit vel biberit.

13. « Postquam vero Albanum pervenit, neque ipse per se imperatorem adiit, neque ad illum aliquem misit, sed per totam illam hebdomadam minæ ab imperatore intendebantur. Mandabat enim,

[1] Chron. Cass. l. III. c. 49.

ut sibi fidem juraret, homoque ipsius fieret, ac monasterium ex manu sua susciperet. Quæ videlicet omnia Desiderius constanti animo et forti contemnebat, dicens, se non modo monasterii causa, sed ne pro mundo quidem toto id facturum. Cumque ipsius rigidum animam imperator et inflexibile propositum cerneret, iratus valde est, præcepitque principi Capuano, ut acceptis secum nuntiis, ad monasterium pergeret, eisque ipsum ille assignaret. Sed cum princeps multa illa bona sæpe de Desiderio locutus esset; eo tandem ad illum perducto, ita mutatus est, ut ipse coram principe amicum illum appellaverit, oraveritque ut de acquirenda imperii corona, ipse sibi fautor existeret. Et quia superioribus collata Desiderius levia existimabat, facturum se pro viribus, principe adstante, promisit. Et cum exigeret, ut virgam abbatiæ de manu sua susciperet, renuit, dicens : Quando illi coronam imperii collatam cerneret, tunc si placeret, abbatiam ab eo percepturum, vel etiam si ita visum esset, dimissurum ». Hæc quidem eo sensu Desiderius, quod certo sciret, nunquam fore, ut a Gregorio coronam esset percepturus Henricus imperii, nisi abdicatis erroribus, schismateque dimisso, plene eidem Gregorio Pontifici satisfacturus esset, ut ex iis, quæ interius dicentur, apparet, cum de conditionibus pacis agetur, quas idem Pontifex eidem Henrico præscripsit, si Ecclesiæ pacem cuperet, et beneficia consequi ab eo speraret. Pergit autem Leo Ostiensis :

14. « Post hæc imperator, accepta a principe Capuæ magna pecunia, per præceptum Aurea Bulla roboratum, confirmavit ei Capuani principatus omnes pertinentias, reservato sibi et imperio monasterio Cassinensi cum rebus omnibus ac pertinentiis suis. Interim quamdiu illic permansit Desiderius sæpe diebus singulis cum episcopis, qui cum imperatore aderant, de Apostolicæ Sedis dignitate contendit, præcipueque cum Ostiensi (Astensi) episcopo, qui etiam (nec) Gregorio papæ favere videbatur. Cumque illi privilegium Nicolai papæ, quod cum Hildebrando archidiacono et episcopis centum viginti quinque fecerat, proferret, quo statutum fuerat, ut nunquam in Romana Ecclesia sine imperatoris nutu Pontifex fieret; quod si contingeret fieri, sciret hujusmodi non pro papa habendum, sed anathematizandum ; Desiderius hujusmodi rationibus occurrit, dicens : Neque papam, neque archidiaconum, neque episcopum aliquem seu cardinalem, vel quemlibet omnino hominem licite facere id potuisse. Sedes enim (inquit) Apostolica domina est nostra, non ancilla, nec alicui subdita, sed omnibus prælata, et ideo nulla omnino ratione sub jugum a quoquam mitti potest. Quod a Nicolao papa factum esse injuste profecto ac temere præsumptum est.

15. « Non tamen cujusque stultitia, vel temeritate amittit Ecclesia dignitatem suam, neque vos id sentire ulla ratione debetis : neque favente Deo, ultra continget, ut ex Alemanni regis nutu papa Romanus ordinetur. Ad hæc cum iratus episcopus indignationem illi regis et omnium ultra montes habitantium, si ista persentirent, minaretur, Desiderius consueta constantia, neque regem, neque totum simul orbem, si in unum conveniret, se ab hac depellere posse sententia, asseveravit. Potest quidem, inquit, imperator ad tempus (si tamen id permittat Deus) vim libertati Ecclesiasticæ inferre ; nostrum tamen ad hoc nunquam poterit inclinare consensum. His autem et hujusmodi pluribus quotidie cum eis contendebat, justisque eos convincebat rationibus ». At de Nicolai Secundi decreto consule, quæ suo loco superius dicta sunt. Pergit Leo :

16. « Cum archiepiscopo quoque Ravennate (antipapa Guiberto) ea de re sæpe contendit, et prædictum privilegium confutavit, arguens, cur se de papatu præsumpsisset intromittere, idque severius. Verum cum multis ille rationibus satisfacere vellet, nec valeret, invitum se tandem id fecisse respondit : nam si facere id renuisset, jus suum profecto ab imperatore adimendum asserebat. Desiderius autem, accepto ab imperatore præcepto, (privilegio pro monasterio scilicet), Aurea Bulla munito de possessione totius monasterii, petita remeandi licentia, ad filios suos tandem atque ad monasterium rediit. » Hæc Leo, qui et subjicit de sancto Hugone abbate Cluniacensi, tunc invisente Cassinente cœnobium, aitque : « His temporibus Hugo venerabilis Cluniacensis abbas, vir vita et fama celebris ad patris Benedicti limina devotus advenit. Quem venerabilis Desiderius, ut tantum decebat virum, magno cum honore suscipiens, et societatem Cluniacensium fratrum nostræ Congregationis conjungens, inito fœdere, et nostræ apud illos et illorum apud nos Congregationis memoriam perpetuo habendam, singulares illi viri decreverunt ». Hactenus Leo, subjiciens de transitu Gregorii monachi viri sancti ex hac vita ad Deum; quem consulas, si scire cupis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6576.— Anno Æræ Hispan. 1121.— Anno Hegiræ 476, inchoato die 21 Maii, Fer. 1.— Jesu Christi 1083.
— Gregorii VII papæ 11.— Henrici IV reg. 28. Alexii Comneni imp. 3.

1. *Henricus rex tertio Romam obsidet.* — Ad num. 1 et seqq. Narrat Baronius gesta hoc anno in obsidione Romana, ex Leone Ostiensi lib. 3 cap. 45, Urspergensi et Bertoldo in Chron. quibus addenda quæ in Actis Pontificalibus a Centio Camerario in lib. Ms. Censuali de ea habentur. Ibi cap. 3, relatis quæ primo et secundo obsidionis anno accidere, legitur : « Sic tertio quoque anno idem rex ad obsidendam Romam reversus : sed quia seipsum excommunicatum a Cluniacensi abbate (nempe sancto Hugone,) atque aliis religiosis Deum timentibus pro certo haberi cognovit, ut eorum simplicitatem melius circumvenire posset, ad callida se argumenta convertit. Post captionem itaque Ostiensis episcopi et aliorum multorum, quos præcepit absolutos dimitti, universis Romam visitare volentibus firmam securitatem dedit, quam juramento publice confirmavit; et ut popularem favorem omnino consequeretur et gratiam, in publico dixit, quod a domino Gregorio papa imperialis coronæ dignitatem vellet accipere. Quod postquam populus Romanus cum religiosis viris audivit, non mediocriter lætati sunt omnes, et ad vestigia Pontificis lacrymabiliter accedentes ipsum cum magna instantia exoraverunt, ut patriæ jam fere perditæ misereretur et paterna clementia condoleret. Pontifex autem qui pro justitia et Ecclesiastica libertate tuenda, si rationabilis causa exigeret, mortem subire paratissimus existebat, constanter in hunc modum respondit : Ego versutias et calliditates regis frequenter expertus sum : sed si vult in iis, in quibus manifeste peccavit, Deo et Ecclesiæ satisfacere, ipsum libenter absolvam, et imperialem sibi coronam cum benedictione imponam ; alioquin nec debeo, nec possum vos in hac parte nullatenus exaudire. Quod verbum cum rex remordente conscientia denegaret facere, et populus Pontifici per plures dies vehementer instaret, ut absque satisfactione regem susciperet, et Pontifex ad eorum cœcas preces omnino permaneret immobilis, rex paulatim cœpit popularem favorem pecunia et terrore sibi acquirere ». His addit Lupus Protospata ad annum MLXXXIII « mense Junio, relicto ibidem præsidio ac filio », cum XL obsidibus regem Roma secessisse *in partes Tusciæ.*

2. *Guibertus anno tantum sequenti inthronizatus.* — Baronius num. I scribit, *Guibertum* Ravennatem hoc anno apud Sanctum-Petrum fuisse inthronizatum, et *Clementem III* nominatum; quam in rem laudat Bertholdum in Chron. ac Leonem Ostiensem lib. 3, cap. 49. Verum Bertholdus non raro in Chronologiam peccat; cumque in laudatis Actis a Centio Camerario scriptis, in lib. 3 Leonis Ostiensis a Baronio citato, et in Chronicis Urspergensis ac Sigeberti, *Guiberti* inthronizatio in sequentem annum conferatur, certum esse debet, id eo anno contigisse, quod et statim demonstrabo. Leo vero Ostiensis gesta utroque anno summarie refert, indeque narrata obsidione Urbis hoc anno facta, alterius postea non meminit, quas tamen alii diserte distinguunt, utpote factas diversis annis. Ad hæc Urspergensis tempora notat. Ait enim primo, Henricum castra posuisse ad *Occidentalem partem Castelli Sancti-Petri ;* quod Leo Ostiensis ac Bertholdus etiam habent. Tum addit : « Capta est Urbs IV non. Junii, feria sexta ante Octavam Pentecostes, hoc scilicet anno. Ad annum vero MLXXXIV ait, Henricum *ad portam Lateranensem* castra posuisse, subditque, eum *Wibertum* Romanis Apostolicum præfecisse *XI kal. April.*, *feria VI ante diem Palmarum*, qui characteres in annum sequentem competunt, additque *sequenti Dominica* inthronizatum fuisse.

3. *In Actis publicis modo se Clementem*, *modo se Wibertum dixit.* — Rubeus lib. 5 Hist. Ravennensis pag. 309 et seqq. refert exordium litterarum ab isto antipapa datarum, quod tale est : « Anno Dominicæ Incarnat. MLXXXIV, regnante vero Henrico, filio quond. Henrici imp. anno XXVIII, die XXVI mensis Januarii, Indict. VII, in Capitulo Sancti-Apollinaris in Classe : domino sancto et meritis beatissimo, atque Apostolico patri patrum domino Wiberto, sanctæ catholicæ Ravennatis Ecclesiæ archiepiscopo ». Addit Rubeus, alias extare tabulas *XI kal. Feb.* scriptas, atque alias quæ exaratæ dicuntur « anno MLXXXIV, Guiberto archipræsule papa electo anno III, Henrico Henrici filio, in Italia regnante, anno tertio (annus ille mendose descriptus) XVI kalend. April. Indict. VII ». Cum vero *Guibertus* anno MLXXX Pseudo-Pontifex electus

fuerit, loco *papa electo anno* III, legendum *papa electo anno* IV, qui error facile a librariis committitur. *Wibertus* anno MLXXXVI Ravennæ conventum aliquot cardinalium et episcoporum habuit, et Ravennensis Ecclesiæ bona confirmavit Diplomate a Rubeo recitato; cujus initium : « Clemens episcopus, servus servorum Dei, etc. » « His unis litteris », inquit Rubeus, « Pontificio solio vacante scriptis, Wibertum se *Clementem* appellasse novi : reliquis deinde omnibus, quas viderim, se perpetuo *Wibertum archiepiscopum vocavit.* Quodque majori notatione atque animadversione dignum est, in quibus tabulis ipse se *Wibertum* nominat, eas factas esse tempore *Clementis* papæ dicit, ut duo iidemque omnino inter se diversi videri possint *Wibertus* archiep. *et Clemens* Pseudo-Pontifex. Cumque hoc tempore Pontifices Max. summi Pont. et universales papæ, et quidem jure, scribantur, hunc unico papæ vocabulo, nullo præterea adjecto titulo ubique exaratum legi : id puto factum, quod populi, Ravennatis præsertim provinciæ, in qua ipse plurimum morabatur, illum nequaquam verum Pontificem ducerent, quanquam metu impulsi, de illo in tabulis mentionem scribæ facerent. Illa autem eo modo scribebat ipse, quod ejus adhuc fluctuaret animus, neque se palam Pontificem Max. jactare conscientia deterritus auderet. Hinc se modo *Clementem*, idque, uti docui, semel tantum, cum esset in episcoporum conventu, et Pontificia vacaret Sedes, modo *Wibertum* archiep. idque perpetuo affirmabat. Nam et *Desiderio* abbati Cassinati, ab eo quærenti cur Pontificatum ita arripuisset, et Henricum imper. consecrasset, Leo Ostiensis episcop. in Cassinati Chron. et Trithemius in Hirsaug. auctores sunt, se illud, postulantibus Romanis, hoc plane coactum invitumque fecisse, respondere solitum ». Ita vir doctissimus.

4. *Annos suos a sequenti deduxisse demonstratur.* — Antipapam vero utrumque nomine usurpasse, variæ Tabulæ Ravennenses demonstrant. In unis legitur : « Anno Incarn. Dominicæ MLXXXVI, anno III, Deo propitio, Pontificatus domni Clementis papæ, imperante Henrico fil. quond. Henrici imp. anno III, die XV mensis Maii, Indict. IX, Ravennæ. Wibertus servus servorum Dei, divina gratia archiepiscopus, Gratiæ venerabili abbatissæ etc. » Aliarum Tabularum initium hoc est : « Anno Dominicæ Incarnat. MLXXXVIII, temporibus domni Clementis papæ, Sedis ejus anno V, sicque imperante domno Henrico fil. quondam Henrici imperator. anno V, die quinto mensis April., Indict. XI, Ravennæ. Domino sancto, et meritis beatissimo, atque Apostolico patri patrum domno Wiberto, sanctæ catholicæ Ravennatis Ecclesiæ archiepiscopo ». In aliis Tabulis mense Junio scriptis, se eas confecisse dicit Wibertus archiepiscopus, « tempore domni Clementis papæ, et Henrici imp. anno XV, Indict. VI, Ravennæ », anno scilicet Christi MXCVIII. Ex tribus his litteris manifeste apparet, Bertholdum, licet auctorem coævum, in anno ordinationis *Guiberti* antipapæ hallucinatum esse, sicuti et Papebrocium in Conatu Chronico-Hist. qui eam hoc anno facta supponens, tantum de die dubius est, an nempe die XXVI Maii, vel die XXXI Martii currentis anni ea peracta fuerit. Verum dies illius ordinationis non minus certus ex dictis, quam annus.

5. *Concilium Romanum IX.* — Baronius num. 5 et seq. recitat Acta Synodi Romanæ IX sub Gregorio VII, cujus initium : « Anno ab Incarnat. Domini MLXXXIV, Pontificatus vero domini Gregorii papæ VII anno undecimo, XII kalendas Decemb. » Idem legitur tom. IX Concil. pag. 401. Verum loco *anno ab Incarnat. Domini* MLXXXIV, legendum *anno ab Incarnat. Domini* MLXXXIII, ut annus XI Pontificatus Gregorii hoc anno inchoatus certo demonstrat. Præterquam quod anno MLXXXIV, mense Novembri, Gregorius VII Romæ non erat. In ea Synodo Pontifex questus est de Henrico rege, qui Ostiensem episcopum, Castilioneum nempe, in Pontificatu Urbanum II appellatum, « capi jussit, sive permisit ».

6. *Gesta in Illyrico ab Alexio imp. et Boemundo duce.* — *Robertus* Calabriæ dux toto hoc anno in Italia fuit, non vero in Illyrico, ut perperam Baronius num. 8. habet. Neque hoc in dubium revocari potest, post ea quæ anno superiori in medium attulimus. Boemundus vero ejus filius ab eo in Illyrico relictus, « ferox juvenis, non magis patris mandatis quam proprio impetu in occasionem conserendi cum imperatore (nempe Alexio) prælii totus imminebat. Ergo assumptis secum tum suis copiis, tum Romanis transfugis, qui desperata imperatoris fortuna victorem secuti, non plebeii solum, sed viri etiam insignes magno numero ad Baimundum accesserant : quibus adjungendi præfecti urbium ac regionum quæ nuper ditioni Roberti subjectæ fuerant, cum his omnibus per Bagenetiam profectus Joannina tenuit, occupavit et muniit », inquit Anna Comnena lib. 5, pag. 133. *Joannina* Ætoliæ oppidum, olim *Cassiope* dictum. « His imperator auditis, confestim summa diligentia collectis copiis Constantinopoli erumpit mense Maio », currentis scilicet anni. Subdit Anna, Alexium bis acie victum, fugatumque fuisse a Boemundo, *insidiis ejus evitatis.* Postea tamen *Alexius* Turcorum auxilia imploravit ; et cum Boemundus *Larissam* obsidione cinxisset, auxilio Larissensibus venit, et castra Normannorum cepit, multis necatis, qui illic reperti sunt, et præda omni ac spoliis potitus est, ut fuse ibi Anna, quæ sequentis libri initio *Castoriam* ab Alexio expugnatam refert, quod Zonaras sub mensem Novembris, Indict. VII, anno scilicet currenti, contigisse asserit.

7. *Annus natalis Annæ Comnenæ.* — « Cæterum imperator », ait Anna lib. 6, pag. 166, « cum ejecto Castoria comite Bryenio, Latinis quos in partes suas traxerat comitantibus, victor trophæis

positis in urbem regiam inveheretur kalendis Decembris, Indictione septima, Augustam suam conjugem in ea palatii parte diversantem reperit, quæ olim puerperiis Augustarum est dicata (ædes istæ antiquæ appellatione Porphyra sive Purpura vocantur : unde Porphyrogenitorum nomen orbe toto Romano celebre profluit). Ibi circa diluculum die sabbati nata ipsis puella est, haud dubiis lineamentis patrem referens, ut notarunt jam tum, prædicaruntque qui viderunt. Illa ego fui ». Hæc Anna Comnena de seipsa, cujus Historia, quæ Baronii tempore non extabat, nobis magno subsidio est.

8. *Litteræ in Oriente a Monomacho et Alexio impp. restitutæ.* — Jam Anna lib. 5, pag. 143 et seqq. dixerat, Alexium patrem Constantinopoli offendisse Ecclesiam factionibus *Itali* cujusdam novam hæresim spargentis perturbatam : Fuit is, inquit, ut nomine, sic et origine Italus » : diu tamen commoratus in Sicilia, qui « Constantinopolim venit, in urbem eruditionis et artis ratiocinandi nequaquam tum egenam. Quanquam enim inde usque a principatu Basilii Porphyrogeniti, ad imperium Monomachi, melioris doctrinæ studium a plerisque neglectum jacuerat ; non tamen ut exstinctum planeque sepultum esset. Extitit ergo atque emersis illustrius excitatum ingeniis excellentibus, qualium circa tempora imperatoris Alexii magnus proventus apparuit. Quando Italus in urbem venit, etiam Michaeli Psello dedit operam illi late inclyto homini, non tam cum magistrorum sapientum, quorum limina non multum triverat, quam indolis præstantia et velocitate mentis divinitus adjutæ, id videlicet impetrantibus ardentissimis per crebras vigilias continuatis matris ejus precibus, (in Templum Cyri ad sanctam imaginem Dei matris, haud sine ferventibus lacrymis fundi solitis) in eminentissimum sapientiæ atque eruditionis omnis apicem evecto : quippe qui ad Græcorum litteras, atque artes omnes, quas perfecte norat, etiam Chaldæorum disciplinas adjunxerat, famamque meruerat doctissimi omnium qui tunc essent ».

9. *Italus hæreticus Constantinopoli damnatur.* — *Italus* sub Micaehle Duca et Nicephoro Botoniate impp. beneficio Dialecticæ et Sophisticarum cavillationum adeo inclaruit, ut post Michaelem Psellum, cujus discipulus et æmulus fuerat, « Philosophiæ universæ professor et princeps philosophorum » publice declaratus sit. Sed variis hæreticis dogmatis, et præcipue quidem de Pythagorica Metempsycosi, sive *Transmigratione animarum, et de Ideis Platonicis* gravissimas in Ecclesia Orientali excitavit turbas, ideoque imperante Alexio Comneno per judicium Ecclesiasticum Constantinopolitanum tanquam hæresiarcha solemniter condemnatus, et anathemate percussus est. Imperator « dedit operam, ut nefariorum istorum dogmatum catalogus ad se deferretur. In capita undecim redacta sunt ; quæ imperator retractare ipsum ac condemnare anathematique subjicere, productum ex ambone nudo capite ad concionem universi populi jussit. Ingeminabatur a multitudine anathema singulis sententiis prolatis. Igitur anathemati cui subjecta prava ejus doctrina fuerat, ipsum jam quoque nomen ejus ac caput est subjectum. Sed secutis temporibus recepit se hic vir in bonam mentem, sententiasque priores revocavit ». Quæ cum Anna testetur, accidisse *Eustratio Garida* Patriarchatum gerente, quem *hominem non doctissimum* Italus *verbis ac sophismatis* obruerat, et Eustratius anno sequenti e vivis excesserit, ut suo loco ostendetur, tumultus hi serius in Ecclesia Constantinopolitana sedati non fuere, nec Italus serius anathematizatus.

10. *Fuit princeps Philosophorum in aula Constantinop.* — *Italum* hunc *Joannem* nuncupatum fuisse, Allatius lib. 2 de Eccles. Occident. et Orient. Consensione cap. 10, eruit ex ejusdem anathematismis, qui recitantur in Ecclesia Græca, die orthodoxiæ sacro ; editique sunt in Triodio, ex quibus, quæ fuerint hominis dogmata intelligitur. Ducangius in Notis ad lib. 6 Alexiadis Annæ Comnenæ recte censet, alium non fuisse ab Italo *Joannem* illum philosophum, quem Theophilactus archiep. Bulgariæ in Epist. XLV hortatur ad patientiam, et ut inimicis virtutem ejus impetentibus viriliter obsistat. Indeque concludit, Epistolam hanc scripsisse *Theophylactum* post exactum urbe *Italum*. Varia Joannis Itali Opera (1), quibus Aristotelis Philosophiam exposuit et illustravit, commemorant Labbeus in Nova Biblioth. Mss. Librorum in quarto Parisiis edita, et Lambecius in Appendice ad. lib. 4 Biblioth. Cæsareæ. Anna Comnena pag. 145, postquam dixit Psellum tandem Byzantio egressum esse, subdit : « Principi Philosophiæ cathedræ magister impositus Italus idem est, summusque Philosophorum declaratus ; quam ad loci et honoris possessionem obtinendam Aristotelicos et Platonicos libros mox suscepit enarrandos, αὐτὸς φιλοσοφίας ἁπάσης προέστη διδάσκαλος, ὕπατος τῶν φιλοσόφων χρηματίσας. Καὶ τάς τε Αριστοτελικάς βίβλους, καὶ τάς Πλατονικὰς ἐξηγεῖσθαι ἐσπούδαζεν. » *Hypatus* itaque dignitatis nomen erat, inter cætera palatii Constantinopolitani Officia apud Matthæum monachum recensitæ, sed a Codino omissæ, quod pluribus exemplis eorum, qui eam gessere, ostendit ibidem Ducangius.

(1) Vix credo hunc Italum hæreticum fuisse Joannem illum cujus memoria in Triodio damnatur ; nam Joannes de quo in Triodio, idem videtur ac Joannes ille cui anathema dicitur anathematismis additis Epistolæ sanctæ Nicenæ Synodi Secundæ, qui legebantur quotannis in Ecclesia Græca Dominica secunda Quadragesimæ, quæ apud Græcos *Dominica Orthodoxiæ* vocabatur. Anathematismos illos vulgavit P. Montfaucon Biblioth. Coislin part. I, p. 102, nec recentiores esse credo Michaele Duca imperatore, cujus nomen ibidem inter imperatores postremum legitur. Cum igitur Itali damnatio sub Alexio contigerit, ut ex Comnena eruitur, hinc fit ut Joannes ille alter sit hæreticus aliquanto vetustior Italo. Quin et ex Anna Comnena lib. 5, pag. 119, edit. Venet. discimus Italum hunc resipuisse, ejusque pœnitentiæ gratia nomen ejusdem *obscure* duntaxat ac *oblique* paucis modo consciis Ecclesiastico anathemate deformatum fuisse ». Quæ verba vix aliquem aptum sensum ferrent, si Itali hujus nomen expressum in anathematismis exhiberetur. MANSI.

GREGORII VII ANNUS 12. — CHRISTI 1084.

1. *Urbe potitur Henricus et coronatur ab antipapa.* — Sequitur annus Redemptoris millesimus octogesimus quartus, Indictione septima, quo Roma post obsidionem triennalem ab Henrico rege diversis modis tentata tandem capitur non ferro, sed auro. Quomodo autem et quando id acciderit, ex Bertholdo præstat audire, qui tunc temporis ista scribebat. Nam posteriores confundunt invasionem civitatis Leonianæ cum Urbis ipsius captione, et quæ contigerunt anno superiori, cum his quæ hoc anno gesta esse reperiuntur : de quibus ista distincte ingerit ipse :

« His temporibus Constantinopolitanus (imperator scilicet) maximam pecuniam Henrico quondam regi transmisit, ut Robertum Guiscardum ducem Calabriæ et Apuliæ, conjuratum militem domini papæ, in ultionem ejusdem regis bello appeteret. Nam Robertus jamdudum fines Constantinopolitanorum invasit ; iterumque illuc expeditionem movere disposuit. Sed Henricus acceptam pecuniam non in procinctum contra Robertum, quod juramento promisit, sed ad conciliandum sibi vulgus Romanum expendit, cujus adjutorio Lateranense palatium feria quinta ante Palmas cum suo Ravennate Guiberto intravit. Nobiles autem Romani, præter admodum paucos, cum domino papa Gregorio tenuerunt, qui et quadraginta obsides ei dederunt. Papa autem in castellum S. Angeli se recepit, omnesque Tiberinos pontes et firmiores Romanorum munitiones in sua obtinuit potestate. » Henricus autem ad suum suorumque præsidium munivit montem Aventinum, in quo se continuit. Quomodo autem per suum antipapam fuerit coronatus, ita pergit Bertholdus :

2. « In die Resurrectionis Dominicæ Henricus ab hæresiarcha suo Ravennate coronam non gloriæ, sed confusionis accepit. Nam hujusmodi coronator juxta attestationem sanctorum Patrum, non benedictionem quam perdidit, sed damnationem quam habuit, suo coronato imposuit ». Ita quidem, ob idque ejusmodi execratione potius quam consecratione initiatus Henricus, ita dici meruit imperator, sicut ejus initiator Guibertus meruit dici Pontifex ; sicque sicut iste antipapa, ita consecratus ab eo pseudoimperator dicendus fuit ab Orthodoxis omnibus ; nec ipsi nomen nudum imperatoris aliquid potuit contulisse nisi maledictionem, quam tantum consequi potuit a maledicto, ut hic pluribus disputat ipse Bertholdus. Cæterum assertum potius, quam reipsa, jure aliquo eum quis legitimum (si res ad calculum deferatur) dicere poterit imperatorem, quo titulo ad consignanda certa tempora etiam positos vidisti superius in Annalibus tyrannos plerosque invasores, Orientalis imperii ejus nominis indignissimos. Quæ dixisse voluimus, ut non mireris, si ad tempora consignanda eo titulo plures ex iis invenies nominatos in Fastis, tanquam columnas milliarias collocatas in itineribus, quæ mutæ licet ipsæ, loquantur tamen, et viam doceant.

3. *Quæ passus et quæ crudelia Romæ egerit Henricus.* — At quæ post hæc gesta sint, ita narrare Bertholdus pergit : « Morabatur autem Henricus in Lateranensi palatio cum Ravennate suo, nec a fidelibus papæ per civitatem ad sanctum Petrum transire permittebatur, sed in ipsa Paschali hebdomada fideles aggreditur. In qua congressione quadraginta pæne inter mortuos et vulneratos perdidit ; nam reliqui fugerunt : ex parte autem domini papæ nec unus cecidit. » Qua occasione factum, ut ipse Henricus se suosque in Aventinum conferret, locumque muniret, timens tum urbanos, tum externos, ne improvisa aliqua aggressione Romanorum, vel Northmannorum fidelium papæ Gregorii, trucidaretur una cum suis militibus, suoque pseudopontifice Guiberto. Accidit autem inter hæc, dum Henricus una cum suis contineret se in Aventino, ibique positus frequentare soleret Ecclesiam S. Mariæ, in qua oraret, cuidam ignoto homini parandi necem ipsi, ex loci opportunitate occasionem datam fuisse, nempe, ut prægrande saxum pararet, quod super caput imperatoris deorsum mitteret.

4. Sed quod Deo semper invitum ac detestabile fuit, cujuscumque sanguine quantumlibet noxio Ecclesias inquinari, sceleri minime favit, sed extitit

ultor, effecitque ut cum saxum ille pararet, una cum saxo deorsum cadens occumberet. Quem in gratiam regis populus per devia tractum in frusta discerpsit. Ex quo facinore mendax Benno, digna occasione captata conflandi calumniam in Gregorium, in argumentum assumpsit, ipsi tribuens facinus, quod nec cogitasset aliquando. At non ita qui res gestas tunc ab ipso Henrico conscripsit, licet ipsi favens, non ausus tanto Pontifici scelus tantum adscribere : qui post hæc divinam vindictam in regis exercitum esse grassatum affirmat, nimirum ingruenti lue nec unum quidem ejus militum remansisse superstitem. Ait enim : « Nulla fortuna longa est : nam hi quos imperator Romæ præsidio imposuerat, ægritudine correpti, quam et locus et tempus intulerat (erat enim æstas), ne uno quidem superstite, mortui sunt ».

5. At quæ damna intulerit Urbi Henricus, in Vita Gregorii antiquitus scripta per Bibliothecarium ita legitur : « Domos Corsorum subvertit. Dehinc Septem Solia, quibus Rusticus nepos prædicti Pontificis continebatur, obsidere cum multis machinis bellicis attentavit, de quibus quamplurimas columnas subvertit. Cum nuntius ei advenit de adventu Roberti Guiscardi, a quo, si ab obsidione non recederet, expellendus esset, vel capiendus ». Hæc ibi. Erat locus ille, Septem solia dictus, e regione sancti Gregorii inter montem Palatinum et clivum Scauri suffultus multiplici ordine columnarum, totidemque distinctis superexaltatis soliis septem, qui celsæ turris speciem exhibebat, in cujus vertice Ecclesia erat, sicut in mole Hadriani Sancti-Angeli, eademque dicta Sanctæ-Luciæ ad Septem Solia, quam inter Urbis diaconias memini numeratam. Permanserunt ejus reliquiæ igni atque concussionibus superstites in paucis columnis, et residuis tribus soliis usque ad tempora Sixti papæ Quinti, quas ad usum recentium constructionum vidimus demolitas, non sine indignatione animi omnium cultorum antiquitatis. Sed ita stylo nostro, saltem in chartis nunquam periturum amplius maneat ædificium, quod firmæ columnæ præstare penitus nequiverunt.

6. *Accersitus a Gregorio papa Robertus, qui Henricum fugat.* — Gregorius autem Pontifex simul ac Henricum cœptam Urbis obsidionem indefesso studio prosequi intellexit, exigere non destitit a fidelibus sancti Petri, quæ promiserant juramento tueri Romanam Ecclesiam ; et inter alios magis ursit, quem novit potentiorem atque audaciorem Robertum, qui resisteret Henrico, cujus si posteriora prospera cederent, res Northmannorum essent in ultimo discrimine constitutæ, ac proinde, nisi eum res Petri moverent, saltem suæ ipsius si salvas esse vellet, permovere deberent.

Qui his optime persuasus, Boamundo cum exercitu in Oriente relicto adversus Alexium imperatorem, ipse in Italiam advolavit, collectisque novis copiis, ad liberationem Pontificis ocius properavit, Henricumque fugavit. At de his inter alios hæc habet versibus istis Donnizo in Vita Mathildis, scriptor temporis hujus :

> Pervigil et rector Gregorius ex grege festo (lesso)
> Pollutæ cathedræ nullum quoque condolet æque
> Sperans in Petrum, rogitat pugnare Robertum
> Northmannum quemdam. Qui regem depulit extra
> Urbem. Qui veluti per stratam damula fugit
> Francigenam, etc.

7. De tempore autem Roberti adventus hæc Bertholdus : « Robertus Guiscardus dux Northmannorum in servitium sancti Petri post kal. Maii Romam armata manu invasit, fugatoque Henrico, totam Urbem Gregorio papæ rebellem penitus expoliavit, et majorem ejus partem igni consumpsit, eo quod Romani quemdam ejus militem vulneraverunt. Deinde acceptis obsidibus a Romanis, et in castello S. Angeli quod domum Theoderici dicunt reservatis, ipse ad recuperandam terram S. Petri reversurus, in brevi plurima castella et civitates domino papæ recuperavit. Henricus autem Roberto resistere non valens, ad partes Teutonicorum satis festinanter revertitur ». Hæc Bertholdus. At vero Leo Ostiensis aliam affert causam Urbis incendii, plane diversam ab ea, quam ille posuit, aitque liberandi causa Gregorii obsessi id facere persuasum. Sed ipsum audi Leonem [1] :

8. « Anno sequenti Henricus imperator Romam cum exercitu venit, et supradictum papam Gregorium, qui in arcem Sancti-Angeli se contulerat, variis bellicis machinis modis omnibus oppugnare cœpit. Hoc ubi Roberto duci, qui ea tempestate Constantinopolitanum imperatorem oppugnabat, nuntiatum est, Boamundo filio in ipsa expeditione derelicto, Italiam ocius repetit, atque ingenti coacto exercitu, ad Pontificis liberationem adversus imperatorem ire disponit. Quod postquam Desiderius comperit, Romam nuntium dirigit, qui et papæ proximam eruptionem, et imperatori ducis nuntiaret adventum. Tunc Urbe egressus imperator, quia sine militum præsidio erat, Castellanum oppidum, (dictum antiquitus Veios,) subiit : Robertus autem dux Romam cum exercitu noctu ingressus, dum ad Ecclesiam Sanctorum Quatuor Coronatorum advenisset, ex consilio Cincii Romanorum consulis ignem Urbi injecit. Romani igitur rei novitate perculsi, dum extinguendo igni toti incumberent, dux ad arcem Sancti-Angeli continuo properans, atque inde Pontificem abstrahens, Roma sine mora egreditur, et Gregorium papam ad nostrum deducit monasterium. Eum vero abbas noster quoad vixit, cum episcopis et cardinalibus qui cum secuti fuerant, honorifice habuit ». Hæc Leo. Sed antequam ab Urbe recederet, ut pseudocardinales, mala germina, adulterina plantatio Guiberti pellerentur ab Urbe, ministrarent vero legitime instituti sacerdotes, Roberti ducis favore curavit. De quibus ista Bibliothecarius habet :

[1] Leo Ost. l. III. c. 52.

9. « Erant enim cives Romani uxorati, sive concubinarii, barbarasi et mitrati, peregrinis oratoribus, præcipue vero multitudini rusticanæ Longobardorum mentientes, asserentes se cardinales presbyteros esse, quique oblationibus receptis, indulgentiam et remissionem omnium peccatorum usu nefario impudenter præstabant. Hi et occasione custodiendæ Ecclesiæ consurgentes intempestæ noctis silentio intra et citra eamdem Ecclesiam impune homicidia, rapinas, varia stupra et diversa latrocinia exercebant, quos uti diximus beatus Pontifex ab eadem Ecclesia non sine multa difficultate removit, et custodiæ curam honestis sacerdotibus et clericis commisit et tradidit ». Hæc ipse.

10. *Gregorius, celebrato Concilio recedit ab Urbe.* — Constat insuper ipsum Gregorium antequam ab Urbe recederet, Concilium habuisse, de quo ista Bertholdus hoc anno : « Dominus autem papa, collecta Synodo, iterum sententiam anathematis in Guibertum hæresiarcham et Henricum, et omnes eorum fautores promulgavit, quod et in festo sancti Joannis Baptistæ præterito jamdudum Romæ fecit, cum Henricus adhuc ibi moraretur. Hanc sententiam legati Sedis Apostolicæ, videlicet Petrus Albanensis episcopus in Francia, Otto Ostiensis episcopus in terra Teutonicorum usquequaque divulgarunt ». Hæc Bertholdus. Omnibus his peractis, Gregorius ab Urbe recedens, Cassinum primum advenit.

Quid autem ipsi tunc memoria maxime dignum acciderit [1], Leo Ostiensis sic narrat : « Factum est autem, cum idem papa Gregorius Missarum solemnia celebraret, vir quidam, Joannes nomine, juxta altaris crepidinem immobilis perstitit. Cumque ad altare deflexisset obtutus, subito in extasim raptus, niveo candore columbam, cujus erat aureum guttur, supra eamdem aram adstare conspexit. Quæ inde leviter advolans, ac supra dexterum Pontificis humerum recubans, alis protinus expansis, utrumque protexit, ac tamdiu sic perstitit, quousque commixtio Dominici corporis et sanguinis in calice fieret. Iterumque se in dexterum humerum colligens, inde ad altare descendit, caput blande super hostiam flectens, viro illo quid hæc sibi vellent non intelligente, cum volatu præpeti, pleno rostro remeavit ad cælum. Post hæc homo ille in se rediens, nulla penitus hujus rei vestigia memoria tenuit.

11. « Nocte vero subsecuta cum se sopori dedisset, vir quidam illustrior sole, minaci vultu in medio suæ domus hospitio eidem apparuit. Quo ille viso, de stratu exiliens, terrore correptus fugam tentat arripere. Vir autem ille porrecta manu, continuit brachium ejus suaviter tenens. Cum autem ejus manus nequiret effugere, ac si vinctus stetit invitus : ad ejus mox auxilium quidam nivea canitie aspersus, indutusque stola candida affuit, ejusque mœrorem consolans, de manu se tenentis eripuit. Quem ille quisnam hic esset tantæ charitatis vir, quæsivit intrepidus. Hic, inquit, est justitiæ sol. Et ille : Nomen quoque, ait, tuum inquirenti simpliciter pande. Nequaquam, ait ille, scire te oportet nomen meum ; sed mihi ad interrogata responde. Putasne, recolis quid heri, dum in Ecclesia adstares, vidisti? Ille cujus animum occuparat oblivio, cœpit intra se volvere quidnam esset, quod ab eo senior quæreret, subitoque reminiscens, cuncta sibi quæ viderat, ex ordine retulit. Et ille : Vade, inquit, celeriter, et hoc ipsum auribus papæ intimato, ut constanter vigore sancti spiritus, quod cœpit, exequatur. His dictis, ab oculis ejus elabitur ». Hucusque Leo.

12. At quid columbæ visio in Pontifice nisi Spiritus sancti eum instinctu regi et gubernari ? Quid insuper, illud quod eidem nuntiari mandatur, ut vigore sancti Spiritus, quod cœpit exequatur, nisi manifestum divino oraculo reddi, quæ ab eo hactenus gesta essent, ejusdem sancti Spiritus opere bene facta probari ? Quam ista opportuno tempore sunt mortalibus divino consilio declarata, cum non apud schismaticos tantum, verum apud Catholicos tunc viventes, et qui postea futuri essent ejusdem Pontificis fama in suspicionem nimiæ austeritatis adduceretur, periclitareturque proscissum calumniis tanti Pontificis nomen ? de quo adversus obloquentes ac detrahentes illud Apostolicum pro defensione liceat usurpare [1] : « Quis stabit adversus electos Dei ? Deus qui justificat, quis est qui condemnet ? » Ut quod divino calculo recte factum probari posset, non auderet humana temeritas sugillare, ut sic ora loquentium mendacium prorsus obstruerentur, qui ipsum Gregorium in fine, obitus tempore, pœnituisse facti, mentiti sunt in suo ipsorum conciliabulo, Guibertini (de quo suo loco dicturi sumus) ex quo Sigebertus, qui narrat de Gregorii pœnitentia, noscitur descripsisse. Quomodo ergo potuerunt ipsi displicuisse, quæ adversus schismaticos gesserat, et pœnituisse exantlati laboris atque bene functi certaminis, qui (ut vidisti) divinitus monitus fuerat, ut constanter, quæ vigore Spiritus sancti cœperat, facere pergeret. Gregorius autem ex Cassinensi cœnobio recedens, Salernum se contulit, ubi permansit usque ad obitum.

13. *Henricus revertitur in Germaniam.* — Henricus interim cum metu Roberti perculsus discessit ab Urbe, et in Castellanum inexpugnabile præsidium se recepisset, Guibertum secum ducens : nequaquam ibi constitit, sed quanta licuit celeritate recedens ex Italia montes prætergressus, reliquit Guibertum schismaticorum vallatum potentia, Porro quam ex turpi fugai ndignationem concepitu animo, in eos effudit abunde, quos partes Gregorii papæ favisse comperit. Augustana civitas studiosa Pontificis furorem ejus prima omnium est experta;

[1] Leo Ost. l. III. c. 53.

[1] Rom. VIII.

quam obseditac cepit, et excidit, et ejus episcopum custodiæ mancipavit. Hæc Urspergensis in Chronico. Porro civitas Christo fidelis sui ruina magis erigitur et exaltatur, atque nobilitatur excidio, cum ista sit passa ob conservatam summa constantia vero Ecclesiæ Romanæ Pontifici fidem, et despectum principem adversus Deum et ejus Ecclesiam bella moventem atque penitus insanientem, præferens jure semper Deum imperatori.

14. *Robertus navali prælio victor.* — Robertus autem Guiscardus, qui dimiserat filium Boamundum in Thracia adversus Alexium imperatorem bella gerentem, de reditu sollicitus, novas copias allegit, et classem parat. Quomodo autem bello maritimo victor evaserit, audi quæ scribat Romualdus archiepiscopus Salernitanus eorum temporum scriptor, qui ait : « Dux Robertus collecto agmine iterum in ultramarinas partes statuit proficisci. Quod dum imperatori Alexio compertum esset, suum direxit exercitum cum multitudine navium simul cum exercitu Venetianorum, ut maris iter duci prohiberetur. Contra quos dux Robertus una cum filio suo Rogerio cum navibus suis non segniter progressus, cum eis acriter conflixit mense Novembris, et navali bello commisso, dux Robertus una cum filio suo Rogerio victoriam capiens, maxima cæde prostravit eos, quorum quidem multi in mare demersi, plures autem capti, nonnulli vero vix per fugam elapsi sunt ; sicque prostratis hostibus dux ipse simul cum Rogerio filio exultans tripudio adiit Boamundum filium suum, quem in terris quas ibi conquisierat dereliquit, cum suo exercitu Constantinopolitanum imperium invadere cupiens ». Hæc Romualdus.

15. *Profligati schismatici a Catholicis et recepti pœnitentes a legato Anselmo.* — Ubi autem Henricus ab Italia recessit, Orthodoxi resumunt vires, schismaticique hebetati languent, ex hisque plurimi deficientes ab imp. inhærent Gregorio papæ. Ad horum autem suscipiendam pœnitentiam atque impertiendam absolutionem, idem Pontifex legatum mittit Anselmum Lucensem episcopum plenissima facultate absolvendi omnes qui a schismate recedentes, ad Catholicam communionem accederent, impertiendi insuper indulgentias piis qui sincero corde, zelo veritatis pugnarent adversus schismaticos, quos ingenti victoria profligarunt. De quibus hæc habentur in Actis ipsius sancti Anselmi Lucensis istis verbis : « Fugato ab Urbe Henrico in Teutonicas statim partes revertitur, concitatis primum omnibus pæne Longobardis adversus præfatam dominam Mathildem, et adversus S. provisorem ejus; sed et adversus omnem Catholicam unitatem. Nec multo post ecce coadunati sunt episcopi et marchiones cum aliis multis, qui magno impetu et furore subito terram invaserunt ejusdem comitissæ, putantes totam illico suæ ditioni subjicere. Tunc ergo congregati et nostri, sed quidem pauci, quoniam una vix die præscii facti sunt. Verumtamen nimis confortati sunt, quia dominus noster sanctus Anselmus episcopus suam eis benedictionem per nostram direxit parvitatem, hoc in mandatis præcipue commendans nobis, ut si qui cum excommunicatis communicassent, primitus illos absolveremus, et tunc pariter omnes auctoritate Apostolica et sua benediceremus, instruentes eos quo pacto, quave intentione deberent pugnare, sicque in remissionem omnium peccatorum eorum instantis belli committeremus periculum.

16. « Facto igitur congressu, citissime dorsa hostes dederunt, et captus est mox Parmensis episcopus, et nobiles multi, minores vero absque numero, sed et mortuorum non est inventus numerus ; de nostris autem tres mortui sunt et vulnerati pauci. Qua vice gloriam Dei et virtutem benedictionis reverendissimi Præsulis fideles omnes agnoscere potestis. Abhinc enim confusa sunt hæreticorum conciliabula, et declinata est nimis elata eorum insolentia. Gavisi autem et confortati sunt omnes Catholici, præsertim domus illa, quam sanctus pater noster Anselmus episcopus inexpugnatam postea custodivit, et in fide Catholica permanentem reservavit. Et factus est ille unius olim civitatis episcopus, innocenter quidem expulsus, multarum civitatum præsul magnificus ». Hæc ejus presbyter pœnitentiarius de Anselmo olim pulso, ut suo loco superius dictum est. Pergit vero :

17. « Potestatem et vicem suam dominus papa commisit per omnem Longobardiam, ubi Catholici non haberentur episcopi, qui tunc inveniebantur certe rarissimi. Concurrerunt itaque ad ipsum ab omnibus partibus Longobardiæ quotquot zelum habebant fidei Catholicæ. Ibi benedictionem Ecclesiastici, absolutionem excommunicati suscipiunt. Sed conversi accipiunt ibi Chrisma, ibi sacros ordines acquirunt ; illic desolati solatium, inconsulti consilium, consulti gaudium invenerunt etc. »

At qui innumeris (ut audisti) premebatur angustiis, coactus extorris ab Urbe secedere, Gregorius afflictiones episcoporum longe degentium audiens, promptus assurgere et opem illis ferre non destitit. Accidit autem his diebus, ut cum audisset Guillelmum Anglorum regem detinere jam ab anno superiori in carcere Odonem episcopum Bajocensem ejusdem regis germanum, pro ipso ad eumdem regem litteras dederit, quæ et ultimæ numerantur omnium ejusdem Gregorii Epistolarum. Est earum exordium : « Communis amor et sincera devotio etc. » Et quod ad rem spectat, inferius dum pluribus eumdem laudat, illud redarguit, quod sacerdotalis dignitas apud ipsum sit contemptui, hæc dicens :

18. *Gregorius papa regi Angliæ pro Odone episcopo in vinculis detento scribit.* — « Unum tamen interea nos tangit, et tangendo angustat, atque inter regalium tuarum virtutum insignia monimenta lætitiam in amico corde violenter obnubilat, videlicet, quod in capiendo germanum tuum episco-

pum, non sicut decuit, propriæ honestati prospiciens, sed sæcularem cautelam et rationem divinæ legi præponens, sacerdotalem reverentiam minus vigilanter attendisti. Et quidem non latere tuam prudentiam credimus, scriptum esse, quod de sacerdotibus maxime oportet intelligi [1] : Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. Et alibi [2] : Nolite tangere Christos meos. Et quod Dominus [3] ipse sacerdotibus licet pravis et indignis honorem deferre non sit dedignatus etc. » Ostendit id ipsum exemplo Magni Constantini, et auctoritate sancti Ambrosii eadem pluribus inculcantis. At quænam causa præcesserit, ut idem Guillelmus rex germanum suum episcopum vinculis strinxerit, ex fragmento Rerum Gestarum ejusdem regis ex Codice monasterii Cadomensis nuper edito una cum aliis monimentis rerum Anglicanarum, Northmannarum, Hibernarum, et aliarum Francofurti anno Redemptoris millesimo sexcentesimo, sic accipe :

19. « Dum furerent in orbe tempestates multæ, quarum aliquæ in præcedentibus libri capitibus memoratæ sunt, quidam sortilegi Romanorum, quis in papatu succederet Hildebrando, indagarunt. Et cum post transitum Gregorii, Odo Romanus papa (Odonem Romanum papam) fore compererunt : hoc audiens Odo præsul Bajocensis, qui cum fratre suo Guillelmo rege Northmannis dominabatur et Anglis, parvipendens potestates et divitias regni Occidentalis, nisi jure papatus dominaretur latius et omnibus terrigenis, Romam misit, palatium sibi emit, senatores Quiritum magnis muneribus datis sibi amicitia copulavit, palatiumque suum multis sumptibus et superfluis apparatibus exornavit. Hugonem Castrensium comitem, magnamque cohortem præcipuorum militum adscivit, ut secum in Italiam proficiscerentur obsecravit, et ingentia precibus promissa prodigus addidit. Illi vero (quia Northmanni leves, et extera videre cupidi sunt) protinus præsumptori episcopo, cui principatus Albionis et Neustriæ non sufficiebat, assenserunt.

20. « Ingentes quoque fundos quos in Occiduis climatibus possidebant deserere decreverunt, ac ut præfato præsuli trans Padum comitarentur, per fidem spoponderunt. Apparatum hujusmodi prudens rex Guillelmus edidicit, sed non approbavit ; regnoque suo, multisque aliis nociturum existimavit. Unde festinanter in Angliam transfretavit, ac Odoni episcopo cum grandi pompa navigare in Northmanniam cupienti, ex insperato in insula Vecta obviavit. Ibi nimirum congregatis in aula regali primoribus regni, rex ita locutus est :

« Egregii proceres, verba mea diligenter audite, et salubre consilium mihi quæso tribuite. Antequam transfretassem in Northmanniam, regimen Angliæ fratri meo Bajocensi episcopo commendaveram. In Northmannia multi contra me surrexerunt, et ut ita dicam, intimi me invaserunt. Robertus filius meus, et tyrones quos enutrivi et quibus arma dedi, contra me rebellarunt, eisque mei malefidi clientes et finitimi hostes gratanter adhæserunt.

21. « Verum Deo cujus servus sum me protegente, nihil profecerunt ; nec de meo aliquid, nisi ferrum in vulneribus suis obtinuerunt. Conglobatos in me Andegavenses paratos ad bellum terrore compressi ; parique modo Cenomannos armis et viribus compescui. His nimirum occupationibus ultra mare irretitus fui, ibique diu moratus, publicis utilitatibus laboriose deservivi. Interea frater meus Angliam vehementer oppressit, et Ecclesias fundis et redditibus expoliavit, ornamentis ab antecessoribus eis datis nudavit, militesque meos, qui contra Danos et Hibernenses et alios hostes mihi nimis infestos, Angliam tutari debuerant, seduxit, et trans Alpes in extera regna, me contempto, pertrahere disponit.

22. « Nimius dolor cor meum angit, præcipue pro Ecclesiis quas afflixit. Christiani reges, qui ante me regnaverunt, Ecclesiam Dei amaverunt, honoribus et xeniis multi generis locupletarunt ; unde nunc, ut credimus, in amœna sede, felici retributione gaudentes requiescunt. Adalbertus, Eduinus, ac sanctus Oswaldus, Athulphus et Alfredus, Eduardus Senior et Edgarus, cognatusque meus et charissimus dominus Eduardus dederunt opes Ecclesiæ sanctæ, quæ est sponsa Dei : et frater meus cui totius regni tutelam commendavi, violenter opes diripuit, crudeliter pauperes oppressit, frivola spe milites mihi surripuit, totumque regnum injustis exactionibus concutiens exagitavit. Quid indigne agendum sit, caute considerate, et mihi quæso insinuate. Cumque omnes tantum virum timerent, et sententiam in illum proferre dubitarent, magnanimus rex ait : Noxia temeritas semper comprimenda, multoties olim contra patrem suum litigaverat, et tunc noviter pro quibusdam ineptiis similiter stomachatus ad regem Francorum discesserat.... » Reliqua desunt : nam quæ post hæc sequuntur, spectant ad obitum ipsius Guillelmi, quem certum est post annos tres contigisse, anno nimirum Redemptoris millesimo octogesimo septimo : ad quod usque tempus eumdem Odonem Bajocensem episcopum præterito anno vinctum, esse detentum in carcere liquet.

23. *De eodem episcopo arte divinatoria et aliis criminibus implicito.* — En quos infelix episcopus ex divinatione dæmonum messuit fruges. Ita plane qui semel his intendens, divinationibus adhibere cœperit fidem, ludus diaboli effici consuevit, ut (quod deterius est) magno suæ quisque dispendio animæ captivus, spe vana pellectus in inferos demergatur, cum se putat thronum eminentiorem proxime conscensurum. Possemus hic de pluribus ita deceptis temporibus nostris, scribere librum, quorum funestos deploravimus, quos vidimus casus ; sed nos instituti ratio cohibet, quæ suis quæque temporibus reddenda veluti lege præscripsit.

[1] Zach. II. — [2] I. Par. XVI. — [3] Matth. XXIII.

Satis sit ad miserrimos istos, ne ejuscemodi laqueis aureis irretiri sinantur, illud Apostolicum inclamare [1] : « Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis quæ sunt ad interitum ipso usu ». Memores ab exordio nascentis Ecclesiæ (ut habent Acta [2]) cognitis præstigiis hujuscemodi et illusionibus dæmonum, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus, et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. Ita illi qui insilire dæmonem in auctores suos ipsos filios Scevæ adjuratores viderunt, certi nimirum, quod multo magis eosdem essent passuri diros vindices et ultores, qui eos consulerent et eorum opera quomodolibet uterentur. Sed redeamus ad infelicem germanum regis Odonem Bajocensem episcopum, qui divinationibus dæmoniacis tot tantaque peperit sibi mala.

24. De quo certum est, Gregorii papæ preces apud regem nullius fuisse momenti, quod statuisset idem rex ejus pœnam fore perennem; adeo ut idem princeps proxime moriturus, cum vinctos omnes fore solvendos testamento jussisset, unus ne eximeretur e carcere Bajocensis episcopus, omnino vetuerit. Mirantibus autem et rogantibus cum pro illo regis amicis, hæc ad eos traditur respondisse : « Miror quod prudenter non indagatis quis et qualis est vir, pro quo supplicatis. Nonne pro tali viro petitis, qui jam diu contemptor extitit religionis, et argutus incentor lethiferæ seditionis? Nonne hunc coercui quatuor annis episcopum, qui debuerat esse justissimus rector Anglorum, et factus est pessimus oppressor populorum, et monachalium destructor cœnobiorum ? Seditiosum liberando male facitis, et vobismetipsis ingens detrimentum quæritis. Evidenter patet, quod Odo frater meus levis est et ambitiosus, carnis inhærens desideriis, et immensis crudelitatibus, et nunquam mutabitur a lenociniis et noxiis vanitatibus. Hoc perspicue in pluribus expertus sum. Ideoque constrinxi non antistitem, sed tyrannum.

25. « Absque dubio, si evaserit, totam regionem turbabit, et multis millibus perniciem subministrabit. Hæc non ex odio ut hostis profero, sed ut pater patriæ plebi Christianæ provideo. Si enim caste et modeste se haberet, sicut sacerdotem et Dei ministrum ubique condecet, cordi meo major quam possim referre, lætitia inesset. Spondentibus autem cunctis emendationem pontificis, rex iterum ait : Velim, nolim, vestra fiet petitio; quia me defuncto vehemens subito rerum fiet mutatio. Invitus concedo, ut frater meus de carcere liberetur. Sed scitote, quia multis per eum mors, seu grave impedimentum incutietur ». Sic igitur vix post annos tres (ut audisti) idem Bajocensis episcopus, dum Romanæ Ecclesiæ per pecuniam quærit sibi adipisci pontificatum, præter alia mala, annorum quatuor molestissimum sibi carcerem procuravit.

[1] Coloss. II. — [2] Act. IX.

26. *Robertus comes Flandriæ precibus Gregorii in suos fit moderatior.* — Eodem ferme tempore idem Gregorius papa Robertum comitem Flandriæ, qui se inexorabilem adversus inimicos suos prorsus reddidit, ut nec de illis aliquis verba facere auderet, placavit suis litteris, redditis ei per sanctum Arnulphum episcopum Suessionensem. Quomodo autem ista se habuerint, exacte describit [1] Lisiardus in rebus gestis sancti Arnulfi, quas fidelissime digessit, his verbis : « Robertus Flandriæ comes infestus erat quibusdam gentis suæ primariis et ditioribus viris, qui pertæsi onerum quibus ab illo premebantur, inter se tractabant, ut illo profligato, humaniorem sibi principem adsciscerent, nempe Balduinum comitem Montis-Castrorum. Id ubi rescivit Robertus, summo conatu intercipit illos ceu proditores, atque alios ex eis proscribit, alios interimit, nonnullos rebus et honoribus nudatos jubet in exilium proficisci : inter eos etiam Arnulphus Morinorum archidiaconus et Ecclesiæ Sancti-Audomari præpositus, omni dignitate sua privatus multo tempore vixit profugus : sed tandem ad se rediens, Gregorium Romanum Pontificem adit, qua calumnia gradu et honore suo spoliatus sit, lacrymabiliter ei exponit. Tantam vero ejus calamitatem miseratus Pontifex, litteris suis ferocem et truculentum Roberti animum statuit lenire, ut illis quos suspectos habebat, aut plane ignosceret, aut certe facultatem sese purgandi non negaret; sed cum nemo posset inveniri, qui Pontificis litteras tunc infenso principi offerre ausus esset, res diu protracta est. Tandem animo succurrit constantia sanctitatis et fervor charitatis Arnulphi Suessionum antistitis, cujus tum in curia Pontificis celebris fama innotuit, et quod is proculdubio incunctanter oblaturus esset Roberto comiti scripta Pontificis.

27. « Tum vero animatus Pontifex, Arnulpho Diploma mittit, mandans ei, ut litteras intercessorias, et personas de quibus agebatur, ad Robertum comitem secum adducat, illisque vel veniam, vel saltem se purgandi copiam obtineat pro Sedis Apostolicæ honore. Ita ille pietate fortis, gemina instigante justitia, obedientiæ et fraternæ condolentiæ, cum quibusdam ex illis venit ad Insulam civitatem, atque illic reperto comiti obtulit sacras Pontificis litteras : quæ cum legerentur, illi quorum res agebatur, clam se submittentes, ejus tenuere pedes. Sed, o furorem et rabiem! o fellis acerbam commotionem! quæ tamen in fronte, oculis, et toto comitis vultu visebatur, quando sensit eos quos oderat suos apprehendisse pedes. Et quid vero illa ferocitas in sancti viri præsentia faceret? Affuit continuo gratia Dei; et tum sanctitatis ejus contemplatione, tum pro Apostolicæ Se-

[1] Lisiardus in Vita S. Arnul. c. 34, apud Sur. c. 4. die XV August.

dis reverentia, salus, vita, res, et facultates, eis donatæ sunt ». Hæc de legatione functa nomine Apostolicæ Sedis per sanctum Arnulphum, Lisiardus. Porro desiderantur litteræ illæ a Gregorio papa ad Robertum, sicut et aliæ anno isto ab eo datæ ad diversos Epistolæ.

Anno periodi Græco-Romanæ 6577.— Anno Æræ Hispan. 1122. — Anno Hegiræ 477, inchoato die 9 Maii, Fer. 5. — Jesu Christi 1084. — Gregorii VII papæ 12. — Henrici IV reg. 29. imp. 1. Alexii Comneni imp. 4.

1. *Henricus rex Romæ ab antipapa coronatur.* — A num. 1 ad 10. Non tantum posteriores historici, ut putat Baronius num. 1, confundunt quæ anno superiori cum iis quæ hoc anno gesta sunt; sed etiam non pauci ex antiquis, uti Bertholdus quem Baronius excipit, Leo Ostensis lib. 3, cap. 52, cujus verba Baronius num. 8 recitat, et abbas Urspergensis ad annum MLXXXIII, ubi ait, Gregorium VII *Salernum* secessisse, et ibidem ad diem mortis suæ permansisse, quod tamen hoc anno accidisse certum et indubitatum. Sed antequam historicorum errores indicemus, ex his quæ certiora visa in medium proferam. « Heinricus Natale Domini Romæ apud S. Petrum celebravit », inquit abbas Urspergensis, qui annum a Christi Natali inchoat. Bertholdus vero : « Henricus in Romanorum finibus hyemavit, ibique Guibertum Ravennatem suum Romam venturum exspectavit, ut ab eo apud Sanctum Petrum incoronaretur, eo quod Gregorium papam ad hoc flectere non posset, ut eum, nisi legitime reconciliatum, incoronare vellet ». Subdit Bertoldus, Henricum maximam pecuniam quam ei Alexius imperator Constantinop. miserat, ut Robertum Calabriæ ducem, Gregorio VII addictum bello appeteret, ad conciliandum sibi vulgus Romanum expendisse : « Cujus adjutorio Laterasense palatium feria quinta ante Palmas (die nempe XXI Martii) cum suo Ravennate Guiberto intravit. Nobiles autem Romani, præter admodum paucos, cum domino papa Gregorio tenuerunt, qui et XL obsides ei dederunt; papa autem in castellum Sancti-Angeli se recepit, omnesque Tiberinos pontes et firmiores Romanorum munitiones in sua obtinuit potestate. In die Resurrectionis Dominicæ Henricus, ab hæresiarcha suo Ravennate, coronam non gloriæ sed confusionis accepit », id est, die trigesima prima mensis, a quo ideo ejus imperium a chronologis exordiendum.

2. *Antipapa Romæ inthronizatur.* — Prætermittit ibi Bertholdus, et cum eo Baronius, inthronizationem *Wiberti* antipapæ, quam uterque perperam cum anno superiori affixit, ut ibidem diximus. Sed hunc errorem corrigit Urspergensis, qui hoc anno ait : « Wipertum Ravennatem episcopum eis Apostolicum » præfecit Henricus rex « XI kal. April. feria sexta ante diem Palmarum », ideoque postridie ab ejus ingressu in Lateranense palatium. Subjungit Urspergensis : « Qui sequenti Dominica per multos pontifices Apostolico nomini dicatus, nomenque Clementis accipiens, reverenter est inthronizatus. A quo rex cum regina Berta in sancta Dominica Paschæ, imperiali benedictione sublimatus est ». Ad hæc Centius Camerarius in libro Censuali refert, Henricum regem, « quoniam populum Romanum ad voluntatem suam indubitanter attraxerat », Guibertum in Sede Apostolica violenter intrusisse, et vicissim ab eo in festo Paschatis imperii coronam accepisse.

3. *Papa in Castro S. Angeli obsidetur.* — « Post modicum vero ad obsidionem castri Crescentii (quod moles Hadriani antiquitus, et postea Sancti-Angeli castrum dictum est) universos Romanos conduxit. Pontifex autem, sicut vir cautus et providus, jamdiu Robertum Guiscardi, egregium Normannorum ducem, sollicitare studuerat, ut in manu valida contra illatam sibi violentiam et potenter succurreret », inquit Centius Camerarius. His adjunge quæ Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdun. pag. 229 habet : « Gregorius igitur in turre Crescentis muro clausus, legatos misit ad Robertum Apuliæ ducem, qui tunc forte classe instructa mare transire parabat, ut veniret et obsidionem solveret. Erat tunc forte Romæ abbas Divionensis (Jarento nempe) domino papæ per omnia fidelissimus, quem pro ingenita sibi bonitate et obedientia debita B. Petro dulcissimo amplectebatur affectu, adeo ut concaptivum suum eum vocaret, quia non eum movebant salutis pericula pro justitia suscepta. Hunc ergo ad evocandum ducem cum quibusdam cardinalibus misit. Qui obedientiam non segniter executus principem adduxit, et data Urbi obsidione, patefactoque ingressu, rege

fugato, papa liberatur, et ad Lateranense palatium cum gloria reducitur ». Diem adventus Roberti ducis notavit Bertholdus : « Robertus Wiscardus, inquit, dux Normannorum, in servitium sancti Petri, post kalendas Maii, Romam armata manu invasit, fugatoque Henrico totam Urbem, Gregorio papæ rebellem penitus expoliavit, et majorem ejus partem igni consumpsit, eo quod Romani quemdam ejus militem vulneraverunt ».

4. *Henrici ipsius verba de sua expeditione.* — Henricus imp. post suum Roma reditum « secus Alpes moram faciebat », inquit auctor anonymus Historiæ Trevirensis tom. XII Spicilegi Dacheriani pag. 228 publicatæ, *directis episcopis* ad Theodoricum Virdunensem episcopum, *qui ei summa veritate adhærebat*, ad eumdem litteras dedit ibidem recitatas, in quibus ait se *Romam in die sancti Benedicti* intrasse. *Cum in Teutonicas partes de acquirenda Roma* desperans redire vellet, Romanos missis legatis, ut Romam intraret, rogasse, et *summo studio secum manentes* adjuvisse : « summo triumpho et fide ab eis recedentes prosecuti sunt, in tantum ut in domino fiducialiter dicamus, quia tota Roma in manu nostra, excepto illo castello, in quo rectusus habitat Hildebrant, scilicet in domo Crescentii, quem Hildebrandum legali omnium cardinalium ac totius populi Romani judicio scias abjectum, et electum nostrum papam Clementem in Sede Apostolica sublimatum omnium acclamatione, nosque a papa Clemente ordinatum, et consensu omnium Romanorum consecratum in die sancto Paschæ in imperatorem, totius populi Romani exultatione, etc. Tu autem si non gravaris facere quod volumus, Augustam ad nos venire post festum Petri et Pauli te rogamus, quia Deo favente, in festo eorum Ratisbonæ erimus ». Quibus egregie confirmantur quæ jam ex variis historicis retulimus.

5. *Gregorius VII liberatur a Roberto Calabriæ duce.* — Baronius num. 6 ait *Robertum, relicto Oriente* in Italiam advolasse, et ad liberationem Pontificis ocius properasse : verum Robertus jam anno MLXXXII ex Illyrio in Apuliam venerat, et nunc, ut recte Hugo Flaviniacensis laudatus, sese ad redeundum in *Illyricum* parabat. Sed testatur Guillelmus Apuliensis lib. 4, eum *Cannas* sibi rebelles obsedisse, captasque evertisse. Porro *Cannæ* urbs fuit prope Ausidum fluvium, nunc excisa, et memorabilis pugna illic Romanos inter et Carthaginenses commissa. Hæc victoria hoc anno reportata, de qua laudatus poeta canit :

Cannis destructis Romam molitur adire
Contra Gregorii Romani præsulis hostem
Henricum, cujus jamdudum obsederat Urbem.
Plurima barbaries annis remorata duobus,
Altaque lonuentis murorum mœnia fregit,
Et turres multas invictæ diruit Urbis.
Jamque sibi fuerat pars subdita Transtiberina,
Gregorius quadam fuerat conclusus in arce,
Quæ munita satis non expugnabilis ulli
Esse videbatur, miri structura laboris.
Hanc et muniérat fidæ custodia gentis.
Robertum tantos ubi novit inisse paratus,
Et sibi cum tantis inferre paratibus arma,
Rex fugit Henricus, ducis hunc audacia terret,
Et virtus tota jam notificata per orbem,
Exspectare verens hunc ad loca tuta recessit.
Robertus Romam properans vi perforat Urbis
Egregiæ muros : tamen auxiliantibus ipsi
Paucis Gregorii fautoribus, indeque quibusdam
Ædibus exustis violenter ab obsidione
Liberat obsessum jam tanto tempore papam :
Hunc secum magno deducit honore Salernum.

6. *Adveniente Roberto Henricus imp. Roma discedit.* — Ordericus lib. 7, pag. 642 et seqq. magno quidem errore ait, *Robertum* post adventum legatorum Roma missorum mare ingressum esse, et in Apuliam venisse, cum, ut demonstravimus, Robertus jam a biennio in Italia versaretur, sed recte de Henrico scribit : « Jamque facta cum quibusdam Romanorum proceribus pace, partem Urbis recepit, ac postmodum Occiduas regni sui partes repetiit. Maluit quippe sanus et liber honeste discedere, quam furibundum Agonothetam (nempe Robertum) exspectare, et repentini certaminis involvi turbine ». Varia hic habet Ordericus de hac Romana Roberti expeditione, quæ nulla veritate nituntur, quæque ex dictis se ipsis corruunt.

7. *Robertus Gregorium VII Salernum deducit.* — Centius Camerarius loco laudato, narrata Gregorii VII liberatione, ait : « His igitur ita peractis, dux ad propria rediit, et patrem suum Gregorium Pontificem in Lateranensi palatio sedentem cum fratribus suis episcopis et cardinalibus in pace dimisit pertractantem Ecclesiæ negotia pro sui officii debito ». Paulo post : « Hic ter quaterque vere beatus Pontifex, post diutinam in Urbe moram descendit in Apuliam ; et occurrente sibi jam dicto duce Roberto Guiscardi, Salerni famosam civitatem gloriose intravit ». At certum esse debet, Robertum secum Pontificem Salernum duxisse; cum id non tantum Guillelmus Apuliensis testetur, sed etiam Leo Ostiensis, qui lib. 3, cap. 52, scribit : « Dux ad arcem S. Angeli continuo properans, atque inde Pontificem abstrahens, Roma sine mora egreditur, et Gregorium papam ad nostrum deducit monasterium ». In eo tamen Leo Ostiensis, licet auctor coævus, errat, quod lib. 3, cap. 49, narrans gesta in obsidione Romana anno præterito suscepta, tradat tunc Henricum Guibertum antipapam inthronizasse. Tertium testem pariter coætaneum mox proferam, cum de Synodo Rom. X sermo erit. Nunc quartum exhibeo, sc. Lupum Protospatam, qui hoc anno de Roberto ,ait : « Papam exinde (nempe ex Urbe Romana) viriliter abstrahens secum devexit Salernum ».

8. *In Germania plerique ab antipapa stabant.* — Hugo Flaviniacensis, qui hoc tempore vivebat, in Chronico Virdunensi refert, in tanta rerum perturbatione Germanos *Guiberto* antipapæ adhæsisse, sicuti tam Lotharingos quam Longobardos, præsertimque episcopos, paucis exceptis. Virduni Theodoricus episcopus in monachos qui Gregorii partes

sequebantur omnem furorem exercuit, ita ut publice in Ecclesiis antipapæ nomen in Canone recitari vellet. Sed perstat ipsummet Hugonem Flaviniacensem audire, qui de obsidione Romana rebusque hoc anno gestis aliqua singularia habet : « Inter hæc Virdunensis, tota fere humanitatis facie versa, hac illacque debacchabatur, ita ut omnis in eo religionis species immutaretur, et obsequium, quod prius viris religiosis qui tunc a Leodio confluxerant et ab aliis undique partibus, atque sub habitu monastico in cœnobiis suburbanis degebant, exhibuerat, verteret in arma furoris. Totus illi sermo de imperio Henrici, de papatu Clementis erat : ita ut publice in Ecclesiis nomen illius hæresiarchæ nefandi in Canone recitari præciperet. Quod etiam faciebant reliqui episcopi Lotharingiæ et Longobardiæ, exceptis perpaucis, qui magisterio Petri adhærebant : quorum vita cum esset sancta, pia, casta et Catholica, publica notabatur infamia, insana dicebatur et hæretica, etc. ; non sufficiebat sacerdotibus vel soli peccare, facti erant laqueus juvenum omnes, ut etiam absque synagogis facerent eos, qui non communicabant operibus eorum in communicando excommunicatis, in abjectione Gregorii, in assertione Wiberti. Jam vero si quis esset, qui Gregorio communicaret, hic publice conviciis appetebatur, hic hæreticus, destructor regni, assertor mali, qui nec vita dignus esset, qui publicæ indignationis offensam contraheret perjurus, et quodam adinventitio nomine Paterinus dicebatur ». Hic locus egregius ad confirmandum quod supra asseruimus, nomen videlicet *Paterinorum* a schismaticis, et a conjugii sacerdotum defensoribus datum illis fuisse, qui ministros Ecclesiæ castos esse volebant.

9. *In ea Catholici a schismaticis graviter afflicti.* — Schismaticorum seu *Wiberto* adhærentium numerus adeo increvit, ut Domnizo in Vita Mathildis comitissæ lib. 2, cap. 2, scripserit :

Hac lepra mundus fere non locus extitit ullus.
Munda domus sola Mathildis erat speciosa.

Catholici ubique multis et miris modis affligebantur, et idem Domnizo antipapæ intrusione narrata, præsentem persecutionem cum Neroniana comparare non dubitat :

Nascitur hinc cunctis ingens tribulatio justis,
Mucronem regis pia pars quam maxime sentit ;
Sedibus expulsi sunt pontifices quoque multi,
Flagris afflicti, vinclis in carcere stricti.
Rex et Guibertus faciunt juvenescere tempus
Neronis prisci, etc.

10. *In Italia sola Mathildis pro papa pugnat.* — Inter hæc una *Mathildis* pro Pontifice pugnabat. Bertholdus enim Pontificis liberatione, victoriaque Roberti ducis memoratis, scribit : « Eodem tempore milites prudentissimæ dominæ Mathildæ in Longobardia contra fautores Henrici et inimicos S. Petri viriliter pugnaverunt, e quibus episcopum Parmensem (Eberardum a Domnizone lib. 2, cap. 3, appellatum), et sex capitaneos cum aliis bonis fere militibus centum ceperunt. Equos etiam plusquam quingentos, et loricas plurimas, et omnia tentoria inimicorum pleniter potiti victoriam habuerunt ». Hugo vero Flaviniacensis citatus : « At vero Mathildis comitissa, Romanæ Ecclesiæ filia, virilis animi constantiam tenens, tanto ei (scilicet Henrico regi) fortius resistebat, quanto magis hujus astutias, et papæ innocentiam noverat. Sola enim tunc temporis inventa est inter feminas, quæ regis potentiam aspernata sit, quæ calliditatibus ejus et potentiæ etiam bellico certamine obviaverit, ut merito nominetur virago, qua virtute animi etiam viros præibat, etc. Hæc est mulier illa, de qua ab obtrectatoribus fidei, et conculcatoribus veritatis crimen incestus sancto Pontifici objiciebatur. Cui si deessent meritorum laudes, hoc satis eam commendabilem redderet, quod cum tali viro dum exprobratur, dum convicia suscipit, dum improperia audit, approbatur, honoratur, laudatur. Quæ enim ut hæc pro Romana decertavit Ecclesia ? Quot et quanta passa est, ut illa debita libertate frueretur ? »

11. *Scribit ad Germanos, ut caveant ne ab Henrico decipiantur.* — Paulo post idem Historicus, qui hoc tempore monachus erat in monasterio Virdunensi, relato Roberti ducis Romam adventu, hæc scribit : « Rex, hoste adventante, fugæ præsidium requirens, sigillum domini papæ, quod furto subripuerat, secum tulit : et Portuensem, quia olim familiaris papæ fuerat, sibi conciliatum, secum duxit. Witbertus vero et ipse aufugit. Quamobrem verita Mathildis ne simplices quique astutia regis specie sigilli deciperentur, prævenit malitiam illius mittens litteras fidelibus in hæc verba :

« Mathildis Dei gratia si quid est, omnibus fidelibus in Teutonicorum regno commorantibus, salutem.

« Notum vobis facimus, quod *Henricus* falsus rex furto subripuit sigillum domini papæ Gregorii. Unde si quid audieritis quod discordet a nostra legatione, falsum arbitramini, neque mendaciis ejus acquiescatis. Præterea episcopum Portuensem secum ducit ; quoniam olim fuit familiaris domini papæ. Si igitur aliquid vobiscum vel contra vos per eum vult operari, eum falsum testem nolite dubitare. Nulli unquam credatis, qui aliter quam nos dicere audebit. Sciatis domnum papam jam recuperasse Sutrium atque Nepe. Barrabas latro, id est, Henrici papa, ipse quoque aufugit. Valete, et de insidiis Henrici cauti estote.

« Igitur summo Pontifice ab Urbe discedente, ejus comitatu abbas Divionensis (nempe Jarento) non defuit ». Multis interpositis : « Misit etiam per eum, et per Petrum Igneum, et per principem Salernitanum Gisulfum nomine, quos Cluniacum mittebat, litteras omnibus fidelibus, in quibus et calamitatis S. Rom. Ecclesiæ causam, et cur tanta

passus sit, breviter dilucidaverit, et ut sui misererentur, ammonuit in hæc verba ». Recitat postea Epistolam illam, quæ cum desiit in Appendice ad Registrum Gregorianum, in altera editione Conciliorum addenda erit, cum aliis ab eodem relatis.

12. *Synodus Romana X sub Gregorio VII.* — Ad num. 10. « Dominus papa », inquit Bertholdus, « collecta Synodo, iterum sententiam anathematis in Guibertum hæresiarcham et Henricum et omnes eorum fautores promulgavit ». Est hæc decima et ultima Synodus Romana sub Gregorio habita intra paucos illos dies, quibus presbyter pœnitentiarius auctor coævus in Vita sancti Anselmi episcopi Lucensis, cap. 4, affirmat eum post suam liberationem Romæ resedisse, antequam cum Roberto duce Salernum proficisceretur. Hæc ejus verba : « A crescente tam impia hæreticorum persecutione, invitatus ab Apostolico viro dux Apuliæ et Calabriæ Robertus Romam festinavit, ante cujus adventum Henricus, Urbe relicta, fugit, quam una die, manu armata dux fidenter expugnavit, dominumque papam de angustia turris in latitudinem sacri palatii Lateranensis cum magno triumpho et gloria reduxit. Itaque ibi aliquot diebus, Salernum pariter perrexerunt.

13. *Gesta in Illyrico inter Alexium imp. et Robertum ducem.* — Ad num. 14. Alexio imp., ut narrat Anna lib. 5, pag. 143, proceribus Normannorum præmia ab annis quatuor eis a Roberto et Baimundo filio debita, si Baimundus statim repræsentare ea nollet promittente, illisque sine ulla mora persolvi postulantibus, Boemundus, ad patrem Salernum rediit. « Quod cum imperator certo comperisset, in urbem regiam victor invectus est », anno nempe superiori circa kalendas Decembris, ut loquentes de nativitate Annæ ejus filiæ ibidem diximus. Tum Anna lib. 6, pag. 158 gesta hoc anno recitat : « *Robertus,* inquit, ubi Boemundi filii oratione cognovit in quid recidissent ingentes illæ spes, quas in eo ejusque exercitu, rediens ab Illyrico collocasset, in heroicas assurrexit minas, cladis hosti reponendæ, tam valide itaque sese armavit, quam putavit necessarium ad ulciscendam filii cladem. *Rogerium* et *Gildas* filios statim misit cum mandatis, ut *Aulonem* mature occuparent, quod illi fecere, capto etiam Buthroto. Interim Robertus cum classe universa solvit, et filiis se *Buthroti* injunxit. Quæ dum ageret Robertus, Alexius imperat. Venetorum auxilium implorat, « pecunias in sumptus navium et in stipendia militum largissimas liberalissime pollicens ». Ipsemet classem comparat, nec recusavit certamen *Robertus*, sed eum semel et iterum Veneti vicere. Verum Venetorum secura negligentia causa illis magnæ cladis fuit : victi enim et ipsi navali prœlio a Roberto, qui « illustri ea victoria usus crudelissime, præteritarum dolorem cladium studuit ulciscendo consolari ». Multos eorum quos cepit, inhumane cruciavit deformavitque. Non longum inde tempus fluxerat, cum Veneti in Robertum infesti movent, « consertoque acri prœlio, illum plane vincunt, multis ex ejus exercitu cæsis, pluribus demersis ». Lupus Protospata ad annum MLXXXV unicam Roberti victoriam de Venetis, sed nullam ex tribus Venetorum victoriis ab Anna recitatis, sicuti neque Malaterra monachus memorat, quamvis Anna in recensendis Roberti victoriis cum illis conveniat.

14. *De iis inter historicos Græcos et Latinos non convenit.* — Ad hæc Romualdus archiep. Salernitanus in Chronico ad annum MCLXXVII perducto, adhuc inedito, in Bibliotheca regia, et quibusdam aliis asservato, et a Baronio, hic alibique laudato, mentionem tantum facit ultimæ hujus *Roberti* de Venetis victoriæ, quam asserit *mense Novembri* reportatam esse, et post eam *Robertum* in victos sæviisse. Quare Lupus Protospata in anno rei gestæ hallucinatus est, nisi annos Incarnationis a Septembri exordiatur. Neque enim anno sequenti, *mense Novembri* Robertus adhuc in vivis fuit. Porro Robertum *hoc anno* in Illyricum *mense Septembri* iterum trajecisse, auctor est Malaterra lib. 3, cap. 40, cui suffragatur Guillelmus Apuliensis lib. 5, ubi in Illyrico gesta fuse narrat, aitque Robertum sese mari commisisse,

> Quia tempus adesse
> Cœperat autumni, tranquilla recesserat æstas.

Ait etiam secum duos suos filios habuisse, et exegisse fere menses duos in littore, tempestate gravi bellum differre cogente; sed de unica tantum victoria, eaque a Roberto relata verba facit; qua in re cum Lupo Protospata, Malaterra, et Romualdo convenit. Hæc Guillelmus Apuliensis de dilatione belli :

> Exegere fere menses in littore binos,
> Tempestate gravi bellum differre coacti.
> Temperie placida portum redeunte relinquunt.
> Et contra Venetum naves Danaumque chelindros
> Certamen navale parant :

quæ si vera sint, vix Annæ in trium illarum victoriarum narratione fides adhiberi potest.

15. *Secunda Gallorum in Mauros Hispaniæ expeditio.* — Hoc anno secunda Gallorum in Mauros Hispaniæ expeditio suscepta, de qua auctor anonymus Fragmenti Historiæ Franc. a Roberto ad mortem Philippi I apud Duchesnium tom. IV, pag. 88, habet : « Secundam expeditionem in Hispanos dux Burgundionum Hugo, pluresque alii principum Galliæ paraverunt. Quibus rex Aragonensis Sancio, cujus patrem, Milonem scilicet regem, ipsi Saraceni jamdudum excoriaverant (loco Milonis reponendus Ramirus, et fabula de genere mortis ejus rejicienda. Neque enim antiquitus Galli de Rebus Hispanicis magis edocti, quam Hispani de Rebus Gallicis) obviam venit, eisque ducatum contra eosdem præbuit Sarracenos. Quo duce Hispaniam ingressis, captaque una

nobilium ejusdem Hispaniæ urbium, et devastata ex parte ipsa regione, plurima onusti præda domum remeant, quamplurimis captivis adductis ». Hanc expeditionem ad hunc annum pertinere insinuat Garibaius lib. 23, cap. 2, qui licet Gallorum mentionem non faciat, ait tamen *Sanctium Ramirum* Aragonensium regem bellum hoc anno intulisse Mauris in Navarræ limitibus positis, et die vicesima quinta mensis Maii urbem *Arguedam* dictam sibi subjecisse, eodemque mense ad *Tudelam* civitatem cum Mauris prœlium commisisse.

16. *Tudela a Christianis obsessa.* — Hæc expeditio lucem accipit ex egregia Charta a Chiffletio in Probationibus Historiæ Trenorciensis pag. 331 relata, in qua dicitur : « Revolventibus quibusdam annis, cum illo magno exercitu, in quo pæne totius nobiles regni Franciæ, ordinante Deo, venerunt Hispaniam, venit et supradictus dux (nempe Odo Burgundiæ dux, ut mox videbimus). Quid fecerunt, et quantum laboraverunt in obsidione Tudelæ, satis notum est. Cum autem unusquisque, prout potuit remeavit ad propria, ipse dux adiit curiam imperatoris Anfonsi (seu Alphonsi VI Castellæ et Legionis regis, imperatoris nomine in Hispania appellati), causa videndi avunculam suam », Constantiam nempe Alphonsi regis uxorem, et Odonis Burgundiæ ducis amitam. In fine legitur : « Scripta est hæc Charta, jubente regina (nempe Constantia) quæ hoc donum fecit, laudante et firmante duce Odone, in Leone civitate, nonas Augusti, feria v, luna III, regnante Anfonso rege in Toletis, et Philippo in Francia, anno ab Incarnatione Domini MLXXXVII ». Cum vero in ea Charta Burgundiæ dux semel et iterum Odo nuncupetur, et facilius librarii quam notarii in scribendo labantur, existimandum anonymum loco laudato, pro *Odone* Hugonem posuisse. Uterque Burgundiæ præfuit, et Hugoni, postquam monachum induit, *Odo* successit anno MLXXVIII. De tertia Gallorum in Mauros Hispaniæ expeditione anno MLXXXVII sermo erit. Porro *Tudela* anno MLXXXVII cum universo antiquo Navarræ regno citra Ebrum fluvium posito ab *Alphonso VI*, Castellæ et Legionis rege, pendebat, sed postea in Saracenorum potestatem venit, tandemque anno MCXIV ad Christianos rursus rediit, ut ibi videbitur. *Nicolaus Grammaticus* fit patriarcha Constantinop., ut videre est anno MLXXXIX.

GREGORII VII ANNUS 13. — CHRISTI 1085.

1. *Conventus habitus inter Catholicos et schismaticos disputantes de vi excommunicationis Henrici.* — Redemptoris annus millesimus octogesimus quintus, Indictione octava sequitur, cujus exordio nempe (ut Bertholdus ait) decimo quinto die post Epiphaniam, vicesima prima scilicet Januarii, conventus est habitus in Saxonia, seu (ut Urspergensis vult) in Thuringia, loco qui Berchach dicitur, condictus (ut ait) tam ab inimicis quam amicis imperatoris, seu, ut vult Bertholdus, indictus a Saxonibus contra Henrici fautores, ut probarent se jure Henricum ut excommunicatum vitare. Hujus autem decernendi conventus ea præcessit occasio, quod Otto episcopus Ostiensis cardinalis legatus in Teutonicis regionibus promulgaverat synodale decretum de Henrico rege excommunicato, una cum Guiberto pseudopontifice. Quo decreto jubente, se jure vitare communicationem Henrici Saxones affirmabant Catholici, schismaticis contra asseverantibus, Henricum esse excommunicatum injuste, atque ob eam causam non vitandum. « Adversarii autem », inquit Bertholdus, « eis objecerunt, quod papa eum nequiverit excommunicare, eo quod expoliatus, regno scilicet, non potuerit vocari, judicari, sive damnari ». Ita quidem decretis [1] summorum Pontificum decernentibus, asserentibusque [2], spoliatum non ad Synodum provincialem, nec generalem vocari posse, nec in aliquo judicari, antequam cuncta quæ ei sublata sunt restituantur. Sed ista regula suis restringitur exceptionibus [3]. « Ad hæc », pergit Bertholdus, « Saxones responderunt, se judicium Sedis Apostolicæ non debere retractare, nec posse. Hoc cum illo potius tractandum, qui illum damnaverit; non cum Saxonibus, quod

[1] II. q. II. per tot. — [2] II. q. II. c. 4. in scripturis. — [3] Glos. in d. c. in scripturis, ver. nec in alii quo et doctores ibi et alibi.

damnationi ejus non interfuerint, qui Sedis Apostolicæ judicio nullam retractationem, sed obedientiam debuerint. Ita ergo soluto colloquio, discessum est ab invicem ». Ista Bertholdus de conventu hoc; Urspergensis vero rem gestam pluribus prosecutus, hæc ait :

2. « Electis igitur satis litteratis et eloquentibus viris, hinc Wecilone Moguntino, illinc Gebehardo Saltzburgensi archiepiscopis, disputatio cœpta est. Affirmat Gebehardus, proponente hoc prius Wecilione, imperatorem non injusto judicio, tam regno quam communione, Apostolici sententia privatum. E contra Wecil, dominum suum præjudicium non minus a papa quam a principibus passum contendit, dum ipso apud Canusium in satisfactione posito, imo jam a papa in communionem recepto, alterum super se regem elevarent. Adjecit etiam idem Moguntinus, quod imperator diu jam a Saxonia depulsus, et regnandi copia etiam ab illa dissensione, quæ ante Rudolphum facta præscribitur, spoliatus; nec vocari, nec judicari, nec damnari canonice debuisset. Hoc Gebehardus improbare nitens, asserit, neminem per hoc divinis absolutum legibus, si forte sua qualibet re familiari fuerit spoliatus; quanto minus rex, qui Saxonia, quæ non suum duntaxat prædium, sed Domini sit regnum, qui Daniele [1], vel ipso rege Nabuchodonosor teste, cuicumque voluerit dat illud : cum etiam ante amissam Saxoniam, prius ab Alexandro, dehinc ab Hildebrando vocatus, satisfacere contempsisset. Sic itaque utrimque parte sua favente atque acclamante, discessum est. Notum tamen est, quod eamdem sententiam adversarii imperatoris tanto insequebantur zelo, ut habito postmodum in Quintilineburg Concilio, ubi Otto episcopus Ostiensis interfuit legatus Hildebrandi papæ, ipsam nimium ventilantes hæresim Wecilonis, ipsumque hæresiarcham appellarent, contra fidem scilicet illum dogmatizasse culpantes, quod quamdiu quis suis spoliatus sit rebus, divinis non subjaceat legibus ». Hucusque Urspergensis.

3. Porro Wecil iste, qui anno superiori intrusus est post obitum Sigefridi in Moguntinum archiepiscopatum, quisnam fuerit, præstat audire a Bertholdo, qui ait : « Interim Henricus congregata multitudine schismaticorum, Wecilonem clericum Halverstatensis episcopi fugitivum Moguntinensi episcopatu remuneravit, eo quod illi in omni pertinacia contra Dominum et sanctum Petrum indefessus cooperator affuit. Qui ipse jamdudum anathematizatus, et ab anathematizatis electus, nihilominus etiam ab anathematizatis (juxta Pelagium papam) non consecratus, sed execratus est ». Hæc ipse. Permansit iste in schismate, cujus semper extitit acerrimus propugnator usque ad obitum, qui post biennium contigit. At sicut hæresis ab auctore Wecilina (ut audisti) est appellata, ita et ignominiæ causa schismatici sectatores ipsius Wecilini denominati fuerunt.

4. *Concilium Generale Quintilineburgense contra Henricum pro papa.* — Sed videamus, quid in Concilio Catholicorum, hoc anno post promiscuum illum conventum indicto Quintilineburg, per Ottonem Apostolicæ Sedis legatum gestum sit, quod prætermissum ab Urspergensi, a Bertholdo ejus temporis scriptore ita describitur :

« Hermannus rex in Quintilineburg Pascha celebravit, ubi et legatus domini Apostolici in ipsa Paschali hebdomada generalem Synodum cum archiepiscopis, episcopis et abbatibus sancti Petri fidelibus solemniter celebravit. Interfuit autem huic Synodo Gebehardus reverendissimus Juvaviensis archiepiscopus, item venerabilis Hartungus Magdeburgensis archiepiscopus cum suffraganeis suis. Item suffraganei Moguntinæ sedis de Saxonia : nam Wirceburgensis et Wormatiensis, Augustensis quoque et Constantiensis de Alemannia, quique ipsi canonica necessitate impediti, venire non potuerunt, per legationem suam se sancto Concilio repræsentaverunt, seque per omnia ejusdem Synodi statutis assensuros mandaverunt. Rex etiam Hermannus cum suis principibus eidem Synodo interfuit. Cum ergo omnes juxta ordinem suum consedissent, prolata sunt in medium decreta sanctorum Patrum de primatu Sedis Apostolicæ, quod nulli unquam liceat ejus judicium retractare et de ejus judicio judicare; quod de totius Synodi publica professione laudatum et confirmatum est. Et hoc utique contra Henricianos, qui fideles sancti Petri constringere voluerunt, ut excommunicationem domini papæ Gregorii super Henricum cum illis retractare præsumerent.

5. « Quidam autem Babenbergensis clericus, nomine Cunibertus, Romani Pontificis primatui derogare volens, in mediam Synodum se contulit, asserens Romanos Pontifices hunc sibi primatum adscripsisse, non aliunde concessum hæreditasse, videlicet, ut nullus de eorum judicio judicare debeat, nec illi alicujus judicio subjaceant. Qui cum aperte a tota Synodo confutaretur, præcipue tamen a quodam laico convictus est per illud Evangelicum [1] : Non est discipulus supra magistrum. Cum enim hoc generaliter in omnibus Ecclesiasticis ordinibus observandum deputetur, ne major a minore judicetur : quis hoc vicario sancti Petri denegare potuit, quem omnes Catholici pro domino et magistro venerantur?

« In eadem Synodo ordinatio Wecilonis Moguntini invasoris, et Sigefridi Augustensis, et Norberti Curiensis : imo omnes ordinationes et consecrationes excommunicatorum penitus irritæ judicatæ sunt juxta decreta sanctorum Patrum Innocentii, Leonis Primi, Pelagii, atque ejus successoris Gregorii Primi.

[1] Dan. II. V.

[1] Matth. X.

« Item secta prædicta Wecilonis Moguntini invasoris, ejusque sociorum, sub anathemate damnata est, quæ asserit : Sæculares suis rebus expoliatos Ecclesiastico non subjacere judicio, nec excommunicari posse pro suis excessibus; quæque excommunicatos absque reconciliatione recipi posse contendit.

6. « Statutum est autem ibi, ut quicumque ab episcopo suo, nec officio, nec communione privato excommunicatus esset, etsi injuste; nullatenus tamen reciperetur ad communionem, nisi absolutus Ecclesiastico more.

« Similiter, et pro sacrilegio excommunicatos decrevit sancta Synodus non recipiendos, absque solita reconciliatione, et nisi dudum quæ sacrilege sibi vindicaverant, reddidissent.

« In eadem Synodo presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, perpetua juxta decreta sanctorum Patrum indicta est continentia.

« Item statutum est, ne laici pallas altaris et sacra vasa contingant.

« Item, ne laici decimas sibi vendicent in proprietatem, nec etiam in beneficium, nisi concessione legitimorum possessorum.

7. « Item ut vernum jejunium in prima hebdomada Quadragesimæ, æstivum in Pentecoste semper celebretur.

« Item ne quis caseum et ova comedat in Quadragesima.

« Item synodali judicio confirmata et laudata est ordinatio domini Gebeardi Constantiensis episcopi; imo omnia, quæ præfatus Sedis Apostolicæ legatus, cum esset Constantiæ, ordinavit.

« Item ibi mota est quæstio de consanguinitate regis et uxoris suæ. Unde et rex in media Synodo surrexit, seque de hac re judicium sanctæ Synodi per omnia observaturum professus est : sancta autem Synodus hanc causam in præsenti canonice examinari non posse judicavit, eo quod legitimi accusatores non essent.

« In fine autem Synodi sententia anathematis cum ardentibus candelis promulgata est in Guibertum hæresiarcham, Sedis Apostolicæ pervasorem, et in apostatas S. Petri Hugonem Album cognominatum, Joannem Portuensem exepiscopos, Petrum excancellarium ». Erant hi pseudocardinales Guiberti antipapæ sectatores, et acerrimi defensores.

8. « Item in Liemarum Bremensem, Utonem Hildinesheimensem, Ottonem Constantiensem, Burchardum Basiliensem, Uzmannum Spirensem exepiscopos.

« Item in Wecilonem Moguntinum invasorem, Sigefridum Augustensem, Norbertum Curiensem. In hos, inquam, et in omnes eorum complices inevitabilis sententia anathematis promulgata est». Hactenus de rebus in Synodo gestis Bertholdus, quæ ut ratio illius temporis exigebat, tam ibi quam in aliis quoque Synodis inculcata ac repetita fuere.

His anathematis percussi jam telis schismatici superioris Germaniæ episcopi, majori audacia, quam furor copiose auxit, concitati; simulac ista quæ contra eos in proxima Synodo facta essent, intellexerunt, coeundum simul ad vindicandam quam accepissent injuriam statuerunt, synodalemque conventum proxime celebrandum indixerunt : locus autem conventiculi est præstitutus Moguntia; cui etiam interesse deberet rex Henricus. De hoc conciliabulo Sigebertus hæc habet hoc anno : « Henricus imperator Moguntiæ regali et synodali conventu coacto, exegit ab omnibus, ut Hildebrandi depositionem et Guiberti ordinationem subscripto approbent. Cui aliqui manu et ore faventes, corde tamen Hildebrando adhærebant ». Interfuisse huic spuriæ Synodo legatos tanquam Apostolicæ Sedis titulo missos a Guiberto antipapa, auctor est Dodechinus; præfuisse autem ipsi Wecilonem Moguntinum intrusum : insuper et Urspergensis asserit, eidem Synodo legatos interfuisse Romanos, ex illis scilicet qui favebant Henrico et receperant Guibertum. De eadem autem scribit ista Bertholdus hoc anno, post memoratam Synodum Orthodoxorum enarratam ista subjungens :

9. *Conciliabulum Moguntinum Schismaticorum.* — « Sed hi omnes adversarii Ecclesiæ Dei, excommunicati scilicet in Synodo Orthodoxorum, in tertia hebdomada post finitam Synodum suam Moguntiæ collegerunt, non Synodum, sed conciliabulum, in quo umbratilem sententiam excommunicationis contra fideles sancti Petri deprompserunt, utpote nequaquam illos excommunicare valentes, sed apertissime seipsos a communione Catholicorum sequestrantes, ut non tantum judicio sanctæ Ecclesiæ, sed et proprio eorum judicio, sicut omnes hæretici, a Catholicis essent separati; sedes quoque Catholicorum episcoporum viventium temeraria cupiditate cœcati sibi vendicare non timuerunt ». Hæc ipse.

Inter alios Herimanno, Metensi Catholicæ communionis episcopo, et defensori acerrimo Gregorii papæ (de quo sæpe superius) licet absenti, privato episcopatu, imperator mercenarium supposuit Meginardum. « Sed oves Christi non audierunt vocem alienorum ». Wirceburgensem quoque episcopum, quod faveret Gregorio legitimæ Ecclesiæ Catholicæ Pontifici, esse in eadem pseudosynodo condemnatum, Urspergensis affirmat, inque locum ejus alium subrogatum, ac denique omnes qui non reciperent Guibertum, eadem pœna mulctatos. At de Moguntino conventiculo hactenus. Quod enim omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus (ait Dominus [1]) eradicabitur; quæ in eo statuta, Deo oderante convulsa sunt, vel sicut fœnum tectorum quod priusquam evellatur exaruit, sua ipsa sponte quam citissime periere, execrantibus ubique Catholicis omnibus infelicissimum Guibertum, Gregorium vero et successores ejus, uti legitimos Ecclesiæ Catholicæ Pontifices venerantibus.

[1] Matth. xv.

10. *Funera schismaticorum episcop. et principum.* — Subjicit post enarratas res gestas conciliabuli Moguntini Bertholdus funera schismaticorum in Italia, qui urgente fame atque lue ex hac vita extra Ecclesiam positi misere abrepti sunt : nimirum defunctus asseritur novus Parmensis episcopus ab Henrico nuper electus, insuper et Regiensis, ejusdem factionis antistites, atque Mediolanensis archiepiscopus Thedaldus, cujus contumacia post alia scelera litteris Gregorii papæ reperitur sæpius condemnata : erant hi insigniores schismatis promotores, ac defensores. Porro e medio sublato eodem potentissimo Mediolanensis Ecclesiæ invasore, perditoque tyranno, erigere caput ea cœpit Ecclesia, excussoque e cervicibus jugo schismaticorum, Catholicum sibi delegit antistitem Anselmum ejus nominis Tertium. Ex principibus autem laicis Henrici fautoribus eodem morbo interiisse liquet miserando interitu Adalbertum, et Regimherum marchiones, atque Bosonem comitem, hostes infensissimos comitissæ Mathildis : quibus sublatis de medio, liberum fuit eidem comitissæ, Ecclesiis Mutinensi, Regiensi, atque Pistoriensi episcopis vacantibus, Catholicos ordinari pontifices procurare. Hæc ex Bertholdo.

11. *Gregorii papæ obitus et miracula.* — Sed eodem quoque anno, sorte licet longe diversa (pretiosa enim in conspectu Domini mors sanctorum ejus ; mors autem peccatorum pessima) Gregorius papa Salerni consistens, quo ad dedicandam sancti Matthæi Apostoli Ecclesiam convenerat, vigesima quarta mensiis Maii ex hac vita migravit, qui in Album sanctorum relatus anniversaria memoria in Ecclesia nomine celebri perseverat. Confutatis autem anno superiori, quæ de ejus pœnitentia in Synodo postea finxere schismatici, et Sigebertus exscripsit ; jam ea quæ de ipso inveniuntur ab ejus temporis scriptoribus enarrata in medium afferimus. Ipsum quidem, cum sermonem habuisset ad populum, infirmitate corporis affectum in lecto decubuisse, Bibliothecarius testatur ; præscientem vero eo se morbo interiturum, in ea erupisse verba : « Dilexi justitiam et odivi iniquitatem; propterea morior in exilio ». Otto Frisingensis affirmat ; cui merito occinendum sit illud propheticum carmen [1] : « Dicite justo, quoniam bene ».

12. Ita plane persecutionibus indesinentibus, diversi generis ærumnis, atque sæpe cædibus sacerdotum multo felicius pariter Ecclesiæ pax, libertas acquiritur atque confirmatur Ecclesiastica et salus quæritur animarum. Sic sacerdotes suos pugnare et vincere Christus docuit, cujus passionibus et infirmitatibus robur ac fortitudo, ac morte denique vita est fidelibus comparata. Mentiar, nisi ista jam experimento rerum præsentium monstrari possint, per Gregorium nempe vindicatas e manibus principum Ecclesiarum investituras, liberam electionem Romanorum Pontificum postliminio restitutam, disciplinam Ecclesiasticam collapsam penitus reparatam, et alia innumera bona parta.

13. Porro eumdem Gregorium sicut in vita, ita et post mortem claruisse miraculis, Bibliothecarius ejus temporis absque ulla dubitatione confirmat. Sane quidem sicut semicinctia [1] Pauli ejusque sudaria ad pellendos languores, dæmonesque fugandos usui fuisse fidelibus, Acta testantur: Gregorii indumentis eamdem a Deo inditam fuisse virtutem, vel ex iis poteris intelligere, quæ ab auctore ejus temporis in Vita sancti Anselmi Lucensis episcopi ita scribuntur : « Ille (nempe Gregorius), mitram capitis sui transmisit isti, Anselmo videlicet, tanquam potestatem suam ligandi et solvendi, sed miracula credo faciendi. Nam non multo post, cognoscentibus nobis omnibus, per ipsius consilium, et fidem magnam, præclara quædam fecit Deus per eamdem mitram mirabilia. Inter alia enim reverentissimus dominus Ubaldus, Mantuanus scilicet episcopus, multis jam annis gravissime spleneticus, toto corpore ulceratus, præsertim in cruribus, sic ut vix quomodolibet stare posset, vix etiam jacere vel sedere, qui et multa in medicis erogaverat nihilque profecerat, apposita eadem mitra, ubi major ingrueret dolor, pristinæ redditus est sanitati.

14. « Beatus itaque talis et tantus magister Gregorius miracula fecit multa vivus et mortuus, fecit quidem et bonus discipulus ejus Anselmus ; magister quidem in Deo, discipulus in Deo et in beatissimo magistro ». Et inferius eadem quæ superius dicta sunt : « In extremis suis, sicut ab ipsius capellanis didicimus religiosis, post omnia inquit : Dilexi justitiam, et odio habui iniquitatem; idcirco morior in exilio. Et quidem in vita sua, quod magister ac discipulus docuerunt, hoc et in morte quasi testamento confirmaverunt. Ille nempe Gregorius quos obedientes sibi vivens adhuc benedixit, moriens quoque commendavit. Henricianos vero penitus penitusque nisi post magnam demum conversionem et pœnitentiam reprobavit : hic, nempe Anselmus, præsentibus nobis, et in verbo Domini præcepit, ut in fide et doctrina beatissimi papæ Gregorii permaneremus ». Hæc auctor. Quibus quam aperta luce commentum Sigeberti de pœnitentia Gregorii de eo quod Henricum fuerit persecutus eluditur? Moriens igitur Gregorius (ut audisti) testatam obsignatamque reliquit quam vivens promulgaverat execrationem perfidorum schismaticorum, quam Deo gratam fuisse, testata sunt crebra edita per eum miracula.

15. Quæ quidem si ex ejus indumentis adeo copiose emanarunt, ut ex his quæ jam sunt enarrata, est demonstratum, procul dubio copiosior fons miraculorum ex ejus corporis venerandis reliquiis, ea petentibus cunctis, erupit in loco ubi sepultus fuit in Basilica Sancti-Matthæi, cujus studiosissimus erat. Excepit Apostolus Apostolicum in

[1] Isai. III.

[1] Act. XIX.

terris hospitem, quem in cælis habuit quoque concivem, et in amplissima Christi hæreditate consortem. Porro tanti Pontificis obitus, tempore, ut patuit, adeo inopportuno, cum vigeret et urgeret Ecclesiam bestia cornibus, ingentem Catholicis omnibus luctum attulit, perculsis omnibus improvisa ejus morte. Ex qua cognoscerent ingentia undique imminere Christi Ecclesiæ damna. Unde Donnizo in Mathilde de ejusdem Pontificis obitu hos cecinit versus :

Interea planctus de Præsule nascitur altus
Gregorio, gestat Dominus quem Christus ad æthra
Ante dies septem Maii quam finis adesset.
Hunc monachi flerunt, monachus quia noscitur esse :
Hunc clerici flebant valde, laicique dolebant,
Pura fides quorum procul est a schismaticorum,
Quando suum sanctum reverenter corpus humatur.

16. *Præclare statuta a Gregorio.* — Porro quæ idem Pontifex ad ordinem Ecclesiasticum, ritusque sacros spectantia reliquerit monimenta, auctor [1] Micrologi in suum commentarium aliqua ex parte retulit, aitque de ipso : « Illi, Sedi Romanæ videlicet, nostro tempore talem Deus gubernatorem, reverendæ memoriæ Gregorium papam imposuit, qui sub decem suis antecessoribus a puero Romæ nutritus et eruditus, omnes Apostolicas traditiones diligentissime investigavit, et investigatas studiosissime in actum referre curavit. Hunc ergo doctorem, religione et auctoritate præcipuum, imo Apostolicam traditionem per ipsum in consecrandis mysteriis potissimum imitari decrevimus etc. » Et inferius [2] :

« Reverendæ memoriæ Gregorius papa fecit, ut prædiximus, quod beatus Anselmus Lucensis episcopus ita se ab eo didicisse testatus est, et hoc ita semper observavit, nobisque itidem observandum firmissime inculcavit, cum dicimus : Per omnia sæcula sæculorum, corpus cum calice levamus ». Et inferius [3] :

17. « Gregorius papa Septimus, cum Apostolicæ Sedi præsideret, constituit, ut jejunium, quod dicitur Martii, in prima hebdomada Quadragesimæ omni anno celebretur, sicut et sancti Patres illud instituisse leguntur ». Atque post hæc [4] :

« Gregorius papa Septimus Apostolicæ Sedi præsidens, constituit ut Æstivale jejunium infra octavam Pentecostes annuatim celebraretur ». Idque ex majorum præscripto : cum perperam factum ostendat, in Concilio Moguntino tempore Henrici Secundi imperatoris de jejuniis Quatuor temporum aliter esse dispositum, quod et confutat, quibus hæc addit :

« Cur autem ista replicamus, cum etiamsi prædictæ regulæ sibi annuatim convenirent; auctoritati tamen Sedis Apostolicæ nullatenus præjudicare possent, cui omnes per omnia absque hæsitatione debemus obedire? Cui nunquam debitam exhibemus obedientiam, si ejus statuta potius judicare, quam implere curamus. Hoc est enim privilegium obedientiæ, de sententia sui præceptoris non judicare, in iis duntaxat rebus, quas canonicis Scripturis contraire non videmus; imo statim exequi quod jubetur ». Et paulo post : « Hanc ergo puram obedientiam cum omnibus spiritualibus nostris præceptoribus certissime debeamus, maxime tamen Apostolicæ Sedi ex intimo corde debemus, quæ totius Christianæ religionis caput est et origo ». Rursus autem idem auctor de constitutis ab eodem [1] :

18. « Gregorius hujus nominis papa Septimus Apostolicæ Sedi præsidens constituit, ut sanctorum omnium Romanorum Pontificum et martyrum festivitates solemniter ubique cum pleno officio celebrentur. Nam cum quælibet Ecclesia sui patroni, etiamsi confessor fuerit, festum solemniter observet, quanto magis eorum qui totius Ecclesiæ non tam patroni, quam patres extiterunt, quam etiam usque ad martyrium tam verbis quam exemplis instituere non destiterunt? » At de his hactenus.

Modo autem (quod reliquum esse videtur) quodnam fuerit ejus in extremis laborantis de futuro successore eligendo judicium, afferamus in medium. Leo Ostiensis de ejusdem obitu agens, hæc ait [2] :

19. *De electione successoris judicium Gregorii et designatio Desiderii.* — « Anno Dominicæ Incarnationis millesimo octogesimo quinto, Indictione octava, cum venerabilis semperque recolendæ memoriæ Gregorius papa Septimus Salerni magna vi morbi premeretur; ante tertium sui obitus diem rogatus ab episcopis et cardinalibus, qui forte tunc aderant una cum Desiderio, quid de Romanæ Sedis post obitum suum ordinatione juberet : hortatus est, ut si quo pacto possent, ipsum Desiderium Pontificem facerent. Is enim præter id, quod Romanæ tunc Ecclesiæ presbyter cardinalis esset, et prudentia summa, et religione præcipua, et singulari principum benevolentia amicitiaque pollebat : quod si hunc flectere nullatenus possent, aut Lugdunensem archiepiscopum Hugonem, aut Ottonem Ostiensem, aut Lucensem episcopum eligere, quanto citius se defuncto studerent. Hoc statuto, defunctus est octavo kal. Junii die Dominico, et dignissime intra Ecclesiam sancti Apostoli et Evangelistæ Matthæi sepulturæ traditus, cum sedisset annis duodecim, mense uno, diebus tribus ». Quæ autem post obitum secuta sunt usque ad creationem novi Pontificis, et tempore quo Sedes ipsa vacaverit, idem Leo qui tunc aderat, scribere ita pergit :

20. « Et quoniam Romana Ecclesia pastore destituta remanserat, et hæretici illam atque schismatici luporum more nitebantur invadere;

[1] Microl. c. 14. — [2] Eod. l. c. 17. — [3] Eod. l. c. 25. — [4] Eod. l. c. 25.

[1] Eod. l. c. 43. — [2] Leo Ost. l. III. c. 64.

Desiderius una cum episcopis et cardinalibus laicisque religiosis, qui hactenus in Catholica unitate perstiterant, et Gregorio papæ fideliter obedierant, uno voto ad eam ordinandam incumbere satagunt. Mittunt ergo qui idoneas ad hoc personas undique convocent, ut ex omnibus is eligeretur, qui ad tantum onus subeundum cæteris aptior esset. Convenientes ergo ad abbatem nostrum episcopi et cardinales, cœperunt eum de præfati Pontificis appellare judicio, utque in tanta temporis necessitate periclitanti subveniret Ecclesiæ, pastorale subeundo onus instantissime flagitare. Ad hæc ille papatum quidem renuere obstinatissima responsione perrexit, se tamen in quibus posset aliis, ad Romanæ Ecclesiæ servitium paratum esse respondit. Die vero Pentecostes Sabinensi episcopo et Gratiano Roma venientibus occurrit: eisque verba, quæ cum papa Gregorio de ordinatione Ecclesiæ habuerat, retulit; pariterque cum eis Jordanem principem, et Rainulphum comitem adiit, eosque ad servitium et adjutorium Ecclesiæ Romanæ adhortatus, ad omnia promptos ac paratos invenit. Cœpit deinde cardinalibus vehementer insistere, ut de Pontificis eligendi persona quamprimum deliberarent, et quotquot ad hoc officium idoneos nossent, litteris convenire satagerint.

21. « Quod illi facere omnino negligentes, clam cum principe Capuano agere cœperunt, ut abbati pastoralis injungeretur cura; Romamque illum perducere quoquo pacto nitebantur, ut si aliter non possent, id sibi onus violenter imponerent. Quo ille cognito, renuere penitus et contradicere cœpit, sicque ad monasterium rediens, Northmannos iterum ac Longobardos, et quoscumque potuit, hortari ad Rom. Ecclesiæ servitium cœpit; plurimosque ex eis paratos invenit, alios item ipse præparavit. Sed quia fervor æstatis nimius erat, Romam tunc ire distulerunt, quoad æstus ille transiret. Postquam vero princeps conducto exercitu, ut Romam pergeret, in Campaniam venit, comitante secum Desiderio et nonnullis illarum partium episcopis; ipse suspecta habens priora consilia, ulterius procedere noluit, asserens, nisi princeps, et comes et episcopi fide sua sibi pollicerentur nullam hac de re sibi illaturos vim, neque alios inferre passuros, se ulterius non progressurum. Renuentibus facere, res tunc infecta remansit ». Sicque in his pertractandis et consulendis præsens elapsus est annus.

22. *Obitus Roberti Guiscardi et munera ab eo oblata monasterio Cassinensi.* — Eodem anno contigit obitus Roberti Guiscardi potentissimi ducis, de quo ista Romualdus sæpe citatus, hoc anno mense Julio [1]: « Robertus Guiscardus, magnificus dux, apud insulam Cassiopem existens, obiit morte communi, major sexagenario, anno ducatus ejus vicesimo sexto ». Hæc de tempore alii quoque testantur auctores hujus sæculi, ut Bertholdus et alii, ex quibus omnibus redarguas tu recentiorem [1] auctorem, qui eum mortuum ponit anno salutis millesimo octogesimo tertio. Addit vero ista Leo Ostiensis [2]: « Corpus ejus relatum in Italiam in Venusia Apuliæ civitate conditum est. Qui dum moreretur, brachium sancti Apostoli et Evangelistæ Matthæi clericis qui secum aderant, ut Salernum referrent ac filio redderent, jussit. Sed illi fide ac substantia pauperes, argenteam thecam, in qua sanctum brachium conditum fuerat, inter se dividunt, indeque Hierosolymam pergentes sanctas reliquias usque ad obitus sui diem apud se absconsas tenuere; ad mortem autem venientes, memoratas reliquias, ignaris sociis, pueris suis tradiderunt, qui sanctum brachium qua huc ratione detulerint, suo loco scribemus. Non autem abs re fuerit oblationes ducis hujus ejusque conjugis hic ad posterorum memoriam scribere, qui supra fere omnes sui temporis homines et locum hunc, et patrem Desiderium, et nostram congregationem dilexere ac pro viribus honorare studuerunt ». Ad ostendendam ergo Northmannorum pietatem, per quam a Deo promeruerat in hoc etiam sæculo exaltari, describere non gravabimur. Sic se habent :

23. « Quando [3] itaque primum abbas noster ad eos profectus est Rhegium; donavit ei dux sexcentos byzanteos et quinque pallia, et naviculam auream; secundo pallium magnum et gemmas, margaritasque plurimas pretii scyphatorum septingentorum. Alia item vice donavit ei byzanteos sexcentos, et duo millia tarenos Africanos, et tredecim mulos cum Sarracenis totidem, et magnum pulchrumque tapetium. Item quando ægrotavit, misit huc scyphatos mille, a Gallipoli quoque trecentos byzanteos misit, et duo millia arenos. Quando autem huc primo advenit in Capitulo, duodecim auri libras et byzanteos centum imposuit. Super altare vero sancti Benedicti scyphatos trecentos et tria pallia, et pro fabrica dormitorii scyphatos centum, et in refectorio totidem, in hospitum domo quadraginta, duodecimque denariorum libras in infirmorum domo, et centum michalatos pro pictura Capituli.

24. « Cum vero expugnare Aquinum venit, misit huc byzanteos quingentos. Captaque Bari, duodecim auri libras donavit Desiderio. Secundo huc adveniens, posuit in Capitulo auri libras duodecim; super altare vero scyphatos centum et pallium magnum. Tertio quando huc accessit cum papa Gregorio, posuit in Capitulo mille solidos Amalphitanos, et super altare byzanteos centum; profectus hinc centum nonaginta farganas fratribus in dormitorium misit. Alia vice pro piscibus misit tarenos mille, item tarenos mille, et unum navigium valens solidos mille. Item quadringentos solidos Amalphitanos. Item ex Thracia misit huc

[1] Leo Ost. l. III. c. 56.

[1] Fazel. de reb. Sicul. poster. decad. I. l. VII. — [2] Leo Ost. l. III. c. 56. — [3] Ibid. c. 57.

mille michalatos. Uxor præterea ipsius Sicelgaita quando ægrotavit, misit B. Benedicto quadraginta et quinque argenti libras, et pallium unum. Item quando venit huc post mortem ducis, posuit in Capitulo trecentos scyphatos, et omnes refectorii mensas mantiliis texit.

25. « Alia vice obtulit beato Benedicto altare aureum, gemmis et margaritis ac smaltis ornatum, pallium altaris sericum cum urna purpurea ornatum margaritis ac smaltis, calicem aureum parvum, planetam purpuream cum phrygio, et cum aquila ex margaritis contexta. Tunicam unam ex Persico panno inaurato, pluvialia quatuor, albas sericas quatuor, albas bombycinas octo, par unum candelabrorum ex crystallo, onychino et argento, aliud candelabrorum par argenteum cum malis crystallinis, duo argentea vasa librarum septem, laternam argenteam librarum octo, scrinium argenteum super altare cum nigello librarum octo, scrinium eburneum magnum, patenas argenteas deauratas cum nigello librarum quindecim, cum quibus fratres in præcipuis festivitatibus biberent, concham argenteam cum aquimanili suo librarum viginti quatuor, urceum ex crystallo magnum, scutellam argenteam cum nigello librarum novem, scutellam aliam librarum sexdecim, alias duas librarum decem, pannum sericum magnum, et alios æque magnos tres, et quatuor minores, circitorta ad altare sancti Benedicti quatuor, duas cortinas Arabicas, quæ supra chorum pendent, alias duas, quæ diebus Quadragesimæ in circuitu chori appenduntur.

26. « Item post mortem ducis posuit in Capitulo libras auri quinque, duasque dedit infirmario, unam pro expensis, alteram pro construendo balneo; multa præterea, quæ nec recoli nec numerari possunt. Obtulerunt item beato Benedicto monasterium S. Petri imperialis intra Tarentum cum decima piscariæ, et manualium suorum, monasterium Sancti-Angeli intra Trojam, Sancti-Nicandri, Sanctæ-Anastasiæ in Calabria, Sancti-Nicolai in Selectano, et Fundicum in Amalphi cum pertinentiis suis. Anno sequenti eadem mulier de consensu filii sui Rogerii ducis obtulit beato Benedicto per chartam Aurea Bulla signatam, locum in Calabria, qui Cetrarius dicitur, cum toto portu suo et omnibus pertinentiis cunctisque colonis suis; quem videlicet in dotem a prædicto viro suo Roberto duce dudum acceperat, ea tamen conditione ut, quoad ipsa viveret, ipse locus ditionis ejus esset; post ejus vero obitum absque ulla hæredum contradictione ad monasterii istius jus devolveretur, apposita pœna centum librarum auri, si quis contra agere tentasset. Super hæc omnia misit beato Benedicto per Desiderium altare aureum pretiosissimum gemmis et margaritis, et (quod multo pretiosius est) beatissimi Apostoli et Evangelistæ Matthæi reliquiis mirifice decoratum ». Hactenus Leo de oblationibus a Roberto et ejus conjuge delatis. Sed quis cætera numeret? nempe quæ ad Limina Apostolorum Romam misit, quæ ad Basilicam quam struxit Sancti-Matthæi Salerni dedit? quæ ad alia sui ducatus loca et monasteria quæ construxit?

27. *De Rogerio Roberti vasallo.* — Intuebatur ista oculis Leo ejusdem tunc monasterii Bibliothecarius, scribebatque ea. Cui quantum deferendum sit de rebus Roberti ducis, et Rogerii Siciliæ comitis, magis quam Fazello, qui nuper res Siculas est prosecutus, nemo non videt. Puto ipsum quidem eumdem Leonem non vidisse, atque ita ex amota lucerna temporis, in pluribus, maximique momenti rebus errasse. Quod si vidit, par erat errantem redarguere mendacii, ut sua bene probata relinqueret, cum plane e diametro a Leone[1] pluribus in locis assertis ipse repugnet, dum Leo de Sicilia capta trophæa omnia Roberto tribuat; iste autem Roberto detrahens, Rogerio adscribat cuncta. Nam Leo Siciliam quidem Roberti viribus captam, administrandam vero datam Rogerio fratri testatur. Annon comprobant ista etiam Diplomata Romanorum Pontificum, et Roberti ipsius professiones fidelitatis tam Nicolao Secundo, quam successoribus Romanis Pontificibus exhibitæ de ducatu Apuliæ, Calabriæ atque Siciliæ, suis locis superius enarratæ? cum e contra Rogerius ipse duntaxat comes Siciliæ appellatus inveniatur, et quidem subditus Roberto duci, cui et homagium fecerit, ut ejus homo diceretur, uti appellat eum Edmerus in Vita sancti Anselmi[2], cum præsens illum videret, quantæque esset potestatis agnosceret, atque ea tunc scriberet, atque posteritati omni fide traderet. Cum enim ibi agit auctor de Paganis accedentibus ad sanctum Anselmum, hæc habet: « Suscipiebat omnes, et quos omnes? Paganos etiam, ut de Christianis taceam; siquidem nonnulli talium (nam eorum multa millia in ipsam expeditionem adduxerat homo ducis Rogerius comes de Sicilia) nonnulli, inquam, talium fama bonitatis ejus inter suos exciti, mansionem nostram frequentabant, etc. »

28. At non ipse tantum Rogerius Roberto fecisse reperitur homagium, ac jurasse fidelitatem, sed ipsius Rogerii posteri etiam Roberti successoribus, ut affirmat Romualdus archiepiscopus Salernitanus in scripto a se Chronico, ubi agens de Willelmo Guiscardi pronepote ex Rogerio Siciliæ comite, hæc ait anno Redemptoris millesimo centesimo vicesimo sexto: « Inter ipsum Willelmum et Rogerium comitem Siciliæ ligium hominem ejus, et patruum consobrinum discordiæ materiam ministrabant ». Hæc sunt, quæ corrigas in his, qui res Siculas pro animi sententia tractantes, potius privato affectui indulsere quam consensere veritati.

At de Guiscardo jam plura locuti, de ipso hic ad postremum inditum sepulturæ ipsius Epita-

[1] Leo Ost. l. III. c. 15 et 49. — [2] Extat apud Sur. tom. II. die XXI April. l. II.

phium describamus, quod Venusiæ legebatur his versibus[1] :

[1] Vid. Wil. Malmesb. hist. Angl. l. III.

Hic terror mundi Guiscardus. Hic expulit Urbe
Quem Ligures, regem, Roma, Alemanus habet.
Parthus, Arabs, Macedumque phalanx non texit Alexim,
At fuga : sed Venetum, nec fuga, nec pelagus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6578. — Anno Æræ Hispan. 1123.— Anno Hegiræ 478, inchoato die 29 April., Fer. 3.— Jesu Christi 1085.
— Gregorii VII papæ 13. — Henrici IV reg. 30. imp. 2. Alexii Comneni imp. 5.

1. *Conventus Berbacensis.* — A num. 1 ad 10. Hoc anno in *Berbac*, loco in Thuringia posito, communi partium consensu, seu Henricianorum et Catholicorum, *conventus* habitus, ut canonum auctoritate probaretur, cui parti justitia faveret. *Wecilo* Moguntinus archiep. partes imperatoris absentis, *S. Gebehardus* Salisburgensis archiep. Gregorii VII causam defendit. Hujus conventus Acta ab abbate Urspergensi et Waltramo seu Venerico in lib. *de Unitate Ecclesiæ* commemorata (1).

2. *Synodus Quintilineburgensis.* — Sed quia episcopi partium Henricianarum sententias a Gregorio VII contra Henricum regem latas, in Berbacensi conventu retractari voluerant, *Otto* Sedis Apostolicæ legatus Synodum *Quintilineburgi* (est abbatia prope Halberstadium in Saxonia sita) cum episcopis et abbatibus Germaniæ, quorum præcipui erant sanctus *Gebehardus* Salisburgensis, et *Hartuicus* Magdeburgensis, archiepiscopi, celebravit. In ea Henriciana et Weciliana hæresis damnatæ. *Henriciani* enim summam auctoritatem imperatori in electionibus episcoporum, et ipsius Romani Pontificis vindicabant, nuncque negabant esse legitimum, si eum imperator vel Germaniæ rex non nominasset, ac latæ a Gregorio VII in Henricum excommunicationis nullam habendam esse rationem contendebant, injustamque asserebant. *Weciliani* vero ita a Wecilone Moguntinæ sedis invasore nuncupati, sæculares suis rebus expoliatos, Ecclesiastico judicio non subjacere volebant. In hac Synodo Wecilionis, et aliorum schismaticorum ordinationes irritæ declaratæ; repetita anathematis sententia in Clementem III antipapam et schismatis ejus fautores : *Gebehardi* Constantiensis episcopi confirmata ordinatio; quæstio de consanguinitate *Hermanni* Germaniæ regis et uxoris ipsius agitata est, qui Synodo se pariturum promisit. Denique conditi in hac Synodo canones septem a Baronio ex Bertoldo in Chronico num. 6 et seqq. recitari.

3. *Pseudo-Synodus Moguntina.* — *Henriciani*, ubi hæc accepere, *Moguntiæ* pseudo-synodum coegere, cui Henricus imp. cum legatis antipapæ interfuit, et universos episcopos compulit, ut *Gregorii VII* depositionem, et *Guiberti* ordinationem approbarent. *Herimannus* Metensis episcopus, Gregorii VII defensor acerrimus, aliique eidem Pontifici adhærentes depositi, ut videre est apud Baronium num. 8 et seqq. Hujus pseudo-Synodi Acta a Waltramo laudato prolixe descripta, qui et testatur, *Hermannum* Germaniæ regem in ea tanquam reum majestatis damnatum esse. Sigebertus in Chron. ait : « Imperator in episcopatu Metensium alterum mercenarium supposuit, sed oves Christi non audiverunt vocem alienorum ». In Chronico Sancti-Trudonis part. 2, lib. 3, cap. 10, intrusus ille vocatur *Bruno*, filius comitis de Salmos, « cujus frater Godefridus postea extitit comes Palatinus ». Ibidem lib. 4, cap. 2 : « Jam Metenses, cum insolentiam Brunonis ferre non possent, stultaque ejus suorumque superbia, Deo ita volente, provocarentur, armis tandem in eum irruerunt, et intra monasterium B. Protomartyris conclusum obsederunt. Sed foribus tandem super eum fractis, milites ejus hac illacque per monasterium gladiis lanceisque confoderunt, quosdam super ipsa altaria immolantes, quosdam ipsis altariis, contortis spiculis affigentes. Itaque Bruno vix elapsus tam

(1) Certum est hoc anno circa nonas Januarii quæ in diem Dominicam inciderunt, Romæ Pseudo-Synodum celebratam fuisse a Guiberto, qui ejus meminit in suo Privilegio pro Ecclesia Ravennate relato Rer. Italic. tom. I, part. II, fol. 533. Hanc Synodum aliam esse a priori, de qua nos in Nota ad a. MLXXXIV, censeo, cum non prius quam hoc anno celebrari potuerit; nam actam dicit idem Guibertus in primordio sui pontificatus; ideoque hoc anno quo adhuc annus primus suæ ordinationis in Januario currebat. Porro hoc anno Henricus Romæ amplius non versebatur, ut proinde aliud fuisse oporteat Concilium a Guiberto in exordio suæ assumptionis, imperatore præsente, celebratum, de quo Benzo lib. 7, cap. 5, et nos ex eo in Nota ad annum superiorem num. 1. Hæc pariter pseudo-Synodus collectores latuit. MANSI.

honore quam nomine episcopi ea ipsa die penitus est privatus a Metensibus ».

4. *Herimannus episc. Metensis sede pellitur.* — Hanc persecutionem in *Hermannum* excitatam magis explicat Hugo Flaviniacensis in Chron. Virdun. qui narrata Gregorii VII morte, ait : « Anno sequenti persecutione Henrici Herimannus Mettim exiit, et sedem cathedræ ejus Walo abbas Sancti-Arnulphi illicite usurpavit. Actum est illic miro Dei judicio, ut cum ad execrationem ejus chrisma quæreretur, et allatum esset chrisma ab Herimanno confectum, episcopus Virdunensis (nempe Theodericus Henrici partibus addictus) reprobratum chrisma, quod sanctum erat, projiceret, et allato suo, quod ipse contra jus et fas sacraverat, inde perficeret Walonis sacrationem, ne benedictionem patris filius impudens mereretur. Walo tamen, quia patris cubile ascendit, publicam pœnitentiam egit. Heinricus in loco ejus Brunonem quemdam exepiscopum creavit, qui postea ab urbe cum dedecore et ignominia pulsus est, et sic Herimannus post multa laboris et vitæ pericula a suis de Longobardia, quo cum Mathilde morabatur, revocatus, IV anno egressionis suæ Mettis recipitur cum omnium affectione, anno ab Incarnat. Domini MLXXXIX ».

5. *Obitus Tedaldi archiep. schismatici Mediolanensis.* — Ad num. 10. In Catalogo episcoporum Mediolanensium a Mabillonio et Papebrocio edito, legitur : « Domnus Tedaldus archiepiscopus sedit annos IX et menses tres et dies XXI, obiit VIII kalendas Junii, sepultus in Arona », sicut Gothofredus ejus decessor Brebiæ vitam finierat. Quibus ex verbis liquet, verum esse quod suo loco diximus, Tedaldum schismaticum circa initium mensis Februarii anni MLXXVI ordinatum esse. « Tedaldus », inquit Bertholdus in Chron., « obiit Mediolanensis, non archiepiscopus, sed antichristus », et quidem eodem die, quo Gregorius VII quem mox VIII kalend. Junii demortuum esse ostendemus. Postquam Mediolanenses cum Sede Apostolica reconciliati fuissent, nihil prætermisit Tedaldus, ut pacem turbaret : « Quod Tedaldus », inquit Arnulphus lib. 4, cap. 3, « indigne sane ac moleste tulit, adeo ut seditionem in populo, bellumque conaretur inferre, sed minime valuit ». Hæc causa ejus secessus Aronam, oppidum ad fluvium Adduam, media inter Comum et Bergomum via, ubi mortuus est. Sigonius lib. 9 ad annum MLXXXIV ait : « Theobaldus Mediolanensis archiep. circa Urbanum lacum oberrans, prope exul mortuus est. Ei per Henricum Anselmus a Raude suffectus, pariter a Gregorio est improbatus ». Verum Tedaldus hoc anno interiit. Secundo, Gregorius VII, iisdem quo ille die et anno, vita functus Anselmi electionem improbare non potuit. Tertio, Mediolanenses ad Henricum recurrere non potuerunt, cum Bertholdus scribat : « Civitates de Longobardia Mediolanum, etc. contra Henricum in viginti annos conjuraverunt ». Quarto, Anselmus, non Henricianus, sed vir vere Catholicus fuit : « In Longobardia, inquit Bertholdus, venerabilis Anselmus Mediolanensis archiepiscopus, in causa sancti Petri studiosissimus », imo et Henrico inimicus, cum, ut infra visuri sumus, Conradum coronavit. Puricellus quidem ait, Anselmum pontificatus sui initio potuisse esse Henricianum, et postea in gratiam cum Sede Apostolica redire; sed nonnisi positivis argumentis in medium adductis id asseri potest, nec Sigonius excusari; cum Bertholdus, qui hoc tempore vixit, Tedaldi morte narrata scribat : « E medio sublato potentissimo Ecclesiæ Mediolanensis invasore, erigere caput ea cœpit, excussoque e cervicibus jugo schismaticorum, Catholicum sibi delegit antistitem Anselmum, ejus nominis tertium ». Sigonius itaque multa de suo dicere solitus est et cum magna cautela legendus. Porro cum in Catalogo episcoporum Mediolanensium a Mabillonio et Papebrocio edito *Tedaldi* pseudo-episcopi nomen legatur, *Attonis* autem veri episcopi et *Gothofredi* pseudo episcopi nomina desiderentur, apparet illum antiquum non esse.

6. *Moritur Gregorius VII PP.* — A num. 11 ad 22. Paulus Bernriedensis in Vita Gregorii VII cap. 12, hujus sancti Pontificis tum Salerni commorantis mortem relaturus, ait : « Rogatus, ut in tanta fidelium perturbatione, sibi successorem et Ecclesiæ contra prænominatum adulterum (nempe Guibertum) designaret ultorem, trium dedit opinionem ; videlicet Desiderii cardinalis et abbatis cœnobii Cassinensis, atque reverendissimorum episcoporum, Ottonis Ostiensis, et Hugonis Lugdunensis. Verum quia Otto nondum a Germaniæ et Galliæ partibus redierat, ubi Apostolica legatione functus, venerabilem Gebehardum Constantiensis Ecclesiæ præsulem se præsente et favente consecraverat, et alia nonnulla ad stabilimentum Ecclesiæ pertinentia prudenter ordinaverat ; Hugo quoque sua lustrans gubernacula procul aberat, interim suasit eligi vicinum Desiderium ». Post pauca interposita : « Interea Pontifex B. Gregorius, super his, quos excommunicarat requisitus, si quam dispensationem facere vellet, respondit : Præter Henricum regem dictum et Guibertum Apostolicæ Sedis invasorem, et omnes illas principales personas quæ aut consilio aut auxilio favent nequitiæ, vel impietati illorum, omnes absolvo et benedico, quicumque me hanc habere specialem potestatem in vice Apostolorum Petri et Pauli credunt indubitanter ». Subdit postea cælestem vitam arripuisse die festivitatis *Urbani prædecessoris sui*, nempe sancti Urbani hujus nominis Primi die XXV mensis Maii demortui.

7. *Ante mortem sententiam in Henricum latam non rescidit.* — Leo Ostiensis lib. 3, cap. 64, præter Desiderium, Hugonem et Ottonem, ait Gregorium commendasse etiam cum illis Anselmum Lucensem episcopum. « Hoc statuto, inquit defunctus est VIII kalend. Junii, die Dominico, et dignissime intra Ecclesiam sancti Apostoli et Evan-

gelistæ Matthæi sepulturæ traditus : cum sedisset annis XII, mense uno, diebus tribus ». Centius Camerarius in libro Censuali habet dies quatuor, quia scilicet diem emortualem, quem Leo excludit in summam confert. Electus Pontifex fuit Gregorius VII, die XXII mensis Aprilis anni MLXXIII. Quare hoc anno, die XXV mensis Maii, in quam Dominica incidebat, spiritum Deo reddidit, perperamque Baronius num. 11 mortem ejus cum die XXIV ejusdem mensis copulavit. Non dubitandum autem, quin proximiorum prædecessorum exemplo annos suos ab electionis suæ die deduxerit, et quin tam Leo Ostiensis quam Centius Camerarius ac auctores Catalogorum ad eam numerandi rationem respexerint ; quod tamen ex ejus Rescriptis erui non potest, cum Gregorius VII nec annos Incarnationis, nec annos Pontificatus in eis memoravit. Ex laudatis Pauli Bernriedensis verbis apparet, Sigebertum falso scripsisse *Gregorium VII* morti proximum sententiam in *Henricum* regem latam rescidisse, ipsumque absolvisse, quod et refellit Baronius num. 13 et seq. verbis presbyteri pœnitentiarii, qui Vitam sancti Anselmi Lucensis episcopi scripsit, eique coævus fuit.

8. *A bonis laudatur.* — Laudatur *Gregorius VII* non tantum a sancto Anselmo Lucensi, a Willelmo abbate monasterii Metensis in Epistola a Mabillonio Tom. 1 Analect. publicata ; sed etiam a scriptoribus illius temporis omnibus, paucis exceptis Henricianæ factioni adhærentibus. Paulus Bernriedensis canonicus regularis circa annum MCXXXI Vitam ejus edidit, quæ nunc in Actis sanctorum Bollandianis ad diem XXV mensis Maii legitur. Marcus Antonius Marsilius Columna anno MDLXXIV Salernitanus archiepiscopus creatus, librum composuit de Vita et Gestis ac Translatione B. Matthæi Apostoli et evangelistæ, ex qua Ughellus Tom. VII Italiæ Sacræ hæc de Sepulchro marmoreo Gregorii VII exscripsit :« In quo Robertus Guiscardus, Gregorii VII, summi optimique Pontificis, corpus collocavit, quem ut Henrici IV Romanorumque perfidiæ subtraheret, quasi perfugium hospitio receperat : cujus nos ipsi reliquias, nulla ex parte labefactatas, Pontificiisque indumentis ornatas, hoc anno, qui est a tumulatione fere quingentesimus, propriis oculis inspeximus, propriisque manibus contrectavimus ». Robertus hoc anno mense Julio in Illyrico e vivis excessit, ideoque existimandum, Gregorium VII illud ei erigi litteris suis præcepisse. Guillelmus enim Apuliensis lib. 5, pag. 49, postquam Gregorium VII summopere laudavit, de Roberto scribit :

Dux non se lacrymis audita forte coercet
Morte viri tanti : non mors patris amplius illum
Cogeret ad lacrymas, non filius ipse, nec uxor,
Extremos etsi casus utriusque videret.
Magnus erat de morte dolor, quia magnus amoris,
Vivere dum licuit, nexus conjunxerat illos,
Alter ab alterius nunquam discessit amore,
Firmatæ quondam post mutua fœdera pacis.

Gregorius XIII anno MDLXXXIV Martyrologium Romanum corrigens, in illud Gregorium VII ad diem XXV mensis Maii inseruit, quod retentum est in editione ejusdem Martyrologii a Baronio annotationibus aucti, Sixto V sedente facta. Post *Gregorii VII* mortem Sedes vacavit ob rationes in Annal. Ecclesiast. deductas.

9. *Moritur Robertus Apuliæ et Calabriæ dux.*— Ad num. 22 et seqq. *Robertus* Calabriæ et Apuliæ dux, qui anno superiori in Illyricum venit, præsenti, cum jam antea navigia ex suis quædam, duce iis suo filio, (nempe Rogerio) præfecto, in *Cephaleniam* misisset, studio civitatis, quæ in ea insula est, occupandæ, ipse *galea* invectus Cephaleniam tenuit, ubi antequam se filio suo conjungeret, vehementi correptus febre est, qua sexta die sublatus. « Supremum spirantem assecuta uxor ejus Gaita offendit, et filium ut in tali spectaculo ac casu flentem », inquit Anna Comnena lib. 6, pag. 162, quæ addit, Rogerium deinde copias in Apuliam deportasse, quando *æstatem agebat annus,* et corpus patris in navi detulisse. Deinde ait : « Excessit e vivis anno vicesimo sexto ducatus sui, ætatis septuagesimo ». Subdit, Dyrrachienses præsidiarios ingentibus ab Alexio Augusto lactatos spebus ultro eum adeuntes arcem ei dedidisse. *Æstate* etiam febrem Robertum corripuisse asseruit Guillelmus Apuliensis lib. 5, postquam Gregorii papæ VII mortem narravit. Quare Robertum hoc anno e vivis excessisse accurate scripsere Romualdus in Chronico a Baronio citatus, Ordericus lib. 7, anonymus Barensis, et quantum ad mensem Julium, Malaterra lib. 3, cap. 41, qui hanc mortem in annum præcedentem perperam refert. Anonymus Barensis, qui annum Incarnat. cum Indictione mense Septembri de more exorditur, expeditionem et mortem Roberti his verbis narrat : « An. MLXXXV, Indict. VIII, transiit ipse Robertus in Romania in mense Octobri (id est, anno MLXXXIV quo annus ille Christi et Indictio ab eo mense Septembri inchoantur). In mense Januarii commisit bellum in mare cum ipsi Benetici (id est, cum ipsis Venetis), et vicit. Ildeprandus papa mortuus est in Salerno, et in mense Julii in die S. Alexii obiit Robertus dux in Kefalonia ». Quo nihil accuratius scribi potuit. In Necrologio Casinensi antiquo a Caraciolo edito, dies et mensis quibus Robertus mortuus, his verbis notantur : « XVI kal. Augusti, Robertus Guiscardus dux ». Ibidem etiam dies emortualis ejus uxoris, de qua mox, hoc modo legitur : « XVI kal. Maii, Sigilgaita ducissa, uxor Roberti Guiscardi ».

10. *Ejus uxores et filii.* — Recte etiam Anna Comnena notavit, exstinctum Robertum *anno ducatus* XXVI, quod et Romualdus habet. Ordericus citatus tradit, *Sichelguadam*, ab aliis *Sigelgaitam* seu *Sikelgaitam* appellatam, secundam Roberti uxorem, quod Boamundum privignum suum odio haberet, metueretque ne Rogerius filius suus amitteret ducatum Apuliæ et Calabriæ, veneno virum

sustulisse. Guibertus abbas Novingenti *in Gestis Dei per Francos*, lib. 3, cap. 2, tradit etiam veneni haustum ei vitam præripuisse. Verum cum Anna, Romualdus et Guillelmus Apuliensis citati eum morte communi defunctum asserant, major eis hac in re fides habenda. *Robertus*. Alberada priori uxore ob consanguinitatem dimissa, ut tradit Malaterra lib. 1, cap. 30, non, ut vult Curopalates, exstincta, ex qua Boemundum susceperat, *Sigelgaitam*, seu Gaitam, ut eam Anna et Curopalates appellant, Gaimari Salernitani principis filiam sibi copulavit. Guillelmus Apuliensis lib. 2, de illa loquens ait, cum ex ea suscepisset pueros tres, et quinque puellas, ex quibus unam *Mathildem* vocatam dedit Raimundo Berengarii hujus nominis II, Barcinonensi comiti, ut suo loco vidimus. Baronius num. 27 reprehendit Fasellum, quod lib. 7 posterioris Decadis cap. 1, captæ Siciliæ gloriam in Rogerium Roberti fratrem refundat, et Robertum tunc a Sicilia abfuisse affirmet. Ipse vero Baronius eam totam Roberto adscribit. Verum, Guillelmus Apuliensis lib. 3, cap. 25, indicat Rogerium non minimam hujus expeditionis partem fuisse:

Partibus in Siculis conserta juvamina fratris
Jam conquisitis ex magna parte Rogeri
Spem ducis accumulant. Erat hac ætate Rogerus
Non virtute minor, nullus de fratribus ejus
Quamlibet egregius init tam nobile bellum :
Nam contra Siculos divini nominis hostes
Semper pugnavit, sanctam qua vivimus omnes
Exaltare fidem cupiens, operamque juventus
Hanc sua præcipue coluit, dum digna quietis
Causa suæ fieret Siculæ subjectio gentis.
Hoc sibi dux socio confisus et agmine multo
Secum deducto non obsidione Panormum
Vincere desperat.

Hic poeta, qui Urbano II sedente poema suum sese scripsisse testatur, illud in morte *Roberti* claudit, et *Rogerio* Calabriæ duci ejus filio dedicat. Anna loco laudato, pag. 165, egregium Roberti elogium condidit. Porro alter *Rogerius* Roberti frater, comes seu dux Siciliæ erat, quando Robertus e vivis excessit, ejusque opera *Rogerium* inter et *Boamundum* Roberti filios pax composita, ut suo loco videbimus.

Alphonsus VI Castellæ rex Toletum Saracenis eripuit, uti anno MLXXXVIII, num. 5 monstrabimus.

VICTORIS III ANNUS 1. — CHRISTI 1086

1. *Pro Desiderii electione ad summum Pontificatum conatus, ipso resistente.* — Annus sequitur Christi millesimus octuagesimus sextus, Indictione nona, quo cum diu multumque laboratum esset a Catholicæ partis cardinalibus, ut eligeretur Gregorii Pontificis successor, eo deventum, ut vi adhibita, Desiderium Cassinensem abbatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem tituli Sanctæ-Cæciliæ elegerint, eumdemque Victorem Tertium Pontificem appellarint. Quomodo autem ista quam difficillima transacta fuerint, Leo Ostiensis qui aderat ita describit[1] : « Jam fere annus in hac fluctuatione transierat, quo Sedes Apostolica pastore orbata erat, nullusque Dominici gregis curam gerebat, et Guibertus hæresiarcha cum suis sequacibus oves Christi sanguine redemptas laniabat, cum circa Paschalem festivitatem episcopi et cardinales Romanæ Ecclesiæ ex diversis partibus Romam confluentes, mandaverunt abbati, ut una cum episcopis et cardinalibus Romanis qui tunc secum morabantur, et cum Gisulpho Salernitano principe qui tunc a Cisalpinis partibus venerat, ad eos quantocius pergerent, ut simul de Romanæ Ecclesiæ ordinatione tractarent. Ille nihil suspicans de se illos cogitare, cum jam nulla de eo mentio fieret, assumptis omnibus, Romanam tendit ad Urbem. Quo autem applicuit die, id est, in vigiliis Pentecostes, instante Desiderio, ut Pontificatus apex alicui injungeretur, qui vel sibi vel ipsis videretur idoneus, Romani prorsus omnes, tam clerus quam populus assentiri renuerunt. Per totam ergo illam diem fautores omnes Catholicæ partis, et clerici et laici frequentes eum adeunt.

2. « Jam vero circa vesperam congregati pa-

[1] Leo Ost. l. III. c. 65. 66. 67.

riter episcopi et cardinales et Romani omnes qui in fide Catholici gregis perdurabant, in diaconia Sanctæ-Luciæ omnes unanimiter Desiderium multis precibus orare cœperunt, ut Romanum Pontificatum suscipere non recusaret, eumque per divina omnia et humana obtestari, ut subveniret Ecclesiæ periclitanti, et in naufragio pæne constitutæ, sæpius ad ejus genua plerisque lacrymantibus corruentes. Desiderius, qui jamdudum instituerat vitam quietam transigere, tempusque suum optabat in divina peregrinatione finire, omnimodis renuere cœpit, et hoc se nunquam facturum protestari. Instare illi vehementer, perseveranter insistere; ipse vehementius reniti, resistere perseverantius, dicens si se invitum ac per vim ordinarent, ad monasterium quamprimum rediturum, nullamque Pontificatus rationem habiturum; eosque propterea et Ecclesiam Romanam ludibrio fore exponendam. Et quia tardior jam hora processerat, imminente jam nocte, ad sua quique reversi sunt.

3. « Postridie vero, id est, Dominica Pentecostes, omnes ad eum summo mane conveniunt, eadem repetunt. Sed ipse nihilo segnius in sententia perstat. Cumque se nil proficere cernerent, omnes unanimiter Desiderium flagitant, ut ipse illis antistitem nominet : electuros se quem ille dixisset. Habito vero cum Cincio Romano consule secreto consilio, Ostiensem episcopum nominat. Rogant post hæc, ut quem ipsi eligerent, ille in Cassinensi monasterio susciperet; ac sicuti Gregorio fecerat, donec pax daretur Ecclesiæ, foveret. Id se Desiderius libentissime facturum repromisit; atque ut fide sua agerent, protensa quam manu tenebat ferula, monuit. Jam de Ostiense eligendo decernebant, cum repente ex cardinalibus quidam eam electionem esse contra canones asserens, nunquam se consensurum affirmavit.

4. « Illis tempori ac necessitati obsequendum asserentibus, ille nequaquam potuit a sententia abduci. Verum (ut sapientissimus testatur [1] Paulus) non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Mox enim episcopi cardinales, una cum clero et populo Desiderii duritia substomachati, cum precibus nihil profecissent, vi agere instituerunt. Uno igitur animo parique consensu captum, invitum licet ac renitentem ad Ecclesiam Christi martyris Luciæ perducunt; ibique juxta morem Ecclesiæ, electo Victoris nomen imponunt. Sed quoniam hæc omnia (ut diximus) contra ejus animum fiebant, cappam quidem rubeam induit, alba vero induere eum nunquam potuerunt. Eo igitur tempore præfectus imperatoris a duce (Rogerio scilicet) et ejus matre dimissus, ob id videlicet quod episcopi et cardinales, agente tamen Salernitano principe, Salernitanum archiepiscopum sacrare noluerant, die noctuque militibus iniqua stipe conductis, adversus electum in Capitolium pergens, persecutiones ei maximas intulit.

1. Cor. I.

5. « Post dies quatuor idem electus egressus Roma Ardeam venit; ibique triduo remoratus, Tarracinam perrexit, ubi crucem et chlamydem et cætera Pontificatus insignia ita dimisit, ut eis uti nulla jam ei ratione persuaderi posset, malens omni vitæ suæ tempore in humiliori habitu vivere, quam tanti ordinis oneri colla submittere. Instabant ei quotidianis precibus lacrymisque creberrimis; objiciebantur Ecclesiæ magna discrimina, ingerebatur animarum perditio, quibus ei manifestissime divina indignatio intentabatur, cum inter hæc omnia rigidus ille persistens Cassinum revertitur. Sicque anno fere integro flecti nullis precibus, nullis rationibus potuit. Non tamen ideo cardinales et episcopi, qui aderant, segnius instabant, Jordanem principem (Capuæ) urgentes, ut Romam ad electum consecrandum una pergeret. Qui magno cum exercitu ad monasterium veniens partim electi monitis, partim fervore æstatis nimio ulterius progredi noluit ». Hucusque Leo de rebus gestis anni hujus in electione Victoris. Reliqua suo loco, sequenti anno dicentur.

6. *In Germania schismaticorum exercitus cum Henrico ingenti clade proteritur.* — Quonam autem statu essent hoc anno res Germanorum pugnantibus Catholicis adversus schismaticos, Bertholdus Constantiensis, qui aderat ita narrat : « His temporibus (anno videlicet millesimo octogesimo sexto), fideles S. Petri principes Suevorum cum Saxonibus et Bajoariis generale colloquium post festum Apostolorum prope Wirceburg condixerunt. Quod Henricus congregata multitudine schismaticorum interturbare voluit. Sed Suevis supervenientibus resistere non valens, ad tempus eis locum dedit. Ipsi autem Herbipolim ad obsidendos fautores Henrici processerunt, et adjunctis Saxonibus, eamdem sæpe circumdederunt. Interim Henricus exercitum viginti pæne millium, pedites et equites congregavit, et ad civitatem liberandam jam quinque septimanis obsessam aciem direxerunt. Quo audito, fideles S. Petri, soluta obsidione, obviam ei duobus milliaribus, non tam multitudine sua quam misericordia Dei et justitia sancti Petri, non tam armis quam virtute sanctæ Crucis confisi processerunt. Unde et crucem altissimam in quodam plaustro erectam, et rubro vexillo decoratam usque ad locum certaminis secum duci fecerunt. Welph quoque dux cum sua legione et Magdeburgensis legio, relictis equis, pedites incedebant. Cum autem jamjam congressuri essent, omnes in terram prostrati, cælum oratione penetraverunt, quam pro eis ibidem reverendissimus Magdeburgensis archiepiscopus cum multis lacrymis et gemitibus effudit. Igitur in nomine Domini congressi, incredibilem hostium stragem fecerunt, ita ut novem nimium altæ congeries cadaverum ibi viderentur, præter illos, qui per campos et silvas fugitantes occubuerunt.

7. « Henricus autem in primo impetu congressionis, dissimulato habitu primus inter primos

terga vertens, omnia vexilla sua nostris derelinquens, usque ad Rhenum satis accelerato pervenit; sed nostri eum longo tempore insecuti, tandem magnam prædam de hostibus reportaverunt; ipsius sane scrinia cum vestimentis regalibus, item nescio quot capellas episcoporum cum aliis innumerabilibus nostri acceperunt. In illa ergo congressione quot millia adversariorum occubuerint, nondum explorare potuimus. Ex parte autem fidelium S. Petri nonnisi quindecim homines mortuos invenire potuimus, licet diligentissime perquireremus. Et de ipsis quindecim nonnisi tres in loco certaminis obiere, reliqui aliquot diebus postea vixerunt. Inter mortuos et vulneratos nonnisi triginta reperire potuimus ex nostris.

8. « Et hoc utique nulli humanæ virtuti, sed potius divinæ adscribendum est, cum fideles sancti Petri vix decem millia habuerint adversarii autem etiam viginti millia excessisse referantur. Itaque nostri per misericordiam Dei victoria potiti, in campo certaminis ea nocte castrametati sunt, et in crastinum ad obsidionem urbis reversi absque sanguine eam ceperunt. Deinde Wirceburgensi episcopo cum magnis laudibus civium, clericorum, laicorum in sedem suam restituto, congruoque militum præsidio civitati imposito, ipsi cum magna gloria et lætitia singuli in sua redierunt. Factum est autem hoc prœlium in sequenti die post festum sancti Laurentii, videlicet in aniversaria die, quando Hermannus rex cum Suevis Bajoarios devicit. Ego quoque ipse, qui hæc Chronica a millesimo quinquagesimo quarto anno Dominicæ Incarnationis hucusque perduxi, de prædicto prœlio non tam aliorum relata, quam quæ ipse vidi et audivi, ad laudem et gloriam Dei, fidelibus annuntiare curavi ». Hucusque Bertholdus.

9. *Obitus S. Anselmi Lucensis episcopi et miracula; unde schismaticorum conversiones.* — Eodem anno Mantuæ decimo quinto kalend. Aprilis ex hac vita migravit in cælum sanctus Anselmus Lucensis episcopus, de quo sæpe superius mentio facta est; in cujus Vita ejus discipulus hæc de tempore obitus ejus: « Igitur anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi millesimo octogesimo sexto, episcopatus vero sui decimo tertio, Indictione nona, finitis jam annis septem excommunicationis Henrici quondam regis, post transitum autem felicissimi papæ Gregorii Septimi mense nono, die vero vigesimo tertio, obdormivit in Domino venerabilis dominus et pater noster Anselmus Lucensis episcopus, decimo quinto kalend. Aprilis, in civitate Mantuana præsidente reverentissimo episcopo Ubaldo, atque dominante ibidem nobilissima duce et marchionissa domina Mathilda ». Quomodo autem contigegerit præter institutum, ut non in Capitulo monachorum Sancti-Benedicti, ut ipse jusserat, sed in episcopium delatum fuerit ejus corpus, ita idem auctor paulo superius :

10. « Et cum concedentibus episcopo atque comitissa, cæterisque omnibus jam deferentibus ad monasterium corpus, affuit subito reverentissimus Sabinensis episcopus dominus Domnizo, quem et Spiritus sanctus suscitavit, ut clamaret, dignum esse ut in episcopio episcopus sepeliretur. Tanta (inquit) lucerna non decet ut abscondatur. Ipse adhuc vivens, tanquam indignum se humiliavit; nos autem ut vere dignum exaltare oportuit hominem, quem fuisse scimus sanctissimum. Acclamatum est idem statim ab universis, rapiturque a monachorum exequiis, in episcopium defertur, ibique venerabiliter sepelitur. Mirabamur hoc quasi magnum primo miraculum, nescientes quid deinceps mirabilius erat futurum. Nam et id quoque primo notavimus, quod multi episcopi et cardinales, magna etiam multitudo militum, die obitus sui eadem in civitate convenerant, et ipsius transitum, et clara miracula viderunt post obitum ». Porro cœpere edi miracula tertia die post obitum, quæ sic idem auctor aggreditur enarrare :

11. « Tertia itaque nocte post sanctissimi patris venerandam dormitionem quædam contracta, quæ una semper manu, et posterioribus persona serpebat potiusquam gradiebatur, quæ etiam in domo nepotis episcopi annum unum et duos menses, ac dimidium manserat, apud prædicti patris tumbam, meritis ipsius sana erecta est in prima noctis vigilia. Sequenti vero die circa tertiam (ut visum est) horam fertur, quod quædam a nativitate cœca ibidem fuerit illuminata, quam Brixiensis comitatus incolam tunc audivimus. Eodem quippe die, etc. » Brevitatis enim causa describere prætermittimus octoginta insignia miracula, quæ ibidem a sancto edita fuerunt usque ad quinquagesimum diem ab ejus obitu, quo idem auctor illa scribebat. Porro accedit auctarium, nempe Epistola Ubaldi tunc episcopi Mantuani ad Mathildem de miraculis ibidem visis una die, nempe, vigilia Ascensionis Dominicæ : quæ quoniam brevis est, hic eam reddere non gravabimur. Sic se habet :

12. « Dominæ Mathildæ, Ubaldus Mantuanus episcopus, gaudium et lætitiam.

« Immenso desiderio vestro desideratam scribimus lætitiam. Fuit quædam de Capriana, quæ velut animal, manibus et pedibus incedebat, quam Deus omnipotens per merita sanctissimi patris nostri erexit, et ad iter tantum officio pedum (sicut hominis naturæ expedit) frui concessit. Simile etiam remedium cuidam de insula Parmensi, quæ est juxta caput Parmulæ, similiter incurvato conferre dignatus est. Præterea puer quidam de Monteclaro manum et pedem contractum habebat, cui Deus utrumque precibus beatissimi præsulis ad certum usum restituit. Necnon mulieri cuidam de loco, qui dicitur Insula-Egeni, quæ manum aridam habebat, per ejusdem patroni nostri intercessionem optata salus advenit. Cuidam quoque puero de Rivalta visum reddidit. Quidam similiter de episcopatu Veronensi, cum jam civitati nostræ appropinquaret, oculorum claritatem recepit. Quidam etiam de Plovizano, cui calcanei nati-

bus indissolubiliter adhærebant, pristinæ restitutus est sanitati : quem domino, et religioso viro Lugdunensi archiepiscopo ostendimus, et locum denotavimus, ubi calcanei juncti fuerant. Quum multi ex episcopatu Brixiæ et Veronæ, diversisque aliis partibus, qui convenerant pro veneratione sancti viri in vigilia Ascensionis Domini, et videntes fieri, conversi sunt ad Dominum, abrenuntiantes diabolo et sequacibus ejus, et promittentes se prius ad effusionem sanguinis perventuros (si ad id periculi devenirent) quam ab hac fide deficerent. Hæc omnia in vigilia Asciensionis Domini, et in sequenti nocte facta sunt, et multa alia quæ præ multitudine invenire non potuimus, quæ si invenerimus, scribemus ». Hactenus Ubaldus episcopus ad Mathildem.

13. Conferebant ista plurimum (ut audisti) ad salutem etiam animarum, nimirum cum viderent schismatici ab episcopo, qui verbis scriptisque Gregorium papam defenderat, atque Guibertum pseudopontificem improbaverat, tot tantaque miracula edi; plane Deum stare a parte Catholicorum intelligentes, qui perspicaciores essent, et non obstinati mente, ex schismate recedentes, ad Ecclesiam Catholicam sponte redibant. Quod et testatur alius ejusdem temporis auctor Bertholdus Constantiensis, dum in Chronicis suis ejusdem Anselmi hoc eodem anno mentionem faciens hæc habet :

« Beatus Anselmus quondam Lucensis episcopus, ipso eodem suæ depositionis anno, innumerabilibus cœpit miraculis coruscare, qui post obitum venerabilis papæ Gregorii Septimi, fideles sancti Petri contra tyrannidem Henrici adhuc in carne vivens multum incitavit, sed multo plus post obitum suum miraculis coruscans, eosdem contra eumdem persistere confortavit ; unde et pars Henrici de die in diem cœpit deficere ; Catholici autem in fidelitate sancti Petri non cessaverunt proficere ». Hæc ipse. Et in eamdem sententiam Domnizo in Vita Mathildis versibus istis :

Artus Anselmi condivit Mantua terris,
De quo quod gliscit monstrasti, Christe, Mathildi.
Nam virtute tua fecit miracula plura,
Servulus ipse tuus de sanctis extitit unus,
Catholicæ parti favet indicium probitatis,
Schismaticæ parti signum quasi debilitatis.
Inde triumphando gaudet comitissa precando :
Hujus enim patris precibus putat auxiliari, etc.

Porro Mathildem curasse, ut Vita Anselmi scriberetur, idem auctor paulo inferius his docet versibus :

Tertius existens ab eo Lucensis, et ille
Rangerius rector dictavit eam sibi metro.
Dictavit pulchrum nuper librumque secundum, etc.

14. *Scripta et res gestæ S. Anselmi.* — At non extat ille quidem, sed tantum quæ soluta oratione ab Anselmi pœnitentiario scripta habentur, a quo et lucubrationes Anselmi recensentur his verbis : « Ex multis ac diversis sanctissimorum Patrum voluminibus unum compilavit canonicarum sententiarum non modicum corpus ». Extat illud ipsum integrum jam cusum. De quo ipso volumine in Vita illa prolixius scripta hæc leguntur : « Apologeticum unum ex diversis sanctorum Patrum voluminibus compilavit, quibus domini papæ Gregorii sententiam, et universa ejus facta atque præcepta canonicis defenderet rationibus. Multos libellos propriis manibus conscripsit. In lamentationes Hieremiæ dulcissimam fecit expositionem. Psalterium quoque rogatu benedictissimæ Dei Mathildæ exposuit luculentissime; breviter quidem, sed utiliter usque ad illum locum : Benediximus vobis in nomine Domini. Ibi siquidem expositionem finivit, nobisque omnibus, ut alter Patriarcha Jacob, benedixit, cujus (ut notum est) in universam jam Italiam benedictio descendit. In ipso etenim, et per ipsum hæretici et schismatici alii convertuntur, alii confunduntur. » Et inferius de observantia erga Gregorium papam :

15. « Ante omnia vero id studii semper habuit, quatenus sanctissimum magistrum suum papam Gregorium imitaretur in omnibus, adeo ut discrepare ab illo prorsus nollet etiam in aliquo. Illius semper meritis tribuit quidquid in ipso fuit, dum vitam rememoravit monasticam et solitariam, quam se crebro flevit amisisse, etc. » At ipse Vitæ scriptor perorans, quisnam fuerit, ita declarat : Hæc de beatissimo patre et patrono nostro sancto Anselmo Lucensi episcopo perpauca quidem, quantum ad ipsius merita ; sed vestris spero piis desideriis proficientia. Ego B. peccator, presbyter tuus in pœnitentia, non dico filius, sed servus, ab ipso multis cum lacrymis ad eumdem ordinem promotus venerabiliter vobis expectantibus explicavi devotus : precor vos, orate pro me ». At de Anselmo modo hactenus, et pro instituto satis.

16. *Carthusiæ solitudo habitari cœpta.* — Hoc itidem anno Carthusiæ solitudo cœpta est habitari a sancto Hugone episcopo Gratianopolitano, sanctoque Brunone auctore sancti instituti, ejusque sociis, ex quo loco et nomen accepere, ut Carthusiani monachi dicerentur. Quod ad tempus spectat, cum superius dictum sit ex ejusdem S. [1] Hugonis Vitæ Actis, ipsum anno millesimo octogesimo creatum fuisse episcopum Gratianopolitanum, post duos vero annos adiisse Cluniacenses, ibique moratum annum unum, inde ad episcopatum reversum, in eo transegisse tres annos ; plane invenies, sexto anno a sua ordinatione cum sociis hoc nempe anno petiisse Carthusiam. Quomodo autem anno sexto post incolatum Carthusiæ idem Bruno vocatus fuerit ab Urbano papa, ab eoque aliquantum retentus, suo loco dicetur.

Quod spectat ad Orientalem Ecclesiam, hoc

[1] Apud Sur. die I April. c. 2.

anno Cosmas patriarcha Constantinopolitanus, ubi sedisset annos quinque et menses sex, decessit, atque in locum ejus substitutus est Eustathius, cognomento Garides. Hæc de successione ex Codice juris Orientalis, tomo primo, in quo inest series patriarcharum Constantinopolitanorum.

Anno periodi Græco-Romanæ 6579. — Anno Æræ Hispan. 1124. — Anno Hegiræ 479, inchoato die 18 April., Fer. 7. — Jesu Christi 1086. — Victoris III papæ 1. — Henrici IV reg. 31. imp. 3. Alexii Comneni imp. 6.

1. *Victor III fit papa.* — A num. 1 ad 6. *Desiderius* Casinensis abbas et presbyter cardinalis, unus ex propositis a Gregorio VII paulo ante mortem suam, vix potuit adduci, ut se in Pontificem eligi pateretur, « dicens », inquit Leo Ostiensis a Baronio citatus, « si se invitum ac per vim ordinarent, ad monasterium quamprimum rediturum, nullamque Pontificatus rationem habiturum ». Sed tandem omnium votis electus est die vicesima quarta mensis Maii, festo Pentecostes sacra, at nonnisi anno sequenti consecratus est, ut ibidem ostendimus.

2. *Moritur S. Anselmus epis. Lucensis.* — A num. 9 ad 16. « Anno Incarnat. Domini nostri J. C. MLXXXVI, episcopatus vero sui anno XIII, Indict. IX, finitis jam annis septem excommunicationis Henrici quondam regis ; post transitum autem felicissimi papæ Gregorii VII, menses novem, dies viginti tres, obdormivit in Domino venerabilis dominus et pater noster Anselmus Lucensis episcopus X kalend. Aprilis in civitate Mantua, præsidente reverendissimo episcopo Ubaldo, atque, dominante ibidem nobilissima duce ac marchionissa Mathilda », inquit presbyter pœnitentiarius domesticus ejus in illius Vita in Actis SS. Bollandianis ad diem XVIII Martii recitata. Sed loco, *X kalend. Aprilis,* legendum *XV kalend. Aprilis* ; et loco, *dies* XXIII legendum, *dies* XXII ; a die enim vigesima quinta mensis Maii anni præcedentis, quo Gregorius VII mortalitatem explevit, ad diem XVIII mensis Martii hujus Christi anni, quo sancti Anselmi Lucensis memoria celebratur, quove mortuus dicitur, menses tantum IX et dies XXII effluxere. Ex his verbis eruitur, *Mathildam* comitissam Mantuæ dominatam esse, ad quam etiam urbs Lucensis pertinebat.

Bonizo episc. Sutriensis interest ejus exequiis. — Rogavit sanctus Anselmus, inquit presbyter Pœnitentiarius, « quatenus in Capitulo monasterii S. Benedicti, quod est in ripa fluminis Eridani sub obedientia sacri Cluniacensis cœnobii, unde frater ipse ac monachus fuit, sepulturæ commendaretur ; et cum, concedentibus episcopo (nempe Mantuano) atque comitissa Mathilda, cæterisque omnibus, jam deferretur ad monasterium corpus, affuit subito SUTRIENSIS EPISCOPUS NOMINE BONIZO, quem Spiritus sanctus suscitavit, ut clamaret dignum esse ut in episcopio episcopus sepeliretur». Baronius num. 10, locum illum refert, sed valde depravatum ; loco enim *Sutriensis episcopus nomine Bonizo*, mendose habet, *Sabinensis episcopus dominus Domnizo.* Et tamen certum est, ut jam vidit Lambecius lib. 2 Biblioth. Cæs. cap. 8, hoc anno, quo sanctus Anselmus obiit, *Bonizonem* fuisse episcopum Sutrinum, et tunc non Domnizonem, sed *Gregorium* creatum cardinalem, qui anno MLXXVII legatus ad Henricum regem in Germaniam missus est, annoque MLXXXVIII obiit, fuisse cardinalem episcopum Sabinensem, ut videre est apud Giaconum, ubi id certis monumentis demonstrat. Ad hunc errorem cum Ughellus tom. I Italiæ sacræ animum non advertisset, inter episcopos Sabinenses Ubaldum et Gregorium, fictitium illum *Domnizonem* inseruit : adeo refert, ut Historia Ecclesiastica, quæ omnium scriptorum promptuarium quoddam est, quantum fieri potest, emendetur. Is error non Baronio, sed exemptari Ms. quo usus est attribuendus ; Vita enim *S. Anselmi* Lucensis aliquot post ejus mortem annis a Sebastiano Tengnagelio Bibliothecæ Cæsareæ præfecto in Syntagmate *veterum Monumentorum pro Gregorio VII, anno* MDCXII *Ingolstadii primum edita.*

4. *De ejus libris.* — Multos libros scripsit in ejus Vita recensitos, ex quibus supersunt libri duo contra *Guibertum* antipapam et sequaces ejus, pro defensione Gregorii VII papæ, qui nunc extant in Biblioth. Patrum. In multis Codicibus Mss. ei attribuitur insignis Collectio *Canonum Ecclesiasticorum*, sed eam non esse genuinum ejus fœtum, aliqui viri docti scripserunt ; varia enim Urbani II et sequentium Pontificum Decreta continet, cum tamen Anselmus ad illorum tempora non pervene-

ril. Deinde vetus auctor Vitæ ejus memoratus, lucubrationes Anselmi recensens, istius Collectionis non meminit, sicuti nec Sigebertus, nec Trithemius. De ea legendus Baluzius in opere de Emendat. Gratiani, tam in Præfat. ad lectorem, num. 19, quam etiam in Notis pag. 641. Hanc tamen opinionem (quæ nuper exorta) non parum dubiam facit *Catalogus Pontificum et Decretorum ab ipsis editorum. Ex sexcentorum annorum Codice* 6381 *Vaticano ante Anselmi Lucensis episcopi Decretum*, a Schelestratio Bibliothecæ Vaticanæ præfecto, Romæ cum Appendice ad opus Chronologicum anno MDCXCII sub eo titulo publicatus. Si enim Codex ille tantæ sit antiquitatis, vel sancto Anselmo vivente, vel paulo post ejus obitum exaratus fuit; sicque laudata Decreta Urbani II et sequentium Pontificum in eo non reperiuntur, qua de re Romam ad amicos scripsi.

5. *Fundatio Ordinis Carthusiensis.* — Ad num. 16. *Sanctus Bruno* ordinis Carthusiensium institutor, Manassis archiepiscopi Rhemensis, postea dignitate moti, mores corruptos perosus, ex urbe Rhemensi discessit, et deinde sæculo renuntiavit : « Urbe deserta », inquit Guibertus abbas in ejus Vita, « sæculo etiam abrenuntiare proponit, qui suorum notitias horrens, ad Gratianopolitanum processit territorium. Ibi in arduo et admodum terribili promontorio, ad quod difficillimum et valde insolens iter intenditur, sub eo etiam præruptissimæ vallis vorago dehiscit, habitare deligens, hujusmodi mores instituit, et sequaces ejus hodieque sic vivunt ». Describit postea mores et instituta Carthusiensium. In Epistola vero, quam ipsemet Bruno ex Calabria ad Radulfum Viridem præpositum Rhemensem dedit, ei significat se in finibus Calabriæ eremum incolere, hortaturque ut sæculi tempestatibus se subducat : quod si ad hæc agenda Dei amore non provocetur, metu saltem pœnarum terreatur, et meminerit præpositi ac sponsionis, quam olim Deo fecerit : « Reminiscitur quippe dilectio tua, inquit, quod cum ego et tu, et Fulcius monoculus quadam die simul fuissemus in hortulo adjacenti domui Adæ, ubi tunc hospitabar, de falsis oblectationibus et perituris hujus mundi divitiis, necnon de perennis gloriæ gaudiis aliquandiu, ut opinor, tractaremus, unde divino amore ferventes promisimus ac vovimus Spiritui sancto, in proximo fugitiva sæculi relinquere et æterna captare, necnon monachicum habitum recipere, quod et in vicino peractum esset, nisi tunc Fulcius Romam abiisset, ad cujus reditum peragenda distulimus, quo moram faciente, aliisque intervenientibus causis, divinus amor elanguit; refriguit animus fervorque evanuit. Quid ergo superest, charissime, nisi a tanti debiti nexibus te citius expedire, ne pro tam gravi tamque diuturno mendacii crimine iram incurras potentissimi, et propter hoc cruciatus immanes ? etc. » Hæc causa, cur vir sanctus a mundi consortio discesserit, ut severiora vitæ monasticæ instituta sectaretur, non vero apparitio alicujus hominis nuper demortui se damnatum esse clamantis, uti vulgo dicitur.

6. *Ante biennium peracta.* — Verum non hoc anno, ut putavit Baronius, sed anno millesimo octogesimo quarto, *sanctus Bruno* eremum petiit, et Carthusiam in episcopatu Gratianopolitano fundavit, ut constat ea Charta, qua ei a quibusdam privatis viris in ea ibidem nominatis solitudo illa concessa est : « Itaque magistro Brunoni, et his qui cum eo venerunt fratribus, ut Deo vacarent, ad inhabitandum solitudinem quærentibus ipsis, eorumque successoribus in æternam possessionem spatiosam eremum concessimus, ego Humbertus de Miribel, una cum Odone fratre meo et cæteris qui juris aliquid habebant in prædicto loco, etc. præfata quidem terra his terminationibus conclusa, a magistro Brunone et ab his qui cum eo erant fratribus cœpit inhabitari, et construi anno ab Incarnatione Domini MLXXXIV, episcopatus vero domini Hugonis Gratianopolitani episcopi quarto, qui videlicet laudat et corroborat hoc donum, quod fecerunt suprascriptæ personæ, cum omni conventu clericorum suorum; et quantum ad se pertinet, quidquid sui juris esse videtur, omnino concedit. Testes Hugo decanus, etc. » Sanctus autem Hugo anno MLXXV episcopus Gratianopolitanus renuntiatus, ideoque anno MLXXXIV quartus ordinationis ejus annus adhuc in cursu fuit. Quare Sigebertus hujus temporis scriptor in Chronico accurate Carthusiensis Ordinis institutionem cum anno MLXXXIV alligavit, sicuti et auctor Fasciculi temporum.

7. *Refellitur opinio contraria.* — Baronius ideo sanctissimi Ordinis fundationem in hunc annum distulit, quia Guigo scriptor Actorum Vitæ sancti Hugonis, cui necessitudine conjunctissimus fuit, ita loquitur : « Hugo duobus post consecrationem expletis annis, contemptis omnibus, Casæ-Dei Ordinis Cluniacensis factus est monachus. Ibi novitius annum vixit. Post hoc (seu post hunc novitiatus annum, atque adeo tertium a sua ordinatione) cogente Gregorio VII e monasterio quo fervens intraverat, freventior est reversus, etc. et ecce tribus needum in episcopatu post monasterii reditum completis annis, adest magister Bruno ». Quæ verba Baronius sic interpretatur, ut Hugo primum annos duos solidos post consecrationem Romæ ubi ea facta exegerit, et in Casæ-Dei monasterio tertium; deinde a *Casa-Dei* Grationopolim reversus, alios fere tres in episcopatu posuerit, ante adventum *Brunonis*, et sexto anno a sua ordinatione, currenti nempe, cum sociis Carthusiam petierit. Ita quidem prima fronte locus ille explicandus videtur, sed Charta fundationis *Carthusiæ*, quam Baronius non viderat, huic interpretationi adversatur, demonstratque ita intelligendum, ut *Bruno post monasterii reditum*, id est, statim vel paulo post ad Hugonem venerit, qui eo tempore needum tres in episcopatu compleverat annos. Nec refert quod *Guigo* dicat Hugonem *duobus post*

consecrationem expletis annis monachum induisse. Nam in Dissert. Hypatica, quemadmodum et in hac Critica, variis passim testimoniis ostendi, scriptores his loquendi formulis, *tribus annis elapsis*, vel *triennio transacto*, similibusve, sæpe intelligere annos tres utrimque incompletos, et biennium sumere pro unico anno, si res nempe in unius incœpta et initio sequentis absoluta fuerit.

8. *Causa fictitia conversionis S. Brunonis.* — Circumfertur, ut mox tetigi, horrenda Historia hominis in magna pietatis opinione Parisiis demortui, qui e feretro terribili voce se justo Dei judicio condemnatum esse declararit; cui spectaculo cum *Bruno* et socii adfuissent, mundum relinquere et in desertum locum secedere proposuerint, indeque ad sanctum *Hugonem* Gratianopolitanum episcopum, in cujus diœcesi eremum suo consilio valde idoneum esse didicissent, accesserint. Verum hæc tabula ducentis fere a morte sancti Brunonis annis excogitata, jure merito a viris doctis explosa fuit; cum constet de causa secessus Brunonis, quæ alia non fuit, quam vitæ solitariæ desiderium, ut ipsemet in Epistola laudata ad præpositum Rhemensem, et Guibertus abbas Novigentinus in ejus Vita diserte insinuant. Porro Carthusienses sese primitus *Pauperes*, vel *Pauperes Christi* appellasse, demonstrant loca a Ducangio in voce *Pauper* relata.

9. *Eustratius Garidas succedit Cosmæ in episc. Constantinop.* — *Cosmæ* patriarchæ Constantinopolitani mortem Baronius eodem numero 16 consignat, eique annos quinque et menses sex attribuit, quos ab anno MLXXX deducit. Verum jam ostendimus, Joanni Xiphilino anno MLXXV, die secunda mensis Augusti vita functo Cosmam successisse; Anna vero Comnena lib. 3, pag. 79, scribit: « Patriarcha Cosmas post aliquot ab Irene coronata dies (quod initio mensis Aprilis anni MLXXXI contigisse diximus) ipsa memoria confessionis sancti Joannis Theologi (die nempe septima mensis Maii, qua Græci sancti Joannis Evangelistæ festum celebrant) peracto sacro in templo ejusdem sancti Apostoli ad Hebdomum sito, patriarchalem dignitatem ultro abdicavit, postquam eam tenuisset annos quinque et menses novem, secessitque in monasterium Callïæ (de quo scriptores Byzantini verba non faciunt). Gubernacula vero patriarchalis sedis suscepit in manus eunuchus Eustratius Garidas », quem Anna pag. 75 jam dixerat fuisse monachum magna specie virtutis, quemque Baronius perperam *Eusthatium* vocat. Annos etiam quinque et menses novem Ecclesiam Constantinopolitanam *Cosmam* monachum rexisse, prodit Zonaras in Alexio imp. Cosmæ itaque die septima Maii anni MLXXXI non morienti, sed dignitatem abdicanti successit *Eustratius Garidas*, qui hoc tempore jam mortuus erat, ut infra monstrabimus.

10. *Bohemiæ dux rex appellatur, et episcopatus Moraviæ cum Pragensi unitur.* — Hoc anno « jubente et peragente Romanorum imperatore III Henrico Augusto, celebrata est Synodus magna in urbe Moguntia, ubi quatuor archiepiscopi et XII præsules simul cum abbatibus monasteriorum et cæteris fidelibus residentes, plurima decreta super statu Ecclesiæ scriptis roboraverunt », inquit Cosmas Pragensis decanus hujus temporis scriptor in Chron. Bohem. In eo conventu, subdit Cosmas, Wratislaus dux Bohemorum, tam Bohemiæ quam Poloniæ præfectus est, et *Egilbertus* archiep. Trevirensis jussus eum Pragæ in regem ungere. In eodem episcopatus Moraviensis suppressus, mortuo jam anno superiori Joanne Moraviensi episcopo, et parochia illa ut semper fuerat, Pragensi episcopatu conjuncta. Refert idem Cosmas Diploma Henrici III imp. quo unio illa confirmatur, in cujus fine legitur: « Dat. III kal. Maii, anno ab Incarnat. Domini MLXXXVI, Indict. VIII. Anno autem Domini Henrici, regni quidem XXXII, imperii vero III ». In eo Diplomate dicitur, episcopatum Pragensem ab initio Bohemiam ac Moraviam complexum esse, et tam a Benedicto papa, quam a Primo Ottone imp. sic confirmatum fuisse, sed postea divisum esse et imminutum sola dominantium potestate. *Egilbertus* Trevirensis archiep. venit Pragam *XVII kalend. Julii*, subjungit Cosmas, et inter sacra missarum solemnia *Wratislaum*, et *Zwatavam* ejus conjugem coronavit.

11. *Regius titulus Bohemiæ ducibus sub Friderico rursus concessus.* — *Wratislaum* XX Bohemorum ducem in hoc conventu seu pseudosynodo Moguntina, cui *Clementis* antipapæ legatos interfuisse testatur Cosmas citatus, hoc anno regem Bohemiæ et Poloniæ coronatum, regiamque dignitatem, quæ ab excessu Suatopluci seu Spentopulchri in Moravia regnantis suppressa fuerat, restitutam, docent etiam Æneas Sylvius in Hist. Bohem. cap 22, et Dubravius lib. 9. Hoc tempore *Bohemi* nihil in Polonia possidebant, ut videre est apud Chromerum in Hist. Polonorum; sed Pessina in Marte Moravico lib. 3, cap. 2, existimat Poloniæ nomine intelligendam *Silesiam*, Poloniæ partem. Addit ab hoc tempore reges Bohemiæ, dum comitiis imperii intersunt, proximum ab imperatore locum obtinere, sicut et in aliis publicis actibus juxta Auream Bullam cap. 22, et successores Wratislai tam fratres quam filios ducis tantum nomen tulisse, quod Æneas Sylvius suspicatur accidisse, « quod imperatoris Romani indultum sumendæ coronæ more majorum obtinere non valuerunt ». Friderici tamen Ænobardi tempore Bohemiæ principes reges iterum appellati, et titulus ille ad posteros propagatus, ut ibidem videbimus.

Juffetus Marochii rex et Almorabitarum imperator, ex Africa hoc anno in Hispaniam venit, et postea ibi monarchiam suam statuit, uti anno MXCI videbimus.

VICTORIS III ANNUS 2. — CHRISTI 1087.

1. *Victor III papa consecratur : ubi multa de turbis Romæ excitatis per antipapam Guibertum, nefandis sceleribus maculatum.* —Millesimus octogesimus septimus sequitur annus, Indictione decima inchoatus, quo Victor papa septimo idus Maii Romæ consecratur. Quomodo autem ista contigerint, Leo Ostiensis rerum inspector sic narrat[1] : « Sequenti anno, medietate Quadragesimæ, apud Capuam episcoporum congregato Concilio, cum ipse electus una cum episcopis cardinalibusque Concilio præsideret, Cincius etiam Romanus consul cum nobilibus plerisque Romanis, Jordanisque princeps Capuæ et Rogerius dux cum omnibus fere suis optimatibus adesset, finito Concilio, rursus ex insperato illum clerici et laici precibus multis lacrymisque fatigant. Sicque biduo immobilis perstitit. Tandem duce ac principe, episcopisque et fidelibus cæteris ad ejus vestigia flentibus, victus precibus ac rationibus cessit ; electionemque præteritam, crucem ac purpuram resumendo, firmavit duodecimo kal. Aprilis, Dominica in Ramis Palmarum. Inde Cassinum reversus, ibi Pascha celebravit.

2. « Solemnitate peracta, cum Capuano ac Salernitano principe Romam perrexit, ac juxta Ostiensem urbem Tiberim cum omnibus transiens, gravi languore compressus, extra porticum Sancti-Petri tentoria fixit. Et quia Ravennas hæresiarcha, qui vivente Gregorio papatum invaserat, Sancti-Petri Ecclesiam armis tenebat, instantibus militibus principis, eadem die recuperata Ecclesia est. Dominica vero Ascensionem subsequente, Romanis fere omnibus trans Tiberim magna cum frequentiæ celeritate occurrentibus, electus ipse ab episcopis Ostiensi, Tusculano, Portuensi et Albanensi, cardinalibusque et episcopis et abbatibus assistentibus plurimis, Ecclesiastico more sacratus, et in Apostolica Sede locatus est septimo idus Maii ». Et paulo inferius : « Prædictus autem Pontifex Romæ diebus octo remoratus, una cum memoratis principibus ad hoc monasterium rediit.

3. « Parvo post tempore comitissa Mathildis Urbem adiens, cum legatis missis multum deprecata est, ut ejus frui aspectibus atque alloquiis mereretur ; eam quippe causam solam sibi fuisse Romam adeundi. Quid ageret, ignorabat. Urgebat eum languoris molestia nusquam progredi, sed pro Ecclesiæ commodis vilis erat illi salus corporis sui. Iter itaque per mare festinus aggreditur : cumque ad Urbem pervenisset, a comitissa et ejus exercitu ac cæteris beati Petri fidelibus devotissime officiosissimeque suscipitur, atque in Ecclesia beati Petri octo diebus remoratus est. Postmodum in die sancti Barnabæ super altare sancti Petri, missam solemniter celebrans, eadem die auxilio atque ope comitissæ, trajecto Tiberi, ingreditur Romam. Trans-Tiberim Urbem totam, Romanorumque maximam partem, et omnem pæne nobilium cœtum, castrumque Sancti-Angeli, beati Petri Basilicam, urbem Ostiensem ac Portuensem habebat sub ditione sua. Morabatur autem apud insulam Romæ, quæ et ipsa sui juris erat.

4. « Die igitur, qui Apostolorum præibat natalitia, nuntius quidam quasi ab imperatore veniens, consules ac senatores, populumque Romanum, nisi a Victore deficerent, a corona submovit imperii. Cum subito Romani supervenientes, præter Ecclesiam beati Petri, universa ceperunt, ipsamque vero Ecclesiam, quam Pontificis homines desuper tuebantur, ingredi nullo pacto potuerunt. Verum quia hæresiarchæ Guiberti infinita erat multitudo ; hi qui ex parte Pontificis erant, adversus etiam hostium manum obsistere non valentes, trans Tiberim, sive in castrum Sancti-Angeli se receperunt. Jam vero die media in Ecclesia Sanctæ-Mariæ in Turribus missam Ravennas hæresiarcha cantavit. Sole autem ad occasum vergente, qui in Ecclesia steterant, palam armati discessere. Ita, proh dolor ! beati Petri Ecclesia, eo potissimum die, quo toto orbe ejus festivitas colitur, tam nocturno quam diurno officio caruit. Sic spes Guiberti elusa, qui in Apostolorum solemnitate missas ibi celebrare cupiebat. Die altera ab hæreticis, Apostolico altare locato, missa ibi peracta est. Postera die cunctis ad sua redeuntibus, eadem Ecclesia in jus Victoris papæ remeavit.

[1] Leo Ost. l. III. c. 67. 68.

5. « Eo item tempore peregrini quidam, dum orationis gratia ad beatum Benedicti monasterium pergerent, obvium habuerunt canonicum senem. Percontantibus quis esset : Petrum Apostolum se esse respondit. Sciscitantibus quo pergeret : Ad fratrem, inquit, Benedictum proficiscor, ut cum illo passionis meæ celebrem diem. Romæ quippe consistere nequeo, quia Ecclesia mea diversis procellis agitatur. Quod dum fratribus viri illi postmodum reserassent, ad succedentium memoriam constituerunt, ejusdem Apostoli solemnitatem non minori veneratione quam patris Benedicti celebrandam ». Sed quod ab eo per Christum fidei principium emanavit, ex quo omnis propago sacerdotum feliciter germinavit, utique debuerat solemnius celebrari.

6. Quod autem audisti Guibertum ea die missam celebrasse in Ecclesia in Turribus dicta ; eam fuisse Pantheon ab Agrippa ædificatum, et a Bonifacio papa in Ecclesiam commutatum, intelligas ex his, quæ Bertholdus in Chronicis hoc anno sic habet : « Guibertus vero hæresiarcha non magis ab incœpta perversitate cessavit ; imo se apud Sanctam-Mariam ad Martyres, (quam Rotundam dicunt) incastellavit. Dominus autem papa in insulam, quæ inter duos pontes sita est, se recepit ». Hæc Bertholdus Constantiensis.

Inter hæc autem Mathildis revocatur in Galliam Cisalpinam : nam Guiberti opera ejus comitatus impetitus est prœliis, ducibus Parmensi episcopo una cum Regiensi. Quos omnes Mathildis noctu dum quiescerent, nec quidquam tale timerent, aggressa, vicit auspice Petro. Tunc Heberandus Parmensis episcopus captus, Gandulphus Reginus fuga lapsus, tribus diebus latuit in spinetis. De tanta autem victoria Domnizo hos habet versus :

Gaudet turba Petri, turbatur concio regis,
Inclyta Mathildis terror fuit omnibus illis.

7. Interea vero Guibertus per suos Ecclesiam persequi acrius pergit, de quo ista Leo Ostiensis subjicit[1] : « Pulsis Catholicis episcopis et abbatibus, aliisque Ecclesiarum præpositis doctrina et religione præstantibus, scelestos et illitteratos, singulis urbibus, monasteriis Ecclesiisque præfecit. Sæpe singulos plerumque binos annis singulis magistri sui Simonis mercimonio execrando substituens, deprædandis locis sanctis, sibique non faventibus Christianis, imo ipsis quoque faventibus, dum non esset qui armato resisteret, longe lateque sævitia Neronis et Decii perdita voluntate grassatus est ». Et inferius : « Illi, nempe Guiberto, nemo Apostolicam reverentiam exhiberet, vel obedientiam præter imperatorem, ejusque complices, vel qui se illi propter avaritiam (quæ est idolorum servitus) vel perpetuo, vel ad tempus sub jusjurandi sacramento vendiderant. Quorum plurimi, quibus ejus perfidia claruerat, dum execrabilis divina immolaret sacrificia, nec adesse tolerabant, scientes eum nulli Romano successisse Pontifici, sed perfidum, perjurum invasorem ac simoniacum, Gregorio papæ superadjectum fuisse ; Catholici vero, qui zelo Dei fidem ac religionem tuebantur, Victori papæ sanctitate ac religione præstanti adhærebant ». Hæc Leo.

8. *Victoria adversus Sarracenos Africanos.* — Qui vero pastor legitimus gregis erat, et germanus Ecclesiæ Catholicæ episcopus, Victor, vitans bella gerere adversus Christianos, quos indignatio vel gratia Henrici ad tempus ab Ecclesia separaverat ; omnem illam expeditionem militarem convertit adversus improbos Sarracenos, Italiæ jugiter littora infestantes, Christianosque captivos abripientes. Quam autem felicissimum finem ea expeditio fuerit consecuta, idem Leo Ostiensis sic breviter narrat[1] : « Æstuabat autem idem Apostolicus Victor Sarracenorum in Africa morantium superbiam frangere perfidiamque conterere. Consilio itaque cum episcopis et cardinalibus habito, ex omnibus fere Italiæ populis exercitum congregans, illisque vexillum beati Petri Apostoli tradens, sub remissione peccatorum omnium contra infideles impiosque in Africam dirigit. Christo itaque duce ingressi Africam, centum millia pugnatorum occiderunt, urbe illorum præcipua capta et excisa. Porro ne quis ambigat, hoc Dei nutu contigisse, quo die Christiani victores evasere, eo etiam Italiæ nuntiata victoria est ». Hæc Victor papa, qui Victoris papæ et martyris, Africani genere, cultor, pro Africanis adversus Arabes bellum suscepit : felix principium felicioribus incrementis prosecuturus, si licuisset. De hac, puto, victoria loquitur Bertholdus, dum hæc habet anno sequenti : « His temporibus Pisani et Genuenses, et alii multi ex Italia Africanum regem paganum hostiliter invaserunt, et deprædata ejus terra, ipsum in quamdam munitionem compulerunt, et eum deinceps Apostolicæ Sedi tributarium effecerunt ». Hæc ipse.

9. *Concilium Beneventanum in quo Victor papa, post multa de statu Ecclesiæ, successorem designat.* — Eodem anno, mense Augusto, idem Pontifex Beneventi Synodum habuit ; quæ autem in ea actitata sint memoria digna, idem Leo sic narrat[2] : « Victor autem Tertius, egressus Urbem, ad monasterium venit, sociatisque sibi episcopis et cardinalibus Ecclesiam Sancti-Nicolai in Pica solemniter dedicavit. Mense vero Augusto Synodum celebrare cum Apuliæ et Calabriæ episcopis statuens, Beneventum perrexit. In qua idem Apostolicus præsidens, ait : Novit vestra dilectio, charissimi fratres coepiscopi, (neque latet orbem universum) sancta Romana et Apostolica Sedes, cui Deo auctore deservio, quot adversa pertulerit, quot denique per simoniacæ hæreseos trapezitas malleis

[1] Leo Ost. l. III. c. 69.

[1] Leo Ost. l. III. c. 70. — [2] Ibid. c. 71.

tunsionibusque perfracta sit, adeo ut columna Dei vivi videretur jam pæne concussa nutare, et sagena summi piscatoris intumescentibus fluctibus disrumpi, ac naufragii sorte perire. Guibertus enim hæresiarcha, qui, vivente sanctæ memoriæ prædecessore meo Gregorio papa, Romanam invasit Ecclesiam, Antichristi præcursor et satanæ signifer, oves Christi dispergere, mactare laniareque non desinit.

10. « Incitator enim incentorque malorum factus, quantas Gregorio papæ injurias, quas persecutiones, quot clades intulerit, referre quis possit? excitavit contra eum conjuratos ipse conspirationis auctor, fugavit Urbe, sacerdotio, quantum in se fuit, simoniacus perjurusque privavit, commovit adversus eum Romanum imperium, concitavit gentes et regna; et (quod a sæculo est inauditum) excommunicatus ipse atque damnatus sanctum Pontificem excommunicare præsumpsit, Romanam Urbem hactenus sacrilegiis, cædibus, perjuriis, conspirationibus, flagitiis, et vitiorum omnium ludibriis profanare non desinit, et Simonis Magi perfidia incensus, nequitiæ suæ complices ad tam impium et execrabile facinus evocans, coacto imperatoris exercitu Apostolicæ Sedis invasor effectus est, contra præcepta Evangelica, contra Prophetarum Apostolorumque decreta, contra canonum et Romanorum Pontificum jura, nullo cardinalium episcoporum præcedente judicio, nulla Romani cleri approbante suffragio, nullo devoti populi requisito consensu, in sancta Romana Ecclesia totius nequitiæ ac perditionis caput effectus est.

11. « Sed omnipotentis Dei potentia cum jam dictum Gregorium Pontificem post labores ac certamina plurima ad æternam requiem evocasset, et unanimi concordia episcopi et cardinales provincialesque antistites una cum Romano clero ac populo parvitatem nostram, modis omnibus contradicentem et renitentem, Apostolicæ Sedi præfecissent; non timens æterni imperatoris judicium, nunc usque Christum et oves ejus, pro quibus ille fudit sanguinem suum, persequi non omittit. Idcirco auctoritate Dei et beatorum Apostolorum Petri et Pauli omniumque sanctorum, omni illum sacerdotali officio et honore privamus, et a liminibus Ecclesiæ separantes, anathematis vinculo innodamus.

12. « Nostis præterea et bene nostis, quos dolos machinati sint, quantasque mihi pressuras intulerint Hugo Lugdunensis archiepiscopus, et Richardus Massiliensis abbas, qui pro fastu et ambitione Sedis Apostolicæ, ad quam dudum clam inhiabant, ubi votis suis potiti non sunt, schismata in sancta Ecclesia fecerunt. Et Richardus quidem Romæ nostram electionem cum cardinalibus et episcopis egerat; Hugo autem ad nos post paululum veniens affusus vestigiis, dum obsequium nobis summo Pontifici debitum invitis ac retractantibus exhiberet, legationem a nobis in partibus Galliarum postulaverat et acceperat. Itaque donec parvitatem nostram electioni factæ, atque a se approbatæ repugnare conspexerant; ipsi modis omnibus insistebant, ne onus pro utilitate Ecclesiæ nobis impositum abjiceremus. Ubi vero nos tandem cedere perviderunt, conceptam diu flammam clibanus exsaturatus evomuit. Quapropter cernentes sibi fratrum omnium unanimitatem constanter obluctari, ab eorum et nostra sunt continuo communione sejuncti. Unde vobis Apostolica auctoritate præcipimus, ut ab eis abstinere curetis, neque illis omnino communicetis, quia Ecclesiæ Romanæ communione sua se sponte privarunt. Nam ut beatus scribit Ambrosius: Qui se a Romana Ecclesia segregat, vere est habendus hæreticus.

13. « Constituimus etiam, ut si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus episcopus vel abbas habeatur; neque ulla ei ut episcopo vel abbati adhibeatur reverentia. Insuper ei beati Petri gremium et introitum Ecclesiæ interdicimus, quousque locum quem sub tanto crimine ambitionis et inobedientiæ (quod est scelus idolatriæ) cepit, respiciendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus Ecclesiasticis gradibus dignitatibusque constituimus. Si quis item imperatorum, regum, ducum, principum, comitum, vel cujusvis potestatis sæcularis, episcopatum vel quamvis aliam Ecclesiasticam dignitatem dare præsumpserit; ejusdem sententiæ vinculo se astrictum noverit. Cum trecenti et octo (decem et octo) Patres in Nicæno Concilio omnes hujusmodi vendentes et ementes excommunicaverint, censentes, ut qui dat et qui recipit, anathema sit. Cum hujusmodi igitur episcopis, abbatibus, aut clericis reliquis qui communicat, vel orat, aut ipsorum audit missas, una excommunicationis sententia plectitur; qui nec sacerdotes quidem rite putari possunt.

14. « Pœnitentia vero et communio a nemine nisi a Catholico suscipiatur. Quod si nullus adsit Catholicus presbyter, rectius est sine visibili communione persistere, et invisibiliter Domino communicare, quam eam ab hæretico sumendo, a Deo separari. Nulla enim (ut ait Apostolus) conventio Christi ad Belial, neque pars aliqua fideli cum infideli: omnis autem hæreticus infidelis est. Simoniacus vero, quia hæreticus, idcirco infidelis. Nam sacram Christi communionem quamvis visibiliter et corporaliter Catholici propter imminentes hæreticos habere non possint, dum tamen mente Christo conjuncti sunt, ejus communionem invisibiliter sumunt.

15. « Hæc igitur omnia dum omnium episcoporum in Concilio astantium fuissent suscepta judicio et auctoritate probata; disseminata continuo ubique per orbem fuere. In eodem vero Concilio Pontifex infirmatus graviter post triduum, peractis omnibus, festinus ad monasterium rediit, comitantibus episcopis et cardinalibus, et in Capitulum fratrum se ferri præcepit. Ubi sub districto anathemate

prohibuit, ne quis ex successoribus suis auderet vendere fundos, Ecclesias, villas, vel quascumque possessiones ad monasterium Cassinense pertinentes. Simili modo interdixit, ne quis monachorum absque conscientia abbatis sui libellum facere auderet; quod si fieret, irritum esset. Constituit etiam, ut omnia monasteria, quæ sub ditione nostri hujus Cassinensis cœnobii sunt, singulis annis huic nostræ Congregationi prandium faciant.

« Hoc statuto, omnium monachorum unanimi consensu, præfatis etiam episcopis adstantibus, atque approbantibus, dominum Oderisium religiosum valde virum, Romanumque diaconum, qui tunc erat nostri monasterii præpositus, abbatem constituit.

16. « Post hæc convocatis ad se episcopis et cardinalibus, monuit ac jussit, ut juxta Gregorii papæ statutum, Ottonem Ostiensem episcopum quamprimum eligerent, Pontificemque constituerent: quem, quia præsens aderat, manu apprehensum cæteris episcopis tradidit, dicens: Accipite eum, et in Romana Sede locate, meamque vicem in omnibus, quousque id facere possitis, habetote ». Porro ista non imperando, sed sicut prædecessor Gregorius fecerat, admonendo et exhortando fecit; quod id temporum iniquitas postularet. Sic et interdum ab aliquibus aliis Pontificibus factum invenitur, ut quem successorem cuperent, nominarent.

Cæterum ii quorum esset electio Romanorum Pontificum, scientes non posse nec debere eligere sibi Pontifices morientes, quos cuperent successores, non absque consueti collatione suffragii nominatum evexerunt in thronum, quasi ex prædecessoris oraculo legitime institutum; sed consuetis comitiis habitis rogata sententia singulorum, est electio ritu solemni ex consuetudine celebrata, ut factum vidisti in desiderio a Gregorio ante omnes nominato. Quod pariter audies in Victoris ipsius successore factum.

17. *Victoris obitus.* — Sed quæ de propinquo Victoris exitu habet Leo, pergamus primum ex ordine rerum dicere : « His, inquit, ita dispositis atque decretis, sepulchrum sibi in ipsa Capituli abside parari jussit, atque post diem tertium feliciter migravit ad Dominum decimo sexto kalend. Octobris anno Dominicæ Incarnat. millesimo octogesimo septimo. Non octogesimo nono (ut textus depravatus habet) nam convincitur error, tum ex iis quæ ex ipso Leone superius dicta sunt, singulas res gestas Desiderii recensente, tum etiam ex[1] Petro, qui Auctarium ad Leonem apposuit, dum ab anno obitus Victoris, usque ad nonagesimum post millesimum, triennium numerat. Cujus sepulchro ejusmodi Epitaphium inscriptum docet idem qui supra Leo[2] :

Quis fuerim, vel quid, qualis, quantusque doceri
Si quis forte velit, aurea scripta docent.

[1] Chron. Cass. l. IV, c. 8. — [2] Leo Ost. l. III. c. 73

Stirps mihi Magnatum, Beneventus patria, nomen
Est Desiderius, tuque, Casine, decus.
Intactam sponsam, matrem, patriamque propinquos
Spernens, huc propero, monachus efficior.
Abbas dehinc factus, studui pro tempore totum,
Ut nunc aspicitur, hunc renovare locum.
Interea fueram Romana clarus in Urbe
Presbyter Ecclesiæ, Petre beate, tuæ.
Hoc senis lustris minus anno functus honore
Victor Apostolicum scando dehinc solium :
Quatuor et semis vix mensibus inde peractis
Bis sex lustra gerens, mortuus hic tumulor.
Solis Virgineo stabat lux ultima signo
Cum me sol verus hinc tulit ipse Deus.

Quantum autem temporis Sedes vacaverit et quæ contigerint in electione successoris, dicturi sumus anno sequenti :

18. *Conventus Nemetensis et infelix obitus schismatici episcopi.* — Post ista, quæ sunt dicta de Synodo Beneventi, tractata : « In Germania », inquit qui aderat Bertholdus, « principes quoque regni Teutonicorum, fideles, inquam, sancti Petri generale colloquium cum Henrico et fautoribus ejus in kalendis Augusti prope Nemetensem civitatem habuerunt, eique adjutorium suum ad obtinendum regnum, si de excommunicatione exire vellet, fideliter promiserunt. Ille autem in solita sua obstinatione persistens, nec se profiteri excommunicatum dignatus est, licet sibi in faciem hoc a nostris instanter probaretur (exprobraretur). Unde et nostri nullam pacem et concordiam cum eo habere statuerunt ». Et paulo post : « In prædicto colloquio litteræ domini papæ recitatæ sunt, in quibus et suam promotionem principibus regni denuntiavit, et judicium sui antecessoris piæ memoriæ Gregorii papæ super Henricum et fautores ejus apertissime confirmavit ». En vides quam perspicue etiam ex litteris hisce Victoris redarguitur mendacii apertissimi Sigebertus, dum ait, exitus tempore pœnitentia ductum Gregorium se errasse confessum esse, et absolvendum mandasse suis successoribus Henricum una cum schismaticis aliis.

19. Sed quod præterea in eodem conventu factum sit, accipe; pergit enim Bertholdus Constantiensis : « Ladislaus rex Hungarorum, missa legatione ad idem colloquium, se in fidelitate sancti Petri perseveraturum declaravit, fidelibus sancti Petri cum viginti millibus equitum contra schismaticos se affuturum, si necesse foret, promisit. Prædicta tamen expeditio utrimque ad illum terminum remansit ». Post hæc autem quodnam divinæ vindictæ factum sit præjudicium de futuro judicio in Pataviensi schismatico episcopo, qui, Catholico ejus loci episcopo pulso, fuerat ab Henrico schismatico turpiter subrogatus, hæc accipe ab eodem auctore ejusdem temporis scriptore plane accuratissimo, qui ait : « Eodem quoque tempore quidam schismaticus, qui Pataviensem episcopatum, vivente adhuc legitimo pastore, jamdudum invasit, de hac vita discedens, certissimum suæ damnationis exemplum reliquis schismaticis dereliquit.

20. « Cum enim jam in extremis jaceret, seque ad æternam damnationem jamjam abiturum non dubitaret, apparuit ei ejusdem Ecclesiæ episcopus, ut tanto evidentius culpam sciret, quam apud inferos luere deberet. Rogavit tamen eum, ut ei culpam indulgeret, ipsumque ab excommunicatione solveret. Rogavit quoque circumstantes, ut eum de episcopatu veherent, nec eum in episcopatu sepelirent. Sed hæc verba astantibus quasi deliramenta videbantur. Ipse autem sanæ mentis protestatus, itidem rogitare non cessavit, sed incassum ; nam ante Ecclesiasticam absolutionem morte præventus est. Nonnulli tamen, qui tam periculosæ morti ejusdem schismatici aderant, compuncti sunt ; qui et postea ad legitimum pastorem redeuntes, veniam et absolutionem consecuti sunt ». Hæc de schismatici interitu Bertholdus, qui et subdit de conflictu secuto, et dolo Egberti comitis invidentis Hermanni regis gloriæ, elapso Henrico, ne caperetur in bello quod suo damno tentasset.

21. « Hoc anno, quo die consecratus est Victor papa, septimo idus Maii », inquit Leo Ostiensis [1], « corpus sancti confessoris Christi Nicolai ex civitate Myrensi, ubi septingentis fermе annis quieverat, Venetias translatum est, in cujus honorem ædificata est Ecclesia musivo tabulatu perquam decenter ornata, a patriciis Venetis et monachis ibidem morantibus maximo cum honore veneratur et colitur, quanquam nonnulli Barim translatum esse contendant ». Hæc Leo. Sed potius ad Leonem Additamentum : nam in libello, qui extat de translatione facta Venetias, non hoc anno, sed post annorum novem curriculum id accidisse narratur. Neque Dandulus fidelissimus scriptor, neque recens auctor Sabellicus quidquam habent de his hoc anno ; cum tamen reliqui omnes hujus sæculi scriptores Barim translatum dicant, et inter eos Sigebertus hoc item anno rem gestam paucis complexus, hæc ait : « Venetianis meditantibus auferre corpus sancti Nicolai a Myrrha Lyciæ a Turcis desolata, præoccupaverunt eos Barenses cives quadraginta septem ab Antiochia, Myrrham venientes, qui a quatuor tantum monachis ibi inventis extorserunt, ostendit sibi tumbam sancti : qua effracta, ossa sancti Nicolai in olei liquore natantia integro numero extraxerunt, et Barim cum gloria detulerunt. Facta est autem hæc translatio anno septingentesimo quadragesimo quinto a depositione sancti Nicolai ». Hæc Sigebertus, cui suffragatur Romanum Martyrologium, in quo dicta die Myrrha Barim translatum asseritur. Quod etiam expressius liquet ex litteris Urbani papæ anno sequenti datis, cum Barim profectus est, et venerandum corpus in præparato adyto collocavit.

24. *Opus quadripartitum Deusdedit presbyteri cardinalis.* — Hoc anno, vivente adhuc Victore papa, Deusdedit presbyter cardinalis tituli Eudoxiæ commentarium elaboravit, his temporibus peropportunum pro Ecclesia Catholica contra schismaticos, quem et dedicavit eidem Victori papæ, ad quem præfixa operi data extat Epistola nuncupatoria cum hoc titulo :

« Beatissimo atque Apostolico viro Pontifici domno papæ Victori Tertio, et clero sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Deusdedit exiguus presbyter tituli Apost. in Eudoxia ». Epistola sic incipit :

« Novit beatitudo vestra, quod sancta Romana Ecclesia idcirco omnium Ecclesiarum mater scribitur et creditur, etc. » In eaque de primatu Ecclesiæ Romanæ attingens aliqua, pulchre ostendit auctoritate sancti Cypriani martyris, non solum viventem Pontificem Romanum præscribere leges universo Christiano orbi, sed etiam eo defuncto, vacante Sede, Romanum clerum pariter in Catholica Ecclesia cognitum esse supremum, cujus litteris universis parerent episcopi, quod sciretur ab omnibus Orthodoxis in Romana Ecclesia, eidem præsidere beatos Apostolorum principes Petrum et Paulum. Quibus ostensis, totius suæ scriptionis argumentum ostendit, et divisionem operis ita declarat : « Itaque ego auctoritatis ipsius Romanæ Ecclesiæ privilegium, quo omni Christiano orbi præminet, ignorantibus patefacere cupiens, Domino mihi opem ferente, ex variis sanctorum Patrum et Christianorum principum auctoritatibus potioribus quibusque in unum congestis, præsens defloravi opusculum, quadrifariam dispartitum partitione. Nam primus liber continet privilegium auctoritatis ejusdem Romanæ Ecclesiæ. Et quoniam sine clero Ecclesia esse non potest, nec clerus absque rebus, quibus temporaliter subsistat : huic subjunxi secundum et tertium de clero et rebus ejusdem Ecclesiæ. Quia vero sæculi potestas Dei Ecclesiam subjugare nititur, libertas ipsius Ecclesiæ et clerici et rerum ejus tertio et maxime quarto libro evidenter ostenditur ». Hæc ejus instituti ratio, operisque partitio. Extat ejusmodi Deusdedit lucubratio tanto viro digna in Vaticana Bibliotheca, Collectio canonum nominata. Extat apud nos alia ejusdem Deusdedit nobilis lucubratio adversus invasores, simoniacos, et reliquos schismaticos, egregium opus elaboratum ab eo, tempore Urbani papæ successoris Victoris Pontificis, de quo suo loco dicendum.

23. *S. Arnulphi obitus et miracula.* — Moritur hoc anno sanctus Arnulphus Suessionis episcopus, decimo octavo kalend. Septembris, cujus res præclare [1] gestas, ex eo qui præsens viderat, scripsit Lisiardus ejus successor quam fidelissime, compluraque miracula ab ipso edita dum viveret, atque post mortem enumeravit. Sed et eumdem spiritu prophetico imbutum plurima prædixisse, atque ex ejusdem prædictionis præscripto evenisse, eadem testantur Acta. In tot tenebris hujus temporis magno Dei beneficio, tanto lumine Gallia meruit illustrari. Sed quæ tunc miranda accide-

[1] Leo Ost. l. III. c. 67. in fine.

[1] Extant apud Sur. tom. IV. die XV Aug.

rint in ejus obitu, audi Lisiardum, qui ab eo qui interfuit, accepit; et post enarrata multa quæ præcesserunt ante diem obitus sui, hæc habet : « Vigesima die postquam discubuit, qui tum erat feria sexta, sub noctis medio cella, in qua jacebat, mirabili tremore et horribili fragore tertio concussa est, ita ut a fundamentis everti videretur, et monachi cum famulis qui apud illum excubabant, intolerabili percussi timore, cellæque ruinam formidantes aufugere perceperent.

24. « At illos vir Dei verbis consolans, hortabatur, ut se quieti darent, certe nihil ipsos incommodi esse passuros. Ait autem ad eum Everolphus presbyter : Domine mi, terra contremiscit, cella colliditur, ostium a me jam tertio obseratum patescit, turbarum murmure locus circumsonat, et quomodonam inter tot terrores nos possumus somnum capere? Respondit vir Dei : Ne paveas, dilecte frater; sunt enim hæc omnia divinæ majestatis signa. Porro post paulum dicam tibi, quæ vis cellam quassaverit, et hunc terræ motum effecerit. Proximo inde sabbato sentiens mortem imminere, dicit fratribus : Parate jam funeri necessaria, nam sub noctis initium decedam, ut mihi Dominus, cui pro viribus servire conatus sum, hesterna nocte revelavit, cum ille terræmotus, et aeris concussio fragorem cellæ excitaret.

25. « Sub prima enim quassatione beatus Petrus Apostolus ad me venit, significans mihi peccata remissa et vitæ januam patere : aderat beatorum frequens cœtus, laudes divinas continenter modulantium. Sub altera quassatione cum multis angelicis spiritibus sanctus Michael me invisit, pollicens, se duce, me ad beatam vitam ingressurum. Tertia concussione affuit Domina nostra veræ misericordiæ Mater, multis stipata sanctarum virginum agminibus, benignissima me voce certiorem efficiens de anima mea inter Assumptionis ejus gaudia in cælos transferenda ». Hæc de terræ motibus, quos in exitu nonnullorum aliorum sanctorum accidisse simili ex causa tum sanctus Gregorius, tum Uranius in exitu sancti Pauli Nolani episcopi, et alii plerique de aliis fidem fecerunt. Quomodo autem post hæc sacro oleo inungi sacramque Eucharistiam percipere, superque cinerem et cilicium ex antiquis Ecclesiæ ritibus poni voluit, cum et sic in Domino quievit, idem auctor pluribus est prosecutus. Sed hæc satis ad institutum.

26. *Willelmi I regis Angliæ pœnitentia et obitus.* — Eodem quoque anno Guillelmus Primus rex Angliæ, de quo sæpe superius, quinto idus Septembris ex hac vita migravit, pœnitens peccatorum, quibus divinam in se vindictam provocaverat, cum regnasset annos viginti, mensibus decem, et dies viginti octo. Cum proxime in regnum Francorum grassatus in odium Philippi regis, nec pepercit Ecclesiis, quæ repertæ sunt in Madantensium civitate, quam incendio concremavit. Quo facto mox offensum numen sensit ultorem, illum acerbissimo dolore ad obitum usque conficiens. « Quo audito per medicos nuntio », inquit [1] Willelmus cæteris sicut antiquitate, ita et veritate præstantior, « querimonia domum replevit, quod eum præoccuparet mors emendationem vitæ jamdudum meditantem. Resumpto animo, quæ Christiani sunt executus est in confessione et viatico ». Hæc ipse qui primo hæc de ejus vitæ institutis : « Imprimis, inquit, Dei famulis humilis, subjectis facilis, in rebelles inexorabilis erat. Religionem Christianam (quantum sæcularis poterat) ita frequentabat, ut quotidie Missæ assisteret, vespertinos et matutinos hymnos audiret, etc. » Subjicit de monasteriis ab eo erectis, et monastica disciplina optime culta et aliis.

27. Sed quod ab eodem jam audisti, eumdem regem per medicos responso mortis accepto, querimonia domum replesse, quod eum jamdudum meditantem vitæ emendationem mors præoccuparet, scias eamdem ipsius querimoniam ab eo qui aderat scriptis fuisse mandatam, una cum iis quæ secuta sunt usque ad conditum corpus sepulturæ in monasterio Cadomensi, ibique eamdem hactenus asservatam; eamque vero nuper una cum aliis rerum Anglicarum scriptoribus Francofurti anno Domini millesimo sexcentesimo primo. Ex qua aliqua notanda magis hic describenda curavimus, quibus tanti regis pietas innotescat, qui ex abundantia cordis, exuberante intrinsecus contritione, parum habuit peccata sua (quod fecit) secreta confessione ex præcepto Ecclesiæ ostendere sacerdoti, sed eadem cunctis qui aderant audientibus voluit propalasse; et quidem non solum, quæ nuper Ecclesiarum incendio publice perpetrasset, quorum causa ea tunc pati commeruisset; sed quæ adhuc impubes (incipiens a pueritia) deliquisset, cum primum post confessionem a satisfactione sic incæpisset. Nam auctor hæc tunc de ipso :

28. « Verum sapiens heros in futurum sibi multisque commoda facere non distulit, omnesque thesauros suos Ecclesiis et pauperibus Deique ministris distribui præcepit. Quantum vero singulis dari voluit, callide taxavit, et coram se describi a notariis imperavit. Clero quoque Madantensi supplex ingentia dona misit, ut inde restaurarentur Ecclesiæ, quas combusserat. De fide et justitia servanda, de lege Dei et pace tenenda, de privilegiis Ecclesiarum et statutis Patrum observandis omnes qui præsentes erant admonuit; et allocutionem per eum memoria dignam, admixtis interdum lacrymis eloquenter sic edidit, cum peccatorum memoria deficiens, spem suam in piorum precibus collocaret :

29. « Multis, inquit, o amici, gravibusque peccatis onustus contremisco. Et mox ad tremendum Dei examen rapiendus, quid faciam, ignoro. In armis enim ab infantia nutritus sum, et multi sanguinis effusione admodum pollutus sum. Nullate-

[1] Will. l. III. rerum Angl.

mus enumerare possum mala quæ feci per sexaginta quatuor annos, quibus in hac ærumnosa vita vixi, pro quibus absque mora rationem reddere nunc cogor altissimo judici. Dum pater meus, etc. » Exorditur enim sua flere delicta ab eo tempore, quo adhuc impubes moderandum Northmanniæ ducatum accepit; post hæc autem, eo quo sunt gesta ordine recensitis, conversus ad eos qui aderant sacerdotes sic locutus : « Unde vos, o sacerdotes et ministri Christi, suppliciter obsecro, ut orationibus vestris me commendetis omnipotenti Deo, ut peccata, quibus admodum premor, ipse remittat, et per suam infatigabilem clementiam inter suos me salvum faciat. Thesauros quoque meos jubeo dari Ecclesiis et pauperibus, ut quæ congesta sunt ex facinoribus, dispergantur in sanctis sanctorum usibus. Debetis enim recolere quam dulciter vos amavi, et quam fortiter contra omnes æmulos defensavi Ecclesiam, Dei matrem, scilicet naturam (natura), nunquam violavi, sed ubique (ut ratio exegit) desideranter honoravi : Ecclesiasticas dignitates non venumdedi, simoniam detestatus semper refutavi. In electione personarum vitæ meritum et sapientiæ doctrinam investigavi, et quantum in me fuit, omnium dignissimo Ecclesiæ regimen commendavi. Hoc nimirum probari potest veraciter in Lanfranco Cantuariensium archipræsule, hoc in Anselmo Beccensium abbate, hoc in Gerberto Fontanellensi, et Durando Troarnensi, et in aliis multis regni mei doctoribus, quorum celebris laus personat in ultimis, ut credo, terræ finibus. Tales socios ad colloquium elegi, in horum contubernio veritatem et sapientiam inveni, ideoque semper gaudens optabam eorum consiliis perfrui.

30. « Novem abbatiæ monachorum et una sanctimonialium, quæ a patribus meis Northmannia fundatæ sunt, me adjuvante cum auxilio Dei creverunt, et gloriose multarum augmentis rerum quas dedi, magnificatæ sunt. Deinde ducatus mei tempore, decem monachorum, atque sanctimonialium sex cœnobia constructa sunt, ubi magnum servitium et plures eleemosynæ, pro summi regis amore quotidie sunt. Hujusmodi castris munita est Nortmannia, et in his discunt terrigenæ præliari contra dæmones et carnis vitia. Horum quippe aut ego, inspirante Deo, fui conditor aut fundator, fervidus adjutor et benevolus incentor etc. » Hæc et alia bona recolit, ut seipsum depressum in spem violentus erigeret. Reddita ad postremum ratione cur germanum suum Odonem Bajocensem episcopum detentum in carcere dimitti noluisset; quomodo tandem ex hac vita decesserit, sic qui aderat auctor pergit :

31. « Denique quinto idus Septembris, feria quinta, jam Phœbo per orbem spargente clara radiorum spicula, excitus rex, sonum majoris signi audivit in metropolitana Basilica. Percontante eo quid sonaret, responderunt ministri : Domine, hora prima jam pulsatur in Ecclesia Sanctæ-Mariæ. Tunc rex cum summa devotione oculos ad cælum erexit, et sursum manibus extensis dixit : DOMINÆ MEÆ S. GENITRICI MARIÆ ME COMMENDO, UT IPSA SUIS SANCTIS PRECIBUS ME RECONCILIET CHARISSIMO FILIO SUO DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO. His dictis protinus exspiravit. Archiatri autem et cæteri præsentes, qui regem sine gemitu et clamore quiescentem tota nocte servaverunt, et nunc ex insperato sic eum mox migrasse viderunt, vehementer attoniti, et veluti amentes effecti sunt. Porro ditiores ex his illico ascensis equis recesserunt, et ad sua tutanda properaverunt. Inferiores vero clientuli, ut magistros sic se subduxisse prospexerunt, arma, vasa, vestes et linteamina, omnemque regiam supellectilem rapuerunt, et relicto regis cadavere pæne nudo in area domus, aufugerunt. Cernite, precor, omnes, qualis est mundana fides. Unusquisque quæ potuit de apparatu regio, ut milvus rapuit, et confestim cum præda sua aufugit etc. » Facta sunt hæc Rothomagi, ubi rex Deo ultimum spiritum reddidit.

32. Inde vero corpus sepeliendum in Cadomense monasterium per Sequanam deducendum per clericos et monachos, qui sponte convenerunt, misericorditer curatum narrat, empto loco sepulturæ ab Ascelino quodam, qui locum suum dicebat esse. Quodnam hoc permolestum sit secutum spectaculum, ita subjicit auctor, : « Porro dum corpus in sarcophagum mitteretur et violenter, quia vas per imprudentiam cœmentariorum breve strictum erat, complicaretur, pinguissimus venter crepuit, et intolerabilis fœtor circumadstantes personas et reliquum vulgus implevit. Fumus thuris aliorumque aromatum de thuribulis copiose ascendebat, sed teterrimum putorem excludere non prævalebat. Sacerdotes itaque festinabant exequias perficere, et actutum sua cum pavore mapalia repetere ». Hactenus de funere funesto satis. « Ecce subtiliter investigavi », subdit idem auctor, « et veraciter enucleavi, quæ in lapsum ducis (Northmanniæ) præostendit dispositio Dei. Non fictilem tragœdiam venumdo, non loquaci comœdia cachinnantibus parasitis faveo; sed studiosis lectoribus varios eventus veraciter intimo. Inter prospera patuerunt adversa, ut terrerentur terrigenarum corda. Rex quondam potens et bellicosus, multisque populis per plures provincias metuendus, in area jacuit nudus, et a suis, quos genuerat vel aluerat, destitutus. Ære alieno in funebri cultu indiguit, ope gregarii pro sandapila et vespillonibus conducendis eguit, qui tot hactenus et superfluis opibus nimis abundavit etc. » Hæc et alia auctor quem vidimus, relinquens tanto exemplo optime philosophandi efficacissimum argumentum.

33. At licet pænitenti regi Deus (ut pie credendum est) culpam peccatorum dimiserit, pænam autem est prosecutus in filios atque nepotem peccati illius, de quo ista Willelmus : « Locus est (inquit) quem Willelmus pater hic, de quo agi-

mus, desertis villis, subrutis Ecclesiis, per triginta et eo amplius milliaria in saltus et lustra ferarum redegerat, infando prorsus spectaculo, ut ubi ante vel humana conversatio, vel divina veneratio fervebat, nunc ibi cervi et capreoli et cæteræ illud genus bestiæ petulanter discursitent, nec illæ quidem mortalium usibus communiter expositæ ». Cujus rei causa, primo Richardum filium cervo ibi venantem ex tabido aere incurrisse morbum tradit, quo et defunctus est. Hæc vivente patre. Post obitum vero ipsius regis, quæ ibidem secuta sint portentosa funera, sic idem auctor enarrat : « Pro vero asseritur, quod in eadem silva Willelmus filius ejus, qui ipsi successit in regnum, et nepos Richardi, filius Roberti comitis Northmanniæ mortem offenderint, severo Dei judicio ille sagitta pectus (ut suo loco pluribus dicetur inferius) iste collum trajectus, vel ut quidam dicunt, arboris ramusculo, equo pertranseunte, fauces appensus ». Hæc ipse. At de his modo satis. Successit autem in paternum regnum Willelmus ejusdem filius, cognomento Rufus ; de quo inferius sæpe dicendum occasione sancti Anselmi, successoris Lanfranci in Cantuariensem Ecclesiam.

Anno periodi Græco-Romanæ 6580. — Anno Æræ Hispan. 1125. — Anno Hegiræ 480, inchoato die 7 April., Fer. 4.— Jesu Christi 1087. — Victoris III papæ 2. — Henrici IV reg. 32. imp. 4. Alexii Comneni imp. 7.

1. *Ecclesia S. Mariæ Rotundæ diversa ab Ecclesia S. Mariæ de Turribus.* — A num. 1 ad 8. Narrat Baronius ex Leone Ostiensi lib. 3, cap. 67 et seq. quid Romæ hoc anno egerit Guibertus antipapa, qui ibi a multis Pontifex agnoscebatur, aitque num. 4 ex eodem Leone eum *in Ecclesia Sanctæ-Mariæ in Turribus* missam cantasse ; quam Ecclesiam Baronius num. 6 interpretatur *Pantheon* ab Agrippa ædificatum, et a Bonifacio papa, hujus nominis IV, in Ecclesiam commutatum, quod Berthotdus in Chron. dicat ipsum *apud Sanctam Mariam ad Martyres*, (*quam Rotundam dicunt*), se incastellasse. Verum cardinalis doctissimus duas Ecclesias inter se valde diversas in unam confundit ; uti enim observat Mabillonius in Indice solemnium Collectarum et Stationum S. R. E. Tom. II Musei Italici pag. 544 et seqq. recitato, *Ecclesia Sanctæ-Mariæ in Turre* erat ad turres Basilicæ Vaticanæ, ut ex eodem Indice, aliisque documentis intelligitur ; sancta vero Maria Rotunda, seu ad Martyres, Pantheon etiam appellata, erat in alia Urbis parte, ubi etiamnum visitur. Nec de hoc difficultas esse potest.

2. *Saraceni in Africa et Sicilia a Christianis devicti.* — Ad num. 8. Victor III, postquam multum reluctatus est, « Ecclesiastico more sacratus, et in Apostolica Sede locatus est VII idus Maii, inquit Leo Ostiensis lib. 3, cap. 67, et ex eo Baronius num. 2. Victor papa non solum exercitum adversus Saracenos Africam incolentes direxit, ut refert idem Leo cap. 70, et ex eo hic Baronius ; sed etiam ejus tempore Pisani Africam depopulati sunt. Lambecius enim lib. 4 Biblioth. Cæs. pag. 89 et seq. testatur in ea Bibliotheca extare veterem Codicem Græcum Ms. continentem anonymi cujusdam Expositionem in sancti Pauli Apostoli Epistolas, et in eo indicari antiqua miniata inscriptione marginali tempus quo Codex ille scriptus, verbis Græcis, quorum hæc est interpretatio : « Hoc tempore (nempe anno mundi 6596) subegit Rogerius Syracusas, occiso prius eorum principe Saraceno Benure, eodemque tempore Pisani devastarunt Africam ». Hic enim annus mundi Æræ Constantinopolitanæ kalendis Septembris hujus Christi anni inchoatus fuit. Fasellus lib. 7, decadis 2, pluribus agit de rebus a Rogerio in Sicilia contra Saracenos gestis, et præsertim de *Benuris* Saraceni Syracusarum principis interitu, atque de recuperatione Syracusarum, de qua etiam legendus Hubertus Goltzius in Historia Siciliæ posteriori pag. 14 et seqq. ubi de Syracusa habet : « Rogerius Syracusas quadrimestri obsidione cinctas, Saracenisque frequenti pugna terra marique profligatis deditione capit ». Sed uterque scriptor ex hoc coætaneo corrigendus, cum id perperam referant ad annum Christi MLXXXV. Tota tamen Sicilia ante annum MXC a Rogerio Saracenis erepta non est, ut legere est apud eumdem Fasellum.

3. *Expeditio Africana magis explicata.* — De expeditione Africana a Victore papa, antequam supremum diem currenti anno obiret, decreta, loquitur etiam Bertholdus in Chronologia ad annum MLXXXVIII, sed rem paulo aliter narrat : « His temporibus Pisani, et Genuenses, et alii multi ex

Italia Africanum regem paganum hostiliter invaserunt, et deprædata ejus terra, ipsum in quamdam munitionem impulerunt, et eum deinceps Apostolicæ Sedi tributarium effecerunt ». In antiquo vero Martyrologio Ms. Ecclesiæ Lucensis a Florentinio in Comment. de Rebus ad Mathildem comitissam spectantibus lib. 2 memorato, hæc Christianorum de Saracenis victoria cum an. MLXXXIX alligatur, diciturque : « Fecerunt Pisani et Genuenses stolum in Africam, et ceperunt duas munitissimas civitates, Almadiam et Sibiliam, in die S. Xisti, in quo bello Ugo vicecomes filius Ugonis vicecomitis mortuus est. Ex quibus civitatibus, Saracenis fere omnibus interfectis, maximam prædam auri et argenti, palliorum et ornamentorum abstraxerunt. De qua præda Pisanam Ecclesiam mirabiliter in diversis ornamentis amplificavere, et Ecclesiam B. Sixti in Curte Veteri ædificaverunt ».

4. *Hugo Lugdunensis archiep. Victorem III calumniatur.* — A num. 9 ad 18. Victor III mense Augusto Synodum Beneventi celebravit, in qua inter alia dixit : « Nostis præterea et bene nostis, quos dolos machinati sint, quantasque mihi pressuras intulerint Hugo Lugdunensis archiep. et Richardus Massiliensis abbas, qui præ fastu et ambitione Sedis Apostolicæ, ad quam dudum clam inhiabant, ubi votis suis potiti non sunt, schismata in sancta Ecclesia fecerunt », ut narrat Leo Ostiensis lib. 3, cap. 71, et ex eo Baronius num. 12, qui reliqua in Concilio Beneventano gesta prosequitur. Porro post Baronii mortem Labbeus Tom. I Biblioth. publicavit Chronicon Virdunense ab Hugone abbate Flaviniacensi compositum, in quo hic producit litteras ad Mathildem comitissam ab Hugone archiepiscopo Lugdunensi datas, in quibus licet fateatur, se absentem electionem Desiderii canonice factam approbasse, electumque ut legitimum Pontificem veneratum esse, valde tamen in illum, juncto sibi Richardo Massiliensi abbate blaterat, quod ipsemet, qui, sicuti Desiderius, propositus fuerat a Gregorio VII, cum de successore rogatus est, antepositus ei non fuisset : « Postquam, inquit, ad Montem-Cassinum pervenimus, ex ejusdem familiaribus nobiscum colloquiis, dum videlicet nefandissimos actus suos in auribus episcoporum et cardinalium jactanter recitare non erubesceret, copiosius necessario deprehendimus, quam intolerabiliter Deum in ipsius electione offenderimus. Quis enim nisi ex ipsius aure audisset, unquam crederet Henrico dicto regi fidem eum dedisse, ut de obtinenda Romani imperii corona fideliter eum adjuvaret ? » Recitatur illa prolixa Epistola conviciis in Victorem III sanctissimum Pontificem scatens, Tom. X Concil. ubi legi poterit.

5. *Victor III calumniis purgatur.* — Promiserat quidem *Desiderius* seu Victor III Henrico regi suam apud Gregorium VII intercessionem, ut imperator crearetur, sed optime noverat Gregorium VII coronam imperii ei non concessurum, nisi pœnitentiam ageret, Ecclesiæque satisfaceret, eamque hypothesim involvebat Desiderii promissum, ut explicat Natalis Alexander Sæcul. XI et XII, part. I, cap. 1, Art. 12. Quantum enim Sedis Apostolicæ et Ecclesiasticæ libertatis studiosus esset Victor, ipsemet demonstravit, cum Henricum jam excommunicatum non adierit, nisi ut eum ad pacem hortaretur, et ab eversione Cassinensis monasterii prohiberet. Hinc cum regis cancellario aliisque ministris, quamvis amicis olim suis, excommunicatione pariter irretitis, comedere, bibere, orare noluit. Præcipienti Henrico, ut sibi fidem juraret, ac monasterium Casinense de manu sua susciperet, ac minas intentanti respondit, « se non modo monasterii causa, sed ne pro mundo quidem toto id facturum. Cumque ipsius rigidum animum imperator et inflexibile propositum cerneret, iratus est valde : præcepitque principi, ut acceptis secum nuntiis suis ad monasterium pergeret, eisque ipsum ille assignaret. Sed cum princeps multa illi bona sæpe de Desiderio locutus esset, eo tandem ad illum perducto ita mutatus est, ut ipse coram principe amicum illum appellaverit, oraveritque, ut de acquirenda imperii corona ipse sibi fautor existeret. Ea facturum se pro viribus, principe adstante promisit », inquit Leo Ostiensis lib. 3, cap. 49, qui statim plura narrat, quæ ostendunt, nonnisi per calumniam dici posse *Desiderium* adulatum esse imperatori, cum ad invadendum Patrimonium sancti Petri excitasse, et parvipendisse Pontificis excommunicationes.

6. *Hugo Flaviniacensis ab electione Victoris III abhorret.* — Quam immoderato Pontificatus adipiscendi desiderio Hugo Lugdunensis archiep. inflammatus fuerit, ex singulis ejus Epistolæ verbis intelligi potest. Hæc causa, cur cum paucis aliis intercesserit, ne consecraretur *Desiderius.* Verum post aliquanti temporis moras ab ipso Ottone Ostiensi episcopo cardinali, qui cum eo conspirarat, consecratus est, postquam Hugonis, qui a Victoris communione defecit, ambitionem perspectam habuit. Hugo Flaviniacensis ab Hugonis partibus stabat, ut ipsemet indicat, cum de Victoris III morte verba facit, ut mox videbimus, et cum pag. 232 sui Chronici scribit : « Dixit Urbanus papa in quadam Epistola sua : Dominus noster papa Gregorius beatæ ac dignæ memoriæ, cum apud Salernum gravi teneretur infirmitate, unde ipse postea obiit, convenerunt ad eum episcopi et cardinales Romani, qui ibidem aderant, rogantes eum et postulantes, ut quem sibi vellet subrogari successorem in Pontificatu eis ostenderet. At ille secum aliquantulum cogitans, hæc illis verba dedit : Quemcumque horum trium, Lucensem scilicet episcopum, Ostiensem, aut archiepiscopum Lugdunensem habere poteritis, in Pontificem eligite ». At hæc Urbanum II, ante Pontificatum cardinalem Ostiensem dictum, scripsisse, prorsus incredibile ; cum ipsemet Victorem III sacraverit,

probeque noverit Gregorium VII cum se ipso, Hugone Lugdunensi, et Anselmo Lucensi, Desiderium abbatem Casinensem pro successore suo proposuisse. Quod ni fuisset, nec cardinales eum elegissent, nec ipse cardinalis Ostiensis eum consecrasset, quia a Gregorii VII nutu ulla in re discedere nolebant. Quare si illa Urbani Epistola conficta non fuit ab Hugone Flaviniacensi abbate, qui post ejusdem Urbani mortem Chronicon suum in lucem emisit, ex ea Desiderii nomen expunxit, ad *Hugonem* Lugdunensem archiep. excusandum, ostendendumque se non sine ratione a Desiderii electione abhorruisse.

7. *Victor III celebrata Synodo moritur.* — *Victor* itaque III mense Augusto Beneventi Synodum celebrans Hugonem Lugdunensem archiepiscopum et Richardum Massiliensem abbatem a communione fidelium suspendit, « quia », inquit Victor apud Leonem Ostiensem lib. 3, cap. 71, « Ecclesiæ Romanæ communione sua se sponte privarunt ». Præterea in eadem Synodo investituras proscripsit, et tam dantibus quam accipientibus aditum Ecclesiæ interclusit, ut narrat Baronius ex Leone Ostiensi, qui subdit ; « Post hæc, convocatis ad se episcopis et cardinalibus, monuit ac jussit, ut juxta Gregorii VII papæ statutum, Ottonem Ostiensem episcopum quamprimum eligerent, Pontificemque constituerent », quia scilicet ex quatuor a Gregorio VII propositis solus reliquus erat Otto Ostiensis, cum Anselmus Lucensis anno superiori ad Deum migrasset, et Hugo archiep. Lugdunensis a communione fidelium abscissus esset. Subdit Leo Ostiensis Victorem III migrasse ad Dominum XVI kal. Octob. anno Dominicæ Incarnat. MLXXXVII, non vero MLXXXIX, ut locum illum recte emendat Baronius. Subdit Leo Ostiensis, vixisse Victorem III « in Sede Apostolica ab ipso suæ electionis exordio anno uno ; a consecratione vero mensibus IV, diebus septem ». Hugo Flaviniacensis his verbis mortem Victoris III consignat : « Hic igitur consecratus ab Ostiensi episcopo, cum missas apud S. Petrum diceret, infra Actionem judicio Dei percussus est. Et quamvis tarde cognoscens se errasse, se ipse deposuit, et accitis fratribus de monte Cassino qui secum aderant, præcepit se illo deferri, et in capitulo, non ut papam, sed ut abbatem sepeliri ». Sed quæ sparsim de Desiderio in medium attulimus, eum vindicant ab hac calumnia, sicuti et ejus Epitaphium a Baronio num. 17 recitatum. Nomen ejus inscriptum est ad diem XVI Septemb. in Martyrologio Benedictino. Libros quatuor Dialogorum de sancti Benedicti et sanctorum monachorum Casinensium miraculis scripsit, quorum tres priores editi sunt tom. XVIII Biblioth. Patrum Edit. Lugduni; quartus enim periisse videtur.

8. *Turcæ imperium Orientale devastant.* — Ad num. 21. Translationem corporis S. Nicolai his verbis refert Ordericus lib. 7 : « Anno ab Incarnat. Domini MLXXXVII, Indict. X, nono die Maii, corpus S. Nicolai archiepiscopi et confessoris de Myrrha in Barium translatum est. Quam translationem, qualiter et a quibus facta sit, Joannes archidiaconus Barensis Ecclesiæ luculenter describit, etc. Tempore Alexii imperatoris, Turci aliique paganorum populi rabiem suam exercere volentes, fines suos exierunt, Deoque permittente, Lyciam aliasque regiones Christianorum depopulati sunt, Ecclesias propter peccata Christianæ plebis destruxerunt, cruces et imagines Christi, atque sanctuaria multis modis violarunt, et multas urbes cum civibus suis incendio tradiderunt. Sic per multos annos debacchati sunt, et innumeras strages Christianorum peregerunt. Myrrha itaque Metropolis Lyciæ Turcorum dominio subacta est, propriisque civibus, peccatis eorum exigentibus, evacuata est. Barenses autem, qui tribus cum navibus Antiochiam negotii causa proficisci disposuerunt, ut Myrrheum lætantes ad tentorium accesserunt, peregrinum quemdam ad Basilicam B. Nicolai, qui in castro est, exploraturum præmiserunt, qui rediens multos Turcorum renuntiavit adesse, et ad exequias principis castri, qui defunctus ibidem jacebat, convenisse. Quo audito, Barenses carbasa expanderunt illico, versus Antiochiam proras ratium direxerunt, paucisque diebus secundo cursu Myrram adierunt ».

9. *His debacchantibus corpus S. Nicolai Myra Barium transfertur.* — Barini, subdit Ordericus, cujus narrationem in summam contraho, Myrrham venere, et ab æditui petierunt, ubi jaceret corpus sancti Nicolai, promittentes ei et monachis de unaquaque puppi centum aureos solidos. Responderunt monachi hoc fieri non posse, « nam fere CC Olympiades curricula transierant, ex quo B. Nicolaus qui in Nicæna Synodo sub B. Silvestro papa et Constantino principe facta fuisse legitur, de mundo migravit, nullusque de reliquiis ejus, vel occulte furari, vel manifeste viribus rapere, vel a Domino precibus valuit hactenus impetrare ». Quod Barenses audientes, monachos comprehenderunt, et marmoreo pavimento cum ferreo malleo fracto corpus sancti Nicolai e loculo extrahunt, et naves suas conscendentes Barium rediere, ubi capsella cum reliquiis commendata fuit Heliæ abbati cœnobii Sancti Benedicti, quod supra portum situm est, qui ea in Ecclesiam deposuit, nona die mensis Maii, et « solemnitas Translationis ejus VII idus Maii constituta est ». « Præfatus Joannes Barensis archidiaconus », subjungit Ordericus, « ex cujus libro breviter hoc excerpsi, XII præclara miracula scripto signavit ». Liber ille periit, sed aliud ejus etiam summarium refert Surius tom. VII ad diem IX mensis Maii, excerptum ab auctore anonymo, qui longe post Ordericum vixit. Ab eo tempore *sancti Nicolai* nomen celebrius esse cœpit apud Occidentales, licet nomen ejus antea in Francia non ignoraretur ; cum Helgaldus in Vita Roberti Francorum regis scribat : « In civitate Parisius Ecclesiam in honore sancti Nicolai Pontificis in palatio ædificavit ».

10. *Moritur Guillelmus Angliæ rex.* — Ad

num. 26 et seqq. Baronius *Guillelmi* Angliæ regis, *Conquestoris* appellati, mortem excerpsit ex *Querimonia,* quam ab eo qui ejus exequiis adfuit, scriptis mandatam fuisse existimat. Verum ea excerpta fuit ex Orderico lib. 7, pag. 656 et seqq., qui licet Historiam suam solum usque ad annum MCXLI perduxerit, cum tamen in Normannia vitam traduxerit, de tanti principis morte non potuit non bene edoctus esse. Orderico addenda quæ habet Willelmus Gemmeticensis lib. 7, cap. 41 : « Dispositis tandem rebus suis, et regno Angliæ concesso Willelmo filio suo, vitam præsentem finivit in Normannia apud Rothomagum VI idus Septemb. Translatum est corpus ejus, sicut ordinaverat, Cadomum, et in Ecclesia sancti Stephani, quam ipse a fundamentis ædificaverat, ante majus altare regaliter tumulatum. Solus autem filiorum suorum Henricus exequias patris persecutus est, dignus qui paternam hæreditatem aliquando solus obtineret, quam fratres sui particulatim post mortem patris sui possederunt. Decessit autem idem rex fere sexagenarius, anno ducatus in Normannia LII, porro regni sui in Anglia XX, Incarnationis autem Domini MLXXXVII ». Ordericus, et ex eo auctor Fragmenti a Baronio num. 31, recitati ait, Guillelmum expirasse « quinto idus Septemb. feria V, jam Phœbo per orbem spargente clara radiorum spicula », ubi licet sermo esse videatur de die ejus emortuali, regula tamen a nobis statuta demonstrat Guillelmum die antecedenti, die nempe VIII Septemb. demortuum, et quinto idus ejusdem mensis, seu die IX Septemb. sepulturæ mandatum.

11. *Ejus virtutes et vitia.* — Quatuor filios et quinque filias ex Mathilde Balduini comitis Flandriæ hujus nominis X filia suscepit, Robertum nempe, Richardum, Willelmum et Henricum, sed Richardus puer obiit, et Robertus regno jure primogeniti sibi debito a patre privatus, quod Philippum I Francorum regem adversus se excitasset, solo ob id Normanniæ ducatu donatus est, et Willelmus ac Henricus deinceps in Anglia regnavere. Licet autem quosdam episcopos et abbates possessionibus suis privaverit, et effræni interdum ac militari impetu susdeque ferretur, tamen « exterarum nationum homines dignanter ad amicitiam admisit, indifferenter honoribus extulit, eleemosynæ curam habuit. Transmarinis Ecclesiis multas possessiones in Anglia largitus est, nec ullum fere monasterium, præsertim in Normannia, vel ejus, vel ducum munificentia transiit, ut Angliæ copia tenuitas illorum sustentaretur », inquit Malmesburiensis lib. 3 de reg. Summus ejus erga litteratos amor fuit, neque unquam alias tot in Normannia visi. Præter cæteros enim tunc floruere Lanfrancus, Anselmus, Guitmundus, qui episcopus Aversanus fuit, multique alii ab Orderico in sua Historia memorati. De Willelmi regis virtutibus et vitiis fuse novus chronographus lingua saxonica nuper Oxonii editus qui eum viderat.

12. *Augustenses petunt reliquias S. Narcissi Gerundensis episcopi primi.* — In Actis sanctorum Bollandianis ad diem XVIII mensis Martii recitatur compendium Vitæ SS. *Narcissi* episcopi Gerundensis, apostoli Augustani, et *Felicis* ejus diaconi, qui Diocletiano et Maximiano imperantibus *Gerundæ* martyrium pertulere, ac præterea Epistola *Berengarii* episcopi Gerundensis hoc anno data, qua respondet abbati et Sancti Udalrici Congregationi, qui ab eo sancti Narcissi et quorumdam aliorum sanctorum reliquias petierant, significatque se ad eos mittere de *Narcissi* vestimento et stola, sed nihil de corpore mittere posse : « Quoniam, inquit, ita hactenus Dei gratia servatur incorruptum, sicut ea die qua spiritus ejus, de hoc sæculo nequam transvectus est ad Dominum ». In gestis tamen comitum Barcinonensium a Baluzio in Marca Hispanica publicatis cap. 28, ubi sermo est de ingressu exercitus Francorum in urbem Gerundensem, qui contigit an. Dom. MCCLXXXV dicitur : « Destruxerunt pugnantes exterius Ecclesiam Sancti-Felicis, et corpus B. Narcissi, quod ab incolis terræ hujus in mirabili reverentia habebatur, et multas alias reliquias sanctorum per partes minutissimas discerpendo, et irreverentissime distrahendo ».

13. *Floret Constantinus Afer.* — Floruit sub Desiderio tam abbate quam postea Pontifice Romano Constantinus Afer, qui « relicta Carthagine, ubi ortus fuerat, Babyloniam petiit ubi disciplinis omnibus Chaldæorum, Arabum, Persarum, Ægyptiorum, et Indorum plenissime instructus, post annos XXXIX ad Africam rediit », inquit Leo Ostiensis lib. 3, cap. 34. Paulo post Salernum venit, et relictis omnibus in monasterio Casinensi monachus effectus est, transtulitque ex diversarum gentium linguis plurimos libros. Hinc scholæ Salernitanæ fama celebrari cœpit, quæ Eduardo Anglorum regi libellum *de conservanda valetudine*, versibus conscriptum anno MLXVI transmiserat. Ea schola jam anno DCDLXXXIV celebris erat, ut indicat Hugo Flaviniacensis, qui ait, Adalberonem episcopum Virdunensem , *curationis gratia* Salernum profectum esse. Legendus Ordericus ad annum MLXIX.

14. *Tertia Gallorum in Mauros Hispaniæ expeditio.* — Auctor Fragmenti Historiæ Franc. a Roberto ad mortem Philippi I regis apud Duchesnium tom. IV, pag. 88, de tertia expeditione Francorum in Mauros Hispaniæ scribit : « Tertiam expeditionem in Hispanos Galli faciunt. Quippe unus ex Saracenorum regibus nomine Juffetus (seu Josephus primus Marochii rex) cum multis tam Maurorum quam Saracenorum legionibus Hispaniam occupaverat citeriorem, mari transito. Quod audiens Adefonsus rex Galliciæ et Asturiæ, congregatis undecumque bellorum copiis ei obviam properavit. Tandem in locum unum utriusque concurrentibus turmis, signo dato prœlium commissum est. Porro Andefonsus Saracenos sustinere non valens, terga vertit, multis suorum oppressis. Quo infortunio exterritus, mittit per Gallias ut ei

subveniatur ; alioquin se fœdus cum Saracenis inire, et aditum præbere quo in Gallias transirent, minatur. Hoc accepto nuntio, Gallorum proceres certatim milites congregant. Denique tam urbana quam rustica plebs se offert. Milites vero gregatim convenientes, ad bellum se præparant. Statuto tempore quique de suis moti provinciis in auxilium Andefonsi festinant. Verum Agareni Francorum adventu audito, cum suo rege terga præbent, nequaquam eos exspectare audentes. Quorum fugam rex Andefonsus, cum jam prope fines Hispanorum Franci essent, eis notam fecit, gratias agens, quod sibi auxiliaturi venissent, mandansque ut redirent ad propria. Franci ejus accepto nuntio tristitiam habuerunt maximam, eo quod hostis jam dictus fuga lapsus esset, et quod tantum iter nequicquam expendissent. Ingressi tamen Hispaniam crebras agentes deprædationes, et plura devastantes loca, demum reversi sunt ad sua ».

15. *Stella ab iis capta.* — Ad hanc expeditiodem referendum quod chronographus Malleacensis ad annum MLXXXVII scribit : « Ipso anno Hildefonsus (seu Alphonsus VI Castellæ et Legionis rex) mandavit per omnes partes Franciæ ut sibi et suis juvarent; qua de causa multi perrexerunt in Hispaniam, et adunati sunt ad Tutelam civitatem, et castellum Stellæ ceperunt. Inter quos unus, Guillelmus nomine, major cæterorum interfuit, quem vidimus, et erat Northmannus ». Denique de hac expeditione videndum Chronicon S. Petri-Vivi ad hunc Christi annum. Porro *Stella* ditionis Sanctii Ramiri Navarræ regis erat *Tutelæ* vicina, et citra Ebrum fluvium posita, quam cum *Ramirus* rex, Francorum auxilio recuperasset, ut itinera eorum, qui e Francia ad Sanctum-Jacobum proficiscebantur, tuta redderet, urbem ibidem ædificavit.

URBANI II ANNUS 1. — CHRISTI 1088.

1. *Tarracinæ Urbanus II papa creatur.* — Octogesimus octavus post millesimum annus, undecima Indictione sequitur ordine, quo solemni ritu Tarracinæ, IV idus Martii, Urbanus papa Secundus creatur ex Ottone episcopo Ostiensi, monacho Cluniacensi. Hæc autem omnia quomodo se habuerint[1], Petrus diaconus Cassinensis, qui Auctarium apposuit ad Leonem Ostiensem in Chronico Cassinensi, sic narrat : « Defuncto jam memorato Pontifice Victore, mœror ingens et desperatio Catholicos invasit. Prædictis igitur episcopis huc illuc dispersis frequentes undique nuntii tam Romanorum quam aliarum gentium et comitissæ Mathildis monebant ipsos episcopos, et hortabantur, ut convenientes in unum eligerent qui Romanam Ecclesiam regeret, caput Ecclesiæ constituere satagerent, membra Dei auxilio non defutura. Facile, si pastore careret Ecclesia Dei, confundi omnia et ruere. Congregati rursus episcopi una cum abbate nostro Oderisio, Romanos clericos et laicos fideles litteris admonent, ut qui ex eis possent, prima Quadragesimæ hebdomada Tarracinam pergerent, reliqui sententiam suam per litteras mitterent. Itidem et omnes per Campaniam, Principatum, et Apuliam episcopos et abbates, ut ad eum locum, ad eam diem convenirent, litteris admonuerunt; qui non possent, consensum suum per litteras, aut certe per idoneas personas aperirent.

2. « Quarta igitur feria primæ hebdomadæ Quadragesimæ, id est, octavo idus Martii, convenerunt apud Tarracinam Campaniæ oppidum, cum episcopis et cardinalibus nostroque abbate Oderisio, episcopi et abbates ex diversis regionibus numero quadraginta. Ex Urbe vero Romana Joannes Portuensis omnium cardinalium et Catholicorum Catholicæ partis caput, Benedictus vero præfectus omnium laicorum fidelium consensum per litteras attulerunt. Ex remotioribus quoque et Ultramontanis partibus legati affuerunt una cum Mathildæ comitissæ nuntiis, orantes, ut reformandæ Ecclesiæ cum auxilio et gratia sancti Spiritus mature operam darent, ut lætos nuntios ad suos referre possent. Postera igitur die convenerunt in Ecclesia beati Petri Apostoli et S. Cæsarii diaconi in episcopio ipsius civitatis. Et cum resedissent, Tusculanus episcop. in medio surgens,

[1] Chron. Cass, l. IV, c. 2.

cuncta per ordinem retulit, quæ de ordinatione Ecclesiæ, et Gregorius primo et postmodum Victor papa mandasset, cur etiam tunc ipsi eo convenissent.

3. « Dehinc Portuensis episcopus surgens, una cum Benedicto præfecto, cleri populique Romani sententiam aperuerunt, ut quem omnes unanimiter eligerent, ipsi in Apostolica Sede susciperent. Quod cum abbas noster et Capuanus archiepiscopus, cunctique qui aderant, approbassent ; omnipotentem Deum, ut miseriam et afflictionem Ecclesiæ suæ jam tandem dignaretur aspicere, multis precibus implorantes, statuerunt, ut per illud triduum spirituale jejunium fieret in abstinentia, orationibus et eleemosynis vacarent, peterentque ut persona tanto apici idonea sibi divinitus ostenderetur. Dominico igitur die, summo mane in eamdem Ecclesiam cuncti conveniunt : et cum inter se hac de re multi conferrent ; exurgentes tres episcopi cardinales qui Concilio præerant, Portuensis, Tusculanus, Albanensis, ambonem conscendunt, factoque silentio, uno simul ore pronuntiant, Ottonem episcopum Pontificem Romanum judicio suo eligendum. Tunc omnes repente mirabili summaque concordia, magnis vocibus, placere sibi, dignumque esse Pontificali solio conclamant. Pronuntiante Albanensi episcopo, placere sibi Urbanum illum appellari, ab omnibus rapitur, et lanea exutus veste purpuream induit cappam.

4. « Et cum acclamatione et invocatione sancti Spiritus ad altare beati Petri Apostoli pertrahitur, et in Pontificali solio collocatur quarto idus Martii. Sicque missa solemniter ab eodem Pontifice celebrata, gaudentes omnes, et Deo gratias agentes in sua redierunt ». Sed hæc hactenus Petrus. Ad hæc Bertholdus hoc anno : « Urbanus statim in sequenti die, missis litteris omnibus Catholicis, et suam ordinationem omnibus declaravit, et se in omnibus vestigia sui prædecessoris piæ memoriæ Gregorii papæ observaturum denuntiavit ». Desunt ejusmodi litteræ : caremus enim ejusdem Urbani papæ Epistolarum Registro quod a Leone Ostiensi scimus fuisse elaboratum, ob idque nobis majori labore res ab eo gestæ investigandæ relinquuntur, atque annis singulis coaptandæ. Idem enim Petrus[1] in libro, quem scripsit de viris illustribus monasterii Cassinensis, de his quæ spectant ad Epistolas Urbani papæ, hæc habet : « Leo Romanæ Ecclesiæ diaconus cardinalis, Cassinensis cœnobii monachus, insignis studio eloquentiæ, scripsit ex nomine Urbani papæ complures Epistolas, fecit et Registrum ejus ». Sed (ut diximus) caremus eo.

5. *Urbanus papa Cassini sanatus a S. Benedicto.* — Quomodo autem Urbanus papa Tarracina Cassinum veniens post dies duodecim, a sancto Benedicto sanatus sit morbo, idem qui supra Petrus in Appendice ad Leonem sic narrat[2] : « His diebus Urbanus papa cum ad monasterium venisset ; consuetudinario sibi dolore lateris gravissime vexari cœpit. Itaque dum in vigiliis sancti patris Benedicti, (nempe decimo tertio kal. Aprilis), eodem languore cruciaretur, et de præsentia corporis ipsius dubitaret ; eidem sanctus per visum apparens : Cur, inquit, de mei corporis præsentia dubitas ? Ad quem ille : Tu quis es ? Ego, inquit, sum frater Benedictus. Ne autem ultra hinc dubites, et me hic requiescere certissime noveris ; cum primo fratres ad nocturnam synaxim surrexerint, statim a lateris dolore liber eris. Et his dictis evanuit. Hora igitur constituta sanus effectus, Oderisium abbatem vocat, exponit scrupulum, panditque miraculum : Surgamus, inquiens, et gratias Deo referamus. Et his dictis, quæ sibi pater Benedictus reserarat, aperuit. Incredibile continuo oritur omnium gaudium, ac de tanti Pontificis sanitate, tanto miraculo, talique visione consummata, uberes Deo cum lacrymis gratias referunt ». Hæc Petrus.

6. Porro de re tanta editum habetur Diploma Urbani papæ, quo infertur anathema adversus eos, qui corpus sancti Benedicti in Cassino monte non esse negarent, in quo enarrata historia copiosius recensetur. Verum (ut verum fatear) non levia de impostura signa continet, utpote quod cum hujusmodi factum contigisse dicatur hoc anno, nempe ante Trojanum Concilium quod sequenti anno celebratum constat ; Diploma tamen Urbani datum anno nono ejus Pontificatus legitur in fine ipsius, quo non Capuæ, ubi Diploma datum habetur, sed in Galliis eumdem Pontificem in Conciliis celebrandis immoratum esse Bertholdus Constantiensis ejus temporis scriptor accuratissimus, et alii omnes docent.

7. Præterea nulla quoque cohærentia in aliis sibi appositis temporum notis ullatenus reperitur, dum ibi in fine sic legitur : « Dat. Capuæ, kal. Aprilis per manus Joannis cardinalis, Indict. decima tertia, anno Domini millesimo nonagesimo tertio, Pontificatus vero domini Urbani papæ Secundi anno nono ». At tempore illo anni Redemptoris nonagesimi tertii, non Indictio decima tertia, sed prima numeratur, nec Urbani papæ annus nonus, sed sextus ordine ponitur. His accedit, quod si ab Urbano papa ejusmodi fuisset divulgatum Diploma ; quomodo[1] Petrus venerabilis Cluniacensis abbas decretorum Romanorum Pontificum observantissimus, paulo post hæc sacrum hymnum canendum edidisset de translatione S. Benedicti in Gallias, ubi et miraculis coruscare testatur ? sed satis hæc : si sciamus concitari in nos odium monachorum ; sed præstat anteferre omni humano respectui veritatem.

8. *Consecratur et privilegiis ornatur Ecclesia monasterii Bantini in Apulia.* — Cassini cum esset Urbanus papa, Rogerius et Boamundus visitarunt eum una cum aliis suis comitibus et baronibus,

[1] Petr. diac. de vir. illustr. c. 31. — [2] Chronic. Cass. l. IV. c. 5.

[1] Petr. l. V. Ep. XXV.

et cum eis Urso abbas Bantini monasterii, quorum precibus rogatus in Apuliam se contulit una cum ipsis ad dedicationem Ecclesiæ Sanctæ-Mariæ ejusdem monasterii Bantini; qua se dedicata idem Urbanus papa munivit ipsum monasterium hujuscemodi privilegio :

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, universitati Christi fidelium, notum in perpetuum.

« Divinæ miserationis intuitu, cujus munere licet immeriti, Catholicæ Ecclesiæ præsidemus, et universæ fidelium potestates consistunt, condecet Apostolicæ Sedis piam sollicitudinem, et benignam principum magnificentiam Ecclesiarum debitam curam gerere, et pro earum pace et quiete, cum omni diligentia misericorditer insudare, quatenus, id divina operante clementia, quique jura sua æquo moderamine possidentes, prælati simul et subditi pariter attingere valeant ad promissa fidelibus gaudia sempiterna. Nos itaque in Cassino monte filiorum nostrorum Rogerii ducis, et Boamundi fratris ejus, et Ursonis abbatis precum instantia fatigati, cum multitudine confratrum nostrorum episcoporum et consecrandum Bantinum monasterium in honore Dei Genitricis constructum, eadem auxiliante, pervenimus; cumque opitulatione Domini consecrationibus ejus nostris devotis manibus rite peractis, eorumdem virorum illustrium, et suorum comitum, et baronum interventionibus piis, ad summam ejusdem libertatem, securitatem et pacem a monasterio ipso et Ecclesiis ejus et rebus ac locis omnibus suis habitis et habendis omnia episcopalia jura, et publicas omnes exactiones Apostolica auctoritate generali perpetuo constitutione exclusimus. Attamen a sola tantum Acherontina Ecclesia Sanctæ-Anastasiæ intra muros civitatis constructa Acherontino archiepiscopo annis singulis unam auri unciam suscipere indulgemus.

« Hæc interea irrefragabiliter statuentes, ut chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, seu Basilicarum, ordinationes clericorum suorum et cætera spiritualia sacramenta ab episcopis diœcesanis, vel quibuscumque Catholicis Bantini monasterii fratres accipiant, qui mandato Apostolicæ Sedis et auctoritate suffulti faveant, et eisdem petentibus fratribus eadem sacramenta gratis et sine aliqua pravitate exhibeant. Insuper autem beati Petri Apostolorum principis auctoritate sancimus, ut omnes cujuscumque conditionis homines clericos et laicos, qui in morte vel vita ad præscriptum monasterium et Ecclesias ejus, et loca cum rebus suis transire, aut in suis domibus commorantes quælibet bona temporalia sua eleemosynarum largitione conferre voluerint, nullius contradictio inhibeat, et iisdem quæcumque contulerint, patrocinio Apostolicæ Sedis iidem fratres quiete et generaliter libera perpetuo possidebunt.

10. « Decernimus etiam, ut nulli omnino hominum sint, qui præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre minuere vel ablatas retinere, seu quibuslibet vexationibus fatigare (audeant) omni titulo super ea re quarumlibet oppositionum semper excluso. Indulgemus autem eis hæc omnia Apostolicæ Sedis paterna pietate inducti et confratrum nostrorum discreto consilio, et prædictorum virorum nobilium strenuo interventu, et quia monasterium ipsum post introitum Northmannorum cum intrinseca sui expoliatione, et locorum suorum miserabili depopulatione cum sacrilegis usurpationibus episcoporum innumera lugenda detrimenta et indigna sustinuit, quæ breviatim in privilegio comitis Amici notantur. Talibus ergo rationibus apertis commota viscera pietatis Apostolicæ Sedis, monasterium idem cum rebus omnibus suis habitis et habendis, tanquam beati Petri possessionem, cujus est et jus et proprietas, a juribus universis, atque servitiis cujuslibet dignitatis vel ordinis omnium hominum anathematis gladio digne subtrahunt et defendunt. Ad indicium autem perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis, per annos singulos auri unciam nobis nostrisque successoribus ejusdem monasterii abbates persolvent.

11. « Si qua igitur in futurum Ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ Constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit; secundo tertiove commonita, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat; et ea sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat; atque in extremo examine divinæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen ». Sequebantur ista subscriptiones atque sigilla. Porro Pontificium signum, in quo Apostolorum nomina, et a tergo imagines plumbo fusæ habentur, cum ejusmodi in extimo circulo inscriptione legitur : BENEDICTUS DEUS ET PATER DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

12. *Primatus datus Ecclesiæ Toletanæ.* — Hoc eodem anno ab eodem Urbano papa concessus est primatus Ecclesiæ Toletanæ; de quo hæc ad Bernardum archiepiscopum una cum pallio datæ habentur litteræ[1] :

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo fratri Bernardo archiepiscopo Toletano, ejusque successoribus in perpetuum.

« Cunctis sanctorum decretales scientibus institutiones liquet quanta Toletanæ Ecclesiæ dignitas fuerit ex antiquo, et quantæ in Hispanis et Gallicis regionibus auctoritatis extiterit, quantæque per eam in Ecclesiasticis negotiis utilitates accreverint. Sed peccato populi in latitudine promerente, a Sarracenis eadem civitas capta, et ad

[1] Ex collectio. Conc. Hispan. per Garc. Loais.

nihilum Christianæ religionis illic libertas redacta est, adeo ut per annos trecentos pæne septuaginta, nulla illic viguerit Christiani pontificii dignitas. Nostris autem temporibus, divina populum suum respiciente clementia, studio Ildephonsi (Alphonsi) gloriosissimi regis, labore populi Christiani, Sarracenis expulsis, Christianorum viribus Toletana civitas est restituta. Igitur voluntate et consensu unanimi comprovincialium populorum, pontificum atque principum, et Ildephonsi excellentis regis, te, frater charissime Bernarde, primum illius urbis post tanta tempora præsulem eligi divinæ placuit examini majestatis. Et nos ergo miserationis supernæ gratiæ respondentes, quia per tanta terrarum mariumque discrimina Romanæ auctoritate Ecclesiæ suppliciter expetisti, auctoritatem Christianam Toletanæ Ecclesiæ restituere non negamus. Gaudemus etiam corde lætissimo et magnas, ut decet, Deo gratias agimus, quod tantam nostris temporibus dignatus est Christiano populo donare victoriam, statumque ejusdem urbis quoad nostras etiam facultates stabilire atque augere ipso adjuvante peroptamus.

13. « Tum benevolentia Romanæ Ecclesiæ solita, et digna Toletanæ Ecclesiæ reverentia, tum charissimi filii nostri præstantissimi regis Ildephonsi precibus invitati, pallium tibi, frater venerabilis Bernarde, ex Apostolorum Petri et Pauli benedictione contradimus, plenitudinem scilicet omnis sacerdotalis dignitatis; teque secundum quod ejusdem urbis antiquitus constat esse (extitisse) pontifices, et in totis Hispaniarum regnis primatem privilegii nostri sanctione statuimus, etc. Primatem te universi præsules Hispaniarum respiciant, et ad te, si quid inter eos quæstione dignum exortum fuerit, referent, salva tamen Ecclesiæ auctoritate, et metropolitanorum privilegiis singulorum. Toletanam ergo Ecclesiam jure perpetuo tibi tuisque, si divina præstiterit gratia, successoribus canonicis tenore hujus privilegii confirmamus etc. Dat. Amginæ (Anagniæ.) per manus Joannis diaconi sanctæ Romanæ Ecclesiæ et præsignatoris domini Urbani Secundi papæ, idibus Octobris, anno Dominicæ Incarnationis millesimo octogesimo octavo, Indictione undecima, anno Pontificatus domini Urbani primo ». Hæc ex Collectione Conciliorum Hisp. diligentia Garsiæ Loaisæ. Aliud recitatur ab eodem Diploma ad archiepiscopum Tarraconensem eodem argumento datum ab eodem Urbano papa.

14. *Schismaticorum episcoporum pœnitentia.* — Quod ad res Germaniæ spectat, de schismaticorum episcoporum pœnitentia Bertholdus hæc narrat : « Eodem tempore quidam Guiberti hæresiarchæ discipulus, videlicet Wormatiensis pseudoepiscopus, qui illam sedem per schismaticos non consecratus, sed execratus invasit, tandem resipiscens, et ad Catholicam Ecclesiam rediens, episcopatum dimisit, seque ad pœnitentiam in Hirsaugiensi monasterio contradidit. Sic utique ante triennium et alius ejusdem Guiberti discipulus, Metensis, inquam, pseudoepiscopus, pœnitentientia ductus episcopatum dimisit; quem statim Bruno, cujus superius mentionem fecimus, non minus sacrilege invasit : nam per schismaticos intravit, vivente adhuc legitimo illius sedis pastore Herimanno, qui potius in captione detineri, quam in schismate pro episcopo honorari delegit ». Decessisse hoc anno Wecilonem Moguntinum et Meginhardum Wirceburgensem episcopos, antesignanos schismaticorum, idem auctor affirmat. Sed et hoc anno ex hac vita migrasse Hermannum regem Catholicum, cum, Saxonibus rebellantibus, in Thuringiam recessisset. Succedit Eggebertus, qui Saxones rursum in Henricum rebellare suasit.

15. *Berengarii obitus et Epitaphium : utrum de ejus resipiscentia Hildeberto, an Lanfranco sit fides habenda.* — Hoc [1] anno, die Epiphaniæ (ut ejus Epitaphium habet) Berengarius cariosus hæresiarcha sæpe falsa pœnitentia eludens Ecclesiam, ex hac vita migravit. Scripsit illud, sed cum non adhuc Cenomanensis episcopus esset, Hildebertus, quo significasse visus est, ipsum in Ecclesia Catholica esse defunctum, cum Catholicus homo ad ejus tumulum honorificum adeo Epitaphium scripserit : sed plane longe gloriosius, quam conditio hominis toties lapsi ac nefandissimi hæresiarchæ ferret, utpote qui vix laica communione in exitu magna misericordia dignus haberi potuisset. Cum præsertim qui etiam his temporibus vixit, Lanfrancus Cantuariensis archiepiscopus de ipso multa habeat indigna Catholico homine, ut apparet ex ejus Epistola, quam inferius reddituri sumus; et Petrus Cluniacensis abbas his temporibus proximus de ipso cum agit in Epistola contra Petrobrusianos, cum detestatione atque improperio ejus meminit. Interea autem audi Epitaphium, quod recitat Willelmus [2] Malmesburiensis in rebus Anglicanis, his verbis :

Quem modo miratur, semperque mirabitur orbis,
Ille Berengarius non obiturus, obit.
Quem sacræ fidei fastigia summa tenentem
Jani sexta (prima) dies, abstulit ausa nefas.
Illa dies, damnosa dies, et perfida mundo [fuit.
Qua dolor, et rerum summa (decus, et rerum firma) ruina
Qua status Ecclesiæ, qua spes, qua gloria cleri,
Qua cultor juris, jure ruente, ruit.
Quidquid philosophi, quidquid cecinere poetæ
Ingenio cessit eloquioque suo.
Sanctior et major sapientia majus adorta
Implevit sacrum pectus et ora Deo.
Pectus eam volvit, vox protulit, actio prompsit;
Singula factori sic studuere suo.
Vir sacer et sapiens, cui nomen crescit in horas,
Quo minor est quisquis, maximus est hominum.
Qui census (sensus) peperit, partos servavit honores;
Cui potior pauper divite, jusque lucro.
Cui nec desidiam, nec luxum res dedit ampla,
Nec tumidum fecit multus et altus honor.
Qui nec ad argentum, nec ad aurum lumina flexit,
Sed doluit quoties cui daret hæc aberant.

[1] Papir. Mass. Annal. Franc. l. III. — [2] Willel. l. III.

Qui non cessavit inopum fulcire ruinas,
  Donec inops dando pauper et ipse fuit.
Cujus cura sequi naturam, legibus uti,
  Et mentem vitiis, ora negare dolis :
Virtutes opibus, verum præponere falso,
  Nil vacuum sensu dicere, nil facere :
Lædere nec quemquam, cunctis prodesse, favorem
  Et populare lucrum pellere mente, manu.
17. Cui vestis textura rudis, cui non fuit unquam
  Ante sitim potus, nec cibus ante famem.
Quem pudor hospitium statuit sibi, quamque libido
  Incestos superat, tam superavit eam.
Quem natura parens, cum mundo contulit, inquit :
  Degenerant alii, nascitur iste mihi.
Quæque vagabatur, et pene reliquerat orbem
  Inclusit sacro pectore justitiam.
Vir sacer a puero, qui quantum præminet orbi
  Fama, tam famæ præminet ipse suæ.
Fama minor meritis, cum totum pervolat orbem,
  Cum semper crescat, non erit æqua tamen.
Vir pius atque gravis, vir sic in utroque modestus,
  Livor ut in neutro rodere possit eum.
Livor enim deflet, quem carpserat antea, nec tam
  Carpsit et odit eum, quem modo laudat, amat.
Quam prius ex vita, tam nunc ex morte gemiscit,
  Et queritur celeres hujus abisse dies.
Vir vere sapiens et parte beatus ab omni
  Qui cælos anima, corpore ditat humum.
Post obitum vivam secum, secum requiescam,
  Nec fiat melior sors mea, sorte sua.

18. Hactenus Hildebertus luxurians, ceu vitis in pampinis, fructu carens veritatis poetico luxu. Subjicit vero ista Willelmus : « Videas in his versibus, quod laudis excessit modum episcopus ». Et paulo post : « Berengarius plane quamvis ipse sententiam correxerit : omnes tamen quos ex totis terris depravaverat, convertere nequivit. Adeo pessimum est alios exemplo vel verbo a bono infirmare, quia fortassis peccatum te gravabit alienum, cum deletum fuerit tuum ». Ac rursus inferius : « Quin et ipso die Epiphaniorum moriens, gemituque producto, recordatus quod miseros quosdam adolescentes primo ætatis flore secta sua infecerit : Hodie, inquit, in die Apparitionis suæ apparebit mihi Dominus meus Jesus Christus propter pœnitentiam, ut spero ad gloriam, vel propter alios, ut timeo, ad pœnam ».

19. Porro qui laudes ejus scripsit Hildebertus (ut dictum est) nondum erat episcopus, sed tantum archidiaconus, et vita plane solutior, ut apparet ex [1] Epistola Ivonis Carnotensis episcopi ad eum scripta, cum fuit electus episcopus, quam hic describendam duximus ; sic enim se habet :

« Ivo humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, Hildeberto Cenomanensis Ecclesiæ electo, sinceræ dilectionis munus.

« Quoniam secundum verba Sapientiæ [2], meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula blandientis, moneo fraternitatem tuam, ut verba mea non graviter accipias, licet aliquantum (sint ipsa) mordacia, quoniam intendunt correctioni, non criminationi ; purgationi, non invectioni. Placet equidem mihi temporalis tua provectio, si non sit ab æternitate dejectio, si non illud Psalmistæ [1] in te impleatur : Dejecisti eos dum allevarentur. Audivi enim de te, quæ mihi sunt dolori et horrori, quia si vera sunt, non poteris populo præbere regimen, sed augere discrimen. Dicunt enim quidam de majoribus Cenomanensis Ecclesiæ, qui anteactam vitam tuam se nosse testantur, quod ultra modum laxaveris fræna pudicitiæ, in tantum ut post acceptum archidiaconatum, accubante lateribus tuis plebe mulierocularum, multam genueris plebem puerorum et puellarum. Tu autem nosti, quod probatæ debet esse castitatis, qui sublimatur ad fastigium curæ pastoralis, alioquin post sacrum ordinem lapsus, non solum non debet ad majorem gradum conscendere, sed nec in eo in quo lapsus est ordine ministrare.

20. « Unde beatus Gregorius scribit Januario episcopo Calaritano : Qui post acceptum sacrum ordinem in peccatum carnis lapsus fuerit, sacro ordine ita careat, ut ad ministerium altaris ulterius non accedat. Nosti enim, quod qui in officium pastoris admittitur, pro peccatis populorum Deo supplicaturus, Dei et hominum mediator efficitur. Dicit enim beatus Gregorius in Moralibus : In gravibus peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit. Idem in Pastorali : Cunctis liquet, quia cum is qui displicet ad intercedendum mittitur, proculdubio irati animus ad deteriora provocatur. Addunt quoque huic calumniæ prætaxatæ personæ, quod nec earum consilio fueris electus, nec consensu. Quæ omnia si ita sunt, periculosa tibi sunt, dilectissime frater, et infinitum laborem paritura. Unde consule tibi secundum testimonium conscientiæ tuæ, ut vel honeste et caute cœpta perficias, vel salutis tuæ consulens, sponte ipse deficias. Jucundus enim debet esse defectus, in quo salutis speratur effectus. Vale, et de me quantum de amico per omnia justa et honesta confide ». Hæc Ivo ad Hildebertum, cujus promotio ad episcopatum contigit sub Paschali papa. Creatus autem episcopus, eadem quæ Ivo, de indigno alio electo idem ipse sapere ac scribere reperitur [2]. Hæc autem de Hildeberto hic innotescenda fuere, ne Berengarius post tot criminum moles laudatus a laudato viro credatur, sed ab amico, potius amicitiæ gratia præconio habenas solvente. Quantum autem temporis Berengarius vixerit, ipsum quidem, si quis ex hoc Tomo Annalium cuncta superius de ipso narrata recenseat, videbit prope nonagenarium decessisse summam Dei misericordiam consecutum, si post tot iteratos lapsus in hæresim a se damnatam, in Ecclesia Catholica vitæ periodum clausit.

21. Verum ex Epistola Lanfranci archiepiscopi Cantuariensis, quæ post hæc in manus nostras una cum aliis ejusdem auctoris litteris venit, apparet hominem cervicosum, nihil magis quam sanctis Patribus inurere notam studentem, adhuc

[1] Ivo Ep. CCLXXIX. — [2] Prov. XXVII.

[1] Psal. LXXII. — [2] Hildeb. Ep. XIII.

schismaticum extra Ecclesiam permansisse, cum illam ipsam ipse scriberet, quæ sic se habet :

« Lanfrancus antistes, dilectissimis fratribus Romaldo Pictavorum urbis abbati, et Sentuno monacho, et Henrico canonico salutem.

« Lectis litteris a vestra mihi per hunc hominem fraternitate transmissis, voluntatem vestram intellexi, si facultas detur, ad me veniendi. Id commode fieri posse non arbitror. Nam et iter prolixum est, pericula multa terra marique, et ego tot tantisque hujus mundi negotiis obvolutus sum, ut talibus studiis dare mihi operam hac tempestate non liceat. Si divina pietas expeditum me esse quandoque voluerit, et doceri pariter, et docere promptus semper mihi animus erit.

22. « Porro quod schismaticus ille [1], Berengerum dico, sicut vestra Epistola testata est, constanter asserit, quia beatus Hilarius vestræ urbis, vestræque gentis quondam episcopus, in tractatu fidei perversa senserit. Et in libro de divina Trinitate improbabiles sententias de Domino Jesu Christo protulit; mirari non debet beatitudo vestra, si is, qui de ipso capite tam multa et tam nefanda credere et docere verissimis relationibus infamatur, de ipsius capitis membro tam perniciosa dicere, traditus in reprobum sensum, divino judicio permittatur. Revera quisquis Hilario alicujus hæreseos notam imponit, multos Orthodoxos Patres, qui magnis eum laudibus extulerunt, ejusdem erroris macula involvit. Gelasius papa in decretis suis omnes libros ejus inter Catholicas scripturas enumerat. Ejus auctoritas in sacris canonibus decentissime memoratur, recipitur et laudatur. Sanctus Augustinus in libro de Trinitate excellenti eum laude extollit, et quædam ab eo de Patre, et Filio, et Spiritu sancto obscure dicta enucleatius exponit. B. Hieronymus quantis eum omnesque libros ejus in quibusdam scriptis suis præconiis effert, Epistolari brevitate comprehendi non potest, vocans eum Romanorum luciferum, Ecclesiarum lucernam, lapidem pretiosum, ad quem mortalia vix ascendunt, pulchro sermone aureoque universa loquentem.

23. « Reliqui sacræ religionis doctores, quicumque de eo aliquid locuti sunt, ab horum sententia in hac parte minime dissenserunt. Tutius igitur est lectori, in difficillimis sanctorum Patrum sententiis, quas ingenii sui imbecillitas capere non potest, interrogato quod nescit, dicere se nescire, quam pertinaci arrogantia et arroganti pertinacia, non sine sua et aliorum pernicie fidei contraria definire; præsertim si talis persona sit, quæ vel scientia litterarum, vel probitate morum, vel potius utraque parte, auctoritatis pondus præ se gerere videatur. Verba præfati doctoris, quæ præfatus inversor in ejus calumniam conatur invertere, hæc in vestris litteris reperi : Dei filius hominem verum, secundum similitudinem nostri hominis, non deficiens a se Deo sumpsit, in quo quamvis aut ictus incideret, aut vulnus discinderet, afferrent quidem hæc impetum passionis, non tamen dolorem passionis inferrent; ut telum aliquod, aut aquam perforans, aut ignem compungens, aut aera vulnerans ».

24. Et paulo post : « Virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnæ in se desævientis excepit. Hæc, sine præjudicio melioris expositionis, consona, ut putamus, sanctis Patribus astipulatione, sic exponuntur a nobis. Dominus Jesus Christus in eadem persona verus homo et verus Deus, secundum humanitatem quidem esurivit, fatigatus est, flevit, appropinquante hora mortis pavere et tædere cœpit. Unde et oravit, dicens : Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste : plagas virgarum, vulnerumque discissiones ut homo similis nobis sensit et doluit, cæterasque humanæ naturæ infirmitates, assumendo hominem, præter peccatum, assumpsit; secundum divinitatem vero, qua Patri et Spiritui sancto per omnia æqualis est, nihil horum sustinuit. Hoc velle approbare nihil attinet, cum apud omnes fideles hæc semper sit fueritque sententia, et sacra pagina hujusmodi documentis pæne sit ubique referta. Et tamen propter unitatem personæ, in quam conficiendam Deus et homo convenerant, sæpe quæ hominis sunt assignantur Deo, et quæ solius Dei sunt, dicitur habere homo. Ut illud Apostoli [1] : Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Non enim revera, quantum ad ipsum spectat, Dominus gloriæ est crucifixus, si propter assumptum hominem, quod hominis fuit, dicitur pertulisse Deus. Et ipse Dominus in Evangelio [2] : Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Et rursus id quod Dei erat homini est assignatum. Neque enim homo in terra degens, in cælo tunc esse poterat : sed quia unigenitus Patris ita in mundum venit, ut tamen a paterno sinu nunquam discederet, quod solius divinitatis erat loquens, in terra assumpto homini propter unitatem personæ tribuebat.

25. « Hoc locutionis modo superius dictum est, quia homini assumpto a filio Dei ictus et vulnera impetum passionis afferrent, non tamen dolorem passionis inferrent. Et hoc suppositis similitudinibus declaratur, ut si telum aquam perforet, et cætera quæ sequuntur, ac si diceret : Homo assumptus impetum passionis et vim doloris sensit, Deus assumens non sensit. Et hoc paulo post declarat, dicens : Virtus corporis, id est, divinitas assumens ipsum corpus, sine sensu pœnæ, quantum ad ipsam pertinet, vim pœnæ in se, id est, in carne assumpta desævientis excepit. Quod si virtus corporis magis robur ipsius corporis hoc in loco intelligenda est, eadem sententia in cæteris manet, ut sit sensus : Virtus corporis sine sensu pœnæ, quantum ad assumentem divinitatem, vim pœnæ in se desævientis excepit, quantum ad assum-

[1] Idem Berengerus, quod Berengarius.

[1] I. Cor. II. — [2] Joan. III.

ptam humanitatem. Et hoc locutionis genere revera, et salva Christianæ religionis fide, dici potest, quia Christus, sive corpus Christi, sive caro Christi, in cruce patiebatur et non patiebatur, dolebat et non dolebat, moriebatur et non moriebatur, et in hunc modum multa numeroque carentia. Alioquin si præfatus doctor contra usitatissimam Ecclesiæ fidem contra Evangelicam auctoritatem, contra omnium sanctorum Patrum definitionem, carnem Christi insensibilem et doloris expertem intelligi voluisset, assumptum a filio Dei hominem similem nobis hominem in prædicta sententia minime retulisset. Quæ enim similitudo sensibili, et insensibili ? dolenti et doloris experti ? Retulit autem, non igitur intelligi voluit. Obsecro, vigilate omnibus modis, quia schismatici et fautores eorum circa vos et inter vos sunt. Opponite eis scutum timoris Domini, impetentes eos faculis divinorum eloquiorum. Adminiculamini nobis, memores nostri in orationibus vestris. Omnipotens Dominus det vobis bene agere, et feliciter quo tenditis pervenire ». Hæc Lanfrancus de Berengario audacissimo ac mendacissimo, cum adhuc una cum suis extra Catholicam Ecclesiam exularet.

26. *S. Gebehardus archiepiscopus Salisburgensis ab exilio revocatus moritur.* — Eodem tempore, cum jam defuncto schismatico archiepiscopo Mediolanensi in locum ejus (ut dictum est suo loco) Anselmus Catholicus suffectus fuisset, Urbanus papa pro restituenda collapsa Ecclesia Mediolanensi sollicitus collaborat, cujus ad Anselmum eumdem apud Ivonem rescriptum extat de reconciliatione lapsorum his verbis [1] :

« Discretioni nostræ videtur, quatenus secundum præcepti nostri tenorem, quando secundum Ecclesiæ vestræ morem sacros daturus quibuslibet aliis ordines, benedicere cœperis : eos quos tua duxerit solertia reconciliandos, inter benedicendum, et manus imponendum facias interesse, quibus cætera omnia consecrationis instrumenta præter unctionis explebis ; et sic ad sancta ministeria reconciliabis ». Hæc Urbanus ad Anselmum naviter ad restituendam illam Ecclesiam laborantem.

Hoc eodem anno ex hac vita miraculis clarus migrat in cælum sanctus Gebehardus archiepiscopus Salisburgensis, insignis propugnator fidei Catholicæ, et Ecclesiæ Romanæ jurium defensor adversus Henricum regem, exactis in exilio annis novem : de quo hæc ex Actis ejusdem Ecclesiæ prodita sic accipe [2] :

« Tandem miseratione divina, inardescente zelo fidelium, anno exulationis suæ nono, præfatus dominus noster Gebehardus, ab Engelberto comite, et ab aliis quibusdam Ecclesiæ ministerialibus, et compluribus militibus, reductus est in episcopium suum, comitantibus se suffraganeis suis episcopis, Altmanno scilicet Pataviensi, et Meginwardo Frisingensi, et a clero et toto pæne populo in sedem suam est receptus. Ubi confestim tam eum qui suam sedem invaserat, quam et eos qui loca prædictorum suorum suffraganeorum occupaverant, anathematizavit ipse et coepiscopi sui. Sicque duobus fere annis curam exercens episcopalem supervixit.

« Anno igitur Incarnationis Domini millesimo octuagesimo octavo, transactis ab ordinatione sua annis viginti septem, mensibus decem, hebdomadibus duabus, diebus duobus, exacto felicis agonis cursu, ad palmam supernam vocatus XVI kalend. Julii, in castro suo, quod Werven dicitur, hujus vitæ terminum beato fine sortitur, et deinde translatus in nostro monasterio debita veneratione sepelitur. Ipso die depositionis, surdum et mutum, quem prædiximus, ad sepulchrum proprium curavit. Quo primo aliisque deinceps miraculis vivere se in cælestibus regnis testatur.

« Hic a sancto Rudberto primo Juvavensis sedis episcopo vicesimus sextus fuit, ab Arnone primo ejusdem sedis archiepiscopo sextusdecimus. Vir hic erat ingeniosus satis et litteratus, orationibus studens et lectionibus, canonum maxime scrutator, eleemosynarum largus, in contemptores et contumaces ultor irrevocabilis erat, sive banno, sive alterius potestatis exercitiis uti in illos voluit. Dictavit idem de illa dissensione, quæ suo tempore in Ecclesia fuit, libellum ad Hermannum Metensem episcopum, quo et semet excusaret, et quantos ex contraria parte posset, huic, cui ille favebat, parti sociaret ». Subjicitur ibidem ejusdem sancti Epitaphium his versibus :

Quid fles Admuntis Gebehardi funere tristis?
Restat post fletus, quod tibi, cerne, decus,
Est tibi pontificis corpus, non gloria vilis,
Cui locus hic tumuli præ tot episcopii,
In te divinos qui fecit jugiter hymnos,
Et decantari cantica Psalmographi.
Fecit et hoc in te, sint et (ut) solatia cuique :
Plurima nam tribuit de quibus hæc statuit :
Esuriens victum, petat ultro nudus amictum,
Et vagus hospitium, vallis es ænivium.
Propter justitiam toleravit et ipse rapinam,
Regis ob hanc odium, fugit in exilium,
Malens ille miser, quam schismatis esse minister,
Transiit ad partes lite sibi similes.
Complicibus banni studuit se dissociari,
Servans Roma tuo debita judicio.
Post in episcopium plebs hunc nonnulla receptum.
Gaudebat cura post, ut et ante sua.
Hinc pro lege Dei nescivit cedere regi,
Vel cuiquam forti, vel quoque dedecori.

« Pastore igitur tali subtracto de præsentibus, quo dignus non erat mundus, scriptura illa impletur propheticæ veritatis : Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. Mox enim Perchtoldus invasor præfatus favore regis Henrici metropolitanam sedem occupat, et more lupi, caulas ovesque Christi et Ecclesiæ atrociter laniat, locum nostrum fortiter devastat. Sed Christus Dominus recolens promissionem suam, Petro et Ecclesiæ suæ a se factam : Tu es Petrus, et super hanc pe-

[1] Ivon. part. VI. c. 406. — [2] Apud Canis. tom. VI. pag. 1236.

tram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam : contra eumdem Perchtoldum suum et Ecclesiæ inimicum, per Spiritus sui gratiam suorum fidelium excitavit constantiam. Qui in unum convenientes, electione canonica venerabilem Thiemonem, Sancti-Petri abbatem in archiepiscopum constituerunt, eique ad defensionem Ecclesiæ castra et munitiones episcopii tradentes, præfatum invasorem de finibus Salzburgensis parochiæ expulerunt ». Sed de Thiemone suo loco inferius.

Anno periodi Græco-Romanæ 6581. — Anno Æræ Hispan. 1126. — Anno Hegiræ 481, inchoato die 27 Martii, Fer. 2. — Jesu Christi 1088. — Urbani II papæ 1. — Henrici IV reg. 33. imp. 5. Alexii Comneni imp. 8.

1. *Urbanus II fit papa.* — A num. 1 ad 5. Petrus Diaconus monasterii Casinensis, qui Chronicon Leonis Ostiensis a morte Victoris III continuavit, lib. 4. cap. 2, refert, cardinales « quarta feria primæ hebdomadæ Quadragesimæ, id est, octavo idus Martii », convenisse « apud Terracinam Campaniæ oppidum, et Dominico die » in Ecclesiam B. Petri Apostoli rursus convenisse, et Ottonem episcopum Ostiensem Pontificem Romanum elegisse, ac Urbanum appellasse, qui « cum acclamatione et invocatione S. Spiritus ad altare B. Petri pertrahitur, et in Pontificali solio collocatur quarto idus Martii » ; die nempe duodecima mensis Martii S. Gregorio M. sacra, et in quam Dominica hoc anno cadebat, Urbanus II Gallus natione fuit, Castellione ad Matronam Fl. septem circiter leucis a civitate Rhemensi dissitum natus. Ordericus initio libri 10 ait, Petrum Leonem elegiacos versus super ipso edidisse in quibus dicitur :

Canonicum Rhemis tulerat, monachum Cluniacus Odonem,
Roma vocat, facit hunc Hostia Pontificem.
Cumque fit URBANUS mutato nomine papa,
Redditur expulsus integer Urbis honor.

2. *Ab omnibus agnoscitur præterquam ab Henrico imp.* — « Adhuc Guitbertus », inquit idem Ordericus lib. 8. « invasor Apostolicæ Sedis, Ecclesiam conturbabat, ac adulando vel persequendo cunctos quos poterat ab unitate pacis ad suum schisma pertrahebat. Odo nimirum comes Sutriæ nepos ejus erat, et Ecclesiasticæ pacis fautores pluribus pressuris coercebat. Urbanus papa confisus in Domino cælorum, qui non relinquit virgam peccatorum super sortem justorum, misit legatos et Epistolas Romanæ auctoritatis Francis et Græcis, aliisque gentibus per orbem constitutis, ut in fide Catholica irrefragabiliter persisterent, et omnem scissuram a lege Dei et corpore Christi, quod est Ecclesia, callide præcaverent. Solus Henricus Teutonum princeps, et pedissequi ejusdem Guitberto cohærebant. Galli vero et Angli, aliæque gentes pæne omnes per orbem Urbano pie obsecundabant ».

3. *Leo Marsicanus card. Ostiensis non confundendus cum alio Leone pariter cardinali.* — Baronius num. 1 ait, Petrum Diaconum Casinensem continuasse Historiam Leonis Ostiensis, et num. 4, asserit Leonem Ostiensem composuisse Registrum Epistolarum Urbani II. Verum, ut jam viris doctis observatum, Leo Ostiensis episcopus et cardinalis, qui Historiam Casinensis monasterii libris tribus composuit, et ad mortem usque Victoris III papæ perduxit, diversus est a Leone Ostiensi cardinali, qui illud Registrum edidit. Id manifeste demonstrat Petrus Diaconus lib. de Viris illustribus ubi cap. 30, de Leone Marsicano dicto, auctore Historiæ Casinensis, dicit eum sanctitate et monasticis disciplinis ad plenum imbutum, et in divinis Scripturis apprime eruditum; capite vero insequenti de alio Leone Ostiensi cardinali affirmat eum fecisse *Registrum* Epistolarum Urbani II. Prior vivebat adhuc anno MCXV, quo subscripsit Rescripto Paschalis II Ecclesiæ Marsorum concesso ; secundus vero, *quem insignem studio ac eloquentia* Petrus Diaconus cap. 31 dicit, a Paschali II diaconus cardinalis creatus est, et sicuti prior monachus etiam Casinensis fuit.

4. *Pax inter Normannos principes componitur.* — A num. 5 ad 12. Petrus Diaconus narrata electione Urbani II, ait eum in Apuliam venisse, et monasterium Casinense visitasse. Quo vero in statu essent res in Apulia, narrat his verbis Ordericus loco citato : « In Apulia omnes Normanni Catholico papæ concorditer favebant. Verum inter se truculenter dissidebant, et fratres plusquam civilia bella vicissim conserebant. Rogerius, cognomento

Crumena, id est, Bursa, ducatu Calabriæ solus cum matre (Gaita nempe secunda uxore Roberti Guiscardi) potiebatur. Quod Buamundus frater ejus (natus ex priori conjuge ejusdem Roberti) apud Jordanum principem Capuæ exulans ægre patiebatur. Unde auxilio ejusdem Jordani sororii sui, aliorumque parentum amicorumque suorum, arma contra fratrem suum corripuit, partemque paterni honoris, quam ipse cum patre bello subegerat, viriliter repetere cœpit. Cujus guerram frater et noverca tolerare nequiverunt, commodiusque consilium ab amicis expetere coacti sunt. Persuasione igitur Rogerii Siciliæ comitis (et fratris Roberti quondam Guiscardi) aliorumque affinium pacem fecerunt; eique Barum atque Tarentum, aliasque duas urbes, cum multis oppidis tradiderunt, etc. Connexione hujusmodi necessitudinis Nortmanni provide mutuo religati sunt, et magnam Italiæ partem, quam Drogo et Unfridus atque Richardus, et super omnes Robertus Viscardus (cujus hic nominati fratres erant) obtinuerant, usque hodie possederunt ».

5. *Toletum ab Alphonso VI rege Castellæ Saracenis ereptum anno* MLXXXV. — A num. 12 ad 15. *Alphonsus VI* Legionis et Castellæ rex, cum Saracenorum res jam profligatæ essent, Barbarique magno numero cæsi, Toletum firmissimum eorum ditionis propugnaculum aggressus est. Urbs diuturna et pertinaci obsidione *octavo kalend. Junii* in festo *S. Urbani papæ et martyris,* ut habet Rodericus lib. 6, cap. 23, tandem expugnata, non anno Æræ Hispanicæ MCXXXIII, ut ibidem mendose legitur, sed *anno Æræ Hispanicæ* MCXXIII, Christi sc. millesimo octogesimo quinto, Sandovallius enim in tractatu de regibus Castellæ et Leonis, de Alphonso VI et errore chronologorum in anno Toleti Saracenis erepti statuendo, demonstrat hanc civitatem anno Christi MLXXXV aut Æræ Hispanicæ MCXXIII in potestatem Christianorum venisse, quod fusius confirmatur in Hispania illustrata tom. 2, pag. 71 et seqq. ubi in Charta a Sandovallio recitata, et *Astorgæ data die* XVIII *Februarii, Æra* MCXXIII, Alphonsus Toletanus rex non appellatur, et die XXII ejusdem mensis, dum in civitate Burgensi esset, xenodochio ejusdem urbis locum *Aras* appellatum largitus est, et imperatoris omnium Hispaniarum nomen tantum sibi tribuit; sed in alia Donatione, quæ extat in Chartulario monasterii Sahagunti pag. 50, quæ data dicitur *anno Æræ* MCXXIII, *et die* XXVI *mensis Maii*, postridie nempe festi sancti Urbani papæ et martyris, legitur: « Regnante Adefunso rex in urbe Toletela », sic enim Arabes Toletum vocabant, vel *Toleytelam*. Denique in monasterio Cellæ-Novæ in Gallicia habetur Instrumentum seu Donatio Adosidis, ejusque mariti sub Æra MCXXIII, cum hac additione: « Tempore quo serenissimi principis Adefonsi in anno quando presit Toletum a Saracenis ». Mitto varias Chartas alias a Sandovallio in eamdem rem recitatas, sed præterire non debeo eum monere *Toleti* Monumentum extare Alphonsi regis tempore scriptum, in quo legitur hanc urbem captam fuisse « Æra MCXXIII, die XXV Maii, feria quinta et die sancti Urbani », qui characteres inter se egregie conveniunt, et annum Christi MLXXXV certo designant. Hæc itaque epocha indubitata.

6. *Religio Christiana Toleti restituta.* — Narrat postea Rodericus lib. 6, cap. 24, quæ mense Decembri post expugnationem Toleti ad restituendam religionem Christianam sub Alphonso rege gesta sunt: « Videns », inquit Rodericus, « rex quod Deus prospera indulgebat, convocavit regni proceres et majores, episcopos et abbates et viros religiosos, et XV kalend. Januarii omnes in urbe regia convenerunt, et habito diligenti tractatu, dominum Bernardum, virum religionis et prudentiæ, communiter et concorditer in archiepiscopum elegerunt, et rex incontinenti dotavit Ecclesiam liberaliter et honeste ». Erat Bernardus monachus Ordinis sancti Benedicti, vir optimus, rerum scientia et exemplo vitæ insignis, quem rex hoc anno Romam misit, ut pallium primatumque totius Hispaniæ Gotthicæ, seu Occitaniæ, ab Urbano II impetraret. Litteræ quibus ei utrumque concessum, recitantur a Baronio dicunturque datæ Anagniæ « idibus Octob. an. Dominicæ Incarnat. MLXXXVIII, Indictione undecima, anno Pontificatus domini Urbani primo ». Verum tam hic quam in Collectione Conciliorum tom. V, pag. 1635, loco *Indictione undecima,* legendum *Indictione duodecima*, a Septembri scilicet inchoata, quo certum est, Romæ Indictionem toto hoc sæculo incœptam fuisse.

7. *Archiep. Toletanus primas totius Hispaniæ instituitur.* — In illis litteris Urbanus II ait, *per annos* CCC *pæne* LXX, per quos *Toletum* sub Saracenorum potestate gemuit, nullam illic viguisse Christiani pontificii dignitatem, nunc vero studio Idelfonsi regis, qui idem est ac Adelfonsus VI, et labore populi Christiani, Toletana civitate restituta, optare se statum ejusdem urbis stabilire atque augere. « Te », inquit ad Bernardum, « secundum quod ejusdem urbis constat extitisse pontifices, in totis Hispaniarum regnis primatem Privilegii nostri sanctione statuimus, et primatem te universi præsules Hispaniarum respicient, et ad te, si quid inter eos quæstione dignum exortum fuerit, referent ». Ad Idelfonsum vero, seu Alfonsum regem scribit: « Fratrem Bernardum venerabilem ejusdem urbis præsulem tuis exhortationibus invitati, digne ac reverenter excepimus, et ei pallium contradentes, privilegium quoque Toletanæ Ecclesiæ antiquæ majestatis indulsimus. Ipsum enim in totis Hispaniarum regnis primatem statuimus, et quidquid Toletana Ecclesia antiquitus noscitur habuisse, nunc quoque ex Apostolicæ Sedis liberalitate, imposterum habere censuimus ».

8. *Archiepiscopi Tarraconensis et Narbonensis ei parere coacti.* — Tarraconensis archiepiscopus

adversus istud Privilegium, quasi subreptitium reclamavit, contenditque archiepiscopos Toletanos nullam olim jurisdictionem in cæteris Hispaniæ partibus exercuisse, quod tamen *Urbanus* supponebat. Sed Pontifex jussit, ut sine cunctatione Toletano archiepiscopo tanquam suo primati pareret. Reclamavit etiam archiepiscopus Narbonensis, sed Pontifex ad querelas hujusmodi compescendas *Bernardum* legatum suum per universam Hispaniam et provinciam Narbonensem constituit, ut facilius uterque sese ei submitteret, ut liquet ex litteris Tom. x Concil. pag. 459 et seq. recitatis. Sequentes Pontifices Romani hoc Privilegium Ecclesiæ Toletanæ confirmarunt. Mariana tamen lib. 9, cap. 19, ait : « Toletanos præsules primatum jura et auctoritatem obtinuisse, ex quo tempore a Mauris Toletum recepta est : nunquam defuisse tamen qui obsisterent auctoritati, detrectarent imperium : ac ne nunc quidem præter nomen ullam ejus potestatis partem exercent in alias provincias Hispaniæ : neque componendis certe litibus, neque sontibus plectendis, neque legibus promulgandis ». Hujus primatus origo et historia examinatur a Marca in Dissert. de primatibus num. 125 et seqq.

9. *Moritur Hermannus Germaniæ rex.* — Quoad Hermannum Germaniæ regem, de eo Bertholdus in Chron. hoc anno habet : « Saxones a fidelitate S. Petri discedentes, Heinricum, quem multoties abjuraverant, receperunt. Unde Hermannus rex Catholicus ab eis in Lotharingiam secessit, ibique non multo post viam universæ terræ arripuit, anno Dominicæ Incarnat. MLXXXVIII, regni vero ejus VII, Indict. XII, et in patria sua Metis honorifice sepelitur ». Post Hermanni mortem *Ecbertus* marchio Misniæ factionis Saxonicæ caput constitutus, eoque occiso marchionatus Misniæ Timoni marchioni Landsbergiæ ab Henrico imp. anno MXC concessus, a quo electores Saxonici originem suam repetunt.

10. *Moritur Berengarius archidiaconus Andegavensis.* — A num. 15 ad 26. Bertholdus quidem in Chronico *Berengarii*, a quo tot turbæ in Ecclesia concitatæ, mortem cum an. MLXXXIII connectit, quia cum esset presbyter Constantiæ ad Rhenum, quæ in Francia accidere non semper calluit, sed illum ad hunc annum pervenisse, communis nunc omnium sententia est. Diem ejus emortualem diserte notavit Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Reg. pag. 114, diem nempe *Epiphaniorum*, qui et habetur in ejus Epitaphio a Baronio ex Malmesburiensi recitato, in quo legitur :

Quem rectæ fidei vestigia summa tenentem
Jani sexta dies abstulit, illa nefas.

Verum quidem est, in quibusdam editionibus haberi, *Jani prima dies*, apud Malmesburiensem, *Jani quinta dies*, sed id sciolorum audaciæ tribuendum, ut in simili diximus, quando de *Roberto* filio Roberti Francorum regis verba fecimus. *Berengarius* post multiplices in hæresim relapsiones tandem vere resipuit, et Catholicam fidem usque ad mortem professus est, cum post Burdegalensem Synodum eam amplexus fuisset. Testatur id Hildebertus Cenomanensis episcopus ejus Epitaphii conditor. Testatur et Malmesburiensis citatus, qui ait : « Porro licet Berengarius primum calorem juventutis aliquarum hæreseon defensione infamaverit, ævo austeriore ita resipuit, ut sine retractatione a quibusdam habeatur sanctus, innumeris bonis, maxime autem humilitate et eleemosynis approbatus, largarum possessionum dispertiendo dominus, non abscondendo et adorando famulus ». Multis interpositis : « Quin et ipse die Epiphaniorum moriens, gemituque producto, recordatus quod miseros quondam adolescens primo erroris calore secta sua infecerit : Hodie, inquit, in die apparitionis suæ apparebit mihi Dominus meus Jesus Christus, propter pœnitentiam, ut spero, ad gloriam ; vel propter alios, ut timeo, ad pœnam ». Nam ut addit Malmesburiensis : « Quamvis ipse sententiam correxerit, omnes quos ex totis terris depravaverat, convertere nequivit». Eadem verba in morte Berengarium dixisse legitur in Fragmento Bibliothecæ Floriacensis. Franciscus Roius in Dissert. de pœnitentia Berengarii ait, in antiquo Codice Ms. Sancti-Martini Turonensis legi : « Obiit magister Berengarius Grammaticus, fidelis et vere Catholicus ann. D. MLXXXVIII ; Philippi primi Francorum regis XXVIII, Urbani papæ an. I ; alii legunt *an. quinto*. Sed cum Berengarii mortis tempore Urbanus nondum papa esset, et Philippus nonnisi post creatum Philippum Secundum dictus sit Philippus I, serius hæc verba exarata.

11. *Vere de sua hæresi pœnituit.* — Ejus pœnitentiæ initium cum an. MLXXXIII videtur copulandum ; eo enim anno Clarius Floriacensis monachus, in Chronico Senonensi Tom. II Spicilegii Dacheriani edito, ejus conversionem et mortem uno tenore eo Christi anno narrat : « Berengarius Turonensis magister et admirabilis philosophus, amator pauperum effloruit. Hic composuit orationem illam quæ sic incipit : Juste judex Jesu Christe. Post hæc fidelis, et vere Catholicus vitam finivit, super cujus tumulum ejusmodi Epitaphium est :

Quem modo miratur, semper mirabitur orbis :
Ille Berengarius non obiturus obit.

Qui duo versus primi sunt ejus Epitaphii mox memorati. Porro Clarii auctoritas magni est ponderis ; non solum quia auctor domesticus, sed etiam quia annis a *Berengarii* obitu haud amplius decem Chronicon suum scripsit, quod novis subinde Appendicibus, ut sæpe fit, alii auxere. Præterea, ut observat Mabillonius Tom. II Analect. in Observat. de multiplici Berengarii damnatione, *Berengarius* in insulam Sancti-Cosmæ Turonicæ civitati subur-

banam secessit pœnitentiæ causa, idque post Synodum Romanam anno MLXXIX. habitam, ut eruitur ex veteribus membranis Laureacensibus in quibus legitur : « Ille Roma discedens Turones venit, ibique in insula quæ S. Cosmæ dicitur, sæculi pompis abrenuntians, fere per XXVIII annos (legendum fere per octo annos) assidue Domino militavit; aliique plures canonici B. Martini sancto Spiritu, necnon salutari ejus admonitione instructi, mutatis vestibus sese ad insulam contulerunt ». Ea insula canonicis regularibus sancti Augustini a quibus etiamnum occupatur, tradita est anno MCII, juxta eumdem continuatorem Clarii qui ait : « Anno MCII cœnobium S. Cosmæ de insula primo conventum accepit ».

12. *Justa ei quotannis canonici persolvunt.* — Denique a Berengarii obitu Turonensis Ecclesiæ Sancti-Martini canonici justa *Berengario* persolvere soliti, quotannis ad ejus tumulum, qui in claustro Sancti-Cosmæ nigro lapide stratus, detrito Epitaphio visitur, feria Paschæ tertia conveniunt; ubi Psalmum *De profundis* pro defuncto *Berengario*, nulla tamen Collecta (ut vocant) adhibita recitant. Licet enim pestilentissimus hæreticus fuerit, postquam tamen in viam rediit, ita omnium sibi amorem et venerationem conciliavit, ut ipsius laudatores modum excessisse videantur, ut de Hildeberto Epitaphii ejus conditore scripsit Malmesburiensis qui, ait, *metas veræ laudis amore incitatus transilivit.* His omnibus favet Baldricus ex monacho, ac dein abbate Burguliensi, Dolensis archiepiscopus, qui hoc distycho Berengarii Epitaphium clausit :

Promittatque licet veniam tibi spes meritorum ;
Hanc tamen accelerat lector, pia vota vovendo.

Quod sane non dixisset Baldricus, inquit Mabillonius laudatus, vir pius ac Catholicus, *Berengarii* æqualis, nisi is in Ecclesiæ gremio vitam clausisset. Non mirum autem Baronium de veritate pœnitentiæ *Berengarii* persuasum non fuisse, cum antequam Franciscus Roius antecessor Andegavensis libellum de hæresi et pœnitentia Berengarii in lucem emisisset, hæc Historia magnis tenebris obsita fuerit. Ad id quod habet Baronius num. 18, *Hildebertum* scilicet Berengariani Epitaphii conditorem ante episcopatum vita solutiorem fuisse, anno MXCVII, quo antistes Cenomanensis dictus, respondebimus.

13. *Obitus S. Gebehardi archiep. Salisburgensis.* — Mortuus est hoc anno *sanctus Gebehardus* archiepiscopus Salisburgensis, ob defensionem Ecclesiæ Romanæ ab Henrico rege in exilium ante annos novem missus ; post cujus mortem cum idem Henricus alium schismaticum ad eam sedem evehere vellet, fideles in unum convenientes elegerunt *Thiemonem* Sancti-Petri abbatem, et recentem invasorem de finibus Salisburgensis parochiæ expulerunt, ut narrat Baronius in Appendice ad hunc annum ex Actis ejusdem Ecclesiæ, Tom. VI Antiq. Lect. Canisii recitatus.

14. *Obitus Durandi Troarnensis abbatis.* — Mortuus est et *Durandus* ex monacho Fiscamnensi primus *abbas Troarnensis* cœnobii in diœcesi Bajocensi ad Divam fluvium, cujus mentionem facit Baronius anno superiori num. 29, quando ex Fragmento Orderici refert magnos viros, quos Guillelmus Conquestor Ecclesiis Angliæ et Normanniæ præfecit. De eo idem Ordericus lib. 7, etiam habet : « Durandus Troarnensis abbas grandævus, ab infantia monachus, religione et sapientia præcipuus, Ecclesiastici cantus et divini dogmatis doctor peritissimus, sibi durus carnifex, aliisque mitis opifex, post multos in Dei cultu labores, in lectum decubuit, et bene ut prudens et fidelis servus ire ad curiam Domini sui paratus, III idus Februarii de sæculo migravit », hoc scilicet anno quo hæc narrat Odericus. De erudito ejus contra Berengarianam hæresim libello, suo loco mentionem fecimus.

15. *Anglia bello civili lacerata.* — *Willelmus II* Willelmi Conquestoris patris in regnum Angliæ successor, ob flavam cæsariem *Rufus* cognominatus, ipso principatus sui exordio bello appetitus fuit ab *Odone* Bajocensi episcopo, comite Cantiæ, patruo suo, aliisque proceribus ad regnum ipsi eripiendum ; et *Roberto* Normanniæ duci fratri natu majori deferendum conjuratis. De hoc bello, quod fuse historici Anglici narrant, hæc summarie Westmonasteriensis : « Omnes nobiliores regni, quos Guillelmus Magnus promoverat, superbi effecti, indignantes quia regnaret super eos junior, spreto Roberto primogenito, nobili et magnanimo, non sine perjurio bella moverunt in Guillelmum. Sed infra tertium annum confusi sunt omnes, et possessiones eorum fidelioribus distributæ ».

16. *Concilium Fuselense.* — Sandovallius in Alphonso VI, pag. 79, refert *Richardum* abbatem Sancti-Victoris Massiliensis, et Urbani II in Hispania legatum, Concilium apud Sanctam-Mariam de Fusellis, oppidum vulgo *Huzillos* dictum, prope Palentiam urbem positum, *Æra* MCXXVI, currenti nempe Christi anno, celebrasse, cui ipsemet cum *Bernardo* Toletano et *Petro* Aquensi archiepiscopis præfuit, amicus enim erat eidem Petro qui comes ejus in hac legatione fuit. Huic Concilio interfuere episcopi undecim in Actis nominati, præcipui regni abbates, et octo proceres, ibidem *principes* appellati. Nulla in eo Officii Romani mentio, sed divisionis seu distinctionis limitum diœceseon *Osmensis* et *Burgensis.* Quia vero *Osma* ab archiepiscopatu Toletano pendebat, *Bernardus* huic Ecclesiæ antea a Mauris eversæ favebat ; Burgensis enim diœcesis Toleto non subjiciebatur. Episcopus Osmensis nondum tunc electus aut nominatus, et Petrus, qui huic Ecclesiæ postea præfectus fuit, anno tantum MCII a Bernardo consecra-

tus, ut refert Gillius Gonzales Avila in suo Theatro Ecclesiastico. Hujus Concilii Bossartius Tomo 10 Concil. suo loco non meminit. Illud tamen retulit Labbeus Tom. 5 Concil. pag. 884.

URBANI II ANNUS 2. — CHRISTI 1089.

1. *Urbanus papa legationem Constantiensi decernit episcopo, et Synodum Romæ celebrat.* — Millesimus octogesimus nonus Christi annus, Indictione duodecima, sequitur ordine temporum, quo ab Urbano papa decernitur legatio in Germaniam Gebehardo Constantiensi episcopo, de qua ista Bertholdus : « Dominus papa Urbanus his temporibus, (anno scilicet præsenti), Romæ, in insula quæ inter duos pontes sita est, morabatur, decretalemque Epistolam venerabili Gebehardo Constantiensi episcopo decimo quarto kalendas Maii direxit, in qua ei episcopalem potestatem super clerum et populum Augiensis insulæ, præter monachos concessit, data etiam auctoritate, ut abbatem inibi vice sua ordinaret, item et apud Augustam sive Curiam episcopos constituere procuraret. Nempe in tota Alemannia, Bajoaria, Saxonia, et aliis vicinis regionibus, prædicto Gebehardo episcopo vicem suam commisit, ut ordinationes improbandas improbaret, roborandas roboraret. Sententiam quoque anathematis a prædecessore suo papa Gregorio promulgatam ea discretione confirmavit, ut in primo gradu Ravennatem hæresiarcham cum Henrico rege anathematizaret ; in secundo gradu eorum fautores, qui eisdem armis, pecunia, consilio, obedientia faverent, quique ab eisdem et ab eorum fautoribus Ecclesiasticos ordines et honores acciperent.

2. « In tertio autem gradu eorum communicatores posuit, quos etsi non excommunicaret, adeo tamen eos externa excommunicatione commaculatos asseruit, ut in Catholicam societatem sine absolutione et pœnitentia recipi non deberent, videlicet, qui excommunicatis salutatione, osculo, oratione, convictu, ignoranter communicassent. Ordinatos vero in excommunicatione , sed non simoniace ab episcopis quondam Catholice ordinatis, ut in adepto ordine persisterent, sine promotione permisit, si tamen hoc eorum probitas et Ecclesiæ utilitas flagitare videretur : aliquantum ettiam ad superiores ordines promoveri concessit, sed hoc rarissime et cum summa necessitate ». Hæc de Epistola synodali ad Gebehardum Constantiensem episcopum. Ex Synodo enim scriptam esse patet ex ejusdem Fragmento ab Ivone recitato[1]. Pergit vero Bertholdus : « Guibertus autem hæresiarches, ejusque complices in parte regis eorum Henrici, anathematicas ordinationes facere non cessarunt, ipsasque suis sectatoribus nonnisi charissime venditas impenderunt. Unde et malum excommunicationis in tantum propagatum est eo tempore, ut Catholici vix se ab eorum contagio possent illæsos custodire. In Teutonicis partibus quatuor episcopi in Catholica communione persliterunt , videlicet Wirceburgensis , Pataviensis , Wormatiensis, Constantiensis, sed et Metensis episcopus, quorum confortamento reliqui Catholici schismaticis a principio restiterunt ».

3. Quod autem ad legationem decretam Gebehardo Constantiensi episcopo ab Apostolica Sede pertinet, non prætereat illud, quod idem legatus ad perferendas litteras ad Urbanum papam usus est nuntio viro magnæ virtutis, Eginone, qui postea fuit abbas Sancti-Udalrici Augustæ Vindelicorum : hic enim fidelis minister sic jussus, mutato monastico habitu, in eo ministerio sapienter elusit schismaticos. Ita testatur Udescalcus ejus comes peregrinationis, dum res ab eo gestas enarrat.

« Hoc eodem anno », idem auctor Bertholdus sic pergit, « dominus papa Urbanus generalem Synodum centum quindecim episcoporum collegit, et Ecclesiastica statuta suorum prædecessorum Apostolica auctoritate confirmavit. Guibertus autem hæresiarches a Romanis turpiter expellitur, et ne amplius Apostolicam Sedem invadere præsumat, juramento promittere compellitur. Sed jam aliquantulum diuturna regni discordia inter Catholicos et schismaticos tepescere cœpit ; ut non jam bellum ad invicem, sed pacem componere sanius judicarent. Quapropter duces et comites fideles san-

[1] Ivo part. XIV. c. 45.

cti Petri cum Henrico colloquium habuerunt, eique suum consilium et auxilium ad obtinendum regnum firmissime promiserunt, si Guibertum hæresiarcham vellet dimittere, et ad Ecclesiasticam communionem per Catholicum pastorem remeare. Quam quidem conditionem nec ipse multum respuit, si tamen in hoc ei principes sui assentiri vellent, videlicet episcopi, qui se cum Guiberto deponendos esse non dubitaverunt, eo quod in ejus parte ordinationem, imo execrationem perceperunt.

4. « Hi ergo penitus hac vice dissuaserunt, ne sanctæ Ecclesiæ reconciliaretur. Dominus papa Constantinopolitanum imperatorem ab excommunicatione per legatos suos absolvit. Item litteras Philippi regis Francorum debitam ei subjectionem promittentis suscepit ».

Quam autem strenue se gesserit Constantiensis episcopus, ab Urbano Apostolicæ Sedis legatus per Germaniam decretus, uno hoc exemplo intelligere potes, quod subjicit idem auctor his verbis :

« In Alemannia Otto comes, impudentissimus adulter, et pro adulterio a Constantiensi episcopo excommunicatus, Dei judicio turpissime decollatur a militibus Ludovici comitis, cujus uxorem publicis nuptiis, eo vivente, sibi nefandissime copulavit. Qui apud monasterium in prædio ipsius constructum a suis sepultus, jussu Constantiensis episcopi ejicitur, et (ut scriptum est) ad sepulturam asini deputatur etc. »

5. *Urbanus papa ad Eliam episcopum Barensem.* — Sed ad Urbanum Pontificem redeamus, quem autumnali tempore in Apuliam se contulisse, vetera monimenta docent, invitatum ad recondendum sancti Nicolai corpus Barim translatum, Barensemque episcopum consecrandum, ut ipsius Diploma ibi datum ostendit ; quod sic se habet :

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, charissimo fratri Eliæ archiepiscopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quia nostris temporibus Ecclesiam, quam Deo auctore regis, frater charissime, Barensem (quæ et Canusina dicitur) omnipotens Deus beati confessoris sui Nicolai corpore visitare dignatus est, nos, auctore Deo Apostolorum Petri Paulique vicarii, propter Ecclesiastica negotia exequenda, in Apuliæ provinciam descendentes, charissimorum filiorum Romanæ Ecclesiæ Rogerii ducis et fratris ejus Boamundi, atque vestris deprecationibus invitati, civitatem vestram pro beati confessoris Nicolai dilectione præcipua visitavimus ; cum magna undique convenientis populi frequentia, lætitiaque beati Nicolai reliquias in locum parati adyti conferentes, contra morem nostræ Romanæ et Apostolicæ Ecclesiæ, te, dilectissime frater, in sede propria consecravimus, beati Nicolai reverentia, et tui populi dilectione devicti. Te igitur in specialem Romanæ Ecclesiæ filium amplectentes amoris intimi brachiis, tuamque, cui Deo auctore præsides, Barensem (quæ et Canusina habetur Ecclesia) exaltare, et populum tuum tam temporaliter quam æternaliter glorificare, largiente Domino et favente justitia, cupientes, confirmamus tibi præsentis paginæ auctoritate integrum Barensem (qui et Canusinus est) archiepiscopatum, ut tu tuique successores, episcopali jure illum regas, disponas, atque possideas, salva Romanæ auctoritate Ecclesiæ, quæ instituente Domino, Ecclesiarum omnium princeps est, cuique ut matri summa debet ab universis reverentia exhiberi.

6. « Absque præjudicio ergo justitiæ quarumlibet Ecclesiarum, sequentes tenorem, qui nostrorum continetur privilegiis prædecessorum Barensis sive Canusinæ Ecclesiæ possessiones, sive diœceses, tibi tuisque successoribus perpetuo possidendas regendasque contradimus. Hæ autem sunt, Canusia, Bistictum, Bitontum, Midunium, Juvenatium, Melficta, Rubum, Tranum, Canna, Minervinum, Aquatecta, Monsmeliorus, Lavellum, Rapulva, Melfis, Bitalbis, Salpicupersanum, Palimarum, simul et cætera, quæ intra marini littoris ora sita esse cognoscuntur. Hæc vero et alia municipia sive civitates prædictis civitatibus adjacentes, sive longe positæ, sed ad eas pertinentes, confirmamus vobis, et omnes fundos et casales una cum casis et vineis, cum servis et ancillis, cum massis et massaritiis atque molendinis, cum portubus, montibus et pratis, simul cum plebibus, sive Ecclesiis, cum omnibus titulis sive capellis suis, simul etiam cum monasteriis virorum seu feminarum, Græcis aut Latinis, cum universis ordinibus Ecclesiasticis ; et quidquid honoris, possessionis, seu dignitatis per legalem largitionem, et juxta concessionem antiquitus tenuisset, et quidquid justitiæ non contradicit, et antiquitus superadditum esse probatur, et in futurum juste poterit Barensis et Canusina Ecclesia adipisci. Atque hujusmodi privilegia præsenti auctoritatis nostræ decreto indulgentes, statuimus nullum regum vel imperatorum, antistitum, nullum quocumque dignitate prædictum, vel quemquam alium audere minuere, alienare, sive suis usibus applicare de iis, quæ eidem Ecclesiæ a quibuslibet hominibus de proprio jure jam donata sunt, vel deinceps, Domino favente, donari contigerit.

7. « Præterea fraternitati tuæ pallii usum ex more concedimus, ut eo inter missarum solemnia iis duntaxat festivitatibus utaris, videlicet, Nativitate Domini, S. Stephani, Epiphania, Cœna Domini, Resurrectione, Ascensione, Pentecoste, Nativitate S. Joannis Baptistæ, Natalitiis Apostolorum, et tribus festivitatibus S. Mariæ, festivitatibus sanctorum Nicolai et Sabini, festivitate omnium Sanctorum, in annuo ordinationis tuæ die, in ordinatione episcoporum seu cæterorum, clericorum in consecratione etiam Ecclesiarum, in translatione etiam domini confessoris Nicolai. Hortamur itaque fraternitatem tuam, ut honor tantæ dignitatis, supplemen-

tum utique totius sacerdotalis ordinis, moribus tuis conveniat, et non solum exteriori homini tuo decorem præstet et gratiam, sed et interiorem quoque multiplici virtute corroboret. Siquidem ista sunt pallii, ista sunt hujusmodi indumenti, ut Deum ex toto corde, tota anima, et omni virtute diligas et proximum tuum sicut teipsum. Nam licet ad usum pallii omnium virtutum ornamenta sint necessaria, inseparabiliter tamen charitas, quæ omnes superexcedit, hac pollentem dignitate comitari convenit. Ad imitanda igitur omnium bonorum instrumenta, vita et scientia tua subditis tuis sit forma et regula; ut si quid in eis ex humana fragilitate reprehensibile deprehenditur, intuitu sanctæ conversationis tuæ ad rectitudinem sinceritatis tuæ corrigatur. Quibus sic studeas dispensationis tuæ jura moderari, ut in corrigendis vitiis et zelo rectitudinis ferveas, et modum temperantiæ non excedas. Et ut multa paucis explicemus, quidquid in sanctorum Patrum dictis repereris, ad tuam, et eorum qui tibi subduntur, utendum censeas ædificationem, quatenus documentis tuis instructi, atque boni pastoris vestigia consecuti, ad regnum summi Pastoris tecum valeant pertingere, et perpetuæ vitæ felicitatem, Domino annuente, percipere. Amen ». His mox subjicitur sigillum.

« Datum apud Barum per manus Joannis diaconi, anno Dominicæ Incarnationis millesimo octogesimo nono : anno vero Pontificatus domini Urbani papæ secundo, Indictione decima tertia, nono Octobris ».

8. *Concilium Trojanum de consanguinitate.* — In Apulia autem cum esset hoc anno Urbanus papa Trojæ, Concilium celebravit, ut apparet ex Petro Diacono in Chronico Cassinate[1], cujus Concilii meminit quoque Ivo Carnotensis episcopus istis verbis[2] : « Convenit Trojæ in Apulia Concilium episcoporum fere septuaginta quinque, abbatum duodecim, in quo actum est de consanguinitatis linea conjugatis ; cum nemo tamen dictum sacramenti impedimentum vellet assertione firmare, præceptum est, ut episcopi, quorum diœcesani sunt, eos per congrua spatia, trina advocatione conveniant. Tunc si duo vel tres viri consanguinitatem jurejurando firmaverint, vel ipsimet forte confessi fuerint, conjugia dissolvantur. Si vero neutrum contigerit, episcopi eos per baptismum, per fidem, per judicium Christi in vera obedientia obtestentur, quatenus palam faciant, utrum se (sicut fama est) consanguineos recognoscant. Si negaverint, sibi ipsis relinquendi sunt ; ita tamen, ut si aliud in conscientia habeant, se a liminibus Ecclesiæ, a corpore et sanguine Domini, a fidelium communione noverint segregatos, atque infames effectos, donec ab incesti facinore desinant. Si se episcoporum judicio segregaverint, si juvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur ». Hactenus quod superest, ex Concilio Trojano Fragmentum. Quod et apud Gratianum[1], et Magistrum sententiarum invenies. Sed jam quæ sunt reliqua Urbani papæ anni hujus hic describamus.

9. *Matrimonium Mathildis cum Welphone.* — Visum est autem eidem Urbano Pontifici, hoc eodem anno, ob publicum Ecclesiæ bonum, Mathildem comitissam invitam licet, jam provectioris ætatis feminam, nuptiis tradere strenuo militi, Ecclesiæ Catholicæ defensori. Delectus est Welpho filius Welphonis ducis Bajoariæ, Azonis marchionis Ferrariensis filii, de quibus sæpe superius. Datur ipsa quidem, verum ita tamen ut nunquam voluerit commisceri viro. Sed audi Bertholdum hæc omnia ob oculos habentem : « In Italia nobilissima dux Mathildis, filia Bonifacii marchionis, sed vidua Godefredi ducis, Welphoni duci, filio Welphonis ducis conjugio copulatur, et hoc utique non tam pro incontinentia, quam pro Romani Pontificis obedientia, videlicet, ut tanto virilius sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra schismaticos posset subvenire ». Subdit hoc conjugio Henricum imperatorem valde tristatum esse, eumdemque ducem terrori fuisse schismaticis. At de continentia Mathildis cum viro ista habet inferius anno millesimo nonagesimo quinto : « Welpho filius Welphonis ducis Bajoariæ a conjugio dominæ Mathildis se penitus sequestravit, asserens illam a se omnino immunem permansisse ; quod ipsa in perpetuum reticuisset, si non ipse prior illud satis inconsiderate publicasset. Unde pater ipsius in Longobardiam nimis irato animo pervenit, et frustra diu multumque pro ejusmodi reconciliatione laboravit. Ipsum etiam Henricum sibi in adjutorium adscivit contra dominam Mathildem, ut ipsam bona sua filio ejus dare compelleret, quamvis nondum illum in maritali opere cognosceret. Unde diu frustra laboratum est ». Hæc omnia Bertholdus. Erat autem Mathildis hoc anno Redemptoris jam annos quadraginta tres suæ ætatis agens, ut ex supputatione numeri annorum quibus vixit facile colligi potest ; quem alias superius nos subduxisse meminimus.

10. *Bonizo episcopus martyr.* — At de his, qui hoc anno decesserunt digni memoria Orthodoxi, et in cælum a Deo recepti æternæ vitæ præmia meruerunt, ita Bertholdus : « Bonizo piæ memoriæ Sutriensis episcopus, sed inde pro fidelitate S. Petri jamdudum expulsus, tandem post multas captiones, tribulationes, exilia, a Placentinis Catholicis pro episcopo recipitur : sed a schismaticis ejusdem loci, effossis oculis, truncatus omnibus pæne membris martyrio coronatur ». Et inferius : « Petrus piæ memoriæ, Albanensis episcopus, in causa sancti Petri ferventissimus migravit ad Dominum. Hic est ille Petrus, qui Petrum Papiensem Florentini episcopatus invasorem, per judicium ignis simoniacum esse probavit. Unde et deinceps illum sancta Ecclesia Igneum cogno-

[1] Chron. Cass. l. I. c. 8. — [2] Ivo part. IX. c. 53.

[1] C. 35. q. V. c. 4. Magist. IV. dist. c. 41.

minavit ». Et inferius : « Erat enim tantæ sanctitatis, constantiæ et fidei, ut vix aliquis sui temporis ei potuerit comparari. Hic ergo de hac vita discedens magnum mœrorem Catholicis reliquit ».

11. *Henricus victus.* — Quod vero ad conflictus inter Henricum et Eggebertum marchionem attinet, male pugnatum ab Henrico narrat, captumque Liemarum Bremensem archiepiscopum, occisum Burchardum Losannensem episcopum et alios, vixque regem ipsum fuga lapsum evasisse periculum. De iisdem quoque agit Dodechinus ad Marianum Scotum. De occisoribus autem schismaticorum excommunicatorum extat Rescriptum Urbani papæ ad Godefredum episcopum Lucanum seu Lucensem apud Ivonem his verbis [1] :

« Excommunicatorum interfectoribus, prout morem sanctæ Ecclesiæ nosti, secundum ipsorum intentionem modum congruæ satisfactionis injunge. Non enim eos homicidas arbitramur, qui adversus excommunicatos zelo Catholicæ matris ardentes, eorum quoslibet trucidasse contigerit. Ne tamen ejusdem Ecclesiæ matris disciplina desæviat (desinat), tenore quem diximus, pœnitentiam eis injungito congruentem, qua divinæ simplicitatis oculos adversum se complacare pervaleant, si forte aliquid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio contraxerunt ». Hæc Urbanus.

12. *Lanfranci episcopi Cantuariensis obitus, ejusque Epistolæ ad reges Hiberniæ.* — Moritur hoc anno Lanfrancus archiepiscopus Cantuariensis. Vacavit autem ea Ecclesia annis quatuor, afflictata nimium per Guillelmum regem juniorem ; de quibus Edmerus in Anselmo.

Remanserunt tanti viri scientia et sanctitate præstantis aliquot scriptorum monimenta, ut quæ scripsit contra perfidum Berengarium, et tomus Epistolarum, index ingenii fertilissimi, quarum aliquot ad Annales spectantes suis locis superius intexuimus. Hic vero duas describemus, datas ad regem Hiberniæ, quibus ejus Ecclesiæ status hujus temporis, qualis fuerit, significatur. Quarum prior sic se habet :

13. « Lanfrancus non suis meritis, sed gratia Dei archiepiscopus, glorioso Hiberniæ regi Gothrigo, salutem orationibus.

« Venerabilem fratrem coepiscopum nostrum Patricium, quem, reverendissime fili, excellentia vestra ad nos consecrandum transmisit, honeste suscepimus, debitis officiis secundum canonicam institutionem, sancti Spiritus gratia cooperante, sacravimus, sacratum ad propriam sedem cum testimonio litterarum nostrarum more antecessorum nostrorum remisimus. Qui quamvis de gloria vestra multa nobis bona multisque laudibus digna retulit, non ab re tamen credimus esse, si prædicanda vestra studia nostra adhortatione pulsamus. Sicut enim ignis stante vento clarius lucet et major efficitur ; sic vera virtus veris præconiis pulchrius enitescit, et in melius augmentatur. Rogamus igitur, sicut rogari oportet pretiosum sanctæ Ecclesiæ filium, quatenus fidem rectam, ab ipso Deo et Apostolis ejus sanctis, atque orthodoxis Patribus traditam, cum omni mentis sinceritate inviolatam teneatis ; fidei congrua opera, in quantum vires suppetunt, exhibeatis : superbis austeram, humilibus placabilem vestram celsitudinem ostendatis. In regno vestro perhibentur homines, seu de propria, seu de mortuarum uxorum parentela conjuges ducere, alii legitime sibi copulatas pro arbitrio et voluntate relinquere ; nonnulli suas aliis dare, et aliorum infanda commutatione recipere. Hæc et si qua sunt alia crimina, propter Deum et animam vestram, in terra potestatis vestræ corrigi jubete ; talesque vos cum divino adjutorio vestris subditis exhibete, et ut amatores boni bona amplius diligant, et appetitores mali pravas actiones nequaquam exercere præsumant. Hoc enim facientes, et diutius cum rerum temporalium felicitate in terra regnabitis, et post terrenum regnum sine fine regnaturi ad cælestia regna migrabitis.

14. « Plura et prolixius vobis scripsissem, sed habetis vobiscum prædictum antistitem vestrum, monasticis institutionibus a pueritia enutritum, scientia divinarum litterarum strenuissime eruditum, bonorum operum ornamentis, in quantum cognosci a nobis potuit, decentissime adornatum. Quem de anima vestra sæpius loquentem si intento corde audieritis, audientes ut patri spirituali, in his quæ ad Deum pertinent, obedieritis, obedientes ea quæ vobis ab eo prolata fuerint, in arca pectoris vestri reposueritis, speramus per misericordiam Dei, quia neque vos perniciose errabitis, neque subditos vobis in privatarum actionum pertinacia stare diu permiseritis. Omnipotens Dominus contra inimicos mentis et corporis baltheo virtutis suæ excellentiam vestram defendat, et post longam hujus sæculi vitam, ad eam quæ finem non habet feliciter vos perducat ». Sequitur ordine ejusdem Lanfranci alia Epistola ad alium regem isto titulo :

15. « Lanfrancus peccator, et indignus sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ archiepiscopus, magnifico Hiberniæ regi Terdelvaco, benedictionem cum servitio et orationibus.

« Nullam Deus majorem terris misericordiam impendit, quam cum pacis ac justitiæ amatores ad animarum seu corporum gubernacula provehit ; et maxime cum bonis regibus regna hujus mundi regenda committit. Hic namque pax oritur, discordia sopitur, et ut breviter cuncta complectar, Christianæ religionis observantia stabilitur. Quod populis Hiberniæ divinitus tunc collatum fuisse prudens inspector intelligit, quando omnipotens Deus excellentiæ vestræ jus regiæ potestatis super illam terram concessit. Tot enim tantaque bona de magnitudinis vestræ erga bonos pia humilitate, contra pravos districta severitate, circa omne humanum genus discretissima æquitate frater e

[1] Ivo part. x. c. 54.

coepiscopus noster Patricius narravit; ut quamvis vos nunquam viderimus, tanquam visos tamen vos diligamus, et tanquam visis ac bene cognitis vobis salubriter consulere et sincerissime servire cupiamus.

16. « Verum inter multa quæ placent, relata nobis sunt quædam quæ displicent, videlicet quod in regno vestro quisque pro arbitrio suo legitime sibi copulatam uxorem, nulla canonica causa interveniente, relinquit, et aliam quamlibet, seu sibi, vel relictæ uxori consanguinitate propinquam, sive quam alius simili improbitate deseruit, maritali seu fornicaria lege, punienda sub temeritate conjungit. Quod episcopi ab uno episcopo consecrantur. Quod in villis, vel civitatibus plures ordinantur. Quod infantes baptismo sine chrismate consecrato baptizantur. Quod sacri ordines per pecuniam ab episcopis dantur. Hæc omnia, et si qua sunt similia, contra Evangelicam et Apostolicam auctoritatem, contra sanctorum canonum prohibitionem, contra omnium orthodoxorum Patrum qui nos præcesserunt fieri institutionem, nullus qui sacras litteras vel mediocriter legit, ignorat. Quæ, quanto in conspectu Dei sanctorumque ejus amplius sunt horrenda, tanto studiosius vestris sunt sine aliqua dilatione jussionibus prohibenda, et nisi prohibita corrigantur, districtissima terroris vestri severitate punienda. Nullum enim Deo vel majus, vel gratius munus offerre potestis, quam si divina et humana debitis legibus gubernare studetis.

17. « Memores igitur divini judicii, quo de commisso vobis regno rationem reddituri estis Deo, episcopos et religiosos quosque viros in unum convenire jubete, sacro eorum conventui præsentiam vestram cum vestris optimatibus exhibete, has pravas consuetudines, omnesque alias quæ a sacris legibus improbantur, a regno vestro exterminare studete, quatenus Rex regum, et Dominus dominantium, cum viderit regiam majestatem vestram præceptis suis in omnibus esse subjectam, servis quoque ac fidelibus suis pro timore et amore ejus mansuetam, inimicis divinæ religionis divino zelo infestam, ipse quoque vos vestrosque fideles clamantes ad se propitiatus exaudiat, hostes conterat, pacemque vobis in hoc sæculo stabilem, et in futuro vitam æternam concedat ».

18. *Lues dicta ignis sacer.* — Non prætereundum, quod hoc anno contigisse ejusdem temporis scriptor Sigebertus affirmat: nimirum quod lues excrescens, quos pertigit, eosdem igne sacro sive consumpsit, sive membris mutilatis deformes reliquit ostentui; cujus causa (asseritur in historia[1] Antoniana) frequentiori concursu crevit cultus sancti Antonii Magni in provincia Viennensi, ubi ejus corpus translatum a Jocellino ex stirpe comitum Pictaviensum oriundo Constantinopoli, jussu Urbani papæ ab ejus filio Guigone apud Motam sancti Desiderii fuerat collocatum, ubi omnes eodem morbo tacti, mirabile dictu, confestim sanabantur. Aucta est eo amplius erga sanctum reverentia, quod sicut eo morbo ægrotantes sanari consueverint, ita sani in eumdem sanctum peccantes, sive perjurio aliave irrogata in eum blasphemia vel contumelia, eumdem mox experiri solerent ultorem, eodemque confestim morbo ignis sacri perculi; quod pavendum cunctis prodigium hactenus perseverat, adeo ut in proverbium versum sit: « In sanctum Antonium neminem impune peccare ».

19. *Nicolaus Grammaticus patriarcha Constantinopolitanus.* — Eodem quoque anno Constantinopoli moritur Eustatius patriarcha, cum sedisset annis tribus: in cujus locum subrogatur Nicolaus, cognomento Grammaticus, qui tenuit eum annis viginti septem et menses tres, temporibus quibus imperabat Alexius Comnenus. Hæc ex serie patriarcharum Constantinopolitanorum, quæ extat tomo primo juris Orientalis.

[1] Hist. Ant. part. II. c. 31. 32. 33.

Anno periodi Græco-Romanæ 6582.— Anno Æræ Hispan. 1127.— Anno Hegiræ 482, inchoato die 16 Martii, Fer. 6.— Jesu Christi 1089. — Urbani II papæ 2. — Henrici IV reg. 34. imp. 6. Alexii Comneni imp. 9.

1. *Synodus Romana I sub Urbano II.* — Ad num. 3 et seqq. In Synodo Romana prima sub Urbano II statuta prædecessorum Pontificum confirmata, et *Guibertus* Roma expulsus, uti narrat Baronius ex Bertholdo in Chron. Huc referendum quod Simeon Dunelmensis in sua Historia ad annum MXCI habet: « Erant duo, ut in Anglia ferebatur, qui dicebantur Romani Pontifices, a se invicem dis-

cordantes, et Ecclesiam Dei inter se divisam post se trahentes, Urbanus scilicet, qui primum vocatus Odo fuerat, episcopus Ostiensis, et Clemens, qui Wibertus vocatus fuerat, archiepiscopus Ravennensis. Quæ res, ut de aliis mundi partibus sileamus, per plures annos Ecclesiam Angliæ in tantum occupavit, ut ex quo Gregorius, qui et Hiltibrandus, defunctus fuit, nulli loco papæ usque ad hoc tempus subdi vel obedire voluerit. Sed Urbanum pro vicario B. Petri Italia Galliaque jam receperat ». Quod vero subdit Bertholdus, Urbanum II per legatos suos imperatorem Constantinop. ab excommunicatione absolvisse, commentitium est, ipseque Bertholdus de rebus in Oriente gestis parum edoctus fuit. Neque enim ullus alius Latinus Historicus, nec ullus Bizantinus hoc in litteras misit, et Anna Comnena, quæ Alexii imp. patris sui res diligenter persequitur, quæque Pontificibus Romanis parum æqua fuit, nihil simile habet.

2. *Unio Ecclesiæ Barensis et Canusinæ ab Urbano II confirmata.* — A num. 5 ad 7. Urbanus II in Apuliam profectus est, ubi reliquias sancti Nicolai nuper Barium ex Oriente delatas visitavit, et Eliæ archiepiscopo Barensi *integrum Barensem qui et Canusinus est, archiepiscopatum* confirmavit litteris *apud Barum, Indict. XIII, nono Octobris* datis, et a Baronio recitatis. Cum enim anno circiter DCCCXL *Canusium*, celebre olim ad Aufidum Fl. oppidum, a Saracenis dirutum fuisset, *Angelarius* Canusinus episcopus a clero populoque Barensi in episcopum electus fuit, et paucis post annis a Romano Pontifice statutum, ut utrique sedi deinceps unus præesset, qui et Barensis et Canusinus diceretur.

3. *Concilium Trojanum anno* MCXIII *habitum.* — Ad num. 9. Baronius unum Concilium *Trojanum* in Apulia habitum in duo distinxit, quorum alterum hoc anno, alterumque anno MXCIII celebratum fuerit circa conjugia consanguineorum dissolvenda. Verum Labbeus Tom. x Concil. pag. 475, recte vidit, prioris hujus Synodi Trojanæ fundamentum ruinosum esse, quia Petrus Diaconus cap. non 8, sed 7 Libri 4 Chronici Casinensis, qui in hanc rem citatur, eam sententiam aperte evertit : « Sequenti tempore », inquit Petrus Diaconus, « idem Urbanus papa ad has iterum (ideoque anno MXCIII,) deveniens partes, Joannem Cajetanum hujus loci (nempe Casinensis) a puero monachum, diaconum, in Lateranensi patriarchio ordinavit. Quo etiam tempore (anno sc. MXCIII), cum apud Trojam Apuliæ civitatem Synodum celebraret, abbas noster quæstionem de cella Sanctæ-Sophiæ intra Beneventum posuit ». Superest hujus Concilii Trojani Fragmentum apud Ivonem Carnotensem, a Baronio relatum.

4. *Mathildis comitissa nubit Welphoni Bajoariæ duci.* — Ad num. 9. « Catholici in Ecclesia rari habebantur, schismatici vero multiplicabantur », inquit Dodechinus abbas in Continuatione Mariani Scoti ad hunc annum. Quare cum Urbanus II non dubitaret quin *Henricus* imp. in Italiam rediret, et Mathildem comitissam, quæ Ecclesiam Romanam protegebat, ad summas angustias redigeret, ei suasit, ut Welphonem Juniorem Bavariæ ducem, hujus nominis V, sibi matrimonio copularet. *Mathildis* jam quadragenaria major, ut Romano Pontifici morem gereret, huic matrimonio consensit, ut narrat Baronius ex Bertholdo in Chron.

5. *Martyrium Bonizonis episcopi Placentini.*— Ad num. 10. Martyrium *Bonizonis* primum Sutriensis, et postea Placentini episcopi a Bertholdo in Chron. hoc anno narratum paulo fusius refert Ughellus Tom. II Italiæ Sacræ in episcopis Placentinis : « Cum plura ærumnosaque mutasset exilia, pervenissetque Placentiam, ibi a Catholicis ejusdem civitatis est dictus episcopus, dimicansque cum impietate ac factiosis schismaticis, primum est carcere maceratus, postea truncatus membris atque exoculatus, prope Sanctum-Domninum nobili est coronatus martyrio, sexto mense quam Placentiam Ecclesiam cœperat administrare, anno MLXXXIX, die XIV mensis Julii. Ejus sacrum corpus Cremonam delatum, ibidem exceptum tumulo est apud S. Laurentium, ubi hæc subjecta carmina incisa leguntur :

> Nobile depositum tibi clara Placentia gessit
> Antistes Bonizo, Christi pro nomine martyr,
> Septima bis Julii hunc lux collegit in urna.

De eo et ejus libris supra a nobis actum.

6. *Moritur B. Lanfrancus archiep. Cantuariæ.* — A num. 12 ad 18. Beatus Lanfrancus archiepiscopus Cantuariensis an. « archiepiscopatus XIX, V kalendas Junii diem clausit extremum », inquit Milo Crispinus, cantor Beccensis, in ejus Vita in Actis Bollandianis ad diem XXVIII mensis Maii recitata, ideoque die XXVIII mensis Maii hujus anni. Sunt tamen qui ejus mortem cum die XXIV ejusdem mensis copulant. Ejus Opera a Dacherio evulgata, et in Tomum XVIII Biblioth. Patrum edit. Lugdun. translata. Ordericus lib. 8 Lanfranci obitu narrato de Raynulpho clerico, Flambardo cognominato, quod veluti flamma ardens populum opprimeret, ait : « Hujus consilio juvenis rex (nempe Guillelmus II), morientibus prælatis, Ecclesias cum possessionibus olim sibi datis invasit, et tam in abbatiis cœnobitas quam in episcopiis episcopales decanos et canonicos cuilibet satellitum suorum subegit. Parcam autem ad victum suum distributionem rerum eis delegabat, et reliquos reditus suæ ditioni mancipabat. Sic avaritia regis in Ecclesia Dei nimis exarsit, et nefarius mos tunc incœptus, usque in hodiernum diem perseverans (ad annum nempe MCXLI, quo Ordericus Historiam suam absolvit) multis animabus exitio fit. Hac enim de causa cupidus rex pastores Ecclesiis imponere differebat ; et populus rectore, et grex pastore carens, lupinis dentibus patebat, et

multimodarum toxicatis missilibus culparum sauciatus interibat. Princeps itaque nimia cupiditate flagrans, suo infert ærario largas opes, quas Ecclesiæ Dei gratanter et devote dederunt antiqui Anglorum reges, Edilbertus scilicet ac Eduinus, Offa quoque ac Athulfus, Elfredus et Edgarius, aliique principes cum suis optimatibus. Illi nimirum ad fidem noviter conversi Deum fideliter coluerunt, et de suis abundantiis monachis et clericis affluenter largiti sunt, ut speciales ministri sacræ legis copioso victu pasti gauderent, Deique cultum absque ulla recusatione nocte dieque alacriter peragerent, et in locis constitutis celebres excubias Deo indesinenter exhiberent. Illuc peregrini et viatores securi veniebant, et ibidem per laborem citam repausationem sumebant, atque post inediam uberem alimoniam ex institutione principali reperiebant ». Hæc causa, cur sedes Cantuariensis usque ad annum MXCIII sine pontifice fuerit.

7. *Ope S. Antonii Magni sacro igne tacti sanantur.* — Ad num. 18. Jam sæculo integro reliquiæ *sancti Antonii Magni* abbatis in Thebaide, in Galliam asportatæ fuerant, cum præcipue grassari sacer ignis cœpit : « Cui miseriæ », inquit Aymarus Falco in Historia Ordinis Sancti-Antonii part. 2, cap. 21, « horrendæque calamitati præsentaneum atque efficacissimum remedium afferre perspecta est devota imploratio patrocinii atque intercessionis beatissimi Antonii. Quapropter reliquiis sancti corporis ejusdem apud Motam (oppidum non longe ab urbe Viennensi in Delphinatu positum) honorifice repositis, non facile dictu est quantus illuc populorum concursus, quantaque mortalium frequentia ex diversis regionibus conflueret, etc. Reliquiis sancti corporis apud locum qui prius Mota dicebatur, ut prædictum est, repositis honorificeque collocatis, concurrentibus undique populis, locus ille apud omnes clarior fieri, longeque illustrior haberi cœpit. Unde suppressa veteri appellatione, alteram sensim induit. Nam qui antea Mota vocabatur, subinde ob susceptam a divo illo patre illustrationem, Sanctus-Antonius vulgo cœpit nuncupari, quemadmodum ex publicis locorum maxime vicinorum documentis patenter ostenditur ». De Ordine Sancti-Antonii ibidem fundato infra verba faciemus. Hoc vero tempore morbum illum sæviisse, docet Sigebertus in Chronico ad hunc Christi annum. Illud etiam in Gallia sæculo sequenti sæviisse Sigeberti continuatores fidem faciunt.

8. *Nicolaus Grammaticus fit patriarcha Constantinop.* — Ad num. 19. « Eustratius Garida », non vero Eustathius, patriarcha Constantinop. « cum eam dignitatem per annos tres usurpasset, ob causam non satis notam, ab imperatoribus sacra æde est deductus, atque in ejus locum suffectus Nicolaus monachus, cognomento Grammaticus, qui in studio virtutis ætate acta, litterarum non rudis erat, etsi non inquisite peritus », inquit Zonaras in Alexio Comneno. Quare Nicolaus Eustratio demortuo non successit, uti habet Baronius, neque Eustratius, qui die VII mensis Maii anni MLXXXI Pontificatum inierat, ultra annum MLXXXIV illum rexit ; cum Anna Comnena lib. 10 tradat, Nicolaum thronum patriarchicum ascendisse, « Indictione septima anni sexcies millesimi sexcentesimi nonagesimi secundi ». Sed loco *sexcentesimi*, legendum *quingentesimi*, ut in textu Græco habetur ; cumque is annus mundi Æræ Constantinopolitanæ kalendis Septemb. anni Christi MLXXXIII auspicetur, apparet Zonaram annos tres accurate *Eustratio Garidæ* attribuisse, huncque an. MLXXXIV ante mensem Septembrem e sede patriarchali dejectum esse.

9. *Alexius imp. usum azimorum Latinis interdicit.* — Urbanus II quem num. 1 hoc anno Concilium Romæ celebrasse diximus, *Terracina*, hodiernæ Campaniæ Romanæ oppido, in Siciliam venit, teste Malaterra lib. 4, cap. 13, eaque trajecta *Troynam* ad *Rogerium* comitem invisendum accessit, qui soluta confestim obsidione *Buteræ*, Pontifici obviam occurrit. *Urbanus II* ejus operam adhibuit ad schisma Græcorum extinguendum, horumque de azymis querelas sedandas. *Alexius* enim imp. Latini nominis hostem ex professo agebat, et Latinis azymorum usum interdixerat. Addit Malaterra *Alexium* Concilium generale apud Constantinopolim indixisse, ut Græcorum et Latinorum dissidium disputatione dirimeretur, Pontifici uno dimidiatoque anno assignato, quo ad illam urbem sese conferre posset ; sed Pontificem hostes in Italia nimis urgebant, quam ut profectionem illam instituere posset. *Buteram* postea reversus, *Rogerius* brevi Buterenses ad deditionem coegit, et paulatim quasdam arces, quæ adhuc in Saracenorum potestate erant, subegit. Bellum vero quod anno superiori Rogerium inter et Boamundum exortum fuerat, induciis diremptum, eæque rursus anno MXCI sacramento confirmatæ, teste Lupo Protospata in Chron.

URBANI II ANNUS 3. — CHRISTI 1090.

1. *Concilium Tolosanum.* — Nonagesimus post millesimum sequitur annus, Indict. tertiadecima inchoatus, quo agente Urbano papa per legatos, Tolosana Synodus ex Galliarum episcopis celebratur; de qua ista Bertholdus ejus temporis auctor hoc anno : « Dominus papa Urbanus generalem Synodum cum episcopis diversarum provinciarum per legatos suos in Tolosana civitate circa Pentecosten collegit, ibique multa in ecclesiasticis causis quæ corrigenda erant correxit. In qua Synodo Tolosanus episcopus de illatis criminibus canonice expurgatur, et legatio pro restauranda Christianitate in Toletana civitate, rege Hispanorum supplicante, destinatur ». Hæc ipse. Insuper et per alium Apostolicæ Sedis legatum, nempe Pataviensem episcopum, in Bajoaria, prævalentibus Catholicis, ordinatus est Catholicus archiepiscopus Salzburgensis, ut idem auctor affirmat.

2. *Concilium Melphitanum et ejus Acta : ubi Rogerius S. R. E. vassallus investitur.* — Adhuc etiam et ab ipso Urbano hoc anno Synodus Melfi in Apulia celebrata est, ut testatur Romualdus Salernitanus archiepiscopus in suo Chronico, dum ait : « Anno Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo, Indictione decima tertia, mense Septembris, Urbanus papa Synodum celebravit in civitate Melfiæ, in qua Rogerius dux, ligius ejus homo effectus, promisit jurejurando se servaturum fidem Romanæ Ecclesiæ, et eidem papæ ejusque successoribus canonice intrantibus. Accepit per vexillum ab eo terram cum ducatus honore ». Hæc Romualdus. Quæ autem in eadem Synodo sancita fuerint, Codex Antonii Augustini, et Vaticanus his verbis docent : « Ex Synodo Urbani papæ apud Melfiam :

3. « 1. Sanctorum Patrum sententiis consona sentientes, Dei et Apostolorum ejus parte præcipimus, ne quis ulterius dato vel promisso, vel pretio, vel servitio ea intentione intento (impenso), vel precibus, episcopalem nitatur assequi dignitatem, nec ullus eam prætaxato tenore indulgeat. Hoc idem etiam de omni ecclesiastica dignitate vel officio, Apostolicæ potestatis auctoritate præfigimus ; alias et dator et acceptor proprii ordinis dignitate privetur. Episcopus omnia sui episcopatus membra, videlicet archidiaconatus, archipresbyteratus, decanias vel alias præposituras Ecclesiæ, sive canonicas, gratis absque omni venalitate disponat, præbendas etiam quæ canonicatus dicuntur, sine venalitate distribuat. Quisquis autem ea pretio dederit, quisquis acceperit, depositioni subjaceat, ut unica tunica Domini nostri sponsæ sine macula aut ruga permaneat.

« 2. Sacrorum canonum instituta renovantes præcipimus, ut a tempore subdiaconatus nulli liceat carnale commercium exercere. Quod si deprehensus fuerit, ordinis sui periculum sustinebit.

4. « 3. Nemo præterea ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, aut probatæ sit castitatis, et qui usque ad subdiaconatum unicam et virginem uxorem habuerit.

« 4. Igitur ut hæc, annuente Domino, valean conservari, sanctorum Patrum decretis obsecundantes, et eorum præcepta Apostolico moderamine temperantes constituimus, ut nemo ante annos quindecim aut quatuordecim subdiaconus ordinetur, nemo ante annos viginti quinque vel viginti quatuor diaconus fiat, nemo ante trigesimum in presbyterum consecretur.

« 5. Nullus laicus decimas suas, aut Ecclesiam, aut quidquid ecclesiastici juris est, sine consensu episcopi, vel Romani concessione Pontificis, monasteriis, aut canonicis offerre præsumat. Quod si quis episcopus improbitatis et avaritiæ causa consentire noluerit, Romano Pontifici nuntietur, et cum ejus licentia quod offerendum est offerat.

« 6. Nullus abbas, nullus Ecclesiarum præpositus quæ juris sunt ecclesiastici, accipere sine episcopi concessione præsumat.

« 7. Nullus abbas pretium exigere ab eis, qui ad conversionem veniunt, aliqua placiti occasione præsumat.

« 8. Illud summopere et Apostolicæ auctoritatis privilegio prohibentes interdicimus, ut nullus in clericali ordine constitutus, nullus monachus, episcopatus aut abbatiæ, aut cujuslibet ecclesiasticæ dignitatis investituram de manu laici susci-

pere audeat. Quod si præsumpserit, depositione mulctetur.

5. « 9. Quia novum hoc tempore clericorum Acephalorum genus emersit, qui morantur in curiis, et viris et feminis ad sui ordinis dedecus subditi, cum in canonibus cautum sit, ne quis sine licentia episcopi clericus, nec episcopus sine metropolitano curiam adeat, præcipiendo præcipimus, et prohibentes prohibemus, ne quis retineat hujusmodi. Sed proceres ab episcopis animarum suarum procures (procurent) clericos postularet (postulare), si episcopi jussione pro tempore ac vicissim in curiis conversentur. Ipsis itaque omnino interdicimus, ne decimis procerum (ne clericis proceres) sine concessione sui episcopi abutantur.

« 10. Præterea constituimus, ne quis episcopus, aut primas, monachum quemlibet vagantem in sua diœcesi provinciave retineat, nisi abbatis proprii fuerit litteris regulariter commendatus.

6. « 11. Ne gravamen aliquod sancta patiatur Ecclesia, nullum jus laicis in clericos esse volumus et censemus. Unde cavendum est, ne servilis conditionis, aut civitium officiorum obnoxii ab episcopis promoveantur in clerum. Neque liceat laicis exactionem aliquam pro Ecclesiæ beneficiis, aut paternis maternisve facultatibus quærere. Quod si forte clericorum aliquis cujuslibet laici possessionibus usus fuerit, aut vicarium qui debitum reddat inveniat, aut possessione cadat, ne gravamen Ecclesiæ inferatur.

« 12. Porro eos qui in subdiaconatu uxoribus vacare voluerint, ab omni sacro ordine removemus, officio atque beneficio Ecclesiæ carere decernimus. Quod si ab episcopo commoniti non se correxerint, principibus licentiam indulgemus, ut eorum feminas mancipent servituti. Si vero episcopi consenserint eorum pravitatibus, ipsi officii interdictione mulctentur.

« 13. Utque omnia scandala omnesque occasiones laicis subtrahantur, scissis vestibus clericos abuti ulterius prohibemus, et ne pomposis induantur exuviis admonemus. Pensandum est namque quantum viris flagitii adscribatur, a quibus curam pastor Ecclesiæ exigit, et feminas prohibere, dicens : Non in veste pretiosa, quam Dominus ipse vituperans, nobisque cavendum insinuans, ait : Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

« 14. Presbyterorum filios a sacris altaris ministeriis removendos decernimus, nisi aut in cœnobiis, aut in canonicis religiose probati fuerint conversati.

« 15. A suis episcopis excommunicatos ab aliis recipi magnopere prohibemus.

7. « 16. Sane quia inter cætera unum est quod maxime sanctam perturbat Ecclesiam, falsæ videlicet pœnitentiæ, confratres nostros episcopos et presbyteros admonemus, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi, et in infernum protrahi patiantur. Falsam pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus, de uno solo peccato pœnitentia agitur. Aut cum sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio (peccato scilicet). Unde scriptum est [1] : Qui totam legem servaverit, offendit autem in uno, factus est omnium reus, scilicet quantum ad vitam æternam. Sicut enim si peccatis esset omnibus involutus, ita si in uno tantum maneat, vitæ æternæ januam non intrabit. Falsa fit pœnitentia, cum penitus ab officio curiali vel negotiali non recedit, quæ sine peccatis agi ulla ratione non prævalet ; aut si odium in corde gestet ; aut si offenso cuilibet non satisfaciat ; aut si non offenderit, offensus non indulgeat ; aut si arma quis contra justitiam gerat ». Hucusque canones Concilii Melfitani ex Codice Antonii Augustini, collatione facta cum Codice Vaticano. Porro absoluto eodem Concilio Melfitano, Urbanus papa magna instantia invitatus est a Boamundo filio Roberti Guiscardi venire Barim. Cui cum consensisset ; consecravit illic Eliam Barensem archiepiscopum. Constant hæc ex scripto Joannis, ejusdem Ecclesiæ archidiaconi, quod inferius suo loco descriptum invenies.

8. *Ludovicus comes a Waltramo per litteras tentatus ut adhæreat Henrico, item per litteras docte resistit.* — Hoc pariter anno illustres confessores Catholicorum propugnatores ex hac vita migrasse, Herimannum Metensem episcopum, et Adalberonem Wirceburgensem antistitem, Bertholdus affirmat ; Eggebertum marchionem, necnon Bertholdum ducem pariter ex humanis sublatos, strenuos propugnatores Catholicorum idem asserit. Unde patuit via, ut Henricus imperator in Italiam denuo se conferret adversus Mathildem. Ita collabentibus in Germania rebus Catholicorum, data est occasio Valtramo episcopo Magdeburgensi scribendi litteras ad Ludovicum comitem..... quibus hortatus est eum, ut deficiens a catholicis Henrico regi inhæreret. Recitat eas Dodechinus in Appendice ad Marianum, simulque adversarias ei redditas, quibus scite prudenterque eadem causa disseritur ; quarum in primis quæ data est a Valtramo Magdeburgensi episcopo sic se habet :

9. « Valtramus, Dei gratia id quod est, Ludovico serenissimo principi, cum instantia orationum semetipsum ad omnia devotissimum.

« Omni regno utilis est concordia, desiderabilis est justitia : hæc enim virtus mater est probitatis, et conservatio totius honestatis. Qui autem intestina grassando dissensione, ad humani sanguinis alios irritat effusionem, profecto vir sanguinum est, atque illius particeps, qui nostrum sanguinem sitiens semper circuit quærens quem devoret. Tu igitur, gloriosissime princeps, attendens quomodo Deus pacis est et non dissensionis [2] ; quod ex te est, pacem cum omnibus habeas. Deus charitas est, diabolus odium. Tota lex et Prophetæ in dilectione pendent [3]. Qui autem [4] odit fra-

[1] Jac. II. — [2] I. Cor. XIV. — [3] Matth. XII. — [4] I. Joan. III.

trem suum, homicida est, nec habet partem in Christi regno et Dei.

10. « Hoc ipsa Veritas, hoc discipulus ille Veritatis protestatur, qui de pectore Dominico Evangelii profundius potatus veritatem, fluminis impetu lætificat abundantius civitatem Dei. Sed ille, vas electionis, qui usque ad tertium cælum raptus, non secundum hominem, sed per revelationem Jesu Christi Evangelium suum didicit : Omnis, inquit [1], anima potestatibus sublimioribus subdita sit : non enim est potestas nisi a Deo. Qui autem resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Sicut amici nostri inter mulierculas et simplex vulgus somniant, regiæ potestati subdi non oportere; falsum esse ergo, quod omnem animam potestati subdi oporteat. Sed numquid Veritas mendacii arguenda est? An experimentum quærimus ejus qui in Apostolo loquebatur Christus? an æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus [2]? Fortiorem se confidit, qui Dei ordinationi resistit, quoniam non est potestas nisi a Deo. Sed quid ait Propheta [3]? Confundantur omnes, qui pugnant adversum te Domine. Et [4] : Peribunt viri qui resistunt tibi. Rodulphus, Hildebrandus, Eggebertus et innumeri principes Dei ordinationi in Henrico imperatore resisterunt : et ecce quasi non fuerint, perierunt, quia profecto necesse est malum fuisse principium, quorum finis pessimus subsecutus est.

11. « Nunc ergo quoniam qui ex adversa sunt parte, suis adversum nos eminus digladiantur ratiocinationibus, vestro judicio, ubi jus, vel etiam in vestro judicio conseramus, domicilio tantum non suo usuario, sed Christi et antiquorum Patrum utamur testimonio. Ac ne forte recusetur : Lex hujus esto certaminis, vel me in populorum transire sententiam, vel ex nostro triumpho vos domino nostro imperatori lucrifaciamus. Attendatur et illud [5] : Si quis aliter evangelizat præter quod evangelizatum est vobis, anathema sit. Hoc anathema non de profanæ vanitatis usuario, sed de tertio intonuit cælo. De istis autem qui ignorantes Dei justitiam [6], et quærentes suam statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti, fiducialiter dixerim [7] : Maledicent illi, et tu benedices, qui insurgunt in me confundantur, servus autem tuus lætabitur; quoniam, ut ait Dominus, sine me nihil potestis facere, nec damnas justum cum judicabitur illi. Tu quis es, qui judicas alienum servum? suo Domino stat, aut cadit ». Hucusque litteræ Valtrami, quem nostri sæculi politici statuant sibi sui ipsorum dogmatis auctorem et defensorem.

12. « Has sane litteras », pergit Dodechinus, « prædictus comes Ludovicus suscipiens, vocato ad se venerabili Stephano (qui et Herrandus) Halverstadensi episcopo eas tradidit legendas; rogavitque eum, quatenus his diligenti examinatione perspectis, juxta rationem veritatis congrua obviaret responsione, et linguam blasphemantis [1], os quoque iniqua proferentis contra justitiam auctoritate sancti Spiritus, et testimonio Scripturarum obstrueret, ne amplius contra Ecclesiam Dei latratus proferret insanos, et fureret. Venerabilis autem episcopus secundum petitionem comitis susceptis litteris ac diligenti examinatione perspectis, vocato notario, Epistolam dictavit, in qua primum Valtramum episcopum hæreticum, simoniacum redarguit, regem etiam Henricum hæreticum et excommunicatum, ideoque nec regem dicendum comprobavit, episcopatus pro pecunia, pro gladio, pro adulterio, pro Sodomitica immunditia vendentem declaravit. Sed ipsius jam Epistolæ textus exponatur, ut illius venerabilis viri fervor in tenore justitiæ agnoscatur :

13. « Comes Ludovicus, domino Valtramo, quidquid tali vocabulo dignum est.

« Sicut bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, ita malus homo de malo thesauro profert malum. Unde tibi tanta arrogantia, ut me ad indignationem tam injuriosis injuriis provocares? Etenim dominos et patres meos qui me in via justitiæ confortant, viros sanguinum, similes satanæ oblique appellas, et monita salutis quæ suggerunt, inter mulierculas simplex et vulgus somniare dicis. Numquid Deus indiget tuo judicio, ut pro illo loquaris dolos? Docuit iniquitas os tuum, et imitaris linguam blasphemantium, ita ut recte de te dicat Propheta [2] : Noluit intelligere ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo. Quamvis ergo quantum perversus, tantum perversa locutus sis; nos tamen ori nostro custodiam ponere decrevimus, et siluimus, cum consisteret peccator adversum nos [3]. Sed excitat nos sermo divinus, dicens [4] : Responde stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Numquid enim fatuitas personabit, et sapientia obmutescet? Numquid loquetur mendacium, et veritas silebit? Numquid tenebræ operient terram, et Dominus non orietur? Imo lux in tenebris lucet [5], et tenebræ eam non comprehenderunt. Qua consideratione concaluit cor nostrum [6], et in meditatione nostra exarsit ignis. Loquimur igitur et clamamus, vulpesque parvulas quæ vineas Domini demoliuntur, quantum possumus, arceamus, timentes prophetiam illam exprobrantem [7] : Non ascendistis ex adverso, nec opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prœlio in die Domini. Audiant, non tu qui aures habes et non audis [8], qui oculos habes et non vides, qui tamen quod in te est tenebras fecisti : audiant, inquam, omnes cordati, qui aures audiendi habent; quam alte aut non intelligas, aut intelligere dissimules [9], neque quid loquaris, neque de quibus affirmes.

[1] Rom. XIII. — [2] I. Cor. X. — [3] Isai. XLI. — [4] Ibid. — [5] Gal. I. — [6] Rom. X. — [7] Psal. CVIII.

[1] Rom. III. — [2] Psal. XXXV. — [3] Psal. XXXVIII. — [4] Prov. XXVI. — [5] Joan. I. — [6] Cant. II. — [7] Ezech. XI. — [8] Psal. CXIII. — [9] I. Tim. I.

14. « Ad subjectionem domini Henrici, quem imperatorem dicunt, nos invitas, et (in quantum intelligere datur) ut per omnia subditi simus, quasi Apostolico argumento necessitatem imponis, dicens[1]: Omnis anima potestatibus superioribus subdita sit: non est enim potestas, nisi a Deo. Qui ergo potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quam Apostoli sententiam te male intelligere, pejus interpretari, dicimus. Si enim omnis potestas a Deo est, ut tu intelligis, quid est quod de quibusdam dicit Dominus per Prophetam[2]: Ipsi regnaverunt et non ex me: principes extiterunt, et non cognovi eos? Si omnis potestas a Deo est (ut tu intelligis) quid est quod ait Dominus[3]: Si oculus tuus scandelizaverit te, erue eum, et projice abs te? Quid enim est potestas, nisi oculus? certe Augustinus in Expositione Apostolicæ sententiæ, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Quod si potestas, inquit, aliquid jubeat, quod contra Deum sit, hic contemne potestatem, (non) timendo potestatem, alioquin[4]: Numquid iniquitas apud Dominum? Numquid Christus peccati minister est? Absit. Quid ergo dicemus? Numquid ab Apostolo diversa sententia prophetiæ evulgatur? Augustinus: Minime diversas tibias inflat spiritus unus.

15. « Itaque audiamus Apostolum concordantem et seipsum exponentem, et inimicum ultoremque suum destruentem: non est, inquit, potestas nisi a Deo. Quid sequitur? Qui ergo, inquis, potestati resistit, et reliqua. Absit. Non hoc sequitur, sed quid sequitur[5]? Quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt. Nempe hoc est quod quærimus. O lingua dolosa! o cor machinans malum! spiritus vadens et non rediens, cur mentitus es Spiritui sancto? Arguat te conscientia tua. Ecce fugit impius, nemine persequente. Cur ut deciperes, supprimere veritatem voluisti? Cur medullam, cur animam hujus sententiæ furatus es? Nam si hæc verba de medio sententiæ Apostolicæ tollantur, contraria sibi, inconveniens et exanimis jacebit. Impletur sermo divinus[6]: Qui parat proximo suo foveam incidet in eam. Certe nec culpam furti nec pœnam evadere poteris. Quid infelix, quid Judici venturo, cum a servis negotiatoribus locum (lucrum) requiret, responsurus es, qui Dominicæ pecuniæ fraudator in medium produceris? Quare non judicium et laqueum proditoris timuisti, ne similem reatum similis vindicta sequeretur? Prævidens per Spiritum sanctum Apostolus, te tuique similes hæreticos in Ecclesia emersuros[7], qui bonum malum, et malum bonum dicerent, qui tenebras lucem, et lucem tenebras ponerent, qui de sententiis veritatis occasionem inducendi erroris captarent, cum præmisisset: Non est potestas, nisi a Deo; ut conjecturam reprobi intellectus amputaret: Quæ autem sunt, inquit, a Deo ordinata sunt. Da igitur potestatem ordinatam, et non resistemus, imo dabimus illico manus.

16. « Miror autem, si in te vel gutta sanguinis est, quod non erubescis dominum Henricum regem dicere, vel ordinem habere. An ordo tibi videtur jus dare sceleri, fas nefasque, divina et humana confundere? An ordo videtur tibi in corpus suum peccare? videlicet (proh pudor! proh nefas! uxorem propriam scelere omnibus sæculis mundi inaudito lupanar facere? An ordo tibi videtur, cum Dominus dicat[1]: Defendite viduam, viduas judicii æquitatem postulantes nefanda contaminatione prostituere? Hæc qui ordinata, qui sana dixerit, hunc insani capitis esse, insanus jurat Orestes. Usque ad hæc miserrima tempora natura secretum amavit; sed traditus in reprobum sensum, rex vester naturæ involucrum detexit, qui omnem pudorem ponit in propatulo. Ut autem illa quæ sine numero sunt taceamus, videlicet concremationes Ecclesiarum, deprædationes, homicidia, incendia, truncationes, et his similia quæ ille potest, nos enumerare non possumus; ea quæ maxime Ecclesiam Dei gravant, loquamur. Audi ergo vera, non fucata, audi fortia, non faceta. Omnis qui dignitates spirituales vendit, hæreticus est. Dominus autem Henricus quem regem dicunt, episcopatus et abbatias vendit; etenim Constantiensem, Babenbergensem, Moguntinensem, et plures alias pro pecunia, Ratisponensem, Augustensem, Strazburgensem pro gladio, abbatiam Fuldensem pro adulterio, Monasteriensem episcopatum (quod dicere et audire nefas est) pro Sodomitica immunditia vendidit. Quæ si impudenter negare volueris, teste cælo, teste terra, omnes etiam a furno redeuntes scioli concludent. Ergo dominus Henricus hæreticus est. Pro quibus nefandis malis ab Apostolica Sede excommunicatus, nec regnum, nec potestatem aliquam super nos, quia Catholici sumus, poterit obtinere.

17. « Sane quia fratrum nos odiis fatigas, intellige nulli nos odium de inaffectione, sed pietate intendere. Absit ut dicamus, Henricus inter fratres aut Christianos reputetur, qui toties corripientem Ecclesiam non audiens, sicut ethnicus et publicanus habetur. Cujus odium pro magno sacrificio Deo offerimus, dicentes cum Psalmista[2]: Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi. Cujus odii dignitatem Veritas commendans, ait[3]: Si quis non odit patrem et matrem, fratres et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Non ergo de odio juste reprehendunt, qui animam nostram, cum a via Dei exorbitamus, qui patrem et matrem, et omnem affectum qui nobis in via Dei obstat, odisse præcipimur. Inde est quod omni studio, omni conatu laboramus, ut hostes Ecclesiæ nos quoque ut adversarios caveamus non quia

[1] Rom. XIII. — [2] Ose. VIII. — [3] Marc. IX. — [4] Rom. IX. — [5] Rom. XIII. — [6] Prov. XXVI. — [7] Isai. V.

[1] Isai. I. — [2] Psal. CXXXVIII. — [3] Luc. XIV.

nostri, sed quia Dei inimici sunt, odio habeamus. Porro quod de pace cum omnibus hominibus habenda persuades, meminisse debes quia præmisit Apostolus : Si fieri potest.

18. « Fieri autem non potest, ut cum iis qui Deo contrarii sunt pacem habeamus. Quis autem nesciat, Dominum Salvatorem, non solum pacem commendare, cum dicit [1] : Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis; sed etiam ipsam pacem existere (sicut ait Apostolus [2]) : Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum. Quid ergo ait pax nostra commendans pacem ? Nolite, inquit [3], arbitrari, quia veni mittere pacem in terram, non veni pacem mittere, sed gladium. Quid est hoc ? Quare pax gladium ? quare pax bellum indicit? Nimirum ut destruatur pax diaboli. Habet enim et diabolus pacem suam, de qua Dominus dicit [4] : Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. O quam potenter per vos satellites suos atrium suum hoc tempore diabolus custodit, qui scuto falsitatis et galea perfidiæ protecti, nulla veritatis jacula, nulla fidei spicula admittitis ! Potest tamen Dominus noster, utpote fortior armatus superveniens, fortem vestrum vincere, et arma in quibus confidit, auferre. Non ergo recte culpamur, si pacem illam omni bello crudeliorem detestamur, quam ipsa Veritas super Hierusalem stando reprobat dicens [5] : Et quidem in hac die, quæ ad pacem tibi. Et quam psalmus [6] : Super iniquos zelavi, pacem peccatorum videns.

19. « Quod vero papam Gregorium, regem Rodulphum, marchionem Eggebertum pessimi interitus damnas; et dominum tuum, quia illis superstes est, bonificas; liquet profecto ab omni spirituali te consideratione manere vacuum. Nonne beatius est bene mori quam male vivere ? [7] Beati enim qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Jam et Neronem, quia Apostolis Petro et Paulo; jam et Herodem, quia Jacobo Apostolo; jam et Pilatum, quia Domino Jesu Christo supervixerint, beatos æstimas. Qua opinione quid insanius aut infelicius dici potest? Quapropter et ab hac blasphemia linguam magniloquam compesce, nisi forte in numero illorum te constituis, qui in fine justorum videntes gloriam, seram et infructuosam agentes pœnitentiam, præ angustia spiritus gementes dicent [8] : Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improperii : nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est. Ergo erravimus a via veritatis, et sol justitiæ non luxit nobis. Quid nobis profuit superbia, et divitiarum jactantia quid contulit nobis ? transierunt omnia velut umbra. Quæ nos verba in memoria adamantina scribentes, omnem similitudinem extollentem se adversus veritatem Dei contemnimus; et gloriantes in tribulationibus, calumniari, proscribi et exterminari, denique occidi possumus; flecti vel vinci non possumus. Et cum magno tripudio illud, quod tu puer adolescens, juvenis frequentatus, nondum corde senex concepisti, de patribus nostris exultamus, qui contemnentes jussa principum meruerunt præmia æterna. Porro sententias tuas diligenti curiositate trutinentes, quasi spiritualia spiritualibus comparare volumus. Sed sicut, et reliqua non pauca ». Hucusque recitat Dodechinus ex Epistola rescripta ad schismaticum Magdeburgensem.

20. *Bernardus Constantiensis scriptor contra schismaticos a quibus multa patiuntur Catholici.* — Fuerunt et alii orthodoxi, qui adversus hujusmodi schismaticos his ipsis temporibus commentarios edidere, inter quos memoriæ proditur Bernardus Constantiensis, de quo Bertholdus : « Hic, inquit, multa nobis sui ingenii monimenta reliquit, multaque pro Catholicis contra schismaticos sui temporis elegantissime scripsit. Ac primum quidem ad quosdam suos amicos de judicio Gregorii papæ VII super schismaticos, et de sacramentis extra Ecclesiam usurpatis. Postea etiam ad venerabilem Hartungum Magdeburgensem episcopum de eadem causa magnum librum luculentissimum composuit ex persona sanctæ Ecclesiæ, in quo testimoniis sanctorum Patrum omnes insidiosas cavillationes eorumdem schismaticorum prudenter annullasse videtur; sed in iisdem scriptis nimio zelo ductus alicubi modum excessisse notatur, videlicet ubi agit de sacramentis schismaticorum; negat enim omnino ab eis et ab eorum communicatoribus sacramenta posse confici; ita ut ab illis ordinatos si resipiscant, iterum ordinandos censeat. Sed hoc sacratissimo Nicæno Concilio, æque ut Evangelia, venerando repugnat etc. » Ostendit enim aliis plerisque sanctorum Patrum sententiis, schismaticorum sacramenta ab orthodoxis in Ecclesia fuisse recepta.

Nitebatur ex adverso contra Henricum imperatorem schismaticum Apostolicæ Sedis legatus [1], Altmannus Pataviensis episcopus, qui in Salisburgensi metropoli vacanti obitu (ut dictum est) S. Gebehardi archiepiscopi, subrogandum curavit successorem sanctum alium, nempe Thiemonem abbatem; quod hoc anno fieri contigisse, quas illæsas conservavit eadem Ecclesia Salisburgensis, expressum habetur; extant autem ejusdem Thiemonis [2] : Acta ab auctore illius temporis collecta, in quibus de his, quæ passus est ab Henrico imperatore pro fide Catholica, ista leguntur : « Tredecim namque annis quibus præfuit, bellis, obsidione, gladiis, captivitate, omnia extrema perpesso, instar beatissimi Athanasii Alexandrini episcopi, nunquam pæne liberum corpus, nedum libera auctoritas fuit, etc. Quomodo autem post fratrum

[1] Joan. XIV. — [2] Ephes. II. — [3] Matth. X. — [4] Luc. XI. — [5] Luc. XIX. — [6] Psal. LXXII. — [7] Matth. V. — [8] Sap. V.

[1] Canis antiq. lect. tom. VI. pag. 1238. — [2] Ibid. tom. IV. Antiq. lect. pag. 673.

necem, et ipse jugulum præbens est divinitus liberatus, ex eisdem Actis sic accipe : « Jamque multum temporis fluxerat, nec flecti a rectitudine statuti sui tenax animus quibat. Quare tædium Cæsarianis facientem, gladio finiendum decreverunt. Ad quod piaculum custos pro se alium militem conducere maluit, quasi per alterum ipse rem agens immunior foret, sed mentita est iniquitas sibi. Spiculator ergo ingrediens, ubi fortis agonista Dei servabatur, rem prius pro qua venit aperit. Respondit intrepidus episcopus : Domini voluntas fiat. Surgensque, dicto Symbolo cum oratione, procubuit, et cervicem super lignum extendit. Accedens lictor, totis viribus fulmineum ensem adegit, sacram vero cervicem, ac si ferrum ac lapidem, secare non potuit. Tantum summa cutis vix tenuem velut lineam ictus, et quod solum ictus agnosceretur, accepit, quod signum ulterius obduci, quandiu in corpore vixit, non potuit. Relinquere per hoc voluit omnibus audita Dei omnipotentia, et suæ virtutis indicium, et humani flagitii. Quo semel cœpto minister diaboli frustratum ictum suum imputans, quod negligenter fecisset, denuo cum cura et enixius ferire parabat. Age, cernere erat, vim viribus exire conantem. Tum in altum vibrans gladium, ut ab alto graviori ingereretur in gulam, trabem super verticem dum non provideret, valido prius ictu signavit; erat enim in æstuario, fractusque continuo ensis in partes dissiliit. Iudicium fuit pontifici, quod nondum venerat hora ejus. Non in tenebris, neque sub tecto, verum inter confertissimos hostes apud Corozam triumphus illum manebat. Equidem et armiger satanæ, casu credens rem factam, sed manifestam Dei manum expavescens, tum virtute, tum auctoritate viri permotus, flexit animum suum, et ejusmodi preces effudit coram sancto prostratus : Confiteor, pater domine, omnipotenti Deo, quia infelix ego homo peccavi multipliciter in sanctum et honorabile caput tuum, non uniformiter; sed per illum, qui te salvavit, obtestor et flagito, ut veniam reo indulgeas per tuam clementiam. Ad hæc tam pia facilitate, quam prudenti discretione in hunc modum respondisse episcopum accepimus : Quoniam pœnitet delicti in nos admissi, ex parte mea corde tenus illud indulgeo. Si quid vero in Deum perinde constat flagitiose commissum, notum a sæculo est Domino opus suum, quod reddere oporteat. De hoc aliter videas, convenit etc. » Quæ hæc secuta sint, et quomodo collectitia pecunia redemptus fuerit, atque demum an. millesimo nonagesimo secundo, peregrinatus in Terram-Sanctam, egregie martyrio perfunctus obierit, idem auctor inferius narrat : consule eum, si scire libet.

21. *Urbanus papa pro monachis laborat : et privilegia eisdem collata.* — Hoc eodem anno Urbanus papa tyrannorum violentias repressit adversus monachos illatas, adversus quos et principes feudatarios Ecclesiæ Diplomate scripto commovit. Quænam fuerint ista, et quæ iidem principes Urbano parentes adversus invasores in monachorum defensionem constituerint, quæ sequuntur scripta declarant, accepta ab eorumdem monasterii archivo, quæ sic se habent :

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, Rogerio duci et Boamundo fratri ejus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Proclamationem ante nostram præsentiam fecit Urso Bantinus abbas de quibusdam comitibus et baronibus, qui callida, invidiosa (invidiosaque) episcoporum machinatione seducti, ipsam et ejus monasterium nostris manibus consecratum modo plus conturbant. Unde quia prædictum monasterium ad jus beati Petri pertinere, vestram non latet notitiam, ex auctoritate beati Petri et nostra, monasterium et abbatem vobis commendamus, quatenus custodiatis, adjuvetis, et a malis hominibus, sicut beati Petri proprietatem, fideliter defendatis, et neque deprædationes, neque aliquam sui juris diminutionem a quocumque fieri patiamini.

22. « Semper recordantes, quia in (et) consecratione ejusdem monasterii abbatem et ipsum in manus vestras specialiter commendavimus. Itaque e priore commendatione, et harum litterarum jussione, ab omnibus monasterium nostrum, et præcipue a Goffredo Amici comitis filio, sicut fideles beati Petri, defendite. Qui abbati etiam, pro defensione suæ rerum Ecclesiæ partes maritimas, conterenti, constipatus latronibus sese obviam contulit; atque ab eo subrecto (subrepto) pretio Privilegio nostro, vestris supplicationibus constituto, et aliis scriptis, spolia ejus diripiens, cum suis confratribus satiatum opprobriis eum peditem dereliquit ; ac inde quæque jam a patre suo comitem eidem monasterio debitæ restaurationis gratia condonata, ad suas manus sacrilegas nequiter revocavit. Quod si Privilegium et quæque direpta sacrilegus ille renuerit reddere, et abbati ac fratribus dignissime satisfacere, præcipimus ut cogatis. Alioquin ipse et fautores ejus anathemati subdentur.

23. His mox subjiciuntur ista simul juncta et annexa litteris Apostolicis :

PRIVILEGIUM ROGERII DUCIS ET BOAMUNDI FRATRIS.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Rogerius dux et Boamundus, Roberti magnifici ducis Italiæ hæredes et filii.

« Nos divino amore et rogatu Ursionis Bandusiensis abbatis, venerabilis patris nostri, Bantinum monasterium in honore Dei Genitricis constitutum a domino nostro Urbano universali papa fecisse consecrari, et cum suis rebus omnibus habitis et habendis ab omni..... et episcopali jure et publica omni exactione subtrahi, triginta duobus Catholicis patribus innixis singulis pastoralibus virgis astantibus, posterorum memoriæ innotescimus. Inter

quos comitum et baronum innumera non defuit multitudo. Attamen monasterium ipsum prædictus (prædictum) dominus papa consecrare omnimodo renuit, prinsquam idem et sua omnia in nostra et hæredum nostrorum speciali cura et defensione omnimoda reciperemus, et convicini comites et barones qui aderant, Apostolica jussione Evangelicis sacramentis astricti, eidem monasterio, et rebus omnibus suis, pacem et defensionem perpetuam et generalem libertatem se ubique custodire promitterent. Nos autem cum supradictis comitibus et baronibus nostris, pro anima memorati genitoris nostri, et anima matris nostræ Sihulgaitæ (Sicelgaitæ), et remissione peccatorum nostrorum, donamus prædicto sancto monasterio Ecclesiam Sanctæ-Mariæ de Carratello juxta Sarracenam sitam cum casati suo et Ecclesiis suis et villanis, intus et deforis a Sarracenis constructis, et cum territoriis et pertinentiis earum, sicut abbas Cunuthus et ejus antecessores tenuerunt, et ut eorum scripta testantur. Præfatum etiam monasterium, Ecclesias et homines, et cuncta quæ possidet aut in futurum largiente Domino possidebit, ab omni onere et servitio publico subtrahimus, donationes et concessiones ipsi monasterio factas et faciendas omnimodo confirmamus, maxime præfati genitoris nostri, et principis Siconolphi, a cujus stirpe nobilem maternam originem dux ego suscepi.

24. « Insuper autem venerabilem Apostolicam Constitutionem venerantes, sancimus ut omnes cujuscumque conditionis homines clericos et laicos, qui in morte vel vita ad præscriptum monasterium, Ecclesias ejus et loca, cum rebus suis transire, aut in suis domibus commorantes se et quælibet bona temporalia sua eleemosynarum largitione conferre voluerint, nullius contradictio inhibeat, et collata eisdem quæcumque fuerint, patrocinio Apostolicæ Sedis, nostraque ordinatione, Bantini fratres quiete et generaliter libere perpetuo possidebunt. Et ut monasterium idem de suscepta libertate et pace semper congaudeat, et de redditibus suis in nullo sustineat detrimentum, statuimus, ut seditores domorum ejus carentes propriis domibus, homines et oblatos ejus et cuncta mobilia et stabilia, et locorum ejus jam habitatores et habitaturos, ubicunque constiterint, cum omni potestate generalis domini perpetuo dominetur atque possideat.

25. « Et quæcumque jura, dominationes et auctoritates habemus nos in nostris civitatibus, castellis et locis, hæc eadem rectores ipsius monasterii perpetim habeant in cunctis obedientiis et possessionibus suis, atque hominibus et oblatis, et domorum suarum habitatoribus domos proprias non habentibus, per universas terras nostras constitutis et constituendis per montanas et maritimas partes. Et sicut prædictus dominus noster universalis papa a prænominato monasterio, Ecclesiis ejus, et locis omnibus suis omnia episcopalia jura et publicas omnes exactiones, intervenientibus nostris et nostrorum comitum et baronum precibus, funditus resecat et repellit, sic communi voluntate omnium nostrum statuimus, ut monasterium ipsum obedientiæ ejus, et homines per universas terras dominationis nostræ, et eorumdem comitum et baronum secure et generaliter libere laborent et maneant, et cum suis omnibus animalibus, propriis et aggregatis, aquis, lignis et pascuis, et quæ natura, non cultura producit, generaliter perfruantur, omni publica exactione remota. Dent tamen soli homines ipsius monasterii tantum consuetum terraticum dominis terrarum quas laboraverint, cum justitia et moderatione. Utrumque autem plateaticum emptionis et venditionis omnium rerum, quas pars monasterii cum quibuscumque contraxerit, eis ubique pariter condonamus.

« Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum fas sit præfatum monasterium temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, minuere, vel ablatas retinere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, omni titulo et specie quarumlibet oppositionum semper excluso.

26. « Decimas quoque omnium rerum, quæ sub universa dominatione ipsius monasterii, et per omnia ejus loca et pertinentias, humano labore vel studio acquiri lucrarive possunt fratres, similiter percipiant et extorqueant, nostra semper auctoritate muniti. Indulgemus autem eis hæc omnia, Apostolicæ Sedis paterna sancta Constitutione inducti, et comitum et baronum nostrorum benigno consilio. Et quia monasterium ipsum post introitum Northmannorum prædecessorum nostrorum, cum intrinseca sua expoliatione, et locorum suorum miserabili depopulatione, cum sacrilegis usurpationibus episcoporum, innumera lugenda detrimenta et indigna sustinuit, quæ breviatim in privilegio comitis Amici notantur. Quicumque ergo nostrum, vel hæredum aut successorum nostrorum, hanc nostram sanctam, spontaneam, communem ordinationem temere violare tentaverit, per statutam convenientiam centum libras puri auri teneatur componere, medietatem earum Lateranensi palatio, et medietatem præscripto monasterio.

27. « Et quæ prælegantur, perpetuo illibata permaneant. Nos itaque tacti dolore intrinsecus, et extrinsecus aspersi rubore, quoniam labor debitæ nostræ sollicitudinis pretiosum Apostolicum instrumentum, nostris supplicationibus constitutum, et subreptum tempore nostro, nunc usque reperire non potuit, secundum quod fideliter ab eo exemplatum invenimus, nostra nostrorumque comitum et baronum pari memoria protestante præsens hoc simile liberatorium scriptum per manus magistri Theodosii notarii scribi mandavimus, et plumbea bulla nostro solito typario impressa confirmari, et prætitulato domino abbati dari in civitate Canusio. Anno Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo, ducatus autem nostri quinto, mense Julio, tertiadecima Indictione.

28. « † Ego Rogerius dux me subscripsi.

« † Signum propriæ manus Boamundi fratris ejus.

« † Robertus comes de Lauretello (Loritello).

« † Roberti Alliorum (filiorum).

« † Crux manus Goffredi comitis Cupersani.

« † Alexandri ipsius comitis.

« † Signum manus comitis Richardi Andriæ.

« † Tancredi Cupersani.

« † Signum manus Roberti Ansia (de Ansia).

« † Signum Roberti comitis filii Guillelmi filii Ivonis comitis.

« † Signum manus Astruvensis G.

« † Ego Gratianus senescalcus pro domino meo Polетnen. comite in Acherocia languente, hanc crucem feci.

« † Signum manus Unfridi Montis-Cabiosi dominatoris.

« † Amicus gratia Dei inclytus comes ».

29. Hoc eodem anno Urbanus papa monasterio Vallisumbrosæ contulit Privilegium; est ejus exordium : « Cum universalis sanctæ Ecclesiæ filii etc. » In fine autem de tempore dati Diplomatis sic : « Dat. Romæ per manus Joannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis, anno Dominicæ Incarnationis MXC, Indictione XIII, idibus Aprilis, anno Pontificatus domini Urbani papæ II tertio ».

Anno periodi Græco-Romanæ 6583. — Anno Æræ Hispan. 1128. — Anno Hegiræ 483, inchoato die 6 Martii, Fer. 1. — Jesu Christi 1090. — Urbani II papæ 3. — Henrici IV reg. 25. imp. 7. Alexii Comneni imp. 10.

1. *Mezquita Toletana in Ecclesiam conversa.* — Ad num. 1. Bertholdus in Chron. refert *Tolosæ* habitam Synodum, in qua « legatio pro restauranda Christianitate in Toletana civitate, rege Hispanorum supplicante, (nempe Alphonso VI) destinatur ». Illustrant hanc Synodum quæ habet Rodericus Toletanus lib. 6, cap. 25, quæ hic summarie referam : « Quia adhuc littera Gothica et translatio psalterii et officium missæ institutum ab Isidoro et Leandro pontificibus, quod cum translatione et littera dicitur Toletanum, per totam Hispaniam servabantur, ad instantiam uxoris suæ reginæ Constantiæ, quæ erat de partibus Galliarum, misit Romam ad Gregorium papam VII, ut in Hispaniis omisso Toletano, Romanum seu Gallicanum Officium servaretur ». Cum vero Alphonsus rex ad partes Legionis ivisset, *Bernardus* archiepiscopus Toletanus electus, ascitis militibus Christianis, majorem *Mezquitam* ingressus est Toletanam, ibique erexit altaria fidei Christianæ; sed cum *Alphonsus* rex cum Sarracenis pacem firmasset de Mezquita, Toletum venit proponens, *Bernardum* et reginam *Constantiam*, qua hortante id factum fuerat, incendio concremare ; quod cum Saraceni Toleti commorantes accepissent, regi obviam exierunt, et ab eo petierunt ut eisdem parceret, ne post ejus mortem male ipsi haberentur. Quibus auditis rex valde gavisus est, et urbem regiam ingressus, « omnia pacifice pertractavit ».

2. *Officium Romanum in Hispaniis receptum.* — Tum cap. 26 : « Bernardus », inquit, « ab Urbano II primas institutus Hispaniarum, Roma relicta, per Tolosam rediens, ibidem cum episcopis Gothicæ Galliæ et Narbonensi archiepiscopo Concilium celebravit. Ideo per Pyrenæum in Hispanias transiens, omnium Ecclesiarum Hispaniæ curam gessit, et statuto die, in festo scilicet sanctorum Crispini et Crispiniani, VIII kalend. Novemb. in honore B. Mariæ semper virginis, et BB. Apostolorum Petri et Pauli, et sanctæ Crucis, et B. Stephani protomartyris, Toletanam Ecclesiam convocatis episcopis dedicavit ». Verum quia Ricardus abbas S. Victoris Massiliensis, et sanctæ Sedis legatus « se gerebat in aliquibus minus caute, legatione privatus fuit ab Urbano summo Pontifice revocatus (1) ». Verum ante revocationem clerus et populus totius

(1) Pertinet ad hunc annum Diploma quoddam Alphonsi VI Hispaniarum imperatoris, quo offert altari sancti Petri Romæ, monasterium Toletanum S. Servandi, cujus regimen abbati Massiliensi submittit, licet enim in inscriptione Æræ mendum aliquod in Charta illam irrepserit, ex aliis tamen temporis characteribus certus ejus annus eruitur. Primo enim, Bernardus Toletanæ sedis jam archiepiscopatum tenebat, quod nonnisi post annum MLXXXIX contigit. Secundo, data est Charta illa V id. Martii, concurrente feria prima, quod cum hoc anno quadrat. Porro inter subscriptiones hujus Chartæ, prima occurrit Constantia regina, ex quo intelligimus ad hunc annum quin et ad annum MXCIX, ut ex alia Charta, vitam produxisse. Insuper legitur Gomes Auchensis episcopus, qui in alia Charta signata anno Æræ MCXXXII, nempe anno Christi MXCIV, sese ita subscribit : *Gomes Burgensis episc.* Ex quo inferas Auchensis episcopatus in Burgensem translationem serius quam anno MLXXIV consignari oportere ; nempe intra annum MXC et MXCIX. Denique nomen primi Burgensis episcopi post translationem episcopatus Auchensis non Scemeno, sed Gomes fuit. Vet. Monum. tom. 1, col. 546. MANSI.

Hispaniæ turbatur, eo quod Gallicanum Officium suscipere a legato et principe cogebantur. Ad hoc ultimo res pervenit, militari pertinacia decernente, ut hæc dissensio duelli certamine sedaretur; cumque miles Officii Toletani victor extitisset, rex a proposito non discessit, demumque placuit, ut liber Officii Toletani et liber Officii Gallicani in magna ignis congerie ponerentur, et licet liber Officii Toletani illæsus in igne manserit, rex tamen præcepit, ut Gallicanum Officium in omnibus regni sui finibus servaretur: tuncque natum proverbium: *Quo volunt reges, vadunt leges*; ex tunc etiam Gallicanum Officium nunquam antea susceptum, fuit in Hispaniis observatum, « licet in aliquibus monasteriis fuerit aliquanto tempore custoditum. et etiam translatio psalterii in plurimis Ecclesiis cathedralibus et monasteriis adhuc hodie recitatur ». Ita Rodericus. Imo Toleti in antiquis Ecclesiis, quæ Mozarabum fuerunt, statis anni diebus res divina Gothico ritu etiam hodie peragitur. Porro *Ricardus* Massiliensis abbas anno sequenti, III nonas Octob., adhuc in Hispaniis erat, ut liquet ex Charta a Baluzio in Appendice Marcæ Hispanicæ pag. 1192 recitata, in qua tamen legitur; « Ricardus cardinalis, qui est abbas Sancti-Victoris Massiliensis », qui ideo Sedis Apostolicæ legatus amplius non erat. (1)

3. *Concilium Melphitanum.* — A num. 2 ad 8. Bollandus ad diem IX mensis Februarii in Vita *sancti Sabini* episcopi Canusini, circa annum DLXVI demortui, ac in Notis ad Historiam ejus Inventionis, a Joanne archidiacono Barensi scriptam, Labbeus tom. X Concil. aliique jam observarunt, Concilium *Melphitanum* ad superiorem Christi annum pertinere; neque id in dubium revocari potest: cum Joannes Romanæ Ecclesiæ diaconus et cancellarius in Epistola ad abbatem Molismensem, a Labbeo ibidem pag. 479 recitata scribat: « Dominus Urbanus papa præcepit in eodem Concilio Melphitano, ut quæ usque ad illud Concilium per principes data monasteriis fuerant, firma et integra permanerent. De cætero abbates ab acquisitione hujusmodi abstinerent. Hoc sane Concilium Melphitanum celebratum est anno Dominicæ Incarnat. MLXXXIX. Porro per hujusmodi temperamentum, et abbates ab Ecclesiarum invasionibus cessaverunt, et episcopi non omnino spoliare monasteria voluerunt. Plures enim inter eos querelæ sic postea in nostra Romana Ecclesia definitæ sunt. Quæ autem scribimus, præsentes nos, et audisse et vidisse noscatis ». Ad hæc Lupus Protospata ait: « Anno MLXXXIX, facta est Synodus omnium Apuliensium, Calabrorum ac Brutiorum episcoporum, in civitate Melfiæ, ubi adfuit etiam dux Rogerius cum universis comitibus Apuliæ ac Calabriæ et aliarum provinciarum, in qua statutum est, ut sancta Trevia (id est Tregua Dei) retineretur ab omnibus subjectis ». Subdit Lupus, Urbanum II venisse *Barium*, et ibi consecrasse *Confessionem Sancti-Nicolai*, et Heliam archiepiscopum ordinasse. Ipsemet autem Baronius anno superiori num. 5 et seqq. refert Rescriptum consecrationis Heliæ, recteque cum illo Christi anno illigat, et tamen hoc anno num. 7 ait, absoluto Concilio Melphitano Urbanum II Barium venisse, et illic Heliam Barensem archiepiscopum consecrasse. Quare nonnisi anno superiori celebrato jam Concilio Melphitano *Helias* ordinatus est archiepiscopus Barensis, quod et Joannes archidiaconus Barensis testis oculatus testatur apud Baronium anno MXCI, num. 19.

4. *Anno superiori habitum.* — Denique Labbeus citatus auctor est, in Codice Ms. Romano hæc verba canonibus Melphitanis præfigi: « Anno Dominicæ Incarnation. MLXXXIX, Pontificatus domini Urbani papæ II, Indict. XII, IV idus Septemb. congregata est apud Melphiam Apuliæ urbem ejus jussu Synodus episcoporum LXX, abbatum XII ». Hæc porro Epigraphe eo tempore scripta, quo jam Romæ Indictio a mense Januario initium sumebat. Romualdus quidem Salernitanus archiep. in suo Chronico a Baronio laudato, ait: « Anno Dominicæ Incarnat. MXC, Indictione XIII, mense Septemb. Urbanus papa Synodum celebravit in civitate Melfiæ, etc. » Verum ex Indictione XIII, quæ mense Septemb. superioris Christi anni in cursu erat, corrigendus error, qui in annum Incarnationis irrepsit. Canones in hoc Concilio conditi apud Baronium legendi.

5. *Translatio S. Clementis Metensis episcopi primi.* — Ad num. 8. Hoc anno *Herimannus* episcopus Metensis, levato e terra corpore *sancti Clementis* primi ejusdem civitatis episcopi, illuc a Clemente papa missi, in Ecclesiam in monasterio Sancti-Felicis, ubi antea jacebat, sitam, transtulit; et ab hoc tempore ea abbatia non *Sancti-Felicis*, ut antea, sed *Sancti-Clementis* vocata fuit, quod nomen etiamnum retinet. Meurissius lib. 3 episc. Metensium rei gestæ Acta refert, in quibus dicitur, Translationem *VI nonas Maii* peractam esse, in iisque legitur: « Anno Incarnati Verbi MXC indict. XIII regnante Domino nostro Jesu Christo, imperante Henrico Tertio, Cæsare Romanorum nobilissimo, monarchiam autem regni tenente duce Theoderico (id est, principatum Lotharingiæ, cujus Theodoricus dux erat) comite Folmaro, judice Burchardo, cum regnum et sacerdotium a se invicem dissiderent, et idcirco tam mundana

(1) Hanc Richardi remotionem a gerendo munere legati Apostolici brevem fuisse oportet, nam eodem Urbano adhuc superstite, anno MXCVI, Apostolici legati per Gallias munere fungebatur, ut diserte explicat Charta quædam judicii inter Massilienses, et Psalmodienses Septimaniæ monachos vulgata Vet. Monum. tom. I, col. 558. Neque insuper ita certa est Pagii conjectura, reputantis Richardum anno sequenti dignitate legati jam caruisse, cum cardinalem se abbatem Massiliensem, non legatum, in subscriptione Chartæ Baluzianæ dixerit. Nam etiam in Diplomate Alphonsi, de quo in Nota superiori, cardinalis et abbas tantummodo non legatus dicitur; quamvis legatione tunc certissime fungeretur. MANSI.

quam Ecclesiastica miserabiliter fluctuarent, B. Clementis primi nostri pastoris pia consolatione, nos peccatores et afflictos cœlestis benignitas recreavit, etc.» Refert postea Herimannus varia bona et privilegia a se monasterio Sancti-Clementis concessa.

6. *Obitus Herimanni Metensis episcopi.* — Hugo Flaviniacensis in Chron. Virdunensi, narrata hac Translatione, quam sancte Herimannus paucos postea post dies, nempe IV nonas Maii, obierit, subdit : « Infirmitas, inquit, licet gravis dignitatem vultus et oris constantiam mentis in ipso turbare non potuit. Cum omnibus prædicaret publice, non tacebat in Domino suo confisus de vitandis simoniacorum et Nicolaitarum sacrificiis, exponens Nicolaum ideo secundum B. Augustinum ab Apostolis hæreticum judicatum, quia in ordine diaconatus eum, quem prius habuerat uxoris usum, Apostolis arguentibus dimittere noluit. In Pascha celebrato divino Officio, se et oves sibi commissas sacramento corporis et sanguinis Dei munivit. Eadem die ad vesperam gravius infirmari cœpit », relataque translatione præfata ait, Herimannum convocatis fratribus et filiis eis dixisse : « Commendo vos Deo, state in fide et doctrina B. Petri, sicut a successoribus ejus et vidistis et audistis », et postea spiritum Deo reddidisse. Tum anno MXCII scribit, Metenses elegisse quemdam clericum Trevirensem, Popponem nomine, fratrem Heinrici comitis Palatini : « Et quia Trevirensis episcopus Wibertistarum communione contaminatus erat, a domno Lugdunensi archiepiscopo consecrari eum expetierunt, imposito negotio hoc strenuitati domni abbatis Divionensis (Jarentonis appellati) de cujus industria confidebant. Qui nihil cunctatus domnum Lugdunensem (nempe Hugonem) cum duobus suis suffraganeis, Matisconense scilicet et Lingonense, per bella et gladios, cum omnia mortem intentare viderentur Mettim usque deduxit, a quo et consecratus est prima hebdomada Quadragesimæ cum gloria ». Quare erravit Bertholdus, qui ad annum MXCIII ait : « Metensis Ecclesia, refutato episcopo quem Henricus ei dare voluit, ipsi sibi canonice Catholicum pastorem eligere, eumque a Gebehardo Constantiensi episcopo, Sedis Apostolicæ legato consecrari fecere, sexto kalendas Aprilis, in medio Quadragesimæ ». Bertholdi verba Baronius an. MXCIII, num. 6 exscribit. Verum Hugo, qui postea abbas Flaviniacensis fuit, hoc tempore Virduni monachus erat, et rem quam vidit recitat. Bertholdus itaque in Chron. tam hic, quam non raro alibi, hallucinatus est.

7. *Floret Thiemo abbas.* — Ad num. 20. Baronius in Appendice ad hunc annum narrat quæ *Thiemo* abbas S. Petri adversus factionem Henricianam egerit, et quanta pro Ecclesia Dei perpessus sit, quæ apud eum ibidem legenda.

8. *Obitus S. Guillelmi Firmati.* — Hoc circiter anno mortuus est *S. Guillelmus Firmatus,* octavo kalendas Maii, qui vixit et obiit in loco Mantileio dicto, vicino Moritaniæ, quod castrum est in confinio Minoris-Britanniæ et Normanniæ ab Abrincatis non longe remotum, vulgo *Mortain* appellatum, ut videre est apud H. Valesium in Notit. Gall. voce *Moritania.* Henschenius, qui Vitam ejus ad diem XXIV Aprilis a Stephano episcopo Redonensi scriptam publicavit, ex iis quæ in ea dicuntur, annum eruit ; dies enim tantum in eadem notatur. Natus in urbe Turonica, dimisso canonicatu, cum matre sese recepit in eremum, ubi illa ei corporale ministrabat edulium ; qua defuncta, in Palæstinam devotionis causa profectus est, et reversus in Galliam rursus sanctam in solitudine vitam egit. Inde discedens, pervenit ad locum, *qui dicitur Eona super Rhodanum,* ubi postquam aliquo tempore in rupe quadam vixisset, Jerusalem iterum nudis pedibus abiit, indeque redux *Mantileii* animam Deo reddidit, *Moritonium* post aliquot annos translatus. Robertus de Torinneio, vulgo dictus *Robertus de Monte,* in Chronico suo, anno MCLVII ejus Translationem his verbis narrat : « In Octavis Pentecostes, Hugo Rothomagensis archiep. et Rotrocus Ebroicensis, et Richardus Constantiensis, et Herbertus Abrincensis episcopi, apud Moritonium levaverunt corpus beati Firmati ». Ubi cum non dicatur *episcopus,* sicuti nec in ejus Vita, *episcopi* vox meo judicio a sciolo quopiam intrusa in hunc locum ejusdem Chronici ad ann. MCLXXVIII : « Obiit Stephanus vir honestus et litteratus episcopus Redonensis, etc. Scripsit Vitam sancti Firmati episcopi, etc. Scripsit etiam mihi quinquaginta versus de senectute ». Civitas autem Redonensis aliquot tantum leucis a Moritonio dissita. Labbeus in Biblioth. librorum Mss. pag. 16, mentionem facit duplicis Ms. Vitæ sancti Firmati patria Turonensis, et jam anno DIX, n. 7, de ejus mansione *Eonæ* locuti sumus.

URBANI II ANNUS 4. — CHRISTI 1091.

1. *Urbano papa extra Urbem morante, Guibertus Romæ recipitur.* — Nongentesimus primus post millesimum sequitur annus, Indictione decima quarta inchoatus, « quo », inquit Bertholdus Constantiensis temporis hujus scriptor, « dominus Urbanus papa in partibus Campaniæ morabatur, et ab omnibus Catholicis debita reverentia colebatur, videlicet a Constantinopolitano imperatore, et a Philippo Francorum rege, aliisque diversorum regnorum principibus tam Ecclesiasticis quam sæcularibus, excepto Teutonicorum regno, ubi multi ex Catholicis in partem excommunicatorum, avaritia decepti, sponte sua se transtulerunt. Romani quoque turrim Crescentii, (nempe munitionem S. Angeli), quæ eatenus domino papæ obediebat, dolo captam diruere tentaverunt. Dominus autem papa facile Romam cum exercitu intrare, et rebellium contumaciam domare potuisset, si non magis cum mansuetudine causam suam agere delegisset ». Et inferius, eodem anno receptum rursus Romæ Guibertum antipapam, narrat his verbis : « Romani quoque Guibertum hæresiarcham, quem jamdudum expulerunt, iterum Romam intrare et sanctam Ecclesiam suis non benedictionibus, sed maledictionibus infestare permiserunt ».

2. *Concilium Beneventanum.* — De Urbano autem subjicit paulo post ista : « Urbanus papa generalem Synodum Beneventi collegit, et sententiam anathematis super Guibertum hæresiarcham, et omnes ejus complices synodali judicio confirmavit ». Cum Beneventi esset Urbanus papa, convenit cum sanctus Aibertus abbas Crispiniensis pro confimandis regulæ monasticæ institutis, quam suis servandam præscripturus erat. Cui, quæ postulavit Urbanus papa concessit. Scribit hæc qui res ab eodem sancto præclare gestas prosecutus est Robertus archidiaconus [1]. In hoc Concilio factum putamus, quod Urbanus papa residenti cum aliis abbatibus Sancto-Petro Cavensi abbati, alumno monasterii Cluniacensis tribuit usum mitræ, qua ille uti nunquam voluit. Res gesta ita in Actis Vitæ ipsius describitur : « In Synodo ei more suo capite nudo residenti, sanctæ memoriæ papa Urbanus pontificalem infulam misit, (nempe mitram), quam utique vir Domini, et pro summi Pontificis reverentia venerabiliter recepit et officiosissime salutavit ; et tamen ejusdem sacerdotalis mitræ usum, etiam rogante papa contempsit. Quod non ob aliud fecisse creditur, nisi ut quorumdam arrogantiam humilitatis exemplo condemnaret, qui dum se inaniter extollunt, indebitos sibi S. Ecclesiæ honores non metuunt usurpare ». Hæc de his ibi. Nec quicquam licuit præterea de eadem Synodo reperire.

3. *Mantua capta.* — Porro schismaticorum tyrannide valde laborabat Urbanus. Quod enim Henricus imperator jam in Italiam post Eggeberti obitum cum exercitu descendisset, atque Mantuam civitatem dolo cepisset, auctæ plurimum visæ sunt vires schismaticorum, deficientibus ad schismaticos illis, qui non ratione, sed præpollenti potentia sæculari, uti ventis potentioribus agitatæ arundines moverentur. Capta est civitas Mantuana post obsidionem undecim mensium hoc anno, ut Domnizo qui aderat testatur his versibus :

> Anno milleno nonageno quoque primo.
> Mantua, sordescis, de proditione nigrescis.

4. Quam contigit capi nimirum pridie diei Paschalis, ut idem auctor affirmat. Capta sunt et alia plurima oppida, vix paucis munitissimis salvis. Quorum causa Henricus elatior more suo, schismaticorum pseudopapam jam arescentem virescere fecit, rursus intrudens in Urbem, Urbano apud Samnites Sedem habente. Qui tamen nequaquam animo concidens, sed magis magisque Christi promissionibus fidens, quibus pollicitus esset, quod neque inferi portæ essent prævaliturae adversus Ecclesiam, sacerdotali robore adversus cuncta contraria fortis atque immobilis persistebat, ut diceret cum Apostolo [1] : « In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur : aporiamur, sed non destituimur : persecutionem patimur, sed non

[1] Extat apud Sur. tom. II. die VII April.

[1] 2. Cor. IV.

derelinquimur : dejicimur, sed non perimus : semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. Sed sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christu mabundat consolatio nostra [1] ».

5. *Vitæ communis institutio apud laicos.* Etenim qui in Germania Catholici permanserunt in obedientia Sedis Apostolicæ, egregiæ sanctitatis specimen edidere, nimirum ut etiam sæculares homines obligati conjugio perfectioris vitæ religiosorum institutum arriperent, quod scirent fideles in Ecclesia primitiva temporibus Apostolorum esse sectatos : quorum vivendi rationem Urbanus papa laudavit ; atque Diplomate pro eis edito confirmavit. De his hoc anno idem qui supra Bertholdus hæc ait :

« Ilis temporibus in regno Teutonicorum communis vita multis in locis floruit, non solum in clericis et monachis religiosissime commorantibus, verumetiam in laicis, se suaque ad eamdem communem vitam devotissime offerentibus. Qui etsi habitu nec clerici vel monachi viderentur, nequaquam tamen eis dispares meritis fuisse creduntur : se enim servos eorumdem pro Domino fecerunt, imitantes eum [2], qui non venit ministrari, sed ministrare, qui et suos sectatores ad majoritatem per servitii exhibitionem docuit pervenire, nempe ipsi abrenuntiantes sæculo, se et sua ad congregationes tam clericorum quam monachorum regulariter viventium devotissime contulerunt, ut sub eorum obedientia communiter vivere et eis servire mererentur. Quapropter invidia diaboli contra eorumdem fratrum probatissimam conversationem quosdam æmulos incitavit, qui eorum vitam malevolo dente corroderent, quamvis ipsos ad formam primitivæ Ecclesiæ communiter vivere viderent. Unde dominus papa Urbanus illorum conversationem ab ipsis Apostolis plantatam, sed ab eorum successoribus latissime propagatam decreti sui Apostolica auctoritate firmatam, ipsumque decretum prælatis eorumdem fratrum his verbis denuntiare curavit :

6. « Quosdam, inquit, accepimus morem vestrorum cœnobiorum corrodentes, quod laicos sæculo renuntiantes, et se suaque ad communem vitam transferentes, regendos obedientia suscipitis. Nos autem eamdem conversationem et consuetudinem, sicut oculis nostris inspeximus, laudabilem, et eo pro perpetua conversatione dignissimam, quo in primitivæ Ecclesiæ formam impressa est, judicantes, approbamus, sanctam et catholicam nominamus, et per præsentes litteras Apostolica auctoritate confirmamus ». Hucusque ex Diplomate Bertholdus recitat. Scripsit et aliam Epistolam eodem argumento ad eosdem idem Urbanus papa, ut qui communiter viverent, suis episcopis pareant, ex quo Ivo [3] Carnotensis episcopus in suo Decreto ejusmodi Fragmentum recitat : « Quod autem sedes episcoporum nonnisi in Ecclesiis excelsæ constitutæ et præparatæ invenirentur in throno ; speculationem et potestatem judicandi, et solvendi atque ligandi a Domino sibi datam maxime docent. Unde ipse Salvator in Evangelio ait [1] : Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælis. Et alibi [2] : Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittentur eis ; et quorum retinueritis, retenta sunt. Ideo ipsa prætulimus, charissimi, ut intelligatis potestatem episcoporum vestrorum, in eisque Dominum veneremini, et eos ut animas vestras diligatis, et quibus illi non communicant non communicetis, et quos ejecerint non recipiatis. Valde enim est timenda sententia episcopi, licet injuste liget, quod tamen summopere providere debet ». Subjicit autem ista Bertholdus :

7. « Non solum autem virorum et feminarum innumerabilis multitudo his temporibus se ad hujusmodi vitam contulerunt, ut sub obedientia clericorum sive monachorum communiter viverent, eisque more ancillarum quotidiani servitii pensum devotissime persolverent ; in ipsis quoque villis filiæ rusticorum innumeræ conjugio et sæculo renuntiare, et sub alicujus sacerdotis obedientia vivere studuerunt ; sed etiam ipsæ conjugatæ nihilominus religiose vivere, et religiosis cum summa devotione non cessaverunt obedire. Hujusmodi autem studium in Alemannia potissimum usquequaque decenter effloruit ; in qua provincia etiam multæ villæ ex integro se religioni contradiderunt, seque invicem sanctitate morum prævenire incessabiliter studuerunt. Sic utique Deus sanctam suam Ecclesiam in periculosissimo tempore mirabiliter consolari dignatus est ut de multorum conversione gauderet, quæ de excommunicatorum aversione jamdiu non cessavit dolere ».

8. *Tarraconensis civitas donata S. Petro.* — Hoc quoque anno (mirum dictu) cum Henricus rex furit, et debacchatur in Romanæ Ecclesiæ jura, honorat eam Barchinonensis princeps. Nam Berengarius Ausonensis episcopus Romam veniens, translatus in archiepiscopatum Tarraconensem, accipit pallium ab Urbano papa et privilegia pro eadem Ecclesia Tarraconensi ; obtulit vero eidem Urbano Pontifici Berengarii comitis donationem factam anno superiori de civitate Tarraconensi e Sarracenorum manibus vindicata, quam hic tibi ista cupienti, ex ejus Diplomate describendam putavimus. Habetur in Vaticana bibliotheca in Codice Cencii camerarii sub isto titulo :

9. « Instrumentum donationis factæ de civitate Tarraconensi Romanæ Ecclesiæ a Berengario comite Barchinonensi.

« Quoniam audivimus, necnon etiam sæpissime vidimus res verti in contrarium mortuis testibus, principalibus et sapientioribus placuit, ut res

[1] 2. Cor. IV. — [2] Marc. X. — [3] Ivo p. 4. c. 74.

[1] Matth. XVIII. — [2] Jo. XX.

gestas litteris denotarent, et ita quomodo res se habuit, posteris suis traderent. Quapropter ego Berengarius Raymundi, comes Barchinonensis et marchio, hanc chartam scribi jussi, ut semper staret memoria hujus rei, scilicet: Quod ego Berengarius comes prædictus, amore Dei ductus, donavi Domino Deo et Apostolorum principi beatissimo Petro, ejusque vicario Romanæ Sedis Apostolico omnem meum honorem, qui mihi competit ex jure paterno, quemadmodum ego divisi cum Raymundo Berengario fratre meo, sicut ego eum habeo, vel habere debeo, specialiter dono ei in Dei nomine Tarraconensem urbem cum omnibus quæ pertinent aut pertinere debent ad ejusdem urbis nobilitatem, ea scilicet deliberatione, ut ego et mei posteri omnes, sicut suprascriptum est, teneamus hoc totum per manum et vocem sancti Petri, ejusque vicarii Romanæ Sedis Apostolici, per quinquennium persolventes ei censum viginti quinque librarum purissimi argenti ad justum pensum. Et ut principes universi, vel omnes alii qui mecum insudaverint ad præfatæ urbis restaurationem, habeant in confinio hujus urbis paralodium, suam aprissionem, vel quod acceperint per manus nostræ largitionem, non inde persolventes aliquam pensionem, nisi forte compuncti amore Dei voluerint ipsi persolvere sua gratuita voluntate. Ob hoc etiam hanc chartam ratam esse volo, ut omnis hic honor, sicut superius continetur, nullatenus transferri possit in alterius potestatis dominium, sed ego tantummodo et posteri mei in perpetuum teneamus hoc totum per manus principis Apostolorum Petri et ejus vicarii domini Urbani Secundi papæ, et successorum ejus, beati Petri Sedem canonice regentium.

10. « Hanc oblationem offero Domino Deo et principibus Apostolorum Petro et Paulo propter redemptionem peccatorum meorum, et patris mei Raymundi, et parentum meorum, per consilium et voluntatem Berengarii archiepiscopi Tarraconensis, et episcopi Gerundensis æquivoci Berengarii, et vicecomitum Deusdedit Tarraconensis et Arval Mironensis (Minoricensis), Barchinonensis, et Geraldi Alemanni, et Gereberti Gerardi, et Guillelmi Raymundi, et Dorche fratris sui et Hugonis Dalmacii et Huberti Gousberti, et Angerii Gonfredi, et Alberti Bernardi per manum domini Raineri Romanæ Ecclesiæ cardinalis [1], qui nunc legatione fungitur in partibus nostris [2] Æra millesima vicesima octava, anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo ». Hucusque Diploma, cui ista subjiciuntur ab alio addita : « Tarraconensis civitas per Berengarium comitem et cæteros provinciæ ipsius principes restaurari et inhabitari cœpta est, anno autem sequenti Berengarius Ausonensis quondam episcopus, per quem potissimum civitas eadem restaurabatur, Sedem Apostolicam adiit, domino Urbano papæ se præsentavit, pallium accepit, privilegium promeruit, per quod in Tarraconensem metropolim translatus, archiepiscopus institutus est ».

11. Pontificium autem Diploma sic se habet :

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto fratri Berengario Ausonensi episcopo in Tarraconensem metropolim translato, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

« Inter primas Hispaniarum urbes Tarraconam fuisse insignem et gentilem, etiam Christianæ paginæ indiciis demonstrant. Justus autem Dominus in viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, qui cum in plerisque judiciis incomprehensibilis habeatur, in nullo unquam valet reprehensibilis æstimari. Ipse transfert regna et mutat tempora. Ipsi visum est in eadem urbe olim Tarraconensis urbis gloriam exaltare; ipsi visum est in eadem urbe peccata populi sui visitare. Cum enim in ea Christianorum populus habitaret, visitavit in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum. Sed ecce jam transactis trecentis nonaginta annis, ex quo præfatam urbem Agarenorum gens prope solitariam fecerit, principum suorum cordibus inspirare dignatus est, ut ejusdem urbis restitutioni, secundum præceptum Apostolicæ Sedis, cui auctoritate (auctore) Deo, licet indigni præsidemus, insisterent. Berengarius siquidem Barchinonensis comes auctoritatis nostræ persuasione commonitus pro animæ suæ salute cum suæ potestatis magnatibus non solum restitutioni præfatæ urbis insistit, sed et urbem ipsam et omnem potestatis suæ terram B. Petro, ejusque vicariis legali stipulatione tradidit, censumque quinque librarum argenti Lateranensi palatio annis (singulis) solvendum instituit.

12. « Nos itaque, præstante Deo, restitutioni hujus optamus cooperatores existere, prædicti comitis institutum, libertatesque et consuetudines, quas novis Tarraconensis urbis colonis promulgasse cognoscitur, collaudamus, et rata manere auctoritate nostra decernimus. Cum universa siquidem ipsius comitis terra, quam beato Petro obtulit, et Tarraconensem urbem ac populum, Domino ibi aspirante, collectum, sub Apostolicæ Sedis tutela specialiter confovendum suscipimus, libertatemque illius per comitis Berengarii scripto (scriptum) collatam, eatenus confirmamus, ut nemini quidquam ultra persolvant, nisi sponte propria Romanæ se faciant Ecclesiæ debitores. Ut igitur hæc omnia Deo auctore inconcussa permaneant, nos antecessorum nostrorum privilegia sequentes, qui Ausonensem Ecclesiam Tarraconensis quondam instituere vicariam; tibi, o charissime fili Berengari, quia tuo potissimum studio hæc est restitutio instituta, ex Romanæ Ecclesiæ liberalitatis gratia pallium, totius scilicet sacerdotalis dignitatis plenitudinem, indulgemus.

13. « Præterea tibi, tuisque successoribus legitime substituendis, qui in Tarraconensis civitatis et Ecclesiæ restaurationem pari studio insudave-

[1] Hic post Urbanum successit papa, vocatus Paschalis Secundus. — [2] A librario negligente prætermissus mensis et dies.

rint, præfatam Tarraconensem Ecclesiam jure proprio possidendam per hujus privilegii paginam confirmamus, una cum omnibus Ecclesiis quas proprio jure noscitur antiquitus possedisse, præcipientes de his quæ Sarracenorum ad præsens subjacent ditioni, ut cum eas Deo placuerit potestati populi Christiani ad debitam Ecclesiæ vestræ obedientiam referantur; salva tamen in omnibus Romanæ Ecclesiæ auctoritate.

14. « Porro Ausonensem Ecclesiam tibi, tuisque successoribus tamdiu concedimus possidendam, donec, auctore Deo, ad pristini status plenitudinem vestro studio Tarraconensis Ecclesia reformetur. Pallio itaque in missarum solemniis intra Ecclesiam solummodo uti debebis, in præcipuis tantum festivitatibus, videlicet Nativitate Domini, Epiphania, Hypapante, Cœna Domini, Sabbato sancto, Resurrectionis prima et secunda feria, Ascensione Domini, Pentecoste, tribus festivitatibus sanctæ Mariæ, sancti quoque Michaelis, et sancti Joannis Baptistæ, in natalitiis omnium Apostolorum, et eorum martyrum quorum pignora in vestra Ecclesia continentur, in commemoratione nihilominus Omnium sanctorum, in consecrationibus Ecclesiarum, episcoporum, clericorum, in annuo consecrationis tuæ die, in solemnitatibus etiam sanctæ virginis Theclæ, sanctique martyris Fructuosi ac sociorum ejus. Te igitur, reverentissime frater, affectione intima exhortamur, quatenus dignum te tanti honoris pontificio semper exhibeas, Christianis ac Sarracenis sine offensione esse procurans, ad fidem infideles quærere, Deo largiente, verbis studeas et exemplis. Sic exterius pallii dignitate procellas in oculis hominum, ut interius virtutum excellentia polleas coram supernæ oculis majestatis.

15. « Plane per præsentis Privilegii paginam officii nostri auctoritate decrevimus, ut quicumque se Tarraconensis Ecclesiæ bona injuste hactenus obtinuisse cognoscunt, ea deinceps eidem Ecclesiæ restituere, præ judicii divini formidine, et Sedis Apostolicæ reverentia studeant. Si quis autem in crastinum archiepiscopus aut episcopus, imperator aut rex, princeps aut dux, comes aut vicecomes, judex aut quilibet magistratus, vel persona Ecclesiastica vel sæcularis, hujus Privilegii paginam sciens, contra eam venire temere tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione condigna emendaverit, eum honoris sui et officii periculo subjacere decrevimus, et a Christo, atque Ecclesiæ corpore segregamus. Conservantibus autem, pax a Deo et misericordia præsentibus et futuris sæculis conservetur. Etiam. Amen. Dat. Capuæ kal. Julii per manus S. R. E. Joannis diaconi cardinalis, Indictione decima quarta, anno Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo primo, Pontificatus autem domini Urbani Secundi anno quarto ».

16. *Inventio corporis S. Sabini in Ecclesia Barensi.* — Hoc eodem anno inventum est Bari, metropolitana in Apulia civitate, corpus sancti Sabini episcopi Canusini, de quo plura sanctus Gregorius habet in tertio Dialogorum libro. Inventæ autem sunt in sepulchro ejusmodi Inscriptiones :

A dextris.

† TUMBA BEATI MEMBRA SABINI CONTINET ISTA.

Condidit hic præsul membra Aogelarius illa,
Quæ Bari primus patefecit, Elia
Tandem sanctorum sublimatore favente.
Urbs est Barensis patre consolata Joanne,
Qui simplex, justus, prudens, pius atque pudicus,
Istam Basilicam veterem nimis et tenebrosam,
Ut decet et decuit, digno cultu renovavit.
Cum tribus hanc aris postquam de more sacravit,
In media S. Sabini membra locavit.
Quæ Magda'enæ sacra sub honore Mariæ,
Membrorum non est primi quoque martyris expers.

V. IDUS FEBRUARII INDICT. IV.

A sinistris.

† ANGELARIUS ARCHIPRÆSUL CANUSII ATTULIT HUC CORPUS S. SABINI A CANUSIO, QUOD FUIT OCCULTUM IN HOC TEMPLO USQUE AD TEMPUS ELLE ARCHIEPISCOPI BARINORUM ET CANUSINORUM, A QUO FUIT INVENTUM ET HIC HONORIFICE COLLOCATUM, MENSE FEBRUARII, INDICTIONE XV.

Porro rei gestæ historia tunc temporis a Joanne archidiacono scripta memoria digna videtur, quæ incipiens ab Ursone archiepiscopo prædecessore Eliæ, sub quo ejusmodi inventio facta est, continet alia plura ejus temporis scitu utilia. Sic enim se habet :

Joannes archidiaconus.

17. « Temporibus Ursonis archiepiscopi, qui prius fuerat apud Rapullam episcopus, sed postea per potentiam et voluntatem ducis Roberti a papa Gregorio, qui et Hildebrandus dictus, ad Ecclesiam Barensem traductus fuerat, archiepiscopus ordinatus est, qui me a primo gradu ecclesiastico usque ad leviticum ordinavit, et archidiaconatus honorem mihi concessit indigno. Sermocinatio inter clericos veteres Ecclesiæ nostræ illo præsenti de altari veteri, quod erat in Confessione, multotiens orta est. Requirebat enim ipse archiepiscopus a sacerdotibus veteranis de eodem altari et illius consecratione, vel reliquiis, vel a quo fuerat olim consecratum : de multis etiam Ecclesiæ nostræ rebus quemadmodum hominibus consuetudo est, scire volens interrogabat. Illi autem retulerunt ei respondentes, eamdem fuisse archiepiscopatus Ecclesiam, quæ modo est Confessio, postea vero desuper incœpta est Ecclesia ad honorem beatæ Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ a Bisantio archiepiscopo, et a Nicolao archiepiscopo ejus successore consummata. Verumtamen de altari prædictæ

Confessionis incerti erant, a quo fuerat pontifice consecratum, vel cujus sancti reliquiæ suppositæ; a suis autem prædecessoribus relatum memoria retinebant, sanctorum confessorum Memoris et Rufini, qui olim Ecclesiæ fuerant pontifices Canusinæ, corpora recondita conservari. Colloquium itaque inter nos cum eodem Ursone habebatur archiepiscopo de inquirendis sub prædicto altari sanctorum istorum corporibus, quoniam id quod de eisdem referebatur, mentibus nostris versabatur ambiguum. Verum quia ipse archipræsul multis et variis impeditus erat negotiis, inquisitio ista protracta est, suoque in tempore omnino dimissa.

18. « Erat namque majorum causarum fere omnium ducis Roberti et consiliorum intimus et particeps, quia et fidelissimum sibi suis in negotiis jam et probatum habebat aliqua in legatione apocrisiarium. Nam frequenter ad prædictum papam legaverat, et Hispaniam illum miserat, quoniam filiam suam comiti Barzelonensi nuptui dederat, quam suæ de regno provinciæ pro nuptiis confirmandis usque in terram istam quæ sub ejus ducis erat dominio, cum multo comitatu et apparatu sumptuoso conduxerat. Præterea cum eodem duce, quocumque ibat, equitabat fere totius anni per spatium; quoniam pro his quæ retulimus, et aliis, prope se illum volebat degere, suisque in negotiis, ut prænotavimus, habere participem. Rarissime igitur suum ad episcopatum veniebat, aut in Pascha, vel in Natalis solemnitate Domini, aut in quibusdam paucis anni partibus, non tamen diu morabatur, sed tribus diebus vel quatuor, aut, ut multum, per septimanam. Hoc itaque modo transeundo per tempora fatigatus et inquietus, sicut ipse nobis retulerat, sæpe multis sub laboribus, itineribus et sollicitudinibus, utpote tanto duci servire ac placere volebat, vixerat. Tandem autem Hierosolymam est causa orationis ad sepulchrum profectus Domini, et in eodem anno exinde Barum rediit, et aliquanto transacto tempore ivit Canusium, ibi infirmatus obiit, et sepultus est sextodecimo kalend. Martii. Hic vixit in archiepiscopatu Barensi annis novem et mensibus octo.

19. « Hujus autem post obitum successit Elias archiepiscopus, qui primus abbas fuerat, corpusque sancti Nicolai sua in procuratione absque ordinatione tenebat. Hoc autem electo in archiepiscopum voluntate atque consensu ducis Rogerii, filii ducis dicti Roberti, Melfiam papam Urbanum adivimus, qui ibidem Synodum celebrabat mense Septembri, quem rogavimus, ut usque Barum descenderet, prædictumque consecraret Eliam in archiepiscopatus honorem, domino Boamundo eumdem papam nobiscum deprecante, qui eo tempore Barum jam suo tenebat sub dominio: ipso vero consecrato ab eodem papa in Ecclesia nostri archiepiscopatus, sæpe cum eo loquebamur de prædictis corporibus atque altari. Cœpit ergo sollicitus esse, ut quæreret, quatenus de hoc quod ambigue dicebatur et habebatur, certus foret et amplius non dubitaret. Nam de corpore sancti Sabini mentio nulla erat, sed de supradictis confessoribus, nec temporibus prædicti Eliæ archiepiscopi, neque archiepiscopi Ursonis. Existimabatur enim, quod apud Ecclesiam Canusinam illius sanctæ reconditæ fuissent reliquiæ; quod probavit postea rei veritas fuisse mendacium. Multotiens enim quæsitum est in eadem Ecclesia de confessoris ejusdem corpore, et a Mordaco nomine prædictæ præposito Ecclesiæ, atque Rainerio et aliis qui præfuerant; sed nunquam et nusquam ab illis potuit hactenus inveniri. Quippe quod ibi non erat, quomodo invenire valebant? hoc autem modo in Ecclesia nostra voluntate divina, quod multos ignotum per annos fuerat, scriptura nulla significante repertum est tandem.

20. « Nam prædictus Elias archiepiscopus cœpit simulac, ut prænotatum est, esse sollicitus de Memoris atque Rufini confessorum in altari jam dicto, ut certus esset, requirendis corporibus; non quievit, vel oblivioni, quemadmodum Urso fecit archiepiscopus, tradidit, sed jussit altare destrui. Quo diruto, apparuerunt ossa in anteriori altaris facie, veluti sub quadam spelunca, vel sepultura condita quodam contecta panniculo. Quo viso statim cœpit idem archiepiscopus illum auferre caute atque suaviter. Verumtamen illum non sequebatur integer totus; particulæ namque illius ab illa, quæ prius fuerant integritate corruptæ, jam putrefactæ cadebant; multorum quippe annorum curricula transierunt. Ab illo etenim tempore, quo supradicta fuerunt ossa usque ad hoc ibi supposita, invenimus ducentos et quasi quadraginta præteriisse annos, numerantes diligenter, ut valuimus, episcoporum annos, qui huic nostræ præfuerunt Ecclesiæ. Prædicto autem panno modo supradicto invento, litteræ sunt visæ atque relectæ, quæ dicebant : ANGELARIUS EPISCOPUS ATTULIT CORPUS SANCTI SABINI. Hujusmodi etiam scriptura inventa est in tabula una marmorea, quæ ibidem tunc reperta est similiter et in uno tofo : a quo videlicet, tempore hujus episcopi Angelarii usque ad tempus ejusdem Eliæ archiepiscopi, anni præscripti sunt numerati. Archiepiscopus igitur cum omnibus nobis, qui aderant, effectus lætissimus, hoc, quod inopinate inventum est, mox cœpit, ut decebat, reverenter extrahere, atque capsa lignea deinde honorifice collocare.

21. « Interea velocibus alis fama subito volavit per urbem, auresque omnium verberans, id quod actum est nuntiavit. Cucurrit igitur repente uterque sexus et omnis ætas lætitia et gaudio plena, Dominoque omnipotenti meritas reddidit laudes, qui suo in tempore tantam gratiam sui largitate concessit. Sanctos autem artus ad horam sic collocatos, archipræsul idem non ita in tempus posterum permanere negligenter permisit, sed marmoream sepulturam, ut solet fieri, apte compositam, tabulam quoque marmoream itidem ad tegumen-

tum, litteris ibi per sculpturam designatis inventionem, et tempus nomenque suum, ut est desuper notatum, significantibus a nobis dictatis, præparari præcepit. His et aliis quæ necessaria erant denique consummatis, episcopos Ecclesiæ nostræ suffraganeos, clerum omnem et populum die præordinata convocatum, ordinatis ex more deinde ordinibus ecclesiasticis, ut solet in diebus fieri solemnibus cum luminibus et thymiamatibus, præsulibus sustinentibus easdem reliquias, sub eodem loco, ubi inventæ fuerant, honorifice collocavit. His denique solemniter ita consummatis, altare desuper construi præcepit, et ut istius festum inventionis celebraretur decimo die intrante mense Decembri, qui et dies fuit inventionis, constituit, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo nonagesimo primo, Indict. XIV.

22. « Pro munere autem isto nos gratias meritasque laudes omnipotenti Deo referre debemus, qui nobis est suam per gratiam dignatus concedere. Unde lætitiam habemus communem ; merito enim nos collætari debemus, quia si quilibet homo, sicut scriptum est [1], in agro thesaurum aliquem invenit, vendit universa quæ habet, et gaudens emit agrum illum ; quanto magis nos pro isto thesauro auro et argento multo meliore gaudere debemus, quem nos non emimus, pro quo nullam commutationem fecimus, sed gratuita largitate? Unde nostrum est honorare quod in Ecclesia invenientes accepimus, acceptum autem omni cum reverentia honoremus ; quoniam reverentia, quam illi exhibemus, nobis proculdubio proderit. Deus omnipotens suis retribuit fidelibus, suos qui sanctos honorant, venerantur, suisque in necessitatibus deprecantur. Quoniam, qui sanctos honorat, Deo exhibere honorem dubium non est. Ipse namque dixit [2] : Qui vos honorat, me honorat ; qui vos accipit, me accipit. Oportet ergo nos modis omnibus quibus possumus illos honorare, nostraque pro salute rogare, quatenus Dominus Deus noster ad gloriam illorum per gratiam suam nobis ire concedat, qui semper vivit et regnat per infinita sæcula sæculorum.

« Fidem facio ego notarius Joannes Baptista Pirris de Barro, præsentem copiam diligenter extractam esse a libro antiquo lectionum sanctorum, grandibus syllabis manuscripto in paginis papyreis, existente in Archivo regalis Ecclesiæ Sancti-Nicolai Barensis inibi relicto mri. Col. Ideo præsentes feci et signavi requisitus. Laus Deo et beatæ Mariæ Virgini ». Hactenus de inventione sancti Sabini.

23. *Confessorum et defensorum Catholicæ veritatis obitus.* — Ad postremum, hoc etiam anno, gloriosos meritis confessores ex hæc vita decessisse Altmannum episcopum Pataviensem, Willelmum abbatem Hirsaugiensem, ex mulieribus Juditham sanctæ conversationis feminam, uxorem quondam Hermanni marchionis, Adelaidemque Taurinensem comitissam, de qua superius ex litteris Petri Damiani, testatur Bertholdus in Appendice ad Hermannum : cujus etiam assertione liquet, hoc eodem anno diem obiisse Fridericum comitem de Catholica Ecclesia optime meritum ; de quo Bertholdus anno sequenti : sed quæ gesta sunt hoc anno videamus, ait enim : « Hic autem (Fridericus) comes sub habitu sæculari more S. Sebastiani strenuissimus miles Christi fuit, videlicet Ecclesiasticæ religionis ferventissimus amator, et Catholicæ pacis indefessus propugnator. Hunc venerabilis papa Gregorius, hunc beatus Anselmus Lucensis episcopus, quasi unicum filium amaverunt, hunc clerici et monachi, imo omnes religiosi ferventissime dilexerunt.

24. « Hic in fidelitate sancti Petri contra schismaticos usque ad mortem studiosissime certavit ; in cujus etiam (sancti Petri) festo de hujus vitæ ergastulo ereptus, eidem in cælesti patria creditur associatus. Erat autem filius dominæ Sophiæ, et Ludovici comitis, quæ erat matertera comitissæ Mathildis, quæ cum domino suo Velphone duce in Italia contra schismaticos multum laboravit. Obiit autem prædictus comes in præterito anno, id est, Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo primo, Indictione decima quarta, tertio kalend. Julias in festo sancti Petri ; et in crastinum, id est, in solemnitate sancti Pauli sepelitur. Hujus ergo filium, ex nepte dominæ Adelaidæ susceptum, Henricus rex cum filio exhæredare proposuit, terramque ejus hostiliter invadendo, ac circumquaque devastando etiam Fructuariensi monasterio multa mala intulit ». Hucusque Bertholdus.

25. Migravit quoque ex hac vita sanctus Wolphelmus abbas Bruvilarensis apud Coloniam Agrippinam, doctrina et sanctitate clarus, cujus adhuc contra Berengarium extat Epistola. Scripsit res ab eo præclare gestas [1] Conradus monachus ejusdem temporis scriptor, ejusdem Wolphelmi auditor : ex quo quidem de ipso dicta superius sunt accepta.

[1] Matth. XIII. — [2] Matth. X.

[1] Conrad. Vit. Wolph. extat apud Sur. tom. II. die XXII April.

Anno periodi Græco-Romanæ 6584. — Anno Æræ Hispan. 1129. — Anno Hegiræ 484, inchoata die 23 Feb., Fer. 1. — Jesu Christi 1091.
— Urbani II papæ 4 — Henrici IV reg. 36. imp. 8. Alexii Comneni imp. 11.

1. *Concilium Beneventanum.* — Ad num. 1 et seq. Bertholdus in Chron. ad annum MXCI asserit. Urbanum II *in partibus Campaniæ* moratum esse. et Romanos. qui Guibertum antipapam *jamdudum expulerunt*, iterum Romam intrare permisisse. Dum *Beneventi* Pontifex esset. Concilium celebravit, cujus canones pro disciplina Ecclesiastica conditi extant tom. x Concil. pag. 484. et Præfatio his verbis concepta : « Anno Dominicæ Incarnat. MXCI. Indict. XIV, V kal. April. celebrata Synodus Beneventi, præsidente domino papa Urbano. præsentibus episcopis et abbatibus. quorum numerus facile numerari non potuit ».

2. *Henricus imp. occupat terras Mathildis comitissæ.* — Ad num. 3 et seq. Henricus imp. antequam in Italiam veniret. ut *Mathildem* comitissam sibi armis resistentem subderet, prius ea occupare voluit quæ Mathildis hæreditario jure a Beatrice matre cis Alpes obtinuerat. ut Domnizo lib. 2, cap. 4, his versibus docet :

Rex ut Henricus, factus gravis est inimicus
Ecclesiæ sanctæ, dominæque Mathildis amandæ,
In quocumque loco poterat sibi lædere. toto
Nisu lædebat terras, ubicumque tenebat
Præsertim villas ac oppida, quæ comitissa
Hæc ultra montes possederat a genitrice.
Abstulit omnino, nisi Castrum Brigerianum.
Forte quod et magnum locuples erat undique largum.
Hoc rex aggressus nequiit intus ponere gressus.

3. *Mantuam sibi subjicit.* — Postea *Henricus* in Italiam adversus *Urbanum II* transgressus, cum in Longobardiam venisset. primo adventu *Mathildem* habuit adversariam. Quam ob causam bellum ab ea parte ordiri necesse habuit. Ei trans Padum omnia populanti *Mathildis* trajecto Pado audacter occurrit. ac summo prœlio in campo Sorbariæ inito superior abiit. Verum *Henricus* omnibus trans Padum castris, frustra repugnante Mathilde. potitus, *Mantuam* obsidione cinxit. et post menses undecim Mathilde sese Canusii continente. in suam potestatem redegit *pridie Paschatis*. die scilicet XII Aprilis currentis anni, ut narrat Domnizo loco laudato. Bertholdus vero in Chron. hoc anno ait : « Eo tempore Mantuani diuturna obsidione ab Henrico rege jam per annum constricti a domino suo Welfone duce (qui maritus erat Mathildis) discesserunt. et se ac civitatem suam suo devastatori tradiderunt ». Mantua enim proditione capta, ut inquit Domnizo.

4. *Archiepiscopatus Tarraconensis restitutio ab Urbano II petita.* — A num. 8 ad 16. Anno MLXXXIX. *Berengarius* episcopus Ausonensis. cujus Ecclesiæ jam inde a temporibus Joannis papæ XIII unita erat *Tarraconensis.* Romam se contulit ad Urbanum II, ut ab eo impetraret restitutionem metropolitani in provincia Tarraconensi, quæ per quadringentos annos archiepiscopo Narbonensi subjecta fuerat. *Urbanus* litteras dedit ad *Berengarium* comitem Barcinonensem. hujus nominis III. *Ermengaudum* Urgellensem, et *Bernardum* Bisuldinensem. quibus eos hortatus est. ut darent operam restituendæ Ecclesiæ Tarraconensi. ut ibi cathedra episcopalis haberi posset. « salva tamen Narbonensis Ecclesiæ justitia » ; quibus verbis certum est, inquit Baluzius lib. 4 Marcæ Hisp. ad annum MLXXXIX. Urbanum statuisse, uti novus episcopus Tarraconensis subjectus esset archiepiscopo Narbonensi tanquam proprio metropolitano. Pollicitus tamen est se antiquam dignitatem metropolicam episcopo Tarraconensi tributurum. « si Romani auctoritate Privilegii Tarraconensem provinciam canonice vindicare Narbonensis antistes nequiverit ». ait Urbanus in litteris suis datis *Romæ. kalend. Julii, Indict.* XII, a Baluzio in Appendice Marcæ Hisp. relatis. Interim cum Urbani litteræ vulgatæ fuissent. *Dalmatius* archiepiscopus Narbonensis ad Apostolicam Sedem accessit cum *Bertrando* episcopo Barcinonensi. et illic apud Urbanum *inter cætera.* ut ait idem papa in Epistola ad Raynerium legatum suum data, et ab eodem Baluzio in Appendice libri de Prima tit. 6. publicata, « præjudicium sibi factum de Tarraconensium episcoporum subtractione per Romanam Ecclesiam suppliciter intimavit ».

5. *Intercedit archiepiscopus Narbonensis.* — Quæsivit ab eo *Urbanus.* num haberet Privilegia Sedis Apostolicæ. quæ ostenderent primatum sibi in provinciam Tarraconensem competere. *Dalmatio*

autem respondente suam Ecclesiam ea habuisse, quæ se sperabat invenire posse, rescripsit Urbanus II ad Raynerium, ut si Privilegiorum nequiverit auctoritas inveniri, ille *cum principibus terræ*, id est, cum comitibus, ad quos priores Urbani litteræ scriptæ sunt, studeat restaurandæ Ecclesiæ Tarraconensi. Cum vero *Dalmatius* aperte videret se causa casurum, nisi ostenderet Privilegium Apostolicum, confictum est Diploma *Stephani papæ*, hujus nominis V, vulgo VI, de quo Baluzius citatus ad annum DCCCLXXXV, datum adversus *Selvam* et *Hermemirum*, pervasores sedium Urgellensis et Gerundensis. Istud manifestum fit ex contextu ipsius Epistolæ, in qua, tanquam si Stephanus prævidisset ea quæ tempore Urbani II acciderunt, ait, si vera fama, hac conditione Tarraconensem Ecclesiam, in jus et obsequium ditionis Ecclesiæ Narbonensis transiisse, « ut nunquam a subjectione illius ullo pacto ullave ratione recedere queat, etiamsi Tarraconensis provinciæ metropolitana Ecclesia in pristinum reformetur statum » ; quod deinceps pluribus argumentationibus et verbis explicatur. Verum quia vetus exemplar hujus Rescripti Apostolici prolatum haud dubie non est, et recenti testimonio credi non debuit in re adeo antiqua, nullam earum *Stephani V* litterarum rationem habuit Urbanus II, et currenti anno jus metropoliticum auctoritate sua restituit Ecclesiæ Tarraconensi, ad quam transtulit *Berengarium* tunc episcopum Ausonensem ; decretoque eodem Ausonensem Ecclesiam univit Tarraconensi. Ex hoc tempore cessavit auctoritas archiepiscopi Narbonensis in ea parte Marcæ Hispanicæ, quæ trans Pyrenæos sita est.

6. *Jus metropoliticum Tarraconensi restituitur.* — Eruit hæc Baluzius laudatus ex Epistola Urbani II ad Raynerium legatum suum, in qua ait : « Veniens cum Barcinonensi fratre nostro venerabili episcopo reverentissimus frater noster Narbonensis archiepiscopus, etc. inter cætera præjudicium sibi factum de Tarraconensium epicoporum subtractione per Romanam Ecclesiam, suppliciter intimavit, cum eos Narbonensis metropolis per annos quadringentos sine alterius Ecclesiæ reclamatione possederit. Nostra igitur vice in partibus illis fungens, Tarraconensibus episcopis nostra auctoritate præcipito, ut interim Narbonensi tanquam proprio metropolitano obediant, donec præstante Domino Tarraconensis restauretur Ecclesia, etc. Quia vero Narbonensis archiep. Privilegia de primatu Ecclesiam suam habuisse memoravit, quæ a suo prædecessore translata, se tamen sperat, præstante Domino, reperturum, tu causam hanc diligenter inquire, inquisitam ad nos referre procura. Quod si Privilegiorum nequiverit auctoritas inveniri, tu cum principibus terræ de restitutione Tarraconensis Ecclesiæ stude. Interim tamen Tarraconenses episcopos ei tanquam metropolitano proprio obedire præcipito ». Litteræ illæ sine ulla temporis nota datæ ; sed eæ, quibus jus metropoliticum restituitur Ecclesiæ Tarraconensi, quas Baronius recitat, scriptæ sunt hoc anno *Capuæ, kal. Julii.*

7. *Raimundus comes Barcinonensis nuptiarum causa Salernum venit.* — A num. 17 ad 22. *Sancti Sabini* episcopi Canusini in Apulia reliquiæ, *Canusio* a Sarracenis devastato, ab *Angelario*, qui Canusinus episcopus et simul Barensis archiepiscopus erat, translatæ fuere caute pie defossæ, adeo ut hoc tempore omnis earum memoria obliterata esset, credereturque eas in Canusina Ecclesia etiamnum asservari. Tandem Barii sub altari Confessionis, quæ *Angelarii* ætate cathedralis Ecclesia fuerat, repertæ sunt. Historiam inventionis accurate descripsit Joannes Barensis archidiaconus, qui præsens adfuit. Recitat eam Historiam Baronius ex eodem scriptore, qui ait hanc inventionem contigisse *temporibus Ursonis archiepiscopi Barensis*, ad eam dignitatem anno MLXXIX evecti, et a Roberto Calabriæ duce magna in existimatione habiti : « Nam frequenter », inquit Joannes archidiaconus, « ad prædictum papam (sc. Gregorium VII) legaverat, et Hispaniam illum miserat, quoniam filiam suam comiti Barzelonensi nuptui dederat, quam suæ de regno provinciæ pro nuptiis confirmandis usque in terram istam (Barensem nempe), quæ sub ejus ducis erat dominio, cum multo comitatu et apparatu somptuoso conduxerat ». Ita Joannes apud Baronium num. 18. Verum loco *quam*, legendum *quem*, ut habet correctior editio, qua usus est Bollandus, ad diem IX mensis Februarii, ubi hujus inventionis Historiam refert. Non enim *Mathildem* Roberti Calabriæ ducis filiam, quæ Salerni erat, *Urso* archiepiscopus comitatus est, sed Raimundum Berengarii Barcinonensem comitem, hujus nominis II, quem Salernum venisse, et filiam Roberti uxorem sibi dari postulasse affirmat Guillelmus Apuliensis lib. 4 :

> Venerat insignis comes hanc Raimundus ad urbem,
> Ut nuptura ducis detur sibi filia poscens;
> Huic major natu nuptum datur.

Hoc conjugium serius non peractum, quam anno millesimo septuagesimo sexto, quo *Raimundus* pater obiit, uti suo loco diximus. Subdit Guillelmus *Robertum* postea Beneventum sese contulisse, ibique cum Gregorio VII papa fœdus, de quo supra locuti sumus, pepigisse. Quæ ad inventionem reliquiarum sancti Sabini pertinent, Baronius ex eodem Joanne archidiacono recitat.

8. *Viri illustres qui sub Gregorio VII floruere.* — Ad num. 23. *Sanctus Altmannus* episcopus Pataviensis, qui die VIII Augusti colitur, hoc anno ad Deum migravit, quemadmodum et *Willelmus* abbas Hirsaugiensis. Paulus Bernriedensis in Vita Gregorii VII, cap. 13, ait : « Quanta gratia Dei subsecuta sit obedientes Gregorianæ institutioni (id est, Gregorii VII decretis) ostendit religio quadrata (id est, sancti Benedicti, ita vocata, quod ex

quatuor generibus, id est, duplici utriusque sexus gradu constituatur) per Apostolicam Gregorii nostri benedictionem venerabiliter in his regionibus inchoata, et feliciter multiplicata, videlicet attonsorum Christi servorum, eisque fideliter servientium fratrum barbatorum (id est, conversorum, quorum usum Willelmus abbas Hirsaugiensis, vel instituisse, vel abolitum renovasse dicitur a Trithemio in Chron. Hirsaugiensi : nam clericis barbas radentibus, ipsi distinctionis causa illas alebant) ; virginum singulari devotione jugiter inclusarum : itemque virginum regulari moderatione introitus et exitus suos custodientium. Sane quadraturæ hujus sive quadrigæ quatuor præcipui rectores fuere, videlicet canonicæ vitæ renovator eximius Altmannus episcopus de Patavia, et beatæ recordationis Odalricus prior de Cluniaco, venerandi patres Willelmus de Hirsaugia, et Sigefridus de Sancti-Salvatoris cella », id est, rector monasterii S. Salvatoris in villa Scaphusa, ac in episcopatu Constantiensi siti, ut legitur in Epistola xxiv libri 7 Registri Gregoriani, ad Willelmum Hirsaugiensem data. Gebehardus Altmannus et Thiemo abbas fuere Romanorum Pontificum adversus schismaticorum factiones invicti propugnatores, ut liquet ex Annal. Ecclesiast. et præcipue ex Vita sancti Gebehardi a Canisio tom. ii Antiq. Lect. edita, et ex Vitis SS. Altmanni et Thiemonis a Tengnagelio Ingolstadii post Baronii mortem publicatis. Denique *Odalricus* seu Udalricus Cluniacensis monachus sanctitate clarus scripsit libros tres *Antiquarum Cluniacensis cœnobii consuetudinum*, tom. iv Spicilegii a Dacherio publici juris factos, qui in Prolegomenis de eo agit.

9. *Concilium Legionense.* — Post mortem *Garsiæ*, Gallæciæ et Lusitaniæ regis, quæ mense Martio superioris Christi anni contigit, ut anno mlxxii, num. 12 ostendimus, corpus ejus Legionem deportatum est, « cujus funeri ambæ sorores, Urraca scilicet et Geloyra more regio occurrentes, et Renerio Romanæ Ecclesiæ legato, qui postea papa effectus est (sub nomine Paschalis II), et cum Bernardo Toletano archiepiscopo, aliisque comprovincialibus episcopis et abbatibus Legione Synodum celebrabat (id est, celebravit), omnibus pro ejus anima Deo salutarem hostiam offerentibus, corpus ejus in eadem urbe cum proceribus suis sepulturæ honorifice tradiderunt, Æra mcxxix (hoc scilicet Christi anno, licet superiori e vivis excessisset). In prædicta vero Synodo almi sacerdotes de fide Catholica colloquentes, statuerunt, ut secundum regulam beati Isidori Hispalensis archiepiscopi Ecclesiastica Officia in Hispania regerentur. Statuerunt etiam ut scriptores de cætero Gallicam litteram scriberent, et prætermitterent Toletanam in Officiis Ecclesiasticis, ut nulla esset divisio inter ministros Ecclesiæ Dei », inquit Lucas Tudensis, qui tamen jam perperam scripserat, Garsiam Legionem venientem in itinere mortuum esse. Celebratum itaque hoc anno *Concilium Legionense*, cujus Baronius non meminit, cuique præfuit « Renerius legatus et Romanæ Ecclesiæ cardinalis », inquit Rodericus lib. 6, cap. 30.

10. *Explicatur primum ejus decretum.* — Duo in hoc Concilio constituta, quorum primum respicit Officia Ecclesiastica ; alterum Gallicam litteram, quæ usurpari jubetur. Priori, regula sancti Isidori de Officiis Ecclesiasticis, ad cujus præscriptum ea administrari deberent, servanda præcipitur, ubi eminentissimus cardinalis de Aguirre tom. iii Concil. Hispan. pag. 298, intelligit Epistolam ejusdem sancti Isidori ad Laudefredum episcopum Cordubensem, in qua agit de omnibus et singulis Officiis Ecclesiasticis, et proprias uniuscujusque functiones exponit. Quarum disciplina et executio, cum jam obliterata aut neglecta aliquibus retro sæculis, propter irruptionem Sarracenorum et bella cum iis assidua, in Hispania fuisset, in hoc Concilio instauratur. Porro regula sancti Isidori quædam regulæ sancti Benedicti mitigatio erat, ut notat Hugo Menardus in Concordia Regularum pag. 72, ad hæc verba, « non multum differt a sancti Benedicti regula », et rursus ad ista ejusdem Isidori, « quisquis vestrum illam universam veterum disciplinam contendit appetere, pergat in quantum placet, et arduum illum limitem atque angustum levigato cursu incedat. Qui vero tanta jussa priorum explere nequiverit, in hujus limitis disciplinam gressum ponat.... Quapropter sicut illa præcepta priorum perfectum reddunt et summum, ita facient ista vel ultimum ». Ad quæ Menardus habet : « Innuit sanctus Isidorus regulam ad captum imperfectorum et infirmorum a se compositam fuisse ; quod confirmatur auctoritate sancti Braulionis episcopi Cæsaraugustani, cum agit de scriptis sancti Isidori ; monasticæ Regulæ librum unum, quem pro patriæ usu, et invalidorum animis decentissime temperavit ». Ita Menardus.

11. *Explicatur secundum decretum.* — Quoad alterum decretum, hæc scribit eruditissimus cardinalis citatus : « Mutatio primum statuta in hoc Concilio Legionensi, non fuit penes officium divinum, sed solum quoad litteras sive characteres, qui eo usque erant Toletani, sive proprii Mozarabum : verum ab hoc tempore derelicti fuerunt in Officiis Ecclesiasticis, et mutati in Gallicanos, communes fere tunc in Ecclesia. Hoc enim indicat Tudensis ipse postremis illis verbis : *Ut nulla esset divisio inter ministros Ecclesiæ Dei.* Hæc enim causa : lis omnino extra rem esset, nisi eo usque in aliis regionibus, libri Officiorum divinorum in choris Ecclesiarum usitati, et Missalia quælibet, ac Breviaria, scripta essent Gallicis litteris ». Ita card. doctissimus. Character Gothicus littera Toletana appellabatur, ut Officium Gothicum, Toletanum dicebatur. Monachi Cluniacenses, qui magna in Hispania auctoritate pollebant, quique natione Galli erant, usus Gallicos, quantum poterant, introducebant. Sed hoc Synodi Legionensis decretum receptum non fuit, sicuti nec Edictum Sta-

tuum regi anno MCI Legione congregatorum, ut ibidem videbimus, ideoque *Alphonsi VI* regis Legionis, Castellæ et Gallæciæ, conatus irritus fuit.

12. *Initium imperii Almoravidum in Hispania.* — *Juffetus* Marochii rex, et Almorabitarum seu Almoravidum imperator, anno post captum a Christianis Toletum, ex Africa in Hispaniam transiit, uti refert Noweirius, scriptor Arabs magnæ auctoritatis, adhuc ineditus; et Cæsaraugustam, Granatam, aliasque urbes occupavit in bello, quod adversus *Alphonsum VI* Castellæ et Legionis regem gessit. *Almorabitæ* autem ex Africa interiori et magno Deserto, Arabice *Sahra*, ac regione *Lemta,* aut *Lemtuna*, cujus Leo Africanus mentionem facit, oriundi, religionem suam reformare volentes, caliapharum Abasinorum *Bagdadum* incolentium partes secuti sunt, nihilque omiserunt, ut caliphas e *Fatemida* descendentes, et *Cairum* habitantes, exterminarent. Sed de *Almorabitis* seu Almoravidibus fusius infra. Videantur chartæ Geographicæ hodiernæ, ubi *Lemta* et *Desertum Africæ* exhibentur, et legatur Sandovallius in Chronico Alphonsi VI separatim Matriti anno MDC edito. Arsit bellum annis MLXXXIX et currenti, misitque *Juffetus* exercituum suorum ducem, qui Avenabeth *Hispalis* civitatis regem vinculis mancipavit, et universam Hispaniam Saracenicam debellavit. Rem narrat Rodericus lib. 6, cap. 31, concluditque: « Cumque Vandalutii (ita Saraceni Hispaniæ vocabantur) eorum potentiam perpendissent (nempe Almorabidum ex Africa evocatorum) qui in gente Arabum tenebant tunc temporis principatum, ad invicem tractaverunt, quid esset gratius, aut Christianorum porcos, aut camelos Almoravidum custodire, et sectæ suæ zelo commoti servire Almoravidibus elegerunt. Et ex tunc (nempe ex anno Christi currenti) Ultramarini et Cismarini (nempe Saraceni) sub unius regis regimine servierunt ». Hoc itaque anno, ut habet idem Rodericus in Hist. Arab. c. 48, Josephus seu Juffetus Marochiorum rex totam terram Vandaliæ occupavit, et fuit monarcha Ultramarinus et Cismarinus, et duravit sibi hujusmodi monarchia annis LV ab anno Arabum quadringentesimo octuogesimo quarto (currenti Christi anno inchoato) quando per Almohades dominium perdiderunt », nempe Arabes Hispaniam occupantes, quos Rodericus aliique rerum Arabicarum scriptores, *Vandalos*, et Hispaniam *Vandaliam* appellant. Hæc rerum conversio valde notanda ob mala quæ inde in Christianos redundarunt, et quia ex tunc universa Hispania Saracenica unius dominio subdi cœpit. Porro anni illi LV non de duratione regni Josephi, sed de duratione monarchiæ Almoravidum intelligendi, ut ex dicendis constabit.

13. *Rogerius comes Saracenos ex universa Sicilia pellit.* — Dum *Saraceni* mutuis sese cladibus in Hispania lacerant, *Rogerius* Calabriæ comes eos ex universa Sicilia expellit, totiusque insulæ monarchiam adipiscitur. Omnia jam sibi oppida, *Agrigento* et *Castro Joannis*, seu *Enna* exceptis, superioribus annis subjecerat. Hæc enim duo ultima fuere, quæ Christianis resisterint; sed tandem *Agrigentum* anno MLXXXVIII, et hoc anno, Hegiræ CDLXXXIV, ut refert Noweirius in Historia Siciliæ, *Castrum-Joannis* post validam oppugnationem se dedidere. In potestate tamen Saracenorum remansere insulæ Africam inter et Siciliam positæ, quæ quidem a Christianis devastatæ, sed Saracenis non ereptæ ante principatum *Rogerii* filii Rogerii hujus nominis Primi, qui *Melitam* et finitimas insulas ad deditionem coegit. Verum quidem est, non deesse qui scribant, Melitam Gregorio VII Ecclesiam Romanam gubernante, et Rogerio I Calabriæ comitatum administrante, captam fuisse, ibique tunc *Goffridum* quemdam constitutum episcopum: « Legimus », inquit Pyrrhus t. II, pag. 593 », in Epistola XXIV lib. 9 papæ Gregorii VII, atque in Siculis Tabulis anno salutis MLXXXI, Goffridum episcopum Melitensis Ecclesiæ, eumdemque anno MXCIV Ecclesiæ Pactensis erectioni et templi Sancti-Stephani de Bosco Calabriæ consecrationi interfuisse. Sed jure merito subdit: Hunc plane antistitem Meliti seu Mileti Calabriæ, non nostræ Siculæ fuisse scitote ». Postea ait: « Anno MLXXXIX, Gualterium primum Ecclesiæ Melitensis thronum adeptum esse ex electione Rogerii comitis, qui Ecclesiam cathedralem multis prædiis in utraque insula existentibus dotavit ». At ipsemet addit: « Harum concessionum Diplomata, licet omnium aliarum Ecclesiarum Siciliensium invenerim et exscripserim... exacta diligentia, studio, sollicitudine usus, reperire non potui ». Refert deinde varias Chartas, in quibus mentio episcoporum Melivitanorum, aut Miletinorum. Verum voces hæ *Melitensis*, *Militensis*, *Milevensis*, similesve, æquivocæ sunt, et tam de Melita quam de Mileto, quod et Melita vocatum reperitur interpretari possunt, constatque Ecclesiam insulæ Melitensis an. MLXXXIX nondum restitutam fuisse, quia Malaterra affirmat, cum Neti, vulgo *Noto*, incolæ urbem Rogerio anno MXC reddidissent, hunc imperasse, ut classis ad Melitam insulam tanquam viciniorem accelararet. Quare eo Christi anno nondum *Rogerius* eidem dominabatur. Subjungit enim Malaterra, *Rogerium* tunc Melitam obsidione cinxisse, sed constituta pace eam tantum tributariam factam. Tum anno MXCII, seu Hegiræ CDLXXXV, teste Noweirio citato, *Pantarea* insula a Christianis devastata, qui tamen nec ibi, nec *Melitæ,* nec in viciniis insulis sedem fixere.

14. *Melita sæculo sequenti Christiani juris facta.* — Certum est itaque Pyrrhum, quem Fassellus lib. 7 posterioris Decadis, aliique passim secuti sunt, hallucinatum, nondumque hoc sæculo Melitensem urbem episcopalem fuisse, nec ab Urbano II et Rogerio comite restitutam. Quo anno ea insula Normannorum juris facta fuerit, insinuabo anno MCXXVII, num. 12. Post sedulam diligentiam, episcopum Melitensem antiquiorem, quam Joannem quemdam, in Privilegio Callixti II anno MCXXIII

dato, et a Pyrrho relato memoratum, invenire non potui. Goffridus enim, cui successit *Eberardus*, per corruptionem dictus *Beraldus*, et alii quidam quorum meminit Pyrrhus, non Melitæ, sed Mileti episcopi fuere, ut demonstrant monumenta ab Ughello, qui post Pyrrhi mortem scripsit, tom. I Italiæ Sacræ in episcopis Mileti relata. Subest nunc *Melita* equitibus Sancti-Joannis Hierosolymitani, a Carolo V imp. eis concessa, ut *Sicilia* a Turcarum irruptionibus tutior esset.

15. *Joannes Comnenus in consortium imperii adscitus.* — Hoc vel sequenti anno *Alexius* imp. filium suum *Joannem* in consortium imperii adscivit, ut liquet ex Diplomate ab Ughello in archiepiscopis Neapolitanis num. 40 recitato, in quo legitur : « Imperante domino nostro Alexio magno imperatore anno XIV, sed et Joanne Porphyrogenito magno imperatore ejus filio anno III, die XVII mensis Septemb. Indict. III », anno nempe Christi millesimo nonagesimo quarto. Alexius jam filias susceperat ex Irene Ducæna Andronici Ducæ filia, ejus uxore, sed, ut inquit Anna lib. 6, pag. 167, « desiderium ipsos incessit votis incensis flagrans, prolis quoque virilis edendæ : cujus et compotes facti sunt currente Indictione undecima (kalendis Septemb. anni Christi MLXXXVII inchoata) quando Augusta puerum marem enixa, immensa quædam in parentem utrumque lætitia redundavit : ita ut præteriti luctus ipsa memoria novi gratulatione gaudii abstersa erasaque videretur. At populus, ut ad nutus imperantium fingi solet, in omnes lætitiæ significationes effundebatur ». Joannes Comnenus Alexio patri in imperium successit : « Vir », inquit Guillelmus Tyrius lib. 15, cap. 23, « inclytus, liberalis, pius, clemens et misericors », de quo suo loco agetur.

URBANI II ANNUS 5. — CHRISTI 1092.

1. *Welpho dux propugnator Catholicorum.* — Sequitur millesimus nonagesimus secundus Redemptoris annus, Indictione decima quinta, « Quo », Bertholdus inquit, « dominus papa Natalem Domini in terra sancti Petri extra Romam celebravit. Nam Guibertus hæresiarcha ita se prope domum sancti Petri incastellavit, ut non facile absque humani sanguinis effusione expelli inde potuerit. Henricus quoque impius imperator in Longobardia jam biennio morabatur, ibique circumquaque terram Welphonis Italici ducis præda, ferro, et incendio devastare non cessavit, ut eumdem ducem, et prudentissimam ejus uxorem a fidelitate sancti Petri discederet, sibique adhærere compelleret, sed frustra. Nam dux in sua sententia perstitit, ipsique satis viriliter restitit. Sed et pater ejusdem ducis Welpho, dux Bajoariæ, eumdem Henricum ante proximam Nativitatem Domini mirabiliter confudit, quem ad colloquium pervenire prohibuit, quod idem Henricus et rex Hungarorum condixerant ; ad quod etiam pæne jam convenerant ». Et inferius : « Iterum principes Alemanniæ ad defensionem sanctæ matris Ecclesiæ contra schismaticos unanimiter convenerunt ; sibique ad hoc negotium exequendum, fratrem Constantiensis episcopi Bertholdum ducem totius Sueviæ constituerunt, qui nondum aliquem ducatum habuit, etsi jamdudum nomen ducis habere consueverit ». Ac rursum : « In Bajoariam venit Salzburgensis episcopus Dimo, qui Pataviensi Ecclesiæ jamdudum viduatæ ordinavit episcopum nomine Udalricum, sanctæ Augustiensis Ecclesiæ præpositum, eumque in ipso die Pentecostes cum ipso Constantiensi et Wormatiensi solemniter consecravit : hocque magnam fiduciam dedit Catholicis, ut in fidelitate sancti Petri persisterent, et schismaticorum vesaniæ indefessius obsisterent ». Hactenus auctor de statu Ecclesiæ Catholicæ hujus anni, prosequamur autem res gestas Urbani papæ.

2. *Consecratio Ivonis episcopi Carnotensis.* — « Hoc eodem anno (Sigebertus hujus temporis scriptor et ipse inquit) dominus Ivo Sancti-Quintini Belluacensis præpositus a papa Urbano consecratus, fit Carnotensis episcopus ». Quod faciendo Urbanus plane lucernam ardentem perspicuam universo Occidentali orbi super candelabrum collocavit. Quantus hic probitate atque doctrina fuerit, recitandæ de eo res gestæ suis locis significabunt. Meminisse oportet prædecessorem Ivonis Gaufredum Carnotensem episcopum sub Gregorio papa

Septimo Romæ diu detentum reum simoniacæ pravitatis; sed cum deficerent qui ista probarent testes, permissum ab eodem Pontifice, ut seipsum juramento purgaret; sic quo purgatus Roma ad suam est restitutus Ecclesiam, ut ejusdem Gregorii papæ litteræ datæ significant [1]. Verum cum postea ejusdem episcopi crimina plene innotuissent Apostolicæ Sedi; Urbanus papa, cum dissimulandi nullus locus esset, eumdem Gaufredum sede Carnotensi deposuit, atque in ejus locum consecravit tunc præsentem Ivonem; de quo mox has litteras dedit ad Ecclesiam Carnotensem verbis istis [2]:

3. « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis clero et populo Carnotensi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Nos quidem tum pro beatæ Mariæ semper Virginis devotione et reverentia, tum pro nostri officii debito, Ecclesiæ vestræ dilectionem, protectionem et curam specialius impendentes, ejusque labores diuturnos, quos Gaufredo quondam episcopo passa est, propensiore animo perpendentes; rei veritate diutius atque diligentius pertractata, largiente Domino, justitiæ satisfecimus. Bonam itaque animi vestri voluntatem prævenientes ac subsequentes, venerabilem virum Ivonem presbyterum, quem Gaufredo per nos deposito, catholice atque canonice secundum nostra monita elegistis, ne quod ulterius hac in re detrimentum vestra Ecclesia pateretur, sine moræ longioris obstaculo consecravimus.

4. « Nunc eum ad vos remittentes, tanquam beati Petri manibus consecratum, beati Petri vice vos rogamus et obsecramus, quatenus eum benigne suscipientes, debita, ut pastoris veri membrum, obedientia honoretis, debita sollicitudine, quæ vobis annuntiaverit, observetis; et ut ipse Deo placeret, et eum pro vestris valeat excessibus digne intercedendo placare, vos quoque placere Deo totis conaminibus procurate. Si enim placere Deo studueritis, pastorem proculdubio Deo placentem habebitis, nos quoque in vestris opportunitatibus ad exaudiendum paratos invenietis. Porro de Gaufredo, qui sine conditione omni nostris manibus episcopatum reddidit, indignum se patenter agnoscens, præcepimus et præcipimus, ne quis ei ullo modo ad episcopatum reinvadendum vel infestandum assensum accommodare præsumat, alias et ipsum et ipsius fautores excommunicationi subjacere censemus. Obedientes vero monitis nostris gratia divina custodiat. Dat. Capuæ, octavo kalendas Decembris ». Hæc Urbanus papa: qui et eodem quoque argumento scripsit litteras ad Richerium Senonensem archiepiscopum, commendans a se consecratum Ivonem. Incipit Epistola: « Quantas pro Gaufredo », cui subjicitur dictio, sive oratio Urbani papæ ad Ivonem, cum consecratus est, digna quidem tanto Pontifice; quæ sic se habet:

5. « Quoniam (ut credimus) divino te nutu vocante, clerus et populus civitatis illius unanimiter elegerunt rectorem, et ad nos usque perducentes petierunt consecrari episcopum, et ideo, Deo annuente, per manus nostræ impositionem episcopus consecratus es: amodo, frater charissime, scias te maximum pondus suscepisse laboris, quod est sarcina regiminis animarum, et commodis deservire multorum, omniumque fieri minimum atque ministrum, et pro credito tibi talento in die divini examinis rationem redditurum. Nam si Salvator noster dixit [1]: Non veni ministrari, sed ministrare, et animam suam posuit pro ovibus suis; quanto magis nos, desidiosi servi summi Patrisfamilias, debemus maximo sudore incumbere oves Dominicas nobis a summo Pastore consignatas ad ovile Dominicum, suffragante divina gratia, absque morbo et mancha (macula) perducere? Exhortamur itaque dilectionem tuam, ut fidem quam in exordio tuæ consecrationis breviter dilucideque digessimus, illibatam et inviolabilem custodias, quia fides est fundamentum omnium virtutum. Scimus autem quod ab infantia sacris es litteris eruditus, et canonum institutis edoctus; attamen breviter ad te noster est dirigendus sermo. Nullus te favor extollat, nulla adversitas atterat, id est, non in prosperis cor tuum elevetur, nec in adversis in aliquo dejiciatur; sed omnia et in omnibus caute et cum discretione agere te volumus, ut absque reprehensione ab omnibus vivere comproberis. Sancta Trinitas fraternitatem tuam sua protectione custodiat, ut dum tali moderamine in Domino nostro onus quod suscepisti, peregeris, in die æternæ retributionis, eo dicente, audire merearis [2]: Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca (fuisti) fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui ».

6. *Ivo ad Richerium archiepiscopum Senonensem.* — Ivo autem ita consecratus ab Urbano papa Carnotensis episcopus, minime recipitur a suo archiepiscopo Senonensi, sed ab eo et litteras contumeliosas accepit: ad quas ipse constans animo eum redarguens, istas sapientia plenas rescripsit, ex quarum tantum titulo et salutatione instrui ac resipiscere, si saperet, valuisset; sic enim se habent [3]:

« Richardo, Dei gratia Senonensi archiepiscopo, Ivo per eamdem gratiam, Petri manibus Ecclesiæ Carnotensi consecratus et delegatus episcopus, a Romanæ Ecclesiæ pace non discedere, et si quid aliter sapuit, valde celeriter resipiscere.

« Litteras contumeliosas et amaritudinis plenas sigillo vestro signatas, et nomine vestro titulatas, a quibusdam clericis nuper accepi. In quibus primo depressionem meam, et falsas criminum objectiones in me factas, postremo Sedis Apostolicæ majestatem non leviter læsam, vehementer indolui. Cum enim ut pacem mecum haberetis, et in filium susciperetis, Apostolica auctoritate fuis-

[1] Greg. l. IX. Ep. XVI et XXXI. — [2] Ivo Ep. I.

[1] Ivo Ep. XLV. — [2] Ivo Ep. XXV. — [3] Ivo Ep. VIII.

ses commonitus; nec ut fratrem salutastis me in litteris illis, nec ut coepiscopum, qui nullum vobis coepiscopi adjutorium vel filii abnegavit obsequium. Cur igitur alienigenam ad judicium vocatis, cur obedientiæ vinculis adstringitis, quem nec suffraganeum, nec collegam esse cognoscitis? Huic injuriæ meæ graviorem superadditis, quod dememberatorem metropolitanæ sedis non apte satis appellatis. Nam cum ramus aridus, qui in radice arboris matris nunquam coaluit, nec in se virens fructum fecit, magni cultoris manu excisus esset, eadem manus quæ ramum præmortuum excidit, me non ad demembrationem, sed ad supplendum locum demortui, eidem arbori, quantum in se erat, inseruit, quæ hoc et cum aliqua spe fructus, et sine vulnere matris arboris posse fieri existimavit. Cui ergo sine vestra contradictione licuit quod nocebat excidere; quæ ratio impedit, ut ei non liceat quod profuturum sperabat, inserere?

8. « Dicitis enim in litteris illis, me sedem invasisse Gaufredi coepiscopi vestri. In quo manifeste contra Sedem Apostolicam caput erigitis, dum quod illa ædificat, vos quantum in vobis est, destruitis, et quod illa destruxit, vos ædificare contenditis. CUJUS JUDICIIS ET CONSTITUTIONIBUS OBVIARE PLANE EST HÆRETICÆ PRAVITATIS NOTAM INCURRERE, CUM SCRIPTURA DICAT[1] : HÆRETICUM ESSE CONSTAT, QUI ROMANÆ ECCLESIÆ NON CONCORDAT. Præterea famæ vestræ non bene consulitis, qui caprum emissarium, cujus adulteria, fornicationes, perjuria, proditiones per omnem ferme latinam Ecclesiam publicatæ sunt, qui pro his et aliis similibus a Sede Apostolica damnatus est; ita ut se purgare non valens, virgam pastoralem redderet et annulum, de quo Apostolicum accepistis decretum in hæc verba : (Quicumque Gaufredum depositum deinceps juverit ad infestandum vel reinvadendum Carnotensem episcopatum, excommunicatum eum esse censemus) adhuc episcopum vocare, in episcopum reformare contenditis; cujus male facta defendere, quid est aliud, nisi similem damnationis sententiam in se provocare? Cum enim secundum Apostolum[2], satis sit ad damnationem, peccatis alienis consentire, cur non magis sufficit, eadem fovere et defendere? Neque enim in hoc protegit vos clypeus ignorantiæ, cum hæc, sicut dixi, nota sint non tantum Ecclesiis Lugdunensis Galliæ, sed omnibus ferme Ecclesiis latinæ linguæ.

9. « Est et aliud in litteris illis, in quo evidentissime et irreverentissime os vestrum posuistis in cælum, et lingua vestra transivit in terra, cum benedictionem per manus impositionem papæ datam et cardinalium Romanæ Ecclesiæ, non simpliciter benedictionem, sed qualemcumque hostili irrisione appellastis, cum ad ipsam principaliter et generalissime pertineat tam metropolitanorum quam cæterorum episcoporum consecrationes confirmare vel infirmare, constitutiones vestras et judicia retractare, suas vero inconcussas detinere, et nullius inferioris judicio retractandas vel corrigendas concedere. Sic enim de non infirmandis Apostolicæ Sedis judiciis scribit papa Gelasius in Epistola Fausto Magistro directa de justa depositione Acacii : Nobis opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur. Contra quos hoc ipso venire se produnt, quod primæ Sedi sana rectaque suadenti parere diffugiunt. Ipsi sunt canones, qui appellationem totius Ecclesiæ ad hujus Sedis examen voluere deferri; ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt. Ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare, ipsam ad nullius commeare judicium. Nec de ejus unquam præceperunt judicio judicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potius sequenda decreta mandaverunt. Et paulo post : Qua traditione majorum Apostolicam Sedem ad judicium vocant? Et item : Viderint ergo si alios habent canones, quibus suas ineptias exequantur.

10. « Cæterum isti qui sacri, qui Ecclesiastici, qui legitimi celebrantur, Sedem Apostolicam ad judicium vocare non possunt. Item Gregorius in Epistola de Aldrico Cenomanensi episcopo ad Gallias directa : Nullus Aldricum judicet, aut judicare præsumat; sed si (quod absit) grave quid intolerandumque ei objectum fuerit; nostra erit expectanda censura, ut nihil prius de eo qui ad sinum sanctæ Romanæ confugit Ecclesiæ ejusque implorat auxilium, decernatur, quam ab ejus Ecclesiæ fuerit præceptum auctoritate, quæ vices suas ita aliis impertivit Ecclesiis, ut sint in partem vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Proinde dilectio vestra, quorum devotione gaudemus, jungat curam suam dispositionibus nostris ». Et post plura : « Nec pigeat forte, aut pudeat nostris obedire mandatis, aut Apostolicæ Sedis obsecundare præceptis, quæ humilibus dat gratiam, non superbis. Nam nulli fas est, velle vel posse transgredi Apostolicæ Sedis præcepta; nec nostræ dispositionis ministerium, quod vestram sequi oporteat charitatem. Sit ergo ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis Apostolicis voluerit contraire decretis; nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris a sancto fiat ministerio, nec de ejus judicio postea quisque curam habeat; quoniam jam damnatus a sancta et Apostolica Ecclesia ac auctoritate, pro sua inobedientia atque præsumptione a quoquam esse non dubitabitur.

11. « Inobedientem me quoque litteræ vestræ non recte accusant; quia cum obediturum me paternitati vestræ litteræ domini papæ commendaverint, nulla a me paterna vestra admonitio refutata est, quæ nec audita. Quod aliunde me expetisse benedictionem, calumniamini; veritate teste, verum dicam, quod nec episcopatum, nec benedictionem episcopalem a vobis petii nec ab aliquo. Sed cum clericorum primo ingenio, postea violentia regi fuissem præsentatus; et inde cum virga pastorali a rege mihi intrusa ad Ecclesiam Carno-

[1] Dist. XI, cap. Nolite. — [2] Rom. I.

tensem adductus, cumque clericis petentibus et pulsantibus, nullum diem consecrationis meæ velletis præfigere; interea consilium mihi fuit, electioni eorum non omnimode assensum præbere, donec certus fierem, et de Gaufredi depositione, et summi Pontificis voluntate. Ad quem cum pervenissem, ad petitionem Ecclesiæ Carnotensis, Apostolica auctoritate sum constrictus, et ita in episcopum consecratus. His et hujusmodi tam rationibus quam auctoritatibus munitus, licet irritatus magis quam canonice vocatus, licet tam in me quam in capite meo et vestro, si tamen vestro, injuriam passus; tamen paratus ero tempore opportuno et loco tuto intra Senonensem provinciam, vel etiam Stampis, si conductum tutum, comitem videlicet Stephanum ex parte domini nostri regis, et vestra, propter circumstantes inimicos habuero; paratus, inquam, ero vobis occurrere, et quantum, salva reverentia Sedis Apostolicæ, licuerit, objectionibus vestris respondere, ad cujus audientiam aliquando forsitan oportebit ista referre. Pax Dei quæ exsuperat omnem sensum, custodiat cor vestrum et animam vestram, ut obedientia vestra prælatis vestris exhibita nos vobis obedientes exhibeat et devote subjectos ». Hucusque Ivo ad archiepiscopum Senonensem, qui non quievit, sed Stampis adversus Ivonem collegit judicium, in quo idem Ivo ab ipso damnatus, Sedem Apostolicam appellavit, sed hoc anno sequenti, ut suo loco ex ejusdem Ivonis ad Urbanum papam datis litteris dicturi sumus.

12. *S. Bruno Romam ab Urbano papa vocatur.* — Hoc eodem anno, qui sextus (ut vidimus superius) numeratur incolatus sanctorum monachorum in Carthusia, Urbanus papa accersivit ad se ex eadem Carthusiana solitudine sanctum Brunonem ejus auctorem, quem jam diu antea coluisset, invitumque licet diu apud se retinuit, ejus opera usus in Conciliis celebrandis usque ad Placentinum Concilium; quo celebrato vix missionem obtinuit ab eo in Gallias profecturo, cum jam usque ad triennium apud eumdem Pontificem permansisset. Nonagesimo autem quinto post millesimum ab eo recedendi obtinuisse licentiam, ejusdem Brunonis Vitæ Acta testantur, sicque ad optatam eremum rediisse, non tamen in Carthusiam, ne ita Pontificem proficiscentem in Gallias sequeretur, sed in Calabriam, ubi Carthusianum propagavit institutum. Porro primarium ipsorum vitæ ordinem magna cum admiratione et laude scripsit [1] Petrus venerabilis abbas Cluniacensis, et miracula quædam ab iisdem edita narrat.

13. *Ericus rex Danorum cum summo Pontifice de diœcesum negotiis agit.* — Eodem quoque tempore, ex remotioribus orbis partibus Ericus Danorum rex Romam ad Urbanum papam se contulit, pulsatus judicio archiepiscopi Hamburgensis, quod appellatione ad Sedem Apostolicam antevertit. Hic quidem anno superiori, Olavo fratri, qui annis decem regnavit, est subrogatus, cultor pietatis eximius, de quo Saxonem Grammaticum audi dicentem [1]: « Forte autem Hamburgensis antistes ob inanes et falsas suspiciones Ericum regem execratione mulctandum censuerat; quod veritus rex, appellatione sententiam præcucurrit, Romamque e vestigio petivit; ubi causæ suæ examine diligentius habito, pontificis accusationem potenter repulit, cunctisque defensionis partibus actore superior rediit. Nec contentus efficacissimum causæ dictionis suæ propugnatorem egisse, adversariæ partis odio penetralium sacrorum decus externo sacerdotio subjectum habere passus non est. Quamobrem Romam regressus, tum se, tum etiam patriam ac domestica sacra Saxonica prælatione liberare petivit, ne religionis ratione exteris admodum obsequi cogeretur, aut ejus disciplinam ab alienigenis petere, necesse haberet. Hoc difficilum (difficillimum) curiæ consensum habuit: quæ ne clarissimum virum repulsa afficeret, tum dignitatis, tum etiam fatigationis ejus intuitu mota petitioni annuit: seque regnum ipsius summi sacerdotii insignibus adornaturum spopondit, atque ea promissorum spe a se exhilaratum dimisit ». Et post nonnulla inferius de exactione promissionis per legatos a rege facta hæc subdit:

14. « Ne enim Dani sub externo pontifice sacrorum munera celebrarent, missis ad curiam legatis, in ornamentum domesticæ religionis maximi sacerdotii insigne expetendum curavit. Nec eum Romanæ promissionis fides fefellit. Profectus enim e curia legatus qui sacri insignis prærogativa nostræ gentis sacerdotium adornaret; cum celeberrimis Danorum urbibus inspectis, cuncta curiosissime collustrando, non minorum personarum quam civitatum respectum egisset, Lundiæ ob egregios Asceni episcopi mores, tum quod ad eam e finitimis regionibus terra marique transitus abunde pateat, hunc potissimum honorem deferendum curavit. Nec solum eam Saxonica ditione eruit, sed etiam Sueciæ Norvegiæque religionis titulo magistram effecit. Nec parum Dania Romanæ benignitati debet, qua non solum libertatis jus, sed etiam externarum rerum dominium assecuta est ». Hactenus Saxo. Sic igitur Hamburgensis primatus sub Urbano papa Secundo magnopere imminutus est, quando ejusdem Ecclesiæ archiepiscopus Liemarus inhærens Henrico schismatico regi, factus erat omnium schismaticorum antesignanus, quo permotus Gregorius papa Septimus, jam de separatione Danicæ Ecclesiæ ab Hamburgensis dominio cœpit per litteras habere sermonem [2], quod et Sueno rex jam tempore Alexandri papæ aggressus est pertentare. At de his satis.

15. *Urbanus papa Ecclesiam monasterii S. Trinitatis apud Salernum consecrat, et eidem confert privilegia.* — Hoc enim anno Urbanus papa in pro-

[1] Petr. Ven. l. II. Mirac. c. 28.

[1] Sax. Gram. l. XII. — [2] Greg. l. II. Ep. LXXV.

vinciam se contulit Picentinorum, atque apud Salernum, ad nobile monasterium Sanctæ-Trinitatis ad Cavam Metellianam dictum, perrexit, ut Basilicam illic in honorem sanctissimæ Trinitatis erectam sacris ritibus consecraret : quod feliciter explevit. Cujus rei memoriam verbis istis lapis incisus affixus parieti indicat :

« Crucem hoc in lapide sculptam quam cernis, sanctissimus Urbanus Secundus, Romanus Pontifex, in sacra hujus Ecclesiæ dedicatione propriis manibus in sacræ rei signum oleo linivit, anno salutis MXCII, nonis Septembris, Indictione XV ».

Propensiori namque studio erga eosdem monachos idem Urbanus Pontifex ferebatur, quod Cluniacensis ordinis essent, Cluniacensis et ipse alumnus ejusdem, ut testatur in Diplomate privilegii eidem monasterio tunc post ejusdem Ecclesiæ dedicationem concessi ; quod repertum, et ad nos delatum per Constantinum Cajetanum monachum Cassinensis congregationis, hic describere consultum visum ; quod plura in eo sint scitu digna, contineatque Privilegium tunc eidem monasterio concessum a Rogerio, qui ejusdem Ecclesiæ dedicationi per Urbanum papam peractæ præsens fuit. Sic enim se habet :

16. « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo fratri Petro, cœnobii Cavensis abbati, et successoribus canonice promovendis, salutem et Apostolicam benedictionem in perpetuum.

« Cum universis sanctæ Ecclesiæ partibus pro Sedis Apostolicæ auctoritate ac benevolentia debitores existamus, illis tamen locis atque personis, qui specialius ac familiarius Romanæ adhæserint Ecclesiæ, quique amplioris religionis gratia eminere noscuntur, propensiori nos inducunt charitatis studio imminere. Apostolicæ ergo memoriæ prædecessoris nostri Gregorii Septimi institutis tenacius adhærentes, Cavense cœnobium, cui summa religio viget, quod ipse singulariter dilexit et suæ institutionis Privilegio communivit, nos quoque hujus nostri privilegii pagina communimus, et ab omni tam sæcularis quam Ecclesiasticæ personæ jugo liberum esse omnino decernimus. Idem namque Apostolicus Pontifex, dum in Romana sancta Ecclesia archidiaconatus adhuc officio fungeretur, prædictum locum a Gisulpho Salernitano tunc principe, in cujus manus fuerat, postulavit. Cellas quoque plurimas, quas usque ad id temporis spatium idem princeps in manu propria detinuerat, ab ipso acquirens, eidem sancto loco contulit absolute cum omnibus habitantibus et habitaturis, tam in Cilenti monte, ejusque pertinentiis, quam in locis Pasciano, Metelliano, Castro Sancti-Adjutoris, et pertinentiarum eorumdem locorum, cum juribus, angariis, perangariis, pensionibus solutis tam ratione terrarum, quam pro quolibet foculari ipsorum locorum, sicut nos ipsi in Registro ipsius principis enucleatius vidimus contineri. Quam donationem nos auctoritate Apostolica ex certa scientia confirmamus.

17. « Præterea Cluniacum locum illum famosum dirigens, inde te ut abbatem prædicto monasterio præponeret, adscivit, quem deinceps cum universis subjectis, sive locis, sive personis, singulariter dilexit, fovit, atque tuitus est, mox Pontifex factus, eorum libertatem decreti sui pagina confirmavit, sic præstante Deo ab omnium viventium jugo liberum usque ad tempora nostra permansit. Nostris autem diebus Alphanus Salernitanæ Ecclesiæ archiepiscopus confrater noster ad ejusdem loci subjectionem modis cœpit omnibus anhelare. Nobis itaque disponentibus Basilicam ipsius loci dedicare, ille suæ Ecclesiæ minui jura clamitabat, cui nos ex abundanti satisfactionem juris obtulimus : ille autem cum ad postulatum et acceptatum actionis terminum pervenisset, actionem aggredi refutavit.

18. « Sic nos præsentibus fratribus nostris reverendissimis episcopis Ubaldo Sabinensi, Oddone Albanensi, Berardo Prænestino, Joanne Tusculanensi, Brunone Signino, Rangerio Regitano, Gerardo Trojano, Joanne Rioppolano, et cardinalibus Ecclesiæ nostræ Hermanno presbytero ex titulo Quatuor Coronatorum, Gregorio presbytero tituli Sancti-Vitalis, Benedicto presbytero Sanctæ-Susannæ, Gregorio ex diaconia Sanctæ-Mariæ in Via lata, Joanne ex diaconia Sanctæ-Mariæ in schola græca, Petro ex diaconia in Sancto-Adriano, Jacobo ex diaconia S. Eustachii, et Tencrone ex diaconia Sancti-Gregorii ad Velum aureum, diaconibus, adstante etiam dilectissimo filio nostro duce Rogerio cum innumera clericorum et laicorum turba, præstante Domino nostro JESU Christo, cujus vicem, licet immeriti, gerimus in terris, ad honorem summæ et individuæ Trinitatis manibus nostris propriis in eodem loco, qui Metelliana Cava vulgariter nuncupatur, Basilicam dedicavimus die nonarum Septembrium, indulgentes eidem monasterio contemplatione cujusdam prærogativæ specialis charitatis, quam experti fuimus in eodem cœnobio, imo potius perfectam religionis observantiam, dum adhuc essemus in minoribus ordinibus constituti :

19. « Ut quicumque in statu pœnitentiæ, Domino opitulante, fuerit positus, et ad dictum locum accedens fuerit ibi uno die ante ipsius Basilicæ consecrationem, et per totum diem sequentem, necnon in die Jovis sancti, atque per totam diem Veneris sancti sequentem, de omnibus peccatis, de quibus vere contritus fuerit et confessus, illam indulgentiam et veniam a Domino consequatur, quam mereretur in eundo et redeundo ad Sanctum-Jacobum Compostellanum ; reliquis vero temporibus, et diebus singulis causa devotionis illuc accedentes, quatuor annorum et totidem quadragenarum indulgentiam suorum peccatorum obtineant de Sedis Apostolicæ gratia speciali. Qui vero ad capellam tuam sitam in eodem monasterio, ac eodem die consecratam per venerabilem fratrem nostrum prædictum Brunonem episcopum Signinum,

in diebus et festivitatibus supradictis venerit, septem annos et totidem quadragenas de indulgentia pro suis peccatis confessis a Domino consequatur. Accedentes similiter ad Ecclesiam constructam in Casali eidem monasterio adjacenti et eminenti, dedicatam ipso die per jam dictum venerabilem fratrem nostrum Rangerium episcopum Regitanum, in diebus et festis prædictis, necnon et in omnibus festivitatibus Virginis gloriosæ, ad cujus vocabulum constructa est Ecclesia memorata, septem annos et quadragenas totidem de indulgentia a Domino promereantur.

20. « Concedentes et edicto perpetuo confirmantes, ut tam tu quam successores tui per terras tui monasterii habitas et habendas, libere possis Ecclesias construere, cum cruce signare, aliaque pontificalia et spiritualia exercere, sacrorum ordinum collationis, Basilicarum et altarium consecrationis, ac chrismatis confectionis, tibi tuisque successoribus duntaxat abdicata penitus potestate. Decernentes, ut tam ipsius cœnobii caput, quam Ecclesiæ quas nunc habet, vel quas ex nunc in antea habebit, sive plebanæ fuerint, vel rurales, in civitate et diœcesi tantummodo Salernitana situatæ, ab omni jure et jurisdictione episcopali sint exemptæ, de plenitudine potestatis et gratia speciali; ita ut nullo jure seu foro contentioso tu, vel tui successores, fratres ipsius monasterii, seu clerici sæculares in prædicta civitate et diœcesi, per Salernitanum præsulem ac capitulum aliquatenus constringantur, quinimo Ecclesiæ cum omnibus suis juribus et pertinentiis pleno jure ipsi monasterio sint subditæ. Si vero aliquos de tuis monachis, seu clericos sæculares in Ecclesiis civitatis prædictæ et diœcesi commorantes ad sacros elegeris ordines promoveri, liceat tibi tuisque successoribus, quemcumque malueris episcopum convocare, dummodo Catholicus fuerit, sed in aliis diœcesibus requisito duntaxat primitus diœcesano: de quibus Ecclesiis, sitis in jam dicta civitate et diœcesi, nihil diœcesanus exigere præsumat, imo potius tam monachi, si clerici defuerint, quam ipsi clerici, absque quorumlibet contradictione totum officium sacerdotale, quod animarum cura exigit et requirit, exerceant.

21. « De his autem quæ a Catholicis Christianis eidem monasterio tam inter vivos, quam in ultima voluntate donata fuerint, vel legata a quocumque, vel ubicumque, nulli episcoporum diœcesanorum licitum sit, quartam vel tertiam partem in ipsis legatis seu donatis, tam in stabilibus quam in mobilibus, exigere prætextu consuetudinis cujuscumque. Et si processu temporis per quoscumque contra tenorem hujusmodi nostræ concessionis fuerit per aliquos attentatum, illud ex nunc decernimus juribus vacuatum, præscriptione in hoc longi temporis non currente. Si quis vero ad eumdem locum, vel ejus Ecclesias, sibi sepulturam elegerit, licitum sit tibi tuisque successoribus et fratribus in Ecclesiis ipsius cœnobii commorantibus ipsum in suo cœmeterio sepelire absque cujuslibet contradictione, dummodo Christianus et Catholicus habeatur. Statuimus insuper perpetuo valiturum, ut quotiens inter vassallos ejusdem monasterii orta fuerit quæstio, quod ipsum quamvis contingat cœnobium, liceat tibi tuisque successoribus, et partibus (Patribus) ipsius, querelas hujusmodi decidere, justitia mediante, jure communi super hoc edito in aliquo non obstante.

22. « Insuper memoratus excellentissimus dux, visa hujusmodi dedicationis solemnitate, compunctus, ut credimus, divino Spiritu, nobis et nostro Apostolatui attentius supplicavit, ut donationem et confirmationem, quam ipse eidem monasterio facere ob reverentiam sanctæ et individuæ Trinitatis et suorum peccatorum remedium intendebat, dignaremur auctoritate Apostolica confirmare, nostroque mandaremus inseri privilegio diligenter. Nos igitur suis in hac parte precibus justissimis inclinati, in favorem ipsius loci, quem speciali prosequimur dilectione pariter et devotione, concessiones et donationes ipsas in nostro præsenti privilegio inseri fecimus ad cautelam.

« Concessit siquidem prædictus dux eidem monasterio in perpetuum, ut patres dicti monasterii absque qualibet contrarietate hæredum et successorum suorum, possint exigere et recipere integram decimam partem piscium, qui capti fuerint in mari a Vallone, qui de Gallocauda (Gallocauta) dicitur, usque ad fluvium de Cetara (Cetera), qui est de territorio ipsius monasterii per quinque millia passuum intra mare. Prædictum vero monasterium mercimonia sua absque omni datione, solutione, seu exitura, libere vendat, nedum in suis littoribus, vel portubus, imo per totum suum ducatum, tam ipsum cœnobium quam ementes ejus mercimonia liberos constituit perpetuo a qualibet præparatione.

23. « Indulsit etiam quod omnes homines, quos dictum cœnobium habet et habebit in prædictis locis, Metelliano, Pasciano, Villula adjacenti, Castro Sancti-Adjutoris in Cilenti monte et pertinentiis eorumdem locorum, tam clerici quam laici semper sint liberi ab omni exactione pecuniæ, vel rerum quarumlibet aliarum, quas pro aliqua opportunitate vel causa, ipse, sui hæredes vel (et) successores aliquando duxerint a suis hominibus faciendas, et ut de ipsis hominibus liberam curam (curiam) et forifacturas omnes sine ullo suo bajulo vel ministro habeatis, et in curia ipsius monasterii per ejus summosam veniant ad justitiam faciendam, et a judicibus quos eis statueritis, debeant rationabiliter judicari, quos et notarios publicos statuendi liberam vobis tribuit facultatem, tam in causis civilibus quam in criminalibus omnibus, prætermissis causis de quibus condemnati legitime debeant mori, de aliis autem criminalibus omnibus, de quibus pœnam aliam absque morte subire debeant, quidquid volueritis faciatis. Similiter et de duellis, si ex ipsis causis

intervenerint. Appellationes vero, si fuerint vestris hominibus opportunæ, ad vestram curiam appellentur; quoniam quidquid in prædictis hominibus locorum ipsorum, et in tenimento, in quo morantur, posset ipse dux et ejus successores erigere, statuere et ordinare, statuendi et erigendi vobis perpetuo tribuit potestatem. Concessit etiam vobis in perpetuum, ut in quacumque parte sui ducatus, tu vel successores tui personaliter fueritis, et unus vel plures homines ibi fuerint ad mortem, vel ad quodlibet supplicium judicati, possitis eos, sicut volueritis, liberare, et ubicumque per suum ducatum transitum feceritis, obviosque habueritis in vestro transitu condemnatos, qui ad suspendium vel decollationis supplicium deportentur, valeatis eos, si vobis placuerit, facere liberari.

24. « Si vero homines vassalli ipsius monasterii vendunt, offerunt, donant, et modis aliis alienant terras quas ab eodem monasterio tenent, asserantque eorum consuetudines esse, ut id possint facere, sancivit et firmiter inhibuit prædictus dux, ut omnes terras quas ipsi homines ab eodem cœnobio tenent, et quæ alienantur absque ipsius requisitione, dummodo evidenter appareat, quod ipsius monasterii sint, liceat vobis eas capere, et ad dominium ipsius cœnobii revocare, consuetudine aliqua non obstante, nisi forsan, quod terras ipsas habuerint præscriptionibus legitimis vel aliis justis rationibus inde valeant se tueri.

25. « Largitus est quoque jam dictus dux, ut si quis ex suis comitibus, baronibus, militibus, aliisque Catholicis hominibus totius sui ducatus, de eo quod ab ipso in feudum tenent, voluerint in partem vel in totum dicto monasterio offerre et alienare, potestatem illud habeant faciendi qualiter voluerint, dictumque monasterium bona ipsa ad ipsum taliter devoluta sine omni sua hæredumque et successorum suorum contradictione liceat percipere, valeat in suo dominio retinere, et a quolibet servitio, vel præparatione feudum ipsum, vel pars ipsius, deinceps sit immune. Si vero aliquis tam de vassallis ipsius monasterii, quam de aliis, tenens de bonis suis stabilibus vel mobilibus, sine hærede legitimo vel naturali decesserit, vel forisfactum fecerit, per quod ipsa ad manus reipublicæ de jure possent applicari, licitum sit vobis per vos eadem bona ad vestrum dominium revocare, omni sua, hæredum, successorum suorum, officialium contradictione remota, nulla super bonis ipsis potestate sibi vel reipublicæ reservata. Tenentes nihilominus bona ipsius monasterii concessit vos posse ad vestram curiam vocare, ad docendum qualiter bona ipsa teneant; et nisi rationabiliter docuerint bona eadem ad se spectare, vel præscriptione legitima, videlicet centenaria, ostenderint se munitos, bona ipsa valeatis taliter occupata ad dominium ejusdem monasterii auctoritate hujus indulgentiæ revocare, jure communi super hunc articulum penitus revocato.

26. « Concessit insuper vobis in perpetuum, ut si tua, successorum et patrum ipsius monasterii manifesta culpa non intervenerit contra eumdem ducem, hæredes et successores suos, et prædictæ suæ congregationis futuris temporibus propter quamlibet causam aliam fuerint vel in totum vel in partem oblivioni traditæ vel omissæ, et præscriptio ipsa per suum sacramentum tunc nobis præsentibus præstitum, et per suam hanc sanctionem constituit, ut prorsus irrita reputetur; et quocumque tempore ipsum hæredem et successores suos super hoc duxeritis postulandos, dedit et reliquit eis omnibus sub divinæ nostræque benedictionis obtentu firmiter in mandatis, ut ipsas omnes concessiones et exceptiones per eorum vobis privilegia debeant confirmare sine omni pretio, et tædio tarditatis; et nullus ipsorum præsumat eas infringere, vel mutare, sed ipsas illæsas servare debeant et tenere, donec vos in sua, hæredum et successorum suorum fide sincera fueritis permanentes. Quas concessiones, confirmationes, exceptiones et indulgentias collatas eidem monasterio per ipsum dilectissimum filium ducem Rogerium ratificamus, approbamus, et ex certa scientia confirmamus auctoritate Apostolica et plenitudine potestatis.

27. « Decernentes et edicto perpetuo roborantes, ut quicumque dictum monasterium in suis juribus, possessionibus et libertatibus læserit aut etiam perturbaverit, liceat tibi, successoribus tuis, et Patribus ipsius monasterii, cujuscumque præeminentiæ sive status fuerint, ipsos auctoritate præsentis nostri Privilegii, canonica monitione præmissa, excommunicare, et excommunicatos fore denuntiare; atque quod absolvi non possint, nisi digne satisfecerint, Privilegio eis concesso vel concedendo, quod excommunicari et interdici non possint aliquatenus, non obstante, nisi de indulto hujusmodi plenam et expressam fecerint mentionem. Si quis autem contra hanc nostri decreti auctoritatem venire tentaverit, salva Sedis Apostolicæ et legatorum ejus reverentia et dignitate, sciat se B. Petri Apostoli gratiam amissurum, et indignatione Apostolica feriendum; obedientes vero et hujusmodi Privilegii scripta servantes dignam a Deo retributionem recipiant, et benedictionem Apostolicam consequantur.

28. « Ego Urbanus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

« Ego Ubaldus Sabinensis episcopus subscripsi.

« Ego Berardus Prænestinus episcopus subscripsi.

« Ego Oddo Albanensis episcopus subscripsi.

« Ego Joannes Asculanus episcopus subscripsi.

« Ego Bruno Signinus episcopus subscripsi.

« Ego Joannes Rioppolanus episcopus subscripsi.

« Ego Rangerius Regitanus episcopus subscripsi.

« Ego Gerardus Trojanus episcopus subscripsi.

« Ego Hermannus presbyter cardinalis subscripsi.

« Ego Gregorius presbyter cardinalis subscripsi.

« Ego Benedictus presbyter cardinalis subscripsi.

« Datum Salerni per manus Joannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis, octavodecimo kal. Octobris, quintadecima Indictione, anno Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo secundo, Pontificatus domini Urbani papæ Secundi anno quinto ». Hæc nos, ne tanti Pontificis aliquod pereat monimentum. Porro ejus monasterii Historiam scriptam, auctore Alexandro Rodulpho monacho Cassinensi, vidimus. Sed de his pro ratione instituti modo satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6585. — Anno Æræ Hispan. 1130. — Anno Hegiræ 485, inchoato die 11 Feb., Fer. 5. — Jesu Christi 1092. — Urbani II papæ 5. — Henrici IV reg. 37, imp. 9. Alexii Comneni imp. 12.

1. *Pax inter Henricum imp. et Mathildem frustra tentata.* — Ad num. 1. *Guibertus* antipapa, uti narrat Baronius ex Bertholdo in Chron. a Romanis Urbe expelli non potuit, et in Longobardia *Henricus imp.* Welphonis et Mathildis ditiones ferro flammaque devastare non cessavit. Gesta ab Henrico currenti anno accurate narravit Domnizo lib. 2, cap. 6 et seqq. Postquam verna tempestate omnia loca citra Padum posita occupavit, flumen trajicere decrevit, ne *Mathildis* comitissa, quæ Mutinæ et Regii cum suis copiis versabatur, evaderet, ipseque munitiora loca sibi subjicere posset. Exercitum itaque in agrum Mutinensem induxit, ac Monte-Maurello, et Monte-Alfredi ex Mathildis ditione receptis, Montem-Bellum circumvallavit, ac per totam æstatem obsedit. Sed cum arma parum prospere succederent, *Heribertus* episcopus Regii a *Clemente* antipapa impulsus, aliis adhibitis episcopis, pacem in Carpineto tractavit. Promittebat imperator omnia loca a se occupata *Mathildi* et *Welphoni* ejus conjugi restiturum, dummodo *Clementem* in amicitiam reciperent. Verum *Mathildis,* ut suis faceret satis, respondit, se nihil inconsultis theologis in negotio ita arduo promittere posse; eamque in rem Carpineti aliquot episcopos, abbates, et magni nominis monachos convocavit, ab iisque sciscitata est, an ad conditionem sibi propositam descendere posset. *Heribertus* Regiensis episcopus, vir magnæ existimationis et præclaris animi dotibus præditus, jam alios in suam sententiam pertraxerat, ipsamque comitissam ad propositam conditionem admittendam induxerat, cum eremita quidam *Joannes* appellatus, cujus virtutem comitissa plurimum faciebat, ei in animum revocavit, quod alias Gregorio VII pollicita fuerat, se nempe ab Ecclesiæ Catholicæ obedientia nunquam recessuram, quantavis adversitate premeretur; eique insignes victorias prædicens, ad bellum prosequendum eam inflammavit.

2. *Mathildis castra ab Henrico capta recuperat.* — Ea re *Henricus* imp. magis irritatus, confestim filium ad Montem-Bellum oppugnandum misit, Domnizo ejus nomen tacet, sed testatur, illo dum oppidum aggrederetur occiso, imperatorem obsidionem solvere coactum fuisse, et castellorum Mutinensium oppugnationem omittere. Ubi vero confectis filii exequiis paulisper luctus mærorque resedit, cum se Parmam contendere simularet, *Cabillianum* repetiit, ut inopinato adventu *Canussium*, ubi comitissa erat, invaderet, quod ubi ea persensit, Canussii præsidio relicto, cum altera copiarum parte *Bibianellum* profecta est. Imperator interea Canussio exercitum admovit, ac prœlio cum præsidio edito, multos ex suis, et imprimis vexillum ipsum amisit. Qua re mirifice perturbatus, *Monticulum* se, ac postridie *Bibianum* recepit: et collectis sub lucem vasis, cis Padum exercitum omnem reduxit. Quo animadverso *Mathildis* statim omnia sua castra trans Padum sita nullo negotio recuperavit, ut fuse prosequitur Domnizo.

3. *Ivo fit episcopus Carnotensis.* — A num. 2 ad 12. *Gotfridus* episcopus Carnotensis et nepos Gotfridi Parisiensis episcopi, cujus gratia et auctoritate episcopatum adeptus fuerat, frustra ejusdem dignitatis candidatis eum simoniæ arguentibus; sed tandem *Urbano II* Ecclesiam Romanam regente e sede dejectus est. Romam ipse venerat, ut accusationis injuriam coram summo Pontifice depelleret; sed *Ivo* ejus successor, decus et ornamentum Galliæ, testatur eum, cum sese purgare non valeret, virgam pastoralem et annulum reddi-

disse, ut legitur in ejus Epistola octava, quod et ipsemet *Urbanus* in Epistola a Baronio num. 3 et seqq. recitata affirmat. *Gotfrido* itaque, et suo et summi Pontificis judicio e sede Carnotena dejecto, facta est potestas clero Carnotensi alterius subrogandi, et *Ivo* omnium calculis electus. Renitebatur quidem, sed tandem cleri populique postulationi obtemperavit. Verum licet a rege accipiendi episcopatus facultatem facile obtinuerit, nusquam tamen a *Richerio* Senonensi archiepiscopo metropolitano suo impetrare potuit, ut diem illi ad consecrationem præfigeret, quod ipsemet Ivo in Epist. VIII scribit, et his verbis metropolitam suum alloquitur : « Sed cum clericorum primo ingenio, postea violentia regi fuissem præsentatus, et inde cum virga pastorali a rege mihi intensa, ad Ecclesiam Carnotensem adductus, cumque clericis petentibus et pulsantibus nullam diem consecrationis meæ velletis præfigere, interea consilium mihi fuit, electioni eorum non omnimode assensum præbere, donec certus fierem, et de Gaufridi depositione, et de summi Pontificis voluntate : ad quem cum pervenissem, ad petitionem Ecclesiæ Carnotensis Apostolica auctoritate sum constrictus, et in episcopum consecratus ». Epistolam illam recitat Baronius num. 6 et seqq. qui antea num. 3 et seqq. retulerat Epistolam Urbani II clero et populo Carnotensi, *Capuæ octavo kalendas Decemb.* datam, qua testatur se Ivonem consecrasse, rogatque, ut eum benigne suscipiant, ac præcipit, ne quis Gotfrido ad episcopatum rursus invadendum *assensum accommodare præsumat.*

4. *Non sequenti anno.* — Hæc certa et indubilata ; sed magna difficultas est de anno, quo *Ivo* episcopus Carnotensis *Capuæ* ab Urbano II consecratus fuit, postquam hoc Richerius præstare noluit. Baronius præsentem elegit, cujus opinionem Sirmondus in Notis ad lib. 2 Epistolarum Goffridi Vindocinensis abbatis amplexus est, advertitque consecrationem hanc in annum sequentem differri non posse, quod in Decreto Urbani II de controversia Credonensi inter monachos Sancti-Albini et Vindocinenses, a se publicato, et tunc tom. X Concil. pag. 462 relato, Pontifex dicat : « Anno Dominicæ Incarnat. MXCII, Pontificatus nostri V, Indict. I, cum essem in provincia Calabriæ apud monasterium S. Mariæ, quæ dicitur de Matina, monachi Sancti-Albini, etc. » et in fine legatur : « Data Tarenti, VIII kal. Decemb. » Quare Epistola Urbani II octavo kalend. Decemb. Capuæ data, qua se Ivonem episcopum ordinasse ait, pertinere non potest ad annum MXCIII, cum Urbanus eo anno et die Tarenti esset, non vero Capuæ. Huic rationi aliam adjungit Sirmondus, quod nempe Ivo in Epistola LXVII Urbano II anno MXCIV, ut ipse credit, scripta dicat : « Ecce jam hoc transacto septennio vineam mihi commissam pro posse meo excolui », ubi, inquit Sirmondus, Ivo septem annos a suscepto episcopatu exactos esse affirmat, qui numerus non constaret, si anno MXCIII ad episcopatum evectus fuisset. Verum hæc ratio, cui etiam innititur Baronius anno MXCIX, num. 1, non minus jugulat opinionem Ivonis ordinationem cum anno MXCIII quam cum anno MXCII alligantium. Si enim ordinatio hæc mense Novembri currentis anni peracta supponatur, Ivo septimum ordinationis annum mense tantum Novembri anni millesimi nonagesimi noni, explevit, cum tamen eo Christi anno, mense Julio Urbanus II vivere desierit, ideoque ad eum Ivo eam Epistolam absoluto ordinationis suæ anno septimo scribere non potuerit. Quod eo magis dicendum, quo ex ejus lectione constet, eam post Natale Christi datam fuisse. Ex illa itaque Ivonis Epistola, utraque illa opinio plane evertitur.

5. *Neque currenti.* — Ad hæc in Epistola Urbani II ad Raynaldum archiep. Rhemensem et suffraganeos ejus, « Data sexto kalendas Novemb. anno videlicet Dei Christi MXCII », ut in fine ejus legitur, tom. X Concil. pag. 463 relata, in qua Pontifex eis præcipit, ut Philippum Galliarum regem ob illicitas cum *Bertrada* nuptias instanter commoneant, et a tanto facinore desistere compellant, legitur : « Eamdem quoque instantiam pro ereptione confratris nostri Carnotensis episcopi (scilicet Ivonis) adhibete ». Quare cum Epistola ejusdem Urbani II a Baronio recitata, dataque *octavo kal. Decemb. Capuæ*, fidem faciat, Ivonem ante diem illum, qui XXIII mensis Novembris erat, jam ab eodem Pontifice episcopum Carnotensem ordinatum fuisse, manifestum est, *Ivonis* ordinationem ante præsentem annum peractam. Denique San-Marthani in episc. Carnotensibus testantur in veteri Charta Sancti-Quintini, ubi Ivo canonicus regularis, et postea abbas fuit, hæc verba legi : « Actum an. MCXI, Indict. XIV, regnante Philippo, in Ecclesia B. Quintini, Ivone existente abbate, tunc Carnutensium præsule ». Certo itaque constat, *Sigeberti* interpolatorem perperam ejus Chronico Ivonis ordinationem in præsentem annum inseruisse.

6. *Sed anno* MXC. — *Ivonem* autem anno millesimo nonagesimo Capuæ ante diem XXIII mensis Novembris ab Urbano II episcopum consecratum, demonstrat Charta CLXX Chartularii monasterii Vindocinensis, quam memorat Joannes Baptista Souchetus in Notis ad Epistolam XII Ivonis, ad Urbanum II datam, quæ Ivonem testem producit « anno MXCI, Indict. XIV, feria VI hebdomadæ Paschalis ». Cum enim Urbanus II in litteris VIII kal. Decemb. *Capuæ* datis asserat, se Ivonem ordinasse, et ex Charta Vindocinensi pateat, eum hebdomade Paschali superioris Christi anni jam episcopum fuisse, profecto ea Urbani Epistola et *Ivonis* consecratio pertinent ad mensem Novembrem anni millesimi nonagesimi, et forsan ad octavum kalend. Decemb. qui eo anno in Dominicam cadebat ; certe non longe ab ea die. Præterea Souchetus in Notis ad Epistolam DCLXVIII refert penes se esse Chartam pro quadam Ecclesia Carnotensi datam « anno ab

Incarnat. Domini MCXIV, ordinationis vero domini Paschalis papæ XVI, atque ordinationis domini Ivonis Carnotensis episcopi XXV ». Qua ex Charta idem ac ex mox laudata certo deducitur, Ivonem sc. alio anno episcopum dictum non esse quam anno MXC. Postquam itaque anno MXC *Urbanus* Ivonem consecravit, ea de re litteras scripsit ad clerum populumque Carnotensem, ut illum episcopum in *Gotfridi* depositi locum reciperent. Idem quoque scripsit ad *Richerium* archiep. Senonensem, significavitque se id egisse, quoniam *Ivo* ab ipso, qui ejus metropolita erat, consecrationem impetrare non potuerat : postulavit ut ipsum amplecteretur, ac decrevit anathema *Gotfrido* ac ejus fautoribus, si episcopatum aut invadere aut infestare tentaverit, aut si illi auxilium ei hac in re præstarent. Dicebat *Richerius* Ivonem in Cathedram Gotfridi intrusum esse, ejusque benedictionem *hostili dignam irrisione*, ad quæ gravissime rescripsit Ivo Epistola VIII, a Baronio num. 6 et seqq. recitata, dicens se vehementer dolere, quod non tam se, quam auctoritatem Apostolicam læderet : *Gotfridum* fuisse ramum aridum, qui in radice arboris nunquam coaluerit, qui fructum nusquam fecerit, quique propterea manu magni cultoris excisus sit. Eum deinde vehementer redarguit, quod causam Gotfridi defendat, hunc fuisse caprum emissarium, « cujus adulteria, fornicationes, perjuria, proditiones, per omnem ferme Ecclesiam publicata sunt », et ordinationem suam rite a summo Pontifice factam esse defendit. His non contentus Richerius Synodum *Stampis* congregavit, et Ivonem damnavit, ut anno sequenti, juxta Baronii ordinem, ostendemus.

7. *Ivo ante episcopatum canonicus regularis et abbas.* — Cæterum *Ivo*, ut scribit Joannes Fronto in ejus Vita, ultimæ editioni Operum illius Parisiis factæ præfixa, in agro Bellovacensi natus, a nobili sanguine nobilem animum traxit, et adolescens litteris humanioribus imbutus, atque in Philosophia versatus, *Lanfranco* magistro Theologiæ operam dedit in monasterio Beccensi, quam et ipse postea docuit. Cum vero *Guido* Bellovacensis, quondam Augustæ Veromanduorum in Ecclesia Sancti-Quintini decanus, Bellovacensis episcopus dictus fuisset, in memoriam Sancti-Quintini monasterium construxit, concessitque prædiis, canonicos illic instituit, eisque præfecit *Ivonem*, qui monasterium paternis possessionibus auxit, et in illud vitam regularem, quam plures alii canonici in Gallia amplectebantur, intulit. Huic monasterio præfuit *Ivo*, modo prælatus, ut in Privilegio Philippi Francorum regis, modo præpositus, ut in Rescripto Gregorii VII, modo abbas, et quidem frequentius, dictus. Tanta autem monasterii illius et Ivonis pietatis ac canonicæ observationis fama fuit, ut multa monasteria ascitis inde canonicis aut ædificata, aut instaurata fuerint, et ipse ad episcopatum Carnotensem evectus, non quidem præsenti anno, ut in ea Vita legitur, sicuti et in plerisque modernis scriptoribus, sed anno MXC, ad quem ideo retrahenda sunt, quæ hic de Ivonis episcopatu in medium attulimus.

8. *S. Bruno Romam ab Urbano II evocatur.* — Ad num. 12. « Cum non totos sex annos » in exigua sua et sancta sodalitate sanctus Bruno Carthusiensium fundator exegisset, Urbanus II « qui olim beati viri discipulus fuerat » accivit eum « per litteras ad sanctæ Ecclesiæ præstanda officia, graviter præcipiens, ne venire ad Urbem cunctaretur ». Sed cum eo recedente ejus socii nullam consolationem admitterent, nec in Carthusia manere vellent, locum Bruno dedit « venerabili viro Siguino abbati Casæ-Dei, qui fuit unus ex primis donatoribus : sed ita tamen id fecit, ut omnino constitueret reverti cum suis ad Carthusiam ». Hæc auctor vitæ sancti Brunonis apud Surium c. 16 et seqq., ad diem VI mensis Octobris. Quod confirmat auctor anonymus Libelli *de Institutionibus Ordinis Carthusiensis*, a Labbeo tom. I Biblioth. pag. 638 publicatus, qui ait : « Relicto sæculo eremum Carthusiæ fundavit, et rexit sex annis. Qui cogente papa Urbano, cujus quondam præceptor fuerat, Romanam perrexit ad curiam ». Baronius, qui Ordinis Carthusiani fundationem cum an. MLXXXVI illigavit, hæc ad præsentem retulit. Verum jam ostendimus, eam biennio antea factam fuisse, ideoque Bruno anno MXC Romam ab Urbano II vocatus fuit. Utrumque indubitatum reddit Charta a Joanne Columbi in Dissert. de Carthusianorum initiis num. 108 producta, qua Siguinus abbas Carthusiam sancti Brunonis sociis restituit, in qua legitur : « Ego frater Siguinus abbas Casæ-Dei, notum fieri volo præsentibus et futuris, quod frater Bruno, a D. papa Urbano Romam evocatus, videns loci destitutionem, fratribus recedentibus propter absentiam ejus, dedit locum Carthusiæ nobis, et Congregationi nobis commissæ ». Paulo post : « Donum, quod nobis prædictus Bruno fecerat, coram congregatione nobis commissa, in capitulo nostro, sub præsentia Gratianopolitani episcopi Hugonis, ego ipse frater Siguinus, prædictæ Casæ-Dei abbas, cum consensu fratrum nostrorum reliqui ». In fine dicitur : « Factum est anno ab Incarnatione Domini MXC, XV kal. Octobr. Ego Siguinus abbas subscripsi, et in præsentia archiepiscopi Hugonis (sc. Lugdunensis archiepiscopi ex episcopatu Diensi in illam Ecclesiam translati) hanc Chartam ex integro confirmavi ». Porro Casa-Dei celeberrimum diœcesis Claromontensis in Arvernia monasterium, a *sancto Roberto*, ut suo loco diximus, ædificatum fuit, in eoque *sanctus Hugo* episcopus Gratianopolitanus vitam monasticam egit.

9. *Institutio Lugdunensis archiepiscopatus.* — Ad num. 13 et seq. *Olaus*, cognomento *Famelicus*, Daniæ rex anno MLXXXVI S. Canuto successit, et *bis pœne lustrum*, teste Saxone Grammatico lib. 12 regnavit, ideoque mors ejus ad annum MXCV aut insequentem spectat. Hunc excepit Ericus. « Forte

autem Hamburgensis antistes (nempe Liemarus) ob inanes et falsas suspiciones Ericum execratione mulctandum censuerat. Quod veritus rex, appellatione sententiam præcucurrit, Romamque e vestigio petivit : ubi causæ suæ examine diligentius habito, pontificis accusationem potenter repulit, cunctisque defensionis partibus auctore superior rediit », inquit Saxo Grammaticus pag. 226. Post multa interposita subdit : « Ne Dani sub externo pontifice sacrorum munera celebrarent, missis ad curiam legatis, in ornamentum domesticæ religionis maximi sacerdotii insigne expetendum curavit ». Roma legatus in Daniam missus, qui archiepiscopatum Lundiæ, vulgo *Lunden*, quinque leucis Hasnia distans, fundavit, quod ad eam e finitimis regionibus terra marique transitus abunde pateat. « Nec solum eam Saxonica ditione eruit : sed etiam Suetiæ, Norvegiæque religionis titulo magistram effecit ». Archiepiscopatus itaque Lunduuensis post annum MXCV, quo *Ericus*, cognomento *Bonus*, Daniæ regnum suscepit, incerto anno institutus est. *Lundis* Scaniæ provinciæ civitas, nunc a paucis, teste Meursio, inhabitata sensim deficit.

10. *Ivo mense Novembri ab Urbano II Capuæ consecrari non potuit episcopus.* — Ad num. 15 et seqq. Urbanus II Basilicam Salerni in honorem sanctissimæ Trinitatis erectam consecravit, ut liquet ex ejus Diplomate a Baronio recitato, in cujus fine habetur : « Datum Salerni per manus Joannis S. R. E. diaconi cardinalis, XVIII kalend. Octob. quintadecima Indictione, anno Dominicæ Incarnat. MXCII, Pontificatus domini Urbani papæ II anno quinto ». Sed error est in Indictione, legendumque *Indictione prima*, kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoata. Cum autem ex Decreto Urbani II, *Tarenti*, *VIII kal. Decemb.* anno MXCII dato, et supra a nobis memorato, constet eum *XII kalendas Decemb.* currentis Christi anni *in Anglone civitate Apuliæ* fuisse, quæ civitas nunc excisa, posita erat in Lucania, hodie Basiticata provincia appellata, apparet verosimile non esse hoc anno Urbanum II Capuæ versatum esse, certumque et indubitatum, eum in ea urbe mense Novembri *Ivonem* episcopum Carnotensem consecrare non potuisse, ideoque hujus ordinationem ab anno MXC imposterum removendam non esse.

11. *Alexius imp. principum Occidentalium auxilium adversus Turcas exposcit.* — Ducangius in Notis ad lib. 7 Alexiadis profert ex Codice Ms. Roberti monachi Epistolam, qua Alexius imp. Robertum Flandrensem comitem, cæterosque orbis Christiani principes, ad suppeditandum contra Saracenicas gentes promissum toties urget auxilium, cujusmodi plures eodem argumento scripsisse litteras ad Urbanum II testatur Urspergensis. In ea Alexius exponit quæ Christiani a Turcis in Oriente patiantur, et inter alia ait : « Pæne tota terra in Hierusalem usque Græciam, et tota Græcia cum suis regionibus superioribus, quæ sunt Cappadocia Minor, alia Major, Phrygia et Bithynia, et Major Phrygia, id est Troja, Pontus, Galatia, Lydia, Pamphylia, Isauria, Lycia et insulæ principales Chyo et Mitylena, et multæ aliæ regiones et insulæ, quæ non valemus modo computare, usque Trojam quæ ab eis jam invasa est. Et forte nihil remansit nisi Constantinopolis, quam ipsi minantur citissime nobis auferre, nisi auxilium Dei, et fidelium Christianorum latinorum celeriter subvenit. Nam et Propontidem, quæ et Avidus dicitur, et ex Ponto juxta eamdem Constantinopolim in Mare-Magnum decurrit, cum ducentis navibus invaserunt, quas Græci ab eis deprædati fabricaverunt, et remigiis, velint nolint, deducunt, et minantur, tam per terram, quam per eamdem Propontidem Constantinopolim (ut diximus) velociter capere. Hæc plura de innumerabilibus malis, quæ hæc impiissima gens agit, diximus et scripsimus tibi, comes Flandrensium, Christianæ fidei amator ». In argumento vero Epistolæ Robertus monachus ait : « Hoc exemplar Epistolæ quarto anno ante gloriosum Hierosolymitanum iter a Constantinopolitano imperatore omnibus occidentalibus Ecclesiis directum est, præcipue tamen Flandrensi comiti Roberto : ipse enim comes jam redierat a Sepulchro Domini in baculo et pera, in quo itinere se viderunt, et affabile atque amicabile colloquium ad invicem habuerunt ». Peregrinationem Hierosolymitanam suscepit Robertus anno MLXXXV, a qua necdum reducem fuisse anno MLXXXIX auctor est Meyerus lib. 3.

12. *Canonici regulares S. Augustini multiplicantur.* — *Rabodus* episcopus Tornacensis, videns *magistrum Odonem* Aurelianensi civitate oriundum, qui scholæ Tornacensi fere per quinquennium magno plausu docuerat, cum quinque suis clericis sæcularem vitam velle relinquere, eis concessit Ecclesiam in honorem sancti Martini, quæ alias a Barbaris eversa fuerat, « eamque eis liberam, et episcopali Privilegio confirmatam coram omnibus tradidit, sicque eos ibidem sub regula sancti Augustini canonice in habitu clericali Deo servituros dimisit. Facta vero sunt hæc anno Domin. Incarnat. MXCII, Apostolicæ Sedi præsidente papa Urbano, Rhemensi vero archiepiscopo Rainaldo, Tornacensi ac Noviomensi episcopo domno Rabodo », inquit Herimannus abbas abbatiæ Sancti-Martini Tornacensis qui medio circiter sæculo sequenti scripsit Narrationem *Restaurationis abbatiæ Sancti - Martini Tornacensis* a Dacherio tom. XII Spicilegii recitatam. Sic passim alibi *canonici Sancti-Augustini* multiplicabantur, nullum formantes Ordinem seu congregationem plurium monasteriorum ab uno communi capite pendentium, cum aliis canonicis Sancti-Augustini nihil commune habentes præter propositum vitæ in communi ducendæ, juxta ecclesiasticos canones, licet quidam regulam sancti Augustini, quæ progressu temporis communis omnibus canonicam vitam regulariter ducentibus facta est, profiteren-

tur. Fuere tamen variæ congregationes hujusmodi canonicorum, uti San-Rufiana, de qua anno MXXXIX locuti sumus, congregatio B. Petri de Honestis, Sancti-Salvatoris apud Bononiam, Lateranensis, et aliæ quædam.

13. *Dialectici in Reales et Nominales divisi.* — Porro *Odo*, qui et Odardus appellabatur, in Dialectica eminebat, et de ea tres libellos composuit, uti refert idem Herimannus pag. 361, sed cum aliqui jam hoc tempore Nominales, alii vero Reales vocarentur, his ultimis adhæsit : « Eamdem Dialecticam non juxta quosdam modernos *in voce*, sed more Boethii antiquorumque doctorum *in re* discipulis legebat : unde et magister Rainbertus, qui eodem tempore in oppido Insulensi Dialecticam clericis suis *in voce* legebat ; sed et alii quamplures magistri ei non parum invidebant et detrahebant, suasque lectiones ipsius meliores esse dicebant ». Paulo post : « Denique domnus Anselmus Cantuariensis archiepiscopus in libro, quem fecit de *Verbi Incarnatione*, non dialecticos hujusmodi clericos, sed dialecticæ appellat hæreticos, *qui nonnisi flatum*, inquit, *universales putant esse substantias*, dicens eos de sapientum numero merito esse exsufflandos ». Quare jure merito divus Thomas 1 part. quæst. 14, art. 15, ad tertium Nominalium sectam veterem appellat : *Antiqui Nominales dixerunt, etc.* Dein Odo ordinem Cluniacensem in suum monasterium introduxit, et post aliquot annos episcopus Cameracensis creatus est, ut anno MCIX videbimus, et de Operibus ab eo editis verba faciemus.

URBANI II ANNUS 6. — CHRISTI 1093.

1. *Concilium Trojanum posterius.* — Annus sequitur Redemptoris millesimus nonagesimus tertius, Indictione prima, quo Bertholdus Constantiensis res Urbani papæ per annos singulos prosecutus ait : « Dominus papa Urbanus Natalem Domini extra Romam in terra sancti Petri celebravit, eo quod nondum Romam absque armata manu intrare potuerit, Guibertistis quidem et excommunicatis multum adhuc ibi prævalentibus, nec facile se absque violentia inde expelli permittentibus. Ipse vero Guibertus eo tempore cum imperatore suo Henrico in Longobardia morabatur, et quidquid potuit cum ipso contra ducem Welphonem, et ejus uxorem Mathildam sancti Petri filiam, machinabatur ». Hæc hujus anni principio ipse, qui a Natali Domini annum incipit numerare, sed nos ab ipsius Januarii kalendis. Idemque inferius de eodem Urbano Pontifice eodem anno : « Dominus papa Urbanus generalem Synodum centum pæne episcoporum in Quadragesima ex diversis provinciis in Apulia congregavit, et diversis Ecclesiarum necessitatibus Synodali provisione competenter succurrere curavit ». Trojæ hoc Concilium celebratum, habet Romualdus Salernitanus archiepiscopus in suo Chronico, dicendumque posterius respectu prioris, de quo suo loco dictum est. De hoc nihil invenimus, nisi forte huic tribuenda sint, quæ superiori Trojano Concilio sunt adscripta.

2. *Conradus filius Henrici a patre desciscit, justa impellente causa, et rex coronatur.* — Hoc insuper anno Conradus, Henrici imperatoris filius, adversum patrem rebellans, regnum sibi Italiæ vindicat, atque Mediolani coronatur ab Anselmo ejus civitatis archiepiscopo : cujus causa schismaticorum vires mirum in modum labefactatæ, minui cœperunt, Catholicorum vero invalescere. De his enim hæc Bertholdus habet hoc anno : « In Longobardia prudentissimi milites S. Petri Welpho dux, et uxor ejus Mathilda jam triennio contra schismaticos viriliter dimicantes, tandem multum contra ipsos, Deo opitulante, confortati sunt. Nam Conradus filius Henrici regis a patre discessit, et Welphoni duci reliquisque fidelibus sancti Petri contra patrem cum suis, adjuvit. Civitates quoque de Longobardia, Mediolanum, Cremona, Lauda, Placentia, contra Henricum in viginti annos conjuraverunt, qui omnes prædicto duci fideliter adhæserunt. Transitus etiam Alpium in Longobardiam obtinuerunt, ut fautores Henrici ad ipsum non possent proficisci ». Et inferius post multa eodem anno : « In Longobardia Conradus filius Henrici regis a patre dolo circumvenitur et captivatur ; sed Dei misericordia inde ereptus, a Medio-

lanensi archiepiscopo et reliquis fidelibus S. Petri in regem coronatur, annuente Welphone duce Italiæ, et Mathilde ejus charissima conjuge.

3. « Sed et pater ejus ducis, Welpho dux Bajoariæ, non multo post ad eum noviter coronatum regem in Longobardiam venit, eique cum filio suo fideliter adhærere sategit. Henricus vero pater regis in quamdam munitionem se contulit, ibique diu absque regia dignitate moratus, nimioque dolore affectus, seipsum (ut aiunt) morti tradere voluit; sed a suis præventus ad effectum venire non potuit ». Locus autem in quo velut obsessus morabatur Henricus, ut nec in Germaniam redire, nec in Italiam se conferre posset, civitatem Veronam fuisse, Udescalcus in rebus gestis Eginonis abbatis narrat, ejus temporis scriptor; tuncque accidisse, ut solutione pecuniæ intruderetur per eumdem Henricum imperatorem in Ecclesiam Augustæ Vindelicorum Hermannus, perditissimus homo; cujus causa diu multumque laborandum fuit civibus Catholicis apud Paschalem papam, ut pelleretur. Sed redeamus ad Conradum regem.

4. « Porro rebellionem Conradi adversus patrem ex hac causa prodiisse Dodechinus enarrat: « Henricus rex Adelaidem reginam (hanc Praxedem alii nominant), quam duxerat uxorem, odio cœpit habere; ideo incarceraverat eam, et concessit ut plerique vim ei inferrent, imo filium hortans, ut eam subagitaret. Quo recusante patris polluere stratum, eum rex non suum, sed peregrini filium esse affirmavit cujusdam principis de Suevia; cujus etiam faciem prædictus Conradus plurimum assimilavit. Regina autem post plurima et inaudita malorum genera sibi innocenter illata, de custodia qua tenebatur, quoquo modo Dei miseratione liberata, ad potentissimam tunc temporis feminam, Mathildam, nomine fugiendo pervenit. Quæ susceptam reginam ad venerabilem virum perduxit Urbanum, Apostolicæ Sedis antistitem; cujus provoluta pedibus, profusis lacrymis ac intimis singultibus, omnem suæ quam pertulerat calamitatis intimavit miseriam. Papa autem, agnita reginæ calamitate, humanitatis miseratione compassus, facta concione Catholicorum, denuo Henricum regem excommunicavit pro illicitis ac nefandis omnibusque sæculis inauditis rebus, in legitima uxore sua perpetratis. Regina autem reversa est in regionem suam, et ingressa monasterium facta est abbatissa, ut quidam dicunt ». Et paulo post:

5. « Conradus igitur patri suo rebellans, venit ad papam Urbanum, et solutus ab excommunicatione, in Longobardia regnavit contra patrem. Erat denique Conradus iste omni bonitate et probitate conspicuus, humilis et modestus, qui paucos annos supervivens, postquam coronatus est, immature obiit ». Hactenus Dodechinus hoc anno. Eadem Albertus Stadensis, qui eam in Russiam ad suos esse reversam affirmat. At novatores hostes Romanorum Pontificum, et hæreticorum sui consimilium studiosi, turpia ista de uxore Henrici negant, nullaque alia ratione, nisi quod in Vita ejusdem Henrici scripta non sint. At qua fronte? Cum ista de regina Praxede annis sequentibus, spectante orbe, in duabus Synodis fuerint publice declamata? sed de his, ut annis singulis reddantur singula, loco suo dicturi sumus.

6. *Catholici resurgunt adversus schismaticos.* — Harum occasione novitatum collapsi pæne Catholici resumpsere vires; et quæ depressi tentare ausi non sunt, aggredi forti animo non timuerunt. « Nam », inquit hoc eodem anno Bertholdus, « Augustenses episcopum quem Henricus illis dedit expulerunt, ipsique sibi Catholicum pastorem canonice elegerunt, qui episcopum in castello, quo transitus Alpium custoditur, captivavit, quod ipse illi facere deliberavit. Metensis Ecclesia et Tullensis et Virdunensis ab obedientia Egilberti excommunicati discesserunt, eique non amplius obedituros apertissime demandaverunt. Quarum Metensis, refutato episcopo quem Henricus ei dare voluit, ipsi sibi canonice Catholicum pastorem elegere, eumque a Gebehardo Constantiensi episcopo Sedis Apostolicæ legato, consecrari fecere sexto kalendas Aprilis in medio Quadragesimæ ». Et inferius de eodem legato, eodem anno: « Idem legatus Welphonem ducem Bajoariæ per manus in militem accepit, sicut et proprium fratrem Bertholdum ducem Alemanniæ jamdudum fecit; cum quibus et reliquis Alemanniæ principibus magnum conventum apud Ulmam habuit. In quo conventu firmissime laudatum est, ut Constantiensi episcopo legato Urbani papæ omnimode secundum statuta canonum obediretur etc. » Sic igitur rebus Catholicorum in meliorem statum reparatis, consternatis schismaticis, nec ut prius eos ferociter appetere audentibus, Urbanus papa est reversus in Urbem, ubi a suis receptus, Natalem Domini (ut idem Bertholdus testatur) solemniter celebravit. Cui congratulati Catholici omnes episcopi, inter alios Ivo[1] Carnotensis episcopus has ad eum ea occasione scripsisse litteras reperitur:

7. *Ivonis Epistolæ ad Romanum Pontificem gratulatoriæ et deprecatoriæ.* — « Domino et patri suo Urbano summo Pontifici, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, cum Petro pugnare et cum Petro regnare.

« Quoniam Romana Ecclesia post multa naufragia sub vestro regimine ad portum jam pæne pervenit, et Italiæ regnum jam diu rebelle in conspectu vestro totum pæne conticuit, ita ut novus rex ad voluntatem Dei et vestram in manus vestras se dederit: gaudeo in Domino, et gaudium meum nullis syllabarum metis explicare sufficio. Quotidianas etiam preces coram Deo pro vestra incolumitate et pace multiplico, ut sermo Dei per vos currat, et de die in diem magis proficiat; et bona quæ per vos inchoavit, ad finem usque perducat ».

[1] Ivo Ep. XXVI.

His subjungit de causa electi Parisiensis. Porro idem Ivo hoc anno vexatus ab archiepiscopo Senonensi, appellans Apostolicam Sedem, has ad eumdem Urbanum papam litteras dedit ante priores superius recitatas [1] :

« Reverendissimo patri patrum Urbano, fidelissimus ejus filius Ivo, Carnotensium dictus episcopus, non deficere in tribulationibus.

8. « Quoniam per sacram manus vestræ impositionem me de stercore erectum divina providentia suæ messis ordinavit operarium ; in ipsa Dei agricultura exercenda, quantum valeo, me moveo, sed tanquam formicino gressu incedens, præpediente imbecillitate mea, non quantum volo, promoveo; in erogando verbi semine curam prout divina gratia subministrat, adhibeo. Sed quia messis multa est, et ab inimico homine multum zizaniorum prius seminatum, vel superseminatum est, paucos fructus ex meo labore capere me sentio. Timens igitur triticum eradicare cum lolio, et tanquam de discretione prudentis agricolæ mihi blandiens, multa tolero, multa dissimulo, sed rursus, utrum hoc sit virtus discretionis vel vitium remissionis sub specie virtutis occurrentis, non satis acute distinguo. In qua mentis anxietate cum divinum a me studiosius imploretur auxilium, insufficientiæ meæ necessarium ac debitum a vestra paternitate piæ orationis imploro suffragium. Neque enim aliqua ratione hoc unus subire voluissem, nisi vestra præmonuisset sanctitas ; nisi ut ipsum subirem, vestra perfecisset auctoritas. Paterne igitur filio vestro consulite, paterne succurrite ; ut si quid per me divina manus dignata fuerit operari, non meæ parvitati, sed vestræ post Dominum adscribatur sanctitati. Multa enim inordinata fieri video in domo Dei, quæ me torquent, maxime quod apud nos, qui altari non serviunt, de altari vivunt ; a quo sacrilegio cum eos absterrere velim, monendo, increpando, excommunicando, altaria a me redimere volunt sub nomine personæ, sicut a prædecessoribus meis ex prava consuetudine redemerunt. In quo maxime indigeo consilio vestro, si id tolerabile vobis videtur, vel auxilio, si intolerabile judicatur. Cætera quidem tolerabilia vel corrigibilia mihi in parochia nostra videntur, si hoc consilio vestro et auxilio ad ordinem redigi cogeretur.

9. « De cætero notum facio beatitudini vestræ, quod Senonensis archiepiscopus, consilio Parisiensis episcopi infatuatus, adhibito sibi eodem Parisiensi episcopo, et duobus aliis non dissimilis vecordiæ, Meldensi et Tricassino, hoc anno Stampis, de ordinatione quam a vobis acceperam, me inordinate satis accusavit, dicens me in majestatem regiam offendisse, quia a Sede Apostolica consecrationem præsumpseram accepisse. Cum itaque conaretur Gaufredum depositum contra decretum vestrum in statum pristinum reformare, et in me depositionis sententiam proferre, Sedem Apostolicam appellavi, et decretis Apostolicis, quamvis ea nonnisi in futurum timerent, a sua præsumptione revocavi : appellationem tamen nec prosequi taxaverunt, nec planam pacem mecum habere voluerunt. Unde necessarium mihi videtur, ut litteras communes tam archiepiscopo, quam suffraganeis mittatis, quatenus aut planam mecum pacem habeant, aut præsentiam vestram, rationem inde reddituri mecum adeant. Suggero etiam paternitati vestræ, ut partibus nostris ordinetis aliquem legatum, virum boni testimonii, qui non sua quærat, sed quæ Jesu Christi. Necessarius enim esset Ecclesiæ Dei, in qua quilibet quodlibet audet, et quod audet facit, et quod facit impunitum transit. Adversa an prospera erga vos sint, spirituali filio vestro mandate ; quatenus (quantum Deus donaverit) orare studeamus, ut si prospera sint, firmentur ; si vero adversa, pellantur.

10. « Si venerit ad vos quidam propter infamiam de Ecclesia nostra pulsus, rogo, ne de eo quidquam statuatur, donec a nobis causa ejus plenius audiatur. Bene valeat sanctitas vestra ». Fuit iste clericus, qui falsam monetam fabricari fecit, de quo extant aliæ Ivonis litteræ [1], de quibus suo loco dicendum anno sequenti ; quæ autem ad ista Urbanus scripserit, quod careamus ejus volumine Epistolarum, penitus ignoramus.

Ad finem rerum gestarum anni hujus, idem qui supra Chronici auctor de Alphonso, sive Adefonso ejusmodi memoria dignum insuit monimentum his verbis : « His temporibus rex Hispaniæ Aldefonsus, in fide Catholicus et in conversatione Cluniacensis abbatis obedientiarius, sæpissime contra paganos pro Christianis viriliter dimicavit; multasque Ecclesias jamdudum penitus devastatas in pristinum statum restauravit. Ipse etiam Cluniaci majorem Ecclesiam a fundamentis ædificavit : ad cujus Ecclesiæ ædificationem infinitam pecuniam Cluniacum direxit. Qui etiam jamdudum se ibidem monachum fecisset, si dominus abbas ad tempus eum sub sæculari habitu retinere, non satius judicasset ».

11. *S. Anselmus ordinatur Cantuariensis archiepiscopus, ad quem Ivo litteras dat.* — Hoc eodem anno magnum illud decus et splendor Ecclesiæ Anglicanæ, sanctus Anselmus eligitur, et consecratur archiepiscopus Cantuariensis, subrogatus Lanfranco quartum post annum ejus obitus. De quo ejus temporis scriptor sincerissimus Edinerus ejus a secretis minister hæc ait [2] : « Rapitur ergo et violenter in vicinam Ecclesiam cum hymnis et laudibus portatur magis quam ducitur. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnat. millesimo nonagesimo tertio, pridie nonas Martii, prima Dominica Quadragesimæ ». Et inferius : « Igitur Anselmus propter multas rationes, quæ intervene-

[1] Ivo Ep. XII.

[1] Ivo Ep. XIX. — [2] Edin. l. III. Vitæ S. Ansel. apud Sur. tom. II. die XXI April.

rant, nondum consenserat electioni, quæ de se facta fuerat, ut pontifex fieret. Sed tamen detinente illum rege, morabatur in Anglia, conversante cum eo jussu regis præfato Gundulpho Roffensi episcopo, ut ei quæ opus erant ministraret. Ablatis autem de medio rationibus illis, tandem post longum temporis spatium, obedientia simul ac necessitate constrictus consensit, et pridie nonas Decembris debito cum honore ab omnibus episcopis Angliæ Cantuariæ consecratus est. In qua consecratione Evangelica illa sententia super eum reperta est : Vocavit multos, et misit hora cœnæ dicere invitatis, quia jam parata sunt omnia, et cœperunt se simul omnes excusare ». Plane prænuntium futurorum, cum vir sanctissimus ex Anglia exire coactus est.

12. Pergit Edinerus quomodo quam citissime exulare compulsus sit, ista paulo post subjiciens : « Dehinc cum se regali curiæ in Nativitate Domini præsentasset, et honorifice a rege susceptus, primos dies festivitatis circa regem lætus transegisset, post instinctu diaboli hominumque malorum mutatus est animus regis contra eum, eo quod ipse, spoliatis hominibus suis, mille libras denariorum ei pro agendis munificentiæ suæ gratis dare noluit; et ita principe turbato a curia discessit ». Fuit sanctus Anselmus patria Augustanus ejus nominis civitatis, quæ in finibus Burgundiæ sita est Italiam versus. Usus est Lanfranco prædecessore suo, antequam esset episcopus, præceptore; inde monasticum amplexus est institutum in Beccensi cœnobio in Normandia, anno suæ ætatis vicesimo septimo, in quo Lanfrancus prioris munere fungebatur, cui in præfectura eadem Anselmus succedit; inde vero abbas Hirluino subrogatus est, post vero ad archiepiscopatum Cantuariensem hoc anno exaltatus. Hæc autem pluribus Edinerus : sed nobis ista satis ad institutum. Ad hunc creatum archiepiscopum Ivo Carnotensis ista scripsisse reperitur [1] :

13. « Anselmo reverendo Cantuariensium archiepiscopo, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis servus, pro modulo sibi collato fidelium orationum munus.

« Quamvis placuerit ei qui te invitavit, tibi non alta requirenti dicere : Ascende superius; non tamen ideo credimus paternitatem tuam, nulli religioso onerosam, minus esse memorem eorum quos aliquando dilexerat. Quod tamen si aliquando ex quotidiana ecclesiasticorum negotiorum instantia contingeret, tamen non immemores nostri, parvitatis nostræ memoriam tuæ sublimitati quibus possumus vehiculis ad mentem reducimus, utpote qui tuis desideramus orationibus fulciri, et copiis si necesse fuerit relevari. Adstitimus enim hoc anno pro multa in te benevolentia monachis Beccensibus etc. »

14. *Confessorum decessus.* — Ad postremum, quot gloriosos confessores triumphatores Henricianæ perfidiæ hoc anno cælum exceperit, idem qui supra Bertholdus sic narrat : « Venerabilis Wernherus Merseburgensis Ecclesiæ episcopus post multos conflictus contra schismaticorum tergiversationes, tandem in fidelitate sancti Petri diem extremum clausit, qui solus tunc in Saxonia Catholicæ communionis episcopus remansit. Unde et Catholicis magnam tristitiam, et excommunicatis magnam lætitiam obeundo reliquit. Obiit autem satis feliciter tertio idus Januarii ». Et inferius : « Nobilissima comitissa Sophia, vidua Ludovici comitis, mater piæ memoriæ Beatricis ducis et Friderici marchionis, in senectute bona, cum jam multos filiorum videret, diem clausit extremum ». Et in fine : « In Longobardia venerabilis Anselmus Mediolanensis archiepiscopus, in causa sancti Petri studiosissimus, et qui nuper Conradum regem incoronavit, satis laudabilem fecit finem, magnumque mœrorem fidelibus sancti Petri reliquit, cui venerabilis Arnoldus de Porta-Argentea in episcopatu successit ». Hucusque Bertholdus.

[1] Ivo Ep cxii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6586. — Anno Æræ Hispan. 1131. — Anno Hegiræ 486, inchoato die 1 Febr., Fer. 3. — Jesu Christi 1093. — Urbani II papæ 6. — Henrici IV reg. 38, imp. 10. Alexii Comneni imp. 13.

1. *Concilium Trojanum.* — Ad num. 1. Unicum Urbano II sedente Concilium *Trojæ* in Apulia congregatum esse, jam anno MLXXXIX indicavimus: illud vero ad præsentem annum pertinere docent, non tantum Bertholdus et Romualdus in suis Chronici a Baronio citatis, sed etiam verba quæ Labbeus tom. x Concil., pag. 493, ex quodam Codice Ms. profert: « Anno Dominicæ Incarnat. MXCIII, V idus Martii convenit Trojæ in Apulia Concilium episcoporum fere LXX, abbatum XII ». Subditur ibidem, actum in eo fuisse *de quibusdam intra consanguinitatis lineam copulatis*, et aliqua capitula promulgata, inter quæ hoc unum fuit: « Si quis Treviam Dei (seu Treugam Dei) fregerit, usque tertio ad satisfactionem ab episcopo moneatur. Quod si nec tertio satisfacere consenserit, episcopus vel cum metropolitani consilio duobus aut uno vicinorum episcoporum, in rebellem anathematis sententiam dictet, et per scripturam episcopis denuntiet ».

2. *Conradus in Henricum imperatorem patrem rebellat.* — A num. 2 ad 7. Auctor anonymus Vitæ Henrici imp. de eo scribit: « Relicto in Italia filio Conrado (anno sc. superiori) jam tum regni sui hærede designato, regressus est, scilicet qui se grassanti Mathildi, et pæne totam Italiam sibi vindicanti opponeret, et regnum quod futurum erat suum, de manu feminæ tolleret ». Paulo post: « Filius imperatoris, quem in Italia relictum a patre, et quam ob causam relictum diximus, a Mathilde persuasus (quem enim astutia fœminea non subvertat, aut decipiat?) junctis inimicis patris, (legendum junctus) coronam sibi imposuit ». Hujus defectionis causam iste encomiastes tacet, sed eam Dodechinus et Helmoldus, scriptores natione Germani, iis temporibus fere proximi, prodiderunt. Henricus, cum acerbum in *Adelaidem* conjugem, *Praxedem* etiam ab auctoribus coætaneis appellatam, odium concepisset, et ad cætera illata probra Nicolaitarum more multis eam stuprandam prostravisset, idem Conrado filio ut faceret imperavit; eumque se tanto scelere obstringere recusantem filium suum esse negavit. Conradus itaque patri suo rebellans ad Urbanum papam venit et Mediolani coronatus est, « annuente », inquit Bertholdus, « Welphone duce Italiæ, et Mathilda ejus charissima conjuge ». Ab hoc tempore Catholicorum arma in Italia prævaluere; cumque *Welpho Senior* Bajoariæ dux in Italiam descendisset, copiasque suas cum Mathildis et aliorum fœderatorum copiis junxisset, Henricum imp. ad magnas angustias redegit. « Æquiori, ut videbatur », inquit Malmesburiensis lib. 3 de Reg. « causæ atluit militia Mathildis marcisæ (id est, marchionissæ; his enim temporibus voces marchionis, comitis et ducis ad idem significandum usurpabantur) quæ oblita sexus, nec dispar antiquis Amazonibus, ferrata virorum agmina in bellum agebat femina; ejus posteriori tempore suffragio Urbanus thronum adeptus Apostolicum, securum per undecim annos actitavit otium ». Urbanum autem in Urbem receptum esse, docet Baronius ex Bertholdo in Chron.

3. *Ivo scribit ad Urbanum II pro Willelmo electo Parisiensi episc.* — Ad num. 7. Epistola Ivonis XXVI, novo ordine XLIII, ad Urbanum II papam scripta, et a Baronio recitata, in qua mentio de electione episcopi Parisiensis, *Willelmi* nempe, ante annum MXCVI scripta non fuit. *Gotfridus* enim seu Gaufridus, ejus decessor, anno tantum millesimo nonagesimo quinto e vivis excessit, idque *kalendis Maii*, ut ostendit Carolus du Bois, lib. 11 Hist. Ecclesiæ Parisiensis cap. 3 et seq. In Ecclesia Carnotensi sub Ivone episcopo innutritus fuerat, qui ubi accepit se episcopum electum, cathedram recusare instituit, eamque ob rem ab Ivone Carnotensi consilium petiit. Is ne quid temere consuleret, misit eum Lutetiam cum quibusdam suæ Ecclesiæ canonicis, « qui diligenter inquirerent, utrum in eum vota omnia concurrerent, utrum hæc electio mediante pecunia, vel aliqua esset a rege (nempe Philippo) extorta violentia », inquit Ivo in Epistola laudata; qui cum accepisset omnia ex Ecclesiæ legibus peracta esse, scripsit ad Urbanum II qui tum in Gallia versabatur, et præclara de Willelmo memoravit. Carolus du Bois cap. 4, Guillelmi Chartam profert, in cujus fine legitur: « Actum Parisiis in Capitulo Sanctæ-Mariæ, anno ab Incarnat. Domini MXCVII, Willelmi vero anno primo, Indictione quinta », ubi anni episcopatus Guillelmi ab

ejus ordinatione anno anteriori peracta numerantur. Refertur ibidem alia Charta, data « anno ab Incarnat. Domini MXCVIII, regnante Philippo rege XXXVIII, Willelmo episcopo anno III, Indict. VI, Epact. XV, concurrente IV », ubi anni ab ejus electione deducuntur.

4. *Concilium Stampense.* — Ad num. 8 et seq. *Stampis,* quod oppidum est Parisios inter et Aurelianos positum, *Richerius* Senonensis archiep. Concilium celebravit, in quo *Ivonis* Carnotensis episcopi ordinationem ad examen revocavit, conatusque est *Gaufredum* depositum contra decretum Urbani II in statum pristinum restituere; sed ut de semetipso inquit Ivo in Epist. XII : « Sedem Apostolicam appellavi ; et decretis Apostolicis, quamvis ea nonnisi in futurum timerent, a sua præsumptione revocavi ». Verum cum Ivo ante diem XXIV mensis Novembris anni MXC, Capuæ ab Urbano II episcopus ordinatus fuerit, Concilium adversus illam ordinationem Stampis habitum, ad annum MXCI retrahendum, ut recte Cossartius tom. X Concil. pag. 717. Sed frustra illud Concilium fuit; Ivo enim episcopus Carnotensis remansit.

5. *S. Anselmus fit archiep. Cantuariæ.* — A num. 11 ad 14. Vitam *sancti Anselmi* archiepiscopi Cantuariensis scripsit Eadmerus, sive Edmerus monachus Cantuariensis, ejus in archiepiscopatu individuus comes, qui et pluribus de illo agit in Historia Novorum, quæ omnia ad diem XX mensis Aprilis in Actis SS. Bollandianis leguntur. Willelmus II Anglorum rex gravi languore correptus, de Cantuariensi Ecclesia jam per quadriennium Pastore orbata tandem cogitavit, eique Anselmum præposuit : « Rapitur ergo », inquit Eadmerus lib. 2 ejus Vitæ cap. 1, « et violenter in vicinam Ecclesiam cum hymnis et laudibus portatur, magis quam ducitur. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnat. millesimo nonagesimo tertio, pridie nonas Martii, prima Dominica Quadragesimæ ». Paulo post : « Tandem post longum temporis spatium, obedientia simul ac necessitate compulsus, consensit; et pridie nonas Decembris debito cum honore ab omnibus episcopis Angliæ, Cantuariæ consecratus est ». Natus erat *in Augusta civitate,* seu Augusta Prætoria in hodierno Pedemontio sita, idque circa annum MXXXIII, cum juxta Chronicon Beccense anno MLX monachum induerit, et in ejus Vita lib. 1, cap. 8, dicatur, eum Becci *anno ætatis suæ vicesimo septimo* monachum factum esse. Reliqua ex ejus Actis accurate conscriptis repetenda.

6. *Obitus Anselmi III archiep. Mediolanensis.* — Ad num. 14. Bertholdus in Chron. refert, *Anselmum III* Mediolanensem archiep. Ecclesiæ Romanæ addictissimum, « et qui nuper Conradum regem incoronavit », pie obiisse, « cui venerabilis Arnoldus de Porta Argentea (sive Orientali) in episcopatu successit », inquit Bertholdus. *Obiit pridie non. Decembris* juxta Catalogos omnes, ex quibus unus a Papebrocio tom. VII SS. mensis Maii publicatus. « E medio sublato potentissimo Ecclesiæ Mediolanensis invasore (nempe Tedaldo) erigere caput ea cœpit, excussoque e cervicibus jugo schismaticorum, Catholicum sibi delegit antistitem, Anselmum ejus nominis III », ait idem Bertholdus. Quæ verba Papebrocius ibidem pag. 75, scribit videri intelligenda potius *de laudabili Anselmi progressu quam ingressu.* Verum virum doctissimum decepit Sigonius lib. 9 de Reg. Italiæ, quem anno MLXXXV, num. 5. refellimus. Idem Sigonius *Arnoldum* Anselmi III successorem schismaticum facit, aitque, « quem Henricus, ut consueverat, per annulum et virgam investitit », sed hac in re eum solide confutat Puricellus in Monumentis Ambrosianæ Basilicæ, et lib. 4 de sanctis Arialdi et Herlembaldo, quia, ut testatur Bertholdus laudatus, jam hoc tempore in annos viginti Mediolanenses fœdus adversus Henricum imper. pepigerant, et ita ab eo aversi erant, ut Anselmus III hoc anno *Conradum* adversus patrem rebellem coronarit, ut docet idem Bertholdus. Ad hæc Sigonius tradit, *Arnoldum* ab uno tantum Catholico episcopo consecratum esse, et eo nomine a legato Apostolicæ Sedis abdicatum. Hæc Sigonius ad an. MXCII, quo perperam Anselmi III mortem consignat, qui deinde ad annum MXCV, de Urbano II ad Concilium Claromontanum proficiscente verba faciens, ait : « Inde Mediolanum progressus (sc. Urbanus II), Arnulphum archiepiscopum e cœnobio evocavit, ac præsidere Ecclesiæ jussum insuper etiam pallio decoravit, atque ita Ecclesiam Mediolanensem Romanæ post tot annos restituit ».

7. *Ei succedit Arnoldus.* — Primum quidem, quod nempe Urbanus II pallium Arnoldo concesserit, asseritur etiam ab auctore anonymo Vitæ Urbani II, et quidem coævo, cujus exempla habuere Baronius, ut ipsemet indicat anno MXCIX, num. 24, et Papebrocius, qui in Urbano II multa ex ea Vita in medium profert. At secundum, quod scilicet Mediolanensem Ecclesiam Romanæ restituerit, his verbis a Puricello lib. 4, cap. 79, confutantur : « Ea quippe », inquit, (nempe Ecclesia Mediolanensis) « semetipsam illi (videlicet Romanæ) restituerat anno Domini MLXXVII », quod eo certius, quo Mediolanenses jam fœdus cum Urbano II adversus Henricianos fecerant, ut mox dixi. Bertholdus, cujus verba recitat Baronius anno MXCV, num. 5, tradit, Saltzburgensem archiepiscopum, Pataviensem, et Constantiensem « Arnulphum Mediolanensem archiepiscopum, diu quidem electum, sed nondum consecratum, eodem tempore ex concessione domini papæ, Mediolani » consecrasse. Sed cum laudatus anonymus, qui Romæ scripsit, affirmet eum jam antea ab uno tantum Catholico episc. fuisse consecratum, quibusdam aliis episcopis schismaticis manum non imponentibus, ab eo non recedendum.

8. *Moritur S. Margarita Scotiæ regina.* — Hoc anno contigit quod Ordericus lib. 8, pag. 701

narrat, Malcolmum nempe hujus nominis III, Scotorum regem, a Roberto de Molbraio et Morello nepote ejus ex insperato inermem occisum fuisse. Erat Malcolmus sanctæ Margaritæ maritus, de qua Ordericus scribit: « Margarita Scotorum regina tam tristi nuntio de morte viri sui perculsa, contremuit, omnesque regni sui proceres convocavit, eisque filios suos Edgarum, et Alexandrum et David commendavit; ac ut eos sicut filios regis honorarent, obsecravit. Susceptis autem precibus ejus cum ingenti favore a curia, jussit aggregari pauperum agmina, eisque pro amore Dei omnem thesaurum suum distribui: omnesque rogavit, ut pro se, marito suo, prolequc sua Dominum studerent deprecari. Hæc nimirum filia fuit Eduardi regis Hunnorum (id est Hungarorum): qui fuit filius Edmundi cognomento Irnesidæ, fratris Eduardi regis Anglorum (cognomento Confessoris) et exul conjugem accepit cum regno filiam Salomonis regis Hunnorum. Generosa quippe mulier de sanguine regum a proavis orta pollebat, sed morum bonitate, vitæque sanctitate magis prælucebat. Denique competenter ordinatis rebus, et Gazis distributis pauperum cœtibus, Ecclesiam intravit, missam a capellanis celebrari rogavit. Sacris deinceps devote solemniis interfuit, et post sacræ perceptionem Eucharistiæ inter verba orationis expiravit », et quidem hoc anno, ut Hovedenus, Vigorniensis, Simeon Dunelmensis aliique historici Anglici testantur.

9. *Ejus liberi.* — Duas reliquit filias, *Edith*, postea Mathildem appellatam, et *Mariam* priorem Henricus, postquam regnum Anglorum adeptus est, uxorem duxit; alteram Eustachius Boloniensis comes. Baronius anno MXCVII, num. 154, sanctæ Margaritæ mortem narrat, eamque in rem Rogerium citat; quo nomine Rogerium Hovedenum de more intelligit. Verum hic hanc mortem pag. 463 et seqq. cum hoc anno illigat. Ait præterea Baronius ejus Vitam scriptam esse ab Aldredo abbate, quod alii non docent, neque ejus Vita aliqua antiqua extat. Clemens papa, hujus nominis Decimus, eam Scotiæ patronam declaravit, et nomen ejus in Breviarium Romanum inseruit, ubi hodie legitur ad diem VIII mensis Julii. Malcolmo et sancta Margarita demortuis, Scotia variis tumultibus vexata fuit, nec eorum filii ante annum MXCVII regnare potuere. Eo enim anno, uti narrat Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl., Willelmus Anglorum rex « Eadgerum ad Scotiam cum exercitu misit, ut in ea consobrinum suum Eadgerum Malcolmi regis filium, patruo suo Dunelaldo, qui regnum invaserat, expulso, regem constitueret » ; quod et factum fuit.

APPENDIX.

QUOD POLLICITI SUMUS, PIE LECTOR, ADJICERE AD CALCEM TOMI HUJUS DISPUTATIONEM ILLAM HUMBERTI S. R. E. EPISCOPI CARDINALIS, QUAM CONSTANTINOPOLI HABUISSE VIDIMUS ADVERSUS GRÆCOS SCHISMATICOS DE AZYMO ET FERMENTATO; ECCE EDIMUS EAM EX BIBLIOTHECA VATICANA DEPROMPTAM, NE NOBILE ANTIQUITATIS MONIMENTUM DIUTIUS LATEAT, ET FORTASSE PEREAT.

Incipit responsio fratris Humberti, sanctæ Ecclesiæ Silvæcandidæ dicti episcopi, instar Dialogi ab ipso Latine conscripta apocrisiariatus sui tempore Constantinopoli, et jussu imperatoris religiosi et Orthodoxi Constantini Monomachi græce edita, sub nominibus Constantinopolitani et Romani. Anno Domini millesimo quinquagesimo quarto.

ROMANUS.

Præfulgente gratia sanctæ et individuæ Trinitatis, in cujus manu nos et sermones nostri, hinc jam aggredimur responsum in litteris et cavillationibus vestris; ut palam sit, nos illius summi Petri disciplina eruditos, qui dixit[1] : « Sitis parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe : sed cum modestia et timore conscientiam habentes bonam, ut in eo quod detrahunt vobis, confundantur qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem ». Quod figurate per Moysen Dominus innuit[2], ubi vectes, quibus Arca portaretur, circulis ipsius semper inesse præcepit, nec unquam extrahi ab eis, ne qua mora fieret, quotiescumque Arcam elevari necesse esset. Arca siquidem sanctam Ecclesiam; circuli ejus divinam Scripturam; vectes autem præpositos Ecclesiæ significant, quos semper expedit sacræ Scripturæ insistere, ne pudenter tunc velint discere, quando jam ad exaltationem sanctæ Ecclesiæ debent quæstiones quorumlibet enodare. Unde calumniam vestram seriatim discussuri, ab ipsius initio non pigritamur ordiri.

Insuper ut manifestius vestra dicta a nostris secernantur, vestra obelis, nostra autem asteriscis prænotantur [3]. Sed tandem videamus quale sit illud vestræ calumniæ procemium, quo laborastis auditorem vestrum efficere benevolum, ita dicendo :

CONSTANTINOPOLITANUS.

Dei magna dilectio, et jucunda compassionis viscera flexere nos scribere ad tuam sanctitatem, et per te ad universos principes sacerdotum, et sacerdotes Francorum et monachos et populos, et ad ipsum reverendissimum papam, et memorari de azymis et sabbatis, quæ mystice indecenter custoditis et communicatis Judæis. Etenim azyma et sabbata ipsi custodire a Moyse jussi sunt.

[1] I Petr. III. 15 et 16. — [2] Exod. XXV.

[3] Dilucidius autem loco asterisci et obeli, duo nomina sunt apposita in Latina translatione, Romanus scilicet, et Constantinopolitanus, quo lector facilius admoneatur.

ROMANUS.

Ex hac vestra præfatione, sicut profitemini, crederemus vos salutem totius Latinæ seu Occidentalis Ecclesiæ pro sola magna Dei dilectione quærere, si sciremus vos vestram vestrorumque non negligere. Cum vero vos ipsos et vobis commissos negligatis, ut nefandos Jacobitas, imo Theopaschitas, seu alias hæreticorum pestes inter vos et penes vos habeatis, neque eorum consortia, neque colloquia, neque convivia, seu pariter orare devitetis : quomodo saltem suspicabimur, vos aliqua dilectione Dei aut proximi præmonitos, compati nostræ perditioni, sicut putatis? Et quare ad præceptum gloriosi Pauli[1] sic aures præcordiorum obturastis, ut dicentem non advertatis : « Hæreticum hominem post unam et secundum correptionem devita? » Unde ipse Paulus sciens [2], quod nulla pars esset fideli cum infideli, Hymenæum[3] et Philetum devitavit, et Timotheo[4] Alexandrum ærarium devitare præcepit. Cum etiam non animadvertitis, beatum Joannem[5], contestantem fidelibus : « Si quis venit ad vos et hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, nec ave ei dixeritis; qui enim dicit ei ave, communicat operibus illius malignis ». At vos, quasi omnia munda sint vobis, oculis contra vos et vestra clausis, sanctam Romanam et omnem Occidentalem Ecclesiam pollutam hæresi et Judaismo proclamatis, et velut quamdam abominationem devitatis.

[1] Tit. III. 10. — [2] II Cor. VI. 15. — [3] I Tim. I. 20. — [4] II Tim. IV. 14. — [5] II Joan. 10.

Ex qua tam cæca, et hactenus inaudita audacia ad hoc prorupistis, ut cunctorum hæreticorum, quos adhuc deprehendere valuimus, temeritatem transcendatis. Quamvis enim singulæ hæreses suis adinventionibus aliqua Ecclesiæ membra fatigaverint, nulla tamen adhuc ad tantam vesaniam erupit, ut opinionem suam primæ et Apostolicæ Sedi ingerere præsumpsisset cum interpositione anathematis. Recensete (si placet) ab initio Christianitatis usque ad nostra tempora cunctarum hæreseon molimina, et videbitis, an aliqua earum præsumpserit talia ». Et cum non inveneritis, saltem nunc resipiscite, ne (quod absit) permaneatis vicimores præcursores illius antichristi [1] qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. In cujus arrogantiæ monte consistentes, et ex supercilio ipsius omnia super vos jacere reputantes, dicitis vos flexos visceribus compassionis, scribere cunctis sacerdotibus Francorum, et reverentissimo papæ. Sed non solum Romani et Francorum sacerdotes, verumetiam omnis Latina Ecclesia de monte domus Domini clamat vobis contradicens [2] : « In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer ? » Tamen eum, quem papam reverentissimum dixistis, revereri et non detestari debuistis.

Quod autem impudenter calumniamini nos communicare Judæis, observando typice azyma et sabbatum ; phrenesi inveterata arbitramur adeo vos perdidisse sensum, ut nec factum vestrum respiciatis, nec dictum. Quapropter suademus vobis, ut ad cor redeatis et animadvertatis, quod in Exodo Moyses jubeat de azymis [3] : « Primo mense, quartadecima die mensis, ad vesperam comedetis azyma usque ad diem vicesimam primam ejusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris : qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Israel, tam de advenis quam de indigenis terræ. Omne fermentatum non comedetis, in cunctis habitationibus vestris edetis azyma ». Item unde superius [4] : « Septem diebus azyma comedetis. In die prima non erit fermentum in domibus vestris : quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel, a primo die usque ad diem septimum. Dies prima erit sancta atque solemnis, et dies septima eadem festivitate venerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent, et observabitis azyma ». Item in sequentibus, scilicet in cap. 13 ejusdem Exodi dicitur : « Septem diebus vesceris azymis, et in die septimo erit solemnitas Domini. Azyma comedes, septem diebus non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis ». Item [5] : « Solemnitatem azymorum custodies : septem diebus comedes azyma, sicut præcepi tibi in tempore messis novorum ». Et in Levitico cap. 23 : « Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum, Phase Domini est, et quintadecima die mensis hujus solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis : dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque : omne opus servile non facietis in eo, sed offeretis sacrificium in igne septem diebus ; dies autem septimus erit celebrior et sanctior, nullumque opus servile fiet in eo ». Et in Numero [1] : « Mense primo, quartadecima die mensis, Phase Domini erit, et quintadecima die solemnitas. Septem diebus comedetis azyma ; quarum dies prima venerabilis et sancta erit : omne opus servile non facietis in ea, offeretisque holocaustum Domino vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem ; et sacrificia singulorum ex simila, quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, et duas decimas per arietem, et decimam decimæ per agnos singulos, id est per septem agnos. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis ». Et in Deuteronomio [2] : « Observa mensem novarum frugum, et verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo, quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte. Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus et de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi. Non comedes in eo panem fermentatum, septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Ægypto, ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ. Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, et non remanebit de carnibus ejus quod immolatum est vespere, in die primo usque mane ».

Hæc omnia si ita Judæis carnalibus carnaliter observanda vetus Legislator cælitus censuit, constat hæc secundum carnalem observationem omnino aliena a nobis : quia in illis septem diebus quotidie fermentatum in omnibus finibus et terminis nostris et domibus invenitur, apparet atque comeditur ; nec ipsos septem dies aliter quam reliquos totius anni in azymis observamus ; nec apud nos perit de cœtu nostro anima illius, quicumque tam de advenis, quam et de indigenis terræ, comederit fermentatum in supradictis diebus. Sed nec velut ipsi, a decima die mensis primi supradictum agnum masculum anniculum ex pecoribus usque ad quartumdecimum servamus, nec ad vesperum immolamus, ut sanguine ejus postes signemus, nec carnes ejus assas igni, accincti et calceati, tenendo baculos in manibus, nocte comedimus festinanter cum azymis panibus et lactucis agrestibus. Insuper non offerimus incensum holocaustum Domino in his diebus quotidie vitulos duos de armento, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem, et sacrificia singulorum, et similam conspersam oleo ; neque hircum pro pec-

[1] II Thess. II. 4. — [2] Psal. X. — [3] Exod. XII. 18. 19 et 20. — [4] Ibid. 15. 16. 17. — [5] Exod. XXXIV. 18.

[1] Num. XXVIII. 16-22. — [2] Deut. XVI. 1-4.

cato, ut expietur pro nobis. In quo ergo communicamus Judæis? et in quo solemnitatem azymorum custodimus? An forsan quia solemnes eosdem dies et feriatos habemus, et a decima quarta luna usque ad vicesimam primam observamus? Et cur eadem vos observatis? nisi quia vobis aliud innuunt, aliud illis? Illis enim data sunt in memoriam egressionis suæ de Ægypto; nobis autem in memoriam spiritualis egressionis nostræ ex hoc mundo, ut vacemus et videamus, quoniam ipse est Deus, qui nos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum, consurgere et considere secum faciens in cælestibus, et ut instar lunaris globi incipiamus lumen cordis, id est, mentis rationem a terrenis avertere, et ad cælestia convertere, sicque capiendo et quærendo quæ sursum sunt, reviviscamus Deo et moriamur mundo. Sic quoque omnia, quæ superius nos carnaliter observare negavimus, Deo annuente, spiritualiter et observamus et cupimus omnimode observare, proculdubio credentes, quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta esse, beato Paulo sic protestante[1]: « Hæc omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos fines sæculorum devenere ».

Hinc ad observantiam sabbati veniatur, de quo ita in Exodo præcipitur[2]: « Memento ut diem sabbati sanctifices: sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua, septima autem die sabbati Domini Dei tui non facies omne opus, tu et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum et advena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, et requievit die septimo. Idcirco benedixit Dominus diem sabbati, et sanctificavit eum ». Item in eodem: « Sex diebus operaberis, die septima cessabis arare et metere ». Igitur in hujusmodi observatione sabbati, ubi et qualiter communicamus Judæis? Illi enim in sabbato otiosi et feriati, nec arant, nec metunt, nullumque opus ex more faciunt, sed festum habent et convivium, et requiescunt servi et ancillæ eorum, boves et jumenta. Nos vero nihil horum observamus, sed omne opus facimus, sicut et in præcedentibus quinque diebus, et jejunamus, sicut et in proxima sibi feria sexta jejunavimus.

Vos vero, si non Judaizatis, dicite cur Judæis in simili observantia sabbati communicetis? Sabbatum ipsi certe celebrant, et vos celebratis: epulantur ipsi et solvunt semper in sabbato jejunium, et vos epulamini et solvitis semper in sabbato jejunium: illi in sua Quadragesima solvunt a jejunio omne sabbatum præter unum, et vos in vestra Quadragesima solvitis a jejunio omne sabbatum præter unum. Illis duplex causa est sabbatum celebrandi, scilicet ex præcepto Moysi; et quod, contristatis discipulis, ipsi fuere de morte Domini, quem non credebant resurrecturum, in hac die gavisi. Unde, quia cum Judæis sabbatum, et nobiscum celebratis diem Dominicum, videmini in tali observatione imitari sectam Nazarenorum, qui sic recipiunt Christianismum, ut non dimittant Judaismum. Latina autem Ecclesia compatiens passo et sepulto Domino, congaudet resurgenti in die Dominica, quando Judæos nimia occupavit mœstitia, et custodes sepulchri conati sunt corrumpere pecunia.

Unde nos traditionem Apostolicam usque in hodiernum diem de sabbato retinentes, et usque in finem retinere cupientes, hic subscribere curavimus, quid super hoc senserint et confirmaverint nostri antiqui et venerabiles Patres. Ex quorum numero beatissimus papa Silvester, magni Constantini Augusti spiritualis pater, inter alia dixit: « Si omnis Dominicus dies Resurrectionis gratia est colendus in gaudio Christianorum, omnis ergo sabbati dies sepulturæ deputandus est in execratione Judæorum. Omnes enim discipuli Domini sabbato fletum habuerunt, sepultum Dominum suspirantes; et Judæis epulantibus lætitia inerat, Apostolis autem jejunantibus tristitia imperabat. Tristemur itaque cum tristantibus de sepultura Domini, si volumus cum iisdem de Domini resurrectione gaudere. Neque enim fas est, ut distinctiones ciborum, et cæremonias Judæorum more Judaico observemus ». Hæc et his similia dicente sancto Silvestro, non placuit quibusdam Orientalibus ista traditio Apostolicæ Sedis, sed magis elegerunt celebrare sabbatum cum Judæis. Cujus sententiæ concordans sanctus papa Innocentius ait: « Sabbato jejunandum esse ratio evidentissima demonstrat. » Nam si diem Dominicum ob venerationem Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi non solum in Pascha celebramus, verumetiam per singulas hebdomadas ipsius diei imaginem frequentamus, ac sexta feria propter passionem Domini jejunamus, sabbatum prætermittere non debemus, quod inter tristitiam et lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat Apostolos biduo isto et in mœrore fuisse, et propter metum Judæorum se occuluisse: quod utique non dubium est, et in tantum eos jejunasse biduo memoratur, ut traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ forma utique per singulas hebdomadas est tenenda, propter quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quo si putatis semel atque uno sabbato jejunandum, ergo et dies Dominica et sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda. Si autem Dominicæ diei ac sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est; dementius est bidui agere consuetudinem sabbato prætermisso, cum non disparem habeat causam a sexta videlicet feria, in qua Dominus passus est, quando et apud inferos fuit, ut die tertia resurgens redderet lætitiam post biduanam præcedentem tristitiam. Non ergo nos negamus sexta feria jejunandum, sed dicimus in sabbato hoc agendum, quia ambo dies

[1] I Cor. x. 11. — [2] Exod. xx. 11.

tristitiam Apostolis in his qui Christum secuti sunt, indixerunt; qui die Dominica exhilarati, non solum ipsum festivissimum esse voluerunt, verumetiam per omnes hebdomadas frequentandum esse duxerunt. Hinc jam reliqua vestra dicta discutiamus.

CONSTANTINOPOLITANUS.

Nostrum vero Pascha Christus est; qui, ut non juxta legem inveniretur Deo adversarius, et circumcisus est, et legale Pascha celebravit primitus. Sic illo discedente, nostrum novum operatus est.

ROMANUS.

Quod Christus vestrum Pascha sit, sciatis nos ita concedere, si cum asseritis etiam nostrum, imo totius Catholicæ Ecclesiæ Pascha esse. Quod si (quod absit) pertinaciter contradixeritis, auscultabimus ipsum Dominum nostrum JESUM Christum, sic suos præmonentem de pseudochristis et pseudoprophetis [1] : « Si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, aut ecce illic, nolite ire, neque sectemini ». Quod vero dicitis, Dominum JESUM, celebrato vetere Pascha, novum discipulis suis celebrandum tradidisse; quis sanum sapiens negat? Sed illud quod dicitis, Dominum nostrum ideo circumcisum, et vetus Pascha celebrasse, ne juxta legem inveniretur Deo contrarius : quis unquam ausus erit asserere nisi manifestus hæreticus? In hoc enim videmini perverse cum Marcionitis et Manichæis sentire; alium Deum veterem legem, alium novam dedisse; et ut apertius dicatur, Deum malum et Deum bonum vultis introducere : et ne illi malo, hoc est, Deo tenebrarum, bonus iste Deus lucis inveniretur adversarius, et circumcisus fuit et celebravit Pascha vetus, et quasi devitans illius tyranni velut fortioris se iram incurrere, ad tempus simulavit se legem ejus observare. Sed absit tam pestiferum virus a fidelium auribus et cordibus, ut vel suspicetur aliquis aliquid aliquando simulasse omnipotentem et simplicissimam Veritatem, quæ est Christus Deus noster; aut alium esse veteris legis, alium novæ auctorem, cum ipsa Veritas protestetur dicens [2] : « Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas : non veni solvere, sed adimplere ». Et Psalmista dicat [3] : « Etenim benedictionem dabit legis dator ». Deinde subjunxistis :

CONSTANTINOPOLITANUS.

Et hoc manifestum est, sicut in Evangelio secundum Matthæum, de mystica cœna loquens Evangelista, sic quoque inquit [4] : « Prima autem « die azymorum accesserunt discipuli ad JESUM, dicentes : Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? Qui ait : Ite in civitatem ad quemdam, et dicite ei : Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis ». Et post pusillum [1] : « Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis suis, et edentibus illis dixit : Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est ». Et post pusillum, dicente Juda [2] : « Numquid ego sum Rabbi? » dicit ei : « Tu dixisti ». Hucusque Dei hominis, universa legalis Paschæ sunt. Deinde ea quæ mystici et nostri sunt, addidit Evangelista, et dixit [3] : « Edentibus autem illis, accepit JESUS panem, fregit, et dedit discipulis suis, et dixit : Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et accipiens calicem gratias egit, et dedit eis, dicens : Bibite ex eo omnes, hic est sanguis meus novi Testamenti ». Dicendo enim, *Novi*, ostendit quoniam ea, quæ veteris fuerunt Testamenti, cessaverunt.

ROMANUS.

Hæc omnia non a vobis, sed a veracibus Evangelistis conscripta, et ab omnibus orthodoxis Patribus constanter prædicata credimus, et ipsum Dominum nostrum Jesum Christum quartadecima luna ad vesperum Pascha vetus perfecisse, et mox novum inchoasse prædicamus. Quapropter sequentia videamus.

CONSTANTINOPOLITANUS.

Aspicite quomodo panem corpus suum sub novo Testamento vocavit, sicut vivificum et plenum spiritu, et sicut caloris demonstrativum. Vos quidem panem, nos ἄρτον dicimus. Ἄρτος autem interpretatur elevatus et sursum portatus a fermento et sale, calorem et elevationem habens. Azymæ autem nihil distant a lapide sine anima, et luto lateris deorsum conjunctæ terræ, et sicco luto comparatæ; quæ cum amaritudinibus Moyses comedere miseris semel in divina lege constituit, dicens [4] : « Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam cum pavore egressus es de Ægypto, ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto omnibus diebus vitæ tuæ », quoniam malæ passionis et tribulationis symbola sunt significativa.

ROMANUS.

In hac vestra disputatione illud tantum approbamus, quod Dominus JESUS panem benedictum et fractum in memoriam sui sub novo Testamento corpus suum vocavit; et quod omnis panis hujusmodi vivificet, atque det vitam mundo, utpote plenus spiritu et calore Dei vivi, et quod nos panem, vos ἄρτον dicitis. Reliquia vero vehementer detestamur, et velut hæreticam vanitatem et auda-

[1] Matth. XXIV. 23. et Luc. XVII. 23. — [2] Matth. V. 17. — [3] Psal. LXXXIII. — [4] Matth. XXVI. 17-19.

[1] Matth. XXVI. 20-22. — [2] Ibid. 25. — [3] Matth. XXVI. 26-28. et Luc. XXII. 17-20. — [4] Deut 16.

ciam olentia atque resonantia anathematizamus. Quis enim audebit panem quemlibet absque mysterio, quod supra diximus, asserere plenum spiritu et animatum, nisi discipulus Manichæorum? Ipsi enim delirando sicut vere pleni mania, impudenter asserunt, panem et vinum, lignum, lapidem et vestem, cæteraque talia animam habere. Illud quoque, quod azymum negantes panem esse per etymologiam ejus nominis, quod est ἄρτος, conamini nos vincere, sciatis omnino vanum et puerile; quia et a linguarum peritis diversæ etymologiæ dantur ex uno nomine secundum humanum placitum, magisquam secundum naturam rerum; et in omnibus scripturis invenimus panem indifferenter dici, sive fuerit azymus, sive fermentatus. Quod hinc demonstrare incipimus.

Primo omnium ecce manna, tam in lege et Prophetis, et Psalmis, quam in Evangelicis et Apostolicis litteris, panis, id est, ἄρτος vocatur, sicut in Psalmo [1] : Ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς. Ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος. Quod latine dicitur : *Panem cœli dedit eis : panem Angelorum manducavit homo*. Et in Evangelio [2] : Κύριε, ἀεὶ δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον. Et in Exodo [3] : Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν ἔδωκεν ὑμῖν Κύριος. Si ergo manna, quod erat album et minutum sicut semen coriandri, et quasi pilo tusum in similitudinem pruinæ, gustusque ejus quasi similæ cum melle, auctoritate divina dicitur panis, sive ἄρτος, quod utique nullam similitudinem aut verum saporem panis habet; quomodo azymo possit tolli nomen panis, non videmus, qui utique natura, forma et sapore, omnimodis panis est et dicitur, præsertim cum Angeli apud Abraham [4], et Loth [5] subcineritios panes, id est, ἄρτους ὑποτέφρους dicantur comedisse, Angelusque [6] Eliæ legatur eosdem in desertum attulisse. Sed quid multa? in Lege et in Evangelio invenimus, τοὺς ἄρτους προθέσεως, id est, panes propositionis, quos azymos fuisse nemo dubitat, qui legis Mosaicæ aliquam notitiam retentat, ubi dicitur [7] : « Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini ». Et in Deuteronomio [8], Moyses azymum vocavit ἄρτον ταπεινώσεως, id est, panem afflictionis. Sermo quoque Domini ad Ezechielem factus dixit [9] : « Et tu, fili hominis, sume tibi frumentum, hordeum, fabam, lentem, milium, et vitiam, et mitte in vas unum, et facies tibi panes ». Ecce tam hic quam in subsequentibus panes dicuntur, ubi nulla fermenti mentio habetur, in tantum ut subcineritius hordeaceus ibidem vocetur. Verumtamen ut de vestris aliquid dicamus, audite quid Joannes monachus Damascenus in laude Dei Genitricis dicit : Ῥώννυται τῶν βροτῶν οὐσία διὰ σοί... ὁμοιάσασα θείῳ πυρὶ ὡς ἐγκρυφία πάναγνε πάρθενε, ἐξ οὗ ἐξεπτήθισατο καὶ σε ἀλώβητον διαφυλάξαντα.

Quinetiam volumus ut dicatis, fermentatusne an azymus sit, de quo Salomon ait [1] : « Suavis est homini panis mendacii ». Et [2] : « Panis absconditus suavior est », scilicet, quem mulier stulta repromittit. Et hic enim, et illic, non azymus, sed ἄρτος dicitur.

Et quia nos ad hoc trahere nititur tota vestra disputatio, ut pro eo tantum, quod Matthæus dixit [3] : Λαβὼν Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, id est : « Accepit Jesus panem » ; incipiamus credere fermentatum, et non azymum, discipulis suis in memoriam suæ passionis Dominum dedisse ; sciatis istam sententiam vestram satis infirmam esse, si aliud non habetis, quod possit vestræ parti favere. Omnis enim sententia ex opinione procedens est dubia ; quæ autem ex scientia procedit, certa omnimode et rata. Unde si aliam sententiam firmiorem non habetis, hac sola tam ambigua nostrum consensum vobis non vindicabitis, quia ut superius copiose monstravimus, azymus sicut fermentatus ἄρτος dicitur. Quinetiam Matthæus, qui hebraice scripsit Evangelium, non dixit λαβὼν Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, sicut Græcus, sed ut Hebræus *Hebræis*, Lacach Jesus Lechem. Lechem autem hebraice azymum vocari, in Deuteronomio cognoscite, ubi sic habetur [4] : Lechem oni, id est, panem afflictionis, atque panes propositionis lechem panim dicuntur. Unde in Psalmo [5] manna quoque similiter vocatur, ut lechem abirim achal is. Quod interpretatur : « Panem Angelorum manducavit homo ». Tam copiosis ergo trium principalium linguarum exemplis enervatam etymologiam vestram ex nomine, quod est ἄρτος, sapienter considerate ; et azymo nostro fermentatum vestrum præferre cavete.

Quia si non obstinata mente manifeste veritati resistitis, et si Vetus et Novum Testamentum aperte non impugnatis, nobiscum sentire et profiteri habetis, et azymum panem fuisse, quem ipse Dominus Jesus in cœna primis Ecclesiæ suæ fundatoribus distribuit in memoriam suæ sacratissimæ passionis. Nam sicut sufficienter supra ostendimus, in septem Paschæ diebus fermentatum nec inveniebatur, nec apparebat in cunctis domibus, seu finibus Israel ; et apud quemcumque fuisset inventum, justa animadversione velut divinæ legis transgressor, absque procrastinatione peribat de cœtu Israelitarum. Quod si credimus verbis Veritatis dicentis [6] : « Non veni legem solvere, sed adimplere », credendum etiam et prædicandum est, Dominum Jesum nec unum iota, aut unum apicem legis præteriisse ; et ut totius transgressionis expertem insidiatoribus suis dixisse [7] : « Quis ex vobis arguet me de peccato ? » Alioquin nec ipse peccata multorum tulit, nec pro transgressoribus oravit, ut non perirent ; nec pro nobis passus, sed pro sua prævaricatione juste punitus, præsertim qui nec solus legis transgressor inventus est, fer-

[1] Psal. LXXVII. 24. 25. — [2] Joan. VI. 34. — [3] Exod. XVI. 15. — [4] Gen. XVIII. 9. — [5] Ibid. XIX. 3. — [6] III Reg. XIX. 6. — [7] Levit. II. 11. — [8] Deut. XVI. 3. — [9] Ezech. IV. 9.

[1] Prov. XX. 17. — [2] Ibid. IX. 17. — [3] Matth. XVI. 26. — [4] Deut. XVI. 3. — [5] Psal. LXXVII. 25. — [6] Matth. V. 17. — [7] Joan. VIII. 46.

mento apud se tunc reperto; sed insuper multos discipulos reos mortis effecit, cibans illos fermentato. Videte quorsum evadat hæc vestra disputatio, nempe si in solemnitate Azymorum dicitur quolibet usus fermentato, vere mortuus asseritur in peccato suo, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ipsius.

Insuper administratis Judæis magnam materiam sibi placendi super interfectione Domini et permanendi in errore suo, et fidem nostram evacuandi, si gloriantes nomine Christiano objecerint Christo, quod Judæorum nemo objicere præsumpsit, nec tunc nec modo nisi forte vestro edoctus magisterio. Quamvis enim principes sacerdotum, et omne concilium quæsissent falsum testimonium contra JESUM, ut eum morti traderent, et nec in verbis ejus invenissent; tamen tale aliquid, quale vos objicitis, nullus eorum objecit. Quod si fuisset objectum, solum unum sufficeret ad perdendum illum, nec jam Pilato dicenti[1] : « Accipite eum vos et secundum legem vestram judicate eum », dicerent : « Nobis non licet interficere, quemquam »; quia ipsi præcepto legis interfecissent fermentati participem. Denique tota in Jesum calumnia ex interrogatione Pilati, et responsione Judæorum facillime potest adverti juxta Evangelium Matthæi, et Marci, ubi interroganti Pilato[2] : « Quid enim mali fecit? » clamaverunt : « Crucifigatur ». Porro Luca attestante[3] : « Omnis multitudo tradentes JESUM Pilato dixerunt[3] : Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari Cæsari, et dicentem se Christum regem esse ». Quibus paulo post ait Pilatus[4] : « Nihil invenio causæ in hoc homine». Et illi : «Commovet populum, docens per universam Judæam, incipiens a Galilæa usque huc ». Deinde post aliqua dixit eis Pilatus[5] : «Obtulistis mihi hominem quasi avertentem populum ; et ecce ego coram vobis interrogans nullam causam mortis invenio in homine isto, ex his in quibus eum accusatis : sed neque Herodes. Corripiam ergo illum et dimittam ». At illi postulabant ut crucifigeretur. Joannes autem refert sic Pilatum dixisse Judæis[6] : « Quam accusationem affertis adversus hominem hunc ? » Qui dixere ei : « Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum ». Et post aliqua, dicenti eis Pilato[7] : « Accipite eum vos, et crucifigite », responderunt[8] : « Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit ». Nonne tot testibus iniquis in Dominum insurgentibus, et iniquitati mentienti sibi, sufficisset hoc unum vestrum mendacium, si constaret eis saltem hoc solum ? Nonne instarent Pilato, et dicerent : « Nos legem habemus, et secundum legem debet mori », quia fermentatum in Pascha comedit, aut certe apud eum apparuit ? et forte dicetis, eum clam egisse hoc. Absit, quia non solum de factis suis, verum et de dictis ait ipse pontifici percunctanti[1] : « Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga et in templo, quo omnes Judæi conveniunt, et in occulto locutus sum nihil ; quid me interrogas ? Interroga eos, qui audierunt quid locutus sim ipsis; ecce ii sciunt, quæ dixerim ego ». Numquid etiam dominum domus, in qua Pascha celebrabat, tanta sanctæ legis prævaricatio posset latere, quem constat paternarum traditionum æmulatorem apprime fuisse ? Quod si forte et hunc latere potuit, aut certe ipse consensit, numquid et Judam complicem malignorum Judæorum latere potuit ? Qui juxta Psalmistam[2], unanimis ejus, dux et notus, et præsertim dispensator fuit. Quem ipse Dominus dilecto suo Joanni demonstrans, ait[3] : « Ipse est, cui intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset, panem dedit Judæ Simonis Iscariotæ ». Ecce hic bis dixit ἄρτον, quem vos nonnisi fermentatum accipitis. Quod si ita est, quæ res prohibuit infelicem Judam, demonstrato ipso fermentato, prodere sanguinem magistri palam, quem omnimode quærebat prodere clam ? aut quid necesse habuit, desperando dicere[4] : « Peccavi tradens sanguinem justum », cum tradendo transgressorem legis, averterit a se et a populo furorem Domini, et gratiam promeruerit?

Ut enim præceptum legis divinæ super hoc breviter tangamus, perpendite quid in Deuteronomio latius dicatur[5] : « Si propheta quilibet, sive frater tuus, filius, aut filia, seu uxor, vel amicus quem diligis ut animam tuam, voluerit clam persuadere tibi, ut avertaris a cæremoniis legis, non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, ut miserearis et occultes eum, sed statim proditum populo interficies, ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, et misereatur tibi, multiplicetque te sicut juravit patribus tuis ». Hinc, ne quid minus factum videatur, etiam vestratium ridiculæ opinioni obviamus.

Qui non invenientes quonam sanctarum Scripturarum funiculo scapham assertionis suæ pertrahant ad alicujus stabilitatis littus, fluctuando retrahuntur in illud divinæ omnipotentiæ pelagus. Namque sciscitantibus nobis : Unde Dominus JESUS fermentatum in cœna habuerit, cum in omnibus finibus Israel non inveniretur : respondent? Si creditur omnipotens, potuit subito undecumque fermentatum exhibere, aut certe ipsum azymum benedicendo fermentare. Quod quam sit frivolum, nemo non intelligit. Quia quocumque modo apud eum in ipsa solemnitate fermentatum apparuisset, legis transgressor fieret, plane dignus puniri, qui in sanctæ legis contumeliam fermentatum tractasset. Sed et si quolibet modo id fuisset factum, aliquis Evangelistarum tantum narraret miraculum, non inferius illo quo aqua narratur conversa

[1] Joan. XVIII. 31. — [2] Matth. XXVII. 23. — [3] Marc. XV. 1. — [4] Luc. XXIII. 2. — [5] Ibid. 4. — [6] Luc. XXIII. 14. — [7] Joan. XVIII. 29. 30. — [8] Ibid. XIX. 6, 7.

[1] Joan. XVIII. 20. — [2] Psal. LIV. 14. — [3] Joan. XIII. 26. — [4] Matth. XXVII. 4. — [5] Deut. XIII. 6-8. 17.

in vinum. Et cum tam subtiliter gesta, sive dicta in ipsa cœna describant, ut etiam aliqua velut minus necessaria videantur recitare, sicut illud est de contentione prioratus inter discipulos facta; sive quod Dominus[1] ipse præcepit *vendi tunicam, et emi gladium*, quomodo tam obstinato silentio reticuerunt tam necessarii sacramenti initium, et ut ita dicamus, omnimodam metamorphosim, et qualem vos somniatis? Neque enim fuerat negligenter commemorandum, quod totius Ecclesiæ extat fundamentum, et usque secundum Christi adventum retinebit Christianitatis statum, per quod in Christo manemus, et ipse in nobis. Unde vos assertionis vestræ difficultatem passi, laboratis nobis præjudicium facere ex omnipotentia Christi. Sed vobis fideliter et constanter respondemus : Quamvis omnia quæcumque voluit fecerit et faciat Dominus Jesus, hoc facere non potuit, sicut quondam de lapidibus panem facere non potuit. Si quæritur, cur? breviter respondetur, quia noluit. Sed unde scitur quia noluit? quia nec transgredi potuit, neque transgressus est legem, quam non venit solvere, sed adimplere. Itaque unum e duobus eligatis necesse est : Aut enim fermento abjecto in solemnitate azymorum legem adimplevit ; aut suscepto fermento legem solvit, propter quam adimplendam se venisse mentitus inveniretur : quod absit. Porro de omnipotentis Dei coomnipotente Filio ita habetur in Joannis Evangelio[2] : « Non potest Filius a se facere quidquam ». Qui etiam secundum Marcum[3], in patria sua non poterat virtutes multas facere.

Hinc nil tergiversationum vestrarum prætermittentes, quia consideratis vestro fermentato secundum legem et Evangelium juste contradici, adstruere conamini, Dominum non celebrasse Pascha cum Judæis quartadecima luna mensis primi, sed priusquam fieret legalis abjectio fermentati : et hoc probare contenditis ex Evangelio Joannis, qui ait[4] : « Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha ». Quod quanta absurditate dicatur, saltem ex hoc perpendite, quod Christum transgressorem legis non cavetis denuo pronuntiare, si Paschæ noluit tempus observare; præsertim cum Lucas referat[5], quia cum esset facta hora, discubuit. Quamvis enim bis posse celebrari Pascha lex concedat, tamen quartamdecimam lunam omnimodis observandam denuntiat. Et mundis quidem quartamdecimam lunam primi mensis; immundis autem quartamdecimam secundi. Et quicumque aliter præsumpsisset, de medio populi sui periret.

Quod si quæritur, quare Joannes quartamdecimam lunam, id est, a Pascha secundum, dixerit Pascha, cum videatur dicere debuisse : Et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent azyma, quorum prima erat dies ipsa; sciatis indifferenter ab Evangelistis dici Pascha et azyma. Nam licet Dominus discipulis dixerit[1] : « Scitis quia post biduum Pascha fiet » ; Matthæus tamen ipsius diei, in cujus vespere fiebat Pascha, mentionem faciens, inquit[2] : « Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes : Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? » Cui concordans Marcus, ait[3] : « Erat Pascha et azyma post biduum ». Et post pauca[4] : « Et primo die azymorum, quando Pascha immolabant ». Ubi si indifferenter non accipiuntur Pascha et azyma, ut modo Pascha pro festo azymorum, modo festum azymorum intelligatur pro Pascha, quomodo stabit : « Erat Pascha et azyma post biduum? » nam juxta opinionem vestram debuit sic scribi : *Erat Pascha post biduum, et azyma post triduum*. Sed beatus Lucas omnem hujusmodi dissolvens controversiam, inquit[5] : « Appropinquabat dies azymorum, qui dicitur Pascha ». Et quia cum eo, qui proprie dicebatur Pascha, subsequentes quoque septem dies azymorum abusive nuncupabantur Paschæ; quam diem vellet specialiter intelligi, in sequentibus luce clarius ostendit, dicens[6] : « Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha ». Quod plane in decima quarta luna fiebat ad vesperum, quando agnus occidebatur. Quem etiam Pascha dici, sic Evangelista perhibuit, ut ipsum Pascha occidendum diceret. Idem quoque in Actibus Apostolorum narrat[7], quod Herodes captum Petrum misit in carcerem, volens post Pascha producere eum populo : qui quod Pascha dicat, mox subjungens declarat : « Erant autem dies azymorum ». Nec mirum, cum etiam in Exodo[8] Dominus tria festa præcipua haberi præcipiens, Pascha tacuit, solemnitatem azymorum tantum custodiri jussit ; quæ, prætermisso Pascha, observari nequit. Porro Joannes qualiter intelligi vellet, quod ait, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha, paulo post ait[9] : « Erat autem Parasceve Paschæ hora quasi sexta ». Parasceve Paschæ, præparatio Paschæ interpretatur, quando jam præparabatur, vel instabat celebritas magni diei sabbati, qui celebrior reliquis Paschalibus diebus apud Judæos habebatur : adeo ut ob reverentiam ejus gentilis hominis cohabitatione vel introitu prætorii pollui vererentur, et insuper ne in cruce remanerent corpora in sabbato, precarentur.

Nec repugnat vero, quod Pascha solemnitas azymorum dicitur; quandoquidem ipsum Pascha cum azymis edebatur, nec per totum diem illum, sicut scriptum est[10] apparebat fermentatum in finibus illis usque ad vesperum octavæ diei, quam habebant celeberrimam. Insuper harum trium principalium solemnitatum continuati octo dies pro

[1] Luc. XXII. 36. — [2] Joan. V. 19. — [3] Marc. VI. 5. — [4] Joan. XVIII. 28. — [5] Luc. XXII. 14.

[1] Matth. XXVI. 2. — [2] Ibid. 17. — [3] Marc. XIV. 1. — [4] Ibid. 12. — [5] Luc. XXII. 1. — [6] Ibid. 7. — [7] Act. XII. 4. — [8] Exod. XII. XIII et XXIII. — [9] Joan. XIX. 14. — [10] Exod. XII. 15 et 19.

uno die sunt habiti, sicuti de Scenopegiæ diebus Dominus dixit[1] : « Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendam ad diem festum hunc ». Qui tamen postea jam die festo mediante dicitur ascendisse, et in novissimo magnæ festivitatis die stetisse et clamasse[2] : « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat ». Ecce vestris opinionibus reluctati, forsan plus necessario fuimus verbosi. Sed hinc minime debemus reprehendi, quia causam humano generi super omnia necessariam doluimus evacuari. Si Dominus Jesus legem potuisset transgredi[3], inanis enim esset fides nostra, inanis et prædicatio nostra, quia posset doceri, peccatum Adæ obfuisse humano generi, mortem autem Christi nihil profuisse. Nunc sequentia videamus, ubi postquam vanis declamationibus, ut supra monstratur, ἄρτον interpretati fuistis elevatum et sursum portatum a fermento et sale, calorem et elevationem habentem, horrenda cæcitate abominati azyma dixistis.

Constantinopolitanus.

Azyma autem nihil distant a lapide sine anima, et luto lateris deorsum conjuncta terræ, et sicco luto comparata.

Romanus.

Heu, heu, Domine Deus, ecce compleri videmus Principis Apostolorum præsagium nostris temporibus[4] : « Ex vobis, inquit, erunt magistri mendaces, qui inducent sectas perditionis, et eum qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur, et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur : quibus judicium jam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat ». Cujus sententiæ concordans Gentium Doctor ait Timotheo[5] : « Hoc scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa, et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi » et cætera. Et post pauca[6] : Quemadmodum Joannes et Mambres restiterunt Moysi, ita et isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem ; sed ultra non proficient. Insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit ». Unde et vos impudenter detrahentes azymis, et illi vivifico mysterio Redemptionis nostræ inauditas injurias irrogare non timetis. Nec mirum si in secretis cælestibus acies mentis vestræ caligat, quandoquidem in terrenis tam perverse errat, ut azymum, quod visu et tactu, atque gusto simul, et usu quotidiano panem comprobat, lapidem seu siccum lutum lateris credat. Et, o quam dignam erroris sui mercedem vestra vesania reciperet, si vobis retrusis, et omni consolatione humani victus fraudatis, lapidem seu siccum lutum lateris opponeret aliquis pro azymis. Ibi proculdubio in summo discrimine vestro disceretis plurimum distare lapidem sive laterem ab azymis, et quod lapidibus seu lateribus paries, azymis autem confirmetur cor hominis. Quæ quamvis humanam vitam temporaliter sustentent, tamen sine anima esse sicut et fermentum, nullus negare audet, nisi Manichæus demens. Nam in corporis Christi mysterio indubitanter vitalis esca fiunt perpetuo. Sed dum nitimini Apostolicæ Sedi derogare super azymis, putredine inveteratæ hæresis vos scatere monstratis, asserendo animam inesse panibus fermentatis, etiam absque mysterio Dominicæ passionis.

Quod autem calumniamini azyma deorsum terræ conjuncta, non negamus vulgo hæc eadem sic parari lapidibus, aut argillæ superposita, non, sicut dicitis, terræ conjuncta. Verum hæc ad communes usus hominum et cæterorum animalium transeunt. Nam ad magnam Christi mensam non accedunt, sed illud solum, quod diaconi cum subdiaconis, seu ipsi sacerdotes sacris amicti vestibus cum melodia Psalmorum conspersum, et in ferro paratum ex secretario proferunt. Nempe sicut Apostolici Actus indicant, diaconi specialiter constituti sunt super hoc opus, Petro dicente[1] : « Non est æquum relinquere nos verbum Dei, et ministrare mensis ». Vos autem, quia sicut facere nos reprehenditis, nec in lapide aut argilla, seu aliquo metallo vestrum fermentatum paratis : ergo aut in aqua paratis, aut de cælo manna venit vobis, quod ad humanos et divinos usus habetis. Sed ad reliqua frivola vestra veniatur. Non invenitur[2] Moyses dixisse azyma malæ passionis et tribulationis symbola esse, sed *lachemoni*, id est, panem afflictionis ; non quod naturaliter aliquid afflictionis in se habeat, sed quod Hebræis ad memoriam revocet, quia ab Ægyptiis exire compulsi, conspersam farinam antequam fermentaretur, apportarint in humeris. Quæ ut superius sufficienter disseruimus, nil nos tangunt juxta carnalis observantiæ ritus. Ideo discutiamus quod sequitur.

Constantinopolitanus.

Nostrum vero Pascha gaudium et lætitia totum est, et extollit nos ab humo propter gaudium ad cælum, sicut et fermentum propter proprium calorem panem : qui panis omni suavitate repletus est. Azymum vero neque sal, neque fermentum habens lutum est aridum ; aut non audistis Jesum dicentem[3] discipulis suis, « quia vos estis sal terræ ? » Et[4] : « Quoniam simile est regnum cælorum fermento, quod accipiens mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentaretur totum ? » Mulierem sanctam Ecclesiam vocat, satis

[1] Joan. VII. 8. — [2] Ibid. 37. — [3] I Cor. XV. 14. — [4] II Petr. II. 1-3. — [5] II Tim. III. 1, 2. — [6] Ibid. 8, 9.

[1] Act. VI. 2. — [2] Deut. XVI. 3. — [3] Matth. V. 13. — [4] Ib. XIII. 33.

vero tribus, hoc est, tribus modiis repletis, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quorum nequaquam lutulentum azymum est particeps.

ROMANUS.

Optamus vobiscum celebrare Pascha, quod totum sit lætitia, et plenum gaudii, in terra scilicet viventium, quia hoc nemini concessum est in terra morientium, ubi et de præteritis scandalis subest gemitus, et de futuris metus. Unde si cupitis de continuo Pascha postmodum gaudere, in isto annuo non sitis interim sine timore, sed sicut Psalmista monet [1] : « Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore » : atque instanter cum Apostolis petite [2], « ut gaudium vestrum sit plenum ». Illud etiam quod asseritis, id est, vestrum Pascha vos ab humo sustollere ad cælum præ gaudio ; ita agere decet omnino [3] : « Quia si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens ; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram ». Sin alias, jam non levatur anima vestra ad Deum, sed contra Deum. Sane quoniam vestrum gaudium comparatis fermento, quod suo calore panem extollit : ambigimus jam quale illud gaudium sit, quia fermentum in bono accipi vix invenimus, nec fermentatus panis absque consecratione est aliqua suavitate plenior azymis panibus, quos plerique sibi salubriores et sapidiores arbitrantur. Sed qualis fuerit propositio, aperit hæc vestra conclusio.

CONSTANTINOPOLITANUS.

Azymum vero, neque sal neque fermentum habens, lutum est aridum.

ROMANUS.

Iteratis contumeliis in tantum azyma lacessitis, ut pæne omnibus visibilibus et invisibilibus naturis injuriam irrogetis. Si enim (ut definistis) lutum aridum est quidquid neque sal neque fermentum habet ; ergo beati spiritus et animæ justorum, sive ipsa quatuor elementa, ex quibus omnia visibilia existunt, lutum aridum sunt, quoniam neque sal, neque fermentum habent. Nec sufficit vobis tantum nefas evomuisse, nisi insuper Dominum testem vestræ opinionis produceretis, quasi pro sola commendatione et confectione vestri fermentati dixerit discipulis [4] : « Vos estis sal terræ ». Et [5] : « Simile est regnum cælorum fermento ». Ergo quia verba, quæ sunt spiritus et vita, ad litteram placet vobis intelligere : placeat etiam fermentato vestro aliquid palmitum et sinapi adjungere. Nam idem Dominus dicit discipulis [1] : « Vos estis palmites ». Et [2] : « Simile est regnum cælorum grano sinapis », quod scilicet calorem administrat, quem tantopere vestra calumnia in fermento collaudat. Noveritis tamen ipsam de fermento absconso expositionem vestram Catholico dogmati contrariam. Si enim mulier illa Ecclesiam signat, et tria sata sanctam Trinitatem, ubi, et quando, et ad quid Ecclesia in ipsa beata Trinitatem fermentum abscondit ? An forte quisquam summo et incommutabili bono Deo quidquam augmenti aliquando conferre potuit aut poterit ? Quapropter convenientius parabolam hanc exposuissetis, si regnum cælorum sanctam Ecclesiam significare dixissetis ; fermentum autem doctrinam Apostolicam, tria sata, tres filios Noe, quibus post diluvium mensuratur farina, id est, totius humani generis massa. In qua utique mulier, id est coæterna Deo Patri Sapientia facta ex muliere, doctrinam Apostolicam quasi fermentum recondidit, et regnum cælorum, id est, præsentem Ecclesiam ex diversis nationibus coadunavit.

Jam quia post multiplices azymorum obtrectationes ad hoc prorupit vestra insolentia, ut in ipsa terribilia et vivifica sacramenta Redemptionis nostræ apertis contumeliis irreverenter insurgat, et azymum exclamat lutulentum, et nequaquam S. Trinitatis particeps esse : respondere cogimur deinceps vobis stultis juxta stultitiam vestram, ne vobis sapientes videamini.

Certissime sciatis, quod gloriatio vestra stercus est et vermis. Hodie enim extollimini, et cras non inveniemini, et secundum Psalmistam [3], ut pulvis ante faciem venti comminuemini, et ut lutum laterum delebimini, juxta Proverbia Sapientis [4] : De stercore boum lapidandi, et velut stercus in via conculcandi, sicut et antecessores vestri hæretici, ac præcursores Antichristi. Ut enim in libro beati Job dicitur [5] : « Ex quo posuit Deus hominem super terram, cognoscitur laus impiorum brevis esse et gaudium hypocritæ ad instar puncti ». Unde quia in eo putatis vos sapientes, si aliorum institutionibus detrahatis : hinc par pari referemus, quod vestram impudentiam mordebit, ut retrahat a reverendorum sacramentorum injuriis. Salva ergo, ut dignum est, reverentia corporis Domini nostri JESU Christi, et in fermentato, et in azymo perquiramus an fermentatum, ad humanas mensas præparatum, sincerius ac mundius sit plebeio azymo : et primo omnium ab origine fermentatum repetamus, ut perspecta diligenter ejus scaturigine verax judicium de puritate fermentati habeamus. Necesse est enim, ut rivus fontis sui qualitatem et naturam sequatur. Ita enim originem fermenti invenire cupimus, sicut hominis cujuslibet originem ipsam matrem omnium terram invenimus. Nam si hominis originem alium hominem dixerimus, jam propago, non origo erit ; quomodo nec

[1] Psal. II. 11. — [2] Joan. XVI. 24. — [3] Coloss. III. 1-2. — [4] Matth. V. 13. — [5] Ibid. XIII. 37.

[1] Joan. V. 13. — [2] Matth. XIII. 31. — [3] Psal. XXXIV. 5. — [4] Eccli. XXII. 2. — [5] Job. XX. 5.

fermentum fermenti origo esse poterit. Sicut enim sententia vulgi extat, fermenti origo fit, cum aut spuma musti, seu fæx cujusdam rusticæ potionis, quæ apud Gallos *cervisia* dicitur, vel certe jus elixati hordei, aut ciceris, sive lac ficulneæ vel pecorum corruptum injicitur conspersæ farinæ. Cum ergo spuma, fæx, elixatura leguminum, et lac ficus vel pecorum corruptum apud homines computentur inter sordida, constat fermentum sordibus non carere per omnia. Massa autem, cuicumque fermentum injicitur, necesse est corrumpatur. Sicut ait sapientissimus Paulus [1] : « Modicum fermentum totam massam corrumpit ». Ubicumque autem corruptio, tam in divinis quam et in humanis litteris dicitur, ibi etiam deterioratio, seu vitiositas aliqua substantiæ accidisse comprobatur. Unde si non potest aliquando corruptio in bonam partem intelligi, nulli dubium est, quin fermentato azymum mundius sit; quod nullam corruptionem fermenti admittens, ex munda farina tantum et pura aqua conficitur. Fermentum quoque si aliquandiu in massa negligitur, tanto acore eam corrumpit, ut ultra humanis usibus non prosit.

Deinde panis fermentatus parvo situ efficitur mucidus, quod rarissime incurrit azymus, utpote plenus et solidus, non tumidus et cavernosus uti fermentatus. Qui licet magna ex parte impar sit vestris laudibus, tamen per omnia par est vestris moribus. Ipse enim, fermento veteri corruptus, deprehenditur acidus, cavernosus et tumidus; et vos haud secus humana opinione corrupti loquacitate, apparetis acidi, calliditate cavernosi, et ut divinæ scientiæ vacui, humana scientia inceditis inflati, juxta illud dictum Apostoli [2] : « Scientia inflat ». Cui etiam supradicta vitia inesse idem Apostolus attestatur, Timotheo dicens [3] : « Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt ». Quod vero fermentum sicut præfati sumus, in divinis et humanis litteris in malum ponatur, Dominus ipse in Evangelio testatur [4] : « Cavete », inquiens, « a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis ». Et Paulus [5] : « Expurgate, inquit, vetus fermentum ». Et paulo post : « Epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ ». In sæcularibus quoque litteris Satyricus effeminationem, et corruptos mores Romanorum redarguens ait :

> Quid didicisse? nisi hoc fermentum, et quæ semel intus
> Innata est, rupto jecore, exierit caprificus.

[1] I Cor. v. 6. — [2] Ibid. viii. 1. — [3] I Tim. vi. 3-5. — [4] Luc. xii. 1. — [5] I Cor. v. 7.

Et si omnes Scripturas perscrutati fueritis, nunquam et nusquam fermentum in bonam significationem poni invenietis, nisi in uno loco Evangelii, ubi regnum cælorum fermento simile Dominus dicit; doctrinam videlicet Apostolicam significans. Si vero omnes revolvatis Scripturas, nunquam et nusquam invenietis azyma poni in significatione contraria, sed aut sinceritatem, aut veritatem significare, sicut Apostolus dicit : « Epulemur in azymis sinceritatis et veritatis ». Unde vestra duplicitas suo fermentato contenta, Romanæ et Latinæ simplicitati azymum extorquere desinat, ne si pertinax fuerit, *anathema maranatha* cum suo fermentato fiat, et Prophetam sibi exprobantem audiat [1] : « Ite ad Bethel, et impie agite, et sacrificate de fermentato laudem ». Nunc videatur quænam Ecclesiarum majori diligentia, et subtiliori significatione Dominici corporis proprietatem vel veritatem imitetur.

Romana quippe et Occidentalis Ecclesia a ministris sacri altaris in secretario confectum offert azymum, quod ex grano frumenti, et limpida lympha, per ignem fuerit præparatum, significans se in una Mediatoris Dei et hominum Hominis-Dei Jesu Christi persona tres perfectas credere et venerari substantias, humanam scilicet carnem, animam rationalem, et Verbum Dei Deum; et granum quidem assimilari carni, quam de sola virginis carne, quasi ex gremio matris terræ sola virtute cælesti, non autem aliqua commixtione virili factam, omnipotens Divinitas animavit, puriorem substantiam, id est, animam, quasi aquam præclaram et nobilem ei infundens. Quas geminas substantias ab ipsius virginalis conceptionis exordio Verbum Dei rite suscepit, et mediante suæ divinitatis calore tanquam igne sibi constrinxit et consolidavit. Taliter præparatus azymus fideli invocatione totius Trinitatis fit verum et singulare corpus Christi, non, sicut Theopaschitæ volunt, corpus Patris et Filii et Spiritus sancti. Quod et vos videmini sentire, dicentes Patris et Filii et Spiritus sancti particeps non esse azymum, ut subaudiatur, sicut fermentatum est particeps eorum.

Ex qua prava sententia, si non vultis cum Theopaschitis damnari, nolite in ipsa commemoratione Dominicæ passionis aliquod participium, seu communionem, præter solam consecrationem vel cooperationem concedere sanctæ et impassibili Trinitati, quia mors solius humanitatis Filii Dei annuntiatur in illo sacramento visibili, ut Apostolus ait [2] : « Quotiescumque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat ». Ipse quoque Dominus Jesus in speciali commemorationis suæ privilegio discipulis distribuens panem, ait [3] : « Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur »; meum, inquam, quod Spiritus sancti septemplici gratia subnixum, ipsa sapientia Dei patris æterni ædificavi

[1] Amos. iv. 5. — [2] I Cor. xi. 26. — [3] Ibid. 24.

mihi templum quadraginta et sex diebus in utero et ex utero intactæ Virginis, quodque mox pro vobis et pro multis per passionem crucis in mortem resolvendum, omnipotens Trinitas post triduum suscitabit, non permittens Sanctum suum videre corruptionem. Meum, inquam, hoc est, Filii Dei, et Filii hominis, qui vadit, sicut scriptum de illo. Quapropter sicut prædiximus, tota beata Trinitas in consecratione Eucharistiæ cooperatur, sed sola mors Christi in fractione ejus, et in esu annuntiatur.

Hinc jam quæ apud vos habeatur disciplina, et cautela super tanto mysterio, animadvertamus. Vos aliquando pretio fermentatum a quocumque viro, seu femina præparatum habetis, in tantum ut nonnunquam ab ipsis publicis negotiatorum tabernis emptum panem ad Dominicam mensam transferatis; quem tractatum illotis et sordidis quorumlibet manibus negare non potestis. Qui sane juxta vestram narrationem quinque substantiarum particeps est, id est, fermenti, farinæ, salis, aquæ et ignis. Quarum omnium significationes congruas in illa simplici et sincera carne Salvatoris, si habetis, date nobis. Par est enim, ut de fermentato nobis rationem ponatis, quemadmodum nos de azymis vobis, ne forte, quod absit, perversitas Manichæorum ad fulciendum errorem suum asserat has quinque substantias in sacrificium Christianorum assumi propter quinque antra tenebrarum, quæ fingunt mentiendo sibi. Date quoque evidentem causam illius circumcisionis, qua coronulam panis ad sanctum sacrificium ferro levatis; cum immaculata hostia immaculatum corpus Domini aptius videatur significare, et integritas panis, integritatem Ecclesiæ: quæ corpus Domini fit participatione ejus integerrimi corporis. Quod qualiter fieri debeat, Paulus Corinthiis ita prædicat [1]: « Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane et uno calice participamus ». Unde et Dominus panem accepisse, benedixisse, et fregisse, non autem legitur ante vel postea incidisse.

Deinde quod sanctum panem vitæ æternæ in calice intritum cum cochleari sumere consuestis, quid opponitis? neque enim ipse Dominus panem in calice vini intrivit, et sic Apostolis dedit, dicens: Accipite, et cum cochleari comedite, hoc est enim corpus meum. Sed sicut sancta Romana Ecclesia usque nunc observat, panem integrum benedixit, et fractum singulis particulatim distribuit, dicens [2]: « Accipite et comedite, hoc est corpus meum ». Quibus, postquam cœnatum est, calicem porrexit, dicens: « Bibite ex eo omnes ».

Quam reverendam angelis et hominibus institutionem etiam sancta Sion, prima scilicet Ecclesia, usque ad hæc moderna tempora, sicut ab Apostolis recepit, fideliter retinuit. Adeo ut quidam Hierosolymitanorum pontificum, datis Epistolis, significaverint, quantum illorum institutio discrepet a Græcis. Sic enim scriptum reliquerunt: « Ex ipsa sancta civitate Hierusalem, quæ et sancta Hierosolyma, exiit fides Christiana; in ipsa quoque sancta Sion et sancta resurrectio primæ Ecclesiæ dicuntur, et veraciter habentur. In ipso sancto et venerabili loco adimpletur divina et immaculata oblatio Domini nostri Jesu Christi, sicut decet per ordinem ». Et puto quia bene faciunt ibi, quod nonnisi integras et sanas ponunt ipsas oblationes in sanctas patinas, nec quomodo Græci habent lanceam ferream, qua scindant in modum crucis ipsam oblationem, id est (proscomidem) pro sancto missæ. Porro in præfatis sanctis Ecclesiis cum ipsa sancta patina sanctam anaphoram, id est, oblationem exaltant. Etenim veræ et aptæ sunt ipsæ oblationes, tenuesque ex simila, lanceam vero ferream nesciunt nisi quæ latus Domini nostri Jesu Christi aperuit. Cochlear autem cum quo communicent, sicut in Ecclesia Græcorum, minime habent, quia non ita commiscent sanctam communionem in calice, sed sola communione communicant populum. Itaque et in magnis et in parvis Ecclesiis hunc morem traditum sibi a sanctis Apostolis habent omnes Christiani ipsius provinciæ. Græci autem cohabitantes eis, alii sic, alii qualiter a suis acceperunt. Ad hæc, si quid ex sancta et venerabili Eucharistia in Hierosolymitanis Ecclesiis superfuerit, nec incendunt, nec in foveam mittunt, sed in pyxidem mundam recondunt, et sequenti die communicant ibi, eo quod conveniunt illuc ex diversis provinciis Christiani qui propter fidem et maximum amorem Filii Dei communicari ibidem desiderant; quia, et locus ipse venerabilior et sanctior est omnibus locis in omni terra, et ibi est sepulchrum sanctum et honorabile Domini nostri Jesu Christi, et sanctus Calvariæ locus.

Subterrare autem vel infodere sanctam Eucharistiam in terra, sicut quidam dicuntur agere, aut in lagenam mittere, aut effundere illam, negligentia magna est, et nullus timor Dei. Etenim fides Christianorum ipsa impolluta, et divina mysteria sunt, sicut quod Christus dixit [1]: « Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, vita vivet in æternum ». Sed de his hactenus, præcipue cum vos ipsi possitis hæc colligere subtilius ex tenore Epistolæ illius, quam istic ex Græca Latinam patefecimus. Ubi luce clarius intelligi datur, eumdem ritum divini sacrificii sanctam Hierosolymitanam Ecclesiam observasse antiquitus, quem sacrosancta Romana Ecclesia observare non cessat hactenus. Siquidem tenues oblatas ex simila præparatas, integras et sanas, sacris altaribus nos quoque superponimus, et ex ipsis post consecrationem fractis cum populo communicamur, et tunc demum calice meri et liquidi cruoris potamur: quan-

[1] I Cor. x. 16 et 17. — [2] Matth. xxvi. 26.

[1] Joan. vi. 55-59.

doquidem nemini discipulorum nisi Judæ[1] proditori intinctum panem a Domino porrectum invenimus, significante quod cum esset traditurus. Pari modo etiam residuum Dominicæ oblationis reponimus.

Jam quia sufficienti auctoritate novi et veteris Testamentis constat, Dominum nostrum Jesum Christum commemorationem suæ passionis recolendam in azymo discipulis sub ipsa cœna commendasse, sicut hodieque sancta Romana et Latina Ecclesia noscitur recolere, dicere debetis cujus institutionem in fermentato tam obstinate defenditis. Nempe quicumque seu qualiscumque ille fuerit, juxta beatum Job[2] compositus Deo, qui est ipsa justitia et sapientia, nec justus nec sapiens erit. Nec potest fieri ut quilibet convenientius aut verius commendare prævaluisset sacrosanctum mysterium fidei, quam ipse qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis, Agnus immaculatus, qui tollit peccata mundi. Cui comparata, etiam perfecta cujusvis scientia summa est ignorantia. Quapropter eventilemus reliqua dicta vestra.

CONSTANTINOPOLITANUS.

Dicit autem et David de Christo[3]: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech ». Qui ante Moysen et Abraham cœli et terræ et cæterarum creaturarum agnoscens Deum, exurgens obtulit illi panem et vinum. Ideo dicit divinus Apostolus[4]: « Quoniam si consummatio per Leviticum sacerdotium erat, non secundum ordinem Melchisedech sacerdos Christus diceretur. Et quia translato sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat ». Quæ lex lutulenta constituit azyma Judæis custodire. Idem ipse magnus Paulus ad Corinthios prima Epistola de his loquens, inquit[5]: « Fratres, ego accepi a Domino quod et tradidi vobis. Quoniam Dominus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit et dixit : Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem. Similiter et de calice : Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem. Quotiescumque manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis ».

ROMANUS.

Quandiu vestigia doctiloqui Pauli fideliter tenuistis, omnino irreprehensibiliter cucurristis; sed mox ut præcurrere tentastis, miserabiliter deviastis. Quibus non sufficit aberrasse, nisi insuper Doctorem Gentium in fide et veritate maluissetis post vos reluctantem trahere, quam illius vestigia repetendo, errorem vestrum evadere. Insuper inauditum præjudicium eidem facitis, quando suis dictis eum impugnando azyma lutulenta pronuntiatis; quæ tam ipse[1], quam omnis Catholicus, esse sinceritatis et veritatis asserit. Illam deinde etymologiam vestram super pane contra nos defensando complicem vestrum tantum Apostolum laboratis efficere, quasi in eo quod veraces Evangelistas secutus, ait : Accepit panem, nonnisi fermentatum voluisset insinuare. Quod si fieri potuit, inanis prædicatio et labor tanti Apostoli erit, evacuabitur mors Christi, quia jam non tradidit semetipsum pro nobis, sed juste interiit, sicut transgressor legis. Verum quam sit hæc vestra etymologia frivola, satis abundeque ostenditur supra. Jam videamus quorsum pertrahere conemini tantum Apostolum suæ assertionis funibus.

CONSTANTINOPOLITANUS.

Azyma vero neque commemorationem habent Domini, neque mortem annuntiant, sicut Mosaica, et ante mille quadringentos annos ex Lege constituta, et per novum Testamentum, hoc est per sanctum Evangelium, et per Christum maledicta et derelicta.

ROMANUS.

O sacrilega temeritas! o virosa et maniosa Manichæorum dicacitas! o ab hominum auribus et cordibus procul abigenda impietas! Eone pertraxistis Apostolum, ut in tantæ perfidiæ barathrum præcipitaretis vobiscum? Ecce illud pestiferum ovum, quod tamdiu parturistis, repente peperistis. Ex quo qui comederit morietur (ut[2] Isaias propheta dicit) et quod fuerit confotum, erumpet in regulum. Ecce, ut claret, dolorem concepistis, injustitiam parturistis, iniquitatem peperistis, et contra ipsam veritatem et omnes divinas paginas mentiti impudenter latratis, ipsum Filium Dei legem et azyma, quæ constituerat, maledixisse. Sed o sancta, o bona, o venerabilis lex cum universis mandatis et observationibus tuis! quicumque te et tua usque ad unum iota maledixit, maledicit, aut maledicet, sit ille maledictus. Potuitne, aut debuit Dominus noster sic ingratus esse, ut tam fidelem et devotum præconem, et constantissimum testem suum aliqua maledictione confunderet, qui non cessavit tota sua intentione signis, mandatis, sacrificiis, ceremoniis atque verbis, gloriam ejus conclamare? Et ubi didicistis, quod Dominus Legi vel azymis maledixerit? forsan dicturi estis, ubi novum Pascha tradidit discipulis, aut ubi surrexit a mortuis. Sed ut superius liquido cognoscitur, ex ipsis benedictis et fractis novum Pascha instituit, et ipsa suæ Resurrectionis die a duobus invitatus in Emmaus castello[3] accepit panem, benedixit, et mox cognoverunt eum in fra-

[1] Joan. XIII. 26. — [2] Job. IX. 2. — [3] Psal. CIX. 4. — [4] Hebr. VII. 11. — [5] I Cor. XI. 23-26.

[1] I Cor. V. 8. — [2] Isai. LIX. 5. — [3] Luc. XXIV. 13, 30, 31 et 35.

ctione panis. Quem omnimodis azymum fuisse constat, quia usque ad octavas Paschæ nullo modo fermentum in omnibus finibus Israel apparebat. Sane quod ipse factus sub lege, legis testimonium habuerit, dicit Judæis[1] : « Scrutamini Scripturas », in quibus vos putatis vitam æternam habere, et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Et iterum[2] : « Si crederetis Moysi, crederetis et mihi; de me enim ille scripsit ». Unde in alio[3] loco protestatur se non venisse « solvere legem, sed adimplere ». Cujus quodlibet minimum mandatum quisquis solveret, etiam in regno cælorum, id est, præsente Ecclesia minimus foret, nedum illam futuram aliquo modo introiret, in qua factor et doctor legis magnus vocaretur et esset. Ipsa quoque suæ Resurrectionis die duobus supradictis discipulis[4], « incipiens a Moyse et omnibus Prophetis, interpretabatur Scripturas quæ de ipso erant ». Deinde undecim congregatis[5] : « Oportebat impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi et Prophetis, et Psalmis de me ». Et quia « oportebat pati Christum, et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum per omnes Gentes ». Ecce breviter Salvator innotuit Incarnationis ac Passionis suæ humilitatem, atque Resurrectionis gloriam, omniumque gentium vocationem, et per baptismum salvationem in Veteri Testamento præmonstrata, et in Novo fuisse exhibita, ut merito Evangelium nihil aliud sit dicendum quam legis expositio.

Quæ lex, velut bajula et nutrix Christi et Ecclesiæ, id est, sponsi et sponsæ, capitis et corporis in plenitudine temporum prævia Evangelicæ gratiæ et veritatis lucerna publicis visibus pariter revelavit, quos diu in secretis cubiculi occultavit. Tunc repente illius speciosi forma præ filiis hominum omni creaturæ resplenduit, ubi per sanctos Apostolos, quibus aperuit sensum, ut intelligerent Scripturas, mysterium cunctis retro sæculis absconditum in omnem terram et usque in fines orbis transmisit. Maledicendusne est ergo uterus ille, qui spiritu Dei gravidatus ab initio parturivit omnia sacramenta Christi et Ecclesiæ, tandemque in fine sæculorum peperit ipsum Evangelium prædicandum ubique? siquidem Vetus Testamentum efficit, ut per Novum libera fronte prædicetur partus Virginis, et credatur resurrectio ex mortuis, atque per lignum, aquam et spiritum, reparatio humani generis. Alioquin deleto Veteri Testamento, Novum evanesceret, fabulaque putabitur omnino, nec retineri poterit absque charactere suo; quoniam nec paries stabit sine fundamento. Quod ipse Dominus suis factis et dictis supposuit, et Apostolis seu prædicatoribus suis inspiravit, narrationis suæ cursum firmare anchora Testamenti Veteris, cujus auctoritatem primus magister Ecclesiæ profitetur certiorem esse illa voce[1], quam super Dominum transfiguratum factam audivit.

Unde firmissime credendum est, et liberrime profitendum, quod quicumque Veteri Testamento contradicit, etiam Novi adversarius existit; quod velut rota in medio rotæ inesse Veteri sanctus Ezechiel vidit[2]. Deinde quasi subjectum, vel fundamentum est Vetus Testamentum, cujus ædificium, vel superior pars constat Novum, quod necesse est deficiat vel corruat, deficiente vel corruente subjecto cui insidebat; et subjecto quidem seu fundamento permanente, permittantur supersidentia sæpe : intereunte autem vel ruente nequeunt pariter non interire vel ruere. Hoc utique Dominus utriusque Testamenti lator intelligi volens, cum possit omnipotenti voluntate vacuas sex hydrias[3] in nuptiis vino de nihilo repente creato implere, maluit tamen certi mysterii gratias prius aqua easdem hydrias a fessis ministris usque ad summum impleri, et post solo nutu suo mirabile vinum fieri. In quo provido Redemptoris nostri facto discimus aquam non substantiam suam, sed qualitates, id est, saporem et colorem, et si qua sunt hujusmodi, permutasse : ut animadvertamus ipsum Dominum Vetus Testamentum, quo sex mundi ætates per ministerium priorum Patrum repleverat, non evacuasse, sed innovasse; nec inde quidquam reprobando minuisse, sed quod ei inerat et latebat, approbando exhibuisse. In quibusdam enim sola pronuntiatione temporum, seu varietate excepta, Lex et Evangelium idem concorditer clamant. Verbi gratia, Lex prædicit[4] : « Prophetam suscitabit vobis Dominus de fratribus vestris ». Et[5] : « Ecce Virgo concipiet et pariet filium ». Evangelium prædicat; « Propheta[6] magnus surrexit in nobis », et « Virgo concepit, peperit filium ». In quibus etiam tempore et themate salvo, commemorant voces pietatis et impietatis[7], ut est : « Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? » et[8] : « Speravit in Domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum ».

Porro si alicui insipida videtur talis lympha, noverit nullo vitio lymphæ istud sibi contingere, sed nimio palati sui stupore. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia siquidem est illi lex Dei, nec novit ex ea mentis ventrem salubriter replere, sed perniciose distendere. Spiritualis autem qui judicat, discernit omnia, cum nostro architriclino Paulo fideliter decantat[9] : « Scimus quia bona est lex, si quis ea legitime utatur ». Et illud[10] : « Scimus quoniam lex spiritualis est ». Quod si lex spiritualis est, ministratio Spiritus fit spiritualiter examinata, et ministratio mortis carnaliter discussa. Quamvis enim lex suapte natura sit vita, vitio tamen hominum mors fit, sicut idem Apostolus dicit : « Quid ergo dicemus[11]

[1] Joan. v. 39. — [2] Ibid. 46. — [3] Matth. v. 17. — [4] Luc. xxiv. 27. — [5] Ibid. 44, 46 et 47.

[1] II Pet. i. 18. — [2] Ezech. i. 16. — [3] Joan. ii. 7. — [4] Deut. xviii. 15. — [5] Isai. vii. 14. — [6] Luc. vii. 16. — [7] Matth. xxvii. 46. — [8] Psal. xxi. 9. — [9] I Tim. i. 8. — [10] Rom. vii. 14. — [11] Ibid. 7.

Lex peccatum est? Absit! sed peccatum non cognovi nisi per legem ». Et post pauca [1] : « Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum et justum et bonum : quod ergo bonum est, mihi factum est mors ? » Absit ! « Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem ». Et rursus [2] : « Invenio igitur legem nolentem mihi bonum facere, quoniam mihi malum adjacet ». Tandem, si sapienter auditis quæ præmisimus, recipiscite ab injuriis Legis quam sanctam, et mandatum sanctum et justum, et bonum affirmat Apostolus, ne medicum demonstrantem morbos, et curare volentem videamini obruere lapidibus, tanquam phreneticus.

Porro numerosa Patrum conjugia, et ex tribu sua, atque carnalia sacrificia, et circumcisionis seu variarum purificationorum cærimonias, ciborumque differentias noveritis temporaliter carnalibus aut permissa, aut jussa, ut eos talium jugo vel licentia mandatorum retineret, ne ad idololatriam, seu ad cætera flagitia corruerent ; spirituales autem significatione futurorum bonorum, quæ in his repromittebantur, jugiter sublevaret, ut advenientia a longe conspicerent et devote salutarent. Quod licet hujusmodi observationibus pro loco et tempore viderentur nimium dediti, ut sua condescensione paulatim brutas plebes per signa traherent ad res ; tamen quid in his senserint, ex his beati David dictis liquet [3] : « Si voluisses sacrificium dedissem utique ; holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus ». Unde rursus ait [4] : « In me sunt Deus vota tua ». Cujus personam suscipiens, carnali populo contestatur dicens [5] : « Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo ? Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua ». Nonne huic et reliquis Patribus aqua legis colorem et saporem mutaverat, quæ pallida et insipida carnalibus apparebat? Quippe his frigebat, quæ illis sic calebat, ut jam tunc cum discipulis Jesu dicere possent [6] : « Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via, et aperiret Scripturas ? »

Littera enim legis per Moysen data carnales occidebat, cujus spiritus, gratia et veritate per Jesum Christum facta, spirituales vivificabat ; ut illi, timore temporalis mortis, ac si frigore contracti inde pallerent, unde isti amore æternæ vitæ quasi calore vegetati rubebant, et cum Paulo libere proclamabant [7] : « Plenitudo legis est dilectio », in cujus duobus præceptis charitatis pendere legem universam, veritas perhibuit [8] : « Quod si Deus charitas est », Deo proculdubio adversatur, quisquis aliquid legi Moysi subtrahere conatur, quam ipse totam in charitate pendere testatur. Quæ charitas gemina carnalibus et terrenis cærimoniis contecta velut quidam bisulcus hamus vermiculis seu volaticis plumis insertus, et in pelagus humanæ captivationis cælitus demissus, vagos et vacuos cœlestium homines inescatos visibilibus, et invisibili mucrone trajecit, et trajectos ad sinum angelicæ libertatis retraxit, dicentes Deo in Canticorum canticis [1] : « Trahe me post te ». Et : « Vulnerata charitate ego sum ». Sic dum homo adhæret Deo et homini proximus, decentissima linea, et tanquam aurea mandatorum divinorum catena pariter ad paradisum retrahuntur.

Deinde quanta instantia Euphration Rhodiorum episcopus legem veterem contra Severianos hæreticos defenderit, ex subjectis verbis ipsius liquet ; ubi inter nonnulla alia dixit : « Fundamenta domus præclaræ circa squalida loca sunt posita, ut ea quæ sunt superius, nullas contumelias stercorum patiantur. Superiora ergo domus laquearibus auratis, parietibus pictis, et vario marmorum metallo sunt edita ; inferiora vero humori terreno vicina digesta etiam superiorum universa suscipiunt ». Quid ergo nunc faciemus? si auferimus inferiora, superiora corruunt. Tamen si destruenda erant inferiora, non hoc alius poterat nisi Dei Filius facere. Videamus ergo, utrum ipse destruxerit hoc, quod nos dicimus permanere : « Putatis », inquit [2], « quia veni legem solvere, aut Prophetas? non veni legem solvere, sed adimplere ». Et vos ergo saltem his et aliis proprii doctoris vestri vocibus revocati, ab injuriis sacratissimæ legis cessate, ne ab eodem et ab omnibus Catholicis anathema cum Severianis sitis.

Sed ne forte adhuc vobis nimium placeatis ex opinationibus vestris, cum nihil teneatis diligentius, recapitulamus dictum Apostoli, quem supra ad vestrum suffragium violenter attrahere tentastis, quia ait [3] : « Si consummatio per sacerdotium Leviticum erat, populus enim sub ipso legem accepit, quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum Aaron dici ? Translato enim sacerdotio, necesse est ut legis quoque translatio fiat ». In quibus verbis, sicut superius ostenditur, nil aliud intelligitis consummationem, nisi consumptionem, id est, abolitionem, et finem, non qui perficit, sed qui interimit. Quod longe aliter esse idem Apostolus edocet, dicens [4] : « Finis legis Christus ad justitiam omni credenti ». Unde quoniam aliter dicitur finivi panem, aliter finivi telam, accipiamus necesse est Christum finem legis consummantem, non consumentem, perficientem, non annihilantem, complentem, non evacuantem. Qui finis ab initio sæculi promissus, et in fine exhibitus dum penderet in cruce, pro nobis sacrificium vespertinum et ultimum factus [5] : « Sciens quia jam omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit : Sitio. Qui cum accepisset acetum,

[1] Rom. VII. 12, 13. — [2] Ibid. 21. — [3] Psal. L. 18. — [4] Ibid. LV. 12. — [5] Ibid. XLIX. 13, 14. — [6] Luc. XXIV. 32. — [7] Rom. XIII. 10. — [8] Joan. IV. 8.

[1] Cant. I. 3. et IV. 9. — [2] Matth. V. 17. — [3] Hebr. VII. 11. 12. — [4] Rom. X. 4. — [5] Joan. XIX. 28-30.

dixit : Consummatum est ; et inclinato capite tradidit spiritum ». Ubi certe nec Evangelista dixit, ut *consumeretur*, sed ut *consummaretur* Scriptura ; nec ipse Dominus, *consumptum est*, sed *consummatum est*.

Ad quam morientis vocem [1], velum templi scissum est usque deorsum, ut juxta Apostolum [2] accedentibus ad Christum velamen usque tunc positum in lectione veteris Testamenti, significaretur ablatum. Quæ consummatio non per Leviticum sacerdotium fuit ; quia attestante Apostolo [3], « nihil ad perfectum adduxit lex ». Ex quibus Apostoli verbis ne forte resumatis ansam calumniandi, attendite quia non dixit, nil boni fecit lex, sed nil perfecit. « Habuit enim (ut idem Apostolus ait [4]) justificationes culturæ, et sanctum sæculare et tabernaculum manufactum, et pontifices præsentium bonorum, qui per alienum sanguinem semel in anno introeuntes in sancta sanctorum, sanctificabant inquinatos ad emundationem carnis, a quibus munera et hostiæ offerebantur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem solummodo in cibis, et potibus, et variis baptismatibus, et justitiis carnis, usque ad tempus correctionis impositis. Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manu factum, id est non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum et vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa, quando per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, et mundavit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi. Equidem secundum legem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem et quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, qui solus proprio semel æternam redemptionem perfecit, quam illi alieno sanguine incessanter imitantes imperfectam retentabant. Quæ ut accessit, omnis ille sacrificiorum seu cærimoniarum carnalium cursus jure conquievit.

Neque enim deinceps pluribus sacrificiis indigemus, quia in uno æternam redemptionem invenimus, quæ per Leviticum sacerdotium incœpta per Pontificatum Domini Jesu constat perfecta. Qui non secundum Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech ideo sacerdos dicitur [5], quia panem et vinum offerendum atque sumendum in veritate carnis et sanguinis sui constituit fidelibus. Cujus generatio inenarrabilis de patre sine matre, de matre sine patre, nec initium dierum nec finem habens, solus verus rex justitiæ et pacis. Cui quia convenientius assimilatur Melchisedech, non solum ex uno sacrificio et genealogia, sed etiam ex prænomine, quam Aaron, dicitur sacerdos Christus secundum ordinem Melchisedech, non secundum Aaron. Denique Melchisedech ille nec corpus et sanguinem suum in pane et vino divinitati obtulit, nec sine parentibus aut initio et fine fuit, neque substantialiter rex justitiæ et pacis : sed quod hæc omnia Scripturæ de illo homine aut tacuerunt aut dixerunt, in manifestiori significatione nostri Melchisedech, cujus ille, sicut et Aaron, umbra non veritas extitit. Ad quem translato sacerdotio, necesse est ut legis quoque fiat translatio, a littera scilicet occidente ad Spiritum vivificantem, a vetustate ad novitatem, ab imperfectione ad perfectionem, a servitute ad libertatem et filiorum Dei adoptionem a Judæis ad Gentes, quibus Apostolus ait [1] : « Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba, pater ». Qua utique translatione lex alterata, non facta alia ; immutata, non commutata ; accessu gratiæ cumulata, non recessu suo exinanita. Sicut Dominus suis inquit [2] : « Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. » Numquid dixit, nisi reprobaveritis, aut omnino reliqueritis justitiam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Sed quoniam justitia illorum erat tantum a malo opere abstinere, voluit Dominus in hoc suorum justitias superabundare, non solum malum ab opere, sed insuper a cogitatione satagerent resecare. Nam illis ex lege bonum erat non occidere, nec mœchari [3] : istis autem super hoc ex gratia optimum et perfectum non irasci [4], nec concupiscere. Ideo lex ramos malitiæ succidit, gratia vero etiam radices ejus evellit.

Et sicut in Resurrectione hoc ipsum corpus humilitatis nostræ, et non aliud reformabitur ; sic et lex ipsa per Evangelium reformata in toto mundo prædicatur. In qua utique reformatione quamvis plurimum decus augeatur, naturæ tamen integritas in illo aufertur, quando ad similitudinem grani seminatum corpus animale, surget corpus spirituale ; et seminatum in infirmitate, surget in virtute. Hac quoque reformatione cælum et terra transibunt, non interibunt ; transferentur, non auferentur. Nec moveamur a nostro sensu, nec terreamur, si nonnulla legis sacramenta exhorret animalis sensus, quandoquidem ipsius sancti Evangelii nonnulla mysteria exhorruit hactenus in tantum, ut Domino dicente [5] : « Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis » : etiam maxima pars discipulorum ejus ab eo discessissent, dicendo [6] : « Durus est hic sermo, quis potest eum audire ? » Præterea novum Testamentum ideo æternum dicitur, quia procul dubio æterna sunt quæ pollicetur, sicut malis supplicium æternum, bonis vero vitam æternam. Nam quantum ad recitationem, seu conscriptio-

[1] Matth. XXVII. 51. — [2] II Cor. III. 15, 16. — [3] Hebr. VII. 19.— [4] Ibid. IX. — [5] Gen. XIV. 18.

[1] Rom. VIII. 15. — [2] Matth. V. 20. — [3] Exod. XX. 13, 14. — [4] Matth. V. 22, 23. — [5] Joan. VI. 54. — [6] Ibid. 61.

nem, ipsum Evangelium in novissimo die omnino præteribit (al. peribit), ubi deinceps nec scriptura aliqua necessaria erit.

Cæterum si ad rem pertineret, monstrarem non mille quadringentos tantum sicut scripsistis, sed mille quingentos et amplius annos ab institutione azymorum per Moysen usque ad passionem Christi decurrisse. Sed cum nostræ intentionis sit Romani ritum sacrificii approbare, Chronographis relinquimus opinionem vestram de præfato azymorum annorum numero reprobare. Itaque si azyma, quemadmodum adstruere conamini, per Christum et ejus Evangelium fuerunt maledicta, reprobata et derelicta, et ideo deinceps non debere offerri in sacrificio Domini, quia per Moysen constituta sunt Judæis; sciatis fermetatum quoque per Moysen constitutum Judæis, sicut in Levitico dicit[1]: « Hæc est lex hostiæ pacificorum: Offeret panes fermentatos cum hostia gratiarum, quæ offertur pro pacificis ». Idem Moyses in eodem[2]: « In Pentecoste offeretis panes primitiarum de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domino, offeretisque cum panibus septem agnos ». Sal quoque, quem tantopere prædicatis in fermento, per Moysen ita constituitur Judæis in Levitico[3]: « Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Domini Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione offeres sal ». Quapropter si a nobis non debent offerri azyma, quia Mosaica sunt; nec a vobis debent offerri fermentatum et sal, quia æque Mosaica sunt. Et quia ab Apostolo audientes[4]: « Vetera transierunt, ecce facta sunt nova » insipienter putatis omnia veteris Testamenti reprobata et penitus destructa, et ad nihilum redacta sacramenta; hinc jam perpendatis necesse est, ad quantas difficultates properet hæc opinio vestra.

Denique si vetera non proficiendo, sed deficiendo transierunt, unde vobis templum, altare, sacrificium, candelabrum, cortinæ, sanctum chrisma, et thymiama, aspersionis aqua, thuribulum, et cætera sancti ministerii vasa seu ornamenta, aut vestimenta sacerdotalia? Unde vobis Encænia, Pentecoste, et Pascha, seu Quadragesima? Unde vobis pontifices, sacerdotes et levitæ, ac reliqui Ecclesiastici gradus ex ordine? Unde primitiæ et decimæ? Postremo unde vobis dilectio Dei et proximi, ac reliqua mandata Decalogi? Quia ergo secundum vos sic nova facta sunt, ut vetera omnino sint relicta, et per Christum maledicta; abjiciamus procul ab ejus Ecclesia, quæ supra diximus omnia, et plura quæ reticuimus alia, et veteribus contraria jam fiant nova. Odio habeatur Deus et proximus, pater et mater inhonoretur, homo occidatur, omnes mœchentur, furentur, mentiantur, concupiscant, adulterent; conjugia nulla sint, omnis homo ad proximam sanguinis sui, et quæ ei affinitate jungitur accedat. Ad summam quoque nec comedatur, nec bibatur, aut dormiatur, sed relinquatur quidquid Vetus Testamentum exhibuit et exercuit, tam in cultu divino quam in usu humano; et videbitis, quia nec bestiæ eritis, nedum homines; imo ab eo quod est aliquid transibitis ad nihil. Nos potius Catholica aure intendentes tanto Apostolo dicenti[1]: « Si qua ergo nova creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt nova », corde credimus, et ore confitemur, vetera a vetere homine transeundo ad novum hominem JESUM Christum nova facta esse, quemadmodum idem Apostolus mox secutus curavit declarare[2]: « Omnia autem ex Deo, qui reconciliavit nos sibi per Christum ». Cujus singulari novitate innovantur omnia cælestia atque terrestria. Quoniam quidquid ad cultum Dei seu ad commodum sui vetus ille populus cælitus acceperat, ad novum transtulit. Qui ideo novus dicitur, quia ab umbra ad veritatem, a signis ad res, a timore ad amorem, a servitute ad libertatem, a filiis iræ ad filios gratiæ, a carne ad spiritum est translatus. Unde dicit Apostolus[3]: « Vos non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis ». Et quomodo in carne non erant, quos Epistolis instruebat? nisi secundum quod ipse ait[4]: « In carne ambulantes non secundum carnem militamus ». Hinc rursus inquit[5]: « Nemo nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur ». Et[6]: « Vivo jam non ego, sed vivit in me Christus ».

Sic itaque nobis et omnibus in novitate spiritus ambulare satagentibus, nova facta sunt omnia, templa scilicet et altaria, sacerdotes, sacrificia, candelabra, thuribula, cibus et potus, et quæcumque carnalis Israel tam in supellectili, quam in mandatis retinebat vetera, ut eadem et non eadem sint omnia; instar utique aquilæ, quæ dum naturaliter renovatur, juventus eidem accedit, et senectus, non substantia ab ea recedit. Pari tenore prædicamus azymum Christianorum longe distare ab azymo carnalium Judæorum, quos ad umbram veritatis observandam et captandam, sola promissio et desiderium terrenæ felicitatis incitabat: ut est longævitas, abundantia frugum, successio filiorum, perditio inimicorum, et cætera. Nos vero corpus Veritatis ex azymo et in azymo rite venerantes atque retinentes, ore et corde prægustamus jam quam suavis est Dominus, unum petentes ab ipso, et hoc requirentes, ut maneamus in eo, et ipse in nobis in æternum. Sane si mutare vultis fermentato azymum, mutato quolibet alio liquore vinum, quo, sicut et azymo, Christus et vetus pascha finivit, et novum inchoavit. Si enim vinum recipitis, azymum cur abjicitis? Quod vero passio et mors Christi convenientius annuntietur azymo quam fermentato, et ex hoc comprobatur, quod Dominus ipse azymo discipulis memoriam sui

[1] Levit. VII. 13. — [2] Ibid. XXIII. 17. — [3] Ibid. II. 13. — [4] II Cor. V. 17.

[1] II Cor. V. 17. — [2] Ibid. 18. — [3] Rom. VIII. 9. — [4] II Cor X. 3. — [5] Rom. XIV. 7. — [6] Gal. II. 20.

agendam tradidit, et quod in lege panis afflictionis dicitur: ut per hoc præmoneamur affligere animas nostras, et pariter offerre Deo spiritum contribulatum, cor contritum et humiliatum[1] », illud Apostoli recolentes[2] : « Cum timore, et tremore, vestram ipsorum salutem operamini » Et[3] : « Si compatimur, et conregnabimus ».

Porro quæ per legem fuerunt usque ad tempus correctionis imposita carnalibus Judæis, Paulus breviter colligens, inquit[4] : « Munera et hostiæ offeruntur », quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem solummodo in cibis et potibus, et variis baptismatibus, et justitiis carnis ». Carnales ergo victimæ, atque purificationes variæ in lege, et in quibus maxima et prima erat circumcisio, et cæteræ justitiæ carnis, ut est differentia ciborum, festivitas tabernaculorum, non arare in bove simul et asino, nec serere agrum diverso semine, et his similia, quæ nil sanctitatis conferebant conscientiis, excepta devotione obedientiæ, et admonitione spiritualis munditiæ, data sunt usque ad præfinitum tempus a Patre, quando per Filium suum factum sub lege redemit eos qui erant sub lege ; cujus carnales justitias evadens idem Apostolus ait[5] : « Quæ aliquando fuerant mihi lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta, et non solum detrimenta, sed etiam stercora, ut inveniar in illo non habens meam justitiam quæ ex lege est, sed quæ ex fide Jesu Christi ». Quod Colossensibus quoque denuntiat, dicens[6] : « Nemo vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum ». Hactenus defendisse legem Moysi, et azymum Eucharistiæ Christi sufficiat : jam discutiamus vestra quæ restant.

CONSTANTINOPOLITANUS.

Sabbata vero quomodo in Quadragesima Judaice observatis? aut non audistis in Evangelio dicentem[7]: « Quia transeuntes discipuli in sabbatis cœperunt iter agere, evellentes spicas et comedentes. Dicebant autem Judæi ad Christum : Vides quid isti faciunt in sabbatis? Qui dixit, etiam. An nescitis quid egerit David cum esurierit ipse et qui cum eo erant, quomodo intravit in templum, et panes propositionis comedit ? » et cætera. Et quia[8] « sabbatum propter homines factum est, non homo propter sabbatum ». Qui et dicebant[9] : « Quoniam homo iste non est ex Deo, qui sabbatum non custodit ». Et iterum[10] loquente Christo in sabbato ei qui manum aridam habebat ; similiter et ei qui dæmonis spiritum habebat, in sabbato mundato, et murmurantibus Judæis et similia dicentibus, dicit Christus[11] : « Hypocritæ, unusquisque vestrum non solvit asinum a præsepe, aut bovem suum in sabbato, et ducit adaquare ? » Et paralytico similia, quem sanum fecit. Et ideo qui sabbata cum azymis custodiunt, neque Judæi, neque Christiani sunt, sed similes sunt leopardo, sicut magnus dicit Basilius, cujus capilli nec nigri sunt, nec albi omnino.

ROMANUS.

Quod nos sabbata nec intra nec extra Quadragesimam Judaice observemus, sufficienter monstratur superius : Vos autem si non judaizatis, cur saltem Quadragesimæ non parcitis, ne cum Judæis feriati et epulantes, jejunium Christi in sabbato dissolvatis? Unde testimonia Evangelica quæ posuistis omnino refragantur vobis, suffragantur vero nobis. Denique nos ut discipuli Jesu, non solum iter agimus in sabbato, et spicas evellimus, sed insuper piscamur, et quidquid oportet operamur, et hora competenti comedimus. Vos quia legitis discipulos spicas transeundo comedisse, a luce prima in vesperum studetis variis deliciis, et multo mero crapulam continuare. Nec mirum, cum istic quoque obliti etymologiæ vestræ, ex nomine quod est ἄρτος, dixistis David comedisse panes propositionis, id est, τούς ἄρτους τῆς προθέσεως, quos negare non potestis fuisse azymos, si qua scientia veteris legis remansit apud vos.

Deinde quoniam sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum, nullo convivio aut otio honoratur apud nos tanquam dominus, sed oneratur jejunio et labore, velut devotus servus Dominica sepultura occupatus. Mox succedente die, quam specialiter fecit Dominus, solemniter exultamus et lætamur, quia in ea Christus resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quinetiam pro custodia sabbati non timemus a Christo notari hypocrisi, quoniam in eo non tantum manum aridam, sed et totum corpus curandum offerimus Deo et medicis. Nec tantum bovem et asinum solvimus a præsepio, et ducimus adaquare, sed etiam arare. Ast vos volentes esse legis doctores, nec intelligentes quæ loquimini neque de quibus affirmatis, assertionem vestræ opinionis sic conclusistis :

CONSTANTINOPOLITANUS.

Et ideo qui sabbata cum azymis custodiunt, neque Judæi, neque Christiani sunt, sed similes sunt leopardo, sicut magnus dicit Basilius, cujus capilli nec nigri sunt, nec albi omnino.

ROMANUS.

O mirabilis Græcorum philosophia ! o ars Pelasga ! O Atheniensis et Academica perspicacia! Unde tibi tantus stupor et vertigo repentina ? Vere triplici fune lingua tua divinitus est ligata. Nam Græci sapientiam quærunt, quam simplex prædi-

[1] Psal. L. 17. — [2] Philip. II. 12. — [3] II Tim. II. 12. — [4] Hebr. IX. 12 — [5] Philip. III. 7, 8. — [6] Colos. II. 16. — [7] Luc. VI. 1-4. — [8] Marc. II. 27. — [9] Joan. IX. 16. — [10] Matth. XII. 10.— [11] Luc. XIII. 15.

catio Christianæ fidei stultam effecit, sicut Dominus repromisit [1] : « Perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi Scriba ? ubi conquisitor hujus sæculi ? nonne stultam fecit sapientiam hujus sæculi ? » Qua stultitia vos repleti, nec secundum divinas paginas definistis aliquid, et magnum Basilium secundum humanas monstratis definisse nihil. Falsissimum enim est, ut qui sabbata et azyma custodiunt, nec Judæi nec Christiani sint; quia verissime Judæi sunt, qui sabbata et azyma custodiunt carnaliter. Sed et illud in infinitam dubietatem recidit, nec ullo modo consequens erit, ut leopardus sit tantum, cujus capilli nec nigri nec albi sunt; quia præter hunc innumerabilia animalia existunt, quorum pili nec nigri nec albi sunt. O egregii scrutatores divini eloquii ! O dociles discipuli magni Basilii ! ex cujus præclaro fonte nihil nisi lutum haurire prævaluistis, cum hinc inde vobis resonaret rivus ille cælestis lactis æterni mellis, Romanam et omnem Occidentalem Ecclesiam vocans dominam , et obsecrans succurrere perditioni Orientis. Nunc gratis subvertere Latinam Ecclesiam molientes, armamini contra nos quasi Basilii sententia, quæ multo vecordior invenitur illa ridicula Tiresiæ prophetia : *Quidquid dicam, aut erit, aut non.* Nempe accidit vobis illud Satyrici proverbium : *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Atque [2] utinam tacuissetis, ut putaremini sapientes, ceu Sapientia dicit [3] : « Stultus si tacuerit, sapiens reputabitur » ; modo autem stultitia vestra omnibus nota est. Hinc reliqua perspiciamus.

Constantinopolitanus.

Quomodo autem et suffocata hi tales comedunt, in quibus sanguis tenetur : aut nescitis [4], ut omnis animalis sanguis anima ipsius sit, et qui comederit sanguinem, animam comedit? Et idcirco secundum hoc nec Gentiles ex toto sunt : illi occidunt, aut plagantes comedunt.

Romanus.

Cur ex lege istud secundum vos per Christum maledicta et derelicta mandatum nobis opponitis ? Numquid vobis solis licet quidquid libet, ut modo ad legis patrocinium humiliter recurratis, et modo ab ea superbe tanquam anathematizata resiliatis ? Nonne vetus lex, et non Evangelium [5], interdicit ut omne suffocatum et captum a bestia non comedatur, quia anima omnis animalis in sanguine est? Constat utique hoc mandatum ex illis esse, quæ carnali populo ad qualemcumque munditiam, seu justitiam carnis, non ad aliquam sanctitatem mentis data sunt ad tempus. Est enim de cibo : unde Apostolus dicit [6] : « Nemo vos judicet cibo » ; ac si aperte diceret : Nemo vos velut Judæos discernat ab his inter quos habitatis, in differentia scilicet ciborum, et in reliquis quæ idem Apostolus adjecit. Quod autem hic *judicare* dixerit *discernere*, in Epistola ad Romanos liquet, ubi de diverso jejunio quorumdam loquens, ait [1] : « Alius judicat diem inter diem : alius judicat omnem diem ». Quapropter quia sicut idem ait [2] : « Alius credit se manducare omnia » : is qui manducat quædam, observans morem suæ provinciæ, et præcepta majorum suorum, manducantem non judicet. « Tu enim quis es, qui judicas alienum servum », qui salva fide et pura conscientia comedit quidquid a majoribus suis comedendum accepit? ut enim Dominus ait [3] : « Non quod intrat in os coinquinat hominem », et secundum Apostolum [4] : « Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed inquinata sunt eorum mens et conscientia ». Quod Romanis denuntians ait [5] : « Scio et confido in Domino Jesu, quod nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est ». Et post pauca : « Qui discernit, si manducaverit, condemnatus est, quia non ex fide. Omne autem quod non ex fide, peccatum est ».

Sed quamvis omnia munda sint, tamen secundum eumdem Apostolum [6], malum est homini, qui per offendiculum manducat aliquid, quod frater modicæ fidei, et adhuc infirmus in fide credit immundum, et propter hoc non comedendum. Cui condescendere debemus in abstinentia escarum hujusmodi, ut posimus eum Domino lucrari, ne religionem Christianam pro aliqua esca incipiat abominari, et cibo nostro perdatur frater, pro quo Christus mortuus est. Nos ergo, quamvis a Domino et ab Apostolis licentiam habeamus manducare omnia, quæ nec nostræ, nec fraternæ saluti officiunt ; consuetudine tamen provinciarum, et præceptis majorum nostrorum hactenus detenti, devitamus comedere nonnulla, non quia mala aut immunda sunt, sed quia aut nobis aliquo modo non expediunt, aut longo usu in naturam jam versa horrent. Nonne draco [7] populis Æthiopum esca datus dicitur, et nonnullæ nationes quibusdam vescuntur, quæ aliæ penitus abominantur ? Cur hoc, nisi quia unaquæque gens in suo sensu abundans, quædam sibi assumpsit, quædam rejecit ? Unde nos quoque absque culpa in antidotis plurima percipimus, quæ ex serpentibus, et ex aliis quæ execramur animantibus, assumpta esse non dubitamus. Quod ergo infirmo qualiscumque medicina, hoc fame pereunti qualiscumque esca. Et sicut abominandus non est infirmus artificiali refectus sanguine et cadavere aliquorum reptilium ; sic nec fame tabidus, si sanguine et suffocato naturaliter sustentat miserabiles artus, potens etiam ad litteram cum beato Job dicere [8] : « Quæ prius

[1] I Cor. I. 20. — [2] Job. XIII. 5. — [3] Prov. XVII. 28. — [4] Levit. XVII. 14. — [5] Ibid. 11. — [6] Colos. II. 7.

[1] Rom. XIV. 5. — [2] Ibid. — [3] Matth. XV. 11. — [4] Tit. I. — [5] Rom. XIV. 14. — [6] Ibid. — [7] Psal. LXXIII. 14. — [8] Job. VI. 7.

tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt[1] ». « Omnis enim creatura Dei bona, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem ».

Et vos peregrinos, egenos, et pauperes Christi nec inter Gentiles computatis, quibus nihil est mundum, quia aliquando qualicumque cibo retinent a Deo sibi datum præsentis vitæ munus. Quare non potius signatas arcas pecuniæ, et promptuaria eructantia ex hoc in illud aperitis et dispergitis pauperibus, ut justitia vestra maneat in æternum, et jam non sit eis necessitas præsumere cibum insolutum ? Nunc autem usuris et oppressionibus miserorum ditati et elati, calumniamini, si egens omnium sustentetur aliquo, quod vos impinguati et crapulati, abominamini, non attendentes Dominum[2] « misericordiam malle, quam sacrificium ». Qui primo mensis hominum post cataclysmum admovit omnia, deinde certæ significationis gratia, usque ad tempus removit aliqua quasi immunda, cum utique cuncta fecerit valde bona, et rationalis creaturæ vitium abominabile sit apud eum, non quælibet irrationalium creatura rerum. Voluntas quoque hominum aliquando sibi quædam vindicat, aliquando alienat, ceu Romani paucis annis ante magnum Constantinum porcinæ carnis esum per Aurelianum imperatorem sibi vindicarunt. Et Græci nunc usque ursinam alienarunt. Et certe si humanum judicium super his interrogetis, immundior erit porcus reptilibus, sordibus atque olido consuetus vivere cœno, quam ursus saginatus glande, et reliquo suo pabulo. Sed sive vos, sive nos, quod a majoribus nostris accepimus, aut usu tenemus, comedendum sic observemus[3], « ut is qui non manducat, manducantem non spernat, et qui manducat, non manducantem non judicet ».

Considerate tamen ad quantam stultitiam devoluta sit vestra sapientia ; quæ cum ab hominibus exquirere finem præceptorum Dei[4], id est, charitatem de corde puro, et conscientia bona et fide non ficta ; hoc solum exquirendum putat, an aliquando comederunt carnem ursinam. Cujus usum quamvis non admittatis, admittentibus tamen pro crimine reputare non debetis, quibus Evangelica et Apostolica auctoritas omnia edenda constituit. Nec hoc dicentes, suffocatum et sanguinem nobis contra vos defendimus. Antiquam enim consuetudinem, seu traditionem majorum nostrorum diligenter retinentes, nos quoque hæc abominamur, adeo ut sanguine vel quocumque morticinio, aut aquis, seu quacumque negligentia humana præfocato apud nos aliquando vescentibus absque extremo periculo vitæ hujus, pœnitentia gravis imponatur : pro eo maxime, quia antiquas consuetudines et traditiones majorum, quæ non sunt contra fidem, leges Apostolicas arbitramur. Nam de cæteris, quæ aucupio aut canibus seu laqueo venantium moriuntur, Apostoli præceptum sequimur[1] : « Omne quod in macellum venit manducate, nihil interrogantes propter conscientiam : Domini est terra, et plenitudo ejus ». Quod etiam ad convivium Gentilium vocatis concessit dicens[2] : « Si quis vocat vos infidelium ad cœnam, et vultis ire, omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conscientiam ». Dominus quoque pro mercede prædicatoribus suis providens alimoniam, dixit eis[3] : « In domo recipientium vos manete, edentes et bibentes quæ apud illos sunt ». Ecce Dominus non dixit, quædam apud illos comedite, sed indifferenter quæ apud illos sunt.

Quapropter omnis homo, scientiam habens, si simpliciter edit et bibit quidquid in macellum venit, aut quod sibi apponitur, nullatenus est culpandus, quasi inde aliquam immunditiam conscientiæ suæ contrahat, quia[4] non quod intrat in os, sed quod procedit de ore coinquinat hominem; nec esca aliqua est in vitio, sed immoderatus appetitus. Verum ne scandalizetur frater infirmus in fide, qui putat aliquid commune vel immundum esse, si quis dixerit, hoc suffocatum est vel morticinum ; non est comedendum, ut Apostolus de idolothyco ait[5] : « Si quis dixerit : Hoc immolatum est idolis, nolite manducare propter eum qui judicavit, et propter conscientiam. Conscientiam autem dico, non tuam, sed alterius ». Multa siquidem usu, aut traditione majorum ita observamus, ut aliter facientes omnino abhorreamus, sicut est non lotis manibus manducare. Quod quamvis juxta sententiam veritatis[6], non coinquinet hominem, tamen velut immundum exhorrere solet homo hominem non lotis manibus manducantem.

Sed forsan dicturi estis, non solum in Veteri, sed et in Novo Testamento ab Apostolicis[7] traditum Gentibus, ut abstineant a sanguine et suffocato. Nec nos nescimus : tamen pro loco et tempore nonnulla carnalia veteris legis mandata Apostolos observasse scimus ; quando adhuc quasi in quodam matutino crepusculo tenebræ et lux confligebant, et intuentium oculos nunc huc, nunc illuc reducebant.

Sic Apostoli in Judæa commorati, aliquando claritate Evangelii expergefacti ab umbra legis recedebant ; aliquando necessitate vel consuetudine torpentes in eam recidebant. Denique[8] sorte associarunt sibi Matthiam, et templum, in quo adhuc sanguis animalium offerebatur, orationis gratia frequentabant. Ipse quoque vertex Apostolorum Petrus modo cum Gentibus edebat, modo ab eis timens Judæos se subtrahebat. Cujus coapostolus Paulus quamvis dixerit Galatis[9] : « Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit » ; tamen dilectum

[1] I Tim. IV. 4, 5. — [2] Matth. X. 13. — [3] Rom. XIV. 3. — [4] I Tim. I. 5.

[1] I Cor. X. 25. — [2] Ibid. 27. — [3] Luc. X. 7. — [4] Matth. XV. 11. — [5] I Cor. X. 28, 29. — [6] Matth. XV. 11. — [7] Act. XV. 20. — [8] Act. I. 26. — [9] Galat. V. 2.

discipulum propter subintroductos falsos fratres circumcidit [1]; et cum aliis purificatus in templo [2] sacrificium legis exhibuit. Sed ubi ab angustiis Judææ exclusi, amplitudine Gentium fuere potiti, mox quasi catenis servitutis palam erepti, quotquot ad spiritualem gratiam attrahebant, a carnalibus cærimoniis legis avertere non cessabant. Quod proculdubio ex præcedentibus et subsequentibus verbis Pauli intelligitur, ubi sic protestatur: Spiritus [3] manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere et abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et his qui cognoverunt veritatem, quoniam omnis creatura Dei bona, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem ».

Ecce tantus Apostolus raptus usque ad tertium cælum, et in ipsum Paradisum [4], ait omnia munda mundis, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, quia per verbum Dei et orationem sanctificatur: et vos qui estis, qui attendentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum in hypocrisi loquimini mendacium, scripta Latinis populis destinantes, ut relinquant mandata Dei, et quæ graviora sunt legis, judicium scilicet et misericordiam et fidem, et sequantur traditiones et opiniones vestras, quasi usque nunc nullos habuerint prædicatores ac patres, et necesse habeant a vobis doceri quæ sint elementa sermonum Dei? Nempe inter alia velut ignaros omnium conamini instruere quid et qualiter præparatum comedant, et eos asseritis nec Gentiles esse nec judæos nisi obaudiant; quia, ut dicitis, Gentiles occidunt, aut plagantes comedunt, quasi Latini soliti sint animalia viva aut integra comedere. Numquid archimagiri omnibus nationibus delegati estis? Et si forte alicui fame deficienti omne obsonium vel victus desit, avis autem aut ovis desit, sed ferrum absit, satius erit cum inedia deficere, quam quovis ingenio ea mactare et comedere? Itaque doctrinis variis et peregrinis nolentes abduci; scimus et confidimus in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum nisi ei, qui existimat, quod commune esse illi commune est, sicut Paulus docet [5] dicens: « Optimum est gratia stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis ». Sed jam insistamus reliquis.

Constantinopolitanus.

Etenim *Alleluia* in Quadragesima non psallitis, sed semel in Pascha tantummodo, quod interpretatur *Dominus venit, laudate, hymnum dicite*, et *benedicite eum*. Ergo secundum hoc, neque *Laudate* neque *Benedictus qui venit* psallitis, et istud vero *Alleluia* Hebraice dictum est.

Romanus.

Scimus *Alleluia* Hebraice dictum, et Latine interpretari *Laudate Deum*, sed quod etiam *Dominus venit*, aut *Benedictus qui venit*, interpretetur, nescimus, nec nisi a vobis hactenus audivimus. Porro ipsum *Alleluia* non sicut calumniamini, solummodo in Pascha cantamus, sed omnibus totius anni diebus, exceptis novem hebdomadibus, quibus intermittere a Patribus nostris accepimus, scilicet quibus negligentias aliorum temporum diluere attentius debemus. Sicut enim quondam populus Israel in eremo peccatum idololatriæ in seipso puniturus, et Ninivitæ pœnitentiam in prædicatione Jonæ acturi omnem ornatum suum et delicias deposuerunt, et saccum et cinerem sibi imposuerunt, nec tam peregrinis verbis ac exquisitis, seu dulcisonis melodiis, sed propriis sermonibus et incompositis, sive amaris ejulatibus ad Dominum clamaverunt: sic et venerabiles Patres nostri agere consueverunt, et nobis agendum censuerunt. Unde ornamenta et divitias linguæ tempore Quadragesimali deponentes, pauperrimum habitum nostræ linguæ nobis imponimus, et stulti facti propter Christum, nihil nos scire judicamus nisi ipsum crucifixum. Cujus districtum præ oculis habentes judicium, vinculati et gravati peccatis, tanquam idiotæ vix audemus vel in nostro idiomate interpellare Deum. Nam ex libro Sapientis [1] didicimus, « quia non est speciosa laus in ore peccatoris ». Et tamen tunc jugiter hymnum dicimus Domino, atque *Benedictus qui venit* psallimus, et omnem creaturam ad laudem ejus die noctuque invitamus, dicentes: *Laudate Dominum*, sed ut prædiximus, patria voce tantum. Tunc quoque alium angelicum hymnum intermittimus, id est, *Gloria in excelsis Deo*. Denique hi duo solummodo hymni ab Angelis in novo Testamento inveniuntur decantati, *Alleluia* scilicet [2], atque *Gloria in excelsis Deo* [3]. Quos pariter in Septuagesima intermittimus; quia peccato veteris hominis a conventu angelicæ jubilationis expulsi, in hujus miseræ vitæ Babylone super flumina ejus sedemus [4], et flemus dum recordamur illius Sion, in qua Deum decet hymnus, dicentes adversariis nostris: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Siquidem vetus homo, vetus et novum canticum cantare potest, donec post hanc laboriosam vitam, quæ significatur per Quadragesimam, renovetur in agnitione secundum imaginem ejus, qui creavit eum per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis.

Nec tamen *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth*, in Quadragesima omittimus,

[1] Galat. II. 4. — [2] Act. XXI. 26. — [3] I Tim. IV. 5. — [4] Tit. I. 15. — [5] Hebr. XIII. 9.

[1] Eccli. XV. 9. — [2] Apoc. XIX. 1, 3, 4, 6. — [3] Luc. II. 14. — [4] Psal. CXXXVI. 1.

quamvis sit hymnus angelicus et in Novo Testamento decantatus, qui et in Veteri prius fuit dictus, fidem videlicet perfectam patrum humiliter Deo offerens, nullum autem meritum bonæ operationis eorum attollens. Sic et nos interim in hac nostræ peregrinationis Quadragesima, scientes nos per fidem, et non per speciem ambulare, sed sola fide apud Deum præsumimus, supplici confessione dicentes : *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth*, cui de operibus diffidentes cum Psalmista proclamamus [1] : « Non intres in judicium cum servis tuis, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens ».

Quod autem novem hebdomadibus Alleluia intermittimus, non incongrue per novem hebdomadas novem ordines Angelorum accipimus; quorum decimus ordo per superbiam corruens angelicum numerum imminuit, et felicitatem perturbavit. Qui condolentes suæ diminutioni, et parem ruinam timentes sibi, a perfecta laude Creatoris fuere præpediti. Quorum recuperationi et consolationi consulens omnipotens Creator, primum hominem de limo terræ formavit, qui sui generis multiplicatione damna cælestis patriæ resarciret, atque Angelorum gaudia suppleret. Qua spe angelicus chorus admodum exhilaratus, nec mora ex lapsu ipsius hominis fuit conturbatus, unde ille novem ordinum concentus in laude Creatoris remansit imperfectus, donec in Christo resurgente resurrexit prolapsus ille Protolapsus, ille augmento sui collegii, et meliori spe angelicus exercitus gavisus in novum Alleluia consurrexit totus, et in eo perstat devotus. Quem et nos pro modulo nostro imitantes, a Septuagesima, quando lapsus Protoplasti in Ecclesia recitatur, Alleluia novem hebdomadibus intermittimus, scilicet in Pascha, ubi Christus resurgens a mortuis tristitiam nostram in gaudium vertit, et Alleluia reddit. Quod utique si non aliquando Latina Ecclesia decantaret, reprehendi a vobis non deberet; cum tamen in sua lingua laudem Domini personaret. Nunc quæ sit ista vestra superbia miramur, quæ latrat Latinos non pertinere ad Deum, si Hebraice aut Græce non persolvant ei hymnum et debitum officium, cum etiam Latina lingua principaliter confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Ipsa quidem cum Hebræa et Græca titulum crucifixi Domini complevit, et quæ erat novissima, facta est prima ferro et fide usque ad adventum maligni Antichristi, et benigni Jesu Christi, defendens sibi terrenam et cælestem potestatem. Hinc jamdiu calumniis vestris reluctati breviter attingimus intentionem vestri epilogi.

CONSTANTINOPOLITANUS.

Cur tantam deceptionem horum talium non aspicitis, nec intelligitis, neque corrigitis populos et vosmetipsos, sicuti qui debent judicari a Deo? Non derelinquitis quod dicitur, quoniam hoc Petrus, et Benedictus, et Paulus et cæteri docuerunt? Decipitis vos ipsos, et populum in istis. Quæ vero scripsi, ea sunt quæ Petrus, et Paulus, et cæteri Apostoli, et Christus docuit, et sancta atque Catholica Ecclesia suscepit et custodit religiose, quæ et vos correcti custodite.

ROMANUS.

Sicut sufficienter monstratur superius, converso ordine et versa vice procederent hæc rectius, scilicet si vos seductos, seductores et mature judicandos a Domino diceremus; quia volentes esse doctores, nec intelligentes quæ loquimini neque de quibus affirmatis, sanctorum Apostolorum et Catholicorum puram doctrinam humana præsumptione fermentatis, omnino decipientes vos et alios in istis. Quæ autem nunc vobis scripsimus, Christus docuit et Apostoli ipsius; quæ ab eis et a sanctis Patribus sancta et Catholica Ecclesia suscipiens, religiose observat hactenus; quæ et vos correcti observate, si non vultis a Christo anathema esse.

Porro, Benedictus, monachorum pater egregius, in nullo a vobis est detrahendus, quia fide, doctrina, et vita præcipuus, nec ad dexteram, nec ad sinistram aliquando declinavit a recta via, nec terminos, quos patres posuerunt, est transgressus, nec leopardum curavit definire, sed regulam discretione præcipuam cœnobitis tradere. In qua etsi constituit esum carnium infirmis, et femoralia in itinere positis, absit tamen ut arbitraretur hæc duo pejora esse fornicatione, quam quidam vestratium adeo sibi defendunt, ut publice profiteri nec erubescant nec metuant, tale esse fornicari, quale est quolibet pomo refici. Unde et fornicantes Sarabaitas venerantur, femoralibus vero et carnibus in necessitate utentes cœnobitas omnino detestantur. Sed quod dicit Propheta [1] : « Væ his qui dicunt bonum malum, et malum bonum ». Numquid vas electionis beatus Paulus alicubi definit : Neque carnibus aut femoralibus utentes regnum Dei possidebunt? qui tamen plerisque locis vehementer inculcat, dicens [2] : « Nolite errare : neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt ». Item [3] : « Fornicatores, et adulteros judicabit Deus ». Et [4]: « Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat ». Sequitur.

CONSTANTINOPOLITANUS.

Azyma vero, et custodias sabbatorum projicite miseris Judæis, similiter et suffocata barbaris Gen-

[1] Psal. CXLII. 2.

[1] Isai. V. 20. — [2] I Cor. VI. — [3] Hebr. XIII. 4. — [4] I. Cor. VI. 8.

tibus, ut fiamus puri omnes in immaculata et recta fide, et unus grex unius pastoris Christi. Cujus in cruce divino sanguine inebriati, laudamus puri pure Patrem et Filium et Spiritum sanctum, universa Mosaicæ legis, et ab eo custodita derelinquentes sine Deo Judæis, qui velut cœci perquirentes Christum, lumen amiserunt, permanentes in umbra sicut insipientes perpetuo.

ROMANUS.

Superius monstravimus copiose nec sabbata, vel azyma nos Judaice observare, nec suffocata gentiliter manducare, sed Apostolicam Catholicamque fidem principaliter retinere, nec procaciter refugere; sed humiliter confugere ad unum unius summe boni pastoris ovile, qui posuit animam suam pro ovibus suis; quas vocem suam, non alienorum recognoscentes et sequentes, carne sua instanter cibat et sanguine potat, ut corde, ore, et opere collaudent sanctam et individuam Trinitatem. Unde super omnia dolemus veteres auras vestro de pulmone hactenus non potuisse revelli, de quibus in Actibus Apostolorum dicitur [1] : « Athenienses ad nihil aliud vacant, nisi addiscere, aut audire aliquid novi ». Sed jam profanas vocum novitates devitando, veterem pelliculam quantocius abjicite; ne, quod absit, dicatur vobis sponsi voce [2] : « Si ignoras te, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hædos tuos ». Illos scilicet quos ipse pastor in fine a sorte humilium ovium separat, quia, lascivi et petulci, hic se in superbia exaltare non cessant.

Deinde si universa Mosaicæ legis relinquimus Judæis, nulla honestas aut sanctitas remanebit nobis, ceu ex superioribus recolere potestis. Relinquantur ergo eis sola carnalia mandata, et sanctum sæculare, in quibus cœci quærunt, quod invenire nequeunt, dum umbram sectantes, exulant a luce; in qua umbra numeratur et sabbatum vestrum, Apostolo dicente [3] : « Nemo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorum quæ sunt umbra futurorum ». Porro sicut sine Deo sunt Judæi, sic et omnes hæretici. Verum ne quid sit minus, quod sequitur attendamus.

CONSTANTINOPOLITANUS.

Hæc autem, homo Dei, multoties et ipse cum populo agnoscens docuisti eos, et correctus scripsisti multis talem consuetudinem habentibus; et ut habeas salutem animæ tuæ, mitte principibus sacerdotum et sacerdotibus; et adjura, ut per hæc seipsos corrigant et populum, ut mercedem et in istis habeant : et si hoc feceris, propono et per secundam scriptionem majora et perfectiora his scribere tibi fidei vestræ ostensione et firmamento animarum, pro quibus Christus posuit animam suam.

ROMANUS.

O viri cordati, perpendite hic et cavete hæreticorum callidam subreptionem, qui per benedictiones et dulces sermones seducunt corda innocentium. Ecce hic specialiter Tranensem epsicopum Joannem, cui talia scripsistis, alloquentes, oleo peccatoris caput ejus impinguare satagitis, dicentes : « Hæc autem, homo Dei, multoties cum populo agnoscens, docuisti eos, et correctus scripsisti multis similem consuetudinem habentibus ». Sed nos e contrario per Salomonem dicimus vobis [1] : « Os quod mentitur occidit animam ». Neque enim præfatus episcopus correctus a vobis aliquando talia populum docuit, aut cuiquam super his scripsit. Quod si fecisset, correctus a nobis fuisset, cum corruptus, non autem correctus a vobis talia præsumpsisset. Sed ille qualiscumque sit in opere, sanus tamen extitit in orthodoxa fide juxta capacitatem suæ intelligentiæ. Unde nullis vestris susurrationibus acquiescens adhuc, persuaderi non potuit, ut alicui sacerdotum has vestras nænias pro correctione illorum et populi cum adjurationibus mitteret : et ipse non solum nullam mercedem in his haberet, sed insuper gradus sui periculum incurreret. Cui etiam, si vobis in vestris nugis obediat, aliud mercedis repromittitis, scilicet vos secundo scriptum iri majora et perfectiora his, veræ fidei ostensione, ac firmamento animarum, pro quibus Christus posuit animam suam.

In quibus plane promissis antiquum ritum hæreticorum retinetis, quorum sermo sicut cancer serpendo pollicetur curiosis fastigium perfectæ scientiæ, ut pertrahat ad barathrum extremæ stultitiæ. Quorum vanitatem sapientia Dei per Salomonem proprie demonstrans, dicit [2] : « Mulier stulta et clamosa, plenaque illecebris, et nihil omnino sciens sedet in foribus domus suæ in excelso urbis loco, ut vocet transeuntes per viam, et pergentes itinere suo : Qui est parvulus, declinet ad me. Et vecordi locuta est : Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior. Et ignoravit quod gigantes tibi sint, et in profundis inferni convivæ ejus ». Hic plane, hic efficax depictor vestri; qui majora et perfectiora ad ostensionem fidei et firmamentum animarum pollicemini, invitando parvulos et vecordes ad aquæ furtivæ dulcedinem, et panis absconditi suavitatem. Vere omnino aqua furtiva est, in qua rebaptizatis Latinos Catholice baptizatos, quod nullus Catholicus adhuc præsumpsit, scilicet, ut rebaptizaret aliquos in nomine sanctæ Trinitatis ab ipsis etiam hæreticis baptizatos.

Vere omnino nescio, ad quem panem absconditum invitatis, quando vivifica et terribilia sacramenta corporis et sanguinis JESU Christi profanis

[1] Act. XVII. 21. — [2] Cant. I. 7. — [3] Colos. XI. 16.

[1] Sap. I. 11. — [2] Prov. IX. 13-18.

pedibus conculcatis. Hæccine sunt illa majora et perfectiora, ut si tanta oblatio imponatur altari, quanta nequeat a ministris vel a populo sumi; idcirco debeat subterrari, aut in puteum ad hoc præparatum projici? Hæccine quoque sunt illa majora et perfectiora, ut novus maritus et recenti carnis voluptate resolutus, et totus marcidus Christi ministret altaribus; et ab ejus immaculato corpore sanctificatas manus confestim ad muliebres transferat amplexus? Hæccine sunt illa perfectiora, ut mulieribus Christianis in partu, vel in menstruo periclitantibus communio denegetur? Aut paganis baptismum interdicatur? Et parvulis morituris ante octo dies regeneratio per aquam et Spiritum sanctum subtrahatur? In quo utique crudeliores Herode, non tantum in corpore, sed et in anima quotidie trucidatis parvulorum innumerabilem populum, et destinatis ad ignem æternum. Numquid etiam inde est, quod hominis morituri imaginem affigitis crucifixæ imagini Christi, ita ut quasi quidam Antichristus in cruce Christus sedeat, ostendens se adorandum tanquam sit Deus? Numquid et illud inde est, quod pejus sit monachos femoralibus indui et carnibus vesci, quam fornicari? Ideone clauditis Ecclesias Latinorum, et dirigitis scripta per totum mundum, ut ad hæc majora et perfectiora pertrahatis omnem Christianum populum? Non sunt hæc talia ostensio veræ fidei, sed adinventio diaboli; nec sunt firmamentum, sed destructio animarum. Pro quibus omnibus et aliis, quos longum est scripto prosequi, erroribus, nisi resipueritis et digne satisfeceritis, irrevocabile anathema hic et in futuro eritis a Deo, et ab omnibus Catholicis, pro quibus Christus animam suam posuit.

INCIPIT NICETÆ, COGNOMENTO PECTORATI, MAGNI TUNC NOMINIS VIRI APUD SUOS, PRESBYTERI ET MONACHI MONASTERII STUDII, LIBELLUS CONTRA LATINOS EDITUS, ET OBLATUS APOCRISIARIIS APOSTOLICÆ SEDIS CONSTANTINOPOLI, SED CONFUTATUS AB EODEM HUMBERTO CARDINALI LEGATO.

Niceta, monachus et presbyter monasterii Studiorum, qui prænominatur Pectoratus, Romanis, de azymis, et sabbatorum jejuniis, et nuptiis sacerdotum.

Bona est dilectio ad proximum, omnium gentium sapientissimi et nobilissimi Romani. Ex habitudine enim dilectionis ad proximum, et humilitas abundat ad eum qui habet illam. Ipsa autem abundans effecit participem sui omnia diligere, omnia sustinere, ut ait divinus Apostolus [1], et non inflari adversus proximum suum aliquando, neque ea quæ ipsius solius sunt quærere, aut zelum habere adversus eum, et altercationem, et æmulationem; omnia enim hæc dilectionem persequuntur et humilitatem, et faciunt hominem non secundum Deum ambulare, sed secundum hominum libitum. Quod et Paulus arguit dicens [1]: « Cum sit inter vos zelus et contentio et discordia, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? » Propter quod rogo vestram charitatem humiliari vos propter Dei præceptum, et audire a nobis indignis et minimis. Requirentes enim sæpissime ab illis qui ex diversis provinciis Romanorum peregrinantur huc, de azymis quid dicemus? De his in dilectione Christi hæc ad vos:

Qui azymorum adhuc participant, sub umbra legis sunt, et Hebræorum mensam comedunt, non autem rationalem et vivam Dei mensam, et nobis qui credidimus, supersubstantialem, quemadmodum superius exigere supersubstantialem docti sumus panem. Quid enim est supersubstantialis, nisi quia nobis est consubstantialis? Alter autem nullus est nobis consubstantialis panis, sed corpus Christi, quod consimile nobis est secundum carnem humanitatis ipsius. Si autem animata est nostræ massæ substantia, qua Verbum induit se, ergo non consubstantialem nobis panem comeditis, quia azymorum participamini. Azyma enim inanimata sunt, sicut ipsa rerum natura declarat, atque liquidius edocet. Intermixtum enim modicum fermentum in farina, et commixta sibi ipsa unam efficit seipsam propter fermentum vivifica quadam virtute, et calefacit eam, et tam mobilem quam vivam operatur; quod in azymo fermento Pharisæorum, quod effugere nos sermo admonet [2], neque effectum est aliquando, neque fiet omnino. Divinæ enim effecti sumus participes naturæ, cujus et participamur quotidie, qui communitatem habemus cum Christo, sicut dicit et Petrus vertex [3]: « Gratia vobis et pax multiplicetur in cognitione Dei, et JESU Domini nostri ». Et post pauca: « Ut per eam efficiamini divinæ participes naturæ », non fermento autem azymi interfectorum Dei. Divinam autem naturam, quisquis rationis est dominus, dicet aliquando azymum et mortuum fermentatum Judæorum, quod in sacrificio vos Deo offertis, quod in figura veræ et vivæ carnis Domini comeditis? Quomodo communitatem habebitis cum Christo vivente Deo, mortuum, ut dictum est, et infermentatum fermentum comedentes, legis umbræ, non novi Testamenti? Si enim et hoc dixeritis, sed non sic se habet. Inquit enim dilectus Christi discipulus [4]: « Si dixerimus quia communitatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur, et non facimus veritatem; si autem in lumine ambulamus, sicut ipse est in lumine, communitatem habemus ad invicem, et sanguis JESU Christi purificat nos ab omni peccato ». Qui ergo azyma comedit, in tenebris legis ambulat; et quomodo habebit societatem cum Christo qui est in lumine novi sui Testamenti, et gratiæ? Nam qui

[1] I Cor. XIII. 7.

[1] I Cor. III. 3. — [2] Matth. XVI. 11. — [3] I Pet. I. 2. — [4] I Joan. I. 6, 7.

in lumine ambulant, gratiæ panem comedunt, qui est corpus Christi, et bibunt sanguinem immaculatum ejus, et ita habent ad invicem et cum Christo societatem, purificati sicut dictum est, ab omni inquinamento. Azymum autem non est panis; neque enim compositus, neque per seipsum perfectus est, sed indigens, semique perfectus, indigens plenitudine fermenti. Panis autem compositus per seipsum perfectus est et plenissimus, sicut ille qui totum habet in seipso plenitudinis. Animadvertite et attendite, quia in azymis nulla est vivens virtus; mortua enim sunt. In pane autem, hoc est, corpore Christi, tria sunt viventia, et vitam præbentia eis qui ea digne comedunt : spiritus, aqua, et sanguis, ceu et ipse, qui super pectus Christi in cœna recubuit Joannes, contestificatur in eo verbo[1] : « Tres sunt qui testimonium dant, spiritus, aqua, et sanguis, et hi tres in uno sunt », videlicet in corpore Christi, quod et secundum tempus Dominicæ crucifixionis declaratum est, cum aqua et sanguis ex immaculata costa ipsius effluxit, lancea percussa carne ipsius [2], sanctus autem Spiritus vivificusque in deificata carne ejus permansit. Quam comedentes in pane, qui immutatus est per spiritum et effectus corpus Christi, vivimus in ipso, tanquam vivam et deificatam carnem edentes. Sic autem et sanguinem vivum et calidissimum ejus bibentes cum effluente aqua ex immaculata costa ejus, mundamur ab omni delicto, ferventi replemur spiritu. Calidum enim, ut videtis, velut ex latere Domini calicem bibimus, quia ex viva carne et calida spiritu Christi calidissimus nobis sanguis et aqua emanavit : quod in eis qui azyma comedunt nequit fieri. Si autem mortuum fermentum comeditis, o sapientissimi, ut sermo declaravit : cujus rei gratia gloriamini, dicentes « quia non sicut vos, sale et fermento et aqua farinam temperamus, et sic facimus oblationem azymorum nostrorum, sed aqua sola et farina, et igni azymum conficimus, et in tribus his puram facimus nostram oblationem ».

Percontamur igitur, vos, hæc tria, aquam, et farinam, et ignem ad quid accipitis, et cujus effigiem esse hæc æstimatis? Carnis Domini? sed non inquit dilectus Christo Joannes : « Tres sunt qui testimonium perhibent, aqua, farina et ignis. Sed quid[3]? « Spiritus et aqua, et sanguis, et hi tres in uno sunt », videlicet corpore Christi, ut dictum est, quod nos comedentes unimur incarnato propter nos et immolato Christo, concorporati ei, velut caro ejus sumus ex carne ipsius, et os ex ossibus ejus, sicut scriptum est. Si autem ad increatam et incorpoream naturam sanctæ Trinitatis assumitis, erratis, cadentes in hæresim eorum qui asserunt Deum passum, qui dicunt compassum fuisse carni, et eamdem ipsam deitatem sustinuisse passionem. Non enim pariter Trinitas incarnata est, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, ut conspiciantur in ea hæc tria, aqua, ut dicitur, et farina, et ignis, et ut in figura ipsius faciatis azymum, et sacrificium offeratis; sed unus ex Trinitate Filius et Verbum Dei incarnatum est, ex castissimis sanctæ Virginis carnibus homo effectus, et omnia ordinationis suæ perficiens crucifixus est carne, non passa divinitate ipsius. Carne igitur crucifixus, tradidit nobis edere per panem carnem suam, quam in Spiritu sancto ita vivam dicimus[1] : « Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis fractum est, in remissionem peccatorum ».

Quid ergo vobis in Christo fratribus nostris, et legi quæ maledicta est in Christo, quoniam adhuc azymum infermentatum ejus comeditis! nova creatura sumus in Christo, vetera transierunt. Paulum audite dicentem[2] : « Ecce facta sunt omnia nova ». Si autem hæc comedere decernitis justum : cur non et circumcidimini? Christus circumcisus est. Cur non et purificamini? Paulus etiam et hoc fecit. Et alia omnia similiter servate veterum, sicut et ii qui ea quæ legis sunt faciunt, per quos nomen Dei in gentibus blasphematur, sicut scriptum est[3] : « Non bona est gloriatio vestra ». Ut et ego ea quæ Pauli sunt, loquar ad vos : « Nescitis », inquit[4], « quia modicum fermentum totam massam corrumpit? » et panis tandem, non azymum efficitur? Sed quid hoc dicens Apostolus, scribit ad Corinthios[5] : Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Numquid ut vos æstimatis de celebratione dicere quam vos in azymis celebratis? nequaquam. Sed quoniam illi hoc quidem despiciebant, quod aliquis novercam acceperat, et in antiquis consuetudinibus falsæ scientiæ suæ gloriabantur. Volens autem eos converti Paulus, et ex vetere renovari malitia, velut per similitudinem hanc, fermenti dico et massæ, ostendit eis, quoniam unum malum, tanquam modicum contemptum, magnam in toto corpore Ecclesiæ faciat læsionem. Propter quod inquit, adjiciens[6] : « Et non luctum habuistis, ut auferatur de medio vestri, qui hoc opus operatus est ». Potest enim, inquit, iniquitas ista ad omnes vestras urbes transire, et tanquam modicum fermentum totam massam fermentat, sic omnes apprehendere et fermentare, et unam massam majoris iniquitatis operari. « Expurgate », inquit[7], « vetus fermentum peccati, » tollite hoc ex medio vestri, ut efficiamini Christo nova conspersio, sicut estis baptizati, id est, azymi et puri, mortificati mundo et desideriis carnis. Etenim Pascha nostrum hoc est, quoniam, ut eriperet nos ex iniquitate ac morte, immolatus est Christus. Qua de re inquit[8], « Epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ, sed in azymis sinceritatis et veritatis », hoc est, puræ vitæ et fidei, qua in Deum credimus, et veraces oratores ejus effici-

[1] I Joan. V. 8. — [2] Joan. XIX. 34. — [3] I Joan. V. 8.

[1] Matth. XXVI. 26-28. — [2] II Cor. V. 17. — [3] I Cor. V. 6. — [4] Ibid. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 2. — [7] Ibid. 7. — [8] Ibid. 8.

mur. Sic et magnus Gregorius Theologus hoc verbum accepit, et ita est.

O sapientissimi, ea quæ mentis Apostolicæ locutionis sunt intelligite, et non quemadmodum hoc vos accipitis, de azymorum festivitate et participatione. Si enim de azymis et de celebratione eorum Corinthiis Paulus præcepisset, et eos in azymis epulari jussisset, non promulgasset cum undecim, et omnem reducens Ecclesiam fidelium in ordinem, in septuagesimo canone cum excommunicatione præcepisset omnibus, hujusmodi causam a Judæis nullatenus accipi: « Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino ex numero clericorum jejunaverit cum Hebræis, aut epulatus fuerit cum eis, et acceperit festivitatum eorum munera, ut sunt azyma, aut aliquid hujusmodi, deponatur; si autem laicus, sequestretur. Si autem dicitis, quia ab Hebræis non accipimus, sed domi facere consuevimus; cur hoc? Sive ab illis accipiatis, sive domi faciatis, azyma sunt. Et juxta hoc graviorem pœnam habebitis, quoniam relinquitis agere quæ jussa sunt vobis a Christo et ab Apostolis ipsius, facientes velut illi qui sub servitute legis sunt, qualia Judæi faciunt, in umbra et tenebris legis sedentes, nullatenus dicenti Paulo credentes [1]: « Fratres, unusquisque in eo ordine in quo vocatus est, in ipso permaneat ». Non enim invenietis omnino in divina Scriptura, quoniam azymum dictum sit a Christo, aut Apostolis ejus, cum administraretur ab illo novi Testamenti mysterium. Paulus enim Corinthiis scribens, dixit [2]: « Discernere vos oportet: calicem benedictionis quem benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Panem quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus: etenim omnes ex uno pane participamur ». Et iterum [3]: « Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis. Quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur accepit panem »: accepit panem et non azymum, « et benedicens fregit et dixit: Accipite et comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangetur, hoc facite in meam commemorationem ». Et non semel dixit panem, sed etiam sæpe.

Et non hic solus dixit, sed et cæteri Apostolorum. Et Matthæus quidem ait [4]: « Cœnantibus autem illis atque comedentibus, accipiens Jesus panem », aspicis, panem et hic inquit, « et benedicens fregit, et dedit discipulis suis, et dixit: Sumite et comedite, hoc est corpus meum ». Similiter autem et hoc Marcus inquit [5], et reliqui, et nequaquam azymum ab eis commemoratur. Quoniam quidem oportebat pati Christum secundum diem legalis Paschæ, in qua et agnus ab Hebræis immolabatur. Oportuit enim fieri Pascha ab interfectoribus Dei in sexta feria, in qua tandem et quartadecima luna erat juxta primum mensem, in quo contigit evenire in DXXXIV annos. Cyclus enim solis erat XVIII et V lunæ, ut non adhuc traditus prævenisset proprium Pascha discipulis tradere, recumbens in cœna secundum vesperum quinti diei, postquam cœnavit, accepit panem et fregit, tradidit Apostolis mysterium novi Testamenti in nocte quintæ feriæ, in qua traditus est a Juda, sicut scriptum est. Sed quid dicit Apostolus [1]? « Accepit panem, et benedicens fregit ». Ecce et Lucas panem accipere Christum dixit [2], et non azymum. Non enim adhuc erat sextæ feriæ dies. Tertiadecima erat luna in illa quinta feria, et non erat azymum, neque adhuc ablatio fermentati. Azyma enim in quintadecima luna promulgata erant in lege, ut in quartadecima die ad vesperum agnus immolaretur, et in quartadecima die lunæ primi mensis Pascha appellaret, lex quartamdecimam diem primam azymorum et Sabbatum nominaret.

Proh dolor! ob insipientiam illitteratorum, non erat azyma in quinta feria, cum esset luna tertiadecima, et non quartadecima. Secundum quintamdecimam lunam fuerat institutum azyma fieri, sicut et agnus ad vesperum quartædecimæ diei jussus est immolari, secundum quam immolatus est Christus Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Si autem Christus immolatus est et crucifixus in quartadecima die lunæ feriæ sextæ, in Sabbato autem erat festum azymorum, quando azyma comedit, et Apostolis suis facere in novo Testamento tradidit; quomodo dicitis ab Apostolis accepisse vos facere azyma jam post resurrectionem a mortuis? Non videtis, quia manifeste ex rebus arguimini, quoniam non tunc erant azyma, cum mysteria novi Testamenti traderet Apostolis Christus. Ostendam vobis ex legislatione Moysi. Loquitur enim [3]: « Hæ sunt festivitates Domini, et ipsæ sanctæ, quas vocabitis in temporibus suis. In primo mense in quartadecima die mensis, inter medium vesperum erit Pascha Domino, et in quintadecima die mensis hujus festum azymorum Domino. Septem enim diebus azyma comedetis ». Ecce enim et ex legislatione Moysi didicistis, quoniam non tunc azyma, quando post cœnam, secundum diem quintæ feriæ Christus tradidit per fractionem panis novi Testamenti mysterium. Ante festum autem azymorum hoc fecit, cum esset tertiadecima dies mensis. Quintadecima enim die mensis, ut legislatio habet Moysi, erat festum azymorum, et Christus in feria sexta crucifixus secundum quartamdecimam diem mensis, quando debebant Judæi immolare agnum. Sabbato autem secundum quintamdecimam diem mensis, cum esset festum azymorum, in sepulchro jacuit sepultus. Azyma ergo nondum erant ante festum azymorum in toto anno ipso. Septem enim diebus comedebant azyma Judæi, ceu instituit Moyses, in quintadecima die primi

[1] I Cor. VII. 20 et 24. — [2] Ibid. X. 16. — [3] Ibid. XI. 23, 24. — [4] Matth. XXVI. 26. — [5] Marc. XIV. 22.

[1] I Cor. XI. 23. — [2] Luc. XXII. 19. — [3] Exod. XII. et Levit. XXIII. 4-6.

mensis incipientes festum horum. Ubi reperta sunt azyma, quando cum discipulis suis cœnam comederet Christus?

Si enim sicut dicitis, a Domino Apostoli acceperunt azyma, et illi iterum tradiderunt vobis hæc in figuram corporis Christi, in mysterium novi Testamenti, dum nec oblatio panis fieret secundum constitutionem Moysi, neque erant tunc azyma; ubi reperta sunt? Quomodo autem obliviscimini legislationis Mosaicæ? septem namque solis diebus facere tradidit vobis. Sed vos in toto anno conculcatis instituta Moysi. Et Christus[1] « non venerat solvere legem, sed adimplere ». Vacue enim veritati obsistitis fratres. Si enim traditum vobis fuit ab Apostolis comedere azyma, quomodo Agathon sanctissimus papa, vester prædecessor, cum præesset sanctæ sextæ Synodo sub Constantino imperatore, et divinus Gregorius Agrigentinorum episcopus, non obstitere, cum sanctæ hujus Synodi divini Patres adversum azyma legem constituissent, a nemine fidelium hoc fieri? Et ut ostendam vobis horum legislationem contra azyma, adjicio rationi et canonem ipsorum sic habentem in undecimo capitulo : « Nemo in sacerdotali constitutus ordine aut laicus, ea quæ apud Judæos sunt azyma comedat, aut cum eis cohabitet, aut in infirmitatibus eos invitet, aut medicinam ab eis accipiat, vel in balneis cum eis lavetur : si quis hoc agere tentaverit, si quidem clericus fuerit, deponatur; si autem laicus, sequestretur. Qui azymum conficit et comedit, etsi non acceperit hoc a Judæis, sed imitator fuerit in hoc, ut Judæus intelligit, et extra legem est, quemadmodum et si circumciderit quis seipsum, aut a Judæis circumciditur, similis in scientia est illis, canonesque et instituta Apostolorum sanctorumque Patrum transgrediens, irrita omnia facit », ut ratio nostra demonstravit. Sed de azymo sufficienter vobis, quod prohibitum sit ab omni Scriptura divina, demonstravimus.

Age nunc, quia cuncta demonstravimus vobis, et subito memoriæ suggestum est nobis de jejunio sabbatorum, quoniam insultatis nobis. Unde jejunatis sabbato? ex qua sancta Scriptura accepistis? Ab Apostolis? nequaquam. Apostolorum vertices in quinto quidem libro ordinationum, qui de martyribus inscribitur juxta Clementem, quartam feriam et sextam præceperunt nobis jejunare, unam quidem propter traditionem, alteram propter passionem. Ipsum autem sabbatum non tradiderunt jejunare, quoniam non oportet propter illud solum, eo quod Creator omnium sub terra fuit. Unde juxta calcem libri iterum sic loquitur : « Omne quidem sabbatum, et omnem Dominicam celebrandam esse dicimus. Gaudere enim oportet in his, et non lugere ». Septimo quidem libro earum Constitutionum juxta vicesimum quartum capitulum hoc inquiunt : « Sabbatum namque et Dominicam celebremus; quia illud quidem divinæ operationis est, hæc vero Resurrectionis. Unum vero tantum sabbatum custodiendum est in toto anno sepultura Domini, quo jejunare oportet. Quando enim Christus in sepulchro jacuit, discipuli potentiorem circa eum fletum habebant, quam gaudium ex memoria divinæ operationis ». Verumtamen hoc mystice per Clementem papam constituentes, non steterunt hic, sed scientes magnam damnationem esse jejunare sabbato, excommunicatione valida ligant ex hoc Ecclesiam. Dicit enim in sexagesimo quarto canone : « Si quis clericus inventus fuerit Dominicam diem jejunans, aut sabbatum, præter unum solum, deponatur; si autem laicus, sequestretur ». Hoc autem exsequentes, et qui in sexta Synodo Patres, convenienter huic sic promulgant, sanctæ præsidente Synodo Agathone papa Romæ, et Gregorio cum eis Agrigentinorum episcopo præsente : « Quoniam quidem dicimus eos, qui in Romanorum Urbe sunt, in sanctis Quadragesimæ jejuniis eadem sabbata jejunare extra traditam sibi Ecclesiæ consequentiam; placuit sanctæ Synodo observare Romanorum Ecclesiam immobilem canonem, dicentem : Si quis clericus fuit inventus, et cætera », quæ deinde scribit. Hæc igitur si conveniunt Apostolicis Constitutionibus et canonibus, fidelium Ecclesiam ligant cum papa Romæ Agathone : vos unde aliter, et ex quo jejunare sabbata accepistis?

Quinetiam oblationem perfectæ missæ per omnem diem facere in sacris diebus jejuniorum sicut sabbato et Dominico die, unde assuevistis? et a quo doctore accepistis? Ex Apostolis? nullatenus; Apostoli enim ex hoc posuerunt canonem sic loquentem : « Si quis episcopus, aut presbyter, vel diaconus, aut lector, aut cantor, sanctam non jejunaverit Quadragesimam, quartamque et sextam feriam, deponatur, nisi infirmitate corporis impediatur ». Ministrantes ergo atque complentes ministrationem sacræ Missæ secus tertiam horam diei, in qua et promulgatum est offerri sacrificium; quomodo jejunium usque ad horam diei nonam observatis, solventes hoc in tempore ministrationis missæ? Nequaquam. Si autem hoc impossibile est, maledictione plectemini. Qui in Gangreno fuerunt Patres Concilio in 19 cap. talia effantur : « Si quis continentium sine corporali necessitate elatus fuerit, et constituta jejunia in commune et observata ab Ecclesia dissolverit, præsumendo sibi perfectam rationem, anathema sit ». Similiter Patres, qui in Laodicensi fuere Concilio secundum quinquagesimum canonem sic effati sunt : « Quia non oportet in Quadragesima martyrum natalitia celebrari, sed sanctorum commemorationem facere in sabbatis et Dominicis diebus ». Et juxta quadragesimum octavum canonem item aiunt ipsi : « Quod non decet in Quadragesima panem offerri nisi in sabbato, et Dominico solo ».

Et qui in sexto universali Concilio convenerunt Patres, similiter juxta quinquagesimum secundum canonem sanciunt cum sanctissimo Agathone papa, dicente sic : « In omnibus sanctis Quadragesimæ

[1] Matth. v. 17

jejuniorum diebus sine sabbato et Dominico die, et sine sanctæ Annuntiationis die, fiat missa ex antesanctificatis oblationibus ». Sic ergo accipientes nos sabbato et Dominica die secus tertiam diei horam, in qua et Spiritus sanctus descendit super discipulos immolantes, in ipsis sanctificamus munera, ex quibus sufficientia in tota hebdomada conservamus. In aliis autem diebus hebdomadis juxta tempus horæ nonæ diei concludentes omnem ministrationem in consummationem completorii, agimus nos sacerdotes cum diaconibus ingressum, thuribulum solum ferentes : et post lectionem Prophetarum constitutas orationes a magno Basilio facientes appositionis altario et orantes cum ipsis. Insuper autem et traditam nobis a Domino orationem dicentes, exaltamus præsanctificatum panem, et damus præsanctificata sancta sanctis, et uniti communicamur pane, et calice mysteriorum Christi. Et ita agentes gratias Deo, relinquimus eos atque dimittimus ex congregatione, sumentes nos communem mensam per folia et legumina, et calidam aquam qui voluerint. Sunt autem et alii, qui sola communione et benedictione per totam perseverant hebdomadam. Vos autem referentes per unumquemque diem perfectam in Quadragesimæ ministrationem, quæ congrua est juxta canones Ecclesiæ, et in hoc maledictioni Patrum subjacetis, sicut dictum est.

Quis ille est, qui tradidit vobis prohibere et abscindere nuptias sacerdotum? quis ex doctoribus Ecclesiæ hanc vobis tradidit pravitatem? Siquidem nisi nupserit, manum impositionis accipiet, et ita ad nuptias ruit, qui ordinatus est innuptus, legitime. Hoc et secundum canones facitis, hujusmodi nuptias prohibentes. Si autem ante habuerit uxorem ille, qui ordinatus est sacerdos, perseveraveritque in castitate magnaque vita, nuptias ejus solvitis, transgredimini, ut ex præcepto Apostolicorum canonum ostendam vobis. In sexto enim libro Clementis ordinationum, quæ ab eo conscriptæ sunt, juxta septimum decimum capitulum Apostoli hæc dicunt : « Episcopum et presbyterum et diaconum dicimus, qui unam habent uxorem, ordinari, quamvis vivant eorum conjuges, quamvis defunctæ, non licet eos post manuum impositionem, innuptos esse, nec insuper ad nuptias ire, aut si nupserint, alteras amplecti, sed sufficere quas habent, cum ad ordinationem venerunt ». In quinto sanctorum canonum ita fatur in secundo capitulo : « Episcopus aut presbyter, aut diaconus uxorem suam non abjiciat obtentu religionis; si autem abjecerit, sequestretur; perseverans autem deponatur ». In quadragesimo vero canone inquiunt palam : « Propriæ episcopi res ». Et post pauca : « Nec occasione ecclesiasticarum rerum cadere episcopum ab eis quæ sunt episcopi, in mulierem et pueros et propinquos : nec per occasionem eorum, ea quæ Ecclesiæ sunt subtrahat ». Et deinde : « Siquidem sunt, qui prohibeant sacerdotes legitimis convivere conjugibus ». Non ita vertices Apostolorum exposuerunt ecclesiasticos canones. Si autem dixeris, Ecclesiam non recipere, de muliere Apostolos dixisse : tunc infidelis apparebit sermo tuus ac vacuus, cum sacris canonibus ipsorum, qui a nobis prædicti sunt, non abjicere episcopos ac presbyteros, occasione religionis, uxores sanxerint, et ut non caderent res episcoporum ex potestatibus eorum propter filios et mulieres ipsorum.

Si autem aliquis dixerit de sancta et universali sexta Synodo, quod non papam Romæ sanctissimum Agathonem, [1] ut sæpissime diximus, prædecessorem habuit ipsa, CLXX Patrum sub Constantino imperatore, nepote Heraclii, et patre Justiniani; quomodo obstitit divinus Agathon sanctæ Synodo sancienti adversus hos impios, quos usque nunc habetis? Si vero ab Apostolis has haberetis traditiones, obsisteret forsitan, et non suscepisset hæc, quæ apud nos ab ea promulgata sunt. Papa cum esset, videtur quoniam adulteras cognoscebat traditiones ipsas et extraneas ab Apostolorum doctrina, propterea pariter cum Patribus sacræ sextæ Synodi sicut de azymis et jejuniis sabbatorum et sacræ Missæ mysteriis, sic et de nuptiis sacerdotum promulgavit dicens in tertiodecimo capite : « Quia in Romanorum Ecclesia in ordine canonis tradi cognovimus, conjugati diaconi aut presbyteri dignas manuum impositiones non fieri, ut non amplius a suis disjungantur conjugibus. Nos antiquum exequentes canonem Apostolicæ diligentiæ et ordinationis, sanctorum virorum copulationes secundum legem et amodo valere volumus, nullatenus a conjugum copulatione dissolventes aut privantes eos ab invicem, secundum tempus congruum locutionis. Quia vero si quis dignus inventus fuerit manus impositione subdiaconus, et diaconus, aut presbyter, hic nullatenus prohibeatur ad hujusmodi gradum ascendere, conjugi cohabitans legitime, neque in tempore ordinationis exigatur confiteri ad legem propriæ locationis propter propriam uxorem ». Et post pauca : « Si quis ergo præsumpserit extra Apostolicos ordines motus, quemdam sacrorum presbyterorum et diaconorum privare a copulatione legitimarum mulierum, a communione sequestretur. Similiter si quis presbyter, aut diaconus, collectaneam suam occasione religionis projecerit, separetur ; perseverans autem deponatur ».

Unde igitur vobis, et ex quibus hæ horribiles infirmitates supervenerunt, o viri Romanorum sapientissimi, et omnium aliarum gentium nobilissimi? Æstimo quod quidam ex Judæis in tempore Apostolorum credentes, vana lucra cupientes, et pecuniarum amatores reperti, volentes multos fidelium abstrahere ex Evangelio, hoc est, ex fidei prædicatione, corrupti, dum prædixissent eis, in hoc et Christianitas, et Judaismus corrupta sunt.

[1] Ista tu commenta Græcorum detecta vide superius loco Annalium, cum de sexta Synodo prolixior habita est tractatio.

De quibus Joannes fatus est[1] : « Si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum », de his dicens, qui circa Simonem et Deman, Nicolaumque et Cleobium (Cleobolum) se subtraxerunt. Reliqui autem verticum in septimo libro institutionum juxta sextumdecimum caput liquidius dixerunt : « Scimus enim », inquiunt, « quia hi, qui circa Simonem et Cleobium et Judam, conscripserunt libros in nomine Christi et discipulorum ejus, circumferunt ad seductionem vestram, et eorum qui diligunt Christum, et nos servos ipsius ». Et in veteribus quidam conscripserunt libros apocriphos Moysi, et Enoch, et Adam, Isaiæ, et David, et Heliæ, et trium patriarcharum, corruptiones facientes atque veritatis inimicos libros ». Sed et Paulum Domini Apostolum hæc præscientem, ut æstimo, ad vos ascendisse hujusmodi seductores, dolum texentes vobis, Philippensibus scribere[2] : « Videte canes, videte malos operarios, videte abscissionem ». Et Timotheo iterum[3]: « In ultimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus errorum, et doctrinis dæmonum, in hypocrisi loquentium mendacia, et incedentium propria conscientia, impedientium nubere, et abstinere a cibis quos Deus creavit ». Et ea quæ exinde. Propter quod et Tito præcepit[4]: « Argue eos, inquit, duriter, ut sani sint in fide, non attendentes Judaicis fabulis, et præceptis hominum subvertentium veritatem », quamobrem diligentissime inquisivimus. De cætero circa hæc, o fratres, ne aliquando ex his quæ dicta sunt, et redarguta a nobis mendacia, dico ne adhuc azyma, sabbatorum jejunia, nuptias sacerdotum, et in jejuniis oblationem accipiatis ; sed scientes nunc, quod pravus est eorum usus ex omni a Deo inspirata Scriptura ; fugite quæ hujusmodi sunt actitare, cum sitis Ecclesiæ Dei, et totius orbis semper splendidus oculus, aut uniti nobis vestris confratribus, quos per jam dicta scidistis, cum sitis corpus Christi ; revelata facie gloriam Domini in concentu et unitate cum orthodoxa fide conspeculemur, et imaginem ejus transformemus in nobis demonstratione una et ipsius ad gloriam sempiternam, sicut a Domini spiritu, quoniam ipse est caput nostræ Ecclesiæ corporis, et in eo, sicut in uno corpore omnes nos conjungimur. Hæc vobis Romanis.

Si ergo possumus vos, qui estis homines, ad credulitatem nobiscum reducere per ea quæ diximus, et docendo vos ex divina Scriptura arguimus ; gratiæ Deo et vobis scientibus bene Spiritui sancto credere, et prosequi rationem jam dictam ex Scripturis. Si vero aliter tenetis ; date nobis testimonia ex divina Scriptura consistentia. In quibus volo benevolos vos esse, ut supra sedes intelligentiæ requiescatis, et nos, scientes obedire inenarrabili ratione spiritus, tacere omnia quæ ad vos scripsimus. Salutamus vos in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et potentia cum Patre et Spiritu sancto nunc et semper in sæcula sæculorum. Amen.

Explicit libellus.

Incipit responsio sive contradictio a fratre Humberto episcopo Silvæcandidæ conscripta Constantinopoli adversus Nicetam, cognomento Pectoratum.

Si diligenter sanctæ Chalcedonensis Synodi quartum considerasses Caput, quiete monastica et jejuniis atque orationibus in monasterio tuo contentus, nequaquam Ecclesiasticis rebus communicasses, nec importunitatem intulisses. Quapropter sexcentorum XXX Patrum concordi decreto a communione es suspensus, ne per te nomen Domini blasphemetur. Decet enim unamquamque professionem se sub mensura sui habitus, et gradus cohibere, ne conturbet Ecclesiæ dignitatis ordinem totum, dum non suo contentus officio, præripere quærit alienum. Sed væ tibi, Sarabaita, qui nulla cœnobitali es animatus disciplina, voluntate atque voluptate ductus propria, contra sanctam Romanam et Apostolicam Ecclesiam, et omnium sanctorum Patrum Concilia horribiliter latrasti ; et stultior asino, frontem leonis, et murum adamantinum frangere tentasti ! In quo utique conatu non es victor erroris, sed victus errore ; nec presbyter, sed inveteratus dierum malorum, et puer centum annorum maledictus, potius dicendus Epicurus quam monachus : nec credendus es degere in monasterio Studii, sed in amphitheatro aut lupanari, quo (sicut quidam Patrum dixit) quicumque vult, intrat, et solvit asinum. Qui etiam vere prænominaris *Pectoratus*, quoniam cum serpente antiquo super pectus tuum graderis. Ex abundantia enim cordis os loquitur.

Deinde detestabilior omni veneficio, labia mortiferi poculi melle charitatis et bono odore humilitatis imbuens, ex prædictis virtutibus delectabile exhibuisti proœmium, ut prægustata dulcedo faceret incunctanter absorberi fel draconum et reliquum veneficium. Sed væ ei qui potat amicum suum potione turbulenta. Quam ideo necessarium duximus subtiliori linteo colatum iri, ut modus concinnationis ejus et potentia aliquatenus possit deprehendi, et deinceps caveri ; quia ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet. Ecce in ipso latratus tui vestibulo tria proposuisti, de azymo scilicet, de sabbato, de sacerdotum nuptiis. Ex quibus tot et tanta evomuisti ut in pervertendo divinas sententias non inferior videaris perversis et rabiosis canibus Juliano et Porphyrio. Denique divini eloquii scalam ad cælos subvectam, quantum in te fuit, retorsisti ad inferos, ne cum Angelis scanderes ad Catholicos, sed cum apostatis descenderes ad hæreticos. Inde est quod S. Romanæ et Aposto-

[1] I Joan. II. 19. — [2] Philip. III. 2. — [3] I Tim. IV. 1-3. — [4] Tit. II. 13, 14.

licæ Sedis sacrificio detrahens falsissime definisti, nos mensam Judæorum comedere. Quod satis ostenditur in superiori nostra narratione, ubi commentis complicum tuorum, Michaelis scilicet Constantinopolitani, et Leonis Acridani, voluimus obviare. Nec est necesse eadem nos toties repetere; quia stupæ collectæ et paleæ congestæ, zizaniisque colligatis una potest flamma sufficere. Unde ea tantum decrevimus leviter succendere, quæ solus videris plus illis congessisse.

Itaque quod dixisti consubstantialem et supersubstantialem idem esse, omnino est futile, quia Dominus Jesus quamvis nobis humanitate sit consubstantialis, divinitate tamen, qua est Patri consubstantialis, est nobis supersubstantialis. Sic et humanæ mensæ panes, licet sint consubstantiales sibi, mensæ tamen divinæ panis supersubstantialis est eis. Et, o mentite Deo, et aperte impugnator sancti Evangelii, ubi et quando dixit Veritas veracis Patris Filius : « Cavete ab azymo fermento Pharisæorum? » Numquid azymum quolibetmodo potest dici fermentum; quando azymum dicatur, eo quod absque fermento sit? et ubicumque fermentum fuerit, necesse est, ut aut fermentum efficiat, aut fermentum permaneat. Cum ergo fermentatum non sit sine fermento, nec fermentum aliquando possit esse sine ipso, quomodo saltem somniare ausus es azymum fermentum? Sed quamvis talia dicendo, telas araneæ texueris, muscas et culices, seu vermiculos aberrantes his irretire poteris, non autem columbas simplices et oves recognoscentes vocem sui auctoris.

Deinde o subverse subversor, subvertere conatus sententiam Apostoli Joannis, dicentis [1] : « Si dixerimus quia societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus; mentimur, et non facimus veritatem ». Et quod est nequius, usus es hoc ejus optimo testimonio, tanquam adulter oculo, et latro ferro, quæ utique bona sunt. Illi enim lædere tentant aliquos, tu perdere cunctos. Unde et sic concludis : « Qui ergo azyma comedit, in tenebris legis ambulat ». Sed idem Joannes intentionem tuam enervans, luce clarius demonstrat quid dixerit, subjungens [2] : « Qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat ». Hic plane liquet, quod non ab Apostolo sancto, sed ab apostata angelo accepisti, ut diceres : Qui ergo azyma comedit, in tenebris legis ambulat, quia tota Epistola illa nec fermentatum, nec azymum commemorat, sed solam charitatem commendat.

Post hæc non minori sacrilegio abusus alio testimonio ejusdem Apostoli dicentis [3] : « Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, et sanguis, et hi tres unum sunt » : perverse conaris, ad panem mensæ Christi transferre, quod ille de baptismo ejus voluit intimare. In baptismo siquidem hæc tria sunt, et unum baptisma efficiunt. Et spiritus quidem sanctificat, aqua abluit, sanguis redimit. Si quodlibet horum defuerit, baptismus non erit, sicut venerabilis pater Augustinus ait : « Tolle aquam, non est baptismus; tolle verbum, non est baptismus; sed accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum ». Tu autem, nequam Pectorate, nequiter interpretando et depravando sententiam recumbentis super pectus Jesu, dixisti : « Et hi tres in uno sunt, scilicet corpore Christi». Quod dilectus ejus nec sensit, nec scripsit; sed hi tres unum sunt, secundum superiorem de baptismo sensum.

Parva sunt hæc et pæne nulla ad comparationem sequentis blasphemiæ, qua asserere laboras, quod tempore Dominicæ crucifixionis, quando aqua et sanguis de latere ejus exivit, sanctus et vivificus spiritus in deificata ejus carne remansit. Quod si constiterit, mortuus non fuit : si mortuus non fuit, neque resurrexit : si non resurrexit, inanis est fides et prædicatio nostra, quia nec nos resurgemus. Et sicut Apostolus ait [1] : « Si ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Ut quid enim quotidie tanta patimur? Comedamus et bibamus, imo bestialiter vivamus : cras enim ut bestiæ moriemur ». Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores omnibus sumus hominibus. Sed absit hoc ab omni humano genere. Nam idem præclarus Evangelista, qui hoc ipsum præsens vidit, attestatur carnem Christi vere exanimatam in cruce fuisse, dicens [2] : « Et inclinato capite tradidit spiritum » ; vel sicut Matthæus narrat [3], « emisit spiritum ». Porro Marcus [4] et Lucas [5] dicunt eum expirasse, unde et in Symbolo confitemur mortuum et sepultum. Alioquin sepeliri non debuit, qui mortuus non fuit. Obmutesce, canis : linguam, canis improbe, morde. Christus enim vere mortuus est propter delicta nostra, et propter justificationem nostram resurrexit a mortuis primitiæ dormientium. Ecce pestifera doctrina, ecce suggestio diabolica, cujus tu signifer effectus conaris opiniones et adinventiones tuorum contra traditionem Apostolicam et contra manifestam veritatem defendere dicendo : Aquam calidam, et sanguinem de vivo et calido Christi corpore exiisse, et ideo Græcos aquam ferventem sanguini ejus jure miscere. Quod totum longe aliter est. Nam veraces Evangelistæ [6] concorditer narrant Dominum nostrum hora nona in cruce mortuum, et sero a Josepho postulatum depositum de ligno et sepultum. Ipso enim emittente spiritu, « velum templi [7], et petræ scissæ sunt, et multa corpora sanctorum resurrexerunt». In tanta itaque perturbatione, et quasi naufragio totius creaturæ, non solum latus Domini non fuit apertum lancea, sed etiam hi qui prius ei insultaverant, et ad spectaculum illud convenerant, viso terræ motu, et his quæ fiebant, percutientes [8] pe-

[1] I Joan. I. 6. — [2] Ibid. II. 9. — [3] Ibid. V. 7.

[1] I Cor. XV. 32. — [2] Joan. XIX. 30. — [3] Matth. XXVII. 50. — [4] Matth. XV. 39. — [5] Luc. XXIII. 46. — [6] Matth. XXVII. Marc. XV. Luc. XXII. — [7] Matth. XXVII. 51, 52. — [8] Luc. XXIII. 48.

ctora sua revertebantur; adeo ut ipse centurio, cui traditus fuerat ad puniendum, diceret [1] : « Vere Dei filius erat iste ». At ubi tumultus mundi conquievit, et securitas aliqua rediit, cum jam sero esset, Pharisæi [2] rogaverunt Pilatum, ut propter solemnem diem sabbati frangerentur crucifixorum crura, et deponerentur. Tunc quoque Joseph rogavit Pilatum ut tolleret corpus JESU. Pilatus vero mirabatur si jam obiisset. Et accersito centurione, ubi cognovit JESUM jam mortuum, donavit corpus Joseph.

Porro milites ad præceptum Pilati fregerunt [3] crura prioris et alterius latronis; ad JESUM autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura, sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua, quibus formaretur Ecclesia, quemadmodum ex costa Adæ dormientis formata est Eva. Ecce si hora nona obiit, et sero jam de cruce deponendus lancea percussus fuit, sanguis ille naturaliter calidus non fuit, toto corpore jam præmortuo et frigido. Quod si aliquo modo caluit, Evangelium quare tantum miraculum et sacramentum tacuit?

Unde vos, novi symmystæ, volumus dicatis, an sanguis tantum, aut aqua tantum, an simul utrumque caluerit. Si sanguis tantum, quare aquam calefacitis? Si aqua tantum, quare ex ea calefacitis sanguinem Christi? Si utrumque simul, quare utrumque simul non calefit? Sed cujus visu vel tactu potuit discerni quodlibet horum duorum ex uno vulnere simul erumpentium calidum, aut frigidum fuisse? Præterea si aqua illa caluit, quare et aqua baptismatis non calefit? cum præcipue ipsa baptismum præfiguraverit, sicut sanguis redemptionem? Volumus autem scire, qua intentione costam Christi immaculatam dixeris? si pro sanctitate et innocentia, optime; si autem pro eo quod impenetrabilis ferro fuerit, pessime; quia de vero vulnere verum, non phantasticum sanguinem pro nobis fudit. Et non de costa sicut tu scribis, sed de latere, quia os sanguinem non solet emittere; nec os comminutum fuit ex Dominico corpore.

Cæterum quod panis sit et dicatur etiam azymus; et quod non cum Theopaschitis in sacra oblatione erremus; et quod non azymum veteris legis, sed sinceritatis et veritatis comedamus, quodque vetera transierint, et facta sint nova, explicatur in alia nostra Epistola. Tu vero, maledicte, et maledictus sermo oris tui, sanctam legem, sicut Severianus, maledictam dixisti. Nec mirum, cum etiam panem tuum laudare supra modum cupiens, nimium vituperasti illum, dicens, modicum fermentum totam massam corrumpit; et panis tandem non azymum efficitur. Deo gratias, quia azymum non efficitur de massa fermento corrupta, sicut tuus panis. Nam corruptio nusquam et nunquam in bonum accipitur, quia ubicumque corruptio, ibi etiam substantiæ deterioratio. Quinetiam cum exponeres sententiam beati Pauli, quam post tot orthodoxos Patres nolumus ab hæreticis exponi, quamvis nolens, azymum laudasti, dicens : Sicut estis baptizati, id est, azymi et puri. Si ergo secundum tuam confessionem baptizati sunt azymi, quid sunt non baptizati, nisi fermentati, id est, corrupti?

Dic tamen, ubi et quando Paulus cum undecim Apostolis canones illos cum excommunicatione exposuit, quorum tu nobis septuagesimum caput objicis, omnino nesciens quid loquaris? « Si quis, inquiens, episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino ex numero clericorum jejunaverit cum Hebræis, aut epulatus fuerit cum eis, et acceperit festivitatum eorum munera, ut sunt azyma, aut aliquid hujusmodi, deponatur, laicus autem sequestretur ». Etiamsi hoc capitulum ex libris authenticis prolatum esset, nullo modo nos tangeret, quia nec cum Hebræis jejunamus, nec cum eis epulamur, aut festivitatum eorum munera aliqua accipimus. Quod autem tu vesane subjungis : « Sive ab illis accipiatis, sive domi faciatis, azyma sunt ». Id et jaculum tibi retorquemus, dicentes : « Sive cum Hebræis sabbato epulemini, sive domi, epulatio est ». Sane hoc dignius contra vos erigeretur, quia vos nihil aliud in sabbato quam solemnitatem Judæorum, nos autem in azymo longe aliud sacramentum retinemus et amplectimur. Si enim interrogemus Judæos quid celebrent in sabbato, respondebunt : « Requiem Domini ». Si Græcos, idem, et non aliud dicent. Ergo sub servitute legis sunt, in cujus umbra et tenebris confidunt.

Deinde post inanes latratus super vocabulo panis reduxisti nobis annos ab initio mundi usque ad passionem Christi, quando secundum te cyclus solaris erat XVIII, et Luna V, ut hoc saltem figmento posses evadere cum fermentato tuo, quasi juxta hanc supputationem tuam occurrat in ipsa cœna Domini Luna XIII, in qua nondum fermentatum abjecerat plebs Hebræa. Sed nos chronographis et calculatoribus talia relinquentes, maxime cum apud Græcos et Latinos, atque Hebræos, diversæ de temporibus habeantur rationes, hoc tantum dicimus, quia Christus nec unum iota, aut apicem veteris legis resolvit. Unde et XIV, luna ad vesperum quinta sabbati Pascha celebravit, et mox eadem nocte comprehensus, crucifixus est quintadecima luna, id est VI sabbati, quæ specialiter dicebatur prima dies azymorum, quamvis et in tota præcedenti die, id est, XIV luna, fermentatum non appareret in omnibus finibus Israel. Nam et agnus cum azymis comedebatur. Quod si juxta tuam insertionem Christus Pascha fecit XIII luna, et cum fermentato, dupliciter reus fuit, juste puniendus secundum legem, quia Pascha fecit in tempore non suo, et quia cum fermentato. Quapropter mors ejus nil omnino nobis conferret, quia non pro nostris, sed

[1] Matth. XXVII, 54. — [2] Joan. XIX, 31. — [3] Ibid. 32.

pro suis peccatis interiit, sicut sanctæ transgressor legis. Sed de his alias copiose disseruimus.

Tandem si exceptis septem diebus, Judæi toto anno fermentatum (ut asseris) comedunt; quis convenientius debet argui, ille qui minimo tempore eos imitatur in azymis, an ille qui toto anno in fermentatis? Absit tamen ut eorum carnalem ritum in aliquo imitemur. Verum quoniam labyrintheo errore duceris, ut nunc qua exibas intres, nunc qua intrabas exeas, iterum eamdem viam teris, dicens : Si traditum vobis fuit ab Apostolis comedere azyma, quomodo Agatho papa vester, præsessor sanctæ sextæ Synodi cum Gregorio Agrigentinorum episcopo, et aliis Patribus, contra azyma ne fierent legem statuit? Audi stulte, vane. Non tantum ab Apostolis, quantum ab ipso Domino nostro Jesu Christo traditum est nobis azyma, non de phase Judaico comedere, sed de Pascha Christiano percipere; nec rei tenemur illo quod objecisti capite 11 e sexta Synodo dicens : « Nemo in sacerdotali constitutus ordine, aut laicus, ea quæ apud Judæos sunt azyma comedat, aut cum eis habitet, aut in infirmitatibus eos invitet, aut medicinam ab eis accipiat, vel in balneis cum eis lavetur. Si quis hæc egerit, si quidem clericus fuerit, deponatur; si autem laicus, sequestretur ». Quis nostrum, rogo, azyma quæ apud Judæos sunt comedit? Quamvis enim etiam reliqua capituli hujus observemus, illud tamen super omnia de azymis observamus. Sed quid dices? Nonne Magnus Basilius a Joseph Judæo medicinam multoties accepit? Tu autem sicut diabolus Psalmum, ita exponendo capitulum subjunxisti : « Qui ergo azymum conficit et comedit, quamvis hoc non acceperit a Judæis, imitator tamen Judæorum est, sicut et qui circumciditur ». Perdes, Domine, omnes qui loquuntur mendacium. Numquid omnibus omnino Christianis interdicitur, ne aliquando alicubi azyma comedant, sicut interdicitur, ne se aliquando circumcidant? Quare hoc? quia in his imitantur Judæos. Concedimus quidem circumcisionem tantum fuisse Judæorum, verumtamen azyma esse omnium Gentium; quæ tu malitiose non solum a divina, sed ab humana mensa omnino repellis. Sed quid facies, o fermentate? Judæi, ceu superius asseruisti, exceptis septem diebus, toto anno fermentatum comedebant, et aliquando offerebant, numquid et hoc tolles hominibus?

Hinc videamus si non estis Sabbatiani quos commemorant Patres S. quintæ Synodi. Reprehendens enim nos cur jejunemus sabbatis, dicis: Quarta et sexta feriis jugiter jejunandum, una propter traditionem, altera propter passionem Domini; sabbato autem nunquam, nisi uno. Et hoc asserere conaris ex apocryphis libris et canonibus pari sententia sanctorum Patrum repudiatis. Nam Clementis librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, et canones Apostolorum numeravere inter apocrypha, exceptis capitulis quinquaginta, quæ decreverunt regulis orthodoxiæ adjungenda. Unde nos quoque omnem apocryphum abjicientes, dedignamur audire eorum fabulosas traditiones, quia non sunt ut lex Domini. Quapropter his omissis, in altera Epistola vide quid senserint de sabbato B. et antiqui Pontifices Romani Silvester et Innocentius, quorum sententiæ sententia Agathonis quamvis sanctissimi nullatenus præfertur. Sed absit, ut aliquando contraria eis beatus Agatho sensisset. Et tamen in hoc sicut et in aliis falleris, quod eum præsessorem illius Synodi fuisse dicis, cum tantum legati ejus eidem Synodo præsederint. Cujus gesta hic summatim placuit inseri. Tempore Constantini filii Constantini imperatoris, anno imperii ejus septimodecimo, Agatho papa ex rogatu Constantini, Heraclii et Tiberii, principum piissimorum, misit in regiam urbem legatos suos : in quibus erat Joannes Romanæ Ecclesiæ tunc diaconus, longe post episcopus, pro adunatione facienda sanctarum Dei Ecclesiarum. Qui benignissime suscepti a reverendissimo fidei Catholicæ defensore Constantino, jussi sunt, remissis disputationibus philosophicis, pacifico colloquio de fide vera perquirere, datis eis de bibliotheca Constantinopolitana cunctis antiquorum Patrum, quos petebant, libellis. Affuerunt autem et episcopi centum quinquaginta, præsidente Georgio præsule regiæ urbis, et Antiochiæ Macario. Et convicti sunt, qui unam voluntatem et operationem adstruebant in Christo, falsasse Patrum Catholicorum dicta perplurima.

Finito autem conflictu, ea hora tantæ araneorum telæ ceciderunt, ut omnes mirarentur; ac per hoc significatum est, quod sordes hæreticæ pravitatis depulsæ essent : et Georgius quidem correctus est; Macarius vero cum suis sequacibus simul et prædecessoribus Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo et Petro, anathematizatus, et in loco ejus Theophanius abbas de Sicilia episcopus factus. Tantaque gratia legatos Catholicæ pacis comitata est, ut Joannes Portuensis episcopus, qui erat unus ex ipsis, Dominica octavis Paschæ missas publicas in Ecclesia Sanctæ-Sophiæ coram principe et episcopo ipsius urbis latine celebraret. Eo tempore Damianus Ticinensis Ecclesiæ episcopus, sub nomine Mansueti episcopi Ecclesiæ Sancti-Michaelis, satis utilem rectæque fidei Epistolam composuit, quæ in prædicta Synodo non mediocre suffragium tulit. Recta autem et vera fides hæc est : Ut in Domino nostro Jesu Christo sicut duæ sunt naturæ, hoc est, Dei et hominis, sic etiam duæ credantur esse voluntates, sive operationes. Vis audire quod deitatis est? « Ego, inquit [1], et pater unum sumus ». Vis audire quod humanitatis [2]? « Pater major me est». Cerne secundum humanitatem cum in navi dormientem : cerne ejus divinitatem, cum Evangelista ait [3] : « Tunc surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna ». Hæc est sexta Synodus universalis Constantinopoli celebrata, et

[1] Joan. x. 30. — [2] Ibid. xiv. 28. — [3] Marc. viii.

Græco sermone conscripta temporibus papæ Agathonis, exequente ac residente piissimo principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis Apostolicæ Sedis, et episcopis centum quinquaginta residentibus : qui omnes eamdem hæresim damnaverunt.

Tunc piissimus princeps Constantinus interrogavit eos, qualiter Romana Ecclesia de sacrificio corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi ordinem teneret. Illi responderunt : In calice Domini non debet offerri solum vinum, sed aqua mixtum. Nam si solum vinum offertur, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Et si aqua pura offeratur, sola plebs incipit esse sine Christo. Quando utrumque admiscetur, id est, vinum et aqua, tunc sacramentum spirituale perficitur. Oblatio vero, quæ in sacrificium altaris offertur, nullam commixtionem aut corruptionem fermenti debet habere, sicut B. Virgo Maria absque omni corruptione Christum concepit et peperit. Hinc in Ecclesia mos obtinuit, ut sacrificium altaris non in serico aut in panno tincto, sed in lino terreno celebretur, sicut corpus Domini fuit in sindone munda sepultum. Sic et oblatio munda debet esse a fermento, juxta quod in gestis Pontificalibus a beato Silvestro legimus esse statutum. Tunc placuit piissimo principi Constantino hæc traditio Apostolicæ Sedis. Ecce istius et cæterarum sex Synodorum omnibus sanctis Patribus, et orthodoxis imperatoribus per omnia placuit fides et traditio Apostolicæ Sedis. Et tu quis es, cui displicent?

Sed volumus dicas : Videturne tibi congruum, ut omni quarta et sexta feria jejunes propter traditionem, seu passionem Christi, et propter sepulturam nullo sabbato, nisi uno ? Cum ergo omni Dominica celebres Resurrectionem , omnique quarta et sexta feria jejunes propter traditionem et crucem ; cur non et omni sabbato propter sepulturam, cum de celebrando sabbatum nullam rationem teneas, nisi quam Judæi, scilicet, quia in eo requievit Deus? Qui utique fatigatus non est, verbo creans quidquid voluit; sed in hoc nostram futuram requiem præfiguravit. Quod si uno sabbato in toto anno jejunandum est propter sepulturam Christi, ergo et una quarta feria propter traditionem, et una feria sexta propter passionem in toto anno est jejunanda, una quoque Dominica propter Resurrectionem celebranda. Non autem mirum, si Agathoni papæ, et sanctis Patribus sextæ Synodi vestra imputatis deliramenta, et quæ aut corrupistis aut finxistis capitula, cum etiam ipsi Domino Jesu et Apostolis ejus imputetis figmenta.

Unde nos scientes sextam Synodum ad destruendam hæresim Græcorum Monothelitarum, non autem ad tradendum Romanis novas institutiones congregatam, capitula quæ nobis sub ejus auctoritate opponitis omnino refutamus : quia prima et Apostolica Sedes nec aliquando ea accepit, nec observat hactenus ; et quia aut sunt nulla, aut, ut vobis libuit, depravata, sicut depravastis Joannis Chrysostomi, atque Gregorii Theologi, aliorumque orthodoxorum Patrum dicta, et exhibuistis in eadem Synodo sexta. Nempe a prima Synodo Nicæna usque ad hanc sextam, trecenti et amplius anni dicuntur evoluti ; et quomodo in Nicæna et reliquis quatuor Synodis universalibus nulla mentio fit de tam necessariis rebus ? Numquid usque ad sextam Synodum Græci et Latini rationem Missæ ac jejuniorum ignoraverunt, et per sexcentos et amplius a passione Christi annos in talibus errarunt? An forsan Græci hæc noverunt, et Romani ignoraverunt? Sed ex Missalibus Romanorum libris ab omni Ecclesia Occidentali antiquitus receptis, evidenter cognoscitur, quam rationem jejunii et missæ habuerint sub reverendis suis Pontificibus, Silvestro scilicet auctore Nicænæ Synodi, Gelasio damnatore vestri Acacii, maximeque Gregorio Dialogo, compatre imperatoris Mauritii. In cujus libris Missalibus omnes dies Quadragesimæ habent specialis missæ plenarium officium ; et excepta Dominica, nullus dies ejus solvit susceptum jejunium. Quam traditionem si tentasset papa Agatho aliquatenus removere Romanis, non audiretur ab eis : quia licet ipse magnus extiterit, præfatis tamen decessoribus suis, sicut tempore, ita scientia et ætate minor fuit. Quamobrem capitulum, quo asseritis eum promulgasse « ut si quis clericus jejunaret sabbatum præter unum, deponeretur », magis dicendum est Nazarenorum esse, quam Apostolorum ; Cherinthi et Ebionis, quam sextæ Synodi et papæ Agathonis. Cui sane capitulo Epistola Pauli aperte contradicit, ubi ait[1] : « Nemo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, et neomeniæ et sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum ». Unde Romani proprio auctori et magistro Gentium in fide et veritate obedientes, nulli sabbato festum vel otium dependunt, sicut nec neomeniæ, quia profecto Judaica sunt, et utraque umbra futurorum.

Porro unde acceperimus omni die jejuniorum perfectam missam facere, supra curavimus ostendere. Nec timemus caput quod dicitis Apostolorum de his qui jejunaverint in Quadragesima, quarta et sexta feria : quia excepta gravissima infirmitate, cuncti sollicite jejunamus diebus Quadragesimæ, adeo ut interdum decennes pueros nobiscum faciamus jejunare. Nec solvimus per sabbata Quadragesimalem abstinentiam, quam Dominus noster non solvit in quadraginta jejunii sui diebus. Nec solveremus etiam in die Dominica, quemadmodum nec ipse, nisi pro gaudio Resurrectionis ejus hoc interdixisset ab initio omnium Catholicorum Patrum sententia, etiam cum anathemate. Quos secuti sancti Patres Gangrensis Concilii, dixerunt : « Si quis non dijudicans diem Dominicam, jejunaverit tanquam in ejus contemptum, anathema sit ». Ubi certe sicut eis attestan-

[1] Colos. II. 16.

tur omnes authentici libri, non contradicunt jejunio sabbati, sed Dominicæ diei.

Sed, o perfide Stercorianista, qui putas fideli participatione corporis et sanguinis Domini Quadragesimalia atque Ecclesiastica dissolvi jejunia, omnino credens cælestem escam velut terrenam per aqualiculi fetidam et sordidam egestionem in secessum demitti, plane sentis cum Ario, qui cum pro aliis blasphemiis in Filium Dei, tum etiam pro ista, foveam delapsus in atram visceribus fusis vacuus quoque ventre remansit. Et ubi est Salvator, qui dans discipulis panem a se benedictum et fractum, dixit [1] : « Accipite et comedite, Hoc est corpus meum ? » In quo quid traderet, alibi dicit [2] : « Panis quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita ». Et [3] : « Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus ». Quomodo verus [4]? Quia « qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, habet vitam æternam ». Et quæ est vita æterna ? nempe Christus Jesus, sicut ipse dicit [5] : « Ego sum via, veritas et vita ». Qui ergo panem Dei manducat, carnem Dei Christi manducat, qui autem carnis ejus manducat, Christum manducat. Qui Christum manducat procul dubio vitam æternam manducat. Ergo, o pestifer leno antiqui serpentis, qui conaris astutia tua corrumpere sensus Sponsæ Christi, quæ est Ecclesia, ut excidatur a charitate tanti et talis sponsi, credis nos vitam incorruptibilem comedentes, corrumpere integritatem jejuniorum, velut aliquo cibo corruptibili? Horremus quidem dicere, sed compellimur a tua impudenti improbitate. Conaris Christum, imo ipsam Vitam, per digestionem, sicut cœnum olidum demittere in latrinam. Et ubi est quod dixit [6] : « Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo? » Sine qua refectione, quia non haberetur vita ipsa, quæ est Christus, quasi quodam jurejurando protestatur dicens [7] : « Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis ». Numquid hic dixit : Si manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, dissolvetis jejunium? Et utinam hoc solo sacramento, non ad judicium nostrum, omni hora reficeremur. Sed quia corpore corruptibili et nimia miseria conscientiæ nostræ gravati, etiam bonum nostrum nequimus sufferre, a sanctis Patribus certe ad percipiendum tantum sacramentum præfixæ sunt horæ.

Quod ne vilescat carnalibus, et in percipiendo escam spiritus submurmuret aliquis carnis appetitum, cum summa parcitate prægustamus, videre tantummodo cupientes quam suavis est Dominus; cujus panis non det sicuti tunc manna fastidium. Nec dubitandum in quantulacumque portione ejus fideles manducare sibi totam vitam, id est, Christum, infideles autem mortem, id est, judicium suum, utpote qui rei fuerint corporis et sanguinis Domini. Deinde quotidie sive tertia, sive nona, sive quacumque hora fiat a nobis missa, non fit nisi perfecta; nec reservatur ex oblatione ejus pars aliqua, ut per dies quinque agatur inde missa imperfecta : quia nec sancti Apostoli leguntur quidquam ex illo primo corporis et sanguinis Christi mysterio sub ipsa cœna distributo reservasse, nec Actus eorum indicant, eos aliquando tale quid egisse, aut præcepisse ; quinimo sicut Lucas [1] narrat, « erant fideles perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione fractionis panis ». Quæ communicatio qualiter et quibus diebus fieret, post pauca demonstrat dicens [2] : « Quotidie perseverantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem sumebant ». Ecce verax Evangelista testatur, sub Apostolis fideles quotidie orasse, et panem fregisse. Et vos qui estis, qui dicitis, duobus tantum diebus missam perfectam fieri debere, reliquis vero quinque imperfectam? Nempe hic in panis fractione et communicatione, nonnisi perfectam actionem missæ debemus accipere; quemadmodum et ipsum Dominum legimus non imperfectam, sed perfectam commemorationem sui discipulis tradidisse in pane a se benedicto, et mox ab eo distributo. Non enim benedixit tantum et servavit frangendum in crastinum ; nec fregit tantum et reposuit, sed fractum statim distribuit. Unde beatus Alexander martyr et papa quintus ab Apostolo Petro passionem Domini inserens canoni missæ, non ait : Hoc quotiescumque feceritis, sed : Hæc quotiescumque feceritis, id est, benedixeritis, fregeritis, et distribueritis, in mei memoriam facietis, quia quodlibet horum trium si sine reliquis fiat, scilicet aut benedictio sine distributione, aut fractio sine benedictione et distributione perfectam memoriam Christi non repræsentat, sicut distributio nulla sine benedictione et fractione.

Quod autem quotidie, et quotacumque hora diei, non autem sola tertia, perfectam missam agimus, auctoritatem tenemus ex verbis ipsis Domini, juxta beatum Paulum dicentis [3] : « Hoc facite quotiescumque sumitis, in meam commemorationem ». Unde mox idem Apostolus secutus, adjecit [4] : « Quotiescumque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis ». Et quamdiu? donec veniat scilicet judicare vivos et mortuos. Putasne alicubi dixerit Dominus : « Hoc facite hora tertia in meam commemorationem? « Non utique, sed nullam horam aut tempora excipiens dixit : « *Quotiescumque.* » Nec ipse Paulus jejunia aliqua, aut certam quamlibet evolutionem annorum attendens ait : « Quotiescumque per tot annos hora nona manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis » ; sed indifferenter, *quotiescumque* et *donec veniat.* Nec nescimus sanctos Patres die Dominicæ et præcipuarum solemnitatum missas hora tertia

[1] Matth. XXVI. 26. — [2] Joan. VI. 52. — [3] Ibid. 56. — [4] Ibid. 55. — [5] Joan. XIV. 6. — [6] Joan. VI. 57. — [7] Ibid. 54.

[1] Act. II. 42. — [2] Ibid. 46. — [3] I Cor. XI 25. — [4] Ibid. 26.

celebrare solitos propter Spiritus sancti effusionem hora tertia in discipulos, et hoc mandasse ad posteros, quatenus illa unius actio missæ gemino privilegio insigniretur, resurrectione videlicet Christi, et adventu Paracleti, utque propter gaudium festi temporis relaxarentur cunctis fræna jejunii. Veruntamen alia causa est Dominicæ diei ac solemnitatum, alia jejuniorum. Si ergo hora nona, aut vespertina diebus jejuniorum perfecta agitur missa, nulla proculdubio inde contrahitur noxa, quia et Dominus in cœna ad vesperum primam et perfectam administrationem tanti sacramenti discipulis instituit, et hora nona spiritum tradens sacrificium vespertinum, expansis manibus in cruce, et præmissa oratione ad Patrem, consummavit. Propterea quamvis hora tertia et nona propter supradictas rationes sint aptiores missarum actioni, quotiescumque tamen aliis horis fiunt occupatione itineris, aut gratia cujuslibet necessariæ rei, in memoriam fiunt Christi, nec violatur inde integritas jejunii. Quod utique beatus Telesphorus papa a Petro septimus sentiens, nocte Nativitatis Domini missas celebrari instituit, nec ullam resolutionem jejunii ante horam tertiam, et diurnam missam inde fieri, sicut vos perverse putatis, timuit. Dicite autem si potestis: Cur sabbatum et cæteræ extra Dominicam feriæ hora tertia missam debeant habere, cum in eis Spiritus sanctus non legatur descendisse? itaque nos (sicut supra ostenditur) divina auctoritate subnixi, nec jejunia resolvimus in celebratione missæ, quotacumque hora diei sit, nec aliquo natalitio martyrum, sed nec in Annuntiatione beatissimæ Mariæ; et ideo nullius universalis Synodi percellimur anathemate. Cæteri autem quivis sanctorum Patrum conventus, etis potuerunt de utilitate et conversatione Ecclesiarum suarum tractare, nullas tamen traditiones universali Ecclesiæ præfigere. De papa quoque Agathone omnino scimus, quia nec sextæ Synodo per seipsum præsedit, nec aliquibus capitulis ejus subscripsit, nisi quæ promulgata fuerunt adversus Monothelitarum hæresim. Vos videte, unde hæc quæ proponitis habeatis quia Ecclesia Romana talia hactenus ignoravit. Nec credi potest post tot annos Romanum Pontificem Græcis promulgasse aliquas de missa observationes.

Deinde ritum vestræ missæ discere non curamus, quia minimam cautelam, et maximam negligentiam ei inesse cognoscimus, dum sanctum panem frangentes et sumentes, hinc inde decidentes micas non curatis. Quod etiam solet contingere, dum patinas sanctas foliis palmarum, aut porcorum setis fricatis inhoneste. Nonnulli quoque vestrum tam irreverenter corpus Christi reponunt, ut pyxides inde cumulent, et ne decidat aut superaffluat, manu inculcant. Reliquias quoque oblationis velut communes panes nonnunquam usque ad fastidium sumunt, et si sumere non sufficiunt, subterrant aut in puteum projiciunt. Si autem, ut dicis, panem jampridem oblatum et sanctificatum exaltatis altera die, unam oblationem videmini bis offerre. Et cur non attendistis in Epistola papæ Clementis, cujus traditiones (ut putatis) contra nos defenditis, quod ibi promulgasse putatur? « Certe », inquit, « tanta in altario holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si remanserint, in crastinum non reserventur, sed cum timore et tremore clericorum cautela et diligentia consumantur ».

Ad hæc quod asseris, vos ab ipsa sancta communione statim ad communes cibos transire; non sic sensisse idem Clemens invenitur in prædicta Epistola, ubi de his qui residua sacrificii consumpserint, subjecit : « Qui autem », inquiens, « residua corporis Domini quæ in sacrario relicta sunt consumunt, non statim ad accipiendum communes cibos conveniant, ne putent sanctæ portioni esse commiscendos cibos, qui per aqualiculi egestus in secessum funduntur. Si igitur mane Dominica portio in sacrario edatur, usque in sextam jejunent ministri qui hæc consumpserint; si tertia aut quarta, jejunent usque in vesperum ». In quibus sane verbis liquet, quod non solum hora tertia, sed etiam mane, et hora quarta missas fieri licet, quodque ex sacrificio jejunium non solvitur, dum illic dicitur : « Ut qui consumpserint, jejunent usque sextam vel vesperum ». Alioquin quomodo jejunabunt, si ex sacrificio jejunium solverunt?

Deinde abstinentiam paucissimorum nobis prædicantes, tacetis ingluviem multorum, qui aut parum aut nihil Quadragesimalis jejunii Deo offerunt, dum primo mane usque vesperum crapulari non metuunt nec erubescunt. Aliqui etiam ad Ecclesiam legumina et alia obsonia deferentes, inibi comedunt, nec Paulum dicentem attendunt [1] : « Qui esurit, domi manducet », et : « Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos qui non habent ? » At nos Quadragesimam unius septimanæ, quam dicitis sancti Theodori, nescientes, solam Quadragesimam Domini nostri Jesu Christi quadraginta diebus diligenter observare contendimus, quam ut aliquis, excepta gravi infirmitate in aliquo infringat, sufferre nequimus. Nec licet cuiquam apud nos, sicut apud vos, post unam refectionem quidquam pomorum aut herbarum diebus jejuniorum percipere.

Hinc perpendentes a te tam perverse defendi adulteria potiusquam nuptias sacerdotum, arbitramur ab inferis emersisse principem hujus hæreseos nefandum diaconum Nicolaum, de quo Epiphanius vester sic scripsit : « Quarta Nicolaitarum a Nicolao hæresis est adinventa, uno ex septem diaconibus ab Apostolis ordinatis. Iste cum zelo pulcherrimæ conjugis culparetur, docere cœpit indifferenter debere uti conjugibus non solum laicos, sed etiam qui sacerdotii fungerentur officio ». Hos damnavit sanctus Evangelista et Apo-

[1] I Cor. XI. 34.

stolus Joannes, et jussit, ut quicunque cum eis vel sermonem colloquii miscuissent, ex hoc ipso communione privandos, docens rationabiliter a mundi origine Deo castitatem plurimum placuisse, tunc etiam in seipso Christum Dei filium castitatis gloriam dedicasse, cum Virginem possidens matrem, virgo mansurus nullum discipulorum suorum commixtione etiam legitima conjugii uti permisit, dicens [1] : « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum sibi, et tollat crucem suam, et sequatur me ». Unde idem Dominus JESUS in Apocalypsi præcipiens Apostolo Joanni scribere angelo Ephesi, inter alia inquit [2] : « Hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum; quæ et ego odi ». Hinc etiam angelo Pergami inquit [3] : « Habeo adversum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandala coram filiis Israel, edere et fornicari : ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum ». Suffecerant quidem hæc, o Nicolaita Niceta, ad convincendum errorem tuum ; sed quia canonibus sub nomine Apostolorum editis nos urgere videris, exponere tibi tua capitula decrevimus, quamvis ea inter apocrypha usque nunc magna ex parte computaverimus, ut aperte cognoscatur, nec apocryphis, nec authenticis vos vestras ineptias posse defendere. Ante omnia autem comprobamus te mentitum ipsi veritati, in eo quod dixisti nostros prius ordinari, deinde uxores sortiri; quia apud nos, nec ad subdiaconatus gradus quisquam admittitur, nisi perpetuam continentiam etiam a propria conjuge profiteatur, nec post gradum cuiquam uxorem ducere conceditur. Sed tu Ecclesiam Dei volens efficere synagogam satanæ, et prostibulum Balaam et Jezabel, cum Nicolao dicis : « Episcopum et presbyterum, et diaconum dicimus, qui unam habet uxorem, ordinari, quamvis vivant eorum conjuges, quamvis defunctæ : nec licet eos post manus impositionem innuptos esse, nec insuper ad nuptias ire, aut si nupserint, alteras amplecti, sed sufficere eis quas habent, cum ad ordinationem venerunt ». O abominabilis Cynice, quomodo non erubuisti tantum nefas evomere? Ergo non licet aliquem post manus impositionem sine uxore esse. Si ita est, ipse Joannes Apostolus, et Paulus, et Barnabas, et omnis continens in gradu ecclesiastico in culpa est proculdubio : unde necesse est, ut futurus episcopus, presbyter, diaconus et subdiaconus, prius uxorem sortiatur, quæ sibi sufficere debeat ad carnales amplexus. Numquid laicis non sufficit una, nisi forte discipuli maligni Mahomed, cujus farinæ totus es. Tu quoque, quia presbyter es, sine uxore esse non debes, secundum tuas assertiones.

Sed jam videamus capitula, quibus putas posse defendi adulteria sacerdotum, non conjugia. « Episcopus, inquam, presbyter, aut diaconus uxorem suam non abjiciat obtentu Religionis. Si autem abjecerit, sequestretur; perseverans autem, deponatur ». Omnino confitemur non licere episcopum, presbyterum, diaconum, aut subdiaconum uxorem propriam causa Religionis abjicere a cura sua, scilicet, ut ei victum et vestitum non provideat, non ut cum illa ex more carnaliter jaceat. Sic et sanctos Apostolos legimus egisse, beato Paulo dicentes [1] : « Numquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut fratres Domini et Cephas? » Vide insipiens quia non dixit : Numquid non habemus potestatem sororem mulierem amplectendi, sed circumducendi, scilicet, ut de mercede prædicationis sustentaretur ab eis, nec tamen foret deinceps inter eos carnale conjugium. Præterea, cur aliquis laicus uxoratus dubitabit ad ecclesiasticos gradus ascendere, cum ei una, sine qua esse non debet, possit ad carnales amplexus sufficere? et quare tu, qui tantopere Clementis capitula proponis, Epistolam ejus de qua superius dicimus, non attendis; ibi enim dicitur : « Tribus gradibus divinorum commissa secretorum sunt sacramenta, id est, presbyteris, diaconibus, et subdiaconibus ». Et post nonnulla : « Ministri altaris ad Dominica tales eligantur officia, qui ante ordinationem conjuges noverint, scilicet, si semper continere noluerint. Quod si post ordinationem contigerit ministrum propriæ invadere cubile uxoris, secretarii non terat limina, nec sacrificii portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausta vel oblationes suscipiat, nec ad Dominici corporis portionem accedat : aquam sacerdotum porrigat manibus, ostia forinsecus claudat, minora tantum gerat officia, urceum sane ad altare non suggerat ».

Porro Synodus Nicæna omnino venerabilis et authentica sic de suis actis, id est, subintroductis, habet : « Omnimodis interdicit sancta Synodus, et neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli omnino clericorum permittit habere secum mulierem extraneam, nisi forte mater sit, aut soror, aut amita : in his namque personis, et horum similibus omnis suspicio declinatur. Qui autem præter hæc agit, periclitabitur de ordine suo ». Beatus quoque papa Innocentius latius hinc scribens Exuperio episcopo Tolosano, dicit : « Proposuisti quid de his observari debeat, quos in diaconii ministerio, aut in officio positos, incontinentes esse aut fuisse, generati filii prodiderunt. De his et divinarum legum est disciplina, et beatæ recordationis viri Siricii episcopi monita evidentia commonuerunt, ut incontinentes in officiis talibus positi, omni honore Ecclesiastico privarentur, nec admitterentur accedere ad ministerium quod sola continentia oportet impleri ». Idem ad Victricium episcopum : « Præterea quod dignum et pudicum et honestum est, tenere Ecclesia omnimodo debet, ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim [2] : Sancti estote,

[1] Matth. XVI. 24. — [2] Apoc. II. 6. — [3] Ibid. 14 et 14.

[1] I Cor. IX. 5. — [2] Levit. XI. 44.

quoniam ego sanctus sum, dicit Dominus Deus vester ». Nam priscis temporibus de templo Dei sacerdotes anno vicis suæ non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem uxorius usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu, et præter semen Aaron ad sacerdotium nullus fuerat permissus accedere. Quanto magis ii sacerdotes vel levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus sacerdotium vel ministerium sine successione est : nec præterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, aut baptismatis efficio vacent ? Nam si Paulus ad Corinthios scribit, dicens [1] : « Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi », et hoc utique laicis præcepit : multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi juge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere, qui si contaminati fuerint carnali concupiscentia, exaudiri posse se credunt, cum dictum sit [2] : « Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum ? » Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est [3] : « Unius uxoris virum », non propter permanentiam in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait [4] : « Vellem autem omnes sic esse sicut et ego ». Et apertius declarat, dicens [5] : « Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu ». Et habentem filium, non generantem dixit. Et venerabilis papa Siricius : « Feminas non alias patimur esse in domibus clericorum, nisi eas tantum, quas propter solas necessitudinum causas habitare cum iisdem Synodus Nicæna permisit ». Sanctus deinde Leo papa, mirabilis doctor, et sanctæ Chalcedonensis Synodi auctor, omnem ambiguitatem hujus rei abscindens ait : « Lex continentiæ eadem est altaris ministris, quæ episcopis atque presbyteris. Qui cum essent laici, sive lectores, licite et uxores ducere et filios procreare potuerunt : sed cum ad prædictos pervenerunt gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Unde ut de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, et quasi non haberent sic habere, quo et salva sit charitas connubiorum ,et cessent opera nuptiarum ».

Ecce isti cum Petro et per Petrum effecti clavigeri cælorum ita confringunt omnes claviculas infernalium portarum, ut nulla jam supersit hæresis Nicolaitarum. Sed ne quid minus factum dicas, seriatim et aperte prosequemur, quid Romana Ecclesia in gradibus clericorum agat. Clericos tantum ostiarios, lectores, exorcistas et acolytos, si extra votum et habitum monachi inveniuntur, et continentiam profiteri nolunt, uxorem virginem ducere cum benedictione sacerdotali permittit : non autem viduam aut repudiatam : quia propter hoc solum deinceps, nec ad subdiaconatum provehi poterunt, nec laicus non virginem sortitus uxorem, aut bigamus ad clericatum. Quod si quis præfatorum ordinum desiderat ad subdiaconatum ascendere, nequibit hoc sine consensu uxoris suæ, ut de carnali fiat deinceps conjugium spirituale, nemine eos ad hoc cogente. Nec permittitur postea uxor jungi eidem suo marito carnaliter, nec cuiquam nubere in vita, aut post mortem illius ; alioquin anathematizanda est. Sicut et subdiaconus, et diaconus, et presbyter aut episcopus deponendus suam repetens, aut extraneam ducens, juxta quod in Neocæsariensi Concilio orthodoxi sanxerunt Patres.

Talibus ergo traditionibus usque nunc sancta Romana et Apostolica Sedes omni mundo refulsit, nec aliquando Judaicis fabulis et apocryphis scripturis acquievit, sed per primos Apostolorum in ipso summo angulari lapide Christo Jesu fundata, nullis hæresibus cessit, nec prohibuit a conjugio laicos, sed sacri altaris ministros, et Apostolicam perfectionem professos monachos. Illa tamen Ecclesia, quam Arius corrupit, Macedonius prostituit, quæ genimina viperarum, id est, Nestorium, Eutychen, Monothelitas et Theopaschitas, et reliquas hæreticorum pestes peperit et aluit ; adhuc a Nicolai hæresiarchæ complexibus abstrahi non potuit. Adeo ut ad sacri altaris ministerium, ordinandos interroget an habeant uxores. Qui si responderint se non habere, compelluntur primum ducere, et sic impositionis manum accipere, ut novi mariti, et recenti carnis voluptate toti resoluti et marcidi, et inter sancta sacrificia cogitantes quomodo placeant uxoribus, immaculatum Christi corpus tractent, atque populo distribuant ; indeque sanctificatas manus ad tractandum membra muliebria mox referant, « et sit sicut [1] populus, sic sacerdos, et tandem ruina populi sint sacerdotes mali ». Quapropter parcite jam vobis, et nolite attendere spiritibus erroris, et dæmoniorum doctrinis, ut nobiscum de vera pace, quæ Christus est, hic et in futuro gaudeatis.

Tu vero, miserrime Niceta, donec resipiscas, sis anathema ab omni Christi Ecclesia, cum omnibus qui tibi acquiescunt in tam perversa doctrina. Nam volens esse legis divinæ doctor, non intelligis quæ loqueris, neque de quibus affirmas, et stultus ipse, sapientior tibi videris septem viris loquentibus parabolas. Sed saltem aliquando disce tacere, qui nunquam didicisti.

[1] I Cor. VII. 7. — [2] Tit. I. 15. — [3] I Tim. III. 2. — [4] I Cor. VII. 7. — [5] Rom. VIII. 8.

[1] Ose. IV. 9.

Explicit Responsio fratris Humberti contra Nicetæ blasphemias.

FINIS TOMI SEPTIMIDECIMI.

Barri-Ducis. — Typis Ludovici GUERIN et Sociorum.

